BIBLIOTECA NAZIONALE VITT. EMANUELE
14
20 F
4

M
Ex Bibliotheca
majori Coll. Rom.
Societ. Jesu

14-20
F-4

Digitized by Google

14.20.F.4

Digitized by Google

Digitized by Google

Coll. Roma pr. Ioan. Carol. Wilczyn. ep. Vigilant. Mundi 14-20-F-4

EVSEBII

PAMPHILI CAESARIENSIS,

uiri ut sanctissimi, ita multiuaria rerum & diuinarum, & humanarum cognitione clarissimi Opera, quæ magna hactenus doctorũ uirorum industria, perlustratis diligenter instructissimis passim locorum Bibliothecis, inueniri potuerunt: omnia castigatiora & locupletiora, quàm antehac unquã, edita: quorum Catalogum uersa hæc pagella, unà cum eorum interpretibus continet.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

BASILEAE, PER

1549.

13 F 12

EORVM QVAE HAEC VOLVMINA
complectuntur Catalogus.

TOMVS I.

De Euangelica præparatione, Georgio Trapezuntio interprete, Lib. XIIII.
De Euangelica demonstratione, quos Donatus Veronensis latinitate donauit, Lib. X.
De Historia ecclesiastica, Rufino interprete, Lib. IX.
Item Ruffini presbyteri Aquileiēsis historiæ ecclesiasticæ, quæ Eusebius aliqs post se commemoranda reliquit, Lib. II.
De uita Constantini, Ioanne Portesio interprete, Lib. V.
Eusebij aduersus hæresim Hieroclis, Zenobio Acciolo interprete, Lib. I.
De philosophorum circa res naturales & mundi partes dissensione, Lib. I.

TOMVS II. CHRONICON

Eusebij, quod D. Hieronymus transtulit.
Item D. Hieronymi presbyteri.
Prosperi Aquitanici.
Matthiæ Palmerij Florentini.
Matthię Palmerij Pisani. Item duorum quorundam doctrina & fide insigniū uirorū, qui res gestas memoratu dignas usq; ad hoc tempus perscripserūt.

DE EVSEBIO CAESARIENSI,
Ex Catalogo Diui Hieronymi.

Eusebius Cæsareæ Palæstinæ episcopus, in scripturis diuinis studiosissimus, & bibliothecę diuinę cum Pamphilo martyre diligētissimus peruestigator, edidit infinita uolumina, de quib. hæc sunt: Εὐαγγελικῆς ἀποδείξεως, hoc est, Euangelicæ demonstrationis, Lib. X X. Εὐαγγελικῆς προπαρασκευῆς, hoc est, Euangelicæ præparationis, Lib. X V. Θεοφανίας, hoc est, diuinæ apparitionis, Lib. V. Ecclesiasticæ historiæ, Lib. X. Chronicorum canonum omnimoda historia. Et de Euangeliorū diaphonia. In Esaiam, Libri X. & contra Porphyrium, qui eodem tempore scribebat in Sicilia, ut quidam putāt, Libri X X X. de quibus ad me uiginti tantum peruenerūt. Τοπικῶν Lib. I. Ἀπολογίας pro Origene, Lib. V I. De uita Pamphili, Lib. I I I. De martyribus alia opuscula. Et in centum quinquaginta Psalmos, eruditissimi cōmentarij. Et multa alia. Floruit maximè sub Constantino Imperatore, & Constantio. Et ob amicitiam Pamphili martyris, ab eo cognomentum sortitus est.

CLARISSIMO THEVTONICORVM EQVESTRIS ORDINIS HEROI, D. FRIDERICHO ab Honburg, Commendatori in Büken, Domino ac patrono suo, Marcus Hopperus S. P. D.

PRODEVNT ecce denuò, Heros clarissime, Eusebij Pamphili Cæsariensis episcopi opera, castigatiora & locupletiora quàm antehac unquam. Nam, ut quid in hac editione præstitũ sit, clarius intelligas, singula, sicut se ordine hic sequuntur, huius autoris uolumina breuiter percurram. Primi uerò inspiciendi se nobis offerunt, qui πρὸ τῆς εὐαγγελικῆς προπαρασκευῆς, hoc est, de Euangelica præparatione libri inscribuntur. In quibus, quod argumenti eorum loco obiter dicam, τὴν πολύθεον τῶν ἐθνῶν ἀπάτην πλάνην, hoc est, turpẽ hunc de deorum multitudine gentiũ omnium errorem, nec non de Fati necessitate, et captandis oraculorũ responsis uanam superstitionem, adeoq; totam eorum religionẽ euidentissimis rationibus confutat: Hebræorum contrà, ceu ueram sinceramq;, diuini oris testimonijs comprobat. His hactenus, Latinis inquam, ultimus, quẽ decimumquintũ eius πραγματείας ipsemet esse fatetur, totus defuit. Quod sanè, quum inspecto Græco codice, Typographus animaduertisset, transferẽdi eius prouinciam mihi tradidit. Quem equidem laborem, etsi honestus & utilis ualde sit, hominéq; studioso dignus, quia tamen maiorem linguæ utriusq; peritiam requirat, quàm cõsequi me unquam (ingenuè fateor) posse sperem, penitus recusassem, nisi diuersum pietas suasisset. Ne igitur nõ parêrem, negotium id suscepi, & librum eum uertere ex Græco pro ingenij mei tenuitate cœpi: quàm uerò feliciter absoluerim, aliorum iudicium esto. Hunc autem quo minus quatuordecim illis annectendum censuerimus (nam in calcem primi huius tomi eum reiecimus) certæ quædam rationes subsunt. Lacunulæ aliquot, quæ inter legendum in eo occurrent, non à nobis nunc primùm, sed in Græco quoque codice relictæ sunt: quas quomodo complerem, quoniam diuinare facilè mihi non erat, ne pro propriis aliena, pro ueris fortè falsa, quod equidem turpe foret, insererem, intactas quoq; reliqui. Verùm ne hoc quidem, quod candidi esse puto, diffiteri possum: quòd quæ autor hic noster ex Plotino & Plutarcho in librum hunc adduxit, eorum in ijs translationem secuti simus, qui eos iam antea uerterunt: hunc quidem G. Budæus, illum uerò Marsilius Fisinus, uiri sanè extra omnem ingenij aleam positi: ne si dissimulem, mihi quoque uelle id sumere uidear. Est uerò hoc libri eius argumentum. Aristotelis primùm & Platonis circa bonorum finem, prouidentiam, quintam essentiam, animę substantiam,

& immortalitatem, ac denicp ideas, mirabiles pugnas narrat. Secundò, Stoicorum de rerum primis principijs, de Deo, de ente, de uniuersi cùm exustione, tum restitutione, uarias opiniones ex philosophorũ libris recenset. Tertiò denicp, de mundi uisibilibus partibus, quarum pro dijs suis pleraspe coluerunt: terra inquam, cœlo, aqua, sole, luna, nec non reliquis tam fixis, quàm erraticis stellis: quę horum omnium sint substantiæ, magnitudines, qualitates, illuminationes, & aliæ eorũ affectiones, mirabiliter dissentientes philosophos ex Plutarcho ἐν ἐπιτομῇ refert. Postremò uerò Socratis, uiri, uel oraculo teste, sapientissimi sententia concludit, quæ, ut Xenophon scribit, est: homines de uita secundum uirtutem instituenda cogitare multo magis debere. has etenim rerum sublimium, quę captum nostrum superant, speculationes inanes prorsus esse. Hactenus quidem de his. Sequuntur nunc, qui περὶ τῆς εὐαγγελικῆς ἀποδείξεως, id est, de Euangelica demonstratione inscribuntur, libri decem, ἐπιδείξεως, ut ipse loquitur, ὑποθέσις, in quibus CHRISTI Domini nostri regnum plenissimè describit atque demonstrat. Dignum profectò opus, quod Christianus quiuis non solum legat, sed, si fieri possit, etiam ediscat. Est enim consolationis plenum: est inquam ijs qui in fide adhuc per infirmitatem fluctuant, consolidatio et firmamentum præsens. Nam quicquid hic asseritur, non humanis rationibus confirmatur, non philosophorum, quæ certissimæ (& meritò quidem) habentur, demonstrationibus corroboratur, sed per Dei prophetarumq; diuinam uocem demonstratur. Est autem, si summam horum librorum simul inspicere iuuat, hæc eorum quæ in ijs docentur, perioche. In primo quidem aduersarijs respondet obijcientibus, quur, quum Hebræorum tam sanctè amplectamur libros, nõ etiam uiuendi ratione & instituto eos imitemur? Vbi quid CHRISTI hæc noua ecclesia à Moysi ueteri synagoga differat, quomodo legis cedente umbra, cum CHRISTI aduentu ueritas ipsa illuxerit, copiosè ex diuinis libris edisserit. In secũdo uerò, Gentium in CHRISTI IESV regnum uocationem, omnium prophetarum testimonijs comprobat. In sequentibus postea tribus libris, CHRISTI utranque naturam, diuinam inquam & humanam, sicut à Moyse & prophetis sub umbra depictus est, explicat: & in IESV Mariæ filio spectatam satis utranq; & probatam multis modis esse ostendit: ubi de abdita et arcana Christi natura, quomodo Deus cum Deo patre, rerum omnium creaturum principium & causa præcedens sit, fusius pertractat. In quinq; demum posterioribus (ut simul complectar) ea quæ de Dei & ad humana descensu, & ex humanis post peractum sibi à patre demandatum negotium in cœlos ascensu, prophetarum libri testificantur, præstita omnia in IESV esse, & impleta, obseruatis diligenter loci, temporis, modiq; circũstantijs, cùm Dei inter homines apparitionis, tum ad cœlos eiusdem ascensionis, clarissimè demonstrat. Et hoc quidem breue horum x. librorum argumentũ esto.

Cupieba-

Cupiebamus equidē principiū eis et finem adiicere(est enim πραγματεία hæc ἀνείφαλος καὶ ἀτελεύτητος) sed Græcū quoq; (contuli enim) ijs caret. Ecclesiastica hinc sequit̄ historia, quæ tertiā huius uoluminis partem constituit: ubi rerum, quæ ad annū usq; CHRISTI CCCXXVI in Ecclesia gestę sunt, memoria hominū dignę, seriem nouē libris complexus est: opus sanè successoribus suis ad finem usque mundi continuandum relinquens. Quod equidē Ruffinus, horum librorū interpres, primus (quantū scire possumus) tentauit: qui nouē illis Eusebij duos insuper à se cōscriptos adiecit: quibus rerum ab eo tempore, ad Theodosij usq; principis mortem in Ecclesia gestarū, memoriam continuatione produxit. Hic mihi hortari eos obiter licet, quibus ocium cōcessum est, ut pari studio (melius enim id locare uix possunt) adijcere reliqua ad nostra usq; tempora & uelint, et conentur, occasiones reliquę non desunt. Historiarū libri tam ueterum quàm recentiū in qua cunq; demum lingua extant, unde colligere quis, & in unum hunc, ad continuandū opus cōferre posset. Subiungunt̄ his de uita Constantini Romanorum Imperatoris libri quinq;, Ioanne Portesio interprete. Quorum sanè lectio nō tam iucūda, quàm utilis etiam fuerit. nam præter alia quæ ex eius historiæ lectione cōmoda capiuntur, proponitur quoq; nobis ueri herois exemplū, ueri inquam militis torquati, hoc est Christianę fidei propugnatoris: quales esse hodie debebant, si officiū suum facerent, quos Theutonicos, qui uestri sunt ordinis, equites uocant. Adiectus est postremò, aduersus Hieroclis hæresim liber unus. In quo pius hic noster episcopus, ueri rursus (sicut nunquā non) Episcopi officiū agens, zizania inter bona semina suppullulātia euellit: hoc est, Philostrati de Apollonij Tyanęi uita & morib. libros octo, aduersus Hieroclē philosophū cōfutat, qui ex ijs hūc suxerat turpem errorē, ut CHRISTO IESV Domino nostro cōferre & cōparare Apolloniū illū Tyanęū magū nō dubitaret. Hæc hactenus de priori uolumine. Alter uerò horū operū Tomus χρονικῶν, quæ uocant, seriē ad hunc usq; annū, doctorū uirorū opera et industria cōtinuatā, solùm cōtinet: quorū nomina in Catalogo librorū qui totius uoluminis frontispicio adiectus est, partim nominantur: partim uerò, qui sui nominis non tam studiosi fuerunt, obticentur. Hæc sunt clarissime Heros, quæ monendus mihi æquus lector prefatione hac uidebatur. Tibi uerò nuncupare hanc editionem uolui, ut quum referre tuam illam beneuolentiam & fauorem, quibus me sæpe, quum tuorum me curæ iam aliquando præfecisses, cōplexus es, nullo officij genere possim, animi saltem mei gratitudinem, & memoriam beneficiorum tuorum recentem hac dedicatione tester. Hanc igitur animi mei qualemcunque significationem suscipere benignè, & boni æquiq; consulere uelis. Dominus IESVS in sui te ueram cognitionem & amorem misericorditer perductum conseruet. Basileæ, x. Kalendas Martij: Anno CHRISTI Domini nostri M. D. XLIX.

EVSEBII CAESARIENSIS VITA
per Donatum Veronensem.

EVsebius Cæsareæ Palæstinæ Episcopus, in scripturis diuinis studiosissimus, & bibliothecæ diuinæ cum Pamphilo martyre diligentissimus perueſtigator, edidit infinita uolumina, è quibus hæc sunt: Euangelicæ demõstrationis libri XX. Euangelicæ prę parationis libri XV. Theophaniæ libri V. Ecclesiasticæ historiæ libri decem, Chronicorum canonum omnimoda historia, horumq; ipsorum compendium: De Euangeliorum dissonantia, in prophetam Esaiam libri X. Contra Porphyrium, qui eodem tempore scribebat in Sicilia, ut quidam putant, libri XXX. quibus ad me XX tantum peruenerunt. Topicorum liber I. Apologiæ pro Origene libri VI. De martyribus alia opuscula. De Pamphili uita libri III. Et in Psalmos CL. eruditissimi commentarij, & multa alia. Floruit maximè sub Constantino Imperatore, et Constantio: et ob amicitiam Pamphyli martyris, ab eo cognomentum sortitus. Hæc Hieronymus: quæ etiam Græcè scripta ad uerbum in commentarijs Græcorum habentur. sed utrum illi ab Hieronymo, qui non multo post ætatem Eusebij floruit, an Hieronymus ab illis acceperit, ego quidem iudicare aut affirmare non ausim. Sed idem multo plura scripsit, quàm ea sunt quæ superius enumerantur, quorum nonulla facile per teipsum inuenies, si totũ hoc Euangelicæ demonstrationis opus percurreris. De qua ille quũ libros XX. edidisset, decemq; dũtaxat ad nostras manus peuenerint omnes incolumes præter primũ, quem sine principio, omnique inscriptione prorsus offendimus, scire oportet totũ opus ab ipso autore diuisum fuisse in duas partes, & priori quidẽ libros XV. tribuisse, quibus eos qui Euangelicam doctrinam essent percepturi, quasi initijs quibusdã institueret, atq; informaret, quos etiam obtalem causam de Euangelica prępa ratione inscripsit: posteriori autem libros XX. in quibus tum eandem doctrinam Euangelicam confirmat, tum ea quæ eidem aduersantur refellit, adeò diligenter atque exquisitè, adeò doctè ac sapienter, ut meritò mihi quidem uideatur, hanc partem de Euangelica demonstratione inscripsisse, tanquam is qui in hac parte uera esse necessariò demonstret, quæcunque ad religionem nostram pertineant. Tanta uerò est horum librorum utilitas, ut qui eos sibi familiares effecerint, nihil sint posthac in sacris libris offensuri, ex quo nõ possint aliquem probabilẽ sensum elicere. Vt qui hos libros ad hanc usq; ætatem occultauerint, inuidia quadam impediti id fecisse uideantur, ne tam facilis aditus ad diuinos libros intelligendos, omnibus patęret. Sed utinam aliquando posteriores quoque X. libri è tenebris eruantur, atq; unà cum his illi quoq; uel triginta, uel uiginti quos aduersus Porphyrium ediderat: quorum quanta futura esset utilitas, uel ex eo facilè conijcere possumus, quod ut diuus Hieron. autor est, octodecim, nouẽdecim & uiginti pro Daniele prophe ta aduersus illum scripserat. Conuentui Christianorũ interfuit Eusebius, qui apud Niceam actus est, atq; in eo unà cum cæteris patribus, ac potius illorum princeps, Ariana deliramenta condemnauit: & quæ in eo conuentu acta essent, fidelissimè ac planissimè per literas, quæ etiam nunc extant, libro uidelicet Ecclesiasticæ Tripartitæ secundo, omnia suis ciuibus indicauit.

Digitized by Google

RERVM ET VERBORVM IN EVSEBIO memorabilium Index.

Aaron primus Pontifex Hebræorum 2.tom. pag. 23.c
Abaris Ariolus Hyperboreanus 2.tom.56.b & 53.a
Abas rex 2.tom.27.b
Abander rex 2.tom.48.a
Abacuc locus 301.b
Abdias prophetat apud Heb. 2. tom. 39.c
Abdiæ locus 330.b
Abedor quidiu regnarit 44.b
Abelbalus rex 139.b
Abelis & Caini sacrificia 221.a
Abgarus Toparcha 478.a b
Abia quandiu rex fuerit in Israel 144.b & 2.tom.38.c
Abimael 2.tom.6.a
Ablauius Præfectus Prætorij occiditur 2.tom.84.d
Abimelech quandiu regnarit 144.a & 2.tom.38.c
Abolus ante Homerum quandiu fuerit 142.b
Abrahã quomodo uixerit 90.b in Abraham nomine omnes gentes benedicendæ 225.b
Abrahami promissio à Deo 207.a quando facta 2. tom.13.a
Abraam primus omnium Prophetarum uocationem Gentium pollicetur 2.tom.13.b
Abraam nascitur tempore Nini 2.tom.3.a 10.c 56.b moritur eod.14.d
Abraam primam ætatem apud Chaldæos transegit 2.tom. 6.c & 11.a
Abraham quando fuerit 139.b
Abydenus historicus 123.b
Acacius Epis. 2.tom.85.b
Acca Laurentia 2.tom.44.b
Accianus fundus 2.tom.64.b
Accius Tragœdiarum scriptor 2.tom.64.a
Accursius iurisperitus 2.tom. 124.d
Acengeres rex 2.tom.23.a
Acephalorum hæresis 2.tom. 95.b
Acusilam historicus 124.a
Achab rex 2.tom.39.d
Achali rex 2.tom.104.a
Achar quandiu rex 144.b
Achas 2.tom.4.c
Achias prophetat 2.tom.37.c 38.c
Achia ab Achæo condita 2. tom.27.a
Achaia redacta in formam pro uinciæ 2.tom.74.c
Achillas episcopus 593.b & 2.tom.83.b
Achilleus Aegyptum obtinet 2. tom.82.b
Acherres rex 2.tom.23.b
Achoris rex 2.tom.23.a 57.c
Acrisius rex 2.tom.28.b
acies igneæ in cœlo uisæ 2.to. 100.b
Acromij lacus monstrũ 2.tom. 166.d
Acrostichis 709.b
Acta Christi apud Pilatum conficta 608.a
actaon quo tempore uixerit 2. tom.29.b
Adalinda carcere liberata Otoni nubit 2.tom.115.d
in Actiaco littore inuentæ editiones bibliorum ab Origine 564.b
Actio denominat agentẽ 100.b
Actorũ liber aduersus Christum 475.b
Actorum loca 480.b 2.tom. 73.a
Adam 2.tom.5.a
Adam & Eua è paradiso ereẽti 465.b
Adam humus, siue terrigena 148.a b
Adamantius Romam quando uenerit 564.a
Adauctus martyr 600.b
Adelpheda Theodorico nupta 2.tom.96.d
Adeodatus Epis. 2.tom.105.c
Adiabeni 486.a
Admiraldus 2.tom.162.a
Admiror & uereor, etiãsi non intelligo 585.b
Adoardus rex, eiusq; gesta 2. tom.130.b 131.b moritur 128.b
Adon iudex rexit Israel 2.tom. 32.c
Adoloaldus rex Langobardorũ 2.tom.102.b 103.a
Adonidis simulachrum in Bethelehem positum 622.a
Adoynus rex 2.tom.97.d
Adrastus rex 2.tom.31.d
Adrianus 622.a Cæsar 532.a
Adriana obsidio 543.b
Aduentus Christi declaratio 228.b eiusdem comprobatio ex locis aliquot scripturæ 229.b signa 411.a b inde
Adyabeni superati à Seuero 2. tom.79.c
Aeacus 168.a
Aedesius 623.a b
Aediles Romæ facti primum 2. tom.56.b
Aegyptus unde dicta 2.to.25.a fit Romana prouincia 68.b sociatur imperio Persarum 58.c à Persis discessit 57.c
Aegyptiorum maxima multitudo Africam ingressa 2. tom.106.a
Aegyptiorum regnum translatum ad Persas 3.tom.54.b
Aegyptijs iura Boccchoris constituit 2.tom.45.a
Aegyptius Pseudopropheta Iudæos decipit 2.tom.73.a opprimitur à Felice eod.
Aegyptus recessit à Dario 2. tom.55.c
Aegyptus antea Aeria 2.tom. 25.a
Aegyptij Mindesij 2.tom.57.c
Aegyptij à Mestre filio Cham 2.tom.5.d
Aegyptij Armeniam uastãt 2. tom.126.c mare obtinent post Phœnices 45.a
Aegyptij Eunuchæ incipiunt regnare 2.tom.57.d
Aegyptum Turcæ depopulatur 2.tom.159.c
Aegyptij præ cæteris superstitiosiores 320.b uenerantur scarabeum 29.b
ex Aegypto uocaui filium meũ, explicatur 417.a b inde
Aegyptiorum deus quis 36.b
Aegyptiorum Theologia 15.b 27.b
Aegyptiorum sacerdotes 137.b
Aegysthus regnat Mycenis 2. tom.33.d
Aeion dux Langobardorum 2. tom.88.c
Aelia ab Aelio Adriano condita 2.tom.77.b
Aelius Episcopus 2.tom.78.d
Aelius Pertinax Imp.Ro. 2. tom.79.a
Aelius Adrianus 516.b
Aemilia mutata in Aemilium 2.tom.153.d 154.a
Aemilius Macer poeta moritur 2.tom.69.b
Aemilius Frontinus 549.a
Aeneas rex Latinorum mortuo Latino 2.tom.33.d 170.b
Aeneas Syluius III Latinorum rex 2.tom.35.b
Aeneidum libri emendati à Varo & Tucca 2.tom.69.c
Aegialeus rex 2.tom.10.c
Aegidius rex 2.tom.13.c
Aegidius scientia & sanctitate clarus 2.tom.107.b
Aeginatæ mare obtinuerunt 2. tom.55.b
Aequileæ uocatæ, quæ nunc Peloponnesus 2.tom.10.c
Aeropetus quis 14.a
Aesculapius 19.a
Aesimedes Athenis regnat 2. tom.46.b
Aeschylus Athenis regnat 2. tom.45.a
Aeschylus Tragœdiarum scriptor 2.tom.54.d & 55.d
Aesopus interimitur à Delphis 2.tom.53.a
Aeschines orator agnoscitur 2. tom.58.b
Aes, Macedonũ imperium denotat apud Esaiam 84.a
Aetnæ incendium 2.tom.57.a
Aethiopes Mosem cur, & quomodo coluerint 127.b
Aethiopes unde oriundi 2.tom. 5.d ubi consederint 21.a
Aetius Patricius interficitur 2. tom.94.d uictus à Bonifacio 2.tom.92.b
Actius Comes 2.tom.92.a
Actius Eunomius 631.a
Afer Abrahami filius 125.b
Africanus historiographus 472.a & 2.tom.2.b 45.b
Afri Romam deprædantur 2. tom.112.a
Africam minorẽ occupat Barbarossa 2.tom.167.a
Agabus 484.a eius prophetia expletur 2.to.72.b
Agamnestor Athenis regnat 2. tom.44.b
Agamemnon rex 148.b 2.tom.32.b
Agapius episcopus 595.a
Agapitus Episcopus Romanus 2.tom.98.c d 115.b
Agareni, qui antea ismaelitæ 2.tom.13.a
Agathus Athenienſibus præst 2.tom.37.a
Agathobolus philosophus 2. tom.76.c
Agatho Pontifex Ro. 2.tom. 105.c
Agebus rex 2.tom.40.b
Agesilaus Lacedæmoniorũ rex 2.tom.38.d

Aggæus quando prophetarit 144.b & 2 to.52.d & 53.d
Aggæus regnat Edeſſæ 2 tom. 80.a
Agilæus rex 2 tom.37.b
Agilulphus rex 2 tom.101.b.d 102.a
Agnus locutus ſub Boccboro rege 2 tom.45.a
Agon Androgei 2 tom.30.d
Agon centenarius Romæ primũ actus 2 tom.56.b
Agon Gymnicus, qui Panathenæon 2 tom.53.a
Agon Lyciorum primus 2 tom. 34.b
Agon mille annorũ 2 tom.80.d
Agon Olympicus cõſtitutus ab Hercule 2 tom.32.a
Agon Nemæus primum actus 2 tom.52.b
agon primus Solis cõſtitutus ab Aureliano 2 tom.81.d
Agrippa adoptatur ab Auguſto 2 tom.70.a & 69.b
Agrippa Caſtor 513.a eius aduerſus Baſilidem liber. eodem b
Agrippinus Epiſcopus 2 tom. 78.a
Agrippa Herodis filius à Tiberio in carcerem conjicitur 2 tom.71 d
Agrippa Iudæorũ rex 49.b & 2 tom.72.a
Abmatus in Perſium fugit 2 tom.153.c
aidinus ſcriptor peregrinæ hiſtoriæ 2 tom.28.b
Aidoneus rex 2 tom 27.a
Ain quid 135.b
Aito rex 2 tom.116.c
Aizel filius Ieſtan 2 tom.6.a
Alalcomenes indigena 26.b
Alæ Seraphim quid ſignificent 358.b
Alani Gallias ingreſſi 2 tom. 90.a
Alba longa cõdita 2 tom.34.a
Alba Sylvius rex Latinorum 2 tom.37.b
Albam Græcam Turcæ capiũt 2 tom 160.d
Alba regali Ferdinandus rex diademate redimitur 2 tom. 163.c
Albani uicti à Tullo Hoſtilio 2 tom.43.b
Albertus Marchio Brãdenburgenſis 2 tom.151.c
Germanorum militum dux Pruſiæ factus 163.c
Alberus Imperator Romanus 2 tom.127.d
Albilus ſecundus Alexandrinæ eccleſiæ Epiſcopus 2 tom. 75.a
Albinus Cõſul Ro. 2 tom.161.c
Albinus Feſti ſucceſſor 494.a & 2 tom.73.b
Albis fluuius 2 tom.162.a
Albuinus rex 2 tom.99.b dolo uxoris interficitur 2 tom.120.c
Albutius Sylo Rhetor 2 to.69.c
Albrechtus dux Bauariæ Ratiſponam capit 2 tom.151.d
Albertus Imp.Ro. 2 tom.135.a à nepote interficitur cod. 138.b
Albertus Veronenſium tyrannus occatur 2 tom.125.d
Albertus Rodolphi F. 2 tom. 127.d
Albertus Magnus Ratiſp. Epiſcopus 2 tom.125.d 126.a
Alcæus poeta 2 tom.51.b
Alcamenon Atheniẽſibus præeſt 2 tom.46.b
Alchimus inuadit Pontificatum Iudæorum 2 tom.63.c
Alciatus 2 tom.166.d 167.a
Alcibiades profugus abijt ad Tiſaphernem 2 tom.57.b
Abcibiades 541.b
Alcmæon claret 2 tom.50.a
Alcimus Rhetor 2 tom.86.a
Alcuinus Pariſienſi ſtudium inſtituit 2 tom.110.a
Alcunes, ſiue Alcumenus rex 2 tom.43.c
Aleph Latinè quid 135.b
Alemannorum cædes 2 tom. 86.b & 88.b & 82.d
Aleibes rex 2.tom.35.b
Alexander Antiochi F. 2 tom. 63.d
Alexander Corinthi rex 2 tom.44.a
Alexander epiſcopus Alexãdrinus 617.b & 2 tom.83.c Hieroſolymitanus. cod. 79.d & 80.d Pontifex max. cod. 122.a 76.a 133.c 153.d 151.b
Alexãder Hieroſolymis regnat 2 tom.67.d 79.c
Alexander Imp.Ro. 2 tom. 80.a.b
Alexander Magnus naſcitur 2 tom.58.b moritur 59.a eius res geſtæ 54.d 58.a d 59.a
Alexander Mammeæ F. 2 tom.80.a
Alexãder Pheræus 2 tom.58.b
Alexander Phryx 539.a
Alexander Ptolemæum matrem interfecit 2 tom.65.c
Alexandri Phrygis egregia de Chriſto confeſſio 579.a b eius encomiõ & fama ibid.
ab Alexãdro ad Auguſtum nihil prophetix uũ ucri 409. a b inde
Alexandria condita 400.b & 2 tom.56 a b & 122.a
Alexandriæ qui martyres facti 573.b
Alexandriam Turca capit 2 tom 159.c
Alexandrini ſeditioſi 583.a
Alexandrinorum regnum deſinit 2 tom.68.c
Alexandra regina 401.b
Alexius 475.a
Alexius Imperator Orientis 2 tom.117.a
Algariza urbs 123.a
Aliattes rex 2 tom. 46 b & 51.b 52.b
Alimento pueri trahũtur ad ſtudia 1.1.a
Aliptes curator 457.b inde
Almus mons conſitus uitibus à Probi militibus 2 tom.82.a
Alpes Cottiæ factæ prouincia 2 tom.73.c
Alphonſus Ferdinandi filius rex Hiſpaniæ 2 tom.121.d & 141.d fugit in Siciliam cod. 151.d
Alphonſus rex Aragonum 2 tom.135.c & 136.d 138 c
Alphonſus Calabriæ dux Florentinum agrum populatur 2 tom.146.b & 151.c
Alphõſus, Portugalliæ rex ſine liberis deceſſit 2 tom.152.c
Alſa fluuius 3 tom.181.& 182
Altad.s Aſſyriorum rex 2 tom.18.c
Altare domini I Aegypto.222.b
altizachenum Carolus Imperator in regnum reſtituit 2 tom.168.a
Amadius Sabaudiæ dux factus Põtifex maximus, & dictus Felix quartus 2 tom.135.a
Amalaſuintæ Athalarici regis Gothorũ mater regnat cum Theodoto 2 tom.98.a
Amaricus Hieroſolymorũ rex 2 tom.122.b
Amarthem regnat Aegyptijs 2 tom.57.b
Amaſias quamdiu rex in Iſrael 144.b
Amaſis Aegyptiorũ rex 143.a
Amatheus filius Chanaan 2 tom.6.a
Amatus, ſive Amos diſcipulus Antonij 2 tom.86.b
Amazones, earũq; mores 81.a.b
Amazones Priamo tulere auxilia 2 tom.33.a earundem incurſus in Aſiam 2 tom. 35.c bellum contra Thebas 2 tom.32.b
Ambrius rex Hebræorũ Iſrael 2 tom.:9.c
Ambroſius 642.a totam Italiam ad fidem Chriſti conuertit 2 tom.87.d multa Chriſtianè ſcribit cod.88.d
Ambroſius ordinis Camaldulenſis, Græcè Latinèq; doctus, claruit in Concilio Baſilienſi 2 tom.135.b
Ambroſius Valẽtiniana factionis reſipiſcit, ab Origine admonitus 565.a
Ambroſij locus 57.a
Ambroſij ſtudium & diligentia in colligendis ſacris libris 568.b
Ambulatio Chriſti in mari 427.b inde
Amelius Platonicus 157.a
Amenophis Aegyptiorũ rex 2 tom.31.a 19.b 40.b & 21.a
Ammianus Alexãdrinus epiſcopus poſt Marcum Euangeliſtam 494.a
Ammonaria ubi pro Chriſto mortua 574.b
ammonitæ redigũt Hebræos in ditionem 2 tom.31.d
Ammonius 566.a epiſcopus 602.b
Amoratus Donatus dux Venetorum captus 2 tom.136.b
Amoratus Turcarum Imperator moritur 2.tom.136.d
Amor in Chriſtum 468.b
Amoris diuini quæ argumenta 113.b
Amorrhæus filius Chanaan 2 tom.6.a
Amos apud Hebræos prophetat 2 tom.43.c & quando 144.b
Amos locus 220.a
Amphiaraus 20.b
Amphilochus 20.b
Amphion cantu citharæ ſaxa mouet 2 tom.26.b & 29.a
Amphion quando ſcripſerit 142.b
Amphion regnat Thebis expulſo Cadmo 2 tom.27.b & 26.b

& 26.b
amphitheatrum Romæ à Tito extructum 2 tom.74.d incensum 76.d & 80.d
amphitryon regnat Athenis 2 tom.24.b
amulius Syluius Latinorum rex 2 tom 44.b cæsus 45.a
amyntas rex Assyriorum 2 tom. 24.c Macedonum 2 tom. 52.d & 57.c d
anabaptistarum insania in inferiore Germania 2 to.167.d
anabaptistarum doctrinam Nicolaus Storckius ferere cœpit 2 tom.161.d
anacletus Romanus Episcopus 542.b & 2 tom.74.d
anacreon lyricus Poeta 2 to.53.c
analim, siue Aurelius V. rex Assyriorum 2 tom.12.c
anamasis rex 2 tom.53.a
anaselus cõstitutus princeps Iudæorũ ab Herode 2 to.63.b
anamis castellum 37.b
ananias cursor 478.a
ananias Pontifex procurator Sadducæorum 494.b
anarius prophetat Babyloniæ 2 tom.50.d
anania, quialiàs Ananus 494.b
anastasius Pont.Ro. 2 tom.8.c & 97.a 122.a 115.a 107.a
anastasius in oriente regnat 2 tom.96.d pellitur à Theodosio 107.b fulmine ictus interijt 97.c
anastasy templum Romæ corruit 2 tom.139.c
ἀνάμνησις Græcis, & præsertim Platoni quid 148.b
anatolius Laodicæ episcopus 591.b & 2 tom.82.a
anatolij de Pascha sententia 592.a
anci filij Tarquinium Priscum interficiunt 2 tom.52.a
andalisius Beneuentorum dux 2 tom 112.d
andelgisius Desiderij regis Ldg. filius 2 tom.109.d
andreas Alciatus 2 tom.166.b
andreas Comes de Sunnẽbergk occisus 2 tom.157.c
andreas ab Auria 2 tom. 166.c 168.b
andreas Apuliæ rex laqueo necatus 2 tom.130.b
D. Andreas ut cõfessus sit Christum 496.a
andreas Vendramius dux Venetorum 2 to.144.d 149.a
andreæ Apostoli caput à Thoma Palæologo Pontifice Ro. datum 2 tom.140.a ossa à Constantinopolitanis magno cultu excipiuntur 2 to.86.b
androgyni 169.a
andromacha cũ marito Perseo rapitur in cœlum 2 to.25.b
andromachus interfectus à Samaritanis 2 tom.58.d
andronicus Imp. orientis 2 to. 117.a Constantinopolit. Imp. 2 tom.128.b
ansbelmus Cantuariensis Episcopus 2 tom.120.a
andulphus Angliæ rex 2 tom. 112.a
angelus Acciolus pulsus Florentia 2 tom.141.a
angelus Politianus Florẽtiæ moritur 2 tom.151.c
anglia facta tributaria Pontifici Romano 2 tom.112.a
angliæ regis copiæ & Scotorũ regis 2 tom.166.b
angliæ rex cõciliabulum agitat in Picardia 2 tom.160.b debellatur à uicerege Hiberniæ 2 tom.167.c
angliæ & Galliæ reges pacificantur 2 to.152.c conuentum congregant Calisij 166.c
angli Scotos subigũt 2 to.128.b & Francos 130.a & 131.b
angliam rex Scotiæ irrupit 2 tom.158.b
anglorum bellacum Gallis 2 tom.127.b
anglorum regis filiam inter & Delphinũ sponsalia tractantur 2 tom.160.a
annonæ caritas 2 tom.102.b & 167.a
annianus episcopus Alexandrinus 2 tom.73.b
annus solaris maior anno lunari 399.b
anaxagoras philosophus 2 to. 54.d moritur 56.a
anaxagoræ schola 144.b de Atomis sententia 199.b
anaxarchus quando floruerit 201.b
anaxilaus Pythagoricus Italiæ pulsus ab Augusto 2 to.63.d
anaxilla dux Theodosij contra Vandalos 2 tom.93.c
anaximander Milesius 198.b & 2 tom.52.b Thaletis sodalis 8.b
anaximenes philosophus 2 tom. 53.d & 59.a 198.b
anicetus Pont.Rom. 520.b
anima bruti pro anima hominis 221.b
anima hominis immortalis. 160.b
anima unde Deus 200.b
anima rationalis secundum Platonẽ migrat in corpora brutorum 188.b
animæ uis in corpore & extra corpus 162.a
animarum migratio unde primùm irrepserit 138.b
animalia à quibus abstinendum quæ 111.a
animalia ab homine quomodo tractanda 109.a
animalia Aegyptij cur coluerint 17.a
animalia quando sacrificari cœpta 49.a
animalia miræ speciei in Nili littore inuenta 2 tom.101.b
anna Britannicæ regina Caroli uxor 2 tom.153.a
annebergæ argentifodina 2 tom.152.c
anneus Gallio frater Senecæ 2 tom.73.c
anneus Mella Senecæ frater 2 tom.73.d
anobretis Nympha 14.b
antenor pulsus Ilio 2 to.34.a
antepharem Langobardorum dux 2 tom.107.d
antharis rex 2 tom.101.b
anthemius Consul Ro. 2 tom. 90.a Romæ regnat 95.b occiditur à Ricimere genero suo 2 tom.87.c 95.c
antherus Episcopus Ro. 2 tom. 80.c eius mors 570.a
antidona condita 2 tom.69.b
antigonus rex Macedonum 2 tom.61.c Asiæ 2 tom. 59.c reddit Atheniensibus libertatem 2 tom.61.a
antigonus Gonates Lacedæmonem obtinuit 2 tom.60.c
antigonus contra Iudæos dimicans occiditur 2 tom.67.c
antinus episcopus 596.b 602.a
antinoitæ 563.b
antinous puer quem Hadrianus in deliciis habuit, eiusq; nomine urbs appellata 2 to.77.a
antiochia capta à Rom. 2 tom. 66.a penè tota corruit terræmotu eod.76.b 67.d
antiochiæ ecclesiæ clausæ 2 tom.86.d
antiochia condita à Seleuco 2 tom.59.d
antiochus Cæsar 560.b Cyzicenus 2 tom.64.d Epiphanes.cod.62.d Eupator eod.63.d Gryphus.eod. 64.d Sedetes. ibid.b Soter eod.60.d Theos eod.61.a
antiochus donis Iudæos captat 2 tom.62.b cosdem ad idololatriam cogit eod.63.a in Thermopylis uincitur.eodem 62.b
antiochus magnus Syriæ rex 2 tom.61.d Pompeio se dedit 2 tom.65.b
antiochus tyrannus 437.a.b
antipatris condita 2 tom.69.b
antipater Herodis F. 2 tom. 66.b unus ex Tetrarchis eod. 70.a rex Macedonum eod.60.c
antipater Herodis pater 471.a filio regnum à Romanis obtinet 473.a
antonia turris 403.b inde
Antonius Caracalla 2 tom. 79.d Heliogabalus.eodem 80.a Lucius.eod.78.b Marcus, qui & Verus Imp. Ro.eod.78.a Pius.pater patriæ dictus eod.77.d b.c & 2 tom.520.a
antonini Cæsaris epistola pro Christianis 521.a.b
antoninus episcopus Hierosol. 2 tom.78.d
antonius dux Sabaudiæ Gebennam obsidet 2 tom.165.b
antonius eremita 622.b
antonius medicus Augusti naufragio periit 2 tom.68.c
antonius bellum gessit cum Antonio 2 tom.67.a 68.b
antonius M. Liberalis Rhetor 2 tom.72.a
antonius Fracisci discipulus moritur 2 tom.124.d
antony et Aug. fœdus 2 to.68.b
antonius monachus honestè tractatur à Constantino 2 tom. 84.c senex admodum moritur eod.86.c & 80.d
antonius Roseas editis lib. de monarchia moritur 2 to.141.c
antony uita à quo conscripta 622.b
antonij eremitæ discipuli 637.a
antonius & Augustus in gratiã redeunt 2 tom.67.c
ἀνάμνησις Platoni unde dictus 148.b
anthropophagi 286.b
antuerpiæ inundatio 2 to.165.c
anubis Deus 17.a
eod quandiu regnarit 144.a
apelles hæreticus 545.b
aphricanus de iõporibus 398.b

Aphricanus episcopus 570.b eius ad Originem epistola ibid. & Chronica eod. eiusdem ad Aristidem de Euangeliorum dissonantia 571.a
apia dicta quæ nunc Peloponnesus 2 tom.11.c
apion 482.b Grammaticus peritissimus 42.b
apis Niobæ filius 2 tom.15.d Sicyoniorum rex 11.c in Ægypto deus 15.b 17.b
apis & Mneuis à quo confecti 16.a
apocalypsis 508.b
apollinaris lucubrationes 533.a
apollinaris Asianus Hierapolitanus 2.to.78.b
apollinaris Laodicenus hæresim sui nominis suscitat 2 tom.83.a
apollo dæmon 46.b
apollo Iouis & Latonæ filius 2 tom.3.a
apollo fassus se nonnunquã mentiri 70.a
apollo iubet ligna & lapides adorare 68.b
apollinis oraculum quando obmutuit 587.a b
apollinis oraculum, fata magicis solui posse 69.b
apollinis simulacri qui primi fabricatores 138.b
apollinis Delij templum ab Eriethibone ædificatum 2 tom. 24.a & b
apollinis Delphici templum incensum 2 tom.53.b
apollodorus Pergamenus orator 2 tom.66.b
apollodori opus 21.a de Temporibus 143.a
apollonia terræmotu corruit 2 tom.70.c
apollonius senator lecto senatui insigni uolumine, quod de fide Christi compositerat, capite truncatur 2 tom.78.d
apollonius Chalcidicus Stoicus 2 tom.77.c
apollonius Tyanensis 257.b
apollonius theologus & hæreticorum insectator 548.a
apollonidæ abnegant legem & prophetas 555.b
apostolicæ ecclesiæ post ascensionẽ Domini institutio.480.a
apostolus Latinè quid 476.b
apostolus suffectus in locum Iudæ 442.a.b inde
apostoli duodecim designati per duodecim exploratores 251.a.b
apostoli cur tam pauca scripserint 507.b
apostoli cur elegantiam sermonis non affectarint 507.b
apostoli de terra Zabulon & Nephthalim euocati 373.b
apostoli speculatores 355.b inde
apostoli post mortẽ Christi alacriores facti 261.a
apostoli quomodo electi 227.a
apostoli reliquiæ Israel. 235.a.b
apostoli tristia & læta de Christo scripserunt 267.b
apostolorum martyrium Constantinopoli dedicatur 2 to. 87.c
apostolorum uocatio 425.a
apostolorum Christi & discipulorum conuentus 503.b
apostolorum philosophia uita expressa 264.b
apostolici uiri ex Hebræorum genere 487.b
ἀναγεννᾶσθαι θεοῦ 650.a
appion rex Libyæ per testamentum Ro. reliquit 2 tom.66.b
appronianus passus Romæ pro Christo 2 tom.182.b
appius Theologus 554.a
aqua Euangelicæ doctrinæ 350.b
aqua & ignis ab Ægyptijs colitur 29.b
aqua in oleum conuersa 560.b
aquila ab Aegyptijs culta 17.a
aquila interpres scripturæ 297.a
aquila præfectus Aegypti 557.b
aquila Ponticus Proselytus 544.a.b
aquila Theologus 24.b inde
aquileienses clerici habẽtur perinde ac chorus beatorum 2 tom.87.d
aquilius bellum seruile in Sicilia compescuit 2.tom.65.b
ab Aquilone omne malũ 348.b
aquasgrani Ferdinandus coronatur 2 tom.165.c
aquitania data ad inhabitãdum Gothis 2 tom.91.a
arabia 600.b
arabes per Origenem ab errore reuocantur 572.a
aræ inuentæ à Cecrope 2 to.2.a
arabia interior facta à Seuero prouincia Ro. 2 tom.79.c
arabes Persas rediguntin potestatem 2 tom.104.a
arabes accepti in fœdus à Traiano 2 to.75.d
aradus insula cõdita 2 to.45.c
aragonẽses Caroli regis classem in littore Neapolitano superant 2 tom.127.a
aratus uersus à Cicerone 2 to.1.a
arca Noæ magnitudo & dispositio 2 tom.5.b
arca testamenti ab alienigenis possessa 2 tom.34.c
arcadius Theodosij filius Augustus 2 tom.89.a moritur Constantinopoli 2 tom.90.b
arabianus Bibliorum commentator 554.a
arati locus de Deo 183.b
aratrius 14.a
arbogastus dux 649.a
arcadius Augustus 650.a
arcadius et Honorius Impp. Ro. 2 tom.89.d
arcaragantes qui 2 tom.84.c
arcesilas 195.b
archelaus comes orientis 628.a & 2 tom.70.b.a.d
archelaus successor Herodis 471.b
archelai tempora 475.b
archilochus clarus habetur 2 tom.49.b & 35.b
archesilaus philosophus clarus habetur 2 tom.60.d
archillus oppidum Galliarum à Gothis oppugnatur 2 tom. 91.c
archimus Poeta 2 tom.45.c
arctinus Milesius uersificator 2 tom.44.d
ardaban uicus Mesyæ 546.b
aremulus fulmine ictus interijt 2 tom.42.b
arcopagus constituitur Athenis 2 tom.24.b
arcopagita Athenienſis Paulo primus credidit 497.a
aretas Arabum rex 476.b Damascenorum rex 362.b
argenteus nummus primùm figuratus Romæ 2 tom.60.d
argentei proditoris Iudæ 444.b inde
argentinenses reddunt fidei suæ rationem 2 tom.165.a iunguntur fœdere cum Heluetiæ ciuitatibus quibusdam. eod. 164.d
argiua Iunonis templum incensum 2 tom.56.b
argiuus Corylus primus Olympici stadij victor 144.b
argiuorũ regni initium 2 to.15.a
argiuorum reges deficiunt 2 tom.20.b
argiuorum reges quãdiu regnauerint 2 tom.15.b
argis quis primus regnarit 140.a
argonautarum nauigatio Sosarmi tempore 2 tom.30.b
argus rex 2 tom.18.b 35.d
arius eiectus ex ecclesia ab Alexandro episc. 2 tom.83.d
ariana impietas fulta Constantij Cæsaris præsidio 2 to.84.d
ariani per episcopos Christianos coguntur in exilium 2 tom. 96.d ecclesiam Antiochenam diu obtinuerunt 2 tom.84.b Hierosolymitanam ecclesiam inuadunt 2 tom.85.d
ariana dogmata damnata per Hilarium 2 tom.86.c
aries Phrixi uector 2 tom.27.b
ariminum conditur à Rom. 2 tom.60.b
ariminensis Synodus 630.a
ἄρης cur Mars dictus 26.b
aristarchus grammaticus 2 to. 63.d Tragœdiographus 2 tom.56.b
aristæus Proconnesius ante Homerum quanto tempore fuerit 142.b
aristæus historicus 126.b
aristæus de Bibliorum uersione 103.a
aristenetus Cõsul Ro. 2 to.90.a
aristidis Apologeticus pro Christianis 510.b & 2 tom.76.d
aristion presbyter 514.b
aristippus Cyrenaicus 9.a
aristobolus peripateticus philosophus 2 tom.26.d
aristobolus uinctus à Pompeio Romam deducitur 2 to.66.a
aristobulus primus apud Iudæos diadematis sumpsit insigne 2 tom.65.a
aristoboli explanationum libri in Mosen 2 tom.62.d
aristobolus 471.a
aristomenes Messenius Ithometes 49.b
aristoteles 18. anno auditor Platonis 2 tom.58.b
aristoteles Bononiensis architecturæ peritissimus 2 to.137.b
arius cacando perit 626.b
arius Epicis libros in græca conuertit 15.a
arius reuocatus ab exilio 625.b
armonia Veneris filia 13.b
armonius liberat Athenas tyrannide 2 tom.54.c
armenij & Indi cũ Romana ecclesia sentiunt 2 tom.155.b

armenij

INDEX

Armenij fidem Christi fu scipiũt 2 tom 100.c
Armenij debellati per Mauritiũ 2 tom.101.a
Armenij uicti à Tiberio Cæſ. 2 tom.60.c
Arnobius Rhetor in Africa libros pro noſtra religione cõpoſuit 2 tom.84.a
Arnulphus Caroli Mag. filius 2 tom.113.d
aromata Deus cur crearit 119.b
Arrij hæreſis 617.b
Ars uera nunquam fallit 43.a
Arſaces primus rex Parthorum 2 tom.61.c unde Arſacidæ dicti eod.
Arſenius Athanaſij lector 628.a
Arſenois qualis locus 584.b
Arſinus martyr 574.b
Artapanus hiſtoricus 126.b
Artaxerxes rex Perſarum 2 tom.58.b
Artemon hæreticus 554.a
Artemonitæ ſcripturas corruperunt 554.b inde
Artium & inſtrumentorum qui primi inuentores 136.b
Aruſpices Athanaſiũ tollendum ſuadent 633.b
Aſcalona urbs Iudææ capta à Chriſtianis 2 tom.121.c
aſcanius Sforcia Cardinalis traditur à Venetis regi Gallorum 2 tom.153.b
Aſclepiadum genus unde ortum 9.a
aſclepiodotus Britannias cepit 2 tom.82.d
Aſclepiodoti cum Theodoro non conueniunt 554.a b
Aſconius Pedianus captus luminibus 2 tom.74.d
Aſedech quis 13.a
Aſia 496.b
aſianus Sardienſis 2 tom.78.b
Aſinius Gallus orator 2 to.70.c
Aſinius Pollio orator de Dalmatis triumphat 2 tom.70.a
Aſiaticorum Paſcha 551.b
Aſpar Patritius filium ſuum Cæſarem facit 2 tom.95.c cum domo ſua deletus à Leone 95.c
aſpirãdus tutor Liniperti regis Langobardorũ 2 tom.107.a
Aſſa quanto tempore rexerit Iſrael 144.b
Aſſur Abrahami filius 125.b
Aſſur nominis interpretatio 369.a
aſſyria facta prouincia à Traiano 2 tom.76.b
Aſſyriorum regnum ceſſauit in Sardanapalo 2 tom.42.d
Aſſyria unde ſic dicta 125.b
Aſtacus urbs ampliata Nicomedix nomen capit 2 tom.61.a
Aſtarte 14.b
aſtrum horribile apud Mediomatrices & Treuiros uiſum 2 tom.163.c
Aſterius martyr . 581.b
Aſtra à gentilibus culta 284.b
Aſtrologia apud Chaldæos inuenta 124.b
Aſtronomiæ quæ pars utilis 197.b
Aſtulphus rex Langobardorum 2 tom.108.b fulgure interficitur eod.
Aſtyages Medorũ rex 2 to.51.c contra Lydos pugnat 52.b
Aſylum extructum Romæ à Ro. 2 tom.46.b
Athanaricus rex Gothorum plurimos Chriſtianorum interficit 2 tom.87.c
Athanaſius Alexandrinus Epiſcopus 627.a iuſſus condemnari 628.a
Athanaſij fuga 629.a
Athenienſium myſteria impudica 21.b
Athenis Paulo quis primò credidit 497.a
Athenodorus 570.b
Athenodorus & Gregorius ubi & quando eccleſijs præfecti 582.b
Athletæ olim diuinis honoribus affecti 67.b
Atlantorum Theologia 19.a
Atlas Aſtrologiæ inuentor 125.a
Atomos unde dicta 199.a
Atomorum figuræ an infinitæ 199.a
Attalus martyr 538.a
Attali uſio in martyrio 538.b
Auaris Aegyptiorũ urbs à quo euerſa 143.a
Audæus, à quo Audæana hæreſis 2 tom.84.d
Auentinus mons 2 tom.43.a
Aues mundæ & immundæ quæ 110.a b
Auium uolatus qui primò obſeruarint 136.b
Augarus rex 477.b
Auguſtus cum ingenti triumpho Romam uenit 2 tom.68.c amicitiam cum Parthis facit 69.d
Auguſtæ comitia celebrat Cæſar 2 tom.165.b
Aurea domus conflagrauit Romæ 2 tom.75.d
Aurelianus Cæſ. mortuus 590.b
Auri & argenti metalla precioſiſſima 115.b
Auſtriam inuadit Turca 2 tom.164.c populatur 166.b
Auxentius 642.a
Azarias, qui & Ananias 2 tom.38.c
Azolinus Veronenſium tyrannus necatur 2 tom.125.a

B

Baaſa rex Hebræorũ 2 to.38.c
Babel Hebræis quid 124.a
Babylæ martyris ſepulchri trãſlatio 634.b
babylas ſacerdos Antiochiæ 572.b martyrio coronatur 2 tom.80.d
babylon à Traiano occupata 2 tom.57.d item à Turca. eod. 159.d
bachæ mulieres in exercitu liberæ 2 tom.25.b
bacchus mitra recinctus 18.b
bacchi orgia. 20.b
bachis dux Demetrij pellitur Iudæa à Ionatha 2 tom.63.d
bachus peritiſſimus rei militaris 2 tom.134.b
bacchylides 530.a
bacchylus 551.a
bacidæ cognominati reges Corinthi 2 tom.39.b
baculus Moſis in ſerpentem uerſus. 127.b
bacurius rex Iberorum 625.a 649.b
bætilus quis 13.b
balearicam inſulam minorem Barbaroſſa populatur 2 tom.169.b
balduinus Gallus Conſtantinopolitanus Imperator 2 tom.123.d
balduini regis Hieroſolymæ geſta cõtra Aegyptiorum, Babyloniorũ, Perſarum reges 2 tom.122.d 120.d 121.a & c & d
balneus Aſſyriorum rex 2 tom.10.d
balneorum uſus Chriſtianis quãdo & à quo interdictus 535.a
baphiorum præpoſitura purpuræ 59.b
baptiſmus ignis 559.a
barach quãdiu regnarit 144.a
barbara uerba quæ 61.b
barbara quædam nomina in hiſtoria Euſebij 2 tom.1.c
barbaræ regiones cur fœcũdiores alijs 119.b
barbari innumerabiles habent concubinas 2 tom.25.b
in Barbaris regionibus cur maiora animalia & proceriores arbores 119.b
barbaroſſa Oſtiam populatur 2 tom.167.c item Balearicam inſulam minorem 168.b
barbaroſſa Genuam obſidet 2 tom.167.c Africam minorem occupat eod.
barbaroſſa tyrannus Barbarorum 2 tom.167.c
barbaroſſam diſperſit cum exercitu Carolus Imp. 2 to.168.a
barchaban propheta 518.a
barchochabas dux Iudæorum 517.a b 519.b
bardeſanes Syrus de fato 79.b & 2 tom.78.d 533.b eius opera ibid.
batis mons 123.b
barnabas 477.a eius Epiſtola 508.b
bartholomæus ubi prædicarit 496.a
bartholemæus Coglio 2 tom. 141.a
bartholomæus Daluianus dux Venetorũ captus 2 to.152.b
baruch quando prophetarit 144.b
Baſilea fœdus init cum Heluetijs 2 tom.154.c
baſilia et Cybela Cæli filiæ 19.a
baſilides hæreſiarches Alexandriæ 2 tom.77.d c & 518.a 559.b
baſilienſe Conciliũ 2 tom.135.a
baſiliſcus hæreticus 545.b
baſilius Ponti Epiſcopus martyrio coronatur 2 tom.83.c
baſilius Cæſarienſis 2 tom.88.a
baſilius magnus 640.a
baſilius ſiſtitur ad tribunal 641.a
baſternarum gens in ſolum Romanum excurrit 2 tom.82.c
battus conditor Cyrenarum 2 tom.45.c & 50.b
bauariæ principes diſſident 2 tom.158.c
bauariæ ducis bellum cum comite Palatino 2 tom.155.c
bauaricum bellum componitur 2 tom.155.d
bauarorum uncini correpti lymphatico ſpiritu 2 tom.160..b
bau qualis mulier 123.b
bauius poeta 2 tom.67.d
beelphegor dæmon 413.b
beelzebub 15.b
belbalus Berutiorum rex 15.b

Belgæ Germaniæ fines intrant 2 tom. 131.a à Francis deſeruntur cod. 127.d
Belliſarius uarie conflictatur 2 tom. 99.b & a 96.c 98.c & d 68.b 99.c a
Bellum ſeruile in Sicilia 2 tom. 64.b & 65.b
Bellum Britannicũ & Gallicum 2 tom. 150.d
Bellum Heluetiorum & Sueuorum 2 tom. 153.b
Bellum inter Ludouicum regem Gallorum & Carolũ ducem Burgund. 2 tom. 143.a
Bellum in Plateis & Mycha. 2 tom. 55.d
Bellum contra Sauromatas 2 tom. 76.c
Belus Aſſyriorum Deus cuiuſmodi 2 tom. 20.c
Beli Saturnus 123.a
Beli duo 125.b
Belzebus rex Turcarum 2 tom. 120.a
Benionis Epiſcopus 2 to. 76.b
Beneuentum condita à Rom. 2 tom. 60.b 113.a 117.a
Benedicti Pontifices Ro. 2 tom. 100.d 106.a 112.b 114.b 116.c & d 118.a & c 119.a 128.a 130.a 132.c 134.a
Benedictus Abbas, & eius corpus delatum in Galliam 2 tom. 98.b & 133.c
Beorgor Alanorum rex nõ longe à Bergamo occiditur 2 tom. 95.b
Berengarij facta 2 tom. 114.d 115.c 116.a
Bergomum ſub quorum potestate 2 tom. 134.d 152.b
Beryllus Theologus 567.b eiuſdẽ impium dogma 571.b
Berylli & Origenis diſputatio 571.b
Bernardus Gratianopolitanus Archiepiſcopus 2 tom. 148.a
Bernardus monachus Clareuallenſis 2 tom. 120.b
Bernardinus Senẽſis refertur in in Catalogum ſanctorum 2 tom. 136.d
Berna combuſti monachi in D. Marid blaſphemi 2 to. 152.d
Berna diſputatio habita de Euchariſtia 2 tom. 163.d
Bernenſibus iungunturConſtantienſes fœdere 2 tom. 163.d
Berœa condita à Seleuco 2 tom. 59.d
Berith 13.a b
Beryllus Epiſcopus 2 tom. 80.b
Beſſarionis ſcripta 2 tom. 140.a 142.a 143.c
Beſtiæ è cœlo delabuntur 2 tom. 130.c
Bethera oppidum 517.a
Bethlehem & Ephrata idem 377.b
Bethlehem, domus panis 378.b
Beth latinè quid 135.b
Beticæ inundatio 2 tom. 161.c
Beticum regnum à rege Hiſpaniæ obtinetur 2 tom. 151.a
Biblia in Græcum quando tranſlata 103.a
Biblici libri in quot partes diuiſi 503.a
Bibliotheca ab Hadriano facta Athenis 2 tom. 77.a itẽ Hieroſolymis ab Alexandro 567.b
Bibliotheca Romæ in Capitolio crematur 2 tom. 79.a
Bibliotheca Cæſarienſis quæ, & ubi 571.a b
Biblus locus 13.a
Bithyniæ conditor, nomen, ac infortunia 2 tom. 25.b & 26.b 38.c 71.a
Bizantium tempore Tulli Hoſtilij condita 2 tom. 49.b 74.c
Blandinæ uirginis mira in tormentis conſtantia 536.b 537.a 538.a 540.a
Blaſtus 546.b 550.a
Blemmyes 652.b
Boccborus rex 2 tom. 47. & 46.c
Boethus Porphyrij amicus 197.a
Boethius reuocatus ab exilio & præfectus prætorio interficitur à Theodorico 2 tom. 97.b c
Bohemorũ rex Ferdinandus dux Auſtriæ 2 tom. 163.b
Bohemos populãtes Germaniam Maximilianus perimit 2 tom. 152.a
Bohemiæ argentifodinæ inueniuntur 2 tom. 159.c
Bolaſus epiſcopus 588.b
Bondogodar Soldanus Chriſtianos Syriæ debellat 2 tom. 126.a & b & c d
Bonifacij Ro. Pontifices 2 tom. 91.a 98.b 102.d & c 103.a 104.a & 114.a 116.d 127.c 132.b 127.d 128.a
Bonifacius Epiſcopus Mogontinus 2 tom. 108.b
Bononia Iulio Pont. reſtituitur, deinde deficit à Pont. 2 tom. 152.a 154.a
Bonorum corporalium ordo & gradus quis 170.b
Bonum quid 157.b
Borſippus urbs 130.b
Boſo apud Francos tyrannidem inuadere conatur 2 tom. 113.b
Boſphorani in fidem accepti à Traiano 2 tom. 75.d
Brachmanes populi 80.b
Brachium Dei quid 356.a
Bracti populi 80.b
Bredauiæ oppido domus excuſſæ 2 tom. 167.b
Brigida uirgo in Scotia moritur 2 tom. 97.d
Britannia ad fidem Chriſti conuertitur 2 tom. 102.a
In Britannia olim cur pauci incolæ 64.a
Britanni Galliæ depradantur 2 tom. 112.c
Britones cum Gallis proſperè pugnant 2 tom. 112.a
Brixia in poteſtatem Gallorum peruenit 2 tom. 152.b 134.c 154.b
Βρυμὸς Græcis quid 18.b
Brucbi frumenta uno anno in Apulia bis depaſcuntur 2 tom. 162.d
Bruchium in Gallia capitur 2 tom. 81.c
Brutus Hyberiam ſubigit 2 tom. 64.a
Bucillinus Gallorũ dux. 2 tom. 100.a
Budam Ferdinandus copias ducit 2 tom. 163.c
Buda diripitur à Solymanno 2 tom. 163.a 164.c à Ferdinando capitur 2 to. 165.a
Bugia obtinetur ab Hiſpanis 2 tom. 153.a
Bura Peloponneſi urbs abſorpta 2 tom. 58.a
Burbonius dux tentat Maſſiliam obſidione 2 tom. 162.a
Burgũdiones Galliæ partem occupant, 2 tom. 87.d 90.c 146.a 158.b
Buſiris tyrannidem exercet 2 tom. 25.b 82.c
Bylibaldus Birchcheimerus moritur 2 tom. 159.a 166.a

C

Cacanus Honorum rex 2 tom. 102.c
In Cæde hominis maximæ immunditiæ 108.b
Cælum uiſum ardere per multos dies 2 tom. 89.d
Cælus 13.a 19.a
Cæremoniæ extra Hieroſolymã omnes prohibitæ 211.b
Cæſarea Philippi 581.b
Cæſarea, quæ prius πύργος τρώων 485.a
Cæſariani milites Mediolanum recipiunt 2 tom. 161.a
Cæſarea à quo & cur condita & ita nominata 2 tom. 69.b 70.d & c 77.a
Cæſaris Iulij acta 2 to. 66.b & c
Cæſar Mediolanenſem ducatum capit 2 tom. 162.b
Cæſar Auguſtæ comitia peragit 2 tom. 218.a
Cæſar L. de Parthis triumphat 2 tom. 78.a
Caiaphas Ioſephus dictus 476.a
Caius Caligula Cæſar 482.a
Caius Epiſcopus Hieroſolymorum 2 tom. 77.d
Caius fulmine ictus 2 tom. 81.b
Caius ſcriptor 495.a
Calabria uectigalis facta Rom. 2 tom. 60.d 68.d
Caleſij conuentum congregant Angliæ & Galliæ rex 2 tom. 166.a
Calydonij apri & Meleagri fabula 2 tom. 32.b
Caligulæ crudelitas & mors 491.a 2 tom. 73.a 72.a 71. d 72.b
Caliphas rex Saracenorum poſt Mahometum 2 tom. 104.a occiditur à Balduino 120.b
Calliſthon diſcipulus Tatiani 546.a
Calliſtus Pontifex Ro. 567.b 2 tom. 80.a 120.d 137.b 138.d 122.a
Callias Prin. Athenar. 2 to. 55.d
Callidius M. orator 2 tom. 66.b
Callocerus res nouas molitus occiditur 2 tom. 84.c
Calymiriæ flumina ædificia euertunt 2 tom. 167.b
Cambyſes 709.a
Camerine Babyloniæ urbs 124.b
Camillus Gallos ſuperat 2 tom. 58.b
Candace Aethyopũ regina 481. a eius præfectus ibid.
Candida cur dies præcipuè trinuanus 30.b
Candidus Theologus 554.a 2 tom. 79.b
Canes iuxta crucẽ Chriſti 458.b
Canon Veteris teſtamenti 568.b & noui 569.a b
Canon librorum biblicorum & ab eccleſijs hactenus approbatorum 532.b
Canopus 647.a

Cantabri ver nouos molientes opprimuntur 2 tom.69.a
canibus ad uirtutem adolescentes incitat 2di 171.b
caph quid significet 135.b
capito Hierosolymorum episcopus 545.b
capitolinũ templum arsit 42.b
cappadocia 496.b 600.b
captiuus prima Israel 2 tom. 45.d
caracalla cur dictus Antoninus 2 tom.79.d
carausius sumpta purpura Britannias occupat 2 tom.82.b
cariara terraemotu concussa 2 tom.61.d
caricus Hieronymi amic. 549.b
caridemus sacerdos Sicyoniorũ 2 tom.31.d
carinthiam populatur Turca 2 tom.166.b
carinus Cæsar 591.a apud Margum occiditur 2 to.82.b
carneades gymnasiarcha 196.a
carnificina martyrum 597.a 595.b
carops Atheniis regnat 2 tom. 46.a
carolus 8.Franc.rex 2 to.150.d
carolus 5.Imp.cum Isabella Portugalliæ nuptias celebrat 2 tom.162.b
carolus Borbonij cõpiarum dux Imperator 2 tom.162.b
carolus dux Geldriæ Brabantinos molestauit 2 tom 156.b
carolus 2. Imp.Orientis cognomento Calus 2 tom.113.a
carolus Imp. Colletinam arcem sibi seruat 2 tom.168.a
carolus rex Hispaniæ, & Franciscum Galliæ rex confœderantur 2 tom.159.b
carolus Imperator constituit dominam inferioris Germaniæ sororem suam 2 tom.165.b
carolus Comes agrum Perusinum cepit 2 tom.147.d
carolus Hunos penè delenit 2 tom.109.d
carolus Conzaga Mediolanum tuetur contra Franciscum Sfortiæ filium 2 tom.136.c
carolus Imp. Tunisiũ ciuitatem capit 2 tom.168.a
carolus Romam pergit, & Pannoniam uastat 2 tom.149.d
carolus Apuliæ rex euocatur ab Hungaris ad regnum, quem paulo pòst regina dolo interficit 2 tom.132.b
carolus Langobardos uicit 2 tom.109.a
carolus filius Caroli rex Apuliæ 2 tom.127.a
carolus 4.Imperator 2 to.130.b
carolus Calus ueneno interyt 2 tom.113.b
carolus Apuliæ rex interficitur à Ludouico Andegauiæ duce 2 tom.132.d
carolus Sclauos bello petit 2 tom. 149.d
carolus Imp. Aquisgrani coronatur 2 tom.160.c
carolus Imp.regem Frãciæ Papiæ superat 2 tom.162.a
carolus confirmatur Augustus à Leonis Pont.legato 2 tom. 160.d à Clemente Pontifice coronatur 2 to.164.d
carolus capit Romam 2 to.163.b
carolus Imp. regem Gallorum restituit in regnũ 2 to.162.d
carolus Burgundiæ dux interficitur 2 tom. 145. b
carolus Aquisgrani moritur 2 tom.110.d
carolus rex Gallorum moritur 2 tom.153.a
carolus 2. Apuliæ rex moritur 2 tom.128.b
caroli bellum cum Saxonibus 2 tom.109.a
caroli Magni nouæ leges 2 to. 110.c
caroli Magni prosapia finẽ habet regnandi 2 tom.117.c
carolus Franciæ rex Apuliæ regnum obtinet 2 tom.132.a
carolus Conradinum Conradi filium securi percussit 2 tom. 126.b
carolus rex Franciæ regi Aragoniæ restituit Perpigniacũ & Rossilium 2 tom.151.b
carolus natu grandior Vincislaum filium Cæsarem se uiuo facit 2 tom.131.c
carolus Imp.insulas inuentas auro & argento refertas armis capit 2 tom.166.d
carolus Imp. Barbarossam dispersit cum exercitu 2 tom. 168.a
carolus Imp. ab Archiepiscopo rex & Cæsar Romanorum coronatur 2 tom.160.c
carolus Imp. fœdus cum Papa & aliis multis inijt Bononiæ 2 tom.164.d
carolus Imp.Italis pacem firmat 2 tom.166.d
carolus Hispaniæ partem uastat quod recipere fidem Christi noluerit 2 tom.109.b
carolus Calus Imp. populum Ro.corrumpens auro,imperium obtinuit 2 tom.113.a
carolus Imp.restituit Frãciscum Sfortiam in ducatum 2 tom. 164.d
carolus 8. Francorum rex Annam Britãniæ ducit uxorem 2 tom.151.a
carolus cognomẽto Grossus Imperator à Rom.contra Ioannem Pontificem eligitur 2 tom.113.b & c
carolus Pipini pater 2 to.107.d
carolus Augustus appellatur à Leone 2 tom.110.d
carolus Magnus Pipini filius rex Francorum 2 to.109.a
carolus 8.Francorum rex 2 to. 150.d
carporum gens in solum Romanum exundauit 2 tom.82.c
caribaginẽses à Romanis nauali certamine uicti 2 tom.61.a
caribaginensium bellum 2 tom. 57.d
caribago quãdiu steterit, priusquam in potestatem populi Romani ueniret 2 tom.64.a
caribago à Vandalis capta 2 tom.93.b
caribaginem abit Imp. Carolus 2 tom,168.a
caribago condita 2 tom.32.a 42.c penè diruta ab Aegyptijs 2 tom.105.a
carthusiensis ordinis initium 2 tom.119.d
carus cum filijs Carino & Numeriano imperat Romæ 2 tom.82.b
cassander rex 2 tom.59.c
cassianus Episcopus Hierosolymitanus 2 tom.77.d
cassiodorus monachus 2 to.99.d
cassius templum spoliat Iudæa capta 2 tom.66.d 174.c
cassius Seuerus Orator pauperrimus moritur 2 tom.71.c
cassiani corpus diui Benedicti humatum 2 tom.206.d
cassianus Hierosolymorum episcopus 545.b
cassius 12.b
castalius fons 20.b
castor historicus 140.b
castitatis exempla 2 tom. 109.& 152.& 153.& 157.
castiliæ regnum nauæ terram nouam inuenerunt 2 to.152.c
castrutianum bellũ aduersus Florentinos 2 tom.129.a
castrutius rerũ cardo dominus Lucensium factus est 2 tom. 128.d 129.b & c
Cataphrygæ 546.a eorum pseudoprophetæ ibid.
Cataphrygarũ hæresis 2 to.78.b
catharina Senensis refertur in numerũ Sanctorũ 2 to.139.b
catib filius Trismegisti 2 tom. 24.b
cathari, qui & Nouatiani 2 tom.175.a
catechumeni fidi 480.b
κατέχουσι 569.b
κάθαρσις 621.a
cathari hæretici 575.b
catina condita 2 tom.27.a & 47.a
cato Ennium transtulit Romam 2 tom.61.c
catulus cum Mario de Cimbris triumphat 2 tom.65.b
catullus Veronensis 2 tom. 65.c & 66.b
causa omnium Deus 71.b
cecropia regio à Cecrope dicta 2 tom.23.a
cecrops unde Diphyes uocatus & quæ inuenerit 2 tom. 2.d 23.a primus Atticæ rex 2 tom.2.c 22.b 28.b
celerinus confessor 576.a
celestinus Pelagij fautor 2 tom.90.c
celestinus 1.2.3.4.5. Pontifex Romanus 2 tom.91.b & d 121.c 123.b 125.a 127.c
celtarum sacrificia homicidia 50.b
cenobius presbyter martyrium passus 2 tom.182.d
census Florentiæ actus 2 tom. 130.a
census Romæ actus 2 tom.54.d 58.c 61.b 63.a 65.c 68.c 70 b & 72.c & 52.b
centaurus quamdiu ante Homerum 142.b
cẽtauri nobiles equites 2 to.31.b
cephas 477.a
cerberus triceps 36.a
cerdo magister Marcionis Romam uenit 2 tom.77.c
cerdon Alexandrinorum ecclesiæ præfectus 505.b 515.b & 2 tom.75.c 77.d
ceres neteribus quid 34.b
cereris & Bonæ deæ mysteria 21.a
cerimoniæ ueteris legis 466.a
cerinthus author apolypseos quorundam iudicio 585.b
cerinthus hæreticus 509.b inde

Ceruiſia quomodo inuenta. 18.b
Ceſtij Flori auaritia 2 to. 74.a
Charemon martyr 575.a
unde productus 38.a
Chaldæi quomodo uerè ſapientes 123.a
Charitas quid 541.b
Chet latinè quid 135.b
χιλιαγὰ 515.a 584.a
Clamys Imperatorum amictus 2 tom. 82.c
Chorax rex 2 tom. 34.a
Chorebus Elienſis uictor 2 tom. 44.d
Chorus apud Pythium primùm ſtatutus 2 tom. 30.a
Chorylus poeta 123.a
Choriſcus 185.b
Chum filius Canaam 125.a
Chus idem quod Aſbolos græcis 125.a
Chyſatris quæ 14.b
Chryſippus contra fati aſſertores 76.a
Chryſippi locus 43.b
Chryſoloras reduxit græcas literas in Italiam antea omnino deletas 2 tom. 132.d
Chryſopboros Dionyſij ſoror. 530.b
CHRISTVS 467.a
à Deo nominatim denunciatur 300.b
Chriſtus à prophetis quomodo appellatus 291.b
Chriſtus à patre exaltatur. 302. a à gentib. cognitus 301.b à Iudæis circũuenitur. 301.b
Chriſtus ad ſua opera an cœleſtium corporum ui coactus. 83.a
Chriſtus angelus teſtamẽti. 331.b
Chriſtus ante luciferum genitus 296.b
Chriſtus ante omnem creaturã Dei filius 279.a 467.b
Chriſtus apud Pancadẽ queſit operatus miracula 582.a
Chriſtus cur imago patris. 281. a.b (b
Chriſtus de ſemine Dauid. 300.
Chriſtus ea quæ à Moſe tradita ſunt, plenè obſeruauit. 215.b & inde
Chriſtus eccleſiam ſuam à patre accepit 302.a.b inde
Chriſtus fragranti unctione perfuſus 293.b
Chriſtus gentium expectatio 228.a
Chriſtus incredulis offendiculũ, fidelibus uerò ſalus. 371.a.b
Chriſtus in Moſe deſignatus. 216.b
Chriſtus in quot & quibus locis ab Apoſtolis prædicatus. 496.a
Chriſtus intra homines quomodo egerit 289.a
Chriſtus interpres legis. 210.a. b lapis angularis. 217.a.b
Chriſtus mortuorũ animas cur reuocarit 289.a.b
Chriſtus Moſe antiquior 207. a.b Moſis legem non ſoluit. 216.a Moſis ſucceſſor. 305.a
Chriſtus mũdi piaculum. 222.b
Chriſtus præſtigiator uocatus. 268.b
Chriſtus propter peccata noſtra paſſus 438.a.b
Chriſtus primitiæ noſtræ reſurrectionis 291.b
Chriſtus pontifex 468.a ſacerdos æternus ſecundum ordinem Melchizedech. 294.b
Chriſtus quomodo apoſtolus. 563.b inde
Chriſtus reſurgẽs multos à mortuis excitauit 289.b
Chriſtus Seraphim 358.b
Chriſtus ſolam Iudæorum gentem repudiat 300.b
Chriſtus ſol iuſtitiæ 331.b inde
Chriſtus ſordibus noſtris quodãmodo inquinatus. 306.a.b
Chriſtus ſpes gentium 252.b
Chriſtus ſtella id eſt lumẽ. 414.
Chriſtus ſub Auguſto natus. (b 470.b
Chriſtus ſuis nominib. iam antea longè natus à plurimis. 297.b
Chriſtus ſuos ſeruat 301.b
Chriſtus unde ſic dictus. 292.a.b etiam puer 418.a.b
in Chriſti aduentu Iudæorum principatus defecit 252.a
Chriſti ad homines aduentus neceſſarius 286.b
Chriſti ætas quando à Ioanne baptizabatur 476.a
Chriſti corpus Ægyptijs quomodo declaratum 415.a.b
Chriſti diuina geſta quæ 259.b & inde
Chriſti magnifica nomina inſcriptura 288.a.b
Chriſti natiuitas quando fuerit 138.b
Chriſti primi diſcipuli cõbuſſe runt libros ſuſpectos. 270.b
Chriſti proſapia quæ 505.a.b
Chriſti ſecreta diſpenſatio. 278. a.b
Chriſti ſolium 358.a
Chriſti temperantia 269.a
Chriſti tempore multa regna ſubuerſa 277.a.b
in Chriſto duæ naturæ impermixtæ 290.b inde
Chriſtiani in carcere quot & quando mortui 537.b
chriſtiani accuſati quòd infantũ uiſceribus ueſcerentur. 537.a
chriſtiani quando à metallis liberati 607.a
chriſtiani fratres 535.a
chriſtiani inceſtus accuſati. 518.
chriſtiani aſſati in cratibus. (b 600.b inde
chriſtiani qui, & quando ſic dicì cœpti 468.a 469.a
chriſti olim plures 469.a
chriſtianorum Lugdunenſium epiſtola 534.b
chriſtianorum officia in gentiles 611.a
chriſtiani fuerũt ueteres, ab Adam uſq; ad Abrahã. 469.a
chriſtianos ueteres à carnibus abſtinuiſſe 537.a
chriſtianis habitatio domorum quando & à quo interdicta. 535.a
chriſtianis cur interdicta balnea 535.a
chriſtianus illiteratus philoſophum deggreditur 619.a
chriſtianorum geſta 2 tom. 121.a & d 124.b 83.c 127.b 130.b 135.b
chriſtianiſſimus abſtinet à uerbo otioſo 6.a
chriſtophorus & Albrechtus duces Bauariæ belligerantur inter ſe 2 to. 151.c
chriſtiernus Daniæ rex regno expellitur 2 to. 162.a
cibalenſe bellum aduerſus Licinium 2 tom. 83.c
ciceronis uita, acta, & mors 2 to. 65.a & d 66.b 1.a 67.b
ciſtercienſis religio cœpit, et primum eius cœnobium extruitur 2 to. 120.a
ciuitas dei ſanctuariũ dei. 395.b
clacius Chius primus ferrum & glutinũ inuenit. 2 to. 48.b
clauus donatur clypeo aureo in Capitolio 2 tom. 81.c
claudij Apollinaris aduerſus Montanum actio 546.b
ſub Claudio Hieroſolymis quæ geſta 491.b
cleanthes Stoicus 2 tom. 61.a
clearchus peripateticus 122.b
clearchus Præfectus urbis Conſtantinopolitanæ 2 to. 87.d
clemens Alexandrinus Pantæni diſcipulus 545.a
clemens hiſtoricus 22.a 49.b
clemens 7. Papa 2 to. 166.c coronat Carolum 164.d moritur 167.d Pont. creatur 2 tom. 161.c
clemens 2. 3. 4. 5. 6. Pontifex Rom. 2 tom. 131 b & 118.d & 75. b 128. b 130. a 123.a 126.b
clemẽtis epiſtola ad Corinthios 504.a
clementis opus 20.b
cleobius hæreticus 529.a
cleodemus, aliàs Malchas, propheta 125.b
cleopatræ mores, geſta, obitus 2 tom. 62.b 65.b 68.b
climata orbis ſeptem 82.a
clinici, qui in lectis baptizabantur 576.b
clitomachus quando floruerit. 196.b
clodius Albinus Lugduni interficitur 2 tom. 79.c
coccbaba uicus 473.b
cœlum hominis animum non cogit 70.b
cœlum quaſi liber ſcriptus apertus 86.b
cœlum ſolo Dei uerbo firmatũ. 92.a
cœli tota machina paret Domino 92.a.b
coinuba ad idola producta recuſat ea adorare 573.b
coinubus parum conſtans martyr 523.a
coloniæ deductæ à Romanis 2 tom. 62. b 68. b & c & 69.b
coloniæ duæ tantum ſub Neronе factæ 2 tom. 73.c
coloniæ optimi opulentiſſimiq; ſecuri percuſſi 2 to. 158.b
coloniæ rex Romanorum eligitur Ferdinandus 2 to. 165.c
coloſſe urbs Aſiæ terræmotu corruit 2 tom. 73.c
colophonius fons 20.b
colpta uentus 12.b
cometes in cœlo uidetur 2 to. 118.a 119.c 120.a 117.et 116. a 127. d 133. a 143. c 107.d 154.a 128.d 130. a & d 181. d 138.a 94.c
comma pro ſententia aliquando capitur, ſeu oratione. 132.b
Commodus ſacerdos 544.b
concilium Antiochenum 586.a Cæſarienſe 551.b Lateranum 2 tom. 158.a
concilium Romæ habitũ. 575.b

Confessorum Alexandrensium conuentus 632.a
Coniuratores contra Christum qui 440.a b
consiliarijs & iudicibus à uino abstinendum 172.b
consilium hominis non est omnino frustra 79.a b
constans Imperator 629.b
constantia soror Constantini 625.a
constantius primus & solus Augustus adpellatus 655.b
constanty Imperatoris error 627.b
constantius Dei famulus 612.b
constantinus pater patriæ 611.b
constãtinus Paulo quomodo non inferior 611.b
constantinus qua re potiß. ualuerit 652.a
constantinus quando Cæsar factus 611.b
constantinus omni scelere imbutus 2 tom.108.b
constantinus moritur dum parat bellum Persis 2 tom.84.d
constantinus in balneo occiditur 2 tom.191.d
constãtinus ab Eusebio baptizatus labitur in Arianũ dogma 2 tom. 83.b 84.c 183.a & c & b 110.a 105.b
constantis pugnæ, & ubi uterq; ficitur 2 tom.104.c 84.d 90.b 85.c 105.a
constantinus Pontifex maximus 2 tom.106.d 108.d
constantius Eboraci moritur in Anglia 2 to.83.b 91.b 182.d
constantinus, Cõstantius & Constans Imperatores Romæ creantur 2 tom.84.d
constantinus fautor Christianorum 2 tom.169.d
constãtini beneficia in pauperes Christianos 2 tom.170.a
constantinus Leonis filius cũ matre regnat 2 tom.108.a & 109.d
constantinus à Martina nouerca ueneno periit 2 to.104.b
constantinus Palæologus unà cũ matre Helena capite trun catur 2 tom.137.a
constantini contra Maxentium pugna 611.b
constantini eunuchi 626.b
constantini fama 654.b
fauor in Christianos 626.a
constantini in Britannian profectio 656.b lex de colendo Christo 612.b
constantini mors & testamentum 625.b
constantini popularitas purpura 656.a sacerdotalia priuilegia 617.b
constantini triumphus & statua eodem
constantini uirtus 662.b
uisio 611.b
coph latinè quid sonet 136.a
coration Nepotianus per Dionysium emendatus 585.a
corbonam Iudæi uocant sacrum thesaurum 71.c
Corinthiorum ecclesia qualis 495.b
corinthiorum primus episcopus quis 528.b
cornelius Centurio 482.a
cornelius episcopus 528.b
cornelius Gallus propria se manu interfecit 2 tom.68.d
cornelius Nepos historicus 2 tom.41.a
cornelia Vestalis uiua defossa 2 tom.75.b
corniculanus aduitor 589.b
cornificiæ mulieris Epigrammata 2 tom.67.c
cornu Dauid quid 378.b
corpus Christi agno cõparatum 435.a b
corpus Christi uebiculũ 344.a
corpus Christi mortuũ, quæ uirtute reuixerit 2 tom.104.a
corpus bonunis indumentũ 89.a
per Corpus peccamus, & per corpus expiamur 359.b
corporis & sanguinis Christi redemptio 222.b
corporis impetus ab anima domatur 71.b
cortona empta à Florentinis à Ladislao 2 tom.133.a
corybantium orgia qualia 21.b
Cosmæ Medices uita, gesta & mors 2 tom.135.a 134.d 140.d
cracouiæ flumina ædificia euertunt 2 tom.167.b
crantor 194.b
crassus cum filio capitur apud Carras 2 tom.66.b
creatio & generatio quomodo differant 313.b inde in Creatura nunquam inest solidum esse 152.b
Cres ex Curetib. qualis 2 to.11.d
crescens Cynicus 526.b eiusdem incestus ibid.
cretus primus Cretensium rex 143.a
crocodilus quomodo colatur 18.a
crocodilus animalium atrocissimus 119.a in Nilo nutritus ibid. eius quæ utilitates eod.
crocodilum nemo uenatur 119.a
crocodilorum apud Aegyptios magna copia 119.a
crœsus rex Lydorum, & eius gesta 2 tom.53.a & b 54.a
crux Dominica translata ab Heraclio Constantinopolim 2 tom.103.b
crucis Christi miraculum 622.a
cruces tres repertæ 622.a
cruciamini uincuntur à Romanis 2 tom.46.b
cultores & cultrices 488.a b
cultus deorum uarius dissidere facit homines inter se 385.b
Cultus idolorum uera contagio 196.b
cultum diuinum profitentium triplex ordo 2 tom.26. & 28.
ciuitas terræmotu collapsæ 2 tom.70.c
curiam Bludentum terræmotus exagitat 2 tom.167.a
curetes qui 20.a pueros sacrificarunt 49.a
currus Hierosolymis in aere cur apparuerint 502.a
cussius Fadus 485.b
cybeli matri templum extruitur primum à Cretensibus 2 tom.11.d
cyceon potus 21.b 22.a
cyceona cur Ceres primò recusarit, postea ebiberit 21.b
cydippus historicus 136.b
cylindri forma, segmentum columnæ rotundæ 8.b
cymbrorum infinitæ copiæ cæsæ 2 tom.65.b
cymæ terræmotu in Asia collapsæ 2 tom.75.d
cymon Persas superat 2 to.56.a
cynethon Lacedæmonius Poeta 2 tom.44.d
cyprianus Rhetor, deinde Episcopus martyrio coronatur 2 tom. 63.a & 81.b & a
cypri plurimæ ciuitates terræmotu collapsæ 2 tom.69.b
cypselus in Corinthio tyrannidem exercet 2 tom.49.b
cypriani liber de Romano concilio 576.b a
cyrenius 470.b
cyrillus episcopus 630.b
Nestorio resistit 2 tom.91.d
cyrus quando regnarit 144.b
cyzicum condita in Italia 2 tom. 49.a
cyzicus condita 2 tom.45.a

D

Daci dimicantes contra Romanos uincuntur 2 to.75.a & d
Dædala dies festi inuictrix 26.b
Dædalus quando uixerit, & quæ effecerit in uita 2 tom.30.a
Dædali sum nũ ingenium 138.a
Dæmon quærit immundum animum 53.a
Dæmones ab hominibus an cogantur 6.a b
Dæmones an omnes mali 48.a
Dæmones cur mala facere adeò parati sint 54.b
Dæmones ætherij dij 44.b
Dæmones gentilium an mortales 63.a b
Dæmones inuisibiles & incomprehensibiles 54.b
Dæmones mali ad omnia flagitia homines impellũt 51.a b
Dæmones quomodo alliciant homines 54.b
Dæmones sitiunt humanum sanguinem 308.b
Dæmonum bonorum operatio secundum Porphyrium 59.b
Dæmonum in descendentes ad infernum impetus 456.a b inde
Dæmonum malorum transmutatio & operatio 54.a b
Dæmonum potentia per aduentum saluatoris abiecta 56.a
Dæmonum principes qui 55.a b
Dæmonum uis flagellũ 422.b
Dæmonibus quamdiu sacrificarint ueteres 48.a
Dæmonibus quæ regiones olim fuerunt subiectæ 52.a
à Dæmonibus quopacto olim fuerint decepti 57.a b
Dago frumenti inuentor 14.a
Dagan Hebræis quid 13.b
Daleth latinè quid 135.b
damascum Turca capit 2 tom. 159.d
Damasin pont. Rom. 641.b
Daniel in Babylone prophetat 2 tom.50.d & 51.d
Danielis scriptura quæ in pariete apparuerat 2 tom.52.c
Daniel quando prophetarit 144.b
Danielis hebdomadæ 400.a b & inde
Danielis locus de Ptolemæo Lago 54.a b
Danaæ Acrisij filia 18.b quando uixerit 2 tom.26.a & b
Danai filiæ filios Ægistbi interfecerunt 2 tom.25.b

Danus Stemelo expulso argos tenuit 2.tom.24.b 25.a
Danie regnis prælia geruntur 2 tom.168.b
Danorum rex Stockholmiam obsidet 2 tom.159.d
Dantes Andigberus 2 to.126.d 127.d
Danubium Turcæ ascendunt 2 tom.162.d
Daphnensiũ lucus Apollini consecratur à Põpeio 2 to.66.a
Dardanus 21.a Dardanid condidit 2 to.2.d 25.d
Darius rex Persarum instaurat templum Solomonis à Babylonijs destructũ 2 to.2.c et 53.c
Dauid præcipuus prophetarũ 223.a primus rex ex tribu Iuda 2 tom.35.d quandiu fuerit rex Israel 144.b
Dauid posteritas interficitur. 504.b
Debora quãdiu regnarit.144.
Decebalus rex victus à Traiano 2 tom.57.d
Decius quando Cæsar creatus. 572.b
Decij & Galli malè gesta.577.b.inde
Deformes liberi cur interdum à parentibus melius curentur 115.a
An pairtp 44.b
Deiphobus Anguitarius 2 tom.140.c
Delitiæ humani generis dictus Vespasianus 2 to.160.a
Delphicum oraculum à Thracibus ter crematum 42.a
Delphicum templum qui spoliarint 119.a
Delphicum templum incensum 2 tom.25.b 65.c
Delphinum inter & Anglorum regis filiam sponsalia tractantur 2 tom.160.a
Demetrianus 577.b
Demetrius Alexandrinus episcopus 560.a inuidet Origeni ibid.b
Demetrius quando factus episcopus 55.b.a
Demetrius semetipsum Seleuco tradidit 2 tom.60.c
Democritus 199.a
Demodocus quando scripserit. 142.b
Descensus Christi de cælo. 338.b
Desiderius Longobard.rex capitur à Carolo Magno 2 2 tom.109.b & 108.c
Desolationis templi Ierosolymitani signa quæ 406.a.b
An eurotini qui 473.b
Deus à Iobæ quomodo uisus.329.a.b
Deus ad homines quomodo uenturus 334.b
Deus ad materiæ aptitudinem an omnia fecerit 98.a
Deus an solum unus 153.b
Deus cur solus sit propriſſimè. 151.a
Deus ex æquo prænidit Iudæis & gentibus salutem 307.b
Deus ineffabilis 153.a Israeli quomodo uisibilis 328.a Mosi quomodo apparuerit. 326.b
Deus natura bonus,ergo omnia quæ ipse creat bona 72.b
Deus omniũ curam gerit. 115.a omnium prima causa 91.b pastor & rex 95.a per se an genitus 97.b
Deus quicquid uult, continuò est 278.b quomodo creator appellandus 101.a.b
Deus subiecta materia omnia fecit 98.a
Deus supremus Aristoteli quid 200.b
Deus ubi adorandus 214.a.b
Dei substantia quæ 97.b una domus Ecclesia 299.b
Dei uoluntatis an receptiua sem per materia sit 98.b
Deo anima similis 161.a
Deo inhærẽdum,omnibus postbabitis 53.a.b
Deo nihil oportet incendere eorum quæ ex terra prodeunt. 257.a
Deo soli, Est, accomodandum. 151.a.b
Deum nulla effigies potest exprimere 23.b
Dij gentium quacunq; prouidebant,cœlestium motu prouidebant 69.a
Dij in calamitatibus suos deserunt 42.a
Deorum gentilium templa cur hominum sepulchra 23.a.b
Deorũ multitudo quomodo credita 57.b
Deorum triginta milia in terra. 68.b
Deos gentilium expugnare cur fuerit difficile 3.b
Deut.locus 203.a 226.a.b
Diaconi apostolorum septum. 480.a
Dians an Latonæ filia 26.b
Diaria quales libri 473.b
Dichordum qui primum inuenerint 136.b
Didimæus 20.b
Didymus Alexandrinus. 639.a post quintum annum natiuitatis cæcus mul.a per notarios conscribit 2 tom.87.c
Didymus præficitur scholæ.
Diluuia ubi & quo tẽ (639.b pore fuerint 2 to.2.d 17.b 101.a 23.b 166.c
Diocletianus cæsar 591.a Hermilij Maximianum consortem regni asciuit, & alia eius gesta 2 tom.82.b et c 83.a & c
Diocletiani edictum cõtra Christianos 595.a.b
Diodori Siculi laus 15.b eius locus 19.a 28.a
Diogenes apolloniata 9.b
Diogenianus contra Chrysippũ de Fato 76.a
Dionysius Alexandrinus episcopus 571.b inde quid passus 580.a
Dionysius Corynthiorũ episcopus 495.b 510.a
Dionysius filiæ Semaci pellem largitur & uitem inuenit 2 to.24.a
Dionysius in Sicilia tyrannidẽ exercet & cætera quæ gessit 2 tom.57.c
Dionysius Omadius ubi cultus. 48.b
Dionysia martyrio affecta. 574.b
Dionysos, Atys, Adonis symbola immaturatè defluentiũ florum 38.b
Dionysius, Bachus, Lenæus, idẽ 18.b
Dionysij Alexandrini passiones 573.a
Dionysij de lapsis fratribus opinio,& scriptum 575.b
Dionysi mysteria cur omnino inhumana 21b.
Dionysij gladius 116.b
Dionysij scriptum aduersus Sabellium 97.b
Dionysij Halicarnassei laus.50.a
Dioscorus Alexandrinus in Synodo Ephesina præsidet 2 tom.94.a
Dioscurorum nauigia quis fabricarit 13.b
Dioscuritæ mulieres 138.b
Diphilus rex Cypri 48.b
Disciplinas Græci unde potiss. acceperint 133.b
Discipuli apostolorum quomodo se gesserint 51.b inde
Discipuli dispersi Iudæis prædicabant 480.b
Discipulorum Christi multitudo 477.b
Discipulorum Christi narratio an credendum.259.b inde
Disputatio Origenis & Beryllii. 571.b
Dissidere homines quid faciat. 385.b
Diuina natura in assumpta humanitate læsi non potuit. 290.a.b
Diuina prouidentia cuncta regantur 71.a
Diuinatio cur inutilis 43.b
Diuinationes gentilium uanissimæ 311.b
Dius Hierosolymitanus episcopus 561.a.b
Doblẽses xxx.millia Lud.Gallorum regis cædunt 2 tom.149.a
Docendi non sunt qui falsas opiniones asserunt 77.a.b
Donatus qui 562.b
Doctrinæ Christi quis fructus.5.b
Dodonem tripes 20.b
Dolicianus episcopus 545.b
Dolobella P.fasces suscepit post mortem Cæsaris 2 to.67.a
Dominicus Malatesta 2 tom. 140.c
Dominicũ Aureum Antiochiæ dedicatur 2 tom.85.a
Dominicus ordinis Prædicatorum inuentor 2 tom. 124.a & c
Dominus à Iudaica gente seipsum auertit 337.b
Dominus Sabaoth 358.b
Domitianus Cæsar 504.a de Dacis & Germanis triũphat 2 tom.75.b muscam præacuto stylo configit,& facta eius ac mors 2 tom.75.a & b & c
Domitianus persecutor. 504.b
Domitiani omnia facta irrita fiunt post mortem eius 2 to. 75.c
Domitius Afer quomodo mortuus 2 tom.72.c
Domnus episcopus 582.b
sufficitur Paulo Samosateno hæretico 2 tom.81.c
Donatus hæreticus 2 tom. 86.a
Doriphori Germaniam inferiorem debellant 2 tom.152.a
Dorotheus audicus 594.a

Episcopus Arianorum 2 tom.48.b
Dorotheus historicus 49.b
Dositheus hæreticus 529.a
Dotes diuersæ Spiritus sancti 543.a
Dounwich Comes Britanniam obtinet 2 tom.142.d
Drepana Bithyniæ ciuitas extructa 2 tom.84.a
Drusum cõsors regni factus à Tiberio 2 tom.70.c
Drusus Mogontiaci monimentũ habet 2 tom.72.b
Drusus Cæsar veneno periit 2 tom.70.d
Ducenarius princeps apud antiquos quis 589.a b
Dyrrachiũ, quæ & Epidamnus conditur 2 tom.51.a corruit terræmotu eod.85.a
Dysaul 21.b

E

Ealo quandiu regnarit 144.a
Eberhardus primus dux in Vuirtenberg 2 tom.153.d
Ebionæi 509.b
ebiones paupertas scitæ 509.b
Ecbatana condita 2 tom.47.c
Ecce virgo concipiet 360.b
Ecclesiastæ, qui aliàs Helchesaitæ 572.b
Ecclesia Christi expugnabilis 4.b
Ecclesia Romana 495.b XL diebus sine Pontifice fuit 2 tom.39.b
Ecclesiæ primariæ quatuor 2 tom.4.b
Ecclesia una domus Dei 299.b & inde
Ecclesiæ Christi quomodo floreant 317.a b inde
Ecclesiæ status per Prophetas expressus 4.b
Ecclesiæ veritas 518.b
Ecclesiastici aduersus hæreticos 519.a
Ecclesiarum pax sub Galieno quando 582.b
Eclipsis solis qualis ac quanta in ipsa Domini morte fuerit 2 tom.262.a
Eclipsiũ quæ significatio 116.
ἐχυρὸν 148.b (a b
Edessa ciuitas 638.a
Edessenorũ cõputatio 2 to.59.d
Edoardus Burgundionum ducis auxilio Londinũ capitur 2 tom.143.a cum Carolo duce Burgundionum pacem firmat 2 tom.144.d
Egesippus scripturæ interpres 504.b quando uenerit Romam 520.b d in Apollinis templo scriptum 152.a quid Plutarcho ibid.a b
eiulat filius Cham 2 tom.5.d
Elea urbs Asiæ subuersa terræmotu 2 tom.75.d
Eleazarus insignis pont. 109.b
Eleazarus de allegorico sensu scripturæ 109.b
Eleazer Pseudopropheta 2 tom.39.d
Elegantiam sermonis Apostoli cur non affectarint 507.b
Elementa quatuor principia rerum 199.a
Elementorum inter se amicitia ostendit unam Deitatis potestatem 281.b
Eleucis 21.a
Eleutherius Romanæ ecclesiæ Episcopus 2 to.78.c 250.b
Eli sacerdos quãdiu rexerit populum Israel 144.b
Eliphaz Centanitarũ rex 126.b
Elius Zobites 126.b
Elizabeth regina Hispaniæ moritur 2 tom.155.d
Elobi quid 148.b
Elpistus 530.a
Emmanuel Lusitaniæ rex 2 tom.153.c
emmanuel rex Portugalliæ multa Saracenis capit 2 to.158.c
Emmanuel quale nomen 360.b
Empedoclis de dijs falsa opinio 59.a b
ἐν τούτῳ νίκα uox cælitus dimissa 611.b
Enbilmalarchus filius Nabuchodonosor 130.b
Eneth quis Aegyptijs dictus 15.a
ennius poeta Tarenti nascitur 2 tom.61.b & c 63.b
Enoch quomodo uixerit 90.a
Enopides obliquationẽ Zodiaci primus animaduerit 138.b
Enos obliuiscens latinè 148.b
Ephesiorum præpositorũ Catalogus 521.b inde
Ephesus terræmotu corruit 2 tom.70.c
Ephesina Synodus altera damnatur Chalcedone 2 tom.94.d
Ephesinum templum conditur 2 tom.34.b & 57.c
Ephorus Historicus 124.a
Ephori Lacedæmoniorum 2 tom.45.c
Ephyra condita à Sisypho 2 tom.26.b
Epicharmus poeta comic. 186.b
Epicurus Democritum sequutus 199.a
Epidãnus condita, quæ & Dyrrhachium 2 to. 22.a & 51.a
Epies fabricator ligni 15.a
Epimachus 574.b
epimenides Cretensis Spartam petijt 142.b
epimenidis Cretensis tempora quamdiu ante Homerum fuerint 142.b
epiphanius Ticinẽsis Episcopus 2 tom.95.d
episcopium ab Henrico rege cõstituitur 2 tom.100.b
Episcopum sine uxore esse decet, sed non oportet 220.b
episcopi duo in una ciuitate esse non debent 621.a
episcoporum in Palæstina conuentus 553.b
equilum constituitur, & fit episcopalis sedes 2 tom.104.c
Erasmus Roterodamus nouum testamentum emendat 2 to. 159.c
Erat & erit cui adtribuendum 151.b
ἐγυμνώσατε 568.a b
erichthonius Vulcani & Terræ filius 2 tom.2.d regnat in Dardania 2 tom.26.b
erichthonius ab Homero Erichtheus dictus 2 tom.24.b 25.a 28.b
eridani ciuitates fœdus iniũt cũ rege Gallorum 2 to.154.d
erisichthon primus simulacrorũ lignorum inuentor 31.a
erphurdiæ ciuile bellum exoritur 2 tom.157.a
esaias propbetarum maximus 319.a quando propbetarit 144.b mors eius 2 tom. 2.c 43.d & 46.c
esaiæ canticum bexametris & pentametris uersibus conscriptum 2 tom.1.b
esaiæ locus 84.a b 228.b 229.a b 469.b
esaiæ mirabilia 223.b
esau genitus ab Isaac sexagenario 2 tom.14.c
Esbon quandiu in Israel regnarit 144.a
essæi qui 112.b æqualitatem contemnunt 113.a non mutant uestem donec omnino rumpatur 120.b oleo cur nõ perungãtur. eod.
essæi seruos cur oderint 113.a
essæi summi in lege Mosaica 112.b
essæorum frugalitas in omnibus 121.a b mores 126.a b
esslingæ monstrum natum 2 tom.164.b
euagoras in furorem uersus 2 tom.57.d
euagrius ex stirpe Francorum 2 tom.81.a
euagrio Consule quæ Romæ gesta 2 tom.88.d
euan euan Hæbreis quid 21.a
euander 156.a
euangelium quid 2.a
euangelium conciliat amicitiam Dei & hominum 2.b domesticos disiungit 353.a b
euangelium Ioannis 507.a b secundum Hebræos 508.b
euangelij doctrina res homini cõmodissima 102.b & inde ab Euangelio nemo excluditur 2.b
euangelia & acta etiã aliorum Apostolorum 509.a b
euangeliorum quis ordo 564.a
euaristus Romanorum pontifex quartus 512.a
euboleus 21.b
eucalus Cyprius ante Homeri tempora 142.b
eucharistia datur puero ad deferendum patrem 577.a
eucharistia laicis quandiu in manus data 576.b
eucharistia præsente episcopo non administranda à diacono 62.b
eucharistiæ donum Dionysius putauit sufficere 579.b
eucharistiæ institutio 393.b inde
Eucratitæ quales hæretici 533.b interdicunt nuptias 533.a
eucrotia Delphidij Rhetoris filia damnatur unà cum Priscilliano 2 tom.89.b
eudemus Corinthiorum rex 2 tom.41.b
eudoxia uxor Arcadij moritur 2 tom.90.a
eudoxia Valentiniani quondam uxor uolentis nuptijs à Maximo obtinetur 2 tom.95.a
eudoxiæ Arcadij uxoris status 2 tom 90.a
eudoxius Episcopus Arianorũ Antiochiæ 2 tom.84.b
eudoxus Astrologus agnoscitur 2 tom.57.d
eudoxus Mathematicus 137.b
euemerus historicus 20.a
eugamnon Cyrenæus Theogoniæ autor 2 tom.53.a 132.a
eugenius capitur 649.a

Eugenius uidus & interfectus à Theodosio 2 to.80.d & c
Eugenij 2. 3. 4. Pont. Rom. gesta 2.tom.111.b 121.c 134.d 135.b & d 136.a
Eulmerodach rex Babyloniæ post Nabuchodonosor 2 tom.52.c
Eulabius Episcopus Arianorũ 2.tom.84.b
Eumelus poeta Corinthius 2
Eumenia condita tom.46. ab Eumene fratre Attali 2.tom.62.c
Eumenes Episcopus Alexandriæ 2.tom.77.a
Eumolpus 21.b 10.b
Eumolpi bellum 2.tom.27.b
Eunomius, à quo Eunomiani hæretici 2.tom.87.d
Eunomia filia Nazarij Rhetoris, patri eloquentia par 2 tom.84.c
Eunuchi prohibiti sunt fieri à Domitiano 2.tom.75.a
Eunus Christi negator.574.a b
Euodius 505.b 2 tom.89.a primus Antiochiæ Episcopus 2.tom.72.b
Euphrates philosophus 2.to. b & d
Euphronius Episcopus Antiochiæ 2 tom.84.b
Eupolis comœdiarum scriptor 2.tom.57.a
Euripidis de mundi initio opinio 8.a
Europæ flumina intumuerunt 2 tom.159.a
Europs 2. rex Sicyoniorum 2
Eurystheus 38.b (to.10.c
Eusebius Episcopus Arianorũ 2.tom.84.b
Eusebius Laodicenus claruit 2 tom.81.d
Eusebius Pamphili contubernalis 2.tom.84.a
Eusebius quid in Chronico suo egerit 2.tom.4.a & b
Eusebius Emisenus signifer Arianæ factionis 2.tom.85.b
Eusebius Nicomediensis 620.a
Eusebius presbyter 580.b
Eusebij Chronicon 550.a à Hieronymo latinè uersum 463.b.inde
Eusebij de uita Pamphili liber. 571.a
Eusebij & Pamphili pro Origine apologia 571.b
Eusebij liber de doctrina priscorum uirorum 91.a
Eustathius 633.a
Antiochiæ episcopus 2.tom. 84.b Abbas loco Columbani 2.tom.100.d
Eutychiana hæresis Constantinopoli exorta 2.tom.94.a
Eutychius presbyter 588.b
Euzoichus episcopus Arianorum 2.tom.84.b
Exaltationis Crucis festum quãdo & qua de causa cœperit 2.tom.103.b
Exceptorum quod olim fuerit officium 579.b
Exhortatione, non fato castigatur humana uita 70.b
Exodi legum cum Platonis collatio 191.a b
Exodi locus 612.b
Ezechias quandiu rex 144.b
Ezechiel quando prophetarit 144.b 2.tom.51.d
Ezras eruditissimus fuit legis diuinæ 2.tom.56.a
Ezras fertur diuinas scripturas memoriter condidisse 2 to.56. F (a
Fabiæ familiæ trecenti cæsi in Veientis 2.tom.55.a
Fabianus episcopus. 570.a & 2.tom.94.a martyrio ubi coronatus 572.b
Fabula quid 166.b
fabulæ à recentioribus excogitatæ 30.b
fabularum Plutarchi allegoriæ 26.a
fabulis prius quàm gymnasijs pueros exercendos Plato censuit 2 tom.174.b
ex Fabulis maiora adolescentes an possint discere 166.b
fames 498.b & 2 tom.118. 487.b 72.d 115.d & 124.d 113.c 130.b 98.d 106.d 70.a 72.d 217.a
fames Hierosolymorum. 498.a
fatum quid 76.b
fata an magicis solui possint. fati necessitas 29.a (69.b
fatum & arbitrium liberũ contraria 77.b
de Fato dialogus 534.a
de Fato opinio falsa 70.a.b
fatorum necessitas Deum excludit 73.a
fausti mors et obtrũcatio. 580.b
faustinus 580.b
felem interficere apud Ægyptios piaculum 17.b
fælix comes de Vucrdenberg occidit comitẽ de Sunnenberg 2.tom.210.c
felix diaconus 630.b
felix procurator Iudææ. 491.b
feneſtella carminum et historiarum ſcriptor 2 to.70.c
ferdinandus Ioannis Aragoniæ regis filius 2 to.144.c
ferdinandus Nothus ſuccedit Alphonſo regi Aragonenſium 2 tom.138.c
ferdinandi regis Rom. geſta 2 tom. 168. b 160. d 165.a et c 163.b & c 167.b 161.a 166.b 152.a
ferrum, Romanum imperium apud Eſaiam 84.a
feſtus, aliàs Sextus 494.b procurator Iudææ 491.a
feſtus moritur 493.a
fides 469.a
fidei ſynceræ Plato an inſerit
filius Dauid et filius Dei (167.a idem 380.b
filius Dei quare de cœlis deſcenderit 287.a.b
filius Dei quomodo Chriſtus factus, id eſt unctus 467.b
filius Dei ſumma & infinita ſapientia 279.a.b fragrantia patris 315.a patri coæternus 465.a
filius hominis quis 466.b
filij Dei an plures 279.b
filij Dei magnifici tituli 332.b extra Filiũ Dei omnia tenebræ per Filium creata in (279.b eſſe conſeruantur 283.b per Filium reuocatur humanum genus ad Deum 466.a
Firmilianus 577.b
flauia Domicilla relegata in inſulam Pontiam 2.to.75.c
Flauianus 644.a
Florentia obſeſſa & capta 2 tom.218.b
florentiæ urbis geſta 2 to.119. d 110.c 122.c 99.b 114.d 131. c & d 129.d 88.b 123.c 125.c & b 134.c 148.b 127.b 128. b 123.b 132.c 119.c 134.b 81. d 127.b & c & d
Florinus 550.a
fœdus inter Belgas & Gallos 2 tom.150.d
fœdus inter Ferdinandum regẽ, Ioannem Galeatium, & Florentinos 2 tom.141.a
fœdus inter Mediolani ducem Venetos & Florentinos 2 tom.144.d (a
fœlix Ægyptiũ profligat. 492.
fœminæ cuiuſdam martyris conſtantiæ inſigne exẽplũ. 581.a
fœminæ uirgines 489.b
Follus M. Cõſul Ro. 2 to.157.d
fonteius C. cõſul Ro. 2 to.159.d
formica naturæ duce hyemẽ ſuſpicatur 79.b
formoſus Põt. Max. 2. to.114.a
foroluiũ redigitur in poteſtatẽ Pontificis Iulij 2.to.152.c
fortes uiri etiam poſt mortẽ patriam defendunt 182.b
fortuna à fato quomodo differat 78.b
forum tranſitoriũ & Traiani Romæ factum 2 to.75.b
foſſæ Romæ circum muros ductæ 2 tom.52.b
franciæ regno accedit Apulia, Calabria et Lucania 2 to.152.
franciſcus Angularius capi(atur 2 tom.140.c
franciſcus Camerinus Aſtronomus 2 tom.134.c
franciſcus Foſcarius princeps Venetus 2 tom.138.b
franciſcus rex Franciæ creatur 2 to.158.d Papiæ ſuperatur 2 to.162.a Mediolanũ capit 2 to.162.a capitur à Carolo imperatore 2 tom.162.b
franciſcus Galliæ rex & Carolus rex Hiſpaniæ confœderantur 2 tom.159.b
franciſcus Minoritarum princeps 2 tom.124.a
franciſcus Petrarcha 2 tom. 128.a moritur 2.to.131.c
fran. Philelphus 2 to.138.d Florẽtiæ moritur 2 to.149.b
franciſcus Picolominicus Cardinalis Senenſis 2 to.143.b
franciſcus Saluiatus Archiepiſcopus Piſanus 2 to.145.d
franciſcus Sforția 2 to.135.c reſtituitur in ducatũ Mediolanenſem 2 to.164.d cum Florẽtinis fœdus facit 2 to.137. a Venetos ſuperat 2 to.136. b moritur 2 tom.140.c
frãciſcus Sicckingerus Epiſc. Treuirenſem armis inceſſens 2 to.161.d Vuormaciũ impugnat 2 to.159.a ictu bombardæ corruit 2 to.164.c
fraterna Chriſtianorum officia in peſte 583.b
fratricellorum hæreſis dãnata à Bonifacio 2 to.127.d
francfordiæ ad Oderã Gymnaſium à Ioachimo Brãdenburgenſe fundatur 2 tom.155.d
francofurdiæ Carolus imperator eligitur 2 to.159.b
francorũ arces diripiũtur à Suevis confœderatis 2 to.161.b

Francorum gesta 2 tom.152.a 84.d 133.b 128.a 102.a & b 103.b

Friburgi Brisgaviæ conventio procerum Germaniæ 2 tom. 151.d

Fridericum de Bessula capitur à Carolo Imp. 2 tom.215.b

Fridericus et Philippus rex Frd corũ & Richardus rex Angliæ conspirãt de recuperan da terra sancta 2 tom.123.a

Fridericus Neapolitanorum rex uius peruenit in Gallorum potestatem 2 tom.153.a

Fridericus rex Romanorum dictus 2 tom.215.b

fridericus 3. Cæsar Gandauum obsidione cingit 2 tom.151.d

Friderici 1.2.3. gesta & mors 2 tom. 121.d 122.a 123.a & b 124.b & c & d 142.a 125.a 135.d 137.a 151.b

Fridericus Palatinus comes 2 tom.213.b

Fridericus dux Saxoniæ academiã Vuittembergensem fundat 2 tom.208.a

Frigus in passione Domini 449 a b

Frisia diluuio periclitata 2 tom. 219.c

Fronspergus partes tuetur Cæsaris 2 tom.216.a

Fronto orator 2 tom.78.a & d & 161.d

Frumentius 623.a

fucinus lacus exiccatus à Claudio Cæsare 2 tom.72.c

fulmen in Capitoliũ ruit & mensam Neronis. 2 to.79.a 73.b

G

Gabiorum oppidum subiectum Rom. 2 tom.54.a

Gabinius celeberrimi nominis Rhetor 2 tom.74.d

Gaius episcopus 543.b scriptor ecclesiasticus 510.a 567.b

Gaius orator 567.b

Galatia 496.b Ro. prouincia facta 2 tom.68.d

Galbinus occiditur in Palatio à Gordiano 2 tom. 80.c

Galeatius dux Mediolanensis, eiusq; mors 2 tom.132.c 133.a 145.a

Galeatos lepores uocauit Cornificius fugitiuos milites 2 tom. 67.c

Galenus medicus floruit tempore Antonini 2 tom.77.c

Galerius Maximianus ægrotat 603.b & per morbum admonetur humanæ conditionis 605.b solus regnat Romæ 2 to.83.a & b 82.c

Galienus Imp. Ro. Christianis pacem reddit 2 tom.163.a 579.b 584.a 2 to.81.b & a

Galilæa Cananæa 423.b inde in Galilæa gentium Christus cur tantũ uersatus 424.b inde

Galilæi 529.b

Gallicus morbus quo tẽpore cœpit 2 tom.153.d

Gallinicus successit Patricio Hexarcho 2 tom.101.d

Gallus Cæsar 578.a in Istro occiditur 2 tom.85.a & d

Gallus & Volusianus ubi interficiuntur, & acta eorum 2 tom.80.d 81.a 85.d

Galli & Decij malè gesta 577. b inde

Gallorum gesta 2 tom.61.d 57.d 68.d 94.b 125.d 139.b

Galliæ proceres plerique necantur 2 tom.112.c

Galliæ receptæ per Postbumũ 2 tom.81.c

Gallorum regis conatus & euẽtus 2 tom.158.a 165.d 166. d & c 152.c 160.b 164.b 163.d 161.a 167.a 162.b 159.b 162.b 158.c

Gangolphus à Gerolitzegk expeditionem mouet in Lotharingiam 2 tom.212.c

Ganymedes formosus 115.a pincerna Iouis 2 tom.2.d

Garibaldus rex Langobardorũ 2 tom.105.d

Gath prophetæ 2 tom.35.d

Gaydath filium Enoch 2 tom.5.a

Gebennam obsidet dux Sabaudiæ 2 tom.218.b

Gedeon quãdo in Israel regnarit 144.a 2 tom.29.a

Gehennam quomodo uocent Philosophi 184.b

Geiserici regis Vandalorũ gesta 2 tom.92.c 93.a & b 95.c

Gela in Sicilia cõdita 2 to.48.b

Gelasius 1.2. Pont.Ro. 2 tom. 97.a 120.d

Geldriæ dux bellũ mouet in episcopum Traiectensem 2 tom. 217.a

Gelenor rex Argiuorũ 2 to.25.a

Gelon tyrannidem exercet Syracusis 2 tom.55.c & d

Gemianus presbyter Antiochenus claruit 2 tom.80.b

Geneseos loca aliquot explicata 93.a b 208.a b 225.a & 226.a 469.b

Genethlialogia quomodo perficienda 87.a b

Genitura ingenitæ naturæ, Christus 313.a b inde

Genouefa proditione quorundã uexatur 2 tom.220.c

Gentiles à feris nihil differunt 213.b

Gentiles relicto Platone crediderunt Christo 271.b

Gentilium actus 595.b

Gentium diy docuerunt magica 63.a

Gentilium inhumanitas in suos 583.a

Gentium superstitionem an rectè contemnamus 22.b

Gentium Theologiæ 44.a

Gentium Theologiam stultam Eusebius præparationi euangelicæ cur præposuerit 22.b

Gentium uocatio 227.a b

Genuẽsium gesta 2 tom.147.c 139.b 145.b 130.d 125.c 127.a 129.d 135.a 127.c 152.a 166.d 167.d 164.d 153.d

Georgius ab Arianis in locum Athanasij ordinatur 2 tom. 86.d

Georgius Bohemiæ rex hæreticus damnatur 2 tom.141.a moritur 2 tom.143.a

Georgius Burbachius Mathematicus 2 tom.145.a

Georgius dux Saxonum 2 tom. 211.d

Georgius Fronspergus dux copiarũ Imp. 2 to.161.b 162.b

Georgius Scandarbeus Turcas cædit 2 tom.140.c

Georgius Trapezontius Romæ è uita decessit 2 tom.151.b

Gerardinus Spinula emit sua pecunia Lucam urbem 2 tom. 129.c

Germanicus Cæsar de Paribis triumphat 2 tom.70.c

Germanus dux Theodosij contra Vandalos 2 tom.93.c

Germanus episc. 580.a 563.b

Germani artem excusoriam reperiunt 2 tom.138.b

Germanorum facta, & damna 2 tom. 153.c 157.b 166.a 165.c 167.d 156.b 163.b & d 166.b c d 164.a & b 167 a & d 164.a & d 168.b 165 c 152.d 81.b 69.b 107.c

Getulorum mores 80.b

Gigantomachiæ 465.b

Gimel latinis quid 135.b

Gisulphus Langobardorũ milites dux 2 tom.106.a

Gnosij qui 530.a

Gnostici oriundi à Basilide Alexandrino 2 tom.77.b

Godefredus noluit coronari, q turpe duceret auream ferre coronã Hierosolymis, in qua urbe Christus spineã tulisset 2 tom.120.b

Godeboc Langobardorum rex 2 tom.96.b

Gog quale regnum 415.b

Gordianus imperator 571.b iuuenis admodum Philippi fraude interfectus 2 tom. 80.c

Gordion Hierosolymitanus episcopus 561.b

Gorgias 168.a 2 tom.56.d

Gorgõ quare fingatur homines uertisse in lapides 2 to.28.b

Gorgonius auleus 594.a

Gortheus 529.a

Gortynensis ecclesia 531.a

Gotolia quandiu manserit rex Israelis 144.b

Gothiæ rex uoti soluendi causa Romam uenit 2 tom.144.a

Gothi 462.b eorum ortus & gesta 2 tom. 144.a 5.d 90.a & c 92.c & d 93.a 88.b & c & d 81.b & e 84.b 101.a & c 95.a 99.d

Gotboniel primus iudex Hebræorum ex tribu Iuda 2 tom. 25.c quandiu regnarit 144.a

Graculorum & picarum contentio 2 tom.150.d

Gradensis sedes Patriarchatus constituitur 2 tom.101.b

Græcorum bella 2 tom.129.c 62.b 117.a 126.c

Græcorũ historici ante Olympiadas nihil scripserunt 140.b

Græcorum naturalis Theologia honestior 25.b

Grandines insolitæ Romæ, Constantinopoli, & in Gallia 2 tom.142.c 87.b 111.b

Gratianus 642.b Imperator 2 tom.68.c 88.c 89.a 87.b

Gregorius Athanasio suffectus 630.a

Gregorius & Athenodorus episcopi quando & ubi facti 582.b

gregorius Nazianzenus præceptor Hieronymi 2 tom.88.d

Gregorius Tripbernas Strabonis librũ uersum obtulit Pontifici 2 tom.137.b

Gregorius Theologus 570.b

Gregorij pontifices 1.2.3.4. 5.6.7.8.9.10.11.12. 2 tom. 101.a & c & d 107.a & d 111.b 117.c 118.d 119.c & d 123.a 124.d 126.c 131.c & d 133.c & 134.a

Gregorij Neocæſarienſis epiſcopi fidei confeſſio 588.a 586.b

Grimoaldus Beneuentorum rex moritur Beneuenti 2 tom. 105.c

Grittus Vngariam affligat 2 tom.167 d

Gundibardum regem Olybrij 2 tom.95.d

Gundibertus rex Langobardorum 2 to.105.b

Gyntz oppidum Turcæ obſidet 2 tom.166.b

H

Hadrianus 1.2.3.4.5. Pont. Rom. 2 tom.109.a 112.d 113.d 122.a 126.d

Hadriani imperatoris geſta & mors 2 tom.79.c 76.c & d 77.a

Hadriani moles, caſtrum ſancti Angeli 2 tom.151.c

Hebræorum gens quando ſic appellata 466.a

Hemon primus in Theſſalia regnat 2 tom.21.c & 22.a

Hæreſes Iacobi tempore quot. 493.b

Hæretici an rebaptizdi 578.a

Hæretici primi qui 529.a

Hæretici quidã cœperint graſſari 511.a

Haiot Hebræis quid 343.a

Haiſth quid 148.b

Hala regnat apud Hebræos 2 to.39.c

Halicarius Gotborum dux 2 tom.90.a

Halis Saxonum Iudæus forcipibus diſcerptus 2 to.159.a

Hannibalis uita 2 to.62.c

Harpali geſta 2 tom.53.b 59.a

Hatym Hebræis quid 343.a

Hazoncaſſanus clarus in Aſia deuictis Perſis moritur 2 tom.143.c

Hebdomadum ſeptuaginta ſpacium 395.a per Olympiadas ſupputatio 402.b inde. deſinit in Chriſto. 399.a

Heber quid 149.b

Hebræi ab Hebero dicti 89.b

Hebræi diſperſi 496.b

Hebræi optimè de humana natura loquuti 96.b

Hebræorum dogmata quomodo & cur gentiũ doctrinæ præferenda 95.b

Hebræorum & Græcorum in literarum uocibus quæ differentia 135.b 136.a & inde

Hebræorum antiquitas 468.b commoditꝫ. nominum compoſitio 148.b

Hebræorum origo, quidq; paſſi 2 tom.6.a 45.d 31.d 25.c 19. c 38.c 37.d 26.c 32.d

Hebræorum philoſophia moralis 146.b rationalis 147.a.b

Hebræorum poſt Moſen qui fuerint iudices 144.b

Hebræis ſolis olim cognitio Dei patefacta 284.a.b

Hecatæus Abderita hiſtoricus 121.b 124.a

Hectoris fily Ilium recipiunt 2 tom.34.a

Hebelatinis quid 135.b

Helchefaitæ hæretici 572.b

Helena Adrabenorum regina 436.a

Helena mater Conſtantini. 621. b crucem Chriſti ubi inuenerit 622.a & 2 tom. 83.d

Helena rapta ab Alexandro 2 tom.32.b

Helenopolis Drepana à Cõſtantino in honorem Helenæ matris dicta 2 tom.84.a

Helenus 577.b

Helico urbs abſorpta terræmotu 2 tom.58.a

Heliodorus apud Iudæos multa inique egit 2.tom.62.d

Heliogabalus nullum genus obſcœnitatis omiſit 2 to.80.a

Helionora Eduardi regis Luſitaniæ filia uxor Friderici 3 2 tom.137.a

Heliſæus propheta defunctus 2 tom.41.d

Hellanicus hiſtoricus 124.a

Hellenes Græci dicti ab Hellene Deucalionis filio 2 to.23.b

Heluetiorum geſta 2 to.165.d 154.c 162.b 159.a 166.a 158. c 164.b 163.d 161.b 165.b

Henricus Angliæ rex denuò capitur 2 tom.139.b Pio cardiam uaſtat 2 to.158.b regno Angliæ potitur 2 tom.151.b Taruanenſem ciuitatem Gallo eripit 2 tom.258.b

Henricus dux Brunſuicenſis equites contra Venetos Laudam duxit 2.tom.163.d

Henricus rex Hiſpaniarum moritur 2 tom.144.b

Henrici imperatores, eorumq; uita, facta & obitus 2 tom. 115.a 117. a & d 118 a & c & d 119. a & d 120.a & c & d & b 123. b & c 128. b & c 151.a

Henricus frater Balduini regnat Conſtantinopoli 2 tom.124.a

Henricus dux Aurelianus 2 tom.167.a

Heraclas à quo ad fidem Chriſtianã cõuerſus 557.a

Heraclas bypodidaſcalus Origenis 564.a

Heraclea urbs condita 2 tom.57.a

Heraclea Alexandrinæ eccleſiæ epiſcopus 2 to.80.b

Heraclidæ qui & ubi 2 to. 85.c 34.a 35.b & d

Heraclidarum deſcenſus in Peloponneſum 2 tom.35.b

Heraclidas prodit populum rebellans contra Moguntianos 2 tom.85.c

Heraclides martyrio quando coronatus 559.a

Heraclionis regnum 2 tom. 104.b

Herculis geſta 2 to.2.d 24.a 31.a 27.a 22.a 32.b

Heraclitus Cæſar 553.b

Heraclitus clarus habetur 2 tom.56.a & b 54.d

Heraclitus Epheſinus poeta.22.a

Heraclitus Theologus temerarius, & ſectarius.553.b inde

Heraclitj dictum egregium. 119. b 152.b

Heraclius cum Conſtantino filio ſuo imperat in Oriente 2 tom.102.d

Heraclius perijt aqua intercute 2 tom.104.b

Herbæ medicam uim habentis miraculum 582.a

Hercules Ægyptius 16.b

Hercules Alcmenæ filius 38.b

Hercules boſtias humanas damnauit 50.b

Herculianus Epiſcopus Perſinus interficitur 2 to.99.c

Herculis Eſtenſis ſumma fortitudo 2 to.146.c & 147.d

Herculis magiſtri qui 143.b

Herculius Conſtantinus 603.a

Herculius Maximianus occiditur 2.tom.83.b

Herechtheus & Macharius filias cur immolarint 49.b

Hermammon Dionyſij amicus. 579.b

Hermus quis 496.b eius liber ibidem. inſcribitur Paſtoris eodem

Hermogenes magiſter militum Conſtantinopolim tradit 2 tom.85.a

Hermolaus Barbarus Venetus moritur 2 tom.151.c

Herodes ad imperium quando peruenerit 470.b

Herodes Agrippa 484.b eius mors ibidem

Herodes Aſcalonita unde natus 390.b eius filij uita, acta, & obitus 2 tom.97.c & d 68.b 70.a 64.d 69.a & c & d

Herodes exul in Gallia apud Viennam 476.b item Lugdunum Galliæ mittitur in exilium 482.b

Herodes præfectus pacis. 523.b

Herodes primus ex alienigenis rex 480.b

Herodes ſeipſum iugulat. 475.a

Herodes tetrarcha tempore Saluatoris 403.b

Herodis cruciatus 474.a.b crudelitas 475.a genus 470.b

Herodianus nouarum rerum autor in Africa, & dignitatem amiſit & uitam 2 to.90.c

Herodionem urbem Herodes extruxit 2 tom.69.b

Herodotus ab Hecatæo multa tranſcripſit 133.a

Heron martyr 874.b

Heros Antiochenus epiſcopus. 613.b & Arelatenſis 2 tom.90.c

Heros proſelytus 559.a

Heruli ad internitionem uſque deleti 2 to.96.d

Hes quid 148.b

Heſiodus ordinem naturæ diſtinctius diſpoſuit 58.a

Heſiodi locus 27.a

Heſſorum princeps expeditionẽ in Epiſcopos parat 2 to. 164.a eius auxilio Vuirtembergenſis dux in patriã reſtituitur 2 tom.167.b

Heſter hiſtoria completa ſub Artaxerxe Memnone 2 tom. 57.c & 56.a

Heſychius epiſcopus 602.b

Hetruriæ ciuitatum fœdus cum rege Gallorum 2 to.163.a

Hiberniæ uicerex bellum ſuſcepit ad-

pit aduersus Angliæ regem 2 tom.167.c
hibracas rhetoricæ artis Græcus præceptor 2 tom 63.b
hierapolitanus epiſc. 483.b
hierax epiſcopus 583.b
hieremias in Matheo ponitur pro Zacharia 445.b
Hieremias quando prophetarit 144.b 2 tom 49.d & 53.c
hieremiæ locus 229.b
hieroboam ſeparauit X tribus à domo Dauid 2 to.27.d 42.a
hieronymus Aegyptius hiſtoricus 124.a
hyeronymus Bethleem habitat multa ſcribens 2 tom.89.a 91.b 1.d & b
hieronymus Comes Cerriol Venetorum oppidum proditione tentat 2.tom.148.d
hieronymus Ferrariẽſis, qui Prophetà Florent. credebatur, prædicit aduentum Gallum in Italiam 2 tom 151.c 1
hierapolis urbs Aſiæ terræmotu corruit 2 tom.73.c
hieroſolyma ob occiſum Iacobũ euerſa 494.a
Hieruſalem poſt Chriſtum in ſaſſuginem redacta 336.a b
hieroſolyma ſacra ciuitas 483.b
hieroſolyma quæ paſſa 2 tom. 120.a 74 b 56.d 72.d 67.c 36.d 53.d
hieruſalẽ quando capta & exuſta 497.b
hieruſalem ſecũdum Græcos ab Hiero appellata 129.b
hieroſolymæ deſcriptio 121.b
extra Hieroſolymam cæremoniæ oĩs prohibitæ 211.b
hieroſolymorũ eccleſia Pellam trasfertur 497.b
hieroſolymorum uſq; ad Adriani tempora quot fuerint epiſcopi 516.b inde
hieroſolymytæ fame oppreſſi 498.a
hilarius 630.a Diaconus Romanus exilio pœnitur 2 tom.86.b
hilarius Pictauorũ Epiſcopus pulſus in exilium pro Chriſtiana religione libros ſcribit 2 tom.86.a & c
hipparchus interficitur ab Armodio & Ariſtogitone 2 tom.54.c
hipparinus Dionyſij filius Syracuſis tyrannidem exercet 2 tom.58.b
hippias carminum ſcriptor 2 tom.53.c
hippius tyrannus Athenarum 2 tom.53.d
hippocrates medicus 2 to.56.d
hippodamia uxor Pelopis 2 to. 28.b
hippolyta filia regis Ferdinandi Alphonſi 2 tom.140.c
hippolytus 567.b
hippolyti epiſcopi libri 568.a
hippomenes Athenienſibus præeſt 2 tom.47.b
hipponax Philoſophus 2 tom. 48.b
hircani nomen unde Ioanni Iudæorũ regi obtigerit 2 tom. 64.d & b
hirundines cur abeundent 119.a & tam libenter nobiſcũ uerſentur ibid.
hiſpanorum res 2 tom.130.a 104.a 152.c 140.c 166.d 152.c 168.a 160.a 163.d & b 161.c 167.d
hiſtoricorum diuerſitas adimit eis fidem 142.a
hollandiæ aquarum inundatio maxima 2 tom.165.c 166.c
holmia latrocinium perpetrauit rex Daniæ 2 tom.160.d
holſatiæ dux cum Lubecenſibus belligeratur 2 tom.167.c
homerus floret 2 tom.34.a 35.b 37.c 3.a 41.a
homeri locus defato 76.b
ante Homerum qui ſcripſerint 142.b
Homerobaptiſtæ qui 529.b
homo dominus rerũ interiorum 97.a b
homines cœleſtes in terris 218.a
homines quãdo bruteſcãt 465.b
homines quid potiſſ. deceat offerre 47.a
hominum prima uita quæ 23.a
honoratus primus præfectus Cõſtãtinopoli factus 2 to.86.b
honorius Aug. 650.a
honorius Imp. Ro. 2 tom.164.a
honorius 1.2.3.4. Pontifex Ro. 2 tom. 121.a 124.b 127.a 103.a 121.a 124.b 127.a
horatius Flaccus Auguſti tempore 2 tom.66.b 69.c
hormiſda Pontifex Ro. 2 tom. 97.c
hoſiotes idem quod latinis ſanctitas 113.b
hoſtia condita ab Anco Martio 2 tom.51.a
hugo Caputius arma ſumit aduerſus Carolum 2 tom.117.c
hugo in Italia regnum occupat 2 tom.115.a
hugo Burg. dux Berengarium ſuperat 2 tom 115.c
hugo Arelatẽſis gubernat Hetruriam 2 tom 117.c Piſtorij moritur ibid.d
hugo Conſtantiæ Epiſcopus 2 tom.215.a
hungaria olim Pannonia ſuperior 2 tom.145.c
hungariæ rex pacẽ Venetis dedit 2 tom.131.b
hungariæ regnũ deuenit ad Carol. Apuliæ regem Card. filium 2 tom.127.b
hunnorum geſta 2 tom 83.b 94.a 92.c
hyberia uniuerſa imperata Romanorum facit 2 tom.61.b
hyberi in fidem accepti à Traiano 2 tom.75.d
hyc Latinis quid 144.a
hydra callidiſſimus Sophiſta 2 tom.31.a
hyginus quando factus epiſcopus 528.a 2 tom.77.c
hyleum malignitatis fons 97.b
hymenæus epiſcopus 282.b 2 tom.81.b
hyperion Solem & Lunam interemit 19.a
hypermneſtra Danai filia ſacerdotio fungitur apud Argos 2 tom.26.a
ὑπέγραυσε 632.b
ὑπογυμνάσιον Alexandri opus 563.a b
hypſiphyle 2 tom.31.a
hyrcanus 471.a Chriſtus exciſus 403.a
hyrcanus Pont. creatur Iud. à Pom. 2 tom.66.a 64.c 69.c 173.b 174.b
hyrcanus Sebaſten ſolo æquauit 2 tom.62.64.d

I

Iacchi turpitudo 22.a
Iacob athleta 91.a unde dictus iſrahel eod.
Iacobus 477.b Armeniaci comes profligatus 2 to.132.c
Iacobus frater Domini Chriſtum profitetur 492.b inde Hieroſol. epiſcopus 2 tom. 71.c 73.b
Iacobus frater Ioannis 484.a b capite trũcatur 2 tom.71.c
Iacobus iuſtus epiſcopus Hieroſolymorum 480.a eius mores 493.a
Iacobus Niſenus Epiſcopus 2 tom.84.d
Iacobus rex Scotiæ irrupit Anglian 2 tom.158.b
Iacobi epiſtola 494.b
Iacobi in Meſopotamiam profectio 125. b
Iacobi Picinini bella 2 tom. 137.b 138.c 139.a 140.c
Iacobi pœna & mors 493.b
Iacobi profectio in Charran 207.b & inde
Iacobi Thronus 582.b
Iacob latinè quid 149.a
Iacob quomodo uixerit 91.a
Ibid Phœnicibus quid 49.b
Ianiculum Vrbi adiectũ per Ancum Martium 2 tom.51.a
Iair ex tribu Manaſſe Hebræis regnat 2 tom. 31.c
Ianes Aegyptius qualis magicus 122.b
Ianus templi ſponte Hieroſolymis cur aperta 502.a
Ianuarius additus anno per Numam Pompilium 2 to.48.a
Iaſon Põtifex maximus Iudæorum 2 tom.632.a
Iaſher quandiu regnarit 144.a
Ibeci à captiua conuerſi 624.a
Iborea dux Langobardorum 2 tom.83.a
Idæa ſecundum Moſen 159.a b
Ieiunium Paſchale quando & à quo inſtitutum 551.b
de Ieiunio controuerſia 552.b
Iephte quandiu regnarit 144.a
ἰερατικὰ 648.b
Ieſſai 529.b
IESVS 467.a deorum cultũ quomodo aboleuerit 56.b
Ieſus ſaluator 233.a b præomnibus participib. Chriſtus dictus 315.b inde
Ieſus dux Hebræorum poſt Moſen 2 to.24.c & 53.d 61.c
Ieſus etiam quidã ſeductor 56.b
Ieſus filius Sirach 401.a
Ieſus Ioſedeck filius abductus in Babylonem 144.b ſacerdos, typum geſſit Chriſti 305.a b inde
IESV CHRISTI laus & officij eius cõmendatio 23.a
Ieſu nominis quæ uirtus 273.a b
Ignatius 505.b Antiochenæ eccleſiæ epiſcopus eod. eius epiſtolæ 513.a & 2 tom.74.b 75.d 76.a
Ignis Deus Chaldæorũ 647.b
Ignis in cælo emicuit 2 to.105.c
Imagines à Leone ſublatæ & combuſtæ tom.4107 d 103.acerbe c
Imola in poteſtatem Iulij Pont. redigi-

redigitur 2 tom.152.b
Immolationes adoptatitiorum. 51.a
Imperatoris eligendi contentio 2 tom.128.c
Imperium Romanum uocat 2 tom.127.b
Inachus fluuius ab Inacho rege dictus 2 to.15.a 29.d 2.b
Impudicus 12.b
Incantationes incertam habent causam 79.b
Incantatores cur ignotis uantur nominibus 41.b
Incendio Romæ plurimæ ædes corruerunt 2 to.74.d
Infanticidium 518.b
Ingenioſi homines naſcuntur in ficco ære 119.b
Innocentij Pont. 1.2.3.4.5.6. 7.8. 2 to.121.b 90.a 123.b & d 125.b 126.c 133.b 151.b 130.d 122.a
Interpretandi difficultas ex alie na lingua 2 tom.1.a
Interpretes lxx à Ptolemæo cõ quiſiti 2 tom.173.c
Interpretum ſcripturæ interdũ diuerſitas 372.a.b inde
Interregnum ex Numæ Pompi lij morte 2 tom.48.a
Introitus Chriſti Ieroſolymam 432.b inde & 434
Inundatione urbes ſubmerſæ 2 tom.161. & 167.c
Ioachim rex Hebræorum, qui & Ieconias 2 tom.50.d
Ioade ſolus poſt Moſen uixit an nis cxxx. 2 tom.40.d
Ioannes Apoſtolus reuocatur ab exilio 2 to.75.b.c & d
Ioannes Baptiſta prædicat iuxta Iordanem 2 tom. 70.d
Ioannes Anglicus Pontifex Ma xim. fœmina 2 tom.112.b
Ioannes Bentiuolus pellitur Bo nonia 2 tom.152.a
Ioannes Moxenicus dux Veneto rum 2 tom.145.d
Ioannes Philippus Maria dux Mediolanẽſium 2 to.146.c
Ioannes Scotus 2 to.113.b
Ioannes Franciſcus Picus factus Mirandulæ dominus 2 to. 152.d
Ioannes Bocatius moritur 2 tom.131.c
Ioãnes Caſtrioti Baizerum Im peratorẽ Turcorum ditione paterna ſpoliat 2 to 150.b
Ioannes Andegauenſis Genuæ præficitur 2 tom.128.c
141.d 142.d
Ioannes apud Hebræos prophe tat 2 tom.4.d
Ioannes Baptiſta 476.b eius ſepulchrum uiolatur. 648.a
Ioannes cur in deſerto prædica rit 419.a.b
Ioannes duo 514.b
Ioannes Euangeliſta 505.b Epheſum redit 505.b
Ioannes Euangeliſta barbarus. 157.a in ſcribendo E uangelio quo uſus conſilio. 508.a
Ioannes in Pathmos relegatus. 504.b
Ioannis locus 536.a
Ioannes Monachus 144.a preſbyter 514.b
Ioannes Chryſoſtomus 2 tom. 90.a
Ioannes Galeatius principatum Mediolanenſium mortuo pa tre obtinet 2.to.141.a
Ioannes Tarraconenſium rex 2 tom.147.a
Ioannes Stœphlerinus mathema ticus 2 tom.165.a
Ioannes Zepuſienſis præfectus 2 tom.163.c
Ioannes Reuchlin moritur 2 tom.161.b
Ioannes Iouianus Pontanus 2 tom.156.d
Ioannes Oecolampadius 2 tom.166.a
Ioannes tyrannus oppreſſus 2 tom.91.c & b
Ioannes Acutus Eques Britan nicus 2 tom.132.d
Ioannes Cardinalis ſanctæ Su ſannæ 2 tom.142.a
Ioannes Philippi filius rex Fran corum 2 tom.130.c
Ioannes Guteberg inuentor ar tis chalcographicæ Mogun tiæ 2 tom.138.b
Ioannes Caranagala Cardina lis 2 tom.108.a
Ioannes Mediolanenſium An tiſtes 2 to.130.d
Ioannes de monte Regio 2 tom.145.a
Ioannes Bohemiæ rex 2 tom. 129.c
Ioannis Baptiſtæ caput Con ſtantinopolim delatũ à Theo doſio 2 tom.89.c
Ioannes Pontifices Ro. 2 to. 98.a et b 100.a 104.b 106. b 106.a & c 113.a 114.b 115. a 116.b et c 134.a 116.d 117. b & c & d 118.b 126.d 192. a & d 133.d
Ioannes ubi prædicarit. 496.a & mortuus ſit ibidem
Ioas quandiu rex in Iſrael. 144.b
Ioannitæ Methonem in Pelo ponneſo depræ dantur 2 tom.165.d
Joachar quandiu rex Iſrael. 144.b
Ioachim rex Iſrael 144.b
Iob euangelicam legem ſeruauit 210.a
Iobi locus 207.b
Iob liber hexametris & penta metris uerſibus deſcriptus 2 tom.1.b
Iod latinis quid 135.b
Io dicta, quæ mutato nomine Iſis 2 tom.23.b 15.a
Iocus clariſſimus pictor obijt 2 tom.130.a
Iolaiham quandiu rex Iſrael. 144.b (b
Ionas quddo prophetarit.144.
Ionathas pontifex interficitur. 491.b
Iones dicti Abenienſes 2 tom. 28.b 38.c
Ioram quandiu rexerit Iſrael. 144.b
Iordanis fl. 420.a 581.b
Ioſedecim iuſti dei 383.b
Ioſephus dux belli Iudaici impe trat uitam 2 tom.61.b 71.b
Ioſeph in Ægyptũ uenditus quot fuerit annorum 126.a
Ioſephi de Ioanne baptiſta teſti monium 476.b item de Chriſto 477.a 268.a.b
Ioſephi locus 493.a.b 480.b 474.a 470.b 109.b
Ioſephi opera quæ 503.a
Ioſephi præconia 91.a.b
Ioſue Nauſes à quo dictus. 304. a quandiu regnarit. 144.a
Ioſias quandiu rex 144.b
Ioſue locus 328.b inde
Iouianus ex Primicerio Impera tor factus Romæ 2 to.87.a
Iouinianus Cæſar moritur. 636.a
Iouis ſimulacrum Hieroſolymis poſitum 622.a
Iouius et Sebaſtianus fratres oc cupato regno in Gallijs in terfecti 2 tom.90.c
Irenæus 486.b Lugdunenſis Epiſcopus 2 tom.78.d 79. b 75.b Polycarpi audi tor 550.b
Irenæi de ſcripturæ cenſura & iudicium 545.b
Irenæi dialogi 553.b & reli qua opera 550.a
Irenæi locus 520.a 522.a
Iridis iudicium 118.a
Iſaac latinè quid 149.b
Iſaac quomodo uixerit 90.b
in Iſaac quomodo omnes gentes benedicendæ 225.b
Iſaac natus Abrahamo centena rio 2 tom.11.a 17.c
Iſatis ante Homerum quandiu floruerit 142.b
Iſidorus puer adhuc coronatur. martyrio 574.b
Iſis priſca 10.b
Iesu 37.a
Iſidis ſacra quando caperint 2 tom.2.d
Iſrael patriarcha tempore Inda chi floruit 2 tom.2.b
Iſrael uocati Hebræi qui in Sa maria habitabãt 2 to.37.d
Iſraelitæ, qui nunc Iudæi dicun tur 2 tom.14.c
Italiæ imperium ad Germanos translatum 2 to.114.d
Ithacius Epiſcopus 2 to.89.b
Iudæ epiſtola 494.b
Iudæi à Iuda dicti 89.b
Iudæi perſequutores Chriſtiano rum 524.b
Iudæi uteri et circũciſi qui. 383.a
Iudæi cur à tribu Iudæ præci puè nominati 389.b
Iudæi, Dei homines à quibus ap pellati 110.b
Iudæ nepotes falſo delati. 505.a
Iudæorum uarij caſus 2 tom. 59.b 16.d 52.a 76.b 63.c 64. b 66.a 148.d 60.c 103.a 61. d 28.c 77.a & b 76.b 65. d 71.c 56.b
Iudæorum gentem etiam exte riores admirati 120.a.b
Iudæorum Hieroſolymis interfe ctorum numerus 500.b
Iudaicorum librorum ſanctitas. 103.b
Iudæorum odiũ in Chriſtianos 528.a 525.b
Iudæorum philoſophi qui olim. 112.b
Iudæorum theologia 91.b
Iudæorum uitæ inſtitutum cur ſequi recuſemus 205.b & inde
ex Iuda quare olim naſciturus Chriſtus 386.b
Iudaicum populum poſt Chriſti aduentum excæcatum. 350.b
Iudaicæ gentis ruina. 220.b inde
Iudaici populi duæ præcipuæ ſectæ

ſtas 112.b
Iudas Galilæus ad imperiũ quan do uenerit 470.b
Iudas Iſcharioth à prophetis no nocatus 438.b proditor 436.b
Iudas Machabæus occiditur à ducibus Demetrij 2 tom. 63.d & b
Iudas Galilæus autor fit Iudæis, ne tributa ſoluerent Romanis 2 tom. 70.a
Iulianus 483.a
Iulianus Cæſarianus Cardinalis contra Turcas pugnans interficitur 2 tom.135.d
Iulianus occiſus 54.b
Iulianus Podagricus martyr 574.b
Iulianus Medices confoſſus Florentiæ 2 tom.145.d 142.c
Iulianus Iuriſperitus interfector Pertinacis Cæſaris 2 to.79.b
Iulia filia Auguſti deprehenſa in adulterio, à patre condemnatur 2 tom.69.c
Iulium concilium inchoat Laterane 2 tom.158.a
Iulius Proculus Deum pronunciat Romulum 2 tom. 47.b
Iuuenis & Iouis bello quid uetteres docere uoluerint 27.a
Iuuenu à ueteribus quotidie tres homines ſacrificati 51.b
Iupiter 2 to.2.c d 23.a 15.d 25.b
Iupiter Beelſamos dictus id eſt ſolis magiſter 12.b
Iupiter mundi manum à quibus dictus 31.b
Iupiter pbilius cur dictus 607.b
Iupiter uirtus prouidens, uiuificans, intelligẽs, & ſic 22.a b
Iuſtitia ſola Deo ſimiles facit 1 tom.182.a
Iuſtus Iudæorũ ſcriptor 2 tom. 2.b & 75.c
Iuſtinus 486.a
Iuſtinianus amens factus perijt 2 tom.100.a
Iuſtiniano beneficio regis Perſarum regno Romano reſtituitur 2 tom.106.d & a
Iuſtinianus leges Romanas in unum corpus colligit 2 tom. 98.a & b 97.c
Iuſtini liber contra hæreticos 520.a item aduerſus gentiles ibid. 527.b
Iuſtinus Philoſophus & martyr 509.a b librum pro Chriſtiana religione ſcriptum tradidit Antonino 2 tom. 77.c & d
Iuſtinus quomodo factus Chriſtianus 519.a
Iuſtinus Romæ quomodo coronatus martyrio 526.a
Iuſtos & iniuſtos unde appellemus 80.a
Iuſtus Barſabas 515.a Iacob & Obdias 493.a
Iuſtus Hieroſolomytanus pontifex 512.b
Iuſtus Platoni quis 168.b
iuuencus Hiſpanus Euangelia heroicis uerſibus deſcribit 2 tom.84.b

L

Labarum quale uexillum 611.b
Labdas Hieroſolymitanus Epiſcopus 2 tom.82.d
Labdon de tribu Ephraim regit Iſrael 2 tom.32.c
Labdon, qui aliàs Abdon, index Iudæorum 139.b
Labres' Aegyptius magicus potentiſſimus 122.b
Lacæ demoniorum res geſtæ 2 tom.47.b 46.b 34.d 44.c 57.a
Lactantij maxima paupertas 2 tom.83.c
Lachis Langobardorum rex 2 tom.108.a
Lacydes 196.a
Ladislaus Pannoniæ rex cõtra Turcas pugnans uictor occiditur 2 tom.13.d 233.b
Lætus præfectus Aegypti 556.a
λαγχάνειν quid Græcis 76.b
Laidæ quãdiu regnauerint Aegyptijs 2 tom.68.c
Laim 75.a
Laned quid 135.b
Lamiſſus meretricis filius regnat Langobardis 2 to.91.b
Lana è cœlo apud Atrebatas fluxit 2 tom.87.a
Langobardorum bella 2 tom. 100.d 109.b 101.b 97.d 100.d 104.c 98.a 96.c 118. c 100.c 83.c 101.a
Landobertus apud Rauennam regnum inuadit 2 to.114.a
Laodicenus 593.b
Lapis de cœlo ruit 2 tom.56.a
Lapidem Iudæorũ effigiem uetteres cur noluerint cælare 31.a
Lapitharum & Centaurorum pugna 2 tom.31.b
Laterane concilium generale 2 tom.158.a
Latinus in Italia ante aduentum Aeneæ 2 tom.33.d
Latinorum bella contra Romanos 2 to.59.42.b 33.d 54.d
Latona cur nocturna dicta 26.a b quid ueteribus ſignificarit 34.b
Latronianus damnatur cũ Priſcilliano 2 tom.89.b
Laurentius ſtatuarius 2 tom. 134.b
Laurentius coronatur martyrio 2 tom.80.d
Laurentius Rauerola Ferrarienſis Præſul 2 tom.142.a
Laurentius Medices Petri filius 2 tom.142.c
Legalis ſucceſſio apud Lucam 473.a
Leges Laconum & Cretẽſium 166.a
Leges ſeueriſſimæ mitigatæ ab Antonino Romæ 78.c
Leges & iudicia primùm conſtituta à Phoroneo 2 to.16.b
Leges ubiq; præualent 81.b
Legislatores gentium qui 308.b
Legis Moſaicæ interpres Chriſtus 210.a b
Legibus parendũ, non quarendæ rationes 166.a
Lenæ meretricis conſtantia 2 tom.54.c
Leonides pater Origenis martyr 555.b
Leonis os hians quid ſignificet 459.b inde
Leo Papa Manichæos expulit 2 tom.93.d
Leones Pont.Rom. 2 to.105.d 106.c 110.b 115.b & c 116.c
Leonis X. Papæ geſta 2 tom. 160.c & d 158.b 161.a 159.c
Leuit.locus 204.a & b
Lex Euangelica nõ noua 211.a
Lex Maximini fingentis ſe fauere Chriſto 612.b
Lex Moſis & Euãgelium quomodo differant 215.a
Lex noua in Chriſti ſanctione 426.b
Lex Romanorum ne quis Deus haberetur, &c. 481.b
Lex uetus præparatio ad nouã 466.a
Libanus 12.b deſignat templum 410.a b
Liberum arbitriũ quomodo quidam ueterũ negarint 59.a b
Liberius pontifex Rom. 630.b reuocatur de exilio 631.b
Libros alienos multi ſibi aſcribunt 132.a
in Libya adoleſcentes annuatim quomodo immolati 51.b
libyci diſtidij occaſio quæ 660.a
Licinius 616.a Cæſar 612.b ſit Auguſtus 603.a
Licinij contra Cõſtantinum diſputatio 616.b
Licinij edicta aduerſus Chriſtianos 616.b
Licinij tabulæ 661.b
Lictores à repub. cur abdi 117.b
λίθοις Græcis quid 18.b
Linus quando ſcripſerit 142.b
Litationes ex herbis quomodo factæ, 10.b
Literæ Hebræorum quot 135.b earum nomina Græci an ab Hebræis habeant 135.b
Literarum quis primus inuentor 13.a
Lochabeth Abrahami uxor 126.b
Logicam cur diſcendam ſuaſerit Socrates 198.a
Lucas ex ore Pauli ſuum Euangelion ſcripſit 497.a
Lucæ ad ſcribendum Euangelium conſilium quod 508.a
Lucæ Euangelium 497.a & Prologus eod. & Apoſtolorum Acta ibid.
Luceria ad ſolum euerſa 2 tom. 105.b
Lucianus epiſcopus 602.a
Luciani preſbyteri oratio de Chriſto 608.b
Lucifer 633.a
Luciferianorum ſchiſma 633.a
Lucifer an de cœlo ceciderit 96. de Lucifere aliquot Scripturæ loca 96.b
Lucifer princeps Dæmonũ 285. b ſtella matutina 96.a
ante Luciferum diſcrimen inter Chriſtos, reges, & pontifices 468.b
Lucius Chriſtianus 527.b quando preſbyteratus 580.b
Lucius Rom. Pontifex 578.a
Lud inſula 356.b
Ludouicus poſt Philippum rex Francorum 2 tom.120.c
Ludouicus comes Palatinus obſidet Frãciſcum Sieckingerum 2 tom.161.c
Ludouicus 2. Bohemiæ & Vngariæ potitur 2 tom.159.b
Ludouicus Gallorum rex Lombardiã armato milite ingreditur 2 tom,209.a 156.b
Ludouicus rex Frãciæ moritur 12. 2 tom.158.d
Ludouicus rex Vngariæ nuptias celebrat cũ Maria Caroli Imperatore ſorore 2 tom.160.d 162.d
Ludouicus rex Vngarorũ iuxta Mohatz

Mobaiz uillam occumbit 2 tom.162.d

Ludouicorum imperatorum, regum, ducum, imperia 2 to. 129.b & c 112.a & b 113.b & c & a 133.d 131.a 123.a 130.d 148.a 145.b 124.c & d 153.a & b 92.c 121.b 125.b & d 111.c & a 126.b 115.b 127.c 128.c & d 110.d 114.c 146.a 117.b 150.d

Lugdunum 534.b

Lunæ curſus ſecundum Romanos inuentus 2 to. 68.b

Lunæ tres ſimul apparuerunt 2 tom.128.d

Lunæ multiplex uirtus 36.a

lupanaria meretricum cellulæ. 2 tom.45.d

luparia regio unde dicta 17.b

lupfenſis comes capitur à Carolo Imperatore 2 to.162.b

lupus cum agno habitabit 241. a.b 382.b

lupi Ægyptijs cur ſacri 17.b

lucilius 1.2.3. Pont. Rom. 2 to.81.a 121.c 121.d

luberus decernitur pro hæretico à Leone 10. Papa 2 to. 160.c

luberi acta 2 tom.160.a & d 159.d 164.c

lux Hieroſolymis noctu orta. 501.b

lydia harmoniã inuenit 136.b

lynceus rex 143.b

lyſias Quietus dux à Traiano contra Iudæos creatus 2 tom.76.b

lyſibona terræmotu concutitur. 2 tom.165.c

lyſanias quando tetrarcha. 476.a

M

Macarius 637.b epiſcopus hieroſolymitanus 622.a

Macarij precatio ad deum. 622.a

Macedones Scodra urbe potiuntur 2 tom.148.d 63.d

Macedonius 631.b à quo Macedoniana hæreſis 2 tom. 85.a 88.d

Machabæorum libri inter diuinas ſcripturas non connumerantur 2 tom.59.c & 61.d 62.a 64.b

Machabæus Hieroſolymitanus Epiſcopus xxxix. 2 tom. 83.c

Machiſiorum ſatrapa 2 tom.156.c

Maſſatio hominum, damnum inſtitutum 309.b

Madianitæ quandiu populum Iſrael rexerint 144.a

Maeon Phrygum rex 19.b

Magi Herodem adeunt. 473.b

Magi fratres regnant Perſis 2 tom.53.d

Magneſia terræmotu corruit. 2 tom.70.c 36.c

Magorum trium corpora è Mediolano translata ad Coloniam Agrippinam 2 to. 122.b

Magiſtratibus quatenus obediẽdum 524.a

Magiſtratuum apud Hebræos tria genera 384.b

Magnetis natura 645.b

Magnus epiſcopus, eiuſq; oracula 2 tom.103.c

Magorum Ægyptiacorũ quis olim princeps 580.a

Mahumeti res geſtæ 2 to.136.d 104.a 149.d 103.a 146.c 101.d 147.c 148.b 146.a 149.a

Malachias quando prophetarit 144.b

Malachiæ locus 220.b

Malchion preſbyter Antiochenæ eccleſiæ 583.b

Mala quæ & quid 100.a.b

Mammæa Alexandri imperatoris mater 568.a

Manaſſes quandiu Iſraelis rex 144.b

Manaſſes ſtatuam poſuit quinq; facies habentem 2 to.47.c

Mãdata Dei ante Moſen.207.a

Manes hæreticus 591.a

Manethо ſacerdos Ægyptiorũ 2 tom.20.a

Manethus hiſtoricus 123.b

Manichæi hæretici 591.a

Manichæis damnatis Romæ, eorum codices combuſti 2 tom. 97.a

Manlius Torquatus Conſul filiũ ſecuri percuſſit 2 tom.58.d

Manna ut lux deſcendit in deſerto 128.a

Manus in ſcriptura quid 111.b

Marcella martyrio coronata. 559.b

Marchio de Piſcera 2 to.162.b

Marcionis ſecta 545.b

Marcus Alexandrinus 520.b Chriſtum prædicat 489.a

Marcus Aurelius Cæſar.542.a Verus 522.b

Marcus ex ore Petri ſuũ Euangelion ſcripſit 497.a idq; Romæ 487.b 267.a

Marci locus 574.a

Marcus primus ex Gentibus Epiſcopus Hieroſolymorum. 517.b & 2 tom. 77.b

Marcus hæreticus 520.b

Marcianorum baptiſma 520.b

Marcion epiſcopus 520.a.b

Marcomannorum pugna contra Romanos 2 tom.78.b

Mardochæi geſta ſub Artaxerxe 2 tom.56.a

Margarita Britanniæ regis uxor 2 tom.139.b 143.b

Margaritis quatenus probibitum ſit uti 2 to.66.a (125.b

Margarita regina Galliæ 2 to.

Margaritæ non proiciẽdæ ante porcos 45.b

Maria Maximiliani coniunx uenando ex equo lapſa 2 tom.150.d

Maria principis Antiochiæ filia 2 tom.126.d

Marinus homo militans capite truncatus 581.a

Marini fides et fiducia in Dominum 581.b

Mariti ex apoſtolis qui fuerint. 510.b

Marius C. triũphat de Cimbris. 2 tom.65.b

Marpurgenſe ſtudium erigitur 2 tom.163.a 164.c

Martini Pontifices Pom. 2 to. 191.b 113.c 115.c 126.d 127.a 134.a 191.b 104.c et d 134.

Martius Coriolanus ab op- (a pugnatione patriæ non diſceſſit, niſi exoratus ab uxore & matre 2 to.54.d

Martius Turbo 516.a

Martis uirtus 36.b

Martyres diuulſi inflexis oppoſitarum arborum ramis. 598.a.b

Martyres multi in Gallia facti 2 tom.78.a

Martyrium Cõſtantinopoli conſtructũ opera Euſtathij preſbyteri 2 tom.84.c

Martyrum bella & pugnæ. 534.b

Martyrum cineres in Rhodanũ conjecti 140.b

Martyrum modeſtia 540.b

Maſbutæi qui 529.b

Maſbutes qualis hæreticus. 529.a

Materia an genita 97.b

Mater cum duabus filiabus amore caſtitatis in flumẽ ſe proiecit 601.a.b

Materia mundi an ſimplex & unica 102.a

Materia non eſt cauſa malorũ. 99.a

Matthæi ad ſcribendum conſilium 507.b

Matthæi euangelium in græcã linguam à quo translatum. 569.a.b

Matthæus euangelium ſuum in Hebraice cõſcripſerit. 569.a.b

Matthæi locus 508.a 472.b 574.a

Matthæus Eulgeliũ ſcribit primus in Iudæa 2 tom.72.a

Matthæus publicanus 265.b

Matthæus ubi ſit commoratus. 499.a

Mathematicæ diſciplinæ nihil conferunt ad pietatẽ. 197.a.b

Matthias apoſtolus 510.b

Matthias rex Vngariæ & Dalmatiæ moritur 2 tom. 152.b 151.c

Matthias rex Pannoniæ et Dalmatiæ 2 tom.138.b 144.a 149.b 142.d

Maturus neophytus.536.a 538.a

Mauri 81.b Gallias inundantes ſuperantur 2 tom. 107.c 99.c 143.d

Mauuia regina 638.b

Maxentius perit in fluuio. 612.a 613.a 2 tom.83.c

Maximianus, qui aliàs Herculius imperator 602.b apud Tarſum moritur 2 tom.83.b 82.d 83.a

Maximiliani imperat. res geſtæ 2 to. 146.a 152.a & d & b & c 151.a & c & d 155.d 156.b 155.c & 159.a & b 160.a 158.b & a 153.d & e 154.c

Maximilla inſanus uates 2 to.78.b martyr 547.a.b

Maximinus Antiochenus epiſcopus 532.a

Maximinus quando Cæſar factus 553.b

Maximini 2 tom.80.b 89.a 85.a 78.c

Maximini Cæſaris perſecutio. 570.a 603.b

Maximini filij 615.a mors 614.a pugna contra Licinium 613.a

Maximus 2 tom.87.c 80.b 90.b 95.a 81.b 77.c 89.a epiſcopus 545.b admonitus à Paphnutio 618.b

Maz abbanes ſacerdos 572.b

Mazacaueſa in Cæſarea à Tiberio

Iscrio 2 to.70.d
Medea capillorũ tinctura in-uenit 136.b
Mediolanense concilium. 630.a
Medon Codri filius 2 to.36.b
Medorum regnum incipit à de-structo regno Assyriorum. 2 tom.43.c (d
Meduiscb oppidulũ 2 to.167.
Melampos Amythaonis fil. 21.a
Melchezedec 468.a Dei sacerdos 208.b à quo inductus eod. non circum scriptus corpore 318.a sacerdos gentium cod b
meletius 631.a
melitam insulam Saracenis cri-piunt Rhodienses milites 2 tom.164.b
melitene 597.a
melitus 593.b 633.a unde sic dictus 593.b
melchratus unde natus 14.a
melissus de uniuerso immobili. 193.a
melito episcopus 521.b 531.a
memelinus Afrorum rex 2 tom.125.b
mem quid 135.b
memphis in Ægypto condita. 2 tom.136.a
menander hæreticus 529.a
menander primam fabulam Or gen exhibet 2.tom.59.b 60.b 24.b
menidder Samaritanus. 509.a.b
mendosius sacerdos 142.b
μῆνις 148.b
mens una innumerabiles scien-tias percipit 282.a
mercuria martyrio coronata. 574.b
mercurius diuersimode nomina tus 13.a
mercurius orator 36.b
merrbes Æthiops rex Ægy-ptiorum 2 tom. 47.d
mesopotamia 600.b
mesopotamiæ populi ad Chri-stum conuertuntur 2 to. 121.c 76.b
metalla oriuntur ex sterili terra 115.b
metaphrasis Gregorij in eccle-siasten. 588.a
metellus consul fugatur à Car-thaginensibus 2 to.61.a
methonem in Peloponneso de-prædantur Ioannitæ 2 tom.165.d
metranus 573.a
metrodorus 201.b 525.b
Chius 9.a.b
metrum Eusebio quid 49?.a.b
mezraim pater Ægyptiorum 125.b
Michea locus 374.b.inde 474.a. 407. a.b. 220. b. 224.a.b.inde
milenariorum quis error 515.a. à Græcis quomodo appella-tus eodem
militum Christianorum pœna 595.b
Milonis Crotoniatæ uires 115.a
Miltiadis scripta 543.a. eiusdẽ aduersus Montanum actio. eodem
Minerua aer 28.a
Minos 168.a
Minutius Fundanus proconsul Asiæ 519.b 532.b
miraculum de herba medicam ium habente 582.a
miracula à Christo in Pascade operata quæ 582.a
miracula in idolis per homines facta 41.a
mirandula redigitur in potesta-tem Gallorum 2 tom.154.a
misithem Atheniensis poeta 2 tom.59.b
mirsinus Lesbius historicus.50.b
missa regio 546.b
μῖσος 21.a
mnaseas scepticus 195.a
mnesarchus quando floruerit. 196.b
moab quandiu regnarit. 144.a
modestus episcopus 531.a
mœsiam superiorem populatur Soleymannus 2 to.160.c
moguntini debellati ab Arnol-pho 2 tom.114.c
moluri frumẽta uno anno in A-pulia bis depascũtur 2 to.162.d
molus Bithinus historicus. 124.a
monialium origo 489.b
mons oliuarum 348.b
monasterienſiũ ac Vuestphalo-rum clades 2 to.167.a 168.a
monstrum mirabile natum 2 to.128.d 154.c 119.c
mõtes sub Christo cõcussi.339.b
montanus insanus uates, autor Cataphrygarum hæreseos. 2 tom.87.b
mõtanus pseudopropheta.546. b 541.b
montanistæ hæretici unde dicti. 547.a.b
mors Christi à prophetis prædi cta 253.b innocens & violenta 259.a
mors, dormitio 392.b
mors cur non timenda 152.b
mosaica lex uni iudaicæ genti accõmodari poterat.303.a.b
mosaica uita & disciplina. 104.b
moses Christi nomen tulit.305.a
moses & Christus simulachro-rum subuersores 249.b
moses Christi typus 249.b
moses idem qui græcis Musæus. 127.a
moses maximus dei seruus.322.b
moses omnes legislatores excel-lit 107.a.b
moses per mare, Iesus supra ma re ambulauit 250.b
moses primus Theologus. 309.
moses Semiramidos tempo- (b ribus 139.b
moses & prophetarum antiqui t.s quæ 138.b
mosis lex qualis 211.a quando soluta 212.a.b
mosis locus explicatus 148.a
mosi lex à Iudæis integra serua ta 105.b
mosi nullus prophetarum simi-lis præter Christum 2 tom.60.& 61
à Mose ad primum Abrahami annum quot anni 139.b
mosoch insula 356.b
moth, limus 12.a
mulier Christo à profluuio san-guinis curata, unde fuerit o-riunda 582.a
mulieres deo dicatæ 271.a.b
mulieres Platoni omnibus uiris communes 190.b
mulier pudica & Christiana turpem maritum relinquit. 526.b
muluius pons 612.a
mundus, constat ex ære 8.b
mundus dei prouidentia regitur 114.b
mundus est animal magnũ 32.b
mundus non esset omnino inte-ger, si non à sufficienti ma-teria esset formatus 98.b
mundi creatio 258.a muta tio 162.b substantia 8.b
mũdus quomodo creatus. 114.b
mundi quæ origo 7.b
musæus ante Homerum quan-diu scripserit 142.b
musæi liber de Thesprotis.132.a
musani opus 533.a
musca & apis in scriptura quid significent 363.b
musica an utilis ad pietatem. 198.a
μυῆς græcis quid 28.b
myeus Atticus 21.a
mylhusen oppidũ ad Helueticos defecit 2 to.156.a
myrrbina urbs terræmotu cor-ruit 2 tom.70.c & 75.d
mysonianus Alexandri hostis. 122.a
mysteria gentilium 20.b

N

Nanital obsidetur 2 to.161.c
Narbonem coloniæ deductæ. 2 to.64.d
Narcissus Cæs. 560.b cri minis insimulatus 561.a
Narcissus episcopus 545.a.b
Natalis conductitius hæretico-rum episcopus 554.b
Natalis professor deceptus ab hæreticis 554.b
Natiuitas Christi 363.a.b inde
Natiuitatis Christi tempus quod 470.b (b
Naturæ humanæ tractatio.96.
Naturæ uarius effectus. 41.a.b
Naturalem rerũ usum ad usum præter naturam conuertere, dæmonicum 72.a.b
Nazarei qui olim dicti 473.b
Neapolis rursus peruenit in po-testatem regis Gallorum 2 tom.153.c & a
Neapolim Galli & Veneti obsi dent 2 tom.163.d
Nemesius Ægyptius martyr. 574.b
nephthalim terra.373.b (584.a
Nepotis dogmatis author quis.
Neptuni uxores tres 20.a
Nereus quis 14.a
Nero leo 492.b qualis 494.b
Neronis res gestæ 2 tom. 77.a & d & c & b 74.a
Nessa 201.b
Nestorius Cõstantinopolitanus Episcopus hæresim condidit 2 tom.91.d
Nicagoras 132.b
Nicasius Brabantinus cæcus à natiuitate sua, scholis præle-gendo, tum ecclesijs concio-nando nõ sine miraculo præ fuit 2 tom.152.a
Niceni concilij statuta 620.b inde
Nicenum concilium quando ha bitum 618.b
Niceæ urbis magna pars cor-ruit terræmotu 2 tom. 71.a & 87.b 76.c
Nicetas Herodis pater 525.b
Nicetes Rhetoricæ artis Græ-cus præceptor 2 tom.68.b

Nicolaitæ

Nicolaitæ unde dicti 510.a
Nicolaus Damascenus historicus 123.b
Nicolaus hæreticus 510.a
Nicolai Pont. Rom. 2 tom. 112.c 119.b 126.d 127.b 136.a 137.b
Nicolaus de Saxo heremita apud Helvetios vixit 2 to.151.a
Nicolaus Leonicenus moritur Ferrariæ 2 tom.161.d
Nicolaus Storkius serere cœpit Anabaptistarum doctrinam 2 tom.161.d
Nicolaus Euboicus doctissimus princeps 2 tom.135.b
Nicomas episcopus 586.a presbyter 583.b
Nicopolis constructa ab Augusto Cæsare 2 tom.68.c 80.a 77.a
Nicopolis Ægypti civitas 575.a
Nilus episcopus 602.b
Nineus bos 37.b
Noctis descriptio 26.b
Noctis vitæ ratio 90.a
Non reprobo, quæ non intelligo
Noropes æris usum invenerunt (585.b 136.b
Norvegiæ rex voti solvendi causa venit Romã 2 to.144.a
Novum testamentum Erasmus Roterodamus emendat 2 to. 162.b
per Novaculam scriptura quid designet 363.a
novatiani hæretici 575.b 576.b
Novatus hæreticus 575.b baptizatus in lecto 576.a b
Nubes levis in scriptura quid 352.b
Numerariorũ quod olim fuerit officium 589.b
Numerianus Cæsar 591.a
Numerij scriptũ laudabile 156.b
Nundinæ Christianorum supplicijs celebratæ ubi 539.a b
Nunquid 125.b

O

Oblationes Christianorum quæ 45.b
Oblationes quãdo, quomodo, & à quo institutæ 203.a
Obstinationis Iudæorũ quæ causa 360.b
Oblivio Dei in prosperis 594.b
Ochozias Israel quamdiu rexerit 144.b
Odrysius 21.a
Oenomaus de vetustorum oraculorum falsitate 64.b
Ogyges indigena 140.b
Ogygium diluvium 141.b
Olds quando prophetarit 144.b 2 tom. 49.d
Oleum lætitiæ 468.a
Olympiades quando cæperint 144.b
Olympias prima Esaiæ temporibus 139.b
Olympici Iovis simulacrum fulmine ictum 2 tom.63.a 66.c
Olympici stadij quis primus victor 144.b
Olympus episcopus Arianus iaculis à cœlo missis cõcrematur 2 tom. 200.b
Onias Simonis iusti filius 2 tom. 59.b 61.b 62.a
Oppiani Halieutica 2 to.78.b
Ops quomodo mater, si lapidea
Opuntiorum urbs subversa terræmotu 2 tom.57.d (38.b
Oracula Iudæorum multo excellentiora oraculis gentilium 307.b inde
Oraculorum autores 40.b
Orcades insulæ Rom. Imperio à Claudio adiectæ 2.tom.72.b
Orestes unde dictus 149.a
ὀργὴ 21.a
Origenes auditor Antonij 566.a audus martyrij etiamnum puer 586.a
Origenes beatus 83.a
Origenis celebritas 557.b & erga martyres officia eod.
Origenes Helchesaitarum errorem restinguit 572.b
Origenis institutio 556.b & studia eodem, inde
Origenes Mathematicus 565.b
Origenes profitetur artes 557.a
Origenes quando didicerit Hebraicè 564.b
Origenes seipsum castrat 559.b
Origenis commentary & scripta 572.a
Origenis & Berylli disputatio 571.b
Origenis mors 578.a parentes 566.b profectio in Arabiam 567.b
Orimon ante Homerum quanto tempore vixerit 142.b
Oritorum urbs Græciæ subversa terræmotu 2 tom.75.d
Orpheus æqualis Herculi 142.b ante Homerum eod.
Orphei locus 31.b
Ortembergensis comes peremptus 2 tom.162.a
Osiris quando Nilum denotet 37.a b
Osiris multioculus 10.a
per Osiridem uxores quid designarint 37.a
Osmundus Sarabiensis Anglus relatus inter sanctos 2 tom. 137.d
Ostiæ portus à Claudio Cæsare extruitur 2 tom.72.c
Othene regio 81.b
Othonis 1.2.3.4. Imperatoris res gestæ 2 tom.74.a & b 116.d 117.a & b & c 124.a 115.c & d 123.d 116.c 122.c 113.d
ozias quãdiu rex Israelis 144.b
Oziæ regis Iudæorum tempore Esaias & Oziæ prophetæ claruerunt 2 tom.2.c

P

Pachonius episcopus 602.b
Palæologis fratribus inter se certantibus Turca invadit Corinthum 2 tom.138.c 128.a
Palephatus scriptor 2 tom. 27.b 33.b
Palæstina à Mose distributa genti Iudæorum 2 tom.24.d
in Palæstina qui & quot martyres facti 581.a
Palæstini sequuntur ecclesiam Alexandrinam 553.b
Palatini Comitis bellum cum duce Bavariæ 2 tom.155.c & d
Palatium Romæ incendio solo coæquatur 2 tom.79.a
Pallas historicus 49.a
Palmeas 530.a
Pamphilus martyr 571.b
Pan deus mortuus 63.b
Paneas oppidum regio 562.a 581.b
apud Paneadẽ Christus quæ operatus sit miracula 582.a
Panion templum extructum ab Herode 2 tom.69.b
Pannony uicti à Tiberio Cæsare 2 tom.69.c
Pantænus præceptor Clementis 563.a
Pantæni stoici ardor docendi sacra 544.b
Pantheum templũ fulmine dissectum 42.b 2 to.76.a 75.b
Papbnuty confessio 619.b
Papia tribus annis obsidionem Langobardorum perpessa 2 tom.100.c 136.a
Papiæ hæreticus 584.a Hierapolites episc. 487.b auditor Ioannis Apostoli 514.b 2 tom.75.d
Papiæ opera 514.a
Papyrius 551.a b
Paræonium 580.b
Parcæ quæ 76.b
παράδεισος quid 457.a
Parisiensis studium incipit 2 to. 110.a
Parmenides Xenophanis auditor & amicus 8.b 101.a 194.a
Paribi 81.b
Paschæ Asiaticorum 551.b
Paschæ celebratio 3.a
Pascnius ob fraudem hæreditatis necatus 2 tom.72.a
Passionis Christi memoria sacrificium nostrum 223.a
Passionis Dominicæ solemnitas 490.a
navigatio 645.a
Patavini construxere urbem Venetorum 2 tom.103.c
Pater creator cum filio 464.b
Paulillus puer atrocissimis pœnis afficitur 2 tom.92.b
Paulinus Antiochenus 622.a 644.b (514.a
D. Pauli ad Hebræos Epistola
Paulus Antiochenus 556.b
D. Paulus Apostolorum eruditissimus 507.b
Paulus Constantinopolitanus condemnatur Romæ 2 to.104.d
Paulus cur à nuptijs abstinẽdum esse suadeat 219.b
Paulus Geometra insignis Florentiæ 2 tom.131.c
Paulus Guinisius arripit dominium apud Lucenses 2 tom. 133.a 134.d
Paulus Hexarchus missus contra pontificem interficitur 2 tom.107.c
D. Paulus in matrimonio fuit 510.b
Paulus martyrium subit sub Nerone 495.a 2 tom.74.a
Paulus Romam missus, vinculis & omni culpa liberatur 492.b
Paulus Samosatenus 554.a hæreseos damnatus 588.b quomodo ad divitias emerserit 589.a
Paulus vas electionis 481.a b
Pauli locus 468.b 492.b 504.a b 522.a b 538.a 579.a b
Pauli peregrinatio 496.a
Pax à Christianis plurimum dilecta 541.a
Peccatum Iudæ scriptum stylo ferreo 447.a b inde
Pediculi unde maximè nascantur 118.b
Pegasus equus, aut navis Bellerophontis 2 tom.28.b
Pelagiana hæresis 2 to.90.c d

Pelagij

Peligni uicti à Ro. 2 to.59.c56.
Pelus episcopus 602.b (c
pellium urbem condit Seleucus. 2 tom.59.d
peloponnesiaci belli initium 2 tom.56 d 35.c & d
peloponnesus dicta à Pelope rege 2 to.27.a 11.c 10.c
Pentecostæ obseruatio 203.b
pepuza oppidum 548.b
peras primus Argolici templi conditor 31.a
peregrinus Philosophus rogosse iniecit 2 tom.78.a
perennius iudex 550.a
perinus Fregosius Genuam Catolo regi Francorum offert. 2 tom.138.c
peripatetici 183.b 719.a.b
περιπλοια 583.b
persarum rex Turcarum urbes capit 2 tom.165.d 167.b
persei gesta 2 tom.28.b 3.a 29.b 25.a & b
pertinax cæsar 553.b
pestis lentia grassata 583.b & 2 to.133.a 134.a 300.a 130.c 99.a 108.a 136.c 74.d 101.a 78.a & b 84.c 146.b 81.a 236.b
pestilentia inuasit exercitum ducis Brunsui cæsis 2 to.163.d
pestis Alexandrina 583.b
πεταυρα quid 551.a 552.a
petrouardinium Turcæ capiũt 2 tom.162.d
petrus 477.b Alexandrinus 608.a.b martyrio coronatur 2.tom.83.a
petrus Apostolus sub Nerone martyriũ pertulit 2 to.73.d
petrus de Murone refertur inter sanctos 2 to.129.c
petrus cur non scripserit Euangelium 266.a.b
petrus quando uenerit Romam. 487.b
petrus quibus prædicauerit euangelium 496.b
petrus Romæ crucifixus 263.b 495.a
petrus uxorem habuit 510.b
petri epistolæ 496.a & actus ibid. & Euangelium. cod. ut reuelatio. cod.
petri & pauli icones ubi uisæ.
petri profectio 496.a (582.b
petri uerba ad suam uxorẽ. 511.a
petri et Apionis disputatio. 514.
peucedinæ 614.b (a
pfefferhorn discerptus forcipibus 2 tom.158.d
phalaris Agrigentinorum tyrannus 2 tom.50.a 51.a
pharao à Mose in mare præcipitatus 658.b
pharaonis induratio 254.a.b inde
pharaonis dicti omnes reges Ægypti 2 to.19.b 23.b 50.c
pharisæi 529.b
phe quid latinè 136.a
phegon Olympiadarum egregius supputator 2 to.71.b
phemius quodo scripserit. 142.b
phemonoe uates prima cecinit futura hexametris uersibus. 2 tom.28.a
pherephatte 21.a
phidon Argiuus põdera & mẽsuras reperit 2 to.44.a
philammon quando scripserit 142.b
phileus Tmuitarum episcopus 599.a
philippus apud Hieropolim crucifigitur 2 tom.72.d
philippus diaconus 480.b
philippus imperator 571.b Iustiniani & filium eius Tiberium interficit 2 to.107.a
philippus iunior imperator Ro. moritur 2 tom.80.d
philippus Mediolanensium dux 2 tom.134.b
philippus Scholarius primus apud Sigismundum imperatorem 2 tom.134.a
philippi filia 511.a mors.eod.
philippi Hastiæ prouincialis comitis gesta 2 tom.163.a 164.a 161.c
philo Biblius quis 11.b (107.a
philo de septenario numero.
philo Episcopus Libyæ nunquid Arianæ perfidiæ miscuerat 2 tom.87.c
philo & Iosephus de Iudæorum sectis 112.b
philo quando uixerit 196.b
philonis Apologeticus 113.a item liber qui Flaccus inscribitur 2 to.71.c et 72.a 87.c
philonis legatio pro Iudæis. 482.b
philonis libri quinq; de calamitatibus Iudæorum 482.b
philonis operũ catalogus. 490.
φιλοπαγνος 526.b (99.a
philogonus Episcopus Antiochiæ 2 tom.84.b
philomelium 522.b
philomelus 195.a 117.a
philoromus 599.a.b
philosophiæ tripartita diuisio. 145.b
philosophus uerus quis 173.b
philosophi consentiunt cum Hebræis de creatione mũdi. 257.b
philosophi pulsi Roma à Domitiano 2 tom.75.b
philosophi ueterum omnes dissentiunt, nostri concordant. 192.a
philosophorum de dijs incerta opinio 196.b 200.a.b
philosophantium sectæ. 146.a.b
phlegethontes historia 140.b
phocylides Poëta 2 to.53.c
phœnices mare obtinuerunt 2 tom.42.d
phœniceus color 2 to.26.a
phœnicum Theologia 12.a.b eiusq; authores. 14.b & inde
phorbas Argiuorum rex 2 to. 22.a
phoroneus Argiuorum rex 2 tom.16.b
phoronides poeta 142.a
photinus Lugdunensis episcopus 537.b
phrixus & Helles uecti per mare ab ariete 2 tom.27.b
phrygum theologia 19.b
phud insula 356.b
physiologia intellectualis Hebræorum 150.b
phytius 20.b
picardiam rex Angliæ uastat 2 tom.160.b
picentes bellum gerunt aduersus Romanos 2 to.65.c
pilades Celox Pantomimus 2 tom.69.a (484.a
pilatus sibypsi mortem cõsciuit.
pilati de Christo testimonium. 481.b
pinus Ordelaphus fori Liuij principes 2 to.148.b
pinytus episcopus 528.b
pionius insignis martyr 525.b inde
pipinus apud Francos regnare orsus 2 to.108.b
pireum muro uallatũ ab Atheniensibus 2 to.55.d
pirithous deuoratus à Cerbero 2 tom.27.a
pisa bello & fame domita 2 to.133.c & 152.b 131.b 129.c
pisciculos grauis frumenti imo mixtos in Gallia pluit 2 tom.117.c
pisoniana brachiũ medico aduersus fecẽdas præbuit 2 to.73.c
pius Rom. Pontifex 520.b
placentia expugnatur à Francisco Sforti a 2 tom.136.a
plato concedit resurrectionem à mortuis 163.a.b
plato de Salomonis parabolis multa desumpsit 175.a.b
plato eundem quem Moses modum scribendi sequutus. 169. b 122.b
plato inconstanter de Deo loquutus 187.b
plato legit Mosi legem 122.b
plato malè de cælo sensit. 190.a
plato priscorũ fabulas cur contempserit 24.a
plato quando in sacris literis pertuerit 145.b
plato quomodo suam theologiã à priscorum separet 24.b
Platonis cũ Mose collatio. 122.b 175. a. b 176. a. b 177. a. b 178.a.b 179.a.b 180.a.b
platonis leges 190.b
platonica successio 193.b & inde
plautus Comædiarum scriptor clarurit 2 to.56.b 62.a
plinius secundus quando floruerit 512 a eiusdem relatio ad Traianum de Christianis 2 tom.6.a
plotius Gallus primus Romæ rhetoricam docuit 2 to. 65.c
plusio rhetoricæ artis Græcus præceptor 2 to.63.b
plutarchus à quo ad Christianã fidem conuersus 557.a
plutarchus Origenis discipulus martyr 559.a
pluuia diuinitus missa exercitui imperatoris Antonini 2 tom.78.c
pluuiæ plurimæ in æstate 2 tom.164.b 168.b
pœmata transferendi ratio exercendi ingenij causa 2 tom.1.a
pœnitendi confutendiq; modus apud ueteres 554.b
poesis exitiosa 54.b & inde
poetæ olim cur tantopere laudari 67.a
polemon professor xenocratis. 194.b
poloniæ inundatio 2 to.167.b
polycarpus Ioannis apostoli auditor 550.b à quo interfectus 525.b
polycarpus quando factus episcopus 512.b pro Christo interficitur 2 tom.78.a 75.d 77.d 522.b (524.b
polycarpi ad Deum precatio.
polycarpi corpus negatur Christianis sepeliendum. 525. a.b

polycarpi epistola ad Philippenses 513.b
polycarpi dictum prouerbiale 550.b
polycrates 511.a 551.a
pompeius Iudæos uectigales fecit Romanorum 2 tom. 66.a & c
pompeij Theatrum incensum 2 tom. 80.c
pondera & mensuræ repertæ à Phidone 2 tom. 44.a
pontianus Romanus episcopus. 568.b
ponticus annorũ quindecim coronatur martyrio 539.b
ponticus Hieronymi amicus. 549.b
pontificatus collatio apud Iudæos 476.a
pontifices olim quid agebant. 471.a
pontifices sacerdotum decimas quando imuaserint 491.b
pontificia sedes uacat annis duobus 2 tom.125.c
pontus 496.b
poply interfectoris Cicero.imago laureata Romæ 2 to.67.b
porphyrius ab exilio liberatur, missa uolumine ad Constantinum 2 tom.84.b
porphyrius calumniator Christianorum 565.b
porphyrius de Ægyptiorũ theologia 29.b item de Essæorum philosophia 121.b item de philosophia responsorum 44.b
porphyrius exterminat esum carnium 54.a
porphyrij opus de Abstinentia ab animatis 257.a
porphyrij locus 11.a 39.b
portugallia terræmotu concutitur 2 tom.165.c
pori regis Indorum bellum cum Alexandro Magno 2 to.59.b
posthumi qui 2 tom.34.b
potamiena discipula Origenis 559.a.b
potestas tenebrarũ.441.b inde
potitus hæreticus 545.b
prædicatio Christi de Iudæorũ calamitate 500.b
præscientia Dei non imponit necessitatem 85.a
præsidium apud ueteres tres ordines 446.b inde
præstigiæ de uictima nusquam apparente 581.b
præstigiatores 269.b
præga coronatur in regem Ferdinandus dux Austriæ 2 tom.163.a
priscæ martyr 547.a
priscianus hæresim condit sui nominis 2 tom.88.d
priscillianus in Synodo Burdegalensi damnatur 2 to.89.a
probus Berythius Grammaticus 2 tom.73.b
probus Cæsar 590.b
procopius tyrannidē sibi apud Constantinopolim ũdicans interficitur 2 tom.87.b
prodigia uastæ uisa 2 to.117.d
prodigijs ad pœnitentiam inuitati Iudæi 501.a.b
proditoris Christi designatio 440.b (b
proditores Christi plures.436.
probæresius Sophista.2 to.86.d
promethæus quando floruerit 2 tom.19.b 22.a
prophetæ quid 311.a.cur dicti 466.b
prophetæ noui Testamenti qui 546.a
prophetæ præcipuè quæ saluti animæ conducunt, prædixerunt 310.a
prophetarum antiquitas 138.b
prophetarum communis exhortatio 310.b
prophetia in ecclesijs usq; ad Iustini tempora 528.a
prophetias in Iudæis solum propter Christum expletas omnes 236.a.b
proserpinæ fabula 2 to.27.a 25.a
protæus in omnes deos uersilis. 719.a
protogenes episcopus 583.b
protogoni mortales 12.b
prouerbiorum locus. 312.b inde
psalmorũ aliquot loca de uerbo Dei.94.a 300.b 226.b 297.b 522.b 612.b 23.b 143.b 223 a 461.a
psalmi noui hæreticorum 289.a.b
psalterium carmine scriptum apud Hebræos 2 tom.1.b
ptolemæus Philadelphus Biblia curauit uerti Græcè 103.a
ptolemæus quando & quomodo factus Christianus 527.a
publius Athenienſium episcopus 529.b 545.b
publius Mimographus 2 tom. 67.a
puniceus color 2 tom.26.a
pupienus occisus in Palatio à Gordiano 2 tom.80.c
purgatorij Platonicũ 167.a.b
puteoli quæ olim Dicæarchia 2 tom.53.d
pyrrhus quando floruerit.301.b
pysistratus Athenienſium tyrannus 2 tom.53.a & c
pythagoræ quando horruerit 145.a 134.a
pythia primum acta post Meliceriam 2 tom.52.b
pythana terræmotu corruerunt 2 tom.75.d

Q

Quadragesimale ieiunium à Telesphoro institutũ 2 to.77.b
Quadratus quãdo floruerit.513.b eius encomium & successores.eodem
Quadrati Apologeticus 2 tom.76.d
Quadrirenniũ qui primò inuenerint 136.b
Quies & stabilitas diuina quæ 112.a
Quinqueecclesienſi in agro Turcæ castra figunt 2 to.162.d
Quinquegentiani Africâ uastãt 2 tom.82.b
Quintianus 614.b
Quintilis mensis ab Antonio Iulius dictus 2 tom.66.d
Quintinus Episcopus pro Christo occubuit 2 to.83.b
Quintius Cincinatus liberat Romanos obsessos in Algido 2 tom.55.c 58.a
Quirinalis mons urbi adijcitur per Seruium 2 to.52.b
Quirinus censum hominum describit 2 tom.69.d
Quirites dicti Romani à Sabinis 2 tom.46.b

R

Rauenna capitur à Pont. 2 tom.150.a
Rauestanus Comes classem in Turcas ducit 2 to.153.d
Rebaptizandi multi,etiam loco baptizati 627.a
Reges Christi qui dicti.467.a.d
Reges pro regius 362.b
Reges raró saluantur 167.b
Regia ars destruitur 2 to.158.b
Regnorum omnium computatio & series 2 to.10.a
Regum apud Hebræos officiũ 471.a
Regum locus 302.a.b
Regum successio quando interrupta 471.a
Religio Christi antiquissima 470.a (114.a
Remigius Antisiodorensis 2 to.
Responsa à quibus & in quem usum composita 41.a
Responsa cur ex cauernis proferantur 41.b
Responsa quæ bona 45.a
Res quid latinè 136.a
Resurrectio Christi à prophetis descripta 439.b inde
Resurrexit quidam apud gentiles à mortuis 163.b
Retributionis diuinæ tempus 429.b
Reutlingam adoritur Vuirtembergensis dux 2 tom.160.b
Rhadamanthus 163.a
Astery filius ex Europa 2 tom.25.b 26.a
Rhea uteribus quid 34.b
Rhenatus Lotharingiæ dux 2 tom.151.a
Rheno regiones uicinas terræmotus exagitat 2 to.167.a
Rhetij uicti à Tiberio 2 to. 69.c
Rhetorum facta 2 to.167.a 165.d
Rhodanus 534.b 540.b
Rhodon hæreticus 545.b
Rhodum occupat Turcarũ Imperator 2 tom.161.b
Richardus rex Angliæ moritur 2 tom.123.c
Richardus acutissimus disputator Parisijs clarus 2 tom.122.a
Roseh Hebræis quid 416.a.b
Robertus Apuliæ rex sine liberis moritur 2.to.130.b uoluntate ciuium fit dominus Genuensium 2 to.129.a
Robertus Imperator contra Galeatium ducem Mediolanenſium pro Florent. 2 to.133.a
Robertus rex Francorum filiũ suum Hugonem cõfortem regi facit 2 tom.118.b
Robertus Seuerinus copiarum dux 2 tom.147.a 148.a
Roboam quandiu rex in Israel 144.b
Rodericus Boria Romanæ ecclesiæ Vicecancellarius 2 tom.138.d
Rogerius in Africam transfretat plurimas urbes capit 2 tom.121.d
Roma quando condita 2 tom. 46.a 78.b capitur à Carolo Imperatore 2 tom. 163.b item à Gothis duce Halarico 2 to.90.b & c
Romam magno damno afficit Tybris 2 tom.165.b
Romana ecclesia caput omnium ecclesiarũ

ecclesiarum, facta sub Phoca 2 tom. 102. b
Romana mysteria Græcorũ an comparanda 25. a b
Romanæ sedis vacatio 2 tom. 125. a 126. d 128. d 151. a 126. a & b 127. b 134. a 127. a 128. a
Romanus Pontifex maximus 2 tom. 114. b
Romanorum res gestæ 2 tom. 92. c 56. b 82. c 58. a 130. a 66. c 55. a
Romulus primus rex Romanorũ 2 to. 46. b 44. b 45. b 47. b
Rosæ cur crescant 119. b
Roscius defensus à Cicerone contra Chrysogonum 2 to. 65. d
Rotbrit Langobardorũ rex 2 tom. 103. c & 104. b
Rufus 513. b Iudæos occidit 517. a
Rupes mota pro sacello extruendo 586. b
Rustici eorum in Germania seditio 2 tom. 162. c & d

S

Sabaudiæ dux fœdere iungitur cum Cæsare 2 tom. 164. d
Sabbati magni dies 523. b
Sabbato scripturam explicant Essæi 113. b
Sabellij hæresis 578. b
Sabinus præfectus 606. b 611. a
Sabinorum terra diuiditur sorte 2 tom. 60. b
Sacerdos Apollinis conuertitur ad Christum 537. b inde
Sacerdotes templorũ in magno precio habiti 607. b
Sacerdotales literæ 647. a
Sacerdotium sancto ecclesiastica 318. b
Sachoniathon Chronographus 11. b 139. b
Sacræ literæ quare diuersè sonantes videantur 2 tom. 1. b
Sacris literis non abutendum 104. b
Sacrificandi apud veteres mos 20. a
Sacrificare Deo terrestria, cur nobis non ut priscis permissum 210. b inde
Sacrificium Christianorum, pura oratio 211. b item corpus nostrum Domino immaculatũ conseruare 224. a 257. a b
Sacrificia gentilium qualia 20. a 46. a
Sadducæi 529. b
Sagæ causa cõburitur Schiltachense oppidum 2 to. 166. d
Salathiel quando captus 144. b
Salerni princeps uix tyrãnidem regis Neapolitani effugit 2 tom. 152. b
Sallustius Amiterni nascitur in Sabinis 2 tom. 65. c 67. d
Salomon non in omnibus typus Christi 379. b inde
Salomonis templum quando conditum 144. a
Salon Andreæ filius rex Pannoniarum 2 tom. 118. c
Saltatio modulata à Curetibus & Corybantibus inuenta 2 tom. 23. a
Saluij Iuliani perpetuũ edictum 2 tom. 77. a
Salus Christi Iudæis & gentibus oblata 375. b inde
Samaria 340. a 370. b inde
Samaritæ 529. b
Sambuca instrumentũ musicum 136. b
Samech quid 135. b
Samson quãdiu regnarit 144. b
Sampsonis gesta Herculis comparantur 2 tom. 32. d 2. d
Samuelis quandiu populus Israel fuerit creditus 144. b
Sanctius Alphonsi filius rex Hispaniæ 2 tom. 121. d
Sanctus diaconus Viennensis 536. a 538. a
Sanctus sanctorum, aut sanctissimus, nullus homo adpellandus 398. a
Sangallum terræmotus exagitat 2 tom. 167. a
Sanguis qua ratione dicatur esse anima omnis carnis 2 tom. 19. a
Sanguinis Christi mysterium 394. a
Sanguinẽ pluit 2 to. 112. d 120. c
Sanpoli dominus capitur à Carolo Imperatore 2 to. 162. b
Sapientia & Prouerbia an Solomonis opera 529. b
Sapientiæ liber à quo conscriptus 2 tom. 61. c
Sapientia uera absq; Dei cognitione nulla 2 tom. 182. a
Sapor Persarum rex Christianos persequitur 2 tom. 85. a 81. b 84. d
Sardis urbs capta ab Alexandro Magno 2 to. 58. d 70. c
Sarmatæ 81. b eorũ res gestæ 2 tom. 86. b 125. a 87. b 84. c
Sarraceni 81. b contra Heraclium rebellãtes diripiunt Hierus. 2 tom. 104. a
Saracenorum res gestæ 2 tom. 104. a & c 105. c 113. b 114. 115. b & a 112. c 107. c 108. a 86. b 111. b 638. b
Saracenis multa capit Emmanuel rex Portugalliæ 2 to. 158. c
Sathanæ in homines imperium 286. a
Saturnia regna quæ 710. b
Saturninus magister exercitus nouam ciuitatem Antiochiæ orsus condere 2 tom. 82. a
Saturninus hæreticus 511. a
Saturnus deus 16. a
Saturnus in Italia ante aduentũ Æneæ regnauit 2 to. 33. d
Saturni ignea fouea ab Hebræis iurè reprehensa 51. a
Saturni statua qualis cod.
Saturni quæ uirtus 36. a
Saul primus rex Hebræorum ex tribu Beniamin 2 tom. 34. c quamdiu regnarit 144. b
Saulus 480. b qui postea Paulus cod. 2 tom. 71. c
Summa regio 81. a b
Saxones cæduntur 2 tom. 87. d 110. c
Saxoniæ ducis opera pax facta inter ducem Vuirtembergensem & regem Ferdinandum 2 tom. 167. b 165. a
Scæuolæ apud Christianos
Scapula 542. a b (600. b
Sceptici philosophi unde dicti 301. b
Schiltachense oppidum combustum 2 tom. 166. d
Schin Latinè quid sonet 136. a
Schisma in ecclesia 2 tom. 132. c 118. a & d
Scholasticæ sororis Benedicti corpus per quosdam delatum in Galliam 2 tom. 106. d
Scirion martyr 575. a
Scotus 586. b eius liber de Insignibus magistratuum ubi nuper repertus 89. b
Scoti Anglos cædunt 2 to. 129. a
Scribas et interpretes legis Herodes occidit 2 tom. 69. d
Scriptura sacra obscura ante aduentum Christi 162. a
Scripturæ geminus sensus 414. a b
Scripturæ sacræ intelligentia unde petenda 640. a
Scripturæ sacræ ueteris & noui Testamenti nulla controuersia 192. b
Scripturas interpretãdi modus 489. b
Scythæ 81. b
Scythopolis à quo euersa 130. b
Sebaste quæ & Ecclesia, dicta est Samaria 2 to. 64. d
Seelandiæ aquarum inundatio 2 tom. 165. c 166. c
Sejanus Præfectus Tiberij ulti Iudæos deleri 2 tom. 71. c
Selene 486. b
Seleucia urbs capta à Romanis 2 tom. 78. a
Seleucus Nicanor primus rex Syriæ 2 tom. 59. c & d
Seleucorum res gestæ 2 tom. 59. c & d 62. c 61. b 65. b 60. b 59. d 61. d 75. d 78. a
Semiramidis multa præclara gesta 2 tom. 10. c 2. b 25. c
Sempronius uir eruditissimus agnoscitur 2 tom. 88. d
Senaar qualis campus 124. a
Senarius numerus perfectus 160. a
Sennacherib rex Chaldæorum Israel uicit 2 tom. 45. d
Sensus ad cognitionem an inutilis 200. a
Septem sapientes quo tempore floruerint 144. b
September Germanicus dictus 2 tom. 75. a
Septenarius numerus Iudæis mysticus 206. a b
Septima die audiendum uerbum Dei 106. b
Septimo anno Iudæi à laboribus abstinent 106. b
Septimo puncto in neruo distenti, prouerb. 537. a
Septuaginta interpretum uersio 103. a
Sepulchri Dominici ecclesia restaurata est ab Imperatore Constantinopolitano 2 tom. 118. d & a
Seraphim 388. b
Serapion Episcopus Antiochenus 549. b martyr 573. b non potuit mori, nisi accepta Eucharistia 576. b
Serapis apud Aegyptios qualis deus 55. b eius tẽplũ 645. b
Serenitempora 559. a
Sergius 1. 2. 3. 4. Pont. Rom. 2 tom. 106. b 111. d 114. c 118. a
Serpẽtes uenenosi à Deo an producti 118. b
Seruandus Gallorum præfectus 2 tom. 95. c
Serui qui in Sicilia rebellabant, compulsi uisctra uorare sua 2 tom. 64. c
Seruia in Pontificis Iulij potestatem redigitur 2 tom. 152. a

Seruilius P. Isauricus publico fu nere elatus 2 tom. 67. a
Seruius plautus corrupti filij reus, semet in iudicio interficit 2 to. 70. d
Serum lex 80. a. b
Seueriani qui 533. b & unde dicti. ibidem
Seuerus haereticus 533. b
Seuerus quando Cæsar factus, & cui successerit 551. b
Seueri gesta 2 to. 83. b 95. b 79. c & b & d 97. a
Sextus quid in Biblia commentatus 554. a
Sibylla ante Homerum quandiu uixerit 142. b (124. a
Sibylla de turri Babylonica.
Sibylla Erythrea 709. b
Sibylla Samia quæ Herophila appellatur 2 to. 48. a & 49. b
Sibyllæ uaticinia 710. a. b
Siccitas ingens quando, & cur facta 509. b
Siccitas magna exhaurit fontes 2 tom 144. a
Siculi phormingen primi inuenerunt 136. b
Sicyony primi in gracia polluerunt 2 tom. 3. b 27. d 4. c 33 d
Sidonius confessor 576. a
Sidonij tremẽ inuenerũt. 136. b
Sigilla scripturæ. 397. a. b inde
Sigismundus Mantuæ Marchio 2 tom. 147. d
Sigismundo Malatestæ haresim confitenti publice data uenia à Pontifice 2 to. 139. d & c
Simeon qua ætate in crucem actus 512. a
Simon magus 486. a
Simonia hæresis 486. b
Simulacrorum superstitio aliena ab antiquorum religione 2 tom. 98.
Sistubrus 123. b
Sixtus 1. 2. 3. 4. Pont. Rom. 2 to. 76. c 81. a 92 b 93. a 143. b & d 146. a 151. a
Smalkadiæ conuentus 2 tom. 168. c
Smyrnæ Asiæ urbs terræmotu corruit 2 tom. 78. d
Smyrnæorum ecclesia 522. b
Soboli numerosæ quare nõ etiã nos sicut Iudæi operam demus 218. b
Socrates cur laudandus 116. a cur occisus 181. a. b morem cur æquo animo tulerit. 199. b
Socratis summa modestia 9. b
Sodoma & Gomorra succẽdun tur 2 tom. 13. b
Sol Deus 16. a
Sol sanguine manans apparuit 2 tom. 115. c
Sol seminariũ naturæ 37. b
Sol trigeminus ustus Romæ 2 tom. 67. a 72. d & 141. b
Solis defectio per uniuersam terram 2 tom. 71. a
Solis facta defectio 2 tom. 56. a 73. b 85. a 123. c 125. a 131. a 134. d 136. a 64. a 110. c
Solis imago quomodo (70. b olim facta 37. a
Solem & Lunam prisci coluerunt 10. b
Solemnia Christianorũ 616. b
Solium Christi 358. a
Solomonis libri carminibus descripti 2 tom. 1. b
Solonis tempora 134. b
Solymi Lyciorum uicini 59. b
Somnus sempiternus mors 200. b
Sophas Mincorum rex 126. b
Sophi & Turca confligunt in Asia 2 tom. 1. 4. a
Sophi Persarum 2 tom. 165. d 167. c 158. d 167. b 158. c
Sopiæ templum Cõstantinopoli ædificare orsus Iustinianus 2 tom. 99. d
Sophonias locus 228. a b
Sophronius 549. b σωφρὼν cur dictus 537. b
Sortes quæ 76. b
Sosarmus secundus Medorũ rex 2 tom. 43. d
Soter episcopus Ro. 528. a σωτὴρ 233. a
Sparti unde dicti sint 2 tom. 29. a 186. 21. d
Spbyngis historia 2 tom. 30. b
Spineta Fregosus obtinet principatum Genuæ 2 tom. 130. b
Spiræ seditio exoritur 2 tom. 158. a
Spiridion episcopus 619. b
Spiritus Domini super me eò quod unxit me, à Christo explicatus locus 425. b inde
Spiritus summus uersus in Draconem 96. a b
Spoletum à Friderico 1. ferè desolatum 2 tom. 122. a
stagni exsiccati miraculũ 586. b
Stella quæ Magis comparuit 412. b inde
Stella maxima tribus mensibus apparuit 2 tom. 105. c
Stella Veneris solito pulchrior apparuit 2 tom. 146. a
Stellæ quomodo in signa factæ 84. b
Stenone principẽ occidit Christiernus rex Daniæ 2 to. 160. d
στάυρος Apostoli nomen 480. a
Stephanus 1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. Pont. Rom. 2 tom. 81. a 108. b & d 111. a 113. d 114. a 115. b 119. a
Stephanus Bauariæ dux à Florentinis cum magno exercitu conducitur 2 to. 132. c
Stephanus Formosi Pontificis Romani mortui manus in Tiberim dicecit 2 tom. 114. b
Stephanus protomartyr lapidatur 2 tom. 71. c
Stephanus Laodicensis episcopus 593. a
Stilla à gutta quomodo differat 2 tom. 72. d
Stilpo 201. a (a. b
Stimulus asperũ imperiũ. 367.
Stockholmiam Danorum rex obsidet 2 to. 159. d
Stoicorũ de Deo opinio. 200. b
στυμφάλιος opus Clementis. 558. a 563. a
Substantiam nullam absq; qualitatibus dici 101. a
Successio duplex 472. a
Sudor Anglicus 2 to. 164. b
Suetiam penetrat Christiernus rex Daniæ 2 to. 160. d
Sueuorum acta 2 to. 151. d 161. b 160. b 158 b & d 167. a
Supplicia noua pro Christianis 599. b
Surmobolus deus 14. b
Susannæ preces 83. b
Suuinfordiæ conuentum agitãt principes 2 to. 166. b
Sydon primogenitus Chanaan. 2 tom. 6. a
Syluanus res nouas molitus occiditur 2 tom. 85. d
Syluani episcopi duo 602. b
Syluester 1. 2. 3. Papa 2 tom. 83. b 117. d 118. d
Syluius quare dictus Æneæ filius 2 tom. 34. b 38. b
Symeon 505. b Cleopæ episc. Hierosolymotanus. 511. b
Symachus scripturæ interpres 414. b 362. b 565. a
Synagoga schola Iudæorũ. 113. b
Synagogæ Iudæorum aris, picturis, imaginibus pollutæ à Flacco Aquilio 2 tom. 72. a
συναξάριστὴς qui 589. b inde
Synodi ubi celebratæ 2 to. 82. d 110. a 124. b 94. a 99. d 105. d 88. d 107. d 104. d 86. b 101 b 87. a 118. d 119. a 120. b 89. a 119. c 126. c 113. b 133. d
Syra lingua Apostolis usurpata 261. b 265. a
Syrenes meretric. 2 to. 33. d
Syrenus episcopus 545. b
Syria dicta à Syro indigena 2 tom. 20. c
Syriæ portus effectus maximis impensis 2 tom. 83. a
Syriam suæ ditioni adjecit Turca 2 tom. 159. d
Syri Hebræi 135. b
Syri equites magnam Christianorum copiam in Armenia capiunt 2 tom. 129. a
Syricius, qui aliàs Vrsinus. 644. a

T

Taautus de Origine mundi 12. b
tabernacula unde, & quomodo inuenta 13. a
tabernaculorum festum 203. b
tachelotis rex Aegip. 2 to. 43. b
talentum idem quod Siclus 130. a
tantalus & Tityus quo tempore 2 tom. 3. a
tarachus Aethiops rex Aegyptiorum 2 tom. 47. c
tarracon expugnatur à Germanis 2 tom. 81. b
tarsus insula 577. b
tartari à Polonis cæsi 2 tom. 163. b 165. d
tartari sedem sibi firmant iuxta paludẽ Mæotidem 2 to. 123. d
tartari Babylonios superant 2 tom. 127. a
tatianus haereticus 2 tom. 78. b
præfectus Alexãdriæ 636. a 533. b Rhetor 526. b
eiusdem de Iustino testimonium ibid.
tatiani liber propositionum & quæstionum 546. a
tatthæus 478. a
taurus fortissimus in agone 2 tom. 30. d
telauges Empedoclis professor
telesphorus ab Apostolis (145. a constitutus episcopus 517. a
martyr 520. a
templum fornax 445. b
templum Hierosolymorum absoluitur 2 tom. 54. a
templum in tribu Beniamin creatum 389. b
templum 49 annis ædificatum 400. b
templum Solomonis apud Hierosolymam reparatur 635. a
templi Hierosolymitani primi extructio 128. b
templi

Templi Solomonis fundamenta iacta sub Cyro rege Persarũ 2 tom.52.d
Templa gentilium edicto Constantini subuersa 2 to.84.b
Tempus mensura motus 159.b
Tenebrarũ potestas. 441.b inde
Teracules et Theodorus Apollinis Pythij fabricatores. 138.b
Terra cunctorum mater 27.b
Terræmotus & concussiones montiũ in Iudæa. 349.b inde
Terræmotus quibus in locis fuerint 2 tom.122.c 137.d 152.b 153.a 131.b 87.b 84.c 75.d 74.d 37.b 69.c 83.a 84.d 70.c 73.c 76.a
Terræ virtus cur ysis dicta. 37.a
Tertulliani encomion & commendatio 481.b
Tesimbrotus 520.a
Testamenti noui quis modus. 207.a.b & ordo 508.b
Tetragrammaton nomen ineffabile 422.a.b Christo an conueniat 324.b inde
Thales defectionem solis prædixit 2 tom.52.a 53.b
Thales de mundi substãtia 8.b
Thales Septem sapientum uetustissimus 142.b
Thalus historicus 140.b
Thamyris ante Homerum quam diu floruerit 142.b
Tharsis insula 356.b
Thau uel Thaf latinè quid sonet 136.a
Theatrum Pompeij incensum 2 tom.70.d
Thebæ subuersæ ab Alexandro Magno 2 tom.68.d
Thelecus Lacedæmoniorũ rex 2 tom.42.c
Theia Gothorum rex interfectus à Narse 2 to.99.d
Θάρ quid græcis 11.a 148.b
Thelaumia princeps capitur à Carolo Imperatore 2 tom.162.b
Theleficles de Fato 74.b
Themidos quæ symbola 22.a
Themistocles haustu taurini sanguinis periit 2 to.56.a 55.d
Themisius confessor 548.b
Theobates hæreticus 529.a
Theoctistus Hierosolymorum episcopus 569.b inde 582.b
Theodas impostor 485.b
Theodatus Gothorum rex matrem Amalesuentham iubet interfici 2 to.98.b & c
Theodericus rex Gothorum Odoacrem uictum in cœna interficit 2 tom.96.c
Theodorus Philosophus Athenis agnoscitur 2 to.59.d
Theodorus Caliopas in locum Hysantij Hexarchi sufficitur 2 tom.104.c
Theodori Pont. Rom. 2 tom. 106.a 104.c 114.b
Theodorus presbyter 583.b confessor 634.b
Theodosius Imperator Mediolani moritur 2 to.89.d
Theodosius iunior Constantinopoli moritur 2 tom.94.b
Theodosius baptisma suscepit à Basilio Episcopo Thessalonicæ 2 tom.88.d
Theodosius bellum cum Vandalis gerit 2 tom.93.c
Theodosius Theodosij Imperatoris pater occiditur unà cũ multis nobilibus 2 to. 83.a 89.c 91.c
Theodosius à Leone sacerdos effectus, Romanorum imperiũ missum facit 2 tom.107.b
Theodosius uxim iniuriam mortem multorũ ulciscitur. 641.b
Theodosij ad deũ oratio. 649.b
Theodosij mors 650.a
Theodosij uox 649.b
Theodotion Ephesius proselytus 544.a Theologus. 362.b
Theodotus Coriarius excitat ecclesiã 554.a
Theodotus historicus 126.b
Theodotus propheta 541.b
Theologiæ apud gentiles quot genera 40.b
Theomachiæ 465.b
Theonas episcopus 593.b
Theophylactus Iodni Pontificatum uendidit 2 tom.118.d
Theophilus Alexandrinus grauissimas simultates exercuit cum Ioanne Chrysostomo 2 2 tom.90.a
Theophilus ubi episcopus. 528.b
Theophili Antiochenorum episcopi opera aduersus hæreses 530.b
Theophrasti lam 195.a
Θὰρ 148.b
Theotecnos 577.b episcopus 581.a.b curator urbis Antiochenæ 607.a 614.b
Thermæ ubi & à quibus factæ 2 tom.75.b 79.c & d 73.c 82.d 80.b
Thermopylarum bellum quando 2 tom.55.d (a
Theseus imitator Herculis. 143
Thesmophoria quæ 21.b
Thesprotius lebes 20.b
Thet Latinis quid sonet 135.b
Theta quid 15.a
Thmuitæ 599.a
Thobel admirabilis malleator 2 tom.5.b
Thobel insula 356.d
Thola quamdiu in Israel regnarit 144.a
Thomas 478.a quam sortitus insulam 496.a
Thomas Aquinas inter sanctos relatus à Ioanne XXII. Pontifice maximo 2 tom. 129.b 126.c
Thomas Munzerus Turingos persuadet, traditum sibi esse à Deo gladium occidendi impios 2 tom.162.c
Thomas Palæologus ejicitur à Turca 2 tom.139.a
Thooth, siue Thoor, aut Taautus quis 13.a
Thoraces Serapis aboliti 648.b
Thracia libera antea, facta prouincia 2 tom.74.c & 72.c
Threnorum locus 301.b
Thucydides diligentiß. historicus 137.a
Thuoris ab Homero Polybus dicitur 2 tom.3.b 33.a
Thurro deus 14.b
Thuthemosis rex Aegyptiorum 2 tom.21.a
Θυμιᾶσις quid 10.b
Thymius oppidum 548.b
Θυσία quid 10.b
Tiberianus Prætor Galliam regit 2 tom.84.c
Tiberius igni tradita à Gallo Cæsare Romano 2 tom.85.d
Tiberis magna exũdatio 2 tom. 100.b & 107.b 41.a
Tiberius Cæsar 475.b
Ticinum pestilentia ferè exhauritur 2 tom.105.b
Tigurinorum & Heluetiorum bellum 2 tom.166.a
Tigurum & Berna quinq; Pagos Heluetiorum adoriuntur bello 2 tom.164.b
Tiguri committuntur D.Io.Fabri, & Zuinglius publica disputatione 2 tom.161.a
Tigurinis iunguntur Constantienses 2 tom.163.d
Timochares historicus 130.a
Timon Scepticus 195.a
Timotheus 644.a ubi concionatus 497.a Pauli discipulus eod.
Tinius Rufus Palæstinam tenuit 2 tom.77.a
Titanes qui 17.a
tissamenus regnat Mycenis 2 to.
titianus Consul Ro. (34.a
2 tom.89.c Præfectus Prætorij Galliæ administrat
titym Tantisi coactæ (185.a
neus 2 tom.28.a
tito filio Vespasianus bellum Iudaicum cõmendat 2 to.74.b
titus Liuius nascitur 2 to.66.b
titus Cæsar utriusq; linguæ doctissimus 2 tom.74.d & b 75.a 499.a b
titus ubi concionatus 497.a Pauli discipulus eod.
Tobias 478.b
tola Hebræis regnat 2 to.30.d
tonoscõcoleros rex Assyriorum 2 tom.42.c
toparchæ 478.a
traianus rescripsit Plinio 512.a
traiani gesta 2 tom.75.d 61.b 76.b & c & a
traiectensis Episcopus contra dicem Geldriæ 2 tom.164.a
trallis terræmotu consedit 2 tom. 68.d
transimundus Vandalorum rex relegat episcopos 2 to.97.b
treuirensem episcopum Franciscus Sickingerus incessens 2 tom.161.c
tribuni militares pro Cõsulibus esse cœperũt 2 to.56.b 57.d
tribus Iudæ prærogatiua 387.b
de Tribu Iuda post reditum è Babylone cur nullus fuerit rex
tripolis ciuitas expu- (389.a
gnatur 2 tom.127.b 154.a
triptolemus quo tẽpore frumenta repererit 2 tom.2.c 25.a
tritonides nymphæ 26.b
triumphus Christi apud inferos 457.a
troia quando euersa 143.a
troianæ urbis destructio, septem annis antequam Samson Hebræos iudicasset 2 to.145.a b
troiani belli temporibus an literis uteres usi 137.a
troianorum res gestæ 2 tom. 31.b 35.b 38.a
tros regnat in Dardania 2 t.28.a
tryphon moritur conatus inuadere regnũ Syriæ 2 to.64.b
tunica Domini inconsutilis reperta 2 tom.158.a
turcarum res gestæ 2 to.144.a & c 138.a 149.c 141.d 150. b 142.b & c 139.a & c 138. c 143.d 162.d 159.c & d 166.c & b 167.b & d 165. d 161.b 168.b 160.d 152.d

Tybris exit alueum suum 2 tom.165.b
Typho 520.b unde natus 14.a
Tyrannio episcopus 602.b
Tyranni Saturni sacerdotis crudele factum 646.b
Tyrannorum quorundam mors 609.b
Tyrus subuertitur terræmotu 2 tom.121.b

V

Væ uæ Hierosolymis cur clamatum 502.b
Valens, episcopus 545.b imperator 636.a sauciatus à Gothis moritur 2 to. 88.b
Valens reuocat Christianos de exilio 2 to.88.b & a 87.c
Valentiniana hæresis 565.a
Valentinianus periit laqueo. 649.a
Valentinus hæreticus 520.a
Valētinianus imperator. 636.b apolexia moritur 2 tom.93.a
Vallum in Britannia duxit Seuerus 2 tom.70.b
Valerius Consul tā pauper mortuus est, ut publico sumptu sepeliretur 2 tom.55.b
Valerius cum Gallieno imperat 2 tom.81.a
Valerianus Cæsar 579. à Sapore rege Persarum captus 2 tom.18.b
Vandalorum res gestæ 2 tom. 90.b 91.d 95.a 92.b
Vates malefici partem quæstus petebant 67.a
Vau latinè quid 135.b
Veientes uicti à Rom. 2 to.46.b
Velcurionem terræmotus exagitat 2 tom 167.a
Velum scissum quid denotet. 305.b
Venatio homini ad quid bona 118.b
Venenosa animalia ad multos morbos esse remedia 119.a
Venenosa animalia cur in desertis potiß. locis 119.a
Veneris quæ uirtus 36.b
Venetorum res gestæ 2 tom. 100.c 120.c 147.a et b 134. c 152.b 145.c 138.b 125.a 136 a 124. a 128.b 103. d 122. d 130.a 152.c
Veneti plurimi fame perierunt 2 tom.164.a
Veneti magnam uim pecuniæ numerāt Carolo 2 to.164.b
Verbum Dei à prophetis quomodo prænunciatum. 341.b inde
Verbum Dei breuiter percurrit omnes homines 357.b
Verbum diuinum & humanum differunt 321.b
Verbi diuini efficacia quæ. 282.b
Verbum, filius Dei 154.a.b & inde
Verbi Dei in homine imago 92.b
Veritatis dogmata nō in omnes effrendā 168.a
Veritas ecclesiæ 518
ad Veritatē omnes homines uocandi 174.b
Vermes quomodo nascantur 113.b
Verona recuperata à Maximiano 2 tom.152.c
Vespasianus 497.b
Vespasiani res gestæ. 2 to.74.a
Vestæ ædes domo coæquatur incendio 61.b & 79.a
Vestæ uirgines ob stuprū damnatæ 2 to.75. & 60.d 61. c & d
Vestitum oppidum communitum contra Turcas 2 tom.142.b
Vesuuius mons uicinas urbes incendit 2 to.74.d
Veteris testamenti editiones diuersæ 564.b inde
Vetus pagatus Patronus Christianorum 535.b
Vetranio Imperator Rom. factus 2 tom.85.c
Vetranioni detrahitur regium insigne 2 tom.85.c
Victor episcopus Rom. 511.a Asiæ ecclesias communione Christiana priuat 552.b
Victor 1.2.Pont.Rom. 2.to.79. a 119.a & d 122.a 119.d
Victorinus Afer Rhetoricē Romæ docet 2 to.85.c.d
Vienna 534.b
Viliacum Germaniæ urbs terræmotu corruit 130.c
Vincentius ordinis Prædicatorum relatus inter sanctos 2 tom.139.c
Vincula & carceres excogitati à Tarquinio Superbo 2 tom.54.a
Vinea domini Sabaoth spinis obducta 366.a
Virgines duæ in mare prosiluerunt 601.b
Virgines monachæ 622.b
Virtutis diuinæ reliquiæ in ecclesys tēpore Irenæi 542.b
Vita Christianismi in duas species diuisa 218.b
Vicia in ciuitatibus plura quàm in pagis 170.a
Vita hominis fide & spe regitur 7.a
Vitæ longitudo Astronomiā & Geometriam docuit 123.b
Vita quam Christus ubiq; pollicetur, qualis futura 208.b
Vitula agnum enixa Hierosolymis 501.b
Viuæ uocis quæ energia 639.b
Viuus à mortuo quare contaminetur 108.b
Vlricbus Hultenus moritur 2 tom.161.d
Vnctio Christi non corporalis, sed spiritualis 295.b
Vngarorum acta 2 tom.161.b 162.d 168.b 164.c 160.d 167.d 160.c 162.d 163.c 168.d
ad Vniuersi constitutionem præ exigitur unici Dei filij antecessio 280.b
Voluptas summa quorundā beatitudo 88.b
Vota Christianorum uni solum domino fiunt 212.a b
Vox ad Dionysiū Alexandrum cælitus audita 579.a
Vox cælitus demissa ad Polycarpi martyriū 523.b inde
Vrbanus Pontifex Rom. 567.b
Vrbani 1.2.3.4.6. Pont. Rom. 2.tom.80.b 120.a 123.a 131.b 131.d
Vrbicius iudex 527.b
Vriæ nominis denotatio 369.a
Vrien ciuitas, quæ aliàs dicitur Camerine 124.b
ὑσία 632.b
ὑσιάς & ὑπεράσιος differentia 632.b
Vso 13.a
Vsuyuoda princeps apud Turcas appellatur 2 tom.150.b 167.b
Vuirtembergensis dux patriam recuperat 2 tom.167.a
Vuirtembergensis dux Ferdinando rex pacificantur 2 tom.
Vuirtembergensem ducem Sueuiæ confœderati ditione sua pellunt 2 tom.160.b
Vuirtembergensis ducis uxor clàm abducta 2 tom.159.b
Vulcanus Aegyptijs quis 27.b
Vuormaciæ comitia celebrat Carolus Imp. 2 to.160.d 156.c
Vxor ducenda propter liberos 66.b
Vxorem ducere cur Essæi recusarint 2 tom.117.b
Vxorum sectariorum apud Iudæos procacitas 113.a

X

Xenophanes 201.b Colophonius 8.b 201.a quando floruerit 145.a
xenophon suadet discendā astronomiam 197.b
xenophontis liber de dictis Socratis 179.a b
xerxes quæ egerit 2 tom.57.a
xystus pōtifex Ro. 578.b 516.b

Z

Zabdas episcopus 593.b
Zabulon 373.b
Zacheus Episc. Hierosol. post Iustum 2 tom.76.b
Zuinglius occumbit 2 to.166.a
Zacharias presbyter 535.b
Zacharias quando prophetarit 144.b
Zachariæ locus 220.b 226.b 228.b 408.a b inde
Zadde latinis quid 136.a
Zain latinè quid 135.b
Zebedæi genus qui 585.b inde
Zebenus Antiochenorum episcopus 563.b
Zenobius episcopus 602.b
Zephirynus episcopus 567.b Pontifex Rom. 154.a b
Zodiaci obliquationem quis primò obseruarit 138.b
Zopyrus physiognomon 78.b
Zoroaster quis 58.a 15.a magus, Bactrianorum rex 139.b
Zorobabel quādo captus 144.b
Zosimus quis 513.b
Zoticus hæreticus 547.b probibet spiritum Maximillæ prophetantis 549.b

FINIS.

EVSEBII PAMPHILI CAESARIENSIS DE PRAEPARATIONE EVANgelica Liber primus.

GEORGII TRAPEZVNTII ad Nicolaum V. Pont. Max. Præfatio.

A VSEBIVM Pamphili de Euangelica prę paratione, Latinum ex Græco beatiſſime Pater iuſſu tuo feci. Nam cum eum uirum, tum eloquentia, tum multarũ rerũ peritia, & ingenij mirabili flumine ex his quæ iam traducta ſunt, præſtantiſſimũ ſanctitas tua iudicet: atq; ideo, quæcunq; apud Græcos ipſius opera extent, latina facere inſtituerit, Euangelicam præparationem, quæ in urbe fortè reperta eſt, primùm aggreſſi traduximus. Quo quidẽ in libro quaſi quodam in ſpeculo, uariam atq; multiplicem doctrinam illius uiri licet admirari. Cuncta enim quæ ante ipſum facta inuentaq; fuerunt, quę tamẽ græcè ſcripta tunc inuenirentur, multo certius atq; diſtinctius ipſis etiam autoribus qui ſcripſerunt, percepiſſe mihi uidetur. Ita cum conſtet nihil ferè prę clarum unquam geſtum fuiſſe, quod illis temporibus græcè ſcriptum non extaret, nihil in rebus magnis naturaq; abditis, quod à philoſophis nõ eſſet explicatũ, omnia ille tum memoriæ tenacitate, tũ mentis percepit acumine: ac ut apes ſolent ſingulis inſidere floribus, indeq; quod ad rem ſuam conducit, colligere, non aliter ille undiq; certiora, ueriſimiliora'ue deligens, mirabilem ſibi atq; inauditũ ſcientiæ cumulum confecit: multiplices uariasq; philoſophorũ ſectas non ignorauit: infinitos penè gentiũ omniũ religionis errores tenuit: orbis terrarum hiſtoriam ſerie ſua diſpoſitã ſolus cognouit, & cęteris tradidit Nam cum non eſſet neſcius, geſtarum rerũ hiſtoriam titubare, ſanctiſſime Pater, niſi di-
B ſtincta temporibus pateat (quippe cum natura temporibus faciat, ut quæ in tempore fuerunt, niſi quando fuerunt ſcias, nec fuiſſe quidem propter confuſionem uideantur) eo ingenio, ſtudio, induſtria huic incubuit rei, ut omnium ſcriptorum peritiam in unum congeſtã facilè ſuperauerit, diſtinctiusq; cuncta ipſis ſuis (ut diximus) autoribus cognouerit. Conferendo enim inter ſe ſingulos, ueritatẽ quæ ab omnibus ſimul emergebat, nec ab ullo exprimebatur, conſecutus eſt. Quæ omnia ab alijs quæ ſcripſit, & ab hoc opere perſpicere licet. Quod ille ideò ſuſcepit, quoniam cum apud gentium præclaros philoſophia uiros nobiliſſimus eſſet, ac priſcã paternãq; deorum religionẽ catholicæ ueritatis amore contempſerit, partim accuſantibus ſuum propoſitum reſpondere, partim noſtra pro uiribus ſuis uoluit confirmare. Itaq; in duas uniuerſum parteis negociũ partitus eſt, quarum primam quæ nunc traducta à nobis eſt, qua illis reſpondet, qui eum quòd Chriſtianis inhęſerat accuſabant, Prę parationẽ Euangelicam: alterã Veritatis catholicæ doctrinã appellauit. Illud ſanè prætermitendum non eſt, ne quis quoniã nonnulla in hoc libro nõ abſq; tuæ ſanctitatis autoritate concedimus, quaſi traductoris tranſgreſſos officiũ nos accuſet, ante primi concilij tempora librũ hunc ab Euſebio editũ fuiſſe. Conſtat enim ipſum Arriana hæreſi ante ſententiã concilij laboraſſe, ſanctorũ deinde patrum autoritatem libenter ſecutũ, ſanctiſſimè atq; piè in orthodoxia uixiſſe. Fertur enim apud Græcos ab eo iuſſu patrũ ſacroſanctæ illius Synodi ſymbolum ſcriptum fuiſſe: quod ita compoſuit, ut ad deijciendam abſq; controuerſia pernicioſam hæreticorum opinionem, filium Dei gentium, non factum, conſubſtantialemq; patri addidiſſe, aut inde aliquid detraxiſſe, aut mu-

taſſe patres dicuntur, niſi ſolum illud, Deum uerum de Deo uero. Nam & ſi A
genitũ eſſe à patre nõ factũ, conſubſtantialemq; Deo patri filiũ, ad refutationẽ hæreticorũ ſufficerent: quia tamẽ Deũ filium, patrẽ uerò Deum uerũ inter hęc diſtinguentes, Arriani prędicabant, ne quoniã Deũ de Deo ille dixit, anſam captarent, Deum uerũ de Deo uero patres interiecerũt. Hæc res, quoniã nonnulla in hoc libro ſparſa inuenimus ab Arriana prauitate non aliena, firmo nobis fuit argumento, ante cœtum illum ſacratiſſimũ hæc illi conſcripta & edita fuiſſe. Quare ſentibus tuo iuſſu amputatis, roſas ſolũmodo Latinis hominibus hac traductione obtulimus.

DE EVANGELII DIFFINITIONE *& intentione ſua* Cap. I.

CVM, quid ſit Chriſtianiſmus, neſcientibus aperire ſtatuerim, hunc librum quo Euangelicæ doctrinæ ueritatem approbamus, ut orationibus tuis adiutus, ad optatum finem perueniam, tuo nomini Epiſcoporũ ornamentum Theodore dedicaui. Ac in primis quid nobis hoc Euangelij nomine ſignificetur, & quę nam huius uerbi poteſtas ſit, declarandum eſſe arbitror. Euangeliũ igitur dicimus, quod æternorũ atq; incorruptibilium bonorum, quæ certè ſuprema & maxima ſunt, & ex antiquiſſimrs prædicta temporibus, nuper uerò ſplendore ſui orbẽ illuſtrantia, cunctis hominib. annunciat: quod nõ cæcas caducasq; huius ſeculi diuitias, nec breuem hanc calamitoſamq; uitam, nec inſtabilia corporis cõmoda, ſed animarũ quæ intellectualis ſubſtantiæ ſunt, à quibus etiam corporũ bona, quaſi umbra conſequentia dependẽt, ſummã propriamq; nobis affert felicitatẽ, cuius quaſi caput religio eſt, nõ illa gentilisq; falſa & ficta, erroriſq; plena, nomen ementita eſt: ſed hæc noſtra, quæ ipſarum rerum ueritate appellationem adinuenit, quam animi ad unum ſolum & uerũ Deum firmã ſtabilemq; conuerſionẽ, et uitam quæ mandatis eius peragatur, eſſe aſſerimus. Qua quidẽ ex uita amicitia etiã inter Deũ B
& homines conſtituitur: amicitiam uerò beatitudo illa ultima & feliciſſimus finis conſequit, qui à ſuperioricus dependet, inde gubernatur, ac rurſus eò peruenturus eſt. Quid igitur hac inter Deũ et homines amicitia melius nobis atq; beatius excogitari poteſt? Nonne uitæ, lucis, ueritatis, bonorumq; omniũ ipſe fons atq; largitor eſt? An non ipſe, ut cuncta & ſint & uiuant, cauſam in ſe ipſo complectitur? Qua ergo re indigebit, qui eius amicitiã adeptus eſt? qui rerum omniũ creatorem charitate ſibi coniunxit? qui patrem atq; tutorẽ illum ſibi aſcripſit? Non poſſumus profectò dicere, quin omnia quæ ad animam, quæ ad corpus, quæq; ad externa pertineant, optimè beatiſſimeq; is poſſideat, qui charitate proximus Deo factus, beatiſſimã eius amicitiã exacta exquiſitaq; religione conſecutus eſt. Hanc ergo ſalutarem hominum ad Deũ conuerſionem atque amicitiam ab omnipotenti Deo miſſus Deus uerbum, quaſi lucis infinitæ ſplendor cunctis annunciat. Non hinc, aut aliunde, ſed undiq; cunctis ex gentibus ad Deum uerum, Græcos ſimul & Barbaros, omnem ſexum, omnem ætatem, diuites & pauperes, ſapientes & contrà, liberos ac ſeruos, magna uoce conuocat: hortaturq; omni ſtudio ac cura, ut hoc donum ſuſcipiamus. Nam ſicuti eiuſdem naturæ atque ſubſtantiæ nos omnes creauit: ſic rurſum cognitionem & charitatem ſuam æqualiter omnibus propoſuit, qui gratiam eius ex toto animo complectuntur, & colunt. Hanc Dei erga nos charitatẽ Chriſtus, qui ipſius Dei patris uerbũ eſt, ipſe quoq; Deus, non reſpiciens ad peccata hominum, ſed ſe ipſum eis reconcilians, uniuerſo (ſicut diuina exclamat ſcriptura) orbi annunciat. Venit namq; ait, et annunciauit pacẽ illis qui longè ſunt, et pacem illis qui propè ſunt, quæ olim Hebręi diuinitus docti prędicabant. Quidã enim eorũ clamat: Recordabuntur & reuertentur ad Dominum omnes fines terræ, & adorabunt coram eo omnes

Euangelium quid.

Amicitiã Dei et hominũ non eſſet Euangelium.

Nemo ab Euãgelio excluditur.

patriæ

A patriæ gentium, quia Domini est regnum terræ, et ipse dominabitur gentium. Et rursus: Dicite in gentibus, quia Dominus regnauit. etenim firmauit orbem terræ, qui non commouebitur. Alius, Conspicuus erit Dominus in ipsis, & conteret penitus deos omnes gentium terræ, adorabuntq; ipsum singuli, ex loco suo. Hæc ex priscis temporibus dicta diuinis oraculis, nunc ad nos Saluatoris nostri Iesu Christi prædicatione peruenerunt, sic prædictam olim & expectatam à sanctis uiris omnium gentium uocationem, ueritatisq; cognitionem, uerbum Dei, quod nuper de cœlo descendit, operaq; fecit, multo ante prædicta nobis annunciat.

De his quæ solent obijci à Græcis, & Iudæis. Cap. II.

SEd sentio me impetu quodã animi, & desiderio nimium prouectum. Antea enim quàm nostra confirmemus, quæ solent obijci refutanda esse uidentur. Nam cum multi non ratione Christianam religionem, sed inconsiderata fide, unde fideles appellantur, susceptam esse putent: iure nos, qui ueritatem euangelicam, argumentis, signis, atq; uestigijs approbare his libris, aggressi sumus ad præparationem susceptí negocij: respondendum ad illa prius esse putamus, quæ uel à Græcis, uel à Iudæis, ac maximè à curiosis nobis solent opponi. Non enim aliter arbitror ordine certo, ac serie orationem nostram progredi posse, quàm si prius, ea quæ ad Euangelicam ueritatem iter præparare, & his qui à gentibus ad nos conuertuntur, aptiora esse uideantur, exponamus. deinde præparatis iam & perfectioribus idonea, quæ ad ueram Saluatoris ac Domini nostri Iesu Christi cognitionẽ adducũt, diligentius explanemus. Huius ergo negocij ab illis initiũ sit, quæ tam à gentibus, quàm à circumcisis, qui exquisitius rem nostram quærerent, dici possent. Quæreret enim quispiam profectò, quod nam genus hominum simus, qui hæc scribere aggrediamur, utrum Græci an Barbari, uel si quid inter hæc inuenitur,
B neutri, & quos ipsos nos esse profitemur, non dico nomine, nam id quidem una uoce clarum fieri potest, sed uiuendi modo, ac secta. Nec enim, inquient, gentilium comprobatis religionem, nec Iudæorum uos moribus uiuere uidemus. quid igitur hoc monstri est? Aut quæ nam hæc est noua uiuendi ratio? Præterea, quomodo impij non erunt ac deorum omnium inimici, qui patrios mores, patria iura, patrias cæremonias, quibus gentes omnes ac ciuitates continentur, contempserunt, atque abiecerunt? qui saluatores ac benefactores deos spreuerunt? Et quos deos? eos uidelicet, qui ab initio seculorum apud uniuersos homines, tam Græcos quàm Barbaros, per regiones, ciuitates, agros, hostijs, diebus festis, ludis, ac cæremonijs, ab omnibus regibus, tyrannis, populis, philosophis, legum latoribus, honorantur atque coluntur, ac eorum loco impia quædam ac scelerata admirantur & colunt. Qua igitur uenia digni, aut potius quem cruciatum, quodq; supplicium non merentur, qui patria neglexerunt? & aliena figmenta spurcis fœdisq; Iudæorum fabulis nixa elegerunt? aut quomodo non extrema prauitate sunt, qui tam facile propria reliquerunt, ac fatuam & omnis rationis inopem fidem, uniuersis gentibus inimicam, ac impiam, elegerunt? Nec ipsum Iudæorum Deum secundum eorũ cærimonias, nec gentium religionem colentes, inauditum ac inuisũ iter sibijpsis turpiter confecerunt? Sed hæc quidẽ ex gentibus aliquis, nec sua, nec nostra rectè intelligens, de nobis dicere poterit. Hebrei uerò ipsi quoq; de nobis forsan conquerentur, quoniam cum alienigenæ simus, sic scriptura sua nihil ad nos pertinente, impudenter abutimur, ut nos in suam nobilitatem intrudere, ac ipsos à patrijs ac propríjs ritibus extrudere conemur. Nam si Christum diuinis oraculis uenturum ante multa secula scriptum est, si Iudæorum prophetæ aduentum ipsius prædixerunt, qui & saluatorem & regem Iudæorum non gentium ipsum futurum prædicarunt, si tandem aliqua quædam meliora diuinioraq; scriptura prænunciat, ea quoq; Iu-

Difficile fuit expugnare de os gentilium.

dęis nõ gentibus ſcripta fuiſſe. Itaq; nõ rectè nos facere, qui hęc obaudiamus: et q̃d turpius eſt, quæ Iudęis ꝓpter errores ſuos incõmoda uentura ſcribunt, ea iã ipſis accidiſſe aſſeramus. Repromiſsiões autẽ bonorũ in nos ipſos transferamus. quodq; mente capti hominis eſt, prędictã felicitatẽ cõſeruantibus, legem nobis ipſis atribuimus, & datas ab ipſa lega cærimonias improbamus. A

Refutatio eorum quæ obijciebantur. Cap. III.

HIs cæteriſq; huiuſmodi cum aduerſus nos utant, agè iam Deum omniũ per Saluatorẽ noſtrum uerbũ ipſius quaſi per pontificem inuocantes, primum in nos argumentum ſuũ refutando, calumniatores ipſos eſſe oſtendamus, qui nihil nos comprobare poſſe, ſed expertes rationis fide perſuaſos aſſerunt: idq; tam ex his probationibus, quibus utimur, cum ad religionẽ noſtram gentiles concurrũt, redarguemus: quàm ex his, quas uel ſcribendo, uel uiua uoce proferendo, et aut priuatim, aut publicè diſputando aduerſarijs opponimus: ac multo magis per hos quoq; libros, qui hoc totũ Euangelicæ ueritatis negocium continent. gratiam enim Dei ac cœleſtia beneficia, per Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum filium Dei, Saluatorem noſtrum, nobis eſſe collata, pluribus ac perſpicuis argumentis hic tractatus probaturum ſe pollicetur. Nam cum patrum noſtrorũ memoria nonnulli aduerſus gentiles opponentes ac eis reſpondentes, alij diuinas ſcripturas exponentes, alij ueritatis dogmata ſubtilius comprobantes, multa reliquerunt: iure nobis hic modus, cui libenter inſudamus, adinuentus eſt. quamuis primus omniũ ſacer ille Apoſtolus Paulus probabilitatem omnem cauillatoriam longè abijciens, ac certas aſſerens probationes, ait: Sermo ac prædicatio noſtra non eſt in perſuaſibilibus humanæ ſapientię uerbis, ſed in oſtenſione ſpiritus & uirtutis. Et rurſum: Sapientiam loquimur inter perfectos: ſapientiam autem non huius ſeculi, neq; principũ, qui deſtruuntur, ſed loquimur ſapientiã in myſterio abſconditã. Pręterea ſufficiẽtia noſtra (inquit) ex Deo eſt, qui nos et idoneos fecit miniſtros noui teſtamenti. Non iniuria ergo omnibus nobis pręceptũ eſt, promptos eſſe ad reſpondendũ cuiq; rationẽ à nobis de ſpe noſtra quærenti. B

Eccleſia Chriſti inexpugnabilis.

Certum eſt igitur, Saluatorem noſtrum prædixiſſe doctrinam ſuam in teſtimoniũ omnium gentiũ, per uniuerſum terrarũ orbem prædicatũ iri, & eccleſiã quæ poſtea uirtute ſua conſtituta eſt, inuictã atq; inexpugnabilẽ fore: nec unq; futurũ, ut à morte ſuperaretur: ſed firmã fore ſemper atq; immobilẽ, tanquam in lapide ſtabilitã atq; fundatam, cuius diuinationis effectus omnẽ impudentiſſimã linguã uana contradicentẽ profectò arcere poteſt. Quis enim non fatebit̃, cum ſic apertè rerũ euentus diuinationi congruat, Dei uirtutẽ nõ naturã humanã illam fuiſſe, quæ & futura hæc præuiderat: & re ipſa perfecit, quæ uerbis prędixerat? Iam enim ſui euangelij fama totũ ab ortu ad occaſum orbẽ impleuit, omneſq; gentes adijt, creſcitq; indies prædicatio ſui. Eccleſia etiam hoc nomine ab ipſo donata, radices egit, ac uſq; ad aſtra ſanctorũ uirorum orationibus glorificata, luce ac fulgore orthodoxæ fidei ſplendet, neq; hoſtibus terga dat, neq; ipſis ianuis mortis cedit, propter pauca uerba quæ ille protulit. Super lapidẽ ædificabo eccleſiam meam, & portæ inferi non præualebunt aduerſus ipſam. Sunt autẽ alia quoq; multa à Saluatore noſtro prædicta, quæ in ſuo à nobis collecta loco, & rerum euentibus accõmodata, uerã de ipſo noſtram oſtendunt opinionẽ ac fidẽ. Sed ad hæc omnia non ſunt contemnenda ad catholicam ueritatẽ cõprobandã, Hebraicæ ſcripturæ teſtimonia, quibus ante mille annos Iudęorũ prophetæ, indoctorũ hominũ piſcationẽ uniuerſæ uitæ hominũ affuturã prędicantes, appellationẽ Chriſti nomine ipſo expreſſerunt, & aduentũ eius in carne, modũ etiam ipſum, quo doctrina eius ad omnes gentes perueniret, prædixerunt: nec tacuerũt futurã Iudęorũ infidelitatem, et quicquid aduerſus ipſum facturi, & quas pœnas paulo pòſt eſſent daturi, quòd urbs eorũ extrema obſidione caderet, regnumq; ſuũ omnino

Statui Eccleſiæ per prophetas expreſſum.

A nino ceſſaret, ac ipſi ad omnes gentes diſperſi, ſuis inimicis ac hoſtibus perpetuò ſeruirent. Quæ omnia ſicuti ſcripta ſunt poſt aduentum Saluatoris noſtri euenisſe conſpicimus. Præterea, quis prophetas audiens, poſt Chriſti aduentũ Iudæorum abiectionẽ, gentium uocationẽ, apertè dicentes futurã non admirabitur, cum uideat res ipſas per doctrinã Saluatoris noſtri oraculis ipſorũ ad unguẽ quadrare? Per Saluatorẽ enim noſtrũ factũ eſt, ut ex omni genere hominũ penè innumerabiles, ſpretis idolis, unius ac ueri Dei cognitionẽ religionemq; ſuſceperint. quod ita futurũ, Dei oracula & per alios prophetas cecinerunt, & per Hieremiã maximè, ubi dicitur: Domine Deus meus, ad te gentes uenient ab extremis terræ, ac dicent: Quàm falſa noſtri patres idola poſſederunt, & non erit in ipſis utilitas. ſi faciet homo ſibiipſi deos, nec erunt iſti dij. Hęc igitur uniuerſa fidei noſtræ ueritatẽ aſtruũt, nec humana uirtute, ſed à Deo prædicta, & prophetarũ oraculis ſcripta oſtendũt: & ad hæc à multis uariisq; gentiũ principatibus liberos quandoq; futuros homines uaticinantur. Itaq; cũ omnes gentes antiquitus, multi reges ac tyranni, urbes ferè ſingulas tenerent, ac alij † populis, alij paucis regerent, qua ex re bella ubiq; fremebant, captiuitates, depopulationesq; urbiũ ac gentiũ indies fiebant, plenaq; omnia erant ſeruitute: unde cogebantur urbani ſimul & agreſtes, ab ineunte ſtatim ætate, rei militari operã dare, ac ſemper & ubiq; per urbẽ atq; agros armati prodire: continuò Chriſti præſentia adeſt, de quo ſcriptũ eſt in diuinis oraculis: Orietur in diebus eius iuſtitia & multitudo pacis, & conflabũt gladios ſuos in uomeres, & lanceas ſuas in falces: nec eleuabit gens in gentẽ gladiũ, nec exercebuntur ultra in prœliũ. Rerũ euẽtus uerba prophetarũ ſecutus eſt, ac omnis principatuũ multitudo ceſſauit, ab Auguſto in ipſo tempore incarnationis Domini noſtri, Romanorũ imperio in monarchiã redacto. Ex illo aũt tempore uſq; ad memoriã noſtrã nõ inuenies ita populos populis oppoſitos fuiſſe, nec gen-
B tem ullã ita in aliam inſurrexiſſe, nec humanã uitam omniũ confuſione uexatam, ut paſſim prius fieri ſolebat. Atqui quum magna nõ eſt dignũ admiratione, ſi quis ita ſecũ attentè cogitet, cur nam priſcis temporibus, quando dæmones omniũ gentiũ dominabantur, ac ſummopere ab omnibus colebantur, tanto alteri ad alteros furore ab ipſis dijs ſuis cõcitati ferebãtur, ut nũc Græcos, nũc Aegyptios, nunc Syrios, nunc Romanos inter ſe bellare, ac ſeipſos deſtruere, regiones ſuas incurſibus, ciuitates obſidionibus deſolare uideres, ſicut hiſtorijs ſuis perſpicitur. Simul uerò atq; piiſſima & pacificentiſſima Saluatoris noſtri doctrina apparuit, multorũ cultus deorũ labebatur, bella ceſſabant, uniuerſum hominũ genus à magnis malis atq; periculis requieſcebat. Quòd maximũ ego diuinæ ac ineffabilis ſuæ uirtutis ſignũ dicere nõ dubitauerim. At uerò ex ſua prędicatione, quantũ homines profecerint, quantãq; utilitatẽ etiam huius uitæ conſecuti, ipſis oculis cernes, ſi attenderis. nunq; aliàs in memoria hominũ ab aliquo illuſtri uiro, aut populo factũ, niſi nunc, ſuis duntaxat uerbis, atq; doctrina per uniuerſum orbẽ diffuſa, ut omniũ iura gentiũ rectè atq; humanitus ſe habeãt, illa ipſa, inquam, iura quę ante aduentũ ſuũ tetra, fœda, immania erant. Non enim iam Perſæ qui eum ſecuti ſunt, matres ſuas nefandis nuptijs cognoſcunt, nõ humanis ueſcuntur carnibus. Scythę, quoniã ad eos uſq; prædicatio Chriſti peruenit, nec chariſſimos falſa religione impulſi, liberos iugulant. Hęc certè ac talia penè infinita hominũ quondã uitã uexabant. Maſſagetæ ac Derbices propinquos atq; affines ſuos, qui ſenectute conficiebantur, miſerrimos putaſſe tradunt: ac ideo immolantes carnes eorũ, quos plurimi fecerant, epulabantur. Tibareni uiros ſeniores ſuos præcipitare, Hyrcani rapaci generi auiũ, Caſpij canibus proijcere ſoliti. quæ quidẽ cuncta religioſiſſimè prius faciebãt, nunc uerò ſola Euangelica uirtute undiq; truculentiſſima hæc peſtis exploſa eſt. Quod uerò minimè dij putant, aut inania, aut ſurda ſimulacra, malefici dęmones in ipſis habitãtes, aut partes mũdi, quę cõſpiciun-

+ pluribus.

Hier. 16

Eſa. 2.

Fructus doctrinæ Chriſti.

tur, aut mortuorum hominum umbræ, aut quæcunque animalium nocentissima, A
sed pro his omnibus una Saluatoris sola doctrina cuncta simul Græci ac Barbari, qui non ficto animo uerbum Christi audiuerunt ad tantum philosophiæ peruenisse, ut solum uerum Deum, regem ac Dominum cœli, & terræ, solis, stellarum, totiusq; mundi creatorem colant, atque sequantur, quodq; cunctis uiribus conãtur sic uiuere, ut uel oculos coerceant, ne quid cupiditate tracti turpiter uideant, sed ab ipsa mente omnem animi morbum depellant. Hæc omnia quo nam modo audebit negare quispiam non esse felicis uitæ? Aut uerò quod non rectè parére omnino laudant, tantum à periurio absunt, quoniam ab ipso non esse iurandum audierunt, sed omni iureiurando abiecto sufficere hominibus. Ita & nõ quodq; nec in quotidiano sermone inania uelis proferre, sed ita diligenter in omnibus teipsum custodire, ut nec falsum, nec iniuriosum, nec turpe in labijs uerbum habeas, quoniam ille dixit, De omni otioso uerbo rationem dabitis in die iudicij, quam philosophorum uitam non excedit? Ad hęc etiã quot simul cuncti & innumerabiles uiri & mulieres, seniores ac pueri, serui & liberi, nobiles atq; ignobiles, docti simul atq; indocti, in omni ab ortu solis ad occasum loco ubi homines habitant, quotidie fermè ad percipiendam disciplinam Christi, qua non solum à turpi facinore, uerumetiã à cogitationibus inhonestis abstinere, quaq; uentrẽ, ac ea quæ sub uentre sunt domare docentur, confluant, quòd uniuersi in diuina piaq; disciplina exercentur, excelso animo contumelias ferre, nullam uindictam appetere, iram & appetitum omnem temerarium superare ac uincere, indigentibus de re sua offerre, omnem hominem iure naturæ fratris ac proximi loco diligere. Hæc omnia si quis simul collecta consideret, nonne fatebitur maxima, & sola uerè bona cunctis esse hominibus prædicatione Christi oblata, nec ab alio quàm ab ipso potuisse unq; homines huius uitæ felicitatem recipere? Illud uerò quale tibi uidetur, quod uniuersorum genus hominum non eorum solum, qui aliqua humanitate prædíti sunt, uerumetiam crudelissimorum, & in extremis oris terræ B
habitantium ab immanitate recessit, ac ad opiniones ueræ philosophiæ inductum est? Quis enim iam immortalem esse animam non credit? Quis non speret esse apud Deum, cum naturæ concesserimus, uirtuti deposita præmia? quibus inducti nostri hanc uitam omnino ita contempserunt, ut priscos & illustres philosophos mulierculas putes, si ad hos cõferas: ludumq; puerorũ non iniuria existimes omnia, quæ de contemnenda morte, aut uerbis, aut exemplo prisci philosophi docuerunt. fœminæ apud nos atq; infantes, uiriq; Barbari & indocti, philosophi dicerentẽ. Saluatoris nostri uirtute adiuuante, immortalitatis nostræ opinionẽ re longè magis quàm uerbis uerũ esse cõprobarunt, quàm magnũ etiam illud quo omnes gentes nõ aliũde, quàm à doctrina nostri Saluatoris prouidentiã Dei esse, quæ cũcta perspiciat atq; gubernet, didicerũt. Nec est iam aliquis qui nõ acceperit sic doctrinam de iustitia & iudicio Dei, ut non fateatur cautè idcirco uiuendum, ac longè à uitijs esse fugiendum. Sed caput beneficiorũ omniũ, quę à Saluatoris prædicatione Christi adepti sumus, facile cognosces, si calamitosam priscæ idololatriæ fraudẽ, qua omnes quondam homines dęmonũ artibus premebantẽ, diligenter animo uolueris. Verùm quoniã ita natura fieri compertũ est, ut hominũ genus rationis nõ expers, nullam unq; rem aggrediat, nisi suasione inductũ credat sibi profuturã, non temerè ad nostra cõfugientes, ac maximè rudiores, quando ad uerã religionẽ introducimus, fidei remediũ adhibemus, hortãtes suadẽtesq;, ut de prouidẽtia Dei, de immortalitate animi, de bona uiuẽdi norma, quę à spe atq; fide solũ depẽdet, recte sentiãt. Nã & medico à quib. cauendũ, & quib. utendũ consulẽti, nisi quis credat, parũ sibi peritia ipsius conferre poterit: nec plus doctor discipulis, qui nõ credũt utilitatẽ quandã à doctrina se cõsecuturos. nec philosophię sectã ullã quispiã unq; suscipiet, nisi antea crediderit cõmodo sibi futurã, ita diuersa suasione

Christianissimus abstinet à uerbo otioso.

A sione ac fide ductí alíus Epícureorũ attrahíť uoluptate, alíus Cynícę uitæ duri
tiem admiratur, alius Platonem pręponit, nonnulli Aristotelẽ, nonnulli Stoi
cos diligenter sequunť. Sic artes quoq; alíj alias, q̃uis omnes mediç sint, melio
res honestioresq; sibi utilitate persuasi crediderunt. Itaq; uidebitis rei militaris
abalíjs, abalíjs mercaturę, aut ędificãdi studiũ esse propositũ. Agricultură alius
exercet, ac semẽ sulcis agrorũ cõmissum & mortuũ reuiuiscere posse, nõ despe
rat. Cur igitur admiranť, cum sic uniuersa uita hominũ duobus his, fide & spe *Vita hominis*
guberneťur, si nostra etiam quæ sola animis cõducunt, multis fide tantũmodo *fide & spe re-*
traduntur, qui ratione altiora consequí non possunt? Nonnullis ad fidem ra- *guur.*
tio quoque ac doctrina subtilior conniuet. Nunc quoniã breuiter hæc quasi
fundamenta iacta sunt, ad primam accusationẽ respondendum: et qui fuimus,
quiq; sumus, dicendum. Nunquam igitur negaturos sciant qui hęc requirunt,
Gręcos nos esse patrios, primosq; Gręcos dęmonũ cultus tenuisse, quos nunc
respuimus atq; abominamur, Iudaicis attendentes scripturis: à quibus quam-
uis plurima nostræ religioni consentanea colligamus, fatemur tamẽ cæremo-
nias Iudæorũ, uiuendiq; morẽ non imitari. Sed non uidebuntur hęc aliter no-
bis rectè confecta, quasi tam ipsa quæ à maioribus nostris accepimus, quàm
Iudęorũ priscas uirtutes in mediũ ut omnibus pateant, protrahamus: sic enim
simul et euangelicæ doctrinæ uirtus extabit, si ante oculos omniũ ponemus,
à quibus per ipsam erroribus sumus liberati: & ad hæc qua ratione Iudęorum
scripturas admirantes, præsentẽ eorum uitam recusamus. Postremò quæ ratio
euangelij sit, quis propriè atq; sincerè Christianismus dicať, quòd nec Gentili-
um, nec Iudæorum, sed noua quædã ac uera religio ab ipso Saluatoris nomine
appellata, agè iam primũ omnium priscas ac primas ipsorum theologias per
singulas usq; inpræsentiarũ uerbis diuulgatas, ac probas sapientum philoso-
phorum de dijs, de constitutione mundi opiniones perspiciamus. Hinc enim
cognoscemus, rectè ne ipsa spreuimus, an non. Scribam autẽ non mea, sed eo-
B rum ipsorũ, qui apud eos studiosissimi rerum humanarũ diuinarumq; fuerunt
uerba, ut nemo à nobis commentã fictamq; narrari fabulam suspicari possit.

De origine mundi, secundum Gentiles. *Cap.* IIII.

Diodorus igitur Siculus uir apud Græcos clarissimus, quippe qui uniuer-
sam historiam ad unum commodissimè corpus collegit, statim incipiens
hæc de origine hominum conscripsit. De prima uerò hominum origine, ut à
naturalibus & historicis colligitur, binæ fuerunt opiniones. Nam alíj cum
mundum ingenerabilem atque incoruptibilem putauissent, genus quoq; ho-
minum sempiternum esse asseruerunt: ita nunquam initium ipsorum fuisse ar-
bitrati sunt. Alíj congenerabilem atque corruptibilẽ putarunt, homines quo-
que appositè certis temporibus incœpisse affirmarunt. Vnam enim ante ini
tium omnium cœli & terræ cunctis simul confusis formam fuisse, postea dis-
separatis diuisisq; molibus uniuersi ordinẽ mundi conspectum, aëraq; mo-
tum habuisse continuum, cuius partẽ quidem igneã ad superiores ascendisse
partes, sursum sua propter leuitatẽ natura semper tendente, qua ex causa so-
lem ac stellarum multitudinem uolutione totius circumferri. Partem autem
turbidam atque terrestrem unà cum humidis ad infima propter grauitatem lo
ca descendisse, quam partem continuè longo tempore in ipsa conuolutam ma
ria ex humiditate, ex durioribus terram lutosam ac teneram concreasse: quam
primùm, posteaquam solaris calor exæstuauit, constipatam fuisse: deinde su-
perficie calefacta, pluribus in locis corruptionem humidi esse consecutam: ex
qua (ut etiam nunc in pluribus fieri solet) cum subitò ad transactum frigus ca
lor exarsit, animalia concreta fuisse, quæ noctu à circumfusa caligine alebau-
tur, & in die à calore solidiora reddebantur: ac postremò sufficiens iam cre-
mentum consecuta, erupisse ab illa colluuie uarias has animaliũ formas. Quo-
rum calidiora leuioraq; ad altiora loca exilijsse, uolucrũ appellatione nuncu-

pata: ſicciora uerò ac grauiora, ſerpentibus ac terrenis connumerata: eodem quoq; modo humidiora in conſentaneũ ſibi ipſis locum confluxiſſe, aquatica nuncupata, & ſic animaliũ diuerſa genera producta fuiſſe. Terram uerò poſtquam magis ſole ac uentis induruit, nihil ex perfectioribus producere poſſe, ac ideo ex mutua ſexuũ cõiunctione, perfectiora generarentur. Hanc rem ita ſe habuiſſe, tragicus etiã Euripides, Anaxagoræ phyſici auditor in fabula, quã Menalippem nominat, his uerbis teſtatur: Vna cœlorũ olim ac terræ forma: ſed ſeparatio cuncta in lucẽ tulit, uolucres ac feras ſimul, arbores generaq; natantiũ, mortaliũq; genus. Hęc de rerũ origine prima à priſcis accepimus. Cum igitur diuerſis uarijsq; in partibus orbis terrarum ita producti ſint homines, non iniuria una eademq; uti lingua nequiuerunt, cum aliter alibi uocabula rebus impoſita ſint: et primos quidẽ homines nulla re utili, aut arte adhuc ad uiuendum inuenta, fertur laborioſe uitam egiſſe, nudos abſq; tegmine atque tecto: qua de re multos frigore atque æſtu, nonnulli etiã inedia periere paſſim. Sed paulatim experientia rerũ docente, ad ſpelæa hyeme refugere, fruges deponere didicerunt. igne deinde adinuento, artes quoq; ad uiuendũ neceſſarias, indigentia & uſu hominibus duce ac principe, ſunt excogitata. Hęc nobis ille ſcriptor Diodorus de origine mundi, & prima hominũ uita, breuiter retulit. In quibus nulla Dei mentio facta, caſualis quædã uniuerſi productio enarratur: quibus congrua omnes fermè Gentiliũ philoſophi conſcripſerunt. Quorum opiniones ſi diligenter inſpexeris, à uanis quibuſdam fatuisq; coniecturis profectas inuenies. Quod ut facilius facere poſſis, à Plutarcho tractas, tibi ante oculos ponam. Tu autem attentè diuerſitatem eorum tecum conſidera. A

Euripidis de mundi initio opinio.

Diuerſæ, de ſubſtantia mundi, philoſophorum opiniones. Cap. V.

THaleta ferunt primum omniũ principium rerum, aquã poſuiſſe: ex ipſa cuncta eſſe, ac in ipſum demũ deuenire, arbitratur. Poſt eum Anaximandrum, Thaletis ſodalem, ipſum infinitum rerum omniũ generationis atq; corruptionis cauſam dixiſſe. Nã ex ipſo ait cœlos ſegregatos, cæterosq; mundos numero infinitos: corruptionem uerò & generationem multo prius ex infinitis arbitratur ſeculis in ſe ipſis reuolutis. Hic cylindri formæ eſſe terrã aſſerit: tantæq; profunditatis, ut ad latitudinem profunditas tertia pars inueniatur. Ait præterea, ſpermaticas uires ex ſempiterno calido ac frigido in origine huius mundi, denſas fuiſſe: ac aliqua ex flammea pila aëre hoc circumuoluta, ut teſta nucleus diruta, & in quoſdam circulos explicata, ſolem ac ſtellas conſtituiſſe. Ad hęc hominẽ primò ab alijs animalibus natũ: nam alia, inquit, uidemus citò, poſteaquam nata ſunt ad propria pabula per ſe uenire, hominẽ uerò diuturna egere lactatione. Quare niſi in primis initijs ab alijs natus, aliorũ nomine ſecutus fuiſſet, nunquã educari potuiſſet. Hæc Anaximander. Anaximenes autem principiũ rerum aëra opinatur, quem genere infinitũ, qualitatibus finitum ait: cuius condenſatione ac rarefactione, cuncta gigni arbitratur. Motũ uerò ab æterno eſſe dicit: terram ex aëre conſtipato, primùm omnium factam latam magis: idcirco non abſq; ratione ſuper aërẽ contineri. Solẽ uerò ac lunam, cæterasq; ſtellas, à terra ortũ habere. Itaque ſolem, terram eſſe ait, uelocitate motus caliditatem aſſecutũ. Xenophanes Colophonius nouum quoddam iter præter prędictos ſibi fabricatus, nec generationẽ rerũ, nec corruptionem ullã eſſe cõtendit: eſſe namq; ſimile quicquid eſt. Nam ſi aliquid, inquit, gigneretur, id non fuiſſe antea neceſſe eſt: quod autẽ nõ eſt, id gigni non poſſe. Nam neq; non ens facere aliquid, neq; à non ente fieri quicquã poſſe. Aſſerit autẽ, ſenſus omnes falſos eſſe. rationẽ quoq; unà cum ſenſibus uidet abijcere, terram uerò continuè aquis delatam, paulatim in maria longo tempore abituram cenſet, ſolem atq; alias ſtellas è nubibus gigni. Parmenides Elata, Xenophanis auditor atq; amicus, primùm Xenophanẽ, deinde oppoſitam quandam uiam ſecutus eſt: ſempiternũ enim atq; immobile cenſet eſſe uniuerſum, B

Cylindri forma, ſegmentũ columnæ rotundæ.

Mundus ex aëre

quod

A quod est ens secundum ueritatē rerum. Solum enim esse simplex et intrepidū atq; ingenitū. Generationē uero eorū esse quæ falsa æstimatiõe uidentur esse, cum nõ sint. Nã sensus semouendos à ueritate putat: affirmat enim, siquid est præter ens, id esse non ens. Non ens autē non esse in rebus, & sic ens ingenitū sibi relinquit. terrã uerò densioris aëris defluxu factã arbitrat. Democritus Abderita infinitū dixit esse uniuersum, quoniã à nullo creatū, immutabile etiã esse. Eorū uerò quæ nunc gignuntur nullum habere principiū, sed ex infinito tempore cuncta simpliciter quæ sunt, quæ fuerunt, quæq; futura sunt, necessitate prædestinata fuisse. Solis ac Lunæ generationem propriã, separatamq; ab alijs esse dicit, naturamq; ipsorū, nec calidã, nec splendidã fuisse, sed contra generationis suæ naturæ similē. Sed postea cum maior orbis solaris factus esset, ignē in ipso fuisse intrusum Epicurus Neoclis Athenienſis filius, maiestati deorū detrahere conat, nec aliquid ex nõ ente fieri asserit, ac semper uniuersum sic se habuisse, neq; aliquid noui fieri, præter id quod tempore infinito iam factū est, corpusq; esse uniuersum non solū immutabile, uerumetiã infinitū, finē bonorū uoluptatem statuit. Aristippus Cyrenaicus, uoluptatē bonorū, dolorem malorum finē constituit. Cæteras scientias excludit, illud solū esse utile putans, ut quæras, si quid domi mali, aut boni tibi contingit. Empedocles Agrigentinus, elementa quatuor ponit, ignem, aquã, aëra, terrã, quorū causam amicitiã & litē, ac à prima elementorū cõplexione segregatū aëra circumfusum fuisse contendit. post quē ignem erupisse. cumq; aliū locū non reperiret, sursum à frigore aëris repulsum. Circa terrã autē duos circumferri dimidiatos orbes, alterū ex igne totū, alterū ex aëre maximè, ac ex igne admodū exiguo. & illum diem, hunc noctē esse putat. initiū uerò noctis, à die propter impetū ignis, solem natura non esse ignē, sed ignis repercussionē ei similem, quam ab aquis fieri cernimus. Lunã ex relicto ab igne aere cõgelato, sicut grando con-

B gelatur per se factã lucem à sole recipere: mentē non in capite, nec in pectore, sed in sanguine disseminatã esse, ac illis partibus homines magis sentire, quibus plus mentis inest. Metrodorus Chius, sempiternū esse uniuersum ait. nã si factū esset, esset à nõ ente. Infinitū etiã, quoniã sempiternū, cū nõ habeat principiū unde incipiat, nec exitū quo terminet. Immobile quoq; asserit, quoniam moueri nõ possit quod non transeat. transire autē necesse est, aut in plenū, aut in uacuū: quorum alterū non est, in alterū transitus fieri nõ potest. Ex æthere autē fieri nubes densatiõe: inde aquã: quę ad solē decurrens, extinguit ipsum: qui rarefactus rursum accenditur: Solē siccitate constipatū, ex aqua splendida stellas efficere. diē etiã ac noctē inde fieri, quòd Sol extinguat, atq; incendatur. Eclipsim quoq; extinctione fieri. Diogenes Apolloniata, elementū aëra ponit, omnia moueri dicit, mundos infinitos asserit, quos factos esse arbitrat uniuersi motu, quod huc atq; illuc latū, alibi rarefactum, alibi constipatū: ubi fortè constipatū fuit, ibi globū factū & mundū: in quo quæ leuiora sunt, superiora petierūt. Hæc Plutarchus. quæ omnia Socrates quoq; uir ille illustris furoris atq; insaniæ plena putat, siquidē fide dignus Xenophõ testis est, qui sic de ipso in libro de Socratis memorabilibus dictis scripsit: Nemo autem unq; Socratē impiū quiddã & irreligiosum, aut facere uidit, aut dicere audiuit. Nõ enim de natura rerū, neq; de altioribus sublimioribusq; rebus, ut plurimi faciunt, disputabat: nec cõsiderare unq; uoluit, quonã modo, quaq; necessitatis serie, hęc moles quã mundū Sophistę appellant, aut singula cœlestiū corpora facta sunt: sed eos qui assidua cura atq; studio hęc tractant, stolidos uanosq; homines esse ostendebat. Et paulo post hæc: Valde autē mirabat, quòd non potuerūt intelligere nõ posse homines hęc adinuenire, cuius nõ paruū signū est, q; qui maximè harū rerū scientiã profitent, quiq; cæteris sapientiores uident, nõ eadē, sed pugnantia dicūt adinuicē. Sed hęc quidē Socrates (ut Xenophõ testat) quib, cõsona in libro de anima, ipsi Socrati orationē attribuēs

Socratis summa modestia.

Plato

Plato conſcripſit. Nã ego (inquit) ô Cebes, cũ iunior eſſem, quàm mirabili ex- A
arſi cupiditate eius ſapientiæ, quã naturalem ſapientiã appellant. Præclarũ e-
nim mihi uidebaꝫ, cauſas rerũ ſcire, cur ſingula quoq; modo gignanꝫ atq; cor-
rumpanꝫ, et cur ſint atq; permaneãt. ac ſępenumero me ipſum huc et illuc uer-
ſabã, talia diligenter conſiderans. Num poſtea quàm frigidũ & calidũ ad pu-
tredinẽ quandã (ut quidã aiunt) peruenerint, tunc animalia concreantur? Et
utrũ ſanguis eſt, quo ſapimus, an aër, an ignis, an nihil horũ? ſed cerebrũ po-
tius, à quo audiendi, uidendi, olfaciendiq; ſenſus, nobis pręſtanꝫ, quibus qui-
dẽ ſenſibus memoria cõflatur atq; opinio. Ex memoria porrò atq; opinione,
cum tranquillitatẽ in his acceperint, originẽ ſcientiæ proſilire, rurſusq; horũ
ipſorũ corruptiones excogitando, tam ad hanc conſiderationẽ ineptus mihi
uiſus ſum, ut nihil ſuprà. cuius rei ſignũ tibi ſufficiens afferã. nam ex hac conſi-
deratione, uel ipſa quæ prius planè ſciebant, ut tã mihi, quàm cæteris uidebar
dedidici, ſic tardior uel cæcus omnino factus ſum. Hæc Socrates dicit apud
omnes Græcos clariſſimus. Quare ſi huic tanto, tãq; præſtanti philoſopho, a-
mentia uiſa eſt dictorũ de natura uirorũ doctrina, iure nos quoq; impietatẽ
illorũ omniũ recuſamus, pręſertim cũ errores de multitudine deorũ ſui, ab his
quæ de natura dixerit nõ ſint alieni. quod loco ſuo oſtendemus, ubi docebi-
mus, Anaxagorã primũ Gręcorũ intellectũ rebus inſtituiſſe. nunc uerò ad Di-
odorũ tranſeamus, ac ipſum de prima hominũ theologia ſcribentẽ audiamus.

Diodori uerba, quòd priſci homines Solem & Lunam colebant: & quòd nec idola, nec dæmones nouerant. Cap. VI.

AEgyptios ferunt primos omniũ oculos, cum in cœlum ſuſtuliſſent, mõ-
tum, ordinem, et quantitates cœleſtium corporum admiratos, Solem et
Lunam deos putaſſe: ac Solem quidẽ Oſirim, Lunam Iſim nuncupaſſe, à pro-
prietate quadam inditis ſibi nominibus. Nam ſi quis ad latinã linguam uerba
Oſiris, Multioculus. transferat, multioculus Oſiris dici poteſt: neq; id ab re. radios enim ſuos, qua- B
ſi multos rebus immittit oculos, quibus omnia perſpicit, ut etiã Poëta dicit,
Sol qui terrarũ flammis opera omnia luſtras: quamuis nõnulli Gręcorũ poë-
tæ Dionyſium eſſe Oſirim confingant. Syrium quoq; ipſum tanquam nomẽ
de nomine ductũ ſit, appellatũ exiſtimant. Hinc Eumolpus in Bacchicis car-
minibus, igniculum radijs Dionyſium nuncupat, & Orpheus ſplendoris
Iſis Priſca. autorem Dionyſium. Iſim uerò latinè Priſcã dicere poſſumus, Lunæ hoc no-
mine indito, quoniam ſempiterna priſcaq; ſit. cui cornua depingunt, uel quia
cum Alinoides ſit, cornuta uideatur, uel quòd bos ei apud Aegyptios ſit de-
dicata: quibus, ut Porphyrius aſſerit in libro quem Aduerſus edentes carnes
conſcripſit, non ſanguinem aut nidorẽ offerebant, ſed fruges terræ, quas etiã
ipſas quaſi deos adorabant. Miſerationẽ uerò, lachrymas atq; fletũ germini-
bus terræ defloreſcentibus offerebant. Similiter primitiæ animaliũ, ex terra
generationi ei, etiã quæ ex conuentu ſexuũ eſt, morti quoq; animaliũ eodem
modo, quod adorationis genus ex animi profectũ ignauia infirmitati eorũ e-
rat, accommodaꝫ. Sacra igiꝫ regione Aſſulo habitata, ibi primum ab omnibus
ſacra cœleſtibus oblata ſunt, nõ myrrhæ, nõ caſiæ, aut croci primitiæ, nam hęc
longe poſtea fuerunt inuenta: ſed herbã uiridẽ quaſi productiuarũ terræ uiri-
um primitias, manibus offerentes dijs offerebant. arbores enim antea quàm
animalia terra produxit, herbas aũt multo prius q; arbores. Ex herbis ergo in-
tegras quaſdã ſumentes cum folijs, radicibus, ac fructu, partes ſimul cõcrema-
bant, et hac exhalatione ac fumo cœleſtibus litabant. ignem quoq; inextin-
ctũ in templis ſeruabant, tanquam cœleſtibus ſimillimum. Ab hac autem ex-
halatione, quam græci θυμίαμα dicunt, θυσία quòq; quam ſacrificium la-
tinè appellamus, apud græcos antiquitus dicta eſt. Nunc uerò non rectè ca-
pimus θυσίαν, illam cultum appellantes, qui ſanguine celebratur. & poſt pau-
ca: Multo autem poſtea iniquitate hominũ fœdiſsimus ſanguinis, atq; hoſtia-

rum

A rum mos introductus est, crudelitatis plenus, occisis animalibus, & eorũ sanguine aris deorum imbutis. Hæc Porphyrius. Plato autem in Cratilo sic scribit ad uerbum: Videntur mihi primi Græcorum eos solũmodo deos putasse, quos etiam nunc multi ex Barbaris colunt, Solẽ uidelicet atq; Lunam, Tellurem, Stellas, ac Cœlum. Nam cum ipsa cernerent θεῖν semper hoc est, currere atq; reuolui, ab hac ipsius θεῖν natura, deos appellarunt. Hęc Plato. Verũ quod primi atq; antiquissimi hominũ, nec templorũ molibus, nec simulacrorum dedicationibus operã dabant, quippe qui neq; pingere, neq; fingere, aut cælare, sed nec ædificare, adhuc sciebant, unusquisq; facile cogitatione per se ipsum assequi potest. Quod etiã nulla deorum atq; heroum Iouis, Saturni, Neptuni, Apollinis, Mineruæ, Iunonis, Dionysij, Herculis mentio apud illos erat, sed nec aliorũ, quorũ nomina modò Græcorũ ac Barbarorum aures multitudine obtundunt. Præterea quòd nec dæmon quispiã, probus aut improbus admiratione habebatur, sed sola cœlestia, ut dij non uictimarum cędibus, sed herbarum fumis colebantur: nõ argumentis nostris, sed suis testibus partim ex iam dictis, partim ex his quæ dicentur, facile comprobatur. quod & sacræ scripturę inuiobali patet autoritate, quę à cęteris hominibus cœlestia corpora dicit deorum nomine adorata fuisse. Solis uerò Hebræis unius ac ueri Dei & creatoris omnium fidem, cultum, & pietatem attribuit. quibus omnibus apertissimè liquet, nõ fuisse apud priscos uel Gręcos, uel Barbaros, simulacrorum dedicationes, aut deorum dearum ue geneologiam, aut dæmonum ac spirituum inuocationes, aut turpem herorum theologiam: sed ad hæc omnia quoq; ipsa deorũ, tam marium quàm fœminarũ postea inuenta, haud dubiè nihil iltius nugatorię superstitionis, quę gentes omnes occupauit, antiquissimis temporibus fuisse ostendunt. Quare nemo dubitare potest, hominũ esse hos deos, excogitationes & conflictas mortaliũ fabulas: imò uerò improB borum ac scelestorum artificia, quibus cupiditates suas assequi possent, ut sacratissimus etiam sermo apud nos dicit: Initiũ fornicationis, idolorum inuentio. Gentilium igitur omnium error, quo deorum multitudinem esse falso crediderunt, à Phœnicibus atq; Aegyptijs incipiens, & ab his cæteros homines, ac ipsos quoq; Græcos aggressus, multis seculis postea orbẽ inuasit, ut ipsorũ Phœnicũ testatur historia, quam Sachoniatho uir priscus, quẽ uel ante Troiana tempora floruisse dicunt, Phœnicum lingua exquisitissimè conscripsit. traduxit autem in Gręcum Philo non Hebræus, sed Biblius, quos magnis laudibus Porphyrius in quarto eorum, quos aduersus nos libros euomit, his uerbis decorauit: Narrat autem Iudæorum historiã ueritissimè, quoniam & locorũ & uirorum nomina ita ponit, ut ipsi Sachoniatho Berutius, qui eorum omnium monumenta, ab Hieromibalio Dei leui asserit habuisse: quam quidem historiam Belbalo Berutiorum inscripsit regi, cui propter ueritatem historiæ, gratissimus fertur fuisse. Is Sachoniatho, Phœnicum etiam historiam, partim à singulariũ urbiũ annalibus, partim à libris sacris qui dedicari solebant, solerti collegit ingenio, quẽ non multo post Mosem, Semiramidos fuisse temporibus, scriptum est. Hunc uirum Philo Biblius in Gręcam linguam exactissima cura traduxit. His uerbis Porphyrius ueritatem ac antiquitatem Sachoniathonis historiæ testatur, in qua non creator omnium, nec cœlestia corpora, sed mortales uiri, nec probi, quos saltẽ propter uirtutẽ admirentur, sed scelesti nefandorumq; morũ Phœnicũ Aegyptiorũq; dij fuisse narrant. Isti uidelicet ipsi, qui etiam nunc apud omnes gentes, quasi dij immortales honoribus coluntur diuinis. Sed tempus est iam illos ipsos audire. Philo Biblius in exordio statim totius negocij Sachoniathonis, quod in nouem libros partitus est, hæc de autore suo ad uerbũ dicit: Sachoniatho uir peritissimus atq; curiosissimus fuit. Is cũ nihil omniũ quæ ab initio facta sunt memoratu digna ignorasse uideat, diligentius tamẽ quã cętera ea inquisiuit, quę Taautus excogitauit.

non

non enim latebat ipſum, quòd primus omniũ mortaliũ Taautus literas adinue A
nit, et res memorabiles auſus eſt æternitati cõmendare, quẽ Aegyptij Thoyth, Alexandrenſes Thot, Græci ἑρμῆν appellarunt. Paulo deinde poſt hæc accuſauit iuniores, quòd ea quæ de dijs fabuloſe dici uideant, uel allegoricè ad naturã, uel tropologicè ad mores ſtudẽt reducere, nõ reducẽda, his uerbis: Iunio-res ſacrarũ rerũ interpretes, res geſtas repellẽtes, fabulas, fabularũq; allegorias excogitarũt, quas rebus naturalibus imponentes myſteria cum tanta obſcuritate induxerũt, ut nemo facilè ueritatẽ rerũ poſſit perſpicere. Verùm priſci, ac præcipuè Phœnices atq; Aegyptij, quos cæteri ſunt imitati, ſi qui uitam alí qua re inuenta excoluerunt, eos benefactores, cõmunesq; patronos putantes, quaſi deos adorabãt, quibus ſtatuas ac ſimulacra, tẽpla quoq; ſtatuentes, naturaliũ etiã deorũ nomina imponebãt. Naturales aũt deos Solẽ ac Lunam, cæteras tam erraticas quàm non erraticas ſtellas, & elementa, unà cum iſtis putabant. Ita deos, alios mortales, alios immortales dicebant. His ſic expoſitis, Phœnicum deinceps theologiam ſecundum Sachoniatonem, Biblius Philo ſic ad uerbum exponit.

De Phœnicum theologia. Cap. VII.

PHœnicum theologia principium rerum omnium tenebroſum, ac ſpiritalem aerem eſſe affirmat, aut aeris tenebroſi ſpiritum: & præterea chaos turbidum, omni luce priuatum: hæc infinita eſſe, atq; interminata. Verùm quando ſpiritus ſua principia concupiuit, facta eſt complexio atque connexus, qui Cupido appellatur, quiq; creationis rerum omnium principium eſt: *Moth, limus.* ſpiritus autem ſuam non nouit creationem, ſed ex eius connexu factum eſt moth, quod limum dicere latinè poſſumus. alij aquoſæ mixturæ putredinẽ, ex qua ſemina creaturarũ omnium & generatio prodit: ac in primis animalia ſenſu carentia: ex quibus facta ſunt animalia intellectualia, quæ nuncupantur B
thophaſunin, id eſt cœli conſpectores, in figuram oui conformata. Moth autẽ effulſit, Sol, & Luna, ſtellæ, ac aſtra magna. Huius mundi origo apud eos creditur, qua deorum apertè religio contemnitur. Sed uideamus quomodo cætera mirabilis illa theologia conſtituit. Aere igitur, inquit, & mari, igneum uenti emittentes ſplendorem, ſimul cum terra, ac nubes factæ, & maximæ de cœlo effuſiones. Segregatis itaq; cunctis, atq; à ſuo loco Solis calore depulſis, rurſus in aere corruentia ſuo conflictu tonitrua & fulgura effecerunt, quo ſonitu animalia ex limo quaſi ex ſomno proſiluerunt: eruperuntq; tã ex terra, quàm ex mari, mas & fœmina. His addit: Hęc in libris Taauti, de origine mundi conſcripta reperimus, quæ ille ingenio ac curaí nuenit, nosq; illuminauit. Deinde uentorum nominibus, ordineq; ante oculos poſito, poſt pauca infert: Hi primùm terræ fœtus, quos & ipſi, & qui ante ipſos fuerunt, & poſt eos uitam trahebant, deos putantes adorabant, & infuſiones ac fumigationes eis faciebant, qui adorationis modus ſuæ infirmitati ac ignauiæ animi congruebat. Poſt hæc, ait, ex uento Colpia nuncupato, & muliere Bau, quod noctem ſignificare interpretatur, natos fuiſſe Seculum ac Primogenitũ, uiros mortales; ita nominatos. & à Seculo primùm ex arboribus alimenta hominibus eſſe reperta: ex his uerò natos Genus ac Generationẽ dictos, Phœniciã habitaſſe. æſtu autẽ facto, palmas ad ſolẽ ſuſtuliſſe, quẽ Deũ putabãt: Beelſamẽ uocantes, *Iupiter, Beelſamas dictus, id eſt, Solis magiſter.* id eſt cœli dominum, quem Græci Iouem uocant. Incuſat deinde Græcos, quaſi errorib. ductos, his uerbis: Non enim temerè multis hæc nominibus diſtincta ſunt, ſed ſecundum ſuſceptas res, nomina indita fuerunt, quæ genus græcorũ ignorans, lõgè aliter intellexit, ambiguitate interpretationis cõfuſum. Addit deinde, à genere Seculi et Protogoni mortales filios procreatos, quorũ nomina lux, flãma, ignis: ex conſtructione lignorũ ignem reperiſſe, ac uſum eius docuiſſe. à quibus uaſto corpore natos filios aſſerit, quorũ nomina montibus ubi habitarunt impoſita, Caſſio ſcilicet, Libano, atque Impudico, hi quibuſ

cunq;

A cunctq; obuiã fierent, cõmiſcebantur. Tabernacula excogitata refert ab iſtis ex cannis, foliijs, atq; papyro: factioſe quoq; aduerſus fratrem Vſonẽ eos uixiſſe, qui corporibus tegmina primus ex pellibus ferinis confecit: magna uerò imbriũ ui precipitata flantib. uentis, atq; coruſcantibus undiq; fulguribus, ſyluas apud Tyrũ concrematas. Hunc Vſonẽ arboribus amputatis ambuſtisq; primũ cum his mare ingredi auſum fuiſſe, ſimulacraq; duo igni ac uẽto erexiſſe, quę adorabat ſanguine ferarũ profundẽs: his omnib. cum naturę cõceſſiſſent, uirgas ac ſtatuas à poſteris cõſecratas, annuasq; celebritates ſtatutas. Lõgè aũt pòſt, genus altu cœlorum Venatorem & Piſcatorẽ natos, piſcationem & uenationem inueniſſe. ex his natos duos alios, qui ferrum ferriq; uſum inuenerunt, quorum alterum Chuſora uocatum, cantibus magicis & huiuſmodi uerbis plurimum ualuiſſe. Hi domibus porticus addiderunt, & circuitus & camaras: ex his, piſcatores & uenatores, & qui Titanes appellantur, fuiſſe. Ex his etiam Amynum atq; Magum, qui greges fecerunt, & magalia conſtruxerunt. Ex his etiã Miſora & Selech, id eſt uita tenuem atq; iuſtum. iſti ſalem uſumq; eius inuenerunt. à Miſore Taautum fuiſſe natũ, qui primus elementa literatũ cõſcripſit, quẽ Aegyptij Thoor, Alexandrenſes Thooth, Greci Mercuriũ uocãt. Aſedech Dioſcuros natos, aut Gabiros, aut Cirbantes, aut Samothracas, qui primi naues conſtruxerunt, quorum nati herbarum uires & cantus ad medicinam inuenerunt. Ea tempeſtate natum Elium, qui altiſſimus fuit cognominatus, & mulierem Beruth uocitatam: hos in Biblo habitaſſe. hi genuerunt Terrenum, aut Indigenam, cui Cælus poſtea cognomen fuit: à cuius nomine, mira uarietate formoſiſſimi ſupremum corpus cœlum fuiſſe appellatũ. huic ab eiſdem temporibus, nata ſoror, Terra appellata: cui etiam propter formam terra cognominis facta. hi patri altiſſimo, à beſtijs dilaniato, ſacra & cæremonias, ut Deo inſtituerunt. Ita patris regnum Cælus poſſidens terram, ſororẽ

Primus literarum inuentor ſecundum gentiles.

B in matrimonium duxit, quæ ſibi quatuor filios peperit. Illum quem & Saturnũ dicunt, Bætilum, Dogana, qui & Frumentarius appellatur, ac poſtremò Atlanta. Habuit etiã alios liberos Cælus, ex multis ſibi uxoribus natos. quam rẽ adeò ægrè tulit Terra, ut Cæli diuortio uti uoluerit. Cęlus tamẽ ab ea abſtinens, quandocũq; uolebat, ui ei appropinquabat: & indignatiõe incenſus, filios ab ea ſibi procreatos, neci tradere conabaẽ. qua ex re coacta Terra, ſocios ſibi ac adiutores ad defendendos natos conciuit. Interea Saturnus, cum in uirũ euaſiſſet, Mercurij ter maximi, qui eius ſcriba fuit, auxilio uſus, ad defenſionẽ matris, patrem ulciſcitur. Saturni deinde liberi fuerunt Proſerpina & Minerua, quorum prima uirgo obijt. Mineruæ autem atq; Mercurij, nouis artibus haſtam & falcem ferreas Saturnus fabricatus eſt. Demum Mercurius artibus magicis Saturnios milites inſtruxit. commiſſoq; aduerſus Cælum pro Terra prælio, fuſis fugatisq; copijs, regnum ſuſcepit. Ea in pugna, inter alios quædam Cæli coniunx ei admodũ dilecta, capta fuiſſe fertur, quam Euagoni Saturnus in matrimonium dedit, apud quem partu leuauit uentrem, & uocauit, quod peperit Demaroum. His ita geſtis, ędes ſuas mœnibus Saturnus cinxit, urbemq; condidit primam Biblum, à Phœnicibus nominatam. Atlanti uerò fratri ſuſpecto, Mercurij conſilio in profundũ depulſo, foueam aggeris ſuperiniecit. His corporibus, Dioſcurorum poſteri nauigia fabricati nauigabant: tempeſtatibusq; ad Caſsium montem eiecti, templum ibi condiderunt. Deinde non longo tranſacto tempore Cælus exulans, filiam ſuam Aſcartem forma & uirginitate florentem cum duabus ſororibus Rhæa & Dione, quaſi ſuſpectas, ad interficiendum dolo Saturnum emiſit: ſed uarijs modis allectas, Saturnus matrimonio ſibi ſorores cõiunxit. Ea re cognita, Cælus Fato, Pulchritudine, alijſq; ſocijs auctus, in Saturnum inſurgit: quas uidelicet Fatum & Pulchritudinem ſimiliter allectas, ad ſe Saturnus attraxit. Recepit autem ab Aſcarte Saturnus non paucos filios, quorum iunior continuò ſimulatq; in lucem edi-

Eſt dagan Hebraeis frumentum

tus fuit, in deos abijt. Clari uerò fuerunt Amor atq; Cupido. Dígo autem frumenta inuenit atq; aratrum, ac ideo Iupiter Aratrius nuncupatus est. Selech autem, id est iusto, una Titanidum nupta, Aesculapium enixa est. Præterea Saturno interea tres filij nati, Saturnus patri cognominis, Iupiter, Belus, & Apollo. tunc etiã nati sunt Pontus, Typho, Nereus Ponti pater. à Ponto Neptunus procreatus & Sido, cuius ab ore sonora suauissimaq; uox profluebat. Hæc prima hymnos carminibus composuit. A' Demaroonte Melchratus, qui & Hercules uocatur, natus. Tunc Cælus Demaroonte sibi socio atque amico, Ponto bellum infert. sed uictus à Ponto Demaroon, uouit pro fuga, uotumq; persoluit. Post triginta duos autem annos regni sui, Saturnus insidijs Cælum patrem prope fontes fluentaq; in ualle quadam insidijs locatis, cepit, & uirilia membra abrasit, unde sacer sanguis in fontes fluentaq; stillauit, qui locus ad hæc usque tempora monstratur. Hęc sunt Saturni gesta, hæc agentibus prædicata tempora, hæc aurea illa Saturnia regna, hæc beatificata illa priscorum felicitas. Sed redeamus ad nobilem istum Theologum, uideamusq; quid postea factũ dicit: Ascarte autem, inquit, maxima summaq; ac Iupiter & Demaroon, & Adolus deorum princeps, Saturni iussu regnum gubernabant. Imposuit autem Ascarte capiti suo regali insigne tauri caput. Cumq; orbem terrarum circumiret, reperit fortè Aeropetem, quem in Tyriam sacratam insulam adductum consecrauit. Saturno autem quatuor oculos insigne regale composuit: quorum duos in anterioribus, duos in posterioribus partibus corporis collocauit, qui uicissim contracti quiescebant. Alas quoq; in humeris quatuor fixit: duas pertensas, quasi uolaret: duas remissas, quasi staret. significabatur autem, ipsum dormientem uidere, & uigilantem dormire. Similiter quoq; per alas quiescentem uolare, & uolantem quiescere. Cæteris etiam deis duas fecit alas in humeris, quasi Saturno conuolarent. Ipsi præterea Saturno, duas in capite alas locauit: unam, propter principatum mentis: alteram, propter sensum. Cum uerò Saturnus austri regiones petijsset, uniuersam Aegyptum Deo Taauto largitur, ac ipsum ibi regem constituit. Hæc autẽ omnia à septẽ dicit Sedech filijs Cabijs appellatis, & ab octauo ipsorum fratre Aesculapio, uti eis Taautus Deus præcepit conscripta fuisse. quæ Thaionis filius omnium primus, apud Phœnices deorum interpres allegoricè ad naturam accommodauit, traditiq; posteris quasi orgia quædam atque mysteria. Taautus autem, quem Aegyptij Thoth appellant, sapientia Phœnicum præstans, primus religionem deorum ab ignorantia uulgari in dignitatem doctrinæ reduxit: quem post multa tempora Deus Surmobolus ac Thurro, quæ dicta est Chysatris, secuti, abditam Taauti theologiam & allegorijs obtrusam, in lucem protraxerunt. & post aliqua dicit, morem priscis, in magnis calamitatibus atque periculis fuisse, ut ciuitatis aut gentis princeps dilectissimum ex filijs ulcisceti dæmoni, quasi redemptionis præmium traderet, & sic traditum mystice iugularet. Cum itaq; Saturnus rex regionis, quam Phœnices Israelem uocant, qui posteaquam hominẽ exiuit, ad Saturni stellam adductus est, ab Anobreth nympha unicum haberet, atq; charissimum filium * Leud à re ipsa dictum (sic enim etiam nunc Phœnices unicum filium appellant) quia maximo atq; periculosissimo bello ciuitas premebatur, regio indutum ornatu, super constructam ad hæc præparatãq; aram immolauit. Hic iste Philo Biblius uide quæ à Sachoniathonis traducto elementis, de serpentibus ac feris uenenosis dicit, quæ usum ad uitã nullũ, pestẽ uerò & interitũ uenenoso morsu hominibus inferunt. Scribit igitur ad uerbum sic: Draconũ naturã atq; serpentẽ, ipse Taautus diuinã putauit, & post ipsum etiam Phœnices atq; Aegyptij: spiritalissimũ enim animal omniũ est & igneum. Nam spiritu absq; manuũ aut pedum, et omnino alicuius organi exterioris adiumento, ut cætera uidemus animalia ferri, eximiã celeritatem asse-

A

B

* Videtur legendũ Iehud.

quitur

A quitur, uariasq; figuras & formas gradiens, inuoluto reuolutoq;, ad quã uult celeritatem, gressu facilimè præstat. Longæuum etiam est, nec solum senectam cum pelle deponens, reiuuenescit, sed crescit etiam in adolescentia reductũ. cumq; determinatos adimpleuerit terminos, in se ipsum reuolutũ rursum reuiresc it, quamuis semper minus. ita nisi percussum intereat, uix naturali nece cõficitur. id Phœnices dæmonẽ felicẽ, Aegyptij uerò Eneth appellarunt: cui accipitris caput apponũt propter actiuitatem accipitris singularẽ. Idcirco Epies, quem summum deorum interpretẽ Aegyptij putarunt, sacrarũ literarũ scriba, cuius libros Arius in Græcam linguã traduxit, allegoricè hoc tradens ad uerbum, ait: Diuinissimũ animal serpens, & accipitris habens caput, ualde iocundũ est. id si palpebras erigebat, luce primogenitã omnem suã regionẽ replebat: cum uerò clausos retinebat oculos, tenebrę fundebant. Hinc significare uoluit Epies, igneã esse naturã eius à Phœnicibus. Pherecydes quoq; principia perdoctus, diuinitus de Deo quem Ophionea græcè uocauit, latinè serpentẽ dicere possumus. & de Ophionidib. mirũ in modũ disseruit, de quibus alio loco dicemus. Verùm Aegyptij uniuersum depingentes mundũ, hac ipsa inducti sententia, inter circulũ aëreũ igneũq; in superficie circumfusum serpentis accipitri formis figuram extendunt, ut sit Theta græcæ literæ figura consimilis, magnitudinẽ mundi ac formam per circulũ significantes: per serpentẽ uerò, qui in circuli medio positus est, bonũ dæmona conseruatorẽ omnium, cuius uirtute mundus cõtineatur, ostendentes. Sed Zoroastres quoq; magus in libro sacro, in quo res Persicas collegit, hæc ad uerbũ scribit: Deus caput accipitris habet. is incorruptibiliũ primus est, sempiternus, ingenitus, expers partiũ, sibi ipsi simillimus, bonorum omniũ auriga, munera non expectans, optimus, prudentissimus, pater iuris, sine doctrina iustitiã perdoctus, natura perfectus, sapiens, sacræ naturę unicus inuentor. Ideo similiter serpẽti-
B bus, ut cęteris dijs immolabãt, deos maximos ac principes totius arbitrantes.

LIBER SECVNDVS.

SEd Phœnicum theologiã iam per autores suos expositimus, quam omnino ut pestiferã fugiendã, & sanitatẽ tantæ insaniæ quærendam salutare prædicat Euangeliũ. quòd autẽ non fabulæ dictę sunt, aut poëtarum figmenta, altius quiddam quasi nucleum contegentia, sed sapientũ priscorum et theologorũ, ut gentes dicerent uera certaq; testimonia, cunctis antiquiora poetis, inde patet, quòd usq; ad nostram memoriã in Phœnicia isti ipsi dij sic appellati, sic nati, sic educati, ut dicti theologi tradiderũt, dicuntur. Quare nihil agunt cum ad naturalia quędam turpitudinẽ occultantes refugiunt, cum res seipsæ cærimoniæq; deorum una claraq; uoce Phœnicum omnium ipsos redarguunt. Sed de Phœnicum theologia satis. Nunc ad Aegyptiam transeamus, ut etiã hinc uideamus, rectè ne, an cõtrà, gentiliũ nugas contempsimus, & salutarẽ euangelij doctrinã secuti sumus, quã maximè nunc neglectis suis sanctissimè colit Aegyptus. Vniuersam autẽ Aegyptiorũ historiã & theologiam ipsorum, seorsum in libro quem Sacrũ inscripsit Manethus quidem Aegyptius, Græca lingua exquisitissimè in medium edidit. sed Diodorus etiam Siculus, uir clarus, omnem, ut diximus, historiam gentiũ diligenter, breuiter ac ordinatè congregatam conscribens, ab Aegyptiorum theologia, totius negotij fecit initiũ, à quo potius, quasi ab illustriore notioreq; Græcis quàm ab Aegyptio Manetho, hæc ad uerbum scribenda duximus.

De Aegyptiorum theologia. Cap. I.

ASserunt igitur Aegyptij. in rerũ omniũ origine in Aegypto primùm homines productos, partim propter cœli temperantiã, partim etiã propter

Nilũ & nasci & educari potuisse. Nã nec hibernis frigoribus, nec æstiui solis A
ardoribus, regionem premi, & solum irrigatione Nili sic esse fœcundũ, ut alimentorum in usu hominũ nulla terra feracior sit. Deos uerò mortales homines fuisse, sed uirtute ac beneficijs uitã communẽ quia excoluerũt, ĩmortalitatem consecutos, quorum nonnulli reges fuere, nominaq; habuere, alij noua quædam, alij à cœlestibus translata esse, quæ maximos deos, Solem, Saturnũ,
Sol Deus. Cybelem, Iouem, quem hominem nonnulli nuncuparunt, Iunonẽ, Vulcanũ, Vestam, ac postremò Mercurium. Solem aiunt, primum omniũ apud Aegyptum regnasse, Soli cœlesti cognominẽ: quamuis nonnulli sacerdotum Vulcanum contendant, primùm igne inuento, regnũ obtinuisse: deinde Saturnũ
Saturnus deus. qui sorore Cybele in uxorẽ ducta, Osirim et Isim genuit: aut, ut plurimi dicũt, Iouem & Iunonem. Hos uniuersum orbem imperio subiugasse, ac quinq; deos procreasse aiunt, Osirim, Isim, Typhona, Apollinem ac Venerem. Osirim, Dionysium, Isim, Cererem esse autumant, quos matrimonio coniunctos, quũ regno succeſſissent, plurimum generi hominũ contulisse. Ita tractu Thebaico centũ portarum urbem condidisse, quam alij Iouis urbem, alij Thebas appellant. Erexisse autẽ Osirim Ioui, ac Cereris parentibus, cęterisq; dijs aureа templa: quorum singulis certas cærimonias statuit, & sacerdotes qui earum curã haberent consecrauit. Ab hoc uitẽ inuentam, & diuerſis honoribus homines distinctos, ut alij colerent, alij colerentur. Musicã adeò dilectã, ut secum semper non parum musicorũ duceret, quibus nouẽ uirgines, quarũ Apollo dux erat, & alijs doctrinis & canendi arte nõ mediocriter excelluisse. Quũq; omnes gentes propter eius merita, quasi deum susciperẽt, ubiq; monumenta reliquisse. In India multas urbes constructisse, Phrygiam domuisse, ac per Hellespontiangustias in Europam traiectum. Macedona filium Macedoniæ regẽ constituisse, ab hoc Apin & Mneuin consecratos, & apud Aegyptios loco
deorum publicè cultos, quoniam frumentorum inuentoribus ad commit- B
tenda territorijs semina profuissent. Isim iureiurando nullius se præter Osiridis complexũ petituram decreuisse, quam etiam postquam hominem exuit, immortales honores consecutam uidemus. Osiride uerò insidijs laniato, alia quidem membra nõ mediocri labore ab Iside inuenta, diuinis honoribus sepulta: pennis uerò in flumen Nilũ à Typhone proiectus, constituto dolo sacra ac cærimonias maioris aliquanto cultus statutas fuisse: hinc Græcos accepisse, ut Dionysij orgia, & dies festi cum honore huius membri fierent. cuius simulacrum in mysterijs ferentes, Phallum appellant. Fingere autem aiunt ac commentiri omnes, qui apud Thebas Boëtias, ex Semele ac Ioue hunc demum natũ existimant, quod Orphea primũ ausum fuisse: illũ enim Aegyptũ petijsse, ac inde mysteria Osiridis doctũ in Græciã retulisse. Et quoniã Cadmeis amicus esset, genus Dei magnis affectus honoribus ad ipsos nõ inuitus transposuisse, multitudinemq; alios ignorantia, nonnullos quia talem Deum Græcum potius quàm Aegyptiũ dici uellent, cultũ & mysteria eius libenter suscepisse. At uerò poëtam Orpheum facile totam rem ea de causa, uerisimiliterq; finxisse, quoniam Cadmus ex Thebis Aegyptijs in Boëtiam profectus, Semelẽ, aliosq; liberos genuisset, quam ab ignoto pressam septimo mense, sicut etiam de Osiride perhibent Aegyptij, puerum peperisse. Hunc mortuũ à Cadmo deauratum, & quasi Deum ingenti cultu & sacrificijs decoratũ fuisse: parentem quoq; eius Iouẽ prædicasse, ut Semeles stuprum leniretur. Hinc apud Grecos celebratam fabulam, quòd Semele Cadmi, Osirim ex Ioue concepisset, in lucemq; edidisset. Quam poëtæ adeò amplificarũt atq; auxerunt, ut iã resonantibus theatris nemo Grecorũ sit, qui hancrẽ aliter gestã credat. Nec in hoc solũ, sed in alijs quoq; multis illustribus apud Aegyptios, uiris he-
Hercules Aegyptius. roibus quoq; ac deis id esse à Græcis factitatũ. Herculẽ enim Aegyptiũ fuisse, cuius uirtute multas magnasq; orbis terrarũ partes perdomitas, hunc Gre-

con

A cos ut ſuũ diuinis honorib. colere, qui ſuus nõ ſit: ſed magnis tẽporibus poſt-
ea adnatũ ex Alcumena Herculẽ, iniuria res geſtas Aegyptij Herculis tradu-
ctas. Perſea quoq; in Aegypto natũ, et ipſius Iſidis genus ab Aegypto ad Ar-
giuos translatũ. hĉtis deinde fabulis, Io ipſam eſſe, quæ in bouis fuit formam
mutata, cuius honore factũ, ut Aegyptij bouẽ adorent: quãuis alij antiquiſſi-
mis tẽporibus, animaliũ effigies ab Aegyptijs ducibus atq; imperatorib. ga-
leis inſculptas ferri ſolitas, in prælio dicãt, eãq; rẽ imperij ſignũ ipſis fuiſſe. Par
ta deinde uictoria, ea animalia quorũ imaginẽ uictorioſi duces geſtarũt, quaſi
offenſionẽ belli ad hoſtes ipſi repuliſſent, in deos relata fuiſſe. Nõnulli uſus, *Aegyptij quæ-*
utilitatisq; cauſa multa ex animalibus in deorũ numero apud Aegyptios ſuſ- *re coluerunt a-*
cepta contendũt. Bouẽ enim ipſam tã partu ſuo, quàm arandi opera cõducere. *nimalia.*
Oues autẽ & párere, & tegmentorũ materiã præbere, & lacte ac caſeo alere.
Canẽ uerò unà cũ hominibus uenari, & ad cuſtodiendos homines natũ eſſe.
Quapropter deũ, qui apud eos Anubis appellatur, caninũ habere caput. Ea e- *Anubis deus.*
nim re oſtendit, cuſtodẽ ipſum Oſiridos fuiſſe tam beluas, quàm homines im-
portunè obuiã factos coercentẽ. Felẽ uerò, quoniã ad ſcuta facienda cõducat:
Ichneumona, quoniã oua crocodilorũ cõterat: & luto cõuolutus, cũ os aperi-
ant, ita in uentres eorũ inſilire ſoleat, ut exeſis inteſtinis, eos interimat. Ex aui-
bus ibidẽ quidẽ utilẽ dicũt, ad ſerpentũ, locuſtarũ, erucarũ interitũ. Accipitrẽ
uerò ad ſcorpiones atq; ceraſtas necandos, & alia huiuſmodi uenenoſa ani-
malia, quẽ etiã nõnihil cõferre arbitrant. Aquilã uerò, quia regia ſit, colunt.
Hircũ in diuinis ea ratiõe dicũt ſuſceptũ, qua Priapũ apud Græcos, ppter geni
talia membra, cũ illud animal ad cõiunctionẽ ſexuũ maximè omniũ deferat.
Membra uerò genitalia apud eos honorari, quoniã per ea inſtrumẽta ſpecies
animaliũ conſeruant: quæ tamen nõ apud Aegyptios ſolũ, uerumetiã apud
pleraſq; alias gentes, quoniã quę ad generationẽ animaliũ neceſſaria ſunt, ap-
B primè coluntur. Quapropter etiam antiſtites, qui à patribus ſecundum Ae-
gyptios ſucceſſione ſacerdotium acceperunt, huius dei myſterijs initiantur.
Ad hæc Pæanas etiam atque Satyros aiunt huius rei cauſa cunctis homini-
bus eſſe uenerabiles. Cuius ſignum eſt, quia ſimulacra eorum in templis,
membris in morem hircorum (quod animal traditur promptũ ſemper eſſe ad
coniunctionem) tentigine affectis ſtatuuntur. Sacros autem tauros Apin
ſcilicet atque Mneuin diuinis coli honoribus, tum propter agriculturam, tum
quia frugum inuentio ad deos refertur. Lupos, quoniam canibus ſimillimi
ſunt: & quoniam Iſide unà cum Oro filio, certamen aduerſus Typhonem ſu-
ſceptura, Oſirim aſſerunt ab inferis filio & matri auxilium ferentem aduenis-
ſe, eisq; in ſpecie lupi apparuiſſe. Nonnulli autem dicunt à lupis aduerſum
Aegyptium irruentes Aethiopes diſtractos fuiſſe: unde regionem Lupari-
am appellatam. Crocodilum illis honori eſſe aiunt, quoniam eius terrore
ab Arabia atq; Libya latrones in Aegyptum nare nequeant. Præterea quen-
dam de priſcis regibus, ſuorum rabiem canum fugientem ad paludem con-
fugiſſe, qui præter opinionem hominum à crocodilo ſuſceptus, in alteram
ripam traiectus fuerit. Sed culturæ animalium alias alij cauſas afferunt. Mul-
titudine enim aiunt crebrò in reges magno inſurgente conſenſu, diuerſorum
animalium cultum, diuerſis ciuitatibus à quodam rege ſtatutum fuiſſe, ut
dum ſinguli religionem reuerentur ſuam, & cæterorũ contemnant, non poſ-
ſent uniuerſi in unũ Aegyptij cõſpirare. Hęc animalia linteamine poſt mortẽ
plangentes, & pectora cum gemitu cædentes, in ſacris ſepeliunt loculis:
quorum ſi quod ſponte aliquis interfecerit, mortis mulctatur ſupplicio. Fe-
lem autem aut Ibidẽ, ſiue ſponte, ſiue inuitus quiſquã necauerit, morte puni-
tur. Præterea in quacunque domo canis mortuus fuerit, omnes qui eam ha-
bitant, uniuerſo corpore raſo, magno luctu afficiuntur: nec uino aut tritico:
cęteriſq; ad uictũ neceſſarijs, quę in ea domo recondita fuerũt, uti amplius li-

cet. Alunt autem Apin quidem Memphide, Mneuin in Eliopoli, Hircum A in Medente, Crocodilum in palude, Miridos reliquasq; feras in locis atris, similam aut pultem lacte coctam afferentes, bellaria & melle cõmixta, & anserinas carnes tam elixas, quàm toſtas. Cum maſculis autem animalibus fœminei quoq; ſexus ſumma ſpecie ſimul nutriunt, quæ pellices appellant. Cum uerò Apis mortuus fuerit, magnificeq; ſepultus, quouſq; ſimilem inueniant, in perpetuo luctu ſunt. quem ſimul ac inuenerunt, ad urbem Nili ſtatim adducunt, quando ſolum mulieribus uidere ipſum licet. Obuiam nanq; factæ, ſublatis ueſtibus genitales partes ei oſtendunt. nec unquam poſtea hunc deum mulieribus aſpicere licet, in quem aſſerunt animam Oſiridos poſt mortem traductam fuiſſe. Hęc illa eſt Aegygtiorum turpis impietas potius quàm theologia: aduerſus quam aliquid dicere cum per ſe iaceat, turpe duco: quam meritò contempſimus, atq; deſpuimus, à tantis malis non niſi à ſalutari & euangelica doctrina, quæ obcæcatos mentis oculos per fidem illuminauit liberati: uerùm honeſtiores harum nugarum, & quaſi naturales rationes paulo pòſt ſimul cum Græcarum fabularum interpretatione facilius enodabimus. Hoc igitur modo, antiquiſſimę temerariæq; Phœnicum & Aegyptiorum ſuperſtitionis, omnium gentium turpis theologia plena eſt. Verùm de Græcorum quoq; theologia, qui ſimulacris & myſterijs ſimili quodam ut Aegyptij pacto utuntur, modò dicamus: quam qui uniuerſam collegit hiſtoriam, in tertio & quarto uolumine diligentiſſimè conſcripſit, facto à Cadmi ætate initio. Cadmũ autẽ poſt Moſem fuiſſe ab exquiſitiſsimis gentiũ amalibus loco ſuo demonſtrabimus, ut apertè appareat Moſem maiorẽ natu, quàm Grę-corũ deos fuiſſe: ſi quidẽ poſt Cadmum dij emerſerũt, quem nõ paucis annis Moſes ſuperauit. Sed iam Diodori uoces audias.

De Græcorum theologia. Cap. II.

CAdmum Agenoris filium ex Phœnicia dicunt ad quærendã Europam, B quæ fuit à Ioue rapta, à rege miſſum fuiſſe, nec inuenientem in Boëtiam tandem deueniſſe, ac Thebas ipſi ædificaſſe. Cumq; Armoniam Veneris filiam in uxorem duxiſſet, Semelem & ſorores eius ex ea genuiſſe. Amoribus autem Semeles Ioue capto ac exorato, tanquam ad Iunonem diuino ad eam modo accedere, non tuliſſe fulgura atque tonitrua mulierem, ſed ab ortu edito puero, igne ipſam flagraſſe: à Ioue autem Mercurium accepiſſe puerum, eumq; ad ſpeluncas Niſes, quę inter Phœniciam & Nilum ſita eſt, tranſmiſiſſe. Hoc pacto à Nymphis educatum Dionyſium, uini & uitis uſum atque plantationẽ homines docuiſſe: inueniſſe quoq; coctionẽ ex ordeo confectã, quam ceruiſiã appellant. hunc cũ exercitu nõ uirorũ ſolũ, ſed etiã mulierũ orbẽ luſtraſſe, iniuſtis atq; impijs hominibus atrociter punitis. Fuiſſe tamen haſtis thyrſo ornatis armatas mulieres: muſas etiam omnes ſecutas fuiſſe uirginitate, omniq; doctrinę genere florentes, quę tripudijs & cantu deũ permulcebant. Pædagogũ ei Silenũ fuiſſe, cuius conſilijs uirtutẽ fuit complexus. Mitra uerò caput ei ligari propter dolores, qui fumante uino caput aggrediunt. Bimatrẽ autẽ appellatũ, quoniã ex uno patre & à duabus matribus procreatus fuiſſe uidet. Ferulã ei in manu tradunt, quia cum non permixtũ aqua uinũ homines biberunt, ac in furorẽ uerſi, alter alterũ baculis cæderent, unde nõnulli moriebantur, pro lignis ferula uti perſuaſit. Bacchũ à bacchis uocatũ fuiſſe. Lenęũ, quoniã λῆνος græcè, torcular latinè appellatur. Bromiũ à βρόμος, id eſt ignis ſonitus. qui cum ab ortu ederetur, inſonuit. Satyri quoq; eum dicuntur ſecuti fuiſſe, qui ſaltando & tragicè canendo, uoluptatẽ ei afferebãt. Ab hoc primo theatrũ & muſicã fuiſſe harmoniã inuentã. Hæc de Dionyſio traduntur. Muſas uerò Iouis, Cęli, & Terrę filias opinantur, quas plurimi uirgines fuiſſe cõfingunt: & ſic appellatas, quoniã μνῆν græcè, honeſta bonaq; doctrina inſtituere ſignificat. De Hercule autẽ hęc Græci aſſerũt, Acriſij filia

Ceruiſiæ inuẽtio.

Dionyſius, Bacchus, Lenæus idem.

Danae

A Danàe Ioui Perſea genuit. Perſeo Androne Alectryona peperit, ex q̃ Alcumena eſt procreata: cui ſe Iupiter triplicata nocte cõmiſcuit, nõ cupiditate, ut pleriſq; alijs mulierib. ſed liberorũ procreandorũ gratia. Quamobrẽ cũ Iuno zelotypia exarſiſſet, Alcumenæ quidem partũ retardauit. Euryſthea uerò uel ante tempus in lucem edidit. quod fecit, quia prædixiſſe Iouẽ audierat illo die ex Perſidarũ genere regem naſciturum. Herculem uerò Alcumena Iunonem formidans expoſuit. cui Iuno Minerua ſuadente mamillam præbuit, & è puero uehementius quàm ætas patiebatur attracta mamilla, Iuno cõmota, duos ad necem pueri miſit dracones. ille autem nullo modo territus, alterum altera manu dracones ex collo adprehenſos interfecit. Aeſculapium Apollinis atq; Phoronidos filium fuiſſe aiunt, adeoq; medicinæ artibus excelluiſſe, ut ab incurabili morbo multas liberaret. Ea re Iouem commotum, fulmine ipſum interemiſſe, cuius morte irritatum Apollinem, Cyclopas, à quibus fulmẽ illud Ioui conſtructum fuerat, interfeciſſe. Vnde iratus Iupiter, ad ſeruitium Admeti Apollinem impulit, & hoc modo delicti pœnas Apollinem perſoluiſſe. Hoc in quarto Bibliothecæ Diodorus poſuit, qui reliquam theologiam ab alijs gentibus, Græcos accepiſſe his uerbis in tertio ſcribit.

De Atlantorum theologia. Cap. III.

PRimum, inquit, apud eos Cælum regnaſſe, Atlanti aſſerunt. is quadraginta, ut dicunt, & quinq; filios habuit, quorum duos de uiginti Ops caſtiſſima quædam mulier ſibi enixa eſt, quam propter uirtutem, in deos translatam Terram nominari. filias quoq; Cælum habuiſſe, Baſiliam & Cybelam, quam etiam Pandoram uocant. Baſiliam, quoniam quaſi mater fratres enutriſſet, matrem appellatam fuiſſe: & poſt Cæli mortem Hyperioni fratri nuptam binos liberos, Solem atque Lunam, peperiſſe. Cybeles autem fratres futura formidantes, Hyperiona interemiſſe Solem ac fluuium Eri-
B danum præcipitaſſe. Hæc cum Luna ſic facta percepiſſet, ab alto ſeipſam loco deieciſſe: matrem autem furore concitam, crinibus ſolutis, tympanis & cymbalis bacchantem primò circumuagari: deinde poſtquam inueniri nullibi poterat, in deos fuiſſe translatam creditum, & aras ei ac templa fuiſſe conſtructa, cuius ſacra cum tympanis ac cymbalis fiunt. Solem uerò atq; Lunam, ad luminaria translatos fuiſſe.

De Phrygum theologia. Cap. IIII.

PHryges uero Mẽona Phrygiæ antiquiſſimum fuiſſe regem contendunt, à quo natam Cybelem, fiſtulam quam Syringa Græci uocant inueniſſe: & Montanam matrẽ appellatã, cui magno & caſto amore Phrygius dicitur Marſyas coniunctus, à quo Venerẽ cognitã fuiſſe negant, & tibiam aiunt inuentã, Cybelẽ autem Attidi conuenientẽ, cum uentre cognita res eſſet interfecto Attide ac ſocijs eius, à patre cõmotam furore, per uniuerſam magnis ululatibus regionem uagatã fuiſſe, tympanis dolorem ſuum conſolantem. Marſyæ uerò primum cum ea erranti, deinde in muſica contentione ab Apolline ſuperato, pellem uiuo fuiſſe detractam. Ab Apolline deinde adamatam fuiſſe Cybelem, & cum eo ad Hyperboreos uſque erraſſe: cuius iuſſu & Attidos corpus ſepultum, & Cybelem diuinos honores conſecutam, unde ad hunc uſque diem adoleſcentis mortem Phryges plangere, ariſq; inſtructis, Attida Cybelemq; templo in Piſcino ſibi Phrygiæ oppido magnificè conſtituto, ut deos colere. Poſt mortem autem Hyperionis, Cæli filios regnum inter ſe partitos fuiſſe: quorum clariſſimi Atlas & Saturnus fuerunt. Atlanti uicinas Oceano partes contigiſſe, & multam Aſtrologiæ operã datam, ſeptemq; filias natas, quæ Atlantides appellantur, à quibus quàm plures dij & heroës nati, & ſeniore ipſarum Maia Ioui coniuncta, Mercuriũ procreatum. Saturnũ quoq; Atlantis filium, auaritia & impietate præditũ, ſororẽ Cybelẽ duxiſſe, à qua Iouẽ ſuſcepit, quãuis & aliã

A dentes, ſacro furore initiantur, Euan euan, conclamantes, quę uox aſpitata ſecundum exquiſitam Hebræorum linguam, fœminei ſexus ſerpentem ſignificat. Ceres autem et Bona dea myſterium fuerunt, quarum mœrores, rapinã & luctum Eleucis docet. Quare mihi uidetur, ſi quis deriuationi uerborum attendere uelit, ab ὀργὴ, id eſt latinè ira, quam aduerſus Iouẽ Ceres ſuſcepit orgia: myſteria uerò ἀ μῦσος, quod latinè ſcelus eſt, quod Dionyſio accidit, appellata fuiſſe. Quòd ſi etiam ab Attico illo Myente, qui uenando periit, ut Apollodorus ſcripſit, myſteria uocantur, non erunt certè glorioſa quædam hæc myſteria funebri quodam honore tradita. Fortè autem myſteria, id eſt mythria, quaſi fabulæ quædam latinè appellata ſunt. Perdatur igitur, qui hæc primus hominibus tradidit, ſiue Dardanus, qui deorũ fabulas in myſteria deduxit: ſiue Actio, qui orgia & cæremonias Thracibus adinuenit: ſiue Phrygius ille Mida, qui ab Odryſo illo didicit, & ſubditis deinde artificioſum mœrorem tradidit: ſiue Cinyra Cyprius, qui mulierem quandam capere ſtudens, turpiſſima Veneris orgia ex nocte in diem transferre auſus fuit. Quidam autem aiunt, Melampodẽ Amythaonis filium ab Aegypto in Græciam luctum Cereris ſolenniter celebratum reportaſſe. quos omnes ego impiarum aſſero fabularum autores, & pernicioſæ ſuperſtitionis inuentores extitiſſe. Quid enim aliud quàm dedecus & apertiſſima turpitudo ſacra hæc ſunt? Sed multo turpiora uidebuntur, ſi quis quæ ſequuntur addiderit. Ceres peperit, educatur puella, Pherephatten nonnulli appellant. cui Iupiter, qui genuit, draco factus coniungitur. unde in Sauaſiorum myſterijs, draco in ſpiram inuolutus in ſacrificijs ad factorum memoriam, imò uerò in teſtimonium tantæ turpitudinis, ut ego dixerim, adhibetur. Peperit & Pherephatte tauriformem filium: unde Poëtæ quoque nonnulli taurum laudant, draconis patrem, & draconem rurſus tauri patrem, & in montem arcana hęc facta ducentes, paſtolarem

B ſtimulum celebrant: paſtoralem, ut puto, ſtimulum ferulam, quod genus ligni bacchantes ferunt, appellantes. Nequeo latius huius Pherephattæ ſacra enarrare, quaſillum, rapinam, Idoneræ terræ hiatum, ſues Euboici, quos eodem hiatu ſimul & duas deas abſorptas aiunt fuiſſe. Vnde Megarenſes in Theſmophorijs ſuis immittunt, quæ ſacra uarijs modis mulieres, quoniam hæc fabula uariè narratur, per ciuitates Græciæ celebrant Theſmophoria, Scirophoria, Ineffabiliphoria uocantes, & multis modis Pherephattæ rapinam complorantes. Dionyſi uerò myſteria penitus inhumana, quemadmodum puerum cum Curetibus ſalientem, dolo puerilibus donis Titanes deceperint, ut & raptum dilaniauerint, ut Orpheus poëta cecinit. Munera uerò quibus captus dicitur, pinea & aurea poma Heſperidum fuerunt, quorum ſacrorum ſymbola non eſt utile audire pila, pinea, ſpeculum, poma, uellus. Minerua uerò Dionyſum iam diſcerptũ corripuit. Pallasq; à motu cordis uocari dicitur. Titanes autem Dionyſi membra in lebete prius elixabant. Deinde uerubus fixa, Vulcano torrebant. Sed Iupiter Titanes quidem fulmine mulctauit. Dionyſi uerò membra Apollini ſepelienda tradidit, qui in Parnaſo ipſa depoſuit. Vis & Corybantium audire orgia? Tertium ab his fratrẽ interemptum fuiſſe aſſerunt, cuius caput purpura tectum, & ęreo ſcuto coronatum, ad radices Olympij montis portarunt, ac ſepelierunt, quibus nomina Bauboni, Dyſaul, Triptolemo, Eumolpo, & Euboleo fuerunt. Triptolemus bubulcus, Eumolpus ouium paſtor, ſuum uero Euboleus, à quibus Eumolpides & prędonũ ſacrum genus deſcendit. Cererẽ uerò à Baubone Corybantiũ nobili muliere hoſpitio ſuſceptã tradunt, potionemq; multis confectã quam Cycrona uocant, Cereri allatam fuiſſe. Cumq; Ceres luctu oppreſſa, potũ recuſaret, quaſi deſpecta Baubo doluit: itaq; ſublata ueſte, genitalia membra deæ oſtendit: quæ hoc ſpectaculo delectata, Cycrona ſuſcepit, ac bibit. Hæc Athenienſiũ myſteria ſunt, hæc ſummus theologorũ Orpheus, ut ipſi dicunt,

Serpens in lingua Chal.

carmine

carmine cecinit, à quo non est ab re carmina quædã testimonij loco appone- A
re: Dixit, & obscænas cunctas in corpore partes Attollẽs uestẽ patefecit. tum
dea ridens Suscepit paruum qui fortè astabat Iacchum, Ingessitq; sinu uetulæ
Baubonis: & inde Pocula suscipiens, tandẽ Cycrona perhausit. Nocte certè
ac tenebris ista mysteria digna sunt, & magnanimo illo, imò uero leuissimo
Crichtidarũ populo, alijsq; Græcis, quos mortuos, hæc expectant. Qua enim
spe temerarij homines nutriunt, quibus oracula Ephesinus Heraclitus canit.
Noctiuagis maleficijs Bacchis initiatis, simulatq; initiantibus, quibus ignis
futura prędicit, quiq; apud cæteros mysteria putant, sine antistite peragũt, ex
quibus omnibus ficta, & inania, & deceptionis plena cuncta probant, quorũ
symbola, denudanda enim sacra ipsorũ sunt, exta fumantia, polenta, saldraco,
mala punica, trementia animaliũ corda, ferula, hederæ, pultes, papauera. Hæc
ipsorum sacra sunt. Themidos autem hæc sunt sacratissima symbola, origanũ,
lucerna, gladius, pecten mulieris. Sic enim mystice membra genitalia appel-
lantur. O manifestã impudentiam. Nam cum priscorũ hominum petulantiã
nox cogeret, sacra modò nox initiatis prædicat, & facibus tenebræ uitæ pe-
tulcos sacrorũ mores ostendũt. Extingue pontifex ignẽ, uerere faces, qui eas
portas. hac luce turpitudo Iacchi manifestat, patere ut nocte mysteria colant,
uenustiora uident in tenebris hæc orgia, nescit ignis simulare, aperiendo re-
darguendoq; omnia punit. Quis nõ meritò impios huiusmodi appellarit, qui
Deum uerum ignorantes, puerũ à Titanibus laceratũ & lugentem mulierẽ,
& membra turpitudinis turpissimè colunt, duplici quadã impietate detenti,
nam & Deum uerũ ignorant, & errore decepti, mortales atq; turpissimos ho-
mines deos existimant. Hæc quidem Clemens.

Quòd meritò superstitionem gentium contemnimus. Cap. VI.

QVare nõ iniuria nos magna uoce ista omnia cõtempsisse fatemur, à lon- B
gissimo ac prisco errore gratia & misericordia Dei omnipotentis, & in-
effabili uirtute Saluatoris nostri, quasi ab incurabili morbo liberati. Rationẽ
enim secuti, nefandum atq; impium duximus, sanctissima Dei appellatione,
mortales & turpes uiros honorare, qui extremæ petulantiæ, crudelitatis, atq;
furoris exempla posterioribus tradiderunt. Quã enim insaniã non superare-
mus, si modestiam, prudentiam, iustitiamq; laudantes, petulcis ac inconti-
nentibus omni furore plenis, crudelibus quoq; ac inhumanis, homicidio si-
mul ac perricidio maculatis, diuinos honores redderemus? Quis enim maior
cumulus impietati addi poterit, quàm si uirorum, mulierumq; membra & in-
expertem terrarum rationis naturam, sanctissimam Dei appellationem quis
intrudat: eaq; turpia Deo attribuat, quæ si de hominum aliquo dicantur, legi-
bus & consuetudine ciuitatum, grauissimo supplicio punientur. Cur longior
sum? omnibus Græcis simul ac Barbaris lucem effulsisse prædicamus, quæ à
falsa & impia religione ad ueram ac piam reducit. Multi enim iam, quasi à so-
pore et profundo somno expergefacti, oculis animi aliquantulum apertis, fa-
bulas poëtarum, religionem priscorum esse cognouerunt, in quam naturæ
quædam secreta occultari, multi credentes decipiuntur. Quæ quamuis nihil
ueritatis habeant, tamen exponenda nobis uidentur, ut etiam eis quæ hone-
sta ipsi putarunt, non iniuria spretis, euangelicam Saluatoris prædicationem
prætulisse meritò approbemur.

Breuis supradictorum repetitio. Cap. VII.

QVod faciemus, si altius hæc primùm repetierimus. Græcorum igitur
popularis, ut ita dicam, & fabulosior theologia, & Phœnicum ac Ae-
gyptiorum huiusmodi esse ostenditur, ut autoribus iam suis comproba-
tum est: quam non iniuria in principio Præparationis euangelicæ colloca-
mus, ut & nos in memoriam redigamus, & qui nescíunt, discere possint,
qualis maiorum nostrorum erat religio, & quanta nos ipsi ueritatis igno-
rati-

A ratione, quasi uinolentia obruti emersimus per euangelicam prędicati onẽ & apparentiam Saluatoris ueri Dei Iesu Christi, qui non in parte una orbis terrarũ, nec apud gentẽ unam, sed ubiq; quasi animarũ Sol proprios lucis radios immittens, à caligine & tenebris errorum, ad fulgentissimam ueritatis lucem omnes homines conuocauit. Apertissimè nanq; prænominati eorũ autores, mortuorum simulacra, et turpissimorum hominũ imagines cultas, nulla móq; mentionem Dei ueri factam illis fuisse, diuinam iustitiã contemnentibus, & in omnia scelera sponte irruentibus ostenderunt. Nam cum nõdum uita hominũ legibus et morib. instituta esset, pecudũ more ad nihil aliud multi, quàm ad implendũ uentrem, mentẽ eleuabant, quos primũ impietatis gradũ tenuisse contenderim. Nonnulli naturali quodã instinctu paulisper commoti, Deũ Deiq; uirtutem salutarẽ esse mundo putarũt, ac eum quærentes ad cœlũ animos erexerunt: & cœlestium pulchritudinem corporũ admirati, deos ipsa arbitrati sunt. Alij depressi omnino in terris prestantiores, aut corporis robore, aut prudentia, aut facultatibus gigantes quosdam, uel tyrannos, uel magos ac maleficos uiros, qui auxilio alicuius eorũ, quos à diuiniore statu decidisse credimus, miranda quædam facere uidebantur, uel eos qui humanæ uitæ aliquo modo profuerunt, cùm uiuos, tum maximè post mortem deorum honoribus coluerunt. Quare deorum etiam templa, sepulchra eorum fuisse, multi testantur, ut Clemens in exhortatione nõnullos Græcorum autores scripsisse commemorat. Quod si placet, rursus audiamus. *Prima hominũ uita.*

Quòd templa deorum sepulchra hominum fuerunt. Cap. VIII.

CVm enim, inquit, inanis superstitio initium cœperit, quasi malorum omnium fons multitudinem deorum constituit, quibus hostias immolare, solennia facere, simulacra statuere, et templa condere persuasit, quæ tamẽ deorum sepulchra prius fuerunt. & magnificentius condita templorum appel-
B latione uocati sunt. Nam apud Larissæam ciuitatem Acrisij sepulchrum est, quod modò sacrarij loco uenerantur. & in arce Athenensi, ut Antiochus in nono Historiarum conscripsit, Cecropos sepulchrum fuit. In templo uerò Palladis, quam Ciuilem appellant, Erichthonius iacet. Ismarus autem Eumolpi atque Dianæ filius in Eleusine, unà cum Celei filiabus sepultus est. Quid multa? non enim latet à gentilibus sepulchra hominum adorari. Hæc quidem Clemens.

Qualis de dijs priscorum fuerit opinio. Cap. IX.

NOs autem rursus altius hæc repetentes, dicere non dubitamus naturâ, imò uero diuinitus omnibus esse hominibus insitum, non solum utile quid atque conducibile Dei nomine significari, uerumetiam omnium rerum creatorem sic appellari. & uerbo quidem ita omnes natura duce conueniunt, re autem creaturas pro creatore coluerunt, præter unum aut admodum paucos, ut uerissimis Hebræorum libris ostenditur: qui à rebus inuisibilibus ad intelligibilia mentis oculos sanctè reducentes, non creaturæ alicui, sed ipsi rerum omnium creatori, cunctorumq; largitori bonorum Dei appellationem attribuerunt. Cæteri autem omnes tenebris animi inuoluti, ad tantam impietatẽ deducti sunt, ut pecudũ more honestũ ac conducibile bonorumq; omnium extremũ uoluptate corporis terminarent. Et hac ratione eos qui uoluptatũ adinuenerũt genera, uel auxerũt atq; amplificarũt, maleficos & mortales uiros, ut dictũ est, quasi bonorũ largitores, saluatores, & deos appellarũt, piam huius nominis notionẽ natura eis insitã ad eos transferentes, quos bonorũ inuentores putabant. tantũq; mentis insania ualuit, ut nec peccare se arbitrarent, nec erubescerent diuinis honoribus maleficos atq; potentes homines, propter regna tunc primùm constituta, colere atq; admirari. Cumq;, ut iã diximus, mores hominũ legibus stabiliti non essent, nec supplicia peccatoribus imminerẽt, adulteria, nefanda matrimonia, maribus ereptã pudicitiam, homicidia, *Dissoluta hominum uita.*

homicidia, parricidia, confecta ſcelere bella, quaſi res pulcherimè geſtas, dijs A
ſuis attribuebant, & earum rerum memoriã, poſterioribus quaſi perutilẽ relinquere ſtudebant.

Quòd Plato priſcorum fabulas & interpretationes fabularum contempſit. Cap. X.

HAec theologia priſcorum fuit, quam iuniores naturalium rerum ſcientia non parum iactantes, ad honeſtoria naturæ ſecreta interpretantur: ita nec omnino impietatem maiorum effugerunt, nec tantam rerum turpitudinem fere potuerunt: ſed priſcorũ peccata corrigere uolentes, uirtutesq; corporeas, quibus generantur, aluntur, & creſcunt corpora, per fabulas ſignificari uolentes: & hinc ordine progreſſi, nõ ſolũ principia & rerũ elementa, ut Solẽ, Lunã, ſtellas, præterea terram, aquã, ignem, uerũetiam cõpoſita & affectus eorũ & fructus terræ, quos Cererem bonã deam, & Bacchum nominant, per fabulas uiolenta quadã interpretatione ſignificari uoluerunt. Ita iuniores quidã maiorũ theologiã erubeſcentes, ac parui antiquitatẽ atq; conſuetudinẽ facientes, quaſi remedia turpitudinis deorũ excogitarũt. Vetuſtiſſimi autem, etiã animalia bruta quæcunq; ad uitã conducere uideantur in deorũ numero collocare auſi ſunt, & immanibus beluis cerimonias ſtatuere nõ erubuerunt. Ipſos igit audias Græcos per unũ, qui præſtantiſſimus omniũ fuerat, fabulas nonnunquã ſuſcipiendas, nonnunquã repellendas aſſerere. Mirabilis enim apud eos Plato, modò ſententiã ſuã apertius explicando negat ea dicenda de dijs eſſe, quę ab antiquiſſimis dicta ſunt: modò de legibus ſcribẽs oportere affirmat fabulis, quæ de dijs traditæ ſunt, quoniã nihil falſi in eis cõtineatur, fidẽ adhibere. Poſtremò à priſcorũ theologia ſuã ſeparans, cũ de Cœlo, Sole, Luna, ſtellis, & de uniuerſo mundo partibusq; ſuis phyſicè more ſuo locutus ſit. Demũ de priſcorũ genealogia deorũ, quaſi particulariter ſic in Timæo diſſerit. Sed de aliorũ dæmonũ atq; deorũ generatione diſſerere, maius eſt opus, quàm humeris noſtris ferre poſſumus. Quare his qui hæc tradiderũt, credere B
debemus, qui cũ à dijs orti ſunt, & parentes ſuos qui ſint opportunè teneant, nullo modo falluntur. Nã quamuis neq; neceſſariò, neq; probabiliter dicant, tamen quia rem ſuã enarrant, ęquũ eſt, ut eis fidẽ adhibeamus. Quare ſecundũ priſcorũ inſtituta, genealogia deorũ terminẽ, credanturq; Cæli ac Terræ filij, Oceanus et Thetis fuiſſe: ex quib. Phorcis, Saturnus, Ops, et alij cõplures nati ſunt. A' Saturno autẽ & Ope, Iupiter & Iuno. Hęc igitur Plato ſecundũ ius & fas, quãuis nullo modo probari poſſint, credenda eſſe in Timęo cenſuit. Attendere aũt diligenter oportet, quia nihil altius in hac fabuloſa genealogia cõtineri oſtendit. Alio autem in loco hic ipſe ſententiam ſuam apertius explicãs, his uerbis utitur: Primùm igitur ego dixi, maximũ de maximis rebus mendacium efferre auſus eſt, qui quæ Cælus feciſſe ab Heſiodo dicitur, quodq; à Saturno mulctatus ſit, & Saturnus rurſus à filio, improbè finxit. Nam etiã ſi uera eſſent, tacenda omnino putarẽ, nec ita facilè ad omnes efferẽda, ſed maximè quidẽ celanda. q̃d ſi neceſſitas quædã dicere cogeret, pauciſſimis tradenda fuiſſe: ardua enim ſunt, nec prædicanda ô Adimante in ciuitate noſtra. nec enim iuueni perſuadendũ eſt, puniri parentes oportere, etiã ſi iniuriã inferant. Nec autẽ omnino credendũ eſt, deos inter ſe ita diſſidere, ut alius alij bella & pugnã ciat: nec enim uera hæc ſunt, nec nobis cõducibilia. qui ſi rempublicã cõſeruare uolumus, inteſtina bella, odia, et ſimulationes turpiſſimas abijcere debemus, nec gigantũ aduerſus deos pugnas, & heroum in cognatos adoleſcentibus explicandas iudico: ſed ſi aliquo modo poſſemus, nunquã ciuẽ ciui fuiſſe inimicũ perſuaderemus. Hęc enim maximè adoleſcentib. hęc uiris ſenioribus prędicanda: quare poetę cogendi etiã ſunt hęc carminibus ſuis edere. Saturni autẽ uincula, & Vulcani à patre proiectio, cũ auxiliũ pulſatæ matri afferet, deorũq; pugnę, quas Homerus conſcripſit, nullo modo audiendę. Apertiſsimè igit Plato priſcorũ fabulas, & fabularũ interpretatiões cõtempſit:

quod

a quod Romani intelligentes, fabularum figmenta spreuerunt. Quod ab Halicarnasseo Dionysio cognoscere poteris, qui in secũdo uetustæ Romanorum historiæ res gestas Romuli enarrans, sententiam quoq; illius uiri de dijs, his uerbis ostendit: Non ignorauit, quia diligenter conditæ leges, & de bonis rebus contentio, & militaris exercitatio optimã ciuitatem constituunt, quarum rerum magnã curam adhibuit, à cultu deorum incipiens. Templa igitur, lucos, aras, simulacra, formas & symbola, uirtutes, beneficia, quæ à dijs hominibus collata sunt, cærimonias ac saluberrimas solẽnitates, quibus dij culti gaudent, iusticium, & dies festos cæteraq; constituit, ut optimè Græcorũ reipublicæ res Romana conferri possit. Fabulas autem quæ de dijs traduntur, turpes atq; inutiles existimant, nec solũ dijs, sed neq; probis hominibus, dignas cunctas eiecit: ac persuasit, ut optimè de dijs Romani & existiment, & loquantur: nullum enim opus immortali naturæ indignum illis attribuit. Ita nec Cælus à suis filijs uirilia amputatur, nec à Saturno liberi sui interficiuntur, nec Iupiter in tartarum patrem conijcere, nec bella, nec uulnera, nec uincula, nec seruitus deorum apud eos ulla dicitur: sed nec solennis unquam dies lugubri habitu agitur, quemadmodum apud Græcos fletu & planctu Proserpinæ ac Dionysij passiones celebrãtur: nec inspicere apud eos aliquis poterit, quamuis inopes iam omnino corrupti sunt, furentes & bacchantes uiros simul atq; fœminas in templis deorum pernoctare. Nec aliud quicquam mõstrum nefandum, sed religiose omnia, quæ ad deos pertinent & dicuntur & aguntur, adeò ut neq; apud Græcos, neque apud Barbaros usquam honestius ista constituta sint: & quod ego maximè mirari soleo, quamuis ex uniuerso terrarum orbe in urbem multi confluant, qui res sacras patrijs peragunt moribus, nihil tamen alienum publicè ciuitas imitata inuenitur: quod multis alijs accidisse manifestum est. Verùm etiam si deorum responsis, alienigena quædam
b sacra suscepta sunt, omnia, eiecta fabularum garrulitate, Romanis moribus peragantur. Sicut matri deorum sacra quotannis certaminibus, ex consuetudine Romanorum fuit: sacerdos autem utriusq; sexus, uir & fœmina ex Phrygia consecratur: & urbem, ut solent, tibiarum & tympanorum sonitu perlustrant. Sic piè ac religiose Romana ciuitas, turpitudine fabularũ omnino spreta, deorum cærimonias peragit. Non autem ignoro, esse nonnullas fabulas apud Græcos hominibus utiles, quarum aliæ naturæ opus per mœrorẽ ostendunt, aliæ consolandi gratia fictæ, plenæ utilitatis sunt: quæ quamuis optimæ scientiæ, tamen Romanorum theologiam multo præstantiorem duco. parua est enim illa fabularum utilitas, nec multis prodesse potest, sed illis duntaxat, qui causas rerum curiosius inuestigarunt, qui certè paucissimi sunt. Multitudo autem indoctior, ad peius solet huiusmodi orationem interpretari, & in horum alterum semper incurrit. Nam aut † duplicabiles deos ducit, siquidem † *despicabiles* eorum multi in magnis miserijs oppressi fuerunt, aut nihil turpe, aut iniquum deorum exemplis admonita putat. Quare illis solummodo relinquenda ista sunt, qui philosophiæ speculationibus insudarunt.

LIBER TERTIVS.

De honestiore & naturali theologia Græcorum. Cap. I.

SAnè quidem Philosophorum primi & uetustissimi Romanorum, de Græcorum theologia iudicarunt, qui physiologiam fabularum apertissimè repulerunt. Nos autem, quoniam ad redargutionem illorum producti sumus, agè iam interpretationes ac allegorias suas, quàm friuolæ atq; indignæ sint, inspiciamus, nihil nostri afferentes: sed illorum ipsorum productis autoribus, ab ipsis sublimem hanc theologiam perdiscamus. Verùm cum alic ter

ter alij dixerunt, & unuſquiſq; inuenta ſua uera eſſe cõtendat, ſatis erit, ſi quæ A
clariorib. Græcorũ philoſophis uiſa ſunt, propoſuerimus. Primus igit̃ Cheronenſis adducat̃ Plutarchus, qui fabulas peruertens, myſticã in eis theologiã latére cõtendit, quã ueluti à deorũ inducs penetralibus, nõ mortaliũ aliquem, ut fabulæ uolunt, ſed temulentiã per Dionyſiũ ſignificare oſtendere conatur: Iunonem uerò, nuptialem uiri ac fœminę coniunctionẽ. deinde quaſi oblitus paulo pòſt, terram per Iunonem oſtendi uoluit, Latonã uerò obliuionem ac noctem eſſe, & rurſus Latonam ac Iunonem eandem eſſe putat. Iupiter autem per æthera ſibi uirtute accipitur. Quid hæc mihi perſtringuntur, cum liceat ipſum audire, ſicut ait in libro quẽ de Platrenſi Dædalo inſcripſit, arcana pandentem theologiæ ſacraria his uerbis: Priſca quidẽ tam apud Græcos, quàm apud Barbaros theologia naturalis erat, rarò fabulis inuoluta, occultè ac myſticè ueritatẽ doctis ſubaperiens, quod carminibus Orphei & Aegyptiorum ſacris, & Phrygia doctrina cõprobatur: maximè autem orgia & immolationes & quæ ſymbolicè in ſacris geruntur, fabularũ ſenſum aperiunt. Nam qui Iunoni ſacrificant, bilem in ſacris nõ adhibent, ſed iuxta aram infodiunt. Nam quoniam uiri ac mulieres coniunctam ſignificant uitam, ea re oſtẽditur, abſq; ira & odio & amaritudine, matrimonium eſſe oportere. quod ſignificatiuum docendi genus in omnibus fabulis eſt. Ita cum Iunonem adhuc uirginẽ ab Euboea inſula, ubi educata fuit, furtim à Ioue ablatam ferunt. & huc deportatam: opacum eis thalamũ à Githarone factum fuiſſe, ac Macridem Iunonis nutricẽ ab eo ſcrutari perhibitam: quia Iupiter in illis locis cum Latona quieſceret, unde poſtea grato animo Iuno eaſdẽ aras atq; templa cum Latona uoluit habere. Iraq; ut etiam Latona nocturna appelletur, apertè tam rebus, quàm Latonæ Nocturnæq; nominibus occultũ, latens & tenebroſum diuinarũ rerum ſignificatur. Alij autem quia ibi latuit Iuno, Nocturnam dicunt appellatã primùm fuiſſe: deinde re iam aperta, Nuptialem. Qui autem naturæ ſecreta ſubtilius per fabulas inueſtigant, hoc pacto Iunonis atq; Latonæ poteſtatem coniungunt. Iuno enim terra eſt, Latona uerò nox. Obliuio enim, quam uerbum hoc græcè ſignificat, in nocte fit, propter ſomnum. Nox porrò nihil aliud eſt, quàm terræ totius umbra quæ radios ſolares eripiẽs, atrum atq; obſcurũ aera reddit. Quòd autem nõ alia eſt Iuno, quàm Latona, inde profectò patet, quia Dianam Latonæ filiam omnes aſſerunt, quam & Lucinã appellant. nomina igitur hæc duo ſunt uni deæ impoſita. Præterea Apollinem Latona, Martem Iuno peperit. Appollinis autem atq; Martis eandem eſſe uirtutem, apertiſsimũ eſt. Mars enim ἄρης græcè appellatur, quòd à regni auxiliũ pugna oppreſſis afferre ſignificat. Apollo uerò uocatur, quod à pallati, id eſt, ab ægrotationibus homines ſoluat atque liberet. quamobrem ardentiſsimas etiam ſtellas, Solem Apollini & nomine Martis appellatam, Marti accommodant. nec abſq; cauſa eãdem deam Nuptialem, & Lucinæ atq; Solis matrem putarunt: matrimonij nanq; finis, procreatio eſt, qui nihil aliud eſt, quàm à tenebris ad Solis lumina progreſsio. Vnde poeta: Cum Lucina, inquit, illum in lumẽ adduxit, tum Solis cernere quiuit fulgorem. Primùm enim à dolore partus liberari per Lucinã, deinde ſolarem aſpici Solem, qui generationis finis eſt, oſtendere uoluit. Sed non eſt ab re, peruulgatiſsimam quoq; fabulam enarrare. Dicitur enim Iunone irata, diſſidenteq; ab eo, mœſtus ea de cauſa nimiũ fuiſſe, quem Alalcomenes indigena docuit, ut alteram ducere ſimularet. ita conſilio eius ex quercu, ſimulachro mulieris cõfecto, quod Dędalam appellarunt, nuptias præparare fingebãt. Nymphæ igitur Tritonides, & uniuerſa Boetia conſluebat: quibus rebus Iunonem cõmotam à Citharone deſcendiſſe. & Platenſium multitudine mulierum ſequente, ad Iouem peruenisſe: ſimulationeq; patefacta, ſumma cum lætitia reconciliatam fuiſſe: honorem autem ſimulacro tantũ feciſſe, ut Dædala nomine ipſius diẽ feſtũ inſtituerit, quod tamen ex zelotypia,

Fabularũ Plutarchi allegoria.

Naturalis philoſophia.

Noctis deſcriptio.

lotypia, quamuis omni anima expers esset, cremauit. Huius fabulæ talis ratio est. Iunonis ac Iouis bella & dissidia nihil aliud quàm elementorũ intemperiem significãt: quæ, nisi certis proportionibus cõtemperentur, natura rerũ soluta, magnã perniciem afferunt. Si ergo Iupiter, id est, calida uirtus ac ignea nimiũ excesserit, siccitate omnia pereunt. Sin uerò Iuno humida, scilicet & uentosa natura, Iouem aspernata superauerit, magna uis pluuiæ delata, diluuio cuncta uastauit. quod illis temporibus factũ, Boetiã maximè regionem proluit, quæ multitudine aquarũ tecta fuisse dicitur. Quarũ quamprimũ tempestate transacta, terræ apparuerũt, deorũ recõciliatio facta fingitur. Prima uerò arborũ omniũ quercus effloruit, quæ nõ modò pijs hominibus, ut Hesiodus ait, uerumetiã diluuij reliquijs opitulata est, cum glãdes ramalia ferãt, & apes cum tegat truncus. His Plutarchus apertissimè nos docuit, mirabilem etiã illã & mysticã Græcæ theologiæ rationem, nihil magni nec dignum philosophia cõtinere. Audisti quippe, per Iunonem modò matrimoniũ, modò terram modò humidã significare substantiã. Didicisti, Dionysiũ nihil aliud quàm temulentiã esse, Latonã noctem, Apollinem Solem, ipsum denique Iouem calidã uirtutem atq; igneã. Turpitudini ergo fabularũ accessit, ut secretior hæc & mystica theologia, nõ ad diuinas quasdã & cœlestes uirtutes, nec ad rationales & incorporales substantias cõducat: sed rursus temulentiã & nuptiarũ opera, & ægritudines hominũ deducat: & quod honestissimũ in ea est, ad terrã, ignem, solem, reliquasq; huiusmodi partes orbis terminetur, nec ultra hæc quicquã afferat. quod etiã Plato nõ ignorauit, qui in eo libro quem Cratilũ inscripsit, nihil ultra uisibiles mũdi partes priscos Græcorum cognouisse, & stellas dictos putasse asserit. Verba eius hæc sunt. Vetustissimos Græcorum, Cœlum, Stellas, Solem, & Lunam, quæ nunc etiã multi Barbarorũ colunt, deos putasse, manifestum est. huiusmodi quidem Græca sunt.

De mystica & naturali theologia Aegyptiorum. Cap. II.

NVnc Aegyptiorũ mysticam theologiã, quæ multo uetustior fuit, uideamus. Osirim & Isim, & Solem & Lunã, e se aiunt: Iouem spiritũ, qui per omnia transeat, Vulcanũ ignem, Terrã Cererem, Oceanum humiditatem, ac Nilum fluuiũ afferunt, cui deorũ generationem attribuunt. Aerem Mineruã appellarunt. quos quandoq; deos, aera dico, aquã, ignem, terrã & spiritũ per uniuersum orbem transire contendunt, & in uarias formas hominũ atq; animaliũ cõmutari, quorũ cognomines apud se homines floruisse, Solem, Saturnum, Opim. Præterea Iouem, Iunonem, Vulcanũ & Vestã, quæ omnia Manethus latius scripsit. Cõpendiolius autem Diodorus his uerbis: Osiris & Isis, Sol & Luna, secundũ Aegyptios sunt, à quibus trinis temporibus, uere, æstate, ac hyeme, inuisibili modo circunductis, mundus gubernatur, & omnia nascuntur, aluntur, & augentur. Tempora quãuis inter se aduersentur, mirabili tamen cõcordia annũ cõficere. Horũ autem deorũ, alter ignis & spiritus, alter humidi & sicci, uterq; uerò aeris naturã producere dicitur, quibus omnia & oriuntur & cõseruantur, ita totũ quidem corpus naturæ omniũ ex Sole ac Luna originem trahere. Partes autem uniuersi, quinq; illas esse, spiritũ uidelicet, ignem, siccũ, humidũ, Aegyptiorũ lingua posuerunt: & spiritum quidem dilecti ad latinã aera, quorũ lingula deos putarũt, & nomina uetustissima, ac prima Aegyptiorũ lingua posuerunt. & spiritũ quidẽ diligenti ad latinã linguã interpretatione Iouẽ appellare possumus, qui cum in animalibus ipsius, ut ita dicam, animalitatis causa sit, quasi parentẽ aliquam rerũ animã omniũ esse putarũt. quibus maximus poeta quoq; omnium attestatur de Ioue dicens: Pater hominũq; deorũq;. Ignẽ uerò Vulcanũ appellarũt, magnũ deũ esse putantes, permultũq; ad generationẽ atq; crementũ cõferre. Terrã porrò quasi uas aliquod atq; receptaculũ eorũ quæ oriuntur existimantes, matrem nominauerunt, cui rei Orpheus cõsentit, dicens: Terra mater cunctis diuesq; Ceres, Humidũ *Terra cunctorum mater.*

midum autem Oceanũ dixiſſe dicuntur: quãuis uerbũ expreſſum latinè, deli- A
ciarum matrẽ ſignificat. Oceanũ autem nõnulli Græcorũ deſignare putarũt.
Vnde poeta quoq; cecinit: Oceanus generatio diuũm. Aegyptíj autem Nilũ
fluuiũ eſſe cõtendunt, cui & deorũ generationẽ attribuũt. Plures enim urbes
in ſola Aegypto, quàm in reliquo terrarũ orbe fuiſſe aiunt à priſcis dijs, Ioue
uidelicet, Sole, Mercurio, Apolline, Pane, Lucina, alijsq; quãpluribus condi
Aer Minerua. tas. Aera Mineruã appellarunt, & filiã Iouis ac uirginẽ putarũt: nam & incor-
ruptibilẽ aiũt eſſe natura, & extremũ uniuerſi locũ obtinere cõtendunt. Qua
propter à uertice Iouis fabuloſe nata fuiſſe Minerua traditur. Tritonã uerò ap
pellatã, quoniã ter in annuo ſpacio, uere, æſtate, hyeme cõmutatur. γλαυκω-
πιν, id eſt, glauculã uocari cõtendunt, non quia, ut nonnulli Græci putarunt,
glaucos habeat oculos, quod nomen ipſum denotare uidetur (inſaniũt enim
qui ſic putant) ſed quoniã aer uiſum animalibus præbeat. Aſſerunt autẽ hos
quandoq; deos totũ orbem peragrare, & hominibus in ſacratorũ animalium
formis apparere: quod & poeta ab Aegyptiorũ ſacerdotibus acceptũ, uerũ eſ-
ſe his uerbis atteſtatũ: Peregrini, inquit, dij ſimiles uirorũ urbes ingrediuntur,
æquitatẽ ferentes. Equidẽ à cœleſtibus dijs, quorũ æterna generatio eſt, Ae-
gyptũ aſſerunt: alios deinde ab hominibus propter beneficia, quę cõmuniter
omnibus cõtulerunt, ad immortalitatẽ trãslatos: quorũ aliqui cœleſtibus dijs
cognomines fuerunt, Sol ſcilicet, Saturnus, Iupiter, quem nõnulli Hãmonem
appellant: ad hæc Iunonem, Vulcanũ, Veſtam, & extremum Mercurium: pri-
mumq; omniũ Solẽ in Aegypto regnaſſe. Hęc Diodorus. Plutarchus autẽ in
libro quem de Iſide inſcripſit, his uerbis utit̃: Sed quaſi ab alio initio plurimo-
rum atq; rudiũ ſententiã cõſideremus, qui dicũt ſic, Aegyptios Oſirim Nilũ
fluuiũ eſſe putare, Iſidi terrę matrimonio cõiunctum, Typhona uerò mari, in
quod incidens Nilus, ſubmergit̃: quemadmodũ Graeci Saturnũ tẽpus, Iuno-
nem aera, Vulcani uerò generationẽ aeris mutationem in ignem eſſe arbitrã-
tur. His dictis, rurſus fabulas ad dæmones refert, & aliter atq; aliter interpre- B
tatur. Operæpreciũ autem eſt, ab his ſciſcitari, utrũ ſimulacra hæc, & ſimula-
crorũ figuræ dæmonũ, an ignis, aeris, terræ, aquæ, aut uirorũ & mulierũ, bru-
torũq; animaliũ formas oſtendant. Nam quoniã cœleſtiũ cognomines mor-
tales exiterunt, ut ipſi aiunt, quos in numerũ deorũ trãslatos exiſtimãt, cœle
ſtium ne formas in ſimulacris imprimunt, an quod ipſe uiſus oſtendit morta-
lium hominũ? Quod ſi ipſi reſpõdere recuſent, res tamen per ſe magna uoce
clamãt, mortales fuiſſe omnes, quorũ ſimulacra conſtituuntur. Plutarchus e-
nim in libro de Iſide, uel qualitatem corporũ deſcribit, ſic dicens: Aegyptiorũ
hiſtoria, flaui corporis fuiſſe Typhona tradidit, Matrẽ albi, ſubnigri Oſirim.
Hęc Plutarchus. Mortales ergo dij illi fuerunt, & interpretatio fabularũ perijt
uniuerſa. Quid enim neceſſe fuit hominũ formas elemẽtis accõmodare, cum
etiam abſq; his colere ea potuerint? utris autem hæ appellationes inditæ pri-
mùm fuerunt? utrum Vulcanus, Minerua, Iupiter, Neptunus, uno nomine de
elementis primò, deinde de hominib. æquiuocè, an ecõtra, hominib. primùm
impoſita ad elementa nominarunt? Pręterea hymni, cãtus, & arcana deorum
myſteria, utrũ elementorũ aut mortaliũ hominũ ſymbolis peraguntur? erro-
res autem, temulentiam, mores, mulieres raptas, & uiros inſidijs cõuolutos,
milleq; huiuſmodi dedecora, quomodo elementis accõmodari potuerunt?
Apertè igitur ex his omnibus mirabilis & generoſa phyſiologia, nihil uerita
tis habere oſtenditur. Sed audi quæſo, quæ Porphyrius etiã in epiſtola ad A-
nebũ quendã Aegyptiũ, de iſtis ſcripſit: Cheremo enim, inquit, & alij omnes,
nihil aliud præter uiſibilia putant, Aegyptiorũ rationem ad unguem ſecuti,
qui nullos alios deos pręter erraticas ſtellas & ſigna, quę orbem replent obli-
quũ: fixasq; ſtellas, quæ oriri atq; occidere cum his dicunt̃, deos exiſtimarũt:
quarũ partes alię, alijs erraticis attributæ ſunt: aſcẽdentem quoq; particulã ac

dominos

A dominos eius, quos ualidos appellant, quorũ nomina & potestates in libris Almenichiacis scripta sunt: ubi ortus etiã & occasus, & futurorũ diuinatio cõtinetur. Vidit enim Cheremo Solem ab Aegyptijs ut creatorem cultum: nec ignorauit, omnia quæ de Osiride & Isíde dicũtur, omnesq; fabulas sacras, aut ad stellas, & ortus & occasus earum. Præterea progressus atq; regressus, aut decrementa crementaq; Lunæ, aut ad solarem cursum, aut ad nocturnum hemisphæriũ, aut ad diurnum, aut ad fluuium Nilum, & omnino ad res causasq; naturales referri, nec ullam de incorporeis eos uiuisq; substãtijs facere mẽtionem. Vnde nostra quoq; omnia, nescio quo insolibili uinculo, à motu stellarum necessariò dependere arbitrantur, quam necessitatem Fatum appellant. Sic omnia stellis attribuunt, quos solos deos & fatorũ dominos existimãtes, sacris & simulacris, reliquoq; deorũ cultu, propitios sibi reddere conantur. Sic præter illa quæ in cœlo uidentur, alios deos, Porphyrio etiã teste, theologia Aegyptiorũ non nouit: creatorem uerò rerũ omniũ non intellectũ, nõ incorporeã quandã substantiã, non uirtutem quandã intellectiuã, sed uisibilem hunc Solem arbitratur. Ad stellas igitur omnia refert, & cũcta fatis, id est, stellarum motui, & aspectibus attribuit. quæ opinio usq; ad hæc tempora ab Aegyptijs tanquã uera defenditur. Quòd si hæc uisibilia elementa mystica Aegyptiorũ theologia deos putat, hæc autem omnia animæ atq; rationis expertia sunt, nec à corruptione omnino aliena: attende diligẽter ad quantã turpitudinem sublimis eorũ theologia decidit, quæ ultra hæc nullũ intellectũ, nullã separatã substantiã pro causa rerũ cognouit. Verùm quoniã ipsi quoq; concedunt, ab Aegyptijs in Græcos theologiã affluxisse, unà cum Aegyptijs Græci etiã redarguuntur. sed de his rebus idem Porphyrius huiusmodi uerba eo scripsit in libro, quem de Abstinẽdo à carnibus animaliũ edidit: Atq; hac peritia, inquit, Aegyptij ad cognitionẽ Dei profecti, cognouerũt nõ ad hominem solummodo Deum peruenisse, nec in hominibus animã solũmodo habitasse, B sed eandem animalia omnia cõtinere. Qua de re tam homines quàm beluas, serpentina simulatq; uolantia quædam in deos susceperunt, & alius apud eos deus. hominis collũ, faciem alius, aliudq; membrũ aliusmodi gerit: & rursus, aliud caput hominis, collũ auis, cæteraq; membra diuersorũ animaliũ conformia possidet. quibus significant, deorũ sententia animalia cõplura, cùm inter se, tum maximè nobiscũ amicè uiuere. Vnde leoni particula quædã Aegyptij dedicata leonina, alia uerò quædã bouina, alia canina nominatur. Virtutem enim quæ in omnibus est his animalibus, quæ à singulis deorũ inuenta sunt, colere statuerunt. Aquã uerò atq; ignem apprimè uenerantur, & in omnibus sacris adhibent, quia maxima salutis humanę causa hæc elementa sunt. Quare ad hunc usq; diem quum sanctissimũ Serapidis templũ aperitur, uniuersus cultus igne atq; aqua peragitur. nam qui dicat hymnos, aquam libat, & ignem tunc ostendit, quando in uestibulo fixus, Aegyptiorum lingua deum exuscitat. Ea uerò animalia magis colunt quæ rebus sacris magis conueniunt. Nam & hominẽ apud Anubim oppidum adorant. Quare quemadmodũ ab humanis carnibus abstinendũ est, sic ab aliorũ etiam animaliũ. Hac illi cumulata sapientia, & diuinarũ rerũ cõsuetudine, quædã animaliũ magis quàm homines à dijs intellexerũt amari, quę Soli maximè cõsecrata putant: quia natura eorũ sanguine & spiritu copiosissimo cõstet. & post pauca: Scarabeũ uerò animal, ait, rerũ diuinarũ indocti abominabantur, quod Aegyptij summopere uenerãtur, animatã solis effigiem esse putantes. Scarabeus aũt omnis, uirilem sexũ habet, & spermate in stercus infuso, pila deinde confecta, pedibus inuoluitur: ueluti Sol cœlũ & mẽsem lunarẽ expectat. Sic de ariete, de crocodilo, de uulture, cæterisq; animalibus philosophant. Ita ex sapientia & religione ad cultũ animaliũ peruenerunt. Hæc de generosa Aegyptiorũ theologia locupletissimus testis Porphyrius scripsit, quos aquam & ignem adorãtes, & unam rationalium

Fatum necessitas.

Aegyptij uenerantur scarabeum.

nalium atq; irrationabiliũ ſubſtantiã animæ dicentes, non iniuria in deorum numerum bruta Aegyptios accepiſſe affirmãt. Quomodo autem ſtultiſsimũ non eſt, immanes beluas ideo ut deos uenerari, quia ſimilem hominibus animam habeant? Nam ſi homines putant, humanos honores eis coferant: nunc autem feris, quas natura rationis expertes fingit, quasq; homines appellare non dignamur, non hominũ honores, ſed primæ cauſæ & appellationem, & gloriã attribuunt. Ad hæc quare mirabilis Aegyptiorũ ſapiẽtia lupos, canes, leones uenerantur, didicimus, nec ſcarabæi miracula ignoramus. Non deridebimus ergo amplius hos deos, miſerebimur autẽ humanũ genus, gratiasq; largitori bonorũ Chriſto reddemus, qui nos à uetuſtiſsima iſta cæcitate, per euangelicã doctrinã ſuam liberauit. Iam enim ipſi etiã ferè omnes Aegyptij ab hoc morbo liberati, uero militant Deo. Habes iam abſolutã Aegyptiorũ, Græcorumq; theologiã, à quibus didiciſti, nihil incorruptũ, eos coluiſſe. Concedatur autẽ eis, uerã fabularũ eſſe phyſiologiã, ſitq; Sol, modò Apollo, modò Oſiris, & Luna, nunc Iſis, nũc Diana, & quæcũq; alia dicere uelint Solem ergo ac Lunã, ſtellas quoq; & reliquas mundi partes, quaſi deos adorare debemus. Ita generoſa Græcorũ ac Aegyptiorum theologia, ad ſublimiora nos perducere fabularũ allegorijs pollicita, ad corpora rurſus deduxit: nec aliud quàm ignem & aquã, & partes mundi colere adhortata eſt. Quomodo igitur Saluatoris noſtri Euangeliũ mirabile nõ eſt, quo Solis & Lunę, totiusq; mundi creatorẽ decenti fide colere, nec elementa corporũ, nec uiſibilia quædã, ſed eum, qui per hæc inuiſibiliter cognoſcitur, creantẽ intellectũ ſolum admirari: ſolumq; adorare didicimus, qui per omnia penetrans cum ſit incorporalis, ſolo intellectu percipitur: imò uerò ineffabilis & incõprehenſibilis eſt. Pãditur autem atq; perſpicitur per ea, quæ facit, quæ producit, gubernat, cõſeruat omnibus inuiſibiliter aſsiſtens, nõ cœleſtibus ſolum, uerùmetiã terreſtribus magnificentiam operum ſuorum per hæc oſtendens, quæ illi deos putarunt.

Quòd iuniores nouæ quædam per fabulas excogitarunt. Cap. III.

VErùm & fabuloſa & myſtica illorũ theologia rebus ipſis refutata, tẽpus iam eſt horum etiam iuniorũ cogitationes inſpicere. Iſti enim qui modò philoſophantur, quæ magno tẽpore poſt Platonem de intelligẽtijs & rerum creatore rectè inuenta ſunt, theologiæ priſcorum attribuere conati, maxima arrogantia fabulas laudant, quorũm phyſiologiam his uerbis Porphyrius edidit: Explanabo quibus fas eſt, procul hinc abeſtote ſceleſti, quos etiam uetuſti celare uolentes, Deum & Dei uirtutes per ſenſibiles ſignificarũt imagines: & ea quæ uiſibilia ſunt, inuiſibilibus ſignificantes figuris & ſimulacris, quaſi ſacris literis magna myſteria tradiderunt. Non eſt autem mirandũ, ſi ligna & lapides à fatuis ſimulacra putantẽ. Similiter enim etiã, qui literas neſciunt, librorũ uolumina, nõ aliud quàm pertextã putant papyrũ. Hoc exordio auditores præparauit. Audias igitur quę progrediens ſcribit: Cũ igitur Deus lux ſit, & ignẽ ętthereũ habitet, nulloq; ſenſu capi poſsit, lucida quidem materia, ut cryſtallo, pariõue lapide, ad cõprehendendum lumen ipſius exhortantur. auro autẽ ignis ille immaculataq; natura intelligitur. Multi uerò nigris lapidibus, inuiſibile illius ſubſtãtiæ ſignificarũt. hominis autẽ formã dijs attribuerunt, quoniã Deus ratio eſt. pulchros fingunt, propter immarceſsibilem illam pulchritudinẽ: diuerſis præterea figuris & ætatibus, & alios ſedentes, alios ſtantes, mares alios, alias fœminas, & uirgines, aut matrimonio coniunctos, diuerſo quoq; amictu ſimulacra conſtituunt, ut diuerſitas deorũ non lateat. Vnde factũ eſt ut omnia candida cœleſtibus dijs attribuãtur, pila & rotũda, omnia mũdo, præcipuè Soli & Lunę, quãuis nonnunquã ſpei atq; etiã fortunę. Circulus autẽ & quæ circularia ſunt ſeculi motui cœleſti, & circulis qui in cœlo eſſe intelliguntur. Circuli autẽ partes diuiſis Lunæ figuris, pyramides uerò & obeliſcos ignis ſubſtantię & dijs olympijs, hac ipſa de cauſa,

ita

ita cõmune quoq; Soli, terræ cylindrũ, ſationi & generationi penem, & propter muliebrem ſexum, figuram triangularẽ. Hæc magnus ille philoſophus. Quid autem turpius, quàm obſcœnitatem idolorum excuſare? quid amentius, quàm auro & lapide, huiuſmodiq; materia, diuinum lumẽ & cœleſtem naturam ſignificari putare? Quòd autem à iunioribus eæ cauillationes excogitatæ ſunt, quas priſci ne ſomnijs quidem uiderunt, quibus ex auro & preciosa materia, imagines deorũ fingere turpe uidebatur, uerba Plutarchi audias: Simulacrorum autem fictio, uetuſtiſsima quidẽ res eſt, quę priſci ex ligno fingebãt. Siquidem ligneum erat, quod in Delo primùm ab Erisichthone Apollini fuit conſecratum. Ligneum etiam Palladi ab indigenis cõſtitutum, quod etiam nunc apud Athenienſes inuenitur. Iunonis etiam ſimulacrum ex ligno apud Samios erat, ut Callimachus aſſerit. Sic enim inquit, deos uetuſti fingebant. Peras etiam ille, qui primus Argolicæ templũ condidit, & Callithiam filiam ſuam antiſtitẽ cõſecrauit. ex pyri trunco ſimulacrũ Iunonis dicitur confirmaſſe. Lapidem enim rem duram & inanem, in deorum effigiem cælare nolebant. Aurum uerò atq; argentum, infœcundę terræ atq; infelicis morboſos colores eſſe putabant. Ebore uerò propter uarietatẽ abuſi ſunt. Hæc Plutarchus. Plato uerò magnis ante eum temporibus non decere ex auro & lapidibus, & ebore, aliaq; materia inani deorum effigies fingere putans, ſic in legibus præcepit: Terra, inquit, & Veſta, ſacra deorum eſt habitatio. ne igitur ex his, cæteris dijs ſimulacra conſtituãtur, aurum autem atq; argentũ inuidioſa poſſeſſio eſt. ebur animam depoſuit, ac ideo ad ſimulacra deorum ineptum eſt. æs & ferrũ belli ſunt inſtrumenta. His apertè refutatũ eſſe Porphyrium, puto. ſed tamen reliqua etiam inſpiciamus. Admiranda, inquit, eſt Græcorũ ſapientia, qui Iouem mundi mentem arbitrantes, quę in ſeipſa mundum
8 cõtinens produxit. Sic à theologia Orphei profecti de eo tradiderunt:

Iuppiter altitonans, ante omnia ſecula primus.
Iuppiter extremus, longa eſt poſt ſecula mundi.
Iuppiter eſt ſummus uertex, atq; infima planta.
Ipſe æternum ſemper ſimul eſt, ac totus ubiq;.
Terra fundus.
Sydereæq; domus rex eſt, & Iuppiter ipſe.
Principium atq; ortus rerum, uis una, deusq;.
Vnus & omnipotens, regali in corpore cuius
Singula pónuntur, tellus, unda, ignis, & aer.
Nox ſimul atq; dies, ſapientia primaq; origo,
Ac iocundus amor. magno hæc in corpore regis
Sunt Iouis excelſi. ceruicem namq; uidebis
Cœli ſuſpiciens renitentia magnaq; tecta.
Hoc caput auricomum flaui de uertice crinis
Stellatum erutilant radij. dehinc aurea pandit
Cornua bina caput, capitisq; ſimillima tauri.
Vnum eſt ortus, occaſus aliud.
Aſt oculi fulgens ingenti lumine Phœbus.
Lunaq; purpureo Phœbi redimita colore
Præſcia uenturi mens conſtat regius æther.
Quam ſtrepitus nullus, nec uis, nec fama, latere
Arcanúmue poteſt, penetratq; per omnia uictrix.
Præterea inuictum corpus ſine fine modoq;
Panditur. aſt humeri magni ſunt pectora lata,
Eſt aer, alas quoq; uenti poſsidet ille.
His ad cuncta uolans, Euro eſt uelocior ipſo.
Tum ſacer antiqua matre ex tellure tumeſcit

Venter,& ex altis consurgit montibus ingens.
Quem medio pontus succingit ritè sonorus.
Vltima præterea terrarum lumina, & ampli
Fundamenta globi,furibundaq; tartara plantas
Esse pedum magni constat rectoris olympi.
Hic dum sub terris cælasset cuncta,deinde
Eximijs repetens in lucem protulit almam.

Vniuersus igitur mundus Iupiter est,animal ex animalibus,deus ex dijs constitutus. Iupiter autem est, inquantum intellectus est, à quo uniuersa producuntur,& qui cuncta creat intelligendo. Hoc igitur modo, theologis de Ioue sentientibus impossibile est, talem eius imaginem fingere, qualem carmina descripserunt. Iouem igitur esse credendum est uirtutem prouidentem atque uiuificam, quam pila & rotundis figuris significabant. nominis uerò simulacrũ ei constituunt, quoniam mens est, qua cuncta seminali ratione producit. Sedere autẽ fingitur, ut stabilis uirtus, atq; incõmutabilis exprimatur. Nuda apertaq; habet superiora, quoniam conspicuus intelligentijs & superioribus est. Inferiora uerò tegũtur, quia occultatur inferioribus creaturis. Sceptrũ leua tenet, quia in his corporis partibus spiritalissimũ uitę domicilijũ inuenitur. Creatiuus enim intellectus, rex spiritusq; uiuificans mundi est. Dextero uerò aut aquilam protendit, aut uictoriã: alterã, quia cæterorũ deorũ dominus, quemadmodũ aliarũ auium aquila est: alterũ, quia omnia sibi subiecta sunt. Hęc Porphyrius. Non est autem ab re diligenter considerare, quis nam Iupiter esse his carminibus affirmatur. Mihi enim nõ alius uidetur quàm hic uisibilis mundus, qui cœlo, æthere, aqua, terra, cęterisq; partibus cõstat. Apertè namq; in ipsis dicitur: Regali in corpore cuius Singula ponunt. & quę sint ista, declarat: Tellus, unda, ignis, & aer, Nox simul atq; dies, sapientia, primaq; origo, Ac iocundus amor. Ad hęc adijcitur, mẽtẽ atq; intellectũ Iouis æthera esse. quod Stoici postea secuti, substantiã, igneam mentẽ esse mundi, & deum esse corpus: nec creatorẽ aliud esse, quàm uirtutem igneã asseruerunt. Hęc enim à carminibus istis eos accepisse arbitror, Præscia uenturi mens constat regius æther. His uerbis manifestè, magnũ quoddam mundus esse animal, declaratur. Quòd cum Iouem appellauerit, ętherem quidem mentem ipsius, corpus uerò reliquas partes mundi, putauit. Sed huiusmodi quidem carminũ Iupiter, interpres autem iste carminũ uniuersus mundus inquit: Iupiter est animal ex animalibus, deus ex dijs constitutus. Ita nullum aliũ quàm hunc uisibilem mundũ significari uoluit. Sic & Aegyptiorum ratio, à quibus Orpheus ista recepit, mũdũ & partes eius Deus astruebat. alia deinde sententia à se adiecit, creatorẽ omniũ Deum, prouidentem quendam intellectũ esse affirmãs. quomodo enim separatum intellectũ in carminibus intelligi dicemus, quem poeta ille siue Orpheus, siue alius, nunquam intellexit? Siue enim à priscis Græcis, siue ab Aegyptijs didicerat theologiam, nihil intelligibile atq; incorporeum tradi ab eis poterat. Siquidem locupletissimus Plato testis est, qui in Cratilo clamat, ut diximus, priscos Græcos eos duntaxat deos putasse, quos modò Barbari Solem, Lunam, stellas, & cœlum. Sed Cheremo quoq; paulo antè à Porphyrio citatus, testimoniũ perhibebat, nõ aliud quàm mundũ & partes mundi deos ab Aegyptijs cultos: nec quicquam ipsos de intelligibilibus & uiuis substãtijs intellexisse. unde igitur poeta ille deũ, qui super omnia est, uniuersi creatorẽ per ipsum uniuersum, & partes eius mentem solũmodo cognoscibilẽ, cognoscere potuit? Rei uerò incorporeæ cognitionem unde habuit? nec certè quicquã incorporeũ ab eo pręceptũ carminib. ostenditur. Creatiua enim mens nec pluribus est constituta partibus: nec cœlũ, sibi caput dici potest: nec ignis, aqua, et terra, corpus ei conficiunt: nec oculi eius, Sol atq; Luna possunt affirmari. Quomodo aũt humores, pectora, terga & mentem creatrix

Mundus est animal magnũ.

A trix mens omnium habebit? aut quomodo æther, mens creatoris dici aut fingi poteſt? Quod igitur hæc cauillatur, carminis huius interpres neminem fugere poteſt? Ego uerò in profundũ impietatis incidiſſe arbitror eum, qui partes mundi, partes Dei putauit: & auſus eſt mundũ & Deũ eundem affirmare: & ad hæc quaſi animam mundi eſſe intellectũ, qui omnia creauit. Non enim pium eſt, coniunctũ mundo creatorẽ, & animam corpori putare. Adeſſe aũt ipſum, uniuerſo mundo prouidere ac gubernare, ſcriptura diuina docet. An nõ impleo, inquit Dominus, ego cœlũ & terrã? Rurſus: Deus ſuprà & in cœlo, & idẽ in terra eſt. Et alibi: In ipſo uiuimus, & mouemur, & ſumus. nõ tamẽ ut partes, nec ſicut in mente animæq; noſtra. ſed ſi oportet ſimilitudine uti, ſacras literas audiamus, Cœlũ mihi ſedes, terra uerò ſcabellũ pedum meorũ, clamãtes. Cõſidera igitur quanto melius & expreſſius hæc dicta ſunt. Nam qui cœlũ ſedẽ appellat, terramq; ſcabellũ, & uniuerſum mundũ prouidentiæ Dei ſubiecit, & ſuper omnia Deũ eſſe ſignificauit. quippe cum neq; ſcabellũ, neq; ſedes corpus ſedentis apellari poſsint, ſed partes eius. Qui uerò cœlum caput Dei, & mẽtem eius æthera, & partes mũdi partes Dei aſſerunt, nec creatorem nec Deũ cognouiſſe redarguũtur. Non enim ipſe ſeipſum creabit: nec mens ipſe poterit dici, cuius mens æther eſt. Quomodo enim Deus erit, cuius terra & cętera corpora partes ſunt res corruptibiles & abiectæ? Si uerò mens Iouis nihil aliud quàm æther eſt, & ſi aer ſubtiliſsimus atq; igneus appellatur æther, (id enim uocabulũ idemq; ipſi ſignificare arbitrãtur) ſuntq; ambo hęc corpora, aer dico & æther: animaduerte quò mens Iouis iam cecidit: & cogita quis nõ mente captus Deũ appellabit eum, cui mẽs corpus quoddam inſenſatum eſt atq; inanime. Quare meritò theologia noſtra negatiuè omnia hæc appellat, quòd ſcilicet neq; cœlũ, neq; æther, neq; Sol & Luna, nec ſtellarũ fulgor, nec uniuerſus ipſe mũdus Deus ſit, ſed opera manuũ eius. Quæ omnia parua quædam & utilia reperiũtur, non dico creatori, ſed intelligibilibus creaturis comparata, quas immortales, & longè corporibus præſtantiores, beatè apud
B Deũ uiuere arbitrãtur. Probè igitur de mundi partibus hoc modo à ſcriptura docentur. Videbo cœlos, opera digitorũ tuorũ: lunam & ſtellas, quas tu fundaſti: & opera manuũ tuarũ ſunt cœli. Et rurſus: Reſpicite in altitudinem oculis ueſtris, & conſiderate quis omnia iſta mõſtrauit. Sed agè, iam reliqua perſpiciamus. Impoſsibile eſt, inquit, talẽ eius imaginem fingere, qualẽ carmina deſcripſerunt. & ideo ei ſimulacrũ hominis conſtituerunt, quoniam mens eſt qua cuncta ſeminali ratione producit: quomodo igitur ſi mũdi, & ſpaciũ eius cœli, aeris, terræ, cæterarumq; huiuſmodi imaginẽ quã carmina deſcripſerunt fingere impoſsibile eſt, diuinæ mentis effigiem fabricati ſũt? Quod enim corpus intellectui diuino ſimilitudinem habebit, cum nec mentis humanæ imaginẽ habere poſſe cognoſcatur? humana enim mens incorporea eſt, atq; ſimplex: corpus autem omne corruptibile, atq; compoſitũ. Quare iure, rationalis atq; immortalis anima & intellectus eius imaginẽ & ſimilitudinem Dei habere dicitur. Immaterialis enim & incorporea, intellectualis rationalisq; per eſſentiã eſt uirtutis, & ſapientiæ capax. Qui ſi humanæ animæ atq; mentis formã & effigiem fingere impoſsibile eſt, quoniã nec ſenſu percipitur: quis adeò ſtultus erit, ut ligneum ſimulacrũ ac effigiem Dei creatoris omniũ ſimilitudinem habere arbitraretur? Natura enim diuina, omnem materiã, & omnia quę percipimus excedit, mente ſolũmodo ac ſanctis animis intellecta. figura uerò Iouis quæ in ſimulacro cõſpicitur, mortalis uiri effigies eſt, nõ quæ totum hominem, ſed peiorem eius partem imitata, expreſsit: nullum enim uitæ atque animæ ueſtigium oſtẽdit. Quomodo igitur uniuerſi Deus, mensq; omnium creatura ipſe Iupiter erit, qui aut in ære, aut in ebore cernitur? aut quomodo pater Herculis eſt, qui ab Alcumena natus eſſe dicitur, reliquorumq; heroum, qui cum homines fuerint mortales, ſuæ mortalitatis argumenta poſterioribus

Nulla effigies Deũ exprimere poteſt.

ribus nõ pauca relinquerũt: ut enim in primo probauimus, uetuſtiſſimi Phœ A
nicum theologi Saturni filium, mortalem ex mortali, & ex Phœnicia origi-
nem traxiſſe, affirmabant. Hæc eadem Aegyptij nunquam negarunt: præter-
quam quod ab Aegypto fuiſſe oriundũ contendunt. Cretenſes quoq; ſuum
fuiſſe Iouem aſſerentes, ſepulchrũ eius magnificè conſtructum, apud ſe oſten
dunt. Atlantij enim, & cęteri omnes qui apud ſe Iouem natum fuiſſe aſſerunt,
mortalẽ nũquam negarunt: resq; ipſius geſtas, mortales enarrant, factaq; mul
ta turpia, omnis petulantiæ plena conſcribunt. Fabularũ uerò priſcis quidem
illis expoſitoribus, modò calida quædam & ignea uirtus, modò ſpiritus qui-
dam Iupiter uidebatur. Nunc autem neſcio, quo modo his iunioribus crea-
tiua mens rerum Iupiter appellatur. Interrogandi ergo ſunt, quem dicunt pa-
trem, auum, atq; proauum iſtius mentis eſſe. ut enim theologia eorum prædi-
cat, Saturni filius Iupiter fuit. & Orpheus ex prædictis carminibus idipſum
confirmabat. Saturnum autem Cœli filiũ fuiſſe nõ negãt. Si igitur Deus om-
nium & intellectus, qui cuncta creauit Iupiter eſt, quem nam dicent eſſe
Saturnum patrem Iouis? & Cœlum rurſus Saturni patrem? Quòd ſi primus
Iupiter omnium eſt, quaſi creator, neceſſe eſt, ſecundos, & poſt eum cæteros
eſſe, qui ab eo creati ſunt. Saturnus enim, quem tempora eſſe uolunt, quoniã
tempora motu cœli conficiuntur, à Cœlo genitus dicitur. Cœli autẽ & tem-
poris ipſius cauſa, eſt profectò mens illa creatrix, quam Iouem appellãt. Qua
re non erit à Cœlo tertius Iupiter. Quomodo igitur tam Aegyptijs & Phœ-
nicibus, quàm Græcis & primis omnibus philoſophis, tertius à Cœlo, creati-
uus iſte intellectus in theologica genealogia narratur? Patefacta eſt igitur hu
ius philoſophi aſtuta fictio. Patebit autem ex his magis quæ ſubijcit, dicens:
Coniugẽ Ioui Iunonem rectè putarunt: ætheream enim atq; aereã uirtutem,
Iunonẽ appellarũt. Nam æther eſt aer ſubtiliſſimus. Iouis certè mentem æthe-
ra eſſe, carmina ſignificarunt. Modò autẽ iſte interpres definiẽdo aera, ipſum B
dicit eſſe ſubtiliſsimũ: corpus autẽ aer, corpus igitur æther. Quare mens quo-
que erit corpus omnium ſubtiliſsimum. Et quomodo corpus atq; mens natu
ra diuerſiſsima, idẽ eſſe intelligentur? Deinde, neſcio quo pacto ſui & car-
minũ oblitus, quibus apertè dicitur, mentem Iouis ęthera eſſe, Preſcia, inquit,
uenturi mens conſtat regi: & æthera Iunonẽ ætheream, & aeream uirtutẽ eſſe
ait. Diuiſione deinde utitur, dicens uniuerſi aeris uirtutem Iunonem: inferio-
ris autẽ, qui lunari luce illuſtratur, Latonã nominari. Latonã enim à latendo
dici, & obliuionem ſignificare: quia cum animæ lunarem orbem deſcẽdendo
tranſierint, diuinarum rerum obliuiſcuntur. propterea etiam Apollinis & Di
anæ dicitur mater, quibus noctis pellũtur tenebræ. Aer etiã hic inferior cum
Lunæ, Solisq; mater ſit, nõ iniuria per Latonam deſignatur. Ego uerò nõ ui-
deo, quomodo aer Solis & Lunæ mater appellari poſsit, cũ ipſe magis à lumi
naribus fiat & tranſmutetur, quàm ab ipſo luminaria. Paululum uerò progreſ
Quid Latona, Rhea et Ceres ſignificent. ſus, telluris uirtutẽ Veſtã appellat, cuius uirginale ſimulacrum, in foco ignis
ſtatuitur: quę uirtus quoniã ferax eſt, mulieris eam ſpecie denotarunt. Rhea
uerò quã Opẽ latinè appellamus, lapidoſę atq; mõtanę terrę uirtutẽ deſignat.
Ceres feracis & planæ. differt enim à Rhea, quoniã Bonam Ioui peperit deã,
ac ideo imago eius ſpicis coronat: & papauera quæ fertilitatis ſymbolũ ſunt,
circa imaginẽ ponũtur. Hic diligenter animaduerte, quomodo deorum ipſi-
usq; Iouis matrẽ, quę Rhea dicitur, ad terrã & lapides detraxit, & eandẽ eſſe
Cereri ait. quibus adiecit: Quoniam autẽ quędam uirtus etiã proiecti ſeminis
in terrã, eſt, quã Sol in hyemali ſolſtitio fouet, Bona quidẽ dea, quã & Perſe-
phonẽ uocant, uirtus ſeminũ eſt. Pluto uerò Sol, qui tẽpore hyemis remotus
abeſt, omnẽ mundi partẽ perluſtrat: idcirco raptam ab eo Proſerpinã dicunt,
quã Ceres ſub terra latẽtem quęritat. Plantarũ autẽ omniũ uirtus Dionyſus
nũcupatur, & Bonę quędã deæ imago germina quędã quaſi ſui ſymbola pro-
tendit.

A tendit. Dionyſius uerò cornua habet, & muliebriformis eſt: promiſcuã uirtutem generationis plantarum ſignificans. Plutonis autẽ raptoris galea caput egitur, quod occulti uerticis ſymbolum eſt. Sceptrum uerò breue quod tenet, inferioris regni ſymbolum eſt. Canis autem eius frugum à terra partium tripartito, in proiectionem, orationem, germinationẽ diuidi notat. Atys porrò atq; Adonis, ad fruges ac fructus pertinere uidentur. Sed Atys flores maximè deſignat, qui antequam ad fructum ueniant, defluunt. Quapropter pudenda ei fuiſſe inciſa dicuntur, quoniam flores defluxi, ſemina non produxerunt. Adonis perfectos fructus ſignificat. Silenus uerò ſpiritalis motus ſymbolũ eſt, qui non parum uniuerſo cõducit: cuius caput candore fulgens, cœleſtis motus. Cæſaries uerò, quæ inferioribus imaginis partibus apponitur, craſſitudinẽ terreſtris aeris ſignificat. Verùm, quoniam uaticinandi etiam quædã uirtus eſt θέμις, id eſt latinè Carmenta uocitata eſt, eo quòd ſtatuta unicuique præcinat, quibus omnibus uirtus hæc inferior colitur: ut Veſta & uirgo ſponte ſua naſcentiũ arborum ferax, ut parturiens nutrix, ut Rhea lapidoſa & mõtana, ut Ceres herboſa, uaticinatrix, ut Themis. Vis aũt ſeminalis, quę in terrã deſcẽdit, quaſi Priapus honoratur: cuius quòd ad ſiccos pertinet fructus, Bona dea: quòd ad plantaria, Dionyſus nuncupatur: ita Bona dea à Plutone, id eſt, à remotiore ac ſub terra immorante Sole, ſementis tempore rapitur. Dionyſus uerò exacta hyeme, quaſi renouatis temporibus germinat, florendi uirtus Atyda, ut diximus, perficiendi. Adonim ſpiritalis Silenum præſidem poſſidet: motio autem eorum, & quaſi quædam extenſio per Bacchũ denotatur. Satyri ueneream omnem uirtutem oſtendunt, quibus omnibus uniuerſa terreſtris uirtus perficitur. Hæc neceſſariò tibi expoſui, ne pulchram horũ philo

B ſophorum theologiam ignorares. Cur autem hæc quaſi dĳ honorada ſunt, quæ ad alimẽta animaliũ Deus produxit? aut cur nobis terreſtris uirtus colenda eſt, quibus cœleſtis & immortalis anima ineſt perſpicax, ſi à ſordibus libera eſt, Dei rerum omniũ creatoris? Cur etiam ſi motus ſpiritalis Silenus eſt, & motiuam uirtutem ſignificat, tum cœleſtẽ candore capitis, tum aeream & craſſiorem prolixitate ac denſitate barbæ (non magno enim honorari cultu uidemus, qui omnibus erat præponendus) cum Adonim atq; Dionyſum, fruges uidelicet atq; plantas diligentiſſimè honorari uideamus? Quis autem non miratur, niſi inſanus ſit, cum turpiſſimi hominũ morbi quaſi Satyri & Bacchus colãtur? Sed non eſt opus pluribus ea confutare, quæ ſponte ſua iacent: exponenda potius cætera ſunt, ne quid arcanum & ſublime nos lateat. Aquarum, inquit, & euectiuam uirtutem oceanum, ſymbolum autem eius Thetym appellarunt: eius uerò aquæ quam bibere poſſumus, uirtus Achelous dicitur, marinæ Neptunus, quam inquantum generare poteſt, Amphitritem uocant. & aquarum quidem dulcium, particulares uirtutes Nymphæ, maris Nereides nuncupantur. Ignis uirtutem Vulcanum dicunt, & in forma hominis ei ſimulacrum conſtituunt. in cuius capite pileus eſt cœruleus, cœleſtis ſymbolum uolutionis, ubi integer ſincerusq; ignis inuenitur. nam qui à cœlo terram delapſus eſt, cum imbecillior ſit, materiaq; indigeat, claudicans fingitur. quã uirtutem in Sole Apollinẽ uocarunt, à radiorũ uidelicet motu: quoniam πάλλω græcè mouere eſt. Nouem autem circa Apollinẽ Muſæ concinunt, ſeptem uidelicet, planetarũ orbes, octaua ſphæra, & hæc ultima, quæ Luna eſt. Laurum ei dedicarunt, quoniã hęc arbos ignea eſt: unde odio à dęmonibus maximè habetur. & quoniam ſi uritur, plurimum ſonat; quod prædicendi uirtutem deſignat. hunc ipſum, quia ægrotationibus medeatur, & morbos pellat, Herculem uocant, & duodecim ei attribuunt certamina, quoniã per duodena ſigna pertranſeat. Clauẽ & leonis pellem accomodant: alterã, ut inæquabilitatẽ motus ſignificent: alteram, quoniam in leone maximè uires ſuas oſtentat. Huius ſalutarem uirtutem Aeſculapius deſignat, cui Bacillũ traditur, ægrotantium

ſuſtenta-

ſuſtentaculum. Serpens inuoluitur animæ, atq; corporis ſignum ſalutare: naturales enim omnes, cæteraq; quidem reptilia, craſsioris dicunt & terreſtrioris eſſe ſubſtantiæ. Serpentem uerò eſſe ſpiritaliſsimum animal aiunt, quòd & imbecillitatem corporis exuat, & ad medicinam perſpicaciſſimum eſſe uideatur: nam & ad acuendum uiſum herbam inueniſſe, et reuiuiſcendi quandam herbam cognoſcere traditur. Ignea Solis uirtus, quæ fructus maturat, Dionyſus nuncupatur. Qua uerò ratione anni tempore circumuolutus conficit, Horus dicitur. Virtus autē eius, qua ex agricultura fructū percipimus, quia diuitiarū largitrix eſt, Pluto eſſe aſſeritur: quæ cum uirtutē etiam corruptiuā
Cerberus. contineat, unà cum Serapide dicitur habitare. Cerberum tricipitem dicunt, quia ſuperioris Solis regiones tres ſunt, ortus, occaſus, meridies. Lunā etiam Dianam nuncuparunt: quæ quamuis uirgo ſit, Lucina tamen eſt, quoniam nouilunij uirtus ad pariendum non parum conferat. Quòd autem Apollo in
Lunæ multiplex uirtus. Sole eſt, in Luna Minerua, qua prudentia deſignatur. Rurſus Luna Hecate dicitur, propter uarias eius corporis figuras, quas à diſtantia Solis ſumere uidetur. Triformis enim uirtus eius eſt: nam nouilunij uirtutem, candidis & aureis ueſtibus, & ardente face ſignificant. Ciſta uerò cum iam media ſit deſignatur, quoniam creſcente lumine, fruges maturat. Plenilunij autē uirtutem ferrugineo colore denotarunt. ramus ei laureus attribuitur, quoniam à Sole ignea ſit, papauer propter fertilitatem & multitudinem animarum, quæ in ea tanquam in ciuitate inhabitant: ciuitatis enim ſymbolum papauer eſt. Arcum habet ut Diana, quoniam partus dolores acuti ſunt. Parcæ quoq; ad uirtutes Lunæ referuntur, Clotho ad generādum, Lacheſis ad nutriendum, Atropos quoniam inconuertibilis dea eſt, (τροπον enim uertere græcè ſignificat) fructuum etiam generatiuam uirtutem, quam Cererem appellant, Lunæ cohibitare dicunt, ad exaugendā uirtutē eius: continetur enim Bona dea lunari poteſtate. Dionyſum quoq; ſibi accōmodant, partim propter cornuum B
Saturni uirtus. productionē, partim propter nubiū locū, qui Lunæ ſubiacet. Saturni autē uirtutem, quoniā tarda & frigida eſt, tempori attribuerunt: quē ſeniorem depingunt, quia tempore uniuerſa ſeneſcunt. Occaſiones autē Curetes ſignificant, & Saturni cuſtodes ſunt. Temporis enim obſeruatio quædā occaſio eſt. Quatuor uerò anni tempora, alia Soli, quæ aeris ianuas aperire dicuntur, alia Cereri attribuimus. Ciſtas quæ ferunt duas, alteram florū, qua uer: alterā ſpicis, qua æſtas ſignificatur. Virtutē uerò Martis, quoniā ignea eſt, atq; ſanguinea,
Virtus Martis & Veneris. bellis præfecerunt, plurimumq; obeſſe atq; prodeſſe putarunt. Venerē generandi uirtutē poſſidere dicunt, ſpermatis & cupiditatis cauſam ei mulieriſq; formam accōmodant, propter geneneratiōnē. pulchrā fingunt, quia Veſper eſt, quę pulcherrima in cœlo ſtella eſſe uidetur: cui Cupido aſſiſtit, propter cupiditatē. Vbera & partes genitales tegūtur, quia ſpermatis & nutritionis hæc membra cauſa ſunt. & ex mari eſſe perhibetur, quod elementū humidum calidumq; eſt, & motu crebro ſpumas eijcit: quæ res ſpermatis ſymbolum eſt. O-
Mercurius orator. rationis autem & interpretandi uirtutem Mercurium appellarunt, qui protenſus atq; rectus fingitur, propter orationis uigorem: quamuis & Dionyſi ſpermaticas uires, quæ per omnia tendunt, ſignificare confirmatur. Sed cum oratio compoſita ſit, aliam in Solem ponunt, & Mercurium appellant: aliā in Lunam, quam nūcupant Hecatem: aliam in uniuerſo, & appellant Hermopin: in omnibus enim ſeminalis uis eſt. Mercurij autem filiū Cupidinē dicūt, quoniam amandi uirtus orationi quoq; attribuitur. Vniuerſi ſymbolum Pana eſſe affirmant: cui cornua dederunt, propter Solem & Lunam: uariam Pan
Deus Aegyptiorum. theræ pellem, propter uarietatem cœleſtium. ſed hæc Græcorum ſunt. Aegyptiorum autem, ait, deorum ſymbola talia ſunt. Creatorem, inquit, Eneph Aegyptij appellāt, cuius imaginem in forma hominis faciunt colore cæruleo zonam tenentē & ſceptrū: cuius in capite pennam ponūt, ſignificantes difficilem

A cilem inuentu esse creatorem, & nemini cõspicuum: uiuificũ etiam & regem, & intelligibili motu circũlatũ. Hic Deus, inquit, ab ore ouũ producit, à quo nascitur deus, quem Aegyptij Phtha, Græci Vulcanum uocant. Significatur autem huiusmodi ouo mundus. Huic idcirco ouis dedicata est, quoniam prisci lactis potu degebant. uerùm mundi quoq; ipsius simulacrum tale finxerunt, complicatos habet pedes, uestem uariam usq; ad talos indutum, auream pilam capite sustinet, partim quia locum non mutat, partim propter uariam stellarum naturam, partim quia mundus ipse rotundus est. Solis imaginem in naui collocant, quæ Crocodilo fertur: ut per nauigium motus in humido, per crocodilum autem potabilis aqua significetur, in qua Solem ferri contendunt. Cœlestis autem atque terrestris, telluris uirtutem Isin appellarunt. ἴσον enim græcè æquale est, unde iustitia oritur. cœlestem tellurem Lunam esse asserunt: terrestrem uerò hanc frugum procreatricem, quam habitamus. Quòd ergo Ceres apud Græcos est, id est Isis apud Aegyptios. Et rursus Bona dea, & Dionysius apud Græcos Isis & Osiris apud Aegyptios. Fructuum enim procreatricem uirtutem Osirim putant: quam fletibus placant, quoniam occasionis tempore in terris occultetur. Designat autem etiam pluuialem Nili uirtutem: uerùm, quandoquidem tellurem terrestrem per Osirim denotant, fœcundam terram intelligunt: quando uerò cœlestem, Nilum esse aiunt. Hunc enim Osirim, id est Nilum, à cœlo defluere arbitrantur: quem etiam deflere solent, lacrymis reuocari uirtutem eius putantes, quæ cæteris temporibus desinere uidetur. Isis autem, quæ secundum fabulas Osiri coniungitur, terra Aegyptia est. Isidos enim maritus Osiris est, qui & frater & filius eius traditur. In Elephantinopoli autem Aegyptia urbe, simulacrum colitur cærulei coloris uiri corpus, caput arietis habens. Arietis igitur caput & facies & caprina cornua quæ habet, coniunctionem Solis & Lunæ in a-

B riete significant. Cær[illegible]us color ei attribuitur, quia lunaris coniunctio humidior est. Secunda uerò Lunæ lux, in Apollinopoli urbe consecrata est: cuius symbolum homo accipitris habens faciem, lancea Typhona interficiens. hoc simulacrum candidi coloris est, qui color ab alio Lunam accipere lumen significat. Accipitris uerò facies à Sole id fieri denotat, unde & spiritum attrahit. Soli enim accipiter dedicatur, qui lucis & spiritus symbolum apud eos est: alterum, propter motus uelocitatem: alterum, quia in altiora uolat, quæ lucidiora inferioribus sint. In mysteriis autem, apud Eleusina antistes, qui rerum sacrarum expositor est, imaginem fert creatoris: ille qui faces tenet Solis, qui stat in ara Lunæ, sacrorũ pręco Mercurij. Castellum autem quoddam est Aegypti, quod Anamis appellatur, ubi homo colitur, qui quę sibi ad sacrificium præparantur, comedit. Quòd autem animalia deos non arbitrãtur, sed imagines & symbola deorũ putant, inde patet, quia Soli & Lunæ boues sacrificant. & in Heliopoli maximus bos et nigerrimus, quem Nineuin appellant, ad imaginem Solis colitur. nam & Solis ardor, nigriora humana corpora reddit. Habet autem caudam ille bos, & totum corpus pilis ad contrariã partem quàm in alijs bobus inclinatis densissimam, quoniam & Sol cõtra totius motum mouetur. testiculos maximos habet, quoniam uenerea cupiditas caliditate uiget. Et Sol seminarium naturæ appellatur. Lunæ taurũ dedicarunt, quẽ Apin nuncupant, nigrum præ cæteris, & signa Solis atq; Lunę habentẽ. Habet enim ex Sole & Luna lumen. Solis symbolum est. coloris nigredo, & qui sub lingua est scarabęus. Lunæ uerò, coloris diuisio. Hęc breuiter à Porphyrij libro, ne quid mystícè Græcorum ac Aegyptiorum theologia nos fugeret, conscribere placuit: quos errores nos fugimus, & transfugas nos predicare non pudet. non enim terrebit me arrogans illa oratio: Explicabo quibus fas est, procul hinc abestote sceleśti. nõ enim nos sceleśti sumus, qui hos errores fugimus: sed qui turpes atq; obscœnas has fabulas, & scarabęos, ac cæteras

Solis imago.

Osiris designat Nilum.

fabulas, ad ſummam theologiæ ſapientiã accipiunt, qui iuxta uocem apoſto- a
licam, cum ſapientes ſe dicant, fatui ſunt inuenti: quoniã incorruptibilis Dei
gloriam in ſimilitudinem imaginis corruptibilis hominis, nec hominis ſolũ,
uerumetiam uolatilium, quadrupedum, & ſerpentum commutarunt.

Refutatio myſticæ theologiæ. Cap. IIII.

VErùm quoniam myſticam & arcanam theologiam ad incorporeas redu-
cit uirtutes, ne uideatur ad has uiſibiles mundi partes diuinum cultum
referre: conſideremus ne omnia ſibi rurſus labantur, cum una diuina uirtus,
non multæ colendæ ſint. nam quemadmodũ quamuis multæ partes & mem-
bra unius corporis ſint, non tamen tot animæ, ſed una in homine uno anima
eſt: ſic & in uniuerſo putandum unum quidem ex una materia eſſe mundum,
plurimis partibus conſtantem. cuius non multæ, ſed una eſt creatiua uirtus ue
ri Dei, uirtus & ſapientia. Illud autem ridiculum eſt, quòd etiam Aegyptiorũ
nugas, ad incorporeas trãſtulit uirtutes: oblitus Cheremona illum ab eo pro-
ductum, qui præter hæc uiſibilia, nullum alium ab Aegyptijs cultum fuiſſe
Deum teſtabatur: & omnia in res naturales, nihil in rem corpoream illos tra-
duxiſſe. Cur igitur cum ipſi Aegyptij incorporeas & uiuas ſubſtantias, nullo
ſe modò colere clament, friuolas has inuentiones excogitaſtis? & uniuerſali-
ter quidem omnia ſic refutantur. Particularum autem non difficilis redargu-
tio eſt. Nam ut Aegyptiacas nugas præteream, quis mentis compos non de-
ridebit has Græcorum phyſiologias? Si enim Iupiter ſecundum eos, nõ ignea
illa uirtus atque ætherea, ut teſte Plutarcho, priſci putabant, ſed ſupremus
ipſe intellectus rerum omnium creator & uita eſt: quomodo Saturnus pater
eius erit, per quem tempus ſignificari uoluit? Ops autem quo pacto mater,
quam interpres iſte lapidoſam & montanam uirtutem eſſe aſſeruit? Iunonem
uerò aera eſſe dicens, neſcio quomodo, & ſororem & uxorem creatoris intel-
lectusq; uiuifici eſſe affirmat. Latona rurſus, ſi quaſi quædam obliuio ſit, quæ
animas ad inferiora hæc lapſas conſequatur: quomodo hæc obliuio Solis & b
Lunæ mater erit? Apollinem quippe atque Dianam Latonæ liberos ad So-
lem & Lunam traduxit. cur autem Opem & Cererem, id eſt ſecundum ipſum
lapidoſæ atque montanæ telluris, & planæ ac æqualis ſymbola colendas eſſe
putat? Cur Dionyſium præterea & Atym & Adonim generatiuam ſcilicet
plantarum uirtutem, aut immaturatæ defluentium florum, aut perfecti fru-
ctus ſymbola, tanquam dij colendi ſunt: cum humanum genus ad uſum, cu-
ius omnia hæc à creatore producuntur, multo atque multo illis honorabilius
ſit? Hoc modo & reliqua facilè redargues. & ſi diligentius conſiderabis, mi-
randam impudentiam eorum duces, qui Solem modò Apollinẽ, modò Her-
culem, deinde Dionyſium ac Aeſculapium dicere non uerentur. Quomodo
enim idem pater & filius ſimul, id eſt Aeſculapius erit, atq; Apollo? Quomo-
do autem Sol Hercules eſt, cũm Alcumenæ mortalis fœminæ filius Hercules
perhibeatur? Aut quomodo furore Sol exagitabitur, & liberos incitatus inte
rimit ſuos, quod Herculem feciſſe omnes fatentur? Sed duodecim, inquit, cer
tamina, duodecim cœleſtia ſigna ſunt. Quis igitur Euryſtheus excogitabitur,
qui Soli hũc certandi laborem inuitò imponat? Quomodo autem ad Solem
quinquaginta heſtiades, & captiuarum reliqua multitudo, quibus omnibus
Herculem conueniſſe fabulantur, reduci poterunt, præſertim cum mortales
liberos, ab illis Herculem ſuſcepiſſe confirment, à quibus Herculeum ge-
nus tractum per longa tempora ſucceſsione durauit? Quem porrò eſſe Cen-
taurum dicent, cuius ſanguine cruentatam ueſtem Soli Deianira obtulit, un-
de ſuccenſus furore dicitur fuiſſe? Verùm non Herculem, ſed Dionyſium eſſe
Solem ponamus? Quæ igitur eum genuit, ſiue Semele quædam, ſiue Perſe-
phone? quomodo autem Dionyſius iſte & Sol ſimul erit, & germinandi mi-
randa uirtus? quam autem dicemus multitudinem mulierum fuiſſe, quę cum

Diony-

A Dionysio militauit? quæ uerò Solis erit Ariadne? Quare autem nõ omnium quæ à terra nascuntur, sed uini solũmodo largitor Dionysus? qui si Aesculapius & Sol est, quomodo à Ioue turpissimi causa quæstus fulmine percutitur, iuxta Pindarum sic de ipso dicentem:

Aurum illi nimium, preciosaq; munera curæ.
Horrendum inde pater diuorum concitus ira,
Contorsit fulmen, animamq; è corpore uulsit.

Asclepiadũ uerò genus, quod multis seculis in Græcia floruit, unde nam ortum est è terris? Sit sanè, uerisq; ac certis rationibus in Solem & Lunam, & reliquas partes mundi fabulæ transferantur: ergo rursus creatore relicto, falsõ creaturas co luerunt. Quòd si non partes mundi, sed inuisibiles creatoris uirtutes, quibus omnia replet, omnibus adest, omnia gubernat & cõtinet, colere se dicent: quare non proiectis fabulis, sicut impijs atque turpissimis, ad ipsum uerum & unum Deum conuertuntur? Hoc enim facere debent. non autem quasi mente capti, uenerabilem Dei appellationem creaturis ascribere, nec in profundis ita se ipsos tenebris claudere, ut intus se Deum inuenturos confidere uideantur: nec in simulacris & inani materia diuinas honorari uirtutes putare: nec sanguine ac nidore quasi res gratas creatori offerre, à quibus omnibus liberatos oporteret, tanquã ueros philosophos magna uoce prædicare, nõ hæc se uisibilia, sed inuisibilẽ solummodo creatorẽ admirari, & inuisibiles atq; corporeas eius uirtutes inuisibiliter colere, non incendẽdo ignem, aut arietem, aut taurum sacrificando, non sertis & simulacris, sed pio animo & recta de Deo sententia & uirtute, quæ ut possibile homini est, ad Dei nos adducit similitudinem. Sed nullus unquam Barbarus, nullus Græcus ante doctrinam Saluatoris nostri hanc ueritatem cognouit. Saluator autem noster solus omnes undiq; gentes Euãgelica prædicatione ad uerã religionem
B conuocauit. Sapientes autem huius seculi, omnia se scire iactantes, cum Deũ cognouissent, non ut Deum glorificarunt, aut gratias egerunt, sicut Apostolus ait: sed obtenebratum est imprudens eorum cor. & dicentes se sapientes, stulti inuenti, creaturas non creatorem colentes, qui est benedictus in secula. Post enim longã philosophiam & mysticam, imò uerò impiam theologiam, à physiologia sua deiecti, multitudini cõferuntur, & multorũ errores simulacris sacrificando adaugent. Quare patet, pudore uictos turpitudinem theologiæ suæ physiologia cælare uoluisse, cum opere fabulas cõprobent. Quod mihi mirũ nequaquam esse uidetur, cum & ipsos deos uideo fabulas cõtemnere non posse. Quippe operæprecium est, Apollinem ipsum & Aesculapium audire quid de se ipsis dicant. Sic ergo Apollo, teste Porphyrio in libro quem de responsis scripsit, de se ipso edidit:

Cum Latona graui partus, oppressa dolore,
Commotiq; essent gemini intra uiscera diui,
Stabat terra, aer stabat, fixa insula, robur
Accepit, fluctus etiam mitescere ponti
Cœpere, arcitenens uatesq; exiuit Apollo.

Aesculapius quoq; de seipso sic edidit:

Natus ego ex sacra trica, aui tota medendi
Ars, cui sese omnis pariter sapientia debet:
Quem mater peperit compressa ab Apolline magnum
Illum Aesculapium diuũm numeroq; receptum.

Mercurius autem sic de se ipso clamat:

Sum Ioue Mercurius, Maiaq; Atlantide natus.

Formas etiã suas ipsi describũt, ut ex hoc Panos oraculo apertè mõstratur.

Exoluo Pani mortalis uota bicorni.
Deliciasq; Deo pariter bipedi capricruro.

Non ergo uniuersum ipsum Pan est, sed dęmon quispiam talis uidelicet, qualem seipsum hoc oraculo descripsit: non enim uniuersus mundus hæc carmina edidit. Mercurius etiam quomodo interpretatiua oratio dici potest, cum Maiæ Atlantidos filium se fuisse fateatur? & Aesculapius quomodo Sol erit, qui se tricensem fuisse affirmat, & à mortali se muliere natum non inficiatur? Quomodo autem cum sit Solis filius, Sol ipse erit? Solis autem & mortalis cuiusdam mulieris filium se appellans, quomodo non erit ridiculus? Apollo etiamsi Sol est, quo pacto in Delo insula genitum se à Latona prædicat? Hæc obijcienda eis tunc maximè censeo, quando impudenter Saluatoris nostri uirgineum partum deridere audent: præsertim cum non à poetis ista, sed ab ipsis dijs dicta sint. Cum igitur & poetæ fabulose theologiam tradiderint, philosophi physiologicè fabulas intelligant, dij uerò ipsi apertè, qui & unde fuerint, oraculis suis declararint: manifestum scilicet est, quia dijs credendum est, uel quia dij sint, uel quia unusquisque melius quàm cæteri sua cognorit. Quòd si ita est, philosoporũ physiologiæ falsæ omnino inueniuntur. Sin uerò philosophi ueritatem assequuntur ipsorum deorum, de seipsis testimonia falsa relinquentur. Sed illud forsan quispiam obijciet, quia responsum Apollinis philosophorum sententiæ conueniens hoc modo inuenitur:

Sol & Osiris item Dionysus Horus Apollo:
Rex & item retinet lucis, qui & noctis habenas:
Qui uentos, qui dat imbres, qui tempora mutat,
Stellarum summus rex immortalis & ignis.

Idem ergo dij, & poetarum fabulas, & philosophorum sententias, comprobantes, pugnantia de seipsis confirmant. Nam si mortalem sibi matrem ascribit Apollo, & patriam unde oriundus fuit sponte fatetur, quomodo Sol erit? quod si Sol est, quomodo Delos insula, patria, & mater Latona? hæc enim uera esse, ipse Apollo respondit. Præterea si Apollo Sol est, quomodo hęc de seipso cecinit? Vtrum Sol de cœlo in aliquem hominem descendit, & hæc de se cecinit? Sed non est possibile talem tantamq; substantiam homini se subijcere. An intelligentia & uirtus illa, quæ in ipso est? Sed nec illam anima hominis unquam suscipere potuit. Eadem utemur ratione de Luna: quamuis potestatem, quæ in Luna est, Hecatem appellantes, & malignorum spirituum originem putantes, cum ad amorum obscœna inuocent ministeria, concedendum eis fortasse uideatur. Quomodo autẽ & Pluto & Serapis in Solem referuntur, cum malignorum spirituum princeps esse Serapis prędicetur? ex quibus omnibus mystica philosophorum theologia, falsa & cauillatoria uniuersa uidetur. Oraculorum autem omniũ autores dæmones esse malignos, qui nonnunquam fabulas, nonnunquam philosophorum sententiam ratam faciunt, ut & illos derideant, & hos maiore arrogantia perdant, quis non uiderit?

LIBER QVARTVS.

Theologiæ tria genera apud gentiles.

HIS itaque dictis, iam tempus est in hoc uolumine tertiã partem gentiliũ theologiæ percurrere, quam Ciuilem appellant. Nam quoniam in tria genera theologiam partiuntur, in fabulosum, quod etiã historicum appellant, poetis maximè attributũ: in naturale atq; mysticũ, quod philosophi approbarũt: & in ciuile, quod in singulis ciuitatib. cõsuetudine ac legibus defensatur: estq; de duobus primis partibus in superioribus libris expositũ: Tempus iam est tertiã quoq; portionem, quã ciuilẽ appellant, testimonio semper ipsorũ utentes redarguere. Continentur igitur in hoc tertio genere oracula, responsa, curæ morborũ in hominibus pijs: & ecõtra, electi uel aucti morbi in

A bi in impijs, quarũ omniũ rerũ periculũ feciſſe, dicentes piè ſe deos colere, nos uerò impiè facere affirmant, qui tam manifeſtas uirtutes contemnamus, leges patrias tranſgredientes, quas oportet unumquemque ſeruare, ut nemo debeat res nouas temeraria cura ſcrutari: præſertim cũ à legibus capitalis pœna aduerſus eos decernatur, qui ſecundum leges & cõſuetudines patrię, deos non uenerantur, ſed primum quidẽ & fabuloſum theologiæ genus, & ſecundum naturale ſcilicet ac allegoricũ, unuſquiſque ſicuti placet, inquiunt, interpretetur ac reprobet. Tertium autẽ quod ſingularium legibus ciuitatũ comprobatur, nec poeta quiſquam, nec philoſophus moueat, niſi uelit tanquam impius iure patrio puniri. Ad hæc igitur nobis dicendum, ratioq; reddenda, quare Saluatoris noſtri Euangelica prædicatio omnium gentium huiuſmodi legibus contemptis, ad uerum ſui cultum nos reuocat.

Quòd hominum artificio reſponſa reddi quiſpiam non temerè diceret. Cap. I.

QVales igitur eas uirtutes, quæ in ſimulacris habitant, dicere oportet? Vtrum bonas & uerè diuinas, an econtra? Hoc enim modo mihi nunc placet eos interrogare. nam alius fortaſſe non ita faceret, ſed nullam omnino uirtutem in ſimulacris eſſe contenderet, & hominum malitia arteq; malefica omnia fieri probaret. Reſponſa enim ipſa ad decipiendos auditores ab aſtutis & cautis hominibus ambiguè ad utrumlibet euentum eſſe acutè compoſita. Miracula uerò quæ ſimulacris attribuunt, natura rerum fieri: multa enim genera eſſe herbarum, multa lapidum, ſecreta quadam & multis ignota natura inſita morbos quoſdam pellentia, quoſdam inducentia: alia enim contrahere atque denſare, alia diſtrahere & rarificare, tendere aut omnino mutare & ſaluare, nata eſſe. quod alia breui tempore, alia longo efficiunt, & alia in longum durãt, alia citò diſſoluuntur: ita nonnulla conſeruantia ſanitatis inueniuntur, nonnulla econtra morbos inducunt. Multa etiam lucem Lunæ ita ſequuntur, ut

Miracula in idolis facta.

B ſimul cum ea creſcant atq; deſcreſcant. Animalia igitur nonnulla, plantæ, lapides, aromata, magnas uirtutes inſita ſibi natura poſsident, ad quæ omnia poſitio quoq; locorum multum cõducit. Inſtrumenta etiam ipſis ad huiuſcemodi artem multo antè præparata, & miniſtros eis eſſe multos diceret, qui per ciuitatem uagantur inueſtigantes, cuius rei quilibet egeat, ut intelligant quid petiturus à Deo uenerit, propterea ex adytis & penetralibus & profundiſsimis plerumque ſpeluncis reſponſa ferri, ut & tenebræ ipſæ nonnihil conferant, & nonnulli lateant in cauernarum receſsibus nuncij atque miniſtri, ad quæ omnia uidelicet non parum ſuperſtitio & opinio faciat hominum. Præterea multitudinis inſcitiam & eorum aſtutiam, qui hæc peragunt, nõ parum poſſe, qui uel uoluptate capiant interrogantes bona ſpe ſibi propoſita: uel ſi nonnulla cõiectura, quid euenturum ſit conſequi potuerunt, apertè, ut in cæteris credantur, mala prænuncient. Sin uerò nihil coniecturis inuenitur, ambiguitate ita fallunt, ut redargutionem effugere uideantur. Multa uerò etiam contingere alijs quibuſdam cauillationibus adhibitis. nam & cantando nonnunquam peragere quædam uidentur, & inaudita quædam nomina inuocant, ut diuini uideãtur. Maximè autem multos decipi, cum aliqualiter docti ſint, quos ipſa reſponſorum mirabilis compoſitio, & uerborum elegantia, & orationis grauitas ſimul & ambiguitas adeò trahit, ut diuina eſſe facilè credant. Ex illis autem reſponſis, quæ ambitione dicta non ſunt, ſed quadam futurorum coniectura clarius prolata multa, imò uerò penè omnia falſa inuenta ſunt. unde ſi quod etiam inuentu rerum comprobatum fuerit, caſu potius quàm ratione id accidiſſe, credendum. Quæ, quamuis pauciſsima ſint, feruntur tamen in primis, & lapidibus inſculpta permanent. Quæ autem falſa fuerũt, penè innumerabilia, eorũ nullus meminit, neq; illud animo uoluit, bellorum & ſeditionũ hæc reſponſa deorũ cauſam fuiſſe plerumq;. nec etiã eo tempore, quãdo Græcia florebat, & dæmonum ſuperſtitio in ea uigebat, clarum

quid & utile facinus prædictione deorum factum unquam fuisse. In calamita- A
In calamitatibus dij suos deserunt. tibus enim bellorũ nihil prouidentes dereliquerũt eos, quos in summa bellorũ pericula responsis impulerunt, quod loco suo planius faciemus, probabimusque multos ab illis in bella iniectos, nec utiliter unquam responsum, sed ambiguitate, qua ignorantiam suam tegebant, delusos deceptósque fuisse querentes. Multa enim etiam tuipse ab historijs colligere potes, quibus sæpenumero salutem & uitam ægrotantibus promittentes, & quasi dij credi ti, ac diuinæ prædictionis magna exacta mercede, euentu ac morte languentium patefacti sunt, malefici quidam uiri non dij fuisse. Quid autem oportet dicere, quòd ciuibus suis isti fastidici nunquam profuerunt: & eis, qui longè ueniunt, ignoti que sunt, mirabilia promittunt? cum certè oporteret ciuibus magis suis quàm alienis deos propitios facere. Sed quia peregrinos ignorantes malitiam suam, facile decipiunt, ciues autem suos longi temporis periculo doctos decipere non possunt: hoc ita fit, sic uniuersam rem istam humanæ inuentionis opus fuisse quispiã affereret. unde ab omnipotenti iam Deo cum templis & simulacris deiecto, omnino putrescit. Vbi enim est oraculum Delphicum, quod magna religione ab hominibus colebatur? Vbi Apollo, Pythius aut Clarius? ubi Dodonæus Iupiter? Delphicum quidem oraculum terà Thracibus cõcrematum fuisse traditur, nec unquam ab Apolline calamitas illa prædicta. Idem de Capitolino Ioue Ptolemæorum temporibus fuisse audiuimus, quando Vestæ quoque templum exustum fuit. Magna uerò illa effigies Iouis, quam decus quasi uniuersæ Græciæ dicunt fuisse temporibus Iulij Cæsaris, in Olympicis certaminibus, fulmine diuinitus icta, flagrauit. Antiquioribus etiam temporibus, Capitolinum arsisse templum fertur, & Pantheum fulmine dissectum atque dirutum narratur. Serapis quoque sacrarium in Alexandria similiter arsisse non ignoramus. Quæ omnia ab ipsis gentilibus conscripta tenemus. Quid igitur mirum est, si alijs prodesse non B
potuerunt qui ab extremis seipsos periculis non defensarunt? Illud aũt quod maximo argumento est ab hominibus hæc, non ab alia uirtute fieri non prætermittam. Nam multi uatum atque aruspicum non solum priscis, sed etiam nostris temporibus tormentis in iudicio coacti, uniuersam rem suis inuentionibus fieri ediderunt, à quibus modos quoque artificij exquisitius patefactos non ignoramus, qui tanquam seductores & malefici uiri, ultimo supplicio secundum leges affecti sunt, quæ res adeò claræ sunt, ut neminem lateant. Non enim deiecti quidam & ignobiles, sed alij generosam istam philosophiam pallium induti, & supercilium eleuantes profitebantur. Alij primates Antiochenæ ciuitates fuerunt, & illi maximè qui aduersus ueram Christi religionem multa conati sunt. Nec fumus nescij philosophum quoque illum & uatem similia in Mileto passum interijsse. Quibus omnibus in unum
Quæstus excogitauit miras impostoras. collectis, nõ dubitabit forsan aliquis dicere, nec deos, nec dæmones hæc oracula constituisse, si seductorũ atque improborum hominũ ad turpes quæstus excogitationem fuisse. Quam opinionem multis etiam Græcis, & illis maximè, qui nominatissimi Philosophi fuerunt, placuisse non ignoramus. Nam Peripatetici homines, Cynici, atque Epicurei sic sentiunt, quos ego idcirco summopere admiror, quia nati & educati moribus corruptissimis, & à parentibus tam deos quàm oracula reuereri docti, sua sponte potuerunt ab erroribus illis emergere, adeò ut scribere quoq; ausi sint, non modò falsa, uerumetiam inutilia, & multorũ detrimentorũ causam oracula esse. Quorũ scripta cum penè infinita sint, unius testimoniũ mihi nunc sufficit: qui cum Chrysippus à prædicatione deorum fatalem uim confirmare uellet, sic aduersus eum cõscribit redarguens, quia malè responsis deorum, quę ut plurimùm falsa sunt, fatũ esse ostendat. Audias igitur quid ipse ad uerbum scribit, ad hæc alia quoque ratione in his quæ de fato conscripsit Chrysippus utitur. Non enim possent,

inquit,

a inquit, prædicationes uatum ueræ esse ac certæ, nisi fato fierent: uniuersaq; ratio multo uanior est quàm cæteræ. Quasi enim uerum atque concessum esset, ueritatem in responsis deorum contineri: quasiq; id manifestum sit, omnia fatis fieri. Ex hoc intulit: Videmus autem omnino contrarium aperte: namque patet, plurima ex oraculis mendacio ac fraude cõposita: uerùm Chrysippus ex alterutris hæc comprobauit. Omnia enim fatis fieri inde ostendit, quia uaticinatio sit. Vaticinationem uerò esse inde probat, quia omnia fatis fiunt: quo probationis modo nihil uanius excogitari potest. Quòd si nulla responsa euentu rerum uera fuisse contendat, quia perpaucissima illa sunt, patet non uaticinij certitudine, sed casu sic accidisse, quòd nullam esse uaticinij artem ostendit. Nec enim arcu aut funda artificiosè uti eum dicemus, qui cum sæpius atque sæpius telum proiecerit, semel aut ad summum bis uel ter ad signum peruenerit, cum penè infinities longissimè à signo abfuerit: nec ille certè medicinam tenet, qui cum multos interemerit, uix tandem unum à morbo liberauit. Nulla enim scientia uel ars dicitur, quæ omnia uel saltem plurima ad debitum finem nõ deducat. Quòd autem omnia ferè falso uates isti prædicant, uniuersa uita hominum testis est: & isti ipsi maximè, qui uaticinandi artem profitentur, quos manifestè uidemus, cum sibi aliquid agendum utile imminet, scientia & consilio eorum uti diligenter, qui rerum peritiam habere putantur. Verùm, quod uaticinatio nulla sit, in alijs plenius approbabimus, ea etiam afferentes, quæ hac de re Epicurus conscripsit. Nunc autem illud, quod diximus, confirmandum non esse, scilicet artis, sed casus ueritatem oraculorum. Cum enim non semper neque plerunque, sed rarissimè aliquid assequimur, nec scientia, nec arte, sed casu & fortuna id factum dicimus, si uocabulorum potestates rectè rebus accommodamus

Ars uera nunquam fallit.

Inutilem esse diuinationem. Cap. II.

b ADhæc etiam si concederetur uera esse responsa, uaticinandiq; artem nõ fictam, fatata quidem esse omnia probè sequeretur: utilem uerò esse diuinationem hominibus, nullo modo hinc demonstraretur. Summopere nanque uaticinationes Chrysippus laudat, tanquam humanæ uitæ perutiles. Sed quæ nam utilitas sequeretur, si futura omnino mala prędiscas, cum nullo modo cauere possis? Nam quæ fatata sunt, nemo euitare potest. nulla igitur utilitas, imò uerò & dolor inde sequitur: mœror enim propter futura mala hominum, animos perturbat. Nec uerò ecõtra, tanta ex prædictione bonorum lætitia homines afficiuntur. Non enim tantũ solent homines expectatione bonorum gaudere, quantum timore malorũ exagitari. Præterea mala nobis imminere, nisi audiamus, nullo modo cogitamus, bona uerò humanum genus expectare solet, propter naturæ mirabilem ad ea inclinationem. Ita fit, ut bonorum nunciatione, non magnopere augeatur lætitia. imò autem nonnunquam etiã minuatur, si maiora sponte sperauimus, quàm uaticinio prædicuntur. Malorũ autẽ prædictione, quoniã præter spem sæpenumero annuciantur, uehementer turbemur. Verumetiã, si hæc ita non se haberent, neminem tamen lateret, nullam esse in diuinatione utilitatem. Quòd si quis dicat ideo ipsam cõferre hominibus, quia futura mala prædicit, nisi caueamus, is fatorũ uim abstulit: siquidem nostrarũ uirium est cauere, & nõ cauere. Quòd si necessariò id quod fieri quispiã contendat, ut fati necessitas uniuersa cõplectetur, sic diuinationis cõmoditas nulla erit. Fiet enim omnino quod fatatũ est, etiãsi omnibus oraculis prædiceretur. Oedipoda quidem & Alexandrum Priami filium, ipse quoq; Chrysippus asserit, nõ potuisse à parentibus interimi, quãuis summopere id facere studuissent, ut malum quod ab illis sibi futurũ erat, effugerent: sic nec diuinatio, nec studiũ eis suum profuit, propter fatorum necessitatem. Hæc ille, Tu autem illud semper probè teneas, Peripateticos, ut di-

Fati nulla euitatio.

ximus, Cynicos atq; etiam Epicureos, Græcos homines atque philosophos, A
& Græciæ moribus à pueritia educatos, & inquisitioni ueritatis maximè deditos, oraculorum responsa omnia tanquam inania contempsisse. quod certè nequaquam illi fecissent, nisi apertissimè rem falsam omnino uiderent. Plurima huiusce modi colligere, in animo non est. Nam quamuis magna istorum copia sit, non tamen hoc pacto, quia scilicet hominum inuentione, ac acuta excogitatione oracula penitus constent: sed sicut incœpi, aliqua uirtute fieri hæc non inficians, respondere constitui. Non enim parum huius loci refutatio euangelio conducit. Nam si omnes simul Græci atque Barbari ante aduentum Saluatoris nostri Deum uerum ignorasse, & à malignis dæmonibus in morem cæcorum fuisse ducti ostendentur: quomodo non magis euangelicæ dispensationis mysteriũ admirabimur, quo undiq; à seductione & oppressione dæmonum liberati sumus? Ex illo enim tempore ad hunc usque diem, cum ipsis simulacris atq; tẽplis cuncta ubiq; oracula iacent, ac pro eis oranda & hymnis efferendi uerũ Deum & Saluatorem nostrum, ecclesiæ in medijs urbibus euangelicæ doctrinæ uirtute in toto orbe cõditæ sunt, ubi animis pijs & cultu uirtutis fulgentibus secundum salutaria & diuina præcepta quotidie ab omnibus gentibus, hostiæ quæ solę Deo placẽt, Deo saluatori nostro offeruntur. Quibus cum simul etiam illud ostenditur, non temerè nos, uti multi putant, superstitionem à parentibus traditam contempsisse, sed uero certoq; iudicio ueritatem euangelicam amplecti. Sed de his hactenus. tempus enim est iam, ut propositum negocium capiamus.

Diuersæ gentium theologiæ. Cap. III.

IN quatuor igitur genera exquisitissimi facultatis theologi, non theologiæ modum quendã, ut insuperioribus, sed quasi subiectum ipsius partiuntur. In primis enim Deum patrem omnium atq; regem locandum putant: deinde aliorum deorum multitudinẽ sequi contendunt: tertio loco dæmones, quarto heroas ponunt. quos omnes lucem esse & appellari autumnant, præter malignos dæmones, qui tenebræ appellantur. Dæmones enim alios bonos, alios prauos arbitrantur: & hos ita primum locum in malis obtinere, quemadmodum Deus in bonis, ita rebus diuisis dijs quidem cœlestia, & usq; ad Lunam habitacula tribuerunt. Dæmonibus autem regionem Lunæ atq; aeris, animis terrestria & inferna. deinde præcipiunt cœlestes, quos & æthereos deos appellant, summa esse religione colendos. post eos bonos dæmones, tertiò heroum animas, extremò prauos dæmones placandos aiunt. Hæc uerbis partientes, opere malignas dæmonum uirtutes solummodo colere inueniuntur. Consideret enim unusquisque, quales iam putari oporteat eas uirtutes, quæ idolis coluntur, deos ne, an dæmones, & utrum bonos dæmones an proteruos? Quod facilè facere poterit, si diligenter his libris attendet. Ignorare autem non oportet, nullum dæmonem à diuina scriptura bonum appellari: neq; deum alium esse uerè atq; propriè, præter unum qui omnia creauit. Virtutes autem bonas, quæ creaturis connumerantur, nec deos, nec dæmones, sed Dei angelos & spiritales ministros, potestates diuinas, archangelos, alijsq; nominibus pulchrè accõmodatis nũcupat. Dæmones autẽ si nominis potestatẽ dicere licet, non quia dæmones sint, quòd latinè scientes dicere possumus: sed quia δαήμονες soleant, pulcherrimè appellauit. Id autem latinè tum timere, tum terrere significat. Absurdum certè omnino est, bonas & malas uirtutes, quæ nullam operationis similitudinem habeant, eadem appellatione confundere.

Demones æthereí dij.

Porphyrius de Philosophia responsorum. Cap. IIII.

VIdeamus igitur, quæ nam uirtutes oraculis & responsis præsunt, ut impietas gentilitatis omnibus pateat. nec à me ipso quicquam afferre in animo est, ne criminandi ansas præbeã inimicis: sed testimonijs (quod adhuc

feci

A feci)eorum ipſorum in medium productis, totam rem peragam. Cum autem innumerabiles ſint & philoſophi, & hiſtorici, illum idoneum magis propoſito meo iudico, qui & dæmonibus maximè amicus fuit, & multa noſtris temporibus aduerſus nos mendoſiſsimè conſcripſit. Hic enim gentilium penè omnium deorum ac dæmonum naturam maximè inueſtigaſſe, & ſummopere falſitatem defendiſſe uidetur. Hic igitur in libris, quos de Reſponſorum philoſophia conſcripſit, Apollinis ac reliquorum deorum & bonorũ dæmonum illa reſponſa collegit, quibus putauit, & uirtutem ſuorum dæmonum oſtendere, & cæteros homines ad uerum, ut ipſe dicit, dæmonum cultum impellere poſſe. Ex iſtis igitur reſponſis, quæ ab ipſis electa ſunt, quæq; quaſi ueriora memoriæ tradita, operepretium eſt totam hanc rem conſiderare atq; cognoſcere quales nam ſint eorum autores. Sed primùm illud uideamus, quomodo in exordio librorum iureiurando affirmat, nihil ſe falſi allaturum: Conſtantibus, inquit, atq; firmis hominibus, quia bonitate deorum atq; dæmonum, ſpem ſalutis hauriunt, nihil addens, nihil auferens hæc tradere oportet. Nam & ego deos ipſos teſtor, nihil ad reſponſorum ſenſum aut addidiſſe, aut detraxiſſe, niſi forſan uerbũ aliquod correxerim: magisq; impietatem timui, quàm futuram ſacrilegij pœnam. Colligemus autem in his libris multa, quæ ad ueritatem dogmatum pertinent, & diuinationis negocium non omnino contemnemus. Nam & ad ſpeculationem harum rerum conducit, & ad bene uiuendum hortatur. Quam autem utilitatem hic labor afferet noſter, illi maximè cognoſcent, qui cum ueritatem magno labore quæſiſſent, uota ſepius fecerunt: oraruntq; ut autoritate docentium deorum uiſione dignati, poſſent à dubitationis uexatione liberari. Huiuſmodi uſus exordijs obteſtatĩ poſteà, ne ad multos libri efferantur, his uerbis: Tu uerò caueas ne lucri, aut inanis gloriæ gratia, ſceleſtis & indignis hominibus hęc tradas. non enim paruum tam tibi qui edes, quàm mihi qui tibi credidi, periculum imminet. His autem

Margaritã non proijcienda ante porcos.

B ſolummodo hæc communicanda ſunt, qui uitam ad animæ ſalutem direxerunt. Nam & ipſi diĳ non apertè, ſed ænigmaticè hominibus iſta tradiderunt. Reſponſa deinde Apollinis colligit quibus non ſolum dæmonibus & infernis uirtutibus, uerumetiam cœleſtibus animalia eſſe ſacrificanda præcepit Apollo. Cum idem ipſe in alĳs demones non deos eſſe affirmet, quibus gentiles cæde animalium ſacrificabant: nõ enim fas eſſe animalia deorum gratia interficere. Sed primùm Apollinem ipſum audiamus, qui de cultu & ſacrificĳs deorum ſic per reſponſa homines inſtituit:

Hæc age, qui nutu diuorum ingreſſus amice es
Huius iter uitæ: mactanda eſt hoſtia cunctis
Multa deis, ſeu qui terram, ſeu qui mare uaſtum,
Aera ſeu qui habitant, latum ſeu qui æthera, ſeu qui
Alta colunt cœli, ſeu qui infima regna barathri.
Quæ quibus obſeruanda modis ſint, ſingula dicam,
Tu memori conſcripta animo mea dicta teneto.
Terna quidem diuis cœleſtibus hoſtia, & ipſa
Candida mactanda eſt, terna & terreſtribus atq;
Atra eadem. gaudent porrò & capiuntur apertis
Terreſtres aris: foueas cum numina contra
Expoſcunt atro imbutas inferna cruore.
Nec placeat niſi quæ terræ mandetur humata
Hoſtia, mel uerò nymphę atq; liquentia uina
Offerri lætantur. ac ignem accendier aris
Quæ circumuolitant terram ſibi numina quærunt.
Imponiq; atrum corpus, tum thura ſimulq;
Inĳcier ſalſas fruges, & dulcia liba

Hæc

Hæc facito, uerùm quibus est data cura profundi A
His ipso semper fer sacra in littore, totum
Proijceq; in fluctus animal: cœlestibus autem
Extremas reddes partes, atq; igne cremabis.
Quod supereſt, propone tibi, dapibusq; reserua.
Sudet odoratis crassisq; uaporibus aer.

Deinde hoc Apollinis oraculum exponit, dicens: Cum igitur & terrestres & inferni dij sint, omnibus istis atras quadrupedes offerendas iubet. Modus autem differt. nam terrestribus quidem super aras, infernis autem in foueis mactandas esse hostias præcipit. Aeris autem uolatilia dicit offerenda corporibus holocaustis, & sanguine ad aram circūducto, uolatilia etiam marinis: sed uiua in fluctus proijcere mandat. ita omnibus dijs præterquam terrestribus uolatilia immolari possunt. Sed marinis solummodo nigri coloris uolatilia, quare cæteris alba offerenda sunt. Cœlestibus uerò & æthereis bestiarum, quas albas esse uult, extremitates ait consecrandas, reliquas autem partes comedendas. Ex his enim solummodo comedere oportet, ex alijs uerò minimè. ita quadrupedes & terrestres terrestribus sacrificanda sunt: simili namque simile gaudet Ouis porrò terrestre animal est, & idcirco Cereri gratissimum: atra uerò, quia & terra naturaliter tenebrosa. Tres autē simul, quoniam terrestris corporis tria sunt symbola: & super aras terrestribus, quoniā super terram uersantur. Cæteris uerò dijs idcirco uolatilia sunt offerenda, quoniam uniuersi mouentur: in motu enim semper maris aqua est: cuius atræ sunt hostiæ, quoniam & cæruleus color aquarum. Alba uerò aeris, lucis enim receptiuus aer est. Cœlestibus autem atq; æthereis extremitates dat cōsecrandas, quoniam leuiores reliquo corpore sunt, quorum sacrificijs communicare oportet. quia cum alij dij arcere mala soleant, cœlestes bona nobis largiuntur. Hæc mirabilis ille philosophus in libris Responsorum conscripsit. B

Ritus sacrificiorum à gentilib. obseruati.

Redargutio prædictorum ipsius Porphyrij. Cap. V.

AGè iam uideamus quemadmodum contraria omnino in eo libro posuit, quem de Abstinendo à carnibus animalium conscripsit. Ibi enim primùm nihil sacrificandum, neque incendendum censet. deinde opiniones aliorum reprobat, asserens non esse deos illos, qui cæde animalium gaudent. Sceleſtissimam enim esse brutorum etiam animalium cædem, & abominabile non solum Deo primo, uerumetiam cœlestibus & diuinis uirtutibus. Ita Apollinem suum redarguit, qui etiam cœlestibus animalia esse offerenda responsis suis iussit. Theophrasti quoque autoritate utitur, cui placuisse ostendit non dijs, sed dæmonibus duntaxat esse sacrificandum. Quare si quis Theophrasti & huius ratione acquiescit, Apollo etiam ipse non Deus erit, sed dæmon. cæteriq; omnes, quos Deos gentilitas dicit, quibus ubique animalia immolantur, dæmones erunt, & dæmones pernicioſissimi. Nam si cædes & immolatio hæc animalium sceleris & abominationis secundum ipsum pleniſsima est, quomodo erunt boni, qui hac re summopere gaudent? Quòd si non solum animalia, uerumetiam crudelitatis cumulo homines etiam mactari offerriq; sibi cupiunt, quomodo apertissimè sceleſti & inhumani non erunt, nihilq; aliud quàm pernicioſissimi dæmones? quomodo iure nos accusabimur, qui omnino impium esse putamus, sanctissimam Dei appellationem atq; uenerationem immundis spiritibus attribuere? Solum enim creatorē illum omnium Deum adorare didicimus, nihil terrenū & mortuū, sed integritatem animi, & castimoniam corporis, rectam scientiā & ardentissimā fidem, offerentes: quam ad extremum usq; spiritum intemeratā auxilio Saluatoris seruabimus. Sed uideamus, quibus ostēdit rationibus, nec Deo, nec diuinis uirtutibus terrenum aliquid offerendum, aut incendendum esse. Aliena enim hæc ait ab omni sunt pietate, nihil enim materiale inueniri

Oblationes Christianorum.

A poteſt, quòd immateriali Deo non ſit obſcœnum: ideirco neq; oratio ei quæ uoce proferatur conuenit. ſed nec interior oratio, ſi animæ uitio contaminatur. Silentio autem ſancto, & cogitatione integra, ab omniq; morbo remota eum colimus: ſic illi & coniungimur, & ſimiles, ut poſsibile homini eſt, effi cimur, mundiſsimam ueritatem quaſi ſacram hoſtiam ei offerentes. ita hymnis Deũ laudamus, ita ſalutẽ ac impaſsibilitatẽ animi requirimus. Sacrificium enim Deo eſt, alienæ ab omni uitio mentis ſpeculatio: uirtutibus autem que circa ipſum ſunt, diiſq; intelligibilibus, hymnos oratione offerre poſſumus. Primitias enim offerre omnes ſolent, earum rerum quas acceperunt, & quibus alitur & continetur ſubſtantia noſtra. Quemad modum igitur agricola fructuum primitias offert: ſic homines oportet mundæ inuentionem mentis intelligentiis offerre, gratias agentes, quia hæc nobis tribuerint, & quia nos mentemq; noſtram ſpeculatione ſua contineant atque nutriant iuuantes, conſulentes, & ad ſalutem nos noſtram reducentes. Hęc Porphyrius, quibus ſimilia in libro de Sacrificiis, de primo ac magno Deo Tyaneus ille Apollonius conſcripſit: Sic ergo, inquit, maximè dicentẽ aliquis curam de rebus diuinis ſuſcipiet, propitiumq; habebit Deũ, ſi Deo primo, qui unus eſt, & ab aliis omnibus ſeparatus, poſt quem longo interuallo reliqui cognoſcuntur, nullo modo ſacrificet, nec ignem incendat, nec ſenſibiliũ ei aliquid offerat, nullius enim rei eget, non dico à nobis, ſed nec ab intelligentiis ipſis. Non eſt autem in terris, nec in aere quicquam, cui non inſit aliqua obſcœnitas. Meliorem igitur ac ſuperiorem rationem atq; orationem ei offerre debemus. Sic autem appello eam, quæ non ore profertur, quæ illi offerenda eſt. Nam ab optimo atq; pulcherrimo rerum omnium, per optimum ſimiliter atq; pulcherrimum omnium bonorum noſtrorum (intellectus uerò hic eſt organo non indigens) bona nobis petenda ſunt. ſic Apollonius: Sed Porphyrium rurſus Theophraſti teſtimonio utentẽ audiamus: Gliſcente pauliſper, inquit, iniquitate animalium crudelis immolatio ſuſcepta eſt: adeoq; creuit, ut ad cacumen iam maledi-
B ctionis peruentum ſit, iugulatis hominibus, & ſanguine aris humano cruentatis. Ita dęmones concitati iuſtas pœnas ſumpſerunt. Alij nanque hominum omnino impij facti ſunt, nullos deos colentes. alij malos deos uenerantur, quos humana meliores natura non putant. Non ergo animalia immolanda ſunt, ſed illa quæ immolata nihil omnino ulli officiunt. Innocens enim immolatio atq; ſancta penitus eſſe debet. Si uerò quiſpiam obijcet ita uſui noſtro animalia diuinitus eſſe conceſſa, quemadmodum & fruges terræ: ſciat, animalibus cæſis nonnihil noxæ committi. Priuantur enim anima uiolenter, non ergo ſacrificanda, præſertim cum ut ipſo nomine oſtẽditur, res ſacra ſit: ſacer autem homo nõ eſt, qui ex alieno gratias refert. Nec enim fruges, ſi aliunde per uim acceperis, offerre fas eſt. Non enim aliorũ iniuria Deus placatur. Quòd ſi ablatæ fruges offerendę non ſunt, multo minus animalia ui anima inde ablata offerenda ſunt, præſertim cum anima multo nobilior frugibus ſit: qua qui animalia priuat, magnopere peccat. Præterea, ſi primitias quaſdam ex animalibus diis offerimus, cuius rei gratia id facimus? utrum honoris? quis nam honor hic poteſt eſſe, qui ab iniuria originem trahit? an potius dedecoris & uituperationis? Non poſſumus quippe negare, non iniuſtè agere, cum animalia nihil iniuriantia interficimus. Sed neq; hac uia gratiæ diis referendæ ſunt. Qui enim beneficij gratiam retribuit, non maleficio id peragit. Non enim magis tribuere uidebitur, quàm ſi rem à uicinis raptam, in gratiam & honorem retribueret. ſed neque gratia impetrandi cuiuſdam boni. nam qui alterum lædendo exorare Deum putat, is ingratum ſe futurum oſtendit. Quare nec ſpe futuri beneficij animalia immolanda ſunt, præſertim cum non ſit poſsibile ita hæc agere, ut Deum lateant. Si ergo rei alicuius cauſa immolandum eſt, nullius autem rei gratia id faciendum oſtenditur: relinquitur profectò, nequa-

quam

quam immolandum esse, & maximè cum nulla re dij indigeant, sed animum A
hominis respiciant: illudq; sibi sanctissimũ sacrificium sit, rectam de his ipsis,
& de reliquis rebus habere sententiam. Mens igitur sancta & anima omnis
passionis expers, optimę primitię Deo sunt. Apertè igitur omnibus his iuxta
summos Græcorum philosophos patet, nullo animantium litari posse: iniu-
stumq; ac obscœnum esse cæde animalium Deum credere fore propitium.
Quare non Deus, nec dæmon quidem bonus, sed seductor & mendax fuit,
qui nidorem carnium & libationem sanguinis petijt. Et in eodem libro ipse
Porphyrius: Non ignorat, inquit, cui curæ pietas est, nihil animatum dijs of-
ferri, sed dæmonibus, aut bonis, aut malignis.

Quòd omnes dæmones mali sunt. Cap. VI.

QVoniam igitur alios bonos, alios malos dæmones putat, agè iam uide-
mus, certisq; rationibus approbemus, malignos esse omnes dæmones:
quamuis gentilitas loco deorũ eos ueneretur. Quod quidem hoc modo de-
mõstrare conabimur: Omne quod bonum est, non prodesse non potest. & e-
contra, quod malum est. Dęmones autem & dij gentilium Saturnus, Iupi-
ter, Iuno, Minerua, & similes, ac inuisibiles uirtutes, quæ in simulacris & per
simulacra operantur, non solum brutorum immolationibus animaliũ, quod
iniustum & abominabile Theophrasto & Porphyrio esse uidetur, uerumetiã
cæde ac sanguine hominum summopere gaudent. quomodo igitur boni dæ-
mones isti erunt, & non sceleśti atque perniciośi spiritus?

Quòd homines sacrificabantur dæmonibus usque ad tempora Saluatoris. Cap. VII.

INcipiamus igitur latius ostendere, quantus error, quantaq; impietatis pu-
tredo humanũ genus ante Saluatoris nostri tempora detinebat: quæ, post-
quam incœpit Euangelium in orbe terrarum prædicari, minui sic cœpit, ut
Adriani temporibus in morem Solis, euangelica iam coruscante doctrina, a- B
pertissimè dissoluta sit. Gentilium ergo ipsorum (ut adhuc fecimus) uocibus
ad declarandam priscorum temporum pestem utemur: quæ adeò animos ho-
minum inuaserat, ut quasi dæmoniaci & à perniciośis profectò spiritibus agi-
tati, liberorum sanguine sceleśtas placarent uirtutes. Ita pater unicum filium,
dilecta mater filiam dæmoni, tanquam ouem sacrificabant. Ita genus homi-
num, quod humanum esse natura cognoscitur, ad furiosam immanemq; cru-
delitatem à dæmonibus impellebatur. quæ ita se habere non modò apud Bar-
baros, uerumetiam apud Græcos, omnis historia plena est. Nam & Rhodij
hominem Saturno sacrificabant. quam rem magis tẽporibus posteà mitiga-
re uolentes, mortis supplicio aliquem damnatum ad Saturnia usq; conseruа-
bant, quem in ipso festo uino grauatũ immolabant. In Salamine uerò insula,
quam antiquissimis temporibus Coroneam uocabant, usque ad Diomedis
tempora, Agraulæ Cecropis filiæ homo cædebatur. Postea uerò in templo
Palladis Agraulæ ac Diomedis (unum enim trium fuit) Diomedi homo im-
molabatur. qui ab adolescentibus ter circum aram ductus, tandem à sacerdo-
te hasta percussus, & in rogo impositus cremabatur. Quam rem Diphilus rex
Cypri Seleuci temporibus abominatus, non hominem, sed bouem Diomedi
sacrificari statuit. Dæmon autem ille quicunq; fuerit, non inuitus bouem pro
homine suscipiebat. Ita non multum interesse inter immolationem hominis
atque bestiæ uidetur. Manethus autem historicus, apud Aegyptios in Helio
poli homines immolatos fuisse, in libris de Pietate testatur. quem morem A-
mosis improbauit. Sacrificabantur uerò Iunoni tres in die, quos inquirebãt,
si mundi essent, quemadmodum postea uituli. Cereos autem offerri pro illis
tres Amosis iussit. Dionysio etiam Omadio apud Chios appellato, homo cru
deliter discerptus sacrificabatur. Lacedæmonios etiam, Apollodorus scribit,
hominem Marti sacrificare solitos, & Phœnices bellorum aut pestilentiæ ca-

Rhodij facinorosos offerebant.

lamitati-

a lamitatibus amiciſsimos Saturno ſolebāt immolare. quod omnes qui eorum hiſtoriam ſcripſerunt teſtantur, maximè autem Sachoniato à Philone Biblio in græcam linguā, ut in ſuperioribus dictum eſt, traductus. Hiſtrius quoque, qui Cretenſem hiſtoriam collegit, Curetas ſcribit Saturno antiquitus pueros ſacrificaſſe. Sed Pallas, qui optimè omnium mitræ myſteria edidit, ſic hac de re ſcripſit: Immolationes autem hominum imperatoris Adriani temporibus ubique ferè ceſſarunt. Immolabatur enim prius in Laodicea Syriæ Palladi uir go, nunc autem cerua. & Arabes ſingulis annis puerum immolantes ſub ara ſepeliebant. omnesq; Græci communiter antequam in bella exirent, ut Phi- larchus hiſtoricus tradidit, hominem immolabant. Prætereo Thracas, & Scy- thas, cęteraq; priſca. Verumetiam nunc quis ignorat in magna urbe Latini, lo uis ſolennitate hominem immolari? & uſque ad hunc diem non in Arcadia ſolum Pani Lycęo, nec in Carthagine Saturno: ſed omnes cōmuniter homi- nes cum dies ſtatutus aduenerit, quo ſacrificare hominem ſolebant, aram ſan guine hominis ſpargunt. Philo etiam, qui Phœnicum hiſtoriam conſcripſit, his uerbis in primo utitur libro: Morem, inquit, priſcis in magnis calamitati bus atq; periculis fuiſſe, ut ciuitatis aut gentis princeps, dilectiſsimum ex li- beris ulciſcenti dæmoni, quaſi redemptionis præmium traderet, & ſic tradi- tum myſticè iugularet. Sic igitur Saturnus rex regionis, quem Phœnices Iſra elem uocant, qui poſteaquam hominē exuit, ad Saturni ſtellā adductus eſt. cum ab Anobret nympha unicum haberet, atq; chariſsimum filium Iahid, à re ipſa dictum (ſic enim etiam nūc Phœnices unicum filium appellant) quia ma- ximo atq; periculoſiſsimo bello ciuitas premebatur, regio indutum ornatu ſuper conſtructam, ad hæc præparatamq; aram immolauit. Non iniuria er- go eximium dicemus illum Clementem in libro, quo ad ueritatem gentiles adhortaī, his uerbis iſta deploraſſe: Crudeles immanesq; hominū hoſtes dij

b ueſtri ſunt, qui non ſolum armentia lætantur ueſtra, uerumetiam modò per cōtentionem certaminis, modò per cupiditatem uictoriæ animis ueſtris con citatis ad uoluptatem ſuam immolationes hominum poſtulant: qui multis nonnunquam ciuitatibus atque gentibus tanquam communes peſtes & ful mina incidentes non ceſſarunt atrociter homines uexare, quouſque ſangui- ne hominū placati ſunt. Ariſtomenes enim Neſenius Ioui, quē illi appellant Ithometem, trecentos ſimul ſacrificauit: in quibus Theopompus etiam Lace dæmoniorū rex fuit nobilis ſcilicet ac regia hoſtia. Tauroſcythæ autem quoſ- cunq; aduenas ceperint (capiunt autem multos, qui fluctibus & tempeſtate ad eos depelluntur) Dianæ ſtatim immolare ſolent. quæ ſacrificia tragicè in ſcena Euripides decantauit. Monuimus uerò in libro Miraculorum colle- ctionis, in Pelle ciuitate Theſſalica, hominē Achiuum Peleo & Chironi ſin- gulis annis immolatum fuiſſe, ut narrant. Lyctij etiam (Cretenſes autem iſti ſunt) Ioui hominem immolabant, ut Anticlides ſcripſit. Lesbi quoq; Diony- ſio, & Phocenſes Dianæ, alteros Doſcida, alteros Phitocules hiſtorici homi- nem immolare ſolitos cōſcripſerūt. Herechtheus uerò Atticus & Macharius Romanus filias ſuas, alter Proſerpinæ, ut Demarathus in primo tradidit, al- ter defenſori Dæmoni, ut Dorotheus in quarto Italicarum rerum expoſuit, immolare nō dubitarunt. Per humanos uerò dæmones. quomodo enim non ſceleſtiſsimi ſunt, & illi qui tanquam Saluatores inuocantur, & iſti qui ſalutē ab inſidiatoribus petunt, litareq; putant deis hominum iugulo? nec enim ho micidij crimen effugiunt, etiam ſi Ioui hominem offerāt. Cur igitur ô pruden tiſsimi belluas fugimus? & ſi fortè urſam, aut leonem, aut ſerpentem uidimus, ſtatim reſilimus, ut poeta omnium maximus ait:

Retroq; pedem cum uoce repreſsit:
Improuiſum aſpris ueluti qui ſentibus anguem
Preſsit humi nitens, trepiduſq; repentè refugit

Animalia loco hominū tandē oblata.

Iahid unicum.

Attollentem iras,& cærula colla tumentem. A

Pernicioſos autem dæmonas,fraudulentos & peſtes hominum manifeſtè uidentes,à quibus liberi etiã ueſtri ad cædẽ petuntur,nõ fugitis? Hæc ille. Ego autem etiam Dionyſium Halicarnaſeum uirum Romanæ hiſtoriæ ac Italicæ peritiſsimum,huius ſceleris teſtem adducam, qui in primo de Antiquitate Italica, Iouem & Apollinem,quoniam decima hominum immolata non fuerat,magnas Italis calamitates induxiſſe his uerbis ſcribit:Nullus in arboribus fructus,inquit,ad maturitatem uſque permanſit,ſed immaturi omnes defluebant. nec ſpicæ ſemine replebantur, nec herbæ pecori ſufficientes germinabant:fontes quoque ipſi alij bibi non poterant, alij æſtatis tempore deficiebant: & aut mulieres abortum patiebantur, aut nati pueri manci & diſcerpti erant. Cætera quoque hominum multitudo ægrotatione ac morte crebrius quàm ſolebant uexabantur. ſciſcitantibuſq; ipſis,quid in deos commiſiſſent,quidq; facturi,ut ab his peſtibus liberarentur: reſponſum fuerat, quia cum impetraſſent quæ petierant,non reddiderunt omnia quæ uouerunt.Sed maiora adhuc debent:quæ ſi reddiderint,conquieſcent. Pelaſgi enim & Aborigines nihil ſibi terra producente uouerunt Ioui atque Apollini,ex naſcituris decimam ſe partem immolaturos.Ceſſauit igitur poſtea talis calamitas. & illi fœcundiſsimo rerum uſi prouentu,decimam naſcentium omnium partem ſacrificabant. Hæc Mirſinus Lesbius non Pelaſgos aut Aborigenes, ſed Tyrrhenos paſſos fuiſſe narrat. Reſponſo igitur recitato, magna omnes ambiguitate tenebantur. Senior deinde quidam aliarum rerum primitias dixit rectè dijs conſecratas fuiſſe, nullam autem ex hominibus partem,quam dij maximè diligunt eſſe immolatam. Quare calamitatibus ſemper, inquit, uexabimur, niſi ut cæterorum animalium,ſic hominum primitias ſacrificabimus.Hanc ſenis orationem cum alij probarent, alij plenam inſidiarum putarent, ſciſcitari rurſus per oracula placuit,ſi hominum decimam ſacrificare dijs B gratum eſſet.Deo autem annuente,magna ſeditione uexati ſunt, & tunc primùm primates ciuitatum & reliqua multitudo atroci ſuſpicione,ne dolo iſta primates facerent commota, ſciſsi atque diuiſi ſunt:migrabantq; multi, imò uerò quaſi amentia furentes pellebantur, & pellebant:multiq; ciuitates deſtitutæ penè fuerunt. Sequebantur enim fugientes filios qui genuerunt, & fratres cognati, & propinqui propinquos. ita ex Italia fugientes, Græciam & Barbariam repleuerunt. quod malum non paucis annis Italiam uexauit. Nam & ciuitatum principes tum ſeditionem timentes, tum religioni ſatisfaciendum putantes,ab adoleſcentibus, qui ad iuuentam in annos proueniebant, primitias diligebant. Et paulo pòſt: Aſſerunt autem Saturno in Italia, priſcis temporibus ita ſacrificatũ fuiſſe, quemadmodum apud Carthaginenſes antequã urbs eorum dirueretur. Celtæ uerò ad hæc uſque tempora & occidentaliores ferè omnes homicidio ſacrificant. Hercules autem fertur primus in Saturnino ara ædificata intemeratas hoſtias immolaſſe: ac legem qua homines ſacrificabantur,reuocaſſe.& ne quaſi,patrio ritu neglecto,ſuperſtitione inani incolæ turbarẽtur,ſimulacra pro uiuis hominibus, quos in fluenta Tyberis proijciebant hoſtiarum ornata,modò in Tyberim immittere docuit.quæ res à Romanis temporibus quoque noſtris idibus Maijs diligenter fieri ſolet. Ea enim die pontifices animalibus primò ſecundum leges immolatis,uirgineſq; ueſtales,prętores,alijſq; ciues quos ſacris adeſſe fas eſt,triginta ſimulacra hominum,quæ Argiuos appellant,à ponte ſacro in Tyberim demittunt.Hæc Dionyſius.Diodorus uerò conſentanea iſtis in uigeſimo hiſtoriæ uolumine, de Carthaginẽſibus ac Agathocle tyranno Siciliæ,poſt mortẽ Alexandri Magni primi Ptolemæi temporibus obſeſsis,his uerbis conſcripſit:Dicebant autem Saturnum illis iratum fuiſſe, quoniam prius ipſi excellentiores ex filijs ſuis ſacrificabant,Poſtea uerò clam emptis infantibus atque

Hercules hoſtias humanas damnauit.

edu-

A educatis, liberorum loco immolabant. Cumq́, diligenti facta inquisitione, multi ex suppositis inuenirentur sacrificari, facile animis induxerunt, ut crederent ad obsessionem urbis hostes idcirco diuinitus missos fuisse, quoniam priscos deorum honores non seruarent. Itaq́ deos placare studentes, ducentos ex nobilissimis adolescentibus publicè sacrificarunt. Trecenti uerò alij, quoniam suspectos se esse uidebant, sponte se tradiderunt. Erat autem apud eos ænea Saturni statua magnitudine mirabilis, cuius manus in terram extensæ ita erant in gyrum, ut qui ad eum prouenire adolescentes cogebantur, in ingentẽ foueam ignis repletam inciderent. Iure igitur Hæbræorum scriptura reprehendit eos, qui moribus patrijs contemptis, hæc imitati sunt, dicens: Immolabantq́ filios atque filias suas dæmonibus: infectaq́ terra est in sanguinibus, & contaminata in operibus eorum. Arbitror iam per ea quæ dicta sunt satis patere, non bonorum dæmonum inuentionem fuisse priscam illam, & primam simulacrorum institutionem, & uniuersam religionem gentilium, sed pernicioſorum omnino atque sceleſtorum. Itaque uerus profectò inuenitur propheticus ille sermo, Omnes dij gentium, dæmonia. Apostolicum etiam illud quo dicitur, Quia quæ gentes sacrificant, dæmonibus non Deo sacrificant. Et certè si quid boni in deis gentilium esset, amatores profectò iustitiæ salutares & benefactores hominibus essent, nec humano sanguine gauderent. Sed responsis & omnibus modis à cæde humanum genus repellerent.

Qualis Saturni statua.

Quòd mali dæmones ad omnia flagitia & facinora homines impellebant. Cap. VIII.

QVòd uerò maligni ad ista dæmones humanũ genus intruserunt, quamuis per seipsum pateat: tamen inde quoque apertius uidebis, si adulteria & fornicationes gentilium, quæ usque ad hunc diem in Heliopoli, Phœ-
B nice, multisq́ alijs in locis peraguntur, in mentem tibi ueniant: quasi enim primitias quasdam dijs debitas, turpissimas huiusmodi operationes in templis offerunt. Nam si nec homines quidem modesti ac mites cædibus & stupris lætantur, quanto magis dij aut boni dæmones ab his rebus erunt alieni? Si uerò quispiam obijciet, malignos quidem esse dæmones eos, qui hæc petunt, alios autem illos bonos, quos maximè tanquam saluatores uenerantur: quærendum ubi? nam isti saluatores sui: quos colunt, sint, & non possunt malorum uim ab huiusmodi facinoribus atque flagitijs auertere. Quomodo autem boni sunt, si malos dæmones non depellunt? si cultoribus non auxiliantur? Aut cur humanum piumq́ hominum genus atrocitate malorum dæmonum uexari permittunt? Cur etiam non admonuerunt homines, non ut Deũ honorare, sed ut pernicioſum dæmonem odisse illum, cui hæc iniqua & turpia placerent? Quomodo ergo uerum isti Deum colunt, qui nec Rhodijs, nec Salaminis, nec Heliopolitanis fugiendos esse prauos dæmones significauit? nec malignum Iunonis spiritum, cui tres quotidie homines sacrificari solitum ab historia didicimus, contemnendum esse unquam dixit? nec Chios docuit, ne membratim crudelissimè discerptum hominem Dionysio immolarent, nec Tenedios similiter? nec prohibuit Mauorti hominem ubicq́ offerri? Cur igitur eum colunt, qui uel liberos prauis dæmonibus iugulantes nequaquam defendit: nec dixit in Laodicea Syriæ, ubi singulis annis uirgini lætabatur, pernicioſum dæmonem habitare: nec in Libya atque Arabia, ubi adolescentẽ sacrificantes, sub ara sepeliebant. Hæc omnia uerus Deus quem colunt, quomodo non admonuit facienda non esse: incestus etiam & adulteria uerus ille ac bonus Deus quomodo non docuit, uero Deo & bonis dæmonibus placere non posse? quod nullus unquam præterquam uerus profecto Deus noster, qui solus Deus est, fecisse inuenit. Is enim per Mosem uniuersos præmonuit homines, non esse colenda dæmonia: econtra uerò repel-

Iunoni tres quotidie homines sacrificati.

lenda contemnendaq; tanquam pernicioſiſsimos ſpiritus, templaq; ipſorum ac cæremonias quibus honorantur, ſic eſſe delenda, ut nulla eorum extet memoria: qui adeò maleficioſe humanum genus inuaſerunt, tantamq; uictoriã amentia hominum conſecuti ſunt, ut ſi colligere in unum, quæ ab hiſtoricis ſuis dicuntur, uolueris, uniuerſum iſtis ſceleſtibus orbem ſpiritibus ſubiectũ fuiſſe inuenies, Græciam, Africam, Thraciam, Scythiam, prudentiſsimorum Athenienſium gentem, ipſam quoq; magnam urbem, ſiquidem etiam ibi diabolis homines iugulabantur. Rhodum præterea, Salamina, inſulas omnes Chium, Tenedũ, Arcadiam, Lacedæmona, Aegyptum, Phœniciam, Libyã, Syriam, Arabiam, ubiq; uſque ad tempora Saluatoris noſtri, tam animalium, quàm hominum cæde, & turpiſsimis pollutionibus pernicioſiſsimos dæmones placabant: neq; prius uitam hominum hæc mala reliquerunt, quàm Saluatoris noſtri doctrinæ fulgor orbem illuſtrauerit. Hiſtoricos enim ſuos iam audiuimus ad Adriani uſq; tempora, facinora & flagitia illa fuiſſe protenſa. Eius uerò Imperatoris temporibus turpitudinem hanc omnem intellectam atq; contemptam fuiſſe. Illo uerò maximè tempore ſalutaris euangelij prædicatio per orbem in modum fulgoris coruſcabat. Mentiuntur autem, quando rebus uicti prauis, ſe dæmonibus ſacrificaſſe negant. Illos enim adorabãt, illis homines cædebant, ad honorem illorum turpiſsima admittebãt flagitia, quos deos maximos & putabant & appellabant. Saturnũ enim, Iouem, Martem, Dionyſum, Iunonem, Mineruam, Venerem, & ſapientiſsimum atq; pulcherrimum Apollinem, optimos & maximos deos, ac denicq; ſaluatores eſſe prædicãt. Iſti ergo pernicioſiſsimi, illi dæmones ſunt. Nam ſi huiuſmodi ſunt, qui cæde hominum gaudent (gaudent autem iſti, quibus niſi homines immolentur, ferre non poſſunt) ſceleſtiſsimi certè ſpiritus eſſe cõuincuntur, ſiue ipſi talibus gaudeant, quod dubitari non poteſt: ſiue alijs hæc offerri permittant. Cur enim ſi boni ſunt ſpiritus, his ſceleribus malignos placari dæmones iubent? cur adeò errare homines patiuntur, ut ad colendos prauos dæmones ignorantia deductos deſpiciant? Cur huiuſcemodi humanum genus ſeruire ſpiritibus non dedignantur, cum oporteat ſi boni dij ſunt, longiſſimè ab hominibus omnem falſam religionem diuina ſua uirtute, prædicatio neq; integra pellere? Nam pater bonus non negliget filium à prauis hominibus circumuentum, nec humanus dominus ſeruum, nec dux belli ad captiuitatem ſuos milites duci patietur, ſi aliquo eis poterit modo prouidere, nec paſtor lupis pecudes tradet. Dij autem boni, qui miſeros, ut dicunt, homines tutantur, qui paſtores & ſaluatores, reges, patres & domini nuncupantur, inimicis dæmonibus quaſi atrociſsimis beluis homines, à quibus piè coluntur, crudeliter trucidandos tradent, nec propugnabunt & protegent imbecillum genus hominum, nec hoſtes & prauos ſpiritus tanquam immanes beſtias longè à grege hominum fugabunt, nec docebunt homines, qui ſe, remq; ſuam illis commendant, non colendos, ſed fugiendos eſſe prauos ſpiritus? Quando igitur hoc nec faciunt, nec unquam fecerunt, imò uerò econtra oraculis atq; reſponſis ſuis homines immolari ſibi petebant, & turpiſsima flagitia in templis offerri, re ipſa patet peſsimos & iniquiſsimos eſſe natura. Ad hæc quomodo Deus aut bonus aliquis dæmõ à gentibus unquam adorabitur, ſi bonum malo nunquam conuenire poteſt, niſi lucem ac tenebras ad idem concurrere poſſe contendat? Quomodo autem dij ſunt, aut omnino boni dæmones, qui bonitate ab hominibus ſuperantur? Iniquum enim Porphyrius ſcripſit, non dico homines ſolum, ſed etiam quod multo minus eſt, animalia bruta occidere. Quare immolationes huiuſcemodi modeſto atque prudenti uiro fugiendas, nec placandos ſpiritus ſanguine, ſed animi uirtute repellendos conſulebat. Mundum enim animum non inuadunt, quoniam eis diſsimilis eſt.

Quæ regiones dæmonib. ſubiecta fuerunt.

Quòd

Quòd omnibus contemptis, Deo inhærendum eſt. Cap. IX.

A SI uerò ciuitatibus neceſſe eſt hos etiam placare, nihil ad nos. Ciuitates enim etiã res externas, ut diuitias: & omnia quæ corporis ſunt, ut formam, bona eſſe confirmat: & horum contraria, mala. Pauci enim ſunt in ipſis, qui animæ curam habeant. Nos autem quantum nobis poſsibile eſt, iſtis non indigemus, ſed omni ſtudio atq; opera Deo ſimiles fieri conamur. Quod fieri ſolet perfectiore uirtute, & uera de rebus opinione. E' contra uerò, prauis tam dæmonibus quàm hominibus, & omnibus qui caducis atq; materialibus rebus gaudent, diſsimiles eſſe ſtudemus. Non iniuria igitur philoſophus & dæmones contẽnere debet, & diuinationes negligere. Ea enim, quæ homines uatici nationibus petunt, negligit. Non ergo de matrimonio, nõ de mercibus, non de ſeruo, non de furto, non de alijs inanibus rebus, quas falſa opinione homines cupiunt, ab extis animaliũ quæret: ſed ipſe per ſeipſum Deo accedens, æternam ſolummodo uitam quæret, quam toto animo deſiderat. His uerbis Porphyrius auguria & auſpicatus & uniuerſam diuinationem, quam multi admirantur, falſa opinione hominum conſtare apertè oſtendit, quibus philoſophũ nullo modo indigere dicit. Si ergo modeſtus prudensq; uir ea fugit, quibus dæmones placant, quæ ſunt gentiliũ ſacra ſanguine animaliũ cõfecta, nemo priſcorũ prudens ac modeſtus inuenitur. Omnes enim ut diximus, ante Saluatoris noſtri aduentũ, brutorũ animaliũ uel hominum ſanguinem dæmonibus offerebant. Nemo ergo, ſecundũ Porphyrium, prudens modeſtusque gentilium fuit. Præterea ipſe rationem ſequens, ſacra dæmonum refutat: & mundo animo eſſe hortatur, quem dæmones inuadere nequeunt, quoniam diſsimiles ſunt. Apollo uerò deus ſuis (rurſus enim homini comparatus, inferior reperietur) pernicioſiſsimo dæmoni, quia uidelicet ei amicus ſit (per-
B nicioſo enim pernicioſus amicus eſt) ſacrificandum conſulit, quod ipſe in libro de Reſponſis conſcripſit. Cum enim uates feſtinaret quod quærebat inſpicere, Apollo ei reſpondit, munera prius dæmoni offerenda eſſe dicens. Ratio autem humana, duce natura, his contraria facienda probat, munditiam ſci licet animæ adhibendam, & ſacrificandũ non eſſe dæmonibus: quoniam purum mundumq; aggredi non poſſunt, cum diſs ſimiles ſint. Quòd ſi prudens & modeſtus uir eſt, qui dæmonibus non ſacrificat, qui ſuis reſponſis ſacrificandum conſulit, qualis nam ſit, per teipſum conſidera. Peſsimi ergo atque pernicioſiſsimi ſunt, qui cæde ac ſanguine hominum gaudent. quem morem ſi quis laudat, is omnes homines qui modò uiuunt uituperat. Quòd ſi prudenter noſtram tempore huiuſcemodi rem contempſerunt, priſci omnes ſtultiſsimè id faciebant.

Demũ quærit immundum animum.

Quòd omnibus contemptis, Deo inhærendum eſt.
Cap. X.

HIs omnibus hac luce clarius patet, quòd non diij, non boni dæmones, ſed longè ab omni bonitate remoti, hoſtes ueri Dei pernicioſi atq; impij gẽtiliũ ſunt diij, à quibus nemo præter Dominũ noſtrũ Ieſum Chriſtũ, humanũ genus eripuit, qui euãgelio ſuo uniuerſis Barbaris, ſimul & Græcis huic morbo medetur, & à duriſsima antiquiſsimaq; ſeruitute liberat, ac ad ueram conuocat libertatem: ad quam curriculo tẽdere, magna uoce omnibus prædicat, clamãs: Spiritus Domini ſuper me, propter quod unxit me euangelizare pauperibus, miſit me ſanare contritos corde, prædicare captiuis remiſsionẽ, & cæcis uiſum. Et rurſus, Educere ligatos è uinculis, & è domo carceris ſedentes in tenebris. Hæc enim ab antiquiſsimis temporibus uera Hebræorum oracula redemptionem noſtram, & cæcæ mentis illuminationem prædicentia confirmabant futurã. unde nos Saluatoris noſtri gratia & patrocinio confirmati, à flagitijs ad modeſtiam, et ad prudentiam ex amentia liberi iam à dæmonum

ſeruitute nec ſacrificabimus unquam, nec ſeruiemus diſs gentilium, à quibus (proh dolor) oppreſsi tenebamur. nũc quia liberati, euangelica doctrina ad Saluatorem noſtrum Dominũ, & benefactorem, creatorem & regem uniuerſi adducti ſumus: quem piè adoramus, non ut dæmonibus uidetur, ſed ut ab euangelica doctrina didicimus. qua nutriti, prauos dæmones atque pernicioſos facilè fundemus. Nam caſtitate & bonis moribus nixi, eam'que uitæ munditiam adhibentes, quam nobis Saluator tradidit, nequaquam illos timebimus, qui mundum aggredi animum, quoniam diſsimiles ſunt, nequeunt, ut philoſophus concedebat. Sed neq; diuinationis indigebimus, neq; aruſpices interrogabimus, nec quicquam penitus dæmoniacum perſcrutabimur. Quorum enim gratia hæc petuntur, ea nos contemnere Chriſtus docuit, illa'que ſolũmodo deſiderare iuſsit, de quibus nemo aruſpex, nullius hoſtiæ exta ſignificare aliquid poterunt: quæ ſolus Saluator noſter uerbum Dei, quod ſemper cum Deo patre eſt, omnibus ſignificauit, qui animum atq; mentem ſuam domicilium illi conſtituerunt. de quibus ipſe dicit: Habitabo in ipſis, & ero ſibi Deus, & ipſi erunt mihi populus. Hæc de prauitate dæmonum, quos & Deos appellant, dicta ſufficiant. A

De tranſmutatione prauorum dæmonum & operatione.

Caput. XI.

NVnc uideamus quemadmodũ cum eſum carnium Porphyrius extermi-
net, apertiſsimè prauos iſtos dæmones in multas figuras & formas, ut homines ſeducant, tranſmutari, bonorumq;, ut cupiditatum inflãmatione multitudinem alliciant, perſuadeantq; Deos eſſe cum non ſint, effigiem aſſumere confirmet, quos tantum ait potuiſſe, ut ſapientiſsimos poetas & philoſophos complures deceperint, quorũ eloquentia multitudinem euerterunt. Præterea omnes maleficas artes ab ipſis dæmonibus inuentas fuiſſe, ad uoluptatemq; homines impulſos, ut titillatione obcæcati, primũ eorum ſpiritum ſummum Deum putarent. Sed uerba eius aſcribamus: Quæcunque, inquit, animæ uitijs ſubiectę appetitu feruntur, iræ concupiſcentiæq; ſeruientes, in naturam dæmonum conuertuntur, ac pernicioſæ ſicut illi fiunt. Sunt autem ſicut & dæmones inuiſibiles atque inſenſibiles humano ſenſui. Non enim habent corpus, quod ſoliditate ſua ſentiri poſsit: nec formam omnes unam, ſed multis atque uarijs tranſmutati figuris, modò apparent, modò inuiſibiles ſunt. Spiritus autem, quia quidem corporalis eſt paſsibilis, & corruptibilis eſt: quia uerò animæ colligatus eſt, longo temporis ſpacio perdurat. Aeternus autem eſſe non poteſt, quoniam mutatur & defluit. Proportionati autẽ ſunt bonorum ſpiritus, ſicut & corpora fuerunt, malorum autem improportionati. Dæmones igitur uitijs dediti, quicquid malè excogitare ac efficere poſſunt, libenter aggrediuntur. uiolenti enim omnino atque ſimulatores cum ſint, priuatiq; luce meliore inſidioſe aggrediuntur, nunc occultè adulantes, modò manifeſtius cogentes. Et paulo pòſt hæc inquit: Ac ſimilia faciunt à uera opinione de cultu deorum ad ſe ipſos trãsferre cupientes: omnibus enim gaudent malis, & deorũ aſſumpta perſona temeritate noſtra fruuntur. Alliciunt enim multitudinem ardore cupiditatum, diuitiarum, potentię, uoluptatum, inanis præterea gloriæ appetitione. unde ſeditiones, rixæ, bellaq; naſcũtur, quodq; omnium peſsimũ eſt, deos etiam ipſos, & primum uniuerſi Deũ ſimilibus ſeruire uitijs perſuadent, ita omnia ſurſum deorſumq; perturbant. Credunt enim eis non ſolum uulgus, ſed multi etiam philoſophorum alteri alteris cauſam præbentes. Qui enim philoſophi cõmunes opiniones nõ contempſerunt, ad impietatem uulgi delapſi ſunt. multitudo etiam uiciſsim conſentanea impietatis ſuę à philoſophis uerba percipiẽs, in falſa de diſs opinione cõfirmata eſt. Nam poeſis quoniam in uerbis ſonãtibus & compoſitione magnifica utitur, perſuaſit, imò uerò inflammauit, homines ad impietatem, B

Poeſis exitioſa

A pietatem, ita ſeducti non poſſunt perſpicere, nec bonitati nocere, nec prauitatem iuuare unquam poſſe. Nam ut non poteſt caliditas, ut Plato ait, frigiditatem inducere, nec frigiditas caliditatem: ſic nec iuſtitia nocere poteſt. iuſtiſſimus autem omnium Deus eſt: non eſſet enim Deus, niſi eſſet iuſtus. Quare alia quædam eſt uirtus bonorum dæmonum, alia malorum. Qui enim ad nocendum nati ſunt, & iſtud omnibus peragunt uiribus, bonis contrarij ſunt: contraria uerò in eodem eſſe non poſſunt. Ab iſtis autem maleficæ quoque artes cõſtitutæ ſunt: hos enim ſummopere, & præſidentẽ iſtorũ malefici omnes uenerantur. Hi pleni ſunt omni falſa phantaſticaq; uiſione, qua facilè decipiunt, monſtra quædam & prodigia ſenſui & imaginationi præponentes: unde amatoria & incentiua libidinum præparantur, quibus omnis luxuria, & diuitiarum copia, & inanis gloriæ cumulus comparari atq; acquiri creditur, ac falſitate homines decipiũt. Dij enim eſſe uolunt, cum nidore carnium & fumis gaudeant. His enim uaporibus confirmari & roborari uidentur. hæc omnia eius ſunt, qui exactiſsimè iſta ſciebat. Prænominatus enim philoſophus, qui maximè omniũ iſta ſcrutatus eſt, prauos dæmones omnes, qui ſanguine gaudent, appellauit, & multitudini à poetis & nonnullis philoſophis perſualiſſe falſo bonos uideri aſſeruit.

Qui ſint principes dæmonum, ſecundum Porphyrium. Cap. XII.

IDem declarat malignorum dæmonum principes Serapin & Proſerpinam eſſe. diuina uerò ſcriptura Beelzebub prauitatis principem appellat. Sunt autem uerba eius hæc in libro Reſponſorum conſcripta: Malignos omnes dæmones non temerè Serapidi ſubijcimus. Non enim ſacrorum eius ſymbolis ſolummodo perſuaſi ſumus, uerumetiam, quia quæcunque alliciunt & quæcunque repellunt, Plutoni attribuuntur, ut in primo libro monſtrauimus. Serapis autem apud Aegyptios is deus eſt, qui apud græcos Pluto nun *Serapis qui & Pluto.*
B cupatur, idcirco prauis dæmonibus iſte princeps eſt. Nam iſte ſymbola quoque dedit hominibus, quibus dæmones expelluntur: iſte ſupplices docuit, quomodo brutorum aſſumpta figura, dæmones hominibus inſiliunt. Vnde apud Aegyptios & cæteros omnes, qui prudentes in agendis cæremonijs deorum eſſe uidentur, corrigiæ in templis irrumpuntur: & animalia ante inuocationem deorum expulſa, multitudine cæduntur: ita domo cæteris rebus uacua, & munda ſpiritu, & ſanguine animalium Deus inuocatur. Sunt autem corpora hominum iſtis plena, & maximè illorum, qui delicatis cibis uiuunt. Comedentibus enim nobis aduenĩunt, & inhærent corpori. idcirco ieiunium & caſtitas maximè laudãtur, non quia principaliter Deus bonus iſtis placetur: ſed ut recedant illi, qui ſanguine & immunditia gaudentes, ut his fruantur, in utentium corpora ingrediuntur. Certum enim eſt, quia uehemens caducarum rerum cupiditas, & appetitiui ſpiritus impetus nõ aliunde quàm ex præſentia iſtorum maximè creſcit. Quare cum appetitio nimium inflammata eſt, & uoluptatis ardor animum ita exagitat, ut omnis cogitatio ad exteriora uagetur, tunc huiuſmodi dæmonum preſentiam eſſe cognoſcas: quorum præſentia facit, ut appetitiuus ſpiritus in corpore noſtro multiplicetur. Et paulo pòſt: Nunquid, ait, iſti ſunt illi dæmones, quorum princeps Serapis eſt? Symbolum enim etiam horum triceps canis eſt, ille ſcilicet qui in aqua, terra, & aere tribus his elementis uerſatur pernicioſiſsimus dæmon. Is enim cæteros dæmones tanquam princeps expellit. Sed Proſerpina etiam dæmonum princeps eſt, quia in tribus his elementis plurimum poteſt. Et poſt pauca: Vnum, inquit, Proſerpinæ reſponſum ſi appoſuero, uolumen iſtud concludam:

Naturæ triplicis ego ſum Lucina puella:
Taurea itemq; triceps miſſa è cœlo aurea Phœbe,
Quam multæ uariant formæq; trinaq; ſigna

Quæ terna & ſimulacra fero terræ, aeris, ignis,
Quippe meis atris terrarum eſt cura moloſsis.

LIBER QVINTVS.

Quòd potentia dæmonum per aduentum Saluatoris eſt abiecta. Cap. 1.

DEinde, qui nam ſint canes atri clarè interpretatur, dicens per nicioſos dæmones ſic appellari. Verùm & ſi ſatis à ſuperioribus pateat, non bonos, ſed pernicioſos dæmones, quaſi deos à gentilibus cultos: non tamen erit ab re, quoniam multi adhuc imbecillitate quadam animi ſeducuntur, religionem patrum laudantes, cumulatius eandem rem oſtendere, à qua non ab alio quàm à prædicatione Chriſti liberati ſumus. Ipſi enim fatentur, temporibus Saluatoris noſtri oracula ſua ceſſaſſe, & mortem nonnullorum dæmonum accidiſſe: & ad hæc, ut in ſuperioribus patuit, poſt euangelicam doctrinam diſs offerri homines, improbatum eſſe. Adijciendum autem eſt, non ſolum ſuperſtitionem dæmonum ruiſſe, uerumetiam multos atque uarios principatus ceſſaſſe. Ferè enim per omnes ciuitates & caſtella, reges & tyranni antiquitus erant: ita ut non pauciores principatus eſſent, quàm ciuitates: facileq; à dæmonibus impulſi, alteri in alteros inſurgebant. Sic depopulationes regionum, obſidiones urbium, & ſeruitus maxima uigebat in morem iumentorum captiuis ſeruientibus. Vnde facilè conſideratum eſt, quàm ingens ante Saluatoris noſtri tempora humanum genus calamitas premeret. Quæ omnia diligenter in unum collecta, ſi non antè ceſſaſſe conſiderantur, nec per ſucceſsionem unum poſt alterum defeciſſe, ſed omnia ſimul quaſi terræmotu facto, poſt Domini noſtri reſurrectionem ruerunt: quomodo non oportebit euangelicæ ac ueræ ſalutaris doctrinæ myſterium admirari, cuius prædicatione factum eſt, ut creatori & ſoli uero Deo per uniuerſum orbem ædes conſtitutæ ſint? ubi tam uetus quàm noua ſcriptura ita publicè legitur, ut ab omnibus audiatur? Vnde audientes diſcunt ſumma uirtute & uera pietate ac religione uiri ſimul & mulieres uiuere. Perierunt autem reſponſa dæmonum, & auguria & aruſpicia hominum. nec quis adeò nunc inſanit, ut poſteaquam nomen in Chriſti orbe claruit, audeat clariſsimorum ſanguine, aut cæde hominis immaniſsimos dæmones placare. quam rem prius non rudes aut priuati ſolummodo, uerumetiam ſapientes & reges factitabant.

Dæmonũ uis in Chriſti aduẽtu eneruata.

Quòd autem poſt tempora Saluatoris noſtri, potentia dæmonum fracta iaceat, ipſe Porphyrius Chriſtiani nominis hoſtis in libro, quem aduerſus religionem noſtram conſcripſit, hoc modo teſtatur: Nunc uerò mirantur, inquit, ſi tam multis annis peſte ciuitas uexatur, quum & Aeſculapius & alij dij longè abſint ab ea. Poſteà enim quàm IESVS colitur, nihil utilitatis à dijs conſequi poſſumus. Hæc uerba illius ſunt. Quod ſi dij ſunt, ô Porphyri, quare uiribus ſuis IESV uirtutem non deprimunt? Siquidem ut uos dicitis, mortalis homo IESVS & ſeductor fuit, dæmones uerò ueſtri & dij & ſaluatores: cur igitur omnes ſimul cum Aeſculapio terga uerterunt? uniuerſum'que humanum genus fuſi atque fugati IESVM tradiderunt? qui etiam poſt mortem apud omnes gentes indies creſcit manifeſtiſsima uerè ſigna, & infinitas ut Deus uires habere omnibus oſtendens. qui aliquantiſper uoluntaduertere, tantum unus ſolus & ipſe mortuus poteſt, ut innumeros deos expulerit: & honoribus eorum deſtructis, cultum ad ſe tranſtulerit. Illi autem & multi & uiui, ut dicitis, nec apparent uſquam iam, nec operantur. Cur igitur ita fit? quia non dij, ſed prauí dæmones dij ueſtri ſunt. IESVS autem, & qui eum miſit pater, Deus uerus eſt: ac ideo gloria ſua creſcit indies. ſed humanum genus ad maiorem quotidie uirtutem progreditur. Cum'que

Ieſus deorũ cultum abolenit.

oporteret,

oporteret, si dij essent, & humanarum rerum curam haberent, religionẽ Christi deponere, & cultum suum corroborare, nihil efficiunt: sed conati quidem sępius sunt, & reges ac principes, uniuersumq; Romanorum imperium aduersus Saluatoris nostri Euangelium concitarunt, iacent tamen superati, nec totius orbis uires, quamuis ipsorum suggestionibus conspirassent, contra pauculos homines ac pauperrimos euangelij nuncios quicquam efficere potuerunt. Iesu enim mortui diuinæ uires pulsis dæmonibus ac falsis deis, qui terrestrem hunc aerem, & cauernas terræ habitare, condemnati in sepulchris hominum, omniq; immunda materia uagantur, sanguine ac uaporibus gaudentes, ad ueram humanum genus pietatem attraxerunt.

Quibus rationibus homines dæmonibus decepti sunt. Cap. II

PRincipes certè dæmonum siue aerei, siue inferni, postquam uiderunt ab hominibus, nonnullos mortales, quasi deos sanguine ac nidore sibi gratissimis honorari motibus, quibusdam simulacrorum, quæ homines in memoriam mortuorum fecerunt, facilè amentes decipiebant. Præterea diuinationibus, quas dæmoniaca operatione prædicare uidebãtur, & uoluptate corporis omnes alliciebãt, adeò ut modò cœlestes uirtutes ac Dei, modò heroũ animæ, quæ post mortem in cœlum ascendissent, ab hominibus crederentur. Vnde opinio de multitudine deorum, cum à simulacris ad inuisibiles spiritus, qui per simulacra operabantur, & in eis habitabant, cogitatio raperetur, quasi uera uehementer creuit, ita terrestres & aerei dæmones malignitatis spiritus dij maximi putati sunt. Priscorum etiam heroum, qui maximè colebantur memoria, in maius errorem extollebat, quorum figuras per singulas ciuitates imaginibus atque statuis exprimere conabantur. Animas uerò prodigiosè aut incorporeas uirtutes, statuis plerunq; adesse dæmones simulabant. Sic maleficis artibus & inuocatione animarum omnia perturbabant. Isti ergo terrestres dæmones aerei atq; inferni spiritus, quos huius mundi principes diuinæ literæ nuncupant. modò bonos se dæmones, modò deos cœlestes, & nunc heroum animas, nunc alios atque alios fingentes, in uarios humanum genus errores iniecerunt, ut alij deos, alij heroas, alij dæmonas esse contenderent, & hos alij bonos, alij malos: quos tamen ne noceant, placandos sacrificijs censebant. Ita factum est, ut multitudo, imò uerò innumerabilitas deorum credita sit.

Quomodo multitudo deorum credita. Cap. III.

PRimùm enim fulgentia in cœlo corpora, tum propter perpetuũ motum, tum quoniam cuncta hæc inferiora perspiciant atque moueant, deos appellarunt. Deinde quoniam heroes uitæ hominum communitet profuerunt, in deorum numero accepti sunt: quorum turpissima facta theologiæ suæ partem putantes, fabulosam appellarunt. quam posteà detestati, quamuis & uera & prisca sit, ad naturalia tamen reducentes fabulas, negant. nec finem hic fecerũt, sed propriis quoque passionibus adorabile nomen Dei attribuerunt. quod theologiæ genus ita per seipsum iacet, ut oratione confutatoria non egeat. Quid enim turpius quàm Venerem, Cupidinem, & Priapum deos nuncupare? Res quoque humanas deos fecerunt, orationis enim uim Mercurium, excogitationis Palladem nominarunt. Ad hæc opera & artes, alias Marti & Mineruę, ut bellicas, alias Vulcano ut: omnes quæ per ignẽ fiunt, accomodarunt. Extremò malignos quosdam dæmones, uarios certè atque multiplices, quos modò deos, modò animas mortuorum esse credunt, in theologiam susceperunt. Hæc cum ita se habeant, cæteris, quia manifestè friuola sunt, prætermissis, de operatione dæmonum, quamuis in superioribus dictũ sit, tamen quia ferè omnes occuparunt, nunc quoq; dicamus,

Quòd

A diuina ſcriptura tetigit, de quibus dicit: Cum autem uidiſſent filij Dei filias hominũ quia eſſent ſpecioſæ, elegerũt ſibi ex illis uxores, ex quibus procreati ſunt famoſiſsimi Gigantes à ſeculo. Suſpicabatur enim fortaſſe quiſpiam illos & illorũ ſpiritus eſſe, qui ab hominibus poſtea dij putati ſunt: pugnasq; illorum, tumultus & bella eſſe. quę fabuloſe de dijs conſcribebantur. Plutarchus etiã in libro ubi de Iſide ac Aegyptiorũ dijs cõſcripſit, his uerbis utitur: Multo melius autem dicunt, qui quæ de Typhone, Oſiride, & Iſide conſcribunt, nec deorum, nec hominum, ſed magnorum dæmonum calamitates affirmãt fuiſſe. quos etiam Plato, Pythagoras, Xenocrates, & Chryſippus priſcos ſecuti theologos excellentiores quàm homines fuiſſe affirmant. Sed naturam ſuam quamuis homine ſuperiorem, anima tamen & corpore coniunctam dixerunt. Quare uoluptate quoq; atque dolore alios magis, alios minus afficí. Vt enim in hominibus, ita etiam in dæmonibus uirtutis & uitij diuerſitas inuenitur. Nam quæ de Gigãtibus & Titanibus Græci decantant, & Apollinis aduerſus Phythonem bella, Dionyſij præterea fuga, & Cereris peregrinatio: nihil ab illis differunt, quæ de Oſiride & Typhone apud Aegyptios narrantur. Empedocles autem pœnas etiam dare dæmonas peccatorum confirmat. Aether enim eos, inquit, & pontus expellit: terra nullo modo ſuſcipit. Sic ab alio in aliud elementum depulſi, atrociter uexantur, quouſq; purgati primum ad locum redeant. Similia uerò de Typhone ferunt Aegyptij: quem aiunt inuidia commotum, terram ſimul atque mare turbaſſe, deinde graues pœnas perſoluiſſe. His ſimilia idem Plutarchus in libro quoq; de Caſu oraculorum explicuit: Ille, inquit, dæmonibus diuinationem attribuens, multa de Delphis, & de Dionyſo dicebat. Nec erat neſcius eorum ſacrorũ, quæ apud Græcos celebrantur, ſed dicebat eis magnas iſtorum dæmonum fuiſſe calamitates, ſignificari, Apollinique cum Typhonem interfeciſſet, non annorum
B nouem, neque ad tempus fugere neceſſarium fuiſſe: ſed in alium mundum impulſo, poſt nouem magnos annos pœnis purgato contigiſſe, ut ad oraculum, quod interim Themis cuſtodiebat, rediret. Sic ſe habuerunt quæ de Typhone & de Titanibus narrantur. Dæmonum enim aduerſus dæmonas pugnæ fuerunt, & exilia eorũ, qui uicti fuerãt atq; ſupplicia: qualia Typhon, quoniam in Oſirim: & Saturnus, quoniã in cœlũ peccauit, paſſus eſt. Quorũ honores aut omnino apud nos defecerũt: aut minores ſunt, cũ in alio ipſi exulent mundo. Audio enim etiam Solymos Lyciorum uicinos Saturnum maximè ueneratos fuiſſe. Sed poſtquam Archalum & Arithon & Toſibim principes ſuos interfecit, fugiſſe inde ipſum teſtantur, ac ideo neglectũ fuiſſe. His autem ſimilia multa poſſumus à fabulis accípere. Si uerò nominibus deorum nonnullos dæmonas appellamus, minimè mirum uideri debet. cui enim deorum unuſquiſq; ſubijcitur, cuius uirtute ſuſtentatur, eius nomine ſolet nuncupari. Nam & noſtrûm alius Iouialis, alius Martialis, alius Mercurialis eſt. & multi fortè ita nuncupati ſunt, ut nomine rem oſtendant. Multi contrarias etiam denominationes habuerunt. Hæc Plutarchus.

De operatione bonorum dæmonum ſecundum Porphyrium. *Cap.* V.

NVnc rurſus de bonorum dæmonum uirtute atque operatione à Porphyrio nonnulla colligamus. Iurè namque teſtimonio ipſius crebrius utimur, qui & noſtræ religionis maximè hoſtis fuit, & exactiſsimè theologiam gentilium ſciuiſſe putatur. Is igitur in libro de Reſponſis, Pana Dionyſij famulnm enarrat fuiſſe: quem cum in numero bonorum dæmonum collocet, agricolis quibuſdam apparuiſſe confirmat, quos & repentè poſteà mortuos aſſerit, ſic dicens: Pana Dionyſi famulum fuiſſe, Apollo iſto reſponſo ſignificauit. Nam cum nouem ſimul homines in quodam Branchidarum agro mortui eſſent, interrogantibus quæ nam necis eorum cauſa fuerat, ſic Apollo reſpondit:

Tor-

Toruus Dionysi famulus Pana, auricq; cornis A
Per nemora obscura gradiens, montesq; per altos
Pinum una atq; alia resonam syringa tenebat,
Gestabatq; manu. multos is corpore uasto
Prostrauit, mortiq; uiros dedit horridus ille.

Audis homicidia? Vides figurã? Perspicis res gestas Panos, quas Apollo exposuit? Quomodo igitur bonus est dæmon, qui talia faciebat? Sed considera etiam aliorum magnificè facta, quorum gratia cœlo relicto, in terra conuersantur. Non enim modestiam aut iustitiam exemplo docuerunt, sed alij obscœnis uoluptatibus, alij pugnis, alij uenationibus gaudẽt. Cum enim ab Apolline quæreretur, si iurandum est, sic responsum fuisse ait:

Sunt calami matri diuûm, sunt tympana curæ,
Fœmineiq; chori. dura atq; horrentia bella
Pallas amat. nemora & saltus uenantibus apti,
Dianam capiunt. Iunoniq; humidus aer
Debetur: Cereriq; seges. perquiret Osirim
In latis Nili ripis fidissima coniunx.

Si ergo fistulæ atq; tympana talesq; sonitus & turba muliebris matri deorum gratissima sunt, omni uirtute neglecta, hæc adhibenda esse uidentur. Mineruæ quoq; pugnæ atq; bella, non pax nec quies hominum. & Dianæ uariæ canes tanquam uenatrici nimiũ placent. Cur igitur relictis cæteris, quæ ad beatam uitam conducunt, hæc quæ grata diis sunt, non amplectuntur?

Quòd dæmones coguntur ab hominibus. Cap. VI.

MAgnam uerò naturam dæmonum ea, quæ istis subiecit, maximè ostendunt. Rectè, inquit, à Pythagora dictum est, nõ sponte inuocatos deos, sed necessitate quadã impulsos accedere: quãuis alios maiore, alios minore impelli necessitate non ignoramus. Nõnulli autem quadã accedendi cõsuetudine & maximè si natura boni sunt, facilius accedunt. Nonnulli cum inuocati aduenerint, nocere conantur, præsertim si negligentius quispiam in ea re se habuerit. Hæc enim omnia uera esse, ac necessitate omnes inuocatos uenire, à responsis eorum discere possumus. non autem simpliciter dicta necessitate, sed persuasione quadam perfusa coguntur. B

Exorata tuis ueni sermonibus istuc
Mortales quos consilio inuenere deorum.

Et in alio multo clarius:

De cœlis Hecate cur huc compulsa uenire es?

Et paulo pòst respondetur,

Victa hominum precibus cœlestia numina terram
Coguntur petere, & casus aperire futuros.

Apollo quoq;, inquit, cogi se hoc responso declarauit:

Carminibus domitus Phœbeus fulgor ab alto
Defluxit tacitus: purumq; per aera uectus
Afflatu spirans, labensq; in corda sonoro,
Et subijt mentem innocuam, sanctiq; capacem
Numinis, & peperit mortali ex gutture uocem.

Istis ipsis subijcit, dicẽs: Nihil his clarius, nihil diuinius, nihil uerius excogitari potest. Spiritus enim à cœlesti defluxus uirtute animantium & organicum corpus ingreditur, & anima tanquam basi usus, per instrumenta corporis uocem reddit. Hinc igitur patet, coactos accedere. ab his autem quæ sequentur, nec posse quidem cum uelint recedere, perdiscemus:

Cessa nunc tandem, & uerbis iam parce, uiroq;
Da requiem soluens priscas cædensq; figuras,
Et remoue à membris ac lintea dura resolue. Et in alio:

Solute

A Soluite serta pedes, liquidis & spargite lymphis
Eóq; manu ramum laurus auferte uirentis.
Linea sitq; omnis deleta, omnisq; character.

Quibus addit Philosophus: Lineas ergo dicit delẽdas, ut recedere possit. Ista enim & habitus corporis atque uestitus, quoniam inuocatorum habent deorum effigiem, ne recedat, facilè faciunt. Quam ergo diuinitatem habent, qui ad tantam miseriam delecti sunt, ut ab hominibus detineantur, neque uirtute aut sapientia cogantur, sed arte quadam malefica impellantur? Nec Pythagoras, nec tu Porphyri, nec quicunque illos appellat, rectè unquam dicere poterit: sed nec bonos quidem appellare dæmones licet eos qui à mortalibus, præsertim maleficis atque magis, ita illigantur, ut neque recedere quidem possint, cum uelint. Nam si diuina impassibilis omnino natura est, quomodo dij erunt qui uestitu, lineis, figuris, coronis, herbarum floribus, & uerbis quibusdam ineptis ac barbaris, quasi uinculis ab hominibus uinciuntur? Quomodo autem boni saltem dæmones erunt, qui coacti hominibus adsunt? Nam si ad benefaciendum uocantur, oportet certè si boni sunt, sponte absq; ulla illata necessitate accedere. Sin autẽ ad malefaciendũ, quomodo boni erunt, qui mala peragunt? & quomodo adoratione atq; cultu digni sunt, qui maleficis hominibus seruiunt, & mala coacti & præter uoluntatem suscipiunt, non uirtutis aut alicuius boni gratia, sed pernicioſissimo magorũ artificio? quod idẽ Porphyrius in epistola ad Anebonũ Aegyptiũ latius exposuit, perijtq; ab eo tanquam in ea re perfectissimo, quare tantam illud artificium uim habeat perdoceri. Sic enim dubitando interrogat: Magnam uerè mihi dubitationem illud affert, quia ut meliores rogant, & ut peioribus imperant. Deinde cur cum ipsi dij iubeant cæteros esse iustos, iussi multa iniqua committunt? Nam cum nullo modo uelint exaudire hominem, qui multis se diebus ab operatione uenerea non abstinuit, ipsi uocati ad iniustam uenerem, multos impellunt. Præterea nolunt ab esu carnium ad inuocandum uatem accedere, ne scilicet animalium cæde inquinentur: ipsi uerò nidore ac sanguine maximè ducuntur. Ad hæc qui mortuum tetigit, ei ad uisionem accedere non licet: mortuis autem & cadaueribus animalium, omnes ferè diuinæ res peraguntur. Illud autem nullam mihi rationem habere uidetur, quod non dico dæmoni aut animæ, sed ipsi regi atque reginæ, Soli dico ac Lunæ, aut alicui cœlestium deorum famuli nonnunquam & scelesti homines terrorem inferunt: & multa falso dicentes, ad manifestãdam ueritatem illos compellunt. Falsa enim profectò dicunt atque impossibilia, cum cœlum se scissuros, & arcana Isidos edicturos, & membra Osiridos Typhoni tradituros minantur, ni si dij respondeant. Quomodo enim delecti atq; formidolosi non sunt, qui facto huiuscemodi terrore tanquam infantes mouentur? Moueri autẽ eos istis Chæremon etiã sacer scriba testatur. & hæc illa dicit esse, quibus maximè dæmones coguntur. Ipsæ uerò quibus utuntur rationes ac preces, qua ratione ualeant, non uideo. Tu uerò inquiunt, qui è limo emersisti, qui sedes in loco, qui nauigio nauigas, qui singulis horis formam commutas, & in singulis zodiaci signis commutaris. His enim orationibus atq; hymnis usui hominis dicunt Deum se subijcere, nescientes, quia imaginationis suæ passionem illi attribuunt. Si uerò hæc symbolicè dicuntur, quia uirtutum signa suarum sunt, expositionem nobis horum signorum afferant. Non enim passio certè solaris aliquo modo credi potest. Nam si Solis esset, quemadmodum eclypsis, sic ab uniuersis hominibus uideretur. Barbara uerò uerba, & quæ nihil significant, quid sibi uolunt? Nam si ad uerborum significationem Deus respicit, quacunq; uoce eadẽ res significatur, mouebitur. non enim Aegyptius erat deus, si autem Aegyptius fuit, sed tamen non Aegyptia lingua, imò uerò nec humana omnino utitur. Quare autem magorum malignitate hæc omnia sunt excogitata,

Quòd oracula defecerunt. Cap. VIII.

A NVnc autem audias, quæ reſponſa deorum deficientibus oraculis in eodem libro Porphyrius recitat:

Ablata eſt Pythij uox haud reuocabilis ulli
Temporibus longis. etenim iam ceſsit Apollo,
Clauibus occluſus ſilet, ergo ritè peractis,
Diſcedas patria. & redeas ad limina ſacris,

Opportunè iſtis adijciam illa, quæ Plutarchus de deficientibus cõſcripſit oraculis: Cum igitur, ait, Amonius tacuiſſet, tũc ego ad Cleombrotum dixi: Narra nobis ô amice, ſi placet, de oraculis, de quibus apud uos præclara dicebãtur. Nunc autem omnia extincta eſſe uidentur. Hæc ego. Tacente autem Cleombroto, & quaſi rubore confuſo, ac in terram reſpiciente: Quid oportet, inquit Demetrius, de illis quærere, cum omnia ferè hæc præter unũ uel ad ſummum alterum defeciſſe perſpiciamus. Quare communiter inter nos conſideremus, quanam de cauſa oracula deorum ſic debilitata, imò uerò extincta ſunt. Non enim ignoramus, Boetiam multiuocam propter multitudinem oraculorum appellatam fuiſſe, quæ omnia quaſi aquarum fluenta deſiccata ſunt. Nullibi enim nunc quàm in Lebadia Boetiæ oraculum in illis partibus inuenitur. Cætera uerò uniuerſa uel ſilent, uel penitus deſolata ruerunt.

Quòd gentilium dæmones mortales ſunt. Cap. IX.

AD hæc alia quoque ſubijcit Plutarchus, quibus gẽtilium dæmonas mortales eſſe oſtendit. Non enim, inquit, malè mihi dici uidetur, non deos, ſed miniſtros deorum dæmonas oraculis præeſſe. His autem dæmonibus errores & calamitates attribuere, ac denique mortales eſſe opinari, barbaricè dictum arbitror. Interrogauit igitur Cleombrotus Philippum, quis & unde adoleſcens eſſet. Cumq; audiſſet, Neque nos ignoramus, inquit ô Eracleo in
B abſurda uerba nos incidiſſe. Sed nõ poſſumus, cum de magnis rebus dicatur, audacter magis quàm uerè ſubiectis principijs rectè ad ulteriora procedere: nec credo te fugere, datum eſſe abs te quod negaueras. Concedis enim, dæmones eſſe miniſtros deorum. Quid autem inter hos & deos intererit, ſi utriuſq; incorruptibilitas & impaſsibilitas eſſentialiter ineſt? Ad hæc, cum Eracleo ſilentio cogitaret, malos quidem dæmonas eſſe ait Philippus, non ſolum Empedocles, uerumetiam Plato & Xenocrates & Chryſippus ſcripſerunt. Democritus autem, cum deprecetur bona ſibi apparere dæmonia, oſtendit non ignoraſſe proterua quædam etiam eſſe profectò. De morte uerò dæmonum audiui ego ab Aemiliano rhetore uiro prudente ſimulatq; modeſto, quem credo multos ueſtrûm cognouiſſe, quòd cum in Italiam pater ſuus nauigaret circa inſulas, quas Echinadas appellant, flatu uentorum deficiente, noctu prope Paxas deueniſſe. Cumq; omnes penè qui ſimul nauigabant, attentiores uigilarent, repentè à Paxis inſula uocem magnam auditam fuiſſe, qua Thramnus quidam uocabatur. quæ uox nouitate rei omnes magno perculit miraculo. Thramnus enim ille, qui uocabatur homo, erat Aegyptius, eius ipſius nauis gubernator: qui bis uocatus, nihil reſpõdit: tertiò uerò uocatus, morem geſsit uocanti, atque reſpondit. Illum uerò multo maiore uoce ſic exclamaſſe: Quando iuxta paludem fueris, annuncia tunc Pana magnum mortuum eſſe. Qua re audita, magno dicebat Epitherſes (ſic enim Aemiliani pater appellabatur) omnes terrore perculſos fuiſſe. Cumq; dubitarent utrum obtemperandum eſſet illi uoci, an non, hoc Thramni gubernatoris conſilium ab omnibus comprobatum fuiſſe. Si ſecundi quidem ſpirarent uenti, nihil eſſet dicendum: ſin uerò trãquillitas maris eſſe, & uentorum flatus, cum in eo loco eſſent omnino deficerent, non eſſe reticenda quæ audiuere. Cum igitur iuxta paludem eſſent, quia nullus erat flatus uentorũ, tunc Thrãnum in mare pronum reſpiciẽtem, magna uoce dixiſſe quæ audiuit: Magnus Pan mortuus *Pan Deus mortuus.*

mortuus est. qua re nunciata, magnus multorum gemitus, imò uerò innume- A
rabilium miraculo quodam comixtus, subito auditus fuerat. & quoniam
multi fuerant, qui ea in naui nauigabant, citò ac facilè cum Romam uenissent,
huiusmodi rei rumores uniuersam urbem repleuerunt: & à Tyberio Cæ-
sare, qui tunc gubernacula reipublicæ gerebat, Thramnum accersitum fuis-
se. cui rei tantam fidem Tyberius præbuit, ut philosophis, qui tunc Romæ
reperti erant, accitis, diligenter quis nam esset ille Pan, accuriosè scrutaretur.
Omnes autem illos quibusdam in idem conuenisse coniecturis, ac dixisse
de illo sibi uideri nunciatum fuisse, qui à Mercurio & Penelope natus fuit.
Cum hæc Philippus dixisset, nonnulli eorum qui aderant, eadem ipsa ab Ae-
miliano sene audisse testabantur. Tunc Demetrius ultra Britanniam, in-
quit, multas esse insulas desolatas, quarum aliquæ dæmonibus, ac heroibus
sunt dedicatæ. Nauigaui autem ipse, inquit, auxilio regis uidendi gratia ad
Pauci olim in Britannia incolæ. proximam Britanniæ insulam, ubi pauci quidem incolæ, omnes uerò sacro-
sancti, à Britannis habentur. Cumq; ibi essem, magna tempestas in aere com-
mota, nimbis & fulminibus omnes exterruit. Quam rem accidisse insulares
dicebant, quia ex dæmonibus uel heroibus aliquis defecerit. Sicut enim lu-
cerna dum ardeat nemini noceat, extincta uerò multis. sic magnas animas a-
iebant propitias esse, dum uiuunt: dum uerò extinguuntur, aut corrumpun-
tur, aut nimbis et grādine, ut modo pestifero cuncta replent ueneno. esseq; ibi
narrabant insulā, ubi Saturnus somno uinctus, à Briareo custodiretur. Som-
num enim quasi nexum ipsi esse iniectum, multosq; cum ipso esse dæmones
cultores atq; ministros. Hæc Plutarchus. Animaduertendum autem arbitror
diligenter, quo tempore dæmonis mortem fuisse dicit. Quippe Tyberij tem-
pore Saluator & Dominus noster cum hominibus cōuersatus, omne dæmo-
num genus ab humana depulit uita. Habes igitur etiam à summis apud genti
les uiros non alio tempore unquam, quàm temporibus Saluatoris nostri dæ- B
monas extinctos fuisse.

De uetustiorum fallacitate oraculorum ex Oenomao.

Cap. X.

VErùm quōniam hæc cunctis nota sunt, ad ea transgredi animus est, que
neminem è studiosis fugere possunt. Vetustissima enim deorum respon
sa, omnes Græcorum populi, & uniuersa solent gymnasia decantare. Ea re-
spōsis Delphici Apollinis delusus Oenomaus uir apud Græcos tam philoso
phia quàm eloquentia nobilis, curiosè collegit, & refutauit. Vtar igitur uer-
bis eius, ut uideas gentium deos ab ipsorum gentium philosophis derisos,
oracula q; deorum figmenta hominum putata fuisse. Sic igitur Oenomaus in
libro de Falsitate oraculorum cōscripsit: Cum fame, inquit, Athenienses pro-
pter Androgei cædem agitarentur, & ad auxilia deorum confugerent, non
ut iustitia & humanitate, aut saltem pœnitentia mentis, quæ contritione pla-
candos deos Apollo respondit, sed mortem morti, pestem pesti, crudelita-
tem crudelitati addidit. Iussit enim singulis annis septem mares, totidem que
fœminas in Cretam sacrificandos mitterent. cuius rei memoria, imò quædam
uestigia uel usque ad tempora Socratis quingentis annis postea durauere. Id
quippe fuit, quo mors Socratis remorata fuisse dicitur:

Diligite ex omni septem uos corpora sexu,
Atq; ea Minoi regi mandate quotannis,
Per mala sic hæc uestra, dei placabitis iram.

Cur autem ô deorum optime si iustissim fāuisse Minoa sciebas, qui primus le
ges sanxisse fertur, & apud inferos iudex esse propter iustitiam creditur con-
stitutus, tantam ad eum morituram iuuentutē destinasti? an ut fame illius offi
ceres? Interfectores enim Androgei non innocentes, si iustus ille fuit, petijs-
set. Cur autem si deus ex ambiguis homines oraculis in perniciem deceptos

crude-

A crudeliter & iniquiter intrudis? Crœsus enim imperiũ Lydię à maioribus ſuc
ceſsione ſuſceptũ pietate, in deos maiores ſuos ſtatuens ſuperare, ut eorum
patrocinio tutior eſſet, te Apollo maximè coluit: templumq; tuum Delphice
auro atq; argento ita ornauit, ut ditiſsimum templorum omniũ & ſit, & uidea
tur. Vnde iure tua beneuolentia fretus, aduerſus Perſas arma mouere ſtatuit:
neq; id abſq; conſilio tuo. Tu enim ea de re interroganti ſic reſpondiſti,
Intrepidus ſi Crœſus Halym tranſmiſerit amnem,
Imperium perdet magnum, regnumq; ſuperbum.
Hac reſponſi ambiguitate tui numinis cultorem, qui te ſuis opibus ditauit, e-
uertiſti: & regnum Lydię, quod longiſsima ſucceſsionis ſerię in eum deuene-
rat, in Perſas tranſtuliſti: nõ ſponte opinor. Non enim tam pium religioſumq;
regem, & præcipuè tui amicum decipere unquam uoluiſſes. ſed futurorum
ignorantia id factum arbitror. Nam ſi tanquam Deus futura cognoſceres, nõ
latuiſſet te non intellecturum oraculi ambigua Crœſum. Miſer igitur tu, qui
Delphos habitans, inde ad uniuerſum orbem inania fundis reſponſa. Inſani
autem omnes homines, qui ad te quaſi ad ueridicum Deum accurrunt. nec
me ipſum inſanum fuiſſe inficior, qui & bis ambiguitate, ne ignorantia tua
dicam, deceptus, tertiò etiam non diuitijs aut uana re quapiam, ſed quomodo
facilius atque tutius philoſophari poſſem, abste quæſiui. Sed mea omittenda
forſan ſunt, alienaq; ſimul, quæ temporibus noſtris efficiens, omnia con'un-
dis. Antiquiſsima uerò, quæ uniuerſis patent, omnino prædicanda. Magno
Xerxes terreſtribus copijs atq; naualibus in Græciã impetu ferebatur. Qua-
re Athenienſes, quibus maximè infenſus erat, turbati, cum nulla ſalutis ſpes
ſibi aliunde reſtaret, ad te Delphice confugerunt. Quid autem tu, num ami-
cos atque cultores tuos defendiſti? minimè, ſed ligneo muro munitos, derelí-
cta urbe fugere coſuluiſti:

B Effugite extremas mundi, & penetrate ſub oras.
Ne miſeri tardate, feret fuga ſola ſalutem.
Non ſaluum caput ullius, non pes' ue, manus' ue,
Vlla nec in reliquo pars deniq; corpore ſalua.
Curribus ecce furit uectus de gente Syrorum:
Mitis erit nulli, rapiet ferus omnia Mauors.
Non templis diuũm parcet, non mœnibus urbis.
Cuncta igni conſumet. an ipſa exterrita magno
Sudore aſpicitis ſuperum ſimulacra madere?
Hæc ne diuinatio eſt? Nemo profectò conditionem illorum temporum per-
ſpiciens hoc ignoraſſet. Sed quid deinde ſequitur:
Poſt multas tandem proſtratus Iuppiter urbes,
Lignea mœnia dat Pallas, quam condidit urbi:
Vnde optata ſalus felix & palma ſequetur,
Si tantum pugnam non expectarit equeſtrem.
Tu uerò Salamis, uel cum ſucceſſerit æſtas,
Vel cum triſtis hiems, proprijs priuabere gnatis.
Quo pacto ſi Apollo futura quaſi præſentia præuidere poteſt, amiſſurã ſcie-
bat filios Salamina? utrum uerò hyeme, quãdo Cerealia ſemina iaciuntur? an
æſtate, quando metuntur, ignorabat? quia uidelicet certum erat non potuiſſe
illos ingenti Perſarum exercitui reſiſtere. Quo autem tempore aggrederen-
tur, maleficus ille, qui hæc omnia reſponſa fingebat, minimè ſcire poterat. Si-
mili ratione ruinam urbis Athenienſium præuiderat: ac ideò fugere illos na-
uibus, quaſi ligneo munitos muro conſulebat quod etiam Themiſtocles hu-
mani uiribus ingenij præuiderat. Sed antequam tu autoritate tua populum
mouiſſes, perſuadere non poterat. Nunc quid hac de re quærentibus Lacedæ
monijs reſponſum fuit, uideamus:

Qui Spartam antiquam colitis uel mœnia uestra
Aſperſis deuicta cadent: uel regis adempti
Herculidis mortem grauiter plangetis amaram.

Hæc certè ſi quieto tempore cecinisſes, omnibus friuola uiſa fuiſſent: ſed terrore factum eſt, ut ignorantia tua lateret. Non enim ſolum uaticinia, uerum etiam aruſpicia, & auium uolatus atq; cantus in talibus ſolent temporibus facilè credi. Conſideraſti enim, urbe proſtrata regem quoq; non euaſurum. Sin autem rex egrederetur, caſurum illum nemo dubitaſſet, qui & multitudinem hoſtium, & uirtutem Lacedæmoniorum non ignoraret. Ita fieri poſſe coniecti ſti, ut perterriti hoſtes, admiratiq; animos hominum, conſilium aggrediendæ urbis relinquerent: quam ſi tamen cepiſſent, ac diruiſſent, rex etiam euadere non poterat. Rege interempto, poſſe urbem euadere ſperaſti, ac ideò ita ex ignorãtia diſiunxiſti, ut quoque res ſe uerteret, ueridicus uidereris. Prætereo multa, quorũ ambiguitate magnas urbes plerũq; ſcimus euerſas fuiſſe. Nihil enim unquam hominibus hæc deorum reſponſa contulerunt, offuerunt uerò ſæpius, alios in alios cupiditate ac ſpe uictoriæ Apollinis autoritate concitantia. Sed audiamus quid Lycurgo reſpondit:

Chare Ioui magno qui templa ad noſtra Lycurge
Veniſti, chare & cunctis dilecteq; diuis,
Te'ne hominem appellem' ne Deum: ſed quando ſacrarum
Cura tibi tanta eſt documenta exquirere legum:
Te potius natum cœleſti ex ſtirpe putarim.
Has autem concedo libens cognoſcere binas
Prima uias opus eſt, bina & ueſtigia uitæ
Humanæ, quarum una fouet, lætaq; fouetur
Libertate homines. ſemper contrà altera triſti
Seruitio & turpi premit. hanc ignauia uecors
Seditioq; parit: pax illam dulcis, amoréq;.
Hanc igitur fugiet, illam ſed quiſq; ſequetur.

Quæris an Deus ſit, & Deum potius fore putas, etiam ne cõiiciens illum propter uirtutem futurum memoriæ? Leges autem illis eas concedis, quas aniculæ quoq; mediusfidius & mancipia non ignorant. Quis enim uirtute atq; concordia ciuitates creſcere, contrarijs libertatem amitti ambigeret? Sed doce, quomodo fortes, quomodo concordes ciues erunt, nec mortales homines uelis hæc uidere, quæ tu neſcias. Non autem de rebus publicis atque grandibus ſolum, ſed priuatis etiam ac leuioribus inutilia dabant reſponſa. De ducenda enim uxore interrogatus reſpondit: Argiuam eligito puellam: de filijs autem

Neue Labdacides uxor pariet tibi pernicioſum, demigratione ad aureos mígrate uiros, de inani gloria.

Excedit cunctas exculta Pelaſgica tellus,
Thraces equis præſtant: uirtus ſed maior eorum
Eſt hominum, qui pulcræ Arethuſæ è gurgite potant.

Non uideris certè ô Apollo aruſpicibus & auguribus melior. Multo enim te Socrates præſtantior, qui cum ab eo quidam quæreret, duceret'ne uxorem, Vtrum facies, inquit, pœnitebit. Ille uerò qui filios deſiderabat, dixiſſe fertur, non rectè ipſum facere, quòd de habendis cogitet liberis: cum potius cogitandum ſit, quomodo ſi dabuntur, debent gubernari. Ei uerò qui patriam deſerere uolebat, quoniam infeliciter in ea degeret, non proba ipſum agitare reſponſa, patriam enim relinquebat: ſed ſuam moroſitatem quæ faciet, ut apud alios quoq; non proſperè uiuat, ſecum afferebat. Tu autem ô Apollo non modò uocatus, ſed etiam ſponte nonnullis conſuluiſti. Nam Athenienſibus nihil petentibus, uiginti ante uigintiq; poſt caniculares dies opaca in domo Dionyſo, uti medico conſuluiſti, nec præclarum quid, ſed quod

Vxor ducenda propter liberos.

uel

uel mediocriter peritus medicus sciret, protulisti. Quod uerò seni cuidam, si liberos procreare uellet, iuniorem ducendam uxorem respondisti, quilibet id, qui naturæ uires ac ætatum consideravit, non peius te ipso uideret.

Quòd malefici uates partem quæstus petebant. Cap. XI.

CVr autem ei sapientissime deorum Charialo ac Archealo Lacedæmoniorum regibus multo utilius fore respondisti, si agri quem bello acquisiuerint, mediam Apollini partem attribuerint. Cui porrò alteri Apollini tribuerent? Non enim tibi petebas, neque ita ego te imprudentem adeò dicere. Sint hæc.

Quòd poetæ responsis laudabantur quasi diuini. Cap. XII.

ARchilochum autem poetam omnium poetarum petulantissimum, qui de mulieribus ea scripsit, quæ nemo frugi æquo animo audiret, & Euripidem à Socratica philosophia improbatum, & Homerum quem Plato tanquam inutilem à ciuitate sua repulit, laudibus ad astra tulisti. Archilochi enim patri de filio querenti dixisti: Præclarus hic inter homines erit ô Thelesicles. Similiter ferè de Euripide: Nascetur tibi filius Mnesarchide optimus atque glorioſus. Homerum autem & fœliciſsimum quasi deum, & miserum, quoniam in agenda uita nõ paruos tulit labores, pronũciasti. Quid igitur erat, quo immortalitate tibi Archilochus dignus uidebatur? Dic quæso absque inuidia, ut mirabilem eius uirtutem etiam nos imitati, ad cœlum similiter conscẽdamus. An uituperãdas omnes mulieres putas, quæ nobis nubere nolint, ut Archilochus fecit? Sed propter carmina uidelicet tibi placuit. dij enim & uiri diuini carmine utuntur: nec domus, nec ciuitas aliqua, nec nationes sine carmine probè gubernantur. Quare qui eum occidit Archias à templo, quasi sceleſtus exire abs te iussus est, Musarum enim occidit amicum. Qua uerò uirtute dij Euripidem admirati sunt nescio, nisi coronas ac plaudenti a theatra solebant admirari, an quia publicè in arce Athenienſium cœnaret? an quia Macedonum populi eum laudabant, cœlo dignum iudicasti? Homerum uerò cur Deum, cur felicẽ fore putabas? cui de morte interroganti respondisti, Patriam quære. Nam hanc mater tibi, non pater dedit. Sed non procul à Minois tellure insula est in qua tibi erunt ultima fata, cum adoleſcentium abditum sermonem audies. Graue nanq; ô sapientissimi uirorum, deorum uolui dicere, grauе inquam est, si neq; ubi natus est, neque ubi morietur sciet Homerus. Simileq; mihi uidetur ac si scarabæus uehementia uentorum à stercore ubi natus est ad alia stercora latus, Delphicum Apollinem interrogaret, quo'nã è stercore natus esset, & in quo deniq; moreretur. Sed de poetis hactenus.

Quòd athletæ diuinis honoribus autoritate Apollinis afficiebantur. Cap. XIII.

TV uerò non poetas solummodo, sed pugiles etiam atq; athletas in deorum tuis oraculis honores conduxisti. Vtinã cum mare metiri possis, & arenarum numerum non ignores, surdos intelligas, & mutos audias, hæc omnia nescires, & illud probè teneres, quia pugiles à calcitrantibus nihil differunt. Sic enim aut asinos quoq; deos putares, aut Diomedem pugilem, non quasi Deum honorares: Vltimus heroum Diomedes, quẽ uenerator sacris. Cur enim ô Græcorum interpres, ut Plato dicit, ad cœlum illum hominem rapuisti? An quia uno ictu in Olympico certamine aduersariũ deiecit, apertisque pectoribus eius, manu pulmonem abstraxit? O'rem mirabilem. An quia quatuor talentis damnatus non tulit, sed mœrore ac ira commotus, columnam qua domus sustentabatur ubi iudicum filij docebantur, subtraxit, miseraq; omnes morte confecit? Sed illud forsan admiraris, quia in loculum persequentes fugiens, sacrum ingressus, tegmen loculi sic appoſuit atque tenuit, ut inde non potuerit abstrahi. Ideò ergo Deus & non mortalis, ideo uirtutem eius dij admirati in cœlũ ipsum sicut Ganymedem rapuerunt.

Quòd quæcunq; dij gentium præuidebant, cœlestium motu præuidebant. Cap. I.

A Dlit ergo rursus magnus apud gentes Porphyrius, qui in libro de Oraculis manifestè hoc his uerbis aperit: Quæcunq; inquit, dij fatata prædicunt, stellarum motus ita futura significant, quòd omnes & maximè Apollo multis responsis aperuit. Cum enim ab eo quæreretur, marem'ne an fœminam in utero habens mulier páreret: fœminam respondit. idq; à conceptionis tempore percepisse, declarat, dicens: Non sperato marem Phœbe, cum Ararés Cypriæ radijs tenebratur. Aegrotationes etiam stellarum cursu prædicabant. Malis enim pulmonem agitari humoribus respondit, quia salebris Saturnus premeretur. & in alio responso, Fatatus tibi adest dies, quem Saturnus Mauorsq; simul statuerunt. His abundè intellectum puto, non diuina quadam uirtute, sed cœlestiū motus obseruatione ac ratione mathematica gentiū deos futura cognouisse. Ita nihil diuinius quàm homines afferebāt.

Quòd uoluntates hominum fatis agi arbitrabantur, liberum negantes arbitrium, idq; deorum consilijs persuasi. Cap. II.

QVare modo attentè considera, quòd non solum exteriora, & quæ in potestate non sunt, uerumetiam uoluntates hominum fatatas arbitrabantur. Sic enim ipse Apollo cum de milite quodam interrogatus esset, quare tam periculosæ rei studeret: respondit dicens, Mars eum genethliacus concitat. adeò autem generosi quidem illi dij fatatum extulerunt, ut nec templa sua defendere se posse à fulminibus confiterentur. Qua igitur spe uota illis reddūtur, aut cur piè colendi adorandiq; sunt, qui sibi ipsis sufficere nequeunt? Quę omnia oraculo suo his uerbis edito Apollo confirmauit:

Vos ab Erichthonij generati sanguine magni,
Qui quando structura cadet pulcherrima templi,
Percupidi scire hæc oracula nostra petistis.
Cum ualidi magno uenti cum frigore surgent,
Compressus cum fulminibus ruet undiq; crebris
Exilietq; æther, quæ templa excelsa deorum
Sub medijsq; undis naues multasq; cremabunt.
Atq; altos ferient montes: ipsosq; fugabunt
Pastores trepidos, speleaq; poscere cogent.
Tunc quoq; terrifico percussum hoc fulmine templum
Ardebit, sic stat fatorum immobilis ordo.
Ferre autem longè præstat quodcunq; seueræ
Et fixa & stabili statuerunt lege sorores.
Esse etenim certum, stabile, inuiolabile semper
Quicquid nent fusis Parcæ, rex iussit olympi.

Si ergo nec templa sua defendere dij possunt, sed uenire necesse est, quæ Parcarum fusis sunt euoluta, quid oportet deos aut colere, aut de futuris interrogare, si tam bonorum quàm contrariorum causa necessitas erit fatalis? Erit igitur hæc necessitas dijs omnibus spretis sola ueneranda. Quòd si Parcarum dominus Iupiter est, qui quodcunq; fusis Parcæ conuoluent, immobile fore statuit: cur non cæteris omnibus relictis, solum illum Deum, & solum bonorum largitorē magna prædicas uoce? præsertim cum ipse solus consilia Parcarum, ut alibi dicis, mutare facilè possit. Vera igitur ratio illum esse Deum, illum sequendum atq; colendum solummodo astruit.

Quòd facta magica ui solui posse, Apollo respondit. Cap. III.

COntrà uerò Pythius Apollo maleficis artibus fata solui contendit. Cum enim quæreret quidā, cur ineptus ad rē quampiā ab Apolline iudicatus esset, quidq; faciendum esset, quasi aptus susciperetur, fatorū impediri ui eum respondit, quā magicis artibus effugere poterat. Vnde apertè patet, magicam diuinitus attem hominibus concessam, ut aliquo modo fatum repellerent. Hæc Porphyrij, nō mea sunt. Qui autem re magica fata hominibus soluendā con-

conſuluit, quomodo ipſe qui Deus eſt, fatatum templi nõ repellit incendiũ? A
Nobis autem illud etiam conſiderandum eſt, quàm dignus Dei appellatione ille ſit, qui non ad philoſophiam, ſed ad malas artes homines hortatur.

Quòd Apollo nonnunquam mentiri ſe fatebatur. *Cap.* IIII.

POrphyrius autem mentiri quoq; deos fatetur, exquilitã futurorũ cognitionem dicens, non hominibus ſolum, ſed multis etiam deorũ incomprehenſibilem eſſe. unde interrogati, non ſponte mentiuntur, inquit. Quare prędicere ſolent, non poſſe uerè ſe reſpondere: homines autem ex amentia perſeuerantius cogunt ut reſpõdeant. Apollo igitur Delphicus cum huiuſcemodi cœli ac continentis affectio eſſet, ut uerum præuidere nõ poſſet, Retine, dicebat per uatem, uim iſtam, & potentia uerba hæc nõ proferas: falſa dicam, ſi coges. Et in alio reſponſo: Nihil hodie, inquit, ſtellarum mihi uia dicẽdum præſtat. Deinde cõcludẽs ait: Manifeſtũ iam fecimus, unde falſitas ad deorũ oracula ſubrepat. Hæc Porphyrius. Nos autẽ dicimus, hinc patére nihil in deorũ oraculis diuinum fuiſſe. Quomodo enim Deus, qui natura ueritas eſt, mentietur? aut quomodo boni dæmones falſitate quęrentes fraudabunt? quomodo etiam homine ſuperior erit, qui ſtellarũ motu impeditur? Sed mortalẽ quidẽ hominẽ, cui aliqua cura uirtutis ſit, nulla ratione cogi poſſe ut mentiatur, non dubitamus. Nam ſi etiã uerbera & cædẽ minaberis, nõ dubitabit exclamare: Enſem acue, ignẽ afferas, corpus meũ incidas, totum cremato: ſtellæ in terrã antè deſcendent, & terra in cœlum aſcendet, quàm falſum à me quicquam audias. Deum autem aut bonos dæmones ad continentis cœli neceſsitatẽ ignorantiam ſuam referentes credemus? minimè.

Quòd falſa eſt opinio de fato. *Cap.* V.

NOn enim dij aut boni, ſed pernicioſi ac nequam dæmones ſunt, qui libertatem noſtram deſtruxerunt: & ſtellis non exteriora ſolum, uerum etiam uoluntates noſtras cogi nobis perſuaſerunt. Quod ſi eſſet, iaceret om- B
Cœlũ hominis animum non cogit. nis philoſophia, iaceret pietas, nulla eſſet laus uirtutis, nullus fructus laborũ, nec puniendi eſſent improbi, nec admirandi ſtudioſi, ſi non libera uoluntate & noſtra ſponte ſuſceptis laboribus, ſed neceſsitate fatorũ hæc fierent. Ita uniuerſam hominum uitam hæc euertit opinio. Nam ſi euentura omnino ſunt proſpera uel aduerſa unicuique hominum, eſtq; neceſſe hæc me agere, & te illa, quid oportet cura laboreq; cõfici? Nam ſi qui in militiã ire cupit, nõ ſponte, ſed fatis coactus id cupit, & latrones ſimiliter ac adulteri cæteriq; nequiſſimi homines, & ecõtra modeſti & iuſti fatis compelluntur. Quomodo igitur hoc dogmate imbutus quiſquam monenti ac præcipiẽti mentem adhibebit? aut quomodo nõ exclamabit, Non ſunt poteſtatis hęc meæ ô doctor. ac ideo quid oportet ſollicitum eſſe, niſi etiam fatis hæc mihi ſollicitudo deſtinata ſit? Quòd ſi docendi præcipiendiq; tibi neceſsitas inſtat, fruſtra tamen doces ac præcipis, Faciam enim ſi fata uolunt, imò uerò laborãdum mihi non eſt. Aderit enim mihi neceſſariò quod fatatum eſt. & profectò, qui hortatur & docet, qui peccantes caſtigat, & probos commendat, is re ipſa liberum nobis arbitrium ineſſe oſtendens, ſolo fatorum utitur nomine: ſimiliterq; facit, ut ſi quis bonitatem naturæ, qua uniuerſa gubernantur, nequitiæ appellet uocabulo. eodem enim certè pacto cum manifeſtè omnes non aliunde, ſed à libera noſtra uoluntate admonendos filios, caſtigandosq; ſeruos inducamur, & ſponte nos aliud uelle, aliud nolle cognoſcamus, uehementer errat, qui hæc neceſsitate fatorum fieri contendit, & ſtudia hominum retrudit. Exhortatione namq; atq; doctrina bene uitam agi humanã uidemus, quæ omnia unà cũ legibus, hæc opinio ſi ſibi cõſtet, radicitus euellet. nõ enim erit opus aut peccantes caſtigare, ſiquidẽ coacti fecerunt, aut honores probis uiris retribuere: quæ utraq; profectò uidemus magnã uim alterum ad improbitatẽ reprehendendam, alterum ad probitatem amplexandã retinere. Pietas enim in Deum

Exhortatione non fato caſtigatur humana uita.

nonne

nonne funditus euertitur, si nec ipse Deus nobis, nec pſæ orationes & cultus eius neceſſitate uinctis hominibus poteſt prodeſſe? Quomodo autẽ cum ſentiamus noſtra nos appetitione moueri, non omnino amentiſſimũ erit ab exteriore quadam ui, quaſi animi expertes moueri nos crederemus? Sic enim libera uoluntate alia fugimus, alia ſequimur. ut quemadmodum dolere, gaudere, uidere, audire non ratiocinando, ſed re ipſa comprehendimus: ita à noſtro ipſorum conſilio, aut fugiendum aut ſequendum moueri nos profectò ſentimus. Quas ob res rationalis naturæ libertas iurè negari nõ poteſt. Si autem multa præter uoluntatẽ eueniũt, quibus nõnulli turbantur, diſtinguẽda res elegãtius eſt: cõſideradũq; diligẽtius: qua ratione fiant: uidebimus enim nõ fatorũ, ſed alia quadam atq; ſublimiori prouidẽtiæ ratione ita fieri. Agè igitur altius rem conſideremus. Vniuerſa igitur diuina prouidentia exiſtere ac gubernari, uera pietatis prædicant iura: propria uerò ratione ſingula ſecũdum formas ſuas, quædam habitu, quædam natura, quædam ſenſu, alia ratione ac iudicio & uoluntate mouentur: & alia quidem antecedente ratione facta, alia uerò conſequente ad ea quæ per antecedentem producta ſunt, uarium totius atq; diuerſum conſtituunt ornatum. Cumq; ſingula rerum genera propriam naturæ determinatamq; fabricam à prima cauſa conſecuta ſint, hinc libertatis quis naturæ rationem facilè perſpiciet? cum enim non ſimplex quædam res homo exiſtat, ſed à duobus cõtrarijs animo atq; corpore cõſtet: cumq; corpus ex conſequẽti, ut organũ animo attributũ ſit, anima uerò de intellectus ſubſtãtia prædicẽte ſit ratione creata, & illud quidem, irrationale, corruptibile ac mortale, hęc autẽ rationalis incorporea atq; immortalis, cumq; corpore beluis animo rationali immortaliq; naturæ coniugamur, iurè ita compoſitum hoc animal cum ſimplex natura ſit, dupliciter diuerſaq; uia uiuendi rationem complectitur. Nam & naturæ corporis ſeruit, & diuiniorem partem, ſi ſeipſum cognouit, non ſpernit libertatis ſuæ cupidum, ita idem & ſeruit & liberum eſt. talem enim à Deo corporis atq; animæ, quibus ipſe ſeruit rationibus, coniunctionem homo conſecutus eſt. Si ergo quiſpiam quæ corporis aut animi naturæ ſunt, fati uocabulo abuſus neceſsitati ſubijcit, uehementer errat. ſi enim neceſſitas, quæ impediri non poteſt, fatum eſſe intelligitur, multò uera animæ & corporis naturam conſequentia impediuntur, infinitaq; forinſecus præter naturam & animæ & corpori accidunt, quomodo fatũ & natura idem atq; unũ erit? Fiunt enim in nobis multa uoluntate, quæ in nobis eſt, cuiuſmodi ſunt, quæ ſecũdum naturã animæ appetimus. Multa etiã corporis natura fiũt, alia iſtius animo dico & corpori accidunt, quæ alijs natura cõueniunt, ſed neque animi libertatem, neque corporis naturam, neque quæcunque forinſecus accidunt, iurè quiſpiam à cauſa ſubtrahat. Cauſa uerò omnium, & quæ libertatis noſtræ ſunt, & quæ naturæ corporis ſunt, & quæ accidunt extrinſecus Deus eſt, à quo uniuerſa quæ ſunt producuntur. De omnibus enim quæ ſunt ſcriptura id dicit: Quoniã ipſe dixit, & facta ſunt: ipſe mãdauit, & creata ſunt. Si ergo cum alia uolumus, alia præter opinionem accidunt noſtram: meminiſſe tunc debemus coniunctionis huius noſtræ, quæ corpore atque animo conſtat, unde rationalis atque intellectiua anima in infantis corpore præter naturam ſuam irrationalis eſſe uidetur, & intellectus ægrotatione corporis uerſus inſanit: & ſenectute inſtrumentis omnibus internectis, intellectiuæ animæ uirtus hebetatur. Dolores rurſus præter naturã uehementius corpus urgentes, libertatem animi deijciunt: quæ doloribus uicta, corpus conſequitur. ita patet, ineuitabilia quædã uincula liberati animæ partim à natura corporis, partim ab exterioribus imminere. Sed uoluntas hominis ad tãtum uirtutis interdũ peruenit, ut & naturæ corporis & exterioribus cunctis reſiſtat. Corpus enim plerumque ad uenerem fertur, & anima habenis utens rationis ſubigit corporis impetum atque domat: fame, ſiti ac frigore corpus confi-

Cauſa omnium Deus.

Corporis impetus ab anima domatur.

citur,

citur,& remedia quæritat. At uoluntas econtra, ea ipſa nonnunquam eligit, A
& ieiunio cæteriſq; laboribus appetitum carnis frænat. Præterea natura corporis titillatione gaudet uoluptatum, & uoluntas laborem plerunq; amat. Multi autem peiora ſecuti, naturalem uſum ad eum, qui præter naturam eſt, conuertunt maſculi in maſculos turpitudinẽ operantes. Ita nõ in omnibus ratio uincitur. ſed interdũ ipſa ducit, interdum autẽ ducitur: adeò, ut nõnunquã cum mori melius quàm uiuere iudicauerit, proprijs homo manib. ſeipſum interimat. Si ergo ſolũmodo ad corpus ſibi uniuerſa eſſet concertatio, nõ magna bene uiuendi eſſet difficultas. Nũc autẽ cũ hãc uitã Deus inter multa conſtituerit, inter homines, inter beluas, inter ignẽ etiã atque aquam, continentemq; aera, non eſt ſibi ſolummodo pugnandum aduerſus coniunctam corporis naturam, uerumetiam ad infinita penè exteriora. Crebra enim etiam ciborũ & cõtinẽtis tẽperies, aut econtra, frigora æſtus, aliaq; huiuſmodi complura natura quidem facta, nobis autem per accidens ingruentia non parum propter corporis naturã, quæ nõ facilè poteſt exteriores ſufferre, uoluntatem hominis perturbant. Ad hæc illi, quibus cum uiuimus, uoluntatem plerunq; noſtram rationibus, aut quouis alio modo ad ſuam conuertunt, & aliàs meliorem, aliàs peiorem efficiunt. Solet enim conuerſatio praua nocere, ſicut econtra bona prodeſſe. Bonos quippe mores conuerſatio mala corrumpit. uelut etiam praui mores proba conuerſatione corriguntur. Sic igitur rationalis animæ uirtus huc atq; illuc ab exterioribus fertur. Rurſus autem uiribus ſuis diuinis aliquando ſuperat cũcta, & inuicto robore philoſophatur. Quid dicam, quod quibuſdam ſeculis excelſo magnoq; animo homines & robuſtiſsimis corporibus abundarunt, nonullis econtra? quæ omnia gubernationi totius aptiſsimè congruẽtia quàm maximum ornatum uarietate rerum faciunt. Omnibus autẽ ſimpliciter tam his, quorũ nos ſumus cauſa: quàm his, quæ aut natura fiunt, aut extrinſecus accidũt, una omnipotens atq; omnia penetrãs pro- B
uidentia Dei præſidet, quæ uniuerſa inæſſabilib. gubernãs rationibus, multa etiam eorum quæ natura fiunt, cõmutat auxiliumq; affert, ut ea quorum nos ſumus cauſa & eligamus, & operemur. His omnibus tripartito, ut diximus, diuiſis, in ea quæ in nobis ſunt, in ea quæ ſecundum naturam, & in ea quæ per accidens fiunt, omnibusq; iſtis ad uoluntatem Dei reductis, nullum locum fatorum poſsidet ratio. Hinc etiam unde malorum ſcaturiat fons aperitur, qui nullum locum habet in his quæ ſecundũ naturã, aut corpore, aut animo fiunt, ſed nec in his quæ forinſecus accidunt. Solummodo autem in libero animi motu, quando non ſecundũ naturam, neque rectè mouetur, ſed à regia exiẽs uia, ſponte (Dominus enim ſibi ipſi animus eſt) præter naturam fertur. Cumq; præcipuum honorem à Deo acceperit, ut liber ſit, & ſui motus iudex, diuina quædam lex iniuncta ſibi naturaliter eſt, quæ in ipſo anteriore receſſu exclamat, Via regia proficiſcaris, noli ad dexteram aut ſiniſtram declinare. Via ergo regia recta eſt, quam unicuiq; animæ quaſi natura inſitam legem auxiliatricem ad opus creator nobis inſtituit. Sic per legem rectam oſtendit uiam, per poteſtatem uerò liberam effecit, ut in ipſa eſſent uirtutis præmia ſine ui aliqua eligere, cum poſsit etiam contraria malè. Ita ſi proprio motu naturalem deſpexeris legem, fons uitiorum ſponte, non aliundè, neque ulla neceſſitate, ſed libera uoluntate atque iudicio facta eſt. Eligentis igitur culpa eſt, Deus uerò inculpabilis eſt. nec enim prauam Deus aut naturam, aut ſubſtantiam animæ creauit. Cum enim ipſe bonus ſit, bona ſunt omnia quæ ab eo creata ſunt. Bona igitur ſunt omnia, quæ natura inſunt. Vnicuiq; rationali animæ liberum arbitriũ natura ineſt. bonũ ergo eſt id ad eligenda bona creatũ. ideo quando malè agit, non eſt natura culpanda: nõ enim natura, ſed præter naturam malum agitur, cum ſit electionis deprauatæ, nõ naturæ opus. Cum enim uirtus ad eligenda bona ineſt, ſi ea non eligit, ſed ſponte melioribus

ſpretis,

A ſpretis, mala imitatus ſequitur, quis poteſt eum dicere morbi ſui cauſam non fuiſſe, præſertim cum inſitam atque ſalutarem legem uolens contempſerit? Qui ergo iſtis omnibus reiectis, à neceſsitate motuq; ſtellarum omnia deprehendere putat, nec nobis, ſed uirtuti qua omnia mouentur, peccandi cauſam tribuit, is quomodo non impius atq; amens erit? Nam ſi fortuna & caſu abſque aliqua prouidentia fieri omnia opinatur, impietatis crimine reus mente captus quoq; uidebitur, quoniam pulcherrimum rerum omnium ordinem nõ perſpiciat. Sin uerò prouidentia Dei & optima ratione cuncta gubernari fatetur, quoniam tamen non peccare ui fatorum delinquẽtes cõcedat neceſſe eſt, cauſamq; dictorum diuinæ attribuat prouidentiæ, mutato uocabulo neceſsitatem & fatum ipſam appellans, impius profectò iudicabitur, imò uerò peſsimus omniũ, qui à creatore uniuerſi, alios ad adulteria, alios ad rapinas, alios ad alia uitia impelli arbitretur. Vnde ſequitur, aut hæc peccata non eſſe, aut peccandi cauſam in creatorẽ referri. Nam ſiue cum uideat uniuerſa, cunctisq; adſit, peccare homines cogit: ſiue ſtellarũ motui uim cogẽdi conceſsit, ipſe certè aut per ſeipſum, aut per orbes cœleſtes, quaſi per organũ nolentes homines ad uitia immittit. quare nõ iurè homo, ſed creator eius peccator erit. quo dogmate nihil ſceleſtius excogitari poteſt. Ita qui fatorum neceſsitatem eſſe credit, is apertè Deum & prouidentiam negat: ueluti econtra, qui Deum uniuerſis præeſſe putat, uim fatorũ omnino deſtruit. At enim idem eſt Deus quod fatum, aut diuerſum. Idem certè non erit. Nam ſi ſeriẽ cauſarũ ineuitabilem cœleſtium motu effectam fatũ eſſe opinantur, quomodo elementa corporea, unde cœleſtia etiam cõſtant, priora fato nõ erunt? & quomodo quod elementis & cœlo poſterius eſt, idẽ erit quod prima cauſa? Quòd ſi elemẽta & rationis & animæ expertia ſunt, Deus aũt incorporeus & uita & ſapientia eſt, rebus omnib. & ut ſint, & ut bene ſint, bonitate ſua largiens, nõ erit profectò unũ ac idẽ Deus & fatum, quod cum cœleſtia corpora cõſequantur, eorũ accidens eſt. Si ergo diuerſum, quærendũ utrum melius Deo eſt, an non. Sed nihil Deo melius, nihil potẽtius excogitari poteſt. Vincet ergo Deus, ſuperabit exterminabitq; omnino fatũ: aut ſi patietur ipſum extare, cum poſsit uim eius malignam cõpeſcere, ipſe ad ſeipſum malignitatis cauſam attrahet. imò uerò ſi quidem creator omnium Deus eſt, fatum quoq; ab ipſo productũ eſt. Ita nullæ uidebitur ſibi curæ uniuerſum eſſe, cum tamen ab ordine rerum & alterius ad alteram affectionem, & ab his quæ à libera poteſtate animi fiunt, à parte prouidentiæ pateant effectus. Nam & ſi nullę quædam partim corporis, partim externarum rerum, animum plerumque à uirtute repellant, ad omnia reſiſtit, & inuicta diuino auxilio, libertas humana euadit. quæ res certamine martyrum, qui pro euangelica doctrina cuncta liberè ſubierunt pericula, cõprobatur. Infiniti penè homines, non ſolum Græci & Barbari, uerũetiam mulieres, teneræq; puellæ intrepidè cruciatu omni ſuperato, libenter à corpore abierunt. Nec quiſque poterit fatorum neceſsitati hæc accõmodare. Quando enim aliàs talia cœleſtium motus effecit certamina? aut quando uita hominum ante Saluatoris noſtri doctrinam tales luctationes propoſuit? Vbi autẽ doctrina huiuſmodi unquam fuit, quæ prauam ſuperſtitionem deijceret, & cognitionem ueri de omnibus immitteret? Quis autem ſapiẽs unquam potuit doctrinam ſuam ad uniuerſum orbem diſpergere, & Deus uel ab omnibus uel à pluribus credi? Quòd ſi hæc nunquam fuerunt, non eſt certè cauſarum ſeries, & fatalis neceſsitas omniũ horũ cauſa. Nã ſi eſſet, profectò alius quoque eandem aut ſimilem ſtellarũ neceſsitatem naſcens habuiſſet. Quibus porrò fatis, Saluator noſter Deus uerus per uniuerſum orbem prædicatur. & qui apud Græcos, uel apud Barbaros dij putabantur, non alia re quàm prædicatione noſtri Saluatoris deijciũtur. Quòd uerò fatum uniuerſi creatorẽ ipſum eſſe confirmauit, qui nullam eſſe fatorum uim docuit, atque docet, quomodo

Fatorum neceſsitas Deum excludit.

igitur ipsum fatum non esse, se ipsum prædicat? Qui autem prædicationis e- A
uangelicæ gratia uel certarunt iam multis annis, uel etiam nunc certant, quomodo ad unũ uoluntatẽ & fidem, & ad eãdem uirtutem animi uiuendiq; rationem diuersis temporibus, & tam multi nostra memoria cõpulsi sunt? Quis mentis compos credere unquam poterit iuuenes simul ac senes, uiros & fœminas, seruos & liberos, doctos atque indoctos non in uno climate orbis, nec in eadẽ hora natos, sed ubiq; terrarum & diuersis temporibus factis coactos, unam & eandem, nouam atque inauditam doctrinam, & quidem cum periculo mortis patrijs ritibus antepositisse, & ueræ philosophiæ dogmata duritiẽq; uiuendi, quàm delicias maluisse? Cæcus profectò de his, ut trito prouerbio dicitur, rectè iudicaret, non necessitate, sed libero hæc fieri arbitrio.

Ipsorum gentilium philosophorum uerba, contra eos qui fatum esse opinantur. Cap. VI.

PLura dicere possem, sed quoniam suis testibus gentes, non argumentis nostris confundere instituimus, Oenomaum rursus audiamus, qui magno animo in libro de Maleficis artificibus, his aduersus Apollinẽ uerbis utitur: Sed eas igitur in Delphis tu, neq; possis tacere cũ uelis. sic Iouis filius Apollo uult modò, nõ quia uult, sed quia necessitas uelle ipsum cõpellit. Videtur autem mihi, quoniã in hunc sermonẽ deductus sum, de potestate nostra, quam fundamentum humanæ uitæ multi apellant, diligentius quærere. hanc potestatem nos libertatem nuncupamus. Democritus autem, si benè memini, atque Chrysippus, alter seruam, alter semiseruam pulcherrimam omnium humanorum rem conatur ostendere: de quibus tamen non multum curandum est. Quòd si Deus etiam aduersus nos est, quid faciemus? Sed non est æquum, uel Apolline repugnãte, ueritatem prodere. Christo enim Chironis sic respondit: Patria relicta, Euboeam pete, ubi fatatum tibi est urbem ædificare. Quid ais ô Apollo? An non est potestatis meæ patriã relinquere? quod si mihi fatatum est ibi urbem ædificare, siue tu consulas, siue non, & siue ipse uelim siue nolim, omnino faciam: eritq; mihi necesse, etiam si nolim. Sed fortè melius est tibi, quàm rationibus credere. Aliud igitur afferas, nuncia Parijs ô Thelesicles in Aëria urbem sibi condendam fore. Nunciarem inquam etiam si tu non præciperes, quoniam fatatum est. Aëriam autem Thasum insulam Archilochus Thelesiclis filius prius appellatam fuisse docuit, & Parijs coloniam illò mittere persuasit, qui uidelicet nunquam id fecisset, nisi tu iussisses. Cur igitur fatatum erat? Sed quoniam ociosi sumus, agè nũc mihi respondе. Sumus ne ego ac tu aliquid? Sumus certè, respondebis. Qua ratione id ita iudicabis? Non aliunde uidelicet quàm sensu, perceptioneq; quadam nostra. Quod porrò quomodo cognouimus animalia nos & ex animalibus esse? Vt ego quidem dico, homines ex hominibus, alter maleficus, alter malefici redargutor. Vt uerò tu diceres, alter homo, alter Deus, & alter diuinator, alter sycophanta. Quod tibi facilè cõcedã, si rationibus ita mihi esse ostendes. Quid ais? An nõ rectè iudicauimus sensu ac perceptione nostra illud intellexisse? Nam si non ita se habeat, quomodo aliquis ad Delphicum oraculum ueniat, nisi sentiat intelligatq; alicuius se rei indigere? Quomodo autem Chrysippus qui se in seruitutẽ induxit, id quod dicebat intelligebat? aut quomodo uel cũ præsente Archesilao disputat, uel absenti Epicuro, respondet, si nec quid sit Archesilaus, nec quid sit Epicurus omnino pcepit, nec percipere potest, imò uerò nec quid ipse sit? Si hæc aduersus uos quispiã diceret, nullo modo ferre posseris. Quare ô Democrite, & ô Chrysippe, & tu ô cœlestis diuinator, si molestũ uobis uidetur, cum quis intelligẽtiam atque sensum eripere à uobis conatur, nonne nos quoque molestè ferre debemus, si magni sensum & mẽtem uestram putatis, nobis auẽ fati necessitatẽ nescio quam incutiatis, quũ alius uestrũ à Deo esse afferit, alius ab atomis deorsum latis, ac inde sursum repercussis,

A cuſsis, quæ modò coniunguntur, modò reſoluuntur, fieri contendit? cum aperte eo ſenſu ac mente, quo nos aliquid percipimus, nec fugit nos quantum intereſt inter ambulare ac ferri, aut inter uelle atq; cogi. Quorſum hæc? quia hæc neſcire uidearis ô Apollo, quæ nam ſint ea, quorum domini ſumus, quæ à noſtra uoluntate dependent. Hæc certè uoluntas noſtra non paucarum rerum principium eſt. Tu autem cum omnia ſcias, hoc principium ita te latet, ut quæ hinc ſequuntur, nullo modo ſcire iudicaris. Nónne igitur imprudens es, qui Laio reſpondiſti, quia interimi eum à filio fatatum eſſet? Ignoraſti quippe, quia uoluntatis ſuæ dominus naſciturus filius foret. Illud porrò ridiculum eſt, coniunctionem neſcio quam eſſe cauſarum & ſeriem. Vtuntur autem ſapientiores ratione quadam Euripidis. Laium enim aiunt dominum ſui fuiſſe, ſiue uellet filium procreare, ſiue nollet: filio uerò nato, neceſſe fuiſſe ab eo interfici: quare potuiſſe id rectè Apollinis prouidentia percipi. uerùm filius quoque ſicuti & pater ſuæ uoluntatis erat. Et quemadmodum ille dare operam liberis, & non dare, ſic iſte interficere & non interficere poterat. Huiuſmodi ſunt omnia reſponſa Apollinis, qui etiam apud Euripidem ad Laium dicit: Vniuerſa tua ſanguine corruet domus. Series igitur cauſarum quę nam fuit? Cædes patris anteceſsit, & ænigmatis ſolutione matris nuptias conſecutus eſt filius. Adhæc alter nepotum regnum rapuit, alter profugus Adraſti filiam in uxorem duxit. Vnde ſeptem duces ridiculoſe mouentur, quę ſeries iſta conglutinauit. Nam ſi Oedipus regnare uoluiſſet, aut locaſtes nuptias repuliſſet, quomodo maledictionem illam Euripideam in filios edixiſſet? Præterea ſi Oedipodis filij conueniſſent ſimul, uel uicíſsim regnare: uel ſi qui profugit, non ad Argos, ſed in extremas terrarum oras abiiſſet: uel ſi cum in Argos ueniſſet, Adraſtus ei filiam non dediſſet: uel ſi uxore ducta, in patriam reduci non curaſſet: aut ſi cuperet quidem ipſe, Adraſtus uerò & cæteri duces contempſiſſent: aut ſi cum parati ad pugnam Thebas petiiſſent, timore
B perculſus frater cum fratre cõueniſſet, quomodo uniuerſa domus corruiſſet? Sed facta omnia ſunt iſta, dices. fateor. Non enim rem, ſed ſeriem iſtam rerum neceſſariarũ pernego. quamcunque enim rem mihi obtuleris, ſimili quodam pacto eam incidere potero: ac ita oſtendam, nullam eſſe in rebus neceſſariam ſeriem. Quippe cum ſingula principia, & cauſas rerum agitabilium liberè homines mutare poſsint, an non intelligis, quia & aſinus & canis & pulex proprio appetitu mouentur? Quæ omnia tu nullo modo ſentire uideris Apollo. Tibi Iupiter dedit, Locro reſpondiſti, dabitq; mala. Non rectè ô Apollo, non iniuriantem hominem tam malè diij tractant. Cur enim Iupiter huius neceſsitatis autor nos ac ſeipſum non punit? Ipſe quippe neceſsitatem agendi nobis impoſuit. Cur ergo nos plectimur, qui huic ſeriei reſiſtere nullo modo poſſumus? Tu quoque ipſe uaticinandi inanẽ artem depone. Erit enim quod fatatum eſt, etiam ſi non prædixeris. Lycurgum autem illum qua ratione laudaſti ô Apollo? Nam ſi bonus erat, non illi hoc, ſed fatis tribuendum. Si enim omnia neceſsitate agimus, ut tu prædicas, nõ ſponte, ſed ui bonus erat. Qua ſi quiſpiã mẽte captus formoſos lauder, & deformes uituperet. iurè namq; neq; homines dicere poſſunt: Noluiſti nos ô Iupiter bonos eſſe, imò uerò etiam coegiſti prauitatem amplecti. Tibi autem ô Chryſippe atque Cleanthes nulla laus attribuenda eſt, ſi boni fuiſtis. ita uirtutem quidem laudabo, uos autem minimè. Quare Epicurum quoque non dignum fuiſſe aſſero, quem opprobrijs peteres. Mollem atque iniuſtum appellas eum ô Chryſippe, qui iuris ſui nõ fuit? Hæc quomodo dicebas, ſi ſponte ipſum peccare non credebas? Hæc Oenomaus, qui tibi ſi non ſatisfacit, reliquos philoſophos perlegere non graueris. Multi enim atque inſignes aduerſus huiuſmodi dogma ſcripſerunt. Inde igitur aliqua, quoniam multi tam docti quàm indocti falſa opinione tenentur, ſumere ſtatui,

Idem ipſorum gentilium philoſophorum uerba contra eos qui fatum eſſe opinantur. Cap. VII.

PRimùm igitur Diogenianũ aduerſus Chryſippũ audias. Chryſippus enim & nos cauſam eſſe agibilium, et omnia fieri fato cõtendens, Homeri teſtimonio utebatur. quod parum fuiſſe ab eo intellectum, Diogenianus oſtendit. Sed Chryſippi quædam prius ponemus, qui in primo de Fatis libro, neceſsitate omnia fieri autoritate multorum arguit, & demum Homerum induxit dicentem:

Quæ data ſorte mihi eſt nato fors me inuida preſsit.
Quæ nato inuoluit filis ſibi Parca ſeueris
Quum mater peperit illum. Et alibi:
Non eſt qui fixas Parcarum auertere leges,
Effugere aut poſsit.

Non recordabatur enim, inquit, contraria iſtis alibi Homerũ ceicniſſe, quibus ipſe Chriſippus in ſecundo libro tunc uſus fuit, cum multa etiam à nobis fieri oſtendere uolebat. quid enim clarius atq; acrius illis? Vt caderent tribuit ſua certè amentia cauſam. Et rurſus:

Quàm falſo accuſant ſuperos ſtultiq; queruntur,
Mortales etenim noſtrorum cauſa malorum
Nos ſumus, & ſua quemq; magis uecordia lædit.

His enim & horum ſimilibus non eſſe cuncta neceſſariò & fatis faciunda nobis probatur: quamuis etiam ab illis carminibus parum ab Homero Chryſippi dogma confirmatur. Non enim omnia, ſed nonnulla, fato fieri uerbis ſuis Homerus ſignificat. Cum enim dicit,

Quæ data ſorte mihi eſt nato fors me inuida preſsit: Nõ omnia profectò, ſed mortem fatis ac neceſſariò euenire oſtendit. hoc ipſum etiam illud uult,
Quæ nato inuoluit filis ſibi Parca ſeueris. Non enim omnia, ſed quædã fato deſtinato neceſſariò ſibi euentura confirmat. Illud quoq; ab Homero optimè dictum eſt, Non eſt qui fixas Parcarum auertere leges, Effugere aut poſsit. Quis enim poteſt quæ neceſſariò impendent effugere? Non ergo ſuffragatur Homerus Chryſippo, uerumetiam refragatur. Ille nanque apertiſsimè à nobis multa fieri prædicat, neceſſariò autem cuncta fieri, nũquam ab eo dictum eſt. Chryſippus uerò neceſsitate fatorũ cuncta fieri conatur oſtendere. Et ille quidem cum poeta ſit, non pollicetur ueritatem rerum docere, ſed uarias hominum opiniones plerunq; ponit: unde non eſt alienum ab eo, contraria nonnunquã dicere. Philoſophis aũt & contradicere, ſibiipſis turpe eſt: & poëtarum uti teſtimonio magis, quàm ratione, turpiſsimum. Putat autem inſolubilibus uti argumentis expoſitione nominum. Fatum enim dicit dictũ quoddã determinatumq; diuinitus eſſe. Parcas autem econtrario, quoniam nemini parcant. Sortes, quia ita ſortitum unicuiq; ſit. ac ideo tres eſſe Parcas arbitrantur, quia tria ſunt tẽpora in quibus omnia inuoluuntur. Lacheſimq; dictam eſſe, quia λαγχανειν græcè, euenire per ſortem deſignat. Atropon, quia uerti non poſsit. Clothon, quoniam cõtorta & coordinata omnia teneat. hoc enim nomina ipſa græca lingua oſtendunt. His nugis fatalem putauit neceſſitatem demonſtraſſe. Ego autem ſatis mirari non poſſum, quomodo nihil ſe penitus afferre non ſenſit. Significent enim nomina quemadmodum expoſuit, poſitaq; ab hominibus ſint ea de cauſa. cur igitur ô Chryſippe uulgares ubiq; opiniones ſequeris? An forte, quia omnes uulgò ueritatis perſpicaces tibi uidentur? Quomodo igitur ſcripſiſti neminem eſſe hominẽ, qui non æquè ac Oreſtes & Alcmæon inſaniat, præter ſolum ſapientem? Deinde addis, unum uel duos, aut admodum paucos ſapientes fuiſſe, opinionesq; multorum de gloria, de diuitijs, de regno, de uoluptate, quæ omnes penè bona arbitrantur, tanquam uulgares refutandas ducis. Aut quomodo omnes penè

Quid fatum, Parcæ, Sortes.

leges

A leges malè positas à rebus publicis putas? Cur autē tam multos etiam libros conscripsisti? Non enim docendi sunt, qui falsas opiniones non habent, nisi fortè rectè tunc omnes opinari dicas, quando tecum conueniunt. Cum uerò diuersa quàm tu putant, tunc furiosos appelles. Nam cum te sapientem non nomines, non erit nobis argumento, rectè illos sapere qui tecum conueniunt. Deinde quare omnes furere dixisti, cum laudare quasi sapientes, quia te sequuntur, debuisses? Ad hæc etiam si non furere illos ego asseram, cum tamen à sapientia longè absint, ridiculosum est propter positionē nominum eorum uti testimonio, quos non præstantiores teipso, neque sapentiores arbitraris, nisi fortè eos, qui ab initio hæc nomina excogitarunt, sapientes fuisse contendas. quod ostendere nullo pacto poteris. Sed sit ita, quomodo ergo nominibus significatur, omnia simpliciter fatis fieri, & non ea solum quæ fatata sunt? Nam & Parcarum numerus, & nomina ipsarum, & fusus, & glomeratum in eo filum, cæteraq; huiuscemodi, ineuitabilem à seculo determinationem causarū ostendunt. Quæ tamē necessitas earū rerum solummodo est, quæ necessariò euentura sunt, quæq; aliter accidere non possunt. Quæ uerò non quas infinitas esse scimus, earum alias dijs homines attribuerunt, alias uoluntati nostræ subiecerunt. alijs natura præest, alijs fortuna: quam mutabilem atque ineffabilem esse uolentes, prisci homines significare in pila sedentem depingunt. An hæc omnibus ita esse non uidetur? Ita quæcunque fato aut fortuna fiunt, omna diuinitus fieri arbitrantur: quęcunque autem nos agimus, nostræ uoluntati attribuunt. Quare uides, non attestari tibi uulgarē hominum opinionem, sed potius repugnare. Paulo pòst deinde ait: Sed in primo quidem libro huiusmodi demonstrationibus utitur Chrisippus, in secundo uerò repugnantia opinioni suæ soluere conatur, quæ nos incipientes conscripsimus, utputa studia hominum retunduntur, nec laus aut uituperatio mouere
B hominem poterit. Quare in secundo libro ait, manifestum esse multa fieri à nobis: quæ tamen ad gubernationem totius referantur, ea fatata esse. Vtitur autem huiusmodi exemplis: Non, inquit, simpliciter fatatum fuit, uestem te nō posse amittere, sed si eā diligenter custodieris. ab hostibus quoque non capi te, fatatum est, si hostes caueris. liberos quoque habere fatatum, si uxorem uolueris cognoscere. Nam ut si quis diceret Milonem, inquit, pugilē intactum fataliter certamine abiturum, non rectè arbitrareris, si luctaturum eum putares. sic & in alijs res se habet. Multa enim sunt quę fieri nō possunt, nisi nos quoque studium cōferamus. Ita enim fatata sunt, si nos uoluerimus. Miranda profectò est huius sermonis inconstantia. Nam quemadmodū dulce amaro, & nigrum albo, & calidum frigido, contrarium est: sic & fatum libertati nostræ contrariū. Nam quæ fatata sunt, siue nolis, siue uelis, omnino fiunt. Quæ uerò in nostra potestate sunt, ea sicut uolumus diligentia nostra disponūtur. Si ergo diligenti obseruatione in ea factum est, ne uestem amiserim: & liberi nati, quia uxorem cognoscere uolui: nec captus ab hostibus, quia fugi: & intactus à gymnasio recessi, quia certare nolui: quomodo fatata hæc erant? Nam si fatata erant, nihil uoluntas mea contulit: & si contulit, non fatata. Non possunt enim hæc simul cōuenire. Fatata, inquit, hæc sunt: nam uoluntas nostra fatis cōtinetur. Quomodo inquam fatata sunt, si meæ potestatis est pugnare, & non pugnare? Sed non contineri fatis uoluntatem nostram, uerbis quoq; suis aperitur. Habebis enim filios, inquit, si uxorem cognoscere uolueris: si noluero igitur, non habebo. Hæc ita dicere in rebus fatatis non possumus. Non enim morituros omnes homines, aut non morituros, si hoc uel illud fecerint, sed simpliciter morituros dicimus: susceptibilesq; doloris esse simpliciter dicimus, siue uelint, siue non. Quare patet, quando aliquid fit, quia nos operam dederimus à nulla causa contineri, sed nostri id esse potestatis. quod si ita est, nulla serie causarum à seculo continebatur, nisi forsan ipsum quoque

Fatum & arbitrium liberum contraria.

uelle ac nolle fatatũ in nobis ſit, ut neceſſe ſit uelle aut nolle uxorem cogno- A
ſcere. Nulla igitur in nobis poteſtas eſſet, niſi diligẽtia mea ueſtis ſaluaretur:
& ſi amitteretur, omnis ego culpæ profectò expers: quemadmodum nulla di
gnus laude, ſi ſaluaretur. Hęc Diogenianus. Nunc Aphrodiſęũ audiamus A-
lexandrum pręclarũ in philoſophia uirum, qui in libro, quem de Fato ad An-
tonium edidit, his uerbis Chryſippi dogma refutat: Omniũ quę fiunt, inquit,
quatuor ſunt cauſæ, ut diuinus Ariſtoteles demonſtrauit. Cauſarũ enim quę-
dam efficiẽtes, quædã ad materiam reducũtur, quędam ad formã, quędam fi-
nales ſunt. Finalẽ aũt cauſam dicimus, cuis gratia aliquid fit. quãuis enim non
omnia quę fiunt, quatuor his cauſis egeant, nulla tamẽ res quaternariũ cauſa-
rũ numerũ excedit. uerùm ut res apertior fiat, in re aliqua iſta cõſideremus. Sta
tuę igitur cauſa efficiens artifex eſt, quẽ ſtatuariũ appellamus. Aes uerò aut la
pis, ut materia. Species uerò aut forma, quę huic ſubiecto ab artifice imponi-
tur, etiam cauſa eſt. Nec iſtæ tres ſolummodo cauſę ſunt, uerumetiã non mi-
nus finis, cuius gratia facta ſtatua eſt, ut uerbi gratia ad quendã hominẽ hono
randum. Nam abſq; aliqua huiuſmodi cauſa non eſſet facta profectò ſtatua.
Cum igitur iſtæ cauſæ rerum ſint, ac inter ſe manifeſtiſsimè differant, quamuis
in nonnullis concidere uideantur, fatum ad efficientẽ cauſam, non iniuria re-
ducimus. Nam ad ea quę fato fiunt, ita ſe habent ſicut ars ad ſtatuam. Quare ſi
apertè uidere uolumus, utrum cuncta, an quædam fatata ſint efficiens nobis
cauſa diligentius eſt conſideranda. Omniũ igitur quæ fiunt, quædã alicuius
gratia fiunt, cum efficiens ad finẽ aliquem tẽdens ea faciat: quædam nullius, ut
barbę tactus: manus nõnunquã extentio, & ſimilia: quę quoniã ſine aliqua in
intentione temerè fiunt, omnino relinquenda ſunt. Quę aũt alicuius gratia fi-
unt, alia natura, alia ratione fiunt. Nam & natura certo quodã ordine ad finẽ
peruenit, niſi impedita fuerit. Cum aũt finem conſecuta ſit, ceſſat motus. ratio
etiam nihil fruſtra facit, ſed ad determinatũ ſemper mouetur finem. Ratione B
autẽ fieri dicimus, quando qui facit cogitatione quæ facturus eſt proſequit,
eaq; quæ ſunt; quæ artificio, & quę uolũtate fiunt. Inter hæc & ea quę natura
producuntur id intereſt, quòd naturalia in ſeipſis principiũ atq; cauſas gene-
rationis habent, & fiunt quidem ordine, ſed natura faciens nulla utitur rati-
ocinatione. Quæ uerò arte ac uoluntate fiunt, foris habent motus principi-
um, & facientem cauſam. nam ipſis productioniq; ſuæ facientis præeſt cogi-
tatio. Fortunã autem & caſum ad ea reducimus, quæ alicuius gratia fiunt.
Differunt aũt ab his quæ præcedenter alicuius gratia ſunt, quoniã in illis quę
finem antecedunt, ipſius finis gratia fiunt. In caſu autem atq; fortuna, quę an-
te finem ſunt, alterius gratia fiunt. Accidit autem eis cum alterius gratia fi-
unt quaſi finis, quod à caſu & fortuna factum eſt. Hæc cum ita ſe habeant,
conſiderandum eſt, ad quas nam efficientes cauſas cõnumerare fatum debe-
mus, an ad eas reducendum eſt, quæ nullius gratia: ſed fatum ad finem ali-
quem tendere omnes dicimus, quamobrem in his quæ alicuius gratia fiunt,
collocandum eſt. Hæc cum primùm ita partitus ſit Alexander, multis dein-
de argumentis oſtendit, nihil alud eſſe fatum, aut fatatum quàm quod natu-
ra fit. Nullo enim modo, inquit, ad rationẽ & uoluntatem noſtram reduci
ta poſſunt. Præter naturam etiam fieri nonnulla oſtendit, cum interdum ac
cidat impedimento quodam naturam detineri. Si ergo præter naturam quæ-
dam fiunt, profectò ſi natura fieri eſt fato fieri, fient etiam præter fatum. Vi-
demus enim, inquit, corpora humana ægrotationibus alijs aliud ſecundum
particularem eorum naturam eſſe ſubiecta. nec ſumus neſcij huiuſmodi na-
turam corporum diſpoſitionem diligenti norma uiuendi, & medicorum ar-
te & deorũ conſilio in melius uerti, quod ſimiliter animo quoq; accidit. Nam
præter naturalem inclinationẽ eius, quam complexio corporis habet, exerci
tio atque doctrina melior ſæpe fit. Vnde cum phyſiognomõ Zopyrus turpia

quædam

A quædam de Socrate & à uirtute ipſius aliena dixiſſet, ac à multis idcirco deri-
deretur, Nũ errat Socrates, reſpõdit Zopyrus, huiuſmodi enim natura eſſem,
niſi naturã philoſophia ſuperaſſem. Huiuſmodi ergo, ait, eſſe, quibus natura
præeſt, quæ naturalia nihil à fatis differre oſtendit. À fortuna uerò ea fieri ait,
quæ nullo modo intenduntur, quãdo alterius gratia quædã fiunt: & aliud acci
dit quod ab initio nec ſperabatur quidẽ. ut ſi quis fodiens theſaurũ inuenerit,
cum huius gratia nõ foderet: & equus caſu ſaluus, quãdo nõ huius gratia, ſed
alimenti cupiditate hoſtes fugiens, domũ redierit. quæ omnia fato non fiunt.
Sunt autẽ, inquit, cauſæ quædã hominibus penitus ignotæ. Nonnulla enim
ſuſpenſa morbos aliquos curare dicuntur, in quibus nullam certam habemus
cauſam. Incantationes etiam maleficæq; artes, quam cauſam habeant, incertũ
eſt. Sed præter hæc ſunt quædã, quæ ad utrumlibet cõtingentia dicuntur, quę
fato fieri omnino negamus: ut, mouere pedem, leuare ſupercilia, tacere, loqui,
cæteraq; huiuſmodi innumerabilia, quæ fatis fieri nullo modo dici poſſunt.
Non enim quod fatatũ eſt, contrariũ ſuſcipit. Præterea conſilium homĩs fru
ſtra nõ eſt: eſſet autem fruſtra, ſi homo neceſſariò ageret quæ agit. Apertè autẽ
id præter animalia cætera homo poſſidet, ut nõ ſimiliter illis phantaſiã ſequa-
tur, ſed rationem habeat qua faciunda iudicet: cuius quidẽ uſu ea quæ in phan
taſiam inciderunt, examinans ſiquidẽ examinando probat, concedit phanta-
ſiæ, & ad agendum mouetur. Sin uerò improbat, eĩcit, expellitq; ipſa rationi
obtemperans: unde ſolummodo de his quæ agere poſſumus, deliberare ſole-
mus. Et ſi aliquando nimia cupiditate nõ maturo quicquã conſilio egerimus,
temeritatis atq; ſpreti cõſilij crimine poſteà nos ipſos accuſamus, omnes te-
merè aliquid agentes uituperamus, hortamurq; cõſilio uti, quaſi agendi pote-
ſtas in nobis ſit. Quod autẽ opinio quæ de fato habetur falſa penitus eſt, inde
patet, quia etiã eius opinionis autores & docent, & hortantur, & diſcunt, &
B conſulunt. Increpant etiã, caſtigantq; ſuos, quaſi propria uoluntate peccãtes.
Plurima quoq; cõſcribunt, quibus ad rectos iuuenes adhortantur mores: ue-
niaq; dignum putant, ſi quis inuitus peccat: ſponte autem delinquẽtes, puni-
endos nõ negant. Quare uel ſecũdum ipſos hæc neceſsitas fati nulla penitus
eſt, libertas igitur noſtra natura ineſt omnibus. Plura tamen non eſſe noſtræ
poteſtatis cõcedimus, ut omnia, quæ natura uel fortuna fiunt, quæ nullus fa-
tis ſubiecta dicere audebit. His ita nobis cõpendioſe à ſummis philoſophorũ
ſumptis, quæ diuinis noſtriſq; ſcripturis aſtipulantur, opinionem uerò de fa-
to ſimpliciter redarguunt, nõ eſt alienũ aduerſus etiã malignã Chaldæorum
aſtrologiam, quam ueluti diſciplinam aliquam profitentur, nonnihil afferre.

Incantationes incertã habẽt cauſam.

Bardeſanes de eodem. Cap. VIII.

Dicamus igitur non mea, ſed ea quæ Bardeſanes uir genere quidem Sy-
rus, doctrina uerò cœleſtium corporum omnium Chaldæorum excel-
lentiſsimus in dialogo, quem ſciſcitantibus amicis compoſuiſſe ait, hoc mo-
do ſcribit: Natura homo naſcitur, inquit, alitur, creſcit, comedit, bibit, dormit,
ſeneſcit, moritur: quæ omnia ſibi cum cæteris animalibus cõmunia ſunt. Sed
bruta quidem cum animalia ſint, coniunctione procreata, natura omnino fe-
runtur. Leo carneus eſt: ſaluti ſuæ propugnat, ſi quis iniuriam infert. Oues fœ
num edunt, carnes non tangunt, nec ab iniuria ſe defendunt. Scorpio agge-
rem comedit, & peſtifero non iniuriantes ſtimulo petit. Formica natura duce
hyemem ſuſpicatur, idcirco ſummis laboribus futura ſibi alimenta in æſtate re
condit. Apes mel operantur, & melle nutriuntur. Plura mirabiliora; poſſent
narrare, ſed hæc ſufficere arbitror ad intelligendũ natura fieri expertia ratio-
nis animalia, & ſecundũ eam iucundè uiuere. Soli autem homines cum & na-
tura ducantur, ut dictum eſt, mentem etiam & orationem quæ à mente profer
tur, quaſi præcipuũ quoddam donum poſſident, quo nõ natura feruntur. Nõ
enim unus cibus omnibus eſt, ſed alij ſicut leones nutriuntur, alij ſicut oues.

Non eſt unus uniuerſis ueſtitus, non mos, non lex, nõ unus uiuendi modus, A
non ſimplex rerum cupiditas. ſinguli enim hominũ propria uoluntate uitam
ſibi eligunt: nec uicinos, niſi quantum uolunt, imitantur. Libertas enim homi
nis ſeruituti ſubiecta non eſt. Nam etiã ſi ſponte ſeruiat, libertatis ſuæ id quo-
que eſt, ut poſsit cum uelit ſeruire. Multi hominum, ac maximè Alaneorum
gentis, quaſi atroces beſtiæ carnibus aluntur, panem non comedunt: nõ quia
non habent, ſed quia nolunt. Nonnulli carnes omnino faſtidiũt, alij piſces ſo-
lummodo edunt: nonnulli etiam ſi fame morerentur, piſces non eſſent. alij a-
quam, alij uinum, alij ceruiſiã bibunt. Adeò multiplex atq; diuerſa cibi & po-
tus in hominibus eſt differentia, ut in oleribus quoq; comedendis conuenire
non uideantur. Sunt etiam qui ueluti ſcorpiones aut aſpides non lęſi iniurian
tur: & qui nõ iniuriantur quidem, ſed læſi propulſant iniuriam. nonnulli tan-
quã lupi rapiunt, & ſicut catæ furantur. alij tanquam oues ſic omnia ferunt, ut
etiam iniuria uexari perpetiant. Vnde alios iuſtos, alios iniuſtos appellamus.
His rebus apertum eſt, non natura in omnib. hominẽ ferri: una enim in omni-
bus natura eſt, hæc uerò diuerſa, ſed in quibuſdã natura, in quibuſdam uolun-
tate. Quare in his laudem uel uituperationem meretur, in illis autem iure in-
culpabilis eſt. Poſt pauca deinde ſubijci diuerſas hominibus leges ſcriptas, &
non ſcriptas in diuerſis regionibus latas eſſe: è quibus, inquit, narrabo quãto
Lex Serum. melius poſſum. Apud Seras lex eſt, nec occidere, nec fornicari, nec furari, nec
adorare ſimulacra: unde in illa regione nullũ templũ cõſpicitur. nulla mulier
meretrix, nulla adultera, nemo fur, nemo homicida: nec uoluntatẽ alicuius il-
lorum ardentiſsima ſtella Martis, in medio cœli conſtituta, ad cædẽ hominis
coegit. nec Venus Marti coniuncta, ut alienam quiſpiam ſolicitaret uxorem,
potuit efficere. Atqui ſingulis etiam apud eos diebus, in mediũ cœli Martem
peruenire neceſſe eſt. & in tanta regione ſingulis horis naſci homines, nõ ne-
gandum. Apud Indos autem & Bactros multa millia hominum ſunt, qui Bra- B
Brachmanes. chmanes appellantur. li tam traditione patrum, quàm legibus, nec ſimulacra
colunt, nec animatum aliquid comedunt: uinum aut ceruiſiam nunquam bi-
bunt: ab omni demum malignitate abſunt, ſoli Deo attendentes. At uerã cæ-
teri omnes Indi in eadem ipſa regione adulterijs, cæde, temulentia, ſimulacro-
rum cultu inuoluuntur, inueniunturq; ibi nonnulli, imò uerò gens quædã In-
dorum eſt in eodem climate habitans, qui homines uenantes atq; ſacrificãtes
deuorant: nec ulli planetarum, quos felices ac bonos appellant, à cæde ac ſce-
leribus iſtis prohibent: nec maligni Brachmanas pellere ad malefaciendũ po
tuerunt. Apud Perſas lex erat, filias, ſorores, matres quoq; ipſas in matrimo-
nium ducere: nec in Perſide ſolum, uerumetiam quicunq; Perſarum ad alia cli
mata orbis è patria exiuerunt, nefanda hæc diligenter matrimonia celebra-
runt. quos aliæ gentes hoc ſcelus abominatæ Maguſſeos appellant. Suntq;
uſq; ad hodiernum diem in media Aegypto, Phrygia, Galatiaq; plurimi Ma-
guſſei ſucceſsione patrum, eiſdem ſceleribus contaminati. Nec dicere poſſu-
mus in terminis, & domo Saturni cum Saturno ipſo in natiuitatibus omniũ,
Getulorum mores. Marte aſpiciẽte Venerem fuiſſe. Apud Getulos lex eſt, à mulieribus agros co
li, ædes ædificari, huiuſmodiq; cætera opera fieri, & ad hæc ut quibuſcunq; ue
lint, conueniant. nec à maritis accuſantur: nec adulteræ appellantur, cum paſ-
ſim omnibus miſceantur, ac præcipuę aduenis. Aſpernantur quoq; apud eos
fœminæ uniuerſos odores, nec tinctis ueſtibus induuntur, & nudis omnes pe
dibus degunt: cũ uiri apud eos ecõtra, & ueſtibus, & odoribus, & coloribus
uarijs gaudeãt, nec id mollitie faciũt. Fortes enim & bellicoſiſsimi præter cæ-
teras gẽtes ſunt. nec omnes apud eos natæ fœminæ in Capricorno, aut Aqua-
rio malè affectã Venerẽ habuerũt. nec uiri omnes in Ariete unà cũ Marte cõſti
tuta Venere nati ſunt, quod fortes ſimul & delicatos efficere uiros, Chaldæo-
rũ nugæ cõclamant. Mulieres in Bactris præſtãti ornatu atq; unguẽtis utunt,

& ab

A & ab ancillis & seruis multo magis quàm earum marití cultæ, singulari quadam pompa equitantes exeunt auro atq; lapidibus, phaleris equorum ornatis. nec castè uiuunt, sed tam seruis quàm conuenis permiscentur. nec à uiris accusantur, quippe cum eorum dominari uideantur. Nec Bactrianarum omnium natiuitas, Venerem cum Ioue ac Marte in medio cœli & terminis Veneris habuit. Apud Arabes adulteræ omnes interimuntur, & suspectę solummodo puniuntur. In Parthia uerò atq; Armenia interdum à iudicibus, interdum occisi à cognatis homicidę necãtur. Qui autẽ uxorem, aut filiũ, aut filiam, aut cælibem fratrẽ, aut innuptã sororẽ interfecerit, nec accusatur quidẽ: lege namq; ita sancitum est, cum apud Græcos & Romanos uideamus maiorí supplicio parricidia expiarí. In Atrijs qui aliquid uel minimum furatus est, lapidibus obruitur. In Bactris qui pauca furatur, sputis dedecoratẽ. Romanorum legibus uulneribus cæditur. Ab Euphrate fluuio usq; ad orientalem oceanum, cui cædes uel furtum obijcitur, non magno mœrore torquetur. Qui uerò pudorem masculi eripuit, si res in lucem uenerit, magnitudine ignominiæ seipsum interficere cogitur. Græcorũ etiam sapientes, speciosos sequi pueros non uerentur. In eadem orientis plaga parentes atq; cognati si cognouerit filios, aut agnatos turpitudini se subiecisse, & interficiunt, & sepulturæ tradere non dignantur. Apud Gallos autem pueri publicè nubunt, nulloq; dedecore propter legem notantur, Nec est profectò possibile omnes, qui apud Gallos produnt florem ætatis, Venerem & Mercuriũ in domo Saturni & Martis termino occidentes habere. Multi apud Britannos unam uxorem habent. apud Parthos contrà multæ fœminæ unum maritũ. castęq; omnes uiuunt, legibus obtẽperantes. Amazones uiros nõ habent, sed tempore ueris fines suos egredientes cum uicinis cõueniunt. Vnde omnes naturali lege eodẽ tẽpore pariunt: masculisq; interfectis, solas fœminas alunt: bellicosęq; omnes similiB ter sunt, magnã exercitationis bellicæ curã gerentes. Mercurius in domo sua cum Venere à Chaldæis efficere dicitur homines numularios, & qui fingere atq; pingere sciunt. In domo uerò Veneris unguentarios, uocem exercentes, histriones actoresq; fabularum. At apud Saracenos & Mauros, in superiore quoq; Lybia, & exteriore Germania, & apud Sarmatas, & Scythas cæterasq; gẽtes, quę septẽtrionales ponti partes habitãt, in Alania quoq; atq; in Albania, Othene, Saunia atq; Aurea, nullus numularius, nullus pictor, nõ architectus, nõ geometra, nemo exercens uocẽ, nemo fabularũ actor inuenitur: sed inanis omnino in tot tantisq; orbis terrarum partibus Mercurij atq; Veneris huiusmodi cõiunctio inuenitur. Omnes Medi canes, nõ parua alũt cura, quibus morientes homines adhuc spirantes proijciunt, neq; omnes in natiuitate diurna Lunam cum Marte sub terra in cancro habuerunt. Indi mortuos cremant, quibus cũ sponte uxores cõcremantẽ, nec omnes quę sponte rogũ mariti ascendũt, mulieres in natiuitate nocturna, Solem cũ Marte in termino Martis in Leone habuerunt. Plurimi Germanorũ laqueo gulam frangunt. nec est possibile omnes, qui ita se suspenderũt, interceptã à Saturno atq; Marte Lunã habuisse. Quid plura? singulis horis apud omnes gentes homines nascuntur. Vbiq; autem leges atq; mores propter liberam hominis potestatẽ prævalere uidemus. nec natiuitas aliqua nolentes Seras ad homicidiũ cõpellit, aut Brachmanas ad esum carniũ. nec Persæ à sceleratis nuptijs remouentur, nec Indi à rogo, nec Medi à canibus, nec Parthi ne multas ducãt uxores, nec à castitate Mesopotamienses fœminæ: nec Græcia gymnasijs, ubi nudis corporibus exercentur: nec Romani ab imperãdo, nec Galli ne muliebria patiãtur: nec gentes omnes, quas Barbaras appellamus, musarũ cognitionem approbandam ducunt. Singulæ namq; gentes, ut uolunt, & quãdo uolunt libertate sua utuntur, legibus moribusq; obedientes. Naturã quoq; ipsam, quæ corpus homini tribuit sequẽtes, interdum sponte, sæpius etiã coacti; suntq; ubiq; diuites atq;

Amazones.

paupe-

pauperes, principes & subditi, sani & ægroti: nemoq; ipsorum necessaria na- A
tiuitatis sorte hæc consecutus est. Hæc ô Bardesane, quãuis satis nos mouent,
Septem orbis climata. astrologi tamen terrarum orbem in septem climata partiuntur: & alius in alio
climate planetarum dominari dicitur: diuersasq; leges hominum à principi-
bus positas, quos non aliena à legibus quas tulerunt, loca stellarum habuisse,
non est impossibile. Non est ô Philippe uera inquam hæc ratio. Nam & si ter-
ram orbis septem partibus diuidatur, in singulis tamen partibus multas, nec
septem solummodo septem planetarum instar, nec duodecim ad duodecimũ
numerum signorum, nec facierum numero triginta & sex, sed innumerabiles
legum differentias inueniemus. Repetere igitur debetis uobiscũ crebrò quæ
dixi. In uno enim Indorum climate atq; regione sunt, qui à carnibus omnino
abstinent, & qui uel humanas carnes deuorant. Et Magussei non in Perside
solũ, sed ubicunq; habitant, qui filiabus matrimonij iure cõnectunt, multæq;
Barbaræ gentes, aliæ meridiem, aliæ occasum, aliæ ortum, aliæ septentriona-
les partes, diuersas & regiones & climata habitantes, nulla mercuriali scientia
participant. Quot sapientes putatis malas leges sanxisse? quot leges necessita
te solutas? quot uictores leges uictis dedisse? nec tamen stellarũ aliqua pro-
prium clima mutauit. Nostra memoria in Arabia Romani uincẽtes irruerũt:
& Barbarorum expulsis legibus, suas seruari iusserunt. Sed exponam uobis,
quod omnes facilè ad hanc ueritatem adducere potest. Omnes Iudæi Mosai-
ca lege in octaua die pueros circuncidunt, nec alicuius stellæ ui coguntur, nec
regionis tẽpore impelluntur, nec alienis moribus, ut aliter faciant, inducũtur.
Nam siue apud Syros, siue apud Galatas, siue in Italia, siue in Græcia, siue in
Parthia, ubicũq; sint, legẽ suã seruãt, quod necessitate natiuitatis fieri nullo pa
cto potest. Non enim possibile est, eandem habere natiuitatem omnes Iudæ-
os. Præterea una semper septem dierum ubicunq; fuerint ab omni opere ces- B
sant, nec iter agunt, nec igne utuntur, nec genethliaca quædam ratio coercet
Iudæum ædificare uel diruere domum, uendere aut emere illo die; atqui multi
eorum eo die nascuntur, multi ægrotant aut sanantur, multi deniq; eo die mo
riuntur? Hęc enim liberi arbitrij non sunt. In Syria & Osroene, sicut etiam Gal
lia, & Phrygia matri deorum multi abscindebãtur. deinde rex Abagarus om-
nium quoque manus, qui id agebant, abscindi iussit. nec quisquam postea in
Osroene uirilia sibi amputauit. Quid autem dicemus de Christianorum se-
cta, qui in omni parte orbis, imò uerò in omni ciuitate inueniuntur? nec mul-
tas Parthi Christiani ducũt uxores, nec canibus mortuos obijciunt Medi, nec
Persæ filias ducunt, nec Bactriani & Galli matrimonia corrumpunt, nec Ae-
gyptij Apin, aut canem, aut hircum, aut felem colunt, sed ubicunq; sunt, alie-
nis legibus & moribus uiuere, nec cogi possunt, nec genethliaca ratione, aut
sua, aut principis alicuius impelluntur unquam, ut quæ nephanda magister
eorum duxit, facienda putent, sed paupertatem, labores, ignominiam, crucia-
tus intolerabiles sufferunt. Nam quemadmodum libertas nostra cogi non po
test, sic corpus nostrum non facile potest pericula effugere. Et certè si omnia
potestatis essent nostræ, nos essemus uniuersa: sin uerò nihil possemus, aliorũ
essemus organa, nihil nostra uoluntate producentes. Deo autem uolente, ni-
hil impediri potest. illius enim potestati cuncta subijciuntur, qui unicuiq; na-
turæ præcipuum aliquid largitus est. Homini autem illud dedit eximium, ut li
bertate uoluntatis atq; iudicij uteretur. Hæc Syrus ille.

De eodem per autoritatem scripturæ ab Origene. Cap. IX.

VErùm quoniam ab exterioribus multa iam ad hanc rem collegimus, nõ
erit ab re nonnihil à sacris afferre literis, ut undiq; falsitate obruta, ueri-
tas facilius emergat: sed quoniã nudas intelligere sacras uoces perfectorũ est,
ab excellẽti earũ interprete expositionẽ petamus. Audisti quippe quãtus fuit
ille Origenes, quẽ non negauerim, laboribus suis persuasus, ineffabili æternæ
gloriæ

gloriæ uti gaudio, quem exteriores etiam propter mirabilem in omni genere rerum doctrinam, minimè ignorant. Audi ergo quid de proposita quæstione sentit, & quomodo totam hanc rem in cõmentarijs super Genesim cõplexus est: Valde necessarium est, inquit, diligentius exponere in signa facta esse luminaria, Solem scilicet atq; Lunam, & reliquas stellas. Non enim solum gentiles stellarum cõiunctione atq; aspectu, quæ in terris fiunt, necessariò accidere credunt, quam uim fatum appellant: uerumetiã multi ex fidelibus conturbantur, impossibile aliter fieri credentes, quàm stellarũ cursus effecerit. Vnde sequitur, nullam in nobis esse libertatem, nullam operationem nostram laudari aut uituperari iurè posse, ita prædictũ à scripturis Dei iudiciũ quo alij ad æternas supplicia, alij ad æternam beatitudinem destinantur, falso fore prædicaretur. Quid plura? ipsa quoq; fides, & Saluatoris nostri aduentus, & omnis prophetarum labor, ac apostolorũ in constituendis ecclesijs prædicatio, inania erunt, nisi fortè Christum quoq; quis audeat dicere cœlestium corporum ui coactum fecisse quæ fecit, passumq; fuisse quæ passus est, nec suę deitatis, sed stellarum cuncta uirtute euenisse. His impijs uerbis etiam illud conficitur, ut fideles fato ducti, in Christum credant. quos libenter interrogabimus, quamobrẽ Deus huiusmodi mundum produxit. An ut in eo alij absq; ulla culpa mulierbria paterentur, alij immanes bestias crudelitate uincerent, homicidio & rapina gaudentes? Quid oportet hæc innumerabilia dicere? in quibus non hominibus, sed Deo culpam attribuunt, quem nullo modo iustum esse ostẽdere poterũt? Quomodo enim qui tot tantaq; mala produxit iustus esse dicetur? Prętera interrogandi sunt, utrum etiam ipsi, qui hæc dicunt, stellis subiecti sunt, an soli miseriam effugerunt. Si primum manifestum est, quia à stellis etiã hanc opinionem consecuti sunt: quæ si uera est, cur omnibus insita similiter nõ est? Sin alterum, cur non omnes simpliciter ab huiusmodi necessitate liberamur? Ad hæc si fato res humanæ aguntur, cur orant? cur uouẽt? cur temerè aliquid à Deo petunt? Quid plura? abundè namq; his paucis patet, temerè susceptam à multis opinionem de fato. Quare autem cum illud consideremus, sint in signa luminaria, in hunc sermonem incidimus, nunc explicemus. Qui ueram alicuius scientiam ab alijs acceperunt, aut ab his qui interfuerunt passi que sunt, aut ab his qui uiderunt, aut ab his qui nullo modo interfuerunt, sed auditu didicerunt docentur. Si ergo ab alio quis audit factum esse, aut facturum aliquid, cuius tamen ille nec fuit nec erit causa. Si hic idcircò quoniam ab illo didicerit causam ipsius fuisse illum, uel futurum esse arbitratur, non parum profectò errat. ueluti si quis prophetæ librum euoluat, in quo de proditione Iudæ scribitur: & cum iam paratam rem uideat, quoniam à libro futurum id didicit, librum causam putet: aut si non librum, ipsum autorem libri: uel hunc quidem minimè, sed Deum qui inspirauit. Nam quemadmodum prophetiæ de Iuda diligentius uerba examinata, non fuisse Deum causam proditionis ostendunt, sed solum significasse quod prouiderat ex malignitate illius futurum: sic si quis altius uoluerit præscientiæ Dei uniuersaliter rationem scrutari, & quod in quibusdam futura non impresit, nec eum qui præsciuit omniũ quæ præsciuit, nec eas res quibus præscita impressa sunt, causam esse profectò intelliget. Deum igitur omnia futura præscire, quanquam etiam per communem de Deo conceptum clarissimum sit, tamen & à scriptura nõnihil afferamus. Susannam ergo audiamus dicentem: Deus æterne qui absconditorũ es cognitor, qui nosti omnia antequam fiunt, tu scis quod falsum testimoniũ tulerunt aduersum me. Dilucidè autẽ in tertio Regum nõ solum res gestę, sed ipsum quoq; nomen regis complures annos propheticè sic conscribuntur: Et constituit Hieroboam diem solennẽ in mense octauo, quintodecimo die mensis, in similitudinem solennitatis, quæ celebrabatur in terra Iudæ. & ascendit in altare quod erat in Bethel, ut immolaret uitulis, quos fabricatus fuerat.

Et post

Et poſt pauca: Et ecce uir Dei uenit de Iuda in ſermone Domini in Bethel. A
Hieroboam ſtante ſuper altare: & thus faciente, & exclamauit contra altare in
ſermone Domini, & ait: Altare altare, hęc dicit Dominus: Ecce filius naſcetur
domui Dauid Ioſias nomine, & immolabit in te ſacerdotes excelſorum, qui
nunc in te thura ſuccendunt: & oſſa hominum incẽdet ſuper te. deditq; in die
illa ſignum, dicens: Hoc erit ſignũ quod locutus eſt Dominus. Ecce altare ſcin
detur, & effundetur pinguedo quæ in eo eſt. Deinde ſignificatur repentè alta
re ſciſſum, ac effuſam pinguedinẽ fuiſſe ſecundũ ſignũ, quod homo Dei dede
rat in uerbo Domini. Apud Eſaiam autem, qui multo ante captiuitatis tempo
ra fuerat, nominatim de Cyro mentio fit, qui captiuitati finem attulit. Hęc di-
cit autem Dominus Deus, Chriſto meo Cyro, cuius apprehendi dexteram,
ut ſubijciam ante faciem eius gentes, & uires regum fundam. aperiam ante eũ
ianuas, & urbes nõ claudentur. Ego anteibo & montes humiliabo, portas æ-
reas conteram, & uectes ferreos confringam, & dabo tibi theſauros abſcondi
tos, ut ſcias quia ego Dominus, qui uoco nomen tuũ Deus Iſrael, propter ſer-
uum meum Iacob, & Iſrael electum meum. Quibus dilucidè ſignificatur, pro-
pter beneficia, quę populo cõtulit, multarum ſibi gentiũ regna diuinitus fuiſ-
ſe conceſſa. Apud Danielem quoq; Nabuchodonoſor per imaginẽ futura re-
gna conſpexit. Aurum nanq; Aſſyriorum, argentum Perſarum, æs Macedo-
num, ferrum Romanorum imperium prætendebat. In eodẽ propheta de Da-
rio ac Alexandro, & de quatuor Alexandi ſucceſſoribus, de Ptolemæo quoq;
rege Aegypti, qui cognominatus eſt Lagus, his uerbis ſcribitur: Ecce autem
hircus caprarum ueniebat ab occidente ſuper faciem totius terræ, & habebat
cornu inter oculos ſuos, & uenit uſq; ad arietem illum cornutũ, quem uiderã
ſtantem corã Vbal, & cucurrit ad eum in impetu fortitudinis ſuæ. Cumq; ap-
propinquaſſet propè arietẽ, efferatus eſt in eum, & percuſſit arietem, & contri
uit duo cornua eius: nec poterat aries reſiſtere ei. Cumq; miſiſſet eum in terrã, B
conculcauit: & nemo quibat liberare arietem de manu eius. Hircus autem ca-
prarum magnus factus eſt nimis. cumq; creuiſſet, factum eſt cornu eius, & or-
ta ſunt quatuor cornua ſubter illud per quatuor uentos cœli. De uno autem
ex his egreſſum eſt cornu unum, & factum eſt magnum contra meridiem. De
Chriſto uerò etiam minutiſsima prædicta fuiſſe non ignoramus, locum ubi
natus, ubi educatus eſt, receſſum in Aegyptum, miracula etiam quæ fecit, &
quomodo Iudas eum tradidit. Hæc enim omnia argumento ſunt, Deum ab ę-
terno cuncta præſcire. Ipſe quoque Saluator euerſionem Hieroſolymorum
Quomodo ſtellæ in ſigna facte. prædixit. Quorſum hæc? ut facilius enodare poſsimus, quomodo ſtellæ in ſi-
gna factæ ſunt. Sic igitur ſitas eſſe in cœlo ſtellas non ignoramus, ut & con-
trario motu, qui uniuerſum, & aliàs tardius, aliàs uelocius ferantur, ut modò
per uarios earum aſpectus atq; coniunctiones tam uniuerſa quàm ſingula, nõ
quidem homines (excedit enim omnino exquiſitiſsima motus ſtellarũ ratio
mentem hominum) ſed uirtutes, quibus ut poſtea oſtendemus, hæc ſcire ne-
ceſſe eſt, percipiant. Dum autem homines aut quibuſdam obſeruationibus,
aut aliquorum ſpirituum & doctrina, qui ordinem ſuũ tranſgreſsi, multa ho-
minibus ſuggeſſerunt, nonnulla ſtellarũ motu confuſius præuiderint, puta-
runt ea à quibus capiuntur, cauſas earum eſſe rerum, quas nõ efficiunt, ſed ſi-
gnificant. de quibus omnibus breuiter ac exquiſite ſecũdum uires noſtras di-
cemus. Proponantur igitur hæc ordine conſideranda, quo pacto cum à ſecu-
lo futura Deus omnia præſciat, libero nos arbitrio fruamur: & quomodo ſtel
læ non ſint humanarum rerum cauſa, ſed ſolummodo ſigna: & quòd homines
exactam de his cognitionem habere nequeant, ſed uirtutibus, quę ſuperiores
homine ſunt, hæc ſigna diuinitus depicta ſunt. Poſtremò, quæ nam cauſa fue
rit, ut Deus ſigna futurorum ad cognitionem uirtutũ expreſſerit. Primùm igi
tur aggrediamur, quod Gentilium ſapientes in magnos intruſit errores. Cum

enim

A enim præſcire Deũ uniuerſa minimè negarent, neceſſariò nos agere quicquid agimus crediderunt. Nam ſi ab æterno, inquiunt, iniuſtum aliquem futurum Deus præuidit, nec ſcientia diuina falli poteſt, erit omnino ille iniuſtus: nec poſsibile eſt iniuſtum eum non fore, cum non poſsit aliter agere quàm Deus præſciat. ex quo ad ſequentia etiam nonnulli deſcendentes, fruſtra culpari iniuſtos contendunt. Similiterq; de cæteris delictis & de uirtutibus opinantur. Vnde ſequitur, liberam non eſſe hominis uoluntatẽ, ſi Deus frutura præſciat. Aduerſus quos dicendum, quòd omnia Deus ab æterno uideat, antecedentia, ſequẽtia, cauſas rerum atq; effectus, nec tamen omniũ eſt ipſe cauſa. Nam quemadmodum ſi quis temeritatem hominis alicuius perſpexerit, & quia ignorantem eum cognouerit, propter temeritatem eius nõ dubitet periculoſa eum ac lubrica aggreſſururum itinera, in quibus lapſus miſerè iacebit, nõ effecit hunc ipſe temerarium illi homini lapſum: ſic Deus cum uniuſcuiuſque uoluntatem præuideat, hunc perperam, illum rectè acturum non ignorat. Non ergo præcognitio futurorum cauſa, nec enim ullo pacto ad peccandum Deus quemquã impellit, aut mouet, ſed econtra, dicã enim etiam ſi abſurdũ multis forſan uideatur id quod futurum eſt, cauſa eſt, ut Deus euenturum illud præuideat. non ergo ideo fit, quia præſcitur: ſed quia futurum erat, præſcitur. Diſtinctione autem hæc res indiget. Nam ſi quis quando futurum aliquid dicimus, ſic accipit quaſi neceſſe ſit omnino fore, minimè id ei dabimus. Nõ enim dicimus, quia proditor Iudas præſciebatur, neceſſe fuiſſe ipſum prodere: ſi ſic enim eſſet, non uituperaretur ab his, qui proditurũ præuiderunt: uituperatur autem nimirum, quoniam potuiſſet etiam non prodere. Audi quid Propheta de ipſo dicit: Nec ſit qui miſereatur pupillis eius, pro eo quòd non eſt recordatus facere miſericordiam, & perſecutus eſt hominem inopem, & mendicum & compunctum corde mortificare. & dilexit maledictionẽ, & uenit ei: & noB luit benedictionem, & elongabitur ab eo. Si quis autem ita futurum accipit, quaſi euenturum ſit, poſſet autem etiã aliter fieri, hoc ipſum eſt quod dicimus: præſcientiam enim Dei ueram non eſſe, impoſsibile ſimpliciter eſt. Quæ uerò contingentia ſunt, quæq; accidere & non accidere poſſunt, ea uel uentura, uel nõ euentura Deus certè præuidit. Sed liquidius forſan hoc modo dicetur: Si continget Iudam prodere, præſciuit hoc Deus: ſi non continget, ſimiliter Deus præſciuit. Cum ergo duo hæc contingentia ſint, & poteſtas in Iuda ſit, Deus præſcientia ſua præuidit, quod à Iuda eligetur: nec præſcientia Dei ex contingenti, neceſſaria fiet proditio. Si enim ponamus Deum ſecum loqui, poſsibile eſt Iudam proditorẽ fore, ſed contrariũ quoq; poſsibile eſt. Quamuis ergo contingens utrumque ſit, ego tamen uideo proditurum. Non enim ſimiliter iſtud accipiendũ eſt, quemadmodũ ſi diceres præuidere Deũ hũc hominem nunquam uolaturum: nulla enim uolandi potentia ineſt homini, ſed delinquendi & non delinquendi potentia ineſt. Cum ergo utrumque poſsibile ſit, qui rationi nõ obtẽperat, is peiora ſequitur. Qui uerò ratione cuncta idcirco inquirit, ut rationi pareat, is uirtuti adhæret. Ille uoluptate delinitus, nihil de honeſtate curat: hic communi conceptioni perſuaſus, rationem antepo nit. Sic alter uoluptati reſiſtere nõ poteſt, qui laborem ſufferre nolit: alter ſperni atque repellit uoluptatem omnem, quia dedecus eius formidat. Quod uerò præſcientia Dei nullam neceſsitatem nobis imponit, inde quoq; affirmari poteſt, quia ſæpius in ſcriptura, pœnitentiam per prophetas mandaſſe inuenitur. nec cognouiſſe ſimulauit, utrum conuerterentur delinquentes an non, ut apud Hieremiam ſcribitur: Forſan audient, & agent pœnitentiam. Sed æqualiter utrumq; contingens à dictis eſſe oſtendit, ne præſcientia ſua palàm facta audientes deijciat, quaſi neceſſariò aliquid eorum futurum ſit: nec in delinquentibus conuerti & non conuerti poteſtas inſit, & hæc res peccandi cauſa foret. Et econtra, ſi conuerſionem eorum omnino futuram prædixiſſet, huiuſ-

Præſcietia Dei neceßitatẽ non imponit.

Præſcientia in cõtingentibus.

temodi prædictio diſſolutionis cauſa fuiſſet, faceretq; ne utiliter in uolupta- A
te inſurgerent, quaſi emendatio uelint nolint ue futura ſit. Sic enim prędicto impedimento futuri boni eſſe uidetur. Cum igitur perutiliter Deus mundũ gubernet, meritò futura celauit, quorum cognito minimè hominibus conducit. Si enim malos futuros ſe præuiderent, deſperatione ſui bonos diſſolutione ac eneruatione diſtraherent. Cuius rei gratia dictũ eſſe in Exodo arbitror, Quis fecit ſurdaſtrum & ſurdum, & uidentem ac cæcũ, an non ego Dominus Deus? Eundem enim cæcum atq; uidentem fecit, alterum ad præſentia, alterũ ad futura. De ſurdaſtro uerò ac ſurdo dicere, alienũ ab hoc propoſito eſt. Non autem ambigimus, ea quæ in nobis non ſunt, cauſam eſſe interdum eorum quæ in nobis ſunt. Facimus enim aliqua plerunq; libenter, aut non facimus, quia nonnulla quæ uoluntatis humanæ non ſunt, præceſſerunt. Si uerò quiſpiam abſolutam eſſe noſtram uoluntatem putat, ut nulla re prędente, uoluntas noſtra hoc aut illud amplectatur, is mundi ſe particulam eſſe cõtineriq; ab uniuerſo oblitus eſt. Sed de præſcientia diuina, quòd nullam neceſsitatem agendi hominibus afferat, breuiter ita dictum ſit. Nunc oſtendamus nihil humanarum rerum à ſtellis effici, ſed tantummodo ſignificari. Primùm igitur illud patet, ſi quid à ſtellarum ſextili ponamus aſpectu, qui hodie fiat, efficeretur, nullo poſſe illud pacto præteritum eſſe, prius enim efficiens effectum eſt. Non ignoramus autem, eos qui hanc ſcientiam profitentur, multa præterita hodierna ſtellarum poſitione prædicere. Nam cum poſitionem Zodiaci diligenter in duodenas ſedes diuiſerint, gradusq; ac minuta ſingulis conuenientia domibus perſpexerint, ac erraticas ſtellas cæteraq; ut ſolent aptè collocauerint, & ortus atq; occaſus, aſpectus & cõiunctiones cõſideraverint, nõ ſolũ futura, uerumetiã ea quæ natiuitatẽ hominis & conceptionem præceſſerunt, dicere conantur. Patris enim fortunas & corporis eius proſperas, aut e- B
contra diſpoſitiones ſimiliter matris, atque fratrũ ab hodierna poſitione percipi poſſe putant. Verùm de gradibus domorũ aliſq; huiuſmodi poſtea dicemus. Nunc quaſi exquiſitiſsimè omnia poſsint inuenire interrogentur, fi res humanas neceſsitate agi ſtellarum putatis, quomodo talis hodiernus aſpectus, ea quæ prędeſſerunt potuit efficere? Quod ſi hoc impoſsibile ſimpliciter eſt, inuenitur autem uerè dixiſſe aſtrologus de præteritis, patet non à ſtellis illud effectum fuiſſe. Si quis igitur nonnihil ueri eam rem putat continere, certè neceſſe eſt, ut concedat non feciſſe id ſtellas, ſed ſolummodo ſignificaſſe. Quod ſi quiſpiam obiiciet, præterita quidẽ ſignificari, futura uerò à ſtellis effici, differentiam oſtendat, cauſam diſcriminis afferat. Quare quæ ad patrẽ, matrem, fratresq; pertinent, præteritaq; ſunt, hæc poſitio ſignificat, futura uerò quaſi efficiens cauſa producit. Sed nullam huius rei cauſam afferre unquã uerisimilem poterunt. Quare niſi pertinaces ſint, nihil humanarum rerum à ſtellis effici, ſed forſan ſignificari concedent, tanquam ſi non à ſtellis tam præterita quàm futura, ſed ab ipſo Deo per propheticã orationem quandam quiſpiã perciperet. Nam quemadmodum poteſtas humana, ut diximus, minimè tollitur, quamuis Deus quæcunq; facturi ſumus præuideat: ſic etiam ſigna, quæ ad ſignificãdum diuinitus ordinata ſunt, libertati noſtræ nequaquã officiunt: ſed eſt uniuerſum cœlum quaſi liber quidam apertus, omnia futura in ſe conſcripta cõtinens. Idcirco in oratione Ioſeph, quod à Iacob dicitur, ſic intelligi poteſt: Legi enim, inquit, in tabulis cœli quæcunq; contingent uobis & filiis ueſtris. Forſan autem etiam illud cõplicabuntur cœli, ut liber ſignificaturas futurorũ ratiõnes conſummatas, & ut ita dixerim, adimpletas fore oſtẽdit: ſicut prophetias etiã adimpletas dicimus, cum iam euenerint. Hoc modo in ſigna ſecundum ſcripturæ uocem ſtellas factas arbitramur. Hieremias autem ut homines ad ſeipſum conuertat, utq; formidinem quæ à ſignis impendet auferat, ac ut omnem forſan huiuſmodi opinionem ab hominum animo eiiciat, A ſi-

Cœlum liber ſcriptus.

gnis,

A gnis, inquit, cœli non timeatis. Sed rursus alia ratione non efficientes stellas esse ostendamus. Concedentes igitur interim posse ab hominibus hanc scientiam comprehendi, quærimus quomodo à multis natiuitatibus eandem rem contineri contendunt? Nam si patibulo moriturum aliquem dixerint, non à natiuitate sua id solummodo, uerumetiam fratrum, filiorum, aliorumq; attinentium, imò uerò etiam interfectorum posse intelligi credunt. Stultum mihi certè uidetur, in unaquaque tam multarum natiuitatum mortem unius esse contentam. Nescio autem quomodo respondere poterunt, si quis eos interroget, in una ne uniuersi positione, Iudæi omnes in lucem eduntur, ut necesse sit in octauo die omnes circuncidi, & statim in hanc uitam ingressi, malè uulneribus affecti, medico egeant? Ismaelitas autem qui in Arabia degunt, tredecennes cunctos circuncidi? Ita enim de ipsis traditum est. Quomodo enim hæc in quibusdã gentibus stellæ perpetuò faciunt, in quibusdam nunquam. & nulla profectò ratio uerisimilis, ut mihi quidem uidetur, afferri potest. Verùm cum multæ prouidendi uiæ ab hominibus excogitatę sint, ut augurium, auspicium, somniorum interpretatio, nescio cur alias omnes uias significare, tantum genethlialogiam uerò efficere putarunt. Si enim futura cognosci possunt, ut hoc sibi gratis concedimus, fiunt autem inde unde cognoscuntur. Quare à stellis potius quàm ab extis, aut auibus, aut somnijs, aut fulguribus, & tonitruis producuntur? His satis demonstratum esse puto, stellas non esse causas humanarum rerum. Impræsentiarum perscrutemur, an uerum sit exquisitè loca stellarum & domorum, posse ab hominibus inueniri, quod superius (nihil enim oberat) dedimus. Asserunt enim Genethlialogici, Planetarum loca exactissimè inuenienda, ut & gradus & minuta, & minutorum minuta nõ ignorentur. Similiter non signum solummodo, uerumetiam gradum, & gradus minuta primæ domus, quam ascendentem appellant, rectè teneri oporteB re. Quomodo igitur cum una hora largo modo mediam signi occupet partẽ, ascendentis minutum inuenies, cum tam minutam diuisionem temporis habere nequeas? Opus enim esset scire quota hora & minutis, minutorumque minutis, ex utero puer effusus sit. Alia enim atque alia posse significare uolunt, minimo temporis discrimine habito. In Piscibus uerò atque Ariete per obliquam istorum ascensionem signorum (hora enim & tertia horæ parte ascendere penè uidentur) minimam temporis partem, magnam mutationem facere non ignoramus, ut uel uigesima hora unius pars gradum ascendentis immutet. Sed hoc etiam eis concedatur. Demonstratum autem esse scimus, quemadmodum erraticę ab occasu ad ortum feruntur. Sic & fixas centum annis uno gradu moueri, & in hoc spacio temporis positionem signorum mutari, cum aliud sit intelligibile illud signum, aliud quod quasi figura quædã est. At non ad figuram, sed ad intelligibile aiunt, omnia signa esse referẽda. Quod nescio quomodo comprehendere queant. Sed hoc etiam sibi condonemus, ut aut intelligibile signum comprehendere, aut à sensibili ueritas haberi possit. Quæ autem commixtione, compositione, ac cum temperie diuersorum aspectu uim fieri asserunt, profectò concedent nullo modo scire posse. Quomodo enim quantum diminuatur à læsione maligni propter inspectionem benigni percipies? Et utrum auferat malignus quod à benigno cõceditur, quoniam locum eius aspexerit, aut mutet, aut imminuat, aut mixtura quædam inde fiet, quis percipiet? Quæ omnia si quis altius inspiciat, facilè credat non posse ista humano ingenio penitus percipi. Vnde si quis harum rerũ periculum fecerit, uidebit in pluribus errare, quàm ueritatem consequi genethlialogicos. Quãobrem Esaias etiã quasi hæc omnibus impossibilia sint, ad filiã Chaldęorum, qui maximè ista profitentur, ait: Adsint, & saluã te faciãt astrologi, cœli annunciẽt tibi quid tibi accidat. His enim uerbis docemur, uel diligẽtissimos in hac re Chaldæos, nõ posse prædicare quæ uelit unicuiq; genti Deus attri-

butere. Hæc Origenes. Demonstratũ iam esse puto, nec deos, nec bonos dæ- ¶
monas gentiliũ deos esse. Sed econtrà, seductores quosdã atq; maleficos, nulli magis rei studentes, quàm ueritatis euersioni. Ita cum magnos in genere hominum errores perspexerint, fatorũ etiam necessitate falsa, omnes penè gentes deceperũt. à quibus erroribus nemo à seculo quàm Dominus & Saluator noster Iesus Christus liberauit. Quæ omnia idcirco in hac Euangelica præparatione priora collocamus, ut rebus ipsis uideas, qua fraude maiores nostri opprimebantur, & unde nos per solam euangelij doctrinam emersimus.

LIBER SEPTIMVS.

Repetitio Gentilium theologiæ. Cap. I.

HIs ergo ita dictis atq; ita dispositis, iam tempus est de philosophia Hebræorum ac pietate uitæq; moribus differere. Nam quoniã falsam religionem gentiũ non absq; ratione spreuisse iam demonstrauimus, reddenda modò ratio est, quare sapientiam Hebraicæ scripturæ delegimus. Quòd autem nulla sit culpa, à Barbaris ueritatem uelle cognoscere, alio tẽpore omnem philosophiam, omnemq; disciplinam à Barbaris Græcos accepisse, ostendemus. nunc uerò aperire proposuimus, ab Hebræis solummodo ueræ pietatis fundamenta iacta fuisse. Cæteri enim homines, cæteræq; gentes uniuersæ, præter Hebræos, nihil ferè de immortalitate animi sentientes, nec aliquid præter hæc uisibilia cogitantes, corporum uoluptate felicitatem terminarũt: adeò, ut quasi maxima deorum uoluptas ab eis coleretur, ac propter uoluptatem ui tam optabilem ducerẽt. Quare alij Solem, & Lunam, & reliquas stellas, à quibus hanc uitam dari putabant: alij terræ fruges, & reliquas mundi partes, unde non paruam se uoluptatem capere uidebant, deos & autores omnium re- ¶
rum esse prædicarunt: alij non ueriti sunt titillationem sensuum Cupidinem & Venerem non sibi solum, uerùmetiam cæteris dijs proposuisse: alij principes ac tyrannos, qui eis uoluptati fuerunt, & uiuos adorarunt, & post mortem in cœlum ascendisse crediderunt: alij malignos quosdam spiritus, qui cupiditates eorum incendebant, & culti uoluptatibus explebant, uenerati sunt: alij huius religionis falsitatem perspicientes, non esse deos omnino arbitrati sunt: alij multo impudẽtiùs cæteris, summũ bonorũ omniũ, summaq; beatitudinem ipsam uoluptatẽ esse crediderunt, cui quasi supremæ deæ seruire perpetuò non erubescant. Nam & eorũ mulieres, ut sacer Apostolus dicit, mutarũt naturalem fœminæ usum in eum qui est præter naturam. Mares autem etiam similiter spreto naturali usu fœminæ, alter in alterũ exarserunt, masculi in masculos turpitudinem operantes, & erroris eorum mercedem in seipsis capientes. Ita Græci simul & Barbari, docti omnes atq; indocti laudibus & hymnis tam in deorum solennitatibus, quàm in publicis spectaculis uoluptatem efferebant. Fornicationis enim uitium, est idolorum exquisitio. Tanto enim errore impliciti, mala malis addebant. In nefandis nuptijs parentes cum liberis, ac mares cum maribus sceleratissimè uitam trahentes, ac ipsas immanes bestias turpitudinis cumulo longè superantes. Quæ omnia à philosophis & historicis suis confirmata sunt.

Voluptas summa quorundã beatitudo.

Quòd solum Hebræorum genus ueram sequebatur pietatem. Cap. II.

SOlum autem Hebræorum genus inter tot tantosq; errores ab uno uoluptatis collo, tanquam hydra in diuersa capita profusos, ueram pietatem secutum est. Hebræi enim soli pia sanctaq; consideratione primùm elementa, & quæ ab elementis composita sunt, Solem similiter & Lunam, & cæteras stellas, & cœlum ipsum non solum deos non esse, uerùmetiam animę penitus expertia iudicarunt. Deinde quoniam neque à lapidibus casu unquam sine artifice

A fice domus ædificari, nec pannus absq; texente fieri, nec nauis sine gubernatore nauigare potest: cũ animalibus, rationalibus atq; irrationalib. & subsitãtijs animatis atque inanimatis plenum hunc mundum uiderent, non absque sapientia Dei hæc omnia facta putantes, à magnitudine atque pulcritudine creaturarum puritate mentis, creatorem omnium immortalem cognouerunt. Cum autem non contemnendam totius partem hominem esse uiderunt, partem eius præcipuam, animam uidelicet uerum hominem, corpus uerò quasi hominis indumentum esse, affirmarunt. Quare maiorem curam cultui animæ afferre non dubitarunt, creatori hoc Deo placere arbitrantes, quia genere hominum (non corporis robore, sed animi ratione) omnia, quæ in terris sunt, gubernari constituit. His fundamentis iactis, corpus quidem & quæ corporis suauia sunt, non maioris quàm reliqua pecora fecerunt. Animum autem, qui rationalis atque intellectiuus est, quiq; ad similitudinem Dei creatus est, summo studio excoluerunt: nec quicquam uerum bonum præter bonorum omnium largitorem Deum credentes, extremum finem summãq; beatitudinem in cognitione atque coniunctione Dei posuerunt, qui solus humanæ uitæ rerumq; omnium causa est. Quare illum solum Deum cognoscere, illi se soli uitæ puritate coniungere studuerunt, ac pietate ueraq; in Deum religione altissimi sacerdotes genus electum atque regium, & gens sancta aliijsq; similibus appellationibus digni uisi sunt. Cur igitur reprehendendi nos sumus, qui hęc Græcorum, Aegyptiorum, Phœnicum, cæterarumq; gentium nugis præposuimus? In tantum autem uirtutis multi ex genere ipsorum peruenerunt, ut angelorum uisione, diuinisq; oraculis non syllogismis, neque coniecturis instituerentur, ut quæ futura erat, plerumque gratia Dei repleti, quasi præsentia uiderent. Hæc antequam Græcorum nomen esset, imò uerò etiam ante Mosem à Iuda Iudæi appellati sunt. Hebræi uerò ab Hebero, à quo Abraham origine traxit. Multis ante Mosem seculis absque lege aliqua scripta, piè sanctèq; uiuebant, absque doctrina legum oraculis ueritatem diuinis & mentis acumine magnitudineq; animi consecuti. Primus uerò apud eos eximius ille theologus Moses scripta reliquit, qui diuinitus, antequã leges poneret, maiorum uitas animis hominum impressit. Ita bonorum præmijs, & impiorum supplicijs ad amplexandam uirtutem, & fugiendam impietatem exhortatus, leges tandem in medium proposuit. Iudicauit etiam, ne fortè difficillima legis præcepta Iudæi ducerent, atq; ab illis resilirent, priscorum exempla esse proponenda, ut omnibus pateret, absq; legum mandatis, sola ratione nixos, optimè maiores Iudæorum uixisse: atq; ideò non esse sibi difficile, uitas illorũ imitari, si paria diuinitus consequi præmia desiderarent.

Corpus hominis indumentum.

Iudei à Iuda, Hebræi ab Hebero.

B

Compendiosè nonnullorum Hebræorum uitæ narrantur. Cap. III.

NOn est autem ab re, compendio uitas illorum à Mosaica scriptura exceptas percurrere. Nam quemadmodum ab Aegyptijs Aegyptiã, à Phœnicibus Phœniciam theologiam, & à Græcis Græcam: sic & ea, quæ ab Hebræis dicuntur, ab illis ipsis petenda sunt. Non enim aliunde quàm à philosophis opiniones philosophorum narrantur: nec medicina ab alijs, quàm à medicis, perdiscenda est. Vt igitur Hebræorum scriptura docet, ante diluuium post primam originem hominum, multi iusti Deoq; amici homines fuerunt, quorum primus nomen Domini Dei sperauit inuocare. Quibus uerbis ostenditur, quòd nihil aliud ille quàm creatorem Dominum & Deum secutus fuit, quem credebat, non solum uirtute sua non simpliciter ante cuncta produxisse, uerumetiam tanquam magnæ ciuitatis Dominum uniuersa regere atq; gubernare: atq; ideo cæteris omnibus contemptis, sperauit inuocare nomen Domini Dei. His duabus appellationibus, creatoris atq; gubernatoris totius uirtutem amplexus. Quare primus homo uerus apud Hebræos conscribitur. Enos enim uocatus est, quod latine uerus homo interpretatur. Neminem enim

Textui id in Genesi non habet.

putant uerum esse hominem, præter eum qui uerũ Deũ & cognoscit, & plẽ colit. alios uerò nihil à pecoribus differre arbitrãtur, quia uidelicet ueluti bestiæ ad terram proni, uẽtri & Veneri obediãt: quorũ alios lupos, alios canes, alios porcos, alios serpentes, uaria quadam uitiorũ similitudine scriptura Iudæorũ appellare consueuit. Quemadmodum si quando cõmuniter genus hominum appellandum est, cõmodissima similiter uoce ac appellatione Adam significauit, quo nomine à terra natus designatur. Primus igitur iustorũ Enos, qui primus nomen Domini Dei sperauit inuocare. & certè semper atq; cõtinuè Domini Dei nomen inuocare, id profectò est summa extremaq; beatitudo. Illum nos nimirum nõ fallaces gentilium heroas imitandum arbitrantes optamus, illud nobis auxilio Saluatoris nostri cõtingere, ut nomen eius firma spe perpetuoq; inuocare queamus. *Enoch.* Post istum quidam alius ambulabat cum Deo, & non inueniebatur, quia propter uirtutẽ eius transposuit eum Deus. Is certè perfectus homo in Deo est, qui periculosa multorum colloquia fugit. Si enim forum, curiam, theatraq; aliquis sequitur, in ipso malignitatis profundo submergitur. Is autem hominibus inuisibilis est, neq; ab ipsis facilè inuenitur: qui Deo charitate coniunctus, ab eo solo cognoscitur. Hunc Hebræi Enoch appellant, quod nomen latinè gratiam Dei significat. cuius solius imitationẽ diuinitus mihi concedi magis opto, quàm omniũ simul, qui uirtutis cultores apud gentes narrantur fuisse. *Noe.* Tertius uir iustitia eximius in seculo suo Noë fuisse perhibetur. cuius quãta fuit uirtus & pietas, hinc cognoscitur. Nefanda malignitas uniuersa, genus hominũ tunc occupauit. Nam & Gigãtes illi, qui per ora omniũ uolitãt impijs factis, quod adhuc usq; prædicatur, Deo pugnam, id est uirtuti & pietati, non erubuerunt inferre. Et qui eos produxerũt, siue immortales quidã, siue mortales malefica quædã artificia, & magicã prauitatem primi excogitasse dicuntur. Quas ob res, cum Deus eodem omnes diluuio perdere statuerit, unus cũ suis in illo genere hominũ Noë iustus repertus est: qui omnibus ui aquarũ submersis, cum filijs suis simul ac nuribus mirabili quodam modo, quasi semen humani generis conseruatus est. quem utinã quasi uiuam quandam imaginem imitari nobis contingat. Et ij quidem ante diluuium fuerunt. Post diluuiũ autem alij, quorũ unus altissimi Dei sacerdos, *Melchizedec.* iustitiæ ac pietatis miraculo rex iustus lingua Hebræorũ appellatus est, apud quos nec circũcisionis, nec Mosaicæ legis ulla mentio erat. Quare nec Iudæos (posteris enim hoc nomẽ fuit) neque gentiles, quoniam non ut gentes pluralitatem deorum inducebant, sed Hebræos propriè nominamus, aut ab Hebero, ut dictũ est, aut quia id nomen transitiuos significat. Soli quippe à creaturis naturali ratione, & lege innata, non scripta, ad cognitionem ueri Dei transire: & uoluptate corporis contempta, ad rectam uitam peruenisse scribuntur. *Abraham.* Cum quibus omnibus præclarus ille totius generis origo Abraham numerandus est, cui scriptura mirabilem iustitiam, quam non à Mosaica lege (septima enim post Abraham generatione Moses nascitur) sed naturali fuit ratione cõsecutus, summa cum laude attestatur: Credidit enim Abrahã Deo, & reputatum est ei in iustitiam. Quare multarum quoque gentium patrem diuina oracula futurum, ac in ipso benedicendas omnes gentes, hoc uidelicet ipsum, quod iam nos uidemus, apertè prædictum est. cuius ille iustitiæ perfectionem non Mosaica lege, sed fide consecutus est: qui post multas Dei uisiones, legitimum genuit filiũ, quem primùm omniũ diuino persuasus oraculo circuncidit: & cæteris, qui ab eo nascerentur tradidit, uel ad manifestum multitudinis eorum futuræ signũ, uel ut hoc quasi paternæ uirtutis insigne filij retinentes, maiores suos imitari conarẽtur, aut quibuscũq; alijs de causis. Non *Isaac.* enim id scrutandũ modò nobis est. Post Habraam filius eius Isaac in pietate successit, felice hac hæreditate à parentibus accepta: qui uni uxori cõiunctus, cum geminos genuisset, castitatis amore ab uxore posteà dicitur abstinuisse.

Ab

A Ab isto natus est Iaacob, qui propter cumulatum uirtutis prouentum Israel etiam appellatus est, duobus nominibus, propter duplicē uirtutis usum. Iacob enim athletam & exercentem se latinè dicere possumus. quam appellationem primùm habuit, cum practicis operationibus, multos pro pietate labores ferebat. Cum autem iam uictor luctando euasit, & speculationibus fruebatur bonis, tunc Israelem ipse Deus apellauit æterna præmia, beatitudinemq; ultimam, quæ in uisione Dei consistit ei largiens. hominem enim qui Deum uideat, Israel nomen significat. Ab hoc duodecim ludæorum tribus profectę sunt. Innumerabilia de uita istorum uirorum, fortitudine, prudentia, pietateq; dici possunt: quorum alia secundum scripturæ uerba historicè considerantur, alia tropologicè ac allegoricè interpretantur. de quibus multi cōscripserunt, & nos in libro quem inscripsimus de Doctrina priscorum uirorum. Præter hos Iob iustum, uerum, pium, innocuum, ab omniq; malignitate alienum fuisse inuenimus: qui quamuis Iudæo generi non fuit affinis, pietatis tamen laude uel inprimis effertur. Verùm Iacob liberi religione ac pietate communiti, Hebræorum famam facilè ad maius adeò produxerunt, ut totius Aegypti principatus ab uno eorum Ioseph penderet: qui castimoniæ præmijs coronatus, gubernatione tot tantarumq; ciuitatum susceptā, uirtutem Hebræorum manifestauit. Is suorum insidijs ad seruitutem redactus, tanto cumulo uirtutis refulsit, ut nemo possit rem oratione assequi. Aderat enim ei libertas animi, maximè robur inuictum, pudor eximius, iustitia, modestia, prudentia summa, sed pietate in uerum Deum maximè præstabat. Cumq; Domini sui uxor (erat enim mirabili corporis præditus formositate, qua adolescentia uirtutibus ornata insignis uidebatur) furore Cupidinis acta, uerbis ac precibus persuadere non potuisset, manusq; in iustum inijcere non dubitasset, præcepta parentum non oblitus, reiq; ipsa Hebræum se esse ostendens, mulierem quidem magna ui repulit. quasi autem à rabida fera euaserit, fuga salutem quæsiuit. cogitabat enim, atque dicebat: Si dominus meus domui suę me proposuit, quomodo ego huiusmodi rem turpissimam coram Deo faciam? His ille uirtutibus ad Aegypti gubernacula diuinitus peruenit. quem utinā, cæterosq; omnes, de quibus diximus, imitari possimus. Fuit autem etiam hic Hebræus, non Iudæus, nōdum enim Iudæi fuerant, in multitudinem deinde magnam genus creuit, paulatimq; diligentissima norma uiuendi labebatur, & parentum pietas obtundebatur. Ita post aliqua secula Aegyptiorum conuersatione deprauati adeò fuerunt, ut nihil ab Aegyptijs differre uiderentur. Tunc Deus patrum suorum Mosem ad eos mittit, ac per eum inauditis factis miraculis, conuenientem Iudæorum moribus legem imposuit. Nam cum iam corrupti uirtutem imitari non possent, alia manifestè mandauit, alia occultius suggessit, symbola umbramq;, non nudam ueritatem conseruarè ipsis præcipiens. Hoc pacto Iudæorum disciplina à temporibus Mosi cœpta, usque ad Saluatoris nostri aduentum secundum uoces prophetarū durauit. Sic enim à Mose alijsq; prophetis dictum inuenitur, Mosaicam legem usquè ad Christi tempora duraturam.

Iacob.

Liber de doctrina priscorum uirorum.

Præconia Ioseph.

B

De Iudæorum theologia. Cap. IIII.

VErùm quoniam breui Hebræorum, qui ante Mosem fuerunt, uitas tetigimus, & pietatis eorum adumbrationem edidimus: nunc theologica eorum dogmata à Mose, alijsq; que prophetis fundata consideremus. Primus igitur omnium eximius ille theologus, qui diuinas leges conscripsit, cum pietati conuenientem disciplinam tradere uoluisset, non communibus atque tritis exordijs usus est; sed nihil potius ducens, quàm priscorum generis sui theologiam ad rectè uiuendi normam pertinere, à DEO secundum Hebræorum theologiam incœpit: nec, ut Aegyptij, aut Phœnices, aut certè omnes gentes multitudinem, deorum falso induxit; sed à prima uisibi-

Deus omnium prima causa.

lium omnium atq; inuisibilium causa exorsus, illum docet creatorem esse uni A
uersi, regem atq; dominum, non solum quas ipse scripturus erat legum, ue-
rumetiam naturæ ipsius: cuius solo nutu à non ente simpliciter cuncta fuisse
producta, ostendit: cuius uirtute omnia, quæ producta sunt, gubernare do-
cet. Primumq; omnium cœlum uerbo Dei fuisse firmatum, & pondus solidi
tatemq; terræ præter naturam suam super aquas suspensum asserit: uerbo eti-
am Dei, solis stellarumq; motu, diem ac noctem sibi uicissim succedere: le-
geq; diuina uicissitudines, mutationesq; temporum, anniq; uolutiones fie-
ri: lege Dei atq; instituto in locis suis fluctuantia reuolui, maria minimè sta-
tutos audentia terminos pertransire. Instituto similiter diuino innumerabilia
plantarum atq; arborum genera è terris germinare: ac ut breuiter dicam, natu
ram omnium matrem instituto Dei seruiẽte diuinæ legi semper parére. Non
enim casu aut fortuna, neq; irrationali latione orbem circumuolui: neque
temerè mundum, tantam, tamq; pulcherrimam rem esse productum, sed Dei
esse creaturam, & ab eo gubernari. ita legibus hominũ naturæ leges antepo-
suit, maxime Deo uacare exhortatus. Nam si uniuersus mundus, cœlum, Sol,
Luna, stellæ omnes, terra, & quæcunq; in ipsa sunt, cũcta naturæ opera, natu
raq; ipsa creatori Deo seruit, quanto magis homines ratione ac libero decora
tos arbitrio obtẽperare creatori decet? Germinet terra uirentẽ herbã (inquit
Deus) & lignũ pomiferũ, faciens fructũ, & habens unumquodq; sementem
secundum speciem suam. & statim non modò tunc, sed usq; ad hunc diem pa
ruit terra, parebitq; semper in posterum. Producant aquæ reptilia animæ ui-
uentis, & uolatilia uolãtia sub firmamẽto cœli. & unà cum uerbo nutuq; diui-
no opus effectum est: & eo instituto, semper ita factitatur. Sint Sol & Luna,
cæteræq; stellæ in signa & tempora, in dies & annos. neq; unquam hoc præ-
ceptum stellæ neglexerũt, sed incessabili mirabiliq; suo cursu, dies & nocte,
tempora & annos conficiunt. Quam igitur ueniam homines consequentur, B
diuina negligentes mandata? Hæc illius theologia nos cepit. Nihil enim hu
iusmodi apud cæteras gentes inuenire potuimus, sed post hanc primam theo
logiam ad eam, quæ secunda est ordine, procedit: Deoq; cognito, necessari-
um putauit homini esse, cognoscere seipsum. Quare deinceps quid homo sit,
quidq; ipsum in cognitionem & pietatem Dei adducat, & qualis principali-
ter hominis uita esse debeat, docet. In animam enim & corpus hominem di-
uidit: uerumq; hominem anima terminat, quæ in corpore intellectualisq;
substantiæ est, tanquam ad imaginem Dei creata: corpus uerò terrenum &
indumentum animæ esse confirmat. quibus tertiam partem addidit, spiritum
scilicet uitæ, qui uirtus quædam est, qua terrenum corpus, & quæ ad imagi
nem Dei creata est anima, coniunguntur atque uniuntur. Nunc hominem à
Deo creatum in fœliciſsimo paradiſi loco bonis immortalibus pleno consti-
tutum, legeq; Dei munitum adfirmat: transgressione autem diuini præcepti,
ad hanc miseram uitam peruenisse. Hac ille philosophiæ ueritate antequam
ponendarum seriem legum aggrederetur, auditores instruit. Non enim fas
est maginem Dei, unde immortalitatem consecuti sumus, uitiose uiuendo
despicere. Primitiua uerò ueraq; Dei imago, uerbum suum est, sapientia, uita,
lux, & ueritas, per seipsum existens: cuius imaginis mens, humana imago est,
propter quam ad imaginem Dei facti esse dicimur. Ita necessariũ duxit hæc le
gibus esse pręgustãda. Recordari enim profectò debemus, quid nostri à terra
sumptũ, in terrã reuerteretur, & quid melius, Deoq; simile: ut cognoscamus,
quid sumus, nec uitijs eam partẽ nostri maculemus, quę ad imaginẽ Dei facta
est: utq; à perpetuo desiderio primæ illius beatitudinis pẽdeamus, & redire
omnibus uiribus diligenter conemur: prępareamusq; nos ad iter, quo illuc per
uenitur, unde diuini mandati neglígẽtia decidimus. Ad hæc rerum diuinarũ
atq; humanarũ ille non humana doctrina, sed Dei uisione peritissimus, nequã

quendam

Tota machina cœli paret Deo.

Verba Dei in homine imago

A quendam dęmonũ inuidum atq; uersutum unicuiq; hominũ inhęrere docet: quem serpentem uenení plenum, atrum tenebrosumq; appellat: qui salutis nostræ inuidus, ad hunc usque diem multos insidijs suis decepit: cuius fraude parentes quoque nostri beatitudinem illam amiserunt. Quare uigilandum est, semperque aduersus malitiam eius insurgendum. Sed quid oportet hæc ita conscribere, cum ipsum audire liceat non syllogismis, neq; hominum callidis argumentis, sed spiritus sancti gratia, cum magna uenustate atque grauitate cuncta scribentem? In principio, inquit, fecit Deus cœlum & terram. & dixit Deus: Fiat lux, & facta est lux. Et rursus dixit Deus: Fiat firmamentum, & factum est. Et paulo pòst dixit Deus: Germinet terra & germinauit. Et iterum dixit Deus: Fiant luminaria in firmamento cœli, & diuidant diem & noctem, & sint in signa & tempora, & dies & annos, & luceãt super terram. Præterea dixit Deus: Producunt aquæ reptilia & uolatilia, & factũ est. itẽ producat terra quadrupedes, & reptilia, & bestias terræ secundũ species suas, & factum est ita. In his igitur omnibus cum à scriptura, dixisse Deum dicitur, nutum & uoluntatem diuinam, non uocem syllabis prolatam, ostendere uoluit. deinde uniuersum hunc repetens sermonem: Hic, inquit, liber cœli & terrę, qua defecit Deus cœlũ & terram, & omnia quæ in eis sunt. Huiusmodi Hebræorum theologia est, quæ uerbo Dei creante uniuersa esse producta uerissimè sola docuit, ad hæc non esse relictum mundum à Deo, gubernatione illius priuatum, sed prouidentia eius rei asserit. Non enim solum creauit cuncta, uerumetiam Saluator rex, dux, omnibus præsidens, omnia disponens, dicitur omnia eum uidere, omnibus adesse, uniuersa inde gubernari docet. Similiter & qui post eum fuerunt prophetæ, nonnunquam à persona ipsius Dei exclamãt, Deus appropinquans ego sum, dicit Dominus, & Deus delõge: Quid faciet occultè homo, quod non cognoscam? non ne cœlum & terram ego impleo. Nonnunquam à scipsis hoc pacto interrogantes,

B Quis aquam mensurauit? quis montes pondere, ac ualles iugo firmauit? quis cognouit mentem Domini? aut quis consiliarius eius fuit? Et rursus: Quis constituit cœlum, & extendit tanquã scenam? Et alibi: Eleuate oculos uestros ad alta, & uidete quis extendit hæc omnia. Et deinceps: Dominus Deus qui fecit cœlum, & fixit illud, qui formauit terram & quę in ea sunt, qui dat spiraculum populis, qui degunt in ipsa, & spiritum eis qui calcant ipsam. Et rursus: Ego Dominus Deus solus extendi cœlũ, & firmaui terram, & non est alius præter me. Et alibi: Sic dicetis ipsis, dij qui cœlum & terram non fecerunt perdantur à facie terræ. Dominus qui fecit terram in fortitudine sua, erexit habitabilem in sapientia sua, & in prudentia sua extendit cœlum, & adduxit nubes ab extremis terrarum, fulgura fecit in pluuiam, & adduxit uentos ex thesauris suis. Et rursus: Quò ibo à spiritu tuo, & ubi à facie tua me occultabo? Si ascendero in cœlum, tu illic es, si descendero ad infernum, ades. Si sumpsero pennas meas diluculo, & habitauero in extremis maris, etenim illuc manus tua deducet me. Hæc posteriores conuenientia priscis diuinitus prædicabant. Sed eos etiam audias, qui ante Mosen fuerunt. Dixit autem Habraã ad regem Sodomorũ: Extendam manum meã ad altissimũ Deũ, qui fecit cœlum & terram. Melchisedech quoq; Dei sacerdos Habraã his uerbis benedixit: Benedictus Habraam Deo altissimo. &, Benedictus Deus, qui fecit cœlũ & terram. Et Habraã rursus: Pone manũ tuã sub femore meo, ut adiurẽ te per Dominũ Deũ cœli. Et subiecit: Dominus Deus cœli, & Deus terræ, qui cepit me à domo patris mei, & à terra in qua natus sum. Postremò in ipsa uisione Mosi Deus interrogatus quis esset, diuino respondet oraculo: Ego sum qui sum. sic dices filijs Israel: Qui est, misit me ad uos. Hæc breuiter ab innumerabilibus excerpta sunt. Est ne igitur dignum gẽtium theologiam, imò uerò impietatem cũ istis ullo modo conferre, quorum alij nullum esse Deum,

alij

alij cœleſtia corpora crediderunt, & ſtellas ignem in cœlo fixas dicentes, A
aut ignem uia & arte circumlatum, loco Dei adorarunt. Alij nulla Dei prouidentia mundũ, ſed irrationali quadã natura gubernari. Alij cœleſtia ſolummodo diuinitus regi, non autem etiam terreſtria, mundumq; ſine ortu, neq; ullo modo à Deo productum, ſed caſu & fortuna conſtitutum eſſe. Nonnulli ex atomis & inanimatis corpuſculis eſſe conglutinatum aſſeruerunt.

De Verbo. Cap. V.

His ita dictis, alteram quoque perſonam à prima perſona genitam, non creatam, Hebræorum ſcripturæ ſignificant, quam uerbum, ſapientiam, uirtutem Dei appellant. Vnde inquit Iob, Inuenta eſt ſapientia. Quis autem locus eius eſt? Nemo mortalis uiam eius nouit. Et Dauid in Pſalmis: Verbo Domini cœli firmati ſunt. Et Salomon ex perſona ipſius ſapientiæ: Ego inquit ſapientiam & cõſilium & cogitationem conſtitui. Et Dominus poſſedit me in initio uiarum ſuarũ ad opera. In principio antequam terra facta eſt, antequam abyſsi productæ, antequam montes firmati, ante omnes colles genuit me. Et alibi: Quid autem eſt ſapientia, & unde nata ſit, dicam, & non occultabo. Spiritus ipſe eſt intellectualis, ſanctus, unigenitus, omnipotẽs, omnia penetrans. uapor enim eſt uirtutis diuinæ, & fluxus gloriæ omnipotentis, ueriſſimus fulgor æterni luminis, & immaculatum ſpeculũ uirtutis diuinæ, ac bonitatis eius imago, ab extremo ad extremum omnia tranſiens, ac omnia rectè gubernans, quod quidem diuinum uerbum à patre ad hominum ſalutem miſſum ſcriptura confirmat. Quod Deum & Dominum, id eſt creatorem & gubernatorem à Moſe prophetisq; appellari conſpicimus. Venit autem ad homines homine aſſumpto à patre miſſum propter ſalutẽ noſtram. Miſit enim uerbum ſuum inquit, & ſanauit eos. Vnde doctrina etiam euãgelica, prophetica & paternam Hebræorũ renouans theologiã hoc pacto incipit: In principio erat uerbum, & uerbũ erat apud Deum, & Deus erat uerbũ. Hoc erat in B
principio apud Deũ. Omnia per ipſum facta ſunt, & ſine ipſo factũ eſt nihil. Quod factum eſt in ipſo, uita erat, & uita erat lux hominũ. Meritò igitur eodem ſpiritu Moſes plenus, facto cœlo & terra, quaſi cum filio ſuo uerba cõferentem, ſic Deum patrẽ introduxit dicentem: Et dixit Deus: Faciamus hominem ad imaginem & ſimilitudinẽ noſtrã. Quod plaſma etiam occultius deſignauit, dicẽs: Ipſe dixit, & facta ſunt, ipſe mãdauit: & creata ſunt. Apertè nãq; patris ad filium ordinẽ atq; mandatũ more humano (nec enim aliter poterat) expreſsit. Nemo enim negabit omnem qui aliquid dicit, ad alium dicere: & qui mandat ac præcipit alij, præter ipſum mandare atque præcipere. Manifeſtius autẽ Moſes duorum dominorum, patris uidelicet atque filij mentionẽ fecit, dicẽs: Pluit Dominus à Deo ſulphur & ignem. Et Dauid ſimiliter: Dixit Dominus Domino meo, ſede à dextris meis, Donec ponã inimicos tuos, ſcabellum pedum tuorum. Et paulo pòſt æternam illam & ineffabilem generationem uerbi deſignare deſiderans, ait: Ex utero ante luciferum genui te. Hęc ita ſe habere, non ſolum uetus ſcriptura occultius (non enim omnes tunc ferre poterant) uerùm etiam noua ipſis quoq; ſolaribus radijs dilucidius prædicat: quamuis nonnulli Iudęorũ ſancti gratia ſpiritus carentes aliter interpretati ſunt, à quibus nonnulla ponam, idcirco non inutilia, quoniam non effuſum in aera uerbum dicunt, nec ſpiritum non ſubſiſtentem, ſed diuerſas perſonas probè ſicut & nos. Malè autem, quia diuerſas quoq; naturas opinãtur. Philonẽ ergo audias ſcripturę uoces interpretatione ſua explicantẽ. Quamobrem, inquit, quaſi de altero Deo dicit, in imagine Dei feci hominẽ. Perpulchrè id diuinitus ſcriptori fuit inſpiratũ. Nullũ enim mortale ad ſupremũ patrem tanquã imago conferri poteſt, ſed confertur ad ſecundũ Deum, qui primi uerbum eſt. Neceſſe enim erat, rationalẽ uim à Dei uerbo animã hominis imprimi. Deus enim qui ſupra uerbum eſt, ita ſupremus eſt, ut nulla rationalis

A nalis natura ſimilitudinem eius poſsit recipere. Hæc in primo Quæſtionum libro Philonis dicta ſunt, qui in primo de Agricultura uerbū Dei filium quoque Dei appellare his uerbis non dubitauit: Hæc uniuerſa paſtor ille & rex Deus iure gubernat, legemq; ſtatuit, rectum eius uerbum & primogenitum filium, qui curam totius gregis quaſi maximi regis lux diligenter ſuſcepit. Idem in ſecundo: Qui dubitandi ruborem effugere uelit, audacter dicat nulla re materiali machinam mundi conſeruari, ſed uerbo æterni Dei ſempiterno, quod à medijs ad extrema, & ab extremis ad media protenſum, inuictum naturæ ſuſtinet curſum, fouens ipſum atq; conſeruans, quaſi uinculum quoddam pater qui genuit ipſum conſtituit. Meritò igitur nec terra unquam aquis ſummergetur, nec ignis extinguetur, nec cætera peribunt, cum uerbum Dei uocale inter muta elementa conſtitutum, omnia conſeruet. Hæc Philo. Nonne igiť uera hæc noſtra ſunt, qui uerbo ac ſapiẽtia Dei omnia producta eſſe prædicamus: falſa uerò illa, quæ nec ueri ſimilitudinem ullam habent, & inter ſe contraria ſunt. Thales enim Mileſius aquam originem rerum dicit, Anaximenes aërem, Heraclitus ignem, Pythagoras numeros, Epicurus atque Democritus indiuidua quædam corpuſcula, Empedocles quatuor elemẽta: hoc Dei uerbum magni conſilij angelum, lucem ueram iuſtitiæ Solem etiam nominant. Tertiò ſpiritus additur ſanctus à ſcriptura, quem ſicuti patrem & uerbum ſuum eadem dignitate atque honore honorari præcipit. Tertius igitur à patre ſpiritus eſſe oſtenditur, tãquam à patre per ſapientiam elucens. Poſt hanc æternam Dei ſubſtantiam rationales uirtutes, nec numero, nec ſpecie nobis notas, ſed ſolum uiſibilium proportione (alia enim gloria Solis eſt, alia Lunæ, alia ſtellarũ) ſcriptura Iudæorum non ut deos, ſed ut miniſtras honorandas oſtendit. Et mortali quidem naturæ ſtellarum numerus omnino ignotus eſt. Deus uerò multitudinem etiam intelligentiarum & nomina non ignorat. Scribitur enim, qui ſtellarum multitudinem numerat, & omnibus

B ipſis nomina imponit, innumerabilia enim genera profectò & intelligentiarum & ſtellarum ſunt, Deo autem omnia numerata ſunt: de ipſo enim dicitur, Mille millia miniſtrabant ei, & decies millies centena millia coram eo adſiſtebant. Cum enim numerum uideatur aliquem nominare, numeratas illas oſtendit eſſe uirtutes à Deo. Cum uerò tantam numerari quantitatem dixerit, ignotum nobis illum numerum propter innumerabilitatem ſuam eſſe oſtendit. Sed de ſubſtantia earum ſic Pſalmiſta ſcriptum reliquit: Domine Deus meus, quàm uehementer magnificatus es. confeſsionem & decorem uidiſti, amictus lumine ſicut ueſtimento: extendens cœlum ſicut pellem: qui facis angelos tuos ſpiritus, & miniſtros tuos ignis flammam. Noli crederę de hoc corruptibili igni dicere, nec de irrationali aere atque ſpiritu, ſed altius quiddam atque ſublimius. neceſſe enim eſt, cum à ſenſu noſtro uerba prodeant translatiuè, non propriè de intellectualibus dici: unde ipſum quoq; Deũ ſpiritũ, & ignem, & lucẽ, & huiuſmodi nominibus ſignificamus. Virtutes aũt illas, angelos, archangelos, ſpiritus, cœleſtem exercitum, principatus, poteſtates, thronos, dominationesq; nuncupamus. Quarum omnium iuſtitię Solem & ſanctum ſpiritum ei annexũ, unà cum Deo ac patre creatorem atq; gubernatorem ſcriptura confirmat: quem unum Deum ab uniuerſis ſicuti patrem ac dominum hymnis glorificandum propheta præcepit, dicens: Laudate Dominũ de cœlis, laudate eum in excelſis. Laudate eum omnes angeli eius, laudate eum omnes uirtutes eius. Laudare eum Sol & Luna, laudate eum omnes ſtellæ & lumen. Laudate eum cœli cœlorum, & aquæ quæ ſuper cœlum ſunt, laudent nomen Domini, Quia ipſe dixit, & facta ſunt: ipſe mãdauit, & creata ſunt. Statuit ea in æternum & in ſeculum ſeculi: præceptum poſuit & non præteribit. Hæc Hebræorum dogmata meritò erroribus gentium ſpretis complectimur, uirtutes cœlorum ut Dei miniſtros honorantes.

Philo teſtatur filium à Deo genitum.

Solum

Solum aũt Deum, & uerbum ac ſpiritum eius, qui cœlum & terram, ac omnia A
quæ in ipſis ſunt creauit, & à nihilo ſimpliciter produxit, ut Hebræorũ doctri
nam occultius & euangelica expreſsius præcipit, colimus atq; adoramus.

De contraria uirtute, id eſt peruerſo angelo. Caput VI.

NVnc conſequens eſſe uidetur, ut qualem Hebræi de contraria uirtute
doctrinam tradiderunt, perſpiciamus. Virtutes igitur miniſtrantes, &
ſpiritus qui ad miniſterium mittuntur propter eos, qui æternæ cõſecuturi ui-
tæ ſunt hæreditatem, ſanctos dico angelos Dei diuina luce frui, ac idcirco lu
minaribus cœli cõferri, docti à ſcriptura credidimus: à quibus peruerſi quidã
ſpiritus, cum ſua nequitia diuinã lucẽ ſuſcipere nequiuerint, tenebræ factæ
ſunt. Quorum primum, qui etiam alijs defectionis cauſa fuit, quoniam peni
tus propter impietatem ſuam in terram decidit, qui que totius uenenoſę pra
uitatis autor eſt, ſponte à lumine ad tenebras lapſum draconem ſerpẽtemq;
lethiferi ueneni productorem atrocem beluam, & leonem humanis carnibus
uiuentem, ac denicq; baſiliſcum ſcriptura ſolet appellare. Cauſa uerò qua la-
Summus ſpiri- ſus eſt, furor mẽtis & arrogantia hoc pacto dicitur fuiſſe. Quomodo decidit
tus uerſus in de cœlo lucifer, qui mane oritur, cõtritus eſt in terrã, qui mittit ad omnes gen
draconem. tes, tu autem dixiſti in mente tua, In cœlum aſcendam, ſuper aſtra ponam ſe-
dem meam, & ero altiſsimo ſimilis. Et rurſus: Hæc dicit Dominus, quoniam
exaltatum eſt cor tuum, dixiſti, Deus ego ſum, & domicilium Dei habito. Et
iterum: In monte Dei natus es inter igneos lapides immaculatus in diebus
tuis, ex quo die creatus es donec iniuſtitiæ inuentæ in te ſunt. Exaltatum eſt
cor tuũ in pulchritudine tua, corrupta eſt ſcientia tua cum pulchritudine tua:
propter multitudinem delictorum tuorum in terram deieci te. His uerbis a-
pertiſsimè cum ſuperioribus illum uirtutibus conuerſatum fuiſſe docemur.
Et quoniam ceruices extulit, propter arrogantiam decidiſſe, ſub quo inume-
rabiles quidam ſunt ſpiritus, ſimili impietatis errore per lucida, diuina regia B
beataq; habitatione ad conuenientia ſibi ac omnibus impijs loca tartari ſen
tentia Dei depulſi. Quæ loca abyſſum diuina ſcriptura & tenebras, non has,
ſed quas diuina uerba intelligunt, ſolet appellare. Ex numero quorum mul
ti exercitationis hominum gratia in terra & regione, quæ ſub luna eſt, derelí-
cti erroris humani, & impietatis gentium concauſa ſimul fuerunt, quibus in-
terdum nomina indit ſcriptura, malignos ſpiritus & dæmonas, poteſtates &
principatus mũdi huius appellans. Interdum ſymbolicè cum pium atque reli
gioſum uirum ne multitudinem dæmonum formidet, hortetur: Super aſpi
dem enim, ait, ambulabis, conculcabis leonem & draconem. Signum autem
eſt, Deum ab ipſis odio haberi, eiusq; uoluntati repugnare, quoniam ſeipſos
deos putari cupiunt, & Dei cultũ in ſe transferre conantur, diuinationibus at
que oraculis tanquam incentiuis ſtultos allicientes, quos à Deo rapientes ad
profundum impietatis detrudũt. Solis autem Hebræis malitia illorum à pri-
ſcis fuit intellecta temporibus, apertiſsimè damnantibus omnes deos gentí-
um dæmonas eſſe. Nunc autem Dei gratia per Saluatoris noſtri euangelicam
doctrinã uniuerſus orbis uinculis dæmonũ ſolutus, Deum uerum glorificat.

De hominum natura. Caput VII.

SEd Phœnicum quidem ac Aegyptiorum theologia, caſu hominum cæ-
terorumq; animalium productionem factam è terra dicebat, nullum in-
ter rationalem animam & irrationalem ſubſtantiam diſcrimen arbitrata. qui-
bus abiectis, Hebræos laudamus, qui pulcherrimè ac ſapientiſsimè, ac ideo
ueriſsimè de prima hominum productione docuerunt, duplici quadam natu
ra conſtitutum eſſe hominem aſſerentes: cuius altera pars cum incorporea &
immortalis ſit, uerus homo exiſtit ad imaginem & ſimilitudinem Dei, non
fortuna & caſu, ſed à Deo ipſo creatus. Voluit enim ſuprema omnium cauſa
non carere rationabilibus terram animalibus, ut non ſolum à cœleſtibus, ue

rum-

A rumetiam à degentibus in terra maiestas sua laudaretur. Itaq; dixisse Deum, scriptura testatur, Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostrã. Et fecit Deus hominem, ad imaginẽ & similitudinem suam fecit eum. Et rursus: Formauit igitur Deus hominem de limo terrę, & inspirauit in faciem eius spiraculum uitæ: & factus est homo in animã uiuẽtem. Quem textum Iudæus Philo exponens, his uerbis utitur: Cæteri quidem ab ætherea natura mentem nostram constare dicentes, ætheri affinem esse hominẽ uoluerunt. Moses autem ille nulli creaturarum rationalem animã similem, sed numisma de uerbo suo insignitum esse uoluit. Inspirauit enim Deus, inquit, in faciem eius spiraculum uitæ: & factus est homo in animam uiuentem. Et quoniam necesse est mittenti, missum similem esse, idcirco ad imaginem Dei homo, non ad imaginem creaturarũ alicui factus esse asseritur. Anima igitur hominis uerbo Dei designata, necesse fuit corpus quoq; ad fulgentissimas partes mũdi uisum erigere. Hæc Philo. Non ergo absq; causa cætera quidem animalia nutu diuino uel à terra, uel aquis prorupisse. Solus autem homo ad imaginem & similitudinẽ Dei factus asserit. Quare solus omniũ, quæ sunt in terra, rationis particeps principari ac regere, leges ferre, artesq; inuenire potest. Sola enim hominis intellectualis anima ac rationalis est, reliqua omnino mortalia ad seruiendũ homini facta sunt. Præest enim uniuersis quasi dominus, atq; dux homo ratio nis uiribus robustiora corpore domans: idcirco prudentiæ, iustitiæ, aliarumq; uirtutum capax est, & ad cœlestia seipsum extollens. Stellarum cursum orbiumq; uolutiones ita quærit, ut cœlestem se esse, argumentum præbeat. Quòd autẽ sibi circumiacet terrenum corpus, & opus ipsum Dei est de terra sumptum, & in terram reuertens. Quapropter oportet sicut pecoris cuiusdam, ita corporis hominem curam habere, alereq; & colere ipsum seruũ, ut ad huius uitæ ministerium perutilem, dominum uerò interiorem, quasi Dei affinem

Homo dominus rerum inferiorum.

B uehementius amare ac honorare, quoniam & à prima causa honoratus est. Homini igitur sic diuinitus ornato, idoneum Deus largitus domicilium fuit. Ipse autem sua sponte diuini contemptu præcepti in domicilium mortale decidit: protererea pietatem esse adhibendam censemus, & uirtuti dandam operam, ut delictum nostrum deleamus, & ad primum redeamus statum. Non enim in terris finem homini esse constitutum, sed illic unde resiliit restitutione imaginis, quam deprauauimus. Huiusmodi sunt quæ de natura hominis Hebræorum doctrina, anteaquam Græci omnino essent, philosophata est. Græci uerò heri uel nudiustertius nati, nonnulla è Barbaris, multa ab Hebræis, ut progredientes monstrabimus, furati sunt.

Quòd materia non est genita. Cap. VIII.

VErùm quoniam Hebræorum ueritas unum creatorem omnium Deum cognoscit, ipsius quoq; subiectæ corporibus substantiæ, quam Hylen appellare solent. Innumerabiles uerò tam Barbari quàm Græci cõtrà opinantur. Alij malignitatis fontem esse Hylen, nec genitam, nec corruptibilem dicentes. Alij natura sui absq; qualitate figuraq; asserentes, uirtute diuina mundum ab ipsa formatũ asserunt. Rationibus demonstrandũ est, solam Hebræorum opinionem nõ falsam esse. Vtar autem, ut soleo, nõ meis, sed alienis. Dionysius igitur in primo aduersus Sabellium, hæc de proposita quæstione reliquit: Non sunt absq; scelere illi, qui materiam primam ad fictionẽ totius Deo subiecerũt, quam dicunt cum passibilis mutabilisq; natura sit, diuinitus ad generationẽ omniũ alterari. Sed ostendant nobis, unde similitudo ac dissimilitudo materiæ primæ ad Deum est. necesse enim est, si positionem suam uolunt sustentare, superiorem quendã Deo excogitare. quod nefandissimum est. Præterea cum non genitum esse similiter de utroq; dicatur, & aliud alterũ ab altero sit, unde id ipsis aduenit? Nã si non genitus Deus per se est, & ipsum non genitum esse, ut quispiam diceret, substantia sua est, non erit non genita

Hyle. Non enim idem est Deus & Hyle. Quòd si utrique est quodcunque est, id A
est, Deus quidem Deus, materia uerò prima materia, ineſt autem utrique, non genitum esse: patet aliud esse ab utroque, & utrisque prius atque superius. Ad hæc causam reddi postulabimus, quamobrem cum utrumque non genitum sit, Deus quidem impassibilis, immutabilis, immobilis atque actiuus est: materia uerò prima econtra, passibilis, mutabilis, mobilis, omnis alterationis receptiua: quomodo autem tam aptè conuenerunt? utrum ad materiæ primam naturam adaptauit se Deus, cum ab ea mũdum fabricatus est, an econtra? Sed hoc ultimum impossibile. Non enim potest res insensibilis accommodare se ad artificem. Primùm autem penitus nefandum, siquis putet sicut artificem ad materiæ aptitudinem primam causam se accommodasse. Relinquitur ergo, ut à Dei sapientia uaria, & ut ita dicam, multiformis formarum scilicet omnium receptiua Hyle producta sit. Multa dici possunt, sed modò non est nobis hæc quæstio proposita: meliores tamen sunt, qui hæc dicunt, quàm qui innumerabiles deos alium aliud creasse contendunt. Hæc à Dionysio sumpta sufficiant. nunc Origenem audias: Si quis autem putat, non posse Deum absque subiecta, inquit, materia quicquam efficere, quoniam nec statuarius absque lapide statuam, nec lignarius faber sine lignis: rogandus est, si arbitratur Deum posse quicquid uelit. Eo enim pacto, quod sicuti uult ad totius ornatum ineffabili uirtute absque sapientia qualitates non entes producit: quod omnes qui prouidentiam fatentur concedunt: substantiam quoque quamcunque uult producere potest. Mihi autem uidentur, qui hæc dicunt, fortunam quoque Deo annectere: qui nisi materiam primam fortè reperisset, non esset autor, nec pater, nec creator & dominus uniuersi. Præterea unde factum est, ut sufficiens ad uniuersa fingenda, nec superfluens aut deficiens materia subiecta sit. sequitur enim necessario à prouidentia quadã Deo superiore, ne scilicet ars Dei perderetur, si non haberet materiam artificij susceptibilem, Deo materiam esse subiectam. Vnde autem omnium quæ Deus uult receptiua materia esset, nisi eam Deus talem qualem uoluit produxisset. Sed non genitam esse materiam, supponentes sic aduersus eos insurgemus? Si nulla prouidentia Deo materiam nõ subiecit, quæ tamen ei subiecta est, quasi per prouidentiam esset subiecta, quid præstantius factum est quàm ea quæ casu fiunt? Quòd si non est à Deo producta materia, cur mundum ab eo formatum dicunt, an quia tantam mundi fabricam nisi à sapientissimo artifice non potuisse fieri credunt? Sed materiam quoque tantam atque talem, ut corporalium rerum formas omnes possit suscipere, non nisi ab omnipotẽte, sapienteque artifice fuisse credendum. Cum autem obijciant, neminem posse artificem absque materia quicquam facere, sciant se multũ dissimilia dicere. Prouidẽtia enim semper hominum artibus materiam subijcit. Hæc aduersus illos dicta sufficiant, qui quoniam inuisibilis terra informisque dicitur, idcirco materiam primam non genitam existimarunt. Hæc Origenes. Philo autem Iudæus de hac quæstione sic scripsit: De quantitate autem substantiæ, utrum facta sit, dicendum est ad formationem uniuersi tãtam materiam Deum creasse, ut nec superflueret, nec deficeret. absurdũ enim est, hunc uel illum artificem diligentissimè de quantitate materiæ sufficientis precipuè in præciosa materia prouidere: Deum uerò, qui numeros & mensuram omnium nouit, minimè de hoc prouidisse, Ausim igitur exclamare nec pluri, nec pauciori materia ad creationem mundi opus fuisse. Non enim integer ex omnibus partibus mundus esset, si non à sufficienti materia esset formatus. Sed cum prudẽtis proprium artificis sit, antea quàm incepit sufficientiam materiæ prospicere, homo quidem mortalis errare potest, ut nonnunquã deficienti materiæ addidamẽta quærat, nonnunquam ablationem à superfluẽte. Deus uerò cui nihil deest, quique omnia potest, ad unguem sufficientem produxit Hylen. Sed qui cauillari uolunt,

Deus subiecta materia omnia fecit.

argu-

argumenta multiplicant: qui uerò philoſophari, ueritate rerum contenti ſunt. Hæc etiam Philo. Maximo uerò inſigni apud Chriſtianos uiro liber quidem de materia ſcriptus eſt: unde nonnulla mihi ſumẽda eſſe uideo ad exquiſitam quęſtionis deciſionem. Credo, inquit, te quoq; ipſum uidere, duo non genita ſimul eſſe non poſſe: quamuis illud addidiſti, alterũ ex duobus neceſſarium uideri, aut ſeparatũ eſſe Deum à materia, aut coniunctum. Si igitur coniunctum eſſe quidam uoluerit dicere, unũ non genitum dicet. Nam ſi coniuncta ſimul ſunt, duo non genita eſſe nõ poſſunt. Sed ſicut conſequẽter dicimus, unam rem genitam hominẽ eſſe multis partibus conſtitutũ: ſic neceſſe eſt, ſi non eſt ſeparatus à materia Deus, unum nõ genitum dicere. Sin uerò ſeparatum quis dicet, neceſſe erit aliquod inter eos eſſe diſcrimen, quo diſsiparentur. Non enim poteſt aliud ab alio diſtare, ni tertium quoddam ſit, quo diſtare dicuntur. Illud autem ulterius progreditur. Nam ſi tria dabuntur ingenita, ſimiliter de ipſis quæram. & ſi coniuncta quis dicet, ſuperiorem referam rationem. Sin uerò ſeparata, quartum neceſſariò introducet, quo ſeparatio efficitur. Sed illud forſan quiſpiam cogitabit, nec ſeparatũ eſſe Deum à materia, nec rurſus coniunctum: ſed eſſe in materia uelut in loco, & materiam in Deo tanquam continens. Erit ergo à materia circumſcriptus Deus, cumq; ipſa inſtabilitate ſua huc atq; illuc ferat, ipſe quoq; mutabilis erit. Præterea ſi materia informis fuit, ornata uerò formis, ad melius à Deo mutata, Deus quoque erit in re, loco q; informi. Ad hæc interrogandum eſt, utrum Deus replebat materiam, an in parte aliqua materiæ fuit. nã ſi in parte fuit, minor multo quàm materia eſt: ſi totam replebat, quomodo eam tranſmutando formauit? neceſſe enim eſt aut contractum illud formaſſe, quod ſui contractione uacuum fuit relictum, aut ſe quoque ipſum unà cum materia transformaſſe. Quod ſi materiam eſſe in Deo quiſpiam dicat, ſimiliter quærendum eſt, utrum quaſi ſeparata, ut uo
s lucres in aere, an ut in loco. Si enim ſeparatã, ut uolucres in aere dixerit, partibus ergo Deus, imò re ipſa ſciſſus: ſcindi enim diſſepariq; neceſſe eſt ad receptionẽ aliorũ. Sin uerò, ut in loco, cum deformis materia per ſe ſit, nec à prauitate aliena, erit Deus deformitatis & prauitatis locus. quod cogitare, nefandiſſimum eſt. Ita cum Hylen ingenitam putes, ne malorũ cauſa Deus eſſe uideatur, malignitatis receptaculum Deum dicere cogeris.

Quòd materia non eſt cauſa malorum. Cap. IX.

SI ergo materiam non genitam principaliter diceres, multis rationibus impoſsibile id eſſe demonſtrarẽ: uerùm quoniam malorum ipſam cauſam eſſe opinaris, & ex hoc etiam induceris, ut non genitam credas: ad hoc uertenda mihi oratio eſt. Si enim adaperiam, quo pacto mala fiant, oſtendamq; non eſſe poſsibile, quin malorum autor Deus ſit, ſi materia ei aliũde ad creandum ſubijcitur, opinio hæc funditus euertitur. Sine qualitatibus ergo coæternam Deo fuiſſe materiam, unde mundum iſtum creauit opinaris. Sic prorſus. Si ergo ſine qualitatibus materia fuit, ſunt autem in mundo qualitates, qui à materia diuinitus factus eſt: qualitatum profectò Deus productor eſt. Ita mihi uideẽ. Qualitates porrò non à ſubiectis qualitatibus factas eſſe, & aliud eſſe à ſubſtãtijs, dicis. Ita opinor. Si ergo nec à ſubiectis qualitatibus eductæ à Deo qualitates, nec à ſubſtantijs, quoniam ſubſtantiæ non erant à non ente, ſimpliciter creatas diuinitus, fateri neceſſe eſt. Falſo ergo abs te in ſuperioribus dicebatur, impoſsibile eſſe à nõ ente ſimpliciter fieri quicquã à Deo. quod tanto abſurdius uidebitur, quanto ſi diligentius quiſpiã conſideret. uel homines, qui maximè ex aliquo facere uidentur, à nõ ente quædam producũt. Architectus enim urbẽ facit ex non urbe, & templa ex nõ templis. Quòd ſi quia ſubſtantia ſubiecta eſt architecto, idcirco ex ente ipſum facere opinaris, non parum erras. non eſt enim ſubſtantia, quæ urbem facit, aut templa, ſed ars, quæ circa ſubſtantiam eſt. Hæc autem quamuis ex arte fiat, quæ in homine

eſt,non eſt tamen in lapidibus. Sed forſan dices,ideò non eſſe ex non ente ar- A
tem, qua urbs conſtat, quia ſit ab artificio quo in artifice eſt.Ego uerò tibi re-
ſpondeo, artem illam quæ in homine eſt, non ab alia quadam arte, ſed à non
ente in homine fieri. Accidentia enim omnia in ſubſtantijs & ſunt,& fiunt.
Homo enim ſine ullo artificio exiſtit: ars uerò nulla erit,niſi prius hominem
eſſe intelligamus.Quare ars à non ente in homine facta neceſſariò eſt. Quòd
ſi in hominibus hoc modo ſe habet,quomodo non oportebit Deum non ſolũ
qualitates,uerumetiam ſubſtantias à non ente ſimpliciter arbitrari poſſe crea
re? Si enim aliquid ex non ente ſimpliciter poſſe fieri à Deo fateris,ſubſtanti-
as etiam à non ente ſimpliciter ab eo poſſe fieri, concedas neceſſe eſt. Verùm
quoniam apprimè audire deſideras, unde mala oriantur: quæro abs te utrum
Quid male fint. ſubſtantias, aut qualitates ſubſtantiarum mala opinaris? Qualitates ſubſtan-
tiarum arbitror. Materiam autem abſque qualitate ac deformem fateris? Di-
ctum memini. Si ergo ſubſtantiarum qualitates mala ſunt, & materia ſine
qualitate eſt, Deuſq; omnium qualitatum creator conceditur, erit malorum
omnium autor Deus. Quare ſi abs te materia non genita ponebatur, ut ma-
lorum cauſam Deum dicere non cogereris, cogeris autem hoc facere,multo
magis materiam ei ad creandum ſubijciens.fruſtra id certè opinaris. Hæc ſuf-
ficere mihi uidentur, niſi tu aliquid habeas. ego ſi contentionis non ueritā-
tis cupiditate uerba hæc faceremus, nihil amplius quærerem. Verùm quo-
niam charitas eſt,quæ nos mouet,& utilitatis proximi cauſa diſputamus,alti-
us de his differendũ arbitror. Et quoniam nihil aliud quàm ueritas quęritur,
quoquo modo putas facilius atque dilucidus id fieri poſſe. Sic oratione uta-
ris, ut non tibi ſolum,uerumetiam mihi magnum congeras fructum.Sed quo
niam qualitates eſſe mala,ſuperius diximus:nunc ſubſtantias potius quaſdam
mala eſſe arbitror. Quid tu ſubſtantiam dicis? nonne illam quæ ita per ſe
exiſtit,ut nullo modo indigeat ut exiſtat? Sic omnino. Malum autem actum B
alicuius eſſe opinaris? an quomodo? Actum profectò. Nónne igitur actus
agentis eſt? Eſt prorſus.Cum autem nihil agens ſit,putas tu actum eſſe poſſe?
Minimè.Si ergo ſubſtãtia nulla re alia indiget ut exiſtat,mala uerò actus ſunt:
& omnes actus cum alicuius ſint,agente aliquo ſunt, & non agente non ſunt:
non erunt profectò mala ſubſtantiæ. Quòd ſi ea quæ agunt ſubſtantiam pu-
tes, uerũ id eſt quidẽ,ut homicida ea ratione,qua homo eſt,ſubſtantia eſt. Cæ
des autem ipſa non eſt ſubſtantia, ſed ſubſtantiæ opus: ac ideò interdum bo-
num hominem, interdum malum uocitamus. dicunturq; ambo hæc nomina
de homine propter bonos & malos actus, qui ſunt accidentia. Cædes enim
non eſt ſubſtantia,ſed ne liberalitas.nam quemadmodum à grammatica gram
maticus,à medicina medicus dicitur,cum ſubſtantia,nec medicina, nec gram-
matica ſit, ſed ab his accidentibus appellationem accipiat. Similiter à malis
malus homo dicitur,& bonis bonus,cum neutrum eorum ſit. Quare ſi quem
alium præter homines cauſam eſſe malorum putas: ſimili modo in quantum
hominibus ſuggerit mala, ab actu ſuo ipſe quoque malus erit. Sic enim & ho
mo malus dicitur, quia mala agit. Quæ autem aguntur mala, non eſt ipſe qui
Actio denomi nat agentem. agit, ſed actus eius, à quibus appellationem accipit. Nam ſi agentem ea dice
mus quæ agit, agit autem cædem, erit homo cædes. Et ſic quoniam quæ a-
guntur,cum aguntur,ſolummodo ſunt, facta uerò eſſe deſinunt,erunt homi-
nes cum agunt:& cum non agunt,non erũt.quæ falſa atque impoſsibilia ſunt.
Sunt ergo mala hominis actus, appellaturq; homo malus non ex ea quod
ſubſtantia eſt,ſed ex eo quod mala agit. Malum enim dici ab accidẽtibus ſub
ſtantię,quæ non ſunt ſubſtantia,ideo conceſsimus,ut à grammatica gramma-
ticus dicitur.Quòd ſi quę aguntur,tunc incipiunt,quando actus incipitur:cer
tè is etiã qui malè agit tunc incœpit malus eſſe,quãdo male agere cœpit.Non
eſt ergo malum abſque principio:nec non genita mala ſunt,ſed ab eo genita

atque

A atq; profecta, à quo aguntur. Rectè ô amice. è præsuppositis enim probè intu listi. Nam si absque qualitatibus materia prima est, estq; qualitatum autor Deus, mala uerò qualitates sunt, mala essent à Deo. Sed contra rationē istam hæc quæ dixisti sufficiunt. Mihi uerò in mentem nunc uenit, falso absque qualitatibus Hylen affirmari. Nulla enim substantia uerè absque qualitatibus dicitur. cum enim absque qualitatibus dicitur, qualitas eius profectò significatur. Qualis enim quædam materia certè prima dicitur, cum huiusmodi esse dicatur, ut aliquid in se non possideat: quæ res certè qualitatis quædam species est. Ad hanc igitur rationem oro respondeas. Nam cum non genita Hyle mihi uideatur, qualitates etiam innatas habere uidetur, & sic ab ea defluere omnia quæ mala sunt: ita Deus malorum causa non erit. Magna te puto laude dignum, quòd absque ulla pertinacia ueritatem quæras, causam' que nobis præbeas, ut aut à uerbis tuis facilius tibi persuadeamus, aut rationibus acquiescentes, ueritatem discamus. Sed si innatas habet materia qualitates, cuius rei autor erit Deus? cum neque substantias, nec qualitates produxerit: quippe cum tam substantia quàm accidens secundū huiusmodi rationis uim à principio fuerint. Dic igit quæso, quo pacto Deum creatorem appellas. Vtrum quia substantias in alias substantias mutauit, an quia substantias quidem non mutauit, qualitates autem eorum mutauit. Absurdum mihi uidetur, mutatam fuisse substantiam dicere. Qualitatum igitur mutatione, creatorem appellari Deum assero. Nam quemadmodum cum è lapidibus domus fit, non est dicendum lapides in domum esse mutatos, sed quali quadam eorum compositione domum factam esse, cum qualitas ista compositionis lapidum alia sit ab ea, quam prius habebāt. Sic mihi uidetur permanente substantia, qualitatum mutatione hunc mundum factum esse diuinitus. Quoniam ergo qualitates quodammodo quasdam à Deo factas ais, respondere mihi non dedigneris,
B mala substantiarum ne qualitates sunt, & qualitates inhærent materiæ semper, an impressæ fuerunt. In se dico absque principio. Has igitur qualitates à Deo mutatas fuisse asseris. Ita prorsus. Vtrum igitur ad melius, aut ad peius? Ad melius scilicet. Si ergo qualitates in materia inhærent, quæ in melius mutatæ sunt, quærendum adhuc restat, unde mala orta sunt. aut enim non permanserunt qualitates illæ malæ natura, ut erant: aut si permanserunt malæ, malignitatem earum in melius Deus non conuertit. & sic malorum causam ad Deum rursus refert, aut forsan malas qualitates materiæ mutatas esse non dicis. Earum uerò mutatione, quæ indifferentes erant, uniuersa diuinitus constructa opinaris, hoc modo certè. Cur igitur malas qualitates reliquit? utrum quia euellere noluit, an quia non potuit? Nam si noluit, & potuit, necesse tibi erit causam malorum Deo attribuere, qui mutatione mundum creans non destruxit, neque mutauit in melius mala, cum potuerit. Nec poteris, si ita opinaris Deum non culpare, qui malignitatem materiæ non abstulit, cum posset, sed ad perniciem creaturarū reliquit. Præterea maxima quædam iniuria ipsi quoque materiæ illata est. Peius enim modò se habet, quàm antequam formaretur. tunc enim insita sibi esse mala, nequaquam sentiebat: nunc uerò multæ partes eius acerrimum malorum sensum percipiunt. quod exempli gratia in homine uideamus. Materia enim hominis antequam formaretur, & creatoris artificio in animal commutaretur, nihil percipiebat: postea uerò quàm in hominem uersa est, acutum habet malorum sensum: ita quod diuinitus materiæ ad beneficium ipsius euenisse asseris, peius illi fuisse inuenitur. Sin uerò non potuisse Deum insita materiæ mala tollere contendis, impotentem Deum asseris: qui autem impotens est, aut natura imbecillis est, aut superioris cuiusdam terrore ac formidine premitur. Si imbecillum arbitraris, & firmus in hoc proposito consistis, actum est de salute tua. Sin autem à maiore quodam premitur, erunt mala Deo efficaciora quę uires eius retundunt.

quod dictu nefas de Deo est. Ad hæc quare malum potius Deus non est, si- A
quidem illum esse Deum dicimus, cuius uires super omnia sunt? Sed respon-
de mihi quæso de materia ipsa rursus quærenti, utrum simplex quædam erat,
an composita? Nam si unica fuit atque simplex, quomodo mundus, qui ex ea
est compositus uerè dicitur? cum illud compositum sit, quod à multis uarijsq;
constitutum est? Quòd si compositam fuisse respondebis, erat ergo à sim-
plicibus quibusdam composita. quare absq; principio non genita æternaq;
materia esse non potest. Non enim erat antequam simplicia, ex quibus com-
ponitur, conuenissent: deinde non duo, sed multa tibi erunt non genita. Sim-
plicia enim, ex quibus Hyle tibi componitur, multa ac uaria esse necesse est.
Præterea uidetur ne tibi quicquã sibi ipsi repugnare atq; opponi? Nihil om-
nino. Quid porrò aquæ ignẽ opponi negas? nullo modo. luci autẽ tenebras,
frigido calidum, sicco humidũ? nõne similiter opponit? Similiter nõ inficior.
Si ergo nihil sibi ipsi opponitur, nõ erit materia una, nec ex materia una. Simi
le huic illud est, quod modò quæram, uidentur ne tibi alicuius totius partes
aliæ aliarum destructiuæ? nequaquam. Ignem autem aut aquam, cæteraq;
huiusmodi, nonne materiæ partes putas? Sunt certè materiæ partes. Ignis
porrò nonne aquæ destructiuus, & econtra tibi uidetur. Scilicet? Si ergo par
tes totius aliæ aliarum destructiuæ non sunt: Ignis autem & aqua cæteraq;
huiusmodi alterum alterius destructiuum est: non erunt partes unius mate-
riæ, nec ipsa erunt materia, quoniam nihil sui ipsius destructiuum est. Nihil e-
nim sibijpsi opponitur aut repugnat. aliud certe alij opponitur: ut album nõ
opponitur albo, sed nigro: & tenebræ non tenebris, sed luci. Si ergo una quæ
dam esset materia, nulla oppositio in rebus inueniretur. Cum autem aliæ re
rum alijs opponantur, non eadem esse uidetur materia omnium. Hæc Maxi-
mus. Sed huius uoluminis iam modus sit, in quo priscorum sanctorumq; He
bræorum uitas, qui multo ante Mosem fuerant, breuiter perstrinxi: quos B
omnes admirati, diuinis laudibus prosequimur & prosequemur,
Imitationem illorum tanti nobis facimus, ut eam no-
bis rectè concedi diuinitus deprecemur.

LIBER OCTAVVS.

De Traductione sanctæ scripturæ, repetitio gentilium theologiæ. Cap. 1.

NVnc ordine progredientes, ad Mosi disciplinam, quæ se-
cundum gradum tenuit, & solis Iudæis, non alijs gentibus
data est, transitum faciam. Quòd autem nulli alij genti, sed
Iudæis solummodo Mosaica disciplina data est, nec idonea
uel possibilis alijs fuit, tempore suo probabimus. Sed quem-
admodum Aegyptiorum doctrinam, ipsorum Aegyptiorum
uocibus exponebam, cæterarum que gentiũ theologiam suorum testimonio
autorum explicabam: ita nunc quoque faciundum est, à Iudæis ipsis, & ab il-
lis maximè, qui doctissimi habentur, ante oculos omnia ponam: si prius
quomodo in linguam græcam, & quanta diligentia libri Iudaici traducti
sunt, exposuero. Comodissimum enim id mihi ad euangelicam doctrinam,
cuius præparationem modò scribimus, fore arbitror. Cum enim iam Saluato-
ris nostri tempora uiderentur, propius aduenire, conducebatq; maximè
saluti omnium gentium, quæcunque à prophetis scriptura fuerant, intelligere
per linguam græcam, quam ferè omnes gentes intelligunt, Iudaicam scri-
pturam uniuersis proposuit. Aut enim post Saluatoris nostri tempora
non habuissemus, Iudæis ex inuidia occultantibus: aut corruptiores nobis

dedis-

A dedissent: aut si rectè habere potuissent, in suspicionem traductores facilè uocarentur. Saluator ergo noster, qui ut Deus omnia præuidebat, optima dispositione usus, Ptolemæo Aegyptiorum regi traducendorum librorum cupiditatẽ iniecit. Quam rem Aristæus uir doctus, utpote qui rebus aderat, diligenter conscripsit. Fuit autem traductio facta temporibus secundi Ptolemæi, qui Philadelphus uocatus est. Sed Aristæi uerba operæprecium est audire: Demetrius, inquit, Phalereus, in regia bibliotheca constitutus, grandem à rege pecuniam accepit, ut undique ad bibliothecam regis, uel emẽdo uel transcribendo libros congregaret: meminiq; interrogatum me præsente à rege, quot'nam libri iam in bibliothecis essent: dixisse plures quàm ducenta millia: sed breui tempore non erunt forsan pauciores quingentis millibus, si non ab uniuersa Græcia solum quod feci, uerumetiam ab alijs gentibus, ac præcipuè à Iudæis, quorum doctrina perutilis mihi esse uidetur, quamplurima possumus uolumina, congregemus. Et quæ'nã rex, inquit, causa detinuit, ne Iudæorum libros, quæ regio nobis affinis est, aut emeris iam, aut transcripseris, præsertim cum ad hanc rem tanta tibi præstetur pecunia, quantam petieris. Tum Demetrius, Traductione opus est, inquit. Propria enim lingua, & diuersis utuntur quàm Aegyptij literis. Multi eos Syriaca & lingua, & literis uti censent. quod ita esse, non inuenio. Post hæc rex præcepit Demetrio scribere ad se de Iudaicorum librorum traductione. Omnia enim tanta diligentia faciebat, ut uel res minimas petitionibus atque mandatis exactissimè scriptis ageret. Quare ipse quoque cuncta, ut gesta sunt, conscripsit. Hanc igitur epistolam Demetrius Philadelpho misit: Regi magno Demetrius. Quoniam præcepisti ô rex ut undecunq; posim, in bibliothecam tuam libros utiles congeram, maiestati tuæ refero Iudæorum disciplinam & leges literis & lingua sua conscriptas, perutiles mihi uideri. Feruntur enim abiectè nonnul-

B la translata tantæ certè admirationis, ut & integra & diuina sola legum sanctio Iudaica uideatur. Sic enim etiam Hecatæus Abderita propter sanctionem legis, nec à poetis gentium tactam arbitratur, nec diligenter ab historicis expositam. Si ergo tibi uidetur ô rex, scribatur ad pontificem Iudæorum, ut de singulis tribubus seniores uiros legisperitos & probos sex mittat, ut diligenti examine id eligamus, in quo plures conuenient traductores. Ista quip pe res digna mihi maiestate tua uidetur. fœlix sis perpetuò. Tunc rex ad Eleazarum scribi iussit, quòd captiuos Iudæorum remiserit, & auri quinquaginta talenta, argenti centum, & lapides non paucos ad crateras, phialas, & mensam, cætera'que uasa & sacrificia faciunda Deo Iudæorum obtulit. cuius epistola hæc est: Rex Ptolemæus Eleazaro pontifici salutem. Non ignoras multos Iudæorum in regione habitare nostra, qui ab Hierosolymis Persarum tempore, quo illi regnabant, abstracti fuerunt, quorum multi cum patre nostro in Aegyptum ingressi, maiori mercede in legionibus conscripti sunt. Cum'que fideles inuenisset, in præsidijs collocauit, ut eorum formidine animos Aegyptiorum cõprimeret. Nos etiam postquam regni habenas suscepimus, humanius tuos tractantes, plures quàm centum millia captiuos redemimus ac liberauimus, conuenienti mercede dominis deposita: & si quid impetu multitudinis perperam gestum est, totũ correximus. Putauimus enim id maximo Deo gratum fore, qui tantum regnum cum pace ac gloria nobis commendauit. De tuis etiam florentes ætate, uolentesq; militare, cum dignitate aliqua in exercitu constituimus, & apud nos nonnullos admisimus. Quia igitur uolumus & tibi & Iudæis, tam præsentibus quàm futuris, gratissimum facere, decreuimus ut lex uestra literis Græcis ab Hebraica lingua traducatur, ut uestra quoque uolumina cum alijs regijs libris, in Bibliotheca nostra inueniantur. rectè igitur facies, & nostro studio condignè, si uiros probos & seniores peritos legis linguæ Græcæ non ignaros, sex ab una-

Septuaginta interpretum uersio.

Iudaicorum librorum sanctitas.

quaq; tribu elegeris. Oportet enim quoniam res quàm maxima est, illud eli- A
gatur in quo plures conueniant traductores. hac re gesta, non paruam nos
gloriam consecuturos arbitramur. De his rebus latius tecum loquentur An-
dreas de intimis cubicularijs, & Aristo, qui & primitias ad uasa & sacrificia
in templum portant, argenti atq; auri pondus non contemnendum: Scribe tu
quoque ad nos de quibuscunque uolueris. Gratum enim id nobis erit, & ami
citia nostra dignum: & quamprimum fieri curabimus, quod petieris. Vale.
Ad hæc Eleazarus sic rescripsit: Eleazarus pontifex amico uero Ptolemæo S.
Si tu & Arsinoe regina, & soror & filij uestri ualetis, bene est, & ut uolumus
fit: ipsi quoque ualemus. Magno gaudio affecti sumus, cum per literas tuas
bonam erga Iudæos uoluntatem cognouerimus. Itaque uocato populo pu-
blicè, tuam epistolam legimus, ut scirent quoniam in Deum nostrum habes
pietatem: ostendimusq; uiginti aureas phialas, quas misisti, & argenteas tri-
ginta, & crateras quinque, & mensam argenteam ad sacrificandum, & ad alia
faciunda, quibus templũ eget, argenti talenta centũ, quæ Andreas & Aristo
uiri probi & docti & te digni abs te nobis tradiderũt, quibus latius diximus
quæ uisa sunt. Omnia enim quæ tibi cõferunt, etiamsi prẹter naturã essent, tui
petentis gratia efficere parati sumus. Plurima enim ac maxima, & quæ obli-
uisci nunquam poterimus, nostro generi beneficia contulisti. Quare ilico pro
te, & regina, & filijs, & amicis tuis sacrificia obtulimus Deo: & orauit uniuer-
sus populus, ut cuncta tibi sicuti uis succedant: regnumq; tibi cum gloria Do
minus omnium Deus conseruet. præterea ut diuinæ legis commodè ac secu-
rè fiat traductio, sex ab unaquaque tribu seniores elegi, quos ad te cum libris
destinaui. Rectè igitur facies, rex optime, exquisitissimè traducta scriptura cu
rare, ut ad nos uiri redeant. Vale. Multis deinde hac de re dictis, post iam tra-
ductam scripturam subiungit: Lectitata igitur examinataq; traductione se-
niores interpretum, ac sacerdotes, & multi Aegyptiorum principes coram B
rege congregati, propositis in medio libris, magna uoce dixerunt: Quoniam
probè ac sanctè diuina scriptura traducta est, decens modò est rex iustissime,
ut caueant ne quis peruertere aliquid audeat. Quod cum omnes uoce appro-
bassent, iusit rex secundum morem suum maledicere. Maledixerunt ergo ut
solent, si quis addiderit, aut subtraxerit, aut mutauerit aliquid, rectissimè id a-
gentes, ut perpetuò inuiolata scriptura seruaretur. His ita gestis, mirabili rex
fuit affectus gaudio (lecta uerò uniuersa sibi fuerant) & admiratus legislato
Sacræ literæ nõ abutẽdæ. ris prudentiam, dixit Demetrio, Quomodo nemo poetarum, neque histori-
corum de tot tantisq; rebus gestis ullam mentionem fecit? Cui Deme-
trius: Diuina hæc lex est, & à Deo data ut uides: ac ideo si qui tetigerunt, à
Deo percussi resilierunt. Affirmauitq; se audisse à Theopompo, quod cœpe-
perat nonnulla à Iudaica scriptura translata, Græca oratione ornare: & ilico
turbatione quadam mentis & animi perculsus, magno studio Deum orasse,
cuius rei gratia id sibi accideret. Audiuisseq; per somnium, quia res diuinas
lenocinio inquinatis hominibus adderet. Ego quoq; ipse, inquit, à Theodo-
to tragœdiarum poeta accepi, quòd cum nonnulla è Iudaica scriptura ad fa-
bulam quandam transferre uellet, luminibus captus fuerit. qui quoniam cre-
didit hac de causa id sibi euenisse, magno tempore pœnitentiam egit, & tan-
dem sibi uisus fuerat restitutus. Tunc rex magna cum diligentia sanctè scri-
pturam Iudaicam iussit reseruari.

De uita & disciplina Mosaica. Cap. II.

NVnc discipli nam Mosaicam, ut doctissimi Iudæorum scripserunt, ex-
ponam. Philo igitur de Iudæorum ab Aegypto egressu in primo libro,
quos de Hypothetícis inscripsit, ubi pro Iudæis quasi aduersus eorum accusa
tores his uerbis utitur: Populus, inquit, iste, qui à Chaldæo parẽte traxit origi
nẽ, à Syria in Aegyptũ trãslatus post multos annos, quoniã multitudinẽ eorũ

Aegyptus

a Aegyptus non capiebat,& magnitudine animorum, ac ſimul, quia ſomnijs ac uiſionibus exitus eſ diuinitus ſignificabatur, magnopere in eam terram, un de maiores ſui in Aegyptum profecti fuerant, redire cupierunt. Quo facto adeò creuerunt, ut ad hæc uſque tempora Iudæorum genus durauerit. Et paulo pòſt: Ducebat autem eos uir unus, quem ſi uis nihilo præſtantiorem cæteris putato. Petunt enim multi eum opprobrijs, arte quadam malefica,& lenocinio uerborum omnia illi confecta fuiſſe dicentes. Sit ſanè, ſed artificium tamen illud maleficum, & uerſutia hominis non modò uniuerſum populum à ſiti, fame, cæterisq; periculis, quæ quotidie locorum aſperitate & ſolitudine accidebant, liberauit, ac uelut in copia rerum omnium aluit, uerumetiam longè ab omni ſeditione & ſibi obtemperantes obtinuit. Nec breui tempore iſta, ſed tanto ſeruata ſunt, quanto nec domus una in pace atque concordia conſeruari facilè poteſt. Itaq; non ſitis, non fames, non calamitas aliqua, non futurorum formido, non ignoratio euentorum aduerſus maleficum illum uirũ ſeductos populos incitauit. Quam igitur uis artem, aut uerborum lenocinia, aut prudentiam aduerſus tot tantaq; accidentia quotidie mala ſuffeciſſe? Aut enim ſubditus illi populus natura obtemperãs, humilis,& peritia futurorum munitus, libenter eum ſequebatur: aut ſi illi mala fuerant, Deus dura omnia eis mitigabat: & tam præſentium quàm futurorum noticiam Moſi concedens effecit, ut tandem ab omni periculo populus ſuus euaſerit. Vtrum enim iſtorum conceſſeris, magna laude Moſem certè affeceris, poſteaquam in terram iſtam uenerunt,& ſi quo pacto eam conſecuti ſunt, diuinæ literæ ſignificant. malo tamen ego probabili coniectura, quàm ueritate hiſtorica uti. Vtrũ enim quiſpiam uoluerit ipſe concedam, aut multitudine, aut armorum peritia Syros & Phœnices patriæ propugnantes uiciſſe, aut ui quidem nihil feciſſe, ſed à dantibus ſponte regionem accepiſſe: ac non multo pòſt piè &
b ſanctè uiuendi, omnem diſciplinam conſtituiſſe. Alterum enim fortiſsimos eos uiros, alterum à Deo ſic amatos ſignificat, ut etiam inimicis ſuis uenerabiles uiderentur: quippe hoſtes atque inimici erant eorum, à quibus regionem, ubi & ipſi,& maiores ſui nati educatiq; fuerant, repentè auferre uoluerunt. Quomodo igitur non eſt mirabile atque diuinum, ſi quaſi melioribus ſine ulla ui ſponte hoſtibus ceſsiſſe fatearis? Poſt hæc neſcio, quid primo, quid ſecundo collocabo, probitatem'ne legis, an obedientiam, ſanctitatem, iuſtitiam,& pietatem illorum, qui uirum illum, à quo legem acceperunt, ſic admirati ſunt, ut quicquid ille uellet, hoc Deum uelle putarent. Nam ſiue prudentia illius hæc agebantur, ſiue à ſuperiore quadam uirtute doctus faciebat, ad autorem Deum omnia reducuntur. Mirabile nempe mihi uidetur, duobus annorum millibus, imò maiore tempore iam ferè tranſacto (non enim exquiſitiſsimè annorum poſſum dicere numerum) nec uerbum unum in lege illius eſſe immutatum: ſed centies unuſquiſque Iudæorũ morietur, quàm legi Moſaicæ derogabit. His dictis, compendio tranſcurrit diſciplinam ciuilem, quam Iudæi lege Moſaica tenuerunt deinceps. Nihil, inquit, huiuſmodi apud Iudæos eſt, non forum & iudicia, non poſtergationes & moræ, non lites & accuſationes, ſed omnia uera, ſimplicia, & conſtantia. Si adulteratus es, ſi uim intuliſti, ſi fornicatus, ſi aliquid horum feceris, morte punieris: ſi ſeruum, ſi liberum uituperaueris, innocuum premes: ſi abductum uendideris, ſi priuata, ſi ſacra ſublegeris, ſi impietate uſus fueris, non opere ſolum, uerumetiam uerbo. Propitius autem ſit nobis Deus, qui hæc cogitauimus, ſi in patrem, ſi in matrem, aut in benefactorem tuum, morte morieris non communi, ſed lapidibus obrutus. Præterea mulieres uiris ſeruire oportere non ad contumeliam, ſed ad obedientiam, parentes in filios ad ſalutem eorum habere imperium, unumquemq; ſuorum eſſe dominum, niſi Deo ea obtuleris. Nam ſi uerbo ſolum Deo dedicauerit, tangere amplius non licet Dei

Integra cõſeruata à Iudæis lex Moſi.

oblata,

oblata, neminem rapere, nec aliena omnino furari, uerumetiam si uerbum e- A
miserit, quo sua omnia Deo oblata esse uideantur, ac demum pœnitentia ductus tangere audeat, aut ad alium sensum prolata sibi uerba interpretetur, animam amittat. Sed longum esset omnia dicere. Innumerabilia præterea sunt moribus & consuetudine sine scripto seruata, quæ quis odit, non faciat: quæ non locauit, non tollat: nec à prato, nec à torculari, nec ab area, magnum aut paruum aliquid auferat: ignem petenti dare, aquarum fluenta non includere, inopibus & mancis, opem petentibus, stipem propter Deum esse concedendam, mortuis sepulcri locum non esse negandum, mortuorum sepulcra non mouere, nihil mali cuiquam inferre, non obtundere aut eijcere sperma, nulla ui fœcunditatem mulierum retardare, non aliter uti animalibus quàm Deus & lex uoluit, semina non dispergere, iugum non imponere iniustè, non habere modium præter mensuram, nec numum adulteratum, amici arcana in inimicitias lapsus non patefacias, non separes liberos à parentibus, etiam si captiuos habeas: non uxorem à uiro, etiam si argento tuo emeris. hæc maiora pulchrioraq; sunt. illa parua multis uidentur, non destruere domi nidum, nullius animalis preces, cum ad te lamentanti simile refugiat, cõtemnere uelis. Sed lex quæ ista iussit, magna cura seruanda esse constituit: maledicunturq; qui non seruant: & Deus ipse qui omnia perspicit, ultor inuocatur. Et paulo pòst: Non semel, sed sæpius, imò uerò singulis diebus septimis propter malos hæc repetuntur, maledicunturq; qui non seruant. Ita non solum ad agendum exercitatos, uerumetiam legum peritos legislator singulos effecit. septimis enim diebus in diem congregari uoluit, ut considentes scripturam audiant, ne quis se ignoratione possit excusare. Ita conueniunt semper, & se-
Septima die audiendũ uerbũ Dei. dentes magno cuncti utuntur silentio, nisi ad laudem dictorum uerbum aliquod communiter emiserint. Sacerdos autem aut de senioribus unus, legem recitat & exponit, fitq; id per totum diem septimum usque ad uespertinum B
crepusculum: deinde abeunt & sacrarum legum peritiores, & pietate multo munitiores. Num ociosi septimum peragere diem Iudæi tibi uidentur? an hæc quæ faciũt, cæteris omnibus necessaria magis ducis? hac enim re fit, ne à iurecõsultis quid faciendũ sit quærerent, nec per ignorantiã fallant. Sed unusquisq; facilè de legibus atq; moribus interrogatus respõdeat: & uir uxori, pater liberis, dominus seruis, legis præcepta tradat. Facilè de septimo quoq; anno, quãuis nõ similiter, dicere possumus. nõ enim ipsi ab operibus, sicut septimis diebus cessant, sed agros ipsos cessare patiunt, ut uires ad futura suscipiãt. Multo enim fœcundiores redduntur, si cũ cessauerint, in noualia rursus proscinduntur. Quod etiã corporibus hominũ accidit. semper enim eundem ferre laborẽ, & ualetudini obest, & robur animi atq; corporis deijcit. Sed si quis Iudæo polliceatur fœcundiorem in septimo anno agrum futurum, si eum coluerit, nequaquã id facere patietur. nam & ipsi à laboribus recipere se uolunt, & agros aliquãdo quiescere, ut & ipsi lætiores, & agri fœcundiores alio initio laborum sumpto efficiantur. Magnæ autem humanitatis eorum illud præcipuè signum est. In septimo anno quoque ipsi ab agriculturæ laboribus abstinent. si quid spõtè agri protulerint, non colligunt, neque deponunt: sed quia nullo suo labore productũ est, communiter cuicunq; uolenti omittitur. Quare autem septimum numerum ita lex honorauit, nemo à me quæret, qui à medicis atq; philosophis de uirtute, quam ad omnia maximeq; ad naturam humanam possidet, audiuit. Hæc Philo. Similia uerò ipsi & Iosephus in secundo de Antiquitate Iudaica, hoc pacto cãscripsit ab ipsis rebus: Si quis cæterarum gentium leges nostris conferret diligenter uidere licet, quis nam maxime tam iustissimas leges, quàm pietatem in Deum ueram hominibus tradiderit. Nam cum infiniti gubernandarum ciuitatum modi in hos paucos generaliter reducuntur, ac alij principatu unius, alij paucorũ potentia, alij totius

populi

A populi iudicio gubernentur, noſtræ legis cõditor hæc omnia deſpexit, & ſoli Deo (dicã enim etiamſi durum uideatur) gubernationem Iudæorum attribuit. ad illum enim tanquã omnium bonorum cauſam reſpiciendũ ſolummodo cenſuit, quem nec factum ullum, nec cogitatum fugere poteſt: qui cum immortalis æternuſq; ſit, omnia poteſt: nec alia nobis ratione, quàm creaturis ſuis cognoſcitur. Hæc enim de Deo opinari oportere, ſapientiſsimi etiã Græcorũ principijs ab illo ſumptis teſtãtur. Nam & Pythagoras, & Anaxagoras, & Plato, multiq; alij hæc ipſa ſenſiſſe uidẽtur. Sed paucis hac uarietate tradita, in multos efferre auſi non ſunt. Noſter autem legislator, quoniam opera legibus conſona effecit, non ſolum ſui temporis Iudæos, ſed omnes uſque ad hunc diem in ueram creatoris pietatem reduxit, atque reducit. cuius rei cauſa eſt, quoniam & leges ipſas utiliſsimas omnium tulit. Non enim uirtutis partem pietatem eſſe docuit, ſed omnes uirtutes pietatis eſſe partes declarauit: & ipſas uirtutes, iuſtitiam dico, modeſtiam, fortitudinem, ciuium inter ſe concordiam, altius omnibus impreſsit. Omnes enim operationes noſtras, omnia uerba & cogitationes ad eum referendas eſſe uoluit, nec aliquid horum incaſtigatum reliquit. Duplex enim diſciplina morum eſt. Nam cum & doctrina quid faciundum ſit diſcamus, & exercitatione faciliores ad agendum ſimus. Alij quidem legumlatores altera ſolummodo ratione uſi ſunt. Nam Lacedæmonij atque Cretenſes non uerbis, ſed re atque conſuetudine inſtituebant. Athenienſes autẽ & cæteri penè Græci omnes, quę facienda eſſent, uel non, legibus iubebant. Re autem atque opera ad conſuetudinem bene uiuendi reducere homines neglexerunt. At uerò Moſes diligenter hæc utraque coniunxit, nec rectam uiuendi cõſuetudinem doctrina priuauit, nec doctrinam procul ab exercitatione iacere paſſus eſt: ſed à primis ſtatim alimentis incipiens, domeſticum uiuendi uſum ita complexus eſt, ut nihil adeò par-

Moſes omnes legislatores excellit.

B uum ſit, quod uoluntati utentis prætermiſerit. Sed quæ comedenda ſunt, & à quibus abſtinendum, ac de omnibus quæ ſimul uiuunt, de diligentia præterea in agendo, ac de requie à laboribus legem quaſi regulam poſuit, ſub qua tanquam ſub patre ac domino uiuẽtes, nihil ex ignoratione peccamus. Non enim ſemel aut bis, ſed ſingulis hebdomadibus ab omni labore quieſcentes, ad audiendam legem conuenire iuſsit, ut præceptis eius maximè omnium cognitis, nemo ſe poſſet per imprudentiam purgare. Quod cæteri omnes legum conditores ita reliquerunt, ut plurimi ferè homines tunc tandem quicquam prohibitum eſſe diſcant, cum iam præuaricati ſint: & qui præcipuos maximoſ; que gerunt magiſtratus, ignorantiam legum præ ſe ferunt, cum legiſconſultos ſecũ ſemper habeant ſecum aſsiſtentes. Quẽcunque uerò Iudæũ de Moſi legibus interrogaueris, facilius tibi omnes percurret, quàm nomen ſuum proferre poſſet. Ita fit, ut ab ineunte nobis ætate leges imprimantur: & rarò quidem aliquis tranſgreditur: & ſi quis tranſgreſſus fuerit, nullo pacto pœnam deprecari poteſt. Qua ex re mirabilis generi noſtro concordia ineſt. Nam & quia eadem omnes de Deo ſentimus, & quia in uiuendi moribus nulla differentia eſt, ſumma omnes concordia coniũgimur. Non audies enim apud nos diuerſas de Deo ſententias, quod apud alios non uulgares tantum, uerumetiam philoſophi factitant: quorum alij nihil omnino Deum eſſe cauillantur, alij Deum eſſe concedentes, gubernationem rerum ipſi concedere nolunt. Apud nos autem à mulieribus etiam & ſeruis audies, omnia noſtra ſtudia ad Deum referri oportere. unde factum eſt, ut nonnulli tanquam magos atque inertes nos accuſent, quia nouarum rerum inuentores non ſumus. Quod apud alios ita laudatur, ut qui patria conſuetudine contempta, innouare quicquam potuerunt, ſapientes fuiſſe uideantur. Nos autem econtra, id præcipuum prudentiæ atque uirtutis munus exiſtimamus, ut nihil omnino contra legem aut facias, aut cogites. Quæ res maxi-

ximo argumento est, leges Mosi optimè atq; diuinitus latas esse. nam quæ alí A
ter se habent, experientia redargutę cecidêrũt. Nostræ autem legis quid nam
aliquis mutare queat? uel quid melius aut inueniet, aut ab alijs accipiet? num
uniuersum disciplinæ ciuilis modum reprehendet? Sed quis iustior aut meli-
or modus excogitabitur quàm hic sit, qui Deum principem proposuerit, &
sacerdotibus communiter maximarum rerum gubernationem attribuerit: ac
summo pontifici sacerdotis, tum omnium regimen commiserit: quos non
censu aut genere, sed uirtutis præstantia ad Dei cultum assumpsit: & legis a-
liarumq; rerum curam illis commisit, ut ipsi & dubia decidant, & peccantes
puniant. quis igitur principatus hoc melior? aut quis maior Deo potest ho-
nor afferri? Tota quippe multitudo pijssimè Deum colit, & sacerdotibus ma
ximarum rerum committitur. Ita fit, ut tota disciplina ciuilis quædam solen-
nitas esse uideatur. Nam quæ paucis diebus uix alij facunt mysteria, & dies fe
stos appellantes, hæc nos toto animo firmaq; sententia multis & conseruaui-
mus, & conseruamus. Vide autem quàm ueræ simplices integræq; nostræ o-
piniones sunt. Primùm enim omnium de Deo opinamur, quòd ipse perfe-
ctissimus asq; beatissimus sit, sibi atq; cæteris sufficiens: om nium ipse rerum
principium, ipse mediũ, ipse finis: operibus notissimus atq; manifestissimus,
substantia penitus inuisibilis: cui simile nec uidere, nec excogitare quicquam
possumus. Quare nec materia ulla ad imaginem eius suscipi, nec ars imitari
eum fingendo potest. Opera eius oculis cernimus, cœlum, terram, solem, lu-
nam, lucem, fluuios, mare, animalia, plantas quæ ipse fecit non manibus, neq;
labore, nec alicuius auxilio: sed cum uoluerit omnia bene fieri, omnia illico
bona facta sunt. Hic sequendus omnibus hominibus est atq; colẽdus. colitur
autem sanctissimè, operatione uirtutis. Vnum est templum unius Dei, amicũ
enim omnibus quod simile est. commune templum omnibus est, quia com-
munis Deus est. hunc sacerdotes præcipuè colant, quibus unus præest. huic B
qui non obtemperat, tanquam impius punitur. Sacrificia offerimus non ad
repletionem ebrietatemq; nostram, quæ Deo ac omnibus probis odio sunt:
sed ad emendationem purgationemq; nostram, in quibus pro communi pri-
us salute oramus, deinde pro nostra. Gratissimus enim Deo est, qui commu-
nem salutem suæ anteponit. Petimus autẽ à Deo precantes, non ut bona no-
bis cõcedat, quæ sponte iam præbuit: sed ut capaces eorum bonorũ ita nos fa
ciat, ut cum ceperimus, non efferamur. Sacrificantes à luctu, ab uxore, alijsq;
permultis abstinere, lex iubet. Hæc de Deo sentire, Mosaica lege didicimus.
Longũ esset omnia percurrere, quę de nuptijs, cõnexioneq; sexuũ cum uxore
ad procreandũ constituit. quanquã seuerissimè præter naturã agentes ulciscí-
tur, quæ de latrocinio atque furto, de rapina & ui, quæ de liberis educandis,
quæ de parentationibus mortuorum, ut non magno sumptu, neque magni-
ficentia sepulcrorum charitateq; fiant. Purgari autem à cadauere uenientes iu-
bet quasi immundos, ut hinc discamus, quàm magna immundities in cęde ho
minis sit. Parentes secundo loco post Deum honorari iussit: & ingratum ad-
uersus parentes hominem, lapidibus obruendum esse censet. seniores à iu-
nioribus honorari præcepit. nihil inter amicos occultum esse uult: & si dissi-
dium acciderit, amici arcana efferri non sinit. Iudici muneribus corrupto, mor
tem intulit. qui non auxiliatur supplicanti, cum possit, reus secundum legem
est. non tollas quod non deposuisti, non tangas alienum. non mutues fœ-
nore. Innumerabilia huiusmodi sunt, quibus societas nostra & disciplina
ciuilis inter nos continetur. Sed non est prætermittendum, quomodo erga
alienigenas affectos nos esse uoluit. sic enim diuinitus hanc rem etiam cura-
uit, ut nec nostra corrumpi possent, nec inuidere his possemus, qui legem
nostram recipere uelint. Quicunque enim nostris legibus uiuere deside-
rant, omnes humaniter suscipiendos iussit: cum non genere, sed uiuendi di-

Quare uiuat à mortuo cõta-minetur.

sciplina

A ſciplina coniunctionem hominum diſtinguere uideatur. Si qui autem non integrè, ſed ſimulatione accedunt, hos repellendos imperat, ne conuerſatione ſua corrumpamur. Cętera uerò, quorũ uſus neceſſarius eſt, petentibus danda eſſe conſtituit, ignem, aquam, alimentum, cæteraq; huiuſmodi: ut uiam ignoranti oſtendere, inſepultum hominem nõ negligere. Quàm humaniter autem gerenda bella eſſe cenſuerit idem patet, quoniã nec igne, nec ferro agros hoſtium populari dimittit: nec eos ſpoliare, qui ceciderunt in prælio: nec captis iniuriam inferre, maximè mulieribus. Tantaq; facilitate ac manſuetudine fuit, ut uel brutorum animalium curam habuerit. nam uſum congruentem eorum nobis concedens, crudelius ea tractare prohibuit: nec interficere ſinit, ſi quæ quaſi ſupplicantia ad nos refugiunt: parcendum etiam in hoſtili regione. nec interfici animalia illa uoluit, quorum labore homines iuuantur. Sic undique cùm docendo, tum puniendo à uitijs ad uirtutem reduxit. Mors enim imminet, ſi adulteratus es, ſi puellam rapuiſti, ſi matrem tentaſti, ſi tentatus conceſſiſti, de alijſq; omnibus punitiones rebus conuenientes abſq; deprecatione conſcripſit. Seruatoribus autem legum præmia propoſuit, non argentum, neque aurum, non oleaſtri, aut hederæ ſerta', & inane quoddam præconium: ſed & ipſe prędixit, & Deus miraculis confirmauit. Si quis etiam mortuus eſſet pro lege, uiuet tamen, & meliora maioraq; præmia conſequetur. Vnde factum eſt (non enim uereor dicere, quod res ipſa prędicat) ut multi magno animo ſummos cruciatus & mortem ipſam ſubire maluerint, quàm quicquam facere aut dicere præter legem. Et certè ſi gens noſtra ignota cæteris hominibus eſſet, nec legis noſtrę ſanctitas ullo modo cognoſceretur, & ali quis omnia diligenter ſcripta Græcis nunc legeret, narraretq; talem ſe aliqua in orbis parte uiuendi uidiſſe diſciplinam, quam multis ſeculis cum ſumma in Deum pietate ſeruatã diceret, omnes admirarentur. Nullus enim ſanctio-

B res leges excogitauit, nec tot ſeculis leges ſuas animis hominum firmiter imprimere potuit. Prętermitto Platonem, qui ueram opinionem de Deo in multitudinem efferre, non eſſe tutum confitetur: & leges uerbis inanibus conſeri ſit, unde nulla utilitas, niſi forſan eloquentiæ, conſecuta eſt. Lycurgum autem homines admirantur: & Sparten in cœlum efferunt, quia longo tempore leges illius inuiolatas Spartani conſeruarunt: quæ res certè non paruæ uirtutis eſt. ſed illi breui tempore id feciſſe inueniuntur, ſi quis eos cum ludęis comparat, qui non minus ferè, quàm duo annorum millia in legibus permanent. Præterea Lacedæmonij liberi quidem leges ſeruabant: quamprimum autem fortuna mutata fuit, totius uiuendi diſciplinę, omniumq; ſuarum penè legum obliti. Nos autem ſæpius aduerſa fortuna multo magis, quàm cæteri homines uexati, nec etiam in ſummis periculis legem noſtram obliuioni tradidimus.

Quomodo animalia ab homine tractanda.

Eleazarus apud Ariſteum de allegorico ſenſu ſcripturæ. Cap. III.

HAec Ioſephus de Moſaica Iudæorum diſciplina. Multa uerò dicere poſſem de occulta legũ uirtute, & allegorica ſpeculatione: ſed tangam pauca, quę ab Eleazaro atq; Ariſtobolo ſummis apud Iudęos uiris nobiliſſimisq; ſumpta ſunt, qui Ptolemęi tempore perfulſerũt: quorũ alter Eleazarus pontificatus etiam dignitate inſignis fuit, ut paulo antè ſcriptum eſt, cum de Traductione ſcripturę in linguã græcam diceremus, qui regijs legatis uirtutem ſcripturæ occultam eſſe oſtendens, his uerbis uſus eſt, ut Ariſteus alter ex legatis conſcripſit: Dignum autẽ eſt, inquit, nonnulla eorũ quę ab eo audiuimus breuiter ponere, præcipuè quoniam temere quædam de puris atque impuris animalibus in lege ſcripta multi arbitrantur. Interrogatus enim à nobis, quamobrem ſi à Deo uniuerſa creata ſunt, impura nonnulla ſcriptura uocitat, à quibus abſtinendum eſſe iubet, ita diſſeruit: Vides quantam uim habet conuerſatio atq; conſuetudo: malos enim homines ſi cum improbis, laudabiles ſi cum probis conuerſantur, facile facit. Primùm igitur legũ diuinarũ lator ita cuncta

Deò patêre oſtendit, ut nihil agi, nihil excogitari poſſit, quod eum lateat. deinde cæteros omnes homines falſo multitudinem deorum introducere docuit, cum ipſi multo præſtantiores ſint, quàm dij ſui, quos uenerantur, quorum ſimulacra lapidea, uel lignea tanquam imagines eorum, qui ad uitam ſibi nonnihil contulerunt, adorant, ſenſum ipſi habentes, & adorantes ea quæ inſenſata penitus ſunt. Cur autem omnino quaſi dij à gentibus coluntur illi, qui ad uſum humanæ uitæ aliquid inuenerunt, cum non fecerint, neque produxerint ipſi quicquam, ſed meliorem eorum quæ ſunt uſum excogitarint. Aut cur hodie quoque multi non adorantur, cum antiquioribus ad inueniendum excogitandumq; multo ſagaciores acutioresq; ſint? Nam de Aegyptijs quidem neſcio quid dicere oporteat: belluas enim et ſerpentes, & uiuos, & mortuos uenerantur. Hæc igitur inſpiciens, diuinus ille uir mœnibus ferreis, & inuiolabili uallo à cæteris gentibus ſeparare nos uoluit. quo pacto facilius corpore atque animo immaculatos, longeq; ab huiuſcemodi falſis opinionibus remotos fore uidebat, ut ſolum uerum Deum præter cæteras gentes adorantes, illi ſolummodo inhæreamus. Vnde factum eſt, ut à nonnullis Aegyptiorum ſacerdotibus, qui diſciplinam noſtram altius conſiderarunt, Dei homines gens noſtra ſit appellata: quod nemini, niſi Deum uerum colat, accidere poteſt. Nec id iniuria. reliquis enim cibo, potui, ueſtituiq; inhiantibus, noſtri omnibus iſtis contemptis, per totam uitam de omnipotentia Dei cogitant. Ne igitur conuerſatione atque conſuetudine aliorum corrupti, ad impietatem eorum deferamur, cibi & potus, tactus & auditus, atque uiſionis purificatione legali nos à cæteris ſeparauit. Cuncta enim ab una potentia omnipotentis Dei gubernata naturali ratione ſimilia ſunt, quamuis ſingula à quibus abſtinemus, & quibus utimur, profundam habeant rationem. quorum unum aut alterum exempli gratia ponam, ne putes temere de rebus tam paruis à Moſe fuiſſe conſcriptum, ſed omnia uideas ad probitatem hominum, & iuſtitiæ perfectionem ſanctè pertinere. Volucres enim omnes, quibus utimur, domeſticæ mundæq; ſunt tritico, aut leguminibus connutritæ, ut columbæ, turtures, perdices, anſeres, cæteræq; huiuſmodi. Quæ uerò prohibitæ ſunt, eas rapaces, carnibusq; aliarum auium nutriri comperies, à quibus agnis, hœdisq; raptis, hominibus quoque tam uiuis, quàm mortuis infertur iniuria. Quæ omnia meritò immunda nominauit, ut uel hinc rapina & cæde nos deterreret, & ad iuſticiam hortaretur, moneretq; iuſtiſſimè atque pacificè uiuere, ſicut omnes uolucres mundæ, quæ nulli auium, nec omnino alijs iniuriantur. Ita his quaſi ſymbolis ad iuſticiam intelligentes conuertit. Nam ſi animalia huiuſmodi tangenda non ſunt propter immunditiam ſuam, quales erunt homines, qui prauitate morum illis ſe ſimiles reddunt. Omnia igitur hæc tropologicè, ſanctèq; intellecta, plurimum conferent: conſideratio enim ungulæ fiſſa ne, an contrà ſit, diſtinguendos eſſe ſingulos actus probè ſignificat: quos qui non diſtinguit, omnes quaſi pecora, parentes ſimul & filiæ, ſorores & fratres, quodq; nec in pecudibus inuenitur, mares inter ſe commiſcentur. à quibus omnibus nos longè abſumus. Vnde mirificè unà & hunc diſtinguendi modum docuit, & uitæ conſtitutionisq; noſtrę habendam eſſe memoriam monuit. Cum enim dixiſſet, Quæcunque ungulam ſcindunt: adiecit, Et ruminant. Nihil enim aliud per ruminationē ſignificat, quàm uitæ conſtitutionisq; noſtræ, ut dixi, memoriā habentē uiuere continuā. Hoc uita alimento conſeruat. Ita & alibi iubet dicens: Memoria recordaberis Domini Dei tui, qui fecit in te magna & mirabilia. Ingentia enim profectò ſunt (ſi quis diligenter conſiderat) formatio corporis, alimenti diſpenſatio, & ad ſingula membra mirabilis tranſitus, ac multo magis ſenſuum uis, mentis agitatio, & ſumma uelocitas: unde ſingulæ quoque artes inuentæ ſunt. Quare monet memoria tenendum omnia, quæ diximus diuina uirtute & fieri, & gubernari.

A

B

Quæ uel munda & immunda.

bernari. Loca deinde ac tempora omnibus accommodauit, ut semper & ubique Dei memoriam habeamus, & incipientes quicquam agere & desinentes, & cum inter agendum sumus cõstituti, iam cibi & potus tam munditia quàm immunditia, quàm primitijs: quibus factis postea utimur, ad Deum nos conuertit. Præterea per uestitum etiam simile fecit. Quid plura? In ipsis quoque ianuis præcepta Dei scribere iussit, ut continuam eius haberemus memoriam: & in manibus ipsis circunferre ipsa uoluit, ut ostenderet omnia nobis iustè faciunda, creatorem timentibus, & nostræ creationis memoriam firmam retinentibus. Iubet enim si quis dormitum eat, siue à lectulo se recipiat, siue ambulet, siue sedeat, Dei opera sibi esse meditanda: & in singulis Dei potentiam, qua sumus & possumus, non uerbis tantummodo, uerumetiam cogitatione atque animo admirandam, laudandam, amandam. Sed de cibo ac potu dicta sufficiant. De sensibus autem ita iussit, ut nihil audiendum, nihil que tangendum uelit, quod immundum sit: & hoc simili quadam ratione. Rapaces enim prauæq; bestiolæ sunt, à quarum tactu nos prohibuit, sicuti catæ ac mures, pestifera quædam animalia, & omnino inutilia hominibus: ita lex nostra nec uerbo, nec opere iniurioſe quenq; dicere, aut facere permittit: & tam expresse q; per signa & symbola: omnibusq; modis non fabuloſe, sed ueris rerũ indicijs ad iustitiam, & omnipotentem nos Deum conuertit. Omnis enim mentio mundorum atque immundorum animalium ad hæc refertur. Videbatur igitur mihi, Eleazarus rectè ad omnia respondisse. nam etiam uitulos, arietes, & iuuencos non syluestres, sed domesticos offerendos dicebat: ut qui sacrificabant, hac re intelligerent mites se atque humanos esse oportere, præsertim cum oblatum affectus animi significet. Hæc Eleazarus ad legatos, qui ad eum de interpretatione legum à Ptolemæo missi fuerunt. quibus apertè significauit, profundam quandam rationem, ac allegoricam in lege diuina contineri, quam inuestigare deberent, qui scripturam intelligere optarent. Aristobolus autem ille, cuius secundus Machabæorum liber meminit, quemq; Aristotelica peritum fuisse philosophia constat, similiter manus & cætera membra, quando de Deo dicuntur, intelligenda esse in libro quem ad Ptolemæum scripsit, his uerbis declarat: Veniamus nunc ad ea, quibus etiam tu ô rex significari tibi uoluisti, quid uelit dicere scriptura nostra, cum manus & brachia, facies & pedes, iter & quietẽ Deo attribuat. Quæ omnia conuenienter intellecta, rectam de Deo sententiam non fabulosam, aut falsam confirmant. Magnæ nanque res, quæ in sensibus nõ cadunt, multis profectò modis à sensibilibus, à scriptore legum exponuntur. Et ideo, qui rectè intelligunt sapientiam illius, & diuini spiritus gratiam, quæ prophetam eum efficit, uehemẽter admirantur, ex quibus prædicti philosophi fuerunt, & poëtæ etiam nonnulli, qui propter illa, quæ ab eo acceperunt, maximè admirantur. Qui uerò à sensu eius profundiore remoti, literæ tantummodo inhærent, nihil magni eum scripsisse arbitrantur. Explanabo igitur singula breuiter, atque clarè, quantum in me situm est: quòd si longe à ueritate abfuero, non scriptori, qui rectè ac profundè omnia edidit, sed mihi parum diuinas illas leges intelligenti temeritatem attribuas. Manus igitur etiam nobis multis modis dici, apertissimum est: nam cum magnum exercitum & legiones tuas aduersus hostes mittis, magnam manum te habere dicere uulgò solemus: & omnes qui audiunt uires tuas, per manum significari non dubitant. quod etiam Moses designauit, dicens: In manu potenti eduxit te ab Aegypto Deus. Et alibi à persona Dei: Mittam manum meam, & percutiam Aegyptios. Et rursus ad Aegyptiorum regem: Ecce manus Domini, inquit, erit in pectoribus tuis, & in omnibus agris mors magna. quibus potentia Dei iure significatur. Vis enim hominũ, & actus omnis in manu eorum sita esse, translatiuè dicitur. Idcirco legis scriptor uocabulum manus ad potentiam Dei transtulit. Quies autem diuina non iniuria, ut puto, dici potest stabilis

A quibus animalibus abstinẽdum.

Manum quid significet in scriptura.

creaturarum duratio atque immobilitas, quam esse percipimus, quia Deus, cui A
omnia subijciuntur, ita constituit. nunquam enim cœlum in terram conuersum est, neque terra in cœlum mutata: nec Sol Luna, neque Luna Sol facta est. Et in animalibus similiter est: non est enim in naturam hominis fera conuersa, nec homo in beluam unquam pertransiuit. Hæc igitur quies atque stabilitas diuina dici potest. Descendisse in montem etiam tempore, quo lex ferebatur, scriptura Deum perhibet, ut omnes operationem Dei conspicerent, quam descensum appellamus. Scribitur enim exarsisse montem igne, quando Deus descendit, turbarum que uoces exauditas fuisse. Cumq; tota multitudo non pauciores quàm decies centena millia essent, per quinq; dies in omni loco montis ardens ignis aspiciebatur. Ita descensus ille nullum localem motum significat, ubique enim Deus est: sed uiribus ignis, quæ mirabiles sunt, quia uniuersa consumunt, quinq; dierum spacio sic ardentis, ut nihil ibi consumptum fuerit, sed ipsa quoque herbarum uiriditas intacta permanserit, turbarumq; sonitu intolerabili nullis edito instrumentis, descensus Dei omnibus significatur. Descendit enim, quoniam uoluit diuinis Iudæorũ genus legibus communire. Hæc Aristobolus.

De Essæis, qui priscis temporibus apud Iudæos sublimi uiuebant philosophia. *Cap.* IIII.

VErùm quoniam diuinarum legum præcepta percurrimus, & formam allegorici sensus tetigimus: illud prætermittendum non est, uniuersam Iudæorum gentem in duas maximè partes fuisse diuisam: unam, quæ præcepta legis certo quodam literæ sensu sequebatur: alteram, quæ maiore philosophia firmata, altius atque subtilius omnia speculabatur, qui & Philosophi Iudæorum esse putabantur. Horum disciplinam omnes qui nouerunt, uehementer admirati sunt. Iosephus uerò atque Philo Iudæi perpetuæ memorię uitam eorum commendarunt. Itaque ne tam sublimes uiri neglecti esse uideantur, à libro Philonis, quem pro Iudæis composuit, nonnulla sumenda mihi esse arbitror. Præter cæteros, inquit, quos penè innumerabiles sanctio Mosaica ad be- B
ne uiuendum incitauit, Essæi summi omnium atque maximi sunt ab Hosiotete, id est Græca lingua, sanctitate (sicut mihi uidetur) appellati: quorum secta non genere, sed uirtute atque humanitate discernitur. Itaq; nemo puer, nemo adolescens propter instabilitatem ætatis, sed uiri omnes aut senes sunt, qui nullo corporis morbo, nulla animi perturbatione feruntur, sed uera soli hominum libertate fruuntur. cuius rei uita sua testimonium præbet. Nemo proprium aliquid possidet, non domus, non pecus, non uas aliquod: sed omnibus in medio positis, communiter utuntur, habitant simul & conuiuunt quasi sodales. Cum'que omnia pro communi utilitate faciant, alia aliorum negocia sunt, quæ impigre subeuntes certant. non frigus, nõ calorem, non aliquam mutationem aëris formidantes, sed ante ortum solis ad solitos labores uersi, crepusculo uespertino cum gaudio redeunt, non aliter quàm qui certamine gymnico exercentur. Meliora enim & iocundiora tam animo quàm corpori ea certamina putant, quæ non senescunt cum corpore. Sunt autem eorum alij agricolæ, alij pastores, alij apium cultores, alij aliarum artium magistri, ita ut perfectè inter se uiuant, alijs non indigentes. nihil facere recusant, quod cum utile societati sit, turpe non est. Cum'que à laboribus suis mercedem ceperint, apud eum deponunt, qui quæstor creatus est. Is omnia diligenter procurat, quibus egent: egent autem paucissimis, cum omnem luxum tanquam animę atque corporis morbum aspernentur. Communis est ipsis non mensa solum, uerumetiam uestis, tenuis quidem omnis, sed grauior in hyeme, quæ in uno deposita loco est, unde unusquisque indifferenter assumit. Aegrotatio quoq; corporis si acciderit, studio atque cura omnium & re communi curatur. Seniores si absque liberis naturæ concedunt, felicissimi omnium putantur, honorati cæteris non minus quàm si eos genuissent. Et quoniam acutissimè matri-

monio

A monio huiuſmodi ſocietatem facilè diſſolui poſſe perſpexerunt, uxorem ducere omnino recuſant, caſtimoniæ ſummopere ſtudentes. Nimium enim mulier ſeipſam amat, & zelotypia maximè mordetur, ac uiri mores artificio quodam atque lenocinio facilè poteſt in peius peruertere. Si uerò etiam liberos uiro pepererit, quæ prius aſtutè faciebat, ea iam audacter atque apertè aggreditur, omni'que uiregere maritum conatur. Quare uxor huic ſocietati inimiciſsima iudicata eſt: non ſeruat enim mores, nec probus erga omnes eſt, qui aut uoluptate uictus, aut liberorum amore ſuperatus, in ſeruitutem uxoris deductus eſt. Hac uita eorum fit, ut non priuati ſolum, uerumetiam reges atque principes, eorum philoſophiam plurimum admirentur. Hæc quidem in Apologetico Philo ſcripſit, ut diximus: in eo uerò libro quem inſcripſit, Omnes ſtudioſos liberos eſſe, ita de Eſſæis narrat: Palæſtinam maxima gens Iudæorum habitant, inter quos qui dicuntur Eſſæi comperiuntur, plures numero, ut ego opinor, quàm quatuor millia. Eſſæi dicti, quaſi ſancti, Græcè, quoniam Dei cultores præcipuè ſunt: non animalia ſacrificantes, ſed mentes ſuas uirtute munitas, offerendas Deo putantes. In ciuitatibus non habitant, exiſtimantes, ut contagionem aëris corporibus, ſic conuerſationem uulgi animo nocere. Horum alij agros colunt, alij pacificas artes ad utilitatem ſuam et proximorum exercent: nec argentum, nec aurum reponunt: nec ingentes agros laudant, ſed tantum colunt, quantũ neceſſitati poſsit ſufficere. Hi enim ex omnibus penè hominibus ſoli pecuniam & fundos negligentes, uirtute ditiſsimi putantur, facilitatem uiuendi & paucorum indigentiam rectè magnas eſſe diuitias iudicantes. Nemo eorum tela, enſes, galeas, ſcuta, cæteraq; belli facilitat inſtrumenta: ſed nec eas artes exercent, quibus facilè homines in improbitatem labuntur: nulla mercatura, nullus cauponatus, nulla eis cognoſcitur nauigatio: omnes rapinæ occaſiones depellunt. Nemo ſeruus apud eos eſt: ſed

B cum uniuerſi liberi ſint, alteri alteris ſeruiunt. Omnes qui ſeruis utuntur, non ſolum quia æqualitatem cõtemnunt, tanquam iniuſtos oderunt, uerumetiam quaſi naturæ leges tranſgreſſos omnino deſpiciunt. Omnes enim (aiunt) quaſi mater eadem natura genuit: quare quamuis non uocemur, ſumus tamen re ipſa fratres. auaritiæ crimine abalienati, rationalem philoſophiæ partem non neceſſariam ad uiuendum, naturalem maiorem humana natura conſequi poſſe putantes, alteram ſophiſtis, alteram leuioribus reliquerunt hominibus: illam philoſophiæ partem ſolummodo approbantes, qua de Deo, & de creatione omnium ſcrutamur. Morali maximè inuigilant: ad quam abſolutè conſequendam, paternis legibus adiuuantur: quas rectè intelligere nemo ſine diuino auxilio poteſt. Has ſemper quidem, ſed maximè ſeptimis diebus docentur. Dedicata enim ſeptima dies deputatur, in qua cæteris omnibus neglectis, ad ſacra loca concurrentes, quæ Synagogę appellantur, ordine ſub ſenioribus iuniores conſidere ſolent. leguntur'que ſcripturæ diligenter, & exponuntur à peritiſsimis: ſymbolis enim priſco more ſcripturam uti maximè arbitrantur. Diſcunt igitur piè, ſanctè, iuſtè'que uiuere, triplici regula utentes, amore Dei ardentiſsimo, uirtutis cultu diligentiſsimo, charitate proximi feruentiſsima. Quòd igitur ſummè Deum diligant, multa nobis argumento ſunt. Caſtitas perpetua, iuriſiurandi nulla mentio, mendacij odium, & præcipuè quòd bonorum ompium, nullius mali cauſam eſſe Deum opinantur. Quòd uirtuti ſtudeant, patet: quia pecuniam negligunt, gloriam ſpernunt, uoluptatem oderunt, conſtantes, ſeueri, magni'que animi ſunt, cæteraq; huiuſmodi innumerabilia. Charitatis autem argumenta ſunt, beneuolentia, ſocietas, æqualitas. Nullus enim domum habitat, quæ omnium communis non ſit. unum ærariũ, unus ſumptus omnibus eſt. Præterea ueſtis communiter omnibus propoſita, communis cibus & potus, communis menſa, omnis uita communis eſt. Quæ

Vxorum procacitas.

Sabbato ſcriptura explanatur.

Argumenta communis diuini.

omnia multo magis illi opere faciunt, quàm alij uerbis significant. Nec mirũ, A quæcunque enim quotidie laborantes cõsequuntur, non ipsi seruant, sed in medium afferentes, communi utilitati attribuunt: non negliguntur apud eos ægrotantes, sed à communibus curantur. Seniores non minus quàm parentes liberi uenerantur. Huiusmodi homines sine Græca doctrina, Mosaica philosophia effecit, quæ uirtutis opus hominibus proposuit, à qua libertas & oritur, & confirmatur. Nam cum multi atque uarij diuersis temporibus, alij crudelitate, carnificum more uniuersam Iudæam uexarint, alij astuta simulatione adeò ad improbitatem cunctos peruerterint, ac suæ impietatis, inhumanitatis que calamitates hominum perpetua monumenta reliquerint: nullus unquam ita efferatus fuit, nullus ita ueterator, ac malus, ut Essæorum, aut potius sanctorum uitam criminari uoluerit: sed omnes probitate illorum superati, quasi à natura liberos putantes, summa ueneratione atque laudibus prosecuti sunt. Hæc Philo.

De Deo, & quòd mundus creatus est, & quòd prouidentia regitur. Cap. V.

VErùm quoniam philosophorum disciplina iam patuit, & totius etiam multitudinis mores diuinis legibus muniti expositi sunt: restare uidetur, ut iuniorum theologiam pietati maiorum idoneam atque consentaneam ostendamus. Sic enim perdiscemus, quales in theologia, & in cæteris disciplinis Hebræi fuerunt. Philonem igitur rursus primo libro super legem audiamus. Nonnulli, ait, mundum magis quàm autorem mundi admirati, non ortum, sed æternum esse mundum putauerunt malè, nullum penè opus Deo attribuentes: cum econtra oporteret Dei quidem uirtutes, quasi creatoris atq; patris admirari, mundo autem non maiorem, quàm creaturæ conueniat, laudem attribuere. At uerò Moses, qui et ad summum philosophiæ peruenit, & Dei responsis secreta naturæ didicit, optimè cognouit necesse esse, ut horum aliud quidem agat, cum sit integerrimus intellectus atq; purissimus omni scien- B tia præstantior, omni bono melior, omni pulchritudine formosior, aliud uerò inanime per se atque immobile, sed ab intellectu commotum atq; formatũ, perfectissimũ opus hunc mundum effecerit. Quem qui fuisse ortum negant, perutilem atq; ad pietatem necessariam, prouidentiæ uirtutem radicitus sustulerunt. Patrem enim atque autorem operi suo prouidere, ratione probatur: pater enim omnis atque autor, ea quæ genuit aut fecit, diligenter studet conseruare, quæ opprimere possunt expellens, quæ utilia sunt suis acquirens: ad id uerò quod non fecimus, nulla coniunctio nobis est. Perniciosa igitur res omnino est, ut sine principatu ciuitatem, sic mundum sine autore ac iudice, à quo uniuersa gubernentur, consistere posse putare. Mirabilis igitur ille Moses, quod sine principio est alienum, à re uisibili omnino existimans. Quod enim sensibile est, mutationi subiectum, nunquam idem est, inuisibili quidem atque intelligibili perpetuitatem attribuit: sensibili autem aliud uocabulum accommodauit. Nam quoniam uisibilis atque sensibilis hic mundus est, necessariò ipsum ortum habuisse affirmat. Vnde non ab re creationem etiam eius magna cum theologica uenustate conscripsit. Hæc de origine uniuersi. Quod uerò prouidentia mundus gubernetur, in libro quem de Prouidentia scripsit, contrarijs primùm expositis, dein de confutatis, magnificè probauit. Quorum plura, quoniam longiora sunt, compendiosius ponam. Prouidentiam esse, inquit, arbitraris, cum tantam rerum perturbationem esse uideas. Quid enim humanorum ordine certo geritur? An solus ignoras, prauos atq; rapacissimos homines bonis omnibus florere, diuitijs, gloria, cultu multitudinis, magistratibus, bona ualetudine, quibuscunque dixeris uoluptatibus affluere? Virtutis autem amicos omnibus malis oppressos, paupertate, infamia, humilitate, duritie uiuendi affligi? His alijsq; compluribus ita dictis, respon-

Agentium & patientiũ mirabilis coniunctio.

A det postea hoc pacto: Non tyrannicè, neq; ui aliqua, uel crudelitate, sed ut rex regum iustè uniuersum mundum Deus gubernat: rex autem uerus iam pater est: ut enim se habet pater ad liberos, ita rex bonus ad ciuitatem, & Deus ad mundum: quippe qui naturæ stabili lege principatum, & prouidentiã insolubili coniunctione unà copulauit. Quare quemadmodũ non negliguntur omnino uitiosi à parentibus liberi, inimicorum opus esse putantibus submersos inuadere: sed maiore interdum ope fouentur, cum nullum in se præsidium esse uideatur. Similiter quoq; Deus omniũ curam gerit: nec minus eorum, qui perperam uiuunt, tum ut occasionem eis pœnitẽtiæ præbeat, tum ut natura se propitiũ esse ostendat. Ad hæc longè abs is à ueritate, si malorum aliquem felicem arbitraris, etiam si Crœso ditior, acutior uisu & Lynceus, maioribus corporis uiribus & Crotoniata ille Milo, Ganymede formosior sit, omnibusq; aliis corporis, & exterioribus bonis abũdet. Qui enim mentẽ suam plurimorũ dominatui, ac pessimorũ subiecit cupidinis, doloris, timoris, stultitiæ, iniustitiæ, fœlix atq; beatus esse nullo modo poterit, etiam si uulgò beatus appelletur. Nam si animi oculos parumper uolueris eleuare, atq; ut possibile homini est, de uero bono considerare, omnia quæ nunc admirari uideris, magno risu prosequeris: semper enim cum meliora lateant, in locum eorum mala irrumpẽtia laudantur. Cum uerò in medium adsunt, bona tunc, quæ contraria sunt, hac luce dilucidius turpitudinem suam ostendũt. Si ergo diuinum illud bonum mente conceperis, nihil eorum, quæ dixisti, facilè apud uitiosos inueniri inter bona collocabis. Preciosissima nempe illorum argenti atq; auri metalla sunt, quæ à pessima terrarum parte solent prodire. per multum nanq; profectò interest inter metallorum sterilitatem, & fœcunditatẽ terræ non metallosæ. Longè quippe abest argenti atque auri natura à bonitate fugum, sine quibus uiuere nequimus: quod maximè in annonæ patet charitate. Omnes enim thesauros pro mo-

Metalla oriuntur ex sterili terra.

B dici temporis alimento rectè iudicantes propter necessitatem, libenter omnes proiicere solent. Quando autem necessaria nobis cumulatè affluunt, naturæ bonis abundantes, contenti esse non possumus: sed argento atque auro inhiantes, & quasi oculis capti, terreno pondere huc atq; illuc propter auaritiam ferimur, cõtinuoq; pecuniæ gratia bello uexamur. Vestes etiam magnificas cupimus, quæ nihil aliud sunt quàm textoriæ artis laudes, & flos ouium, ut nonnulli poetæ dixerunt. Qui uerò gloriæ adeò cupidus est, ut uel à malis laudari cupiat, hunc improbum esse necesse est: quippe unumquodq; suo simili gaudet: bonam autem ualetudinẽ auriũ non quæret, si didicerit nõ paruos animi morbos ab auditu oriri. Qui uiribus corporis ceruicẽ eleuat, atrocissimas ante oculos beluas ponat. Ita enim intelliget turpissimũ esse, ferarum uiribus hominem gloriari. Formositatem corporis iactare mentis compos nemo poterit: quæ breui adeò extinguitur tempore, ut antequam floreſcat, defloruisse uideatur: præsertim cum etiam inanimata artis opera, picta, ficta, texta, non parua uideat extare pulchritudine, quorum omnium nihil unquam apud Deum inter bona enumeratum est. Quid dico apud Deum? cum neq; periti homines, qui rectè philosophantur bona, caducas has res, aut arbitrẽtur, aut appellent. Qui uerò falsam, & nomine solum philosophiam sequuntur, ij animi se medicos professi, seruituti corporis inhærent: nec corporum quidem medicos imitantur, qui si rex ac princeps ægrotet, omnia transgressi intercolumnia, porticus, tabulas, argentum, aurilicium, aurum, lapides, cubile ipsum ilico petunt, nec uestem auro insertam admirati, nec lapidibus ornatum considerantes lectulum, quàm citius possunt, cæteris omnibus cõtemptis, manus ægroti tangunt, pulsum examinãt, interdum etiam uestibus sublatis, qua duritie sit uenter, quo calore pectus ardeat, quo motu cor exiliat, inquirũt. Ex quibus omnibus alijsque cõpluribus quantitate & qualitate ægritudinis percepta, curam morbi tan-

dem aggrediuntur. Oportet igitur etiam philoſophos cum medicinam animi A
tenere profiteantur, omnia deſpicere, quæ falſa homines opinione maximi ſa
ciunt: ac mentis ipſius cubile ingredi diligentius, & cõſiderare ſi propter iram
inæqualiter pulſus mouetur: tactu' que ipſo examinare, ſi aſpera maledicendo
lingua effecta eſt, ſi cupiditate tumidus uenter, & (ut breuiter dicam) qua in-
temperie interiora turbata ſunt. Hoc enim pacto, idonea poterunt adaptare
remedia. Nunc uerò cum nequeant lucem ueram aſpicere, exteriorum falſo
rerum nitore perculſi, quaſi cæci pererrant, reginam omnino mentem negli-
gentes: & ſatellites eius, diuitias, gloriam, ſanitatem, alia' que huiuſmodi perſe-
quentes. Et quemadmodum ſumma inſania eſt, aut cæcos de coloribus, aut
ſurdos de harmonia muſica: ſic & uitioſos uiros de bono & malo iudices con-
ſtituere. mente nanque capti ſunt, & interioribus tenebris obcæcati, diſcer-
nere nequeunt. Meritò igitur laudatur Socrates, & alij, qui paupertatem am-
plexi, nec quæſtuoſa ipſi artificia didicerunt; nec amicis, aut regibus magna
ſibi oblata munera acceperunt: nihil enim aliud quàm uirtutem bonum pu-
tabant. Quòd ſi mortali corpore circunducti, & morti ut homines ſubiecti,
ac cum multitudine iniuſtorum hominum, maxima uiuentes iniuria perie-
runt, cur accuſanda natura eſt, cum crudelitas hominum culpanda ſit? Non
enim facilè poteſt euadere, qui degit in regione peſtifera. Et ueluti cum ma-
gna uis pluuiæ deſcendat, niſi ſub tecto ſis, neceſſe eſt, etiam ſi ſapiens ſis, im-
brem perferre: cum' que frigidiſsimus perflat boreas, frigore premi, & æſta-
ſtatis ardore calefieri. Eodem profectò modo, ſi cum iniuſtis uitam agis, ne-
ceſſe eſt multa inde perpeti mala. Verùm omnes, qui uirtutem negligentes,
falſa corporis laudant bona, à Sole ungi, & à Ioue lauari putantur. Symboli-
ca enim hæc priſca' que prouerbia re ipſa uera eſſe oſtenduntur: nec enim poſt
mortem ſolummodo, ſed etiam per totam uitam animo ſimul atque corpore
iniuſti homines pendent. Cuius rei qui Siculam conſcripſerunt hiſtoriam, te- B
ſtes locupletiſsimi ſunt. Nam uel amantiſſimã uxorem ſuſpectã adeò fuiſſe ty-
ranno dicunt, ut tabulis cubiculum ſtrauerit, quo maior ſonitus cum ad eum
iret excitaret: nudamq; ita eam ire iuſſiſſe, ut nihil occultè ferre poſſet: aditum'
que ipſum fouea intercepiſſe, ut uel ſaltibus, uel longis gradibus, uel aſcenſu,
deſcẽſuq; pergendo, nullum poſſet telum occultare. Quot quantisq; igitur ani
mus hominis, qui uel uxorem ita ſuſpectam habebat, malis refertus erat? Illis
certè mihi ſimillimus uidetur fuiſſe, qui cum ad alta præcipitia ſcandant, ante-
quam ad cacumen peruenerint timore perculſi, nec altiora petunt iam feſſi,
nec deſcendere audent, cum ad hiatum & profunditatem deſpexerint. Ty-
rannidem nempe quaſi diuinam rem aggreſſus, cum pericula eius cognouiſ-
ſet, & ſtanti in propoſito, innumerabilia uidebat indies pericula, & abeunti
mortem imminere non dubitabat, omnibus & ſi non corporibus, ſed animo
tamẽ aduerſus eum armatis. quod ille ipſe Dionyſius ita eſſe ſignificauit. Nam
cum quidam uitam tyrannorum apud eum quaſi beatam laudibus efferret, uo
Gladius Dio-nyſij. caſſe ad cœnam regio apparatu inſtructam hominem dicitur, ac ſuper caput
illius ſedentis acutum gladium tenuiſſimo filo ſuſpendiſſe. quem poſteaquam
repentè cõuiua ille reſpexit, nec ſurgere inde auſus, timore tyranni, nec bibere
aut comedere potens, periculo perculſus, ceruice ac oculis ad pendentem gla-
dium directis mortem expectabat. Quod cum uidiſſet Dionyſius: Num, in-
quit, intelligis quàm beata ſit uita noſtra? talis enim eſt, niſi uelimus nobiſ-
metipſis adulari. Omnium enim rerum copiam habentes, propter frequen-
tiam periculorum, & impendentem formidinem, nulla frui poſſumus: illis ſi-
miles, qui à deformibus ſæpe meretricibus decipiuntur, quæ ueſte atque au-
ro ualde ornatæ, & ſuco faciei deformitatem occultantes, quaſi hamo piſces
his inſidijs captos attrahunt adoleſcentes. Hac infelicitate nos premimur,
qui multis

A qui multis felices uidemur. & ſicut tormentis multi coguntur mentis ſuæ arcana pandere, ſic interdum huius uitæ moleſtia uicti, ueriſsimas uoces de miſeria noſtra emittimus. Illis enim certè ſimiles animalibus tyranni ſumus, quę ſaginantur, quibus comedendi bibendi'que non ad aliud quàm ad perniciem ſuam copia ſolet offerri. Multi autem pecuniæ cupiditate uicti, manifeſta dederunt ſupplicia. Cuius rei exempla & ſi quotidie uidemus, unum tamen ex priſcis referre, operæprecium duximus. Dicunt igitur, qui Phocidos ſacrum bellum conſcripſerunt, cum lex eſſet, aut præcipites ex alto deĩci, aut in mare ſubmergi, aut igne cremari ſacrilegos. Cum'que Philomelus, Onomarchus, & Phaylus, tres iſti Delphicum ſpoliauerint templum, ſecundum legem diuinitus ſupplicia dediſſe. Alterum enim, cum per aſpera ſcanderet loca, præcipitem decidiſſe, ac ita expiraſſe. Alterum, cum eques per litora ferretur, in profundo lapſum, unà cum equo fuiſſe aquis demerſum. Phaylum autem alĩ ſacro morbo conſumptum, alĩ cum templum Inabis incenderetur, unà concrematum fuiſſe tradiderunt. Nemo profectò hæc caſu, niſi amens, accidiſſe putabit. Omnes enim hos tres eiſdem temporibus, propter idem delictum, non alĩs ſupplicĩs quàm lex uolebat iure punitos, non à fortuna & caſu, ſed diuinitus credere debemus. Quòd ſi nonnulli rapaces & factioſi homines, qui non alienos ſolummodo populos, ſed patrias etiam ſuas ſubiecerunt, impunè id feciſſe uidentur, mirandum non eſt. Primùm enim non ſimiliter Deus atque homines iudicant. homines enim de manifeſtis tantummodo cognoſcunt: Deus uerò in animum ingreſſus ipſum, nudos uoluntatis perſpicit motus. Quare nunquam humana iudicia diuino tanquam meliora & iuſtiora præponenda ſunt. Multis enim homines falluntur ſenſibus corporis, atque turbationibus animi: in Deo autem nihil eſt quod fallat, ſed ſumma iuſtitia unà cum ueritate cuncta geruntur. Deinde rectè illud in pri-

B mis fertur, id eſſe apud populum tyrannos, quod ſunt in lege ſupplicia. Quando igitur in ciuitatibus adeò abundant, ut nulla legum reuerentia ſit, tunc Deus ut uitia repellat, & ad uirtutem homines conuertat, crudelibus atque tyrannicis uiris non iniuria potentiam præbet: uitiorum enim cumulus ſine crudelitate mundari non poteſt. Et quemadmodum uindices publicarum rerum ad homicidas, proditores & ſacrilegos interficiendos publicè aluntur, non quia tale hominis exercitium laudetur, ſed quia populo neceſſarium eſt: eodem profectò pacto huius mundi gubernator, quaſi communes uindices tyrannos, in ciuitates exuſcitat, ut iniuriam atque impietatem, alia'que huiuſmodi ui & crudelitate iſtorum puniat. Qui quoniam non recto animi propoſito, ſed crudelitate commoti, diuinæ uoluntati ſubminiſtrarunt, ut ignis conſumpta materia demum extinguitur: ſic & ipſi cum ciuitates prauas inanes hominum fecerint, tunc demum in perniciem incidunt. Quid autem miramur, ſi tyrannorum interdum miniſterio effuſas hominum iniurias Deus compeſcit, cum etiam ſæpius non aliorum opere, ſed per ſe ipſe fame, terræmotu, peſte, alĩsq; huiuſmodi, quibus multas urbes deſolatas uidemus, id facitet? Satis dictum eſſe puto, neminem qui malè uſuat eſſe felicem: unde maximè prouidentia eſſe probatur. Et poſt aliqua: Ventorum, inquit, impetus, & pluuiæ uis, non ad perniciem nauigantium, aut agricolarum, ſed ad utilitatem humani generis diuinitus mittitur. Aquis enim terram, uentis uerò regionem quæ ſub Luna eſt, mundare ſolet: & utriſque animalia & plantas alit, auget, perficit. Quòd ſi nauigantes aut agricolas nonnunquam perdit, mirari non debes: minima enim quædam iſti particula ſunt, cura uerò totius humani generis Deo eſt. Vt ergo in editione ludorum atque certaminis, ædiles propter aliquos reipublicę uſus die certaminis mutato, fecerunt nonnullos luctatorum non affuiſſe: ſic et Deus quaſi magnę cuiuſdam ciuitatis, totius orbis curam gerens, humidiorẽ æſtatem, & uernalem hyemem ad utilitatẽ totius effecit, quam-

Lictores quare à republica alantur.

cit, quamuis nonnulli hac temporum inæqualitate magna damna patiantur. Elementorum igitur inter se transmutationes, ex quibus mundus constat, & quibus conseruatur, tanquam necessarias ipse instituit: pruinæ autem & niues, cæteraq; huiusmodi ad frigiditatem aëris consequuntur, sicuti ad concussionem nubium fulgura & tonitrua. quorum nihil forsan ex prouidentia fit. Pluuiæ uerò ac uenti, cum uitæ alimenti crementi´que causa plantarum atque animalium sint, prouidentia certè fiunt, & ex istis illa consequuntur, iut si editoris munerum liberalitate atque magnificentia magna unguentorum copia proponatur, unde guttis quibusdam in terram defluxis, lubricus ualde locus effectus sit, nemo non insanus prouidentia editoris munerum lubricitatem factam esse contenderet, sed ad magnificentiam abundantiam´que unguentorum consecutam concederet. Iris similiter, & alia huiusmodi, non sunt naturæ opera principaliter, sed nubibus naturali quadam ratione accidentia: & tamen etiam hæc prudentioribus conferunt. tranquillitatem enim aëris, motus uentorum, hyemes & serenitatem, his signis prædicere solent. Fornices porticus´que num uides, quorum plurimi ad meridiem respiciunt, ut deambulantes in hyeme calefiant, & in æstate opaco frigore utantur? Quam rem illud consequitur, non ab ædificatoris sententia factum, quòd umbris quæ à basi excidunt, horæ significantur. Ignis similiter naturæ opus est necessarium, quem quasi accidens quoddam fumus consequitur, qui tamen est, quando non paruam attulit utilitatem. Interdiu enim non igne, sed fumo aduentum hostium significamus. Talis ratio etiam in Eclipsibus dici potest, quæ Solem atque Lunam consequuntur, & aut mortis regum, aut urbium desolationes prudentibus signa solent afferre. Lacteus uerò circulus, stellas habet eius substantiæ, cuius cæteræ. Cuius rei causam, quamuis difficilis sit, non tamen negligunt, sed diligenter quæritant philosophantes: putant enim & rectè iucundissimam rem per seipsam esse scientiam. Sicut igitur Sol & Luna cæteræ´que stellæ per prouidentiam factæ sunt, sic profectò cœlestia omnia: quamuis nos naturam atq; uirtutem omnium inuestigare nequeamus. Terræmotus autem & pestilentiæ, fulminum ictus, & similia mala dicuntur, & non sunt (nullius enim mali Deus causa est) sed elementorum mutatione generantur. neq; sunt principalia naturæ opera, sed ad ea quæ necessaria & principalia sunt, consequuntur: & si aliqui damnum inde habuerunt, non est accusandus gubernator. Primò quia quos bonos esse ipsi putamus, boni fortassis non sunt. Deinde quemadmodũ in re militari ad sedandam seditionem, qui fortè primùm oblatus est plectitur: & ad extinguendam tyrannidem, cognatos, etiam si in culpa non sint, leges exterminant. eodem modo in pestilentia ut reliqui moderatiores fiant, interdum etiam innocentes communi corruptione aëris pereunt. Sic & in nauigio æqualiter omnes periclitantur, quamuis non æquè peccauerint. De atrocibus autem bestijs, exercitationis bellicæ gratia productas diutinitus diceremus. Nihil enim magis corpus ad labores, & animos ad resistendum hosti corroborat quàm uenatio, nisi tu huic defensioni opponendo detraxisses, sed tamen & qui bellicosi sunt animosiores bestijs se opponentes, facilius fiunt: & qui pacem amat, domi atque in urbibus uiuentes, longè ab omni huiusmodi periculo absunt. Sues enim & leones, similiaq; animalia, ne insi dijs hominum aliquid patiantur, procul ab habitationibus hominum uersantur. Si qui autem ex negligentia inermes saltus peragrant, seipsos potius quàm naturam accusent, sicut in equestri certamine, qui uno loco sedere ac spectare non patiuntur, cum hinc illinc transeant, curruum impetu plerunque conterruntur. Serpentes autem uenenosi non prouidentia, sed cõsequentia quadam rerum, ut in superioribus diximus, producti sunt. Fiunt enim cum innata materiæ humiditas calidior facta est. Sic & nõnullæ bestiolæ corruptione nascuntur: ut corruptione alimẽti uermes, pediculi à sordoribus. Quę autem spermate

Iridis indicium.

Eclipsium significatio.

natura

A natura duce generantur, ea quoniam natura principaliter intendit, prouidentia nasci non negamus: quamuis etiam illa duabus rationibus ad utilitatem hominum audiui producta, quas celare nullo modo decreui. Primùm igitur uenenosa animalia multos ad morbos, & maximè pernicioſiſſimos, remedia conferre saluberrima medici perhibent. Videbisq́, si diligenter attendere uolueris, in magnis theriacis, nonnulla membra eorum acuratiſſimè sumi. Deinde à Deo ista esse parata dicũt in peccatores, sicut eculeos & alia tormenta in iudicijs præparata uidemus. Quod autem dixisti in domibus hominum maximè ista nasci, falsum omnino est. Procul enim in desertis inueniuntur locis, hominem quasi dominum fugientia. Quæ uerò in habitationibus hominum nascuntur, corruptione magis producuntur: quamuis & carnium nidore animalia huiusmodi attrahantur. Hirundines autem si nobiscum uersantur, mirum non est. nam quoniam eas homines non uenantur, idcirco plurimæ abundant. nam è regione fugere illa uidebis, quibus insidiantur. Non enim hominibus solum, uerumetiam brutis, ut se salua uelint, innatum est. Syriæ maritima quędam ciuitas est nomine Ascalon, quò tunc applicui, quando oraturus atque sacrificaturus Hierosolymæ ad patrium templum missus fui. eò cum applicuissem, magnam columbarum multitudinem uidens admirabar, interrogantiq́; mihi quamobrem eæ aues omnia penè loca illa occupassent, responsum fuit, lege apud eos columbarum usum esse prohibitum. Apud Aegyptios autem mirabilius quiddam consideraui. Crocodilus enim omnium belluarum atrociſſimus, in sacratiſſimo natus & enutritus Nilo, quamuis sub aquis uiuat, utilitatis tamen suæ uon est ignarus. Magna enim copia apud eos crocodilorum inuenitur, qui animal id tanquam sacrum uenerantur. Minimè autem reperiri apud eos potest, qui eum uenetur. & nauigantes hic quidem nec digito aquam fluuij tangere audent, cro-
B codilis statim insultantibus. Ibi uerò timidiores etiam homines, uel ludo in Nilum natantes prosiliunt. Barbaras regiones fœcunditate agrorum excellere uidemus, ubi magno ingenio homines raro nascuntur. Sic alimentis quidem abundant, hominibus autem, quorum gratia diuinitus alimenta producuntur, carere uidentur. At contrà accusanda Græcia est, quia sine semine atque cultu nihil producit, sed sola homines generat, uerè cœlestes atque diuinos, natura ad omnem scientiam natos: cuius causa est subtilitas aëris. Non enim temere dixit Heraclitus: Aër siccior, anima prudentior atque melior. cuius signum, quòd ieiunantes atque uigilantes prudentiores illis sunt, qui cibo & potu semper replentur. Immergitur enim quodammodo motus mentis, quam cogitationem appellamus. Verùm in Barbaris regionibus propter maiorum alimentorum copiam, agrorumq́; robur, non solum animalia plura maioraq́;, uerumetiam arbores maximæ nasci solent. Non est autem culpa naturæ, si tam marinis quàm terrestribus animalibus crudeliter uescimur. Non enim ad huiuscemodi uoluptates natura, sed crudelitas nos atque intemperantia incitat. Ad mundi enim totius consummationem necesse erat, ubique uaria nasci animalium genera. Non fuit autem necessarium, ut homo qui sapientiæ decore ornatur, ab humanitate in feritatem conuersus, cæde animalium uoluptatem sibi pararet. Vnde ad hæc usque tempora qui curam continentiæ gerunt, ab huiusmodi abstinent carnibus, suauissimo cibo herbarum fructuumq́; utentes. Qui uerò carnium usum natura concedi arbitrantur, magistris & legibus, quibus curæ modestia est, ab esu immoderato prohibentur. Rosæ autem & crocus uariiq́; flores atq; aromata, non uoluptatis gratia, sed bonæ ualetudinis producta sunt. Nam & odore ipso iuuant interdum, & in compositione medicinarum (magnas enim uires habent) à medicis adhibentur. Multa enim singula nihil prosunt: coniuncta uerò, quemadmodum maris atq; fœminæ coniunctio ad procrea-

In ſicco aëre naſcuntur ingenioſi homines.

procreationem, sic uires suas ostendunt. His cæterisq; huiusmodi nisi contentiosus sis, concedas oportet, diuina uniuersum hunc mundũ prouidentia gubernari. Hæc à Philone cõpendiosius sumpsi, tum ut ostendã quales Hebræi etiã iuniores uiros habuerũt, tum ut pia de Deo sententia Iudęorũ appareat. A

LIBER NONVS.

Quòd etiam exteriores Iudæorum gentem admirati sunt. Caput I.

NVnc autem testimonia etiam exteriorum de ipsis diligenter citabimus. Illustrissimi enim etiam Gręcorum, non imperiti omnino, Iudaicæ philosophię, alij uitam eorũ scriptis suis approbasse uidentur: alij theologiam, quantum potuere, secuti sunt. Sic enim disces non temere, sed absoluta, exquisitaq; ratione Iudaicam philosophiam gentium nugis præpositam à nobis fuisse. Primùm igitur ea ponam, quæ de uita Iudæorum præclarissimi Græcorum testantur. Theophrastum igitur audias, cuius nonnullos textus Porphyrius in his libris posuit, quos de Abstinendo à carnibus cõscripsit, his uerbis: Iudæi ad hæc usque tempora (Theophrastus ait) animalia quomodo sacrificant: ut si quis nos ad imitationem illorum hortaretur audire, non paterem. Non enim comedunt ex sacrificatis, sed mel atque uinum noctu infundunt, holocausta facientes: nihilq; inde relinquentes, ut nec ille qui omnia perspicit, rem tam prauam inspicere possit, quod faciunt interim ieiunantes: ac quoniam philosophi natura sunt de Deo inter se colloquentes, noctu autẽ stellas aspicientes, orationibus Deum inuocant. Primi enim isti omnium hominum, & bruta, & se ipsos offerre cœperunt, nulla necessitate aut cupiditate id facientes. Et in quarto eiusdem negotij, hæc à seipso scribit Porphyrius: Essæi Iudæi genere sunt, hi alter alterum magis diligunt quàm cæteri homines faciant: & uoluptatem omnem quasi uitiosam aspernantur: continentiam & integritatem animi ab omni perturbatione remotam, præcipuam putantes uirtutem. Vxores nõ ducunt, alienos autem liberos teneros adhuc, & ad omnem aptos doctrinam adoptantes, pro suis educare, ac moribus suis stabilire solent. quod faciunt nõ quia matrimonium abominentur, sed quia mulierum mores cauendos putant. Diuitias omnes adeò spernũt, ut mirabilis quædam in eis communitas sit. Nullus eorum præter cæteros aliquid possidet, omnia eis communia sunt. Nemo alio ditior aut pauperior. Vna omnibus quasi fratribus facultas est. Vngi oleo non patiuntur: quòd si quis fortè oleo tactus fuerit, diligenter quasi à magna macula corpus illi abstergitur: non enim molles, sed aridi atque duri duri esse corpore cupiunt. alba semper induuntur, electione communi quæstores & gubernatores sibi creant, & indiuisæ in omnibus res sunt. Non habitãt urbem unam, sed hinc illò facile migrant, semperq; ad sequentes hæresim suam proficiscuntur: à quibus ita suscipiuntur, ut unà eos semper uixisse diceres: unde fit, ut proficiscentes nihil impense secum ferant. Vestem & calceos antequam omnino tempore dirumpantur, non mutant. nec emunt aliquid, nec uendunt: sed commutatione rerum utuntur, cum egeant. Nam inter eos communia quæcunque uolunt etiam nihil afferentes. Erga Deum maxima pietate utuntur. Nam antequã sol oriatur, nihil eis profanum dicitur, sed patria oratione utuntur, qua solem oriri precantur, deinde à præfectis singuli ad artes operaq; sua mittuntur: & posteaquàm horis quinque laborauerint, ad unum rursus locum congregantur: & aqua frigida perloti, in domum ueniunt, quò nemini nisi eiusdem sectæ introire licet. Ita mundi quasi in templum ad cœnaculum ueniũt, ubi magna tranquillitate sedentibus, ordine omnibus panis apponitur, & ferculum unum unicuique. Primus autem omnium sacerdos, facta oratione, comedere incipit, nefasq; omnino

Essæorum mores. B

A omnino putant ante orationē quicquam guſtare. Cumq; pranſi fuerint, multo diligentius orant. Ita & incipientes & deſinētes, laudes Dei diligenter concinunt. Poſt hæc ueſtibus, quibus prandentes quaſi ſacris utuntur depoſitis, ad opera rurſus exeunt: nocturnoq; reuerſi crepuſculo, ſimiliter cœnant, hoſpitibus etiam conſidentibus, ſi qui fortè affuerint. Clamor aut tumultus nunquam apud eos auditur, ſed ordine ita colloquuntur, ut tanto eos inter ſe uti ordine atque ſilentio mirabile uideatur, cuius cauſa, perpetua continentia eſt. Cibus & potus uitæ neceſſitate menſuratur. Qui ad eam ſectam ueniunt, non ſtatim, ſed poſteaquam foris anno integro eiſdē moribus uixerint, tunc ſuſcipiuntur: non tamen omnino, ſed propinquius quidem accedunt. Vnà uerò cum illis uiuere non licet, niſi duobus alijs annis patientiæ ſigna dederint. & antequam comiter cum eis ueſcantur, iureiurando confirmant, primò pios ſe erga deos futuros, deinde iuſtitiæ ita fore cultores, utnec ſponte, nec imperio alicui homini ſint nocituri, odio'que ſemper iniuſtos ſibi futuros: putaturos'que ſemper ſeipſos lædi, ſi iuſto uideant iniuriam fieri: fideles fore omnibus, ac maximè principibus. non enim abſque Dei uoluntate principatum alicui commendari. Ad hæc ſi ipſi præeſſent, nunquam ſe quicquam facturos, unde maculari præfectura uideretur. nec ueſte aut ornatu quodam meliore quàm ſubditi ſe uſurum: ueritatis fore amicos, et mendaces accuſaturos: manus à furto, animum ab iniuſto lucro procul retenturos: nec occultaturos aliquid ſocijs, nec eorum ſecreta alijs ſe dicturos, etiamſi mortis periculū immineret: poſtremò nulli aliter hæreſeos dogmata tradituros, quàm ſicuti ipſi acceperunt, procul ſe futuros à latrocinio, conſeruaturosq; ſe ctæ libros diligenter, et nunciorum nomina. Hæc ſeruaturos ſe omnia iurant. Quia autem non ſeruant diligenter, ilico expelluntur. & omnes ferè cum ad aliam dietam acuitam ueniunt, moriuntur. Sed multos ipſi rurſus miſerantes

B recipiunt, cum putauerint non minores iam ipſos pœnas dediſſe, quàm delicta eorum poſtulabant. Tanta uerò tenuitate, paucitateq; utuntur rerū, ut rarò plus quàm ſemel in ſeptem diebus alui purgatione indigeant. Qua quidē ex continentia in tantam perueniunt patientiam, animiq; robur, ut nec aculeo, nec igne, nec alio quæſtionum genere impelli poſsint, ut aut uerbis legiſlatorem uituperent, aut illicitum quicquam comedant. quod maximè in bello, quod ſibi à Romanis illatum fuit oſtenderūt. nulla enim adulatione ad torquentes unquam ſunt uſi, nullas lacrymas torti emiſerunt: ſed ſuauiter in doloribus ridentes, & eis illudentes à quibus torquebantur, ſic expirabant iucundiſſimè, ut ad patriam redire uiderētur. Firma enim hæc opinio apud eos eſt, corpora quidē morti eſſe ſubiecta, animas uerò tanquam immortales ſemper uiuere: cumq; à ſubtiliſſimo æthere dimittantur, naturali quodam delatos impetu corporibus coniungi: cum uerò à uinculis corporum, quaſi à longa ſeruitute liberati ſint, tunc ſummo cum gaudio altiora petere. Qua quidem uita & pietate facilè fit, ut multi apud eos futura præuideant, præcipuè qui à ſacris uoluminibus & uaria carnis caſtigatione, & prophetarum dictis exercentur. Hæc Porphyrius de pietate ac philoſophia Eſſæorum teſtatus eſt.

Hecatæus de eodem. Caput 11.

HEcatęus autem Abderita uir, & uerbo & re philoſophus, hiſtoriam de Iudæis conſcripſit: à qua nonnulla ſumere, nō erit alienum. Multa, inquit, caſtella oppidaq; Iudæis ſunt, una uerò urbs munitiſſima, quinquaginta penè ſtadiorum habens circuitum, plures quàm centum & uiginti millia homines habitant, quæ uocatur Hieroſolyma: in medio cuius ædes lapidea eſt, quinque iugerum longitudinis, latitudinis cubitorum centum, cui portæ duplices ſunt. in eo ara quadrata eſt integris lapidibus, ac inornatis compoſita. cuius ſingula latera uiginti. altitudo autem duodecim eſt cubitorum. apud quam domus magna eſt, ubi altare atque candelabrum, utraque aurea ſunt,

Cultus Dei apud Iudæos à gentibus cognitus.

ponderum talentorum, duum ubi lux nocte atque die inextinguibilis ardet. A
Nullum ibi simulacrum est, nulla omnino imago, nec planta, nec lucus, aut aliquid huiusmodi, ubi nocte ac die sacerdotes castè uersantur, nunquam in templo uinum bibentes. Deinde cum rege quoque Alexandro nonnullos ait Iudæorum militasse, & successoribus eius fideles fuisse, secp; cum uno eorum sermonem habuisse, his uerbis narrat. Cum ad mare rubrum proficiscerer, inter alios equites Iudæus quidam nomine Mysonianus me sequebatur, homo quem omnes tam Græci quàm Barbari, qui eum cognouerunt, & animi maximi & robusti corporis prædicabant. Erat autem etiam arcu peritissimus. Is cum augur quidam omnes nos stare iussisset, interrogauit quare fixi staremus: augure'que auem ostendente, atque dicente, conducere ita stare quousque quo auis tenderet, perspexissent: ut si ad anteriora uolaret, cœptum iter peragerẽt: sin autem posteriora uolatu peteret, reuerterẽtur: silentio arcu tracto, auem percussit ac interfecit. Tunc augur & nonnulli alij ualde commoti, ei maledicebant. Ipse uerò quis est, inquit, iste furor ô homines? quomodo enim auis ista, quæ nihil de sagitta præuiderat, ueri aliquid de itinere nostro poterat uobis prædicere, quæ si futura præsciisset, nunquam huc ueniisset, ne à Mysoniano Iudæo interficeretur. Hæc ab Hecatæo sumpta modò sufficiant.

Clearchus de eodem. Cap. III.

CLearchus autẽ Peripateticus in primo libro de Somno Aristoteli attribuens, uerba hęc de Iudęis scribit: Multa, inquit Aristoteles, possent de ipso dici, sed pauca modò referenda sunt. quamuis non ignoro multos somnia fingere me putaturos. Tunc Hyperochides, Idcirco quia mirabilia dicturus es, inquit, audire magis gliscimus. Tunc Aristoteles Ergo, inquit, ut rhetorici solẽt, de genere ipsius primùm, si placet, dicamus. Ita prorsus placet Hyperochides, inquit. Ille igitur, subiunxit Aristoteles, Iudæus erat, qui sunt Calani ex B
India: Iudæi autem à loco, quem habitant, appellati sunt. Vrbs eorum asperrimo quodam nomine Hierusalem nuncupatur. Hic ab altioribus Asiæ locis ad maritimas ciuitates descendens, & lingua & animo Græcus fuit. Cum'que accidisset, ut eo tempore nos quoque in maritimis Asiæ locis uersaremur, philosophiæ amore ad nos sponte uenit: qui multo plura nobis attulit, quàm accepit. Hæc Clearchus. Clemens autem noster Numam Romanorum regem Pythagoricum fuisse asserit, & Mosaica nixum doctrina legem dedisse Romanis, nullam imaginem Deo attribuere, unde annis centum atque septuaginta ab urbe condita, nullam imaginem nec fictam, nec pictam in templis Romanorum respici potuisse. Ita Numa occultè significauit, nullo modo, nisi mente ad similitudinem Dei hominẽ peruenire posse. Megasthenes autem, qui cum Seleuco uixit, uir historiæ peritissimus, in tertio Iudaicarum rerum hæc dicit: Omnia quæ de natura prisci Græci scripserunt, alij etiam ante ipsos scripserunt. Nam & Brachmani apud Indos, qui & Iudæi uocantur, multo prius philosophati sunt. Aristobolus etiam in primo ad Philometora his uerbis utitur: Legem nostram in multis Plato secutus est. Apertè namq; in multis diligenter examinasse singula uidetur. Mosaica enim uolumina ante Alexandrum, & ante Persarum imperium traducta fuerant, unde plurima sicut & Pythagoras philosophus ille accepit. Numenius autẽ Pythagoricus apertè scribit, nihil aliud esse Platonem, quàm Mosem Attica lingua loquentem. Et in primo uolumine de Bono: Plato, inquit, atque Pythagoras, quæ Brachmanes magi, Aegyptij, Iudæiq; inuenerunt, ea Græcè ipsi exposuerunt. Et in tertio Mosi meminit his uerbis: Iannes & Labres Aegyptij erãt, uiri magicis artibus adeò præpotentes, ut Musæo Iudæorum duci uiro Deo coniunctissimo, soli resistere posse à cunctis Aegyptijs iudicati sint. Multas enim calamitates, quas Musæus Aegypto intulit, soluere uisi sunt, His uerbis: Numenius & mira-

Plato legit Mosi legem.

A & miraculis à Moſe factis, & quòd Deo coniunctiſsimus eſſet Moſes, atteſtatur. Sed Iudaicæ gentis Chorylus etiam poeta priſcus meminit, & multos eorum cum Xerxe in Græciam militaſſe affirmat. Porphyrius autem in primo de Philoſophia reſponſorum, Apollinem ipſum inducit de Iudæis hoc oraculum edidiſſe: Attendere, inquit, oportet, quoniam omni diuina repletum ſapientia eſt oraculum Apollinis, quod dicturus ſum:

Dura uia illa nimis, æratis clauſaq; portis,
Quæ uitam nobis aperit, donatq; beatam.
Nec uerò uerbis facilè enarrarier ullis
Exponiq; queat, illò quò ſemita ducit.
Quam primi ante omnes cœperunt tradere pulchras.
Qui Nili epotant lymphas. Phœnicibus inde
Proximaq; Aſſyriis ea cura: ſed inclyta longè
Gens Hebræa illam nouit, notamq; recepit.

Et ſubijcit exponens: Ita uitam ad Deum à Barbaris inuentam fuiſſe, didicimus ab Aegyptijs ſcilicet atq; Chaldæis. ij enim Aſſyrij ſunt, et maximè à Iudæis. Idem Apollo etiam quodam oraculo apertiſsimè demonſtrat his uerbis:

Chaldæis quæ uera eſſet ſapientia tantum,
Hebræisq; ipſis conceſſum agnoſcere pura
Aeternum qui mente colunt regemq; Deumq;.

Sed de Iudæorum pietate atq; philoſophia hactenus dictum eſt.

Quòd multi conueniunt etiam alieni de ueritate hiſtoriæ.

Caput IIII.

DE hiſtoria uerò Hebraica ueritate dicẽdi cõſcripta, quàm multi conueniant, modò cõſideremus. Cum igitur Moſes diluuiũ diuinitus illatũ conſcribat, à quo Noe cum ſuis arca lignea euaſit: Beroſus Chaldæus, Hieronymus Aegyptius, & Nicolaus Damaſcenus hiſtorici eadem de re, ut Ioſephus in primo Antiquitatis Iudaicæ ſcribit, meminerunt. Scribit enim Nicolaus in nonageſimo ſexto libro, ſuper Niniada magnum montem eſſe in Armenia, Barin appellatum, quò multos temporibus diluuij confugiſſe, ac non nullos arca uectos in cacumina montis applicuiſſe, lignaq; arcæ illius longo temporis ſpacio poſtea perduraſſe: unde bitumine ablato, ad expiationes, ut Beroſus ait, homines uti ſolent. Hæc Ioſephus. Ego autẽ ab Abydeno hiſtorico nonnulla tibi tranſcribam: Siſsithrus, inquit, principatum deinde accepit, cui Saturnus magnam uim aquarum futuram ſignificauit. Quare ſaluare ſe cupiens, ad Armeniam nauigio confugiebat, ſed aquæ ipſum in uia oppreſſerunt. Tertio autem die, poſtquàm aquæ ceſſarunt, aues emiſit, ut per eas ſciret ſicubi terra extaret. quæ cum omnia pelagi facie tegerentur, ad Siſsithrum (nullibi enim conſiſtere poterant) reuerſæ ſunt. Poſt aliquot dies ſimiliter factum fuit. Tertiò emiſſæ, reuerſæ ad eum fuerunt limo pedes refertæ, & tunc dij ab hominibus Siſsithrum rapuerũt. Nauis autem adhuc inuenitur in Armenia, cuius ligna remedium hominibus aduerſus multos mirabiliter morbos afferunt. Rurſus cum primos homines Moſes longis temporibus uixiſſe aſſerat, huius rei teſtes Græcorum hiſtoricos Ioſephus citauit: Nullus, inquit, breuitatem uitæ noſtræ conſiderans, falſo ſcribi opinetur, tam magno annorum numero priſcos uixiſſe. Illi enim Deo amici, & ab ipſo immediatius producti, & integriore utentes alimento, quod longiore tempore poterat permanere, non iniuria longioribus temporum ſpacijs uiuebant. Præterea à etiam uirtutis gratia, & ut res poſteris perutiles, Aſtrologiam, Geometriamq; inuenirent, longa ſibi diuinitus uita largita fuit: quæ inuenire non potuiſſent, niſi ſaltem ſexcentis ſolaribus annis, quibus magnus annus reuoluitur, uixiſſent. cuius rei teſtes ſunt omnes ſimul Græci atque Barbari, qui de antiquitate diligentius conſcripſerunt. Nam & Manetus qui Aegyptiorum, &

Longitudo uitæ aſtronomiã & geometriã docuit.

Berosus qui Chaldæorum historiam collegit, Molus præterea Estieus, Hie A
ronymus Aegyptius, & qui Phœnicum historiam tradiderunt, & ad hos He-
siodus, Hecatæus, Elanicus, Acusilaus, Ephorus, ac denique Nicolaus con-
sona nostris dicentes, mille annos priscos illos uixisse affirmãt. Hæc Iosephus.
De turris ædificatione scripsit Moses, & ab una lingua in multas tunc homi-
num genus confusum fuisse asserit. & Abydenus his uerbis illi attestatur: Pri-
mos homines ferunt è terra natos, robore atque magnitudine confisos, dijs
spretis turrim eo in loco, ubi nunc Babylon est, ad Solem usq; tollere cõtendis-
se. cumq; iam ferè ad cœlũ ædificãdo peruenissent, uim uentorũ dijs affuisse,
qua super eos diruta turris cecidit: cumq; ad ea usque tempora unius linguæ
fuissent, multas in linguas diuisos fuisse: bellumq; inter Saturnum & Tita-
num tunc inceptum: locumq; Babylonis nomen habuisse propter confusio
nem linguarum, quam Hebræi Babel uocant. De turri autem & confusione
linguarum etiam Sibylla meminit, dicens: Cum omnes uno uterentur sermo-
ne, turrim ædificare constituerunt, qua in cœlum ascenderent. eam dij uentis
diruerunt. & lingua hominum mirabili uarietate confusa effecit, ut Babylon
ea ciuitas uocaretur. De campo autem, qui Senaar appellatur, Estieus sic me-
morat: Sacerdotes, inquit, quicunaserũt, Iouí sacra in Senaar Babylonię contu-
lerunt: confusaq; lingua hominum, diuersas orbis partes habitare cœperunt.
Moses rursus uitam Abrahæ latè conscripsit: cui multos exteriores historicos
attestari, Iosephus his uerbis conscripsit: De patre autem nostro Abraham,
quamuis non nominat, scribit tamen Berosus ita, ut à rebus ipsis non de
alio quàm de ipso dicere uideatur. Decima, inquit, post diluuium, generatio-
ne, præclarus quidam iustusq; uir, & singulari cœlestium doctrina præditus
apud Chaldæos fuit. Hecatæus uerò librum de Abraham conscriptum reli-
quit. Nicolaus etiam Damascenus in quarto Historiarum hæc narrat: Da-
masci Abrahamus regnabat cum exercitu à Chaldæa profectus: nec multo B
tempore pòst etiam à Damasco abiens, ad Cananæam, quæ modò Iudæa dici-
tur, migrauit: cui nomen etiam nunc magnum apud Damascenos est, uillaq;
ibi demonstratur, Abrahæ domus appellata. Verùm cum fame Cananæa
premeretur, Aegyptus uerò magna copia rerum affluere diceretur, libenter
illò, ut etiam Aegyptij sacerdotes de dijs dicentes audiret, cum suis profectus
est. Aut enim aliquid ab illis discere, aut meliora se traditurum ipsis arbitra-
batur. Et post pauca: Cumq; unà cum peritissimis Aegyptiorum uersare-
tur, & uirtutem & gloriam suam multo clariorem effecit. Aegyptijs enim di
uersis uiuentibus moribus, & alijs aliorum mores obscœnis prosequentibus
uerbis, ille semper quæ in absentes dicebant, falsa esse demõstrans respuebat.
Vnde factũ est, ut tanq; grauem sapientẽq; uirum admirati, tam ad intelligen-
dum, quàm ad persuadendum quod uellet paratissimum ducerent. ipse uerò
Arithmeticã & Astrologiã eos docuit. Nam ante aduentum eius nihil harum
rerũ sciebant Aegyptij, sed à Chaldæis in eos, unde in Græcos quoque disci-
plinæ istæ effluxerunt. Hæc Iosephus. Alexander autem historicus, qui mul
tarum rerum peritiam habuit, in uolumine de Iudaica historia Eupolemon
ait hæc de Iudæis scripsisse: Ciuitas, inquit, Babylon ab his condita primùm
fuerat, qui à diluuio euaserunt. Quos omnes Gigantes fuisse constat, sparsos
per uniuersam terram, postquam turris, quam ædificabãt, diuinitus concussa
decidit. Decima uerò generatione in Camerine Babyloniæ urbe, quam alij
Vrien dicunt, quod nomen latinè Chaldæopolim significat, natus est Abra
am, qui sapientia omnibus excelluit, à quo Astrologia fuit apud Chaldæos
inuenta. Is iustitia pietate' que sua sic Deo gratus fuit, ut diuino præcepto in
Phœnicem uenerit, ibi' que habitauerit: & rationem solaris motus atque lu-
naris, alia' que Astrologica Phœnices docuerit: unde Phœnicum regi gratis-
simus fuit. Sed cum Armenij temporibus suis bello Phœnices uicissent, fortè

factum

A factum eſt, ut fratruelem etiam eius captiuum abduxerint. Abraham uerò uernas ſuos armauit, factóq; impetu fudit fugauitq; Armenios: nec fratruelẽ ſolum liberauit, uerũetiam magnam ab hoſtibus prædam habuit. Qua de re legati ad eum pro captiuis ab Armenijs miſsi. Ille autem omnem oblatam recuſauit pecuniam: ſumptiśque ſolummodo, quæ ad uictum pertinebant, captiuos humaniſsimè reddidit. Cum uerò ab eo bello Abraham rediret in urbe Algariza, id eſt latinè in monte altiſſimi, à Melchiſedec Dei ſacerdote ciuitatiśq; illius rege hoſpitaliter ſuſceptus, magnificis fuit donatus muneribus. Et poſt pauca: Annonæ autem caritate oppreſſus, in Aegyptum migrauit, ubi uxorem eius, quam ſororem & uiduam eſſe dicebat, rex Aegyptiorum abduxit, ſed peſte domum eius ingreſſa, ab aruſpicibus didicit, id mali ſibi accidiſſe, quoniam alienam uxorem abduxerit. Ita uiro ſuo intactam reddidit mulierem. Vixit autem Abraham in Heliopoli cum ſacerdotibus, à quo Aſtrologiam ſacerdotes didicerunt: qui tamen non inueniſſe, ſed ab Enoch per ſucceſſionem ſibi traditam fatebatur. Subiungit deinde, primum Babylonijs Belum regnaſſe, quem latinè Saturnum dicimus, à quo Belus ſecundus, & Chanaam orti fuerunt, atque à Chanaam patrem Phœnicum natum fuiſſe, qui genuit Chum. Hunc ait Chum Absolum appellari à Græcis, ac Aethiopum patrem & fratrem Mezraim patris Aegyptiorum fuiſſe. Græci autem, inquit, Atlantem aiunt Aſtrologiã inueniſſe. Sed Atlantẽ & Enoch eundem aſſerit fuiſſe. Enoch porrò inquit genuit Mathuſalem, qui ab angelis Dei multa cognouit, & cæteros docuit. Artapanus uerò hiſtoricus Hermuit Iudæos dicit appellatos fuiſſe, & Hebræos ab Abrahamo dictos, quem ait ad Pharetatem Aegyptiorum regem migraſſe, & aſtrologiã illi tradidiſſe, ac poſt uiginti annos in loca Syriæ rurſus redijſſe. Melo autem in libris, quos aduerſus Iudæos conſcripſit, poſt diluuium inquit ab Armenijs reliquias diluuij,
B quæ ad eos peruenerunt pulſas, montana Syriæ, quia deſerta erant, occupaſſe, & poſt tertiam generationem Abrahamum natum fuiſſe: quod nomen patris amicum ſignificare aſſerit: eumq; ſapientiſsimum ait fuiſſe, duaśque uxores duxiſſe, alteram Aegyptiam, alteram indigenam: ſuſcepiſſéque ab Aegyptia, quę ancilla erat, filios duodecim, qui Arabiã obtinuerũt uniuerſam, unde ad hæc uſque, inquit, tempora duodecim regibus Arabũ populi reguntur. Ab indigena uerò, inquit, uxore unum habuit filium Iſaac, quem latinè riſum appellare poſſumus. à quo duodecim ſimiliter filij nati ſunt, quorum ultimum Ioſeph appellauit, à quo tertius Moſes fuit. Ad hæc Alexander hiſtoricus addit præcepto Dei ab Abrahamo, in montem quendam ductum Iſaac fuiſſe ad ſacrificium, diuinituśque à tali ſacrificio ereptum, arieteḿque qui repentè aſtitit, pro eo ſacrificatum fuiſſe. Ioſephus etiam in primo de Antiquitate Iudaica, quòd Afrem Abrahæ filius Lybiam occupauerit, ac ab eius nomine illa regio Africa appellata ſit, Alexander, inquit, in omni peritiſsimus hiſtoria his uerbis teſtatur: Cleodemus, inquit, propheta, qui & Malchas dicitur, non aliter ferè quàm Moſes de Iudæis ſcripſit. Is à Cethura multos Abramo fuiſſe filios narrat. Quorum tres nominat Afer: Aſſur, Afran & Aſſyriam ab Aſſur dictam contendit. Ab Afran uerò atque Afer, urbem Afran, & regionem Africam appellatam. Sed de Abrahamo hactenus. De Iacob autem idem Alexander dicit: Cum ſeptuaginta quinque annos natus eſſet, in Meſopotamiam parentum iuſſu fugiſſe, ut iram fratris Eſau uitaret, reliquiſſéque parentem Iſaac centum & triginta ſeptem annos natum. Et poſtquam ſeptem annis in Meſopotamia fuit, fratris materni filias Lian & Rachel duxiſſe, ac in alijs ſeptem annis duodecim filios ſuſcepiſſe, quorum non modò nomina, uerũetiam menſes in quibus nati fuerunt, memorat. cumq; redire ad parẽtes ueller, rogatum à Laban alios ſex annos permanſiſſe. Ita uiginti annis illum in Meſopotamia uixiſſe, redeunteḿque ad Chanaam, cum angelo Dei fuiſſe

colluctatum, unde non Iacob, sed Israelem appellatum: habitasseq; que ipsum A
apud Hemor annos decem, & à Sichen filio Hemor Dinam decẽnem quatu
orq; que mensium raptam fuisse. Quare Simeon uiginti & unum annos ac
menses quatuor natum, & Leuin annos uiginti & menses sex commotos,
Hemor & Sichen filios eius, cæteros q; omnes mares interfecisse. multis
deinde locis mutatis tandem in Ephrata, quam etiam Bethleem appellant, ue
nisse: ubi Rachel, postquam ei genuit Beniamin, mortuam fuisse, quam cum
Israele conuixisse annos uiginti tres. Inde ab Ephrata in Mambri ad paren-
tem Isaacum redijsse. Tunc Ioseph decem & septem annos natum, Aegyptijs
uenditum fuisse asserit: & carcerum uincula tredecim annos perpessum, som-
nij regij declaratione liberatum, septem annis Aegyptum gubernasse. Isaa-
cum uerò anno uno ante uenditionem Ioseph, centum & octuaginta natum
annos diem suum obijsse. Ioseph deinde in Aegypto Aseneth filiam Pothefe
ri sacerdotis in uxorem duxisse, ac duos Manassem & Effrem natos, ab ea
suscepisse: & post annos nouem, postquam in magnum peruenit statum, pa-
trem ac fratres ad se aduocasse. Pastores enim omnes illos fuisse, quæ res Ae-
gyptijs turpissima uidebatur, ac ideo tandẽ uocatos docuisse, ne si à rege in-
terrogarentur de artificio suo, pastores se dicerent. Quæstionem etiam mo-
uet, quare in prandio quincuplas Beniamin germano suo partes apponi Io-
seph iussérat. quod ideo factum affirmat, quoniam septem filios Lya patri e-
ius pepererat. Rachel autem mater sua duos, propterea Beniamin quinque
partes dedisse, & ipsum duas accepisse, ut septem etiam ipsi partes, quot &
Lyæ filij haberent, ne domus matris suæ minor uideretur. Habitasse autem
eos in terra Chanaam annos du centos & quindecim, Abrabam uigintiquin
que, Isaac sexaginta, Iacob centum triginta. Cumq; iam tertio anno fames
omnes illas partes depopularetur, migrasse in Aegyptum Iacob, annos cen-
tum & triginta natum. Aetatum deinde omnium filiorum Iacob, quam trans- B
migrantes habebãt conscribit, fuisseq; affirmat ab Adam usque in trãsmigra-
tionem Iacob in Aegyptum annos tria millia sexcentos uigintiquatuor. A
diluuio uerò annos mille trecentos quadraginta: mortuumq; fuisse Iacob
in Aegypto annos natum centum quadraginta septem. Leuim autem cen-
tum & triginta septem annorum naturæ concessisse, filiumq; reliquisse E-
lath nomine, annorum quadraginta: à quo natum esse alterum Abraham,
in cuius ætatis anno quartodecimo Ioseph diem suum in Aegypto obijsse na-
tum annos centum & decem. Abraham deinde hunc pastorem duxisse uxo-
rem Lochabeth auunculi sui filiam, & in septuagesimoseptimo ætatis suæ an-
no Aaron & Mosem ab ea suscepisse, inter quos tres annos interfuisse dicit:
mortuumq; fuisse Abraham natum annos centum & triginta sex. Hæc ab
Alexandro sumpta sufficiant. Theodotus autem elegantissimo carmine gen-
tis Iudæorum historiam conscribens, hæc eadem de Iacob, & de filijs suis, &
de Ioseph cõscripsit. Artapanus similiter & Philon non Iudæus in xiij de Hie
rosolymis, ipse quoque carminibus similia de Iudæorum maioribus testatus
est. Aristeus autem in Iudaica historia de Iob quoque conscripsit, dicens:
Esau ipsum filium fuisse, habitasseq; in Idumæa atque Arabię finibus, fuisseq;
ipsum & iustitia & diuitijs præcipuum, tentatumq; diuinitus magnis cala-
mitatibus fuisse. Primùm enim armenta eius latrocinio sublata. deinde se-
ptem millia ouiũ unà cum pastoribus perijsse: & postremò filios eius, domo
super ipsos lapsa, expirasse: atque uno eodemq; die corpus eius uniuer-
sum ulceribus repletum fuisse. Cumq; malè ita affectus esset, Elipham Ce-
manitarũ regem, & Valdad Saucheorum tyrannum, & Sopham Mineorum
† Naamathi- †regem, & Elium Zobitem ad consolandum ipsum accessisse: quibus Iob re-
rum. spondisse, sponte sua se paratum esse omnia ita sufferre, ut à pietate in Deum
nunquam remoueatur. Ita propter hanc magnanimitatem eius liberatum à
morbo,

A morbò, & ditiorem quàm prius factum diuinitus fuisse. Nunc Eupolemũ de Mose audiamus. Ait enim sapientissimum hominem Mosem fuisse, & literas Iudæis primùm tradidisse, & à Iudæis Phœnices accepisse, Græcos uerò à Phœnicibus. Artapanus autẽ Merin Chenephri regis Aegyptiorũ filiam ait puerum, quoniam ipsa non pareret, Iudæum adoptasse, quem Iudæi Mosem, iuquit, Græci Musæum appellant, cuius doctrina multa Orpheus didicit. Hunc Mosem instrumenta bellica inuenisse affirmat, literas quoque, quas sacerdotibus tradidit, Aegyptiorumq; urbem in sexdecim partes diuisisse, ac singulis præfectos instituisse. quæ omnia uidelicet fecerat, ne populi, ut solebant conspirantes, modò hunc, modò illum regno expellerent. Vnde factum esse, ait, ut quasi Deus ab Aegyptijs coleretur, & propter literarum inuentionem Mercurium appellatum. Quibus rebus Chenephrim inuidia commotum, causam interficiendi Mosi quæsiuisse: & sic aduersus Aethiopas in Aegyptum irruentes, cum imperio ipsum misisse, exercitumq; sibi à Iudæis maximè conscripsisse, ut propter imperitiam militum unà cum eis periret. Quod bellum, ut ab Heliopolitanis accepisse asserit, decennio gestum fuit: & propter diuturnitatem eius ciuitatem in eo loco conditam, ubi sedentes, Aethiopum impetum sustinebant, quam Hermopolim, inquit, id est, Mercurij ciuitatem appellant. Ibim consecratã ibi primò fuisse, quoniã nocentes interficeret serpẽtes. Aethiopas autem admiratione uirtutis ita Mosem coluisse, ut etiam circumcisionem ab eo didicerint. Ita peracto bello, cum uictor redijsset, uerbo quidem à rege bene susceptum, re autem quotidie mortem illi quæsitam, ac insidias multis modis paratas, maximè cum ad Merida matrem ultra Aegyptũ in Aethiopiæ finibus sepultam, ex præcepto regis proficisceretur: à nomine cuius urbem, ubi sepulta fuit, Meroen adpellatam, nec minus quàm Ibim cultã fuisse. Quæ cum Moses percepisset, in Arabiam ilico pro-
B fugisse, & Raguelis Arabiæ regis filiam in uxorem duxisse. Interrea elephantiæ morbo, quoniam multis modis Iudæos permebat, Aegyptiorum regem expirasse. Ad alia enim opera, quæ ipsos construere iussit, diuersam etiam quàm Aegyptij uestem indui uoluit, ut facilius cogniti, ab omnibus tanquam impij punirentur. Mosem autem à Deo quotidie liberationem populi petere, & quodam die repentè coram eo ignem è terra, ubi nulla incendio apta materies erat, subitò erupisse, ac uocem editam fuisse, liberandos sibi esse Iudæos, & in antiquam patriam conducendos. Hac re fretum prius quàm exercitum comparasset, ad regem Aegyptiorum soceri consilio descendisse, dixisseq; orbis Domini iussu liberandos esse Iudæos. Quo audito in carcerem ipsum fuisse intrusum, unde nocte custodibus mortuis, & repentè portis patentibus, ianuisq; omnibus, quæ ibi fuerant fractis, exiuisse, rectaq; uia in regiam usque ad regis cubiculum ianuis apertis ad ipsum regem intrasse: interrogatumq; à stupente rege, quod nam esset Dei nomen à quo missus esset. Cumq; ceruicibus inclinatis, Moses in aure sibi dixisset, audientem mutum cecidisse, & à Mose suscitatum fuisse, scripsisse quoq; ipsum nomen Dei in tabula dicit. quas literas cum nonnulli sacerdotum deriderent, legere nescientes, spasmo ait omnes expirasse. Tunc etiam signum rege petente baculum à Mose in serpentem conuersum, omnibusq; magno timore perculsis, à cauda captum draconem, in baculum rursus conuertisse. Deinde Nilum baculo percussum, abundasse adeò, ut uniuersa Aegyptus summersionem timuerit, singulisq; annis ex illo tempore similiter abundaret. Postea cum aqua rursus baculo percussa, in alueum suum redijsset, animalibus in fluuio cunctis morte corruptis, magno fœtore aquam ita oluisse, ut Aegyptij siti & pestilentia simul laborarent, regem aũt perterritum inclinatum iam fuisse ad dimittẽdum populum, Sed Memphiticos sacer-

Baculus Mosi in serpentem uersus.

dotes uocatos, morí que iussos, nisi aliquod signum ipsi etiam ederent, magicis artibus dracone producto, & fluuij colore mutato effeciſſe, ut elatus rex, atrociter Iudæos tractaret. Tunc à Moſe terram baculo percuſſam, muſcas uenenoſas: deinde rurſus percuſſam, ranas, locuſtas, aliá que huiuſmodi monſtra produxiſſe. Vnde apud Aegyptios ubique in templo Iſidis baculum deponitur atque colitur. Terram enim Iſidem eſſe, quæ baculo percuſſa, monſtra producebat. Tandem cum grandine percuteretur, & terræmotu Aegyptus uniuerſa quateretur, quo domus & templa multa cecidérunt, perfractum calamitatibus regem Iudæos liberaſſe, quos ab Aegyptijs argentea, aurea que uaſa, ueſtem, ac aliam gazam mutuo accepiſſe, ac tertio die poſtquam receſſerunt, in mare peruenisſe. Dupliciter deinde rem fuiſſe dicit. Memphitas enim dicere, cum magnam locorum Moſes haberet peritiam, refluxũ maris obſeruaſſe, ac ita cum populo trãſiuiſſe. Heliopolitarũ autem propter gazam, quam Iudæi mutuo abſtulerunt, regem commotum magna manu in Iudæos profectum fuiſſe. Moſem uerò percuſsiſſe baculo mare, ut cœleſti uoce admonitus fuit, & ſic diuiſo mari tranſijſſe. Cumq; poſt Iudæos perſequerentur Aegyptij, tum fulminibus, tum refluentibus aquis perijſse, Iudæosq; liberatos annos triginta in eremo uixiſse, quaſi niuem Deo quotidie illis pluente, qua nutriebantur. Moſem autem longum ait fuiſſe, flauum, canum, prolixiore capillo ac barba, & denicq; ſtatura & facie dignitatis permagnæ: omnia uerò ipſum abſoluiſſe ait annos natum octuaginta nouem. Ezechielus etiam poëta uniuerſam Iudæorum hiſtoriam carmine morecq; tragico ſcripſit, & in omnibus ferè cum diuina ſcriptura conuenit. Et Demetrius hiſtoricus ſimiliter, qui dicit Moſem ex Aegypto in Madiam profugiſſe, ac ibi Iethronis filiam Sephorem nomine in uxorem duxiſſe: quam, coniectura à nominibus capta, ex Abraham genus traxiſſe affirmat. Abraham enim ex Cethura Ieſſan genuiſſe, & ex Ieſſan natum fuiſſe Adam, à quo Raguelem, ex Raguele uerò Iethro & Bab, & Iethronis filiam Moſi nuptam fuiſſe. Generationes quoque ait ita conuenire, ut ueriſimile ſit Semphoram, & Moſem, ex Abraham deſcendentes eiſdem temporibus fuiſſe. Moſem enim ſeptimum, Sephoram autem ab Abraham ſextam fuiſſe, & Madian urbem ab uno filiorum Abrahæ nominatam fuiſſe. Eupolemus uerò Moſem ait lx. prophetaſſe annos, Ioſuæ autem xxx. & uixiſſe centum, & x. & tabernaculũ ab eo in Syło fixum fuiſſe, & poſt eum Samuelem prophetaſſe, à quo iuſſu Dei Saulem ad regendum electum regnaſſe annis xxi. Poſt eum Dauid filium Cis, à quo Syros & Phœnices uſq; ad Euphraten domitos fuiſſe. Idumæos etiam Ammonitas, Moabitas, Itureos, Nabathæos, Nabdæos, Suronẽq; Tyri, ac Phœnices regem bello coactos, tributa Iudæis contuliſſe, eiq; petenti locum fuiſſe diuinitus monſtratum, ubi templum eſſet ædificandum. Angelum enim uidiſſe in eo loco ſtantem, ubi altare poſtea conditum fuit, cui angelo nomen Dianathan fuiſſe, à quo non fuiſſe permiſſum Dauid (quoniam ſanguine hominum propter bella quæ geſsit contaminatus erat) templum ædificare, ſed quam magnam poſſet facere præparationem, ut templum à filio eius facilius conderetur. Itaq; comparaſſe ipſum æris, argenti, auri talenta non pauca, lapides etiam & ligna cupreſsi atque cedri: naues enim eum præparaſſe Melanis Arabiæ ciuitate, miſiſſeq; in inſulã Vrphen in rubro mari poſitã, auri metallis abundantiſsimam, unde in Iudæam innumerabilia penè põdo auri delata fuiſſe: regnaſſeq; Dauid annos quadraginta, ac ab eo regnum Salomoni filio duodecim annos agenti traditum fuiſſe, imperatum' que ut templum ædificaret: à quo iam regnante, ad Vaphrem Aegyptij regem hoc exemplo literas miſſas fuiſſe. Rex Salomon Vaphri Aegyptio regi amico paterno ſalutem. Scias me à Deo magno Dauid patris mei regnum accepiſſe, cúmque mihi pater præceperit templum Deo, qui cœlum & terram creauit, con-

Manna ut nix deſcendit in deſerto.

Extructio primi templi Hieroſolymitani.

A condere,ut etiam ad te ſcriberem præcepit. Scribo igitur & peto abs te,ut artifices atque fabros ad ædificandum templum Dei mittere uelis. Ad hæc Vaphrem ſic reſcripſiſſe: Res Aegypti Vaphres regi Salomoni ſalutem. Lectis literis tuis non paruo affectus gaudio ſum, quòd patri tuo optimo uiro & diuinitus probato in regnum ſucceſſiſti. Ad ædificandum autem templum Dei inter fabros atque miniſtros, octoginta millia hominum ad te deſtinaui. Dabis igitur operam,ut ordine uiuant, & rebus neceſſarijs non careant, temploq; Dei condito, incolumes ad nos redeant. Tyrio quoque regi ſcriptum fuiſſe hoc modo: Rex Salomon Suroni, Tyri, Sydonis atque Phœniciæ regi amico paterno ſalutem. Scias me à Deo magno Dauid patris mei regnum accepiſſe: cumq; mihi pater præceperit templum Deo, qui cœlum & terram creauit condere, ut etiam ad te ſcriberem præcepit. Scribo igitur & peto abs te,ut artifices atque fabros ad ædificandum templum Dei mittere uelis. Ad hæc Suronem quoque ſic ſcripſiſſe: Suron Tyri, Sydonis & Phœniciæ rex Salomoni regi ſalutem. Lectis literis tuis, gratias egi Deo, qui tibi regnum patris tradidit. Et quoniam ſcribis fabros miniſtrosq; ad condendum templum Dei eſſe tibi mittendos, miſi ad te millia hominum octoginta, & architectū Tyrium hominem ex matre Iudæa, uirum in rebus architecturæ mirabilem. Curabis igitur,ut neceſſarijs non egeant, & templo Dei condito ad nos redeant. Scripſit autem Salomon in Galilæam & Samariam, ad Moabitas (inquit) & Ammonitas, & Galaditas, ut frumenta & uinum, centum & ſexaginta millibus hominum diligenter ſubminiſtrarent. Oleum autem à Iudæa eis præbebatur. Ligna igitur primùm, quæ à patre ipſius in monte Libani cæſa iacebant, per mare in Ioppen, ac inde in Hieroſolymam duxiſſe, incepiſſeq; templum Dei ædificare annos tredecim natum, populosq; prædictos in opere iugiter fuiſſe, & præter frumentum ac uinum, cætera' que neceſſaria ſunt à
B Iudæis per ſingulas tribus ſingulis menſibus miniſtrata. fundatum' que templum longitudinis cubitorum ſexaginta, & latitudinis ſimiliter: fundamentorumq; latitudinem decem cubitorum fuiſſe. Sic enim Nathan Dei prophetam iuſſiſſe, ædificatumq; templum, totum undique à pauimento uſque ad tectum deauratum, & tectum laquearibus factum, & aureis tegulis, æneis deforis contectum, duasq; columnas æneas altitudini æquales templo, decem cubitos in circuitu cõtinentes, auro deauratas ſoliditate unius digiti, alteram à dextris, alteram à ſiniſtris templi ſtatuiſſe. Candelabra quoque aurea talentorum ſingula decem, ad exemplar eorum, quæ à Moſe in tabernaculo facta erant feciſſe, & alia à dextris templi, alia à ſiniſtris poſuiſſe. Lucernas autem aureas ſexaginta ſeptem in unoquoq; candelabro factas: & fornicem maximum ad borealem templi partem ædificaſſe, quæ quadraginta octo æneis columnis ſuſtentabatur: feciſſe etiam labrum uiginti cubitorum longitudinis, & latitudinis ſimiliter. profunditas autem cubitorum quinque, gradusq; circunductos conſtruxiſſe, ut ſacerdotes adire, ac pedes & manus lauare poſſent: poſuiſſe' que ad dexteram partem altaris, iuxta' que baſim feciſſe duorum altitudinis cubitorũ, ut in ea rex ſtaret, quo facilius ab uniuerſo populo uideretur. Altare quoque feciſſe duodecim cubitorum altitudinis, & catenas tanquam retia ſuper omnem templi altitudinem uiginti cubitis, inſtrumentis quibuſdam extendiſſe, à quibus quadraginta tintinabula ærea dependebãt. Hoc factum fuiſſe, ne aues ſuper templum ſederent, neque nidos in laqueariibus eius facerent, ut templum ab omni foret immunditia incontaminatum. Hieruſalem quoque urbem muris, turribus, ac foueis ab eo fuiſſe circumductam: regiam quoque ibi ædificaſſe, quæ Hieron Salomonis, id eſt latinè Salomonis ædes fuit appellata: unde corrupto poſtea uocabulo, urbem Hieruſalem uocatam fuiſſe, & Hieroſolymam græcè appellari. Quibus factis, ſacrificium Deo mille boum in Sylo feciſſe, & tabernaculum altareq; ſimul &

Hieruſalem ſecundum Græcos ab Hiero appellata.

uasa omnia à Mose facta, inde in Hierosolymã ad templũ Dei trãstuliſſe. Arcã A
similiter & cãdelabrũ & mẽsam, cæteraq; omnia, ut prophetapræcepit, Deoq;
holocaustum duo millia ouiũ, & tria millia quinquaginta q; uitulorum. Totũ
autem aurum, quod in templo, columnis, cæterisq; omnibus templi uasis fuit
consumptum, quadragesies sexies centena millia fuisse. Argenti uerò ad cla-
uos, & alia instrumenta mille ducenta triginta duo talenta. Aeris uerò in co-
lumnis, fornicibus, ac cæteris, talenta decem & octo millia & quinquaginta;
mississeq; omnes in regiones suas, Phœnices simul atque Aegyptios, decem
auri talenta singulis data. Talentum autem dico, inquit, quod Syclum appel-
lant. Et Aegyptiorum quidem regi oleum & mel in magna quantitate misis-
se. Suroni autem columnam auream, quæ Tyri in templo Iouis conspicitur:
Vnde ille simulacrũ filiæ fecit, quod in aurea columna imposuit. Mille quo-
que scuta fuisse à Salomone aurea confirmat, uixisseq; ipsum ait annos quin-
quaginta duos, & regnasse quadraginta. Timochares autem, qui Antiochi
res gestas conscripsit, quadraginta stadijs circunduci Hierosolymam asserit,
abruptis uallibus undiq; natura munitã: urbemq; ipsam multis aquis adeò irri
gari, ut hortos quoq; multos extra urbem aquis inde defluẽtibus irrigari con-
tingat. Ab urbe autem usque ad quadraginta stadia, magnam esse aquarum
penuriam. Philo autem fontem fuisse in urbe asserit maximum, qui tempore
hyemis deficiebat, æstate uerò copiosissimè defluebat. Aristeus etiam in li-
bro de Interpretatione legis Iudaicæ, de aquis Hierosolymorum hoc modo
scribit: Templum, inquit, ad ortum respicit, posteriora eius ad uesperam ten-
dunt. Lapidibus autem ornatissimè pauimentum templi constructum est: &
aqua sæpius in templum immittitur, ut à sanguine detergat. Multa enim ani-
malium millia in solennitatibus offeruntur. Fons uerò copiosissimè atq; inte-
ger in templo ipso scaturit, ex qua magna uis aquarum per cloacas plumbo
consolidatas defluit. His ita dictis, non est prætermittendum quod de Hiere- B
mia Polyhistor conscripsit Alexander: Temporibus, inquit, Ioachim, Hiere-
mias prophetauit: qui missus à Deo, cum Iudæos aureo simulacro, cui nomen
erat Baal, sacrificantes reperisset, futuram eis propter hoc calamitatem præ-
dixit, unde Ioachim uiuum iussit cremari. Illum autem dixisse foueas ipsos à
rege Assyriorum captos iuxta Tigridem atque Euphraten eisdem lignis fa-
cturos. Hæc Nabuchodonosorem Babyloniorum regem audiuisse, ac à Sti-
bare Medorum rege in auxilium adducto, centum & octinginta peditum, e-
quitum centum & uiginti millia, ducẽta ac decem millia curruum. Primò Sa-
maritanas omnes urbes, Galilęam, Scythopolim, & Galatidem euertisse: de-
inde Hierosolymam & Iudæorum regem Ioachim uiuum cepisse: & aurum,
argentum, æs, cæteraq; omnia, quæ in templo fuerant arca excepta, & tabu-
lis in Babylonem asportasse. Arcam enim (inquit) Hieremias detinuit. Et rur
sus post aliqua: Nabuchodonosor, inquit, prædicta mœnia ædificare cœpit,
grauiter ægrotauit, mortuusq; est post quadragesimum tertium annum re-
gni sui, cui Enilmalurchus filius succesit. hic propter iniquitatem & lasci-
uiam à Nergliſaro sororio suo insidijs exceptus, in secundo anno regni pe-
rijt. Deinde filius eius Labesoracus mensibus nouem. quo insidijs interfecto,
communi consilio Nabonida insidiatorũ unus regnauit, qui Babyloniæ mu
ros, qui iuxta fluuium sunt, lateribus & bitumine condidit. In septimo au-
tem & decimo anno regni eius, Cyrus rex Persarum magna manu Babylo-
nios petijt. Nabonida uerò regnum suum defensurus, exercitum construxit:
& uictus pugna, in Borsippum urbem confugit, quam Cyrus Babylone ca-
pta obsedit. Sed Nabonida diu ferre obsidionem nõ potuit, seq; Cyro tradi-
dit. qui quàm humanissimè ipsum tractauit, ac in Carmaniam cum dignitate
ire iussit: ubi non multo pòst naturæ concesit. Hæc Iudaicis libris, imò uerò
nostris conuenire uidentur. Scribit enim in ipsis decimo atq; octauo anno re

gni

A gni ſui Nabuchodonoſorem templum deſtruxiſſe: quod ſecundo anno regni Cyri reſtitui cœptum, decimo anno regni Darij tandem cõditum fuit. Sed Alphœus etiam de Aſſyrijs & Nabuchodonoſore hoc modo ſcribit: Megaſthenes, inquit, uir priſcus, Nabuchodonoſorem Hercule robuſtiorem dicit fuiſſe, uniuerſamq; Libyam, cæteramq; Aſiam uſque ad Armenios domuiſſe: quem Chaldæi dicunt, cum in regnum ſuum redijſſet, furore diuinitus captũ, magna exclamaſſe uoce: Futuram, ô Babylonij, uobis ego calamitatem prænuncio, quam nec Belus ille, nec ulla uis deorum auertet. ueniet Perſa ſemiaſinus, qui uobis afferet ſeruitutem. His alijſq; huiuſmodi dictis, ſubitò euanuit. Cui filius Milma Rudocus ſucceſsit, quem Igliſares interfecit, ac loco eius regnauit. Cui Babaſo Araſcus filius ſucceſsit. Quo inſidijs interempto, Nabinidochus regnauit. hunc Cyrus, capta Babylone, Carmaniæ principem fecit. De Babylone quoq; Abydenus hæc ſcribit: Omnia, inquit, illa loca aquis contecta fuiſſe dicuntur. Belus autem regionem ſiccaſſe pethibetur, & Babyloniam condidiſſe: quæ mœnia aquarum illuuione deleta, Nabuchodonoſorus reſtituit, quæ remanent ad hæc Macedonũ tempora. Et poſt pauca, cum principatum ait Nabuchodonoſorus accepiſſet, continuò Babylonem triplici muro quindecim diebus muniuit, & fluuios Armachalem atq; Acrachanum ab Euphrate ortos obſtruxit: paludem etiam effodit uiginti paſſuum altitudinis, paraſangarumq; quadraginta: portasq; in ea fecit: quas Riuotenentes appellabant, quibus apertis, Babyloniæ campos irrigabant, rubrí que maris inundationem obſtruxit, & Teredonem urbem ad ſuſtinendos Arabum impetus condidit, & in regia penſiles hortos plantauit. Hæc ab Abydeno ſumere placuit. Quoniam legitur apud Danielem, Nabuchodonoſorem in templo ſuo ambulantem arrogantia motum dixiſſe: At non eſt iſta Babylõ magna, quã ego in potentia mea ad laudẽ gloriæ meæ in domũ regni cõſtruB xi? & adhuc iſta loquentem euerſum fuiſſe. Ad hæc omnia illa placet afferre, quæ Ioſephus in libro de Antiquitate Iudaica dixit: Sufficiũt, inquit, ad oſtendendam antiquitatem Iudaicam Syriorum ſimul, & Chaldæorum, & Phœnicum ſcripturæ, & Græcorum innumerabiles hiſtorici, maximè Theophilus, Theodotus, Manaſſes, Ariſtophanes, Hermogenes, Euemerus, Comon, ac denicq; Zopyrus, qui & omnes alij forſan complures (nec enim omnia ipſe legi) diligenter de noſtris conſcripſerunt: quorũ multi & ſi nonnullis aberrarint, communiter tamen ab omnibus antiquitati noſtræ teſtimonium perhibetur: quamuis Phalereus Demetrius, & Philon ſenior, qui carmine conſcripſit, ac Eupolemus, non longe abſunt à ueritate. quibus uenia danda eſt, quoniam magnam noſtrarũ literarũ peritiam non habuere.

Perſa ſemiaſinus.

LIBER DECIMVS.

HAec Ioſephus, & alia huiuſmodi multa, quæ breuitati cõſulentes prætermiſimus, & ad alia tranſire conſtituimus. Nam quoniam quibus rationibus gentilium fabulis contemptis, ſcripturam Hebræorum ſuſcepimus, dictum eſt: ac ipſos Græcos, & uitam, & doctrinam Hebræorum admiratos fuiſſe, autoribus ſuis demonſtratũ. Agè iam declaremus, multa quoq; ab Hebræis ſumpſiſſe. Quemadmodum, inquit, Geometriam, Arithmeticam, Muſicam, Aſtronomiam, Medicinam, ipſa denique literarum elementa, artes que cæteras à Barbaris, ut poſteà oſtendam, acceperunt: ſic de pietate in unum Deum, ac reliqua, quæ ad utilitatem animæ pertinere uidentur dogmata, non aliunde quàm à Iudæis, ut paulo pòſt patebit, habuerunt. Quòd ſi quis contendat, naturali quadam ratione ipſos ea inueniſſe, nec hoc quidem recuſabimus. Nam ſi ea, quæ à prophetis Iudæi acceperunt,

& præclariſsimi Græcorum philoſophi conſcripſerunt, diligenter ſequi uolumus, non erimus certè accuſandi. A

Quòd Græci non ſolum à Barbaris artes, ſed alter alterius inuenta dictaq; furantes, ſuo nomini attribuebant. Cap. I.

NOn autem miretur quiſpiam, ſi ab Hebræis multa eos furatos eſſe, aſſerimus, cum non modò diſciplinas atque artes à Barbaris abſtulerint, uerumetiam adhos uſque dies ambitioni ſeruientes, alter alterius inuentionem furentur: imò uerò nonnulli uniuerſa aliorum uolumina ſuis nominibus aſcripſerunt. Non ſunt mea hæc uerba, ſed eos ipſos audias, cum alter alterum furti arguat. Quod primùm oſtendere aggrediamur, ut mores eorum facilius cognoſcas. Cum enim ipſi alter ab altero furti honorem ſibi arripiat, quomodo abſtinere à noſtris poterunt? Clemens igitur noſter in ſexto, aduerſus gentes poetarum, philoſophorum, hiſtoricorum, oratorum' que furta præ oculis poſuit. Textus enim ipſos Orphei, Homeri, Heſiodi, Heraclíti, Platonis, Pythagoræ, Herodoti, Theopompi, Thucydídis, Demoſthenis, Aeſchinis, Iſocratis, aliorumq; tranſcripſit & contulit: req; ipſa oſtendit, multos nominibus ſuis aliorum edidiſſe uolumina, ueluti Eugramon Cyrenæus Muſæi de Theſprotis librum integrum ſibi attribuit: nec ſolum perutília à Barbaris dogmata furatos eſſe, uerumetiam quæ nobis per ſanctos uiros miraculoſe tradita ſunt, imitatos, fabulis implicuiſſe: percõtanturq; ab eis falſa' ne ſint quæ ſcribunt, an ueritatis aliquid contineant. Si falſa, inquit, dicent, ut mendaces contemnemus: ſi uera, cur ea quæ à Moſe ac prophetis facta eſſe dicuntur, non credunt? Similia enim multa eſſe nemo ignorat, ſicut illud quod in primis fertur, longo tempore louem nõ pluiſſe, uniuerſamq; Græciam aquarum penuria confectã, Apollinem interrogaſſe, quid ſibi eſſet faciundum: reſponſumq;, oratione ipſius Aeaci opus eſſe. Aſcendit igitur rogatus in montem Aeacus, & nudus in cœlum extenſis manibus communem patrem omnium inuocauit, orauitq; ut ab hac calamitate liberare Græciam dignaretur. quo adhuc orante, nubes excitatæ, tonitrua facta, magnaq; uis pluuiæ ſubitò erumpens, uniuerſam Græciam irrigauit. Ita orationibus Aeaci fœcundiſsimus Græcis annus tunc fuerat. Hoc inde ſumptum eſſe quis non uiderit? Et uocauit Samuel Dominum, & Dominus uoces & pluuiam in diebus meſis. Innumerabilia huiuſmodi Clemens conſcribit, quibus furacitatem Græcorum oſtendit: quem ſi legeris, quanta ſit eorum ambitio: non ignorabis. uerùm quoniam iſte noſter eſt, ab ipſis Græcorum philoſophis, ut ſolemus, latrocinia Græcorum oſtendamus. Audis ergo quid de hac ipſa re ſcripſit Porphyrius in libro de Studioſo auditu: Apud Longinum, inquit, ad honorem Platonis, ut ſingulis annis fieri ſolet, multi ſimul philoſophi cœnabamus, & poſt cœnam, ut fit, colloquebamur. Cum interim inter Cauſtrium & Maximum orta diſſenſio eſt. Maximus enim Ephorũ Theopompo anteponebat. Cauſtrius uerò furem fuiſſe, nihil à ſeipſo ſcripſiſſe oſtendebat, ac à Demacho, & Calliſthene, & Anaximene plura quàm tria millia commatum ſublata, & in cõciones tranſpoſita oſtendebat. Tunc Apollonius grãmaticus: Ignoras, inquit, Cauſtri Theopompum etiam quem tu laudas, furtis plenum eſſe. Nam in undecimo de Philippo ab Areopagitico Iſocratis, quòd nihil aut boni, aut mali aliunde, quàm à ſeipſis hominibus accidat, cæteraq; huius ad uerbum tranſcripſit. Sed non orationes ſolummodo ille furatur, uerũetiam aliorum geſta falſo alĩs tribuit. Nam cum Andro hiſtoriam diuinationum conſcripſit, dicatq; de Pythagora, quòd aquam à puteo hauſtam in Metaponto ſitiens, poſtquam bibit, in tertium diem terræ motum fore prædixerit. Hæc omnia Theopompus ad alios tranſtulit. Phęrecydem enim Syrum ita prædixiſſe aſſerit, nec in Metaponto, ſed in Syria id fuiſſe dicit. Sybaris quoq; urbis captiuitatem ad Meſenæ urbis cauſam tranſtulit. Tunc Nicagoras: Ego quoque, inquit,

Multi aliorum inuenta ſibi aſcribunt.

Comma pro ſententia capitur ſeu oratione.

inquit, cum hiſtoriam eius legerem, multa ipſum à Xenophonte accepiſſe, mutaſſeq; ad peius, cõſideraui. Xenophõ enim in quarto Pharnabazi & Agesilai collocutionem propter Apollolophanem Cyziphenum factam ita conſcripſit, ut & dignitas & mores utriuſq;, quomodo legas, cerni oculis uideantur. Hanc rem in undecimum hiſtoriæ Græcæ Theopompus traduxit. Itaq; dicit, ut muta tardaq; uideantur. Vt enim furtum celaret, ea interpoſuit, quę cunctationem quandam colloquentium oſtẽdunt, & animatam Xenophontis orationem corrumpunt. Tum Apollonius: Cur Theopompum & Ephorum uiros in dicendo tardos furti accuſamus, cum Menander quoque ſimiliter feciſſe inueniatur? Et ab Ariſtophane grammatico, qui eum ualde amabat, admonitus fuiſſe dicatur? Vnde Latinos ſex libros edidit, quos de Menãdri furtis inſcripſit, ubi omnia quæ ab alijs accepit, unum in locum contulit, ſicut Philoſtratus Alexandrinus de Sophocle fecit. Cæcilius autẽ integrã ad finem fabulam Antiphonis, quæ loniſta dicitur, à Menandro in Diſidemonem tranſcriptam oſtẽdit. Sed quoniam in hanc rem neſcio quomodo incidimus, ego quoque accuſare Hyperidem uolo multa fuiſſe à Demoſthene furatũ. uerùm quoniã eiſdem fuerunt tẽporibus, ueſtræ puto cõiecturæ relinquẽdum, quis nam ab alio furatus ſit. Ego uerò Hyperidẽ exiſtimo. ſi autem uos Demoſthenem ab illo accipiſſe contendetis, laudandum: quoniam quæ accepit, multo præſtantiora reddidit. Vituperandum autem Hyperidem duco, ſi elegantiſsimam Demoſthenis orationem ad peius conuertit. Et poſt pauca: Hellanicus etiam, inquit, quæ de moribus Barbarorum conſcripſit, ab Herodoto, & Damaſco intercepit. Quid uerò aut de Herodoto dicam, qui in ſecundo ab Hecatæo Mileſio multa tranſtulit, ueluti de Phœnice, aut de fluuiali equo, de uenatione crocodilorum: aut de Iſocrate atque Demoſthene, quorum alter in numularia oratione, alter in oratione aduerſus Onetorem, omnia quæ de quæſtionibus Iſæus in oratione de hæreditate Chironis
b dicit, eiſdem ferè uerbis tranſtulerint? Aut de Dinarcho, qui multa eiſdem uerbis tranſcripſit? Antimachus etiam poeta, multa furatus ab Homero, parumq; immutata ſcripſiſſe inuenitur: uerùm ne alios furti crimine accuſando, ipſe quaſi fur reprehendi poſsim, unde hæc habui, dicendum mihi eſſe ui deo. Lyſimachus igitur duos libros de furtis Ephori conſcripſit. Polionis etiã ad Soteridem epiſtola extat de Cteſij furtis. Liber etiam eiuſdem legitur de ſimili Herodoti crimine. Et in libro quẽ de Veſtigijs inſcripſit, furta Theopompi recitat. Tum Proſenes: Alios quidem fures deprehendiſtis. Platonem autem, cuius ſolennitatẽ tanquam herois celebrantes apud Longinum conuenimus, hoc ipſum feciſſe (uereor enim furti uocabulum dicere, cum de Platone uerba facio) non deprehendiſtis. Quid ais, inquit, Galiena? Aio, inquit, quod rebus ipſis probabo. Et fortaſsis multo plura inuenirentur, ſi eorum, qui apud Platonem philoſophati ſunt, libri omnes reperirentur. Nam cum fortè his diebus Protagoræ de ente librum legerem, aduerſus eos, qui unum ens dicunt eſſe, eadem omnino inueni ſcripta quæ apud Platonem ſeguntur. Quod ut ita eſſe cognoſcatis, ipſum audiatis: nouitate nanque rei commotus, memoriter omnia tenere ſtudui. His dictis, uerba ipſorum philoſophorum conſcribit, quibus apertiſsimè furem fuiſſe Platonem oſtendit. Sed ſatis iam dictum eſt, quod alter ab altero Græci furentur, & alter alterum ſtudioſe redarguat.

Quòd diſciplinas omnes & artes à Barbaris Græci acceperunt. Cap. II.

NOn eſt autem ab hac præparatione Euangelica alienum, breuiter oſtendere, diſciplinas omnes & artes à Barbaris Græcos habuiſſe, ne quis accuſare nos audeat, ſi ab Hebræorum ſcriptura pietatem didiciſſe prædicemus: cum qui ueri aliquid apud eos dicere uideatur, nec fabulis theologiã immiſcere, Hebræorum doctrinam planè imitari cognoſcantur. Iuniores enim

omnes ſunt, qui apud Græcos rectè aliquid philoſophati ſunt, non Hebræis A
ſolum, nec Phœnicibus atq; Aegyptijs, ſed priſcis etiam ipſis Græcis. Primus enim omniũ ex Phœnicia Cadmus Agenoris filius, myſteria & ſolennitates deorum Græciæ tradidit, ſimulacrorum conſecrationes etiam & hymnos, deinde ex Thracia Orpheus. Linus etiam & Muſæus, quos circa tempora Troiana floruiſſe aſſerunt, à quibus nihil aliud quam Aegyptiorum atq; Phœnicum falſitas paucis commutatis Græciæ commendata eſt. Quibus quidem in temporibus Pythius, Clarius, Dodonæus maximè colebantur, ſimulacraque aliorum deorum atque heroum & templa conſtituebantur. Et poſt multa ſecula philoſophiæ data ita diligenter opera eſt, ut cum nihil ueri in traditionibus maiorum philoſophantes inuenirent, præclara illa maiorum oracula cum autoribus ſuis contempſerunt, quippe ab illis nullam ſe conſequi utilitatem uidentes, aliena tanquam nudi atque pauperes ueritatis & diſciplinæ non temere ſcrutabantur, & ab alijs gentibus, quæ utilia ueraq; cenſebant, in omnibus artibus atque diſciplinis non ſine labore mutuabantur. Nempe ipſi Græci confitẽtur poſt Orphea Linum & Muſæũ antiquiſsimos, ut ipſi dicunt, theologos, multorum autores errorum ſeptem quoſdam uiros admirabiles adeò ſapientia fuiſſe, ut ſapientes uulgò appellati ſint, qui omnes temporibus Cyri Perſarum regis floruerunt. Quo quidem tempore apud Hebræos nouiſsimi omnium prophetæ fuerunt, annis poſt Troiana tempora pluribus quàm ſexcentis. A' Moſe autem non paucioribus quàm mille & quingentis. quod paulo pòſt planius faciemus. Verùm ab iſtis ſapientibus nihil aliud quàm ſententiæ quædam commodè atque breuiter dictæ, ad utilitatem humanæ uitæ compertum eſt. Magno deinde ſpacio temporis interpoſito, philoſophorum genus incœpiſſe fertur. Pythagoras enim primus omnium fuit, quem philoſophiæ quoque nomen inueniſſe conſtat. Hunc multi Samium, alij Tyrrhenum, alij Syrium, aut Tyrium fuiſſe contendunt. Ita non pla B
nè Græcus maximus, & primus philoſophorum ab omnibus dicitur. Nam Pherecydem doctorem Pythagoræ Syrium omnes fuiſſe tradunt: quamuis nõ eum ſolummodo, ſed Perſarum etiam magos, & Aegyptiorum diuinatores audiſſe Pythagoram aſſerunt, eo tempore, quo Iudæorum alij in Babylonem, alij in Aegyptum tranſmigrarunt. Audiuit autem & Brachmanas Indorum philoſophos, ſic ab alijs Aſtrologiam, ab alijs Geometriam, ab alijs Muſicam, ab alijs Arithmeticam, & aliud ab alijs habuiſſe. A' Græcis autem nihil eum habuiſſe auſus quiſpiam eſt dicere: tanta doctrinæ & bonorum artium penuria in Græcia fuit, antequam Pythagoras omnia quæ ab illis collegit ſummo ſtudio, docuit. & diuinos propterea meruit honores. à quo prima philoſohpia proceſsit, quam Italicam, quoniam ibi maximè docuit, appellare ſolent. Secunda eſt, quam Thales unus de ſeptem ſapientibus tradidit, quæ Ionica nominatur. Tertia Eleatica dicitur, cuius Xenophanes colophonius autor aſcribitur. Thalem autem multi non Græcum, ſed Phœnicem dicunt: nonnulli Mileſium fuiſſe arbitrantur. quem tradunt ab Aegyptiorum diuinationibus pleraque accepiſſe. Solonem uerò unum de ſeptem, qui leges Athenienſium conſcripſit, tempore quo Iudæi Aegyptum frequentes habitant, illò peruenìſſe, Plato in Timæo teſtatur. Quo quidem in libro doceri eum à Barbaro uidemus his uerbis: O' Solon Solon, Græci ſemper pueri eſtis. ſenex autem nullus unquam Græcorum fuit, ac ideo apud uos nulla diſciplina uetus inueniri poteſt. Plato quoque ipſe, cum Italicam philoſophiam hauſerit, in Aegyptum abijſſe traditur, nec breui tempore conuerſatus ibi fuiſſe. Vnde grato animo omnia quæ optima ſunt, à Barbaris ſe conſecutum profitetur. Dicit enim in Epimenide, cauſam fuiſſe Barbarum illum, qui primus hæc inuenit. Vetuſta enim regio, inquit, eos aluit qui primi hæc inuenerunt. Longam autem ætatem multi conſecuti ſunt propter æſtiui temporis ſerenita-

Pythagoras quãdo uixerit.

Solon quando fuerit.

A ſerenitatem, quam Aegyptus maximè atq; Syria poſsidet. Quare ab initio uſque ad hæc tẽpora innumerabilibus annis examinata uerè nobis tradita ſunt. Deinde ſubijcit: Fateri autem oportet, quicquid à Barbaris Græci acceperunt, ad meliorem illud finem perduxiſſe. Hæc Plato. Democritus autem multo prius à Barbaris ſe didiciſſe, his uerbis gloriatur: Ego uerò, inquit, multo plures quàm omnes cæteri homines, qui modò ſunt, regiones peragraui, multas urbes uidi, ſapientes uerò audiui, nec quiſquam me in demonſtratione linearum ſuperare potuit, nec ipſi quidem, qui Harpedonaptæ apud Aegyptios appellantur. Octoginta enim annos longè à patria diſciplinarũ amore abfui. Babylonem enim etiam iſte & Perſas & Aegyptum, ut diſceret, petijt. Quid de Heraclito, ac de alijs Græcis dicam, per quos omnes illuminatam doctrinis Græciam conſtat? Nam ante ſecula eorum uatibus & oraculis dæmonum inhiabat, nec aliquid ſolidæ diſciplinæ ueſtigium continebat. Mirabilia uerò Apollinis illa reſponſa nihil penitus hominibus contulerunt, ſed errantes huc atque illuc magno ſudore aliena ſibi homines congeſſerunt. Geometriam enim ab Aegyptijs, Aſtrologiam à Chaldæis, & alia ab alijs acceperunt. Sed nihil unquam tantũ mutuati ſunt, quanti hoc eſt, quod ab Hebræis habuerunt. unius enim Dei cognitionem inde receperunt, & multitudinem dæmonum ſuorum ſpreuerunt. Cur ergo nos incuſant, ſi Hebræorum ſcripturam Barbaram, ut ipſi dixerint, Græcæ philoſophiæ antepoſuimus? quoniam omnia bona à Barbaris ipſi furati ſunt, nec quicquam utilitatis à diis ſuis habuerunt? Quos iure multi apud eos contempſerunt, ut impij dici quàm dæmonia uenerari maluerint. Cur igitur nos accuſant, aut non magis laudant atque admirantur, qui falſitate contempta, eam theologiam ſecuti ſumus, quæ ſola uera eſt ab omni falſitate remota. Nam neque in impietatem incidimus, ut multi Græcorum ſapientes, nullum Deum colentes, neque
B rurſus, ut mirabiles philoſophi, ſummum Deum cognoſcentes, multorum falſitatem deorum ueritati permiſcuimus. Sed de his aliâs. Nunc autem non philoſophicas ſolum doctrinas, ſed omnia inuenta hominum humanæ uitæ utilia à Barbaris Græcos accepiſſe comprobemus. Primus igitur qui literarum elementa Græcis tradidit, Cadmus ex Phœnicia erat, unde Phœnicia literararum elementa priſci poetæ dixerunt. Multi Syros literas primos comperiſſe aſſerunt. Syrij autem etiam Hebræi ſunt. Nam Iudæa in Syria ſemper à ſcriptoribus habita eſt, & Phœniciam etiam apud priſcos appellari conſtat. Temporibus autem noſtris Palæſtinem Syriæ appellant. Argumento autem illud maximo eſt, ab Hebræis repertas eſſe literas, ipſarum literarum apud Græcos appellatio. Singula enim apud Hebræos elementa appellatione ſignificatiua uocantur: quod apud Græcos nullo modo fieri poteſt. Vnde non eſſe ab illis inuenta, ſed ab alijs accepta declaratur. Omnes autem literæ apud Hebræos uigintiduæ ſunt, quarum prima Aleph dicitur, quod latinè diſciplina dici poteſt. Secunda Beth, quod domus ſignificat. Tertia Gimel, quod uocis plenitudinem ſignificat. Quarta Daleth, quod librorum dici poteſt. Quinta He, quod uocabulum iſta ſignificat. quæ omnes uoces talem ſenſum efficiunt, Diſciplina domus plenitudo librorũ hæc. Sextum elementum apud eos Vau dicit: quę uox latinè in ipſa dici poteſt. Deinde Zain, quod uocabulum ſignificat uiuit. Octauum Heth, quod ſignificat uiuens. totum hoc ſimul, In ipſa uiuit uiuens. Nonum Teth dicitur, id eſt bonum. Decimum Ioth, & interpretatur principium. Simul hæc duo bonum principium ſignificant. Vndecimum Caph, latinè tamen. Duodecimum Lamed, quod diſce. & poſtea Samech, quod interpretatur auxilium. totum hoc ſimul ſignificat, Tamen diſce auxilium. Deinde ſequitur elementum quod Mem appellant, quod interpretari poteſt ex ipſis. deinde Nun, id eſt, ſempiternum auxilium. his accedit Ain, quod latinè fontem, aut oculum ſignificat. de-

Græci nomina literarum ab Hebræis habent.

inde Phe, quod os dici poteſt. deinde Sade, quæ uox iuſtitia interpretari poteſt. Simul ſenſus eſt, Fons aut oculus, & os iuſtitiæ. Elementū deinde accedit Coph, id eſt uocatio. deinde Res, quod caput ſignificat. deinde Sin, quod dentes dicere poſſumus. poſtremò Thau, quod ſigna dici poteſt. Omnium igitur ſenſus elemẽtorum hic eſt, Diſciplina domus, plenitudo librorum, hęc in ipſa uiuit uiuens, bonum principium: tamen diſce ex ipſis ſempiternum auxilium, fons aut oculus, atq; os iuſtitiæ, uocatio capitis, & dentium ſigna. Hæc eſt elementorum Hebraicorum latinè dicta ſententia, quæ diſciplinæ literarum ſummopere cõuenit, quod apud alias gentes inueniri nequit. Vnde fateri neceſſe eſt, non ab alijs quàm ab Hebræis literas eſſe inuentas: Græcos uerò ab Hebraicis accepiſſe, ipſa literarũ appellatio ſignificat. Hebręi enim Aleph, Greci Alpha dicũt: illi Beth, Græci Vita: Gãma Greci, Gimel illi: deinde Daleth illi, Delta iſti: & alteri Zain, alteri Zeta. cętera quoq; ſimiliter. Vnde patet, ab Hebręis literas inuentas ad alios & ad Greços tandem peruenisſe. Hęc de literis dicta ſufficiant. Clemens quoque cum in ſimilem inciderit materiam, Aegyptios oſtendit medicinam inueniſſe, & Aeſculapium amplificaſſe. Atlantem autem ex Libya primùm nauim conſtruxiſſe, ac nauigaſſe Aſtrologiam primos Chaldæos, Aegyptios deinde edidiſſe. Phryges auium uolatus primos obſeruaſſe, & Tuſcos aruſpicium comperiſſe, Telmiſſinos ſomniorum interpretationem, Tyrrhenos tubam, Phryges fiſtulam: ex Phrygia enim erat Olympus & Marſyas, qui fiſtulam inuenerunt. Lucernæ uſum Aegyptios, qui annum in duodecim partes primi diſtinxerunt, primi'que lege non conuenire mulieribus in templis prohibuerunt, nec intrare in templa quenquam à muliere niſi lotum ſanxere. Geometriam etiam ipſum inueniſſe, Selmenthẽ uerò & Damnamenæũ Iudæos in Cypro primos ferrũ inuenisſe: ferri autem tincturam aut temperiem, qua robur accipit, Delam Iudæum comperiſſe. quamuis Heſiodus Delam ex Scythia fuiſſe aſſerat. Falcem Thraces comperiſſe, ut primò peltis equeſtres uſos, quam Illyrij primò inuenerunt. Cadmum auri metalla primùm in monte Pangeo excogitaſſe. Quadriremem à Carchedonijs primùm factam fuiſſe, cuius architectus Voſporus fuit. Medeam primùm tincturam capillorum excogitaſſe. Pannones, qui Noricum habitant, quos Noropes appellant, æris uſum inueniſſe. Olympum ex Myſia, Lydiam harmoniam, Dichordum Aſſyrios. Sambucam inſtrumentũ etiam id muſicum eſt, Trogloditas. Marſyam Phrygem trichordum, diatonum'que harmoniam, & myxophrygiam, atque myxolydiã. Thamyrinthraca, harmoniã Doricam, Sidonios triremẽ, Siculos phormingẽ, nõ ualde à cithara differentem. Hæc Clemens noſter, cætera q; huius à Cydippo Mantineo, Ariſtodemo, Antiphane, ac Ariſtotele collegiſſe ait. operę autem precium eſt, à Ioſepho etiam Iudæo nonnulla tranſcribere. Is enim uir cum de Antiquitate Iudaica ſcribat, multo iuniores fuiſſe Greços oſtendit, ac à Barbaris omnia collegiſſe, diuerſa'que inter ſe ac uaria conſcripſiſſe. Verba igitur eius hæc ſunt: Non poſſum, inquit, non admirari eos, qui putant de uetuſtiſsimis rebus, ſolis eſſe Græcis credendum, nobis autem cæteris'que hominibus nullam eſſe fidem adhibendam. Nam ſi ab ipſis rebus ueritatem diſcere uoluerimus, quæ à Græcis facta inuenta'que, ſiue urbes conditas dixeris, ſiue artes excogitatas, ſiue legum ſanctiones, heri aut nudiuſtertius, ſi cum noſtris conferas, incœpiſſe putabis. Scribendæ uerò hiſtoriæ curam omnium poſtremam ipſis fuiſſe conſtat. Vnde ipſi quoque Chaldæos, Phœnices, & Aegyptios (non enim libet modò nos quoque iſtis connumerare) apertè fatentur, uetuſtiſsimam firmam'que priſcarum rerum traditionem tenere. Regiones enim habitant, quæ minimas continentis regiones patiuntur. multaq; opera, ac magno ſtudio ſemper incubuerunt, omnia præclara facinora publicis ſcripturis ab eloquentiſsimis uiris poſteritati com-

Artiũ & inſtrumentorum inuentores.

A commendari. Græciam uerò non ignoramus sæpius deuastatam, rerum gestarum memoriam amisisse. Ita nouo genere uiuendi sæpius instituto, à se originem rerum incœpisse putarunt. Literas autem posteriores penè omnibus acceperunt: à Cadmo enim didicisse gloriantur. Nec tamem, aut ex templis, aut loco publico scripturam se habuisse dicere audent, quæ id significet. Vnde magna quæstio est, utrum Troiani belli temporibus literis uterentur. Et paulo pòst: Cadmus uerò Milesius, & Argiuus Acusilaus, qui primi apud Græcos historiam scribere aggressi fuerunt, non multo ante Xerxis tempora fuisse perhibentur. Præterea Pherecydes Syrius, Pythagoras, & Thales, qui de cœlestibus atq; diuinis rebus primi Græci pauca scripserunt, ab Aegyptijs & Chaldæis cuncta didicerunt, quos omnes una uoce Græci uetustissimos omnium prædicant. Quomodo igitur supremæ arrogantiæ non est, sibi solis antiquitatis memoriam attribuere? Aut quis ab ipsis scriptoribus non facilè percipiet, nihil certum, sed omnia coniecturis Græcos scripsisse? Pugnant enim inter se omnes, & alter alterius falsitatem redarguit. non est opus ut eos moneam, qui melius me sciunt, quòd Hellanicus, contra quem Acusilaus de genealogijs ediderit: nec ut enumerem in quot, quantis'que Hesiodum reprehẽdit: nec dicam quomodo Ephorus Hellanicum, Timæus Ephorum, Timæum posteriores, Herodotum omnes reprehendunt. Non est necesse de singulis atque minoribus dicere, cum de Persarum in Græciam impetu, & de pręclaris facinoribus tunc gestis, inter se uehemẽter scriptores discrepent: cum etiam Thucydidem, qui accuratissimè suorum temporum conscripsisse historiam creditur, quasi mendacem nonnulli accusent. Huius discrepantiæ quamuis multæ possint esse causæ, duę tamẽ mihi præcipuę uidentur. Quarũ prima & maxima est, quia nullam curam, ut publicè præclara facinora scriberentur, Græci populi habuerunt: ac ideo magna in scriptoribus mentiendi licentia fuit. Nam ipsi etiã Athenienses, quos & indigenas putant, & dili
B gentiores fuisse constat, primas omnium publicæ scripturæ leges Draconis de cæde, qui paulo ante Pisistratum fuit, commendatas fuisse asserunt. Non oportet de Arcadibus dicere, qui quamuis uetustissimos se omnium prædicent, ultimi tamen omnium literas didicerunt. Quare cum nihil extaret publicè, quo & ignari docerẽtur, & mendaces redarguerentur, partim ignorantia, partim affectione factum est, ut magna inter scriptores discrepantia inueniatur. Altera causa est, quia non ueritatis amore, quamuis ita profiteantur, sed eloquentiæ suæ ostentatione, quoniam ueteres scriptores superaturos se facile credebant, scribendi laborem sumebant. Ita nonnulli fabulas, nonnulli ciuitatum, aut regum laudes, aut uituperationes, nonnulli ueterum scriptorum, ut ipsi eloquentiores uiderentur, emendationem cõscripserunt. Vnde fit, cum historiam scribere profiteantur, non id, sed huius oppositum faciant. Veritatis enim historiæ signum illud est, ut de eisdem rebus eadem omnes conscribant. Illi uerò sic se ueraces usum iri putarunt, si unusquisque aliter quàm cęteri conscripsisset. Hæc Iosephus. Sed non erit ab re, quasi apicem Diodori testimonium afferre. Is igitur in primo his uerbis utitur: Dicendum modò de his est, qui priscis temporibus prudentia doctrina'que clari ad Aegyptum usque profecti sunt. Sacerdotes enim Aegyptiorum in sacris libris scriptum inueniunt Orphea, Musæum, Melampoda, Dædalum, Homerum poetam, Lycurgum Spartiatem, Solonem Athenienſem, Platonem philosophum, Pythagoram Samium, Eudoxum mathematicum, Democritum Abderitam, Enopidem Chium Aegyptum petijsse: quorum omnium uestigia, aliorum imagines, aliorum nomina, locis aut instrumentis indita extant: asserunt'que uniuersa illos, quibus apud Græcos claruerunt, ab Aegyptijs accepisse. Orphea enim mysteria Dionysij, & errores Cereris sic conscripsisse, ut mysteria Osiridos, & errores Isidos se habent, nominibus solummodo immu

tatis. Supplicia uerò impiorum apud inferos & amœnos piorum campos ad A
imitationem eum feciſſe earum rerum, quæ in ſepulchris ab Aegyptijs geruntur. Quam rem Orpheus primus apud Græcos tranſtulit, & Homerus amplificat. Melampodem autem aiunt ea, quæ de Saturno & de Titanum pugna dicuntur, ac de alijs deorum calamitatibus, ab Aegypto in Græciam traduxiſſe. Dædalum autem affirmāt uolutiones Labyrinthi fuiſſe imitatum, qui uſq; ad hæc tempora in Aegypto permanet à Mendote, uel ſicut quidā dicūt à rege Maro multis annis ante Minoē conſtructus. cuius rei ſignum eſt ſtatuarum numerus, quas Dædalus apud Græcos confinxit. neq; enim plures, neque pauciores ſunt, quàm apud Aegyptios ſint. Ita uerò eſſe, inde maximè patêre aiunt, quòd in Memphide Propylæa Vulcani à Dædalo architecto facta oſtendūt. Quo quidē opere adeò amirabilis ingenij uiſus, ut lignea eum ſtatua donauerint, quæ in eodem Vulcani templo conſpicitur. Adeò enim ſuperauit Aegyptios, à quib. didicit, ut propter multa, quæ adinuenit, honores diuinos apud eos conſecutus ſit. Templum enim Dædali ad hęc uſque tempora in inſula quadam iuxta Memphim ſummopere colitur. Argumenta quoq; nonnulla ſolent afferre, quibus fuiſſe in Aegypto Homerum planè oſtendunt, ac maximè, quia Helenam ſcripſit potionem Telemacho apud Menelaum hoſpitanti præbuiſſe: qua factum eſt, ut calamitatum ſuarum obliuiſceretur. Quam quidem potionem ab Aegyptijs dicit poeta Helenam à Polymneſta quadam Thonis uxore didiciſſe. Nam uſque ad noſtra tempora ſolæ Dioſpoliticæ mulieres, iram atque mœſtitiam potionibus ſedare ſciunt. Dioſpolis autem Thebæ ſunt. Venerem quoque auream Homerus appellat, quo nomine uulgo ab Aegyptijs nominatur. & lucus Veneris aureæ apud eos adhuc inuenitur. Lycurgum ſimiliter, Platonem atque Solonem, multa in libris atque legibus ſuis conſcripſiſſe patet, quæ ante illorum tempora Aegyptij habuerunt. Pythagoram quoque Geometriam & Arith- B
meticam ab eis didiciſſe, & animæ in cætera animalium migrationem à dogmatibus Aegyptiorum ſumpſiſſe. Democritum uerò putant quinquennio in Aegypto conuerſatum, multa inde didiciſſe. Enopidem quoque ab Aegyptijs Aſtrologis, & alia complura, & obliquationem Zodiaci percepiſſe. Eudoxum etiam ab Aegypto in Græciam multas aſtrologię rationes tranſtuliſſe. Teraculem ſimiliter atque Theodorum Rheti filios, qui ſimulacrum Apollonis Pythij fabricati ſunt, quí que fingendo apud priſcos omnes excelluerunt, multis annis in Aegypto uerſatos contendunt. Hæc à Diodoro ſumpta ſufficiant. Si ergo ab omnibus barbaris quicunque clari apud Græcos fuerunt, non pauca, neque minima acceperunt, nec idcirco quiſpiam eos accuſauit: cur nos accuſant, qui uera pietate commoti, ſcripturam Hebræorum complectimur?

Dædali ſummum ingenium.

Migratio animarum unde primo irrepſerit.

De antiquitate Moſi, ac prophetarum. Cap. III.

VErùm ne fortè, quoniam cognitionem unius Dei Hebræos ſolummodo uerè habuiſſe diximus, ac ab eis cæteros, ſi quid hac de re præter Hebræos uerè ſenſerunt, accepiſſe contendimus, ne quis unquam aliter actum putet, ac à Græcis Iudæos hoc habuiſſe dogma contendant: declarandum eſt, quibus temporibus Moſes & prophetæ fuerunt. Plurimi ergo (perutilis namque res eſt) de antiquitate Moſi & prophetarum ſcripſerunt, à quibus nonnulla tranſcribam: quamuis ipſe noua uia ratione que uſus: hoc modo rem diſponere ſtatui. Nemo inficias ibit, imperatoris Romanorum Auguſti temporibus Saluatoris noſtri natiuitatem fuiſſe, doctrinamq; quintodecimo Tiberij Cæſaris anno Euāgelicam incœpiſſe. Si quis ergò ab hoc Tiberij anno ad ſuperiora ſcandens, diligenter uſque ad Darium Perſarum regem, & reſtitutionem templi perueniat, quingentos quadragintaocto annos inter Tiberium & ſecundum Darij annum interfuiſſe comperiet. Secundus enim

Iudæi uerò aſſerunt templum ſecundum ſtetiſſe annis 430.

A dus enim Darij annus, sexagesimæquintę Olympiadis primus fuit. Tiberij autem quintusdecimus ducentesimæquintæ, ac primę Olympiadis quartus inuenitur. Ita centum ac triginta septem Olympiades interfuisse, manifestè uidentur. qui numerus quaternario auctus (quadriennium enim Olympiadi attribuitur) quingentos quadragintaocto annos efficit. In secundo autem anno Darij septuagesimus Hierosolymorum, & templi destructionis fuit, ut Iudæorum historia ostendit. Quòd si à secundo Darij anno ad primam Olympiadem percurras, Olympiades quidem sexagintaquatuor, annos ducentos quinquaginta sex interfuisse comperies. Quos quidem annos, si ab ultimo desolationis anno, ac restaurationis principio ascendendo auferas, ad quinquagesimum annum Oziæ Iudæorũ regis, quo tempore Isaias & Osee prophetarunt, omnino peruenies. Ita prima Olympias Esaiæ temporibus fuisse inuenitur. Inde autem à prima Olympiade usq; ad captiuitatem Troiæ, ut Græcorum ipsorum historiæ significant, quadringẽti ac quinquaginta anni colligun tur, quem annorum numerum à quinquagesimo Ozię anno similiter auferendo, ad tertium annum Labdonis Iudęorum iudicis peruenies. Ita Troianę urbis destructio septem annis antequã Samson Hebræos iudicasset, fuisse ostenditur: quem corporis robore inuictum fuisse, ut Herculem, Gręci scribunt, Hebræi testantur. Inde à captiuitate Troiana, si quadringentos ascendendo annos auferas, ad Mosem & terrigenam Cecropem deuenies. Omnia uerò, quæ apud Græcos mirabilia narrantur, post Cecropem fuisse constat. Nam Deucalionis diluuiũ, Phaethõtis incẽdiũ, natiuitas Erichthonij, Proserpinę raptus, Cereris mysteria, Eleusiniorum constitutio, Triptolemi satio, Europę raptus à Ioue, Apollinis partus, Cadmi ad Thebas aduentus, & ad hęc iuniores illi Dionysus, & Minos, Aesculapius, Perseus, Dioscuri, Hercules, post Cecropem omnes fuerunt. Quare omnibus his multo uetustior Moses fuisse confirma-

Hic uidetur esse Abdon, de quo Iud. 3.

II tur. A Mose uerò usq; ad primum annũ uitę Abraham quingentos ac quinque annos comperio: quos si à Cecropis regno ad superiora auferas, ad Assyrium Ninũ tandẽ peruenies, quẽ aiũt primũ toti Asię, India solum excepta, regnasse: à cuius nomine ciuitas Ninus appellata est, quã Iudęi Niniuen dicunt. Eo tempore Zoroastres magus apud Bactrios regnabat. Nino aũt uxor Semiramis successit. Nini ergo atq; Semiramidos Zoroastrisq; tẽporibus Abraham fuisse cõstat. Nam hęc omnia nobis certis rationib. eo in libro demõstrata sunt, quẽ de Temporib. inscripsimus. Vtar aũt impręsentiarũ Porphyrij de uetustate Mosi testimonio, illius uidelicet, qui Hebræorũ atq; Christianorum inimicissimus odij cumulo, ipsum quoq; atq; Mosen prophetas improbis petere uerbis ausus est. Sic em̃ inimicorũ testimonio uetustas Mosis magis comprobabitur. In quarto ergo eorũ, quos aduersus nos libros euomit, his uerbis utitur: Narrat autem Iudæorum historiam uerissimè, quoniam & locorum & uirorum nomina similiter atq; ipse posuit Sachoniatho Berutius, qui earum rerum omnium monumẽta ab Hierobalto, Dei Leui sacerdote, asserit habuisse. Quam quidem historiam Abelbalo Berutiorum regi inscripsit, quorum uirorum tempora, multo ante Troiana tempora fuisse comperiuntur. Is Sachoniatho Phœnicum lingua partim à singularum urbium annalibus, partim à libris sacris, qui templis dedicari solebant, collegit ingenio, quem non multo post Mosem Semiramidos temporibus fuisse scriptum est. Hæc Porphyrius. Si ergo Semiramidos temporibus Sachoniatho fuit, ea uerò multo ante Troianam calamitatẽ fuisse perhibetur, erit Sachoniatho quoque Troianis temporibus multo uetustior. Sachoniathonẽ uerò ab alijs collegisse historiam, ipse Porphyrius testatur, quos & ipsos iuniores Mose fuisse concedendũ est. Sed ponamus etiã eisdem temporibus Mosi Sachoniathonẽ fuisse, quoniã tamen Moses Semiramidos tẽporibus huius philosophi testimonio cõperit, quando nos Abraham fuisse contendimus, antiquior est Moses secundũ Por-

Quando Abraham fuerit.

phyrium, quàm ipſi opinantur. Fuit autem Semiramis octingẽtis annis ante A
Troiana tempora. Quare Moſes quoque ſimiliter. Primus uerò apud Argiuos Inachus regnauit, quando nec ciuitas, nec nomen Athenienſium erat. Primus autem Argiuorum rex quinti Aſſyriorum regis temporibus fuit centum quinquaginta annis poſt Moſem atq; Semiramidẽ, in quibus nihil apud Græcos illuſtrè factum inuenitur. Quadringentis autem annis & quinquaginta ferè poſt Semiramidem primus apud Athenienſes Cecrops indigena,
† Troipha ſecundum alios. ut ipſi dicunt, regnauit. † Triopa ſeptimo poſt Inachum regnante apud Argiuos, & pòſt, Inachi autem tempore Ogygium dicitur diluuium fuiſſe. Et Apis apud Aegyptios primus deus appellatus eſt: & Inachi filia, quam Iſidem Aegyptij nominarunt. Prometheus quoque & Atlas illis temporibus fuerunt. A Cecrope autem uſque ad Troianorũ calamitatem paulo pauciores quàm quadringenti anni colliguntur: in quibus diluuium Deucalionis, & incendium Phaethontis fuiſſe, non ignoramus. Cecrops autem primus Deum Iouem appellaſſe fertur, & aram inſtituiſſe primus, & ſimulacrum Palladis erexiſſe. Poſt Cecropem autem dij Græcorum omnes nati fuiſſe uidentur. Ita ad Troiana tempora à temporibus Moſi plures quàm octingenti anni Porphyrij teſtimonio fuiſſe comperiuntur. Homerum uerò atque Heſiodum multo iuniores Troia fuiſſe, manifeſtum eſt. Pythagoram uerò & Democritum in quinquageſima Olympiade ſeptingentis ferè annis poſt Troiam fuiſſe conſtat. Quare huius philoſophi autoritate mille quingentisque annis ante Græcorum philoſophos Moſes fuit. Verùm quoniam multi præclari apud nos uiri, atque doctiſsimi Iudæorum antiquitatem certis uerisq; argumentis probarunt, quorum alij à Græcis, alij à Chaldæis atque Aegyptijs, nonnulli etiam à Phœnicibus atque Hebræis propoſitum ſuum approbarunt: imò uerò cuncta ſimul conferentes, mirabili ratione ac uia, ſingularum gentium præclara facinora, quæ in eiſdem temporibus geſta ſunt, collegerunt: eorum nonnullas uoces uerbaque tranſcribam, ne laborum ſuorum fructu autores priuentur. Vtar autem teſtimonio multorum, ut ex omnibus Hebræorũ uetuſtas indubitata habeatur. Africanus igitur in tertio Animalium, his uerbis utitur: Vſque ad Olympiadas nihil exploratum in hiſtoria Græcorum inuenitur, ſed omnia confuſis conſcripta temporibus ſunt. Poſt Olympiadas uerò quoniam quadriennio diligentiſsimè omnia notabantur, nulla penitus confuſio temporum fit. Quare præclara fabuloſaque facinora, quæ ante primam Olympiadem fuerunt, ſummatim colligam. Quæ uerò pòſt geſta ſunt, ita cum Hebraicis, Perſicisque hiſtorijs conferam, ut ea quæ in eodem tempore fuerint, apertè ſignificem. Hebræorum igitur in Babylonẽ migratio, à Nabuchodonoſore facta, ſeptuaginta durauit annos. Cyrus regnauit Olympiade quinquageſimaquinta, ut à Diodori, Thalicoſtoris, Polybij, Phlegethontisq; hiſtorijs patet, quo anno Ieſus filius Ioſedech primam particularemque deductionem populi fecit, ut apud Eſdram Iudæum conſcriptum eſt. Verùm iſta, ut dixi, propter Olympiadon certitudinem eodem modo ab omnibus conſcripta ſunt, cum nullam omnino confuſionem patiantur. Ab Ogyge autem indigena, cuius temporibus primum & maximum diluuium in Attica fuit, & Phoroneus Argiuus regnabat, uſque ad primam Olympiadem anni fuere mille atque uiginti. Ita enim omnes aſſerunt, qui Athenienſiũ annales cõſcripſerũt. Hellanicus dico atq; Philochorus, Caſtor etiã & Thalus in hoc cõueniunt, qui Syricã hiſtoriã diligenter tractarũt. Diodorus quoque, qui orbis hiſtoriam in bibliothecas cõtulit, alijq; permulti. Et poſt pauca: Dicimus ergo Ogygem, à quo primum diluuium nominatum Ogygium eſt, temporibus Moſi fuiſſe. quod hoc pacto probamus: Ab Ogyge, ut diximus, mille uigintiq; anni uſque ad primam Olympiadem fuerunt: à qua uſque ad quinquageſimam quintam Olympiadem, id eſt, uſq; ad B

primum

A primum annum Cyri Perſarum regis, & Iudaici populi reductionem anni fuerunt ducenti & ſeptem. Quare ab Ogyge ad Cyrum mille ducenti triginta ſeptem fuerunt: quos ſi auferes, aſcendendo ad annum illum peruenies, quo ab Aegypto Moſes populum eduxit. Fuit ergo Moſes Ogygij temporibus, à quo Eleuſis condita eſt. Atticos igitur annos ab iſta ſumamus. Et poſt pauca: Poſt Ogygem uerò propter uaſtationē diluuij centū nonaginta nouem annis uſq; ad Cecropem Attica ſine rege & penè deſerta fuiſſe perhibetur. Actæum enim, quem poſt Ogygem fuiſſe nonnulli fingunt, cæteroſque uſque ad Cecropem nuda ſolummodo eſſe nomina, Philochorus ſcribit, & poſt aliqua computatione annorum à Iudaica ſcriptura diligentius facta. A Moſe igitur, inquit, uſque ad Cyrum mille ducenti triginta ſeptem anni colliguntur. Quod ab Ogyge ad Cyrum etiā ſecundū Græcorū hiſtoricos colligi demonſtrauimus. Sed Græcorum etiam nonnulli hoc ipſum teſtantur. Polemon enim in primo Græcarū hiſtoriarū: Temporibus, inquit, Apidos Phoronei filij magna pars Aegyptij exercitus ab Aegypto expulſa, in Palæſtina Syriæ non longè ab Arabia habitarunt. Apion etiam Poſidonij filius, grammaticorum omnium diligentiſsimus hiſtoriæ perſcrutator in quarto Hiſtoriarum, & in libro Aduerſus Iudæos, Inacho, inquit, regnante apud Argiuos, & Amaſi apud Aegyptios, Iudæi duce Moſe ab Aegyptijs defecerunt. Herodotus quoque Amaſidos & defectionis huius in ſecundo mentionem facit. Iudæorum etiam quodāmodo meminit, cum Syrios dicat, qui Palæſtinam inhabitant, circumcidi ſolere. Ptolemæus præterea Mendeſius, qui Aegyptiorum hiſtoriam ab initio conſcripſit, his ita conuenit, cæteriq; omnes, ut minima quædam annorum differentia eſſe uideatur. Ita notabilia geſta mirabiliaq; Græcorum, ſiue uera, ſiue ficta, poſt Moſem fuiſſe comperiuntur. Viſum eſt autem mihi à tempore regni Attici, res Græcorum Hebraicis
B conferre. Primo igitur Ogygis anno, à quo uſque ad primam Olympiadē mille ac uiginti fuiſſe oſtendimus, exitus Iudæorum ab Aegypto factus eſt, & in Attica Ogygium illud diluuium: neque id iniuria. Cum enim ira Dei grandine ac tempeſtatibus percuterentur Aegyptij, non poterant aliquæ partes etiam orbis non commoueri, Attica præcipuè: quia coloni Aegyptiorum, ut multi alij, & Theopompus in Tricarano affirmat, Athenienſes fuerunt. Poſt quatuor autem & nonaginta annos, Prometheus fuiſſe à nonnullis dicitur: quem finxiſſe homines fabulantur atque formaſſe, quoniam ſapientia eloquentiaq; ſua à beſtiarū uita in ciuilem transformauit. Hæc Africanus. Tatianus uerò qui ſe ipſum in Aſſyria regione natum dicit, uir lingua Græca doctiſsimus, Græcis omnib. Moſem antiquitati anteponēs, De Homero, inquit Steſimbrotus, Thaſius Callimachus, Colophonius, Reginus, Theagenes, qui fuit Cambyſę temporibus, & Herodotus Halicarnaſſeus, aliiq; cōplures ſcripſerunt. Sed quoniā aliter alij tradiderunt, quibus fuerit temporibus, affirmare nō poſſumus. Crates enim ante reductionem Herculidarū octuaginta poſt Troiana tēpora annos floruiſſe contendit. Eratoſthenes poſt centū annos, Ariſtarchus quando Ionica colonia deducebaī centū & quadraginta annos poſt deſtructionē Troianam, Philochorus Archippi Athenienſiū principis tempore centum & octuaginta annis poſt captiuitatē Troianam, Apollodorus ducentis & quadraginta poſt Troiana tempora, nonnulli in prima Olympiade quadringētis annis poſt Ilij euerſionē, alij Archilochi æqualē fuiſſe cōtendunt, qui fuit Olympiade uigeſimatertia, tēporibus Gygę regis Lydorū. Sed hæc relinquantur. Nam quando ita cōfuſē de temporibus ſcribitur, uniuerſa hiſtoria titubat. Sed ponamus Homerū ipſius Agamēnonis temporibus fuiſſe. Moſes enim non modò multo ante hęc tempora, uerūetiam ante Dardanum fuit. Vtar autem teſtimonio Chaldęorū, Phœnicum, et Aegyptiorum. Beroſus enim uir Babylonius ſacerdos, multo antiquiorē Troiano bello

Diuerſitas hiſtoricorum admittenda.

Moſem

A edidit, teſtem adducit, quòd Amaſis, qui Auarin Aegyptiorum urbem euertit, & Inachus Argiuorum rex eiſdem temporibus fuerunt. Quo quidem Amaſide regnãte ab Aegypto, Moſe duce, Iudæos profugiſſe confirmat. Res autem Argolicas, quę ab Inacho cœperũt, Dionyſius Halicarnaſſeus in libro de Temporibus omnium Greçarum rerum uetuſtiſsimas fuiſſe oſtendit. Ab Inacho autem ad Troiana tẽpora uiginti generationes connumerantur, anni ad minus quadringenti. Aſſyriorum autem regnum antiquius cæteris omnibus fuiſſe conſtat, cuius quadringentiſimo atque ſecundo anno, trigeſimo ſcilicet atq; ſecundo Beluchi octaui Moſe ducẽte, populus ab Aegypto exiuit, Inacho Argiuis & Amaſide in Aegypto regnante. Poſt Inachum Phoroneus Argis regnauit, quando Ogygium fuit diluuium, & Egialeus in Sicyone regnauit, à quo Sycionũ regnum incepit. Tunc etiam Cretus primus, qui in Creta regnauit. Acuſilaus uerò Phoroneũ omnium hominum primum ait fuiſſe, unde Phoronides poeta mortalium patrem appellat. Sed ab Inacho ad Agamemnonem uiginti generationes fuerunt. Decimo autem & octauo anno Agamemnonij regni Troia euertitur, Demophoõte Theſei filio Athenienſibus regnante. Fuit autẽ Theſeus imitator Herculis generatione una ante bellum Troianum. Ita Moſes ante Dionyſij in deos translationẽ ſexcẽtos & quatuor annos fuiſſe inuenitur. Perſeo enim regnante trigeſimo iam atq; ſecũdo anno, ut Apollodorus in libro de Tẽporibus ſcribit, Dionyſius hominẽ exuit: à quo ad Herculem & Iaſonem, aliosq; Græcorum heroas, qui in Argo fuerunt, ſexaginta tres anni colliguntur: quibus cum etiam Aeſculapius, atque Dioſcuri, ut Rhodius Apollonius in Argonautis teſtatur, fuerunt. A regno autem Herculis in Argis uſque ad translationẽ ſuam, & Aeſculapij in deos, triginta & octo anni fuerunt, ut Apollodorus ſcribit. Hinc aũt ad Caſtoris & Pollucis aſſumptionem anni quinquagintatres, quando etiam Troia e-
B uerſa fuit. Verùm quoniam ut Heſiodus cæteriq; poetæ dicũt, Semele Cadmi filia Dionyſiũ peperit, Cadmus aũt Lynceo regnãte, Thebas petijt, & literas Græcis tradidit: patet etiã teſtimonio poetarũ, qua ętate Dionyſius fuit. Leo uerò, qui de Aegyptiorũ dijs conſcripſit, Iſidẽ Cererem eſſe affirmat, quę Lynceo regnante fuit undecima generatione poſt Moſem. Apis uerò Argiuorũ rex, ut Ariſtippus in primo Arcadię hiſtoriæ ſcribit, Memphin in Aegypto cõdidit, quem Ariſteus Argiuus Serapidem appellatum aſſerit. hunc ab Aegyptijs diuinos honores conſecutum, non ignoramus. Nymphodorus autẽ Amphipolitanus in tertio de Aſiaticis legibus, Apim taurum mortuum in Soro græcè, quod latinè arcam dicere poſſumus poſitum, Soroapim ac inde Serapim appellatum fuiſſe contendit. Fuit autẽ Apis tertius ab Inacho. Latona uerò Titij temporibus fuit, quem Tantalo æqualem fuiſſe omnes teſtantur. Zetus uerò atq; Amphiõ muſicę inuentores Cadmi temporibus fuere. Nam & ſi Phœmonoe oracula cecinisſe Acriſio dicatur, tamẽ poſt Phœmonoẽ uigintiſeptẽ annis Orpheus, Muſęus, & Linus Herculis magiſtri floruerũt. Homerus aũt ac Heſiodus multo iuniores bello Troiano extitere. Lycurgus uerò & Solon legum apud Greços conditores, & ſeptẽ ſapientes, Pherecydes etiam Syrius & Pythagoras circiter primę Olympiadis tempora, ut diximus, fuerũt. Non ergo ſolum poetis ac ſapientibus, uerumetiam dijs Greçorũ multo uetuſtior Moſes inuenitur. Verùm, quoniã nõ Greçi ſolũmodo, ſed Iudæi quoq; de hac diligenter ſcripſerunt, non erit ab re ab ipſis etiã aliquid ſumere. Vtar autem hoc loco Flauij Ioſephi teſtimonio: Incipiã, inquit, primò ab Aegyptiorum autoritate. Verùm quoniã uoces illorum ponere impoſsibile eſt, Manethi Aegyptij, qui Græcè ſcripſit, quiq; à ſacris Aegyptiorum literis, ut dicit, tranſtulit, uerba tranſcribam. Hic igitur in libro ſecũdo hæc de Iudęis ſcribit: Tutimeis tẽporibus, inquit, ab orientali parte ignoti homines in Aegyptũ irruperunt, facileq; ipſam, ac ſine bello ceperũt, quam gentem Hycuſſos appel-

Hyc significat regẽ aut captiuum.

lant, quod significat reges: hyc enim lingua sacra rex dicitur. Vsos autem pastor appellatur: hos nonnulli Arabes fuisse opinati sunt, quãuis multi Hycsos nõ reges, ut diximus, sed captiuos pastores significare asserunt. Hyc enim cum aspiratione Aegyptiorum lingua captiui dicuntur. quod mihi uerisimilius uideretur. Isti tenuerunt Aegyptum quingentis atque undecim annis. Deinde cum pellerentur, locum occuparunt, cui nomen Auaris: quo undiq; munito, Aegyptiorum impetum euitabant. Themososis autem cum obsidendo non posset eos capere, conuenit cum eis, ut liberè cum suis, quò uellent, abirent. qui non pauciores ducentis quadragintaq; millibus uirorum nõ in Syriam, quam nunc Assyriã, quorum uires erant amplissimæ, tenebant: sed in eam profecti regionem, quæ nunc Iudæa uocatur, Hierosolymam condiderunt. Hæc Manethus, qui secundum Aegyptias literas & historiam, duo nobis non parua testatus est. Primum quòd aliunde nostri maiores in Aegyptum migrarunt. Deinde quòd ab Aegypto mille ferè annis ante Troiana tempora abierunt. Hæc Iosephus ab Aegyptiorum historia. Phœnicum autem testimonio etiam usus ostendit centum quadraginta tribus annis antè à Salomone templum fuisse cõditum, quàm à Tyriis Carthago cõderetur. Sed quid opus est pluribus uti testibus, cũ una uoce ab omnibus multo ante Troiana tempora Moses fuisse prędicetur. Sed de illis etiam aliquid dicamus, qui post Mosem fuerunt. Post eum igitur Iosue Iudæorum annis, ut nonnulli aiũt, triginta, principatum tenuit. deinde, ut asserit scriptura, annis octo alienigenæ dominati sunt: postea Gothoniel annis quinquaginta. deinde Eglum rex Moab annis decem & octo: post quem Aod annis octuaginta: rursus alienigenæ annis uiginti: post quos Debora & Barach annis quadraginta, Madianitæ septem, Gedeon quadraginta, Abimelech tribus, Thola uigintitribus, Iaher uigintinouem, Amanitæ decẽ & octo, Iephthę sex, Esbon septem, Ealo decem, abedon octo, alienigenæ quadraginta, Samson uiginti, Eli sacerdos quadraginta, quibus temporibus Troia euersa est. Samuel deinde populum iudicauit, post quem Saul regnauit annis quadraginta. Dauid similiter quadraginta, Salomon etiam quadraginta, Roboam decem & septem, Abia tribus, Assa duodecim, Iosaphat uigintiquinque, Ioram octo, Ochozias anno uno, Gotolia annis septem, Ioas quadraginta, Amasias uigintinouem, Ozias quinquagintaduobus. Tunc prophetarũt Amos, Ionas, Esaias. deinde regnauit Iolathan annis decem & septem, Achar similiter sexdecim. Huius temporibus Olympiades cœperunt, primusq; Olympico stadio uictor Argiuus Corylus fuerat declaratus. Achar autẽ succesit Ezechias annis uigintinouem, tunc Roma condita fuit. Deinde Manasses annis quinquagintaquinque, Amon duobus, Iosias trigintaunum, quãdo prophetarunt Hieremias, Baruch, Olda, aliiq; nonnulli. Deinde Ioachar tribus mensibus, Ioachim annis undecim, ac demum Ezechias annis duodecim. Vrbe deinde ab Assyriis euersa, temploq; cremato, in Babylonẽ populus abducitur, ubi Daniel & Iezechiel prophetarunt. & post annos septuaginta Cyrus Persarum rex regnauit, qui Iudæos libertate donauit. & tunc Iesus Iosedech filius, & Zorobabel Salathielis in patria deducti, fundamẽta iecerunt, Aggęo, Zacharia, & Malachia prophetantibus. post quos non fuit amplius apud Iudæos propheta. Cyri autem temporibus, septem Græcorum sapientes, quibus nullus philosophus antiquior traditur, floruerunt: quorum Thales Milesius apud Gręcos primus appellatus est Physicus: quem audiuit Anaximander, ipse quoque Milesius: & Anaximandrum Anaximenes Milesius: & hunc Anaxagoras Clazomenius: quem audiuerunt Pericles, Archelaus, & Euripides. de quibus Pericles opibus & potentia inter Athenienses excelluit. Euripides autem poeticæ arti se tradidit, & Scenicus à nonnullis philosophus appellatus est. Archelaus autem primùm apud Lampsacum Anaxagoræ scholam susceptt, Deinde Athe-

Iudices Hebræorum post Mosen.

Septem Græcorũ primi sapientes.

A

B

nas

A nas profectus, & multos alios, & Socratem auditores habuit. Anaxagoræ uerò temporibus, Xenophanes & Pythagoras fuerũt. Pythagoræ succeſſit Theano uxor, ac Telauges, & Menaxarchus filij. Telaugem uerò Empedocles audiuit, quando etiã Heraclitus cognomine Scotinus, id eſt Latinè tenebroſus, florebat. Xenophani uerò Parmenides ſucceſſit, Parmenidi Meliſſus, Meliſſo Zenon Eleata: quem aiunt, cum tyrannidẽ deponere conaretur, linguã dum à tyranno, ut conſcios diceret, torqueretur, dentibus abſciſſam in faciem eius ſpuiſſe. Hunc audiuit Leucippus, Leucippum Democritus, Democritum Protagoras temporibus Socratis. Omnes igitur philoſophi Græcorum poſt Cyrum Perſarum regem fuiſſe comperiuntur. Cyrus autem ſeptuaginta annis poſt Iudæorum captiuitatem, id eſt, poſt Moſem mille ac centum ferè annis fuiſſe perhibetur: ita neceſſe eſt, ut fatearis philoſophiã Græcorum, ac maximè Platonicam, multo poſteriorem Moſe fuiſſe. Plato enim cum Socratem primò, deinde Pythagoricos audiuerit, omnes qui ante ipſum fuerant, in philoſophia, tum eloquentia, tum prudẽtia ſuperauit. Floruit autem Plato circa finem regni Perſarum paulo ante Alexandrum Macedonem quadringentis annis, uel paulum plus ante Auguſtum Cæſarem.

LIBER VNDECIMVS.

QVare cum nõnulla ita dixiſſe Platonẽ oſtenderimus, ut apud Hebræorum ſcriptores inueniuntur, collatione temporũ certior eris, non Hebræos à Græcis, ſed Græcos ab Hebræis accepiſſe. Quod aliud principium facientes, iam aggrediemur, oſtendemusq; ſapientes Græcorũ Iudaicam fuiſſe imitatos doctrinã, ut nullus nos accuſare iure poſſit, ſi quos ipſi non rectè
B intelligentes, imitati ſunt, eos nos Saluatoris noſtri doctrina & gratia rectius iam intelligentes, & admiramur, & ſequimur. Hoc enim facto, nihil magni à Græcis compertum præter eloquentiam comprobabitur. Omnia uerò à Iudæis atq; Barbaris furatos commodius dixiſſe, nullus admirabitur, qui & eloquentes & fures fuiſſe non ignoret. Quod in ſuperioribus non autoritate noſtra, ſed ſuo ipſorum teſtimonio confirmauimus. Non autem in omnibus, ſed in principalibus: neque omnes (longum enim id eſſet) ſed principem omnium Platonem id feciſſe confirmabimus. facilè namque unuſquiſque poſtea per ſeipſum conſiderare poterit, ſi à Platone cæteri ferè omnes Græcorum philoſophi acceperunt; & Plato ab Hebræis fundamẽta omnis bonæ philoſophiæ, à Iudæis Græcos accepiſſe. Verùm, quoniam apud ipſum nonnulla obſcuriora ſunt, expoſitorum eius teſtimonia etiam nõ recuſabo. Illud uerò ante omnia dictum ſit, nonnulla Platonem non conuertiſſe, ſed peruertiſſe: quod non accuſandi illius, ſed excuſationis noſtrę cauſa dicimus, ut non iniuria cæteris contemptis, Iudaicam amplecti ſcripturam uideamur. *Plato quædam in ſacris literis peruertit.*

De tripartita philoſophiæ diuiſione ſecundum Platonem. Cap. I.

OMnem philoſophiã Plato in tres partes, Phyſicam, Ethicam, Logicam partitus eſt. Phyſicam deinde in ſenſibilium doctrinam, & in corporalium ſpeculationem ſuppartitur: quam diuiſionem etiam apud Iudæos multo ante Platonẽ factam eſſe inuenies. Sed primò quæ Platoni placuerũt, ab Attico præclaro Platonico ſumam ex eo libro quem aduerſus eos conſcripſit, qui Ariſtotelicam habentes ſcientiam, Platonicam profiteri non audent. Cum igitur tripartitò, inquit, uera perfectaq; philoſophia diuidat, in moralem ſcilicet, & naturalem, & logicam: cumq; prima pars & ſingulos hominũ probos conſtituat, & domos integras ad rectam gubernationẽ reducat, ac populos denique diuerſis regendi modis conſtruat: ſecunda ad diuinarũ rerum cognitionẽ perducat: ipſarum dico, quæ primę ſunt cauſarum altiſſimarũ, et aliorum omniũ,

quæ inde duce natura emanant: cumq; ad harum duarum partium inuentio- A
nem atque cognitionem tertia pars accedat, manifestum omnibus est, Plato-
nem primùm maximè omnes has philosophiæ partes usque ad ætatem suam,
sicut membra Penthei dissectas atque confusas in unum corpus, atque animal
integrum reduxisse. Thales enim Anaximenes, atque Anaxagoras de natura-
libus solum rebus cõsiderarunt. Pittacus uerò, Periander, Solon, Lycurgus, cæ
teriq; istis similes, de gubernandis hominum cœtibus solummodo conscripse-
runt. Zeno autem & omnis Eleatica disciplina logicæ solummodo studuerũt.
Plato deinde post hos omnes natus, ut natura præstans, & uerè diuinitus mis-
sus, nullam partem philosophię imperfectã reliquit, sed omnes diligenter com
plexus, nec in necessariis defuit, nec ad inutilia delapsus est. Verùm quoniam
singulas philosophiæ has partes, Physicam, scilicet, Ethicam, atq; Logicam Pla
tonem diximus perfeciſſe, agè nunc ita esse, ut diximus, cõprobemus. Hæc At-
ticus. Quibus attestat Aristoteles peripateticus in septimo eorum libro, quos
de Philosophia edidit, his uerbis: Plato propriè atque perfectè præ cæteris om-
nibus philosophatus est: nam Thalem secuti, naturales solummodo fuerũt. Py
thagorici uerò cuncta celabant: Xenophanes, quiq; ab eo profecti sunt, ita con
tentiosas mouerunt rationes, ut confusionem potius quàm auxilium philoso-
phantibus attulerint: Socrates, ut Plato scripsit, & prouerbio dicitur, ignem i-
gni addebat. Cum enim natura ingeniosissimus esset, & de omni re dubitare
peritus, morales & ciuiles cõsiderationes induxit, & de Iudæis primùm dicere
aggressus est. Omnes autem alij partes philosophiæ tractarunt: quidam medi-
cinam, nonnulli mathematicas disciplinas, alij musicam & poëticam: compluresautem orationis uim admirati sunt, quorum alij se rhetores, alij dialecticos
profitebantur. Socratis uerò successores uarij atque contrarij sibijpsis fuerunt:
alij enim humilitatem, & turbationũ sedationem laudabant: alij uoluptatẽ se- B
cuti sunt: ac nõnulli quidem omnium scientiam sibi arrogabant: nõnulli nihil
se scire profitebantur: & alij uel cum infimis conuersabantur: alij econtra diffi-
ciles & soli secum uiuebant. Plato autem primus et rectè intellexit, atq; diuisit:
dixitq; primum esse de natura uniuersi negocium, alterum de hominibus, ter-
tium de oratione: putauitq; nõ posse nos res humanas perspicere, nisi prius di-
uinas intellexerimus. Nam quemadmodũ medici, cum membra quædam cor
poris curare uelint, ad totum prius se corpus conuertunt: sic qui uelit res hu-
manas perspicere, naturam uniuersorũ prius considerare debet (pars enim u-
niuersi homo est) Bonum etiam duplex esse dicebat: alterum nostri, alterũ uni
uersi. Principalius autem esse bonũ uniuersi: ab illo enim hoc profluere, quam
rationẽ Aristoxenes musicus ab Indis emanasse contendit. Indum enim quen
dam ait Athenas perijsse, Socratiq; colloquentẽ ab eo quęsiuisse, quomodo, et
quid faciendo philosophus esset. Cumq; Socrates respondisset, Si quomodo
uiuendum sit homini cõsideres: risisse Indum, atq; dixisse, neminem posse re-
ctè humanas res intelligere, qui diuinas ignoret. Vniuersam igitur philosophi
am Plato in physicam, ciuilem, & logicam partitus est. Hæc Aristoteles.

Sectæ philoso-phantium.

De morali Hebræorum philosophia. Cap. II.

HAnc tripartitam partitionem si diligenter attenderis, multo ante Plato-
nem Hebræos perspexisse non ignorabis. In primis enim moralem par-
tem summo studio, req; magis quàm uerbis, amplexos fuisse Iudæos constat.
Finem enim bonorum beatæq; terminum uitę pietatem erga Deum arbitran
tur: quem quidem finem præceptis Dei conseruandis, non uoluptate corpo-
rum secundum Epicurum consequi putabant: neque tripartita secundum A-
ristotelem bona, corporis scilicet, animę, & exteriora æquali lance pensabant:
nec ignorantiam omnium rerum, quam nõnulli honestiore uocabulo retinen
tiam appellarunt, multi fecerunt: nec denique in ipsa animi uirtute finem
posuerunt. Quid enim ipsa sine diuina gratia, & absque pietate ad quietam ui-
tam conser-

A tam conferre poteſt, propter quam à ſpe, quam in Deo habebant, quaſi à fine dependẽtes, Deo gratos ſolummodo beatos opinati ſunt. Quia profectò cum omnium bonorum largitor Deus, uitæ fons, & uirtutis origo ſit, ſolus ad beatam uitam eis ſufficit, qui uera pietate ad ipſum tendunt. Vnde ſapientiſſimus ille Moſes, qui primus omnium hominum uetuſtiſſimorum uitas Hebræorũ conſcripſit, ciuilem atque actiuum uiuendi modum narratione hiſtorica docuit. Quam quidem doctrinam ab uniuerſalioribus ita inſtituit, ut Deum cauſam autoremq; omniũ, quaſi fundamentum iniecerit, & mundi atq; hominis ortum præ oculis poſuerit. Deinde ab uniuerſalioribus ad particularia deſcendens, et priſcorũ uirorum uitam ad imitationẽ uirtutis ac pietatis eorum lectorem hortatur. Præterea cum legum etiam autor ſumma cum pietate fuerit, certè patet quàm magnum ſtudium ad corrigendum hominum mores habuerit. Longum eſſet, ſi prophetarum quoque, qui poſt Moſem fuerunt, uel exhortationes ad uirtutem, uel dehortationes à uitijs recenſere uellemus. Quid autem ſi ſapientiſſimi Salomonis Ethicam uellem modò doctrinam traducere? Nam inter alia librum quoque edidit, quem Parabolarum ſeu Prouerbiorum propter ſententiarum breuitatem appellauit. Sed moralem quidem diſciplinam, uel an tequam prima elementa literarum Græci cognoſcerent, ſic abſolutè perfectéq; re potius, quàm uerbis, Iudæi retinebant.

De rationali Iudæorum philoſophia. Cap. III.

RAtionalem uerò partem non ut Græci cauillationibus & ficta oratione diſcebant, ſed ipſius ueritatis recta perceptione, quam quidem ueritatem diuinitus illuminati adinuenerunt. Hac rationali doctrina ab ineunte ætate ſacrarum rerum & utiliſſimarum narratione hiſtoriarum, cantuum odorumque exercitio, compoſitione ænigmatum quoque, & ſpeculationis allegoricæ diſerta eleganti que oratione ſuos erudiebant. Erant enim legum ſacra-
B rum ac ænigmatum apud eos expoſitores, quos ſecundarios ſolebant nuncupare. Vnde ſapiens quoque Salomon in Parabolarum initio, quaſi cauſam libri hanc eſſe dixit: Vt ſcirent ſapientiam & diſciplinam, intelligerentq; uerba prudentiæ, ac ſuſciperent eruditionem doctrinæ, iuſtitiam, & iudicium, & æquitatem: ut detur paruulis aſtutia, & adoleſcentibus intellectus. Audiens ſapiens, ſapientior erit: & intelligens, gubernacula poſſidebit. Animaduertet parabolam, & obſcura uerba, dicta ſapientiæ, tum etiam ænigmata eorum. Ita negociũ logicæ accommodatiſſimè ad ſapientiã, linguamq; ſuam in omnibus prophetarum libris, ſi libros diligenter legeris, profectò inuenies. Quod ſi quis linguæ ſuæ peritiam habebit, eloquẽtiſſimos certè multos eorum oratores fuiſſe putabit. Sunt enim etiam apud eos artificioſiſſima carmina, ut Moſi cantus ille magnus, & centeſimus decimus octauus pſalmus Dauid heroico metro, quod hexametrum dicitur, componuntur. Sunt alia quoq; trimetra, & tetrametra: ſed quæ ad dictionem pertinent elegantiſſimè, grauiſſimè, iucundiſſimeq; compoſita ſunt. Quæ uerò ad ſenſum nulli hominum ſcriptura comparanda. Dei enim ipſiusq; ueritatis uerba per eos prolata ſunt, quibus pia doctrina, rerum cognitio, & ſalutaria dogmata continentur. Argumentum autem exquiſitæ illorum doctrinæ ab impoſitione nominũ capi poteſt: cuius rei Plato Hebræis teſtimonium præbuit. Nam cum Moſes primus multo antequam philoſophiæ nomen Græci cognoſcerent, innumerabilia de impoſitione nominum dixerit: unde aut natura duce, aut Dei iudicio nomina eſſe impoſita oſtendit. Plato quoq; non impoſitione nuda, ſed natura duce commodè rebus impoſita eſſe nomina docet: idq; Barbarorum autoritate confirmaſſe uidetur, Hebræos meo quidem iudicio ſignificans. Non enim apud alios facilè talem obſeruationẽ inueneris. Sic igitur in Cratilo ſcribit: Non eſt illud nomẽ quod aliqui (quoniã ita uelint) rei cuipiam indiderint. Sed rerum quędam conditio

Plato Hebræos Barbaros uocat.

natura duce apud Græcos & Barbaros nominibus promittitur. Et progressus aliquantulum, Ergo ita dignum est, inquit, legis quoque latorem rationalis partis ac nominum impositionis scientiam habere. Lignarij certè fabri officium est, clauum commodè, ut gubernator iubet, fabricari: aliter enim clauus inutilis erit. Legislator autem nomen ita est inquam. Non ergo uile quidem est ô Hermogenes recta nominis impositio, sed doctissimorum atq; præstantissimorum uirorum. Tum Cratilus, Rectè ais, inquit, duce natura nomina rebus accommodata putans. nec quemuis hoc facere posse, sed illum solummodo, qui ad naturam rei respiciens, potest ad eam nomina accommodare. Et post multa: Intelligo, inquit, plurima Græcos à Barbaris sumpsisse: quę si quis, quasi Græca lingua essent deducta, interpretari uelit, nunquam rebus poterit adaptare. Hæc Plato. A

De commodissima nominum apud Hebræos impositione. Caput IIII.

NVnc autem considera, quomodo quæ ipse uerbo docuit, multo antè Moses ueluti sapientissimus ac eloquentissimus re ipsa præstitit. Et formauit, inquit, Deus de humo omnes feras agri, & omnia uolatilia cœli, & adduxit ipsa ad Adam ut uideret quid uocaret ea. Omne enim quod uocauit Adam animæ uiuentis, ipsum est nomen eius. Cum enim dicat, Ipsum est nomen eius, nihil aliud certè uult dicere, nisi conuenienter ad naturam rei nomen inditum fuisse. Quod enim uocatum est, inquit, hoc est in ipsa natura: Nam & nomen ipsum Adam terrigenam, aut terrenum potest significare. Adam enim apud Hebræos humus dicitur, quamuis per translationem rubram corpoream'que naturam significet: ita terrigenam atque terrenum, aut corporalem hominem hac appellatione signauit. Sed hominem Enos quoque appellant: quo uocabulo non terrenam, sed rationalem naturam significant. Propriè autem si uerbum de uerbo Latinè exprimas, obliuiscentem Enos de notare uidet, qualis certè natura rationalis corpori alligata efficit. Quod enim uerè incorporeũ, diuinum, rationaleq; est, non solum transacta recordatur, sed futurorum propter sublimitatem speculationis habet cognitionem. Quod autem carni coniunctum est, quodq; magno corporis pondere premitur, ignorantia obliuione'que inuolutum rectè Iudæorum sermo Enos, id est obliuiscentem appellauit. Ita enim iacet apud quendam prophetam: Quid est Enos, quòd memor es eius? aut filius Adam, quòd uisitas eum? quasi dicat, quid est iste homo? iste dicam obliuiscens, quòd tu, qui es Deus, memor es eius, quamuis obliuiscens sit, aut filius Adam, id est terreni hominis. Ita carnalis homo, Adam nomine: rationalis uerò, Enos appellatione significatur: Sic Hebræorum sermo exquisitissimè nomina deducit. Plato autem hominẽ, hoc est Anthropon Græcè, à uerbo ἀνατρέχειν, id est uidere, atque recogitare dici opinatur: ut sit Anthropos, qui recogitat quæ uidit. Rursum Hebræi uirum heis uocant: quod quidem uocabulum ab hes, quod ignem significat, deducitur, ut natura uirilis ignea & calida uerbo exprimatur. Fœmina uerò quoniam à uiro sumpta, hessa; Rursus Moses Hebraica lingua cœlum firmamentum appellauit: primùm enim post incorporalem intellectualemq; substantiam, firmum sensibile'que corpus est. Nomen autem Dei propriè ineffabile dicũt esse: nec ipsa mente hominis cõprehensibile. Quod uerò nos Deum dicimus, Elohi uocant: apud eos robur & potentiam significat: ut sit nomen Dei, quasi omnipotens. Plato uerò deos, id est Græcè θεοὺς, à θεῖν, quod est currere dici opinatur: stellas enim quæ semper mouentur, deos appellabant. Clarorum quoque hominum appellationes non frustra esse positas, Plato contendit. Ita Hectora ab ἔχειν, quòd solus Troiam sustinebat: Agamemnona, quia ualde μένειν, hoc est, perseueranter, constanter'que in rebus permansit, B

Psalmo octauo.

A manſit, appellatos contendit: Oreſtem, quia montanus atque ſylueſter: immanis enim moribus fuit, cætera'que ſimiliter accommodare conatur. Nemo autem ita uiolenta Moſaica dicere audebit, ſi didicerit, Cain apud Hebræos inuidiam dici (arſit enim certè ille inuidia fratris) Abel Latinè luctum dicere poſſumus. nam quia primus omnium parentibus luctum intulit, hòc nomine ab eis diuina quadam prouidentia fuit appellatus. Quid de Abraham dicam, quí cum cœleſtium corporum ſcientia maximè præſtaret, Abraham, id eſt, Latinè pater ſuperiorum corporum uocabatur: cum Deus ab his, quæ uidentur ad inuiſibilia protrahens, Non uocaberis, inquit, Abram, ſed Abraham erit nomen tuum, quia multarum te gentium patrem poſui. Sed longius modò eſſet, extra'que propoſitum, diligentius hæc percenſere. Platonis autem teſtimonium non negligamus aſſerentis nonnulla nominum diuina quadam poſita uirtute eſſe. Magno, inquit, ſtudio in ponendis nominibus uigilandum eſt, quamuis nonnulla eorum diuiniore quadam, quàm hominum uirtute indita eſſe uideantur. Verùm quod ipſe paucis uerbis dixit, id Hebræorum ſcriptura, ac primus omnium Moſes ipſius Abraham, Iſaac, & Iſrael nominibus re ipſa diuinitus factitatum edocuit. Riſus enim Iſaac interpretatur, ineffabilis ſcilicet gaudij, quod prijs daturum ſe Deus pollicitus eſt, ſymbolum gerens. Huius quidem filius Iacob Iſraël à Deo appellatus eſt, ab actiua uita ad contemplatiuam uidelicet translatus. Supplantator enim Iacob interpretatur, quaſi uirtutis certamina peragens, atque percurrens. Iſrael uerò uidens Deum dicitur, qualis certè contemplatiui hominis mens atque intellectus eſt. Non eſt opus longiorem eſſe omnia percurrentem. Cuncta enim apud eos nomina ad unguem rebus accommodata ſunt, uſque ad ipſa prima literarum elementa: quorum quidem nomina quid Græcè uelint, nec ipſe Plato adinuenire unquam poterit, cum Iudæorum etiam pueri, ſi fortè inter-
B rogarentur quid Alpha, quod ipſi Aleph dicunt, ſignificat, confeſtim diſciplinam reſpondebunt. Beta uerò, quod ipſi Betha uocant, domum: ut ſenſus ſit, domus diſciplina: ac ſi quis diceret, diſciplina atque doctrina quædam œconomiæ ac diſpenſationis. In cæteris quoque omnibus hoc ipſum inuenies: ut in ſuperioribus latius dictum eſt. Quatuor quoque uocales ad unum collatæ, ineffabile atque arcanum Dei nomen illis uocabulis contineri uulgò apud eos fertur. quod Græcorum etiam aliquis ab Hebræis ſcilicet doctus, his carminibus ſignificauit:

Nominis tetragrammaton literæ uocales.

Inuictum magnumq; Deum nil molis habentem
Corporeæ, cunctorum hominum, rerumq; parentem
Dulciſona extollunt ſeptem me carmina uocum,
Ex ſeptemq; meum conſtat uocalibus ipſum
Compoſitum, miro ſignorum fœdere nomen.
Aſt æterna chelys, ego ſum, quæ montibus acta
Cœlorum dulci reſono modulamine cantus.

Quid plura? ipſum quoque gentis nomen à nomine Heber deductum eſt, quod tranſitum & tranſeuntem lingua eorum ſignificat. Ita ipſa gentis appellatione à terrenis ad cœleſtia tranſire, & à uiſibilibus iſtis ad inuiſibilia, cognitionem'que creatoris migrare admonentur: unde priſcos illos, qui creatori Deo uera inhærebant pietate, Hebræos appellarunt. Quid oportet plura congerentem immorari, cum apud eos exquiſitiſſimè accommodatiſſime'que rebus nomina impoſita ſint? Qua ex re maximè ſummam rationalis partis doctrinam habuiſſe demonſtratur, cum etiam ſecundum Platonem, non cuiuſuis, ſed ſapientis ſummé'que dialectici uiri ſit, rerum naturæ aptè nomen accommodare. Sequitur nunc, ut quomodo in phyſicis ſentiebant Hebræi, oſtendamus.

De Physica parte secundum Hebræos.

Caput V.

HAec igitur pars etiam apud eos intellectualium, incorporaliumque rerum contemplationem, & sensibilium physiologiam diuisa rectè à prophetis non coniectura, nec mortalium aliquo, sed sancti spiritus gratia docente habebatur. Mirum enim in modum, cum opus sit nonnulla physica in libris suis scripsisse, ipsos uidemus, hinc multa illis futura prædicta, multa de uniuersi constitutione, multa de animalium natura, multa de plantis naturaliter expressa. Moses autem in uestiendo pontifice, lapidibus, quorum scilicet uirtutes optimè perceperat, non absque causa utitur. Salomon etiam summus physiologus fuisse à scriptura perhibetur. Locutus est enim Salomon, inquit, tria millia parabolas: fuerunt'que odæ ipsius quinque millia: locutus'que est de lignis à Cedro quæ est in Libano usque ad hysopum, quæ à muris progreditur: & locutus est de pecoribus, & uolatilibus cœli, & serpentibus, & piscibus: & confluebant uniuersi audire sapientiam Salomonis. Hac ratione commotus, qui librum Sapientiæ personæ suæ inscripsit: Ipse enim mihi dedit horum quæ sunt, scientiam, ait, ueram: ut sciam dispositionem orbis terrarum, uirtutem elementorum, initium, finem, & medietatem temporum, ipsorumque temporum permutationes atque uicissitudines, stellarum cursus, anni uolutiones, naturas animalium, & iras bestiarum, uim uentorum, & cogitationes hominum, differentias plantarum, & uirtutes radicum, & quæcunque sunt abscondita, inuisibilia cognoui. omniū enim artifex Sapientia docuit me. Idem rursus fluentem corporum substantiam ostendens in Ecclesiaste ait: Vanitas uanitatum, & omnia uanitas. Quid habet amplius homo de uniuerso labore suo, quo laborat sub sole? Et subjicit: Quid est quod fuit? ipsum quod futurum est. Quid est quod factum est? ipsum quod faciendum est. Nihil nouum sub sole: cæteros quoque si diligenter percurras, non B expertes naturalis doctrinę comperies, nec de plantis omniumque animantium natura solummodo, uerumetiam de cœlo, ac stellis magnam peritiam habuerunt. Non enim paruam in libris eorum inuentionem de Vrsa & Pleiade, de Orione atque Arcturo, quem Græci Booten appellant, fieri uidemus. Ad hæc de origine mundi, de omni mutatione, alterationeque rerum, de animæ substantia, de rationalium omnium natura, de uisibili atque inuisibili creatura, de uniuersali prouidentia, ac præcipuè prima rerum omnium causa, de cæterisque omnibus, quæ sola mentis inspectione comprehenduntur, ita tractarunt, ut si Græci uoluissent, ac potuissent, tanquam iuniores uetustissimam eorum doctrinam in omnibus sequi, nulla profectò in re fundamentis eorum iactis erassent. Sed physiologiam duplicem esse, ut diximus, non ignorantes, eam quidem partem, quæ de sensibilibus est, non omnino efferendam arbitrabantur, præter necessarias quasdam eius partes, utputa non casu factum esse uniuersum, nec temerè circunferri: sed Deo autore, uirtute'que illius ineffabili gubernari.

De intellectuali Hebræorum physiologia.

Caput VI.

DE intellectualibus autem quia sunt, & quæ sunt, quo ordine, qua uirtute, quo discrimine dissiparentur, quantum scire oporteat ad bene uiuendum, pieque sentiendum per sacratissimam scripturam omnibus qui audire uolunt, traditum est. Profundum autem atque occultum rerum istarum sensum in arcanis reliquerunt, ut ij uidelicet quærant, qui hæc perspicere atque discere digni sunt. Plato autem in intellectualibus etiam atque in incorporalibus, siue ab illis didicerit, quando in Aegypto fuit, ubi multi Hebræorum Persis regnantibus iterum à patria expulsi, exulabant, siue à seipso intellexerit, siue à Deo talem cognitionem habuerit, Mosem Hebræorumque poëtas secutus uidetur, Deus

A tur. Deus enim, inquit, ipſis manifeſtauit, cuius inuiſibilia creatione mundi creaturis intellecta conſpiciuntur, æternaq; ipſius uirtus atque diuinitas, ut excuſari non poſſint. Quod ita eſſe, uerbis ipſius Platonis probatur: nam cum ex perſona Dei Moſes ſcripſerit, Ego ſum qui ſum: ſic dices filijs Iſrael: Qui eſt, miſit me ad uos. Quibus uerbis apertè ſoli Deo eſſe attribuit. Cumque ut diximus, Salomon futurum eſſe quod fuit, & faciendum quod factum eſt: nec nouum aliquid eſſe ſub ſole, unde dupliciter ens partiri uidetur. Nam aliud immortale, incorruptibile, ſtabileq; natura, intellectuale, incorporaleq;: aliud in fluxu & mutatione ſemper eſſe determinat: & ut breuiter colligam, cum ad unum cuncta Iudæi principium referant, unumq; eſſe abſque ortu, quod uerè atq; propriè appellant ens, corporalium omnium atque incorporalium cauſam: uide quomodo non ſolum ſenſum, uerumetiam uerba ipſa Plato expreſſit. Quid eſt, inquit, quod ſemper eſt, ortum non habens? & quid quod ſemper fit, eſt autem nunquam? Illud certè mente ac ratione percipitur, eodem ſemper ens modo: hoc uerò irrationali ſenſu comprehenditur, & ortum occidit, uereque & ſtabiliter nunquam ens eſt, ita quòd à Moſe breuiter dicitur, percunctationibus latius explicauit. Sibi enim ipſi reſpondet, dicens mente ac ratione comprehendi. Illud uerò Salomonis, quod fuit ſcilicet, quodq; futurum eſt per ortum & occaſum expreſſe, quibus ſubijcit. Hæc enim omnia, erat ſcilicet, ac erit, temporis partes ſunt, quæ non rectè ad æternam ſubſtantiã tranſferimus, cui eſt ſolummodo uerè accommodatur. Erat autem & erit, fluentibus ſolum uerè adaptatur. Nam quod ſemper eodem ſe habet modo cum incorruptibile ſit atque immobile, nec ſeneſcit tempore, nec fuiſſe aut fore uerè dicitur, nec aliquid eorum quæ ſenſibilibus accommodantur, recte illi adaptatur. Species enim iſtæ ſub tempore ſunt, quòd æternitatem circulari ac ordinato motu imitari uidentur. Verum, ne quis malè me forſan Platonis uerba intel

B ligere ſuſpicetur, à præclaro Pythagoreorũ Numenio huius rei probationem aſſumam, qui ſic in ſecũdo uolumine de bono ſcriptum reliquit: Age igitur, inquit, quantum poſſumus proximè ad ipſum ens accedamus, dicamusq; ipſum ens nec unquam non fuiſſe, nec unquam futurum, ſed eſſe in determinato præſenti tempore ſolum. Quod quidam præſens ſic intellectum, æternitatem appellamus. Præteritum enim tempus præterijt iam, & non eſt: futurum uerò nondum eſt, ſed uenturum uidetur. Quare ſi præteritum atque futurum ipſi enti accommodabit̃, impoſſibile quoddam euenit, idem eſſe uidelicet, & non eſſe. Tranſijt enim quod fuit, & nondum peruenit quod futurũ eſt. Ipſum autem ens eſt: erit ergo, & non erit. Ipſum autem ens uerè eſt, nec localiter unquã mouebitur: nec enim ſurſum, aut deorſum, nec antè, aut retro, nec ad dexterã, aut ſiniſtram, nec circa medium mouebitur. Satis ergo ipſi conuenit, quoniam eodem modo ſemper ſe habet. Et poſt pauca: Dicam, nec me quiſpiam deridear, incorporeæ rei nomen ſcire contendentem. Eſt enim nomen eius eſſentia, & ens: nec enim factum eſt, neque corrumpetur, nec motum ullum ſuſcipit. Simplex præterea eſt atq; incommutabile, in una eademq; ſimpliciſſima idæa conſtitutum: nec uoluntate ſua, nec alia cogi poteſt, ut ab identitate ſua recedat. Plato quoque in Cratilo ait, ſimilitudine rerum nomina eſſe imponenda. Sit ergo nomen intellectualis incorporeæ æternæque ſubſtantiæ ipſum ens. Hæc maioris cuiuſdam inuenta fuiſſe puto, potentioriſq; uiri quàm Plato fuit, utputa Pythagoræ. Plato quoque dicit: Quid eſt quod ſemper eſt, & ortum non habet? & quid quod ſemper fit, eſt autem nunquam? Illud certè mente ac ratione percipitur, hoc irrationali ſenſu & æſtimatione comprehenditur, factumque tranſijt, & uerè ſtabiliterque nunquam ens eſt. Percunctatus igitur, quid ſit ipſum ens, abſque origine ipſum eſſe, reſpondit: mutatur enim quod oritur: quod autem mutatur, æternum eſſe non poteſt. Deinde progreſſus aliquantulum, ſubijcit: Si ergo ipſum ens æternum atque

Solus Deus propriſſimè eſt, cũ à ſe, & à nullo alio ſit.

Eſt ſoli Deo, creaturæ uerò erat & erit accommodatum.

immutabile est, nec exit unquam à seipso, sed eodem modo semper se habet: A
hoc profectò est, quod mente atque ratione percipitur. Corpus autem fluit:
cumq; transierit, non est. Quare hoc est, quod sensu atque æstimatione percipitur: utq; Plato dicit, ortum occidit: uereq; nunquam ens est. Hæc Numenius. Non iniuria ergo dixisse ipsum fertur: Quis enim alius est Plato, quàm Moses Atticè loquens?

Plato Atticè loquens, profert Mosaica.

De ἐ uerbo Græco, ex Plutarcho. Caput VII.

TV autem considera, quomodo & Mosaicæ theologiæ, & alijs etiam uerbis, quibus Deus à scriptura dicere introducitur: Ego sum Dominus Deus uester, & non sum mutatus. Et propheta ille qui dicit: Tu autem idem ipse es, & anni tui non deficient. Considera igitur, si Plutarchus in libro, in quo sensum ἐ uerbi Græci, quod in Delphici templi Propylæis scriptum erat: quod'que aut his, aut es Latinè significare potest, his quæ diximus conuenienter exponat. His uerbis non numerum, neque ordinem, nec coniunctionem aliquam, nec aliquid aliud imperfectum ea dictione significari existimo: sed perfecta quædam ad salutantem Deum mihi responsio uidetur, unà cum uoce ad diuinæ uirtutis memoriam respondentem conuertens. In eodem enim loco scriptum est: Cognosce teipsum, quod Deus ad accedentes salutando conclamat: ac ideo uicissim nos respondentes dicimus ἐ, quod est es: per quam uocem quasi ueram & soli Deo accõmodatam salutanti Deo respondemus. Nobis enim uera esse accommodari non potest. Natura enim nostra inter ortum & mortem consistens, instabilis quædam, & quasi phantastica est: nam si mentem collegeris, ac ipsam comprehendere omnino uolueris, quemadmodum aqua manibus hausta, quanto magis premitur, tanto citius defluit: sic mutabilia cuncta, quanto magis ratio persequitur, tanto magis amittit. Cum enim omnia sensibilia in fluxu sint, continuè fiunt, atque corrumpuntur: nec eadem unquam permanere possunt. Fluuium autem eundem bis in B
trare secundum Heraclitum impossibile est. Quare nec mortalem substantiam, si iterato consideres, eandem habitu esse dices: sed mirabili commutationis uelocitate modò dissipatur, modò contrahitur: imò uerò non rectè dixi modò, et modò, cum simul aliud asciscat, aliud perdat, & aliud habeat ab eo. Ita nunquam ad esse peruenire potest: nunquam enim generatio eius stat: sed embryo à spermate: deinde infans, puer, adolescens, uir, senex, decrepitus: ac quibuslibet primis corruptis ætatibus, ad nouas ueniens, tandem omnino moritur. Ridiculosi ergo sumus homines unam timentes mortem, qui multotiens iam mortui sumus, & sæpius moriemur. Non enim extinctio ignis, aëris solummodo generatio est, ut Heraclitus dicebat: sed apertius hoc ipsum in nobis quoque uidetur. Corrumpitur enim iuuenis in uirum, uir in senem, puer in iuuenem, infans in puerum: & qui heri fuit, in eum qui est hodie: quiq; hodie est, in crastinum: manet autem nullus idem. Nullus enim est idem: sed in uno momento circa phantasmata circa unam & cõmunem materiã influentẽ ac refluentẽ omni momento cõmutantur. Quomodo enim si sumus ijdem, alijs nunc q; antea gaudemus? Alia modò amamus atque odimus, alia laudamus atq; uituperamus, alijs uerbis utimur, alijs passionibus mouemur, nõ eandem figuram, non eandem de rebus sententiã habentes? Non enim possibile est sine commutatione alijs nunc q; antea cõmoueri: nec qui aliàs atq; aliàs mutat̃, idem profectò est. Quòd si idem non est, nec est, sed fluit continua mutatione: sensus autem ignorantia ipsius entis fallitur, & esse putat quod non est: quid igitur uerè ens est? quod æternũ est, quod ortum non habet, quod incorruptibile, quod nullo tempore mutat̃. Mobile nanq; tempus est, & mobili materia coniunctum, fluit semper: & quasi corruptionis atq; generationis uas nihil retinet. Vnde prius atq; posterius, & fuit & erit, nihil omnino sunt. Quod uerò ex tempore esse uidetur, quod adesse dicimus, & nunc dicimus, hoc ipsum tan-

In creatura nunquam est solidum esse.

quam

A quam fulgur uelociter transit. Quare cum tempus mensura sensibilium sit, cum' que ipsum nunquam sit, aptè dicemus ipsa sensibilia nunquam permanere, nec entia esse, sed gigni atque corrumpi secundum mensurantis naturam. Erat igitur & erit, ipsi enti accommodari non possunt. Transitum enim hæc & mutationem rei significant. Deus autem, si fas est dicere, nec est in tempore aliquo, sed in æternitate immobili, cuius nihil prius, nihil posterius, nihil futurum, nihil præteritum est: sed cum unus sit ens, in uno nunc illud quod est semper, repleuit. Solum igitur ipse est uerè ens, quod nec fuit, nec futurum est, nec incœpit, nec cessabit, & sic ipsum colere ac salutare oportet: aut certè ita intelligendum est, quemadmodum nonnulli priscorum dicebant: ἑ pro es accipientes, & unum supplentes, ut sit, Tu solus unum es. Non enim multa Deus est, ut singuli nostrûm ex innumerabilibus ferè compositi, sed unum est uerè ens. Diuersitas enim cum differentiam in ente faciat, in ortum non entis peruenit.

Quòd Deus ineffabilis est *Caput* VIII.

PRæterea cum Moses omnes' que prophetæ ineffabilem rem intellectuq; solum perceptibilem Deum esse doceant, huiusq; rei symbolum scriptum apud eos quatuor uocalibus nomen Dei feratur, quod proferre non possunt. Consona his etiam Plato in magna epistola dicit: Fabula, inquit, nullo modo est, sed ex multa inhæsione, inhærentia' que, ut ita dixerim, circa rem ipsam, & uitæ integritate repentè, quasi ab igne accensum lumen animo innascitur, quod seipsum alit. Hoc quidem lucis exemplum multo prius ante Platonem Hebræorum propheta protulit, dicens: Signatum est super nos lumen uultus tui Domine: dedisti lætitiam in corde meo. Et rursus; Et in lumine tuo uidebimus lumen.

Quòd Deus unus est. *Caput* IX.

B MOses unum esse solummodo Deum docuit. Audi enim, dicit, Israel: Dominus Deus tuus Deus unus est. Plato quoq; in Timæo, cœlũ unũ & Deum unum esse dicit, his uerbis: Vtrum igitur rectè unum cœlum esse dicimus, & Deum unum esse dicimus? an multos innumerabiles' que dicere rectius erit? Vnum, inquit, certè: siquidem ad exemplar creatum est. Quod enim intellectiua continet animalia, duplicatum esse non potest. Qui & si secundum aliorum consuetudinem plures nonnunquam esse deos dicere uideatur: ab epistola tamen ad Dionysium, ubi deorum nomen earum epistolarum facere principium dicit, quas negligenter, & ad gratiam aliorum non ex animi sui sententia scripserit: ab unius uerò Dei nomine illas incipere, quas studio suis edidit, apertè patet unum Deum putasse. De signo, inquit, epistolarum, quas cum studio mitto, & quas non rectè arbitror te meminisse. Aduertendum autem est tibi diligenter, quia multi à nobis literas petunt, quos repellere non possumus. Cum ergo studio, & ex sententia scribimus animi, Deus principium epistolæ præbet. Cum autem non, non Deus, sed dij. In legibus uerò à priscis id se didicisse, his uerbis ostendit: Deus igitur, ut à priscorum sermone accepimus, cum principium, finem, & medium rerum omnium contineat, rectè omnia natura perfectius determinat, cui semper adhæret iustitia seuera ultrix eorum qui diuinam legem cõtemnunt: quam qui ad beatitudinem erigitur, humiliter seruat. Si quis autem arrogantia elatus, pecunijs aut dignitatibus effertur, uel fortuna corporis, & iuuentæ amentia incensus, animũ deturpat, & quasi nullo principe ac duce indigens, ipse alijs posse se præesse arbitratur, is derelictus à Deo, uniuersa cum sodalibus suis perturbat, & multis magnus quidem uidetur: breui autem diuinitus deiectus, se ipsum domum, patriamq; suam simul euertit. Hæc Plato. Tum autẽ, quod dixit principiũ, finem, & medium rerum à Deo contineri, illi prophetico conferas: Ego Deus primus,

primus, ego etiam post hæc. Quod uerò natura perfectus determinat, dixit, illi simile est, Rectitudines sciuit facies eius. Qui autem dicit iustitiã Deo adhærere ultricem eorum, qui diuinam negligunt legem, illi consentaneum, Iustus Dominus, et iustitiam dilexit. Et, Mihi uindictam, et ego ulciscar, dicit Dominus. Quod humiliter Deo adhæret, qui ad beatitudinem erigitur, illi compar est, Post dominum Deum tuum ambulabis. Et denique quod à Deo derelinquatur, qui arrogantia effertur, illi omnino quadrat, Deus superbis resistit, humilibus autem gratiam præbet. Et lætitia impiorum casus singularis. Sed hæc quidem de uno Deo dicta sufficiant. A

De Verbo Caput X.

NVnc de unigenito filio Dei, quem uerbum Dominũ & Deum ex Deo, Hebræorum scriptura esse denotat, dicendum est. Moses igitur apertissimè Domini appellationem bis posuit, dicens: Et pluit Dominus à Domino ignem & sulphur: ubi bis quatuor uocalium ineffabilem concursum, quo ineffabile nomen Dei significatur, conscripsit. Et Dauid quoque, & propheta, & rex Iudæorũ in Psalmis scripsit: Dixit Dominus Domino meo, sede à dextris meis. Quomodo enim à dextris Domini Dominus sedet, nisi duas personas intelligamus? Quam quidem rem alibi apertius dicit, Deum omnipotentẽ & creatorem omnium esse, dextris assidentem patris declarans. Verbo, inquit, Domini cœli firmati sunt. Saluatorem quoque ipsum omnium, qui eum suscipiunt, his uerbis ostendit: Misit uerbum eius, & sanauit eos. Filius autem eius Salomon, uocabulo sapientiæ pro uocabulo uerbi usus, hæc ex persona ipsius sapientiæ dicit: Ego sapientia consilium atque cognitionem fabricata sum. Et post pauca: Dominus possedit me in initio uiarum suarum antequam quicquam faceret à principio. Ab æterno ordinata sum, & ex antiquo antequam terra fieret. Nec dum montes graui molle constiterant, ante colles ego parturiebar. Quando præparabat cœlos, aderam. Et alibi: Est in illa spiritus intelligentiæ, sanctus, unicus, multiplex, subtilis, mobilis, discretus, incoinquinatus, omnem habens uirtutem, omnia prospiciens, per intellectuales omnes spiritus mundos atque subtiles ingrediens: omnibus enim mobilibus mobilior est sapientia: transit autem ingrediturq; per omnia propter munditiam. Vapor enim uirtutis Dei, & emanatio gloriæ omnipotentis sincera: & ideo nihil inquinatum in illa incidit. Fulgor enim est lucis æternæ, & speculum immaculatum Dei maiestatis, & imago bonitatis illius: attingit autem à fine usque ad finem fortiter: & disponit omnia suauiter. Hæc à priscis Iudæorum autoribus modò sufficiant. Philonem etiam audias, quamuis non rectè in omnibus: dilucidius tamen hæc ita exponentẽ, ut iure quis credere possit non alium esse scripturæ sensum, quàm Ecclesia prædicat. In libro enim quem inscripsit, Quòd peiora soleant melioribus insultare, his uerbis usus est: Decet omnes, qui scientiam quærunt, ad Deum patrem mentem erigere. Si uerò nequeunt ad imaginem, saltem eius scilicet uerbum sacratissimum. Item in eodem: Et si nondum aliquis filius Dei appellari dignus est, studeat tamen ad primogenitum eius uerbum angelis omnibus antiquius, & quasi principem angelorum in ultionem sequi. Origo enim & Deus, & uerbum, & imago, ad quam homo creatus est, & Israel Iudæus appellatur. Quare paulo antè profusior ad laudes eorum fui, dicunt omnes nos unius hominis filios esse. Nam & si nondum digni sumus existimari Dei filij: sumus tamen perpetuæ imaginis eius uerbi uidelicet sacratissimi. Dei enim imago est uerbum antiquissimum. Percepimus etiam à quodam Mosi sodalium dictum esse: Ecce homo, cui nomen est Oriens, noua inaudita'que appellatio, nec rei conueniens, si ex anima & corpore hominem dici putabis. Sin uerò incorporalem illum, qui diuinam habet formam intelliges, commodissimè orientis nomine appellatus est. B

tus est.

A tus est. Hunc enim primum filium pater omniū oriri fecit, quem alibi primogenitum nominauit. Filius quoque patris uias imitatus, & ad primitiua illius exemplaria respiciens, species rerum formauit. Nunc Platonem audiamus, qui huiusmodi uerbis in Epimenide usus est: Laudem autem non quidem, alij anno, alij mense, alij nullo in tempore, in quo polum suum transcurrit mundum. Vna efficiens, quem uerbum illius ordinauit, quod rerum omnium est diuinissimū. Et in epistola tres sibi amicissimos, Hermiam dico, Horastum, & Coriscum his uerbis cautissimè sacratissimum hoc dogma illis commendauit: Hanc, inquit, epistolam omnes tres unà legetis, uel ad minus duo communiter, toties quoties poteritis. Oportet enim uos uti hac lege iureiurando confirmata diligentia eleganti, & studio, eiusq; sorore doctrina, ut per Deum principem omnium præsentium & futurorum, & per patrem, & dominum principis, & causæ iuretis. Quæ, si rectè philosophamur, clarè quantum homini contingere potest, cognoscemus. Nonne tibi uidetur Plato Hebræorum scripturis insudasse? Vnde namq; ipse quem ab Hebræis discere posset, patrem & dominum Deum appellare, ac deum principis, & domini patrem nominare? Aut quis unq; apud Græcos à diuinissimo uerbo mundum dixit esse ordinatum? Quod si Platonicorum testimonio philosophi sententiam confirmari cupis, Plotinum audi, quid in eo libro dicat, quem de tribus hypostasibus, à quibus omnia principium habent, inscripsit. Mundum, inquit, hunc sensibilem, si quis admirat̄ magnitudinem, pulchritudinē, & perpetui motus ordinem considerās, et deos qui sunt in eo, alios uisibiles, alios inuisibiles, dæmonas etiam, animalia, plantas, cæteraq; omnia ad primitiuum exemplar mente ascendat, & ibi cuncta intellectualia cōtempletur, eorumq; omnium æternam mentem atq; sapientiam præsidentē. Et paulò post subiungit, dicens: Quis igitur hunc genuit? Ille simplex scilicet, qui ante hunc est, qui causa est, ut ille sit, & tantus
B sit qui numerum facit. Non enim numerus primus est. ante dualitatem enim unum est, deinde dualitas est ab uno nata. Et progressus aliquantulum, addit: Quomodo igitur, & quid intelligendum est circa illud, quod stabile manet? Splendorem scilicet ex illo: ex illo autem manente, sicut splendentē lucem ex sole, ita ex eo semper profluentē. Ex manente autem uniuersa etiam quæ sunt, ab ipso inquam manente progrediuntur, & ab eius uirtute substantia eorum necessariò dependet. Imago igitur primitiui est, unde nata est. Sic ignis caliditatem suam, & nix frigiditatem non in se solummodo continet, sed extrà etiam producit: maximè autem quæ odorem emittunt, isti rei testantur, quæ donec sunt, emittūt quædam circa se, quo qui propinqui sunt perfruuntur: omnia etiam quæ perfecta sunt, generant. Quare quod semper est, & semper perfectum est, semper generat, & quod ex eo generatur, perpetuum est: quamuis et minora etiam quàm ipse sit generat. Quid igitur oportet de perfectissimo dicere, aut de maximo post illud: maximum autem & secundū post illud intellectus est: intellectus enim intelligit, & eget illo solummodo: illud autem hoc non eget, & quod à summo intellectu natum est, intellectus est. Melior autem omnibus intellectus est: quoniam omnia post ipsum. Et post pauca: Amat autem omne, quod genuit, & maximè quando sola sunt generans, & generatum. Quando autem etiam optimum est, illud quod genuit necessariò cum illo simul est: ut in eo solummodo, quod alius est, separetur. Imaginem enim illius intellectum esse dicimus, & progressus subiicit. Idcirco etiam Plato, terna omnia esse circa regem dicit: primū circa prima. Deinde circa secūda, & tertiū esse circa tertia: ipsam quoque causam rerum patrem habere dicit: causam rerum intellectum appellans. Creatorem enim intellectum esse censet, & ab hoc animam esse creatam in illo creatore. Cum igitur causa intellectus sit ipsum bonum, quod ultra intellectum, & ultra substantiam est, patrem eius appellat. Multis autem in locis ipsum ens, & intellectum ipsum idæam nominat. Cogno-

Agnouit Plato generationem Dei æternam.

A lum dirigitur. Non alio modo creator, ne materia repellatur, aut defluat, harmonicè ipſam ligauit : & tanquam naui in ipſa inſidet, & harmonicè dirigit per Idæas, quaſi per clauum gubernans : reſpicitq; non in cœlum, ſed in Deum ſuperiorem, quem ſpeculando diſcernendi uim accipit, quem deſiderando motionem recipit. Hæc illis ſimilia ſunt : Nihil poteſt filius à ſeipſo facere, niſi uideat patrem facientem. Ita Platonici omnes, & ante Platonicos ipſe Plato ab Hebræis ea nomina uidentur habuiſſe, quibus excelluerunt. Nam & ſi non rectè intellexerunt, uerbis tamen ſuis manifeſti ſunt, cuncta ab Hebræis accepiſſe. Vnde Amelius quoq; illuſtris inter iuniores Platonicos, quamuis Ioannis Euangeliſtæ nomẽ celauerit, barbarum ipſum, quoniam Iudęus fuit, appellando, uerbis tamen eiſdem ferè utitur dicens : Hoc profectò erat uerbum, quo ea quæ ſunt, facta ſunt : ut Heraclitus etiam diceret, Quod etiam ipſe barbarus putat in ordine principij, atq; dignitate conſtitutum apud Deum eſſe, & Deum eſſe, per quod uniuerſa ſimpliciter eſſe producta, in quo quæ uiuunt, uitam habent, & in corporea ipſum cadere, & carnem indutum hominem ita uideri, ut naturæ dignitas non lateat : quare rurſus reſolutum in Deum redire, & Deum talem eſſe, qualis fuit antequam in corpus, carnem & hominem deduceretur. Hæc enim non occultè, ſed apertè ac nudo capite, ut dicitur, à Barbari Iudæi theologia tranſpoſita ſunt. Barbarum enim neminem alium certè hic, quàm Saluatoris noſtri euangeliſtam Ioannem appellauit, qui euãgelium ſic incipit : In principio erat uerbum, & uerbum erat apud Deum, & Deus erat uerbum. Hoc erat in principio apud Deum. Omnia per ipſum facta ſunt, & ſine ipſo factũ eſt nihil. Quod factum eſt in ipſo, uita erat, & uita erat lux hominum. Et lux in tenebris lucet. Et uerbum caro factũ eſt, & habitauit in nobis, & uidimus gloriã eius. Sed alium etiam ab Hebræis theologum
c audias. Qui eſt, inquit, imago inuiſibilis Dei totius creaturæ primogenitus,
B in quo creata ſunt omnia, quæ in cœlis, & quæ in terra ſunt, ſiue uiſibilia, ſiue inuiſibilia. Sed quæ de filio Dei dicta à Platonicis ſunt, ad hoc uſq; procedãt. Cum autem ſcriptura Hebræorum cum patre ac filio ſpiritum numeret, ac beatiſsimam ſanctiſsimamq; trinitatem unum Deum eſſe ſignificet, quod expreſſius eccleſia & ſentit & prædicat, operęprecium eſt audire, in quo ænigmate Plato ad Dionyſium ſcribẽs uſus eſt : Dicendum, inquit, tibi ænigmaticè cenſeo, ut ſi epiſtola excidat, qui legant nõ intelligant. ſic enim res ſe habet : Omnia circa regẽ uniuerſi ſunt, illius gratia cuncta ſunt, ille cauſa bonorũ omnium eſt, ſecundum circa ſecunda, & tertium in tertijs. Hominis igitur anima diſcere gliſcit, quæ nam iſta ſunt, trahitur enim ad ſui cognata. Hæc, qui Platonem exponunt, ad primum Deum, & ad ſecũdam cauſam, atq; tertiam, quam mundi animam eſſe dicunt, pertinere arbitrantur. tertium enim Deum mundi animam eſſe dicunt. diuina uerò ſcriptura patrem & filium & ſpiritum ſanctum, unum rerum omnium principium eſſe confirmat.

De Bono. Cap. XI.

DE bono quid nunc ſcriptura, quid Platonici dicant, perſcrutemur. Scriptura igitur ipſum bonum nihil aliud eſſe docet, quàm ipſum Deum. Bonus enim, inquit, Dominus omnibus ſuſtinẽtibus eũ. Et, Cõfitemini Domino, quoniam bonus, quoniam in ſeculum miſericordia eius. Et Saluator : Cur me, inquit, dicis bonum? Nemo bonus, niſi unus Deus. Plato aũt in Timæo : Dicamus, inquit, qua de cauſa uniuerſum hoc à creatore productũ eſt. Et confeſtim ſubiungit : Bonus erat, bono uerò nulla unquam ineſt inuidia : quare omnia quãmaximè ſimilia ſibi facere uoluit. Et in libris de Republica : Sol quoq;, inquit, uiſus quidem non eſt, cauſa uerò ipſius ſic eſt, ut ab eo ipſo uideatur. ſic puta me dicere boni emanationem, genuit enim ſimile ſibi. quodq; ipſum in intellectualibus eſt ad intellectũ & intellecta, hoc in uiſibilibus ad uiſum & uiſa. Et poſt pauca : Quod igitur ueritatẽ rebus cognitis præ-

bet,& cognoſcenti cognoſcendi uirtutem, idæam eſſe boni credendum eſt. A
Et rurſus: Non enim rebus,quæ oculis cernuntur,uim qua uideantur,ſolummodo à ſole præberi concedes, uerumetiam generationem, crementum,alimentum, cum ſol ipſe generatio non ſit. Sic igitur etiam rebus cognitis, non ſolum ut cognoſcantur,ſibi à bono ineſt, uerumetiam eſſe & ſubſtantiam ab illo habent, cum tamen ipſum bonum ſubſtantia non ſit, ſed omnem ſubſtantiam uirtute ſua excedat. His uerbis Plato ſententiam ſuam manifeſtiſsimè aperit, quòd intellectuales etiam ſubſtantiæ à bono id eſt à Deo habent, ut ſint,& ſubſtantiæ ſint. Bonum autem ipſum ultra omnem ſubſtantiam cenſet. Quare non ſunt Deo conſubſtantiales intelligentiæ: & cum eſſe atque ſubſtantiam à Deo acceperint,creatæ profectò ſunt. Quæ autem creatæ ſunt, nefas erit deos putare, cum etiam natura ipſum bonum non ſint, quod uni ſoli uerè, atque per ſe bono attribuitur. Sed Numenium rurſus Platonis ſenſum de Bono latius exponentem audiamus. Corporalia,inquit, à ſignis & ſimilibus quibuſdam comprehendere poſſumus, ipſum uerò bonum à nullo inſito ſigno, nec à ſimilitudine ſenſibili comprehendi ullo modo poteſt. Quare neceſſe eſt, quemadmodum ſi quis in ſpecula ſedens, paruam nauiculam ſolam in magno pelago inter undas acutie uiſus uno intuitu perſpexerit, ſic longe à ſenſibilibus auo camētis,quaſi in ſpecula ſedentē ſolū,ita ut nihil penitus magnum,aut paruū eum perturbet. Sed diuina quędam omnium deſolatio ſit, ipſum bonum profunda tranquillitate ac pace quærere. Inuehitur enim & inhæret ſubſtantiæ quaſi nauiculæ. Si quis autem ſenſibilibus detentus ipſius boni quaſi phantaſmatibus mouetur, ac ideo putet bonum ipſum proſpexiſſe, uehementer peccat. Nullum enim phantaſma ipſius eſt. Via igitur atque ratio intelligendi boni optima eſt, ut primùm ſenſibilia omnia negligantur: deinde ut in diſciplinis numeri ipſi inſpiciantur,ac inde ad intel- B
ligendum ipſum ens eleuari. Hæc in primo libro de Bono. In quinto uerò: Si eſt,inquit,ſubſtantia & idęa intellectuale quid,cuius cauſam intellectum eſſe conceſſum eſt, ſequitur ut intellectus iſte ſolus ſit ipſum bonum. Nam ſi creator Deus generationis eſt, ſatis eſt ut ipſum bonum ſubſtantiæ principium ſit, cui quidem bono creator Deus proportionalis eſt, cum ſit imitator eius, ſubſtantiæ autem generatio proportionalis: imago enim eſt eius & imitatio. Quòd ſi creator generationis bonus eſt, erit ſubſtantiæ creator bonum ipſum ſubſtantiæ conſitum. Cum enim duplex ſecundus ſit ipſe, & mundum & idæam eius facit, cum ſit creator. Quatuor ergo ſunt, primus Deus, qui eſt ipſum bonum, imitator eius, qui omnium creator eſt, qui eſt bonus. Eſſentia uerò altera quidem primi, altera uerò ſecundi, cuius imitatione eſt pulcher mundus boni participatione ornatus. Sic Plato bonum primo Deo ſolummodo tribuit. Nam ſi bonus ſecundus Deus eſt, à primo tamen bonus eſt. Separata uerò, & in diuerſis hæc libris poſuit. Seorſum enim circulare creatorem appellauit, dixit que in Timæo, Bonus erat. In libris autem de Republica ipſum bonum, boni eſſe idæam cenſet: ut ſit creatoris idæa ipſum bonum, qui participatione ſolius primi bonus eſſe probatur. Sicut enim homines dicuntur hominis idæa, ut ita dicam, impreſſa, & boues bouis: ſic cum creator ſit bonus in participatione primi boni, primus intellectus idæa eius erit, qui eſt ipſum bonum. quæ cum ita ſe habeant, hunc mundum neceſſe eſt imaginem non eſſe alicuius. Intelligentias enim omnes illud in ſe ipſo continet, ſicut hic mundus nos. Hæc Plato in Timæo, quorum ſenſum ab eo libro Didymi ſumam, quem inſcripſit de Placentibus Platoni. Determinata, inquit, ſenſibilium exemplaria, idæas appellat, ex quibus ſcientiam & definitiones fieri cenſet. Præter enim omnes homines hominem quendam intelligi, & præter equos omnes equum, ac communiter præter animalia animal, nec generabile,nec corruptibile, ut quemadmodū ab uno ſigillo multa ſignantur, &

A tur, & multæ uiriles fiunt inde imagines, sic à singulis sensibilium idæis multa formantur. Est autem idæa perpetua substantia, causa, & principium, ut singularia talia sint, qualis ipsa est. & quemadmodum primitiua sensibilium exemplaria ad hęc corpora precedunt: sic quæ omnia in se ipsa continet pulcherrima atque perfectissima huius mundi exemplar est, ad quam à creatore Deo ab uniuersa substantia mundus simillimè formatus est. Hæc Didymus ex sententia Platonis. quæ omnia multo altius sapientissimus ille Moses, à quo hæc isti detorserunt, breuissimè conscripsit, qui ante hunc solem & stellas, & cœlum uisibile, quod firmamentum appellat, ante aridam hanc terram, ante diem & noctem, hanc lucem aliam, & diem & noctem aliam, à Deo uero creatoręq; omniũ facta fuisse ostendit. Propheta quoque inuisibilem solem ostendens, oratione Deo accommodata, Timentibus, inquit, me, sol iustitiæ orietur. ipsam quoq; iustitiam nõ dico qualitatem aliquam, sed qualitatis creatricem Hebręorum ille propheta significauit, cum de Deo dicat: Quis suscitauit ab oriente iustitiam, uocauit eam in facie eius? Verbum quoq; in prioribus creatorem ab Hebræis appellatum ostendimus. De quo quidem uerbo hæc apud eos feruntur: Qui natus est nobis sapientia à Deo, iustitia & sanctimonia, & redemptio. dicitur enim, & uita, & sapientia, & ueritas, & omnia substantialiter. Subsistit enim & sapientia hæc, & uerbum hoc, ut ab Hebræorum scriptura docemur, quamuis Philo Iudæus scripturæ interpres ac expositor aliter sentire uideatur, quem non est alienum audire.

De Idæis secundum Mosem ex Philone. *Cap.* XII.

SI quis uoluerit, inquit, significãtioribus uti uerbis, nihil aliud intellectualem dicet esse mundũ, quàm Dei iam creantis uerbũ. Nihil enim aliud ciuitas illa intellectualis est, quàm creatoris ratio creare iam cogitantis. quod dogma Mosi, non meũ est. Apertè namq; scribit ad imaginem Dei hominem
B esse formatũ. Quòd si pars mundi imago imaginis est, & uniuersus iste mundus sensibilis ad exemplar diuinæ imaginis factus est: primitiuum ergo sigillum, quod intellectualem mundum appellamus, ipsum exemplar est Primitiua idæa idæarum omnium Dei uerbum. In principio autem dicit fecisse Deum cœlum & terram, non secundum tempus principium intelligens, ut multi putant. Non fuit enim tempus ante mundũ, sed aut cum ipso aut post ipsum. Mensura enim motus tempus est: motus autem re mota prior esse non potest, sed aut posterior, aut unà simul. Quare necesse est, tempus aut post mundum, aut unà cum eo factum fuisse. Relinquit ergo principiũ, hic numeri esse intelligendum, ut In principio pro Primùm accipiatur. Et post pauca. Primum igitur cœlum fecit incorporale, & terram uisibilem aeris idæam & uacui. Quorum alter tenebras, niger enim aer ex natura est, alterum abyssum appellauit. Vacuum enim profundissimum & effusissimum est. Deinde aquæ atque spiritus incorporalem substantiam, & denique septimæ lucis, quæ etiam incorporalis & intellectualis solis exemplar, & omnium stellarum fuit. Duo autem spiritus scilicet, & lux digniora uidentur. Alterum enim Dei nominauit, quia spiritus uiuacissmus est, uitæ autem Deus causa est: aleram autem ualde bonam esse affirmauit. Tanto enim intellectualis lux uisibili hac fulgentior est, ut mihi uidetur, quanto sol tenebris, dies nocte, & intellectus totius animæ lux oculis corporeis. Inuisibilis autem & intellectualis illa lux diuini uerbi est imago, quod generationem eius lucis explicuit, quæ est supercœlestis stella, fons sensibilium stellarum, aqua, sol, luna, cæteræque stellæ pro uirtute sua fulgorem hauriunt, qui fulgor simplex atque sincerus tantum denigratur, posteaquam in mutabilia transierit, quantum ab intellectualibus sensibilia distant. Nihil enim sincerum est eorum quæ sentiuntur: quoniam uerò luce facta tenebræ abierunt, & termini utriusque spacij fixi sunt certi, uespere & mane. Spacium temporis, quod hinc effectum fuit, diem nuncupa-

Tempus mensura motus.

uit, & diem nõ primã, ſed unam, quę dicta eſt propter intellectualis mundi ſo- A
litudinem, qui unicam habet naturam. Et ſic quidem incorporalis mũdus ab-
ſolutus eſt, diuino uerbo conſtitutus, ad cuius exemplar ſenſibilis creabatur,
cuius primã partem atq; optimam cœlum effecit, & firmamentum appellauit,
quia corporeum eſt. Natura enim firmum atq; ſolidum corpus eſt propter tri-
nam dimenſionem. Nulla enim alia corporis ſolidi atq; firmi notio eſt, quàm
trina dimenſio. Iure igitur ita nominauit, ut ab intellectuali atq; incorporeo,
ſenſibile, hoc eſt corporeum diſtingueret. Hæc Philo. quibus cõſentanea Cle
mens quoq; noſter in ſexto dicit: Mundũ, inquit, philoſophia barbara, alium
intelligibilem, alium ſenſibilem cenſet: alterum primitiuum, alterum boni ex
Senarius numerus perfectus. emplaris imaginem, & intelligibilem quidem unitati attribuit, ſenſibilẽ ue-
rò hexadi. connubium enim à Pythagoreis hexas dicitur, quia fœcundus nu-
merus eſt. In unitate igitur cœlum inuiſibile factum eſt, & terra ſancta, lux in-
tellectualis. In principio enim fecit Deus cœlum & terram, & terra erat inuiſi-
bilis. Et ſubiungit: Et dixit Deus, Fiat lux. & facta eſt lux. Inſenſibilis autem
mundi creatione ſolidum creauit cœlum: quod uerò ſolidũ eſt, ſenſibile etiam
eſt, terram uiſibilem, & lucem quæ cernitur. Hæc latius diximus, ut oſtenda-
mus idæas animalium in intelligibili mundo poſitas, à quibus ſenſibilia iſta ſe
cundum Platonem creantur, ab Hebræorum ſcriptura eſſe deriuatas. Vnde e-
tiam didicit Plato, incorporeas uirtutes & bonas & contrarias eſſe.

Ab Hebræis didicit Plato, contrarias eſſe uir-
tutes. Cap. XIII.

SCribit enim in decimo de Legibus: Si omnia, quæ quò uolunt mouentur,
anima gubernat, quare cœlũ etiã ab anima gubernari non dicimus? Certè
inquam dicendum eſt. Vnum'ne igitur, aut plures? pauciores inquam dua-
bus, benefactrice ſcilicet atque contraria ponendæ non ſunt. Et poſt pauca: B
Conceſſum iam nobis eſt, multarum bonarum uirtutũ cœlum eſſe repletum,
contrarijs etiam non uacare. Vnde nobis bellum abſque fine indictum eſt, in
quo agẽdo patrocinio nobis opus eſt. Auxiliatores autem nobis dij & dæmo
nes ſunt, nos uerò poſſeſsio quædam ſumus deorum ac dæmonum. Vnde
iſta Plato adinuenit? ego quidem neſcio aliud, præterquam quòd mille an
nis ante tuam ætatem uulgò apud Hebræos hoc dogma ferebatur. Scribitur
enim: Et uenerunt angeli Dei, ut coram Deo aſsiſterent, & diabolus uenit
in medio ipſorum. Diabolum quidem contrariam uirtutem, angelos autem
bonos appellauit, quas & uirtutes bonas, & ſpiritus diuinos, & miniſtros
Dei, ſcriptura nominat. Qui facit dicens angelos ſuos ſpiritus, & miniſtros e-
ius ignis flammam. Bellum etiam à cõtrarijs nobis inferri ſcriptura ſignificat,
dicens: Non eſſe nobis hanc luctationem aduerſus carnem & ſanguinem, ſed
aduerſus principatus, poteſtates, & principes huius mundi, aduerſus ſpiri-
ritualia nequitiæ in cœleſtibus. Cum autem poſſeſsionem nos deorum & dæ
monum cenſeat, illud Moſaicum traduxiſſe uidetur quo dicitur: Quando al
tiſsimus gentes partiebatur, diſſeminauit filios Adam, & conſtituit terminos
gentium ſecundum numerum angelorum Dei.

Quòd animi quoq; immortalitatem ab Hebræis Plato didicerit. Cap. XIIII.

AT de animæ autem immortalitate Moſem eſt ſecutus, qui primus im-
mortalitatem eſſe docuit, cum eam imaginem eſſe Dei, imò uerò ad i-
maginẽ Dei eſſe aſſeruerit. Et fecit, inquit, Deus hominem, ad imaginem Dei
fecit eum. Et diſtinguens in corpus & animam hominem, ſubiungit: Et ſuffla
uit in faciem eius ſpiraculum uitæ, & factus eſt homo in animam uiuentem.
Anima hominis immortalis Principem uerò eſſe hominem atque regem omnium, quæ in terris ſunt oſten
dit, dicens: Et dixit Deus: Faciamus hominem ad imaginem & ſimilitudi-
nem noſtram, & præſit piſcibus maris & uolatilibus cœli, & beſtijs, uniuerſæ-
que terræ, Et creauit Deus hominem ad imaginem & ſimilitudinem ſuam,

ad imagi-

a ad imaginem Dei creauit eum. Quomodo autem aliter imago Dei, & Deo similis erit, quàm secundum intelligẽdi uim? Sed Platonem quoq; audiamus, ut quàm bonus Mosaicæ scripturæ discipulus fuerit, non ignoremus. Scribit enim in Alcibiade: Habemus ne aliud melius atq; diuinius in anima quàm illud est, quod sapit atq; intelligit? nihil prorsus hoc ergo illud est, quod Deo simile est. Quòd si unusquisq; in seipso cognouerit, Deum quoq; non ignorabit. In libro uerò de Anima: Duo, inquit, genera rerum ponenda sunt, uisibile atq; inuisibile: quorum alterum, scilicet inuisibile, eodem se semper modo habet: alterũ uerò nunquã se habet eodẽ modo. Nostri quoq; alterũ corpus est, alterum anima. Et corpus quidem uisibile, anima uerò inuisibilis est: & quando corpore utitur ad considerandum aliquid (utitur autem aut uidendo, aut audiendo, aut omnino sentiendo) tunc à corpore ad hæc trahitur, quæ nunquam eodem modo se habent. Quare fit ut erret, turbetur, ac quasi temulenta deficiat. Quando autẽ per se ipsam aliquid considerat, tunc ad immortale, sincerum, sempiternũ, eodem' que modo semper se habens, se ipsam erigit, & quasiquẽdã emanatio eius ad illud redit. Quãdo ad se ipsam redit, es tunc ab errore cessat, & eodẽ modo semper se habet, quia sempiternũ attingit: quæ passio animæ prudẽtia nũcupatur. Valde, inquit, rectè & uerè dicis ô Socrates. Tunc Socrates: Vtri ergo tibi uidetur cognatius atque similius esse anima? Eí ne quodeodem modo se habet, an rei mutabili? Primo inquã omnino. Cum autem ad seruiendum corpus, ad principandum animam natura finxerit, nonne hac etiam ratione cum principari diuinum sit, seruire autem caducum atque mortale, manifestũ est Deo animam simílem esse? Omnino ita est Cebes, inquit. Si ergo ita est ô amice, Socrates intulit, nonne ut corpori conuenit mori atq; dissolui, sic animæ conueniet nunquam mori atq; dissolui? Quod cum Cebes concessisset, Si ergo, inquit, Socrates mũda nihil à corpore secum con-
b trahens decesserit, quia uidelicet seipsam quantum poterat in corpore colligebat, semperq; corpore contempto, de morte meditabatur, quod nihil aliud est, quàm rectè philosophari. Meditatio enim mortis philosophia est, ad similem naturam, inuisibilem, diuinam, immortalem, prudentemq; profecta, uera beatitudine fruitur, ab omni errore, stultitia, terrore, alijsq; hominum malis liberata. Sin uerò immunda maculisq; plena exierit, quia corpus dilexit & coluit, ab eo & uoluptatibus eius adeò allecta, ut nihil aliud bonum putaret, quàm quod corporeum est: quod uerò intelligibile est, oderit atq; fugerit, sincera in se ipsa non est. Hæc Plato. Quæ in primo ad Boethum latius exponit Porphyrius, dicẽs: Firmam certamq; rationem eam Plato putauit, quę à similitudine aliquorum uim accipit. Nam si Deo immortali similis anima est, quomodo etiam ipsa sicut exemplar suum immortalis non erit? Cum enim duo quædam apertè opponantur, quærit cui oppositorum adhæreat anima, qui optimus demonstrationis modus in his rebus inuenitur. Et quamuis à prima ętate usq; ad senectutem multa contra rationem faciamus peccantes, tamẽ quia uerè rationali Deo in multis similis anima est, rationalis esse ab omnibus creditur. Cum igitur duo apertè opponi concedantur, immortalis uidelicet atq; diuina natura, & terrestris atq; corruptibilis, dubitatur autem à nonnullis cuius partis anima sit, à similitudine putauit Plato ueritatem esse quærendam. Et quoniam non sensibili & mortali corpori, sed uiuo & immortali Deo secundum operationes similis est, huic similitudinem etiam in substantia quãdam habere, ac inde immortalem esse ratiocinatur. Nam ut quæ irrationalia sunt, statim à diuina substãtia, cum sint caduca & instabilia, longè abesse uidentur: sic certè consequens est, quę operatione intelligendi cõueniunt, ea immortalitate quoq; substantię cõuenire. Quoniã enim substantia cõueniunt, idcirco etiã operatione cõueniunt. Fluunt enim à substantia operationes, ac quædã eius sunt emanatiões. Nã si simillima Deo anima est, quid opus est pluribus

uerbis ad demonſtrandã immortalitatem eius? Non enim diuinis operationibus uteretur, niſi etiam ipſa diuina eſſet. Nam & ſi cum in caduco mortaliq; corpore defoſſa ſit, cõtinet tamen & uiuificat illud, diuinã ſuã oſtendens ſubſtantiam, nec pondus corporis eã omnino deijcere poteſt, quomodo ſi è corpore liberabitur, aurea ſua ſpecies non perfulget? Aut quomodo ipſa immortalis non erit, cuius preſentia corpus non moritur. Et progreſſus aliquantulum, Diuina eſt anima, inquit, quoniam indiuiſibili ſimilis eſt. mortalis autem uidetur, quia mortali corpori coniungitur, ita & mortalibus ſimilis eſt. Homo enim etiam eſt, qui uentri ſicut pecora deditus eſt: homo autem & in mari à periculis naues gubernando liberat, morbis affert remedia, ueritatem rerum perſcrutatur diligenter atq; inuenit. Inſtrumenta uaria fabricatus eſt, quibus cœleſtium corporum motus comprehendere potuit, quæ diuinæ atque immortalis certiſsima mentis argumenta ſunt, quamuis multi uoluptatis deliniti illecebris mortalẽ eam putauerunt, ex his quæ uidentur extrinſecus ratiocinantes. Hęc Porphyrius. Horum igitur omnium doctor Moſes fuit, qui à ſimilitudine creatoris, quam anima poſsidet, immortalitatem animę confirmauit. Sed reliqua uideamus. In omnibus enim Hebræorum ſimilis Plato eſt, quamuis in multis ut diximus, errare ideo forſan uidetur, quoniam diuina ſcriptura nemini præter prophetas ante ſaluatoris tempora patuit.

Anime uis in corpore & extra corpus.

Scriptura ſacra obſcura ante aduentum Chriſti.

Quòd productum eſſe mundum ab Hebræis Plato accepit. Cap. XV.

MOſe igitur uniuerſa à Deo creata prędicante, In principio, inquit, creauit Deus cœlum & terram. Vide quemadmodum non excidit ab hac ſententia Plato. Omne, inquit, quod factum eſt, neceſſariò à cauſa factum eſt: fieri enim nihil poteſt abſque cauſa. uniuerſum igitur, aut cœlum, aut mundus, aut quauis alia notetur appellatione: conſiderandum, utrum erat ſemper, nullum generationis ſuæ habens principiũ: an factum eſt, & ab aliquo incœpit principio. Viſibilis igitur & tangibilis eſt, cum corpus ſit: cuncta uerò hęc ſenſibilia ſunt. Quæ uerò ſenſibilia ſunt, opinioni ſubiacere, & facta eſſe demonſtrauimus. Quod porrò factum eſt, à cauſa factum eſſe neceſſe eſt. Cauſam igitur & creatorẽ uniuerſi qui ſit, inuenire difficile eſt: & cum inueneris, in uulgus edere impoſsibile. Et poſt pauca: Sic igitur rationem ſequentes, nefas eſt dicere animatum hunc mundum ac uerè mentalem à Dei prouidentia non eſſe factum.

De Luminaribus. Cap. XVI.

RVrſus cum Moſes ſolem & lunam & cæteras ſtellas à Deo productas oſtendit, Et dixit Deus, inquit, Fiant luminaria in firmamẽto cœli, & ſint in ſigna & in tempora. Et fecit Deus duo luminaria magna, & poſuit ea in firmamento cœli, & ſtellas. Similiter Plato quoque dicit, à uerbo & mente diuina ſolem & lunam, & alias quinque ſtellas cognominatas erraticas ad generationem temporis facta eſſe. Quorum corpora Deus fecit, & poſuit in circulis. Diligenter igitur conſidera quod dicit, à uerbo & mente diuina. Illis enim uerbis quoque ipſis conſentaneum eſt quod Pſalmiſta dicit: Verbo Domini cœli firmati ſunt, & ſpiritu oris eius omnis uirtus eorum. Deinde cum Moſes in firmamento poſitas ſtellas dixerit, eadem uoce Plato uſus in circulis poſuit, inquit. Ad hæc per ſingula ſcripta dicit: Et uidit Deus quia bonum. Et ſummatim repetens: Et uidit Deus omnia, & erant bona ualde. Plato aũt, Si bonus eſt, inquit, iſte mundus, & creator bonus. Et rurſus, Hic optimus effectuum, ille optima cauſarum.

De mutatione mundi. Cap. XVII.

PRæterea de cõſummatione & mutatione mũdi apertè & magna uoce ſcriptura prædicante, quia complicabitur cœlum ſicut liber. Et rurſus: Erit cœlum nouum, & terra noua. Audi quomodo Plato etiam hoc dogma comprobauit in Timęo dicens: Conſtituit cœlum uiſibile atque tangibile, & propter hæc

pter hæc,& ex iſtis, & talibus, & ex quatuor numero, mundi corpus factum eſt, proportione conueniens, à cæteris omnibus indiſſolubile, præterquàm ab eo qui colligauit. Et poſt pauca: Tempus igitur cum cœlo factum eſt, ut ſimul facta, ſimul etiam diſſoluantur, ſi quando ſolutio quædam ipſorum fiet. Et poſt pauca ſubjicit: Quod ligtuam eſt, ſolubile eſt: quamuis ſi bene aptatum bene'que ligatum ſoluere uult, bonus non ſit. Quare, inquit, Deo attribuens uerba: Dij quorum ego creator ac pater ſum, quoniam facti eſtis, immortales quidem non eritis, nec indiſſolubiles omnino. Non ergo diſſoluemini, nec in mortem deducemini, maiore uinculo colligati. Et in libro de Republica hoc inquit: Vniuerſum aliquando quidem ipſe Deus conuoluit, aliquando autem dimittit, cum circulationes conuenientis menſuræ tempus habuerit. Nonnunquam autem caſu in contraria circunducitur, cum animal ſit, & prouidentiam ab eo qui fecit, in principio ſumpſerit. Cœlum enim corporeum eſt, quare abſque mutatione penitus eſſe impoſsibile eſt. Circulariter autem motum, minimam ſui motus habet mutationem: nihil autem poteſt ſeipſum ſemper uoluere, præter corpus, quod omnium quæ mouentur habet principatum, quod nullo modo poteſt, modò ſic, modò aliter moueri. Ex quibus omnibus non oportet hunc mundum à ſeipſo uolui ſemper, concedere: nec à Deo binas & contrarias uolutiones accepiſſe: nec quidem à duobus dijs inter ſe diſsidentibus, ſed ſicut modò dictum eſt, aliquando quidem à diuina cauſa ducitur, uitam rurſus conſecutus, immortalitatem'que à creatore ſuperiiunctam. aliquando autem, cum dimiſſus fuerit, per ſeipſum uoluit tempore quo dimittitur: quoniã cum maximus ſit, ac æqualiſsimi ponderis, minimo nixu mouetur, multa annorum millia uoluitur. Omnium igitur, quæ mirabiliter accidunt, hæc uniuerſi circulatio cauſa eſt, quæ aliquando ſicuti nunc uoluitur, aliquando in contraria. Maximas igitur tunc mutationes fieri putandum, ac multas corruptiones animalium, interitus hominum, & alia noua atque inaudita.

Quòd reſurrecturos mortuos etiam concedit, non aliunde quàm ab Hebræis Plato diſcere potuit. Cap. XVIII.

PRogreſſus deinde aliquantulum, mortuos reuicturos dicit: quod neſcio unde iam aliunde quàm à ludaica ſcriptura intellexerit. Ferebatur, inquit, à priſcis illis eos, qui in ultima circulatione moriuntur, uicinos futuro tempori in prima rurſus teſurgere: ac ab eiuſmodi hominibus multa nobis nunciata eſſe, quæ nunc uulgo non rectè falſa putantur. Conſequẽs enim eſt, hos ſenes ad puerorum rurſus naturam conuerti: & mortuos, qui iacent in terra, rurſus tunc eſſe reuicturos, generationem ſequentes, quæ in contraria reuoluitur, niſi quos Deus in aliam conditionem traduxerit. Et progreſſus dicit: Tempore omnium exacto, quoniam mutationem fieri oportet, cum terrenum genus defecerit, omni anima per generationem in corpus iuſſum deducta, tunc uniuerſi gubernator, habenis gubernationis dimiſſis, ad altitudinem ſuam abibit: mundum autem rurſus Parcæ, & innata cupiditas euertet. quod cum fieri uiderint dij, minores partes mundi ſuæ gubernationi cõmiſſas relinquent. Mundus autem reuolutus, atq; in cõtrarium latus, & magno terræ motu concuſſus, inauditã omnibus animãtibus peſtem incutiet: & tempore aliquo exacto, omni turbatione ſedata ſolitũ curſum recipiet. Deus enim, ne omnino diſſoluaẽ, gubernacula rurſus capiet: & omni expulſa turbatione, immortalẽ ipſum & inſeneſcentẽ efficiet. Et poſt pauca: Dicã, inquit, tibi ſermonẽ fortiſsimi uiri Eris nomine, genere Armenij, qui olim in prælio mortuus, poſt decimũ diem ferè iam corpore corrupto delatus à ſuis domũ, cum in rogũ poneretur, decimo die poſt quã decidit, reuixit: multaq; ſibi ſe uidiſſe, narrauit, ac inter alia, quòd anima egreſſa è corpore cum multis in locum quendã admirandum deueniſſet, ubi terræ hiatus inter ſe connexi ma-

Reſurrexit quidam apud gentiles à mortuis.

ximi erant, & ex oppoſito duo ad cœlum itinera: iudices autem ſedentes uſ- A
diſſe, à quibus, qui iuſti fuiſſe iudicabantur, in anteriore parte ſignis alligatis
ad dexteram, & ſurſum in cœlum ire uidebantur. Iniuſti uerò ad ſiniſtram,
& deorſum ſignis ad poſteriorem partem eorum alligatis, in quibus ſcripta e-
rant eorum facinora. Quæ cum uidiſſet, acceſsiſſe atque rogaſſe dicebat, ut
liceret ei hominibus hæc nunciare. quod cum illis placuiſſet, per omnia illa lo
ca diligẽtius ductum fuiſſe. Hęc Plato. Plutarchus autem in primo de Anima
hæc narrat: Enarchus, inquit, nuper ægrotans, tanquam iam mortuus à medi
cis fuit relictus: & breui tempore in ſeipſum poſtea reductus, dicebat ſe mor-
tuum fuiſſe, & in corpus iterum reſtitutũ, nec me in ægrotatione moriturum.
reprehenſoſq; aiebat uehementer à domino ſuo eos ſpiritus, qui animam eius
duxerunt: ad Nicandam enim miſſos, non ad illum fuiſſe. Nicandas autem
coriarius erat, & in paleſtris non ignobilis, qui eo tempore, quo Enarchus re-
uixit, in maximas incidit febres, ac repẽtè mortuus eſt. Hic autem uiuit, ſuper-
ſtesq; eſt fœliciſsimè nobiſcum manens. Hæc ideò poſui, quia ſcriptura etiam
Hebræorum nonnullos reuixiſſe ueriſsimè narrat.

De cœleſti terra ſecundum Platonem. *Cap.* XIX.

VErùm quoniam in repromiſsionibus ſcripturæ, ſolis piis terram quan-
dam reſeruari ſertur, ſecundum illud, Mites autem hereditabunt terram.
Hæc uerò cœleſtis eſt, quam propheta ex precioſis lapidibus allegoricè con-
ſtare ſignificat, dicens: Ecce præparo ego tibi carbonem lapideum, & po-
nam pinnacula tibi ex iaſpide, & fundamenta ex ſapphiro, & circuitum tu-
um ex lapidibus electis. Conſidera quomodo ipſe quoque Plato ſimilia in
libro de Anima, ex perſona Socratis ſcribit: Glauci artificium, inquit, non
poſſet exponere quæcunque ibi ſunt: ego autẽ etiam ſi poſſem ô Simmia, uí-
ta tamẽ mihi non ſufficit. nihil tamẽ prohibet formã illius terræ, ut mihi quidẽ
uidetur, breuiter explicare. Satis hoc eſt, Simmias inquit. Credo igitur, Socra- B
tes addidit, quoniam eſt in medio cœlo rotundo, nihil ſibi opus eſſe, ne cadat,
nec aere, nec ulla re alia. Deinde maximam rem quandam eſſe, nec huic ſimi
lem, in qua tanquam in ſterquilinio formicas, aut in palude ranas homines ui
deo habitare. Et poſt pauca: Ipſam uerò terram mũdam in cœlo mundo, ubi
ſtellæ ſunt, poſitam eſſe credo. Et progreſſus: Si natura, inquit, humana illa
poſſet ſuperiora perſpicere, cognoſceret ibi eſſe uerum cœlum, ueram lucem,
& ueram terram. hac enim terra, & iſti lapides, & omnia quæ hic ſunt corru
pta, exeſaq; ſunt, quemadmodum ea quæ prope mare ſunt, à ſalſedine ma
ris. Et poſt pauca: Dignam rem auditu dicerem, inquit, ſi fabulam audire
uelletis. Nos autem, inquit Simmias, libenter audiemus. Dicitur ergo. Socra
tes, inquit, talem illam terram eſſe, ſi quis totam ab alto proſpiceret, qualis
eſſet duodecim coloribus exornata ſphæra, quorum iſti colores quibus pi-
ctores abutuntur, quaſi feces ſunt. Ibi autem uniuerſam illam terram à ful-
gentioribus & melioribus eſſe depictam, atque aliam partem eius cæruleam, aliam auream, aliam albam multo albiorem niue, & ex aliis coloribus
alias mirabili pulchritudine coloratas, & ultrà quàm oculus hominis perſpe
xerit. In tanta igitur taliq; terra proportionabiles arbores naſcuntur, flores
& fructus proportionabiliter gerentes: montes quoque colleſque ſunt & la
pides in ſimili proportione, quorũ quaſi particulæ iſti lapides ſunt. Sardius di
co, iaſpis, ſmaragdus, & ſimiles, quibus multo meliores illi ſunt. Nihil enim
boni eſt, quod ibi non ſit.

Quòd etiam de iudicio futuro Hebræos Plato ſequitur. *Cap.* XX.

CVm etiam ſcriptura iudicium, poſtquã hinc abierimus, animarũ futurum
dictitet, & per alia multa, & per hoc nõ minus: Iudiciũ, inquit, ſedit, fluui
us ingens corã eo fluebat, mille millia miniſtrabãt ei, et decies cẽtena millia aſ-
ſiſtebant ei. Audi etiam Platonẽ de iudicio dicentẽ, & fluuij nomine utẽtem,

multasq;

A multas' que piorum manſiones, & diuerſa impiorum ſupplicia, non aliter fe
re quam Hebræorum ſcripturam narrantem. Scribit enim in libro de Anima
ſic: Tertius amnis in medio iſtorum exit, & iuxta oſtium in latiſsimum incidit
locum igni ardentem, ubi facit paludem mari multo maiorem, aqua & limo
ebullientem: ac inde turbidus atque limoſus terram circumamplexus, pro-
pe paludem Acheruſiadem defluit: nec ipſi pexmixtus, ſed crebris ſub terram
uorticibus circumuolutus, infra Tartarum exit. Hic eſt amnis, quem Pyri-
phegethonta nominant. ex oppoſito huius Stygius eſt quartus amnis, à quo
paludem Stygem nomine fieri creditur. In hunc fluuium qui incidit, grauiter
in aqua tortus fertur circumuolutus, Pyriphlegethonti oppoſitus, tandem-
que prope Acheruſiadem paludem ex oppoſito uenit. nec etiam huius aqua
cuipiam miſcetur, ſed circumlata in Tartarum tandem exit in oppoſitum
Pyriphlegethonti. Hunc poetæ Cocytum appellant. Hæc cum ita ſe habeant,
cum defuncti ad eum locum deuenerint, quò deportantur, primùm dijudi-
dicantur, qui' nam iuſtè, & qui' nam contrà uixerint: & ſi qui uidebuntur me-
dio quodam modo uixiſſe, in uehicula ſcandunt ſua, & per Acheronta in pa-
ludem deferũtur, ubi graui ſupplicio depurgantur, & poſtea liberati honores
conſequuntur ſecundum benefactorum ſuorum dignitatem. Qui autem ui-
debuntur propter magnitudinem peccatorum curari non poſſe, in Tartarum
omnes deiecti, nunquam inde poſſunt exire. Qui uerò curabiles ſunt, quam-
uis maximè peccauerint, utputa ſi cõtra patrem & matrem ex ira aliquid fece-
rint, & poſtea pœnitudinem habuerunt, uel homicidio, uel alio quodam fa
cinore contaminati, hos in Tartarum deuenire neceſſe eſt: & annuo torti tem
poris ſpacio, ejiciuntur ab unda: homicidæ quidem in Cocytum, patris au-
tem & matris uiolatores in Pyriphlegethonta. Cumq; ad Acheruſiadem fue
B rint paludem, clamantes uocant, alij quos uituperarunt, alij quos occiderunt.
Cum' que uocarint, rogant & ſupplicant, ut in paludem ſuſcipiantur. Et ſi exo
rauerint, exeunt, & liberantur à malis. Sin uerò non exorauerint, rurſus in
Tartarum feruntur, ac inde iterum in fluuios: nec prius ceſſant, quàm exora-
uerint quos læſerunt. Hæc enim ultio à iudicibus imponitur. Qui autem
ſanctitate uiuendi excelluiſſe uidebuntur, ij ſunt qui ab iſta terra quaſi à uin-
culis liberantur. Horum, qui ſe philoſophia purgarunt, ſine labore in ſempiter
num uiuunt, & habitationes pulcherrimas conſequuntur, quas nec uerbis ex-
primere poſsibile: nec, ſi poſſem, tempus ſufficeret. Horũ igitur gratia ô Sim
mia cunctis uiribus uirtutis curam oportet in hac uita gerere: optimum enim
propoſitum eſt, & ſpes maxima. Hæc Plato. Quod autem dixit, non eſſe poſ-
ſibile uerbis pulchritudinem illarum habitationum exprimere, nonne ſimile
illi noſtro eſt? Non uidit oculus, nec auris audiuit, nec in cor hominis aſcen-
dit, quæ præparauit Deus amantibus eum. Habitationes autem multas dicit,
& nos multas eſſe apud patrem manſiones didicimus. Pyriphlegethonta uerò
ignem æternum eſſe quis dubitabit? Hebræorum enim propheta ſimiliter cla
mat: Quis nunciabit uobis, quia ignis ardet? quis nunciabit uobis locum
æternum? Et rurſus: Vermis eorum non morietur, & ignis non extinguetur.
Plato quoque in Tartarum deiectos impios, non exituros inde aſſeruit, & pi-
os in beatis locis in ſempiternum uicturos affirmat. Quod uerò addit, Sine la-
bore, nonne illi ſimile eſt, Vnde abeſt dolor, mœror, & gemitus? Quod autẽ
dixit non ſimpliciter, ſed cum in uehicula conſcenderint ſua, in Acheronta
amnem depelli: quæ' nam alia uehicula denotare poteſt, quàm cor
pora, quibus aſſumptis, unà cum eis ſecundum Hebræ
orum ſcripturas uitæ retributio fit?

LIBER DVODECIMVS.

VErùm quoniam hoc uolumen satis iam creuit, ad duodecimum li- A
brum transgressi, quæ restant ad ostendendam Platonicam philosophiam ab Hebræis defluxisse conscribemus, ut multi uideant non nobis solum, uerumetiam Platoni iam pridem scripturam Hebræorum probatam esse.

Quòd parêre legibus, non quærere rationem iuuenes debent. Cap. I.

CEnset igitur sine dubitatione aliqua, leges sequendas esse, hoc modo scribens in primo de Legibus: Si quis rectè Laconum aut Cretensium leges reprehendere possit, aliqua quæstio est. Ego autem iudico optimã esse legem, quę iubet, ne quis iuuenum cogitari. Senex autem si quis dubitauerit, principibus aut æqualibus referat, nemine iuuenum audiente. Nónne igitur multo ante Platonem diuinæ literæ fidem cæteris proposuere uirtutibus? Vnde apud nos quoq; incipientibus ac imperfectioribus quasiq; secundum animum infantibus simplicius scripturæ leguntur. credendum enim omnibus est, omnia quæ in ea feruntur, sicuti Dei uerba uerissima esse. Illis autem, qui ad maiorem iam habitum scripturarum peruenerunt, altiora petere, ac rationem singulorum quærere conceditur. Hos Iudæi quasi scripturarũ exp ositores Secũdarios appellare solebant. Poetam deinde Plato ait Theognim ex Megara Siciliæ testem habemus, qui ait fidelem uirum omni argento atq; auro in seditione meliorẽ. Nemo enim integer atq; fidelis sine omni uirtutis numero in seditionibus esse potest. Quorsum hęc? quia legis latorem, qui à Ioue missus est, ita leges conscribere oportere censemus, ut ad maximam semper uirtutum respiciat, quam Theognim secuti fidem, quæ maximè in periculis lucet, esse arbitramur. Eam non iniuria perfectam iustitiam nominare possumus. Ita Plato non B
irrationalem fidem, sed eam, quæ uirtuti coniuncta est, comprobare uidetur. quod saluator noster breuius, apertius ac diuinius posuit: Euge, inquit, serue bone atque fidelis. Et rursus: Quis ergo erit fidelis & prudens paterfamilias? prudentiam enim & magnanimitatem fidei coniunxit. Præterea Plato aliquantulum progressus: Certè, inquit, defunctorum animæ uirtutem quandam habent, qua uel post mortem rebus humanis auxiliantur. Vera enim hæc opinio est, sed nisi prolixis rationibus probari non potest. Credere autem oportet huiusmodi sermonibus, quoniam à priscis ualde uiris traditi sunt. Credendum ergo est etiam illis, qui ita hæc se habere, legibus confirmant. Sic certè de Hieremia traditum fuisse Iudæi contendunt. Et Machabęorum liber retulit uisum ipsum fuisse post mortem orare pro populo.

Quòd commodè per fabulas adolescentibus maiora tradenda sunt. Cap. II.

PRimùm deinde, inquit, pueris fabulas tradimus. Fabula uerò est, ut breuiter dixerim, falsum quiddam, quamuis & uerum esse possit. Fabulis autem prius quàm gymnasijs pueri exercendi sunt. Hæc Plato. Iudæi autem reipsa scripturæ historiam simpliciter, quasi fabulas adolescentulis tradere solent. Cum'que non magis ætate quàm habitu scripturarum creuerint, altiora & latentia dogmata per secundarios docent. Maximum deinde, ait Plato, in omni opere principium est, præsertim in iuuene atque tenero. tunc enim præcipuè animus formatur, & quicquid dixeris, facilius ingressum insidet. Quare non quascunque fabulas, sed probatas ac utiles à matribus atque nutricibus tenellis puellis infundantur, quáque iam adultos proiectos'que retinere non erit inutile. Hæc multo ante Platonem Iudæi obseruabant. Qui enim sancti spiritus gratia discernere de spiritibus poterant, dicta & scripta diligenter examinabant: & quæ aliena uidebantur à ueritate, sicut pseudoprophetarum libri, reprobantur. Scripturas quoque (ut diximus)

historia-

A historiarum parentes & nutrices tenellis pueris infundere solebant, ut eis facilius, cum uiri essent, uterentur.

Quòd sincera fide Plato scripturæ inhæsisse uideatur. Cap. III.

PLato autem in Grogia: Audi sermonem, inquit, quem tu fabulosum dices, ego uerò uerissimũ arbitror. Et post pauca: Qui iustè sanctèq; uixit, eum postquam mortuus fuit, in beatorum insulas profectum absque ullo incommodo summa in beatudine uiuere. Qui uerò iniustè atq; impiè eum in atrocissima proficisci supplicia, quę Tartarum appellant. Et post pauca: Nudi autem mortui iudicantur, & iudex ipse nudus est, quia defunctus, & animo animum perspicit ab omnibus derelictum cognatis, ac cæteris quæ hic habébat, ut iustum iudicium sit. Et subijcit: Hæc sunt ô Callicles, quæ ipse audiui, & uera esse apprimè credo. Ex his autem sermonibus tale quid ipse mecum ratiocinari soleo, nihil aliud mors mihi uidetur, quàm corporis atque animæ dissolutio. quæ postquam disiuncta fuerit, retinet utrunque habitum suum, quem homine uiuo habuerat. Nam corpus si magnum erat uiuo homine, & mortuo quoque magnum: & si pingue, pingue quoque postquam anima decesserit, aliquo tempore manet: & si cicatrices uulnerum habebat uiuens, aut ossa quædam fracta, uel membra trunca, eodem modo profectò se habet post mortem, anteaquam omnino corrumpatur. Similiter & in anima postquam denudata corpore fuerit, habitus omnes in quibus exercuit passiones & studia inesse perspiciuntur. Cum igitur ad iudicem anima peruenerit, ueluti ad Radamanthum Asiaticum, confestim iudex etiam si regis magni anima esset, in ea perspicit uulnera & cicatrices iniuriarum, quas singulę operationes animæ impresserunt. Videt tortuosa omnia falsitate atque superbia: cognoscit nihil ibi esse rectum propter licentiam, delicias, contumelias, incontinentiam' que in uiuendo: cernit omni turpitudine animam esse repletam. Quare te *Purgatorium Platonicum.*

B ctè ad carcerem tartari immittit, ubi supplicijs torquetur, ut aut ipsi purgati meliores fiant, aut exemplo suo alij moniti formidine cruciatus, à peccando deterreantur. Purgantur autem quicunque curabiliter peccarunt doloribus, & hic uiui, & apud inferos mortui. Non enim aliter possibile est impressas uitiorum detergi maculas. Qui uerò maximè iniuriati sunt, ac incurabiliter peccarunt, nulla his unquam utilitas accidere potest, quia incurabiles sunt, sed alij exemplo suo iuuantur, ex quibus ego Archelaum fore, & similes ei tyrannos non dubito. Reges enim propter peccandi licentiam, omnes penè scelestissimi sunt. Testis est Homerus, qui reges atque tyrannos apud inferos in sempiternum cruciari asserit, Tantalum, Sisyphum, Tityum, Thersiten, alios' que consimiles. Priuatos autem homines nullus unquam scripsit perpetuis tanquam incurabiles apud inferos cruciatibus detineri. Quare feliciores certè sunt priuati principibus. nec tamen prohibet aliquem bonum uirum principem esse, sed cum arduum atque difficile sit in magnam peccandi licentiam se ipsum continere, magna laude dignum est ô Callicles, pauci tamen inueniũtur. Vnus uerò de his, qui potentiam habuerunt Aristides Lysimachi uirtute pręclarus fuit. Vt ergo diximus, atrocissimas uitiorum ferentes in anima cicatrices à iudice in pœnas mittuntur. Quam autem ab omni cicatrice peccatorum detersam uidebit animam, nec quæ sit, nec unde fuerit, quærens admiratus, ad beatorum insulas misit. Hæc eadem etiam Aeacus baculum habens, sicut & Radamanthus iudicat. Minos autem aureum sceptrum tenens, solus sedet, utrius' que iudicium considerans. Ego igitur ô Callicles, has rationes uerissimas esse credens, nihil aliud considero, quàm quomodo mundissimo animo ad iudicem accedam, ac ideo neglectis humanis honoribus, conabor rectè uiuendo quàm optimus fieri. Obsecro autem cæteros omnes, & te ipsum ad hunc calcem uirtutis curriculo tendere. turpissimum enim est, si tibi ipsi in illo iudicio nullo modo prodesse poteris. Hæc forsan fabulose *Reges rarò saluantur.*

tibi

tibi quasi ab anu quadam dici uidentur, ac ideo spernis. Non esset autem mirum, hæc à te sperni, si diligenter quærentes, meliora uerioraq; istis inuenire possemus. Nunc uerò cum sitis tres Græcorum omnium sapientissimi, tu, & Polus, & Gorgias, non poteritis tamen uerè dicere, quòd oporteat alia quadam nos uita quàm ista uiuere, quæ illic etiam plurimum conducit. Omnia enim alia facile redarguuntur. Hic uerò sermo firmus atq; stabilis semper manet. Quare cauere magis debes ne lædas, quàm ne lædaris. Omnes enim studere debent, non ut boni uideantur, sed ut & publicè & priuatim boni sint. Plato igitur Aeacum, Minoem, Radamanthum defunctorum iudices constituit. Diuina uerò scriptura ipsi Deo iudicium attribuit, qui singulis secundum opera sua redditurus meritum est.

Prudentes uiri fugerunt dignitates.

Quòd non in omnes efferenda sunt ueritatis dogmata. Cap. IIII.

CAueas, Plato, inquit, ne rudibus hæc omnibus committas. Hi enim nihil magis quàm has utilissimas narrationes derident: quemadmodum econtra ingenioſi ac sapientes nihil magis admirantur. Quare cum eis sæpius hæc narrantur crebro audiendo, uix tandem ut aurum multo labore purgantur. Sic & diuina scriptura res mysticas ad multos efferendas prohibet, apud quam primus Moses scribitur recusasse præfecturam. Alium enim, inquit, supplico Domine, qui hoc onus ferre possit, mittere uelis. Saul etiã occultasse se dicitur, ne regnum susciperet. Hieremias quoque recusasse fertur. & Plato similiter consulit, dicens: Propterea ô Thrasymache, ut modò dicebam, nemo sponte ad gubernandam rempublicam accurrat.

De uiro iusto secundum Platonem. Cap. V.

ADhæc cum Hebræorum prophetæ contumelias omnes atque pericula subeunda propter uirtutem & ueritatem conclament, consentanea Plato in secundo de Republica scripsit: Nõ ut uideatur, inquit, iustus generosus uir qui iustitiam colit, sed ut sit. Si enim quia iustus uideatur, honores quispiam nancisc itur, incertum fit utrum propter uirtutem, an propter honores iustitiam sequitur. Sed fingamus, ut cum neminem unquam læserit, iniustus uideatur. Si ergo sic affectus, nullo periculo, nullo cruciatu à uirtute remouetur, tunc uerè iustus atque generosus est. Hæc Plato uerbis, quæ re ipsa iusti uiri apud Iudæos comprobarunt, qui tanquam iniqui, alij lapidibus, alij gladio, alij alio modo necati sunt: caprarum atque ouium pellibus induti, rebus penè omnibus egentes, in desertis errantes, in montibus & speluncis & terræ cauernis. Apostoli etiam Saluatoris nostri maxima pietate & iustitia uiuentes, malefici multis uidebantur, quare spectaculum facti sunt mundo, & angelis, & hominibus, esurientes, sitientes, nuditate ac uerberibus laborantes, ut ait Apostolus. Sed iniuriam, ut ipse addit, passi, bene dicebant, persecutiones magno ferebant animo: turpi affecti fama, afficientes ad uirtutem exhortabantur: & quasi quisquiliæ orbis reputati, gaudebant: & usque ad hæc tempora generosi martyres ubiq; terrarum non ut uideantur, sed ut sint piij atque iusti, multo plura maioraq; quàm Plato uerbis expressit, re ipsa patiuntur, uincti uerberibus, afflicti tormentis, atque eculeis cruciati. Et demum post multos diuersosq; dolores crudelissimo genere aliquo mortis consumpti. Quibus similem apud gentiles aliquem nunquam inuenies. ut non iniuria de Iudeis nostrisq; præclaris uiris, qui pietate ac uera iustitia perfulserunt, Plato illa perscripsisse uideatur.

Quòd etiam de serpentis fraude Mosem Plato sequitur. Cap. VI.

CVm Moses ineffabili quadam ratione in principio creationis mundi, paradisum quendam à Deo plantatum dixerit, hominemq; ibi à serpente per mulierem deceptum narrauerit, aperte Plato commutatis nominibus, in Sympos io allegoricè similia posuit. Pro paradiso enim Dei, hortos Iouis appellauit, pro serpente deceptionemq; ipsius paupertatem insidiantem posuit,

pro

A prouiro autem primo, quem Dei consilium atque prouidentia quasi nuperrimè natum filium produxit, Consilij filiū Porum nomine posuit. Cumq; Moses in ipsa constitutione mundi factum hoc dixerit, cum Venus facta esset, id accidisse Plato narrauit. Verùm allegoricè propter pulchritudinem mundū appellans. Sed uerba eius hæc sunt: Cum, inquit, facta esset Venus, & alij dij & consilij filius Porus, in conuiuium cōuenerunt, & post cœnam Inopia tanquam mendica ad ianuam domus ubi conuiuebant accessit. Porus autem nectare superatus (nondum enim uini usus inuentus erat) in hortos Iouis ingressus, grauiter dormiebat. Inopia uerò propter indigentiam ad insidiandū parata, ut ab eo liberos susciperet, apud eum accubuit, & hoc dolo Cupidinem à Poro concepit. His Plato allegoricè illa Mosaica uoluit significare.

Quomodo Plato quasi ioco ex uiro sumptam mulierem scripsit. Cap. VII.

PRæterea Mose dicente, Adæ autem non inueniebatur coadiutor similis eius. Immisit ergo Deus soporem in Adam. Cumq; obdormisset, tulit unam de costis eius, & repleuit carnem pro ea: & ædificauit Deus costam quam tulerat ab Adam in mulierem. Cum non intellexerit Plato quo sensu id dictū est, quia tamen Mosaica omnia fuerat admiratus, noluit omnino præterire. Itaque Aristophani comico, qui etiam rebus honestis illudere solebat, orationem in Symposio attribuit, dicens: Oportet primùm uos naturam humanam & passiones ipsius prædiscere. Prisca enim nostra natura alia erat quàm nunc est. Non enim duo genera hominum, ut modò, sed tria fuerūt. Ad masculum enim atque fœminam, tertium etiam aderat utriusque commune, cuius rei nomen solummodo relictum est, res uerò penitus perijt. Nam Androgynum tunc re ipsa & nomine ex utriusq;, mare scilicet atq; fœmina, cōstabat. Istis cum aliquantulum, ut Aristophanes solebat, illuserit, subiungit dicens: Hæc Iupiter dixit: & incidebat homines medios, & Apollini iussit partes incisorum ita B coniungere, ut facies ad cæsuram uerteretur.

Duo sexus in una persona.

De prima hominum uita. Cap. VIII.

CVm Moses primam hominum uitam in paradiso Dei nulla re indigentem, quasi diuinam asserat, omniaq; sponte à terra producta, nudosq; fuisse confirmet, audi quemadmodū ea ipsa Plato Græcè conscripsit: Deus, inquit, pascebat eos, sicuti nunc homines nonnulla animalium genera: nulla tunc erat respublica, nec liberorum procreatio. A' terra enim homines emergebant, & hæc omnia quæ modò sunt habentes, magna optimorum copia fructuum facilimè atque optimè uiuebant: quos non cultu, sed sponte terra edebat: nudi sine aliqua erant molestia: uicissitudines enim temporum summa temperie connectebantur.

Quòd etiam collocutionem serpentis & Euæ secutus est. Cap. IX.

PRudentiorem omnibus bestijs terræ serpentem fuisse, & sermonem eius uicissim cum muliere habitum, Moses scribit. quam rem quomodo Plato narrauit, non est alienum audire. Qui Saturni temporibus erant, inquit, tanta uirtute pollebant, ut non cum hominibus solum, uerumetiam bestijs oratione uti possent. Sed non ad philosophiam, & inter se, & cum bestijs hac uirtute utebantur, diligenter scrutantes de singulorum natura ad accumulationem prudentiæ: sed cibo atque potui tanquam helluones continuè inhærentes, fabulas secum & cum bestijs tales conferebant, quales modò de ipsis narrantur.

Quòd ordinem etiam scribendi secutus est. Cap. X.

MOses in scribēdis legibus antiquitate magna pro exordio usus uitas, hominum & diluuium narrat: & uirtutes atque delicta nobilissimorum uirorum, qui post diluuium fuerant, diligenter exponit. Nam perutilem hanc historiam legibus futuram iudicauit. Hunc scribendi modum in legibus Plato imitatus est: his primordijs enim legum antiquitate utitur: et diluuij mentione

facta, uitam etiam, quæ post diluuium fuerat, explicare non renuit. An, inquit, A igitur prisci sermones ueri nobis uidentur? qui nam? multis pestibus atq; diluuijs homines ita perijsse, ut pauciſſimi relicti sint? Valde inquam hoc ueriſimile cunctis uidetur. Intelligendum est igitur eos qui nunc effugerunt, montanos quosdam fuisse in cacuminibus altiſſimorum montium habitantes, à quibus postea homines multiplicati sunt. Quare necesse fuerat artium disciplinæ, que ciuilis imperitos fuisse, ac ab omni ambitione, habendiq; cupiditate, cæterisq; uitijs, quæ in ciuitatibus maximè sunt, liberos. His talibusq; latius narratis, uitas hominum, qui post diluuium fuerunt, exposuit. Deinde ad Græcorum antiquitatem descendit, ut ad Hebræorum Moses. Eorum igitur meminit, qui præclara facinora in Troia fecerunt. Disciplinam Lacedæmoniorum ciuilem non prætermittit. Perſarũq; quo uitas, tam eorum qui rectè, q̃ eorum qui perperam uixerant nobiliſſimorũ tetigit. Et post hiſtoriam huiusmodi legum positionẽ aggreſſus est, adeò etiam in his Mosi doctrinam admiratus est.

Vitia in ciuitatibus plura q̃ in pagis.

Quod à pietate in Deum leges exorſus est ut Moses.

Caput XI.

CVm Moses uniuersas leges suas disciplinamq; uiuendi à pietate in Deum dependere uoluerit, ac ideo à creatore omnium initium librorum suorum fecerit, & res humanas à diuinis dependere docuerit, ipsasque diuinas ad Deum creatorem omnium retulerit: operæprecium est considerare, quomodo Plato eum diligentiſſimè sequens, Cretensium ac Lacedæmoniorum leges incusat. Mosaicam uerò legem apertè probat sic in primo de Legibus dicens: Cretensium leges hominibus Græcis non maximè conferunt: ita enim rectè positæ sunt, ut utentes eis cum omnia bona inde consequantur, felices sint. Dupliciter autem bona dicuntur: alia enim humana sunt, alia diuina: dependent autem à diuinis humana. Diuinis igitur quæ maiora sunt susceptis, minora etiam possidentur. Illis autem spretis, utrilque ciuitas priuatur. Mi- B norum uerò primùm est sanitas: deinde pulchritudo: tertiò uires ad cursum, & ad alios corporis motus: quartò diuitiæ, quæ non cæcæ sunt, ut uulgò dicitur, si prudentiam sequuntur: quæ quidem prudentia diuinarum rerum prima est, deinde oratione habita moderatio. Ex his duobus, fortitudine adhibita, iustitia tertiò emergit: & quartò fortitudo. quæ omnia natura rebus humanis anteponuntur. Quare oportet, ut legislator hunc ordinem sequatur. Deinde mandandũ ciuibus, ut ad hæc respicientes operentur. Humana enim ad diuina, diuina uerò ad principem intellectum referenda sunt. Et post pauca: Omnibus istis legislator custodes præficiet eos qui prudentia & uera laude gaudent: ut intellectus hæc omnia moderatione atque iustitiæ coniuncta, non autem diuitias, aut ambitionem sequatur. Quæ omnia in legibus Iouis & Apollinis Pythij, quas Minos & Lycurgus composuerunt, inesse uidebitis. Patent enim his, qui artificio & exercitatione legum peritiam habent: cæteris uerò nullo pacto. Moses quoq; multo prius à diuina doctrina facto principio, & uiuendi disciplina ad illiam relata, omnibus principes atq; custodes Dei sacerdotes præfecit, uiros scilicet iustos, prudentiæ ac ueræ laudis amatores.

Ordo & gradus bonorum corporalium.

Quòd à pueritia in legalibus pueri exercendi ludo sunt.

Cap. XII.

COnsulo igitur, ut ab ineunte pueritia, inquit, ludendo atque studendo rebus tamen semper congruenter, has res pueri percipiant. Hoc enim modo in bonos uiros euadent. Si enim agricolam quendam aut ædificatorem probum fore desideramus, eum in tenera ætate ludentem, pueriles quasdam domos ædificare iubebimus, aut instrumenta quædam agriculturæ fabricare: quæ quamuis inutilia sint, ad imitationem tamen utilium, uerorumque instrumentorum non parum conferunt. In omnibus enim etiam ludendo conari debemus, ut puerorum studia & cupiditates eò uertamus, quò ipsos

peruenire

A peruenire deſideramus. Caput autem doctrinæ infantium alimentũ eſt, quod ludentium animum ad expetendum illud adducet, quo in uirili ætate ipſos uti decreuimus. Multo breuius hoc Moſes atque dilucidius: Et erunt uerba hæc, inquit, quæ ipſe tibi hodie præcipio in corde tuo, & in anima tua, & pro-pones ea filijs tuis. Quod ex priſca conſuetudine ad hodiernum uſque diem diligenter Iudæi conſeruant. In ſecundo autem Legum: Diſciplinam, inquit, appello uirtutem, quæ puerorum animos continere poteſt: uoluptas enim & dolor, amor & odium quàm rectè fieri poteſt, antequam ratione moueantur, in animos eorum fluunt: ut facilius, cum ad ratiocinandum peruenerint, conuenienter rationi omnia peragant. quorum conuenientia uirtus perfecta eſt. Aſſueſcant ergo à pueritia dolore ac uoluptate rectè moueri, ut à principio uſque ad extremũ uitæ oderint quæ odiſſe oportet, & ament quæ amanda ſunt. Sed multo antè Dauid, quæ odio inſequenda, & quæ amanda ſunt iuuenibus, & prouectis ſimiliter declarauit, dicens: Venite filij, audite me, timorẽ Domini docebo uos. Quis eſt homo qui uult uitam, diligit dies uidere bonos? Prohibe linguam tuam à malo: & labia tua ne loquantur dolum. Diuerte à malo, & fac bonum: inquire pacem, et ſequere eam. Et Salomon: Audite filij, inquit, diſciplinam patris: legem meam nolite obliuiſci. Et rurſus: Viam impiorum non ingrediaris. Innumerabilia huiuſmodi facilè in ſcriptura inuenies, quibus adoleſcentes atq; prouecti ſimul ad pietatem exhortantur.

Alimento pueri trahuntur ad ſtudia.

Quòd diuinarum rerum imagines hæc inferiora Plato putabat.

Caput XIII.

Diuinis oraculis Moſi dictum eſt: Facies omnia ſecundum figuram quæ tibi monſtrata in monte eſt. Id Apoſtolus latius expoſuit, dicens: Vmbra exemplumq; cœleſtiũ legalem cultum fuiſſe. Apertiſſimè nanq; Moſaica uniuerſa, tanquam umbræ ac ſymbola cœleſtium ſunt. Nunc uerò audi quem-
B admodum Plato in ſexto de Republica hunc locum imitatus eſt. Deo, inquit, & mundo uerus philoſophus loquens, mundus atq; diuinus quantum poteſt efficietur. Si ergo neceſſe fuerit, quæ ibi uidet in moribus hominum & priuatim & publicè ponere, ut non modò ſeipſum, uerumetiam alios per illa confirmet, putas' ne modeſtiæ, iuſtitiæ, & omnino uniuerſæ uirtutis improbum magiſtrum futurum? Minimè, inquam. Sed multi uidelicet parum nobis credũt, dicentibus non aliter poſſe fœlicem ciuitatem fieri, niſi pictores illi eam depingant, qui diuino exemplari ad pingendum utuntur. Imò credent, inquit. Sed quis eſt modus picturæ? Quaſi tabula in quam ciuitas & mores hominum primùm, quod omnium difficillimum eſt, mundi, puriq; faciundi ſunt, non enim prius ſcribendæ ſunt leges, quàm mundam feceris ciuitatem: deinde formula diſciplinæ ſcribenda depingendaq; eſt.

Quòd adoleſcentes cantibus ad uirtutem præparandi ſunt. *Cap.* XIIII.

Odas etiam canendas putat, ſic dicens: Ter iam & quater dictum eſt, diſciplinam eſſe puerorum educationẽ, quæ ad rectam legalemq; uitam perducat. Vt igitur pueri animus legem ita ſequatur, ut unà cum ea gaudeat, atq; doleat, odas perdiſcant, crebroq; cantitẽt, quibus laudes atq; uituperationes earum rerum contineantur, quas lex laudat, atq; uituperat. Quoniam enim tenériores anni rationem uirtutis non ſuſcipiunt, ludo atq; cantu præparantur. Iure igitur apud nos prophetarum odæ à pueris addiſcuntur.

Quòd poetæ rectè dicere cogendi ſunt. *Caput* XV.

Poëtæ, inquit Plato, cogendi ſunt carminibus dicere, bonum quidem, modeſtum, iuſtumq; uirum fœlicem eſſe, atq; beatum, ſiue magnus, ſiue paruus ſit, et ſiue diues, ſiue pauper. Si uerò iniuſtus eſſet, etiam ſi ditior eſſet q̃ Cinyras aut Midas, miſerrimũ omnium eſſe. Dicant igitur poetæ, neminẽ eſſe uirum appellandũ, qui non omnia quæ uulgò bona dicuntur, iuſtè acquirat, atq; diſponat: quamuis hæc bona non rectè bona dicuntur. Sanitas enim primò,

deinde forma, tertiò uires, quartò diuitiæ numerantur. Innumerabilia huiuſ- A
modi cætera ſunt. Nam & acutè cernere, atque audire, aliſq́ ſenſibus integrè uti, bona uidentur: & ad hæc omnia poſſe facere quæ cupias, & demum immortalitas cum ipſorum omnium poſſeſſione. Ego autem aſſero, iuſtis, ſanctisq́ue uiris hæc optima eſſe, iniuſtis autem peſſima. Sanum enim eſſe, acutè cernere, & omnino facilè ſentire, ac immortaliter uiuere, abſque uirtute peſſima ſunt. Talia ergo rhythmo ac numero à poëtis compoſita, adoleſcentes perdiſcant. Ego enim dicere non dubito ea, quæ mala uulgò dicuntur, iniuſtis bona eſſe, iuſtis mala. Quę uerò bona uidentur, bona uerè bonis ſunt, malis autem mala. Hæc multo antè Odis Dauid ſancti ſpiritus gratia cõmonitus, conſcripſit, docuitq́; quis uerè beatus eſt, & quis beato contrarius. Pſalteriũ enim ſuum incipiens, inquit: Beatus uir qui nõ abijt in concilio impiorũ, & cætera. Vnde Plato admonitus, poëtis dicendum eſſe ait, bonos uiros beatos eſſe. Diuites autem ſi mali ſint, miſeros eſſe, quod ipſe Dauid ſic in Pſalmis edidit: Diuitiæ ſi affluant, nolite cor apponere. Cætera quoque omnia, quæ hic Philoſophus dicit, ad uerbum ferè in ſacro Pſalmorum uolumine ſcripta inuenies.

Quòd hymni cani non debent, niſi prius examinentur. *Caput* XVI.

ADdit deinde Plato, Dei aut uiri diuini opus eſſet rectè rhythmo atq; carminibus uti: quare diligenter hac de re leges ponendas eſſe cenſet, quibus ad uirtutem uniuerſa muſica reſpicere cogatur. Hoc ille uerbis, re autem ipſa Iudæi cogebantur non alios hymnos, & odas ſuſpicere, quàm eas, quæ à ſpiritu ſancto per prophetas eſſent compoſitæ. Concedo deinde Platoni quod uulgò dicitur, uoluptate muſicam dijudicari: ſed illam eſſe optimam muſicam, quæ optimos & doctos uiros delectat: ac maximè illum, qui uirtute cæteris præſtet. Virtute igitur opus eſt iudicibus, & præſertim fortitudine, atque prudentia. Neq; enim theatri plauſu, aut propter ignorantiam, aut propter formidinem duci debent. Apud Iudæos etiam priſcis temporibus diuinorum cantuum iudicium nõ multitudini tradebatur, ſed erant aliqui, quamuis pauciſſimi, diuino ſpiritu hæc iudicãtes, quibus ſolummodo licebat prophetarum libros conſecrare, ut ita dicam, ac comprobare. Ea uerò, quæ aliena à ſpiritu ſancto uiderentur, improbare, atq; reijcere. B

Quòd non ſemper uino utendum ſit. *Caput* XVII.

CArthaginenſium, inquit, legem magis quàm Lacedæmoniorum, atque Cretenſium laudo, ut nunquam in caſtris quiſquam uinum guſtare audeat, ſed toto militiæ tempore aquæ uſum comprobari. In ciuitate autem ſeruis nunquam uini uſus concedendus eſt: nec magiſtratus tempore, quo rempublicam gubernant, uino utantur: nec gubernatores, nec iudices, nec qui deliberaturus in conſilium uocatus eſt, nec ullo modo in die, niſi ualetudinis gratia, nec nocte eos tam uiros quàm fœminas, qui liberis dare operam ſtatuerũt: leuiores enim homines uini uſu fiunt, & animæ calefactæ tanquam ferrum ignitum molliores redduntur. Hæc multo antè Moſes conſtituit. Sacerdotes enim iubet ſacrificandi tempore à uino abſtinere. Locutus eſt enim, inquit, Dominus ad Aaron dicens: Vinum & ſiceram non bibetis, tu & filij tui tecum, quando in teſtimonij tabernaculum ingrediemini, aut quando ad altare accedetis, ne moriamini: & lege hoc in æternum in generationes ueſtras firmatum ſit. Votum etiam uouẽtibus ſimiliter præcipit, dicens: Vir aut mulier qui uotum facit, à uino & ſicera mundus erit, & acetum uini, & acetum ſiceræ non bibet. Salomon quoque magiſtratus & iudices à uino abſtinere iubet: Conſilio, inquit, omnia facias, conſilio uinum bibe: potentes qui iracundi ſunt, uinum non bibant, ne ſi biberint, ſapientiæ atque laboris obliuiſcantur. Nec ignorabat Plato ſcripta hæc apud Barbaros fuiſſe, quod occultius his uerbis denotauit. Siquidem, inquit, dubitant, utrum huiuſcemodi diſciplina ciuilis fuit, aut etiam nunc eſt apud aliquos Barbaros procul ab

Conſiliarij & iudices abſtinent à uino.

oculis

A oculis noſtris, aut futura unquam ſit, parati ſumus rationem oſtendere, factũ iam fuiſſe, & eſſe in præſentia, futuramq; eſſe quando eadem muſa in aliqua ciuitate prævalebit, nec nos impoſſibilia dicere.

Quòd nobiſcum nobis gerendum eſt bellum. Cap. XVIII.

REctè, inquit, à nobis dictum eſt, omnes homines ſibiipſis pugnare, neminemq; eſſe, qui ſibiipſi hoſtis non ſit. Quare præcipua optimaq; victoria eſſe, ſeipſum uincere. Sicut ecõtra, turpiſſimum atq; peſſimum, à ſeipſo uinci. Et poſt pauca: Vnus eſt unuſquiſq; noſtrũm, ſed duos ſecũ cõtrarios ac amentes habet conſiliarios, uoluptatem atque dolorem, quibus opiniones futurorum accedunt, quas communiter ſpei nomine appellamus. Propriè autẽ, quæ ante dolorem ſpes eſt, timor: quæ uerò ante uoluptatem, confidentia nominatur. Ad hæc omnia ratio accedit melior aut peior, qua cum quid publicè conſtitutum ſit, lex nuncupatur. Deinde hæ paſsiones, inquit, in nobis quaſi nerui aut funes huc & illuc ad contrarias operationes attrahunt. Ratio uerò uni ſemper parti oportere conſtanter inhærere perſuadet, quæ quidem ratio aureo quodam funeq; cõmuni lege uidelicet ciuitatis inniti ſolet. Aliæ autẽ duræ aſperæq; tanquam ferreæ ſunt. Hæc ubique fermè diuinæ literæ prædicant, appetitum rationi pugnare docẽtes: rationemq; optimam eſſe, quę Dei lege ducitur, victoriamq; laudatiſſimam cum huic rationi appetitus ſubiicitur.

Quòd peccatorum anima eſt cauſa. Caput XIX.

VNdecimo autem Legum: Neceſſe eſt, inquit, tam uirtutum quàm uitiorum cauſam eſſe animam. quod Moſaico illi conſentaneum eſt: Si anima peccauerit, & ſi anima delictum fecerit.

De uero philoſopho. Caput XX.

CVm in Hebraica ſcriptura de ſtudioſo ueroq; philoſopho dicatur: Bonũ eſt uiro, ſi tollat iugum in iuuentute ſua: ſedebitq; ſolus, ac tacebit. Cumque diuini prophetæ ac ſublimi philoſophia in montibus atq; ſpeluncis degerint, ad ſolum Deum mentem erigentes: audias quemadmodum etiam Plato hunc uiuẽdi modum comprobauit, dicens: Qui præcipui in philoſophia ſunt, ab adoleſcẽtia etiam ipſam uiam, quę in forum abducit ignorãt: nec ubi curia, aut communis alius conueniendi locus ſit, ſciunt. Leges autem & decreta nec ſcripta uiderunt, nec audierunt: ſodalitia & magiſtratus, cœtus & cœnas ne ſomnio quidem uiderunt. Si bene autem aliquid aut male à uiris uel mulieribus in ciuitate factũ eſt, non minus eum fugit quàm maris harena: quæ omnia ita neſcit, ut nec neſcire ſe quidem ſciat. Non enim hæc fugit, ut melior uideatur, ſed ut ſit. Quare ſi etiam corpore in ciuitate ſit, mens tamen omnia hæc cõtemnens, ſuper terram uolauit, ut eſt apud Pindarum. Quomodo id dicis ô Socrates, inquit, cum Threſſa quædam Thalem cœleſtia reſpicientem, quia cogitatione occupatus in puteum deciderat, reprehẽdiſſe dicatur, quòd dum cœleſtia quæreret, quæ ante pedes ſunt, non uideret. Hoc, inquit, ſcomma in omnes philoſophos dici poteſt. Vere namq; qui recte philoſophatur non ſolum ignorat quid uicinus faciat, ſed penè ſi homo eſt aut pecus, non animaduertit. Quid ſit homo, & quid præcipue hominẽ facere conueniat, id uerò diligentiſsimè quęrit. Quare ô chariſsime Theodore, ſi quando huiuſmodi philoſophus in iudicio, uel alio loco publico loqui de rebus iſtis hominũ cogitur, riſum omnibus præbet: & in difficultates, quoniam inexpertus eſt, quaſi in puteũ incidit. Proprium enim ſibi eſt, neminem cõuicĩs petere: & in laudationibus cum non ficte, ſed uere ac ex animo dicere uideat, leuis quidã atq; inſanus uidetur. Si regem enim laudari aliquem audiuerit, agaſonẽ aut bubulcũ laudibus efferri arbitratur: quòd ſi mille iugera terræ poſſidere aliquem audierit, parua hæc dicit, qui uniuerſum orbem cogitatione complecti cõſueuit. Valde autem etiam illos contemnit, qui ſe generoſos prædicant, & auos, proauos, atauosq; ſuos in medium adducunt; amentiam ipſorum ideo ſpernit, quia uniuerſum hominum

Quæ magis neceſſaria, prius diſcẽda.

minum genus cognoscere nequeunt. Auos enim & progenitores innumerabiles singuli habuimus: quorum alij diuites, alij pauperes, alij reges, serui, barbari, Græciq; fuere: ideo ridet quòd in quinque aut uiginti progenitorum genealogia nonnulli glorientur. In omnibus igitur istis uerus philosophus uulgò deridetur, & modò superbus, modò rerum humanarum ignarus putatur. Et paulo pòst: Si omnibus inquam ô Socrates, ut mihi persuaderes, maior pax, & pauciora mala essent in hominibus, non est possibile ô Theodore, inquit, mala omnino ab hominibus auferri: non enim apud deos, sed apud mortales necessariò, & in hoc loco uersantur: quamobrem toto animo conari debemus hinc illò transire. Transitus autem & fuga terrenorum est imitatio Dei, quantum homini possibile est: imitatur autem Deum iustitia, sanctitate, prudentia. Sed non est, inquit, facilè persuadere multis, ita se ista habere: sed nequitiam fugiendam, uirtutemq; sequendam putant: non rerum ipsarum gratia, sed ut bonus uidearis. Hæc, inquam, aniles fabulæ sunt: ueritatem altius nos exponamus: Deus nullo modo iniustus est, sed quàm maximè iustissimus. nec est ei similius aliquid, quàm si quis nostrûm iustissimus fiat. Quare Dei cognitio sapientia est, & uirtus uera: ignoratio uerò ruditas est, & nequitia manifesta. Quæcunq; autem alia dicitur sapientia, uidetur quidem, sed non est. Nam quæ in rebus ciuilibus, est onerosa: quæ uerò in artibus, fabrilis. Quicunque igitur iniuriatur, sapiens propter astutiam suam dicendus nõ est: ignorat enim quod minimè ignorare oportet, quantum iniustitia detrimentum afferre soleat: non quòd ipsi detrimentum putant uulnera uel mortem, quæ patiuntur etiam qui nihil iniuriantur: sed quod effugere iniuriantibus impossibile, apud scripturã etiam humana uniuersa hæc sapientia stultitia nominatur. Scriptum est enim: Perdam sapientiam sapientum, & intellectum intelligentium destruam. ubi sapiens, ubi scriba, ubi conquisitor huius seculi? Quòd autem qui uerè ac secundum Deum philosophatur, nihil praui sapere debet, inde discimus, quia non B ea quæ uidentur, quæ temporalia sunt: sed ea quæ non uidentur, quæ æterna sunt, cõsiderare iubemur. Nequitiam autẽ in terris & in hac mortali uita conuolui, propheta ostendit, dicens: Quia furtum, & adulterium, & cædes fusa in terram sunt, & sanguinem sanguini cõmiscent. Ad Deum autem hinc fugiendum esse Moses ostendit: Post Dominum Deum tuum ambulabis, & ipsi adhærebis. Imitandum quoque Deum esse significat, dicens: Sancti sitis, quia Dominus Deus noster sanctus est. De iustitia uerò Dei Dauid clamat: Iustus Dominus iustitiam dilexit. Idem diuitias contemnendas esse docuit, dicens: Diuitiæ si affluant, nolite cor apponere. Et rursus: Noli timere cum dives factus fuerit homo, & cum multiplicata fuerit domus eius. Quoniam cum interierit, non sumet cum eo omnia. Principatus etiam hominum non multi facere monet, cum dicat: Nolite confidere in principibus, in filijs hominum, in quibus non est salus. Exibit spiritus & abibit in terram suam, & in die illa perdentur omnes cogitationes eius.

Quòd nonnunquam falso ad utilitatem audientium utendum est. Caput XXI.

NOn autem, inquit Plato, alienum à grauitate sua legislator putabit falso aliquid ac ferè inepte ad utilitatem iuuenum dicere, maxime si quod falso dicitur audientes ita trahat, ut nõ ui, sed sponte iustitiam uelint suscipere: solidum enim bonum ueritas, sed non ita facile pleruncq; persuadet. Innumerabilia huiusmodi uerba sunt in scriptura, utputa, quando pœnitere Deum, aut dormire, aut irasci, aut alijs perturbationibus ferri scribit: quæ quamuis altius interpretata, non procul à ueritate sint: uerba tamen ipsa uel terrendo, uel permulcendo nonnihil prosint illis, qui altiorem uestigare sensum nequeunt.

Quòd omne genus hominum ad ueritatem uocandum est. Caput XXII.

REcte in superioribus, Plato inquit, uiros & mulieres, liberos & seruos, iuuenes & senes, sic disciplinam ciuilem, ut dictum est, amplecti oportere, ut nunquam

A ut nunquam ceſſent uarijs modis atq; carminibus, quæ diximus, decantare. Et in quinto de Republica: Nihil, inquit, ô Theodore ad gerendam rempublicam pertinet, quod ad mulierem, quia mulier, non pertineat: aut ad uirum pertineat, quia uir. Sed cum una natura utriuſque animalis ſit, quæ ad uirum natura, hæc ad mulierem etiam natura pertinet. Eſt autem in omnibus imbecillior uiro mulier. Vtrum igitur uiris omnia, mulieribus uerò nihil concedemus? non rectè inquam. Rectè, inquit, dicis: nam mulier alia medica eſſe poteſt, alia muſica, alia ad utrunq; inepta natura. Similiter alia bellicoſa, alia non: alia philoſophus, & alia nõ: alia magni animi, & alia puſillanimis: & alia ad cuſtodiendam ciuitatẽ nata, alia non, ſicuti & uiri. Eadem enim eſt utriuſq; natura, præterq; quòd altera imbecillis, & altera robuſta eſt: quare ſimiles natura mulieres ad cohabitandũ, ſimulq; rempublicam gerendam uiris dandæ ſunt. Decet enim ut natura ſimiles potius quàm diſſimiles cõueniant. Hæc re ipſa apud Iudæos facilitata cognouimus. Docet enim eorum hiſtoria nonnullas mulieres uirtute atq; prudentia ciuitatem ab hoſtibus liberaſſe. Doctrina quoq; noſtra omne genus hominum tam uirorum quàm mulierum, liberorum ſimul & ſeruorum, Græcorum aliqualiter ac Barbarorum, paruulorum ætate, ac ſenum, in hoc diuino ueroq; philoſophandi genere noſtro libenter ſuſcipitur.

Quòd etiam de Salomonis Parabolis Plato multa accepit. Cap. XXIII.

IN Parabolis Salomonis memoriam iuſti laudibus efferri, & nomen impiorum extingui, breuiter atq; cõmodè dicitur, ſimiliterq; dictũ eſt, Ne beatũ aliquem putes, antequam moriatur. Audi ergo quomodò hanc ipſam rem latius in ſeptimo de Legibus poſuit Plato: Quicunq;, inquit, ciues præclarè laborioſeq; aut animo aut corpore geſſerint, legibusq; ſemper obtemperantes fuerint, laudibus poſt mortem efferri oportet: uiuos enim laudare, antequam è uita exierint, ac bonorum operum finem impoſuerint, tutum non eſt. Hæc non
B de uiris ſolum, uerumetiam de mulieribus intelligendum cenſeo. Diuitias atq; paupertatẽ ne mihi des, in Parabolis Salomon dixit. Plato quoq; in tertio de Republica: Iam diximus, inquit, quæ cuſtodes ac magiſtratus, ciuitatis diligenter pellere ſemper debent, curareq; ne aditum in ciuitatem habeant. quę iſta, inquit, ſunt? Diuitię, inquam, & paupertas: altera nanq; delicias, otium, & factiones afferunt: altera illiberalitatem, malignitatem, & factionem. Malignitatem uerò appello operationẽ infamem. Moſes in legibus, Patrem atq; matrem, ſcripſit, unuſquiſq; timeat. Et alibi dicitur: Honora patrem & matrẽ, ut bene tibi ſit: quæ ambo in libro de Legibus Plato coniunxit: Vnuſquiſq;, inquit, niſi mente captus ſit, & timet, & honorat parentes. Et rurſus: Seniores re & uerbo unuſquiſq; uereatur: et ſi ultra uiginti annos excedũt, tanquã parẽtes honoret.

De ſeruis. Caput XXIIII.

CVm Moſes Hebræum Hebræo ſeruire indecens duxerit: & ſi acciderit, ſeptimo anno, liberum emitti iuſſerit: Plato in libris de Republica, Græcum Græco ſeruire prohibet, dicens: Nec Græcum ſeruum habeas, & cæteris Græcis ſimiliter facere conſulas: ſic enim ad Barbaros Græcia uerſa facilius à ſeipſa abſtinebit. Nemo, inquit Plato, fines atq; terminos terrę moueat, nec domeſtici, nec ciuis, nec uicini: putauit enim ita illud intelligendum eſſe: Non tranſgrediaris terminos antiquos quos poſuerant patres tui.

Quòd aliqua in alienum ſenſum accepit. Caput XXV.

QVicunq; autem, inquit, fines tranſgreſſus uicini arauerit agros, damnũ reſtituat: impudentiæ autem atq; illiberalitatis pœnas det, duplumq; loco ſupplicij ei deponat, cuius agrum arauit. Patris, inquit, peccata non luant filij: niſi quis mortis ſupplicium alicui deberet: hoc autem non ad filium aut nepotem ſolum, ſed uſq; ad pronepotẽ procedat. Hoc apertiſſimè inde traxit, qui reddit peccata patrum filijs uſq; ad tertiam generationem. In furto quadruplũ reddi iuſſit Moſes, ſi occiderit aut uendiderit quæ furto ablata fuerũt: ſin autem

ſin autem quodcunque animal ſit uiuum apud aliquem reperiatur, duplum A
reddi iubet. Et Plato, Vna, inquit, lex de furto ponatur: duplum enim reddi
par eſt. Si autem reddere non habet, uinculis teneatur quouſque aut reddat,
aut aduerſarium placet. Cum Moſes ſcripſerit non eſſe homicidam eum qui fu
rem in fouea latentē interfecerit, cōgruenter Plato dicit nocte furem interfice-
re licere: innocens quoq; ſit, inquit, qui ſpoliantē interfecerit. Si uerò, inquit,
brutum aliquod animal hominem interfecerit, extra urbem interficiatur, niſi
in certamine id factum ſit. Moſes uerò: Si cornu, inquit, taurus uirum aut fœ-
minam percuſſerit, atque interfecerit, lapidibus interficiatur: nec carnes eius
comedantur: dominus autem eius innocens erit, cum prophetica ſcriptura di
cat: Ecce domus Iſrael, filij hominis, permixti omnes ſunt æri, ſtanno, plum-
bo & ferro, in medio camini argentum permixtum eſt. Ideo hæc dicit Domi-
nus: Quoniam facti eſtis omnes mixtura una, ideo ego ſuſcipiam uos, ſicut
ſuſcipitur argentum, & æs, & ferrum, & plumbum, & ſtannum, in medium
camini, ut ſuffletur in eo ignis, & infundatur. Perſpice quomodo Plato to-
tum hunc locum intellexit, & quaſi fabulam expoſuit. Audiatis, inquit, fabu-
lam: omnes qui in eadem ciuitate uiuimus, fratres ſumus: ſed cum Deus nos
fingeret, aurum cum illis miſcuit, qui ad gubernandum apti ſunt: argentum
autem cum illis, qui armis ciuitatem defendunt: nam & iſti honore digni ſunt:
ferrum autem & æs agricolis, & alijs opificibus infundit: hæc nonnunquam
alterum ex altero fiunt. Naſcitur enim ex auro argentum, & ex argento au-
rum. Magiſtratibus igitur Deus præcipit, ut magnam diligentiam habeant:
ſi quis degenerauerit ab auro in argentum, aut ex argento in peiora: nullo mo-
do agnoſcant, ſed naturæ congruentem reddentes honorem, in opifices aut
agricolas deducant. Quòd ſi à peioribus argentum aut aurum productum ſit,
honoretur iſte, ad conuenientem que locum argenti aut auri conſcendat. hoc
maximè omnium ſeruandū eſt. Cum enim ferrum, aut æs ad regendum per- B
uenerit, tunc ciuitas deſtruetur, cum prophetica ſcriptura ad præſules popu-
li dixerit: O paſtores Iſrael, an paſtores ſe ipſos paſcunt? nónne oues paſcun-
tur paſtoribus? Ecce lac deuoratis, pinguē ouem occiditis, uelleribus indumen
ta conficitis: oues autem meas non paſcitis, nec quod perierat quæſiuiſtis, nec
fractum alligaſtis, nec errantē reduxiſtis. Plato in primo de Republica ſic iſta
interpretatus eſt: Nunc, inquit, Thraſymache illud dicendum, paſtoris eſſe, pin
gues quàm maximè poteſt pecudes reddere. Tu autem dicebas non ad ouium
utilitatem, ſed ad ſuam iſtud ſibi eſſe faciundum, quaſi aut opes, aut ut maioris
uendat oues paſceret. Non eſſet autem hoc modo paſtor, ſed heluo quidā aut
auarus. Paſtor autē ille eſt, cui nil curę aliud eſt, quàm ut optimè opus ſuum fa-
ciat: opus autem ſuum paſcere eſt. Quare fateri oportet, principis quoq; opus
eſſe, non alterius utilitatē cōſiderare, quàm ſubditi, cum in ſcriptura feratur: A'
timore tuo Domine in utero cōcepimus, et parturiuimus, et peperimus ſpiritū
ſalutis. Socrates apud Platonē in Thetico ſic imitatus eſt: Qui mecum, inquit,
uerſantur, idem patiunt quod parturiētes: doloribus enim partus ac dubitatio-
ne replentur, multoq; magis quàm mulieres parturiētes exagitant, quem qui-
dem dolorem partus excitare et ſedare ars mea facilè poteſt. Ezechiel ſcribit: Et
uidi, & ecce uentus turbinis ueniebat ab aquilone. Ac paulo pòſt: Et in medio
eius ſimilitudo quatuor animalium, & aſpectus eorum ſimilitudo hominis in
eis: & quatuor facies uni. Similitudo autem uultus eorum, facies hominis, & fa
cies leonis à dextris ipſorū quatuor, et facies uituli à ſiniſtris ipſorum quatuor,
& facies aquilæ à dextris ipſorum quatuor. Quæ Plato imitatus ſic eſt: Imagi-
nem, inquit, animi fingamus talem uidelicet, quales apud priſcos naturæ quæ-
dam factæ narrant. Chimeræ ſcilicet, Scyllæ, ac Cerberi, dicunt, inquit, hæ. Fin
ge igitur unam quidem idæam uariæ feræ atq; multi capitis, quæ domeſticarū
capita, & ſylueſtriū ferarum habeat. Difficile, inquit, eſt quod fingere te uolo,
ſed tamen,

A sed tamen, quia facilius oratione, quàm cæra fingimus, progrediamur. Altera ergo idæa leonis fingatur, & postremò hominis. Coniungatur deinde sic in unum, ut hominis imago extrinsecus complecti cætera uideatur: ut qui oculis hoc animal cernit, consimiliter cum eam solum modò uideat, & interiora lateant hominem solummodo esse putet. His ita factis, iniustissimè faciet, & inutiliter consulet, qui dicet leonem & cæteras feras nutriendas esse: hominem autem fame sic deneruandũ, ut facilè à feris ducatur: ipsasq; feras non esse ad amorem reducendas, sed incitandas potius, ut inter se pugnantes, alia aliam deuoret. Is autem iustissimè simul atq; utilissimè consulet, qui dicet: dandam esse operam diligenter, ut animalis huius compositi, ac multi capitis principatum solus teneat homo: & quasi agricola, quæ mansuetæ sunt, moderatè nutriet: immanes autem feras leonis uiribus usus domet.

Quòd in duodecim tribus ciuitatem suam Iudæorũ imitatione Plato diuidit.

Caput XXVI.

IN duodecim tribus Iudæorum genus diuisum, nemo ignorat: quem diuisionis numerum ciuibus suis Plato attribuit, dicens: In duodecim quàm æqualiter fieri potest, uniuersa regio partes partiatur, & sorte una tribus unam partem possideat, & duces singularum tribuum eligantur.

Quòd situm urbis Iudæorum secutus est. *Cap.* XXVII.

PRisci Iudæi metropolim suam diuino consilio longè à mari in montibus condiderunt. Plato quoque quam in Legibus condit urbem, in simili Hierosolymorum loco eam constituit, ut uideatur ad urbem Hebræorum respiciens uerba cõposuisse. Fermè nanq;, inquit, ô amice, per decem millia passuũ à mari aberit hæc ciuitas, portumq; habebit quàm optimũ, & agros, regionem que fœcundissimam: cauebitur autem, ne alia ciuitas propè nimium sit. Maritimam enim condere non debemus, ne alienis moribus uarijs utilibusq;,
B facilius corrumpatur. Cum autem per decem millia passuum distet à mari, portuosaq; optimè sit, nec utilitate, iocunditateq; maris omnino priuatur, nec ita facilè moribus alienis repleta nequitiam fouebit.

De Prudentia. *Caput* XXVIII.

VNdecimo autem de Legibus omnium rerum minimarũ etiam curam & gubernationẽ Deo creatori attribuit: impietatisq; crimine illos accusat, qui nõ agi, gubernari que omnia diuinitus putarit. Primùm enim, inquit, Deum iam ambo conceditis, uidere, audire, scireq; uniuersa, nihilq; ipsum penitus effugere, atq; latere posse. Est ne ita, inquit, an aliter? Ita prorsus. Quid porrò? posse ne Deum omnia concedimus, an contrà? non est negandum, inquit, omnia Deo possibilia esse: optimum autem esse omnes concorditer iam concessimus. Nonne igitur desidia quadam ocioq; pernicioso teneri Deus uidebitur, si cum possit & sciat, uniuersum gubernare negligit? Rectissime id abs te dicendum est, inquit. Deum igitur putare debemus quanto melior, potentior que cæteris est: imò uerò potentissimus, atque optimus, & sapientissimus, omnibus simul prouidere. Non enim fas est aliter omnino opinari, falsumq; omnino est non habere curam artificem his de rebus, quas artificio suo effecit. Et post pauca: Nulla, inquit, mundi pericula Dei prouidẽtia effugit: nam cum pars totius gratia, nõ totũ partis factũ sit, nullus penè totum gubernat, nisi pariti quoq; prouideat. Et post aliqua: Nec enim neglegeris recè faciens, nec si in profundũ terræ deueneris, aut si in cœlũ euolaueris: sed supplicio congruenti uexaberis, aut hic, aut apud inferos: quod mihi de illis etiã dictũ putato, quos tu, quoniam magnos de paruis scelere quodam euasisse uidisti, à miseria in beatitudinem uenisse dicebas. Hæc nónne similia illis sunt? Quò ibo à spiritu tuo? & ubi à facie tua me abscondam? Si ascendero in cœlum, tu illic es: si descendero ad infenum, ades. Si sumpsero pennas uentorum, & habitauero in extremis maris. Etenim illuc manus tua deducet me,

LIBER DECIMVS TERTIVS.

Quòd Plato Gentilium deos contemnebat. Caput I.

SED abundè iam, ut puto, Platonicam philoſophiam quaſi He A
bræorum lingua in Græcam eſſe translatam demonſtratum
eſt: nunc reliqua perſequamur. Primùm igitur conſidera, quo
modo patriam de dijs opinionem tanquam falſam redargue-
bat, hoc modo ſcribens in Timæo: Sed de aliorum dæmo-
num, atq; deorum generatione ſcribere maius eſt opus, quàm
humeris noſtris ferre poſſumus: quare his qui hæc crediderunt credere debe-
mus: qui cum à dijs orti ſint, & parentes ſuos qui ſint, optimè teneant, nul-
lo modo falluntur. Quare quamuis nec neceſſariò, nec ueriſimiliter dicant:
tamen quia rem ſuam enarrant, æquum eſt ut eis fidem adhibeamus, legi-
obtemperantes. Quare ſecundum priſcorum inſtituta, genealogia deorum
terminetur: credanturq; Cæli & Terræ filij Oceanus & Thetis fuiſſe, ex
quibus Phorcus, Saturnus, Ops, & alij quàm plures nati ſunt: à Saturno au-
tem & Ope, Iupiter, & Iuno. Primùm igitur deorum nepotes poëtas appel-
lans, deridere mihi deos uidetur, non deos, ſed homines nepotibus eorum
natura ſimiles fuiſſe oſtendens. Deinde theologos ipſos, quos deorum nepo-
tes appellauit, uehementer carpere uidetur, cum inferat, quamuis abſq; neceſſa
ria, imò uerò ueriſimili demonſtratione dicant. Iocari autem uidetur dicens,
quia ipſi probè progenitores cognouerint ſuos: & quod impoſſibile ſit, deorũ
filijs non credere: præter ſententiam autem animi ſui, deos appellaſſe manife-
ſtè oſtendit: quia ut legem patriam uidelicet ſequeretur, ita dixiſſe fatetur. Quæ
omnia ita eſſe facilius cognoſces, ſi audias quomodo clara uoce theologos gen-
tium omnes his uerbis in Epimenide reprehẽdat: Theologiam ergo, inquit, et
uniuerſi productionẽ, quoniam malè maiores noſtri de his tradiderũt, ſuſcipe-
re melius eſt, ac ita defendere, ut aduerſus impios dicere nihil timeamus. Iure B
autem maiorum theologiam contemnendam eſſe in ſecundo de Republica do
cet, ubi de poëtis & theologis, & de gentiliũ dijs his uerbis utitur, quæ diligen
ter quæſo animo uoluas: In maioribus, inquit, minores quoque uidebimus: o-
portet enim eàndem eſſe naturam, & idem poſſe maiores atq; minores. Nón-
ne ita tibi uidetur? Videtur, inquit, ſed non intelligo quos tu maiores appel-
les. Eos, inquam, quos Heſiodus atq; Homerus, cæteriq; poëtæ nobis tradide-
runt. Omnes nanque poëtæ fabulas componentes, falſa hominibus & cecine-
runt, & canunt. Reijciendi ergo ſunt non ſolum quia mentiunt, uerumetiam
maximè, quia non benè mentiunt: ſed ſunt quaſi pictores, diſſimilia omnino
illis pingentes, atq; contraria quæ pingere debuerunt. Hæc, inquit, rectè accu-
ſanda ſunt. ſed quænam ſunt falſa, atq; improbè dicta? Primum inquam maxi
mum, & de rebus maximis mendaciũ non benè mentitus eſt, qui dixit: Cælũ
ea feciſſe, quæ ab Heſiodo narrant, & quòd Saturnus ipſum ultus fuerit. Nam
etiam ſi uera eſſent, tacenda omnino tamen putarem: nec ipſa facilè ad omnes
efferenda, ſed maximè certè celanda. Quòd ſi neceſſitas quædam dicere coge-
ret, pauciſſimis tradenda fuiſſe. Ardua enim ſunt, nec prædicanda, ô Adyman
te, in ciuitate noſtra. Nec enim iuueni perſuadendũ eſt, ulciſci parentes oporte
re, etiamſi iniuriã inferant: nec autem omnino credendũ eſt, deos inter ſe ita
diſſidere, ut alius alij bella & pugnam cieant: nec enim uera hæc ſunt, nec no-
bis conducibilia: qui ſi rempublicam cõſeruare uolumus, inteſtina bella, odia
& ſimulationes turpiſſimas ducere debemus: nec gigantum aduerſus deos pu
gnas, & heroum in cognatos adoleſcentibus explicandas iudico: ſed ſi aliquo
modo poſſemus, nunquam ciui ciuem fuiſſe inimicum id libenter perſuadere-
mus. Hæc enim maximè adoleſcẽtibus, hæc uiris, hæc ſenioribus prædicanda.
Quare poëtæ cogendi etiã ſunt hæc carminibus ædere. Saturni aũt uincula, &

Vulcani

A Vulcani à patre proiectio, cum auxilium pulsatæ matri afferret: deorumq; pugnæ, quas Homerus conscripsit, nullo modo audiendæ. Nam etiam poëtæ quàm optimè atq; utiliter de Deo fingere debent. Multum enim ad uirtutem huiusmodi carmina cõducunt. Quas igitur dicemus utiles ad uirtutem de dijs fabulas esse, ut respondeamus, si quis interroget?

Quòd mendosissimè de Deo poetæ scripserunt. Cap. II.

NOn sumus, inquit, ô Adymante in præsentia poëtæ, sed urbium cõditores. Conditorem autem urbis oportet formas quasdem rerum tenere, in quibus uersari poëtæ ita debent, ut inde digredi sibi nõ liceat. Rectè, inquit, dicis. Sed quæ nam istæ formę sunt? Tales certè, inquit, qualis sit Deus, heroicis, lyricis, tragœdijsq; dicendum est. Nam cum Deus bonus uerè sit, nihil ei mali attribuere debent. Bonum autem nullum nocet, an non? Ita uidetur, inquit. Putasne igitur quod innoxiũ est nocere, an non? Nullo modo, inquit. Quod autem non nocet, facitne quicquam mali? Neq; id quidem. Quod porrò nihil mali facit, nullius certè mali causa erit? Assentio. Nihil ergo nocebit. Præterea omne bonum utile est, an non? Vtile uidelicet. Erit ergo causa fœlicitatis? Ita prorsus. Sequitur ergo ipsum bonum non esse causam omnium, sed eorum solummodo quæ probè se habent, malorum uerò minimè. Id iam negari non potest. Necesse igitur est inquam, quoniam Deus bonus est, nõ omnium, ut multi putant, sed paucorum (pauciora enim bona quàm mala sunt) causam esse. Malorum uerò non Deus, sed alia quædam causa est. Hæc mihi ueríssimè dici uidentur. Non ergo audiendus est Homerus, cum ita impudenter de Deo loquatur, quòd duo apud Iouem dolia sunt, alterũ bonis, malis alterũ fatis plenum; & cui Iupiter ex utrisq; dederit, is modò feliciter, modò contrà se habet: cui autem mala solummodo destinauerit, hunc magna semper ærumna, calamitosaq; pestis insequitur. Fœderis autem confusionem si quis per Pallada &
B Iouem esse cecinerit, non approbabimus: nec contentiones atq; pugnas deorum, nec quod Aeschylus dicit, occasiones diuinitus hominibus dari malorũ, quando eos Deus perdere uoluerit, nec nobis calamitas cæteraq; huiusmodi audienda sunt. Sed uel non fuerunt à Deo illa facta: uel, si à Deo facta contendunt, dicendũ cum qui puniunt miseri sint, non Deum creatorem, sed miseriã suam sibi debita supplicia concitasse, quibus cruciati meliores facti sunt. Sed modò hæc prætermittenda. Malorum autem si quis audet causam Deum dicere, siquidem uolumus bonis ciuitatẽ legibus fundare, nullo modo patiemur. Nec enim fas est id dicere, nec conducibile, nec congruens, sed omnino nefandum ac falsum. Probatur mihi hæc lex inquam, sitq; ista prima formula, quòd nulli omniũ liceat malorum, sed bonorũ solummodo causam Deo attribuere. *Prima formula quid de Deo sentiendum.*

Quòd Deus immutabilis ac uerus. Caput III.

AD hæc respondeq; quæso, utrum putes ab illa in aliam formam Deum mutari, ut nos decipiat, an simplicem esse, ac nunquam mutationem aliquam suscipere. Non habeo, inquit, modò quod respondeam. Si quid autem à forma sua mutetur, uel à seipso, uel alio mutari necessarium putas, an non? necessarium certè. Quod autem summum, optimum, potentissimum que est, mutari ab alio non poterit: hæc autem omnia Deus est: non ergo diuersas ab alio formas accipiet. A seipso autem mutari quî potest dici? utrum enim ad melius, an ad peius mutabitur? Necesse est, inquit, si quod mutatur optimum est, ad peius mutari. Videtur igitur tibi ô Adymante sponte se quenquam in peius mutare. Minimè, inquit. necesse igitur est, cum sit pulcherrimus atque optimus, simplicissimum eum esse, ac in forma sua semper constantissimè manere. Mihi etiam ita uidetur, inquit. Nullus ergo nobis deos quasi peregrinos orbem circumire asserat, nec multa de Proteo ac Thetide mendacia dicat, nec Iunonem in Antistidem commutatam ea fecisse contendat, quæ multi conscripserunt; Sed hæc, omniaq; his similia pellant à ciuitate. Sed forsan, inquit, ipsi

quit, ipſi quidem dij nullo modo mutantur: noſtra uerò phantaſmata ſita mo- A
uent, ut mutari nobis uideantur. Quid igitur, inquam, uellet ne unquã Deus
mentiri, aut ſeducere re uel uerbo falſa nobis phantaſmata imprimens? Neſcio
id quidem, inquit. An ignoras, inquit, quod uerè falſum eſt, ſi ita dicere con-
uenit, id non dijs ſolum, uerumetiam hominibus odio eſſe? Quomodo id di-
cis, inquit? non enim intelligo: putas enim inquam magnum quid me dicere:
ego uerò dico cũ falſum ita in animo ſe habeat, ut errore intellectus circũuolua
tur, atque ignorantia nemo penitus id uellet, & oderunt omnes id falſum: hoc
enim eſt quod paulò ante dicebam, uerè falſum animi eius qui mentitur igno-
rantia. Falſitas enim quæ in uerbis eſt, eius falſitas imago eſt, qua animus ſedu
citur: quod quidem falſitatis ſimulacrum ſincera puraq; falſitas non eſt: atque
ideo non ſemper odio dignum eſt: conducit enim nonnunquam uel aduerſus
hoſtes, uel ad eos qui amici uidentur, quando mali aliquid inferre conantur.
Tunc enim ad incommodorum euerſionem falſitate uti, non incommodum
eſt: priſca etiam, quæ certè ſcire nequimus, quàm uerisimiliter fingentes non-
nihil inde utilitatis adipiſci conamur. Qua igitur ratione falſitas Deo conue-
niet, utrum quia priſca neſciat? an quia hoſtes uehementer formidet? an quia
ſuorum inſidias uelit effugere? Nihil, inquit, horum de Deo dici poteſt: menti-
ri ergò Deum nefas eſt dicere: unde ſimplex maximè & uerus uerbo atque re
eſt, nec ipſe in ſeipſum mutatur: nec alios aut phantaſmatibus, aut uerbis, aut ſi
gnis uigilantes, aut dormientes decipit. Rectè iſta omnia dicta ſunt, inquit. Sit
Secũda formula quid de Deo ſentiendum. ergò iſta ſecũda formula, ne cui liceat ſeductorẽ, aut mendacem, aut mutabilẽ
aliquo modo Deum appellare. Quare nõ eſt laudandũ illud Homericũ, quod
ſomniũ Agamemnoni miſſum eſt. nec Aeſchylus audiendus, cum fingat The-
tida dicere, Apollinem in nuptijs ſuis optimos eam filios ac longæ uitæ habitu
ram cecinisſe. Et ego, Thetis apud eum dicit, diuinũ Apollinis os falſum poſſe
dicere non ſperabam: nunc autem uideo ab eo ipſo, qui mihi ſecũda de filijs ce B
cidit, filium meum eſſe interfectũ. Hæc cæteraq; huiuſmodi pellenda omnino
à ciuitate ſunt. Quod igitur Plato uerbis præcipit, id ipſum re in Hebrçorũ ſcri
ptura factitatũ inuenies: nullã enim de Deo turpem fabulam, nullã de angelis,
nullam de pijs uiris inuenies. Cum autem bonorum cauſam eſſe Deum Plato
aſſerat, nónne à Moſe illud accepit? qui ſingulis creatis ſubiũgit: Et uidit Deus
quia bonũ. Et omnia ſimul repetens, Et uidit Deus, inquit, uniuerſa quæ fece-
rat, & ecce ualde bona. nec unquam apud Hebræos malorũ cauſa Deus puta-
tus eſt. Quare propheta etiam ad hominẽ, qui ſua ſe uoluntate deprauauit, his
uerbis utitur: Fructuoſam ego te uitem plantaui, quomodo retro uerſa es?
Quòd ſi alicubi mala diuinitus improbo dare ſcribit, pœnas atq; ſupplicia mali
uocabulo intelligere debemus, quas Deus cum ſit bonus non ad detrimentũ
eorũ qui puniuntur, ſed ad utilitatẽ atq; commodũ mittit: ſicut medicus ad ſalutẽ
laborantiũ cura nonnunq; utitur amara, doloriſq; plena. Vnde apud Platonẽ
quoq; dictũ eſt, utilitatem cõſequi eos, qui puniuntur. Et Iudæus quidam dixit:
Caſtigat Dominus quem diligit. Quòd autẽ mutari Deus non poteſt, ſic à per
ſona eius in ſcriptura dictũ inuenit. Ego Dominus Deus ueſter, & nõ mutor:
Et apud Pſalmiſtã: Omnes ſicut ueſtimentũ ueteraſcent, & ſicut opertoriũ mu
tabis eos, & mutabuntur: tu autem idem ipſe es, & anni tui non deficient. Quòd
ſi Dei uerbũ in forma figuraq; hominis uenturũ ſcriptura prædicat, quod nos
iam uenisſe affirmamus, atq; ideo mutationem Deo attribui nõnulli putent:
ſciant quia non ut gentium fabulæ de Proteo, Thetide, atq; Iunone, nec ut cæ-
teri dij, qui errantes ſicut peregrini orbem circumeũt: ita uerbum de Hebræo
rum ſcriptura in hominẽ mutatũ eſſe affirmat. Verùm quoniam rationale ani
mal homo Dei à Deo errauit, ut neq; Deum, Deiq; prouidentiã, neq; ſeipſum
cognoſceret, ſed in naturam beſtiarũ malè agendo inciderit, idcirco Deum ut
medicum & ſaluatorẽ uenturum prædicebat, nõ quidem à ſua natura mutatũ,

Non

A Non enim ſeduxit eos qui uiderunt, ſed utramq; ueriſsimè conſeruauit, uiſibilem dico atque inuiſibilem naturam. uiſus enim homo eſt, & quidē uerus homo fuit: uerbum etiam Dei uerum, filiusq; Dei uerus eſt. Quare non ſeduxit credentes, neq; falſitas ulla in eo inuenta eſt, qualis etiam Platoni Deus eſſe uidetur. Maximè igitur Deus uerbum uerbo atq; re ſimplex eſt, nec à ſeipſo mutatus unquam fuit, nec alios, aut phantaſmate, aut uerbo, aut ſigno uigilantes aut dormientes decepit: ſed ſicut rationalium medicus animarum ſalutem uniuerſo generi hominum afferens, uerè non phantaſticè hominē aſſumpſit, ac ita nobis omnibus ad ueram pietatem, ad ueramq; Dei cognitionem cōuerſionem largitus eſt. Talia igitur noſtra ſunt. eos uerò qui aliter dicunt, ab eccleſia tanquam à ciuitate Platonis conſilio expellimus.

Quòd Socrates, quia Gentilium deos ſpernebat, occiſus eſt. *Cap.* IIII.

DEos autem gentium à Socrate quoq; contemptos fuiſſe, & hac de cauſa electum ab Athenienſibus diximus. His enim ferè uerbis in Euthyphrone Plato utitur. Ipſi enim homines Euthyphron, inquit, Iouem optimum atq; iuſtiſsimum deorū putant: & tamen fatentur, patrem ab eo uinctū fuiſſe quia filios impiè deuorabat. mihi aūt iraſcuntur, quia patrem iniuriātem ulciſcor. Et ſi contraria ſibiipſis de diis & de me dicere inueniuntur. Num, inquit, Socrates, ô Euthyphro propterea ipſe accuſatus ſum, quia ægrè fero talia dici de Deo? Hæc Numenius in libro de Arcanis Platonicis hoc modo exponit. Si accuſationem de Athenienſium theologia Plato ſcripſiſſet, oſtendiſſetq; ſeditiones parentū atque filiorum, & deuorationes ultionesq; iniquas, & nefanda matrimonia impiè diis à theologia eorum atribui, dediſſet meo quidem
• iudicio cauſam Atheniēſibus, incitaſſetq; ipſos ad cędem ſuam, atq; ita more Socratis obiiſſet. ſed uiuere quidem ille impietate inuolutus nunquam uoluiſſet: quoniam uerò & uiuere & uerè ac piè dicere tutò poterat, Euthyphro-
B nem quidem uirum arrogantia corruptum pro perſona, non Athenienſium ſolummodo, ſed omnium qui piè nō ſentiunt, ipſum autem Socratem pro perſona ſua poſuit, atq; ita ueritatem & ſecuritatem ſimul conſecutus eſt.

Quòd nullo pacto iniuriandum ſit. *Cap.* V.

IN Critone autem mortem pro ueritate omnino deſpiciendam, his uerbis oſtendit: Ego uerò, inquit, ô Crito, non modò nunc, ſed ſemper talis fui, ut nulli magis quàm rationi credam ei quæ mihi optima uideatur. quamobrem non poſſum nunc, quoniam iſto caſu oppreſſus ſum, rationes eas quaſi falſas contemnere, quas & prius ut optimas prædicaui, & nunc ſimiles mihi uidētur. Et niſi meliores alias dicere habeamus, nec ſi etiam maiora quàm mors & uincula pecuniarum'que ablationes innuerent pericula, tanquam puer laruis territus, à propoſito deſiſtam. Sed uideamus an rectè prius dicebamus, quòd oporteat opinionem aliàs improbare, aliàs minimè. Nam ſi hoc antequam mors inſtaret rectè dicebatur, nunc uerò aliter uidetur. Ludus quidem & deliratio, diſputatio noſtra fuit. Sed quoniam præſens tibi calamitas nulla impendet, non'ne ſententiam meam probas, quia ſcilicet aliæ hominum opiniones amplectēdæ ſunt, aliæ nequaquam? nec hominum omnium, ſed aliorum opiniones eligendæ, aliorum uerò minimè? Quid ais? Probè, inquam, dicitur. Bonas ergo eligendas, prauas autem eiiciendas aſſeris, an'non? Aſſero, inquit. Bonæ autem non'ne ſapientum ſunt, prauæ autem inſipientum? Quidni? Vtrum igitur uir bonus laude ac uituperatione & opinione cuiuſuis mouebitur, an eius ſolūmodo, qui ea in re præcipuum habeat artificium? Eius ſolummodo mihi uidetur. Fugienda ergo eſt uituperatio, & laus expetenda. Non quidem multorum, ſed eius ſolummodo qui præcipuam habeat rei (cuius laudes deſideras) doctrinam. Ita faciundum uiuendum'que, ut ipſe monet, cæteris omnibus contemptis. Quare ne cætera percurram, de iuſtis quoq; atq; iniuſtis, turpib. & honeſtis non multorum opinionem ſequi opor-

tet, sed eius solummodo qui hæc rectè intelligit, quē uereri atq; timere quàm A
cæteros omnes oportere ipse censeo: quem nisi sequamur, nec iusti uidelicet,
nec probi erimus uiri. Quare nec uiuendum nobis est ita corruptis. Non ergo
curare debemus quid multi, sed quid dicturus esset, si quis intelligeret, aut ipsa
ueritas, si ei attribueretur oratio. Hoc ubiq; pro pietatis ueritate ita factita-
tum à nostris est, ut nullus nostrûm uoluntatem aliorū consideret: sed omnes
uno animo Christum sequamur, nullas pecuniarum ablationes, nulla uincula,
sed nec mortem quoque ipsam timentes, quales apud Hebræos etiam priscis
temporibus multi fuerunt.

Quòd non sit iniuriandum. Cap. VI.

IN eodem nullo pacto iniuriandum esse Plato censet. Affert ne, inquit, turpi
tudinem iniurianti, & dedecus iniuria, an non? Affert, inquit. Nullo igitur
pacto iniuriari oportet. Fateor, inquit. Nec ergo etiam læso referenda iniuria
est, ut multi putant, quoniā nullo pacto iniuriandum est. & quoniam malefa-
cere nihil aliud est quàm iniuriari, non oportet malè alicui facere etiamsi in-
numerabilia mala perpessus sis. Hæc nobis à Christo clarius præcipiuntur, &
propheta multo ante Platonē: Si reddidi retribuētib. mihi mala, decidā ab ini
micis meis inanis. Et rursus: Cum his qui oderūt pacē eram pacificus. Quòd
autē pro ueritate mori debeamus, quod multi Hebræorum fecerunt, Christi-
anorum uerò fermè innumerabiles, Socratem audi apud Platonem in Apolo-
getico dicentem: Si dicetis, inquit, mihi ô iudices, Anyto quidem accusatori
tuo Socrates ualere dicemus, te aūt hoc pacto ac fœdere liberamus, ut nunquā
amplius, ut solebas, philosophari audeas: & si aliter feceris, ut moriaris. Si
hæc mihi diceretis, constanter responderem, quod ego diligo quidē uos ô ui-
ri Athenienses, credo autem Deo magis quàm uobis. Quare quousq; uiuam
& possum, nunquā philosophari, id est, rectè uiuere non desinā: nec desistam
unqnā hortari admonereq; uos, quemadmodū consueui. Hanc Platonis So B
cratisq; sententiā uix à solo Socrate, ab Hebræis aūt & ante Christum multis
& post Christum innumerabilibus constanter ipsa re approbatam inuenies.
Hebræos enim etiam Saluatoris nostri discipulos fuisse non ignoramus.

Quòd fortes uiri etiam post mortem patriam defendunt. Cap. VII.

SEd uideamus quid de his dicat, qui pro defensione patriæ magno animo
militantes mortui sunt. Non ne igitur, inquit, eos qui militiæ fortiter pro
patria faciētes interierunt, aurei generis fuisse dicemus? Omnino, inquit. Cre-
demus igitur Hesiodo postquā aurei generis homines mortui sunt, à multis
homines augustijs semideos factos liberare, mortaliūq; omniū esse custodes:
ac in posterū quasi deos colemus, eorumq; ad orabimus monumēta. Similiter
etiam omnes, qui præclarè uixerūt, quoquo modo mortui sunt honorabimus.
Hęc nos quotidie factitamus, qui uerę pietatis milites, ut Dei amicos honorā
tes, ad monumēta quoq; illorum accedimus: uotaq; ipsis facimus, tanquam ui
ris sanctis, quorū intercessione ad Deū non parum iuuari profitemur. Hæc à
Platone collegimus, ut ostēderemus Hebraica illum philosophia munitū, no
stris cōsentanea scripsisse. Plura istis apud eum inueniri ab Hebræorū sumpta
scriptura non sum nescius, sed omnia colligere longum est. Verùm ne soli nos
ab Hebræis tam Platoni, quàm alijs multo furto esse ablata conspexisse uidea
mur, aliorum quoq; testimonia qui hoc ipsum perspexerunt, ponenda sunt.
Primumq; Aristobolum audias, qui in libro quem ad regem Ptolemęum con
scripsit, his uerbis utitur: Apertissimū quidē est leges & disciplinam nostram
diligenter fuisse Platonem secutum. Non enim latet, si quis attentius eum le-
gat, perlectā ab eo, & quidē diligenter, scripturā fuisse. Scimus etiam omnes
ante Demetrij Phalerei tempora, imò uerò ante Alexandrū & Persarum impe
rium quinq; Mosi libros in Græcam linguā, quamuis nō cōmodè, traductos
fuisse. Tota uerò scriptura nostra Demetrij Phalerei opera, & Philadelphi re-
gis, cui

A gis tui progenitor iussu aptissimè translata est. Et post pauca: Diuinã uocẽ inquit, cum dicatur, Et dixit Deus, Fiat, & factum est: nõ syllabis prolatũ sermonẽ, sed operis nutu ipsius constitutionẽ intelligere debemus. Quod mea quidem sentẽtia Pythagoras, Socrates atq; Plato secuti Dei uoces audire dicebãt, uniuersi productionem à Deo emanasse uidẽtes, & uirtute illius cõtineri non dubitantes. Sed Orpheus etiam in carminibus, quæ inscripsit de uerbo sacro, diuina uirtute omnia gubernari, cunctaq; à Deo producta hoc modo asserit,

Vos qui uirtutem colitis, uos ad mea tantum
Dicta aures adhibete, animosq; intendite uestros.
Contrà qui sanctas leges contemnitis, hinc uos
Effugite, & procul hinc miseri, procul ite profani.
Tu uerò qui diuina specularis, & alta
Mente capis, Musæ uoces amplectere, & illas
Aspiciens sacris oculis sub pectore serua.
Hoc iter ingressus, solum illum suscipe mundi
Ingentem autorem, solum interituq; carentem,
Quem nos præsenti, qui sit, sermone docemus:
Vnus perfectus Deus est, qui cuncta creauit,
Cuncta fouens, atq; ipse ferens super omnia sese:
Qui capitur mente tantum, qui mente uidetur,
Qui nullumq; malum mortalibus inuehit unquam,
Quem præter non est alius, tu cuncta uideto
Hic ipsum in terris melius quo cernere possis:
Hic etenim uideo ipsius uestigia, fortem
Hicq; manum uideo. uerùm ipsum cernere, quis sit,
Nequaquam ualeo: nam nubibus insidet altis.

B Nemo illum nisi Chaldęo de sanguine quidam
Progenitus uidit, quem cœlorum aurea sedes
Sublimisq; tenet, cuius se dextera tendit
Oceani ad fines, quem de radicibus imis
Concussiq; tremunt montes, nec pondere quamuis
Immenso sint, ferre queunt. qui culmina cœli
Alta colens terris, nunquam tamen ille sit absens:
Ipse est principium, medium quoq;, & exitus idem.
Priscorum nos hæ docuerunt omnia uoces,
Quæ binis tabulis Deus olim tradidit illis.

Aratus etiam sic de Deo loquitur:

Ab Ioue principium, sunt Iouis omnia plena,
Quem reticere nefas, Ioue cuncti ututur. ab ipso
Nos sumus, ille fauet, uires cunctisq; ministrat.

Iouem enim hic Aratus supremum Deum nominauit. Sed non his solum, sed omnibus philosophis, qui hoc nomine digni uisi sunt, ita pia de Deo sententia uidetur habenda, nostra lex sola diligentissimè sanxit. Ad pietatem enim ueram sola nos adducit, & ueræ uirtutis curam habere compellit. Et post aliqua: Omnibus ergò productis, inquit, ad requiem à laboribus septimũ diem nobis concessit. Et paulo pòst: Prima uerò res naturaliter lux, in qua uniuersa cõspiciuntur, dici potest, quã quidem lucẽ sapientiam quoq; appellare possumus. Tota nempe lux ex sapientia est: unde quidã Peripatetici fulgorem ipsam appellarũt, quoniã qui eam sequit, per totã uitã nunquã cespitabit. Quod clarius Salomon ille dixit, ante cœlum & terram sapientiam genitam esse affirmans. Quod autem scriptura dicit, requieuisse Deum in septima die: id non quia nihil Deus postea faciat dictum est, ut nonnulli putãt: sed quoniam ordo rerum fixum habuit statum, qui nunquam mutatur, cessasse Deus dicitur.

Ideo enim dicitur, in ſex diebus illum cœlum & terram, & omnia quæ in eis ſunt creaſſe, & ut tempora & ordo rerum ſecundum prius & poſterius ſignificetur. Eo enim ordine facta ſunt, quo poſtea gubernantur & tranſmutantur. Lege autem iuſsit hanc diem nobis eſſe ſeruandam, in ſignum rationis ſeptimæ, quæ in nobis conſtituta eſt, in qua humanarum diuinarumq; rerum cognitionem conſequimur. Hebdomadibus autem uniuerſum uoluitur, cuncta fouens quæ uiuunt & germinant, unde nomine quoque ſabbatum appellamus, quod latinè quies interpretari poteſt. Hoc ipſum Heſiodus quoque his carminibus probauit.

Primùm prima dies, dehinc quarta & ſeptima ſacra eſt. Et rurſus:
Septima lux rurſum ſacra & præfulgida uenit.

Homerus etiam ſenſiſſe uidetur cum dicat:
Septima lux aderat, cuncta & perfecta fuerunt. Et rurſus:
Septima ubi orta dies, Acherontis liquimus undas.

Hoc enim ſignificat, quòd obliuione uitioq; animę, in ſeptima ſecundū ueritatē ratione, ubi cognitionē ueritatis adipiſcimur, omnia prędicta relinquūtur.

Linus etiam hæc cecinit:
Septima cum uenit lux, cuncta abſoluere cœpit
Omnipotens pater. inq; bonis eſt ſeptima, & ipſa
Eſt etiam rerum cunctarum ſeptima origo.
Septima prima eadem perfecta & ſeptima ſeptem:
Vnde etiam cœlum ſtellis errantibus altum
Voluitur, & circlis totidem circum undiq; fertur.

Hæc ab Ariſtobolo nobis ſumpta ſunt. Nunc Clementem, quid de hac ipſa re ſcripſerit, audiamus: Modò, inquit, à Barbara, ut ipſi dicerent philoſophia, multos furatos Græcos fuiſſe oſtendamus. Deum Stoici corpus dicunt, quia in corpore, & ſpiritum ſecundum ſubſtantiam quaſi totius animam. Hæc a- 8
pertè in ſcriptura inuenies: altiorem enim ſenſum atq; uerum perſpicere nequiuerunt: unde per uniuerſam mūdi ſubſtantiam tanquam fouentem animā tranſire Deum aſſeruerunt. Seducti autem ſunt, quia de ſapientia dicitur, per omnia ipſum tranſire tenuitate atque munditie ſua. non enim intellexerunt de ea ſapientia quæ prima creatura eſt, ſcripta eſſe. Hylen quoque in principijs, philoſophi Stoici, ſcilicet Plato, Pythagoras, & Ariſtoteles poſuerunt, quam informē & abſq; qualitatibus aſſerunt. quamuis Plato in Timæo unum occultè principiū cenſere uideatur his uerbis: Quid nobis uidetur de omnium principio, aut principijs, modò dicendum non eſt: non alia de cauſa, niſi quia difficillimum eſt. Ille etiam locus ſcripturę, Terra quoq; erat inuiſibilis & informis: occaſionem eis dedit, ut Hylen Deo ſubijcerent. Vacuum aūt Epicurus poſuit, quoniam illud nō rectè intellexit, Vanitas uanitatum, & omnia uanitas. Ariſtoteles uſq; ad lunarē pilam prouidentiā Dei deduxit, illo Pſalmo deceptus: Domine in cœlo miſericordia tua, & ueritas tua uſq; ad nubes. Prophetica enim dicta ante Saluatoris noſtri tempora magna obſcuritate tegebātur. Supplicia uerò apud inferos eſſe, tam poetæ quàm philoſophi à noſtris acceperunt Ad hæc autem ſequitur neceſſariò immortalitas animi. quod enim ſupplicio & cruciatu uexatur, omnino uiuit. Plato uerò, quod Hebræi gehennam dicunt ignis, fluuios, Tartarum, Cocytum, Acheronta, Pyriphlegethonta ſecundum poetas appellat. uiros uerò igneos dicit damnatas animas ad ſupplicia impellere, angelos uidelicet quoſdam, quibus iniuſti puniuntur. Ad hæc angelum unicuique ad cuſtodiam diuinitus datum, à ſcriptura nos didicimus. Et Plato ſcribere non dubitauit hoc modo: Quoniam, inquit, omnes animę ſorte uiuēdi modū elegere, ordine ad ſortem ſuam progrediuntur motæ à dæmone, quem ſingulæ ſortitę ſunt, qui ad cuſtodiendā hanc uitam, & ad perficienda quæ elegerunt, unà cum eis mittitur. Hoc ipſum credo Socra-

Philoſophi quomodo uocent gehennā.

A do Socratem etiam ſignificaſſe, cum dæmone quodam ſæpius atque ſæpius
gubernari ſe dixerit. Mundum quoque factum eſſe, à Moſe didicerunt. Aper-
tiſsimè namq; Plato uniuerſi huius factorem atque patrem Deum appellat,
quaſi ab eo ſolo ex non ente formatum. Stoici quoque huius opinionis ſunt.
& quem ſcriptura diabolum nominat, malignam animam in decimo de Legi-
bus Plato appellauit, aduerſus quam pugnam nobis eſſe cõſtitutam oſtendit.
Cum autem mũdum alium intelligibilem, alium ſenſibilem eſſe Moſes oſten
dat, & alium primitiuum atq; exemplar, alium exemplaris illius ſimulacrum,
quorum alterum ſcilicet intelligibilem unitati, alterum ſcilicet ſenſibilem ſe-
nario accommodet numero, qui à Pythagoreis quaſi fœcundum coniugium
appellatur. Nam in unitate quidem inuiſibile cœlum, terram ſanctam, & lu-
cem intelligibilem creatã fuiſſe aſſerit. In principio enim, inquit, fecit cœlum
& terram, terra enim erat inuiſibilis. Et dixit Deus, Fiat lux. In creatione ue
rò mundi ſenſibilis ſolidum cœlum creauit. Solidum porrò nihil aliud quàm
ſenſibile eſt. Terram ſimiliter uiſibilem, & lucem ſenſibilem produxit. Hinc
Plato idæas & ſpecies ſenſibilium, intelligibiles in intelligibili mundo collo
cauit. Corpus à terra formatum Moſes aſſeruit, quod terrenum Plato habi-
taculum appellauit: rationalem uerò animam Adæ in faciem afformat, unde
philoſophi in capite intellectiuæ animæ ſedem arbitrati ſunt. Ad ſimilitudi-
nem autem Dei factum hominem cum audiuerunt, ſequelam illam intellexe
runt, de qua ſcribit alibi Moſes, Poſt Dominum Deum noſtrum ambulate,
& mandata eius ſeruate. Sequuntur nempe Deum omnes, qui piè ac ſanctè
ipſum colunt. Hinc Stoici philoſophi philoſophandi finem congruenter na
turæ uiuere terminarunt, Plato uerò Deo per ſimilitudinem inhærere, & om
ne bonum bono amicum eſſe atque ſimile. Et in Timæo iuxta libri finem:
Oportere, inquit, ut intellecto intelligens ſecundum priſcam naturam ſimi
B le faciat. Cum' que ſimile factum ſit, illum ſemper præ oculis habere finem,
qui omnibus optimæ uitæ finis à dijs præpoſitus eſt, hunc' que finem in præ-
ſenti & in futuro tempore ſequi fratres quoque homines omnes, quoniam ab
uno Deo producti ſunt. Sed alios quaſi ferreos, alios quaſi argenteos, alios
quaſi aureos, ait. In Thetico autem cum ueram philoſophorum uitam deſcri
bat, nonne Chriſtianorum uitam ſuperiore quadam uirtute concitus deſcri-
pſit? Pythagoras uerò, Socrates, & Plato cum ſe uocem Dei audire affirma-
rent, conſtructionem uniuerſorum diuinitus factam atque gubernatam in-
telligebant, Moſaicam illam uocem exprimentes: Et dixit, & factum eſt. He-
ſiodus uerò de creatione Pandoræ dicit, quia Vulcano Iupiter iuſſerit aquam
terræ commiſcere, & uocem atque mentem hominis limo immittere, præterea
ignem & lucem allegoricè Deum appellat ſcriptura. Stoici uerò naturam eſſe
dicunt ignẽ artificioſum uia in generatione gradientem. Epicharmus autem
Pythagoreus, unde niſi à ſcriptura didicit, nihil clã Deo eſſe, & ipſum natura
omnia uidere, nihilq; impoſsibile ipſi eſſe. Democritus quoq; omnia, inquit,
Iupiter cognouit, omnia ille dare, & omnia poteſt auferre. rex omnium ipſe
ſolus eſt: Iouem enim plerunque primam cauſam ſolent appellare. Sed Pin-
darus multo magis myſticè tanquam Pythagoreus, Vnum, inquit, hominum
genus eſt, & ab una matre cuncti, unum patrem creatorem ſummum atq; opti
mum artificem habemus, qui progreſſus ſingulis diuerſos ſecundum merita
præbet. Matrem profectò Hylen appellauit. Illud autem Platonis in epiſto-
la ad Eraſton, & Choriſcõ omnino diuinum, patrem enim & filium nominat,
& per eos piè tanquam uniuerſi cauſam iurandum eſſe aſſerit. & illud ſimili-
ter: Circa regem omnium omnia eſſe, ſecundum circa ſecunda, tertium circa
tertia. Quæ omnia aut illi diuinitus reuelata ſunt, aut quod reliquum eſt, ab
Hebræis eorum' que ſcriptura accepit: ſanctiſsimam enim trinitatem illis uer-
bis ſignificari, non dubito: tertiũ enim ſpiritũ, filium ſecundũ patrem, primum

ordine posito collocamus. Heraclitus uerò Ephesius, unum mundum sempi- A
ternum atq; incorruptibilẽ opinatur semper fuisse, futurumq; affirmans, alte-
rum corruptibilem & factum diuinitus. Plato rursus in septimo de Republi-
ca hanc diem, nocturnam diem appellat, ropter huius mũdi fortè principes.
somnum aũt & mortem uiam animæ in corpus similiter, ut Heraclitus, esse cõ-
firmat. quamobrẽ, ut puto, spritus sanctus ore prophetæ de Saluatore nostro
his uerbis prædixit: Ego dormiui, & soporatus sum: surrexi, quoniam Domi-
nus suscepit me. Non enim resurrectionem solũmodo Dei, excitationemq; à
somno, sed descensum etiam eius in carnem somnũ allegoricè appellauit. Ego
uerò de dominico etiam die, in decimo de Republica, his uerbis uaticinatum
fuisse Platonem censeo. Cum, inquit, in prato septem dies singuli affuerunt,
tunc surgentes hinc oportet in octauo die ipsos proficisci, & quatriduo per-
uenire. pratum enim, octauam sphęram tanquam amœna sanctorum loca in-
telligimus: septem autem dies erraticarum sphæras & omnem operosam ar-
tem ad finem requietis festinantem. Via uerò, inquit, quæ ultra erraticas stel-
las est, ad supremum cœlum ducit, ad motũ uidelicet & diem octauum. Qua-
triduo uerò peruenire ait per quatuor elementa, uiam fieri significans. Septi-
mam etiam diem non Hebræi solum, sed omnes ferè tam philosophi quàm
poetæ sacratiorem esse cognouerunt. Antisthenes quoq; propheticum illud,
Cui me assimilasti, dicit Dominus, cõmutauit, Deumq; dixit nulli similem es
se. Quare impossibile est, inquit, ipsum agnoscere, cuius imaginem nullam ha
beas. Similia etiam Xenophon Athenienſis his uerbis scribit: Qui omnia qua
tit, & omnia quiescere facit, magnus, potensq; est: quod omnibus patet. qua-
lis aũt forma sit, nemini patet nisi ipsi soli, qui luce sua omnia perlustrat. quis
enim corporeus Deum uerum cœlestem, atq; immortalem oculis cernere po
test? Et Xenophanes Colophonius: Vnus, inquit, Deus inter deos atq; homi
nes maximus, nec corpore atq; mẽte mortalibus similis. Cleanthes etiam Stoi B
cus, Interrogas me, inquit, qualis Deus sit? attende igitur, bonus, ordinatus,
iustus, sanctus, seipsum possidens, utilis, speciosus, opportunus, seuerus, liber,
semper commodus, intrepidus, sine mœstitia, sine dolore, tutus, gloriosus,
charitas, quem esse omnes conueniunt, mitis, acer, tardus, sine querela, sem
per manens. Deinde idolorum cultum occultius meo quidem iudicio repro-
bans subiungit: Illiberalis autem atque seruus est, qui opinione uulgari duci-
tur, quasi bonum inde quicquam consecuturus. Noli ergo uulgari opinio-
ne Deum colere, nec maligni luminis figuras honorare. Heraclitus autem
uerbi, quod est semper, inquit, sensum homines non capiunt, nec antequam
audiant, nec cum primò audierint. Hecatæus uerò, qui uniuersam historiam
collegit, cum de Abraham & Aegyptijs dicat, Sophoclem tragicum in tra-
gœdijs scripsisse affirmat: Vnus uerè, unus est Deus qui cœlum latamq; que
terram fundauit, qui cæruleam ponti undam, & uentorum flatus produxit.
Mortales autem errore seducti, ex aere, ac lapidibus, auro eboreq; que simula-
cra nocentium deorum constituimus, quos sacris solennitatibus pestiferisq;
que honorantes, falsam pietatem amplectimur. Manifestum autem, unum
principium rerum Locrensis Timæus in libro de Natura his uerbis prædica-
uit: Vnum, inquit, principium omnium rerum est, ipsum absque origine.
Non enim erit principium, si ab alio factum est: sed illud unde factum est,
principium erit. Epicharmus autem comicus de diuino uerbo apertè sic scri-
bit: Diuinum, inquit, uerbum est, quod artes hominibus suggerit, docetq;
que facere quod conducit. Non inuenerunt enim homines artes, sed Deus
hominibus eas immisit, uerbum autem hominum à diuino uerbo defluxit.
Cum autem per Esaiam spiritus sanctus clamet: Quid opus mihi est sacrificio
rum multitudine, uestrorum dicit Dominus, plenus sum holocaustis agno-
rum, pinguedinem & taurorum sanguinem nolo. Et post pauca: Lauamini,
purifica-

purificatecp uos, & eijcite iniquitatem ab animis uestris. cæteracp huius. Menander comicus uide quemadmodum in comœdia eisdem ferè uerbis ac sententia usus est: Si quis ô Pamphile taurorum in sacrificium oblata multitudine, aut deorum aliorumcp huiuscemodi propitium se habiturum Deum arbitratur, penitus errat, mētis leuitate seductus: sed oportet iustitiam seruare, non adulterio, neque uirginum uti corruptione: nec acus quidem tenue filum, si alienum est, concupiscere. Deus enim propè est, & omnia uidet, quod illi simile est. Deus appropinquans ego sum, & non Deus de longè, faciet'ne aliquid homo in occultis, & ego non uidebo ipsum? Deiphilus etiam comicus non aliunde quàm à scriptura in comœdiam transtulit ea, quæ de iudicio dicit: Tu putas, inquit, mortuos, qui delicioſe uixerunt, Dei iudicium effugisse. sed est iustitiæ oculus qui omnia perspicit. Duo enim itinera mortuis proposita esse putamus, alterum iustorum, alterum impiorum. Caue igitur ne erres, nam & apud inferos iudicium est, quod Deus dominator omnium exercebit, cuius nomen terribile, quod ego dicere nequeo. Si quis autem mortalium malè agens putat Dei oculum effugere, is impia ducitur opinione. Cauete qui putatis Deum non esse, est enim inquam. Si quis autem perperam agit, tempus lucratur, nam postea dabit pœnas. In Orphicis quoque scriptum inuenitur: Cum omnes deos occultauerit, ad latissimam rursus restituet lucem. Quare si iustè sanctecp uiuemus, & hic beati, & postquam hinc recesserimus, beatiores futuri sumus. quam beatitudinem non determinato quodam temporis spacio habebimus, sed inæternum requiescere poterimus, unà cum cæteris habitantes immortalibus. Idem Orpheus cum inuisibilem Deū affirmauerit, uni solūmodo cognitionem sui donasse de genere Chaldæorum asserit Abraham, ut ego puto, aut aliquem ex suis significans his ferè uerbis: Nullus, inquit, Deum nouit, nisi quidam unigenitus à genere Chaldæorum
b defluxus. Deinde cōmutatis uerbis illud expressit: Cœlum mihi est sedes, terra uerò scabellum pedum meorum. Deus, inquit, in cœlo aurea in sede firmus sedere cognoscitur, terra uerò sub pedibus eius est, manum autem eius dexteram ad fines oceani ostendit. montium radices tremiscunt, ac uiribus eius resistere non possunt. Cœlestis igitur ipse est, & in terram omnem peruenit. ipse initium omnium, medium, atque finis. Hæc ab illis prophetis effluxerunt. Qui si aperiet cœlum, tremor uniuersa comprehendet: & abs te montes liquefient, sicut à facie ignis liquitur cera. Et quis metitus est cœlum palmo? Quid oportet singula singulis conferendo longiorem esse? omnia quæ apud Græcos uel apud Barbaros siue poetas siue philosophos rectius dicta sunt, apertissime à Iudęorum scriptura deriuata uidentur. Hæc Clemens. Nos autem Platonem maximè admirantes, neque id ab re diligentissimè: namque scripturam sequi uidetur. philosophiam tamen eius reijciemus, quoniam purissimum scripturæ aurum non omnino immaculatum seruauit. Sola enim diuina eloquia sancta pura'que sunt, longè ab omni mendacio remota, argentum purgatum & probatum terræ. Platonis autem, cæterorum'que omnium dicta simul ac scripta, quoniam humanis cogitationibus atque coniectura ad considerandam naturam rerum accesserunt, nonnihil falsitatis permixtum possident.

Quòd inconstanter de Deo Plato locutus est. Cap. VIII.

NAm si quis uoluerit amore atque odio depositis exquisita ratione ueritatem inspicere, mirabilem illum philosophum simulacris quę manibus hominum facta in uiri similitudinem fuerant, Dei appellationem turpiter attribuisse comperiet. Ita post sublimem illam theologiam, qua patrem & creatorem uniuersi unum Deum esse conscripsit, à cœlo in profundū idololatriæ delapsus, populi Athenienſis opinionibus ferebatur. Nec ueritus est Socratem in Pyræum ad soluenda deæ uota descendentem laudare. Gallum etiam

Aeſculapio ſacrificare probè iuſſum à Socrate fateri uidetur,& Delphicũ dæ- A
mona paternũ Græciæ interpretem appellat,& diuinis libenter laudibus pro-
ſequitur . Audi enim eum quàm turpiter uulgarem de diis opinionẽ confir
mat,dicens: Aliorum aũt dæmonum generationem cognoſcere,ac dicere,ma-
ius quoddam opus eſt,quàm nos ferre poſſumus. Sed credendum eſt his,qui
iamdiu dixerunt,qui deorum nepotes ſunt,& ut aiunt,clarè progenitores ſu-
os nouerunt. Non enim poſsibile eſt,deorum filios incredulos eſſe. Nam & ſi
nullam neceſſariam aut ueriſimilem afferant demonſtrationem , tamen quia
ſua ſe narrare affirmant,leges patrias ſequentes credamus: propter hæc & cæ-
tera huiuſmodi,is philoſophus nobis,quoniam ſecum ipſe diſsidet,relinquen
dus eſt. Nam qui poetas,poetarumq; fabulas in libris de Legibus contemnit,
quiq; mentitum illum ait, qui primus fingere auſus fuit,ea cœlum feciſſe , quæ
ab Heſiodo ſcribuntur: cæteraq; huius , quomodo nunc deos & deorum ne-
potes Saturnum,Iouem,Iunonem & cæteros appellat.

Quòd non rectè Plato de dæmonibus ſenſit. *Cap.* IX.

AD hæc cum medium rationalium naturam non abſq; ortu, ſed genitam
ſcriptura prædicet, ex qua prolapſum genus dæmonum eſſe confirmet:
atq; ideo nullo modo angelorum, aut dæmonum aliquem deum appellet,
quoniam nec natura immutabiles ſunt,nec à ſe ipſis,ſed à prima cauſa tam eſ-
ſe quàm bene eſſe,immortalitatemq; conſequantur. Plato incorporeas qui-
dem has intellectuales ſubſtantias & rationales ſimiliter aſſerit. Sed primùm
non rectè nõ genitas tam ipſas quàm omnem animam opinatur: deinde qua-
ſi natura defluxiſſe à prima cauſa, & ita conſtitutas eſſe contendit. Non enim
omnino à non ente ſimpliciter factas arbitratur. Quare plurimorum deorum
genus,quaſi defluxus quoſdam ac emanationes primæ cauſæ & ſecundæ , ut
ipſe dicit,nobis proponit , hos natura bonos eſſe: nec poſſe à propria uirtute
labi, ac propterea deos eſſe affirmat . Genus autem dæmonum aliud quod- B
dam facit, quod omnis nequitiæ, ac in peiora mutationis capax eſſe dicit.
Horum alios bonos, alios prauos & eſſe & appellari. Hæc à ſcriptura ludæo-
rum , id eſt à ueritate ipſa alieniſsima ſunt. Sed unde ſibi hoc genus dæmo-
num conſtitutum eſt? Nemo enim mentis compos à corporali materia , quæ
irrationalis eſt, rationalem naturam dæmonum unquam conſtituet . Quòd ſi
etiam ipſi emanationes quædam ſuperioris naturæ ſunt,unde igitur nequitia
in his poſterioribus , quæ à primis emanarunt , nata eſt? quomodo autem a-
maritudo à dulcedine proceſsit? Nam ſi praui dæmones omnes tenebras,&
omnem amaritudinem malignitate ſuperarũt,quomodo ex defluxu melioris
naturæ ortum habuerunt? ex qua ſi emanaſſent, non mutari profectò ad pei
ora potuiſſent: ſi uerò mutati ſunt, non emanarunt certè ab impaſsibili natura.
Quòd ſi neque à ſuperiore natura defluxu quodam emanaſſe ipſos ratione
confiteri cogimur, nec à corporum materia productos,ſequitur non genitos
eſſe,& ſic ad corporum naturam non genitam , tertiam quandã naturam abſ-
que ortu cum Deo uniuerſi collocare uidetur, ita non erit ſibi Deus creator
ac pater omnium. Sed de his ſatis dictum eſt.

Quòd non rectè in omnibus Plato ſenſit *Cap.* X.

NVnc de anima quid ſentiat uideamus . Iam igitur cum immortalem He-
bræis ſimiliter ſcripſerit,ac ad Dei ſimilitudinẽ formatam putauerit,ſub-
ſtantiam eius tamen ex indiuiſibili conſtare contendit. Dicit enim in Timæo,
generatione atq; uirtute priore corpore,quaſi dominam animam eſſe produ-
ctam,hoc modo: Ex indiuiſibili ſubſtantia, inquit, quæ ſemper eodem mo-
do ſe habet, & diuiſibili, tertiã quandam ſubſtantiam inter hæc extrema con-
ſtituit: & quod multo peius eſt,diuinã illam incorporeã rationalẽ,Deoq; ſimi
lem animã ad aſinos, lupos, formicas,apes , cæterasq; beſtias deſcendere aſſe-
rit,& huic opinioni abſq; demonſtratione aliqua cæteros adhærere hortatur.

Anima rationalis ſecundũ Platonem,migrat in corpora brutorum.

Vſque

A Vsque adeò, inquit in libro de Anima, errant, quousque cupiditate corporis rursus corpori copulentur. talibus autem copulantur, quales mores prius in hac uita comprobarunt. Nam quæ uentri atq; turpitudini deditæ fuerant, asinorum & similium bestiarum corpora ingrediuntur: quæ rapaces atque tyrannicæ, luporum atque accipitrum corpora ingrediuntur: quæ populares fuerant, & uulgarem modestiam atque iustitiam consuetudine communi, non philosophia & mente approbarunt, uel formicarum, uel etiam hominum rursus accipiunt corpora. Et in Phædro ad idem inquit: Vnde singulæ animæ uenerunt, ad decem usque annorum millia non reuertuntur. non enim alatæ pennatǽ que fiunt ante hoc tempus, nisi sedulò philosophatæ fuerint, aut cum philosophia puerorum indulserint amoribus. iste autem ter deinceps: Si hanc uiam elegerint, post mille annos circumuoluuntur, & sic alatæ atque pennatæ, in tribus annorum millibus tandem perueniunt: aliæ uerò postquam hanc uitam exierint, aut sub terra damnatæ puniuntur, aut in cœli aliquem locum leuatæ, congruenter huic uitæ cõuersantur: & post mille annos ad quamcunque uitam elegerint, utræque reuertuntur. Descendunt enim etiam in bestiarum corpora, & ex his alia periodo rursus corpora hominum ingrediuntur. In libris autem de Republica: Ab Orphei dicitur anima cygni uitam, muliebris odio generis, quoniam à fœminis occisus, nolebat fœmineum rursus uterum intrare, electam fuisse. sed cygnus ait, humanam uitam elegit. Hæc cæterá que huiusmodi scribens, non Hebræos, sed Aegyptios in hoc fuit secutus. quod certè non feciſſet, si ueritatis esset amicus. quam falsitatem non grauaremur refutare, si ratione aliqua niteretur. Nunc uerò quoniam ipse sibi dissidet, relinquatur. Nam ut alibi ostendimus, impias animas apud inferos æternaliter puniri scribit. Et ex his quæ modò diximus, ex sententia sua corpus eligere asserit, pias autem in sempiterna in

Plato secutus Aegyptiorum errorem.

B insulas beatorum profectas feliciter uiuere, in alijs & in Gorgia scripsit. Quo modo igitur in corpora redeunt? Sed hoc quoniam manifestè falsum, contemnendum potius est, quàm refutandum. Illa uerò sua opinio, qua rationalem animam ex diuina & ex passiua quadam atque irrationali compositam esse arbitratur, à multis etiam Platonicis spreta neglectá que est. Seuerus enim Platonicus in libro de Anima his uerbis hanc positionem Platonis aggreditur: Si ex passibili atque impassibili substantia diuinitus anima constituta est, qua si ex albo & nigro, medius quidam color, necesse est tempore disseparatis extremis eam penitus dissolui. Quare non immortalis, sed mortalis anima erit. conceditur enim, quæcunque natura sine contrario non sunt, spacio tandem temporis dissipari. Si ergo anima quoque ex impassibili atque passibili substantia facta est, necesse est quemadmodum siccum ab humido, calidum à frigido, leue à graui, dulce ab amaro, album à nigro, sic & ipsam tempore distrahi, soluta contrariorum compagine, cum unumquodque ad naturam suam necessariò tendat. An non uidemus quod graue est, quamuis à leuiore uictum eleuetur, deferri tamen & ascendendi tarditatem atque difficultatem leuiori coniunctione afferri sua? ac similiter leue quamuis deferri cogatur, ad superiora tamen niti? Quæcunque enim à duobus contrarijs coniuncta sunt, impossibile est eodem modo semper manere. Sed non est certè anima ex duobus contrarijs composita, sed simplex natura atque incorporea: unde Plato rectè immortalem eam putauit. Verùm quoniam ex anima & corpore constare hominem ab omnibus dicitur, ac passiones quæ nobis sponté, contrá que accidunt, animæ passiones esse dicuntur. Hoc signo multi seducti, passibilem substantiam eius corporalem mortalemq; opinati sunt. Plato uerò impassibili eius naturæ passibilem substantiam annectere coactus est. Quod autem aliter se res habet, à uirtutibus ipsius animæ actiuis conabor ostendere. Hæc de anima sufficiant.

Quòd

Quòd nõ rectè de cœlo Plato senſit. Cap. XI

DE cœlo uerò ac ſtellis, quamuis à patre omnium Hebræis ſimiliter productas aſſerat quaſi deos, tamen cœleſtes cunctas colendas conſulit, ſic in Epimenide dicens: Cœlum, inquit, ſicut omnes alios dæmones atque deos honorare oportet, & uota ipſi apprimè facere. Et poſt pauca: Deos uiſibiles maximos, colendiſsimos, perſpicaciſsimos, ac omnino primos ſtellarum naturam dicendum eſt, deinde dæmones colendi ſunt. Quomodo autem ſi hæc omnia facta ſunt, ut ipſe alibi teſtatur, ſicut in ſuperioribus diximus, deorum cultu honoranda ſunt? cum ille ſolus creator omnium ſecundum ueritatem ſcripturæque autoritatem colendus ſit? Hæc perſtringere placuit, ut uideas quàm rectiſsimè à nobis Hebræorum ſcripturam Platonicæ philoſophiæ præpoſitam eſſe. Ex his autem, quæ nos ſcripſimus, facilè unuſquiſque cætera comperiet, quæ tetigimus, non ut Platonem accuſemus, quem ſummopere admiramur: ſed ut oſtendamus quanto ipſe diſtet à Moſaica & prophetica ueritate. Nam ſi quis accuſare uellet, multa certè in eo inuenire poſſet, qualia ſunt quæ de mulieribus in libris de Republica ſcripſit.

Quæ de mulieribus ſenſit Plato. Cap. XII.

QVorum nonnulla referre, alienũ non eſt: Forſan, inquit, ſi quid præter conſuetudinem dixero, ridiculum tibi uidetur. Quid enim inuſitatius quàm mulieres in gymnaſijs nudas, nec ſolum iuuenes, ſed etiam anus cum uiris luctantes uidere? Et ſubiungit: Si quis autem irridebit, quoniam gratia uirtutis nudæ mulieres exerceantur, is quàm utilis ſit res iſta, non intelligit. Similia & in ſeptimo de Legibus præcipit: Lex enim mea, inquit, quæcunque maſculis tribuit, eadem etiam mulieribus exercitia tribuit. nec unquam ipſe dixerim equitare, armaque mouere, ita uirorum eſſe, ut à mulieribus aliena ſint. Hæc longè remota à uera Hebræorum diſciplina, quis non uiderit? Non enim non dico mulierum, ſed nec uirorum quidem uiribus abſque nutu diuino præclariſsimæ res geruntur. Niſi enim Deus, inquit, ædificauerit domum, in uanum laborauerunt qui ædificant eam. Niſi Dominus cuſtodierit ciuitatem, fruſtra uigilat qui cuſtodit eam. Mirabilis autem ille philoſophus, in gymnica muleres certamina deducere non ueretur. Mulieres, inquit, adoleſcentulæ nudæ, curſu & equis certent. Quæ uerò quartumdecimum annum exceſſerint, amictu conuenienti ueſtitæ, in certamine rurſus deſcendant. In alijs quoque certaminibus, quæ ad uiros ſpectant, ut in luctatione & iactu lapidum, in arcu & funda, & ſimilibus, non uiros ſolum, ſed etiam mulieres adhibere præcipit. In ſolennitatibus etiam nudas, in ſexto de Legibus, adoleſcentulas cum nudis iuuenibus tripudijs ſalire iuſsit. His illa quæ in libris de Republica de communitate mulierum dicta ſunt, addenda mihi uidentur. Lex, inquit, ponenda eſt, ut mulieres uiris omnibus communes ſint, nullaque cum uno ſolummodo habitare poſſit: hoc enim modo filij quoque communes putabuntur, nec pater filium ſuum, nec filius patrem cognoſcet. Et poſt pauca: Non tamen quibuſuis mulieres communiter ſubijcimus, ſed poteſtati principum totam rem committendam arbitramur, ut quemadmodum pecunias publicas dignè diſtribuunt, ſic mulieres quoque fortibus uiris, & utriuſque dignitate tribuant. Multa huiuſcemodi ſunt apud eum, imò multa etiam turpiora, que negligenda potius, quàm ſcribenda duximus. Sed ut quantum diſtet mens humana, quamuis præcipui philoſophi à mente Moſaica, quæ diuinitus docebatur, apertius uideas, leges Platonis de cæde cum Moſaicis conferas.

Mulieres omnibus uiris cõmunes.

Leges aliquæ Platonis. Cap. XIII.

QVodcunq; inquit, Deus de furto & de fure dixerit, id diligenter ciuitas oraculũ Dei ſecuta faciat. Et ſiquidẽ liber aliquis iudiciũ fecerit, gloriam

uirtutis

A utrutis assequatur: si uerò sciens non dixerit, infamis esto. Seruus si quid indixerit, publicè domino eius pecunia referatur, ipse autem liber sit: si uerò sciuerit & obticuerit, morte supplicium luat. Morte crudelissimè (iudicio quidem meo) non indicentem puniri præcpit, cium eos qui furta homicidiaq; commiserunt, uiuere patiatur, ac à domino interfici seruū pro nihilo putet. Purgetur, inquit, si quis seruum suum occiderit: si uerò ira concitatus alienum obtruncauerit, duplum domino reddat. Si quis autem liberum hominem non præmeditatione atq; insidijs, sed repentè ira cōmotus interemerit, cum ea fecerit, quę illi faciunda sunt, qui absque ira occiderit, duobus ad domandam iram exulet annis. Qui uerò insidijs hominem excepit, hic & alia similiter faciat, & exulet non duobus, sed tribus annis. Quòd si post exilium rursus hominem interfecerit, perpetuò exulet. Parentes si filium uel filiam interfecerint, tribus exulent annis: cum' que redierint, conuersari iure simul non permittantur. Vir autem si uxorem, aut è conuerso necauerit, triennio similiter exulet: cum' que redierit, cum liberis suis non conuersetur. Frater si fratrem, aut soror si sororem similiter. Quòd si frater in defensione principis fratrem quasi hostem interfecerit, mundus sit. Similiter quemcunq; aliquis seipsum defendendo trucidauerit, mundus sit, prę terquam si seruus pro defensione sua liberum interfecerit, de quo ea statuimus, quæ de parricida, qui parentes scilicet interfecerit, dicta sunt. Hæc si Mosaicis conferas, humana uidebuntur ad diuina conferri. Si quis, inquit, percusserit sponte hominem, & percussus decesserit, morte moriatur: sin uerò non sponte percusserit, loca dabo quò fugiendum est. Si quis dolo atq; insidijs hominem interfecerit, etiam ab altari, si illò refugerit, ad mortem rapiatur. Qui patrem aut matrem uerberat, moriatur. Si quis in iurgio lapide aut pugno percusserit hominem, si homo nō morietur, damnum & medicamenta restituet qui percusit. Si seruus aut serua in manibus

B domini dum ab eo uerberetur interierit, ultione dominus uindicabitur: si uerò diem unum uel duos superuixerit, non uindicabitur: argentum enim eius est. Si quis serui aut seruæ oculum eruerit, libertatem ei pro oculo dabit. Hæc Moses. Illa etiam non est ab re audire, quæ de rebus minimis inhumaniter Plato sancit: Si quis, inquit, ficus aut uuam absque consensu patroni acceperit, quoniam quæ sua non sunt accepit, damnetur. Quòd si seruus quispiam fecerit per singulas ficus atq; racemos, æqualia numero uulnera patiatur. Hæc certè magnifica mente Platonis digna non sunt. Sed audi modò uicissim, atq; cognosce quàm humanissimè atque diuinè Moses: Si introieris, inquit, in uineam proximi, comedes uuam & implebis animam tuam, nihil autem exportabis. Et rursus: Si in messem proximi tui ueneris, non immittas falcem, sed spicas in manibus tuis colligas: si metendo manipulum oblitus fueris in agro, non reuerteris ad accipiendum: inopi relinquas, ut benedicat tibi Dominus Deus tuus. in uindemia non reuerteris ad uindemiandū iterū, inopi erit si quid relictum est. Innumerabilia in Platone sunt, quæ reprehendi possunt, sed ea quæ dicta sunt, satis multa esse opinor ad ostendendum iurè nobis Iudaica Platonis anteferri.

Exodi 21. hæc præcepta prò maiori parte scribuntur.

LIBER DECIMVSQVARTVS.

VNcaliorum quoq; philosophorum sectas, imò uerò nugas compendiosè ponamus: quorū errores non à meipso, sed contradictione & pugna inter eos mirabili cognosces. quos quādo inter se, aut cum alijs comparo, non facilè negauerim, illos claros fuisse uiros. Quando uerò Hebræorum theologis atq; philosophis comparo, & doctrinā doctrinę illorum confero, caduca & friuola omnia quæ philosophi excogitarunt, mihi uidētur. Nec mirum, illa diuinitus edita sunt, hæc humanitus,

Quòd

Quòd omnes inter se philosophi repugnant: contrà, quòd nostri omnes concordant. Cap. I.

IDeo ut non simus accusandi, si Græcorum doctrinam despicimus, & Hebræorum scripturam amplectimur, operæprecium est ad hanc præparationem euangelicam diuersas atque inter se contrarias multarum in philosophia hæresum opiniones uidere, ipsosq; philosophos uerbis ambitiose sibi ipsis pugnantes. Plato enim ille omnes qui ante ipsum fuerunt, reprehendere acriter solebat. Platonem deinde ac Platonicos alij increparunt, & ipsi Peripateticos persecuti sunt: & Peripatetici rursus eos nihil scire, nihilq; que dicere putabant. Stoici ab alijs deridentur, & ipsi cæteris illudere non uerentur, ita ut iam non lingua & calamo solum, uerumetiam manibus prælium geratur. His Pyrrhonem, Aristippum, Metrodorum, Protagoram, Xenophanem, Parmenidemq; addemus: nec uoluptatis defensorem Epicurum prætermittamus. hos omnes ita redarguemus, ut alterius armis in alterum utamur. Sic enim inutilis esse disciplina ipsorum luce clarius uidebitur. non dico hæc quia Græcos odio habeam, aut quia eloquentiam eorum contemnam, sed quia falso accusare reprehendiq; me uideo, quòd falsam ac fabulosam Hebræorum scripturam elegimus. Quomodo enim falsa est Hebræorum doctrina, qui ab initio humanæ uitæ ueram philosophiam, & pietatem & inuenerunt, & intemeratam conseruauerunt? qui nihil unquam addiderunt, aut detraxerunt his, quę summi uiri scriptis ediderunt. Principiò enim sapientissimus ille Moses, quem omnibus Græcis multo antiquiorem insuperioribus demonstrauimus, nihil omnino ex his mutauit, quæ sincera suorum maiorum theologia tradidit, præterquàm quòd uiuendi disciplinam temporibus atque hominibus illis congruam diuinitus sanxit, & qui multis seculis post eum uixerunt prophetæ, ne unicum quidem uerbum, aut Mosaicæ legi, aut theologiæ priscorum à Mose conscriptæ, incongruens minusq; consentaneum dixisse inueniuntur. Christiana quoq; ueritas à scriptura Iudæorum profecta ita ei congruit, si rectè intelligitur, ut nulla repugnantia excogitari possit. Talia igitur nostra sub una sententia, una uoce à primis, qui ante Mosem fuerunt, à medijs qui scilicet à Mose usq; ad Christum rutilarunt: à nouissimis discipulis dico Christi, qui ueram pietatem, id est Saluatoris nostri doctrinam uirtute ac gratia ipsius connixi in lucem ediderunt, prædicantur ac confirmantur. uniuersumq; orbem magis indies florentem fide conspicimus, nec imperatorum edicta, nec hostium insidiæ, nec inimicorum gladij præualere potuerunt. Gentium uerò præclara illa philosophia quem unquam fructum produxit? nam quemadmodũ qui ante Platonẽ fuerunt, ab ipso derideantur, mox ipsius Platonis uerbis audies. Protagoram enim, Heraclitum, Empedoclem, & Parmenidem idcirco redarguit, quia dissentientes inter se manifestè uidẽtur, quamuis Protagoras omnino impius, qui nullũ esse Deum opinatus est. Sic enim in libro de dijs edito ab eo statim incœpit. Nescio, inquit, si dij sint: nec, quali forma sint, cognoscere possum. Democritus uerò, qui Protagoram docuit principia rerum, inane ac plenũ esse dicebat. plenum, ens & solidum uocabat: inane uerò ac uacuum, non ens. asseritq; non magis ipsum ens esse, quàm non ens. Ab æterno enim, inquit, in uacuo continuè atq; uelociter entia mouentur. Heraclitus uerò principia rerum ignem putauit, ex quo uniuersa fieri, & in quem resolui uicissim arbitratus est: tempusq; resolutionis omnium in ignem determinatum esse ait, & generationis ex eo similiter. Ii omnes cuncta moueri asseruerunt. Parmenides autem Eleata, unum esse uniuersum affirmat, non genitum, neq; mobile, pilæ quoq; figura conglobatum. Hunc Melissus audiuit, ac eũ in omnibus sequit. de quibus omnibus hęc Plato in Theeteto conscripsit: Ex differentia, inquit, ex motu, & ex mixtura adinuicem omnia fiunt quæ esse dicimus, non rectè appellantes. nunquam enim

In scriptura ueteris & noui testamenti nulla discordia.

A enim aliquid eſt, ſed ſemper fit, & de hoc omnes philoſophi præter Parmenidẽ conueniũt. Protagoras dico, Heraclitus, Empedocles, & utriuſq; poëſeos ſummi poëtæ: comœdiæ quidem, Epicharmus: Homerus autem tragœdiæ, qui cum oceanum generationem dicat deorum, omnia fluxu atq; motu producta eſſe uoluit. Et paulo pòſt, Heraclitici, ait, qui in Epheſo Ioniaq; philoſophari uidentur, nullo modo curãt quietè aliquid interrogare, ac reſpondere. & ſi quid ab eis quæſieris, ænigmatica quædam uerba quaſi ſagittas ex arcu proijciunt: quorum ſi rationem quandam, aut ſignificationem quæſieris, alio percutieris ænigmate, nec quicquã cum eis efficere poteris: quippe nec ipſi ſecum firmi unquam aliquid dicunt. imò id apprimè ſtudere uidentur, ne quid certi, aut in uerbis, aut in animis eorum inſit. Et ſubijcit: Ab iſtis igitur nihil unquam diſcemus, ſed ipſi nos cõſideremus, quod ab antiquioribus accepimus, occultius ab illis ac poëtice dictũ, quòd oceanus & fluxus generatio rerum eſt: quia nulla res prorſus ſtet, atq; quieſcat. Quod poſteriores apertius adeò dixerunt, ut iã etiam coriarij fabriq; omnes rectè ſe tenere philoſophiam putent, liberatiq; ab errore uideantur: quia falſum eſſe cognoſcant, alias rerum quieſcere, alias moueri: omnia enim moueri, à præclaris illis philoſophis didicerunt, quos magnis laudibus proſequuntur. Ferè autem oblitus ſum ô Theodore illorum, qui uniuerſum immobile eſſe contendunt. Meliſſus enim & Parmenides & quicunq; eos ſequuntur ſpernentes illos, ſtare omnia quieſcereq; affirmãt. Ipſum enim, inquiunt, uniuerſum nõ habet locũ in ſe ipſo, quo moueatur. Quid igitur nos in medio iſtorum intercepti ô amice dicemus? niſi magno animo defenſi effugiemus: quemadmodũ in palæſtra nonnulli intercepti, alij ab alijs ſimul tracti pereũt: ſic nos in contraria iſti trahentes penitus lacerabunt. Hæc in Theeteto. Sed uideamus rurſum, quæ de prioribus philoſophis in Sophiſta ſcripſit: Facilia quędã Permenides, inquit, locutus eſt. & quicunq; de prioribus iudicare de
B entibus, quot, & quæ ſint uoluerunt, fabulã quandam quaſi pueris nobis narrare mihi uidentur. alius enim tria entia dicit eſſe, & modò inter ſe pugnare, modò alterum ab altero fieri. coniunctiones quoq; partus & educationes quaſi filiorum confingit, alius duo faciens, humidũ uidelicet atq; ſiccum, aut calidũ & frigidum in unũ copulat, & producit. Genus autẽ Eleaticum à Xenophane, & ante ipſum incipiens, omnia unum eſſe affirmat. Iades uerò quidam Muſæq; Sicelides coniungendum ita putarunt, ut dicerent ens & unũ & multa eſſe, ſed amicitia & inimicitia differre. Diſtractũ enim ens ſemper aiunt ferri per contentionem illis qui intenſiores muſas coluerunt: remiſſiores uerò ſic ſemper ſe habere, negarunt: ſed modò quidẽ unum eſſe aiunt uniuerſum ex uirtute. Veneris amicum ſibi atq; conueniens, modò autẽ multa cum ipſum ſibi ipſi propter contentionem repugnet. Eſt poſt pauca: Quidã autem, inquit, ſunt, inter quos Gigantum bellum aſſiduũ geritur. alij enim quicquid manibus comprehenditur, tactuq; ſentitur, id ſolũ eſſe contendunt, corpus atq; ſubſtantiã idem omnino eſſe afirmantes. Alij eis illudunt, qui ſeparatas à corpore ſubſtantias eſſe aſſerunt. dicunt enim quidam, intelligibiles atq; incorporeas ſpecies uerã eſſe ſubſtantiam. His alijsq; huiuſmodi uerbis, omnes qui ante ipſum fuerunt Plato deridet. Qualẽ enim ipſe de rebus opinionẽ habuit, in ſuperioribus explanauimus, cũ à Iudaica ipſum ſcriptura accepiſſe plurima probaremus. Sed ſucceſſores etiam eius in medium adducamus.

De ſucceſſione Platonica. Cap. II.

PLatonem igitur ferunt in Academia primùm docuiſſe, ac ideo & Academicam philoſophiam uocitatam fuiſſe. Poſt illum uerò Speuſippum ex ſorore nepotem Platonis, deinde Xenocratẽ Polemona docendi uices ſuſcepiſſe, qui poſt mortem Platonis nouis opinionibus ilicò Academiã replerunt. Ita ſincera Platonis doctrina unà cũ eo extincta. contentiones nanq; ac pugnæ poſt eum inter philoſophos coortæ, uſq; ad hodiernum diem maximopere ui-

gent. Pauciſsimi enim, imò uerò duo, uel ad ſummum tres in tanto ſpacio tem- A
poris ueri Platonici ſunt reperti, nec tamẽ etiam ipſi ab adumbrata cauillatione omnino alieni. Polemoni Archeſilam aiunt ſucceſſiſſe, qui fertur Platonicam omnino philoſophiam commutaſſe, nouamq; quandam conſtituiſſe, quoniam nihil comprehenſibile ſit, & in utramq; partem rationes æqualium ſint uiriũ: ſenſus quoq; fallaces eſſe, rationemq; nullam omnino firmam fieri. Vnde illud Heſiodicum,

Mens celata latet homines haud cognita cuiquam,
Atq; ipſam ſecum dij detinuere latentem:

Summis laudibus efferebat. Poſt Archeſilam autem Carneades atq; Clitomachus priorũ philoſophia contempta, tertiã inſtituerunt Academiã, quartã Philon & Acharmidas, quintam quoq; nonnulli dicunt Antiochũ induxiſſe. Ii quidem ſucceſſores Platonis fuerũt, quorum philoſophia qualis nam fuerit, ſi quis diſcere gliſcit, Numenim audiat, qui in libro de Diſſenſione Academicorum à Platone hęc ſcripſit: Speuſippus, inquit, Platonem, Xenocrates Speuſippum, Polemon Xenocratem in Academia ſecutus eſt, qui in omnibus ferè mores Platonis & dogmata permutabant, præterquàm quòd hæc nobilis incomprehenſibilitas nondum illos inuaſerat, ita ſtatim poſt illum, aut ignorantia, aut alia quadam de cauſa Platonis philoſophiã contempſerunt. Nolo enim amore Xenocratis id dicere, imò uero Platonis gratia dicã. doleo nanq;, quia philoſophiam & uitã Platonis imitati nõ ſunt. Nam & ſi non erat melior magno illo Pythagora, forſan tamen etiã peior non fuerat. quem quidem Pythagoram diſcipuli eius diligenter ſecuti, maiorẽ doctori ſuo accumularunt honorem. Quãrem quamuis utinã non feciſſent, ſtudioſiſſimè imitati Epicurei ſunt, qui cum ſapientem putarint Epicurũ fuiſſe, multis poſt eum temporibus nihil penitus, aut illi, aut alter alteri contrariũ dixerunt. ſed impietatis crimine inquinatus uidetur, qui noui aliquid dicere audeat: ita magna quædã inter eos B
cõcordia eſt. Similisq; eſt Epicuri ſecta diſciplinæ ciuili, quippe cum ſine ſeditione ſummo conſenſu ſic agatur, ut unam mentem, unamq; ſententiam habeat. Iatque firmiter atq; concorditer Epicurum defendunt, ut etiam in poſterũ ſecuturi uideantur. Stoici uerò ſtatim ab ipſis principijs factionibus pleni nondũ quieuerũt, ſuntq; inter eos adeò diuiſi, ut alij magijs, alij minus ſe Soicos eſſe fateant. Plato autẽ Pythagoricus certè fuit, nec ignorabat Socratem tres deos poſuiſſe imitatione Pythagorę. quod & ipſe ſecutus eo modo conſcripſit, ut nec uſitatè, nec clarè dixerit, ſed inter manifeſtum atq; occultum ſententiam ſuam celauerit, non inuidia quadam, neq; maleuolentia, ſed rerum dignitate commotus. Hoc igitur cõſiderantes, ſeparare ipſum omnino debemus ab Ariſtotele atq; Zenone: & quia Academia ſua diuiſa eſt, ab ea quoq; ipſum diſtinguimus, ac ipſum in ſeipſo cõſiderantes, Pythagoreum appellamus. Sed nunc furioſiſsimè, & huc & illuc, & totus, & per ſingula membra trahitur uir inter Pythagoram & Socratem medius. Sublimitatem nanq; illam Pythagorę ad humanitatem deduxit: humile uerò atq; deiectum, Socratis ad grauitatem reduxit, ac ita Pythagora popularior atq; communior, Socrate uerò grauior uiſus eſt. Sed redeamus illò, unde nobis defluxit oratio. Polemona igitur Archeſilas & Zenon audiuerunt: quamuis Zenon, antequam Polemon doceret, Xenocratis etiam fuerat auditor, qui etiam Cratetem Cynicum in nonnullis imitatus eſt. ſed Stilponẽ quoq; & Heraclíticos eſt ſecutus. nam cum Zeno & Archeſilas Polemona ſimul audirent, diſputandi ambitione concitati, quotidie pugnabant: ita Zeno Heraclíti, Stilponis, et Cratetis auxilio nixus, inſignis pugnator à Stilpone factus, & auſterus ab Heraclito, Cynicus à Cratete, Archeſilas uerò Crantora Platonicũ, & Diodorum & Pyrrhona in ſubſidijs tenuit. Et Crantor quidem credibilem eius effecit orationem, Diodorus uerò ſophiſticam, Pyrrho autẽ mutabilem eum fecit & transfugã, & omnino nihil. Vnde

diceba-

A dicebaſ de ipſo: quòd ex anterioribus eſſet Plato, ex poſterioribus Pyrrho, ex
mediis Diodorus. Hic ſubtilitatibus Diodori, qui acutus dialecticus erat, &
Pyrrhonis ratiocinationib. Platonicā eloquentiā fœdauit, et modò hoc, modò
aliud dicens, hinc illò, & illinc huc facile tanquam nihil ſciens uoluebatur: ſcire
tamen multa eloquentiæ umbra uidebaſ. nec unquam fuit in eo, ut unū & idē
bis diceret: nec putabat ingenioſi eſſe uiri, in eiſdem permanere. Cauillator igiſ
ſummus uocabatur, cū ita ſe his quæ dicebantur dare adaptareq; ſemper fue-
rit præmeditatus, ut cū ipſe nihil ſciret, nec alios ſcire quicquā pateretur. Ter-
rebat enim omnes turbabatq; ſophiſmatibus, gaudebatq; ac gloriabatur fœdi-
tate illa mirificè, quia nihil turpe, nihil honeſtū, nihil bonū, nihil malū cogno-
ſceret: ſed ſi quid primò turpe dixerat, repentè cōmutatus, pluribus conabatur
rationibus quæ prius aſtruxerat confutare. Erat igitur hydra capita ſua pro-
prio enſe amputans, nec aliquid habens utile, niſi quòd libenter & audiretur,
& uideretur. Nā & facie benigna, & ore rotundo, & ſuauibus erat oculis præ-
ditus, quæ non repentè arripuit, ſed aptus ad hæc natura, exercitatione quoq;
ab initio firmauit. Audiuit enim puer Theophraſtū mitem uirū, nec à Cupidi-
ne alienū, quoniā formoſiſſimus erat. Ipſe poſtea Crantori fuit amatus, et Dio-
dori cauillatoriā naturæ cōmoditatē breuiſſimè ſecutus, Pyrrhonem quoq; fu-
it imitatus, in cuius ſententia quamuis Pyrrhonicus appellatus nō ſit, perman-
ſiſſe uidetur. Aperte nanq; Mnaſeas, Philomelus, & Timon Sceptici ſuū ip-
ſum, id eſt Scepticum fuiſſe affirmant: uerum enim & falſum, et ueriſimile, ipſe
quoq; ut illi deſtruebat. Pyrrhonicus igiſ re, nō nomine fuit: ſed Crantoris pu-
dore, à quo amabaſ, nomine nō re Academicus erat. Magna igitur pugna inter
Archeſilam atque Zenonem fuit, & alter in alterū & dicendo & ſcribendo
impudenter ferebatur: quamuis Zeno non melius faceret, quàm Cephiſido-
rus orator, qui cum grauiter ferret Iſocratē, quē audiebat, ab Ariſtotele premi,
B dicebat ſcribebatq; non in Ariſtotelem quidem, ut putabat: ſed in Platonem, à
quo alienus non erat. Nam cum Ariſtotelem nullo modo intelligeret, putaret
autem quoniam Platonem Ariſtoteles audiuerat, Platonicum illum eſſe, bellū
quidem indixerat Ariſtoteli: Platonem uerò & eius dogmata, quæ tamen ne-
ſciebat, reprobare conabatur: putans, non Platonis dogmata, ſed Ariſtotelis
refutare. Ita magnus ille orator non eum percutiebat, cui bellum indixerat,
ſed eum quo cum pacem habebat. Sic igitur & Zeno Archeſilæ pugnans,
Platonem lacerabat. non enim erat forſan neſcius eorum quæ Archeſilas di-
cebat, Platonica uerò penitus ignorabat, ut à libris ſuis manifeſtè colligitur:
ita quem non debebat, impudenter exagitabat: & quem debebat, minimè tan-
gebat. Et certè ſi Platonica non oppugnaſſet dogmata, bonus meo iudicio fu-
iſſet philoſophus. Sed de hac re latius, ſi ocium erit. utinam autem nunquā mi-
hi tantum ſit ocium, ut ad huiuſmodi res non ioco ſed ſerio reuertar. Studebat
igitur Zeno Archeſilæ omnia dicta refutare, ac maximè incomprehenſibili-
tatem quibuſcunq; poterat argumentis aggrediebatur: quorum Archeſilas
alia depellebat, alia ſuccidebat, alia ſupplantabat: ita contradicentes deiſciebat,
& auditores in ſtuporem uertebat facile, putantes, non uerbum, non operam,
non paſſionem, non quicquam aliud eſſe magnum aut paruum, niſi quod Pi-
tanæo Archeſilæ uideretur. illi uerò nil prorſus uidebaſ, ne affirmabat quic-
quam, ſed uerbis ſolummodo pronunciando terrebat. Lacydes autem qui
Archeſilæ ſucceſſit, Oeconomicus appellatus eſt, quia rei familiaris magnam
curam habebat. manibus cuncta proprijs negocia ſua gerebat, non pauper-
tate oppreſſus, nec ſeruis indigens: ſed quia. imò uerò cauſam unuſquiſque
per ſe ipſum excogitet. Ego uerò illud ſuauitatis gratia breuiter perſtringam,
quo maximo argumento uſus, nihil penitus ab hominibus comprehendi poſ-
ſe putauit. Solebat ſemper in ſeruorum abſentia penu claudere, clauemq; in
loculo depoſitam obſignare: annulumq; quo diligenter ſignauerat, ſubtili fi-

lo ligatum, per paruulum quoddam ianuæ foramẽ intro inijcere. Cum autem A
ſibi aperiendum erat, retracto per filũ annulo clauiq; reſignata, ac rurſus ſimili modo & claudebat & aperiebat. Quam rem cum aſtutia ſeruorum percepiſſet, abſente Lacyde aperientes clanculũ uniuerſum penu, prout animus eorũ ferebat, conſumebant, exportabant, fundebant. Lacydes autem cum ſignacula quæ fecerat integra inueniret, & annulum ut dimiſerat, penu autem manifeſtè diminutum, putauit hoc illud eſſe, quod apud Archeſilam de incomprehenſibilitate rerum, quod nihil uidere, nihil audire, nihil denicq; intelligere ſincerè ac uerè poſſumus, audiuit diſputari: malitia quoq; ſeruorum nihil uerè cerni ſcireq; poſſe ab ipſo ſe audiſſe affirmabat. Quare confuſus non Academicam, ſed Stoicam apud ſeruos diſciplinam profitebatur. Illi uerò Academicam incomprehenſibilitatem uerã eſſe contendebant. Ita coactus Lacydes, Aliter, inquit, in ſcholis diſputamus, aliter domi uiuimus: diſputationibusq; ac ſchola neglectis, domum ſedens obſeruabat. Hæc de Lacyde dicta ſufficiant. Hunc audiuere quidẽ multi, ſed præcipuus omniũ atq; inſignis Cyrenæus fuit Ariſtippus. Succeſſit autem ipſi Euander, poſt quem Carneades Academici factus princeps gymnaſij, tertiam cõſtituit Academiam. Is Archeſilæ morem in diſputando ſecutus eſt. Nam ad utramq; partem ita dicebat, ut omnia quæ alijs afferebantur refutaret, incomprehenſibilitatem tamen Archeſilæ non probauit. Non enim eſſe poſſibile dicebat, hominem ita in omnibus ſe retinere, ut nihil affirmet, eſſeq; non paruam differentiam inter incertum & incomprehenſibile: & cuncta quidem incomprehenſibilia eſſe, ſed non incerta. Is Stoicarum quoq; rationum nõ ignarus, ambitione magis quàm ueritatis amore Stoicam philoſophiã perſequebatur. De quo Numenius hęc ſcripſit. Carneades, inquit, pugnandi morem Archeſilæ renouauit, omnibus contradicens, & huc atque illuc nunc affirmando, nunc negando, uolubilitate orationis omnia diſtrahens. cumq; rem nactus eſſet grauiorem, ut maximus atque uehemens amB
nis, fluxu orationis, atque uorticibus contradicentes obruebat, ita cæteros quidem nonnunquam ui argumentorum ſeducebat. ipſe uerò ſeipſum, quod in Archeſila non erat, recte intelligebat: quippe multo prius ille ſe ipſum, quàm auditores decipiebat. Carneades uerò & permulcebat, & depopulabatur. nam furta quidem occultè, latrocinia uerò apertè irruens faciebat, modò dolo, modò ui etiam præparatos, præmeditatos etiam homines confundebat. ita nullus ei reſiſtere poterat, ſed erant omnes quibus cum pugnabant multo inferiores. Carneadi autem Clitomachus ſucceſſit, Clitomacho Philon, de quo idem Numenius hæc perſtrinxit. Philo cum Clitomacho ſucceſſiſſet, nimia lætitia perfuſus, quaſi gratiã habens, quę illi uiſa fuerant confirmabat, amplificabatq;, ac aduerſus Stoicos cunctis uiribus armabatur: ſed temporis ſpacio ueritate rerum conuicta incomprehenſibilitatis opinio fuit. Quare Philon quoque ipſe ne transfuga uideretur, redargui magnopere cupiebat. Huic Antiochus in Academia ſucceſſit, qui Stoicum Mneſarchum ſecutus, Philoni præceptori non paucis contradixit, & aliena dogmata in Academiam induxit. Hæc de ſucceſſione Platonica ab ipſis, ut uides, philoſophis tradita ſunt. Conſidera igitur altius oro falſitatem dogmatũ, & pugnas philoſophorum, qui & ſi per uniuerſum orbem amore ueritatis errauerint, nullum tamen laboribus dignum fructum poſteris tranſmittere potuerunt: ſed nec ipſi magnam utilitatem conſecuti ſunt. Cultus enim idolorum et multitudinis deorum opinio quaſi peſtis omnia contagione ſua inuaſerat, quæ ipſos quoq; philoſophos moribus ciuitatum ac legibus ſacrificantes ſummerſerat.

Quòd unuſquiſque philoſophorum, quod ipſe conſciebat de dijs, ſequebatur. Cap. III.

NIhil enim ueri de dijs à prioribus acceperũt, ſed ſuis cogitationibus coniectura ducti, de natura philoſophantur. quod Porphyrius in epiſtola ad

Aegypti-

A Aegyptium Anebonem his uerbis fatetur: Incipiã uerò, inquit, à dijs & dęmonibus bonis, de quibus plurima Gręcorum philoſophi dixerunt: ſed quæ dixerunt, coniecturis præcipuè nituntur. Et ſubiungit: Magna pugna de his uerbis apud nos eſt: humanis enim rationibus de bonis conijcimus. qui autem altiora hoc modo inueſtigant, cum peruenire nequeant quò proficiſci uoluerint, fruſtra philoſophantur. Idem ipſe in libro ad Boethum de animæ hiſtoria inquit: Communis quidem hominum ſententia immortalem eſſe animam prædicat: rationes uerò, quæ à philoſophis adducuntur, faciles refutatu ſunt. Nulla enim apud philoſophos opinio propter contrarias rationes, quas facilè contradicentes inueniunt, firma eſſe uidetur: imò uerò etiam de ijs quæ oculis cernuntur, nihil eſſe confirmandum, multi opinati ſunt. Et in libro de Reſponſis, ipſo Apollinis oraculo in teſtimonium citato, ſeductos fuiſſe Græcos, & ab Aegyptijs, Chaldæis, et Hebręis ueritatem, ut in ſuperioribus diximus, conſpectam affirmat. Videmur' ne igitur accuſandi nos qui ſeductas gentes cõtempſimus, & Hebraicæ ſcripturæ toto animo adhæſimus? Cur enim oportet nos philoſophos audire, ac magni quicquam ab illis uelle diſcere, ſi coniecturis utuntur, & uarijs rationibus atq; diuerſis, in ſummã omnium dubitationem adducant? quod ut reipſa uideas, ipſorum philoſophorũ de principijs, de dijs, de uniuerſi conſtitutione uarias, imò contrarias ſententias exponam.

Quòd mathematicæ diſciplinæ nihil conferant ad pietatem. Cap. IIII.

SI prius oſtendero nihil Aſtrologiam, Arithmeticã, Geometriam, Muſicamq; (ipſi mathematicas diſciplinas uocant) quæq; non ipſi inuenerũt, ſed à Barbaris acceperunt, ad inueniendam, ut ipſi putant, ueritatem conferre. Nam ſi diſciplinarũ, inquiũt, cognitio animũ non formauerit, nullus rectè philoſophari, nec Deum cognoſcere poteſt. Ita quaſi Deus ipſe numeris teneatur, nos qui eas diſciplinas nõ admiramur, pecudes eſſe arbitrantur: nec magni aliB quid poſſe nos intelligere, contendunt. Res autem ipſa oſtendit, multos apud Græcos fuiſſe, innumerabiles apud Barbaros, qui quamuis has diſciplinas optimè tenuerint, nec Deum tamen, nec rectè uiuendi normam cognouerunt. Et contrà multos ſine illis piè ſimulatq; ſanctiſſimè uixiſſe. Itaq; Socratem, quem meritò omnes admirantur, non magni has diſciplinas feciſſe, Xenophon in libro de dictis Socratis ſcripſit: Docebat, inquit, quantum oporteat ſingularum rerum atque artium habere peritiam. Nam tantum Geometriæ ſtudendum conſulebat, quantum ſufficeret ad menſurationem agrorum ac diſtributionem. quod adeò facile dicebat eſſe, ut ſi quis diligenter animaduertat, quàm primum quantitatem agri cognouerit, menſurationem ignorare non poſſit. Reprobat uerò tantam eius rei curam ac ſtudium, ut difficili figurarum cognitioni inuigilare uelis. Nullam enim utilitatem in illa ſpeculatione uidere ſe aſſerebat: nec erat Geometriæ imperitus. ſed à multis atque utiliſsimis ſtudijs etiam hominis uitam ad alienarum conſiderationũ ſtudia deducere non oportere putabat. Similiter Aſtronomiã quoq; diſcendã cõſulebat, ut dies ac noctes, horas, & menſes, & annos rectius percipiamus. Quæres ad iter agendum, & nauigationes atque cuſtodias, multaq; alia quæ in die aut in nocte, aut in menſe, aut in anno peraguntur, perutilis eſt. Eouſque autem Aſtronomiam diſcere, quouſque planetarũ motus, & diſtantias eorum à terra comprehendas, uehementer improbat. Nullam enim utilitatem etiam in hac re uidere dicebat, nec erat expers omnium iſtorum. Sed cum longa temporum ſpacia deſiderãt, non conferre arbitrabatur utiliora relinquere, & in his uitam conterere. Omnino autem non eſſe curandum homini dicebat, ut per cœleſtia corpora futurorum, quæ in poteſtate diuina ſunt, cognitionem perquirat. Nec enim poſſe homines illa cognoſcere, nec dijs gratum eſſe, ſi quæ illi occultarunt, ea tu diligenter inquiras, poſſeq; facile ira deorum in inſaniam Anaxagoræ cadere: qui cum cœleſtium ſcientiam profiteretur, in id amentiæ incidit, ut Solem ignẽ

Quæ pars aſtronomiæ utilis, & quæ inutilis.

penitus putaret, nec prospicere poterat facilè nos ad ignem oculos erigere, cum Solem respicere nequeamus, nec corpora hominũ atriora fieri ab igne, quem admodũ à Sole, nec cernebat omnia, quæ à terra germinantur, absq; solaribus radijs atq; calore cœlesti crescere non posse: quæ omnia igneo calore languescunt ac pereunt. Logicam quoq; discendam ita consulebat, ut magnum eius studium, multamq; operam improbaret. Hæc Socrates apud Xenophontem. Ipse autem Xenophon in quadã ad Aeschinem epistola, hæc de Platone, ac de his qui naturalem scientiã profitebantur scribit: Omnibus, inquit, patet, diuinas res cognitione humana comprehendi non posse: quare sufficit piè ipsos deos & ex animo colere. quales autẽ sunt, nec inuenire nobis possibile est, nec fas est quærere. nec enim seruis conducit, nec eis laudabile dixerim, si dominorũ suorum consilia, nisi quantum ad ministeriũ suũ pertinet, scrutari uoluerint. Quando enim ô Aeschine Socratẽ quispiã audiuit de Cœlestibus aliquid corporibus dicere? aut ad subtiles linearũ speculationes perdiscendas exhortari? Musicam enim ipsum scimus auribus solummodo percepisse: quotidie autem de fortitudine, de iustitia, de alijs uirtutibus disserebat. Hæc nanq; bona hominũ appellare solebat. Cætera uerò aut percipi ab hominibus non posse, aut nõ longè à fabulis distare, sophistarumq; ludis similia esse. hæc ille & cęteris consulebat, & ipse primus faciebat. Ii ergo quibus Socrates nõ placuit, aut taceant, aut ad id quod æquũ est redeant. Socrati enim uiuo sapientiam Deus soli attestatus est. Qui uerò eum interfecerunt, pœnitentiæ stimulos effugere nõ potuerunt: isti autem bona Aegypti & prodigiosam Pythagoræ sapientiam adamarunt, & solida Socratis tenuitate contempta, tyrannidem coluerunt, & tenuissimam uitã dapibus Siculis commutare non erubuerũt. His uerbis Xenophon Platonẽ occultius impugnabat. Socrates uerò apud ipsum Platonem in libro de Republica, Gymnastica, Musica, et Astronomia ita loquitur, ut etiam Plato non multum istis attribuere uideatur. B

Opiniones priscorum περὶ ἀρχῶν, id est de principijs. Cap. V.

VErùm ut facilius meritò contemptam esse à nobis hanc inanem Græcorum philosophiam cognoscas, non grauabimur altius uarias atq; diuersas, imò uerò inter se contrarias philosophorũ opiniones repetere. Assumam autem ea à libro Plutarchi, quem de Dogmatibus philosophorum inscripsit. Thales, inquit, Milesius de septem sapientibus unus, principium rerum aquam putauit. Is primus philosophari dicitur incepisse, & ab eo Ionicam philosophiam esse appellatam. Dicitur autem iunior in Aegypto fuisse, & in Miletum senior redijsse. Inductus autem fuit, ut ex aqua uniuersa primò esse diceret, & in aquam demum resolui: quia sperma omnium animalium origo humida substantia est. Vnde uerisimile putauit, hoc modo ex humido cuncta oriri. Deinde quia herbę ac plantæ uniuersæ humido alunt̃, & fructus ferunt, eius autem penuria languescunt, ac decidunt. Tertiò quia ignis stellarum atq; solis, & ipse mundus aqueis uaporibus alitur. quam opinionem Homerus quoque approbare uidetur, cum dicat Oceanũ qui omnium fuit origo. Anaximander autem Milesius, principum rerum infinitũ esse asserebat, & ex hoc omnia primùm oriri, & in hoc tandem deuenire: idcircò infinitos oriri mundos atque rursus corrumpi. infinitum autem esse dicit principium, ne quid desit, né ue generatio terminetur. Errauit autem, quia non aperuit infinitum istud, aër ne an aqua sit, aut aliud quoddam corpus. errauit etiam, quia subiectam materiam dicens, efficientem causam deseruit, infinitum enim nihil aliud quàm materia est, quæ actu esse non potest, nisi ab efficiente eliciatur. Anaximenes uerò Milesius, principium rerum aërem opinatus est, ex quo fieri cuncta, & in quem resolui contendit. animam enim nostram aërem esse ait, hic enim nos continet, uniuersum etiam mundum spiritus & aër fouet, idem autem aër & spiritus apud eum est. Hic etiam errauit, quia ex informi ac simplici spiritu

Quomodo ex huiusmodi cunctа prodierunt secundum Thalem.

atq;

A atq; aere animalia posse constitui putauit. impossibile autem omnino est, principium rerum solum esse materiam, cum necesse sit efficientem causam ponere. non enim ex argento aut ligno aut ære uasculum unquam fiet, nisi artifex fecerit. Heraclitus uerò & Hippasus Metapontinus ignẽ esse principiũ putarunt, quo extincto cætera gignunt, cuius solidiorẽ partem in se contractã atq; cõstipatam terram fieri. terram porrò ab igne resolutam in aquam uerti, & exhalationes aquarũ in aërem transire. Rursus autẽ uniuersa corpora, mundũq; ipsum ignis ardore corrumpi. Principiũ igitur ignis est, inquit, quia in eo sunt omnia, et in eum demũ resoluunt. Democritus, quẽ Epicurus sequitur, principium rerum asserit corpuscula quædam minutissima, quas atomos appellat, ratione cognoscibiles, solidas, nõ generabiles, nec corruptibiles, omni fractura superiores, quæ alterari non possunt. Has in uacuo, & per uacuum moueri asserit, quod infinitum esse opinatur. Atomos quoq; ipsas infinitas numero dicit, quibus accidunt figura & magnitudo secundũ Democritum. Epicurus autem pondus etiã adiecit: non enim mouebuntur, inquit, nisi pondere deferantur. Figuras porrò atomorum nec infinitas, & eiusmodi esse asserunt, ut frangi non possint. Atomos enim dicta est, nõ quia minima sit, sed quia diuidi ac frangi nequeat. Atomos autem esse dicunt, quia uacuũ atq; unitas elementa sunt. Empedocles uerò Agrigentinus quatuor elementa, ignẽ uidelicet, aërẽ, aquam, & terrã principia ponit: duas etiam uirtutes amicitiã atq; litem, & amicitiam quidem coniungere, litem uerò disiungere. Hæc fuit primorũ philosophorũ discrepantia, istæ sunt de principijs illorũ inanes opiniones. non enim Deum creatorẽ, nec deos omnino, aut incorporeas & irrationales substantias, nec illud quod supra sensum, sed in principiorũ nomero acceperũt. Primus autem Græcorũ omnium Anaxagoras fertur, intellectũ rerum omnium causam asseruisse, qui philosophandi amore agros suos dicit incultos reliquisse. Is pri- *Quatuor elementa principia rerum.*

B mus efficientẽ causam rationalem arbitratus est, confusa enim omnia simul fuerunt: sed intellectus à confusione in ordinẽ ea redegit. Admiratione uerò dignũ est, quod ita dicentem parũ defuit, quin Athenienses lapidibus obruerent: quia uidelicet non Solẽ, sed Solis creatorẽ uenerabatur. Is etsi rebus omnibus intellectũ proposuit, non tamen consequenter ubiq; seruauit. Vnde Socrates apud Platonẽ de Anima uehementer eũ incusat. Cum legissem, inquit, Anaxagoram dicentem omnium causam esse intellectum, magna lætitia perfusus, puta uimagistrum iam me Anaxogorã inuenisse, qui mihi diceret omnia optimè ab intellectu esse dispositа: & à quo discere possem, utrum terra rotunda, an triangularis sit: causam enim afferre ipsum arbitratus sum. Quare altero alterum melius, et quia optimum est talem terram esse: et si in medio ipsum diceret, ilicò exponeret, quia optimum est in medio sitam esse. ac eodem modo de Sole, Luna, & de uelocitate ipsorum, & de alijs singulis, quòd optimum sit alia pati, alia facere quæ patiuntur & faciunt: nõ enim alia causa quàm optima reddi potest, si à ratione atq; ab intellectu dispositа sunt. Magno igitur gaudio sæpe libros eius perlegi, & progressus aërem, aquam, ignem, cæteraq; huiusmodi afferre Anaxagoram uidens, eisq; causas rerum attribuere, nec intellectui ac rationi aliquid attribuere, magna de spe decidi. Simillimum enim mihi facere uidebatur, ac si quis diceret omnia intellectu, atq; ratione à Socrate fieri. Deinde cum reddere causam uellet, quare hic sedeam, responderet: quia corpus meum ossibus atque neruis constat, cum ossa articulos coniunctionesq; habeant neruis colligatas: & nerui trahi atq; retrahi soleant, flecti hoc modo corpus facile posse, qua de causa fit ut sedeam. non enim uera causa redditur, sed quia uidelicet eum Athenienses mortis crimine condemnarint, & mihi iustius uisum est, sententiam hanc subire: idcirco expectans hic sedeo. nam per carnem nisi hoc esset, si fugere mihi melius uisum esset, hæc ossa & isti nerui Megaræ & in Boëtia essent. Si quis uerò contendat, non posse me quæ mihi optima uiden-

ma uidentur, absq; neruis & ossibus, cęterisq; huiusmodi efficere, uerè quidem A
dicit, per hæc enim facio. ratio autem eorum, quæ intellectu fiunt, non hæc, sed
melioris, aut certè optimi est. Et post pauca: Ita & terram alius reuolutione cœ-
lorum in medium depelli, alius propter latitudinẽ suam ab aëre sustineri: quod
autem melius sit in medio sitam esse, ne quærunt quidem. Est autem quod om-
nia ligat, & bonum ipsum, quod nescio quomodo omnes negligunt. Hæc So-
crates. Anaxagoræ autem successit Archesilas, quem Socrates audiuit. Præ-
terea & Xenophanes, & Pythagoras, qui Anaxagoræ temporibus floruerũt,
de æternitate Dei, & de animæ immortalitate philosophati sunt.

Opiniones philosophorum de dijs. *Cap.* VI.

NVnc uideamus quales opiniones de dijs philosophi habuerunt. Plutar-
chus sic in libro prædicto scribit: Nonnulli philosophorum, inquit, uelu-
ti Diagoras Milesius, et Theodorus Cyrenaicus, et Euemerus Egiata, & Cal
limachus, nullo modo deos asserebant. Euripides etiã tragicus, quamuis Areo-
pagitarum formidine non omnino se aperuerit, Sisyphum tamẽ induxit, qua-
si huius opinionis protectorem: & quibuscunque potuit rationibus, sententiã
eius tutatus est, & Anaxagoram qui unà stetisse corpora confuse primò affir-
mauit. Deinde à Deo in ordinem distincta, & Platonem qui nõ stetisse, sed in-
ordinatè mota fuisse primò, dixit. Deinde à Deo in ordinẽ redacta reprehen-
dit, quia dixerunt Deo de his inferioribus curam esse. Beatum enim illud ani-
mal, atque incorruptibile, inquit, omni bono repletum, et omnis mali expers,
ad beatitudinem suam conuersum res humanas non animaduertit: miserum
enim esset, si fabri, aut operarij more ad huiusmodi fabricã se conuerteret. Præ-
terea Deus, quem dicunt, ante ordinationem totius aut dormiebat, inquit, aut
uigilabat: aut si neutrũ uerũ est, nec erat omnino. Si ergo dormiebat, à seculo
Sempiternus somnus mors est. mortuum fuisse necesse est. Sempiternus enim somnus mors est, Deus autem
nec somnij, nec mortis particeps est. Sin uerò uigilabat, aut perfectam beati- B
tudinem habuit, aut mancam atque imperfectam. Si perfectam, nullius rei in-
digebat, quare nec ad nouam rerum productionẽ descendisse ipsum uerisimile
fit. Sin autem manca beatitudo affuerat, quomodo uerè dici Deus potest, cui
quicquam abfuisse conceditur? Ad hæc quomodo si diuinitus humana guber-
nantur, & boni uexantur, & mali feliciter uiuunt? Thales mundum Deum es-
se asserit. Democritus mundi animam ait Deũ esse, & eum pilę igneæ formam
possidere. Pythagoras de principijs unitatem Deum & bonum, unitatemq; es-
se unius naturam, intellectum uidelicet ipsum, dualitatem uerò dæmonem es-
se ac malum, in qua materialis est multitudo. Socrates & Plato unicum unifor-
me, quod uere ens atque bonum est; hæc autem uocabula ad intellectum om-
nia spectare. Deus igitur intellectus est, & species separabilis, id est procul ab
omni materia, et nulli passibili coniuncta. Aristoteles supremum Deum, sepa-
rabilem speciem uniuersi sphęræ insidentem. Sphærã autem corpus æthereũ,
quod ipse quintũ appellat. Quod cum per multas sphæras diuidatur natura
coniunctas & ratione separatas, unamquamq; sphærarum compositam ex ani-
ma & corpore animal esse arbitratur. & corpus quidẽ, ut diximus, cum æthe-
reum sit, circulariter moueri: animã uerò, quamuis per se sit immobilis, ipsam
Stoicorum opinio de Deo. tamen motus causam esse. Stotici Deum artificiosum ignem arq; intellectua-
lem esse asserunt, uia rationeq; ad generationẽ mundi progredientẽ, qui mun-
dus omnes spermaticas rationes quibus singula secundum fata gignuntur in
se continet. Deum autem spiritum esse per uniuersum mundum penetran-
tem, diuersis nominibus appellatum secundum rerum per quas transit diuersi
tatem: mundum etiam Deum esse, et stellas, et terram: supremum autem omni-
um intellectum esse in ęthere. Epicurus deos hominum formã habere, quam-
uis non sensu propter tenuitatem naturæ, sed ratione percipiantur. Quatuor
deinde incoruptibiles ponit naturas atomos, uacuum, infinitum, similitudi-

nes,

A nes quas qui lem naturas similium partium & elementa ipse uocat. Hinc manifestè uidemus, nullam Græcos ante Pythagoram, atq; Anaxagoram Dei habuisse cognitionem. Quare antiquissimis temporibus, ut Phœnices, & Aegyptij, qui ut ostendimus, nõ incorporeas quasdam uirtutes, sed mortales uiros ut deos colebant. Sic Græci quoq; diuinos honores hominibus conferebant.

Aduersus eos qui sensum tollunt, inutilem esse dicentes ad cognitionem. Cap. VII.

VErùm quoniã alij philo ὀphorũ sensibus cuncta cognosci arbitrabantur, alij contrà rationi solummodo credendũ, & sensum omnino abijciendũ, dicebant: non est inutile, quid aduersus istos Aristoteles in octauo de Philosophia conscripsit, perstringere. Multi, inquit, rationem solummodo sequentes, sensum ac phantasiam omnino abijciebant, ut Xenophanes Colophonius, & Parmenides Eleata, & Zeno, & Milesius de antiquioribus: de iunioribus autẽ Stilpo & Megarici: qui dicebãt unũ esse quod est: & quod diuersum esse uidetur, diuersum nõ esse, nec gigni quicquam, nec corrumpi, nec moueri penitus. aduersus quos quamuis in philosophia multa dicantur, tamen etiã nunc pauca dicamus. Diuina igit̃ res in nobis ratio est, indigemus tamen sensu, quẽadmodũ & corpore. Nam & sensus naturæ de sensibilibus iudicat. Qui enim sentit, aliquid patitur: & qui sentit quod patitur, eam passionẽ profectò cognoscit. Sensus igitur cognitio quædam est. Præterea si sentire pati quoddam est, & omne quod patitur, ab aliquo patitur, omnino diuersum, aliudq; quod facit, est ab eo quod patit̃: ut color & sonus à sensu. Deinde ipsum ens unũ non erit, sed nec immobile: sensus enim motus quidam est. quomodo autẽ si nihil ad cognitionem conferunt, nullus est qui nollet secundum naturã sibi sensus esse depositos. omnes enim integritatem sensuũ organorumq; suauitatẽ desiderant, qui melius ita de sensibilibus iudicãt. Quare natura duce tantus nobis amor inest, ut nullus non insanus unũ sensum pro omnibus bonis quę uocantur externa,
B uellet commutare. Cur autem si nihil sensibus egeant, non eruunt oculos, nec auditum destruunt, ut opere ostendant ueram esse doctrinã suam. Nunc uerò uerbis quidem eos uituperant, re autem maximè omnium utuntur. Melissus enim cum sensibilia nihil esse uelit ostendere, per sensibilia hoc ipsum efficere conatur. Si enim terra est, inquit, & aër, & ignis, & ferrũ, & aurum, & aliud uiuens, aliud mortuum, aliud nigrum, aliud albũ, cæteraq; omnia quæ uerè esse homines credunt, si etiã nos rectè uidemus, audimus, atq; sentimus, ens quoq; tale quid esset, profectò quale nobis primò uisum est, neq; transmoueret̃: nec aliud ex alio fieret, sed sibijpsi simile permaneret. Nunc uerò cum dicamus, rectè sentire uidetur nobis quod calidum est in frigidũ, & frigidum in calidum, similiter & molle in durum, atq; econtrà permutari. Meritò gitur posset quispiam percunctari, non ne igitur calidũ in frigidũ transmutari, cæteraq; huius sensu cognouisti? Sed rationes opinionesq; istorũ iam ita explosæ sunt, ut nec dictæ quidẽ esse uideantur. Rectè igitur procul dubitatione illi philosophantur, qui & sensum, & rationem, & cognitionẽ rerum suscipiunt. Hinc Aristoteles Xenophanem & eius similes uexauit. Xenophanem autẽ Protagoras & Nessas audiuerunt, Nessam Metrodorus, Metrodorum Diogenes, Diogenẽ Anaxarchus, Anaxarchum Pyrrho, à quo Sceptici philosophi appellati sunt:

qui nec sensu, nec ratione quicquam posse comprehendi docentes,
magno risu omnium explosi sunt.

DE PRAEPARATIONE
Euangelica finis.

PAVLO

PAVLO III. PONTIFICI MAXIMO,
Donatus Veronensis. S.

QVVM Romam nuper redijsset Gibertus episcopus Veronensis, patronus A quidē meus, tuæ uerò sanctitatis, beatißime pater Paule III. humilimus cliens, seq; domum recepijsset, postquàm te in isto altißimo inter homines gradu fauste, feliciterq; collocatum uidit, tantā ex ea re conceptam lætitiam præ se ferebat, ut nulla maiore quisquam ulla de re affici posse uideretur. Sic enim homo reipublicæ Christianæ amantißimus perspiciebat, quemadmodū ipse palàm prædicabat, tandem illud tempus uenisse, quo summus Deus ecclesiæ suæ labefactæ, ac nutanti consuleret. nanq; affirmabat, ex omni numero eorum, qui ad idem fastigiū atq; imperium facti esse uiderentur, neminem planè ad hoc ipsum quod dixi, hoc est, ad instaurandam ecclesiam, neq; aptiorē, neq; magis idoneū eligi potuisse. Quū quidem ob eam rem, quòd & probitate, & religione, & prudentia, et magnitudine animi, quas ille clarißimas uirtutes tuas prædicare antehac nunquam satis sibi uisus est, tu facilè omnibus alijs antecellis: tum uerò quòd neq; ingenio, neq; doctrina, neq; genere ipso ac nobilitate, neq; ullis alijs etiā uerioribus bonis, alium quempiam hoc tempore, uel dignioré, uel æquè dignū cernebat, cui tam grauis prouincia delegaretur. Ad has uerò publicas lætitiæ causas, priuatas quoq; suas idē accedere dicebat, quippe qui initio statum tui istius imperij incredibilem quandam esset liberalitatem tuam expertus, quū in nihil prorsus adhuc de te, tuisue rebus meritum, usq; adeò diligenter atq; amanter tueri & ornare cœpisti, confirmata ipsi omni pristina autoritate ac dignitate, cum maximo existimationis ipsius ac famæ incremento, ut non ueterem patronū, ac tutorem amisisse, sed nouum potius parentem, nouumq; omniū rerum suarum columen, sibi inuenisse uideretur. Verum, ut est ille gratiori quodam, generosioriq; animo præditus, quum primùm reuersus est domum, nihil sibi potius aut faciendum, aut cogitandum existimauit, quàm ut animi sui erga tantā benignitatē gratißimi certum aliquod testimonium atq; indiciū inuenire, palamq; efferre posset. Cuius quidem uoti ne se compotem futurū sperare auderet, ipse interum magnitudine fortunæ tuæ, rerumq; tuarum deterrebatur. Ecce autē clementißimus Deus, cui pro tantis rebus, simul ac domū redijt gratias de more egerat, non diu illum tam honestæ rei desiderio teneri permisit, sed redegit illi in memoriam, quos Eusebij Cæsariensis de Euangelica demonstratione libros domi habebat, atq; in Latinum conuertendos mihi tradiderat, eos sub tuæ sanctitatis nomine publicare posse. Ea forsitā ratiōe, quòd quum ipsa diuina prouidentia te unum hoc tempore elegisset, qui labenti atq; inclinatæ ecclesiæ præsidium ferres, hoc item tam salutari remedio, euangelio laboranti subueniendum putaret. Porrò id opus Gibertus, quum diu, multumq; cogitasset, Latinum potius quàm Græcum edi oportere decreuit, quòd ex illius latina editione multo plures, quàm ex Græca, utilitatem capturos uidebat. quanquā alia quoq; de causa sperabat eosdem libros tibi fore nō ingratos, quum memoria teneret, te illorū Græcum exemplar, quod unum in Italia penes Ioannem Franciscum Mirandulensem principem extaret, uirum, cuius in omni genere literarum, omnibusq; magnarum artium disciplinis industria atq; excellentia nunquam satis prædicabitur, omni studio & habendum, & legendum curasse, idemq; summopere laudare consueuisse. Quibus de causis, quum me id opus aliquanto maturius conficere iußisset, idem protinus uniuersæ Christianorum reipublicæ sub tuis felicißimis auspicijs condonare constituit, ut sic eodem tempore & Eusebius Euangelicam ueritatem, Christiq; diuinitatem hominibus demonstret: & tua sanctitas, eius qui personā Christi gerit in terris, integritatem, ac sinceritatē muneris probet. Cæterùm ego quidem, quod ad me unum attinet, uel maximum meorum laborum fructum mihi percepisse uidebor, si quū huic Giberto patrono meo, tuæq; sanctitatis humilimo clienti obtemperauero, ipsum opus à me Latinum factum, tibi non displicuisse cognouero. quum enim sanctitas tua illud propria Græcorum lingua exaratū, diligentißimè olim legerit, quàm ego id rectè interpretatus sim, multo facilius iudicare poterit. Quam quidem sanctitatem tuam, quemadmodum summus Deus, omni & bonitate, & prudentia, & doctrina exornauit, utinam & diutius in humanis degere, & incolumem, beneq; ualentem supereſſe, ad suam ipsius maiestatem celebrandam, colendamq; permittat.

EVSEBII

EVSEBII PAMPHILI CAESARIENSIS

DE DEMONSTRATIONE EVANGELICA

Liber primus, absq; principio.

Quòd Mosaica lex uni Iudaicæ genti accommodari poterat, & huic ipsi propriam terram incolenti duntaxat, quodq; idcirco altero propheta, alteraq; lege opus fuerit. Cap. III. absq; principio.

A * famula tua & qui aduena est in urbibus tuis. Deinde oratione progressus, quod dictũ est cõfirmat, dum sic ait: Verũtamen sancta tua quũ fuerint tibi, & quũ uota tua susceperis, uenias ad locũ, quẽ elegerit Dominus Deus tuus sibi. Deut.15

Et rursus: Decimã decimabis uniuersi fœtus sẽminis tui, fœtũ agri tui quotãnis Deut.14.
comedes ipsum in cõspectu Domini Dei tui, eo in loco quẽ elegerit Dominus Deus tuus ad inuocãdũ nomẽ suũ ibi. Deinde ubi reputauit quid facere oporteat, si is locus de quo agit remotior fuerit, frugũ aũt prouẽtus multus, ut uidelicet domo ad locũ Dei afferre oporteat annuos fructus sacrificationis, de hoc itẽ hãc cõstituit legẽ: Si uerò longè à te fuerit uia, neq; possis ea repręsentare, propterea qd lõge à te fuerit locus, quẽ elegerit Dominus Deus tuus ad inuocandũ nomẽ suũ ibi, tibiq; benedixerit Dñs Deus tuus, uẽdes ea argẽto, & capies argentũ in manus tuas, & dabis argentũ pro omni quodcũq; concupierit anima tua, p bubus, siue ouib. siue uino, siue sicera, siue omni quodcũq; cõcupierit anima tua, & comedes ibi in cõspectu Dñi Dei tui. Tũ rursus locũ quasi signo impresso cõmẽdat, his ferè uerbis: De primogenitis quę nata fuerint in bubus atq; ouib. masculina offeres Dño Deo tuo. nõ opus facies in uitulo primogenito, & nõ tõdebis primogenitũ ouiũ tuarũ, in cõspectu Dñi Dei tui. comedes illud singulis annis, in loco quem elegerit Dñs Deus tuus, tu & domus tua. Post hęc rursus inspice, quo nã modo ea quę ad festos dies pertinẽt distinguit, ut ne alibi terrarũ, q̃ in eo uno loco de quo agit, festos dies agant. Ait igitur: Obserua mẽsem nouarũ frugũ, & facies pascha Dño Deo tuo, oues & boues, in loco quẽ elegerit Dñs Deus tuus. Rursus admonet his uerbis: Non poteris sacrificare pascha in aliqua urbiũ tuarũ, quas Dñs Deus tuus dederit tibi, sed in loco duntaxat quẽ elegerit Dñs Deus tuus. Illic immolabis pascha à uespere ad solis occasum, in tẽpore quo egressus es de terra Aegypti, et coques, et comedes in loco quemcũq; elegerit Dñs Deus tuus. Lex igitur de solenni die, qui pascha dicit, huiusmodi descripta est. Porrò autẽ de quinquagesima quid dicat, audi: Totas septẽ hebdomadas numerabis tibiipsi, ex quo falcẽ in segetem immittere cœperis, & celebrabis diẽ festũ hebdomadarũ Dño Deo tuo, quantum poterit manus tua, ex omnib. quęcũq; dedero tibi, propterea quòd tibi benedixerit Dñs Deus tuus, & epulaberis corã Domino Deo tuo, tu & filius tuus, & filia tua, seruus tuus, & ancilla tua, & Leuita, qui fuerit in urbib. tuis, & aduena, & pupillus, & uidua quę apud uos fuerit, in loco quẽ elegerit Dñs Deus tuus sibi ad inuocandũ nomẽ suũ ibi. Tertiũ uerò solenne ubi imperet celebrandũ, audi: Solenne tabernaculorũ celebrabis tibiipsi septẽ diebus, ubi de area tua, & de torculari tuo collegeris, & epulaberis in solenni tuo, tu & filius tuus, & filia tua, seruus tuus, & ancilla tua, & uidua, in loco quẽcunq; elegerit Dñs Deus tuus sibi. Quum igitur eũ locũ tam multis signis ostẽdat, totiesq; illuc cũ toto genere, totaq; domo oportere præcipiat, qui fieri potest, ut ea quę dicit, uel ijs cõueniant, qui breui interuallo à Iudea distant, nedum gentibus, quę in toto orbe terrarũ degere intelligantur? eo magis quòd ne uenia quidem ullam tribuit ijs, qui transiliant quęcunq; præscripta sunt, ac potius execrationẽ omnib. quicunq; nõ omnino omnia seruauerint, denunciet, ad uerbum sic dicens: Execrabilis quicũq; nõ steterit in omnib. quæ in hac lege scripta sunt, ut faciat ea. Contẽplare deinde quàm omnes uires humanas superent, fieriq; nulla ratiõe possint, quę in lege Mosis posita sunt. Siquidẽ ubi distinxit, quę uoluntaria peccata, quæq; difficilia sunt, & pœnas unicuiq; eorũ adiũxit, quæ maximo

Oblationes Hierosolymam ferendæ.

Pasche celebratio. Deut.16.

Obseruatio Pẽtecostes.

Festum tabernaculorum.

mo ſupplicio digna ſunt: tum uerò leges ponit, quibus alia quadã ratione eos A
Leuit.5. item qui inuiti peccauerint, cõuertat. quarũ una quidem ſic ſe habet: Si anima una peccauerit nolens ex populo terræ, dum facit unũ ex omnibus præceptis Domini, uel dum nõ facit, & peccat, cognitumq; ipſi fuerit peccatũ, quod peccauit, et offeret munus ſuũ capram anniculã immaculatã, id offeret pro peccato ſuo quod peccauit, in loco ubi mactant ſacrificia: & accipiet ſecerdos de ſanguine. Et ſanè conſidera quemadmodũ hic quoq; eum qui imprudens peccauerit, ad locũ uenire oporteat, ubi mactant ſacrificia. Is autẽ eſt, de quo multis uerbis iampridẽ meminit, dicens: Quemcunq; elegerit Dominus Deus tuus. Quod quidem quũ ab omnibus quicunq; ſunt in terra hominibus, planè effici non poſſe, ipſe quoq; autor legis uideret, tum perſpicuè ſignificauit legem inducens nõ infinitè aduerſus omnes, ſed adijciens: Si anima peccauerit nolens,
Leuit.5. ex populo terræ. Alteram uerò legem ponit, quæ ſic habet: Quòd ſi anima audierit uocẽ iuriſiurandi, atq; hic teſtis aut uiderit, aut conſcius fuerit, ſi non indicauerit, peccatũ ſuſcipiet. Quid nam igitur aliud hunc facere oporteat, quàm ſumpta in manus hoſtia, properè abire ad expiandum? ubi porrò expiabit, niſi in loco, in quo mactant ſacrificia? Tertiam quoque dum ſcribit, Anima, inquit, quæ tetigerit quiduis immundum, ſiue quæ occiſa fuerint de pecoribus immundis, & ſumpſerit ex eo, ipſe pollutus eſt: & peccabit, ſi attigerit immunditiã hominis ex omni immunditia eius, quam quis attingens pollui ſolet, & oblitus fuerit, & poſtea cognouerit, & peccauerit. Ergo quid tandẽ hunc etiam qui ſit pollutus facere cõueniet, niſi rurſus ad locum uenire, & offerre pro peccato ſuo quod peccauit, aut ouem, aut agnã, aut capram anniculam ritè? Eadem uerò lex eſt etiã de anima quæ iurauerit, dum ipſis labijs diſtinguit uel malè ſe facturam, uel bene, ſecundũ omnia quæcunq; enunciare ſolet homo cum iureiurando, & oblitus fuerit, & idẽ pòſt cognouerit, & peccauerit unum aliquid ex ijs, & prodiderit peccatum quod peccauit, etiam hic, B
inquit, eadem ſumpta hoſtia, feſtinet ad locum, & orabit pro ipſo ſacerdos, pro
Leuit.5. peccato ipſius: & dimittetur ei peccatum. Alia præterea eſt lex ſeorſum ab eis, quæ expoſitæ ſunt, quæ in hunc ferè modũ præſcribit: Anima quæ obliuione oblita fuerit, et imprudẽs peccauerit in ijs, quę ſancta ſunt Domini, offeret Domino arietem pro peccato ſuo. offeret autem rurſus ad pontificẽ, in loco uidelicet de quo dictũ eſt. Sextam quoq; legẽ prioribus adiungit his uerbis: Anima ſi peccauerit, et fecerit aduerſus unũ ex omnibus pręceptis aliquid eorum, quę non oportet facere, & nõ cognouerit, & deliquerit, & acceperit peccatũ ſuum, rurſus offeret pontifici arietẽ, & orabit pro ipſo ſacerdos, pro ignorantia eius quam ignorauit: & hic ipſe non nouit, & dimittetur ei. Septimã item ſcribit le-
Leuit.6. gem hoc modo: Anima ſi peccauerit, & contemnens contempſerit præcepta Domini, & mentita fuerit proximo ſuo in depoſito, communicationis aut rapinæ cauſa, uel iniuria aliqua affecerit proximũ ſuũ, uel inuenerit rem perditã, ac de ea ipſa mentita fuerit, & iurauerit iniquè pro uno ex omnibus quæcunq; facit homo, & peccat: & quandocũq; peccauerit ac deliquerit, & reſtituerit rẽ quam abſtulit, aut iniuriæ à ſe illatæ ſatis fecerit, aut depoſitum quod ſuæ fidei commiſſum fuerat, reddiderit, aut rem perditã quam inuenit, ex omni re pro qua iniquè iurauit, ſoluet ipſum totum, & eius inſuper quintã partem. Cæterũ oportebat poſtquam prodiderat peccatum, ac ſoluerat, omnibus negotijs poſthabitis properè abire ad locum, quem elegerat Dominus Deus, & offerre pro delicto arietem immaculatum, & ſic orare pro eo ſacerdotẽ apud Dominum, & dimittit ei. Hæc ſanè Moſes ille admirandus tã de ijs qui inuiti peccauerint, quàm de ijs qui per ignorantiã, diligentiſſimè tractauit ſeorſum ab ijs quæ uoluntariè peccantur, quibus etiam inexorabiles irrogat pœnas, ut ſuos ita cohibeat, ac refrenet. Qui enim ijs qui inuiti paccauerint, nõ prius ueniam tribuit, quàm peccatum enunciauerint, ac deinde ei qui peccauit quaſi leuem pœnam

per

A per indictum illud sacrificiũ irrogat, & per accessionẽ sine mora ad locum sanctum, studiũ simul & religionẽ eorum intẽdit, qui se autore in diuino cultu uti uelint, quî fieri potest ut nõ multo prius ab ijs quæ uoluntariè committunt, cohibuerit appetitus? quid ad hæc igitur argumentari oportet, quando, ut dictũ est, cuncta redigẽs in summã Moses, sic imprecat: Execrabilis omnis quicunq; nõ steterit in omnibus quæ in lege scripta sunt, ut faciat ea: ergo etiam in extremis terrę finibus habitãtes, si ritus Mosaicos seruare uolebant, ut talẽ execrationem uitarẽt, promissamq; Abrahæ benedictionẽ contingerẽt, hæc omnia facere oportebat: ac ter singulis annis Hierosolyma petere: ex omni prętera natione, quæ tales sibi ritus seruandos proposuisset, fœminas partu modò ac doloribus leuatas tam longũ iter ingredi, ut quod imperasset Moses sacrificiũ, pro singulis puerperijs offerrent? Item qui aut mortuũ corpus attigissent, aut peierassent, aut inuiti aliquid feciſſent, eos ab extremis terræ finibus uenire, ac properantes excurrere ad eam quæ lege sancita esset, purgationẽ, ut execrationis pœnam effugerẽt? sed planè perspicis, ut uel ipsa Hierosolyma incolẽtibus, atq; in una Iudæa uersantibus ac degentibus, Mosaicũ illud uiuendi institutũ seruatu difficile esset, nedũ tale ut posset à reliquis gentibus obseruari. Proinde Saluator ac Dominus noster Iesus filius Dei post reditũ à morte ad uitam, quũ ad discipulos suos dixisset, Ite ac docete omnes gentes: tum meritò adiũxit, Docentes eos seruare omnia, quæcunq; præcepi uobis. Non enim quæ in Mosis legibus sunt, docere omnes gentes imperabat, sed quæcunq; ipse præceperat. Hæc porrò sunt, quę in illius Euangelijs continentur. Meritò igitur et discipuli eiusdẽ, & Apostoli, quũ habere gentiũ rationẽ uellent, in hoc inter se conuenerũt, ut quæ in Mosi legibus cõtinentur, nequaq; gentibus possent accõmodari: quippe quę neq; ab ipsis, neq; à patribus ipsorũ seruari potuisse cõstaret. Ergo in Actis Petrus ita loquitur: Nunc ergo quid tentatis Deũ, imponere iugũ super ceruices discipulorũ, quod neq; patres nostri, neq; nos portare potuimus? sed etiã
B ipse Moses, ppter hæc ipsa quæ diximus, meritò et alterũ præter se surrecturũ ait prophetã, et hunc ipsum legũ autorẽ futurũ cũctis gentibus nũciat, Christũ eo modo significãs, & eidẽ ut pareãt, suis omnibus imperat. quã rem his fermè uerbis diuinat: Prophetã uobis suscitabit Dominus Deus ex fratribus uestris tanq; me, illum audietis in omnibus quę loquetur uobis. Quæcunq; uerò anima nõ audierit prophetã illum, delebitur de genere suo. Porrò aũt prophetã hunc Christũ ipsum uidelicet à Iudæis oriundũ, alibi item omnibus gentibus imperaturũ, enũciat his uerbis: Quàm pulchrę domus tuę Iacob, tentoria tua Israel, ut saltus umbrosi, ut hortus iuxta fluuium, ut tabernacula quæ fixit Dominus. Prodibit homo ex semine eius, et dominabit gẽtibus multis, & extollet regnũ eius. Quinetiã, quum duodecim omnino apud Hebræos essent tribus, ex qua illarũ oriturus hic apud gẽtes legũ autor, qui canit à propheta, et quibus temporibus futurus esset, quòd de tribu Iuda uidelicet, quodq; tunc, quũ defecerint qui à maioribus sibi traditũ Iudaicę gẽtis imperiũ tenere cõsueuissent, planissimè indicat his uerbis: Nõ deficiet, inquit, princeps de Iuda, neq; dux de femoribus eius, donec ueniãt quæ reposita sunt ipsi, et ipse erit expectatio gentiũ. sed quę nã expectatio erat pręter eã quę Abrahę quondã promissa fuerat? quod uidelicet in ipso omnes gẽtes terrę essent benedicẽdæ. Itaq; etiã ipse Moses uisus est optimè intelligere futurũ esse aliquãdo, ut leges quas ipse tulisset, omnibus gentibus accõmodari nõ possent. Ad ea uerò oracula cõprobãda, & cõficiẽda, quæ Abrahæ reddita sunt, altero opus esse propheta: sed hic erat quẽ de tribu Iuda, pditurũ, multisq; gentib. dominaturũ superiori testimonio cõfirmauerat.

Deut. 18.

Num. 24.

Quánam de causa quum omnium Iudæorum oracula acceperimus, eorundem uiuendi institutum recusauerimus. Caput IIII.

HIs igitur de causis sacros Hebræorũ libros, utpote qui de nobis gentibus oracula contineant, quasi proprios nostros, & accepimus, & amplexi sumus, eoq;

mus,eo' quemagis quòd non unus Moſes de legum autore apud gentes poſt A
ſeipſum futuro eſt uaticinatus, ſed etiam ipſo Moſe poſteriores prophetæ, ut
breuiter dicam,uniuerſi eidem illi ſimilia cecinerunt,ut Dauid,qui ait: Conſti-
tue Domine legumlatorẽ ſuper eos,agnoſcant gentes,quòd homines ſunt. Vi
de quæſo,ut hic quoq; alterius legumlatoris meminit. Quocirca alibi idem hic
gentibus imperat canere non antiquum amplius illud, & Moſaicum canticũ,
ſed aliud quoddam nouum,in hunc modum : Cantate Domino canticum no-
uum,cantate Domino omnis terra:annũciate in gentibus gloriam eius, in om
nibus populis mirabilia eius. Quoniam Dominus & laudabilis ualde, terribi-
lis eſt ſupra omnes deos. Quoniam omnes dij gentium dæmonia, Dominus
autem cœlos fecit. Afferte Domino tribus gentiũ, afferte Domino gloriam no
mini eius. Et rurſus: Dicite in gentibus,quòd Dominus regnauit. Etenim cor
rexit orbem terrę,qui nõ cõmouebitur. Et alibi:Cantate Domino canticũ nouũ,
quia mirabilia fecit. Notum fecit Dominus ſalutare ſuũ,in conſpectu gentium,
reuelauit iuſtitiam ſuam. Viderũt omnes fines terrę ſalutare Dei noſtri. Hoc e-
tiam loco conſidera, quemadmodũ nouum canticũ non uni Iudaicæ genti, ſed
omnibus omnino gentibus indicit, quando illud antiquum Moſaicum ſolis
cõueniebat Iudæis. Hoc ſanè nouum canticum Hieremias alius Hebræorum
propheta nouum teſtamentũ appellat, his uerbis: Ecce dies ueniunt,dicit Do-
minus,& diſponã domui Iſrael,& domui Iuda teſtamentũ nouum, non ſecun
dum teſtamentũ, quod diſpoſui patribus eorum, quo die apprehendi manum
eorum, ut educerẽ eos de terra Aegypti, eò quòd ipſi non manſerũt in ijs quæ
erant teſtamẽti mei:ego item neglexi eos, dicit Dominus. Quoniam hoc teſta
mentum quod diſponã Iſrael,dicit Dominus,dans leges meas in interiorẽ ſen-
ſum eorũ,& in cordibus eorum deſcribã,& ero ipſorũ Deus,et ipſi erunt mihi
populus. Cernis item hunc dum duo teſtamẽta diſtinguit,ut hoc quidẽ uetus,
illud uerò nouum appellet:& nouũ dicat non ueteri illi quod patribus cõdidit B
ſimile futurũ:Illud enim lapſis à maiorũ pietate Iudæis uitamq; Aegyptiacam
ac mores æmulantibus, & ad errorẽ colẽdi multos deos,ſuperſtitionemq; gen
tium, quæ ſimulacra uenerabantur, declinantibus legis loco impoſitũ eſt: ut &
eos qui ceciderant excitaret,& mutuis inter ipſos doctrinis confoſſos,atq; pro
ſtratos erigeret. Iuſtis enim,inquit,lex poſita non eſt, ſed iniquis & peruicac-
bus,& impijs,et peccatoribus,et horum ſimilibus. Nouum autem eos,qui per
Saluatorem noſtrum Dei beneficio ac munere conſurrexerint, ad promiſſum
Dei regnum ut eant & properent,quaſi manuducit,atq; inſtruit:omnes æquẽ
homines uocans in unam atq; eandem bonorum communitatem. Hoc igitur
nouum teſtamentum, legem nouam uocat alius item Hebræorum propheta
Eſaias dicens: Nam de Sion exibit lex, & uerbum Domini de Hieruſalem,&
iudicabit inter gentes:& uenient omnes gentes, & cõgregabuntur omnes po
puli,& dicent: Venite,aſcendamus in montem Domini, & in domum Dei Ia
cob. Sed quæ tandem lex de Sion proficiſcens, diuerſa duntaxat ab ea quæ in
monte Sina per Moſem data eſt,reperietur, niſi ipſum Euangelicum uerbum,
quod per Saluatorem noſtrum Ieſum Chriſtum, perq; eiuſdem Apoſtolos de
Sion profectum eſt, perq; omnes gentes diſſeminatum? conſtat enim de Hieru
ſalem,ac de eo,qui illi cõiunctus eſt,monte Sion: ubi Saluator ac Dominus no
ſter & multum uerſatus eſt, & plurimum doctrinæ ſuæ edidit, noui teſtamen-
ti legem ab initio profectam in cunctos homines ſuam lucem effudiſſe. quæ
quidem res cõſentanea ijs uocibus fuit, quibus ille ad ſuos eſt uſus diſcipulos,
dum dicit: Ite ac docete omnes gentes, docentes eos ſeruare omnia quæcunq;
præcepi uobis. Quæ nam porrò hæc erant,niſi noui teſtamenti inſtituta ac prę
cepta? Quando igitur hæc ſic ſe habere oſtenſum eſt, nunc iam tempus fuerit
inſpicere,huiuſce noui teſtamenti, eiuſq; quod prædictum fuerat, cantici no-
ui,nouæ que legis rationem ac modum.

Quis non

Quis nam modus noui testamenti, cuius Christus est autor. Caput V.

A ITa quidem ostensum iam est, quemadmodum uetus illud testamentum, lex que Mosaica uni Iudaicæ genti, & huic ipsi propriam terram incolenti accommodari posset, ac neque reliquis gentibus, quæ toto terrarum orbe tenerentur, neque alienas terras incolentibus Iudæis conueniret: quod que noui testamenti rationem ita oporteret instituí, ut omnibus gentibus ad uitam prodesse posset: ut ne prorsus ullo modo, ullaue ratione, qui hoc uitæ institutum ingredi uellent, impedirentur: neque aut regionis, aut generis, aut loci, aut alterius cuiuspiam rei omnino causa, possent excusari. Talis porrò & lex, & uita planè extitit ea, quæ à Saluatore nostro Iesu Christo instituta est, qua prisca illa, & ipso Mose antiquior instauratur religio: ad cuius normam & Abraham, & eius maiores uixisse, facilè demõstrantur. Quòd si uelis Christianorum uiuendi rationem, atque eam quam Christus per omnes gentes disseminauit religionem, cum eo & religionis & iustitiæ instituto comparare, & contendere, quo & Abraham, & Abrahæ similes usos diuinæ literæ prædicant, facilè unum atque idem agnosces. Siquidem illi à multorum deorum cultu atque errore recedentes, & ab ea quæ simulacris addicta erat superstitione auertentes seipsos, mentis oculos supra omnem, quæcunque oculis cerni possit, naturam sustulerunt: neque uerò illi aut Solem, aut Lunam, aut aliam quampiam uniuersi partem pro Deo unquam coluêre: sed ad unum supremum, ipsum utique altissimum cœli ac terræ opificem, seipsos attollere non dubitarunt. Quam sanè rem ipse etiam Moses in suis antiquitatis historijs commendat, dum ipsum Abraham sic inducit dicentem: Extendam manum meam ad Deum altissimum, qui condidit cœlum ac terram. dum que ante hunc, Melchisedec, quem ait sacerdotẽ Dei altissimi fuisse, ipsi Abrahæ his fermè uerbis benedicentem: Benedictus Abraham Deo altissimo, qui condidit cœlum &
B terram. Inuenies autem & Enoch & Noë eadem ratione qua Abraham, & euasisse iustos, & Deo placuisse. Quinetiam Iob uir & iustus, & uerus, & inculpabilis, & ab omni mala re abstinens ante Mosi ætatem celebratur: qui quum pietatis erga Deum uniuersi gratia, per omnium bonorum subitam ademptionem uexatus, constanter omnia sustinuerit, maximum ueræ religionis exemplum omni suæ posteritati reliquit, quippe qui uerè philosophicum illud uerbum olim acclamauerit, Nudus egressus sum de uentre matris meæ, & nudus abibo. Dominus dedit, Dominus abstulit: sicut Domino placuit, ita factum est: sit nomen Domini benedictum. Idem uerò communem omnium Deum colens, uoces etiam illas pietatis emisit, quas ipse longius progressus explanat, dum ait: Sapiens enim est mente, fortis que, & magnus, qui concutit terram à fundamentis, & columnæ eius contremiscunt: qui dicit Soli, & non oritur, & stellas quasi signo impresso claudit, qui cœlum extendit solus. Si igitur eundem illum quem prisci, ac ipso Mose antiquiores, Dei amici uiri coluerunt Deum, nuper itidem ut illis solum piè colendum esse, Christi doctrina gentibus uniuersis demonstrauit: haud dubiũ est, quin eiusdem cum illis diuini cultus facti simus participes, communem porrò habentes religionem, communem quoque benedictionem fortituros esse, palàm est. Sed nec minus Dei uerbum, quem Christum appellare nos consueuimus, illis cognitum fuisse quàm nobis, sacrarum literarum testimonio ostẽsum est, quippe qui longè excellentius ad illius & manifestum aduentum, & diuinam præsentiam cernendam, idonei habiti sunt. Audi igitur, ut rursus ipse Moses, eum qui amicis Dei seipsum ostenderit, qui que ijsdem oracula publicis monumentis commendata reddiderit, modò Deum, ac Dominum, modò Dei angelum appellet, sic quidem planè declarans non hunc fuisse ipsum patrem, sed eius filiũ, qui idem & Deus ac Dominus amicorum Dei, & supremi patris angelus dici consueuerit. Dicit igitur his ferè uerbis: Et profectus est Iacob in Charran, ue-

Gen.28. nitq; in locum, & dormiuit in eo: occiderat enim sol. & accepit lapides de loco, & suppositit capiti suo, & dormiuit in loco illo, & somniauit. & ecce scala fixa humi, cuius caput attingebat cœlum, & angeli Dei ascendebant, ac descendebant per illam, & Dominus innixus erat ei, & dixit: Ego Dominus Deus Abraham patris tui, & Deus Isaac, noli timere, terram hanc in qua tu dormis, tibi dabo & semini tuo: & erit semen tuum, ut harena terræ. quibus deinceps adiungit: Et surrexit Iacob manè, & accepit lapidem, quem suppositerat capiti suo, & erexit illum in titulum. Oratione deinde progressus, hunc ipsum, qui illi se ostenderat, Deum ac Dominum, Dei angelum nominat. Lo- A
Gen.31. quitur ergo Iacob, & dixit mihi angelus Dei in somnis, Iacob. Ego autem dixi, Quid est? Ac deinceps: Vidi, inquit, omnia quæcunque fecit tibi Laban. Ego sum Deus, qui uisus sum tibi in loco Dei, ubi unxisti mihi lapidem, uotumq; uouisti. Hic sanè idem, qui etiam Abrahæ uisus est, Deus ac Dominus appellatur, qui per mysteria, hominem Dei amicum, sui patris ius & potestatem docet, ac nonnulla interim quasi de alio quodam refert: quæ sanè nos suo loco considerabimus. Quinetiam eum, qui tum demum ipsi Iob, post satis longam exercitationem respondit. Alium præter hunc dicere, est nefas. Nam qui antea de turbine & nubibus illi se ostenderat, Deum uniuersi se esse indicabat. Porrò autem progressus, ita seipsum præbet uidendum, ut ipse Iob tum dicat: Audi me Domine, ut etiam ego loquar. Sonitum quidem uocis tuæ audiui prius, nunc autem oculus meus uidit te. Quòd si fieri non potest, ut altissimus Deus inuisibilis, & ingenitus, & rex uniuersi à mortali natura cernatur, quis tandem hic, qui sic uisus est, alius fuerit, præter Dei uerbum, quod seipsum ad tempus de propria magnitudine demiserit, ut alibi quoque dicendum est? Cæterùm quid plura de eadem re in hunc locum congerere opus est, quum harum rerum confirmationes è sacris libris accipere haud difficile sit? Quas utique etiam nos in materia proposita per ocium collecturi sumus, ut ostendamus B
nullum alium fuisse nisi Dei uerbum, qui ab antiquis Dei amicis patribus est uisus. Itaq; post rerum omnium opificis notionem, etiam ea quæ ad Christum pertinent, æquè nobis, atque illis, communiq; ratione prodita sunt. Quam ob rem Christos quoq; eos ipsos qui ante Mosem amici, familiaresq; Dei fuerunt, sicut nos Christianos, appellatos inuenies. sed audi quæso quid de illis oraculum in Psalmis dicat: Quum essent numero breues, paucissimi & incolæ in ea, & transierunt de gente in gentem, & de regno in populum alterum, non dimisit hominem nocere eis, & increpuit pro eis reges, dicens: Nolite tangere Christos meos, & in prophetis meis nolite malignari. hæc sanè de Abraham, & Isaac, & Iacob edita esse oracula, tota cõpositio & cõtinuatio orationis ostendit. Quocirca Christi quoq; appellationem nobiscum cõmunem pariter habuere.

Quænam sit ea, quæ in nouo Testamento omnibus hominibus à Christo denunciata est, uita. Caput VI.

SEd & ea quæ uirtutem sectatur uitæ ratio, & quæ pietatem amplexa est ciuilis institutio, sicut absque Mosis constitutione, omnibus gentibus, Christo monitore patefacta est: ita planè eadem pietatis ac religionis apud priscos illos complebatur ratio. Neque igitur ut corpus circunciderent, neque ut abhorum, aut illorum animalium carnibus abstinerent, illi curabant, quoniam ne nos quidem. Etenim protinus Melchisedec inducit Moses, sacerdotem Dei altissimi, qui neque corpore erat circuncisus, neque unguento comparato ex lege Mosis delibutus, neque quid sabbatum esset ullo modo edoctus, neque præterea quicquam omnino eorum quæ uniuersæ Iudæorum genti per Mosem descripta, imperata'que sunt, intelligens, aut sciens: sed planè ut Christi Euangelium præcipit, uiuens. Attamen ipsum hunc, sacerdotem Dei altissimi fuisse, idem Moses affirmat, ipso'que Abraham præstantiorem. Proinde inducitur qui Abraham benedicat. Talis etiam Noë fuit, homo ætatis suæ iustissimus,

A iuſtiſſimus. Quem quaſi ſcintillam extincti ignis, & quaſi ſemen quoddam humani generis, in ipſa diluuij graſſatione, ijs omnibus reparandis qui in terra perierant, Deus uniuerſi conſeruauit. Hic igitur quamuis eorum quæ ad Iudaicos mores ſpectant, nihil ſciret, neque in corporis circunciſione, aut alijs quæ autore Moſe conſtituta ſunt, degeret: tamen iuſtus, ſi quis unquam alius, eſt appellatus. Et ante hunc præterea Enoch, qui & Deo dicitur placuiſſe, & translatus eſſe, ut nunquam mors illius appareat. Igitur hic quoque quum talis eſſet, tamen neque corpus circunciſum habebat, neque in legibus à Moſe poſitis ullo modo uerſatus fuerat, ſed Chriſtiano prorſus more, non Iudaico uixiſſe perhibetur. Quinetiam ipſe Abraham poſt eos, qui dicti ſunt, natus, & illis ipſis ratione temporum iunior, ſenex uerò, atque ætate prouectus, propter eos qui orituri ab ipſo erant, quaſi ſignum quoddam primus circunciſionem corporis tulit: hoćque ipſum ſuæ dignoſcendæ ſobolis ſignum, ijs qui à ſe ratione ſanguinis genus ducturi erant, ferendum tradidit: antè uerò quàm ſuſciperet liberos, atque antequam circuncideretur, ipſe quoque, propterea quòd à ſimulacrorum cultu ſeceſſerat, unuḿque ſuper omnia Deum confeſſus fuerat, & unam eam, quæ cum uirtute eſt, uitam ſectabatur, Chriſtiano more uixiſſe, non Iudaico demonſtratur. Idcirco illi teſtimonium exhibetur, quòd præcepta & mandata & cæremonias, & quæ in legibus poſita ſunt Dei, ante Moſis conſtitutionem, ſeruauerit. Dicit igitur ad Iſaac, is qui oracula illa reddebat Deus: Et dabo ſemini tuo omnem terram hanc, & benedicentur in ſemine tuo omnes gentes terræ, eo quòd obedierit Abraham pater tuus uoci meæ, & cuſtodierit præcepta & mandata mea, & cæremonias meas, & quæ in legibus meis poſita ſunt. Erant enim etiam ante Moſis legem mandata Dei alia, & cæremoniæ, non ſimilia ijs quæ à Moſe tradita ſunt: legeśque aliæ, ac præcepta Domini, per quæ illi iuſtitiam adepti ſunt. Porrò autem quòd non

Mandata Dei ante Moſem.

B eadem eſſent cum ijs, quæ per Moſem in legibus poſita ſunt, Moſes ipſe perſpicuè demõſtrat, ubi ait ad populum: Audi Iſrael iuſtificationes, & iudicia, quæcunque ego loquor in auribus ueſtris in die hac: & diſcetis ea, & ſeruabitis, ut ea faciatis. Dominus Deus ueſter condidit uobis in Choreb teſtamentum: neutiquam patribus ueſtris condidit Dominus teſtamentum hoc, ſed uobis. Et ſanè ſpecta, ut planè dicit teſtamentum hoc, propterea quòd non idem illud patribus eorum conſtituit. Quòd ſi abſolutè non datum eſſe patribus eorum teſtamentum dixiſſet, in mendacium ſanè illi recidiſſet oratio. Datum eſt igitur Abrahæ teſtamentum, datum eſt etiam Noæ, ſicut ſacra teſtantur oracula. Atque idcirco cum adiunctione dixit Moſes, nõ hoc datum eſſe patribus eorum, ſic ſanè alterum ſignificans præſtantius atque excellentius, per quod amici, dilectíque Deo agniti, dictíque ſunt. Nam protinus ipſi Abrahæ, eo quòd ſummo Deo crediderit, plenè ſeruaſſe iuſtitiam, exhibitum eſt teſtimoniũ ab ipſo Moſe ſic dicente: Credidit Abraham Deo, & reputatum eſt illi ad iuſtitiam. Quod autem poſt illam iuſtitiæ plenam obſeruationem, & poſt illi redditum de pietate teſtimonium, ipſum circunciſionis ſignum acceperit, & nihil hoc illum ad pietatem ac iuſtitiam cõſequendam adiuuerit, perſpicuè uerba ipſa demonſtant. Inuenies porrò etiam Ioſeph ante Moſi tempora in regijs ædibus Aegyptiorum, ſine Iudaicarum obſeruationũ ſolicitudine incurioſe uerſatũ. Poſtremò, ſi uis, potes ipſum quoque ſummum Iudæorum legislatorem Moſem à teneriori adhuc ætate apud regis Aegyptij filiam degentem agnoſcere, qui quidem Aegyptio planè more abſque Iudaicis obſeruationibus apud eandem ſit educatus. Sed quid́nam de beatiſſimo Iob, de illo, inquam, uero homine, illo inculpabili, iuſto, pio, dicemus? Quæ tandem illi ſummæ illius pietatis & iuſtitiæ cauſa extitit? nunquid præcepta Moſaica? minimè. Num dici ſabbati, aut alterius cuiuſpiam Iudaici ritus obſeruatio? unde illi hoc, qui & ætate ipſum Moſem antecedit, & ante leges ab illo poſitas eſt natus? Etenim

Moſes ſeptem numeratur ab Abraham, hic autem quinque, ſic Moſe ipſo antiquior duabus inueniatur ætatibus. Contemplare igitur huiuſce uitam, quæ de legibus à Moſe poſitis nihil inducit, ab Euangelica autem Saluatoris noſtri doctrina non abhorret. Dicit igitur ipſe, ubi ſuam ipſius uitam exponit, & arguentibus ſe amicis reſpondet: Seruaui enim inopem de manu potentis: & pupillo, cui non erat adiutor, ſubueni. Os autem uiduæ mihi benedixit, & iuſtitiam indumenti loco accepi. Adornaui autem me iudicio, quaſi duplici ueſtimento: oculus fui cæcorum, pes claudorum: ego fui pater inopum. Ipſa hæc igitur documenta planè eadem ſunt cum ijs, quæ omnibus nobis per Euangelicam doctrinā tradi nunciariq; ſolita ſunt; quinetiam ueluti is qui bene illud noſſet, flere cum flentibus. & illud: Beati qui lugent, quoniam ridebunt. & illud: Si unum membrum patitur, cum eo ſimul omnia membra patiuntur. quæ in diſciplinæ Euangelicæ documentis continentur, humanum & miſericordē erga miſeros in uita animum demōſtrauit, dicens: Ego autem ſuper omni inope fleui, & ſuſpiraui cum uirum uidi in neceſſitatibus. Deinde rurſus quum immodeſtos riſus doctrina Euangelica reſpuat, beatus hic uir tanto antè pronunciat: Si uerò ambulaui cum deriſoribus, & ſi feſtinauit pes meus ad dolum, conſtiti in ſtatera iuſta, & nouit Dominus ſimplicitatē meam. Quoniam uerò Moſi uerba illa legis loco proponunt, Non adulteriū committes, & mortem contra adulteros pœnam conſtituunt: qui autem doctrinæ Euangelicæ legem deſcribit, ita ait: Dictum eſt antiquis, Non mœchaberis: ego uerò dico uobis, ne ab initio quidem cupere. ſpectemus probè hunc de quo ſermo eſt, quemadmodum ſecundum Chriſti Euangelium uiuens, ne cum cupiditate licentius aſpiceret, cauit, in quo etiam gloriabatur, dicens: Si uerò oculum ſequutum eſt cor meum in muliere alterius uiri. & rationem aſſignat deinceps adiungens: Animus enim uiri diſſolutus ad inquinandā uiri mulierem: ignis enim eſt ardens in omnibus partibus: quodcunq; autem inuaſerit, radicitus perdere cōſueuit. ſed etiam incorruptos in iudicijs mores inducit, ſic: Si autem manibus meis attigi munera, ſeram ipſe, & alij comedant, & ſine ſtirpe exiſtam in terra. Quomodo autem ſe erga domeſticos gereret, ex ijs licet intueri quæ docet, quum ait: Si contempſi ſubire iudicium cum ſeruo meo, & ancilla mea, quum diſceptarent aduerſum me. & deinde rationem aſſignat: Quid enim faciam ſi iudicium contra me exercuerit Deus? nunquid non quemamodum ego factus ſum in carne, ſic & illi facti ſunt? facti porrò ſumus in eodem utero. His adiungit: Viduæ oculum non liqueſcere feci: ſi autem & buccellam meam comedi ſolus, & non cum pupillo communicaui, & ſi uidi nudum pereuntem, & non ueſtiui. Et deinceps progreſſus, ſic dicit: Si uerò & in lapide precioſo fiduciam habui, & lætatus ſum, quum multæ mihi diuitiæ eſſent, & ſi ad innumerabilia poſui manum meam. Rationemq; item adiungit: An non uidemus ſolem oriri ac deficere, lunam'que deſinere? Rurſus quum doctrina Euangelica dicat: Dictum eſt antiquis, Diliges proximum tuum, & odio habebis inimicum tuum. Ego autem dico uobis, Diligite inimicos ueſtros. admirabilis hic uir innata doctrina præueniens, ipſum opus compleuit. Ergo ſic loquitur: Si gauiſus ſum ſuper ruina inimici mei, & dixit cor meum, Euge, audiat ſanè auris mea execrationem meam. Tum adiungit: Foris autem non manſit peregrinus, & oſtium meum omni uenienti patuit, eo quòd non alienus eſſet ab eo, qui dixit, Peregrinus ſum, & collegiſtis me. Qualia porrò ſint quæ idem ſentiat de peccatis, quæ præter uoluntatem committuntur, audi eundem dicentem: Quòd ſi nolens ipſe peccauerim, & peccatum meum occultauerim, non enim horrui turbulentiam multitudinis, ne enunciarem in conſpectu eorum: ſi uerò permiſi inopem abire ſinu uacuo, & manum Domini ſi non extimui, ſyngraphum autem quam habui aduerſus quempiam, ſi non ſciſſam eam reddidi, nihil accipiens à debitore. Hæc igitur atque huiuſmodi erant in ijs qui ante

Iob Euangelicam legem ſeruauit.

ante Moſem

A te Moſem fuerunt, uiris ſanctis (de uita enim unius reliquorum item cõiicere uita licet) pro religione uidelicet diuinis laudibus celebranda certamina, per quæ & amici Dei, & prophetæ ut exiſterent, digni effecti ſunt: tales autem quũ eſſent, quid illis præcepta Moſi prodeſſe poterant, quæ uulgaribus atque inſolentibus uiris deſcripta & tradita ſunt? ex his igitur omnibus quod uetuſtiſſimum primorum patrum religionis morem, cunctis gentibus Chriſti uerbum denunciauerit, manifeſtiſſimè apparet, ne teſtamentum nouum aliud eſſe putemus, quàm antiquiſſimam illam Moſaicorum temporum religioni coniunctã ciuilem rationem, ut & uetus pariter, & idem nouum poſſimus dicere: uetus quidem, propter ea quæ demõſtrata ſunt: nouum autem, propter ea quòd longo pòſt interuallo quaſi hominibus abſconditum, rurſus per Saluatoris noſtri doctrinam reuixerit. toto uerò hoc medio de quo dictum eſt tempore, quandiu noui teſtamenti mos, ut homines latêret, & quaſi quietè ac ſilentio teneretur, euenit: Moſi interea lex ingreſſa quaſi puerilium imperfectarum'que animarum curatrix quædam, & gubernatrix, aut etiam medici cuiuſdam inſtar, graui Aegyptiacoq; morbo laboranti uniuerſæ Iudæorum nationi, ipſis uidelicet Abrahæ nepotibus, & ab eo genus trahentibus, qui nõ quemadmodum primi patres, ita ipſi ſuam, quæ ſubſecuta eſt, imperfectiorem uitam dirigere poterant, tradita eſt. Nam quia cum Aegyptijs uerſantes poſt ſanctorum patrum mortem Aegyptiacorum morum ſimilitudine allecti erant, & in multorum deorum (ut dixi) ſuperſtitionem deciderant, adeò quidem, ut Aegyptijs amplius nihil habere, & illis in omnibus ſimiles, tum in errore ſimulacrorum, tum in alijs quoque facinoribus euaſiſſe uiderentur, meritò quaſi ex profundo malorum ipſos hauriens Moſes, ab impia deorum multitudine amouit, & ad opificem uniuerſi Deum reduxit, perfectiorum illorum uitam, quaſi in ingreſſibus & ueſtibulis, pro primo gradu pietatis obijciens. Deinde non occidere, non mœchari, non furari, non peierare, non mares in maribus inſanire, non matribus, non ſororibus, non filiabus miſceri, nec alia huiuſmodi quæcunque impunè ab illorum temporum hominibus committi poterant, permiſit: acceptam uerò ex immiti & fera uita, rationi magis coniuctam, bonis'que innitentem legibus, per illa tempora ciuilem inſtitutionẽ primus in terris ſcripto commendauit. qui ſanè mos omnibus hominibus nondũ ſatis notus erat: Deinde quaſi imperfectis illis ſimulacrorum cultu interdicto, per quædam arcana ſeorſum ſigna, ut religionem quam ipſe probabat complecterentur, edicens, ſacrificijs & quibuſdam corporalibus cæremonijs, unum ſupra omnia Deum ut colerent, præcepit. quam ſanè religionem quum admirabiliter diuino monitus ſpiritu, non in perpetuũ ſeruari oportere intelligeret, unum duntaxat circunſcripſit locum, addito præcepto, ne uſquam alibi eos, qui ab ipſo tradebantur ritus, quàm certo illo in loco perficerent: hic autem erat Hieroſolymis, extra hunc uerò neutiquam, ex quo adhuc Hebræis nefas eſt, extra ipſorum euerſam metropolim uſquam, aut ex lege ſacrificare, aut fanum, aram'ue erigere, aut ſacerdotes reges'ue inungere, aut celebritates, ſolenniaq; per Moſem inſtituta perficere, non ab aliqua immunditie purgari, non ſolui à peccato, non offerre Deo munera, non ad propitiandum aliquid facere ex legibus. Quocirca in Moſi execrationem meritò relapſi intelliguntur, quippe quum in parte quidem obſeruare nonnulla conentur, in uniuerſo autem à legibus ſuis aberrent, ipſo planè Moſe pronunciante atque affirmante, quòd execrabilis ſit omnis quicunque non ſtet in omnibus quæ ſcripta ſunt in lege, ut ea faciat. Lapſi autem iam ſunt in hæc omnia, quum & ipſe Moſes diuino ſpiritu afflatus, prouiderit nouo per Chriſtum inſtaurato teſtamento, uniuerſis'que gentibus nunciato, ſuperuacuam futuram eſſe, quæ ab ipſo poſita eſt, legum obſeruationem, quam uno duntaxat loco meritò terminauit: ut ſi quando ex eo pellerentur, & patriam libertatem amitterent,

Lex euãgelica non noua.

Moſi lex qualis.

Extra Hieroſolymã omnes cæremoniæ prohibitæ.

non amplius illis fas esset, quas ipse posuisset, leges aut ritus seruare: ut iam con A
fitendum sit, alterum testamentum, quod per Christum sit denunciatum, ne-
cessariò esse introductum. Quum itaque Moses hoc ipsum futurum esse prædi
xisset, moxq; & Christus uitæ huius peregrinationem expleuisset, & pariter
ad omnes gentes noui testamenti doctrina perferretur, tum protinus Roma-
ni quum urbem obsidione cinxissent, Hierosolyma ipsa, & quod ibi erat tem-
plum euerterunt, solutaq; est confestim omnis Mosi constitutio: & quæcun-
Mosi lex quan do soluta. que de uetere testamento seruabantur, sublata sunt. Execratio autem ad illos
uenit, quia quum ea quæ à Mose præcepta sunt, præter legem facere uellent,
in eam ipsam execrationem ui quadam coacti sunt recidere. Econtrario autem
simul & eodem tempore eius, quæ in nouo, perfectoq; que testamento contine-
tur doctrinæ, & leges, & ritus introducti sunt. Quare meritò Saluator & Do
minus, ad eos qui putabant in sola Hierusalem, aut in montibus quibusdam,
siue certis determinatisq; que locis Deum adorari oportere, sic ait: Venit hora,
& nunc est, quando ueri adoratores adorabunt patrem neque in monte hoc,
neque in Hierusalem. Spiritus enim Deus, & ipsum adorantes in spiritu &
ueritate oportet adorare. Quibus rebus ita ab illo prædictis continuo nec lon-
go pòst tempore, Hierosolymis obsidione oppressis, & eius loci sanctificatio,
& ad eundem usum constructum altare, & adoratio quæ à Mose tradita fue-
rat, sublata, euersaq; que sunt. Eodem que tempore in omnes homines patefa-
cta est, & emicuit ea quæ ante Mosem uiris sanctis à principio data fuerat pie-
tas & religio, & quæ per illam omnibus gentibus promissa fuerat benedictio,
quæ à primo ascensus gradu, & à primis illis adorationis Mosaicæ elementis,
eos qui ad se accedunt, ad meliorem perfectiorem que uitam adducit. Itaque
protinus quando beatos illos, Deoque amicos uiros, non in aliquo certo,
determinatoque loco adorasse constat, neque sub ullis signis, aut figuris, sed
quomodo Saluator noster, & Dominus docet, in spiritu & ueritate, eadem a- B
dorandi ratio per eiusdem Saluatoris nostri aduentum omnibus gentibus in-
sinuata est. Quod quidem futurum, etiam prophetæ ueteres tanto antè cogno
uerant. Dicit itaque planè Sophonias: Apparebit Dominus super eos, & per-
det omnes deos gentium terræ, & adorabunt eum unusquisque de loco suo.
Malachias autem simul, & ad eos qui ex circuncisione sunt, sermonem diri-
git, & de gentibus talia prædicit: Non est uoluntas mea, dicit Dominus omni-
potens, & sacrificium non suscipiam de manibus uestris, quoniam ab ortu us-
que ad occasum nomen meum glorificatum est in gentibus, & in omni loco in
censum offertur nomini meo, & sacrificium mundum. Quod enim in omni lo
co dicit incensum & sacrificium offerri Deo, quid aliud significat, nisi non Hie
rosolymis, neque definitè in hoc aut in illo loco id futurum? sed in omni re-
gione, & in omnibus gentibus, quæ quidem & orationis incensum & sacrifi-
Sacrificiũ Chri stianorum pura oratio. cium, quod mundum dictum est, non per cruores, sed per pias actiones sum-
mo Deo essent oblaturæ? Clamat autem palàm, & uociferatur Esaias uatici-
nans simul, ac dicens: Erit altare Domino in terra Aegypti, & cognoscetur
Dominus ab Aegyptijs, & mittet eis hominem, qui saluos faciet eos; & co-
gnoscent Aegyptij Dominum in die illa, & facient sacrificia, & uouebunt uo
ta Domino, & reddent, & conuertentur ad Dominum, & exaudiet eos, & sa-
nabit eos. Ecqui tibi uidemur ueram legis Mosi conuersionẽ dicere? an potius
finem & solutionem enunciare? & prophetícis uocibus uaticinari? Etenim
Moses altare & sacrificia nusquam terrarum, nisi in sola Iudæa, et in huius una
duntaxat ciuitate constitui, lege à se posita iubet: prophetia autem in terra Ae
gypti ait altare Domino struendum, dicandum que esse: & Aegyptios ipsos
non amplius dijs patrijs rem sacram, sed ipsi prophetarum Deo facturos, &
quod uerum Deum sint agnituri, non Mosem illis, neque alium ex prophetis
quempiam autorem fore, sed nouum quendam diuinitus missum hominem.

Porrò

A Porrò autem translato commutatoque altari præter Mosi constitutiones, atque decreta, necesse est penitus etiam legis Mosi fieri mutationem. Quòd si summo Deo sacrificaturi sunt Aegyptij, prorsus etiam sacerdotij munus sunt adepturi. At Aegyptijs ad tale munus assumptis, quæ de Leuitis & Aaron successoribus à Mose sunt constituta, nulli planè usui Aegyptijs amplius esse posse, perspicuum est. Tempus igitur iam tum fuerit, legem nouam ad ea quæ dicta sunt confirmanda, ponere opus esse. Quid igitur? temerè hæc enunciata sunt? an exitum inuenit oratio? Inspice igitur si non hodie, hoc est nostris interim ipsorum temporibus, ipsis oculis cernuntur non solum Aegyptij, uerumetiam omne genus hominum, qui antehac simulacris addicti erant: quosque Aegyptiorum appellatione prophetica prædictio significat, à multorum deorum ac dæmonum impio cultu liberatum, & uerum prophetarum Deum inuocans, & adorans. Vota autem faciunt, non pluribus amplius dominis, sed uni soli Domino, quemadmodum sacrum prædixit oraculum. Et huic quidem altare incruentarum & rationalium hostiarum, ut noua noui testamenti mysteria postulant, per totum terrarum orbem erectum est: & quum in Aegypto, tum in reliquis gentibus, quæ mores Aegyptiorum imitantes, superstitionis errore tenebantur, hac ipsa ætate nostra, cognitio ueri Dei relucens, fidem ijs quæ à prophetis prædicta sunt indubitatam adiungit. Hæc autem cum re ipsa interim perfici uideas, nec amplius, ut quondam audita expectari, si tempus quæras unde principium eiusmodi res acceperit, non aliud inuenies, quàm quum Saluator noster aduenit. Ipse hic igitur ille fuit, quem oraculum significabat, quum diceret: Deum & Dominum uniuersi missurum Aegyptijs hominem, qui saluos faciat eos. quem & Mosi uaticinia perhibebant, ubi ait: Egredietur homo de semine eius, & dominabitur gentibus multis. in quibus sanè gentibus & Aegyptios numerari par est. Verùm de his quidem
B longior esset oratio, & per ocium huic ipsi rei dicatum, absolutius reddenda. Quod autem præsentis loci sit proprium, illud teneatur, ea quę prædicta sunt, non aliàs quàm post aduentum Iesu saluatoris nostri esse completa. Ab illo enim ad hunc usque diem apud Aegyptios, apud Persas, Syros, Armenios, apud extremas terrarum oras incolentes Barbaros, & quùm apud has ipsas prius immanissimas & ferissimas nationes, tum uerò etiam apud eos, qui insulas colunt (quando & de his prophetia non indignum putauit facere mentionem) ipsa illa, quæ autore Abraham comprobatur ciuilis ratio, & omnium antiquissimus colendi Deum mos celebratur. Et quis non ipsa rei mirabilitate obstupescat? quum eos qui à condito æuo, lapidibus, & ligni, & dæmonibus, beluisque humana carne uictitantibus, & reptilibus uenenatis, animalibusque omnis generis, & feris informibus, ignique, & terræ, & ipsius uniuersi in animatis elementis, diuinum honorem & cultum tribuebant, altissimum Deum, & cœli ac terræ opificem, ipsum utique prophetarum Dominum, Deumque Abraham, & auorum eiusdem, post Saluatoris nostri aduentum, uideat inuocantes? & eos qui paulo antè à matribus, & filiabus libidinem non abstinebant, seque mutuò inter se corrumpebant, & omnis generis cruentationibus & cædibus inquinabant: qui nihil ab immanibus feris, uictu ipso differebant, nunc per Saluatoris nostri diuinam uirtutem mutatos, & quasi ex alijs alios factos, sermones de uirtute, modestiæque præcepta ut discant, in communes scholas assiduè conuenientes? atque adeò quidem, ut tam fœminæ quàm uiri, tam pauperes quàm diuites, tam uulgares & ignari, quàm docti: etiam pueri, & mancipia non minus in agris, quàm in urbibus, in loca certa conueniant, ut supremam illam philosophiam ediscant: quæ admonet, ne intueri quidem petulantibus oculis fas esse, neque uerbum emittere ociosum, neque ea quæ communia sunt, & omnibus consueta patrare, et doceantur uerum illum morem, quem ubique locorum in cultu et ob

Gentiles à feris nõ differentes.

sequio

ſequio ſummi Dei, ſeruare cõueniat, ſicut dixit prophetia: Et adorabunt eum A
unuſquiſq; de loco ſuo. Adorant igitur ſummũ Deum omnes Barbari & Græ
ci, non Hieroſolyma currentes, neq; cruoribus, aut ſacrificijs placantes, ſed do-
mi ſuæ apud ſeipſos in ſpiritu & ueritate, incruento, puroq; obſequio illum co
lentes. Et hoc fuerat ipſum nouum teſtamentum, quod non inſtar prioris il-
lius, & ueteris factum eſt. Vetus autem intelligito non ſanctorum hominum,
qui ante Moſem fuere, ſed quod legis loco uniuerſę Iudæorum nationi ab ipſo
Moſe poſitum eſt. Quocirca oraculum ipſum adiungit ea, quibus planum fa-
ciat, quod nam uetus illud dixerit eſſe, cui quidem nouum nihil ſimile habitu-
rum oſtendit, ubi dicit: Condam teſtamentũ nouum, non ſecundum teſtamen
tum quod condidi patribus in die, quum ego apprehendi illos manu, ut educe
rem eos de terra Aegypti. Itaq; quum ſecundum hoc dicit, ſecundum id quod
legis loco à Moſe poſitum eſt, intelligit. Hoc enim illud eſt, quod Iudæis quo
tempore de Aegypto egreſſi ſunt, traditum eſt. Viſus igitur eſſet nouum teſta-
mentum introducere, tanquam eius ritus contrarium, quem ſancti illi Abra-
hæ ſimiles uiri, in diuino cultu ſequebantur, niſi planè ipſis uerbis ſignifica-
ſet, ubi dixit: Non ſecundum teſtamentum quod condidi patribus eorum, quo
tempore eduxi eos de terra Aegypti. Ergo non ſecundum illud quod legis lo-
co à Moſe poſitum eſt, quum egreſſi ſunt, & quum in deſerto morabantur, no
uum hoc futurum reſpondit, ſed ſecundum illud uidelicet, quod primis tempo
ribus in uita ciuili ſectantes, qui ante Moſem floruerunt, tanquam ij, qui ple-
nè officio ſuo functi eſſent, comprobati ſunt, quas quidem ob res, iam tu planè
cõfidens poſthac quum ſententias & propoſita eorum, qui diuinum aliquem
cultum profitentur, non in duos, ſed in tres diuiſeris ordines: unum eorum,
qui prorſus ſimulacris addicti, in multorum deorum errorem deciderunt:
alterum eorum, qui de circunciſione per Moſem in primum pietatis gradum
aſcenderunt: tertium eorum, qui ſupremum locum per doctrinam Euangeli- B
cam obtinuere. & hunc quidem, ſi medium duorum conſtitueris, ne putato
amplius eos qui à Iudæis diſcedant, in Græcos ritus oportere ullo modo reci-
dere: neque qui à Græcis abducantur, Iudæos fieri neceſſariò. ſed ubi tertium
acceperis, & medio loco conſtitueris, eminentem, ſupraque alios extantem
inuenies: & quaſi ſuper celſiſſima quadam ſpecula ſublimem collocatum, re-
liquos duos inferius utrinque deſpicere: effugit enim & Græcorum impiam,
atque erroribus plenam ſuperſtitionem, diſſolutasque fornicationes, atque
inſolentias, & Iudæorum itidem, quæ à Moſe perfecta eſt, imperfectam, &
quaſi paruulis, atque infirmis accommodatam obſeruantiam. Domeſticam
porrò, atque ab initio propriam non ſolum Iudæis, ſed & Græcis, & Bar-
baris, & quæcunque ſub ſole ſunt, gentibus inclamans legem, uide quid di-
cat: O homo, & uniuerſum mortalium genus. Moſi quidem lex ab uno ge-
nere hominum incipiens, omnium primum Iudæorum genus, illius promiſ-
ſionis gratia, quæ ad pios, Deique amicos ipſorum patres, facta eſt, ad unius
Dei cognitionem, cultumque uocabat, ut dicto audientes, ab intollerabili dæ
monum tyrannide liberarer. Ego autem omnibus hominibus, & quæ ubique
terrarum ſunt, gentibus, ſublimius prouectam Dei cognitionem, & pietatem
apportans, ut ad regulam eorum, qui cum Abraham uixerunt, quique ante
Moſi ætatem degentes, ipſo quoque Abraham antiquiores extitere, uitæ
ſuæ moderentur adhortor, in quibus ab externis gentibus profecti, qui de
laude pietatis gloriam adepti ſunt, plures memorantur. Et rurſus: Moſi
quidem lex, in unum terræ certum ac definitum locum, eos qui religionis pro-
poſitum complexi eſſent, ex alijs omnibus locis currere iubebat: ego au-
tem condonata omnibus libertate, non in quodam terræ angulo, neque
in montibus, aut quibuſdam manu factis templis, Deum quærere, ſed domi
ſuæ unumquenque illum colere, atque adorare præcipio. Et rurſus: Vetus

quid em

A quidem lex, ſacrificijs & animalium cædibus, thureq; & igne, & alijs quibuſdam eiuſdem generis purgationibus corporis, ſummum Deum colere hortabatur. ego autem ſacra animæ tradens, mente purriſſima, animoq; nitidiſſimo, cum modeſtia, uirtutumq; ſectatrice uita, rectisq; ſententijs, & pietatem præ ſe ferentibus, diuinitatem uenerari impero. Et rurſus: Moſes quidem illorum temporũ hominibus, quaſi ijs qui cædibus inquinari ſoliti eſſent, non occidere imperabat: ego autem ijs, qui hoc ipſum antea didicerint, & primo illi præcepto ſatisfecerint, alterũ perfectius impono: atq; ut ne iræ quidem perturbationi uincantur, præcipio. Et rurſus: Moſes quidem adulteris, diſſolutisq; hominibus legem poſuit, non mœchari, maribus nõ miſceri, uoluptates præter naturam non ſectari, & ſupplicij mortis ijs, qui non obtemperaſſent, adiunxit: ego autem meos uolo, ne intueri quidem mulierẽ cum petulanti cupiditate. Et rurſus: Ille quidem dixit, nõ peierabis, ſed reddes Deo quæ iuratus fueris: ego aũt dico uobis, nõ iurare omnino: ſed erit ſermo ueſter, Eſt, eſt, Non, non. Quod autem his abundantius eſt, à malo eſt. Et rurſus: Ille quidem iniurias ulciſci, & inferentibus eaſdem referre hortabatur, dicens: Oculum pro oculo, et dentem pro dente: ego autem dico uobis, non reſiſtere malo: ſed ſi quis te percuſſerit in dextram maxillam tuam, cõuertito ad illum & alteram: & qui uelit tecum iudicio contendere, & tunicam tuam tollere, dimitte ei & pallium. Et rurſus: Ille quidem docebat amicũ diligere, et inimicos infectari odio: ego autem ex abundantia humanitatis & clemẽtiæ, ut inimicos ueſtros diligatis, & pro perſequentibus uos oretis. legem uobis pono, ut ſitis filij patris ueſtri, qui in cœlis eſt, qui ſolem ſuum oriri facit ſuper bonos & malos, & pluit ſuper iuſtos, & iniuſtos. Ad hæc: Ille quidem ſe ad multorũ duritiam accõmodabat, & ijs apta, qui perturbationibus pleni eſſent, præcipiebat, atq; immutatũ quendam à uetere illo, inferioremq; religionis modum tradebat: ego autem ad piam, religioſamq; uitam eorum, qui priſcis illis temporibus ſanctè uixerũt, reuoco uniuerſos. Deniq;, ille quidem terram fluentem lac & mel, quaſi paruulis promittebat: ego autem ijs qui capere poſſint, regnum cœleſte cõcilio. Hæc atq; huiuſmodi alia, noui teſtamenti ratio, docente Chriſto, omnibus gentibus nunciauit. Et hæc ipſa ſunt, quæ ſuos diſcipulos Chriſtus Dei, ut omnibus gentibus nunciarent, hortabatur, dicens: Euntes diſciplinam ueſtram tradite omnibus gentibus, docentes eas ſeruare omnia quæcunq; præcepi uobis: quæ etiam cunctis hominibus, tam barbaris quàm Græcis quum obſeruãda traderet, planè quid nam ſit Chriſtianiſmus, oſtẽdit. & qui nam ſimus nos, & cuiuſmodi talium ſermonũ, ac diſciplinarum magiſter, ipſe utique Saluator & Dominus noſter Ieſus, qui Chriſtus eſt Dei, qui nouam hanc & omnes amplexam uirtutes rempublicam in toto orbe conſtituit, adeò quidem, ut talia diſcere, philoſophariq;, tam fœminæ quàm uiri, tam pauperes quàm diuites, tam ſerui quàm domini poſſint. Et tamen nouę huiuſce legis introductor, tanquam is qui in omni uita legem Moſi ſeruauerit, introductus eſt: quod ſanè ipſum admirari operæprecium eſt, quod uidelicet fieri poſſit, ut nouæ rationis & legis autor futurus, noui utique teſtamenti per Euangelium, non tanquam inimica & contraria ea quæ à Moſe tradita ſunt, recuſauerit. Si enim hoc feciſſet, ipſe uiciſſim Moſi aduerſa exiſtimatus eſſet præcipere. ex quo impijs impiarum ſectarum autoribus contra Moſem & prophetas, obtrectationis & maledicentiæ plurimam præbuiſſet materiam: ijs autem qui ex circunciſione ſunt, cõſpirationis contra ſe iuſtam & probabilem cauſam, qui uticq; ei, quaſi qui contra legem faceret, atq; ab ea deficeret, inſidias ad inferendum necem conſtruxerunt.

Differunt lex Moſi, et Euangelium.

Quomodo Chriſtus, poſtquam ea quæ à Moſe tradita ſunt, plenè obſeruauit, nouæ rationis & legis introductor extitit. Caput VII.

NVnc autem poſtquam in omni uita Moſi legem cõprobauit, Apoſtolis ſuis uſus eſt nouę ſuæ legis adminiſtris, in hoc ille quidẽ ſimul docens ea, quæ

quæ à Moſe tradita ſunt, nec à ſua religione abhorrẽtia, nec eidem inimica exiſtimare oportere, & ſimul autorem ſe atq; introductorem nouæ, & cunctis hominibus ſalutaris legis conſtituens, ut nullo pacto dici poſſit, quidpiam illum aduerſus Moſi leges aut decreta feciſſe, quin potius finem illis prius impoſuiſſe, eademq; perfectè obſeruaſſe, & ſic ad inſtitutionẽ Euangelicæ legis transijſſe. Et qui modum quidem hunc ab ipſo obſeruatum dicat, nõ alius audiendus eſt quàm ipſe. Non ueni, inquit, ſcindere legem, ſed complere. Etenim ſi contemptor Moſi legis extitiſſet, quamuis illam exiſtimatus eſſet probabiliter ſcindere, contraq; eam facere: improbam tamen quandam, & à legibus alienam naturam præ ſe ferens, Chriſtus eſſe creditus non eſſet. Porrò autem reſcindens ea quæ à Moſe poſita ſunt, quomodo potuiſſet exiſtimari is eſſe, quem futurũ Moſes & prophetæ nunciaſſent? quomodo autem nouis legibus ponendis autoritatem habuiſſet? meritò enim uideri potuiſſet, derogandæ legis gratia, ad nouationem rerum ueniſſe, ut delictorum, quæ contra legem commiſiſſet, ſupplicium euaderet. Nunc autem nihil de lege omnino derogans, & plenè quæ in ea continentur ſeruans, atq;, ut ſic dicam, ad regulam Moſis perfectus, poſtquam non amplius fieri poterat, ut ea quæ ſunt in lege Moſi reliquis accommodarentur gentibus, propter eas cauſas, quæ dictæ iam ſunt (& oportebat nimirum bonitate ſummi Dei omnes homines ſaluos fieri, & ad cognitionẽ ueritatis uenire) quæ omnibus apta accommodataq; eſſent, legibus ſuis ſanciuit: ac ne illa quidem quæ à Moſe præcepta ſunt, ſuos Apoſtolos denunciare cunctis hominibus prohibuiſſet, niſi ea res impedimento fuiſſet, quòd fieri illa nõ poſſent, quemadmodum Apoſtolus docet, ubi ait: Nam quod impoſſibile erat legi, in quo infirmabatur, Deus filium ſuum mittens in ſimilitudinem carnis peccati, & cætera. Impoſſibile autem erat nimirum, ut omnes gentes ter ſingulis annis ex lege Moſi Hieroſolyma conuenirent: & mulier leuata partu ab extremis terræ finibus illuc propararet, ut quæ pro purgatione inſtituta ſunt, ibidem deponeret: & alia innumerabilia, quę per ocium unuſquiſq; poteſt per ſeipſum colligere. Quoniam igitur hæc gentes à Iudæa procul habitantes, etiam ſi uoluiſſent, ſeruare non poterant, meritò nihil horum per ſeipſum reſcindẽs Saluator & Dominus noſter, ſed plenè ſeruans, & efficiens ea quæ in ipſa lege continentur: & ſpectantibus fidem faciens, quòd ipſe eſſet Chriſtus Dei, de quo priſci Iudæorum prophetæ teſtimonium protuliſſent: tum idem omnibus gentibus accõmodata præcepta, per diſcipulos ſuos propoſuit. Idcirco nos Iudæorum proprios ritus recuſauimus, tanquam eos, qui nobis lege poſiti non ſint, & gentibus accommodari non poſſint. At eorundem prophetias libẽtes accepimus, tanquam eas quæ prædictiones de nobis factas complectantur. Cę terùm ipſe Saluator et præceptor noſter, alia quoq; ratione compleuiſſe legem Moſis, & prophetas, qui poſt Moſem fuerunt, agnoſcitur. Quoniam enim ijs, quæ diuinitus prædicta fuerant, conſummationes deerant, & oraculorũ euenta deſiderabantur, nimirũ ipſa quoq; hæc ab eodem compleri oportuit. Exempli gratia, apud Moſen eſt prophetia, quæ ſic ait: Prophetã uobis ſuſcitabit Dominus Deus ueſter tanquam me: illum audietis in omnibus quæcunq; dixerit uobis. Hoc igitur quum deeſſet, ille compleuit, alter uidelicet poſt Moſem legum autor, qui ueram pietatẽ in Deum uniuerſi, hominibus indicauit. Quòd enim Moſes non ſimpliciter dicat prophetam ſurrecturũ, ſed cum additione, tanquam ſe (prophetam enim, inquit, uobis ſuſcitabit Dominus Deus ueſter, tanquam me, illum audietis) quid aliud intelligi uult, niſi eum, qui prędicetur, ipſi Moſi adæquatum eſſe uenturum? Moſes autem legem, ut ſummus Deus coleretur, poſuerat. Ergo prophetã hunc de quo uaticinia feruntur, quòd Moſi ſimilis futurus eſſet, legis autorẽ illi ſimilem extitiſſe par eſt. At enim quamuis innumerabiles poſt Moſem prophetæ extiterint, de nullo tamen tale teſtimonium prolatum eſt, quòd Moſi ſimilis extiterit. Cuncti enim ad illum ipſos

remittebant

Chriſtus Moſi legẽ non ſoluit.

Chriſtus in Moſe deſignatus.

A remittebant audientes. Et ſanè ipſum hoc teſtificatur ſcriptura, non ſurrexiſſe prophetam Moſi ſimilem. Neq; igitur Hieremias, neq; Eſaias, neq; alius quiſpiam prophetarum illi ſimilis fuerit, propterea quòd ne legum quidem autor fuit illorũ aliquis. Quũ ergo ex uaticinio Moſis, propheta, et legis lator ſuſcitandus expectaretur, aduenit hic Ieſus, qui Chriſtus eſt Dei, legẽ cunctis gentibus ponens, & quæ ſuperent ipſam legem pertractans. Illud enim dictũ eſt antiquis, Non mœchaberis: ego autẽ dico, nõ concupiſcere. Et illud: Dictũ eſt antiquis, Non occides: ego autẽ dico uobis, ne iraſci quidẽ. Et illud: Non amplius Hieroſolymis, ſed in omni loco adorari. Et illud: Non thure & ſacrificijs, ſed in ſpiritu, & ueritate Deũ colere: et alia quęcunq; his ſimilia in illius doctrina feruntur, ſapientiſſimi planè fuerunt & perfectiſſimi legũ autoris. Ex quo factũ eſt, ut audientes ſtupeſcerent, quemadmodũ ſcriptura diuina cõmemorat, propterea quòd docebat eos tanquam poteſtatẽ habens, & non ut ſcribæ illorũ & phariſæi. Hoc igitur item compleuit oraculũ, quod Moſi prophetiæ deerat: eadem porrò ratione cætera item prophetiarum, quæ de ipſo & gentiũ uocatione ſcripta ſunt uaticinia. Conſtat ergo, illũ compleuiſſe & legẽ & prophetas, quando ea, quæ de ipſo prædicta ſunt, ad exitũ perduxit: & priorem legem uſq; ad ſeipſum ſtare iuſſit. dux uerò & princeps alterius legis extitit, quæ in nouo Teſtamento cunctis gentibus denunciata eſt, ut ſimul legis, principatuſq; autor duorum propoſitorum, Iudaiſmi uidelicet Chriſtianiſmiq; fuerit. Quod quidem ipſum admirari operæ preciũ eſt, ut diuinitus prędictũ ſit: Ecce, inquit, pono in Siõ lapidem electũ, angularẽ, precioſum: & qui credit in eum, non confundetur. At enim quis tandem fuerit angularis, niſi hic uiuus, & precioſiſſimus, qui ex duabus ſtructuris unã factã ſua doctrina ſuſtinet? dum enim Moſaicam, quæ uſq; ad ipſum protenta eſt, ſtare iubet, ex altera parte noſtram per Euangelium adiunxit. Ex quo angularis meritò dictus eſt. ſed in Pſalmis

Chriſtus lapis angularis.

B quoq; legitur: Lapidem quem reprobauerunt ædificantes, hic factus eſt in caput anguli. à Domino factum eſt iſtud, & eſt mirabile in oculis noſtris. Quod quidem oraculum planè etiam indicauit, quas à Iudæis inſidias is, de quo uaticinatur, paſſus eſt, quando illũ à ſcribis, & phariſæis, & ſacerdotũ principibus, & omnibus Iudæorũ magiſtratibus, qui ueterẽ parietẽ conſtruebant, repudiatum fuiſſe, diuinauit. Sed tamen poſtquam ab illis contemptus ſit, & abiectus, futurũ illũ in caput anguli, et ducẽ, principemq; noui Teſtamenti conſtituendum non tacuit, conſentanea ijs proferens, quæ à nobis ſuperius demonſtrata ſunt. Nos igitur quamuis à Græco ritu receſſerimus, non recidimus in Iudaicũ: neq; delinquimus, licet Moſi legẽ & prophetas acceperimus. nõ Iudaicè autẽ, ſed ad morẽ atq; inſtitutũ ſanctorũ, qui ante Moſem fuerũt uirorũ, uiuamus. In hoc enim & Moſem & prophetas ueros fuiſſe uates oſtendimus, quũ illum Chriſtum accepimus, & illius legibus auſcultamus, & per ueſtigia doctrinæ eiuſdem incedere etiam uotis expetimus, quem illi uenturũ prædixerunt. Eodẽ utiq; propoſito ipſi quoq; Moſi rem gratam facientes, qui quũ prædixerit, prophetam à Domino Deo noſtro ſibi ſimilem ſuſcitandũ, adiungit: Omnis uerò anima, quæ nõ audiet prophetã illum, delebit ex genere ſuo. Continuò enim Iudæi, poſtquam illum prophetã non acceperunt, nec ſanctis illius uerbis paruerũt, extremũ pertulerunt interitum, qui quidem illorum caſus ijs oraculis, quæ de illis edita ſunt, conſentaneus accidit. Nam nec Chriſti legẽ, quæ nouo Teſtamento continetur, ſuſceperũt, neq; Moſi prȩcepta ſine legis contemptu ſeruare poſſunt. Quocirca in ipſius Moſi execrationem relapſi ſunt, quando fieri nullo modo poteſt, ut quæ in legibus illius ſunt poſita, perficiant: quippe quũ & ipſorũ metropolis ſublata ſit, & Moſaica religio excluſa, quæ illic ſolũ perfici concedebatur. Nos autẽ qui illũ ſuſcepimus, quẽ Moſes & reliqui prophetæ nunciauerunt, et ei parere etiam uotis expetimus, edictũ Moſi compleuiſſe inuenimur: quo edixit, illum audiendum eſſe, omnemq; animam, quæ illum

non audiret, delendam esse de genere suo. Quæ autem sint, quæ propheta ille A
instituerit, quibus obedire necesse sit, paulo antè audiuimus, omni uidelicet sapientia referta, & perfecta, & cœlestia documenta. Quæ quidem neq; tabulis lapideis, ut Moses, neq; atramento & chartis commendari uoluit, sed purgatis animis suorum, & intelligentem naturam obtinentibus: in quibus leges noui Testamenti describens, reipsa compleuit Hieremiæ prophetiam, quæ ait: Instituam testamentum nouum, non instar testamenti quod posui patribus eorũ, quoniam hoc testamentum, quod ponam domui Israel, dans leges meas in interiorem sensum eorum, & in corde eorum scribam eas, & ero illorum Deus, & ipsi erunt mihi populus.

Quòd quæ Christianismum amplexa est uita, in duas species diuisa est. Cap. VIII.

CAeterùm ille quidẽ in tabulis inanimatis, hic autẽ in mentibus uita præditis, perfecta noui testamenti documenta descripsit. eius uerò discipuli ad magistri sui nutum, auribus multorum doctrinã suam commodantes, quæcunq; quidem ueluti ultra habitũ progressis, à perfecto ipsorum magistro præcepta fuerant, ea ijs qui capere poterant tradiderunt: quęcunq; uerò ijs conuenire arbitrabant̃, qui animas adhuc affectibus obnoxias gererent, curationisq; indigentes, ea ipsi ad imbecillitatem multorum se demittentes, partim literis, partim sine literis, quasi sure quodam non scripto seruanda, commendarunt.

Homines cœlestes in terris.

Quocirca in ecclesia Dei duo etiam uiuendi modi instituti sunt: alter quidem naturam nostram, & communem hominum uitæ rationẽ excedens, non nuptias, non sobolem, non substantiam, non opum facultatem requirens: totus autem prorsus à communi & consueta cunctorum hominum uita abhorrens, & soli diuino cultui, ex immenso rerũ cœlestiũ amore addictus. qui hunc modum amplexi sunt, quasi ab hac mortali uita seiuncti, ipsumq; duntaxat corpus in terra gerentes, cogitatione uerò atq; animo in ipso cœlo degentes, quasi quidem cœlites, reliquorum hominum uitam despiciunt: quippe qui pro uni B
uerso genere, supremo omnium Deo sacrati sint: idq; non boum mactationibus, non cruoribus, non libationibus, aut nidore ullo, neq; fumo, aut ignis deuoratione, consumptione' ue corporum, sed rectis ueræ pietatis sententijs, et purgati animi affectione, ad hęc operibus quoq; ac uerbis, quę à uirtute proficiscantur, quibus rebus diuinitatem ipsam placantes, suum & pro seipsis, & pro alijs, qui eiusdem sint generis, administrant sacerdotium. Et talis quidem existit in Christianismo perfectus uitæ modus. Alter uerò remissior atque humanior, hic & modesto coniugio, & sobolis procuratione implicatur, & rei familiaris curam assumit, et iustè militantibus, quę sint agenda, describit: agros quoq;, & mercaturam, aliumq; magis ciuilem uiuendi morem, adiuncta religione non negligit. ijs autem qui hunc modum elegerunt, & exercitationum tempora. et his quidem secundus pietatis attributus est gradus, dum aptam huic ipsi generi uitæ præbet utilitatem, ut nullus planè ab aduentu salutari separetur, sed omne genus hominum tam Barbarorum, quàm Græcorum, Euangelicæ doctrinæ fructum percipiat.

Quam ob causam non ut prisci illi, ita nos quoque numerosæ soboli operam damus. Cap. IX.

QVum hæc ita se habeant, meritò aliquis quæsierit, si uerè dicimus ab Euangelica Saluatoris nostri doctrina, eam diuini cultus rationem doceri, quam prisci illi, qui ante Mosem religiosè et sanctè uixerunt, secuti sunt, unãq; esse & nostram, & illorum religionem, eandemq; de Deo sententiam: quęnam causa sit, ut illi quidem in nuptijs, & procreatione liberorum, plurimum studij posuerint, nos uerò hanc partem negligamus. Item quum de illis scriptum sit, quòd animalium cædibus Deum placarent, cur ita nos istud facere, quasi nefarium quidpiam & sacrilegum, prohibeamur. Hæc enim duntaxat, quæ sanè haud parui momenti sunt, putauerit quispiam, ijs quæ à nobis dicta sunt aduersari,

A uersari, nosq; non omni ratione eundem cum priscis illis, colendi Dei morem, seruare. Igitur etiam aduersus hæc, talem licet ex ipsis Hebræorum oraculis orationem colligere. Quicunq; ante Mosem de laude pietatis nomen adepti sunt, hi tunc initium habente, tuncq; primũ existente uita, fuisse memorantur: quæ uerò ad nos pertinent, tendere ad finem. Quare illos magna cum cura sobolis incrementum quæsiuisse, quum per illud tempus & numerus hominũ augesceret, & multiplicaretur, atq; indies robur acciperet genus humanũ: nobis uerò non admodũ curæ esse hoc, utpote cũ res iam interire ac desinere, atq; ad extremũ finem tendere credantur, quando planè dicitur, ante uitæ consummationem, Euangelicã in foribus adesse doctrinam, & renouatio ac generatio alterius seculi, quod breui instet futurũ, denunciatur. Vna igitur defensio hæc, altera autẽ erit huiusmodi. Priscis illis qui remissiorẽ ac liberiorẽ uitã agebant, nihil erat impedimento ne domui liberisq; præessent, ac pariter diuinę quoq; rei uacarent, quando unà cũ uxoribus, & liberis, & domo, religioni assiduã dare operã poterant, & nusquã ab ullis res externas, à meliore proposito auellebant. Res uerò nostræ innumerabilia habent, quę extrinsecus premant, & qui in alienas curas undiq; trahant, & ab earum rerũ studio, quæ Deo placent, abducant. Hanc igitur causam esse, cur nubendi ratio contrahatur, Euangelicæ doctrinę uerbũ demonstrat, ubi ait: Hoc autẽ dico fratres, tempus breue est. Reliquũ est, ut & qui habent uxores, tanquam non habentes sint: & qui flent, tanquam nõ flentes: & qui gaudent, tanquã non gaudentes: & qui emunt, tanquã nõ possidentes: & qui utuntur hoc mundo, tanquã non utentes. Præterit enim figura huius mundi. uolo autẽ uos sine solicitudine esse. qui sine uxore est, solicitus est de ijs quæ Domini sunt, quomodo placeat Domino. Qui autẽ cum uxore est, solicitus est de ijs quæ sunt mundi, quomodo placeat uxori, & diuisus est. Et mulier innupta, & uirgo cogitat quæ Domini sunt, ut placeat Domi- *Nuptiæ hodie contractæ.*

B no, ut sit sancta et corpore & spiritu: quæ autẽ nupta est, cogitat quę sunt mundi, quomodo placeat uiro. Porrò hoc ad utilitatẽ uestram dico, non ut laqueũ uobis iniiciam, sed ad id quod honestum est, et quod facultatẽ præbeat, sine impedimento Dominum obsecrandi. Palàm igitur in his causam cur à nuptijs sit abstinendum proponit, ubi temporum, rerumq; extrinsecus ingruentium stoliditatem reprehendit, quorũ nihil priscis illis accidebat. Ad hæc, tertia quoq; ratio adiungi potest, propter quam ueteres illi Dei cultores, in procreatione liberorum plurimum studij collocarent. Quum reliqui homines in morũ peruersitate maius indies incrementũ accepissent, atque in immanem, & ab omni humanitate alienam, & planè ferinam uitam relapsi essent, & in impiũ prorsus, omniq; religioni inimicum morem, facile corruissent: ualde pauci, & facilè numerabiles, qui supererant, ea sectantes quæ prius à nobis dicta sunt, à multorum consuetudine, & à communi cum reliquis hominibus uictu, se amouebant. Porrò autem quũ seorsum ab alijs gentibus, singulariq; more uiuerent, nouam quandam reipublicæ rationem, uitamq; studiosam sapientiæ, uereq; ipsius Dei cultricem, & reliquis hominibus impermiscuã, instituerunt. Vt igitur posterioris quoque illorum propriæ religionis, tanquam scintilla quædam reparandi ignis, ita aliquod semẽ seruaretur, neque unà cum ipsorum decessu ipsorum pietas deficeret, atque interiret, meritò & generandæ & alendæ sobolis curam introduxere, ut sic doctores atque magistri propriorum liberorum existerent: quippe qui posteris successores pietatis, propriæq; uirtutis hæredes relinquere, pulchrum atque honestum iudicarent. Hinc sanè prophetæ innumerabiles, & uiri iusti: quin ipse quoque saluator ac Dominus noster, eiusque discipuli, atque apostoli, ab illorum disciplina profecti sunt. Quòd si qui etiam uitiosi ab ijsdem prodierunt, quasi paleæ simul cum tritico subnascentes, non ob id tamen culpandi qui genuerint, aut qui enutrierint: quando etiã de discipulis Saluatoris aliquos nouimus libertate uoluntatis auersos, à recto

aberrasse. Causa igitur ob quam uiri sancti priscis temporibus magno cum stu- A
dio liberos susciperent, reddita est: quæ non amplius in nobis locum habere
dicenda est, quippe quũ, Deo fauente, per Euangelicam Saluatoris nostri do-
ctrinam, innumerabiles gentes, & populos, in urbibus, & regionibus, & a-
gris liceat nobis oculis intueri, eodem animo festinantes, & ad sancta Euan-
gelicæ doctrinæ præcepta concurrentes: quibus quidem satis superq; sit, si do-
ctores ac prædicatores diuini uerbi omnibus & uitæ uinculis, & solicitudini-
bus liberati, possint sufficere. His autem ipsis maximè in præsentia, ut melio-
ribus studijs uacent liberius, seiunctus à re uxoria uictus adamatur, ueluti ijs
qui diuina & incorporea sobole propaganda, occupati teneantur, & non uni-
us, neque duorum liberorum, sed aceruatim innumerabilis multitudinis edu-
cationem, sanctamq; disciplinam, ac reliquæ instituendæ uitæ curam susce-
perint. Postremum omnium, si quis priscorum illorum uitas, de quibus nunc lo-
quimur, diligenter exploret, inueniet eos initio quidem ætatis, soboli augen-
dæ, coniugioq; uacantes, maturè autem abstinentes, atq; cessantes. Scriptũ est
enim, quòd placuerit Enoch Deo postquam genuit Mathusala. Vbi scriptura
planè post genitũ filium, Deo placuisse illum de quo loquitur memorat, neq;
illi posthac alios genitos filios prodit. Noe quoque uir iustus post susceptionẽ
liberorum, solus cum familia, quum reliqua omnia quæcunque essent in terra
perijssent, incolumis conseruatus, plurimis posthac superfuisse annis inducit,
neque tamen usquam genuisse alios filios. Dicitur & Isaac postquam ex una u-
xore geminæ prolis pater factus est, desijsse cum illa consuescere. Et Ioseph,
quum præsertim apud Aegyptios uersatus sit, non plus quàm duorum filio-
rum pater extitisse inuenitur, quorum matrem unam duntaxat in matrimo-
nio habuerit. Ipse etiã Moses atq; eius frater Aaron, antequam ipsis Deus ap-
paruerit, filios genuisse memorantur: postquam autem diuina oracula acceper-
int, non amplius genitos ab illis filios inuenias. Quid porrò de Melchisedec B
est dicendum? cuius omnino non filius, non genus, non successio refertur: ne-
que item Iesu, qui in Mosi locum successit, neq; plurimorum aliorum prophe-
tarum. Quum autem de Abraham, & Iacob quæri soleat, qui multiplicem so-
bolem propagauerũt, alibi nos otiosius huiusce rei rationem reddidimus, ubi
de sanctorum ueterum uirorum multiplici coniugio, multiplicique sobole disse-
ruimus. Ad quę scriptura nostra in præsenti studiosos lectores remittimus: hoc
unum admonentes, ne noui quidẽ Testamenti legibus, quæ ad susceptionem
liberorum pertinent, omnino interdici, sed in hoc quoque ijs consentanea quę
de priscis illis sanctis uiris memorantur, instituta haberi. Oportere enim, di-
cit sermo diuinus, episcopum unius uxoris uirum esse. Veruntamẽ eos qui sa-
crati sint, atq; in Dei ministerio cultuq; occupati, continere deinceps seipsos à
cõmercio uxoris decet: qui autem non ad tantum assumpti sint sacerdotij mu-
nus, ijs idem sermo diuinus indulget, ac propemodum palàm omnibus prædi-
cat, quòd utiq; honorabile sit coniugiũ, & torus immaculatus, fornicatores &
adulteros iudicaturus sit Deus. Hęc itaq; nobis ad primã dubitationẽ dicta sint.

Prædicatores uerbi Dei sequestrari debẽt ab omni cura.

Decet, sed non oportet, episcopum sine uxore esse.

Qua de causa non ita nobis, quemadmodum priscis incendere, & sacrificare Deo terrestria permissum est. Cap. X.

SEd cur non summo Deo ipsi quoq; animalia sacrificemus, quum ueteres
illi Dei amatores, quorum nos pietatem imitari dicimus, hoc factitauerint:
talis à nobis ratio reddatur? De ipso cultu quẽ ueteres & primi homines diui-
næ naturæ exhiberent, nõ idẽ quod Græcis usum est, & quod in sacris Hebrę-
orum libris inuenitur. Nam illi quidem putauerunt primos homines, nullum
prorsus animalis genus, neque sacrificare, neque incendere solitos dijs, sed eos
soli & reliquis cœli sideribus, ubi uiride gramen, & quasi quasdam fœcundio-
ris naturę quisquilias manibus sustulissent, herbam cum folijs, et radicibus igni
comburere. Posteriores autem homines procul à tam recto instituto aberran-
tes, fœ-

A tes, fœdasse aras animalium cædibus. Porrò hoc esse impium & iniustum, & nusquam Deo acceptum sacrificium. nam brutorũ animam nihil ab hominũ rationali anima differre. Quapropter cædis accusandos esse eos qui animalia sacrificarent, dicebant, nõ secus ac si eadẽ, similisq; et in homine et in bruto anima inesset. Et talis quidẽ de antiquis hominibus opinio Græcorũ extat. Quæ autem in scriptis Hebræorum legitur, nõ talis. Illicò enim factos primos homines, ut primùm in uita constiterint, animalium sacrificijs Deo honorem exhibuisse cõmemorat. Dicit itaq; Et factũ est post dies, ut ófferret Cain de fructibus terræ sacrificium Domino. Tum Abel ipse quoq; obtulit de primogenitis ouium suarum. Et respexit Deus ad Abel, & ad munera illius. Ad Cain uerò, et ad sacrificia eius, nõ intendit. Vbi iam illud considerabis, quòd Deo acceptior dictus sit, qui animalia sacrificauerit, quàm is qui ab agro sacrificiũ obtulerit. Etiam Noë protinus de cunctis pecoribus mundis, & de cunctis uolucribus mundis, obtulit perfectissima munera super altare, odoratusq; est Dominus odorem suauitatis. Abrahã quoq; sacrificans describitur, ut, si diuinæ scripturæ testimonium sequimur, primum omnium de animalibus sacrificium, priscis Deo amicis uiris excogitatũ fuisse, nos dicere oporteat. Quam sanè excogitationem temerè extitisse, aut humano more exortam, putandum nõ est, sed diuino potius nutu insinuatã. Etenim quũ morũ sanctitate præstarent, Deoq; penitus addicti essent, & ob eã rem quasi diuino spiritu illustrati uiderent, magno sibi opus esse obsequio, si sua ipsorum humana delicta diluere uellent, precium pro salute sua ei qui uitam atque animam prębuisset, se debere putabant: sed quum nihil præstantius aut preciosius anima sua haberent, quod dicarent, pro hac interim brutorum animalium uitam offerebant, ita suæ ipsorum animæ sacrificium illud comparantes: neq; se in hoc aut delinquere, aut iniustè facere arbitrabantur, quippe qui hominum rationali, atq; intelligentia præditæ animæ neutiquam similem brutorum animam esse didicissent, neq; aliud quicquã quàm illorum sanguinẽ, uitalemq; in eo uim esse eam, edocti essent, hocq; unum præbere se quasi animam Deo pro anima offerentes. Hoc autem ipsum Moses quodã loco planissimè indicat, ubi ait: Anima omnis carnis sanguis eius est, & ego dedi uobis sanguinẽ in altari ad expiandum pro peccatis uestris: sanguis enim eorum pro anima expiabit. Idcirco dixi filijs Israel: Omnis anima ex uobis non comedet sanguinem. Attende igitur diligenter, quomodo in his dictum sit illud: Ego dedi uobis in altari expiare animas uestras: sanguis enim pro anima piaculum erit. Planè enim pro humana anima, mactatorũ animalium sanguinem piaculum offerri dicit. Hoc idem etiam lex de sacrificijs admonet intelligendum, si quis modò consideratius attenderit. Nam capiti uictimæ unumquenq; dum sacrificat, manus habere iniectas imperat, et ad sacerdotem animal ipsum adducere capite comprehensum, atq; detentum, quasi qui pro suo ipsius capite hostiam exhibeat. dicit igitur de unoquoq;: Adducet illud ante Dominum, & imponet manus suas in caput muneris. Quod sanè in omni uictima obseruatum est, quũ aliter nullum sacrificium offeratur. Ex quibus utiq; uerbis sermo diuinus illud intelligi uult, humanarũ animarũ preciũ, quæ sacrificarentur animalia exhiberi solita esse. Porrò autẽ qui docet brutorũ animalium sanguinem, ipsorum esse animam, is nequaquam ea cum rationali atq; intelligente substantia, sicut homines cõmercium habere significat. Constare enim ea ex materia & corporibus, sicut pullulantia omnia plantæq; constant. Vno itaq; sermone rursus Moses Deum usum inducit, quum ait: Germinet terra herbam fœni seminantis semen, ut lignum fructiferum. Et eadem rursus ratione: Producat terra quadrupedes, & reptilia, & bestias terræ generatim. Vt omnino eiusdẽ & generis & naturæ & substantiæ bruta esse dicendum sit, cuius & germinantia omnia, & plantæ sunt, Proinde neutiquã errare qui animalia sacrificant. Dictum igitur est etiam Noë, ut comederet carnes,

B *Anima brutũ pro anima hominis offertur.*

Manus capitibus animalium imponuntur.

quasi olera agri. Proinde dum nulla præstantior, neq; maior, neq; pretiosior, A
neq; Deo conuenientior uictima hominibus aderat, sacrificia interim ex animalibus, pro sua ipsorũ uita redimenda, & quoddã quasi naturæ propriæ animatum preciũ, ipsi Deo reddere illos cõuenienter oportebat, sicut etiã Dei ueteres amici & cultores faciebãt. Qui uenerabilem quandam, Deoq; acceptã, & magnã hostiam uenturã olim ad homines, diuino indicante spiritu, tanto antè didicerant, quę totius mundi expiatio existeret. cuius etiam signa quędam, & notas ipsi interea obirent, atq; perficerent, quippe qui & prophetæ essent, & eius quod futurũ expectaretur, figuram in se quandã antè gerentes. Vbi autẽ quod perfectũ erat aduenit, quemadmodũ uaticinia prophetarũ prædixerant, priora illa desierunt, et præstantiore ueriore; sacrificio ilicò sublata sunt. Hic autẽ fuit Christus Dei, is de quo antiquitus à primis usq; temporibus dictũ est, quòd ad homines esset uenturus, atq; instar pecudis pro toto genere humano interficiendus, ut apud Esaiam prophetã scriptum legimus, ubi ait: Sicut ouis ad occisionem ductus est, & sicut agnus coram tondente obmutuit. Item dicit: Hic peccata nostra fert, et pro nobis in dolore est, et nos reputauimus eum esse in labore, & in plaga, & in afflictione. ipse autẽ uulneratus est propter peccata nostra, & tulit languorem propter iniquitates nostras, disciplina pacis nostræ super eum, liuore eius nos sanati sumus, & Dominus tradit eum peccatis nostris: ipse enim peccatũ non fecit, neq; inuentus est dolus in ore eius. Similia his item Hieremias alter Hebræorum propheta, inducta persona Christi, palàm enunciat, dicens: Ego sicut agnus innocens, qui ducatur ad sacrificandũ. Claudit horum prædictiones quasi signum ijs imprimens Ioannes Baptista, in ipsius Saluatoris nostri aduentu. Quũ enim illud uidisset, & ijs qui aderant indicasset, ut uidelicet ipse esset, de quo prophetæ loquerentur, acclamauit: Ecce agnus Dei, qui tollit peccatum mundi. Quando igitur secundũ testimonia prophetarum inuentum est magnum, magnisq; æstimandum pro redimendis, B
& Iudæis pariter & Græcis precium, illud uidelicet pro toto mundo piaculũ, illud pro anima cunctorũ hominum sacrificiũ, illa pro omni macula et peccato purissima hostia, ille utiq; agnus Dei, illa Deo accepta & mundissima ouis, ille agnus de quo prophetæ tam multa dixerunt, per cuius diuinã ac mysticã doctrinam omnes nos, qui de gentibus assumpti sumus, remissionem priorũ peccatorum inuenimus: ex quo etiam Iudæorũ, quicunq; in illo spem habuerint, à Mosi execratione liberantur: meritò sanè, quando illius memoriam, corporisq; eiusdem & sanguinis recordationem quotidie celebrant, & ad longè præstantius & sacrificium & munus assumpti sunt, quàm illud antiquius fuerit. Quando igitur omnia hæc ita se habent, non amplius fas esse putamus in prima illa et infirma elementa recidere, quę utiq; signa quædam, et imagines, non ipsam ueritatem complectuntur. Meritò autem ipsorum quoq; Iudęorũ quicunq; ad Christũ Dei confugiunt, si modò non amplius de Mosi præceptis soliciti sint, sed ita uiuant, ut noui Testamenti ratio docet, eã quę à Mose definita est execrationem euaserint: quippe quum agnus Dei non solum peccatũ mundi, sed etiam eam execrationem quę ijs debetur, qui contra Mosi legẽ aliquid cõmiserint, in seipsum receperit. Factus igitur est Dei agnus & peccatũ & execratio. Peccatum quidem pro peccatoribus huius mundi, execratio autẽ pro ijs qui nolunt à scripto legis Mosaicæ recedere. Quocirca dicit Apostolus, Christus nos redemit ab execratione legis, factus pro nobis execratio. Itẽ: Eum qui non nouerat peccatum, pro nobis fecit peccatum. Quid enim nõ futurus fuit is, qui mundi piaculum factus est? is qui pro peccatorum anima precium? qui tanquã ouis ad occisionẽ ductus est? qui existimatus est sicut agnus, qui ducatur ad sacrificandum? atq; omnia hæc & pro nobis, & propter nos. Ex quo quidem prisci illi, Deoq; grati uiri, quum præstantiora non haberent, meritò signa ipsa attendebant. Nam etiam hoc ipsum Saluator noster docet,

Christus instar pecudis interficiendus.

Recordatio corporis et sanguinis Christi.

Christus mundi piaculum.

quum

A quum ait: Multi prophetæ & iusti cupierunt uidere quæ uos uidetis, & nõ uiderunt: & audire quæ uos auditis, & non audierunt. At nos, qui ea quæ uera sunt, atq; ipsa imaginum principia per refertam magnis mysterijs dispensationem Christi accepimus, non amplius ea quæ uetera facta sunt desideramus. Solus igit̃ ipse eorum omniũ qui unquã fuerint, quum sit Dei uerbũ, ipso antiquius mundo, pontifexq; omnis ratione atq; intelligentia prædita creaturæ, eum qui nostris casibus omnis esset obnoxius, quasi ouem aut agnum ab hominibus segregans, & huic nostra omnium adscribens peccata, eidemq; execrationem, quæ mulctæ loco in lege Mosi adiuncta est imponens, (siquidẽ ipso Mose proloquente, execrabilis omnis qui pendet in ligno,) hoc ipsum pertulit, factus propter nos ipse pro nobis execratio: qui seipsum quoq; propter nos peccatum facere non ueritus est: quandoquidem eum qui peccatum non nouit, pro nobis peccatum effecit: eidemq; propter nos, omnia quæcunq; nobis impendebant, suppicia imposuit: uincula, probra, contumelias, flagella, & cum his uerbera deformia, postremumq; omniũ, ipsum execrationis trophæum. Ita que post omnia, quasi mirabilem quandã uictimã, sacrificiumq; eximium patri suo operatus pro nostra omnium salute obtulit, eiusq; rei memoriã, ut nos ipsi Deo pro sacrificio offerremus, instituit. Hoc etiã prophetarũ præcipuus Dauid, qui quod futurum erat spiritu diuino prouiderat, uaticinatus est, ubi ait: Expectans expectaui Dominũ, et intendit mihi, et exaudiuit precẽ meam: et sustulit me de lacu miseriæ, et de luto fecis, et statuit supra petram pedes meos, & direxit gressus meos, et immisit in os meũ canticũ nouũ, carmen Deo nostro. Quod porrò sit hoc nouum canticum, declarat deinceps, ubi ait: Sacrificium & oblationem noluisti, corpus autem perfecisti mihi, holocausta & pro peccato non probasti. tunc dixi, Ecce uenio. In capite libri scriptum est de me, ut facerem Deus uoluntatẽ tuam: uolui. et adiungit: Annunciaui iustitiam in

Memoriã ... sionis Chri... sacrificium ... strum.

B ecclesia magna. Sic planè docens pro antiquis sacrificijs, & holocaustis, Christi aduentum per assumptionẽ humani corporis, eiusq; corpus perfectũ, Deo oblatum esse, ipsumq; hoc ecclesiæ suæ nunciat cum gaudio tanquã ingens mysterium, quod prophetica uoce in capite libri propositum, expressumq; sit. Quum ergo huius sacrificij memoriam signis quibusdam in mensa celebrandã, corporisq; itẽ illius, salutarisq; sanguinis, ut noui Testamenti institutũ habet, acceperimus: rursus à propheta Dauid instruimur ad dicendum, Parasti in conspectu meo mensam, contra eos qui affligunt me. Pingue fecisti in oleo caput meum, & calix tuus inebrians quàm prestantissimus. Palàm igitur in his mysticam significat unctionem, & odorum afferentiam, mensæ Christi sacrificia, quibus operantes, incruentas & rationales, eiq; suaues uictimas, in tota uita supremo Deo offerre, per eminentissimum omnium ipsius pontificẽ, edocti sumus. Hoc ipsum magnus quoq; propheta Esaias mirabiliter diuino spiritu indicante prouidit, & antequam fieret prędicauit. dicit igitur sic: Domine Deus meus, glorificabo te, laudabo nomen tuum, quoniam fecisti res mirabiles. Et quẽnã hæ sint res mirabiles, planè deinceps ostendit, dicens: Faciet Dominus Sabaoth conuiuium omnibus gentibus, bibent lætitiam, bibent uinũ, ungentur unguento, trade hæc omnia gentibus. Cosilium enim hoc in omnes gentes. Huiusmodi sanè erant Esaiæ mirabilia, quæ bonæ cuiusdã fragrantiæ, unguentiq; unctionem, nõ Israël, sed omnibus gentibus promittebant: ex quo non immeritò propter unguenti unctionem Christianorum appellationem consecutæ sunt, sed uini quoq; lætitiã gentibus uaticinatur in eo: noui testamenti, quod à Christo conditũ est, mysterium subobscurè significans, quod sanè apud omnes gentes in præsenti tempore perspicuè celebratur. Porrò has rursus incorporeas, intelligentiaq; præditas hostias, prophetica nunciant oracula, sic quodam loco habentia: Immola Deo sacrificium laudis, & redde altissimo uota tua, & inuoca me in die tribulationis, & eruã te, & glorificabis me.

Et rursus: Eleuatio manuum mearum sacrificium uespertinum. Item alibi: Sacrificiũ Deo, spiritus contritus. Hęc igitur omnia, quæ ab initio diuinitus prædicta sunt, in præsenti tempore per Euangelicam Saluatoris nostri doctrinam ab omnibus gentibus celebrantur, propheticæ uoci testimoniũ afferente ueritate, per quam uocẽ Deus, Mosaicis reiectis sacrificijs, quod futurum erat nostrum ipsorum institutum, diuinitus nunciat, dicens: Quoniã ab ortu solis usq; ad occasum, nomen meum glorificatum est in gentibus, et in omni loco incensum offertur nomini meo, & hostia munda. Sacrificamus igitur Deo altissimo sacrificium laudis: sacrificamus Deo plenum, & odorem afferens, & sacrosanctum sacrificium: sacrificamus nouo more, secundum nouum Testamentũ, hostiam mundam. At sacrificium Deo, spiritus contritus dictus est. cor igitur contritum & humiliatũ Deus non despiciet. iamq; etiam incendimus propheticum illum odorem in omni loco, & offerimus ei bene olentem fructum omni uirtute abundantis theologiæ hoc ipsum orationibus ad eum directis facientes. Quod sanè ipsum alius quoq; docet propheta, qui ait: Fiat oratio mea sicut incensum in conspectu tuo. Igitur & sacrificamus et incendimus, aliàs quidem memoriam magni illius sacrificij, secundum ea quæ ab ipso tradita sunt, mysteria celebrantes, & gratias Deo pro salute nostra agentes, religiosos q; hymnos & orationes sanctas illi offerentes: aliàs nos ipsos totos ei consecrantes, eiusq; pontifici, ipsi utiq; uerbo, corpore animoq; dicantes. Proinde ab omni obscœnitate corpus intactum atq; immaculatum eidem conseruare studemus, omniq; affectu, atq; omni fœditate, quæ à malitia proficiscatur, purgatam mentem illi reddimus, cogitationibusq; sinceris, & affectione non ficta, ueritatisq; decretis illum colimus. Grata enim illi hæc esse, magis quàm hostiarum magnum numerum, quarum sanguine & fumo & nidore operemur, edocti sumus.

LIBER SECVNDVS.

Quòd non casu, neque temerè propheticos Hebræorum libros omni studio complexi sumus. Præfatio.

QVum ueræ pietatis rationem, quæ omnibus hominibus per Euangelicã doctrinã proposita est, et uiuendi in Christo institutum, libro priore tractauerim, nec non in medio posuerim, ac ni fallor persuaserim, ut fieri nullo modo potuerit, ut omnes gentes, etiam si uoluissent, ex legibus Iudæorum uiuerẽt, iam nunc ad propheticarum uocũ testimonia reuertor, paulo altius orationis initium sumens, ut sic eos qui ad circumcisionem pertinentes nos accusant, abundantius pleniusq; refellam. Quoniam igitur dicere solent, earum promissionum quæ in suis ipsorum libris apertè descriptæ habentur nullo modo nos esse participes: suos enim fuisse prophetas, sibijpsis Christum nunciari, quẽ libenter & saluatorem & redemptorẽ uocant: sibijpsis promissiones illas, quas apertè descriptas habent, exhibendas, atq; reddendas expectari: nos autẽ iusto ipsorũ numero superuacaneos accedere, utpote qui genere simus diuerso, et quibus quasi externis, deterrima in omnibus prophetijs responsa sint: iam nunc his obuiam ex ipsorũ propheticis libris eamus. Quod igitur apud illos promissum extet, Christum Dei, eiusq; aduentũ redemptionem Israẽl nunciare, inficiaturi ne nos quidẽ sumus, quippe quum absq; controuersia in omnibus illorum scriptis hoc palàm inueniri constet: ut autẽ gentes ab ijs quę in Christo expectentẽ bonis excludant, quasi ab ijs quæ uni Israẽl, non autem etiam gentibus promissa sint, non item æquè, iusteq; illis est concedendum, utpote quum hoc illi præter diuinorum librorum autoritatẽ iactent.

Quemad-

A

Quemadmodum meliora de nobis externis gentibus prophetæ illorum ante uenientes nunciauerunt. Cap. I.

PRimùm igitur, quoniam pro ſeipſis meliores, optabilioresq; uoces colligere ſolent, & eas aſſiduè, crebroq; iactare, hiſce opponamus eas quæ in illorum prophetijs extant de gentibus demonſtrationes: quæ palàm proponunt, innumerabilia eſſe uaticinia, quibus bona & ſalutaria cunctis gentibus futura nuncientur: nec aliter dicantur ea, que gentibus promiſſa ſunt, exitum eſſe, quàm per unum Chriſti aduentum, habitura. Quem quidem locum ubi dicendo abſoluerimus, tum illud nobis demonſtrandum erit, non illis magis dicendum eſſe, expectationem Chriſti Dei conuenire, quàm nobis. Vbi uerò ſpes promiſſorũ, paris momenti, & Iudæis & Græcis oſtenſa fuerit, quodq; in hoc, ijs qui ex circumciſione aſſumendi ſint, nihil ij qui ex gentibus ſalutẽ expectant, ſint conceſſuri: tum in ijs quæ ſequentur uberius, & quaſi copia quadem prouecti demonſtrabimus, quemadmodum in aduentu Chriſti, gentiumq; uocatione, caſuram penitus, totamq; abijciendam eſſe Iudæorum nationem, diuina prædicunt oracula, & quod paucis duntaxat ipſorum, & facile numerabilibus, meliora illa promittunt, illorumq; urbem ſignificant, unà cum templo eſſe capiendam, cunctaq; illa ſeueriorem quendam poſtulantia cultum, auferenda. Quod quidem ipſum iam reipſa uerè prædictum fuiſſe apparet. Quomodo uerò una, eademq; ratione in ipſo Chriſti aduentu, liberationem à malis ipſi Iſraël bonorumq; perceptionem, & rurſus bonorum ademptionem, ruinamq; religionis futurã, libri ſancti ſignificent, ſuo tempore planum faciemus. Nunc autem ad primum reuertemur, ſi pauca quædam ex innumerabilibus prophetijs ad demonſtranda ea quæ dicta ſunt, collegerimus. Quoniam igitur eas quæ meliores habentur de ſeipſis prophetias, nobis ſolent obijcere, tanquam ij qui ea quæ anteceſſerint beneficia, ſoli ſuſcepe-
B rint, tempus iam eſt, contra illos adducere, illisq; opponere ea quæ ipſis quoque gentibus promiſſa ſunt, quæ uidelicet apud prophetas ipſorum fuerunt. Hoc autem ſic fiet.

Quemadmodum benedicentur gentes terræ in modum ſimilem appellationis Abraham. Demonſtratio I.

DIxitq; Dominus: Non celabo ego Abraham puerum meum, quæ faciam? Gen.18.
Eſt autem Abraham futurus in gentem magnam, & multam. Et benedicentur „
in eo omnes gentes terræ. Occultum multosq; latens myſterium, non ſe occul- „
taturum ait oraculum, ſed amico Dei indicaturum. Id autem erat de benedictione omnium gentium, quod olim quidem latebat, eo quòd Abrahæ temporibus, omnes gentes infando ſuperſtitionis errore tenerentur: nunc autem id in apertum prodijt, quum ille per Euangelicam Saluatoris noſtri doctrinã, eundem cum Abraham diuini cultus ritum ſeruantes, eiuſdem cum illo benedictionis participes exiſtunt. Quemadmodum uerò fieri nullo modo poſſet, ut ex legibus à Moſe poſitis gentes uniuerſæ uiuendi normam acciperent, pleniſſime libro ſuperiore diſſeruimus, ne quis fortè ſuſpicetur de aduenis, qui apud Iudæos degebant, illud fuiſſe prolatum oracullum. Itaq; quum in eodem probauerimus, quòd ijs ſolis qui per Chriſtum de cunctis gentibus aſſumantur, benedictio omnium gentium Abrahę diuinitus reddita, conuenire poſsit, ſtudioſos lectores ex hoc loco ad illa remittimus.

Quemadmodum benedicentur omnes gentes terræ in eo ſemine, quod progreſſurũ eſt de ſobole Iſaac. Demonſtratio II.

DOminus autem ad Iſaac reſpondens, poſt alia etiam hæc dicit: Et confirma- Gen.26.
bo iuſiurandum meũ Abrahæ patri tuo, & multiplicabo ſemen tuũ ſicut ſtel- „
las cœli, & dabo ſemini tuo omnem terrã hanc, & benedicentur in ſemine tuo „
omnes gentes terræ. Dominus & ſaluator noſter Ieſus, qui Chriſtus eſt Dei, „
ex ſemine Iſaac natus eſt ratione humani corporis, in quo omnibus gentibus terræ

bus terræ benedicitur, quæ ab illo communē uniuersi Deum edoctæ sunt, dí- A
diceruntq; itē, Dei amicis uiris benedicere. Ex quo uicissim ipsis quoq; bene-
dicitur, quæ in hoc uidelicet eundem cum ijs, quibus ipse benedixerint, bene-
dictionis fructum percipiunt: quemadmodum Dei ad Abraham responsum
habet, Qui tibi benedicunt, eis benedictum est.

De plurimis gentibus, gentiumq; collectionibus, quæ ex Iacob constituentur, quamuis sola Iudaica gens ab eo profecta sit. Demonstratio III.

Gen. 35. Dixit autem illi Deus: (constat autem dixisse Iacob) Ego Dominus Deus,
» crescе & multiplica gentes, & congregationes gentium ex te erunt. Ex eo
quidem quod apparet, ac perspicuum est, una duntaxat Iudaica gens ab Iacob
extitit. Quo nam modo igitur uerum sit oraculum, quod numero multitudi-
nis utitur? Postquam igitur Christus Dei, qui ex semine Iacob natus est, mul-
tos gentium conuentus per Euangelicam suam constituit doctrinam, meritò
in eo, & per eum quæ ad prophetiam pertinent, iam antè exitum inuenerunt,
& posthac item magis inuenient.

Declaratio lætitiæ gentium secundum Deum. Demonstratio IIII.

Deut. 32. Lætamini cœli cum eo, & adorent eum omnes filij Dei: lætamini gentes
» cum populo eius, & forte efficiant cor omnes angeli eius. Pro eo autem quod
est, Lætamini gentes cū populo eius, Aquila, uociferamini, inquit, gentes, po-
pulus eius. Et Theodotion: Exultate gentes populus eius.

Quòd extremorum terræ, & cunctarum gentium conuersio erit ad Deum, generatioq; uentura: & populus qui nascetur, iustitiam eius accipiet. Demonstratio V.

Psal. 22. Rem niscentur, & conuertentur ad Dominū uniuersi fines terræ, & adora-
» bunt in conspectu eius uniuersæ familię gentiū: Quoniam Domini est regnū,
» & ipse dominabitur in gentibus. ac deinceps adiungit: Annunciabitur Domi-
» no generatio uentura, & annunciabunt iustitiā eius populo qui nascetur, quē
» fecit Dominus. Plana sunt hæc, & nullius interpretationis indigentia. B

Pietatis pariter & lætitiæ promissio gentibus, & Dei regnum in gentes. Demonstratio VI.

Psal. 46. Omnes gentes plaudite manibus, iubilate Deo in uoce exultationis, quoni-
» am Dominus altissimus, terribilis, rex magnus super omnem terram. (Ac de
» inceps adiungit:) Quoniam rex omnis terræ Deus, psallite sapienter. Regna-
» uit Deus super gentes. Deus sedet super sede sancta sua. Principes populorum
» conuenerūt cū Deo Abrahā. Et hæc itē plana, nec interpretationis indigentia.

Declaratio pietatis gentium. Demonstratio VII.

Psal. 85. Non est similis tibi in dijs Domine, & non est secundum opera tua. Omnes
» gentes quascunq; fecisti uenient, & adorabunt coram te Domine, & glorifica-
» bunt nomen tuum, quoniā magnus es tu, & faciens mirabilia: tu es Deus so-
» lus. Hæc ita non minus perspicua sunt.

Declaratio omnium gentium pietatis, & cantici, & intelligentiæ, & regni Dei, & orbis terræ correctio. Demonstratio VIII.

Psal. 95. Cantate Domino canticum nouum, cantate Domino omnis terra. Cantate
» Domino, & benedicite nomini eius, annunciate de die in diem salutare eius,
» annunciate in gentibus gloriam eius, in omnibus populis mirabilia eius, quo-
» niam magnus Dominus, & laudabilis ualde, terribilis est super omnes Deos,
» (& adiungit:) Afferte Domino familiæ gentiū, afferte Domino gloriā nomi-
» ni eius. (ac deinceps:) Dicite in gentibus, quòd Dominus regnauit. Etenim
» correxit orbem terræ, qui non commouebitur. Etiam hæc aperta sunt.

Cunctarum gentium, & qui omniū superstitiosissimi sunt, Aegyptiorum, unius & ueri Dei, & in spiritu, ex diuina lege, adorationis, & celebritatis solennis agnitio. Demonstratio IX.

Zach. 14. Et erit, quicunq; reliqui fuerint ex uniuersis gentibus quæ uenerunt contra
» Hierusalem, ascendent quotannis ut adorent regem Dominum omnipoten-
» tē, & celebrent solenne tabernaculorum. Et erit: Quicunq; non ascenderint ex

omni

omni tribu terræ in Hierusalē, ut adorent regem Dominum omnipotentē, & ipsi illis adijcientur, non erit super eos imber. Quòd si tribus Aegypti non ascenderit, & nō uenerit, & super hos erit ruina, qua percutiet Dominus omnes gentes, quęcunq; non ascenderint ad celebrandū solenne tabernaculorū. Hoc erit peccatū Aegypti, et peccatū omnium gentiū, quęcunq; nō ascenderint ad celebrandū solenne tabernaculorū. Planè hæc uocationē omniū gentiū continēt, si sensum duntaxat spectemus eorū quę de Hierusalē et celebritate tabernaculorū dicta sunt, quę quidē suo tēpore aptā interpretationē habitura sunt.

Declaratio, ut electi sint apostoli, & uocatæ gentes. Demonstratio X.

Hoc primū uide, cito fac, regio Zabulon, terra Nephthalim, & reliqui qui maritimam habitatis trans Iordanem. Galilæa gentium, populus sedens in tenebris. Videte lucem magnam qui habitatis in regione, & umbra mortis, lux splendescet super uos. *Isa. 9.*

Declaratio uocationis gentium. Demonstratio XI.

Audite me insulæ, attendite gentes. Multo tempore stabit, dicit Dominus. (Quibus deinceps & de gentibus pariter, & de Christo adiungit:) Ecce dedi te in testamentum generis, in lucem gentiū, ut sis in salutem usq; ad extremū terræ. Cæterum innumerabilia ipse quoq; inuenies, quibus ea quæ gentibus promissa sunt continentur, per omnes prophetas dispersa, quibus sanè in præsentia neq; colligendis, neq; interpretandis tempus adest: tametsi satis multa ad demonstrandum id quod propositum est, in superioribus habentur. Hoc autem fuit ostendere eis, qui quoniam ex circuncisione sunt, seipsis ualde gloriantur & superbiunt, quasi se unos Deus reliquis gentibus præposuerit, seq; unos dignos existimauerit, quibus quæ futura erant, diuinitus promitterent, nihil ipsis seorsum à cæteris omnibus, in diuinis promissionibus esse promissum. Quando igitur demonstratum est, gentes quoq; diuinorum promissorū beneficium esse consecutas, agè iam deinceps quid nam illud sit, ex quo gentes & uocationis Dei, & diuinorum promissorum compotes futuræ dicuntur, cōtemplemur. Pulchrum enim est, causam cognoscere, quæ talia bona dicatur esse gentibus conciliatura, quæ nam porrò alia sit hæc, quàm Christi aduentus? per quem ij quoque qui ex circumcisione sunt, suam futuram esse redemptionem confitentur? est igitur demonstrandum, expectationem uocationis gentium, non aliam quampiam fuisse, quàm ipsum Christum Dei, qui non solum Iudæis, sed etiam omnibus gentibus saluatorem se fuerit exhibiturus. Vtar uerò nunc nudis prophetarum testimonijs absque ulla interpretatione, otio pòst liberiore unumquodq; eorum latius interpretaturus: quandoquidem fauente Deo, ubi omnia quæ de gentibus prædicta sunt in unum coegero, ipsa hæc interpretari constituí. Isa. 49.

Quemadmodum ijdem fore, ut in aduentu Christi, eius Dei qui olim à Iudæis solis cognoscebatur, cognitionem & cultum omnes gentes acciperent, uaticinati sunt. Cap. II.

Declaratio insidiarum aduersus Christum, ubi ipse filius Dei appellatur, & gentes hæreditatem à patre accipit. Demonstratio XII.

Quare fremuerunt gentes, & populi meditati sunt inania? adstiterunt reges terræ, & principes conuenerunt in unum, aduersus Dominū & aduersus Christum eius. (Et quæ sequuntur, quibus adiungit:) Dominus dixit ad me, filius meus es tu, ego hodie genui te: postula à me, & dabo tibi gentes hæreditatem tuam, & possessionem tuam terminos terræ. *Psal. 2.*

Declaratio regni Christi, & uocationes gentium, & omnium tribuum terræ benedictio. Demonstratio XIII.

Deus iudicium tuum regi da, & iustitiam tuam filio regis, iudicare populum tuum. (& quæ sequuntur, quibus adiungit:) Et dominabitur à mari usque ad mare, & à flumine usque ad fines orbis terræ. (Et rursus:) Omnes gentes seruient ei. (Item:) Et benedicent in eo omnes tribus terrę: omnes gentes bea- *Psal. 71.*

» tes beatificabunt eum. (Et in fine Psalmi:) Et replebitur maiestate eius omnis A
» terra. fiat, fiat.

Declaratio cantici noui, & brachij Dei, & salutarit eius omnibus gentibus indicatio, salutare autem filij nomen Hebraica uoce demonstratur. Demonstratio XIIII.

Psal. 6. Cantate Domino canticum nouum, quia mirabilia fecit Dominus. Saluum
» fecit eum dextra ipsius, & brachium sanctum eius. Notum fecit Dominus sa-
» lutare suum, in conspectu gentium reuelauit iustitiã suam, recordatus est mi-
» sericordiæ suæ Iacob, & ueritatis suæ Domui Israel. uiderunt omnes fines ter-
» ræ salutare Dei nostri, iubilate Domino omnis terra. (Et adiungit:) Commo-
» ueatur mare & plenitudo eius, orbis terrarũ, & omnes qui habitant in eo. Flu-
» mina plaudent manu simul, montes exultabunt à facie Domini, quoniã uenit
» iudicare terram, iudicabit orbem terræ in iustitia, & populos in æquitate.

Quod ubi defecerit regnum Iudæorum, ipse Christus aduenies, gentium erit expectatio. Demonstratio XV.

Gen. 49. Nõ deficiet princeps de Iuda, neq; dux de femoribus eius, donec ueniat cui
» repositum est, & ipse erit expectatio gentium.

Declaratio aduentus Christi, & sublationis cultus simulacrorum & gentium erga Deum pietatis. Demonstratio XVI.

Soph. 2. Adueniet Dominus super eos, & perdet omnes deos gentiũ, & adorabunt
» eum, unusquisq; de loco suo, omnes insulæ gentium.

Declaratio diei resurrectionis Christi, item gentium congregatio, omniumq; hominum agnitio Dei, & modus unus pietatis, & quòd Aethiopes sacrificia illi offerent. Demonstratio XVII.

Soph. 3. Idcirco expecta me, dicit Dominus, in diẽ resurrectionis meæ in testimoniũ:
» quia iudicium meũ ad congregandas gentes, ut admittam reges, & effundã su-
» per eos iram meam, omnẽ iram furoris mei: quoniã in igne æmulationis meæ
» consumetur omnis terra, quia tunc conuertã in populos linguam in generatio-
» nem eius, ut inuocent omnes nomen Domini, ad seruiendum ei sub iugum u- B
» num: à finibus fluuiorum Aethiopiæ ferent sacrificia mihi.

Declaratio Christi aduentus, & quòd multæ gentes ad eum confugient, quodq; erunt Domino ex gentibus constituendi populi. Demonstratio XVIII.

Zach. 2. Gaude & lætare filia Sion, quia ecce ego uenio, & habitabo in medio tui, di-
» cit Dominus, & confugient gentes multæ ad Dominum in die illa, & erunt ei
» in populum: & habitabunt in medio tui, & cognosces quòd Dominus omni-
» potens misit me ad te.

Declaratio ortus Christi, qui sit ex radice Iesse proditurus, & uocatio per illum omnium gentium. Demonstratio XIX.

Isa. 11. Egredi͂t uirga de radice Iessæ, & flos de radice ascendet, & requiescet super
» eum spiritus Dei, (& quæ sequuntur, quibus adiungit:) Et erit in die illa radix
» Iessæ, & qui suscitatur ut imperet gentibus, in eo gentes sperabunt.

Declaratio Christi aduentus, & beneficij quo per illum afficiendæ sunt omnes gentes. Demonstratio XX.

Isa. 42. Ecce puer meus, suscipiam eum: electus meus, admisit eum apud se anima
» mea, dedi spiritum meum super eum, & iudicium gentibus proferet: non cla-
» mabit, neq; remittet, neq; audietur foris uox eius. calamũ collabefactatũ non
» franget, & linum fumigans nõ extinguet, sed in ueritate proferet iudicium, re-
» splendebit, & non frangetur, donec ponat in terra iudicium, & in nomine eius
» gentes sperabunt, (ac deinceps adiungit:) Ego Dominus Deus uocaui te in iu-
» stitia, & apprehendã manũ tuã, & confirmabo te, & dedi te in testamentũ ge-
» neris, in lucem gentiũ, ut aperires oculos cæcorũ, & de uinculis educeres uin-
» ctos: & de domo carceris, sedentes in tenebris. Ego Dominus Deus, hoc meũ
» est nomen, gloriam meam alteri non dabo, neque uirtutes meas sculptilibus,
» quæ ab initio erant, ecce uenerunt, noua quæ nunc annuncio, antequam an-
» nunciauerim, indicata sunt uobis.

Declaratio

Declaratio Christi tum ortus, tum uocationis gentium. Demonstratio XXI.

A Audite me insulæ, & attendite gentes, per tempus multum consistet, dicit Dominus. ab utero matris meę uocauit nomen meum, & posuit os meũ quasi gladium acutum, & sub tegumento manus suæ occultauit me. posuit me quasi sagittam electam, & in pharetra sua protexit me. (& adiungit dinceps:) Ecce dedi te in testamentum generis, in lucem gentium, ut sis in salutem usque ad extremum terræ. Isa. 49.

Christi aduentus significatio, & uocationis gentium. Demonstratio XXII

Sic dicit Dominus: Qui liberauit te Deus Israel, sanctificate eũ qui neglegit animam suam, qui abominabilis gentibus, seruis principum: reges uidebunt eum, & surgent principes, & adorabũt eum. (& quæ sequuntur, quibus adiungit:) Tempore accepto audiui te, & in die salutis adiuui te, & dedi te in testamentũ gentiũ, ut constitueres terram, & consequereris hęreditates desertas, & diceres ijs qui in uinculis sunt, Exite: & ijs qui in tenebris, ut in lucẽ prodeãt, & in omnib. uijs pascentur, & in omnibus semitis pastio eorũ. non esurient, neq; sitient, neq; percutiet eos æstus, neq; sol: sed qui miseret cõsolabitur, & per fontes aquarũ ducet eos: & ponã omnem mentẽ in uiam, & omnẽ semitam in pabulũ eis. Ecce hi de longinquis uenient, illi ab aquilone & mari, alij uero ex terra Persarũ. Lętamini cœli, & exultet terra. Erumpãt mõtes in lętitiam: quoniã misertus est Dominus populi sui, & humiles populi sui consolatus est. Isa. 49.

Delaratio Christi, & uocatio gentium. Demonstratio XXIII.

Attendite auribus uestris, & sectamini uias meas. audite me, & uiuet in bonis anima uestra: & condam uobis testamentum sempiternum, sancta Dauid fidelia. Ecce testimonium gentibus dedi eum, principem & imperantem gentibus. Gentes quæ non nouerunt te, inuocabunt te: & populi qui nesciunt te, ad te confugient propter Dominum Deum tuum, sanctum tuum Israel: quoB niam glorificauit te. Quando ergo ab his quoq; didicimus Christi aduentum prępararí, ut non solis Iudæis, sed omnibus gentibus salutaris foret: agẽ tertium quoque illud ostendamus, quemadmodum in aduentu eius, non solum meliora gentibus per prophetas nunciabantur, sed etiam ijs qui ex circuncisione sunt contraria. Siquidem planẽ ruinam & reiectionẽ Iudaicę gentis futuram, propter eorum erga Christum incredulitatem, oracula quæ apud ipsos habentur, pronunciant, ut iam non æquales nos eis, sed etiam longè superiores uideamur. Cæterùm nunc quoq; utar nudis prophetarum locis, nec ea ullo modo contemplabor, cùm propter eorundem perspicuitatem, tum quòd liberiore ocio plenissimam eorum expositionem edituri sumus. Isa. 55.

Quemadmodum in uocatione gentium, quæ per Christum facienda erat, Iudæorum gentem à ritu proprio, cultuq; Dei cadere oportebat. Cap. III.

Declaratio reiectionis gentis Iudæorũ, & adoptionis gentium loco eorum. Demonstratio XXIIII.

HAec dicit Dominus: State in uijs, et uidete: et rogate semitas Domini sempiternas, & uidete quæ nam sit uia bona, & ambulate in ea, & inuenietis purgationẽ animis uestris. Et dixerunt, Non ambulabimus. Constitui super uos speculatores, audite uocem tubæ. & dixerũt, Non audiemus. Idcirco audierunt gentes, & qui pascunt greges in eis. Hierem. 6.

Pietatis gentium declaratio, & gentis Iudaicæ impietatis accusatio: & prædictio malorum, quæ post Christi aduentum inuasura erant eos. Demonstratio XXV.

Domine fortitudo mea, & auxilium meum, & refugium meum in die malorum. Ad te gentes uenient, ab extremo terræ, & dicent: Verè falsa possederunt patres nostri simulacra, & non est in eis utilitas: si faciet sibi homo deos, & hi nõ sunt dij. Idcirco ego ostendã eis in tempore hoc, notã faciam eis manum meã, & uirtutem meam, & cognoscent quòd nomẽ mihi Dominus. Peccatum Iuda scriptũ est stylo ferreo in ungue adamantino, exaratũ super latitu- Hierem. 16. Hierem. 17.

A & quæſtus eorum, ut ſcintillæ ignis, & comburentur iniqui, & peccatores ſi- ,,
mul, & non erit qui extinguat. (His omnibus adiungit:) Et erit in nouiſsimis ,,
diebus manifeſtus mons Domini, & domus Dei in ſummis montiũ, & extol- Iſa.2.
letur ſuper colles. Et uenient ad eum omnes gentes, & ibunt gentes multę, & ,,
dicent: Venite, aſcendamus in montem Domini, & in domum Dei Iacob, & ,,
annũciabit nobis uiam ſuam, & ambulabimus in ea. Nam de Sion exibit lex, ,,
& uerbum Domini de Hieruſalem, & iudicabit inter gentes. ,,

Sublatio gloriæ populi Iudæorum, & gentium conuerſio à ſimulacrorum cultu ad Deum uniuerſi: & de deſolatione Iudaicarum urbium, & de incredulitate eorum erga Deum. Demonſtratio XXXI.

Hæc dicit Dominus Sabaoth: Et erit quemadmodũ ſi quis colligat ſpicam Iſa.17.
in conualle ſolida, & relicta in ea ſit ſtipula. aut tanquam ſi baccę oliuæ duæ uel ,,
tres in ſummo ſublimium, uel quatuor uel quinq; in ramis eorum relictæ fue- ,,
rint. Hęc dicit Dominus Deus Iſraël: Die illa cõfidẽs erit homo in eo, qui fecit ,,
ipſum. oculi autẽ eius ad ſanctũ Iſraël reſpicient, & non confident in altaribus, ,,
neq; in operibus manuũ ſuarũ, quę fecerunt digiti ipſorũ: neq; aſpicient ligna, ,,
& abominationes ſuas die illa. Erunt ciuitates relictę, quemadmodum defece- ,,
runt Amorrhæi, & Euæi à facie filiorũ Iſraël. & erunt deſerta, quoniã deſerui- ,,
ſti Deum Saluatorem tuum, & Domini Dei tui non recordatus es. Propterea ,,
plantabis plantationem infidelem: quacunq; autem die plãtaueris, decipieris. ,,

Expoſitio euerſionis Iudaicarum urbium, & gentium lætitiæ ſecundum Deum. Demonſtratio XXXII.

Domine Deus meus, glorificabo te, laudabo nomen tuum, quoniam feciſti Iſa.25.
res mirabiles, conſilium antiquum, uerum. Fiat Domine, quoniam poſuiſti ci- ,,
uitates in tumulum, ciuitates munitas, ut cadant earũ fundamenta. Impiorum ,,
ciuitas inæternum non ædificabitur. propterea benedicet tibi populus inops, ,,
B & ciuitates hominum iniurias ferentium benedicent tibi. Factus es omni ciui- ,,
tati humili adiutor, & mœrore affectis propter indigentiam, protectio. & fa- ,,
ciet Dominus Sabaoth omnibus gentibus in monte hoc, bibent lętitiam, bibẽt ,,
uinum, ungentur unguento in monte hoc. Trade hæc omnia gentibus, conſi- ,,
lium enim hoc in omnes gentes, deuorauit mors inualeſcẽs. (Et rurſus:) Ab- ,,
ſtulit deus omnem lacrymam ab omni facie: probrum populi abſtulit Deus ab ,,
omni terra. Os enim Domini locutum eſt hæc. ,,

Bonorum promiſſio ad olim deſertam à gentibus eccleſiam: & Iudaicæ gentis deſpe- ratio, & redargutio peccatorum eorum, & omnium gentium uocatio. Demonſtratio XXXIII.

Ne recordamini prima, & antiqua ne cõputate, quoniam ecce ego facio no Iſa.43.
ua quæ nunc orientur, & cognoſcetis ea: & faciam in deſerto uiam: & ubi non ,,
eſt aqua, fluuios: & benedicẽt mihi beſtię agri, ſirenes & filię paſſerũ, quoniam ,,
dedi in deſerto aquam, ut potum darem generi meo electo populo meo, quem ,,
acquiſiui, uirtutes meas narrate. Nõ nunc uocaui te Iacob, neq; laborare te feci ,,
Iſraël. Nõ obtuliſti mihi pecudes holocauſti tui, neq; in ſacrificijs tuis glorifica ,,
ſti me, nõ ſeruiſti mihi in donis, nec labore te affeci in thure, neq; cõparaſti mi ,,
hi argento incenſum, neq; adipem uictimarũ tuarum cõcupiui, ſed in peccatis ,,
tuis, & in iniuſtitijs tuis præfui tibi. (Et in ſequẽtibus ait:) Cõuertimini ad me, Iſa.45.
& ſalui eritis, qui uenitis ab extremo terræ. Ego ſum, & non eſt alius. per me- ,,
ipſum iuro, uerè exhibit de ore meo iuſtitia. Verba mea nõ reuertẽtur, quoniã ,,
mihi omne genu curuabitur: & iurabit omnis lingua Deũ uerũ, dicẽs: Iuſtitia ,,
& gloria ad eũ ueniet, & erubeſcẽt omnes qui diſiungunt ſeipſos à Domino. ,,

Declaratio Chriſti ad homines aduentus, & redargutio gentis Iudæorum, & cunctis gentibus promiſſio bonorum. Demonſtratio XXXIIII.

Sic dicit Dominus, quis eſt hic liber repudij matris ueſtræ, in quo emiſi eã? Iſa.50.
aut cui debitori uendidi uos? ecce, peccatis ueſtris uẽditi eſtis, & iniquitatibus ,,
ueſtris emiſi matrem ueſtram: quoniam ueni, & non erat homo: uocaui & non ,,

A turos prophetia ſignificet. Non ergo in Aegypto ſolum, ſed in ipſa quoq; uera Hieruſalem, quæcunq; ea intelligatur, omnes gentes, nec ipſi omnium ſuperſtitioſiſsimi Aegyptij, ad id quod ex ſententia, non ex ſcripto interpretandum ſit, tabernaculorum ſolenne celebrandum inuitantur. Quod ſi olim factus eſt pars Domini populus eius Iacob, funiculus eius hæreditatis Iſrael: at in poſterum, gentes quoq; omnes, Domino in ſortem eſſe tribuẽdas, dictum eſt, ubi uidelicet illi ſic ait pater: Poſtula à me, & dabo tibi gẽtes hæreditatem tuam. Etenim dominaturum eſſe non in Iudæa ſolum, ſed à mari uſq; ad mare, & fines orbis terræ, prophetia clamat, omnesq; illi gẽtes eſſe ſeruituras, benedicendasq; eſſe in eo omnes tribus terræ. Hac autem cauſa hoc factum eſt, ut Deus uniuerſi in conſpectu omnium gentium, ſalutare ſuum notum faceret. nos uerò iam antè notauimus nomen Ieſus, ſi ex Hebraica lingua in Græcam conuertatur, σωτήριον ſignificare, quod Latinè dicitur ſalutare: ut nihil aliud ſit ſalutare Dei, quàm Saluatoris noſtri Ieſu Chriſti appellatio. huic rei fidem facit Simeon in Euangelio, qui accepto puero, ipſo utique Ieſu, intra manus, ſic orauit: Nunc dimittis ſeruum tuum Domine, ſecundum uerbum tuum in pace, quia uiderunt oculi mei ſalutare tuum, quod parasti ante faciem omnium populorum, lumen ad reuelationem gentiũ. Hoc ipſum igitur ſalutare, pſalmorum quoq; autor ſignificauit, quum dixit: Notum fecit Dominus ſalutare ſuum, in cõſpectu gentiũ reuelauit iuſtitiã ſuam. Similiter apud Eſaiã, omnes homines hoc ipſum ſalutare intuẽtes, Deum uniuerſi dicuntur adoraturi, qui ſalutare ſuũ omnibus abundè ſit largiturus, & adoraturi, non in hac inferiori Hieruſalem, quæ eſt in Paleſtina, ſed unumquenq; ex loco ſuo, & omnes quicunq; ſint in inſulis gẽtium, quo tempore oraculũ illud finem accipiet, quod affirmat, omnes homines inuocare nõ amplius deos patrios, neq; ſimulacra, aut dæmonas, ſed nomen Domini, & ſeruire illi ſub iugo uno, & illi à terminis
B fluminum Aethiopiæ rationales, & incruentas hoſtias per nouũ Chriſti teſtamentũ, non in inferiori Hierſalem, neq; in eo quod in illa eſt altari, ſed in eius Aethiopię finibus, de qua iam dictum eſt, oblaturos. Quod ſi magnũ quiddam eſt, Dei populum & eſſe, & cenſeri, & unum hoc diuinorũ promiſſorum maximum eſt, ubi ab ipſo Deo de ijs qui ſeipſo digni ſint dicitur: Ero illorũ Deus, & ipſi erunt populus meus. meritoq; antea gloriabatur Iſrael, quaſi qui ſolus Dei populus eſſet. hoc quoq; bonũ, tum quum ad populũ illum aduenerit Dominus, gentibus ſe largiturũ pollicetur, dicens: Ecce ego uenio, & habitabo in medio tui, & confugient gentes multæ ad Dominũ, & erunt ei in populum. De quibus illud item ſatis aptè dicetur, Et dicam nõ populo meo, Populus meus es tu. & ipſe dicet, Dominus Deus meus es tu. Si uerò non alius, ſed ipſe eſt Chriſtus, qui de radice Ieſſæ oriturus à prophetis prædicitur, & hoc ipſis quoq; Hebræis habetur indubitatum, adeò ut nullo pacto quiſpiam de hoc ambigat: conſidera iam quemadmodum hic ſurrecturus ad imperandum non ipſi Iſrael, ſed gentibus palàm ſit dictus: nec ipſe Iſrael, ſed gentes in eo ſpem habituræ dictæ ſint: quippe qui eſſet expectatio gẽtium, quapropter & gentibus prolaturus iudicium, & futurus lumen gentium uaticinio declaretur. Et rurſus dictũ ſit, in nomine eius gentes ſperaturas, eundemq; in ſalutem datũ iri non ſolis Iudæis, ſed omnibus hominibus, uſq; ad extremũ terræ. Quocirca & ab illo, qui ipſum miſit, patre, dictum eſt ei: Dedi te in teſtamentum generis, in lucem gentiũ, ut conſtituas terram, & cõſequaris hæreditates deſertas. Teſtimonium autem gentibus dicit, ea de cauſa, ut omnes quęcunq; de Chriſto nihil unquã didicerint, ubi ordinis rationẽ, quæ ad illum pertinet, agnouerint, & quæ nam in eo ſit uirtus, inuocaturæ ſint eũ, & qui antea illum populi nunquam uiderint, ad illũ confugituri. Cæterùm quid pluribus opus eſt uerbis? quum ex ipſis propheticis uocibus liceat, tum quas poſui, tũ quas plus ocij nactus exponam, quæ in diuinis libris feruntur, ſi cui modò placeat

Ieſus ſaluator.

colligere dicta prophetarum, facilè ijs qui ex circumcisione sunt silentium A
imponere, si quãdo iactent promissa diuina sibi solis exhibita esse: & nos qui
de gẽtibus assumimur, superuacaneos accedere, atq; à diuinis pollicitationi-
bus alienos existere. Econtrario enim ostensum est, quemadmodum oracu-
lis traditum sit, omnes gentes aduentu Christi fruituras, & ludæorum in-
gentem numerum ab ea promissione, quæ ad maiores ipsorum edita est, propter
ipsorum erga Christum peruicaciam, esse casurum. Paucos uerò eorum dun-
taxat in Saluatorem & Dominum nostrum credituros, & hac ipsa re promis-
sam spiritualem redemptionem consecuturos. De quibus sanè diuinus quoq;
Apostolus quodã loco ita scribit: Esaias autem clamat pro Israel, Si fuerit nu-
merus filiorum Israel tanquam arena maris, reliquiæ saluæ fient. Verbũ enim
perficiens, & contrahens in æquitate, quia uerbum contractius faciet Domi-
nus in terra. Et sicut prædixit Esaias: Nisi Dominus Sabaoth reliquisset nobis
semen, quasi Sodoma facti essemus, & sicut Gomorrha similes fuissemus. qui-
bus post alia, hæc quoq; adiungit: Nũquid Deus repulit populum suum? ab-
sit. Nam & ego Israelita sum, ex semine Abraham, tribu Beniamin. Non repu
lit Deus populum suũ, quem præsciuit. an nescitis in Helia quid dicat scriptu-
ra, quemadmodum interpellat Deum, dicens de Israel? Domine prophetas
tuos occiderunt, altaria tua suffoderunt, & ego relictus sum solus: & quærunt
animam meam, ut auferant eam. Sed quid dicit responsum diuinum? Reliqui
mihi ipsi septem millia uirorum, qui non curuauerunt genu ante Baal. Sic er-
go & in hoc tempore reliquiæ secundum electionem gratiæ factæ sunt. His
enim uerbis Apostolus planè in ipso totius Iudaicæ gentis casu, seipsum &
sibi similes Saluatoris nostri cùm apostolos, tum euangelistas, omnesq; qui
ex Iudæis etiam nunc ad Christum accedant, semen esse illud declarat, quod B
nominatũ est à propheta, ubi ait: Nisi Dominus Sabaoth reliquisset nobis se-
men. Hocq; ipsum esse quod in reliquis item prophetijs significatur, nomine
reliquiarum totius quas dicit secundum electionem gratiæ seruatas esse. De
quibus sanè reliquijs agè rursus quæ dixerint prophetæ, latius exequamur: ut
pluribus iam constet, non absolutè uniuersæ Iudæorum nationi, Christi ad-
uentum salutarem pollicitum esse Deum, sed paucis eorum, atque admodum
raris, ijs uidelicet qui in Saluatorem & Dominum nostrum crediderint, quẽ-
admodum & res ipsa ipsis prædictionibus consentanea declarauit.

*Quòd non in omnem Iudaicam gentem, sed in paucos eorum duntaxat, diuinorum pro-
missorum euenta peruenerint.* Demonstratio XXXVI.

Isa. Terra uestra deserta, ciuitates uestræ succensæ igni, regionem uestram in
„ conspectu uestro alieni deuorant, & deserta est: quum subuersa sit à popu-
„ lis alenis. Relinquetur filia Sion, ut umbraculum in uinea, & tanquam fru-
„ ctuum custodia in cucumerario, tanquam ciuitas in obsidione. Et nisi Domi-
„ nus Sabaoth reliquisset nobis semen, quasi Sodoma facti essemus, & sicut Go
„ morrha similes fuissemus. Exordiẽs magnus, diuinusq; propheta suum opus,
primùm docet quemadmodum uniuersum suæ prophetiæ propositum nihil
aliud continet, quàm uisionem & contemplationem quæ feratur contra Iu-
dæam, & contra Hierusalem. deinde cũctam Iudæorum nationem redarguit,
„ primùm hæc dicens: Agnouit bos possessorem, & asinus præsepe Domini sui,
„ Israel autem me non agnouit, & populus non intellexit. Deinde uniuersam
„ gentem deplorans, adiungit: Væ genti peccatrici, populo pleno peccatis, se-
„ mini prauo, filijs iniquis. Hisce initio operis ubi contra illos usus est obiurga-
tionibus, & proposuit causas eius uaticinij, quod contra illos feratur, tum ini-
tium facit, dicens, Terra uestra deserta: quæ tamen deserta non erat eo ipso
quo prophetiam edebat tempore. Ciuitates uestræ succensæ igni: quum ta-
men ne hoc quidem adhuc factum esset. Sed neq; regionem ipsorum tunc a-
lieni deuorabant: quum tamen ille sic dicat, Regionem uestram in conspectu

uestro

ueſtro alieni deuorant. & quæ ſequuntur. At enim ſi ad Saluatoris noſtri Ieſu Chriſti aduentum tranſieris, & ad ea quæ ſubſecuta ſunt uſq; in hunc diem tẽpora, facilè inueneris ea quæ dicta ſunt completa eſſe. Nam & filia Sion (hæc autem erat adoratio quæ in monte celebrabatur, qui uocatur Sion) ex quo aduenit Ieſus Saluator noſter, relicta eſt ut umbraculum in uinea, & quaſi fructuum cuſtodia in cucumerario. aut ſi his quicquã cogitari poteſt deſertius: regionemq; ipſorum alieni coram ipſis deuorant, nunc quidem uectigalia, ac tributa ab illis exigentes, nunc uerò proprium ipſorum prædium, eam quæ olim Iudæorum erat terram facientes. Sed & templum illud admirabile, quod erat in eorum metropoli, in terram cecidit, à populis alienis euerſum: & ciuitates eorum igni ſuccenſæ ſunt: & facta eſt Hieruſalem uerè ciuitas in obſidione. At uerò quia poſtquam illis hæc euenerũt, & chorus Apoſtolorum, & qui ex Hebræis in Chriſtum crediderunt, fœcundi inſtar ſeminis ex illis ipſis ſeruati ſunt, & per uniuerſam terram, atq; in omne genus hominum penetrãtes, omnem ciuitatem ac locum & regionem proprio atq; Iſraelitico ſemine impleuerunt: adeò quidem, ut ex illis quaſi ſpicæ, quæ in nomine Saluatoris noſtri fundatæ ſunt eccleſiæ, ſint enatæ: meritò diuinus propheta ijs minis, quibus contra illos eſt uſus, adiungit: Niſi Dominus Sabaoth reliquiſſet nobis ſemen, quaſi Sodoma facti eſſemus, & ſicut Gomorrha ſimiles fuiſſemus. Quod quidem in apertiorem ſenſum contrahens ſanctus Apoſtolus in epiſtola ad Romanos interpretatus eſt: Eſaias autem clamat pro Iſrael, Si fuerit numerus filiorum Iſrael ſicut arena maris, reliquiæ ſaluæ fient. Verbum enim perficiens & cõtrahens faciet Dominus in terra. Et ſicut prædixit Eſaias: Niſi Dominus Sabaoth reliquiſſet nobis ſemen, quaſi Sodomia facti eſſemus, & ſicut Gomorrha ſimiles fuiſſemus. Quibus rurſus hæc adiungit: Nunquid, inquit, repulit Deus populum ſuum? abſit. Nam & ego Iſraelita ſum ex ſemine Abraham, tribu Beniamin. Non repulit Deus populum ſuum quem præſciuit, an non noſtis in Helia quid dicat ſcriptura? Quemadmodum intercedit apud Deum contra Iſrael? Domine prophetas tuos occiderunt, altaria tua ſuffoderunt, & ego relictus ſum ſolus: & quærunt animam meam, ut auferant eam. Cæterùm quod dicit ei reſponſum diuinum? Reliqui mihi ſeptem millia uirorum, qui non curuauerunt genu ante Baal. Sic ergo & in hoc tempore, reliquiæ ſecundum electionem gratiæ factæ ſunt. Ne uerò in aliud tempus prophetiam euentum ſuum dirigere ſuſpiceris, quàm in aduentum Saluatoris noſtri Ieſu Chriſti, uerba quæ ſequuntur poſt illud dictum, Niſi Dominus Sabaoth reliquiſſet nobis ſemen, quaſi Sodoma facti eſſemus, & ſicut Gomorrha ſimiles fuiſſemus: uniuerſum Iudaicum populum, Gomorrhæ populum appellantia, & eorum duces, principes Sodomorum, adiungũt reiectionem Moſaici ritus, & eius teſtamenti modum quod per Saluatorem noſtrum omnibus hominibus denunciatum eſt (quum Teſtamenti dico, eius regenerationis quæ fit per lauacrum, intelligo) uerbumq; planè nouum, ac legem introducunt, ubi de talibus prædicunt. ſic igitur habent: Audite uerbum Domini principes Sodomorum, attẽdite legem Dei populus Gomorrhæ. Quid mihi multitudo uictimarum ueſtrarum? & cætera, quæ ut propria legũ à Moſe poſitarum auferens, eorum loco alium remittendi peccata modum introducit, eum uidelicet qui per lauacrum ſalutis, & per eam quæ cum hoc prædicatur uitam, celebratur ſic dicens: Lauamini, mundi eſtote, auferte prauitates ab animis ueſtris, & quæ ſequũtur. Cur autem principes Sodomorum, & populum Gomorrhæ eos nominauerit, idem ilicò expoſuit, ſic dicẽs: Manus enim ueſtræ plenæ ſanguine. Et rurſus ubi paulum progreſſus eſt, ait: Iniquitatem ſuam, ut Sodomorum nunciauerunt, atq; indicauerunt. Væ animæ illorum, quoniam cogitauerunt conſilium prauum contra ſeipſos dicẽtes: Ligabimus iuſtum, quoniam inutilis nobis eſt. ubi quum de quodam ſanguine, & de inſidijs

Apoſtoli reliquiæ Iſrael.

ſidijs aduerſus iuſtum quendam mentionem fecerit, quem hunc tandem in- A
telligi uult, niſi Saluatorem noſtrum Ieſum Chriſtum? Propter quem, & poſt quem, omnia in illos quæcunq; dicta ſunt, redundarunt.

Quòd propter Saluatorem noſtrum Ieſum Chriſtum, & poſt eiuſdem aduentum, omnia quæ dicta ſunt à propheta, illis acciderint. Demonſtratio XXXVII.

Iſa.4. In die illa, illuceſcet Deus in conſilio cum gloria in terra, ut extollat & glo-
" rificet id quod reliquum fuerit ex Iſrael, & erit illud reliquum ex Iſrael in Sió.
" & quod relictum fuerit in Hieruſalem, ſancti uocabuntur, omnes qui ſcripti
" ſunt ad uitam in Hieruſalem. Quod nam uerò ſit illud reliquũ ex Iſrael, ipſe propheta explanauit, quum dixit: Omnes qui ſcripti ſunt in Hieruſalẽ, & qui uocati ſancti. Quæ autem ſit dies illa, in qua Deus glorificaturus, & in ſublimi collocaturus dicitur id quod reliquum fuerit ex Iſrael, & eos qui uocãdi ſunt ſancti, & ſcribendi ad uitam, ſi totam huius ſectiunculæ narrationem percurreris, facilè diſces. Initio igitur totius libri, quum aduerſus ludæam, ac Hieruſalem uiſionem uidiſſet propheta, & pluribus uerbis totius ludaicæ gẽtis impia facinora numeraſſet, quumq; minabundus dixiſſet de illorum euerſione, deq; extrema Hieruſalem uaſtitate, tum finem ei quæ contra illos uerſabatur cõtemplationi imponit, his uerbis: Erũt enim ut terebinthus, abiectis foliis, & tanquam hortus aquam non habens: & erunt uires eorum, tanquam ſurculus ſtuppæ: & quæſtus eorum, ut ſcintillæ ignis. & comburentur iniqui & peccatores ſimul, & non erit qui extinguat. Vbi quum aduerſus illos uaticinium circũferipſerit, tum reprimit ſe: & nouo initio facto, alterã materiam aggredi-
Iſa.2. tur, exordioq; etiam (ut dicebam) tali utitur: Verbũ quod factum eſt ad Eſaiã filium Amos prophetam, de ludæa & de Hieruſalem, uel, ut Symmachus interpretatus eſt, ſuper ludæa & Hieruſalem. Ex quo forſan illum ſuſpicetur aliquis, de quibus triſtia prius ſit uaticinatus, de iiſdem nunc cõmutata ratione, B
meliora quædã prædicere. At uerò eorum, quę ſequuntur contextus, nequaquã iſtuc dici permiſerit, quippe qui ſuper ludaica gente, & ſuper eo qui uocatur Iſrael, nihil omnino boni cõtineat, neq; etiã ſuper ludęa, neq; ſuper Hieruſalem cõtrà autem innumerabiles aduerſus Iſrael querelas, atq; accuſationes, minasq; aduerſus Hieruſalem triſtes recenſeat: quodq; uniuerſis gentibus ſalutare contigit, uocationem, atq; agnitionem ſummi Dei futuram diuinet, & ad hæc noui cuiuſdam montis proditionem in lucem, & alterius domus Dei, præter eam quæ eſt in Hieruſalem conſtructionẽ manifeſtam proponat. itaq; ubi de ludæa & de Hieruſalẽ locutus eſt, tũc ſic dicit: quod erit in nouiſsimis diebus manifeſtus mons Domini, & domus Dei in uerticibus montiũ: & extolletur ſuper colles, & uenient ad eum omnes gentes, & ibunt gentes multę, & dicent: Venite aſcendamus in montẽ Domini, & in domũ Dei Iacob. ac de gentibus quidẽ cunctis talia diuinat: de ludæis uerò deinceps cuiuſmodi ſint ea quæ adiungit, nunc audi: Dimiſit enim populũ ſuum, domum Iacob, quo-
Iſa.2. niam repleta eſt, ut ab initio, regio eorũ hominibus, ſicut regio alienigenarũ, & filij multi alieni nati ſunt illis. Repleta eſt enim regio illorũ argento, & auro, & non fuit numerus theſaurus eorũ. & cætera quæ ſequuntur, quæ multo pluţa ſunt. quibus adiungit, Et adorauerunt ea, quæ fecerunt digiti ipſorũ. Et declinauit ſe homo, & humi ſe abiecit. & nõ dimittã eos, & nunc ingredimini in petras, & abſcondimini in terram à facie timoris Domini, & à facie gloriæ eius, quum ſurrexerit quaſſare terram. Quibus uerbis planè ſurrecturum eſſe Dominum indicat, & uniuerſam terram gentis ludaicæ quaſſaturũ: de ludæis enim omnis ſermo eſt: quemadmodum etiam in ſequentibus, ubi ait: Dies enim Domini Sabaoth ſuper omnem petulantẽ & ſuperbũ, & ſuper omnẽ excelſum & ſublimẽ. quæq; his deinceps conſentanea dicũtur. In hac igitur die, in qua ſurrecturus eſt Dominus, poſtquam uaticinatus eſt contra eos qui extolluntur aduerſus cognitionem Dei, tum in hac ipſa, inquã, die, Dominum

id facturum

A id facturum propheta significat. Extolletur, inquit, Dominus in die illa, & manufacta omnia occultabunt, introferentes ea in speluncas. ubi propemodum indicat auersionem à simulacris, qua auersi sunt & ipsi Iudæi, & omnes reliqui homines, post Saluatoris nostri aduentum, quando omnem superstitionem aspernati sunt. Ergo in die illa, inquit, abijciet homo abominationes suas aureas, atq; argenteas, quas fecerunt, ut adorarent inania. Vbi hæc, ut par est, de omni homine enuncians, propter futuram gentium uocationem, tum seorsim rursus sub unam sententiam de Iudaica gente adiũgit, & dicit: Ecce dominator Dominus Sabaoth, auferet de Iudæa & de Hierusalem uirum robustũ, & fœminam ualentem, robur panis, & robur aquæ gigantem, & robustum, & hominem bellatorem. & iudicem, & prophetam, & cõiectorem, & seniorem, & principem super quinquaginta, & mirabilem consiliarium, & doctum architectum, & prudentem auditorem. & quæ sequuntur. Quæ quum diligentius attenderis, apponito ijs quæ initio prophetiæ dicta sunt, quæ sic habent Verbum quod factum est à Domino, ad Esaiam filium Amos super Iudæa, & super Hierusalem: ut quæ sic prolata sunt, magis contra ipsos, quàm pro ipsis existat, nisi fortè in his aliquis latens comprehenditur sensus. Qui enim fieri potest, ut is qui ablaturus sit ab Iudæa, & ab Hierusalem, uirum robustum, & fœminam ualentem, robur panis, & robur aquæ, & omnia quæcunque olim in eis dignitatem habebant, pro Iudæa, & pro Hierusalem futura esse hæc ipsa quæ diuinabantur prædixerit? quomodo autem sunt pro ijsdem ea quæ deinceps dicuntur? soluta est Hierusalem, & Iudæa concidit, & linguæ eorum cum iniquitate, ea quæ ad dominum spectant non credentes. Atqui quo tempore montem Domini omnibus gentibus nunciari necesse erat, Deiq; in illo domum, in quam ubi omnes gentes conuenissent, tum dicturi essent: Venite, a-
B scendamus in montem Domini, & in domum Dei Iacob. in eo, inquam, ipso tempore, ubi sermo diuinus talibus Iudaicæ gẽtis accusationibus est usus, ijsq; minatus extrema, tum his omnibus ea quæ antè exposuimus uerba adiungit, docetq; ex omni Iudaica gente, quæ à uero Dei cultu casura sit, superfuturos quosdam, qui non eadem cum omnibus mala sint subituri, qui contrà potius, tanquam ex prauis atq; iniustis relicti superstites, comprobatamq; ac sinceram pietatem amplexi, ac scriptura quæ à Deo profecta sit, digni sint habẽdi, ac serui Dei sancti uocandi. quibus sanè uerbis planè significat Saluator noster apostolos ac discipulos, atq; euangelistas, reliquosq; omnes, qui de circuncisione assumpti in ipsum crediderint, quo tempore gens eorum uniuersa cecidit. Porrò hæc ille sermo innuit, qui sic habet: In die illa (in qua uidelicet ea quæ prædicta sunt, omnia de uocatione gentium, & de Iudęorum ruina futura sunt) illucescet Deus in consilio cum gloria in terra, ut extollat & glorificet quod relictum fuerit ex Israël, & erit quod relictum fuerit in Sion: & quod relictũ fuerit in Hierusalem, sancti uocabuntur, omnes qui scripti sunt ad uitã in Hierusalem, propter quos prodituros de Hierusalẽ uidelicet ac Iudæa, meritò super Iudęa, & super Hierusalem, prophetiam illam dici, procemium ipsum ostẽdit, aut etiam propter ueram Hierusalem, & propter Iudæam illam: quæ si ex sententia, non ex scripto consideretur, huic alteri proportionem respõdeat. Qua de re quum erit tempus, uidebimus, & quis tãdem diuinam apostolorum Saluatoris nostri, & euangelistarum cernens uirtutem, secundum quã in omnem terram exiuit sonus eorum, & in fines orbis terræ uerba eorũ, omnesq; ex illo ad hoc usq; tempus Christi ecclesias, quę uerba eorũ in ore præceptaq; habent, & noui testamenti per eos publicatas Christi leges, nõ huic prophetię testimonium ueritatis exhibeat? utpote ei quæ manifestè dicat, in consilio & cum gloria, in omnem terram Deum in sublimi collocaturum & glorificaturũ id quod relictum fuerit ex Israël? Item quemadmodũ id quod relictum fuerit in Siõ, & quod relictũ fuerit in Hierusalem, sancti uocabũtur, omnes qui scripti ad uitã?

pro eo

pro eo autem quod dicitur apud lxx. In consilio cum gloria, Aquila & Theodotion inter se concordãtes, In uirtutem & gloriam, interpretati sunt. sic utiq; eam uirtutem quæ à Deo Apostolis data est, & quam post talem uirtutẽ apud Deum habituri erant, gloriam indicãtes, iuxta illud: Dominus dabit uerbum euangelizantibus uirtute multa. A

Demonstratio XXXVIII.

Isa. 6. Item quod de re ipsa factum est, auditu audietis, & non intelligetis: & aspi-
» cientes aspicietis, & non uidebitis. Crassum enim factum est cor populi huius,
» & auribus grauiter audierunt, & oculos suos clausérunt, ne quando uideant
» oculis, & auribus audiant, & cõuertantur, & sanem eos. Et dixi: Quousq; Do-
» mine? & dixit: Donec uastentur ciuitates, adeò ut non habitentur: & domus,
» adeò ut non sit homo, & terra relinquetur deserta. Et post hæc amouebit pro-
» cul Deus homines, & multiplicabuntur, qui relicti fuerint in terra. Considera igitur hic quoq;, quó nam modo, qui relicti sint rursus in terra, quum reliqua uniuersa uastationem passura sit, soli dicantur multiplicandi. Erunt autem hi, ipsi Saluatoris nostri discipuli, qui ab Hæbræis ad omnes homines profecti, atq; instar seminis relicti, uberem fructum protulerunt, ipsas gentium in toto orbe terrarũ ecclesias. & inspice sanè quemadmodum eodem tẽpore hos solos Iudæorum ruinæ superstites multiplicaturũ affirmat, illos autẽ solitudinem penitus, uastationemq; passuros. Terra enim, inquit, eorum relinquetur deserta. Porrò hoc ipsum superius quoq; dictum est, ab eodem propheta ad eosdẽ, illo loco: Terra uestra deserta, ciuitates uestræ succensæ igni: regionem uestram in conspectu uestro alieni deuorant. Quando autem hæc tandem completa sunt, si non post Saluatoris nostri tempora? Antequam enim contra illum tam impia facinora ausi essent, nunquam fuerat eorum terra deserta, neq; ciuitates eorum incensæ igni, neq; regionem eorum alieni deuorauerant. Ex quo autem
» diuinam illam uocẽ ipse Saluator & Dominus noster emisit, qua illis quod futurum erat indicauit, sic dicens: Relinquetur domus uestra deserta. ex illo, inquam, neq; ita multo post talem prædictionẽ illi obsidione pressi à Romanis, in solitudinem ac uastitatem redacti sunt. Causam etiam uastationis eorum sermo propheticus exprobrat, ubi apertè propemodum interpretatur, & manifestum proponit, quia nam fuerit illud, quod illis ruinam attulerit. Postquam enim Saluatorem nostrum apud ipsos docentem ipsi audientes, auribus mẽtis non audierunt, neq; intellexerunt quis nam esset: & illum oculis corporis cernentes, animi oculis non perspexerunt, crassumq; suum ipsorum cor reddiderunt, & penè oculos mentis clausérunt, atq; aures grauauerunt, ut ait prophetia: tum propter hanc causam, ciuitates eorũ dicit esse uastandas, adeò ut non habitentur, ac terram eorum fore desertã: paucos uerò quosdam ex illis superfuturos, qui ubi instar fœcundi ac uiui seminis conseruati fuerint, ad omnes homines penetrantes, multiplicandi esse in terra dicuntur. Veruntamen post horum ipsorum profectionem, Apostolorum uidelicet Saluatoris nostri, adhuc ait in ipsa regione Iudæorum decimam partem mansuram: ac deinceps rursus futuros eos in direptionem, quasi terebinthum, & quasi glandem suo spolio exutam. Demonstrat autem, ut arbitror, his uerbis oraculum, post primã illam obsidionem quam Apostolorum temporibus, sub Vespasiano Romanorum imperatore perpessi narrantur. rursus sub Adriano altera obsidione afflictos, de loco illo penitus arcendos fore, adeò ut ne solo quidem urbis Hierusalem insistere illis sit permittendum. Hoc igitur innuens, sic ait: Et iterum erit in direptionem, ut terebinthus, & sicut glans quum excipit de spolio suo.

Demonstratio XXXIX.

Isa. 7. Et erit in die illa: Nutriet homo iuuencam boum, & duas oues. & erit ex
» eo quod plurimum faciet lac, comedet butyrum, & mel comedet quicunque
» relictus fuerit in terra. Hic si illam diem quam propheta significat quæsieris,

tempus

A tempus aduentus ſaluatoris noſtri inuenies. Vbi enim dixit propheta, Ecce uirgo concipiet, & pariet filium: plurima interponens, diuinat de ijs quæ per eandem diem, hoc eſt, Saluatoris noſtri aduentus tempore futura ſunt. Virtutes enim inuiſibiles, & quoſdam inimicos, atque hoſtes, muſcas & apes allegoriæ legibus nominans, ingreſſuros eſſe terram Iudæorum dicit, atque ita dominum, hoſtium ipſorum nouacula, tanquam magni cuiuſdam corporis, ipſius Iudaicæ gentis caput, & pilos pedum, & barbam, & deniq; omne ornamentum eorum abraſurum. Quum uerò hæc in illa die de qua agitur futura ſint, in qua uidelicet ille de quo loquitur naſcetur de uirgine, tum eum hominem, qui relictus fuerit de totius gentis interitu, hoc eſt, omnem quicunq; ex illis in Chriſtum Dei crediderit, nutriturum iuuencã boum, & duas oues prædicit, & ex eo quod plurimũ faciet lac, butyrum & mel comeſturum. Porrò hæc ſi myſticè contemplaberis, intelliges in Saluatoris noſtri Apoſtolis, ſuum finẽ accepiſſe. Quorũ ſinguli in ijs eccleſijs, in quibus uirtute Chriſti conſtiterint, binas oues, hoc eſt, binos ordines inſtar ouium, ad gregẽ Chriſti conuenienentes, alterũ quidẽ inprimis adhuc elementis uerſantẽ, alterũ uerò qui iam per lauacrum ſit illuſtratus: ac præterea iuuencam unam, eccleſiaſticum utique eorum, qui præſident principatum, diuinis & rationalibus cibis, nutrientes, fœcundum ex illis lac, & mel, eius uidelicet cibi, quem ipſi elaborauerint, fructum peceperunt. Et quod quidem eam multitudinem, quæ ex imperfectioribus conſtat ouibus, diuinus ſermo comparare conſueuerit, non eſt opus ut dicam, quum hoc omnes diuinæ literæ oſtendant. Quod uerò eum, qui perfectior ſit, & multos, quaſi bonus agricola exerceat, eccleſiæque præſideat, ruſtico boum labori item conferre ſoleat, ſanctus nobis demonſtrat Apoſtolus, ubi ait: Nunquid de bubus cura eſt Deo? an propter nos omnino dicit? Quoniam debet in ſpe, qui arat, arare: & qui triturat, in B ſpe, ut ſit particeps. Quòd ſi quis iſtiuſmodi figuris loquendi offendatur, idem poterit & muſcas & apes, de quibus dictum eſt, & nouaculam, & barbã, & pilos pedum, non ex ſententia, ſed ex ſcripto contemplari: atque ita planè in ridicula & abſurda fabularum deliramenta recidere. Si uerò non aliter hæc accipere neceſſe eſt, quàm ad ſenſum quendam interiorem, haud dubium eſt, quinetiam ea quæ ſequuntur, ſimili ratione.

Demonſtratio XL.

In die illa extinguentur montes, & colles, & ſyluæ, & deuorabuntur ab anima uſq; ad carnes: & erit qui fugiet, tanquam fugiens à flamma ardente: & qui relicti fuerint ex illis, erunt numerus, & puer paruulus ſcribet eos. & erit in die illa, non ultra adijciet quod reliquum fuerit ex Iſrael: & qui conſeruati ex Iacob, non ultrà confidentes erunt in eis qui iniurijs ipſos affecerint, ſed erunt confidentes in Deo ſancto Iſrael in ueritate, & conuertetur quod reliquum fuerit ex Iſrael, ad Deum fortem. & ſi fuerit numerus filiorum Iſrael ſicut arena maris, reliquiæ eorum ſaluæ fient. Verbum enim qui perficit, & qui cõtrahit in iuſtitia, quoniam uerbũ contractius faciet Deus in orbe terræ uniuerſo. Hic quoq; attẽde, dum triſtia minitatur, quemadmodũ erit, inquit, qui fugiet tanquã fugens à flãma ardẽte, & qui reliqui fuerint ex illis, numerus erunt, & puer paruulus ſcribet eos. quibus ſanè uerbis, paucitatem eorum qui ex populo circũciſionis interitũ ſint euaſuri, unà cum urbis Hieruſalẽ incendio nobis oſtẽdit. Hi uerò, inquit, qui reliqui fuerint, numerus erunt: hoc eſt, non plures quàm ut numero comprehẽdi poſſint, utpote qui & pauci, & facilè numerabiles futuri ſint: non plures igitur extiterũt, duntaxat uniuerſę Iudęorũ multitudini cõparati, qui in Saluatorẽ & Dominũ noſtrũ crediderũt, qui quidem etiam digni habiti ſunt, qui ab eo ſcripturam acciperent: quemadmodum uerba illa demonſtrant, Et puerulus ſcribet eos. ſiquidẽ prius oſtenſum eſt, quis nã hic eſſet puerulus, ubi dictũ eſt: Ecce uirgo in utero habebit, & pariet

Iſa.10.

& pariet filium. & antequam sciat puer uocare patrem, aut matrem, & quoniam hoc loco, Puer, inquit, scribet eos, meritò in superioribus dicebat: Et erit quod reliquum fuerit in Hierusalem: sancti uocabantur omnes, qui scripti sunt ad uitam. Ergo ut illic reliquum nominatum est, hiq; ipsi erant, qui scripti sunt ad uitam, ita etiam hic, qui reliqui fuerint ex eis, numerus erunt, & puerulus scribet eos. Hoc porrò ipsum quod relictum fuerit ex Israel, & qui seruati ex Iacob, non ultra, inquit, in eis qui ipsos iniuria affecerint, sed in Deo sancto Israel confidentes erunt. & sanè iam specta, utrum ipsa hac confidentia ij qui ex Iudaica gente profecti sunt, & qui de ruina Israel relicti sunt discipuli & apostoli Saluatoris nostri, nihil æstimauerint principes seculi huius, seu principes populi Iudaici, qui olim iniuria eos afficiebant, & sic omnes gentes penetrauerint, Christum uerbum prædicantes: an uerò nihil horum ausi sint, atque utrum eadem erga Deum confidentia (nam, ut prophetia habet, confidentes erant in Deo sancto Israel in ueritate. Non enim subdolè aut simulatè, sed uerè totos seipsos spei dediderant) non solum de sua regione profecti sint, uerùm id quod ipsis propositum fuerat, abundè perfecerint, an non. Nempe hoc ipsum rursus id fuisse inuenies, quod relictum est quasi semen ruinæ Iacob, in Deo forti confidens, atque item hoc ipsum uniuersæ eius gentis residuum (quæ quidē gens fuerit quasi arena maris, non quasi stellæ cœli) dignum habitum esse, cui salus à Deo condonaretur, sicut affirmat Apostolus ubi ait: Esaias autem clamat pro Israel, si fuerit numerus filiorum Israel sicut arena maris, reliquiæ saluæ fient. Nam quum duo sint quæ Abrahæ Deus respondens promisit de ijs, qui ab illo orituri erant, unum quidem quod futuri essent sicut stellæ cœli, alterum uerò quòd tanquam arena maris, Dei quidem amici, quales fuerunt illi ueteres, & prophetæ, & Saluatoris nostri Apostoli, quibus ipsi illud testimonium exhibuit, Vos estis lux mundi, luminibus cœlestibus ipso splendore comparantur: reliqui uerò, terreni scilicet atque in humum spectantes, arenæ similes habentur. Proinde meritò ubi tota multitudo filiorum Israel, quæ à dignitate sua & à uirtutis magnificentia casura erat, undecunq; spectans in terram, ut sermo de his propheticus habet, arenæ maris comparata fuerit, tum uidelicet eorum reliquæ duntaxat saluæ fient. de quibus sanè reliquijs plurimum est à nobis elaboratum. atq; hæc futura esse dicit, ubi ipse Dominus contrahens, & perficiens, uerbum per totū terrarum orbem fecerit, sic utiq; Euangelicam prædicationem perspicuè significans, in qua omni Mosaico ambitu sublato, qui imaginibus & signis & corporalibus adorationibus cōstabat, breuitate præditum Euangelij uerbum in omnes homines emissum, prophetiæ ueritatem comprobauit.

Demonstratio XLI.

Isa. 11. Et erit in die illa, radix Iessæ. & qui surget imperare gentibus, in eo gentes
» sperabunt, & erit requies eius in honore. Et erit in die illa, adijciat Dominus
» demonstrare manum suam ad æmulandum, & quærendū quod remanserit re-
» liquum populi sui, quodcunq; relictum fuerit ab Assyrijs, & ab Aegypto, &
» à Babylonia, & ab Aethiopia, & ab Elamitis, & à solis ortu, & ab insulis ma-
» ris, & extollet signum in gentes, & dispersos Iuda congregabit à quatuor a-
» lis terræ. Quum sæpe quędam futura dicantur in quodam insigni die, hoc est, ubi manifestum tempus aduenerit, nos ratiocinatione colligentes, earum rerum quę significentur, exitum in ipsum Dei aduentum recidere, demonstrauimus: in quo quum omnis Iudaica gens casura esset, paucos quosdam seruatū iri, qui ex illis relinquendi erant, diuina oſtēdunt oracula. Is tamen locus, qui nunc in manibus est, & ipsam diem, & quod per eam significatur tempus, & quę in ea euentura essent, planissimè demonstrat. quū enim canat, ex semine Dauid futurum Christi ortum, cum eo simul Iudęorum item ruinam prędicit. Dicit autē sic: Ecce dominator Dominus Sabaoth, cōturbabit glorioſos cum robore

A robore,& excelsi humiliabuntur,& cadent excelsi gladio,& Libanus cum ex celsis cadet. Porrò hic Libanum ipsam Hierusalem intelligi uult, sicut in alijs demonstrauimus,quam cum omnibus suis fastum & uenerationem prę se ferentibus, & glorioſis casuram, hic prophetæ locus minatur. qui quidem ubi priora illa explicauit,hæc deinceps adiungit: Et egredietur uirga de radice Iessæ,& flos de radice ascendet.& cætera. In quibus manifestissimè,ex radice Iessæ(pater autem hic fuit Dauid)ortum Christi significat: in quo ortu, uocationem gentium prius per quandam sermonis obscuritatem, more prophetico explicat. Illud enim, Pascetur simul lupus cum agno, & pardus cum hœdo simul quiescet, & quæ sunt huiusmodi: nihil aliud quàm gentium indomitarum,& immanium, & in nulla re à beluis differentium, ad pios & mansuetos, & omni charitate refertos mores, conuersionem futuram indicant. Sed hoc ipsum docet apertius in ijs quæ sequuntur, sic dicens: Repleta est uniuersa terra cognitione Domini,sicut aqua multa ad cooperienda maria. Præterea ipse se ipsum interpretans sermo propheticus sequitur: Et erit in die illa, radix Iessæ, & qui surget ut imperet gentibus: in eo gentes sperabunt, & erit requies eius cum honore. Quoniam igitur superius Iudaicæ gentis ruinam inuolutè significauit, pòst uerò genitum uocationem, nunc quidem inuolutius,nunc autem explicatius meritò rursus eundem repetens sermonem,de ijs qui ex circunciſione in Christum crediturí sunt,mentionẽ facit,ne omni ratione à Christo spem illorum excludat. Erit enim, inquit, qui surgit,ut imperet gentibus. Sed quis tandem hic est' qui surgit, nisi radix Iessæ? quem etiam gentibus, non ipsi Israël imperaturum affirmat. Quoniam ergo uariè docuit hanc gentium conuersionem,ad eum qui de radice Iessæ nascetur, & pullulabit,necdum boni quicquam de ijs qui in circunciſione sunt,protulit: meritò quod prædictioB ni eiusmodi deerat reddit, dicens: Et erit in die illa, hoc est, in illo tempore in quo aduenier is,qui orturus est de radice Iessæ,adijciet Dominus demonstrare manum suam, ut æmuletur, & quærat, quod remanserit reliquum populi, quodcunque relictum fuerit aut ab his,aut ab illis hostibus. Quem quidem locum Aquila ita conuertit: Et erit in die illa, adijciet Dominus secũdò manum suam ad acquirendum residuum populi sui, quod relinquetur ab Assyrijs. & cætera. Cæterùm hoc quoque te considerare oportebit,hostes populi Dei censendos intelligibiles quosdam & spirituales,hoc est, malos dæmones, siue potestates, quæ uerbo aduersentur. Hi porrò sunt illi, qui olim ijs gentibus quæ hic nominatæ sunt, inuisibiliter præerant, & animas Israël uastabant, quum eas in uarios effectus inducerent, & captiuas facerent, & ad morem uictus, alienarum gentium uictui similem, attraherent. Quum igitur hic uniuersus, propè dixerim, populus animis factus esset captiuus ab ijs quos diximus hostibus, qui seruati, relictiq; sunt sine uulnere, non spoliati suis rebus, promissum illud, de quo prophetia loquitur, obtinebunt: utpote qui uisuri sint manum Domini, & illius possessio futuri, quemadmodũ illud habet oraculum, quod ita ait: Adijciet Dominus demonstrare manum suam,ut æmuletur ob id quod remanserit reliquum populi. Quid autem adijciet Dominus? nempe ijs quos semel quõdam per prophetas ostendit, adiecta est manus Domini, ut his ipsis ueluti de totius populi ruina seruatis,quæ prioribus deerant, adiungeretur. Hæc porrò erant noui testamẽti mysteria, quę manu Domini ostensa sunt ei parti quæ de populo relicta est. Sed etiam ut æmuletur, inquit,ob id quod remanserit reliquum populi. Pro quo Aquila & Theodotion cõcordíter, Ad acquirendum,inquiunt, residuum populi sui, quodcunque relictum fuerit ab Assyrijs, & à reliquis inimicis gentibus. Hoc autem quod relictum fuerit de populo,extollet,inquit,signũ in gentes. per eos enim planè Dominus signum suum in cunctis gentibus patefecit, & per eosdem collegit eos, qui ex Israel perierant,& qui ex Iuda dispersi erant,postquàm à quatuor alis terræ,ad Chri-

Habitabit lupus cum agno.

ſtum Dei, ex prædicatione apoſtolorum ipſius, confugerunt, ſic ſanè collectos A
eſſe intelligens eos qui quondam ex Iſraël & Iuda, ſecundum ſententiam conſideratis atque acceptis, abducti procul, ſeparatiq; fuerant. Mos autem huiuſcemodi animarum, uerum Iſrael Dei demonſtrat: ſicut è contrario, uitioſa, praua q; effectio eum Iſraël, qui ratione corporis eam appellationem ſortitus eſt, principes Sodomorum, & populum Gomorrhæ appellare in oraculis facit. Reliquiæ igitur ſecundum electionem gratiæ, & quod in prophetia dicitur: relictum reliduum populi, ſignum Domini apud cūctas gentes prædicarunt, & iſtiuſmodi gentium animas ab interitu, ad Domini cognitionem trahentes, unum Deo populum confecerunt, qui à quatuor alis terræ, hodie quoque una Chriſti uirtute contrahitur. Hi uerò ipſi de Iudaicæ gentis interitu conſeruati diſcipuli, & apoſtoli Saluatoris noſtri, ex diuerſis tribubus oriundi, una uocatione, una' que gratia, atque uno ſancto ſpiritu digni effecti, omnem amorem, quem olim erga ipſos Hebraicæ tribus habebant, abiecturi erant, ut ait prophetia: Quum igitur eodem intellectu, eademq; ſententia perfecti eſſent, non ſolum continentem terram, ſed & inſulas gentium peruagati ſunt, & omnes undique hominum animas deprædati, eas ducentes captiuas, ut imperio Chriſti ſubijcerentur. Qui quidem in hoc conſentanea illi oraculo egerunt, quod ait: Et uolabunt in nauigijs externum mare ſimul deprædantes, & eos qui ad ſolis ortum ſpectant. Reliqua uerò eiuſdem prophetiæ his item proportione reſpondere intueberis, ſi unamquamq; dictionem tecum ipſe diligenter perpenderis: & quod quidem ex ea inconſtans uel humile uiſum fuerit, reieceris: ſpiritus uerò ipſius intelligentiam perceperis, quatenus ipſe tibi Dei ſpiritus contemplandum ſuppeditauerit. Nobis enim tempus non permittit diutius in his locis immorari, qui materiam propoſitam abſoluere feſtinamus.

Demonſtratio XLII.

Iſa.1. Et mandabo orbi uniuerſo mala, & impijs peccata ipſorum, & perdam in- B
» iuriam iniquorum, & contumeliam ſuperborum humiliabo. Et erunt, qui re-
» manſerint precioſi magis, quàm aurum quod ignem non ſentit: & homo pre-
In Heb. Maſſa auri de Ophir. » cioſus erit magis, quàm lapis in Suphir. ac deinceps adiungit: Et erunt, qui relicti fuerint, quaſi capreola fugiens, & quaſi ouis errabunda. atque in his quidem paucitatem eorum qui ſuperfuturi ſint tempore interitus impiorum, hic ſermo planiſsimè oſtendit. ex quo id intelligimus, ſine ulla exceptione, carituros eſſe propria regione omnes omnino, qui ad circunciſionem pertinent, atque omnem Iudaicam gentem promiſſa diuina non eſſe conſecuturam.

Demonſtratio XLIII.

Iſa.17. Et erit in die illa defectus gloriæ Iacob, & pinguia gloriæ ipſius quaſſabun
» tur. Et erit quemadmodum ſi quis colligat meſſem ſtantem, & ſemẽ ſpicarum
» metat: & erit quemadmodum ſi quis colligat ſpicas in conualle ſolida, & reli-
» cta fuerit in ea ſtipula: aut quaſi baccæ oliuæ duæ ſiue tres in cacumine ſubli-
» mi, ſeu quatuor, ſeu quinque in ramis ipſis relictæ fuerint. Hæc dicit Dominus
» Deus Iſraël: In die illa confidens erit homo in eo, qui fecit ipſum: oculi autem
» eius ad ſanctum Iſraël reſpicient, & non erunt confidentes in altaribus, neque
» in operibus manuum ſuarum, quæ fecerunt digiti ipſorum. In his quoque euidenter canitur, quemadmodum gloria Iſraël, & cuncta pinguia ipſorum auferenda ſint, & pauci rurſus numero' que comprehenſibiles relinquendi: atque hi quidem erunt, qui ex eis in Dominum noſtrum crediderint. Deinceps autem poſt ea quæ de illis dicta ſunt, de uniuerſo genere hominum, quod auerſurum ſe ſit ab errore ſimulacrorum, Deumq; Iſraël agniturum, uaticinium ſequitur.

Demonſtratio XLIIII.

Iſa.17. Audite inſulæ, qui relicti eſtis, & dolore cruciamini, audite quæ audiui à
» Domino Sabaoth: Deus Iſraël nunciauit nobis. Specta quemadmodum hic

quoque

quoque non omnes, qui ad circuncisionem spectant, ad eiusmodi arcana audienda inuitet, sed solos eos, quos dicit relictos esse: ac dolore cruciari, quales erant, qui, ut ait Apostolus, gemebant ac deplorabant malitiam uitæ hominum.

Demonstratio XLV.

Luxerunt excelsi terræ, & terra iniquè egit propter habitantes eam. Idcirco inopes erunt inhabitantes in terra, & relinquentur homines pauci. In his quoque ubi eos reprehendit, qui ex populo circuncisionis & legem Dei, & testamentum contempserint, & eis minatus est ea quæ scripta sunt, tum ex illis paucos homines esse relinquendos uaticinatur. Hi uerò sint sanè illæ, quæ nominantur apud Apostolum reliquiæ secundum electionem gratiæ. Isa.24.

Demonstratio XLVI.

Relinquentur ciuitates desertæ, & domus quæ relictæ fuerint, interibunt. Hæc omnia erunt in terra in medio gentium, quemadmodum si quis colligat paucas baccas, quæ in oliua remanserint, sic colligent eos. & si cessauerit uindemia, hi uoce clamabunt: qui autem relicti fuerint in terra, lætabuntur simul cum gloria Domini. Hic quoq; soli qui relicti fuerint, gauisuri dicũtur, quum reliqui omnes his, quæ in uaticinio continentur, sint tradendi. Isa.24.

Demonstratio XLVII.

Conculcabitur corona contumeliæ, mercenarij Ephraim, & erit flos, qui decidet de spe gloriæ in cacumine montis excelsi, quasi præcox ficus, qui uidit eum priusquàm in manus accipiat, uellet eum deuorare. Die illa Dominus erit corona spei, contexta gloriæ ei qui relictus sit de populo ipsius. Relinquentur enim in spiritu iudicij, etiam hic ei qui relictus sit de populo, non uniuersæ illi genti: solis utiq; illis, qui reliquiarum nomine significantur, Dominum coronam spei, & gloriæ futurum uaticinatur: alios uerò, præter populi reliquias, coronam contumeliæ, & mercenarios Ephraim nominat. Isa.28.

Demonstratio XLVIII.

Et erunt qui relicti fuerint in Iudæa, mittent radicem deorsum, & facient fructum sursum: quoniam ex Hierusalem erũt, qui relicti fuerint: & qui salui futuri sunt, ex monte Sion. æmulatio Domini Sabaoth faciet hæc. Eos qui secundum electionem gratiæ relicti fuerint ex Iudæorum gente missuros radicem deorsum, & facturos semen sursum uaticinatur. Vbi manifestissimè apostolorum & discipulorum Saluatoris nostri electionem significat. Siquidem hi ex ijs qui ad circuncisionem pertinent, relicti, deorsum in terram doctrinæ suæ radices miserunt: adeò quidem, ut illa ipsa eorundem doctrina infixa sit, & radicibus firmata per totum terrarum orbem: sursum autem ferre semen & fructum ad promissa cœlestia exhortati sunt. Hi uerò ipsi de gente Iudæorum relicti, cæteris pereuntibus, soli seruari dicuntur. Hæc autem omnia, æmulatio Domini fecit. Nam æmulatio Domini, quę hoc ad prouocandum eos impios, qui in circuncisione manserunt elegit, illos prouocauit, ut est illud apud Mosem dictum: Ipsi me prouocauerunt in eo qui nõ est Deus, & ego prouocabo eos in ea quæ non est gens: in gente stulta irritabo eos. Isa.37.

Demonstratio XLIX.

Sic dicit Dominus: Quemadmodum inuenietur acinus in racemo, & dicent, Ne dissipaueris eum, quoniam benedictio Domini in eo: sic faciam propter eum, qui seruit mihi: huius causa non perdam omnes, & educam ex Iacob semen, & ex Iuda, & hæreditabit montem sanctum meum, & hæreditabunt electi mei & serui mei, & habitabunt illic. Et erit in sylua stabulum gregum, & uallis Achor in requiem armentorum boum populo meo, qui exquisiuerunt me. Vos autem, qui reliquistis me, & obliuiscimini montem sanctum meum, & paratis fortunæ mensam, & impletis dæmoni poculum mixtum, ego tradam uos in gladium. Omnes in occisione cadetis, quoniã uocaui uos, Isa.65.

& non auſcultaſtis, & feciſtis malum in conſpectu meo, & quæ nolebam elegiſtis. A
Quum in his diuiſione quadam ſermo diuinus utatur, tum exiguũ quoddam ſemen Iacob, ea quæ promiſſa ſunt conſecuturum affirmat, electos autem eſſe eos qui habitent in ſylua. Nam ſi uocationem gentium nominat, in qua electi Domini, & ſemen Iacob ſint ſanè ipſi apoſtoli & diſcipuli Saluatoris noſtri, præter quos qui reliqui ſunt omnes in eas quæ expoſitæ ſunt minas reciderunt: quandoquidem ipſa oratio propè apertiſsimè demonſtrat, non caſu quodam in cunctam Iudæorum gentem promiſſa diuina eſſe uentura, ſed in id ſolum quod ſemen eſt nominatum, & in eos qui uocari ſolent electi Dei: multi enim ſunt uocati, pauci uerò electi. Quibus etiam nomen nouum imponendum deinceps oraculum canit, ſic ad impios dicẽs: Relinquetur enim nomen ueſtrum in ſatietatem electis meis. Vos autem interficiet Dominus, ij uerò qui mihi ſeruient, uocabuntur nomine nouo. Atqui nouũ iſtud nomen, quod antiquis ignotum fuerit, quod nam quæſo fuerit, niſi Chriſtianorum? quod à Saluatoris noſtri Ieſu Chriſti appellatione deductum, in toto orbe terrarum laudibus & fauore celebratur?

Demonſtratio L.

Michæ 2. Et erit de ſtilla populi huius, qui congregatur, congregabitur Iacob cum omnibus. Excipiens excipiam reliquos ex Iſraël, in unum ponam conuerſionem eorum. Conſentanea ijs quæ ab Eſaia accepta ſunt, ſupraq; à nobis expoſita, Michæas quoq; indicat, qui Deum non ſimpliciter omnes, ſed ſolos eos qui reliqui fuerint, excepturum narrat. & quemadmodum apud Eſaiam ſemẽ nominabatur ipſum illorum reſiduum, ita hic ſtillam eos nominat qui ex illis ſuperſtites futuri ſunt. Significatur autem his uerbis ipſe chorus apoſtolorũ, qui quaſi ſtilla quædam, & ſemen Iudaicæ gentis extiterunt, de qua ſtilla omnes quicunq; ex toto orbe Chriſtum Dei cognouerint, & doctrinam eius B
acceperint, ea quam oraculum canit congregatione digni effecti ſunt, & liberationem ab hoſtibus nacti.

Demonſtratio LI.

Michæ 5. Et tu Bethleem domus Ephrata, minima es, ut ſis in millibus Iuda: ex te mihi egredietur qui præſit, ut ſit in principem ipſi Iſraël, & exitus eius ab initio ſeculi. Propter hoc dabit eos uſque ad tempus parientis: pariet, & reliqui ex fratribus eorum conuertentur. Et poſt pauca adiungit: Et erit quod reliquum fuerit ex Iacob in gentibus in medio populorum multorum, quaſi ros à Domino cadens, & tanquam agni ſuper gramen, ut non congregetur aliquis, neque ſubſiſtat in filijs hominum. & erit quod reliquum fuerit ex Iacob in gentibus in medio populorum multorum, tanquam leo in iumentis ſyluæ, & quaſi catulus leonis in gregibus ouium, quemadmodum quum tranſierit & diſpertiens rapuerit, & non ſit qui eripiat, extolletur manus tua ſuper affligentes te, & omnes inimici tui perdentur. his profectò nihil fieri poſsit lucidius, quæ & ortum Saluatoris in Bethleem, & eiuſdem ab æterno propagationem, & uirginis partum, & apoſtolorum & diſcipulorum eius uocationem, & prædicationem de Chriſto, quæ in totum orbem per eos importata eſt, referũt. Quum enim is princeps de quo prophetia loquitur, & cuius exitus ex diebus æternis eſſe declarat, de Bethleem ſit profecturus, huncq; ipſum ea quæ pariens nominatur, ſancta uirgo ſit paritura: non omnes qui ad circunciſionem ſpectant, ſed ſolos eos qui reliqui fuerint, ſaluos futuros affirmat, quos & reſiduum fore Iacob, & roris inſtar in omnes datum iri nationes. Erit enim (inquit) reſiduum Iacob in gentibus, ut ros à Domino cadens, & quaſi agni ſuper gramen: pro quo, Quaſi ſtillæ in herbam, Aquila: Theodotion autem, Tanquam nix ſuper fœnum, reddidere. Item pro illo, Vt non congregetur aliquis, neque ſubſiſtat in filijs hominum, neque offendat filius hominis: Theodotion repoſuit, Qui non expectabit hominem, & non ſperabit in filio hominis. Aquila uerò, Qui

non

A non expectabit uirum, & non erga filios hominum, in quibus omnis apostolorum Saluatoris nostri spes, quæ non in homine, sed in Saluatore, & Domino suo futura sit demonstratur, qui utique Saluator, Dei uerbum erat. His uerò deinceps adiungit, Et erit quod reliquum fuerit ex Iacob in gentibus in medio populorum multorum, quasi leo in iumentis syluæ, & quasi catulus leonis in gregibus ouium, quemadmodum quum transierit, & dispertiens rapuerit, & non sit qui eripiat. quibus uerbis, ut arbitror, confidentia & intrepidum robur prædicationis apostolicæ declaratur. Siquidem instar leonis & catuli, in syluam gentium, & in ouium humanarum greges, illi irruentes, & dispertientes dignos ab indignis, eos Christi uerbo subiecerunt. Ad quem deinceps proferuntur, quæ ab ipso sint manatura, extolletur manus tua super affligentes te, & omnes inimici tui perdentur. quod ipsum sanè etiam oculis intueri licet. Quamuis enim multis, quamuis innumerabilibus Christi uerbum antehac affligentibus, & hodie quoq; oppugnantibus, altius tamẽ ipsum abijt, & potentius cunctis effectũ est. Sed etiam in sublimi collocata est manus Christi contra omnes qui ipsum afflixerint, eiusq; inimici uniuersi, uarijs temporibus contra eius ecclesiam insurgentes perdendi esse dicuntur.

Demonstratio LII.

Quia tunc conuertam in populos linguam, ut in nomine Domini seruiant ei sub iugo uno. A finibus fluminum Aethiopiæ susci piam supplicantes mihi, dispersorum ferent hostias mihi. In die illa non erubesces ex omnibus studijs tuis, quibus impiè egisti aduersum me, quia tunc auferam à te probra contumeliæ tuæ, & non ultrà adijcies gloriari super monte sancto meo, & relinquam in te populum mansuetum & humilem, & cauebunt in nomine Domini, qui reliqui fuerint ex Israël, & non facient iniustitiam, & non loquentur uana, & B non inuenietur in ore eorum lingua dolosa, quoniam ipsi pascentur & cubabunt, & non erit qui exterreat eos. In his item relicturum sibi populum mansuetum & humilem Dominus pollicitus est, non alium utiq; significans, quàm eum qui de circuncisione in Christum ipsius sit crediturus. Et rursus eos qui reliqui fuerint ex Israël, solos saluos futuros, cum reliquarum gentium uocatione, quam initio prophetiæ significauit. *Sophoniæ 3.*

Demonstratio LIII.

Ecce dies uenit in te, & diuidentur spolia tua in te, & congregabo gentes in Hierusalem ad bellum, & capietur ciuitas, & diripientur domus, & mulieres inquinabuntur, & exibit dimidium ciuitatis in captiuitate, reliqui uerò ex populo meo non perdentur de ciuitate. Consentanea sunt hæc ijs quæ proposita sunt de interitu uniuersæ nationis Iudæorum, qui ad illas post Christi aduentum peruenit. Hæc enim Zacharias post reditum de Babylone uaticinatur, canens extremam illam populi uastationem, quæ à Romanis inferenda erat: in qua quum tota Iudaica gens in hostium potestatem uentura esset, solos eos dicit qui de populo reliqui fuerint saluos fore, sic sanè apostolos Saluatoris nostri apertissimè significans. *Zachariæ 12.*

Demonstratio LIIII.

Conuertimini filij, qui defeciſtis, dicit Dominus, quoniam ego dominabor in uobis, & accipiam uos, unum de ciuitate, & duos de familia, & adducam uos in Sion, & dabo uobis pastores secundum cor meum, & pascent uos, pascẽtes cum sententia. Et erit, quum multiplicati fueritis & creueritis, dicit Dominus, in diebus illis non dicent amplius, arca testamenti Domini Israël, non ascendet in cor, neq; nominabitur, & non fiet amplius. In his quoque conuersionem Israël, in aduentu Saluatoris nostri Iesu Christi futuram canit, in qua, quum unum de ciuitate & duos de familia, & ualde paucos, & numero exiguos elegerit, earum quæ in ipsum crediderint gentium pastores, quumq; in terra gentes in sua ipsarum futura uocatione creuerint, non ultrà, inquit, ab eis *Hieremiæ 3.*

dicetur, arca testamenti Domini: non enim amplius ad Mosi corporales ado- A
rationes recurrent, utpote quum eis nouum tradendum sit testamentum.

Demonstratio LV.

Hieremiæ 5. Multiplicauerunt impietates suas, inualuerunt in auersionibus suis. Qua
» nam ex his propitius ero tibi? filij tui dereliquerunt me, & iurauerunt in ijs
» qui dij non sunt, & saturaui eos, & mœchati sunt, & in domibus scortorum
» habitauerunt, equi libidine perciti euaserunt, unusquisq; ad uxorem proximi
» hinnitum emisit, nunquid non super his uisitabo? dicit Dominus, an in gente
» tali non ulciscetur anima mea? ascendite propugnacula eius, & iugulate, con-
» summationē uerò ne facite, relinquite fulcimēta eius, quoniam Domini sunt.
» In his simul & accusatio totius nationis eorum, & quæ eos oppressit obsidio
indicatur, & præterea residuum, quod fulcimētum eius nominat, quum ipsius
Domini sit. Hoc uerò residuum fuit, quod ex fide quam in Christum Dei ha-
buit, confirmatum, solidatumq; est, ut ne ijs similia pateretur, quæ uniuersa illa
gens perpessa est.

Demonstratio LVI.

Ezech. 6. Et cadent uulnerati in medio uestri, & cognoscetis quòd ego Dominus,
» quum abierint de uobis, qui liberabuntur à gladio ad gentes: & quum uos di-
» sperſi eritis per regiones, & recordabuntur mei, qui liberati erunt ex uobis in
» gentibus, ad quas captiui ducti sint. Videtur sanè mihi hic quoque concordare
ijs quæ à reliquis prophetijs accepta sunt: eos enim qui liberati erunt, quos nō
alios dixeris, nisi quod in cæteris, residuum, seu reliquum, & stilla, & ros, po-
puli illius nominatur? quibus utique denominationibus, apostolorum Salua-
toris nostri conuentus indicatur. Hi ergo liberati ab interitu uniuersæ illorum
nationis, & à dispersione illorum, recordati sunt Dei, ut sit confitendum, ea B
quæ scripta sunt, de his fuisse dicta.

Demonstratio LVII.

Ezech. 11. Hæc dicit Adonai Dominus: Expellam eos ad gentes, & dispergam eos
» in omnes nationes, & dispergam eos in omnem terram, & ero eis in sanctifica-
» tionem paruam in regionibus, quocunque ingressi fuerint illuc. Hic quoque
alio nomine eos uocauit, ubi sanctificationem paruam dixit, eos qui ex illis su-
perstites mansuri sint & incolumes.

Demonstratio LVIII.

Ezech. 12. Et omnes suscipientes eos dispergam in omnem uentum, & gladium effun
» dam à tergo eorum, & cognoscent quòd ego Dominus, dum dispergam eos
» inter gentes, & disseminabo eos in regionibus, & relinquam ex eis uiros nu-
» mero ex gladio & ex fame & ex morte, ut enarrent omnes iniquitates suas in
» gentibus, quòcunq; ingressi fuerint illuc, & cognoscent quòd ego Dominus.
» In totius populi dispersione, etiam hic sibi ipsi relicturum ait paucos numero,
non alios utiq; significans, quàm eos qui prædicti sunt.

Demonstratio XLIX.

Ezech. 14. Hæc dicit Adonai Dominus: Quòd si etiam quatuor ultiones meas ma-
» las, gladium, & famem, & bestias malas, & mortem emisero super Hieruſa-
» lem, ad perdendum ex ea hominem & iumentum, Ecce qui relicti fuerint in
» ea, qui conseruati, & cætera. Hæc quoque nihil planè ab ijs quæ prędicta sunt,
differunt.

Demonstratio LX.

Ezech. 20. Sic iudicabo uos, dicit Dominus, & deducam uos sub uirgam meam, &
» adducam uos in numero testamenti mei. Et eligam ex uobis rebelles & im-
» pios, quoniam ex peregrinatione eorum educam eos, & in terram Israël non
» ingredientur. In his quoque perspicuè exiguos numero sub uirgam Dei uen-

turos

A turos affirmat, dum reliqui ex Israël à promissis cadent. At enim quum demonstratum à nobis sit, non fortuitò, neque indiscretè omnibus simpliciter Iudaicæ gentis cum uitiosis atque impijs, tum etiam ijs qui tales non sint, oracula diuina, illas bonorum promissiones ceciniſſe, sed paucis eorum duntaxat & facilè numerabilibus, ijs uidelicet qui in Saluatorem & Dominum nostrum crediderint, aut ijs qui ante eius aduentum iusti effecti sint. Abundè nos arbitror declaraſſe, quemadmodum ea quæ ad promissa diuina pertinent, non differenter in omnibus Iudæis, finem acceperint, & quemadmodum ipsis magis, quàm ijs qui de gentibus assumuntur, ubi Christum Dei susceperunt, prophetarum responsa conueniant. Porrò quænam fuerit diuinorum promissorum sententia, ubi tempus erit, ostendam. Hæc autem propè necessariò à me collecta sunt, ut redarguam eos qui ad circunciſionem pertinent, quadam inani iactantia elatos, & ad se solos Christum, non ad omnes homines uenturum pertinaciter gloriantes, necnon ut ostēdam magna cum ratione esse studium nostrum, quum libros illorum & oracula uersando tractamus. Constituta est autem à me libro superiore causa, cur in morem Iudaicum non recidimus, tametsi propheticis illorum scriptis gaudemus, nec item minus, cuiusmodi ea sit uita, quæ Christo autore, omnibus gentibus nunciata prædicataq; sit, quāq; antiqua sit Euangelicæ reipublicæ ratio, in eodem explanaui pro uiribus. Quapropter qui hæc aliquando tandem absoluimus, iam nunc tempus arbitramur esse, ut de occulta & mystica ratione, quæ ad Saluatorē & Dominum nostrum Iesum Christum, qui Christus est Dei, pertinet, occultiora item quædam attingamus: ut cum hoc pariter illud discamus, quam ob rem nunc, & non antehac ad omnes gentes aduenerit: & quænam causa sit, ut non multo antè, sed nuper duntaxat post magnum numerum seculorum, uocare gentes
B incœperit: tum alia eiusdem generis, quæ arcanæ illius theologiæ propria sunt, quæ ad illum spectat tractemus: item, qua ratione ille homo factus sit, quę sanè etiam prima omnium nouo quodam assumpto exordio, quasi ad homines incredulos ipsum Dei uerbum inuocantes, ut non adiuuet, agè, iam consideremus.

LIBRI SECVNDI FINIS.

LIBER TERTIVS.

PRAEFATIO.

QVum ea quæ præfationis cuiusdā locū obtentura erant in Euangelicā demonstrationē, abundè tractauerim, modūq; etiā Euangelicæ Saluatoris nostri doctrinæ demonstrauerim, causasq; reddiderim, propter quas qui Iudęorum amplexi sumus oracula, uitā illorū recusauerimus, ac præterea planū fecerim, quemadmodū prophetica illorū scripta, id quod futurū erat antè uenientia, nostræ per Christū futuræ uocationis mentionē fecerint, ut sic tanquam propria illa, non tanquam aliena uendicemus: tempus iam admonet, ut ad propositam materiam accedam, & eorum quę promissa sunt initium faciam. Porrò autem hæc erant, quæ ad rationem humanitatis Iesu pertinent, qui Christus est Dei: item eius theologiæ quæ de illo est documenta, quæ apud prophetas Hebræorum extant: tum quæ illi de aduentu illius ad homines, prædixerint: quæ utique illi uni posse accommodari, ex euentis certissimis iam iam comprobabimus, si (quod necessarium est) prius illud contemplati

erimus, quemadmodum prophetæ Euangelij mentionem in Christo non A
prætermiserint.

Quòd Prophetæ in ipso Christo Euangelij mentionem assumpserint. Cap. I.

Isa.61.& Luce 4. HViusce ueritatis testis ad uerbum sit Esaias, qui ex persona Christi clamat: Spiritus Domini super me, propter quod unxit me, euangelizare pauperibus misit me, prædicare captiuis remissionem, & cæcis uisum. quam sanè prophetiam Saluator noster olim in conuentu apud multitudinem Iudæorum quum legisset, librumq; post lectionem plicuisset, sic locutus est: Hodie impleta est scriptura hæc in auribus uestris: protinusq; hinc suam doctrinam exorsus, euangelizare cœpit pauperibus, eos in commendatione beatorum, qui apud se futuri sint, reliquis anteponens: Beati, inquit, pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum cœlorum. Is præterea qui à malis spiritibus uexarentur, quique à dæmonibus, captiuorum instar, iam diu tenerentur, dimissionem antè nunciauit, omnes ad libertatem & solutionem à malitiæ uinculis inuitãs, uerbis illis: Venite ad me omnes qui laboratis, & onerati estis, & ego reficiam uos. Cæcis uerò qui corporeos oculos haberent corruptos, integritatem restituens, uisum largitus est: ut sic significaret, se ijs qui olim ueritatem parum intuerentur, uirtutem qua lumen ueræ pietatis respicerent, erogare. Christum ego in primis autorem & ducem futurum omnis prouinciæ Euangelicæ, ea quæ exposita est prophetia declarat. At post illum eiusdem propositu ministros fore illius discipulos, idem propheta canit, dicens: Quàm specioſi pedes euãgelizantium bona, quàm euangelizantium pacem. Vbi ualde accuratè specioſos dixit fore pedes euangelizantium bona Christi. quî enim specioſi futuri non erant, qui in exiguo breuique tempore totum orbem erunt percursuri? & omnem locum sancta illa de Saluatore mundi doctrina impleturi? Quòd autem humanis uerbis non uterentur ad persuaden- B
Psal.67 dum audientibus, sed Dei uirtus esset quæ cum illis faciebat, dum euangelium
Isaie 40 prædicarent, alius rursus clamat propheta: Dominus dabit uerbum euangelizantibus uirtute multa. & rursus Esaias: Super montem excelsum ascende qui euangelizas Sion, extolle quantum potes uocem tuam qui euangelizas Hierusalem, extollite, ne timete. dic ciuitatibus Iuda, Ecce Deus uester, ecce Dominus cum robore uenit, & brachium cum potestate: ecce merces eius cum eo, & opus eius coram ipso: tanquam pastor pascet gregem suum, & in brachio suo congregabit agnos, & eas quæ in utero habent consolabitur. Cæterùm hæc quonam sensu accipienda sint, progressi longius in doctrina Euangelica uidebimus: interim illud constitit, & ipsum Euangelium & nomen Euangelij propheticis uocibus comprobatum fuisse. habes præterea euidentes perspicuasq; demonstrationes, unde initium esset accepturum Euangelium, ab ipso uidelicet Christo: necnon per quos foret prędicandum, per illius utiq; apostolos: sed etiam qua uirtute esset superaturũ, non humana scilicet. Quod ipsum sanè ex illo constitit, Dominus dabit uerbum euangelizantibus uirtute multa. Reliquum igitur iam est, ut ex multis quæ apud Hebræos antiquius ac remotius de Christo diuinata sunt, pauca anticipemus, ut discas quænam illa essent, quæ posterioribus temporibus Euangelium nunciarent futurum: simulq; miraculum prophetarum, qui quidem tanto antè futura cognouerint: itemq; ipsorum oraculorum euenta, quemadmodum ea in Saluatore & Domino nostro Iesu, qui Christus est Dei, completa consistant.

Quòd de Christo uaticinati sunt prophetæ Hebræorum. Cap. II.

Deut.8. PRimus prophetarum Moses alium prophetarum sibi similem suscitandum denunciat. Quum enim leges ab ipso positæ soli Iudaicæ genti conuenirent, idque in terra Iudæa duntaxat, aut circum eam, non autem ei quoq;

genti,

A gentí, quæ longíſſimè in terris remotiſsimis degeret, quemadmodum ex ijs quæ prius à nobis tractata ſunt cognoſci potuit. & cum qui eſſet non ſolum Iudæorum, ſed etiam aliarum gentium Deus, oporteret ad ſe cognoſcendum & colendum uitæ hominum ſuppeditare ea quæ cunctis item gentibus utilia forent: meritò alterum prophetam, qui nulla in parte ſuæ ipſius rationi atque inſtituto cederet, de Iudaica gente ſuſcitandum, oraculo expoſito diuinat, in hunc modum illi, ipſo Deo reſpondente: Prophetam ſuſcitabo eis de fratribus ipſorum tanquam te, & dabo uerbum meum in os illius, & loquetur eis iuxta omne quodcunque mandauero illi: & homo omnis quicunque loquetur propheta in nomine meo, ego ulciſcar ex eo. Similia uerò ipſe quoque Moſes hoc oraculum interpretans ad populum ait: Prophetam de fratribus ueſtris tanquam me ſuſcitabit dominus Deus, illum audietis in omnibus quæcunq; poſtulaſti à domino Deo tuo in Choreb, in die concionis. Num igitur ex ijs qui poſt Moſem extiterunt prophetæ, Eſaias, exempli gratia, aut Hieremias, aut Ezechiel, aut Daniel, aut alius quiſpiam de cæteris duodecim legum autor Moſi conferendus extitit? Nequaquam. Sed ex illis tandem quis unquam Moſi ſimilia effecit? Nuſquam poteris dicere. Sed quiſque illorum à primo ad nouiſsimum quoſcunque inſtituebant ac docebant, ad ipſum Moſem remittebant: atque in hoc populum reprehendebant, quòd Moſi legem non ſeruaſſet, ſed contra illam feciſſet. neque illum ad quicquam aliud hortabantur, niſi ad ea firmiter tenenda, quæ in lege Moſi poſita ſunt. Nullum igitur horum illi ſimilem dixeris. atqui Moſes de uno duntaxat certè ac definitè loquitur. Quem nam igitur alium Moſi ſimilẽ futurum prophetam canit oraculum illud, niſi Saluatorẽ & Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum? quomodo autem hoc dictum ſit, diligentius contemplari neceſſe eſt. Primus Moſes genti Iudaicæ præfuit: quum' que eos deprehendiſſet Aegyptijs ſuperſtitionibus, multo-

B rumq; deorum cultu implicitos, primus ab ijs illos auertit, ineuitabilibus ſupplicijs cultores ſimulacrorum deterrens, & primus eis Theologiam oſtendit, eam quæ unius principatum docet: præcipitq;, ut unum opificem, autoremq; rerum omnium colerent. primus etiam religioſæ uitæ illis inſtitutionem quandam diſponens atque aſsignans, piæ, ſanctæ' que reipublicæ illis autor & primus & ſolus apparuit. atqui Ieſus quoque Chriſtus ſicut Moſes ſimiliter, ac multo quidem excellentius, qui primus eius doctrinæ quæ ueram religionem inſtituit reliquis gentibus, autor & magiſter fuit: & primus per totum terrarum orbem ſimulacrorum cultum euertit: primusq; unius omnium regis Dei cognitionem & reuerentiam cunctis oſtendit hominibus, nouæq; uitę ac pijs hominibus accommodatæ reipublicæ primus introductor, legisq; lator extitit. Ad hæc ea quæ de mundi ortu, & quę de animæ immortalitate feruntur, alia' que omnia philoſophica præcepta quęcunque eiuſdem ſunt generis, primus Moſes Iudęorum tradidit nationi. Sed hęc multo diuinius, primus cęteris gentibus Ieſus Chriſtus per ſuos diſcipulos demonſtrauit, ut ſanè meritò Moſem primum, ſolum' que pietatis legumlatorem Iudęorum appellare æquum ſit, Ieſum autem Chriſtum gentium uniuerſarum, ſicut prophetia quę de illo eſt, canit: Conſtitue Domine legislatorem ſuper eos, agnoſcant gentes quòd homines ſunt. Moſes prętera geſtis mirabilibus & prodigijs religionem à ſe inſtitutam & traditam confirmauit. Itidem Chriſtus ijs miraculis, quę etiam ſcriptis tradita eſſe omnes nouimus ad fidelium intuentium uſus, nouis ſuæ doctrinæ Euangelicæ præceptis, ſtabilitatem ac perpetuitatem adiunxit. Rurſus Moſes gentem Iudaicam ab intolerabili ſeruitute, qua ab Aegyptijs premebatur, in libertatem uendicauit. Chriſtus quoque, omne genus humanum, ab impio atque Aegyptiaco ſimulacrorum cultu, quo ſub malis dæmonibus tenebatur, reuocauit ad libertatem. Denique Moſes terram ſanctam, & in ea uitam Deo gratam & beatam ijs qui leges ſeruarent,

Moſes & Chriſtus ſimulacrorum ſubuerſores.

Moſes Chriſti typus.

rent, promisit. Simili ratione Iesus Christus, Beati, inquit, mites, quoniam ipsi A
possidebunt terram: longè utiq; meliorem terram, uereq; sanctam ac Deo gratam, non eam quæ est in Iudæa, quæ planè à reliquis nihil differt, sed Dei amatricibus in cœlo animis conuenientem, ijs qui uiuendi rationem à se positam plenè obseruauerint, pollicitus. Quod quidem apertius indicans ijs quos apud se beatos futuros prædicabat, regnum cœlorum appellauit. Cæterùm, alias quoque res à Saluatore nostro gestas inuenies, quæ uirtute longè præstiterint ijs, quas Moses edidit, magnam tamen cum Mosaicis illis habentes similitudinem. Exempli gratia. Moses totos quadraginta dies ieiunus fuit. Nã scriptura hoc illi testimonium exhibet, Et fuit, inquit, Moses illic in conspectu Domini. Quadraginta dies & quadraginta noctes panem non edit, & aquam non bibit: itidem etiam Christus. Etenim sic scriptum est: Et agebatur in desertum quadraginta dies, & tentabatur à diabolo, & nihil comedit in diebus illis. Rursus Moses in deserto alimenta populo præbuit. Nam scriptura sic habet: Ecce ego do uobis panes de cœlo. Et paulo pòst: Factum est, inquit, quum subsedisset ros circum castra, & ecce super faciem deserti minutum quasi coriandrum album, quasi gelu super terram. Saluator quoque ac Dominus noster ad discipulos suos: Quid, inquit, cogitatis in uobis ipsis modicæ fidei, quòd panes non accepistis? nondum scitis, neque recordamini quinque panes & quinque millium? & quot cophinos recepistis? neque septem, quatuor millium? & quot sportas tulistis? Item Moses per medium mare ingressus est, populo'que itineris dux fuit. Sic enim habet scriptura: Extendit Moses manum suam in mare, & subduxit Dominus mare uento Austro uiolento totum diem, & fecit mare siccum, & diuisa est aqua, & transierunt filij Israël per medium mare in sicco, & aqua eis murus à dextris, & murus à sinistris. Simili
Moses per mare, Iesus supra mare ambulauit.
potestate, ac Deo etiam conuenientius, Iesus qui Christus est Dei, in superfi- B
cie maris ingrediens. Petrum item ad se incedere, super eadem fecit. Nam sic scriptum est: Quarta autem uigilia noctis uenit Iesus ad illos ambulans supra mare. & quum uidissent illum ambulantem supra mare, conturbati sunt. Et paulo pòst: Respondens autem illi Petrus, dixit: Domine si tu es, iube me uenire ad te supra aquas. Ille autem dixit, Veni. Et descendens de naui Petrus, ambulabat supra aquas. Rursus Moses uento Austro uiolento mare solidum fecit. Nam scriptura, Extendit, inquit, Moses manum super mare, & sustulit Dominus mare, uento Austro uiolento. ac subiungit: Steterunt undæ in medio mari. Eadem ratione, ac multo quidem præstantius, Saluator noster increpuit uentum & mare, & facta est tranquillitas magna. Mosi item uultus, quum de monte descenderet, cernebatur plenus gloria. Sic enim scriptum est: Descendens autem Mose de monte, ipse nesciebat quòd glorificatus esset aspectus cutis faciei suæ, dum ad ipsum loqueretur, & uidit Aaron, omnes'que seniores filiorum Israël Mosen, & erat glorificatus aspectus cutis faciei eius. Simili ratione, & longè quidem excellentius, Saluator noster quum duxisset suos discipulos in montem excelsum ualde, transfiguratus est coram eis, & resplenduit facies eius ut sol, uestimenta autem eius facta sunt alba sicut lux. Moses item leprosum mundauit. Siquidem scriptum est: Et ecce Maria lepra candens sicut nix. Et paulo pòst: Et clamauit Moses ad Dominum dicens, Deus obsecro sana eam. Simili ergo ratione, sed longè maiori potestate Christus Dei, quum ad eum leprosus accessisset, dixisset'que: Si uis, potes me mundare: respondit, Volo, mundare. & mundata est eius lepra. Rursus Moses digito Dei scriptam esse legem affirmauit. Nempe sic scriptum est: Et dedit Mosi quum desijsset loqui ad eum in monte Sina, duas tabulas testimonij, tabulas lapideas scriptas digito Dei. Et in Exodo: Dixerunt igitur incantatores Pharaoni, Digitus Dei est hic. Itidem Iesus quoque qui Christus est Dei, pharisæis dicebat: Si autem in digito Dei ejcio dæmonia:

Ad hæc

A Ad hæc omnia Moſes denominauit Ieſum Naue. Pari ratione etiam Saluator Simonem Petrum. Atque item Moſes conſtituit populo, qui præeſſent ſeptuaginta. Siquidem dicit ſcriptura: Congrega mihi ſeptuaginta uiros de ſenioribus Iſrael, & auferam de ſpiritu qui in te eſt, & immittam in eos, & congregauit ſeptuaginta uiros. Sic etiam ipſe Saluator deſignauit ſuos diſcipulos ſeptuaginta, & miſit binos ante faciem ſuam. Rurſus Moſes duodecim uiros emiſit terram exploraturos. Noſter item Saluator multoq; etiam præſtantius duodecim apoſtolos emiſit, ad inſpiciendas omnes gentes. Rurſus Moſes ponit legem quæ dicit: Non occides, non mœchaberis, non furaberis, non peierabis. At ſaluator noſter lege propoſita, non occidere ſolum, ſed etiam iraſci prohibet: & pro eo quod dictum eſt, non mœchari, ne intueri quidem mulierem cum petulanti cupidine admonet: & pro eo quod eſt, non furari, rès proprias indigentibus elargiri imperat: etiam illud longe tranſiliens quod eſt, non peierare, ne iurare quidem ullo modo inſtituit. Et quid me oratione longius prouehi neceſſe eſt, ut demonſtrem ſimilia, finitima que inter ſe, Moſem ac Saluatorem, Dominumq; noſtrum feciſſe? quum unicuiq; uolenti, in ocio talia colligere facilimum ſit? Etenim quum Moſi mortem nouiſſe neminem dicãt, ac ne ſepulchrum quidem eius: neq; itidem Saluatoris noſtri poſt reditum in uitam, mutationem in ſpeciem diuinam quiſquã ſcire potuit. Si igitur in tam multis rebus alius nemo, ſed ſolus Saluator noſter, qui cum Moſe ſimilitudinem factorum habuerit, proferri poteſt: ſupereſt iam, ut in illum unum ſpectemus. Neque uerò ad alium quempiam referamus prophetiam, quæ apud Moſem extat, in qua illi ſimilem ſuſcitaturum ſe Deus reſpondet, dicens: Prophetam ex fratribus eorum ſuſcitabo eis, tanquam te, & dabo uerbum meum in os illius, & loquetur eis quemadmodum mandauero illi: & omnis homo qui-
B cunque non audierit uerba illius, quæcunque loquetur propheta in nomine meo, ego ulciſcar ex eo: ipſeq; Moſes Dei uocem ad populum interpretãs, ait: Prophetã ex fratribus ueſtris ſuſcitabit Dominus Deus ueſter, illum audietis in omnibus quęcunque poſtulaſti à Domino Deo tuo in Choreb in die cõcionis. Quod autem poſt Moſen ante Saluatorem noſtrum, nullus prophetarum Moſi ſimilis ſurrexerit, antiqua ſcriptura perſpicuè docet, ubi ait: Et non ſurrexit ultra propheta in Iſrael ſicut Moſes, quem nouerit Dominus facie ad faciem, in omnibus ſignis atque portentis. Conſtat igitur, diuinum ſpiritum per Moſem de Saluatore noſtro cecinisſe, ſiquidẽ unum ipſum, nec alium quempiam Moſi ſimilem extitiſſe, qualem ipſius Moſi uerba deſcribunt, iam comprobatum eſt. Cæterùm, ſpecta aliam quoque prophetiam publicæ ſcripturæ commendatam. Nam quum Saluatorem & Dominum noſtrum, hominem ratione humanitatis de ſemine Iſrael ortum, innumerabiles conuentus in omnibus gentibus Dominum appellent, propter diuinam eius uirtutem hanc ei appellationem tribuentes: Moſes quoque qui hoc diuino ſpiritu afflatus cognouerat, enunciauit in hunc modum: Exibit homo de ſemine eius (dicit autem de Iſrael) & dominabitur gentibus, & extolletur regnum eius. Quod ſi nullus unquam alius ex ijs principibus & regibus, qui in circunciſione regnauerint, multarum gentium dominus conſtitutus eſt (nulla enim hiſtoria hoc habet) clamat autem & uociferatur ueritas de uno Saluatore noſtro, illum utique iam Dominum, neque id labijs tantum, ſed affectione ſynceriſsima, innumerabiles omnium nationum conuentus confiteri: quid ultra iam impedit ne illum eſſe dicamus, de quo prophetiæ extant? Quod autem Moſes hæc non indefinitè prædicat, neque immenſo quodam & inconſtanti tempore uaticinium adumbret, ſed ualde prouidenter euentum rerum quas prædixerit, determinatis temporibus circumſcribat, illa planiſsimè indicãt, quæ de hac quoque re canit: Non deficiet, inquit, princeps de Iuda, neque dux de femoribus eius, donec ueniat cui repoſitum eſt, & ipſe erit expectatio gentium. Quibus

Duodecim apoſtoli deſignati per 12. explo-ratores.

uerbis

uerbis non defuturos deinceps ductores ac principes, qui sibi inter se continuata serie succedant de gente Iudaica, usque ad eius qui expectatur aduentum, enunciat. Quòd si principes apud Iudæos defecerint, aduenturum eum qui ex oraculis expectatur. Iudam uerò hic non ipsam tribum intelligit, sed quoniam denominatione quadam posterioribus temporibus à regali tribu Iuda, omnis Iudæorum natio dicta est: ita quidem ut hodie quoque Iudæi nominentur, ualde mirabiliter & prophetice omnem Iudaicam gentem Iudam nominauit, sanè ut nos quoque Iudæos appellare consueuimus. tum affirmat non prius defuturos de gente ipsorum principes ac duces, quàm is aduenisset, quem prophetia significat. Porrò hic simul atque aduenerit, Iudæorum quidem principatum esse dissoluendum, ipsum uerò non Iudæorum amplius, sed gentium fore expectationem. quod quidem ipsum nulli unquam prophetarum accommodare, sed uni duntaxat Saluatori, Domino quoque nostro, poteris. Nam simul atque ille ad homines uenit, Iudæorum regio sublata est, cõtinuoq; illorum princeps defecit, qui quidem maioribus suis succederet, atque ex legibus proprijs illis præesset. Tunc enim Augustus Romanorum primus accepit imperium: & Herodes ab externis gentibus accitus, illorum rex constitutus est. Et illi quidem defecerunt, hic autem gentium per totum terrarum orbem expectatio, sicut diuinitus prædictum fuerat, declaratus est: adeò quidem, ut nunc quoq; omnes quicunque ex omnibus gentibus in illum credunt, expectationis suæ secundum Deum, in illo spem reponant. Et Moses quidẽ hæc, aliaque his plura de Christo omnibus nobis feliciter nunciat. ei uerò germana Esaias quoq; definitè de uno certo rege, qui ex semine ac successione Dauid sit suscitandus, hæc canit: Egredietur uirga de radice Iessæ, & flos de radice ascendet, & requiescet super eo spiritus Dei, spiritus sapientiæ & intellectus, & reliqua. Tum longius progressus, more prophetico, externarum gentium & Barbararum, nec non cùm Græcorum, tum asperrimorum ac ferocissimorum hominum, futuram in mites, mãsuetosq; mores ex doctrina Christi mutationem, prædicit. Sunt autem eius uerba hæc: Et pascetur simul lupus cum agno, & pardus simul quiescet cum hœdo, & uitulus & taurus & leo simul pascentur: & alia his similia, quæ etiam euestigio planiora efficiens interpretatur, ubi ait: Et erit, qui surgit ad imperandum gentibus, in eo gentes sperabunt. Planè enim irrationalia illa iumenta, & quas illic prædixit beluas, nullas esse alias quàm ipsas gentes, propter earum ferinos mores, declarauit. quibus sanè gentibus imperaturum affirmat eum, qui surgit de semine Iessæ, ex quo semine Saluator & Dominus noster oriundus prædicatur: in quem gentes, quæ in ipsum credunt etiam nunc sperant, ipsi utique uaticinio consentanea facientes, quod ait, Et erit qui surgit imperare gentibus, in ipso gentes sperabunt. Hoc igitur apponito ijs, quæ apud Mosem feruntur, ac distinguito. Et illud quidem, Erit qui surgit imperare gentibus, cum illo componito: Egredietur homo de semine eius, & dominabitur gentibus multis. Et illud, In ipso gentes sperabunt, cum illo: Et ipse erit expectatio gentium. Quid enim interest, dicas ne, In ipso gentes sperabunt: an uerò, Ipse erit expectatio gentium? Rursus uerò idem Esaias oratione progressus, de Christo hæc diuinat: Ecce puer meus, quem elegi, dilectus meus, in quo complacuit sibi anima mea, iudicium gentibus proferet. ac deinceps adiungit, Donec ponat in terra iudicium, & in nomine eius gentes sperabunt. in his propheta iam secundò gentes in Christo speraturas ponit, quum superius illud dixerit, In ipso gentes sperabunt. Hic uerò, In nomine eius gentes sperabunt. Etiam ipsi Dauid dictum est, De fructu uentris eius suscitandum esse quendam. de quo deinceps ait Deus: Ipse inuocabit me, pater meus es tu, & ego primogenitum ponam eum. Nam de hoc rursus dictum est: Et dominabitur à mari usque ad mare, & à fluminibus usque ad terminos orbis terræ. Et rursus: Omnes gentes seruient ei, & benedi

In Christi aduentu Iudæorũ principatus defecit.

Christus expectatio seu spes gentium.

A

B

A & benedicentur in te omnes tribus terræ. Præterea autem locus quidam certus à Michæa canitur, in quo is oriturus sit, de quo feruntur tot uaticinia: Et tu, inquit, Bethleem domus Euphrata, minima es ut sis in millibus Iuda: ex te mihi egredietur dux, qui pascet populum meum Israel: & exitus eius ab initio ex diebus seculi. & omnes confitentur, in Bethleem Iesum Christum esse natum. Quinetiam incolæ eius loci speluncam ibidem monstrãt ijs qui ab externis terris uenerint ad spectandũ: & locus quidem hic ubi ortus eius futurus fuit, prædictus est. Ipsius uerò ortus miraculum, nunc obscurè ac figuratè, nunc planè & apertè ponit Esaias. obscurè quidem, ubi ait: Domine, quis credidit auditui nostro? & brachium Domini cui reuelatũ est? annunciauimus coram eo, quasi puerulus, quasi radix in terra sitienti. Pro quo Aquila quidem sic interpretatus est: Et prædicabitur tanquam quod ubere nutritur in faciem eius, & tanquam radix de terra inuia. Theodotion uerò: Et ascendet sicut quod lacte alitur coram eo, & sicut radix in terra sitienti. His enim uerbis, quum mentionẽ fecerit Propheta de brachio Domini, quod erat Dei uerbũ: Coram eo, inquit, annunciauimus quasi puerulum lactantem, & qui ubere nutriatur, & quasi radicem de terra inuia: ubi puerulus quidẽ ille, qui ubere atq; lacte nutritur, planè ortum Christi declarat. Terra uerò inuia & sitiens, uirginem quæ illum enixa est, quam scilicet nullus uir adijt: de qua quamuis inuia, laudata illa radix prodijt, & qui ubere lacteq; nutrietur puerulus. Verùm hæc adumbratè admodum significauit: apertius uerò idem Propheta sentẽtiam suam interpretatur, ubi ait: Ecce uirgo in utero cõcipiet, & pariet filium, & uocabunt nomen eius, Nobiscũ Deus: hoc enim significat Emanuel. Talia de Christi apud homines origine antiqui Hebræorum prophetæ meditabantur. Nunquid igitur illustrẽ quendam principem, aut tyramnum, aut alioqui unum eorum qui plurimùm possunt in uita, eum de quo uaticinantur describunt? non potest dici, quoniã

B ne apparuit quidem aliquid tale. Sed qualis ipse uisus est uita, talem item eum fore cecinerũt: hac utiq; in re nihil à ueritate aberrantes. Postquam ergo Esaias dixit: Annunciauimus coram eo, quasi puerulus, quasi radix in terra sitiẽti: deinceps adiungit, dicens: Non est species ei, neq; gloria: & uidimus eum, & non habuit speciem, neq; pulchritudinem: & fuit species eius sine honore deficiens præ filijs hominum. Homo quum in plaga esset, sciens ferre languorem contemptus est, & non cõputatus. Quid ad hæc igitur superest? Nam quum illius & tribum, & genus, & modum nascendi, & uirginis miraculum, & uitæ morem prædixerint: sequitur deinceps, ut ne mortem quidem eius taciti præterierint. Sed quid tandem canit etiam de hac Esaias? Homo, inquit, quum in plaga esset, sciens ferre langorem, contemptus est, et non computatus. hic peccata nostra fert, & pro nobis est in dolore, & nos existimauimus eum esse in labore, & in plaga, & in afflictione. ipse autem uulneratus est propter peccata nostra, & infirmatus est propter iniquitates nostras. Doctrina pacis nostræ super eum, liuore eius nos sanati sumus. Omnes tanquam oues errauimus, et Dominus tradidit eum peccatis nostris: & ipse quum uexaretur, non aperiebat os. Quasi ouis ad occisionẽ ductus est, & sicut agnus coram tondente non aperuit os: generationem eius quis enarrabit? quoniã tollitur de terra uita eius. & reliqua. Nam his uerbis significat Christum ipsum quidem, quamuis ab omni peccato alienum, tamen peccata hominum pro ipsis hominibus in seipsum susceperturum. Quocirca etiam ea patietur, quæ qui peccauerint pati solent: & pro nobis dolebit, non autem pro seipso. Quòd si uulnerabitur, & uerbis probrosis feretur, hoc item nostrorum peccatorum causa fiet: nam infirmus quoq; factus est propter peccata nostra, ut nos uidelicet, quum ille delicta nostra, nostræq; malitiæ uulnera assumpserit, eius liuore sanemur: & eorum quidem quę ille insons ab hominibus passurus erat, hæ fuerunt causæ. Iudæos autem qui illi mortem attulerunt, nusquam ueritus propheta mirabilis, hoc ipsum quoq; perspicuè re

Locus ubi natus Christus.

Mors Christi à prophetis prædicta.

darguit, planè deplorans, ac dicens: Ex iniquitatibus populi mei ductus est ad A
mortem. Deinde uerò, quoniam citò, neque ita multo post nefarios aduersus
Christum ausus, extremus ad illos ex obsidione Romanorum interitus erat
uenturus, ne hoc quidem præterit silentio, sed adiungit: Et dabo sceleratos pro
sepultura eius, et diuites pro morte eius. Et poterat quidem his prophetiã termi
nare, si nihil amplius futurum post Christi mortem uidisset: sed quoniam, bre-
ui mora interiecta, erat à morte siue à sepultura remigraturus, atq; in uitam re-
stituendus, de hac quoque re deinceps hæc addit, sic dicens: Et Dominus uult
purgare eum à plaga, si traditus sit pro peccato, Anima uestra uidebit semen
longæuũ, & uult Dominus auferre à labore animæ eius, ut ostendat ei lucem.
Qui superius dixit: Homo in plaga constitutus, et qui nouit ferre languorem,
nunc post mortem eius & sepulturã: Dominus, inquit, uult purgare eum à pla
ga. & quî hoc fiet? Si traditus, inquit, fuerit pro peccato, anima uestra uidebit
semen longæuum: non enim omnibus cõcessum est, longæuum Christi semen
intueri, sed ijs solis qui cõfiteantur, & munera offerant Deo pro peccatis. Ho-
rum enim duntaxat anima uidebit semen longæuum Christi, hoc est, aut æter-
nam uitam eius post mortem, aut eiusdem uerbum per totum terrarũ orbem
disseminatum, quod longæuum futurum est, semperq; duraturũ. Rursus, qui
superius dixerat, Et nos putauimus illum esse in labore: nunc post cædẽ, mor-
tem'que eius, ait: Et uult Dominus auferre à labore animæ eius, ut ostendat ei
lucem. Quoniam igitur deliberauit Dominus, qui Deus est uniuersi, purgare
illum à plaga, & ostendere illi lucem, necessariò utiq;, qui uoluit, id faciet quod
uoluit. Nihil enim est eorum quæ uult, quod non fiat: uoluit autem purgare il-
lum, & ostendere illi lucem: fecit igitur hæc. & quum purgauerit illum, osten-
dit illi lucem. & quoniam uoluit, & uolens abstulit laborem ab anima illius, &
ostendit illi lucem, meritò propheta sequitur, & ait: Propter hoc ipse hæredita-
bit multos, & fortium diuidet spolia, ubi (quod reliquum fuit) iam hæredita- B
tis etiam Christi mentionem facit, illi Psalmo consentanea dicens, in quo de in
fidijs aduersus illum constructis nominatim canens oraculum, ubi ait: Adsti-
terunt reges terræ, & principes conuenerunt in unum aduersus Dominum,
& aduersus Christum eius. Deinceps adiungit: Dominus dixit ad me, filius
meus es tu, ego hodie genui te. postula à me, & dabo tibi gentes hæreditatem
tuam, & possessionem tuam terminos terræ. Has igitur gentes etiam prophe
ta intellexit, quum dixit: Propter hoc ipse hæreditabit multos. & adiungit: Et
fortium diuidet spolia. Siquidem à potestatibus contrarijs, quæ prius inter
gentes dominabantur, ubi subiectas animas liberauit, tum quasi spolia quæ-
dam suis diuisit discipulis. Proinde Esaias ait de illis: Et lætabuntur coram
te, sicut qui diuidunt spolia. Et Psalmorum autor: Dominus, inquit, dabit
uerbum euangelizantibus uirtute multa, rex uirtutum dilecti, speciei do-
mus diuidere spolia. Meritò igitur hic quoque de Christo ait: Propter hoc i-
pse hæreditabit multos, & fortium diuidet spolia. Quam autem ob rem hoc
illi datum sit, docet deinceps, ubi ait: Pro eo quòd tradita est in mortem ani-
ma eius, & cum iniquis deputatus est, & ipse peccata multorum tulit, & pro-
pter peccata eorum traditus est. Pro his enim remunerans illum pater, eo quòd
dicto audiens fuerit, sustinuerit'que, donauit illum ijs quæ exposita sunt. Fa-
ctus enim est obediens patri usque ad mortem: quare multorum quoque hæ-
reditatem consecuturum illum canit, non prius tamen quàm tradita fuerit ani-
ma eius in mortem, & cum iniquis sit deputatus. Propter hæc enim dictum
est, illum hæreditaturum multos, & fortium diuisurum spolia. Puto autem in-
dubitatè reuersionem eius à mortuis significari talibus oraculis: quî enim fie-
ri potest, ut aliter de eo intelligamus, qui tanquam ouis ad occisionem sit du
ctus, & ab iniquitatibus Iudaici populi traditus sit ad mortem, & cum iniquis
deputatus, sepulturæ'que commendatus? deinde purgatus à Domino? & lu-
cem penes

A cem penes ſe uiſurus ſit, & multorum hæreditatem conſecuturus, & ſuis ſpolia diuiſurus? Sed aliter quoque de illius reditu in uitam, poſt mortem dicit quodam loco uaticinans Dauid ex perſona Chriſti: Non relinques animam meam in inferno, neque dabis ſanctum tuum uidere corruptionem. Et alibi: Domine eduxiſti ab inferno animam meam, ſaluaſti me à deſcendẽtibus in lacum. Et alibi: Qui exaltas me de portis mortis, ut annunciem omnes laudationes tuas. Contra omnia hæc intendere ullam aciem, ne inimiciſſimos quidẽ atq; ingratiſſimos poſſe arbitror. Veruntamen eius prophetiæ concluſio, cuius autor Eſaias, ſterilem illam quondam & deſertam à Deo animam, aut potius eccleſiam de gentibus collectam, lætis uocibus, bonoq; nuncio proſequitur, cum illis utiq; concordans, quæ iam contemplati ſumus. Nam quum propter eam Chriſtus omnia pertulerit, meritò poſtea quæ de illo prædixit adiungit: Lætare, inquit, ſterilis quæ non paris, uociferare & clama quæ non parturis, quoniam multi filij deſertę magis, quàm eius quæ habet uirum. Dixit enim Dominus: Dilata locum tentorij tui, & pelles tabernaculorum tuorum fige, ne parcas: dilata funiculos tuos, & clauos tuos corrobora: amplius ad dexteram & ad ſiniſtram extende, et ſemen tuum gentes hæreditabit. His autem uerbis eccleſiam de gentibus collectam, & toto orbe terrarum diffuſam, & ab ortu ſolis ad occaſum extentam, oraculum lætari iubet, planiſſimè hoc ipſum ſignificans, ubi ait: Et ſemen tuum gentes hæreditabit. Quum autem longiorẽ explanationem deſiderent ea quæ ad hunc locum ſpectant, abundè nobis hæc compendij locum explebunt. Nam tu quoque per ocium multa plura colligere poteris quæ ad idem propoſitum ſpectent. Sed ipſum quoq; euangelicæ demonſtrationis propoſitum quod nunc in manibus eſt, tradet ſuo tempore, atque interpretabitur ſingula. Interim uerò quod ad prædictionem, diuinationemq; propheticam de Saluatore noſtro pertinet, quodq; item ad id quod ea
B prædictio omnes homines eorum bonorum aduentu gaudere iubebat quæ expectabantur, ijs quæ iam dicta ſunt contenti eſſe poſſumus: quæ quidem planè enunciant prophetæ cuiuſdam aduentum, & legum autoris pietatem, qui Moſi ſimilis futurus ſit, necnõ eiuſdem genus & tribum & locum unde exiturus, & tempus quo uenturus ſit. Vaticinatur præterea & ortum, & mortem, & reditum in uitam, & principatum in omnibus gentibus, quæ ſanè iam euenere omnia: & magis etiam deinceps ex ijs quæ dicentur conſtabit, in uno Saluatore ac Domino noſtro ea finẽ accepiſſe. Sed hæc quæ de ſanctis oraculis accepta uides, ijs qui credunt expoſita ſunt; ijs autem qui non credunt, ſeorſum obuiã ſcriptis propheticis ibimus, atq; interim tanquam de communi uiro, & qui reliquis fuerit ſimilis inquiremus, ut quum omnibus qui unquam à condito æuo inter homines celebrati ſint, multo præſtantior & incomparabili quadam eminentia ſuperior apparuerit, cum ea quoque quæ ad diuiniorem eius naturam ſpectãt pertractemus: & quòd uirtus, quæ in illo erat, nulla humana natura conſtaret, certiſſimis demonſtrationibus comprobemus: ordine deinceps ſequetur, ut ea proponamus contemplanda pro uiribus, quæ ad eam theologiã pertinent quæ illum complexa eſt. Quoniam igitur maior pars eorum qui nõ credunt, uocant illum præſtigiatorem ac ſeductorem, aliaſq; innumerabiles calumnias in illum execrabiliter iactant, ac ne nunc quidem deſinunt eiuſmodi probra cõfingere, tempus iam uidetur eſſe, ut etiam iſtis reſpondeamus, de noſtro quidem nihil afferentes, ſed de doctrina quam ipſe publicauit aſſumentes, quod hic apponamus.

Aduerſus eos qui Chriſtum Dei ſeductorem fuiſſe exiſtimant. Cap. III.

INterrogandi igitur ſunt, num quis unquam alius huic ſimilis ſeductor ex hiſtorijs ipſorum proferri poſſit, qui manſuetudinis, probitatis, temperantiæ, omniſq; reliquę uirtutis ijs quos ſeduxerit magiſter & autor extiterit; et utrum

fas sit ijs nominibus uocare eum, qui ne intueri quidem mulierē cum petulanti cupiditate permittit: & num is seductor, qui summum philosophiæ fastigiū tradiderit, discipulosq; suos docuerit, quæcunque possideant bona, indigentibus impertiri, & laboris studium ac beneficentiam plurimi facere: & utrum seductor is, qui in multitudine populari & plebeio, turbulentoq; grege uersari prohibet, solum autem rerum diuinarum studium sua doctrina commendat. Quî porrò fieri potest, ut is meritò nominetur seductor, qui & ab omni mendacio deterreat, et ad ueritatem præter cuncta alia amplectendam adhortetur: ut ne iure quidem iurando uelit nos indigere: quanto autem minus periurios: Sit enim sermo uester, Est, est: Non, non: & quid me plura colligere oportet, quàm ex ijs quæ iam dicta sunt planè liceat discere, quod'nam fuerit eius reipublicæ institutum, quæ ab illo inter homines ad uitæ utilitatem disseminata est: ex qua non modò non seductorem, sed uerè diuinum quendam, & diuinæ pietatemq; amplexæ philosophiæ, non communis illius & uulgaris introductorem, omnis ueritatis amator sit confessurus. Nam quòd illud uiuendi institutum, quo Hebræorum antiquissimi, Dei amici, uiri utebantur, quodq; iam ex hominibus quodammodo interierat, solus ipse renouauerit, neque in paucos & modicos, sed in totum orbem diffuderit, in primo huius operis libro satis à nobis ostensum est, per quem utique licet hominibus tam turmatim in toto orbe, illius uitæ, religionem'que amplexæ reipublicæ, quam et ipsum Abraham, & qui per idem tempus uixere sectati sunt, innumerabiles non solum ex Græcis, sed etiam ex Barbaris, æmulatores ostendere. Et illius quidem doctrinæ pars quæ ad mores pertinet magis, eiusmodi. Nunc uideamus utrum seductoris nomen, illi in eo genere præceptorum conueniat, quòd maximè dominatur. Non'ne igitur de illo palàm scriptum est, quemadmodum soli omnium regi Deo, & cœli ac terræ, mundiq; uniuersi opifici, & ipse deditus fuerit, & commendare suos discipulos consueuerit: sed non'ne etiam nunc illius doctri næ præcepta omnes, & Græcos & Barbaros ad supremū Deum sursum mente, animoq; percipiendum, & omnem uisibilem naturam despiciendam extol lunt: num igitur hic fuit seductor: an uerò quòd plures colere deos ex suprema & sola uera theologia eum qui re uera in errorem præceps sit lapsus non permittit: at hic non recens, neq; illius proprius sermo, sed ex multo tempore priscis Dei cultoribus Hebræis consuetus, quemadmodum & in Præparatione ostensum est, ex qua iam nunc quum recentes philosophi magnam utilitatem acceperint, ipsum doctrinæ genus comprobarunt. Cæterùm ipsorum etiam Græcorum doctissimi suorū deorum oraculis gloriantur, de Hebræis in hunc modum mentionem facientibus.

Christus optima docuit.

Solis Chaldæis sapientia contigit atq;
Hebræis, qui ex se genitum, regemq; Deumq;
Pura mente colunt, atq; unum numen adorant.

Chaldæos autem eosdem propter Abraham nominauit, qui, ut memoriæ proditum est, genere Chaldæus fuit. Si igitur etiam ab antiquis usque temporibus, Hebræi, qui maximè ab oraculis quoque sapientiæ testimonium acceperunt, in unum omnium rerum opificem Deum adorationem dirigebant, cur seductorem amplius, ac non potius mirabilem religionis magistrum, hunc iam fuisse fateamur: qui ea quę quōdam solis Dei amicis Hebræis cognita erant, in cunctos homines inuisibili, diuinaq; uirtute protulit ac dilatauit: ut non amplius, sicut prius pauci quidam & numerabiles, rectas de Deo habeāt opiniones, sed conuentus innumerabiles tam hominū Barbarorum, qui olim ferissimi erant, quàm sapientium et Græcorum, qui antiquorum prophetarum, iustorumq; uirorum religionem amplecti, sola illius uirtute edocti sunt: Sed iam tertium illud contemplemur, num uerè illud seductorem appellent, quòd non sacrificijs boum, neque brutorum animaliu m mactationibus, neq; cruoribus atq; igne,

neq; ijs

A neque ijs rebus quæ de terra naſcuntur incenſis, diuinitatem colere inſtituit: nempe humilia hæc & terrena, immortaliq; naturæ nullo modo conuenientia exiſtimans, iudicansq; omni ſacrificio gratius, iucundiusq; Deo munus offerri, quum quis illius præcepta plenè obſeruauerit, per quæ ipſo corpore, animaq; purgatos, menteq; nitida ac decretis religioſis imbutos, dum ea imitari docet, quæ ſimiles Deo homines efficiant, ſuos palàm inſtituit, dicens: Eſtote perfecti, ſicut pater ueſter perfectus eſt. Quod ſi quis Græcorum hæc reprehendat, is ſciat ſe etiam præceptoribus ſuis cõtraria ſentire, qui uidelicet, ut par eſt, multa à nobis utilia edocti, quippe qui nobis etiam tempore fuerint poſteriores, dico autem ea doctrina quę nobis à Saluatore noſtro expoſita eſt: audi iam nunc qualia ſint quæ ſcripto fateantur.

Quod ſacrificium Chriſtus docuerit.

Quòd nihil eorum quæ de terra prodeunt, oportet ſummo Deo incendere aut ſacrificare, ex Porphyrio de abſtinentia ab animatis. Cap. IIII.

DEo ſummo, ſicut quidam uir ſapiens dixit, nihil eorũ quæ ad ſenſus pertinent ſiue incendentes, ſiue denominantes (nihil enim eſt eorum quæ materia conſtant, quod non protinus ei ſit immundũ, qui expers eſt omnis materiæ. Quare ne uerbum quidem ullum, ſiue id dicas quod in uoce conſiſtit, ſiue id quod intrinſecus concipi ſolet, quum animi aliquo uitio eſt contaminatum, illi conueniat) ſed ſilentio puro, puriſq; de ipſo cogitationibus illum colamus. Oportet igitur illi coniunctos, ſimilesq; factos, hanc uitæ noſtræ rationẽ Deo afferre pro ſacrificio. Eadem uerò & illius laudatio erit, & noſtra conſeruatio: afferetur enim cum ſtabilitate & quiete uirtutis animi. Ipſius uerò Dei contemplatione hoc ſacrificium perficitur.

Item de eodem, ex Apollonij Tyanenſis Theologia. Cap. V.

EX quo igitur maximè quis naturæ diuinæ cõuenientem curam adhibeat, ex eo maximè illam propitiam, benignamq; obtineat. Hoc quidem penes
B quemuis hominum uiget, idq; ipſum unuſquiſq; complebit, ſi eorum quæ ſub uiſum cadunt, qualia ſunt hæc quæ digito demonſtramus, illi quæ una eſt, & ab omnibus rebus ſeparata, ſecundum quam reliqua omnia cognoſcere neceſſe eſt, nihil omnino ſacrificet, neq; ignem incendat, neq; prorſus quicquam illam poſtulet, ne à præſtantioribus quidem quàm nos ſumus. neque ullum eſt plantæ genus quod ab initio terra pariat, neque animalis quod eadem nutriat, cui protinus immundities non adſit, ſed utatur erga illam ſolo meliori uerbo: dico autem non eo quod ore emittitur, ſed quod ab optimo eorum quæ ſunt proficiſcitur, per optimum eorum quæ in nobis ſunt bonorum. Mens autem hæc eſt, quæ inſtrumento non indiget. Si igitur Græcorum quoque illuſtres tam philoſophi quàm theologi hæc confitentur, quo'nam modo ſeductor erit is qui non ſolum uerba, ſed facta multo prius quàm uerba ſuis diſcipulis, quibus fungerentur tradiderit? & quibus, ut recta ratio iubet, Deum ipſum eſſent ueneraturi? quo autem modo, & quibus rationibus uſi in ſacrificijs dicantur priſci Hebræi, in primo huius operis libro diſſeruimus, atque ijs quæ illic dicta ſunt contenti eſſe debemus. Verùm quoniam præter illa quæ iam diſputata ſunt, nouimus (id quod à Chriſto didicimus) factum eſſe mundum, cœlumq; ipſum, & ſolem, & lunam, & ſtellas opera Dei eſſe, neque hæc oportere, ſed horum autorem colere: conſiderandum eſſe uidetur, num decepti ſimus, quòd in hunc modum de natura rerum ſentire ab illo docti ſumus. atqui nõ ſolum Hebræorum hæc fuit oratio, ſed philoſophorum quoque, maximè illuſtrium, qui cum Hebræis conſentientes, ortum habere & cœlum ipſum, & ſolem, & lunam et ſtellas, uniuerſumq; mundum ab autore omnium rerum factum eſſe, affirmauerunt. Cæterùm idem & conſummationem & mutationem in melius, uniuerſi huius futuram ut expectaremus docuit, in hoc quoque Hebræorum ſcripturis conſentiens. quid igitur? non'ne etiam Plato ſuapte natura & ipſum cœlum, & ſolem, & lunam, & reliqua ſidera, ſolutioni corruptioniq; obnoxia eſſe

Philoſophi conſentiũt cum Hebræis de creatione mundi.

xia esse uidit, quamuis ea non dissoluenda affirmauerit, propterea quòd no- A
lit ille qui ea composuit? Quòd si tali natura constare nos, immortalemq; habe
re animam, nullaq; in parte brutis animalibus similem uoluit, & uirtutum quę
in Deo sunt simulacra in se cõtinere illam arbitrari, nos docuit: sicq; habere at-
que affici & sapere omnes & Barbaros & uulgares instituit, non'ne sapientes
magis in toto orbe suos sectaturos reddidit, quàm ij qui supercilia contracta o-
stentant, si nihil planè ea parte qua est, differre à culice, aut uermiculo, aut mu-
sca animam humanam affirmant? aut si ne à serpentis quidem aut uiperæ, aut
ursi, aut pardalis, aut suis anima, ulla prorsus in parte, suam ipsorũ animam, qui
sapientissimi fuerint, quatenus naturam habet atq; est, diuersam esse? Ad hæc,
quum fori diuini, iudicijq; futuri assiduam mentionẽ fecerit, suppliciaq; ac pœ
nas ineuitabiles impijs descripserit, iustis uerò æternam à Deo uitam promit-
ti, & regnũ cœleste, & fœlicem cum ipso Deo uictum docuerit, quem tandem
decipere potuit? non'ne potius adhortatus est eorum præmiorum causa, quæ à
iustis expectãtur in uirtutem incumbere? ab omni uerò malitia deterruit, pro-
pter impendentes impijs pœnas? Porrò autem ex illius decretis accepimus esse
quasdam post supremum Deum potestates natura incorporeas, intelligentes,
rationales, omniq; uirtute præditas, quæ circum regem uniuersi choros exer-
ceant: quarum plures etiam usq; ad homines ipsius patris nutu, quadam saluta
ri dispositione mittantur: quasq; & cognoscere, & uenerari pro ratione, gradu'
que dignitatis edocti sumus, ut soli Deo, qui est rex uniuersi, adorationis hono
rem tribuamus. Ab eodem præterea didicimus, hostiles quasdam, inimicasq;
humani generis, per hunc qui circum terram uersatur, aërem, uolare potesta-
tes dæmonum, spirituumq; malorum, eorumq; qui in illis principatum tenent:
quæ cum malis hominibus uersentur, quas ut omni conatu fugiamus in præ-
ceptis habemus. tametsi uel quàm maximè deorum appellationes & cultus si-
bijpsis arrogant, multoq; etiam magis ab illis esse declinandũ, propter hanc i- B
psam cum Deo repugnantiã, hasq; aduersus Deum inimicitias, quemadmodũ
latius in Præparatione demonstrauimus. Sanè huiuscemodi sunt, quæ in præ-
ceptis atq; institutis Saluatoris nostri feruntur, uerè priscorũ Hebræorum, qui
Deo grati fuere, tum uirorũ, tum prophetarũ, pia sanctaq; documenta. Quòd
si hæc grauitatẽ habent, si utilitatem, si studium sapientiæ, si denicq; omni uirtu-
te referta sunt, quo tandem iure, qua'ue ratione ei qui talia docuerit, adscribat'
nomen seductoris? & hæc quidem tanquam de eo homine, qui à cæteris natu-
ra nõ differat, disputata sint, quæ uidelicet & grauem & ipsi uitæ utilem illius
doctrinam exhibeant, nunc ea quæ magis diuina sint consideremus.

De diuinioribus Christi gestis. *Caput* VI.

AC primum omnium contemplemur, quo tempore uersatus est cum ho-
minibus, quot, qualiaq; sint quæ mirabiliter gesserit: nunc quidem le-
pram de corporibus eijciens, eaq; diuinitus purgans: nunc uerò iussu uerbi dæ
monas ex hominibus expellens, aliàs rursus ægrotantibus, omni'que languo-
rum genere laborantibus, sanitatem abundè suppeditans. Quodam uerò tem-
pore etiam paralytico dixit: Surge, tolle grabatum tuum, & ambula. atque ille
quod imperatum est fecit. Rursus cæcis alio tempore uidendæ lucis faculatem
largitus est. Olim uerò mulier quæ sanguinis fluxu laborabat, & annos plurí-
mos eo genere morbi uexabatur, ubi uidit innumerabilẽ circum illum multi-
tudinẽ, quæ nusquam permittebat ut ad illum accederet ac supplicaret, libera-
tionemq; à morbo peteret, extremũ illius uestimentũ attingere duntaxat cogi-
tauit, atq; ita subijt. limbumq; quum apprehendisset, unà cum eo curationẽ ma
lorum apprehendit, atq; ilicò sana euasit, sic quidem diuinæ Saluatoris nostri
uirtutis maximũ signũ reportãs. Alius autem quidam uir Regulus, quum ad
Iesu pedes cecidisset, filium qui ægrotabat, eu estigio sanũ recepit. Filiam item
alius, qui Iudaicæ synagogæ princeps erat, & hic quidem iam mortuam. Quid

uerò dicam

A uerò dicam quòd alius iam quatriduũ mortuus, uirtute Iesu excitatus est? uel quòd in mari tanquam in terra qua publicetur, olim pedibus ingressus est, ipsius interim discipulis nauigantibus? & quòd ijdem quum aduersa tempestate agitarentur, mare, fluctus, uentos increpuit, atq; omnia protinus tanquam Domini uocem formidantia constiterunt. Quum uerò quinq; millia uirorũ unà cum innumerabili fœminarũ, puerorumq; multitudine quinq; non amplius panibus abundè quõdam saturauerit, adeò, ut quę superfuerũt reliquiç, duodecim cophinos implere potuerint, quem nõ stupore affecerit? aut quem non meritò ad quærendum de ipsius arcana, occultaq; uirtute excitauerit? sed ne mihi num in longũ nimis ducatur oratio, postrema omniũ illius mors exponatur, quę non cõmuni reliquorum hominũ more extitit. Non enim morbo consumptus, ac ne laqueo quidẽ, aut igne, neq; uerò ad morem reliquorũ, qui ob scelera sua crucis supplicio affici solẽt, cruribus itidem ferro succisis, neq; omnino quicq; ab ullo hominũ passus, eorũ qui alios necare cõsueuerunt, uiolẽtæ mortis genus ullum pertulit. Sed ubi ipsum duntaxat sponte præbuit inimicis insidiantibus corpus, tum erectus est à terrra ilico. Deinde in ligno magna uoce clamans, & patri spiritũ commendans, atq; hæc ad uerbũ dicens: Pater in manus tuas cõmendo spiritũ meum, ita solutus ac liber, ipse per seipsum à corpore secessit. Deinde quũ corpus ipsius familiares accepissent, atq; honestæ sepulturæ cõmendassent, tertio die rursus illud ipsum recepit, quod uidelicet sponte reliquerat. Et sic rursus ipse seipsum in carne, in corpore, ipsum illũ qui prius fuerat, suis ostendit discipulis. quibus cum paucos dies uersatus, & per aliquod tempus suo etiam sermone dignatus, illuc reuersus est, unde oculis illorũ se obtulerat, sicq; iter ad cœlũ direxit. Iisdem uerò, quum præcepta quoq; de rebus agendis tradidisset, eosdem apud omnes gentes supremæ religionis doctores declarauit. Hæc sanè sunt uirtutis, quæ in Saluatore nostro erat, apprimè celebranda miracula: hæc diuinitatis, quæ in illo erat, indicia: hæc ipsi quoq; casta æstimatione admirati sumus, exploratoq; atque exquisito iudicio recepimus. Exquisita sanè hæc à nobis, exploratáq; sunt, alijs quoque euidentibus rebus, omnemq; que aperientibus rationem, quibus ipse Dominus noster etiam nunc ijs, quos dignos putauerit exigua quædam suæ uirtutis signa ostendere consueuit. Quinetiam subtiliore ac certiore doctrina idem à nobis effectũ est, quàm quidem ijs adhibere cõsueuimus, qui ea quę dicta sunt non cõcedunt: sed nullã prorsus ijs fidem habent, neq; omnino quicquam tale ab eo factum esse confitentur, aut extitisse illic quidem non negant, uerùm magicis præstigijs, ad errorem intuentium tanquam à uiro seductore impolita. quòd si etiam in præsenti aduersus tales pauca quædam disputare opus sit, non deseremus studium incœptum, alioqui uerò quo'nam pacto ibimus illis obuiam?

Mors Christi innocens & uiolenta.

Aduersus eos qui non credunt Saluatoris nostri discipulis, admirabiles illius res gestas narrantibus. Caput VII.

NAm si dicant nihil omnino admirabile Saluatorem nostrum, neq; quicquam quod superet cogitationẽ humanam fecisse, qualia sunt quæ illius familiares testificati sunt: uideamus num illis talia dicentibus, credi ullo modo possit: quippe qui nullam possint assignare causam, propter quam hi quidẽ illius discipuli, ille uerò horum magister extiterit. Nam & qui docet, alicuius disciplinæ magistrum se profitetur: & discipuli talis disciplinæ cupidi magistrum adeuntes, seipsos illi instruendos committunt. Quam igitur causam isti afferre possunt, quare sui cum Iesu discipuli uersati, frequẽtesq; fuerint? aut quid'nam illud quæso erat, quòd illos tali uiro dare operam cogeret? quarum porrò disciplinarum doctorem illum fuisse dicent? an hoc quidem nemini dubiũ esse potest? planè enim earũ rerum doctorẽ fuisse necesse est, quas qui ab illo didicerũt ad reliquos homines attulere. atqui præcepta erãt hæc philosophicę uitæ, quam illis describens dicebat: Nolite possidere aurum, neq; argentũ in zonis uestris,

non peram in uia. & alia eiusmodi. Seipsos uerò iubebat prouidẽtiæ, quæ om A
nia gubernat commendantes, & ad illam referentes, nusquam solicitos esse de rebus necessarijs. Admonebat etiam eos, ut altius saperent ijs, quæ Iudæis à Mose præcepta fuerant: illum enim legem illis posuisse nõ occidere, tanquam procliuibus ad occidendum: item non mœchari, tanquam ijs qui lasciuissimi, atque ad libidinem propensissimi essent. Rursus non furari, tanquam seruile maximè ingenium præ se ferentibus. Ipsos uerò oportere arbitrari, has sibijpsis nusquam esse accommodatas leges, sed animi liberationem ab omni morbo plurimi facere, & ab imis partibus ac de profundo cogitationis, tanquam à radicibus malitiam pullulantem resecare, iramque, atque omnem minus honestam cupiditatem uincere conari, ac potius ex summa animi tranquillitate ne irasci quidem, neque mulierem cum libidine intueri: ac non modò non furari, sed contrà, res etiam suas indigentibus erogare. Neque uerò in eo gloriari, quòd aliena inter se non auferrent, sed quòd eis qui se primi spoliassent, omnem iniuriam remitterent. Et quid opus est me omnia repetere quæcunque aut ille docuit, aut illi didicerunt? nam præter cætera, illos ita ueritatem amplecti hortabatur, ut ne iure quidem iurando indigerent, ac multo quidem minus periurio. Ita uerò se uita ac moribus comparare, ut quod dicerent omni iureiurando certius haberetur, progredientes ad id usque sermonis, ut pro affirmatione dicerent, Etiam: pro negatione, Non: & cum ueritate huiusmodi uocibus uterentur. Interrogemus igitur, quam probabilitatem habeat, talium documentorum auditores, ac potius iam magistros effectos, suspicari mentitos, quæcunque suum præceptorem effecisse testificati sunt? aut quàm credibiliter faciant, si putent illos omnes sibi inter se consensisse in mendacio? Duodecim quidem de omni numero electos, septuaginta autem reliquos? quos etiam binos misisse dicitur ante faciem suam, ad omnem locum & regionem, quò erat ipse uenturus. sed nulla unquam afferetur ratio, quare tantæ B
multitudini hominum credendum non sit, qui quidem religiosam, grauemq; uitam amplexi sint, resq; omnes suas aspernati, & pro charissimis, uxore, inquam, & liberis, & omni genere, inopem uictum elegerint: ac de suo præceptore cõcors testimonium, tanquam uno ore, in omnes homines protulerint. Princeps igitur hæc & prima & uera sit ratio. Sed contrariam quoque spectemus, in qua saltem primum illud constet, nobisq; cum illis conueniat, hunc quidem fuisse præceptorem, illos uerò discipulos. Deinde fingamus illum nõ ea quæ iam dicta sunt, docuisse, sed illis planè contraria, facere uidelicet contra leges, impiè, iniustéque agere, superare, spoliare cæteros, & si quid aliud quod ad malitiam pertineat, dici potest: latere autem in ijs omnibus conari, & eiusmodi mores simulatione doctrinæ grauioris, & noua professione pietatis obtegere. Ipsi uerò discipuli & his exerceantur, & quàm hæc sunt etiam nequioribus. Propterea uidelicet quòd magna est ad malitiam procliuitas, eamque uel nullo præceptore discere facilè est: in sublime uerò suum præceptorem fictis uerbis extollant, nulliq; mendacio parcant: omnia uerò illi miracula & portenta, cum simulatione, falsitateque adscribant, ut ipsi quoque in admiratione habeantur, beatique iudicentur, qui eiusmodi præceptoris discipuli extiterint. Videamus igitur quî potuerit illis tam audax incœptum consistere, si tales fuere quales descripti sunt. Nam malum malo, aiunt, amicum non est, ac ne bono quidem. Vnde igitur in tanta uirorum multitudine, concordia malitiæ reperta est? unde in illis omnibus, de ijsdem rebus concors testimonium? & eadem usque ad mortem sententia? uiro autem præstigijs utenti, & fallacijs, qui talia doceret, ac talia profiteretur, quis ab initio studuisset? Dices, quòd alij quoque illo præceptore non minus præstigiarum cupidi, ergo illi præceptoris sui exitum non uiderunt? & quali morte fuerit affectus? cur igitur post illam turpissimam illius necem, de eo qui

mortuus

A mortuus esset, nouam theologiam cõstantissimè protulerunt, nec ab incœpto deterreri potuerunt: aut quid ex ea re tandem petebant? num ut eodem supplicio afficerentur? sed quis ullo unquam tempore, nulla spe proposita eiusmodi supplicium manifestum eligeret? Cæterum, demus illos illum esse ueneratos, quamdiu cum ipsis uersatus, commoratusq; sit, & quamdiu fallacijs eos, ut sermone istorum utar, decipere potuerit. Cur igitur post mortem multo magis quàm antè illum admirati sunt? nam in humanis degentẽ & deseruisse, & abnegasse olim dicuntur, quum illi uidelicet insidiæ factæ sunt. Postquam uerò inter homines esse desijt, alacres ipsi mori malebant, quàm à uera de illo testificatione amoueri. Si igitur præceptori suo nullius boni conscij erant, non uitæ, non disciplinæ, non actionis, non operis alicuius laudem merentis: neq; uerò quicquam ab illo emolumenti perceperant, præter unam malitiam, & aliorum hominum deceptionem, quam ob rem tam promptè moriebantur, dummodo de illo seuera quædam & insignia prædicarent? quum interim illorum unicuiq; liceret ociose uiuere, & in propria domo unà cum sibi charissimis, securiorem multò, tutioremq; uitam agere? Fallaces autem homines & in fraudibus uersantes, quomodo affectassent mori pro alio, quem ipsi omnium hominum maximè certissimeq; nouissent? præsertim qui ipsis, ut sermone istorum utar, nullius boni autor fuisset, sed contrà potius omnis malitiæ præceptor? uir enim & rationis usum habens, & uirtute præditus, boni cuiuspiam officij gratia nonnunquam probabiliter mortem cum honestate & gloria subierit. Qui uerò moribus peruersis sit, et affectibus, uoluptatibusq; totus deditus, solamq; hanc temporariam uitam, & quæ ad eam spectant libidines persequens, nunquam profectò uitæ mortem præposuerit, ac nec domesticorũ quidem, et charissimorum causa supplicium tulerit, nedum pro eo qui nequitiæ sit condemnatus: quàm ergo probabile, ut illius, de quo dictum est, discipuli, si modò ille

B seductor, præstigiatorq; fuit, quum illum talem esse non ignorarent, atque ipsi etiam improbiore flagitij genere animos haberent implicitos, à suæ gentis uiris omnia probra ferre non recusauerint, & omne supplicij genus pro testimonio illi reddendo subierint? non conuenit hoc cum natura improborum, longissimè ab ea refugit. Cæterum hoc quoque diligenter considera. Nam si ipsi & seductores & impostores erant, & præterea imperiti, omninoq; uulgares, ut constat, quinetiam Barbari, & qui non plus quàm Syrorum linguam nossent, quomodo in totum progressi sunt terrarum orbem? uel qua istud solertia excogitarunt, ausi ue sunt? quibus porrò uiribus id quod ausi sunt perfecerunt? esto enim, uiros rusticos in terra propria uersantes decipere et uagari, nec otiose aut frustra rem serere. At uerò apud omnes nomẽ Iesu prædicare, admirabiliaq; illius gesta, & in urbibus & in agris docere, & alios quidem eorum imperium Romanum, ipsamq; omnium urbium reginam ciuitatem inuadere, alios Persarum regnum, alios Armeniorum, Parthorum alios nationem, item alios Scytharum, quosdam etiam ad ipsos orbis terræ uenisse fines, Indorumq; regionem penetrasse, alios porrò trans Oceanum euasisse, ad eas insulas quę Britannicæ uocantur. hæc sanè ego nunquam humana ui effecta putauerim, nedum conatu leuium, uulgariumq; hominum, ac multo minus seductorum, præstigijsq; utentium. Qui uerò flagitiosum, uersutumq; doctorem experti essent, & eius exitum uitæ talem perspexissent, quibus tandem uerbis assequerentur, ut inter se de illo consentanea fingerent? siquidem uno ore omnes & leprosorum purgationes, & eiectiones dæmonum, & excitationes mortuorum, & cæcorum sanationes, & innumerabiles alias ægrotantium medelas, quas ille præstiterat, testificabantur. Postremumq; omnium, quod primis sibi post mortem reditus illius in uitam sit uisus. Hæc itaq;, neq; facta, neque audita unquam suis temporibus, quomodo uno ore facta fuisse affirmare ausi essent, morte quoque ipsa comprobantes quod dicerent? nunquid olim

congressi

A postoli post mortẽ Christi alacriores facti.

Syra lingua Apostolis uernacula.

congressi, & conspiratione ad idem sentiendum facta, fœdus inter se pepige- A
runt, quo fingerent ementirenturq; ea quæ nusquam facta essent: & quibus ue
risimile dictu est, illos esse usos uerbis in fœdere: num forsitan talibus? uiri ami
ci, quis nam ille fuerit qui heri ac nuper seducebat, ac deceptionis erat magi-
ster, quiq; in oculis omnium nostris extremum dedit supplicium, ipsi planissi-
mè, exquisitissimeq; omnium nouimus, utpote qui & discipuli, & illius arca-
norum conscij fuerimus. dignus ille quidem aliqua ueneratione à multis cense
batur, sed tamen omnis illius mens erat, ut omni rerum genere cæteros super-
raret. ac ne magnum quidem prorsus quicquã illi, aut reditu in uitam dignum
actum est, nisi quis dolis omnique simulatione refertos illius referat mores, &
quòd ipsos nos usum uersutiarũ, inanemq; iactantiam per fraudem ac dolum
docuerit. Quocirca demus quæso inter nos dextras, simulq; omnes fœdus pa-
ciscamur, ut de illo in cunctos homines deceptionem consonam proferamus:
narremusq; uidisse nos illum dum cæcis uisum largiretur, tametsi nullus unq;
nostrûm hoc uidit: & dum surdis auditum præberet, quod quidam nullus un-
quam nostrûm audiuit: et dum leprosos purgaret, mortuosq; ad uitam restitue
ret. Deniq; ea quæ neq; facta ab illo nouimus, neq; dicta audiuimus, tanquam
uerè gesta contendamus. Verùm quoniam extremum illius tempus celelebrẽ
habuit & perspicuum interitum, ut nusquam ab illo occultari potuerit, nos
huic quoque incommodo rectà pergentes occurramus. Testificemurq; planè
bene impudenter, illum postquam à morte ad uitam redierit, inter nos esse uer
satum, focumq; & cibum consuetum nobiscum usurpasse. Conseruetur autem
ab omnibus nobis impudentiæ, immutabilitatisq; tenor, & maneat hæc men-
tis alienatio usq; ad mortẽ. quid enim absurdi habet pro nihilo mori? aut quid
quempiam offendat, nulla probabili causa, uerbera, tormentaq; in corpore, &
si opus sit, uincula quoq; et carceres, necnõ cõtumelias & probra nullius ueræ
rei gratia experiri? Hoc igitur iam nunc meditemur, mentiamurq; omnes u- B
no ore, & fingamus ea quæ neq; alicui nostrûm utilia futura sint, neque alicui
eorum quos decipiemus, ac ne illi quidem qui à nobis mendacio extollitur, &
pro Deo commendatur. Porrò autem mendacium intendamus non modò in
nostræ gentis homines, sed in omne omnino hominũ genus, totumq; orbem
terrarum hoc errore, ijsq; quæ de illo inter nos cõposuimus impleamus. Iam-
que deinceps leges alias cunctis gentibus imponamus, quæ omnes omnium
de patrijs ipsorum dijs opiniones oppugnent atq; euertant, quascunq; à condi-
to æuo habuerint: imperemusq; primis omnium Romanis, ne colant quos ma
iores ipsorum deos arbitrati sunt. In Græciam quoq; penetremus, & sapienti-
bus qui illic sunt contraria publicè doceamus: ac ne Aegyptios quidem omit-
tamus, sed ipsorum quoque deos patrios oppugnemus, non Mosaica amplius
quæ olim apud illos gesta sunt proferentes, sed nostri præceptoris interitum
illis, quasi quoddam insigne terroris obijcientes. Quæ uerò opinio & fama ab
initio ab illis ad omnes homines de dijs peruenit, hanc nos nõ uoculis quibus-
dam, aut rationibus, sed præceptoris crucifixi ui diluamus. Progrediamur ue-
rò etiam in reliquam Barbaram terram, & quæ apud omnes decreta sunt euer
tamus: neq; uerò quisquam nostrûm animi intentionem remittat. Non enim
exiguum aut paruum erit huius audaciæ præmiũ: siquidem non uulgares nos
pro tantis certaminibus manent coronæ, sed quæ supplicia uidelicet à legibus
omnium hominum, ut par est, contradicentibus iniuncta sunt, uincula scilicet,
tormenta, carceres, necnon ignis, & ferrum, & cruces, & beluæ, ad quæ omnia
promptissimo animo est accedendũ: ijsq; obuiam malis eundũ intrepidè, quæ
præceptorem nostrum nobis pro exemplo ostentant. Quid enim pulchrius,
quàm nulla ratione & dijs & hominibus fieri inimicos? neq; ulla unquã pror-
sus frui iucunditate, neq; charissimis rebus oblectari, neque comparare pecu-
nias, nec ullius prorsus boni spem sibi reliquam facere, temerè autem & inani-

ter errare

A ter errare ac decipere. Hoc enim præcipuum est quod spectemus, ac præterea omnibus nationibus aduersari, & deos, qui à condito æuo apud omnes certissimi habiti sunt oppugnare. Præceptorem uerò quem oculis nostris supplicio affici uidimus, pro Deo & pro Dei filio prædicare. Pro quo & ipsi mori parati simus, tametsi ab illo neq; ueri, neq; utilis aut cõmodi quicquam didicimus. Hoc enim ipso ille pluris est faciendus, quòd nihil nobis profuerit. Omnia uerò nobis facienda sunt, ut illius nomen illustre, glorioſumq; reddamus. Omnia probra, omnia supplicia ferenda, omne genus mortis subeundum pro ea re quæ nulla in parte uera est. Malum enim forsitan ueritas, & mali contrariũ in mendacio. quare affirmemus illum & mortuos excitasse, & leprosos purgasse, & dæmonas eiecisse, & alia incredibilia, omnemq; fidem superantia fecisse. quarum quidem rerum nullius illi nos conscij sumus, sed arbitratu nostro cuncta fingentes, & decipiamus quidem quos possumus: si cui uerò non persuaserimus, tum ipsi pro ijs quæ inter nos composuimus, erroris mercedem aduersus nosipsos eliciamus. Videntur'ne tibi credibilia hæc, aut ulli uero similia? ignobiles, uulgaresq; homines, postquam talia finxerint, atq; inter se composuerint, Romanum imperium inuasisse? aut humanam naturam, quæ uitæ amorem ac studium quasi proprium quiddam possidet, potuisse unquam ulla mercede uoluntarium subire interitum, quemadmodom Saluatoris nostri discipuli potuere? quos sic quidẽ eò stuporis uenisse credas, ut quum ab illo nihilo dignum admiratione gestum inspexerint, ipsi tamen ex composito cuncta eius generis confinxerint? deinde nugis quibusdam de illo corrogatis, pro ijs omne genus mortis subire parati, prompti' que fuerint? tu uerò quid ais tandem aduersus hæc? nempe illos neq; opinatos fuisse, neque speraſſe quicquam eiusmodi ob commendationem Iesu perpessuros. Quare tam intrepidè ad prædicandum de illo prouectos, at istuc quo'nam pacto concederetur? illos
B non speraſſe pro illo se omnia passuros? qui & apud Romanos, & apud Græcos, & apud Barbaros, deorum euersionem essent inuecturi? at enim historia quæ de illis extat, apertè hoc habet, illos post præceptoris interitum, ab insidiatoribus quibusdam captos fuisse: & primùm quidem in carcerem coniectos, deinde uerò dimissos, tum ijs imperatum, ne ulli hominum in nomine Iesu loquerentur. Postea uerò quum illi hos uidissent apud multitudinem palàm de illo iterum loquentes, correptos uerberarunt, eos'que ob doctrinæ genus increparunt. Quo tempore uidelicet rursus illis respondens Petrus, dixit: Obedire oportet Deo magis, quàm hominibus. Haud ita multo pòst lapidibus petitus Stephanus, interficitur, quum apud Iudæorum multitudinem intrepidè concionaretur: atque insectatio non mediocris orta est aduersus eos qui nomen Iesu publicè commendabant. Alio rursus tempore Herodes, qui Iudæorum rex erat, Iacobum fratrem Ioannis occidit gladio. Petrum uerò in uincula coniecit, ut in Actis Apostolorum scriptum est. Et quum hi talia pertulissent, reliqui discipuli constantissimè Iesu suo adhærentes, longè etiam magis quàm antè perseuerarunt in proposito, apud uniuersos ubique & illum, & miracula illius prædicantes. Postea Iacobus frater Domini, qui ab ijs qui olim Hierosolyma incolebant, ob uirtutis excellentiam iustus uocabatur, à pontificibus & Iudaicæ gentis magistris interrogatus, quid'nam de Iesu sentiret, quum planè illum esse filium Dei respondisset, ipse quoque lapidibus ab illis petitur, atque interficitur. Petrus autem Romæ capite in terram uerso cruci affigitur. Paulo uerò caput abscinditur, & Ioannes in insulam relegatur. Hiq; quum talia passi essent, nullus reliquorum ab incœpto destitit. Quinetiam uotis unusquisque expetebat, pietatis, diuiniq; cultus gratia, sibi quoque aliquid tale contingere. Quo etiam constantius atque ardentius & ipsi Iesu, & admirabilibus eiusdem gestis testimoniũ afferebant. Quòd si mendacia hæc erant quæ illi ex composito finxissent, operæprecium erit admirari, quo'

Petrus Romæ crucifixus.

nam pacto

nam pacto tantus numerus consensum illum inter se in rebus fictis, uel usque A
ad mortem seruauerit: neque ullus unquam earum rerum formidine quæ illis qui prius sublati erant accidissent, à societate desciuerit: neque reliquis publicè contradixerit, prodens ea quæ inter ipsos composuissent. Quin & unus eorum qui uiuum præceptorem prodere ausus est, ilicò manum sibi ipsi conscisens, debitum supplicium inuenit. Illud porrò quî fieri potest ut non omnem habeat stuporem, homines seductores atque illiteratos, qui neque loqui, neque audire quicquam præter unam patriam linguam consueuissent, non solum excogitasse audaciam peragrandi orbem omnium nationum: sed quum peragrauerint, perfecisse quod cogitauerant? contemplare præterea quantum & cuiusmodi sit, illos de rebus gestis Iesu nullum usquam discrepans uerbum protulisse. Si enim in omnibus rebus de quibus ambigitur, atq; in iudicijs quæ ex legibus exercentur, cõmunibusq; controuersijs, consensus testium certum, ratumq; id efficit de quo ambigitur (in ore enim duorũ uel trium testium consistit omne uerbum) cur in his quoq; ueritas non consistat? quum & duodecim Apostoli fuerint, & septuaginta discipuli, & innumerabilis extra hunc numerum multitudo, qui admirabilem in omnibus cõsensum seruauerint, & rebus ab Iesu gestis testimoniũ dederint, non illud quidem sine sudore, sed cum tormentorum, omnisq; iniuriæ ac denique mortis perpessione, & quos postremò etiam Deus uicissim suo testimonio comprobauerit: qui uerbum quod ab illis proditũ, uulgatumq; est, ad hunc usq; diem, & in omne æuum continuat, atq; propagat. Hæc igitur satis ex cõcessione tam absurdi principij nobis meditata sint. Contraria enim ijs quæ scripta sunt opinari, & Iesum dicere non honestatis aut sobrietatis præceptorem fuisse, sed iniustitiæ et superbiæ, omnisq; intemperantiæ: et illius discipulos ab illo talia edoctos, omni cupiditate ac scelere omnes qui unquam fuerint homines superasse, quum omnium quæ absurda sunt absurdissimum sit, nos illud tamen disputandi gratia concedi posse existimauimus. B Quod quidem est simile, ut si quis, quum Moses in suis legibus dicat, Non occides, non mœchaberis, non furaberis, non falsum testimonium dices: hæc in priorem sensum trahens & calumnians, dicat, illum cum irrisione ac simulatione talia præcepisse. Velle enim eos quibus imperet, & occidere, et mœchari, & ijs omnia contraria facere, quæ ipse in legibus posuerit, sed interim fingere habitum, se et personam uitæ grauioris induere. Cæterùm eadem ratione Græcorum quoque philosophorum præcepta, & tolerantiam uitæ, planeq; eorum omnium scripta unusquisq; poterit calumniari, & dicere: Illos quidem ijs quæ scripserint, contraria in animo habuisse, contrariamq; orationi uitam uixisse: simulasse autem quasi alia induta persona, philosophicũ sibi uitæ genus placuisse. Sic autem omnes quoque, ut in summa dicam, ueterum historias calumniari sit facilè, & ueritati quæ in illis est detrahere, eamq; nullam esse cõtendere, & denique in contrarium quæcunque narrata sunt, uertere. Sed quemadmodum nullus mentis compos eum qui talia dicat, insanum atque amentem affirmare uereatur: ita etiam in Saluatoris nostri sermonibus atque præceptis, si quis ueritatem contorquens atque peruertens, contrarium ijs quæ docuit illi sententiam conetur imponere, huic quoq; à nobis, id quod falsum est, illustrandæ ueritatis gratia, ut in disputatationibus fieri solet, concessum esto. Vt quum dederimus id quod dictu absurdũ est, contrariæ rationis inconstantia cernatur. Quum ergo eum qui sic calumnietur, satis abundè reprehenderimus, tempus iam est, ut ad sacrorum librorum ueritatem recurramus, & in illis discipulorum Iesu mores cõtemplemur. Quis igitur mentis sanitate præditus, non ab illis ipsis protinus argumentans, omni fide dignos illos iudicauerit? utpote quos quidem absque controuersia ignobiles, literarumq; ignaros, loquendiq; imperitos, at in sanctæ ac philosophicæ doctrinæ amorem progressos, & strenuam, laboriosamq; uitam amplexos, quam quidem inedia & abstinẽtia tum

Apostolorum philosophia, uita expressa.

à uino,

A à uino, tum à carnibus, plurimis itẽ alijs afflictionibus corporis, atq; orationibus, supplicationibusq; ad Deum, ac multo prius, summa temperantia & castitate corporis, pariter atq; animæ correxerint atq; perfecerint? quis non igitur illorum philosophiam supra modum admiretur, qui & à legitimis uxoribus se abduxerint, neq; à uoluptate saltem naturali deliniti sint, neque filiorum ac nepotum desiderio fracti & subacti? quod quidem illis ideo contigit, quòd non mortales nepotes, sed immortales sibi expetiuerint. Mores autem eorundem à cupiditate omnis generis pecuniæ alienos, quis nõ obstupescat? qui hoc quoque coniecerit ex eo, quòd non fugerint, sed secuti sint præceptorem, qui ipsos possidendo auro atque argento deterruerit? legemq; fixerit, ut ne usq; ad duas quidem tunicas rem suam augerent: quod quidem uel auditu intolerabile alij cuipiam uideatur ob grauitatem imperij. at illos etiam re ipsa cõpleuisse quod dictum est, constat. ergo quodam tempore, quum quidam claudus à Petro, & ab ijs qui circum Petrum erant aliquid postularet (hic porrò unus erat eorum qui ob extremam inopiam uictum mendicabant) non habens Petrus quid daret, confessus est, ab omni se possessione auri atque argenti abhorrere, his quidem uerbis: Argentum et aurum non est mihi, quod autem habeo, hoc tibi do: in nomine Iesu Christi surge, & ambula. Quum uerò illi à suo præceptore tristia auditu perciperent, si modò attendebant quę ad ipsos diceret, In mundo afflictionem habebitis. & rursus: Lugebitis & plorabitis uos, mundus autem gaudebit: non'ne de animi sui moribus planè indicabant? quòd uidelicet solidiori quadam, altioriq; natura constarent, quum animi labores non fugerent, neque uoluptatem persequerentur, quodq; ipsorum magister non fraudulentè eos demulcens, aut res suas eis ostentans, sibijpsi illos adiungeret, sed ingenua, ueraq; oratione quæ euentura erant canens, suæ reipublicæ rationem atque propositum in animis illorum infigeret? Talia item erant quæ propter no
B men suum passuros illos prædicabat, significans quòd ad præsides ducendi essent, quòd ante reges sistendi, quòd omnis generis pœnas subituri, non ob leuem rem aliquam, neque ob ullam probabilem causam, sed id totum propter unum suum nomen. Quod interim quum re ipsa ad hunc usque diem compleri cernamus, cur non huiusce euenti prædictionem obstupescimus? una enim confessio nominis Iesu, animos consueuit accendere principum. Nam & si nihil reprehensione dignum admiserit qui Christum cõfessus est, eum tamen puniunt plectentes nominis illius causa, omnibus scelestis asperius. Quòd si quis eam appellationem abiurauerit, negaueritq; se Christi esse discipulum, dimittitur ilicò ac liberatur, etiam si innumerabilibus peccatis obnoxius teneatur. & quid me Saluatoris nostri Apostolorum mores describere conantem, plura in unum cogere oportet? quum ijs quę dicta sunt abundè contenti esse possimus, ad id demonstrandum quod à nobis propositum est? quibus quum pauca quæ sequuntur addidero, ad aliud calumniantium genus me conuertam. Matthæus apostolus uitæ genus, quod prius sectatus est, nullo grauiore studio, aut consuetudine refertum sibi delegit, sed inter publicanos, & eos qui pecuniæ colligendæ uacarent. Hoc quidem nullus Euangelistarum indicauit, non coapostolus eius Ioannes, non Lucas, non Marcus, sed ipse Matthæus suam ipsius uitam non dissimulans, planeq; ipse seipsum accusans. Audi igitur quomodo palàm sui nominis meminit, in eo quod ipse scripsit Euangelio, & mores proprios notauit. Et præteriens illinc Iesus, uidit hominem sedentem in telonio, Matthæum nomine, & dixit ei: Sequere me, & surgens secutus est eum. & factum est, discumbente illo in domo, ecce multi publicani & peccatores simul discumbebant cum Iesu, et discipulis eius. Deinceps sermone progressus, ac discipulorum nomina enumerans, ipse sibijpsi publicani nomen adiungit. dicit igitur: Duodecim uerò apostolorum nomina sunt hæc, primus Simon, qui dicitur Petrus, & Andreas frater eius. Iacobus Zebedæi, & Ioannes fra-

Matthæus publicanus.

ter eius. Philippus & Bartholomæus. Thomas & Matthæus publicanus. Itaq; A
Matthæus abundantia quadam modestiæ, studium præ se ferens ueritatis in
suis moribus indicandis, publicanũ se appellauit, neque priorem suam uitam
occultare uoluit. Et secundo loco post æqualem suum se nominauit. Quum
enim singuli singulis comparentur, ipse Matthæus Thomæ, Petrus Andreæ,
Iacobus Ioanni, Philippus Bartholomæo, Thomam sibijpsi præponit, priorẽ
illi locum, quamuis coapostolo, tanquam honorationi tribuens, tametsi reli-
qui Euangelistæ contrarium faciunt. Audi itaq; Lucam, ut Matthæi mentio-
nem faciens, non publicanum dicit, neque post Thomam collocat: sed præstan
tiorem illum cognoscens, priorem quoque nominat, Thomam illi secundo lo
co subiungens. quod ipsum Marcus quoque seruauit. Verba igitur illius sic se
habent: Et quum dies factus esset, uocauit discipulos suos, & elegit duodecim
ex eis, quos & apostolos nominauit, Simonem, quem etiam Petrum uocauit,
& Andream fratrem eius, Iacobum & Ioannem, Philippum & Bartholomæ-
um, Matthæum & Thomam. Sic Matthæum Lucas anteponit, quemadmo-
dum ipsi tradiderant, qui ab initio ipsi uiderant, & ministri fuerant sermonis.
Ioannem quoque similem Matthæo inuenies. Nam in suis epistolis ne memi-
nit quidem suæ appellationis, aut seniorem se nominat, nusquam uerò Apo-
stolum aut Euangelistam. In Euangelio autem, quũ significasset illum quem
Petrus quare non scripsit Euangelium. diligebat Iesus, nomen suum non posuit. Petrus uerò ex nimia quadam reue-
rentia, ne dignum quidem se scriptione Euangelij existimauit. Sed eius fami-
liaris ac discipulus Marcus, in commentarium retulisse eiusdem de rebus gestis
Iesu narrationes memoratur. Qui quum ad illum historiæ locum uenisset, u-
bi Iesus interrogauit quem se esse homines dicerẽt, ipsiq; sui discipuli quam de
se opinionem haberent, subiunxissetq; Petrus, tanquam de Christo, nihil il-
li respondentem Iesum aut dicentem describit, sed illis comminantem dunta-
xat, ut nemini de ipso dicant. Non enim interfuit Marcus ijs quæ à Christo di B
cta sunt: ac ne Petrus quidem, quæ ad ipsum ac de ipso dicta sunt ab Iesu, pro
prio testimonio proferre æquum putauit. Quæ autem illa sint, quæ uidelicet
ad ipsum Petrum dicta sunt, Matthæus his indicat uerbis: Vos autem quem
me dicitis esse? & respondens Simon Petrus dixit: Tu es Christus filius Dei
uiui. Respondens Iesus, dixit ei: Beatus es Simon Bariona, quoniam caro &
sanguis non reuelauit tibi, sed pater meus qui est in cœlis: & ego tibi dico, Tu
es Petrus, & super hanc petram ædificabo ecclesiam meam, & portæ inferi nõ
præualebunt aduersus eam. & dabo tibi claues regni cœlorum, & quæcunque
ligaueris super terram, erunt ligata & in cœlis: & quæcunque solueris super
terram, erunt soluta & in cœlis. Quum hæc tam multa dicta sint Petro ab Ie-
su, Marcus nihil horum commemorans, propterea quòd ne Petrus quidem,
ut uerisimile est, talia in suis narrationibus enunciauit: audi quid dicat, post Ie-
su interrogationem, respondens, inquit, Petrus dicit, tu es Christus. & com-
minatus est eis, ut nemini dicerent de ipso. Hæc sanè Petrus meritò tacenda iu
dicauit: quare etiam Marcus ea præterijt. Quæ autem ad negationẽ suam per-
tinebant, in omnes homines protulit ac publicauit, quoniam post illam fleuit
amarè. Inuenies itaque de eo narrantem Marcum: Et quum esset Petrus in
atrio, uenit ad eum una ex ancillis summi sacerdotis. & quum uidisset Petrum
calefacientem se, aspiciens illum, ait: Et tu cum Iesu Nazareno eras. at ille ne-
gauit dicens, Neque noui, neque scio quid dicas: & exiuit foras ante atrium,
& gallus cantauit. Rursus autem quum uidisset illum ancilla, cœpit dicere cir
custantibus, Hic ex illis est. at ille iterum negauit. & post pusillum, rursus qui
astabant dicebant Petro: Verè ex illis es, nam & Galilæus es. ille autem cœ-
pit anathematizare, & iurare, quòd nescio hominem istum quem dicitis. & sta
tim gallus iterum cantauit. Marcus quidem hæc scribit, ac Petrus hæc de sei-
pso testificatur: omnia enim quæ apud Marcum leguntur, narrationum, ser-

monumq;

A monumq; Petri dicuntur esse commentaria. Qui igitur ea quæ poterant ipsis afferre bonam famam, recusant: criminationes uerò contra seipsos, sempiternæ memoriæ in scriptis suis commendant, & eorum quæ ab ipsis peccata sunt accusationes, quas posteriorũ nullus unquam cognouisset, nisi de ipsorum scriptis didicisset, publicè ab omnibus legendas proponunt: cur non ab omni de seipsis opinione, omniq; mendacio meritò abhorrere credantur? studijq; erga ueritatem argumenta certissima præbere? Qui uerò tales uiros fictionibus usos, ac mentitos putant, & tanquam impostores infamia, probrisq; notare conantur, cur non ipsi potius & ridiculi sunt, & odio inuidiaq; digni, tanquam omnis ueritatis inimici habentur? qui quidem uiros tam ab omni malitia alienos, tamq; sine fuco, uereq; syncerum animum in suis scriptis præ se ferentes, malitiosos quosdam et callidos audent fingere sophistas, tanquam eos qui quic quid scripserint commenti sint, & suo præceptori, quæ ille nunquam fecerit, ad gratiam tribuerint? Sanè commodè mihi dictum uidetur, aut prorsus credere oportet Iesu discipulis, sicut reliquis quoque scriptoribus: aut si non his, ne reliquis quidem. Cur enim si solis his uiris detrahenda sit fides, non etiam reliquis omnibus, quicunque unquam aut apud Græcos, aut apud Barbaros, uitas aut orationes, aut commentaria conscripserunt eorum qui uarijs temporibus in aliquo genere uirtutis atq; officij præstiterint? aut si dicis alijs quidem credere æquum esse, at his solis non credere, cur non hoc planè ad inuidiam referatur? Quòd si demus illos de præceptore fuisse mentitos, & quæ ille nunquam fecerit scriptis suis complexos, num etiam de ijs mentitos quæ idem passus est, dare possumus? dico autem de unius ex discipulis proditione, de calumnijs criminantium, de ludibrijs & irrisionibus iudicum, de contumelijs, de ictibus in facie, flagellisq; in tergo: de corona spinea, quæ illi ad ignominiam imposita est: de purpureo uestimẽto, quod instar chlamydis illi circundatum est:
B de illo ipso denique crucem quasi trophæum aliquod humeris gestante, & in ea infixo, manibus pedibusq; traiectis: de aceto, quod illi potus loco porrexerunt: de arundine, qua illius tempora percussere: de conuicijs, quæ in illum à spectantibus iactata sunt? at enim & hæc, & quæcunque alia de illo his similia feruntur, aut ficta esse oportet ab illius discipulis, aut in his quidem tanquam ueritissimis, illis credendum est: in reliquis uerò, quæ clariorem illum uenerabiliioremq; reddunt, non credendum. Sed hæc de ijsdem sibijpsi contraria opinio unde confirmabitur? dicere enim eosdem de eodem, & uera prodere & mentiri, nihil aliud est, nisi contraria in eodem de ijsdem rebus dicere. Quomodo hæc refellentur? si enim hoc illis fingendi propositum fuit, ut mendacijs suum præceptorem ornarent, cur illi ea quæ modò diximus adscripserũt? aut cur posteris indicarunt, quòd & tristis fuerit, & tædio affectus, & animo turbatus? aut quòd ipsi illum deseruerint, atque abierint? aut quòd qui omnibus ipsis præpositus fuerat Apostolus illius, & discipulus Petrus, nullis neque tormentis, neque tyrannicis minis ter illum abiurauerit? hæc enim etsi alij dixissent, neganda ab ijs tamen fuere, qui nihil aliud sibi in scribendo proposuissent, nisi ut reuerentiam præceptori cõpararent. Quòd si ueridici in tristioribus de illo narrationibus uidentur, cur non in ijs item quæ lætitiam, gloriamque habent, multo magis quàm sibijpsis contrarij? nam quibus unum propositum fuerit mentiendi, ab ijs si qua offendunt, ea in primis aut præteriri oportebat silentio: aut si id non poterat, negatione refelli. Quis enim apud posteros ea quæ tacuissent reprehendere unquam potuisset? sed si mentiri decreuerant, cur non illud quoque mentiti sunt, Iudam qui osculo illum tradidit, simul ac proditionis signum ostendere ausus est, in lapidem esse conuersum? & qui alapam illi inferre ausus est, eius ilico dextram aruisse? et Caipham pontificem, propterea quòd falsis contra illum criminibus consenserit, oculis captum fuisse? cur uerò non omnes mentiti sunt, significantes, nihil planè illi quod posset

Marcus ex Petro scripsit.

Apostoli tristia & læta de Christo scripserunt.

offendere euenisse? sed ipsum quidem euanuisse, forumq; & iudicia illorum risisse? qui uerò illum comprehendere uisi fuerant, diuinitus illusos, contra illum se agere quæ egerunt, tametsi ille non aderat, credidisse? quid porrò? non ne grauius digniusq; scripsissent, nullum planè humanum aut mortalem casum illum subijsse? uerùm ubi ui diuina res omnes suas confirmasset, tum in cœlum gloriosius diuiniusq; reuertisse? certè hoc multo maiorem uenerationem comparasset, quàm fingere ab illo ea miracula facta quæ nouimus? neque enim his crediturі nõ fuerant, qui cæteris eorundem narrationibus fidem habuere. Qui igitur in ijs quæ dedecus habent atq; tristitiam, ueritatem corrumpere ausi non sunt, cur non in reliquis quoque quæ de illo protulerunt digni habentur, quibus absque suspicione falsitatis credatur, etiam si miracula narrauerint? ergo licet talium hominum de Saluatore nostro testimonium nobis abundè satisfacere debeat, tamen nihil me præter propositum facturum arbitror, si quasi ex abundantia quadam, Hebræi quoque Iosephi testimonio utar, qui in decimo-octauo Iudaicæ antiquitatis libro, Pilati tempora in historiam suam referens, de Saluatore nostro mentionem facit his uerbis. A

Iosephi testimonium de Christo.

EXtitit per idem tempus Iesus sapiens uir, si modò uirum eum dicere oportet, quippe qui earum rerum autor fuerit, quę humanam fidem superant. Docebat porrò hic homines, si quos ueritatis studiosos reperiebat: ergo multos sibi Iudaicæ, multos etiam Græcæ factionis adiunxit. Christus planè hic fuit: siquidem quum magistratibus nostris accusantibus illum crucis supplicio affeciſſet Pilatus, non destiterunt qui ab initio complexi fuerant: apparuit enim illis tertio die iterum uiuens, quemadmodum diuini prophetæ & hæc, & alia innumerabilia de illo prædixerant, ex quo ad hunc usq; diem Christianorum non defecit genus. Si ergo historicus quoque testificatur, non solos duodecim Apostolos, septuagintaq; discipulos, ab illo sibi adiunctos, sed multos quoque tum Iudaicæ, tum Græcæ factionis assumptos, palàm est illum in se aliquid excellentius cæteris hominibus habuisse: qua enim alia ratione et Iudaici & Græci generis multos sibi adiungere potuisset, nisi admirabilibus fidemq; superantibus gestis, & inaudita quadam doctrina usus esset? fidem etiam facit liber qui Acta apostolorum inscribitur, multa millia hominum Iudæorum credidisse illum esse Christum Dei, quem prophetæ uenturum nunciassent. Historia quoque illud habet, grandem Christi ecclesiam Hierosolymis fuisse, quam Iudæi comparassent, durasseq; usque ad obsidionem, quæ Adriani tempore facta est: ergo qui primi episcopi ex successione illic præfuerunt, Iudæi fuisse dicuntur, quorum nomina ab eius loci incolis etiam nunc memorantur: ut ex his quoq; omnis contra discipulos illius calumnia diluatur, quando & illis testificantibus, & contrà illis non testificantibus, ipse Iesus, qui Christus est Dei, comprobatur, innumerabilem multitudinem, tum Iudæorum, tum Græcorum sibijpsi subiecisse. Cæterùm quum hæc á nobis dicta sint aduersus primum non credentium genus, nunc ad alterum conuertamur, id'que refellamus. Id autem est eorum, qui fatentur quidem Iesum res gessisse admirabiles, sed præstigijs oculos intuentium delusisse, atque ut solent incantatores & uenefici, in admirationem sui traxisse præsentes. B

Contrà eos, qui præstigiatorem putant Christum Dei fuisse.

Caput VIII.

AC primùm quidem isti interrogandi sunt, quid ad ea quæ antecesserunt respondeant? nunquid ullus hominum usquam excogitari potuit, omni grauitate ac uirtute refertæ reipublicæ institutor, syncerąq; ac ueræ doctrinæ, qualis ea est quam antè exposuimus, præceptor qui mores præstigiatoris habuerit? quòd si & magus, et uenefícus, & impostor, & præstigiator fuit, quonam modo talis doctrinæ apud omnes gentes autor extitit, qualem ad hunc usque diem

A que diem & oculis intuemur, & auribus percipimus? deinde quis tam sibi ipsi confidens, ut aggrediatur ea in unum cogere, quæ cogi nullo modo possunt? qui enim uerè præstigiator est, quum & sceleratis sit & nefarijs moribus, & eas res aggrediatur, quæ desperatis, nefarijsq; hominibus conueniant, omnia agere solet turpis ac sordidi lucri gratia. Nunquid igitur Saluator quoque, ac Dominus noster Iesus, qui Christus est Dei, talibus rebus obnoxius sit? At enim unde tenebitur reus, aut quomodo? qui suis discipulis, ut ex ipsorum testimonio apparet, præcepit, ne possiderent aurum, aut argentum in zonis suis, neque peram in uia, neque calceamenta? deinde cur dicto illius audientes fuissent? & ea quæ acceperant in commentarios referenda, literisq; commendanda putassent, si pecuniæ studiosum suum præceptorem uidissent, & ijs contraria quæ alios docebat tractantem? nõ diu profectò se continuissent, quin illum habuissent derisui: uerbaq; eius aspernati essent, atque à disciplina recessissent, & meritò quidem, si uidissent illum sibi quidem ipsis seuerissimas leges imponentem, ipsum autem legum autorem, nullo modo uerba suarum legum sequentem. Deinde qui uerè præstigiator est ac seductor, desperatis nefarijsq; hominibus seipsum permittit, ut possit liberius scelestas atque infandas uoluptates persequi, & præstigijs atque incantationibus subigere mulierculas, & sub suam malitiam trahere. At uerò de Saluatoris ac Domini nostri temperantia ne dici quidem satis abundè unquam posset. Rursus enim discipuli illum testificantur præcepisse, ut ne intuerentur quidem mulierem cum libidine, his uerbis: Dictum est antiquis, Non mœchaberis: ego autẽ dico uobis, quòd quicunque iuuebitur mulierem ad concupiscendum eam, iam mœchatus est eam in corde suo. Quum uerò olim ex causa necessaria, ut multis utique prodesset, cum Samaritana muliere loquentẽ illum uidissent, admirati sunt quòd cum muliere loqueretur: inopinatum quiddam hoc, atque insolitum se intue-

B ri arbitrantes, tanquam ij qui nunquam antehac idem uidissent. Commendabat enim Saluatoris nostri sermo nihil aliud, nisi in moribus grauitatem atque austeritatem. Cæterùm temperantiæ eiusdem, illa quoque doctrina magno argumento esse potest, qua turbulentos appetitus ex ipso cogitationis profundo resecare ac purgare iubebat, dicens: Sunt eunuchi, qui sic nati sunt: & sunt eunuchi, qui facti sunt ab hominibus: & sunt eunuchi, qui castrauerunt seipsos propter regnum cœlorum. Deinde qui præstigiator est, & uerè populi deceptor, omnia aggreditur atq; agit cum iactatione sui plerunque, & ad speciem, non ad ueritatem, atque amplius quiddam præter cæteros nosse se atque habere cum ostentatione profitetur. Saluatorem uerò Dominum'que nostrum, non gloriæ cupiditate aut arrogantia laborasse, neque ad speciem egisse quæ egit, uel ex ijs constare potest, quos à se sanitati restitutos, iubebat nemini dicere: neque seipsum in uulgus prodere, etiam ex eo quòd in montibus plerunque degeret, & solitudines in ijs locis sectaretur, fugeret'que urbanas uulgi, quæ nocere sæpenumero solent, consuetudines. Si igitur neque gloriæ, neque pecuniarum, neque uoluptatis causa docuisse illum constat, quis præterea supereſt calumniæ locus, qua ut deceptor ac præstigiator accusetur? Sed hæc quoque uideamus quæso. Item præstigiator ubi alios sua malitia imbuit, quos tandem uiros illos reddit? non'ne præstigiatores? seductores? ueneficos? sibijpsi in omnibus quæ agant similes? quis igitur unquam omne Christianorum genus quod ab illius doctrina profectum est, aut præstigijs utens, aut ueneficijs deprehendit? nemo quidem hoc dixerit: at contrà, incumbens in sermones præcepta'que sapientiæ, sanè deprehendet qui uolet, ut demonstratum est: qui igitur alijs seueræ castæ'que uitæ, ac summæ pietatis autor extitit, quis'nam meritò censebitur, nisi philosophorum primus, & pietatis religionis'que magister? Siquidem is qui docet, absque controuersia præstantior quàm ij qui docentur. Philosophus ergo uereq; pius, nusquam uerò seductor, aut præsti-

Temperantia Christi.

Præstigiatores deceptores.

Christus philosophus pius.

giator dici poterit Saluator ac Dominus noſter. ſi igitur talis fuit qualem oſten A
dimus, qua tandem alia ratione miracula edidiſſe credi poteſt, niſi diuina quadam nobiſq; ignota uirtute? ſuprema'que erga Deum uniuerſi pietate? quem quod ut patrem ueneraretur & coleret, apparet ex ijs inprimis quæ de illo locutus eſt. tantum ergo abeſt, ut qui illi ab initio adhæſerũt diſcipuli, et qui poſthac illius diſcipulis ſucceſſere, ab illorum conſuetudine informati, prauę alicui aut pernicioſæ ſuſpicioni obnoxij habendi ſint, ut ne ægrotantibus quidẽ permittant, ſicuti multa multi efficere conantur, aut foliorũ inſcriptionibus, colligationibus'ue uti, aut eos qui ſe incantaturos profitentur attendere, aut radicum herbarumq; ſuffumigationibus, alijs'ue eiuſdem generis nõnullis, medelas ſibi morborum ſufficere: hæc namq; omnia à Chriſti doctrina excluſa ſunt, neque unquam intueri licuit Chriſtianum, qui colligatione uteretur, neq; magicis nugationibus, neque foliorum quorundam laborioſis inſcriptionibus, neq; cæteris ſimilibus, quorum uſum indifferentem plericq; arbitrantur. quæ igitur unquam ratio conuincet, ut qui talis præceptoris diſcipuli fuerint, præſtigiatoris aut impoſtoris diſcipuli fuiſſe iudicentur? atqui qualis ſit omnis qui cunq; aliquid profiteatur, nulla res euidentius probauerit, quàm diſcipulorum conſuetudo: nam ſi uiri ſint artibus & ſcientijs præditi, profectò qui ipſis eiuſmodi artium & ſcientiarum autor fuerit, eum longè ſe ipſis præſtantiorem fuiſſe demonſtrabunt. Exempli gratia, qui medicinam ab aliquo didicerunt, excellentiæ præceptoris in tali diſciplina teſtes idonei habendi ſunt: qui uerò geometriam, nullum alium ſe habuiſſe talis diſciplinæ magiſtrum, quàm geometram probabunt: nec uerò arithmetici alium quàm arithmeticum. eadem ratione aliquem fuiſſe impoſtorem optimi ſanè teſtes habendi ſunt, qui ab illo didicerint, & qui eandem cum ſuo præceptore artem exerceant. Sed nullus adhuc in tam multis annis diſcipulus Ieſu præſtigiator apparuit, tametſi in diuerſis temporibus, & reges, & præſides per tormenta quidquid ad nos pertinet, B
diligentiſſimè exquiſiuerint: ita porrò nullus præſtigiator fuit, ut liber dimitteretur, atque extra omne periculum conſtitueretur, qui modò ab ipſis coactus eſſet ipſorum ritu ſacrificare: quòd ſi nullus unquam noſtrorum, tam illorum quos ipſi uidere potuimus, quàm illorum qui quondam ipſius Ieſu diſcipuli fuerunt, ueneficij aut præſtigiarũ damnatus eſt: ergo ne præceptor quidẽ talis fuit. Cæterùm ne omnis noſtra oratio ex rebus non ſcriptis proficiſcatur, uideamus item quid probationis ab hiſtoria quę literis continetur, elici poſſit. Primò igitur ipſius Ieſu diſcipuli, in libro qui acta ipſorum continet memorantur, quoſcunque ex gentibus in ſuam diſciplinam acciperent, quum eorum plerique crimine præſtigiarum infames eſſent, in diuerſos mores adeò commutaſſe, ut auſi ſint quos libros illis interdixiſſent, in medium proferre, & in conſpectu omnium comburere. audiamus itaque quid ſcriptura illa contineat: Multi autem eorum qui fuerant curioſa ſectati, contulerunt libros, & combuſſerunt eos coram omnibus. & computatis pretijs illorum, inuenerũt pecuniam denariorum quinquaginta millium. tales ſanè erant Saluatoris noſtri diſcipuli: tantaq; orationis eorum uis erat, quum ſuos auditores alloquerentur, ut intimas animi partes penetrarent, tangerentq;: ac uulnerarunt uniuſcuiuſq; conſcientiam adeò, ut nemo amplius occultare poſſet: ſed unuſquiſque in apertum proferret, ſi cuius arcani conſcius ſibi eſſet, indicemq; ſuorum quæ prius commiſiſſet flagitiorum, ſeipſum præſtaret. tales item qui ab illis inſtituti ſunt, puris utique, ſyncerisq; animis præditi, ut nihil in illis ſimulati, aut fraudulenti lateret; ſed contrà potius ipſi mutatione à deteriore uita ad meliorem, gloriarẽtur atque confiderent. qui igitur magicos libros incenderunt, & externam illorum perditionem publico iudicio ſuo comprobarunt, cur non de ſeipſis apud omnes certiſſimum poſthac præbeant argumentum, nullo ſe prorſus magicarum rerum ſtudio teneri? ſed contrà potius, ex illo iam puros ſe eſſe, & ab omni eiuſ

Primi Chriſti diſcipuli cõbuſſerunt libros ſuſpectos.

modi

A modi ſuſpicione remotòs? Si ergo iam conſtat, Saluatoris noſtri diſcipulos tales extitiſſe, cur non ipſe præceptor fuit multo antè? quòd ſi de diſcipulis qualẽ præceptorẽ habuerint, uis cognoſcere, habes hodie quoq; innumerabiles uerborum Ieſu diſcipulos, ex quibus plurimi uirorum conuentus exiſtunt, qui tum contra naturales corporis uoluptates quaſi in acie cõſiſtant, tum mentem ab omni minus honeſta perturbatione inuulneratã conſeruent: qui quum omnem ſuam uitam uſq; ad ſenectutem continentiſſimè egerint, inſtitutionis quæ de uerbis illius haberi ſoleat, certiſſima argumenta præſtare poſſunt. neq; uiri ſolum ſub illo duce ad hunc modum philoſophantur, ſed fœminarum quoq; tot millia per totum orbem, ut quàm multa ſint, non dicendum eſſe uideatur: quæ quaſi quædam ſacerdotes Deum uniuerſi colentes, ſupremaḿque philoſophiam amplexæ, atque amore cœleſtis ſapientiæ captæ, prolis quidem ac liberorum, utpote qui ad corpus pertineant, nullam habent rationem: animam uerò omni diligentia curantes, totas ſeipſas ipſo corpore atq; animo, regi omnium uniuerſiq; Deo dedicarunt, ut ſic integra perpetuaq; caſtitate ac uirginitate fungantur. et Græci quidem eum qui olim iactatione philoſophiæ, regionem ſuam ab hoſtibus depopulatam atque uaſtatam reliquit, uerbis huc atque illuc circunferunt atque extollunt. Democritus hic eſt apud illos, & Crates unus apud eoſdem admiratione dignus putatur, quòd re ſua familiari ciuibus ſuis relicta, ipſe ſeipſum Crates Cratetem in libertatem uindicaſſe iactauerit. at enim uerborum Ieſu æmulatores innumerabiles, non autem unus duntaxat alteŕue diuenditas poſſeſſiones pauperibus atque indigentibus impertiuerunt, quibus etiam nos teſtes adſumus, qui uerſati ſumus cum talibus, quiq; factis, nedum uerbis eorum officiorum facti conſcij, quæ illi in Ieſu diſciplina præſtiterint. Cæterùm quid me oportet dicere, quàm multa millia etiam hominum Barbarorum non modò Græcorum ex præceptis Ieſu omnem colen-
B di multos deos errorem tranſilierint atque deſpexerint, & huius uniuerſi parentem atque opificem Deum unum ſe agnoſcere affirmauerint? quem antiquorum philoſophorum uix unus Plato quum cognouiſſet, nõ audere ſe efferre in omnes palàm profeſſus eſt: planè affirmans, parentem quidem atque opificem uniuerſi huius, & inuenire difficile eſſe: & quum inueneris, prodi in uulgus non poſſe. Verùm illi quidem & inuenire difficilis uiſa eſt res, & re uera ingens negotiũ eſt. At uerò idem publicare in omnes, enunciareq; nõ potuit, propterea quòd non tanta illi pietatis erga Deum uis aderat, quanta Ieſu diſcipulis, quibus ope, auxilioq; præceptoris, parentem, opificemq; uniuerſi, et inuenire, & agnoſcere, illaboratum ac facile contigit: & poſtquam inuenerunt, etiam efferre in omne genus hominum, prodereq; & complere, & publicè enunciare omnibus quod cognouerant: adeò quidem, ut ex illorum diſciplina uſque in præſens tempus, per omnes quæ ſunt in orbe terrarum gentes, conuentus innumerabiles, non uirorum ſolum, ſed etiam fœminarũ, & puerorum, & ſeruorum, & agreſtium hominum, tantum abſit ut Platoni obtemperent aut credant, ut autorem opificemq; uniuerſi huius, ſolum Deum agnoſcant, ſolum colant, de ſolo per Chriſtum ut de Deo loquantur. Hi ſunt noui huius ac recentis præſtigiatoris ſucceſſus, talia eius qui exiſtimatur ſeductor incantamenta, talesq; ipſius Ieſu diſcipuli: de quibus, præceptor qualis fuerit, cognoſci debeat. Cæterùm alia quoq; ratione id de quo quæritur uideamus. Præſtigiatorem ſanè illum dicis fuiſſe, quinetiam ueneficum, callidiſſimũ, deceptoremq; uocas. Nunquid igitur primus ille & ſolus huiuſce rei inuentor extitit? an uerò de more ad ipſos præceptores initia referre oportet? nam ſi nullo docente ipſe primus, ſolusq; inuentor huius fuit incœpti, ita ut nihil prorſus ab alijs uſquam didicerit, neq; ab antiquis compilauerit: cur nõ diuinam illi naturam tribuere oporteat? qui nullis libris, nullis præceptis, ſeu præceptoribus, ſua ſponte edoctus per ſeipſum, omnis diſciplinæ capax, talium rerum inuen-

Mulieres Deo dicatæ.

Gentiles reiecto Platone Chriſto credi derunt.

tor extiterit? atqui neque ſordidæ alicuius artis, neq; rationalis cuiuſpiam ſcien A
tiæ, ac ne primorum quidem elementorum diſciplinam ut percipias, ſine duce
ac præceptore aliquo fieri poteſt, nedum ea quæ naturam communẽ ſuperant.
Nullus doctus ſine præceptore. Nullus certè unquam per ſe doctus grammaticę præceptor nobis occurrit, neque rhetor, qui non ab aliquo didicerit, neq; qui ſuopte ingenio medicus euaſerit: neque architectus, neq; alterius cuiuſpiam rei artifex. & hæc quidem exigua omnia, atque humana. Veræ autem pietatis inter homines doctorem, dicere præſtigijs quibuſdam talia introduxiſſe eo quo uixit tempore, & eiuſmodi prodigioſa, admirabiliaq; facta edidiſſe, cuiuſmodi nuper ipſi expoſuimus, talemq; illum ſuapte natura, ſuaq; ſponte extitiſſe, neque ab antiquis compilaſſe, neque à nouis magiſtris adiutum fuiſſe, qui paria ac ſimilia ante ipſum exercuerint, quid aliud quæſo eſt, niſi teſtificari & fateri, diuinum planè quiddam fuiſſe, omnemq; hominum naturam ſuperaſſe illum de quo quærimus? At enim magiſtros illum dicis habuiſſe impoſtores, nec ab Aegyptiorum ſapientia abhorruiſſe, nec quæ illorum antiquitas habuit arcana ignoraſſe: à quibus quum collegiſſet, qualem fama fert, talem euaſiſſe. Cur igitur alij nulli iſto prę ſtantiores magiſtri, qui & illum ætate anteceſſerint, & ſua doctrina inſtituerint, aut in Aegypto, aut uſquam alibi, uiſi ſunt? cur igitur non de illis quoque ante huius accuſationem, in omnes homines fama peruenit? cur non item illorum, ſicut noſtri huius, etiam nunc gloria canitur? quis uerò unquam præſtigiator eorum qui fuerint, ex quo res humanæ cœpere, aut apud Barbaros, aut apud Græcos, tales inſtituit diſcipulos? aut talium legum, taliumq; præceptorum autor fuit, qualium fuiſſe Saluatoris noſtri uirtus oſtenditur? aut quis unquam tam multis medelis, tam mirabilibus beneficentijs, quàm hic noſter functus memoratur? cuius autem familiares ignis, ferri'que probatione earum rerum quas teſtificarentur ueritatem ita confirmarunt, ut noſtri Saluatoris diſcipuli: qui omnia quidem probra pertulerunt, omnia uerò tormento- B
rum genera tolerarunt, & denique proprium ſanguinem effuderunt, ut quæ ipſi teſtificati eſſent confirmarent? præterea quicunque huic noſtræ rationi aduerſatur, dicat quæſo, quis unquam præſtigiator ſaltem in animũ induxit, de proprio nomine ſe nouæ cuiuſdam gentis factionem comparaturum? hoc autem ipſum quempiam non modò cogitaſſe, ſed etiam perfeciſſe ſuo arbitratu, cur non totam hominis naturam effugiat? Decretis uerò & regum, & eorum qui leges priſcas condiderint, & philoſophorum, & poetarum, & theologorũ contrarias leges ponere, quæ ſimulacrorum cultum oppugnent, quæq; quod uolunt obtineant, eaſdemq; inexpugnabiles, & inuictas in perpetuum conſtituere, quis ex omnibus qui unquam fuerint præſtigiator, cogitauit? At enim Saluator ac Dominus noſter non ſic quidem cogitauit hoc, ut poſtea aggredi non ſit auſus: neque uerò ſic aggreſſus eſt, ut poſtea non perfecerit: ſed uno uerbo, unaq; uoce quum dixiſſet ad ſuos diſcipulos, Ite, inſtituite omnes gentes in nomine meo, docentes eas ſeruare quæcunque mandaui uobis: uerbo rem atq; efficaciam adiecit, atque eueſtigiò in diſciplinam uenit breui tempore omne genus & Græcorum & Barbarorum. & leges in cunctas nationes diſſeminatæ ſunt, antiquæ ſuperſtitioni aduerſantes, leges dæmonum oppugnatrices, & omnis in multorum deorum cultu erroris inimicæ, leges Scytharum & Perſarum, & aliorum Barbarorum moderatrices, & quę damnauerint omnem ab omni iure alienum ac ferinum uictum, leges'que euerterint quæcunque inſtituta habuerint Græci ab initio humani generis, & nouam, ueram'que pietatem induxerint. Cur igitur antiquis præſtigiatoribus ante Ieſu tempora, aut etiam poſt, nihil tale aut ſimile incœptum eſt, ut probabiliter affirmare poſſimus, illum ab alijs in ijs quæ ad præſtigias pertinent adiutum fuiſſe? Quòd ſi nemo illi ſimilem quempiam proferre poſſit (nullus enim illi tantæ autor uirtutis) iam ergo fatendum ſit, inuſitatam quandam, diuinam'que naturam in-

inter homines

A ter homines esse uersatam, quæ sola & prima ea quæ nunquam humanis auribus audita sint, perfecerit. & hæc quidem hactenus. Nunc rursus contradicenti aduersario obuiam eundum: is' que interrogandus, ecquando suis oculis uiderit, auribus' ue perceperit, præstigiatores, ac uenefícos homines sine libationibus & sacrificijs, dæmonum' que inuocatione ac præsentia quicquam operatos? nunquid igitur aut contra Saluatorem nostrum, aut contra illius præcepta, aut etiam contra eos qui hodie quoq; illius uitam imitantur, possit aliquis talem iactare calumniam? non' ne uel cæcutienti perspicuum nos quicunque Iesum sectamur, istis planè contraria omnia operari atque amplecti? & citius pati ut morti animam, quàm ut dæmonibus sacrificium offeramus? citius uerò sustinere de uita excedere, quàm prauis dæmonibus in seruitutẽ dari? Quis autem ignorat nostræ esse consuetudinis, ipso Iesu nomine, & purissimis precibus, omnem dæmonum uexationem abigere? sic ipsius Iesu uerbum, eiusdem' que doctrina, isto potestatis inuisibili genere, ut omnes nos longè potentiores essemus, effecit, dæmonum utique hostes atque inimicos, non autem amicos aut familiares nos reddens. Quanto ergo minus eorum dicto audientes, aut subiectos comparauit? Qui igitur nos tales produxit, quî fieri potest ut ipse dæmonibus fuerit addictus? quàm porrò credibile sit illum aut improbis spiritibus sacra fecisse, aut dæmonas ad auxiliũ uocasse, dum miracula ederet, quando hodie quoque omnis dæmon, omnis' que impurus spiritus, ita Iesu nomen exhorret, ut unũm aliquid eorum quæ ipsius naturam castigandi ac torquendi uim habeant? aufert' que se ilico, & concedit, tantam sentit illius nominis uim. Sic sanè olim quoque, quum inter homines degeret, non ferentes illius præsentiam, alius aliunde clamabant: Agè, quid nobis & tibi Iesu fili Dei? uenisti ante tempus torquere nos? uir autem præstigijs prorsus intentus, & planè desperatis rebus omne suum studium impendens, non' ne uel imprudens ipse de seipso indicio sit, quòd insandis moribus? quòd scelestus? quòd B obscœnus? quòd religioni inimicus? quòd iniustus? quòd impius? Qui uerò talis sit, unde aut quomodo ea quæ ad religionem pertinent, alios doceat? quo modo item quæ ad temperantiam? quæ ad Dei cognitionem? quæ ad diuinum forum ac iudicium summi Dei? non' ne his omnibus contraria potius commendet, ac præferat, suæ ipsius nequitiæ consentanea perpetrans? non' ne Deum, Deiq; prouidentiam, ac Dei iudicium neget? non' ne omnia de uirtute, omnia de immortalitate animæ uerba irrideat? Quod si quid tale etiam in ijs quæ ad Saluatorem Dominumq; nostrum pertinent, intueri licuisset, nihil sanè fuisset dicendum. At uerò quum in singulis rebus & uerbis, uniuersi opificem Deum patrem inuocare solitum constet, talesq; quos in disciplinam acciperet, comparasse, quum & ipse temperans fuerit, & uerborum quæ ad temperantiam pertinent præceptor, quum autor prædicatorq; iustitiæ, ueritatis, humanitatis, uirtutis uniuersæ, quum religionis dux & magister, quæ omnium regem Deum colit, cur non his cõsentaneum sit putare, nihil eorum quę in illo admiramur, ab illo per dolum præstigiarũ, aut per fallaciam gestum? cur non potius arcana quadam ui, uereq; diuina cõfiteri? quod si eò uecordiæ proueneris, ut neque rationes incorruptas, neque uerborum necessitatem uelis attendere, neque uerò probabilibus argumentis auscultare, quia fortasse nos quasi causam dicentes habes suspectos: at tu tuis saltem dæmonibus, ipsis, inquam, oracula reddentibus dijs ausculta, qui Saluatori nostro, non ut tu præstigiarum fallaciam, sed pietatem & sapientiam, & ascensum in cœlum suo testimonio tribuunt. Quorum quidem, quod' nam tibi dignius cui fidem habeas testimonium uis dari, quàm inimici nostri confessionem? quam in tertio uolumine posuit eorum quæ inscripsit, De philosophia selectorum, ubi hæc ad uerbum refert.

Virtus nominis Iesu.

Quòd

Quòd efficacia ipſa atq; euidentia, illius diuinæ uirtutis uim perſpicuè oſtendit amatoribus ueritatis. Caput IX.

Oracula de Chriſto.

Porphyrij uerba.

MIrum forſitan nonnullis uidebitur, quod dicturi ſumus. Siquidem Chriſtum dij ſummè religioſum, immortalemq; fuiſſe prodiderunt, deq; illo cum laude mentionem faciunt. & ſermone progreſſus, adiungit: Igitur de Chriſto interrogantibus utrum ſit Deus, reſpondit: Immortali quidem anima poſt corpus incedere, agnoſcereq; illam ſapientiæ gratia honore affectam, et uiciſſim, uiri pietate præſtantiſſimi eſſe illam animam. Summè ergo religioſum illum dixit, & animam illius ſicuti aliorum, poſt mortem immortalẽ factam, eamq; colere, ignorantes Chriſtianos. deinde interrogantibus, cur ſupplicio affectus eſſet, reſpondit, corpus quidem imbecillioribus tormẽtis ſemper obiectum fuiſſe: animam uerò piorum in campo cœleſti collocatã eſſe. & poſt oraculum adiũgit deinceps: Ipſe igitur pius, & in cœlum, ut pij ſolent, ſubuectus. Quare hunc quidem nõ execraberis, miſeraberis uerò hominũ ignorantiam? hæc etiam nunc Porphyrius. Quæſo igitur, nunquid impoſtor ille erat ſaltẽ tuorum amicorum uerba tibi blandientia te flectant. Habes igitur noſtrum Saluatorem Ieſum, qui Chriſtus eſt Dei, etiam tuorum teſtimonio comprobatũ non ut præſtigiatorem, aut ueneficum, ſed ut pium & iuſtiſſimũ & ſapientem, orbiumq; cœleſtium incolam. Qui igitur talis fuit, quanam alia ratione admirabilium factorum autor eſſe potuit, niſi uirtute diuina? quam etiam ſacra oracula teſtimonijs ſuis illi tribuunt, quæ quidem Dei uerbum, Deiq; uirtutem ſupremam, in hominis forma atque habitu, ac potius in ipſa carne, ipſoq; corpore habitaſſe, omnemq; humanam diſpoſitionem, gubernationemq; abſoluiſſe, teſtificantur. Tu quoque facilè diſcas diuinitatem uirtutis quæ de illo fertur, ſi cogites qua ille natura, & cuiuſmodi præditus, uiros ignobiles de piſcatorio atque humili uictu acceperit, ſibiq; adiunxerit. Deinde ijs uſus ſit adminiſtris ad illud incœptum perficiendum, quod omnem effugiat rationem. Quum enim cogitaſſet, id quod nullus unquam cogitauit, proprias leges, nouamq; doctrinam in omnes diſſeminare nationes, omneq; hominum genus eam docere pietatem, quæ unum ſupremũ Deum ueneraret, huiuſq; rei ſe magiſtrum exhibere, omniũ maximè agreſtibus, maximeq; ignobilibus putauit ſibi utendũ eſſe huiuſce cõſilij miniſtris, utpote quũ uerilimile ſit illum cenſuiſſe, præter omnem rationẽ hæc ſe facturũ. Quo enim pacto qui ne diducere quidẽ os idonei erant, ſaltem unius cuiuſpiam hominis præceptores fieri potuerũt, nedum uirorum cõuentus? quomodo autem multitudinẽ alloqui aut inſtruere, qui ab omni eruditione abhorrebant? at hoc quidẽ fuit, quod et diuinum conſiliũ, & uim diuinã quæ in illis & cum illis ipſum opus obibat, declararet. Ergo quum illos uocaſſet, tum primum dixit: Venite, ſequimini me, et faciam uos piſcatores hominum. Quum uerò iam illos ſectatores eſſet adeptus, diuinaq; ſua ui afflaſſet, roboreq; atq; animi cõfidentia compleſſet, tamq; ueluti quod uerè Dei uerbũ, ipſeq; Deus tantorũ autor miraculorũ, intelligentiam, rationalium animarũ uenatores illos cõſtituiſſet, remq; ipſam atq; efficaciam adiũxiſſet uoci illi, qua dixerat, Venite, ſequimini me, et faciam uos piſcatores hominũ: ſimulq; et operarios et magiſtros pietatis illos feciſſet, tum in omnes gentes dimiſit, ſuæq; doctrinæ præcones declarauit. Quis aũt non obſtupeſcat, quis nõ incredibile meritò exiſtimet id quod omnem fidem ſuperat miraculũ? nullus certè eorũ qui unquam alicuius claritatis inter homines fuerũt, non rex, nõ legum inuẽtor, non philoſophus, nõ Græcus, nõ barbarus, huiuſmodi quicquã cogitaſſe narratur, ac ne ſomniaſſe quidẽ aliquid, quod ad hoc proximè accedat. Satis enim ſuperq; unuſquiſq; talium ſemper habuit, dummodo in ſua regione inſtitutũ ſuum, propoſitumq; cõpleret, & quę bonę utilesq; uiſæ eſſent leges, eas in una ſaltẽ ſua ipſius gente, ſancire ac tueri poſſet. at hic noſter, nihil mortale aut humanum

A manum molitus, considera quæso num rursus tanquam uerè Deus uocem emiserit, ubi suis adeò ignobilibus ad uerbũ dixit discipulis: Euntes, docete omnes gentes. Quid si discipuli (ut fit) suo præceptori respondissent, ac dixissent? Quo tandem modo istud à nobis fieri poterit? quomodo Romanos, exempli gratia, publicè docebimus? quomodo autem Aegyptios alloquemur? qua uerò lingua, homines unam Syriacam uocẽ audire soliti, apud Græcos utemur? qua apud Persas? Armenios? Chaldæos? Scythas? Indos? ac denique omnes quascunq; offendemus barbaricas gentes? quomodo illis persuadebimus, ut deos quidem patrios deserant, unum uerò omnium quæcunq; sunt opificẽ Deum colant? qua porrò dicendi ui freti, tantum facinus aggrediemur? Quæ autem perficiendi spes aderit hominibus qui leges figere audeant, contrarias legibus quascunq; omnes gentes de patrijs dijs à condito æuo seruauerint? quibus tandem copijs, aut qua ui nobis liceat isti audaciæ superesse? hæc ne dicerent, quemadmodum dicturos fuisse credibile est, aut etiam cogitarent Iesu discipuli, una uerbi adiectione ipse præceptor illos omni difficultate liberauit, quum dixit, illos in nomine suo uoti compotes futuros. Non enim simpliciter, aut indefinitè, ut docerent omnes gentes imperauit, sed cum adiunctione necessaria, In nomine, inquit, meo. Quum enim uis illius nominis tanta sit, ut Apostolus dixerit, quòd donauerit illi Deus nomen, quod est super omne nomen, ut in nomine Iesu omne genu flectatur, cœlestiũ, terrestrium, & infernorũ: meritò excellentiam uirtutis nominis sui, quę multos latet indicaturus, ad suos dixit discipulos: Ite, docete omnes gentes in nomine meo. Deinde canit benè admodũ certè atq; exquisitè quod futurũ erat, dicens: Oportet enim prædicari Euangelium hoc in toto orbe, in testimoniũ cunctis gentibus. Porrò quum uerba quidem hæc, tunc in angulo terræ dicta sint, & qui tunc aderant soli audierint: quî fieri potest ut hoc dicenti illi crederent, nisi ex alijs eiusdem diuinis gestis, ueracem

B illum in uerbis experti essent? quòd enim uerbis illius crederent, ratiocinanti tibi cõfiteri necesse est. Imperanti enim illi nullus nõ paruit. Sed protinus auscultantes illius nutui, quemadmodũ ipsis præceptũ fuerat, ac de patrijs sedibus ad omnes gentes profecti, omne hominũ genus docuerũt, breuiq; tempore intueri licuit respondentia uerbis facta. Prædicatum itaq; est in exiguo temporis spacio in toto orbe Euangelium, in testimonium cunctis gentibus, & Barbari & Græci quæ de Iesu scripta erant, patrijs literis patriaq; uoce exceperũt. Cæterũ, quis non meritò ambigat, quæ nam fuerit Iesu discipulorũ docendi ratio, quis modus? nunquid in mediam progressi ciuitatẽ, deinde stantes in foro, uocemq; attollentes, cõuocabant eos qui accedebant? & quæ tandem illis concionandi ratio, cui quidem ueri simile sit auscultasse audientes? quomodo autem concionabantur uiri sermonis imperiti, & omnis expertes eruditionis? atqui nõ multitudinem, sed singulos adeuntes alloquebantur. Qua igitur et cuiusmodi oratione utebantur, ut audientibus persuaderent? non enim paruum illis propositũ erat certamen, non inficiantibus probrosam eius mortẽ, quem ut Deum commendabant. Nam si hanc dissimulassent, neq; qualia, quantaq; passus sit à Iudæis, apud omnes cõfessi essent, sed quæ reuerentiam homini, gloriamq; adderẽt, ea sola protulissent. dico autem prodigia & miracula ab illo edita, necnõ philosophica eiusdem documenta. ne sic quidem illis exitum celerem inuenisset oratio, ut facilè consensum audientium elicerent, qui quidem audientes aliena lingua utebantur, ac tunc primùm ab hominibus nihil fide dignum afferentibus, inaudita sibi prius uerba percipiebant, ad ea quæ illi dicerent cõprobanda. Veruntamen si talia dixissent, aliquanto probabilius dicere uisi essent. Nunc aũt cum dicerent illum quem ut Deum cõmendabant, modò in corpore humano uersatum, nihilq; aliud natura, quàm Dei uerbum esse, quocirca etiam talia miracula tanq; Deum edere potuisse, modò his contraria, iniurias illum cõtumelias q; tulisse, & denique probrosissimũ, & omnium hominũ sceleratissimis in-

Apostoli Syriacam tenuerunt linguam.

iungi

iungi ſolitum crucis ſupplicium, quis non meritò illos ut contraria ſibiipſis di- A
centes deluſiſſet? quis autem uſqueadeò fatuus fuiſſet, ut facilè crederet dicenti
bus atq; affirmantibus, uidiſſe ſe poſt mortem illum à mortuis rediiſſe ac reui-
xiſſe? qui ne tunc quidem quum apud uiuos eſſet, ſeipſum tutari potuiſſet? quis
uerò imperitis illis atq; ignobilibus unquam paruiſſet dicẽtibus, oportere de-
os quidem patrios cõtemnere, et ſtultitiam omnium qui unquam ab initio hu-
mani generis fuiſſent, damnare: ſolos uerò ſibi parêre, & iis quæ crucifixus præ
cepiſſet? hunc enim eſſe ſolius ſupremi Dei ſolum dilectum atque unicum fi-
lium. Sanè dum edgo mecũ ſtudio ueritatis huiuſce rei rationem exploro, nul-
lam planè in ea uim ad probandum idoneam, neq; graue quicquam, aut fide di
gnum inuenio, ac ne probabile quidem uſq; adeò, ut fatuum ſaltem quempiã
illi in ſuam ſententiam trahere poſſent. At rurſus dum ad ipſius uerbi potentiã
reſpicio, ut innumerabilibus hominum cõuentibus perſuaſerit, atq; ut ab ipſis
illis ignobiliſſimis & agreſtibus Ieſu diſcipulis, numeroſiſſimæ eccleſiæ conſti-
tutæ ſint, non in quibuſdam ignotis atq; obſcuris locis, ſed in clariſſimis ciuita-
tibus erectę, in ipſa, inquam, aliarum urbium regina Romana urbe, in Alexan
drina, in Antiochenſi, per totam Aegyptum ac Lyciam, per Europam atque
Aſiam, in uicis et regionibus, omniq; modo uariis gentibus, retro cogor neceſ
ſitate quadam, ad ipſius rei cauſam inquirendam recurrere: fateriq;, non aliter
ipſos facinus tam audax obtinuiſſe, quàm diuiniori quadam, longeq; humanã
ſuperante potentia, opeq; atq; auxilio illius qui dixerat, Docete omnes gentes
in nomine meo. Siquidem quum hoc dixiſſet, adiunxit promiſſum, quo eſſent
accepturi confidentiã, & promptè tradituri ſeipſos iis quæ denunciata ipſis fue
rant. dixit igitur ad illos: Et ecce ego uobiſcum ſum omnes dies uſ ad conſum-
mationem ſeculi. Quinetiam afflaſſe illos diuino ſpiritu dicitur, necnon diui-
nam quandam, & qua res admirabiles efficerent potentiam illis ingeneraſſe,
nunc quidem illud dicens: Accipite ſpiritum ſanctum. nunc uerò illud, Infir- B
mos curate, leproſos mũdate, dæmones eiicite: gratis accepiſtis, gratis date. Vi-
des igitur iam tu quoq;, quo'nam modo ſuperauerit illorum ratio, quando etiã
liber qui acta illorum continet, conueniens his & conſentaneum profert teſti-
monium, ubi ipſi quoq; memorantur ipſa rerum admirabilia efficientia, quam
beneficio nominis Ieſu obtinebãt, eos qui intererãt atq; ſpectabant attonitos
reddidiſſe. Primùm enim ueriſimile eſt, eos qui cernebant, rebus ipſis & factis
in ſtuporem ab illis eſſe conuerſos: ita deinde eoſdem alacres comparatos ad in
terrogandum, quis'nam ille eſſet, cuius uirtute & nomine miraculum effectũ
eſſet. Deinde docendo iidem ab iiſdem deprehendebantur fide, ipſorum do-
ctrinam anteueniſſe. Non enim uerbis perſuaſi, ſed rebus & factis præuenti,
ad id quod uerbis ipſis obtinendum erat, faciles cõparabantur. Iam idcirco di-
cuntur nonnulli ipſis Ieſu diſcipulis tanquam iis qui dii eſſent, uictimas & libã-
tiones obtuliſſe, & alium quidem ex illis Mercurium, alium uerò Iouem exi-
ſtimaſſe: uſq; adeò illorum mentes ſtupore affecerat ipſa miraculorum euiden-
tia, ac protinus ita affectis auditoribus, quæcunq; illi de Ieſu nunciabant, meri-
tò uera eſſe poſthac cenſebantur, illiusq; poſt mortem reditum in uitam, non
ſimplicibus atq; indemonſtrabilibus uerbis teſtificabantur, ſed ipſa factorum
euidentia cõprobabant: quippe cum uiuentis illius facta demõſtrarent. quod
ſi & Deum illum, & Dei filium ante aſcenſum in cœlum degentem apud patrẽ
nunciaſſent, cur non huic orationi facilius aſſenſi eſſent, qui eius rei contrariũ,
tum incredibile, tum præter naturam meritò arbitrarentur? ipſaq; ratione col-
ligerent, non poſſe putari mortalis naturæ illa opera eſſe quæ fiebant, ſed Dei
alicuius, etiam ſi nemo diceret: hoc igitur erat, neq; quicquã aliud, ipſum utiq;
illud quod quærebatur, qua'nam ui diſcipuli Ieſu, eorũ qui ab initio audiebãt
uictores fuerint, & quomodo tam Græcos quàm Barbaros, ut de illo tanquã
de Deo ſentirent adduxerint, & quomodo in mediis urbibus, ac per omnes
regiones,

A regiones, religionis qua unus ſupremus Deus colit, ſcholas atq; auditoria conſtituerint. Cęterùm, quis non obſtupeſcat, ſecum cogitans atq; animo uerſans, non humanũ hoc fuiſſe opus, uel ex eo quòd nunquã alias ſub uno Romanorum imperio plurimæ orbis gentes eſſe potuerunt, niſi ſecundũ Ieſu tempora? nã ſimul ac ille admirabiliter ad homines uenit, atq; inter homines uerſatus eſt, etiã res Romanas ad ſummũ peruenìſſe contigit, quo primũ tempore uidelicet Auguſtus plurimarũ gentiũ dominus euaſit. Id uerò fuit quũ & Cleopatra capta eſt, & Ptolemæorum ſucceſſio Aegypto diſſoluta, atq; ex illo in hunc uſq; diem, quod ab initio orbis, & ab ipſa, ut ita dicam, hominũ origine, ſteterat Aegypti regnum, euerſum eſt. Ex illo Iudęorum quoq; natio, à Romanis in ſeruitutem redacta, Syrorum item, & Cappadocũ, & Macedonum, & Bithynorũ, & Græcorum, ac denìq; reliquorum omniũ qui Romano imperio ceſſerunt. Hoc autẽ nõ ſine Deo unà cum doctrina, quæ de Saluatore noſtro ferretur, in troiſſe in orbem, quis non fateatur? reputans nõ facilem Ieſu diſcipulis externarum regionum peragrationem futurã fuiſſe, ſi gentes inter ſe diuiſæ, diſcordesq; fuiſſent, neq; ullũ prorſus ob multiplices principatus, inter illas commercium, quibus ſanè ſublatis principatibus, intrepidè iam atque impunè negotiũ propoſitum compleuerunt, quum ſupremus Deus, et iter illis expeditũ ac facile compararet, et ſuperſtitioſorum in ciuitatibus animos, terrore maioris imperij cohiberet. reputa enim tecũ parumper, ſi nulla res impedimento fuiſſet ijs qui errore colendi multos deos tenebantur, ne doctrinã Chriſti oppugnarent. quàm multas antehac ciuiles ſeditiones & in urbibus & in agris uidiſſes, quot uexationes, quot bella non mediocria illa quidẽ, ſi ſuperſtitioſi illi ſuæ ipſorũ poteſtatis fuiſſent, ac penes ſe ius imperij habuiſſent: nunc autem hoc quoq; ſupremi Dei fuit opus, maiori quodã terrore ſupremæ alicuius potentiæ, proprij uerbi inimicos habere iam domitos: id enim proficere indies, & apud cunctos
B homines creſcere uolebat. rurſus autẽ ne putaret ex cõceſſione ac uenia dominantium perſeuerare, ſi quando horum ipſorum quiſpiam malignitate quadã correptus, aduerſus Chriſti uerbũ pugnare deliberatũ in animo habebat, etiã hoc ſuoipſius arbitratu illum facere permittebat: ſimul ut eorũ uirtutem oſtenderet, qui pro pietate pugnabant: ſimul etiã ut cunctis hominibus planum faceret, quòd non humano conſilio, ſed Dei uirtute niteretur ipſa uerbi propugnatio. etenim quis nõ continuò obſtupeſcat ea, quæ illis temporibus accidere paſſim cernebantur? nam ipſi pietatis defenſores, primũ apud cunctos homines clari illuſtresq; fiebant, et certaminũ pręmia apud Deũ conſequebantur: pietatis uerò hoſtes diuinitus cæſi atque agitati, ac toto corpore grauibus moleſtisq; doloribus impliciti atq; conſumpti, debita ſupplicia pendebant: adeò quidem, ut profanã contra Chriſtum uoluntatẽ confiteri iam tum cogerentur, ac cæteri omnes qui appellatione ſacroſancta digni inuenti fuerant: & ſe in partibus Chriſti eſſe gloriabantur, quũ ad breue tempus exercitati eſſent moleſtijs: atq; ingenuitatẽ ſynceritatemq; animi præ ſe tuliſſent, propriam rurſus recipiebant libertatem. ac ſalutare interea uerbũ maiore indies claritate nitebat, atq; in ipſis mediis hoſtibus dominabatur: ac non modò in ijs qui ſub uiſum noſtrũ cadentes aduerſabantur, ſed in ijs quoque qui uiſum mortalem effugiunt, ſi qui fortè erant in hoc qui terrã cõplexus eſt nebuloſo aẽre dæmones, qui alteris illis imperarent. Namq; etiam hoſipſos ueri Chriſti diſcipuli, & uitæ puritate, & ad Deum directis precibus, & ſacroſancta illius appellatione fugabant: in hoc quoq; admirabilium ſignorum quæ ab illo edita eſſe memorantur, ac diuinæ quæ in illo erat uirtutis, argumenta certiſſima præ ſe ferentes. Cęterùm, quum in his pro tempore ipſi noſipſos antehac exercuerimus, ordo ipſe iam poſtulat, ut occultiorem de illo theologiam attingamus. Deumq; ipſum uerbum, quod nam fuerit, quod per illum hominem, qui uidebatur, prodigia et miracula efficiebat, contemplemur.

Chriſti tempore multa regna ſubuerſa.

De secreta dispensatione Saluatoris nostri. *Cap.* I.

QVum libro priore, qui Euangelicæ demonstrationis tertius est, de assumpta à Saluatore nostro humana natura, satis abunde à nobis sit disputatum, tempus iam est, de ea quæ ad eundē pertinent abditiore theologia, minus uulgarem quandā attingere doctrinam. De primo igitur ac sempiterno, soloq; non genito, ac supremo autore uniuersi, omniaq; & gubernante & regente Deo, communis est cunctis hominibus ratio: peculiaris uerò ac rursus communis & Hebræorū nostra de Christo, quem illi nunc quidem, ut nos, sua ipsorum scripta sequentes adhuc confitentur, nunc autē ab eodem procul labuntur: quippe qui & diuinam illius naturā ignorent, neq; causas aduentus perspiciant: neq; item quibus temporibus futurū illum prophetæ prędixerint, comprehendant. Nam illi quidem illum etiam nunc futurum expectant. nos autem iam semel duntaxat uenisse contendimus, nec non alterum eiusdē cum maiestate aduentum, & oraculis & præceptis prophetarū, qui diuinitus afflati fuerunt auscultantes, intueri exoptamus. Quū autem de illo duplex sit ratio, altera quidem recentior fuerit, quippe quæ heri ac nuper ad homines introducta sit: altera uerò omni tempore, omnibusq; seculis antiquior. Nam quū Deus uellet, utpote qui solus sit bonus, omnisq; boni & principium & fons, diuitiarum suarum thesauros pluribus impertiri, essetq; iamiam omnem rationalē creaturam in lucem producturus, incorporeas uidelicet quasdam atq; intelligentes & diuinas potestates, angelosq; atq; archangelos, materiæq; expertes et ab omni parte puros spiritus, animas præterea hominū, quæ solutam ac liberā uoluntatis atq; arbitrij, tam ad bonum quàm ad boni contrarium, naturam acciperent, & quæcunq; his ipsis conuenientia corporum instrumenta, uarias uiuendi formas educeret, sedesq; his omnibus, locosq; tribuere proprios (nā ijs qui boni permanserint, meliores: contrà autem, alioqui conuenientes, in quibus uidelicet procliuitatis ad contraria pœnas darent) quumq; id quod futurū erat, tanquam Deus cognitione præciperet, sentiretq; hæc uniuersa antequam fierent, tanquam in magno corpore aliquod caput postulatura, unum omnis opificij dispensatorē, eundemq; & ducē & regem uniuersi præficiendū putauit, cuiusmodi oraculorū quoq; diuinorū, quæ ab antiquis apud Hebræos, & theologis & prophetis reddita sunt, institutio est: à quibus quidē discere potest qui uult, unū esse omniū rerum principiū, ac potius principio superius et prius, primoq; antiquius, et gignendis reb. ipsa unitate uetustius, omniq; appellatione præstantius, q̄d neq; dici, neq; enunciari, neq; excogitari potest: bonū quod causa est omniū rerū, quod uim efficiendi, iuuandi, prouidendi, seruandi, in se habet: qui unus ipse ac solus est Deus, ex quo omnia, per quē omnia sunt: in illo enim uiuimus, et mouemur, et sumus. Itaq; quodcunq; uult, id etiā est cōtinuò. ex qua sola causa, omnia quæ genita sunt, id acceperūt ut essent, utq; existerent, ac durarent: sunt enim illo uolente. Vult autē idcirco, q̄d suapte natura bonus est: bono uerò nihil natura coniunctū, adnexumq; est, nisi ut ea quæ bona sunt uelit. At enim quū hæc uelit, idē etiā potest: quare quū uelit, simul idē & possit, nulla re neq; prohibente, neq; impediente, quicquid pulchrū & utile est, tam in ijs quæ sub aspectū cadunt, quā in ijs quæ nō cadunt, ipsi sibijpse cōfecit: quippe qui quasi materiā quandā, atq; essentiā generationis cōstitutionisq; uniuersi, suū consilium, suamq; potentiā prętulerit, ut nulla iam ratione dici possit, de nihilo esse quicq; eorum quę sunt: neq; enim esse quid piam potest ex eo, quod ipsum non sit. Quomodo enim id quod nō est, alteri ut sit causa erit? omne autem quodcunq; est, ex uno qui solus est, & ante omnia est, quiq; olim etiā illud respondit, Ego sum qui sum, ut esset & accepit & habet: quippe quū qui solus est, &

Quicquid Deus uult, continuò est.

a est,& semper est,is omnibus quæcunq; ex ipso id quod sunt acceperunt,ut essent,autor extiterit:atq; ex eo quod et uelit et possit, rebus uniuersis & essentiã, & potestates,& formas,luculenter & copiose de seipso largitus sit.

Dicimus Christum ante omnem creaturam Dei filium esse. Cap. II.

ITaq; omnium quęcunq; sunt,fœtũ suum primum subministrat,primogeniam uidelicet sapientiam, totam usquequaq; intelligentem & rationalem & penitus sapientẽ,ac potius ipsam intelligentiã, ipsam rationẽ, ipsam sapientiã, nec non si quid ipsum pulchrũ,ipsumq; bonũ excogitare in ijs quę genita sunt fas est,id primùm ipse ex seipso eorum quę posthac futura erant fundamentum præfert, perfectũ perfecti opificiũ, sapientis sapientẽ fabricationẽ,boni parentis bonam sobolem,& quid nam aliud fuerit prælaturus,quàm illũ ipsum eorũ quæ posthac par ipsum id quod sunt acceperint, præfectum, curatorem, conseruatorem, medicum, gubernatorem? eum uidelicet qui curationis uniuersi gubernacula comprehensa teneret? itaque non immeritò oracula theologicè loquentia, Deum genitum illum enunciant, tanquam eum qui elocutionem omnem, omnemq; cogitationem effugientis diuinæ naturæ solus in seipso ferat imaginem, propter quam Deum quoque & esse illum & dici, eius uidelicet, quæ quod primum est refert, expressæ similitudinis gratia. Quocirca illũ bonum aiunt administrum à patre suffectum esse, ut quasi per unum penitus sapiens, uiuensq; instrumentum artificialemq; ac omnis scientiæ uim in se habentem regulam, uniuersa ab ipso regerentur, tam corpora ipsa, quàm quæ corporis expertia sunt, tam animantia quàm inanima, tam rationalia quàm bruta, tam mortalia quàm immortalia, ac si quid aliud unà cum his exijt in naturam, unaq; quasi contextum est, nec non ut uni rerum omnium potestati, uniq; uiuenti atque animatæ legi,ac rationi quæ in omnibus esset, perq; omnia penetraret, omnia conuenirent, sub unum utique perfectè sapiens uinculum, b ipsum scilicet Dei uerbũ,ipsamq; legem coacta & colligata.

Filius Dei summa & infinita sapientia.

Non plures Dei filij,sed unus de Deo Deus. Cap. III.

CAeterùm,quum unus sit pater, filium quoque unum, non plures esse oportet, unumq; perfectum solũ genitum Deum de Deo, nõ autem plures. In pluribus enim diuersitas erit ac differentia, deteriorisq; introductio. Quare unus Deus, unius filij perfecti atque unici, non plurium deorum neque filiorum pater: quoniam quum luminis quoque una sit essentia, ipsam item quæ ex eo generetur, perfectam unam ponere,omnis cogit necessitas. quam enim aliam præterea sobolem luminis cogitare possumus, nisi unum ipsum, qui ex ipso proficiscitur,omniaq; complet atque illustrat, radium? quicquid enim ab hoc alienum fuerit, tenebræ erunt,non lumen. Idcirco etiam supremi omnium parentis quum lumen sit, quod nullis uerbis comprehendi potest, ne simile quidem ullum, propriúmue exemplar fuerit, præter ipsum hoc solum, quod quidem ipsum dicere, item de filio, fas est. Splendor enim est luminis sempiterni, speculumq; immaculatum diuinæ euidentiæ, & imago bonitatis eius. Ex quo illud dictum est, qui quum sit splendor gloriæ, & figura substantiæ eius. Cæterùm à sensibili quidem lumine splendor separari non potest, filius autem seorsum à patre per ipsum subsistit: & luminis quidem splendor locum efficientiæ obtinet, at filius alius quiddam quàm secundũ efficientiam est, non per seipsum utique essentiam nactus, sed à patre. Rursus splendor simul existit cum lumine,illudq; quodammodo complet(nam sine splendore non consistit lumen) simulq; cum illo, & secundum illud subsistit.at à patre filius procedit,& illum generat:at ipse non genitus est,& ille quidẽ per seipsum perfectus ac primus tanquã pater,& qui autor sit ut filius consistat,nihil à filio accipiens,quo suam naturã qua Deus est compleat:hic autẽ tanquam ex causa profectus filius, alius ab alio cuius est filius existit, quippe qui à patre ut & sit, & talis acceperit. Rursus splendor quidẽ nõ ex proposito & uo-

Extra filium Dei omnia tenebræ

luntate luminis splendet, sed secundum quiddam quod ad essentiam illius inseparabiliter accidit, filius uerò ex sententia & proposito imago patris existit. A
Volens enim Deus filij pater existit, & alterũ lumen in omnibus sibijpsi simile substituit. quũ ergo nõ genitũ, sempiternumq; lumen unũ sit, quî fieri potest, ut hoc diuersum sit ab illo ueluti imago quædã? ac non potius splendor quoq;, quod æquè lumen sit, in omnibus similitudinẽ primi exemplaris conseruans? quomodo uerò illius itẽ quod unũ est imago fuerit, si non una ipsa quoq; sit? ut uidelicet nõ solum essentiæ eius quod primum est, sed etiam eius qui ad quantitatem pertinet numeri similitudinẽ inducat? ita quidem ut unius sempiterni luminis unum sit perfectum lumen, nõ autẽ diuersa & plura, id quod primum & unicum genitum, editumq; est, ipsum utiq; illud perfectum bonum, de quo uno nos quoq; post eam quæ et principio et ortu caret essentiam, ut de Deo loquimur. Vnius ergo patris, unum esse filium oportet. Nam si fragrantiæ genus unum ex aliqua subiecta re proficiscatur, unum quoq; et eundem, qui in omnes diffundatur suauem odorem, non diuersos et plures fateri par est. Quum igitur primum illud, solumq; bonum, qui est omniũ regnator Deus, diuinam, uitalemq; fragrantiam, quæ animo & cogitatione duntaxat comprehendi potest, produxerit, unam hanc fas est intelligere, plures nefas. Quid enim esse potest, quod quidem ab hac diuersum sit, quæ in omnibus patri similis est, quod non submissius sit, ac deterius? quod neutiquam nobis in filij theologia introducendum: uapor enim est uirtutis Dei, ac defluentia mera gloriæ omnipotentis. Nã ex bene olenti corpore, uerbi gratia, ex unguento aliquo, aut etiam ex floribus atq; odoramentis, quę de terra nascuntur, bene olens quidã flatus, præter illud primum subiectum corpus, in omne quod extrinsecus ambit, profunditur: ac dum latius refunditur, ipsum quoq; aërem complet: nõ sanè priuatione aliqua, aut diminutione, aut sectione, aut diuisione eius, quod primum subiectum est, B
corporis. Sed illo manente in propria sede, & eandem penes se cõseruante naturam, fragrantiamq; illã procreante, nihilo deterius priore, ipsum quoq; quod procreatur bene olens & fragrans genus, quum propriam habeat sedem atq; naturam, hac ipsa, quàm maximè fieri potest, id quod similimũ sit naturæ procreantis, imitatur. Verum hæc quidem terrena & mortalia, & inferioris naturæ quæ corrumpendi uim habet, ac terrena est, particulæ quędam. Quæ autem ad propositam à nobis theologiam pertinent, quum omnem exempli comparationẽ exuperent, nihil tale quale ex corporibus manat, præ se ferunt, sed cogitationi solertissimæ intuendũ, quasi in speculo præbent, docentq; esse filiũ, qui genitus sit, nõ illum quidẽ, qui certis temporibus non fuerit, posterius autem sit natus, sed qui sit ante tempora æterna, atq; anteeat, & tanquã filius unà cum patre semper degat: neq; uerò qui non sit genitus, sed ex patre nõ genito, genitus: qui unicus sit, qui uerbũ, qui Deus de Deo: nõ diremptione aliqua, aut sectione, aut diuisione de substantia patris productus, sed qui de patris cõsilio ac uirtute, omnẽ elocutionem, omnemq; cogitationẽ superante ab æuo, ac potius ante omne æuum essentiam sit nactus, modo quodã, qui neq; uerbis comprehendi, neq; ratione colligi à nobis possit. Siquidem generationem eius, inquit, quis enarrabit? & quemadmodũ nemo nouit patrem nisi filius, sic filium quoq; nemo nouit, nisi unus, qui genuit illum, pater.

Pater in diuinis ob genitam prolem nil perdit.

Ad constitutionem uniuersi præexigitur unici Dei filij antecessio. Cap. IIII.

VEruntamen optimus pater, unũ iudicauit unicũ, ac dilectum filium omnium rerũ quæ creandæ essent, opificio præfici oportere, quippe qui unũ quoq; mundũ, quasi unum quoddã atq; ingens corpus, ex pluribus, diuersisq; membris ac partibus, iamiã esset productur us, caputq; hoc non præesse ipsum quidẽ, de superiori aliquo, tanq; de altero maiori capite, diuinitate ipsa patris suspensum (caput enim Christi, pater) sed ꝺd anteiret, anteq; omnia post ipsum genita esset, attamẽ idẽ pręstò esset tum ad imperiũ patris, tum ad opificiũ earũ

rerum

A rerum quæ posthac faciendæ erant. Quare iam diximus, illum omnium primũ à patre, quasi quoddam singulare instrumentum omnis essentiæ et naturæ productum esse: instrumentum, inquam, animatum et uiuens, ac potius diuinum, uitalemq; uim in se habens, & sapientissimũ, quod bona omnia gigneret, quod lumen præberet, quod cœlum moliretur, quod mundũ construeret, quod angelos efficeret, qd spiritibus imperaret, instrumentũ quod animas conseruaret, quod corpora augeret, quod omnia prouideret, gubernaret, curaret, quod uim haberet regnandi, quod iudicandi, qd patris cultũ & reuerentiã denunciandi.

Multæ creatæ diuinæ potestates & una duntaxat filij, propter quam est imago patris. Cap. V.

QVare in uniuersum supra omne opificium, unã opus est diuinam potestatem admirari, non plures existimare: una enim omnino mundi effectrix potestas, & unum uniuersitatis opifex uerbum in principio apud Deum. Siquidem in principio erat uerbum, & uerbũ erat apud Deum, et Deus erat uerbum: quod quidem oportet reuera non ignorare, colere autem et honore prosequi pro dignitate, quandoquidem omnia per illud non modò ab initio rerũ omnium extitere, uerumetiam in perpetuum semper & facta sunt, & sine illo factum est nihil. Siue enim uita quædam est in ijs quæ sunt quod factum est, in illo uita erat. Ex illo enim ac per illud uniuersa & uitam & animam accipiunt. Siue numerus, siue pulchritudo, siue cõuenientia, siue ordo, siue temperatura, siue essentia, siue qualitas, siue magnitudo, cuncta unũ rerũ omniũ continet ac disponit uerbũ, & una Dei mundi effectrix uirtus omnibus præest. Sicut enim in nostro corpore plures sunt & uariæ partiũ differentiæ, una autem uniuersi opifex uis: non enim alia quidem Dei ui, capitis extitit natura, alia uerò oculorum, & alia auriũ, pedum itẽ alia: Ita quoq; quũ uniuerso mundo una omnino diuina uirtus præsit, eadem erit & cœli & astrorũ, et animaliũ quæcunq; aut in

B aëre, aut in terra, aut in mari degunt, et elementorũ tam omniũ simul, quàm singulorũ seorsum, præterea naturarũ omnimodo uariarũ, tã quæ genere aliquo continentur, quàm quæ specie distinguuntur, opifex, neq; uerò alia est ignis, & alia aquæ, terræq; rursus alia, atq; aëris item alia effectrix uirtus: sed una atq; eadem rerum uniuersarum artifex sapientia, quodq; mundum effecit, hoc ipsum, de quo nos ut de Deo loquimur, uniuersi opifex Dei uerbũ. Fidẽ his facit elementorũ inter se amicitia, quę ex eo quod certis temperamentis cõmixta sunt, cognatũ ac germanum, et tanquã unius architecti opus, rerũ naturã ostendit. Nam & terra quæ graue est elementũ, quũ aquis innatet, neq; soliditate naturę in profundũ trahatur, sed feratur semper sublimis, neq; subm ergatur Dei uerbo, Deiq; consilio fidẽ facit. Humidę item naturæ cum arida cõmunicatio, quę nihil corruptionis præ se fert, neq; confertim uniuersa restagnat, sed Dei nutu occultissimo colligata tenetur, unũ rursus atq; idem Dei uerbũ esse demonstrat. Quid porrò ignis? qui licet comburentis, corrũpentisq; naturæ sit, tamen quũ in lignis lateat, & omnis generis animaliũ corporibus certa temperatura connexus sit, terræq; atque aquæ atq; aëri consociatus, deinde ratione ac mensura quantũ unicuiq; opus sit, quantũq; utilitas postulet, omnibus sufficiens, propriarũ uirium obliuiscatur, non ne tibi rursus Dei uerbo ac potestati inseruire uideẽ? Diei præterea, noctisq; uicissitudines, quæ terminatis motibus cõstant, horarumq; ac tempestatũ nunc quidẽ augmenta, nunc autẽ diminutiones, orbes item annuos, ac circuitus temporũ, astrorumq; in orbem motus, tum solis cursus, lunęq; conuersiones, tum consensus inter se omnium ac repugnantias, unumq; ex ijs omnibus mundum, quũ intueris, nunquid tibi esse fas putas, imprudentiã, siue temeritatẽ, siue fortuitã aliquam causam, autorẽ uniuersi enunciare? an Dei uerbum reuera, & Dei sapientiam, & Dei uirtutẽ, & hanc ipsam unam, non plures, efferre laudibus? nempe etiam in homine, anima una, unaq; uis rationalis, plurimarũ pariter rerũ potest esse opifex. Nam & agrũ colere eadem,

Elementorum inter se amicitia ostendit unam Deitatis potestatem.

dem,& naues conſtruere,& gubernare,& ædificare audebit,poſtquã talia di- A
dicit.Sic mẽs una in homine,unaq; rationis uerſatio innumerabiliũ rerũ ſcien
Vna mens innumerabiles ſcientias percipit. tias percipiet,atq; idem homo & geometriã & aſtronomiã exercebit, diſputa-
tionesq; & de grãmatica & de medicina proferet, nec non in diſciplinis & in
ijs,quæ manuum miniſterio cõficiuntur excellet,nec unquam tamen quiſquã
adhuc plures in uno corpore eſſe animas cenſuit,neque uerò plures admiratus
eſt,ob multarum diſciplinarũ perceptionem hominis facultates. Quod ſi quis
ubi informem limi materiã nactus eſt,ac deinde manibus molliuit,tum anima-
lis formam adiungat,ut alio quidem habitu caput, manusq;, & pedes alio,&
alio rurſus oculos,tum genas itidem,auresq; & os,& nares, pectusq; atq; hu-
meros informet ſuo illo fingẽdi artificio,num propterea quòd multos habitus,
& mẽbra & partes ſub uno corpore fabricauit, totidem oportet fabricatores
arbitrari?an potius uniuerſi artificem ilicò & confertim,qui uno cõſilio,unaq;
facultate totũ eſt architectatus, extollere?cur igitur in hoc uniuerſo quod unũ
eſt,quamuis multis partibus conſtet,multos oportet cõfingere opifices,& mul
tos deos nominare, ac non potius unam fateri re uera Dei uirtutem, & Dei ſa-
pientiam,quæ una facultate,unaq; ſolertia,cunctis rebus & naturam qua ſunt
& uitam largitur? necnon omnibus uarium de ſeipſa ubertatis fontem ſubmi-
niſtrat?Sic etiam ſolaris luminis una & eadem acceſsio,ſimul,eodemq; tempo-
re aerem quidem irradiat,illuminat uerò oculos, atq; afficit tactum calore,ter-
ramq; fertilem reddit, plantas auget, tempus producit, præeſt ſideribus, cœlũ
ambit,mundum exhilarat, Dei uim manifeſtam quæ in uniuerſo ineſt, cõmen
dat,& omnia hæc uno momento naturæ adminiſtrat,ac perficit. Ignis quoque
natura,& aurum purgat,& plumbum liquefacit: & quum ceram diſſoluat, li-
Efficacia uerbi diuini. mum tamen exiccat, & materiam adurit, & hæc tam multa,una duntaxat ui
comburendi efficit. Eadem ratione cœleſte Dei uerbum, quod & ſolem ip-
ſum, & cœlum, & mundum uniuerſum fabricauit, quum efficaci ui ſua cun-
ctis rebus interſit, & per omnia penetret, ſoli quidem ac lunæ atque aſtris, de
propria ſemper affluenti facultate,inſtar pluuiæ lumen infundit: cœlum autem
quum ſuæ magnitudinis ab initio appoſitiſsimã imaginẽ protulerit, in omne
æuum ſufficit,continetq;:quæ autem ſupra cœlum,ſupraq; mundũ degunt po
teſtates, angelorum utiq; ac ſpirituũ intelligentes rationalesq; naturæ, eas &
uita ſimul & lumine,& ſapientia,& uniuerſę probitatis atq; honeſtatis uniuer
ſa uirtute, de ſuis implet theſauris, idq; uno eodẽq; artis opificio. Elemẽtis ue-
rò naturas quibus ſint, præbere nunquam deſiſtit. Miſturas autem & tempera
menta,& ſpecies,& formas,& habitus,qualitatesq; innumerabiles,tam in ani-
malibus quàm in plantis,tam in animis quàm in corporibus, tam in rationali-
bus quàm in brutis,alias aliter uarians,& cunctis ſimul omnia una ui ſubmini
ſtrans,& ſuper omnia mentem hominibus, ſuæ ipſius cognitricem, contem-
platricẽq; ſapientiæ donans, perſpicueq; atq; euidenter cunctis aſsiſtens, unũ
mundum oſtendit unius artificis uerbi opus. Talem igitur unicum filium, ſui
cõſilij effectorẽ ac magiſtrũ,& cunctarũ rerũ opificẽ,ſupremus atq; ipſius opi-
ficis Deus & parens primũ omniũ genuit, per illum & in illo eorum,quæ futu
ra erant opifices rationes ſufficiens, ſeminaq; cõſtitutionis,gubernationisq; u-
niuerſi in illo cõiecta habẽs,nónne oculis intueris mundũ uniuerſum,quẽ cœ
lũ unũ cõplectit?innumerabiliaq; circũ hunc tripudia,& aſtrorũ cõuerſiones?
Sol itẽ unus duntaxat nõ plures,abundantia luminis omniũ occultat ſplendo-
res.Sic ſanè quũ unus ſit pater,unũ etiã filium eſſe oportet. Quod ſi quis id re-
prehẽdat quòd plures nõ genuerit, hic iã illud quoq; accuſare poterit,quòd nõ
plures ſoles,& lunas,& mũdos,& alia innumerabilia cõdiderit, & more inſa-
nientis cuiuſpiã,quę recta ſunt,beneq; in natura ſe habent, peruertere moliri.

A prima mundi conſtitutione Chriſtus præſidet pijs mentibus. Cap. VI.

HAc igitur ratione,quẽadmodũ in rebus quæ ſub aſpectũ cadunt,ſol unus
uniuer-

A uniuersum illustrat hunc sensibilē mundū, ita in ijs intelligentia sola capiunt, immortales & incorporeas potestates, & intelligentes ac rationales naturas, quasi innumerabiles stellas lucisq; fontes, unum Dei perfectum illuminat uerbum: siquidem oportuit unam quoque super omnia esse omnino legem, atque in omnibus & per omnia penetrans Dei uerbum, ut etiam in hoc imaginis similitudo cum patre usq; aequaq; seruetur, tam in eo quòd aduirtutem, quodq; ad potestatem atque essentiam pertinet, quàm in eo quòd ad unitatis singularitatisq; numerū. quū autē alioqui multiformis ac multimoda gignendarū rerū natura, innumerabilibusq; ac uarijs alias alijs mutationibus, ob suam ipsius imbecillitatē obnoxia futura esset, nec nō à supremi patris uirtute declinatura, ob illius naturę superlationem, quæ nec dici potest, & omnino infinitæ magnitudinis est, neque unquam ad id facultatis peruentura, ut ipsa ortum habens, aut illius diuinitatis particeps fieret, quæ nec ortū habet, nec capi comprehendi ue potest, aut intueretur sursum, intenderetq; aciem cōtra illos luminis sempiterni radios, qui nullis uerbis exprimi possunt: nimirum necesse fuit, nec iniuria, ut optimus parens & uniuersi conseruator, ne omnino rerū protinus gignendarum natura, si cum ipso nihil prorsus communicaret, maximis bonis priuaretur, mediam quandam unici sui primoq; geniti filij diuinā & omnipotentē & omnibus uirtutibus exuberantē uim interponere, quæ certissimè & quam proximè & quàm familiarissimè cum ipso patre uersaret & colloquerē, æqualiterq; cum eodē arcanis frueretur, benignissimè uerò demitteret se, & quoquo modo fieri posset, cōformaret ad eos qui à summo deficiunt, quiq; propter suam impotentiā quasi alteram manū desiderant, & profectu atq; adiumento indigent, quo solis splendori ē sensim ac benignè se ad nos demittentē intueri queant, alioqui puræ meræq; lucis ui, propter infirmitatē corporis frui nō possint. fingamus enim inueniendæ ueritatis gratia, nitidissimū illum solē ipsum, seipsum de cœlo demittere, & cū hominibus in terra uersari, num liberū sit atq; indifferens earū rerum quæ ad terrā pertinent, cuipiā permanere? minimè id quidem. nam correpta omnia animata simul cū inanimis, assidua nimiaq; lucis immissio corrumperet, citiusq; oculos intuentiū cæcaret, longeq; magis noxiæ & corruptionis autor omnib. fieret, quàm iuuaret quempiā, qui ipse quidē natura talis nō est. ueruntamē erga nos qui, ppter imbecillitatem ipsorū, propriā minus idonei essent ad ferendū, atq; ob id nimij superantisq; splendoris minimè capaces talis euaderet. Cur ergo similia de Deo audiens admiraris, cuius quidē & sol est opus, & cœlū uniuersum, et mundus? siquidē illius uirtutis atq; essentiæ, quę nullis uerbis, nullaq; elocutione exprimi potest, nihil eorum quę sunt, in partem aut cōmunicationem uenit, prēter unū duntaxat, quē ipse pater cunctis rebus prouidens, ante alia cuncta cōstituit, ne omniū quęcunq; facta essent penitus natura corrueret, quę propter infirmitatē atq; impotentiā propriā, longè recedit ab illa patris essentia, quæ neq; genita est, neq; capi, comprehendi ue potest, sed ut maneret, creſceret, nutriretē media illa fruens largitione, quā unicū genitū Dei uerbū, nunquā uniuersis sufficere desinit: ad omnia uerò penetrans & undiq; omnia peragrans, salutē omniū æqualiter prouidet, & rationaliū & brutorū, & mortaliū & immortaliū, et cœlestiū & terrestrium, diuinarū quoq; potestatū, atq; earum quę aspectus nostros effugiunt, deniq; omniū quæcunq; per illū id ꝙd sunt accepêre, longè tamē amplius atq; excellentius intelligentis, rationalisq; naturę, ptopter quā ne humanū quidē aspernatus est genus, sed honore potius & cura ingenti prosecutus, ob oppositā peculiariter ad seipsum rationis & uerbi necessitudinem & coniunctionē, in qua etiā ad ipsius imaginē, formam accepisse in sacris oraculis dictum est. Sed ille quidem suam ipsius imaginem, tanquàm Dei uerbū cunctā intelligentiæ & rationis capacem naturā, ab initio fabricationis uniuersi substituit, atq; idcirco principem, regemq; omnium quæcunq; in terra sunt animaliū, constituit hominē, eumq; liberū & sue

Per filiū creata in esse conseruantur.

ipſius poteſtatis dimiſit, qua & ad boni contrariū ferri poſſet. Hic uerò non bene ſua ipſius poteſtate uſus, et à recto itinere abiens diuerſus, in contrarium delatus eſt, nō reputans quid Deus & Dominus, nō quid ius & fas, non quid pietas poſtularet, ſed inſtar beluarū, quę rationis expertes ſunt, omnes inhumanas atq; immodeſtas actiones aggrediens. Optimus igitur atq; omnium regnator, ipſe altiſſimus Deus uniuerſi, qui ſemper ea quæ ſeipſum deceant facit, ne abſq; certis principibus ac præfectis, inſtar iumentorum irrationalium eſſent, qui in terra uerſabantur homines, tutores illis & curatores quaſi quoſdā armentorū duces atq; paſtores, diuinos angelos dedit, principe omnium declarato, omnibuſq; præfecto unico, primoq; genito ſuo ipſius uerbo. Huicq; ipſi fortē præcipuam, angelos ipſos atq; archangelos, diuinasq; poteſtates, materiæq; omnis expertes, ac ipſo cœlo ſuperiores ſpiritus, necnō ex ijs quæ etiam appellationibus Hebræorum, Iacob atq; Iſraël nominantur.

Solis Hebræis olim cognitio Dei patefacta. Cap. VII.

HOc ſanè myſteriorum omnium maximo, primus theologorum Moſes in arcanis, Hebræos ueteres initiauit, ſic dicens: Interroga patrem tuum, & annunciabit tibi: maiores tuos, et dicent tibi: quando diuidebat altiſſimus gentes, & diſſeminauit filios Adam, conſtituit terminos gentium iuxta numerum angelorum Dei, et facta eſt portio Domini populus eius Iacob, funiculus hereditatis eius Iſraël. His quidem uerbis altiſſimum ēum, qui pater eſt, quiq; ſupra omnia, Deum uniuerſi nominat: Dominū uerò huiuſce uerbum, id ſanè quod nos à patre genitum, appellatione Domini ueneramur. Cęterùm præfectis quidem ac tutoribus gentium, uiſum noſtrum effugientibus, ipſis utiq; angelis, cunctas gentes & filios hominum, quos filios Adam uocat, ipſius altiſſimi Dei iudicio, & nobis occultiſſimis rationibus, ait diſtributos fuiſſe, omnium uerò eminentiſſimo præſidi ac regi uniuerſi, ipſi utiq; Chriſto, tanquam unico filio, ex ipſis hominib. Iacob atq; Iſraël: hoc eſt omne quodcunq; & uiſu percipi poteſt, & cultum Dei amplexum eſt, traditū fuiſſe genus. nam qui ad uirtutē propoſito certamine exercetur, atq; adhuc pugnat & luctatur in gymnaſijs pietatis, hic Hebræorum uocabulo dicitur Iacob: qui uerò iam uictorię ac præmiorū apud Deum compos eſt factus, Iſraël appellatur: qualis uidelicet fuit ille ipſe notiſſimus totius Hebraicę gentis autor, eiusq; ueri ac legitimi filij, atq; horum nepotes, ueteres item prophetæ omnes, & qui Deo grati fuerunt uiri. noli mihi quæſo putare Iudęorum conuentum hac appellatione ſignificari, & eos ſolos qui apud priores olim uirtute ac pietate perfecti extiterunt. hos itaq; aſſumptos ductor omnium ac princeps Dei uerbū, ad unius patris, ipſius altiſſimi ſcilicet cultum reuocabat, ſupra omnia quæ ſub uiſum cadunt, atque ultra cœlum, ultraq; omnem quæcunque facta ſit naturam, eos qui ſibi iubenti paruiſſent ſenſim benigneq; inuitans, ſolumq; illis eum qui genitus nō eſt, uniuerſi conditorem Deum altiſſimum colendum tradens.

Gentes coluerunt aſtra quædam, quum hæc magis ad cognitionem creatoris hominem inuitare debuiſſent. Cap. VIII.

ALiarum uerò gentium præfecti angeli atq; paſtores, eos qui mente, illū qui uiſu mortali cerni nequit, intueri non poterant, neq; tam altè ob domeſticam imbecillitatē aſcendere, ea quæ in cœlo ſpectantur contemplari ſuadebant, ſolem, & lunam, et ſtellas: quæ quidem quum uel in cadente ſub uiſum noſtrum uniuerſi natura præniteant, ſurſum atque oppidò quàm propter tanquam in ipſis omnium regis ueſtibulis, ipſos intuentium aſpectus alliciunt, atque ex earum rerum magnitudine ac ſpecie, quæ quum factæ ſint, cernuntur oculis proportione quadam, autoris parentisq; omnium cognitionem, contemplationemq; præ ſe ferunt. Inuiſibilia enim ipſius (ut ait diuinus Apoſtolus) à creatura mundi, per ea quæ facta ſunt, intellecta, conſpiciuntur, ſempiternaq; eius uirtus, & diuinitas. Hoc quoque magnus Moſes rurſus

ut arca-

A ut arcanum & ſacrũ inducit: nam Domini ſortem adhortans, ut mente lucida animoq; purgato ea quæ ſola intelligentia capiunt, & corporis expertia ſunt, concupiſcat, prohibet ea quæ in cœlo ſpectantur admirari, ſuprà à ſe dictis adiungens, quod hæc diſtribuit Dominus Deus tuus cunctis gentibus. cur autem diſtributa fuiſſe dixerit, cognoſcere operæprecium eſt. Quũ multiplici errore uagetur, & nobis haud cernentibus circum hunc aërem qui terram ambit, terreſtris quædam uolitet ac dæmoniaca natura, quam homines neq; cognoſcere, neq; diſcernere idonei ſunt, quumq; bonorum item ſpirituum ac poteſtatum, & ipſorum deniq; diuinorum angelorũ natura, ab ea quæ in deterius lapſa eſt continenter diſſideat, non aliter ijs qui à ſupremi omnium regis cultu declinaſſent, res bene poterat cedere, quàm ſi eorum quæ in cœlo ſpectantur, quæ præſtantiſſima ſunt, elegiſſent. periculum enim non mediocre erat, nec ubi Deum quærentes, & curioſius quæ ad aſpectum non ueniunt indagantes, difficultate earum rerum, quæ latent obſcuræq; ſunt, ad contrarias dæmoniacasq; poteſtates uerterentur. ex ijs igitur quæ cernuntur oculis omnia Dei opera, ualde conueniebat ijs qui nihil præſtantius concupiſcerent, quauis ratione commendata eſſe: quippe quum ex ijs ille, qui oculis cerni nõ poteſt, quaſi in quodam ſpeculo contemplandus appareat.

Satanæ poteſtas Deo inimica hominum genus ſeduxit. Cap. IX.

ET hæc quidẽ ſic ſe habebant, aduerſantis uerò ac rebellis poteſtatis factio, ſiue dæmonum ea ſit, ſiue aliorum etiam deprauatorum ſpirituum, qui & plus & minus de malitia reportant, grauius præterea cuiuſdã magniq; dæmonis, qui omnium principatum inter eos obtinet, qui primi in diuino cultu mutauerunt, atq; ob id proprium uocabulum amiſere, ſaluti hominum inuidens, in contrariam partem trahebat, omnisq; generis malitiæ machinis, cunctis gentibus, ipſiq; etiam ſorti Domini, ex inuidia bonorum, inſidiabatur: proinde

Lucifer princeps dæmonũ.

B Deo aduerſam impiamq; magni illius dæmonis cogitationem, propheticus ſpiritus in Eſaia ſic propemodum reprehendit, dicens: Dixit enim, In fortitudine faciam, & in ſapientia intellectus auferam: terminos gentium, & robur earum deprædabor, & quatiam ciuitates quæ habitantur, & orbem terrarum totum comprehendam manu quaſi nidum, & quaſi ouа derelicta tollam: & non erit qui effugiat me, aut contradicat mihi. Hæ ſanè illius impij & contra Deum pugnantis uoces, qui in robore malitiæ gloriatur, & angelis ab altiſſimo traditos gentium terminos, direpturum ſe & confuſurum minatur, orbemq; deprædaturum, & omne genus hominum excuſſurum, eiusq; priorem ordinem mutaturum iactat. Si uerò quo animo talia de ſeipſo mentiretur, ſcire uis, audi eandem prophetiam, ſic rurſus de illo dicentem: Quomodo cecidit de cœlo lucifer, qui mane oriebatur, contritus eſt in terram, qui mittebat ad omnes gentes. Tu uerò dixiſti in mente tua: In cœlum aſcendam, ſuper aſtra cœli ponam ſedem meam. Aſcendam ſupra nubes, ero ſimilis altiſſimo. Nunc autem ad infernum deſcendes, & ad fundamenta terræ. Sanè plurima ſimul his uerbis declarat oraculum: nam & illius quo loquitur amentiam, & eiuſdem à meliori ſtatu ad deteritus ruinam, & ipſius ruinæ exitum. Qui quidem quum grauia atque odioſa cunctis gentibus minatus eſſet, alia ratione capi poſſe homines, in ipſis machinandi exordijs deprehendit, quippe qui facilẽ atq; ex ſua ipſorum ſententia lapſum ad malũ, ptopter libertatem arbitrij, poſſiderent. Quatere igitur à meliori ſtatu ciuitates, uoluptatisq; blanditijs multorum animas trahere in omne genus nequitię, omnesq; adhibere machinas, turpesq; de dijs fabulas atq; obſcœnas narrationes comminiſci, & iucunda omnia ac uoluptatem afferentia ijs quos caperet, artibus ac fallacijs dæmonũ inijcere, atq; his rationibus orbem uniuerſum captum ac ſubactum continere, atque ita delere & confundere terminos gentium, quod etiam ſe facturum minatus fuerat uerbis illis: Auferam terminos gentium, & robur earum deprædabor,

Imperium Satanæ in homines.

& quatiam ciuitates quæ habitantur, & orbẽ totum comprehendã manu quasi A
nidum. Inde iam illa posthac per errorẽ, in omnes homines imperiũ obtinuit, ac mali dæmones in omni loco, & ciuitate, & regione, sub certo principe dispositi instructiq; sunt, itaq; terrestribus potestatibus ac spiritibus malis, pro prioribus Dei ministris omnis uita hominũ addicta est, omnibus certatim ac procliui alacritate in lubrico uoluptatis proficientibus: adeò quidẽ, ut iam naturę terminos transilirent, & modò se mutuo ardore corrumperent, modò quæ dicenda nõ sunt, patrarent: & quæ ne cogitatione quidẽ concipere fas est, ea nõ solũ facerent, uerumetiã opinionibus, quas de dijs suis habebant cõsecrarent, hocq; etiam amplius tanquam dijs grata & iucunda, lasciua omnia cum delicijs plurimis perficerent. Inde iam (quemadmodũ scribit sacer Apostolus) non contenti ijs Dei operibus, quę in cœlo illustria sunt, euanuerũt in cogitationibus suis, & obscuratum est insipiens cor eorũ, dicentes se esse sapientes, stulti facti sunt, et mutauerunt gloriam incorruptibilis Dei, in similitudine imaginis corruptibilis hominis, & uolucrũ, & quadrupedũ, & serpentium. Quod autẽ antiquissimis temporibus, sola cœlestia lumina mortales attenderent, neq; ulla simulacra cognita haberent, neq; in errore ac fallacia dæmonũ uersarentur, abundè satis demonstrauerit testimonium eorum, qui ab hac ratione nostra alieni sunt, quod in primo Pręparationis ante hoc ipsum opus exposui, ubi planè demonstrau nõ manu elaboratis signis, quę ex inanima aliqua materia ipsi fabricassent, ac ne dęmonib. quidẽ uisum nostrũ effugientibus, antiquissimos homines seruire solitos, sed illis solis, quos gentibus distributos fuisse diuinę literæ affirmant. Quare iam tempus est, ut Græci quoq; ipsi, quorum uoces illic exposui, fateantur recentiorem ac peregrinã, alienamq; à religione antiquorũ, introductam esse ab ipsis simulacrorum superstitionem, & usum nostrũ effugientium spirituũ superfluam obseruantiam. Id autem omne ille de quo dictum est Dei inimicus, dum omnibus qui in terra sunt insidias facit, molitus est. Adiuuabat B
autem illum omne impurorũ dæmonum genus. At uerò ipse malitiæ princeps hæc faciebat, amentia immensi fastus adductus, ut quæ cunctis hominibus minatus fuerat, re ipsa compleret: ac nefariã illã uocẽ, Ero similis altissimo, uehementius intenderet: atq; impurorum, malorumq; dæmonum ministerijs, oracula & cultus & alia eiusmodi, præstigijs ac fallacijs hominum obijceret.

Quemadmodum necessarius fuit aduentus filij Dei ad homines. Cap. X.

QVum igiter in tanto malitiæ prouentu, qui prius angeli pręfecti gentibus fuerant, nihil suis quisq; auxilij ferre possent, ac reliquum quidem opus conditoris Dei curarent, certisq; mundi partibus præcssent, atque omnium opifici Deo, de more ad nutum præstò essent, mortalium uerò ruinam neutiquam apprehenderent, propter ipsorum hominum in malis eligendis liberam potestatem, diuturnus quidam atque immedicabilis omnes qui terram incolerent possidebat morbus, gentesq; stimulis alias alijs mali spiritus in furias agebant, quibus illæ agitatæ in profundum insanabilis malitiæ uoluebantur.

Anthropophagi.

Iam enim quidam more beluarum, quæ & crudas & humanas carnes deuorare consueuerunt, uesci charissimorum sibi carnibus pulchrum existimabant: omniq; pudore abiecto, & matribus & sororibus & filiabus commisceri, atque eos qui cõsenuissent strangulare, & mortuos canibus, uolucribusq; projicere. Iam uerò quod tibi commemorem, & maximè deorum, ipsorum utiq; malorum dæmonum, omni crudelitate atq; immanitate refertas humanas uictimas, in quas humanũ genus insanire coẽgerant? hæc igitur in ijs quæ opus hoc antecesserunt, quod nunc in manibus est, ipse præparaui. Etenim quũ tot mala à pernicijosis et prauis spiritibus, necnõ ab eo qui in ijs totius orbis tyrannidem occuparat, proposita essent, nullusq; eorum angelorũ qui præfecti fuerant, malis subuenire esset idoneus, meritò illud Dei uerbum, ille Saluator uniuersi, salutari nutu patris, qui humani generis est amantissimus, ne hoc ipsum

illi tam

illi tam charũ genus in impietatis profundo uerſaretur, antea quidem exiguos quoſdam, atq; obſcuros propriæ lucis radios, per prophetã Moſem, perq; eos Dei amicos uiros, qui & ante illum, & poſt illũ floruerunt, emiſit: ſic utiq; hominũ malis, remediũ in ſacroſanctis legibus afferens. Proinde ſic planè ipſum Dei uerbum, ad Hebraicam gentẽ dicit, ubi per Moſem leges illi dat: ſecundũ inſtituta terræ Aegypti in qua habitaſtis, nõ facietis: & ſecundũ inſtituta terræ Chanaan, ad quam ego introducam uos, non facietis: et in legibus illorum non ambulabitis. Iudicia mea facietis, & præcepta mea ſeruabitis. ego ſum Dominus Deus ueſter. Deinde ubi omnia interdixit, & infandas nuptias, & omne impudicũ facinus, Ne fœminæ cũ fœminis, mares ue cum maribus miſcerentur, adiungit, Ne polluamini in omnibus his. Nam in omnibus his pollutę ſunt gentes, quas ego expellã à facie ueſtra: & polluta eſt terra, & retribui iniuſtitiã illi, & abominata eſt terra ſedentes in ipſa. Et alibi rurſus dicit: Quum uerò ingreſſus fueris in terrã quam Dominus Deus tuus dat tibi, non diſces facere ſecundum abominationes gentium illarum. nõ inuenietur in te, qui luſtret filiũ ſuum, aut filiam ſuã in igne, diuinans diuinationes, aut ariolus, aut augur, ueneficus, incantator, pythonica mulier, prodigiorum inſpector, aut qui percontẽ mortuos: eſt enim abominatio Domino Deo tuo omnis qui facit hæc. Nam propter iſtas abominationes Dominus Deus tuus delebit illos à facie tua: perfectus eris in conſpectu Domini Dei tui. Hęc quidem, aliaq; innumerabilia regionis documenta & præcepta, per Moſem illis Deus uerbũ, antea in legibus dabat: atq; ut in rudimentis fieri ſolet, religioſæ uitę elementa, per ſigna & umbratilem quandam corporalemq; adorationẽ in corporis circunciſione, perq; alia quædã ciuſmodi quæ in terra conficiuntur, tradebat. quũ uerò procedente tempore, nullus tam patens, ne prophetarũ quidem qui poſt illũ extiterint, ut remedium malis uitæ afferret, ob nimis abundantem malitiam, eſſet, ac dæmo-
B nica efficacia quotidie in maius impelleret, uſq; adeò ut ipſa quoq; Hebraica gens, eadem cum impijs perditione raperetur: tum deniq; Saluator ac medicus uniuerſi, deſcendit ad homines, ut uel angelis ſuis pro hominũ ſalute opem ferret, quum hoc illi ſe largiturum pater antea promiſiſſet, et quidem quemadmodum ipſe in Pſalmis docet, ubi ait: Dominus dixit ad me, filius meus es tu, ego hodie genui te. Poſtula à me, & dabo tibi gentes hereditatem tuam, et poſſeſionem tuam terminos terrę. Non igitur ille amplius ut eum ſolũ Iſraël qui iuſtus quidem eſſet, ſed idem uiſu comprehendi poſſet: neq; ut ſolam propriam ſortẽ, ſed ut omnes in terris gentes, quæ antea pluribus angelis attributæ erant, & in omnis generis impietatibus uerſatæ atq; implicitæ ſub ſuam poteſtatẽ redigeret, atq; omnibus notitiam & amicitiam cum ſuo patre denunciaret, ſolutionemq; ac remiſſionem ignorantiarum ac peccatorum ſe exhibiturum promitteret, uenit. quod quidẽ uel ipſemet perſpicuè docuit, dicens: Non indigent bene ualentes medico, ſed male habentes: non ueni ut uocarem iuſtos, ſed peccatores ad pœnitentiam. Quum itaq; præſens à proprijs angelis, illis inquã, qui prius gentibus præfecti fuerant, uiſus eſſet, illi continuò ſuũ adiutorem ſuumq; Dominum, oppidò quàm certè atq; exploratè agnoſcentes, maxima cum lætitia acceſſerunt, eiq; miniſtrare cœperunt, quemadmodum uel ſacra Euangelij docet ſcriptura, ubi ait angelos acceſſiſſe, eiq; miniſtraſſe. item ubi cõmemorat multitudine militiæ cœleſtis, laudantiũ Deum, ac dicentiũ, Gloria in altiſſimis Deo, & in terra pax, in hominibus bona uoluntas. Hos igitur tanquã proprios angelos, ſuijplius indigentes auxilij ſic ſanè recepit. qui uerò iam diu in mediis hominibus uerſabantur & uolitabant, quiq; & obſcurè & euidenter in terra, potentiam atq; imperium obtinebant, eos ingenti diuinaq; poteſtate fugatos ſubegit, dæmones utiq; pernicioſos, ac ſpirituũ agreſtium atq; immitiũ genera, unà cum eo qui inter hos malitiæ principatum obtinet, callidiſſimo uidelicet illo, atq; impuriſſimo dæmone, ſicut eorũ nõnulli ſentientes dixerunt:

Filius Dei quare deſcenderit de cœlis

Quid

Quid nobis & tibi fili Dei? ueniſti ante tempus torquere nos? & hos quidem A
per ea quæ & fecit & docuit, ualidiſſimè cæcidit: omne autem humanũ genus allocutionum manſuetis ac placidis quaſi medicamentis, ſuiſq; ipſius blandis exhortationibus ac documentis ſanauit, et ab omnis generis morbis ac perturbationibus non minus corporũ quàm animorum liberauit. quũq; ab antiqua ſuperſtitione, ac terroribus, quos error multitudinis Deorũ afferebat, atq; à turpi, petulantiq; uictu, omnes ſe adeuntes ſolutos dimitteret, traduceretq; ac mutaret eos, qui ſeipſum obſeruarent, à luxu ad modeſtiam, ab impietate ad pietatem, ab iniuſtitia ad iuſtitiam, ac præterea à crudelium dæmonum poteſtate, ad diuinam ueræ pietatis comprehenſionem: poſtremò cœleſtis uitæ doctrinæq; pietatis portas, gentibus per totum orbem apertas oſtenderet, uſq; adeò ſeipſum demittebat, ut non ſolũ laborantibus, grauiterq; animo ægrotantibus ſalutarem dextram porrigeret: uerumetiam de ipſis iam portis mortis ſemimortuos, uel eos quoq; qui penitus interɨſſent, iãq; diu ſepulti eſſent, à mortis uinculis ſolueret. propter quam maximè cauſam illi fuit opus ad illa uſq; loca efficaciam agendi propagare, ut uidelicet non ſolum in uiuis, uerumetiam in mortuis dominaretur. Dum igitur cum patre eſt, atq; uniuerſi prouidentiam diuina uirtute adminiſtrat, cœlum ipſum unà cum terra, et naturas quæ in illis continentur, atq; eas quæ ſupra cœlum ipſum intelliguntur diuinas & incorporeas tuetur & curat, Dei uerbum, & Dei ſapientiam, & Dei uirtus, & princeps, & dux, & rex. Quinetiam & Deus & Dominus in diuinis oraculis cum laude & gloria nominatur, & illuminator quidem incorporearũ, intelligentiumq; naturarũ. Sol uerò iuſtitiæ ac lumen ueritatis eſt dictus, qui ſubſeruit atq; operam ſuã immiſcet paternis diſpoſitionibus, ex quo patris miniſter & opifex nuncupatur. Solus uerò certo ordine nouit Deo obtemperare, qui etiam medius intercedit, inter Deũ qui genitus non eſt, & eas res quæ poſt ipſum genitæ ſunt: B
qui uniuerſi curationẽ aſſumpſit, & patri pro omnibus qui illi parens eſt conſecratus, ſolusq; illum omnibus mitem, propitiumq; reddit: qui pontifex æternus, ac præterea Chriſtus patris uocatur. Sic enim apud Hebræos olim appellabantur, qui imaginem primi per quædam ſigna referebant. ac dum angelorũ quidẽ ordinibus imperat, atq; ɨs præeſt, magni conſilij angelus eſſe dicitur, & militiæ cœleſtis dux, ac maximus copiarũ Domini imperator. Dũ uerò ad hæc noſtra deſcendit, noſtramq; ipſorum rationalem naturam, et ſuæ imaginis cauſa & bonitate patris aſſumit, ex quo ſanè paruulis atq; inſipientibus, ac propemodum pecoribus imperare uidetur, paſtor ouium dictus eſt. Quatenus uerò animarum ægrotantium medelam pollicetur, meritò ſaluator ac medicus dicitur. Hoc enim apud Hebræos Ieſu appellatio ſignificat. Cæterũ quum ipſi humano quoq; inſtrumento opus eſſet, quo etiã hominibus ſeipſum oſtenderet, patriſq; ſui agnoſcendi & colendi ueram rationẽ doceret, ne hunc quidem recuſauit modũ: ſed ſtrenuiſſimè naturã noſtram ingreſſus, ad homines acceſſit, ad Deum hominis ſpecie, ingens miraculum oſtendit, ut nõ ſolum obſcurè ac latenter, ſine carne & ſine corpore præeſſet, uerũ ipſis quoq; corporeis obtutibus patens, hominumq; oculis miracula quæ ſupra hominẽ ſunt exhibens intuenda, ſic quidem ad corporis etiam aures, linguæ, uociſq; articulatæ fungens officio, documenta hominibus præberet, diuinũq; re uera atq; admirabile ſpectaculum, quale nullum aliud adhuc uiſum eſſe memoratur: quippe quod & ſalutare, et idem beneficium omnibus ſentiretur, ipſe ſeipſum oſtenderet. Sicq; etiam Deus uerbum, filius hominis dicebatur. & quatenus ad homines uenerat, ut animis humanis medicinã, ſanitatemq; afferret, Ieſus nominabatur. Nam ipſius Ieſu apud Hebræos appellatio, ſaluatorem planè ſignificat. Itaq; communi more ne uerſari quidem nobiſcum, haud indignum ſua maieſtate iudicauit, interim tamen nuſquã deſinens eſſe quod erat, ſed in homine pariter Deũ conſeruans. Itaq; ſtatim in primo ad homines deſcenſu, cum Deo diuinã commiſcet

Chriſti magnifica nomina in ſcriptura.

A miſcet noſtri ortus admirabilitatem: quippe qui more noſtro ſit editus, et mortalis inſtar, hominem indutus: ſed nõ tanquam homo, uerùm ut Deus de puriſſima, nullaſq; experta nuptias uirgine, nequaquã uerò ex cõcubitu, aut corruptione ortum eius, qui ipſe apparebat, acceperit.

Quomodo Chriſtus inter homines egerit. Cap. XI.

DEinceps uerò reliquam uitam omnem eadem ratione peregit: nunc quidem ſimilem naturę noſtræ infirmitatem, nunc uerò ipſum Deum uerbũ præ ſe ferens, dum ingentia quædam atq; admirabilia tanquam Deus efficit: ac quæ futura eſſent, tanto antè prædicit: & qui à multis nõ cernitur Deus uerbum, eum ipſum factis planiſſimè demonſtrat.

Chriſtus immenſa ad nos charitate uictus, etiam mortuorum animas reuocauit. Cap. XII.

VItæ etiã finẽ extremum quũ ab hominibus diſceſſit, initio eiuſdem parem ac ſimilem præſtitit. Etenim uſq; ad mortem, atq; uſq; ad ipſos mortuos leges erga homines charitatis ipſum uocabant, ut eorum quoque, qui antea mortui erant, animas reuocaret: quandoquidem omnium quicunq; à condito æuo fuiſſent, ſalutem ipſe curabat, necnon ut ſua morte deleret eum qui imperium mortis habebat, quemadmodum diuina docent oracula. Atque in hoc quoq; promiſcuè rurſus diſpenſationem obiuit: quippe qui tanquam homo corpus de more ſepeliendum reliquerit, ab eodem uerò corpore tanquam Deus diſceſſerit. Quum enim altius uocem emiſiſſet, & patri dixiſſet, Commendo ſpiritum: ſolutus à corpore abijt, neutiquam expectans dum mors ad ipſum accederet, ſed illam cunctantem ac ueluti ceſſantem, ac potius conijcientem ſe in pedes & fugitantem, ipſe à tergo inſequens atque impellens, æternasq; abditiorum tenebrarum portas refringens, & mortuis qui illic catenis mortis impliciti erant, remeandi ad uitam iter retrorſum aperiens. Hac ſanè
B ratione ipſius etiam corpus mortuum excitatum eſt, & multa corpora eorum qui dormierant ſanctorum ſurrexerunt, unaq; cum ipſo in ſanctam ac uerè cœleſtem ciuitatem ingreſſa ſunt, ut meritò ex hoc in ſacris literis dictum ſit, Abſorpſit mors quæ inualuerat. & rurſus, Abſtulit Deus omnem lachrymã ab omni facie. Ipſe uerò uniuerſi Saluator ac Dominus noſter, qui Chriſtus eſt Dei, uictoriæq; reportator dicitur, in propheticis uaticinijs mortem obiurgans inducitur, & animas ſoluens quæ illic uinctæ detinebantur, ubi uictoriæ hymnum pronunciat, ipſa hæc planè dicens: De manu inferni eripiam eos, & à morte liberabo eorum animas. ubi tua mors uictoria? ubi tuus mors ſtimulus? ſtimulus autem mortis, eſt peccatum: poteſtas autem peccati, lex. Talis ſanè illius uel uſque ad mortem fuit diſpenſatio, cuius non unam cauſam qui uoluerit quærere, ſed plures inueniet. primam namq; illam ipſum uerbum docet, ut tam in mortuis quàm in uiuis dominaretur: alteram, ut noſtras abſtergeret maculas peccatorũ, qui pro nobis ſacrificatus, & pro nobis execratio factus ſit: tertiam, ut tanquam Dei uictima atque ingens ſacrificium, ipſi ſupremo Deo afferretur pro uniuerſo mundo: quartam, ut ſic fallacioſæ ac dæmonicæ efficaciæ euerſionẽ moliretur: quintam ad hæc, ut ſuis familiaribus ac diſcipulis uitæ, quæ poſt mortem apud Deum futura eſt ſpem, non oratione, neque uerbis aut uocibus, ſed factis ac re ipſa repręſentans, & quod uerbis pollicitus fuerat, oculis ipſis intuendum ſubijciens, confidentiores eos atque alacriores præſtaret ad eam quæ ab ipſo inſtituta fuerat religioſæ uitæ rationem, omnibus ſimul & Græcis & Barbaris nunciandam. protinus itaque hos ipſos familiares ac ſodales, quos ipſe ſibi de optimis lectos aſciuerat, apoſtolosq; ſuos ac diſcipulos declarauerat, ſua ipſius diuina uirtute compleuit: ut quam ipſe nunciauerat Dei cognitionem, illi omne hominum genus docerent, unam interim omnibus, tam Græcis quàm Barbaris, religionis inſtituens rationem. ea porrò erat, ut à dæmonibus procul recederent, eosq; fugerent, deorumq; mul-

Chriſtus reſurgens multos à morte excitauit.

titudinis fallaciam declinarent, atque unum ſolum ſupremum Deum uerè A
cognoſcerent: præterea liberationem ab ijs, quæ prius ignoranter commiſe-
rant, dummodo ne in ijſdem perſeuerarent, & unam omnibus ſalutis ſpem,
per illud quod ipſe poſuerat ſapientiſſimè, ac cum omni uirtute uiuendi in-
ſtitutum, pollicebatur.

Natura diuina in aſſumpta humanitate læsi non potuit. Cap. XIII.

QVum igitur hæc ita ſe habeant, non oportet te animo perturbari, tamet-
ſi & ortum, & corpus, & dolores, & mortem, de materiæ experti atque
incorporeo Dei uerbo audis. ut enim ſolaris luminis radij licet omnia compleant, & corpora mortua ſordentiaq; attingant, ipſi tamen nihil patiuntur: ſic etiam, multoq; magis Dei uis incorporea, naturæ ſuæ nullum neq; incommodum, neq; nocumentum accipiet, neq; unquam ſeipſa deterior fiet, quamuis incorporea quadam ratione corpus attingat. quid enim? an non abſq; eo in quo homo factus eſt corpore, ſemper atq; uſquequaq; per totam elementorũ, ipſorumq; planè corporum materiam penetrans, tanquam is qui Dei ſit ratio quædam opifex ſapientiæ, quæ ab ipſo proficiſcitur, in ea ipſa rationes & claudit & ſignat? dum uidelicet inanimis uitam, informibus uerò, & nullam naturæ ſpeciem habentibus, formam, figuramq; imprimit? quasq; in ſe habet pulchritudines, incorporeasq; ſpecies, corporum qualitatibus immiſcet, mouetq; ea quæ ſua ipſorum ratione inanima, immotaq; ſunt, terrã, aquam, aërẽ, ignem, ſapientiſſimo quodam omniq; concinnitate referto motu? atq; ordinat omnia quæcunq; inordinata ſunt, eademq; auget ac perficit? ac ſua ipſius diuina, rationaliq; uirtute accedit ad omnia, ac per omnia penetrat, omniaq; attingit? neq; tamen nocumenti quicquã ex earum rerũ aliqua trahit, neq; ſuã ipſius naturã coinquinat? eadem itaq; eſt ratio, dum etiam inter homines degit, illos quidem antea paucos & numerabiles, ſolus utiq; eos, de quibus ſcriptũ eſt, prophetas iuſtosq; uiros, ijsq; aliàs aliter ſeoſtendit, nouiſſimè uerò iam omni- B
bus malis impijsq; et Hebræis ſimul & Græcis, ex abundanti optimi patris bonitate amoreq; erga homines, beneficum ſeipſum ſalutaremq; exhibet, planè hoc ipſum ac publicè denuncians: Non indigent (inquit) bene ualentes medico, ſed malè habentes. Nõ ueni ut uocarẽ iuſtos, ſed peccatores ad pœnitentiam. uocabat ergo Saluator omnium, dicens: Venite ad me omnes qui laboratis & onerati eſtis, et ego reficiam uos. uocabat ac ſanabat liberaliter, per illud humanum inſtrumentum quod præ ſe ferebat, ueluti quidam muſicus uir, qui per lyrã quàm ſit doctus oſtendit: nec non ægrotantibus animis ijs quæ in corporibus degebant, ueluti optimus quidã medicus, dum cognata congruentiq; ope ipſum hominẽ curat, ipſe ſeipſum exemplar omni ſapientia, omniq; uirtute refertæ uitæ præbebat, docebatq; interim ueritatẽ: non quam ab alijs compilaſſet, ſed eam quæ & à ſeipſo & à patre, priſcis illis, qui tam multis antè ſeculis à noſtra ætate procul uixerant, Dei amicis, qui ante Molem floruerunt Hebræis, ueluti lex quæda expoſita eſſet: & corpora ipſa nõ minus curabat, quàm animas. nam corporeis quidem hominum oculis, quæ per corpus ab ipſo fiebant, intuenda cõparabat: rurſusq; corporeis auribus doctrinã, per corporeã itidem linguã inſonabat: nec non omnia perficiebat per eum quẽ aſſumpſerat hominẽ, ijs qui nõ aliter quàm ſic duntaxat ipſius diuinitatẽ ſentire poterant: hæc nanq; omnia ad uſum atq; utilitatẽ omnium noſtram, humanũ genus omni proſequens amore Dei uerbũ, paternis conſilijs adminiſtrabat: ipſe interim rurſus & materiæ expers, & incorporeus manens, cuiuſmodi etiam pridem apud patrem erat, neq; mutans eſſentiam, neq; perdens quod ſuę ipſius naturę proprium erat, neq; uerò aut corporis uinculis impeditus, aut à ſua diuinitate deiectus: ac ne domeſticam quidẽ uerbi poteſtatem amittens, ſed neq; ijs qui illic quidem ubi ipſi humanum uas aderat degeret tantũ, in alijs uerò uniuerſi partibus eſſe prohiberetẽ. etenim tunc quoq; quum inter homines uerſabatur,

Duæ naturæ in Chriſto impermixtæ.

nihil

A nihilominus omnia cõplebat, interim & cũ patre & in patre idem erat, & omnium rerũ pariter in eodẽ tẽpore, tam cœlestiũ quàm terrestriũ curã gerebat: nusquam ab illa præsentia, qua cunctis rebus adest, nostro more excluſus: neq; diuina, ne ageret more suo, impeditus: sed illa quidẽ à seipso cõmunicans homini, hęc uerò à mortali ipse nõ accipiens. Itẽ mortali quidẽ uim diuinã suppeditãs, à mortali uerò ipse nõ cõtra in partẽ, aut cõmunitatem adductus. Neq; igitur in partu à corpore ipse incorporeus inquinabatur, neq; item qui passibilis naturę expers erat, aliquid à mortali secundũ essentiã patiebatur. Nam neque, uerbi gratia, dum lyra pulsatur, aut neruí cõuelluntur, pati uerisimile est eum qui ita præludit, neq; dũ cuiuspiã uiri sapientis corpus torquet, illius sapientiã, aut quã in corpore gerit animã cędi, aut puniri meritò dicere possumus. eadem ratione neutiquã, multoq; etiã minus, q̃d uerbi aut naturæ, aut uis, detrimenti quidpiam ex corporis affectionibus trahat, affirmare par est. Nam supra ne luminis quidẽ illud appositũ exẽplum, pollui solares radios dum cœlitus in terrã demittuntur, & lutũ ac cœnum atq; omnis generis sordes attingunt, concedebat. Illuminari quidem etiã hęc ab ipsius luminis radijs, nihil sanè nos affirmare prohibeat. Solem uerò ipsum fœdari, aut lutosum fieri, dum eius lumen corporibus immiscet, nequaquã. At ista tamen nõ sunt à natura corporũ aliena. Illud uerò omnis expers materiæ, incorporeumq; Dei uerbũ, quod ipsa uita est, & ipsum lumen intelligibile, & alia quęcunq; prius enumerata sunt, quicquid diuina atq; incorporea sua ui attigerit, uiuere id, degereq; cum lumine rationali necesse est. Hac sanè ipsa ratione, quodcunq; etiã corpus attigerit, sanctificatum protinus id, illuminatũq; est, ab eodemq; ægritudo omnis, omnisq; infirmitas, aliaq; eiusdem generis uniuersa refugiunt. Priuatio autem illius plenitudinem adipiscitur. Sic sanè etiam mortuũ illud uerbi corpus, ubi exiguũ quid-
B dam, uirtutem illam uerbi attigit, tum exiccatum est ilicò, ac reuixit: et mors uitam effugit, & ipso lumine obscuritas dissoluta est: & quod corruptibile erat, induit incorruptionem: quod mortale, immortalitatem.

Christus primitiæ nostræ glorioſæ resurrectionis. Cap. XIIII.

CAeterùm quid nam aliud tandẽ? quàm quòd totus homo ab ipsius Dei natura absorptus est? & rursus Deus fuit, Deus uerbum, cuiusmodi fuerat etiam antequàm homo fieret? & secundum Deum hominem fecit, spei nostræ primitias: hunc ipsum interim ad illius uitæ ęternæ quam penes se habet, atq; ad dignitatis in diuinitate, ac beatitudine communitatem assumens? nobisq; itidem omnibus, futuræ apud ipsum & cum ipso immortalitatis ac regni, maximum hoc præbens indicium.

Christus in prophetis appellatur Deus, Dominus, & Pontifex. Cap. XV.

HOc sanè fuit illius ad homines accessionis extremũ, ut sic eũ qui ab ipsius patris cognitione aberrauerat, ad eam ipsam reduceret, & cognatũ atque amicum, suaq; ipsius donatũ, ornatũq; imagine, propriæ uitæ gaudijs ac possessione donaret, amicumq; illum ipsum patris ac familiarem efficeret hominem passum est. Sic sanè, ut paucis absoluã, hęc Saluatoris ac Domini nostri Iesu Christi cõsideratio & materia, uariam habẽs dispositionem, ex propheticis Hebræorũ oraculis cõfirmabitur, sanè quemãdmodũ paulo pòst accepta ab illis testimonia demõstrabunt, recẽtioribus literis uetera cõprobantibus, & angelicis testimonijs prophetica quasi certa impressa nota cõmendantibus. Cęterùm quãdo hæc ita se habẽt, tẽpus est deinceps de appellatione eiusdẽ differere, quatenus & Iesus & Christus dictus est, necnõ per quas prophetias nomina tim antè sit denunciatus. Primumq; illud contemplemur, quid nã ipsum Christi nomen significet, antequàm prophetica de proposita inspectione oracula colligere incipiamus. Par autẽ esse arbitror, de ipsa primùm Christi appellatione tractare, illiusq; intellectũ distinguere, ut nihil prorsus nos lateat eorũ, quæ

hoc loco quæri solent. Alius igit̃ ab ijs quæ propria sunt, & quæ ad nos magis A
spectant, initio sumpto, dixisset Mosem primum omniũ in legibus posuisse, eos qui Deo consecrati essent, unguento cõparato ungi solitos, fragrantia scilicet quadã opus esse corporibus, eaq; bene olere oportere ratus. quandoquidẽ omne quodcunq; malè oleat, sceleratis atq; immundis potestatibus est amicũ: sicut cõtrà studiosis bonitatis, quodcunq; fragrantiã amet. ex quo etiã, ut incensis & sumigationibus composité ad abundantẽ fragrantiã, singulis diebus uterentur sacerdotes in templo legibus sanxisse, ut dum sic aër miscet, & quicquid malè olet, repellit, defluentia quędam diuina precantibus immisceatur. nam propter hanc ipsam causam etiã unguentum odorantissimũ, ad ungendi usum ungentaria arte componi solitũ, ut eo ungerentur, qui cõmunibus rebus publicè præficiendi fuissent, & Christi nomen primùm Mosem ijs qui ita ungerentur imposuisse: id autem unctionis genus, non solum pontificibus fuisse traditũ, sed & prophetis & regibus qui postea fuerint, quibus etiam ipsis solis hoc unguento ungi fas esset. hæc igitur dictu quidẽ faciliora fuissent, longè tamen remota à diuina & sublimi prophetæ ipsius intelligentia: siquidem admirabilis ille, atq; ingens reuera sacrorũ administrator, qui omnẽ terrenã & corpoream naturã, in solis nouerat qualitatibus discretã, nullo modo aliam alia honore aut precio dignorem iudicauit, utpote quũ omnia nosset ex eadẽ orta materia, quę neq; unquam sistit, neq; stabile quicquã in natura habet, semper autẽ fluit, et ad propriã corruptionem festinat. non igitur quod suaue esset in corporibus, elegit: neq; ipsum per se quod sensus ipsos demulceret, prætulit: hoc nãq; animæ uitiũ fuisset, quæ in humum & ad corporum uoluptatẽ declinaret. etenim innumerabiles effœminata corpora habentes, & alioqui uitijs obnoxij, & intemperantes, qui unguentorum operosa uarietate uti solent, animas interim omni fœditate omnibusq; sordibus malè olentes circumferũt: sicut econtrario qui Dei amici sunt, ipsam uirtutẽ olentes, & multo pręstantiorẽ à modestia atq; à iustitia & ab B
omni pietate halantẽ fragrantiã, quam de terræ odoramentis trahentes, odorẽ corporũ quæ de materia constant, nihil prorsus faciunt. hæc igitur quũ egregiè admodum percepta & cognita haberet propheta, unguentorũ atq; incensorũ nullam præcipuam gerebat curam, meliorum uerò ac diuinarũ rerum imagines, quantũ poterat per corpora ijs qui sic duntaxat, neq; usquã aliter diuinas res doceri poterant, exhibebat. Nam quod ipsum hoc diuinum quoq; oraculũ responderit, palàm descriptum habetur, his uerbis: Vide ut faciat omnia ad exemplar quod tibi monstratum est in monte. Igitur aliarũ rerum quum perficeret hæc quæ exemplar nominare consueuit, illum unguenti usum, illamq; unctionẽ sanciuit. Sublimior tamen earũ rerum, et quæ de arcanis proferri solet ratio, pro mea dicendi facultate, talem habebat sensum, quod solũ est bonũ, solumq; re uera fragrans & preciosum, atq; omnis quidem uitæ principium & fons, omnibus autem unà cum eo ut sint, etiam id ut bene sint largiens, unũ sanè illud Hebræorum ratio nouerat, qui quidem uniuersi prius est autor, ipsum utiq; altissimũ ac totius regem, omniumq; rerum opificem Deum. Huius itaq; supremæ atq; ingenitæ diuinæ essentiæ uirtutem illam, quæ omnia ualet, omne bonum præstat, omnem pulchritudinem subministrat, diuinus spiritus, proprio & conuenienti exemplo conferens atq; accõmodans, Dei oleum appellat. Quare & Christum, & unctum eum, qui illius particeps sit, uocat. Oleum uerò in his noli miserationem accipere, neq; in rebus aduersis mœorẽ: sed id quod certæ plantæ fructus emittit, quod ex humida materia nihil habet admixtum, quod lumen auget, quod fessos subleuat, quod labores aufert, quod eos qui ipso unguntur hilares facit, quod instar luminis de seipso uibrat splendores, nitidumq; ac micantem eorum qui ipso utuntur comparat uultũ, quod utiq; ipsum etiam diuinæ literæ produnt illis uerbis, Vt exhilaret faciem in oleo. Huic igitur exemplo supremam eius Dei, qui omnium est princeps, omniumq;

Christus ab unctione dictus.

A omniumq; rex, uirtutem comparãs oratio, eum qui ſolus hoc toto unctus eſt, quiq; diuinæ atq; eius quæ cum nullis alijs communicatur paternæ fragrantiæ princeps factus, & qui ſolo ex illo genitus Deus uerbum, communicatione gignentis ingenti, Deus de Deo eſt declaratus, Chriſtum atque unctum uocauit. Quocirca in Pſalmis ad hunc ipſum, qui à patre unctus eſt, ſic quoddam oraculum dicit: Sedes tua Deus in ſeculum ſeculi, uirga directionis, uirga regni tui. Dilexiſti iuſtitiam, & odiſti iniquitatem, propterea unxit te Deus Deus tuus oleo lætitiæ, præ participibus tuis. At uerò una quidem eſt olei natura: ſed unguenti quæ eſt, ea multarũ in idem concurſum ſignificat. Proinde etiã prima illa et ingenita omniũ regis Dei uirtus, quatenus quidẽ ſimplex atq; incompoſita, nulliq; alij naturæ commixta intelligitur, ſimplici olei locutioni collata eſt: quatenus autem plurimas in eodẽ conſiderationes cõprehendendi uim habet, ut quod facere poteſt, quod regnare, quod prouidere, quod iudicare, quod amore proſequi homines, quod ſalutem afferre, aliaq; innumerabilia quæ intelligẽtia conſiderãtur, unguento rurſus hæc ipſa quæ & multa & bona cõprehendere poteſt uis, meritò cõparata eſt: quo unguento eum qui Dei & uerus & ſolus eſt pontifex, unctum eſſe, diuina nos docent oracula. Et primus quidẽ ipſe Moſes, qui in arcanis diuinarũ rerũ inſpectione ac myſteriorũ, quæ ab ipſo in ijs uiſionibus, quib. Deum præſentem agnoſcebat, de primo & ſolo uncto, & pontifice Dei perfecta ſunt, dignus habitus eſt, imagines iubẽ in terra & notas conficere eorum, quæ in illis Dei uiſionibus intellexerat: ut qui talibus notis ac ſignis digni habiti erant, ea poſſent tantiſper meditari, ijſq; ſe exercere, dum quæ uera eſſent inſpicere non dabat. Is igitur ſelectũ interim ex ijs hominibus, qui in terra uerſantur, uirum ad ſacra Deo facienda idoneũ, primus Chriſtum nominauit: appellationẽ ad ea referens, quæ ſola intelligentia conſiderantur. qui ſanè quũ hunc quadam fragranti unctione præſtantiorẽ cæteris
B hominibus declaraſſet, ueriſſimè & planiſſimè denunciauit, omnẽ naturam quæ creata eſt, multoq; etiã magis humanã per ſe, dum à uirtute increata relinquitur, præſtantioris cuiuſpiam fragrantiæ indigere: ſed quæ patris quidẽ illius & ingeniti eſt, eã attingere nemini fas eſt. Vni enim duntaxat unico, primoq; genito, hoc reſeruatũ eſt donum. Qui autẽ poſt illũ exiſtunt, ij non aliter quàm per eiuſdẽ unigeniti cõmunicationem, bonorum compotes fieri poterant: ſpiritus ergo diuini id quod apud Moſem fertur, nota quædam erat. Diuiſiones porrò donorũ ſunt, ſed idem eſt ſpiritus: cuius maximè ut fieri participes ſtuderent, & ſacerdotes, & prophetæ, et reges, opus eſſe arbitrabatur, utpote qui nõ pro ſeipſis ſolum, uerum etiã pro tota gente Deo ſacrati eſſent. Quod autẽ rerũ magis diuinarum, Moſaica illa notæ quædam eſſent, & quàm fieri poſſet, ut etiam ſine terreſtri unguento, qui diuino ſpiritu afflati eſſent, Chriſti nominarentur, agedum aliquanto diligentius cõſideremus iam nunc. Dauid igitur in Pſalmo centeſimo quarto, dum quæ ad Abraham, & Iſaac, & Iacob pertinent, hiſtorias repetit, ipſos planè illos ueteres patres, & qui ante Moſis ætatẽ fuerũt, Chriſtos uocat: nullam ob aliam cauſam, quàm propter diuini ſpiritus, cuius participes erant, influentiã. In expoſitione igitur hiſtoriarũ, quemadmodũ hoſpitio abexternis ſuſcepti, et quemadmodũ inſidijs circumuenti, ſalutem à Deo conſecuti ſunt, ſicut Moſaica narratione proditum eſt, prophetas illos ſimul & Chriſtos nominat: tametſi nondum Moſes in hominibus degebat, neq; unguentum ex lege eiuſdem comparatum adhuc fuerat. Audi igitur quod dicat Pſalmus: Memento mirabilium eius quæ fecit, prodigia eius, et iudicia oris eius, Semen Abrahã, ſerui eius, filij Iacob electi eius. Ipſe Dominus Deus noſter, in uniuerſa terra iudicia eius. Memor fuit in ſeculum teſtamenti ſui, uerbi quod mandauit in mille generationes, quod diſpoſuit ad Abrahã, & iuramenti ſui ad Iſaac: & ſtatuit illud ad Iacob in præceptum, & ad Iſraël in teſtamentũ æternum, dicens: Tibi dabo terram Chanaan, funiculum hæreditatis ueſtræ,

Chriſtus fragranti unctione perfuſus.

& transierunt degente in gentẽ, & de regno ad populum alterum, non permi A
sit hominẽ nocere eis, & corripuit pro eis reges: nolite tangere Christos meos,
& in prophetis meis nolite malignari. Hactenus quidem Dauid. Moses uerò,
etiã quos reges corripuerit, narrat, dicens: Et castigauit Dominus Pharaonem
plagis maximis, & domum illius, propter Sarã uxorẽ Abrahã. Et rursus de eo
rege, qui regnabat in Geraris, scribit: Et uenit Deus ad Abimelech in somnis
noctui, & dixit: En morieris tu propter mulierẽ quã tulisti, (hæc autẽ erat uxor
Abrahã) Porrò deinceps sermone progressus, de eodẽ ait: Nũc autẽ redde uiro
suo uxorẽ, quoniã propheta est, & orabit pro te. Vides ut hoc in loco ueteres
Dei amicos & prophetas Dauid, ac potius per illum diuinus spiritus, Christos
appellauerit nullo terrestri unguẽto unctos: quî enim, quũ Moses posteriorib.
temporibus id instituerit? Cęterũ, audi nũc Esaiam quoq; ita de Christo mani-
festissimè canentẽ, tanquam de eo qui & redemptor & saluator à Deo sit mit-
tendus ad homines, quiq; uenturus ut captiuas animas gerẽtibus, liberationẽ,
mentes uerò obcœcatas, uisus recuperationẽ nunciet. Hunc enim rursus pro-
pheta non cõparato unguento, sed eo quod paternæ diuinitatis sit propriũ, &
sola intelligẽtia capiatur, Deumq; ipsum maximè deceat, Christum extitisse do
cet: qui non ab hominibus, sed ab ipso patre unctus sit. Dicit ergo ex illis per-
sona: Spiritus Domini super me, propter quod unxit me: euangelizare paupe
ribus misit me, sanare cõtritos corde: prædicare captiuis remissionẽ, & cæcis ui
sum. Primum igitur hoc teneatur: Esaiã sicut Dauid, quem uenturũ dixerit ad
homines, & prædicaturum captiuis remissionem, ac cæcis uisum, hunc non cõ
parato unguento, sed eo quod ingenitæ, paternæq;, atq; omni bonitate referte
uirtutis sit propriũ, Christum extitisse, uaticinari. Ex quadam uerò prophetica
consuetudine, quod futurũ est, propheta quasi præteritũ enũciat, & tanquã de
seipso uaticinante significat. Hactenus igitur eos qui ab ipso Deo, & nõ ab ho
minibus, & spiritu diuino, nõ cõfecto oleo ungerẽtur, re uera Christos homi- B
nari dicimus. Sed iam tẽpus est, ut uideamus, quemadmodũ diuina quadã uir-
tute, & præstantiore quàm natura hominis fert, uerũ Dei Christũ existere, He
braica ratio docet. Audi ego rursus Dauid, qui æternum quendã sacerdotẽ ui-
disse se ait, atq; hunc dominũ suum appellat, & sedere eundẽ cum Deo patre cõ
fitetur in Psalmo nono & cẽtesimo, ubi sic ait: Dixit Dominus Domino meo,
sede à dextris meis, donec ponam inimicos tuos, scabellum pedũ tuorum. Vir
gam uirtutis emittet tibi Dominus ex Sion, & dominaberis in medio inimico
rum tuorũ. Tecum principiũ in die uirtutis tuæ, in splendoribus sanctorũ tuo-
rum, ex utero ante luciferũ genui te. Iurauit Dominus, & non pœnitebit eum,
Tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedec. Et sanè inspice
quemadmodum in his uerbis Dauid, qui totius Hebraicæ gentis rex erat, &
præter regalem dignitatem, etiam diuino spiritu ornatus, agnouerit quendam
ita magnum, atq; ita supra modũ admirabilẽ, eum utiq; de quo ipse loquitur,
& quem in spiritu uiderat, ut dominũ illum suum appellet. Dixit enim, inquit,
Dominus Domino meo. Quinetiam pontificem ęternum eundẽ intelligit, et
sacerdotem Dei altissimi, & confessorem Dei patris, & prolem eiusdem, atqui
sine unctione fieri sacerdos Dei apud Hebræos nemo prorsus poterat. Quo-
circa illos omnes nominare Christos, ĩdem libenter consueuerunt. Christus
ergo etiam is utiq;, de quo loquitur Psalmus, sacerdos erit. Quomodo enim te
stimonio prophetæ sacerdos esse diceretur, nisi idem prius Christus extitisset?
sed etiam in æternum sacerdos esse dicitur. Porrò hoc amplius naturæ humanę
accommodari non potest: neq; enim hominis æternum durare, quoniam mor
tale & fragile planè nostrum est genus. Excellentior ergo quispiã quàm ut in-
tra hominis naturam consistat is qui in his uerbis significatur, Dei sacerdos e-
rit, qui cum iurisiurandi affirmatione, perpetuò duraturum atq; infinitum sa-
cerdotium à Deo acceperit. Iurauit enim, inquit Dominus, & non pœni-

Sacerdos aternus secundũ ordinem Melchi zedec.

tebit

A Id eum, Tu es sacerdos in æternũ, secundũ ordinem Melchisedec. quoniam enim Melchisedec Moses sacerdotẽ Dei altissimi fuisse conscribit, nullo artificioso unguẽto inunctum, & multo ante leges ab ipso scriptas eo munere functum, aut uirtute lõgè præstantiorem illo tam decantato Abrahã (sic enim ait, Et Melchisedec rex Salẽ, sacerdos Dei altissimi benedixit Abrahã, planeq; sine omni controuersia, Apostolus ait, quod inferius sit à superiore benedici) quoniam igitur hic Melchisedec, quicunq; ille fuerit, ita inductus est, ut nullo artificioso unguẽto unctus intelligatur, sed altissimo Deo consecratus, meritò etiam is de quo uaticinatur Dauid, secundũ ordinẽ Melchisedec, magnus quidam esse, & natura omnibus superior dicitur, utpote qui & supremi Dei sacerdos, & increatæ potestatis cõfessor, & ipsius prophetæ ac regis dominus, & sacerdos, nõ simpliciter, sed in æternũ sit patris. Dicit autem diuinus quoq; Apostolus, explorans ea quæ ad hos locos pertinẽt. In quo (inquit) abundãtius uolens Deus ostendere hæredib. immobilitatẽ cõsilij sui, interposuit iusiurandũ, ut per duas res immobiles, quib. impossibile est mentiri Deũ, fortissimũ solatium habeamus. & rursus: Alij quidem sine iureiurãdo sacerdotes facti sunt, hic autem cum iureiurando, per eum qui dixit ad illum: Iurauit Dominus, & non pœnitebit eum, Tu es sacerdos in æternum, secundũ ordinem Melchisedec. Et alij quidem plures facti sunt sacerdotes, idcirco quòd morte prohiberentẽ permanere: hic autẽ eo quòd maneat in æternũ, sempiternũ habet sacerdotiũ, unde & saluare in perpetuũ potest accedentes per ipsum ad Deũ, semper uiuẽs ad interpellandũ pro nobis. sanè per hæc commendatur quædã quæ est in ijs quæ sunt, & quæ cõsistit in ijs quæ sola intelligẽtia capiũtur, diuina uirtus, quę Deo uniuersi (ut in oraculis Hebręorũ legimus) cõsecrata est. neq; uerò terreno atque humano unguento, sed alterius generis quod Deum deceat, diuinaq; uir-

Vnctio Christi nõ corporalis, sed spiritualis.

B tute ac potestate ad munus sacerdotis obeundum, Deoq; patri præstandũ, confirmata cõsistit. eum igitur de quo Psalmus uaticinatur apparet prorsus sacerdotẽ quendã esse sempiternũ, altissimiq; Dei filiũ, tanq; ab ipso altissimo Deo genitum, & illius regni consessorem. est etiam ostensum, ut qui per Esaiã significatur Christus, non ab hominibus factus sit, sed ab ipso patre per spiritum diuinum sit unctus, & ad homines qui captiui tenerentur redimendos missus: Hunc igitur diuino spiritu intuitus Moses, dum imagines ac notas ipsius, ut in hominibus, constituit, comparato unguento interim diuini spiritus loco, quẽ in hominib. prætulerat, sacerdotem inunxit. Christumq; eum & unctum, relatione ad eum qui uerus est, appellauit. Quod autem hæc ita se habeãt, quis cui fides habeatur, testis ipso Mose dignior? in ijs enim quæ ab ipso scripta sunt respondentem sibi Deũ ac Dominũ, palàm sibi imperasse docet, ut secundum exhibitã sibi intelligibilem ac cœlestem illius uisionẽ, corporea specie adorationem in terra cõstitueret, quæ rerũ intelligibilium atq; incorporearum imaginem complecteretur. Itaq; cœlestium angelorum, diuinarumq; potestatũ ordines, adumbratione ac figura quadã dicitur descripsisse, quũ ipsi utiq; oraculum dixisset: Facies omnia ad exemplar quod tibi demonstratum est in monte. Ergo quemadmodum reliqua, ita & pontificem induxit, quem terrestri unguento ungeret. itaq; umbratilem quendam ac simulatum, non autem uerum Christum & pontificem, illius tamen cœlestis Christi & põtificis instar expressit. Cæterùm, ut propriè quidem Christus non homo fuerit, uerùm Dei filius, qui dextra paternæ diuinitatis sit decoratus, & multo præstantior, non solum mortali humanaq; natura, sed etiam omni intelligibili in rebus creatis essentia intelligatur, plane me arbitror demonstrasse, præter unũ illud quod ad ea quæ antehac dicta sunt, addendum esse arbitror, ab eodem utiq; Dauid in quadragesimo quarto Psalmo inscriptione præposita, illa quæ est pro dilecto, & ijs qui immutabuntur, Deum simul & regem & Christũ unũ & eundem quendã appellari, his quidem uerbis: Eructauit cor meum uerbum bonum, dico ego

opera mea regi, lingua mea calamus scribæ uelociter scribentis, speciosus for- A
ma præ filijs hominum. Quibus deinceps adiūgit: Sedes tua Deus in seculum
seculi, uirga directionis, uirga regni tui. dilexisti iustitiam, & odisti iniquita-
tem, propterea unxit te Deus Deus tuus oleo exultationis, præ participib. tuis.
Considera ergo diligentius, quemadmodum secundum Psalmi inscriptionē,
tum pro dilecto se uerba facere initiò statim ostendat, tum etiam ut ad intelligē-
tiam eorum quæ dicenda sint, auditorem commoueat. significat præterea quæ
nam sit huius orationis ita disponēdæ causa, quū ait: In finem pro ijs qui immu
tabuntur, ad intelligentiam, pro dilecto. porrò quos nam alios dixeris immu-
tandos, pro quibus hic Psalmus sit dictus, nisi eos qui mutandi sint à priore ui-
ta ac moribus, transferendiq́, & ex alijs alij futuri per eum, de quo idē Psalmus
uaticinatur? hic autē est dilectus Dei, pro quo in ipsa prophetia, intelligētia esse
opus, Psalmus ipse initiò nobis præscribit. Quod si dubites, quis hic tandem sit
dilectus, de quo in hoc Psalmo tale habeatur uaticinium, euestigio tibi ipsa ora
tio declarabit, quæ initiò statim ita ait: Eructauit cor meum uerbum bonum.
Dixerit autem quispiam, ipsum illud significari in principio apud Deū uerbū.
De quo theologicè scribens magnus Euangelista Ioannes, sic loquitur: In prin
cipio erat uerbum, & uerbum erat apud Deum, et Deus erat uerbum. Illud ue
rò, Eructauit cor meum uerbum bonum, siquidem ex persona patris & Dei
uniuersi dicatur, unicum genitum Dei uerbum significauerit tanquam filium
qui de patre extiterit, non protectione aliqua, aut diuisione, aut sectione, aut
diminutione, aut alia quapiam eiusmodi ratione, cuiusmodi in corporibus a-
gnoscere consueuimus. Impia enim illa & omnino procul abducta, longeq́
semota, ab illa generatione ineffabili. Cæterùm, secundū ea quæ prius à nobis
excogitata sunt, etiam hæc oportet assumere, quòd quemadmodum quidem,
ubi de utero Dei, & ante luciferū genitus dicitur, figuratè nos talia intelligere B
oportet, & secundū considerationem illam dūtaxat, quæ de ijs rebus habetur,
quæ sola intelligentia capiuntur, ita etiam illud accipere debemus: Eructauit
cor meum uerbum bonum, quod quidem diuinus spiritus secundum solam
intelligentiam enarrat. quibus sanè nos uerbum illud, pro clausula addere pos-
sumus satis commodè, quod & consueuimus in omnibus dicere quæ de illo
theologicè feruntur, et omni pietate refertum est, Generationem eius quis enar
rabit? quamuis mortalibus humanisq́ uocibus consueuerint nobis literæ diui
næ, etiam illius ortum exponere, & uteri uocabulum in eo usurpare: hæc enim
sola contemplatione secundum intelligentiam capiuntur, nec aliter quidem
quàm si legibus allegoriæ quæ permutatio dicitur, subiecta fuerint. qua quidē
ratione etiam illud: Eructauit cor meum uerbum bonum, de primi uerbi con-
stitutione, illiusq́ propagatione dictum esse, quispiam affirmauit, quando non
aliter cor, secundum illud cor duntaxat quod apud nos intelligitur, in Deo pa-
tre accipere fas est. & sic quidem alius quispiam, uerbum quod erat in princi-
pio apud Deum, id dixerit habendū, de quo Psalmus loquitur, quod etiam bo-
no merito dictum sit, tanquam de patre optimo genitum. nos autem in Psal-
mo si longius paulo progrediemur, hunc de quo tale uaticinium fertur, hunc
inquam ipsum dilectum Dei, unctum fuisse rursus, non sicuti à Mose, aut ab
alio quopiā homine, sed ab ipso ingenito, & omnia infra seipsum habēte Deo,
atq́ eius ipsius patre, inueniemus. progressus igitur deinceps, sic ait: Propterea
unxit te Deus Deus tuus oleo exultationis præ participibus tuis. Eum igitur
qui huius quoque Psalmi testimonio unctus esse dicitur, quónam alio nomi-
ne quis appellauerit, quàm Christū? Habemus igitē iam nūc in his uerbis, duas
huius qui tali uaticinio prædicatur denominationes, Christi & dilecti, quum
ipse unctionis autor, unus & idem sit dictus. quocirca unctus esse dicitur is de
quo sermo est, oleo exultationis: ut ea causa intelligatur, quæ percurrenti tibi
pauca, uel potius omnem talium uerborum sensum dispicienti constabit.

pro-

A profert igitur Psalmus ipsum planè de quo interim uaticinatur, ipsum inquam Dei dilectum alloquens, ea uerba quæ paulo antè expositа sunt, in quibus dictum est: Sedes tua Deus in seculum seculi, uirga directionis, uirga regni tui. dilexisti iustitiam, & odisti iniquitatē, propterea unxit te Deus Deus tuus oleo exultationis, præ participibus tuis. Inspice igit̄, Deum ne in his alloquatur planissimè, an non. nempe tu, inquit, Deus, pro eo quòd est, ô Deus, sedes tua in seculum seculi extat, & uirga directionis, uirga regni tui. & quoniam tu ipse Deus dilexisti iustitiam, & odisti iniquitatem, propterea unxit te Deus Deus tuus, & Christum te præ omnibus constituit. Sed longè his clarius scriptura Hebrǽorū idem demonstrat, quam Aquila accuratissimè interpretans, his uerbis edidit: Sedes tua ô Deus in seculum et ultra, sceptrum directionis, sceptrū regni tui, dilexisti quod iustum est, & odisti impietatem: super hoc unxit te ô Deus, Deus tuus oleo lętitiæ ab amicis tuis. Pro eo igitur quod est, Deus Deus tuus, Hebraicus ipse contextus habet, ô Deus, Deus tuus. ut totum sit: Dilexisti ô Deus quod iustum est, & odisti impietatem: propterea ob hanc ipsam causam, unxit te ô Deus ille: qui tuus quoque est Deus, ut sit et qui ungitur Deus, & qui ungit, qui quidem sit omnium Deus. hoc autem ei qui Hebraicam linguam diligentius attenderit, planè admodū constabit. Nam in prima denominatiōe, ubi Aquila, Sedes tua ô Deus, interpretatus est, qui planè pro eo quod est Deus, ô Deus, enunciauit, ipsum Hebraicum habet elohim. Porrò hic itidē in illo, Propterea unxit te ô Deus, ipsum elohim intellígitur, quod uocatiuum casum, ô Deus, significat. Pro recto uerò nominis casu, ubi dictum est, propterea unxit te Deus tuus, ipsum Hebraicum habet eloach, admodum accuratè atque exquisitè, ut sit, ipsum quidē elohim, uocatiuo casu, significans, ó Deus: ipsum uerò elohach, Deus tuus, recto casu. ut hæc sit exquisitissima interpretatio, quæ habet, Propterea unxit te, ô Deus, Deus tuus. Clarissimè igitur in his Deum alloquens, oraculum ait ipsum unctum esse à Deo, oleo exultationis præ omnibus, qui unquam eiusdem cum ipso participes fuerint appellationis. Habes igitur in his planissimè, Deum qui ungitur, & Christus efficitur, nō unguento compositо, neq; ab hominibus ad id dignitatis prouectum, ac ne eadem quidē cum cęteris hominibus ratione. Porrò hic idē est & dilectus Dei, et eiusdē proles, & sacerdos æternus, & cōfessor patris dictus. Sed quis hic tandē erit, nisi primū genitū Dei uerbū, qui in principio apud Deū Deus erat & qui per totā diuinā scripturā prædicatur ut Deus: quēadmodū deinceps oratione longius progressus, pluribus uerbis ostendam. Quum hæc igitur à nobis hactenus considerata sint de Christi propagatione, de que eiusdem appellatione, agedum propositum argumentum repetamus: &, quàm multis propheticis prędictionibus Christus nominatim sit antea nunciatus, contemplemur.

Aquila interpret.

B

Quàm multis scripturis Christus nominatim, qui à regibus & principibus & gentibus et populis circumuenitur, et ab ipso Deo gignitur, & filius hominis appellatur, gentiumq; et finium terræ sortem accipit à patre, antea sit enunciatus. Cap. XVI.

QVare fremuerunt gentes, & populi meditati sunt inania? adstiterunt reges terræ, & principes conuenerūt in unum aduersus Dominum, & aduersus Christū eius. (quibus deinceps adiungit:) Ego autem constitutus sum rex ab eo super Siō monte sancto eius, nuncians præceptū Domini. Dominus dixit ad me, Filius meus es tu, ego hodie genui te. postula à me, & dabo tibi gentes hæreditatē tuam, & possessionē tuam terminos terræ. Planissimè etiā in his diuinus spíritus Christū appellat, Deiq; eundem filium uocat, sicut nos docuerunt ea quæ superius dicta sunt. simulq; & circunuentionē quandam futuram contra illum significat, et gentium per eundem futuram uocationē antè denunciat: quæ quidem re ipsa palàm in Saluatore nostro Iesu Christo, ipse rerum euentus declarauit. nec dum igitur gentes, et populi, & reges, et principes desistunt, tum ad uersus illum, tum aduersus eiusdem doctrinam conuenire.

Pſal. 2.

uod

quod si hæc Iudæi ad futurum referant tempus, iam illos fateri oportet, eum A
quem ipsi expectant Christum, rursus circumueniendum, sicut præsens habet
oraculum, quod ait: Adstiterunt reges terræ, & principes conuenerunt in u-
num, aduersus Dominum et aduersus Christum eius. quod sanè daturi nusquã
sint, quippe qui magnũ quendam principem, regemq; æternum, redempto-
remq; suum fore eum qui uenturus sit Christum, expectent. nam si & ille quũ
uenerit eadem patiatur, quæ iam passus est qui uenit, quid causæ sit cur illi po-
tius quàm huic credendum, aut non credendum? quod si inde excluſi, ad Da-
uid, siue ad quempiam ex illius nepotibus Iudaicæ gentis regem, oraculum re-
ferant, iam erit demonstrandum, quòd neque Dauid, neq; alius quispiam eo-
rum qui unquã apud Hebræos illustres fuerint memoratur, qui aut filius Dei
sit aliquo oraculo dictus, aut ab ipso Deo genitus, sicut ille de quo Psalmus
uaticinatur, neque imperans cunctis gentibus et regibus & principibus & po-
pulis, qui sit insidijs circumuentus: sin autem illorum nullus talis ostenditur,
& re ipsa cuncta hæc confirmantur, tum quidẽ quòd olim illa sustinuerit, tum
uerò quòd adhuc atq; hodie quoq;, à regibus & principibus & gentibus & po-
pulis Christus Dei oppugnetur, quid iam impediat, ne ipse sit de quo oraculũ
illud uaticinatur, quod ait, Adstiterunt reges terræ, & princeps conuenerunt
in unum, aduersus Dominum, & aduersus Christum eius? uni etiam eidem
quæ in eodẽ Psalmo sequuntur conueniant, in quibus dictũ est: Dominus di-
xit ad me, Filius meus es tu, ego hodie genui te. postula à me, & dabo tibi gen-
tes hæreditatem tuam, & possessionem tuam terminos terræ. etenim hæc quo-
que indubitatum in uno illo euentum prophetiæ nacta sunt, quando illius dis-
cipulorum in omnem terram exiuit sonus, & in fines orbis terræ uerba eorum.
planè autem Christum nominat, quę antecedit oratio, tanquam ex ipsius per-
sona docens, illum esse filium Dei, ubi ait: Dominus dixit ad me, Filius meus es B
tu, ego hodie genui te. Cui adiunges etiã illud, quod in Prouerbijs ex persona
eiusdem prolatum est, ad hunc modum se habens: Antequam montes firma-
rentur, & ante omnes colles gignit me. & quod in nono ac centesimo Psalmo
à patre ad illum dictum est, hoc modo: Ex utero ante luciferum genui te. Sed
attende quemadmodum unum & eundẽ nominatim Christum simul, & filiũ
Dei, qui ab hominibus sit circumueniendus, & sortem gentes accepturus, &
fines terræ possessurus, sacræ literæ futurum canant, duobus signis illius inter
homines dispensationem significantes, et conspiratione aduersus illum futura,
& gentium sub eundem subiectione.

Christus nominatim quecunq; postulet à patre impetrans.

Cap. XVII.

Psal. 19. IMpleat Dominus omnes petitiones tuas. nunc cognoui quòd saluum fecit
» Dominus Christũ suum, exaudiet illum de cœlo sancto suo. Quoniam nunc
propositum est demonstrare, in quàm multis locis nominatim Christus apud
prophetas sit dictus, meritò adiungã hæc quoque, in quibus planissimè Chri-
stus nunciatur. Cæterùm totus Psalmus ex persona sanctorum uirorum pre-
ces emittit in ipsius Christi personam. Quum enim propter nos & pro nobis
factus homo, omnes acceperit contumelias, unà cum illo supplicante, & pa-
trem pro nobis deprecante, ipsi quoque docemur orare, tanquam cum eo,
qui bella aduersum nos siue uisibilia illa sint, siue etiam inuisibilia propulset.
Quare à Psalmo uerba illa accipientes ad illum dicere solemus, quæ sic habent:
» Exaudiat te Dominus in die tribulationis tuæ. Protegat te nomen Dei Iacob,
» mittat tibi auxilium de sancto, & de Sion suscipiat te. Deinde quoniam illi
proprium est, tanquam ei qui magnus sit pontifex, spiritualia in glorificatio-
nibus ac prædicationibus de Deo, sacrificia pro nobis conficere, quoniamq;
ut sacerdos & semetipsum ipse, & quem assumpsit de terra hominem, pro
nobis perfectum atque integrum sacrificium Deo & patri obtulit, idcirco

ad illum

A ad illum dicimus: Memor sit omnis sacrificij tui, & holocaustum tuũ pingue fiat. Et quia omnia quæcunq; deliberat, salutaria sunt atq; utilia mundo, iurè & meritò sic illum alloquimur: Tribuat tibi Dominus secundum cor tuum, et omne consilium tuum impleat. Ad hæc deinceps eius à morte reditum ad uitam confitentes, dicimus: Exultabimus in salutari tuo. Etenim Christi salutare quoo'nam aliud intelligatur tandem, nisi illius à mortuis ad uiuos redituo; per quam omnes qui ceciderant, in pristinum statum restituit? ex quo etiam illud dicimus, Et in nomine Dei nostri magnificabimur, & impleat Dominus omnes petitiones tuas. Post hęc omnia, docemur illud quoq; dicere: Nunc cognoui quòd saluum fecit Dominus Christum suum: quippe qui non prius hoc intellexerimus, quàm ubi salutare eius agnouimus, & resurrectionis illius uirtutem perspeximus.

Christus nominatim Dominum patrem, & protectorem adeptus. Cap. XVIII.

DOminus confirmatio populi sui, et protector saluationum Christi sui est. Hic quoque Psalmus, qui nunc est in manibus, ad Christum referri solet: quippe qui eam precem contineat, quam Christus quo tempore passurus erat, precatus est. Proinde in initio Psalmus hæc habet: Ad te, Domine, clamaui, Deus meus ne sileas à me, & similis fiam descendentibus in lacũ. In fine uerò illius resurrectionem à mortuis canit, dicens: Benedictus Dominus, quoniam exaudiuit uocem deprecationis meæ. Dominus adiutor meus & protector meus. in illo sperauit cor meum, & adiuitus sum, & refloruit caro mea, & ex uoluntate mea confitebor ei. Quibus diuinus & propheticus spiritus adiungit: Dominus confirmatio populi sui, protector saluationum Christi sui est. Qui nos instruit quemadmodum omnia quæ in diuinis literis habent admirationem, & Christi nomine inscripta sunt, & ad salutem hominum gesta, siue B præcepta, siue negotia, siue ad resurrectionem illius à mortuis pertinentia mysteria, cuiusmodi ea sunt de quibus nunc agitur, nutu ac uirtute patris gesta sunt, qui in cunctis admirabilibus ac salutaribus, & uerbis & factis suum Christum protegit. Psal. 17.

Christus nominatim tutorem sibi Deum adscribens, unusq; resurrectionis illius dies, & una domus Dei, ecclesia ipsius. Cap. XIX.

PRotector noster aspice Deus, & respice in faciẽ Christi tui. Quia melior est dies una in atrijs tuis super millia. elegi abiectum esse in domo Dei mei magis, quàm habitare me in tabernaculis peccatorum. Qui norunt Christum Dei esse uerbum, & sapientiam, & lucem ueram, & uitam, deinde eundem factum esse hominem intelligunt, admirantur hoc quod omnem fidem superat propositum, adeò quidem, ut in uerba illa prorumpant: Et uidimus illum, & non habuit spectem, neque pulchritudinem, sed fuit species eius sine honore, et deficiens prę filijs hominum, homo quum in plaga esset, et sciret ferre languorem, quoniam auertit faciem suam, contemptus est. itaque meritò Deum precantur, ut respiciat in faciem Christi, quæ propter nos & ignominias & & contumelias passa est: & propter illum nobis fiat propitius, quando ijs peccata nostra tulit, & pro nobis in dolore est. hæc autem supplices petunt propemodũ cupientes, atque in uotis habentes, faciem gloriæ Christi uidere, & diẽ lucis illius contemplari. porrò hic fuit quum à morte ad uitã reuersus est, quẽ sanè, quum is unus sit & solus re uera proprius ac dominicus, meliorem esse aiunt alijs innumerabilibus diebus, siue qui cõmuniter intelligantur, siue qui à Mose in solennibus & nouilunijs & sabbatis lege sanciti sint, quos utique non dies, sed dierum umbras esse, diuinus Apostolus docet. Hic autem solus & unus dominicus Saluatoris nostri dies, non in omni loco lucere, sed in solis atrijs Domini dictus est. Hæc uerò atria erunt per totum orbem terrarũ Christi ecclesiæ, quæ unius domus Dei locum obtinent. In quibus optat atq; Psal. 83.

eligit

eligit se potius abiectum esse, qui talia nouit, longeq; meliorem in ijs habitationem enunciat, quàm in peccatorũ tabernaculis: nisi forte Iudæorum, qui Christum Dei negant, aut aliorum diuersa opinantium, nullumq; Deum colentiũ, reliquarumq; à fide abhorrentium nationum conuentus, multo meliores esse, quàm Christi ecclesias, quicunq; hasce eligit, profitetur. A

Christus nominatim despectus, atq; omnia probra passurus, commutatioq; eius, populus eiusdem, qui ab inimicis exprobratur. Cap. XX.

Psal. 88. » TV uerò repulisti & despexisti, distulisti Christũ tuum, euertisti testamen-
» tum serui tui. Profanasti in terra sanctuarium eius. et quę sequuntur. Qui-
» bus adiungit: Memor esto Domine opprobrij seruorũ tuorũ, quod continui
» in sinu meo multarũ gentiũ, quod exprobrauerunt inimici tui Domine, quod
» exprobrauerunt cõmutationem Christi tui. Perspicuè uerò etiam in his Christi nominatim mentio fit, & futura in passione eiusdem afflictio memoratur. Vbi uerò plus otij nacti erimus, totum Psalmũ explorantes demonstrabimus, nulli prorsus alij nisi saluatori ac Domino nostro accõmodari posse, quæ in eo proposita sunt. Sed enim ubi Christus iterum nominatur, quis tandem alius significetur nisi ille ipse, cuius cõmutationem, hoc est ecclesiam, et exprobrauerunt, & adhuc exprobrant, qui dicuntur Christi inimici? siquidem Saluatoris nostri cruciatus, quos ipse pro nobis suscepit, ac præcipuè mortem & crucem, quicunque Christi doctrinam oppugnat, exprobare nobis consueuit.

Christus nominatim de semine Dauid surgens, qui cornu Dauid nominatur, qui Iudæos inimicos confundit, qui sanctificationem patris renouat. Cap. XXI.

Psal. 131. » IVrauit Dominus ipsi Dauid ueritatem, & irritam non faciet eam. de fructu
» uentris tui ponam super sedem tuam. Tum progressus inferius sic ait: Illic
» producam cornu ipsi Dauid, paraui lucernam Christo meo, inimicos eius in-
» duam confusione, super ipsum autem efflorebit sanctificatio mea. Hic quoque de eo qui ex semine Dauid oriatur iurat Dominus, quod quidem semen eius- B
dem, cornu nominat. & quum iterum nominatim Christum appellet, lucernam dicit se illi parauisse, propheticum utique, ut uerisimile est, uerbum, quod ipsum Christum antecessit, qui solus instar solaris luminis, omnibus qui totum orbem terrarum incolunt hominibus exortus est. Sic ipse quoque Dauid, ut Christi lucerna paratus ante illum fuit, utpote qui soli perfectoq; lumini comparatus, lucernæ locum obtineat. Illic uerò, inquit, producam cornu: locum uidelicet indicans, ubi significat Christum oriturum. Quum enim precatus esset Dauid, ut sibi spiritu liceret antè contemplari illius natalẽ locum, dixissetq; uerba illa: Si introiero in tabernaculum domus meæ, si ascendero in lectum strati mei, si dedero somnum oculis meis, & palpebris meis dormitationem, & requiem temporibus meis, donec inueniam locum Domino, tabernaculum Deo Iacob: diuinus spiritus ei locum, qui est in Bethleem occultum detegit. Itaque subiungit, dicens: Ecce audiuimus eam in Ephrata, (porrò hæc est ipsa Bethleem) inuenimus eam in campis syluæ, introibimus in tabernaculum eius, adorabimus in loco ubi steterunt pedes eius. Quare meritò postquam hæc aperuit atque indicauit, adiungit: Illic producam cornu ipsi Dauid, paraui lucernã Christo meo. Fortasse etiam ipsum in Bethleem à Christo assumptum corpus, alio quodam intellectu his uerbis significans, quando per corpus tanquam per testaceum uas, inhabitans in illo diuina uirtus, quasi per lucernam, diuini illius & rationalis luminis radios, in omnes emisit homines.

Christus nominatim à Deo denunciatur, & ab omnibus hominibus agnoscitur, Iudæorum uerò gentem repudiat. Cap. XXII.

Amos 5. » PArare ad inuocandum Deum Israël, quoniam ecce consolidans tonitru, et
» creans spiritum. & denuncians hominibus Christũ suum, faciens mane &
» nebulã, & ascendens super celsa terræ. Dominus Deus omnipotens nomen ei,

audite

A audite uerbum Domini, quòd ego capio ſuper uos lamentationẽ. Domus Iſrael cecidit, non ultrà adijciet ut reſurgat. Virgo Iſrael lapſa eſt in terra ſua, non eſt qui erigat eam. Iam ſeptimo loco Chriſtum nominatim denuncians hominibus Deus, conſolidare tonitru, & creare ſpiritum euangelicæ prædicationis dicitur, quæ tonitru nomine, propterea quòd exaudienda ſit ab omnibus hominibus, appellatur. Nam ſimili modo etiam ſpiritus quo Chriſtus apoſtolos ſuos afflauit, ſignificatur. quod quidem perſpicuè in Saluatoris noſtri aduentu completum eſt, in quo facturus Deus mane ſimul & nebulam canitur, ijs quidem qui ſalutare lumen ſuſceperint mane: ijs uerò Iudæis, qui in ipſum non crediderint, contrà. Nam ad illos extremam quoque denunciationem oraculum apportat, dum lamentationem Iudaicæ gentis adiungit, quæ ad ipſos ſtatim peruenit, poſt nefarium aduerſus Saluatorem noſtrum Ieſum Chriſtum ſcelus. Ex illo enim, uel ad hunc uſque diem domus Iſrael cecidit, & uiſionem ſemel Deus ac denunciationem protulit, de caſura illorum domo in Hieruſalem, aduerſus omnem illorum multitudinem, ueluti eorum qui non amplius erigendi ſint, eo quòd nõ adſit qui illos erigat: Non eſt, inquit, qui erigat eam. Poſtquam enim Chriſtum qui ad illos uenerat, non ſuſceperunt, meritò illos & deſeruit, et in omnes tranſtulit nationes, qui etiam tum prius ruinę cauſam illos edocuit, ubi propè cum lamentatione ſe excuſauit, dicens: Hieruſalem, Hieruſalem, quæ occidis prophetas, & lapidas eos qui ad te miſſi ſunt: ſæpe uolui congregare filios tuos quomodo gallina pullos ſuos ſub alas, & noluiſtis: ecce relinquitur domus ueſtra deſerta.

Chriſtus nominatim à Domino patre ſeruatur, & Chriſtos ſuos ſeruat.

Caput XXIII.

EGreſſus es in ſalutem populi tui, ut ſeruares Chriſtos tuos: ieciſti in capita iniquorum mortem. Aquila: Egreſſus es in ſalutem populi tui, in ſalu- B tem tuam cum Chriſto tuo. Quoniam Aquila in plurali edidit ſingulare, quippe qui cum Chriſto dixerit ſalutẽ populo feciſſe Deum uniuerſi, iurè ipſa uerba appoſuimus, quæ perſpicuè quod hic propoſitum eſt, tuentur. Erunt autem ex interpretatione ipſorum ſeptuaginta, plures ab illo & per illum, qui Chriſti appellentur, de quibus dictum eſt: Nolite tangere Chriſtos meos, & in prophetis meis nolite malignari. qui quidem & in illum crediderũt, & ſancta regenerationis in Chriſto unctione digni habiti ſunt, & unà cum ſancto Apoſtolo dicere poſſunt, Participes Chriſti facti ſumus. *Abacuc 3.*

Chriſtus nominatim ab Iudæis circunuenitur, & à gentibus agnoſcitur. *Cap.* XXIIII.

SPiritus uultus noſtri Chriſtus Dominus comprehenſus eſt in corruptionibus eorum, de quo diximus, In umbra ipſius uiuemus in gentibus. Admirabiles illi Dei prophetæ, quum diuino ſpiritu intuerẽtur quod futurum erat, uicturos quidem ſeipſos: uerba autem ſua, quaſi ipſorum uiuentium, non futura ocioſa, non apud Iſrael, ſed apud gentes canebant: Chriſtum autem rurſus nominatim, quaſi illum Chriſtum à quo propheticus ipſis ſuppeditaretur ſpiritus, comprehendendũ dicebant in incorruptionibus ipſorum. Quorum nempe Iudæorum, qui illum inſidijs circumuenerunt. Attende uerò hic quoq;, ut oraculum Chriſtum prædicit comprehendendum. quod ſanè Chriſti ſecundo aduentui accommodari non poſſit, quem glorioſum & cum regno diuino futurum, prophetica oracula enunciant. Quapropter neceſſe eſt Iudæos aberrare, qui ea quæ ad ſecundum illius aduentum pertinent, quaſi primo ſolent accipere, quum id nuſquam ratio concedat: quippe quum fieri nullo modo poſſit, ut & pariter, & ſecundum idem, illum & glorioſum et abiectum fingamus: præterea cum honore & regno, & contrà, non habentem neque ſpeciem, neque decus, ſed contemptum præ filijs hominum, rurſus Saluatorem & redemptorem Iſrael, & contrà circunuentum ab illis, & quaſi ouem ductum ad occiſionem, & ab iniquis, qui inter eoſdem ſint, traditum ad mortem. Quum au- *Thren. 4.*

tem ſatis commodè ex noſtris rationibus, quemadmodũ ipſa rerum inſpectio A
declarat, uaticinia de Chriſto in duo genera diuidantur, ea quidem quæ ad humanam illius naturam ſpectant, triſtioraq; ſunt, in priore illius aduẽtu completa eſſe cõfitemur: quæ uerò maiorem gloriam habent, ac diuiniora ſunt, adhuc uſq; ad ſecundum illius aduentum expectantur. Prioris autem demonſtratio euidentiſſima, Dei utique per illum in omnes gentes progreſſa, & re ipſa decla rata cognitio, quam uarijs, diuerſisq; modis innumerabiles canunt prophetiæ uoces, ſicut uel ea quam proximè citauimus, in qua uerba illa cõtinebantur, de quo diximus, In umbra ipſius uiuemus in gentibus.

Chriſtus nominatim à Domino patre exaltatur. Caput XXV.

1.Reg.2. AScendit Dominus in cœlos, & tonuit: ipſe iudicabit extrema terræ, qui dat fortitudinem regibus noſtris, & exaltabit cornu Chriſti ſui. Reſtitu
" tionem in cœlum rurſus nominatim Chriſti aut etiam Dei, oraculum intelli
" git, eiuſdemq; doctrinam, quæ inſtar tonitru ab omnibus exaudienda ſit: item quòd poſtea futurum eſt eiuſdem contra omnes iudicium. Poſt hæc autem ipſe Dominus daturus robur dicitur regibus noſtris. Hi uerò erunt apoſtoli Chriſti, de quibus habes in ſexageſimo ſeptimo Pſalmo illud: Dominus dabit uerbum euangelizantibus uirtute multa. In hoc quoque nominatim de Chriſto mentionem facit, qui ut homo, Saluator noſter intelligatur, cuius ait cornu extollendum eſſe, dum uirtutem in illo inuiſibilem, & regnum illius ſignificat. Conſueuerunt ergo diuinæ literæ, ipſum regnum cornu appellare. Idem uerò poſitum etiam in octogeſimooctauo Pſalmo: Et in nomine, inquit, meo exaltabitur cornu eius.

Chriſtus nominatim domum fidelem à patre accipit eccleſiam ſuam, & ſacerdotem fidelem in omne tempus, qui eccleſiæ ſuæ cum Dei cognitione præſit. Caput XXVI.

1.Reg.2. ECce dies ueniunt, & perdam ſemen tuum, & ſemen domus patris tui, & non erit ſenex in domo tua. Hæc poſtquam ad Heli dixit oracu-lum, prę- B
" ter alia nõnulla, hæc etiam adiungit, dicens: Et ſuſcitabo mihi ipſi ſacerdotem
" fidelem, qui omnia iuxta cor meum & animam meam faciet: & ædificabo illi
" domum fidelem, & ingredietur coram Chriſto meo omnes dies. Quum mutationem ac reiectionẽ ijs qui non recta ratione operentur, diuinum minetur oraculum, alium ex alio genere cõſtituturum ſe ſacerdotem pollicetur, quem etiam dicit ingreſſurum in cõſpectu Chriſti ſui, uel inambulaturum in ſpiciem uncti ſui, quemadmodum Aquila interpretatus eſt: uel, ut Symmachus, uerſaturum ante Chriſtum ſuum. Sed quis tandem hic erit? omnis nimirum quicunque ad ſacerdotium Chriſti Dei cum pietate acceſſerit: cui quidem eccleſię domum, tanquam ſapiens architectus atque ædificator ipſe uniuerſi Deus, ſe ædificaturum pollicetur, non aliam utique domum ſignificans, quàm eam quę nominatim Chriſto per totum orbem terrarum erecta eſt, eccleſiam, ubi ſanè omnis quicunq; per Chriſtum Dei conſecratus eſt, ſecundum ſpiritualia miniſteria, quæ placita ſint, & ex animo ac ſententia Dei dicitur facturus, quando ij qui per ſanguinem taurorum atque hircorum, iuxta ueterem in figura ritum, ſacra perficiebant, in odium Dei incidiſſe, per Eſaiam prophetam, ſine contro uerſia dicuntur. Hactenus ea in quibus nominatim Chriſtus prædictus fuerat. Veruntamen quia pluribus uerbis quæ Chriſto aduerſa ac triſtia contigerunt, filius appellationi annexa ſunt, neceſſe eſt, quæ antea dicta ſunt de illius diuinitate repetere, de qua in quadrageſimo quarto Pſalmo, qui inſcriptus pro dilecto, tractari ſuprà demonſtrauimus, ubi oracu-lum inprimis de illo tanquam de rege tractans, poſt alia nonnulla hæc de Chriſti diuinitate adiungit: Sedes tua Deus in ſeculum ſeculi, uirga directionis, uirga regni tui: dilexiſti iuſtitiã, & odiſti iniquitatẽ, propterea unxit te Deus, Deus tuus oleo exultationis præ participibus tuis. Planè enim in his, ut iam antea demõſtrauimus, quum unus ipſe quoque ſit is de quo agitur, Deus eſſe dicitur, qui iuſtitiam dilexerit, oderitq; ini-

A ritéq; iniquitatem, atque huius rei gratia, ab ipso Deo ac patre suo unctus sit oleo præstantiori atque excellentiori quàm esset illud figuratum, eo inquam oleo quod exultationis uocatur. At enim quicunq; huiuscemodi oleo, non ab hominibus, neq; per homines, sed ab ipso Deo patre sit unctus, quid aliud merito quàm Christus sit nominandus? ergo eundem etiam Deum simul nominari iam constat, quemadmodum quidem suis locis antea demonstratum est. Verùm quæ apud Esaiam scripta olim citauimus, hic quoque repetenda sunt, ubi ille ait: Spiritus Domini super me, cuius causa unxit me, euangelizare pauperibus misit me, sanare contritos corde, prædicare captiuis remissionem, & cæcis uisum. In his quoque demonstrauimus, quòd qui quondam sacerdotes ex hominibus, ad rei diuinæ cultum accedebant, hi unguento artificioſe comparato ungebantur. At quem prophetia significat, is uirtute diuina unctus esse dicitur: & hoc totum ad Saluatorem nostrum Iesum, qui solus uerus Christus est Dei, referebatur. qui quidem Saluator in conuentu Iudæorum quondam, quum prophetiam accepisset, & locum expositum legendo percurrisset, in seipso completũ esse quod lectum erat, edocuit. Scriptum est enim, ut quum legisset librum ac plicuisset, ministroq; reddidisset, deinde sederit, utq; omniũ oculi in conuentu in illum essent intenti, atque ut deinde cœperit dicere ad illos, quòd hodie completa est scriptura hæc in auribus uestris. Hisce omnibus ad extremum illa rursus quæ apud Mosem legimus addenda censemus, qui quum ad exemplar sibi demonstratum, Aaron fratrem suum pontificem constituisset, sicut oraculum ipsi præceperat, quod dixit, Facies omnia ad exemplar demonstratum tibi in monte: planè significauit, quòd mentis oculis, diuinoq; spiritu, magnũ uniuersi pontificem uiderit, uerum utiq; Christum Dei: cuius dum imaginẽ cum alia corporali, figurataq; adoratione describit eũ qui sibi sit demonstratus, alterius ueri Christi appellatione adornauit. Ipsum hoc
B diuinus quoque Apostolus comprobat, ubi de Mosi legibus dicit illud: Qui exemplari atque umbræ deseruiunt supercœlestiũ. Et rursus: Vmbram enim habens lex futurorum bonorum. Et rursus: Nemo igitur uos iudicet in cibo aut potu, aut in parte diei festi, aut neomeniæ, aut sabbatorum, quæ sunt umbra futurorum. Nam si quæ ad ciborum indifferẽtiam pertinent, & quæ de diebus festis & sabbatis lege sancita sunt, quasi umbram habentia, picturam aliarum & uerarum & occultarum rerum conseruabant: non immeritò sis dicturus, pontificem quoq; alterius pontificis instar assumptum fuisse, eundemq; Christum denominatum, ad alterius & solius & ueri Christi imaginem. Qui tamen à uero tantisper relinquitur, dum uerus quidem Christus, ab uniuerso Deo audit: Sede à dextris meis, donec ponam inimicos tuos scabellũ pedum tuorum. Et illud: Ex utero ante luciferum genui te. Et illud: Iurauit Dominus, & non pœnitebit eum: Tu es sacerdos in æternũ secundũ ordinẽ Melchisedec. Per quæ planè quum soboles Dei ac filius ante luciferum, atq; ante omne opificium extiterit pontifex æternus est declaratus. Mosi uerò Christus tanquã in scenica actione, ad breue adornatus, similatusq; tempus, inter mortales positus, computatusq; est alteri, qui solus est uerus, tradita ueritate, & uerus quidem Christus, neque Mosaicæ unctionis, neq; olei artificioſe confecti, terrestris ue alicuius materiæ indigens, tamen uirtute, appellationeq; sua, totum terrarum orbem impleuit: quippe qui denominatum à seipso in omnibus gentibus Christianorum instituerit genus. Mosi uerò Christus, ne in hominibus quidem quòd unquam nomen habuerit, perspicuum fuit, nisi quatenus ipsius Mosi scripta prodiderint. Et hic quidem serò tandem post exitum de Aegypto, uasis quibusdam puris, cruentisq; sacrificijs purgatus, oleo unctus est comparato, ipsum Mosem sortitus unctorem. Ille uerò omnis formæ princeps & uerus, ab initio in infinitum usque æuum, totus per totum, ipseq; sibi in omnibus similis, nusquam quicquam mutationis accipiens, Christus semper fuit, e-

tiam prius quàm ad homines uenerit, atque itidem postea, non ille quidem ab A
homine, neq; ulla materia quæ inter homines reperiatur, sed à supremo Deo
ingenita diuinitate unctus. & quoniam de illius appellatione in præsentia disse
rimus, omnibus quæ dicta sunt quasi signum imprimatur, illud quod apud sa
pientissimum Solomonem extat oraculũ, sic se habens in Cantico canticorũ:
Vnguentum euacuatum, nomen tuum. nam hic quoq; diuina sapientia dona
tus, & dignus habitus, quiquę secretiora sunt de Christo, et de eius ecclesia con
templaretur. idemq; quum unius quidem tanquam sponsi supercœlestis, alte
rius tanquam illius sponsæ mentionem fecisset, & quæreretur quod'nam ipsi
sponso nomen esset, uocem emittit quasi ad illum dicens: Nomen tuum, spon
se, unguentum est: & unguentũ non simpliciter, uerùm euacuatum. porrò au
tem quod'nam tandem aliud sit nomen, unguentum euacuatum significans,
nisi ipsum Christi nomen? nam alioqui neque fieri, neq; nominari possit Chri
stus, si unguentum infusum non sit. quale uerò hoc esset unguentum quo un
ctus is, de quo agitur, Christus est declaratus, in ijs quæ superius habes, à nobis
ostensum est. quum igitur de Christi appellatione hactenus tam multa locuti su
mus, agedum de Iesu quoque disseramus.

Quòd etiam Iesu nomen apud priscos Dei familiares in precio fuit.

Caput XVII.

PRimus rursum Moses quum ad suum successorem alia uteretur appella
tione, Iesum eum denominauit. Scriptum est enim, Hæc sunt nomina ui
rorum, quos misit Moses ad inspiciendam terram, & denominauit Moses,
Iosue Nauses. Nausem filium Naue, Iesum, & misit eos. Considera quæso parumper, ut pro
pheta qui non parum doctus naturam nominum erat, sed plurimum hac quo
que in parte philosophatus, ut ex ijs sanctis uiris constat, quos ipse denomina
uit, & ex causis propter quas denominauit: quippe qui inducat Abraham, qui
præmium uirtutis à Deo accepit, suam ipsius Abraham integram appella- B
tionem. quod sanè quid'nam sibi uelit, non est nunc demonstrandi locus: & ea
dem ratione Sarai, denominet Saram: & Isaac, eum qui antequam nasceretur,
risus dictus fuerat: & Iacob eum qui præmio luctæ, ex cognomine Israel deco
ratus. quumq; idem alia innumerabilia de ui & natura nominum, diuiniore
quàm ut ea homini conueniat, spirituq; Dei afflata sapientia ac scientia perce
pta & cognita haberet, nec alius quisquam ab initio ante ipsum, Iesu nomine
usus esset, primus diuino spiritu moderãte, quem sibi in populi principatu suc
cessorem erat declaraturus, alio prius nomine uocatum, ipse immutans, Iesum
nominauerit: utpote qui appellationem illi à maioribus dum nasceretur adiũ
ctam, non satis idoneam fore censuerit: siquidem Nausem illum parentes uo
cauerant. at uerò ipse Dei propheta, immutato natali nomine, uirum illum
diuino spiritu annuente, Iesum uocat, non aliter illum post mortem suam, om
ni populo præesse oportere ratus, quum utique futurum uideret, quas leges i
pse posuisset, ut eæ aliquando mutarentur, finemq; acciperent, & eadem cum
ipso Mose ratione quodammodo interirent: neque alium quempiam quàm u
num Iesum ipsius Dei Christum, alteri reipublicæ, quæ priore longè melior,
longe'que præstantior foret, præfuturum. Itaque Moses quidem omnium
prophetarum maximè admirandus, quum utranq; Saluatoris nostri Iesu Chri
sti appellationem, diuino spiritu instruente distinctam, cognitam'que habe
ret, utraq; quasi duobus regijs diadematis eos qui apud se omnium essent prin
cipum præstantissimi, decorauit. Itaque quum duobus principibus, duobus'
que ducibus populi, pontifici ipsi, ac suo ipsius successori, Christum & Iesum
appellationes pro meritis tribuisset, ipsum quidem Aaron, Christum: Nau
sem uerò, quasi eum, qui post mortem suam sibi esset successurus, Iesum no
minauit. Hoc igitur modo ipsius Mosi scriptura, Saluatoris nostri Iesu Chri
sti nominibus insignita est.

Quemadmo-

Quemadmodum Mosi successor Iesus, qui Angelus est uocatus, & populi dux futurus erat, reddentis oraculum Christi nomen ferre dictus est. Cap. XVIII.

A ECce ego mitto angelum meum ante faciem tuam, ut custodiat te in uia, & introducat in terram, quam præparaui tibi: obserua eum, & ausculta illi: ne tueris aduersus illum cõtumax, non enim uerebitur te: nomen enim meum est in ipso: meo (inquit ipse Dominus) qui hæc tibi respondeo, nomine inscriptus est, qui populũ introducturus est in terram promissionis. Quòd si Iesus hic fuit, non alius, constat iam tum Dominum hic dicere, nomen suum illi esse impositum: non igitur mirum est, si angelum quoque ipsum uocat, quando etiam de Ioanne, qui homo fuit, planè dictum est illud: Ecce mitto angelum meum ante faciem tuam, qui præparabit uiam tuam ante te. Exodi 23.

Quòd etiam Iesus filius Iosedec sacerdos magnus, imaginem ac figuram gessit Saluatoris nostri, qui ueterem, quæ iam tum inualuerat, humanarum animarum seruitutem, ad Deum conuertit. Caput XIX.

ET ostendit mihi Dominus Iesum sacerdotem magnum, stantem ante faciem angeli Domini, & diabolus stabat à dextris eius, ut aduersaretur ei, & dixit Dominus ad diabolum: Increpet Dominus in te diabole, & increpet Dominus in te, qui elegit Hierusalem. non ne ecce hoc, quasi torris erutus ex igne? & erat Iesus indutus uestibus sordidis, & stabat ante faciem angeli Domini, & respondit, & ait ad stantes ante faciem, dicens: Auferte uestimenta sordida ab eo. & dixit ad eum, Ecce abstuli à te iniquitates tuas, & induite eum tunica talari, & imponite cidarim mundam super caput eius. & induerũt illum uestimenta. ac deinde adiungit: Audi am nunc Iesu sacerdos magne, tu & proximi tui sedentes ante faciem tuam, quoniam uiri prodigiorũ inspectores sunt, quoniam ego adduco seruum meum orientem. & post paulum his quæ dicta sunt adiungit, dicens: Et factum est uerbum Domini ad me, dicens: Sume ea Zacharie 3.

B quæ sunt ex transmigratione à principibus & oraculis eius, & ab ijs qui cognouerunt eam, & ingredieris in die illa in domum Sophoniæ uenientis de Babylone, & accipies argentum atque aurum, & facies coronas, & impones super caput Iesu filij Iosedec sacerdotis magni, & dices ad eum: Hæc dicit Dominus omnipotens, Ecce uir, Oriens nomen ei, & subter eum orietur, & ædificabit domum Domini: & ipse accipiet uirtutem, & sedebit, & principatum obtinebit in sede sua, & erit sacerdos à dextris eius, & consilium pacificum erit inter utrunque. Hoc quoque in loco propheta magnus sacerdos, qui dicitur Iesus, apertissimam imaginem, & notam euidentissimam seruare mihi uidetur Saluatoris nostri Iesu Christi, quando & illius nomine decoratur, et populi de Babylone redeuntis, qui captiuus illic fuerat, ductor existit. nam Saluator quoque noster Iesus Christus per Esaiam dicitur missus, ut nunciet captiuis remissionem, & cæcis uisum, consoleturq; omnes qui in luctu sint, detque lugentibus Sion, gloriam pro cinere, atque unctionem lætitiæ. habes igitur iam duos magnos pontifices: Christum quidem apud Mosem: Iesum autem eum de quo nunc agitur, qui ueritatis circum Saluatorem ac Dominum nostrum Iesum Christum notas & signa, in se ipsis pertulerint. sed enim Aaron qui apud Mosem Christus est, quum Aegyptiaca seruitute populum liberauerit, & ad libertatem & curam profectionis ab Aegypto illorum dux fuerit, probè seruabit imaginem eius, qui uerus est dominus. Nam hic planè nos omnes, qui de gentibus assumpti sumus, ab Aegyptiaco simulacrorum cultu liberauit: at uerò qui apud prophetam est Iesus sacerdos magnus, redeuntibus de Babylone in Hierusalem præfuit, signum ipse quoque ferens Iesu Saluatoris nostri, quẽ habemus sacerdotẽ magnum, qui quidem cœlos ipsos penetrauerit, à quo nos etiam ipsi quasi de Babylone, hoc est de confusione ac seruitute uitæ præsentis liberati, ad cœlestem ueram que Hierusalem contendere instructi sumus. porrò autem meritò qui ueritatis imaginem in seipso ferebat Iesus, sordidis indu- Esaie 61.

Christus sordibus nostris quodammodo inquinatus.

dutus uestibus fuerat, diabolusq; à dextris illius stetisse, eidemq; aduersatus esse dicitur: nam uerus item Saluator ac Dominus noster Iesus, quũ ad nostram usque descenderit seruitutem, peccata nostra sustulit, atque humanas sordes abterserit: & quæ illi in passione probra illata sunt, ex mansuetudine charitate' que erga nos sua sustinuit. quapropter Esaias sic ait: Hic peccata nostra fert, & pro nobis est in dolore, & nos existimauimus eum esse in labore, & in plaga, & in afflictione: ipse autem uulneratus est propter peccata nostra, & infirmatus est propter iniquitates nostras. quinetiam Ioannes Baptista, quum Dominum uidisset, ait: Ecce agnus Dei, qui tollit peccata mundi. Paulus quoque his similia scribens de illo, inquit: Eum qui peccatum non nouit, pro nobis peccatum fecit, ut nos efficeremur iustitia Dei in ipso. Item: Christus nos redemit de maledicto legis, factus pro nobis maledictũ. Hæc igitur uniuersa dum canit prophetia, apertius ea ipsa significat, ubi ait: Et Iesus erat indutus uestibus sordidis. ueruntamen ijs depositis, quo tempore in cœlum ascendit, ac de seruitute nostra ad ea quæ ipsius propria sunt, reuersus est: tum uerò paternæ diuinitatis diademate est coronatus, & paterni luminis splendidissimum uestimentum indututus, cidarimq; diuina, atque alijs pontificijs ornamentis decoratus. non est autem difficile etiam ea quæ ad diabolum spectant interpretari, qui quidem etiam nunc dum Christi doctrinæ aduersatur, atque illi ecclesiæ, quæ à Christo per totum terrarũ orbem erecta est, ipsi Saluatori nostro aduersatur: utpote qui antea quoque contra illum steterit, dum is adest nos à seruitute, quam sub hoc ferebamus, liberaturus, nempe illum hic tentauit, & semel prius, & iterum postea, quum sub ipsam passionem illi insidias comparauit: ad extremum ille quum & ipsum diabolum, & eos qui sub ipso degunt, uniuersos, & inimicos & hostes, uitium nostrum effugientes, in fugam uertisset: nos qui captiui tenebamur, suos effecit domesticos, atque de nobis ipsis, tanquam de uiuis lapidibus, domum Dei, ipsamq; pietatis rempublicam struxit, ut iure ac meritò illi oraculum sit accommodandum, quod ait: Ecce Oriens nomen ei, & subter ipsum orietur, & ædificabit domum Domini, & ipse accipiet uirtutem, & sedebit, & principatum tenebit in sede sua. Attende igitur diligenter, quemadmodum hic quidem spirituali quodam more de antiquo loquens Iesu, qui imaginem ueri ferebat, sic dicat, Ecce Oriens nomen ei. Paululum uerò progressus, quasi de alio qui sit Oriens, ipsi illi qui tunc aderat, Iesu dixerit: Audi iam nunc ô Iesu, sacerdos magne, & tu, & proximi tui. Quoniam uiri prodigiorũ inspectores sunt: Ecce ego adduco seruũ meum, Orientem. Si igitur sermo erat de alio qui uenturus esset, ac uerius quàm ille qui tunc aderat, Oriens nominandus, certè imago uenturi Orientis ille erat, utpote qui in imagine non solum Iesus, sed etiam Oriens diceretur: siquidem tanquam ad ipsum præsentem, uerba illa, Ecce uir, Oriens nomen ei, ad illum dicta sunt. Meritò igitur imaginis gratia, hic quoque Saluatoris nostri appellatione dignus habitus est, nimirũ quemadmodũ etiam Orientis. Nam ipsum Iesu nomen in nostram linguam conuersum, salutare Dei significat. Etenim Iosua apud Hebræos salus. Filius autem Num apud eosdem Iosue nominatur. Iosue uerò est, Iaho salus, hoc est Dei salutare. Itaq; meritò sic ubi Dei salutare in nostris codicibus lectum fuerit, nihil aliud prorsus quàm Iesum Hebraica lingua significari, pro comperto habeas. Quum hæc hactenus de Saluatoris nostri appellatione à nobis dicta sint, ab alio rursus principio orationem renouantes, ad perfectiores de eodem propheticas demonstrationes transeamus.

LIBER

PRAEFATIO.

A 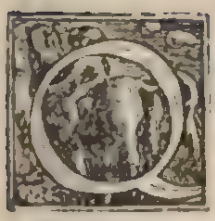 Vum quibus modis de Saluatore noſtro Ieſu Chriſto tracte-
mus, ij duo nobis in proximo Euangelicæ demonſtrationis uolumine oſtenſi ſint: unus quidem eorum, natura noſtra ſuperior eſt, ultraq; illam excurrit. Hoc ſanè modo affirmamus illum eſſe unicum Dei filium, ſiue Dei eſſentiam referens uerbum, uniuerſiq; huius autorem, ſiue eſſentiam intelligentem, ac Dei primogenitam uirtutem atq; naturam, uimq; diuinam, quæ omnem habet uirtutem, & omnia quæ facta ſint, antecedat, ſiue ingenitæ naturæ intelligentem imaginẽ. Alter uerò modus nobis magis cognatus, magisq; familiaris agnoſcitur. Hoc enim definimus illum eſſe Dei uerbum, quod in homine paternam pietatem denũciet. quo quidẽ modo quondã ille apud priora ſecula in hominis habitu, ijs qui cum Abrahã, ijs inquam qui cum ipſo illo principe gentiũ apud Dei amicos tantopere celebrato uixere, apparuit. Qui tum rurſus apud homines uiſendus expectabatur, & qui iam antè per hominis ortum, et noſtro corpori ſimile corpus, omnia probra paſſurus dicebatur. Itaq; nobis de illo prophetica expoſituris teſtimonia, recta uia, rectoq; ordine procedet oratio, ſi iam nunc in primis quemadmodũ quæ promiſſa ſunt poſtulant, id quod primum eſt exploremus: & quæ in Euangelijs de illo extat theologia, hanc à ueterũ prophetarum teſtimonio cõprobemus. Sed antè neceſſe eſt cõſiderare, quis' nam fuerit modus, quòd prophetæ apud Hebræos Dei ſpiritu implerẽtur, à quibus utique etiam quæ prædicta ſunt, antehac edocti ſumus.

Quis' nam modus, quo apud Hebræos prophetæ ſimul, & quæ futura eſſent canebant, & ſolam ueram theologiam illuſtrabant.

B LOca in quibus & uaticinia & oracula acciperent, in orbe terrarum paſſim inſtituta fuiſſe, tam Græci quàm Barbari profitẽtur. Porrò hæc aiunt prouidentia ipſius opificis, ad uſum atque utilitatem hominum prodita eſſe et conceſſa. Itaque prophetis Hebræorum nihil excellẽtius contigiſſe, quàm reliquarum gentium oraculis. Vt enim Hebræis per eiuſmodi prophetas, ſic reliquis gentibus per diuerſorum locorum oracula, ſupremum Deum reſpondere, & conducibilia monere ſolitum. Non enim tantummodo Iudæorum eſſe, ſed reliquorum quoque omnium hominum Deum: neque hos magis quàm illos curare, ſed omnibus æquè prouidere. Sic enim ne ſolem quidem ſuum inuidere cuiquam, ſed omnibus abundè largiri, non Hebræis ſolis, annuosq; rerum neceſſariarum prouentus ſuppeditare, atque omnibus ſimile corpus conſtruere, unumq; naſcendi modum omnibus, unam omnibus animæ rationalis naturam. Itaque eadem ratione prouidendi quoque cognoſcendiq; futura ſcientiam, omnibus hominibus abundè ſufficere, alijs quidem per uiros prophetas, alijs uerò per oraculorum reſponſa, & alijs per auium uolatus, aut per extorum in ſacrificijs inſpectionem, aut per ſomniorum immiſſiones, aut per ea quæ dicuntur omnia, aut per concuſſiones ac tremores, aut per alia quædam eius generis ſigna: hæc enim aiunt prouidentia diuina cunctis hominibus eſſe donata: itaque nihil amplius habere uideri Hebræorum prophetas. hæc ſanè illorum eſt ratio: nos uerò illis ſic obuiam ituri ſumus. Si ulla quidem ratio conuincit, re uera deos, ſeu diuinas poteſtates, ſiue bonos aliquos dæmones præeſſe eorum de quibus dictum eſt oraculis, uel augurijs, uel cæteris quæ antè diximus, poſſumus ſanè aliquem locum illis tribuere, tanquam illa quoque ſupremus Deus ijs qui talia uſurpent largitus ſit: ſi uerò perfectis demonſtrationibus, & ipſorum Græcorum confeſſionibus, iam antea, dæmones eſſe non illos quidem bonos, ſed omnis perniciei nequitiæq; autores conuicimus, quî fieri poteſt, ut Dei prophetæ habeantur? etenim illos eſſe malos,

Deus ex æquo prouidit Iudæis & gentibus ſalutem.

Oracula Iudæorum multo excellentiora gentium oraculis.

per euangelicam præparationem ratio deprehẽdit, ex eo ſanè quod priſcis tem A
poribus in omni loco & ciuitate ac regione, humanæ illis uictimæ ſacrificarentur item ex eo quòd rerum futurarum ignoratione ſciſcitantes deciperent: & quòd in mendacio millies ac millies deprehẽſi ſint, modò quidem apertè ac palàm, modò uerò ipſorum oraculorum ambiguo ſermone, per quem eos qui ad ſe confugiſſent, plurimis ſæpiſſime malis atque incommodis inuoluiſſe conuicti ſunt: necnon quòd iam antea demonſtratum ſit, illorum genus fœdum immundumq; eſſe, ex eo quòd obſcœnis ac laſciuis, quæ de ipſis ferantur, canticis gaudere conſueuerint: item hymnis ac fabuloſis narrationibus hiſtoriſq; inhoneſtis ac pernicioſis, quas quòd contra ſeipſos ratas habuerint, & tanquã ueras comprobauerint, iam planè redarguti ſunt. Denique illorum inertis imbecillæq; naturæ maximum argumentum, quòd extincta ſint oracula, neque amplius ut olim reſpondeant, & extincta non aliàs quàm ſub aduentum Saluatoris noſtri Ieſu Chriſti. ex quo enim illius in omnes gentes euangelicæ doctrinæ penetrauit uerbum, ex illo item oracula defecerunt, & dæmonum mortes memorant. omnia igitur hæc, & innumerabilia alia his ſimilia fuerunt, ex quibus illos, de quibus nunc agimus, malos eſſe dæmones Euangelica præparatio demonſtrauit. quòd ſi tales illos eſſe iam conſtat, quæ ratio unquam obtinebit, ut ſupremi Dei illas fuiſſe diuinationes cenſeamus, quæ dæmonum ſortes perhibentur? aut quæ de illis feruntur, Dei prophetarum uaticiniis eſſe comparanda? cæterùm quanti tandem illorum prædictiones faciendæ, quas, quum ſtare uidebantur, ſciſcitantibus reſpondebant? non ne de inhoneſtis atque humilibus, & nullius precij uiris, pugilibus, exempli gratia, aut aliis talibus reddi ſolitas nouimus? quos quidem homines ſacrificij honeſtari iubebant? qualia porrò quæ de humanis uictimis feruntur, cenſenda? caput enim hoc omnium eorum quæ dicta ſunt. num igitur ulla re praua locum nouæ abſurditati reliquerunt? quòd ſi iſti hominum conſeruatores, & dij & boni dæmones, qui ad B
ſe ſuppliciter & cum pietate confugiebant, eos quæcunque charilſima haberent, quaſi reliquis ſimilia pecora mactare imperabãt, planè quòd humani ſanguinis ſupra omnem ferinam naturam ſitibundi, neq; quicquam aliud quàm potores ſanguinis, & deuoratores hominum, perditionisq; amici eſſent, ipſimet declarabant. aut dicat ſanè quiuis, num de illis poſſit honeſti quidpiam, aut quod cum uirtute coniunctum ſit, oſtendere, aut diuinationes ac prædictiones, quæ ad omne hominum genus ſpectauerint, aut leges, inſtitutionesque ciuiles, quæ quomodo omnes homines uiuere oporteat, præceperint, aut philoſophiæ decreta ac diſciplinas, quę philoſophiæ amatoribus ab ipſis dijs unquam propoſita fuerint. atqui nemo eſt qui poſſit affirmare, tale unquam quidquam uel celeberrimorum oraculorum beneficio, uitæ hominum contigiſſe. nam ſi talia fuiſſent, nunquam homines, quibus à dijs leges traditæ ſunt, diuerſis uſi eſſent, atque inter ſe pugnantibus legibus: nam qui dij eſſent? & dij boni, qui fieri poſſet, ut non æquis inſtitutionibus uterentur? quare autem non modeſtiſſimis ac iuſtiſſimis legibus? quis ergo aut Solonis, aut Draconis, aut aliorum qui uel Græcis, uel Barbaris leges deſcripſerint, uſus fuiſſet, quum in proximo adeſſent dij, qui oraculis poſſent, quæ honeſta & neceſſaria uiderent, præcipere? Quòd ſi quis dicat, planè illos ipſos, non alios fuiſſe, qui per ſingulas gentes hominibus leges dederint: dicat etiam, quæſo, ecquis ille, aut cuiuſmodi fuerit Deus, qui Scythas, exempli gratia, deuorare homines docuerit: aut qui nonnullis aliis leges dederit, ut matribus ac filiabus miſcerentur aut qui eos qui conſenuiſſent, canibus proijcere, quaſi rem bonam imperauerit: aut qui ſorores habere in matrimonio permiſerit, aut mares maribus commiſceri? Et quid me oportet narrationes à legibus & omni iure alienas de iis quæ apud Græcos, aut apud Barbaros fierent, numerare, ut autores illos oraculorum mirabiles, apud utroſque non deos, ſed prauos ac ſceleratos dæmo-

Dæmones ſitiunt humanum ſanguinem.

Legiſlatores gentium.

A tos dæmonas fuisse demonstrem? quippe qui infelicissimũ mortalium genus, in absurditates ab omni natura alienas coniecerint, quando ne dij quidem illi & uates, qui apud Græcos fama celebrantur, ut conducibile quicquam & suo precio æstimandum, ad animæ utilitatem ijs tradiderint, qui ad oracula accederent, demonstrari possint? cur enim unquam Græci homines, relicto illorum usu, barbaram terram petere soliti sunt, ut mercatorum instar, disciplinas extrinsecus aliunde conquirerent, quum in proximo essent dij, quibus magistris uterentur? si enim dij aut etiam boni dæmones respondissent, & aliàs quidem diuinationibus, alijsq; miraculis ostendissent uim suam: aliàs uerò ex constanti & necessaria disciplinarum ueritate, ueram docuissent sapientiam, quid tandem impedimento fuisset, ne ab illis philosophorum filij instituerentur? ut ita illis institutis, nusquam aliæ ab alijs opiniones, aliæ sententiæ, alia decreta traderentur: neque uerò ex longa diuersitate, uariæ philosophorum sectæ nascerentur? quòd si illos popularis turba non attendebat, at saltem pijs religiosisque hominibus, qui illos consulerent, constantem quandam doctrinam, beneficio illorum suppeditari oportebat. Sed qui sunt hi tandem? nam quoscunque dixeris tales, eos ut errantes redarguunt, quicunque diuersa aut contraria sentiunt: cæterùm, ut par est, dæmonum erant oracula, quæ usque ad furis compilationem, aut supellectilis interitum, aut aliud quidpiam eiusdẽ generis uim suam porrigerent: quarum sanè rerum haud incredibile est illos, utpote qui in hoc aere qui terram ambit, uagari consueuerint, habuisse sententiam. Honestæ autem & cum sapientia coniunctæ rei, siue sententiæ atq; artis inuentores fuisse, nunquam ostendes, non reipublicæ, non legis à recta ratione profectæ, non instituti cuiuspiam laudabilis: imò uerò si aliquanto liberius dicere oportet, illos omnium malorum autores & principes extitisse affirmare necesse est, qui de seipsis adulteria, & impudicos marium abusus, & cum matribus & so-

B roribus nuptias, concubitusque nefarios, & alia innumerabilia quæ deorum naturæ aduersantur, inimicitiasq; & bella deorum aduersus deos, in ipsorum hominum canticis atque hymnis & narrationibus, & sacrorum arcanis ritibus, ferri non recusarent, ac potius libentissimè audirent. Certè nunquam eorum quisquam se contra homines indignatione correptũ ostendit, quod qualia dicta à nobis sunt, talia ipsis aut cogitando, aut dicendo, quasi nequitia plena, neque ulla modestia referta tribuerent. Et quid me oportet oratione progredi longius? quum planè de uno omnium exemplorum maximo liceat & crudelitatem, & immanitatem, & tetrum reuera institutum illorum intueri? dico autem de mactandorum hominum ritu. Quod enim non solum brutorum animalium sacrificijs gauderent, uerumetiam hominum ipsorum interitu, cuius tandem crudelitatis excessum non superauerit? hæc enim erant, ut dixi, quæ in præparatione & philosophi & historici apud Græcos memoriæ prodiderint, ex quibus maximè quàm pernicioſi sint dæmones, quamq; multiplicibus machinis, modò quidem oracularum, modò uerò auspiciorum, aut signorum, aut hostiarum, aut aliorum similium, hominũ peruertant atq; implicent genus, demonstrabantur. Quare affirmandum, illorum oraculum nequaquam supremum Deum autorem habuisse. Neq; igitur illa prophetis Hebræorum comparare fas est, quorum primus initiator ac theologus extitit Moses: qui quidem quantorum, qualiumq; bonorum in uita autor fuerit, iam hinc facilè contemplari potes. Primùm sententias, opinionesque euangelicas ac ueras protulit, de omnium rerum autore atque opifice Deo, tum de eiusdem filio rationalium, intelligentiumque naturarum autore, earum utique quæ post ipsum existere intelliguntur: item de mundi atque hominis creatione, scripturam sacram exarauit atq; edidit. Præterea quum historias religiosorum hominum, & qui olim Deo grati apud Hebræos uixerint, quasi quædam uirtutum exemplaria expresserit, eos qui sibi dictanti parerent, ad imitationem uirorum bonorum

Mactatio hominum, dæmonum institutũ.

Moses primus theologus.

bonorum excitauit. Legi uerò diuinæ, atque ijs qui tunc uterentur accommodatæ, primus orationis splendorem adhibuit, adorationemq; religiosam ac ueram introduxit. Postremò ijs qui post se multis seculis futuri erant prædictiones enunciauit, sicut paulo pòst à nobis commemorabitur. & hic quidem talis. Ad eundem uerò modum etiam prophetæ qui post illum extiterũt. Cæterùm extra propositum existimetur, si cubi eorum quidpiam quæ in diem quæri solent, ipsi respondissent sciscitantibus. Summa autem omnis illorũ prophetiæ in rebus magnis consumebat̃. Non enim in diuinatione rerũ quæ in diem, aut in præsens tempus quærerent̃, neq; paruis aut humilibus negocijs suum quod à Deo acceperant munus dignum putabant. Sed super omni genere hominũ diuini in illis spiritus illustratio, ingens amplexa erat argumentũ, non illa quidem ut de ægrotantis hominis corpore, neque de temporaria hac, & omnibus morbis obnoxia uita, diuinationẽ profiteretur, nec alioqui de quibusdam medijs atque indifferentibus: quæ neque, si adsint, ad profectum animæ conducibilia sint: neq;, si non adsint, damnum aliquod aut perniciem afferant. tametsi nonnunquam hæc quoq; prædicebant, nõ primaria quadam ratione, sed quòd rerum grauiorum perceptionem comitarentur, eisq; essent adiuncta. At uerò quæ in causis diuini ab illis accipiendi spiritus, ad uaticinandum principem locum obtinerent, ea maius quoddam continebant argumentum, quàm ut ad ea quæ dicta sunt, pertinere possent. Quòd si quis totum quasi corpus eorũ quæ à Mose & alijs post Mosem prophetis scripta sunt, diligentissimè exploret, profectò ea nihil aliud complexa inueniat, quàm adhortationem atque doctrinam diuini cultus, qui Deo uniuersi, ipsi utique opifici rerum omnium sit exhibendus, cognitionemq; ac theologiam supremam de filio, qui unà cum patre ipse quoque rerum sit autor: præterea dehortationem atque euersionem à fallaci multorum deorum cultu, ad hæc ueterum sanctorũ uirorum, qui primi talem religionem obseruauerint, memoriam, prædictionesq; & responsa de ijs qui multis post seculis ad illorũ uitæ regulam, suam ipsi uitam directuri erant, per aduentum Dei ad homines atq; præsentiam, ipsius inquam filij & ipse eiusdẽ docendæ pietatis munere functurus, et ad salutem uitæ hominũ afferendã uenturus, in respõsis dicebat̃, cuius beneficio illi cunctis gentibus & Græcis simul & Barbaris eundem diuini cultus morem, quem ueteres Hebræorũ religionis amatores seruauerant, prodendũ esse canebant. Hæc Moses, hæc reliqui item prophetæ, qui omnes uno ore quod erat futurum nunciabant. atque hæc erat causa, cur diuinus spiritus afflaret homines & corriperet, ut uidelicet Dei cognitionem ipsos, supremamq; de patre ac filio theologiam doceret: ijsdemq; traderet ueræ illius pietatis morem, & ad memoriam redigeret eos qui quondam omnis honestatis partes compleuissent: necnõ eos qui posterioribus temporibus à pietate, rituq; maiorum suorum excidissent, eosq; longa oratione reprehenderet: item caneret aduentum Saluatoris, ac doctoris uniuersi humani generis: & per illum in cunctas gentes, antiquæ Hebræorum religionis propagationem futuram nunciaret. Hæc sunt quæ ab initio & titulis & libris sacris prophetarum, concordi uoce enunciata fuerunt, ipsa inquam hæc, quæ etiam nos post longissimũ tempus, hodierno ipso die compleri oculis nostris intuemur. Hi uerò omnes uno ore diuino spiritu afflati, cunctis hominibus lumen ueræ pietatis aperiebant, atque animæ & corporis castitatem, perfectamq; mentis purgationem commendabant. Quam quum ipsi prius exercuissent, ijs qui sibi auscultarent, proponebant, & ab omni minus honesta actione eos qui ad se accederent prohibebant, deterrebantq;, ne studia illa nefaria imitarentur, quæ ab errore colendi multos deos profecta fuerant: tum præcipiti quodam cursu docebant, ut fugerent omnem dæmonicam traditionem, priscas que illas omni studio celebratas hominum mactationes, obscœnasq; de dijs & nefandas narrationes: à quibus quum homines prohiberent, unum

Prophetæ præcipuè quæ salutẽ animæ cõducunt prædixerunt.

Prophetarũ cõmunis exhortatio.

A rent, unum uniuersi opificem Deum, quasi præsidem ac iudicem omniũ quæ ab hominibus agantur, ut attenderent, hortabantur, atq; interim ne ignorarent eum qui uenturus erat ad homines, Christum utique Dei, Saluatorem uniuersi humani generis, ac doctorem non minus Barbaris quàm Græcis ueræ pietatis destinatum. Hæc sanè erat differentia inter eos qui spiritum Dei receperãt, & eos qui dæmonico instinctu diuinationem profitebantur. Deinde prauum quidem unumquodq; dæmonium tanquam tenebrarum amicum, animam tenebris & caligine inuoluẽs, accessu suo quemcunq; sibi subiecerat, naturali usu rationis deturbatum, quasi mortuum distendebat. Itaque ille tanquam omni sensu spoliatus, factusq; amens, quid à se uel diceretur uel ageretur, neutiq; intelligentia cõsequebatur. Ex qua re meritò istiusmodi alienationi nomen imposuerunt: quod, quum diuinationem significet, à furore uidetur esse deductũ. Verus autem diuinus' que spiritus quum lucidissimus, ac potius ipsa lux sit, ad quamcunq; animam accesserat, in ea continuò nouum ac splendidissimum lucis diem comparabat, eandemq; & nitidam, & ad contemplandum idoneam, multo amplius nunc quàm prius esse consueuisset, reddebat. Itaque cum maximè & sobrij erant, & uigilabant, & præ alijs omnibus quæ canebant, ipsi intuebantur & comparabant. Ex quo mihi bene uereq; uidemur eos qui tales extiterint, uocare prophetas, quòd diuinus in eis spiritus antè ostendere, & lumine suo anticipare, non præsentium modò, uerumetiam futurorum ueram certamq; cognitionem cõsueuerit. Cæterùm, cõtemplamini quæso longè ne melior hæc & uerior oratio, quæ ait diuinum spiritum in animas expurgatas, & ad suscipiendam diuinitatem intelligentia & ratione nitida comparatas, ingredi solitum, an eorũ qui in materia inanima, & tenebricosis secessibus, diuinũ quod sit, includunt, atque in fœminarum, uirorumq; impuris animis, necnon in coruis atque accipitribus, auibusq; cæteris, præterea in capris, et reliquis animalibus, quinetiam in aquarum collectionibus, in extispicijs, in cruoribus odiosarum ac deformium beluarum, in uenenatarum serpentium corporibus, ut draconum & mustelarum, & aliorum eiusdem generis, per quæ futurarum rerum cognitionem à supremo Deo indicari & prodi admirabiles isti & egregij autores, contra quos dicimus, putauerunt. Porrò istuc hominum fuit nullam diuinæ naturæ rationem habentium, neque uerò quæ' nam sit diuini spiritus uis, considerantium, quæ nullo modo inanima brutaq; animalia incolere gaudet, ac ne rationalia quidem cuncta, sed ea tantum in quorum animis uirtus insit perfecta, quales paulo ante prophetas Hebræorum oratio nostra descripsit, quos diximus magnarum rerum causa, diuino spiritu dignos esse habitos, utpote qui orbis uniuersi hominibus ea proderẽt, quæ ad ipsorum in uirtute profectum conducerent: quod si quando illos instar umbrę, etiam rerum præsentium ac mediarum atque indifferentium cognitio comitata est, usque adeò ut sciscitantibus quæ ignorarent, ad tempus quoque prædicerent, etiam hoc ipsum necessariò illis qui ad ipsos accederent, præbebant, nimirum ne isti curiosi ac perquam auidi diuinationum, iure ad externa aliarum nationum oracula, penuria domesticorum prophetarum secedere uiderentur: sed hæc hactenus dicta sint, ad illam uim diuinam demonstrandam, quæ in prophetis Hebræorum inerat. Tempus igitur iam est, ut illi tanquam ij qui uiri diuini sapiẽtesq;, non humano more, extiterint, sed afflati diuino spiritu quæ credenda essent docuerint, sua ipsorum decreta, & cum pietate coniunctas incorruptasque theologias, sine omni prorsus ambiguitate nos doceãt, ut uideamus num usquam quidquam à uirtute ac ueritate alienum importẽt: agedum igitur iam deinceps, nouo quodam dicendi initio assumpto, quæ in Euangelijs de Saluatore nostro Iesu Christo theologia continetur, eam propheticis quoque testimonijs comprobemus. Euangelica igitur testificatio talem de Christo profert theologiam: In principio erat uerbum, & uerbum erat apud Deum, omnia

Quid Prophetæ.

Gentilium uaniſſimæ diuinationes.

B

per ipsum

per ipsum facta sunt,& sine ipso factum est nihil: uocat porrò illum lucem in- A
telligentem: uocat etiam Dominum, sicut interim Deum quoq;. Diuinus autẽ
Paulus tanquam Christi discipulus & apostolus, eidem theologiæ concordat,
ubi de illo hæc narrat: Qui est imago Dei inuisibilis, primogenitus omnis crea-
turæ, quoniã in ipso condita sunt uniuersa in cœlo & in terra, uisibilia & inuisi
bilia, siue throni, siue dominationes, siue principatus, siue potestates, omnia
per ipsum & in ipso creata sunt,& ipse est ante omnia, & omnia per ipsum cõ-
stant. Vocatur autem & Dei uirtus,& Dei sapientia. Hæc ipsa igitur hoc tem-
pore de propheticis Hebræorum monumentis, quasi de uarijs floribus colli-
genda nobis proposita sunt, ut per utriusq; partis consensionem, demonstra-
tio constet ueritatis. Cæterùm, ignorare neutiquam oportet, quemadmodũ di-
uina oracula quum multum, quod tum in uerbis, tum in sententijs mirificè ex-
cellat, Hebraica lingua contineant, uariam, diuersamq; in Græca lingua inter-
pretationem, ob difficultatem contemplandi sortita sint. Sed quàm olim uiri
Hebræi multi simul cõuenerint, & una eademq; uoce illa omnia cõuerterint,
eos maximè sequemur: quandoquidẽ Christi quoq; ecclesię ijsdẽ uti placuit. Si
cubi aũt usu uenerit, ne iuniorẽ quidem interpretũ nouas editiones, quas etiã
nunc Iudæi libenter usurpant, recusabimus: ut ea quæ ad nostram hanc demon
strationẽ pertinent, ex omni parte stabilius firmiusq; consistant. Quum hæc
hactenus præfati simus, reliquum iam est, ut in ipsas diuinas uoces insistamus.

Quemadmodum apud Hebræos sapientissimus Salomon in Prouerbijs nouit quandam primogenitam Dei uirtutem, quam & sapientiam Dei, & eiusdem sobolem appellat, sicut interim nos quoque eandem glorificamus. Caput I.

Prouerb.8. EGo Sapientia habitaui consilium, & cognitionem, & cogitationem ego
» inuocaui: timor Domini odit iniustitiam, contumeliamq;, & superbiam,
» & uias prauorum: odi uerò ego peruersas uias malorum, meum est consilium,
» & stabilitas, mea est prudentia, mea autem fortitudo: per me reges regnant, & B
» potentes scribũt iustitiam: per me magni uiri magnificantur, & tyranni per me
» obtinent terram. ego amantes me diligo: & qui quærũt me, inueniẽt gratiam.
» diuitiæ & gloria mihi adsunt, & possessio multorum, & iustitia. Melius est frui
» me, quàm auro & lapide precioso multo: mei uero fœtus, meliores argento ele
» cto. In uijs iustitiæ ambulo, et inter uias ueritatis uersor, ut diuidam diligẽtibus
» me substantiam, & thesauros eorũ impleam bonis: si annunciauero uobis quæ
» quotidie fiunt, memoraueró quæ à seculo sunt ad numerandũ. Dominus crea-
» uit me initium uiarum suarum in opera sua, ante seculum fundauit me, in prin
» cipio antequam terram faceret, & antequam abyssos faceret, antequam prodi-
» rent fontes aquarum, antequam montes suis sedibus firmarentur, ante omnes
» colles gignit me. Dominus fecit regiones, & eas quæ non habitantur, & uerti-
» ces qui habitantur, eius quæ sub cœlo est: quando parabat cœlum, simul cum
» eo aderam: quando segregabat sedem suam super uentos, quando fortes facie-
» bat superiores nubes, & ut stabiles ponebat fontes eius, quæ sub cœlo est: dum
» poneret mari consummationẽ suam, & aquæ non præteribũt os eius: quando
» fortia faciebat fundamenta terræ, eram apud illum cõponens: ego eram apud
» quam gaudebat: quotidie uerò lætabar in uultu illius in omni tempore, quan-
do lætabatur quòd orbem terrarum perfeciſſet, & lætabatur in filijs hominũ.
Diuinam & omnem in se habens uirtutẽ, quæ cunctis rebus genitis antiquior
est essentia: quæ intelligens & primogenita ingenitæ naturæ imago est, legiti-
mus atq; unicus maximi Dei filius, qui multis nominibus dicitur, de quo ut de
Deo pluribus appellationibus loquimur, hoc in loco sapientiæ dignitatẽ atq;
appellationem, honoris & amplitudinis gratia accepit: uerbũ autem Dei eun-
dem, & lucem, & uitam, & ueritatẽ, et postremò Christum Dei uirtutẽ, & Dei
sapientiã appellare iam didicimus. Iam igitur in his quę nunc in manibus sunt,
ipse de seipso, tanquam Dei uiuens sapientia, & quæ per seipsam consistat, per

sapientiſ-

A sapientissimum Solomonem uerba facit, dum dicit: Ego sapientia habita uit consilium,& cognitionem & cogitationem ego inuocaui.& quę his adiuncta sunt.Sed etiam quasi is qui ipsius uniuersi administrationem et prouidentiam acceperit,adiungit:Per me reges regnant,& potentes scribunt iustitiã:per me magni uiri magnificantur.Deinde ubi dixit se memoraturũ quę à seculo sunt, adiungit dicẽs: Dominus creauit me initium uiarum suarum in opera sua, ante seculũ fundauit me. quibus uerbis interim seipsum genitum,neq; eundem cum ingenito docet esse: eum sanè qui ante omne æuum essentiam acceperit, & in modum fundamenti cunctis genitis rebus pręmissus sit.ex quo diuinum Apostolum argumentum accepisse,credibile est,ut de illo diceret, Qui est imago Dei inuisibilis,primogenitus omnis creaturæ,quoniã in ipso condita sunt uniuersa,in cœlo & in terra. Siquidem primogenitus omnis creaturæ dictus est in illo:Dominus creauit me initium uiarum suarum in opera sua. Iure autẽ imago Dei intelligetur,utpote qui genitura sit ingenitæ naturæ.Hoc igitur in his quæ in manibus sunt confitetur,ubi ait:Antequam montes suis sedibus firmarẽtur,& ante omnes colles gignit me.Inde illũ filium unicum,& primũ genitum Dei uerbum appellamus,qui quidem idem sit cum ea sapientia, de qua dictum est. Quomodo autem genituram illum esse Dei dicamus,alius erit & proprius indagandi locus: quoniam neq; secundũ proiectionem,neq; secundum diductionem,aut diuisionem,aut diminutionẽ,aut sectionem,aut omnino secundum aliquid eorum quæ in genitura mortali exigi solent,ineffabilem illius procreationem cogitamus.neq; fas est ullis genitis rebus illius, aut genituram,aut propagationem,quæ quidem nullis neq; uerbis,neq; nominib. cõprehendi potest,similẽ arbitrari:neq; uerò aliquam illi eorum quæ temporalia & mortalia sunt,comparare imaginem,quoniam neq; secundum eas animalium procreationes quæ apud nos uisuntur,essentiam de essentia, eamq; diuisi-
B bilem,aut separabilem,filium de patre,partiendo aut diuidendo,prodijsse,piè dicere possumus.partes enim nullas habet,insecabileq; est quod diuinum est: non secatur,non diuiditur, non extenditur, non corripitur, non diminuitur, non maius,non melius fit,non habet in se ipso aliquid quod à seipso sit aliud, ut illud possit abijcere.quicquid enim in aliquo est, aut est tanquam accidens, ut album in corpore: aut tanquam aliud in alio, ut in prægnãte fœtus quem in utero gestat:aut tanquam pars in toto,ut in corpore manus,uel pes,uel digitus,quæ totius sunt partes:quarum si abscissionem,aut sectionem aliquam,aut diuisionem patiantur corpora,inperfectum ac mutilum ipsum totũ,ueluti summa parte amputata relinquit.at enim in ingenita maximi Dei natura,inq; unici eiusdem primoq; geniti filij procreatione, talem usurpare imaginem aut similitudinem,omnium quæ impia sunt maximè impium sit. non igitur tanquã aliud in alio,ex infinitis & principio carentibus seculis erat filius ingenitus in patre,qui pars illius quędam esset,quę quidem posterius cõmutata et eiecta extra illum secesserit:iam enim istud conuersionis proprium foret,et sic sanè duo essent ingenita,unum id quod proiecisset,alterum quod proiectũ esset. & quinam quæso status melior:num is qui ante conuersionẽ fuit,quo per proiectionem diductio facta est? ergo quasi pars uel membrum antea semper ingenitè adhęrens,deinde diductum & seorsum abiens à toto,sic filius à patre cogitari poterit.sed enim infanda & prorsus impia hæc,quæ materiæ quidem corporũ conueniunt,& adhęrent ut propria:ab incorporea uerò & materię experte natura abhorrent,alienaq; sunt. quocirca meritò quispiam hoc in loco & opportunè,rursus illud profert,Generationem eius quis enarrabit? siquidem in cõtrariam abire partẽ,& simpliciter sic enunciare,ex nihilo genitũ esse filium eadem ratione,qua reliqua quæ facta sunt,non absq; periculo sit.alia est enim filij generatio,& alia per filium aliarum rerum creatio.quare quum diuina scriptura modò quidem primogenitũ omnis creaturæ filium appellet, ex ipsius

Genitura ingenitæ naturæ.

Differũt creatio & generatio.

A ptamq; fragrantiã redoleãt, dum quidẽ ſupernè inſtar fontis manat Deus uni uerſi: qui quũ unici uerbi ſui ſit pater, idẽ ſit primũ re uera bonũ, quod boni gignendi uim habeat: dũq; genituram obtinet, & quaſi à primo & ingenito patre ſufficitur filius: qui etiã ſolus paternæ eſſentiæ fragrãtia quædã dictus eſt à nobis, qui oraculo obſequimur, talẽ de illo doctrinã tradẽti: Vapor eſt (inquit) uirtutis Dei, & emanatio gloriæ omnipotẽtis ſincera, & ſplẽdor lucis ęternę, & ſpeculũ ſine macula Dei efficaciæ, & imago bonitatis eius. Veruntamẽ hęc quo loco quis uelit, ubi utiq; ponat. nobis autẽ ſatis ſuperq; ſit, uerum illud ac pium rurſus uerbum repetere, quo etiã eorũ de quib. quæſitũ fuerit, difficultates diſſoluemus, ipſum inquam illud, quod antea ſæpius effati ſumus, Generationem eius quis enarrabit? Re uera enim ſolũ à nullis hominibus, ſed ne ab ullis quidem poteſtatibus, quæ ultra omnem naturã euaſerint, unici Dei filij generatio poteſt comprehẽdi, ſanè non aliter q; ipſe Saluator ac Dominus noſter, hiſce ipſis rebus ſuos initians diſcipulos: Nemo (inquit) nouit patrem, niſi filius. Et adiungit protinus: Et nemo nouit filiũ, niſi pater. Quũ ergo theologia de patre & filio æquè omnibus, præter unos ipſos, incognita ſit, quaſi in arcanis in illis Solomonis uerbis quæ ſuperius appoſuimus, ſapientiã audire oportet dicentem: Antequam montes ſuis ſedibus firmarentur, & informaretur terra, & ante omnes colles, gignit me. Ait præterea ſe unà cum patre fuiſſe, quum cœlum inſtrueret: Quando (inquit) parabat cœlum, unà cum eo aderam. Deinde æternam ab infinitis ſeculis cum patre manſionẽ ſignificat, ubi adiungit: Eram cum illo componens, ego eram apud quã gaudebat, quotidie uerò lætabar in uultu eius. Porrò autem abyſſos & fontes aquarũ, & montes & colles, & alia quæcunque communibus uerbis hoc in loco denominata ſunt. aut de mundi conſtitutione, ita accipere oportet, ut à parte totum intelligatur: aut alio genere figuræ interpretari, transferendo ſignificata eorum ad

B intelligibiles eſſentias, poteſtatesq; diuinas, quas omnes ortu ſuo anteceditſapientia, quibusq; omnibus antiquius extitit unicum, primoq; genitum Dei uerbum, quem nos Chriſtum appellare conſueuimus, edocti à magiſtro Apoſtolo dicente, Chriſtus Dei uirtus & Dei ſapientia. Sed hic appellatione ſapientiæ meritò uocatus eſt.

Filius fragrantia patris.

Errore librarij, qui exemplar Græcum à quo hæc accepta ſunt, deſcripſit, hoc in loco multa deſunt. Deeſt autem in primis non ſolum capitis ſequentis inſcriptio, ſed etiam principium. Ipſius enim libri initio deſcriptio capitum ita habet: Primum à prouerbijs, ſecundum à XLIII. Pſalmo, tertium à Pſalmo CIX. atq; ita deinceps. Apponemus ergo nos talem inſcriptionem.

Cap. II. Abſque principio.

IN ſecundo autem ſceptri regalis honore donat, in tertio uerò perfectæ uirtutis illi dat teſtimonium, poſtea ipſum hunc & Deum & regem, à ſupremo Deo unctum eſſe docet, & ea ratione Chriſtum extitiſſe. quid enim aliud quiſpiam nominet eum, qui non ab hominibus, ſed ab ipſo ſupremo Deo ſit unctus? de hoc igitur ait: O' Deus, (ad eum qui unctus eſt ſermonem dirigens) dilexiſti iuſtitiam, & odiſti iniquitatem, propterea unxit te, Deus, Deus tuus. Vt ſi diceret, Deus pater unxit te oleo exultationis, præ participibus tuis: ita neq; commune & terrenum eſt hoc de quo agitur unguentum, neq; illi ſimile quod apud Moſem lege ſancitũ eſt, & ex corruptioni obnoxia materia cõparatum, quo ſanè moris fuerat ueteres Hebręos & ſacerdotes & reges inũgere, inde nobis meritò, & Deus ſimul & Chriſtus appellatus eſt, tanquam is qui ſolus non per homines, neq; ab hominibus, ab ipſo uera uniuerſi autore diuinæ lætitiæ atque exultationis, incorporeo & Dei maieſtate digno unguento ſit unctus. quapropter iuſtè ſolus, ſine malitia ſolus bene et propriè, prę ijs ipſius participes nominantur, Chriſtus appelletur. Participes uerò eius qui nam quæſo ſint, niſi ij, qui dicere poſſunt: Participes enim facti ſumus Chriſti. De quibus dictum eſt: Nolite tangere Chriſtos meos, & in prophetis meis nolite

Pſal. 44.

Ieſus præomnibus participib. Chriſtus dictus

malignari. Iam igit quũ in his planè Chriſtus apparuit & dilectus,& Deus,& A
rex,tempus eſt de illo ut quęramus,quomodo,qui tã grãdis ſit,inimicos habere dicatur,& quos nam iſtos,& propter quam cauſam,aduerſus quos ſuas ſagittas,ſuumq; gladiũ exacuit,& quo pacto nullis armis inſtructa acie, ſed propter ueritatem & manſuetudinem & iuſtitiam,innumerabiles ſibijpſi ſubegerit populos. Qui igitur hæc diligentius quærit,hunc oportet ea transferre ad Saluatorem ac Dominum noſtrum Ieſum,qui eſt Chriſtus Dei,& ad ea recurrere, quæ de illius ad homines aduentu à nobis expoſita ſunt, ubi quum hoſtiles & uiſum noſtrum effugientes flagitioſorum ac noxiorum dæmonum, prauorumq; atq; impurorum ſpirituum poteſtates dare terga coegerit, per quam innumerabiles ſibi ipſi ex omnibus nationibus populos cõparauit,quẽ inde etiam uerum Dei Chriſtũ appellare conueniat: quippe qui non communi oleo,ut priſci conſueuerãt,ſit unctus(neq; etiam tale quidquam de illo memoriæ proditum eſt) ſed præſtantiori quodam diuinoq; unguẽto.ex quo utique etiam per Eſaiam ſic ait: Spiritus Domini ſuper me,propter quod unxit me. Quocirca inter omnes potiſsimum,quicunq; unquã apud Hebræos corporalius uncti ſunt,ſolus in toto orbe terrarum apud uniuerſos Chriſti nomine celebratur,& Chriſtianorum ab ipſo deducta appellatione,totam quæ habitatur terram impleuit.quomodo autem illum unctum eſſe dicamus,et quid hoc ſit unguentum,& quis nam unctionis modus, abundè ſatis libro priore tractauimus.Porrò in huius labijs atq; doctrina tanta effuſa eſt gratia, ut breui tempore ea quæ ab ipſo denunciata eſt,ſanctimonia & pietate, omnem locum impleuerit. Itaq; iam nunc in omnibus gentibus apud eos qui doctrinã ipſius accipiunt,comprobata eius prophetiæ,quæ nunc in manibus eſt,ueritate,& regis & Dei gloriã adeptus eſt,& apud omne hominum genus Chriſtus appellatur. Sunt autẽ eius quoq; inimici manifeſti,non modò qui prius extite B
rant, ſed etiam qui ſemper ipſius uerbo aduerſantur,ſiue illi in hominibus, ſiue in effugientibus uiſum noſtrum poteſtatibus ſint,quos ille inuiſibili occultaq; uirtute ex omnibus gentibus auferens & ſubuertens omnis generis populos ſibijpſi auſcultantes effecit. Quę uerò in eodem Pſalmo ſequũtur: Myrrha,& gutta,& caſſia à ueſtimentis tuis: & cætera deinceps,quæ dicuntur qua ſi de regina & filia,quæ paternã domũ reliquerit, quæq; ei Chriſto & regi & Deo,de quo dictũ eſt,deſponſata ſit,Dominũq; illum appellet,ad eam quę de gentibus collecta eſt eccleſiam,à patrio dæmonicoq; errore auerſam expurgatamq;,ac diuini uerbi communicatione connexam & compoſitam,referri poterunt,ubi per ocium accommodatam ſibi interpretationem nacta fuerint.

Quòd idem propheta etiam in CIX. Pſalmo,bis Dominum euidenter confitetur:ſemel,quum de eo loquitur qui & Deus & pater eſt:iterum quum de eo quem ipſe ſuum nuncupat Dominum. Et quòd hunc Dominum ipſe quoque nouit genitum eſſe ante mundi conſtitutionem,& quòd æternum patris ſacerdotem,et ſupremi Dei confeſſorem,ſimilem utiq; opinionem in hoc noſtræ fidei de Chriſto præ ſe ferens. Cap. III.

» DIxit Dominus Domino meo,ſede à dextris meis, donec ponam inimi-
» cos tuos,ſcabellum pedum tuorum. Virgam uirtutis emittet tibi Domi
» nus ex Sion,& dominaberis in medio inimicorum tuorum. Tecum principi-
» um in die uirtutis tuæ,in ſplendoribus ſanctorum tuorum,ex utero ante luci
» ferum genui te. Iurauit Dominus,& non pœnitebit eum, Tu es ſacerdos in æ-
» ternum ſecundum ordinem Melchiſedec. Dominus à dextris tuis. Saluatorem ac Dominum noſtrum,ipſum primogenitum omnis creaturę Dei uerbũ, ſapientiam quæ eſt ante æuum, initium uiarum Dei, primogenitũ & unicum patris germen,eum qui Chriſti appellatione honoratur, præſens quoq; Pſalmus Dominum uocat,docetq; eum eſſe confeſſorem ſimul & filium ſupremi Dei,rerumq; omnium Domini,æternumq; patris ſacerdotẽ. Attende igitur quemadmodum hic unum & eundem ſupremus & omnia ſub ſe habens Dominus,

A minus, uoce illa donat, Sede à dextris meis. Et illa, Ante luciferũ genui te. Deinde cum iurisiurãdi confirmatione inconcussum atq; immutabilem in infinitum ęuum permãsuri sacerdotij honorem, ei largitur: Iurauit Dominus, et nõ pœnitebit eum, Tu es sacerdos in æternum. At enim quis hic tandẽ intelligatur? nempe non uir mortalis ullus, ac ne angelicæ quidem naturæ quispiã qui à Deo quidem sit factus, inæternum uerò sacerdos constitutus, sed solus ille qui in ijs quæ antea citauimus oraculis, dixit: Creauit me initium uiarum suarum in opera sua. Ante seculum fundauit me, in principio antequam montes stabilirentur, & ante omnes colles gignit me. Adhibe uerò animum diligenter, & cogitationẽ intende tum ad præsentẽ Psalmũ, tum ad eas quæ ante hac expositæ sunt uoces. In hoc enim ingenitus Deus eũ qui ab ipso est, & noster Dominus est, sedere secum unà iubet, dicens, Sede à dextris meis. In altero uerò quem ante hunc ipsum exposuimus, sedem in seculum seculi manere oraculum affirmabat, Deum interim illum appellans in illis uerbis, ubi ait, Sedes tua Deus in seculum seculi. Rursus in eo qui nunc inter manus uersatur, Virgã, inquit, uirtutis emittet tibi Dominus ex Sion: in illo autẽ, Virga directionis, uirga regni tui. Et rursus hic quidem ait: Sede à dextris meis, donec ponã inimicos tuos, scabellum pedum tuorũ, & dominaberis in medio inimicorũ tuorũ. Ille uerò, Sagittæ tuę acutę, ô potens, in corde inimicorum regis. Ergo etiam ea quæ ad eius de quo agimus inimicos pertinent, in utroq; sibi ipsa consentiunt. Quis ergo modò suis oculis cernens in medijs urbibus, in uicis ac regionibus, in toto orbe florentes Saluatoris nostri ecclesias, et eos in quibus dominatur populos, & innumerabili uirorum multitudine refertos conuentus,

B qui illi consecrati sunt, quiq; undiq; tum ab ijs, qui inter homines cernuntur, tum ab effugientibus uisum nostrum, & occultis inimicis atq; hostibus eius doctrinæ, quæ à Christo tradita est, circunsessi, non admiretur præsens oraculum quod ad eius personam enunciatum est, de quo hic canitur? illud utique: Dominare in medio inimicorum tuorũ. Deinde quoniã in eo qui antecessit, dictum est illum unctum esse oleo exultationis præ participibus suis. Et sacerdotum id erat propriũ apud Hebręos, ut ungeretur, meritò in eo quem nunc tractamus iam clarius & certius illum cõsecrat sacerdotem, plura etiã de illius doctrina proponens, per quam ipsum solum prę omnibus qui unquam aut fuerint, aut futuri sint, æternum sacerdotem esse demonstrat. quod sanè nusq; ut ulli naturæ hominis accommodetur, fieri poterit, secundum ordinẽ Melchi sedec sacerdotem constitui illum ait, ut ab eo differat, qui secundum Mosi cõstitutionem erat sacerdos, qui quidem aut Aarõ sit accipiendus, aut alius quispiam ex ijs qui ab illo oriundi sint, quorum quisq; quum prius sacerdos non esset, posterius aliquando per homines unguento quodam artificioseè cõfecto, ungebatur: & sic figuratè, ut ita dicam, & per signa quædam, adumbratus qui dam & imaginarius Christus efficiebatur. Præterea tanquam is qui mortalis esset, haud ita multo post sacerdotiũ deponebat. Adde quòd apud unum Iudæorum populum sacerdotio fungebatur, non autem apud alias item nationes. Neq; uerò cum iureiurando Dei, ad talem functionem accedebat, sed iudicio hominum electus. Itaq; nonnunquam etiam aliquis ex illis inuentus est tali ministerio non dignus, qualis Heli planè descriptus est. Ad hæc, uetus ille sacerdos, qui à Mose institutus fuerat, ex sola tribu Leui eligi poterat, & oportebat omnino illũ, genus quoq; trahere de successione ipsius Aaron, sacrificijsq; brutorum animalium & cruoribus, corporalíq; adoratione rei diuinæ inseruire. At uerò, qui Melchisedec est nominatus, quod nomẽ in nostram linguam conuersum, regẽ iustitiæ significat, & qui fuit rex Salem, quod ipsum itẽ sit, rex pacis, sine patre, sine matre, sine generis serie, non habens in historia neq; initium dierum, neq; uitæ finem, ac ne referens quidem cum Aarõ sacerdotij ritu commune quicq; inuenitur. Nam neq; ab hominibus electus fue-

Florentis ecclesiæ Christi.

Melchisedec non circumcisus corpore.

rat, neq; oleo composito unctus, neq; de genere illorũ editus, qui nondũ exti terant: & quod omnium maximè admirabile est, ne corpore quidem erat circumcisus, & tamen ipsi Abrahã benedicit tanquam is qui illo sit longè præstãtior. Adde quòd neq; sacrificijs, neq; libationibus, altissimo Deo operabat. neque uerò in tẽplo quod Hierosolymis esset, suũ munus obibat. Quî enim in eo, quod nondũ erat? & meritò sanè, quãdo ne nostro quidẽ Saluatori Christo euenturũ quicq; erat ipsi Aarõ simile. Nã neq; qui prius nõ fuisset, posterius est aliquãdo sacerdos declaratus: neq; is qui extitisset sacerdos, sed qui est. Diligenter enim attendendũ est illud, Tu es sacerdos in ęternũ. Nõ enim eris, ait, qui olim nõ fueris: ac ne fuisti quidẽ antea, nũc autẽ non es: sed ab eo qui dixit, Ego sum qui sum, tu es, & sacerdos in æternũ permanes. Quoniã igitur neq; à tẽpore, sacerdotij initiũ accepit, neq; de tribu sacerdotũ exortus est Christus, neq; artificioſe instructo corporaliq; oleo inunctus, ne finẽ quidẽ ullũ sacerdotij est habiturus: neq; item solis ludęis, sed omnib. gentibus constituẽdus. Propter hæc omnia meritò illũ à ministerio Aarõ liberat, quod figurã gerebat, & secundũ ordinẽ Melchisedec sacerdotẽ futurũ affirmat. Et sanè oraculi exitus admirabilis ei qui cõtempletur, quemadmodũ Saluator noster Iesus, qui est Christus Dei, ipsius Melchisedec ritu, ea quæ ad sacerdotiũ in hominib. gerendum spectant, per suos ministros perficiat. Nam quemadmodũ ille qui sacerdos gentiũ erat, nusq; uidetur sacrificijs corporalib. functus, sed uino solo & pane, dũ ipsi Abrahã benedicit: ita sanè primus ipse Saluator ac Dominus noster, deinde qui ab ipso profecti sunt, sacerdotes in omnib. gentibus, spirituale secundũ ecclesiasticas sanctiones sacerdotij munus obeũtes, uino ac pane, et corporis illius & salutaris sanguinis mysteria repræsentãt. quæ sanè mysteria, Melchisedec tãto antè spiritu diuino cognouerat, & rerũ futurarũ imaginibus usus fuerat, sicut etiã Mosi scriptura testificat, ubi ait: Et Melchisedec, rex Salẽ, protulit panes & uinũ. Erat aũt sacerdos Dei altissimi, & benedixit Abrahã. Meritò igit & cũ iurisiurãdi adiectione, uni ei de quo hic agimus talia promissa sunt: Iurauit, inquit, Dominus Deus, & nõ pœnitebit eum, Tu es sacerdos in æternũ, secundũ ordinẽ Melchisedec. Audi uerò qualia sint, quę de ijdẽ rebus etiã Apostolus dicat: In quo abũdatius uolẽs Deus ostẽdere hęredibus regni, immutabilitatẽ cõsilij sui, interposuit iusiurandũ, ut per duas res immutabiles, in quib. impossibile est mẽtiri Deũ, fortissimũ solatiũ habeamus, qui cõfugimus ad obtinendã propositã spẽ. & adiũgit: Et alij quidẽ plures facti sunt sacerdotes, idcircò ꝙd morte prohiberẽtur permanere. hic aũt eo quòd ipse maneat, sempiternũ habet sacerdotiũ. Ex quo etiã seruare in perpetuũ potest accedentes per ipsum ad Deũ, semper uiuens ad intercedendũ pro illis. Talis enim decebat nos põtifex, sanctus, innocẽs, impollutus, segregatus à peccatoribus, & excelsior cœlis factus. Deinde adiũgit: Caput autẽ super ijs quæ dicta sunt. Talẽ habemus põtificẽ, qui sedet in dextera maiestatis in excelsis, sanctorũ minister, & tabernaculi ueri, quod fixit Deus, et nõ homo. Hęc quidem Apostolus. Psalmus uerò inferius progressus, etiã ea quę passurus erat is, de quo uaticinatur, apertè significat, dicẽs: De torrente in uia bibet, propterea exaltabit caput. Torrentẽ porrò, tentationũ tempus intelligendũ, alius indicat Psalmus, dicẽs: Torrentẽ pertrãsiuit anima nostra. Forsitã pertrãsijt anima nostra aquã intolerabilẽ. In torrente igitur bibet, inquit, calicẽ uidelicet, quẽ ipse sub ipsum passionis tẽpus significauit, dicẽs: Pater, si possibile est, transeat calix iste à me. Et rursus: Si nõ possibile est illũ trãsire, nisi illũ bibã, fiat uoluntas tua. Quũ igitur hũc calicẽ bibisset, tũ exaltauit caput. Et sicut ait Apostolus: Quoniam factus est obediens patri usq; ad mortẽ, mortẽ aũt crucis, idcirco, inquit, exaltauit illũ Deus, suscitans illum à mortuis, et sedere illũ fecit in dextera sua, supra omnẽ principatũ, & potestatẽ, & uirtutẽ, & dominationẽ, & omne nomen quod dominetur non solum in hoc seculo, sed etiam in futuro. Et omnia subiecit,

Melchisedec sacerdos gentiũ.

Sacerdotiũ sanctio ecclesiastica.

A subiecit, inquit, sub pedibus eius, secundum eam quæ ad ipsum facta est promissionẽ, quam in Psalmo declarat, dicens: Sede à dextris meis, donec ponã inimicos tuos, scabellum pedum tuorũ. Dominare in medio inimicorum tuorum. Cõstat uerò planissimè, quemadmodum hodie quoq; Saluatoris nostri uirtus, ac doctrinæ illius uerbum, in medio inimicorum & hostium suorum, omnibus quicunq; in ipsum credunt, dominatur.

Quòd etiam Esaias prophetarum maximus, sanè nouit Deum esse in Deo, idq; affirmat, sicut etiam nos qui patrem in filio, & filium in patre glorificamus. Cap. IIII.

EGo Dominus feci terrã, & hominẽ super ea: ego manu mea consolidaui cœlũ, ego omnib. astris mãdaui, ego suscitaui regẽ cum iustitia, & omnes uiæ eius rectæ. hic ædificauit ciuitatẽ meam, & captiuitatẽ populi cõuertet, nõ precio, neq; muneribus, dixit Dominus Sabaoth. Interim quidẽ hæc uniuersi cõditor Deus, de quodã rege ac Saluatore, qui ædificaturus sit Rempublicam pietatis, & conditionẽ qua homines à dæmonico errore captiui tenebãtur, dissoluturus per prophetã respõdet. In ijs uerò quæ sequũtur, externarũ quoq; nationũ obsequiũ quo ei sint obsecuturæ, qui uẽturus canitur, propheticus significat spiritus, necnõ quemadmodũ illum tanq; Deum adorabunt illi qui ita ad obsequium uenerint, et quod Deũ orabũt in ipso, propterea quòd in eo ipso habitet Deus, supremus uidelicet pater, uniuersiq; Deus. Locus aũt sic se habet ad uerbũ, sic dicit Dominus: Laborauit Aegyptus, & negociatio Aethiopũ, & Sabaim uiri excelsi ad te transibũt, & tui erũt serui, & à tergo te sequent uincti manicis, & adorabũt iuuenes, & in te orabũt, quoniã in te Deus est, & nõ est Deus præter te. tu enim es Deus, & non noueramus, Deus Israel Saluator. Erubescẽt et cõfundẽtur omnes qui aduersant ei, et ambulabũt in pudore. Hactenus ipsa prophetia. Cæterũ, neutiq; arbitror quempiã cõtra id q̃d tam aperte & perspicue dicatur, uel oculos directurũ, quãuis admodum sit ingratus, ubi ita euidẽter et plane inducitur, meus Israël saluator, & in illo Deus:

B Adorabũt te, inquit, iusti, & in te orabũt, quoniã in te est Deus, & nõ est Deus præter te: tu enim es Deus, & nesciebamus, Deus Israel Saluator. Porrò illud Nesciebamus, quod ex persona eorũ, qui prius illũ nõ agnouerũt, apud solos LXX. dictũ est, in Hebraico aliter habet, quod sanè Aquila conuertens, sic ait: Deus ergo fortis occultus, Deus Israel qui saluos facit. Theodotiõ uerò: Propterea, fortis abscõditus seruãs. Vbi sanè ualde mirabiliter absconditũ Deũ Christũ nominat, necnon causam quoq; planissimè docet, propter quã unũ ipsum, quatenus inter ea quæ genita sunt, nominat, Deũ uocat, ob patris uidelicet in ipso habitationẽ. In ipso eñ, ut diuinus docet Apostolus, cõplacuit omnẽ plenitudinẽ diuinitatis habitare. Hoc ipsum uerba ipsa declarãt, quę sic se habẽt: Quoniã iã in te Deus est, & nõ est Deus præter te. Pro illo uerò q̃d est, Præter te, Theodotion, præter ipsum, interpretatus est, ut hoc modo uerba se habeãt, Nõ est Deus præter ipsum, eũ uidelicet à quo es. p quẽ tu q̃q; id habes, ut filius sis. Sed Aquila ita interpretatus est: Verũtamẽ in te fortis, & nõ est amplius apud te. Deus ergo fortis etlatẽs, Deus saluos faciẽs. Symmachus uerò solus sic: In te Deus, & nõ est amplius, neq; adest Deus, uerè tu Deus Israel seruãs. Vbi q̃d Deus sit Christus Dei, uerba ipsa planè declarant. Nã, ppterea quod in te, inquit, est Deus, tu sanè Deus fortis & absc̃ditus. Ergo ex his, Deus unus erit, q huius appellationis est Dominus. Filius aũt q̃niã pater ei se ipsum cõmunicat, de cõmunicatione ueritatis illius dignitatem accepit, quippe qui neq; à seipso sit, neq; ab eo qui ipsum genuit, patre deseratur, sed hoc ipsum totũ, quod est, q̃d uiuit, quod subsistit, ab eo à quo est patre, obtineat, qui neq; patrem deserit, & ab illo gignit̃, & tũ ut sit, tum ut filius sit, nõ à seipso, sed à patre habet. Quocirca honore hũc quoq; ut Deũ, psequi edocti sumus, quemadmodũ quæ nũc tractãt̃, prophetię declarãt. ut enim alicuius regis imago ueneratione afficiatur, ppter illũ cuius lineamẽta expressa & similitudinẽ fert (cæterũ q̃uis, et imago regis, & ipse rex honore afficiatur, unus tamẽ erit, qui honoretur, nõ duo.

Filius imago patris.

Non enim duo reges, unus, primus & uerus, alter qui ipsa imagine sit expressus, sed unus in utroq; non modò intelligitur, uerumetiã nominatur atq; honoratr) sic sanè unigenitus quoq; filius, quũ solus sit imago Dei inuisibilis, meritò propter eum cuius est similitudinẽ, & imago appellatur Dei inuisibilis, & ab ipso patre efficitur, quippe qui tali existat & natura & essentia, indeq; ex quo primum extitit nõ acquisititiam, sed naturalem patris imaginem referat. Quare idem natura Deus, & idẽ unigenitus filius existit, nõ autem illi, qui extrinsecus adsumuntur, adoptatus, quiq; aduentitiũ diuinę appellationis honorem possident. At enim etsi natura unigenitus filius, Deusq; noster celebrat, non tamen à seipso Deus, sed ex Deo patre unigenitus filius, & idcirco Deus. Totumq; hoc sanè causa erit, cur ipse quoq; sit Deus, qd solus sit natura Dei filius, & unigenitus appelletur, & quòd usq; quaq; conseruet eius qui solus est Deus, animatã & uiuã & intelligentẽ imaginẽ, & in omnib. ipsi patri assimilatam, & eam qui Dei ipsius substãtiæ similitudinẽ præ se ferat. Hac ergo de causa ipsum quoq;, tanquã eum qui solus filius, & solus Dei imago sit, & ingeniti ac principio carẽtis patris essentię, uirtutes secundũ exemplũ assimilationis indutus, & ab omniũ artificiosissimo & scientissimo uitę designatore & autore patre, adamussim & ad certam, exquisitãq; assimilationẽ expressus, Deũ meritò diuina appellãt oracula, ut unà cum cæteris ad hãc quoq; appellationis dignitatẽ à patre prouectus sit, eãq; acceperit, nõ aũt ex proprio iure possidendã habuerit. Nãq; ille quidẽ dat, hic uerò accipit, itaq; suo iure unus ille est Deus qui non ab altero accepit. Hic autem à patre habet ut Deus sit, tanquam Dei imago, utpote, quũ una in ambobus, iuxta exemplũ, diuinitas intelligatur & unus sit Deus, qui per seipsum sine principio, & sine generatione existat, filiũ autẽ, tanq; per speculũ & imaginẽ cõsideretur. Hoc est, scilicet quod spirituale docet oraculũ, quod non aliàs dicit eum, de quo sermo est, Deum esse adorandum, propter inhabitantẽ in ipso patrẽ. In te enim, inquit, orabunt, quoniam in te Deus est. Sed tu quoq; ipse quũ Deus sis, Saluator Israel existis. Proinde fortis & abscõditus Deus es, quoniã in te Deus, et non est amplius pręter ipsum. Pro eo uerò qd est, Laborauit Aegyptus, Hebraicũ habet, et reliqui omnes interpretes reddiderũt, Labor Aegypti, ut id quod dicitur tale sit: Te adorabũt, & tui erũt serui, labor Aegypti, & negociatio Aethiopũ, et Seboim.

Aegyptij præ ceteris superstitiosiores.

Quibus uerbis barbaras ego arbitror, et ignotas quasdã nationes significari, et omnes quæcũq; antea quondã dæmonica superstitione uexabant. Nã propterea qd Aegyptij uisi sunt omniũ nationũ superstitiosissimi esse, primiq; errori, q̃ simulacra colerent, portas aperuisse, meritò eos primos collocat, qui Christo sint subijciẽdi: deinde per eos, quæ ad reliquos simulacrorum cultores pertinẽt, ut aperta sint, efficit. Hęc uerò iã in Saluatore ac Domino nostro expectatum exitũ nacta sunt. Iam enim innumerabiles per orbẽ terrarũ, nationũ conuentus, in omnib. gentibus illiũ adorãt, illiq; seruiũt. Aethiopes uerò ac Seboim eos qui hic adoraturi Christũ canũtur, septuagesimo quoq; primo Psalmo significari puto, ubi dictũ est, Corã illo procidẽt Aethiopes, & reges Arabũ: & Saba dona adducẽt, & adorabunt eum. Constat uerò ex ipso contextu, Christum esse adoraturos eum, qui in illis quoq; ut uenturus canitur à prophetis.

Quòd Dei uerbum suam habens essentiam iussu patris, Dauid æquè ac nos opificem uniuersi nouit: & quòd idem Dei uerbũ, idem propheta ad hominũ medelam esse missum à patre testificatur: & quòd breui tempore uniuersam terrã, sua doctrina impleturũ canit. Cap. V.

Psal. 32. VErbo Domini cœli firmati sunt, et spiritu oris eius omnis uirtus eorũ. In
» VI. uero ac C. Psalmo sic dictũ est: Misit uerbũ suũ, et sanauit eos, et eripu
» it eos de interitionib. eorũ. Et rursus CXLVII. Qui emittit eloquiũ suũ terrę, ue
» lociter currit sermo eius. At enim ei, qui nunc in manib. est Psalmo dicẽti: Verbo Domini cœli firmati sunt, cõcordat sacrũ quoq; Euangeliũ palàm, dicens: In principio erat uerbum, & uerbum erat apud Deum, & Deus erat uerbum,

hoc

A hoc erat in principio apud Deum, omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso actum est nihil. Sanè meritò Euangelium Deum illum nominat, quando etiam per ea quę prius dicta sunt, idem hoc, quod nunc ut Deus celebratur uerbum, & sapientia, & germẽ Dei, & sacerdos, & Christus, & Dominus, & Deus, & imago Dei, appellatum est. Porrò, ut qui & alius sit quàm pater, et eiusdẽ administer fuerit, adeò ut iussu illius ipse omnia cõdiderit, in præsenti deinceps Psalmo adiungit: Timeat, inquit, Dominum omnis terra, ab eo autem commoueantur omnes inhabitantes orbem. Quoniã ipse dixit, & facta sunt: ipse mãdauit, & creata sunt. Constat enim, quòd qui dicit, ad alterũ dicit: & qui mandat, alteri præter se mandat. Perspicuè uerò post ipsam Saluatoris nostri humanæ naturæ assumptionem, conuentus ex omni terra, hoc est, ex omnibus quę terram incolunt nationibus, innumerabiles, non itidẽ ut antea ullos dæmones, sed ipsum Dominum Iesum timuerunt, & omnes habitantes orbem commoti sunt, in ipso Christi nomine, sicut præsens oraculum canit: Timeat, inquit, Dominũ omnis terra, ab eo autem commoueãtur omnes inhabitãtes orbem. Hactenus quæ de II. & XXX. Psalmo accepta sunt. Consimilia uerò his & cõsona in C. quoq; XLVIII. Psalmo inuenies, qui docet non ea modò, quæ ad terram dũtaxat, sed etiã ea quæ ad cœlũ, & breuiter ad uniuersam creaturã pertinẽt, ipso Deo uniuersi iubẽte extitisse. Dicit igit̃: Laudate Dominũ de cœlis, laudate eũ in excelsis. Laudate eum omnes angeli eius, laudate eũ omnes uirtutes eius. Laudate eum sol & luna, laudate eum omnes stellæ & lumẽ, quoni ipse dixit, et facta sunt: ipse mãdauit, et creata sunt. Quòd si ipse mãdauit, quis nam queso usq; adeò magnus, ut mandatum de tantis rebus susciperet, præter Dei uerbũ? quod uariè in præsenti opere à nobis, tanquam Deus celebratur,
B & uerbum Dei appellatur, meritò illud quidem, propterea quòd omniũ rerũ artificiosas atq; efficaces rationes, omnipotens in ipsum cõiecerit, quippe qui ratione atque ordine uniuersa illi, & dispensanda et gubernanda tradiderit. Nemo igitur putat humanæ, quæ ex syllabis cõstat, & ex nominibus et uerbis componitur articulatę, atq; enunciabili orationi, Dei uerbum simile esse: quoniam nostra hæc oratio in uocibus & syllabis, & ijs quæ per hæc significantur, quicquid ipsa est, obtinet, utpote quæ per linguam & arterias & fauces & os proferatur: sempiternæ uerò atq; incorporeæ naturæ uerbum omni omnino ratione, quæ à nobis proferri solent uerba prætergressum, nihil humanæ rationis præ se ferat, sed solam cum humano uerbo communem appellationẽ possideat; quando neq; uocem, quæ ex aeris pulsu constet, neq; dictiones ullas, neque syllabas, neq; linguam, neq; os, neq; omnino quidpiam humani siue mortalis, in Deo uniuersi accipere, siue intelligere, fas est. Id enim uerbum animæ esset, quod nullo modo per seipsum ab anima seorsum posset esse, aut consistere. Tale enim humanum est uerbum, quod priuatim quidem nullam neq; essentiam, neq; substantiam habet, sed totum libera quædã motio est, & efficientia cogitationis. Cæterùm, ipsum Dei uerbum non tale, sed per seipsum habens propriam substantiam, usq; quaq; diuinam atq; intelligentem, quę priuatim quidẽ subsistit, priuatimq; item efficit, quicquid efficit: uerùm materię omnis est expers, & incorporea, & omni ratione primi & ingeniti, & solius Dei naturæ assimilata, earum omnium quæ factæ sunt, rationes, & earum quę subiisum cadunt incorporeas & inuisibiles species, in seipsa ferens. Quare illam & sapientiam & Dei uerbum, diuina oracula appellant.

Differũt uerbum diuinũ et humanum.

Quòd Esaias similiter ut Dauid, duos, patrem & filium confitetur, & eorum alterum uniuersi opificem, quemadmodum ipsi quoq; credimus. Cap. VI.

AVdi me Iacob, & Israel quem ego uoco, ego sum primus, & ego sum in æternũ, & manus mea fundauit terram, & dextera mea cõsolidauit cœlos. Vocabo eos, & stabũt simul, & cõgregabunt̃ omnes, & audiẽt quis eis annũciauit hęc. Dominus qui diligit te, fecit uolũtatẽ tuã in Babylone, ut tolleret semen *Isaiæ 48.*

Quòd idem Deum uerbum, signi ficat Deum ac Dominum prius nominatum: & quòd in homi-nis forma, & figura, & uisum esse, & antiquis responsa dedisse conscribit. Cap. I X.

APparuit autem Dominus Abrahæ, & dixit ei: Semini tuo dabo terram hanc. Et rursus: Erat Abraham annorum nonaginta nouem, & apparuit Dominus Abrahæ, & dixit ei: Ego sum Deus, beneplacitus sis coram me, & esto inculpabilis, & ponam testamentum meum inter te & me, & multiplicabo te ualde. Et rursus: Apparuit autem Deus ei apud quercum Mambre, dum sederet in ostio tabernaculi sui, ipso meridie. quum uerò oculis suis respexisset, uidit. & ecce tres uiri steterãt supra eum. & quum uidisset, occurrit obuiam illis ab ostio tabernaculi, & adorauit. Ac deinceps post uisionem adiungit: Dominus autem dixit, Nõ celabo ego Abraham puerum meum, quæ facio. Abraham uerò quum sit, erit in gentẽ magnã & multam, & benedicentur in eo omnes gentes terræ. Atq; his rursus adiungit tanquã de altero: Noui enim quòd constituet filijs suis, & domi suæ, & custodiẽt uias Domini, facere iustitiã & iudiciũ, ut inducat Dominus super Abraham, quæ locutus est ad illum. Hic planè scriptũ est, eum Dominũ qui Abrahæ respondebat, hæc dicere, ubi uidelicet Dominũ confitetur patrem sum, & conditorẽ uniuersi: ipse tamen Abrahã, ueluti propheta, exploratã & certam eius qui respõdebat cognitionem habẽs, deinceps cũ ueneratione eos qui ante expositi sunt, orat, dicẽs: Ne perdas iustũ simul cum impio, & erit iustus quasi impius. Si sint quinquaginta iusti in ciuitate, perdes eos? nónne dimittes omne locũ, propter quinquaginta iustos? nequaquã tu facies uerbũ hoc, ut interficias iustum cum impio, et erit iustus quasi impius: nequaquam, qui iudicas uniuersam terram: nõ facies iudiciũ. Porrò hęc ad angelos, aut ad quempiã ex Dei ministris dicta esse, consentanea dici non arbitror: nõ enim cuiuslibet sit, iudicare terram uniuersam. sed nec angelus quidẽ est nominatus, quem superior scriptura significat: uerũ
B alius quispiã angelo præstãtior, Deus utiq; ac Dominus, qui cum duob. angelis in forma hominis, ad supradictã quercũ est uisus. Præterea ne patrẽ quidẽ Deum hunc fuisse putandum est, qui huiuscemodi uerbis indicatur. dicere enim, id mutari quod diuinũ est, & figurari in speciẽ ac formam hominis, neutiquam pium est. Superest igitur, ut cõfiteamur illũ fuisse Dei uerbũ, quod à nobis in ijs quæ antehac scripta habes, Dei nomine celebratũ est. qua de causa hodie quoq; à uicinis, & in proximo habitantibus, quasi diuinus colitur, atq; obseruatur is locus, honoris illorũ gratia, qui Abrahæ in illo uisi sunt: atque etiam nũc ibidẽ permanens Terebinthus cõspicitur. qui enim ab Abrahã hospitio susceptí sunt, ut habet scriptura, recũbentes erãt duo quidem utrinq;, medius autem excellẽtior, & qui reliquos honore anteiret. Hic uerò sit planè is, de quo diximus, ipse utiq; Dominus ac Saluator noster, quẽ etiã pertinaces & increduli, diuina oracula confirmãtes uenerantur: hic ipse igitur ex illo, pietatis faciẽs ad homines semina, humanã speciẽ ac figurã indutus, Dei amico, atq; antiquo patri Abrahę, seipsum quis nã esset, ostẽdit, patrisq; sui tradidit sentẽtiã.

Quod idem propheta in Iacob, manifestius eum de quo agitur, indicat Dominum, quem sanè & Deum & angelum supremum Dei uocat. Cap. X.

PRofectus est in Charran, & uenit in locũ, et dormiuit illic, occiderat enim sol. & accepit lapides, & posuit sub capite suo, & dormiuit in loco illo, & somniauit. et ecce scala terræ infixa, cuius caput perueniebat usq; ad cœlum, et angeli Dei ascendebant, & descendebant per eam, & Dominus innitebatur ei, & dixit: Ego Dominus Deus Abraham patris tui, & Deus Isaac, ne timeas: terra in qua tu dormis ipsa, tibi dabo eam, & semini tuo, & erit semẽ tuum sicut arena maris, & dilatabitur ad mare, & Orientẽ, & ad Boreã, et Africum. Et benedicentur in te omnes trib. terræ, & in semine tuo. et ecce ego sum tecũ custodiens te in omni uia, quacunq; iter feceris: & conuertã in te terrã hanc, quoniã nõ te relinquã, donec faciã omnia, quęcũq; locutus sum tibi. Et experrectus est

Gen. 27.

Gen. 28.

A ham. Duo uerò angeli Sodoma abierunt uesperi. Item ipsi Iacob o b uiam uenerunt angeli Dei. Et quũ uidisset, dixit: Castra Dei hęc, et uocauit nomen loci illius, Castra. Sic sanè Dei amicus uisiones discernebat, proinde nunc quidem nomen loci castra appellat, ex eo quòd illic angelorum castra uiderit. Vbi autem cum ipso Deo loquitur, uocat nomen loci, Speciem Dei, his uerbis: Vidi enim Deum facie ad faciem. Quin et Mosi quoties apparet angelus, hoc ipsum diuina scriptura significat, dicens: Apparuit uerò illi angelus Domini in flamma ignis rubi. Quoties uerò is qui ius & potestatem habet, ipse utiq; oraculorum et responsorum autor: ita hoc planum facit, ut illum & Dominũ et Deum, nusquam uerò angelum nominet. Simili ratione etiam in mari rubro planè angelum Dominum q; distinguit, ubi ait: Sustulitq; se angelus Dei qui ambulabat ante castra filiorum Israël, & abijt post eos. Sustulit autem se etiam columna nubis à facie eorum. Quemadmodum in superiorib. Dominus forma hominis respondẽs antiquis inducitur: sic hoc loco per nubem, itaq; deinceps uerba sic habẽt: Factum est aũt in uigilia matutina, & respexit Dominus in castra Aegyptiorum in columna nubis, & per totam deserti regionẽ in columna per nubem, Deus Mosi respondet. Planè igitur quoties angeli naturã oratio significare uult, neq; Deum, neq; Dominum, sed absque ulla obscuritate angelum nominat. Quoties uerò Dominum & Deum, eum qui apparet intelligit, his ipsis palàm utitur locutionibus. Quod uerò Dominum, Deũq; nõ eum significet qui pater est, ipsæ scripturæ diuinæ locutionis in superioribus euidentissimè ostendunt, ubi angelum Dei appellant eum, qui quũ de Iacob sermo esset, Dominus & Deus est nominatus. Superest igitur ut quæramus quis nam sit in ijs quæ sunt, Deus & Dominus, præter patrem omnium, et regem, Deumq; uniuersi. erit autem hic uerbum Dei quod est ante|secula, superior quidem omni angelica natura: profectus autem ab eo, qui pater est.

B *Quòd rursus in Iacob gentium Deum, planè ipsa oratio præ se fert. Cap. XII.*

DIxit autem Deus ad Iacob: Surge & ascende in locum Bęthel, & habita ibi Gen. 35.
» illic: & fac altare Deo, qui tibi apparuit, quum fugeres à facie Esau fratris
» tui. Et dixit Iacob domui suæ, et omnibus qui cum ipso erant: Tollite deos alie-
» nos de medio uestri, & purgamini, & mutate habitus uestros: & surgamus,
» ascendamusq; in Bęthel. & faciamus illic altare Domino, qui exaudiuit me in
» die tribulationis: qui fuit mecum, & seruauit me, in uia qua profectus sum.
» Hoc loco Deus ipse uniuersi, qui solus neq; factus, neq; genitus, & supremus
» omnium est: non uisus, sed inuisibiliter dans responsa ipsi Iacob, & uirtute ineffabili seipsum mouens, de filio uerba facit planissimè. Dixit ergo illi Deus: Fac altare Deo qui apparuit tibi. Quis autẽ hic sit, qui scriptus est supra illi apparuisse, paulo antè exposuimus, ubi Deum uerbum esse demonstrauimus.

Quòd Deus pater, quum Mosi responderit per angelum, sed patribus apparuisse, non amplius per angelum, sed per filium docet. Cap. XIII.

MOses erat pascens oues Iothor soceri sui, & uenit ad montẽ Dei in Cho- Exod. 3.
» reb, & apparuit ei angelus Domini in flamma ignis rubi. et post alia. »
» Et ut uidit quod accederet ad uidendum, uocauit illum de medio rubi, dicẽs: »
» Moses, Moses, ne propius huc accesseris. Solue calceamentum pedũ tuorum: »
» locus enim in quo stas, terra sancta est. & post pauca. Et dixit Dominus ad il- »
» lũ: Ego sum qui sum. & rursus: Locutus est Dominus ad Mosem, & dixit ad »
» illum: Ego Dominus uisus sum ab Abraham, & Isaac, & Iacob, quum eorum »
» sim Deus, & nomen meum non indicaui illis, & constitui testamentũ meum »
» ad illos, quemadmodum apud prophetas in hominibus uersantes, uerbi gra- »
» tia: Esaiam, & Hieremiam, & similes, homo quidem erat, id quod uidebatur,
Deus autẽ qui per id quod apparebat, tanquam per instrumentum loquebatur: & modò Christi persona, modò sancti spiritus, modò supremi Dei erat, quæ per prophetam responsa dabat: sic utiq; etiam nunc Mosi, qui introduci-

tur, ſupremus & omnia ſub ſe habens Deus, per eum qui apparet angelũ, ea A
quæ propoſita ſunt canit. Quorũ hæc ſententia ſit ſanè: Tibi ô propheta, tan-
Quare Deus in angelo apparuerit Moſi. quam ei qui adhuc erudiẽ, & qui nihil uiſione angelica amplius capit, interim angelũ meũ exhiberi uiedndũ uolui. Sed meum nomen tibi ſoli notũ facio dũ doceo te, me eum eſſe qui ſum, nomen meum eſſe Dominum. Tuis uerò patribus non hoc ſolũ indicaui, ſed etiã hoc ipſo amplius largitus ſum, nam ab illis ſum uiſus. Quis uerò ſit qui patribus uiſus ſit, & quòd nõ non pater Deus, antea demonſtratũ eſt, ubi Deũ & Dominũ angelũ Dei nominatũ eſſe demonſtrauimus. Cæterũ, quo'nam modo hic, ille qui pater ſit Deus, et omnia ſub ſe habeat, dicat ſe à patribus uiſum, meritò aliquis quærat. Explicabitur porrò id de quo quęritur, ſi diuinę ſcripturę diligentiã attendamus. Nam quũ apud Septuaginta ita dictũ ſit, Et uiſus ſum ab Abraham, & Iſaac, & Iacob, quũ eorum ſim Deus. Aquila quidẽ ſic ait, Et uiſus ſum ab Abrahã, & ab Iſaac, & ab Iacob in Deo ſatis multo. quibus uerbis planiſſimè indicat, nõ ipſum illũ qui pater eſt, per ſeipſum apparuiſſe. Neq; uerò ſicut Moſi, ita etiã patribus per angelum, aut per rubũ, aut ignẽ, ſed in Deo ſatis multo oracula præbuiſſe. Quare etiã patribus per filiũ uiſus eſt pater, quemadmodũ in Euãgelijs ab ipſo dictum habetur: Qui uidit me, uidit patrẽ. in ipſo enim & per ipſum patris cognitio prodebatur. Sed quũ ab hominibus ſalutaris appareret, tum per filij humanam formã uidebatur à Dei amicis, atq; inter homines futurã ipſius ſalutẽ, omnib. pręſentẽ, ex illo quaſi arrã et pignus exhibebat. Quũ uerò impiorũ ultor, & Aegyptiorũ caſtigator futurus eſſet, non amplius in Deo ſatis multo, ſed in angelo ſupplicij miniſtro, & in ſpecie ignis, & flammæ, quæ citò inſtar agreſtis ac ſenticoſę materię illos erat deuoratura, apparebat. Dicũt igitur per rubũ quidẽ ſignificari Aegyptiorum agreſtem & immitẽ & ferã prauitatem, per ignem uerò uim illam ulciſcentẽ & caſtigantem quæ illos inuaſit.

Quòd quemadmodum patribus humana forma, ſic in ſpecie nubis Moſi & cuncto populo Deus uerbum apparuit. Cap. XIIII. D

Exodi 13. DIxit autem Dominus ad Moſem: Ecce ego uenio ad te in colũna nubis, ut audiat populus me loquentẽ ad te, & tibi credant. & quæ ſequuntur.
» Deus autem antecedebat eos die in columna nubis in uia, noctu uerò in co-
» lumna ignis, ut luceret eis. *Num. 22.* Et rurſus: Deſcendit Dominus in columna nubis. Et rurſus: Quum autem ingreſſus eſſet Moſes in tabernaculum, deſcendit colũna nubis, & ſtetit in foribus tabernaculi, & loquebatur cũ Moſe,
» & cernebat omnis populus columnã nubis ſtantem in foribus tabernaculi. et
» ſtantẽ omnis populus adorauerũt, unuſquiſq; à foribus ſui tabernaculi. Popu-
» lus quidẽ cernebat columnã nubis hoc loco, cũ Moſe uerò loquebaẽ. Quis porrò loquebatur? columna nubis uidelicet, quũ idem Deus antea patribus in hominis forma apparuiſſet. Suprà uerò iam demonſtratũ eſt, quòd non pater Deus hic eſſet, ſed alter, quẽ nos, quũ Dei ſit uerbũ, Chriſtũ nũcupamus, qui tũc propter multitudinem uulgarẽ, & ipſi Moſi, & populo in columna nubis cernebatur, ppterea quòd nõ itidẽ ut patres, uidere illum in forma hominis, idonei eſſent. Perfectorũ enim hoc erat, poſſe illius aduentũ prouidere, qui olim in hominibus corpore humano aſſumpto, futurus erat. quem ſanè, quum ne tunc quidem uniuerſus populus poſſet capere, meritò aliàs quidem eis per ignem, terrendi, cohibendiq; cauſa, aliàs per nubem, quaſi adumbratè atq; inuolutè dans illis leges, cernebatur, eadẽq; ratione Moſi quoq; propter illos.

Quòd angelica non fuerit natura, quæ Moſi dabat reſponſa, ſed præſtantior quàm ut ad angelum referri poſſit. Cap. XV.

Exodi 23. DIxit Dominus: Ecce ego mitto angelum meũ ante faciem tuam, ut cuſto
» diat te in uia, ut introducat te in terrã quam paraui tibi. obſerua eum, &
» audi eum. nec ſis aduerſus illũ cõtumax, non enim dimittet te, nomẽ enim meum eſt in illo. Et in alio loco: Dixit aũt Dominus ad Moſem: Vade et dux eſto

huius

huius populi ad locum quem dixi tibi, ecce angelus meus antecedit te. Et rursus, & dixit Dominus ad Mosem: Abi, & ascende hinc tu, & populus. & cetera. Et unà mittã ante faciẽ tuam angelum meum. Hæ sanè uoces, quod nõ angeli, sed solius Dei sint, unicuiq; facile constare potest. Cuius porrò Dei? nisi eius qui priscis patrib. sit uisus: quem angelũ Dei planè appellauit Iacob. Hoc autem nobis Dei uerbum fuit, utpote quum & Dei filius, & Deus, & Dominus ipse nominatus.

Quòd idem Dominus de alio docet, scilicet filio. Cap. XVI.

EGo sum Dominus Deus tuus, qui eduxi te de terra Aegypti, de domo ser uitutis. nõ erũt tibi dñ alij præter me. & cetera. Ego enim sum Dominus Deus tuus æmulator. & adiungit: Non sumes nomen Domini Dei tui in uanum. Hoc etiam loco ipse Dominus ea quæ exposita sunt de alio docet. Siquidem quum dixerit, Ego sum Dominus Deus tuus, adiungit: Nõ sumes nomẽ Domini Dei tui: quippe cum de patre & Deo uniuersi, is qui ab illo est Dominus, suũ seruũ sacris initiet. Alia præterea innumerabilia inuenies per totã scripturã sacrã, quæ eadẽ ratione, qua hæc enunciata sunt, ubi pater tanquam de alia persona, & ipse Dominus tanquã de alio quodam oracula reddebat. Exodi 20.

Quòd is rursus Dominus, qui Mosi responsa dabat, alium à quo erat cognoscens patrem, utiq; hunc ipsum suum Deum uocabat. Cap. XVII.

DIxit Dominus ad Mosem, Et hoc tibi uerbũ quod dixisti faciam. Inuenisti enim gratiã corã me, & noui te præter omnes. & dixit Moses: Ostẽde mihi tuã gloriã. & dixit: Ego anteibo prior te gloria mea, & uocabo in nomine meo Dominũ corã te, & miserebor cuiuscũq; misereor, & clemẽs ero erga quẽcunq; sum clemẽs. Et post alia adiũgit, atq; ait: Et descẽdit Dominus in nube, et astitit ei illic, et uocauit in nomine Domini, et trãsiuit Dominus in nomine ipsius, et uocauit Domine Domine Deus clemẽs et misericors, lõganimis, & multę miserationis, & uerax, & iustitiã seruãs, facies misericordiã in millia, auferẽs iniquitates, & iniultitias & peccata, & purgatione nõ purgabit reũ, inducens peccata patrũ in filios, & filios filiorũ, in tertiã & quartam generationem. & quũ festinasset Moses, curuatus in terrã adorauit. Cõtemplamini quæso, quo'nam modo etiã nunc ipse Dominus, qui in nube descẽdit, et Mosi astitit in nomine Domini, uocauerit aliũ præter seipsum, qui solitus sit ex conduplicatione bis Dominus appellari, tanq; eum à quo ipse sit, reliquorũ omniũ ius potestatemq; habẽs Dei nomine celebretur, suum utiq; patrẽ, atq; ut in his non Moses, sicut forsitã quispiam suspicetur, sed ipse Dominus aliũ suũ patrẽ uocat. antè enim is qui Mosi respõdit, ait: Ego trãsibo prior te, gloria mea, & uocabo in nomine Domini. Vbi igitur hoc dixit, scriptura deinceps instar narrationis adiũgit: Et descẽdit Dominus in nube, & adstitit ei illic, & uocauit in nomine Domini. Igitur ipse Dominus dũ est quod promiserat præstaturus, descendit: et quemadmodum uerba ipsa significãt, progreditur ante faciẽ Mosi. ipse autem Dominus uocat, dicens: Domine Deus, clemens, & misericors. & quæ sequuntur. Quibus uerbis planè ipse Dominus, suũ seruũ & seipsum quis'nã esset, & ingeniti Domini notitiã, quasi sacris initiãs docet. hoc uerò ipsum tibi planissimè demõstrabit ipse Moses, ubi orãs pro populo, suprà exposita Domini uoces cõmemorat. illic enim intelliges, Dominũ hæc dixisse, nõ ipsum Mosem, quũ dicit: Et nũc extollatur manus tua Domine, quẽadmodũ dixisti, dicẽs: Dominus lõganimis, & multę misericordię, & uerax, auferens iniquitates et iniustitias et peccata, et purgatiõe nõ purgabit reũ, qui reddis peccata patrũ in filios usq; in tertiã & quartã generationem. Obserua autem quo'nam modo in his, ipse Dominus ubi patrem lõganimem, & multæ misericordiæ appellauit, tum adiungit, ipsum esse ueracẽ. quod sanè cum eo concordat, quod in Euãgelijs dictum est ab uno & eodẽ Saluatore nostro, Vt cognoscãt te solum uerũ Deum. solũigitur uerum Deum admodum piè ac religiosè patrem

A ipsorum interitum significasset. Sic sanè etiã prophetis infestos fuisse, memoriæ proditum est, propterea quòd ab illis reprehenderẽtur. quæ uerò apertius loquuntur prophetiæ, ab ijs utiq; gentium uocatio, nullis inuoluta obscuritatibus continetur, eædemq; bonorum quæ à pietate proficiscuntur promissiones, non uni Iudaicæ genti, sed omnibus per totum terrarum orbem hominibus denunciant. quæ quum sic se res habeant, iam nunc oracula quoq; diuina audire, tempus fuerit.

De Dei uerbi ad homines accessu, itemq; Dei ad homines aduentus ostenditur, item uocatio gentium. Cap. I.

ET inclinauit cœlos, & descendit, & caligo sub pedibus eius. et ascendit super Cherubim, & uolauit. uolauit super pennas uentorum, & posuit tenebras latibulum suum: in circuitu eius tabernaculum eius. Arbitror ex his planissimè Dei de cœlo descensum ostendi. postquam enim multas theologias enunciauit, tum ea quæ exposita sunt adiungit. Porrò dum dicit, inclinasse illum cœlos, & sic descendisse, contractionẽ diuinæ gloriæ significat, quã diuinus Apostolus declarans, ait: Qui quum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est esse se æqualem Deo: sed se ipsum exinaniuit, formam serui accipiens. Illud autem, Ascendit super Cherubim, & uolauit: significare mihi uidetur, quòd gloriæ Dei esset restituendus, atq; interim angelicis diuinisq; copijs constipãdus. quod itẽ mihi declarare illud uidetur, Volauit super pẽnas uentorum. quòd autem tenebras latibulum suum posuerit, & caliginem sub eius pedibus dixerit, nimirum hoc sit, occultam & ineffabilem dispensationem indicantis, secundum quam uniuersa hæc ab ipso perfecta sunt. quòd autẽ in circuitu eius, tabernaculum eius dictum sit: nihilo ego aliud intelligi oportere arbitror, quàm sanctam ipsius & catholicam ecclesiam, siue eam quæ in terris, siue eam quæ in cœlo uersatur, accipias. Deinceps uerò in eodẽ Psalmo, ubi o- B ratio terminatur, simul & reiectionem prioris populi, & uocationem gentiũ prædiuinat, his uerbis: Eripies me de contradictionibus populi, cõstitues me in caput gentium. Populus quem non cognoui seruiuit mihi, in auditu auris obediuit mihi, filij alieni mentiti sunt mihi, filij alieni inueterati sunt, & claudi cauerunt à semitis suis. Hæc autem quo nam sensu accipienda sint, suo tempore inquirendum à nobis erit. Psalmo 17.

Ascensus Dei qui prius descenderat, ac deinceps uocatio cunctarum gentium, quæ unum & solum Deum erant cognituræ. Cap. II.

OMnes gentes plaudite manibus, iubilate Deo in uoce exultationis, quoniam Dominus altissimus, terribilis, rex magnus super omnẽ terram. Subiecit populos nobis, & gentes sub pedibus nostris, elegit nobis hæreditatem sibi, speciem Iacob, quam dilexit. Ascẽdit Deus in iubilo, Dominus in uoce tubæ. Psallite Deo nostro, psallite, psallite regi nostro, psallite, quoniã rex omnis terræ Deus, psallite sapienter, regnauit Deus super gentes, Deus sedet super sedem sanctam suam. Principes populorum congregati sunt cum Deo Abrahã, quoniam ipsius Dei fortes à terra uehementer eleuati sunt. Quid tandẽ aliud præ se ferre uultis Domini ac Dei ascẽsus, qui hisce uerbis expositus est, q̃ antea descendisse eum, qui nũc ascẽdat? post quẽ sanè ascensum, protinus gentiũ cunctarũ uocatio cani, hilaritatisq; ac lætitiæ signa, post eam quæ expectatur Dei cognitionẽ, nationibus uniuersis nunciatur. quãdoquidẽ ipsum Dominũ altissimum, quẽ solum Deũ ac regẽ uniuersæ terræ cõfessus est, subiecturũ nobis populos dicit: nobis aũt, quibus? his sanè, qui hæc ipsa uaticinati sunt, quod ipsum quidẽ iam nunc completum planè intueri licet, quãdo gentes, quæ in Christi fidem uenerunt, omnes oraculis prophetarũ addictæ sunt. Hæc tamẽ eadem etiã ex apostolorũ Saluatoris nostri persona dici possunt, qui quidẽ id ita enuncient, Elegit nobis hæreditatem suã. cæterum quam tandem hæreditatem accipere oportet, nisi uocationem gentium uniuersarum? quã ipse Christus Dei quum significare uellet, ita ait: Dominus dixit ad me, Psalmo 46.

filius

filius meus es tu, ego hodie genui te. postula à me, & dabo tibi gẽtes hæreditatẽ A
tuam, & possessionem tuã terminos terræ. Quæ igitur ipsi à patre data est hæreditas, hãc apostolis suis atq; prophetis subiecit, dum quicunq; ipsi credunt, horum præceptis ac legib. parẽt, quemadmodũ exposita uaticinia præscribũt. hæc uerò cuncta, quum Deus uerbum sub aduentum suum ad homines cõplerit, ac perfecerit, de quo Deo uerbo iam plura tractauimus, tũ ascendit in iubilo. quod quidem quum Apostolus interpretatur, ita ait: Quod aũt ascenderit, quid est, nisi quod & descenderit, primum in infimas partes terræ? qui descendit, ipse est & qui ascendit supra omnes cœlos. in iubilo autem illum dicit ascendisse, ob diuinas & sacras erga ipsum uoces, ipsum dum ascenderet cõstipantium angelorum, qui etiã illud dicebant: Tollite portas principes uestras, & eleuamini portæ æternæ, & introibit rex gloriæ. Vocem autem tubæ, non admodum aberraueris, si prædicationem dixeris Euangelicam, quę in totum exaudita est terrarum orbem. quum enim tuba omni alio instrumento musico uocalior sit, satis accommodata, conuenientiq; figura dictum fuerit illud, ad demonstrandum quod omnibus alijs, quæ à condito æuo extiterint, robustior & uocalior cunctis hominibus denunciata sit Christi doctrina, per quam ueluti per tubam, usq; adeò sanctus clamat, & uociferatur spiritus, ut ab omnibus exaudiri possit hominibus. clamat uerò ea quæ in eodem Psalmo sequuntur, in quibus dicitur: Psallite Deo nostro, psallite, psallite regi nostro, psallite, quoniã rex non amplius unius Iudaicæ gentis, sed omnis (inquit) terræ Deus, psallite sapienter. Non enim amplius (inquit) illi qui prius dæmones, neq; circum terram uersantes fallacesq; spiritus, sed ipse Deus regnauit super omnes gentes: ipse inquam Deus, qui sedet super sede sancta sua. cæterùm iam antea Dei uerbi sedem super qua pater ipsum sedere iusserat, illis uerbis: Sede à dextris meis, donec ponam inimicos tuos, scabellum pedum tuorum: B
eo qui hunc antecedit libro, pro uiribus declarauimus. Illud autem, Principes populorum congregati sunt cum Deo Abraham: adhuc apertius demõstrat, cõmutatos esse in sortem ueterum religiosorum Dei prophetarũ assumptos de gentibus ecclesiæ Christi principes: qui etiam uirtute Saluatoris nostri corroborati, in sublime admodum euecti sunt: quippe quos nemo ex omnib. hominibus deijcere, aut prosternere potuerit, ob eam, quæ ipsos extollit, fortesque facit, summi Dei dextram. Cæterùm hæc, maius ocium nacti, absolutius aliquando enarrabimus.

Quòd manifestè ad homines uenturus dicitur Deus, & omne genus hominum ad seipsum reuocaturus. Cap. III.

Psal. 49. „ DEus deorum Dominus loquutus est, & uocauit terrã à solis ortu usq; ad
„ occasum: Ex Sion species decoris eius. Deus manifestè ueniet, Deus
„ noster, & non silebit. Et post nonnulla alia: Audi (inquit) populus meus, &
„ loquar tibi, Israel, & testificabor tibi, Deus Deus tuus sum ego. Non in sa-
„ crificijs tuis arguam te, holocausta autem tua in conspectu meo sunt sem-
„ per. Non accipiam de domo tua uitulos, neq; de gregibus tuis hircos: quo-
„ niam meæ sunt omnes feræ syluarum, iumenta in montibus, & boues, cogno
„ ui omnia uolatilia cœli, et pulchritudo agri mecum est. Si esuriero, non dicam
„ tibi: meus est enim orbis terræ, & plenitudo eius. Nunquid manducabo car-
„ nes taurorum, aut sanguinem hircorum potabo? immola Deo sacrificiũ lau-
„ dis, & redde altissimo uota tua, & inuoca me in die tribulationis. Etiã hoc loco diuina prædictio planè Deum manifestè uenturum canit, quæ quidem non alium, quàm ipsum Dei uerbum significat. Illius uerò aduentus causam manifestissimè indicat, ac gentium rursus, quæ in tota terra continentur, uocationem futuram denunciat. Itaq; uocauit, inquit, terram, ab ortu solis usq; ad occasum. Miro autem quodam ordine, post aduentum illius, & post gentium uocationẽ, reijciendã esse ueterem illã corpori magis inseruientem

quàm

A quàm ſpiritui, ex lege Moſi adorationem docet, quæ ipſa quoq; ſuum contigit finem poſt Dei uerbi ad homines aduentum. Ex illo enim ad hunc uſque diem, uocati iam ſunt omnes de toto orbe terrarum homines, omnesq; ab ortu ſolis uſq; ad occaſum gentes. Ceſſauit autem, ſublatusq; eſt Iudæorum ritus, ubi ex nouo Euangelicæ prædicationis Teſtamẽto, non autem ex lege Moſi, omnes homines Deũ colere, et cũ pietate uiuere, admoniti edoctiq; ſunt. At tamen cadẽ hęc ad ſecundũ glorioſumq; Saluatoris aduentũ referri itẽ poſſunt.

Quòd uidendus eſſe in terra diceretur Deus, per Chriſti ad homines aduentum. Cap. IIII.

VIdebitur Deus deorum in Sion. Domine Deus uirtutum exaudi oratio- Pſal. 83.
nem meam, auribus percipe Deus Iacob. Protector noſter aſpice Deus, & reſpice in faciem Chriſti tui. Poſtquam Deum deorum uidendum præ- »
dixit, tum orat aduentum eius quàm celerrimè adeſſe, modum quo uidendus ſit interim docens illis uerbis, Reſpice in faciem Chriſti tui: non aliter, quàm ſi planius dixiſſet: Per faciem Chriſti tui præbe teipſum uidendum. Propterea enim, quòd qui uidit filium, uidit patrem qui miſit illum, meritò per faciem Chriſti, eum qui in Chriſto habitat Deum deorũ, uidendum denũciat.

Aduentus Domini in terram, regnumq; eius inter gentes, & nouum canticum non ipſi Iſrael, ſed gentibus exhibendum. Cap. V.

CAntate Domino canticum nouum, cantate Domino omnis terra, can- Pſal. 95.
tate Domino, benedicite nomini eius, annunciate de die in diem ſalutare »
eius, annũciate inter gentes gloriam eius, in omnibus populis mirabilia eius, »
quoniã magnus Dominus eſt laudabilis nimis, terribilis et ſuper omnes deos. »
Et rurſus: Afferte Domino patriæ gentiũ. Et rurſus: Dicite in gentibus quòd »
Dominus regnauit. Ad extremum uerò adiungit: Tunc exultabunt omnia li
B gna ſyluarum à facie Domini, quoniam uenit, quoniã uenit iudicare terram.
iudicabit orbẽ terræ in iuſtitia, & populos in ueritate ſua. Hoc item loco uenturus ad homines promittitur Dominus, nouumq; in aduentu eius canendũ eſſe canticum, nouum uidelicet teſtamentum, nõ ab una Iudaica gente, ſed ab omni terra, Euangelioq; illuſtrandum: non amplius ipſum Iſraël, ſed omnes gentes: quandoquidẽ fore ipſorum regem ait eum qui uẽturus ſit Dominus. Quis porrò hic ſit alius, quàm Deus uerbum? qui iuſtitia orbem terræ, & ueritate humanitatem iudicaturus, ex æquo omnibus qui in orbe terræ eſſent hominibus, uocationem ſuam, & poſt uocationem, ſalutem à Deo impertiendam eſſe putauit.

Canticum nouum, gentiumq; cognitio, iuſtitiæ, uenturusq; ipſe iudex uniuerſi. Cap. VI.

CAntate Domino canticum nouum, quoniam mirabilia fecit. & cætera. Pſal. 97.
Notum fecit Dominus ſalutare ſuum, in cõſpectu gentium reuelauit iu- »
ſtitiam ſuam. Et rurſus: Viderunt omnes termini terræ ſalutare Dei noſtri, iu »
bilate Domino omnis terra. Et ad extremum: Montes exultabunt à con- »
ſpectu Domini, quoniam uenit iudicare terram, iudicabit orbem terræ in »
iuſtitia & populos in æquitate. multorum bonorum effectorem Domini ad- »
uentum gentibus contigiſſe, hæc uerba prædicunt, quæ quidem bona, per eundem Saluatoris noſtri aduentum, exitum accepiſſe monſtrantur. Non prius enim, ſed ex illo duntaxat, nouum noui Teſtamenti canticum apud omnes homines canitur, & mirabilia eius per ſcripturam Euangeliorum nota fiunt, & exaudiuntur ab omnibus. Quinetiam ſalutare, quod ſecundum reditum illius in uitam percipitur, omnibus patefactum eſt gentibus, & cum eo uera iuſtitia, per quam euidenter oſtenſum eſt, quod non Iudæorum ſolum ſit Deus, ſed aliarum quoq; gentium, quandoquidem unus Deus, ut ſanctus ait Apoſtolus, qui iuſtificauit circunciſionem ex fide, & præputium per fidem. Illud autem, quoniam uenit iudicare terram, etiam alterum illius aduentum ſignificare poterit.

Verbum

Verbum Dei ad homines missum, ad medelam & salutem animarum, quæ quondam uexatæ oppressæq; erant in malis. Cap. VII. A

Psalmo 106. CONfiteantur Domino misericordiæ eius, et mirabilia eius filijs hominũ. quia contriuit portas æreas, & uectes ferreos confregit. suscepit eos de uia iniquitatis eorum: nam propter iniustitias suas humiliati sunt. omnem escam abominata est anima eorum, & appropinquauerunt usq; ad portas mortis, & clamauerunt ad Dominum quum tribularentur, & de necessitatibus eorum liberauit eos. misit uerbum suum, et sanauit eos, & eripuit eos de interitionibus eorum. & post alia: Exaltent eum in ecclesia populi, & in cathedris seniorum laudent eum, posuit flumina in desertum, & exitus aquarum in sitim: terram fructiferam in salsuginem, à malitia inhabitantium in ea. posuit desertum in stagna aquarum, & terrã sine aqua in exitus aquarũ. & collocauit illic esurientes, & constituerunt ciuitatẽ habitationis. Planè hęc quoq; nominatim Dei uerbi de cœlo descensum annunciãt, prosperosq; eiusdẽ aduentus successus: Misit, inquit, uerbum suũ, & sanauit eos. Verbum aũt Dei nos planè hoc dicimus, quod salutis causa ad omnes homines missum est, quodq; ex sacris Euangelijs celebrare ut Deum, edocti sumus. Significat præterea illius usque ad mortem descensum, quo propter eos qui ad hanc ante ipsum uenerant, usus est, etiã aduentus ipsius causam docet: utiq; ut eos liberaret, qui per ipsum seruandi erant. Nam eos qui ante ipsum, usq; ad portas mortis peruenerant, ipse solus seruauit, atq; eosdem sanitati restituens, de interitionibus ipsorum eripuit. neq; hoc aliter perfecit, quàm eas mortis portas conterens, quæ æreę dicuntur, & uectes confringens, qui ferrei. ac deinceps post hæc certo ordine diuinat, eos esse in solitudinem redigendos, qui ipsum uenientem non susceperint: Posuit enim, inquit, flumina in desertum, & exitus aquarum in sitim, terram fructiferã in salsuginẽ à malitia inhabitantium in ea. Quę quidẽ planè cognita habebis, si percurreris illam Iudaicæ gentis antiquitus celebratam Hierusalem, eiusq; gloriã, ac diuinæ frugis prouentum: eorum utiq; sanctorũ hominum, Deiq; amicorum, qui in ea uixerint, quam utiq; in præsenti omnibus his rebus priuatã, spoliatamq; inuenies. Nam post Christi aduentum, facta est uerè infructuosa & sine aqua, & omnino deserta. Et, ut ait prophetia, in salsuginem à malitia inhabitantium in ea. His adnectit deinceps, atque admodum certo ordine, & prophetico more proponit, eius quæ olim deserta & siticulosa erant, siue hãc uniuscuiusq; hominis animam, siue de gentibus collectã ecclesiam dixeris: eius, inquam, commutationem in sanctos mores, necnõ in diuinis sermonibus prouentum, quæ etiã planius innuit dicens: Posuit desertũ in stagna aquarum, & cætera quæ utiq; intelligentia consequi eius unius esse potest, qui apud Deum sit sapiens: sicut ea inductio habet, quæ in fine Psalmi ait: Quis sapiens & custodiet hæc? &c.

Hierusalẽ post Christũ in salsuginẽ redacta

B

Gentium uocatio, Deusq; manifestè apparens: & benedictus qui uenit in nomine Domini. Cap. VIII.

Psal. 116. & 117. LAudate Dominũ omnes gẽtes, & collaudate eum omnes populi. quoniam cõfirmata est super nos misericordia eius. & cętera. O' Domine saluũ » fac iã nũc, ô Domine da prosectũ iam nũc: benedictus qui uenit in nomine Do » mini. Deus Dominus & illuxit nobis. Enimuero de hac ipsa re, quemadmodum suũ finem contigerit, etiam sacra Euãgelij scriptura mentionẽ facit, quo tẽpore Saluator ac Dominus noster, ipse Christus Hierosolyma ingressus est: atq; ingens multitudo uirorum, & puerorum, ipsum antecedebat, cum lętitia clamantiũ: Hosanna filio Dauid, benedictus qui uenit in nomine Domini: Hosanna in excelsis. Pro eo enim quod in Psalmo positũ est, O' Domine saluum faciã nũc, illud Hosanna, Hebraico more acclamabãt. id aũt in nostra lingua, saluũ fac dũ, reddi solet. Illud uerò: Benedictus qui uenit in nomine Domini, ipsum declarat oraculũ, quod deinceps ita ait: Deus Dominus & illuxit nobis.

A nobis. Vnus igitur, idemq; fuit, qui seipsum nobis ostẽdit Deus ac Dominus, Dei uidelicet uerbum. Quod etiam idcirco est benedictũ, quòd in nomine Domini, qui ipsum misit patris, suum ad homines aduentum exhibuit. Itaq; eos arguens, qui ipsi de circuncisione uenienti non credebant, dicebat ad eos: Ego uenì in nomine patris mei, et nõ accipitis me. Alius si ueniet in nomine proprio, illum accipietis. Meritò ergo spiritus sanctus, non amplius ad Iudaicum populum, sed ad omnes gentes, ea quæ in principio Psalmi leguntur, enunciat.

Dominus de cœlo descendens salutis hominum gratia, canticumq; nouum super hac re canendum, noui uidelicet testamenti. Cap. IX.

DOmine quid est homo, quòd innotuisti ei? aut filius hominis, quòd reputas eum? Domine inclina cœlos, & descende: tange montes, & fumigabunt. Et progressus, adiungit: Deus canticũ nouum cantabo tibi. Hæc quoque cum proposito argumẽto esse cõiuncta, sanè ego putauerim. Cognitionẽ enim hominibus traditam Dei uerbi admirans, ipsam clementiam obstupescit, propter quam infra diuinam suam naturam descendens, seq; ipsum naturali sua magnitudine minorem efficiens, propria ipsius cognitione humanum genus dignũ existimauit. Itaq; hoc loco orat, dicens: Domine inclina cœlos, & descende. At enim in decimoseptimo Psalmo dictum est: Et inclinauit cœlos, & descendit, & caligo sub pedibus eius, et ascendit super Cherubin, et uolauit, uolauit super pennas uentorũ. In quibus uerbis ea quæ ad ascensum spectant, quo de terra ad cœlũ se sustulit, diuinat: quòd autem descensum atq; ascensum Dei uerbi, non quosdam eius per locum transitus accipere oporteat, quandoquidem in hunc modũ scriptura diuina tales eius dispẽsationes appellare consueuit, suo loco ociosius demõstrabimus. Oportet autem in his etiam noui Testamenti mentionem facere, quòd hominibus erat Christi aduentus conciliaturus: hoc sanè nouum Testamentũ illud est, quod à Christo post uetus alterum
B omnibus gentibus traditum est. Proinde oraculum quod nunc in manibus est, sic ait: Deus canticum nouum cantabo tibi. Illud autem, Tange montes & fumigabunt: arbitror significare, quòd omnium simulacrorũ cultus sit incendendus, ac delendus, qui apud antiquos in montibus maximè frequentabatur: denicq; etiam ipsi Iudæi reprehendebantur, quòd in omni monte excelso, ad imitationem externarum gentium, simulacra colerent. Psalmo 143.

Dei uerbum in terram missum, & breui tempore percurrens uniuersos homines. Cap. X.

LAuda Hierusalem Dominum, lauda Deum tuum Sion. Deinde paulum progressus, ait: Qui emittit eloquium suum terræ, uelociter curret sermo eius. constat autem eum qui mittit, ab eo qui mittitur esse diuersum. Habes igitur etiam hoc loco, eum quidem qui mittit, supremum Deum: eum uerò qui mittitur, sermonem: qui quum multa habeat nomina, nunc Sapientia, nunc Sermo, & interdum Deus, & aliàs Dominus in diuinis oraculis nuncupatur: quòd si attenderis, quemadmodũ breuissimo tempore omnem terrarum orbem sermo doctrinæ illius impleuerit, profectò uaticinij obstupesces euentum, dicentis, Velociter curret sermo eius. Psalmo 147.

Dominus de cœlo descendens, qui gentium, quæ prius illum non cognoscebant, dux existit, & à Iudaica gente seipsum est auersurus. Caput XI.

LOcutus est Dauid Domino uerba carminis huius. Deinde progressus, ita ait: Et inclinauit cœlos, & descendit, & caligo sub pedibus eius, & ascendit super Cherubin, & uolauit, uolauit super pennas uentorum, & posuit tenebras latibulum suum. tum in fine eiusdem carminis: Libera me, inquit, de contradictionibus populi: constitues me in caput gentium: populus quem non cognoui, seruiuit mihi, in auditu auris obediuit mihi, filij alieni reijcientur. Qui inclinauit cœlos, & descendit Deus, qui assumptum sibi hominem inscendit (quem sanè hominẽ, nunc oraculum Cherubin nominat) uolauit cum eo sursum comitantibus, stipantibusq; ipsum diuinis spiritibus, qui nunc ipsi quo- 2. Reg. 22.

que uentorum pennæ appellantur. obſcurè uerò hæc, & in abſcondito facta eſ- A
ſe, per quædam arcana & latientia uerba ſignificat, ubi ait: Et poſuit tenebras latibulum ſuum. Quæ uerò ſequuntur deinceps, aſſumptæ à Chriſto hominis naturæ conſentanea ſunt, & contradictionem quæ aduerſus illum facta eſt Iudaici populi præcinunt, nec non doctrinæ Chriſti gentes eſſe auſcultaturas: ijſdem porrò uerbis ſimilia inuenies in Pſalmo decimoſeptimo, in quæ quod nobis uiſum eſt, antè iam diximus.

Deus de cœlo deſcendens, & cum hominibus in terra habitans. Cap. XII.

2.Reg.8. ET nunc Domine Deus Iſrael, confirmetur iam uerbum tuum, quod locu
» tus es puero tuo Dauid patri meo. Quoniam ſi uerè habitabit Deus cum
» hominibus in terra, ſi cœlum, & cœlum cœli non capient te. Poſita ſunt eadem
2.Paral.6. hæc ad uerbum item in Paralipomenis, ſiquidem ipſi Dauid poſſicitus fuerat Deus, excitaturum ſe de uentre ipſius regem, cuius patrem fore ſe, ipſe Deus dixerat: uſqueadeò ut is qui naſceretur de ſemine Dauid, eſſet filius Dei nominandus, & ſolium regni æternũ habiturus. Etenim hæc in ſecundo Regnorum per Nathan prophetã reſponſa ſunt ipſi Dauid, in hunc modũ: Et erit quum completi fuerint dies tui, & dormieris cum patribus tuis, ſuſcitabo ſemẽ tuum poſt te, quod erit ex uentre tuo, & parabo regnũ eius. Ipſe ædificabit mihi domum in nomine meo, & erigam ſedem eius uſque in ſempiternum. Ego ero illi in patrem, & ipſe erit mihi in filium. Eadem uerò etiam in Paralipomenis ſimili modo dicta ſunt. In Pſalmo autem octogeſimooctauo dictũ eſt: Ipſe inuocabit me, pater meus es tu, Deus meus, & ſuſceptor ſalutis meæ: & ego primogenitũ ponam illum, excelſum prę regibus terræ: in æternũ ſeruabo illi miſericordiam meam, & teſtamentum meum, fidele ipſi: & ponam in ſeculum ſeculi ſemen eius, & ſedem eius ſicut dies cœli. Et rurſus: Iurauí Dauid ſeruo meo, uſque in ſeculum præparabo ſemen tuum, & ædificabo in generationem & generationem ſedem tuam. Et rurſus: Semel iurauí in ſancto meo, ſi Dauid B
mentiar, ſemen tuũ in ſeculum manet, & ſedes eius ſicut ſol in conſpectu meo, & ſicut luna perfecta in ſeculum. Porrò quum eadem hæc etiam centeſimus triceſimus primus Pſalmus commemoret, ad Chriſtum refert ea quæ dicitat.
Pſal.16. Audi igitur hunc quoq; Memento Domine Dauid, & omnis manſuetudinis eius, ſicut iurauit Domino, uotũ uouit Deo Iacob. Quibus poſt alia deinceps adiungit: Iurauit Dominus Dauid ueritatẽ, et nõ fruſtrabit eam: de fructu uentris tui ponam ſuper ſedem tuam. Et paulum progreſſus deinceps, eum qui ſit de fructu uentris Dauid ſuſcitandus, planius nominat, dicens: Illuc producam cornu Dauid, parauí lucernam Chriſto meo: inimicos eius induam cõfuſione. Super ipſum autem efflorebit ſanctificatio mea. Itaq; hæc Solomon ſapientiſſimus, quæ patri ſuo reſponſa fuerant, quũ intellexiſſet nõ ita parua eſſe, ſed maiora quàm ut naturæ hominis cõuenire poſſent, Deoq; potius accõmodanda, quàm ſibi: uidiſſetq; eum qui à Deo primogenitus nominaretur, quiq; planè filius Dei diceretur futurus: ualde talibus promiſſis gauiſus eſt, & ſimul exoptauit confirmarí ea quæ ad hoc uaticinium pertinerent, necnon uenturum illum de quo prophetia loqueretur, primogenitum ac Dei filium interim illum appellans. Quocirca ſic ait: Et nunc Domine Deus Iſrael confirmetur uerbũ tuum quod locutus es puero tuo Dauid patri meo: quoniã ſi uerè habitabit Deus cum hominibus, ſi cœlum & cœlum cœli non capient te.

De deſcenſu de cœlo ad homines, ac de futura in aduentu eius Iudaicæ gentis reiectione, & reliquarum omnium gentium adoptione. Cap. XIII.

Michæa 1. AVdite populi omnes, & attendat terra, & omnes qui in ea ſunt, & erit
» Dominus Deus ueſter in teſtimonium, Dominus de domo ſancta ſua,
» quoniam ecce Dominus, Dominus egreditur ex loco ſuo, & deſcendet ſuper
» altitudines terræ, & commouebuntur montes ſubter eo, & ualles liqueſcent
» ut cera à facie ignis, & ſicut aqua quæ defertur in deſcenſum: propter impietatem Iacob

A tem Iacob omnia hæc,& propter peccatum domus Iſrael. Nunc quoque apertè Dominus Deus de cœlo deſcendens, deq; loco ſuo egrediens, in ijs quæ propoſita ſunt nunciatur: erit autem hoc Dei uerbum, quòd in ijs quæ prius dicta ſunt, quum genitum ſit, eum eſſe Deum ac Dominum, & omnia ſub ſe habentem demonſtrauimus. Locum autem eius non aberres, ſi cœleſte regnum eſſe dicas, glorioſamq; diuinitatis eius ſedem, quam theologicè extollens Propheta pſallebat, ac dicebat, Sedes tua Deus in ſeculũ ſeculi. ſuper qua ipſum ſedere tanquam unicum filium iuſſit pater illis uerbis, Sede à dextris meis. Nam hæc planè iam antea, ad unum Saluatorem noſtrum Deum uerbum referenda eſſe planum fecimus. hunc igitur ipſum præſens oraculum canit egredientem de loco ſuo, deſcenſurumq; ſuper altitudines terræ. Porrò autem quæ nam hæ ſint, niſi id quod ipſa uerba ſonant, montes Iſrael & colles, de quibus innumerabiles prophetiæ uaticinantur? ipſaq; Hieruſalem, & cum ea mons Sion, in quo plurimum diuerſatus eſt Saluator ac Dominus noſter? nam fore talium altitudinum perditionem atque interitum, canit in ipſo Chriſti deſcenſu. & ſanè conſtat, poſt Saluatoris noſtri aduentum, poſtq; ea quæ Iudæi aduerſus illum ſunt auſi, uniuerſa illa, quæ nuper dicta ſunt, depopulata fuiſſe, & ad extremam ſolitudinem redacta eſſe. ueruntamen Iudaicæ quoque gentis principes, & quod prius penes ipſos regnum ſtabat, necnon ſacerdotium, & prima docentum ſedes, qui nunc montes figuratè nominantur, commouenda eſſe dici poſſunt in ipſo Domini de cœlo aduentu: & hoc ipſum quidem finem ſuum contigiſſe, quis non tandem fateatur, poſt Saluatoris noſtri Ieſu Chriſti tempora? quum omnia illa uidere poſſit, non ſolum commota, ſed etiam ſublata de medio? ualles autem adhuc liqueſcentes, erunt qui pro Hieruſalem, proq; monte Sion, per omnem urbem conſtituti ſunt eorum conuentus, plorantes ac lugentes, et quaſi cera à facie ignis liqueſcentes, propter mœroris ac luctus exceſſum, &
B propter loci patrij ſolitudinem, & longam atq; annoſam ſeruitutem. Alio præterea intellectu diuini uerbi, ſuper altitudines deſcenſus accipi poteſt, quod utique non in hiatibus & conuallibus, neq; in abiectis, atq; in humum ſpectantibus animis & cogitationibus, ſed in altius ſublatis & ſurſum erectis uerſari uellet. Tali igitur figura dictum eſt, ipſum Dominum ſuper altitudines terræ deſcenſurum. Qui uerò concutiantur ſubter eo montes, ipſi illi utiq; erunt, ad quos adductus eſt à ſpiritu ut tentaretur à diabolo, quo tempore aſſumpſit illum diabolus in montem excelſum ualde, & erat cum feris. Rurſus etiam figuratius montes accipiemus, illum ſimulacrorum cultum, qui prius in montibus frequentabatur, & in ijs efficaciam ſuam oſtendentes, inuiſibiles principatus ac poteſtates, quas non leuiter Saluatoris noſtri concuſſit commouitq; doctrina. Talium enim longam & ueterem contra homines potentiam, latenter deleuit diuinum illius uerbum, & mirifica, & omnem in efficiendo fidem ſuperans uis. Eadem uerò ratione etiam liqueſcentes, ut cera à facie ignis ualles, dæmones erunt inferni, & circum terram uerſantes, aduerſum quos ignem, qui nequitiam ipſorum cõbureret, dimiſit, dicens: Ignem ueni mittere in terram: & quid uolo, ſi iam accenſus eſt? quo igne correpti illi, quũ inuiſibilis flammæ tormenta ferre non poſſent, de humanis corporibus recedebãt, illudq; ipſum quo interim cohibebantur, atq; præ ſe ferebant magna uoce clamantes: Eia quid nobis & tibi fili Dei: ueniſti ante tempus torquere nos? nouimus te quis ſis, ſanctus Dei. Hos igitur maximè uerberabat, horumq; principes auferebat, quoniam non ſatis habentes quòd reliquas nationes corrupiſſent, corruptasq; in errorem compuliſſent, quo deos plures colerent, antiquo etiam illi Dei populo, qui circunciſionis uſum ſeruabat, inſidiari cœperant: huncq; auerſantes à Deo, omnis generis impietatibus implicauerant. Quare etiam maximè de cœlo deſcendit Dominus, ex quo ait deinceps: Propter impietatem Iacob omnia hæc, & propter peccatum domus Iſrael. Ad hæc, uerbi etiam de cœlo deſcen-

Montes ſub Chriſto cõcuſſi

dens, cauſam deinceps exponit, ubi ipſius Iudaici populi impietates connume A
rat: & ubi poſt impietates eum qui ipſos inuaſerat, interitũ, ac genitum per to-
tum orbem uocationem enunciat. Propterea enim de cœlo in terram Dei uer-
bum profectum eſt, ſed uerba audi: Propter impietatem Iacob omnia hæc, &
Samaria et Hie ruſalẽ impie. propter peccatũ domus Iſrael. Quæ impietas Iacob? non'ne Samariæ? & quod
peccatum Iudæ? non'ne Hieruſalem? & ponam Samariam in pomorum cuſto
diam in agro, & in plantationem uineæ: & detraham in profundum lapides e-
ius, & fundamenta eius aperiam. Et adiungit: Deſcenderunt mala à Domino
ſuper portas Hieruſalem, ſonitus curruum & equitantium. Et rurſus: Gloria
filiæ Hieruſalem, rade & tonde ſuper filios delicatos tuos, dilata uiduitatem tu
am ſicut aquila: quoniam captiui ducti ſunt ex te. Ad hæc: Sion quaſi ager ara-
bitur, & Hieruſalem quaſi pomorum cuſtodia erit: & mons domus in lucum
ſyluę. Porrò hæc Sion, & Hieruſalem, & quod uocatur Mons domus, illa ipſa
ſunt, quæ prius ſignificata ſunt illis uerbis: Et commouebuntur montes ſubter
eo, & ualles liqueſcent ſicut cera à facie ignis, propter impietatẽ Iacob. & cæte-
ra. Nam propter impietates, quas cõtra ipſum geſſerunt, ilicò neq; ſanè multo
pòſt, et montes, et qui in illis habitabãt, depopulati ſunt: incendiũq; atq; extre-
mam ſolitudinem mons Sion pertulit: & factus eſt mons domus Dei in lucem
ſyluæ. Hæc enim in Domini de cœlo deſcenſu ad illos uentura, præſens quoq;
prophetia ſignificat: quæ etiam euidentem exitum conſecuta ſunt poſt Saluato
ris noſtri Ieſu Chriſti aduentum. quod ſi quicquam noſtra quoq; hiſtoria ualet,
noſtris ipſorum temporibus, illam antiquitus celebratam Sion iunctis bubus à
Romanis uiris arari, oculis noſtris inſpeximus, & ipſam Hieruſalem (quemad
modum ipſum hoc ait oraculum) inſtar pomorum cuſtodiæ deſertæ, ad extre-
mam redactam ſolitudinem. quæ quidem ob nihil aliud eis, quàm propter im
pietates ipſarum, euenere. propter quas etiam cœleſte uerbum de ſuo loco pro
greſſum eſt. Ob alias uerò cauſas, Dei uerbum de cœlo & deſcendiſſe, & ſuper B
altitudines terræ perueniſſe, prius iam dictum eſt: utiq; ut qui olim extolleban
tur, & in ſublime erigebantur aduerſus cognitionem Dei montes, commoue-
rentur ſubter eo contrariæ uidelicet poteſtates. quæ ante eius aduentum, unà
cum reliquis hominibus, etiam gentem Hebraicam, & impietatis, et ſimulacro
rum cultus operationibus addixerant, utq; praui dæmones, qui ualles appel-
lantur, propterea quòd in hiatibus tenebricoſis, & corporum cauis diuerſan-
tur, quaſi cera à facie ignis liqueſcentes, ob uerbi diuini uim, de hominibus fu-
gerent. & alia uerò præter eas eſſe poteſt cauſa, illa quidem non uulgaris, cur
Dominus de cœlo deſcenderit, quàm oraculum iuxtà ſignificat, ut omnes in or
be terrarũ gentes, dæmonibus pulſis, & ſpiritibus qui principatum habebant
concuſſis, ab antiqua ſub illis & aſpera, et immobili tyrannide reſpirantes, agni
tionem ſupremi Dei reciperent. Quin etiam ipſa hęc in hunc modum eiuſdem
prophetiæ uoces, deinceps eadem ratione ſub unam ſenſus copulationem e-
nunciant: Et erit in nouiſſimis diebus manifeſtus mons Domini, paratus in
ſummitatibus montium, & extolletur ſuper colles, & feſtinabunt ad eum po-
puli. Et ibunt gentes multæ, & dicent: Venite aſcendamus in montem Domi
ni, & in domum Dei Iacob, & oſtendent nobis uiam eius, & ambulabimus in
ſemitis eius. De Sion enim exibit lex, & uerbum Domini de Hieruſalem, et iu
dicabit inter gentes. Talia ſanè de uocatione gentium dicta ſunt. quæ quidem
quo ſenſu accipienda ſint, et quo pacto ipſa quoq; poſt Saluatoris noſtri aduen
tum finem acceperint, per ocium quis liberius diſcere poterit: cum ijs tamen
cõcordans, quæ iam expoſita ſunt. in ipſo prophetię exordio idem oracului,
non ſecus ac ſi ad ſalutem non Iudaicæ gentis ſolum, ſed uniuerſarum gentiũ,
Domini ad homines deſcenſus futurus eſſet, ad omnes populos, ad omnia
quæ ſunt in terra clamat, dicens: Audite populi omnes, & attendat terra, et om
nes qui in ea ſunt. Teſtimonium uerò quod contra ipſum Dominum dictum
eſt, quum

A est, quum esset passurus, ita significat, & erit Dominus Deus uester in testimonium. Tunc deinceps idem propheta oratione progressus, tanquam is qui antè iam docuisset ea quæ ad substantiam Dei uerbi, eiusq; de cœlo descensum pertinerent, & tanquam si eius ad homines aduentus causas prædixisset, ordine deinceps futurum eiusdem inter homines ortum, planeq; etiam ipsum locum in quo futurũ erat ut nasceretur, indicat, dicens: Et tu Bethleẽ domus Ephrata, nequaq; minima es, ut sis in millibus Iuda. & ex te mihi egredietur qui præsit, ut sit in principem in Israel: & exitus eius ab initio, ex diebus seculi. Attende uerò diligenter, quemadmodum eius qui in Bethleem sit conspiciendus (est autem Bethleẽ Iudææ locus) exitus dicat desuper et à seculo existere, utpote qui principis de Bethleem progressuri, diuinam indicare uelit substantiæ antecessionem, propagationemq; personæ. Si quis igitur est, qui oraculum referre possit ad alium quempiam, ne cunctetur. Prodat sanè hunc, quis nam sit. sed si alius præter Saluatorem nostrum Iesum Christum inueniri non potest, qui solus post talem prophetiam inde profectus celebratur, quid tandem impedimẽti supereſt, ne una cum ipsa prophetia ueritatem fateamur, quæ in unum illum suam dirigit prædictionem? nam solus ille omnium, qui unquam extiterint, ex eo Bethleem loco, de quo iam dictum est, manifestè post eius prophetię tempora, humanam subiens formam, progressus est, atque ilicò una cum eius aduentu ea quę iam prædicta fuerant, completa sunt: itaque eueſtigio sine mora, quæcunque tristia & infesta Iudaicæ genti prædicta fuerant, euenerunt, ac rursus cæteris gentibus, oraculis consentanea, atque ipse hic Saluator & Dominus noster de Bethleem progressus, eius Israel princeps, qui ad intelligentiam refertur, declaratus est: quippe quũ eo nomine populus omnis, quicunq; Deum & uidere, & piè colere assuetus sit, appelletur. Et sanè inspice quemadmodum suæ diuinæ antecedentisq; substantiæ exitus, ab initio & ex diebus seculi
B habere dicatur, quod quidem neutiquam hominis naturæ conueniat. Post hæc paululum progressa prophetica oratio, etiam nunc rursus ueteris legalis ritus circunscriptionem atq; abolitionem suboſtendit ex persona populi, dicens: In quo comprehendam Dominum? tenebo Deum meum altissimum? num comprehẽdam eum in integris sacrificijs, in uitulis anniculis? num dabo primogenita uentris mei pro peccato animæ meæ? ex persona autem Dei sic eis respondens, ait: Si indicauerit tibi ô homo, quid sit bonũ, & quid Dominus requirat à te, non ne ut facias iudicium, & diligas misericordiam? & paratus sis ambulare post Dominum Deum tuum? habes igitur hic quoq; in eo, de quo prophetæ loquuntur, Domini de cœlo ad homines descensu, plurima quæ simul in eodem significantur, Iudæorum reiectionem, exprobrationes scelerum eorum, interitum regiæ ipsorum ciuitatis, ritusq; Mosaici, qui apud eos olim prius seruabatur, abrogationem, & econtrario ad gentes, pollicitationes bonas, agnitionem Dei, nouum cultus diuini ritum, nouamq; legem, ac uerbum quod de regione Iudæorum sit progressurum, & in omnes gentes disseminandũ, quæ quidem cuiusmodi finem, & cuiusmodi rationis exitũ, post Saluatoris nostri Iesu Christi aduentum ostenderint, tibi contemplandum relinquo.

Quòd ueniens Dei uerbum, uenturum, neq; moraturum caneretur à prophetis. Cap. XIIII.

ET respondit mihi Dominus, & dixit: Scribe uisionem manifestè in tabel- Habacuc 2.
» la, ut persequatur qui legit ea, quoniam adhuc uisio ad tempus: et orietur
» ad uesperam, & non in uanum. Si tardius ueniet, expecta illum, quoniam ue-
» niens ueniet, & non morabitur. Si subtraxerit se, non bene sibi placet anima
» mea in eo: iustus autem ex fide mea uiuet. Etiam hoc loco palàm eũ qui uenit,
» de quo prophetæ loquuntur, uenturum canit. Sed quis tandem hic sit, nisi qui suprà innotuit, in illis uerbis, Benedictus qui uenit in nomine Domini, Deus Dominus & illuxit nobis? hunc uerò tanquam eum qui ipsum lumẽ sit, ad uesperam oriturum ait, in consummatione uidelicet seculorum. Cui concordat

etiam Zacharias, dicens: Ecce uir, Oriens nomẽ ei, & ſubter eum orietur. idem A
uerò propheta etiam tempus ſignificat, dum adiungit illum: Ad ueſperam erit
lumẽ: ſi tardius ueniet, expecta illum. pro quo Aquila ſic reddidit: Si uerò cun-
ctabitur, accipe illum, quoniam ueniens ueniet, et non tardabit. De hoc autem
meminit etiam ad Hebræos epiſtola, ubi ait: Nolite igitur abiicere confidentiã
ueſtram, quæ magnam habet remunerationem. Patientia enim uobis neceſſa-
ria eſt, ut uoluntatem Dei faciens, reportetis promiſſionẽ. Adhuc enim modi-
cum, aliquantulumq́, qui uenturus eſt ueniet, et non tardabit: iuſtus autem ex
fide mea uiuet. quòd ſi ſubtraxerit ſe, non bene ſibi placet anima mea in eo. Et
ſanè ſpecta, quemadmodũ quod à propheta obſcurius poſitum eſt, propterea
quòd per traiectionẽ prolatum ſit, epiſtola in ſenſum planiorem tranſtulerit:
uerba enim prophetię ſic ſe habent: Veniens ueniet, & non morabitur. Et adiun
git: Si ſubtraxerit ſe, nõ bene ſibi placet anima mea in eo. Quod quidem dum
ita coniungitur, facilè referendũ eſſe uideatur ad eum qui uenturus eſt, & non
morabitur. at id quidem perquam abſurdũ. Quî enim fieri poteſt, ut illi accom
modetur quod dicitur, nõ placere ſibi in eo animam ſuam, ſi de Deo ſit ſermo?
ſed diſtinctio quę appoſita eſt, quum uerborum ſtructuram mutauerit, ſenſum
conſeruauit. Nam poſt illud, Adhuc modicum aliquantulumq́, qui uenturus
eſt ueniet, & non tardabit: continuò adiunxit illud, Iuſtus autem ex fide uiuet.
Deinde illud quod in prophetia primum poſitũ eſt, ſecundo loco ſubiecit, ubi
ait: Quòd ſi ſubtraxerit ſe, nõ bene ſibi placet anima mea in eo. Quum enim ſe
mel oraculũ per ipſam prophetiam cecinerit, lucem omnibus promiſſam gen-
tibus per Chriſti aduentũ, aliquando tandem & ad ueſperum orituram, & non
fruſtraturam (ſic enim pro eo quod eſt, & non in uanum, Aquila eſt interpreta
tus) Deinde quòd ſerò & ad ueſperum futurus eſſet eius, de quo prophetia lo-
quitur, aduentus, ideo illis uerbis, Si tardius ueniet, expecta illum, uel, ſi cun-
ctabitur, accipe illum, quoniam ueniens ueniet, & non tardabit: ad patientiam B
uocans auditorem, ut uaticinio fidem adhibeat, hortatur, dicens eum qui his re
bus crediderit, ubi ex ſua ipſius fide iuſtus declaratus fuerit, uitamq́ Deo pla-
ceat, victurum: ſicut ecõtrario, qui non crediderit, ubi ſubtraxerit ſe, non con-
fidens neque credens his quæ dicta ſunt, futurum ut non bene ſibi placeat ani-
ma in eo. Ergo nos quoque ipſa hæc ſequentes, ſi cõmutauerimus ita ut quod
prius eſt, poſterius: quod uerò poſterius eſt, translatum prius faciamus, ſenſum
uerborum integrum conſeruabimus: ſic enim poſt illud, Quoniam ueniẽs ue-
niet. et non morabitur: ſtatim ſubiungemus illud, Iuſtus autem meus ex fide ui
uet, & huic ipſi connectemus illud, Si ſubtraxerit ſe, nõ bene ſibi placet anima
mea in eo. Cum hoc uerò ſenſu etiam Aquila cõcordat, dicens: Si cunctabitur,
accipe illum, quoniam ueniens ueniet, & nõ tardabit. ecce tardus ſit, non recta
anima mea in eo, & iuſtus ex fide ipſius uiuet.

Quòd terribilis ſit auditu deſcenſus Domini de cœlo, & facta illius cum admiratione, quodq́; quum ipſe uenerit, uniuerſa terra ipſius laude complebitur, et noui ipſius teſtamenti uerbum, ad omnes homines penetrabit. Caput XV.

Habacuc 3.

» DOmine audiui auditionem tuam, & timui. Intellexi opera tua, & obſtu-
» pui, in medio duarum uitarũ cognoſceris, dum anni appropinquabunt,
» notus fies: dum aderit tempus, declaraberis. Dum perturbata fuerit anima mea
» in ira, miſericordiæ memor eris. Deus de Thama ueniet, & ſanctus de monte
» umbroſo denſo. cooperuit cœlos uirtus eius, & laude eius plena eſt terra: &
» ſplendor eius ut lumen erit. Cornua in manibus eius, & poſuit dilectionẽ for-
» tem roboris ſui: ante faciem eius ibit uerbum, & egredietur in campos. Quum
enim ipſe ſeipſum audiſſet propheta ſanctus, ac potius diuinum qui ipſum aſſla-
bat, quiq́ in ipſo canebat ſpiritum, de eo de quo ipſa prophetia loquitur, dicen
tem: Quòd ueniens ueniet, & non morabitur: iuſtus autem ex fide mea uiuet:
quumq́ credidiſſet, illum eſſe iuſtum oraculo, in his uerbis quæ nunc in mani-

bus ſunt,

A bus ſunt, ita ait: Domine audiui auditionem tuam, & timui. & quę ſequuntur, in quibus manifeſtiſſimè Deum ad homines uenturum denunciat. Quis uerò alius hic ſit qui olim cognoſceretur, & pòſt aliquando dum anni appropinqua bunt, eſſet agnoſcendus, & per id tempus de quo prophetia loquitur declaran dus, quis, inquam, hic ſit, niſi ille ipſe qui antea dictus eſt uniuerſi Dominus? qui etiam hoc comprobato uaticinio, in cõſummatione ſeculorum ita nunciatus eſt ac prædicatus, ut omnes homines exaudierint. Huiuſce igitur ea quæ palàm in ſacris Euangelijs deſcripta ſunt facta, corporis uidelicet, quod aſſumpſit de uirgine, generationẽ: item quemadmodum, quum eſſet in forma Dei, non rapinam arbitratus eſt eſſe ſe æqualem Deo, ſed ſeipſum exinaniuit formam ſerui accipiens, præter ea quæ miracula in hominibus degens ediderit, necnon quæcunque contra ipſum auſa eſt Iudaica gens, omnia inquam hæc, & alia ſimilia his, quum animæ oculis prouidiſſet, quæq; euentura in poſterum expectabantur, diuino ſpiritu docente, purgatiſſima intelligentia percepiſſet, ex ijs quæ hoc modo audierat, ſe obſtupuiſſe ac timuiſſe fatetur Propheta, dicens: Domine audiui auditionem tuam, & timui: Domine intellexi opera tua, et obſtupui. Saluator autem ac Dominus noſter, ipſum utiq; hoc Dei uerbum, in medio duarum uitarum cognitus eſt. Non enim duorum animalium eſt legendum, ſed duarum uitarum. Duarum ergo uitarum, inquit, medius cognoſceris. Quum enim una ſecundũ Deum ſit uita, & altera ſecundũ hominem, & illa quidem mortalis, hæc uerò ſempiterna, meritò quum utranque expertus eſſet Dominus, atque eo modo ueniſſet, in medio duarum uitarum eſſe cognitus dicitur ex interpretatione quam Septuaginta ediderũt. Nam ex ea quã Aquila edidit, non item, ſed ſic: Dum appropinquant annni, uiuifica illud. Sed quidnam eſt illud, niſi quod ait, opus tuum? Theodotion uerò ita ait: In medio annorum uiuifica ipſum. Et Symmachus: Intra annos reuiuiſcere fac

In Hebræo bæijm ſunt uitæ et baijot animalia

B ipſum, interpretatus eſt. Quum igitur omnes, Viuifica ipſum, dixerint, planè non de quibuſdam ueluti brutis, aut etiam ratione præditis animalibus, ſermonem eſſe declararunt. Quapropter quum apud Septuaginta ſit dictum, In medio duarum uitarum cognoſceris: non ex ſententia eorum qui nos antecceſſerunt, hoc accepimus, ſed duas eius, de quo prophetia loquitur, uitas ſignificari diximus, unam quidem diuinam, alteram uerò humanam. His quæ dicta ſunt, propheta deinceps adiungit: Dum perturbata fuerit anima mea in ira, miſericordiæ memor eris: Sic interim docens, quod quum ſpiritu tempus illud prouidiſſet quo paſſurus erat is de quo ipſa prophetia texitur, perturbatus ſit: Veruntamen in hoc ipſo tempore, inquit, in quo animo perturbatus ſum, propterea quòd aliàs nuſquam talis hominibus ira impenderit, propter facinora quæ aduerſus Dominum perpetrata fuerint, miſericordiæ ipſe clementiſſimus Dominus non iræ recordatus eſt, utpote qui boni patris ſit filius. Proinde extremum illius ſupplicium ſalutis ſecundũ Deum, & miſericordiæ toti mundo cauſa extitit. Sequitur illud, Deus de Thæman ueniet. Dictio autem illa Thæman, ſi in noſtram linguam conuertatur, conſummationem ſignificat. Nam in conſummatione ſeculi, & in hiſce extremis diebus per Saluatorem noſtrum, ſummi Dei nobis illuxit beneficentia. Fortaſſe etiam ſecundũ eiuſdem, glorioſumq; in his uerbis aduentũ canit, ut altero initio facto, legenda ſint uerba ab illo loco: Deus de Thæman ueniet, tanquã ſi in cõſummatione ſeculi ipſe uenturus ſit ab ijs qui ad auſtrales cœli partes ſpectant. Accipitur enim Thæman, pro eo quod eſt auſter. Quocirca Theodotiõ ad hunc interpretatus eſt modũ: Deus ab ab auſtro ueniet. Quod autem ſequitur, Et ſanctus de monte umbroſo denſo, poteris intelligere, ſi quę in Zacharia ſic ſe habent, appoſueris uoces: Vidi per noctẽ, et ecce uir aſcendens ſuper equũ ruſum, et hic ſtabat inter mõtes umbroſos. Hunc igitur qui aſcendit ſuper equũ ruſum, & inſiſtit inter montes umbroſos, ipſum illum puto eſſe, qui præſenti prophetia ſignificatur quæ

ait, ſanctum uenturum de monte umbroſo denſo. Certè utrobiq; montes umbroſi habentur. Et arbitror eſſe eos in paradiſo Dei, quem plantauit in Eden ad orientem, aut etiam apud cœleſtem Hieruſalem: montes enim in circuitu eius, & Dominus in circuitu populi ſui. Hi ergo montes, eo quòd diuinis poteſtatibus & ſanctis ſpiritibus referti ſint, quaſi conſiti & largè his exuberantes, umbroſi dicuntur. Et in Zacharia quidem planè uir cernitur, qui ruſo inuehit̃, quum ſic interim Saluatoris noſtri, & humana aſſumpta natura, et corpus, quo quaſi uehiculo utebatur, declareſ: at hic Deus & Sanctus nominatus eſt. Tanquam enim is qui à Deo ad homines deſcenſurus eſſet, & tanquam de diuinioribus locis profecturus, dicitur Deus de Thæman uenturus, et ſanctus de monte umbroſo denſo. Deinceps adiungit: Cooperuit cœlos uirtus eius, & laudis eius plena eſt terra, & ſplendor eius ut lumen erit. Quibus utiq; uerbis, ſimul et glorioſum eius in cœlo regnum oſtenditur, & quæ poſthac futura eſt, longiuſque duratura, atq; in omnem terram penetratura, doctrinæ quæ de illo fertur laudatio. Illud autẽ, Cornua in manibus eius: regni eius inſignia et notas ſignificat: quibus cornibus inuiſibiles atq; aduerſantes poteſtates repellẽs, & uictas obtinens abigit. Ordine his deinceps adiungit: Et poſuit dilectionem fortem roboris ſui. Et ſanè uehementis affectionis eius ac dilectionis erga homines, indicium maximum fuerit, quòd ante faciem eius inceſſerit uerbum illud, uidelicet ſalutare atq; euangelicum, quod etiam egreſſum percurrerit campos, adeò ut breui tempore totum orbem terrarum eius, quæ per ipſum omnibus hominibus conciliata ſit, ſalutis impleuerit, cõprobata eius prophetiæ ueritate, quæ ait: Ante faciem eius ibit uerbum, & egredietur in campos. In ſecundo autem eiuſdem aduentu, amplius quoq; ac magis propriè uerbum eius, & his quæ dicta ſunt, & ijs quæ deinceps ſequũtur, finem imponet: quibus nunc explorandis atque indagandis tempus non adeſt.

Corpus Chriſti uehiculum.

Quemadmodum Dominus omnipotens confitetur ſe miſſum ut auferat ea quæ uitioſa ſunt. Caput XVI.

Zach. 2. HAec dicit Dominus omnipotens, poſt gloriam miſit me ad gentes quæ
» ſpoliauerũt uos: quoniam qui tangit uos, quaſi is qui tangit pupillam o-
» culi eius. quia ecce ego affero manum meam ſuper ipſos, & erunt ſpolia ijs qui
» ſeruierint ſibi, & cognoſcetis quòd Dominus omnipotens miſit me. Ipſe Dominus omnipotẽs in his ſeipſum miſſum eſſe ait: et quis nam is ſit qui miſerit, docet, ubi ait: Et cognoſcetis quòd Dominus omnipotens miſit me. Igitur etiam hoc loco duos perſpicuè habes, qui eadem utantur appellatione, unum eum qui miſit Dominum omnipotentem: alterum eum qui mittitur, eiuſdem cum eo qui miſit nominis. Quem porrò alium dixeris eum qui mittitur, niſi eum quem antè nos pluribus appellauimus Deum uerbũ, qui à patre miſſum ſe confiteturꝫ et qui manifeſtè dixit, Poſt gloriam miſit me: illud interim ſignificans, quòd qui antea fuerit in gloria apud patrem, poſtea miſſus ſit ad gentes, quæ ſpoliauerint uos. Quum enim ad eas gentes quæ prius populo Dei aduerſæ inimicæq; erant, miſſum ſit Dei uerbum, has ipſas ſibiipſi ſubiecit, eaſdẽ per ſuos diſcipulos deprædatus, qui portio quædam erant illius populi qui ad circunciſionem pertinet, quem quondam in ſeruitutẽ redegerunt gentes quæ ipſum illum ſuo ſimulacrorũ cultu deprædatæ fuerunt. Hæc igitur paſſuras dicit gentes quas diſpoſuit. Sicut enim illæ populum Dei à patria pietate ac religione auertentes, ſpolia propriis dæmonibus factæ ſunt, ita quandoque etiam ipſæ patrio ſimulacrorum cultu ab ijs qui ipſis antea ſeruierint, ſpoliabuntur, & ſub iugum Hebraicę religionis traducentur. Hoc autem futurum ait Dominus per ſeipſum, qui ad tale munus præſtandum à patre mittendus ſit. Cæterùm, dixerit aliquis, etiam intelligibiles quaſdam & inuiſibiles poteſtates, gentes nunc nominari, quæ ſpoliauerint, captiuasq; hominum animas egerint, quarum animarum talem ſe curam gerere ait clementiſſimum Dei uerbum,

qualem

A qualem unuſquiſque oculi ſui pupillæ gerit. cuius ſedulitatis atque amoris erga hominum genus, ſignum illud erit, quòd quum Dei uerbum eſſet, et ſua gloria apud patrem frueretur, non piguerit ipſum ueniendi ad homines, atq; inter eos uerſandi curam, diſpenſationemq; ſuſpicere.

Quòd ipſe Dominus uenturum ſe de cælo, & inter homines habitaturum, gentesq; ad ipſum confugituras, canit: & quòd miſſum ſe eſſe à Domino omnipotente confitetur. Cap. XVII.

GAude & lætare filia Sion, quoniam ecce ego uenio, & habitabo in me- Zach.2.
dio tui, dicit Dominus. & confugient gentes multæ ad Dominum in die »
illa, & erunt ei in populum, & habitabunt in medio tui. & cognoſces, quòd »
Dominus omnipotens miſit me ad te. Quia nunc propoſitum eſt filium, auto »
rem rerum apud homines in terra uerſaturũ ex prophetis oſtendere, arbitror huiuſce rei demonſtrandæ efficaciam habere præſentem prophetiam: adeò quidem, ut ob ipſius rei perſpicuitatem, nulla ampliore explanatione ſit opus. etiam illud obſeruabis, quod cauſam rurſus ſui aduentus ſignificat, ubi ait: Et confugient gentes multæ ad Dominum die illa, & erunt ipſi in populum. Hæc autem ipſi filiæ Sion nunciat oraculũ, ſic interim Dei eccleſiam appellans, propter quod cœleſtis Hieruſalem filia eſſe uideatur: quæ, ut ſanctus ait Apoſtolus, mater ſanctorum eſt. Aut etiam aliter filia Sion, Chriſti eccleſia dici poteſt, tanquam ea quæ ex priore eorum, qui ad circunciſionem pertinent conuentu, per apoſtolos, atq; euangeliſtas id quod eſt, acceperit. qui etiam filij erant eius matris, quæ ob ſcelera ſua abiecta eſt, quæq; uidua facta eſt, eo quòd expulerit uirum, qui per propheras de ipſa cõqueſtus eſt, atq; ait: Non tanquã uirum me uocaſti, & patrem, et ducem uirginitatis tuæ. qui etiam ijs qui de ipſa nati ſunt, mores matris exprobrans ac uituperãs, ait: Quis eſt hic liber repudij matris ueſtræ, in quo emiſi eam? & rurſus: Iudicamini aduerſus matrem ueſtram, iudicamini, quoniam hæc non uxor mea, & ego non uir eius. Merito ſanè tanquam
B ijs qui matrem abnegauerint filiam Domini, ipſius Domini aduentũ præſens prophetia nunciat. Erit autem hæc eccleſia de gentibus, quæ loco prioris filiæ per noſtri Saluatoris apoſtolos habita eſt.

De Domini aduentu, & de ijs quæ in paſſione eius euentura erant. Cap. XVIII.

ECce dies ueniunt Domini, & diuidentur ſpolia tua in te. & congregabo Zach.14.
omnes gentes in Hieruſalem ad bellum. & capietur ciuitas, & diripientur »
domus, & mulieres fœdabuntur. & egredietur dimidium ciuitatis in captiuita »
tem: reliqui uerò de populo meo non peribunt. & egredietur Dominus, & pa »
rabitur ad prælium in gentibus illis, ſicut dies prælij eius, in die belli. & ſtabũt »
pedes eius in die illa ſuper monte oliuarũ, qui eſt contra Hieruſalem ab orien- »
te. & ſcindetur mons oliuarum, dimidium eius ad orientem, & dimidium eius »
ad mare. profunditas magna uchementer, & inclinabit dimidium montis ad »
Boream, & dimidium eius ad Auſtrum. & obturabitur uallis montium meo- »
rum, et conglutinabitur conuallis montium uſq; Aſael: et obturabitur, quem »
admodum obturata eſt à facie terræmotus, in diebus Oziæ regis Iuda. Et adue »
niet Dominus Deus meus, & omnes ſancti cum eo. & erit in die illa, non erit »
lumen, ſed frigus, & glacies erit die uno, & dies ille notus Domino: & nõ dies, »
neq; nox, ad ueſperam erit lux. Et erit in in die illa, egredieẽ aqua uiua de Hie- »
ruſalem, dimidiũ eius ad mare primum, & dimidium eius ad mare ultimum, »
in æſtate & in uere erit ſic: & erit Dominus in regẽ in omnẽ terram. In die illa »
erit Dominus unus, et nomẽ eius unũ, circundans omnem terram, & omnem »
ſolitudinẽ. Poſt primam obſidionẽ Hieruſalem, extremamq; illius ruinam & *Hic autor loquitur.*
ſolitudinẽ, quæ ſub Babylonijs accidit, poſtq; reditum ab hoſtili terra ad patriam, qui ſub Cyro Perſarum rege cõtigit, quum paulo antè Hieruſalem inſtaurata eſſet, renouatumq; ſanctuarium, & quod apud illud erat altare, ſub Dario Perſa, præſens canit Propheta, & poſthac alteram obſidionẽ Hieruſalem futuram ſignificat, quã paſſa eſt à Romanis non aliàs, quàm poſt ſcelera, quæ eius

habitatores

habitatores contra Saluatorem noſtrum Ieſum Chriſtum auſi ſunt. Manifeſtiſ- A
ſimè igitur etiam hoc loco, Saluatoris noſtri, qui Dei uerbum eſt, aduentus, &
quæ illius tempore acciderint, ſignificantur. ſunt uerò hæc, partim quæ quo
tempore ille paſſus eſt, geſta ſunt: partim quæ ilicò Hebraicam nationem op-
preſſit obſidio, & ipſius Hieruſalem expugnatio, & poſt ipſa hæc uocatio gen-
tium, uniuſq; ac ſolius Dei apud omne genus hominũ cognitio. Cæterum di-
uino ſpiritu afflatus Propheta, cum quadam commiſeratione, tanquam is qui
ſuos ad circunciſionem pertinentes deploret, ab exclamatione contra illos ſuæ
prophetiæ initium facit. dies igitur Domini, ſicut in alijs locis, hoc quoq; in lo-
co nominat, ut ſic tempus Chriſti, ad homines aduentus ſignificet. planeq; in
eodem oſtendit, quemadmodum ipſe Dominus, tanquam lumen uerum, pro
priorum aliquando autor fiet dierum, & omnibus qui in terra ſunt, homini-
bus illuceſcet, quo tempore et ipſum, & luminis ipſius radios uniuerſæ gentes
ſuſcipient. quæ quidem dum illuminabuntur, iuxta illud, Poſui te in lucem
gentium, in teſtamentum generis: interea Iudaica gens propter infidelitatem
aduerſus illum, in extrema incidet infortunia. Tale igitur eſt illud, Ecce dies
ueniunt Domini, & diuidentur ſpolia tua in te, & congregabo omnes gentes
in Hieruſalem ad bellum, & capietur ciuitas, & diripientur domus, & mulie-
res fœdabuntur, & egredietur dimidiũ ciuitatis in captiuitatem. Poſt uerò ipſi-
us Hieruſalem obſidionem, & eam quæ ilicò ſecuta eſt Iudaicæ genis ſeruitu-
tem, deinceps bona omnibus adiungit cõmunia, ſic canens: Et erat Dominus
in regem in omnem terram. Et rurſus: Erit Dominus tuus, & nomen illius u-
num, ambiens omnem terram, & ſolitudinẽ. Sed enim quum uaticiniũ enun-
ciet, Iudaicam gentem eſſe talia perpeſſuram in diebus Domini, quis non exi-
tum uaticinij admiretur? nam ſimul ac Ieſus Saluator ac Dominus noſter adue
nit, quiq; ad circunciſionẽ pertinent nefaria aduerſus illum facinora perpetra-
runt, omnia illis quę prædicta fuerant quinquageſimo ab ipſa prædictione an B
no, aceruatim euenerũt, finemq; ſortita ſunt, quũ uidelicet ab ipſo Pilato, uſq;
ad Neronem, & Titum, ac Veſpaſianũ qui ciuitatẽ obſederũt, nuſquam illos
omnis generis, & aliæ ſuper alias ingruentes calamitates defecerint: quemad-
modum facilè ex hiſtoria, quam Flauius Ioſephus ſcripſit, colligere. tunc ſanè
credibile eſt, dimidiũ ciuitatis perijſſe obſidione, ut ait prophetia. Haud uerò
ita multo poſt, quũ Adrianus imperaret, Iudaico rurſus exorto tumultu, quæ
reliqua fuerat pars dimidia ciuitatis, rurſus obſeſſa expellitur: adeò quidem, ut
ab illo tempore uſq; in hodiernũ diem, penitus inſtabilis omnis illis factus ſit
locus. Quòd ſi quis dicat ſub Antiocho Epiphane hæc cõpleta fuiſſe, etiam at-
que etiam conſideret, utrum poſſit reliqua item, quæ ex hac propheria ſuper-
ſunt, ad Antiochi tempora referre, cuiuſmodi illud eſt, quòd populus ſeruitutẽ
ſit paſſus, quòd pedes Domini in monte oliuarum ſteterint: & utrũ Dominus
in die illa, in regem fuerit in omnem terram, & utrum nomen Domini ambie
rit omnem terram & ſolitudinem, quo tempore Syriam Antiochus obtinuit:
& quæ reliqua ſunt de eodem oraculo, quem finẽ ſortita ſint, aliquo modo co-
netur oſtendere. At ſi quis noſtram rationem ſequatur, uel ad uerbũ hæc eue-
niſſe demonſtrabit, atq; in alium item ſenſum cadẽ accipere poterit. nam poſt
Saluatoris noſtri Ieſu Chriſti aduentum, ciuitas illorum ipſa que Hieruſalem
atq; omnis conuentus, inſtitutioq; ciuilis, quæ ad ritum religionemq; Moſaicę
legis pertinet, euerſa ſublataq; ſunt. eueſtigioq; eam, quæ ad intelligentiam ſpe
ctat, ſeruitutem, adiuncta etiam ea quæ corporũ eſt, perpeſſi ſunt: quippe qui
Saluatorem ac liberatorem humanarum animarum non ſuſceperint: eum qui
uenerat ut ijs qui malorum dæmonum ſerui facti eſſent, liberationem nuncia-
ret: ijs uerò qui mentis oculis capti, uiſus recuperationẽ. hæc ita quũ illi ob in-
credulitatem ſuam pertuliſſent, alij omnes quicunq; ſuam liberationẽ agnoue
runt, domeſticiq; illius ac familiares effecti ſunt, diſcipuli utiq; & Apoſtoli, &

Euan-

A Euangelistæ, complures q; alij, qui de circuncisione profecti in ipsum crediderunt, de quibus ait Apostolus: Sic etiam nunc reliquiæ secundum electionem gratiæ factæ sunt. Et illud: Nisi Dominus Sabaoth reliquisset nobis semẽ, quasi Sodoma facti essemus, & quasi Gomorrha similes fuissemus. illius obsidionis, quam nos ad intelligentiam referimus, immunes expertesq; sunt seruati, neque huius solum, sed etiam illius, quæ ad uerbum intelligit̃. nam ipsi apostoli ac discipuli Saluatoris nostri, & omnes qui ex Iudæis ad ipsum credentes accesserant, quũ procul ab Iudæa terra abessent, et reliquis essent immixti gentibus, omnem eorum qui ciuitatem incolebant, perditionem atq; interitum effugere per illud tempus facilè potuerunt. Quod ipsum sanè etiam prophetia anticipans cecinerat, illis uerbis: Qui autem reliqui fuerint de populo meo, nõ peribunt. quibus deinceps adiungit: Et egredietur Dominus, & cõparabitur ad prælium in gentibus illis, quemadmodũ dies prælij eius in die belli. At uerò in quibus tandem gentibus Dominus præliabitur, si non in ijs quæ Hierusalem obsidebunt? indicat uerò ipsum oraculum, quemadmodũ ipse Dominus auxilium feret obsidentibus, eritq; interim in illis, et cum illis ad prælium comparabitur, quasi quidam imperator, propugnatorq; illorum, & aduersus Hierusalẽ militabit. Non enim dicit oratio, Dominũ contra gentes præliaturũ. Quibus ergo, & contra quos? nempe contra Hierusalem, & contra eius habitatores, de quibus sermo erat. Illud autem, Et stabunt pedes eius in die illa super monte oliuarum, qui est contra Hierusalem ad orientem: quid nam aliud significet, q; Domini Dei, ipsius inquam Dei uerbi, in sua ecclesia stationem & cõfirmationem, quam in præsenti monte oliuarum per figuram, quę permutatio dicitur, nominat? ut enim uinea extitit dilecto, & fuit uinea Domini Sabaoth figuratè domus Israel, & uitis Iuda nouella dilecta; sic eadem ratione dixeris, quod etiam oliuetũ facta sit Domino, collecta de gentibus ecclesia ipsius. quę sanè ec-
B clesia quum antea esset oliua quædã agrestis, plantata fuit à Domino, qui eam pòst insecuit in apostolicis bonæ oliuæ radicibus, post priorum ramorũ excisionem, quemadmodũ Apostolus docet: Et plantauit, inquit, eam Dominus sibi ipsi, propemodum per prophetiã dicens: Oliuam speciosam umbrosam uocauit Dominus nomen tuum. Postquam enim prior uinea, quum deberet facere uuam, fecit spinas, neq; iustitiam, sed clamorẽ: meritò tanquam eius quæ infructuosa esset, sepem auferens ac parietem Deus, tradensq; eam inimicis ad diripiendum et conculcandũ, sicut in Esaię prophetia dictum est, alium ipse sibi agrum cõstituit in præsenti, quod oliuetum nominatur, quasi eum qui oleum & misericordiam à Deo sit consecutus, & à Christo plantis semper uirentibus consitus, hoc est sanctis, lucisq; altricibus animis, quibus liceat dicere, Ego autem sicut oliua fructifera in domo Dei. Hic uerò oliuarum mons contra Hierusalem esse dicitur, quoniam in locum ueteris ac terrenæ Hierusalem, ac religionis, quæ in illa seruabat̃, successit, & à Deo constitutus est, post ruinam Hierusalem. quum suprà igitur oraculũ dixerit de Hierusalem, quòd ciuitas capietur, quodq; hostiles atq; inimicæ gentes cõuenient aduersus eam, & spolia eius diuidentur, meritò non in Hierusalem pedes Domini staturos dicit, quî enim id fieri potuisset, quum ea semel sublata esset? sed migrantibus ab ea, in montem qui est contra Hierusalem, qui oliuarum uocatur, ibi staturos docet. quod etiam propheta Ezechiel, diuino antè spiritu edoctus, contemplatur: dicit enim: Et eleuauerunt Cherubim alas suas, & rotæ quæ eis adhærebant, & gloria Dei Israel erat super eis, & ascendit gloria Domini de medio ciuitatis: & stetit in monte, qui est contra ciuitatem. Quod quidem aliter quoque licet intueri completum ad uerbum, quando hodie quoque omnes, quicunque Christi religionem cum fide susceperint, ex omnibus terræ partibus concurrunt, non ut quondam festæ cuiusdam lætitiæ gratia, quæ in Hierusalem celebretur, neque ut adorent in eo, quod olim in Hierusalem constitutum fuerat sanctuario: Ezech. 10.

sed ut

ſed ut diuerſentur, quum ad ſciſcitandum de expugnatione & ſolitudine Hie A
ruſalem, quam prophetia prædixerat, tum in monte oliuarum, qui eſt contra
Hieruſalem, adorent, ubi gloria Domini commutata eſt, poſtquam deleuit pri
orem ciuitatem. uerè autem ſecundum expoſitam, atq; ad uerbum acceptam
enarrationẽ, pedes Domini & Saluatoris noſtri, ipſius utiq; Dei uerbi, per id
quod aſſumpſit humanũ corpus, in monte oliuarum ſteterunt ad ſpeluncam
quę ibi oſtendi ſolet, & quo tempore orauit, et quum ſuis diſcipulis in eius mõ
tis cacumine, myſteria de conſummatione tradidit. ex eodem præterea monte
in cœlum aſcendit, quemadmodum Lucas in Actis Apoſtolorũ docet, quum
ait, illum in monte oliuarum apoſtolis ſuis & præſentibus & intuentibus, ſu-
blimem abiiſſe, nubeq; ab oculis eorum ſublatum fuiſſe, ipſosq; intentis ocu-
lis illo in cœlum abeunte manſiſſe. Et ecce, inquit, duo uiri aſtiterunt eis in ue
ſtibus albis, qui etiam dixerũt: Viri Galilęi, quid ſtatis aſpiciẽtes in cœlum? hic
Ieſus qui aſſumptus eſt à uobis in cœlum, ſic ueniet, quemadmodum uidiſtis
eum euntem in cœlum. Quibus etiam adiungit uerba hæc: Tunc reuerſi ſunt
in Hieruſalem à monte qui uocatur Oliueti, qui eſt cõtra Hieruſalem. Eſt igi
tur, etiam ſi quis ad uerbum ſcripturã uelit accipere, contra Hieruſalem & ab
Mons oliuarũ. illa ad orientem ſpectans mons is de quo dictum eſt, oliuarum: uerumtamẽ ſi
ſententiam, non uerba, ſequi uolumus, ſancta Chriſti eccleſia, & mons in quo
fundata eſt, de quo loquitur Saluator dicens, Non poteſt abſcondi ciuitas ſu-
pra montem poſita: pro ea quæ cecidit, neq; amplius ſurrexit Hieruſalem, ſtru
cta atq; erecta, dignaq; habita in qua pedes Domini inſiſtant, non ſolũ eſt con-
tra Hieruſalem, ſed etiam ab ea ad orientem uergens: quippe quæ eius lumi-
nis, quo Deum piè colimus, radios excipiat, & multo ipſa Hieruſalem anteri-
or facta ſit, ipſiq; iuſtitiæ ſoli propinquior, de quo dictum eſt, Timentibus au
tem me, orietur ſol iuſtitię. quia uerò dicit deinceps, Quòd ſcindetur mons oli
uarum, dimidium eius ad orientem & mare, profunditas magna uehementer: B
& inclinabit dimidium eius ad boream, & dimidium eius ad auſtrum: poteſt
hoc quidem eccleſiæ per totum orbem qui ab hominibus incolitur, dilatatio-
nem ſignificare, quæ partes ad orientem ſolem ſpectantes, ipſasq; aurorę orien
tisq; gentes ac nationes cõpleuit. Porrigitur uerò etiam uſq; ad mare quod eſt
ad occidentem, & ad inſulas quæ in ipſo ſunt. Porrò ad auſtrum quoq;, ad meri
diem peruenit, item ad aquilonem & ſeptentriones. ad omnes enim partes, &
ubiq; gentiũ, quod figuratè ſignificatur Domini oliuetum, quæ eſt eius eccle-
ſia, plantatum eſt. Poteſt etiam alio ſenſu, quæ antehac factæ ſint, quæq; etiam
nunc fiunt in eccleſia Chriſti, ſciſſiones & ſectas, moralesq; in uita, ubi ſciſſa di-
uiſaq; eſt, lapſus ſignificare: dicit enim montem eſſe dilapſurũ, dimidium eius
ad orientem, & dimidium eius ad mare, profunditatem magnam uehementer.
& inclinabit dimidium montis ad aquilonem, et dimidium eius ad auſtrum, ut
ſic in quatuor partes ſcindi uideatur, duas quidem grauiores ac præſtantiores,
duas autem contrarias. & ſanè uide ne fortè in his uerbis, illud quod dicitur ad
orientem & auſtrum, duos ordines ſignificet, eorũ qui in ſucceſſu ac profectu
in diuino cultu inſtincti ſunt: unum quidem eorũ qui in cognitione ac uerbo,
& reliquis diuini ſpiritus donis proficiunt: alterum eorum qui in moribus qui-
dem & uita probè rectèq; degunt, ſed tamen in ſuis ſeligendis rationibus deti-
nentur. Reliquæ uerò duæ partes, quæ à prioribus diuiſæ ſunt, ad mare et aqui
Omne malũ ex pandítur ab aquilone. lonem, ambæ erunt. quæ iam ad malitiam pertinẽt. A facie enim, inquit, aquí-
lonis, accendentur mala ſuper omnes habitantes terram, & draco in mari diuer
ſari dicitur. Quapropter meritò hic quoq; duo rurſus genera intelliguntur eo-
rum qui ab eccleſia declinant: unum eorum qui in uita & moribus peccant: al-
terum eorum qui à ſana & recta ſententia labuntur: ut iam oliueti huius mon-
tis, de quo ſermo eſt, hæ duæ ſint, quæ à prophetia ſignificantur, ſeparationes.
His deinde adiungit: Et obturabitur uallis montium meorum, & conglutina-
bitur con-

A bſtur conuallis montium, uſque ad Aſael, & obturabitur quemadmodum obturata eſt à facie terræmotus, in diebus Oziæ regis Iuda. At enim in his uerbis, quæ tandem eſſe poteſt uallis montium Dei, niſi quæ olim antea celebratur ex lege Moſi in Hieruſalem, corporalis & Iudaica adoratio? quam quidem occluſum iri, quaſi obturatione quadam, præſens oraculum canit, dicens: Et obturabitur uallis montium meorum, & conglutinabitur conuallis montium, uſque ad Aſael, & obturabitur. Pro quibus uerbis Symmachus reddidit hæc: Et obturabitur uallis montium meorum, & præterea appropinquabit conuallis montium ad id quod appoſitum eſt, & obturabitur, ubi ſanè ille cauſam indicat, cur obturata ſit conuallis. Quæ porrò hæc alia quàm eam appropinquare, & uicinam fieri ei quod ipſi appoſitum eſt? hic autem eſt mons Domini, qui oliuarum antea eſt appellatus, quiq; Aſael dictus ab ipſis Septuaginta. Significat uerò apud Hebræos ea uox, opus Dei. ſic uerò, inquit, uetus conuallis monti appropinquans, & Chriſti eccleſiæ, atque operi Dei, obturabitur & occludetur, quemadmodū obturata eſt à facie terræmotus in diebus Oziæ regis Iuda. Quum uerò diu apud meipſum quæſierim, & diuinas ſcripturas percurrerim, ut inuenirem, ſi quando ea conuallis, de qua hic ſermo eſt, in diebus Oziæ obturata ſit à facie terræmotus, in Regnorum hiſtoriis nihil ſanè inueni: nam neque terræmotum illis temporibus ullum ex iis qui terris & regionibus ſolent accidere, neq; aliud quidpiam tale de conualle aliqua factum eſſe, in illis ſcriptum eſt. narratur autem quemadmodū Ozias initiò iuſtus fuerit, deinde animo ſublatus, per ſeipſum Deo ſacrificare auſus ſit, quare de illius facie lepram efflоruiſſe, hoc quidem in Regnorum libris continetur. At Ioſephus, præter ea quę in Sacris libris ſcripta ſunt, etiam ea quę extrinſecus, quaſi ſecundo loco, apud Iudæos habentur, ſumma diligentia eſt perſecutus, utpote qui Hebræus ab Hebræis exiſteret, quæ illius regis temporibus euenille commemoret, iam audire potes. Narrat enim quemadmodū urgentibus Oziam ſacerdotibus, ut de templo exiret, neque aduerſus Deum peccaret, ille iratus ſit, illisq; mortē minatus, niſi quieſcerēt. interea uerò motus quidam terram concuſſerit, diſciſſoq; templo, ſplendor ingens illuxerit, qui etiam regis faciem inuaſerit, & ſic ueſtigio illum in lepram incidiſſe. Ante urbem uerò ad locum qui dicitur Eroge, abſciſſam eſſe de monte dimidiam partem, quæ ad occidentem uerſa erat, conuolutamq; per quatuor ſtadia, ad montem ſtetiſſe qui orientem ſpectabat: itaque & aditus & hortos regios obturaſſe. Hæc ſanè ego in libris Iudaicæ antiquitatis poſita, apud Ioſephū deprehendi. Apud prophetam uerò Amos, initiò illius prophetiæ inueni, quemadmodū ipſe ꝓphetare cœperit in diebus Oziæ regis Iuda, duobus ante terræmotum annis: quem uerò terræmotum intelligat, nuſquam perſpicuè ſubiungit. Sed arbitror eundem prophetam longius progreſſum, hunc terræmotum deſcribere, ubi ait: Vidi Dominum ſtantem ſuper altare, & dixit: Percute ſuper altare, & commouebuntur ueſtibula, & cæde in capita omnium: & qui reliqui fuerint ex ea, in gladio interficiam. Quibus illum uerbis cenſeo cadere terræmotum, rerumq; Iudaicę gentis, glorięq;, nec non ritus, qui ab illis in Hieruſalem celebratur, euerſionē: præterea interitum, qui illos poſt Saluatoris noſtri aduentum inuaſerit, quo uidelicet tempore, recuſantibus illum Chriſtū Dei, eum qui uerus eſt ſacerdos, lepra animis illorum oborta eſt: ſicut etiam Oziæ temporibus, quando ui quadam inuiſibili Dominus altare inſiſtens illorum, poteſtatem fecit percutiēti dicens: Percute altare. Certè ſua ipſius poteſtate hoc ipſum declarauit, dicēs: Relinquitur uobis domus ueſtra deſerta. Protinus nanq; dum ille pateretur, uelū templi ſciſſum eſt à ſummo uſq; ad imum, quemadmodū Ioſephus narrat contigiſſe Ozię regis temporibus, tum primùm quidem commota ſunt ueſtibula, quum terra mota eſt paſſionis illius tempore. Deinde haud multo poſt extremum quoque pertulit cauſam, acceptamq; poteſtate percutiens cæcidit in capi-

Terræmotus et cōcuſſiones mōtium in Iudæa.

ta omnium: hoc igitur tempore uallis montium Dei obturata est, quemadmodum Oziæ temporibus euenit. Quòd si dictum quidem ac uerba sequimur, factum sanè id fuerit in ipsa obsidione Romanorum, secundū quam puto quædam talia accidisse: si uerò sententiam, quo tempore corporalis illa humum spectans Mosaicæ legis adoratio excluſa est, ut nō amplius celebretur, propter terræmotum qui ex illo propheticè prædictum, Iudaicam gentem inuasit, ac propter cætera, quæ palàm memoriæ prodita sunt. Post hæc ad Domini aduentū reuertens oraculum, id ipsum planius denunciat, dicens: Et aduenient Dominus Deus meus, & omnes sancti cum eo. Vbi dum sanctos nominat, uel apostolos eius intelligit ac discipulos, uel potestates quasdam inuisibiles & spiritus administros, de quibus dictum est: Et accesserūt angeli, ac ministrabant ei. Deinde: In aduentu Domini, inquit, erit dies, & non erit lux, sed frigus & glacies erit uno die. Pro quo Symmachus interpretatus est: Et in die illa non erit lux, sed frigus et glacies erat uno die, qui cognitus est Domino: non dies neq; nox, sed erit ad uesperam lux. Et sanè uides quemadmodum in his uerbis planissimè diem, quo Saluator noster supplicio est affectus, significet: in quo die illud quidem, Non erit lux, completum est, quando à sexta hora tenebræ factæ sunt in uniuersam terram, usque ad horam nonam. Illud autem, Sed frigus, & glacies, quo tempore, ut Lucas scribit, comprehendentes Iesum, duxerunt ad domum principis sacerdotum. Petrus autem sequebatur eum à longè. accenso autem igne in medio atrij, sedebat, ut ait Marcus, cum reliquis, calefaciens se. Ioannes uerò planè etiam frigus commemorauit, ubi ait: Stabant serui & ministri ad prunas, quia frigus erat, & calefaciebant se. Cognitus autem, inquit, est hic dies Domino, & non erit dies, neque erit nox: non quidem dies, propterea quod dictum est antè, Non erit lux. quod sanè etiam completum est, quando à sexta hora tenebrę factæ sunt super uniuersam terram, usq; ad horam nonam. neq; item nox, propterea quòd additum est, Ad uespetam erit lux. quod etiam ipsum exitum inuenit, quando post nonam horam, rursus consuetum lumen recepit dies. Propterea sententiam quoque si sequimur, hæc completa erunt, in uniuerso quidem super Iudaica gente, postquam aduersus Christū illud immane facinus ausa est, & tenebræ, & glacies, & frigus facta sunt: quippe quum illorum mens obtenebrata sit, adeò ut Euangelij lumen radios in corda illorū immittere nequierit, & charitas erga Deum sit refrigerata. E contrario autem ad uesperam lumen cognitionis Christi ortum est, adeò ut ij qui olim in tenebris & umbra mortis sedebant, lumen uiderint: sicut apud Esaiam prophetam scriptum est: ℣ ipso igitur Domini huiuscemodi die, egreditur, inquit, aqua uiuens de Hierusalem. Hæc autem est rationalis & ad bibendum suauis, & uitam suppeditans, & salutaris Christi doctrinæ potio, de qua ipse in Euangelio quod Ioannes scripsit, Samaritanam illam mulierem instruens loquebatur, dicens: Si scires quis est qui dicit tibi, Da mihi bibere, tu petisses ab eo, & dedisset tibi aquam uiuam. Ipsa igitur hæc salutaris potio de Hierusalem profluxit, inde illius profectum est Euangelium, & illius nuncij, & præcones totum terrarum orbem impleuerūt: quod quidem declaratur per id quod dicitur, In mare primum, & in mare ultimum, uiuentem aquam exituram. quibus uerbis uniuersæ terræ fines significantur, & ij uidelicet qui ad oceanum orientis spectant, qui primum mare nominantur: & qui ad occidentem solem, qui per ultimum mare significantur. quos utique fines, salutaris, Euangelicæque doctrinæ aqua uiuens impleuit. de qua rursus dabat præcepta, quū dicebat: Quicunque biberit ex aqua quam ego illi dabo, non sitiet in æternum. Et rursus: Flumina, inquit, de uentre eius fluent aquæ uiuæ salientis in uitam æternam. Et rursus: Si quis sitit, ueniat ad me, & bibat. Post hanc igitur de Hierusalem irrigantem, influentemq; super omne genus hominum, salutarem, rationalemq; aquam, quæ quidem planius alio quodam in loco indicatur illis uerbis:

A

B

Iudaicus populus post Christi aduentū excæcatus.

Aqua Euangelicæ doctrinæ.

Ex Sion

A Ex Sion enim exibit lex, & uerbum Domini de Hierusalem, et iudicabit inter gentes: Erit, inquit, Dominus in regem. Non erit autem in Hierusalem, neque super gente Iudæorum, sed in omnẽ terram in die illa. Et erit Dominus unus, & nomen eius unum, ambiens omnem terram. Quæ ipsa quoq; concordant cum illis quæ à Psalmis accepta sunt, & hic apposita, ubi dicebatur, Regnauit Dominus super gentes. Et rursus: Dicite in gentibus, Dominus regnauit. Hæc autem uno tempore omnia in diebus Domini futura esse, prophetia significat. Nam totius prophetiæ initio: Ecce dies, inquit, ueniunt Domini, & erunt hæc. Quæ porrò hæc alia, nisi obsidio Hierusalem? & ipsius Domini translatio super montem oliuarum? iuxta illud, Aduenier Dominus: & quæ acciderunt eo die quo ipse passus est? & aqua uiuens, quæ in totum terrarum orbem effluxit? & denique regnum Domini omnium gentium obtinens principatum, nomenq; eius unum, complens uniuersam terram? quæ omnia, quem quidem exitum sortita sint, iam ut in compendio exposuimus. Constat uerò etiam illud, quemadmodum ab appellatione Christi Dei, deriuatum Christianorum nomen, totum terrarum orbem impleuerit: quod ipsum sanè oraculum quoque declarat, quum dicit Et nomen eius unum, ambiens omnem terram & solitudinem. Tibi uerò per otium licebit, quum singula uerba exploraueris, latiusq; intellexeris, contemplari.

Quemadmodum ipse prophetarum Deus, cui omnem uiam scientiæ per eam legem, quæ à Mose data est, ij: qui ad circuncisionem pertinent, ordinasset, posterioribus temporibus in terra olim conspiciendus, atq; inter homines uersaturus canitur. Cap. XIX.

QVis ascendit in cœlum, & accepit eam? (dicit autem sapientiam) & deduxit eam de nubibus? quis transfretauit mare, & inuenit eam, et teret eam super aurum electum? non est qui cognoscat uiam eius, neque qui excogitet semitam eius. Sed qui scit uniuersa, nouit eam: repperit eam prudẽtia sua: qui instruxit terram in sempiternũ tempus, impleuit eam iumentis quadrupedibus: qui emittit lumen & uadit, uocauit illud, & obediuit ei cum tremore, & stellæ splenduerũt in custodijs suis, & lætatæ sunt, uocauit eas, et dixerũt, Adsumus: splenduerũt cum lætitia ei qui fecit ipsas. Hic est Deus noster, nõ reputabit̃ alius ad ipsum, repperit omnẽ uiam scientiæ, et dedit eam Iacob puero suo, et Israel dilecto suo. Post hæc in terra uisus est, et cũ hominibus uersatus est. Nihil adiungere oportet diuinis uocibus, quæ euidentissimè propositũ nostrũ confirmant. Baruch. 3.

Quemadmodum Christus in Aegyptum iturus canebatur, & quæcunq; in aduentu eius futura fuerunt. Caput XX.

VISIO AEGYPTI.

ECce Dominus sedet super nube leui, & ueniet in Aegyptum, & commouebuntur manu facta Aegypti à facie eius, & cor eorum superabitur in eis, & excitabuntur Aegyptij contra Aegyptios, & bellum geret homo contra fratrem suum, & homo contra proximum suum. Ciuitas aduersus ciuitatẽ, & lex aduersus legem, & conturbabitur spiritus Aegyptiorum in eis, & consilium eorum dissipabo, & interrogabunt deos suos, & simulacra sua, & eos qui de terra uocem emittũt, & pythones: & tradam Aegyptum in manus hominũ dominorũ asperorũ, et reges asperi dominabũtur eis. et quæ sequuntur. Etiam nunc Deum & Dominũ, ipsum utiq; Dei uerbũ, iturũ in Aegyptum præsens prophetia significat: & iturum nõ obscurè, neq; inuisibiliter, neq; sine corpore li aliquo indumẽto, sed leui nube uectum, ac potius super crassitudine leui. Sic enim habere aiunt Hebraicam uocẽ. Dicant ergo Hebræi, quando post Esaiæ tempora, Dominus apud Aegyptios sit uersatus, & quis Dominus, unus est enim supremus Deus, & quo nã pacto super crassitudine leui hic inuectus esse dicatur, & particularẽ aliquem locũ terræ ascẽdisse. Interpretẽtur præterea crassitudinem leuẽ, quid tandẽ ea sit: & quã ob rem nõ sine hac dicatur Dominus uersari in Aegypto. Et quando memoriæ proditũ sit ea, quæ in hac prophetia Isaiæ 19.

continentur, finem contigisse: cõmota esse, inquam, simulacra manu facta: Aegyptios cum Aegyptijs pugnasse, propter Domini ad homines aduentum: & deos illorum, dæmones uidelicet, qui multũ prius ualebant, nihil amplius posse: neq; respondere sciscitantibus propter Domini timorem: & in quorum dominorum manus, qui asperi extiterint, quorum'ue regnum, post eum qui hic canitur Domini aduentũ, tradita sit Aegyptus: & quam ob rem Domino præsente, principibus asperis tradantur, & reliqua eadẽ ratione cum ijs quæ dicta sunt, qui uelit interpretetur. Nos enim non aliàs hæc dicimus extitisse, quàm sub unum duntaxat Saluatoris nostri Iesu Christi ad homines aduentũ. Hic enim quum Dei uerbum sit, & Dei uirtus, tam si ad sensum quàm si ad uerbum accipias, uersatus in regione Aegyptiorum per nubem leuem cõpleuit ea quæ prædicta fuerant. Nubem uerò leuem figuratè nominat cõmorationem eius inter homines, qua per corpus quod de uirgine & spiritu sancto assumpsit, usus est: nimirum quemadmodũ Hebræorũ habet scriptura, & Aquila planius significauit, quum dixit: Ecce Dominus ascendit super crassitudinẽ leuẽ, & uenit in Aegyptum: crassitudinẽ leuem, corpus de spiritu sancto conceptũ appellans. Igitur etiam ipsa hæc prophetiæ particula, ad uerbũ exitum sortita est, quo tempore angelus Domini in somnis uisus ipsi Ioseph, dixit: Surgẽs accipe puerum, & matrem eius, & fuge in Aegyptũ, & esto ibi, donec dicam tibi. Tunc igitur ipse Dominus Deus uerbũ, puerilem ætatem ingressus, & suo corpori, quod ex sancta uirgine acceperat cõiunctus (quod sanè corpus crassum quidẽ erat ob corporeę materiæ duriorẽ naturã: at rursus leue, eo quòd præstantius esset, quàm ea quæ ad nos pertinent, ex quo etiam leuis nubes nominatur, propterea quòd nõ ex uoluptaria corruptione, sed de spiritu sancto constabat) in terra Aegyptiorũ diuersatur. Causa aũt cur illuc accesserit, rationẽ hanc habet. Quoniam enim in Aegypto initiũ accepisse ea quæ ad errorem colendi simulacra pertinẽt, memorã, & uidebant omniũ hominũ superstitiosissimi esse Aegyptij, inimicíq; atq; hostes populi Dei, longissimeq; à prophetis abesse, meritò primùm apud illos Dei uirtus commorata est. quapropter plus apud Aegyptios, quàm apud omnes alios homines, Euangelicæ illius doctrinæ uerbũ inualuit, ex quo ipsum Dominum ad illos accessurũ, & cum illis moraturũ, præsens prophetia diuinat. At non Aegyptios in terram Iudæorũ uenturos: neq; Hierosolyma, ut ibi illum adorent: neq; uerò ibidem inter Iudæos ex ijs quæ à Mose instituta sunt peregrinaturos: neq; sacrificaturos in eo, quod est in Hierusalem, altari: sed horum quidem nihil prorsus ait futurũ, at ipsum Dominum aditurũ Aegyptios, & suo aduentu homines dignaturum, magnorumq; bonorum ipsis autorem futurũ. Directuram siquidem perfecturamq; illius inter illos commorationem ea quæ iam re ipsa post Saluatoris nostri Iesu Christi aduentum, cõpleta cernũtur: quę porrò hæc sint, inspiciamus. Ii qui prius incolebant Aegyptũ, uitiosi prauiq; dæmones, per multa secula in simulacris latitantes, animasq; Aegyptiorum omni superstitionis errori addicẽtes, ac subijcientes, quum sensissent nouam quandam diuinamq; uirtutem ad se accessisse, ilicò commoti sunt, & fluctuationem ac perturbationem in seipsis pertulerũt, corq; ipsorum et uis intelligendi, intrinsecus in ipsis cõuicta sunt, cesseruntq; ac fuga tasunt ab ea uirtute, quę uisum effugiẽs illos cõpellebat, & ignis instar ineffabili quadã ratione adurebat. Et tunc quidẽ inuisibiliter dæmones talia passi sunt, quũ Saluator noster Iesus Christus in Aegyptũ cum uisibili corpore peruenit. At uerò postquam planè ipsius Euangeliũ ad Aegyptios, sicut ad reliquas gentes perlatũ est, & inuisibilis eius uirtus, unà cum suis apostolis adfuit, quę latenter illos adiuuaret, et unà cũ illis rem negociumq; gereret, ac per eos religiosam piamq; ipsius doctrinam denũciaret, unumq; ac solum uerũ Deum colere adhortaretur, & eos à dæmonibus auerteret, qui prius decepti fuerant: hic iam tum Aegyptijs, sicut etiam reliquis gentibus, seditio bellumq; intestinũ exortũ est,

Nubes leuis quid significet.

quum

A quum alij quidem ab errore colendi plures deos recederent, & ad Christi uerbum cõcurrerent: alij uerò econtrario hos ipsos oppugnarẽt, atq; ad huiusmodi facinus à domesticis dæmonibus furore quodam concitarentur, adeò ut fratres à fratribus diliungerentur, et doctrinæ Christi causa, etiam charissimos sibi, gladijs transfigerẽt. Ait enim oraculũ: Et excitabũtur Aegyptij cõtra Aegyptios, & bellum geret homo contra fratrẽ suum, & homo cõtra proximũ suum. Confirmat autem propheticam prædictionẽ etiam ipse Saluator noster in Euangelijs, dicẽs: Tradet frater fratrẽ in mortẽ, & pater filiũ: & consurgent filij aduersus parentes, & interficient eos. Et rursus: Nolite putare quòd uenerim pacem mittere in terram: nõ dico uobis, sed separationẽ. erunt enim ex hoc, quinq; in domo una, tres diuisi aduersus duos, & duo aduersus tres. Separabuntur, pater contra filium, & filius contra patrẽ: mater contra filiam, & filia contra matrẽ: socrus contra nurũ, & nurus contra socrũ. Hæc enim in quo tandem à uoce prophetica differũt, quæ quo tempore Dominus in Aegypptũ aduenret, ait surrecturos Aegyptios cõtra Aegyptios: et bellũ gesturum hominẽ contra fratrem suũ: tũc uerò noui Testamẽti lex, cuius Christi autor, cõtra legẽ superstitionis, in qua plures dij colebant, surrexit, quum uidelicet gentiũ simulacra adorantiũ lex, Christi doctrinã oppugnãs, et ciuitas ac respublica eius ecclesię quę in Christo cõsistit, aduersus ritus atq; instituta non credentiũ nationũ suscitata est. Ex quo illud dictũ est, Ciuitas contra ciuitatem, & lex aduersus legem. Deinde licet planè Aegyptios & omnes simulacrorũ cultores, eumq; qui in ipsis uim suam exercet superstitionis spiritum, intueri etiam nunc perturbatos, et multum quidem cõsultantes, & cõminiscentes contra Christi doctrinam ut eam extinguant, atq; ex hominibus deleãt, dispergi ac dissipari à Deo, qui ait in ipsa prophetia: Et cõturbabitur spiritus Aegyptiorum in eis, & cõsilium eorum dissipabo. Quumq; innumerabilia sint quæ interrogent ac scisciteutur in oraculis

B ac diuinationibus aduersum nos, quoties deos suos, & latitantes in simulacris dæmonas, & eos qui prius in ipsis multũ poterant, pythonas adeũt: nihil tamẽ amplius ex illis habent. Quapropter oraculum ait: Et interrogabũt deos suos, & simulacra sua, & pythonas. Sed enim, inquit, nullum planè obtinebũt auxilium, quicunq; ad eos qui ipsorum dij esse uideantur, quiq; ipsos antea deceperint, cõfugient. tunc utiq; maximè eos ipsos dominis ac regibus asperis, tradente Domino quum dæmonibus suis auscultãtes, & ab illis instincti, insectationes aduersus Dei ecclesiam cõcitabunt. Hîc mihi animũ aduertas diligenter uelim, quo nam pacto usq; ad Saluatoris nostri Iesu Christi aduentũ, suis regibus seorsum ac per se tota Aegyptus uteretur, & in suo ipsorum iure ac libertate degerent Aegyptij: potestasq; illorũ ab initio, quàm longa, & quàm multa fama feratur fuisse: & quemadmodũ ex illo, quum primus Romanorum Augustus (cuius temporibus Dominus noster natus est) Aegyptũ subegisset: & nouissima Ptolemæorũ Cleopatra capta esset, in Romanorũ potestatẽ deuenerint, & sub illorum leges atq; edicta missi sint. suoq; ipsorũ proprio iure, suaq; libertate priuati, ut propheticũ oraculũ etiam in hoc planè ueritatẽ suam demonstret. quod quidem de ijs qui ad loca, procurandi gratia mittendi essent, deq; prætoribus, ac reliquis persingulas partes magistratibus, ita loquitur: Et tradam Aegytum in manus hominũ, dominorum asperorũ. De ijs uerò qui totum imperium obirent, summumq; ius obtinerẽt, id quod sequitur, pro quo Aquila ait: Et rex corroboratus, potestatẽ obtinebit in eis. Symmachus aũt: Et rex fortis ius in illos habebit. Sic aũt ipse regnũ Romanorũ arbitror uocatũ esse, quo tãq; freno ac uinculo impediti, nõ solũ Aegyptij omniũ hominũ superstitiosissimi, sed reliqui quoq; uniuersi homines, nihil possunt iam audent ue contra Saluatoris nostri ecclesiam oblatrare. Posthæc, in eadẽ prophetia ordine sequuntẽ obscuriora quædam, & nodis ac difficultatibus implicita, quæ longioris atq; altioris, ob figuram qua enunciata sunt, interpretationis indigeãt. quibus quidẽ

Euangelium dom. mesticos disiun git.

nos per ocium, quũ tempus aderit, aptam expositionis lucem exhibere nõ gra A
uabimur, ubi Deo fauente diuinarum promissionum rationem absoluerimus.

Bonorum promissio ad eam quæ prius deserta erat, ex gentibus collectam ecclesiam, & ad affli ctas, uexatasq; animas manifestus Dei aduentus, & salutares miraculorum, prodigio rumq; ostentationes. Caput XXI.

Esaiæ 35. LAetare deserta sitiens, exultet deserta, & floreat ut lilium, & efflorebunt,
» & exultabũt deserta Iordanis. Et gloria Libani data est ei, & honor Car-
» meli, & populus meus uidebit gloriã Domini, & altitudinẽ Dei. Conualescite
» manus remissæ, & genua dissoluta, cõsolamini pusillanimes intellectu, cõuale-
» scite, ne timete. Ecce Deus noster iudiciũ reddit, & reddet: ipse uenier, & saluos
» faciet nos. Tunc aperientur oculi cæcorum, & aures surdorũ audient. tunc sa-
» liet ut ceruus, claudus, & plana erit lingua mutorũ. Quoniã erupit in deserto
» aqua, & conuallis in terra sitienti, & erit quæ caret aqua in stagno, & in terram
» sitientem fons aquæ erit. Hoc etiam in loco palàm salutaris Dei canitur aduen
tus, qui multa bona sit allaturus: surdis enim auditũ, & cæcis uisum, præterea claudis, & linguam impeditam habẽtibus, medelã prædicitur redditurus. quæ omnia non aliàs exitum inuenerunt, nisi postquam Saluator noster Iesus Chri stus aduenit, à quo & cæcorũ oculi aperti sunt, & surdi auditũ receperũt. quid uerò dicere opus est quàm multi per illius discipulos, & soluta membra haben tes, & muti et claudi, naturales sanationes recuperauerint? quamq; alij innume rabiles, qui uarijs ægritudinũ languorumq; generibus uexarentur, ab illo et cura tione & salute digni iudicati, utrunq; cõsecuti sint bonum? cui rei et diuina pro phetiæ prædictio, & ab omni mendacio alienissimũ sacrorum Euangeliorũ te stimonium, indubitatam fidem facit. Desertam uerò in his uerbis oraculum si gnificat eam, quæ de gentibus collecta est, ecclesiã: quæ quum antea sine Deo esset, per eos de quibus nunc agitur, Euangeliũ accipit. præterea idem oraculũ ait, huic desertæ dandam esse gloria Libani. Líbanum autem figuratè Hieruſa- B
lem appellari consuetũ est, sicut suo tempore per eas demõstrationes, quas de diuina scriptura cõficiam, probaturus sum. itaq; in ipsius Dei ad homines ad uentu, illi desertæ, de qua dictũ est, ecclesiæ, inquam, quæ de gentibus collecta est, gloriam Libani dandam esse, propositũ docet oraculũ. Pro eo autem quod dictum est, Et honor Carmeli: Aquila quidẽ cõuertit, Splendor Carmeli & Sa ron, ipsi uidebunt gloriam Domini. Theodotion aũt, Species, inquit, Carmeli & Saron, ipsi uidebunt gloriam Domini. Quibus uerbis significare arbitror propheţiam, non ipsam Hierusalem, neq; Iudæam, sed ipsarum gentiũ terram, cui diuina cognitio exhibẽda sit. Carmelus enim, et qui uocatur Saron, exter narum gentium loca erant: et hæc quidem ad uerbum. ad sensum uerò interpre tantibus, dicendũ erit, quòd ij qui prius animis excæcati erant, adeò ut ligna & lapides, & reliquam animæ expertem materiam, necnon dæmonas circum ter ram uersantes, aliosq; spiritus deprauatos, loco summi Dei colerent, quiq; auri bus intelligẽtiæ obsurduerãt, & claudicantes solutiq; omni uita erant, his omni bus malis alijsq; & perturbationũ & ægritudinũ generibus, per Saluatoris no stri Iesu Christi doctrinã etiam nunc liberentur, & multo præstantiorẽ quàm ea est, quæ ad copus pertinet, salutem opemq; recipiũt, & Dei uerbi ad homines aduentus diuinam & plus quàm humanam uirtutẽ detegunt ac demonstrant.

Paganismus translatus in Christianis mum.

Quemadmodum primum sempiternumq; Dei uerbum, ipse uniuersi opifex, à Domino patre etiam nunc se missum esse confitetur. Caput XXII.

Esaiæ 42. AVdi me Iacob, & Israel quem ego uoco, ego sum primus, & ego sum in
» sempiternum, & manus mea fundauit terram, dextera mea firmauit cœ
» lum. Et adiungit paulo pòst: Et nunc Dominus Dominus misit me, & spiritus eius. Habes igitur hic quoq; Dominum qui mittitur, et qui mittit, patrem uide licet ac Deum uniuersi, qui consueuit bis Dominus nominari.

Quemadmo-

Quemadmodum ipse Dominus Iudæorum gentem redarguit, eo quòd uenturum ipsum susceperi non sint, neq; uocanti sibi auscultaturi, & quæ passurus sit ab eis. Cap. XXIII.

SIc dicit Dominus, Qui est hic liber repudij matris uestræ, quo dimisi eam? aut cui debitori uendidi uos? ecce peccatis uestris uenditi estis, et iniquitatibus uestris emisi matrē uestram: quoniā ueni, & nō erat homo: uocaui, & non erat qui audiret. Nunquid nō potest manus mea liberare? aut nunquid nō possum eripere? Deinde in eadem prophetia paululum progressus, Ego uerò, inquit, non cōtumax sum, neq; cōtradico: tergū meum dedi in flagella, & maxillas meas in alapas: faciem uerò meam non auerti à probro sputorū. Ipse Dominus quum in his uerbis suum ad homines aduentū fateatur, redarguit populū Iudæorū, quòd uenientem se susceperi non sint, neq; uocanti auscultaturi: & hanc, quasi seipsum defendens, causam illorum ipsorū reiectionis docet fuisse: nam quoniā ueni, inquit, & nō erat in uobis homo: uocauiq;, et nullus erat qui audiret, idcirco, inquit, peccatis uestris uenditi estis, tanquam ipsi per uos ipsos meæ uocationis repudiatores extiteritis, neq; uerò ipse uobis libellum repudij dederim. Hæc aūt euidentissimè ad eum populū, qui ad circūcisionē pertinet, directa sunt: & simul ea, quæ illi contrà ipsum in passione ausi sunt, significat, dicens: Tergū meū dedi in flagella, & maxillas meas in alapas, & quæ sequunt. Hæc quoq; per ocium à nobis iusta interpretatione explanabuntur. *Esaiæ 50.*

Quemadmodum ipse qui in prophetis olim canebat Dominus, uenturus ad homines, & ipsis oculis inspiciendus, & à gentibus cognoscendus expectaretur. Cap. XXIIII.

HAec dicit Dominus, Propter uos nomen meum blasphematur in gentibus: idcirco cognoscet populus meus in die illa, quòd ego sum: ipse qui loquor adsum, ut formositas in montibus, ut pedes euangelizātis auditum pacis, ut qui nunciat bona, quoniam auditam faciam salutem tuam, dicens: Sion, rex tuus erit Deus. Vox custodientium te exaltata est, & cum uoce simul lætabuntur, quoniam oculis ad oculos uidebunt quando miserebitur Dominus Sion. erumpant lætitiam simul deserta Hierusalem, quoniā miseratus est Dominus ipsam, & liberauit Hierusalem, & reuelabit brachium suum, in conspectu omnium gentium: & uidebunt omnia extrema terræ, salutem à Deo nostro. His ipsis deinceps adnexa est sub uno & eodem contextu, de passione Christi prophetia, quam item per ocium expositurus sum. Quū uerò unus & idem sit Dominus, qui ait in particula ante hanc proximè exposita, ad ipsum Iudaicum populū: Peccatis uestris uenditi estis, & iniquitatibus uestris dimisi matrem uestram: quoniā ueni, & non erat homo: uocaui, & non erat qui audiret. in his de quibus nunc agitur uerbis, ad eosdē ait: Propter uos nomē meum blasphemat in gentibus. Deinde quasi habens alium præter illos populū, adiungit: Idcirco cognoscet populus meus nomē meū. Deinde docet, quòd nō alius, sed ipse qui in prophetis loquebat̄ Dominus, uersabitur olim in hac uita, his uerbis: Ego sum, ipse qui loquor adsum. Illud aūt, Vt formositas in mōtibus, ut pedes euāgelizantis auditū pacis, ut qui nunciat bona, auditā faciam salutē tuam, dicens, Sion, rex tuus erit Deus: manifestius reliqui conuerterunt interpretes. Aquila quidē in hunc modū: Quid specioſi facti sunt super mōtes pedes euangelizantis? eius qui audire facit pacē? eius qui nunciat bonū, qui audire facit salutē, dicentis ipſi Sion, regnauit Deus tuus? Symmachus uerò: Cur dicentes in montibus pedes euangelizātis? auditā faciētis pacē, euangelizātis bona, auditā facientis salutē? dicētis ipſi Sion, regnauit Deus tuus? pro eo uerò est, Vox custodientium te exaltata est, & cum uoce simul lætabunt̄, quoniā oculis ad oculos uidebunt: Symmachus quidem sic interpretatus est: Vox speculatorū tuorū extulerunt uocem, in id ipsum laudabunt, palàm enim oculis uidebunt. Dici porrò in his speculatores uidentur, sacrosancti Saluatoris nostri apostoli, qui palàm oculis intuiti eum de quo prophetæ loquebantur, extulerunt uocem suam in totum terrarum orbem, illum ipsum prædicātes. Ipsam uerò Sion ac Hierusalem *Speculatores Apostoli.*

quæ in locis euangelizatur, in cœlo agnouit ipse Apostolus illis uerbis: Superior autem Hierusalem libera est, quæ est mater nostra. & accessistis ad Sion montem, & ad ciuitatem Dei uiuentis Hierusalem cœlestem, & multorũ millium angelorũ frequentiam. Dici uerò Sion poterit etiam ea, quæ in omnẽ terræ locum, per Christũ constituta est ecclesia: quemadmodũ Hierusalem omne pium ac religiosum ciuile institutũ, quod quũ apud solos ueteres Iudæos olim existeret, in solitudinẽ propter ipsorũ impietates conuersum est. deinde rursus renouationem in melius consecutũ est per Christi Saluatoris nostri aduentũ. Quapropter ait prophetia: Erumpant lætitiam simul deserta Hierusalem, quoniam miseratus est Dominus ipsam, & liberauit Hierusalẽ. Cæterùm, nusquã sanè aberres, si uniuscuiusq; uiri sancti, Deoq; amici animam, quatenus quidẽ supra hanc uitam elata est, quippe quum in cœlo suum ius ciuitatis habeat, contempleturq; ea quæ ipso mundo sunt superiora, Sion nomines (nam ex interpretatione speculatoriũ significat:) quatenus autẽ in bono statu & quiete perturbationum cõstituta est, Hierusalem eandem appelles. Illud enim nomẽ conuersum, uisionem pacis significat. Ordine posthac Dei ad ueram religionẽ uocatio gentiũ euidentissimè declaratur his uerbis: Et reuelauit Dominus Deus brachiũ sanctum suum, in cõspectu omnium gentiũ, & uidebunt omnes fines terræ salutem à Deo nostro. Porrò brachiũ Dei neutiquã aliud esse arbitreris, quàm uerbũ et sapientiam, et ipsum Dominũ, qui est Christus Dei. Hoc em̃ ex multis ostẽdere facilè est. Habes præterea in Exodo, Israel ab Aegyptiaca seruitute liberatũ brachio Dei. Ipsum igitur illud brachiũ Dei, quod ueteri populo salutem manifestissimè attulit, omnibus gentibus aperiendũ, ac detegendũ, tanquam id quod prius occultũ esset, præsens prophetia significat. Salutem uerò quam dicit uisuros omnes terræ fines, & quã superius indicauit, quũ dixit, Auditam faciem salutem tuam: scito apud Hebræos ipso Iesu nomine appellari.

Brachiũ Dei.

Quòd rursus Dominus, ipsum planè Dei uerbum, uenturus & gentes congregaturus caneretur. Caput XXV.

Esaiæ 66.

ECce Dominus ut ignis ueniet, atq; ut tempestas currus eius. & quæ sequũtur. Dixit Dominus: Et ego opera eorum & cogitationem eorum scio, et ego uenio cõgregare omnes gentes & linguas. & ueniẽt, & uidebunt gloriam meam, & relinquã in eis signũ. & emittam ex eis qui saluati fuerint ad gentes, in Tharsis, & Phud, & Lud, & Mosoch, & Thobel, & in Græciam, & ad insulas remotas, ad eos qui nõ audierũt nomen meũ, neq; uiderũt gloriam meam: & nunciabunt mea opera in gentibus. Planissimè etiam in his, Domini aduentus ad homines indicatur. & quoniam hic dictum est illum ut ignem uenturũ, meritò Saluator noster ait: Ignem ueni mittere in terram, et quid uolo, si iam accensus est? currus uerò eius, stipantes ipsum diuinas potestates, inseruientesq; ipsi sanctos angelos, cõmodè dixeris, de quibus illud dictũ est: Et accesserũt angeli, & ministrabant ei: sanctos item eiusdẽ apostolos ac discipulos, quibus inuectum diuina atq; inuisibili uirtute Dei uerbũ, omnem permeauit terrarũ orbem. Potest etiam aliter dici ad uerbũ: Ignem & currus unà cum eius aduentu denũciari, propter eam quæ Hierusalẽ oppressit obsidionẽ post Saluatoris nostri aduentũ, post quem haud multo, templum quidẽ ipsum igne incensum est, & extremã pertulit uastationẽ. Vrbs uerò circundata est curribus & exercitibus bellicis: post quem casum etiã ea quæ de cunctis gentibus prædicta fuerãt, huic prophetiæ consentaneũ finem sortita sunt. Cæterùm, quis non admiretur audiens Dominũ per prophetam dicentẽ? Venio cõgregare omnes gentes, & linguas, quum uideat in omni quæcunq; ab hominibus habitatur terra, per Saluatoris nostri Iesu Christi aduentũ ac uocationem, cõuentus gentiũ in Christi nomine celebrari? linguasq; omniũ nationum omni genere sermonis unum Deum ac Dominum inuocantes? deniq; post omnia hæc, quis inspiciens omnes, quicunque in Christi fidem uenerunt, salutari signo pro annuli nota utentes,

non meritò

A non meritò obstupescat, si audiat tanto antè ipsum Dominum dixisse: Et uenient, & uidebũt gloriam meam, & relinquã in eis signum: iam inde igitur saltem in parte, secundũ priorẽ Saluatoris nostri ad homines aduentũ, ipsis oculis intuemur diuinorũ oraculorũ euenta. Cæterùm eadem hæc plenius absoluent in secundo & glorioso eiusdẽ aduentu, quando omnes gentes uidebũt gloriã eius, ueniẽtemq; ipsum de cœlo cum potestate et gloria multa. Referri uerò ad illud tempus etiam reliqua poterunt, quæ in ipso oraculo prædicta sunt, quemadmodũ quidẽ nos proprio, atq; huic rei dicato opere ostẽsuri sumus. Quũ igit ad hunc usq; locũ hæc tam multa collegerimus de eo qui olim canebatur futurus, Dei ad homines aduentu: sequitur ut his adiungamus, quis' nam modus in ijsdem oraculis prædiceretur, futurus prioris eiusdẽ ad humanã uitam accessus.

LIBER SEPTIMVS.

PRAEFATIO.

QVum proximo libro Deum ad homines uenturum, & cum hominibus in terra uersaturum, duoq; hæc maxima signa illius aduentus futura, gentium per totum orbem ad accipiendam ueram Dei notitiam, uocationem, & Iudaicæ gentis propter incredulitatem in illum, ruinam ac solitudinem, ex propheticis uocibus didicerimus: ibidemq; inspexerimus, quem tandem exitum inuenerint ea quæ prædicta fuerant: ipso deinceps ordine, in hoc septimo Euangelicæ demonstrationis uolumine, modum contemplari conabimur, secundum quem se ad homines commigrasse. Iam inde igitur uideamus, quis' nam modus Dei ad homines migrationis caneretur futurus, & ubi' nam gentium oriturus prædiceretur, & de quo genere profecturus sanB ctorum hominum uocibus ferretur.

Quis' nam modus accessus Domini ad homines. *Caput* I.

QVemadmodum diuinus Euangelista Ioannes, plus quàm humana uoce de Saluatore ac Domino nostro, de ipso, inquam, Dei uerbo disserens, sacramq; illius scripturam, narrationemq; aggrediens, unà cum ipsa illa theologia eiusdem ad homines accessum, per assumptũ corpus exponit, sic dicens: In principio erat uerbum, & uerbum erat apud Deum, & Deus erat uerbũ. Hoc erat in principio apud Deum: omnia per ipsum facta sunt: atq; his deinceps adiungens: Et uerbum caro factum est, & habitauit in nobis. Ita diuino spiritu asflatus Propheta, quum Deum de uirgine genitum, esset nunciaturus, uisionẽ antea quandam illius gloriæ contemplatur, talemq; theologiam describit: Vidi Dominum Sabaoth sedentẽ super solio excelso & sublimi, & plena erat domus gloria eius, & Seraphim stabant circum eum, sex alæ uni, & sex alæ alteri, & duabus quidem tegebant faciem, duabus autem uelabant pedes, & duabus uolabant, & clamabant alter ad alterum, & dicebant: Sanctus, sanctus, sanctus Dominus Sabaoth, plena est omnis terra gloria eius. Et deinceps adiungit: Et audiui uocẽ Domini dicentis, Quem mittã, et quis ibit ad populũ hunc. & dixi: Ecce ego, mitte me. Et dixit ad me: Vade, & dic populo huic: Auditu audietis, et nõ intelligetis: et intuentes intuebimini, et nõ uidebitis. Crassum enim factum est cor populi huius, & auribus suis graviter audierũt, et oculos suos clauserunt, ne quando uideant oculis, & corde intelligant, et conuertant, et sanem eos. & dixi: Quousq; Domine? Et dixit: Donec desertæ sint ciuitates, eo quòd nõ sit qui inhabitet: & domus, eo quòd nõ sint homines. At em quẽ tandẽ Dominum fas est dicere uisum fuisse à Propheta præter eũ, quẽ & Abrahæ, & reliquis Abrahę similibus priscis patribus uisum fuisse, & cum ijsdẽ locutũ esse, in prioribus libris ostẽdimus? Hinc enim pariter et Deũ et Dominũ, et item angelum esse, et primũ imperatorẽ copiarũ Domini, antea didicimus. Quũ ergo prę

Esaie 6.

sens oracu-

sens oraculum esset illius ad homines cõmigrationem prædicturum, diuinum antea illius regnum contemplatur, ubi ait se uidisse illum sedentẽ in solio excelso, & sublimi. Hoc autem illius solium illud esse existimandũ est, quod in Psalmo de dilecto ostẽsum est, in illis uerbis: Sedes tua Deus in seculũ seculi, super quam supremus & uniuersi conditor Deus, & ipsius pater, ipsum tanquã unicum ac dilectũ sedere iubebat, dicens: Sede à dextris meis, donec ponam inimicos tuos scabellũ pedum tuorũ. Confirmat uerò hanc nostram in hos locos interpretationem Ioannes euangelista, qui postquã citauit proximè expositas Esaiæ uoces, in quibus dictũ est, Crassum enim factũ est cor populi huius, & auribus suis grauiter audierũt, & oculos suos clauserũt: adiungit de Christo, & dicit: Hæc dixit Esaias, quando uidit gloriam eius, et testificatus est de eo. Quum ergo uidisset Propheta Saluatoris nostri super paterna diuinæ maiestatis ac regni sede collocationẽ, diuinoq; ipse esset spiritu instinctus, essetq; deinceps eiusdem ad homines accessum, ortumq; de uirgine descripturus, prius testificat eã, quæ in omnẽ terram peruentura erat, cognitionẽ, & gloriæ prædicationẽ, ipsa Seraphim inducens quæ circũ illum starent, ac dicerent: Sanctus, sanctus, sanctus, Dominus Sabaoth, plena est omnis terra gloria eius. Sed quæ nam existimanda sunt hæc Seraphim Christũ Dei stipantia? num forsitan angelorũ ac diuinarum potestatũ chorí? an uerò prophetarũ atq; apostolorũ? nam Seraphim si interpreteris, initiũ oris ipsorũ audias. Tales uerò & prophetæ & apostoli, per quorum os, instar primitiarũ, initium salutaris prædicationis factũ est, ex quo appellationẽ hanc sortiti sunt: sicut etiam sancti spiritus potestates, quę alæ nominatæ sunt, primas atq; extremas de Deo uerbo notitiæ partes occultãt, tanquã eas quæ suapte natura neq; dici, neq; cõprehendi possint: quæ uerò ipsius de illo dispensationis mediæ sunt, eas ostendunt, propterea quòd hæc sola naturæ hominũ cognoscibilia, quũ ea quæ hæc et post hæc reliqua sunt, in arcanis habita sileantur. Præterea diuinæ ac cœlestes potestates, poterunt item uocabulo Seraphim intelligi, quatenus alia quadã ratione, Seraphim ex interpretatione incendia significant, ex quo illud dictũ est: Qui facit angelos suos spiritus, & ministros ignis flammam. Clamant porrò hi, & uociferantur alter ad alterũ pro suis quisq; uiribus, sanctitatem eius, de quo ut de Deo loquitur Propheta, cõmendantes: & quod omnium admiratione dignissimũ est, theologicè declarantes, quòd nõ modò cœlum, & quæ in cœlo sunt, uniuersa plena sunt maiestate & gloria eius: sed etiam omnis terra eiusdem facultatis ac uirtutis est particeps, propter eius qui canitur de cœlo ad homines descensum, de quo deinceps longius progressum oraculũ uaticinatur, necnõ & ortũ de uirgine, & per hunc latius in omnẽ terram dissemināt gloriæ eius celebrationẽ denunciat. Dominus autẽ Sabaoth ex interpretatione, est Dominus exercituũ. is aũt erit primus imperator exercituũ Domini, quem in tertio ac uigesimo Psalmo Dominũ Sabaoth, diuinæ rursus potestates appellant, ubi eiusdẽ de terra ad cœlũ ascensum diuinant, et canũt uerbis illis: Tollite portas principes uestras, et eleuamini portæ æternæ, & introibit rex gloriæ. Quis est iste rex gloriæ? Dominus exercituum, ipse est rex gloriæ. Hebraicus enim cõtextus hoc loco rursus Dominũ Sabaoth illum uocat, quoniam ipse est rex gloriæ, & propter eius aduentũ, futurum erat ut omnis terra impleret gloria eius, meritò quod futurũ erat, et in propheta, & in Psalmo dictũ est: propheta quidem illis uerbis: Plena est omnis terra gloria eius: in Psalmo autẽ, in initio statim ubi ait, Domini est terra & plenitudo eius, orbis terrarũ, & omnes qui habitant in eo. His autem uaticinio comprehensis, deinceps progressus Propheta testificatur, quòd licet omnis terra futura sit plena gloria eius, attamẽ illum Iudaica gens acceptura nõ sit: Iraq; ait, et dixit Dominus (ille uidelicet qui uisus fuerat Dominus Sabaoth) quem mittã, et quis uadet ad populũ hunc? Et dixit, Ecce ego sum, mitte me. Et dixit, Vade, & dic populo huic; Auditu audietis, & nõ intelligetis: et intuẽtes intuebimini,

Solũ Christi.

Seraphim circunstantes

Ale quid significent.

Dominus Sabaoth.

& non

A & non uidebitis. Craſſum enim factum eſt cor populi huius, et auribus ſuis graui ter audierunt, & oculos ſuos clauſerunt, ne quando uideant oculis ſuis, & auribus ſuis audiant, & corde intelligant, & conuertant̃, et ſanem eos. quibus uerbis manifeſtiſſimè canit futuram aduerſum ſe accuſationẽ Iudæorum: & quòd intuebuntur quidem ipſum, non tamen animaduertẽt quis ſit: quodq; loquentem inter ipſos & docentẽ audient, non tamen etiam intelligẽt quis nam is ſit qui cum ipſis loquat̃: neq; item quæ nam ea ſint nouæ doctrinę præcepta, quæ ipſe illis tradet. Comprobat uerò huius oraculi euentũ Euangeliſta Ioãnes, qui de Saluatore noſtro ſic ait: Quum autem tam multa ſigna feciſſet coram eis, nõ crediderũt in eum, ut ſermo Eſaiæ propheę impleretur, quem dixit: Domine, quis credidit auditui noſtro, & brachiũ Domini cui reuelatũ eſt? propterea nõ poterant credere, quia iterũ dixit Eſaias: Excæcauit oculos eorũ, & indurauit cor eorũ, ne uideant oculis, & corde intelligant, & cõuertantur, & ſanem eos; Hæc dixit Eſaias, quando uidit gloriã eius, et teſtificatus eſt de eo. Ergo abſq; cõtrouerſia uiſionẽ illam Dei ad Chriſtũ retulit Euangeliſta Ioannes, & ad Iudaicum populũ, qui uiſum à Propheta Dominum, quemadmodũ ab illo ipſo prædictũ eſt, non ſuſcepit. Nam quum Dominũ Sabaoth Propheta uidiſſet, refert oraculum, quemadmodũ ipſi præceperit, ut ad Iudæos diceret, quòd ipſi illum quidem aliquando uidebũt, ſed non intelligẽt quis ſit: & audient illum loquentem inter ipſos & docentẽ,, ſed non percipient, propterea quòd induratũ erit cor eorũ. Quum hæc igitur Eſaias his quæ appoſuimus uerbis canat, in hiſtorię modum hoſtiũ aduerſus Achaz impetũ, qui tunc Iudaici populi regnum obtinuerat, deſcribit, et à uiſibilibus quidẽ hoſtibus ruinã breui, neq; haud multo pòſt futuram ſignificat. Quorũ uerò ſigna quædã duntaxat attulit (hi porrò ſunt intelligibiles atq; inuiſibiles quidã hoſtes, dæmones utiq; ac ſub uſum nõ cadentes poteſtates, de quibus initio totius operis diſſeruimus, quod nõ ſolam
B Iudaicam gentẽ, ſed omne prorſus humanũ genus, in omne malitiæ genus, ac deniq; in ipſum omni religioni contrariũ ſimulacrorũ cultum compulerint) hos non aliter uinci poſſe demonſtrat, quàm per unum, qui canitur Dei uerbi ad homines acceſſum, quod quidem Dei uerbũ eſſet ex innupta uirgine humanum corpus aſſumpturũ. Sed huius illi quis nam uſus fuerit, iam tempus eſſe uidetur, ut latius inquiramus. Quia per hominẽ mors intrauit in mundũ, ait Apoſtolus, idcirco morte uictoriam obtineri per eundem hominem oportuit: & quod mortis fuerat corpus, uitæ corpus declarari: & peccati regnũ, quod prius in corpore mortali uim ſuam exercebat, deleri uſq; adeò, ut nõ amplius illi peccatum, ſed iuſtitia dominaretur. & quoniam ex peccatis corporis, antea cunctis hominibus ruina facta eſt, meritò rurſus per omnis peccati expers corpus, omniq; prorſus malitia intactũ trophęa aduerſus hoſtes erigenda fuerunt. Sed quos tandẽ hoſtes, niſi eos qui olim per corporeas uoluptates humanũ genus proſternebant? præterea quum Dei uerbũ eſſet cum hominibus collocaturũ, & corporeis auribus pręcepta de pietate traditurũ, prodigiaq; et miracula oculis hominũ, Deiq; uirtutẽ euidenter atq; apertè demonſtraturũ, nõ aliter quàm per conſuetũ, nobiſq; familiare inſtrumentũ, hoc facere ipſum oportuit, quoniam nihil quidẽ amplius, quàm quæ corpora ſunt, mortalibus oculis ut cernere mus, fieri poterat: neq; ut auribus perciperemus, q; ſonum, qui lingua proferri cõſueuit. Vt igit̃ corporeis quoq; ſenſibus intelligibiliũ incorporearumq; rerũ notiones caperemus, eũ qui nobis et cognatus & familiaris eſſet, ipſe Deus uerbum aſſumpſit, omniaq; per illũ quęcunq; ſalutaria eſſent iis qui ipſi audiebãt, ipſiq; fidebant, tam quæ in diuinis ipſius uerbis, q; quę in factis cõſiſterent, expoſuit. Atq; hæc omnia adminiſtrauit, nuſq; ut nos ſimili ratione corporis neceſſitatibus illigatus, neq; ipſe quidquam aut deterius, aut amplius ſua ipſius diuinitate perpetiẽs: neq; uerò ut anima hominis, ita ipſe tali corpore impeditus, ut diuina interim munera obire non poſſet, aut ubiq; adeſſe, qui Dei uerbũ eſt, omniaq;

Per corpus peccamus, & per corpus expiamur.

omniá que implet, per omnia penetrat, neque item aut ſordibus ullis, aut cor- A
ruptione, aut fœditate, ex eo corpore quod aſſumpſit inquinatus, propterea
quòd quum ipſe natura ſit expers, & corporis, & carnis, & omnis materię, tan
quam Dei uerbum, diuina quadam uirtute rationibusq; ineffabilibus, omnẽ
ſuſtinuit diſpenſationem, quę ſua eſſent impertiens: non autem contra ſibi uen
dicans, aut uſurpans quæ aliena. Ergo cur ita hanc illius in corpore diſpenſatio-
nem formidare opus eſt? quando neq; fœdatus eſt is, qui fœdari non poteſt, ne-
que ex carne aſſumpta inquinatus, qui non poteſt inquinari: neque uerò pro-
pria corporis natura corruptus, quum ipſum ſit Dei uerbum, ab omni patien-
di natura prorſus alienũ? quando ne ſolis quidem radij, dum cadauera, et om-
nis generis corpora attingunt, quidquam omnino pati dicuntur? ab ipſo diui-
no uerbo etiam contrà, quod corruptibile erat in melius commutatum eſt, ſan
ctumq; atq; immortale, quemadmodũ ipſius uoluntas fuit, effectum eſt: quin-
etiam diuinis ſuis patris conſilijs, atq; actionibus, ipſe interim inſeruiebat. To-
tum igitur hoc hominum amantiſſimus Deus, Deiq; uerbum pro cunctorum
hominum medela & ſalute, uocibus interim prophetarum cõſentanea gerens
effecit, qui quidem prophetæ tanto antea priſcis uſque temporibus, admirabi-
lem ipſius de uirgine ortum teſtificati fuerant. Porrò autem admodum neceſſa-
rio huic Chriſti ortui de uirgine, Propheta anteponit id quod reddat attentũ,
inclamans ad eos qui ipſa hæc audiant, illud: Si nõ crediderit is, nõ intelligetis.
cui deinceps adiũgit ea, quæ in hunc modũ ſe habẽt: Si nõ crediderit is, nõ intel-
ligetis. Et adiecit Dominus loqui ad Achas, dicens: Pete tibi ſignum à Domi-
no Deo tuo in profundũ aut in excelſum. Et dixit: Non petam, neque tentabo
Dominũ. Et dixit: Audite iam domus Dauid, num parum uobis eſt, homini-
bus exhibere certamẽ? & cur Domino exhibetis certamen? propter hoc dabit
Dominus ipſe uobis ſignum, Ecce uirgo in utero capiet, et pariet filium, & uo-
cabis nomẽ eius Emmanuel. butyrum & mel comedet prius, quàm cognoſcat B
ipſe, aut eligat mala, ut ſeligat bonum, quia prius, quàm cognoſcat puer bonũ
aut malũ, non eſt obediens malitiæ, ut ſeligat bonum. Et cõprehendetur terra,
quam tu times à facie duorũ regum. Et quæ quidem ad prophetiã pertinent, in
hunc modũ ſe habent: diligentius uerò attendere par eſt ipſius oraculi exordiũ,
quod legentes admonet, ſi nõ crediderint, ne intellecturos quidem eſſe. et ſanè
adnotare neceſſe fuit, atq; oſtendere, quòd non ſolũ intellectu, ſed etiam fide ijs
qui lecturi ſunt, opus ſit: & uiciſſim, non ſolũ fide, ſed etiam intellectu. Ex quo
Iudæi qui in Chriſtũ Dei non crediderũt, etiam nunc hæc audientes: nondũ ta
Cauſa obſtinationis in Iudæa men quis ſit de quo Propheta loquit intellexerũt, ut in ipſis primis ueritatẽ ſu-
am probauerit uaticiniũ: auditu enim tota die prophetias de Chriſto audiẽtes,
auribus intelligentiæ non audiũt. Atq; ipſorum ignorantię alia nulla eſt cauſa
quàm incredulitas, quum ipſum hoc abſq; mendacio & de ipſis, & ad ipſos ua-
ticinium, planè enũciauerit: Si enim nõ crediderit is, inquit, ne intelligetis qui-
dem. Quòd ſi dixerint uirginẽ, ſed puellam apud ſcripturam nominatã eſſe (ſic
enim aiunt apud ipſos haberi) cuiuſmodi tandem ſignũ hoc futurũ dicemus,
quod diuina promiſſione ſit dignũ, ſi uſitatè, quemadmodũ cæteræ omnes mu-
lieres, ubi ex uiri cõiunctione prægnans euaſerit, puella quæpiã fuit paritura?
Ecce uirgo con cipiet. quomodo præterea Deus erit qui ex illa naſcatur, neque ſimpliciter Deus, ſed
nobiſcum Deus? hoc enim ſignificat uox Emmanuel: quo nomine ait eſſe uo-
candum illum qui naſcetur. Ecce enim, inquit, uirgo in utero capiet, & pariet
filium, & uocabis nomen eius Emmanuel, quod eſt, ſi quis interpretetur, No
biſcum Deus. Cuiuſmodi autem certamen Deo, aut quis tandẽ labor, quæ ue
difficultas obiecta, ſi de more paritura fuit mulier? In noſtris enim exemplari-
bus, quæ quicunq; interpretati ſunt, ij & genere ab Hebræis oriundi fuerunt,
& patriæ ipſorum linguæ peritiſſimi, & in ea eruditione probatiſſimi, ſic habe-
tur: Num parum uobis eſt, certamen exhibere hominibus? & cur Domino ex-

hibetis

A hibetis certamen? propter hoc dabit Dominus ipse uobis signũ. Ecce uirgo in utero capiet, & pariet filium, qui uocatur Nobiscũ Deus. Hoc enim sibi uult, quemadmodũ dixi, ipsa uox Emmanuel. In ipsis autem Iudæorum exemplaribus, quæ secundũ Aquilæ conuersionẽ feruntur, (aduentitius autem Aquila fuit, non natura Iudæus) sed tamen etiam secundũ hunc, hoc sanè scriptum est modo: Nunquid parum est à uobis fatigari uiros? quòd laborem exhibetis etiam Deo meo? Propter hoc dabit ipse uobis signũ. Ecce puella in utero concipit, & parit filium, & uocabis nomen eius Emmanuel. Apud Symmachũ uerò hæc ita se habẽt, (porrò Symmachus dicitur Ebionæus fuisse: secta autem hæc fuit Iudæorũ, qui eo nomine uocabantur, & in Christũ credere dicebantur, ex quibus Symmachus fuit) apud ipsum hunc igitur hæc ita se habent: Audite domus Dauid, nunquid nõ satis uobis est fatigare homines, quòd fatigatis Deum meum? propter hoc dabit Dominus ipse uobis signũ. Ecce puella concipit & parit filiũ, & uocabis nomen eius Emmanuel. Quoniam enim Iudaicæ gentis mores asperrimi, & à pietate admodũ abhorrentes, sudorẽ laboremq́, ac fatigationem non uulgarẽ, atq; certamen, antiquis illis Deo amicis prophetis exhibebant. idcirco non satis est, inquit, uobis, Dei prophetas affligere, hominibusq; exhibere certamen, nisi iam etiam Deum meum fatigetis, eiq; exhibeatis certamen? nec Deo simpliciter, sed Deo meo? Sic enim Theodotion quoq; conuertit. Propheta igitur suum peculiariter Deum, & nõ eorum ad quos sermo dirigebatur, eum qui uexaretur, & in certamen daretur, appellauit: qui quidẽ nunquam Deum meũ dixisset eum qui apud Iudæos supremus habẽ, apud quos quem à patribus rerum omnium conditoris Dei cultum ipsi acceperant, is diligentissimè seruabatur. sed quod tandem esse potest certamẽ, quis labor, quæ fatigatio eius Dei, de quo Propheta loquit, nisi ipsum ad hominũ generationẽ accedere? & tum secundũ nos, tum secundũ Septuaginta interpretationẽ de uir-

B gine nasci? secundũ uerò eam quæ apud iuniores fertur Iudæos, de puella? Cæterùm apud Mosem quoq; inuenies eam quæ absq; cõtrouersia sit uirgo, puellam apppellari: siquidẽ eam quæ alij desponsata sit, ab alio uerò repudiata, hac appellatione uocauit. Is præterea qui de tali fœmina sit edendus nomine Emmanuel, maiore fertur potentia, quàm omniũ aliorum est hominũ: quippe qui eligat bonũ prius, quàm cognouerit mala: & malitiæ non obtemperet boni eligendi gratia, eo magis quòd hæc præstet non in uirili iam, sed in puerili adhuc ætate cõstitutus. ex quo illud dictũ est: Prius quàm nouerit puer bonũ aut malum, nõ parit malitiæ, ut eligat bonũ. quibus uerbis prorsus quod ille de quo agitur, nullam malitiã attigerit, demonstratur. Sed excellentiorẽ quoq; denominationem, quàm hominis ulla esse possit appellatio, nanciscit is qui nobiscum est Deus. quare signum item quod de illo datur, profunditatẽ simul habere dicitur, & simul altitudinẽ: profunditatẽ quidem, propter descensum ad homines, aut etiam usq; ad mortem accessum: altitudinẽ uerò, propter diuinitatis à profunditate restitutionẽ: aut etiam propter diuinæ eius substantiæ, quæ omni natura prior est, theologiam. Quis uerò alius sit nobiscũ Deus, quàm is quem superioribus libris Deum Dominumq; ostendimus? quiq; item Abrahæ quondam non alia quàm hominis forma usus est? quòd si Iudæi hæc ad Ezechiam referant filium Achaz, et dicant hunc esse qui patri suo futurus oraculo promittatur: uideant quomodo nobiscũ Deus fuerit Ezechias, aut quod nam signum sua maiestate dignum, Deus in illo ostenderit. sed neq; certamen ullum, neq; labor in illius ortu Deo exhibitus est. præterea planè à prophetia excluditur ratione temporum Ezechias. Hæc enim ipso iam tum patre Achaz regnante, futura canebantur. Ezechiam uerò antequam regnum acceperit Achaz, genitum esse cõstat. Quòd si ad hunc ea quæ ad propositũ oraculum pertinent, minimè referri possunt, multo minus ad alium quempiã eorum qui apud Iudæos post prophetiæ tempora extiterint, præter quàm ad ortum eius qui uerus est

Emmanuel, hoc est eius qui exiterit uerè nobiscum Deus, & ad unum Salua- A
toris nostri Dei uerbi ad homines accessum: duobus enim sublatis regibus, de-
serta & sola relicta est Iudæorum terra, sicut oraculum ait futurũ, dicens: Relin
quetur terra à facie duorũ regum. quod quidem ipsum etiam planè ad uerbum
sic demonstrabit. Temporibus enim regis Achaz & Esaiæ filij Amos, quibus
prophetia illa edita est, rex Syriæ qui Damasci, & rex Israel, non is qui in Hie-
rusalem, sed is qui Samariæ regnabat, et multitudini Iudæorum qui à diuina le
ge defecerãt, imperabat, fœdere inter se icto, eos quibus Dauid successores im-
perabant, obsidere cœperunt. Hosce igitur ambos, quum prophetia tollendos
atq; euertendos canat, ipsos quidem illius temporis Iudæos et externos, qui ad-
uersus populum Dei sibi dextras inter se dederant, eueſtigiò dissoluendos, &
discessuros à bello prædicit: regnum tamen illud ac successionẽ prorsus dissolu
tum, extinctumq; iri, sub illius de quo prophetia loquitur, nobiscum Dei, or-
tum. Attende igitur diligenter, quo tempore Damascenorũ simul ac Iudæorũ
dissolutum est regnum, & quando tandem relicta est terra Iudæorũ sine rege,
necnon ipsa quæ prius multum poterat, magna manu quondã Syriæ uniuersq;
imperitans Damascenorũ regio. Namq; sub horum euersionẽ atq; interitum,
ipsum Emmanuel prorsus oriturum fuisse par est, & eum de quo prophetia lo-
quitur uenturũ. Si igitur horum ipsorum, de quibus dictum est, regna adhuc
stare intueri liceret, nihil amplius quærere opus esset, sed etiam nunc in futurũ
tempus spem omnem intendere. Sin autem re ipsa constat ea, de quibus dictũ
est, euersa sublataq; esse, usq; adeò ut neq; in Damasco, neq; in Iudæa, nostris
temporibus regem intueri liceat: quid amplius dubitandũ est, oraculum suum
finem accepisse, quod ait: Et relinquetur terra à facie duorum regum, quos tu
times à facie ipsorum, quibus in uerbis, reges pro regnis nominati sunt. Siqui-
dem Symmachus ita ait: Relinquetur terra, à qua tu mala pateris, à facie duorũ
regum ipsius. Aquila uerò: Relinquetur terra quam tu fastidis, à facie duorum B
regum ipsius. Theodotion quoque eodem interpretatus est modo: Relinque
tur, inquit, terra quam tu abominaris à facie duorũ regum ipsius. Cernis ut ua-
ticinetur terram relinquendã esse sine rege? sed quam tandem terram, nisi Da
mascenorum atq; Israel? horum enim duo reges erant, de quibus hic sermo est.
Quorum terram Achaz fastidiebat siue abominabatur laborans, siue mala pa
tiens ab ea. Quando igitur quæso hoc factum est? his enim cõfectis, necesse est
prorsus eam porphetiæ partem, de qua hic dictũ est, ad exitum peruenisse, hoc
est, uirginem, nobiscum Deum peperisse. Et sanè constat apud eos qui non in-
diligenter historias explorauerint, quemadmodũ usq; ad tempora Saluatoris
nostri Iesu Christi, reges Damasci à maioribus suis acceptum imperium tenue-
rint. Nam Sanctus quoq; Apostolus Aretæ Damascenorũ regis meminit, &
Iudaicæ gentis ad illud usq; tempus, quamuis inordinatum & præter leges, re-
gnum manebat. Non enim à genere Dauid aut Herodes, aut qui post Herodẽ
Saluatoris nostri temporibus extiterunt, regni successionem ferebant. At uerò
post eius aduentũ, postq; de uirgine nati Euangelicam in omnes homines prę-
dicationem, terra cõtinuo à facie duorum regum relicta est. Nam ex illo quum
Romani omnium gentium imperium obtinuissent, solutus quidem est omnis
per singula loca, tam gentium quàm ciuitatum principatus, finemq; unà cum
multis alijs, etiam ea quæ ad præsentem prophetiam pertinent, sortita sunt. Et
hæc quidem ad uerbũ interpretantibus dicta sint. Ad sensum uerò in hunc mo
dum dicatur, huius prophetiæ uerba omnis animæ quæ Deum hunc natum, i-
psum, inquam, Emmanuel susceperit, stabiles, tranquillos, pacificos significare
mores. Vno enim Christo, & eo quod ab ipso nunciatũ est uerbo, humanæ ani-
mæ imperium obtinente, priores eius hostes, duo impietatimodi fugati sunt:
unus is, qui & simulacrorũ cultum, & in multimodis opinionibus diuersita-
tem hominibus suggerebat: alter is, qui in moribus peruersitatẽ propagebat.

Reges pro re-
gnis.

Nam ij,

A Nam ſi qui dicti ſunt corporales reges, horum notas & ſigna geſtabant. è quibus unus Damaſcenis imperans, erroris, quo in ſimulacris colendis gentes tenebantur, erat imago: alter uerò eorum qui ab Hieruſalem defecerant, qui uidelicet à Dei legitima adoratione deciderant, figuratè perſonam gerere uidebantur. Quod uerò hæc ad ſenſum ex figura accipere oporteat, poterit quiſpiã etiam ex ijs quę ſequuntur addiſcere, ubi in diebus Emmanuel muſcas quaſdã atq; apes, Iudaicam gentem inuaſuras oraculum canit, alias quidem ab Aegypto, alias autem ab Aſſyrijs: caputq; ac pedes, et barbam dominum abraſurũ, hominem uerò iuuencam boum et duas oues nutriturum: & alia quędã ſub unum atq; idem tempus futura. quæ nullo modo ad uerbũ intelligi poſſunt, ſed ad ſenſum duntaxat accipiendæ ſunt. & hæc quidem in hunc modum ſe habẽt. Quòd autem ea quæ ſic ſcripta ſunt, Saluatoris noſtri Ieſu Chriſti modum naſcendi ſignificauerint, ipſe Euangeliſta hoc pacto teſtificabitur ſcribens, Ieſu Chriſti autem generatio ſic erat: Quum eſſet deſponſata mater eius Maria Ioſeph, antequam conuenirent, inuenta eſt in utero habens de ſpiritu ſancto. Ioſeph autem uir eius quum eſſet iuſtus, & nollet eam traducere, uoluit occultè dimittere eam. Hæc autem eo cogitante, ecce angelus Domini in ſomnis apparet ei dicens: Ioſeph fili Dauid, noli timere accipere Mariam coniugem tuam. Quod enim in ea genitũ eſt, de ſpiritu ſancto eſt. Pariet autem filium, & uocabis nomen eius Ieſum. Ipſe enim ſaluũ faciet populũ ſuum à peccatis ipſorum. Hoc autem totum factum eſt, ut impleretur quod dictũ eſt à Domino per prophetam dicentẽ: Ecce uirgo in utero habebit, & pariet filiũ, & uocabis nomen eius Emmanuel, quod eſt interpretatũ, Nobiſcum Deus. Sic ſanè ſecundũ nos ea quæ ad diuinam prædictionẽ pertinent, ex ipſo rerum euentu comprobantur: quippe quum alia ratione nunquam præ ſe ueritatem prophetia latura eſſe uideatur. Poſt hæc autem, quæ nam & quot futura eſſe dicantur, uel bona, uel

B mala in die illa, hoc eſt, quo tempore aduenier Emmanuel, hinc iam conſideremus: Sibilabit, inquit, Dominus muſcis, quę dominantur in parte fluminis Aegypti: et api, quæ eſt in terra Aſſyriorum: et uenient, et quieſcent in cõuallibus regionis, & in foraminibus petrarum, & in ſpeluncis, & in omni ſciſſura, & in omni ligno. In die illa radet Dominus in nouacula magna, quæ mercede conducta eſt, ultra fluuium regis Aſſyriorum, caput & pilos pedum, & barbam auferet. & erit in die illa, nutriet homo iuuencam boum, & duas oues, & erit ex eo quod plurimum faciet lac. comedet butyrum: quoniam butyrum & mel comedet omnis qui relictus fuerit in terra. & erit in die illa, omnis locus ubicunq; fuerint mille uites pro mille ſiclis, in terram incultam erunt, & in ſpinam. cum ſagitta & arcu ingredientur illuc: quoniam terra inculta, et ſpina erit omnis terra. & omnis mons qui aratur, arabitur. Non accedet illuc terror, erit enim à terra inculta & ſpina in paſcua ouis, & in conculcationem bouis. Hæc tam multa futura in die Emmanuel, præſens prophetia complexa eſt: quæ quali contemplatione ſcrutanda ſint, iam experiri tempus eſt, ipſam interim ſententiam diuidentes: Sibilabit, inquit, Dominus muſcis in die illa, quę dominantur in parte fluminis Aegypti: & api, quæ eſt in terra Aſſyriorum. ubi uirorum prius ſimulacra adorantium animas, aut etiam quaſdam & immundas & infeſtas poteſtates, muſcas arbitror nominari: & muſcas Aegyptiacas, quæ ſacrificijs & cruoribus ſimulacrorum gaudent. Apis uerò, eſt animal aculeo armatum, & quod regnandi, ac ſub rege degendi, bellandiq; ſcientiã habet, & ulciſci ac uulnerare aduerſantes idoneum eſt. Haſce igitur in locum unum conuenientes, aliàs quidem de regione eorum qui ſimulacra adorant, aliàs uerò de terra gubernantium (Aſſyrij enim ex interpretatione nominis gubernantes intelliguntur) iuſſu & quaſi ſibilatione Domini & Dei rerum omnium, Iudææ uniuerſę imperaturas, propter ipſius in Chriſtum incredulitatẽ ait, In die Emmanuel. His autẽ uerbis ſignificat gentes externas & militares, habitaturas Hieruſalẽ,

Muſca & apis quid ſignificẽt.

A eum qui in terra relictus sit, significare dixerit ex Iudæis qui in Saluatorem ac Dominum nostrum crediderint: apostolorum atq; euangelistarum chorum, è quibus unusquisq;, quum secundum electionem gratiæ relictus sit, et ob id, relictus in terra nominatus, iuuencam boum & duas oues dicitur nutriturus, ternos uidelicet per singulas ecclesias ordines: unum quidem eorum qui præsint, duos autem eorum qui subiecti sint: quum ecclesiæ Christi populus in duos ordines sit diuisus, in eorum qui credunt, & eorum qui nondū ad lauacri regenerationem assumpti sint. ad quos etiam diuinus Apostolus ait: Lac uobis potū dedi, non escam. Eos uerò qui iam tum in habitu perfectiore cōstiterint, iuuencam boum meritò appellat, quippe qui perfectiorum boum fœtus sint, cuiusmodi ipse fuit Apostolus, qui de seipso atque ijs qui simili modo ut ipse laborant, ita ait: Nunquid de bubus cura est Deo? an propter uos omnino dicit? erit autem omnis quoque ordo eorum qui ecclesiæ præsunt, quibusq; arandi & colendi animas hominū cura mandata est, iuuencę boum nomine significatus: quippe qui apostolicorū rituum ac præceptorum fœtus existat; quiq; etiam in uirtute usq; adeò incrementum accepturus dicitur, ut ex fœtus multiplicitate, tantū genitalis rationalisq; lactis introductorijs doctrinis sit suffecturus, ut ex eo innumerabiles alij nutriendi sint. Porrò quū hæc ijs qui in terra relicti fuerint, futura tum essent, aliud quiddam in die illa, tempore uidelicet aduentus Emmanuel, euenturū prædicit. Quid autem hoc? Omnis, inquit, locus Iudaici populi, in quo erant mille uites pro mille siclis, in terram incultam erit, et in spinam. Nam cum sagitta & arcu ingredientur illuc (cōstat uerò hoc dici de hostibus) quoniam terra inculta & spina erit omnis terra. Et sanè specta, quàm multa in die Emmanuel, dico autem quo tempore rationale lumen est oriturum, quod per Saluatorem nostrū in omnes homines emicabit, Iudaicæ genti euentura oraculum canat. Immundas enim atq; hostiles potestates, quæ quondam
B inter gentes efficaciam suam exercebant & in Aegypto, & in regione Assyriorum Domino sibilante, & quasi impellente, atq; adhortante eas, regionē ipsorum inuasuras ait, propterea quòd talibus digna euaserit, easdemq; potestates quieturas in conuallibus, & foraminibus petrarum, & in speluncis, & in omni scissura ipsorum, ad sensum quidem in animis ipsorum, & in ipsis corporis sensibus, & cogitationibus, & discissis ipsorū mentibus. ad uerbum autem (quod quidem in promptu est) per totam ipsorum regionem. quod ipsum sanè quis non admiretur, quum oculis cernat inimicos ipsorum omnem Iudææ locum occupasse, & externos, simulacrorumq; cultores homines, in cunctis ipsorum ciuitatibus et regionibus quieuisse? non igitur his solis eos esse afficiendos ait oraculum, sed etiam nouacula eius Assyriorum regis, quem nos intelligimus, & caput eorū, & pilos pedum, & barbam, omnem uidelicet, quo ipsi quōdam affecti erant, ornatum abradendum. Sub eandem uerò diem hanc, & sub idem tempus ad extremam ipsos diuitiarum Dei penuriam minatur esse redigendos, usq; adeò ut et pane rationali, et solido, spiritualiq; cibo sint carituri: satisq; habituri, si lacte, hoc est puerili introductorioq; sermone nutriantur. Ad hæc, uites ipsorum in terram incultam fore. Postquam enim (ut ipse propheta ait) agricola idem et eorum dominus expectauit, dum uinea uuam ferret, eaq; protulit spinas, & uociferationem quandam, non autem iustitiam (quocirca etiam sepem eius auferens, & parietem euertens, ad terram incultam uineam redacturum se affirmat, & eam inimicis traditurū: quos cum sagitta & arcu illuc ait ingressuros, ubi à Deo, qui eos non iniuria, sed iure optimo tradiderit, acceperint potestatem, eo quòd terra inculta & spina omnis ipsorum terra facta sit: propterea, inquam, quòd ad terram incultam et spinam ipsi seipsos redegerūt) ingredientur, inquit, illuc cum sagitta & arcu, qui contra ipsos potestatem acceperint. Cæterùm noli quæso mirari, si hæc quoq; adumbratè, & per figuras obscurissimas reddita sunt. Iam enim prius dispensationis huiusmodi causa dicta

est, quòd utiq; oraculum uoluerit extremum Iudaicæ gentis occultare interitum, ut apud eam scriptura ad nostrum ipsarum gentium profectum, utilitatẽ A que seruaretur. Nam si ipsis quidem palàm interitũ, gentibus autem bona prophetiæ pollicitæ essent, ac prædixissent, nemo apud Iudæos earum studiosus fuisset, sed eas tanquam ipsis contrarias atq; inimicas deleuissent: atq; ita nobis qui de gentibus profecti sumus, neutiquam licuisset prophetarũ de Saluatore nostro, ac de nobis ipsis testimonijs uti. Cæterum cum tam multa in die Emmanuel Iudaicæ genti secundum alteram interpretationẽ euentura essent, eorum qui ex ipsis relinquendi sint, paucitas quædam futura dicitur, de qua ait Apostolus, Reliquiæ secundum electionem gratiæ factæ sunt. ex hac autem paucitate qui fuerit, nutriet, inquit, iuuencam boum, & duas oues: & ex eo quod plurimum faciet lac, butyrum & mel comedet. Talis autem à nobis in secunda expositione omnis apostolicus discipulorũ Saluatoris nostri Iesu Christi chorus demonstratus est. sed quemadmodũ hic qui relictus sit, talis futurus ex prophetia declaratur: ita postquam uniuersa Iudaicæ gentis regio, et uinea eiusdem, in terram incultam & spinam commutata fuerit, & propterea hostibus tradita: rursus ex altera parte omnis mons qui aratur, arandus esse ab eadẽ prophetia prædicitur. Arbitror autem Saluatoris nostri Iesu Christi ecclesiam eo modo significari, de qua ipse ait: Non potest ciuitas abscondi supra montem posita. quod enim in ecclesia publicis actionibus elatum & sublime & ad superna tendens sit, mõtem arbitror his uerbis appellari. hunc igitur montem qui aratur, aratũ iri ait, ita quidem ut illuc terror accessurus non sit: quin potius usq; adeò à priore solitudine, & terra inculta & spina commutandũ, ut idoneus futurus sit qui cuadat in pascua ouis & cõculcationem bouis. Ea sanè ratione colligere possumus, quemadmodũ Christi ecclesia, quæ olim erat terra inculta & spina, ad tantam commutationẽ per ipsius gratiam peruenerit, ut herbam rationalis seruitutis & pabulum opportunũ usq; adeò protulerit, ut & ouibus similes & simpliciores ea frui possint: & qui ad habitum perfectiorẽ peruenerint, qui boues appellantur, eandem arare & colere, eo sanè modo quo diuinum Apostolum docentem ostendimus, ubi ait: Nunquid de bubus cura est Deo? an propter uos omnino dicit: Propter uos enim scripta sunt, quoniã debet qui arat, in spe arare: & qui triturat, in spe participare. Itaque olim deserta inculta q; erat terra: post Christi aduentum commutata est, ut quos eo modo boues intelleximus, ijs conuenientis aptęq; agricolationis usum idoneum præbeat. Attende uerò, quo' nam modo sub uno eodemq; sensu ortus de uirgine canitur. Et pariter, inquit oraculum, quæ olim fertilis terra, & quæ prius mille siclorũ erat, in terrã incultam erit, & in spinam. omnisq; eorum terra, propterea quòd futura sit in spinam & terram incultam, tradetur ijs qui cum sagitta & arcu accedent. Contrarium uerò patietur omnis mons: nam à priore inculta terra et spina mutabitur in pascua ouis, & cõculcationem bouis: itaq; ipse qui aratur arabitur, neq; illuc terror aduenier. Quibus uerbis planè arbitror significari Saluatoris nostri ortum de uirgine, et quę posthac simul atq; aceruatim et Iudæis et reliquis gentibus euentura erant: siquidem utriusq; ordinis mutationem in cõtrarium prophetia demonstrat: Iudaicæ quidem gentis à meliore in peius: collectæ autem de gentibus ecclesiæ, à priore sterilitate ac solitudine, in fertilitatem secundum Deum. quæ quidem dum sub unũ & idem tempus quo Emmanuel aduenier, absoluenda canuntur, oraculi ueritatem euentus cõprobauit. Non enim aliàs quàm post Saluatoris nostri aduentum, finem accepisse demõstrantur, tum ex ijs rebus quæ planè de Iudæis dictæ sunt, tum ex ipsa quæ de gentibus collecta est ecclesia. nam si post aduentũ Saluatoris nostri, ipsius inquam Iesu Christi, regnum ac principatus apud Iudæos & apud Damascenos esse non desijsset: et nisi ante oculos nostros nobis ipsis intueri liceret relictam ab illis terram, & ab externis ac simulacrorum cultricibus nationibus habitatam. præterea, si non

Vinea Domini Sabaoth spinis obducta.

in terram

in terram incultam & ſpinam, omne quodcunq; olim uenerabiliſſimum ſacri apud illos ſanctuarij decus habebatur, commutatũ eſſet: & niſi cultores ſimulacrorum, impuriſſimi homines, illorumq; hoſtes cum ſagitta & arcu inuadentes, & ab ipſo Domino impulſi ab externis regionibus ueniſſent, et in ipſorum terris quieuiſſent, omnemq; locum omnemq; ciuitatem ipſorũ occupaſſent: & rurſus, niſi à terra inculta & ſpina, & ab ea quæ prius erat colendi negligentia, per Saluatoris noſtri doctrinam commutatę omnes quæcunq; in ipſum crediderunt gentes, religioſam et ſecundũ Deum rationalem fertilitatem cultumq; accepiſſent: ad hæc, niſi oculis Chriſtum intuiti, nõ credidiſſent, & niſi docentem audiuiſſent, auditumq; reſpuiſſent: et niſi reliqua quę in eadem prophetia cõtinentur, poſt tempora Ieſu Saluatoris noſtri exitum ſortita eſſe oſtenderentur: ſanè non ipſe eſſet habendus, quem prophetæ intelligunt. Sed ſi cuiuis uel cæco, ut aiunt, perſpicua oraculorum euenta exiſtunt, quæ quidem non aliàs quàm poſt tempora aduentus illius completa ſunt, quid amplius opus eſt de illius ortu ex uirgine dubitare? ac non potius benigna quadam ratiocinatione, ex ijs quæ adhuc cernuntur, rerum quoque ipſarum initio fidem facere? hæc uerò ipſa quæ adhuc cernuntur quæ tandem ſunt, niſi Iudæorum in illum incredulitas? (quæ planiſſimè ſecundum ipſum oraculũ completur, quod ait: Auditu audietis, & nõ intelligetis: & intuentes intuebimini, & non uidebitis: craſſum enim factum eſt cor populi huius) & ipſius Hieruſalem obſidio? et priſci illius ſanctuarij extrema ſolitudo? & externarũ gentium, quæ ſtimulis, hoc eſt aſperioribus imperijs ipſos in ſeruitutem redigunt, in ipſorum terra habitatio? (hoc enim ſignificabant muſcarum atq; apum exempla) & denicq; ipſarum gentium à priore ſolitudine ad culturam ſecundum Deum commutatio? hæc igitur quæ oculis cernuntur, quis non admiretur atq; obſtupeſcat? quis porrò non uerè diuinum fateatur uaticinium? quum audiat ante totos mille annos apud maiores hæc in libris ipſorum cõtineri & uerſari? quæ tamen non aliàs ad finem peruenerint, quàm poſt Saluatoris noſtri aduentũ? Quòd ſi admirabilis eſt prædictio, itemq; admirabilior & ſupra omnẽ rationem ipſius prædictionis euentus, quid amplius dubitare opus eſt, utrũ primus eius de quo prophetæ loquunt acceſſus, admirabilem & ſuprà omnem hominis naturam ſui ortus conſtitutionem ſortitus ſit, quando reliquorum quoque miraculorum euidentia, quæ illius ortu haudquaquam minor eſt, cogit etiam aliorum quæ circa illum geſta ſunt accipere teſtimonium? Cæterùm, ordine deinceps his quæ dicta ſunt poſt illud, In paſcua ouis, & conculcationem bouis: adnexa eſt altera quædam prædictio cognata eius quæ expoſita eſt. quæ quidem ab eo loco incipit, Et dixit Dominus ad me, Sume tibi librum: quam etiam ipſam tempus iam eſt ut expenamus, & contemplemur.

Stimuli aſperarum imperiũ.

Demonſtratio. II.

Et dixit Dominus ad me: Accipe tibijpſi librum nouum grandem, & ſcribe in eo ſtilo hominis, ut celeriter direptionem facias ſpoliorũ: adeſt enim, et teſtes mihi facito fideles homines, Vriam ſacerdotẽ, et Zachariam filium Barachiæ. & acceſſi ad prophetiſſam, et in utero accepit, & peperit filium: et dixit Dominus ad me, Voca nomen eius: Accelera ſpolia detrahere: citò prædare: quia antequam ſciat puer uocare patrem aut matrem, accipiet poteſtatẽ Damaſci, & ſpolia Samariæ coram rege Aſſyriorũ. Continuatur cum ſuperiore prophetia hæc: Quæ enim illic uirgo, nobiſcum Deum parere dicitur, prophetiſſa in præſenti nominata eſt. Sed quum quæſtio oriretur, unde nam eſſet cõceptura quæ uirum experta non eſſet, ipſum hoc de quo quæritur, nunc oraculũ docet: Et acceſſi, inquit, ad prophetiſſam, & in utero accepit, & peperit filium. Eſt autem intelligendũ de ſpiritu ſancto, à quo afflatus propheta diuinabat. Ipſe enim ſanctus ſpiritus ſe acceſſiſſe ad prophetiſſam fatetur, quod quidẽ ipſum planè completum eſt in Saluatoris noſtri Ieſu Chriſti ortu, quo tempore

Iſaiæ 8.

missus est angelus Grabriel à Deo in ciuitatem Galilææ, cui nomen Nazareth, a
ad uirginem desponsatam uiro, cui nomen Ioseph, de domo & familia Dauid,
ad quam dixit: Aue gratia plena, Dominus tecũ: benedicta tu in mulieribus.
Et rursus: Ne timeas, inuenisti enim gratiam apud Deum, & ecce concipies in
utero, & paries filium, & uocabis nomen eius Iesum. & quum dixisset Maria,
Quomodo erit istud, quoniam uirũ non cognosco? respondit: Spiritus sanctus
superueniet in te, et uirtus altissimi obumbrabit tibi. Ideoq; quod gignitur, san
ctum uocabit, filius Dei. & in superiore quidem prophetia in ortu ipsius Em-
manuel, priusquam sciret puer bonum aut malum, dicebatur, relinquendã esse
terram ab obsidentibus eam duobus regibus, uno quidem Samariæ, altero au-
tem Damasci: in præsenti uerò, priusquã sciat uocare patrem, aut matrem, pue-
rum accepturũ potestatem Damasci, & spolia Samariæ, quarum prius abolen
dos esse reges in ortu ipsius Emmanuel cecinit. Et ad uerbũ quidem in diebus
Achaz regis Iuda, & ipsius prophetæ Esaiæ, duo reges ex cõposito, eos qui sue
cessoribus Dauid parebant, obsederũt, sicut etiã prius ostensum est: alter qui-
dem Damasci, gentium simulacra adorantiũ rex: alter uerò Iudaicæ multitudi
nis, in ea Palæstinę ciuitate, quæ tunc quidem uocabatur Samaria, nunc autem
à nostris Sebaste nominatur. de quibus Deus per Prophetam ad Achaz dixit:
Ne timeas, neque anima tua langueat à duobus lignis, à torribus his fumiganti
bus. & quum interitũ uirorum continuò, neq; multo pòst futurum dixisset, de
inceps canit quemadmodũ in nobiscum futuri Dei ortu penitus amborum ex-
tinguetur & dissoluetur regnum. Ostendimus autem ab historia quemadmo-
dum usq; ad tempora aduentus Saluatoris nostri Iesu Christi, utrunq; et Iudę o
rum & Damascenorũ permanserit regnum. Postquam uerò ille ad omnes ho-
mines aduenit, sicut oraculum ipsum prædixerat, defecerunt, quo tempore im
perium Romanorum unà cum Saluatoris nostri publicatione inualuit. & hæc
ad uerbum cum cecinisset oraculũ, transiuit ad sensum & intelligentiam, & ad b
uniuersalem maioris spiritus in cõtemplando expositionem. et quum duos or
dines hostium atq; inimicorum inuisibilium, hoc est malorum dæmonum in-
stituisset, qui omne hominum genus uariis modis oppugnant: unum quidem
eorum qui & undiq; & semper inter homines cultus simulacrorum, & in opi-
nionibus falsas sententias generant atque efficiunt: alterum uerò eorum qui in
moribus, animarum perditionem atque interitum moliuntur: quumq; erroris
in simulacris colendis imaginem ferre ostẽdisset eum qui Damasci imperaret:
eius uerò per quem homines à temperanti sanoq; uictu deducũtur, figuram es-
se eum qui Samariæ: non prius ait terram ab hisce liberandam (sic utiq; uocans
homines in terra habitantes) quàm in terra conspiciatur Emmanuel Deus. ubi
autem hic illuxerit, & in hominis anima regnauerit, neminem posthac superfu
turum eorum qui antea ipsam possidebant. Sic sanè etiam hoc in loco dictum
esse illud, Accipiet potestatẽ Damasci, & spolia Samariæ: utpote quum Salua-
toris nostri Iesu Christi uis aceruatim euersura esset, cunctos inuisibiles nobis
hostes, qui iampridem his quæ superius dictæ sunt, à Deo alienis & noxijs ope
rationibus, uniuersos homines obsidebant. nec non rursus si ad uerbum inter-
preteris, uideas protinus in ortu atque aduentu Saluatoris nostri, Damasci po-
tentiam euersam, & spolia Samariæ sublata, hoc est earum regna, quæ usque
ad tempora de quibus dictum est, durauerint, ex illo ad hunc usque diem, ut ab
oraculis prædictum est, defecerunt. Quidam uerò etiam aliter dicunt, magos
qui ab oriente uenerunt, & Christum qui puer adhuc erat, adorauerunt, hos
ipsos esse potestatem Damasci. potes etiam magis in uniuersum dicere, omnes
quicunq; alienam à Deo multitudiniq; deorum addictam simulacrorum cultu
ram aspernati sunt, & Christi uerbo seipsos addixerunt, præsertim si in uerbo
& sapientia seculi huius potentes sint, eos ipsos esse qui Damasci potentia no-
minentur. eodem sensu etiam spolia Samariæ accipies, de Iudaica gente assum-

A ptos Saluatoris noſtri diſcipulos et apoſtolos, quos quaſi de hoſtibus ad circun
ciſionem ſpectantibus qui aduerſum ſe militauerint, prædæ inſtar ſibijpſi ſubij
ciens, contra Aſſyriorum regem armauit, quandoquidem ſic rurſus per figu-
ram, ſeculi huius princeps ſignificatur. At uerò quoniam illud ante regem Aſ-
ſyriorum, manifeſtius Aquila reddidit, ubi ſic ait, In faciem regis Aſſyriorum:
uide ne fortè in his uerbis Romanorum imperium ſignificet: ſiquidem ex ijs
quæ paulo antè à nobis expoſita ſunt, Aſſyrij ſermone noſtro, & qui diri- *Interpretatio*
gunt, & qui diriguntur intelligi ſolent. quoniam igitur oraculo quod nunc de *nominis Aſſur*
Saluatore noſtro redditur, etiam rex Aſſyriorũ implicitus eſt, meritò hic quo-
que à nobis Romanorum imperium acceptũ eſt: quippe quod ad ſubijciendas
gentes ab ipſo Deo dirigatur. Ergo qui naſcitur puer, accepturus potentiam
Damaſci, & ſpolia Samariæ, & traditurus in faciem Aſſyriorum, & in oculis
eorum qui à Deo diriguntur canitur, atq; hæc ipſa in ortu ſuo facturus ui qua-
dam diuina atq; ineffabili, cui quidem adhuc in puerili corpore cõſtitutus, tan-
ta inter homines diſpenſatione fungeẽ. Omnia uerò hæc propheta in nouo &
grandi libro ſtylo & ſcripturæ hominis tradere iubetur: hoc enim ſermone no
uum ſignificatur Teſtamentũ. Aſſumit autem eorum quæ dicta ſunt teſtes ſa-
cerdotem & prophetam, oraculo docente, fore opus in demonſtrationibus de
Chriſto tum à ſacerdotio quod in lege contineẽ, tum à prophetis qui poſtea fue
runt, accipere teſtimonia: et alioqui fideles uult eſſe teſtes, eos qui pueri de quo
agitur inſpecturi ſint ortum, ut ea quæ in ipſa prophetia cõtinentur intelligere
poſſint. Suprà enim dicebatur, Si non crediderítis, non intelligetis, & alterum
quidem lumen Dei habere: id enim Vrias ex interpretatione ſignificat. alterũ *Nominis Vriæ*
uerò, qui benedictionis ſit filius, Dei in ſeipſo memoriã ferre: id enim ſibi uult *interpretatio.*
Barachiæ Zacharias. hæc igitur nos in figuras cõiecimus. Si quis autem ex Iu-
dæis hæc nolit ſic ſe habere, is quæſo nobis oſtendat, quis unquam apud ipſos
B Emmanuel fuerit, et quomodo propheta ad prophetiſſam acceſſerit, et quę tan
dem ea ſit, & quomodo ueſtigio cõceperit, & quis' nam iſte ex prophetiſſa na
tus filius, cui nomẽ ipſe Dominus impoſuerit, celeriter detrahe ſpolia, citò præ
dare, & quæ' nam ſit cauſa huiuſce, eius qui natus ſit, appellationis. Oſtendant
præterea illud quid ſit, prius quàm ſciat puer uocare patrem aut matrem, pote-
ſtatem accepiſſe Damaſci, & ſpolia Samariæ coram rege Aſſyriorũ. Nos enim
iſta & ad uerbum, & figuratè accipientes, iam nunc cõpleta eſſe demõſtramus
in ortu Saluatoris noſtri: quippe qui illud item oſtẽderimus aliàs quidẽ ad uer-
bum, & ſecundũ eam ſententiam quæ in promptu ſit: aliàs uerò figuratè opor-
tere in ipſas prophetias incumbere. continuò namq; poſt eas quæ antea dictæ
ſunt uoces, per obſcuriores quaſdam figuras adiungit: Et adiecit Dominus lo
qui ad me adhuc, eo quòd nolit populus iſte aquam Siloam, quæ uadit cum ſi-
lentio: ſed uelit habere Rhaaſim, & filiũ Rhomelię, idcirco ecce Dominus ad-
ducet ſuper uos aquam fluminis fortẽ et multam, regem Aſſyriorũ, et gloriam
eius: & aſcendet ſuper omnem cõuallem ueſtram, & ambulabit ſuper omnem
murum ueſtrum, et auferet de Iudæa hominem qui poſſit caput tollere, aut qui
idoneus ſit cõſummare aliquid. et erunt caſtra eius ita, ut impleant latitudinem
regionis tuæ, nobiſcum Deus. Cognoſcite gentes, & uincimini, exaudite uſq;
ad extremum terræ. Planiſſimè enim hæc nulla alia ratione, quàm ex figura, &
immutatione, conuerſioneq; ſermonis ſententiam ſeruant: ſignificant namq;
per aquam Siloam quæ uadit cum ſilentio, euangelicam ſalutaris uerbi doctri
nam: nam ex interpretatione, Siloam dicitur miſſus. Porrò hic quis' nam alius
ſit, niſi qui à patre ad nos miſſus eſt Deus uerbum? de quo etiam Moſes ait: *Geneſis 49.*
Non deficiet princeps de Iuda, neq; dux de femoribus eius, donec ueniat cui
repoſitũ eſt: & ipſe erit expectatio gentium. Pro illo enim, Cui repoſitum eſt,
in Hebraico habetur Siloam, eum uidelicet qui hic habeẽ Siloam, hoc eſt miſ-
ſum, etiam illic ſignificante oracuło. Porrò Rhaaſim rex fuit earum gentium,
quæ ſimu-

quæ simulacra Damasci colebant, sicut Rhomeliæ filius eius Iudaicæ gentis, A
quæ in Samaria patriam religionem deseruerat. Minatur ergo Deus ijs qui Si
loam, hoc est, missum Emmanuel, & eum qui ex muliere prophetica natus sit,
filium, potabileq; ac fœcundum eius uerbum non susceperint, sed illud quam-
uis mansuetè & cum silentio feratur, recusauerint, & contra seipsos aut gentiũ
simulacra colentiũ, aut populi Dei defectionis principem optauerint, se indu-
cturum aquam fluminis fortem & multam: quam sanè aquam, ipsum prophe-
tiæ oraculum interpretatur dicens, ipsam esse, regem Assyriorũ. Sic enim rur-
sus secundũ sententiam, aut significat principem seculi huius: aut, quod nunc
rerum potitur, Romanorũ imperium: cui imperio traditi sunt qui eam, de qua
dictum est, aquam Siloam, quæ cum silentio uadit, recusauerunt, aduersarijs au
tem atque hostibus rectæ rationis sententijs atque opinionibus seipsos subiece
runt: eueſtigio enim, neque ita post multum tempus, in eos qui Saluatoris no-
stri Euangelium non susceperant, sed potum Siloam qui labitur cum silentio
recusauerant, Romanorum ab ipso Deo directus exercitus, facto impetu pene
trauit in omnem cõuallem ipsorum, & ambulauit super omnem murum ipso-
rum, & abstulit de Iudæa hominem qui posset caput tollere, aut qui idoneus es
set consummare aliquid: & facta sunt eius castra adeò magna, ut uniuersæ Iu-
dææ latitudinem impleuerint. Et hoc quidem cur ita ad uerbum contra illos
completum sit, si uis discere, audi iam. Nempe quoniam ille Deus Emmanuel
qui de uirgine natus est, nobiscum fuit, non cum illis: nam si illum habuissent,
nunquam talia passi essent. Quapropter iam deinceps oraculum ad gentes in-
clamat ipsum Emmanuel, dicens: Nobiscum Deus, cognoscite gentes, & uinci
mini. Et hæc quidẽ nos hoc modo interpretati sumus, ut ostenderemus quem-
admodum nunc quidem ad uerbum, nunc autem per obscuriores figuras ma
ximam prophetiarũ partem intelligere oportet: cæterùm iam inde abeuntes,
conuenit etiam id quod de eadem prophetia supereſt, simili ratione cõtempla- B
ri. Quòd si etiam nunc Iudæi hæc alio quodam tempore futura esse dicant, ut-
pote quum ea ex scripto duntaxat, atque ad uerbum, de eo qui ab ipsis adhuc
expectatur Christo accipere soleant: interrogandi sunt protinus, quomodo qui
uenturus est, ut ipsi aiunt, potestatem Damasci, & spolia Samariæ accipiet co-
ram rege Assyriorum, quum in præsenti tempore Samaria sublata sit, neque
amplius existat: et ea quę potestas Damasci nominatur, nusquam appareat: ne-
que item potentia Assyriorũ, quam quidem quum Medi ac Persæ euertissent,
in eius locum iam pridem successerunt: quæ simul omnia quum sui ipsorum,
hoc ipso tempore uix exiguum quoddam ueſtigiũ demonstrent, quo possimus
ea fuisse aliquando conijcere, quî tandem fieri potest, ut in futurum tempus eo
rum expectet euersio: atqui ne antea quidem ullo unquã tempore facta esse ea,
quæ in huiusmodi prophetia cõtinentur, dicere ullo modo possunt. Nullus cer
tè unquam apud Hebræos, ex prophetica matre & Esaia propheta natus, spo-
lia Samariæ & potestatem Damasci, exercitu contra regem Assyriorum com-
parato (ut eam sententiam sequamur quæ à uerbis nõ recedit) accepisse memo
ratur. Omni itaq; ratione fateri cogimur, ea tantũmodo secundũ superius red-
ditam à nobis sententiam cõpleta esse, hoc est, nusquam aliàs quàm post aduen
tum Iesu Saluatoris nostri, quo tempore demonstrauimus ea quæ hoc modo
prædicta sunt, finem accepisse. Ergo in huius aduentu, sicut in ipsa prophetia
continetur, scriptus est nouus liber, noui utiq; testamenti uerba complectens,
& in his ortus propheticæ mulieris filij, qui secundum uerba prophetię, & Da
masci & Syriæ uniuersæ regalem potentiam, & quæ nos interpretati sumus,
spolia Samariæ, ineffabili quadam diuinaq; uirtute in manus regum Romano
rum tradidit, ueruntamẽ sententiam quoq; sequẽtibus, suos idem de Iudæis di
scipulos, quasi spolia quædã adeptus, intelligibilibus rationalibusq; armis mu-
nitos, in faciem eius de quo dictum est regis Assyriorum, constituit, atque hos

tanquam

A tanquam ſuos proprios ſcutatos milites comparauit. Attamen eos qui fœcundam uitalemq; doctrinæ ſuæ aquam, quæ cum ſilentio labitur recuſauerint, & hoſtiles Deoq; inimicas partes elegerint, regi Aſſyriorũ tradidit, cui quidem etiam nunc addicti ſeruiunt. Aſcendit igitur hic ſuper omnem conuallem ipſorum, & ſuper omnem murum ipſorum, & abſtulit de Iudæa omnem principẽ ac regem, qui hoc in loco caput nominatur: & omnem potentem, qui aliquid conficeret. itaq; ex illo in hunc uſq; diem illi neq; ullum caput habent, neq; alium in diuinis potentẽ, qualis quondam erat, qui illis ornamentũ decusq; addebat, ſiue propheta, ſiue alioqui iuſtus Deoq; amicus uir. Conſtat autem illud quoq;, quemadmodũ omnis ipſorum regio inimicis hoſtibusq; ipſorum ſubiecta, in hunc uſq; diem uexetur, & hæc uniuerſa, in ipſius Emmanuel aduentu ſuum finem ſortita ſint. Hoc ipſum ſanè Hebræorũ ſcripta continent, quæ pro pemodum ſignificant, ipſum Emmanuel, cui credere noluerũt Iudæi, autorem illis tantarum calamitatũ extitiſſe, nobis autem gentibus, quæ illi credidimus, & ſalutem & Dei notitiam, ut iam demonſtratũ eſt, attuliſſe. Quare deinceps adiũgitur: Nobiſcum Deus, cognoſcite gentes & uincimini. Siquidem nos ex gentibus uicti ſumus re uera, qui ipſi ueritati, & ſtantis nobiſcũ Dei uirtuti cedentes, in illum credidimus, cedentesq; eidem paruimus omnes pariter, quicũque uſq; ad extrema terræ habitamus, ut in prophetia ſcriptũ eſt, quæ ait: Exaudite uſq; ad extremũ terræ, & nos quidem, & uicti ſumus, & uocanti obtempe rauimus. Ad eos uerò qui de ipſis gentibus non crediderint, ea dirigit quæ ſequuntur, dicens: Qui fortes fuiſtis, uincimini. Si enim rurſus fortes fueritis, rurſus uincemini: et quamcunq; rationem inieritis, nõ manebit in uobis: quoniã nobiſcum Deus. Sic dicit Dominus forti manui non credentibus. quibus uerbis oraculum ad eos, qui iugum detrectant, & doctrinæ Chriſti reſiſtunt, & potenti ipſius manui non credunt, planiſſimè uaticinatur, quod futurum ſit ut ne

Chriſtus inerc-dulis offendiculum, fidelibus uerò ſalus.

B ualeant quidem oppugnare nobiſcum Deum, quamuis experiantur: & quod omne quodcunq; aduerſum nos cõminiſcentur, ipſis non cõſtaturum ſit, propterea quòd nobiſcum ſit Emmanuel. & hanc quidem ſententiam facilè eſt, ut ij attendant, eiq; aſſentiantur, qui minas aduerſum nos & principum per ſingula tempora inſolentias atq; impetus animaduerterint, atq; ut incaſſum eis omnium minarum euenta propter nobiſcum Deum euaſerint.

Demonſtratio III.

Hoc primùm, bibe, citò fac, regio Zabulon, & terra Nephthalim, & reliqui qui maritimã habitant trans Iordanem, Galilæa gentium, populus ſedens in tenebris, uidete lucem magnã. ſedẽtibus in regione & umbra mortis, lux exorta eſt eis. & quæ ſequuntur. quibus adiungit: Quemadmodũ omnem ueſtem congregatam dolo, & indumentũ, cum conciliatione ſoluturi ſunt, et uolent ſi fuerint igne combuſti. quoniam puerulus natus eſt nobis, & filius datus eſt nobis: cuius imperiũ ſuper humerum ipſius: & uocatur nomen eius, magni conſilij angelus, admirabilis cõſiliarius, Deus fortis, potentiam habens, princeps pacis, pater futuri ſeculi. Adducam enim pacem ſuper principes, & ſanitatem ei. magnum imperium eius, & pacis eius non eſt finis, ſuper ſolium Dauid & regnum eius ut dirigat illud, & ſuſcipiat in iudicio & iuſtitia ex hoc tempore & uſque in ſeculum. zelus Domini Sabaoth faciet hæc. Iam nunc tertiò puerum hunc prophetia commemorat, quæ eandem rem uarijs modis ſignificat. Quoniam igitur nunc propoſitum nobis eſt, aduentus Dei ad homines modum oſtendere, uide quæſo hic quàm multis modis demonſtretur. Primò quidem dictus eſt Emmanuel Deus, qui de uirgine naſceretur. Secundò, ex prophetica muliere & ſpiritu ſancto puerulus, qui non alius eſt quàm is de quo iam diximus. Tertiò is, de quo nunc agimus, qui cum prioribus unus eſt atque idem. Huic igitur eſſe nomen dicitur, ut legitur apud Septuaginta, magni conſilij angelus, &, ut quidam codices habent, admirabilis conſiliarius, Deus fortis, potentiam

Eſaiæ 8 & 9.

A rum erat, ſub ipſius Chriſti aduentum futura, diuina oracula prædicebant: quæ etiam cum ipſis oraculis concordantia ſuum finem contigiſſe, haud ita multo pòſt demonſtrabuntur. Cæterùm cur non prius, ſed nunc duntaxat hiſce extremis temporibus poſt longum multumq; æuum Chriſtus uidendũ ſeipſum in uita præbuerit, cauſæ quidem antea quoq; dictæ ſunt, ueruntamẽ etiam nunc paucis atq; in ſumma repetent. Quum multus eſſet quondam, qui humanas animas obtenebraret, impietatis et amentiæ ſqualor, & grauis quædam à Deo alienatio omnem uitam hominum ſubegiſſet atq; occupaſſet, adeò ut ab agreſtibus & immitibus feris nihil differre homines uiderentur: tum neq; ciuitates, neq; reſpublicas, neq; leges, neq; honeſtum quidquam aut uitę conducibile nouerant: neq; uerò ſcientias ullas aut artes animo complectebantur: uirtutis autem ac philoſophiæ ne minimam quidem notionẽ tenebant: ſed in ſolis deſertis locis, in montibus ac ſpeluncis & uicis degentes uerſabantur, & latronũ inſtar eos qui propius acceſſiſſent inuadebant: nec aliunde ſibi uictũ quærebant, quàm ex eorũ oppreſſione, quos imbecilliores nacti eſſent. Iidem porrò neq; ſupremum Deum, neq; ullum religionis ueræ modum nouerant: ſed ſolis qui buſdam naturalibus notionibus inſtincti, exiſtere quidẽ in rebus diuinã quandam uim, Deumq; eſſe ac nominari, & eam ſalutarem ac beneficam ſentire appellationem, naturali quadam doctrina fatebant: ut uerò non aliud quidquam putarent, quàm eum qui eſt ſupra omnem quæ cernitur naturam, nequaquam adduci poterant. Proinde nõnulli quidem eorum cultum ſuum tribuerunt, ac ſeruierunt creaturæ potius, quàm creatori: alij uerò euanuerunt in cogitationibus ſuis, & obſcuratũ eſt inſipiens cor eorum, adeò quidem ut mutauerint gloriam incorruptibilis Dei, in ſimilitudinem imaginis corruptibilis hominis, & uolucrum, & quadrupedum, & ſerpentium. Itaq; mortuorum uirorum quorundam potentium, aut etiam tyrannorum qui antiquitus fuiſſent, quum imaB gines pro ſimulacris erexiſſent, hiſq; diuinum tribuiſſent cultum, tum deformia atque impudica eorundem facta quaſi deorum geſta pulcherrima uenerari, theologicis quibuſdam ritibus inſtituerunt. Quî igitur fieri potuiſſet, ut in tali ſtatu uitæ degentibus, atque in tanta profunditate malitiæ uerſantibus, ſapientiſſimum atque omnem uirtutem in ſe cõtinens Chriſti uerbum, dum ſummam perfectamq; nunciat philoſophiam, accommodaretur? quapropter illos diuina omniaq; curans iuſtitia, quaſi agreſtem & nocentiſſimam ſyluam attondens atque amputans, nunc quidem diluuijs, nunc autem incẽdijs caſtigabat: interdum uerò eoſdem mutuis bellis & cædibus & obſidionibus aſſiduis trade bat: quippe quos ipſi dæmones, ipſi inquam illi deos ſuos cenſebant, in furores bellorum, quibus contra ſe inuicem graſſarentur, inflammarẽt. Ex quo fiebat, ut nullos inter ſe aditus haberent finitimi, ſed impermixta, incõmunicabiliſq; hominum eſſet illis temporibus uita: paucos autem quoſdam, ut in ciuſmodi ſtatu, & facilè numerabiles, quorum ſacra apud Hebræos oracula meminerũt, Dei ſtudioſos, amicosq; nacta, hos ipſos & reſponſis alloquebatur, & ad diuinas uiſiones admittebat, eoſdemq; interim quaſi manu captans curabat, et legibus, quas Moſes fixerat, cultiores reddebat. Sed ubi iam ex legibus quæ his ipſis datæ fuerant, atque ex propheticis poſthac diſciplinis, in omnes homines fragrantiæ cuiuſdam inſtar profuſis, quod ſupererat, multorum animi manſuetiores euaſerant, multisq; gentibus & ciuiles mores, et legum inſtitutiones conſtabant, uirtutisq; ac philoſophiæ nomen apud multos audiebatur, quaſi priſca illa feritate deſinente, & agreſti immaniq; uictu, in mitiorem iam tum commutato: ipſe iam temporis opportunitatem nactus, ipſe inquam perfectorum cœleſtiumq; inſtitutorũ diſciplinarumq; perfectus cœleſtisq; magiſter, ueræq; Dei notitiæ introductor Deus uerbum ſeipſum exhibuit, ad præſcriptum humanæ à ſe aſſumendæ naturæ tempus, unamq; gentibus uniuerſis tam Græcis quàm Barbaris, omni utiq; humano generi, patris ſui clementiam pietatemq;

Varius cultus deorũ diſſidere facit homines.

nunciare tum cœpit, & ad unam cunctos homines in Deo adhortari salutem: A
ipsamq; ueritatem, ueræq; religionis lumen, necnon cœleste regnum ac sempi-
ternæ uitæ promissionẽ, omnibus ipse prior spondere ac parare. Hactenus igi-
tur hæc dicta sint temporibus, quam utiq; ob causam non iam diu, sed nunc de-
mum, Christus Dei in omnes homines suum lumẽ emiserit. Cæterùm ad supe-
riora redeuntes, temporum aduentus illius particulatim quæ signa extiterint,
considerem⁹, euangelicas q; in primis de ortu eius uoces adnotemus. Matthæ
us igitur tempus, quo ille in corpore humano uideri cœpit, in hunc modũ nar-
rat: Quũ esset, inquit, natus Iesus in Bethleem Iudææ in diebus Herodis regis.
Et paulo pòst: Audiens, inquit, quòd Archelaus regnaret in Iudæa pro Hero-
de patre suo. Lucas aũt quo tempore ille & docere et seipsum ostendere cœpe
rit demõstrat, ubi ait: Anno xv. imperij Tiberij Cæsaris, procurãte Pontio Pi-
lato Iudæam, tetrarcha aũt Galilææ Herode, Philippo aũt fratre eius tetrarcha
Ituriæ & Trachonitidis regionis, & Lysania Abilinæ tetrarcha sub principi-
bus sacerdotum Anna & Caipha. His igitur si Iacob prophetiam quę est apud
Mosem apponamus, operæ precium fecerimus, quæ in hunc modũ se habet.

*Quemadmodum quibus temporibus regnum apud Hebræos defecerit, iisdem gentium instabit expe-
ctatio. quod sanè etiam factum est sub ipsum Saluatoris nostri aduentum.* Demonstratio. I.

Genesis 48. Vocauit autem Iacob filios suos, et dixit: Congregamini, ut annunciem uo
» bis quid euenturũ sit in diebus nouissimis: congregamini, & audite filij Iacob,
» audite Israel patrem uestrum. Deinde ubi prioribus filijs alia alijs crimina obie
cit, tanquam ijs qui ob suam ipsorum culpam, eo quod nunc dicendũ est oracu
lo indigni euasissent, quarto eorum tanquam ei qui reliquos fratres probitate
» uitæ anteiret, hæc futura prædicit: Iuda te laudabunt fratres tui. manus tuæ in
» tergo inimicorũ tuorum: adorabunt te filij patris tui. Catulus leonis Iuda, de
» germine fili mi ascendisti, recumbens dormisti ut leo, & ut catulus. Quis exci-
» tabit ipsum? nõ deficiet princeps de Iuda, neq; dux de femoribus eius, donec B
» ueniant quæ ipsi reposita sunt, & ipse expectatio gentiũ. Considera quæso pri-
mùm, quæ nam ea esse dicat quæ ipsi reposita sunt: & uide num ea sint, quæ ad
Abraham & ad ueteres eidem similes patres, de uocatione gentiũ Deus olim
canens responderit. Scriptum igitur est, quemadmodũ ad Abraham Deus di-
xerit: Et eris benedictus, & benedicam benedicentibus tibi, et maledicentibus
tibi maledicam, et benedicentur in te omnes tribus terræ. Et rursus: Abraham ue
rò, inquit, futurus est in gentẽ magnam et multã, & benedicentur in ipso omnes
gentes terræ. Sed etiam ipsi Isaac similia in hunc modũ respondet oraculũ: Et
multiplicabo semẽ tuum sicut stellas cœli, & benedicentur in semine tuo omnes
gentes terræ. Ipsi item Iacob olim talia dicta sunt: Ego Dominus Deus Abrahã
patris tui, & Deus Isaac, ne timeas, & cætera. & benedicentur in te omnes tribus
terræ. Et aliàs dixit ad ipsum Deus: Ego Deus tuus, cresce & multiplicare, gen
tes & cõgregationes gentium egredientur de te, et reges de lumbis tuis egredien
tur. Quũ tam multa de uocatione gentiũ oracula Iacob antea percepisset, & li-
beros mares duodecim numero genuisset, omnibus illis extremo suo tempore
cõuocatis, circũspiciebat, de cuius illorũ propagatione diuina oracula finem su
um essent acceptura. deinde quũ tribus primis crimina propria obiecisset, do-
cuit deinceps quemadmodũ propter scelera, quæ ipsi ausi fuerant, non in ipsis
cõplenda essent, quæ in prioribus oraculis euenta continebantur. Quum aũt ue-
Quare ex Iu- nisset ad quartũ qui Iudas fuit, tum uerò oraculũ quod ipsi olim responsum fue
da olim nascitu- rat, Reges de lumbis tuis egredientur, ex huius posteritate suũ finem accepturũ
rus Christus. planissimè cecinit. constat enim, quemadmodũ de tribu Iuda regiũ genus exti
terit, & simul Dei responsa gentium q; promissa quibus instarent temporibus,
ostendit. Atq; ex eo proditurũ esse docuit eum, qui esset omnibus gentibus,
cunctisq; tribubus terræ similis ipsi Abrahã benedictionis autor futurus. Hæc
igitur uniuersa fuerũt quæ ipsi Iuda reposita erant, ea uidelicet quę de ipsis gen

tibus olim

A tibus olim reſponſa fuerant, & illud, Reges de lumbis tuis egredientur: quare etiam reliquis fratribus antepoſitus, regiam ipſam, cæteriſq; illuſtriorē tribum ſortitus eſt. Continuò enim in totius populi ordinatione ipſius Moſi temporibus reliquis tribubus hanc præeſſe imperat Deus. Scriptū eſt enim: Et locutus eſt Dominus ad Moſem et Aaron, dicens: Singuli per turmas, ſigna, atq; uexilla & domus cognationū ſuarum, caſtrametent filij Iſrael in cōſpectu Domini per gyrum tabernaculi teſtimonij: & caſtrametantes primi ad orientē, acies caſtrorum filiorū Iuda, cum copijs ſuis. Ac deinceps in ijs quæ ad innouationem tabernaculi referuntur, dixit Dominus ad Moſem: Princeps unus per ſingulos dies offeret munera. & fuit offerēs primo die munus ſuū, Naaſon filius Aminadab, princeps tribus Iuda. Et in libro Ieſu Naue, quū terra promiſſionis ſorte cæteris tribubus diſtributa eſſet, ſine ſorte omniumq; prima tribus Iuda propriā terræ partem accepit. Sed etiam poſt mortē Ieſu rogauerunt filij Iſrael in Domino dicentes: Quis aſcendet ante nos contra Chananæū, et erit dux belli in eum? Et dixit Dominus: Iudas aſcendet: ecce dedi terrā in manus eius. Planè igitur omni Iſrael præeſſe tribū Iuda Deus in his uerbis iubet. Quocirca deinde ſcriptū eſt: Et aſcendit Iudas, & tradidit Dominus Chananæū & Pherezæum in manū eius. Et rurſus: Et bellauerūt filij Iuda in Hieruſalem, & cōprehenderunt eam, & deſcenderūt filij Iuda in Chananæum. Et rurſus: Et abijt Iudas cum Simeon fratre ſuo. Et deinceps: Et fuit Dominus cum Iuda, & poſſedit montem. Et poſt hæc: Et aſcenderunt filij Ioſeph ipſi quoq; in Bethel, & Iudas cum ipſis. Itaq; quum in libro Iudicū diuerſis temporibus (tametſi diuerſarum tribuū eſſe uidebantur) iudices populo præeſſent, tribus tamen Iuda in uniuerſum totius gentis dux erat: idipſum uerò temporibus Dauid ſucceſſorumq; eius multo magis, quippe quū planè de tribu Iuda illi exiſterēt, & regnū uſq; ad Babylonicā ipſorū cladem produxerint, poſtq; cladem ijs qui de illa ſeruitute

B in patriam terram reuerſi ſunt, rurſus præfuit Zorobabel Salathiel filius de tribu Iuda. Inde etiam ſcriptura quę Paralipomenon dicitur, duodecim tribuū Iſrael ſeriē generis enarrās, ab ea quæ eſt ipſius Iuda fecit initiū. ergo ipſo ordine ſequit̄, ut etiam poſterioribus temporibus ſatcamur, eandē tribū reliquis præfuiſſe, quamuis in parte aliqua uarij diuerſiq; populo præficerentē: quorū ſigillatim genus ſolita diligentia enarrare nequaq; nos poſſumus, propterea quòd nullus amplius fertur diuinus liber, qui ex illo uſq; ad tempora Saluatoris noſtri narrationē cōtinuauerit. Veruntamē & fama & ratio dictabit, duraſſe tam diu tribū Iuda, quandiu tota gens libertate et ſuis legibus utens, ſub domeſticis principibus ducibusq; uitā egerit. Porrò hoc illis cōtigit ab initio uſq; ad tempora Auguſti, in quibus quū Saluator noſter Ieſus hominibus ſe uidendū præbuerit: tum uerò in ſeruitutē Romanis uniuerſa gens ceſſit, & pro patrijs ac legitimis ducibus primus Herodes externus illis præfuit, & rex Auguſtus. Quā diu igit̄ non defecit princeps de Iuda, neq; dux de femoribus eius, prophetiarū tempora appoſitis principū gentis nominibus notabant̄: ſic em̄ Eſaias ſub regibus Ozia, Ioathan, Achaz, & Ezechia, qui in Iudæa regnarūt, prophetiā ſuam cōtexit, ſimiliter Oſee. Amos uerò in diebus Oziæ regis Iuda, et in diebus Ieſu filij Ioas regis Iſrael, et Sophonias in diebus Ioſię filij Amon regis Iuda, ſimiliter Hieremias. Sed ubi defecit princeps de Iuda, & dux de femoribus eius, quū expectatio gentiū, de qua prophetę locuti fuerant, iamiam per Chriſtū uitā eſſet illuſtratura, nō amplius reges Iuda cēſeri, neq; duces Iſrael cœpere, ſed his ipſis quemadmodū prophetię ſignificauerāt, ſuo certo et finito tempore deficiētibus, primus quidē Auguſtus, ſecundus aūt Tiberius, et aliarū et Iudaicæ gentis nuncupati ſunt reges, nec nō alij ſecundū hos ipſos Iudææ procuratores atque tetrarchæ. quibus adnumeret̄ Herodes, à Iudæorū genere, ut iam antea dixi, alienus, qui etiā ipſe à Romanis Iudæorum principatū accepit. Quum hactenus hæc obſeruauerimus, tempus iam fuerit, ipſius prophetiæ contemplatio nō

Prærogatiua tribus Iudæ.

attingere, Iuda te laudabunt fratres tui, quum duodecim omnino essent filij Ia- A
cob, eorũ quartus fuit Iuda, quẽadmodũ antea diximus, unus etiã ipse de prin-
cipibus tribuũ gentis Hebraicę: sed quod nõ ipsum illũ respiceret ea, quę quasi
ad ipsum à patre dicta sunt, ij planissimè intellexerint, qui uerba diuinę scriptu
ræ diligenter attenderint, & in primis ea quę in sermone Iacob continẽt, ad fi
lios dicentis: Vocauit aũt Iacob filios suos, & dixit: Cõgregamini, et annũciabo
uobis quid euenturũ sit uobis in diebus nouissimis: congregamini, et audite fi-
lij Iacob, audite Israel patrem uestrũ. Planè enim in his pollicetur se prædictu-
rum eis quæ ipsis euentura sint longo pòst tempore, et, ut ipse ait, in nouissimis
diebus. pręterea illa ipsa, quę quasi ad Iudam dicta sunt, nullo modo illi primo
uiro accõmodari possunt. Non enim fratres sui Iudam illũ laudauerũt: etenim
pro quibus tandẽ præclarè gestis debuerũt hoc facere? sed ne adorarũt quidẽ il-
lum filij patris sui. Longè aũt magis oraculum cõueniret, si ipsi Ioseph dictũ es-
set quandoquidẽ hunc ipse Iudas una cum reliquis fratribus adorasse perhibe-
tur: tametsi idipsum ante huius prophetiæ uerba. posthac enim ne ipsi quidẽ Io
seph tale quidquã contigisse, ac multo etiam ipsi Iuda minus, historia significat.
Et illud, Recumbens aũt dormiuisti ut leo, et ut catulus: maiorẽ sanè postulaue
rit contemplationẽ quàm ea sit quæ Iudam respiciat. Quinetiam illud quod an
tea dictũ est, Non deficiet princeps de Iuda, neq; dux de femoribus eius, donec
ueniant quæ ipsi reposita sunt, & ipse expectatio gentiũ: tempora mihi signifi-
care uidetur, eius de quo prophetia loquitur, aduentus. Hoc enim, inquit, nõ e-
rit, donec illud eueniat: neq; enim prius desinent in Iudaica gente principes ac
duces, quàm gentiũ ueniat expectatio, et quæ reposita sunt ei, de quo propheta
loquitur. Hæc aũt interpretãs Theodotion, ab ipsis Septuaginta nõ differt. A-
quila uerò in hunc modũ exposuit, Non suscitabitur sceptrũ de Iuda, & qui ex
quisitè cognoscat de medio pedũ eius, donec ueniat, & ipsi cõgregatio popule
rum. Vbi quũ dicatur, Nõ deficiet princeps de Iuda: hoc itẽ nõ de ipso illo pri- B
mo Iuda oportet accipere: sicut nec illud, Iuda te laudabũt fratres tui. nec quę se
quuntur, ad eundem illum referri possunt: multis enim seculis principes ac du
ces in Iudaica gente extiterũt, qui de illius uiri genere profecti nõ sunt. Primus
nanq; ipse Moses dux populi fuit, qui nõ de Iuda, sed de Leui natus est: deinde
Iesus, de tribu Ephræm: post quẽ præfuit Debbora, de tribu itẽ Ephræm: & Bai
rac, de tribu Nephthalim: post quẽ Gedeon, de tribu Manasse: deinde filius Ge
deon. & post hunc Thola, de eadẽ tribu: postea Esebon, ex Bethlehẽ: & post hũc
Ailon, de tribu Zabulon: hunc secutus est Aabdon, de tribu Ephræm: deinde
Sampson, de tribu Dan. postea quũ sine principe essent, præfuit ipsis Eli sacer-
dos de tribu Leui. hi cuncti iudices qui iudicabãt Israel, nõ de genere ipsius Iu-
da, sed ex diuersis tribubus ex alia alius oriũdi. et qui post hos primus apud eos
regiam dignitatẽ accepit Saul, de tribu fuit Beniamin. Quomodo igitur illud,
Nõ deficiet princeps de Iuda, neq; dux de femorib. eius (ut quispiã fortasse pu-
tauerit) ad principes de tribu Iuda ac duces referẽt, quãdo uidẽtur ex quo tem-
pore mortuus est Iacob totis propemodũ mille annis, nõ ex una tribu ipsius Iu
da profecti, sed ex alia alius usq; ad tẽpora Dauid? quod si post tã multos & Da
uid, & qui ipsi Dauid in regno apud Iudaicã gentem successerũt, de tribu Iuda
nati sunt: sciendũ tamẽ tibi est, quòd hi ipsi ne totos quidem quingentos annos
totius gentis regnũ obtinere potuerũt, sed trium duntaxat tribuũ, ac ne harum
quidem solidarũ: quippe quũ eisdem temporibus alij quidã in parte gentis am
pliore, et in totis nouẽ tribubus regnauerint. nam post mortẽ Solomonis, quũ
tota gens ab Iuda diuisa fuerit, ipsius Dauid successores trium, ut dicebã, tribu-
um, ac ne harũ quidem solidarũ, in Hierusalem reges fuerũt usq; ad Babyloni-
cam cladẽ. Isdem uerò temporibus in ciuitatẽ quæ uocatur Samaria, nouem tri
buum duces nõ de tribu Iuda, sed ex alijs alij extiterũt: quorũ primus Hierobo
am fuit, de tribu Ephræm, ac deinceps qui hunc secuti sunt: ut ne medijs quidẽ

temporibus

A temporibus à Dauid usq; ad tempus quo in Babylonem captiui ducti sunt, ulli de tribu Iuda uniuersæ genti præfuerint. Porrò autem quid dicendum, quem admodum post reditum de Babylone rursus quingentis annis amplius usq; ad Christi ortum uixerint eo statu ciuitatis utentes, in quo soli optimates rem administrauerint, pontificibus utiq; toti genti imperantibus, quorũ nullus planè de tribu Iuda oriebatur: ut iam ex his omnibus perspici possit, non ad primum illum Iudam, neq; ad illius successores referendum esse oraculum illud, dicens, Non deficiet princeps de Iuda, neq; dux de femoribus eius: sed ea quæ ad hunc locum pertinent, uno duntaxat modo constare posse, si secundũ ea quæ prius à nobis de tota tribu exposita sunt, hæc ipsa intelligẽda esse dixerimus. Hæc enim tribus ab initio & ab ipsius usque Mosi temporibus, uniuersæ gentis dux fuit: itaq; secundum huius principatum, utpote quem Deus cæteris ab initio præfecerit, & ipsa regio etiam nunc ab ea ipsa tribu, Iudææ uocabulum obtinet, & omnis illorum cõuentus Iudæorum appellatur. Sic igitur intelligamus quod dictum est, tanquã si manifestius dixisset, Non desinet toti genti præesse tribus Iuda. ex quo Symmachus: Non auferetur, inquit, potestas de Iuda: sic utiq; iuris cuiusdã amplioris, & principatus autoritatem eius quæ postea futura esset tribus Iuda, nobis intelligendã proponens. Huius enim neq; sceptrum, ut Aquila inquit (regẽ porrò principatus signum hoc erat) neq; potestatem, ut Symmachus, sublatum iri uaticinat, Donec ueniat, inquit, cui repositũ est, atq; ipsum fore expectationem gentium. Sed quam tandem expectationẽ, nisi de qua olim & ipsi Abraham, et ijs qui Abraham secuti sunt patribus, oracula reddita sunt? Primùm igitur admirari operęprecium fuerit, quid ita, quũ duodecim Hebræorũ tribus essent, à nulla alia nisi ab una ipsius Iuda, gentis etiam nunc appellatio usurpetur. Quod ego quidem non ob aliud cõtigisse arbitror, quàm ob ipsius prophetiæ oraculũ, quod uni tribui Iuda principatus dignitatem attri

B buit. Quinetiã patria ipsorum terra, eadem de causa Iudææ appellationẽ sortita est. Cur enim quæso quũ duodecim fuerint, non ab eorum primo Ruben gens eorundẽ appellata est? quum præsertim natu maximi potiores in lege diuina haberentur? Cur non item Leui, qui et ætate, et sacræ functionis honore Iudã antecibant? quũ uerò ipsi Ioseph quondã non modò Aegypti uniuersæ, sed etiam suorum imperiũ obtigerit, quumq; ab illo oriũdi multis pòst seculis diu admodum, totis eius gentis nouem tribubus præfuerint, cur nõ ab eo potissimũ tota gens, ipsaq; regio nomẽ acceperit? quandoquidẽ ob eos ipsos, quos ab Ioseph oriundos diximus, longè honestius, probabiliusq; erat, totam gentẽ, totamq; regionem à primo illo ipsorũ parẽte denominari? denicq; præter hos omnes quis nõ cõcedat, meritò illos à Beniamin fuisse denominandos, cuius posteritati ac tribui celeberrima ipsorũ ciuitas, quę regum apud ipsos domicilio fuit, et quod in sanctissimũ Dei templũ erectum est, in sortem concessit? attamen neq; ab harum aliqua, neq; à reliquarũ, sed ab una ipsius Iuda tribu totius gentis ac regionis appellatio ducta est, sicut prophetia prædixerat. Sic sanè illud, Non deficiet princeps de Iuda: ad ipsam tribum à nobis relatum est, et hoc uno duntaxat modo oraculi ueritas locum habet. Namq; à Mosi usq; temporibus deinceps nõ defecerũt particulares quidem ipsorum principes, qui ex diuersis, ut dictũ est, tribubus, genti præfuerint; in uniuersum autem tribus Iuda, quæ totius gentis principatũ tenuerit. Exemplo autem id quod nunc dictum est, tibi apertius liquebit. Vt enim in Romano imperio singularũ procuratores, et præsides, prætoresq;, & castrorũ præfecti, & qui omnes dignitate anteeunt, reges, nõ omnino omnes de ipsa Romana urbe capiuntur, neq; de Remi siue Romuli genere, sed ex innumerabilibus alius aliunde nationibus, omnes tamẽ & reges, & qui post ipsos secũdo loco principes, præsidesq; habentur, Romanorũ appellatione notantur, & Romanorũ denominantur imperiũ, & eandem denominationẽ in uniuersum omnes magistratus attingũt: sic etiam in rebus Hebræorũ consti-

Post reditum à Babylone nullus rex de tribu Iuda.

Quare Iudei à tribu Iuda magis denominẽtur.

Templũ in tribu Beniamin erectum.

tuere intelligereq; oportet, tanquam una quidem in uniuersum tribus Iuda, to 4
tam gentē de suo nomine illustrē reddiderit: particulares uerò duces ac reges
ex diuersis extiterint tribubus, qui tamen cōmuni illa Iudæ appellatione hono
rem acceperint. Non alio ergo quàm ad totam tribum referat illud quod à pro-
pheta dictū est, Iuda te laudabūt fratres tui. Nouerat enim illam tanquā præro-
gatiuæ munus cōsecutam, honore cæteris tribubus esse anteponendam, & quo
niam princeps fuit in bellis, & sola in apparatibus præliorum aduersus hostes
genti suæ uniuersæ præfuit, meritò deinceps ad eandē illud quoq; dicitur, Ma-
nus tuæ in tergo inimicorū tuorum. Deinde propter principatū, propterq; re-
giam dignitatē, catulus leonis esse dicitur. Gloriæ igitur sibi tribuēs hic tum ge-
neris princeps, tum etiam propheta huiusce tribus dignitatē, adiungit quod se-
quitur: De germine fili mi ascēdisti. Illud aūt, Recumbēs dormiuisti ut leo, &
ut catulus leonis: eiusdem tribus magnificū animi ingeniū & confidens osten-
dit, quodq; nullis extrinsecus ingruētibus rebus concutiat: & quòd tum intre
pidum se præbeat, tum cōtemptui habeat inimicos. Illum uerò hoc modo se ha
bentem, ac potius ipsam tribum quę huiusmodi sit, Quis, inquit, excitabit? ubi
quum magnū quendam & admirabilē & rarum, & spectatu difficilē fore signi
ficauerit eum, qui sit huiuscemodi tribum de sede excitaturus, deq; principatus
gradu ac dignitate exturbaturus, tum demū quis nam hic sit, nos admonet: do
cetq; hunc illum esse, qui expectatio gentiū sit futurus, qui uidelicet à prophe-
ta non prius inter homines uidēdus prædicit, quàm & princeps deficiat, et dux
amoueat, & de principatu exturbetur tribus Iuda. Cæterùm, quis nam quæso
alius hic sit, quàm Saluator & Dominus noster Iesus Christus? in cuius ortu, si-
cut proximè expositā prophetia uolebat, ex Iudæis quidē defecerūt principes
ac duces, qui genti præsiderēt: ipsa uerò tribus Iuda unà cum tota gente, princi
patu ac regno, quod ab initio obtinuerat, spoliata, Romanis etiam nunc domi-
nantibus, ex illo ad hunc usq; diem famulatur, qui unà cum reliquis gentibus 5
etiā Iudæos subegere. A quibus item Herodes primus externo genere ortus,
& imperatoris Augusti, & Romani senatus autoritate rex declaratus est. Fuit
Herodes Ascalonita unde natus. igit Antipatri filius hic Herodes. Ipse uerò Antipater Ascalonita ab eorū ne-
scio quo ortus, qui in templo Apollinis uersantes, sacri serui appellabātur. Qui
quū uxorem duxisset quandā, cui nomē quidem Cyprinæ, genus uerò ex Ara
bia, Herodem creauit. Hic igit primus tali genere natus, Hyrcanū qui ultimus
ex successione ac serie pontificū, Iudæis præfuit, & in quo domesticus Iudaicæ
gentis principatus defecit, necatū tollit de medio. Isq; primus, ut dicebā, exter-
no genere ortus, Iudæorū rex est appellatus. Huius ergo temporib. quū Iesus
Christus esset natus, Iudæ tribus dignitas sublata est: sublatū est Iudæorū & im-
perium, & regnum: cōpleta est proximè exposita prophetia, Non deficiet prin
ceps de Iuda, neq; dux de femoribus eius, donec ueniant quæ reposita sunt et.
Hunc aūt dicit futurū non Iudaicæ gentis, sed gentiū expectationē. Quoniā i-
gitur reposita erat illa gentiū uocationis expectatio, quæ ex oraculo ipsi Abra
hę promissa est, quū ex Iudaica gēte iam defecissent & principes et duces, trans
latumq; ab ea esset imperiū in Romanos, & in illū Herodem de quo dictū est,
meritò tēpora quibus Iudæorū principes defecissent Lucas Euangelista signifi
cans, initiū doctrinæ Christi narrat factū esse in anno xv. imperij Tiberij Cæsa
ris, procurāte Pontio Pilato Iudææ. Matthæus quoq; eandē rem innuēs notat.
Nam ortu Domini ac Saluatoris nostri descripto, deinceps adiūgit: Quū aūt Ie
sus natus esset in Bethleē Iudææ, in diebus Herodis regis, ecce magi ab oriente
uenerūt Hierosolymā, dicentes: Vbi est qui natus est rex Iudæorū? in quo pla-
nè ostendit & externi hominis in illos imperiū, & externarū gentiū à Deo uo-
cationē. Eodē enim tempore & externi Iudæis imperabant, et Christū Dei, de
quo prophetæ locuti fuerant, externi ab orientis partibus profecti, et cognoue
runt, & adorauerunt. Ergo planè in his finem suū cōtingens prophetia Iacob,

apparet

A apparet quemadmodũ completa ſit, quum ad extremũ ſui ſtatus Iudaicæ gens ueniſſet, ſicut ipſe quoq; ad ſuos filios cecinit, quũ dixit: Congregamini ut annunciem uobis quid uenturũ ſit uobis in extremo dierũ. Nos enim extremos intelligimus dies, extrema ſtatus Iudaicæ gentis tempora. Cæterùm, quid tandem illi euenturũ fuit? nempe defectus honoris Iudæ, uniuerſæ eius gentis ſublatio, quies & terminatio ducum eiuſdem, tribus ipſius principatus, regiæq; dignitatis diſſipatio, Chriſti imperiũ et regnũ, non quod in Iſrael, ſed quod in omnibus gentibus dominaretur, iuxta illud, Et ipſe expectatio gentiũ. Sed quis non planè fateatur, omnia hæc in Saluatoris noſtri aduentu cõpleta eſſe? ſiquidem qui ante Chriſti ortũ domeſticis principibus ac ducibus, & ſolertibus diuinarũ lectionum auditoribus, ſuis item proprijs regibus, & põtificibus, & prophetis gloriabantur, quæq; olim regalis quum eſſet, tum ſuos hoſtes atq; inimicos ſuperabat, tum ſuæ gentis uniuerſæ princeps & dux exiſtebat tribus Iuda. Poſtremò, quicunq; inter illos quondã excellebant, ex illo ad hunc uſq; diem Romanis tributarij facti, parent ac ſeruiunt. Planè enim Chriſtus Dei uidendũ ſe præbuit. Atq; ex illo quæ dicebatur expectatio gentiũ, omnibus gentibus palàm nunciata eſt. Aut dicat mihi aliquis, utrum in aduentu Ieſu Saluatoris noſtri, quæcunq; apud Hæbræos maieſtatem aliquã haberent, necnõ mater ipſorum ciuitas unà cum templo, et eo quod in templo celebrabatur ſacrificio, cumq; domeſticis ducibus ac principibus non defecerint, & utrum quæ in ſpe poſita erant, gentiumq; quæ in toto orbe eſſent, expectatio, ex illo tempore apparuerint, quando etiam ea quæ Domino repoſita erant, uenerũt. Sed quæ tandem hæc habenda ſunt, niſi ea quæ continet oraculũ illud? Iuda te laudabunt fratres tui, manus tuæ in tergo inimicorũ tuorum: catulus leonis Iuda. de germine fili mi aſcendiſti, recumbens dormiuiſti ut leo, & ut catulus leonis, quis excitabit eum? hæc enim alio ſenſu ea ſunt, Quæ illi repoſita erant: quæ ipſa quoq; iam

B tempus eſt ut cõtemplemur, ſi hoc primùm attenderimus diligenter, uarijs, diuerſisq; Chriſtũ nominibus diuina oracula appellare cõſueuiſſe. Nam modò illum uocãt Iacob: Iacob puer meus, ſuſcipiã eum, Iſrael electus meus, ſuſcepit eum anima mea, iudiciũ gentibus proferet. et quę ſequunt. quibus ad extremũ illud additur, Donec ponat in terra iudicium, & in nomine eius gentes ſperabũt. Modò eundẽ Solomonẽ & Dauid nominãt. Solomonẽ quidem, ut in ſeptuageſimoprimo Pſal. qui in Solomonẽ quidem inſcriptus eſt, planè aũt quæ ad Chriſtũ referenda ſunt, cõtinet. Illud enim, Et dominabitur à mari uſq; ad mare, & à flumine uſq; ad fines orbis terræ, & omnes gentes ſeruiẽt ei: & quæcunque ipſa hæc deinceps Pſalmus cõtinet, uni utiq; Chriſto ſunt accõmodanda. Dauid uerò rurſus appellatus eſt Chriſtus, in Pſal. octuageſimooctauo, quandoquidem nuſquã ipſi Dauid, ſed uni illi, quæ in hoc item dicuntur, cõuenire poſſunt, ueluti illud, Ipſe inuocabit me, pater meus es tu, & ego primogenitũ ponam eum, excelſum præ regibus terræ, in æternũ ſeruabo illi miſericordiã meam. Et rurſus: Semen eius in æternũ manet, & ſedes eius ut ſol in conſpectu meo, & ut luna perfecta in æternum. Sic igitur unà cum alijs innumerabilibus Chriſti appellationibus, quibus illum diuina oracula ſignificant, eadem ratione ut Iudas quoque in ijs quæ modò exponebamus, ſit appellatus, fieri poteſt, quum de tribu Iuda ſit natus. Conſtat enim ex Apoſtolo, Saluatorem ac Dominum noſtrũ de tribu Iudæ ortum eſſe. Huic igitur Iudæ, ſi ſecundũ ſententiam interpretemur, repoſita erant illa, quę in prophetia continentur. Sed quæ nam hęc fuerũt? primum quidem, quòd à fratribus eſſet laudãdus. Deinde quòd manus in tergũ inimicorũ ſuorũ eſſet iniecturus. Poſtremò quòd adorãdus à filijs patris ſui. quæ etiam ſuũ finem conſecuta ſunt, quo tempore, dum admirabiles uirtutes, & prodigioſa miracula ederet, admirationi erat, & laudabat, & adorabatur à ſuis diſcipulis, & apoſtolis, quos etiam fratres uocare non grauatus eſt, dum in Pſalmo ſic dicit: Annunciabo nomen tuum fratribus meis, in medio

Oracula tribuunt Chriſto nomina.

ecclesiæ laudabo te. Dum autem Mariæ et reliquis mulieribus imperat, ut quæ A
bona uiderint nuncient, quasi fratribus nunciari imperat. Nunciate, inquit, fratribus meis, quòd ascendo ad patrem meũ, & patrem uestrũ: Deum meum, & Deum uestrum. Sic sanè illum fratres miraculorũ gratia, tanquam admirabilẽ uirum duntaxat ab initio laudabant: quippe qui unum aliquem de prophetis, ut uerisimile est, illum esse suspicarentur. Sed ubi interim admirabiles, & omnem fidem superantes illius actiones intuentur, et quemadmodũ inimicum et ultorem, mortemq; seculi huius dominã, unà cum reliquis inuisibilibus & inimicis potestatibus sustulisset: tum uerò Deum illum esse credentes, adorauerunt: manus autem Saluatoris nostri in tergo inimicorũ suorũ fuere, quo tempore uidelicet omnes actiones suas, & uirtutes, & gesta prodigiosa, ad delendos dæmones & malignos spiritus intendebat. Quinetiam quum manus suas expandisset in cruce, tum quoq; manus eius, fugientibus inimicis, et eidem terga dantibus, in tergo inimicorũ fuerunt: magisq; etiam quum patri reddito spiritu, & suæ carnis expers, & eo quod assumpserat corpore nudatus, qui ipsa uita erat, ad loca inimicorũ descendit, ut et mortẽ, et reliquas quę aduersus ipsum surrexerãt potestates, dissiparet: quas quidem uerisimile est cõmunem quendã hominem, ac reliquis similem ratas esse illum, itaq; circum eundem stetisse, & quasi unum de multis adortas: atq; ubi præstantiorem agnouerint, quàm ut homo existimari posset, ac diuiniori natura præditũ, & conuersas esse, & terga illi dedisse: contra quas immissis manibus, diuinis suis & acutis sagittis, fugientes exegit, ut propterea dictum sit, Manus tuæ in tergo inimicorũ tuorum. Quòd si etiam nunc innumerabiles Saluatoris nostri inimici ecclesiam eius uarijs occasionibus oppugnare conaretur, attamen hos quoq; inuisibili quadã manu, & sua diuina uirtute in fugam uertit, ut de his item dictum sit illud: Manus tuę in tergo inimicorũ tuorum. Vbi uerò iam, quod reliquum fuit, insignia illius uictoriæ præclara de hostibus recepit, tum uerò illud completum est, Adora- B
bunt te filij patris sui: omnes uidelicet, qui in cœlo sunt angeli, spiritusq; inseruientes, ac diuinæ potestates, necnon degentes in terra apostoli, & euangelistæ, post quos quicunque per ipsum, uni & soli uero patri Deo seipsos addixerunt, qui quidem ubi Deum uerbum Christũ esse didicere, tum se illum ut Deum adorare confessi sunt. sed quoniam & ortus eiusdem et mortis mysteria, eadem prophetia complecti oportebat, meritò post illa quæ iam dicta sunt uaticinans Iacob, adiungit: Catulus leonis Iuda, de germine fili mi ascendisti, recumbens dormiuisti ut leo, & ut catulus, quis excitabit eum? Catulũ itaq; leonis ipsum nominat, propterea quòd de regia tribu sit natus. De semine igitur Dauid fuit ratione corporis. De germine autem, inquit, fili mi ascendisti, quoniã de semine & radice eius, qui hæc prædicebat Iacob, pullulauit: quum prius quidem esset Deus uerbũ, postea uerò etiam filius hominis sit factus, propter eam quam pro nobis assumpsit dispensationẽ. Potest etiam mortem eiusdem significare illud, Recumbẽs dormiuisti ut leo, & ut catulus: ex quadã ipsius scripturæ cõsuetudine, quæ sua quadam propria consideratione, etiam mille alijs in locis mortem, dormitionẽ, somnumq; appellat. Illud autem, Quis excitabit ipsum? de reditu eius à morte ad uitam cum admiratione dictũ est. Siquidem excitandum ad uitam illum planè nouit, qui ait: Quis excitabit ipsum? cum admiratione uerò interrogat, quis nam hoc facturus sit, atq; illum excitaturus: ut sic nos ad quærendũ inuitet, quis nam hic sit, qui Dominũ nostrum post susceptã pro nobis mortẽ, à morte sit reuocaturus ad uitam. Quis porrò hic sit alius, quàm uniuersi Deus & illius ipsius pater? cui soli tribuenda est Saluatoris nostri in uitam restitutio, sicut scriptura testificat, quæ ait, Quẽ pater suscitauit à mortuis. Pro illo aũt, Catulus leonis Iuda, de germine fili mi ascẽdisti, recũbens dormiuisti: significãtius Aquila cõuertit, Catulus leonis Iuda, de captura fili mi ascẽdisti, quũ flexisses cubuisti. Symmachus autẽ: Catulus, inquit, leonis Iuda, de ferarũ

Scriptura mortem uocat dormitionem.

captura

A captura fili mi ascendisti, gentibus flexis cõfirmatus es. ex quibus uerbis planissimè apparet ipsa de morte ad uitam restitutio, & ab inferis ueluti à quadam ferarum captura Saluatoris nostri euasio. Quòd uerò illum dixerit & genua flexisse, & cõfirmatum esse, non autem cecidisse: in eo quidem quòd genua flexerit, mortem interim demõstrauit: quòd autem sit cõfirmatus, non raptatũ esse more aliarum animarũ. Hæc igitur omnia Christo prius reposita erant: quę tamen quandiu finem suum cõsecuta non sunt, tandiu Iudaica gens stetit, Iudæorumq; principes ac duces, exquisitiq; sapientes diuinorũ de Christo oraculorũ interpretes apud ipsos floruerũt. Postquam aũt uenerunt quæ ipsi Iudæ reposita erant, tum is in terra est uisus, qui à prophetis dictus erat de semine ac stirpe eius, qui hæc diuinauerat oriturus, recumbensq; ac sopitus. uel, ut ait Symmachus, genibus flexis cõfirmatus est & surrexit, manibus in tergum inuisibiliũ atq; intelligibiliũ hostiũ iniectis, eiusq; fratres ac discipuli antea illum laudantes atq; admirantes. pòst ubi Deum esse confessi sunt, etiam ut Deum adorauerunt: tum uerò illa ipsa cõpleta sunt, quę ipsi reposita erant, ùt propter hoc illud redditum sit oraculũ, Donec ueniãt quæ reposita sunt ipsi. Quum enim ex illo ad hunc usq; diem, ea quæ ipsi reposita erant, ad finem peruenerint, defecerunt quidem principes ac duces Iudæorũ, eisq; supra caput gentium, principes collocati sunt. Econtrario aũt ipsę gentes ubi Christum Dei agnouerũt, illum sibi & Saluatorem & expectationẽ adscripserunt. Post hæc omnia illud adiungitur: Ligans ad uitem pullum suum, & ad capreolũ uitis pullum asinæ suæ. lauabit in uino stolam suam, & in sanguine uuæ palliũ suum: gratiosi oculi eius à uino, & albi dentes eius ut lac. In his aũt significari arbitror per pullum quidem, ipsum apostolorum ac discipulorũ Saluatoris nostri chorum: per uitẽ autẽ ad quam pullus est alligatus, diuinã, inuisibilemq; eius uim, quã ipse dum ostenderet, docebat his uerbis: Ego sum uitis uera, & pater meus agricola est. Eiusdem
B porrò uitis capreolus Dei uerbi doctrina fuerit, ad quem pullum asinæ suę allegauit: qui quidem pullus nouũ de gentibus populũ, quasi genituram quandã Apostolorum eius, & prolẽ significauerit. Possumus item uel ad uerbum dicere hæc suum finem cõtigisse, quo tempore, ut apud Matthęum legitur, Dominus dixit ad suos discipulos: Ite in castellum quod contra uos est, & statim inuenietis asinam alligatam, & pullum cum ea: soluite, & adducite mihi. Et sanè si quis uerba diligenter attenderit, quin prophetæ prædictionẽ admiretur, facere non poterit, qui diuino spiritu afflatus tanto antè cognouerit, eum de quo ipse uaticinabatur, non ut aliquem illustrem apud homines regem in curribus & equis esse uehendum, sed super asina & pullo sedentem, quasi unum de multis, et uulgarem quendã hominem atq; inopem. Idipsum alius quoq; propheta est admiratus, ubi ait: Gaude uehementer filia Sion, ecce rex tuus uenit tibi mansuetus, sedens super iumento & pullo adolescẽte. Illud autem, Lauabit in uino stolam suam, et in sanguine uuæ palliũ suum: uide quæso tu quoq; ne quando, ut in arcanis, mysticam illius passionem significet, in qua stolã suam & indumentũ abluerit, tanquam in lauacro, ut sanè eorum qui in ipsum crediderint sordes antiquas abluisse declaratur. Per uinum enim, quę sanguinis illius nota est, eos qui in morte illius baptizentur, quiq; in sanguinẽ eiusdem credant, à ueteribus malis expurgat, utpote qui abluat & abstergat antiquã eorum stolam & pallium. Itaq; precioso sanguine diuinæ illius & de spiritu natæ uuæ, eiusq; uitis uino, de qua dictum est suprà, redempti, ueterem quidem hominẽ cum eius actionibus exuerunt: nouum autem & ad cognitionem secundũ imaginem eius qui creauit instauratũ, induerunt. At illud, Gratiosi oculi eius à uino: & illud, Albi dentes eius ut lac: rursus tanquã in arcanis posita noui testamẽti mysteria comprehendere arbitror, lætitiã uidelicet mysticã illius uini, quod suis ipse discipulis porrexit Saluator, quum dixit, Accipite, bibite, hic est meus sanguis, qui pro uobis funditur in remissionẽ peccatorũ. Hoc facite in meam cõmemorationẽ.

Siquidem

Siquidem illud, Gratioſi oculi eius à uino, et albi dentes eius ut lac: ſplendorem A
Myſterium ſanguis Chriſti. puritatemq; myſtici illius alimenti mihi ſignificare uidetur. Rurſus enim ipſe diſpenſationis diuinæ notas ſuis diſcipulis tradidit, dum hortatur, ut ſui ipſius corporis imaginem repræſentent. Quum enim nõ amplius cruenta ſacrificia, neq; ea quæ apud Moſem in lege, diuerſorum animaliũ mactationibus ſancita erant, grata eſſet habiturus, ſed ut pane ſui corporis nota uterentur inſtituturus, meritò propheta ſplendorem ac puritatem illius alimenti ſignificauit, quũ dixit, Et albi dentes eius ut lac. Hanc rem alius quoq; propheta commemorat his uerbis: Sacrificiũ & oblationem noluiſti, corpus autem perfeciſti mihi. Cæterùm, hæc cum maiore indignatione, & longiore quadam interpretatione indigeant, per otium quiſpiam diligentius explorauerit: quandoquidẽ hoc tempus plura dici non poſtulat, ut planè appareat unà cum alijs, tempora quoque Saluatoris noſtri aduentus à prioribus prophetis antiquitus cognita, diuinæ euidenter commendata eſſe ſcripturæ.

Quemadmodum poſt annorum ſpacium ſepties ſeptuaginta, quæ ſumma efficitur quadringentorum nonaginta annorum, quum CHRISTVS *hominibus ſe uidendum præbuerit, prophetiæ quæ apud Iudæos extabant, & quod antea apud eoſdem celebre, clarumq; erat ſacerdotium, diſſoluetur, & ipſi quidem diluuij cuiuſdam inſtar aſſiduis obſidionibus captiui fient, ſacrum autem ipſorum templum extremam uaſtationem patietur.* Demonſtratio II.

Danielis 9. Et quum adhuc loquerer, & orarem, & enunciarem peccata mea, & pecca-
» ta populi mei Iſrael, & profunderem commiſerationem meam coram Domi-
» no Deo meo pro monte ſancto Dei mei. & quum adhuc loquerer in oratione,
» ecce uir Gabriel, quem uideram in uiſione ab initio, uolans tetigit me circiter
» horam ſacrificij ueſpertini, & docuit me, et locutus eſt mecum, et dixit: Daniel,
» nunc egreſſus ſum ut afferam tibi intelligentiam, ab initio precũ tuarum egreſ
» ſus eſt ſermo, & ego ueni ut indicarem tibi, quòd uir deſideriorum tu es, & ani
» maduerte in uerbo, & intellige in uiſione, quòd uir deſideriorum es tu. Septua B
» ginta hebdomades compendiũ accepere ſuper populum tuum, & ſuper ciuita-
» tem ſanctã, ut cõſummetur peccatum, & ſignentur quaſi annulo peccata, & de
» leantur iniquitates, & expientur iniuſtitiæ, et adducatur iuſtitia ſempiterna, et
» quaſi ſigno impreſſo claudatur uiſio, et propheta: et ungatur ſanctus ſanctorũ,
» & cognoſces, et intelliges ab exitu ſermonis, ut reſpõdeatur, et ædificetur Hie
» ruſalem uſq; ad Chriſtũ ducem. Hebdomades ſeptem, et hebdomades ſexagin
» taduæ, & reuertetur, & ædificabitur platea et murus, et euacuabũtur tempora,
» & poſt hebdomadas ſexagintaduas peribit unctio, et iudiciũ non eſt in ea, et ci
» uitatem & ſanctũ diſperdet cum duce uenturo, & excidentur in diluuio, & uſ
» que ad finem belli in compendiũ redacti internecionibus, & cõfirmabit pactũ
» multis hebdomada una, et in medio hebdomadis auferetur ſacrificiũ et libatio,
» & ſuper templũ abominatio deſolationũ, & uſq; ad conſummationem tempo-
» ris, conſummatio dabitur in deſolationem. Quum Iudaicæ gentis ſeptuagenaria apud Babylonios ſeruitus iam ad finem tenderet, Danieli oranti unus ex ſanctis Dei miniſtris uiſus Gabriel archangelus, renouationem urbis Hieruſalem primo quoque tempore & ſine mora futuram canit, et tempus uſque ad eam renouationẽ numero annorũ determinat, prædicitq; ut poſt definitũ illud temporis ſpacium, rurſus uertetur, utq; poſt ſecundã expugnationem atq; obſidionem, non ultra Deo tutore gaudebit: ſed ſola ac deſerta ſecũ una Moſaicæ legis ritu ſublato, permanebit: quippe quũ in eius ritus locũ, in uitam hominũ alterũ ſit introducendũ teſtamentũ, quod nouum dicatur. Et hæc, ut in oraculis mos eſt, latenter ſe ipſi prophetæ indicare Gabriel profitetur. Ait igitur ad illum: Nunc egreſſus ſum ut afferã tibi intelligentiã, ab initio precũ tuarũ egreſſus eſt ſermo: et ego ueni ut indicarẽ tibi quòd uir deſideriorũ tu es, & animaduerte in uerbo, & intellige in uiſione. Quibus uerbis planè illũ excitat, ut profundius animaduertat, profundiusq; intelligat ea quę in uerbis ab ipſo pferẽdis

contempla-

A contemplatione digna ſunt. Siquidem illa uiſionem appellat, propterea quòd profundiorem quendam ſenſum attingunt, neq; uulgari quadam prudentia indigent. quam ob rem ipſi quoq; eum inuocantes qui dat hominibus ſapientiã, rogantesq; ut mentis oculos nobis illuminet, cõfidenter aggrediamur, quæ ad horum locorum interpretationẽ pertinent. Septuaginta, inquit, hebdomades compendiũ accepere ſuper populum tuum, et ſuper ciuitatem ſanctam, ut conſummetur peccatũ, et quaſi annulo ſignentur peccata, et deleantur iniquitates, & expiẽtur iniuſtitiæ, & adducatur iuſtitia ſempiterna, & quaſi ſigno impreſſo claudatur uiſio & propheta, & ungatur ſanctus ſanctorũ. Quòd igitur ſeptuaginta hebdomadarũ ſpacium ſi in annos reſoluatur, nonaginta ſuprà quadringentos ſummam conficiat, nemini, puto, dubium eſt. Tantum igitur temporis compendiũ accepit ſuper populum tuum, ubi ſanè omnem Iudaicæ gentis terminationem concludit. nec tamen illos in his amplius Dei populum uocat: ſed alloquens ipſum Daniel, Populũ, inquit, tuum. namq; aliàs quoq; tanquã eum qui impiè egiſſet, & ſimulacris ſe addixiſſet, non amplius ſuum populũ Deus, ſed Moſi appellauit, quum dixit: Vade, deſcẽde, peccauit enim populus tuus. Nunc igitur eodem modo cauſam cur illud temporis ſpacium contra illos præfinierit docet: hoc autem eſt, eos non amplius dignos eſſe qui populus Dei appellentur. Deinde adiungit illud, Et ſuper ciuitatẽ ſanctam, ubi illud Tuam, rurſus à ſuperiori ſubaudimus. ut ita dictũ eſſe uideatur, Super populũ tuum, & ſuper ciuitatẽ ſanctam tuam: non ſecus ac ſi dixiſſet, Quæ à te ſancta exiſtimatur. nam & Hebraicus contextus, & reliqui interpretes uno ore, non ſolum ad populum illud Tuum, ſed etiam ad ciuitatem, illud Tuam, adiungunt: Aquila igitur, Super populum, inquit, tuum, et ſuper ciuitatem ſanctificatam tuam. Symmachus autem, Aduerſus populũ tuum, & ciuitatẽ ſanctam tuam. Quocirca in bonis quoq; Septuaginta interpretũ codicibus illud Tuam ſtellula appoſita adiectũ eſt. nam quum orans Daniel in illis ſuæ ſupplicationis uerbis, ſæpius populum, Dei populum nominaſſet: ciuitatis autem locum, ſanctũ Dei locum: uertens in diuerſum qui reſpondebat, neq; ciuitatẽ ſanctam Dei, neq; populum Dei eſſe fatetur: ſed tuum inquit, qui oras, & qui talia de populo, et de loco ciuitatis dixiſti. uerba ipſius Daniel hoc modo ſe habent: Auertatur furor tuus, & ira tua à ciuitate tua Hieruſalem, & monte ſancto tuo. Item, Populus tuus factus eſt in opprobrium omnibus in circuitu noſtro. Et rurſus: Oſtende faciem tuam ſuper ſanctuarium tuum, quod deſertum eſt. Et rurſus: Vide interitũ ciuitatis tuæ, ſuper quam inuocatũ eſt nomen tuũ. Ac deinceps: Quia nomen tuum inuocatũ eſt ſuper ciuitatem tuam, & ſuper populũ tuum. Talibus quum oraſſet, adiunxit: Et quum adhuc loquerer & orarem, ecce Gabriel quem uideram in uiſione mea, uolans tetigit me, & dixit ea utique quæ ſuperius deſcripta habes. Planè igitur in his propheta non ſimpliciter ciuitatẽ, ſed Dei ciuitatem nominauit: & ſanctuariũ, Dei ſanctuariũ: & populum, Dei populum: ita uidelicet animo erga illum populum affectus. at uerò Gabriel nõ item ut ipſe, ea quę iam dicta ſunt uocat: ſed ex contrario, Super populũ tuum, inquit, & ſuper ciuitatem ſanctam tuam. ubi propemodũ & ciuitatem, & populum, & ſanctuariũ, illa Dei appellatione indigna eſſe demõſtrat. Tantum igitur temporis ſpacium primùm contra populũ, deinde contra ciuitatẽ præfinitum eſſe docet. & quòd tantum ſit, oſtendit ex renouatione Hieruſalem. Id porrò continet à Dario Perſarum rege uſq; ad Auguſti dominatum in Romanos, & Herodem Iudæorũ regem, qui alieno genere natus eſt, quorũ temporibus ea quæ ad ortum Saluatoris noſtri pertinẽt, enarrantur, quemadmodũ longius progreſſa oratio demonſtrabit. Ordine deinceps ſequit̃: Vt cõſummetur peccatum, & quaſi annulo ſignentur peccata, & deleantur iniquitates, & expientur iniuſtitię, & inducatur iuſtitia ſempiterna, et quaſi ſigno impreſſo claudatur uiſio & prophetia, & ungatur ſanctus ſanctorũ. Pro eo autem quod eſt, ut conſum-

Septuaginta hebdomadum ſpacium explicatur.

Ciuitas Dei, ſanctuarium Dei.

ut cõsummetur peccatũ, & quasi annulo signentur peccata: Aquila uertit, Ad A
cõsummandam præuaricationem, et finem imponendam peccato. Illud enim, Implete mensuram patrum uestrorum, quod à Saluatore nostro ad Iudæos dictum est, etiam in his arbitor contineri ac significari. nam dum insidias illi Iudaica gens molitur & conficit, peccatum suum consummauit: & eiusdem, ut Aquila uertit, aduersus Deum præuaricatio finem accepit. Iamprídem enim illos quamuis innumerabilia peccata perpetrantes ante Saluatoris nostri aduentum, Dei tamen clementia ferebat, quemadmodum uidelicet prophetica ipsa uerba demonstrant: ueruntamen sicut de illis qui genere ab Hebræis differentes, terram promissionis incolebant, ad Abraham dictum est, Nondum enim completa sunt peccata Amorrhæorum: & quandiu completa non fuere, de terra ipsorum patria expulsi nõ sunt. Vbi autem completa sunt, tum uerò omnes in interitum inciderũt: quæ sanè clades illos excepit temporibus illius Iesu qui Mosi successit: ita etiam de priore tibi intelligendũ est populo. quandiu enim illorum peccata completa nõ sunt, Dei illos patientia & benignitas tulit, & per prophetas undiq; ad conuersionem inuitauit. Postquam autem, ut Saluator ad ipsos dixit, impleuerunt mensuram patrum suorum, tum uerò in eundem locum coacta omnia, extremum illis mutauerunt interitum, sanè quemadmodũ idem Dominus noster nos docet, ubi ait: Omnem sanguinem effusum à constitutione mundi, à sanguine Abel iusti usque ad sanguinem Zachariæ uenturũ super generationẽ istam. Quum igitur ad extremum manus iniicere filio Dei ausi sunt, consummauerunt præuaricationem, & finem peccato suo imposuerunt, sicut Aquila interpretatus est. at, sicut Septuaginta, Eorum peccatum alligatum signatumq; est. Sed quoniã non solum in ruinam, uerumetiam in reparationem multorũ uenit in Israel, sicut de ipso dixit Simeon, Ecce hic positus est in ruinam & in resurrectionem multorum in Israel: meritò Daniel ad ea quæ dicta sunt, adiungit: Et ut deleantur peccata, & expientur iniustitiæ. Quũ B
enim sanguis taurorum & hircorum auferre peccata non posset, et omne hominum genus expiatione uiua ueraq; indigeret (cuius figuram gerebat id quod apud Mosem constructũ uocatur propitiatorium) nulla autem propitiatio uiua ueraq; esset, nisi Saluator & Dominus noster, ille agnus Dei, de quo dictum est: Ecce agnus Dei, qui tollit peccata mundi. Nam rursus idem propitiatio est pro peccatis nostris. nec pro nostris tantum ipse est precium ac redemptio, sed etiam pro totius mundi. ut ait Apostolus: Qui factus est, inquit, sapiẽtia nobis à Deo, iustitiaq; & sanctificatio, & redemptio. Meritò eius aduentum, simul complementũ perfectionemq; peccati esse docet eorum, qui contra ipsum impij fuerunt, simul absterſionem & purgationem peccatorum, & iniustitiarum expiationem eorum, qui in ipsum crediderunt. nam quum Aquila ad consummandam præuaricationẽ, & finem peccato imponendũ dixerit, tum illud adiecit, Et ad expiandum iniquitatẽ: sic planè illum omnis iniquitatis, quæ olim per ignorantiã admissa sit, expiationẽ esse, pro concesso sumens. Post ipsa hæc illud sequitur, Vt inducatur iustitia sempiterna. Est sanè ipse Dei uerbum iustitia sempiterna, qui factus est nobis sapientia à Deo, iustitiaq; & sanctificatio, & redemptio, ut ait Apostolus: ueruntamen aduentu suo omnibus hominibus conciliauit iustitiam, re ipsa ostendens, quòd non solum Iudæorum est Deus, sed etiam gentium. quandoquidem unus est Deus qui iustificabit circuncisionem ex fide, & præputium per fidem. Ex quo eos qui cum Cornelio aderant, quiq; iam spiritũ sanctum accipere meruerant, admirans Petrus: Verè, inquit, noui quòd non est acceptor personarum Deus, sed in omni gente qui timet illum, & exercet iustitiam, acceptus est illi. Quin Paulus quoq; Euangeliũ iustitiæ affirmat esse, ubi ait: Virtus enim Dei est ad salutem omni credenti, Iudæo primùm & Græco: iustitia enim Dei in eo reuelatur. In Psalmis quoq; de Christo dictum est: Orietur in diebus eius iustitia & abundantia pacis. Et sanè illius

Nulla personarum acceptio apud Deum.

opus re

A sunt, iacturã, spiritus diuinus in hunc modum canit: Tu uerò repulisti & despexisti, distulisti Christum tuum, euertisti testamentum serui tui, profanasti in terra sanctuarium eius, destruxisti omnes sepes eius. Et post pauca: Sedem eius in terram collisisti, minuisti dies temporis eius, perfudisti eum cõfusione. Quæ omnia quum iam perfici incœperint, ab eo tempore quo populus in Babylonem captiuus ductus est, usq; ad Romanorum & Tiberĩj imperiũ prolata, prouectaq; sunt. Nullus enim ex genere Dauid hoc toto intermedio tempore in Hebraicæ gentis regia sede uidetur sedisse, usq; ad Christi aduentum. Vbi uerò Dominus et Saluator noster Iesus Christus, qui de semine Dauid ortus est, in totum orbem rex denunciatus est, tanquam ea quę de terra & ruina instaurata sit ipsa illa sedes Dauid, per diuinum Saluatoris nostri regnum erecta est, & permanebit in æternum, ueluti sol in cõspectu Dei, illius lucis radijs quam doctrina illius præ se fert, totum orbem terrarum illustrans. quod quidem & Psalmi proximo testimonio consentaneũ est, et huic prophetę, de quo nũc agimus, qui de puero orituro ait, ipsum in sede Dauid, ęterna uidelicet ac permanente, quæ etiam ipsi Dauid promissa est, sessurum in regno ipsius, ut dirigat illud, & suscipiat in iudicio & iustitia ab hoc ipso tempore usq; in seculum. Porrò autem quomodo hæc ipsa completa sint, satis abundè docere nos potest angelus Gabriel, in ea allocutione qua ad uirginem usus est, sic dicens: Ne timeas Maria, inuenisti enim gratiam apud Deum. ecce cõcipies in utero, & paries filium, & uocabis nomen eius Iesum. hic erit magnus, & filius altissimi uocabitur. & dabit ei Dominus Deus sedem Dauid patris eius, et regnabit in domo Iacob in æternum, & regni eius non erit finis. Ipsum hunc in Psalmo superiore etiam propheta expectans Christi ortum, & moram eius dilationemq; quasi ruinæ sedis Dauid causam inspiciens, tædio ingenti afficitur, &
B ait: Tu uerò repulisti & despexisti, distulisti Christum tuum. Deinde quasi timens ac suspicans, Deum ipsum orat, ut quàm celerrimè ea quę promissa sunt exhibeantur, dicens: Vbi sunt misericordiæ tuæ antiquæ Domine, quas iurasti Dauid in ueritate tua? quæ quidem ipsa, ipsa inquã hæc planissimè cõplenda esse in ortu magni cõsilij angeli uaticinatur, in quo uolent, inquit, ij, de quibus antea dictum est, si fuissent igne combusti. Quoniam puerulus natus est nobis, & filius datus est nobis, magni consilij angelus. Quib. autem nobis? nisi in ijs, qui in ipsum credidimus? qui in Galilæa gentiũ sumus? quibus autor factus est luminis & lætitiæ, & recentis, nouiq; potus, noui testamenti mysterij, ut ipsa quoq; prophetia ait: Primũ bibe, cito fac regio Zabulõ, & terra Nephthalim, & reliqui maritimam incolentes ultra Iordanem. Galilęa gentium, populus sedens in tenebris, uidete lucem magnã, & sedentibus in tenebris, & umbra mortis, lux orta est eis. Sunt uerò ij qui in his uerbis significant, & qui cunq; ex gentibus in Christum Dei crediderunt, & Saluatoris nostri discipuli atq; Apostoli, quos de terra Zabulon & Nephthalim euocatos, præcones Euangelij sui elegit. Hisce enim magni consilij angelus filius datus est autor salutis. Iis uerò qui in ipsum non crediderint, ignis uidelicet atq; incendij. Vniuersæ autem huiusce dispensationis causam fuisse ait zelũ Domini, sic dicẽs: Zelus Domini Sabaoth faciet hoc. Sed quis tandem hic sit zelus, nisi is cuius meminit Moses, ubi ait: Ipsi mihi zelum iniecerunt in eo, qui non erat Deus, & irritauerunt me in simulacris suis, & ego zelum inijciam eis in ea quæ non est gens, in gente stulta irritabo illos. Sed quoniam fauente Deo iam nunc ea quæ ad eius aduentum ad homines pertinent, de quo apud prophetas agitur, necnõ eiusdem aduentus modus, ex propheticis testimonijs demonstrata sunt, tempus iam esse uidetur ut inspiciamus, ubi terrarum oriturus, & ex quo genere uenturus, item ex qua Hebræorum tribu profecturus nunciaretur: quæ quidem ipsa, si placet, obsecro scrutemur.

De loco ubi esset oriturus is Deus, quem prophetæ nunciarunt, de-
monstratio IIII *Cap.* II.

Mich. 5. ET tu Bethleē domus Ephrata, minima es ut sis in millibus Iuda, ex te mihi egredietur qui præsit, ut sit princeps in Israel: & exitus eius ab initio ex diebus seculi. Idcirco dabit eos usq; ad tempus parientis. pariet, & reliqui fratrum ipsorum conuertentur ad filios Israël. & consistet, uidebit, & pascet gregem suum in robore Dominus, & in gloria nominis Domini Dei ipsorū existent, quoniam nunc magnificabuntur usq; ad extrema terræ. & erit hęc pax. Quòd quidem ipse Emmanuel, qui ex interpretatione est Nobiscū Deus, de uirgine nascatur, & quòd puer fiat, magni consilij angelus, planissimè ex ijs quę antè proposita sunt demonstratum est. Cęterūm, oportebat etiam locum, in quo ille oriturus esset, significari. Diuinitus ergo prædicitur de Bethlehem quidam egressurus princeps in Israel, exitus ab initio ex diebus seculi habens. Hoc autem ipsum nunquam humanæ naturæ accommodari poterit, sed soli Emmanuel, & magni consilij angelo. Quòd enim ab ęterno existat, cui tandem sit accommodandum nisi soli Deo? igitur de Bethleem (est autem hic Iudææ locus, non procul ab ipsa Hierusalem situs) dicitur quidam ab æterno existens progressurus. Nullum uerò nisi unum Dauid inueniemus gloria prędictum ac celebrem, qui inde sit exortus, & post ipsum Dauid, alterum duntaxat, nostrum utiq; Saluatorem Iesum, qui Christus est Dei: præter hos autem nullum alium prorsus. At uerò ipse quidem Dauid huiusce prophetiæ tempora antecessit, & plurimis ante hoc oraculum annis, mortuus est. pręterea ne à diebus quidē seculi exitus suos fecit Dauid. Superest igitur, ut in eo qui posthac de Bethleem profiscitur, re uera Emmanuel, quiq; omnia quæ creata sunt B antecedit, & Deus uerbū, & nobiscum Deus appellatur, quæ hic scripta sunt compleantur: quoniam ipse quoq; illius in Bethleem ortus, planissimè Dei aduentum significauit, ex ijs admirabilibus rebus quæ apud ipsam illam Bethlem euenerunt. Siquidem Lucas in hunc modum enarrans describit. Factum est autē in diebus illis. Exijt edictum à Cæsare Augusto, ut describeretur uniuersus orbis. hæc descriptio prima facta est præside Syrię Ciryno. Et ibant omnes, ut profiterentur singuli in suam ciuitatem. Ascendit autē & Ioseph à Galilæa de ciuitate Nazareth, in Iudæam, in ciuitatem Dauid, quæ uocatur Bethleem, eo quòd esset de domo & familia Dauid, ut profiteretur cum Maria, desponsata sibi uxore prægnante. Factum est autem, quū essent ibi, impleti sunt dies ut pareret, & peperit filium suum primogenitum, & pannis eum inuoluit, & reclinauit eum in pręsepio, quia nō erat eis locus in diuersorio. Et pastores erant in regione eadē uigilantes, & custodientes uigilias noctis super gregem suū: & angelus Domini stetit super eos, & gloria Dei circumfulsit illos, & timuerunt timore magno. Et dixit illis angelus: Nolite timere: ecce enim euangelizo uobis gaudiū magnum, quod erit omni populo: quoniam natus est uobis hodie Saluator, qui est Christus Dominus in ciuitate Dauid. & hoc uobis signum: Inuenietis infantem pannis inuolutum, & positum in præsepio. Et subitò facta est cum angelo multitudo militiæ cœlestis laudantiū Deū, & dicentiū: Gloria in altissimis Deo, & in terra pax, in hominibus bona uoluntas. Et factum est, ut decesserunt ab ijs in cœlum angeli, pastores dixerunt ad se inuicem: Transeamus usq; Bethleem, & uideamus hoc uerbum quod factum est, quod Dominus ostendit nobis. & uenerunt festinantes, & inuenerunt Mariam & Ioseph, & infantem positum in præsepio. Videntes autē cognouerunt de uerbo quod dictum erat illis de puero hoc. & omnes qui audierunt, mirati sunt de ijs quę dicta erant à pastoribus ad ipsos. Hæc quidem Lucas. Matthæus autem ubi ea quæ ad ortum Saluatoris nostri exponit, scribit in hunc modum: Quum autem natus esset Iesus in Bethleem Iudęæ in diebi Herodis regis, ecce Magi ab Oriēte uenerunt in Hierusalem, dicētes, Vbi est

qui

A qui natus est rex Iudæorum? uidimus enim stellã eius in Oriente, & uenimus
ut adoremus eum. Audiens autem Herodes rex, turbatus est, et omnis Hiero
solyma cum illo: & congregans omnes principes sacerdotũ & scribas populi,
sciscitabatur ab eis, ubi Christus nasceretur. At illi dixerunt ei, In Bethleem Iu
dææ. Sic enim scriptum est per Prophetam: Et tu Bethleem domus Ephrata
nequaquam minima es in principibus Iuda. Ex te enim exibit dux, qui pascet
populum meum Israel. Tunc Herodes clam uocatis magis, diligenter didicit
ab eis tempus stellæ quæ apparuit eis. & mittens eos in Bethleem, dixit: Ite &
interrogate diligenter de puero: & quũ inueneritis, renunciate mihi, ut et ego
ueniens adorem eum. Qui quum audijssent regem, abierũt. & ecce stella, quã
uiderant in oriẽte, antecedebat eos, donec ueniens staret suprà ubi erat puer.
Videntes autem stellam, gauisi sunt gaudio magno ualde. & intrantes domũ,
uiderunt puerum cum Maria matre eius: & procidentes adorauerunt eum:
& apertis thesauris suis, obtulerunt ei munera, aurum, & thus, & myrrham.
& responso accepto in somnis, ne redirent ad Herodem, per aliam uiam reuer
si sunt in regionem suam. Hæc autem uniuersa exposui, ut demonstrarem ea
quæ in ortu Saluatoris nostri in Bethleem gesta sunt, certissima præbere argu
menta, illum esse de quo loquitur prophetia. Atq; hodie quoq; qui locũ illum
incolunt, tanquã à patribus ipsorum accepta memoria, ijs qui uisendi loci gra
tia Bethleem petere consueuerunt, testimonium suum afferunt, ueritati fidem
facientes: agrumq; demonstrantes, ubi uirgo enixa infantem deposuit. qua de
ipsa re prophetia sic ait: Idcirco dabit eos usq; ad tempus parientis. pariet, et re
liqui fratrum ipsorum conuertentur. Consentaneè autem hic quoq; parien-
tem intelligit eam, quæ in superioribus oraculis uirgo nomi nata est, & prophe
tica mulier, quæ ipsum Emmanuel & magni consilij angelum erat paritura.
Nam usq; ad huiusce tempora, eiusq; qui de ipsa erat oriturus, quæ ad priorẽ
B populum pertinet, steterunt: quippe quum eis præscriptio temporis data esset
usq; ad tempus parientis, hoc est, usq; ad mirabilem ortum eius, qui de uirgi-
ne nasceretur, post quem sublatum quidem est ipsorum regnum. qui uerò
reliqui fratrum ipsorum dicuntur, ij sunt accipiendi, qui in Christum Dei cre
diderunt, apostoli & discipuli & euangelistæ Saluatoris nostri, quos conuer-
sos ipse Dominus pascere dicitur: non sicut prius per angelos, ac per admini-
stros homines, sed ipse per seipsum, usq; adeò ut propter hoc magnificari eos
contigerit usq; ad extremum terræ. Magnificati enim sunt, quo tempore in
omnem terram exiuit sonus eorum, & in fines orbis terræ uerba eorum. Con
stat uerò etiã illud, quàm magnus grex per uniuersam terrã ex rationalibus,
humanisq; ouibus ipsi Domino per apostolos suos collectus sit. Quem sanè
gregem ipse Dominus per seipsum, qui eius pastor simul & Dominus est, ui
surus pasturusq; in robore dicitur, adeò quidem, ut in manu forti & brachio
excelso à Domino & pastore conseruatæ oues nihil mali patiantur ab insidiã
tibus asperis & immitibus feris. Et ea quidem quæ ad ortũ in Bethleẽ, quæq;
ad progressum ex eo pertinent eius Dei quem prophetæ nunciabant, in hũc
modum se habent. Aduentum autẽ ipsius Domini & pastoris de cœlo ad ho-
mines iampridem ex eodem propheta, qui nũc in manibus est, proposui, ubi
sic aiebat: Audite populi omnes, & attendat terra, & omnes qui sunt in ea, et
erit Dominus uobis in testimonium. Dominus ex domo sancta sua, quia ecce
Dominus Dominus egredietur de loco suo, & descender, & cętera. quibus ad
iungit: Propter impietatem Iacob omnia hæc, & propter peccatum domus Is
rael. Ab ijs aũt quæ sequuntur apud eundẽ prophetam, etiam illud planũ est,
quòd non solum propter impietates Iudaicæ gentis Dominus de cœlo descẽ- *Christi salus Iu*
dit, sed etiam propter salutem & uocationem gentium cunctarum. Adiũgit *dæis & gẽtib.*
igitur deinceps: Et erit in nouissimis diebus manifestus mons Domini, & se- *oblata.*
stinabunt ad ipsum populi multi, & ibunt gentes multæ, & dicent: Venite, a-

ſcendamus in montem Domini. Quare poſthac ubi eum qui eſt ante ſecu- A
la de Bethleem egreſſurum nunciauit, non ſoli Iſrael amplius, ſed confertim
omnibus gentibus uſq; ad extrema terræ illum imperaturum affirmat. Dicit
igitur: Et ſtabit, & uidebit, & paſcet gregem ſuum in fortitudine Dominus,
& in gloria nominis Domini Dei ipſorum exiſtent. Quoniam nunc magnifi
cabuntur uſq; ad extrema terræ, & erit hæc pax. Cui porrò erit hæc pax, niſi
terræ in qua magnificabuntur greges Domini? id ipſum autem quem finem
ſortitum ſit poſt Saluatoris noſtri Ieſu Chriſti aduentum, nemini obſcurũ eſ-
ſe poteſt. nam quum ante hunc aduentum, principum eſſet multitudo, et uni-
uerſæ gentes, aut ſub tyrannis, aut in ſtatu populari eſſent conſtitutæ, ut nul-
lum inter ſe commercium homines haberent, ſed priuatim: exempli gratia, a-
apud Aegyptios ſuus princeps regnaret, apud Arabas item ſuus, apud I-
dumæos, Phœnices, Syros, aliasq; item gentes: quum´que gentes aduerſus
gentes, & ciuitates aduerſus ciuitates conſurgerent, obſidionesq; innumera-
biles, & captiuitates per omnem locum ac regionem fierẽt: tum uerò ubi Sal-
uator noſter ac Dominus affuit, unà cum illius ad homines aduẽtu, iam tum
primo Romanorũ Auguſto imperiũ in orbis nationes obtinẽte, ſolutus ilico
eſt ille multiplex principatus, & pax uniuerſam terram accepit, ei prophetiæ
quæ nunc tractatur concordans, apertiſſimè de Chriſti diſcipulis dicẽti: Quo
niam nunc magnificabuntur uſq; ad extremum terræ, & hæc pax. Cui cõſen
taneum eſt quod in Pſalmis legitur de Chriſto oraculum, dicens: Orietur in
diebus eius iuſtitia & abundantia pacis. Ex quo mihi uidetur princeps pacis
in ea, quæ proximè expoſita eſt, prophetia nominari. Animaduerte tamẽ quę
ſo, quo´nam pacto is de quo nũc agimus Propheta Dominum de cœlo egreſ-
ſurum initio ait, ac non prius erga homines paſtoris officio functurũ, quàm B
naſcatur is qui à prophetis canitur, in Bethleem. quomodo uerò hæc in Salua
tore ac Domino terminata ſint, teſtimonio ſuo planum fecit Euãgeliſta in ijs
uerbis quæ ab illo nuper accipiens propoſui. Paſtor autem & dux ipſius Iſra-
ël declarandus dicitur Chriſtus: quum hæc ſacrarum literarum ſit cõſuetudo,
ut ſententiam ſequentibus, uerum Iſrael nominent omnem eum qui contem-
plari facile poſſit, & gratam Deo uitam ſequatur. ſicut ecõtrario Iudæos poſt
peccatum, Chananæos, & ſemen non Iuda ſed Chanaan, & principes Sodo-
morum & populũ Gomorrhæ ad mores illorum alludens uocare ſolitę ſunt.
alioqui uerò etiam ad uerbum interprerantibus, omnis Saluatoris noſtri uitę
conſuetudo apud Iudaicam gentem fuit, & multorum ex Iſrael dux extitit eo
rum uidelicet qui ipſum agnouerunt, atq; ex circunciſione in ipſum credide-
runt. & id quidem quod ad expoſitum oraculum pertinet, talem exitum inue
nit. quæ autem ſequuntur, altero aſſumpto initio legenda ſunt, quæ ſic quidẽ
ſe habent. Aſſyrius quum uenerit in terram ueſtram, & quum aſcenderit in re
gionem ueſtram, excitabuntur in illum ſeptem paſtores, & octo morſus ho-
minum, & reliqua: quæ quo ſenſu ſint accipienda, non eſt nunc enarrandi lo-
cus. Dixerit autem quiſpiam, poſt Aſſyriorum in Iudæam aduentum, quo Iu
daica gens ab illis capta eſt, tam multas incurſiones atq; inſolentias contra il-
los extitiſſe, quàm multæ ſeptem paſtoribus & octo morſibus indicãtur. Hęc
autem ſciri poſſe ab ijs qui res Aſſyriorum memorię prodiderint, quorũ poſt
finem, eum de quo prophetæ loquuntur de Bethleem extitiſſe, poſt ſeptem ui
delicet paſtores, et poſt octo morſus qui Aſſyrios inuaſerint, temporibus quę
illorum in Iudæã acceſſum ſubſecuta ſunt. Cęterùm, hæc plurimam poſtulan-
tia indagationem, non eſt nunc curioſius explorandi tempus.

Demonſtratio V.

Pſalmo 131. „ Memento Domine Dauid, & omnis manſuetudinis eius, ſicut iurauit Do-
„ mino, uotum uouit Deo Iacob, Si introiero in tabernaculũ domus meæ, ſi a-
„ ſcendero in lectum ſtrati mei, ſi dedero ſomnũ oculis meis, & palpebris meis

dormi-

A dormitationem,& requiem temporibus meis,donec inueniam locum Domino,tabernaculum Deo Iacob.Ecce audiuimus eã in Ephrata, inuenimus eam in campis ſyluæ,introibimus in tabernacula eius,adorabimus in loco ubi ſteterunt pedes eius. Tum deinceps adiungit: Propter Dauid ſeruũ tuũ,ne auertas faciẽ Chriſti tui. Iurauit Dominus Dauid ueritatẽ, et nõ fruſtrabitur eum: de fructu uentris tui ponã ſuper ſedem tuam. Et adiungit his item dicẽs: Illuc producã cornu Dauid,parauí lucernã Chriſto meo,inimicos eius induã cõfuſione,ſuper ipſum aũt efflorebit ſanctificatio mea. Etiã hæc prophetia cum ſuperiore cõcordat,quæ illũ Deũ qui nũciatur uẽturus,de Bethlehẽ progreſſurũ ſignificat. Ipſum hoc igit̃ Dauid quoq;,prius quidẽ ignorans,optat diſcere ab ipſo Deo: tum uerò ubi optauit,uotoq; popoſcit,id ipſum docetur. Poſtq; enim oraculũ accepit quod ad ipſum in Pſalmo ita ait: De fructu uẽtris tui ponam ſuper ſedẽ tuã.& rurſus: Illuc producã cornu Dauid,patri lucernã Chriſto meo meritò procumbit ipſi Deo,atq; ita hærẽs ſolo,ſupplicat et precatur. longius autẽ conſtantiusq; in oratione perſeuerãs,iurat Deo, nõ prius ſe ingreſſurũ in tabernaculũ domus ſuæ, neq; daturũ oculis ſuis ſomnũ,& palpebris ſuis dormitationẽ: neq; aſcenſurũ id lectũ ſtrati ſui,humi ſtratũ ſoloq; adhærentẽ: eoq; modo ad orantẽ ac ſupplicantẽ manſurũ,donec inueniat locum Domino,& tabernaculũ Deo Iacob: hoc eſt,donec diſcat,Domino ſibi indicante,ipſius Chriſti ortũ.quũ autem uoto id poſtulaſſet,et talia cognoſcere expetiuiſſet,haud ita multo pòſt,quæ futura erãt diuino indicante ſpiritu cõtemplatur: quippe quũ ſuis Deus pollicitus ſit,ſe amplius loquentes exauditurũ. Itaq; illi in hũc modũ exaudito, oraculũ redditur,quo ipſa Bethleẽ inclamat̃, tanq; illic locus Domino,& tabernaculũ Deo Iacob conſtituenda ſint. Hęc igitur ubi diuinus ſpiritus apud ſeipſum cecinit, ipſe ſeipſum exaudiens adiũgit,Ecce audiuimus eã in Ephrata. Ephrata uerò eadem eſt & Bethleẽ,ſicut in Geneſi cõſtat,ubi de Rachel dictũ eſt, Et ſepelierũt eam in Hippodromo Ephrata,hæc eſt Bethleẽ. Et ſuperior prophetia habebat illud,Et tu Bethleẽ domus Ephrata.Ecce,inquit,audiuimus eam. Cõſtat aũt,quòd per illud eã Chriſti originẽ intelligit,& ipſius Dei Iacob habitationem. Sed quę tandẽ hęc fuerit habitatio Dei Iacob,niſi ipſius Chriſti corpus quod in Bethleẽ natũ eſt: in quo tanq; in tabernaculo unici filij diuinitas habitauit: cæterũ nõ ſimpliciter Dei,ſed cum additione, Dei Iacob, tabernaculũ eſſe dicitur: propterea quòd non aliud ſit quidquã,quod in illo habitet,quàm is Deus qui ipſi Iacob in hominis ſpecie ac figura ſit uiſus. Cuius ſanè gratia illo etiam cognomine Iſrael dignus eſt habitus, tanq; is qui Deũ uiderit. nã id nomẽ ſi interpreteris, eum qui Deum uideat,habebis.quòd uerò non alius ſit q; Deus uerbum, qui ipſi Iacob uiſus ſit, in huiuſce operis primordijs demonſtrauimus. Precanti ergo Dauid,& uidere cupienti locũ ab tabernaculũ Domini Deiq; Iacob, ipſe Bethleem locus oſtẽſus eſt. Quapropter cum dixiſſet, Ecce audiuimus eã in Ephrata: adiũgit dicens, Adorabimus in loco ubi ſteterunt pedes eius. Planiſſimè igitur in his quoq; uerbis, In Ephrata, quæ eſt Bethleẽ, ipſe Dominus & Deus Iacob locũ ſibi ac tabernaculũ cõſtituturus canitur. quod ipſum cũ Micheę prophetia concordat dicẽte, Et tu Bethleẽ domus Ephrata. Ex te mihi egredietur dux,& egreſſus eius ab initio ex dieb. ſeculi. Quę cũ proximè ſcrutaremur, oſtendimus ad nullum alium eſſe referenda quàm ad unũ Saluatorẽ ac oDminũ noſtrũ Ieſum qui Chriſtus eſt Dei, quiq; in Bethleẽ ſicut prophetiæ prædixerant, natus eſt. Nullũ enim alium quiſpiã unq; oſtendet, qui inde cum gloria poſt ipſius prophetiæ tempora prodierit. nullus enim neq; rex, neque propheta, neq; alius quiſpiam eorum qui apud Hebræos Deo amici fuerint, prętęr unum Saluatorẽ ac Dominum noſtrũ, qui Chriſtus eſt Dei, utrunque habuiſſe demonſtratur,& quòd de ſemine Dauid, & quòd in eo loco ſit natus. Tempus igitur iam eſt, ut illũ ipſum eſſe, nõ aliũ quempiam fateamur,

Bethleẽ & Ephrata idem.

qui in his propheticis uerbis ſignificatur, euidenterq; in ijs quæ ſequũtur eun A
dem Pſalmũ dũ nominatim Chriſtũ appellat, hoc ipſum oſtẽdere, ubi ait: Propter Dauid ſeruũ tuum, ne auertas faciẽ Chriſti tui. Et rurſus: Illuc producam cornu Dauid, paraui lucernam Chriſto meo. Inimicos eius induã confuſionẽ, ſuper ipſum autẽ efflorebit ſanctificatio mea. Sed ubi tandem ait ſe producturum cornu Dauid niſi in Bethleem, atque in Ephrata? inde enim cornus Dauid Chriſtus, quatenus ad naturam pertinet humanam, quaſi ingens lumen exortum eſt. Hic item Chriſti lucerna ab ipſo Deo uniuerſi præparata eſt. fuerit autẽ hæc lucerna quaſi intelligibilis lucis, humanũ corpus, per quod inſtar teſtacei uaſis, tanq; per lucernam, proprij luminis radios in omnes qui cunq; ignorãtia Dei et profundis tenebris premebantur, emiſit. Etenim in his quoq; demonſtrari planiſſimè arbitror Deũ Iacob, qui ab initio & ex dieb. ſeculi exiſtit, ad homines uenturũ, & oriturũ non alibi terrarũ, q; in Bethleẽ loco, qui nõ procul ab Hieroſolymis hodie quoq; uiſitur. ubi ſanè nõ alius poſt prophetarũ tẽpora illuſtris, & apud omnes homines gloria celebris, q; unus Ieſus Chriſtus ab omnib. eius loci incolis, (qui quidem ſic cum Euangelicis uocibus concordãt) natus eſſe perhibetur. Eſt autẽ Bethleẽ ex interpretatione, Domus panis: quæ ſic quidẽ eiuſdẽ eſt nominis cum eo qui de ipſa profectus eſt, Saluatore noſtro: qui quũ ſit Dei uerbũ et ratio, animaliũ rationaliũ eſt alimentũ. quã rem ipſe quoq; demõſtrat, ubi ait: Ego ſum panis qui de cœlo deſcendi. Verũ quoniã hæc eadẽ ipſius Dauid patria fuit, meritò qui ratione humanæ naturæ Dauid filius fuit, ex hoc ipſo loco profectus eſt, in eo ſanè cum propheticis concordans oraculis. itaq; obſcura eſſe amplius cauſa nõ poteſt, cur Bethleẽ patriam adſcripſerit. Cæterùm etiã in Nazaris educatus eſſe dicitur, & ſic Nazaræus uocandus. Scire igitur oportet, quòd nomẽ eſt Hebraicũ Naziræũ in Leuitico in eius Chriſti unctione quæ ipſi habebãt. Porrò hic erat principatum obtinens ſecundum imaginẽ magni ueri pontificis Chriſti B
Dei, adumbratum uidelicet quendam & figuratũ Chriſtum repræſentãs. Vbi uerò Septuaginta de pontifice ita interpretati ſunt, Et nõ polluet quod ſanctificatũ eſt Dei ſui, quoniã ſanctũ oleũ unctionis Dei ſui: in Hebraico legit̃, q̃niã Nazer oleũ. Aquila autẽ ſic conuertit, Quoniã ſegregatio, oleũ unctionis Dei ſui ſuper ipſum. Symmachus aũt, Quoniã intactũ oleũ unctionis Dei ſui ſuper ipſum. Theodotiõ uerò, Quoniã Nazer oleũ unctionis à Deo ſuo ſuper ipſum. Quare Nazer ipſos quidẽ Septuaginta ſequẽtib. Sanctũ erit: ipſum uerò Aquilã, Separatio: Symmachũ aũt, Intactũ. itaq; ex his Naziræũ nomẽ: ſignificabit aut ſanctũ, aut ſegregatũ, aut intactũ. At uerò priſci quidem ſacerdotes, quũ oleo cõparato, quod apud Moſem Nazer appellatur, ungerentur, ex deriuatiõe à Nazer uocabãtur Naziræi. Sed Saluator & Dominus noſter, ſuapte natura in ſe habẽs, & ſanctũ, & intactũ, & ſeparatũ, neq; alicuius indigẽs humanæ unctionis, tamẽ Naziræi appellationẽ apud homines obtinuit. non quòd ab oleo, quod Nazer uocaretur, Nazireus extiterit: ſed quòd q̃uis natura quidẽ talis eſſet, tamẽ à ciuitate Nazareth apud homines Nazireus uocatus ſit, ubi apud ſuos, qua homo erat, parẽtes, puerilẽ educationẽ obtinuit. Ex quo apud Matthæũ dictũ eſt: Reſpõſo aũt in ſomnis accepto, (ipſe uidelicet Ioſeph,) ſeceſſit in partes Galilææ: & ueniẽs habitauit in ciuitate quæ dicit̃ Nazara, ut impleretur quod dictũ eſt per prophetã, quòd Nazaræus uocabitur. Oportebat enim uſq; quaq; quũ ipſe ſuapte natura & reuera Naziræus eſſet, hoc eſt ſanctus, intactus, ſegregatus, illũ ab hominib. hac appellatione uocari. ſed quoniã nõ à Nazer oleo hãc obtinuit appellationẽ (quippe qui humanę nullius unctionis indigeret) à loco Nazareth denominationem accepit. Cũ igitur hæc in hũc modũ oſtenſa ſint, tempus iam eſſe uidetur inſpicere, & ex q̃ genere, & ex qua Hebræorũ tribu animarũ noſtrarũ Saluator Chriſtus Dei proditurus nunciaret̃, Cæterùm hac de re primùm uerba citabo euange-

Quid cornu Dauid.

Bethleẽ domus panis.

lica:

A ca: deinde tanquam notas atq; impreſsiones maximè accõmodatas prophetica illis adiungã teſtimonia. Matthæus ergo Chriſti genus (quatenus ad humanam eius naturam pertinet) in hũc modum deſcribit: Liber generationis Ieſu Chriſti, filij Dauid, filij Abrahã. Abrahã genuit Iſaac. Iſaac autẽ genuit Iacob. Iacob autem genuit Iudam, & quæ ſequũtur. Huic uerò Apoſtolus quoque concordat, qui dicit, ſegregatum ſe eſſe in Euangeliũ Dei, quod antè promiſerat per prophetas ſuos in ſcripturis ſanctis de filio ſuo, qui factus eſt ex ſemine Dauid ſecundum carnem. Fuerint uerò hæc conſentanea ijs, quæ ita ſe habent, oraculis.

De quo genere progreſſurus caneretur. Demonſtratio VI. Cap. III.

ET erit, quum completi fuerint dies tui, & dormieris cum patribus tuis, ſuſcitabo ſemen tuũ poſt te, quod erit ex uentre tuo, & parabo regnũ eius. Ipſe ædificabit mihi domũ in nomine meo, & erigam ſedẽ eius uſq; in ſempiternum. Ego ero illi in patrem, & ipſe erit mihi in filiũ. In octauo autẽ et octogeſimo Pſalmo de eodẽ tanq; de Dauid dicta hæc ſunt: Ipſe inuocabit me, pater meus es tu, Deus meus et ſuſceptor ſalutis meæ. Et ego primogenitum ponam illũ, excelſum præ regibus terræ. in æternũ ſeruabo illi miſericordiã meam, et teſtamentũ meum fidele ipſi. Et rurſus: Iurauí Dauid ſeruo meo, in ſeculum parabo ſemen tuũ, & ædificabo in generationẽ & generationẽ ſedem tuam. Et rurſus: Semel iurauí in ſancto meo, ſi Dauid mentiar, ſemen eius in æternum manebit, & thronus eius ſicut ſol in conſpectu meo, & ſicut luna perfecta in æternũ. Et rurſus: Et ponam in ſeculũ ſeculi ſemen eius. Fuerint uerò his ſimilia etiam illa in quibus dictum eſt: Iurauit Dominus Dauid ueritatem, & nõ fruſtrabitur eum: De fructu uẽtris tui ponam ſuper ſedẽ tuam. Solomon quidẽ quum eſſet filius Dauid, eidem palàm in regno ſucceſſit. hic etiam Hieroſolymis primus Deo templũ ædificauit. Hunc itaq; ſuſpicari Iudæos illum eſſe de quo prophetiæ loquuntur, ueriſimile eſt. Sed uideant quęſo Iudæi, num ad Solomonem referre oraculum poſſint, quod ita ait: Et erigam ſedem eius uſq; in ſempiternũ. & rurſus quòd cum iuriſiurãdi affirmatione pollicitum eſſe Deum in ſancto ſuo inducit, futuram ſedem eius quem uenturum prophetæ canunt, ſicut ſolem, & ſicut dies cœli. nam ſi quis regni Solomonis tempus inquirat, quadraginta nõ amplius annos inuenit. Quod ſi eorum qui illi ſucceſſerint in ſummam redigat, ne totos quidem quingentos annos illos omnes regnaſſe comperiet. Sed concedamus, eos uſq; ad extremã Iudaicæ gentis obſidionem, qua Romani illos expugnauerunt, regnũ conſeruaſſe. Quid iſtud tandem ad prophetiam, quæ ait, In æternũ? & quæ ut ſolẽ atque ut dies cœli permanſuram illam ſedem canit? Illud uerò, Et ego ero illi in patrem, & ipſe erit mihi in filiũ: quî fieri poteſt, ut Solomoni conueniat? quãdo palàm in hiſtoria quæ de illo extat, abhorrẽtia lõgiſſimeq; remota ab adoptione Dei de illo prodit. Audi igitur quam illius accuſationem cõplexa ſit. Et Solomon fuit mulierũ amator, & accepit externas fœminas multas, & filiam Pharaonis, & Moabitidas, & Ammonitidas, & Idumæas, & Syrias, & Chettæas, Amorrhæas, ex gentibus quas interdixit Dominus Deus filijs Iſrael, nõ ingredi ad eas. Et adiungit, Et nõ erat cor eius rectũ cũ Domino Deo ſuo, ſicut cor Dauid patris eius. & abijt Solomon poſt Aſtartem abominationem Sidoniorum, & poſt regem eorum, ſimulacrum filiorum Ammon. & fecit Solomon malum in conſpectu Domini. Et rurſus addit in ijs quæ ſequuntur, Et ſuſcitauit Dominus ſatan Solomoni, Ader Idumæum. Eum igitur qui in talibus & tantis accuſetur, quæ unquã ratio dictabit, patrẽ ſibi audere Deum adſcribere? ipſumq; ſupremum Deum filiũ hunc ſuũ primogenitũ appellare? quam autem ob cauſam hęc aliàs quidem quaſi de ipſo dicuntur Dauid, aliàs uerò quaſi de illius ſemine? atqui ipſa hæc ipſi quidem Dauid nunquã ac commodari poterunt. Quemadmodum tibi diligenter obſeruanti fiet manifeſtum,

2. Reg. 7.

Salomon nõ in omnibus typus Chriſti.

festum, igitur aliũ ex semine Dauid surrecturũ, de quo hæc oracula loquãtur, quærere oportet. At enim ex illo quatenus aut monumẽta literarum prodiderint, aut in memoria hominũ resideat, nullus alius talis extitit, nisi unus Saluator & Dominus noster Iesus qui Christus est Dei: qui quidẽ unus ex omnib. qui unquã de semine Dauid regnauerint, in toto orbe terrarum filius Dauid appellatur. hocq; secundũ illius ortũ, qui ad humanã naturã pertinet, omnes confitentur. atq; huius regnũ & manet nunc, & permansurũ est posthac in infinitũ æuum perseuerans. neq; innumerabiles aduersus illud insidiæ proficient, sed diuina sua & plusq; humana uirtute quod diuinitus afflatũ atq; insuperabile habuit prophetia quæ de ipso extat, palàm omni tempore demonstrabit. Vbi uerò Deum per sanctũ suum iurantem audis, patrem accipe iurantem per Deum uerbũ, qui omnia secula antecedit, sanctum utiq; atq; unicum suum filiũ, quem uariè ut Deum antè à nobis expositi sermones celebrauerũt, per quẽ iurat Deus & pater ipsius tanquã per dilectum, se eum qui de semine Dauid oriatur, in infinitũ seculũ glorificaturũ. quod ipsũ etiam est factũ quo tempore uerbũ caro effectũ est, & eum qui de semine Dauid oriebatur, assumpsit, Deumq; effecit. Quocirca filium quoq; eundem appellat, dicẽs: Ego ero illi in patrem, & ipse erit mihi in filium. Et rursus, Et ego primogenitum ponã illũ. Planissimè igitur in his uerbis filius Dei primogenitus de semine Dauid futurus dictus est: adeò quidẽ, ut unus atq; idẽ sit filius Dauid cum filio Dei, & filius Dei cum filio Dauid. in quibus euidentissimè primogenitus omnis creaturæ ipse filius Dei, filius hominis futurus canebatur. Hoc aũt oraculum scriptura Euangelica quasi signo impresso cõfirmat, ubi ait: Gabriel cum adstitisset uirgini, dixisse de Saluatore nostro: Hic erit magnus, et filius altissimi uocabitur, et dabit ei Dominus Deus sedẽ Dauid patris eius, et regnabit in domo Iacob in æternum, & regni eius non erit finis. Et pòst in eodem Euangelio, Zacharias Ioannis pater hæc de Christo diuinat: Benedictus Dominus Deus Israel, quia uisitauit & fecit redemptionem populo suo, & erexit cornu salutis nobis in domo Dauid pueri sui, sicut locutus est per os sanctorum, qui à seculo sunt, prophetarum eius. Quod uerò promissam ipsi Dauid æternã sedem Saluator & Dominus noster Iesus, qui Christus est Dei, neque alius ex hominum genere quispiã acceperit, satis ea quæ superius posita sunt testimonia comprobauerint, necnõ ipsius Gabriel & Zacharię, in quibus etiam illud confirmatur, quòd, quatenus ad humanam eius naturã pertinet, de semine Dauid natus est. Cæterũ, qua ratione ipsius Ioseph genus sancti Euangelistæ describãt, quãuis Saluator noster ex eo natus non sit, sed de spiritu sancto et sancta uirgine, quoq; modo hęc ipsius Domini mater de genere ac semine Dauid fuisse ostendatur, in primo & quæstionũ & solutionum, quæ ad generis Saluatoris nostri seriem atq; enarrationem pertinẽt, explicauimus. Ad illa igitur eos, qui discere cupiunt, remittimus: quando ad aliud scribendi argumentum præsens nos tempus reuocat atq; impellit.

Filius Dauid, & filius Dei, idem.

Demonstratio VII.

Psal. 71. „ Deus iudicium tuum regi da, & iustitiam filio tuo regis. ac deinceps adiungit: Et permanebit cum sole, & ante lunam, generationes generationum. descendet sicut pluuia in uellus, & sicut stillicidia stillantia super terram. orietur in diebus eius iustitia & abundantia pacis, donec auferatur luna. & dominabitur à mari usque ad mare, & à flumine usq; terminos orbis terræ. Et post pauca sic ait: Superextolletur super Libanum fructus eius. erit nomen eius benedictum in secula. ante solem permanet nomen eius, & benedicẽtur in ipso omnes tribus terræ, omnes gentes beatificabunt eum. Quando ergo in Solomonem scriptus est Psalmus, primus Psalmi uersiculus ad illũ referatur. quæ uerò sequuntur, omnia ad filium Solomonis, non Rhoboam, qui post illũ regnauit in Hierusalẽ: sed ad eum, qui de eius semine, ratione humanæ naturæ

A turæ profectus est, Christum Dei. Quod enim neq; ad Solomonem, neq; ad eius successorem referri possint ea quæ in Psalmo continentur, propter ea quæ de illo cognita habentur, quicunq; diuinarum scripturarum imperitus non est, facile cõfitebitur. Etenim quî fieri potest, ut de Solomone, aut de eius filio Rhoboam accipiantur, quæ per totum Psalmum feruntur; quale est illud: Dominabitur à mari usq; ad mare, & à flumine usq; ad terminos orbis terræ. & illud: Permanebit cum sole, & ante lunam generationes generationum. et quæcũq; alia his ipsis similia adiunguntur. Quapropter sine multa admodum exploratione, quæ quidem uerba initio Psalmi habentur, Deus iudiciũ tuum regi da: sanè ad illum ipsum Solomonẽ referantur. quæ uerò sequũtur, Et iustitiam tuam filio regis: ad Solomonis filium, non illum primogenitum, qui illi in regno successit (nam ille quum soli Iudaicæ genti ne totos quidem decem & septem annos præfuisset, pessimè usus est imperio) sed nec ad alium præterea quempiam eorum, qui post Rhoboã in regno Solomonis successerint, sed ad solum à Dauid oriundum, qui ita Solomonis filius ut ipsius Dauid dictus est. Hic autẽ fuit Saluator & Dominus noster Iesus Christus. Huius enim unius, nec alterius cuiuspiam eorum, qui unquam fuerint, diuini regni atq; imperij sedes permansurũ est cum sole: & hic idem, nec alius quispã ex hominum genere, ante lunam & ante mundi constitutionem tanquã is qui Dei sit uerbum ab initio fuit: atq; hic solus cœlitus in omnem terram roris instar stillauit. Dictum quoq; est, illum ad omnes homines exortum esse, in ijs quæ paulo antè à nobis exposita sunt, & iustitiam permanentem usq; ad uitæ consummationem, quę lunæ sublatio nominata est. Euidenter uerò Saluatoris nostri uirtus dominatur atq; imperat ab Eoo mari usq; ad solem occidentẽ. quæ quidem uirtus actionũ suarum initium fecit à flumine, quod est aut à lauacri mysterio, aut à Iordane, ubi quum primum se uidendum præbuerit, hominibus
B cœpit esse beneficus. Ex illo ergo profectum illius inter homines regnum, uniuersam terram peragrauit. Quum uerò per Libanum Hierusalem intelligatur, ut ex quàm plurimis prophetijs apparet, propter antiquũ in illa sanctuarium, & altare, & quæ in eo ad honorem Deo turis instar offerebantur: Christi fructus, quę est ex gentibus ecclesia, super Libanum extollendus canitur. Cęterùm studiosior quispiam discendi ubi per otium apud seipsum per singula uerba eundem Psalmum exploraverit, uni Domino nostro conuenire quę in eo continentur, facilè confitebitur. Solomoni autem, aut alij cuipiam eorũ regum qui post Solomonem paucis annis non amplius uni Iudaicæ genti, nõ alibi quàm in una Iudæa terra imperauerint, nequaquam.

Demonstratio VIII.

Et egredietur uirga de radice Iessæ, & flos de radice eius ascẽdet, & requie- *Isaiæ 9.*
scet super eum spiritus Dei, spiritus sapientiæ & intellectus, spiritus consilij & »
fortitudinis, spiritus scientiæ & pietatis: replebit eum spiritus timoris Dei, nõ »
secundum opinionem iudicabit, neq; secundum loquelam redarguet: sed iu- »
dicabit humili iudicium, & redarguet humiles terræ, & erit iustitia cingulum »
lumborum eius, & ueritas indumentum laterũ eius: & pascetur simul lupus »
cum agno, & pardus simul quiescet cum hœdo, & uitulus & leo simul pascen »
tur. & erit radix Iessæ: & qui surgit imperare gentibus, in eo gentes spera »
bunt. & erit requies eius honor. Hic Iesse, qui hoc in loco indicatur, pater fu- »
it Dauid. Quemadmodum enim in ijs prophetijs quæ ipsam hanc antecesserunt, de fructu & semine Dauid proditurus dicebatur, atq; item de semine Solomonis: eodẽ modo etiam hic plurimis annis post mortem non solũ Dauid, sed etiam Solomonis, de radice Iessæ, hoc est de radice Dauid, proditurus quidam prædicitur. Præsens autem ratio ea dissoluet, quæ in superiorib. apud Iudæos de Solomone credebantur, quum illius mortis tempus constet, & hæc eadẽ Esaias de quodã alio uaticinetur, qui sit de radice Iessę & de semine Dauid

pro-

proditurus. Quod uerò non ad alium quàm ad noſtrum Saluatorẽ Chriſtum Dei, qui de radice Dauid & Ieſſæ ortus eſt, referenda ſint quæ proximè citauimus, dubitaturũ arbitror neminem, qui promiſſum oraculi attenderit, quod ait, Et erit radix Ieſſę, & qui ſurgit ut imperet gentibus, in eo genies ſperabũt: & rerum euenta quæ de Saluatore noſtro demonſtrãtur. Solus enim hic ubi à morte ſurrexit, propter quod etiam illum ſurgentem uocatum eſſe arbitror, non Iudaico populo, ſed uniuerſis gentibus imperauit: adeò quidẽ, ut ne ulla quidem interpretatione indigere uideatur oraculum, quum planiſsimè cõſtet in illo finẽ accepiſſe unà cum alijs illud quoq; In eo gentes ſperabũt. Quę uerò tanq; de animalibus & feris manſuefaciẽdis, & agreſtes mores atq; indomitos depoſituris, in eius aduentu de quo loquitur prophetia dicuntur, per figuram referri poterunt ad mores immites atq; agreſtes, & ad uictus hominũ feros, qui per Chriſti doctrinam, immanitatem priorem ac feritatẽ abiecerint. Planiſſimè autem horũ figuratus ſenſus aperietur, ſi quis radicem Ieſſæ, quæ in prophetia continetur, & uirgam, & florem ad ſenſum conuertẽs interpretetur, exponatq; qua ratione intelligatur iuſtitia latera cinxiſſe, & ueritate lũbos induiſſe. Sicut enim hæc non aliter poſſumus quàm per figuratam expoſitionẽ interpretari: ita ſequitur, ut ea quoq; accipere oporteat, quæ uarijs in locis ſub animalium nominibus proferuntur.

Habitabit lupus cum agno.

Demonſtratio IX.

Ecce dies ueniunt, dicit Dominus: & ſuſcitabo ipſi Dauid ortum iuſtum. & regnabit rex, & intelliget & faciet iudicium & iuſtitiam in terra: in diebus eius ſeruabitur Iudas, & Iſrael habitabit confidens. & hoc nomen quo uocabit ipſum Dominus, Ioſedecim inter prophetas. in die illa, dixit Dominus, conteram iugum de collo eorum, & uincula eorum frangam, & non operabuntur amplius dijs alienis, ſed operabuntur Domino Deo ipſorum, & regem Dauid ſuſcitabo eis. Lõgo admodum tempore poſt mortem non ſolum Dauid, ſed etiam Solomonis, hæc Hieremias de eo rege, qui de ſemine Dauid eſſet oriturus, diuinat. quem primò quidem ortum uocat, neque ſimpliciter ortum, ſed ortum iuſtum, tanquam eum qui de ſole iuſtitiæ ſit conſtituendus. de quo ſanè diſſeruimus in ijs quæ antea de Deo uerbo demonſtrauimus, in quibus Dei uerbum quod antea erat innumerabilibus appellatum nominibus, etiam iuſtitiæ ſolem nominari planum fecimus, ubi prophetiam quæ ita ait, Iis autẽ qui me timent, orietur ſol iuſtitiæ, citauimus. Sicut ergo ſolẽ iuſtitię, ita etiã ortũ iuſtũ pręſens oraculũ ſurrecturũ ipſi Dauid uaticinatur. Porrò eundem regem intelligentem & facientem iudicium et iuſtitiam in terra appellat. Deinde eundem uocat uno & eodem nomine cum eo, qui multo antè deceſſit, Dauid. Attende enim diligenter cùm illud ſuperius, Et ſuſcitabo ipſi Dauid ortum iuſtum: tum illud quod ad extremũ additum eſt, Et Dauid regem ſuum ſuſcitabo ei. Cui uerò ei, niſi ipſi Dauid? huic enim dixit ſe ſuſcitaturum ortum iuſtum. Zacharias item de eodem uaticinans, ortum illum ſimiliter uocat: Ecce uir, ortus nomen ei, & ſubter eum orietur iuſtitia. Et rurſus: Vocabo ſeruum meum, ortũ. Sed enim nullus poſt Hieremię tempora, ac ne poſt Zacharię, quidẽ apud Iudęos talis extitit, ut oriens iuſtus uocaretur, & intelligens rex, & faciens iudicium & iuſtitiã in terra. Quod ſi quis dicat in his Ieſum filiũ Ioſedec ſignificari, dicendũ erit, quòd ratio hęc illi conſtare non poteſt. Nam hic neq; de genere Dauid fuit, neq; tanquam rex regnauit. Quomodo autem illi poteſt accommodari illud? Et Dauid regem ſuſcitabo ei? quũ & ex tribu Leui & ex ordine pontificio fuerit, & genere à Dauid alienus, neq; rex ullo modo extitiſſe memoretur? quare ſi nullus alius inuenitur talis, tempus iam fuerit eum de quo in his oraculis mentio facta eſt, & de quo illa præcipuè loquuntur, fateri unũ eſſe Saluatorem ac Dominũ noſtrũ, qui alibi & lux mundi, & lumẽ gentiũ uocat. Ipſe igitur etiã hoc

Hieremi. 23.

loco

A loco fuerit de quo prophetia loquitur. & sanè absq; mendacio constitit uaticinium. Solus enim de semine Dauid, qui eodem nomine cum prisco suo parente ad sensum sit dictus, quando ex interpretatione ille est manu potens, iudicium & iustitiam per suam ipsius doctrinam omnibus qui essent in terra nunciauit: & solus omnium eorum qui unquam fuerint non in parte aliqua orbis regnauit: sed in omni prorsus terra, & solus ut exoriretur iustitia autor fuit, quemadmodum de ipso in Psalmo dictum est: Orietur in dieb. eius iustitia & abundantia pacis. Iudas autem atq; Israel, qui in diebus illius seruandi sunt, omnes sunt qui illius pietatem ac cultum ex Iudaico populo acceperint, Apostoli eiusdem & discipuli & Euangelistæ, aut etiam omnes qui in occulto Iudæum, uerumq; Israel conseruent, eum utiq; qui secundum sententiam Deũ uideat. Non enim qui in aperto Iudæus est, inquit Apostolus, neq; quæ in aperto in carne est circuncisio, sed qui in occulto Iudæus: & circuncisio cordis in spiritu, non in litera: cuius laus non ex hominibus, sed ex Deo est. Hos igitur ex Christi uocatione Iudæum in occulto & uerum Israel referentes alio nomine esse uocandos dicit, non utiq; Iudæos aut Israel, sed nouo quodã præter hæc. Hoc enim, inquit, nomen, quo uocabit eos Dominus Iosedecim, quod ex interpretatione est, qui iusti sunt Dei. Cõsidera autem, num forsitan à Iosue factum sit nomen, & Iosedecim discipuli Iesu appellentur apud Deum, qui apud homines quidem Græco quodam more à Christo denominentur: Hebraica autem lingua tam apud ipsos, quàm apud prophetas, ab ipso Iesu tanquam per illũ seruati Iosedecim. Ex quo illud dictum est, Et hoc nomen quo uocabit eos Dominus Iosedecim inter prophetas. Nam qui eius de

B quo proohetia loquitur, inquit, populus futurus est, quũ ad sensum acceptus Iudas sit atq; Israel, ab Iosue nominabitur Iosedecim, atq; hac, inquit, appellatione uocabuntur non apud homines, sed apud Deum, & apud prophetas eius. Attende enim diligenter ipsum oraculum, dum ait: Et hoc nomẽ, quo uocabit eos Dominus, Iosedecim inter prophetas. quod nomen, ut dixi, in nostram linguam conuersum, iustos Dei significat. Quum autem sic seruandi sint, antiquum & graue acerbissimorum dæmonum se contriturum iugum: & quibus antea tenebantur impietatis uinculis, ea se perfecturum pollicetur Deus. Quocirca non amplius alienis inseruient, sed uni ipsi fructum gratissimum afferent. Huc adde illud quod in secundo Psalmo in aduentu Christi uocationeq; gentium dicit oraculum: Disrumpamus uincula eorum, & proijciamus à nobis iugum ipsorum. cui cognatum & simile esse arbitror, quod nũc in manibus est, dicens: In die illa, dixit Dominus, cõteram iugum de collo eorum, & uincula eorum confringam, neq; operabuntur amplius dijs alienis, sed operabuntur Domino Deo suo. Cæterùm, quod de fructu quidem uentris Dauid, & de semine Solomonis, de radice Iessæ Christus Dei oriturus sit dictus, quod etiam ipsum factum est, quando cum innumerabilibus alijs appellationibus, etiam Dauid ipsum diuina uocant oracula, satis abũdè probauerint ea quæ iam dicta sunt. Quod uerò etiam de tribu Iuda dicatur proditurus, ne quærendum quidem fuerit, quum ex alia nulla tribu, quàm ex hac ipsa ortus sit ipse Dauid. Porrò idem hoc plenioris cuiusdam fidei gratia oraculum quoq; illud ostenderit, quod apud Mosem in hunc modum se habet.

Qui uere Iudæi et circũcisi.

Iosedecim iusti Dei.

Demonstratio X.

Iuda te laudabunt fratres tui, manus tuæ in tergo inimicorum tuorũ, adorabunt te filij patris tui. Catulus leonis Iuda, de germine mihi fili ascendisti, recumbens dormiuisti ut leo, & ut catulus: quis excitabit eum? non deficiet „ princeps de Iuda, neque dux de femoribus eius, donec ueniat cui repositum „ est, & ipse erit expectatio gentium. Quum duodecim apud Hebræos tribus „ essent, ex quibus gens uniuersa constabat, unius harũ primus parens ac prin „ ceps extitit Iudas, ad quem ea quæ modò citauimus ab oracuIo directa sunt, *Genesis 49.*

quę

A opus re uera Dei iustitiam demonstrauit, utpote quod omne genus hominum pari uocatione dignũ reddiderit. At quæ per Mosem edita sunt, nequaquã talia, sed uni soli Iudaicę genti donata: quocirca ad tempus duntaxat prodita pręterierũt. At enim quæ per Saluatorẽ nostrũ iustitia denũciata est, in perpetuũ permanens, meritò æterna iustitia nũcupata est, quemadmodũ dixit Gabriel, Et ut adducatur iustitia sempiterna. Pro eo autem quod est, Et quasi signo impresso claudatur uisio, & propheta: magis aliquanto propriè mihi uidetur Aquila reddidisse, Et ad cõsummandum uisionis munus, & prophetã. nõ enim ut clauderet, & quasi annulo signaret propheticas uisiones, Saluator ac Dominus noster aduenit, qui etiam illas, quæ antea obscuræ & quasi signo impresso clausæ erant, et aperuit, et latius explicauit, quo tempore suis discipulis sensum diuinarum scripturarũ exposuit. Ex quo Ecce, inquit, uicit leo de tribu Iuda, & ipse aperuit sigilla libro apposita: ut apud Ioannẽ legimus in Apocalypsi. Cæterùm quæ tandem sigilla, nisi prophetarũ obscuritates? quas quum planè bene notas haberet etiam Esaias, dixit: Et erunt uerba hæc tanquam uerba libri signati. non ergo ut clauderet uisionem & prophetam uenit Christus Dei, sed ut aperiret potius, & in lucẽ proferret. Quare magis mihi propriè uidetur Aquila dixisse, Ad cõsummandũ uisionis munus, & prophetam. quod sanè cum illo concordat, Non ueni soluere legem aut prophetas, sed complere: quod à nostro Saluatore dictum agnoscimus. Finis enim legis Christus, & omnes de illo prophetiæ inanes atq; imperfectæ manserũt, donec ille seipsum ostendens, omnibus quæ de ipso à prophetis prædicta fuerant, finem imposuit. Potest etiam ex interpretatione Septuaginta talem habere sensum illud quod dictum est, ut quasi signo impresso claudatur uisio & propheta, quum lex & prophetæ usq; ad Ioannem permanserint, & ex illo defecerint: qui prius diuino spiritu afflati diuinabãt, & uaticinia de Christo omnibus palàm prodebant: quiq; in sacris B responsis uisiones puras & sinceras contemplabant, tanquã si ipsis diuina gratia & clausa, & quasi signis impressis colligata esset: meritò euenit ut ab illo, de quo dictũ est, tempore, nõ amplius apud illos munere suo fungeret propheta, neq; qui ab illis uidens nominabatur: sed omnia hæc usq; ad nostram ætatem sublata euanuerint. Deinceps sequitur, Et ungatur sanctus sanctorũ. hoc item nobis eodem argumento cõstabit. nam usq; ad tempora Saluatoris nostri, qui sancti sanctorũ pontifices erant apud Hebræos, ij cæremonijs quas ex Mosaica lege acceptas seruabant, ungebantur: sed hi quoque posthac, sicut prophetia prædixerat, defecere. Itaq; quod ab Iacob ad Iudam oraculum enunciatũ est, secundum ea quæ prius à nobis exposita sunt, Iudaicæ gentis ducũ, principumq; defectũ diuinabat. Sed quoniã prophetarum et sacerdotũ, qui populo præerant, iampridem honor dilatus fuerat, ordine deinceps sermo ubi interitũ Iudaicæ gentis, ducum & principũ sub ipsum Christi aduentũ, per eam quę prius citabatur prophetiã, prædixit: per eam quæ nunc in manibus est, & prophetarum, et sacerdotũ, qui olim apud illos florebant, defectũ planè significat: tanquam hi quoq;, ubi Christus aduenisset, defecturi essent. quod quidẽ uaticinium Saluatoris nostri aduentus reipsa cõprobauit. Quia uerò Aquila ad ungendum sanctificatum sanctificatorũ, interpretatus est, ex eo aliquis suspicabitur ueterem Iudæorũ pontificem designari: quippe quum multi quidem illo ipso inferiores sacerdotes sancti appellarentur, solus autem põtifex, qui omnes dignitate anteibat, sanctus sanctorũ. Siquidem hoc uel eo sensu acceptũ, quod unicuiq; in promptu sit, uerum est. Nam usq; ad tempora Saluatoris nostri, qui à prima origine per successionẽ erant pontifices, ijdem etiam toti populo præerant: & quæ ad cultum Dei pertinent, ritum illum sectantes qui in lege Mosi sancitus fuerat, abundè satis administrabãt. Ex quo autem Saluator noster aduenit, primùm quidem eorum quoq; ordo cõfusus est, non multo autem pòst etiam penitus extinctus. Cæterùm, quum ego quidem nusquam in sacris literis inue-

Sigilla scripturæ.

ris inuenerim, Iudæorum pontificem sanctum sanctorum nominari, arbitror A
in unicum duntaxat Dei filium uerbum & propriè designari, & uerè dignum
tali appellatione constitui. Iis enim qui ex hominibus profecti sint, & ad eum
uirtutis gradum peruenerint, quem natura mortalis contingere potest, satis su-
perq; fuerit, si quando in partem & cõmunicationem quandam assumpti eius
qui dixit, Sancti eritis, quoniã sanctus ego Dominus, sancti appellentur. San-
Nullus hominũ sanctus sanctorũ, aut sanctissimus appellandus. ctus autem sanctorũ quis tandem sit apud homines nominãdus, præter unum
sancti dilectum puerum, qui ut rex regum, & dominorũ Dominus, ita etiam
sanctorum sanctus est appellatus? uni igitur ei, utpote qui præstantiori quodã
modo sit unctus, quàm omnes qui unquam terreno illo atq; elaborato Mosi
oleo uncti fuerint, dictum est illud: Dilexisti iustitiam, & odisti iniquitatẽ, pro-
pterea unxit te Deus, Deus tuus oleo exultationis præ participibus tuis. Quo
quidem oleo unctus ex propria persona apud Esaiam ipse ait: Spiritus Domi-
ni super me, propter quod unxit me. Quoniam igitur excellenti et spirituali ac
potius ipsius diuinitatis unguento solus præter omnes, qui unquam fuerint,
Saluator noster unctus esse perhibetur, meritò sanctus sanctorum, tanquam si
diceretur, Pontifex pontificum est nominatus: aut etiam sanctificatus san-
ctificatorum, ut est in Gabrielis oraculo. Hæc porrò omnia completis hebdo-
madibus septuaginta, finẽ suum cõtigere, non aliàs sanè, quàm quo tẽpore Sal-
uator noster hominibus se uidendũ exhibuit. Ergo cum hæc sic fore angelus is,
de quo dictũ est, summatim ipsi prophetiæ cecinerit, rursus sermonẽ de septua
ginta hebdomadibus renouat, exquisitissimè per singulas partes docens, unde
incipere oporteat numerare tempora, et quio'nam talibus temporibus euentu
rum sit. Et cognosces & intelliges ab exitu sermonis, ut respondeatur & ædifi-
cetur Hierusalem: Hebdomades septem, & hebdomades sexagintaduæ, & re-
uertetur, & ædificabitur platea & murus. Quæ sanè uerba ut reddã planiora,
pulchrè mihi officio functus esse uidebor, si cõmentationem in eiusmodi locos B
eius uiri, qui ante nos idem studium coluerit, non occultauero, sed eam quoq;
apposuero, ut accõmodata ijs qui lecturi sint hæc. Pulchrè enim illud dici solet,
Quæ amicorum sunt, ea esse cõmunia. & quia uti quidem quasi communibus
cõuenit ijs, quæ alij probè dixerint, sed ita ut agnoscamus autores neq; aut sua
sobole patres, aut eos, qui primi cõseuerint, proprijs seminibus defraudemus,
Aphricanus de temporibus. illius uerba non grauabor apponere. Ea feruntur Aphricani in quinto eorum
quæ de Temporibus scripsit, quæ quidem in hunc modum se habent: Ipsa qui-
dem particula, inquit, quæ ferè sic se habet, tum multa, tum admirabilia signifi-
cat: attamen nunc de ijs duntaxat quæ nobis ad rationem temporũ, & eorum
quæ ad tempora pertinent cõductura sint, uerba faciemus. Quòd igitur hæc
de aduentu Christi dicantur, qui post hebdomadas septuaginta ab hominibus
esset uidendus, neutiquam dubium est: tempore enim Saluatoris nostri aut ex
illo ipso, & antiquantur delicta, & peccata cõsummantur, per remissionem au-
tem, iniquitates cum iniustitijs expiatione delentur, iustitiaq; sempiterna denun-
ciatur, præter eam quæ ex lege acquirebatur. Visiones autem & prophetiæ us-
que ad Ioannem, & sanctus sanctorũ ungitur. nam quum ante Saluatoris no-
stri aduentum hæc non essent, expectabantur tamen. Numeri uerò initium ac
cipere, hoc est septuaginta hebdomadarũ, qui sunt anni quadringẽti nonagin-
ta, Angelus præcipit ab exitu sermonis ut respondeatur, & ædificetur Hieru-
salem. Porrò hæc cõtigerunt regni Artaxerxis, qui Persarum rex fuit, anno ui
cesimo: huius enim pincerna Neemias quum eum ipsum rogasset, responsum
accepit, ut ædificaretur Hierusalẽ. Et sermo exiuit quo ipsum hoc iubebatur,
nam ad aliud usq; tempus ciuitas deserta manserat. Quum enim Cyrus post se-
ptuagenariã seruitutem uolentem unumquemq; uoluntariè emisisset, qui cum
Iesu magno sacerdote, & Zorobabel, quicq; post hos ipsos cum Esdra descende-
rant, ædificare templum, & murum ciuitati circumdare initio prohibebantur,

tanquam

A tanquam hoc imperatū non esset. Mansit igitur usq; ad Neemiam & regnum Artaxerxis, annumq; imperij Persarum centesimū, et quintumdecimū. quum uerò à capta Hierusalē annus centesimus atq; octogesimus ageretur, tum rex Artaxerxes iussit ædificari ciuitatem. & Neemias unus eorū qui emissi fuerāt, operi præfuit. & platea & muri ambitus ædificata sunt, sicut futurū prophetia significauerat. Inde igitur nobis numerare incipientibus, septuaginta hebdomades in Christum terminantur. nam si ab illo quouis tempore numerandi initium fecerimus, neq; tempus ipsum cōueniet, & multa incommoda subire necesse erit. Siue enim à Cyro, primaq; emissione, septuaginta hebdomadas numerare cœperimus, anni centū & amplius supererunt: siue ab eo die quo angelus ipsi Daniel oraculū reddidit, etiam maior fiet annorū numerus. Multo aūt maior, si ab initio captæ urbis. Inuenimus enim, regnum Persarū intra annos ducentos atq; triginta cōtineri. Deinde Macedonum ad annorum numerum continuari trecentorū et septuaginta. Inde uerò ad Tiberij Cæsaris annum sextumdecimum, annos sexaginta. Ab Artaxerxe autem septuaginta hebdomades ad Christi tempus perueniunt, si Iudæorum numeros sequimur. Siquidem à Neemia, qui ut ædificaret Hierusalem est missus, anno regni Persarum centesimo & quintodecimo, qui fuit ipsius regni Artaxerxis uicesimus, atq; idem octogesimæ tertiæ olympiadis quartus, ad illud tempus qui fuit olympiadis ducentesimæ secundæ annus secundus, imperij autem Tiberij Cæsaris sextusdecimus, anni numerātur quadringenti septuagintaquinq;, qui Hebraica ratione fiunt quadringenti nonaginta: utpote quum illi ad cursum lunæ annos computare consueuerint, ut hac ratione annus sit, quod dictu facile est, dierum trecentorum quinquagintaquatuor. Quum tamen solaris cursus dies cōficiat trecentos sexaginta quinq; cum unius diei parte quarta. Ex quo apparet, lunares cursus duodecim, ab uno solari cursu, undecim diebus & quarta unius diei superari. Idcirco & Græci & Iudæi ternos intercalares menses octauo cuiq; anno adijciunt. Etenim si undenos cum unius parte quarta octies repetiueris, trium mensium spacium cōficies. Quadringenti igitur septuagintaquinq; anni, octennia reddunt quinquagintanouē, & annos præterea tres. Quum uerò octauo cuique anno terni intercalentur menses, conficitur annorum quindecim summa, paucis detractis diebus. Quos si ad quadringentos septuagintaquinq; addideris, hebdomadas septuaginta cōficies. Hactenus quidem Aphricanus. Quòd si nos quoq; oportet in eiusmodi locos propriam cōmemorationem in medium afferre, dico non frustra neq; temerè diuisionem ab oraculo esse factā septuaginta hebdomadarū. Nam quum eas diuiserit in primas septem, ac deinde in alias sexagintaduas, & post plurima, quæ media interponuntur, unam reliquam adiecerit, eo modo numerum septuaginta hebdomadū compleuit. Dicit igitur: Et cognosces & intelliges ab exitu sermonis, ut respondeatur, & ædificetur Hierusalem usq; ad Christū ducem, hebdomades septem, & hebdomades sexagintaduæ. Deinde alijs quibusdam interpositis rebus, nouissimam adiungit, his uerbis: Et cōfirmabit pactum multis hebdomada una. Quòd autem hæc non frustra, neq; absq; diuino afflatu temerè effusa sint, eorum qui hæc tanquam Dei uerba acceperint, negaturū arbitror neminem. Hoc igitur primum commodè nobis usum est adnotari oportere, legentibusq; ut huiusce quæstionis exquisitā solutionem inueniant, locum relinquere. Attamen si ne nos quidem quod in mentem uenit, occultare oportet, dico alio quodam sensu Christum ducem, qui in proximè exposita scriptura significatur, esse accipiendū, in illis utiq; uerbis: Ab exitu sermonis ut respondeatur & ædificetur Hierusalem usq; ad Christum ducem: nihilq; aliud intelligendū, quàm seriem, successio nemq; pontificum, qui post illam ipsam prophetiā, reditumq; de Babylone populo Iudaico præfuerint, quos Christos nominare sacræ literæ consueuerunt. Hos enim duntaxat genti præfuisse initio facto ab Iosedec sacerdote magno,

Supputatio 70. hebdomadarū definit in Christum.

Annus solaris maior anno lunari.

B

post reditum de Babylone usq; ad tempora aduentus Saluatoris nostri accepi- A
mus. Arbitror igitur intermedium tempus quo illi præfuerunt, significari illis
uerbis, Ab exitu sermonis ut respondeatur et ædificetur Hierusalem: usque ad
Christum ducem, hebdomades septem, & hebdomades sexagintaduæ. anno-
rum uerò hebdomadas, si redigantur in annos, quadringentos octogintatres, à
regno Cyri usq; ad Romanorum imperium propagari: quo tempore Pompe
ius Romanorũ imperator Hierosolyma aggressus, obsidione quidem urbem
ipsam cepit, totam uerò gentẽ Romanis seruire coegit, usq; adeò, ut ex illo tem
pore & tributa pendens, & Romanorum iussibus obtemperans fuerit. Ad
hoc igitur tempus, quadringentorum octogintatrium annorum numerus du
citur, in quo desierunt, qui secundum Mosaicam legem ex maiorũ successione
ac serie, totius gentis principatũ & sacerdotium capiebant, quos Christum du-
cem, à scriptura diuina hoc in loco nominari suspicor. Quòd si opus est enu-
meratione quoq; uti, & quí nam illo íntermedio tempore de quo loquimur,
quibus successerint, locumq; illum tutati sint exponere: ne hoc quidem facere
grauabimur, ut eorum quæ dicta sunt, ueritatem ostendamus. Primùm igitur
post ipsius Daniel prophetiã, Cyro apud Persas regnante, post reditum de Ba-
bylone, Iesus filius Iosedec, qui sacerdos magnus est dictus, unà cum Zoroba-
bel de Babylonica seruitute reuertitur, & sic fundamenta templi iaciuntur. Sed
dum à uicinis impeditur opus, septem primæ annorũ hebdomades, quas pro-
pheta dicit, abierunt, quibus templi ædificatio inchoata remãsit. Qua de cau-
sa diuinum oraculum primas septem hebdomadas à reliqua summa disiungit,
dum dicit, Hebdomades septem. ac deinde ex interuallo adiungit, Et hebdo-
49. annis edifi catum templũ. mades sexagintaduæ. Septem igitur à Cyro ad templi ædificationẽ absolutam,
annorum hebdomades reperiuntur. Inde animos sumentes Iudæi, ad Saluato
rem nostrum dicebant: Quadraginta & sex annis ædificatũ est templum hoc,
& tu in tribus diebus excitabis illud? at illi quidem quadraginta et sex annis æ- B
dificatum esse templum dixere. Tot enim à regno Cyri prioris, qui primus Iu-
dæorum quibusq; uolẽtibus cõcessit de Babylone in patriam terram reuerti,
ad sextum Darij regni annum, colligũtur, sub quo omnis ædificatio finem ac-
cepit. Sed Iosephus autor Hebræus alios tres annos adiungit ad ea, quæ tem-
plo extrinsecus accedunt, ornamenta absoluẽda, ut propterea meritò septem
primas hebdomadas, quæ summam quadraginta nouem annorum cõficiunt,
à cæteris oracului propheticũ separauerit, et reliquas sexagintaduas à Darij re
gno numerare contingat. sub quo rursum Iesus filius Iosedec, & Zorobabel fi
lius Salathiel, quum adhuc uiuerent ambo, instauratione templi præfuerunt:
prophetiæ munus interim exercẽtibus Aggæo & Zacharia. post quos Esdras
& Neemias de Babylone itidem reuersi, murum circundederũt ciuitati. Tunc
autem pontificatũ administrabat Ioacim, qui Iesu filij Iosedec filius fuerat. post
quem successit Eliasib. Deinde Iodae, quem secutus est Ionathas. hunc excepit
Addus. Horum etiam apud Esdram fit mentio, his uerbis: Et Iesus genuit Ioa
cim, & Ioacim genuit Eliasib, & Eliasib genuit Iodae, & Iodae genuit Ionathã,
Alexandria ab Alexandro cõdita. & Ionathan genuit Iaddu. tempore autem huius Iaddu, Alexander Macedo
Alexandriam condidit, ut Iosephus scriptum reliquit: & Hierosolyma ingres-
sus, Deum adorauit. Mortuus est autem Alexander ineũte centesima & quar
tadecima olympiade, post Cyrum ducẽtis triginta sex annis: qui apud Persas re
gnare cœpit, ineunte olympiade quinta supra quinquagesimam. Post mortem
uerò Alexandri Macedonis, & post quem proximè dixímus pontificem, Oni
as ipse quoque pontificatus honore susceptο, genti præfuit. cuius temporibus
quum Seleucus Babylonẽ cepisset, Asiæ sibi diadema circundedit, anno post
Alexandri mortem duodecimo. Ad quem à Cyro incipiẽtibus, omnis tempo-
ris summa annorum ducentorũ quadraginta octo colligitur. Ab hoc ipso tem-
pore Græcorum regnum numerare incipit Maccabæorũ historia. Cæterùm,
post Oniam,

A post Oniam, Iudæorum suscipit principatum pontifex Eleazarus: sub quo septuaginta uiri diuinas interpretati scripturas, Alexandrinis bibliothecis dedicarunt. Post hunc secutus est alter Onias, cui successit Simon, cuius tempestate Iesus filius Sirach fama celebris fuit, qui Sapientiam titulo omnia uirtutum genera professentẽ composuit. Post quem alius eodem cum prioribus nomine Onias præfuit: huius pontificis tempore, Antiochus quum Iudæos obsidione fatigasset, Græcorum ritibus uti coegit. Hunc secutus Iudas, cognomento Maccabæus, dum rebus Iudæorũ præest, regionem ab impijs & profanis expurgatam liberauit. Cui succedit frater Ionathas, deinde Simon. sub cuius mortem regni, quod apud Syros uiguit, annus numeratur septimus & septuagesimus supra centesimum. ad quod sanè tempus primus, qui Maccabæorum uocatur liber, historiam deducit, ac deductã relinquit. Itaq; à primo anno Cyri, regniq; Persarum, ad extremum historiæ Maccabæorum finem, Simonisq; pontificis mortem, anni colligũtur quadringenti uigintiquinq;. Posthac uerò Ionathas, ut scribit Iosephus, pontificatũ exceptum per annos uigintinouem administrat. Hunc secutus Aristobolus, annũ unum præest. Hic primus post reditum de Babylone ad pontificiã dignitatẽ amplius regium diadema additum sibi imposuit. Huic succedit & rex idẽ pontifex Alexander, qui & ipse annos septem et uiginti rebus Iudæorum præest. Ad cuius principatum à primo regis Cyri anno, & Iudaicæ gentis reditus de Babylone, omnis summa annorum colligitur quadringentorum octogintaduorum, quo toto tempore pontifices præfuerunt: quos ego quidem Christi ducis appellatione, à prophetia significari arbitror. post quos, ipsorum nouissimo Alexandro decedente, res Iudæorum sine principe, sine duce, neminem qui præesset habentes, relinquuntur. Factum itaq; est, ut eorum regnum in fœminam tandem reciderit. Cuius filij duo Aristobolus atq; Hyrcanus, dũ inter se de principatu cõtendunt, Pom-

Iesus filius Sirach.

Alexandra regina Iudæorũ.

B peius interea Romanorum imperator, Hierosolyma aggressus, cùm obsidione urbem capit: tum usq; ad penetralia templi progressus, quæ sancta in illis dicebantur, profanat. Et hæc Iudæis accidunt centesimæ septuagesimæ nonæ olympiadis anno primo, qui fuit annus à Cyri regno quadringentesimus nonagesimus quintus, cuius regni initium quinquagesimaquinta olympiade factum est. Per id igitur temporis Pompeius ui captis Hierosolymis, & uinctum Aristobolum Romam mittit, & huius fratri Hyrcano sacerdotium tradit. atq; ex illo tempore uniuersa Iudæorũ natio Romanis tributaria facta est. Post Hyrcanum Herodes Antipatri filius, ipso interfecto Hyrcano, largiente Romano senatu, Iudæorum obtinet regnum. Hic primus alieno ortus genere, perturbato pontificũ ordine, qui Mosaica lege sancitus fuerat, in illa gente regnat. Lex enim diuina iubebat, ut maximus põtifex quamdiu uiueret, sacerdotio fungeretur. At Herodes nõ ijs qui legitimo genere orti essent, neq; ijs qui id iuris haberent, sed supposititijs quibusdam, atq; à serie ac successione pontificum alienis id muneris attribuit: ac ne ijs quidem in perpetuũ, sed ad breue quoddam, determinatumq; tempus gratificans, atq; alio tempore alijs eiusmodi honorẽ impertiens: ut hac ratione, primæ quidem hebdomades septem à Cyro ad Darium: reliquæ uerò sexaginta duæ, à Dario ad imperatorẽ Romanorum Pompeium contineantur. At si tertiam præterea contemplationem uelis insistere, atq; alia quadam ratione tempora septem & sexagintaduarum hebdomadum numerare, quæ annos continent quadringentos octogintatres, inuenias idem temporis spacium ad Augustum usque atque Herodem, qui primi externi generis regnarunt, quorumq; temporibus Saluatoris nostri Iesu Christi ortus fuisse memoratur, propagari, si modò hunc quem dixi numerum sumpto initio à Dario, templiq; absolutione recolligas. Ad secundũ enim Darij annum, tempus solitudinis urbis Hierusalem, quod septuagenarium fuit, peruenisse propheta Zacharias indicat his uerbis; In die uicesimoquarto undecimi mensis (is est

sis (is est Sabath) in anno secundo Darij, factum est uerbum Domini ad Za- A
chariam filium Barachiæ. Deinde progressus, adiungit: Et respondit angelus Domini, & dixit: Domine omnipotens quousque misereberis Hierusalem, & urbium Iuda, quas despexisti hunc septuagesimum annum? Hoc igitur ipsum tempus Daniel quum diuino spiritu afflatus uidisset, his uerbis notauit: Ego Daniel intellexi in libris numerum annorum, de quo factus est sermo Domini ad Hieremiam prophetam, ut cõplerentur desolationis Hierusalem septuaginta anni. & dedi faciem meam ad Dominum Deum meum, ut orarem ac deprecarer. Deinde post deprecationẽ angelus, qui illi seipsum ostendit, ea diuinat, quæ ad septuaginta hebdomadas pertinent: & tempus unde numerandi initium capiendũ est, significat, dicens: Et cognosces, & intelliges ab exitu sermonis, ut respondeatur & ædificetur Hierusalem usque ad Christum ducem. Porrò autem à Cyro primùm responsum est, ut ædificaretur Hierusalem. nec tamen ipsum opus effectum est, quum id uicini undique prohibuerint. Postea uerò quum Darius iusserit, eoq; regnante absolutum sit templi ædificium, inde ab hoc ipso tempore propheta Daniel oraculum sui euentus initium sumit. cuius uerba illa sunt, Vt respondeatur & ædificetur Hierusalẽ. In quo etiam illud dictum est: Ego Daniel intellexi in libris numerum annorũ, de quo factus est sermo Domini ad Hieremiã prophetam, ut cõplerentur desolationis Hierusalem septuaginta anni. Anno igitur Darij secundo apparet completos esse annos illos septuaginta hebdomadũ initiũ facere à quadragesimasexta olympiade, atq; à Darij anno secundo, in quo omnis illa urbis Hierusalem ædificatio absoluta est: inde igitur si tempora, quæ sequuntur, numeres, inuenias ad ipsum usq; Herodem, & monarcham Romanorũ Augustum, sub quibus Saluatoris nostri ortus uitæ hominũ illuxit, quadringentos octogintatres annos contineri, qui septem et sexagintaduarũ hebdomadum summam secundum ipsius Daniel prophetiam conficiunt. A sexagesima enim sexta olympiade ad B centesimam octogesimã sextam intermediæ olympiades colliguntur centum & uiginti una, qui sunt anni quadringenti octogintaquatuor, singulis utiq; olympiadibus quaternos annos cõtinentibus. Quo tempore Augustus Romanorum rex quintumdecimũ sui regni annum agens, & Aegyptum, & reliquũ orbem terrarum imperio obtinet, sub quo primus alieni generis Herodes Iudæorum accipit regnum, & Saluator Dominusq; noster Iesus qui Christus est Dei, nascitur, dum uidelicet & ortus illius tempus, & septem ac sexagintaduarum hebdomadum finis, de quibus loquitur propheta Daniel, in idem concurrunt. post quas quum segregetur, & longius post plurima ea uidelicet quæ in medio prophetice prædicuntur, amandetur una, quæ reliqua est, hebdomada, cætera omnia quæcunq; inter mediam oraculi prædictionem dicta sunt, perficiuntur. quæ in hunc modum ipsa quoq; se habent: Post hebdomadas septem & sexagintaduas peribit unctio, & iudicium non est in ea. Et ciuitatem & sanctum disperdet cum duce uenturo, & excidetur in diluuio, & usque ad finem belli in compendium redacti, internecionibus. Et hæc quidem perspicuũ exitum nacta sunt Augusti Herodisq; temporibus, in quos, eas de quibus dicebamus, septem hebdomadas consummari affirmamus. Nam quum suum progressum atq; ordinem, pontificia illa unctio usque ad Herodem & Augustum constanter seruauerit, & ueterum põtificum successio in Alexandro Hyrcani patre terminetur, Herodes ipso Hyrcano interfecto, non amplius ijs qui à parentibus succedendi ius haberent, ministerium illud concessisse dicitur, sed ignobilibus quibusdam obscurisq; hominibus. Sed etiam oraculũ hanc ipsam rem anticipans diuinauit, his uerbis: Et post hebdomadas septem & sexaginta duas, peribit unctio, & iudicium non est in ea, quod quidem perspicuè reliqui quoque posuerunt interpretes. Aquila quidem sic: Et post septem hebdomadas & sexaginta duas, peribit unctus, & non est ei. Symmachus autem sic: Et post hebdo-

A post hebdomadas septem & sexaginta duas, excidetur Christus, & non aderit ei. Ex quo maximè mihi cõstare uidetur, Christum ducem esse eum, quem expositio nostra declarauit. Post eas igitur, de quibus diximus, completas hebdomadas, peribit Christus, inquit. Sed quis tandẽ hic Christus, nisi dux qui legitimè succedens ex pontificio genere, suæ genti præesset? manssit igitur hic Christus quamdiu hebdomades illæ durauerunt: ubi autem illarum finis aduenit, excisus est, qui de generis successione genti præesset. Porrò hic fuit Hyrcanus, quem quum Herodes interfecisset, regnum protinus quod ad ipsum nihil spectabat, arripuit, primusq; ipse præfuit ex ex alieno genere. Cæterùm non solus Hyrcanus, qui Christus erat, & priscorum pontificum nouissimus, excisus est: sed etiam ea quæ altius à maioribus, longeq; superioribus pontificibus repetita fuerat successio, ipsaq; legitima unctio: quippe, quæ non ultrà ex iudicio facta sit, sed inordinatè & confuse, non secundum ea quæ Moses in suis legibus sanxerat: concurreruntq; in unum omnia, quemadmodũ prophetia prædixerat, illis uerbis: Peribit unctio, & iudiciũ non est in ea. Atq; optimus huiusce rei testis est Hebraicus autor Iosephus, qui in uigesimo Iudaicæ antiquitatis libro, quæ ad illa tempora pertinent, in hunc modũ exponit: Herodes autem regni administratione à Romanis accepta, nullos amplius ex Asamonæo genere (hi autem erant, qui Maccabæi uocantur) pontifices declarat, sed ignobiles quosdam, et ab Hebræis tantummodo oriundos, præter unum Aristobolum, qui Hyrcani filius fuit. Hunc enim quum pontificem declarasset, sororẽ eius Mariamnam duxit uxorem: quippe qui multitudinis erga illum captaret beneuolentiam, propter Hyrcani memoriam. Deinde ueritus, ne omnes ad illum desciscerent, hominem de medio sustulit, dum esset in oppido Hierichunte. Illi enim natanti, utiq; interim sub aqua detento, ñccem est machinatus, uti iam planum fecimus. Post hunc non amplius ex Asamonæi prole oriundis

Hyrcanus Christus excisus.

B pontificatum commisit. Herodem imitatus est in constitutione pontificum eius filius Archelaus, & post hunc ipsum Romani, qui Iudæorum regnum occuparunt. Rursus de ijs alio in loco dicit hæc: Herodes autem rex ubi turrim hanc in idoneo loco sitam magno sumptu instruxit, Antoniam appellauit nomine, uestem præterea pontificiam assumpsit, & eam quæ deposita erat retinuit. Herodi similia patrauit, qui ab ipso rex declaratus est, Archelaus ipsius filius: à quo Romani accepto principatu, uestę pontificis quæ reposita erat sub signo in domo ex lapide constructa obtinuerunt. Ex his planè cuiuis intellectum esse arbitror, quis'nam fuerit euentus oraculi dicentis: Et post hebdomadas septem & sexaginta duas peribit unctio, & iudicium non est in ea. Magis etiam intueberis quo sensu dictum sit illud, Et iudiciũ non est in ea: si nullo iudicio creatos pontifices eos, qui post Herodem, quiq; temporibus Saluatoris nostri fuerunt consideraueris. Quum enim ex diuina lege pontifex totum suæ uitæ tempus sacrum munus obire, idemq; legitimo filio successori tradere iuberet, per ea tempora quæ modò explorabamus, post interitum sacræ unctionis, sicut prophetia significauerat, primus quidem Herodes, post Herodem uerò etiam Romani, absq; iudicio, nulla seruata lege, quos ipsi probassent, pontifices declarare instituerunt, plebeijs quibusdam uiris atque ignobilibus hunc honorem largientes, idq; hominis uenale habere, & cauponũ more pro eo precium accipere, modo hos, modò illos annua dignitate donantes. Quocirca sanctus euangelista Lucas, dum prædicandæ Saluatoris nostri doctrinæ tempus describit, hoc ipsum mihi notare uidetur, quum ait: In anno quintodecimo imperij Tiberij Cæsaris, procurante Pontio Pilato Iudæam, tetrarchiam uerò obtinentibus Herode, & Philippo, & Lysania, sub principibus sacerdotũ Anna & Caipha. Namq; hi duo quo tandẽ pacto eodem tẽpore fuissent põtifices, nisi legi quæ de põtificibus sancita fuerat, uis illata fuisset? Hæc eadem Iosephus quoq; testificans, sic scribit: Valerius gratus Romanorum imperator, quum Anano

Turris Antonia.

pont fieri ſacrum munus abrogaſſet, Iſmaelum Tupheba pontificem declara- A
uit. cui item ipſi quum haud multo pòſt honorem ademiſſet, Eleazarum Ana-
ni pontificis filium pontificem creat. Deinde anno peracto hunc quoq; reiecit,
& Simoni Cathimi filio pontificatum tradit. huic quoque non plus annuo ho
nore perfuncto, abijt tempus: & in locũ eius Ioſephus, qui etiam Caiphas, ſuf-
fectus eſt. Hæc neceſſariò poſui propter illud: Peribit unctio, & iudicium non
eſt in ea. quæ ego quidem arbitror indubitatam demonſtrationem habere. his
deinde addit prophetia, Et ciuitatem & ſanctum diſperdet cum duce uenturo.
Vbi ego rurſus & ipſum Herodem, & eos qui poſt Herodem ex alieno gene-
re imperauerint, puto intelligendos. nam quemadmodum ſuperius nomina-
bat Chriſtos duces, quum in illis uerbis pontifices diceret, uſque ad Chriſtum
ducem: ita poſt eos, & poſt eorum abrogationem, non alius fuerit uenturus,
quàm is qui dictus eſt ex alieno genere, cæteriq; quicunq; poſt illos deinceps
genti præfuerunt. quibus tanquam adiutoribus utens, unà cum ijſdem ipſe ho
neſti inimicus bonorumq; corruptor, & ciuitatem, & ſanctum perditurus dici
tur. Etenim uerè perdidit totam gentem, modò quidem ſacerdotij ordinẽ præ-
ter legem perturbans, modò uerò cunctum populum peruertens, et ciuitatem
(ſic enim ciues figuratè nominantur) euocans ad impietatem & nefas. huic au-
tem commentationi noſtræ Aquila quoq; concordat, qui interpretatus eſt in
hunc modum: Et ciuitatem & ſanctum diſperdet populus ducis uenturi. Non
ſolum enim qui uenturus fuit dux, quem nos ſuperiore expoſitione prodidi-
mus, corrupit ciuitatem & ſanctum: ſed etiam illius populus. præterea non for
ſitan quiſpiam à recto aberrauerit, ſi dixerit, etiam Romanorũ ducem ijſdem
uerbis deſignari, eiusq; ducis populum. Per quæ arbitror ſignificari exercitus
Romanorum principum, qui ex illo tempore gentis imperium tenuere: quiq;
ciuitatem ipſam Hieruſalem, & in ea quondam uenerabile & ſanctum templũ
corruperũt. Siquidem ab ijs etiam exciſi ſunt tanquam in diluuio, & uſq; ad fi- B
nem belli in compendiũ acti interitibus peruenere: uſq; adeò, ut quemadmo-
dum prophetia dixerat, extremam tum paſſi ſint ſolitudinem, poſt ipſorum ne-
farias contra Saluatorem noſtrũ inſidias. nam poſtquam id moliti ſunt, extre-
mam ſanè obſidionem pertulere. Hæc quoq; ipſa ad amuſſim explorata habes
in ijs quas Ioſephus ſcripſit hiſtorijs. Cæterum quum hæc de ijs quæ interme-
dio ſeptem & ſexagintaduarũ hebdomadũ tempore, Iudaicæ genti acciderũt,
per prophetiam prædicta ſint, ordine deinceps noui per Saluatorem noſtrum
denunciãdi Teſtamenti ſignificatio canitur. Ergo ubi tam multa in medio in-
ter ſeptem & ſexagintaduas hebdomadas dicta ſunt, tum adiungitur: Et confir
mabit pactum multis hebomada una, et in medio hebdomadis auferetur ſacrifi
cium & libatio, & in templo abominatio deſolationũ erit, & uſq; ad conſum-
mationem temporis, cõſummatio dabitur in deſolationem. Sed iam hæc quo-
nam pacto cumpleta ſint, exploremus. Sanè proditum eſt memoriæ omne do-
ctrinæ eruditionisq; miraculorum Saluatoris noſtri tempus, trium annorũ &
ſemis fuiſſe, quod quidem eſt hebdomadis unius dimidiũ. Hoc ipſum quodã
modo Ioannes Euangeliſta attentiſſimè eius Euangelium obſeruantibus decla
rabit. Erit igitur hebdomas annorum una omne tempus quod cum apoſtolis
ſuis uerſatus eſt, tum antequam paſſus eſt, tum poſtquã de morte ad uitam re-
uenit: nam quòd antequam ſit paſſus per tres annos & ſemis, omnibus et diſci-
pulis, et nõ diſcipulis ſeipſum exhibuerit, palàm ex ijs quę ſcripta ſunt de ipſo,
proditũ eſt: quo tempore & documẽtis & admiratione dignis curationibus, di
uinitatis ſuę uires omnibus ſimpliciter tam Græcis quàm Iudęis oſtendit. Vbi
uerò à morte ad uitam eſt reſtitutus, quod idem temporis, eundem quem anno
rum numerũ cum ſuis uerſatus ſit, diſcipulis et apoſtolis, rationi ſanè conſenta
neum eſt, per dies XL. apparens eis, & conueſcens, & de regno Dei loquens,
quemadmodum quidem in Apoſtolorum actis continetur, ut hæc ſit illa, de

qua prophe-

A qua prophetia loquitur, annorum hebdomas, in qua confirmauit pactum multis, munitius uidelicet reddens nouum Euangelicæ prædicationis Testamentum. Sed quibus multis id confirmauit? nempe suis discipulis & apostolis, ijsq; omnibus quicunq; ex Hebræis in fidem eius uenerunt. Cæterùm in huiusce unius hebdomadis medio, in qua illud ipsum de quo diximus testamentum multis cõfirmauit, sublatum est sacrificiũ, & libatio, abominatioq; desolationis inchoata est: quandoquidem hac ipsa hebdomade iam ad medium sui spaciũ ducta, post trium annorum tempus & semis doctrinæ illius, quo tempore passus est, uelum templi scissum est à summo usque deorsum, ut ex illo iam ui quadam sublata fuerit ab eis libatio et sacrificium, et abominatio desolationis in templo sederit: utpote quum eos uirtus illa reliquerit solos, quæ ab initio ad illud usq; tempus, & tutelam & prouidentiã eius loci gerebat. nam ad illud usq; tempus quo ille pro salute nostra passus est, diuinam quandã uim fuisse quæ & templũ, & sanctum sanctorũ tueret, existimare par est. Alioqui quid oportebat, illum una cum alijs multis sedere in templo, & ex legibus festos dies celebrare, si nouisset, non amplius cõsistere locum illum, neq; Dei præsentia dignum esse? fuerunt igitur ad illud usq; tẽporis nõnulli in templo diuinãtes: qualis Anna prophetica mulier, filia Phanuci: et Simeon, qui in ulnas ipsum adhuc infantem accepit. qui etiam cecinerũt ea, quæ publicę memorię prodita sunt. Sed neq; ipse Dominus noster dixisset leproso, Abi, ostende te sacerdoti, & offer sacrificium quod præcepit Moses in testimonium eis, si illo in loco non ultrà existimasset quæ ad ritus legesq; pertinent, tanquã in sancto & Dei præsentia digno loco celebrari oportere. neq; uendentes & ementes ejciens, dixisset uerba illa: Scriptum est, Domus mea domus orationis uocabit, uos autem eam facitis speluncam latronũ. Et rursus: Auferte ista hinc, & nolite facere domũ patris mei domum negociationis. nisi adhuc planè censuisset uenerabilẽ esse locum putare

B oportere. At enim ubi illorum extremũ scelus appropinquauit, tum omnia indicauit, dicens: Ecce relinquit uobis domus uestra deserta. quod quidẽ ipsum cõpletum est, quo tempore dum ille cruci affixus est, uelum templi medium toto penitus altitudinis suæ spacio scissum est, sublatumq; est ex illo, ui quadam Deo gratum ex institutione legis sacrificium & libatio: qua sublata, abominatio desolationis, secundum eam quæ nunc in manibus est, prophetiã, in loco illo secuta est. Quòd si per aliquod tempus permanere uisa sunt ea quæ ad functionem illam in tali loco pertinent, non tamen eadem amplius grata Deo fuerunt: quippe quum & sine iudicio, & præter leges celebrarẽtur. Sicut enim antea, unctione abolita, & legitimis ex succedendi serie pontificibus post Hyrcani interitũ abrogatis, qui posthac sine ordine & præter leges ad illud munus accedebant, uidebantur illi quidem aliquid facere, & tamen id nullo laudabili instituto præstabant: propter quos etiam dixit prophetia: Peribit unctio, & iudicium non est in ea. talibus interim uerbis iudiciorum legumq; in illis contemptum accusans, ita etiam circa libationem & sacrificium contigisse affirmabis, quæ rectè quidem & ex lege antequam Saluator noster sit passus, celebrabantur propter uirtutem illam quæ ad illud usque tempus loci sanctitatem tuebatur. Cæterùm & sublata est ilico post illius perfectum, Deoq; conueniẽs sacrificium, quod ipse seipsum pro peccatis nostris obtulit, quum ipse esset ille agnus Dei qui tollit peccata mundi. quo quidem sacrificio cunctis hominibus secundum noua noui Testamenti mysteria tradito, quæ ueteris propria erant, sublata sunt. Eodem enim tempore & oraculum illud completum est, & confirmabit pactum multis hebdomas una: & quæ ad uetus Testamentum spectant, sublata sunt. Cæterùm quando tandem quę ad nouum pertinent Testamentum sunt confirmata, nisi quum Saluator ac Dominus noster magno illo sui ad mortem accessus mysterio functurus, qua nocte tradebatur, occultarum, & ad ipsum spectantium noui Testamenti rationum signa & notas suis disci-

Scissum uelum quid significet.

misit illum, patris beneficio, pro uiribus, quę uisa sunt dicenda in hos locos iam diximus: nec non quæ Aphricano superioris uiro sunt uisa, illi ipsi accepta referentes, apposuimus. quæ ipsa quoq; diligẽter atque accuratè excogitata sunt, quare illis ut bene inuentis erit utendum.

Signa hæc temporum descensus Domini ad homines futura canit propheta, extremum rituum atq; institutorum, quæ apud Iudæos cum ueneratione seruabãtur interitum, agnitionem eius Dei qui à prophetis uenturus denũciabatur, pacem omniũ gentũ profundissimã. Demonstratio III.

Audite populi omnes, & attendat terra, & omnes qui in ea sunt, & erit Dominus uobis in testimoniũ. Dominus de domo sancta sua, quoniã ecce Dominus Dominus egredietur de loco suo. Et descẽdet & insistet super altitudines terræ. Et cõmouebuntur montes subter eo, & ualles liquescẽt sicut cera à facie ignis, & sicut aqua quæ defertur in præceps. Propter impietatẽ Iacob omnia hæc, & propter peccatũ domus Israel. Deinde post alia plurima quæ in medio collocat, uerba hæc adiungit: Audite iam hæc duces domus Iacob, qui reliqui estis domus Israel: qui abominamini iudiciũ, & omnia recta peruertitis: qui ædificatis Sion in sanguinibus, & Hierusalem in iniustitijs. Duces eius cum muneribus iudicabant, & sacerdotes eius cum mercede respondebãt, & prophetæ eius cum argento diuinabant, & super Dominũ requiescebant, dicentes: Nónne Dominus in nobis est? nõ uenient super nos mala. Idcirco propter uos Sion ut ager arabitur, & Hierusalem ut pomorũ custodia erit, & mons domus Domini in lucum syluæ. & erit in nouissimis diebus manifestus mons Domini, paratus super uertices montiũ, & extolletur super colles, & festinabũt ad eum populi, & ibunt gentes multę, & dicent: Venite, ascendamus in montem Domini, & in domũ Dei Iacob, & ostendent nobis uiam eius, & ambulabimus in semitis eius. nam ex Sion exibit lex, & uerbũ Domini de Hierusalem. Et iudicabit inter multas gentes, et redarguet gentes fortes usq; ad terram longinquã. Et cõcident gladios suos in uomeres, & hastas suas in falces: & non arripiet ultrà gens contra gentem gladiũ, & non discent amplius bella gerere. Et quiescet unusquisq; sub uite sua, et sub ficu sua. Et nõ erit qui deterreat eos, quoniã os Domini omnipotentis locutum est hæc. Iam antea hæc suo loco nos cõtemplati sumus, ubi ostendimus quemadmodũ non aliàs quàm post aduentũ Saluatoris nostri Iesu Christi ad homines, quæ olim apud Iudæos dignitatem, uenerationemq; habebãt, montesq; Sion & Hierusalẽ uocabant, quæq; in ijs ædificia erant, templũ uidelicet, sanctumq; sanctorũ, atq; altare, atq; alia quæcunq; ibidẽ in Dei honorẽ dedicata fuerãt, de medio sublata cõcussaq; sunt, sicut oraculũ illud prædixerat: Ecce Dominus Dominus egredietur de loco suo, et descendet super altitudines terræ, et concutient montes subter eo. quibus cõcussis, Iudæorum animæ, quæ ualles nominantur ob ipsarũ humilitatem, dum priscis altitudinibus cõferuntur, eorum quæ nuper dicta sunt, interitũ deplorantes, tanquã cera à facie ignis liquescẽt: & quasi aqua quæ defertur in præceps, propter multitudinem eorũ qui in illis quotidie à melioribus ad deteriora labunt. & omnia hæc ait futura propter impietatẽ domus Iacob, & propter peccatũ domus Israel. Quæ nã uerò hæc sit impietas, et quod peccatũ, progressus longius adiũgit: Qui abominamini, inquit, iudiciũ, & omnia recta peruertitis. Qui ædificatis Sion in sanguinibus, & Hierusalem in iniustitijs: in quibus sanguinibus etiam ille fuit, qui illis extremorũ malorũ initiũ causamq; præbuit, propter quem impiam illam uocem cõtra seipsos emiserũt, dicentes: Sanguis eius super nos, & super filios nostros. Itaq; propter ipsa hæc, inquit, Sion quasi ager arabitur, & Hierusalem quasi pomorũ custodia erit. quæ quidem nullo unquã alio tempore, quàm post illa quæ cõtra Saluatorem nostrũ ausi sunt, uerũ exitũ accepere. Ex illo enim ad hunc usq; diem, locis illis extrema solitudine occupatis, mons Sion, qui apud illos antea celeberrimus erat, loco antiquæ illius meditationis atq; exercitationis, quæ in illo uigebat, propheticorũ diuinorumq; oraculorũ,

Micheæ 3.

Micheæ 4.

quæ antea

quæ antea uiri Hebræi Deiq; familiares prophetæ, sacerdotesq; & magistri totius gentis in eodem magno cum studio reddebant, peruiros Romanos in nulla re à reliqua regione differens aratur & colitur, ut nos quoq; ipsi inspexerimus boum opera locum & arari & seminari. Ipsa uerò Hierusalem tanquã pomorum custodia, corrupto uetere qui in ipsa erat fructu, effecta est: ac potius lapidum collectio, sicut in contextu Hebraico legitur. Sic enim Aquila conuertit: Idcirco propter uos, Sion terra arabitur, & de Hierusalem lapides colligentur. Ab externis enim hominibus habitata, hodie quoque lapides legentibus præbet, quum omnes qui nostris temporibus eam urbem incolũt, ruinæ illius lapides colligant, tam de priuatis quàm de communibus & publicis ædificijs. et licet oculis tristissimum spectaculum intueri ex ipso templo, et ex ipsis quondam adytis, & ex ijs quæ sancta uocabantur, lapides pro simulacrorum fanis, proq; spectaculis, quo omnes populi cõcurrant, ædificandis assumi: quę quum adeò euidenter ab omnibus cernantur, quod noua item lex, quodq; nouũ nouum à Saluatore nostro Iesu Christo, cõditi testamenti uerbum illinc omnino profectum sit, sanè constiterit. Quandoquidem innumerabiles populorũ conuentus, omnisq; generis nationes, relictis dijs ipsorũ patrijs, relictoq; uetere superstitionis errore, unum supremũ Deum inuocant: quare etiam profundissimæ pacis compotes euaserunt, quando non amplius multiplices principatus, neq; regna per loca cernuntur, neq; gens aduersus gentem gladium sumit, neq; ut antea mutuis inter se bellis studeant, sed agricola omnis sub uite & sub ficu sua quiescit, nemine illos exterrẽte, sicut prophetia prædixerat. Quæ quũ sic nunquã aliàs antè à cõdito æuo, nisi post aduentũ Saluatoris nostri, Romanis imperijs obtinẽtibus, ad hũc usq; diẽ cõtigerint, indubitata demõstratione ostẽsum est se arbitror eius, quẽ prophetę prædixerũt, Domini aduẽtus ad homines tẽpus.

Signa temporum Dei ad homines aduentus, & uocatio gentium, extremaq; urbis Hierusalem euersio. Demonstratio IIII.

Zacharię 9. Gaude & lætare filia Sion, quia ecce ego uenio, & habitabo in medio tui, » dicit Dominus. Et confugient gentes multæ ad Dominum in die illa, & erunt » ei in populũ. Et habitabunt in medio tui: & cognosces quòd Dominus omni» potens misit me ad te. Et post alia plurima quæ in medio ponit, adiungit: Gau» de uehementer filia Sion. Prædica filia Hierusalem, ecce rex tuus uenit tibi iu» stus & Saluator, ipse mansuetus, & impositus super iumentum & pullum ado» lescentem. Et perdet currus ex Ephræm, et equum ex Hierusalem: et perdetur » arcus bellicus, et abundantia pacis ex gentibus. Et principatum obtinebit à ma» ri usque ad mare, & à fluminibus per electiones terræ. Hæc ubi de Saluatoris nostri aduentu hoc item loco oraculum cecinit, tum post alia quæ interponit, etiam de extrema Hierusalem desolatione, nunc occultè ac per obscuros sermones, nunc explicitè atq; apertè uerba facit, obscurè quidem ac figuratè, ubi ait: » Aperi Libane portas tuas, & comedat ignis cedros tuas. Vlulet pinus, quoniã » cecidit cedrus, quoniam magnopere magnifici afflicti sunt. Vlulate quercus » Basanitidis, quoniam conuulsus est saltus consitus. Vox lamentantium pasto» rum, quoniam afflicta est magnificentia eorum. Vox rugientiũ leonum, quo» niam afflicta est superbia Iordanis. Et hæc quidem per ænigmata, sed eorum in» terpretationẽ apertè idem propheta adiungit, dicens: Ecce ego pono Heruſalẽ » ut uestibula quæ quatiuntur omnibus populis in circuitu, & in Iudæa: & erit » ambitus in circuitu contra Hierusalem. Et erit in die illa, ponam Hierusalem la» pidem qui conculcetur ab omnibus gentibus. Omnis qui conculcet eam: illu» dens illudetur, & cõgregabuntur super eam omnes gentes terræ. Et post pauca » adiungit: Et respicient ad me, quem cõfixerunt, propterea quòd insultauerũt: » & plangẽt super eo planctũ, ut super dilecto, & dolore, ut super primogenito. » In die illa magnificabitur planctus Hierusalem, ut planctus Rhoonos in campo » eius qui exciditur. Et planget terra tributim, tribus domus Dauid seorsum, &

mulieres

A mulieres eorum seorsum: tribus domus Nathan seorsum, & mulieres eorum »
seorsum: tribus domus Leui seorsum, & mulieres eorum seorsum: tribus Si- »
meon seorsum, & mulieres eorum seorsum: omnes reliquæ tribus, tribus se- »
orsum, & mulieres eorum seorsum. Rursus post alia, extremam urbis Hieru »
salem obsidionem planius enunciat, dicens: Ecce dies ueniunt Domini, & di »
uidentur spolia tua in te, & congregabo omnes gentes ad Hierusalem in bel- »
lum. & capietur ciuitas, & diripientur domus, & mulieres polluentur, et e- »
gredietur dimidium ciuitatis in captiuitatem, reliqui autem de populo meo »
non peribunt de ciuitate. & egredietur Dominus, & comparabitur ad præli- »
um in gentibus illis, sicut dies præliꝝ eius, in die belli. & stabunt pedes eius in »
die illa in monte oliuarū quod est contra Hierusalem. Deinde post alia quę in- »
medio ponit, hæc ait: Et erit Dominus unus, & nomen eius unū, complectēs »
omnem terram & desertū. Rursus post alia, dum prophetiæ libro terminum »
ponit, uocationem gentium his uerbis diuinat: Et erit, quicūq; relicti fuerint »
ex omnibus gentibus quæ uenerint in Hierusalem, ascendēt singulis annis ut »
adorent regem Dominum omnipotentem, & celebrent diem festum taberna »
culorum. Et erit, quicunq; non ascenderint ex omnibus tribubus terrę in Hie »
rusalem, ut adorent regem Dominum omnipotentem, etiam hi illis addentur. »
Si autem tribus Aegypti non ascenderit, neq; uenerit illuc, etiam super his e- »
rit ruina, qua percutiet Dominus omnes gentes terræ quæcunq; non ascende »
rint ad celebrandum solenne tabernaculorum. Hoc erit peccatum Aegypti, »
& peccatum omnium gentium, quæcunq; non ascenderint ad celebrandum »
diem festum tabernaculorum. Hæc sanè Zacharias post reditum de Babylo-
ne, Dario apud Persas regnante, uaticinatur, quo tempore urbs Hierusalem
à priore desolatione excitata instauratáq; nuper fuerat, quæ desolatio illi à Ba
bylonijs fuerat illata. Colligit autem omne tempus à Dario Persarū, sub quo
B Zacharias prophetiæ munere fungitur, ad Augustum Romanorum regem,
annorum hebdomadas septem & sexaginta duas, quæ apud Danielem ferun
tur: quæ summa annorum efficitur, quadringentorum octoginta trium, ut o-
stendimus in ijs quæ paulo antè à nobis tractata sunt. Cęterùm post imperium
Macedonum ab Alexandro usq; ad Augustum, etiam si ipsius Augusti re-
gnum complectare, nihil sanè quod prophetæ uerbis cōcordet, aut simile sit,
inuenias esse completum. Quando enim per illa tempora is Dominus quem
prophetæ ut Deum celebrant, cum hominibus uersatus est? & gentes multę il
lum agnouerunt, eundemq; solum Deum confessæ sunt? & ad ipsum confu-
gientes, factæ sunt ei in populum? uel quando tandem toto Persarum aut Ma
cedonum tempore, is rex de quo propheta loquitur, uenit impositus iumēto
et pullo adolescēti? & ueniēs Iudaicæ gentis, quę Ephręm hoc loco dicitur, &
ipsius Hierusalem regiam aciem, quæ curruum atq; equi uocabulo nomina-
ur, perdidit? & armatis Iudaicæ gentis copias deleuit? Hoc enim significabat
oraculum illud dicens: Ecce rex tuus uenit tibi iustus & Saluator, ipse mā sue
tus & impositus super iumentum & pullum adolescentem, et perdetur arcus
bellicus. Hæc de euersione regiæ dignitatis Iudaicæ gentis prędicta sunt, qua
prædicta euersione, rursus ea quæ ad pacem gentium pertinent, consentanea
ijs quæ prius exposita sunt, adiunguntur hoc modo, Et abundantia pacis ex
gentibus. Pro quo Aquila & reliqui interpretes reddiderunt, Et loquetur pa
cem gentibus. quod quidem maximè ab Augusti imperio constat uel ad uer-
bum esse completum, quum ex illo omnis quidem principum multitudo di
sperierit, pax autem plurimas orbis gentes complexa sit. Quis porrò ante Ro
mana tempora uel Persico uel Macedonico stante imperio, talis extitit rex
Iudæorum, ut dominatus sit à mari usq; ad mare, & à fluminib. usq; ad termi-
nos orbis terræ? itaq; hoc significarūt reliqui interpretes. Aquila enim sic ait,
Et loquetur pacem gentibus, et potestas eius à mari usq; ad mare, & à flumini

bus usq; d terminos orbis terræ. Cui concordat etiam illud quod in septuage A
simo primo Psalmo de Christo canitur, qui erat de semine Solomonis ori-
turus, quod quidem in hunc modum se habet: Et abūdantia pacis, donec aufe
ratur luna, & dominabitur à mari usq; ad mare, & à flumine usq; ad terminos
orbis terræ. Hæc enim de filio Solomonis dicta sunt, quæ nihil differunt ab
ijs, quæ apud prophetam leguntur. Quando igitur hæc, uel quomodo, aut
quibus tandem temporibus extiterint, si quis est qui possit, interpretetur.
Aut quo'nam alio tempore post Babylonicam obsidionem alterum perpessa
sit incendium Hierusalem, & quod in ipsa templum erat, deiectum sit. Quod
etiam ipsum magnam affert admirationem, quemadmodū propheta id signi-
ficauerit, dicens: Aperi Libane portas tuas, & comedat ignis cedros tuas.
Libanus designat templū. Nam Libanum in his uerbis more suo templum ipsum nominat, quoniam in
alijs quoq; prophetijs ostensum est, Libanum ipsum templum uocari. Id au-
tem ipsi quoq; Iudæi adhuc confitentur, quandoquidem Esaias huic prophe-
tę, qui nunc tractatur, similia canens dixit: Ecce Dominus Sabaoth conturba
bit gloriosos cum robore, & excelsi contumelia conterentur. Libanus autem
cum excelsis cadet, & egredietur uirga de radice Iessæ, & flos de radice ascen-
det, & requiescet super eum spiritus Dei. Quibus adiungit: Et erit radix Iessę,
& qui surgit ut imperet gentibus, in ipso gentes sperabunt. Etenim hic quoq;
una cum ortu Christi de semine Iessæ, & Dauid, Libani euersio & gentiū uo-
catio coniuncta est. Libanum autē ipsam Hierusalem intelligi, Ezechiel pla-
nè significat his uerbis: Aquila grandis magnarum alarum, quæ habet auto-
ritatem ingrediendi in Libanum, & euulsit tenera cedri. Et hęc ipsa deinceps
explanans idem propheta, adiungit: Quum uenerit Nabuchodonosor in Hie
rusalem, & acceperit principes eius. & quæ sequūtur. Cæterùm Ezechiel qui
dem hæc de prima Hierusalem obsidione prædixit, post cuius obsidionis tē-
pus Zacharias de secunda diuinat. Quando igitur post Zachariæ tempora, B
sub imperio Macedonum, templū incensum est? Certè nunquam. Siquidem
post Babyloniorum depopulationem atq; incendium, nullam ignis alteram
uastationem unquam perpessa est urbs, nisi sub Vespasiano ac Tito Romano
rum imperatoribus. ob quam sanè uastationem rursus obscurè & per figuras
eos qui olim genti imperabant ad deplorationes & lamenta inuitat oraculū,
dicens: Vlulet pinus, quoniam cecidit cedrus, quoniam magnopere magnifi-
ci afflicti sunt. ululate quercus Basanitidis, quoniam conuulsus est saltus con-
situs: uox lamentantium pastorum, quoniam afflicta est magnificentia eorū.
Tunc sanè facta est Hierusalem quasi uestibula, quæ quatiuntur omnib. po-
pulis in circuitu. & in Iudæa facta est munitio ambiens. & ab eis sacrosanctus
existimatus locus, usq; in hodiernum diem lapis existit, qui conculcatur abo-
mnibus gentibus. & quicūq; illum conculcat illudens, illudetur, sicut prophe
tia prædixerat. Quinetiam propterea quòd illi Domino, qui hec cecinerat, in
sultauerunt, non defecit eos neq; planctus, neq; luctus, neq; lamentatio. Nun
quam igitur aliàs nisi post Saluatoris nostri aduentum usq; ad hanc tēpesta-
tem, omnes tribus Iudęorum quicquam lamentatione, planctu' ue dignū pas
sæ sunt, propter plagam quæ ipsos Deo feriente deprehenderit: ex qua etiā ip
sorum mater ciuitas, externis gentib. tradita est, & templum euersum, suffos-
sumq; est, ipsiq; de propria regione expulsi sunt, in terra hostili inimicis seru
entes. Quas ob res omnis ipsorum domus, omnisq; ipsorū anima in hūc usq;
diem lamentationibus afflicta est. Quapropter propheta sic ait: Et plangēt sin
gulæ tribus per seipsas, tribus Domus Dauid seorsum: Et mulieres eorum se-
orsum. & quæ sequuntur. Sed qui tandem post Zachariæ tempora secuti sunt
dies, in quibus spolia Hierusalem diuisa sunt: & gentes uniuersæ ad bellū cō-
tra eum coiuerint: & ciuitas capta sit, & domus direptæ, & mulieres pollutæ
atq; in seruitutem abactæ: & quando simul sub idem tempus Dominus gen-

tibus

A tibus Hierusalem oppugnantibus subueniens, comparauit se ad prælium cum illis: aut quando steterunt pedes eius in monte oliuarum? aut quando extitit Dominus in regem per uniuersam terram? ipseq; unus Dominus apud omnes homines? & nomen eius ambiens uniuersam terram & solitudinem? hæc enim nunquam quisquam antea ad suum finem perducta demonstrare poterit, nisi Romanorum temporibus, quibus post Babylonicum incendium, altero rursus incendio ipsorum templum uastatum est, & ciuitas ex illo ad hũc usq; diem ab externis gentibus habitari ostenditur. Quo tempore etiam Dominus noster Iesus Christus Dei, uersari in oliueto consueuit, quod est in mõte contra Hierusalem, completumq; est oraculum quod ait: Et stabunt pedes eius in monte oliuarum, qui est contra Hierusalem: hoc est, religioso, pioq; uiuendi instituto per orbem terrarum condito & erecto, omnes gentes secundum prophetiam, diem festum tabernaculorum, celebrabunt Deo prophetarum. & Aegyptij ex illo Deum uniuersi agnoscentes, tabernacula sua in singulis ciuitatibus & regionibus figent. Hæ porrò sint Christi in omni loco conditæ ecclesiæ. Has enim præstantiores Mosaicis tabernaculis Saluatoris nostri Iesu Christi potentia, in omni ab hominibus habitato orbe per omne hominum genus, per omnes gentes fixit, ut Deo omnia sub se habenti celebrẽt diem festum tabernaculorum. Quando igitur hæc quæ iamdiu gentibus denunciata fuerunt, nostris temporibus uidemus exitum sortita esse, & quæ de lamento & plãctu tãto antè ad Iudaicas tribus diuinitus inclamata sunt, quę que de uastatione, incendioq; templi, extremaq; ipsorũ solitudine prædicta, ea ipsa nusquam ab oraculis discrepantia usq; in hodiernum diem uel oculis possumus intueri: quid amplius supereſt, nisi ut regem, de quo prophetæ loquuntur, eum qui Christus Dei est, uenisse fateamur, quum utique illius aduentus signa in singulis quæ de illo dicta sunt, euidentem exitum accepisse
B iam demonstrauimus.

Signa temporum aduentus Domini, Aegyptiorum agnitio Domini prophetiarum. Demonstratio V.

Ecce Dominus sedet super nube leui, & ueniet in Aegyptum, & cõmouebuntur manufacta Aegypti à facie eius, & cor eorum uincetur in ipsis, & excitabuntur Aegyptij contra Aegyptios: & bellum geret homo cõtra fratrem suum, & homo contra proximum suum, excitabitur ciuitas in ciuitatẽ, & lex in legem, & turbabitur spiritus Aegyptiorum in ipsis, & consilium eorum dissipabo. & interrogabunt deos suos, & simulacra sua, & pythones, & eos qui de terra uocem emittunt. Et deinceps post plurima quæ figuratè & obscurè dicta sunt, adiungitur: In die illa erit altare Domino in terra Aegypti, & titulus iuxta terminum eius, et erit in signum in æternum Domino in terra Aegypti, quoniam clamabunt ad Dominum propter affligentes se. & mittet eis Dominus hominem, qui saluabit eos, iudicans saluabit eos, & cognitus erit Dominus Aegyptijs, & cognoscent Aegyptij Dominum Deum in die illa, & facient sacrificia, & uouebunt uota Domino, & reddent. Hæc nos quidem antea quoq; citauimus, & in parte saltem planiora reddidimus: quod si nõ patrijs diis relictis, Aegyptios hoc ipso tempore uidimus prophetarũ Deum inuocantes, si per uniuersam Aegyptum in omni loco, & ciuitate, & regione altare illi Deo erectum non est, qui apud solos Hebræos laudibus celebrat, si manufacta Aegypti commota non sunt, & dæmonica uis quæ circum illa uersãbatur, nõ defecit, uetusq; Aegyptiorum superstitio ex animis eorũ sublata non est: præterea, si per singulas ciuitates & per singulas domos, bellum inteſtinum apud Aegyptios non grassatur, dum alij quidem Dominũ & cultum Dei prophetarum accipiunt, erroremq; quo ab initio deos multos colebant, auersantur: alij uerò propterea quòd patrijs adhuc malis affecti ijs adhærent, eos qui Dominum acceperint, oppugnant, si nõ hodie quoq; dum suos

Esaie 19.

deos suaq; simulachra, eosq; qui de terra uoces emittunt, & pythones, rogare conantur, infectum atq; inane ad cuncta hæc perfugium experiuntur, propterea quòd non amplius ut anteà itidem uim suam exercere dæmones possunt: si non uniuersa hæc reipsa finem suum inuenisse ostenduntur, sanè nondum quisquam mihi arbitretur propheticum esse completum oraculum, neq; Dominum illum ipsum, quem prophetæ canunt, apud homines uixisse. Si uerò reipsa, quæ uerbis longè est euidentior, qui Aegyptum incolunt cernuntur interim, pars quidem prophetarum Deum agnouisse, & propter illum patrios deos reliquisse: alij uerò cõtra hos seditiones assiduè cõcitare: et alij deos suos, suaq; simulacra, eosq; qui de terra uoces emittunt, inuocantes nihil posse proficere: alij Domino prophetarum in omni Aegyptia regione, altare per singulas ecclesias erexisse, inq; afflictionibus & sibi infestis infectationibus nõ amplius beluas, neque reptilia terrę deos, neque agrestes feras et bruta animalia, parentum suorum instar, sed supremum Deum inuocare, solũq; eum, eiusq; timorem in suis mentibus conceptum tenere, uouereq; eidem uota, non autẽ dęmonibus, ut prius, & quæ ipsi Deo conueniant promissa reddere: cur nõ sequitur, ut fateamur etiam ea quę ipsos euentus antecesserũt, in opus iam processisse, nec futura amplius in posterum, sed in præteritum abijsse? porrò ipsa hæc sunt ipsius Domini ad Aegyptios olim futurus non sine corpore aduentus, sed per nubem leuem, ac potius per crassitudinẽ agilem. Sic enim Hebraicus habet contextus, dum illius corporeũ aduentum obscurè significat. Proinde hũc ipsum progressa lõgius oratio, hominem Saluatorem uocauit his uerbis: Et mittet eis Dominus Saluatorem qui saluabit eos. Nã hic rursus in Hebraico sic est: Et mittet eis Dominus Saluatorẽ, qui saluabit eos. Quæ quum adeò euidentem demonstrationem exhibeant, arbitror etiam constitisse, quibus temporibus ea futura canerentur, quę ad Domini aduentum ad homines pertinebant. Hęc sanè paucis à nobis collecta sunt de temporibus quibus Dominus fuit ad homines uenturus. Plura autem per otium quispiam inueniet, si reliquas item scripturas percurrerit. nos autẽ his cõtenti quę hactenus dicta sunt, iam nunc reliquas quoq; aggrediamur prophetias. Quare quæ ab illo inter homines suo ordine sunt administrata, ex diuinis oraculis colligamus.

LIBER NONVS.

PRAEFATIO.

Nihil sanè post hac reliquum esse uideo, nisi ut ea quæ polliciti sumus sequentes, eam dispensationis partem persequamur, quæ humanę à Deo uerbo assumptę naturę propria est. Quæ de re ea quę superioribus octo libris continentur, à nobis tractata sunt: modò quæ ad eius rei theologiam pertinent scrutãtibus, modò illius ad nos de cœlo descẽsum, simulq; & modum & appellationem & tempus illius aduentus explorantibus. Quibus demonstratis rebus, tempus iam fuerit ea contemplari, quæ quo tempore ille in apertum prodijt, gesta sunt, quoq; modo ea singula apud Hebræos prædicta fint, ostenderę: oraculorum tamen efficacia, ueritasq; & sanctorum Euangelistarum testimonio, & ipso rerum quæ ab illis proditæ sunt euentu, declarabitur. Quum igitur primum omnium ea quæ ad illius & ortum & genus & tribum & semen pertinent, demonstrata sint, nunc iam quid de sidere illo sit dicendum, quod nouum & insolitum præter consueta & nobis cognita sidera in ortu illius emicuit, quæso contemplemur. Nam hoc ipsum quoq; iampridem ab antiquis usq; & primis temporibus apud Mosem celebratum inuenitur, atq; in hunc modum expositum.

De rebus secundum humanam ab illo assumptam naturam gerendis, & de stella quæ in ortu Saluatoris nostri apparuit. Demonstratio I.

Num. 24. Moses in Numeris de stella, quæ in ortu Saluatoris nostri uisa est, hæc ait: Dixit

4 Dixit Balaam filius Beor, dixit homo qui uerè uidet, qui audit uerba Dei, qui nouit scientiam altissimi, & qui uisionem Dei uidit: in somno aperti oculi eius: ostendam illi, sed non nunc. beatum dico, sed non appropinquat. orietur stella ex Iacob, & surget homo ex Israel, & franget ductores Moab, & captiuos ducet omnes filios Seth, & erit Edom hæreditas, & erit hæreditas Esau inimicus eius. & Israel fecit in robore, & excitabitur ex Iacob, & perdet, eum, qui seruatur de ciuitate. Hoc uaticinio commotos ait successores Balaam (id enim incolume extitisse adhuc, ut par est, apud illos, quũ in cœlo ignotum quoddam sidus præter cognita nobis & consueta, supra uerticem, ut sic dixerim, & ad perpendiculum terræ Iudææ constitutum inspexerunt) festinasse ut in Palæstinam terram peruenirent, utq; scisciterẽtur de rege, qui per eam stellã quam ipsi uiderant, significabatur. Fidẽ his facit Euangelista Matthæus, his uerbis: Quum autem Iesus natus esset in Bethleem Iudææ in dieb. Herodis regis, ecce magi ab oriente uenerunt in Hierusalem, dicentes: Vbi est, qui natus est rex Iudæorum? uidimus enim stellam eius in oriente, & uenimus adorare eum. Quo tempore ijsdem missi in Bethleẽ abierunt. & ecce rursus eadem stella quã uiderant in oriente antecedebat eos, donec ueniẽs staret suprà ubi erat puer. uidentes autem stellã, gauisi sunt gaudio ualde: & ingressi domum, uiderunt puerulum cum Maria matre eius: et procumbentes, adorauerunt eum. Hactenus quidem Euangelium sanctum. At uerò ipsius prophetiæ oraculum quid ait tandem fore aut illius noui sideris eruptioue, aut in Saluatoris nostri Iesu Christi ortu, dignum quod cognoscatur? nẽpe fractionem ductorũ Moab, & direptionem filiorum Seth, præterea reliquorum Iudaicæ gentis hostium hæreditatem, qui quidem hostes erant Edom & Esau. Cæterùm, quid aliud tandẽ significauit his uerbis, quàm perductores Moab inuisibilium hostiũ euersionẽ? ipsorum, inquã, dæmonũ qui olim apud Moabitas deorũ loco ferebantur? atqui aliorum mentionẽ non fecit, propter simulacrorum ipsius Israel cultum, quo in deserto usus est, quo tempore populus initiatus est Beelphegor. Erat porrò hic dæmon, qui ut Deus à rege Moab ab ipso Balac colebatur. Quoniam igitur uictus est Israel illo tempore à principibus Moab uisum effugientibus, dico autem ab ijs, qui apud Moabitas, pro dijs colebantur (sanè idcirco & simulacra coluerũt, & adorauerunt sculptilia, ut ait scriptura: Et initiati sunt Beelphegor. qui Beelphegor dæmon erat apud Moabitas, quo tempore ijdem cum fœminis Moabitarum fornicati sunt) meritò quod olim erat futurũ, rerum utiq; in contrarium mutationẽ in tempore diuinat Balaã, dicẽs: Orietur stella ex Iacob, & surget homo ex Israel. Et frãget duces Moab. Tanq; si manifestius diceret: Moabitarũ dæmonas qui nũc aduersus Israel gloriati sunt, in ortu eius de quo ipse uaticinatur, fractionẽ tandẽ & ruinã passuros: quibus fractis, filios Seth, & Edõ, & Esau & reliquas gentes, quas his nominib. significari arbitror, ut olim dæmonico errori addictæ erãt, sic reiecta superstitione, familiares illius futuras, qui uenturus canitur: & erit, inquit, Edom hæreditas, & erit hæreditas Esau inimicus eius. ueteres, inquit, hostes Dei atq; Israel erunt hæreditas eius, qui canitur futurus. ipse enim est cui dictum est à Deo & patre suo: Postula à me, & dabo tibi gentes hæreditatem tuam. Quę quum in sortem sanctorum transierint, cõtraria ipsi Israel fore diuinat. Ait igitur: Et Israel fecit in robore. fecit aũt in robore omniũ maximũ scelus: quapropter excitabitur, & exurget. quis tandem iste, nisi is qui à prophetis canitur Deus uerbum? qui etiam perdidit eum qui seruatur ex ciuitate? quibus uerbis ipsam Hierusalem significari arbitror, ex qua perijt omnis quicunq; superstes mansit, aut etiam omne eius gentis ciuile institutum. hæc autem quem nam exitum sortita sint, quum gentes prius simulacra colentes unà cum Saluatoris nostri inter homines exortu, in illorũ sortem trãslatæ sint, Iudaica uerò gens, & Iudæorũ mater ciuitas ea perpessę

Beelphegor dæmon Moabitarum.

sint, quæ nunquã antea non longiori arbitror oratione indigere ut apertius A
ostẽdatur: attamen quæ ad consensum pertinent, tum propheticæ prędictionis, tum Euangelicæ cõsummationis, talem sanè habeãt exitũ. cæterũ quæ tandem causa extitit, propter quã stella quæ tum uisa est illuxerit, quæ quidẽ causa cõtemplatu digna sit? Moyses quidẽ in signa ait & tempora in firmamento à Deo posita fuisse sidera uniuersa. At uerò hoc & peregrinum & insolitũ, neque idẽ ex multis & cognitis unũ, sed nouũ potius quoddã, neq; antea uisum sidus, quod uitæ hominũ illuxit, recentis cuiusdã luminaris signum, quod uniuersum mundũ illustraret, indicabat. ǫd quidẽ lumen, Christus Dei erat, ingens illud nouũq; sidus, cuius imaginem ex comparatione ac similitudine quadã, illud quod tunc magis apparuit, referebat. quũ enim per totã sacrosanctã & à diuino spiritu traditã scripturã, si quis eam ad sensum interpretetur, primũ sit proposiũ, ut mystica quędã diuinaq; doceat: seruato tamen saltẽ in parte etiã uulgari apertoq; sensu eorũ quę historicè gesta sunt, meritò hoc ǫq; quod nunc tractatur oraculũ, in eius sideris prophetia, quod in ortu Saluatoris nostri oriturum denunciabatur, etiã ad uerbũ completũ est. existunt quidem alijs quoq; gloriosis et illustrib. uiris insolitarũ stellarũ ignes, ut earũ quę à quibusdã crinitæ uocãtur, item quæ trabes, aut quę barbæ similitudinẽ ferentes, ut etiã quarundã aliarũ his similiũ, quæ magnis imminentibus rebus solent existere. at enim quid tandem aut excellentius aut maius toti mũdo unq; contigerit, q; quòd per salutarẽ aduentũ omnibus illuxit mortalib. intelligentiæ lumen? quod & pietatis & ueræ agnitionis Dei perceptionẽ animis rationalibus attulit? cuius gratia, ingens signum id, quo antea dictũ est, indicabat sidus, dum ingẽs & nouum luminare quod totũ illustrauit mundũ, Christũ utique Dei omnibus significat. Eodem uerò loco prophetia & hominẽ & sidus futurum diuinat, his uerbis, Exorietur stella ex Iacob, & surget homo ex Israel: utpote quę et cœleste luminare Deũ uerbũ esse significet, & tamẽ eundem hominem appellet. Variè porrò illum alijs quoq; in locis & ortum simul, et lumen, & solem iustitiæ uocat, ut in prioribus libris ostẽdimus. Cæterùm quod quidem in illo diuinitus est, tanquã id quod illuminet omnẽ hominẽ uenientem in hunc mundum, ortus uocabulo celebrauit, in hunc modũ: Orietur stella ex Iacob. Hominem uerò eundem propter afflictionem & mortem quam pertulit, tanquam eum qui ceciderit, surrecturũ diuinat. quib. similia de eodem Esaias canit: Et erit radix Iessæ, & qui surgit ut imperet gẽtibus, in eo gentes sperabũt. Et manifestum quidem est, quo' nam modo Saluatoris nostri lumen de Iacob exortũ, hoc est, de Iudaico populo, nõ ipsi Iacob undeprofectũ est, sed omnib. gentib. illuxerit. Hoc uerò quum ex alijs plurimis prophetijs discere possumus, tanquam ad ipsum Christum dicentibus, Ecce posui te in testamentum generis, in lumen gentium: tum etiam ex ipsius Balaam uerbis, quæ sic habẽt: Egredietur de semine eius homo, & dominabitur gentib. multis. Atqui de quo' nam alio semine, quàm de Israel? ut facilè cõstat ex ipsius orationis contextu? proinde iam gentium dominatu accepto Saluatoris nostri uerbum cum ipsa prophetia concordans, omnes quæcunque illis quondam imperabant, inuisibiles & pernicioſas potestates deleuit, necnon spiritualia malitiæ, cateruamq; dæmoniçã, quę ductores Moab, & Seth, & Edom, Esau, figuratius in ijs quæ nunc tractamus, denominata sunt. Quum autem apud LXX. obscurius positum sit illud, Ostendam illi, sed non nunc: beatum dico sed non appropinquat: idem illud apertius Aquila edidit: Videbo illum, sed non nunc: prospicio illum, sed non prope. Symmachus autem candidius: Video, inquit, illum, sed non propè. Dici uerò hęc uidentur à Balaam, tanquam longis deinceps post ipsum temporibus perficienda essent ea quæ ab ipso canebantur. nam duobus millibus annorum post illud uaticiniũ cõpleta sunt hæc, quo uidelicet tempore Saluator noster cũ hominibus uersatus est.

Scripture genuus sensus.

Christus stella, id est lumen.

B

Quemad-

A *Quemadmodum Dominus insistens illud quod de sancta uirgine assumpsit corpus, uenturus in Aegyptum & secundum uerba, & secundum sententiam prædictus est, omnisq; in eius aduentu reuertenda gentium superstitio.*

Demonstratio II.

Ecce Dominus sedet super nube leui, & ueniet in Aegyptum, & cõmouebuntur manufacta Aegypti à facie eius, & cor eorum uincetur in ipsis. Causa porrò cur Dominus ita in Aegyptũ destinetur uenturus, hæc mihi esse uidetur. Primi siquidem omniũ Aegyptij errori colendi multos deos ac dęmonas initium dedisse dicuntur, & reliquis uniuersis mortalibus superstitionis autores extitisse, quinetiã omnium aliorum maximè, dęmoniacis operationib. et curiositatibus studuisse: ijdem præterea ab ipsa scriptura diuina, hostes populi Dei fuisse perhibentur. Sed antiquus quoq; ipsorum rex fateri se nõ nosse Dominum, palàm descriptus est, dum sic ait: Non noui Dominum, & Israel non emittam. Ergo ingens quoddã diuinæ Christi uirtutis miraculũ exhibere nobis uolẽs prophetica oratio, Domini in Aegyptum canit aduentũ: sub quem non leuem futuram Aegyptiorum mutationẽ diuinat, deinceps sic dicẽs: Et cognoscẽt Aegyptij Dominum, qui uidelicet nõ cognoscebant illum prius: & uouebũt Domino uota. & quæ his similia sequuntur. Superiora quidẽ proximo capite hæreditas eius, qui uenturus canitur, Edõ et Esau dicebatur: quippe quum alieni ab Israel eo modo significarẽtur. hic uerò & Aegyptus et Aegypti populus, non simulacrorum amplius futurus canitur, sed eius Domini qui apud Iudæorum prophetas pro Deo celebratur. Quæ si oculis completa non cernuntur, ne dicamus sanè aduentũ illum Domini, qui in Aegyptum futurus prædicitur, fuisse adhuc. Sed si supra omnem rationẽ, rebus fidẽ ipsa ueritas facit, atq; etiã rudissimis & sensu omni carentibus euidenter ostendit, ipsos Aegyptios ab ea superstitione recessisse, quam usq; ab initio à patrib. suis
B acceperant, illiq; Deo adhæsisse, qui à prophetis hæc ipsa diuinantibus colebatur, & unum hunc interim colere, neq; ullam mortẽ recusare pro cultu pietate erga illum: quid aliud iam supereſt, nisi ut fateamur non aliter ista cõtigisse, quàm per Domini in Aegyptum aduentum, sicut uaticinium proximè expositum significabat? & nihil quidem impedit, aliter quoq; idem accipere oraculum, ut uidelicet figuratè terrenum hunc mundum significet, in quem uerba ipsa Dominum super nube leui uenturum uaticinentur: quippe, quæ hoc modo hominẽ ab illo de uirgine & spiritu sancto assumptum intelligi uelint. Manu autem facta Aegypti commouenda, ipsa gentiũ simulacra & in illis habitãtes dęmonas, sicut rursus Aegyptios uictos, omnes qui priorib. olim temporibus colendis simulacris addictos, attamen quum etiam ipso corpore Saluator noster in terram Aegyptiã uectus sit, quo tempore oraculo monitus Ioseph surrexit, Mariãq; unà cum puerulo accepit, & cũ occulta sua uirtute atq; efficacia in Aegyptum peruenit, malignas ibi prius habitantes potestates, nõ mediocriter cõmotas fuisse par est: & maximè quũ postea per illius doctrinam innumerabiles eorũ, qui Aegyptũ incolunt conuentus, ab errore ac fraude dæmonũ recedentes, etiã nunc unũ uniuersi Deũ se nosse fateãtur. quę uerò deinceps sequũtur, quum obscuriorib. figuris implicita sint, curæq; ac diligentię maioris indigeãt, aliàs seorsum quũ per otiũ licebit, interpretabimur.

Quemadmodum Christus in Aegyptum uenturus, atq; hinc reuersurus prædictus fuerit. *Demonstratio III.*

Dixit Balaã filius Beor, dixit homo qui uerè uidet, dixit qui audit oracula fortis, q uisionẽ Dei uidit, in somno aperti oculi eius: Quàm pulchrę domus tuę Iacob, tabernacula tua Israel, ut saltus umbrosi, et quasi hortus iuxta flumina, & quasi tabernacula quæ fixit Dominus, quasi cedri iuxta aquas. egredietur homo de semine eius, & dominabit gentib. multis, & extollet Gog regnũ, & augebitur regnũ eius. Deus duxit illũ ex Aegypto, quasi gloria rhinocerotis illi, Numeri 24.

illi, deuorabit gentes inimicorum suorum, & crassitudines eorum attenuabit & iaculis suis feriet inimicum. accubans quieuit ut leo, & ut catulus, quis excitabit illum? qui benedicunt tibi, ipsis benedictū est: & qui maledicunt tibi, ipsis maledictum est. Superius per eam prophetiam quæ proximè exposita est, dum oraculum, uenturum in Aegyptum Dominum affirmat, Saluatoris nostri Iesu Christi migrationem una cum parentibus suis in Aegyptum illi ipsi futuram indicabat. Hic autem reditum ab Aegypto, ut ordo postulat, quo in terram Israel una cum parentibus reuersus est, canit his uerbis: Deus duxit illū ab Aegypto. Solus aūtextitit Saluator et Dominus noster Iesus, qui Christus est Dei, neq; alius præterea quisq;, ex semine Israel & Iudaica gente profectus, qui multis dominatus sit gentib. ut absq; hæsitatione fateri necesse sit, præsens uaticinium in illo exitū suū inuenisse, utpote quod palàm enūciet, de Iudaica gente egressurū quendā hominem, & dominaturū gentibus multis. aut quiuis mihi dicat, utrū habeat ex ijs qui apud Hebræos unquā illustres fuerint alium quem proferat, qui multarū gentiū dominatū acceperit. Atqui nemo unquā istud dixerit, quoniā ne factū quidē est. At uerò in Saluatore nostro, etiā si nos nihil dicamus, ipsa tamē nihilominus ueritas clamabit, & uehementer uociferabitur, planissimè indicās, quēadmodū diuina illius uirtus per illū qui ab ipso de semine Israel ratione corporis assumptus est, hominē dominata est, atq; etiam nunc dominatur gentibus multis. Hic igitur ille ipse erat nō alius quispiā, quē prophetia prædixerat, cuius tēpore etiā Gog regnū in sublime adactū est, cum eo simul Christi uirtute ac potentia crescente. Hoc autem modo aiūt Romanorū regnū secundū Hebræos significari, cum quo simul Christi doctrina robur atq; incrementum accepit. Meminit autem Gog etiam propheta Ezechiel, dum principem Ros, Mosoch & Thobel nominat, ubi per illud quidem Ros, Romanorum, ut par est, ciuitatem significat: quādoquidē principatus & caput ea uoce apud Hebræos intelligitur. per Mosoch aūt Mysiam, & ei finitimas gentes, quæcunq; nunc sub Romanorū imperio sunt, & per Thobel, Hiberiā Iosephus intelligit, qui à Thobel dicit factos esse Thobelos, qui Hiberes dicūtur. quibus omnibus imperantem Gog in sublime adaugendū ait, sub eius Christi de quo prophetæ loquuntur aduentū, quem Deus duxit ex Aegypto, quo tēpore, ut apud Matthæū legitur, dum ipsi adhuc puero insidiatur Herodes, Ioseph accepto oraculo, accepit puerū & matrē eius, & reuersus est in terram Israel. Rhinocerotis uerò gloria ipsi Christo adfuit, propterea quòd placuerit in eo habitare omnem plenitudinē diuinitatis, ut ait sanctus Apostolus. Quapropter dum ueluti cornu sibi uniuersi Deū patrē adscribit, etiā unicornis in alijs quibusdā scripturis est nominatus. Idē porrò Dei uerbū intelligibilibus, rationalibusq; suis sagittis, inimicū sibiq; aduersantem diabolū, omnesq; circa illū uersantes inuisibiles & malignas potestates, præstātiori sua & inexpugnabili uirtute cōfixit, atq; etiā nunc gentibus multis dominatur, quarū crassitudines & fastum corporeę massæ extenuans ad angustam æternæ uitæ uiam ingrediendā idoneas cōparat. Sed etiā recumbens idē hic homo ex Israel profectus, qui multis dominatus est gentibus. Quieuit, inquit, ut leo. quib. uerbis quā ille assumpsit dispensationē significat, secundum quā quasi quidā regulus, & quasi fera quędā audacior quieuit, dum illius principatum ac regnū mouere loco nemo est qui possit. Omnes autem qui Christo fauent, ac benedicunt, & tum oratiōe tum uita uirtuti præceptoris addunt cultū ac reuerentiā, fauoris benedictionisq; diuinę uicissim participes facti, augescūt quotidie, ac multiplicātur, utpote quū in ipsis diuina illa uox, Crescite & multiplicamini, & replete terrā, & uerius Deo cōuenientius finē suū consequat. sicut ecōtrario, qui à prima aduersus illa cōspiratione etiā nunc in suis illum cōcilijs execrātur, Dei in seipsos execrationē ex illo in hūc usq; diem contraxerunt. Quapropter nō regni solum, sed etiā sui illius q̄d honore omni ac

Rosch Hebræis est caput.

reuerentia

A reuerentia colebant ſanctuarij, extremam ſolitudinem atq; interitum in oculis habere, atq; intueri non deſinunt, Non ab re autem fuerit, hiſce quæ nũc tractamus, ipſius Iacob ad Iudam prophetiam adiungere, quam etiam ipſam euidentiſſimè Saluatori noſtro accommodari iam demonſtrauimus, contemplatiq; eam, quæ in utriſque eſt, concordiam. quemadmodum enim hic dictum eſt, Egredietur homo de ſemine eius, (ipſius uidelicet Iacob) ita etiam illic dictum eſt, De germine fili mi aſcendiſti, ab ipſo Iacob, ad eum de quo ipſe uaticinatur. Vtq; in præſenti dicitur illud, Et dominabitur gentibus multis: ſic in illis quoq; illud, Et ipſe erit expectatio gentium. Et rurſus hic quidem: Deuorabit, inquit, gentes inimicorum ſuorum, & iaculis ſuis feriet inimicum. In illis autem ſimili ratione illud dictum eſt, Manus tuę in tergo inimicorum tuorum. Item illud, Catulus leonis Iuda. & illud: Recumbens dormiuiſti, ut leo & ut catulus, quis excitabit illum? quod in illis dictum eſt, nihil mihi differre uidetur ab eo quod nunc tractamus oraculo, cuius illa ſunt uerba: Recumbens quieuit ut leo, & ut catulus, quis excitabit illum? Hæc autem non ab re unum in locum coegimus, ut quaſi in ore duorum teſtium, eius quæ in prophetijs ſpectatur concordiæ, de Saluatore noſtro demonſtratio firmiorẽ accipiat autoritatem. Sed omnia quæcunque uaticinium Iacob contemplanda contulimus, huic item quod à Balaam dictum eſt, accommodari poterunt, propter eorum quæ dicta ſunt ſimilitudinem. Quod ſi illa in noſtro Saluatore completa eſſe ampliori demonſtratione tum conſtitit, ſequitur iam ut præſentia quoque fateamur.

Item de illo quod dictum eſt, Ex Aegypto uocaui filium meum: *& de Herode rege, & euerſione regni Iudæorum.* Demonſtratio IIII.

Et exurget perditio in populo tuo, & omnia munita tua peribunt, ut prin- Oſee 10.
B ceps Salomon de domo Hieroboam. In diebus belli matrem ſuper filijs alliſerunt. Sic faciam uobis domus Iſrael à facie iniuriarum ueſtrarum. Manè eie „
cti ſunt. eiectus eſt rex Iſrael, quoniã infans Iſrael. Et ego dilexi eum, & ex Ae „
gypto euocaui filios eius. Sed Aquila Hebraicę elocutioni inſeruiẽs, Ex Aegypto uocaui filium meum, interpretatus eſt. Ego autem neceſſariò ad uerbum notaui locum, quoniam Matthæus quoq; poſuit prophetiam, ubi in Aegyptum commigraſſe Ieſum, & illinc redijſſe in terrã Iſrael indicauit. Si quis autem Saluatoris noſtri in Aegyptum profectionem accuſet, ſciat id totum maxima cum ratione factum fuiſſe. Neq; enim Herodis uoluntariam malitiam cohibere par erat: neq; rurſus Saluatorem, puerum adhuc miracula exordiri iam tum, atque ante tempus diuinam oſtentare utrtutem. quod ſanè factum fuiſſet, ſi mirabili quadam ratione inſidiantẽ ſibi Herodem punitus eſſet, neq; ullo modo illam in Aegyptum unà cum parentibus ſeceſſionem perturbaſſet. Verùm enim præſtantioris cuiuſdã diſpẽſationis ac ſapientię fuit, ſuo atq; accõmodato tempore miraculorum, quę ad diuinitatem pertinẽt, initium facere eum cui in tota uita mauſuetudinis & clementiæ teſtimonium redditum eſt, quiq; ad promerẽdum, atq; ad communia officia fungẽda propenſus extitit, nec aliquẽ unquã eorũ qui non ipſi auſcultauerũt ultus eſt: ne tunc quidem, quũ ut ouis ad occiſionẽ ducebatur, atq; ut agnus corã tondẽte ſe obmuteſcebat. Quî aũt quæſo cõueniſſet, eum, qui talis erat, puerũ adhuc Herodis malitiæ nõ cõcedere, cui etiã ad uirilẽ ætatẽ profecto, cõcedẽdi et malignos declinandi, teſtimonium redditũ eſt: quiq; & ſe occultare, in miraculis edendis laudem effugere cõſueuerit? nam quos ipſe curaſſet, ijs imperabat, ut nemini dicerent. Quod ſi quis prophetiam hãc ad populũ referat, dicatq; hæc de populo ex ſemine Iſrael oriundo dicta eſſe, is attendat uerborũ ordinem, in quibus hæc futura dicũtur, poſtquam dictũ eſt quaſi ad ipſam Hieruſalẽ, Et exurget perditio in populo tuo, & omnia munita tua peribũt. & quę quidem princeps paſſus eſt in bello, in quo matrẽ ſuper filijs terræ alliſerũt, eadẽ uobis &q; ipſis

ipsis faciam, propter malitias uestras. Vobis porrò quib. tandem alijs, nisi qui A
uocamini Israelitæ? quicp etiam reiecti estis cum rege uestro, ubi Herodē ob-
scurius indicat, & hęc omnia passi estis, quoniam puer, inquit, est Israel, & ego
dilexi eum, & de Aegypto uocaui filium meum. Quî enim fieri potest, ut eo-
dem in loco eosdem & accuset & laudet? sed uerus sensus est is, qui hanc ha-
bet contemplationem. Israel enim in alia prophetia dictus est Christus, quem
admodum in hac quoq; quam nunc tractamus. quoniam igitur hîc, inquit, o-
bediens mihi factus formam serui accepit, & factus est puer mihi dilectus,
dum omnia quæcunq; uolo efficit, idcirco illum ex Aegypto, ad quam homi-
nes forma assumpta descēdit, dum ea uoce terrenus locus significatur, aut etiā
ex illa uulgatiore tanquam legitimum dilectumq; filium euocaui, uos autem
ipso s ad quos sermo directus est, unà cum regno uestro interitus & perdi-
tio comprehendet. Hæc quidem ipsa prophetia. constat autem quemadmo-
dum post Saluatoris nostri tempora, quum obsessa fuisset ac uastata Hieru-
salem, sublatus est, et ad extremam perniciem reiectus, qui usq; ad illud tempus
steterat Iudaicæ gentis legum usus, omnisq; principatus. Ver untamē iam te
tio, quæ ad Aegyptum pertinent, quæq; ad iter quod in illam est factum, diui
nitus prædicta sunt, quod si quis nullo modo fatcatur ea nostro Saluatori cō-
uenire, at saltem quum ea Matthæus apposuerit, de testimonio quo est apud
Mosem ab illo accepta, ne neget, quod paulo antè tractauimus, dum illud, De
us duxit illum ex Aegypto, enarraremus, quando ne ipse quidem Euangeli-
sta, se ab ipsius Oseæ prophetia oraculum accepisse indicauit, ut undecunque
quærentes possint illud ubicunq; positum sit inuenire, ibi uidelicet, unde par
est Euangelistam illud protulisse.

Christus uocatur puer.

De Ioannis in deserto prædicatione. Demonstratio V.

Esaie 40. Vox clamantis in deserto, Parate uiam Domini, rectas facite semitas eius. "
Omnis uallis implebitur, & omnis mons & collis humiliabitur. & erunt pra B
" ua in rectam, & asperæ in uias planas, & uidebitur gloria Domini. Et uidebit
" omnis caro salutare Dei, quoniam Dominus locutus est. Hoc quoque uati-
" cinium oportebat sub Saluatoris nostri tempus suum finē contingere. Quo-
circa, ut apud Lucam Euangelistam scriptum est, in anno quintodecimo
imperij Tiberij Cæsaris, procurante Pontio Pilato Iudæam, cæterisq; im-
perantibus qui cum hoc connumerantur, factum est uerbum Dei ad Ioan-
nem Zachariæ filium in deserto. Et quum uenisset in omnem terram, quæ
est circum Iordanem, prædicauit baptisma pœnitentiæ, remissionem peccato
rum. Hisce autem Euangelista adijcit testimonium, dicens: Scriptum est in
libro sermonum Esaiæ prophetæ: Vox clamantis in deserto, Parate uiam
Domini. & quæ sequuntur. Quid igitur tandem aliud clamabat Ioannis
illa in deserto prædicans uox ad turbas exeuntes, ut ab ipso baptizarentur,
tanquam ad reptilia deserti, quàm conueniens accommodatumq; illud: Ger
mina uiperarum, quis ostendit uobis fugere à uentura ira? Et rursus dum
prauas animas in rectas, & asperas in uias planas reparat, dicebat ijsdem: Fa-
cite igitur fructus dignos pœnitentię. Et hęc scilicet complebantur, dum Io
annes pręparabat eos qui uisuri erant gloriam Domini, & quod uocatur sa-
lutare Dei. quod quidem nihil aliud est, quàm Christus, sicut uerbis illis testi
ficabatur: Ego quidem uos aqua baptizo, uenit autem fortior me post me, cu
ius non sum dignus calciamenta gestare. Ipse uos baptizabit in spiritu san-
cto & igne. Qui etiam quum Iesum uidisset uenientem, exclamauit: Ecce ag-
nus Dei qui tollit peccatū mundi. Hic est, de quo ego dixi, Post me uenit uir,
qui ante me factus est. Quòd uerò idem esset salutare Dei, Simeon quoq; te-
stificatus est, qui accepto in ulnas puero Iesu, dixit: Nunc dimittis seruum tu-
um Domine secundū uerbum tuum in pace. Quia uiderūt oculi mei salutare
tuū, quod parasti ante faciē omnium populorū, lumen ad reuelationem gen-
tium,

A tium. Quibus etiam propheta consentit, dum ait: Et uidebit omnis caro salutare Dei. Illud enim, Omnis caro, pro omnibus gẽtibus dictum est. Vt autem demonstretur, quomodo hæc suum finem contigerint, & gentes Christum Dei agnouerint, multis non opus est uerbis. & quæ quidem ad uerbũ solent considerari, in hunc completa sunt modum. Cæterùm quid quæso fuit in causa, ut non in urbibus, neq; in ipsa Hierusalem, sed in deserto, Ioannes suggestum sibi ad prædicandum elegerit? ad hoc quispiam fortasse responderit, illũ hoc fecisse ut prophetia compleretur. Sed qui exquisitius ac diligentius se doceri uoluerit, ilicò interrogabit: Atqui prophetia hęc quid tandem sibi uolebat, quum desertum, & ea quæ ad id genus pertinent enunciabat? cui respondebimus, quòd hoc quoq; signum erat auertendę urbis Hierusalem, & eius quod in ipsa erat altaris, ritusq; illius qui secundum Mosaicam legem seruabatur: quando non amplius per legitima sacrificia remissio illis peccatorum cõciliabatur, sed per purgationẽ lauacri, quod in olim sitibũda ac deserta, dico autem, in collecta de gentib. ecclesia, tradebatur. in qua etiã illa quæ facta est prophetica uox, parare uiam Domini iubet, dum malitias in imo quodam fundo, quasi in cõualle positas animarũ auferendas, & ueteris urbis Hierusalem atq; eorum qui in illa imperabãt principum ac regũ, qui montes & colles nominantur, altitudines deijciendas uaticinatur: quibus perfectis, omnis, inquit, caro uidebit salutare Dei. Hoc est, omnis quæcunq; corpori inclusa in terra uersatur anima, tam barbarorũ q̃ Græcorũ, hoc est omniũ omnino gentium. quę quidem ipsi uaticinio consentanea ad suũ finem peruenisse, demonstrantur. Dum igitur mecũ tácitus quæro, oborta mihi est dubitatio, quid tandem illud esset in Ioanne, quo capta multitudo illa, admiraretur hominem, & prædicandi baptisma pœnitentiæ fidẽ haberet: quidq; illud quo ducti omnes undiq; rebus proprijs relictis confluerent in desertũ, quum pręsertim nulla illius gesta memoriæ prodita sint. neq; enim quòd aut mortuos excitauerit, aut alia miracula fecerit, scriptum extat. Quid igitur illud erat, quòd admirabundos omnes redderet? num forsitã nouum, & quod à multitudine abhorreret, uitæ illius genus? procedebat enim ex deserto inusitatũ indutus habitũ, omnemq; communẽ hominũ consuetudinem declinans: nam neq; in uicũ ullũ, neq; in urbem, neq; in communẽ aliquem uirorũ cœtum cõmeabat. Sed ne uictu quidem communi uescebatur: siquidem scriptum est, quòd à puerili ætate in solitudine uersaretur ad illum usq; diem, quo ipsi Israẽl ostenderetur. Quin etiam eius uestimentum ex pilis camelorum confectũ erat: & cibus erant locustæ, & mel syluestre. Nunquid igitur quũ capillo quidẽ Naziræum Dei uiderent, qui, quæ Deum facile deceat, faciem ostentaret, uestimenti autem inusitatum genus indutum, repentè nescio unde è latebris solitudinis prodeuntem, & post prædicationem rursus in solitudinem & in latebras recedentem, sine potu, sine cibo, abhorrentẽ à multitudine, meritò obstupebant, & ne hominem quidẽ illũ esse arbitrabãtur? quid ni illũ qui uel nullo cibo indigeret? quocirca eundẽ angelum esse credebãt illũ ipsum de quo propheta loquitur, dum dicit: Ecce ego mitto angelũ meũ ante faciem meã, qui parabit uiam tuam ante te. Eundem scripturæ locũ Marcus quoq; Euangelista citauit. Quin etiã ipse Saluator huic rei testimonium exhibet, dicens: Venit Ioannes ad uos neq; comedens neq; bibens, et dicitis, Dęmonium habet. Incredulos enim & aduersus ueritatem difficiles & peruicaces, credibile est propter illud quo Ioannes utebatur uitæ genus, talia in illum probra iactasse. sicut econtrario qui uirtutis illius sensu afficiebãtur, angelũ existimasse. Hæc igitur arbitror ipsum Ioannem intuentibus admirationem ac stuporem erga hominẽ attulisse: quapropter ad eam animæ purgationem, quæ ab illo denunciabatur, undiq; concurrebant. Meminit autem huiusce quæ de illo fertur historiæ etiã Iosephus in decimo octauo Iudaicæ antiquitatis libro, in hunc modum scribens: Non-

Quare Ioannes in deserto prædicauit.

B

nulli

nulli autem Iudæorum putabant ideò periisse Iudæorũ exercitũ, quod Deus A iustissimè ulciscí uoluerit supplicium Ioannis qui Baptista uocabatur: hunc enim occiderat Herodes uirum bonum, & Iudæos adhortantem ut exercitatione uirtutis, mutuaq; inter seipsos iustitia, atq; erga Deum pietate utentes, ad baptismum accederent, sic namq; ablutionem quoq; ipsi uideri acceptam.

Item de solitudine, ipsoq; nominatim Iordane fluuio, apud quem Ioannes baptizabat. Demonstratio VI.

Esaiæ 35.

„ Lætare solitudo sitiens, exultet desertum, & floreat ut lilium, & efflorebũt
„ & exultabunt deserta Iordanis. & gloria Libani data est ei, & honor Carmeli,
„ & populus meus uidebit gloriam Domini. Quibus adiungit: Conualescite
„ manus remissæ, & genua soluta. consolamini pusillanimes intellectu, confir-
„ mamini, ne timete. Ecce Deus noster iudiciũ reddit, & reddet. Ipse ueniet, &
„ saluabit nos. Tunc aperientur oculi cæcorum, & aures surdorum audient.
„ Tunc saliet, ut ceruus, claudus, & plana erit lingua mutorum. Quoniam eru
pit in deserto aqua, & scissura in undans in terra sitienti. Hæc autem Saluatoris nostri planè admirabilibus gestis completa sunt, post Ioannis prædicationem. Contẽplare igitur, quemadmodũ solitudinẽ euangelicè instruit: neq; id simpliciter aut quãuis solitudinẽ, sed definitè illam & solã, quę est apud Iordanẽ fluuiũ: quandoquidẽ iuxta hanc uersans Ioannes baptizabat, ut scriptura ipsa fidem facit, dicens: Erat Ioannes in solitudine baptizans, & exibat ad illum omnis Iudæa regio, & Hierosolymorum incolæ omnes, & baptizabantur ab illo in Iordane. Hanc igitur solitudinem eius quæ quondam ab omnibus bonis deserta erat, dico autem collectę de gentibus ecclesię, signum gestare arbitror: ipsum uerò fluuium in solitudine, purgantem omnes qui in ipso abluerentur, purgationis cuiusdã, quæ secundum sententiam intelligatur, imaginem gereret. qua de re loquuntur scripturæ, dicentes: Fluminis impe- B tus lætificat ciuitatem Dei. Significat porrò hoc perpetuam influxionem diuini spiritus, qui desuper inundat, & Dei ciuitatem irrigat. sic autem uocatur uitæ genus eius quæ à Deo dirigitur. Hic igitur Dei fluuius usq; ad solitudinem deuenit, collectam uidelicet de gentibus ecclesiam, & huic quas in seipso aquas uitales etiam nunc abundè largitur. Postea idem uaticinium eidem solitudini canit datum iri gloriam Libani, & honorem Carmeli. sed quænam hæc est gloria Carmeli? nisi is qui ex lege Mosi per sacrificia celebrabatur ritus? quem ubi repudiauit Deus per eam prophetiam quæ ait: Cur mihi thus de Saba affertis? & quid mihi multitudo sacrificiorum uestrorum? in solitudinem Iordanis transtulit gloriam Hierusalem, postquam ratio piè religio sęq; uiuendi non in Hierusalem, sed in deserto consummari cœpta est: quod uidelicet accidit post Ioannis tempora. Simili ratione etiam honor legis, & eorum quæ in lege corporalius sancita sunt, Iordanis solitudini datus est, propter eandem causam: quoniam non amplius in Hierusalam confugiebãt qui curationis indigebant eius quæ ad animum pertinet, sed in id quod nominatur desertum, propter eam quę in illo prędicabatur remissionem peccatorũ. Puto etiam Saluatoris nostri ad baptismum accessum significari illis uerbis, Et populus meus uidebit gloriam Domini, & altitudinem Dei. tunc enim uisa est Saluatoris nostri gloria, quum ascendit de aqua. & ei aperti sunt sunt cœli, & uidit spiritum Dei descendentem quasi columbam, & manentẽ super eo. Quum uox quoq; de cœlo audita est, dicens: Hic est filius meus dilectus, in quo mihi complacui. Sed etiam quicunq; legitimè ad lauacri mysteriũ accedit, ubi theologiam de Christo acceperit, gloriam eius intuebitur, & cum Paulo dicere poterit: Et si cognouimus secundum carnem Christum, at nunc tamen non amplius cognoscimus.

A Qui habitat in adiutorio altissimi, in protectione Dei cœli commorabitur. Dicet Domino, Susceptor meus es, et refugium meũ, Deus meus, adiutor meus, & sperabo in eum: quoniam ipse liberauit me de laqueo uenatorum, & ab oratione turbulenta. In scapulis suis obumbrabit tibi, & sub alis eius sperabis. Scuto circundabit te ueritas eius. non timebis à timore nocturno, à sagitta uolante in die, à negotio perambulante in tenebris, ab incursu, & dæmonio meridiano. Cadent à latere tuo mille, & decem millia à dextris tuis, ad te autem non appropinquabit. Veruntamen oculis tuis considerabis, & retributionẽ peccatorum uidebis, quoniam tu Domine spes mea, altissimum posuisti refugium tuum. Non accedent ad te mala, & flagellũ non appropinquabit tabernaculo tuo: quoniam angelis suis mandauit de te, ut custodiant te in omnibus uijs tuis. In manibus portabũt te, ne forte offendas ad lapidem pedem tuum. Super aspidem & basiliscum ambulabis, & cõculcabis leonem & draconem. Psalmo 90. Saluator & Dominus noster Iesus qui Christus Dei est, dum quatenus homo factus est, consideratur, habitãs dicitur in adiutorio altissimi, utpote quum in protectione Dei et patris commoretur. Hic igitur unum patrem, nec aliũ præterea quempiam, quo tempore à diabolo tentatus est, perfugium nactus, liberatus est olim de laqueis aduersantiũ potestatum, quæ uenatores hoc loco appellantur: quum instar cuiusdam communis hominis ductus est in desertũ, ut tẽtaretur à diabolo. & fuit in deserto quadraginta dies, et quadraginta noctes: & tentatus est à satana. fuitq́, ut Euãgelista autor est, cum bestijs. Sed quę tandem hæ bestię, nisi quas commemorat is, qui nunc tractatur Psalmus ad eum Qui in adiutorio altissimi habitat, ubi ait: Super aspidem et basiliscũ ambulabis, & conculcabis leonem & draconẽ? cæterùm non ab his solũ liberatũ iri eum dicit, sed etiã ab oratione turbulenta. At uerò quæ tandem hæc fuit oratio, nisi quam illi obiecit tentator, ut in sacro Euãgelio scriptum est? operæ au
B tem precium est contemplari, quæ causa fuerit, ut Saluator noster, qui talis tãtusq́ est, tentationem perpessus sit. Quum igitur omnem ex hominibus ægritudinem, omnemq́ languorem, infestos spiritus atq́ impuros dæmonas, qui plurimis antè seculis omnes qui in terra uersabãtur, per eam superstitionem quæ multos deos colit, subegerant, esset expulsurus, non ex abdito quasi latitans ad ea quæ dicta sunt, accessit. Sed contra infestos prius eosdemq́ inuisibiles principes, per eum, quem assumpsit hominem, militantium more profectus, & in ipsius diaboli medium, omnisq́ dæmonicæ cateruæ progressus, ubi super aspidem & basiliscũ ambulauit, & conculcauit leonem & draconem, multoq́ prius regnantium inimicorũ, & millia & dena millia subuertit, principatus uidelicet ac potestates, aliàs quidẽ à dextris, aliàs uerò à sinistris bellantes, itemq́ eos qui mundi rectores harum tenebrarum dicuntur, ac spiritualis malitiæ: omnia inquã hæc, ubi nihil posse redarguit, ac denicq́ ipsum malorũm principem diabolũ, uerbo oris sui procul extrusit, percurritq́ atq́ inambulauit omnem aduersantem potestatem, ac seipsum quidem adire ac tentare uolentibus exhibuit, nec quisquam omnino aduersus illum stare potuit, tum demum ad hominum salutem accessit. Quocirca intuentes illum dæmones agnoscebant, propter eam de qua dictum est in deserto commorationem, quũ ad ipsum dicerent, Quid nobis & tibi Iesu fili Dei? hęc igitur de his dicta sunt. Quæ uerò deinceps in Psalmo sequuntur, ad ipsum Christum denunciantur ex illo: In scapulis suis obumbrabit tibi, altissimus uidelicet, & sub alis eius sperabis: scuto circũdabit te ueritas eius. et quoniam dieb. quadraginta, noctibusq́ totidem tentatus est, de ijs quidem qui noctu illum inuadebant, dictum est ad ipsum: Nõ timebis à timore nocturno. de ijs uerò qui eundem per diem oppugnabant, illud, A' sagitta uolante in die. Item de nocturnis illis, illud, A' negotio perambulante in tenebris. De diurnis uerò illud, Ab incursu

& dæmonio meridiano. Adhæc, quoniam dum tenebatur, malignæ potestates illum circunstabant. & quæ quidem illius latus dextrum stipabãt, sinistris multo plures erant, utpote quum dextra longè sint ualentiora, meritò adiungitur ad eundem: Cadent à latere tuo mille, & decem millia à dextris tuis: ad te autem nõ appropinquabit. Vbi, A' latere, dictum est, pro eo quod est à sinistro. Quum autem nomen sinistri meritò prætermissum sit, ac tacitum, ne aduersi quidpiã aut sinistri in illo reperiri uideatur: quumq; tota decem millia, necnon ipsa mille, tum à latere eius, tum à dextris casura esse dicãtur, iure optimo post ipsa hæc deinceps dictum est illud: Veruntamen oculis tuis considerabis, & retributionem peccatorum uidebis. Et hæc, inquit, circũ te erũt, qui es Christus Dei, quoniam tu ipse, qui es spes mea, altissimum posuisti refugium tuum. Vbi etiam diligenter obseruabis, quo nam pacto propheta ad ipsum Dominum dicat: Quoniam tu Domine spes mea altissimum posuisti refugium tuum. ubi exquisitè alterum, qui priuatim est Dominus, ab altero distinguit, qui & huius ipsius est pater, et pęterea Deus altissimus dicitur. quapropter, quum illum ut patrem, utq; Deum altissimum, refugium suum Christus posuerit, dictum est ei illud: Non accedent ad te mala, & flagellum nõ appropinquabit tabernaculo tuo. Quoniam angelis suis mandauit de te, ut custodiant te in omnibus uijs tuis. In manibus portabũt te, ne fortè offendas ad lapidem pedẽ tuum. Et sanè diligenter obserua, quo nam modo in illo, Quoniam tu Domine spes mea, altissimum posuisti refugium tuum: illud Domine, per id nomen quod quatuor literis constat, in Hebraico scriptũ sit. quod quu inenunciabile esse dicant Hebræi, solo Deo & patre usurpare consueuerunt. nos autem idem nomẽ, ubi de uerbi quoq; diuinitate agitur, in plurimis positum esse scripturis, antea demonstrauimus, ut item in eo Psalmo qui nũc in manibus est, qui ait in personam ipsius Domini: Quoniã tu Domine spes mea, altissimum posuisti refugium tuum. tanquam si diceret, Quoniam tu ipse, ô Domine, qui mea spes es diuinantis hæc, illum à quo ipse es Deum altissimum nosti, & hunc ipsum posuisti refugium tuum. Ex quo etiam in principio Psalmi de eodẽ dicebatur: Qui habitat in adiutorio altissimi, in protectione Dei cœli commorabitur. Dicet Domino, Susceptor meus es, & refugium meũ, Deus meus, adiutor meus, et sperabo in eum. Quoniam igitur tu, ô Domine, altissimum posuisti refugium tuum, idcirco, inquit, ipse altissimus liberabit te à laqueo uenatorum, et ab oratione turbulenta, & in scapulis suis obumbrabit tibi. Quapropter quum tali fultus sis paterno altissimi auxilio, non timebis à timore nocturno, neq; omnino à quopiam eorũ quę prædicta sunt: ac ne ab ijs quidem quæ deinceps adduntur. nam quoniam tu, Domine, altissimum posuisti refugium tuum, idcirco non accedẽt ad te mala, & flagellum non appropinquabit tabernaculo tuo. Flagella porrò efficacias ipsorum dæmonum etiam in Euangelijs nominari deprehendes, quas ne appropinquare quidẽ audere idoneas esse ait, tabernaculo Christi, hoc est, corpori eius. Quî enim id potuissent, quando solo uerbo eas ex hominibus expellebat? de hoc autem tabernaculo etiam Dauid quodam in loco iurauit Domino, & uotum uouit Deo Iacob, his uerbis: Si ascendero in lectum strati mei, si dedero somnum oculis meis, & palpebris meis dormitationem, & requiem temporibus meis, donec inueniam locum Domino, tabernaculum Deo Iacob. Huius igitur tabernaculi causa dicebatur, Non timebis à timore nocturno: & illud, Ipse liberabit te de laqueo uenatorum, & ab oratione turbulenta: & & illud, Non accedent ad te mala, & flagellum non appropinquabit tabernaculo: & quæcunque ad hominem magis spectantia de illo dicta sunt, sicut etiam illud, Angelis suis mandabit de te, ut custodiant te: & illud, In manibus portabunt te, ne fortè offendas ad lapidem pedem tuum. Talia enim ad Deũ dici nunquam conueniet: at uerò ad tabernaculum eius, quod propter nos assumpsit,

Nomen tetragrammatõ ineffabile.

Dæmonum uis flagellum appellatur.

sumpsit, quo tempore uerbum caro factum est, & habitauit in nobis, conueni
et. Cæterùm non ab re mihi quidem uidebor facere, si quo exquisitius ac stabi
lius ea quæ dicta sunt, confirmentur, reliquorum quoq; interpretũ sententias
editionesq; hoc loco posuero. quorum unus Aquila in hunc modum reddi-
dit: Quoniam tu Domine spes mea, altissimum posuisti habitaculum tuum.
Non traducentur ad te mala, & tactus non appropinquabit in protectione
tua: quoniam angelis suis mandabit, ut custodiant te in omnib. uijs tuis. Sed
Symmachus: Tu enim, inquit, Domine securitas mea, altissimã posuisti habi-
tationem tuã. Non inualescet aduersum te malum, neq; tactus appropinqua-
bit tentorio tuo: quoniam angelis suis mandabit de te, ut custodiant te in om-
nibus uijs. Igitur hisce ipsis autoribus, ad Dominum tanquam de Domino di
ctum est illud: Angelis suis mandabit de te, ut custodiant te in omnibus uijs
tuis. In manib. portabunt te, uidelicet te Dominum, ne fortè tu Dominus of-
fendas ad lapidem pedem tuum. Quinetiam diabolus in tentatione aduersus
Saluatorem nostrum, eisdem usus est uerbis, quando assumptum illum in san
ctam ciuitatem constituit supra pinnaculum templi, et dixit ei: Si filius Dei es,
mitte teipsum hinc deorsum. Scriptum est enim, quòd angelis suis mandabit
de te, & in manibus portabũt te, ne fortè offendas ad lapidem pedum tuum.
Ad quem Dominus noster respondens, ait: Scriptum est, Nõ tentabis Domi
num Deum tuum. Præterea quoniam in tentatione cum seris, ut ipse Euange
lista est autor, uersabatur: cum quibus autem, non descriptum est palàm: eam
rem ipsius Psalmi uaticinium, dum genera ferarum commemorat, manifesti-
us eloquitur, his uerbis: Super aspidem & basiliscum ascendes, & cõculcabis
leonem & draconẽ. ubi aspidem & basiliscum, ipsum utiq; diabolum, & qui
ipsum sequuntur principatus malasq; potestates conculcaturum affirmat.
Iis autem qui similem ipsi uirtutem nacti sunt, discipulis utiq; suis atque apo-
stolis, potestatem incedendi super serpentes & scorpiones donauit, nõ permit
tens eos tentari suprà quàm ferre possent: ad illum enim solum spectabat, pe
iores in nequitia potestates, nec nõ ipsum omnium principem seculiq; huius
tyrannum, diuina sua uirtute prosternere.

De Galilæa gentium, in qua Saluator noster maximam suorum miraculorum partem edidit, & de Apostolorum ipsius uocatione.

Demonstratio VIII.

Hoc primùm bibe, cito fac, regio Zabulõ, terra Nephthalim, & reliqui ma- Isaiæ 9.
ritimam incolentes, & trans Iordanem Galilæa gentium, populus ambulans "
in tenebris, uidete lucem magnam, habitãtes in regione & umbra mortis, lux "
splendebit super uos. Plurimum populi quod deduxisti in lætitia tua, & læta "
buntur coram te, tanquam qui lætantur in messe, & quemadmodum qui diui "
dunt spolia, quoniam auferetur iugum quod super ipsis positum est, & uirga "
quæ super collo ipsorum. Virgam enim repetentium dissipauit Dominus, si- "
cut in die super Madiam: quoniam omnem uestem congregatam dolo, & ue- "
stimentum cum permutatione persoluent, & uolent si facti fuerint igne com "
busti: quoniam puerulus natus est nobis, cuius principatus extitit super hu- "
merum eius. Et uocabitur nomen eius magni consilij angelus, princeps pacis, "
ius & potentiam habens, Deus fortis, pater futuri seculi. Præter alia omnia cõ-
pleta sunt etiã hæc in Saluatore ac Domino nostro Iesu, qui Christus Dei est,
quo tempore, ut diuinus Euangelista autor est, audiens quòd Ioãnes traditus
esset, secessit in Galilæam: & relicta Nazareth, ueniens habitauit in Caper-
naum iuxta mare in finibus Zabulon, & Nephthalim, ut impleretur quod
dictum est per Esaiam prophetam dicentem: Terra Zabulon, & terra Neph-
thalim, uiam maris, tr̃as Iordanem Galilæa gentium. Populus sedens in tene
bris uidit lucem magnam, & habitantib. in regione & umbra mortis, lux or
ta est eis. Ex illo igitur cœpit Iesus prædicare & dicere: Pœnitentiã agite, quo-

niam appropinquabit regnum cœlorum. Præteriens autem iuxta mare A
Galilææ, uidit duos fratres, Simonem qui uocatur Petrus, & Andream fratrem eius, mittẽtes rete in mare: erant enim piscatores. & ait illis: Venite post me, & faciam uos piscatores hominum. Illi autem statim relictis retibus secuti sunt eum. profectus inde, uidit alios duos fratres, Iacobum Zebedæi, & Ioannem fratrem eius in naui cum Zebedęo patre ipsorum reficientes retia sua, & uocauit eos. illi autem continuò relicta naui, & patre ipsorum, secuti sunt eum. Et circuibat Iesus totam Galilæam, docens in conuentibus eorũ, & prædicans Euangelium regni, & sanans omnem ęgritudinem & omnem languorem in populo. Et abijt opinio eius in totam Syriam, & afferebant ei omnes malè habentes, uarijs morbis & cruciatibus comprehẽsos, & dæmonia habentes, & lunaticos, & paralyticos. & sanabat eos, & sequebantur eum turbę multæ à Galilæa. Sanè hæc omnia propter prophetiam expositi, quæ in Galilæa magnum lumen fore pollicetur, & in regione Zabulon ac Nephthalim, quũ tamen neutra sit Galilæa gentium. Cur autem in Galilæa gentium plurimum diuersatus est? nimirum ut omnium gentium uocationis exordia cõstitueret: etenim inde profectos discipulos suos euocauit. Quocirca paulo pòst in eodẽ Euangelio inuenies Matthæũ de Galilæa uocatum fuisse, & in alio rursus Leui. Philippus autem, ut apud Ioannem legitur, de Bethsaida profectus est, ciuitate Andreæ & Petri: atqui hæc ipsa erat Galilææ. Quinetiam apud eundem Euangelistam nuptiæ factæ sunt in Cana Galilæę, ubi quum Dominus admirabiliter aquam in uinum commutasset, miraculorum ibidem initiũ fecit, quo tempore declarauit gloriam suam, & crediderunt in eum discipuli. Considera uerò num hoc ipsum primum Saluatoris nostri miraculum, quod in Cana Galilæę editum est, dum aqua in uinum commutatur, diuinans in ipso prophetiæ principio, ea quæ nunc tractatur oratio significet illis uerbis: Hoc primũ bibe, citò fac, regio Zabulon, et terra Nephthalim, Galilęa gentiũ. Quod si tale miraculum nota quædam fuit arcanioris mixturæ ex ea cõmutatę, quæ ad corpus magis spectaret, in intelligentem ac spiritualem lętitiam spectantis ad fidem noui testamenti mixturæ: uide ne hoc ipsum quoq; ad ea quæ de Galilæa dicta sunt, accommodatè significauerit, canens quemadmodũ sub Christi aduentum primi omniũ ij qui Zabulon ac Nephthalim habitarent, non autem qui Iudæam & Hierusalem, potius Euangelicæ prædicationis participes futuri essent. Porrò his lætitiæ causam ait fuisse, ingentis lucis illustrationem, qui quidem ante aduentum in tenebris sedentes, in regione & umbra mortis sedebant. Exorto autem illis salutari lumine, ita lętabuntur, ut ij qui lętantur in messe, utq; ij qui diuidunt spolia. Hęc uerò ipsa re completa sunt, quum de Galilęa uocatis apostolis, mirabilia opera sua & doctrinam Saluator ac Dominus noster illis palàm exhibuit: lętaturos autem eos corã ipso, prophetia diuinat, instar lętantium in messe. Sed in qua tandem messe, nisi in ea de qua ipse dicebat? Attollite oculos uestros, et uidete regiones, ut albę sunt ad messem iam nunc. His autem uerbis gentium congregationem significabat. de eisdẽ uerò dictum est, Quę lętabuntur ut ij qui diuidunt spolia. Quũ ergo gentium inter se regiones, & uniuersam quæ sub sole est terram Saluatoris nostri discipuli atq; Euangelistę diuisissent, innumerabiles seculi huius principes spoliauerunt, eos utiq; qui prius gentibus imperabant. Attamen aliã quoq; causam propter quam lętitia sint afficiendi, commemorat, quòd auferendum sit ab ipsis corporale legis iugum, iampridem ipsis impositum, quod neq; ipsi, neq; patres ipsorum potuerunt ferre. Cæterùm non modò iugum sublatum est ab ipsis, sed etiam uirga repetentium, quæ prius in collo ipsorum imposita erat. Declarat porrò qui sint repetentes alibi, dicens: Populus meus, exactores uestri spicas uestras colligunt, et repetentes dominantur uobis. Verùm hi quidẽ à Zabulon & Nephthalim oriundi, qui ingens lumen intuiti sunt, lętabuntur

Quare Christus in Galilea gentiũ uersatus

propter

propter illa quæ iam antea dicta sunt. qui uerò ab ipsis repetebant, ab ijs repetetur usq; ad ultimum quadrantem. ijdemq; ubi omnem uestem omneq; uestimentum persoluerint, igne combusti fient in ipso exactionis tempore. omniaq; hęc passuros ait, propterea quòd puerulus natus est nobis, & filius datus est nobis, ipse magni consilij angelus. At uerò quibus tandem nobis, nisi qui in ipsum credidimus, & omni uidelicet Galilææ gentium, quibus magnum lumen ortum est? sed quod' nam quęso, nisi ipse natus puerulus, & qui à Deo datus est filius, qui magni consilij angelus, & princeps pacis, & ius potentiamq; habens, & Deus fortis, & pater futuri seculi nominatus est? uerùm hæc ipsa iam antea ad unum referenda esse Saluatorem Dominumq; nostrum, suo tempore demonstrauimus.

De Apostolorum uocatione. Demonstratio IX.

Visa sunt itinera tua Deus, itinera Dei mei regis qui est in sancto. Præuenerunt principes coniuncti psallentibus in medio adolescentularũ tympanistriarũ. In ecclesijs benedicite Deo Domino de fontibus Israel. Illic Beniamin iunior in mentis excessu, principes Iuda duces ipsorum, principes Zabulon, principes Nephthalim. Hoc quoq; in loco eos qui dicuntur principes Nephthalim, non alios esse censeo quàm apostolos. inde enim eos Saluator ac Dominus noster elegit, ut à Matthæo scriptum est. Ingressum uerò ad homines, aduentumq; Dei uerbi cum corpore, dum canit scriptura, sic ait: Visa sunt itinera tua Deus, & cætera. Huiusce porrò aduentus quum quasi præcursores fuerint ueteres Deo amici prophetæ, ad psalterium & ad omnis generis spiritalia instrumenta illum in choris prædicantes, & laudibus celebrantes, anteuenerunt, in medio adolescentularum tympanistriarum. Vbiq; enim in medios Iudęorum conuentus progressi diuini prophetę, Christi tanto antè denuncia bant aduentum: quinetiam ijdem diuino spiritu afflati, Saluatoris nostri discipulos alloquebãtur, dicentes: In ecclesijs benedicite Deo Domino de fontib. Israel. Fontes autem Israel uerba fuerint, quę ipsi Israel tradita sunt. primis enim illis credita sunt Dei oracula: unde nos quoq; haurientes, Christi ecclesias irrigare oportebit. Adolescentulas autem & tympanistrias dixit, ut eo modo animas olim uitam suam ad Mosi legem dirigentes, & secundum corpus plurimum degentes significaret. ubi, dum adolescentulas quidem uocat, earum rudius atq; imperfectius propositum notat, dum autem tympanistrias, earundem corporalis adorationis usum intelligi uult. *Psalmo 67.*

De prophetica lectione, quam ipse Dominus noster in conuentu Iudæorum exhibuit. Demonstratio X.

Spiritus Domini super me, propter quod unxit me. Euangelizare pauperibus misit me, sanare contritos corde, prędicare captiuis remissionem, & cæcis uisum, uocare annum Domini acceptum, & diem retributionis. Hoc quoque uaticiniũ ipse Dominus noster in seipso completum esse confirmat, quo tempore quum uenisset in Nazareth, ubi fuerat educatus, ingressus est, ut solebat, quodam sabbatorum die in conuentum. siquidem surgẽti illi porrectus est liber Esaiæ prophetæ: quem quum euoluisset, legit illud quod in eo scriptũ est: Spiritus Domini super me, propter quod unxit me. Euangelizare pauperibus misit me, prædicare captiuis remissionem, & cæcis uisum, dimittere confractos in remissionem, uocare annum Domini acceptum. Et quum plicuisset librum, redidisset q; ministro, tum sedit, & omnium oculi in conuentu erant intenti in illum. Itaq; cœpit ad illos dicere, quòd illo die completa esset scriptura illa in auribus illorum. Ergo Saluator ac Dominus noster ex hac planè scriptura uidetur longè excellentius ac melius quàm illi sacerdotes, qui olim corporali unctione ungebantur, non oleo comparato, neque ab hominibus, ut alij solebant: sed diuino, hoc est, Dei patrisq; sui spiritu unctus. à quo etiam eius diuinitatis quæ facta non est, compos effectus Deus ac *Esaiæ 61.*

Dominus in sacris dictus est libris. Huic prophetiæ quæ nunc tractatur simi- A
milia scribit Matthæus, ubi illum pauperes Euangelicè instruentem inducit,
quo tempore uidens turbas ascendit in montem: & quum sedisset, accesserũt
ad illum discipuli sui. & aperiens os suum, docebat eos, dicens: Beati pauperes,
quoniam ipsorum est regnum cœlorum. Nam etiam illud scripto proditũ est,
quòd cæcis non paucis usum restituerit, non solum enim ijs qui oculis corpo
ris capti erant usum largiebatur, sed etiam ijs qui in altero genere caligabãt,
ut animo Deum uniuersi intuerentur atque agnoscerent, autorem se exhibe-
bat. Alioqui uerò etiam ijs qui ab inuisibili ac dæmonica potestate uincti
essent, captiuiq; abducti ac malorum catenis impliciti, libertatem, dissolutio-
nem'que earum rerum à quibus tenebantur denunciabat, si modò ipsi quoq;
illius prædicationi fidem adhibentes, ad illum tanquam ad redemptorem &
Saluatorem accurrebant, & illius præceptis obtemperabant. Cæterum, quæ
ex hoc oraculo supersunt, suo tempore in ijs quæ de promissionibus tra-
ctanda sunt, exquirentur.

De nouæ legis in Euangelio Christi sanctione. De-
monstratio XI.

Deut. 18. Prophetam de fratribus tuis suscitabit tibi Dominus Deus tuus sicut me, il
" lum audietis in omnibus quæcunque postulasti à Domino Deo tuo in Cho-
" reb in die concionis dicentes: Nõ ultrà audiemus uocem Domini Dei nostri,
" & ignem hunc grandem non uidebimus amplius, neque moriemur. Et dixit
" Dominus ad me: Rectè omnia locuti sunt, prophetam ex fratrib. ipsorum su-
" scitabo eis sicut te, & dabo uerbum meum in os eius, & loquetur eis secundũ
" quodcunq; præcepero illi. & quicunq; homo non audierit omnia quæcunq;
" loquetur propheta ille in nomine meo, ego ulciscar ex eo. Animaduerte dili-
genter ut nullus planè apud Hebræos Mosi similis propheta surrexerit, hoc est B
qui & legum autor, & pietatis apud homines introductor extiterit, nisi unus
Saluator noster Christus Dei. itaq; in fine Deuteronomij legitur: Nõ surrexit
ultrà propheta in Israel sicut Moses. Nam etsi innumerabiles prophetę post il
lum extiterunt, at non tamen sicut ille. Totum uerò hoc ipsa Dei pollicitatio
complexa est, quippe quæ unum duntaxat, non multos, & eundem similem il
li suscitandum promittat. Significat autem hunc & legum autorem, et pietatis
apud homines magistrum futurum, cuiusmodi unus Saluator ac Dominus no
ster Iesus Christus, nec alius præterea quispiam fuisse demonstratur, & legum
autor uidelicet, & idẽ sui patris qui Deus est uniuersi prophetai & Moses qui-
dem unius duntaxat gentis dux fuit: & quę uni illi, non autem cęteris quoque
gentibus accommodari possent, in legibus suis sanxisse reperitur. At uerò ip-
se Christus Dei, ubi à patre promissum illud accepit, Postula à me, & dabo tibi
gentes hęreditatem tuam: utpote, qui non solis Iudæis, sed etiam uniuerso ho
minum generi nouus legum, pietatisq; autor à patre constitueretur, uocatio-
ni omnium gentium, tum facilem, tum accommodatam legum disciplinã ex-
posuit. Quũ ergo ampliore, quàm quę hominem deceat, autoritate leges in-
uenerit, diuiniore etiam quàm quæ à Mose præstari potuerit uirtute, in toto
orbe seruandas sacrosanctas suas leges per suos Euangelistas descripsit, dum
ita ad illos dicit: Audistis quod dictum sit antiquis, Nõ occides: ego autem di-
co uobis, ne irasci quidem temerè. & quæcunq; his adiuncta in publicè descri-
ptis ipsius documentis circumferuntur: quæ quidem ipse etiam Euãgelista ta-
lia commendat, quod utiq; obstupescerent omnes doctrinam illius, eo quòd
doceret eos tanquam potestatem habens, non tanquam scribæ ipsorum. Quũ
autem totius operis initio, quis esset Saluatoris nostri, tum in doctrina, tum in
legib. sanciẽdis modus, explanauerimus, ubi quid esset Christianissimus, in me-
dium protulimus: ad illa ipsa legentes etiam nunc remittimus. Sed diligentio

si qua

A ri quadam animaduersione res digna esse uidetur, cur ita Dominus prophetam illis se suscitaturum polliceatur. Quoniam igitur Mosem ipse Dominus iusserat uniuersum populum triduo expiare, ut simul & spectatores illi & auditores diuini aduentus efficerentur: illi autem infirmiores ad gratiam Dei existebant, ut propterea quum iam & intueri & audire inciperent, eam rem ipsi recusauerint, dicentes ad Mosem, Tu loquere ad nos, neque loquatur ad nos Deus, ne moriamur: meritò ob eam rem suscipit quidem illorũ pietatem ac reuerentiam Dominus. idem uerò ait: Rectè omnia quæcunq; locuti sunt, prophetam excitabo illis de medio fratrum suorum sicut te. Sic ergo causam quoq; docuit, cur tanquam propheta fuerit uenturus ad homines. Ea uerò fuit hominum imbecillitas, & præstantioris uisus recusatio. Habes igitur causam, cur propheta ille qui uenturus canebatur, homo esset futurus. Meritò igitur expectantes illum Iudæi, Ioannem Baptistam interrogabant, ac dicebant: Ipse propheta es tu? & respondit, non. Verùm quum Ioannes uerum fateretur, non se prophetam esse negauit: erat enim. sed illum esse prophetam duntaxat, quem Moses uenturum prædixisset. Quod uerò ante illum prophetam missus esset, planissimè demonstrauit. Cæterùm, quoniã prophetica oratio unis ijs qui ad circunciſionem pertinent, suscitandum esse prophetam canebat, meritò Saluator ac Dominus noster, utpote qui ipse esset illi antea denunciatus, Non ueni, inquit, nisi ad oues quæ perierunt domus Israel. Apostolos autem suos monebat, dicens: In uiam gentium ne abieritis, & & in ciuitatem Samaritanorum ne intraueritis. Ite uerò ad potius ad oues quæ perierunt domus Israel. Vbi planè ostendit, se primo loco ad illos esse missum, sicut etiam ab ipsa prophetia dictum fuerat. Sed quum talem gratiã non accepissent, eosdem alibi redarguit, dicens: Eo quod ueni, & non fuit homo: uocaui, & non fuit qui audiret. Deinde ad illos dicit: Auferetur à uobis regnũ

Gratia Euãgelij Iudæis primum offerẽda

B Dei, & dabitur genti ferenti fructus suos. Suis uerò discipulis post illorũ reiectionẽ imperat: Ite, et docete omnes gentes in nomine meo. Sic igitur nos quidem gentes, antea denunciatum illum & à patre missum prophetam, tanquam eum qui omnibus hominibus & legum & pietatis, erga Deum uniuersi autor extiterit, per salutarem ipsius, Euangelicamq; doctrinam agnouimus, & suscepimus, quum in hoc alia quoq; prophetia completa sit, quæ ait: Constitue Domine legislatorem apud eos, agnoscant gentes quòd homines sunt. Iudęi uerò contra qui illum, quem sua ipsorum oraculum uenturum prædicebãt, non susceperunt, idoneum dedere supplicium, sicut prophetia diuina significauerat, quum dixit: Et quicunq; homo non audierit omnia quæcunq; loquetur propheta ille in nomine meo, ego ulciscar ex eo. Vltus igitur est de populo illo omnem sanguinem effusum in terram à sanguine Abel, usq; ad sanguinẽ Zachariæ, & ad extremum ipsius Christi, cuius sanguinem quum super se, & super filios expoposcissent, in hunc usque diem eius sceleris, quod audacissimè perpetrarunt, supplicium pendunt.

De ambulatione Christi in mari. Demonstratio XII.

Qui dicit soli, & non oritur: & astra quasi signo impresso claudit. qui extendit cœlum solus, qui ambulat in mari sicut in solo. Hæc item uni Saluatori ac Domino nostro, tanquam Dei uerbo, & rerum omnium opifici, accommodari possunt. solus enim ex omnibus qui unquam fuerint, quo tempore homo factus est, & corpore & figura hominis assumpta, in superficie maris ambulasse dicitur, quum suos discipulos compulit ascendere in nauiculam, & precedere ipsum trans fretum, donec ipse dimitteret turbas. & dimissis turbis, ascendit in montem, ut solus oraret. Vespere autem facto, solus erat ibi. Nauicula autẽ iam erat in medio mari. uidẽtes autem eum supra mare, turbati sunt, dicentes quòd phantasma esset. & præ timore clamauerunt. Statim uerò locutus est eis, dicens: Confidite, ego sum, nolite timere. Nam alioqui fieri non

Iob 9.

poterit, ut Deo cõuenientem theologiam comprehendere uideatur oraculũ, A
si quis illud de supremo Deo & patre uniuersi intelligat. Quid enim uenerationis aut dignitatis habeat, si Deus uniuersi ambulare in mari dicatur? cuiusmodi autem ambulatio in mari intelligetur illius, qui omnia complectitur, ac cœlum terramq; complet, & propemodum dicit: Cœlum mihi sedes, terra autem scabellum pedum meorum? item, Cœlum & terram ego impleo, dicit Dominus? Saluator autem ac Dominus noster, quũ seipsum euacuauerit, & formam serui acceperit, & habitu inuentus sit ut homo, dum signum eius quæ multos latebat diuinæ uirtutis suæ uidendũ suis præbet discipulis, super mari nos fluctus incessisse, & tempestatem, uentosq; cohibuisse, publicæ scripturæ testimonio dictus est, quo tẽpore ij qui talia intuebantur, obtupescebãt dicentes: Quis est hic, cui uẽti mareq; obtemperant? Fuerit uerò hoc etiam alterius cuiusdam, quod intelligitur, uastioris maris signum, in quo draco quidam esse dicitur factus, ut in eum illudant angeli Dei: super quo item mari Saluator ac Dominus noster inambulãs caput illic constituti draconis, reliquorumq; illò inferiorum draconum dicitur contriuisse, iuxta illud: Tu contriuisti capita draconum super aquam, tu confregisti caput draconis: planè alterius quod intelligitur maris, de quo idem rursus in Psalmo ait, Deuenì in profunda maris. Et ad Iob de seipso differens: Venisti, inquit, ad fontem maris? in uestigijs abyssi deambulasti? aperiuntur uerò tibi timore portę mortis? & ianitores inferorum uidentes te expauerunt? meritò igitur etiam in ea quæ ad uos pertinet uita, dum ipsum mare ingreditur, & uentos tempestatemq; increpat, rerum in arcanis positarum signa interim obijt, ac peragit.

De rebus ab ipso admirabilibus gestis. Demonstratio XIII.

Esaiæ 35. Conualescite manus remissæ, & genua dissoluta. cõsolamini pusillanimes
„ intellectu, fortes estote, & nolite timere. ecce Deus noster iudicium reddit, & B
„ reddet. ipse ueniet, & saluos faciet nos. tunc aperientur oculi cæcorum, & au
„ res surdorum audient. tunc saliet sicut ceruus claudus, & plana erit lingua mutorum. Harum igitur rerum euenta in Euangelijs habes, nunc quidem dum ad ipsum Saluatorem ac Dominum nostrum, paralyticum afferũtin lecto iacentem, quem pristinæ sanitati uno suo uerbo restituit: nunc uerò dum innumerabiles cæci & dæmonia habentes, necnon uarijs ægritudinibus & languoribus affecti, salutaris illius uirtutis beneficio ab omnibus morbis liberantur. Præterea etiam nunc in ijs quæ in toto orbe terrarum ostendit, dum innumerabiles multitudines uarijs malitiæ generibus implicitas, & ignoratione supremi Dei refertas animas habentes, admirabiliter & supra omnem rationem doctrinæ suæ medicamentis curat & sanat: & tamen quod etiam in his Deus appelletur suo tempore, tanquam is qui talia efficiat, iampridem à nobis, ubi de diuinitate eius testimonia protulimus, demonstratum est. & sanè si unquam aliàs, nunc maximè conuenerit Deum illum confiteri, quando & diuinæ & re uera Deum complexæ uirtutis iam planè opera edidit. Siquidem unius Dei, nec alterius præterea cuiuspiam munus fuerit, corroborare dissolutos, uitę reddere mortuos, præbere salutem ægrotantibus, cæcorum aperire oculos, auresq; item sanare surdorum, & erigere claudos, & linguam impeditam habentibus facultatem loquendi restituere. quę omnia Saluator ac Dominus noster Iesus Christus admirabiliter præstitit, tanquam is qui uerus sit Deus: & hæc omnia multorum testimonio, qui illum in toto orbe prædicarunt, fidem acceperunt. quorum testimonij & simplicitatem & ueritatem exploratio per tormenta confirmat, & usque ad mortẽ certandi perseuerantia, quam in conspectu & regum & principum & præsidum & uniuersarum gentium præstiterunt, dum eorum quæ ab ipsis prędicabãtur, ueritati fidẽ sic faciunt. Porrò autẽ ad hos et ipsos Euãgelistas

eius

A eius & apostolos, spiritum arbitror inclamare propheticum, ea quę deinceps
sequuntur, ab illo loco, Cōualescite manus remissæ, & genua dissoluta. Nam
quoniam hi & manibus & uiribus quæ ad agendum pertinent, & plantis ip-
sis & incessu, ex longo adorationis secundum Mosaicam legem circuitu elan
guerant, solutioresq; euaserant, idcirco excitans illos ad Euangelicā uitę institi
tutionem, Conualescite, inquit, manus remissæ, & genua dissoluta: ad alacrita
tem uidelicet Euangelici cursus. Cōfirmamini etiam ad exhortādos, concitan
dosq; alios, ut Euangelicā salutē amplectantur: uos, inquā, qui prius eratis pu
sillo animo, neq; ullus uos capiat timor eorum qui extrinsecus Euāgelicę prę-
dicationi resistunt: uerùm contra hos quoq; robur accipite, & ne timete: De-
us enim est, & Dei uerbum, non autem quispiam Mosi similis. ac ne ullus qui
dem prophetarum huic est comparandus, qui non solum miracula inusitata
edere consueuit, uerumetiam uobisipsis omnis fortitudinis & constantiæ au-
tor existit. Argumentum uerò certissimum fuerit diuinæ eius, quem prophe
tæ uenturum nunciarūt Saluatoris nostri uirtutis, per quā re uera & claudos,
& cæcos, & lepris infectos, & mēbris dissolutos, uerbo, ut scripturæ quæ de il
lo extant fidē faciunt, aliquādo sanauerit, ea quę etiam nunc efficaciam suam
ex illius diuinitate in toto, qui ab hominibus incolitur orbe, ostendit uirtus,
per quam rebus ipsis et factis, qualis tunc quoq; fuerit ijs qui intueri possunt,
ostenditur, quando in tam multos annos post illa quæ scripta sunt durat inui-
ctus, & re uera Dei uerbum esse, quod ab ipso denunciatum est, demōstratur,
utpote quod omnes iam uicerit quicunq; ab initio in hunc usq; diem doctri-
nam ipsius oppugnare conati sint: & ex uniuerso orbe innumerabiles cōuen
tus ad seipsum assiduè trahat, & ab omni peccato, omnibusq; animi & pertur
bationibus & morbis eos qui ad se accesserint, liberet, & ad religiosam, piāq;
B doctrinam omne & Græcorum & Barbarorum genus inuitet, innumerabi-
lesq; ad unius, uerique Dei cognitionem, & sanum ac moderatum uiuendi in-
stitutum adducat. Quemadmodū uidelicet eum deceat, qui supremi Dei cul-
tum profiteatur. Quinetiam hic idem Deus noster, tanquam is qui sit Dei uer
bum, iudiciū, inquit, reddit, et reddet: ipse ueniet, et seruabit nos. Nam, ut est
in Psalmo, qui ait, Deus iudicium tuum regi da: utq; est in doctrina Euangeli
ca, in qua illud dictum est, Pater non iudicat quempiam, sed omne iudicium
dedit filio, accepta à patre iudicandi potestate: dum iustè iudicat, populo qui-
dem ad circunciſionem spectanti, pro ijs quæ & in seipsum & in prophetas
suos ausi sunt, meritum, conueniensq; supplicium assignauit. omnes autē om
nino, qui ad ipsum accesserunt homines, ex æquo, ut iustum est, conseruauit,
quorum utiq; & aures & oculos mentis aperuit. Quocirca tempus illius ad- *Tempus retri-*
uentus, tempus retributionis diuinum uocat oraculum, quod in alijs item sic *butionis diui-*
ait, Vocare annum Domini acceptum, & diem retributionis. Porrò hoc fuit *na.*
retributionis tempus, in quo omnis sanguinis effusi, à sanguine Abel, usq; ad
sanguinem Zachariæ, & ipsum precio sum sanguinem Iesu, ultio sumpta est,
& supplicium de illorum natione, qui in illum peccauerunt: usq; adeò, ut ex
illo extremum interitum, extremamq; uastationem pertulerint. Et quod qui-
dem ad illos pertinet iudiciū, talē contra illos retributionē molitū est, ex quo
prophetia sic ait: Ecce Deus noster iudicium reddit, & reddet. Quod uerò ad
illos spectat qui seruandi sunt, in sequentibus indicatur, illis uerbis: Ipse ueni
et, & seruabit nos. tunc aperientur oculi cæcorum, & aures surdorum audi-
ent. & quæ sequūtur. Hoc uerò salutare iudiciū à Christo esse proferendū, alia
quoq; prophetia denunciat, quæ sic ait: Ecce puer meus, suscipiā eum: electus
meus, suscepit eum anima mea, iudicium gentibus proferet. Proinde etiā de
uerbo noui testamenti dictum est: De Sion exibit lex, & uerbum Domini de
Hierusalem, & iudicabit inter gentes. Diuino enim iudicio, rationibusq; no-
bis occultis atq; ineffabilibus ea quæ ad uocationem pertinent eorum qui ad

ipsum

ipsum conuertuntur, administrare illum par est. Quinetiam dum nos diui- A
num docet iudicium, dumq; ut omnia cum iudicio faciamus instituit, iudici-
um gentibus dicitur prolaturus.

De signis & prodigijs quæ edidit. Demonstratio XIIII.

Esaie 8. Tunc manifesti erunt qui signant & claudunt legem, ne discant. Et dicet:
» Expectabo Deum, qui auertit faciem suam à domo Iacob, & confidens ero in
» ipso. Ecce ego et pueri, quos mihi dedit Deus. Et erunt signa & prodigia in Is-
» rael à Domino Sabaoth, qui habitat in monte Sion. & si dixerint ad uos, Quæ-
» rite pythonas, & eos qui de terra uoces edũt, qui inania loquuntur, qui de uen-
» tre uoces emittunt, Non gens ad Deum suum? quid exquirunt de uiuẽtibus
» à mortuis? legem enim in auxilium dedit. Paulus quidem Epistola ad Hebræ-
os, citans huius loci uerba illa: Ecce ego & pueri, quos dedit mihi Deus, exe-
quitur explanationẽ de Christo, dicens: Quia ergo pueri communicauerunt
carni & sanguini, & ipse similiter participauit eisdem, ut per mortem destrue-
Pueri Apostoli ret eum, qui habebat imperium mortis. Pueros autem suos hoc in loco Apo-
stolos nominat, per quos Dominum Sabaoth qui habitat in monte Siõ, signa
& prodigia in domo Israel editurum indicat, eosdemq; fore manifestos, dum
more nostro uultus Christi annulo impressos & signatos gerent, monebun-
turq; ne amplius Mosi legem discant: quippe quæ amplius non consistat, eo
quòd quæ uocatur domus Iacob, à Deo relicta sit. Quum uerò obscurius a-
pud Septuaginta dictum sit illud: Tunc manifesti erunt qui signant & clau-
dunt legem ne discant. Et dicet: Expectabo Deum qui auertit faciem suam
à domo Iacob, & confidens ero in eo. Planius idem reddidit Symmachus his
uerbis: Liga testimonium, signa legem in ordinationibus meis. Et expectabo
Dominum qui abscondit faciem suam à domo Iacob, et expectabo ipsum. A-
quila uerò etiam ipse in hunc modum conuertit: Illiga testimonium, signa le- B
gem in docibilibus meis, & assumam Deum qui abscondit faciem suam à do-
mo Iacob, et expectabo ipsum. Hęc igitur facere Saluatoris nostri discipuli do
centur. Post quę deinceps subiũgit: Ecce ego & pueri quos dedit mihi Deus:
Et erunt in signa & portenta in Israel à Domino Sabaoth, qui habitat in mon
te Sion. Porrò Dominus Sabaoth, ipsum Dei uerbum, postquam habitauit in
eo homine, quem assumpsit, & in monte Sion uersatus est, signaq; et portẽta
edidit: tum uerò suis discipulis, & omnibus quicunque antea simulacris ad-
dicti, in fidem ipsius uenissent, præcepit, ne amplius superstitionis errorem ul
lo modo timerent: uerùm potius, quamuis ipsos agitarent, aut etiam coge-
rent, qui apud gentes colebant simulacra, quærere pythones & oracula, dæ-
monum tanquam admirabilia, & nullis partibus inferiora, diuinorum De-
oq; amicorum hominum, prophetico ritu: attamen ipsi illis responderent,
ac dicerent, Quid interrogant de uiuentibus mortuos? legem enim in auxi
lium dedit. & quæ deinceps sequuntur. Eos enim qui semel & legem, & salu
taria præcepta ad propriæ ipsorum uitæ opem atque medelam acceperint, o-
racula quæ dæmonicis fraudibus nixa respondeant, curiosius inquirere, su-
peruacaneum inaneq; fuerit.

De non enunciando aut indicando, dum miracula ederet Christus. Demonstratio XV.

Esaie 42. Iacob puer meus, suspiciam eum: Israel electus meus, assumpsit eum ani
» ma mea: iudicium gentibus proferet. non clamabit, neq; remittet, neq; audie-
» tur foris uox eius. calamum contritum non franget, & linum fumigans nõ ex
» tinguet: sed in ueritate proferet iudiciũ. resplendebit, & non conquassabitur,
» donec ponat in terra iudicium, & in nomine eius gentes sperabunt. sic dicit
» Dominus Deus qui fecit cœlum, & intendit illud: qui firmauit terrã, et ea quę
» sunt in ipsa: quiq; dat flatum populo, qui est in ea, & spiritũ calcantibus eum,
» Ego Dominus Deus tuus uocaui te in iustitia, & apprehendam manum

tuam,

A tuam,& corrobora bo te,& dedi te in teſtamentum generis,in lumen gentiũ, ,,
ut aperires oculos cęcorum,& educeres exuinculis illigatos,& de domo car- ,,
ceris ſedentes in tenebris. Atq; huius loci Euangeliſta meminit,quo tempore ,,
Phariſæi conſilium cœperunt contra Saluatorem noſtrum, ut eum interfice-
rent,propterea quòd ſabbatis ægrotantes curaret. Tunc enim,inquit, Ieſus in
telle&a aduerſum ſe conſpiratione,ſeceſſit inde,& ſecutæ ſunt eum turbę mul
tæ,& curauit eos omnes,& præcepit eis ne manifeſtum ipſum facerent. qui-
bus hęc adiungit deinceps: Et hæc omnia,inquit,facta ſunt,hoc eſt quòd ſeceſ
ſerit,quòd declinauerit inſidiatores,quòd latére ſtuduerit,dum miracula ede-
ret,quodq; eis quos curaſſet præceperit,ne manifeſtum ipſum facerent,ut im-
pleretur quod dictum eſt per prophetam dicentem: Ecce puer meus, in quo
complacui: dilectus meus,quem elegit anima mea. ponam ſpiritum meum ſu
per eum,& iudicium gentibus nunciabit. non contendet,neq; clamabit,neq;
audiet quiſpiam in plateis uocem eius. arundinem quaſſatam non confringet,
& linum fumigans non extinguet, donec eijciat in uictoriam iudicium. & in
nomine eius gentes ſperabunt. Animaduerte diligenter,quo nã modo Mat-
thęus ubi dixit, Ecce puer meus quem elegi, dilectus meus in q complacuit a-
nima mea: neq; Iacob, neq; Iſrael nominauerit. nõ enim dixit, Iacob puer me
us, Iſrael electus meus: ſed indefinitè enũciauit,dicens, Ecce puer meus,& di
lectus meus. Quocirca, quaſi in Hebraico ea prophetia nõ ſit,apud ipſos qui
dẽ Septuaginta obeliſco ſignatum eſt,nomen Iacob,atq; Iſrael: apud reliquos
autem interpretes ſilentio præteritum,propterea quòd ne in Hebraico qui-
dem feratur. Proinde etiam Euangeliſta meritò id prætermiſit: quippe qui &
Hebræus eſſet,& in prophetiæ poſitione Hebraicos libros ſequereť. Ergo ne
ſententiam quidem ſi ſpectes,populo ad circunciſionem ſpectanti, oraculum
accommodari poterit: ſed uni Chriſto Dei, cui & ipſa euidentia,& euentus re
B rum fidem indubitatam facit. Vnus enim hic futurum iudicium gentibus pu
blicè denunciauit,quum ſeipſum tacitè in uitam hominum inſinuauerit, atq;
in terra iudicium poſuerit: & non modò arundinem contritam non confre-
git: ſed,ſi fas eſt dicere,colligauit,quũ infirmos & cõtritos corde erexerit,for-
teſq; reddiderit. & quemadmodũ infirmos ac debiles,et ſuæ ipſius curationis
indigentes,non deſpiciebat,neq; quos prioris uitæ pœnituiſſet condẽnabat,
aut conterebat: ſic ne illos quidẽ qui in malis perſeuerarẽt,aut qui prauis ani-
mi affectibus incenderẽtur,extinguebat: aut ne ex ſuo propoſito,ſuaq; ipſo-
rum libidine agerent,prohibebat: neq; uerò præter tempus unquam horum
aliquem ſupplicio affecit,quippe qui talib. debitas pro meritis pœnas in tem
pus communis iudicij reſeruaret. ex quo illud dictum eſt, Et linum fumigans
non extinguet. Planiſſimè autem finem ſuum accepit etiam illud, Et in nomi-
ne eius gentes ſperabunt. in ſolo enim Saluatoris noſtri Ieſu Chriſti nomine
Chriſtianæ gentes ſperauerunt: quæ etiam ex religione quam accepere, illius
quaſi parentis cognomine notatæ ſunt. Etenim quod nullis alijs niſi genti-
bus in lucem ſit datus,iam antea dictũ fuerat,et per eundẽ,ut ipſum oraculũ ſi
gnificauerat,oculi cæcorum,eorum utiq; qui quondã mente excæcati erãt,a-
perti ſunt: neq; eorum modò,ſed etiam qui ipſum corpus perdidiſſent. Atqui
uinculis & catenis peccatorum in tenebris & ignoratione ueræ pietatis prius
uerſabantur,per eundẽ à peccatis ſoluti,lumen cognitionis libertatẽq; apud
Deum accipere meruerunt. Tu uerò ad horum exemplar quæ expoſita ſunt,
ſi reliquã item dictionem exploraueris, in ſolo Domino Saluatoreq; noſtro,
unumquodq; eorum,quæ in illa continentur,abſolutè completum inuenies.

De eo quod Iudaicus populus in ipſum crediturus non eſſet. Demonſtratio XVI. *Eſaiæ 6.*

Vidi Dominum ſedentem ſuper ſolio excelſo & ſublimi,& Seraphim ſta ,,
bant in circuitu eius. Deinde paululum progreſſus,ſic ait: Et audiui uocẽ Do- ,,
mini dicentis: Quem mittã? & quis ibit ad populũ hũc? Et dixi: Ecce ego ad- ,,
ſum,

» sum, mitte me. Et dixit: Vade, & dic populo huic, Auditu audietis, & non in- A
» telligetis: & intuentes intuebimini, & non uidebitis. Crassum enim factũ est
» cor populi huius, & auribus suis grauiter audierunt, & oculos suos clauserũt,
» ne quando uideant oculis, & auribus audiant, & corde intelligant, et conuer
tantur, et sanem eos. Harum quoq; rerum habes euentum in Saluatore nostro, ut apud Ioannem legimus, qui ait: Quum autem tam multa signa fecisset coram eis, non crediderunt in eum, ut sermo Esaiæ prophetę impleretur, quẽ dixit: Domine, quis credidit auditui nostro? & brachium Domini cui reuelatum est? propterea non poterant credere, quia iterum dixit Esaias: Excæcauit oculos eorum, & indurauit cor eorum, ne uideant oculis, & corde intelligãt, & conuertantur, & sanem eos. Hæc dixit Esaias, quando uidit gloriã eius, & locutus est de eo. Cæterùm, ut est apud Matthæum, accedentes discipuli eius, dixerunt ei: Quare in parabolis loqueris eis? qui respondẽs, ait illis: Vobis datum est nosse mysteria regni, illis autem non est datum: ideò in parabolis loquor eis, ut uidentes non uideant, & audientes non audiant, ne quando conuertantur, & sanem eos. Tunc completa est in eis prophetia Esaiæ, quæ dicit: Vade, & dic populo huic, Auditu audietis, & non intelligetis, & quæ sequuntur. Attende uerò quid sit quod Ioannes adiungit, ubi ait: Hæc dixit Esaias, quando uidit gloriam eius, & locutus est de eo. Quod sanè non aliter accipiendum est, ac si Christum Christiq; gloriam propheta in ea uisione uiderit, in qua ait: Vidi Dominũ Sabaoth sedentem in solio excelso & sublimi, et quę sequuntur. Quis autem non admiretur oraculum? quum etiam nunc adeò euidenter intueri liceat Iudaici populi aduersus Christum incredulitatem? nam olim quidem illum hominem factum, miraculaq; edentem apud se intuentes animi atq; intelligentiæ oculis cernere non poterant, neq; apud ipsos ullus erat animæ intelligentis intuitus, quo perspicerent, quæ nam esset in medijs ipsis uirtus, quæ tanta & tam multa miracula efficeret. Quin etiam quum auribus uerba uitæ æternæ percipere idonei redditi essent, & uocem diuinæ sapientiæ audirent, auribus mentis non audiebant, ut sic uidelicet ipsimet prophetiæ manifestum finem imponerent. Adhuc autem quum diuinam Christi uirtutem, per quam omne genus hominum patrijs superstitionibus liberatum, suæ ipsius religioni subiecit, tam claré micantem inspiciant, nequaq; ui mẽtis attendunt, neq; animaduertunt, quemadmodum, quod neque à Mose, neq; à posterioribus Mose prophetis in solis ipsis obtineri potuit, hoc est ne simulacris addicerentur, neq; multorum deorum superstitioni adhęrerẽt, ipsum hoc in cunctis gentibus diuina Saluatoris nostri uirtus, ut constitueretur, effecerit. Deinde prophetica de illo testimonia assiduè uersantes, auditu quidem audiunt, sed non intelligunt: utpote quum etiam nũc prophetia, quæ nũc in manibus est, contra ipsos re ipsa compleatur.

Quemadmodum super pullo sedens Hierosolyma ingressurus oraculo dicatur. Demonstratio XVII.

Zacharię 9. Gaude uehementer filia Sion, prædica filia Hierusalem. Ecce rex tuus ue-
» nit tibi iustus, & saluos faciens: ipse mansuetus, & impositus super iumentum
» & pullum adolescentem. Et perdet arcus ex Ephræm, & equum ex Hierusa-
» lem, & peribit arcus bellicus, & abundantia pacis ex gentibus. Et principatũ
» obtinebit à mari usq; ad mare, et à fluminib. per exporrectiones terrę. Quum
hæc post reditum de Babylone, nouissimis prophetarum temporibus Zacharias cecinerit, nullus post eius prophetiæ tempus rex apud Iudæos fuisse memoratur, qualem hæc prophetia describit, nisi unus duntaxat Saluator ac Dominus noster Iesus, Christus Dei, cuius tempore hoc quoq; uaticinium suum finem est consecutum, quum ad suos discipulos uerba illa dixit: Ite in uicũ qui contra uos est, & inuenietis asinam & pullum alligatum. Soluite illum, & adducite, & si quis uobis dixerit, Quid facitis? dicite illi, Dominus his indiget. Et

abeuntes

A abeũtes illi fecerũt ut præceperat illis Iesus. Et ea quidẽ quæ uel ad oráculũ, uel ad oraculi euentum pertinẽt, in hunc modũ se habẽt. Sed quid tandẽ sibi uult hæc illius in asino uectatio, nisi humilẽ illius et obscurũ significare aduentũ, cuius tẽpore primum ipsius accessum peregit? nam est alter itẽ glorioſus, de quo Daniel apertius prodens quę contemplanda sint, exponit: Aspiciebam donec throni positi sunt, & antiquus dierum sedit. Millia millium ministrabant ei, & decies millies dena millia adstabant in conspectu eius. Et ecce cum nubibus cœli quasi filius hominis ueniens. Et usq; ad antiquum dierum peruenit, & datus est ei principatus, & honor, & regnum. & omnes populi, tribus, linguæ, seruiunt ei. Potestas eius, potestas æterna, quæ non præteribit, & regnum eius non corrumpetur. Verùm ea quidem, quę ad primum aduentum pertinent, qui & humanior & abiectior fuit, cum alijs hoc quoque argumenti signiq; habent, quòd mansuetus & placidus futurus dicatur, ueniensq; insidens iumento eodem oraculo declaretur: hoc enim cõmunis humaniq; uictus argumento fuerit. Quæ uerò ad alterum illum & diuinitatis amplius præseferentem, manifestissimè indicantur per illam in nubibus cœli aduectationem, perq; illud æternum in omnibus gentibus regnum. Nec sanè ab re fuerit utrunq; Iudæis proponere, rationemq; ab illis postulare, quo'nam pacto, si unum duntaxat Christi aduentum expectant, prophetias suas sibi uelint constare: nam quum utramque earum, quæ expositæ sunt, ad Christum pertinere ipsi quoque fateantur, dicant quæso, & interrogantibus nobis respondeant, quî fieri possit ut uno eodemq; tempore, sub unum eundemq; aduentum, idem & in nubibus cœli feratur, & iumẽto pulloq; adolescente insidens uehatur: longè enim hæc à se inuicem distant. quapropter si tu quoq; innumerabiles alias his similes de Christo prophetias collegeris, & conuleris, et earum significata diuersa simul contenderis, alias quidem earùm inuenies primi illius aduentus uaticinia compre-
B hendere, quæ etiam sub eundem primùm completa sunt: alias uerò ad secundum, eundemq; glorioſum, referri oportere. Et currus enim & equum & omnem arcum bellicũ Saluatoris nostri diuina uirtus in priore ipsius aduentu, de illa ad corpus umbramq; pertinẽte Hierusalem, deq; eo qui Ephræm uocatur populo, latenter eiecit ac perdidit. quare ex illo ad hunc usq; diem nusquam amplius illorum regia dignitas constat, neq; eorundem qui olim ualebat in bellis apparatus, & in armis uirtus. Sapienter uerò in his omnem Iudaicum populum Ephræm nominauit, nõ autem Israel, ne ueneratione digniores calumnietur appellationes. Inuenies autem in alijs quoq; prophetijs totam gentem Ephræm cum multa calumnia & accusatione nominari, sicut hic quoq;. Quum igitur post reditum de Babylone nõ amplus itidem, ut prius, in tribus diuisus esset populus, quos tandem per Ephrẽm meritò significari intellexeris, nisi eos qui ipsam Hierusalem habitarẽt? quorum in bellis & in armis egregiam uirtutem, quæ usq; ad Romana tempora uigens fuit, Saluatoris nostri aduentus, sicut in prophetia dictum fuerat, diuina & ineffabili uirtute deleuit. Proinde collectam de gentibus ecclesiam oraculũ Euangelicè instruit ac monet, nõ ut simpliciter gaudeat, sed ut uehementer gaudeat: quippe quòd illam ad id faciendũ exhortetur propter Dei uerbi ad ipsam aduentũ. quam item cœlestis Sion, aut etiam prioris congregationis filiam uocat, propterea quòd nos omnes qui ex gentibus profecti in Christũ Dei credidimus, Christi apostolorumq; eius proles & filij sumus, utpote qui de Iudæorum cõgregatione tanquã de matre orti sumus: nam etiam quod sequitur, in Saluatoris nostri aduentu completum esse constat. Quis enim ignorat, eiusmodi pacem ex gentibus post aduentus illius tempora extitisse, cuiusmodi nunquã antea fuisset? neq; enim ut prius, sic nũc ciuitates à ciuitatibus oppugnant, neq; gentes cum gentibus colliduntur: neq; uerò ut priscis temporibus, sic nostris uita hominum inquieta instabilisq; est: quippe quum neq; Athenienses contra Lacedæmonios ferantur, neq; Syri ad-

uersus Phœnicas, neq; Arabes in Palæstinos, neq; item Aegyptij aduersus finiA timos militiam exerceant. Sed ex illo in hunc usq; diem, Deo fauente, in unũ omnia coiuere: & reuera, sicut in prophetia dictum fuerat, abundantia pacis ex gentibus prodijt: & unus Iesus, & ab ipso denunciatum Euangelicæ doctrinæ uerbum, principatum à mari usque ad mare, hoc est ab oriente sole usque ad occidentem, & à fluminibus ad exporrectiones terræ, sicut ea significauerant, quæ apud prophetam prædicta sunt, accepit. quæ sanè Aquila quoque in hunc modũ interpretatus est: Et loquetur pacem in gentibus, & potestas eius à mari usque ad mare, & à fluminibus usque ad fines terræ. Tu uerò hæc comparato cum illis quæ in Psalmo continentur, qui inscriptus est in Solomonem, quæ uidelicet de filio regis ex semine Solomonis oriundo dicuntur, de quo is Psalmus ita loquitur: Et dominabitur à mari usque ad mare, & à fluminibus usque ad fines orbis terræ. Porrò idem hic Psalmus eam item quæ hic significat, pacem, sic futuram describit: Orietur in diebus eius iustitia, & abundantia pacis. Esaias quoque cum his ipsis concordat, quum ait: Et conflabunt gladios suos in uomeres, & lanceolas suas in falces. Et nõ sumet amplius gens in gentem gladium, & non discent ultrà bellum gerere. Cæterùm Michæam quoq; inuenies ijsdem cõsentanea dicentem, itemq; alios ex prophetis multos. Si uerò diligenter, ut aliàs dixi, tempora obseruaueris, facilè intueri poteris, quemadmodum ab Augusti temporibus, & à Saluatoris nostri aduentu, qui per ea tempora emicuit, quum ad unum redactum Romanorum imperiũ omnia obtinuisset, ueteres gentium differentiæ, & multiplices principatus aboliti sunt, atque ex illo in hunc modum, quæ ad pacem pertinerent, quum prophetæ prædixerant, ea finem cõtingere cœperint. Cæterùm hactenus quidem cœpit. tempus autem ueniet, quum plenissimè prophetia complebitur, ubi gentium plenitudo ingressa illud fuerit, quod à sancto Apostolo dictum est.

De acclamatione, Osanna filio Dauid. *Demonstratio* XVIII. B

Psalmo 117. Lapidem quem reprobauerunt ædificantes, hic factus est in caput anguli. » A' Domino factum est istud, & est mirabile in oculis nostris. Hæc dies quam » fecit Dominus, exultemus & lætemur in ea. O' Domine saluum fac iam nunc, » ô Domine da profectum iam nunc. Benedictus qui uenit in nomine Domini. » Benediximus uobis de domo Domini, Deus Dominus, & illuxit nobis. Saluatore nostro Iesu Christo ingresso quondam in urbem Hierosolyma, quo tempore, sicut prophetia, quam proximè ante hanc exposuimus continet, dum asello insidens uehitur, fidem huic rei faciente Euangelista, uaticinium quod est apud Zachariam compleuit. turbæ quæ præibant & quæ sequebantur acclamabant, benedicentes, Osanna filio Dauid. Benedictus qui uenit in nomine Domini: Osanna in altissimis. Quo etiam tempore quum intrasset Hierosolymam, commota est uniuersa ciuitas, dicens: Quis est hic? Turbæ autem dicebant: Hic est propheta Iesus à Nazareth Galilææ. Quoniam igitur ex proximo Psalmo dictum est illud Osanna, quod si interpreteris, significat, Saluum faciam nunc: & Hebraicus contextus, Anna Adonai osanna, habet: nec non illud, Benedictus qui uenit in nomine Domini: ipsum quoque ab eodem Psalmo est acceptum, & hæc ipsa planè ad Christum Deum referri constat, meritò ad eundem reliqua quoque eiusdem uaticinij hoc in loco retulimus. Hic enim est ille benedictus, qui ab alio propheta ueniens est nominatus, ubi sic ait: Adhuc modicum, & ueniens ueniet, & non tardabit: qui item uenit in nomine Dei, & patris sui. Idem uerò fuerit etiam Deus Dominus qui illuxit nobis. Itaque in nomine patris sui confitetur se uenisse ad Iudæos, dicens: Ego ueni in nomine patris mei, & non accipitis me. Alius quum uenerit in nomine proprio, illum accipietis. Hic ipse igitur, qui illuxit nobis Deus Dominus benedictus, qui uenit in nomine Domini, lapis ille fuit, quẽ reprobauerunt, qui quondam antea populum circuncisione signatum, per Mosaicam doctrinam ædificabant, qui

A cabant, qui item ab illis reprobatus in capite alterius anguli, collectæ utiq; de gentibus ecclesiæ, est constitutus. quam sanè ecclesiam non ut eam quæ ab omnibus, sed ut eam quæ ab unis propheticis oculis cernatur, admirabilem esse ait oraculum, ubi sic ait, Et est mirabile in oculis nostris. Aduentum uerò eius, rursus diem nominat, quam fecit Dominus: quandoquidē ipse etiam lux fuit uera, & sol iustitiæ, & dies Dei, in qua utinam nobis quoq; dicere liceat: Hæc dies quam fecit Dominus, exultemus & lætemur in ea. Cæterum quum hæc à nobis in hunc modum breuiter comprehensa sint, tempus iam fuerit, ad eas quæ de passione illius loquuntur prophetias, transire.

LIBER DECIMVS.

PRAEFATIO.

POst exposita oracula de illius Dei ad homines accessu, qui antea nunciabatur uenturus, inuitat iam nunc tempus nos, ut de ijs differamus, quæ cōsideranda sunt in eiusdem de uita humana discessu: uideamusq; diligenter, quæ rursus ea forent, quæ illi ab initio, & à propheticis usq; temporibus euentura canerentur: ac primùm ea putamus esse tractanda, quæ ad illos pertinent, qui illi mortem ac cædem machinati sunt, quæ sanè non paruam rerum hoc loco propositarum sibi uendicant partem. sed antequam ad id ueniamus, ea nobis firmiter tenenda sunt, quæ plerunque diximus de dispensatione, quæ omnes illius rationes complexa est. in qua illud considerari solet, quòd alia sunt quæ ad eiusdem diuinitatem, alia quæ ad assumptam humanitatem pertinent. Aliàs enim induci solet tanquam & Dei uerbum, & Dei uirtus, & Dei sapientia, item magni consilij angelus, magnusq; et æternus pontifex: qui ut omnia quæcunq; genita sunt, & sint id quod sunt, & in eo cōseruentur, dum sacro munere fungitur, patrem suum exorat. Aliàs autem tanquam & agnus Dei, qui tollat peccata mundi, et ouis quę ad cædem ducatur. Hoc autem fuit ipsum humanū corpus, quod ille instar agni atq; ouis, quum de nostro grege ueluti pontifex assumptus esset, primitijs humani generis faustè, felicitérq; operatus, patri munus attulit, per quod etiam cum humana natura commercium habuit, quæ alioqui neq; Dei uerbum, neq; uim incorporeā atque intelligentem exaudire aut percipere potuisset, neq; quicquā supra carnem aut corpus per oculos corporis intueri. Quæcunq; igitur de illo in his quę nūc tractamus, humilius abiectiusq; dici uidebunt, ea spectare agnum Dei, qui tollit peccatum mundi, corpusq; illud humanum, meminisse oportebit. Agnus ille quidem fuit, tollens peccatum mundi, ut Baptista Ioannes dicebat: Ecce, inquit, agnus Dei, qui tollit peccatū mundi. Agnus item ad cædē ductus, ut est in Esaiæ prophetæ oracu-

Christi corpus comparatur agno.

lo, quod ita ait: Tanquam ouis ad cædem ductus est, & tanquam agnus coram tondente obmutuit. De eodem uerò tanquam de agno etiam illud dictū est: Ex peccatis populi mei ductus est ad mortem. oportebat enim agnum Dei, qui à maximo pontifice assumptus fuerat, pro reliquis cognatis agnis, & pro omni humano grege, Deo uictimam afferri. Nam quoniam per hominem mors, per hominē etiam resurrectio à mortuis, inquit Apostolus. & sicut per unius delictum in omnes homines in cōdemnationem: sic per unius iustitiam, in omnes homines in iustificationem uitæ. ex hoc ipse quoq; suis quidem discipulis se & uitam, & lucem, et ueritatem esse, et reliqua omnia quæ ex theologia de illo considerantur, ostendebat. Ad profanos autem, & arcanorum ipsius expertes dicebat: Quid me quæritis interficere, hominem qui uobis ueritatem locutus sum? Quemadmodum igitur quæ theologię de illo propria sunt in prioribus libris sunt exposita: ita in hoc quę ad agni humanas affectiones, patibilemq; naturam pertinent, tractabuntur, quę me-

dij cuiusdam instar fuere, ad ea quæ passionem illius antecesserunt: & utraq; si A
mul tum ea quæ ad Deum pertinent, tum ea quæ ad hominem, qui ille erat, complexa sunt. Postquã igitur hæc à nobis non inutiliter obseruata, retentaq; sunt, iam tum ipsa etiam oracula aggredi tempus esse uidetur, quæ & Iudam proditorem, cumq; eo futuram aduersus Christum conspirationem, & quæ illi sub ipsum passionis tempus euentura erant, significabant.

De Iuda proditore, & ijs qui cum eo insidias aduersus Seruatorem nostrum construxere. Demonstratio I.

Psalmo 40. » BEatus qui intelligit super egenum & pauperẽ, in die mala liberabit eum
» Dominus. Dominus conseruet eum, & uiuificet eum, & beatum faciat
» eum in terra, & non tradat eum in manus inimicorum suorum. Dominus o-
» pem ferat illi super lectum doloris eius, uniuersum stratum eius uersasti in in-
» firmitate eius. Ego dixi, Domine miserere mei, sana animam meam, quia pec
» cauí tibi. inimici mei dixerunt mala mihi, Quando morietur & peribit nomẽ
» eius? Et si ingrediebatur ut uideret, uana loquebatur, cor eius congregauit i-
» niquitatem sibi. egrediebatur foras, & loquebatur in idipsum. aduersum me
» susurrabant omnes inimici mei, aduersum me cogitabant mala mihi: uerbum
» iniquum constituerunt aduersum me, nunquid qui dormit, non adijciet ut re-
» surgat? etenim homo pacis meæ, in quo speraui, qui edebat panes meos, ma-
» gnificauit super me supplantationem. Tu autem Domine miserere mei, & re
» suscita me, & retribuam eis: in hoc cognoui quòd uoluisti me, quoniam non
» gaudebit inimicus meus super me: me autem propter innocẽtiam suscepisti,
& cõfirmasti me in conspectu tuo in æternũ. Quoniam nõnulli suspicati sunt librum Psalmorũ, hymnos tantum in Deum & carmina theologica cõtinere: præsagia uerò aut de rebus futuris, prophetias nõ item: primùm illud erit obseruandum, quòd innumerabilia sunt, quæ in illis futura canuntur: quæ quidem longum esset in præsentia colligere. sed satis fuerit ad huiusce propositi B
confirmationem, duobus nunc uti Psalmis, qui ipsi quidem Asaph inscripti sunt: dicti uerò ipsius Dauid temporibus. tunc enim quum Asaph unus esset ex ijs uiris sanctis qui Psalmos canebant, ut scriptum est in libro qui Paralipomenon inscribitur, Psalmos qui illi attribuuntur, diuino afflatus spiritu enunciauit. Quid igitur huiusce modi Psalmi continent? nimirum uaticinia, quibus Iudæorum regiæ ciuitatis uastatio prædicitur: quæ uastatio Iudæis accidit anno circiter quingentesimo post eiusmodi uaticinium. Ergo Psalmus septuagesimustertius, qui intellectus Asaph inscribitur, ita habet: Vt quid Deus repulisti in finem? iratus est furor tuus super oues pascuæ tuæ? memor esto congregationis tuæ, quam possedisti ab initio? redemisti uirgã hæreditatis tuæ, mons Sion hic, in quo habitasti in eo, leua manus tuas in superbias eorum in finem. quanta malignatus est inimicus in sanctis tuis, & gloriati sunt qui oderunt te in medio solennitatis tuæ. posuerunt signa sua signa, & non cognouerũt sicut in exitu desuper. quasi in sylua lignorũ securibus exciderũt ianuas eius in idipsum, in securi & uecte deiecerunt eam. incenderunt igni sanctuariũ tuum, in terra polluerunt tabernaculum nominis tui. Hæc quidem septuagesimustertius Psalmus. Septuagesimus autem octauus, qui ipse quoq; est Asaph, hæc cõtinet: Deus, uenerunt gentes in hæreditatem tuam, polluerũt templum sanctum tuum, posuerunt Hierusalem quasi pomorũ custodiam: posuerunt mortuicina seruorum tuorum, escas uolatilibus cœli, carnes sanctorum tuorum bestijs terræ. Ex his ea quæ prius recitata sunt, dico autem ea quæ de septuagesimotertio Psalmo accepimus, prędicta sunt adhuc regnante Dauid, antequam templum à Solomone cõstructum esset: sed suum finem contigere non aliàs, quàm quidem populantibus Babylonijs, iterum autem bello quod aduersum Iudæos à Romanis gestum est. unumquodq; enim eorũ quæ dicta sunt, completũ est tam prima templi euersione, quàm ea quæ secuta est, tametsi in hisce duobus

Ace duobus Psalmis & prouisum & enunciatum est. Quæ uerò secundo loco recitauimus, & à septuagesimooctauo Psalmo accepimus, cõpleta sunt eius Antiochi temporibus, qui uocatus est Illustris: qui quum in Syria regnaret, irrupit quidem in urbem Hierosolyma, fœdauit uerò templum, & sanctuariũ euertit. Dumq; Iudæos Græcorum moribus cogit uiuere, quàm plurimos eorum tam mares quàm fœminas, qui neque proprias leges, neque patriam pietatem deserere uolebant, uarijs prius uexatos supplicijs, interfecit. In illud ergo tempus, & in eos qui posthac eadem quæ Antiochus patrauerint, clamat Asaph ea quę septuagesimooctauo Psalmo continentur. Fidem huic rei facit, ea quæ uocatur Maccabæorum historia, quæ in hunc modum se habet: Et conuenerunt ad lacimum & Bacchidem congregatio scribarum requirentiũ quæ iusta sunt. & deinceps adiungit, Et iurauit illis, dicens: Non inferemus uobis malum, neque amicis uestris. & crediderunt ei. Et comprehendit ex eis sexaginta uiros, & occidit eos uno die, secundum uerbum Asaph quod scripsit: Dederunt morticina seruorum tuorum, escas uolatilibus cœli, carnes sanctorum tuorum bestijs terræ, sanguinemq; eorum effuderunt in circuitu Hierusalem, & non erat qui sepeliret. Quum hæc in hunc modum & prædicta & completa sint, mirum uideri nõ debet, si eodem modo etiam oracula de quadragesimo Psalmo nuper accepta, quid futurum esset per id tempus, quo Iudæi aduersus Saluatorem nostrum conspirarunt, significant: ex quibus quum uniuersi homines nõ intelligerent, quo'nam pacto qui uerbum Dei est, & sapientia, & uita, & lumen uerum, & omnes bonorum diuitias possidens, propter nos assumpto corpore, & pauper, & natura mortalibus hominibus & egenis similis sit factus, formamq; & serui & pauperis acceperit, maximè quo tempore cõplebat ea quę ad prophetiam huius Psalmi pertinent, meritò in initio Psalmi, is ut beatus commendatur, qui hæc de illo intellexerit: utpote qui promissum publicæ memoriæ traditũ obtineat. Tum deinceps, quod superest, ex ipsius pauperis atque egeni persona, ipsius uidelicet Saluatoris nostri, qui propter nos inopẽ uitam assumpsit, adiungit: Ego dixi, Domine miserere mei. Quòd uerò ex persona Saluatoris quæ ad hunc Psalmũ pertinent, prædicta sint, optimus sanè sit testis Euangelista Ioannes. Narrat enim, ut olim Iesus, quum accepisset linteũ, præcinxerit se: quumq; pedes discipulorũ suorum abluisset, dixerit: Ego scio quos elegerim. sed ut compleat scriptura, Qui edit mecum panem, leuauit contra me calcaneũ suum. Etenim quam tandẽ aliam in his scripturã completam esse dicebat, nisi eam quæ in hoc Psalmo habetur, qui nunc in manibus est: in quo quidem Psalmo illud dictũ est: Etenim homo pacis meæ in quo speraui, qui edebat panes meos, magnificauit super me supplantationem. Initio ergo sic ait: Ego dixi, Domine miserere mei, sana animam meam, quia peccaui tibi. & per totum Psalmum, ea quæ planius in hunc modum Symmachus edidit: Me dicente, Domine miserere mei, sana animã meã, & si peccaui tibi, inimici mei dixerũt de me mala, Quando morietur, & peribit nomen eius: et quum ingrederetur, uana loquebatur, cor eius congregabat iniustitiã sibi. Quum egrederetur foràs, obloquebatur, uno animo susurrabant contra me omnes qui oderant me, de me cogitabãt mala mihi. uerbum iniquũ effusum erat inter ipsos. & qui cecidit, non amplius surget. sed & homo qui pacem habebat mecum, cui confidebã, comedens mecum panem meum, magnificatus est contra me cõsequenter: tu aũt Domine miserere mei, & suscita me, ut retribuam eis. propter hoc cognoscam quod uoles, si non obloquetur inimicus meus. me autem propter simplicitatem suscepisti, & constitues me in conspectu tuo in æternũ. Cum his uerò quæ Symmachus edidit, cõcordant etiam ea quæ ab Aquila edita sunt, sensuq; idem ualent. Primum igitur de eo quod ex persona Saluatoris nostri enunciari uideatur illud quod dictum est, Sana animam meam, quia peccaui tibi; obseruato quæso te ut idem apud Symmachũ

Antiochus Illustris magnus tyrannus.

non eodem modo se habeat, sed sic: Sana animam meam, & si peccaui tibi. Sic A
autem hoc ille ait, propterea quòd nostra secum ipse peccata communicauit. Ex quo illud dictum est, Et Dominus tradidit eum peccatis nostris, et ipse peccata nostra fert. Factus est igitur pro nobis execratio ille agnus Dei, qui tollit peccatum mundi, quem non cognoscentem peccatum, Deus pro nobis peccatum fecit, dum illum precium animatū ac uiuum pro nostris omnium animis tradit, ut nos efficiamur iustitia Dei in ipso. Sed quando etiam in similitudinē carnis peccati factus, condemnauit peccatum in carne, meritò proferuntur ea quæ iam exposita sunt. Quòd autem peccata nostra, sua faciens proter charitatem erga nos ac beneuolentiam, hæc dicat, deinceps oratione progressus, in eodem Psalmo demōstrat, dicens: Me autem propter innocentiam suscepisti. Quibus uerbis planissimè agnum Dei, omnis mali expertem & innocuum ostendit. Sed quo tandem modo ille peccata nostra sua fecit, & quo item modo iniquitates nostras tulit? num ex eo quòd corpus illius nos esse dicti sumus, ut ait Apostolus, Vos autem estis corpus Christi: & membra ex parte: & ex eo quòd dum unum membrum patitur, simul omnia cum eo membra patiuntur: ita nimirum. multis enim patientibus & peccantibus membris, ipse quoque ratione consentientis sibi inuicem naturæ (quandoquidem quum Dei uerbum esset, ei placuit, & serui formam accipere, & communi omnium nostro domicilio copulari) patientium membrorū labores in seipsum assumpsit, & nostras ualetudinis infirmitates, suas fecit, & ex legibus humanitatis pro omnibus nobis & dolores & labores sustinuit. Cæterùm non modò rebus his gestis Dei agnus, uerumetiam pro nobis tormenta passus, supplicioq; affectus, quo ipse quidem dignus minimè erat, sed nosipsi propter multitudinem peccatorum, ut peccata nobis dimitterentur, autor existit, utpote qui pro nobis & mortem subierit, & uerbera & probra & contumelias, quibus nos digni eramus, in seipsum transtulerit: & execratio pro nobis factus, execra- B
tionem quæ nobis debebatur, ad seipsum attraxerit. Quid enim aliud ille, quàm pro animis nostris precium? itaque ex persona nostra oraculum ait; Liuore enim nos sanati sumus, & Dominus tradidit eum peccatis nostris. Proinde meritò dum seipsum nobis coniungit, et nos ac uitia nostra sibi adsciscit, ita ait: Ego dixi, Domine miserere mei, sana animam meam, quia peccaui tibi. uidentesq; item meritò non soluum insidiatores homines, sed etiam insidiatrices inutilibiles potestates, uim imminensam illius diuinæ appellationis & nominis, quo haud ita multo post totum orbem terrarum Christianis impleuit, illam se posse extinguere putauerunt, si mortem illi machinarentur. Hoc ipsum igitur his uerbis redarguit: Inimici mei dixerunt mala mihi, Quando morietur, & peribit nomē eius? Quoniam autem simulatis uerbis accedebāt, tentantes, ut ipsum caperent in sermone, ut legimus aqud diuinam scripturā, quæ illos contra illum aliàs aliis & occasionibus & criminibus utentes inducit, idcirco illud adiungit: Et ingrediebatur ut uideret, uana loquebatur, cor eius congregauit iniquitatem sibi. egrediebatur foràs, & loquebatur in idipsum contra me. Hisce uerò rebus expositis, deinceps ipsum illum sceleratissimum proditorem uerbis indicat, quandoquidē illud euenit, ut postquam de prodendo præceptore cum principibus Iudæorum pactus esset, non amplius, ut solebat, ad diuina præcepta perdiscenda conueniret: neq; uerò tanquam ad præceptorem accederet, aut aliorum more præceptoris cōsuetudine uteretur: sed tempus duntaxat circunspiceret atq; obseruaret, quo adoriri illum posset. Proinde illum ista molientē ac patrantem, sancti Euangelistæ criminantur, quorum unus Matthæus ita ait: Tunc abiens unus ex duodecim, qui dicebatur Iudas Iscariotes, ad principes sacerdotum, ait illis: Quid uultis mihi dare, & ego eum uobis tradam? illi autem constituerunt ei triginta argenteos. Et ex illo quærebat opportunitatē, ut ipsum eis traderet. Marcus autem sic: Et Iudas Iscariotes unus.

Christus propter peccata nostra passus.

Iudas Ischarioth à propheticis notatus.

A riotes unus ex duodecim, abijt ad principes sacerdotum, ut eum illis traderet. Illi autem audientes, gauisi sunt. Et promiserũt se argentum ei daturos. & quę rebat quomodo illum opportunè traderet. Lucas uerò in hunc modũ scribit: Intrauit autem Satanas in Iudam, qui uocatur Iscariotes, unum de duodecim. Et abijt, & locutus est cum principibus sacerdotũ & scribis & ducibus templi, ut eum illis traderet. Et gauisi sunt, & pacti sunt argentum illi dare. & quærebat opportunitatẽ, ut traderet illum sine turbis. Eadem igitur hæc, uaticinium quod nunc in manibus est, canens, ita ait: Et ingrediebatur ut uideret, uana loquebatur. Cor eius congregauit iniquitatem sibi. egrediebatur foràs, & loquebatur in idipsum. Contra me susurrabãt omnes inimici mei. Symmachus autem, Ingrediens, inquit, ut inspiceret, uana loquebatur. Cor eius congregabat iniustitiã sibi. Egrediens autem foràs, obloquebatur. Vno animo susurrabant contra me omnes qui oderunt me. Solus igitur tanquam familiaris & discipulus ingressus, circunspiciebat & explorabat intus, insidias in corde suo occultans. Egressus autem, cum pluribus uno animo & in idem obloquebat, dum Saluatorẽ inimicis tradebat, & latenter pacisceba tur cum principibus Iudæorum quum de alijs rebus, tum uerò etiam de pecunia qua se traditurum illum promittebat, & de qua unà cum ipsis illis susurrabat. Ex quo ita ait: Egrediebatur foras, & loquebatur in idipsum. Aduersum me susurrabant omnes inimici mei: aduersum me cogitabant mala mihi. Verbum iniquum constituerunt aduersum me. Videtur autem pactionem de argenteis, uerbum iniquũ, prophetice nominare. aut etiam ita dicit, propterea quòd nefaria & iniqua aduersus illum cogitabant, utpote qui illum extinguendũ, et post necem abolendum, neq; amplius inter uiuos requirendũ arbitrarentur. Tale est enim illud: Nunquid qui dormit, nõ adijciet ut resurgat? quod lucidius protulit Symmachus his uerbis, Et qui cecidit, non ultrà resurget. Aquila uerò, Et qui, inquit, B dormierit, nõ adijciet ut resurgat. et hæc quidem adhuc cõmuniter de uniuersis dicta sunt, qui sub ipsum passionis tempus insidias illi fecerunt. At seorsum de proditore, tanquam de eo quem ipse ut discipulũ instituisset, deinceps adiungit, dicens: Etenim homo pacis meæ, in quo sperauí: qui edebat panes meos, magnificauit super me supplantationẽ. Pro quo rursum Symmachus: Et homo, inquit, qui pacem habebat mecum, cui cõfidebam: comedens mecum panem meum, magnificatus est contra me. Pessimus enim re uera omnium & sceleratissimus, qui post cõmunem mensam, & post cibi inter uerba præceptoris assumptionem, se ad deteriora conuertit, & cõtra ijs rebus eum à quo iuuabatur, & beneficia capiebat, remunerauit. At uerò quoniam inimici insidiantes dicebant, Quando morietur, & peribit nomen eius? & putabant morte sopitum, non amplius surrecturũ: idcirco ipse Saluator ac Dominus noster his aduersa precatur, & reditionis ad uitam sine impedimento se compotem fieri patrem suum orat, dicẽs: Tu autem Domine miserere mei, & suscita me, et retribuam eis. In hoc cognoui quòd uoluisti me, quòd nõ gaudebit inimicus meus super me. Et sanè haud obscurũ est, quem in modum postquã à mortuis rediit, eueſtigio neq; ita multo pòst, eos qui illi insidias struxerant retributio ulta sit: utq; ea quæ uitæ eius inimica erat mors, sit pudore cõfusa: adeò illa quidem, ut quasi probrũ ei obijcientes dicerent, Vbi est mors, stimulus tuus? ubi est mors uictoria tua? Cæterùm si quis historias tempora post reditionem ad uitam Saluatoris nostri cõplexas, quæ ab Iosepho cõscriptæ sint, euoluerit, facilè uidebit quænam calamitates Iudaicam gentẽ atq; eius principes inuaserint, atq; afflixerint, in quas meritò illi inciderunt ut sceleris quod in illum patrauerant, præmia digna reciperent. & hæc quidem omnia aduersus illos complet sunt, ut oraculum prædixerat. Saluatoris autem nostri de morte ad uitam reditio planè omnibus demõstrauit, quantũ sibi pater in illo placuerit: quam quidem rem ipse ostendit, dicens: Miserere mei, & suscita me, et retribuam eis. In

Resurrectio Christi à prophetis descripta.

hoc cognoui, quòd uoluisti me, quòd non gaudebit inimicus meus super me: A Deinde adiungit: Me autem propter innocentiam suscepisti. Attende autem quo nam pacto ipsi Deo & patri suo supplicans, tanta utatur libertate loquendi, ut sibi ipsi innocentiæ testimoniũ exhibeat, tametsi superius dixit: Sana animam meam, quia peccaui tibi. Sed illud quidem, Peccaui tibi: quo sensu sit accipiendum, antea planum fecimus. quod Symmachus apertius exposuit, quũ dixit, Sana animã meam, etsi peccaui tibi. quod sanè ipsum etiam de peccatis nostris dici potest, quæ Saluator ac Dominus noster in seipsum suscepit. Illud autem, Me autem propter innocentiam suscepisti: puritatem naturæ ipsius, quam totam possidebat, demonstrat. ex qua puritate uitam quoq; & salutem stabilem atq; inconcussam post reditum ipsius ad uitam exponens, adiungit: Et confirmasti me in conspectu tuo in æternum. aut aliter, Et cõstitues me ante te in æternum: ut interpretatus est Symmachus.

Item de Iuda, & de ijs qui cum eo aduersus Christum coniurationem fecerunt. Demonstratio II.

Psalmo 54. Auribus percipe Deus orationem meam, & ne despexeris deprecationem
» meam. Præsta attentum te mihi, & exaudi me. Contristatus sum in nugatione
» mea, & conturbatus sum à uoce inimici, et à tribulatione peccatoris: quoniam
» declinauerunt in me iniquitatem, & in ira molesti erant mihi. Cor meum con-
» turbatum est in me, & formido mortis cecidit super me. Timor & tremor ue-
» nerunt super me, & contexerunt me tenebræ, & quæ sequũtur. Quibus adiun
» git: Præcipita Domine, et diuide linguas eorum, quoniam uidi iniquitatem et
» contradictionem in ciuitate. Die ac nocte circundabit eam super muros eius,
» & iniquitas & labor in medio eius, & iniustitia. & non defecit de plateis eius
» usura, & dolus. Quoniam si inimicus probro me affecisset, sustinuissem utiq;:
» & si is qui oderat me, super me magna locutus fuisset, abscondissem me forti-
» tan ab eo. tu uerò homo unanimis, & dux meus, & notus meus, qui in idem B
» dulces comparabas mihi cibos. In domo Dei ambulauimus cum cõsensu. Ex
» his igitur illud, Si inimicus probro me affecisset, sustinuissem utiq;: & si is qui
oderat me, super me magna locutus fuisset, abscondissem me fortitan eb eo: tu uerò homo unanimis, & dux meus, & notus meus, qui in idem dulces comparabas mihi cibos: simile est illi: Etenim homo pacis meæ, in quo speraui, qui edebat panes meos, magnificauit super me supplantationẽ. quod quum de Iuda sit accipiendũ, in superiori prophetia positum est. Vt ergo in illo dicebatur homo pacis aliquando fuisse, qui quondam à Saluatore instituebatur, quum ipse quoq; ex numero apostolorum unus esset: sic etiam in præsenti, & unanimis, & dux, & notus dictus est. Item quemadmodũ in illo de eodem dictum est, Qui edebat panes meos, magnificauit super me supplantationẽ: ita etiam nunc ex persona ipsius dicit illud, Qui in idem dulces cõparabas mihi cibos. Etenim ex ijs ipse quoq; unus erat, qui ad arcanam, qua cum suis discipulis utebatur, Saluatoris nostri consuetudinẽ spiritualemq; cibum assumpti fuerant: nam ad profanã multitudinẽ & ad turbas cũ uerba faceret, parabolis utebat. Solis uerò suis discipulis, in quorũ ordinem etiam Iudas admissus fuerat, apertius omnia demonstrabat. Ex quo illud dictum est, Qui edebat panes meos, magnificabit super me supplantationẽ. Et illud, Qui in idem dulces comparabas mihi cibos. quod sanè euidentius expressit Aquila quidem sic, Qui simul dulce cõparabamus arcanum. Symmachus autem sic: Qui inter nos communicabamus dulcem sermonis consuetudinem. Pro illo uerò, Tu autem homo unanimis, dux meus, & notus meus: Symmachus ita conuertit, Tu autem homo moris eiusdem mecum, & dux meus, & notus meus. nam quum ad tantam dignitatem assumptus esset, et ob id inter primos Saluatoris amicos censeretur, meritò de eo sic ait: Si inimicus probro me affecisset, sustinuissem utiq;, & quæ sequunt. Vbi autem hæc de Iuda cecinit, ordine deinceps liberationẽ

Traditoris Christi designatio.

à morte

A à morte, euasionemq; suam tanto antè indicat illis uerbis: Ego ad Deũ clamaui, & Dominus saluauit me. Vespere & mane & meridie narrabo & annunciabo, et exaudiet uocem meam, redimet in pace animam meam. Sic tanquam in prece tempus quod mortem antecessit significat, quo quidem tempore Iudas quoq; ad proditionem comparabatur contra illum. Tunc enim Saluator ac Dominus noster ueluti ob perniciem atque interitum sui familiaris dolens mœrensq;, ac multo etiam magis ob totius Iudaicæ gentis perditionem, tanquam ob suos ad insaniã redactos, & tanquã ob sibi charissimos misericordia commotus, omnem qua cum illis utebatur sermonis cõsuetudinem ac doctrinam, eo quòd illis nihil profuisset, nugationem appellat, dicens: Contristatus sum in nugatione mea, & cõturbatus sum à uoce inimici, & à tribulatione peccatoris: quoniam declinauerunt, inquit, in me iniquitatem, & in ira molesti erant mihi. Quæ quidem possunt etiam ad principes Iudæorum referri, qui inimico insidiantiq; animo circunuenire illum conabantur. possunt etiam de potestatibus inuisibilibus, quæ extrinsecus illum oppugnabant, ac per homines talia illi machinabantur, intelligi. Proinde eadem mihi uidentur concordare cum ijs quæ ab ipso in Euangelio dicta sunt sub ipsum passionis tempus, ubi ait ad suos discipulos: Tristis est anima mea usq; ad mortem, manete hic, & uigilate mecum. Et rursus: Nunc anima mea conturbata est. Similia namq; his sunt etiam quæ Psalmus hic continet, ubi sic ait: Cor meum conturbatũ est in me. Et formido mortis cecidit super me, & contexerunt me tenebræ. Quibus uerbis contrariarũ potestatum conatus aduersum se significat. Quemadmodũ enim in prophetijs nominatur quidam spiritus fornicationis, ut est illud, Spiritu fornicationis aberrauerunt, & alius spiritus erroris in deserto: ita etiam spiritus fuerit formidinem mortis efficiens, sanè ut etiam spiritus roboris, & potentiæ, & fortitudinis eius, quæ Deo aliena non est, autor. Quare sic etiam di-

B cetur spiritus timoris ac tremoris: et rursus alius, præter hos, spiritus timoris et cõfusionis: qui quidem penè, ut ita dixerim, omnes mortem pro uera religione testimonij gratia subeuntes, inuadere consueuerunt: ac multo etiam magis longeq; uehemẽtius illum aggressi sunt, qui pro omnibus mortẽ sustinuit. uerumtamen siue spiritus formidinis & mortis, siue timoris & tremoris, siue alia quæpiam eiusdem generis potestas illum adorta est, ea illum non cõfregit, propterea quòd tanquam generosus certator, formidinẽ quidem mortis, confidentia uitæ (ipse enim uita) procul deturbatã abiecit. Alium aũt qui ipsum itẽ inuaserat spiritum timoris & tremoris efficientem, spiritu cõfidentiæ, & potentiæ, & roboris, eum longissimè à se præcipitauit: quandoquidẽ, ut est apud Esaiam, quieuit etiam super unà cum alijs spiritibus, etiam spiritus cõsilij & fortitudinis. Sic porrò spiritum tenebrarũ proprij luminis ui dissipauit, propterea quòd lux in tenebris lucet, et tenebræ eam non cõprehenderunt. Cæterùm, his similia etiam in uicesimoprimo Psalmo inuenire poteris, in quo ex eiusdẽ persona rursus illud dictum est: Circundederũt me uituli multi, tauri pingues obsederũt me. Aperuerunt super me os suum sicut leo rapiens & rugiens. Et rursus: Quoniam circũdederũt me canes multi, concilium malignantiũ obsedit me. Et rursus: Erue à framea Deus animam meam, & de manu canis unicã meam. Salua me ex ore leonis, et à cornibus unicornium humilitatem meam. Planè enim in his malignas potestates, taurorũ, & uitulorum, et leonum, & canum, & unicorniũ nominibus appellat, quæ quidem illum sub ipsum passionis tempus obsederũt, ac circundederũt, non tamen etiam aliquid efficere contra illum potuerũt. Et hæc quidem talem habeant rationem, si modò etiam hę Psalmi partes ad Saluatorem Dominumq; nostrum referanť. Quòd si non ad illum, sed ad aliam personã, ipse quoq; diligenter attendes, ut ea quæ ad ipsum hunc locum pertinent, sibi inuicem æquata respondeant. Veruntamen de ipsa etiam Iudæorum ciuitate, de ipsa inquam Hierusalem, ordine deinceps

Potestas tenebrarum.

post uatici-

post uaticinium de ijs qui insidias illi fecerint adiungit, in hunc modum: Vidi iniquitatem & cõtradictionem in ciuitate. & quæ sequuntur. Quæ quo sensu sint accipienda, non est nunc narandi tempus.

Item de Iuda, & de suffecto in locum eius Apostolo, et de gente Iudaica.

Demonstratio III.

Psalmo 108. Deus laudem meam ne tacueris, quia os peccatoris, & os dolosi super me
» apertum est. Locuti sunt aduersum me lingua dolosa, & sermonibus odij cir-
» cumdederunt me, & oppugnauerunt me gratis. Pro eo ut me diligerent, de-
» trahebant mihi, ego autem orabam. Et posuerunt aduersum me mala pro bo
» nis, & odium pro dilectione mea. Constitue super eum peccatorem, & dia-
» bolus stet à dextris eius. Dum iudicatur, exeat condemnatus, & oratio eius
» fiat in peccatum. Fiant dies eius pauci, & episcopatũ eius accipiat alter. Quòd etiam hæc ad proditorem Iudam sint referenda, idoneus sanè esto testis apostolus Petrus, qui post Saluatoris nostri ascensum, coactis in unum locum apostolis omnibus, aliisq; quàm plurimis fratribus, in medijs illis stetit, atque ait: Viri fratres, oportuit impleri scripturam hanc, quam prædixit Spiritus sanctus per os Dauid de Iuda, qui fuit dux eorum qui comprehenderunt Iesum, quia numeratus erat nobiscum, & sortitus erat sortem ministerij huius. Hic igitur possedit agrum de mercede iniustitiæ suæ, & suspensus crepuit medius, & effusa sunt omnia uiscera eius. Et notum factum est omnibus habitantibus Hierusalem, ita ut appelletur ager ille lingua eorum Akeldamach, hoc est, ager sanguinis. Scriptum est enim in libro Psalmorum: Fiat commoratio eius deserta, & non sit qui habitet in ea, & episcopatum eius accipiat alter. Petrus uerò quum talia dixisset, subiecit, in locum Iudæ alium assumi oportere, quo duodecim apostolorum numerus, qui diminutus fuerat, compleretur, ut prophetia suũ finem contingeret. Quo etiam tempore cum sors iacta esset, ea cecidit super Matthiam, & cõnumeratus est cum duodecim apostolis. Quum hæc igitur in hunc modũ peracta sint, sequitur ut personã quæ in hoc Psalmo loquitur, non aliam esse arbitremur, quàm Saluatoris nostri, qui assignatã sibi à patre sub ipsum passionis tempus orationẽ, publica tanto antè per spiritũ sanctum descriptione dignatus, quod sibi usu uenturũ erat cecinit. Ait igitur: Deus laudem meam ne tacueris. ubi uidelicet doctrinã quam ipse suis discipulis tradidit, & laudem noui Testamenti non esse premendã silentio exhortatur, sed in omne futurũ æuum ad uitæ humanæ utilitatẽ permanere. Os autem peccatoris, & os dolosi, os ipsius Iudæ proprie nominauerit quispiã, qui cum abijsset ad principes sacerdotum, eis dixit: Quid uultis mihi dare, et ego eum uobis tradam? At illi cõstituerunt ei triginta stateres. Et ex illo quærebat occasionẽ, ut illum eis proderet. Quum ergo talia cõtra illum molitus esset, unus postea fuit ex ijs qui cum illo in paschali cœna accubuerunt, quo tempore ipse quoq; Saluator ac Dominus noster accumbebat unà cum ipsis duodecim, qui etiam comedentibus illis dixit: Amen amen dico uobis, quòd unus uestrũm me tradet. Et dum ualde cõtristantur, cœperũt singuli dicere, Nunquid ego sum Domine? In quibus erat etiam Iudas. qui quum omnis doli ac simulationis plenũ os aperuisset, respondit, ac dixit, Nunquid ego sum Rabbi? Dolosum ergo os, quo insidiatorib. Saluatoris nostri signũ proposuit, dicens: Quemcunq; osculatus fuero, ipse est, tenete eum. Quod quũ dixisset uerbo, re quoq; ipsa dolum cõpleuit, quo uidelicet tempore quum ad Iesum accessisset, dixit ei: Salue Rabbi. & osculatus est eum. Iesus uerò ad illum dixit: Amice ad quid ueneisti? Et rursus, Iuda, osculo filiũ hominis tradis? Harum ergo rerũ causa tanto antè in Psalmo ait: Quoniam os peccatoris & dolosi super me apertũ est. Locuti sunt contra me lingua dolosa, & sermonibus odij circumdederunt me, & oppugnauerunt me gratis. ubi cum ipso Iuda etiam reliquorũ meminit, qui ipsi insidias fecerunt. Itaq; ipsum Euangelium narrat, quemadmodũ Saluatore nostro su-

os adhuc

A os adhuc loquente ad discipulos, ille uenerit: Ecce, inquit, Iudas unus de duodecim uenit, & cum eo turba multa cum gladijs & lignis, à principibus sacerdotum & senioribus populi. Quibus etiam Dominus dixit: Tanquã ad latronem existis cum gladijs & lignis comprehendere me? quotidie apud uos sedebam in templo docens, & non tenuistis me. Hoc autem totum factum est, ut impleantur scripturæ prophetarũ. Præterea uerò quod ait in Psalmo, Pro eo ut me diligerent, detrahebant mihi, ego autem orabam: ipsum quoq; tunc suum finem contigit, quũ Saluatore nostro in loco qui dicitur Gethsemani cum undecim apostolis orante, paululumq; ab illis digresso, ut procumbẽs patrem precaretur, iterumq; & tertiò supplicante, Iudas cum principibus Iudæorum insidias illi maturauit, dum cogit ipse & conducit copias quæ cum gladijs & fustibus, ut illum cõprehenderent paratæ erant. Tunc autem mala aduersus ipsum posuerunt pro bonis, & odium pro dilectione ipsius, quum malis affecerunt ipsum Saluatorem, & bene de ipsis meritum, & magistrum, qui innumerabiles sanationes & medelas, sermonumq; documenta, & omnis generis utilitates ipsis præstiterat: quas ob res quum mala pro bonis aduersus ipsum posuerint, & odium pro dilectione ipsius, meritò adiungit: Constitue super eum peccatorem, & diabolus stet à dextris eius. Dum iudicatur, exeat condemnatus, & oratio eius fiat in peccatum. Fiant dies eius pauci, & episcopatum eius accipiat alter. Quæ quidem ipsa quem exitum sortita sint, sanctus apostolus Petrus paulo antè indicauit, dum scripturam hanc ad ipsum proditorem accommodat. Et sanè tibi ipsi interim licet intueri, num super Iudaicam gentem constitutus sit princeps ac dux peccator, cui uidelicet post scelera aduersus Saluatorem nostrum audacissimè commissa, traditi sunt, interim pro antiquis & ipsorum domesticis Deoq; amicis principibus externis, & simulacra colentibus seruire coacti. Cæterùm quis tandem non obstupescat ipsius prædictio-
B nis euentum? nam quum oraculum dixerit, Fiant dies eius pauci: constat planè quàm breuè post structas aduersus Saluatorem nostrum ab illis insidias omne fuerit tempus, quo manere uisi sunt. Post quod tempus, nouissimam uastationem extremumq; interitum passi sunt: ex quo etiam episcopatũ eorum accepit alter, conditus uidelicet per Christum nouus populus. Porrò etiam reliqua huius Psalmi omnia per horum ipsorum exemplar intelliges: quæ uerò sequuntur, & quasi de quibusdam Iudæ filijs dici uidentur, illis uerbis, Fiant filij eius orphani: & quæcunq; alia his similia sunt, referentur primo quidem loco in ipsum Iudam, post illum uerò etiam in omnes illi similes salutare uerbum prodentes. Eadem uerò ratione intelliges uxorem quoque eius, & peccata patris, & eius quæ ipsius mater dicitur, Iudaicæ gentis uidelicet congregationis. De hac enim arbitror dici illud, Et peccatum matris non deleatur. Veruntamen sicut in ea quæ proximè antecessit prophetia, egenus et pauper nominabatur Saluator ac Dominus noster, ueluti demonstrauimus in illo, Beatus qui intelligit super egenum & pauperem: ita etiam in præsenti Psalmo ijsdem uocatur nominibus. Fiant enim illa, & illa ipsi Iudæ, ijsq; qui illi similia æmulati sint, propter illa quæ est ausus, inquit. Quæ nam uerò ista sint, adiungit, dicens: Pro eo quod non est recordatus facere misericordiam, & persequutus est hominem pauperem et egenum et compunctum corde, ut morte afficeret. Et dilexit execrationem, & ueniet ei. Et noluit benedictionẽ, et procul amouebit ab eo. Post quæ uerba deinceps oratione progressus, rursus pauperem atq; egenum seipsum nominat, dicens: Et tu Domine, Domine fac mecum misericordiã propter nomẽ tuũ, quia benigna est misericordia tua. Libera me, quia egenus et pauper sum ego. Quibus post alia adiungit: Genua mea infirmata sunt à ieiunio, & caro mea immutata est propter oleũ; & ego factus sum opprobriũ illis: uiderunt me, & mouerũt capita sua. Quæ sanè ipsa nihi-

lominus

lominus ſuum finem conſecuta ſunt, quo tempore qui præteribant, maledice A
bant ei, mouentes capita ſua, & dicentes: Alios ſaluos fecit, ſeipſum nō poteſt
ſaluum facere. Quoniam uerò etiam nunc Iudæi patrum ſuorū in ſeipſos ex-
ecrationem attrahentes execrabilibus & nefarijs uerbis deteſtari Saluatorē ac
Dominum noſtrum, omnesq; quicunq; in fidem eius tranſierint, cōſueuere,
idcirco deinceps adiungit: Maledicēt illi, et tu benedices. Qui inſurgūt in me,
cōfundantur, ſeruus autem tuus lætabitur. Induantur, qui detrahūt mihi pu
dore: & operiantur ſicut diploide, confuſione ſua. Ego autem confitebor Do
mino in ore meo, & in medio multorū laudabo eum. Quoniam adſtitit à de-
xtris pauperis, ut ſaluam faceret à perſequentibus animam meam. Et ſanè cō
ſtat, quàm multis etiam nunc rebus aduerſis conflictentur quicūq; execratio
nes aduerſus illum in ſuis conuentibus iactant: quippe qui ab ijſdem tempori
bus ne reſpirare quidem, aut ſuſpicere unq; potuerint. quanquā ille feliciter in
medio multarū gentium per ſuum ipſius nouum teſtamentum ſuo patri lau-
dem perficiat, dum eundem patrem adiutorem, & ſuæ dextræ aſſeſſorem obti
net. quas ob res ita loquitur: In medio multorum laudabo eum, quia adſtitit à
dextris pauperis. Salutem præterea, quæ ipſius mortem ſecuta eſt, docet his
uerbis: Vt ſaluum faceret à perſequentibus animam meā. Suprà enim quum
illud dixerit, Perſecutus eſt hominem pauperem & egenum, et compunctum
corde, ut morte afficeret: planeq; ſuam mortem indicauerit, dum prophetiā
am circumſcribit, tum uerò ſalutem quæ mortem ipſius ſecuta eſt, ſignifi-
cauit, dicens: Quoniam adſtitit à dextris pauperis, ut ſaluum faceret à per-
ſequentibus animam meam.

Item de Iuda & argenteis, quibus Dominum prodidit: deq; reiectione apud Iudæos, tam eorum
Zacharie 11. *qui imperabant, quàm eorum quibus imperabatur.* *Demonſtratio* 1111.

» Et capiam mihi duas uirgas: unam uocaui pulchritudinem, & alteram uoca
» ui funiculum. & paſcam oues meas, & auferam tres paſtores in mēſe uno, & B
» grauabitur anima mea ſuper eos. Etenim animæ eorum rugierunt ſuper me,
» & dixi: Nō paſcam uos. quod moritur, moriatur: & quod deficit, deficiat: &
» quæ reliqua ſunt, deuorent unuſquiſq; carnes proximi ſui. & capiam uirgam
» pulchram, & abijciam eam, ad diſſipandum teſtamentum meum, quod diſpo-
» ſui ad omnes populos. & diſſipabitur in die illa, & cognoſcent Chananæi, o-
» ues quæ cuſtodiuntur mihi, quod uerbum Domini eſt. & dicam ad eos: Si ho
» neſtum eſt in conſpectu ueſtro, date mercedem meam, aut renuite. Et conſti-
» tuerūt mercedem meam, triginta argenteos. Et dixit Dominus ad me: Dimit-
» te eos in fornacem, et ſpecta num adprobatū ſit, quemadmodū probatus ſum
» pro illis. Et accepi triginta argēteos, et proieci eos in domo Domini in forna-
» cem. & abieci uirgam alteram, quæ dicitur funiculus, ad diſſipandū teſtamen-
» tum inter Iudam & Iſrael. Hæc igitur ſuum finem conſecuta ſunt, quo tempo
re, ut eſt apud Lucam, abiens Iudas locutus eſt cum principibus ſacerdotum
& ſcribis & ducibus templi, quo modo illum eis traderet, & gauiſi ſunt, &
pacti ſunt argentum illi dare. Vt uerò apud Marcum legimus, quum a-
bijt ad principes ſacerdotum, ut illum proderet, illi autem gauiſi ſunt, &
promiſerunt ei ſe argentum daturos. Verùm apud hos quidem argentum
ſimpliciter nominatum eſt. Apud Matthæum autem numerus quoque in-
dicatur: qui ſanè ab eo quem poſuit Zacharias, minimè diſcrepat. Dicit igi-
tur Matthæus: Tunc abiēs unus de duodecim, qui dicitur Iudas Iſcariotes, ad
principes ſacerdotum, dixit eis: Quid uultis mihi dare, & ego eum uobis tra-
dam? Illi autem cōſtituerunt ei triginta ſtateres. Conſentanea igitur hæc ſunt
ei quod in prophetia dictum eſt à Domino, Et conſtituerunt mercedē meam
triginta argenetos. Pro quo Symmachus quidē ait: Et appenderunt mercedē
meam triginta argenteos. Aquila uerò: Et conſtituerunt mercedem meam tri

ginta

A ginta argenteos. Quib. illud adiungitur: Et dixit Dominus ad me, Dimitte eos in fornacem, et uide num probatum sit, quemadmodū probatus sum pro illis. Pro quo rursus Aquila quidem sic ait: Et dixit Dominus ad me, Dimitte eos in fornacē, proijce eos ad figulum, immensum preciū quo æstimatus sum pro illis. Et sanè attende, quo nam pacto ipse Dominus preciū suum confitetur triginta argenteos datū esse. Videtur autem ipsa uerborū excogitatio talem præ se ferre sensum: Ego quidē Dominus à primo incipiens die, nunquam desij meæ benignitatis indicia uobis Iudæis impendere, innumerabilibusq; uos beneficijs afficere, non solum dum ad uos ab initio prophetas mitto, sed etiam dum me ipsum uobis præsentē exhibeo, tum in monitis ac documentis, rationalibusq; præceptis, tum in signis & portentis, & alijs miraculorum generibus, tum etiam in sanationibus & medelis. uos ergo qui tanta beneficentia digni habiti estis, date mercedē meam, aut renuite: sic quidem ab illis, ut par est, fructus pietatis, & indicia fidei erga seipsum postulans. At illi (ut in ea quam proximè ante hanc posuimus prophetia, dictum est) pro eo ut me diligerent, detrahebant mihi: & proposuerūt aduersum me mala pro bonis, et odium pro dilectione mea: & quum triginta argenteos cōstituerint, tanquā eum qui tanti uenderetur, æstimauerūt. Sed quoniā uniuscuiusq; opus quale sit, ignis probabit, meritò imperat ut mittant in fornacem, illud adiungens, Quemadmodum probatus sum pro illis. Fornacem uerò hoc loco ipsam domū Domini nominare uidetur. Nam cum Dominus dixerit, ut est apud Septuaginta, Dimitte eos in fornacē: tum adiungit, Et proieci eos in domo Domini in fornacē. Vt uerò est apud Aquilā, quum Dominus dixerit, Proijce illud, ipsum uidelicet argentū ad figulū: tum adiungit, Et proieci illud in domo Domini ad figulū. At uerò, ex Symmachi editione, quū Dominus dixerit, Proijce illud in fornacem: tum adiungit uerba illa, Et proieci illud in domo Domini in fornacem.

B Num igitur hoc tunc forsitan completū est, quum Iudas qui Dominum prodidit, uidens quòd Dominus cōdemnatus esset, pœnitētia ductus, retulit argentum principibus sacerdotū, & senioribus, dicens: Peccaui tradens sanguinem innocentem. At illi dixerūt ei, Quid ad nos? tu uideris. & proiectis argenteis in templo, recessit: & abiens, laqueo se suspendit. Principes aūt sacerdotū acceptis argenteis dixerūt: Non licet eos mittere in corbanā, quia preciū sanguinis est. Consilio aūt inito, emerunt ex illis agrum figuli in sepulturā peregrinorū. Quapropter uocatus est ager ille, Ager sanguinis, usque in præsentem diem. Tunc impletū est quod dictū est per Hieremiam prophetā dicentem: Et accepérunt triginta argenteos preciū appreciati, quem appreciauerunt à filijs Israel: & dederūt eos in agrum figuli, sicut constituit mihi Dominus. Vbi diligenter cōsiderabis, quum hæc non habeant apud Hieremiam prophetā, num arbitrari oporteat ea per quandā malitiam ex illo sublata esse: an uerò librarij erratum fuisse, qui negligentius sanctorū Euangeliorum exemplaria confecerit, & ex negligentia in errorem inciderit, & pro Zacharia posuerit Hieremiam: utpote quū ita scripto opus fuerit, Tunc completū est quod dictum est per Zachariam prophetam. Pro eo aūt quod perperam conuersum est, Et miserunt eos in domo Domini in fornacem: dictum est illud, Et dedi eos in agrum figuli. Planè enim in ipsa prophetia in templo Domini proiectū fuisse argentum dicitur, & ab Euangelio itidem in templo: Proiectis enim, inquit, Iudas argenteis in templo, recessit. Et sanè æquū est ex illis argenteis templū fuisse profanatum, & completū fuisse illud: Ecce relinquit uobis domus uestra deserta. Porrò aūt etiam illud cōtemplare, num fornax dicta sit domus Domini, propterea quòd in templo Dei quasi in fornace cōflatoris, animos ex diuinorū sermonum calore atq; igne transformari cōtingit, aut alioqui non puros dum, tanquam in fornace igne explorantur, redargui. Idcirco Aquila dum ita cōuertit, Et proiecit argentū in domo Domini ad figulum: planè nos docet quamadmodum diui-

Hieremias in Matthæo ponitur pro Zacharia.

Templum fornax.

dum diuinum uerbum inſtar figuli habitet in domo Domini, & eorũ qui illuc A
accedunt animas informet ac renouet. Veruntamen quũ preciũ appreciati in illa domo proiectũ, eam ipſam profanã reddiderit, meritò ſtatim adiungit: Et abieci uirgam alterã, quæ dicitur funiculus, ad diſſipandũ teſtamentũ inter Iudam & Iſrael. Ex illo enim illa gentis multitudo abiecta eſt procul ab antiqua Dei tutela, quæ prius illos cõſeruabat. Alteram aũt uirgam puto pro uniuerſa ſimul Iudaica gente hoc in loco accipi oportere. Qua de cauſa illam etiam funiculum uocat, dicens: Vnam uocaui pulchritudinẽ, & alterã uocaui funiculũ. Tum de altera euidenter adiungit illud: Et abieci uirgã alteram, quæ dicitur funiculus, ad diſſipandũ teſtamentũ inter Iudam & Iſrael. Siquidem hi erant & funiculus, & uirga altera. Prior aũt quæ pulchitudo nominata eſt, non alia fuerit quàm ipſa Hieruſalem, adoratioq; Moſaica, omnisq; priſca cõſtitutio, quæ uetus dicitur Teſtamentũ. hocq; ipſum uel ex ipſa prophetia planè cõſtiterit, dum ait: Et capiam uirgam meam pulchrã, & abijciam eam ad diſſipandum teſtamentum meum. Vides ut teſtamentũ quidem ſuum, uirgam priorem eſſe dixerit, alteram uerò uirgam funiculũ: et tamen ſe utranq; abiecturũ minatur: quamuis prius dixerit, Et capiam mihijpſi duas uirgas, unam uocaui pulchritudinem, & alteram uocaui funiculũ. pro quo Aquila quidem ſic cõuertit: Vnam uocaui decorem, et alteram uocaui funiculũ. Symmachus aũt: Hanc quidem uocaui decorem, illam aũt uocaui funiculum. Hoc igitur uniuerſæ gentis pulchritudinis, decorisq; nomine, diuinam legem, & quod in ea continetur teſtamentum meritò appellat. Venerabilitas enim illa urbis Hieruſalem, et quę in ea ad munus pontificũ, ſacerdotumq; pertinebant, tum etiam omnia quæcunq; olim apud illos populos ex diuinis legibus, ac ex ueteri Teſtamento de more prius adminiſtrabantur, decens quidem ornatus ijs erant, qui talibus rebus ornarentur. Funiculus aũt ipſa gentis multitudo apud ipſum quoq; Moſem uocata eſt, in illis uerbis: Facta eſt portio Domini populus eius Iacob, funiculus hæreditatis eius Iſrael. At uerò huiuſce utriuſq; uirgæ mutationẽ magno impetu futurã ijs temporibus de quibus dictũ eſt, diuinat: utpote, quum & uetus quod prius in ea erat teſtamentũ, & pulchritudo quæ in eadem olim cernebat, delẽda fuerit, & ad nihilũ redigenda: ſimul ac precio illius æſtimato, qui triginta argẽteis æſtimatus eſt, illi pro ſua ipſorũ impietate meritæ ignominiæ obnoxij facti ſunt. dicit igitur: Et capiam uirgam meam pulchram, & abijciam eam ad diſſipandũ teſtamentum meum. Et rurſus: Et abieci uirgam alteram, quæ dicitur funiculus. Ad hæc, quum in prophetia dicatur illud, Et auferam tres paſtores in menſe uno: arbitror ſic tres ordines eorũ ſignificari, qui olim populo Dei præerant, regum, pontificũ, & prophetarũ: quoniam ab his tribus quaſi paſtoribus, omnia quę ad illos ueteres olim pertinebant, gubernabantur. Sed quando tres iſti paſtores uno tempore conuerſionẽ paſſi ſunt, Saluatore utiq; noſtro aduenięte (nam & rex præter leges creatus, non ab ipſorũ genere oriundus, ſed externus ipſis tunc præerat: & pontifex à Romanis ad ſacram functionẽ prouectus, nõ ex ſucceſſione generis, neq; ſecundũ leges atq; inſtituta, honorem illum obtinebat: nec propheta, qui uſq; ad Ioannem perueniens, deſierat, amplus apud eos operabatur: ſed loco eius mendax quidem propheta & impius populũ decipiebat) meritò tria illa dona, quę quondam ſupra omne ornamentũ ac decus totam illam gentem ornabãt, ſublaturũ ſe uno tempore minatur, dicens: Et auferam tres paſtores in menſe uno, & grauabit anima mea ſuper eos. pro quo Aquila quidem ſic ait, Et mutilata eſt anima mea in eis. Symmachus autem, Et exanimatus ſum in eis. Theodotion aũt, Et exanimata eſt anima mea ſuper eos. Et cauſam exanimationis oſtendit in ijs quæ adiungit, Etenim animę eorũ rugierũt ſuper me. pro quo rurſus Aquila hoc modo cõuertit, Etenim anima eorũ immaturauit in me. Symmachus aũt, Et anima eorũ inualuit in me. Illi uerò quod apud Septuaginta dictum eſt, Etenim ani-

Tres ordines præſidũ apud ueteres.

B

enim ani-

A enim animæ eorũ rugierunt ſuper me. Simile quiddã fertur etiam apud Hieremiam, quod ex perſona Domini profertur his uerbis: Dereliqui domum meam, dimiſi hæreditatẽ meam, dedi dilectã animam meã in manus inimicorum eius. facta eſt hæreditas mea mihi ut leo in ſylua, dedit ſuper me uocem ſuã. nunquid ſpelunca hyænæ hæreditas mea mihi? has igitur obres meritò deinceps adiungit: Et dixi, Non paſcã uos: quod moritur, moriatur, & quod deficit, deficiat: & quę reliqua ſunt deuorẽt unuſquiſq; carnes proximi ſui. Poſt quę ſubjicit: Et capiã uirgam meam pulchrã, & abjciã eam. Pro quo Aquila: Et accepi, inquit, uirgã meam decorẽ, & excidi illam, Moſaicam uidelicet adorationem. Ergo prima quidẽ uirga initio ſermonis, prima item quæ frãgatur & abjciatur, fore dicitur. Quum autem preciũ eius qui æſtimatus eſt, & pro eo argentum proditori erogatum, proiectum eſt in domũ Domini tanquam in fornacem: tum uerò etiam ea quæ ad alteram uirgam, hoc eſt quæ ad uniuerſam gentem pertinent, quid latura ſint mali, propheticè declaratur in illis uerbis: Et abieci uirgam alteram, funiculum ad diſſipandũ teſtamentum inter Iudam & Iſrael. Et quoniam illorum reiectionem his uerbis planè oraculum indicauit, meritò deinceps non amplius illos uim prophetiarum intelecturos affirmat, ſed Chananæos, ſic dicens: Et cognoſcẽt Chananæi, oues quę cuſtodiuntur mihi, quod uerbum Domini eſt. Cęterũ, qui tandem alij fuerint hi Chananæi, quàm nos ipſi? qui prius alieni eramus, & qui ex uniuerſis olim profanis atq; impijs gentibus, oues Chriſto cuſtoditi ſumus? qui etiam beneficio illius ſumus immutati, et ipſa uaticinia prophetarũ intelligentes, cognitionem uerã uerbi Domini accepimus. Idem nos qui ſumus Chananæi, nouimus atq; intelleximus ea quæ dicuntur. Non nouerunt autem, neq; intellexerunt, qui nomine Iſrael gloriãtur, & qui ſemen Abrahæ iactare conſuerunt.

B *Item de Iuda nominatim. Demonſtratio V.*

Peccatum Iuda ſcriptum eſt ſtylo ferreo in ungue adamantino, exaratum ſuper latitudinem cordis eius, & in cornibus altarium ueſtrorũ. Quũ recordati fuerint filij eorum ararum ſuarum & lucorum ſuorum in ligno dẽſo, & in collibus excelſis, robur tuum omnes theſauros tuos in direptionem dabo, & excelſa tua in peccato in omnibus finib. tuis. & priuaberis, et humiliaberis ab hæreditate, quam dedi tibi. & transferã te ad inimicos tuos in terrã quam non nouiſti: quoniam ignis accenſus eſt in furore meo: uſq; in ſeculum ardebit. Tametſi hæc non apud Septuaginta, attamẽ in Hebraico textu atq; in reliquorum interpretum editionibus, item in exquiſitioribus quoq; ipſorũ Septuaginta exemplaribus cum appoſitione ſtellularũ, neceſſariò ea appoſuimus, tanquã ea qui nominatim ipſum proditorẽ Iudã ſignificẽt: & peccatũ quod ab illo cõmiſſum eſt, fieri non poſſe ut unquã aboleatur. Hoc enim mihi uidetur ſignificare illud, Peccatum Iuda ſcriptum ſtylo ferreo in ungue adamantino. Poterunt itẽ referri ad uniuerſam Iudaicã gentem, quib. deinceps ipſo ordine poſt ipſorũ ſcelus indelebile, extremã quæ ipſos punitura eſt perniciem interminatur: quæ non eſt nũc ſingillatim ad uerbum interpretandi tempus. Sed quando tam multa hactenus de eo qui Saluatorem ac Dominũ noſtrũ erat proditurus, aliſq; qui illi inſidias facturi erant, diuinitus prędicta expoſuimus: tempus iam fuerit quæ ſub ipſam eiuſdem paſſionem euentura fuerunt, ut item diuinitus per prophetas denunciata ſint, intueri. Hieremię 17.

De ſolis defectu, qui in ipſa Saluatoris noſtri paſſione accidit: & de extremo Iudaicæ gentis interitu. Demonſtratio VI. Cap. II.

IVrat Dominus in ſuperbiam Iacob, ſi obliuiſcetur in uictoriam omnia opera ueſtra: & ſuper his non turbabitur terra, et lugebit omnis qui habitat in ea: & aſcendet quaſi fluuius conſummatio, & deſcendet quaſi fluuius Aegypti. & erit in die illa, dicit Dominus, occidet ſol in meridie, et obtenebrabitur ſuper terram in die lux. & conuertam ſolennia ueſtra in luctum, & omnia Amos. 8.

nia cantica uestra in lamentum. & inducam super omnem lumbum saccum, A
& super omne caput caluitiem: & ponã eum tanquam luctum dilecti: & qui
cum eo fuerint, tanquam diem doloris. ecce dies ueniunt, dicit Dominus, &
mittam famem in terram: non famem panis, neq; sitim aquæ, sed famem au-
diendi uerbũ Domini. & commouebuntur aquæ à mari usq; ad mare, & ab
aquilone usq; ad orientem circuibunt quærentes uerbum Domini, & nõ in-
uenient. Contumeliam & superbiam & insolentiam aduersus Saluatorẽ no
strum, quã in illũ excitarunt Iudæi, hæc prophetia prædicens, iurare Domi-
num ait contra superbiã Iacob, non futurã esse obliuionem eorũ quæ con-
tra ipsum ausi sint, dignaq; luctu mala passurã esse ipsorũ terrã, unà cũ habita-
toribus: neq; ultrà, sicut prius, ubi breuiter emendati fuerint, esse iterum resti
tuendos, sed in consummationem quæ ad ipsos spectant, esse uentura. Siqui
dem ascendet, inquit, ut fluuius consummatio ipsorum: sic utiq; iram quæ il-
los non aliàs quàm Romanis regnãtib. inuaserit, per fluuiũ ascensurũ super
eos, ueluti qui prius in sublimi uersarẽtur, significãs. Deinceps post hanc, de
qua dictum est, cõtra illos immissam à Deo iram, rursus ad illos spectãtia ne-
gotia, persequitur: Vt fluuius, inquit, Aegypti descendet. Quibus uerbis si-
gnificari arbitror, quę olim sublimia et apud Deũ uenerabilia fuerint, et quę
quasi in sublimi positæ Iudaicæ gẽtes prælationes, ea similia & fluentis, & re
bus nationũ fide carentiũ, fluuij instar labentibus, esse cõstituenda, ac de subli
miori in inferius esse præcipitãda. Deinde post hæc ipsa quæ dicta sunt, ipso
ordine ea quæ sub ipsum salutaris passionis tempus euenerint aperiens, In il
lo, inquit, die dicit Dominus, occidet sol in meridie, & obtenebrabit super
terrã in die lux. quæ sanè euidentẽ exitũ sortita sunt tũc, quũ Saluatore in al-
tum sublato, ut est apud Euangelistã, à sexta hora tenebræ factę sunt super u-
niuersam terrã usq; ad horã nonã. & circa horam nonã exclamauit Iesus uo-
ce magna, dicens: Eli, Eli, lama sabachthani. Quę quum in hunc modũ suum B
finem cõtigerint, deinceps adiungit: Et conuertã solẽnia uestra in luctũ, om
nia cantica uestra in lamentũ. & inducam super omnem lumbum saccum, et
super omne caput caluitiem. & ponam eum sicut luctum dilecti, & eos qui
cum ipso fuerint, ut diem doloris: Ecce dies ueniunt, dicit Dominus, & mit-
tam famem super terram: non famem panis, neq; sitim aquæ, sed famem audi
endi uerbum Domini, & quę sequuntur. Quę quidem omnia propter super
biam ipsorum, qua aduersus Christum usi sunt, diuinitus prædicta, euidentẽ
oraculi exitũ ostenderũt post ipsorũ aduersus Saluatorẽ nostrũ insidias. Non
ergo ante illud tempus, sed ex illo tempore in hunc usq; diem solennia illorũ
in luctum conuertit Deus, & cantica in lamentũ: quippe qui illos celeberri-
ma ciuitate priuauerit, & uenerabile illud sanctuarium quod in illa erat, Ti-
to ac Vespasiano apud Romanos imperantibus, euerterit: usq; adeò, ut non
amplius uenire & celebrare in ea legitima solennia, & legitimos cõuentus
possint. Cæterùm, quid opus est dicere, quemadmodum fames audiendi uer
bum Domini, omnes illos inuaserit: propterea quòd procul à seipsis Dei uer
bum exegerint, quum illud uno animo negauerunt, & ab eodẽ negati sunt.

Item de solis defectu, & de tempore Saluatoris passionis. Demonstratio VII.

Zach. 14. Et aduenict Dominus Deus meus, & omnes sancti cum eo. in die illa nõ
» erit lux. & frigus, & gelu erit in uno die. & dies ille notus Domino, & neq;
» dies, neque nox, ad uesperam erit lux. & in die illo egredietur aqua uiua de
» Hierusalem, dimidiũ eius in mare primũ, & dimidiũ eius in mare extremũ,
» in æstate & in uere erit sic. & erit Dominus in regem super uniuersam terrã.
» in die illa erit Dominus unus, & nomen eius unus, ambiẽs omnẽ terrã & so
litudinem. Hæc quoq; in aduentu Saluatoris nostri cõpleta sunt, quum adue
nit, siue cum suis sacris apostolis, siue cum suis sanctis, diuinis uidelicet qui
busdam potestatibus & incorporeis spiritibus, necnon angelis & ministris

suis,

A suis, de quibus dictum est in sacris Euangelijs, quòd utique ad illum accesserint angeli, & illi ministrarint. Porrò autem die illo (sic autem sacræ literæ consueuerunt omne tempus uocare, quo ille inter homines uersatus est) unà cum alijs prædictionibus etiam quod nunc tractatur, oraculum cõpletũ est, quũ utiq; sub illius passionis tempus ab hora sexta tenebræ factæ sunt super uniuersam terrã usq; ad horam nonã. Ex quo sic ait prophetia: In die illo non erit lux. Et rursus: Et neq; dies, neq; nox, ad uesperam erit lux. quibus uerbis perspicuè indicari puto illius tẽporis conditionẽ, quũ Saluatore nostro alius sublato in ipsa diei luce, nox ab hora sexta id quod circum terrã est, obtinuit usq; ad horam nonam. Post quam rursus desinentibus tenebris, dies et lux reuersa est, post quæ rursus consueta nox secuta est. Quæ omnia sermo propheticus innuit, ubi ait: Et dies ille notus Domino, & neq; dies, neq; nox, ad uesperam erit lux: dies quidẽ ille non erat, propter meridianas tenebras: sed nec item nox, propter ipsius diei recursum, quem indicauit significãs per illa uerba, Ad uesperã erit lux. Quis aũt non admiretur etiã hybernæ horę cõmemorationẽ? quam ipsam itidem diuinauit oraculũ, quũ ait: Et frigus & gelu erit. *Frigus in passione Domini.* Quod itẽ ipsum, Euãgelij testimoniũ cõmẽdat, quũ Petrus dum Iesum sequitur, accenso igne in atrio Caiphæ, unà cum alijs calefaciebat se. Proinde Ioannes frigoris quoq; mentionẽ apertissimè facit, dicens: Stabãt serui & ministri ad prunas, quia frigus erat, & calefaciebant se. Et ad uerbũ quidem huiusmodi finem contigerunt, quæ sic prædicta sunt. ad sensum uerò, quum Iudęis salutare lumẽ illuxisset, ipsiq; potius tenebras quàm lumẽ amplexi essent, hoc quod ab ipsis electum, assumptumq; est uniuersam ipsorum nationẽ inuasit. Quũ enim ipsi recessissent à luce, & eos obscura nox occupasset, obscuratis ipsorũ mentibus, eo quòd illuminatio Euãgelica radios suos in corda ipsorũ non immitteret, quinetiam refrigerata ipsorum erga Deum charitate, talium

B rerum signa meritò expressa sunt, & in tali salutaris aduẽtus Dei cõpleta sunt ea, quæ ad hoc oraculum pertinent, dum aqua uiuens erumpit ex Hierusalẽ, & in omnes gentes progreditur fœcundus & uitæ apportator Euãgelicę doctrinæ sermo: qui quũ profectus sit de Iudæa, & de ipsa Hierusalẽ, dissemina-tus postea est in omnẽ terrã, et in omnes orbis terrarũ fines. Huius uerò aquę ipse quoq; Saluator ac Dominus noster meminit, dum loquitur cũ muliere Samaritana. Si scires, inquit, quis est qui petit à te bibere, tu petisses ab eo, & dedisset tibi aquam uiuã. Quanta autem ad eos qui uiuã rationalemq; aquã gustauerint, uentura sit utilitas, declarat deinceps, dum docet quemadmodũ qui eam aquã biberint, & multos illos qui antea ipsis imperabant, malignos dæmonas abnegauerint, ij unũ sui ipsorũ & dominũ et regem cõfitebunt: item quòd is dominus, qui ab unis Hebræis antea noscebat, rex fiet omniũ earũ nationũ, quæ ex uniuersa terra in ipsius fidem uenerint, & nomen eius unũ erit ambiens uniuersam terrã & solitudinem. quod quidem ipsum ubi quis uiderit, quî fieri possit ut nõ admiretur? etenimà Christi uocabulo, Christus porrò ipse Dominus est, Christiani nomen deductum omnem locum & ciuitatem & regionem ipsas q; in desertis oris q; extremis terræ habitantes nationes circuiuit, fidẽ eo modo faciens et cõsentiens huiusce prophetię uaticinio.

De ijs quæ in ipsa salutari passione facta sunt. In finem pro susceptione matutina. Demonstratio VIII.

Deus Deus meus respice in me, quare me dereliquisti? longè à salute *Psalmo 21.*
mea uerba delictorum meorum. Deus meus clamabo per diem ad te, et non „
exaudies: et per noctem, & nõ ad insipientiã mihi. Tu aũt in sanctis habitas, „
laus Israel. In te sperauerunt patres nostri: sperauerunt, & liberasti eos. „
Ad te clamauerunt, & salui facti sunt. In te sperauerunt, & non sunt confusi. Ego autem sum uermis, & non homo: opprobrium hominum, & abiectio „

» plebis. Omnes uidentes me, ſubſannauerunt me: locuti ſunt labijs, & moue-
» runt caput. Sperauit in Domino, eripiat eum: ſaluum faciat eum, quoniã uult
» eum. quoniam tu es, qui extraxiſti me de uentre, ſpes mea ab uberib. matris
» meę. In te proiectus ſum ex utero. De uentre matris meæ Deus meus es tu.
» ne diſceſſeris à me, quoniam tribulatio proxima eſt, quoniam non eſt qui ad-
» iuuet. Circundederunt me uituli multi, tauri pingues obſederunt me. Ape-
» ruerũt ſuper me os ſuum, ut leo rapiens, & rugiens. Sicut aqua effuſus ſum,
» & diſperſa ſunt omnia oſſa mea. Factum eſt cor meum tanquam cera lique-
» ſcens, in medio uentris mei. Aruit tanquam teſta uirtus mea. Et lingua mea
» adhæſit gutturi meo, & in puluerem mortis deduxiſti me, quoniam circũde-
» derunt me canes multi. Congregatio malignantium obſedit me. Foderunt
» manus meas. & pedes meos, dinumerauerunt omnia oſſa mea. Ipſi uerò con
» ſiderauerunt, & inſpexerunt me: diuiſerunt ueſtimenta mea ſibi, & ſuper ue
» ſtem meam miſerũt ſortem. Tu autem Domine ne procul amoueas auxiliũ
» meum. Ad ſuſceptionem meã reſpice. Eripe à framea animam meã, & ex ma-
» nu canis unicã meam. Salua me ex ore leonis, & à cornibus unicornium hu
» militatem meam. Narrabo nomen tuum fratrib. meis. In medio eccleſiæ lau
» dabo te. Qui timetis Dominum, laudate eum. Omne ſemen Iacob glorifica-
» te eum. Timeant eum omne ſemen Iſrael, quoniam non ſpreuit, neq; moleſtè tulit deprecationem pauperis, neq; auertit faciem ſuam à me: & quum cla
» marẽ ad eum, exaudiuit me. A' te laus mea in eccleſia magna. Vota mea red-
» dam in conſpectu timentiũ eum. Comedent pauperes, & ſaturabũtur, & lau
» dabunt Dominũ, qui requirunt eum, uiuent corda eorum in ſeculum ſeculi.
» Reminiſcẽtur & conuertentur ad Dominum omnes fines terræ, & adorabũt
» in conſpectu eius uniuerſæ familiæ gentiũ, quoniã Domini eſt regnum, & i-
» pſe dominatur gentibus. comederunt & adorauerunt omnes pingues terræ,
» in conſpectu eius prolabentur omnes qui deſcendunt in terrã, & anima mea
» illi uiuit, & ſemen meũ ſeruiet ei. annũciabitur Domino generatio uẽtura, &
» annunciabunt iuſtitiã eius populo qui naſcetur, quem fecit Dominus. Illud
quidẽ Deus Deus meus reſpice in me, quare dereliquiſti me? quod initio Pſal
mi dictũ eſt à Saluatore noſtro, ut eſt apud Matthæum, ipſo paſsionis tempo
re dictũ eſt, in hunc modũ: A' ſexta autem hora tenebræ factæ ſunt ſuper uni
uerſam terrã uſq; ad horam nonã. & hora nona clamauit Ieſus uoce magna:
Eloim, Eloim, lama ſabachthani. ꝺd ex interpretatione eſt: Deus Deus, me-
us quare dereliquiſti me? accepta uerò ſunt Hebraica uerba ex ea, quæ nunc
eſt in manibus, prophetia. Siquidem uel ijſdem ſyllabis illud ipſum, Eli, Eli,
lama ſabachthani, initio Pſalmi continetur. quod Aquila in hunc modum in-
terpretatus eſt: Fortis meus, fortis meus, quare dereliquiſti me? Porrò quod
hæc eandem cum ijs quæ paſſionis tempore à Saluatore noſtro dicta ſunt, ha
beãt uim, nemo utiq; negauerit. Tempus igitur iam nunc fuerit, Pſalmum i-
pſum abſq; controuerſia ad alium nullum referre, quàm ad illum: quandoqui
dem illi uni, & nulli præterea alij, quę in eo continentur, conueniunt. Planiſ-
ſimè igitur in illo cùm alia completa eſſe conſtat, quæ in hoc Pſalmo legun-
tur, tum uerò etiam illud quod ita ait: Diuiſerunt ueſtimenta mea ſibi, & ſu-
per ueſtem meã miſerunt ſortem. Traiectionem uerò clauorũ, qui illius ma-
nibus ac pedibus in cruce affixi ſunt, euidentiſsimè indicat, dum ait: Foderũt
manus meas, & pedes meos: dinumerauerũt omnia oſſa mea. Sic etiã reliqua
uni illi, nec alij cuipiã præterea conuenient, quemadmodũ progreſſi lõgius o-
ratio demonſtrabit, aut certè quouis ſuo arbitratu quãuis aliã proferat perſo-
nam aut regis aut prophetæ, aut alicuius eorum, qui quondã apud Iudæos
Dei amici & familiares extiterint, oſtẽdatq; ſi poſſit, ea quę ita deſcripta ſunt,
huic conuenire. Sed enim cui unquam eorum quos in utero mater geſtauerit, tantum uirtutis, tantũq; uirium adfuit, ut cõſtãti cogitatione animoq; im-

pertur-

A perturbato, & mente sobria & erecta, Dei cognitionem acceperit, & omnem
suam spem in Deo collocauerit? usq; adeò ut potuerit dicere? Quoniam tu es
qui extraxisti me de uentre matris meæ, spes mea ab uberibus matris meæ, in
te proiectus sum ex utero, de uentre matris meę, Deus meus es tu. Quis porrò
unquam ubi ipse tantæ curæ Deo fuerit, pòst opprobrium hominum, & abie-
ctio populi factus est? à quibus aũt & cuiusmodi uitulis, aut tauris intelligen-
dum est hunc fuisse circundatũ? & quid tandem huic ipsi accidit, ut quasi aqua
effusus sit? & quomodo eiusdem ossa dispersa sunt? et qua ratione in puluerem
mortis deductus est? & simul ac in talem puluerem est deductus, adhuc & ta-
lia loquitur, & uiuit, & uocalem se præstat? & qui nã alij canes illũ circundede
runt præter eos, quos dixit & tauros & uitulos? quod uerò consiliũ malignan
tium non solũ manus, sed etiam pedes huiusce de quo sermo est, foderũt? qui
etiam postquã eundem euexerunt, partem quidem uestimentorũ ipsius diuise
re, partem uerò iactis sortibus arripuerũt? & quæ nam framea illa? quis canis?
quis leo? qui item illi dicuntur unicornes eum, de quo sermo est, obsidẽtes? &
qua fiducia post tantam contra id genus luctam, ac postquã in puluerem mor
tis deductus est, pollicetur se nomen patris sui narraturũ non omnibus, sed so
lis suis fratribus? et qui tandem hi fratres? quæ nã uerò ecclesia hæc, de qua is
qui talia pertulit, ita loquit? In medio ecclesiæ laudabo te? quibus etiam illud
adiungit, quòd utiq; non una Iudaica gens, sed omnes fines terræ reminiscen-
tur, & cõuertentur ad Dominũ, & adorabũt in conspectu eius omnes familię
gentiũ. Cæterùm tu quoq; ubi per te ipsum singula eiusdem Psalmi uerba ex-
ploraueris, facilè intelliges utrũ ea quæ in ipso continẽt ad uulgarem quem-
piam referri possint, quod quũ feceris, certè non inuenies cui tandem illa con-
ueniant, præter unum Saluatorem nostrum, qui omniũ & fidelissimè & uerís-
simè huiusce Psalmi uoces in suam personã assumpsit, quemadmodũ Euange-
listæ testificati sunt. Matthæus quidem illis uerbis quæ anteà retulimus, Mar-
B cus autem ijs quibus etiam ille, utpote qui in hunc modum narret: Et facta ho
ra sexta, tenebræ factę sunt super totam terrã usq; ad horam nonam. Et hora
nona exclamauit Iesus uoce magna, dicens, Eli eli lama sabachthani: quod est
ex interpretatione, Deus, Deus meus, ad quid dereliquisti me? Et quidam ex
audientibus dicebant, Heliam uocat. Agè igitur posthac ipso ordine uidea-
mus, qua ratione ea quæ in hoc Psalmo continẽtur, ad illum referenda sint. Ac
primùm inscriptionem ipsam tractemus, quæ talis est, In finem, uel quemad-
modum Aquila edidit, uictoriæ autori. uel etiam, ut Symmachus, Ad uicto-
riam pro susceptione. Hæc sanè nobis ueniunt in mentem, propterea quòd sa-
lutaris illa passio, ut scripta Euangelistarũ demonstrant, perfecta est circiter ho
ram nonã, factis iam tenebris, ab hora sexta usq; ad horam nonã. qua sanè ho-
ra etiã uocem magnã emisit, & ea quæ paulo antè recitauimus, protulit: ut pla-
nè sit confitendum, illius passionem ad uesperam nocte aduentante fuisse. At
reditus eiusdem à mortuis, quæ fuit susceptio patris illum suscipientis, & ad
seipsum ex regionibus mortis attrahentis, atque assumentis, circa auroram
fuit, quemadmodum rursus Euangelistarum testimonio confirmatur. Siquí-
dem Lucas hæc ait: Vna autem sabbatorum ualde diluculo uenerunt ad mo-
numentum ferentes quæ parauerant aromata, mulieres uidelicet, & nonnul-
li cum eis. Inuenerunt autem lapidem reuolutum à monumento, & ingressæ
non inuenerũt corpus, propterea quòd iam tum Saluator noster à morte erat
excitatus. Hoc uerò ipsum Marcus quoq; ostendit, sic dicens: Et ualde manè
una sabbatorũ ueniunt ad monumentum orto iam sole, & dicebant ad se inui
cem: Quis reuoluet nobis lapidem ab ostio monumenti? erat quippe magnus
ualde. & ueniunt, et inueniunt illum reuolutũ. Erat autem iam tum excitatus.
Habes apud Ioannem quoq; idem testimoniũ hoc modo: Vna aũt sabbatorũ
uenit Maria Magdalene manè ad monumentũ, quum adhuc tenebræ essent,

& uidet lapidem sublatum à monumento. Matthæus quoq; tametsi Sero sab A
batorum, dixit, attamen adiungit: Ea quæ illucescit in unam sabbatorũ, uenit Maria Magdalene, & alia Maria uidere sepulchrũ, & ecce terræmotus factus est magnus. Angelus enim Domini descendens de cœlo accessit, & reuoluit lapidem ab ostio monumenti. Hæc addidi necessariò, ut ostenderẽ quæ nam sit ea quæ in Psalmo prædicitur susceptio matutina. Nam quum significet ea quæ ad passionẽ Saluatoris nostri pertinent, nec in passione desierit ea quæ ad ipsum spectat dispensatio: passionis uerò finis ipsa fuerit à morte ad uitam restitutio, et matutina susceptio: meritò oraculũ huic fini admirabili ipsam dedicat scripturam, non secus ac si omne huiusmodi argumentũ, & earum uexationũ quæ finem ipsum, reditum utiq; de morte ad uitam antecesserũt, & susceptionis matutinæ causa inductum sit. Vbi ergo Saluator ac Dominus illud dixit, Deus Deus meus respice in me, quare dereliquisti me? ac deinceps illud addit: Ego autem sum uermis, & non homo, opprobriũ hominum, et abiectio populi. necnon illud subiecit: Circundederunt me uituli multi, tauri pingues obsederunt me. & euidenter suam mortem denunciauit ex illo: In puluerẽ mortis deduxisti me, quoniam circundederũt me canes multi. cõgregatio malignantium obsedit me. foderunt manus meas, & pedes meos. Præterea ubi etiam ea quæ sub ipsam passionẽ sibi euenerũt, significauit illis uerbis: Diuiserunt uestimenta mea sibi, & super uestem meam miserunt sortem. Hæc, atq; his similia ubi prædixit, non intra hæc stetit, sed adiungit: Qui timetis Dominũ, laudate eum: quoniã non spreuit neq; molestè tulit deprecationẽ pauperis, neq; auertit faciẽ suam à me: & quum clamarẽ ad eum, exaudiuit me. Qua aũt ratione diceret se exauditũ? si non cõsecutus esset quæ optauerat, quæq; superius deprecatus fuerat, quũ dixit illud: In puluerẽ mortis deduxisti me, eripe à framea animam meã, & de manu canis unicã meam. hæc enim quũ orasset, ac se ex his eripi & liberari precatus fuisset, tum ea ipsa cõsecutus quæ orauerat adiungit: B
Non spreuit neq; molestè tulit deprecationẽ pauperis, neq; auertit faciẽ suam à me: & quum clamarẽ ad eum, exaudiuit me. ubi euidẽter suum de morte ad uitam reditũ significat, qui sub matutinã susceptionẽ extitit, quam Psalmus deinceps longius progressus indicauit, ubi dixit: Tu autem Domine ne amoueas longius auxiliũ meum, ad susceptionẽ meam respice. Sed quam tandem aliam susceptionẽ, nisi eam quã inscriptio Psalmi significauit? Cæterùm, hæc quidem dicta sint à nobis in ipsam Psalmi inscriptionẽ, in illo autem, Eli Eli lama sabachthani, quod quum à Saluatore nostro ipsis Hebraicis nominibus dictum sit sub ipsum passionis tempus, in Psalmi initio positum est, uide quæso ne qua insit profundior cõtemplatio apud Hebræos. Nam Eloim Deus nominatur, et hoc per totam propemodũ scripturam inuenies, quando uel propriè sic apud Septuaginta etiam nũc Hebraica uoce nominaẽ, apud ipsos tamẽ Hebræos aliæ nõnullæ feruntur appellationes ad diuinã naturam significandã, ut illud, Saddai, ut illud Iao, ut illud El, aliaq; his similia. ergo Psalmus qui nũc in manibus est, illud, Eli eli lama sabachthani, initio habet, quo etiam Saluator noster usus est, non autem illud Eloim. Proinde Aquila quum diuersitatem Dei appellationis, quæ ex ipso Eloim significaẽ, apud Hebræos uidisset, illud de quo nunc agimus, in illo Eli eli, non ita quemadmodũ reliqui quũ conuerteret, enũciandũ putauit: sed, Fortis meus, fortis meus, quare dereliquisti me? quod quidem si exquisitius eloqui uolueris, dices: Robur meum, robur meũ. Quare ex huius interpretatione, agnus dei qui est noster Saluator, dum illud, Eli eli, dicit ad patrem: illud dicit, Fortis meus, fortis meus, quare dereliquisti me? & forsitã quòd ipsum dereliquerit fortis suus, idcircò crucifixus est, ut ait Apostolus. Etenim crucifixus est ex infirmitate, & uiuit ex uirtute Dei: qui quidẽ nunq; cruci esset affixus, nisi fortis suus ipsum dereliquisset. Et sanè inspice tu, quàm bene cõuenerit, agnũ Dei, qui ut ouis ad occidendũ sit ductus,

& ut agnus

A & ut agnus cõram tondente obmutuerit, suas uires ad ipsum Deum referre, & nihil propriũ se habere arbitrari, nisi unum patrem. Proinde etiam fortem suũ, ipsum patrem uocat. sanè quemadmodũ uel in decimoseptimo Psalmo robur suũ; et firmamentũ, & refugiũ eundem nominat, dũ dicit, Diligam te Domine robur meũ. Dominus firmamentũ meũ, & refugiũ meum, & liberator meus. Deus meus, adiutor meus, & sperabo in eũ. Protector meus, & cornu salutis meæ, & susceptor meus. Dereliquit ergo illũ fortis suus, quũ uoluit illũ usq; ad mortem, & mortem crucis descendere, & pro uniuerso mundo preciũ quo animæ redimerentur exhiberi: et uitæ eorum qui in fidem eius uenissent, expiationem fieri. Ille uerò protinus diuinũ ac paternum decretũ intelligens, cognoscensq; si quis unquam alius, causas propter quas à patre esset relinquẽdus, multo etiam amplius seipsum demisit, mortemq; pro nobis ingenti alacritate subiuit, factusq; est is qui erat, & sanctissimus & benedictus pro nobis exe cratio: et qui peccatũ non nouit, peccatũ, ut nos efficiamur iustitia Dei in ipso. Ad hæc ubi peccata nostra deterserit, tum cruci affixus est, quod quidem nos pa ti oportebat, & pro redimẽdis animis nostris ipse factus est preciũ: usqueadeò, ut non immeritò illud propheticum possimus dicere: Ipse peccata nostra fert, & pro nobis est in dolore. Et ipse uulneratus est propter peccata nostra, & e languit propter iniquitates nostras, ut liuore eius nos sanaremur. Etenim tradidit illum peccatis nostris. Quocirca tanquã traditus à patre, & languidus factus, & tanquã is qui peccata nostra assumpserit, ut ouis ad cædem est ductus. His concordat etiam Apostolus, dum ita ait: Qui proprio filio non pepercit, sed pro omnibus nobis tradidit illum. Cæterùm excitans nos ad inquirendã causam cur ipsum pater deseruerit, ait, Quare me dereliquisti? Causa porrò hæc fuit, omnis humani generis redemptio ac liberatio, quæ precioso illo sanguine facta est, à priore illa intolerabili seruitute, qua sub uitium effugientibus
B dominis, impuris uticq; dæmonibus & malignis principibus ac spiritibus premebantur. et alia item ratione deseruit illum pater, ut illud scilicet ostenderet, affectionẽ pro hominibus ipsius quoq; Christi fuisse. Quapropter quũ illius animæ ius & potestatẽ nemo haberet, uolens ipse pro hominibus illam posuit, ita sanè quemadmodũ docet ipse dum ait, Nemo tollet animam meam à me: potestatem habeo ponendi eam, & potestatem habeo rursus sumendi eam. Iis quæ dicta sunt, deinceps adiungit, Longè à salute mea uerba delictorũ meorũ. Pro quo Aquila quidẽ, Longè à salute mea uerba fremitus mei expositi. Symmachus aũt, Recesserunt à salute mea uerba luctuũ meorũ. necnò apud quintam, quæ fertur, interpretationem dicitur, Longè à salute mea uerba deprecationum mearũ. Ita uides in nulla harũ conuersionũ quæ posterius dictæ sunt, illud Delictorum meorum haberi: quippe, quum interdũ librarijs errantibus huiusmodi uarietates libris cõtingere soleant. Ex multorum autem interpretatione inuestigandũ est, utrũ in his quispiam illum nostra delicta sua facientem, talia enunciasse dixerit. His deinceps adiũgit: Deus meus clamabo per diem, & non exaudies: & per noctem, & non ad insipientiã mihi. pro quo Symmachus: Deus meus, inquit, clamabo interdiu, & non exaudies: & noctu, & non est silentiũ. Ergo in his patrem suum tanquam se nõ exaudientem admiratur, utpote quum nouũ hoc atq; inusitatũ inspiciat. Ille aũt huic audientiã ad idoneum exaudiendi tempus reseruauit. Hoc uerò fuit, susceptionis matutinę excitationisq; à morte ad uitam tempus, quo sanè tempore si quando ad alium quempiã, ad ipsum quoq; iustè dicendũ fuit: In tempore accepto exaudiui te, & in die salutis adiuui te: ecce nunc tempus acceptabile, ecce nunc dies salutis. Dici uerò possunt hæc alia quoq; ratione à Saluatore nostro, tanquam ab eo, qui cõsueuerit semper quidem & in omnibus exaudiri à patre: nunc aũt, qui etiam fidem habeat se esse exaudiendũ, nõ secus ac si planius diceret, Nunquid fieri potest ô pater, ut ego unicus ac dilectus filius, dum ad te patrem meum cla

mo, & uo-

mo,& uociferor,non exaudiar? ſiquidem hoc ipſum ille idem docet in Euan- A
gelio Ioannis,ubi de Lazaro ſermo eſt. Nam quum dixiſſet, Tollite lapidem à
monumento: ſuſtulit deinde oculos ſuos ad cœlum,& dixit: Pater,gratias ago
tibi,quoniam audiſti me. Ego autem ſciebam,quòd ſemper me audis. Si igi-
tur ſemper illum audit,nunc quoq; non dubitans,ſed planè cõpertum habens
ſe eſſe audiendũ. & tanquã fieri non poſſit, ut non audiatur, ex interrogatio-
ne ait,Deus meus clamabo interdiu,et nõ exaudies? nobis uidelicet interroga
tionis notam addentibus ad uerbum,Exaudies: & contrarium eius, quod in-
terrogatum ſit,ſubintelligentibus. Siquidem hoc ipſum paulo pòſt ſermone
progreſſus oſtendit deinceps in Pſalmo, dicens: Non ſpreuit,neque moleſtam
habuit deprecationem pauperis, neq; auertit faciem ſuam à me: & quum cla-
marem ad eum,exaudiuit me. Quomodo igitur negatiuè illud dicetur? Deus
meus clamabo interdiu,& non exaudies: niſi ea ratione quam nos attulimus.
quam ſanè rationem ipſum quoq; arbitror ſignificare dum dicit, Deus meus
clamabo interdiu, & non exaudies: & noctu, & non ad inſipientiam mihi.
Non enim ad inſipientiam, inquit,à me dicitur illud, Exaudies. Noui enim ip-
ſe qua ratione hoc dicam: quippe qui fidem habeam, te natura propenſum eſ-
ſe ad ſuſcipiendum: atq; audiendum non ſolum me,ſed etiam omnes ſanctos
tuos. Semper enim & uſquequaq; in tuis ſanctis habitas,idemq; ipſe es uniuſ-
cuiuſcuiuſq; Deo familiaris atq; amici hominis,qui Iſrael appellari conſueue-
rit, laus: propter te enim ad omnẽ eum qui te cõplexus ſit, non uulgaris uenire
ſolet laus. Et in te patres noſtri ſperauerũt: & quum ſperarent, ab ingruenti
bus in ipſos malis liberati ſunt: & ad te clamauerũt,& ſalui facti ſunt: atq; in te
ſperauerũt,& confuſi non ſunt. Si igitur omnes ſancti hæc à te impetrauerũt,
& clamantes exauditi ſunt, non autem cõfuſi: quanto magis me tuum dilectũ
filium clamantẽ,præ cunctis abſq; mora exaudies? Quòd ſi admirantis cuiuſ-
piam inſtar enuncio illud, Clamabo, non exaudies: nõ tamen ad inſipientiam B
profertur talis à me oratio. Noui enim ipſe quo ſenſu meas preces enũcio: nõ
gloriabũdus uidelicet,neq; iactabũdus. nam quum ſim manſuetus atq; humi-
lis corde,humili item more,& meæ manſuetudini cõſentaneo, humilia de me
ipſo loquor. Proinde etiam meipſum uermẽ appello: et quid uerme tandẽ eſſe
poſſit humilius? ſic ne hominem quidem meipſum dixerim, quũ utiq; ad tan-
tam humilitatem relicta mea magnitudine deſcenderim, ut etiam uerme nihi-
lo præſtantior uideri poſſim, propterea quòd uſq; ad mortem, et uſq; ad interi
tum corporis peruenerim, (etenim qua tandem alia ratione factus ſit uermis,
niſi qua corpora ſolent corrumpi?) ad quem ſanè interitũ quum ipſe quoq; de
ſcenderim, meritò meipſum uermem & nõ hominem agnoſco. ex quo etiam
factus ſum opprobriũ hominũ,& abiectio populi. qui quidem nunquã id ge-
nus factus eſſem, niſi uſq; ad uermis cõditionem ſub ipſum paſſionis tempus
progreſſus eſſem. Tunc igitur uidẽtes me in cruce ſuſpenſum,ſubſannauerũt:
& locuti ſunt labijs,et mouerunt caput,dicentes: Sperauit in Domino,eripiat
eum: ſaluũ faciat eum, quoniã uult eũ. Hæc igiẽ planè omnia in Pſalmo de ijs
quæ tam longo pòſt tempore futura erant, prædicta ſunt: eademq; ſuũ finem
ſunt conſecuta,quo tempore,ut eſt apud Matthæum,cruci affixis cum eo duo
bus latronibus,uno ad dextram, altero ad ſiniſtram. qui illac præteribant, ma-
la in illum cõgerebant mouentes capita ſua,& dicentes: Vah qui deſtruis tem
plum,& in tribus diebus ædificas. Saluum fac teipſum: ſi filius Dei es, deſcen-
de de cruce. Similiter & principes ſacerdotũ illudentes cum ſenioribus & ſcri
bis,dicebãt: Alios ſaluos fecit, ſeipſum nõ poteſt ſaluũ facere. Si rex Iſrael eſt,
deſcendat nunc de cruce,& credemus ei. Si cõfiſus eſt Deo, liberet nunc eum,
ſi uult eũ. Dixit enim, Filius Dei ſum. Vt uerò eſt apud Lucam: Stabat popu
lus ſpectans, & ſubſannabant eum principes cum eis dicentes: Alios ſaluos fe
cit, ſaluũ faciat ſeipſum, ſi hic eſt Chriſtus filius Dei electus. At ſecundũ Mar-
cum præte-

A cum,prætereũtes blaſphemabant eum, mouentes capita ſua,& dicentes: Vah qui deſtruis templum,& in tribus diebus ædificas illud. Saluum fac teipſum, & deſcende de cruce. Similiter & principes ſacerdotũ illudentes inter ſe cum ſcribis,dicebant: Alios ſaluos fecit,ſeipſum non poteſt ſaluum facere. Chriſtus rex Iſrael deſcendat nunc de cruce,ut uideamus et credamus ei. Hæc namq; in quo tandem ab ijs differunt,quæ in Pſalmo prædicta ſunt illis uerbis? Ego autem ſum uermis,& non homo: opprobrium hominum,& abiectio populi. Omnes uidentes me,ſubſannauerunt me: locuti ſunt labijs,& mouerunt caput. Sperauit in Domino,eripiat eum: ſaluum faciat eum,quoniam uult eum. Noli autem mirari,ſi hæc ſub ipſam Saluatoris noſtri paſſionem et dicta ſunt, & completa: quando hodie quoq; apud omnes homines, quicunq; nondũ in illius fidem uenerunt,opprobrium hominum habẽtur. Quid enim turpius & omni probro uilius,quàm cruci eſſe affixum? ſed non ne etiam populi Iudaici abiectio eſt? quippe quum uniuerſa illa natio etiam nunc & in hunc uſque diem,& irridere & negligere & deſpuere illum cõſueuerit. Proinde Apoſtolus meritò,Nos autem,inquit,prædicamus Chriſtum crucifixum: Iudæis quidem ſcandalum,gentibus autem ſtultitiam. Sed nec minus ea quæ ſequunt in Pſalmo,facilè etiam nunc inuenies à pleriſq; de illo dici. Hæc igitur pro afflictione quæ illum apprehendit,etiam tunc orabat. Quum autem nihilo uiliorem primam corporeæ naturæ aſſumptionẽ,ortumq; illum de fœmina & uirgine, ipſa mortis calamitate eſſe intelligeret,non incommodè in ijs quæ ad mortem pertinent,etiam ea quæ ad ortum ſpectant cõmemorat, ſic ad patrem dicens: Quoniã tu es qui extraxiſti me de uentre, ſpes mea ab uberibus matris meæ, in te proiectus ſum ex utero matris meæ,Deus meus es tu. Meritò aũt hæc meminit,ut ſeipſum cõſoletur, & à præſentibus malis auertat. Qui enim,inquit, fuiſti mihi adiutor,quum humanũ corpus aſſumerem, quo tempore ex ipſius
B parturientis utero, me, tu ipſe Deus meus & pater meus, tanquam obſtetricis fungens officio, pro ea quę mihi de ſpiritu ſancto cõparata erat carne,extraxiſti,tua porrecta uirtute da mihi iam nunc ſalutẽ, ne qua fraus aut ullæ inſidiæ, ab aduerſis poteſtatibus, malignisq; ſpiritibus, qui mihi etiam in acceſſu meo ad homines inuiderũt,fiant? quoniã in prima item cõceptione tu rurſus quod in utero fui,obumbraſti, ut principes ſeculi huius ipſa de ſpiritu ſancto & ſancta uirgine conceptio lateret. Quod ſanè ingens myſteriũ,tuus Archangelus Gabriel Mariæ indicauit,dicens: Spiritus ſanctus ſuperueniet in te, et uirtus altiſſimi obũbrabit tibi. Quemadmodũ igitur tua tunc,qui es altiſſimus, uirtus me in cõcipiendo obumbrauit, in pariendo autem extraxit de uentre matris meæ: ita quoq; nõ parua mihi adeſt cõſolatio,quòd multo magis de morte ſis extracturus. Atq; equidẽ hoc ſperans tibi cõfiſus ſum, qui meus Deus & Dominus & pater es. & confiſus ſum non nunc primùm in te ſperare incipiens, ſed tunc quoq; quum ab uberibus matris meæ infantilem alimoniã accipiens, putabar ut reliqui hominũ infantes,imperfectus eſſe,et abſq; uſu rationis. Nõ enim eram talis,licet mihi cæteris hominib. ſimile eſſet corpus. Sed neq; itẽ ui, neq; ſubſtãtia pleriſq; eram ſimilis, uerũ potius liber ac ſolutus tanq; agnus tutus,qui Deus es,quum ab illa uſq; ætate lacte nutrirer,dico aũt ab uberibus matris meæ. Cæterùm hoc nondũ quiſpiã magnũ arbitrabãr,ſi intelliget,quemadmodũ prius quoq; in te proiectus ſum ex utero,et de uentre matris meę Deus meus es tu. Quũ enim adhuc intra cellã geſtantis me in utero latérem, te tamẽ Deum meũ uidebã tanq; is qui & incõfuſus & imperturbatus in tanta cõmunicatione corporei oneris permanſiſſem, ac potius incorporeus tũc quoq; fuerim,et ab omnib. uinculis liber. Porrò aũt ſic in te proiectus ſum ex utero, & ſic de uentre matris meæ Deus meus es tu, ut meã uirtutẽ quũ ad huc in utero à uirgine ſancta geſtarer, meus quoq; iam tũ ſenſerit præcurſor Ioannes, qui etiam ipſe in utero Elizabet geſtabaꝫ, uſq; adeò ut mea diuinitate cõcitus exulta

tione exi-

tione exilierit,& ſpiritu ſancto repletus ſit. Hæc igitur cuncta ad memoriam A
reuocans,& omni tempore Deum meum,& patrem meum ante oculos mihi conſtituens,meritò & ſub ipſum inſtans comprehendentis me paſſionis tempus,quum tibi patri factus obediens,ſponte & uolens effectus ſum uermis,& non homo,opprobrium hominum,& abiectio populi:et nunc quum omnes meum cruci affixum corpus uidentes, dum rem & fugiendam, & ominoſam putant ſe uidere, me ſubſannauerũt: tantum aduerſum me irriſionis, tantumq́ue detractionis iactantes, ut de me non modò cogitantes ratiocinarentur, animoq́ uerſarent nefaria,ſed intrepidè quoq́ loquerentur, & palàm enunciarent,(ſiquidem locuti ſunt labijs,& mouerũt caput,dicentes: Sperauit in Domino,eripiat eum) & nunc igitur, ut dicebam,cum talia me circunſteterũt, te patrem meum,qui extraxiſti me de uentre matris meę in quem proiectus ſum ex utero, in quo ſperaui ab uberibus: qui etiam de uentre matris meæ agnitus es mihi,& interim agnoſceris Deus: ſupplex oro ac precor,ne recedas à me, quoniam in proximo eſt afflictio. Venit enim, inquit,& quanta nondũ antehac,adeſt,atq́ appropinquat,quæ cõprehendit iam,et mihi inſtat extrema omnium immodicæ meæ afflictionis nubes. Neq́ enim ego per afflictionẽ hanc quæ nunc me circunſtat, crucem ipſam intelligo, neq́ probra ex hominibus, neq́ ludibria, neq́ uerò ea quæ ante crucem mihi acciderunt flagella, contumelias, & alia quæcunq́ debacchati ſunt contra me filij hominum: ſed uideo poſt ſolutionem corporis in ipſa morte,et ad inferos deſcenſu appropinquantem aduerſariarum et inimicarum Deo poteſtatũ inſolentem impetum. Quapropter dico afflictionem in proximo eſſe,quoniam non eſt qui adiuuet. Quî enim fieri poteſt, ut non immodica & maxima ipſa illa fuerit afflictio, in qua non fuerit qui adiuuaret? ille enim pro eàrum animarum ſalute accedebat, quę apud inferos ex longiſſimo tempore aduentum eius expectabant,et deſcendebat fores æreas contriturus,& uectes æreos confracturus,et eos qui antea uinB
cti apud inferos erant,in libertatem uendicaturus. quod ipſum etiam factum eſt, quando multa corpora eorum qui dormierant ſanctorũ ſurgentia, ſimul cum eo ingreſſa ſunt in uerè ſanctã Dei ciuitatem: aduerſantes uerò poteſtates ut hominibus nocerent, contra illum quaſi in acie ueniebant, mœrorem non paruum atq́ afflictionem illi afferentes: quippe qui etiam illas nimia bonitate defleret. Cæterùm attende, quem'nã in modũ cuncta hæc dicta ſint, quaſi ex perſona eius qui in utero ſit geſtatus, & de uentre matris natus, & quem dicebamus eſſe agnũ Dei. Huic enim ipſi ita acciderũt quæ ad paſſionẽ ſpectant, quemadmodũ quæ ad ortum in corpore cõueniebant. nam quod ortum eſt, id etiam occidit: quod uerò occidit, non aliàs mortem cõtingit, quàm ſi prius per ortum ingreſſum ſit. Hæc igitur exponit Saluator ac Dominus noſter, nõ quatenus et corporis expers erat natura, neq́ quatenus Dei uerbũ, Deuſq́ ipſe intelligitur, ſed quatenus idoneus erat in oratione ad patrem dicere: Quoniã tu es qui extraxiſti me de uentre, ſpes mea ab uberibus matris meæ. In te proiectus ſum ex utero. Ex uentre matris meæ Deus meus es tu. Hic igitur dum in ipſa paſſione eſt, ſupplex ad patrem ſuũ ea dicit quæ iam expoſita ſunt. Et quũ tam multæ, inquit, me circũuenturæ ſint copiæ ex aduerſo efficaces,& impuri dæmones,et ſpiritualianequitię,et denicq́ is qui omniũ peſſimus eſt,ipſe inquã princeps ſeculi huius,(quos propter malitiã, feras malignas nominare par eſt, & uel tauros agreſtes,uel uitulos,uel leones,uel canes) et me cõtra omnes ſtare oporteat, neq́ quidquã boni in eos ſim collaturus, propterea quòd ipſi propter ſupremũ malitiæ habitũ,meorum bonorũ capaces non ſunt, neq́ adiutorem aut ſocium habeam quempiam eorum ipſorum qui dicti ſunt, in certamine mihi pro ſalute animarũ ineundo,quę ſunt apud inferos,cur tandẽ non meritò dixerim,quòd in proximo ſit afflictio,& quòd non ſit qui adiuuet? Cæterùm,malignas quidẽ atq́ aduerſas poteſtates nõ fuiſſe illi auxilio, neq́ ſuccuriſſe ad bo-

Impetus dæmonum in deſcendentes ad inferos.

rísse ad bonum properanti, mirari nihil necesse est: uerùm quod omnium maximum est, ex ea afflictioone, quæ illũ maximè premebat, id sanè fuit, ne fauentium quidem ac propitiorum angelorum quempiam, nec diuinarum potestatum prorsus ullã, ausam esse regias mortis domos inuadere, atq; ad auxilium animarum quæ illic erant, sociam se præbere. Siquidem uni illi hoc immotum seruabatur, quandoquidem uni etiam apertæ sunt portæ mortis, & unum illum orci ianitores conspicati formidauerunt, ipseq; ille qui mortis imperium habebat, de regijs sedibus cedens, utpote qui unum illum suum Dominum cognosceret, cum illo est locutus deprecantium ac supplicantium more non minus ignauiter, quàm apud Iob de his ipsis rebus scriptum est: sed tamen nefariam illius tyrãni impotentiam usq; ad eò cernens inualuisse, ut nullus alius cœlestium adesse illi in talibus locis auderet, atq; ad earum animarum salutẽ, quæ illic detinebuntur, sociũ se præbere, meritò ait afflictionem propius adesse, propterea quòd non sit qui adiuuet: quippe quum unus ille qui potuisset etiã talibus in locis illi opitulari, ipsum deseruisset, ut uidelicet illustre illud eximiũq; incœptum, illaq; singularis aduersus omnes uictoria tanquam propria ipsius apud omnes prædicaretur. Itaq; quum ille qui unus ipsi auxilio esse poterat, tunc ipsi adiutor non esset, meritò in ipso initio ait illud: Eli eli lama sabachthani: hoc est, Deus meus, Deus meus, quare me dereliquisti? nam quum idem conciperetur, et in utero à sancta uirgine gestaretur, tunc quidem paterna uis cum ipso erat, quo tempore spiritus sanctus uirgini superuenit, & uirtus altissimi obumbrauit illi: ipseq; pater eum qui gignebatur, sicut oraculum indicauit, de uentre matris extraxit. quum autem sub ipsum passionis tempus ad luctam aduersus mortem exueretur, non item illi tunc erat adiutor. Ego namq; hoc ipsum ipsum illi testificãti credo. nam illud, Eli eli lama sabachthani, quod ab ipso in cruce dictum est, necnon à Psalmo prophetice enunciatum: itemq; quod afflictio propè adesset, & quòd non esset qui adiuuaret: quid tandem sibi aliud uolunt, quàm quòd tanquam magnus certator, tam multis tãtisq; aduersarijs ipse esset obiectus, præfecto eius certaminis & totius negotij gubernatore supremo omnium Deo? Præsidem ergo rerum gerendarum atq; assessorem precabatur patrem, ut quasi peritissimus aliptes sibi adesset tunc maximè, quum alius ipsi adiutor adesse poterat nullus, præter unum ipsum qui totius negotij erat gubernator. Quocirca dũ orat, sic ait: Ne recedas à me, quoniam afflictio propè adest, quoniã nõ est qui adiuuet. Diuinis aũt oraculis cernens, quum adhuc illi corpus in ligno esset suspẽsum, extrinsecus circum hũc aerẽ uersantes incorporeas & hominibus inuisibiles potestates, quæ circum ipsum quasi crudiuoræ aues & feræ aduoluebantur, & ad mortuum citò futurum ipsius corpus, undiq; confluentes principatus & potestates aeris huius ac spiritus, qui efficaciam tuam exercet, in filijs contumaciæ, necnon circũ terram per totum orbem, qui incolitur ab hominibus uolitantes, dæmones. credibile autem est, uidisse infernas quoq; ac tartareas beluas agrestes atq; formidabiles, de quibus Esaias ad eum qui de cœlo ceciderat luciferum sermonem intendens, ita loquebatur: Infernus subter conturbatus est in occursum aduentus tui, suscitati sunt tibi omnes gigantes. hæc itaq; omnia conspiciens, suum extrinsecus cruci affixum corpus in orbem cingentia, seq; aduersus ipsum cõparãtia, multitudinem eorum collectam describit, sic dicens: Circundederunt me uituli multi, tauri pingues obsederunt me. Aperuerunt super me os suũ, ut leo rapiens & rugiens. Etenim dum animam, ut par est, humanam & cæteris similem, nec amplius præterea quidquam esse arbitrantur, quod in corpore Iesu habitabat: beluæ, de quibus diximus, aperuerunt os suum: ut quemadmodum alias hominum animas consueuerant, ita etiam hanc deuorarent, qua propter sic ait: Aperierunt os suum, tanquam leo rapiens & rugiens. Quibus deinceps adiũgit, Quasi aqua effusus sum. Quod quidem uel ipsis sensib. percipi

Triũphus Christi apud inferos.

Aliptes curator.

cipi potuit, atq; historia fidem faciente completum est, quũ uidelicet unus militum, ut est apud Euangelistam Ioannẽ, agni Dei lancea latus aperuit, & exiuit continuò aqua & sanguis: sed tamen totam spiritualis naturæ mortificationem significare, ubi ait: Quasi aqua effusus sum, & dispersa sunt omnia ossa mea. Factum est cor meum tanquam cera liquescens in medio uẽtris mei. Aruit tanquam testa uirtus mea, & lingua mea adhæsit gutturi meo. Quid enim aliud tandem uniuersa hæc significent, quàm mortui corporis conditionem? proinde ilicò adiungit illud, Et in puluerem mortis deduxisti me. Hęc igitur dum prouidet nondum facta, ut aduentãtia tamen, & de proximo imminentia, & seipsum iamiam circumuenientia, dicebat. Sed rursus repetitis ijs quæ iam antea gesta sunt, ut seipsum de ijs quæ post euentura erant consolaretur, quæ sustinuerit insidijs circumuentus, docet his uerbis: Quoniam circũdederunt me canes multi. Congregatio malignantium obsedit me. Quibus sanè uerbis tum ipsos milites, tum etiam Iudæos qui in seipsum conspirauerant, intelligi uult. Siquidem milites Pilati suscipientes Iesum in prætorio, congregauerunt ad eum uniuersam cohortem. Et exuentes eum, chlamydem coccinam circumdederunt ei. Et plectentes coronam de spinis, imposuerunt super caput eius, & arundinem in dextera eius. Et genib. flexis ante eum, illudebant ei, dicentes, Aue rex Iudæorum. Et expuentes in eum, acceperunt arundinem, & percutiebant caput eius. Et postquam illuserũt ei, exuerũt eum chlamydem, & induerunt eum uestimentis suis, & abduxerunt eum ut crucifigerent: propemodum re ipsa complentes illud, Quoniam circundederũt me canes multi, concilium malignantium obsedit me. Quin illud etiam: Foderunt manus meas & pedes meos, dinumerauerũt omnia ossa mea. itẽ illud: Ipsi autem considerauerunt, & inspexerunt in me. & illud: Diuiserunt uestimenta mea sibi, & super uestem meam miserunt sortem. Hæc, inquam, omnia tũc cõpleta sunt, quum in cruce & manus illius et pedes, clauis transfixerunt: & quũ illius uestimenta accipientes, ea inter se diuiserunt. Nam eam rem Ioãnes exponit his uerbis: Milites igitur quum crucifixissent Iesum, acceperunt uestimenta eius, & fecerunt quatuor partes, unicuiq; militi partem & tunicã. quia uerò tunica erat inconsutilis, à summo contexta per totum, dixerunt inter se: Ne scindamus eam, sed sortiamur de illa cuius sit, ut impleretur scriptura quæ dicit: Partiti sunt uestimenta mea sibi, & super uestem meam miserunt sortẽ. Et milites quidem hæc fecerunt. Matthæus uerò ijsdem reb. gestis in hũc modum fidem facit: Postquam autem crucifixerunt eum, diuiserunt uestimẽta eius, sortem mittentes, ut impleretur quod dictum est per prophetam: Diuiserunt uestimenta mea sibi, & super uestem meam miserunt sortem, & sedentes seruabant eum. Canes autem erant qui illum circundederant, & conuẽtus malignantiũ, ipsi ad circunciſionẽ pertinentes magistratus Iudæorũ, & scribæ, & principes sacerdotũ, & pharisæi, qui etiã uniuersam multitudinẽ cõpulerunt, ut sanguinẽ illius & aduersum seipsos, & aduersum filios suos peterẽt. Proinde Esaias planè illos canes uocat, dum dicit: Omnes canes stupidi, qui nequeunt latrare. Quum enim eos oporteret, tametsi pastorũ morẽ non susceperãt, attamen bonorum canum instar, Domini sui rationalem gregẽ atq; oues domus Israel custodientes, doctè ac prudenter latrare, Dominumq; suum ac pastorum principem demulcere atq; agnoscere, omniq; custodia creditum sibi gregem conseruare: latrare autem si fortè acerbius uellent, contra eos id facere, qui extrinsecus gregi insidiarentur: ipsi contrà, canum stupidorum, reçq; uera insanientium instar, latratus suos emiserunt, & oues pastoris efferarũt, ut meritò conueniat eis illud: Circundederunt me canes multi, concilium malignantium obsedit me. Quinetiam omnes quicunq; in hunc usq; diem itidem ut illi pergunt maledicere ac latrare aduersus Christum Dei, ab illis diuersi putandi non sunt. Nec minus ij qui tunc in illum impiè grassantium militũ instar, nũc,

Canes iuxta crucem Christi.

filium

A filium Dei iterum crucifigunt, palamq; ignominia afficiunt, non longè admodum ab illorum nefaria uoluntate recedunt, omnes uerò hi sunt, qui etiam nũc Christi corpus, hoc est, ecclesiã suscipientes, manus illius & pedes & ossa prẽterea dissipãt, si modò omnes unũ corpus sumus in Christo Iesu, singuli autem singulorũ inuicẽ membra. Neq; uerò caput pedibus dixerit, Opera uestra non indigeo: sicut nec manibus quidem oculi. Illis ergo temporibus quibus infectationes grassantur, si qua fortè Christi membra ab inimicis atque hostibus uexentur, non intempestiuè illis tum quoque dixerit: Foderunt manus meas & pedes meos, dinumerauerunt omnia ossa mea. Ipsi autem considerauerunt, & inspexerunt in me. Tunc etiam diuidunt eius uestimenta sibi, & in uestem eius sortem mittunt, quum ipsius uerbi ornatum, hoc est, diuinarũ scripturarum uoces alias aliter unusquisq; corrumpit & lacerat: item quum opiniones de illo peruersis documentis excipiunt. cuiusmodi sunt, quæ nefarij hæretici facere solent. Post omnia hæc ad suum Deum & Dominum patrem orationem intendens, subijcit illud: Tu autem Domine ne procul amoueas auxilium meum. Siquidem tanquam in angustum redactus ad ipsam certaminis ostentationem, & solus absq; adiutore aduersus mortem nudatus: quũ planè compertum haberet, auxilium sibi apertè nõ aliter affore, quàm per restitutionem à morte ad uitam, meritò in prẽsentia orat ex acie aduersariorum euadere. Quocirca sic ait: Tu autẽ, Domine, ne procul amoueas auxilium meũ, ad susceptionem meam respice. Etenim ab auxilio tuo susceptio mihi ueniet. Propter quam susceptionẽ totus Psalmus meritò inscriptus est, Pro susceptione matutina. Ad susceptionem igitur respice præstans mihi quàm celerrimè sub ipsam auroram reuersionis à mortuis susceptionem: quam sanè spero me consecuturum, quum eam non procul à me amoueris, & eripueris à framea
B animam meam, & ex manu canis unicam meam: & quum seruaueris me ex ore leonis, & à cornibus unicornium humilitatem meam. Quibus uerbis illũ arbitror significare infernas potestates, quas sanè non nostrũm fuerit specialim distinguere ac diuidere, quemadmodum ex eis alia quidem, quæ framea sit, intenta sit in animam Saluatoris nostri: alia uerò, quæ ipsi morti sit canis, mortiferam manũ porrexerit, ut illam attingeret. ex quo ait: Eripe à framea animam meam, & de manu canis unicam meam. alia item maligna quędã potestas, omnium illic ferarum princeps, quæ leo appelletur, ubi latum, supraq; omnem modũ hians mortis os diduxerit, unà cum cæteris quæ ad inferos descendunt, illius quoq; animam deuorare conata sit, non aliter sanè quàm quẽadmodum olim prius deuorauerat mors inualescens: quæ quidem mors non alia fuerit, quàm qui hoc loco leo nominatur, & qui os contra Saluatorem nostrum aperuit, à quo ipso se saluum euadere patrem suum orat, dicens: Salua me ex ore leonis. Fieri etiam potest, ut alię prẽterea sint quædam maligne, ac Deo rebelles potestates aduersus Dei unicornem nitentes, eumq; in contrarias partes abducere conantes, à quibus item, Dei unicornis, ipse Dominus noster, solum patrem cornu habens, suam liberari humilitatem postulat, dicens: Et à cornibus unicornium humilitatem meam. Sed quam tandem humilitatem, nisi hanc ipsam, secundum quam, quum in forma Dei esset, humiliauit se ipsum, & euacuauit, factus obediens usq; ad mortem, mortem autem crucis? Cæterùm is qui ad tantam humilitatem descendit, & hucusque peruenit, hoc est, usq; ad orci frameam, & usq; ad manũ eius, qui illic dicitur canis, (ex quo etiam scriptores Grẽcorum par est quum de tali cane audiuissent, qui orco in seruiret, hunc ipsum tricipitem pinxisse,) item qui usq; ad fauces eius, de quo iam dictum est, leonis perrexit, & humilitatem suam aduersarijs & Deo inimicis unicornibus substrauit, & huiusmodi fine omnem suę euacuationis et humilitatis dispensationem terminauit: ac deinde precatus est, quod iam relíquum erat, se & auxilij & susceptionis à patre compotem fieri, illud adiungit:

Leonis os bifariã quid signet.

Tu autem Domine, ne procul amoueas auxiliũ meũ, & ſuſceptionem meam reſpice. Quod ſanè ubi dixit, non diu moratus, à Patre ſuo eſt auditus, qui quidem neq; cunctatus eſt: neq; quod ſtatim facere poterat, in longũ diſtulit, ſed reipſa propemodum ad illum reſpondit: Adhuc loquente te, dicam, ecce adſum. Itaq; is qui hoc ipſum iam ſenſerat, & paterni auxilij quemadmodũ ſupplicauerat, cõpos factus erat, tum demiq; illinc hymnum ad uictoriã inchoat, dum pro matutina ſuſceptione Pſalum facit, ubi ait: Narrabo nomen tuum fratribus meis, in medio eccleſiæ laudabo te. Primis enim ſuis diſcipulis & apoſtolis quæ ad ſuam lætitiam & exultationem pertinent, pollicetur ſe nũciaturum, eos interim nominans fratres. Quibus conſentanea etiam Matthæus exponit, dum dicit: Ecce Ieſus occurrit illis (ubi illas intelligit, quę cum Maria Magdalena erãt) dicens, Saluete. Illę autem acceſſerunt, & tenuerunt eius pedes, & adorauerunt eum. Tunc ait illis Ieſus: Nolite timere. Ite, annunciate fratribus meis, ut abeant in Galilęam, & ibi me uidebunt. At uerò Ioannes poſt reditionem à mortuis ipſe quoq; inducit Ieſum dicentem ad ipſam Mariam: Noli me tangere, nondum enim aſcendi ad patrem meũ. Vade autem ad fratres meos, & dic eis: Aſcendo ad patrem meum, & patrem ueſtrum: & Deum meũ, & Deum ueſtrũ. Primis ergo apoſtolis ſuis, quos ſuos fratres nominat, nomen ſe patris ſui narraturum ait. Poſt illos autẽ, ipſo ordine ipſaq; conſequendi ratione eccleſiæ, quæ per totum orbem terrarum in nomine ipſius fundata eſt, paternum hymnum ſe expoſiturum promittit. Quemadmodũ enim ſi quis excellens ſapientia præceptor in mediis ſuis diſcipulis uerba percurrat, ut ipſi quoq; audientes auſcultent: ita etiam ille, In medio eccleſiæ, inquit, laudabo te, ut quum hoc eccleſia didicerit, dum ab ipſo audit, non ultrà ut antea dæmonas, ſed, ut par eſt, ipſum uniuerſi Deum per eum qui illũ denunciat, hymnis concelebret. Hæc ubi ſe facturum promiſit, tum admodum conuenienter atq; aptè iam inde imperat eccleſiæ ac ſuis fratrib. ut hymnis celebrẽt patrem, ubi ait: Qui timetis Dominum, laudate eum. Omne ſemen Iacob glorificate eum. Et timeãt ab eo omne ſemẽ Iſrael, quoniam nõ ſpreuit, neq; moleſtè tulit deprecationem pauperis, neq; auertit faciem ſuam à me: & quum clamarem ad eum, exaudiuit me. Quibus uerbis planè oſtendit ſe ab illis eſſe liberatum malis quæ ſuperius dicta ſunt. Si enim quum clamaret ad illum, ab illo exauditus eſt, & clamans precatus eſt ut eriperet à framea quidẽ animam ſuam, à cane autem unicam ſuam, necnon ab ore leonis & à cornib. unicornium humilitatem ſuam: ſequitur, ut intelligamus illum liberationẽ talibus malis conſecutum: quippe qui dixerit, Deum non moleſtè tuliſſe deprecationem ſuam, neq; faciem ſuam auertiſſe ab ipſo, ſed clamantẽ ipſum exaudiuiſſe. Quocirca eidem de tantis malis erepto, & ipſi morti elapſo, abũdè cõtigit una uerſari ac degere cum ſuis & diſcipulis & fratribus, in media eccleſia patrem laudare. Sed attende rurſus ut pauperem ſeipſum iterum uocat, in eo concordans cum antè expoſitis prophetis, in quib. pauper & egenus eſt nominatus. ſed quia ſuum ad uitam reditũ in his indicauit, rurſus ſermonẽ conuertẽs ad patrem, A` te, inquit, laus mea in eccleſia magna. In quibus ſanè uerbis eccleſiam in nomine ipſius ex gentibus collectam, & in toto orbe conſtitutam intelligit, in qua Saluatoris noſtri laus, patre ipſo annuente, atq; opem ferente aſſiduè canitur. ex quo ait: A te laus mea in eccleſia magna. Magna enim reuera eccleſia hæc eſt, quippe quæ ex omni genere hominũ collecta ſit, & ne comparanda quidem propter grauitatem & præſtantiã uitæ, & propter inſtitutorũ magnitudinem ad Iudaicã gentem, & ad circunciſorũ cõuentum, qui omni egeſtate & orationis & uitæ & prudentiæ & reliquæ de Deo ſentiendi rationis oppreſſi attenuatiq; ſunt. Deinde ſubijcit: Vota Domino reddam in cõſpectu omniũ timentiũ eum. ubi per timẽtes eum, intelligit eam quã antè eccleſiam magnã nominauit, quũ illis uerbis uſus eſt: Qui timetis Dominum,

A num, laudate eum. Sed quæ tandem uota redditurum se ait, nisi quæ pollicitus est? quæ porrò pollicitus est, nisi illa quæ tum significauit quum dixit? Narrabo nomen tuum fratrib. meis. In medio ecclesiæ laudabo te. Vota enim sunt promissa quæ se in medio ecclesiæ præstaturum pollicitus confirmauit. His illud adiungit: Comedent pauperes, & saturabuntur, & laudabunt Dominum qui requirunt eum. Viuent corda eorum in seculum seculi. Reminiscentur et conuertentur ad Dominum omnes fines terræ. Et adorabunt in cõspectu eius uniuersæ familiæ gentium, quoniam Domini est regnum, & ipse dominatur gentibus. Quibus uerbis ualde aptè admodumq; ordinatè, quæ à se post reditum in uitam rectè facta sint, quos ue successus habuerit, commemorat: quę uniuersa per omnium gentium uocationem completa sunt, & per hominum ex orbis terrarum finibus electionem. Quarum rerum euenta quæ ipsis oculis intueri licet, facile ijs quæ in hoc Psalmo dicũtur, fidem facere possunt. Per pauperes autem rursus nos intelligit, quos in paupertate secundum Deum degentes, dum salutare uerbum intelligibili rationaliq; pane, hoc est, cibis qui uitam animis afferant, enutrit, uitam nobis largitur æternam. Ex quo Psalmus ita ait: Comedent pauperes, & saturabuntur, & laudabunt Dominũ qui requirunt eum. Viuent corda eorum in seculum seculi. Peroratio uerò totius prophetiæ, quæ post omnia illud continent, Annunciabitur Domino generatio uentura. &, annunciabũt iustitiam eius populo qui nascetur, quem fecit Dominus: absq; omni controuersia populum de gentibus collectũ prædicit, constitutamq; per Saluatorem nostrum Iesum Christum in terra generationem. nam quis tandẽ fuerit is populus, qui post ipsa hæc Deo dicatur oriturus? quique antea quidem non fuerit, neq; extiterit inter homines, postea uerò extiterit? quæ porrò generatio illa, quum tunc quidem non esse, pòst autem uenturam significat? nisi hæc quæ per Saluatorem nostrum in toto constituta est ecclesia, recensq; hic collectus de gentibus populus? de quo etiam per Esaiã spiritus sanctus cum admiratione locutus est, quũ dixit, Quis audiuit talia? & quis ita uidit? si parturiuit terra in die uno, & si nata est gens omnino. Hæc igitur nos, ad alia ob breuitatem temporis festinantes, percurrimus: atque, ut dicitur, summis labijs attingentes, præteriuimus. Cui autem curæ sit adhortatio Saluatoris nostri *.

DE EVANGELICA DEMONSTRATIONE FINIS.

EVSEBII PAMPHI

LI CAESARIENSIS EPISCOPI ECCLESIASTI-

cæ Historiæ Liber Primus, Ruffino Aquileien-

si interprete.

PROOEMIVM.

A Vceſſiones ſanctorum apoſtolorum, & tempora quæ à Saluatore noſtro ad nos uſq; decurſa ſunt, quæq; & qualia in his erga Eccleſiæ ſtatum geſta ſunt: qui etiam inſignes uiri in locis maximè celeberrimis, Eccleſiæ præfuerũt: uel qui ſingulis quibuſq; temporibus ſeu ſcribẽdo, ſeu docẽdo uerbum Dei nobiliter adſtruxerẽt: quiq; etiã uel quãti, uel quãdo noua contra religionẽ dogmata proferentes, ad profundum erroris ſtudio contentionis delapſi, falſæ ſcientiæ autores præceptoresq; profeſsi ſunt, paſsim uelut lupi graues gregem Chriſti lacerantes, necnõ & ea mala, quæ Iudæorum gentem pro inſidijs, quas aduerſus Saluatorem moliti ſunt, uaſtauerunt: quibus etiam modis, & quoties, quibus'ue temporibus doctrina Chriſti & ſermo diuinus à Gentilibus impugnatus eſt: quantiq; his tempeſtatibus uſq; ad ſuppliciorum patientiam, & profuſionẽ ſanguinis pro uerbi Dei ueritate certarunt: ſed & martyria noſtris ſuſcepta temporibus, atq; in his Domini & Saluatoris noſtri erga ſingulos quoſq; unicũ clementiſſimũq; ſubſidium, ſcribere mihi uolenti non aliunde ſumendum uidetur exordium, quàm ab ipſa Domini & Saluatoris noſtri Ieſu Chriſti præſentia corporali. Sed mihi quæſo ueniam dari. Confiteor namque, quòd in hoc opere uiribus noſtris maiora tentamus, ut & fideliter, & integrè, quæ ſunt geſta, narremus, & rudem, ac nulli ferè noſtrorum digreſſam uiam huiuſcemodi itineris, primi audeamus incedere. Et licet Deum ducem futurum, Domini

B que Saluatoris noſtri certus ſim nobis affutura ſuffragia, hominum tamen nulla, quibus poſſimus inniti, conſpicimus præceſſiſſe ueſtigia: niſi quòd ſparſim ſingulorum quorumq; temporũ, ſeu rerum geſtarum, ad nos uſq; indicia ac monumenta trãſmiſſa ſunt: è quibus quædam nobis luminũ faces, uelut in obſcuro poſitis, eminus accenduntur: & tanquam à ſublimi ſpecula, quæ nos greſſum tendere oporteat, ac uiam uerbi abſq; errore dirigere, eorum uocibus admonemur. Quæcunq; ergo propoſito operi conuenire credidimus, ex his quę illi ſparſim memorauerant eligentes, ac ueluti è rationalibus cãpis doctorum floſculos decerpentes, hiſtorica narratione in unum corpus redigere & coagmentare, tentauimus: ſatis abundè que gratum putantes, & ſi non omnium nobiliſſimorum, certè Saluatoris noſtri apoſtolorum ſucceſſiones celebrioribus quibuſq; Eccleſijs traditas in unũ colligere, atq; in ordinẽ modumq; dirigere. Opus autẽ mihi perneceſſarium uideor aſſumpſiſſe, eo magis quòd (ut ſuperius dixi) neminem Eccleſiaſticum duntaxat ſcriptorem, ad hãc partẽ narrationis animum adieciſſe comperio. In quo illud etiam ſpero, quòd & utilitatis plurimum ex rerum geſtarum cognitione ſtudioſis quibuſque noſter hic conferat labor. Quamuis iam de his ipſis nonnulla etiam in Chronicis, id eſt, in eo opere, quod de temporum ratione conſcripſimus, breuiter ſuccincte'que perſtrinxerim: plenius tamen in præſenti opere ſingulorum narrationem aperire tentabimus. Incipiet ergo mihi ſermo ab ipſo Domino, ſicut promiſimus, Chriſto. Verùm quia Chriſtianorum res geſtas ſcribere proponimus, conſequens uidetur uti prius, uel unde hoc genus hominum ducat exordium, uel quid nominis ipſius contineat ratio, ex cuius gens iſta uel populus appellatione cenſetur, repetentes paulo altius exponamus.

Euſebij chronicũ opus à Hieronymo latinũ uerſum.

Quòd Deus & Dominus, & creator omnium, ac dispensator uniuersorum ipse sit secundum ea quæ in lege & prophetis scripta sunt. Cap. I.

IGitur quoniam Christus duplici ex modo constat, & diuina in eo pariter atque humana natura plenitudinem tenet: caput in eo diuina substãtia, pedes humana, quam pro nostra salute suscepit, habeantur: & ita demum perfectius nobis narratio dirigit̃, si à capite, id est à diuinitatis eius uerbo, sumamus exordium: per quod Christianorum, quæ gens nouellæ appellationis creditur, antiquitas & nobilitas pariter ostẽditur. Genus ergo Christi, & ipsius substantiam, & eius naturam proferre ac pandere, nullus sermo sufficiet. Siquidem etiam diuinum de eo ita pronũciat oraculum, dicens: Generationẽ eius quis enarrabit? Sed & alibi cœlestibus nihilominus de eo uocib. ita refertur: Quia nemo nouit filium, nisi pater: sed neq; patrem quis nouit, nisi filius. Solus ergo ille qui genuit, nosse dicitur filium pater. Et sine dubio excluſit cæteros à discutienda notitia, qui ad unum solum patrẽ filij scientiam reuocauit. Hic ergo in his uoluminibus, quæ diuino spiritu conscripta† creduntur, lux æterna, & ante mundi initium semper fuisse prædicatur: sapientia quoq; substantialis, & uerbũ uiuum in principio apud patrem, & Deus uerbũ subsistitisse narratur. Quis ergo poterit eum, qui ante omnẽ creaturã uisibilẽ atq; inuisibilem, semper fuisse, & initio iã fuisse ex ipso patre natus, & cum patre sempiternus extitisse describitur, sermone comprehendere? Quis omniũ cœlestiũ, immortaliũ, diuinarumq; uirtutum Dominum & ducẽ ac principẽ cœlestis militiæ, & magni cõsilij angelũ, uolũtatis paternæ efficaciã, quẽ cum patre omnia quę sunt, creasse & cõdidisse constat, ut uerũ filiũ & unigenitũ, & omnium quæ creata sunt, Dominum & regem ac dominatorem paterna uirtute & potestate cũcta moderantem, uerbis explicet? nisi quòd ad intelligentiam plenitudinis eius, & per secretiora & mystica diuinorũ uoluminũ informamur eloquia. Ioãnes denicq; spiritu Dei repletus: In principio, inquit, erat uerbum, & uerbum erat apud Deum, & Deus erat uerbũ. Hoc erat in principio apud Deũ, omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factũ est nihil. Sed & Moyses, maximus & uetustissimus prophetarũ, multis antè seculis hæc eadẽ protestatur, cũ cœlitus inspiratus originẽ mũdi, & rerũ initia de eo plenius aperiret, cõditorẽ omniũ patrẽ cum filio, mysticis ac sacratis designat eloquijs. Ait nãq;: Et dixit Deus: Faciamus hominẽ ad imaginẽ & similitudinẽ nostrã. Sed & Dauid, antiquissimus prophetarũ etiã ipse, licet Moyse posterior, dicit: Verbo Domini cœli firmati sunt, & spiritu oris eius omnis uirtus eorũ. Et alio idẽ nihilo minus designat oraculo de Deo, dicẽs: Ipse dixit, & facta sunt: ipse mandauit, & creata sunt. In quibus euidenter mandãtis personam patris, & filij operãtis expressit. Cũ igitur his & alijs quàm plurimis uocibus sparsim per diuina uolumina creator omnium cũ patre filius declaretur, superest ut de his quæ post conditionẽ mundi pro hominis dispensatione transegit, quàm possumus breuiter perstringamus. Multis siquidẽ & antea pietate præditis uiris astitisse, & docuisse, quę ad cultum diuinum pertinere uidebantur, ostẽditur. Sed euidentius & familiarius Abrahæ atq; eius familiæ, quantum fas erat Deum hominibus, innotuisse describitur: & uelut præceptor quidam ac monitor illius extitisse prosapię refertur. Denicq; in diuinis oraculis scriptum est: Quia apparuit Deus Abrahæ tanquam communis aliquis homo sedenti ad ilicem Mambræ. At ille exurgens, cum hominem uiderat, adorat ut Deum, & ueneratur ut Dominũ. Sed & propriæ uocis professione præsentiam se testatur non ignorare diuinam, dicens: Dominator Domine, qui iudicas omnem terram, nonne facies iudicium? Quæ utique omnia non ad patrem, sed ad filium referenda, posterioris in carne ratio dispensationis plenius expleta designat. Et item propheta Dauid dicit de Deo: Misit uerbum suum, & sanauit eos: & liberauit eos de corruptionibus eorum. Sed adhuc euidentius per Moysen, de eo quòd Dominus

A

B

Christus.

Esa. 53.

Matt. 11.

Aliàs noscitur

Esa. 9.

Ioannes Euangelista.

Ioan. 1.

Moyses.

Cum filio creator pater.

Gen. 1.

Dauid.

Psal. 32.

Psal. 148

Abraham.

Gen. 18.

sit

sit ipse cum Domino, diuina testantur eloquia, cum dicit: Pluit Dominus su per Sodomam & Gomorrham sulfur & ignē à Domino. Eundemq; cum ap paruisset Iacob, esse Deum eadem scriptura designat, cum diceret ad Iacob: Iam non uocabitur nomen tuum Iacob, sed Israel erit nomen tuum, quia inualuisti cum Deo. Et paulo pòst dicit: Et uocauit, inquit, Iacob nomen loci illius, Visio Dei, dicens: Vidi enim Dominum facie ad faciem, & salua facta est anima mea. Neque enim fas est de aliquo angelorum uel cœlestium uirtutum ista sentire. Nullum enim illorum, si quando mortalibus ex cœlesti præcipiuntur adesse mandato, Dominum uel Deum diuinus sermo cōmemorat. Hic etiam Iesu successori Mosi cum astitisset, percontanti ei quis esset, responsis euidentissimis designauit, dicens: Princeps militiæ uirtutū Domini ego sum. Cumq; his auditis adorasset famulus, ut decebat: Solue, inquit ad eum, corrigiam calciamenti tui: locus enim in quo tu stas, terra sancta est. In quo considerandæ est præceptorum similitudo, quoniam non erat hic alius ab eo qui dixerat ad Moysen de rubo ignis, dicens: Ne appropies huc, solue calciamenta de pedibus tuis: locus enim in quo stas, terra sancta est. Et addidit, dicens: Ego sum Deus patrum tuorum, Deus Abraham, & Deus Isaac, & Deus Iacob. Claruit igitur ex his omnibus, quòd uerbū Dei, & Deus, Dominus, & creator omnium cum patre filius designatus est. Nūc uerò etiam illud uideamus, quomodo sapientiam se Dei substātialiter existere, idem ipse in diuinis ostendat oraculis, per Salomonem, hęc de semetipsa sapientia mysticis uocibus prodens: Ego sapientia in altissimis habitaui, consilium & scientiam, & sensum inuocaui: Per me reges regnant, & potentes per me scribunt iustitiam. Per me proceres magnificantur, & tyranni per me obtinent terram. Et post aliquanta iterum dicit: Dominus creauit me initio uiarum suarum, in opera sua ante seculum fundauit me. In initio priusquam terram faceret, antequam prodirent fontes aquarum, priusquam montes sun darētur, ante omnes autem colles genuit me. Quando præparabat cœlos, aderam ei: & quando firmos ponebat fontes sub cœlo, cum ipso eram compo nens omnia. Ego eram cui adgaudebat quotidie. Lętabar autē coram ipso in omni tempore, quando lætabatur orbe perfecto. Ex quibus omnibus fuisse ab initio, imò & ante omne quod dici potest initium, ab ipso patre progenitam sapientiam constat. Quid autem causæ fuerit, quòd non omnibus passim, sicut nunc, etiam antea innotuerit, & ad omnes eius fides ac scientia peruenerit, exponemus.

Psal. 106.

Iacob.

Gen. 19.

Gen. 32.

Iosue 5.

Exodi 3.

Filius patri cōeternus.

Nondum capere poterat perfectam sapientiæ Christi doctrinam, rudis ad huc mundus, & peritiæ totius ignarus: deniq; statim in initijs adhuc, cum hi qui primi creati fuerāt homines, in beatitudine degere, mādato Dei negligentia corrupto, in hanc uitam mortalem & fragilitati obnoxiā decidērūt, ac terræ huius diuina maledictione damnatæ habitaculum pro paradisi delicijs cō mutarunt. Iam uerò qui ex huiuscemodi genitoribus per orbem terrę diffusi sunt, ferino magis ac beluino ritu oberrantes, non urbes ad honestatē, nō leges ad uitæ iusticiam tenuere. Artium uerò disciplinarumq; apud eos, & totius philosophiæ, ne ipsum quidem nomen habebatur, sed agrestes quidē & uagi, per deserta nullis sedibus uagabantur. Si qua uerò in ipsis boni semina naturaliter clementia inoleuerāt conditoris, hæc inculta & incondita relinquentes, magis ad usum malitię, quo uia humani itineris procliuis uergit, cō ferebant. Ex quo accidit, ut nefarijs scelerib. inter semetipsos agētes, nūc corrumperētur, nunc etiam interimerentur ab inuicē, usq; quo procedente immanitate etiam deuorarentur alterutrum. Hinc illæ quæ mundo sceleris fabulas reliquerūt, theomachiæ & gigantomachię exortæ sunt, donec nefarijs ausis ultio diuina, nūc inūdatione dīluuij, nūc etiā populatione ignei imbris obsisteret, & immanitatē scelerum, pœnarum uarietate cōprimeret. Verùm quoniam

Adam & Eua è paradiso eijciuntur.

Gen. 3.

Homines bruti sunt.

Theomachiæ

Gigātomachiæ

quoniam creatori suo humanum genus malitiæ morbo & contagione corruptum, emẽdandum uidebatur potius, quàm delendum, miseratus tũc obscuratas per nequitias mentes, & tenebris cæcitatis obstructas, ille ipse qui in principio erat apud Deum Deus uerbum, & sapientia patris, nunc angelorũ ac ministrarum uirtutum legationibus utitur, nunc etiam ineffabili dignatione ipse adest, & rarum sic ubi quem Dei ac iustitiæ memorem repperit, diuinis reuelationibus, monitis salubrioribus, institutione, qua Deum deceb at, reformare ac reuocare de tenebris humanum nititur genus: non in alia quàm hominis specie, qua solum homines docere aliquid & instrui ac iuuari possunt, donec paulatim gentem integram, quæ Hebræorum appellabatur, ad sui cultum ueneration em q; conuertit. Quibus etiam utpote adhuc rudibus & contagione uitæ prioris infectis, per Moysen propheram typos & adumbrationem diuini cultus, per sabbata quædam mystica, & circuncisionem corporis, altius aliquid in spiritu significantem, cæteraq; huiusce modi præcepta legalia uelut elementa sacratioris olim futuræ eruditionis impressit. Quæ tamen lex cum uelut initium quoddam luminis mundo huic obfulsisset, & odoris sui fragrantia mare ac terras longè lateq; complesset, atq; ex ipsa diuersis in orbis partibus nidorem quendam prudentiores quiq; capientes, legislatores uel philosophi modesta quæque & uerecundiora præcepta, atque honestatis & iustitiæ conscia, auditoribus suis paulatim tradere atque insinuare cœpissent, & agrestes ac feros hominũ mores ad decora atque honesta instituta reuocare: tunc amicitijs coire inter se uiros, & concordiæ subire fœdera docuerunt: tunc iuuare se inuicem homines, & usum rerum discunt habere communem, donec institutis prudentioris docilis humana mens & societatis ad inuicem patiens reddere tur: ut huiusce modi consuetudinis prælusione præmissa, apti iam & parati etiam ad diuina fierent instituta, patrisq; omnium Dei scientiæ capaces existerent. In quo ipse iterum omnium uirtutum magister, ipse sermo ac ratio, & uerbum ac sapientia Dei, ipse qui initio cum patre creauerat hominem: ipse, inquam, humanæ quoque naturæ assumpta substantia, & specie formæ seruilis indutus, in nullo penitus ab eo quod nos sumus differens, tẽpore quo Romani imperij regnum nobilius latiusq; consurgere ipse præstiterat, ingressus nunc mundum communi quidem nobiscum nascendi aditu, sed nullo autore patefacto ea egit & pertulit, quæ de eo futura prophetæ predixerant. Viri enim diuinitus inspirati, hominem qui simul esset & Deus, aduẽtare huic mundo, & doctorem omnium gentium paternæ pietatis ac religionis futurum, sacrosanctis oraculis cecinerũt. Sed & mortis modũ, quo de hac uita discederet, ut'que rursum inusitato more ad uiuentes repedaret à mortuis, & post hoc cœlum adiret unde descenderet, atq; in Deum rediret. De quibus quãuis euidenter quamplurimi significauerint prophetarum, tamen unius indiciũ, Danielis scilicet, quantum breuitatis necessitas indulget, adhibebo. Dicit ergo de eo ita: Videbam, & ecce sedes positæ erant, & uetustus dierum sedebat, & uestimenta eius sicut nix alba, & capilli capitis eius sicut lana munda, thronus eius flamma ignis, rotæ eius ignis adurens. Fluuius igneus pręcurrebat ante eum. Iudicium positum est, & libri aperti sunt. Et post hæc uidebam, & ecce cum nubibus cœli tanquam filius hominis ueniebat, & peruenit usq; ad uetustum dierum, & in conspectu eius prolatus est, et datus est ei principatus, et honor & regnum: & omnes populi, tribus, & linguæ ipsi seruient. Potestas eius, potestas æterna, quæ non transiet, & regnũ eius nõ corrumpetur. Hæc omnia manifestissimè de nullo alio, nisi de Saluatore nostro, qui erat in principio apud Deum Deus uerbum, dicta intelliguntur. Filius etenim hominis, propter hoc quod in nouissimis temporibus in carne natus est, dicitur. De quibus latius si quis scire desiderat, in suis locis assertiones horum digessimus. Nomen autem hoc (ut diximus) Christi, quomodo etiam per prophetas olim fuerit ad-

Per filiũ reuocatur humanũ genus ad Deũ.

Hebrei.

Cerimoniæ ueteris legis.

Vetus lex, præparatio ad nouam.

Prophetæ.

Danielis 7.

Filius hominis.

A rit adumbratum, tempus est edocere. Primus ipse Moyses, uolens ostendere, quid uenerationis in se nomen Christi & mysterij contineret, cum iuberetur typos & imagines sacramentorum cœlestium, sicut ei in monte fuerat ostensum, in lege describere: cumq; ritum constituēdi pontificis traderet, quantum mortalē docere fas erat: eum, quē supra omnes homines, ut esset honore & meritis, decernebat per unguenti cuiusdam mystici sacramēta Christum nominauit: quo per hoc discerent hi qui per legē instituebantur, quia qui supra omnes homines honore & reuerētia habendus est, Christus nominatur. Sed & idem Moyses lōgè per Dei spiritum præuidens, qui sibi præpararetur successor, & prænoscens quòd is qui post se regnum susciperet, maioris sacramenti minister existeret, Iesum cognominauit eum, qui prius Ause parentum fuerat appellatione uocitatus: sciens quòd in huius uocabuli sacramento cuiusdam maioris glorię rex, quàm mortalis natura recipit, poneretur. Ita igitur per gemina hæc appellationis indicia, in altero pontificatus, in altero regalis formæ exprimuntur insignia. Et Iesus Christus, tanquam qui rex & pontifex esset, pariter nominatur: ut neq; in eo aliquid quod ad religionem, neq; quod ad potestatē pertinet, deesse populus per præcedentia sacramenta mystice institutus agnosceret. Vnde & prophetæ acti diuino spiritu, simul & impietatem Iudæorum, & gentilium in eo præuidebant salutē. Et tale aliquid unus ex ipsis, cui Hieremias nomen est, prędicebat: Spiritus, inquit, uultus nostri, Christus Dominus comprehensus est in corruptionibus nostris cui diximus: In umbra eius uiuemus in gentibus. Sed & Dauid magnificus uates, hęc de eodē memorat: Quare fremuerunt gentes, & populi meditati sunt inania? Astiterūt reges, & principes conuenerūt in unum aduersus Dominum, & aduersus Christum eius. Et paulo pòst ait ex persona ipsius Christi: Dominus dixit ad me: Filius meus

B es tu, ego hodie genui te. Pete à me, & dabo tibi gentes hęreditatē tuā, et possessionem tuā terminos terræ. Non solum autem pontifices unguēto chrismatis apud Hebræos consecrabātur, uerùm & reges. Qui & ipsi, quoniā diuinitatis nutu per prophetas sacrato quodam chrismate delibuti, sortiebantur sceptra regalia, imaginari licet: tamen etiam ipsi Christi appellabantur, quòd scilicet etiam in ipsis cœlestis regis imago ac species seruaretur. Sed & in prophetarū ordine inuenimus nonnullos simili modo unguento chrismatis consecratos, ministerium diuinis eloquijs prębuisse, & gnaros redditos futurorum. Ex quibus omnib. cōstat, quòd filius Dei & uerbū ac sapientia patris, quia uerus rex est omnium seculorū, & quia uerus pontifex est futurorū bonorū, & quia uerus propheta est, quippe qui inspiret & repleat prophetas, ideo uerè & Christus nominatus est: cuius nominis per eos, quos suprà enumerauimus, pontifices, prophetas, & reges, typus & imago præcesserat. Verùm illi, quoniā (ut diximus) ad breue tēpus uitæ huius, Christi appellabantur, ad solam ueri Christi imaginē conseruandā, quamuis compositione quadā mystica cōsecrati olei, tamen huius quæ inter nos haberi solet materiæ ac liquoris, perungebātur. Verus autē hic qui de cœlis uenerat, & cui omnia quæ præcedebant, gesta fuerāt, Christus nō humanis opib. quæsita sumit unguēta, sed nouo ac singulari modo paterno spiritu infusus & unctus Christus efficit, sicut multis antè seculis de eo uates Esaias prædixerat ex persona ipsius Christi, dicēs: Spiritus Domini super me, propter quod unxit me: euangelizare pauperibus misit me, prædicare captiuis remissionem, & cæcis uisum. Nec solus Esaias diuinis hæc prędixit oraculis, sed & Dauid similiter inspiratus, testatur de Christo, dicens ad ipsum Christum: Sedes tua Deus in seculum seculi, uirga æquitatis uirga regni tui. Dilexisti iustitiam, & odisti iniquitatē, propterea unxit te Deus, Deus tuus oleo lætitiæ præ participibus tuis. In quibus uerbis primò quidem eum euidenter Deum designat. Secundò uerò per æquitatis uirgā, sceptrum in eo regale commemorat. Post uerò etiam qualiter Christus effectus sit, indicat

CHRISTVS Exod. 30.

IESVS

Thren. 4. Psal. 2.

Reges Christi dicti.

Christus filius Dei.

Esa. 61.

Filius Dei quomodo Christus factus, hoc est, unctus.

Psal. 44.

dicens,

4 rint, alijs autem et post diluuium, in quibus de Noe atq; eius filijs, omnicq; pro
fapia scribitur, & usque ad Abraham peruenitur, quem parentem gentis Hé-
bræorum constat existere. Omnes ergo illos, qui ab Abraham sursum uersus *Christiani fue-*
usq; ad primum hominem, generationis ordine conscribuntur, etiam si non *runt, ueteres*
nomine, rebus tamen & religione Christianos fuisse si quis dicat, non mihi ui- *ab Adam usq;*
detur errare. Cum enim nomen Christiani hoc indicet, quòd Christo quis cre- *ad Abraham.*
dens, per eius doctrinam, fidem, pietatem, ac iustitiam teneat, & studijs diui-
næ inhæreat sapientiæ, atq; omne quod ad uirtutem pertinet, exequatur: si, in-
quam, hæc sunt, quæ uocabulo Christiani nominis indicantur, & ueræ eum re
ligionis sectatorem designāt: hoc erant etiam illi sancti (de quibus suprà dixi-
mus) uiri, quod Christiani nunc esse profitentur. neq; enim aut corporalis eis
inerat circuncisio, aut obseruatio sabbati (sicut ne nobis quidem) aut ulla de el
borum obseruatione religio, uel cætera quæ posterioribus per Moysen figura
liter magis ac mysticè obseruanda traduntur. Cum igitur absque his omnibus
obseruationibus fuerint religiosi illi, quorum suprà meminimus, uiri, sequuti
autem sint fidem eius, quem nos nunc sequimur, Christi, quem frequenter ap *Fides.*
paruisse eis, & edocuisse uel monuisse ea quæ ad fidem & pietatem pertinent,
in superioribus approbauimus: quomodo dubitatur ab illis cœpisse, & ab illis
esse deductam huius gentis originem, qui & eundem Deum, autorē et ducem
uitæ sequebantur, & in simili religionis obseruantia persistebant? In tantum
denicq; hæc in illis præmissa et præformata religio est, ut ne ipso quidem nomi-
ne (quod certè solum differentiam facere uidetur) habeantur alieni, sed et ipsos
iam tunc non solum Christianos, sed & Christos esse appellatos, diuina testan *Christiani*
tur eloquia. Dicitur enim de illis ex persona Dei ad alienigenas gentes: Nolite *Christi.*
te tangere Christos meos, & in prophetis meis nolite malignari. Hæc cum de *Psalm.*
Abraham, uel de his qui per illud tempus ad Dei cultum pertinebant, dicta re-
5 ferantur, euidentissimè, & luce clarius in ipsis & ante ipsos, Christianorū gens
iam tunc fuisse, et omnem tenuisse pietatis ac religionis obseruantiam designa-
tur: quam nunc per aduentum carnalis præsentiæ Christi per omnes gentes
communicatam, & omnibus impartitam nationibus constat, quo sapientiæ
pietatisq; thesaurus, qui uelut intra angustum conclaue pro rarís quibusque
cultoribus tenebatur, uniuersum mundum fidei ac religionis profusione di-
taret: & quod prius uiritim præbebatur, nunc simul & subitò gentibus inte-
gris, & populis ac nationibus ingeratur. Quod ita futurum diuina inspiratio-
ne prospiciens quidam eximius prophetarum, stupore mentis attonitus, cum
admiratione exclamat, & dicit: Quis audiuit talia? aut quis locutus est ita? Si *Esaiæ 66.*
peperit terra in una die, & si genita est gens de semel. Et item in alio loco de
his ipsis, quos sermo diuinus gentem simul parturiendam esse prædixerat,
contestatur, & dicit: His autem qui seruient mihi, uocabitur nomen nouum, *Esaiæ 62.*
quod benedicetur super terras. Quod autem ita nouum nomen, quam Chri- *Nouum nomē.*
stianorum uocabulum gentibus datum? Nouum autem dicit nomen, nuper
dispersum, non nuper inuentum. Verùm & hoc ipsum ita futurum, & hanc
benedictionem nominis at fidei omnibus gentibus esse largiendam, nequa-
quam diuina oracula siluerunt. De ipso namque Abraham, cum adhuc esset
in præputio constitutus, dicit sermo diuinus: Credidit Abraham Deo, & re- *Gen. 15.*
putatum est ei ad iustitiam, & amicus Dei appellatus est. Credidisse igitur re- *Rom. 4.*
fertur ei, quem apparuisse frequenter & instruxisse eum, quæ ad pietatem &
religionem pertinēt, suprà edocuimus, Christo scilicet, per quem omnia con-
stare quæ gesta sunt, uel gerenda, sæpe probatum est. A quo etiam ad ipsum
Abraham responsa huiusce modi deferuntur: Et benedicentur, inquit, in te *Gen. 22.*
omnes tribus terræ. Et iterum: Faciam te in gentem magnam & multam: & *Gen. 26.*
benedicentur in te omnes gentes terræ. In quo euidenter exprimitur, quòd il-
le cultus atque illa fidei gratia, quæ tunc Abrahæ, & paucis illis qui id tempo-

ris fide & pietate insignes erant, concedebatur, postmodū per omnes gentes, ac per omnes terras esset benedictionis titulo per diuinam gratiam largienda. Certum namq; est, quòd sicut ille credens ei qui sibi apparuit, iustificatus est: et paternis superstitionibus repudiatis ac spretis, Dei ueri præcepta fide atque operibus exequutus est: et per hoc ei dicitur, Quia benedicentur in te omnes tribus & omnes gentes terræ. Ita & Christiani fide atq; operibus id agant, ut paternæ superstitionis errore depulso, sequantur Deum quem sequutus est Abraham: et ex simili fide iustificentur, sicuti iustificatus est Abraham. Quid igitur obstat, ut non una atque eadem religionis obseruantia deputetur in his, in quibus unam atq; eandem fidei atq; operum esse constitit formā? Et ideo non nouella, neq; peregrina est Christianorū religio, uel nuper exorta: sed si fas est liberè indicare quod uerum est, prima omnium, atq; ex ipsa simul mundi origine ac natiuitate descendens, eodem Christo Deo doctore et institutore, iam inde ab initio speciem formamq; suscipiens. Et de his quidem ista sufficiant. Verùm posteaquam consequenter ea quæ historicam narrationem debuerant anteire, præmisimus: supereſt iam, ut & à corporali præsentia Domini & Saluatoris nostri, & his quæ deinceps gesta sunt, ueluti itineris nostri aggrediamur exordiū, ipsum omnipotentem uerbi patrem Deum, sed & ipsum† cuius res geritur, Iesum Christum Dominum & Saluatorem nostrum, cœleste Dei uerbum, adiutorem & autorem narrationis nostræ, precibus inuocantes.

Antiquissima religio Christiana.

Alibi, cui res.

De tempore natiuitatis Christi secundum carnem. *Caput* II.

Anno Christi I. *Christus nascitur.* Luc. 2.

IGitur secundo & quadragesimo imperij Cæsaris Augusti anno, ab Aegypto uerò subiugata, & Antonij uel Cleopatræ interitu, in quam nouissima Ptolemæorum apud Aegyptum regna ceciderunt, octauo & uigesimo anno, Dominus & Saluator noster Iesus Christus prima assc̄riptione cēsus, Cyrenio Syriæ præsidente, secundum ordinem totius prophetiæ, quę de ipso prædicta est, in Bethleem Iudæ oppido nascit̄. Hunc autem Cyrenij temporibus habitū censum, etiam Iosephus illustris Hebræorū historiographus memorat, annectens huic narrationi etiam Galilæorū hæresim ijsdem exortam esse temporibus. De qua apud nos Lucas in Actibus apostolorum meminit his uerbis.

De Iuda Galileo, & Theodā. *Caput* III.

An. Do. 8. Iudas Galilæus

POst hunc, inquit, surrexit Iudas Galilæus, in diebus cōscriptionis census, & auertit populum post se. Sed & ipse periit: & omnes qui credebant ei, dispersi sunt. De his autem ipsis Iosephus (de quo suprà diximus) in historia sua octauodecimo Antiquitatum libro, hoc modo commemorat: Cyrenius autem uir unus ex consessu curiæ Romanæ, per singulos magistratus usq; ad gradum consulatus ascendens, cætera quoq; honorabilis, cum paucis Syriam uenit, à Cæsare ius dare gentibus missus, & censor simul patrimoniorum futurus. Et post pauca ait: Iudas uerò Gaulanites, uir de ciuitate Gamala, Saddū chum quendam Phariseum assumens, magnopere nitebat sollicitare plebem, asserens eis, quòd assc̄riptio census nihil aliud quàm apertissimam imponeret seruitutem: simulq; cohortabatur gentem suam, ne perderet libertatem. Sed et in secunda historia Iudaici belli de hoc ipso hæc scribit: Quo in tempore, inquit, uir quidam Galilæus, Iudas nomine, ad discessionem populos cogebat, pessimum fore eis persuadens, si adquiescerēt soluere tributa Romanis, et post Deum, mortalem suscipere dominatum. Hæc Iosephus.

Cyrenius. Iosephus Antiq. lib. 18. cap. 2

Ioseph. bel. Iud. lib. 2. cap. 7.

De Herode, quòd ex alienigenis uenerit ad regnum. *Caput* IIII.

Ioseph. Ant. 14. 23.

An. ante Christum natum 35. Herodis genus. Anno mundi 3927. iuxta Hebreos.

PEr idem tempus Herodes primus ex alienigenarū genere ortus, regnum Iudaicæ gentis obtinuit. Et in ipso completur prophetia, quam Moyses antè prædixerat, quòd non deficeret princeps ex Iuda, neque dux de femoribus eius, usquequo ueniret cui repositum est. De quo etiam pronunciat idem Moy-

A idem Moyſen, quia ipſe ſit expectatio gentium. Imperfectus namq; huius prę ſagij pendebat euentus, donec ſub propriæ gentis principibus regerentur: qui incipientes ab ipſo Moyſe, qui hæc prædixerat, uſque ad Auguſti imperium perdurarunt. Quo in tempore primus (ut ſuprà dixi) Herodes externi generis uir, à Romanis Iudæorum ſuſcepit principatū. Qui Herodes, ſecundum ea quæ Ioſephus tradit, ex Idumæorum gente paternum genus, ex Arabum uerò materni ſanguinis originem deducebat. Aphricanus autem, qui & ipſe præcipuus in hiſtoriographis habetur: Aiunt, inquit, qui de eo diligentius explorarūt, Antipatrum quendam eſſe patrem Herodis Aſcalonitæ, qui & ipſe fuerit Herodis cuiuſdam filius, templi Apollinis ædituι. Hic Antipater ab Idumæis latronibus captus admodum puer, permanſit cum prædonibus, pro eo quòd pater eius rei familiaris inopia filium redimere non ualeret. Verùm puer latronum uita & moribus inſtitutus, poſtmodum Hyrcano cuidam Iudæorum pontifici familiaris efficitur, ex quo naſcitur Herodes hic, qui Saluatoris temporibus fuit. Hæc Aphricanus.

At iuxta Euſebium, 5164. Geneſ. 49.

Antipater pater Herodis.

τῶν κολασμένων ἐγεγόνει.

Quòd Herodis tempore interrupta ſit regum ſucceſsio ſecundum Danielis prophetiam Caput V.

IGitur cum in hominem externæ gentis, Iudæorum deueniſſet imperium, imminebat ſine dubio etiam illa propheticis prædicta uocibus expectatio gentium: quippe quum defeciſſent apud eos ab origine ipſius Moyſi ſceptra principum, regumq; ſucceſſio. Prius enim quam in captiuitatem Babyloniæ ducerentur, regnauit apud eos Saul primus, & inde Dauid. Nam ante reges à iudicibus regebantur, qui poſt Moyſem, & Ieſum ſucceſſorem eius, gentis illius tenuerant principatum. Poſt reditum uerò de Babylonia non defuere eis gubernacula diſciplinis optimis inſtituta. Per pōtifices etenim rerū ſumma gerebatur, donec Pompeius Romanorum magiſtratus adueniens, Hieroſolymam urbem quidem Romanis armis oppugnaret, & caperet: ſancta uerò & B ſacratiſſima quęq; templi pollueret, ita ut ne ab ipſis quidem adytis ingreſſum temperaret hoſtilem. Eum uerò qui per auitam ſucceſſionē per idem tempus regno ſimul & pontificio fungebatur, Ariſtobolum nomine, uinctum cum liberis Romam miſit, Hyrcano fratri eius pontificatū relinquens. Omnem uerò Iudæorum gentem ex illo tempore tributariam Romano fecit imperio. Sed Hyrcano, in quem ultimus Iudæorum gentis pontificatus fuerat deuolutus, à Parthis capto, primus (ſicut ſuprà dixi) externi generis uir Herodes, per ſenatuſconſultum Auguſto imperante Iudæorum gentis adipiſcitur gubernacula. Sub quo imminente iam Saluatoris aduentu, etiam gentium ſalus & uocatio expectata illa, ſecundum ea quæ prophetæ prædixerant, conſequuta eſt. Ex quo utiq; tempore interrupta ſucceſſionis ſerie ducum uel principū, qui de Iudæ femoribus deſcendebant, conſequenti ratione, ordo quoq; ſacerdotij ab auis & proauis indeclinabiliter currens, repentè confunditur. Habes & de his idoneum teſtem ipſum Ioſephum, qui indicat Herodem poſtquam regnum ſibi Iudæorum à Romanis conceſſum eſt, non iam ſecundum generis ordinem conſtituiſſe pontifices, ſed ignobilibus quibuſq; ſacerdotia permiſiſſe. Similia quoq; in ſacerdotibus ordinandis, egiſſe etiam ſucceſſorem eius Archelaum refert, poſt quem Iudæorum imperium dicit recepiſſe Romanos. Idem ipſe Ioſephus indicat, quòd etiam ſacram ueſtem pontificis ſummi Herodes obcluſam ſub ſignaculo ſuo tenuerit, nec unquam pontificibus uſum eius, poteſtatem ue permiſerit. Hoc idem & ſucceſſor eius Archelaus. Hunc et Romani poſt ipſos morem pontificalis iniuriæ tenuere. Hæc autem dicta ſunt nobis approbare uolentibus ueritatem prophetiæ, quæ in aduentu Domini & Saluatoris noſtri impleta eſt. Sed & apud Danielem prophetam euidenter numerus ſeptimanarum, qui uſque ad Chriſtum ducem futurus deſignatur, impletus eſt, de quibus in alijs locis expoſuimus. Poſt quarum ſeptimanarum

Iudices.

Reges.

καὶ διέλιπον πολιτίαι

Pontifices.

χρόνοις ἀριστοκρατικῇ μετ' ὀλιγαρχίας.

Ariſtobolus. Hyrcanus.

Archelaus ſucceſſor Herodis. An. Dom. 3.

consummationẽ abolendũ esse chrisma, quod apud Iudæos sacratissimũ seruabatur, idem propheta designat. Quod quidẽ manifestissimè eo ipso tempore, quo Dominus noster Iesus Christus aduenit, probatur impletũ. Hæc autem à nobis per necessariò relata ad ostendendam ueritatem temporũ, teneantur. A

De diuersitate generationum à Matthæo & Luca conscripta, & quæ de his referat Aphricanus. Caput VI.

Africanus historiographus.

VErùm quoniam de generationibus Christi uariè nobis Matthæus et Lucas euangelistæ tradiderunt, et contraria sibi à quàm plurimis dicere putantur, in quo etiam nonnulli fidelium ueritatis ignorantia commenta quædam pro suis quisq; opinionibus conantur adhibere, etiam de hoc historiam, quæ ad nos usq; deducta est, in medium proferamus. Aphricanus, cuius superius fecimus mentionem, scribens ad Aristiden quendam de Euangeliorũ consonantia, & de genealogijs quæ à Matthæo & Luca diuersæ referuntur, cæterorum quidem opiniones procul à ueritate errantes, coarguit: ipse autem historiam quam compererat, his ipsis protulit uerbis: Apud gentem, inquit, Israel, generationum nomina nunc secundum naturæ, nunc etiam secundum legis ordinem numerantur. Naturæ quidem successiones habentur, quæ ex seminis uel sanguinis ueritate descendunt. Legis autem, cum quis filius alio generante substituitur sub nomine fratris defuncti sine liberis. Quum enim resurrectionis inter eos spes necdum fuisset accepta, per hęc resurrectionis quandam imitabantur imaginem, uti ne nomen generis uitio sterilitatis aboleretur. Cum ergo huiuscemodi apud eos generationum ordines seruarentur, ut quidam ex ipso germine, quidam ex substitutione ab alijs generati, alijs filij legis beneficio deputarentur, à singulis Euangelistarum utriusq; modi commemorata successio est: id est, ut alter eorũ eum qui genuisset, alter uerò eum qui quasi genuisse uideretur, exponeret. Et ita fit, ut neutrum Euangelium mentiatur, dum aliud naturæ ordinem, aliud uerò legis exequitur regulam. B Coniunctum namque sibi est inuicem genus, & illud quod per Salomonem, & illud quod per Nathan deducitur per legales substitutiones quæ fiebant his qui sine liberis decedebant, & per secundas nihilominus nuptias, quibus unus atque idem alijs parentibus progenitus, aliorum esse filius uidebatur. Et ita fit, ut utraque narratio generationum usque ad Ioseph ueris simis lineis deducatur, diuerso quidem, sed satis explorato ordine designata. Vt autem clarius fiat quod dicitur, ipsas generationum consequentias enarrabimus. A' David per Salomonem generatio, quam dinumerat Matthæus, tertium à fine facit Mathan, qui dicitur genuisse Iacob patrem Ioseph. Per Nathan uerò de Dauid Lucas generationum ordinem texens, tertium nihilominus eiusdem loci facit Melchi. Dicit enim: Ioseph, qui fuit Heli, qui fuit Melchi. Nobis autem imminet ostendere quomodo Ioseph dicitur secundum Matthæum quidem patrem habuisse Iacob, qui deducitur per Salomonem: secundũ Lucam uerò Heli, qui deducitur per Nathan: utq; isti ipsi, id est, Iacob & Heli, qui erant duo fratres, habentes alius quidem Mathan, alius autem Melchi patrem, ex diuerso genere uenientes, etiam isti Ioseph aui esse uideantur. Est ergo modus iste: Mathan & Melchi diuersis temporibus de una eademq; uxore, Estha nomine, singulos filios procrearũt, quia Mathan qui per Salomonem descendit, uxorem eam primus acceperat, & relicto uno filio Iacob nomine, defunctus est. Post cuius obitum (quoniam lex uiduam alij uiro non uerat nubere) Melchi qui per Matthan genus ducit, quum esset ex eadẽ tribu, sed non ex eodem genere, relictam Matthæ accepit uxorem, ex qua & ipse suscepit filium nomine Heli, per quod ex diuerso patrum genere efficiciuntur Iacob & Heli uterini fratres, quorum alter, id est Iacob fratris Heli sine liberis defuncti uxorem ex mandato legis accipiens, genuit Ioseph, natura quidem germinis filium suum, propter quod & scribitur, Iacob autem genuit Ioseph. Secundum uerò

Successio naturalis. Legalis.

Matt. 1. Luc. 3.

A dum uerò legis præceptum Heli efficitur filius: cuius Iacob, quia frater erat, uxorem ad ſuſcitandum fratris ſemen acceperat. Et per hoc rata inuenitur atque integra generatio & ea quam Matthæus enumerat, dicens, Iacob autem genuit Ioſeph: & ea quam Lucas competenti obſeruatione deſignat, dicens, Quòd putabatur eſſe filius Ioſeph, qui fuit Iacob. Qui & ipſe ſubſonãte eadem diſtinctione, Heli eſſe filius putabatur, qui fuerat Melchi: qui legalem hanc ſucceſſionẽ, quæ uelut adoptione quadam erga defunctos cõſtat magis, quàm germinis ueritate, competenti ſatis per hoc deſignauit indicio: obſeruãs Euangeliſta, ne omnino in huiuſcemodi ſucceſſionibus genuiſſe aliquem nominaret, per quod dignè diſtinctione non deſcendens, ſed aſcendens uſque ad Adam, & ad ipſum uſque peruenit Deum. Hæc autem non nobis ad ſubitum reperta, aut abſque ullis autoribus commentata ſunt: ſed ipſi hæc Saluatoris noſtri ſecundum carnem propinqui, ſeu ſtudio tanti ſeminis demonſtrandi, ſiue edocendi quę ſecundum ueritatem geſta ſunt, tradiderũt: addentes etiam hoc, quòd dum Idumæi latrones Aſcalonicæ ciuitati irruentes, & de Apollinis templo, quod muro urbis adhærebat, cum cæteris ſpolijs etiam Antipatrum Herodis cuiuſdam æditui filium captiuum diripuiſſent, accidiſſe poſtmodũ, ut ad amicitias Hyrcani pontificis Antipater peruenire. cuius principatum quòd in quàm plurimis iuuiſſet, defuncto eodem Hyrcano, Herodi filio ſuo à Romanis per ambitionem regnum Iudææ gentis acceperit. Verùm hæc & in alijs Græcorum hiſtorijs deſignantur. Sed illud præcipuè ſuprà dicti uiri memoriæ tradiderunt, quòd per idem tempus omnes Hebræorum generationes deſcriptæ, in archiuis templi ſecretioribus habebantur, in quibus etiam alienigenarum quorumq; continebantur origines, ſicut Achior ex Ammanitis, & Ruth ex Moabitis, alij etiam ex Aegypto, qui dicuntur Iſraelitis eſſe

B commixti. Verùm Herodes quum ſummam ꝓteſtatẽ teneret, uidens quòd huiuſcemodi generis indicia ſi permanerent, obſcurationis ſibi plurimũ quærerent, ignobilitatis ſuæ conſcientia exagitatus, omnes libros, in quibus conſcriptio generis habebatur, iuſſit incendi: æſtimans ſe nobilem uideri poſſe, ſi nouitius eſſe & aduena Iſraelitici generis nullis conſcriptionum faſtibus urgeretur. Verùm fuere tum pauci diligentes & ſtudioſi uiri, qui uel deſcriptos ex parte aliqua huiuſcemodi libros domi haberent, uel etiam memoriter auitæ ordinem proſapiæ retinerẽt, præcipuè quos demiſſa à proauis nobilitas commonebat. Ex quibus fuerunt & hi (quos paulo antè memorauimus) δεσποσυνοι, id eſt, heriles, uel dominici appellati, propter propinquitatẽ generis Chriſti, qui & Nazaræi fuerunt ex uico Cocchaba Iudæorum: quippe per omnem regionem circumeuntes, ordinem ſuprà dictæ generationis partim memoriter, partim ex dierum libris, inquantum erat poſſibile, perdocebant. Quibus ita à nobis (inquantũ diligentia potuit) perſcrutatis, euidentiſſimè Euangeliorum per hæc ueritas declaratur. Hæc ſunt quæ ab Aphricano didicimus. Hoc itaq; modo in Ioſeph patrum generatione deducta, dubitari iam nõ poteſt de Maria, quin eiuſdem generis atq; eiuſdem tribus extiterit. Siquidem ſecundũ regem Moyſi non licebat in diuerſas tribus nuptias permiſceri, ſed uni ex eodem populo, atq; ex eadẽ familia innupta præcipit copulari, ut ne permixtione coniugij etiam ſors hæreditatis deducatur in dubiũ, & de alia tribu contra fas ad aliam transferatur. Sed de his ſatis ſit dictum.

Legalis ſucceſſio apud Lucã.

Antipater Herodi filio regnum à Romanis obtinet.

Al. cõmẽdabat

Diaria.

De nece infantium apud Bethleem, & Magorum præſentia. Caput VII.

CHriſto igitur ſecundum prophetię fidem nato in Bethleem Iudę, temporibus ſuprà dicti Herodis, de orientis partibus aduentantes ex Magorũ gente quidam uiri percõtabantur ab Herode, ubi nam eſſet rex qui nuper natus eſt Iudæorum, affirmantes uidiſſe ſe ſtellam eius in Oriente, quæ ſibi etiam dux itineris extitiſſet: cauſam uerò tantæ properationis, adorandi ac uenerandi nuper

An. Do. 1.

Magi Herodẽ adeunt.

di nuper editi regis esse. Quibus ille auditis, incredibiliter deterref, uerens ne A
statu sui periclitaretur imperij. Accersitis ergo legis doctoribus, percõtatur u-
Mich.5. bi nam Christum nasci sperarent. Vt uerò ex Micheæ oraculis locus natiuita-
tis eius apud Bethleem designatus est, uno præcepto rex omnes lactantes pue
ros, nõ solũ apud Bethleẽ, sed & in omnibus eius finib. à bimis & infrà, secun-
Matt.2. dum tẽpus quod explorauerat à Magis, interimi iubet, si quo modo etiam Ie-
sum cum æquæuis posset extinguere. Sed præuenit regis insidias puer abduc-
Matt.2. ctus in Aegyptũ, parentibus de dolo regis angelo prænunciante cõmonitis.

De cruciatibus ipsius Herodis, qui necari iussit infantes. Caput VIII.

VErùm hæc etiam sacris Euangelij uocibus edocemur. Sed operæpre-
cium est crudelitatis Herodis in Christum & æquæuos eius, uidere mer-
cedem. statim namque, nec mora, ultio in eum diuina conuertitur, quæ non
solum præsens inferret exitium, uerùm etiam quibus post interitum suppli-
cijs esset excruciandus ostenderet. Longum est, si prosperitates imperij eius
quibus ad illud tempus usque pollebat, domesticis referam cladibus obscura-
tas: ignominiam matrimonij, funera liberorum, quorum tamen ipse extite-
rat parricida. Sororis etiam, propinquorum'que omnium, si exequar clades,
tragœdia magis quàm historia texi uidebitur. De quibus tamen si quis scire
Iosephus. uult, Iosephus plenius refert. Igitur cum pro sacrilegio quod in Saluatorem
commiserat, & scelere quod in æquæuos eius peregerat, ultio eum diuina ur-
geret in mortem, quem dederit exitum, non puto indecorum, si ipsius Iose-
Ios. Ant. lib. 17. cap. 7. phi in septimodecimo libro Antiquitatum hæc referentis sermonibus explice
mus. Herodem, inquit, porrò amarior indies morbus urgebat, supplicia com
Herodis cru- ciatus. missi paulo antè sceleris expetens. Lento namque igne extrinsecus in superfi-
cie corporis utebatur, intrinsecus uerò uastum condebatur incendium. Aui-
Ioseph. bel. Iu- das. lib. 1. cap. ult. ditas inexplebilis semper inerat cibi, nec tamen satiari unquam rabidis incita- B
ta faucibus ualebat nimia gulæ ingluuies, intestina intrinsecus ulceribus obse-
pta, doloribus quoque coli quammaximis cruciabatur, humor liquidus & lu
ridus erga pedes tumidos oberrabat, & ab inferioribus partibus pubetenus tu
more distentus erat. Sed & uerenda ipsa putredine corrupta, scatere uermibus
cœperunt. Spiritus quoque incredibilis inflatio, & tentigo obscœna satis &
execranda. His autem omnibus doloribus fœtor dirior, uel ex membrorum
putredine, uel ex respiratione anhelitus reddebatur. Ita ex omni parte crucia-
tibus fessus, nullæ sufficere uires ad tolerantiam poterant. Dicebant ergo hi,
quibus diuinandi peritia est, has diuinitus pœnas ab eo ob multa eius impiè &
crudeliter gesta deposci. Hæc quidem in supradicta historia refert uir, de quo
paulo antè memorauimus. Sed & in secundo libro idem historiographus si-
milia nihilominus de eodem scribit, hoc modo dicens: Post hæc uerò omne
corpus eius morbus inuadens, diuerso sibimet eum corruptelæ genere uendi-
cabat. Febris namque una parte lenta uexabat, prurigo ex alia parte intolera-
bilis, per omnem corporis diffusa superficiem: coli quoque creberrimus do-
lor: pedes pubetenus hydropis obsederat tumor. Verenda corrupta putre-
dine, & scatentia uermibus horrescebant. Inflationes etiam tortuosi spiritus,
et crebra suspiria conuulsis admodum producta uisceribus, ita ut dicerentur à
uatibus nõ morbi corporis hæc, sed diuinæ ultionis esse supplicia. Qui cũ tot
morbis etiã feralibus urgeretẽ, tamẽ spem adhuc uiuendi gerens, de medelis ac
remedijs cogitabat. Denique transito Iordane, aquis calidis, quę apud Calli-
roen sunt, utebatur, quæ etiam potantibus commodæ dicuntur. Visum est au
tem medicis etiam oleo calido omne corpus fouendum. Cumq; depo-
situs fuisset in huiusce modi fomento, ita resolutus est
omnibus membris, ut etiam oculi ipsi è suis
sedibus soluerentur.

De

De crudelitate Herodis, quam mortis suæ tempore perpetrauit. Cap. IX.

A REportatur ergo exin Hiericho, & famulorum planctibus admonitus, ubi salutem desperare cœpit, militibus quidem quinquagenas drachmas diuidi iubet, ducibus uerò & amicis suis plurimum pecuniæ largitur. Ipse uerò furore iam plenus, & ipsi (ut ita dicam) morti minitãs, fertur in facinus execrabile. Etenim ex singulis quibusque uicis uel castellis, si qui nobiliores & primarij erant uiri, ex omni Iudæa ad se colligi, & recludi iubet in loco qui dicitur Hipprodomus. Accersita tantum sorore sua Salome, atq; eius uiro nomine Alexa: Noui, inquit, Iudæos de meo interitu gauisuros, sed potero habere lugentes, & exequias honorabiles ex plangentium multitudine, si uolueritis uos meis parere præceptis. Hos omnes quos in custodia haberi iussi totius Iudææ nobiles, statim ut ego spiritũ exhalauero, interficite, in hoc ipsum militibus præparatis: ut omnis Iudæa, & omnis domus etiam inuita defleat obitũ meum. Et post pauca idem Iosephus ait: Rursum autẽ. nam & cibi auiditate, & tussis cõuulsione distendebatur, cum ex dolorũ uiolẽtia iam uitæ exitũ adesse sensisset, malo accepto cultrũ popposcit (solebat enim per semetipsum purgatũ sic pomũ, atq; incisum, comedere) tunc deinde circumspectãs ne quis esset qui prohiberet, eleuauit in semetipsum dexterã, ictũq; librauit. Ad hæc idem prosequitur scriptor, quod paulo antequam nouissimum spiritũ redderet, tertium post duos quos antè necauerat, filium suum præceptis impijs iugulasset, atque ultimam lucem, sicut non absque maximis doloribus corporis, ita etiam nec absque parricidij piaculis aufugisset. Talis igitur Herodis extitit finis, quo digna supplicia pro scelere quod in Bethlehẽ erga paruulos gesserat, & pro insidijs Domini nostri ac Saluatoris exactus est.

Alexas.

Herodes seipsum iugulat.

An. Do. 3. Ios. Antiq. lib. 17. 9. 10.

De Archelai regno post Herodem. Cap. X.

B DE successore uerò eius historia nos euangelica perdocet, quòd postea quam per angelũ commonitus, Ioseph sublato puero & matre eius, de Aegypto redijt ad terram Iudæam: Audiens, inquit, Euangelista, quia Archelaus regnaret pro Herode patre suo, timuit ire illuc: commonitus autẽ in somnis, abijt in partes Galilææ. Huic autem euangelicæ ueritati consona scribit etiam supradictus historiographus, diligenter hęc exequẽs: quomodo ex testamento Herodis patris sui, adiudicante etiam Cæsare Augusto, regni Iudæorũ successor extiterit Archelaus, & ut post decem annos imperio deuolutus sit, utq; Philippus & Herodes iunior frater cum Lysania in tetrarchias diuisum Iudææ regnum regebant.

Matth. 2. Ios. Ant. lib. 17. cap. 10.

Archelaus. An. Do. 12.

Quòd falsa esse acta, quæ Iudæi proferunt, etiam Iosephi testimonio ex consonantia temporum conuincantur. Cap. XI.

IDẽ quoq; ipse historiographus in octauodecimo libro refert. Duodecimo anno Tiberij Cæsaris, qui Augusto septem & quinquaginta annis principatu potito successerat, Pontium Pilatum Iudæę procurationem suscepisse, atque inibi per decem continuos annos usque ad ipsum penè finem Tiberij perdurasse. Ex quibus omnibus figmentum impudens euidenter arguitur actorum, quæ recenti confecta plasmate aduersus Christum Dominũ proferũtur: in quibus primò omnium temporis ipsius ratio coarguit falsitatẽ. Quarto nanq; consulatu Tiberij, qui consulatus septimo anno imperij eius fuit, pia culi in Saluatorem cõmissi tempus falsa hęc acta perscribunt. Quo in tempore euidenter ostenditur, ne missus quidẽ adhuc ad Iudæę procurationẽ Pilatus secundum Iosephi probatissimi historici testimonium, qui planissimè designat duodecimo anno Tiberij Cæsaris Iudææ procurationem suscepisse Pilatum. Consonanter autem in his cum historico Euangelista concordat, quintodecimo dicens anno Tiberij Cæsaris, in quo quartus erat Pilati procurationis annus, cum etiam Iudæę tetrarchæ haberentur Herodes, & Lysanias,

An. Do. 27. Ios. Ant. 18. ca. 8. & belli Iud. li. 1. ca. 8. Actorum liber aduersus Christum.

An.Do.30 & Philippus, Dominum et Saluatorem nostrum Iesum Christum fuisse anno A
rum triginta, quãdo ad Ioannem baptizandus aduenit. Tunc etenim initiũ
euangelicæ prædicationis instituit.

Quòd à Pontifice Anna usq; ad Caipham quatuor Pontifices fuerint, & singulis annis administrauerint Pontificatum, in quibus prædicatio Christi completa est. Cap. XII.

REfert autem eum diuina scriptura omne doctrinæ suæ tempus exegisse sub pontificibus Anna & Caipha: quo scilicet Annæ pontificatus tẽ
Pontificatus collatio apud Iudeos. pore incipiente docere cœperit, & usq; ad initium Caiphæ pertenderit. In quibus spacijs uix toti quatuor concluduntur anni. Legalibus porrò præceptis iam per illud tempus ui & ambitione cessantibus: nulli quippe pontificatus honor uitæ uel generis merito reddebatur, sed Romana potestate, alijs nũc, item alijs summa sacerdotij præstabatur, ita ut annuis iam successionib. mutarentur. Deniq; idem Iosephus refert, quatuor per ordinem usq; ad Caipham pontificatus officio post Annã esse perfunctos, his uerbis scribens: Va
Al. Anano. Ioſ. Anti. lib. 18. cap. 18. lerius Gratus † Anna sacerdotio deturbato, Ismahelẽ pontificem designauit filium Iabi. sed & hunc non multo pòst abijciens, Eleazarum Annę põtificis filium, pontificatui subrogauit. Post annum uerò etiam hunc arcet officio, & Simoni cuidam Camithi filio pontificatus tradidit ministerium. Quo nõ amplius etiam ipse, quàm unius anni spacio perfunctus, Iosephũ, cui & Caiphas
Caiphas dictus Iosephus. nomen fuit, accepit successorẽ. Ac per hoc omne tẽpus quo Dominus & Saluator noster in terris docuisse perscribitur, intra quadriẽnij temporis spacia coartatur, in quo istæ, quas Iosephus memorat, successiones pontificũ describunt̃, uix per annos singulos ministratæ. Cõsonanter igitur secundũ ea quę
Mat. 10. Marc. 2. Luc. 6. Iosephus scribit, Caipham pontificem anni illius quo Saluator passus est, etiam Euangelij scriptura designat. Igitur Dominus & Saluator noster nõ mul
Apostolus, hoc est missus. to post initium prędicationis suę, duodecim ex omnib. discipulos assumpsit, B
Luc. 10. quos & cæteris sectatoribus suis præferens, speciali quodam electionis priuilegio apostolos nominauit, cuius nominis uirtus missos indicat. Sed & alios post hos elegit septuaginta, quos & ipsos binos per loca singula & urbes, ad quas ipse accessurus erat, præmisit.

De Baptista Ioanne testimonium Iosephi, & quòd asserat eum iustum fuisse, & ob eius necem uindictam ad Iudæos esse prorogatam. Cap. XIII.

Io. Baptista. Ioſe. Anti. 18. 9. 10. VErùm breui interiecto tempore Ioannes Baptista ab Herode, filio Herodis, capite punitur. de quo & in Euãgelijs quidẽ refert̃. Cõcordi uerò
Mat. 14. Marc. 6. testimonio etiã Iosephus de hoc scribit, nominatim etiã de Herodiade cõmemorãs, uelut de cõiugio fratris Philippi uiuẽtis uiolẽter abstractæ, & suis ab
Aretas Arabũ rex. Herode incestis nuptijs sociatę, propria & legitima uxore depulsa. Quã Herodiadem filiã dicit fuisse Aretę regis Arabię, propter quã etiã Ioannẽ Baptistam ab eo cõmemorat interemptũ. Bellũ quoq; exortum inter Aretam dicit & Herodẽ, tanq; ob ignominiã filiæ uindicandã. In quo bello exercitũ refert Herodis extinctũ. Hæc autẽ ei omnia accidisse propter piaculũ, quod in ne-
An. Do. 32. cem Ioãnis admisit. Idẽ quoq; Iosephus iustissimũ super omnes Ioannẽ fuisse, secundũ Euangeliorũ fidẽ, & ab Herode propter Herodiadẽ capite cęsum
Herodes exul in Gallia apud Viennam. refert, propter quã etiã regno eũ cõmemorat depulsum, atq; in exiliũ in Vienną Gallię urbẽ trusum. Hæc in octauodecimo Antiquitatũ libro, his ipsis quib. infrà annotatũ est syllabis scribit: Quibusdã autẽ, inquit, Iudæorũ uide
An. Do. 43. batur ideò perijsse Herodis exercitũ, quòd in eum satis iustè ultio diuina cõmota sit, pro uindicta Ioãnis, qui uocabaṫ Baptista, quẽ puniuit Herodes, uirũ ualde bonũ, qui pręcipiebat Iudæis uirtuti operã dare, iustitiã inter se in uicẽ custodire, & in Deũ seruare pietatẽ, per baptismũ in unum coire. Hoc enim pacto baptismum acceptabile fore, si non solum ad abluẽda peccata sumatur, uerum etiam ad castimoniam corporis, atq; ad animę iustitiam purificationemq; seruetur, omnium' que pariter uirtutum, uelut signaculum &

custodia

A custodia quædam fidelis habebatur. Quę cum ab eodem per præcepta huiuscemodi docerentur, atq; ad audiendum eum per plurima multitudo concurreret, ueritus Herodes, ne fortè doctrinę eius persuasione populi à suo regno desciscerent (uidebat enim quòd præceptis eius ac monitis obedire in omnib. plebs esset parata) melius credidit, priusquam aliquid noui fieret, anticipare hominem nece, quàm postmodum turbatis rebus seram pœnitudinem gerere. Ex sola igitur hac suspicione Herodis, uinctus in castellum Macherunta abducitur Ioannes, ibiq; capite obtruncatur. Hactenus de Ioanne. Sed & de Saluatore Domino in ijsdem historiarum suarum libris idem Iosephus ita scribit.

Testimonium Iosephi de Christo. Cap. XIIII.

FVit autem ijsdem temporibus Iesus sapiens uir: si tamen uirum eum nominare fas est. Erat enim mirabilium operum effector, doctorq; hominum eorum qui libenter quæ uera sunt audiunt. Et multos quidem Iudęorum, multos etiam ex gentilibus sibi adiunxit Christus hic erat. Hunc accusatione primorum nostrę gentis uirorum, cum Pilatus in crucem agendũ esse decreuisset, non deseruerunt hi qui ab initio eum dilexerant. Apparuit enim eis tertio die iterum uiuus, secundum quod diuinitus inspirati prophetæ, uel hæc, uel alia de eo innumera miracula futura esse prædixerant. Sed & in hodiernum diem Christianorum, qui ab ipso nuncupati sunt, & nomẽ perseuerat, & genus. Hæc cum ipse Hebræorum scriptor olim suis libris inserta, tam de Ioanne Baptista, quàm etiã de Domino & Saluatore nostro tradiderit, quod ultra effugium, quæ excusatio impudentibus & perfidis remanebit, quo minus de fallitate gestorum quæ postmodum confinxerunt, apertissimè conuincantur? Sed & de his ista sufficiant. Apostolorum autem Do-
B mini & Saluatoris nostri nomina quæ referantur, ex ipsis euangelijs omnibus palàm est. Septuaginta uerò discipulorum uocabula nusquam quidem reperimus scripta: dicitur tamen unus ex ipsis esse Barnabas, cuius etiã in Actibus Apostolorum mentio facta est. Sed & Paulus nihilominus scribens, meminit eius. Denicq; ipsum dicunt esse, qui cum Sosthene & Paulo Corinthijs scribit. Clemens uerò in quarto Dispositionum libro Cephæ mentionem facit, de quo Paulus dixit: Cum autem uenisset Cephas Antiochiam, in faciem ei restiti. & dicit eum unum esse ex septuaginta discipulis cognomine Petri Apostoli. Sed & Matthiam ex ipsis esse dicit, qui pro Iuda apostolorũ numero subrogatus est, & eum qui cum ipso est statutus ad sortem. Tatthæũ quoq; unum ex ipsis fuisse tradunt: de quo & historiam, quæ ad nos usque peruenit, exponere necessarium duco. Nam & plures quàm septuaginta fuisse discipulos Saluatoris inuenies, si obserues ea quæ Paulus indicat, dicens post resurrectionem apparuisse Dominum primùm quidem Cephæ, postea alijs undecim, & post hos amplius quàm quingentis fratribus simul: ex quibus quosdam dormisse dicit, plurimos autem adhuc permanere eo tempore, quo scribebat. Post etiam dicit eum uisum esse Iacobo, qui erat unus ex his qui fratres Saluatoris appellabantur. Tum deinde tanquam præter hos duodecim, ad eorum tamen similitudinem fuissent alij quidem apostoli, sicut & ipse erat, Paulus addidit, & dicit: Postea apparuit apostolis omnibus, nouissimè autem uisus est & mihi. Sed & de his ista sufficiant.

Ioſ. Anti. lib. 18. cap. 6.

Barnabas. Act. 4. 9. 11. 13. 14. 15.

Cephas. Petrus. Gala. 2.

Matthias. Act. 1.

Multitudo discipulorũ Christi. 1. Cor. 15.

Iacobus.

Narratio de Abgaro rege, & exemplum epistolæ Abgari ad Dominum, & Domini ad ipsum, & eorum quæ consequenter de Syrorum lingua translata sunt. Cap. XV.

NArratio uerò quam de Tatthæo promisimus, hũc habet modũ: Domini ac Saluatoris nostri Iesu Christi diuinitas, cũ pro mirabili uirtutis ope re per omnẽ locũ celebraretur, innumeros tam de uicinis quàm peregrinis et longè † positis, pro remediorum & curæ uirtutibus inuitabat, si qui præcipuè morbi alicuius ægritudine laborarent. Vnde & rex quidam Abgarus nomi-

An. Do. 31. Al. positis regionibus Abgarus.

ἀνυπαρκτοις ἰδιωμασι βασιλικοις.

nomine gentis ultra Euphratem positæ principatum nobiliter tenens, morbo quodam corporis irremediabili, quantum inter homines tenebatur. Qui cum de nomine Iesu, & de mirabilib. uirtutum eius audisset, supplex ei per epistolam factus exorat, misso in rem homine diutini morbi uinculis, quib. tenebatur, absolui. Sed ad præsens quidem à Domino corporis eius cura differtur, dignus tamen efficitur rescripto epistolæ Saluatoris, in qua simul etiã promittitur ei quòd non multo pòst desideriũ consequeretur effectum. Denicp post resurrectionem atcp ascensionem Domini ad cœlos, Thomas Apostolus ex commonitione diuina Tatthæum quendam, unum ex septuaginta discipulis, ad Edessenam ciuitatem Euangelistam & prædicatorẽ uerbi Dei emittit, simul & quæ à Domino promissa fuerant, impleturum. Hęc in archiuis publicis Edessenæ ciuitatis, in qua tunc supradictus Abgarus regnauit, ita descripta reperimus in his chartis, quæ gesta regis Abgari seruata antiquitus continebãt. Et ut euidens dictorum ueritas fiat, ipsarum exemplaria epistolarum ex Syrorum lingua translata ponemus.

Thomas.
Tatthæus.

Exemplar epistolæ scriptæ à rege Abgaro uel Toparcha ad Iesum, & missæ Hierosolymam per Ananiam cursorem.

Abgarus, Vchaniæ filius, Toparcha, Iesu Saluatori bono, qui apparuit in locis Hierosolymorum. S.

Auditum mihi est de te, & de sanitatibus quas facis, quòd sine medicamẽtis aut herbis fiant ista per te, & quòd uerbo tantũ cæcos facis uidere, & claudos ambulare, & leprosos mundas, & immundos spiritus ac dæmones ejcis, & eos qui longis ægritudinib. afflictantur, curas & sanas, mortuos quoque suscitas. Quibus omnibus auditis de te, statui in animo meo unum esse è duobus, aut quia tu sis Deus, & descenderis de cœlo ut hæc facias: aut quòd filius Dei sis qui hæc facis. Propterea ergo scribens rogauerim te, ut digneris usq; ad me fatigari, & ægritudinem meam, qua iam diu laboro, curare. Nam & illud comperi, quòd Iudæi murmurant aduersum te, & uolunt tibi insidiari. Est autem ciuitas mihi parua quidem, sed honesta, quæ sufficiat utriscp.

Exemplum rescripti ab Iesu per Ananiam cursorem, ad Abgarum Toparcham.

Beatus es, quia credidisti in me, cum ipse me non uideris. Scriptum est enim de me, quia hi qui me uident, non credent in me: & qui non uident me, ipsi credent, & uiuent. De eo autem quod scripsisti mihi, ut ueniam ad te, oportet me omnia propter quæ missus sum hîc explere: & posteaquam compleuero, recipi me ad eum, à quo missus sum. Cum ergo fuero assumptus, mittam tibi aliquem ex discipulis meis, ut curet ægritudinem tuam, & uitam tibi atcp his qui tecum sunt præstet. Erat autem his epistolis adiunctũ etiã hoc lingua Syrorũ, quod infrà scriptũ est. Posteaquerò quã Iesus assumptus est, misit ei Iudas, qui & Thomas, Tatthęũ Apostolũ unũ ex septuaginta. Qui cum uenisset, manebat apud Tobiã, filiũ Tobiæ. Vt aũt audiuit de eo Abgarus, & nunciatũ est ei quòd uenisset Apostolus Iesu, secundum ąd ei scripserat: & cœpisset Tatthæus in uirtute Dei curare omnẽ lãguorem & infirmitatem, ita ut omnes mirarentur: Abgarus considerans mirabilib. quæ faciebat, recordatus est quòd ipse erat de quo sibi Iesus scripserat, dicens: Cum autem fuero assumptus, mittam tibi aliquem de discipulis meis, qui ægritudinem tuam sanet. Et uocans ad se Tobiam, apud quem manebat, ait ad eum: Audiui quòd uir quidẽ potens uenit, & manet in domo tua, adduc eum ad me. Cumcp rediisset Tobias ad Tatthęũ, dixit ei: Abgarus Toparcha uocauit me ad se, & dixit mihi, ut te ad eum perducã, ut cures eum. Et Tatthæus, Veniam, inquit, quoniam maximè propter ipsum missus sum. Postero igitur die Tobias, mane assumptò Tatthæo, uenit ad Abgarũ. Et cum iam fuisset ingressus præsentibus primatibus suis, statim in ingressu uisum est Abgaro diuini nescio quid splendoris in uultu apostoli Tatthæi. Quod

An. Do. 43.

cum

A cum uidisset Abgarus, adorauit Tatthæum: super quo admirati sunt omnes qui assistebant regi. Ipsi enim nihil horum uidebant, quia soli Abgaro fuerat ostensum, qui & dicere cœpit ad Tatthæum: Verè discipulus es Iesu filij Dei, qui mihi dixerat: Mitto tibi aliquem de discipulis meis, qui te curet, & uitam tibi præstet. Et Tattheus respondit: Quia magnificè credidisti in eum qui me misit, propterea missus sum ad te. Et tu permanseris in fide eius & credulitate, præstabuntur tibi omnia desideria cordis tui. Tum & Abgarus ad eum: Vsqueadeò, inquit, credidi ei, ut & Iudæos qui eum crucifixerunt, uelim (si ulla mihi adesset tanta exercitus copia) trucidare, & si non Romani regni autoritas impediret. Et Tatthæus ait ad hæc: Dominus noster uoluntatem patris sui impleuit: qua impleta, assumptus est rursus ad patrem. Dicit ei Abgarus: Et ego scio, & credo in eum, & in patrem eius. Et Tatthæus: Propterea, inquit, pono manũ meam super te in nomine eius. Et cũ hoc feciſſet, statim omni ægritudinis morbo, quo tenebatur, absoluitur. Miratus est autem Abgarus, quòd sicut uerbis audierat de Iesu, ita rebus & operibus reperit per Tatthæum discipulum eius impleri, qui eum absq; medicamentis & herbis curat. Non solum autem illum, sed & Abdon quendam † Abdiæ filium podagra laborantem, cum se uestigijs eius aduolueret, manus impositione curauit. Multosq; alios urbis illius ciues uarijs obsessos incommodis sanauit. Et sic opera magna & miranda perficiens, prædicabat uerbum Dei. Post hæc autem Abgarus ait ad Tatthæum: Tu, inquit, cum uirtute Dei hæc facis, & nos omnes uidentes admiramur. Verùm quæso te, enarra mihi de aduentu Domini quomodo factus sit, & de uirtute eius, in qua faciebat hæc quæ audiui. Et Tatthæus: Nunc quidem tacebo: uerùm quia uerbum missus sum prędicare, crastino congrega mihi omnes ciues tuos, et coram ipsis prę

B dicabo, & seminabo in eis uerbum uitæ uel aduentus Iesu, quomodo fuit, & cur, uel qua de causa est missus à patre, & de uirtutibus operũ eius, uel de mysterijs quæ loquutus est in hoc mundo, & qua uirtute hæc fecit. Sed & de noua eius prædicatione, & quòd ita paruulus & humilis, & quomodo ita se humiliauit: & deposita maiestate, paruifecit deitatem suam, ita ut & in crucem ageretur, & in infernum descenderet, & disrumperet sepem, quam à seculis nemo disruperat, & mortuos suscitaret. Qui descendit quidem solus, ascẽdit autem cum grandi multitudine ad patrem suum. Iussit ergo Abgarus, ut maturè omnes ciues conuenirent, & audirent prædicationem Tatthæi. Et post hæc iussit ei dari aurum & argentum: sed ille non accepit, dicens: Si nostra reliquimus, quomodo accipiemus aliena? Gesta sunt autem ista quadragesimo & tertio anno. Hæc non inutiliter (ut puto) à nobis ad uerbum ex Syrorum lingua interpretata, hunc in nostris libris tenebunt locum.

Al. Abdei.

ECCLESIASTICAE HISTORIAE Liber Secundus.

PROOEMIVM.

QVæcunque oportuit uelut in principijs Ecclesiasticę historię designari, siue de diuinitate Saluatoris, siue de antiquitate nostræ religionis, ac uetustate doctrinæ, & ut olim tradita sit Christianorum, quę nouella uidetur, institutio, sed & de aduentu ipsius Domini & Saluatoris nostri nuper impleto, ac passionibus consummato', de apostolorum quoq; electione, superiore libello, quanta potuimus breuitate perstrinximus. Agè iam nunc, quę etiam post ascensionem eius consecuta sunt, uideamus partim diuinarum scripturarum testi-

testimonijs edocentes, partim extrinsecus ex his quę fideliter in cõmentarijs, A
qui ad memoriam posteritatis inuenti sunt, comperimus approbantes.

De uita & institutione apostolorum post ascensionem Domini. Cap. I.

Act. 1. Diaconi 7. Act. 6.

PRimus igitur in apostolatum pro Iuda proditore Mathias sorte cõscisci-
tur, qui erat unus ex discipulis Domini, sicut suprà demonstratũ est. Or-
dinantur autem & diaconi septem numero per orationes & manus impositionem apostolorum, ministerij uiduarum gratia. In quibus Stephanus, qui & primus post Dominum, statim post ordinationem suam lapidatur ab his qui & Dominum occiderunt, per quod & nominis sui στέφανο donatur à Christo. Tunc & deinde Iacobum qui dicebatur frater Domini, pro eo quod esset filius Ioseph, qui Christi quasi pater habebatur, quoniam quidem desponsata ei fuerat uirgo Maria, quæ priusquam conueniret cum eo, inuenta est in utero habens de spiritu sancto, sicut Euangelista protestatur. Hunc, inquam, ipsum Iacobum, qui & Iustus cognominatus est ab antiquis, uirtutum merito, & insignis uitæ priuilegio, primum historiæ tradiderunt suscepisse ecclesiæ, quæ in Hierosolymis est, sedem, sicut Clemens in sexto Dispositionum libro asserit, dicens: Petrus enim, inquit, & Iacobus, & Ioãnes, post assumptionem Saluatoris, quamuis ab ipso fuerint omnibus penè prælati, tamen non sibi uindicabant primatus gloriam: sed Iacobum, qui dicebatur Iustus, apostolorum episcopum statuunt. Idem quoq; ipse in septimo eiusdem operis libro addit de ipso etiam hæc: Iacobo (inquit) qui dicebatur Iustus, & Ioanni, & Petro post resurrectionem Dominus omnem scientiam tradidit, & ipsi cæteris apostolis, qui apostoli illis septuaginta discipulis tradiderunt, ex quibus unus erat & Barnabas. Duos autem fuisse Iacobos constat: unum hunc Iustum, qui de pinna templi deiectus, fullonis uecte percussus est, & morti traditus. Alius autẽ est ille, qui ab Herode capite cæsus est. Huius ergo Iusti Iacobi etiam Paulus meminit, cum scribit: Alium autem, inquit, apostolorum uidi neminem, nisi Iacobum fratrem Domini. In hoc ergo tempore etiam Tatthæus (de quo suprà memorauimus) secundũ Domini præceptum ad regem Abgarum missus, ipsum quidem ægritudine morbi corporalis absoluit, uniuersam uerò ciuitatem Edessenorum Christo Domino fideli satis credulitate sociauit, ita ut in hodiernum ciuitas illa (quippe quæ ipsius Domini & Saluatoris meruit scripta suscipere) uelut speciali quadã Christo deuotione dicata sit. Interea persecutio prima aduersus Ecclesiam Dei, quæ est Hierosolymis, facta sub primo martyre Stephano, omnes discipulos, exceptis duodecim, per uniuersam Iudæam, Samariamq; dispersit, seu potius, ut sancta scriptura indicat, disseminauit. Ex quibus nonnulli ad Phœnicen, & usq; ad Cyprum, atq; Antiochiam deuenerunt: qui gentibus quidem credere mysterium fidei nondum audebant, Iudæis tamen prædicabant. Interea Paulus adhuc uastabat Ecclesiam ingrediens domos, & pertrahens uiros ac mulieres, tradebat in carcerem. Sed & Philippus, qui erat unus de septem, cum Stephano diaconus ordinatus, descendit Samariam uirtute Dei repletus, & prædicabat primus uerbum Dei Samaritanæ genti. In quo tanta erat diuinæ gratia efficacia, ut etiam Simonem Magũm suis prædicationibus cõsternaret, qui per idem tempus celebris famæ apud Samaritanorum populos habebatur, ita ut uirtus Dei magna esse putaretur. Sed is cum uidisset signa et miracula quæ à Philippo per diuinæ gratiæ potestatem fiebant, obstupefactus & territus cessit, & credere se in Christum, usq; quo etiam baptismũ acciperet, simulauit. Quod reuera mirari dignum est, hodieq; eodem ordine fieri ab his qui uelut hæreditariam ab illo simulationem sectæ impurissimæ susceperunt: quiq; autoris sui artibus instituti, ecclesiam fraude qualibet ingressi, lauacrum furantur, & sancta nostra uelut alicuius morbi contagione cõmaculant.

Hoc est corona Act. 7.

Iacobus Iustus episcopus Hierosolymorum.

Mat. 1.

An. Do. 34.

Ioseph. an. 20. 11

An. Do. 58.

An. Do. 44.

Anno Do. 43.

Act. 8.

Discipuli dispersi Iudæis prædicabant.

Saulus. Act. 9.

Philippus diaconus. Act. 8.

In filios catechumenos.

culant. Serpit enim eorum uenenatus sermo sicut ulcus in gregibus, & occultis uerborum morsibus incautis letale uirus infundit, donec noxias eorum latebras diligentia pastoris inuestigatas, educat ad lucem: sicut & ipse Simon Petri industria comprehensus, pœnam quam merebatur, expendit. Verùm per dies singulos augescente prædicatione uerbi diuini, per Dei prouidentiam ex Aethiopiæ regionibus adest quidam reginæ gentis illius præpositus (moris quippe est illi nationi etiam nunc à fœminis regi) tanquam uota in Hierosolymis redditurus. Huic Philippus, responsis sancti spiritus iussus, primò ex omnibus gentibus mysterium fidei, & sacramentum baptismi tradidit, & uelut quasdam eum Deo primitias omnium consecrat nationum. Hūc opinio tenet ad patriam terram regressum, scientiam Dei summi & salutarem Domini nostri præscientiam indigenis gentibus (sicut sibi tradita fuerat, prędicasse. In quo rebus ipsis completa est per eum, prophetia quæ dicit: Aethiopia præueniet manus eius Deo. Dum hæc ita agūtur, Paulus uas electionis non ex hominibus, neq; per hominem, sed per reuelationem Iesu Christi, & Dei patris, qui eum suscitauit à mortuis, in apostolatum uocatur cœlesti ad se uoce delata.

Act. 8. Præfectus Candaces reginæ Aethiopum. Act. 8. Psal. 67. Paulus Gal. 1.

Quemadmodum Tiberius à Christo edoctus, à Pilato commotus sit. Cap. II.

INterea cum per omnem iam locū de resurrectione & mirabilibus Domini Iesu Christi, & de ascensione eius ad cœlum felix fama loqueretur, ac per omnium aures beati huius rumoris uolueretur opinio: quoniam antiqui moris erat apud Romanos, ut prouinciarum iudices, si quid fortè noui in his quas regebant, prouincijs accidisset, uel principi, uel senatui nunciarent, uti ne ex his quæ gerebantur, ignorare aliquid uiderentur: de resurrectione à mortuis Domini & Saluatoris nostri Iesu Christi, quæ iam in omnē locum fuerat peruulgata, Pilatus Tiberio principi refert. Sed & de cæteris mirabilibus eius, & ut post mortem cum resurrexisset, à quàm plurimis iam Deus esse crederetur. Tiberius quæ compererat, retulit ad senatum. Senatus autem spreuisse dicitur, pro eo quod non sibi prius huius rei indicium fuerit delatum, sed autoritatem suam præuenerit uulgi sentētia. Lex etenim erat antiquitus designata, ne quis apud Romanos deus haberetur, nisi senatus decreto & sententia confirmatus. Porrò autē pro uero hoc erat quod gerebatur, ne diuina uirtus humanis putaretur † assertionibus indigere. Cumq; secundum ea quæ suprà diximus, renuisset senatus, Tiberius tamē tenuit sententiā suam, ut ne quid aduersum doctrinā Christi contrariū moliretur. Hæc Tertullianus, uir & legū & institutionū Romanarū peritissimus, & inter nostros scriptores admodū clarus, in Apologetico suo, quē aduersum gentes pro nostra fide scribit, hoc modo retulit: Vt de origine, inquit, aliquid retractemus eiusmodi legum: Vetus erat decretum, ne quis deus ab imperatore consecraretur, nisi à senatu probatus. Sicut Marcus Aemylius de deo suo Alburno. Facit & hoc ad causam nostram, quòd apud uos humano arbitratu diuinitas pensitatur. Et nisi homini Deus placuerit, Deus non erit. Homo iam Deo propitius esse debebit. Tiberius ergo, cuius tempore nomen Christianum in seculum intrauit, annūcia ta sibi ex Syria Palæstina, quæ illic ueritatem istius diuinitatis reuelauerāt, detulit ad senatum cum prærogatiua suffragij sui. Senatus, quia non ipse probauerat, respuit. Cæsar in sententia mansit, comminatus periculum accusatoribus Christianorum. Hæc Tertullianus.

An. Do. 14. Pilatus de Christo. Senatus. Al. assertorib. Tertull. Addidit Russinus.

Vt in omnem mundum breui tempore diffusa de Christo prædicatio sit. Cap. III.

QVod profectò diuina prouidentia ita tunc Cæsaris sensibus ingessit, ut absq; ullo obstaculo in ipsis duntaxat initijs Euangelij sermo usquequaq; percurreret. Vnde & factum est, ut repentè quasi cœlitus lumen ostēsum, aut radius quidam solis erumpens, totum orbem claritate superni luminis illustraret, ut compleretur illa prophetia quæ dixerat: In omnem terram exiuit Psal. 18.

ſonus eorum: euangeliſtarum ſcilicet, & apoſtolorum: & in fines orbis terræ A
uerba eorũ. Ex quo & per omnes ciuitates ac uicos immenſæ multitudines,
uelut meſſium tempore frumenta ad areas, ita ad eccleſias populi cõgregaban
tur. Quicunq; illi à parentibus traditæ ſibi morbidæ ſuperſtitionis uinculis te-
nebantur, per doctrinam Chriſti, ſimul & per uirtutum miracula quæ fieri uí-
debant, recepta ueri Dei notitia, tanquam à tyrannicis dominijs liberati, ad u-
num uerum Deum & Dominum creatoremq; ſuum, uetuſti pœnitentes erro
ris, fideli cum confeſſione ueniebant. Cum igitur paſsim iam per omnes etiam
gentilium populos profuſius effunderetur diuina dignatio, primus Corneli-
Act.10. us apud Cęſaream Palæſtinę urbem maximam, cum omni domo ſua ad fidem
Cornelius Cen turio. Chriſti, Petro miniſtrante, perducitur. Iam inde quamplurimi & alij ex gen-
tibus apud Antiochiam ad fidem ueniunt, eorũ prædicatione pertracti, quos
præ ſeditione aduerſus Stephanum cõmota, diſſeminatos eſſe per omnẽ locũ,
Act.11. ſuperius edocuimus. Per quos & apud Antiochiam florentiſſima congrega-
Eccleſia apud Antiochiam. tur eccleſia, in qua erant etiam prophetici ordinis uiri quàm plurimi, cum qui
bus & Barnabas & Paulus. Quibus omnibus pariter in gratia Dei, & unani-
mitate degẽtibus, ibi primùm diſcipuli, ueluti perẽni fonte ſumpto uocabulo,
Chriſtiani appellati ſunt Chriſtiani. Qua tẽpeſtate Agabus quidam, unus ex his qui ade-
Act.11. rant prophetis, famem magnam futuram diuinis præſagiebat oraculis. Paulus
An.Do.46. uerò & Barnabas, cum miniſterio à fratribus collato, quod ſanctorum uſibus
deſeruiret, Hieroſolymam deſtinantur.

Quemadmodum poſt Tiberium Caius Cęſar regem Iudæorum conſtituerit Agrippam Herodi, perpetua pœna deportationis impoſita. Cap. IIII.

An.Do.18. INterea Tiberius duobus & uiginti circiter annis ſui principatus exactis,
Caius Caligula Cæſar. uiuendi finem fecit. Poſt quem Caius imperium ſuſcepit, & continuò Iudę
orum principatũ tradidit Agrippæ, ſimul & Philippi ac Lyſaniæ terrarchias,
An.Do.41. cum quibus & paulo pòſt Herodis eidem pariter contulit. Ipſum uerò Hero-
Herodes Lugdunum Galliæ mittitur in exilium. dem, qui uel in Ioannis nece autor extiterat, uel in paſſione Domini interfue-
B rat, multis excruciatum modis, æterno damnat exilio, ſicut Ioſephus in his
quæ ſuprà inſeruimus ſcribit.

Vt Philo pro Iudæis ſuſceperit legationem ad Caium. Cap. V.

Ioſ.18.14. An Do.40. Philo. HVius temporibus Philo inſignißimus ſcriptorum florebat, qui non ſo-
lum in noſtra, uerùm & in Græcorum philoſophia primus inter primos
habebatur. Hic autem genere quidem à proauis Hebræus, apud Alexandriã
uerò in omnibus claris & nobilibus uiris clarior ac nobilior erat. In diuinis
autem legibus & patrijs inſtitutis, quantus qualisq; fuerit, ex his quæ nobis li
brorum ſuorum tradidit monumentis, omnibus clarum eſt. Quis enim dignè
ualeat explicare, quanta eius in liberalibus literis fuerit inſtitutio, quanta in
philoſophicis, quantusq; maximè in Platonicis & Pythagoricis fuerit diſci-
Philonis libri quinq; de calamitatibus Iudæorum. plinis, utq; omnes & qui ſecum floruerant penè, & qui præceſſerant, ſupera-
ret. Hic igitur ipſe temporibus Caij quanta Iudæis acciderint mala, quinq; uo
lumínibus exponit. Sed & de † eiuſdem mentis inſania commemorat, quòd
Eiuſdẽ ſcilicet Caij. in tantum ſuperbiæ elatus ſit, ut Deum ſe uoluerit appellari. In ipſis autẽ ubi
de Iudæorum cladibus refert, ſuam quoq; legationem, quam pro contribuli-
Philo Legatus Iudæorũ ad Cæſarem. bus ſuis Iudæis detulit ad urbem Romam, deſcribit. Et quòd perorans apud
Caium pro patrijs legibus, nihil amplius quàm irriſionem retulerit domum,
Ioſ.18.15. imò & penè periculum mortis incurrerit. Sed & Ioſephus meminit horum in
decimooctauo Antiquitatum libro, talia quædam ſcribens: Et quidem cum
ſeditio apud Alexandriam fuiſſet exorta inter Iudæos & Græcos, terni ab u-
trißq; partibus legati mittuntur ad Caium, in quibus pro parte Græcorũ erat
Apion. quidam legatus Apion nomine. Qui cum in cęteris quàm plurimis inſimula-
ret Iudęos, tum maximè quòd honorem Cęſari non deferrent, ut moris eſt fa
cere omnibus qui Romanis faſcibus ſubiacent. Hic ergo aiebat: Neque aras

Caio

A aras Caio, neq; templa constituũt, neq; alia huiusmodi, in quib. ei diuini honores à prouincialibus deferuntur. Sed soli sunt, qui neq; statuas ei decernũt, neque sacramentum nominis eius obseruant. Cumq; hæc & alia grauiora allegaret Apion, per quæ concitari crederet Caium, Philo, qui legationi præerat Iudæorum, uir in omnibus magnificus, Alexandri Alabarchæ frater, philosophiæ non ignarus, potentissime purgauit obiecta. Sed abiecit eum Caius, & iubet ilico e conspectu suo abscedere. Tunc iracundia repleta, secum ipse rimatur, quid in eos conferat mali. Egressus autem Philo cum iniuria, ait ad Iudæos qui adstabant: Bono animo nos esse oportet, quibus iratus est Caius: quia necesse est adesse diuinum, ubi humanum cessat auxilium. Hæc quidem Iosephus. Sed & idem Philo in ipso libro, quem de legatione conscripsit, singillatim de omnibus quæ à semetipso gesta sunt, refert. Ex quibus illa sola commemorabo, quæ legentibus euidẽter in Iudæos diuinam, pro piaculis quæ aduersum Christum ausi sunt, indicent ultionem.

Philonis liber de legatione sua ad C. Cæsarem.

Quanta acciderint Iudæis grauia post temeritatem crucis in Christum. Cap. VI.

PRimo quidem temporibus Tiberij, refert in urbe Roma Iulianum quendam magni apud Imperatorem loci, uniuersam eorum gentẽ summo nisu interimere uoluisse. In Iudæa autem Pilatum (sub quo in Saluatorem facinus admissum est) dum templum quod in Hierosolymis tunc adhuc manebat integrum, profanare tentaret, maximis eos perturbationibus agitauisse. Sed & post Tiberij occasum, Caium refert successorem eius, cum cęteris quãplurimis tum etiam Iudæorum genti acerbissimum extitisse. Quod pręstò est etiam ex ipsis scriptoris sermonibus discere. Multa quidem, inquit, erat in Caiò ingenij prauitas, qua erga omnes homines, tum pręcipue erga Iudæorum gentem ferebatur, & speciali quadam sæuitia loca eorum quæ in diuinis habent supplicationibus consecrata, incipiens ab Alexandria, diripi, & contra religionem moremq; gentis profanari iubet, statuis suis & signis ea atque imaginibus re-

Iulianus

Pilatus.

Philonis uerba de C. Cæsare.

B plens. Templum quoque sanctæ ciuitatis, quod solum manebat totius profanæ contagionis intactum, & à maiorib. perdurauerat asylum, commutare in templũ proprij nominis ausus est, ut ædes Iouis nobilissimi noui dei Caij uocaretur. Sed & alias innumeras clades, & ultra omnes tragicos luctus apud Alexandriam Iudæis irrogatas esse sub Caio in secundo operis sui De uirtutibus libro, uir memoratus exequitur. Necnon & Iosephus consona huic de Pilati temporibus scribens, pro piaculis Saluatoris quæ uniuersæ genti acciderunt mala, audi, ut etiam ipse in secundo Iudaici belli defleat libro: Is autem ait, qui missus est in Iudæam à Tiberio procurator Pilatus, noctu uelatas Hierosolymam introferri imagines Cæsaris iubet, ac statui. Quod ubi dies exortus est, magnam perturbationem Iudæorum populus excitauit, stupentibus & perturbatis ad nouam faciem rerum. Conijciebãt nanq; ex hoc quòd spernerentur & conculcarentur iam leges suæ, & omnia instituta maiorum, quibus nihil tale haberi intra mœnia urbis illius fas erat. Sed hoc est solum nimirum in quo eos impiæ professionis suę uelox uindicta damnauit, pro eo quod secundum Euangelij relationem simul gens conclamauit uniuersa: Non habemus regem, nisi Cæsarem. Tum deinde idem scriptor aliam quoq; in eos delatam commemorat ultionem, dicens: Post hæc autem etiam alia in eos incidit perturbatio, pro eo quod sacrũ ærarium, quod patria lingua apud eos Corbonas appellatur, contra fasẽ usus communes publici aquæ ductus prorogari uiderent, qui à trecentis stadijs deducebatur: pro quo nimia indignatione populus mouebatur. Cumq; adesset Pilatus Hierosolymis, audent adire eum, & clamoribus fatigare. At ille (præuiderat enim seditionem futuram) milites habitu plebeo obtectis armis multitudini immiscuit, præcepto eis dato, ut neq; gladijs in seditiosos, sed fustibus uterentur. Igitur ubi tempus fuit, signo de tribunalibus dato, cædi prosterniq; cœperunt nonnulli uerberantium uulne-

Sancta ciuitas Hierosolyma.

Philonis liber de uirtutibus Caij Cæsaris.

Ioseph. Iu. bel. lib. 2. cap. 8.

Ioan. 19.

neribus: plurimi autem dum in fugam conuersi proruunt, propria constipatione perculsi, periere: reliqui uerò dispersi, & suorum funerib. deterriti, uim doloris silentio depressere. Multas præterea clades in Hierosolymis eis obuenisse, dum nouis semper rebus seditiosius student, idem scriptor exponit, ostendens quòd ex admissi sacrilegij tempore, nunquam ab eis seditionum furor, nunquam bella mortesq; cessarunt, usquequo ultimum & extitiale malis temporibus Vespasiani eos obsidionis inclusit.

Vt Pilatus semetipsum morte damnauit. Cap. VII.

Pilatus sibi ipsi mortē cōscinit.

IGitur Iudæos pro commisso scelere ultio diuina damnabat. Sed & Pilatus, qui in Saluatorem iniqui iudicis functus est officio, iisdem temporib. Caij, tantis ac talibus malorum cladibus cruciatus est, ut propria se manu transuerberans, nefariam uitam ui abiecisse referatur. Nec enim poterat tanti piaculi minister impunitus euadere. Sicut in historijs Græcorum reperimus, eorum duntaxat, qui olympiades scribunt, & annales, rerum gestarum libros ad posteritatis memoriam condunt.

De fame tem; oribus Claudij. Cap. VIII.

An Do. 42. SEd enim Caio quatuor annis, nec integris, principatu ministrato, Claudius Imperator succedit, sub quo fames satis dira uniuersum orbē terræ obtinuit. Hoc autem ita futurum, longè antè nostri prophetæ prædixerant. Sicut in Actibus apostolorum refertur, Agabum quendam prophetam, famem magnam futuram sub imperatore Claudio denunciasse. Verùm Lucas qui hæc de Agabo refert, coniungit etiam hoc, quòd per Paulum & Barnabā, fratres qui erant Antiochiæ, pro uiribus unusquisq; sumptum miserint sanctis habitantibus Hierosolymam. Et post hæc addidit, dicens:

An Do. 46. Agabus.

Martyrium Iacobi Apostoli. Cap. IX.

Act. 12. An. Do. 44. Iacobus frater Ioannis.

INillo autē tempore (sine dubio tempus quod sub Claudio fuit, cum fames erat, designat) immisit, inquit, Herodes rex manus suas affligere aliquos de ecclesia, & interfecit Iacobum fratrem Ioannis gladio. De hoc autem Iacobo Clemens Alexandrinus etiam historiam quandam dignam memoria, in septimo Dispositionum suarum libro, scribit, perlatam ad se usq; ex traditione maiorum: Quoniam quidem, inquit, & is qui obtulerat eum iudici ad martyriū, Iacobum scilicet, motus etiam ipse confessus est se esse Christianū. Ducti sunt, inquit, ambo pariter ad supplicium: & cum ducerentur, in uia rogauit Iacobū dare sibi remissionem. At ille parumper deliberans: Pax tibi, inquit, & osculatus est eum. Et ita ambo simul capite plexi sunt.

Remissio.

Vt Agrippa & Herodes apostolos persecuti, diuinam continuò senserint uindictam. Cap. X.

An. Do. 44. Petrus in carcerem conijcitur.

SEd tunc, inquit, (ut ait scriptura diuina) uidēs Herodes quia de Iacobi nece gratum esset Iudæis, addidit adhuc, & Petrum coniecit in carcerem: sine dubio etiam ipsum punire uolens, nisi diuinum affuisset auxilium. Quo angelus ei noctu assistens, mirabiliter eum uinculorum nexibus soluit, & ad ministerium prædicationis ire liberum iussit. Et cum Petro quidem hæc gesta sunt. Regis uerò facinus in apostolos perpetratum, dilationem nō patitur ultionis: sed continuò uindex adest diuinitus dextera, sicut historia in Apostolorū actibus conscripta nos edocet: Cum, inquit, Cæsaream descendisset Herodes, & in die solenni, præclara uestę regia indutus, pro tribunali consedisset, ac de sublimi cōcionaretur ad populum: cumq; populus acclamaret ei, Dei uoces, & non hominis: statim, inquit, percussit eum angelus Dei, eo quòd non dederit gloriam Deo: & scatens uermibus, expirauit. Miraculo autem dignū est, tantam consonantiam diuinarum scripturarum, cum historiographo gentis illius deprehendi. Ipse etiam Iosephus de eisdem commemorans decimonono libro Antiquitatum, his quibus infrà scriptum est, hæc sermonib. refert: Tertium, inquit, annum imperij Iudææ totius expleuerat, cum fortè Cæsaream,

Act. 12. Herodis Agrippæ mors.

quæ

A quæ prius πύργος Στρατωνος uocabat, aduenit. Vbi cum in honorē Cæſaris ſpectacula ciuibus ederet, uotiuò, ut uidebatur, ſalutis Cæſaris die, cumq; illuc totius prouinciæ utri honore & facultatibus prædíti conueniſſent, ſecundo ſpectaculorum die indutus ueſte fulgenti, ex auro argentoq; mirabiliter contexta, incipiente die procedit ad theatrum. Vbi cum primò ſolis radios argenteæ ueſtis gremio ſuſcepiſſet, repercuſſo ſplendore duplicatam ſpectantib. lucem fulgor metallí uíbrantis effudit, ut intuentibus præſtringeret aciem terror aſpectus: & per hoc plus aliquid de eo quàm humanæ naturæ eſt, artifex arrogātia mentiretur. ilico adulantis uulgi concrepant uoces, honorem ſonantes, ſed exitium conferentes, & hinc atq; hinc caueis cōclamantíbus, Deus compellatur: utq; fieret propitius, ſuppliciter exoratur, dicentibus populis, Quòd nūc uſq; ut hominem te timuimus, ſed ex hoc iam ſupra humanam naturam te eſſe fatemur. Sed rex acclamationem contra fas habitam non repreſſit, nec impietatem illícitæ adulationis exhorruit, donec reſpiciens paulo pòſt imminentem atq; inſiſtentem capiti ſuo uideret angelum: eumq; ſenſit continuò exítij ſui miniſtrum, quem prius nouerat prouiſorem bonorum. Et ecce repentè cruciatus eum ex dolore incredibilí uentris atq; inflatione corripuit: reſpiciensq; ad amicos: En, inquit, ille ego deus ueſter, ecce propellor cōfeſtim et deturbor ex uita, quoniam quidem diuina uirtus nuper collatas in me falſas arguit uoces. Et qui modò immortalis dicebar à uobis, præceps iam iamq; rapíor in mortem: ſed ſuſcipienda eſt ſententia quam Deus ſtatuit. Nā & uiximus haud contemnendi, & longæuitatem, quæ bēata putatur, expleuímus. Et cum hæc dixiſſet, uí doloris uehementius agitatus, inſtanter ad palatiū reportatur. Cumq; diuulgatum eſſet, eum propediem moriturum, ingēs multitudo totius ætatis & ſexus conueniēs, more patrio ſuper cílicia ſtrati omnipotēti Deo pro regis incolumitate ſupplicabant. Omnis autem domus regia planctibus

B & gemitíbus perſonabat. Cum interim rex ipſe in excelſo ſolario recubans, & deorſum reſpiciens, ac pronos proſtratosq; omnes cum fletibus prꝙuidens, ne ipſe quidem temperabat à lachrymis. Verùm continuis quinque diebus uentris doloribus cruciatus, uíam uiolenter abrupit, quinquageſimum ætatis & quartum agens annum, regni uerò ſeptimum. Quatuor etenim ſub Caio Cæſare annis regnauerat, Philippi tetrarchíam tribus annis obtinens, quarto autem etiam Herodis ſibí adiungens, tribus autē reliquis annis ſub Claudio Cæſare exactis. Cùm in cæteris quàm plurimis Ioſephū, tum in his tam integre diuinæ ſcripturæ concordare ualde miratus ſum. Quod uerò uidetur in ſolo regis uocabulo uariare, cum & tempus & actus & res eundem oſtendat fuiſſe, poſſibile eſt, ſicut in alijs quàm plurimis ludęorum nominibus inuenimus, etiam hunc duplici uocabulo nuncupatum, quorum altero Lucas noſter, altero uſus ſit Ioſephus. Verùm quoniam rurſum Lucas in Actibus apoſtolorum introducit Gamalielem, quum de apoſtolis in Iudæorum conſeſſu deliberatio fieret, hoc ipſo in tempore dícentem: Quia ſurrexit Theodas quidam dícens, ſe magnū quendam, qui deſtructus eſt: & omnes qui ſequebātur eum, diſſoluti ſunt: agè etiam de hoc, quid Ioſephus in hoc eodem libro ſcripſerit, proferamus.

Hoc eſt, turris Stratonis.

An. Dō. 46 Ioſ. Ant. lib. 19. cap. 7.

Agrippam etiam Herodis nomen habuiſſe.

De Theoda qui deprauauerat populum. Cap. XL

FAdo, inquit, Iudęam procurante, deceptor quidā magus, Theodas nomine, perſuadet populí multitudinem, ſublatis proprijs facultatib. urbe excedere, et ripas Iordanis fluminis obſidere. Dicebat autem, ſe etiam prophetā eſſe, & poſſe uerbí ſui præcepto fluuij fluēta dirimere, & facilem ſectatorib. ſuis fluminis tranſitū dare. Quæ cum diceret, multos decepit. Fadus uerò nō in lōgum uecordiæ eius indulſit, ſed immittit equitū turmam: quæ ex improuiſo irruens ſuper eos, quàm plurimos quidem peremit. multos tamē & uiuos cepit. ipſius autem Theodæ caput deſectum Hieroſolymam deportauit.

Ioſ. Ant. lib. 20 cap. 4. Act. 5. Cuſpius Fadus. Theodas impoſtor.

De Helena regina Adiabenorum. *Cap.* XII.

An. Do. 46. Act. 11. POst hæc idem scriptor etiam de fame, quæ sub Claudio facta est, hoc modo memorat: Per idem tempus, inquit, fames magna obsederat etiam Iudæam. Qua tempestate regina nomine Helena, multis pecuniis comparatum frumentum de Aegypto, & Hierosolymam delatum, indigentibus ministrabat. Quid tam consonans, tamq; concordans, quàm hæc sunt cum illis quę in Actibus Apostolorum scribuntur, ubi dicitur: Quia discipuli qui erāt Antiochię, prout potuit unusquisq;, miserunt in ministerium sanctis habitantibus in Iudæa, deferendum per manus Barnabæ ac Pauli, ac per presbyteros dispensandum? Helenę uerò huius, cuius historiographus intulit mentionē, etiam nunc extat sepulchrum nobile pro portis Hierosolymorum. Regnasse autem apud Abiadenorum gentem refertur.

Helena Adiabenorum regina.

De Simone Mago. *Cap.* XIII.

INterea cùm fides Domini & Saluatoris nostri Iesu Christi per omnium cresceret mentes, & per dies singulos religionis propagarentur augmenta, nequaquam quiescit hostis salutis humanæ: sed urbem maximam, quæ est caput omnium, præuenit: & Simonem illum, de quo in superioribus diximus, euocat. Cuius nefarijs artibus adminicula ipse maiora suppeditās, plurimos urbis illius ciues in erroris eius uincula coniecit. Designat hæc uir in scriptorib. nobilis, non multo post apostolorum tempus exortus Iustinus, de quo suis in locis quod competit, assignabimus. Hic igitur in Apologetico, quē pro fide nostra ad Imperatorem Antoninum scribit, de his hoc modo refert: Et postascensionem, inquit, Domini ad cœlum, instigabant dæmones quosdam hominū, qui dicerent se deos esse, quos nos fugauimus. Simon deniq; quidam Samaritanus, de uico qui dicitur Gyttho, sub Claudio Cæsare magicis artibus, et ope dæmonum subleuatus, in urbe uestra, quæ regnum omnium tenet quàm plurimis per phantasias deceptis, deus decretus est, & simulacri apud uos quasi Deus honore donatus est in flumine Tyberis inter duos pontes collocati, habentis etiam titulum Latinis literis scriptum: Simoni deo sancto. quem & omnes penè Samaritæ, nōnulli etiam ex cæteris gentibus tanquam summum Deum & adorant, & confitentur. Sed & Selenen quandam erroris eius ac deceptionis comitem, quæ prius in prostibulo steterat apud Tyrum urbē Phœnices, cum ipso uelut primam quandam mentem consecrauerunt. Hæc quidem Iustinus. Consona uerò huic etiam Irenæus scribit in primo aduersus hæreses libro, in quo uel quis ipse fuerit Simon, uel quàm impura eius opera atq; doctrina, plenius refert: quæ multum est ut hic inseramus, cum liceat uolentibus ea scire per singula ex ipsis supradicti Irenæi libris, uel de hoc, uel de cæteris autoribus diuersarum hæreseon, & de uenenatis eorum dogmatibus diligentius noscere. Caput igitur totius prauitatis, & principium omnis hæresis à Simone cœpisse accepimus. Ex quo usq; in hodiernum sectatores eius, simulantes adire se purissimam Christianorum philosophiam, quam uident apud omnes pro castitate uitæ, & instituti sanctitate mirabilem, superstitionis idolorum (quā deserere uidentur) rursum uinculis innectuntur, colentes ac uenerantes picturam & imaginem Simonis, & illius, quam ei sceleris ac turpitudinis extitisse sociam diximus, Selenen. His incensos odores offerunt, his sacrificia & libamina impura delibant. Sed & his adhuc nequiora & execrabiliora cōmittunt. Aiunt enim esse quædam apud se ineffabilia, quæ cū primò quis audierit, mēte excedat: & eorum quasi uirtute perculsus, uelut attonitus maneat, & usq; ad dementiam ueniat. Quæ cum ita sint, aiunt impossibile esse uel scripturæ ea tradi, uel ore ac labijs proferri. Hæc qui audit, pro ueneratione ita se habere rem credit. Porrò autem uerè uerba illa huiusmodi sunt, quæ pro impuritate & obscœnitate sui, castis & pudicis auribus execrabilia, & penitus horrescenda ducantur. Quicquid enim illud est turpe et impurum

Simon magus. An. Do. 43. Iustinus. Selenen. Irenæus. Hæresis Simonis magi.

quod

A quod excogitari à quoquam potest, omni hoc impurius esse traditur: Quod inquinatissimæ huius hæresis mysticæ tectum apud se reseruari pollicentur arcanum, infelicibus per hæc mulierculis & peccatis (ut ait Apostolus) oneratis, detestabiliter illudentes. Hunc igitur talium malorum patrem & autorem per idem tempus Simonem ex apparitorum suorum numero diabolus suscitans, ad urbem maximam ire compulit Romam, ut ibi potentissimis athletis Domini ac Saluatoris nostri Iesu Christi apostolis, in hoc ipsum ab eo subrogatis, obsisteret. Sed diuina uirtus & gratia (in maximo præcipuè certamine) nunquam deserit suos, quæ incensam maligni flammam tota celeritate restinguit, & omnem altitudinem destruit attollentem se aduersum scientiam Dei. propter quod neque Simon, neque alius quis congressus tunc aduersus apostolos Domini potuit obtinere: quia ueritatis lux, & uerbi diuini claritas, quę ob salutem hominum nuper obfulserat, per apostolos suos totius mendacij discussa caligine, de humanis mentibus ignorantiæ tenebras effugabat. Denique supradictus magus, ueri luminis fulgore perculsus, cæcitatem continuò male sanæ mentis incurrit: quippe qui iam & prius in Iudæa per apostolum Petrum, de his quæ gerebat sceleribus confutatus, transmarinam aggressus est fugam, & ab oriente ad occidentem usque pertendit, nusquam sibi uitam, nisi in fugæ præsidio sperans. Is igitur urbem Romam ingressus, utens admiB niculo assistentis sibi, & adhærentis dæmoniacæ uirtutis, quam παρέδρου uocant, breui tempore in tantum malorum uenit profectum, ut etiam simulacri à ciuibus Romanis tanquam Deus honore potiretur.

παρέδρος, Assessor.

De prædicatione Petri apostoli apud urbem Romam.
Caput XIIII.

SEd non in longum permanet fraude quæsita diuinitas. Continuò namque in ipsis Claudij temporibus, clementia diuinæ prouidentiæ probatissimum omnium apostolorum & maximum, fidei magnificentia & uirtutis merito primorum principem Petrum, ad urbem Romam, uelut aduersum humani generis communem perniciem repugnaturum deducit, ducem quendam & magistrum militiæ suæ, scientem diuina prælia gerere, & uirtutum castra ductare. Iste aduenies ex Orientis partibus, ut cœlestis quidam negociator, mercimonia diuini luminis, si quis sit comparare paratus, aduexit, & salutaris prædicationis uerbo primus in urbe Roma Euangelij sui clauibus ianuam regni cœlestis aperuit.

An. Do. 44. Petrus Romã uenit anno secundo Claudij.

De Euangelio secundum Marcum. *Caput XV.*

IGitur cum Romanæ urbi clarum uerbi Dei lumen fuisset exortum, Simonis quidem tenebræ cum suo autore restinctæ sunt. Sermo autem ueritatis & lucis, qui per Petrum prædicabatur, uniuersorum mentes placido illustrauit auditu, ita ut quotidie audiẽtibus eum, nulla unquam satietas fieret. Vnde nec̃ auditio eis sola suffecit, sed Marcum discipulum eius omnibus precibus exorant, uti ea quæ ille uerbo prædicabat, ad perpetuam eorum commonitionem habendam, scripturę traderet, quo domi foris̃ in huiuscemodi uerbi meditationibus permanerent. Nec prius ab obsecrando desistunt, quàm quæ orauerant, impetrarent. Et hæc fuit causa scribendi, quod secundum Marcum dicitur Euangelium. Petrus uerò, ut per spiritum sanctum religioso se spoliatum comperit furto, delectatus est, fidem eorum per hæc deuotionem̃ considerans: factum̃ confirmauit, & in perpetuum legendam scripturam ecclesijs tradidit. Clemens in sexto Dispositionũ libro, hæc ita gesta esse describit. Cui que simile dat testimonium etiam Hierapolites episcopus nomine Papias: qui & hoc dicit, quòd Petrus in prima epistola sua quã de urbe Roma scripsit, memorauerit Marci, in qua tropicè Romam Babylona nominarit cum, dicit: Salutat uos ea quæ in Babylone est electa ecclesia, & Marcus filius meus.

Marcus euangelista suũ Romæ scripsit euangelium.

Clement. Papias. Roma. Babylon.

Vt primum Marcus per Aegyptum Christi notitiam prædicarit. Caput XVI.

Marcus Alexãdrinis Christũ prædicat.

HVnc autem Marcum tradũt primùm ad Aegyptum perrexisse, atq; ibi Euangelium quod ipse conscripserat, prædicasse, & ipsum primùm ecclesiam apud Alexandriam cõstituisse. Tanta autem refertur multitudo credentium uirorum ac mulierũ, primo ingressu exemplo sobrietatis eius & continentiæ congregata, ut etiam conuersatio eorum qui per ipsum crediderant, & uita totius abstinentiæ, ac frugi eorum sobriaq; conuiuia, librorũ memoriæ mandarẽtur à uiro disertissimo Philone, quem sermo tenet temporibus Clauæ dij Imperatoris Romam uenisse, & Petrum apostolum uidisse, atq; eius adhæsisse colloquijs, uerbũ Dei prædicantis. Quod ualde est uerisimile, quia & scripturam istam, quam diximus, posteriõribus ab eo temporibus constat esse compositam. In qua euidentissimè omnia ecclesiæ instituta complectitur, quæ & tunc tradita sunt, & in hodiernum seruantur à nobis. Sed & abstinentium uitas, eorum duntaxat qui nunc in ecclesijs uel monasterijs degunt, describit ad liquidum. Vnde planè manifestissimè proditur, non solum sciens quæ nostra sunt, sed & amplectens: quippe qui diuinis laudibus extulit sui temporis apostolicos uiros, ex Hebræorum (quantum intelligi datur) præcipuè genere credentes: quoniam quidem constat, quòd hi qui sub apostolis ex Israelitis credebãt, Iudaicis adhuc institutionibus, & legis obseruationibus inhærebãt.

Apostolici uiri ex Hebræorũ genere.

Qualia de abstinentibus apud Aegyptum Philo scribat. Caput XVII.

περὶ βίου ἱκετῶν ἢ θεραπευτῶν.

Cultores Cultrices

Christiani.

HIc igitur describens hæc in libello, quem de Vita theoretica supplicum adtitulauit, nihil omnino de proprio uel extrinsecus addit: sed primò omniũ uiros ipsos cultores, & fœminas cum ipsis, ait cultrices appellari. Causam uerò huius uocabuli, uel ex eo ductam, quòd conuenientium ad se animas, tanquam rudes & agrestes excolerent, uel quòd erga Dei cultum pura & integra conscientia perdurarent. Quod nomen siue ipse imposuit primus illis, ex ipsorum actibus colligens: siue uerè in initijs ita appellabantur, qui secundum Euangelium uiuebant, antequam Christianorum appellatio per omnem locum diffunderetur: nihil interest, dummodo ex ipsis rebus nomen ad quos pertineat, comprobetur. Dicit ergo primò omnium, quòd renuncient cunctis facultatibus suis, qui se ad huiuscemodi philosophiam dederint: & bonis suis quibus interest, cedant. Tum deinde, quòd omnes etiam uitæ sollicitudines procul abijciant: & extra urbem egressi, in hortulis, uel exiguis quibusque agellulis degant, refugientes imparis propositi consortia, & uitæ dissimilis contubernia, scientes impedimento esse hæc arduum uolentibus iter uirtutis incedere. Tali quippe ordine calore fidei incitati hi qui primitus credebant, uitam duxisse memorantur, sicut euidenter in Actibus apostolorum legimus scriptum: quia omnes qui credebant sub apostolis, possessiones suas & prædia uendentes, precia ponebant ante pedes apostolorum, & diuidebantur unicuiq; prout opus erat, ita ut non esset quisquam in eis egens. Quia ergo et hic similia scribit geri ab his qui apud Alexandriam credebant, sicut illi qui in Hierosolymis antè crediderant, certum est quod idem actus, eademq; institutio, eadẽ sine dubio & religionis fides designet. † Deniq; libro ipsi (de quo suprà diximus) tale initium dedit: In multis, inquit, est orbis terræ partibus hoc genus hominum. Oportebat namq; perfecti huius boni participem fieri omnem Græciam, omnemq; Barbariam. In Aegypto tamen maior est copia per singula quæq; territoria, præcipuè autem circa Alexandriã. Nam optimus quisq; ex omnibus locis, uelut ad uberis patriæ glebam festinus accurrit colonus. Regio quędam est philosophię magis quàm frugibus opportuna, supra lacum cui Mariæ nomen est, sita, colliculis quibusdã molliter & clementer erecta, ad munimentuũ simul atq; aeris temperiem cõmoda. Post hæc descriptis eorum habitaculis, ut se habeat singulorũ qualitas & situs, etiã de ecclesijs quæ apud eos sunt, ita dicit: Est autem, inquit, in singulis locis consecrata orationi domus, quę

Initiũ libri Philonis de uita nostrorum, id est, de apostolicis uiris, quem inscripsit.

De uita contemplatiua supplicũ, quod uidelicet cœlestia cõtemplentur, et semper Deum orent.

4 domus, quæ appellatur σεμνεῖον, uel μοναστήριον. σεμνεῖον autem in nostra lingua significare potest honestorum conuenticulum, in quo secedentes, inquit, honestæ & castæ uitæ mysteria celebrant, nihil illuc prorsus quod ad cibum potumq; pertinet, inferentes, uel ad reliqua humani corporis ministeria, sed legis tantum libros, & uolumina prophetarum, hymnos quoq; in Deum, cæteraq; his similia: in quorum disciplinis atque exercitijs instituti, ad perfectam beatamq; uitam studijs iugibus coalescunt. Et post aliquanta iterum dicit: Ab ortu autem diei usq; ad uesperam omne eis spacium studiorum exercitijs deditur, quibus ad diuinam philosophiam per sacras literas imbuuntur, patrum leges in allegoricam intelligentiam deducentes. Quoniam quidem formas esse & imagines, ea quæ in legis litera scripta sunt, opinantur, latentis intrinsecus profundi cuiusdam diuinique mysterij. Habent autem etiam disputationes quasdam, & interpretationes ueterum uirorũ, qui & autores ipsius † αἱρέσεως extiterunt, quos eis allegoricæ ac figuralis intelligentiæ normam, quam plurimis scriptorum suorum constat tradidisse monimentis: quorum illi uelut itineris sui ducum, & autorum instituta pariter sequuntur, & morem. Hæc autem dixisse hunc uirum certum est de euangelicis atq; apostolicis libris, in quibus quomodo lex & prophetia spiritualiter intelligi debeat, edocetur. Post pauca rursum etiam de eo, quòd Psalmos faciant nouos, ita scribit: Itaq; nõ solũ subtilius intelligunt hymnos ueterum, sed & ipsi faciunt nouos in Deum, omnibus eos & metris, & sonis, honesta satis & suaui compage modulantes. Multa quidem & alia in eodẽ libro enumerat, quæ à nostris uel in ecclesia, uel in monasterijs exercentur. Sed properandum nobis est illa ex omnibus dicere, quæ ecclesiasticam propriè continent formam, ex quibus cuiuis manifestũ esse debeat, ad ecclesiam pertinere quæ scripta sunt. Ait ergo: Continentiam uerò uelut fundamentum quoddam primò in animo collocant, & ita demum reliquas super hanc pergũt ædificare uirtutes. Cibum potumq; nullus eorum capit ante solis occasum: uidelicet tempus lucis cum philosophiæ studijs, curam uerò corporis cum nocte sociantes. Nonnulli autẽ etiam post triduũ in cõmunionem ueniunt cibi, quos scilicet edacior studiorum fames perurget. Iam uerò hi qui in eruditionibus sapientiæ, & in profundiore intelligentia sacrorum uoluminum conuersant, tanquam copiosis dapibus inhiantes, expleri nequeunt, et contuendo acrius inflammantur, ita ut nec quarto iam, nec quinto, sed sexto demum die non tam desideratum quàm necessarium corpori indulgeant cibum. Hæc Philonem de nostrorum institutis referre, quis potest dubitare? Quod si cui uidetur adhuc ambiguum, adhibebimus etiam alia eius dicta; quæ nulli omnino, nisi nostris tantummodo conuenire, etiam infidelissimus quisque fatebitur. Ait ergo: Cum uiris autem quos dicimus, sunt & fœminæ, in quibus pluresiam grandæuę sunt uirgines, integritatem casti corporis, non necessitate aliqua, sed deuotione seruantes, dum sapientię studijs semet gestiũt non solum animo, sed & corpore cõsecrare: indignum ducentes, libidini mancipare uas ad capiendam sapientiam præparatum: & edere partum eas, à quibus diuini uerbi concubitus sacrosanctus & immortalis expetitur, ex quo posteritas relinquatur, nequaquam corruptelæ mortalitatis obnoxia. Quod si adhuc parum uidetur istud, audi quid post aliquanta scribat: Tractatus autem sacrorum, inquit, uoluminum huiusmodi habent, ut magis allegoricis opinionibus utantur: quoniam quidem omnis lex uiris istis uidetur animali esse similis, quod corpus quidem habeat ipsam literam, & ex quæ secundũ literam designãtur: animam uerò, occultum in litera spiritalem & inuisibilem sensum, quem illi ab ab autoribus suis edocti, sublimius & nobilius uelut inspicientes per speculum cõtemplantur, ex ipsis etiam nominibus admirandas quasdam species intelligẽtię proferentes. Quid autem addere his opus est, etiam de continentibus sortũ quæ scribit, & ut seorsum quidẽ uiri, seorsum etiã in ijsdẽ locis fœminæ

† id est, instituti, sectæ.

Euangelici atq; apostolici libri.

Componũt nouos Psalmos.

Continentiæ.

Fœminæ uirgines.

Monialiũ origo.

Modus interpretandi scripturas.

Allegoriæ.

Habitatio. fœminæ congregentur: & ut uigilias, sicut apud nos fieri moris est, peragant, A
Vigiliæ. & maximè diebus illis cum passionis Dominicæ solennitas celebrat̃, cum in ie
Solennitas Dominicæ passionis tempore Essebij. iunijs pernoctare, & lectionibus sanctis auditum præbere cõsueuimus. Quæ omnia suprà dictus uir eo ordine, eademq; cõsequentia qua apud nos geruntur, expressit. Et ut unus ex omnibus consurgens in medio, psalmum honestis modulis concinat, utq; præcinenti ei unum uersiculum, omnis multitudo respondeat: atque in ipsis diebus in terra recumbentes (sicut antiqui moris fuisse dicitur) uinum quidem nemo omnino, ut ipse ait, ne gustu quidem contingat, sed nec quamlibet carnem: tantum autem aqua sit eis poculum, & panis
Quomodo se gerãt in tẽplo. cum sale uel hyssopo cibus. Addit autem adhuc his, quomodo sacerdotes uel ministri exhibeant officia sua, uel quæ sit supra omnia episcopalis apicis sedes. Quæ cuncta si quis plenius uult & exploratius discere, ostẽdimus ex quo ista fonte debeat haurire. In quibus suprà dictus uir ecclesiasticæ institutionis initia, & originem apostolicæ atque etiam Euangelicæ traditionis intexuit. Est autem idem Philo affluentissimus quidem in eloquentia, in sensibus autem profundissimus, & in interpretatione atque intelligentia diuinarum scripturarum subtilissimus, copiosè inueniens, & copiosius eloquens. Multa denique diuini nobis etiam ipse ingenij sui monumenta dereliquit.

Quanti ad nos peruenerint Philonis libri. *Caput* XVIII.

Libri Philonis. PRimò quidem per ordinem in Genesim scripsit libros, quos adtitulauit, Sacræ legis explanatio figuralis. Tum deinde & alios cõtinentes sparsim ac diuersis capitulis quæstiones: in quibus quæ requiri debeant, & proponit, & soluit, quas

Quæstiones & absolutiones de Genesi & Exodo, adtitulauit.

Sunt & alij eius libri, qui superscribuntur,

Propositionum, qui sunt,

De agricultura duo, &

De temulentia duo. Sed & alij quàm plurimi extant eius libri, diuersis uocabulis adnotati, sicut est, B

Quæ sint pro quibus mens debet orare Deum. Et,

De confusione linguarum.

De natura & inuentione.

De his quæ congregari debeant ad erudiendum. Et,

Quis sit qui hæres sit diuinorum.

Quæ sit æqualium & inæqualium diuisio. Item,

De tribus uirtutibus quas descripsit cum cæteris Moyses. Item,

De his quorum in scripturis nomina cõmutata sunt, & quibus ex causis commutata sint. In quibus refert se scripsisse etiam

De testamentis primum & secundum. Est & alius liber eius,

De captiuitate, &

De uita sapientis, eius qui secundum perfectam iustitiam & leges naturales consummatus est.

De gigantibus.

De eo quod inconuertibile sit quod diuinum est.

De Moysi uita libros quinq.

A omnia. De eo quod à Deo sint somnia. Hęcpenè omnia in Genesim scripsit. Sed &

In Exodum Quæstionum & absolutionum libri quinq.

De tabernaculo.

De decem uerbis legis:

De his quæ inferuntur sub specie decalogi. Et,

De animalibus quæ sacrificijs deputata sunt, & quæ sunt species sacrificiorũ.

Quæ sunt proposita in lege bonis præmia, & malis maledicta.

Tum præter-

A Tum præterea ſingulares eius libri:
De prouidentia.
De Iudæis apologeticus liber, hoc eſt de uita urbana. Et
Ad Alexandrum, dicentem rationem habere muta animalia.
De eo quod ſeruus ſit omnis qui peccat. Item alius,
De eo quod liber ſit omnis qui bonis ſtudijs operam præbet.
De uita theoretica, uel ſupplicum. Hic ipſe in quo & de apoſtolicis uiris eſſe quæ ſcripta ſunt, ſuprà edocuimus. Sed &
Interpretationes nominum Hebraicorum, quæ ſunt in lege & prophetis.
Hic temporibus Caij imperatoris Romam profectus, cum de impietate atque impuritate Caij quàm plurima ſcripſerit, quæ per ironiam De uirtutibus adtitulauit, & ea ſenatui recitaſſet, in tanta dicitur admiratione habitus, ut bibliotheca digna eius ſcripta decernerentur. Verùm per idem tempus Paulo apoſtolo ab Hieruſalem in circuitu, & uſq; ad Illyricum prædicationem uerbi dominici miniſtrante, Claudius imperator Iudæos urbe depellit. Tunc Aquila & Priſcilla cum cæteris Iudæis expulſi, Aſiam ueniunt, ibiq; cohærent Apoſtolo, tum primùm eccleſiæ inibi fundamenta iacienti, ſicut docet liber de Actibus Apoſtolorum conſcriptus. *Caligula An. Do. 46.*

Cuiuſmodi clades compreſſerint Iudæos ipſo die Paſchæ. Caput XIX.

C Laudio uerò adhuc in imperio perdurante, in ipſa ſolennitate Paſchæ tanta Iudæis perturbatio & uaſtitas Hieroſolymis accidit ex ſeditione commota, ut illi ſoli qui in foribus templi conſtipatione populi necati ſunt, triginta millia Iudæorum numerarentur. Et conuerſus eſt dies feſtus eorum in luctum. Sed & alia quàm plurima Iudæis mala irrogata Ioſephus per hæc uerba deſignat. *Tricies mille Iudæi oppreſſi.*

Quæ etiam ſub Claudio Hieroſolymis geſta ſunt. Caput XX.

B C Laudius, inquit, Agrippam, filium Agrippæ, Iudæorum regem conſtituit: Felicem uerò totius prouinciæ, Samariæ quoque & Galilæę, & regionis quæ dicitur Tranſiordanem, procuratorem miſit. Et poſt pauca addit etiam hæc: Inflammatur autem & ſeditio acerbiſſima à pontificibus aduerſum ſacerdotes & primos plebis Hieroſolymorum, quorum ſinguli conquirentes ſibimet perditorum iuuenum, et nouis rebus gaudentium manum, duces ſemetipſos proprię factionis inſtituebant. Qui confligentes adinuicem, primò conuicijs laceſſere, tum deinde & ſaxis inuicem ſternere: nec quiſquam erat qui coerceret, ſed agebantur omnia tanquam in urbe non habente rectorem. Igitur pontifices in tantam uenere proteruiam, ut ſeruis ſuis ad areas miſſis inuaderent decimas, quæ ſacerdotibus debebantur. Et accidebat, ut nonnulli ex minoribus ſacerdotibus, quorum alimoniæ ui fuerant direptæ, inedia deperirent. Ita ſeditionum uiolentia ius faſq; confuderat. Item poſt pauca ſubiungit etiam hæc: Nonnunquam autem etiam in media ciuitate occurrentes ſibi trucidabant, præcipuè in diebus feſtis ſicarij plebibus admixti, occultatis pugionibus oberrantes, ut quiſque deſignatus eis cominus inciderat, perimebant. Et arte nefaria cum corruiſſet is, quem occulto uulnere ſtrauerant, tum ijdem ipſi percuſſores uelut indignari ſe ſimulabant aduerſum eos qui hæc in media urbe committerent: atque hoc modo occulta eorum facinora permanebant. Et primus omnium Ionathas interficitur: poſt illum quàm plurimi iugulantur, ita ut iam ipſis mortibus eſſet grauior metus mortis, dum unuſquiſque quaſi in procinctu ſemper poſitus, per momenta ſingula ſperaret interfici. Poſt hæc autem interiectis quibuſdam, addit etiam iſta. *An. Do. 43. Agrippa Iudæorum rex. Felix procurator Iudææ.* *Pontifices ſacerdotum decimas inuadebant.* *Ionathas pontifex interficitur.*

De Aegy-

De Aegyptio cuius Actus apostolorum faciunt mentionem Caput XXI.

An. Do. 54. Io. Ant. 20.12. GRauius uerò omni hac uastatione afflixit Iudæos Aegyptius quidã fal- A
sus propheta. Qui cum uenisset ad Iudæã, homo magus, fidem sibi prophetæ magica arte conciuit. & continuò ad triginta millia uirorum congregans, & ductans eos per desertum, peruenit cum ipsis ad montem qui uocatur Oliueti, paratus inde irruere Hierosolymam, & ui ac potestate urbem tenere, simulq; Romanorum præsidia, ac plebem tyrannidi suæ subiugare, fretus per omnia his quos secum eduxerat satellitibus. Sed conatum eius præue-

Felix Aegyptium profligat. nit Felix: confestimq; cum armatis obuiam pergens, secum etiam plebe reliqua conspirante, cõgressione facta, Aegyptium quidem cum paucis in fugam uertit. peremptis uerò alijs, alijs etiam captis, temerè cœpta facilè restinxit. Hæc in secundo historiarum libro Iosephus refert. Operæprecium tamen est, hæc quæ de Aegyptio scribit cum illis quæ in apostolorum Actibus designata sunt, comparare, ubi sub Felice tribunus, qui in Hierosolymis erat, ad Pau-

An. Do. 56. *Festus procurator Iudeæ.* lum, in quem Iudæorum fuerat commota seditio, dicit: Non ne es tu Aegyptius ille, qui ante hos dies concitaueras populum, & eduxeras in desertum ad quatuor millia hominum sicariorum? Sed sufficiant ista de Felice.

Quemadmodum de Iudea Paulus Romam missus in uinculis, omni culpa liberatus sit. Caput XXII.

An. Do. 57. INterea Claudio tredecim annis & octo mensibus Romanorum imperio perfuncto, Nero suscepit principatum. A' quo Festus mittitur in Iudæam succedere Felici, apud quẽ causa dicta Paulus uinctus mittitur Romam, Aristarcho se concomitãte, quem consequenter in epistolis suis concaptiuum appellat: sed & Lucas, qui & actus eius, cæterorumq; apostolorũ scribit, sed præcipuè Pauli: de quo etiam hoc in fine designauit, quod biennio in urbe Roma positus, uerbum Dei prædicabat, nemine prohibente. Quem tamen affuisse si B
bi, & defendisse se apud Neronem, & rursum profectũ esse ad prædicationis officium, sermo confirmat, & post hoc denuò rediisse ad suprà dictam urbem, ubi & martyrio cõsummatus est: tunc cum in uinculis positus, secundã ad Timotheum scribebat epistolam, in qua & de prima sua defensione, et de præsenti simul indicat passione. Suscipe ergo de his singulis testimonia. In prima (in-

2. Tim. 4. quit ipse Paulus) mea defensione nemo mihi affuit, sed omnes me dereliquerunt. Non illis imputetur: Dominus enim astitit mihi, & confortauit me, ut per me prædicatio compleretur: & audiant omnes gentes, quia liberatus sum de ore leonis. Manifestissimè per hæc designat, quia primò quidem ut per ipsum cœpta prædicatio compleretur, liberatus est de ore leonis, Neronem

Nero, leo. scilicet in leone pro crudelitate significans. Tum deinde in cõsequentibus adijcit, & dicit, Liberauit me Dominus de ore leonis. Præuidebat enim in spiritu consummationem suam, propter quod et dixit: Quia liberatus sum de ore leonis. Et iterum: Liberauit me Dominus ab omni opere malo, & saluum faciet in regnum suum cœleste: significans per hæc, quòd esset confestim martyrio coronandus. De quo tamen euidentius in eadem epistola dicit, scribens; Ego

2. Tim. 4. enim, inquit, iam immolor, & tempus resolutionis meæ instat. Hæc autem dicta sunt à nobis, ut ostenderemus, quia non eo tempore, quo Pauli actus in urbe Roma concluſit Lucas, martyrio perfunctus est Paulus. Potuit enim fieri, ut in initijs adhuc lenior esset Nero, & defensionem Pauli pro nostro dogmate non aspernanter acciperet: processu uerò temporis cum cæteris malis aucta

Iose. 20. 26. sit eius etiam in apostolos sæuitiæ rabies.

An. Do. 58. *Vt sit Iacobus passus, qui frater Domini est dictus.* Caput XXIII.

Iacobus frater Domini Christum profitetur. IGitur Iudæi posteaquam Paulus ad Cæsarem, quem appellauerat, à Festo transmissus est, & frustratas insidias quas ei tetenderant, uident, in Iacobũ fratrem Domini immanitatem nequitiæ suæ uertunt, cui episcopalis in Hierosolymis delata ab apostolis fuerat sedes. Quemq; hoc modo adorti sunt. Pro-

ductum in

A ductum in medium, abnegare eum fidem Christi coram omni populo expe-
tunt. At ille contra omnium opinionem, uoce satis libera, & multo maio-
ra quàm uellent, coram uniuerso populo cum omni fiducia profitetur, fili-
um esse Dei Saluatorem & Dominum nostrum Iesum Christum. Tum il-
li non ferentes tam graue & tam liberum testimonium uiri, pro eo maximè
quòd iustissimus apud omnes habebatur ob religiosæ & continentissimæ ui-
tæ meritum, in necem eius uertũtur, fauente sibi occasione temporis ex mor-
te rectoris. Contigit enim Festum per idem tempus obire apud Iudæam, & si- *Festus moritur.*
ne rectore ac principe esse prouinciam. Nam mortis Iacobi modus iam qui-
dem & in superioribus à nobis Clementis sermonibus indicatus est, cum de
pinna templi eum præcipitatũ, & fullonis percussum uecte describit. Explora
tius tamen de eo Egesippus, qui post ipsas statim primas apostolorum succes-
siones fuit, in quinto commentariorum suorum libro, his uerbis refert: Susce-
pit, inquit, ecclesiam cum apostolis frater Domini Iacobus, qui ab omnibus
cognominatus est Iustus, ab ipsis Domini tẽporibus perdurans, usq; ad nos.
Et multi quidem Iacobi uocati sunt, sed hic ex utero matris suæ sanctus fuit. *Iacobi Iusti mo-*
Vinum & siceram non bibit, sed neq; animal manducauit: ferrum in caput *res.*
eius non ascendit, oleo non est perunctus, balneis non est usus. Huic soli li-
cebat introire in sancta sanctorũ. Neq; enim laneo utebatur indumento, sed
tantum sindone. Solus ingrediebatur templum, & iacebat super genua sua, o-
rans pro populi indulgentia, ita ut orando callos faceret in genibus ad modũ
cameli, semper genua flectendo, nec unquam ab oratione cessando. Itaq; pro
incredibili continentia et summa iustitia appellatus est Iustus: & Oblias, quod *Iustus.*
est interpretatum, munimentũ populi, & iustitia, sicut et prophetæ indicarunt *Oblias.*
de eo. Quidam ergo de septem hæresibus quæ erant in populo (de quibus su- *Septẽ hæreses.*
perius scripsimus) interrogabant eum, quod esset ostium Iesu. At ille dice-
B bat, hunc esse Saluatorem. Ex quibus aliquanti crediderũt, quia Iesus est Chri
stus. Illæ autem hæreses (quas suprà diximus) non crediderunt, neq; surrexis-
se eum, neque uenturum ut retribuat unicuiq; secundum opera sua. Qui uerò
crediderunt, per Iacobum crediderũt. In quibus cum multi etiam ex principi-
bus credidissent, perturbatio erat Iudæorum, et scribarum, et pharisæorum, di
centiũ: Nihil iam supereſt, quin omnis populus credat in Iesum, quòd ipse sit
Christus. Conuenientes igitur ad Iacobum, dicebant ei: Oramus te, ut reuoces
populum, qui ecce errat in Iesu, putans quòd ipse sit Christus. Deprecamur er
go te, ut suadeas omnibus cõuenientibus in die paschæ de Iesu. Tibi enim om
nes obtemperamus, & de te tam nos quàm populus testimoniũ ferimus, quia
iustus es, & personam nullius accipis. Tu ergo suade populo de Iesu ne erret,
quia omnes tibi obedimus. Ascende itaq; in excelsum locum pinnæ templi,
ut in edito positus appareas omnibus, et uerba tua audiantur à cunctis, quia in
diebus paschæ conuenit non solum Iudæorum, sed & Gentilium multitudo.
Statuerunt igitur suprà dicti scribæ & pharisæi Iacobum supra pinnam tem- *Iacobi pœna et*
pli, & uoce magna clamantes, ad eum dicunt: Virorum iustissime, cui omnes *mors.*
nos obtemperare debemus, quoniam populus errat post Iesum qui crucifixus
est, enuncia nobis quod sit ostium Iesu. Tunc Iacobus ingenti uoce ad eos re-
spondit: Quid me interrogatis de filio hominis? Et ecce ipse sedet in cœlo ad
dextris summæ uirtutis, & ipse uenturus est in nubibus cœli. Cumq; hac re-
sponsione & testimonio Iacobi multis satisfactum esset, & libenter audissent
quæ Iacobus contestatus est, cœperunt glorificare Deum, & dicere: Osanna
filio Dauid. Tunc rursum ipsi scribæ & pharisæi cœperunt ad inuicem dice-
re: Malè fecimus tale testimonium præstare de Iesu. Sed ascendamus, & præ-
cipitemus hunc deorsum, ut cæteri terreantur, & non credant ei. Simul & uo
ce magna exclamauerunt, dicentes: O ô, & iustus errauit. Et compleuerunt
scripturam, quæ in Esaia scripta est, dicentem: Auferamus iustum, quoniam

inutilis est nobis, propterea fructum operum suorum manducabunt; Ascen- A
derunt ergo & præcipitauerunt eum, & dicebant ad inuicem: Lapidemus Iacobum Iustum. Et cœperunt eum urgere lapidibus. Qui deiectus, non solum mori non potuit, sed conuersus, & super genua sua recumbens, dicebat: Rogo Domine Deus pater, remitte eis peccatum: non enim sciunt quid faciunt. Cumq; eum talia orantem desuper lapidibus perurgerent, unus de sacerdotibus de filijs Rachab filij Rechabin, de quibus protestatur Hieremias propheta, exclamauit, dicens: Parcite quæso. Quid facitis? Pro uobis orat Iustus hic quem lapidatis. Et unus ex ipsis fullo arrepto fuste, in quo res exprimere solent, cerebro eius illisit. & tali martyrio cõsummatus est, ac sepultus in eodem loco prope templum. Hic est qui extitit ueritatis testis Iudæis & Gentibus, quia Iesus est Christus. Et non multo pòst oppugnatio consequuta est Vespasiani. Hæc latius quidem, sed consonanter Clementi etiam Egesippus retulit, quòd ita mirus quidem, et apud omnes homines opinatissimus in obseruatione totius iustitiæ Iacobus habebatur, ut & Iudæorum prudentes quiq; crederent hanc esse causam statim consequutæ oppugnationis Hierosolymorum, quod in illum rursus sceleratas iniecerint manus. Et Iosephus ita sibi uideri euidenter indicat per hæc uerba: Quæ omnia, inquit, acciderunt Iudæis, pro uindicta Iacobi Iusti, qui erat frater Iesu, qui dicitur Christus, quem iustissimum et pijssimum omnium confessione utrum Iudæi interfecerũt. Idemq; etiam mortem eius in uigesimo Antiquitatũ libro his uerbis designat: Mittit autem Cæsar Albinum Iudææ præfectum, Festi morte comperta. Ananias autem iunior (quem pontificatum suscepisse suprà diximus) proteruus admodum, & insolens moribus, hæresim defendebat Sadducæorum, qui in iudicijs crudeliores Iudæis cæteris uidentur, sicut iam suprà diximus. Hic insolentiæ suæ tempus datum credens ex morte Festi, consessum iudicum conuocat, & introducit in B
medium fratrem Iesu, qui dicitur Christus, Iacobũ nomine, & alios quàm plurimos, quos uelut contra legem gerere incusans, tradidit lapidandos. Quod facinus, si quis ex ciuibus modestior fuit, & æqui ac legis obseruantior, grauissimè tulit. Qui etiam occultè legationem ad Cæsarem mittunt, orantes eum scribere Ananiæ, ne hæc agat, quia nec prius huiuscemodi facinora rectè commiserit. Quidam autem ex ipsis etiam Albino occurrũt de Alexandria ad ipsos iter agenti, atque edocent, quòd non licuerit Ananiæ se inconsulto consessum iudicum conuocare. At ille commotus ex his quæ dicta sunt, cum indignatione scribit ad Ananiam, cõminatus ablaturum se ab eo iudicandi potestatem, qua non rectè utebatur, quia & Agrippa rex eum tribus solis mensibus functum hoc honore, priuauerit, & Iesum † Dammei filium in locum eius subrogauerit. Hactenus etiam de Iacobo, cuius illa habetur epistola, quæ prima scribitur inter eas quæ Catholicæ appellantur. Sciendum tamen est, quod à nonnullis non recipiatur, nec facilè quis antiquorum meminerit eius. Sicut ne illius quidem quæ dicitur Iudæ, quæ & ipsa est una de septem. Nos tamen scimus etiam istas cum cæteris ab omnibus penè ecclesijs recipi.

Propter occisum Iacobum Hierosolymam euersam.

An. Do. 59. Albinus procurator Iudææ post Festum.

Ananias pontifex propugnator Sadducæorum.

Iosephus Ananiam uocat Ananum, & Festum Sextum.

Al Damnei.

Epistola Iacobi.

Epistola Iudæ.

Quòd post Marcum primus episcopus Alexandrinæ ecclesiæ ordinatus sit Annianus Caput XXIIII.

An. Do. 56. Annianus Alexandrinus episcopus post Marcum Euangelistam.

IGitur Neronis primo imperij anno, post Marcum euangelistam ecclesiæ apud Alexandriam Annianus sacerdotium suscepit. Sed Nero regni sibi potestate conualescente, post multa quæ animo conceperat nefaria & impura flagitia, ad ipsam quoque iam diuinitatis tendebat iniuriam. Longum est, & nostro operi inconueniens, probra eius flagitiaq; describere, maximè cum multi de his plenius scripserint. Ex quorum libris si quis dedecorosam eius uitam atque omnibus sceleribus obnoxiam scire uult, facilius potest: in quibus eum inueniet in tantum sceleris esse progressum, ut ne à proprijs quidem ac domesticis temperauerit, sed & in matrem, & in fratres, & in uxores, atque in omnes san-

Nero qualis

A omnes sanguinis proximos, & parricida extiterit, & incestus? His igitur omnibus deerat, ut ipse primus ex imperatoribus Romanis etiam in ipsum Deum impietatis arma conuerteret, sicut Tertullianus, uir scriptorum nobilissimus, refert, dicens: Consulite commentarios uestros, illic reperietis primùm quoq; Neronem in hanc sectam, tum maxime Romæ orientem, Cæsareo gladio ferociſſe. Tali dedicatore damnationis nostrę etiam gloriamur. Qui enim scit illum, intelligere potest, non nisi grande aliquod bonum à Nerone damnatum. Tentauerat & Domitianus, portio Neronis de crudelitate, sed quasi & homo facilè cœptum repressit, restituta etiam quos relegauerat. Tales nobis semper insequutores iniusti, impij, turpes, quos & ipsi damnare consueuistis, à quibus damnatos restituere soliti estis. Hæc Tertullianus.

An. Do. 65. Ruffinus addidit.

De persecutione Neronis, sub quo Paulus et Petrus pia confessione decollati sunt. Caput. XXV.

IGitur Nero, ut apertum se hostem diuinitatis pietatisq; professus est, ipsorum prius apostolorum, quippe qui duces & signiferi erant in populo Dei, expetit neces. Et Paulum quidem capite in ipsa urbe Roma, Petrum uerò crucis patibulo condemnat. Horum testimonium quærere extrinsecus, superfluum puto, cum rem gestam insignia usq; in hodiernum & splendidissima eorum monumenta testentur. Veruntamen scribit de his etiam Caius quidam scriptor antiquus, qui cum Zephirino episcopo Romano aduersum Proculum quendam Cataphrygam disputans, hæc de apostolorum commemorat locis: Ego, inquit, habeo trophæa apostolorum, quæ ostendam. Si enim procedas uia regali, quæ ad Vaticanum ducit, aut uia Ostiensi, inuenies trophæa defixa: quibus ex utraq; parte statutis, Romana communitur ecclesia. Quòd autem eodem eodem tempore ambo passi sint, Corinthiorũ episcopus Dionysius, cum in urbe positus esset, & † de scripturis disputaret, hoc dicit: Sed
B & uos habentes commonitionem à Petro & Paulo, plantationem Romanæ & Corinthiorum ecclesiæ coniunxistis. Ambo etenim simul aduentantes, & in nostra Corinthiorũ ecclesia docuerunt, & per omnem Italiam, atq; in hac urbe simul docentes, etiam martyrio pariter uno eodemq; tempore coronati sunt. Hæc autem retulimus, ut historia quę in opinione omnium est, confirmatior habeatur. Iosephus autem scribens quantę clades Iudæorum gentem peruaserint, & ut eorum uastitas propagata sit, addit etiam hæc.

An. Do. 68. Paulus decollatus.

Petrus in cruce cum alijs.

Caius scriptor.

Dionysius Corinthiorũ episcopus.

Alius scriptis disput.

Ecclesia Romana.

Ecclesia Corinthiorum.

Vt innumeris Iudæi malis afflicti sint, ac nouissimè contra Romanos arma mouerint. Caput XXVI.

VErùm ad innumera mala quæ Iudæis acciderant, addit etiam hoc Florus, qui per idem tempus Iudææ procurationem tenebat, ut honorabiles quosque uiros flagris uerberaret, & in ipsa urbe sacratissima Hierusalem patibulo suffigeret, eo tempore quo perturbari Iudæorum statum nouarum rerum molitionibus accidit, duodecimo scilicet anno imperij Neronis. Sed & per omnem Syriam in seditiosos Iudæorum atrocissimam refert exercitam esse sæuitiam, ita ut etiam illi qui per urbes singulas admixti gentibus commanebant, in hostium numero deputarentur. Et uideres repletas inhumatis corporibus ciuitates, iacentes mortuos simul cum paruulis senes, fœminarumq; absque ulla sexus reuerentia nudata in publico reiectaq; cadauera, atque uniuersam prouinciam innumeris malis refertam. Sed tamen tam diro hoc, & tam atroci spectaculo, multo grauius eos futurorum et per dies agnoscentium malorum metus & formido terrebat. Hæc ad uerbum Iosephus refert. Verùm in hoc loco de Iudæis ista sufficiant.

Ann. Do. Iosephus.

In quibus locis Christum apostoli prædicauerint. Caput I.

Hic igitur erant apud Iudæos rerum status.

Apostoli.

IGitur Iudæi debitis cladibus perurgebantur. Sancti uerò apostoli Domini & Saluatoris nostri, cæteriq; discipuli, ad prædicandū uerbū Dei, per singulas quasq; orbis terræ prouincias dirimunt. Thomas (sicut nobis traditum est) sortitus est Parthos, Matthæus Aethiopiam, Bartholomæus Indiam citeriorem, Andreas Scythiam, Ioannes Asiam: unde apud Ephesum & cōmoratus est, & defunctus.

absunt à Graeca.

Thomas.
Matthæus.
Bartholo.
Andreas.
Ioannes.

τὴν δὲ Ἀσίαν, κηρυξαντα τοῖς ἐκεῖ τὸν λόγον τῆς εὐσεβείας τοῖς Ἰουδαίοις ἔθνεσιν.

Petrus.

An. Do. 68.

Paulus.

Qui primus Romanorum erexit ecclesiam. Caput II.

PEtrus Pontum, Galatiam, Bithyniam, Cappadociam, cæteras; confines prouincias, Iudæis duntaxat prædicans, circumisse deprehenditur, & ad ultimum in urbe Roma commoratus, ubi & crucifixus est, deorsum capite demerso: quod ipse ita fieri deprecatus est, ne exæquari Domino uideretur. De Paulo autem quid dicam, qui ab Hierusalem usq; ad Illyricum repleuit Euangelium Christi, & ad ultimum sub Nerone martyrium duxit? Hæc ita per ordinem in tertio libro Explanationum Geneseos Origenes exponit.

Ecclesiae autem Romanae post Petri et Pauli martyrii primus fortitus est episcopatū Linus. Meminit autem eius Paulus à Roma ad Timotheū scribens, in ea salutatione, quae est in extremo epistolae. Salutat te, inquit, Eubulus et Pudens, et Linus, et Claudia.

De epistolis Apostolorum. Caput III.

VErùm Petrus apostolus prædicationis suæ monumenta nobis perpauca dereliquit. Vna etenim eius epistola est, de qua nullus omnino dubitauit. Nam de secunda multis incertum est, apud plurimos tamen etiam ipsa legenda suscipitur. Ille uerò libellus qui dicitur Actus Petri, & quod nominis eius Euangelium nuncupatur, sed & quæ dicitur eius Prædicatio uel reuelatio, in scripturis prorsus Canonicis non habetur: sed ne aliquis quidem scriptorum ueterum uti eorum testimonijs inuenitur. Verùm procedente nobis historiæ narratione per opportunitatem locorum, cum scriptores ecclesiasticos memorabimus, necessariò etiam scripturarum libros qui in autoritate esse debeant, & quorum minus sequenda sit autoritas, exponemus. Interim Petri (ut diximus) prima epistola ab omnibus ueteribus est recepta. Pauli quoque manifestè quatuordecim sunt epistolae quæ in autoritate habentur, licet sciam apud Latinos de epistola quæ ad Hebræos scribitur, haberi dubitationem. Sed & de ipsa quid unusquisq; ueterum scriptorum senserit, in tempore proferemus. Et libellus Hermæ, qui dicitur Pastoris, cuius Paulus in epistolis suis meminit, à plurimis non est receptus: ab alijs autem necessarius iudicatus est, propter eos qui primis ad fidem institutionibus imbuuntur. Vnde & in nonnullis ecclesijs legitur, & multi ueterum scriptorum usi sunt testimonijs eius. Hæc interim nobis præmissa sunt de diuinorū librorum fide, quam mox etiam ueterum adstipulatione firmabimus.

Epistolae Petri.

Actus Petri.
Euang. Petri.
Prædicatio siue reuelatio Petri.

Epistolae Pauli.
Ad Hebræos.

Liber Hermae, cui inscribitur Pastoris.

De successionibus apostolorum Cap. IIII.

PAulus autem quod ab Hierusalem in circuitu usque ad Illyricum gentibus Euangelium prædicauerit, ex ipsius uocibus comprobatur, & ex his quæ Lucas in Actibus apostolorū scribit. Sed & Petrus in quibus etiam ipse prouincijs his qui ex circumcisione sunt, prædicauerit Christum proprijs uocibus in ea epistola, quam ipsius absq; ambiguitate claruit esse, designat, in qua ad eos qui in dispersione sunt, scribit sine dubio Hebræos. Ipsi etenim dispersi dicuntur, tanquam proprijs è sedibus pulsi, & positi in dispersionē, ut ait ipse, Ponti, Galatiæ, Cappadociæ & Asiæ ac Bithyniæ: ex quibus si qui constantes in fide & æmulatores uerbi Dei reperti sunt, etiam regendas ecclesias quas apostoli fundauerant, susceperunt, quorum nomina non est facilè explicare per singulos. Ex apostoli tamē Pauli sermonibus colligere possumus, permultos esse quos ille nunc adiutores, nunc commilitones, nunc etiam concaptitos & conla-

Paulus.

Petrus quibus prædicauerit Euangelium.

Dispersi, hoc est Hebræi.

A uos & cõlaborantes in Euangelio, & comites nominat. sed & Lucas in Actibus apostolorum, plurimos eius socios memorat, & participes prædicationis, sicut Timothei meminit, & Titi: quorũ alter in Epheso episcopus, alter ordinandis apud Cretam ecclesijs, ab eo præficitur. Ipse autem Lucas, genere quidem Antiochenus, arte medicus, comes uerò Pauli, & cæterorum apostolorum socius & necessarius fuit. Is ergo secundum hanc medicinam, quam ex apostolorum uel societate, uel traditione susceperat, duos nobis medicinales libros, quibus non corpora, sed animæ curentur, explicuit: Euangelium scilicet, in quo etiam sic præfatur: Sicut tradiderunt nobis, inquit, hi qui ab initio ipsi uiderunt, & ministri fuerũt uerbi Dei, quos & ab initio secutus sum: & actus apostolorum, quos non iam auditu perceperat, sed oculis inspexerat. Traduntautem, quòd Euangelium suum ex Pauli ore descripserit, & ipsum sit quod Apostolus suum Euangelium soleat nominare, cum dicit: Secundũ Euangelium meum. Sicut & Marcus, quæ ex ore Petri fuerant prædicata, conscripsit. Memoratur autem ex comitibus Pauli Crescens quidam ad Gallias esse profectus, Linus uerò & Clemens in urbe Roma ecclesiæ præfuisse, qui comites & adiutores eius fuisse, ab ipso Paulo perhibentur. Sed & Dionysium Areopagitam apud Athenas, quem Lucas descripsit primum Paulo prædicante credidisse, & inter socios eius fuisse, & ecclesiæ Athenensiũ constat sacerdotiũ susceptisse. Sed nunc interim ad historiæ ordinem redeamus.

Timotheus.
Titus.
Lucas.
Euangeliũ Luce.
Lucas in prologo suo.
Gesta apostolorum, quæ uocamus Acta.
Lucas ex ore Pauli suũ scripsit Euangelium.
Marcus ex ore Petri.
Crescens.
Linus.
Clemens.
Dionysius Areopagita.

De Iudæorum expugnatione post Christum. Caput V.

IGitur post Neronẽ, qui tredecim annis obsedit Romani culminis principatum, Galba & Otho anno & sex mensibus detento principatu defuncti, Vespasiano regni gubernacula derelinquũt, posito per idem tẽpus in procinctu belli, quod Iudæis intenderat, ubi ab ipso exercitu, cũ quo oppugnabat Iudæã, subrogat imperio. Isq; cõfestim Romã tendẽs, Tito filio suo curã belli, & B Hierosolymorũ oppugnationis iniungit. Verùm post ascensionẽ Domini & Saluatoris nostri, Iudæi uelin ipsum cõmissi piaculi, uel persequutionis in apostolos, et necis in Stephanũ, sed et obtrũcationis in apostolũ Iacobũ, & in Iacobum nihilominus fratrẽ Domini, qui appellatus est Iustus, sceleris admissi, cæterorumq; omniũ, quos propter fidẽ Christi insidijs, dolis, atq; omni fraude nequitiæ circũuenerãt: pro his, inquã, omnibus pœnã diuinitus reposcebant. Et apostoli quidẽ ab illis prius fugati, ac per omnẽ locũ dispersi (sicut suprà diximus) pergebant in uirtute Christi, qui eis præceperat, dicẽs: Euntes baptizate omnes gentes in nomine meo. Ecclesia uerò quæ in Hierosolymis fuerat congregata, respõso à Deo accepto, emigrare iubetur, & transire ad oppidũ quoddam Pellam nomine, trans Iordanẽ: quo ablatis ex urbe sanctis & iustis uiris, uindictæ cœlesti fieret locus, tam de urbe sacrilega, quàm de populo impio, per excidiũ patriæ, euersionemq; sumendæ. Quantis ergo malis gens tunc uniuersa mulctata sit, utq; ipsa Iudææ terra, bello, fame, igne, cædibusq; uastata sit, quanta populorũ millia, patres simul cum coniugibus ac paruulis liberis, absq; numero, absq; discretione trucidati sint, quæ etiam diuersarũ urbiũ obsidiones, sed & ipsius magnificæ & famosissimæ ciuitatis Hierusalẽ, quanta uastitas, & quanta fuerit diuersarũ mortiũ strages, quiq; per hæc singula bellorum extiterit modus, & ut (secundũ id quod prophetæ prædixerant) abominatio desolationis in ipso quondam Dei famosissimo collocata sit templo, utq; ad ultimum cuncta ignis populatus sit, & flamma consumpserit, si quis plenius nosse uult, historiam Iosephi relegat. Nos uerò ex his ea tantum quæ ad explanationem susceptæ operis sufficiunt, assumemus: in quibus refert, quòd ex omni Iudæa populi in die solenni paschę Hierosolymã, uelut exitiali quadam manu cogente conuenerant, quos tricies centena millia hominum dicit fuisse; iusto scilicet Dei iudicio tempore hoc ultionis electo, ut qui in diebus paschæ Saluatorem suum, & salutare Christũ Domini cruentis manibus, et sacrilegis

Ecclesia Hierosolymorum Pellam trãsfertur.
An. Do. 71.
Capta exustaq; Hierusalem, 8. die Septemb.

uocibus uiolauerant, in ipsis diebus uelut in unum carcerem omnis multitu- A
do conclusa, feralis pœnæ exitium quod merebatur exciperet. Præteribo
quæ in eis uel gladij cæde, uel alijs belli machinis collata sunt, explicare: ea
tantummodo quæ diræ famis exitio pertulerint, suprà dicti historiographi
sermonibus proferam, quo legentes hæc, intelligant quantum piaculi sit, au-
dere aliquid in Christum, & quàm grauibus aula supplicijs expientur.

Ioſ. lib. 6. bel. Iu. ca. 11. circa finem.

De fame quæ oppreſſit eos. Cap. VI.

AGe itaque ſextus Ioſephi hiſtoriarum liber ponatur in medium, ex quo
omnis illorum luctuoſa tragœdia pernoſcatur. Diuitibus autem per-
manere, inquit, atque perire unum atque idem erat. Si enim in urbe perman-
ſiſſent, facultatum ſuarum cauſa crimine obiecto, quaſi qui de tranſfugiendo
cogitarent, perimebantur. Neceſſitas uerò famis factioſorum extollebat arro-
gantiam, & utrunque ſimul inedia cum temeritate creſcebat. Publicè quidem
frumentum nuſquam omnino erat, ſed irruētes urbis prædones, perſcutaban-
tur domos. & ſi quidem inueniſſent, tanquam de his qui fefellerant, pœnas ſu-
mebant: ſi uerò non inueniſſent, nihilominus tanquam eos qui occultius &
diligentius abſconderent, cruciabant. Indicium uerò haberi ab eis pabula ca-
piebant, hoc ipſo quod adhuc uiuere & ſubſiſtere corporibus uidebātur, tan-
quam qui profectò iam interiſſent, niſi abſconditos uſpiam tegerent cibos.
ſi quos ſanè tabeſcētes macie uidiſſent, hos cum uenia præteribāt, ſuperfluum
putantes perimere, quos paulo pòſt abſumeret fames. Multi tamen in oc-
culti omni cenſui ſuo mercati ſunt unum metrum: ſi diuites, frumenti hor-
dei, ſi inferiores fuerunt, & concludentes ſe in interioribus quibuſque pene-
tralibus domus, nonnulli nec in panes confectas fruges edebant. Alij uerò,
in quantum uel neceſſitas, uel metus permitteret, excoquebant. Et menſam
quidem nullus expectabat apponi, ſed ex ipſo ſemiuſta igni rapientes, propria
uelut furtiua deuorabant. Et erat infelicis ipſius cibi ſpectaculum miſerabile,
cum ualidiores quique inuenta diriperent, imbecillioribus uerò nihil præter
luctum ſuperaret, & lacrymas. Et omnium licet acerbitates rerum ſuperet fa-
mes, nihil tamen ita ſubruit & ſubuertit, ſicut uerecundiā. Quicquid enim ſalu-
uis rebus pudore dignum eſt, id in hac neceſſitate contemnitur. Denique et u-
xores de uirorum manibus, & filij de parentum, et (quod eſt infelicius) matres
cibos de paruulorum ſuorum ore rapiebant. Et cum dulciſſimi liberi in mani
bus atq; ante ora poſiti tabeſcerent, exigua uitæ ſubſidia dentibus ipſis exime-
re nemo parcebat. Verùm nec ipſos quidem infelices & perexiguos ſumen-
tes latebant cibos, ſed continuò aderat prædonum quis, & ſtatim ut clauſas
cuiuſpiam conſpexiſſet fores, indicium credebat hoc eſſe quod intrinſecus po
ſiti ederent: & repentè deſpicatis foribus præcipites irruebant: atq; ab ipſis (ut
ita dicam) faucibus exprimentes, ſi quid forte inſumptum iam fuerat, reuoca-
bant. Verberabantur ſenes, ſi cibum uendicare tentaſſent. Sparſis etiam crini
bus mulieres trahebantur, occultare nitentes, ſi quid fortè deprenſum fuiſſet
in manibus. Nulla ſenibus pro canicie reuerentia, nulla erga paruulos miſera
tio, ſed in exiguo panis fragmento paruulos inhærentes, & ex ipſo cui inhæſe-
rant, ſuſpenſos, elidebant in terrā. In eum uerò qui raptores cibo præueniſſet
abſumpto crudelius ſæuiebant, & excogitabant dira ſupplicia, ol turantes in-
felicibus naturales digeſtionū meatus. Alijs uerò præacutas ſudes per eadem
uerenda adigentes (horreſco quæ geſta ſunt referens) ad cōfeſſionem per hæc
unius panis, aut cyathi farinæ miſeros perurgebant. Nam ipſi tortores nec pa
tiebantur famem (eſſet enim quodammodo tolerabilius, ſi hæc compulſi ine-
dia facere uiderentur) ſed ut uel præpararent ſibi in poſterum cibos, uel ut cru
delitas exercitio conualeſceret. In his etiam ſi qui fortè furtim per ſtationes
hoſtium pro colligendis herbis erepſiſſent, occurrentes eis qui ſe hoſtium ma-

Metrum uocat menſuram ſeu modium fru- menti.

Fames.

nus

A nus effugisse gauderent, diripiebant quicquid attulerant. Supplicantibus autem, & terribile quoddam sibi nomen Dei inuocantibus, ut uel partē aliquam ex his quæ cum mortis periculo quæsierant, indulgerēt, nihil prorsus præbebant. Sed & hoc beneficij loco cesserat, si comprehensum uiuum licuisset euadere. His autem post aliquanta adiūgit, dicēs: Iudæis uerò cū egressu urbis omnis pariter spes excludebatur salutis. Et inualescēs acerbitas famis, domos simul & familias, gentemq; uastabat, ita ut in penetralibus strata iacerent mulierum paruulorūq; cadauera, per plateas uerò infelicium senum corpora, fame magis q̄ ætate consumpta. Iuuenes uerò, atq; omnis ętas robustior, uelut simulacra quædā in uijs & egressib. oberrabāt, corruētes quocūq; loci gressum subruisset inedia. Sepelire autē cadauera proximorū, nec defunctorum multitudo, nec uiriū debilitas permittebat, simul & pro suæ unusquisq; uitæ incerto. Denicq; aliquanti supra eos quos sepeliebāt, animas emisere. multi etiā dū prosequuntur funera, priusquam ad sepulchra ueniretur, efflabant. Sed nec planctus ex more defunctis exhibebatur, aut luctus: quia hoc sibi totū uendicauerat fames. Sed nec aridítas inediæ, humorem cuiquam reliquerat lacrymarū: obsederāt ciuitatē profunda silētia, & nox plena mortis cūcta cōtexerat. Quibus malis omnib. grauiores soli uigebāt prædones, qui nec sepulchra quidem diripere, & spoliare cadauera illicitum ducebāt, non tam prædam petentes, q̄ scelus irrisione cumulantes, & aciem gladiorū suorū in cadauerū obtrūcatione probantes. Interdum etiā in nonnullos adhuc spirantes mucro examinandus agebatur: quod alij semineces cum uiderent, supplices dexteras protendebant, ut in se quoq; beneficij loco conuerterent scelus, quo scilicet cruciatibus famis uelocius absoluerentur. Sed nouo crudelitatis genere necem quā sponte inferebant, si rogarentur negabant: cum tamen unusquisq; deficientiū cū

B gemitu oculos retorqueret ad templū, nō de morte propria dolēs, sed de impunitate prędonū, quos superstites relinquebat. Et primo quidem sumptu publico sepelire mortuos iusserāt fœtoris intolerantia. Vt uerò omnem sumptū cœpit uincere multitudo morientium, de muro cadauera præcipitabant. At cum Titus circumiēs peruidisset repletos mortuorū cadaueribus uallos, & humani corporis tabe patriā terrā rigari, cum ingenti gemitu eleuatis ad cœlum manibus Deum inuocat testem, hoc suum opus non esse. Et post aliquāta iterum talia quædam prosequitur: Nō cōtabor, inquit, proferre quod sentio. Arbitror enim, quod etiā si aduersum impios ciues Romanorū paulisper arma cessassent, aut hiatu terræ, aut aquæ diluuio, aut Sodomitanis ignib. & fulminibus cœlitus tortis supplicīū ciuitas dependisset: quæ multo infausti orē illis qui hæc perpessi sunt, & nequiorem uirorum præsentem hanc protulisset ætatem, pro quibus & omnis gens pariter mereretur extingui. Sed & in sexto libro de eisdem talia scribit: Et eorum, inquit, qui per totam ciuitatē famis inedia corrumpebātur, multitudo innumerabilis erat, quorum nec explicari miseria potest. Per singulas namq; domos sicubi fuisset aliquid cibi repertū, cōti nuò bella & cędes inter charos, ipsosq; parentes ac liberos nascebant, dum nō solum è manibus, sed ex ipsis etiā faucibus inuicem cibum rapere certabant. Fides autem nec mortuis erat, sed & ipsi cum iam spiritum exhalarēt, perscrutabantur à prædonibus, ne cui fortè intra gremium cibi aliquid resedisset. Alij per inediam hiantes uelut rabidi canes, huc atq; illuc ferebantur, & quasi insania quadam exagitati, in easdem domos sub momento temporis iterum ac sæpius irruebant. Omnia tamen necessitas uertebat in cibum, etiā illa quę ne mutis quidem animalibus edere usus fuit. Ad ultimum ne loris quidem uel cingulis, aut ipsis etiā calciamētis abstinuerunt. Scutorū quoq; indumēta detrahentes cōficienda dentibus ingerebant. Nōnulli & fœni ueteris festucas edebant: sed & de quisquilijs undecūq; collectis paruissimū pōdus drachmis quatuor distrahebāt. Sed quid opus est per hęc pōdus famis illius explicare, cū ge

Lib. 6. cap. 14 de bel. Iud.

Titus Cæsar. Ioseph. li. 6. ca. 14. bel. Iud.

Vide 11. cap. et 13. septimi libri de bello Iud. Nā Euseb. Græcorum distinctionem sequutus est, qui Iosephi libros aliter diuidunt.

stum sit ibi facinus, quod neq; apud Græcos, neq; apud Barbaros ullus acce A
pit auditus. Horrendū quidem dictu, auditu uerò incredibile. Equidem libē-
ter tam immane facinus tiluissem, ne quis me crederet monstruosa narrare, ni-
si multos memoriæ nostræ utros testes commissi sceleris habuissem. Porrò ue
rò nec aliquid in hoc patriæ præstare me arbitror, si subtraham eorū malorum
uerba, quorum pertulit facta. Mulier quædam ex his qui ultra Iordanis alueū
commanebant, Maria nomine, Eleazari filia de uico Bethezob, quod inter-
pretatur domus hyssopi, genere & facultatibus nobilis, cum reliqua multitu-
dine quæ confluxerat, Hierosolymis reperta, communem cum omnibus ob-
sidionis casum terebat. Huius reliquas quidem facultates, quas è domo in ur-
bem conuexerat, tyranni inuasere. Si quid uerò reliquiarum ex magnis opib.
fuerat, quibus uictum quotidianum prætenuem duceret, irruentes per mo-
menta prædonum satellites rapiebant. Pro quibus ingens mulierem uelut in-
sania iam quædam ex indignatione fatigabat, ita ut interdum prædones ma-
ledictis in necem sui, & cōuicijs instigaret. Verùm cum nec iritatus quisquā,
neq; miseratus eam perimeret, & si quid fortè cibi fuisset ab ea quæsitum, id ab
alijs quæreretur, nec iam usq; reperiendi copia fieret, fames autē dira uiscerib.
ipsis insisteret ac medullis, & ad furorē iam perurgeret inedia, fame & ira pessi
mis usa consultoribus, contra ipsa iam armatur iura naturæ. Erat nanq; ei sub
uberibus paruulus filius, hunc ante oculos ferens: Infelicis, inquit, matris ô in-
felicior fili, in bello, fame, & direptione prædonum cui te reseruabo? Nam &
si uita sperari possit, iugo Romanæ seruitutis urgemur. Sed nunc etiam ipsam
seruitutem præuenit fames. Prædones uerò utraq; ui grauiores perurgēt. Ve-
ni ergo ô mi nate, esto matri cibus, prædonibus tui or, seculis fabula, quæ sola
deerat cladibus Iudæorum. Et cum hæc dixisset, simul filiū iugulat, tum dein-
de igni superpositum torret, & medium quidem consumit, medium uerò ser
uat obtectum. Et ecce confestim prædones irruunt, obustq; carnis nidore cō- B
cepto: mortem minantur, nisi sine mora cibos quos paratos senserant, demō-
straret. Tum illa: Equidem partem, inquit, uobis optimam reseruaui. Et conti
nuò quę superfuerant membra retexit infantis. At illos repentè ingens hor-
ror inuasit, & immanes quamuis animi diriguere, uox faucibus intercluſa est.
Illa uerò truci uultu, & ipsis iam prædonibus truculentior: Meus, inquit, hic
filius, meus est partus, & facinus meum est. edite: nam & ego prior comedi
quē genui. Nolite effoeminati aut matre religiosiores, aut fœmina molliores. Quod
si uos pietas uincit, & execramini cibos meos, ego quæ iam talibus pasta sum,
ego his iterum pascar. Post hęc illi territi trementesq; discedunt, qui hunc so-
lū ex omnib. facultatib. miserę matri reliquerāt cibū. Repleta est aūt cōfestim
uniuersa ciuitas nefarij sceleris nuncio, & unusquisq; ante oculos facinus q̄d
perpetratū fuerat, adducens, tanquam si ipse i dperpetrasset, horrebat. Omnes
autem quos famis necessitas perurgebat, festinabant magis ad mortē, beatos
dicentes eos quibus eos contigit interisse, priusquam talium malorū pollue-
rentur auditu. Hactenus Iosephus.

Ioſ. bel. Iud. lib. 7. cap. 8.

Anno Do. 27. Maria Iudæa filioli sui deuoratrix.

De his quæ à Christo prædicta sunt. Cap. VII.

IGitur Iudęos pro his quæ Christū Deū commisere piaculis, talis cōsequuta
est pœna. Dignū est autē huic historię adhibere Dominicas uoces, quibus i-
pse Saluator talia secutura esse prędixit: Vę autem, ait, pręgnantib. & nutrien
tibus, uel lactantib. in illis dieb. Orate autem ut nō fiat fuga uestra hyeme, ne
que sabbato. Erit enim tunc tribulatio magna, qualis non fuit ab initio seculi
usque nunc, neq; erit. Colligens autem supradictus historiographus omnē nu
merū peremptorū, uel fame, uel ferro, undecies centena millia designauit: cę-
teros uerò latrones & sicarios, ac prędones, post urbis excidiū mutuis decla-
rat interisse uulneribus. Electos autē quosq; iuuenū, quos decor et proceritas
corporis cōmēdabat, ad triumphū dicit esse seruatos: reliquos autē, qui supra
decem

Matt. 24. Luc. 21. Christi prædictio de calamitate Iudæorum

An. Do. 72. Ioſ. bel. Iud. lib. 7. cap. 17. Numerus peremptorum.

decem & ſeptem annos agebant ætatis, uinctos ad opera Ægypti per metalla deſtinatos, uel per cæteras prouincias eſſe diſperſos. Alij quidem ut ludis gladiatorijs, alij ut ad beſtias traderentur. Si qui uerò intra ſeptimum & decimũ ætatis reperti ſunt annum, per diuerſas prouincias in ſeruitutem diſtrahi iuſſi ſunt, quorum numerus uſque ad nonaginta millia perductus eſt. Hæc uerò omnia geſta ſunt ſecundo anno imperij Veſpaſiani, iuxta ea quæ ipſe Dominus & Saluator noſter Ieſus Chriſtus prædixerat. Quippe qui ea quæ gerẽda erãt, præſentia iam uideret, tũc cum ſecundũ Euangeliorũ fidem, uidens ciuitatẽ, fleuit ſuper eã, & uelut in aurib. eius proloquutus eſt hæc uerba: Si agnouiſſes, inquit, & tu in hac die tua, quæ ad pacem tibi ſunt, curares. nunc autẽ abſcõdita ſunt ab oculis tuis. Quia uenient dies ſuper te, & circundabunt te inimici tui uallo, et circundabunt te, & perurgebunt te undiq;, & ad ſolum deducẽt te, & filios tuos qui in te ſunt. Sed & rurſum tanquam de populo dicens: Erit, inquit, neceſſitas magna ſuper terram, & ira populo huic, & cadẽt in ore gladij, & captiui ducentur in omnes gentes, & Hieruſalem erit cõculcata à gentibus, uſquequò compleantur tempora gentium. Et iterum: Cum autem uideritis circundari ab exercitu Hieruſalem, tunc ſcitote quia appropinquabit deſolatio eius. Comparet nunc unuſquiſq; Domini & Saluatoris noſtri ſermones cum hiſtoriographi relatione de bello quod geſtum eſt, atq; excidio ciuitatis: & uidens miram diuinæ præſcientiæ uirtutem, agnoſcat prædicentis diuinitatem. Hæc quidem Iudæorum genti poſt paſſionem Saluatoris iſta ultione uenerunt, pro eo quod autorem uitæ à ſemet uniuerſa gens cõclamauerat auferri. Veruntamen nihil obſtat etiam ea addere per quæ pietas & clementia Dei licet ingratis uidetur oblata. Quadraginta nanq; poſt admiſſum piaculũ continuis protracta annis, impiorum pœna differtur. In quibus & Apoſtoli omnes, præcipuè tamen Iacob, qui dicebatur frater Domini in Hieroſolymis B epiſcopus conſtitutus, indeſinenter populum commiſſæ impietatis & ſceleris auſi de ſcelere commonebat, ſi fortè poſſent commiſſi pœnitudinẽ gerere, ſi poſſent fieri pro ſcelere, & ultrices pœnarum flammas lachrymarum uberta te reſtinguere. Oſtendebat nanq; eis Deus per ſuam patientiam, quod ipſorum quæreret pœnitentiam: quia non uult tantum Deus mortem peccatoris, quantum ut conuertatur, & uiuat.

Ad triumphũ. *Ad metalla.* *Ad beſtias.* *Luc. 19.* *Prædictio excidij Hieroſolymitani.* *Luc. 21.* *Iacob frater Domini, epiſcopus Hieroſolymitanus.*

De portentis ante bellum. Cap. VIII.

MOllire autem adhuc mentis eorum duritiam nitebatur diuina maieſtas ſignis & prodigijs cœlitus datis, terroreſq; ſimul & minacem dexterã oſtentando potius quàm inferendo. De quibus ſupradicti hiſtoriographi fides, ut in cæteris, etiam in hoc ſufficiens erit. Relegamus ergo quid in ſexto hiſtoriarum ſuarum libro de his ipſe ſignauerit Ioſephus: Sed infelicem, inquit, plebem teterrimi quidam homines & deceptores falſa uaticinantes ſuadebant, ut euidentibus ſignis & indicijs iracundiæ, & indignationis diuinæ non crederent, quibus aperte futurum & urbis & gẽtis præſagiebat excidiũ: ſed uelut afflati & amentes, & qui neq; oculos, neq; animã in ſe haberẽt, ſpernebant omnia quę cœlitus nunciabantur. Etenim ſtella præfulgẽs, gladio per omnia ſimilis, imminere deſuper ciuitati, & cometes præterea exitialibus flammis ardere per totum uiſus eſt annum. Sed & ante excidij tempus ac belli, cum populi ad diẽ feſtum azymorũ conuenirent, octauo die menſis Xanthici, qui eſt Aprilis, noctis tempore hora nona tantus luminis fulgor aram templumq; circundedit, ut putarent omnes diem clariſſimum factum, & permanſit ſpacio horę dimidię. Quod imperitis quidem & ignaris proſperũ uidebatur, ſed legiſperitos & probos quoſq; doctores nõ latuit exitiale portentum. In eadem quoque feſtiuitate uitula ſacrificijs admota, & aris aſſiſtens, inter ipſas miniſtrorum manus enixa eſt agnum. Sed & ianuã interioris ędis, quę reſpiciebat Orientem, cum eſſet ære ſolido induta, ac perinde immenſi põderis

Prodigijs ad pœnitentiã inuitati Iudæi. *Ioſ. lib. 17. cap. 11. bel. Iud.* *Nocturna lux cæli orta.* *Vitula agnum enixa.*

ri, quæ uix uiginti uiris summo conatu impellentib. clauderetur, ferreis quo A
que uectibus & feris munita, ac pessulis in altum demissis, teneretur obstricta,
Ianua sua sponte aperta. repentè hora noctis sexta apparuit sponte patefacta. Sed & transacto die festo
post aliquot dies, prima & uigesima die mẽsis Artemisij, qui Maius apud nos
uocatur, prodigiosus apparuit uisus, & fidem penè excedens. quod uerè fal-
sum putaretur, nisi oculorum fidem confirmasset malorum consequuta per-
nicies. Etenim prope solis occasum uisi sunt currus & quadrigæ in omni re-
Currus in aere uisi. gione per aerem ferri, & armatorum cohortes misceri nubibus, & urbes cir-
cundari agminibus improuisis. In alio item die festo, qui Pentecostes appel-
latur, noctu sacerdotes ingressi templum ad ministeria ex more complẽda, pri-
mò quidem motus quosdam strepitusq; senserunt, tum deinde uoces subitas
audiunt, dicentes, Migremus hinc. Additur his etiam aliud terribilius. Ete-
Exclamatio hominis plebeij. nim quidam Ananiæ filius, Iesus nomine, uir plebeius & rusticus, ante quar-
tum belli annum quum ciuitas in pace & abundantia perduraret, in die festo
tabernaculorum repentè clamare cœpit: Vox ab Oriente, uox ab Occidente,
uox à quatuor uentis, uox super Hierosolymam & super templũ, uox super
sponsos & sponsas, uox super populum. & indesinenter die noctuq; per om-
nes plateas circumiens, hæc clamabat, usquequo quidam primores ex populo
uiri, uelut infausti præsagij indignatione commoti, correptum hominem mul
tis uerberibus afficiunt. At ille nequaquam pro se aliquid loquens, sed ne eos
quidem qui circumsteterant deprecans, eadem uoces pari obstinatione et cla
more repetebat. Tum principes intelligentes (ut res erat) numinis esse motus
in uiro, perducunt eum ad iudicem Romanum, apud quem flagris ad ossa us-
que laniatus, neq; preces, neq; lachrymas fudit: sed eandem uocem miserabili-
ter & cum quodam ululatu emittens, per singula penè uerbera proferebat, ad
Væ uæ Hierosolymis. dens etiam hoc, Væ uæ Hierosolymis. Prosequitur & aliud idem historiogra
phus maiore gestum miraculo, dicens oraculũ quoddam in sacris literis reper B
tum, quod per idem tempus uirum designaret ex eorum regione processurũ,
qui totius orbis potiretur imperio. Cuius oraculi præsagium idem historio-
graphus Vespásianũ declarare est suspicatus. sed Vespasianus nõ alijs quàm
illis solis gentibus, quę Romanò imperio uidebantur subditæ, dominatus est,
Psal. 2. unde iustius ad Christũ hæc responsa referuntur, ad quem dixerat pater: Pete
Psal. 18. à me, & dabo tibi gentes hæreditatem tuam, & possessionem tuam terminos
terræ: & cuius per idem tempus per Apostolos suos in omnem terram exie-
rat sonus, & in fines orbis terræ uerba eorum.

De Iosepho, & quos reliquerit libros. Cap. IX.

OPeræprecium sanè est post illa noscere quis fuerit hic Iosephus, et unde
uel ex quo genere originem ducens, qui tantam nobis materiam rerum
gestarum cognitionemq; præstiterit. Exponit ergo etiam hæc ipse de se, hoc
modo scribens: Iosephus Matathiæ filius, Hebræus genere, ex Hierosolymis
sacerdos, qui & ipse primo bello Romanos oppugnauerim, & posterioribus
nihilominus interfuerim prælijs, necessitate constrictus. Constat igitur, hunc
uirum per idem tempus non solum apud Iudæos proprios ciues, uerumetiã
apud Romanos habitum esse nobilissimum, ita ut literarũ merito in urbe Ro
ma etiam statua donaretur, & libri eius bibliothecæ traderentur. Conscripsit
nanq; Antiquitatum historiam in uiginti libris. Belli uerò Iudaici cum Roma
nis habiti historiã septem uoluminibus cõprehẽdit, quam nõ solum Græca fa-
Antiquit. lib. 20. Bel. Iud. lib. 7. cundia, uerùm & patrio, id est Hebræo sermone suis etiam ciuib. se edidisse
cõfirmat, dignus cui præ cęteris omnib. debeat credi. Sed & alia eiusdẽ uiri ex
tant de Iudæorum uetustate duo uolumina, in quibus contradicere Apioni
cuidam Grammatico uidetur, qui illis temporibus aduersum Iudæos scripse-
rat, & ad alios quosdam, qui morem gentis Iudæorum atque instituta lacera-
uerunt. In primo ergo ex his duobus libro, quæ uolumina apud Hebræos

in autorita-

A in autoritate habeantur, secundum maiorum trraditionem, per hæc edocet.

Vt diuinarum meminerit scripturarum. Cap. X.

NEque igitur innumera, inquit, apud nos habentur uolumina inter se in uicem discordantia, sed duo tantum & uiginti sunt libri, qui omnium temporum seriem continent, qui & iustè creduntur diuinitus inspirati. Ex quibus quinq; sunt Mosi, continentes leges uitæ, & successionis humanæ prosapiam usq; ad ipsius Moysi terminum pertendentem, qui paulo minus ad tria millia annorum continentiam gerunt. A' morte uerò Moysi usq; ad Artaxerxen, qui post Xerxē regnauit apud Persas, quę gesta sunt, prophetę, quiq; per ea tempora tredecim uoluminibus conscripserunt. Reliqui uerò quatuor libri hymnos in Deum, & uitæ instituta, ac monita mortalibus tradunt. Ab Artaxerxe uerò usq; ad nostrum tempus scripta sunt omnia: fide tamen non eadem quæ primis habetur, digna ducuntur, pro eo quòd non ita extiterit prophetarum iugis & explorata successio. Rebus igitur his constat, quàm nos uenerabiliter utamur scripturis nostris. Nam cum tot secula intercesserint, neq; addere quis unquam, neque auferre, aut permutare quid ausus est: sed omnibus gentis nostræ hominibus insita hæc quodammodo atque ingenita fides est, credere hæc Dei esse consulta, & his iugiter inhærere, ac pro ipsis (si ita res poposcerit) libenter & animam ponere. Sit hæc etiam pars historiographi, his in locis à nobis (ut arbitror) non incompetenter inserta. Est adhuc & aliud eius elegans satis uolumen, quòd animus sit qui imperium teneat in nobis. Quem libellum quidam Machabæorum attitulauerunt, pro eo quod certamina inibi & agones pro pietate à Machabæis fratribus desudata contineat. Sed et in fine uigesimi Antiquitatum libri, significat idē ipse proposuisse se quatuor uoluminibus comprehensurum secundum fidem & religionem patriam, de Deo & de substantia eius ac legibus: & cur quædā apud
B eos liceant, quædam uerò non liceant. Sed & alia nonnulla opuscula à se dicit esse composita. In fine etiam supradicti uigesimi libri Antiquitatum, Iustum quendam ex Tiberiade, qui conatus sit hoc idem operis, quod ipse explicuerat, aggredi, arguit falsitatis per hæc uerba: Sed non ego te imitatus sum in his quæ conscripseram. Ipsis etenim Imperatoribus obtuli libros meos, cum adhuc ipsa quæ gesta sunt, penè in oculis haberentur. Quippe qui conscius mihi essem seruatæ in omnibus ueritatis. Nec me de eorum testimonio fefellit opinio. Sed & alijs pluribus obtuli, quorum multi etiam ipsis interfuere bellis, sicut Agrippa rex, & nonnulli eius propinqui. Et Imperator quidem Titus in tantum probauit ex istis debere libris ad omnes homines rerum gestarum notitiam peruenire, ut manu sua subscriberet, publicè ab omnibus eos legi debere. Rex uerò Agrippa sexaginta & duabus epistolis de operis nostri ueritate testatus est, ex quibus & duas inserui. Sed & de his satis dictum est. nūc ad narrationis nostræ seriem redeamus.

22. libri.

Quinq; Moseos.

Prophetarum 13.

Quatuor reliqui.

Quatuor libros adhuc promittit.

In Iustum eruditum suum.

Quemadmodum post Iacobum Symeon Hierosolymorum rexerit ecclesiam. Cap. XI.

POst martyrium Iacobi, & continuo consequutum ciuitatis excidium, traditur Apostolos, cæterosq; Domini discipulos, qui ad illud tempus reliqui erant, in unum è locis omnibus conuenisse, simul cum his qui propinqui secundum carnem Domini dicebantur (plurimi nanq; & ex his per illud tempus supererant) & habuisse in commune consilium, quem oporteret dignum successione Iacobi iudicari, omnesq; uno consilio atq; uno consensu Symeonem Cleopæ filium decreuisse (cuius mentio in euangelijs facta est) ut episcopatus sedem susciperet. Consobrinus is secundum carnem Saluatoris fuisse dicebatur: quia Cleopam fratrem fuisse Ioseph, Egesippus contestatus est.

Apostoli & discipuli Domini conueniunt.

An. Do. 62

An. Do. 70.

Vt Vespasianus posteritatem Dauid iusserit inquiri. Cap. XII.

PEr idem tempus Vespasianus post excidia Hierosolymorū omnes, si qui forte ex familia Dauid superfuissent apud Iudæos, uelut regalis prosapię uiros

In familiā Dauidicam requiritur.

uiros perquiri iubet. Vnde etiam pro hac causſa grauiſſima Iudæis perſequutio exorta eſt. Sed Veſpaſiano, decennio principatu miniſtrato, Titus filius
An. Do. 81. in imperio ſuccedit. Cuius ſecundo regni anno, Linum duodecim annis in ſacerdotio tranſactis, urbis Romæ epiſcopatum tradidiſſe Anacleto ferunt.
An. Do. 82.

Quòd Alexandriæ ciuitati ſecundus Abilius præfuerit. Cap. XIII.

Domitianus Cæſar. SEd Titus non amplius quàm duobus annis, totidemq; menſibus, principatu Romani apicis miniſtrato, Domitiano fratri ſummam rerum reliquit. Quarto igitur anno Domitiani, apud Alexandriam Annianus uiginti
An. Do. 83. An. Do. 86. & duobus annis miniſtrato ſacerdotio defunctus eſt, in cuius locum ſecũdus ſuccedit Abilius.

Quòd Romæ ſecundus epiſcopus Anacletus fuerit. Cap. XIIII.

An. Do. 95. IN urbe uerò Roma duodecim Anacletus annis in epiſcopatu exactis, ſacerdotij ſedem Clementi tradidit.

Vt tertius ab hoc Clemens. Cap. XV.

Philip. 4. QVem adiutorem ſuum Paulus Apoſtolus Philippenſibus ſcribens, deſignat, dicens: Cum Clemente & cęteris adiutoribus meis, quorum nomina ſunt in libro uitæ.

De epiſtola Clementis. Caput XVI.

Clementis epiſtola ad Corinthios ſcripta. HVius Clementis epiſtola habetur ad Corinthios ſcripta, præcipua planè & ualde mirabilis, quam uelut ex perſona Romanæ eccleſiæ dictauit, cum diſſenſio apud Corinthios fuiſſet exorta: quam epiſtolam in plurimis eccleſijs publicè legi, & ueterum & noſtris etiam temporibus conſtat. Verùm
Egeſippus. de ſeditione facta apud Corinthios, ac diſſenſione plebis, teſtis ualde fidelis Egeſippus indicat, hoc modo dicens.

De perſecutione ſub Domitiano. Cap. XVII.

An. Do. 86. Domitianus Chriſtianorũ perſequutor. MVlta erga multos crudelitate Domitianus exercita, plurimisq; in urbe Roma nobilibus & illuſtribus uiris, nullo iure, nullaq; ratione trucidatis, innumeris etiam in exilium truſis, & bonorum direptione mulctatis
An. Do. 96. ad ultimum Neronianæ theomachiæ, & impietatis ſucceſſor efficitur. Secundus hic quippe ab illo perſequutionẽ mõlitur in noſtros, cum utiq; pater ſuus Veſpaſianus nihil prorſus noſtris irrogauerit iniuriæ.

De Ioanne apoſtolo, & reuelatione eius. Cap. XVIII.

An. Do. 96. Ioannes in Pathmos relegatur. QVo in tempore Apoſtolus & Euangeliſta Ioãnes, ob prædicationẽ uerbi diuini, & teſtimonium ueritatis, in inſulam Pathmos traditur ablegatus. Denicq; Irenæus ſcribens de computo nominis antichriſti, quod continetur in reuelatione quæ dicitur Ioannis, quinto aduerſus hæreſes libro, hæc de ipſo Ioanne commemorat: Quod ſi oportet, inquit, apertius in hoc tempore de iſto nomine prædicari, à quo magis poterat aperiri, niſi ab eo qui ipſam reuelationem uidit? Neque enim multum temporis eſt quod reuelata eſt, ſed penè noſtra ętate. In fine etenim Domitiani principatus exorta eſt. In tantum uerò per idem tempus fidei noſtræ inſtituta florebant, ut etiam nonnulli alieni à religione noſtra ſcriptores hiſtoriarum ſuarum tradiderint monimentis, uel de perſequutionibus illius temporis, uel etiam de martyrijs. Qui etiam diligenter explorato tempore deſignant, quintodecimo anno Domitiani prin
An. Do. 67. cipis, cum alijs plurimis, ab eo etiam Flauiam Domicillam ſororis filiam, Flauij Clementis unius tunc ex conſulibus uiri, ob teſtimoniũ quod Chriſto perhibebat, in inſulam Pontiam nomine deportatam.

Quemadmodum Domitianus poſteritatem Dauid iuſſerit occidi. Cap. XIX.

An. Do. 96. Interficitur poſteritas Dauid. APud ipſum uerò Domitianum, cum iuſſiſſet omnes perimi, qui de genere Dauid & regia ſtirpe deſcenderent, uetus traditio tenet, quòd delati ſint quidam, quaſi eſſent de poſteritate Iudæ, quem fratrem fuiſſe Saluatoris ſecundum carnem tradunt. Quiq; duplici urgebãtur inuidia, uelut qui ex Da

uid

A uid genere, & ex ipsius Christi propinquitate descenderent. Quæ Egesippus per ordinem his uerbis refert.

De prosapia Saluatoris. *Caput* XX.

ADhuc autem uiuebant quidam de carnali genere Domini nostri, nepotes Iudæ, eius qui secundum carnē frater Domini dicebatur: quos quidam detulerunt, tanquam ex Dauid stirpe uenientes. Hos Reuocatus quidā nomine, qui in hoc missus fuerat, perducit ad Domitianum Cæsarem: & ipse enim formidabat de aduentu Christi, sicut et initio Herodes. Interrogati ergo à Domitiano, si essent ex familia Dauid, confessi sunt. Tunc quæsiuit ab eis, quantis possessionibus, uel quantis essent facultatibus præditi. At illi responderunt, quòd utriq; non amplius esset in bonis nouem millibus denarijs, ex quibus singulis pars media pro portione deberetur. Nec hæc sibi in pecunia subsistere, sed in æstimatione terrę, quæ eis esset in quadraginta minus uno iugeribus constituta, quam suis manibus excolentes, uel ipsi alerentur, uel tributa penderent. Simul & testes ruralis & diurni operis, manus labore rigidas & callis obduratas præferebant. Interrogati uerò de Christo, quale sit regnum eius, uel quis ipse, aut unde, aut quando uenturus: responderunt, quod nō huius mundi regnum, neq; huius terræ ei designetur imperium, sed quia cœleste ei regnum per angelorum ministeria in cōsummatione seculi præparetur, quando scilicet aduentans in gloria, de uiuis & mortuis iudicabit, & restituet unicuiq; pro factis ac meritis suis. Ad hæc Domitianus, cum neq; in eis quicquam criminis inueniret, & uilitatem eorum quammaxime contemneret, abire eos liberè iubet. Sed & persecutionem, quam aduersum ecclesias agitari iusserat, datis rursum cōpescit edictis. Illi uerò dimissi ab eo, uel martyrij merito, uel propinquitatis prærogatiua, pacis iam tempore duces ecclesiæ effecti, usq; ad Traiani tempora permanserunt. Hæc quidem Egesippus. Sed & Tertullianus de Domitiano similia refert, dicens: Tentauit aliquando & Domitianus simile aliquid, portio Neronis de crudelitate. Sed quasi homo citò destitit, ita ut etiam eos quos in exilium miserat, reuocaret. Post Domitianum uerò quindecim annis imperio potitum, Nerua suscepit principatum. Sub quo omnes quidem honorum tituli, qui in Domitianum collati fuerant, detrahuntur. Reuocati autem quicunq; ab eo in exilium trusi sunt, ac recipere facultates ex senatusconsulto iubentur: de quibus singulis testimonium perhibent, qui gesta illorum temporum conscripserunt. Tunc igitur etiam Apostolū Ioannē post absolutionem insulæ, Ephesum quasi ad scholam propriā rediisse, nostrorum scriptores declarant.

Nepotes Iudæ delati falso. *Reuocatus.* *Facultates nepotum Iudæ.* *Rogantur de regno Christi quale sit.* *An. Do. 93.* *Ioannes Ephesum redit.*

Quòd Alexandrinorum Ecclesiæ tertius præfuerit Cerdon. *Cap.* XXI.

NErua uerò post annum plus minus defuncto, Traianus succedit imperio. Cuius primo principatus anno Abilius apud Alexandriā tredecim annis sacerdotio ministrato diem obit: cui succedit Cerdon tertius in sacerdotium. Qua tempestate in urbe Roma Clemens quoq; tertius post Paulū & Petrum pontificatum tenebat.

Quòd Antiochenæ ecclesiæ secundus præfuerit Ignatius. *Cap.* XXII.

SEd & apud Antiochiam Euodius primus fuerat, & secūdus Ignatius. Hierosolymis quoq; Symeon secundus post Iacobum fratrem Domini ijsdē temporibus gubernabat ecclesiam.

Euodius. *Ignatius.* *Symeon.*

Relatio de Ioanne Apostolo. *Caput* XXIII.

IN his superstes adhuc apud Asiā demorabatur ipse, ille quē amabat Dominus Iesus, apostolus simul atq; euangelista Ioannes, ecclesiarum quæ inibi erāt gubernacula regens, post Domitiani (ut diximus) obitum regressus ex insula. Quod quia ita se habeat, duobus fidelibus testibus approbabo. Irenæus & Clemens Alexandrinus huic ueritati astipulantur. In secundo aduersus hæreses libro, Irenæus hoc modo scribens: Et omnes, inquit, presbyteri testes

Ioannes euangelista.

sunt, qui in Asia Ioannem discipulum Domini uiderunt, & sciunt haec tradidisse Ioannem, qui & permansit apud eos usq; ad tempora Traiani. Item in tertio eiusdem operis libro, idem scriptor de eisdem ita testatur: Ecclesia, inquit, quae apud Ephesum, à Paulo quidem fundata est, à Ioanne uerò ædificata, qui permansit in ea usq; ad tempora Traiani. Habes hunc testem fidelē de Apostoli temporibus contestantem. Accipe quid etiam Clemens (cuius pariter promissimus testimonium) dicat, historiam quandam perneccessariam simul texens: quam nos quoq;, si inseramus, utilem fore legentibus credimus. Scribit ergo haec: Audi, inquit, fabulam, & non fabulam, sed rem gestam de Ioāne Apostolo, & memoriis omnium traditam. Cum post tyranni obitum de Pathmos insula Ephesum rediret, rogabatur etiā uicinas lustrare prouincias, quo uel ecclesias fundaret, in quibus non erant locis: uel in quibus erant, sacerdotibus ac ministris instrueret, secundum quod ei de unoquoq; spiritus sanctus indicasset. Cum igitur uenisset ad quandam urbem haud longè positam, omnibus ecclesiasticis solenniter adimpletis, uidit iuuenem quendam ualidū corpore, & uultu elegantem, sed & animis acrem nimis: respiciensq; ad episcopū qui nuper fuerat ordinatus, Hunc, inquit, tibi summo studio commēdo sub testimonio Christi, et totius ecclesiæ. Tum ille suscipiens, omnem se adhibiturū, sicut præcipiebat, diligentiam pollicetur. Sed iterum atq; iterum eadem sæpius repetens, iuuenē commendabat attentius, & post haec Ephesum rediit. Tū uerò presbyter in domum suam adolescentem suscepit commendatū, & cum omni diligentia enutrit, amplectitur, fouet, ad ultimum etiam baptismi gratiam tradit. Post hęc iam uelut confidens gratię, qua fuerat commonitus, paulo indulgentius iuuenem habere cœpit. Sed ille ubi ætate immatura, libertate potitus est, continuò per æquæuos, quibus luxus & desidia cordi est, amare uitia, & corruptæ uitæ incedere tramitem perdocetur. Et primò quidem conuiuiorum illecebris decipitur, inde nocturnis eum furtis socium sibi participēq; conscisc unt, post haec etiam ad maiora flagitia pertrahunt: cum interea sensim iuuenis formabatur, & instituebatur ad scelera. & quia esset acer ingenio, sicut equus infrenis & ualidus, diris morsibus obfirmatis, recti itineris lineā derelinquens, rectore contempto, rapido cursu totus fertur in præceps, ita succedentibus sibi malis, ut desperationem sibi quoque à Deo præstitæ salutis acceperit. Dedignatur iam de paruis sceleribus cogitare, grādia quæque molitur: & ex integro perditioni se tradens, nullo inferior esse in flagitiis patitur. Denique illos ipsos, qui prius magistri criminum fuerant, discipulos facit, & latronum ex his turmam, quibus ipse dux & princeps uiolentus præesset, instituit, & cum his omni crudelitate grassatur. Verùm tempore elapso (cum rei ita posposcisset utilitas) inuitatur iterum ad illam urbem Ioannes, & cū cætera (quorum gratia uenerat) ordinasset, Age, inquit, ô episcope, depositū repręsenta, quod tibi ego planè & Christus commendauimus, ecclesia teste quam regis. At ille obstupuit, primò pecuniam putans à se reposci, quam non acceperat. Sed rursum considerabat, nec posse fallere Ioannem, nec quod nō dedit, quærere. Hærebat ergo stupens. Quem Ioannes hærentem uidens, Iuuenem illū, inquit, repeto abs te, & animam fratris. Tunc grauiter suspirans senior, & in lachrymas resolutus, Ille, ait, mortuus est. Quomodo, inquit, uel quali morte? Deo, ait, mortuus est, quia pessimus & flagitiosus euasit: ad ultimum etiam latrocinium adgressus est. Deniq; nunc montem quendam cum multa latronum manu occupauit. Quibus auditis Apostolus, uestem continuò, qua erat indutus, scidit: & cum ingenti gemitu feriens caput suum, Bonum te, inquit, custodem fratris animæ dereliqui. Sed iam nunc mihi equus paretur, & dux itineris. Et confestim ab ipsa ecclesia ascendens, concitus properabat. Cumq; peruenisset ad locū, attinetur ab his latronibus, qui custodias obseruābāt. At ille neq; effugere, neq; prorsus declinare usquam nitens, ingenti tantum

Iuuenis ad meliorem uitā reuocatur per Ioannē euāgelist.

A tum uoce proclamabat, Quia ad hoc ipsum ueni, adducite mihi principem uestrum. Qui cum ueniret armatus, eminus agnito Ioãne apostolo, pudore actus, in fugam uertitur. Ille equo post eum admisso, confestim insequitur fugitantem, etiam ætatis oblitus, simul & clamans: Quid fugis ô filí patrem tuum? Quid fugis inermem senem? Miser hære, noli timere, habes adhuc spē uitæ. Ego Christo rationem reddam pro te. Certè & mortem libenter pro te excipiam, sicut & Dominus excepit pro nobis: & pro tua anima dabo animã meã. Sta tantũ, & crede mihi, quia Christus me misit. At ille audiens, restitit, ac uultum demisit in terram, post hoc arma proiecit, tum deinde tremefactus flebat amarissimè, & accedentis ad se senis genibus prouoluitur, gemitibus & ululatibus, quibus poterat satisfaciens. & uberrimis lachrymarum suarum fontibus iterum baptizabatur, occultans solam dexteram suam. Apostolus uerò iurisiurãdi sacramento se ei à Saluatore impetraturum ueniam pollicẽs, simulq; genibus eius prououltus, atq; ipsam dexteram, ex cuius cędis conscientia torquebatur, tanquam iam per pœnitentiam purgatam deosculans, ad ecclesiã re uocat: & indesinenter pro eo orationes profundens, & cum ipso pariter ducens crebra ieiunia, indulgentiam à Deo, quã ei pollicitus fuerat, expetebat. Sed & uarijs sermonum consolationibus, uelut quibusdam præcantationib. efferos & exterritos eius animos mitigabat. Nec prius abstitit, quàm eum in omnibus emẽdatum etiam ecclesiæ præficeret: præbens per hoc magna exẽpla ueræ pœnitentiæ, & documentum ingens nouæ regenerationis, atq; insignia quædam & trophæa uisibilis in eo resurrectionis ostendens. Hæc à Clemente dicta, non solum ad scientiam rerum, sed & ad utilitatem legentium profutura, hunc in nostris quoq; libris teneant locum.

De ordine Euangeliorum. *Cap.* XXIIII.

B AGe iam etiam huius apostoli quæ sint scripta, quæ in autoritate habeantur, cum his pariter explicemus. Est igitur primò Euangelium nominis ipsius, quod in omni orbe personuit. Quod autem post cætera tria euangelia quarto à ueteribus statutum est loco, hæc erit ratio. Venerabiles & uere Deo digni apostoli Christi, cum essent in omnibus puritate uitæ & animi uirtutib. clari, non magnipendebant sermonis ornatum: quippe in quibus anima erat diuinis ornata uirtutibus, simul & signorum gratia quæ eis à Domino nostro Iesu Christo concessa fuerat: qua confidentes, non in suasorijs humanę sapientiæ uerbis summam prędicationis Dominicę collocabãt, sed in ostẽsione spiritus, & in uirtute, per quam mirabilibus consummatis, et uerborũ suorũ fide facta, uniuerso orbi regni cœlorum scientiam tradiderunt: paruiducentes plures libros condere, quòd huiuscemodi prædicationis assertio, non argumento humani sermonis, sed adstipulatiõe diuinę uirtutis indigeat. Denicq; Paulus, qui inter omnes apostolos eruditior etiam in uerbis uidetur, & in sensib. prępotens, non amplius quàm paruum epistolarum suarum corpus reliquit, qui utiq; immensa contineret intra se atq; innumera sacramenta: utpote qui etiam usq; ad tertium cœlum raptus, quæ gererentur inspexerat, & in ipsum quoq; Deo dignum paradisum abductus, audierat ibi ineffabilia uerba, & doctrinam (quæcunq; illa inibi est) siue corporeus, siue incorporeus, illius interim scholæ discipulus effectus, exceperat. Sed & reliqui Domini ac Saluatoris nostri discipuli, non solum ex illis duodecim, sed & si qui extra hunc numerũ de schola tamen Domini et Saluatoris nostri, sermonẽ aliquem, diuinitus inspirati, memoriæ reliquerunt, breuem hunc & succinctum per omnia esse uoluerunt. Igitur ex ipsis discipulis Domini, Matthæus tantummodo & Ioannes ad scribendum appulisse animum traduntur, necessitate quadam in hoc ipsum prouocati. Matthæus enim primò Hebræis prædicauerat. Verùm cum pararet transire ad gentes, patria lingua scripturam composuit: & ea quæ prædicauerat comprehendens, dereliquit his ad memoriam. à quibus proficiscebatur,

Euangeliũ Ioannis.

Apostoli nõ affectarũt elegantiam sermonis 1. Cor. 2.

Apostoli pauca scripserunt.

Paulus Apostolorũ eruditissimus.

Matthæus.

batur, ut gentibus prædicaret. Post hunc Lucæ & Marci scriptura euangeli- A
Lucas. ca secundum eas causas, quas superius diximus, editur. Ioannem uerò tradunt
Marcus. usq; ad ultimum penè uitæ suæ tempus, absq; ullius scripturæ indictis euange
Ioannes. lium prædicasse. Sed cum horum trium euangeliorum etiam ad ipsum notitia peruenisset, probasse quidem dicitur fidem & ueritatem dictorum: deesse tamen uidit aliqua, & ea maximè quæ primo prædicationis suæ tempore Dominus gesserat. Certum enim est, quòd in superioribus tribus euangeliis hæc uidentur sola contineri, quæ in eo gesta sunt anno, quo Ioannes Baptista uel inclusus est in carcerem, uel punitus. Deniq; si obserues, statim in initijs narra
Matth. 4. tionis posteaquam refert Matthæus de quadraginta dierum ieiunio, & de tentatione eius, continuò subijcit, dicens: Audiens autem, quia Ioannes traditus
Mar. 1. est, discessit de Iudæa, & uenit in Galilæam. Sed & Marcus similiter, Poste-
Luc. 3. aquam (inquit) traditus est Ioannes, uenit Iesus in Galilæam. Lucas uerò etiam priusquam incipit aliquid de actibus referre Iesu, dicit, Quia adiecit Herodes super omnia mala quæ gesserat, & concluſit Ioannem in carcerē. Quia (inquam) ab his hæc uidebantur omissa, rogatus dicitur Ioannes apostolus, ut ea quæ præterierant priores ante traditionem Ioannis, Saluatoris gesta cōscri
Ioan. 2. beret. Et ideo dicit in euangelio suo: Hoc fecit initium signorum Iesus. Et ite-
Ioan. 3. rum in alio loco indicat, dicens: Nondum enim Ioannes erat missus in carcerem. Ex quibus constat, quòd ea quę antequam Ioannes traderetur, à Iesu fuerant gesta scribit. Et ideo si quis hoc diligentius consideret, euidenter inueniet, non sibi euangelia dissonare, sed alterius temporis gesta esse quæ scribit Ioannes, alterius uerò quæ cæteri. Vnde quia natiuitatem secundum carnem Saluatoris, uel Matthæus, uel Lucas descripserant, reticuit hoc Ioannes, & à theologia, atq; ab ipsa eius diuinitate sumit exordium. Quæ pars sine dubio ipsi uelut eximio per spiritum sanctum reseruata est. Hæc etiam de Ioannis B
euangelio dicta sint. De Marci uerò Euangelio sufficienter suprà cōprehen-
Lucas. sum est. Lucas autem in initio euangelij sui, causam cur scriberet, indicauit: ui delicet quoniam multi alij temerè præsumpserant enarrare, quę sibi magis erāt ad liquidum comperta: uolens ergo abstrahere nos à cæterorū narrationibus, fidem facit per se conscriptæ ueritati: certus, quòd eam uel Paulo exponente, uel alijs apostolis qui ab initio ipsi uiderant, ac sibi tradiderant, consecutus sit & hanc nobis per proprium euangelium tradat. Hæc à nobis etiā de Luca breuiter dicta sint. Opportunius uerò & plenius tēpore insertis his quæ antiqui autores scripta reliquerunt, ut se cuncta habeant, indicabimus.

De indubitatis diuinis suspectisue scripturis. *Caput* XXV.

Epistola Ioannis prima. Apocalypsis. IOannis tamen extant præterea epistolæ: de quarum prima neq; ab antiquis unquam, neq; à posteris dubitatum est. De reliquis uerò duabus, & de Reuelatione, etiam nunc anceps sententia habetur: de quibus (ut dixi) & à ueteribus dubitatum, suis in locis ipsorum uocibus approbauimus. Vt ergo, quādoquidem in hæc loca deuenimus, omnem noui Testamenti Canonē designemus, primò nobis omnium euangeliorum cœlestis quadriga iūgatur, his Actus apostolorum copulentur. Post hos Pauli epistolæ socientur. consequatur uerò has prima Ioannis epistola, similiter & Petri prima. Hæc sunt de quibus nulla unquam prorsus extitit dubitatio. Sequenti loco iam sunt illa, de quibus à nonnullis dubitatum est, Reuelatio Ioannis: de quâ quid singuli ueterū sentserint, suis in locis ostendemus: & epistola Iacobi, sed & Iudæ, Petri quoq; secunda, & item Ioannis secunda & tertia, siue hæ ipsius euangelistæ, siue etiam alterius eius cognominis ostendentur. Post hæc iam scriptura est, quæ dicitur Actus Pauli, sed & libellus qui appellatur Pastoris, & reuelatio Petri, de quibus quàm maxime dubitatur. Fertur etiā Barnabæ epistola, et doctrina quæ dicitur Apostolorum. Quidam autem his sociāt etiam euangelium quod dicitur secundum Hebræos, quo præcipuè utuntur illi Hebræi, qui Christū susEuāgelia quatuor. Acta apostolorum. Epistolæ Catholicæ. Acta Pauli. Liber Pastoris. Reuelatio Petri.

scipere

A ſcipere uidentur, ſed in eccleſia ei cõtradicitur. Quæ omnia tamẽ à nobis neceſſariò enumerata ſunt, ut abſq; ulla ambiguitate clareſceret, quæ ſint in ueteri autoritate, et quæ ſint in quibus uel cõtradictio aliqua, uel etiam cõtatio, cum tamen à quàm plurimis eccleſijs recipiantur, ſoleat admitti. Sed et de illis ſciendum eſt, quę ſub nomine apoſtolorum ab hæreticis proferuntur, uelut Petri et Thomæ, & Matthiæ, & cæterorum ſimiliter apoſtolorũ, quæ appellant Euangelia, ſed & Andreæ & Ioannis, atq; aliorum apoſtolorum Actus, quod nuſquam prorſus in ſcriptis ueterum, eorum duntaxat qui apoſtolis ſucceſſerũt, aliqua mentio eorum aut cõmemoratio habetur. In quibus & ipſe ſtylus multum ab eccleſiaſtica cõſuetudine deprehendit̃ eſſe diuerſus. Senſus quoq; ipſe, & omnia quæ † his inſeruntur, longè ab apoſtolica diſſonant fide, ex quo figmenta eſſe prauitatis hæreticę cõprobantur. Vnde ne inter illa quidem, de quibus dubitari diximus, collocanda ſunt, ſed ut aliena penitus & à pietatis regula diſcrepantia propellenda. Verùm ad hiſtoriæ ordinem redeamus.

Euangelium ſecundũ Hebræos.

Euãgelia et acta quorundã apoſtolorum. † Aliàs, in his inſeruntur.

De Menandro mago. Cap. XXVI.

IGitur Simoni mago Menander ſuccedit ſcutum diaboli non inferius primo, & ipſe Samarites genere: in arte autem magica ſolus repertus eſt, qui non modò æquiparare, ſed & ſupergredi impietatem poſſet magiſtri. Maioribus quippe portentis efferebatur, ſemetipſum Saluatorem dicens, ad hominũ ſalutem de cœleſtibus & inuiſibilibus ſeculis deſtinatum, aſſerens non aliter poſſe unumquemq; angelos ſeculi uincere, niſi prius à ſemet magicæ artis per ordinem ſuſcipere diſciplinam, & per baptiſmum à ſe datum, immortalis æternus effectus, in hac uita perpetuus fieret. Quæ omnia ex libris Irenæi, uolentibus ſcire perfacile eſt. Sed & Iuſtinus in his ipſis, in quibus Simonis fecerat mentionem, etiam de hoc talia quædam ſcribit: Menandrum quendam Samaritanum, ex uico Capparathea, Simonis diſcipulum, ſtimulis dæmoniacis inci-
B tatum ueniſſe Antiochiam, & quàm plurimos per artem magicam decepiſſe ſcimus, qui hoc etiam ſuadere potuit ſectatoribus ſuis, quòd non eſſent moriturí. Ex quibus in hodiernum ſunt aliqui ex illo eadem confitentes. Quod eſt uerè diaboli commentum, ut homines magi Chriſtianorum ſibi nomen imponerent, quo per hoc ſanctum & uenerabile religionis noſtræ myſterium maculárent, qui tamen irrident & ſpernunt eccleſiaſtica dogmata, uel de immortalitate animæ, uel de reſurrectione mortuorum. Verùm hi talibus freti autoribus, de ſpe ſalutis & uitæ penitus exciderunt.

An. Do. 88. Menander Samaritanus.

Iuſtinus philoſophus & martyr.

De ſecta Ebionæorum. Cap. XXVII.

SEd & alios idem dæmon, quos ab amore Chriſti ſeparare non poterat, alia nihilominus arte decepit, id eſt Ebionæos, qui interpretantur paupe-
t es. Verè enim pauperes ſunt & egeni in ſciẽtia glorię Chriſti: quoniam quidem ſolum eum hominem putant, & per profectum uitæ ac uirtutis uirum iuſtum effectum, communi etiam natiuitate ex uiro & fœmina procreatum. Cuſtodiẽdam uerò cenſent etiam legis obſeruantiam, nec ſufficere ad ſalutem ſolam Chriſti exiſtimant fidem. Quidam tamen ex ipſis refugiunt hanc impietatem, ut ex uiro & fœmina adſerant eum natum, ſed confitentur de ſpiritu ſancto & Maria uirgine: nec tamen eum ſemper fuiſſe Deum & uerbum, ac ſapientiam Dei fatentur. Corporalem uerò legis obſeruantiã cuſtodiunt. Apoſtoli autem epiſtolas omnes pariter reſpuunt, & ipſum apoſtatam legis appellant. Vtuntur & euangelio uno quodam, quod ſecundum Hebræos appellatur: cætera omnia nihil ducunt. Sabbata cum Iudæis ſecundum legem, nobiſcum Dominicam diem ſacratam pro reſurrectione Domini obſeruant. Vnde competenter Ebionitæ pro paupertate intelligentiæ appellati ſunt.

Ebionæi. An. Do. 88.

Paulum.

Ebionæi.

De Cerintho praue religionis antiſtite. Cap. XXVIII.

An. Do. 88.

ILiſdem temporibus etiam alterius hæreſeos obortum principem Cerinthũ accepimus. De quo Gaius (cuius iam in ſuperioribus fecimus mentionem) in Diſpu-

Cerinthus hæreticus.

Caius scriptor ecclesiasticus.

in Disputationum suarum dialogo ita scribit: Sed & Cerinthus (inquit) per A
reuelationes quasdam, quas uelut à magno apostolo conscriptas, & per angelos ei reuelatas putaret, talia quædam portenta nobis introducit. Post resurrectionem terrenum dicit futurum esse regnum Christi in Hierusalem, & homines in carne iterum concupiscentijs & uitijs subiectam conuersationē habituros. Contra fidem quoq; scripturarum quosdam mille annos designat: in quibus multa quidem & alia corruptionis opera, & nuptiarum festiuitates dicit futuras, ad eos qui libidini sunt dediti decipiendos. Sed & Dionysius, cum de Ioānis Reuelatione disseruisset, & quędam secundum ea quæ antiquitus ecclesiæ tradita fuerant, disputaret, mentionem facit huius ipsius uiri, in his uerbis: Cerinthus (inquit) à quo & Cerinthiana hæresis oborta est, figmentis suis autoritatem magni nominis acquirere, secundum scripturæ huius prauam intelligentiam gestiebat: quippe cuius hæc erat hæresis, ut affirmaret terrenum futurum esse Christi regnum. Et quia erat uentri & gulæ ac libidini deditus, ea futura decernebat, quæ sibi propria libido dictabat, uētris & eorū quæ sub uentre sunt, incitamēta, cibis, potib. nuptijs prędicabat explēda. Et ut aliquid sacratius dicere uideretur, legales agebat festiuitates rursum celebrādas, & hostias carnales iterum iugulādas. Irenæus uerò etiā secretiora ipsius hæretici in primo operis sui libro publicauit, quæ inde discat, si quis plenius scire uult.

Dionysius Corinthiorum episcopus.

De Nicolao & sectatoribus suis. Cap. XXIX.

SEd & alia hæresis, quæ appellatur Nicolaitarum, per pauca tempora uiguit, cuius etiam in Reuelatione Ioannis mentio facta est. Isti Nicolaum unum ex illis qui cum Stephano ab apostolis constituti sunt diaconi, autorem se habere iactabant. Sed Clemens Alexandrinus in tertio libro στρωματέων hæc de eo scribit: Pulchram (inquit) ualde hic uxorem habuit. Et post ascēsionem Domini et Saluatoris nostri, cum increparetur ab apostolis tanquam de zelotypiæ iniuria, productam in medium uxorem suam si quis uellet eam habere, permisit. Ex qua occasione isti consequens putauerunt, ut secundum hoc factum uel dictum Nicolai, unusquisque carne sua in quod delectaret abuteretur. Et obtinentes dictum uel factum huius simpliciter & innocenter, absque ulla reuerentia promiscuos nunc & illicitos concubitus expetunt hi, qui sub illius nomine sectā sibi propriæ libidinis assumpserant. Mihi autem compertum est, Nicolaum nullam prorsus agnouisse mulierem, præter eam quam in matrimonium acceperat. Cuius etiam liberi, fœminæ quidem usque ad ultimam senectutem casta uirginitate durarunt: filius autem etiam ipse sanctitatem incorrupti corporis custodiuit. Quę cum ita se habeant, constat illud, quod in medium apostolorum præ zelotypiæ suspicione produxit uxorem, ex contemptu uitij uel libidinis gestum: quo per hoc continentem se ostenderet eius rei, quam nimiè putabatur expetere, cōtemnendam magis quàm expetendam carnis edocens uoluptatē. Quoniam quidē nolebat (ut opinor) secundum Saluatoris præceptū, duobus dominis seruire, libidini & Deo. Dicūt autē etiam Matthiā ita docuisse, aduersum carnem pugnandū, & in nullo prorsus uoluptati eius ac libidini concedendū, animā uerò alendā sapientiæ passibus, & sciētiæ cibis in maius semper augendā. Hęc de illis hæresibus, quæ temporibus memoratis à ueritate declinātes cito extinctæ sunt, retulisse sufficiat.

An. Do. 88. Nicolaite. Nicolaus.

B

Matthias apostolus.

De his apostolis qui non sunt aspernati iura connubij. Cap. XXX.

CLemens sanè hic, cuius uoces adnotauimus, scribens aduersum eos qui nuptias spernunt, inter cætera etiam hæc dicit: An & apostolos improbant? Petrus etiam ac Philippus & uxores habuerunt, & filias etiam uiris nuptum dederunt. Sed & Paulum non tædet apostolum, in quadam epistola sua mentionem uel salutationem facere comparis suæ, quam se ideo negat circumducere, ut ad prædicationem Euangelij expeditior fiat. Verùm quoniam Clementis fecimus mentionem, absurdum non erit, aliam quoque eius memora-

Petrus, Philippus, & Paulus fuerūt mariti. Philip. 4.

A memorabilem narrationem proferre, quam in ſeptimo eiuſdem operis libro ita inſeruit: Aiunt, inquit, beatum Petrum, cum uidiſſet uxorem ſuam duci ad paſſionem, gauiſum eſſe electionis gratia, ac regreſſionis ad propriam domũ, & exclamaſſe ad eam cum duceretur, ac proprio nomine compellantem, dixiſſe: O coniux, memento Domini. Talia coniugia ſanctorum erant, tam perfecta fuit affectio beatorum. *Petri uerba ad uxorem ſuam.*

De Philippi & Ioannis apoſtolorum exceſſu. *Cap.* XXXI.

IGitur quia de uitæ exitu Petri uel Pauli iam in ſuperioribꝫ. explanauimus, ſed & tempus Ioannis quo uita exceſſit, ex parte iam diximus, nunc etiam de loco quietis eius, ſecundum fidem Polycratis Epheſij epiſcopi, edocere cõueniẽs puto. Hic etenim Polycrates Victori epiſcopo urbis Romæ ſcribens, & ipſius & Philippi apoſtoli, ac filiarum eius pariter meminit, dicens: Sicut iam ſuperius inſeruimus, quod magna lumina in Aſiæ partibus dormierunt, quæ reſuſcitabit Dominus in nouiſſimo die aduentus ſui, cum ueniet in gloria, et requiret omnes ſanctos ſuos. Dico autem de Philippo, inquit, qui fuit unus ex apoſtolis, qui dormiuit apud Hierapolim. Sed & duæ eius filiæ inibi uirgines conſenuere, & alia eus filia ſpiritu ſancto repleta permanſit apud Epheſum. Et Ioannes ille qui ſupra pectus Domini recumbebat, qui fuit ſacerdos Dei, pontificale † πέταλον geſtans, & martyr & doctor optimus apud Epheſum dormiuit. Hæc etiam de locis, in quibus requieſcunt in ſomno pacis, adieciſſe ſufficiat. Sed et Gaius (cuius ante mentio facta eſt) in dialogo ſuo, quem cum Proculo diſputans ſcribit, de filiabus Philippi ſimul et obitu ipſius conſonis uocibus memorat, dicens: Poſt hæc autem prophetiſſæ quatuor fuerunt Philippi filiæ, cuius ſepulchrũ extat apud Hierapolim Aſiæ urbem, una cum filiabus ſuis. De his autem & Lucas in Actibus apoſtolorum meminit, B cum adhuc apud Cæſaream degerent. Dicit ergo ita: Venimus, inquit, Cæſaream, & egreſſi in domũ Philippi euangeliſtæ, qui erat ex ſeptem, manſimus apud eum. Huic autem erant uirgines filiæ quatuor prophetãtes. His igitur à nobis de apoſtolorum temporibus uel exceſſibus, prout potuimus, ex ſcripturis ueterum congregatis, ſed & de ſcripturarum canone, qui in autoritate habeantur libri, uel qui penitus repudiẽtur: qui uerò medij quodam modo ad inſtructionem ſolam ab eccleſijs, non etiam ad indubitatam autoritatem recepti ſint, conſequenter expoſitis, tendamus ad cætera: *Polycrates. Philippus apoſtolus obijt. Philippi filiæ. Ioannes apud Epheſum. Id eſt, mitram. Gaius ſcriptor An. Do. 100. Lucas. Act. 21. Digreſſio poſt epilogum.*

Quemadmodum Symeon Hieroſolymorum epiſcopus paſſus ſit. *Cap.* XXXII.

POſt Neronem Domitianumꝫ, ſub hoc (cuius nunc tempora memorauimus) per ſingulas ciuitates ex inſolentia populi perſecutionem in noſtros accepimus motam. Quo in tempore etiam Symeon Cleopæ filius, quem ſecundum Hieroſolymis ordinatum epiſcopum ſuprà edocuimus, per martyrium carnis uinculis reſolutus eſt. horum adſtipulator ipſe ille eſt Egeſippus, quem in pluribus iam produximus teſtem. Is ergo refert, quod à quibuſdam hæreticis accuſatus ſit ſuprà dictus uir tanquam Chriſtianus, & multis ſupplicijs afflictus per multos dies, ita ut etiam iudex ipſe cum amicis ſuis de eius patientia miraretur, & ad ultimum iuberet ſimili eum, quam Dominus pertulit, paſſione uitam finire. Sed & ipſa uerba, quibus hæc proteſtatur, audire gratius puto. Ait ergo cum de hæreticis diceret: Ex his igitur ipſis accuſauerunt quidam Symeonem Cleopæ filium, tanquam qui eſſet ex genere Dauid, & Chriſtianus. Et ita martyr effectus eſt, cum eſſet annorum centum uiginti ſub Traiano Cæſare apud Atticum cõſularem. Addidit autem etiam hoc, quod accuſatores eius, cum in illis temporibus perquireretur, ſi qui ex genere Dauid, & ex regia tribu deſcenderent, cõprehenſi ſint inter ipſos. Quod autem Symeon unus fuerit ex ipſis auditoribus Domini, uel longæuitas eius indicio eſt, uel Euangeliorum fides, ubi etiam mater eius Maria, Cleopæ uxor refert. Sed & alios quoſdã idem ſcriptor refert, præter eos de quibus ſuprà *Symeon Cleopæ Epiſcopus Hieroſolym. An. Do. 99.*

Nepotes Iudæ fratris Domini

dixímus,nepotes Iudæ, unius ex fratrib. Domini,per idem tẽpus ſuperſtites A in uẽtos, & Domitiani tẽporibus martyres factos,,hoc modo ſcribens: Veniunt igitur hi,& præſunt omni eccleſiæ,tanquam martyres & propinqui Domini,& reddita pace eccleſiæ, permanſerunt uſq; ad tempora Traiani Cæſaris,uſquequo cõſobrinus Domini Symeõ,de quo ſuprà diximus,filius Cleopę,calumniam pateretur ab hæreticis tanquam Chriſtianus conſulari delatus. Cumq; multo rempore ſupplicijs fuiſſet affectus,martyrio conſummatus eſt, omnibus qui aderant,& ipſo iudice mirantibus,ut centum uiginti annorũ ſenex crucis ſupplicium pertuliſſet. Poſt hæc idem ſcriptor addidit etiam hoc, quod uſque ad illa tempora uirgo munda & immaculata permanſit eccleſia, corruptoribus ueritatis,& diuini uerbi temeratoribus,aut nuſquam omnino extantibus:aut etiam,ſi qui forte fuerant,in occultis & abditis hiatib. terræ delitescentibus. Vt uerò & apoſtolorum chorus,& omnis illa ætas, quæ à Domino ſuſceperat uiuæ uocis auditum, de hac luce diſceſſit, tum uelut in uacuam domum,falſæ doctrinæ impius ſe error immerſit:& tanquam ubi nullus iam diuini cenſus defenſor exiſteret,nudato(ut aiunt)capite corripientes arma mendacij, oppugnare apoſtolicam ueritatem nituntur. Sed iſtud bellũ intrinſecus gerebatur. Perſecutionum uerò extrinſecus pondus urgebat eccleſiã, & tam immenſæ cateruæ martyrum quotidie iugulabantur,ut Plinius Secundus,qui tunc prouinciam adminiſtrabat,multitudine interemptorum permotus referret ad Imperatorem,quòd innumera hominum millia quotidie obtruncarentur,in quibus nihil omniño ſceleris deprehenderetur admiſſum,aut aliquid contrarium Romanis legibus geſtum,niſi hoc ſolũ,quòd antelucanos hymnos Chriſto cuidam canerent Deo. Adulteria uerò, uel cætera huiuſmodi crimina apud eos & illicita haberi,& penitus arceri,cætera uerò ſecundum leges eos agere communes.

Symeon.120 anno: natus in crucem agitur.

Hæretici quando cœperint.

Prouerbiũ, Citra pudorem et palàm.

Plinius Secũdus Anno Do. 111.

Vt Traianus Chriſtianos uetuerit inquiri. Caput XXXIII.

Traianus reſcripſit Plinio.

AD quæ tunc Traianus reſcripti ſui autoritate decernit,ut Chriſtiani quidem non requirantur: ſi qui tamen inciderint,puniantur. Per quod ex parte aliqua perſecutionis ſedatum putabatur incendium. Sed his qui nequitiam ſuam aduerſum nos exercere cupiebant, lædendi occaſio non uidebatur exempta. Interdum enim populus inſtigabatur, interdum etiam iudex occaſionibus utebatur,& negabat quæſitos, quos punire uoluiſſet oblatos. Hæc Tertullianus in Apologetico ſuo dicit, ex quo poſſunt inſtrui plenius ſcire cupientes. B

Quòd eccleſiam Romanam quartus rexerit Euariſtus. Cap. XXXIIII.

Anno Do.102. Euariſtus Rõ. Pon. poſt Clementem.

IGitur in urbe Roma tertius ab apoſtolis Clemens nouem annis ſacerdotio perfunctus,Euariſto diuini uerbi tradidit miniſterium.

Quod tertius præfuerit Hieroſolymis Iuſtus. Caput XXXV.

Anno Do.97. Iuſtus Symeoni ſufficitur.

IN Hieroſolymis uerò,Symeone (de quo ſuperius diximus) defuncto, Iuſtus quidam ex his qui de circumciſione ad fidem Chriſti uenerant,epiſcopatum ſuſcepit. Quibus temporibus apud Aſiam ſupererat adhuc et florebat ex apoſtolorum diſcipulis Polycarpus,Smyrnæorum eccleſiæ epiſcopus, & Papias ſimiliter apud Hierapolim ſacerdotium gerens.

Polycarpus. Papias.

De Ignatio & eius epiſtolis. Cap. XXXVI.

Ignatius Petro ſucceſſit. ann. Do.109.

SEd & in noſtra quoq; tempora famę celebritate uulgatus Ignatius apud Antiochiam poſt Petrum ſecunda ſucceſsione epiſcopatum ſortitus eſt. Quem ſermo tradidit,de Syrię partibus ad urbem Romam tranſmiſſum,& pro martyrio Chriſti ad beſtias datum. Quiq; cum per Aſiam ſub cuſtodia nauigaret,ſingulas quaſq; digrediens ciuitates,eccleſię populos Euangelicis cohortationibus edocebat in fide perſiſtere, & obſeruare ſe ab hęreticorum contagijs, qui tũc primùm copioſius cœperant pullulare. & ut diligentius ac tenacius apoſtolorum traditionibus inhęrerent, quas traditiones cautelæ gratia, & ne quid apud poſteros remaneret incerti, etiam ſcriptas ſe aſſerit

Traditiones apoſtolorum.

reli-

A reliquisse. Deniq; cum Smyrnam uenisset, ubi Polycarpus erat, scribit inde unam epistolam ad Ephesios, eorumq; pastorem, in qua meminit Onesimi: & aliam Magnesiæ ciuitati, quæ supra Mæandrũ iacet, in qua & episcopi Dammei mentionem facit. Sed & ecclesiæ quæ est Trallis scribit, cuius principẽ tũc esse Polybium designauit. In ea uerò quam ad Romanam ecclesiã scribit, deprecatur eos, ne se tanquam suppliciis suis parcentes, uelint spe priuare martyrij. & his post aliquanta utitur uerbis: A Syria, inquit, Romam usq; cum bestijs terra mariq; depugno, die ac nocte connexus & colligatus decem leopardis, militibus dico ad custodiam datis, qui ex beneficijs nostris sæuiores fiunt. Sed ego nequitijs eorum magis erudior. Nec tamen in hoc iustificatus sum. O salutares bestias quæ præparantur mihi. Quando uenient? quando emittẽtur? quas & ego opto acriores parari, & inuitabo ad deuorationem mei, & deprecabor ne fortè (ut in nonnullis fecerunt) timeant cõtingere corpus meũ. Quin imò & si contabunt, ego uim faciã, ego me ingeram. Date quæso ueniam, ego noui quid expediat mihi. Nunc incipio esse discipulus Christi. Faciat inuidia uel humani affectus, uel nequitiæ spiritalis, ut Iesum Christum merear adipisci. Ignes, cruces, bestiæ dispersiones ossium, discerptionesq; membrorum, ac totius corporis pœnæ, & omnia in me unum supplicia diaboli arte quæsita † cumulentur, dummodo Iesum Christum merear adipisci. Hæc & multa alia his similia ad diuersas ecclesias scribit. Sed & ad Polycarpum, uelut apostolicum uirum, datis literis, Antiochenam ei ecclesiam præcipuè commendat. Ad Smyrnæos sanè scribens, utitur uerbis quibusdam, unde assumptis nescimus, quibus hæc de Saluatore proloquitur: Ego autem post resurrectionem quoque in carne eum scio fuisse, & credo. Nam & cum uenisset ad Petrum cæterosq;, ait eis: Accedite & uidete, quia nõ sum dæ-
B monium incorporeum. Qui & contingentes eum, crediderunt. Scit aũt et Irenæus martyriũ eius, et mentionẽ facit scriptorũ eius per hæc uerba: Sicut dixit (inquit) quidam ex nostris, pro martyrio Christi damnatus ad bestias, Frumentũ, inquit, ego sum Dei: bestiarũ dentibus molor & subigor, ut panis mundus efficiar Christo. Sed et Polycarpus horum memoriã facit in epistola quam ad Philippenses scribit per hæc uerba: Deprecor, inquit, omnes uos, obedientiæ operã dare, & meditari patientiã, quam uidistis in Ignatio, et Rufo, et Zosimo, beatis uiris, præcipuè autem in Paulo, & ceteris apostolis, qui fuerũt apud uos: scientes, quòd hi omnes non in uacuum, sed per fidem et iustitiam cucurrerunt, usquequo peruenirent ad locum sibi à Domino præparatum: quoniã quidem passionum eius participes extiterunt, nec dilexerunt præsens seculũ, sed eum solũ qui pro ipsis & pro nobis mortuus est, & resurrexit. Et post pauca subiungit: Scripsistis mihi & uos, & Ignatius, ut si quis uadit ad partes Syriæ, deferat literas ad uos. Quod faciã, cum tempus inuenero. Mittam uobis & Ignatij epistolas, & alias, si quæ sunt, quæ ad nos transmissæ sunt, ex quibus utilitatem maximam capiatis. Continent enim de fide & patientia instructionem perfectam secundum Domini præceptum.

Epistole Ignatij.

Al. consentiunt.

Polycarpus.

De ijs Euangelistis qui id temporis eminebant. Cap. XXXVII.

HActenus de Ignatio. Post hunc rexit ecclesiã ciuitatis Antiochenæ Heros. Inter eosdẽ sanè floruit, uir æquè insignis, Quadratus, qui una cum Philippi filiabus in prophetica gratia celeberrimus fuisse perhibetur. Sed et alij plurimi per idem tempus apostolorum discipuli superstites erant, qui ecclesiæ fundamentis, quæ ab illis facta fuerant, dignissima desuper fidei ædificia construebant, augentes in omnibus prædicationẽ uerbi Dei, & salutaria semina regni cœlorũ per omnem terrã latius differentes. Deniq; nõnulli ex his ardentiore diuinæ philosophiæ cupiditate succensi, animas suas uerbo Dei cõsecrabant, explentes perfectionis salutare præceptũ, ut facultates suas primò indigentibus diuidentes, expediti ad prædicandum Euangelium fierent, ut si quibus forte

Heros Antiochiæ successit Ignatio.

An. Do. 110.

Quadratus.

Discipuli Apostolorum, quomodo se gesserint.

quibus fortè prouincijs nomen fidei esset incognitum, prædicarent. Primaq; A apud eos fundamenta euangelij collocantes, atq; electis quibusq; ex ipsis officium regendæ ecclesiæ quam fundauerant, committentes, ipsi rursum ad alias gentes, aliasq; prouincias properabant, & euangelistarũ fungebantur officio: quousq; similiter, ut in exordio apostolos, diuinorum signorum comitabatur effectus, & sancti spiritus gratia: ita ut uideres una alloquutione integros simul populos ad cultum diuinæ religionis adduci, & prædicantium uerbis nõ esse tardiorem audientium fidem. Verùm quoniam impossibile nobis est singulos enumerare, qui post apostolorum primas successiones in ecclesijs quæ per orbem terræ sunt, uel principes, uel euangelistæ fuerunt, uel pastores: illos tantummodo commemorasse sufficiat, quorum libris inserta ad nos usq; fidei & prædicationis monimenta uenére, ut Clementis et Ignatij, cæterorumq; quorum superius fecimus mentionem.

De epistola Clementis, alijsq; scriptis eius. *Cap.* XXXVIII.

An. Do. 94. *Epistola Pauli ad Hebræos.*

CLemens tamen in epistola quã Corinthijs scribit, meminit epistolæ Pauli ad Hebræos, & utitur eius testimonijs. Vnde constat, quòd apostolus tanquã Hebræis mittendã, patrio eã sermone cõscripserit: & (ut quidã tradũt) Lucam euangelistã, alij aũt hunc ipsum Clementẽ interpretatum esse. Quod & magis uerũ est, quia & stylus ipsæ epistolæ Clementis cum hac cõcordat, & sensus nimirũ utriusq; scripturæ plurimã similitudinẽ ferunt. Dicitur tamen esse & alia Clementis epistola, cuius nos notiam non accepimus. sed & alia eius opuscula non minima à nonnullis haberi perhibentur, uelut Petri & Apionis disputatio. quæ in usu à ueteribus habita minimè reperimus, quia nec pura in eis & incorrupta apostolicæ fidei regula mansisse deprehenditur.

Epistola Clementis.

Disputatio Petri et Apionis.

De libris Papiæ. *Cap.* XXXIX.

An. Do. 97. *Papiæ quinq; libri, quorũ titulus, Explanatio uerborum Dominicorum.*

PApiæ quoque feruntur quinque libri, qui adtitulantur, Verborum Dominicorum explanatio. Horum facit & Irenæus mentionem per hæc B uerba: Hæc autem & Papias Ioannis auditor, Polycarpi uerò condiscipulus & sodalis, uir unus ex antiquis, protestatur in primo libro suo: quinque enim uolumina cõscripsit. Hæc quidem Irenæus de Papia. Ipse uerò de se ita indicat, tanquam qui non ab apostolis, sed ab eorum discipulis susceperit fidem, per hæc uerba: Non pigebit autem nos tibi omnia quæ quondam à presbyteris didicimus, & bene retinemus, recordantes exponere cum interpretationibus suis, & ut eorum ueritas habeat explicare. Neque enim multa dicentibus, sed uera tradentibus auscultauimus: neq; his qui hominum præcepta, sed qui Domini mandata memorabant ab ipsa ueritate susceptа. Quod si quando aduenisset aliquis ex his qui secuti sunt apostolos, ab ipso sedulo expiscabar, quid Andreas, quid Petrus dixerit, quid autem Philippus uel Thomas, quid uerò Iacobus, quid Ioannes, aut quid Matthæus, uel alius quis ex discipulis Domini, quæ ue Aristion, uel Ioannes Presbyter, cæteriq; discipuli dicebant: nec enim tantum mihi librorum lectiones prodesse credebam, quantum uiuæ uocis præsentisq; magisterium. Sed mihi dignum uidetur intendere, quòd secundo nomen Ioannis enumerat, & eum quidem cuius primo meminit, Petro & Iacobo ac Matthæo, cæterisq; apostolis sociat, quem sine dubio ipsum Euangelistam esse & apostolum constat. Alium uerò Ioannem, distinctione quadã facta, extra apostolorum numerum collocat, præferens et Aristionem quendam, & euidenter eum Presbyterum nominat tut per hæc cõprobetur uerum esse illud quod quidã Asiani scribũt, quòd duo sint apud Ephesum sepulchra, & utrunq; Ioannis appelletur. Quibus si diligentius intendamus, fortassis secundus hic erit Ioannes, si ille non creditur primus, sub cuius nomine reuelatio habetur, quæ appellatur Ioannis. Sed & hic ipse, de quo nobis sermo est, Papias, apostolorum se uerba ab his, qui sequuti eos fuerant, Aristione uidelicet, & Ioanne Presbytero asserit susceptisse. unde & frequenter nominatim

Papias Ioannis auditor.

Ioannes duo.

Ioannes euangelista.

Aristion.

Ioãnes presbyter.

in commen

A in cõmentarijs ſuis à Ioanne & Ariſtione traditi ſibi de ſingulis quibuſq; com
memorat. Meminit ſanè idem ipſe etiam de quibuſdam mirabilibus in opere
ſuo, quæ prætereũda minimè cenſeo. Per Philippi enim euangeliſtæ filias pro
phetiſſas hęc ſibi tradita eſſe deſignat, mortuũ reſurrexiſſe ſuis temporib. dicit.
Sed & de Iuſto, qui cognominatus eſt Barſabas, refert miraculũ ingens, quia
uenenũ biberit, et nihil ex hoc triſte pertulerit propter Domini fidẽ. Iuſtus au
tem ipſe eſt hic, qui poſt Saluatoris aſcenſum à ſanctis apoſtolis cum Matthia
ad apoſtolatus ſortẽ ſtatutus eſt, ſicut in Actibus apoſtolorũ commemoratũ. Di
cit aũt & alia plurima à maioribus ſibi tradita miracula, & nouas quaſdã para
bolas Saluatoris, et doctrinã incognitã, magisq; fabuloſam, mille annos futu
ros poſt reſurrectionẽ, quibus corporaliter regnũ Chriſti in hac terra futurũ
ſit. ſed ego puto eum ſpirituales & myſticas apoſtolorũ traditiones corporali
ter & ſecundũ literam ſuſcepiſſe, nec potuiſſe diſcernere ea quæ illi in figuris
uelut lactentib. & paruulis loquebantur, qui & reuera etiam ex ipſis quæ cõſcri
pſit opuſculis exigui ſenſus uir, & minus capacis oſtenditur. Multis tamẽ poſt ſe
eccleſiaſticis uiris erroris huius prębuit cauſas, autoritatẽ dogmati tantũ ex ue
ſtuſtate tribuens, nõ etiam ex ratione dictorũ, ſicut Irenæo, & ſi quis alius eum
in hac parte uiſus eſt ſequi. Alia quoque quàm plurima ſuprà memorati Ari
ſtionis refert tanquã ei ex uerbis Domini tradita, & Ioannis presbyteri: quæ ſi
quis uult plenius noſcere, ipſos eius relegat libellos. Nos tamen aliud aſſumi
mus ex his, quod de Marco euãgeliſta his protulit uerbis: Etiam hoc (inquit)
presbyter narrabat, quod Marcus interpres fuerit Petri: et quæcunq; memine
rat ab eo dicta, cõſcripſerit. Non tamẽ per ordinẽ ea quæ à Domino dicta ſunt
uel facta, digeſſerit: quia nõ ipſe auditor Domini fuerit uel ſectator, ſed nouiſ
ſimè (ut dixi) Petro adhæſit ad uſum ac miniſteriũ prædicandi, nõ ad conſcri-
B bendos Domini ſermones. Itaq; nihil peccauit Marcus in eo, quòd ita quædã
ſcripſerit, quaſi qui ſparſim audita recordari uideat. Et hoc ſolum ſatis egit, ne
quid ex auditis omitteret, aut aliquid falſum ſcriberet. Hæc de Marco ſcri-
bit Papias. Sed & de Matthæo ita refert: Matthæus quidẽ ſcripſit Hebræo ſer-
mone. Interpretatus eſt aũt ea quę ſcripſit, unuſquiſq; ſicut potuit. Hęc etiã de
Matthæo. Vtitur ſanè idẽ Papias teſtimonijs ex epiſtola Ioannis prima, et Pe
tri ſimiliter prima. Simul & hiſtoriã quandã ſubiungit de muliere adultera,
quæ accuſata eſt à Iudæis apud Dominũ. Habetur autem in Euangelio, quod
dicitur ſecundum Hebræos, ſcripta iſta parabola. Sed de his iſta ſufficiant.

Iuſtus Barſabas.

Milenariorum error quos Græci χιλιάσας uocant. Euſebij iudicium de Papia.

Marcus euangeliſta.

Matthæus.

ECCLESIASTICAE HISTORIAE
Liber Quartus.

Qui ſub imperio Traiani Romanorum, uel Alexandrinorum epiſcopi fuerint. Cap. I.

DVodecimo anno principatus Traiani Cæſaris Cerdon (quem
paulo antè memorauimus Alexandrinorũ gubernare plebem)
diem obijt. poſt quem quartus ab apoſtolis, Primus nomine, ſa
cerdotij inibi iura ſuſcepit. Eadem tempeſtate Alexander quo
que Romæ cum octauum annum Euariſtus ſacerdotalis admi
niſtrationis impleſſet, quinta ſucceſſione poſt Petrum atq; Paulũ plebis guber
nacula ſortitus eſt. Et quidem Saluatoris noſtri inſtitutio, eccleſiarumq; proſe
ctus creſcebat in dies. Iudæorũ porrò funera denſiſſimis cladib. exagitabant.
Itaq; poſtquam prædictus Imperator annum decimumoctauum principatus
ingreſſus eſt, rurſum Iudęorum tumultus exarſit, quo magnus mox numerus
gentis eius occubuit. Nam & Alexandriæ & per Aegyptũ uel Cyrenen tan
quam atroci quodam ſeditioſoq; ſpiritu exagitati, primò ſimul commanenti-
bus uicinisq; gentibus inferre certamina. Tum deinde paulatim ſeditione
creſcente,

An. Dõ. 116. Cerdon Alexãdrię epiſcopus obijt.

Primus ſucceſſit.

An. Do. 110. Alexander Rome Euariſto ſubſtituitur.

Anno Do. 116. Iudei tumultuantur.

creſcente, ſequenti iam anno bellum publicum & non minimum intulere Romano duci tunc Lupo cuidam in partibus Aegypti. Ac ſanè primo prælio Iudæos ſequuta victoria eſt. Sed gentiles, qui ex acie fugerant, irrumpentes Alexandriam, Iudæos, ſi quos forte inibi repererant, captos interemére. Quorum auxilio deſtituti, reliqui qui apud Cyrenen rebelles extiterant, uelut deſperantes ad agros Aegypti & caſtella uaſtanda uertuntur duce Luca. Aduerſus hos imperator mittit exercitum peditum atque equitum, ſed & nauali manu Martium Turbonem: qui multis ſanè prælijs, nec paruo tempore cõſumptis, multa millia Iudæorum, non modò apud Cyrenen, ſed et in Aegypto, qui Lucæ auxilium ferebant, proſtrauit ac perculit.

An. Do. 117.

Martius Turbo.

Qualia ſub eodem paſſi ſint Iudæi. Cap. II.

PRinceps uerò Romanus etiam eos qui apud Meſopotamiam conſiſtebant, Iudæos ratus ſimilia auſuros, Lucio Quieto præcepit delere prouinciam funditus, ac totam gentẽ penitus excindere. Tum ille directa acie magnã eorum multitudinem ſternit. Cuius facinoris gratia Quietus remunerationis uice ab imperatore prouinciæ Iudææ adeptus eſt præſidatum, Sed hæc etiam Græcorum gentilium hiſtoriographi per ſingulas quique ætates ordine eodem memoriæ tradiderunt.

An Do. 117.

Qui ſub Adriano fidei defenſiones ſcripſerint Cap. III.

TRaiano autem uiginti annis minus ſex menſibus principatu perfuncto, Aelius Adrianus in ſceptra ſuccedit. Huic Quadratus oratione ſplendidiſſima Apologeticum librum pro noſtra religione conſcriptum, & ualidiſſimis cõmunitum aſſertionibus obtulit: quoniam quidem maligni quidam homines ſub eodem principe noſtros nitebantur inceſſere. Qui liber hodieq; ſeruatur & apud nos, & apud multos ex fratribus noſtris. Ex quo uolumine indicia magni cuiuſdam uiri, et mentis ac fidei apoſtolicę, eius ſcilicet qui conſcripſerit, colliguntur. Idem igitur ipſe ſuæ antiquitatis ſpecimen talibus exprimit uerbis: Noſtri autem Saluatoris, inquit, opera ſemper aderant uiua & uera in his qui ſanati fuerant, & in his qui à mortuis excitati ſunt. Non enim uiſi ſunt tantummodo uel reſurgere, uel ſanari, ſed perpetuo ab hominibus uidebantur, non tantum Saluatore præſente, ſed et poſt diſceſſum eius multis temporibus, ita ut aliquanti qui ab eo uel curati, uel reſuſcitati ſunt, etiã ad noſtra uſq; tempora perdurarint. Et de hoc quidem ſatis dictum. Sed & Ariſtides uir fidelis, & pietate noſtræ religionis imbutus, Quadrato ſimile uolumen ad Adrianũ pro fidei noſtræ ratione conſcripſit. Cuius etiam nunc ſcripta ſeruantur.

An Do. 119 Imp. Cæſ. Aelius Adrianus.

An. Do. 119. Ariſtidis Apologeticus pro Chriſtianis.

Qui ſub eodem Romanorum Alexandrinorumq; fuerint ſacerdotes. Cap. IIII.

TErtio autem eiuſdem principatus anno, Alexander Epiſcopus Romanæ urbis ſacerdotium ſimul ac uitam finiuit decennio expleto. Huic ſubrogatus eſt Xyſtus. ſed & Alexandrię eodem tempore defuncto Primo, duodecimo ſui ſacerdotij anno, epiſcopatum Iuſtus excepit.

An. Do. 221. Xyſtus Romæ pontifex, Iuſtus Alexandriæ.

Epiſcopi Hieroſolymorum ab exordio Saluatoris uſq; ad tempora memorata. Caput V.

IN Hieroſolymis ſanè epiſcoporum tempora ſucceſſionesq; nullis ad integrum monimentis conſeruata reperimus, eo quòd ualde ad breue tempus mortis celeritate præripti, ſacerdotio ſinguli quiq; functi perhibeantur, ita ut quantum ex ueterum lectione comperio, ad tempora uſq; principis Adriani, ſub quo Iudæi excidium paſſi ſunt, tradant quindecim epiſcoporum ſucceſſiones eſſe decurſas. Quos omnes aſunt Hebræos antiquę originis extitiſſe, & ſcientiam Chriſti fideliter recepiſſe, et ideo incunctanter ab his qui poterant de fidei merito iudicare, ſacerdotio quoq; uiſos eſſe digniſſimos. Quippe cum omnis tunc eccleſia ex Hebręis fidelibus coaceruata firmataq; uideretur, incipientibus ab apoſtolis, & perdurãtibus nimirum uſq; ad illud tempus excidij, quo Iudæi iterum deficientes à Romanis, magnis rurſum prælijs ſubiugati ſunt.

15. epiſcopi Hieroſolymorum uſque ad tempora Adriani Cæſaris Hebræi fuerunt.

Igitur

A Igitur quia per idem tempus assumere episcopos ex circũcisione cessatum est, necessarium uidetur omnes à primo usq; ad id temporis enumerare pariter sacerdotes. Primus itaque Iacobus, qui Domini frater est habitus, post hunc Symeon electus est, tertius Iustus, Zachæus quartus, deinde Tobias quintus, & Beniamin sextus, ac septimus Ioannes, tum Matthias, quem Philippus excepit, cui decimus Seneca subrogatus est, Iustus exinde, ac duodecimus Leui, post hunc Effrem, & quartusdecimus Ioseph, ac finis omniũ Iudas. Isti sunt ferè omnes qui Hierosolymis episcopi ab apostolis ad illa usq; tempora, quæ superius designauimus, plebi illi ex circunci sione præfuerũt. Romæ aũt duodecimo anno memorati principatus Xysto duodecim annis ecclesiæ gubernaculis functo, Telesphorus septimus ab apostolis subrogaĩ. Anno post quem & uno mense Alexandrinæ ecclesiæ moderamen Eumenes sexta successione susscepit, cum decessor eius undecim annis populo præfuisset. An. Do. 134.

Excidium nouissimum Iudæorum temporibus Adriani. Cap. VI.

VErum Iudaicis motibus ac factionibus rursus ad maiora progressis, Rufus Iudæq; præsidens, armata manu sibi ab Imperatore decreta, insolentiam gentis acerrimè comprimebat, multa millia passim uirorum, fœminarũ, puerorumq; conficiens, quorum terras iure belli Romano uendicabat imperio. Tempore quo ista gerebantur, ducebat exercitum Iudæorum Barchochabas quidam, quod nomen significat stellam, cæterùm uir crudelis & sceleſtus. Sed ex uocabulo suo uelut uilibus mancipijs persuadebat, se ob salutẽ eorum sidus magnum cœlitus delapsum, ægris mortalibus, et longa obscuritate damnatis, ferre lucis auxilium. Igitur cum maximè belli huius fomenta concrescerent, decimooctauo anno principatus eiusdem apud Bethera oppidum præualidum Hierosolymis uicinum, cum longior à Romanis tenderetur obsidio, B fame ac siti perduellibus intrinsecus ad extremũ internitionis adductis, postquam dux ipse præcipuè meritas suo facinore pœnas exoluit, omnis hæc natio iam ex illo ab omni regione finitima Hierosolymorũ penitus arcebatur, cùm sanctione diuinæ legis, tum maximè constitutionibus & decretis Adriani, ita ut ne de excelsiore quidem prospectu eminus eis saltem paternum solum profanis obtutibus liceret inspicere. Ariston Pellæus historiographus ista prosequitur. Ita factum est, ut ciuitas post interitum Iudaicæ gentis, incolis mox in eam peregrinæ nationis confluentibus, permutatis ciuibus, etiam ipsa Helia appellaretur ex cognomento Imperatoris Helij Adriani: & ut in Romanorũ ius conuersa, ritum pariter mutaret, & nomen. Rufus Iudæos occidit. An. Do. 131. Barchochabas dux Iudæorũ. An. Do. 136. Bethera oppidum.

Qui temporibus ijsdem falsi nominis scientiæ principes extiterint. Cap. VII.

IGitur ex gentibus ut inibi cœpit ecclesia congregari primus post episcopos ex circunci sione, sacerdotium ciuitatis illius accepit Marcus. Cumq; iam refulgẽtibus in modum clarissimorum siderum ecclesijs ubiq; terrarum, uigente etiam per omne hominum genus fide, qua cuncti pariter in Saluatorem ac Dominum nostrum Iesum Christum integrè & constanter crediderant: ille totius bonitatis æmulus dæmon, utpote ueritatis inimicus, & salutis humanæ hostis perpetuus, omnia molimina contra Dei ecclesiam uersans, qui prius externis eam persequutionibus & hostilibus oppugnauerat, nunc malignis quibusdam uiris & deceptoribus repertis, intestino bello eam quatere nititur, scilicet ut fraudulenti fallacesq; homines nostræ religionis simulato tantum nomine induti, fidelium quidem si quos fortè persuasionis suę fraude deciperent, pessundarent: ignorantes uerò fidei nostrę mysterium, peruersis & feralibus suis uel gestis uel assertionibus impeditos, à desiderio uerę fidei & salutis longius submouerent. Igitur humani generis deceptor antiquus post Menandrum, quem suprà retulimus Simonis successorem, uelut quandam bestiam bino ore sibilantem, binisq; linguis diabolica uenena uib rantem, Saturnitium quendam Antiochiæ genitum, & Basiliden Alexandriæ Anno Do. 135. Marcus primus Hierosolymorum episcopus ex gentilibus. An. Do. 134.

dexandriæ ortum produxit. Quorum uterq; suis in regionibofficinas impiæ ac Deo inuisæ condidit disciplinæ. Et quidem in omnibus penè Saturninum eadem quæ Menandrum commentatum esse significat Irenæus. Basiliden uerò prætextu mysticæ doctrinæ in immensum tetendisse mentis impiæ cogitatum, dum prodigiosa fabularum figmenta sibimet complacerent.

Saturninus hæreticus.

An. Do. 138.

Qui fuerint tunc ecclesiastici scriptores. Cap. VIII.

SEd econtrario multi admodum ecclesiastici uiri pro ueritate fortiter stare, ac scriptis quoque & assertionibus uera ratione subnixis, pro apostolica & ecclesiastica traditione certare, ut ex librorum monimentis etiam posteris ad cauenda hæreticorum uenena, munimen & subsidium præberetur. E` quibus peruenit ad nos liber celeberrimus, scriptoris id temporis Agrippæ Castoris, confutationem Basilidis ualidissimam continens, per quem uersutia ac calliditas uiri ad decipiendum nimis apta detegitur. Deniq; cum publicaret eius arcana, dixit eum de Euangelio quidem quatuor & uiginti cõmentarios condidisse: prophetas uerò sibimet nuncupasse quosdã Barchaban & Barchob, aliosq; qui nunquàm extiterint, quos ipse tamen cõstituerit sibi, ac barbaris uocabulis, ut esset appellatio ipsa terribilis, nominarit. Docere etiam eum refert immolata absq; ullo respectu conscientiæ degustanda, & sine scrupulo atq; indifferenter fidem negandam persecutionis temporibus. Sectatoresq; suos ad morem Pythagoricum docuit quinquennio silere. Addit alia quoq; non pauca, quibus sectæ huius errorem penitus à se deprehensum & confutatum esse declarat. Sed & Irenæus scribit coæuũ tempore & moribus memoratorũ fuisse Carpocratem quendam, superstitionis alterius, qui Gnostici appellãtur, uocabulo † ab scientia conficto autoris. Qui sanè præstigias Simonis magi, non ut ille clàm, sed publicè ac palàm tradebat, & uelut pro summis atque optimis studijs laudem confessam ac publicam de nefarijs artibus à deceptis auditorib. requirebat, & magicas tenebras in luce publica perorabat, de amatorijs duntaxat, somnijsq; immissis, ac dæmonijs parhedris, alijsq; similibus fraudibus. Deq; his consequenter doceri oportere omnem hominem decernebat, qui ad perfectionem sui mysterij, uel potius sceleris, cuperet peruenire: asserens non aliter unumquenque effugere posse mundi huius principes, uel declinare, nisi per huiuscemodi facinora sua cuique nefaria debita soluerentur.

Agrippæ Castoris liber aduersus Basilidem.

Hæresis Basilidis.

Apud Hieronymum legitur Marcob.

An. Do. 142.

Al. ob scientiã.

His igitur ille totius boni æmulus utens suæ malignitatis ministris, tam eos qui post fidem ab his decipiebantur, rapiebat ad tenebras sempiternas, quàm illos qui necdum crediderant, tanquam hæc esset nostræ religionis infamia, submouebat à fide, dum ob execrabilem horum hominum uitam, ipsam Christianorum professionem audiens quisque uitaret. Nec aliunde hæc suspicio de nobis, tanquam uerè impijs & incæstis fuerat exorta, quàm ut assereretur in licitis plebem nostram stupris ac promiscuè habitis, in matribus ac sororibus pollui, atque ab execrandis infanticidij dapibus funestari. Sed non in longum durauit infamia, ubi seipsa cœpit ueritas aperire: quin imò & clarius ac splendidius illucescente uita nostrorum, extinguebatur continuò superstitiosi caligo figmenti. Et singulis quibusque sectis, quæ aduersum ueritatem exortæ fuerant, euanescentibus, uel in multifidas ac multiformes species diffluentibus, proficiebat & extollebatur indies solus ueræ & catholicæ ecclesiæ splendor, nulla temporum uarietate fucatus, quia castimonia sui ac puritate, & diuinæ conuersationis gloria per omne genus hominum sapientia, doctrina, fide, & actibus refulgebat. Etenim ipso confestim tempore, quo cœperat, opprobrij huius flamma restincta est. Permansit autem apud singulorum mentes ueritas, quæ suis semper uiribus nitens, conuincit & arguit fallitatem. nec passa est adulterino maledicorum fuco ecclesiæ castitatem pudicitiamq; lacerari: in tantum ut ex illo ad nostra usque tempora nullus tam sæuæ mentis extiterit, qui honestatem & castimoniam plebis nostræ ore sacrilego

Christiani insimulabantur infanticidij, & promiscui coitus.

ueritas ecclesiæ.

concinna-

A concinnatis macularet opprobrijs, sed ad Romanos & Græcos & Scythas ac Barbaros, & ad ipsas penè in ultimis orbis partibus reconditas nationes intantum suauis odor de ecclesiæ gestis et diuinum quiddam respirans sanctæ conuersationis aura peruenit: intantum ad aures omnium ac mentes felix Christianorum fama peruecta est: ut omne hominum genus legibus & superstitionibus patrijs derelictis, se ad fidem Christi conuerteret: omnisq; barbaries genuina feritate deposita, ad Iesum concurreret discere ab eo, quia mitis est & humilis corde. Extiterunt præterea per diuinam gratiam uiri ea tempestate eruditissimi, qui probabiliter & sufficienter obscœna hæreticorum cõmenta conuincerent: & quid uera fides in ecclesia catholica castitatis haberet, ostenderẽt. *Ecclesiastici aduersus hæreticos.*

In quibus Egesippus celeberrimus habebatur, qui integerrimam traditionẽ apostolicæ prædicationis simplici sermone conscriptam in quinque libris memoriæ tradidit. Vbi & de suis ipse temporibus aliquanta commemorat, & de quibusdam qui simulacra collocauerant, talia quędam scribit: Quibus, inquit, templa, imò potius sepulchra fecerũt, sicut etiam nunc uidemus. E quibus est unus Antinous seruus Adriani Cæsaris, cui agones annui celebrãtur, qui Antinoi appellantur, nostris adhuc temporibus instituti. Nam & ciuitatem condidit eius nomini Antinoon: & templum ei, & sacerdotes instituit, ac prophetas. Sed & Iustinus fidelissimus nostræ philosophiæ sectator, & in Græcorum disciplinis eruditissimus, scribens ad Antoninum apologeticum pro nostra religione librum, horum meminit, ita dicens: Non mihi uidetur absurdum, meminisse in his etiam de Antinoo quod nuper gestum est, quem omnes timore principis quasi Deum colere cœperunt: quum bene nouerint, quis, qualis'ue paulo antè fuerit, & unde duxerit genus. Idem quoq; ipse etiam Iudaici belli, quod tunc gerebatur, memoriam faciẽs, talia quædam refert: Etenim in hoc quod nunc geritur, bello Iudaico, Barchochabas princeps Iudaicæ factionis, B Christianos solos, nisi negarent Christum, tanquam blasphemos ad supplicia rapi iubebat. In quibus libris etiam de conuersione sua quam habuit à gentili philosophia ad uerę religionis fidem, quod non absq; probabili ratione et examinato iudicio ad hæc cõuersus sit, hoc modo scribit: Nam & ego ipse, inquit, sectis Platonicis institutus, audiens infamari Christianos, & uidens eos impauidos ad suscipiendã mortẽ, atq; omne suppliciũ tolerandũ, considerabã quod impossibile esset, in malitia eos & in libidine cõuersari. Quis enim aliquando uoluptuosus & luxurijs deditus, & qui humanis carnibus uesci delicias putet, mortem libenter amplectit, quo scilicet ipsa cõfestim careat, pro qua infimari maluit uoluptate? Quinimo uiuere perpetuo (si liceret) et latere iudicia, in hoc magis operã daret, nedũ semetipsum statuæ ac professiæ morti studeret offerre. Sed & idẽ ipse uir scribit Adrianũ principẽ, susceptis à Serenio Graniano clarissimo uiro præside literis, in quibus de Christianis percontabat, rescripsisse, quod nõ est iustũ Christianos nullius criminis reos, absq; iudicio legibusq; puniri. Simul et exemplum epistolæ ipsius subijcit continentis hunc modum.

An. Do. 176.

An. Do. 131.

Iustinus philosophus & martyr.

An. Do. 142.

An. Do. 133. Barchochabas dux Iudæorum in Christianos.

Iustinus quo modo factus Christianus.

Epistola Adriani qua persecutionem à nostris remouerat. Cap. IX.

EXEMPLVM EPISTOLAE IMPERATORIS Adriani ad Minutium Fundanum, Procos. Asiæ.

ACcepi literas ad me scriptas à decessore tuo Serenio Graniano clarissimo uiro, & nõ placet mihi relationem silentio præterire, ne & innoxij perturbentur, & calumniatoribus latrocinandi tribuatur occasio. Itaque si euidenter prouinciales huic petitioni suæ adesse ualent aduersum Christianos, ut pro tribunali eos in aliquo arguant, hoc eis exequi non prohibeo. Precibus autem in hoc solis, & adclamationibus uti, eis nõ permitto. Etenim multo æquius est, si quis uolet accusare, te cognoscere de obiectis. Si quis igitur accusat & probat aduersum leges quicquam agere memoratos homines, pro merito peccatorum etiam supplicia statues. Illud mehercule magnopere curabis,

Ethnici Christianorũ uindictam petebant.

rabis, ut si quis calumniæ gratia quenquam horum postulauerit reum, in hunc A pro sui nequitia supplicijs sæuioribus uindices.

Qui principatus Antonini Romanorum Alexandrinorum ue fuerint sacerdotes. Cap. X.

An. Do. 139. *Antoninus Pius Cesar.*

VErùm Adrianus post hæc uicesimo & primo sui principatus anno diē obijt: & Antoninus, cognomēto Pius, Romanorū suscepit imperium. Huius primo anno Telesphorus annis undecim sacerdotio in urbe Roma administrato, uita decessit. & Hyginus episcopatus sortem Romanæ suscepit ecclesiæ. Verumtamē Irenæus refert, Telesphorum martyrio uitam finisse: simul indicans, Hygini episcopi temporibus, Valentinum autorem Valentinianæ hæresis extitisse: & Cerdonem quendam erroris illius principem, quem postea Marcio sequutus est: eosq; uno tempore Romæ, sed diuersis impietatibus ferbuisse. Scribit autem ita.

De his qui sub eodem tempore deuias asseruerunt sectas. Cap. XI.

An. Do. 141. *Valentinus hæreticus.*

NAm Valentinus uenit Romam sub Hygino. Inualuit autē temporibus Pij, & ad Anicetum usq; durauit. Cerdon uerò qui ante Marcionē fuit, & ipse sub Hygino, qui erat in urbe Roma ab Apostolo nonus episcopus, uenit. Qui tamen aliquando quidem quasi pœnitens, & errorem confitens excusabat, aliquando rursum occultè, interdum etiam publicè impietatem docebat, in quo cōuictus, à cœtu fraternitatis arcetur. Hæc autem Irenæus dixit in tertio aduersus hæreses libro. In primo autem libro nihilominus de Cerdone hæc dicit: Cerdon uerò à sectatoribus Simonis impietatis suæ occasionibus sumptis, Romam uenit sub Hygino: ibiq; docuit, quòd is qui à lege & prophetis prædicatus est Deus, non esset ipse pater Domini nostri Iesu Christi, quia ille quidem notus esset, hic autem ignotus: et ille iustus, hic autem bonus. Cui succedens Marcion Ponticus, absque reuerentia ulla blasphemans, auxit doctoris insaniam. Idem quoque ipse Irenæus, immensum profundum Valentini erroris de materia & cæteris ualidissime coarguit, & serpentis in modum, cæcis semetipsum latebris obtegentem, in lucem protrahit, ac denudat. His adiungit & de Marco quodam, quem dicit magicis artibus imbutum & apprime enituisse. De cuius profanis superstitionibus, & arcanis non tam sacris quàm sacrilegis, & mysticis mysterijs, ita scribit: Etenim quidam eorum thalamum construunt, & nefarium quoddam initiandi celebrant genus, tanquam secretis quibusdam carminibus, ac uerbis, non tam sacris quàm execrabilibus eum qui introducitur, cōsecrantes, spirituales nuptias aiunt esse quod faciunt, instar uidelicet supernarum coniugationum. Adducentes uerò eos ad aquam, & baptizantes, hæc super eos proferunt uerba: In nomine, aiunt, ignoti patris omnium, & in ueritate omnium matre, & in eo qui descendit in Iesu. Alij uerò Hebraica nomina ad pauorem audientium super eos quos initiant, terribiliter loquuntur. Hæc de sectatoribus Marci Irenæus scribit. Quarto autem episcopatus sui anno cum decessisset Hyginus, Romanæ ecclesiæ sacerdotium Pius suscepit, apud Alexandriam uerò Marcus, decimotertio anno episcopatus sui Eumenide defuncto. Qui Marcus cum decem annis sacerdotium administrasset, Celadioni post obitum suum ecclesiæ gubernacula dereliquit. Pius uerò in urbe Roma quindecim annis in sacerdotio expletis, Aniceto post se tradidit sedem. Cuius temporibus Egesippus refert semetipsum Romam uenisse, & permansisse inibi usque ad Eleutherum, qui post Anicetum subrogatus est in episcopatum. Quibus temporibus simul florebat Iustinus in habitu philosophi diuinum prædicans uerbum, & fidei nostræ rationem tam scriptis uoluminibus, quàm uiuæ uocis assertione defendēs. Qui & aduersum Marcionē scribens, cōmemorat de eo quod adhuc supereſſet eo tempore quo scribebat. Deniq; ita dicit: Marcio uerò quidam Ponticus, qui hodieq; superest, docet homines alium credere esse Deum maiorem cōditore Deo. Hęc ille hominibus ingerens, & dæmonibus adiutoribus utens, multis blasphemare persuasit,

Marcion. An. Do. 142.

Marcus hæreticus. An. Do. 148.

Pius Rom. pontifex. An. Do. 144. *Marcus Alexandrinus.* An. Do. 159. *Egesippus quando uenerit Romam.* An. Do. 179.

A persuasit, ut negarent creatorem omniū Deum ipsum esse patrem Christi, sed alium quendam, qui quasi maior hoc esset. Et tamen omnes sectatores eius Christiani appellantur, ita nimirum sicut omnes communi uocabulo, cum diuersæ sint sectæ, philosophi nuncupantur. Sed & post pauca nihilominus dicit. Est autem & nobilis liber aduersus omnes hæreses compositus, quem si uultis decurrere, dabimus. *Iustini liber aduersus omnes hæreses.*

De Iustini defensione apud Antoninum. Cap XII.

Hic autem ipse Iustinus scribit etiam contra Paganos uolumen insigne, sed & alios libros pro nostra religione, in quibus ad Antoninum principem, qui cognominatur Pius, sermonem dirigit, scribens & ad Senatum. In urbe etenim Roma maximè cōsistebat. Denique in uno ex ijs libris, etiam de semetipso uolens, quis, uel unde esset, ostendere, hoc modo scribit: *Iustini uolumē aduersus gentes.* *An. Do. 142.* *Titulus, seu potius subscriptio libri, quē Iustinus pro religione Christiana scripsit ad Antonunū Cesarē.*

IMPERATORI AELIO ADRIANO ANTONINO PIO, CAEsari Augusto, & uerissimo philosopho: & Lucio philosopho Cæsaris proprio filio, ac Pij adoptiuo, amatori sapientiæ: & sacro Senatui, atque omni populo Romano, pro uiris ex omni genere hominum congregatis, & iniusto odio laborantibus, ac non digna patientibus, Iustinus Prisci filius Bacchiadis, ex urbe Neapoli Palæstinę, unus pro omnibus hoc defero postulatum. Sed interpellatus idem Imperator in Asia ab his qui uario iniuriatum genere affligebantur, tale rescriptum ad uniuersos Asię populos promulgauit.

Epistola Cæsaris Antonini ad Asianos de professione nostrorum. Cap. XIII.

IMP. CAES. MARCVS AVRELIVS ANTONINVS AVG. ARMENICVS, PONT. MAX. TRIB. POT. XV. COS. III. VNIVERSIS SIMVL PLEBIBVS ASIAE SALVTEM.

EGo quidem non ambigo, etiam dijs ipsis curę esse, ne quis noxius lateat. Multo enim magis illis conuenit punire eos qui ipsis immolare nolunt, B quàm uobis. Sed uos cōfirmatis eorum quos persequimini sententiam, quam de uobis habent, dicentes, uos impios & sine Deo esse. Vnde & optabilius habent animam ponere pro Deo suo, & mortem libenter amplecti, quàm uobis talibus adquiescere, & in uestræ religionis iura concedere. De motibus autē terræ qui uel facti sunt, uel etiam nunc fiunt, absurdum non erit mœrorē uestrum iusta commonitione solari. Quoniam quidem comperi, quòd in huiuscemodi rebus, ad illorū inuidiam communes casus transfertis. In quo illi quidem maiorē fiduciā accipiunt apud Deum. Vos autem in omni tempore quo de talibus ignoratis, cæteros quidem deos negligitis: cultum uerò immortalis Dei, quem Christiani colunt, expellitis et deturbatis, usq; ad mortem cultores illius obseruantiæ persequētes. Super quibus plurimi ex prouincijs iudices etiam uenerabili Patri nostro scripserāt. Quibus rescriptū est ab eo, ut nihil omnino molestiæ huiuscemodi hominibus generarent, nisi forte arguerentur aliquid aduersum Romani regni statum moliri. Sed & mihi ipsi de his quàm plurimi retulerunt. Quibus ego paternam secutus sententiam, pari moderatione rescripsi. Quod si quis persistit huiuscemodi hominibus absq; ullo crimine mouere negotia, ille quidem qui delatus pro hoc nomine fuerit, absoluatur, etiam si probetur id esse quod ei obijcitur, Christianus. Is autem qui crimen obtendit, reus pœnæ ipsius quam obiecit, existat. *Epistola Antonini Cesaris ad Asiaticos pro Christianis.*

Proposita Ephesi publicè in conuentu Asiæ.

Quæ de Polycarpo discipulo apostolorum ferantur. Caput XIIII.

HAec ita gesta esse, testatur etiam Melito episcopus ecclesiæ Sardensis, in eo libro quē ad Imperatorē Verum pro fide nostra ac religione conscripsit, qua tempestate etiam Aniceto Romanæ ecclesiæ præsidente, Polycarpū Romam ueniisse, atq; habuisse sermonem cum ipso Aniceto de pasche die Irenæus refert. Sed & alia quædā de eodē Polycarpo scribit, quę mihi dignū uidetur corpori huic nostræ narrationis inserere. Tertio igitur lib. aduersus hæreses hæc *Melito Sardensis episc.* *An. Do. 176.*

ses hæc de eo cõmemorat Irenæus: Polycarpus, inquit, quod non solũ ab apo
stolis eruditus est, neq; solum conuersatus est cum his qui Dominũ uiderant,
sed & ab ipsis apostolis ordinatus est Smyrnæorum ecclesiæ episcopus, quem
nos quoque in prima ætate nostra uidimus. Diu etenim permansit in uita, &
longæua ætate perdurans, nobilis uiuendo, sed & moriendo nobilior extitit;
quippe qui uitam martyrio cõsummauit. Docebat autem semper ea quæ ab
apostolis ipsis didicerat, & hæc ecclesiæ tradebat, quæ sola uera ducenda sunt.
An. Do. 169. Quorum testes sunt omnes ecclesiæ, quæ in Asia constitutę sunt: & hi qui per
tempus etiam nunc in Polycarpi successione perdurant. Multo autem uerior
Vide Irenæum aduersus hæreses lib. 3. cap. 3. & fide dignior hic autor ecclesiæ est, & ueritatis testis, quàm Valentinus &
Marcion, & cæteri peruersæ mentis homines. Qui etiam sub Aniceto Romã
perrexit, & multos ex suprà dictis hæreticis ad ecclesiam Dei conuertit, hanc
solam prædicans tenendam esse ueritatem, quam ipse sciret se ab apostolis su-
scepisse, quam & tradebat ecclesiæ. Et sunt adhuc etiam nunc, qui audierũt ab
ipso, quod Ioannes apostolus discipulus Domini, apud Ephesum cum balnea-
as lauandi gratia fuisset ingressus, et uidisset ibi Cerinthum, exiluerit cõtinuò,
& discesserit non lotus, dicens: Fugiamus hinc, ne & balneæ ipse corruãt, in
quibus Cerinthus lauatur, ueritatis inimicus. Idem etiam ipse Polycarpus,
Marcioni aliquando cum occurrisset, dicẽti sibi: Agnosce nos, respondit: A-
gnosco agnosco primogenitum Sathanæ. Tanta tunc apostoli atq; eorum disci
puli in religione cautela utebantur, ut ne uerbi quidem communionem cum
aliquo eorum qui à ueritate deuiauerant habere paterentur. Sicut & Paulus di
Ad Titũ 3. cit: Hæreticum hominem post unam & alteram correptionem deuita, sciens
quia peruersus est huiusmodi, & peccat, cum sit à semetipso damnatus. Extat
& epistola Polycarpi ad Philippenses scripta perualida, ex qua formam fidei
eius ac prædicationi (si quis fortè salutis suæ sollicitudinem gerit) capere po-
test. Hactenus Irenæus. Polycarpus uerò in ipsa epistola quam ad Philippen-
ses scripserat, utitur testimonijs de prima Petri epistola.

Vt Polycarpus sub Vero, alijq; nonnulli, Smyrnæ martyrium passi sint.

Caput XV.

An. Do. 162. M. Aurelius Verus. SEd enim Antonino, qui Pius cognominatus est, uicesimo & secundo an-
no principatus exacto, Marcus Aurelius Verus, & Antoninus filius e-
ius cum Lucio fratre succedunt. Quo in tempore Polycarpus maximis per-
secutionibus Asiam quatientibus uitam martyrio finiuit. De quo planè neces
sarium duximus memoriæ tradere, maximè cum scripta extet epistola ex per-
An. Do. 692. sona ecclesiæ Smyrnæorum ad Ponti ecclesias data, quæ de martyrij eius bea-
to fine designat. Cuius exemplum infrà scriptum est.

Epistola ecclesiæ Smyrnæorum de martyrio diui Polycarpi.

ECCLESIA DEI QVAE EST APVD SMYRNAM,
ecclesiæ Dei constitutæ apud Philomelium, et omnibus quæ ubi-
que sunt sanctis ecclesijs catholicis, misericordia, & pax, et charitas
Dei patris, & Domini nostri Iesu Christi multiplicetur.

Scripsimus uobis fratres de martyribus, & de beato Polycarpo, qui uelut
signaculo quodam martyrij sui finem persecutionibus posuit. Et paulo pòst
describẽtes etiam cæterorũ martyrum agones, talia quędam scribunt. Deter-
rere etenim uolentes in spectantẽ populũ, nunc flagris usq; ad interiora uisce
rum martyres laniabãt, ita ut abdita corporis, et quæ natura in arcanis locaue
rat, nudarent. Nunc autem marinas cochleas, quos murices uocant, & acuta
quæq; fragmenta in dorsum supinatis martyribus substernebant: in quibus
omne tormenti genus & pœnæ speciem consumentes, ad ultimum deuoran-
dos eos bestijs exponebant. Sed in his præcipuè designatur uir fortissimus ef-
floruisse Germanicus nomine, qui per gratiam diuinæ uirtutis metum corpo-
reæ fragilitatis excluſit. Volente namq; Proconsule persuasionibus aggredi
uirum, & obijcere ei primæ ætatis florem, debere eum suimetipsius miseratio
nem capere:

nem capere: ille nihil moratus, sponte dicitur præparatam sibi bestiam prouocasse, ueluti tardantes increpans pœnas, & iniquæ huius uitæ ultrò uelocè expetisse discessum. Verùm cum ex huius tam insigni morte stuporem cœpisset astantis populi multitudo, & totius Christianorum gentis mirari uirtutem de contemnenda morte cœpissent, conclamant omnes: Tolle impios, Polycarpus requiratur. Sed cũ ex adclamatione grauis perturbatio fieret, Cointhum quendã natione Phrygẽ nuper de suis regionibus aduentantem, accidit primò quidem bestias cæteraq; tormenta sponte lacessere: de hinc fractis animis cedere, ad ultimum etiam salutem segnitia perdere. Quę res eum ad martyriũ procacia potius & temeritate, quàm deuotione prosiluisse declarat. Ipse nanque se iudicij ingesserat. Victus itaq; exemplum euidens omnib. dedit, cautius in reb. talib. & circunspectius agendum, quia non temeritas, sed fides & modestia coronatur. Sed de his quidẽ talia gesta sunt. Insignis autem uir Polycarpus, primò quidẽ cum audiret uulgus in se adclamationibus excitatum, in nullo penitus motus est, sed mãsit impauidus. Trãquillus nãq; erat moribus, & serenus aspectu. Qui cũ in eadẽ ciuitate uellet interritus permanere, adquiescens tamen deprecantibus se familiaribus suis, ad agrũ quendã ciuitati proximum secedit: atq; ibi cum paucis, die noctuq; nihil aliud q̃ in orationib. permanet: pro pace ecclesiarũ, quæ ubiq; sunt, supplicans Deo, quod ei facere in omni uita sua moris perpetui fuit. Sed is in oratione positus, ante triduũ quã comprehenderetur, uisionẽ uidet per noctẽ, ceruical capitis sui flãmis esse consumptum. Cumq; euigilasset, post uisum interpretatus est astantib. somnium suum, dixitq; pro certo se ob Christum per ignẽ uitæ exitum sortiturum. Imminente igitur quæstione, rursus fratrum charitate compulsus, cõmigrauit in alium locum. Quo non multo pòst inquisitiores eius ingressi, correptis duobus pueris, & altero ex his uerberato, per indiciũ eius ad Polycarpũ peruenerunt, cum iam declinaret dies. Et ingressi, ipsum quidẽ offendunt in superioribus quiescentẽ. Vnde cum posset facilis ei transitus esse ad alteram domũ noluit, dicens: Voluutas Domini fiat. Quin imò & cum cõperisset adesse cõprehẽsores suos, in occursum eis progressus, lęto admodũ uultu ac placido cõpellare uiros cœpit cum ingenti oris gratia, ita ut illi mirarentur & stuperẽt, quid tantum studij fuerit, ut uir illius grauitatis & honestatis in tam longæua ætate, & tanta uitæ autoritate positus, perquiri & comprehendi iussus sit. Sed ille nihil moratus, continuò apponi mensam hostibus quasi hospitibus iubet, atque eis epulas largius ministrari, unius horæ ab eis spacio orationis gratia impetrato. Orabat igitur tanta Dei gratia repletus, ut admirarentur omnes qui aderant: & ipsi qui ad comprehendendũ eum uenerãt, pœniterent, quòd tam honestũ uirũ ac Deo dignũ, & ipsa ætate uenerabilem, rapere iuberent ad pœnam. Et post aliquãta eadẽ scriptura uerbis ipsis talia cõiungit ex ordine. Postea uerò quã finiuit orationẽ, memoriã faciẽs omniũ quoscunq; nosse potuit, maiorũ minorũq;, nobiliũ & ignobiliũ, & totius catholicæ ecclesiæ, quæ per orbẽ terræ est, instante iam hora proreditur, & asino sedens ad ciuitatẽ ducebatur, cum esset dies magni sabbati. Pergenti occurrit ei Pręfectus pacis Herodes nomine, & pater eius Nicetas, qui leuantes eum secum in uehiculũ, persuadere sedulò conabãtur, dicẽtes: Quid enim mali est, dicere Deũ Cęsarẽ, & immolare, & de cætero uiuere securum? Hæc ille primò tacitus audiuit. Sed ubi persistebant, ait ad eos: Quid multis opus est? facturus non sum quod dicitis. At illi posteaq; nihil se profecisse senserũt, indignatione cõmoti, cũ cõtumelia eum uehiculo deturbãt, ita ut pedem læderet præceps actus. Sed quasi nihil fuisset iniurię, tota alacritate cõtẽtus, pergebat ad stadiũ quo duci fuerat imperatus. Cũ uerò tumultus ingẽs in stadio ex ingressu eius fuisset exortus, uox de cœlo delapsa est: Fortis esto ô Polycarpe, & uiriliter age. Sed autorem quidẽ uocis uidere potuit nemo, auditus tamẽ ad plurimos uenit. Interea ani-

Cointhus pũ constans martyr.

De pace ecclesiarum.

Dies magni Sabbati.

Herodes præfectus pacis.

Vox de cœlo.

matur ad furorem tumultus populi uidentis, quia Polycarpus introducitur: A
Cumq; eminus à Proconsule interrogaretur, si ipse esset Polycarpus: se esse cõ
Iura fortunam Cæsaris. fitetur. Ergo, inquit, habeto ætatis tuæ reuerentiam, & parcẽs ultimæ senectu
ti tuæ, iura fortunam Cæsaris, gerens de prioribus pœnitudinem, & concla-
ma etiam tu, Tolle sacrilegos. Tum Polycarpus toruo uultu ad populũ, qui in
stadio residebat, aspiciens, eleuata ad cœlum dextera, cum gemitu proclama-
uit, & dixit: Tolle sacrilegos. Sed insistente Proconsule, & dicente, Iura fortu-
nam Cæsaris: & dic in Christũ conuicia, & dimitto te. Polycarpus ad hæc: O-
ctoginta, inquit, & sex annis seruio ei, & nihil me læsit unq;, quomodo pos-
sum maledicere & blasphemare regẽ meum, qui salutẽ mihi dedit: Cumq; rur
sum uehemẽtius urgeret, ut fortunã Cæsaris iuraret: Si hãc, inquit, iactantiam
quæris, ut ego fortunam Cæsaris iurem, & quis sim ignorare te simulas, cũ o-
mni libertate audi à me, quia Christianus sum. Si uerò etiã rationẽ uis Christia
næ religionis accipere, statue diem, & audi. Proconsul dixit: Suade hoc popu-
Magistratibus quatenus obe-diendum. lo. Polycarpus ait: Tibi quidẽ respondi. Docemur enim principibus & pote
statibus ijs quæ à Deo sunt, honorem deferre, eum scilicet qui religioni non
sit contrarius. Populo autem furenti satisfacere, non est meum. Proconsul di-
xit: Bestias habeo paratas, quibus objicieris, nisi citò pœnitueris. At ille respõ-
dit: Adhibeantur. Nobis enim immobilis stat sententia. Nec possumus de bo-
no ad malum per pœnitudinem cõmutari. Melius autem erat, si hi mutarentẽ
ad bona, qui perseuerant in malis. Tũc proconsul: Igni te, inquit, faciam con
sumi, si tibi bestiæ contemnẽdę uidẽtur, nec propositi recipis pœnitudinem.
At ille: Ignẽ minaris, inquit, hũc qui ad momentũ incendit, & paulo pòst ex-
tinguitur, quia ignoras futuri iudicij ignẽ ęternũ, qui ad perpetuas pœnas pręs
paratus est impiorũ. Sed quid moraris? Adhibe utrũ uoles. Hęc & multa a-
lia his similia dicens Polycarpus, confidentia simul & lætitia replebatur, ita ut
alacritatem uultus eius, responsionumq; constantiã Proconsul maximo stu- B
pore miraretur. Misso igitur curione ad populum, iubet uoce maxima prote-
stari, Polycarpum tertio confessum Christianum se esse. Quo audito, uniuer-
sa multitudo tam gentiliũ quàm Iudæorũ Smyrnensiũ ciuitatis, cũ ingenti fu
rore acclamabãt: Hic est totius Asiæ doctor & pater Christianorũ, nostrorũ
autem subuersor deorum. Ipse est qui multos docet, ne immolẽt, neue ado-
rent deos. Et post hęc uerba acclamabãt Philippo munerario, ut leonẽ Poly-
carpo dimitteret. Qui respondit, nõ sibi licere, quia iã editionis suæ munus
expleret. Tũc illi omnes pariter conclamarũt, ut Polycarpus uiuus arderet.
Oportebat enim uisionẽ eius quam de ardente ceruicali uidit, impleri. Quæ
cum dicto citius gererentur, ipsis populis ligna, uel de balneis, uel de publicis
quibusq; locis, & sarmenta congregantibus, præcipuè Iudæis ardẽtius ad hęc
Iudæi persecu-tores Christia-norum. ex more seruientibus, cum omni uelocitate extructus est rogus. Tum depo-
sitis senior indumentis, ac zona resoluta, calciamenta quoq; pedibus tenta-
bat educere, quę nunq; nisi à religiosis quibusq; fide & deuotione semetipsos
inuicem præuenientibus, resolui consueuerant. Ita nanq; in omni etiam re-
liqua uita sua uenerabiliter ab omnib. colebatur. Vt ergo expedita sunt quæ
ad ignem pertinebant, cum eum uellent rogo impositum etiam clauis affige-
re, ait: Sinite me. Qui enim dedit mihi ignis ferè supplicium, dabit ut & sine cla-
uorum affixione flammas immobiliter perferam. Tum ille omissis clauis, uin
culis usi sunt solis. Quibus post tergũ manibus reuinctis, uelut electus aries,
& ex magno grege assumptus, acceptabile holocaustũ omnipotẽti oblatus est
Precatio Poly-carpi ad Deũ. Deo, has preces etiã in ipsa passione profundẽs: Deus dilecti & benedicti filij
tui Iesu Christi pater, per quem tui agnitionem suscepimus: Deus angelorũ
& uirtutum, & uniuersæ creaturæ, ac totius iustorum generis, qui omnes co-
ram te uiuunt, benedico te, qui me in hanc diem atque in hanc horam per-
ducere dignatus es, ut particeps existerem martyrum, & calicis Christi tui,

in resur-

A in resurrectionem uitæ æternæ animæ ac spiritus mei per incorruptionẽ spiritus sancti, in quibus suscipiar in conspectu tuo hodie, tanquam sacrificiũ pingue & acceptabile: sicut præparasti & præsignasti, ita & fecisti. Verus es tu, & sine mendacio Deus, propterea & in omnibus laudo te, & benedico te, & glorifico te per æternum Deum & pontificem Iesum Christum dilectum filium tuum, per quem, & cum quo tibi cum spiritu sancto gloria, & nunc, & in futura secula, Amen. Et cum Amen insonuisset, oratione completa subijciũt ignem homines ignis æterni. Cumq; flamma ingens reluxisset, uidimus miracula omnes nos, quibus ea Deus uidere concessit. Ex quibus & quamplurimi à Domino ad hoc reseruati sunt, ut annunciarent cæteris quæ uiderunt. Flamma enim in modum cameræ curuata specie, quasi uelum nauis uento sinuante, supra corpus martyris stetit: quod corpus in medio positum non erat ut caro ardens, sed tanquam si aurum & argentum in fornace candesceret. Tum præterea odorem naribus hausimus, tanquam thuris incensi, uel pretiosissimi fragrantis unguenti. Ad ultimum uidentes scelerum ministri, igne corpus non posse consumi, iusserunt propius accedere confectorem, & corpus cui ignis cesserat, mucrone transfodere. Quo facto, tam largus profusus est sanguis, ut restingueret rogum. Populus autem miraculi stupore discessit attonitus, erga electos Dei tam insigni eius fauore perspecto. Hic ergo est admirabilis & electus temporibus nostris magister apostolicus, & propheticus Smyrnæorum ecclesiæ sacerdos, qui omne uerbum quod loquutus est, & impletum est, & implebitur in futuro. Sed ille æmulus totius boni, & aduersarius omnium iustorum, postquam uidit quod & pro martyrij gloria, & pro uitę egregię uirtutib. coronatus est, & per mortẽ prędia immortalitatis indeptus, latisfacere cœpit, ut reliquias eius ad sepulturam nostris desiderantibus nemo conce-
B deret. Instigabatur ergo Nicetas Herodis pater, frater autem Dalcę, adire iudicem, & petere ab eo, ne humandum concederet corpus, ne fortè, inquit, relinquentes illum qui crucifixus est Christiani, hunc colere incipiant: Iudęis maximè ista machinantibus, qui & nostros intẽtis oculis obseruarũt, ne cum è flãmis adhuc ardentibus raperent: ignorãtes miserrimi, quia neq; Christum aliquando possumus derelinquere, qui mortẽ pro totius mundi salute sustinuit: neq; alium quenq; colere, quoniã uerum Deum, & qui solus colendus sit, nouerimus. Martyres uerò tanquã discipulos Domini diligamus, & ueneremur, quasi integrè fidẽ magistro seruãtes & Domino, quorũ nos quoq; in fide & perseuerantia charitatis optamus esse participes. Vbi autẽ uidit cẽturio tam obstinatã Iudęorũ contentionem, positum in medio ipsum corpus exussit, & ita nos postmodũ ambusta ossa pretiosissimis gemmis chariora, & omni auro probabiliora per ignem facta collegimus, ac (sicut cõueniebat) ex more condidimus. Quo in loco etiãnunc, prędante Domino, solennes agimus celebresq; conuentus, maximè quidem in die passionis eius. sed & cum eorum memoriã, qui prius passi fuerant, celebramus, ut sequentiũ animi ad prędecessorũ uiam exemplis insignibus suscitentur. Hactenus de beato Polycarpo, cum quo etiam alij duodecim ex Philadelphia uenientes, apud Smyrnã martyrio consummati sunt. Sed et in eadem epistola continebatur etiam de alijs quamplurimis eiusdem temporis martyribus intexta narratio. In quibus refertur post Polycarpum, quòd etiam Metrodorus quidam ex Marcionis hæresi presbyter, igni sit traditus. Inter cæteros autem qui per idem tempus martyres extiterunt, famosissimus inibi refertur quidam Pionius nomine, cuius per singulas interrogationes responsionum constantiam, & pro fide nostra ad populum orationes, quamq; apud iudices interritus semper astiterit, docens & disputans etiam in ipsis tribunalibus, utq; his qui in persecutione titubauerant, cohortationibus suis ad consurgendum dexteram dederit, & in carcere positus, qualiter ingressis ad se fratribus, animos ad martyrij tolerantiam tobo-

Polycarpi corpus in igne.

Polycarpi corpus negatur Christianis sepeliendum.

Iudæorum odium.

Metrodorus.

Pionius insignis martyr.

roborarit, quos'ue etiam ipse pro martyrio pertulerit cruciatus, utq; sit clauis affixus, & ardenti rogo superpositus, & ut in his beatum uitæ fecerit finem, si quis uult plenius scire, ex illa quæ nobis de antiquis martyribus scriptura cõposita est, plenius discet. Post hæc etiam aliorum apud Pergamũ Asiæ urbem martyrum gesta referuntur, Carpi cuiusdam, & Papyrij, & Agathonicæ optimæ fœminæ, aliarum'que multarum, quæ pro beatis confessionibus martyrio coronatæ sunt.

Vt Iustinus philosophus Christi uerbum prædicans, Romæ martyrium meruerit. Cap. XVI.

Iustinus. Anno Do. 152.

CVm quibus & uir mirabilis, de quo paulo superius fecimus mentionẽ, Iustinus, cum secundo iam librum pro religionis nostræ defensione cõscriptũ, tẽporis illius iudicibus obtulisset, remunerationem linguæ fidelis & eruditæ, martyrij munus accepit, quodã philosopho Crescente nomine cane tam professione quàm moribus, dolos uiro insidiasq; tendente. Quoniã quidem sæpe cum eo disputans, auditoribus medijs, non solum obtinuerat eum, uerùm & uehementius ueritate sibi suffragante confuderat, unde & uictoriæ suæ palmam, martyrium percepit à Domino. Hoc autem ita futurum, etiam beatus ipse uerus philosophus ueritatis in ea defensione, quam ab eo conscriptam suprà diximus, apertè, sicut erat futurum, prophetica mẽte prædixit, his uerbis: Nam et ego, inquit, spero me ab aliquo horum, quibus pro ueritate obsisto, insidias esse passurum: spero baculo aut clauo feriendum certè uel à Crescente hoc, non philosopho, sed φιλοκόμπῳ, id est non amatore sapientiæ, sed amatore iactantiæ. Neque enim dignum est, philosophũ nominari èum: qui de his quę nescit, publicè protestatur: & Christianos sine Deo esse, & impios dicit, ad gratiam & libidinem eorum quos in errore positos, ipse maioribus laqueis erroris inuoluit. Si enim ignoratur ab eo Christi doctrina, & ea arguit quæ ignorat, nequissimus est, & imperitis multo nequior: quia & imperiti uel idiotæ obseruant, ne disputare audeant de his quæ ignorant, & de illis testimonium perhibere quæ nesciunt. Si uerò legit quę apud nos scripta sunt, & aut non intellexit eorum uirtutem, aut intellexit quidem, sed dissimulat, ne & ipse suspectus habeatur in talib. multo nequior & detestabilior iudicandus est: qui imperiti uulgi captans fauorem, ueritatis ac pietatis, quã probat, hostis existit & proditor. Nam & proposuisse me ei sciatis quædam, ex quorũ responsionibus nihil scire conuictus est. Et in tantum uera sunt quæ dico, ut putem uobis etiam quęstionis habitę inter nos disputationes allatas, ex quibus apertissimè dinoscitur, quæ nostra sunt, penitus ignorare. Si uerò necdũ uenerunt hæc ad notitiam uestram, paratus sum rursus uobis audientib. disputare. Hæc sunt beati Iustini uerba, in quibus secundum ea quæ prædixerat, per Crescentis insidias martyrio consummatus est. Tatianus quoq; uir eruditissimus, in prima ætate sua cum magna admiratione oratoriam docens, ex qua non parũ gloriæ quæsierat: postmodum ad nostra se studia conuertens, libros etiam ipse aduersum gentes dignos memoria dereliquit, in quibus Iustini meminit his uerbis: Sed & admirabilis, inquit, uir Iustinus, satis rectè prosequutus est, similes istos dicens esse latronibus. Et post aliquanta, cum de philosophis quædam dixisset, addit etiam hæc: Crescens denique ille, qui obsedit urbem magnam, in puerorum quidem stupris omnes præibat. In pecuniæ autem cupiditate nullo inferior erat. Mortem uerò cum cęteris contemnendam suaderet, ipse tam pessimam de ea opinionem gerebat, ut Iustinum tanquam ultimo malo traderet morti, pro eo quod ueritatem prædicans, uoluptuosos et deceptores philosophos arguebat.

Iustini uerba in secundo Apologetico pro religione Christiana.

Id non obseruant idiotæ in hoc seculo.

Tatianus rhetor. Christianus.

Tatiani testimonium de Iustino.

Crescens Cynicus. Anno Do. 132.

De martyribus quos Iustinus in suis commemorat libris.

Caput XVII.

Mulier pudica & Christiana, t rpem maritũ r. inquit.

IDẽ q; Iustinus priusq; propriũ defudaret, aliorũ ante se martyres extiterãt, describens agones, in primo defensionis suæ libro talia quædã refert: Mulier quæ-

A er quędam ait, coniuncta erat uiro turpi, quæ & ipsa prius turpiter uixerat. Hæc postquā Christi præcepta cognouit, pudica effecta, uiro quoq; de pudicitia suadebat, suggerens ei scriptum esse in Christianorum præceptis, æternas imminere pœnas his qui pudicitiam in uita sua iustitiamq; contempserint. Sed ille in eadem obscœnitate persistens, actibus iam suis alienam à se faciebat uxorem. Quippe cum nefas esse mulier existimaret, in eius mariti contubernio permanere, qui naturæ lege contempta, nouas uias libidinis exquirebat. Statuit igitur iura repudiare coniugij. Sed propinquis interuenientibus, et de mariti emendatione pollicentibus, compulsa est in eius rursum consortio residere. Verùm ille post hęc Alexandriam profectus, cum turpius agere, atq; in cestæ uitæ maiora nunciaretur augmenta quæsisse, mulier ne ultra in coniunctione eius manens, particeps incesti hominis haberetur, libello ei repudij dato discedit. Tum ille egregius maritus, quem gaudere oportuerat, quòd in tantum uxoris suæ castitas profecisset, ut non solum nihil turpe committere, sed ne mariti quidem patienter ferre turpitudinem posset, à quo emendationē refutante pro castimoniæ amore discesserit: nouo criminis genere pro castitate accusat uxorem: Christiana, inquit, est. Et illa quidem libellum tibi obtulit Imperator, ut primò permitteretur ei rem familiarem ordinare: tum deinde responderet obiectis, quod & indulsisti. Verùm maritus cum mulierem nō posset arguere, in Ptolemęi cuiusdam exitium, qui magister mulieris in Christiana religione fuerat, tali arte conuersus est. Amicum habebat centurionē quē dam: huic persuadet ut percontaretur à Ptolemæo, si Christianus esset. Hoc tā tum Ptolemæus tanquam amator ueritatis, nequaquam gloriæ suæ professionis occultans, percontanti Christianum se esse confessus est. Hunc cōtinuò cēturio in uincula coniecit, & multo tempore squalore carceris maceratum, ad ultimum Vrbicio iudici obtulit. A quo simili modo hoc solū interrogatus est *Ptolemæus Christianus.* *Vrbicius index*

B Ptolemæus, si Christianus esset. Qui rursum tanti boni sibi conscius, diuinam religionem præ se tulit, & de Christi magisterio, ac totius boni institutionibus publica confessione testatus est. Qui enim negat quod est, sine dubio culpabile iudicat esse quod negat. Continuo igitur post confessionem ab Vrbicio duci iubetur ad mortem. Lucius autem quidam Christianus uir, uidens tā temere datam sententiam, ait ad Vrbicium: Quid quæso causæ est, quòd neq; adulterum, neq; corruptorē, aut homicidā, uel latronē, raptorēq;, aut alterius cuius libet facinoris reum, sed tantū pro nomine Christiano, quòd hoc se uocabulo confessus est nuncupari, ad mortem duci hominem præcepisti? Non sunt hæc digna pio Imperatore, nec sapientissimo puero filio eius, neq; sacro senatu quæ agis ô Vrbici. At ille nihil aliud inquirens, ait ad Lucium: Videris mihi & tu Christianus esse. Cumq; Lucius respondisset, Hoc planè sum: etiā ipsum Vrbicius duci pariter iussit ad mortem. Ille, Gratias, inquit, ago quòd me nequissimis dominis absolutum, ad bonum & optimum patrem & regem omnium Deum remittis. Sed & tertius quidam pari modo libertate usus, pari quoque sententia punitus est. Post hæc illa Iustinus annexuit ex ordine, quæ paulo antè retulimus. Id est: Et ego, inquit, spero me ab aliquo horum quibus pro ueritate obstiti, insidias esse passurum. Et cætera. *Lucius homo Christianus.*

Quæ Iustini scripta ad nos usque peruenerint. *Caput XVIII.*

PLurima autem nobis hic uir studiorum monimenta dereliquit, quibus eruditę eius animæ, ac diuinis deditę disciplinis, indicia colligamus: in quibus emolumenti plurimum inuenire possunt ij qui amorem doctrinæ & & scientiæ gerūt. Extat igitur eius liber hic (de quo superius memorauimus) ad Antoninum qui dicebatur Pius, & filium eius, ac Senatum, pro nostra religione conscriptus. Sed & secundus nihilominus defensionem nostræ fidei cō tinens, quem scribit ad successorem supradicti principis Antonini nū Verū, cuius tēpora nūc cœpimus explicare. Sed et alius liber est aduersum Paganos, in *Libri Iustini philosophi & martyris.*

quo

quo de singulis, uel nostris, uel Græcorum philosophis conferens, disputatio- A
nem latissimam conserit. Ibi etiam de natura dæmonum differit quædã, quæ
his interere lõgum est. Sed & alius liber est aduersum Paganos, qui superscri-
bitur Confutatio. Est & alius eius de Monarchia, quem non solũ de nostris li
bris, sed & de Græcorum uoluminibus texuit. Est & alius, qui superscribitur
Psaltes. Et alius uelut in subnotationũ modo de Anima, in quo diuersas quę-
stiones inseruit, ex his quæ apud Græcorum philosophos agitantur, quib. cõ-
tradicturum se repromittit, & suam de his sententiam in illius resp̃onis uo
lumine prolaturum. Composuit etiam dialogum quasi cum Iudæis, quẽ apud
Ephesum cum Tryphone Hebræorum nobilissimo doctore habuit: in quo
exponit, quomodo ipse per diuinam gratiam ad credulitatẽ ueræ fidei perduc-
tus sit, cum prius immensum studiũ erga philosophorũ gesserit disciplinas,
Iudeorum odium in Christianos. perquirendæ ueritatis amore detentus. Simulq; refert de Iudæis, quòd aduer-
sum ecclesiam Christi, insidijs feralibus agant. Et pro his insimulat Trypho-
nem, dicens: Quia non solum non pœnituistis pro his quæ à uobis male ge-
sta sunt, sed & uiros aptos ad hoc elegistis de Hierosolymis, & misistis per om
nem terram, qui circumirent & dicerent impiam hæresim surrexisse Christia-
norum, simul & criminosa quædam diffamarent aduersum nos, quo scilicet
per hæc ignorantes quique deterriti, consortia nostra uitarent: in quo non so
Prophetia in ecclesijs usq; ad Iustini tẽpora. lum nobis ipsis, sed & alijs opprobria fingendo causa mortis extitistis. Scribit
autem quod usq; ad sua tempora prophetiæ gratia in ecclesijs floruerit. Sed et
Apocalypsis. Apocalypsim, Ioannis apostoli esse dicit. Propheticis etiam quibusdã utitur te
stimonijs ad Typhonem, conuincens eum de his, quod Iudęi abscíderint hæc
de scripturis, & abstulerint. Sed & multa eius alia apud quamplurimos fratrũ
feruntur, quę ita probabilia ac digna à ueteribus iudicata sunt, ut Irenęus ex i-
psis inueniatur adsumere, & in quarto aduersum hęreses libro de his hoc mo- B
do scribere: Et bene, inquit, Iustinus in eo uolumine quod aduersum Marcio-
nem scribit, prosequutus est, dicens: Quia ipsi Domino nunquam adquiesce-
rem, si alium Deum diceret pręter omnium creatorem. Et iterum in quinto
eiusdem operis libro dicit: Et optimè, inquit, Iustinus affirmat, quia ante ad-
uentum Domini nunquam ausus est satanas blasphemare Deum, quippe qui
nondum agnouisset damnationem suam. Hęc autem nobis necessariò de o-
Anno Do. 169. Soter Rom. puscúlis Iustini dicta sint, ad inquisitionem librorum eius studiosos quosque
fideles prouocantibus.

Qui tunc uiri Romanæ Alexandrinæq; ecclesiæ præfuerint. Cap. XIX.

Agrippinus Alexandriæ. IGitur octauo anno supradicti principis, Aniceto undecimo anno episcopa
Anno Do. 171. tus sui defuncto, successit Soter. Apud Alexandriam uerò Celadion quatu-
An. Do. 170. ordecim annis ministrato sacerdotio, Agrippinum successorem reliquit.

Theophilus Antiochiæ. *Qui Antiochensium.* Cap. XX.

Cornelius. Heros. APud Antiochiam uerò Theophilus per idem tempus sextus ab apostoli
An. Do. 176. lis ecclesiæ pontificatum tenebat. Vbi quartus post Heronẽ fuerat Cor-
nelius. Post quem quinto gradu Heros successerat.

De his qui memoratis temporibus ecclesiastici scriptores enituerunt. Cap. XXI.

Egesippus. Dionysius. Corin. epis. Pinytus. Philippus, Apoll. &c. TVnc etiam Egesippus, de quo suprà memorauimus, insignis habebatur,
& Dionysius Corinthiorum episcopus, sed & Pinytus nobilissimus a-
pud Cretam in episcopis fuit. Philippus etiam & Apollinaris, & Melito, Mu
sanusq; & Modestus, & præcipuus Irenæus, quorum omnium ad nos usque
apostolicæ fidei & sanæ doctrinę præclarissima monimenta perlata sunt.

De Egesippo, quæq; ipse commemorat. Cap. XXII.

Egesippus. Cõformitas doctrinæ. Primus Corinthiorum episcopus. EX quibus Egesippus in quinto Commentariorum libro, ubi sententiam
suæ fidei plenissima cum adstructione designat, indicat hoc etiam, quòd
cum ad urbem Romam pergeret, plurimis per loca singula episcopis in ser-
mone & charitate congressus, omnes eiusdem fidei prædicatores doctoresq;
repe-

A repererit: simul & de epistola Clementis ad Corinthios scripta, quædam commemorat, quæ etiam inserere huic operi nostro necessarium duxi. Ait ergo: Et permansit, inquit, ecclesia Corinthiorum in prædicatione recta usque ad primum episcopum, quem Romam navigans vidi, & resedi cum eo apud Corinthum diebus multis, delectatus puritate fidei eius. Cum autem veniissem Romam, permansi inibi, donec Aniceto Soter, & Soteri successit Eleutherus. Sed in omnibus istis ordinationibus, vel in cæteris quas per reliquas urbes videram, ita omnia habebantur, sicut lex antiquitus tradidit, & prophetæ indicaverunt, & Dominus statuit. Item idem ipse etiam de hæreticis qui suo tempore exorti sunt, talia quædam commemorat: Et postea quàm, inquit, Iacobus, qui cognominatur Iustus, martyr effectus est, sicut Dominus etiam ipse reddens testimonium veritati: electione divina Symeon Cleopæ filius episcopus ordinatur, electus ab omnibus pro eo quòd esset consobrinus Domini. Propterea autem tunc ecclesia virgo vocabatur, quia nondum fuerat adulterini verbi subreptione corrupta. Sed Theobutes quidam, quia repulsam meruit episcopatus, ipse cœpit initio perturbare omnia, & corrumpere. Qui erat ex septem hæresibus in populo constitutis. Ex quibus erat & Simon, à quo Simoniani: Cleobius, unde & Cleobiani: & Dositheus, unde Dositheani: & Gortheus, unde Gortheni: & Masbutheus, unde & Masbutheni: sed & Menander, unde Menandriani. Ab ipsis & Marcionistæ, & Carpocratiani, & Valentiniani, & Basilidæ, & Saturniani. Quorum unusquisq; diversis corruptionibus fidei, seorsum schisma componens, propriam sectam & proprios habuit sectatores. Ex ipsis processere pseudochristi, & pseudoprophetæ, & pseudoapostoli, qui in diversas partes fratrum unitatem scindentes, per corruptelam doctrinæ castum ecclesiæ cubile macularũt, impietatem loquentes adversus Dominum, & adversus Christum eius. Sed & antiquas Iudæorum hæ

Primi hæretici.

Ecclesia virgo.
Theobutes hæreticus.
Simon.
Cleobius.
Dositheus.
Gortheus.
Masbutes.
Menander.

B reses idem ipse scriptor, quę vel quantę fuerint, per hæc verba designat: Erant, inquit, diversæ sententię in circuncisione, id est in filijs Israel, quæ maximè adversabantur tribui Iudæ, ex qua Christus est. Erant ergo Iessæi, Galilæi, Hemerobaptistæ, Masbuthæi, Samaritę, Sadducæi, Pharisæi. Sed & alia quàm plurima scribit, de quibus ex parte iam pro locorum opportunitate in superioribus memorauimus. Disseruit autem & de Euangelio secundum Hebræos & Syros, & quædam etiam de lingua Hebraica disputauit, & Iudaicarum traditionum meminit: per quæ indicat se ex Hebræis ad fidem Christi venisse. Verùm & hic ipse, & Irenæus, & omnis antiquorum chorus, librum qui adtitulatur Sapientia, Solomonis esse dixerunt, sicut & Prouerbia, et cætera. De Apocryphis verò cum ageret aduersùm quosdam hæreticos, corrupta in his quædam etiam ac falsata esse perhibuit.

Iessæi.
Galilæi.
Hemerobaptistæ.
Masbuthæi.
Samaritæ.
Sadducæi.
Pharisæi.
Egesippus primum Iudæus.
Sapientia & Prouerbia Salomonis Iudaico uetera.

De Dionysio episcopo Corinthiorum, & de epistolis eiusdem Cap. XXIII. An. Do. 167.

SEd veniendum nobis est tandem ad beati Dionysij commemorationem Corinthiorum ecclesię episcopi, cuius eruditione et gratia, quam habebat in verbo Dei, fruebantur non hi populi solum quos regendos susceperat, sed & procul positi, quibus per epistolas præsentiam sui reddebat. Extat denique eius ad Lacædemonios scripta epistola de catholica fide, in qua & de pace atq; unanimitate florentissimè docet. Et alia ad Athenienses, in qua ad Euangelij credulitatem invitat & cõcitat segniores: simul & arguit quosdam velut penè prolapsos à fide, cum episcopus eorum Publius fuisset martyrio cõsummatus. Sed & Quadrati, qui Publio martyri successerat in sacerdotio, meminit: simul & memorat, quòd labore eius & industria rediuiuus quidam in eis calor fidei reparatus sit. Et illud in eadem designat epistola, quòd Dionysius Areopagites, qui ab Apostolo Paulo instructus, credidit Christo, secundũ ea quæ in apostolorũ Actibus designantur, primus apud Athenas ab eodem Apostolo episcopus fuerit ordinatus. Fertur & alia eius epistola ad Nicomedienses, in

Dionysij Corinth. episcop.

Publius Athenensium episcopus.
Acto. 16.

qua hæresim Marcionis impugnat, & ecclesiasticæ fidei regulam mirabili ratione constituit. Scribit & aliam ecclesiæ Gortynensium, cæterisq; simul ecclesijs Cretæ, in qua episcopum ipsorum Philippum uelut magnis uirtutibus & optimis studijs præditum protestatur. Dicit autem ab hæreticorum conuiuijs abstinendum. Scribit etiam aliam ecclesiæ Amastrianorum, cæterisq; cum ea Ponti ecclesijs, in qua Bacchylidis & Elpisti meminit, tanquam qui eum cohortati sint ad scribendū, & multa in ea ex diuinis scripturis explanat, simulq; episcopi eorum mentionem facit nomine Palmeæ. Sed & de nuptijs & castitate plurima commemorat: & ex quocunque lapsu resurgentes, et conuertentes se à peccato, etiamsi ab hæretica peruersitate resiliant, suscipi iubet. Coniungitur et his alia eius epistola ad Gnosios, in qua commonet et deprecatur episcopum eorum Pinytum, ne grauia onera discipulorum ceruicibus superponat, ne ue fratribus necessitatem compulsę castitatis indicet, in quo nonnullorum periclitet infirmitas. Ad quæ rescribens Pinytus Dionysio sententiam quidē cōsilij melioris amplectit, simulq; obsecrat eum post illa quæ prius scripserat, robustioris iam & ualidioris cibi de cætero scripta transmittere, quibus ad meliorem profectum ecclesiæ suę populus aleretur, ne semper cibo lactis inhęrentes, paruulorum uitam in corpore iam senescente perducerent. Simul & recte fidei suæ insignia, & sollicitudinē quā erga curam plebis expendit, eruditionisq; ac sapiētiæ uerbi diuini in hac epistola Pinytus nobis uelut in quodā speculo uiuentē sui dereliquit imaginem. Dionysij autem fertur & alia ad Romanos data ad epispcoum ad Soterem, in qua instituta antiquitus tradita, in ecclesia Romana custodiri libenter amplexū se his indicat uerbis: A principio nanq; moris est, inquit, uobis fratres omnes uarijs iuuare beneficijs, multisq; ecclesijs quæ sunt per diuersa terrarum loca, cuncta quibus indigent destinare, singulorum quoque necessitates in omnibus consolari: sed & per metalla fratribus relegatis, quæ usus poscit, præbere. Hæc ab initio Romanæ ecclesiæ facere moris fuit, à patribus sibi huiuscemodi institutione dimissa, et semper integre custodita. Beatus uerò episcopus uester Soter nō solum seruauit quę patres tradiderant, sed & auxit in melius. Qui non tantum sanctis quæ usus corporalis poscit, impertit: uerùm & aduenientes fratres clementi satis & mitissimo solatur alloquio, et tanquam pium ac religiosum patrem singulis exhubet. In hac ipsa scriptura meminit etiam epistolę Clementis ad Corinthios scriptę, significans ueteri instituto, & antiqua consuetudine semper ipsam epistolam lectam esse in ecclesia. Deniq; sic dicit: Beatam, inquit, duximus hodiernam Dominicam diem, in qua legimus epistolam uestram, quam & semper ad nostri commonitionem legimus, sicut & illam priorem à Clemente ad nos scriptam. Idem adhuc ipse de epistolis suis tanquam falsatis à quibusdam hæc scribit. Epistolas enim quasdam, fratribus rogātibus me, scripsi, quas tamen apostoli satanæ ziyanijs repleuerunt, quædam auferentes, alia autem addentes, quibus uæ repositum est in iudicio Dei. Quid autem mirum, si Dominica uerba sanctæ scripturę falsare conati sunt, qui uilia hæc quę nos scripsimus corruperunt? Fertur adhuc & alia præter istas, Dionysij ad Chrysophorum fidelissimam sororem scripta, in qua conuenienter uel sexui, uel mensurę eius, rationabiles ei diuini uerbi exhibuit dapes. Sed de Dionysio satis sit dictum.

Bacchylides. Elpistus. Palmeas.

Pinytus. Attendāt hunc locum episcopi.

Epistola Dionysij ad Romanos.

Antiquus mos ecclesiæ Romanæ.

Soteris Romani pont. laus.

Clementis ad Corinthios epistolæ.

Epistolæ Dionysij falsatæ.

Epistola Dionysij ad Chrysophorum.

De Theophilo episcopo Antiocheno. Cap. XXIIII.

THeophili uerò, quem Antiochię episcopum suprà diximus, ferūtur tres institutionum libri ad Autolycum scripti. Et alius liber aduersum hæresim Hermogenis, in quo & testimonijs utitur de Reuelatione Ioannis. Sed & alij extant eius instructionum uariarum libelli. Igitur ea tempestate hæreticis per omnem locum, zizaniorum modo, pura uerba Dei semina maculantibus, & areas apostolicę doctrinę adulterina admixtione fœdantibus ex omni parte facer-

An. Do. 170. Theophili Antiochiæ episcopi, libri orthodoxi aduersus hæreticos.

parte ſacerdotes Domini, uelut uigilantes agricolæ, excutere eorum & expurgare mala ſemina nitebantur: & tanquam ſolliciti paſtores, inſidiantes lupos gregibus Chriſti, clamoribus ſimul inſectationibuſq; repellere: commonendo fratres, inſtruendo, ſcribendo etiam longè poſitis: ipſos quoque interdum ſicubi coràm deprehendiſſent, comminus perurgendo, & uerborum lucta ac diſputationum certamine proſternendo: alij etiam poſteris conſulentes, quæſtiones eorum & peruerſas obiectiones editis commentarijs confutando. Inter quos & Theophilus, de quo nunc loquimur, non ignobili aduerſum eos, id eſt aduerſum Marcionem, indicatur ex his quæ legimus, diſputatione congreſſus. Huic igitur ſeptimus ab apoſtolis in Antiochenæ eccleſiæ ſacerdotio Maximinus ſucceſſit. Sed & Philippus, quem Gortynenſis eccleſiæ epiſcopum ſuprà diximus, nobile etiam monimentum aduerſum Marcionem dereliquit. Similiter & Irenæus.

Maximinus Antiochiæ ſucceſſit, Theophilo Philippus. Gortynenſis epiſcopus aduerſus Marcionem.

De Modeſto. Cap. XXV.

MAgnificētius autem cæteris Modeſtus, qui omnes ipſius deceptiones & fallacias retecto, quo uelabantur, nequitiæ tegmine denudauit.

An. Do. 176.

De Melitone, quoſq; ipſe commemorat. Cap. XXVI.

MElito quoque Sardenſis antiſtes eccleſiæ, & Apollinaris apud Hierapolim eccleſiam regens, celeberrimi inter cæteros habebantur. Qui & Imperatori Romano Apologeticos ſimiliter libros pro noſtra fide luculentiſſimè conſcriptos porrexerunt. Horum quanta relicta ſint monimenta, quæ ad noſtram uſq; notitiam peruenerunt, infrà oſtenditur.

Melito Sardenſis, Apollinaris Hierapolitanus.

Melitonis de Paſcha libri duo.
De optima conuerſatione liber unus. Sed &
De Prophetis.
De eccleſia.
De die Dominica.
De fide hominis.
De figmento.
De obedientia fidei.
De ſenſibus.
De anima, & corpore, & mente.
De lauacro.
De ueritate. Item
De fide.
De generatione Chriſti, & de prophetia eius. Item
De anima & corpore.
De hoſpitalitate. Item
Liber qui dicitur Clauis.
De diabolo.
De Reuelatione Ioannis.
De Deo, corpore induto. Et poſt omnia
Liber ad Antoninum Verum.

Libri Melitonis.

In libello ſuo de Paſcha, tempus quoque quo ſcribebat inſinuans, ita dicit: Sub Sergio, inquit, Paulo Proconſule Aſiæ, quo in tempore Sagaris martyrio coronatus eſt, quæſtio ingens oborta eſt apud Laodiceam de Paſcha, quibus diebus hæc ſcripſimus. Huius etiam ipſius libelli mentionem facit Clemens Alexandrinus in opere ſuo, ubi de Paſchæ ratione ſcribit, quòd ſe dicit ex occaſione huius ipſius libelli, qui à Melitone prius editus fuerat, ſcribere. In eo autem libro quem ad Imperatorem ſcribit, talia quędam memorat illis temporibus aduerſum nos geſta: Quod nunquam, inquit, factum eſt, nūc perſecutionem patitur genus piorum. Effugantur undique, nouis decretis per omnem Aſiam promulgatis. Impudentes namque homines & calumnioſi, qui rapere aliena

Quo tempore uixerit Melito.

re aliena desiderant, occasione accepta Imperialium præceptorum, more præ A
donum die noctuq; grassantur, & diripiunt innocentes. Et post aliquanta iterum dicit, Et si quidem te iubente hæc faciunt, bonum credamus quicquid in sto Imperatore iubente committit. Sed & nos libenter ferimus mortẽ, quam à te cognoscimus irrogari. Sed hoc est solum quod te obsecramus, ut ipse prius ministros proteruitatis huius requiras: & si à te mandatę sint istæ, quas irrogant mortes, ipse discutias. Si uerò tuam quoque conscientiam præceptum istud tam immane & barbarum latet, obsecramus ne nos despicias, & patiaris religiosos ciues tam publico latrocinio iugulari. Et iterum post aliquanta addit etiam hæc: Etenim philosophia hæc qua nos utimur, primò quidem florebat apud Barbaros. Introducta est etiam Romanę uestrę conuersationi Augusti temporibus: ex quo & regni uestri sublimius culmen ascendit, obseruantiæ huius auspicijs eleuatum. Cuius imperij feliciter propagati, tu felix successor existi, & traditum tibi feliciter seruas unà cum filio. Propter quod & simul tibi cum imperio traditum nostræ philosophiæ ritum pari religione custodi, uelut qui ingressu suo patribus tuis causam prosperitatis intulerit. Et fidem, quæ cum ipsius Augusti felicitatibus adoleuit, integram tu quoq; nunc regnans, illibatamq; conserua: quia nec ipsi Augusto in ingressu eius, uel in progressu, triste aliquid accidit: sed è contrario læta omnia, & omnia magnis successibus plena, obsecrantibus Deum summum pro imperij eius statu, religionis huiusce cultoribus. Nec quisquam principum nisi Nero solus & Domitianus, nequam hominum suggestionibus, aduersati sunt dogmati nostro. Ex quorum tempore accidit, nos falsis calumnijs inamari. Sed illorum errorem, qui ex ignorantia uenerat, emendauerunt patres tui, qui frequentibus postmodum decretis animaduerterunt in eos, qui auderent molestiæ aliquid huiusmodi cultoribus irrogare. In quibus auus tuus Adrianus, & ad alios quidem multos iudices, præcipuè tamen ad Fundanum Proconsulem A- B
siæ pro hoc literas dedit. Pater uerò tuus tecum pariter Romani regni apicem gerens, omnibus quidẽ generaliter ciuitatibus, maximè tamen ad Lariſſæos, & Thessalonicenses, & Athenienses, pro his mittit edicta. Te uerò multo magis eandem credimus seruare sententiam, imò & multo clementius confidimus prouisurum, tanquam qui ueræ philosophiæ, ac puræ religionis amator existas. Hæc & multa alia nobiliter ab eo scripta, in libello de quo memoraui-mus inseruntur. In his autem quæ de explanatione scripturarum scribit, quasi in præfatione enumerat, quę sint uolumina noui Testamenti, quæ in Canone debeant obseruari. Quam partem scripturæ indere his necessarium puto.

Adrianus Cæs. Antoninus Fundanus.

OMELITO NESIMO PATRI SALVTEM.

Quoniam quidem frequenter me rogasti pro studio, quod habes erga uerbum Dei, ut excerpam tibi testimonia ex lege & prophetis de Saluatore, & de fide nostra: simulq; indicẽ, qui sit ordo uel numerus ueteris Testamenti uoluminum, postulata libenter impleui, sciens quod sit in te discendi studium, uel quanta fidei deuotio, & ut uitæ æternæ desiderio nihil præponas. Scias ergo perrexisse me usque ad Orientis locum, ubi prædicationis nostræ cœpit exordium, & ubi gesta sunt illa omnia, quæ leguntur scripta: ibiq; diligenter de omnibus explorasse, quæ essent ueteris Testamenti uolumina. Ibi igitur quæ cum omni inuestigatione comperi, hæc sunt: Moysi libri quinque: Genesis, Exodus, Leuiticus, Numeri, Deuteronomium. Tum deinde Iesu Naue, Iudicum, Ruth, Regnorum libri quatuor, Paralipomenon libri duo, Psalmi Dauid, Solomonis Prouerbia, quæ & Sapientia, Ecclesiastes, Cantica canticorum, Iob. Prophetæ autem Esaias, Hieremias, Duodecim prophetarum liber unus. Daniel, Ezechiel, Esdras. Ex his ergo ἐκλογὰς tibi, id est, excerpta testimonia in sex libris digesta transmisi. De Melitonis monimentis ista comperimus.

De libris qui habentur in Canone.

De Apol-

De Apollinare. Cap. XXVII.

A Apollinaris uerò, cum multa à multis habeantur, ad nos tamen iſta ſunt quæ uenerunt: *An. Do. 176. Apollinaris lucubrationes.*

Apologeticus liber ad prædictum Imperatorem ſcriptus. Et
Aduerſum Paganos libri quinq;
De ueritate libri duo.
Et quos poſtmodum edidit aduerſum Cataphrygas, Montanum ſcilicet, & pſeudoprophetiſſas eius, qui tunc primum deuiandi à recto itinere exordium ſumpſerant.

De Muſano. Cap. XXVIII.

SEd et Muſani (cuius in præcedentibus fecimus mentionẽ) fertur libellus multa elegantia ſcriptus ad quoſdã fratres, qui declinauerant ad hęreſim, quæ dicitur Encratitarum, tunc nuper exortam. Cuius autorem extitiſſe Tatianum ſermo aſſerit, illum ipſum de quo in ſuperioribus memorauimus, beato Iuſtino teſtimonium dante, cuius eum & diſcipulum ferũt. De quo tamen Irenęus in primo libro cõtra hæreſes hæc refert: A' Saturnino, inquit, & Marcione deſcenderunt & hi, qui uocantur Encratitæ, nuptias refutantes, quæ à Deo antiquitus inſtitutę ſunt: & ſubtiliter accuſantes illũ, qui ab initio maſculũ & fœminam ad reſtitutionẽ humani generis fecit. Sed & ab animalib. abſtinendũ prædicãt, ingrati exiſtentes Deo, qui hęc humanis uſib. procreauit. *An. Do. 176. Muſani liber aduerſus Encratitas.* *Encratitæ Irenæum lege de continentibus, ca. 34. lib. 1.*

De ſecta ſecundum Tatianum. Cap. XXIX.

COntradicunt etiam primi hominis ſaluti. Et hoc nunc inuentum eſt ab his, quibus Tatianus quidam autor extitit, & huiuſcemodi blaſphemias introduxit. Qui fuit quidẽ auditor Iuſtini, ſed donec cum ipſo fuit, nihil tale ſe ſentire prodidit. Poſtea uerò quàm ille martyr effectus eſt, abſcidit ſe ab eccleſijs; & doctoris arrogantia tumidus, & elatione nimia inflatus, tanquam
B qui ſe cæteris duceret meliorẽ, proprium maluit quàm à ueteribus traditũ docendi inſtituere ſtilum, ſecula quędam inuiſibilia ſecundum Valẽtini fabulas introducens, nuptias autem & fornicationes corruptionemq; pari iudicãs lege, ſimilia Marcioni Saturninoq; confirmans. De ſalute uerò Adam in dubium deducenda, nouis quæſtionibus commentatur. & paulo pòſt idẽ Irenæus addidit etiam hęc: Non multo autẽ, inquit, pòſt Seuerus quidam ſupradictæ hęreſi robur adiungens, fomenta maxima eius ſectatoribus præſtitit. Vnde & magis Seueriani appellati ſunt. Qui utuntur quidem lege, & prophetis, & euangelijs, ſed propria quadam interpretatione, & ſcripturarum ſenſum peruertunt. Obtrectant autem Paulo Apoſtolo, & refutãt eius epiſtolas. Sed neque Actus apoſtolorum ſuſcipiunt. Verumtamen prior eorum autor Tatianus, collationem quandam faciens Euangeliorum, neſcio quomodo compoſuit Euangelium unum ex quatuor, quod Diateſſaron nominauit, quod etiã nunc habetur à multis. Dicitur autem & nonnulla ex ſermonib. Apoſtoli permutaſſe, tanquam qui emendare uelit ordinem compoſitionemq; uerborũ. Reliquit autem hic ipſe infinitum librorum numerum. Sed ille quem aduerſum gentes ſcripſit, liber ex omnibus ſcriptis eius pręcipuus & ualde utilis comprobatur. Sed & de his ſatis dictum. *An. Do. 176. Tatianus hæreticus.* *Seuerus hæreticus.* *Seueriani.* *Tatianus aduerſus gentes.*

De Bardeſane Syro, et ſcriptis eiuſdem. Cap. XXX.

PEr idem tempus innumeris hæreſibus ubiq; pullulantibus, & præcipuè apud Meſopotamiam, Bardeſanes quidã uir diſertiſsimus in Syrorũ lingua, & uehemẽs dialecticus, aduerſum Marcionẽ alioſq; nõnullos, dialogos ſcribit, quos propria lingua compoſitos edidit. Sed & plura alia eius extãt uolumina, quæ diſcipuli eius in græcum uertére ſermonem. Erat nanq; ita potẽs in uerbo & in doctrina, & in diſputationibus ualidus, ut plurimos & nobiles uiros habuerit ſectatores. Eſt & eius ad Antoninũ de Fato potẽtiſsimus dialogus. Sed & alia multa ſcripſit, quæ ſatis utilia & perneceſſaria perſequutio- *Anno Do. 142 Bardeſanes Syrus aduerſus Marcionem.*

Dialogus de Fato ad Antoninum Cæs.

num quæ tunc erant temporibus, extitere. Ferunt autem hunc ipsum fuisse primo de Valentinischola. Sed cum magistrum notasset erroris, & ineptas eius fabulas arguisset, uisus est sibi ad meliorem & rectam fidei sententiam cõuertisse. Nec tamẽ ex integro ueterũ errorum sordes maculamq; deposuit. Iisdem uerò tẽpo. ibus etiã Romanæ ecclesiæ Soter episcopus, uiuẽdi finẽ fecit;

Soter Pont. Ro. moritur.

ECCLESIASTICAE HISTORIAE
Liber Quintus.

PROOEMIVM.

An. Do. 178 Eleutherus Pont. Ro.

IGitur Soteri episcopo octo annis in urbe Roma sacerdotio ministrato, duodecimus ab apostolis succedit Eleutherus septimodecimo anno imperij Antonini Veri. Quo in tempore per multas Romani orbis prouincias, ex acclamatione & seditione uulgi persecutiones aduersum nostros diriſſimæ concitatæ sunt, ita ut multa millia martyrum per loca singula fierent. Quod conijcere ex his facile possumus, quæ ad rerum gestarum memoriam conseruandam literis mandata reperimus. Et quamuis de hoc plenior nobis narratio, quam de singulorum martyrijs prosecuti sumus, sui sub titulo uideat expositа, quæ instructionem pariter doctrinæ & scientiæ necessariam non minimam contineat: tamen quę etiam præsenti operi competere duximus, pauca inseremus è multis: Alij namq; scriptores historiarum, referant bella, trophæa, uictorias, magistratuum ducumq; fortia gesta concelebrent, mortesq; ciuium aut hostiũ narrẽt: patriã, coniuges, liberos, diuersis cuncta cædibus confusa describant. Noster hic sermo qui narrationem continet de his quæ ad Deum pertinent rebus, absurdum non erit, si bella describat, quæ caro pro animæ salute perpessa est: & pugnas quas anima, ut cœlestem patriam recuperaret, excepit: si certamina eius referat, quæ pro fide ueritatis exegit, in quibus non aduersum mortales milites, sed aduersum spiritales dæmones dimicauit † nõ pro libertate carnis, sed pro spiritus libertate. Si, inquam, monimentis literarum mandemus prælia, quæ non pro terrarum spacijs, nec prouinciarum possessionibus, sed pro cœlorũ regno, & paradisi hæreditate peracta sunt: non regni mortalis imperiũ quęsitura, sed ab immortali rege omnium Deo triumphorũ gloriã perceptura.

Significare videtur opus suũ De antiquis martyribus, cuius antè meminit.

Pella & pugnæ martyrũ. Aliàs pro libertis carnis.

Quanti & quemadmodum sub Seuero apud Galliam pro pietate subierint mortem. Caput I.

Lugdunum. Vienna. Rhodanus.

GAlliarum nobilissimæ urbes Lugdunensium ciuitas habebatur, & Viennensiũ, quas præcipiti lapsu præterfluit Rhodanus nobilissimus fluuiorũ. In his quę & quanta erga Dei martyres gesta sint, suprà memoratis Antonini Veri temporibus, descripta per ordinẽ, ab eis ad ecclesias Asiæ et Phrygię fideli relatione transmissa sunt. De quibus ut fides certior habeatur, ipsa scriptorum exempla subijciam.

SERVI CHRISTI HABITANTES APVD VIENnam & Lugdunum Galliæ urbes, fratribus omnibus qui per Asiam & Phrygiam, eandem quam nos redemptionis Christi fidem & spem gerunt, pax uobis, gratia & gloria à Deo patre, & Christo Iesu Domino nostro.

Epistola Christianorũ apud Viennã & Lugdunum habitantium.

Et cum nonnulla uelut in præfatione prosecuti uiderentur, post aliquanta ita rerum gestarum ordiuntur initium: Tribulationis, aiunt, nostrę magnitudinem & gentilium furorem, quem sanctis martyribus intenderunt, sicut est, enumerare, ne præsentes quidem ipsi sufficimus, nedum scriptura cõprehendere. Omnibus etenim uiribus congressus est inimicus, tanquam qui iam per acerbitatem persecutionis aduentus sui ostentaret initia, & per hoc instrueret

& in-

A & informaret ministros suos aduersum seruos Dei, omne ministerium † scelerís & crudelitatis explere, ita ut primò nobis domorum prohiberetur habitatio: tum deinde usus balnearum: pòst etiam processus ad publicum: ad ultimum, ne omnino in quolibet loco domi foris que publico priuatoq; uideremur. Sed aderat Dei gratia, quæ fragiliores quidem quosque nostrorum de manibus eorum eripiebat. Producebat autem in medium uiros stabiliores columnis, qui possint per patientiam suam non solum ferre impetus quos excogitabat inimicus, sed & ultrò expetere, & sponte se omnibus uel opprobriorum, uel tormentorum cruciatibus obiectare, & lacessentibus iam penè tortoribus, ipsi adhuc parum putare, pro eo quod moram sibi hanc esse quodammodo ad Christum festinantibus crederent, rebus ferè ipsis, & patientiæ uirtute clamantes, quia non sunt condignæ passiones huius temporis ad futuram gloriam, quæ reuelabitur in nobis. Ferebant ergo fortiter acclamationes aduersum se, & probra atque iniurias populi, & contumelias eorum, laudes suas esse ducebant. Sed & uerberari se ab eis, ac lapidari & cõcludi, patienter accipiebant: æquanimiter susciptentes, quicquid illud furẽtis uulgi excogitauisset insania. Denique quodam tempore astante Tribuno, & primoribus ciuitatis, pro solis acclamationibus populi, correpti & in carcerem trusi sunt fratres, usque ad præsentiam Præsidis, cui que aduenienti offeruntur. In quos ille tanta crudelitate usus est, ut sæuitiæ eius species singulas nemo possit exponere. Vetius igitur Pagatus unus ex fratribus, qui & in Deum perfectam charitatem, & in homines integram custodiret, cuius uita, cum esset adolescens, ita examinata esset omnibus & probata, ut etiam grauissimis senibus præferretur. Incedebat enim in omnibus mandatis & iustificationibus Domini sine querela, ad obsequia quoq; seruorum Dei promptissimus erat.

B Is cum zelo diuino & feruore spiritus plenus, tam crudelia seruis Dei supplicia uideret inferri, & contra ius fasq; tot pœnas humanis uisceribus excogitari, indignitatem rei ultrà non ferens, poposcit se audiri, pro ciuibus optimis, ex quibus nihil impietatis commissum probari poterat, loquuturum. Erat enim & nobilissimus inter suos, & eruditissimus. Verùm cum defensionẽ eius non reciperet obstinatio iudicis, inquirit tantum ab eo, si & ipse Christianus esset. Vtq; Christianum se esse clarissima & libera uoce testatus est, Tanquam aduocatus (inquit) Christianorum, & ipse uinctorum numero societur. Sed in hoc illi quidem quid dicerent, ignorabant. Ille uerò habens in se aduocatũ pro nobis Iesum, hoc nomine meruit honorari, sancti presbyteri Zachariæ, qui erga sanctos plenitudinem charitatis ostenderat, secutus exemplũ. Qui & ipse dũ fratribus adest, & defensionem libertatis, quę in nostra religione consistit, exquitur, Dominicũ secutus exemplũ, animã suã pro ouib. suis posuit, et pro amicis. Et ideo cũ hoc pariter uelut discipuli fideles Christi, in regno uẽturo sequentur agnum quócunq; uadit. His igitur optimis & fidelissimis ducib. usus omnis reliquus sanctorum chorus, prompti & alacres animas suas pro fidei libertate ponebant. Aliqui autem impares & infirmiores inuenti, & ad illatæ persequutionis euehendum pondus inualidi, decem fermè numero lapsu suo luctum nobis & ingentem tristitiam reliquernnt, et multorũ animos, quos priorum fides succenderat, infregerunt. Vnde & omnes ualde perterriti sumus, non propter tormẽta, quæ crudelius uidebantur inferri, sed pro exitu confessionis incerto: quia multo nos grauius lapsus nostrorum, quàm ea quæ inferebantur tormenta, cruciabant. Comprehendebãtur tamẽ quotidie quos dignos Dominus iudicabat in lapsorum numerum subrogari, ita ut ex utraq; ecclesia omnes qui studiosi & magni uidebãtur, & quorũ labore & industria regebantur, ecclesiæ uniuersi pariter tenerentur. Accidit autem etiam seruos comprehendi quorundam ex nostris paganos, quoniam quidẽ publicẽ iussum fuerat requiri omnes & teneri. Quiq; dęmonis iustinctu, cum tor-

† Al. sceleris crudelitate explere.

1. Habitatio domorum.

2. Vsus balnearum.

3. Processus in publicum.

4. Perpetuæ latebræ.

Viri stabiliores columnis.

Acclamationes populi in Christianos.

Fratres, hoc est Christiani.

Vetius Pagatus, patronus Christianorũ.

Zacharias presbyter.

Decẽ negarũt Christum.

menta pertimescerent, quæ inferri sanctis uidebant, monentibus se hoc in ip- A
sum militibus, quibus ita fuerat præceptũ, commẽti sunt aduersum nos, uelut
Thyesteas cœnas, & incesta Oedipia perpetrantes, & alia, quæ nec proloqui
aut cogitare nobis fas est, & qualia ne credere quidem possumus aliquando
apud homines gesta. Quæ cum de nobis diffamata fuissent in uulgus, horrori
maximo & execrationi apud omnes homines esse cœpimus, etiã apud eos qui
prius aliquid moderationis erga nos seruandum esse censebant. Et omnes si-
mul fremere aduersum Christianos, atq; insatiabili odio furere cœperũt. Tũc
Ioan.16. uidimus compleri illud quod à Domino dictũ est: Quia ueniet tẽpus, in quo
omnis qui occiderit uos, putet se obsequium offerre Deo. Post hæc iam supra
omne narrationis genus est, supplicitorum & cruciatuum modus qui sanctis
martyribus inferebatur, perurgente satana, quo scilicet etiã illorũ confessione
tale aliquid eliceretur à nobis esse cõmissum. In quo omnes pari atq; eodẽ fu-
An. Do. 169. rore persistebant, uulgus, iudex, officiũ, milites, perurgentes præcipuè Sanctũ
Sanctus diaco- nus Vienenſis. nomine, quendã diaconum Viennensem: & Maturum, neophytum quidem,
Maturus. sed in fide & patientia robustissimũ: sed & Attalum Pergamenũ ciuẽ, qui co
lumna & firmamentũ ecclesię nostræ in omnib. fuit: & Blandinã fœminã, per
quã Christus ostendit, quia ea quæ apud homines despecta sunt, & contẽpti
habentur, in magna gloria apud Deum ducuntur: & quia charitas eius, quæ
Blandinæ mira in tormentis constantia. fragilia sunt per naturam, per gratiam facit esse firmissima. Cum enim omnes
nos de ea trepidaremus, sed & ipsa eius carnalis domina, quę erat una ex nu-
mero martyrũ, uereretur ne fortè Blãdina cederet in tormẽtis, & pro debilita
te corporis, uix ad primæ cõfessionis tormenta sufficeret, tanta tolerãtiæ uir-
tute firmata est, ut resoluerentur prius & conciderent carnificũ manus, qui si-
bi pro cõtentiosa iudicis animositate inuicem succedebant. Deniq; à prima lu
ce usq; ad uesperam tormenta semper innouantes, ad ultimum uictos se con-
fitentur, stupentes quomodo in ea spiritus permaneret, cum nihil iam in illa B
ex corpore per supplicia resedisset. Sed illa uerè beata, ut postmodum nobis
ipsa disseruit quondam, quoties uocem confessionis emisit, & Christiana sum
proclamauit, toties nouæ uires corpori reddebantur: & tanquam ablatis per
confessionẽ doloribus, instaurabatur recẽtior ad agones. Eoq; magis quòd in
Sancti diaconi constantia. tellexerat quòd uox ipsa sensum doloris extingueret, sæpius & alacrius, Chri
stiana sum, & nihil apud nos mali geritur, proclamabat. Diaconus quoq; San
ctus nomine, etiam ipse suprà quàm dici potest, & suprà quàm humanam fas
est ferre naturam, acrius insistentibus ministris dæmonum, quo aliquid ab
eo elicere possent confessionis illicitæ, noua pœnarũ genera pertulit, & quæ
longè substantiam humanæ conditionis excederent. At ille uir Deo ple-
nus, in tantum crudelitates eorum irrisit, & ferinam in quæstione sæuitiam,
ut nunquam dignatus sit, uel quis esset generè, unde domo uel patria, nomen
saltem suum eis fateri. Sed de his singulis interrogatus, nihil aliud in omnibus
tormentis, nisi Christianũ se esse respondit. Hoc mihi nomen, hoc genus, & pa
tria est. Aliud, inquit, omnino nihil sum quàm Christianus. Vnde & eos incre
dibilis agitabat insania, quod tantis pœnarum generib. cõsumptis, extorque-
re ei ne professionẽ quidẽ propriũ uocabuli potuissent. Ad ultimum cãdentes
laminas ęris & ferri erga inguinis loca, & delicatiora quęq; membrorum in-
stauratis ignibus adhibebant: ex quo carnes quidem eius adustę igni defluebant, ipse uerò permanebat immobilis, incõcussus, intrepidus, cœlestibus æ-
ternisq; fontib. qui procedũt de uentre Iesu, humanas in se temperans flãmas.
Veruntamẽ membris omnibus martyr erat, & toto corpore unũ uulnus hor
rebat. Perit in eo humanæ formæ agnitio, & non solum quis esset, sed & quid
esset, tormentorum crudelitas, ne agnosci posset, abstulerat. Christus tamen
in eo solus per martyrij gloriã recognoscebatur, qui per eius patientiã destrue
bat aduersarias potestates, & suos milites per tolerantiæ roborabat exemplũ,

ostendens

A ostendens omnibus, quia nihil terribile est, ubi dilígitur páter: nihil doloris est, ubi fides Christi. Sed artifices scelerum, nequaquã martyris erubuere uirtutem. Post paucos etenim dies, considerantes quod si tumentibus adhuc uulneribus, quæ indignarẽtur etiam ad mollissimum manus tactũ, tormenta rursus inferrent, & denuo membra iam putrefacta uexarent, unum è duobus fore, aut in sua eum impietatis iura cessurum: aut si in tormentis animam posuisset, terrorem crudelitatis, & metum cæteris intentandum. Sed hoc longè contra quàm impij cogitauerant, cessit. Nam quod uix credi ab infidelib. potest, restitutum est in primam speciem corpus per secunda tormenta. Et officia mẽbrorum, quę abstulerat prima crudelitas, secunda reparauit, ita ut iterata supplicia, non iam ei pœnam contulerint, sed medelam. Sed & Blandina, quam paulo antè memorauimus, simili exemplo ad supplicia secunda reuocatur. Quę cum semiuiua penè, & in mortis quodam confinio posita, iteratis fuisset, pulsata cruciatibus, uelut è somno quodam subito euigilans, in memoriã futuræ beatitudinis uenit, & uoce constanti tanquam de excelso & edito concionaretur apud populum: Multum (inquit) erratis ô uiri, quòd putatis infantũ uisceribus uesci eos, qui ne mutorum quidem animalium carnibus utuntur. Et; sic in confessione perdurans, iterum numero martyrum socia retruditur.

Blãdina ad tormenta reuocatur.

Accusabantur Christiani quòd infantũ uisceribus uescerentur.

Veteres Christianos à carnibus abstinuisse.

Vt martyres quandiu habebantur in uita, omnes qui in persecutione lapsi fuerant, reuocabant. Cap. II.

SEd posteaquam per beatorum martyrum patientiam tyrannica euanuere supplicia, alijs rursus diabolus machinis oppugnare parat famulos Dei, quo scilicet afflictione carceris, & pœnali squalore cõsumpti, ac septimo (ut dicunt) puncto in neruo pedes contra quàm credi fas est, distenti, in intimo tenebrarum loco, per omnia pœnarum genera quæ furentium sæuitia excogitare poterat, deperirent. Quàm plurimi ergo hoc genere in ergastulis consu
B muntur, Domino suscipiente eorum huiuscemodi exitum, quibus nec ibi defuit diuinæ maiestati auxilium. Aliquanti etenim ex his qui sæuissima tormẽta pertulerant, nec humanæ aliquid medelæ permissi sunt consequi, mirum in modum uirtute Domini conualescere, & subitam mentis alacritatẽ ad desperatum corporis robur recuperare cœperũt: ita ut cohortatione sua cęteros ad patientiam confirmarent. Et impatientes erant pœnarum illi magis, qui nuper fuerant correpti, & quorum corpora nondum tormenta solidauerant: illi deniq; erant, qui fœtoris horrore, & cõclusionis tenebris necabãtur. Verùm beati Photini Lugdunensis episcopi gloriosam martyrij confessionẽ, fas non est silentio præterire. Qui cum nonagenario maior esset ætate, & corpore utpote illius qui inualidus, cætera penè iam mortuus, solo martyrij amore uiuebat. Ducitur ad tribunalia, imò potius defertur, senio & languore resolutus. Cuius ad hoc solum anima seruabatur, ut Christus per eam magnificentius in fragili corpore triumpharet. Statuitur interea senior pro tribunalibus impiæ plebis. Vndiq; clamor attollitur, hunc ipsum esse insonant Christũ. Dum uerò à Præside interrogatur, quis nam esset Christianorũ Deus, respondit: Si dignus fueris, scies. Hinc uerò cunctos uelut rabies immensi cuiusdam furoris inuasit, ita ut qui propè astabant pugnis, alij calcibus subigerent senem, nec grauitati, nec ætati aliquid reuerentiæ deferentes. Illi uerò qui longius erant, quicquid furentibus teli uenisset in manus, eminus iacebant: ita ut unusquisque summi sibi esse delicti duceret, nisi aliquid in senem sceleris intulisset. In hoc etenim uindicandos deos suos esse credebant. Quem cum semineceni proiecissent in carcerem, incontaminatum paulo pòst spiritum reddidit. Per idem tempus immensa quædam ei dispensatio procuratur, & misericordia ex insperato Christi Domini arte conquiritur. Quod nunquam ferè prius à persequutoribus gestum meminimus: omnes hi qui primò comprehensi negauerant fidem, correpti truduntur in carcerem: & quo

Septimo punctio in neruo distenti proueri.

Moriuntur in carcere.

Anno Do. 169 Photinus Lugdunen. episcopus quẽ Sophronius uocat πεθαγιον.

Photinus moritur in carcere.

infelicibus

A tur,animabant: & ipſi nondum martyres,cohortationib. ſuis plurimos martyres faciebant. Ex quo magnum gaudium matri naſcebatur eccleſiæ, uidenti ſuos filios,qui penè iam decidiſſe uidebantur in mortem,per hos reparari ad uitam : & monitis eorum multi qui iam negando uelut aborſum quoddam effecti fuerant, quaſi iterum parturiebantur, & Chriſtus in eis iterum reformabatur. Docebantur enim ab his,quia Deus non uult mortem peccatoris,ſed ut conuertatur & uiuat. Igitur cū à Cæſare reſcriptum fuiſſet,ut perſiſtentes quidem punirentur, negantes autem dimitterentur: die quodā celeberrimo,in quo ex omnibus prouincijs coeuntes,nundinas apud nos agere ſolent,in ipſo frequentiſſimo conuentu tribunal aſcendens,præparari ſibi iudex Chriſtianos,& introduci ad ſupplicíorum pompam prębendam cunctis qui aderant,iubet. Rurſum itaq; cruces,rurſum pœnæ, rurſum tormenta reparantur. Et ſi qui fortè ciues Romani reperti ſunt,hos plecti capite decernit, cæteros uerò beſtijs tradi. Ingens tamen ab omnibus gloria Chriſto conferebatur,pro his qui antè negauerant,& dimitti neq; negantes potuerant: nunc uerò,cum negantibus uenia præſtaretur,in confeſsione perſiſterēt,& de perditionis grege reuocati, numero martyrum iungerentur. Igitur cum erga ſupradictos quæſtio haberetur, Alexander quidam genere Phryx,medicus diſciplina, uir religioſus & prudens,& uitæ ac morum probitate cunctis charus acceptusq;,amore Dei concitatus,cum aſſiſteret tribunali,nutibus hortabatur ad confeſſionem eos in quos quæſtio agitabatur: ita ut omnibus qui aſtabant,palàm fieret quid animo gereret. Cumq; id populi nota uiſſent, indignantes maximè pro his,qui quod prius negauerant, rediuiua nunc confeſſione reuocabant,conclamauerunt aduerſum Alexandrū,hæc ipſo inſtigante committi. Qui iuſſus à præſide in medium ſtatui,& quis eſſet interrogatus, Chriſtianum ſe eſſe libera profeſsione teſtatur: quem continuò præparādum

B beſtijs cōdemnauit. Et poſtera die ſimul cum Attalo producitur. Quem contra præceptum Cæſaris gratificari populis uolens,etiā ipſum beſtijs tradi iuſſit. Sed cum ferarum nulla,ſanctorum corpora contigiſſet,omnibus eos uerberum cæterarumq; pœnarum ſupplicijs cruciatos, ad ultimum in conſpectu populi in medio arenæ iugulari iubet,beato Alexandro in omnibus quæ perpeſſus eſt pœnis,ne unū quidē penitus proferente ſermonē,ſed ab initio uſque ad finem intra ſemetipſum ſemper cum Deo loquēte, & in laudib. eius ac precib. permanēte. Attalus uerò cū prunis ſubteriectis in ſella ferrea torretur, cumq; nidor aduſtæ carnis ad nares & ora inſpectantis populi perferretur, uoce magna exclamat ad plebem: Ecce hoc eſt homines comedere, quod uos facitis: quid à nobis uelut occultum inquiritis facinus,quod uos aperta luce committitis? Nos enim neq; comedimus homines,neq; aliud quid mali agimus. Et cum interrogaretur,quod nomen habet Deus? reſpondit: Qui plures ſunt,nominibus diſcernuntur: qui unus eſt,non indiget nomine. Poſt hos nouiſſimo iam munerum die Blandina rurſus inducitur cum Pontico annorum ferè quindecim puero,quiq; & in piorum cruciatib. iuſſi fuerāt ſemper aſtare,quo magis cæterorum uidentes ſupplicia terrerentur. Statuuntur ergo in medium,& iubentur iurare per deos. Illi uerò econtrario nullos eſſe aiebāt iſtos,per quos iurare cogerentur. Cumq; altijs compluribus uerbis exprobrarent gentium deos, inſanire magis in eos cœpit populi multitudo,neq; teneram pueri ętatem,neq; ſexum fœminæ miſerantes,ſed per omnia tormentorū genera quaſi quodam eos circulo peragentes,nihil deeſſe pœnis patiebantur quod crudelitas inueniſſet. Tunc Ponticus maximum patientię robur materna cohortatione ſuſcipiens,& perſeuerans in cōfeſſione fidei,impollutū ſpiritum reddit. Beata uerò Blandina ultima omnium,uelut omniū nobis mater, pręmiſſos ad martyrij coronam filios,inſequi iam ſecura feſtinat,exultās & gaudens,uelut ad thalamum ſponſi inuitata,& ad nuptiale conuiuium. Ex quo fiebat,

Ezech.33.

Dies nundinarum.

Alexander.

Attali cum prunis torretur uox.

Blandina. Ponticus.

bat,ut in uerberibus tripudiaret,& craticulis exusta gauderet: ac tam hilaris A uideretur & læta,quasi inter dapes regias accubaret. Post hoc ad bestias traditur,sed ab his intacta perdurat. Inde etiam aliud excogitatur crudelitatis genus,ut reti constricta obijceretur tauro ferociter instigato. A quo cum fuisset innumeris ictibus lacessita, & toto arenæ ambitu iactata,nihil penitus læditur,sed permanet læto(ut semper) uultu,mẽte cõstanti,spe ipsa & animi præ-

Blãdina gladio iugulatur.

sumptione cum Christo colloquẽs. Ad ultimum iugulari gladio iubetur, stupentibus etiam ipsis impijs,et dicentibus,quòd nunquam fuerit fœmina,quæ tanta & talia ferre potuerit. Sed ne sic quidem satietatem aliquam capere crudelitas quiuit. Antiqui etenim serpentis uirulentia cõcitati,feri ac barbari mores mansuescere nesciebant. Ex ipsa quippe sanctorum patientia,sęuior eis cõtentionis rabies accendebatur:& uelut pudore quodam fatigabantur, quòd maior inesset cruciatis, quàm cruciantibus uirtus. Et ex hoc ad nefanda odia iudex simul instigabatur & populus,ut scriptura impleretur, quæ dicit: Ini-

Dan.12.

quus adhuc iniquè agat,& iniustus adhuc faciat iniustè. Igitur inaudito sæuitiæ genere,eorum qui necabantur in carcere corpora canibus iubebãtur exponi,adhibita simul custodia die noctuq;,ne quis collectas reliquias,humanitatis intuitu traderet sepulturę. Sed si quid fortè uel bestijs,uel igni reliquum ex corporibus martyrũ fuerat,ipsaq; cum trũcis suis capita punitorũ insepulta per custodiam militum seruabantur: & quærebatur,si quid ultrà posset hu-

Limen uitæ.

mana crudelitas,etiam in eos qui iam uitę huius limen excesserant. Exultabant tamen gentes magnificantes simulacra sua,quorum uirtute datam in illos uindictam dicebant. Si quis uerò inter ipsos paulo mitior uel humanior uidebatur, Vbi nunc est,aiebant,Deus eorũ? Et quid profuit eis ista religio, pro qua etiam animas posuerunt? Igitur apud illos erat uarium istud insultationis genus. Apud nos uerò ingens luctus habebatur,præcipuè quòd nõ possemus corpora humi tradere:quippe quibus nec noctis tẽpore aliqua ad hoc B opportunitas prębebatur: neq; munerib. suadere custodes, neq; precibus,aut ullo alio genere copia erat. Ita attentè & sollicitè curabant, ne daretur extremis ossibus sepultura. Post aliquot autem dies cum nullam sepeliendi gratiam præstitissent,incensa ossa martyrum,& in fauillam redacta,cum reliquo

Abijciuntur cineres in Rhodanum.

terræ puluere in Rhodanum fluuium dispersere,ne usquam reliquiæ eorum residerent: quasi uerò hoc agentes,Deum uincerent,& (sicut dicebant)spem eis per hoc resurrectionis adimerent. Sperantes enim(aiebant) de sepulcris quandoq; se esse resurrecturos, ideirco noua nescio qua sibi persuadente superstitione læti se tormentis mortibusq; subijciunt. Nunc uideamus si resurgent,& si potest eis adesse Deus eorum,& eripere eos de manib. nostris. Hæc sunt quæ illis temporibus gesta,ex epistola fratrum Lugdunensium declarãtur. Ex quibus quid etiam per cæteras prouincias geri potuerit,coniectura capiendum est. Referuntur adhuc in ipsa epistola quædam etiam de humanita-

Philip.2.

te & mansuetudine beatorum martyrum,quæ dignum puto ad hæc suis sermonibus sicut cętera sociari. Qui(ut asunt)ad imitationem Christi,qui cũ in forma Dei esset,non rapinam arbitratus est esse se æqualem Deo,in tãta gloria positi,& semel atq; iterum ac frequentius martyres facti, post bestias,post ignes & laminas neq; se ipsi martyres dicebant,neque alijs ita se appellantib.

Modestia martyrum.

indulgebant: sed si fortè aliquis nostrũ,uel in epistola,uel in sermone eos martyres nominasset,increpabant acrius:dicentes,quòd hęc appellatio soli Chri-

Coloss.1.

sto debetur,qui solus fidelis ueritatis est martyr, & qui primogenitus est ex mortuis,& autor uitę ęternæ:uel certè illis solis aptum hoc esse uocabulũ qui

Perfecta professio,signaculum martyrij.

post bonam confessionem de hac uita discedere & pergere meruerũt ad Deum. Nos autem(aiebant)humiles & egeni,optamus ut ipsa saltẽ in nobis cõfessio tuta permaneat. In quod etiam cæteros fratres cũ lacrymis obsecrabãt, ut pro eis Dominum precarentur,quo perfectę confessionis signaculum mar-

tyris

A tyris mererentur accipere. Et tanta in eis humilitas erat, ut cum rebus ipsis essent iam martyres, nominis tamen iactantiam fugerent. Apud Gentiles uerò cum omni fiducia cõsistebant, nobilitatem animæ per contemptum iniurię & supplicionum demõstrantes. Erant ergo inter fratres humiles, inter persecutores elati; suis mites, aduersarijs terribiles: Christo subiecti, diabolo erecti. Humiliabant se sub potentissima manu Dei, per quam nunc sublimius exaltati sunt: placabant omnes, accusabant neminẽ: soluebant cunctos, ligabant nullum. Orabant etiam pro persecutoribus suis, utentes sermone sancti Stephani primi martyris, dicẽtes: Domine, ne statuas illis hoc peccatũ. Aduersum quos eo uehementiora diabolus prælia concitabat, quòd per nimiam charitatem, quam habebant in Christo Iesu, etiam eos qui lapsi fuerant, & quos iam se immanis illa bestia absorbuisse crediderat, rursum uiuos de internis eius uisceribus educebant: et uelut matres erga paruulos suos, ita erga eos totis profusi miserationum uisceribus inhærebant, omnipotenti Deo effundentes pro ipsis fontes & flumina lachrymarum: uitam petebant eis à Deo, & tribuebat eis. nec sibi gratũ iter ducebant eundi ad Dominum: uel lætam putabãt martyrij fore coronam, si partem membrorum suorum de ecclesijs raptam, uelut spolia quædam detentari à diabolo permisissent. Super omnia aũt pacem & ipsi diligebant, & nobis seruare mandabãt. nec aliam sibi, nisi per pacem uiam ad martyrium cõstruebant, cauentes ne ullam post se dissensionẽ fratribus, nec ecclesiæ matri mœstitiã derelinquerent: sed pacem semper habendã, pacem fratribus custodiendam, & charitatẽ præcipuè tenendã, quæ est unitatis & concordiæ uinculum, cõmonebant. Hæc non inutiliter (ut opinor) à nobis ad ædificationem legentiũ memoriæ tradita sunt, quæ ex tantorũ uirorum autoritate descendũt, propter eos qui tumidi & inflati aduersum fratres ferũtur: & si qui fortè titubauerint, miserationũ Christi uiscera ab eis putant penitus excluden-

1.Pet.5. Act.7. Pax. Charitas quid.

B da. Refertur adhuc in eadem scriptura et alia narratio, quam cognitionis causa his inserere dignũ putaui. Alcibiades quidam erat in numero eorum, qui prò Christo uincti tenebantur. Hic uitam satis arduam & austerã gerebat, nihil cibi uolens accipere, sed tantũ sale & pane cum aqua utebatur. Cumq; hunc uitæ rigorẽ uellet etiam in carcere positus obtinere, Attalo post primã confessionem suam quam in amphitheatro cõfessus est, reuelatur, quia non rectè faceret Alcibiades, creaturis Dei & ipsum non uti, & alijs formam scandali derelinquere. Quibus cognitis, Alcibiades cœpit omnia cum gratiarũ actione percipere: quia quæ illi reuelabat spiritus ut doceret, & huic ut sequeretur, idem spiritus persuadebat. Sed de his finis sit. Igitur Mõtanus, & Alcibiades, & Theodotus, in Phrygię partibus tunc primùm apud quàm plurimos in prophetarũ opinionem uenerũt. Et quia per illud adhuc tempus multæ etiam aliç uirtutes & gratiæ, in diuersis ecclesijs per donũ sancti spiritus ministrabantur, facilè accommodata est fides, etiam his potuisse prophetiæ gratiam dari. Cumq; plurima inter fratres dissensio fuisset exorta, rursum ecclesiæ Galliarũ iudiciũ suum & sententiam de his quoq; cum omni reuerentia et rectæ fidei expositione descrnũt, epistolas martyrũ qui apud eos cõsummati fuerãt, proferẽtes, quas illi in uinculis positi, per Asiam & Phrygiam fratribus cõsistentibus scripserant, & Eleuthero urbis Romæ episcopo, de pace eum ecclesiæ cõmonentes: quiq; etiam Irenæum presbyterum tunc adhuc ecclesię Lugdunensis, suprà dicto urbis Romæ episcopo commendabãt testimonium uitæ eius perhibentes, sicut ipsorum etiam uoces quæ infrà scribuntur, ostendunt.

Alcibiades. Montanus. Theodotus. Irenæus presbyter Lugdunẽsis ecclesiæ.

Vt martyres Irenæum sua commendatione prosequantur. Cap. IIII.

†VALERE TE IN DEO ITERVM ET SEMPER optamus pater Eleuthere.

Al. Auere.

Epistola martyrum laudem continens.

ROgauimus fratrem & socium nostrũ Irenæum hæc tibi scripta deferre, quem deprecamur ut habeas commendatum. Aemulator namq; est Te-

ſtamenti Chriſti. Scimus enim quod ſolus officij gradus non facit aliquem A
iuſtum, quotamen iſte rex utitur in presbyterio, ſed plus eum ex uitæ me-
rito commendamus.

Enumerant etiam poſt hæc diuerſorum martyrum glorias, quanti ferro cæ
ſi, quanti beſtijs, quanti ignibus, quanti etiam ſqualore carceris abſumpti ſint.
Quæ ſi quis uult plenius noſcere, ipſas ex integro requirat epiſtolas.

Quemadmodum ſub Marco Aurelio Cæſare, noſtrorum precibus exauditis, pluuiam præſtiterit Deus. Cap. V.

Marcus Aurelius Cæſ.

IGitur Antonini temporibus quibus hæc geſta referuntur, Marcum Aure
lium fratrem eius Cæſarem bella inferentẽ Germanis ac Sarmatis, tradunt
hiſtoriæ, cum ſiti eius periclitaretur exercitus, æſtuantem & quærentem quid
facto opus eſſet, reperiſſe in legione quadam milites Chriſtianos: quibus (ſi-
cut & noſtris mos eſt) flexis genibus obſecrantibus, exaudiſſe Deum ſupplica
tiones eorum, & ſubitò contra omniũ ſpem largiſſimis imbribus profuſis, ex-
ercitus quidem periclitantis, pro quo orauerant Chriſtiani, ſitim ſedaram: ho-
ſtes uerò qui iam exitialiter imminebant, fulminibus crebris & cœlitus prola-
pſis ignibus effugatos. Quod factum refertur quidem et ab hiſtoricis gentiliũ:
ſed quòd noſtrorum id orationibus impetratũ ſit, non refertur: quippe apud
quos etiam cætera miracula quæ à noſtris geſta ſunt, nõ habent fidem. Noſtro
rum uerò & Tertullianus hæc memorat, & apud Græcos Apollinaris, qui e-
tiam ipſam legionẽ pro inſignis facti miraculo mutato nomine uocitatam di-
cit ab Imperatore fulmineam. Tertullianus uerò Marci Imperatoris epiſtolas
etiam nunc haberi dicit, quibus de his apertius indicatur. Sed nos iam ex hoc
ad hiſtoriæ ordinem redeamus. Igitur Photino nonageſimo uitæ ſuæ anno,
cum cæteris Galliæ martyribus conſummato, Irenæus Lugdunenſis eccleſię
ſuſcepit ſacerdotiũ. Quem Irenæum Polycarpi auditorẽ in pueritia comperi-
mus. Hic in tertio aduerſum hæreſes libro, Eleutheri epiſcopi tẽporibus (quę B
tempora nunc habemus in manibus) ſcribere ſe opus illud indicat his uerbis.

Lege Tertullianum in Apologetico cap. 5. Et in lib. ad Scapulam.

Irenæus.

An. Do. 170.

Enumeratio epiſcoporum qui fuerunt Romæ. Caput VI.

FVndata igitur & ædificata eccleſia, beati apoſtoli Lino officiũ epiſcopa-
tus initũgunt. Cuius Lini Paulus in epiſtola ad Timotheũ meminit. Huic
ſuccedit Anacletus, poſt quem tertio loco epiſcopatũ ſuſcepit Clemens. Hic
autem cum beatis apoſtolis fuit, & cum ipſis uitam ſemper exegit, atq; ab ipſis
inſtitutus, recentem gerebat traditionis eorum memoriam, & prædicationis
eorum formam ſemper habebat in oculis. Sub hoc ergo Clemente ſeditio non
modica exorta eſt apud Corinthũ inter fratres, ita ut ex perſona Romanę ec-
cleſiæ ſcriberet ipſe Clemens ad Corinthios epiſtolam neceſſariam, quę eos re
uocaret in pacem, & fidem eorum quę concuſſa fuerat, renouaret, exprimens
in ea apſtolorum traditionem, quam nuper ab eis ipſe ſuſceperat. Et poſt ali-
quanta iterum dicit: Huic autem Clementi ſuccedit Euariſtus, Euariſto Ale-
xander. Et poſt hunc ſextus ab apoſtolis ordinatur Xyſtus. Poſt quem Teleſ-
phorus, qui et illuſtre martyriũ duxit. Poſt hunc Hyginus, deinde Pius, poſt
quem Anicetus. Huic ſucceſsit Soter, qui nunc duodecimo loco ab apoſtolis
epiſcopatus obtinet ſortem, & eaſdem quas apoſtoli tradiderunt prædicatio-
nes diuinę fidei integras illibatasq; cuſtodit.

Linus Romæ.

Anacletus.

Clemens.

An. Do. 97.

Clemens Corinthijs ſeditione laborantibus epiſtolam ſcripſit.

Vt uſq; ad illa tempora per fideles miracula fierent. Cap. VII.

HAec Irenæus in ſuprà dictis libris cõplexus eſt. Sed et in ſecundo nihilo-
minus eiuſdẽ operis libro, dicens etiam ſuis temporibus reliquias quaſ-
dam diuinę uirtutis in eccleſijs inueniri, hoc modo ſcribit: Abeſt autem longẽ
ab eis ut mortuum ſuſcitent, ſicut Dominus ſuſcitauit, & apoſtoli per oratio-
nes. Sed & fratres frequenter fecerunt hoc in plurimis eccleſijs, ita ut omni ſi-
mul eccleſia congregata, ieiunijs atq; obſecrationibus multis ad Deum profu-
ſis, cõuerteretur ſpiritus mortui, et redderetur homo uiuus per orationes ſanc-
torum.

Reliquiæ diuinæ uirtutis in eccleſijs tẽpore Irenæi.

A ctorum. Et iterum dicit post aliquanta: Quòd si Dominum per phantasiam di
cent fecisse hæc, ad prophetas ueniamus qui hæc ab eo gerenda esse prædixe-
runt, & qui confirmarunt hunc esse filium Dei: propter quod & discipuli sui *Dotes diuersæ spiritus sancti.*
in ipsius nomine, & ab ipso accipientes gratiam, faciunt hæc ad subuenientũ
saluti hominum, prout unusquisq; meruit. Alij namq; dæmones fugant, & ita
eos qui incursati sunt purgant, ut interdum illi ipsi qui curati sunt, credẽtes in
ecclesia remaneant. Alij autem præscientiam accipiunt futurorũ, & uisiones
propheticas uident. Alij infirmos manu superposita restituũt sanitati. Sed &
mortui ab his aliquoties suscitati sunt, & permanserunt nobiscum per annos
multos. Et quid plura? Non est numerus singularum uirtutũ, quæ per uniuer
sum mundum in ecclesijs Dei gerũtur, per gratiam & nomen Iesu Christi sub
Pontio Pilato crucifixi. Quæ tamen quotidie fiunt, non ob aliquam nundina-
tionem, neque ob pecuniæ quæstum: sed sicut gratis gratia accipitur à Deo, ita
gratis eadem ministrat. Et iterum in alio loco idẽ Irenæus de his ita scribit: Si-
cut, inquit, audiuimus multos ex fratribus in ecclesia gratiam habentes pro-
phetarum, & omnibus linguis loquentes per sancti spiritus donum, qui et my
steria et secreta Dei in manifestum, cum expedit, proferũt. Hæc autem inseruí
mus, ut ostenderemus diuersas sancti spiritus gratias, usq; ad illa adhuc tempo-
ra apud dignos quosq; in ecclesijs perduransse: quoniam quidem in initijs pol-
liciti sumus, hæc nos in tempore prolaturos.

Quemadmodum Irenæus Canonem scripturarum diuinarum definiat, & de Septuaginta interpretibus. Cap. VIII.

SEd & de ordine Canonis diuinarum scripturarũ, quid etiam suprà dictus *Irenei iudicium de diuinis scripturis.*
uir Irenæus sentiat, ipsius nihilominus sermonibus proferamus. Primò,
inquit, de sanctis Euangelijs uideamus. Matthæus quidem Hebræis propria
eorum lingua conscriptum edidit Euangelium, cum Paulus & Petrus in ur- *Matthæus.*
B be Roma euangelizarent, atque ecclesiæ inibi fundamenta solidarent. Post
quorum exitum Marcus, discipulus & interpres Petri, Euangelium quod ille *Marcus.*
prædicauerat, digessit in libro. Post hæc Ioannes discipulus Domini, qui & *Ioannes.*
supra pectus eius recubuit, edidit Euangelium apud Ephesum urbem Asiæ
positus. Hæc in tertio suprà dicti operis libro. In quinto uerò de Reuelatio- *Apocalypsis Ioannis.*
ne Ioannis scribens, & de numero nominis Antichristi, hæc refert: Cum igi-
tur hæc ita se habeant, & in omnibus rectis & antiquis exemplaribus iste nu-
merus inueniat, sed & illi hæc eadem contestent, qui Ioannẽ uiderũt in corpo
re positum, & uerbum Domini prædicantem, quia numerus bestiæ, secundũ
Græcorum computum, & literas quę in eodem conscribuntur. Et paulo pòst
iterum subiungit hæc: Nos ergo periculum incurrere nolumus, de Antichri-
sti nomine cõfidentius aliquid pronunciantes. Si enim oporteret hæc euiden-
ter & palàm in hoc iam tempore prædicari, utique & per illum qui Apocaly-
psim scribit, nomen eius euidenter fuisset expressum: quia nec ipsa Reuelatio
ante multum temporis facta est, sed penè iam nostra ætate prope finem Domi
tiani Cæsaris. Hæc nobis etiam de Apocalypsi uir suprà memoratus exposuit.
Meminit autem primæ epistolę Ioannis, & primæ Petri, plurimaq; ex ipsis *Prima Ioan. Prima Pet.*
sumit exempla. Necnon & libellum qui dicitur Pastoris, amplectitur, dicens: *Li. Pastoris.*
Bene ergo refert scriptura quę dicit: Primò omnium credendum esse, quia u-
nus est Deus, qui omnia creauit, atque composuit. Vtitur autem & testimo- *Sapientia Salomonis.*
niis de sapientia Salomonis. Sed & apostolici cuiusdam uiri (cuius nomen re-
ticuit) sermonum, quasi memoriter meminit. Iustini quoq; martyris, & Igna-
tij memoriam facit: & ea quæ scripserunt, producit in medium: & promittit
se quoque aduersus scripta Marcionis responsurum. Sed & de Septuaginta
interpretibus diuinarum scripturarum, audi quibus referat uerbis: Deus, in-
quit, homo factus est, & ipse Dominus saluauit nos. Qui dedit signum illud
quod de uirgine scriptum est, & non sicut quidam dicunt eorum, qui modò

ausi sunt aliter interpretari scripturas, & aiunt: Ecce iuuēcula in uentre concipiet, & pariet filiū, sicut interpretatus est Theodotiō Ephesius, et Aquila Ponticus, ambo Iudæi proselyti: quos secuti sunt Ebionitæ, qui dicunt Christū de Ioseph natum. Et post pauca iterum ista subiungit: Prius enim, inquit, quàm Romanorum inualesceret principatus, cum adhuc Macedones Asiam possiderent, Ptolemæus Lagi filius, uolens bibliothecæ suæ, quam apud Alexandriam ex omnium ueterum Græcorum uoluminibus construebat, maiorem gloriam quærere, petit etiam ab Hierosolymis, ut Hebræas eorum scripturas in Græcam linguā interpretatas acciperet. At illi (subiecti quippe erant Macedonibus) electos, & in scripturis sanctis eruditissimos, atque in utraque lingua perititissimos uiros septuaginta presbyteros miserunt ad Ptolemæum, in quo tamen Dei uoluntas & consilium gerebatur. Tum ille singulorum uolens accipere documenta, & uerens ne fortè per interpretationem occultarent insertam diuinis uoluminibus ueritatem, singulos à se inuicem separat, & eadem seorsum positos interpretari iubet, eumq; ordinem interpretandi in singulis quibusque uoluminibus obseruari: quosque rursum coram se in unum omnes reuocari, & conferre ad inuicem quæ singuli interpretati fuerant, facit. Et tunc Deus uerè glorificatur, & scriptura sancta quòd uerè diuina esset, agnoscitur. Omnes enim eadem ijsdem uerbis, ijsdemq; nominibus ac sententijs scripserant, ab initio usque ad finem: ita ut & ipsi qui aderant gentiles, agnoscerent, quia Dei nutu scripturæ tunc interpretatæ sunt. Et nihil mirum, si diuina prouidentia hoc ita fieri procurauit, cum & in ea captiuitate quæ populo acciderat sub Nabuchodonozor rege, corruptis scripturis, cum post septuaginta annos Iudæi ad patriam suam redirent in temporibus Artaxerxis Persarum regis, inspirauerit Deus Esdram sacerdotem ex tribu Leui, ut omnia priorum prophetarum uolumina ac uerba repararet, & restitueret populo legem, quæ per Moysem fuerat data. Hæc Irenæus. B

Theodotiō Ephesius.
Aquila Ponticus.
LXX. interpretes.
Anno ante Christi nat. 255.

Commodus Augustus. An. Do. 181.

Enumeratio sub Commodo sacerdotum. Cap. IX.

IGitur decem & nouem annis Antoninus cum imperio perdurasset, post excessum sui, principatum Commodo dereliquit. Huius primo imperij anno Iulianus apud Alexandriam sacerdotiū suscepit, Agrippino exactis duodecim annis in episcopatu defuncto.

Iulianus Alexādriæ episcop.

De Pantæno philosopho. Cap. X.

CVm per idem tempus scholæ ecclesiasticæ, & doctoris officio præesset uir in omni eruditione nobilissimus Pantænus. Ex quo apud eos consuetudo antiquitus tradita, usque in hodiernum permanet, diuinarum scripturarum doctores inibi scholæ ecclesiasticæ haberi, uiros duntaxat in scientia & eruditione probatissimos. Huius ergo officij uelut autor quidā & dux, uir (de quo suprà diximus) satis illustris habebatur, quippe qui etiam in philosophis prius, qui Stoici appellantur, nobiliter floruisset. Cuius tantum studij erga uerbum Dei, & tantum amoris fuisse traditur, ut etiam ad prædicandum Christi Euangelium omnibus gentibus quæ in Orientis ultimis secessibus reconduntur, fidei & deuotionis calore profectus sit, & usque ad Indiam citeriorē, uerbum Dei prædicando peruenerit. Erant enim adhuc in illis temporibus Euangelistę nonnulli, qui ad imitationem sanctorum apostolorum in diuersis orbis partibus oberrantes per gratiam Dei & animi sui uirtutem, uerbum Dei & fidem Christi ignorantibus quibusque gentibus inferebant. In quibus præcipuus & illustris Pantænus habebatur. Quem ferunt cum ad Indos peruenisset, reperisse quod Bartholomæus apostolus apud eos fidei semina prima cōdiderit, & Matthæi Euangelium Hebræis scriptū literis dereliquerit: quod per idem tempus suprà dictus Pantænus inibi repertum detulerit. Sed & in multis præterea alijs doctrinę ecclesiasticę studijs apud Alexandriam, claram satis & nobilem uitam, optimo & admirabili fine cōclusit, tam uiua uoce

Pantæni Stoici ardor docendi sacras literas. An. Do. 182.

Euāgelistæ gentium remotarum.

A uiua uoce discipulos instruens, quàm librorum monimentis etiam posteris thesauros scientiæ derelinquens.

De Clemente Alexandrino. Cap. XI.

Clemẽs Alexãder Pantæni discipulus.

IN huius diuinarum eruditionũ scholis quàm maximè efflоruit apud Alexandriam Clemẽs eodem uocabulo, quo & ille in urbe Roma apostolorũ & successor & discipulus uocitatus. Denique ipse hic Clemens in septimo Dispositionum libro, Pantæni tanquam magistri & præceptoris sui mentionem facit. Sed & in primo libro γραφατῶν, hunc eundem designat, in eo loco ubi enumerat, quòd plures apostolicæ prædicationis repererit uiros, hæc dicens: Mihi quidem cõmentarij huius operis, non ad ostentationẽ scribuntur, sed ad cõmemorationem senectæ, & ad obliuionis remedium, quo scilicet in his sit mihi adumbratio quædam rerum magnificarũ, diuinorumq; uerborum, quæ audire meruí à uiris sanctis & beatis, quorũ ab alio apud Achaiã, ab alio apud Syriam, ab alio uerò in Oriente, & maximè apud Palæstinam institutus sum à quodam ex Hebræorum origine ueniente. Ad ultimũ autem in Aegypto magisterio usus sum uiri, uirtutis & scientiæ merito omnibus præferendi, post quem uelut thesauro in absconditis reperto, aliud quærere ultrà cessaui. Et illi quidem diuinę doctrinæ ueritatem mihi, quę sibi ab ipsis statim primis autoribus Petro & Iacobo ac Ioanne & Paulo sanctis apostolis, tradita fuerat, tanquam patres filio cõmendarunt. Sed pauci patribus similes filij. Tamen Deo fauente per ipsos in nobis apostolici germinis plantata sunt semina.

De episcopis Hierosolymorum Cap. XII.

An. Do. 180. Narcissus Hierosolymorũ episcopus.

PEr idem tempus, ecclesiæ Hierosolymorũ Narcissus præerat, qui famæ merito nostris adhuc temporibus celebratũ, quintamdecimã post eos qui ex circuncisione fuerant successionẽ usq; ad tempora Adrianę obsidionis adducens. Primum namq; inibi ex gentibus episcopum fuisse indicauimus Marcum, post quem Cassianum, inde Publium, post hunc Maximum, & sic Iulianum, post quem Gaium, et iterum alium Iulianum, Capitonẽ quoq; et Valentem, inde Dolicianum, post quem uigesimum sextũ ab apostolis Narcissum.

B *Episcopi Hierosolymorũ ex gentibus.*

De Rhodone & Marcionis secta. Cap. XIII.

VErum etiam ea tempestate Rhodon quidam ex Asiæ prouincia oriundus, ut ipse scribit, in urbe Roma eruditus à Tatiano, cuius in superioribus inter cæteros scriptores meminimus, libros quàm plurimos, & maximè cõtra Marcionis hæresim scripsit, quem asserit idem Tatianus in diuersas scissam esse sententias. Sed & qui, & ob quam causam ex eadem hæresi scissi sint, ipse per hæc uerba designat: Propterea, inquit, etiam inter semetipsos discordant, quia id affirmare cupiunt, quod non potest stare. Ex eorum namq; grege est Apelles, qui abstinentię & senectutis prærogatiua usus, unum quidem omnium fatetur esse initium, prophetas tamen contrario spiritu asserit inspiratos, sequens persuasionẽ uirginis cuiusdam actæ spiritu dæmonis, nomine Philumenę. Alij autem, sicut ipse nauta Marcion, duo esse principia introducunt, è quibus est & Potitus & Basiliscus. Qui & ipsi secuti sunt quidem Ponticum lupum: sed non inuenientes exitum rerum, sicut nec ille quidem, ad ea quæ putarunt esse faciliora cõuersi sunt, & duo principia introduxerunt, absque ullis hoc probationibus cõfirmantes. Alij quoq; ex eisdem rursus in deterius deuoluti sunt, non solum duo, sed tria principia, et tres naturas cõfirmantes. Quorum princeps & autor est Syrenus, sicut ipsi defensores dogmatis huius dicunt. Sed & ipse describit ut congressus sit cum Apelle, ita referens: Nam & Apelles senex habuit nobiscum sermonem, & multa mala docere cõuictus est. Vnde & asserebat, nõ oportere omnino fidei discuti rationem, sed unumquemque debere in eo quod credidit, permanere. Salutem namq; esse his qui in crucifixum sperant, tantum ut in bonis operibus inueniantur: manifestè tamen decernebat de Deo, sicut prædiximus, unum esse principium, ut & nos

Apelles.

Syrenus.

dicimus. Et inde exponens omnem eius sententiam, introducit etiam ipse suum sensum. Dicebam autem, inquit, ad eum: Vnde tamen ostendimus unius principij rationem? aut quomodo haec asseratur, edissere. Tum ille: Prophetiae quidem (aiebat) semetipsas coarguunt, quia nihil omnino continent ueritatis, ex eo quod inter se inuicem discordant, & utique falsae sunt, quae sibimetipsis aduersantur. Quomodo autem sit unum principium, se quidem scire denegabat, ita tamen sibi uideri. Cumq; adiuraretur à me, ut quod uerum est diceret, sacramento confirmauit se nescire, quomodo unus sit ingenitus Deus, sed tantummodo credere. Tum ego derisum plane eum & notatum habui, qui se doctorem profitetur eorum quae se ignorare fateretur. In eodem quoq; opere refertur, Callistion quidam in urbe Roma discipulus extitisse Tatiani, qui scripsit compositum esse à Tatiano Propositionum & quaestionum librum, in quo omnia quae obscura sunt et difficilia in scripturis diuinis, absoluat. Sed idem Rhodon in commentarijs suis propositiones eius prolaturum se & confutaturum promittit. Est autem eiusdem & in Hexemeron commentarius, in quo refert quod Apelles quàm plurima aduersum legem Moysi conscripserit impia, & aduersum totam legem blasphemas protulerit uoces, coarguens ut sibi uidebatur, & destruens ea quae scripta sunt.

Callistion discipulus Tatiani.

Liber propositionum et quaestionũ Tatiani.

De pseudoprophetis Cataphrygarum. Cap. XIIII.

HAec & multa alia ex supra dicti scriptoris comperimus libris. Cum tamen hostis humani generis ad salutem hominũ debellandã nihil usquã ocij gerit, sed diuersas & uarias haereses per singula quaeque suscitat loca: in quibus maximũ sui generis serpentẽ, apud Asiam Phrygiamq; producit Montanum qui se nominaret Paracletum: & cum eo mulieres Priscam et Maximillam, quas prophetissas, uelut ex ipsius factas inspiratione iactabat.

De schismate quod sub Blasto factum est Romae. Cap. XV.

SEd in urbe Roma Florinus quidam gradu presbyteri de ecclesia lapsus unà cum Blasto socio criminis & furoris, plurimos de ecclesia in suum barathrum deducebant, noua aduersum ueritatẽ figmẽta machinantes. Sed aduersum hęresim Cataphrygarũ scutum ualidissimũ protulit Apollinaris Hierapolites, de quo supra memorauimus. Alijq; quàm plurimi ad id locorum & eruditissimi uiri aduersus eos pro ueritatis defensione certarunt, qui etiam nobis ad historiae textum monimenta ualidissima reliquerunt. Interim (ut diximus) Apollinaris scribens aduersum hanc haeresim, & designans in praefatione, quod per ecclesias Galatiae, uicinarumq; prouinciarum digrediens, & plurimos ab eis irretitos uidens, multos quidem, & coràm disputando correxit: rogatus tamen à fratribus, etiam haec ad ipsos scripta transmiserit. In quibus post aliquanta, cum autorem haeresis designasset, progrediẽs etiam haec addit,

Claudius Apollinaris aduersus Montanũ.

Quae de Montano, & caeteris pseudoprophetis ferantur. Cap. XVI.

An. Do. 178. ORigo (inquit) huius haeresis, quae aduersum ecclesiam nuper exorta est, inde descendit: Vicus quidam esse dicitur apud Mysiam Phrygiae ciuitatem, qui appellatur Ardabau, in quo aiunt Montanum quendam nomine, qui nuper ad fidem Christi uenerat, sub Grato Asiae procõsule, cupiditate nimia primatus accensum, contrarijs spiritibus in semetipso locum dedisse, ac repentè in quodam excessu mentis effectũ, & uelut spiritu actum proloqui coepisse noua quaedam & diuersa ab his, quę ex successione maiorum ecclesiae tradita fuerant, uelut prophetali specie proferentem. Quae cum ita fieri uiderent hi, qui per idẽ tempus aderant auditores, alij eum uelut dæmone repletũ, & erratico perflatũ spiritu ad decipiẽdos populos iudicantes obiurgabãt, & proloqui omnino prohibebant, memores Dominici praecepti, & comminationis eius, qua iubet obseruari à falsis prophetis. Alij autem uelut spiritu sancto repletum, & prophetiae gratia donatum putabant: & immemores Dominici praecepti, erratico & seductori spiritui eatenus indulgebant, ut etiam prouocare eum ad di-

A eum ad dicenda aliqua delectarentur. Et hoc fiebat arte diabolica, qua in discipli-
natis perditio parabatur. A' quibus Montanus cum suprà quàm dignum est in uenera-
tione haberetur, in tantum temeritatis progressus est, ut etiam duas quasdam mulieres insani spiritus, quo ipse replebatur, participes sibi faceret, & ad insaniendum secum pariter edoceret, quo facilius uterque sexus in errorem per utrunque caperetur. Hic iam beatificare eos, qui sibi familiarius adhærebant, & promissionum magnitudine tumidos reddere: interdum etiam obiurgare quosdam, uti ne in omnibus adulatores deprehenderẽtur. Tamen perpauci erant ex Phrygibus, qui eorum deciperentur insania. Quibus & persuadebat, uniuersam ecclesiam, quæ per orbem terræ est, blasphemare: & non solum nihil ei deferre reuerentiæ, sed ne limen quidem eius incedere: Frequenter tamen aduenientibus ex Asia fratribus, uesani & contra fidem Christi bacchantes confutati, ut hæretici & corruptores ueritatis, ab ecclesiæ conuentu & societate depulsi sunt. Hæc in libro primo scribens, & per omne operis sui corpus fraudes hæresis in singulis quibusque conuincens, in secundo quoque uolumine de eisdem etiam hæc scribit: Quale est autem, inquit, quod prophetarum percussores nos uocant, pro eo quòd insanas eorum non suscipimus phantasias? Dicunt enim hos esse quos promiserit Dominus ad populum suum, se esse missurũ prophetas. Respondeant ergo nobis, si à Deo missi sunt prophetę, Montanus et mulieres eius, quis eorũ à Iudæis persecutionem passus est? Aut quis occisus est? Vel quis eorum pro nomine Dom intentus est, & ante reges et præsides stetit? Aut quis in synagogis Iudæorum flagellatus est, uel quis lapidatus est? Quin imò & è contrario traditur, quòd finem uitæ exemplo Iudæ traditoris acceperint. Dicuntur enim ipso dæmone, quo inspirabantur, adigente, diuersis quique temporibus uitam laqueo finisse. Illum uerò admirabilem uelut prophetiæ ipsorum primogenitum Theo-
B dotum nomine, tradunt quodam tempore uisum sibi esse, uelut in cœlum assumi, & se credidisse spiritui erroris, quo euectus in excelsum, & inde deductus ad terram, finem uitę exitu pessimo terminarit. Sed hæc ipsi de Montano & Theodoto ac mulieribus ita gestum negant, tamen à pluribus affirmatur. Quid tum? inter negantes & confirmantes nos rei fidem relinquimus in medio. Idem post aliquanta subiungit etiam hæc: Sed & sancti episcopi probatissimi uiri, qui per idem tempus fuerũt, Zoticus de Comana, & Iulianus de Apamia, aggressi cohibere spiritum qui loquebatur in Maximilla, iusserũt Themisonem obturare os eorũ, & excludere uocem falsi & erratici spiritus. Quod & ita factum est. Et iterum coarguens falsam fuisse Maximillę prophetiã, quæ bella quàm plurima imminere prædixerat, his utitur uerbis: Et quomodo nõ eius mendaciũ euidenter arguitur? Tredecim namq; iam exacti sunt anni usque ad præsentem diem, ex quo mortua est mulier illa, & nusquam prorsum, uel priuatim, uel publicè bellũ aliquod exortũ est. Sed & Christianis per Dei misericordiã pax iugis & firma perdurat. Sed & in tertio libro, de his qui se iactabant, quòd multi martyres ex eorum hæresi extitissent, hæc dicit: Cum, inquit, in omnibus quę suprà diximus conuicti, nihil respondere potuerint, ad martyres confugiũt, dicentes, multos se habere martyres, & hoc esse indicium quòd uerus sit apud eos propheticus spiritus. Quid ergo? Quia multi alij hæretici plurimos martyres habent, ideo adquiescendũ est eis, quod etiam ueritas apud ipsos sit? Nã primi, qui dicunt Marcionistę, habẽt plures martyres. Sed quæ esse poterit apud eos martyrij ueritas, ubi Christi ueritas non est? Et post aliquanta iterũ subiungit: Denique & sancti martyres, qui pro uera fide martyrium ducunt, cum de ecclesia procedẽtes ad passionem ducuntur, si qui fortè inuenti fuerint de hæresi Phrygum, secernũt se ab eis, & respuũt eorum sanctitatem: nec ullo genere cum iam martyrij palmam teneant, spiritui Montani & Maximillæ adquiescendum putant, sicut & nostris temporibus apud

An. Do. 178. Prisca et Maximilla.

Montanistæ.

Theodotus Montanistes.

Zoticus. Iulianus.

Apamiam, quæ est supra Maeandrum posita, gestum scimus à Gaio & Alexandro, qui de Eumenia martyres extiterunt. A

De Miltiade & scriptis eius. Cap. XVII.

Miltiades aduersus Montanum.

IN eodem autem opere meminit & Miltiadæ scriptoris, tanquã qui & ipse librum aduersum hæresim suprà dictam conscripsit. Denicp & inserit ex eius dictis suo operi hæc uerba: Neque enim credendum est, inquit, in excessu mentis, id est per amentiam prophetari, quod est propriè pseudoprophetarum. Vbi enim quis amens efficitur, iusti rectiq esse non potest tenax. Qui sine dubio intidum sumunt ex imperitia, ad finem ueò deuoluuntur amentiæ, sicut suprà diximus. Hoc autem modo neque in ueteri Testamento quenquam, neque in nouo per Dei spiritum extitisse prophetam poterunt demonstrare: quia neque Agabus, neque Iudas, neque Silas, neque quatuor filiæ Philippi, neque Ammia, quæ in Philadelphiæ ecclesia prophetauit, neque Quadratus, neque alius quisqam ex numero ipsorum hoc modo dinoscitur prophetasse. Et post pauca iterum subiungit, & dicit: Si enim post Quadratum & Ammiam Philadelphinam, ut aiunt, mulieres istæ Montanæ successerunt in propheticam gratiam, & sicut confirmabant uniuersæ ecclesiæ, datæ sunt ad prophetandum usque ad aduentum Domini, decipitur eorum confirmatio. Quartumdecimum etenim iam penè habet annum, ex quo defuncta est Maximilla. Hæc ex suprà dicti uiri commentarijs. Ipse uerò de quo indicat Miltiades, etiam alia nobis proprij operis non contemnenda monimenta dereliquit. Scripsit namque & aduersum Gentes librum, & aduersum Iudæos alium, & ad principes Romani regni Apologeticũ pro fide nostra. Scripsit & aduersum Cataphrygas hæreticos.

Prophetæ noui Testamenti.

Liber aduersum gentes.

Aduersus Iudæos.

Apologeticus pro religione Christiana.

Quanta etiam Apollonius Cataphrygas confutando prosequatur. Cap. XVIII. B

Apollonius aduersus Montanum.

SEd & Apollonius quidam ecclesiasticus nihilominus scriptor, libellũ aduersum eos edidit, in quo satis uigilanter prophetias ipsorũ falsas esse conuincit, & singula in eis uerba coarguit, simul & uitam moresq eorum qui autores hæreseos extiterunt, exponit per hæc uerba: Sed uideamus, inquit, quis est hic nouus magister, & primò nobis doctrinam eius secundũ Domini sententiam, actus ipsius & opera cõmendent. Hic est qui docuit nuptias solui, & qui ieiuniorũ leges primus imposuit, qui Pepuzam & Thymiũ oppida Phrygię Hierusalem nominauit, atq in hæc omnes congregandos decernit: qui exactores pecuniæ statuit, qui sub nomine oblationum munera artificiosius accepit, qui salaria præstat prædicantibus uerbum suum, ut per hæc inuitati, eni xius doctrinæ eius operam præbeant. Hæc de Montano. De mulieribus uerò eius post aliquanta ita scribit: Ostendimus autem primò omniũ has prophetissas, ex quo spiritu repletæ sunt, uiros suos reliquisse. Quomodo ergo mentiuntur Priscam uirginem fuisse. Et post aliquanta iterũ dicit: Non tibi uidetur quòd omnis scriptura prohibet prophetam munera accipere, uel pecunias? Si ergo uideam propheten accepisse aurũ & argentũ & uestes pretiosas, quomodo eum propheten putem? Et iterũ post aliquanta subijcit, dicens: Sed & Themisus, qui apud eos nomine tantũ cõfessionis inflatus est, uerę autem cõfessionis fructibus caret, quoniam quidem per multam pecuniam uincula deposuit, quem oportebat utiq humiliter se agere: hic arrogantia elatus, apostolicæ sibi aliquid autoritatis assumens, epistolam ad omnes ecclesias scribit, in qua docere conatur eos qui multo rectius quàm ipse credebant: & cohortatur omnes ad nouas uerborum adinuentiones accõmodare aurem suam. Blasphemat autem Dominũ, & apostolos eius, & sanctam ecclesiam. Sed & de alijs quibusdam, qui apud eos ut martyres honorãtur, ita scribit: Verùm ne in pluribus immoremur, dicite nobis de Alexandro, qui semetipsum martyrem dicit, quem conuiuã habet hæc prophetissa, quem adorat ut Deum: nónne hic

Leges ieiuniorum à Montano.

Alexander factionis Montanicæ.

pro lauro-

pro latrocinijs alijsq; nefarijs actibus reus exitit? Non nos dicimus, sed acta hæc publica cõtinent. Quis ergo eorũ cui donat peccata? prophetissa ignoscit martyri latrocinia, an martyr ignoscit prophetissæ rapacitatis & auaritiæ crimina? Cum enim Dominus dixerit, Nolite habere aurũ, neq; pecuniam, neq; duas tunicas: isti in omnibus cõtraria gerunt, acquirentes & cõgregantes ea quæ Dominus etiam habentes iussit abijcere. Probamus namq; eos qui apud ipsos uel prophetę, uel martyres nominantur nõ solum à diuitibus, sed etiam à pauperibus, pupillis, ac uiduis pecunias congregare. Aut si habent cõfidentiam, adsint, & pro his habeant nobiscum disceptationẽ, ut si conuicti fuerint, uel de cætero desinant talibus se implicare cõmercijs. Oportet enim ex fructibus uel agnosci, uel etiam probari prophetam, sicut & Dominus dixit: Quia arbor ex fructibus cognoscitur, & propheta uerus probatur ex fructibus. Vt autem de Alexandro certius cognoscatur, sciendũ est quia iudicatus est apud Aemilium Frontinum Proconsulem Ephesi, nõ propter nomen Christi, sed propter quædã latrocinia. Nam à Christi nomine iam apostata extiterat. Sed post hæc ut fideles quidam fratres, qui per illud tempus apud iudicem aliquid poterant, pro ipso intercederent, simulauit se propter nomen Domini laborare, & per hoc dimittitur. Nec tamen in ecclesia patriæ suæ receptus est, ubi latro esse ab omnibus noscebat. Quòd si quis forte minus his quæ dicimus, adcommodandam existimat fidem in archiuis publicis apud Ephesum gesta seruantur; quæ tamen sibi seruari, hi optimi prophetæ qui ei famulantur, ignorant. Qui utiq; cum in his cõuincitur, sine dubio & prophetarum ignorantia cum ipso pariter redarguitur. Hæc & multa alia in eo similia possumus edocere. Aut si cõfidunt, in cominus ueniant, excipiant intentiones nostras, & exuant se ab his, si putant se horũ posse effugere conscientiã. Item post pauca de ipsis prophetis ista subiungit: Quòd si negant se prophetæ ipsorũ munera accepisse, statuant hoc, ut si cõuicti fuerint, prophetas se esse ultrà non simulent, & mille deferam probamenta. Veruntamen necessariũ puto, etiam reliquos horum prophetarum fructus probari. Dicite mihi uos ô prophetissę, uultus prophetantis candoribus & ruboribus aliquando fucatur? prophetissa stibijs tingitur? prophetissa ornamẽtis utitur, & ornatibus delectatur? deinde propheta ad tabulam & ad tesseras ludit? propheta pecuniam suam ad usuram dat? Dicant, si licet hæc facere prophetis. Ego autem uniuersa hæc eis probabo. Hæc & multa alia idem Apollonius ad confutandos eos, satis probabiliter & constanter intexuit, designans etiam hoc, quod quadragesimus iste, quo hæc scribebat, ageretur annus, ex quo Montanus falsę huius uaticinationis initium dederit. Refert etiam de quodam Zotico, quod apud Pepuzam cum propheta re se Maximilla simularet, repẽte ingressus cœpit imperare spiritui qui in ipsa loquebatur, ita ut eum penitus cohiberet: sed obstiterunt hi qui eis adulabantur. Meminit autem & Thrasęq cuiusdã martyris, qui quasi ex traditione priorum se accepisse asseruit, Saluatorem præcepisse apostolis suis, ut ne ante duodecimum annum ab Hierosolymis discederẽt. Refert præterea & apud Ephesum mortuos à Ioanne suscitatos, & alia quàm plurima. Ex quibus omnibus uehementer suprà dicta hæresis confutatur. Hæc Apollonius.

Mat. 7.

Aemilius Frontinus Proconsul Asiæ.

Zoticus probibuit spiritum Maximillæ prophetantis.

Serapionis uerba de secta Cataphrygarum. Cap. XIX.

An. Do. 191. Serapiõ episcopus Antiochenus.

SErapion autem qui post Maximinum, episcopus apud Antiochiam fuit, in epistola sua, quam ad Caricum & Ponticum scribit, de hac ipsa hæresi post aliquanta hæc dicit: Vt autem etiam hoc sciatis, quòd ista quæ nunc noua prophetia, uel potius execratio noua processit, ab omni fraternitate quæ in uniuerso mundo est, respuitur & refutatur: transmisi uobis Claudij Apollinaris Hierapolitani Asiæ prouinciæ episcopi literas, quibus de his plenius instruamini. In hac autem ipsa Serapionis epistola, etiam subscriptiones quorundam episcoporum & martyrum continentur. Ex quibus unus hoc modo subscribit:

Sophronius catalogi Hieronymiani inter pres habet κρὸς καρῖνον καὶ πόντιον, *id est, ad Carinũ, & Pontium.*

scribit: Aurelius Cyrinus martyr, opto uos bene ualere. Alius quoque hoc A
modo, Aurelius Publius Iulius à Debeltho Colonia Thraciæ episcopus: Vi-
uit Deus in cœlis, quia beatus Zotas qui est in Anchialo, uoluit dæmonem
Priscillæ eijcere, sed adulatores eius non permiserunt. Sed & multorum si-
mul episcoporum eadem declarantium subscriptiones, suprà dictis literis in-
hærebant. Verùm de his satis dictum.

Quæ Irenæus contra hæreticos apud urbem Romam disceptarit. Cap. XX.

PEr idem tempus in urbe Roma, diuersis nihilominus nouitatibus per nõ
nullos regula traditionis ecclesiasticæ uexabaī, pro quibus Irenæus ad di-
uersos scripta prorogauit. Extat igitur unus eius libellus qui superscribitur,

Irenæi uolumina.

Ad Blastum de schismate. Alius
Ad Florinum de monarchia. Et
Quòd non sit Deus malorum creator.

Hoc enim suprà dictus uidebatur asserere, qui tamen postea in errores de-
uolutus est Valentini. Scribit autem idem Irenæus & de Ogdoade librum.

Obtestatio Irenæi quã præfixit Hieronym. Chronicis Eusebij à se uersis.

In quo significat consecutũ se esse quosdã ex successoribus apostolorũ. Cuius
libelli subscriptionem satis eleganter affixam, his inserere dignum duxi: Adiu
ro te, inquit, qui transcripseris librum hunc, per Dominum nostrum Iesum
Christum, & aduentum eius in gloriaī, cum ueniet iudicare uiuos et mortuos,
ut conferas hæc quæ scribis, & emendes diligenter ad exemplaria, de quibus
transcripseris, ad fidem: & ut sacramentũ adiurationis huius similiter transcri-
bas, & inseras his quæ transcripsisti. Hæc autẽ utiliter ab alio dicta inserere o-
peri nostro, necessariũ credidi, quo per hæc diligens efficiatur omnis qui hoc
uel legere, uel describere dignum duxerit, sciens exemplũ diligentiæ à sanctis
uiris & illustribus traditum. Verùm in his quæ ad Florinum scripsisse Irenæ-
um suprà diximus, facit Polycarpi mentionem, cum quo etiam se cõuersatum B
esse designat per hæc uerba: Hæc, inquit, dogmata Florine quæ asseris, con-
fidenter dico, quia non sunt sanæ sententiæ. Hæc dogmata non sunt consona
ecclesiasticæ fidei. Hæc dogmata, ne illi quidem qui de ecclesia pulsi sunt hære
tici, potuerunt aliquando cõmentari. Hæc dogmata impietatem docent. Hæc
dogmata sancti illi presbyteri qui ante nos fuerũt, nunquam protulere illi qui

Irenæus audiuit Polycarpum, Polycarpus Ioannem apostolum.

& apostolos uiderant, quos et tu nosti. Vidi enim te, dum adhuc puer essem in
Asia apud Polycarpum, tunc quidem præclarè agentem, dum adhuc esses in-
tra palatium, & studentem placere Polycarpo. Multo enim magis mihi illius
temporis rerum gestarum inhæret memoria, quàm præsentis: quia hæc quę à
pueris discimus, cum anima ipsa coalescũt, & adhærent ei. Vnde etiam locum
ipsum tibi dicere possum, in quo sedens disputabat beatus Polycarpus, & in-
cessum illius, & uultum, ac totius uitę modum, & ipsius quoq; corporis habi-
tum. Sed & disputationes quas habebat ad populum, et conuersationem quæ
fuerat ei cum Ioanne: quomodo narrare solitus erat, uel cęterorum qui ipsum
Dominum uiderant: et quomodo recordabaī omnia, ac recensebat uerba quę
dicta à Domino, ab illis audierat, & de uirtutibus eius ac doctrina. Et tamen
omnia hæc cum scripturis consona proferebat: quæ tunc pro misericordia
Dei, quam mihi donare dignatus est, attentius & studiosius audiens describe-
bam, nõ in chartis, sed in corde meo: quæq; per gratiam Dei fideliter custodio,
& mecum ipse sine intermissione quodammodo rumino. Deum ergo testor,
& in conspectu ipsius tibi affirmo, quia si quid tale audisset beatus & aposto-
licus uir Polycarpus, exclamasset statim, & aures suas obturasset, ac sicut mo-

Verba Polycarpi, quibus solebat uti.

ris erat ei, dixisset: Deus bone, in quæ tempora me reseruasti, ut hæc audiam?
Nonne etiam ipsum continuò locum fugisset, in quo sedens uel stans huiusce
modi uerba audisset? Sed & ex epistolis eius quas scripsit uel ad uicinas eccle-
sias, uel ad aliquos ex fratribus, cõmonens & cõfirmans eos, & cohortans ad
fidem, potest sententia eius euidenter agnosci. Hæc Irenæus.

Quòd Ro-

Quòd Romæ Apollonius martyrium passus sit. Cap. XXI.

A VErùm ea tempestate Commodo Romani regni apicem gubernãte, pax ecclesijs per omnem terram propagabatur, & sermo Domini ex omni genere hominum ad agnitionem & pietatem Dei summi animas congregabat. Deniq; & in urbe Roma multos ex illis illustribus & prædiuitibus uiris, cum liberis & coniugibus ac propinquis, atq; omni pariter familia sociauit ad fidem. Sed hoc non æquis oculis illis antiquus humanæ salutis hostis aspexit. Continuò deniq; aggreditur uarijs nostros machinis impugnare. Primò in urbe Roma Apollonium quendam, uirum in fide nostra, & omnibus philosophiæ eruditionibus illustrem, ad iudiciũ pertrahit, accusatore ei suscitato quodam infelicissimo & desperatæ salutis homine. Quiq; quoniam lex quæ oblatos puniri iusserat Christianos, in delatorem prius animaduertendum censebat à Perennio iudice, ut eius crura comminuerentur, sententiam prius excepit. Tum deinde exhortatur beatus Apollonius martyr, ut defensionẽ pro fide sua, quam audiente senatu atque omni populo, luculenter & splendidè habuerat, ederet scriptam. Et post hæc secundum senatusconsultum capite plexus est. Ita namq; à prioribus lex iniquissimè promulgata censebat.

Apollonius Christianissimi accusatur.

Perennius iudex.

Qui tunc episcopi nobiles habiti fuerint. Cap. XXII.

IGitur sub eiusdem Commodi principatu, Eleuthero in urbe Roma tredecim annos sacerdotio functo, Victor succedit. Sed & Iuliano apud Alexandriam post decem annos defuncto, Demetrius substituitur. Apud Antiochiã quoq; octauus ab apostolis episcopus constituitur Serapion, de quo & in superioribus memorauimus. Tunc apud Cæsaream Palæstinæ Theophilus & Narcissus in Hierosolymis, ecclesias procurabant. Apud Corinthũ uerò Bacchylus, & apud Ephesum Polycrates nobiles, in episcopis habebantur. Sed & multi in alijs locis referuntur per idem tempus egregij sacerdotes: nos tamen B eorum facimus mentionem, quorum & fidem & scientiam ex proprij operis indicijs possumus habere compertam.

An. Do. 190. Victor Romæ, Demetrius Alexandriæ, Serapion Antiochiæ.

An. Do. 191. Theophilus Cæsareæ, Narcissus Hierosolymis, Bacchylus Corinthi, Polycrates Ephesi.

De Paschæ quæstione Cap. XXIII.

QVibus ea tempestate ecclesijs præsidẽtibus, in prouincijs Asiæ quæstio nõ minima exoritur, uelut ex antiqua eorũ obseruatione descendens, quod quartadecima luna putarent omnimodo genere Pascha obseruandum, quando scilicet Iudæis agnus præcipitur immolari, ueluti necessariò cõfirmantes, quacunq; die septimanę quartadecima luna ueniisset, solui debere ieiuniũ, cum talis cõsuetudo in nullis prorsus alijs unquam obseruata fuisset ecclesijs. Ob quam causam conuentus episcoporũ & Concilia per singulas quasq; prouincias cõuocantur: prorogatisq; ad se inuicem epistolis, de singulis quibusq; locis unum omnes ecclesiasticũ dogma confirmant: Ne liceat aliquando, nisi in die Dominica, in qua Dominus surrexit à mortuis, Dominicum Paschæ celebrare mysteriũ, & in hac sola soluendum esse Paschale ieiuniũ. Extat deniq; usque in hodiernum diem, Concilij apud Cæsaream Palæstinæ habiti decretum, in quo primus est Theophilus ipsius Cæsareę episcopus, & Narcissus Hierosolymorum sacerdos. Habetur & in urbis Romę Concilio simile aliud decretum, cui præfuisse Victor episcopus indicatur, & Ponti prouinciæ Palmeas. Gallorum quoq; sacerdotalis conuentus extat, Irenæum præsulem scribens: Achaiæ uerò Bachylum Corinthiorum ecclesiæ episcopũ. Qui omnes diuersis è locis unam eandemq; iudicij sui sententiam protulere.

De Paschæ quæstione.

Concilium Cæsariense.

Concilium Romanum, Achaicum, Gallorũ.

De dubitatione quæ orta est apud Asiam. Cap. XXIIII.

SEd episcopi regionis Asianæ, seruandam magis à ueteribus sibi traditam consuetudinem confirmabant. In quibus Polycrates, qui in eis primatum agere uidebatur, ad Victorem episcopum Romanę ecclesię scribens, morem traditionis antiquæ ad se usq; delatum, per hæc uerba designat: Nos ergo (inquit) intemeratum Paschæ colimus diem, neque addentes, neque auferentes aliquid.

Polycratis epi scopi Ephesini epistola de Paschæ.

Hunc totum locum Hieronymus hinc trāstulit in catalogum suū in Polycrate.

aliquid. Etenim magna quædam luminaria apud Asiam dormierunt, summi & electi uiri, quos Dominus suscitabit in aduentu suo, cum ueniet de cœlis in gloria, & requiret omnes sanctos suos, in quibus est Philippus euāgelista, qui dormiuit apud Hierapolim: sed & duæ filiæ eius, quæ uirgines senuerūt: & alia eius filia spiritu sancto repleta, quæ apud Ephesum dormiuit. nec nō & Ioannes, qui supra pectus Domini recubuit, qui fuit summus sacerdos, & pontificale πέταλον gessit martyr & doctor ecclesiæ, qui & ipse apud Ephesum dormiuit. Polycarpus quoq; apud Smyrnam & episcopus & martyr. similiter & Thraseas episcopus apud Eumeniā, sed apud Smyrnam martyrio consummatus. Quid aūt dicam etiam Sagaren nihilo minus sacerdotē & martyrē, qui apud Laodiceam requiescit in pace? sed & Papyrium, & Macarium, & Melitonem propter regnū Dei, & eunuchū, et spiritu sancto repletū, qui iacet in ciuitate Sardensium, expectans aduentū Domini de cœlis ut resurgat à mortuis? Isti ergo omnes diem Paschæ in quartadecima die mensis obseruauerūt, secundum Euangelium, nihil omnino extrinsecus agentes, sed fidei regulā per omnia conseruantes. Sed & ego omnium uestrūm minimus Polycrates, secundū traditionem parentum meorum obseruo, eorum duntaxat, quos et ab initio secutus sum. Septem namq; ex parentibus meis per ordinem fuerūt episcopi, ego octauus: qui omnes ita obseruauerūt hunc diem, ut conueniret cum illo, quo fermentum Iudæorum populus aufert. Vnde fratres charissimi, sexaginta & quinq; annos ætatis gerens in nomine Domini, multorum quoq; orbis terræ episcoporum notitiam plenissimè habens, et sanctis scripturis intendēs, non perturbabor ex his quæ ad terrorem proferuntur: quia et maiores mei dixerūt: Obtemperare oportet Deo magis, quàm hominibus. Et post pauca, de his qui secum aderant episcopis, ista subiungit: Poteram autem etiam præsentiam episcoporum facere mentionem, quos ipsi petistis ut euocarem, sicut & feci. Quorum nomina si scribam, nimia multitudo est, qui omnes scientes paruitatem meam, consensu suo confirmant quæ scribimus, certi quod inaniter canos attulimus, sed in disciplina Christi semper cōuersati sumus. Sed ad hæc Victor Romanæ ecclesiæ episcopus, pertinacius agens, passim totius Asiæ, ac uicinarum prouinciarum ecclesias à communionis societate abscindere nititur, tanquam in hæresim declinantes: et literas mittit, quibus omnes simul absque discretione ab ecclesiastico fœdere segregaret. Sed hoc non omnibus placebat episcopis: quin potius è contrario scribentes ei, iubebant, ut magis quæ pacis sunt ageret, & concordię atq; unanimitati studeret. Deniq; extant etiam ipsorum literæ, quibus asperius obiurgant Victorem, uelut inutiliter ecclesiæ commodis consulentem. Nam et Irenæus, cum cæteris quibus præerat Gallia rum episcopis, scribens, cōfirmat quidem, ut in Dominica die resurrectionis Domini mysterium celebretur. Victorem tamen arguit, quòd non rectè fecerit, abscindere à corporis unitate tot & tantas ecclesias Dei, quæ morem sibi antiquitus traditum custodirent. Sed et de multis alijs commonet per hæc uerba: Non solum, inquit, de die Paschæ agitur controuersia, sed & de ipsa specie ieiuniorū. Quidam enim putant uno tantum die obseruari debere ieiuniū, alij duobus, alij uerò pluribus, nonnulli etiam quadraginta, ita ut horas diurnas nocturnasq; computantes, diem statuant. Quæ uarietas obseruantię nō nunc primùm, neque nostris temporibus cœpit, sed multo ante nos, ex illis (ut opinor) qui non simpliciter quod ab initio traditū est tenentes, in alium morem, uel per negligentiā, uel per imperitiam postmodū decidere. Et tamen nihilominus omnes isti etiam cum in obseruantia uariarent inter semetipsos, & pacifici fuerunt semper nobiscū, & sunt: nec dissonantia ieiunij, fidei consonantiā rupit. Post hæc inserit etiam historiā quandam, quæ pro sui opportunitate nec à nobis debet omitti. Deniq; ait: Et illi omnes ante Soterem presbyteri, qui ecclesię (cui tu nunc prę es) sacerdotiū tenuerūt, Anicetū dico & Piū, Hyginūq; & Telesphо-

Aduertis aurea lamina in fronte. Fortasse παπὰ φησὶ τὸν μακάριον, id est, Papyriū beatū, sicut Hieronymus reddidit.

Ruffinus Macarium uiri nomen proprium putauit parum attentus.

Polycratis maiores episcopi.

Actorum 5.

Victor Pont. Rom. Asiæ ecclesias communione Christianorum priuat.

Victorē Pont. Rom. Irenæus arguit.

Controuersia de ieiunio.

Attende.

A & Teleſphorum, & Xyſtũ, neq; ipſi ita tenuerunt, neq; hi qui cum ipſis erant: & tamen cum ipſi ita non obſeruarent, pacem ſemper habuerunt cum illis ecclesijs quæ hunc obſeruantiæ morem tenebant, cum utiq; et ipſis contrarium uideretur, quòd non etiam cæteri ſimiliter obſeruarent. Nunquam tamen ob hoc repulſi ſunt ab eccleſiæ ſocietate, aut uenientes ab illis partibus non ſunt ſuſcepti: imò potius & omnes presbyteri qui fuerunt ante te, omnib. ſemper qui non ita obſeruabant presbyteris eccleſiarum, eucharistiã ſolenniter transmittebant. Beatus autẽ Polycarpus cum ad urbem Romam ueniſſet ſub Aniceto, cumq; de alijs nonnullis parum quid habuiſſent inter ſe, ſtatim tamẽ coiſſent in pace, de hac quæſtione ita egerunt, ut non unuſquiſq; ſententiam ſuam obſtinata contentione defenderet. Neq; enim aut Anicetus Polycarpo ſuadere poterat, ut non obſeruaret ea quæ nouerat Ioannem diſcipulum Domini noſtri, uel cæteros apoſtolos, cum quibus ſemper fuerat, obſeruaſſet: neq; rurſum Polycarpus Aniceto perſuaſit ea deſerere, quæ ille dicebat à ſe maiorũ more ſeruari. Cumq; hæc ita inter ſe habuiſſent, communicarunt ſibi inuicem, ita ut concederet Anicetus Polycarpo etiam ſacerdotali miniſterio, honoris duntaxat contemplatione, perfungi: & ita ab inuicẽ plena fide, pace integra, & firma charitate diſcedũt, ut omnes eccleſiæ, ſiue quæ ita de Paſcha, ſiue quæ non ita obſeruarent, inter ſe tamen concordiam cuſtodirent. Hæc Irenæus, agens nominis ſui opus, pacem uidelicet Dei eccleſijs concilians, ſcribit. Et nõ ſolum uictori, ſed & diuerſis eccleſiarum rectoribus ſimiliter per epiſtolas aſſerit, quod nulla pro hac quæſtione in eccleſijs Dei diſſenſio debeat oboriri.

Ex hoc Irenæi loco apparet, quod ſi epiſcopus aliquis Romam ueniſſet, Pont. Ro. eucharistiam boſpiti ſolenniter tranſmittebat. Porrò nomine presbyteri intelligit epiſcopum.

Vt omnibus una ſententia de Paſcha complacuerit. Cap. XXV.

APud Palæſtinam quoq; conuenientes in unum ſacerdotes Dei, Narciſſus Hieroſolymorum & Theophilus, de quibus iam ſuprà diximus: ſed & cum ipſis Caſsius Tyrius, & Clarus de Ptolemaide, & cæteri permulti pariB ter congregati, cum de hac quæſtione ageretur, quid etiã apud ipſos apoſtolica traditio contineret circa finem decreti, quod in concilio eorum ſtatuum eſt, hoc modo indicant: Epiſtolæ, aiunt, noſtræ exẽplaria per omnes eccleſias trãſmittantur, uti ne rei efficiamur animarum, quæ diuerſis erroribus immerguntur. Deſignamus igitur uobis, quia & apud Alexandriã eadem qua apud nos die Paſchæ ſolennitas geritur: quare & ipſorum nobis literæ deferuntur, & ipſi noſtra ſcripta ſuſcipiũt, ut pariter & cõſonanter diẽ feſtũ celebremus. Hactenus de ſupradicta quæſtione ex his quæ in ueterum ſcriptis haberi reperimus.

An. Do. 198. Conuentus epiſcoporũ in Palæſtina.

Palæſtini ſequũtur eccleſiã Alexandriam.

Quæ de Irenæi ſcriptis uſq; ad nos peruenerint. Cap. XXVI.

EXtat autem adhuc Irenæi, præter eos quos ſuprà memorauimus libellos, etiam aliud uolumen egregium aduerſum gentes, quod De diſciplina adtitulauit, ad Martianum quendam ſcribens. Sed & Dialogi de diuerſis. In quibus teſtimonia de epiſtola ad Hebræos ponit plurima, & de Sapientia, quę dicitur Salomonis. Hæc ſunt quę ad noſtram notitiam etiam de Irenęi opuſculis peruenerunt.

Dialogi Irenæi.

Quæ etiam cæterorum, qui iiſdem temporibus floruerunt. Cap. XXVII.

COmmodus autem tredecim annis imperio gubernato, Pertinaci poſt ſe regnum reliquit. Quo ſex ſolis cenſibus retento, idem Pertinax diem obijt. & Seuerus poſt hunc ſuſcepit principatum. Cuius temporibus plurimi eccleſiaſtici uiri nobiles, & ſtylo illuſtres extiterunt, ſicut ex eorum monimentis agnoſcimus.

An Do. 194. Pertinax Cæſ. Seuerus Cæſ. An Do. 195.

De his qui Artemonis introduxerunt ſectam, quales moribus fuerint, quoq; pacto ſacroſanctos libros temerare auſi ſint. Cap. XXVIII.

EX quibus eſt Heraclitus, qui in Apoſtolum commentatus eſt: & Maximinus, qui de famoſiſsima omnium hæreticorum diſſeruit quæſtione, qua inquiritur, unde ſint mala, uel unde malitia, & quod materia facta ſit, & nõ in-

Heraclitus. Maximinus.

Candidus. secta. Sed & Candidus, qui in Hexameron, id est, de principio Geneſis scri- A
Appius. bit. Appius quoq; de eisdem similiter commentatur. Sextus etiam, qui de Re
Sextus. surrectione disseruit, & de cæteris nonnullis. Arabianus quoq; & alij innume
Arabianus. ri, quos longum est uel enumerare, uel etiam pro aliquo illustri unumquen-
que dictorum suorum indicio designare. Plurimi tamen ipsorum exortas tē-
poribus suis hęreticorum perfidias confutantes, fidem rectam & apostolicam
Artemonis hę- monimentis suorum uoluminum mandauere, ut Artemonis illius hæreseos
resis. autoris, quam postmodum Paulus Samosatenus nostris iam penè tēporibus
Paulus Samo- instaurare conatus est: de qua dignum est, quæ uel qualis sit, historia compre-
satenus. hendere. Hæc hæresis purum hominem, id est, absq; Deo fuisse Saluatorē con
An. Do. 167. firmat, idq; antiquitus ab ipsis etiam apostolis traditum esse mentitur. Aduer
sum quos unus ex his, quos supra memorauimus, ecclesiasticus scriptor ita re-
spondit: Aiūt, inquit, etiā ipsos apostolos ita uel suscepisse, uel cæteris tradidis
se, sicut nunc ipsi asserūt, & hanc ueritatē prædicationis esse seruatā usq; ad Vi
ctoris tēpora. Et quomodo successores eorū scribētes aduersum gētiles, uel ad
uersum hæreticos, id est, Iustinus & Miltiades, & Tatianus, & Clemēs, & alij
quamplurimi, de Deitate Christi apertissimè disserunt? Irenæi uerò & Melito
nis, cæterorumq; qui per idem tempus fuerunt uolumina, quis ignorat, qui-
bus Deum & hominem simul prædicant Christum? Sed & Psalmi uel Cātica
quæ à fratribus fidelibus ab initio scripta sunt, uerbum Dei esse Christum, &
Deum tota hymnorum suorum laude concelebrant. Quomodo ergo tot se-
culis fidem prædicatam isti asserunt, quod à Victoris temporibus exordium
Theodotus Co riarius eiectus ecclesia. sumpserit? Quomodo autem Victori de hoc calumniam faciunt qui sciāt Vi-
ctorem, Theodotum Coriariū, qui princeps & pater extiterat impietatis ipso
rum, è communione ecclesiæ repulisse: qui prius Romæ ausus est dicere, pu-
rum hominem fuisse Christum? Si enim Victor (ut dicunt) ita credebat, quo-
modo eiiciebat de ecclesia Theodotum blasphemiæ istius inuentorē? Sed de B
An Do. 200. Victore hæc commemorasse sufficiat. Cui decē annis episcopatu functo, Ze-
Zephyrinus Pont. 8. o. phyrinus sacerdotij successor extitit, nono principatus Seueri anno. De quo
Zephyrino eadem scriptura, qua in superioribus nisi sumus, talia quædam re
fert: Igitur commonebo uos fratres de his quę gesta sunt apud nos, quę si for-
Natalis profes sor deceptus ab hæreticis. tè in Sodomis accidissent, etiam illos emendare & corrigere potuissent. Con-
fessor quidam erat apud nos Natalis nomine nostra adhuc confessus memo-
ria. Hic deceptus aliquando ab Asclepiodoto quodā, & Theodoto, collecia-
rijs (qui ambo discipuli etiāt Theodoti Coriarij, illius, qui primus pro hac stul
ta assertione ab ecclesię societate depulsus est à Victore, tunc urbis Romæ epi
scopo) adquieuit, ut accepto ab eis salario, episcopus illius hæresis nominare-
tur, certa pactione, id est, centum quinquaginta denarijs menstruæ præstatio-
Natalis con fitetur hæreti corum episco pus. nis. Quiq; Natalis cum se in hoc deceptus locasset, frequenter admonebatur
in somnis à Domino, quia misericors Deus & Dominus noster Iesus Chri-
stus, nolebat martyrē suum, qui sibi in multis passionibus testis extiterat de ec
clesia perdere. Sed cum negligentius susciperet uisiones, primatus amore, &
turpis luci deuictus illecebra, ad ultimum à sanctis angelis per totam noctem
uerberatus, & pœnis grauibus excruciatus, manè consurgens, cilicio se indu-
Pœnitendi cō fitendiq; mo dus apud ueteres. it, & cinere conspergit, ac multis lachrymis errorem suū deflens, ante pedes
Zephyrini episcopi prosternit, & uestigijs omniū non modò clericorum, sed
etiam laicorū, multa cum lamentatione prouolutus, in lachrymas & misera-
tiones omnē prouocauit ecclesiā, ut indulgentiam sibi à Christo, continuis &
iugib. pro ipso precibus implorarent, ostendendo simul in conspectu omni-
Artemonitę scripturas cor ruperunt. um liuores corporis eius & cicatrices, quas pro nominis ipsius confessione su
sceperat. Vix aliquando in cōmunionem ecclesiastici corporis reuocatus est.
Sed & post aliquanta idē scriptor adiungit etiam hæc: Scripturas autem diui
nas absq; ulla timoris Dei reuerentia corruperunt: antiquæ uerò fidei regulā

proter-

Aa proterue & impie respuunt, ignorantes Christum: quem idcirco non inuene
runt, quia non recte quæsierunt. Et in tantum stultitiæ impietatisq; prolapsi
sunt, ut si quis eis sermonem de scripturis proposuerit, illi è contrario propo-
nant: utrum hic sermo de quo agitur, coniunctum, aut separatum genus syl-
logismi faciat: & derelinquentes sanctas Dei scripturas, Geometriam tractãt.
Tanquam qui uerè de terra sint, de terra loquũtur: & ideo eum qui desursum
est, & de cœlis uenit, ignorant. Deniq; Euclides apud eos uel maximè in Geo
metriæ disciplinis uiget. Sed & Aristoteles & Theophrastus ab his in admira
tione habentur, Galenus uerò à nonnullis eorum adoratur. Quorum artib.
& doctrinis, hæreseos suæ impietatem nituntur asserere: & deceptionib. ho-
minum ignorantium Deum, simplicitatem diuinarum scripturarum & since
ritatem fidei subruunt. Sed hæc faciunt, quia nec uicini facti sunt fidei, propte
rea & diuinas scripturas absq; ullo timore contemerant: & corrũpentes eas,
emendare se dicunt. Verùm ne quis me putet falsa aduersum eos proferre, pa
lam est omnibus noscere, si quis uult exemplaria eorum accipere, et cum alijs
nihilominus eorum exemplarijs conferre. inueniet etiam inter seipsa multũ
dissonare: quia unusquisq;, ut sibi uidetur, emendat. Denique Asclepiodoti
non conueniunt omnino cum Theodoto: tum deinde etiam discipulis eorũ,
si qui fortè transcripserunt, quod eis uisum est uel addere licuit, uel auferre: &
omnibus præferunt se habere emendata, magis autem inquinata exemplaria.
Rursum Hermophili exemplaria non consonant cum Apollonidis. Sed ne ip-
sa quidem sibijpsis concordant, si priora cum posterioribus conferas. Sem-
per enim emendant, quibus semper displicet quod emendant: & noua quæq;
perquirunt, cum eis quæ in usu sunt, uidebuntur aduersa. Quid autem temeri
tatis habeat istud admissum, neq; ipsos arbitror ignorare. Aut enim nõ credũt
diuino spiritu scripturas esse conscriptas, & sunt infideles, aut semetipsos arbi
B trantur sapientiores esse spiritu sancto. Et quid aliud indicãt per hoc, nisi quia
dæmone aguntur? Neq; enim negare possunt factum suum: quandoquidem
etiam manus eorum in ipsis exemplaribus teneãtur, & nouerint ipsi, quod à
magistris suis & doctoribus scripturarum, secundum corruptelæ genus, eti-
am explanationibus susceperint intellectum. Quidam autem ex ipsis nec cor
rumpere iam scripturas dignati sunt, sed penitus abnegare, legem scilicet & *Abnegãt legẽ*
prophetas: & obtentu impiæ huius assertionis, in ultimum perditionis gurgi *& prophetas.*
tem deuoluti sunt. De quibus hæc sufficiat historijs esse mandata.

ECCLESIASTICAE HISTORIAE
Liber Sextus.

De persecutione Seueri. *Caput* I.

AT cum Seuerus quoq; persequutionibus agitaret ecclesias, præ- *Seuerus*
clara à militibus Christi pro pietate certamina martyrij gereban *Augus.*
tur, præcipuè tamẽ apud Alexandriam: quò ex omni Aegypto
ac Thebaide, uelut in quoddam stadium pietatis, athletæ dedu-
cebantur, qui pro suppliciorum mortisq; patientia cõsequeban
tur à Deo immortalitatis coronas.

De martyrio Leonidis patris Origenis, & de ipsius Origenis à puero institutione. *Cap.* II.

IN quibus & Leonides Origenis pater pro martyrio Christi capite plexus, *An. Do. 204.*
teneræ adhuc ætatis supradictum puerum dereliquit. Quiq; qualibus ani- *Leonides pa-*
mis ex eo erga diuinæ legis studia uiguerit, non erit importunum paucis ex- *ter Origenis*
ponere: præcipuè quia & apud quamplurimos opinio de eo celeberrima per- *martyr.*
uulgata est. Et si quidem uelit quis omnem uitam uiri huius literarũ tradere
monimentis, certum est quia tanta sunt de eo, ac talia, quæ & propriũ opus re-
quirant, & otium. Nos tamen in præsenti, quanta possumus breuitate, insere

A necessitatem haberet apud prædictam fœminam unà degere, documentũ iam inde à puero fidelissimæ & catholicæ suæ mentis ostendit. Nam cum ad suprà dictum uirum, uelut ad magistrum & summi nominis doctorem, per dies singulos immensæ multitudines conuenirent, non solum hæreticorum, uerùm & ex nostris multorum, pro eo quòd eruditionis ei summa ab omnibus cederetur, nullo tamen pacto, uel pro honoris gratia, uel etiam pro necessitate cũiunctionis flecti potuit Origenes, cum eo saltem in oratione consistere. Ita ei à prima ætate ecclesiasticæ regulæ obseruantia honorabilis fuit, & hæreticorum societas execrabilis: sicut ipse in quòdam loco operis sui ait, quia hæreticorum execranda doctrina est. Nec tamen deerat ei erga communes literas studium, in quibus pater eum erudiendum tradiderat, sed exercebatur & in his multo attentius etiã post consummationem patris. In arte nanq; Grammatica ita fuerat institutus, ut & ad docendum plenè sufficeret, & ex hoc ei quæ ad necessitatem transigendæ domus uidebantur necessaria, pararentur. *Origenis studia*

De eo quod à puero uerbum Dei prædicabat. Cap. III.

VErùm cum præesset adiutorio, & Grammaticã doceret, sicut ipse in quibusdam scriptis suis refert, & cum ecclesiæ apud Alexandriam magisterij deesset officium: cumq; omnes deturbati persecutorum minis & ferocitatibus ausugissent, aliquanti gentilium conueniebant ad Origenem, tũc adhuc Grammaticam docentem, audire ab eo uerbum de nostra fide ac religione cupientes. Quos ille non solum ad fidem de perfidia conuertebat, uerumetiam perfectæ uitæ institutionibus informabat. Quorũ primus extitit Plutarchus, qui per ipsum conuersus ad fidem nostram, non solum perfectæ uitæ instituta seruauit, uerumetiam (quæ est summa beatitudinis) martyrij consecutus est palmam. Secundus cum hoc fuit Heraclas, & natura Plutarchi frater, & meritis. Qui cum ab eo in fide nostra atq; scientia, sed & uitæ purioris institutionibus ad perfectum fuissent instructus, Alexandrinæ ecclesiæ præesse post Deme
B trium subrogatus est. Sed ea tempestate qua Aquila Alexandriæ atq; Aegypto præsidente, persecutionum rabies increscebat, octauumdecimum Origenes agebat ætatis annum. Quo in tempore perfamosissimũ apud omnes, uel incredulos, uel fideles, domi forisq; nomen eius effectum est, præcipuè per id, quòd sanctos omnes in confessionis uinculis positos, non solum sermone & cohortatione perfectæ & spiritalis doctrinę ad martyrium roborabat, uerum etiam multos suis officijs ac ministerijs è uinculorum pœnis & squalore carceris subleuabat. Sæpe denicq; etiam ante tribunalia iudicum, & in ipsis eorum cruciatibus aderat, aduersus prophanas interrogationes iudicum, affectu eis ac mente compatiens, uultuq; & nutibus, si dici potest, uelut firmiores eius responsiones subijcere gestiens. Sed & cum sententiam suscepissent, eadem fiducia utebatur, omnibus se periculis inferens: nec trepidans persequutoribus intuentibus, extremis quoq; osculis martyres salutare, ita ut nonnunquam pro his etiam impetus in eum gentilium fieret, sed diuina dextera cum admiratione omnium protectus euaderet. Verùm nec enumerari facile, nec referri potest, quoties, & quàm crebro, imò per singulos penè dies, de quantis eum, & qualibus periculis, dum erga prædicationem uerbi Dei impiger & promptus est, eadem illa diuina dextera conseruauit: quoties in insidijs positos, qui eum clàm interimerent effugit. Et in tantum aduersum se, dum in Dei opus prõptus est, infidelium concitauit insaniam, ut turmę militum dispositæ, domum eius, in qua commanere uidebatur, obsiderent: nec tamen eum capere aut tenere potuerint, diuina protectione seruatum. Tanta rabies contra eum mẽtes hominum incesserat, pro hoc solo quod plurimos per eum uidebant ad fidem nostram ab incredulitate conuerti. Et in tantum quotidie aduersus eum persecutio cumulabatur, ut tota urbs maxima Alexandria eum tegere non posset, sed de domo ad domum transiret: & tamen undiq; fugaretur, cum postea ui-

Anno Do. 210 Professor bonarum literarum Origenes.

Cõuertit Gentes ad Christũ Plutarchus.

Heraclas.

Anno Do. 216 Aquila præfus Aegypti.

Origenis celebritas.

Officia eius erga martyres.

Periclitatur inter ethnicos.

Quanti per ipsum edocti martyres sunt. Cap. IIII.

A INhis primus erat Plutarchus, de quo paulo superius memoravimus: Quē cum uidisset populus ad mortem duci, & assistere ei Origenem, qui hortatu suo ad magnanimitatem animos eius erigeret, uelut mortis eius autorē discerpere eum penè & interficere uulgus irruerat, nisi & tūc ope diuinæ prouidentiæ è furentium manibus fuisset ereptus. Post Plutarchum martyr secūdus ex Origenis discipulis efficitur Serenus. Tertius ex eius nihilominus auditoribus Heraclides martyrio coronatur. Quartus Heros neophytus. Nam superior Serenus adhuc catechumenus consummatus est. Quintus eiusdē scholæ martyr efficitur alius nomine Serenus, qui post multa supplicia pro Christo etiam capite plexus traditur. Sed & mulieres plurimæ, in quibus erat quędam catechumena, de qua ipse in quodam loco ait, quòd ignis baptismū consequuta est. *Plutarchus Origenis discipulus, martyr.* *Serenus.* *Heraclides.* *Heros* *Serenus.* *Reliqui fidelis.*

De Potamiena. Caput V.

SEd & Potamiena famosissima fœminarum & martyrum, & ipse eius carnifex Basilides. Etenim in nostram usq; memoriam ac incolis loci per ēnis uirtutum Potamienæ fama celebratur, quod immensos & innumeros agones primò pro uirginitate & pudicitia desudauerit: deinde etiam pro martyrio exquisita atq; inaudita tormenta pertulerit, atq; ad ultimum unà cum uenerabili matre Marcella ignis supplicijs consummata est. Tradunt igitur Aquilā (hoc enim erat tyrannici iudicis nomen) posteaquam crudelibus eam supplicijs lacerauerat, ad ultimum ob iniuriam & nobilitatis eius, & castitatis comminatum esse Potamienæ, quod eam uel crudelissimis gladiatoribus, uel impudicissimis lenonibus traderet. At illam, cum ab ea quid mallet, uel quid eligeret quæreretur, protulisse aduersum tyrannum uocem liberā, quæ ob superstitionem Romani ritus sacrilega uideretur, & ideo sine mora in eam latam esse sententiam. Cumq; Basilides unus ex his quibus implere speculatoris officiū mos est, B susceptam eam duceret ad supplicium, ac multitudo impudicorum pariter & impiorum Potamienæ uerbis & iniurijs conaretur illudere, Basilides abigere impudentius irruētes, ac deturbare cœpit humanitatis & miserationis obtentu. At illa religiosum uiri uotum erga se & propositum humanitatis amplexa: Certus esto, inquit, quod cum abiero ad Dominum meum, sine mora boni huius tibi remunerationem parabo. Post hæc autem uerba constanter suscepit statuta supplicia picis calidæ, paulatim per artus ac membra diffusæ, & hoc modo beata uirgo è terris migrauit ad cœlum. Non multis autem pòst diebus, Basilides cum inter collegas suos ob causam quandam iuramentum poscereturn, ait sibi non licere omnino iurare, pro eo quòd esset Christianus, & hoc publicè fatebatur. Ioco æstimatus est primò dicere: tum deinde cum constantius affirmaret, pertrahitur ad tribunal. ubi cum perseueraſſet in confessione, uinculis traditur. Tum uerò uisitantibus eum nostris, & causam subitæ ac laudabilis huius permutationis inquirentibus, dixisse traditur, quòd Potamiena post dien: tertium martyrij sui, noctu assistens coronam capiti suo imposuerit, dicens, deprecatam se pro ipso Dominum, & impetrasse ut secundum quod scriptum est: Qui recipit martyrem, mercedem martyris consequatur. Quibus auditis, confestim fratres signum ei Dominicum tradunt, & die postera ob Domini martyrium capite punitur. Sed & alijs pluribus per illud tēpus apud Alexandriam condiscipulis suis, cum quibus uerbo Dei in Origenis schola operam dederat, Potamiena, simile munus traditur præstitisse, assistens eis per uisum, & coronas martyrij impetratas à Domino deferēs. Sed de his ista sufficiāt. *Potamiena discipula Origenis.* *Marcella.* *Aquila præfectus Aegypti.* *Basilides carnifex.* *Basilides.*

De eo quod Origenes se castrauit. Cap. VI.

IGitur per idem tempus cum docendi officio apud Alexandriā præesset Origenes, gestum quid ab eo traditur, quod iuuenilis fortasse & minus perfecti sensus uideatur, sed perfectæ fidei, ac nimiæ † castitatis indicium continens. Illud nanq; quod scriptum est in euangelio, Quia sunt eunuchi, qui seipsos castrauerunt *Aliàs charitatis* *Mat. 19.* *Origenes seipsum castrat.*

strauerunt propter regnum Dei, etiam secundum historiam implendum credit, non solum castitatis obtentu. Verùm quoniam persecutionis tẽpore tam in publico quàm in occulto ac secreto, & tam uiris quàm fœminis uerbũ Dei prædicabat, uidelicet quo omnem occasionem turpis maledicti gratia infidelibus uideretur excludere, Dominicam uocẽ re atq; opere in semetipso aggressus est adimplere. Cumq; pro eo ne ab hominibus laudẽ quæreret, sed à Deo mercedem speraret, in occulto esse uoluisset, latére non potuit, sed rei gestæ indicium ad Demetrium episcopum pertenit. Isq; ingenti primò stupore admiratus est audacis animi uirtutem, tum deinde collaudans fidei eius magnitudinem uel calorem, & tam grande in opere Dei propositum: Nunc nunc maximè, ait, cœpto operi doctrinæ & prædicationis insiste, quando aduersarijs nulla obtrectandi suspicio derelicta est. Sed tunc quidẽ talis erat Demetrij sententia, cum nihil animos incesserat, quod recti iudicij regulam in partem alteram declinaret. Postea cum uidisset adolescentis famam satis fieri clarã, & magno eum domi foris q; præconio extolli, humanæ infirmitatis aliquid passus, opus quod ipse prius cum ingenti admiratione laudauerat, infamare postmodum cœpit. Nam cum apud Palæstinam præcipui & eminentes inter episcopos uiri, id est Hierosolymorum Alexander, & Theoctistus Cæsareæ, uidentes diuinum opus eius in uerbo Dei, ordinassent eum presbyterum, ac summo eum sacerdotio iam iamq; dignum probarent, idq; dignissimè factum ab omnibus laudaretur, & ne sic quidem dignus honor sapientia eius ac uirtutibus in eum collatus diceretur, uehementissimè momordit hic sermo Demetrium: & non inueniens in eo causam alterius criminis, hoc quod aliquando puer adhuc ille egerat, & episcopus iam iste laudauerat, postmodum criminis loco protulit, etiam in illos culpam, qui eum ordinauerant, conatus inflectere. Sed hæc postmodum gesta sunt. Tunc porrò Origenes apud Alexandriam doctor ecclesiæ ualde clarus habebatur, omnibus quos fama eius ad audiendum eum conuenire prouocabat, uerbum Dei prædicans, sicut Apostolus dicit, Opportunè, importunè, per diem, per noctem, publicè & priuatim, uelut abscisis omnib. impedimentis, liber prorsus & cum omni fiducia rem gerebat. Cum uerò decem & octo annis Seuerus tenuisset imperium, Antiochus ei filius succedit. Quo in tempore quàm plurimi erant, qui in cõfessionibus gloriam quæsierant, Dei tamen prouidentia fuerant reseruati.

Demetrius Alexandrinus episcopus.

Inuidet Origini Demetrius.

2. Tim. 4.

Antoninus Seueri F. Cæsar. Anno Do. 213.

De Alexandro & Narcisso. Cap. VII.

IN quibus Alexander (de quo paulo antè memorauimus) confessionis titulo satis clarus, Hierosolymorum ecclesiæ subrogatur episcopus, cum superesset adhuc Narcissus, qui prius inibi functus est pontificatus officio. Verũ quoniam Narcissi memoriam sermo progrediens attulit, congruum mihi uidetur aliquid, de eius gestis insignibus memorare, de quo ab incolis quidem loci plurima memoriæ tradũtur. Nos uerò unũ opus eius memorabimus, ex quo cæteris quę de eo narrantur, meritò fides possit adhiberi. Accidit aliquando in die solẽni uigiliarũ Paschæ, oleum deesse luminaribus: cũq; id per ministros innotuisset, mœror plebi maximus fuit. Sed Narcissus fide fidens, ministris imperat haurire aquã, sibiq; deferri. Cumq; detulissent, orauit & benedixit aquã, & infundi luminarib. præcepit. Tum repentè miro & seculis inaudito genere uirtutis, natura aquæ in olei pinguedinẽ uersa, splendorem luminum etiam solito reddidit clariorem. Ad fidem autem rei à plurimis religiosorum fratrum ex eodem oleo quod uersum de aqua fuerat, reseruatum est, ita ut ad nos usq; miraculi huius indicium peueniret. Et in hoc quidem fidei eius ac meriti habebatur exemplũ: animi uerò uirtus quãta in eo fuerit, alio nihilominus uno ex eius gestis opere declarabitur. Is nanq; cum inter cætera uirtutũ suarũ bona esset ualde constantis animi, & iusti rectiq; indeclinabiliter tenax, quidam homunculi nequam, malè sibi conscij, metuẽtes ne criminum suorum, si arguerentur,

Alexander Hierosol. Anno Do. 213. Narcissus.

Solennis dies uigiliarũ Paschæ. Aqua in oleum uersa.

A erentur, non possent effugere, uindictam præueniunt, & factionibus circũuenire parant eum, cuius iudicium uerebantur. Concinnãt igitur aduersum eum infame satis & noxium crimen: conueniunt auditores: testes ex semetipsis producunt, qui sub sacramento iuramenti, quæ obiiciebãtur confirmarent: quorũ unus testis, ita non igni consumeretur, uera se dicere testabatur: alius, ita ne regio morbo corrumperetur: tertius, ita ne luminibus orbaretur. Et quamuis ne iuramentis quidem istis quisquam fidelium & Deum timentium crederet, eo quòd uita Narcissi & institutio ac pudicitia ab omnibus nosceretur, ipse tamen eorum quę mota sunt, indignitatem ac molestiam non ferens, simul & secretam ac philosophicam uitam semper habere desiderans, subterfugit ecclesię multitudinem, & in desertis locis atq; agellis secretioribꝰ. delitescit annis quàm plurimis. At non ille magnus diuinæ prouidentię oculus quiescit in longum, sed in impios ultionem per ea ipsa quę sibi in periurijs statuerant maledicta, molitur. Primus nãq; ille testis, parua ignis scintilla noctis tempore domo sua succensa, cum omni genere suo, omniq; familia, flammis ultricibus cõflagrauit. Alius repentè ab imis pedibus usq; ad summum capitis uerticem morbo regio quo fuerat imprecatus, repletur atq; consumitur. Tertius autem priorum exitum uidens, & oculum diuinum non se latuisse perspiciens, prorumpit in medium, & audientibus cunctis sera pœnitentia uniuersum concinnati sceleris ordinem pandit. Tantis autem lachrymis immanis commissi facinus deflet, & in tantum die noctuq; perdurat in fletibus, usq; quo luminibus orbaretur. Hi igitur figmenti sui huiusce modi pœnas dederunt.

Infimulatur crimine Narcissus

Narcissus latitat.

An. Do. 206.

Vindicta diuina in testes periuros.

De episcopis Hierosolymorum. Cap. VIII.

An. Do. 191.

Anno Do. 208.

Dius.

Germanion.

Gordius.

Anno Do. 209.

NArcissus uerò cum ita desertum petisset, ac locis semet secretioribus abdidisset, ut ubinam degeret, nullus agnosceret, necessarium uisum est epi
B scopis ecclesiarum uicinarum, ut alium pro ipso ordinarent, cui nomẽ erat Dius: cuiq; cum paruo tempore præfuisset ecclesiæ, successit Germanion, & Germanioni Gordius: cum ecce subitò uelut rediuiuus, cœloq; redditus ex improuiso apparuit Narcissus, & rursus à fratribus ad præsidendum rogaretur ecclesię. Multo enim uehementius erga eum amor omniũ fuerat incitatus, uel pro eo quòd criminosis innocens esset, uel quòd secretam & philosophicã uitam dilexit, & quod in eo compleuit Dominus dicens: Mihi uindictam, ego retribuam, dicit Dominus.

Rom. 12.

De Alexandro. Cap. IX.

Anno Do. 213.

Alexander adiutor Narcissi.

VErum cum ipse iam senio fessus, pontificatus ministerio sufficerenõ posset, Alexandrum (de quo superius memorauimus) qui iam episcopus esset alterius loci, diuina dispensatio in adiutorium Narcisi senis euidentissimis reuelationibus euocauit. Is nanq; Alexander ex gente Cappadocum, ubi erat præclarę urbis episcopus, Hierosolymam adorandi & sanctorum locorum uidendi gratia properauerat. Quem loci incolę, mentes eorum instigãte Deo, cum omni amore & officiositate suscipiunt, ac ui charitatis & dilectionis nexibus uinctum redire non sinunt domum. Ostendebatur enim euidenter à Domino, nõ solum ipsi beato uiro Narcisso, sed & alijs plurimis per reuelationes in plebe, ut ipsum in loco sancto episcopum detinerent. Præterea quod supra cętera omnia magis terrificum fuit, eo die quo ingressurus urbem Alexander nunciatus est, & multitudo fratrum plurima extra portas in occursum eius egressa est, uox cœlitus manifestissimè omnibus audientibus facta est, dicẽs: Suscipite episcopum qui uobis à Deo destinatus est. Cumq; ex his omnibus euidenter apud cunctos fuisset Dei dispensatio declarata, episcopi urbium uicinarum compertis omnibus quibus de eo res geri Dei iudicio docebatur residere inibi eum necessario compulerunt. Ipse ergo Alexander in epistolis suis ad Antinoitas scriptis, quæ usq; ad præsens seruãtur apud nos, meminit Narcissi tanquam socij & consortis in episcopatu, his ipsis uerbis de eo scribẽs: Salutat uos

Vox cœlestis.

Alexandri Epistolæ ad Antinoitas.

Nar-

Narcissus, qui ante me episcopatū huius ecclesię regere cœpit, quiq; mecum positus, orationibus uestris centum iam & sedecim annos uitæ suæ gerit, qui & ipse uos mecum pariter deprecatur esse concordes. Et de his quidem talia. Apud Antiochiam uerò defuncto Serapione episcopo, Asclepiades loci illius suscepit sedē, qui et ipse unus ex pręclaro cōfessorū numero fuit. Meminit etiā huius ordinationis supradictus Alexāder, Antiochenis scribēs hoc modo:

Asclepiades.

Anno Do. 213.

ALEXANDER SERVVS ET VINCTVS IESV CHRISTI, beatæ Ecclesiæ quæ est apud Antiochiam, in Domino Salutem.

Releuauit Dominus uincula mea, & carceris huius mei dilatauit angustias, ex eo quod comperi sanctæ ecclesiæ uestræ Asclepiadem, uirum dignissimū, sacerdotium suscepisse. Hanc autem epistolam indicat se per Clementem Antiochenæ ecclesiæ presbyterum transmisisse, scribens in fine epistolæ hoc modo: Hæc autem uobis Domini fratres scripta transmisi per Clementem beatum presbyterum, uirum in omnibus uirtutibus probatissimum, quē nostis etiam uos, & eo amplius cognoscetis. Cuius præsentia apud nos per Dei prouidentiam procurata, & confirmauit & auxit ecclesiam Dei.

Serapionis Antiocheni episcopi opera.

De Serapione & libris eius. Caput X.

IGitur Serapionis episcopi eruditi uiri, puto quidem etiā alia opuscula apud alios haberi. Ad nos autem illa tantummodo uenerunt, quæ ad Dominum quendam scribit, qui in tempore persecutionis à fide Christi recedēs, ad superstitionem Iudaicam declinauit. Et ea quæ ad Pontium & Caricum ecclesiasticos uiros scribit. Et aliæ nihilominus eius sunt ad alios epistolæ. Sed & ille liber uenit ad nos, quem scribit de Euangelio Petri, ubi arguit quædam falsa in eo conscripta, emendare cupiens fratres, qui erant apud Rhosum, qui per occasionem scripturæ ipsius in hæresim declinabant. Dignum tamen mihi uidetur, pauca quædam de eius libello inserere, ex quibus innotescat, quę fuerit eius de ipsa scriptura sententia. Scribit ergo in quodam loco ita: Nos enim fratres, & Petrum & alios apostolos recipimus sicut & Christum: Quæ autem sub eorum nomine falsa ab aliis conscripta sunt, uelut gnari eorum sensus ac sententiæ declinamus, scientes quòd talia nobis non sunt tradita. Ego enim cum essem apud uos, putabam omnes rectæ fidei esse inter uos, & non decurso libello qui mihi offerebatur, in quo nomine Petri conscriptum euāgelium ferebatur, dixi: Si hoc est solum, quod inter uos inimicitiam simultatemq; uidetur inferre, legatur codex. Nunc autem comperto, quòd hi qui codicem illum legi debere asserunt, prospectu cuiusdam occultę hæreseos hoc fieri poposcerunt, sicut mihi dictum est, festinabo iterum uenire ad uos. Nos enim nouimus fratres cuius hæreseos fuerit Martianus, qui etiam sibiipsi contrarius extitit, non intelligens quæ loqueretur: quæ etiam uos discetis ex his quę scripta sunt uobis, inuestigata per nos ab illis, qui hoc ipsum Euangelium secundum illius traditionem didicerant, & successores extiterunt sentētię eius quos nos *δοκητὰς* uocamus: quia in hac ipsa doctrina, illorū sunt quàm plurimi sensus & ab ipsis mutuati. Nam certum est, quòd plurima secundum recti rationem sentiunt de Saluatore: alia uerò aliter, quę & subiecimus. Hęc Serapion scribit.

Rhosos Ciliciæ.

δοκητὰ, id est opinatores.

Libri Clementis Alexādrini.

De libris Clementis. Cap. XI.

CLementis uerò libri habentur plurimi, apud nos tamen hi sunt qui inueniri potuerunt:

στρωματεῖς libri octo, quos hoc modo prætitulauit, TITI FLAVII CLEMENTIS DE VERA PHILOSOPHIA COMMENTARII SCIENTIAE *στρωματεῖς*

στρωματεῖς autem nos possumus intelligere, tanquam opus uariè contextum. Sunt & alij eiusdem:

A ὑποτυπώσεων libri octo, quos nos possumus Informationū uel Dispositionū nominare. In quib us nominatim Pantæni meminit, tanquam proprij magistri, & expositiones ipsius plurimas scribit, & traditiones eius operi suo inserit. Est etiam liber eius *Pantænus. Stoicus, præceptor Clemētis.*

Ad gentiles exhortatorius. Et alius liber qui dicitur
Pædagogus. Et alius qui superscribitur
Quis est qui possit saluus fieri diues. Est & alius libellus
De Pascha. Et
Disputatio de ieiunio. Et
De obtrectatione. Et alius
Exhortartorius ad patientiam. Et alius
Ad Neophytos. Sed & ille qui superscribitur
(Canon) Ecclesiasticus. Item alius
De his qui Iudaicum sensum in scripturis sequuntur, quem ad Alexandrum supradictum scribit.

In γραμματεῖα non solum ea quæ ex diuinis scripturis sumpserat sternit, sed & ea quæ apud Græcos autores habentur. Vtile nanq; ei uisum est, in illo opere comparare ac conferre sibi inicem dogmata, uel ea quę diuinitus sancita sunt, uel quæ à sapientibus Græcorum inuenta, uel etiam quæ cęteris barbaris uisa sunt. Arguit etiam hæreticorum errores, historiam quoq; inibi plurimam texit, & ex omnibus materiam nobis eruditionis perfecte cōposuit. Vnde merito libros γραμματίας appellauit, id est laciniosa quadam & uaria diuersitate contextos. Vtitur sanè exemplis etiam ex his libris, quia à nōnullis minimè recipiēdi uidentur, id est, ex Sapientia quæ dicitur Salomonis, & ex Sapiētia Sirach, quæ appellatur Ecclesiasticus apud Latinos. Sed & de Barnabæ & Cle- *Opus γραμματίων quale nam sit.*

B mentis epistola ponit exempla. Vtitur etiam de epistola Iudæ. Meminit præterea & scriptorum antiquorum Tatiani cuiusdā & Cassiani, uelut qui Chronica scripserint: Philonis quoq; & Aristoboli & Iosephi ac Demetrij & Eupoleni Iudæorum scriptorum: conferens etiam antiquissimis Græcorū Mosea nostrum, Iudæorum genus antiquius esse comprobat: multa'que alia instrumenta optimarum institutionum in illo opore contexuit. Et inter cætera hoc in primo libello indicat, quod ipse non longè post apostolos fuerit, promittitq; commentarios se in Genesim scripturum. In libello autem quem scripsit de Pascha, confitetur extorqueri sibi à fratribus, ut ea quæ à presbyteris, id est à successoribus apostolorum uoce sibi sola tradita sunt, describeret in libris, ac posteris traderet. Meminit ibi Melitonis & Irenæi cæterorumq;, quorum etiā quasdā narrationes inseruit. In libris uerò ὑποτυπώσεων, id est, Informationum, ut breuiter dicam, uniuersam pariter scripturam diuinam cōpendiosis dissertionibus explanauit. In quibus ne ea quidē quæ apocrypha à quibusdam habentur prætermisit, ut est Petri reuelatio. De epistola uerò ad Hebræos ita differit, quod manifestè Pauli sit Apostoli, scripta sit autem Hebræo sermone tanquā Hebræis: à Luca uerò, qui erat Pauli discipulus, interpretata in Græcum: unde & stilus eius magis similis uideatur libello illi, quē Lucas de Apostolorum Actibus scripsit. Quod autem superscriptionem solitam inibi non habet, id est, Paulus apostolus, hoc esse rationis ostendit, quia præiudicā tum Hebræis erat de Pauli nomine, ne eius dicta susciperent: & idcirco prudenter declinasse, ne statim in principio Pauli nomine inspecto, lectio eius repudiaretur. Post pauca uerò addit etiam hęc: Et sicut, inquit, beatus presbyter dicebat, quia Dominus, Apostolus omnipotentis dicitur missus ad Hebręos. Pro humilitate ergo Paulus, qui ad gentes fuerat' destinatus, non scripsit semetipsum Hebręorum Apostolum, uel propter honorem Domini qui se missum dixerat ad oues Israel, uel quia gentium uidebatur Apostolus. Exponit prętera idem Clemens in ipsis libellis de *Clemens nō lōgè post Apostolos fuit.* *Opus ὑποτυπώσεων.* *Clementis iudicium de epistola ad Heb.* *Christus Apostolus Dei patris.*

ordine

A opus interpretis uniuſcuiuſq; deſcripſit: ita ut primò omniũ ipſa Hebræa uerba Hebraicis literis poneret, ſecundo in loco per ordinẽ Græcis literis è regione Hebræa uerba deſcriberet, tertiam Aquilæ editionẽ ſubiũgeret, quartam Symmachi, quintam Septuaginta interpretũ, quæ noſtra eſt, ſextam Theodotionis collocaret. Et propter huiuſmodi cõpoſitionem exemplaria ipſa nominauit ἑξαπλᾶ, id eſt ſextuplici ordine cõſcripta. In Pſalterio autẽ, & alijs nonnullis interierit aliqua etiam de cæteris iſtis editionibus: quas quoniam ſine nomine autorum repererat, ſextam & ſeptimam edittonem nominauit.

De Symmacho interprete. Cap. XIIII.

SCiendum tamen eſt, quòd ex iſtis ipſis interpretibus Symmachus Ebionеus fuerit, quæ eſt hæreſis aſſerens Chriſtum de Ioſeph & Maria natum hominem purum fuiſſe, & legem ritu Iudaico eſſe ſeruandam, ſicut iam ſuperius memorauimus. Sed & commentarios quoſdam Symmachus ipſe conſcripſit, in quibus conatur de Euangelio ſecundum Matthæum autoritatem ſuæ hæreſeos confirmare. Hæc ipſe Origenes cum interpretatione ipſius Symmachi ſcribit ſe apud Iulianam quandam reperiſſe, quæ ſe diceret hos libros ab ipſo Symmacho ſuſcepiſſe.

Symmachus interpres, Hebionita fuit.

Commentarij Symmachi.

De Ambroſio & ſtudio Origenis. Cap. XV.

INhis & Ambroſius quidam, uir & genere & literis ſatis clarus, cum Valentini dogmatis ſectator exiſteret, ſecundum ueritatem catholicæ fidei ab Origene conuictus: & tanquam ueri luminis ſplendore radiatus, relictis errorum tenebris, ad eccleſiæ ſe catholicæ lucem ſplendoremq; conuertit. Sed & alij plures eruditi uiri, & in ſcientia literarum admodum nobiles, cum de Origene glorioſiſsima per omnem locum celebraretur opinio, certatim confluebant ad eum, uel ob certamina commouenda, uel quibus rectior inerat mentis ſententia ad audiendam tenendamq; ueritatem. Innumeri etiam ab hæ
B reticis uenientes conuicti per eum, et pœnitentes, ab errore ceſſabant philoſophorum quoque opinatiſsimi quique, & qui in ſummo nomine habebantur, tam in noſtris eum, quàm in ſuis, magiſtrum incomparabilem fatebantur. Erat namque ei mos iſte, ut ſi quos noſtrorum adoleſcentulorum ingenioſos uideret, & lectioni ſatis deditos, traderet eis etiam ea quibus philoſophi uelut primis elementis diſcentes imbuere ſolent, id eſt, uel Geometriæ partes, uel Arithmeticæ diſciplinæ, & ſi qua alia ad inſtructionem pertinent diſputandi. Si quando igitur neceſsitas popoſciſſet, ut aliqua de libris philoſophicis explanaret, etiam ab ipſis eruditiſsimis in illa diſciplina uiris, cum tanta admiratione audiebatur, ut ſummus apud illos, & quaſi unus ex ueteribus & primis illis autoribus philoſophus haberetur. Multos etiam idiotas & imperitos ad docendum cohortabatur, dicens non parum ad intelligentiam ſcripturarum emolumenti eis conferri, ſi aut in liberalibus literis, aut etiam in philoſophicis exercerentur. Dicebat enim hanc noſtram ueram eſſe philoſophiam, cuius partes illa Græcorum, quæ uera non eſt philoſophia, præcepiſſet. Non ergo aiebat idcirco debere partes ſuas omittere ueritatem, quia eas ſibi præueniens falſitas uindicaſſet. Denique exiſtunt teſtes ſtudiorum eius plurimi etiam apud philoſophos, quorum nonnulli libros ſuos ad ipſum ſcribebant, alij autem iudicio eius comprobandos deferebant. Denique etiam ille qui apud Siciliam aduerſum nos libros conſcripſit Porphyrius, quibus diuina uoluminа criminatur, cum ad explanatores eorum ueniſſet, nec inueniret aliquid in commentarijs Origenis, cui culpam poſſet aſcribere, ad conuicia & maledicta ſe conuertit, & macuias ei infigit, omni apud nos laude digniſsimas, in quibuſdam quidem uera dicendo, in quibuſdam autem more ſuo falſa fingendo. Et nunc quidem eum tanquam philoſophum miratur, nunc uerò tanquam Chriſtianum notat. Audi denique quibus de eo uerbis proſequitur: Adhærent, inquit, de Chriſtianis loquens, ineptijs Iudaicarum ſcriptura-

Ambroſius Valentinianæ factionis reſipiſcit ab Origene monitus.

Concurritur ad Origenem.

Origenes docebat Mathematicas diſciplinas.

Attende.

An. Do. 242. Porphyrius calumniator Chriſtianorũ.

rum, in quibus cum absolutio uel explanatio nulla sit, ad quasdam se narrationes incõgruas inconuenientesq; cõuertunt, quæ non tam explanationes sint in his quæ obscura sunt, quàm laudẽ plausumq; differentibus conferant. Nam ea quæ Moyses agresti & simplici sermone cõscripsit, diuinitus sancita, et figuris atq; ænigmatibus obtecta cõfirmant: atque ingentibus repleta mysterijs, inflati mente ac tumidi, obturbato in semetipsis rationis humanæ iudicio sacramenta parant, in quibus imperitus & agrestis scriptor explicare se non ualet. Et post aliquanta iterum dicit: Huius autem absurdæ expositionis initiũ processit à uiro, quem etiam ego adhuc cum essem ualde paruulus, uidi arcem totius eruditionis tenentem, sicut etiam ex his quæ posteritatis memoriæ tradidit uoluminibus, comprobatur. Origenes hic est, cuius ingens gloria inter eorum magistros habetur. Hic namq; auditor Ammonij fuit, qui summam laudem inter philosophos præcessores nostros tenuit. Sed Origenes quantũ quidem ad eruditionẽ pertinet literarũ, totum penè in semetipsum transfudit magistrum. Quantum uerò ad uitæ rectæ lineam & sanum propositũ spectat, doctori contrariũ iter abijt. Ammonius quippe quum Christianus fuisset à paruulo, & ex Christianis parentibus genitus, postquam ad ætatem sapiendi uentum est, & philosophiæ ianuam contigit, continuò ad legitimũ uitæ se contulit cursum. Origenes è contrario quum esset paganus, & gentilibus, id est Græcorum studijs eruditus, ad ritum religionis barbarũ declinauit: quò se cõferens, omne illud præclarum ingenium philosophicis literis expolitum uitiauit atq; corrupit, dum uitam quidem tanquam Christianus & impius agit, doctrinæ uerò & eruditionis Græcorum præfulgidum lumen ineptis & fabulosis narrationibus occupauit. Assequutus quippe fuerat omnia Platonis secreta. Institutus fuerat in libris Numenij, & Chronij, & Apollophanis, & Longini, sed & Moderati atq; Nicomachi. In Pythagoricis uerò summorum uirorum non eum latuere commentarij. Attigit etiam Chæremonis Stoici, & Cornuti uolumina. Ex quibus omnia secreta quæcunq; & mystica apud Græcos habentur assumens, ritui barbaro & superstitionib. Iudaicis coaptauit, ac philosophorũ gloriam ad dogmata externa & peregrina conuertit. Hæc Porphyrius in tertio aduersum Christianos libro scribit, in uno uera, in altero falsa commemorans. Nam de studijs & ingenij potentia suprà dicti uiri, haud procul quàm se habet ueritas, retulit. Quod uerò de superstione gentili ad Christianorũ cultũ commemorat eum esse translatũ, & Ammoniũ à Christianis ad errores paganorum delapsum, manifestissimè refellitur. Origeni quippe fides & disciplina Christi ab auis atque atauis seruabatur. Nam de patre martyre paulo antè retulimus. Ammonius uerò fidem Christi quod etiam inter studia integram illibatamq; seruauerit, quoadusque ultimum uitæ spiritum exhalaret, testes sunt libri eius, qui etiam nunc habentur luculentissimè de nostra religione conscripti, & præcipuè uolumen illud quod de Moysi atque Iesu consonantia scripsit. Sed & multa alia præclara eius opuscula, quæ ab studiosis quibusque permagnifica habentur. Hæc autem diximus etiam inimicorum testimonijs probare cupientes, quàm mira et apud ipsos habita sit Origenis eruditio uel doctrina. Ipse uerò de se respondens quibusdam qui ei pro huiuscemodi studijs obtrectabant, ita scribit: Cum uerò ad uerbi Dei me studia conuertissem, & fama de nobis celebrior haberetur, atque ob id nonnulli philosophorum, uel ad percontandum, uel ad obsistendum adire nos & congredi conuenirent, hæreticorum quoq; quàm plurimi ad impugnandos nos excitarentur: ut sum mihi est, uel philosophorum uel hæreticorum dogmata diligentius perscrutari, ne ad conuincendos eos, si ignorarem quæ apud ipsos sunt, imparatior inuenirer. Hoc autem fecimus, exemplum sequentes prioris nostri apostolici uiri Pantæni, qui in Græcorum studijs, & philosophiæ eruditionibus quàm maximè efflоruit: sed & Heraclæ, qui nunc apud Alexandriam cathedram prę-

Origenes auditor Ammonij philosophi.

Ammonius.

Origenis maiores.

Origenes cur philosophiæ et gentilibus literis operam dederit.

Pantænus.

Heraclas.

A dram presbyterij adornat, quem ego apud magistrum philosophorũ reperi, illis studijs aliquot iam annis operam dantem, priusquam ego omnino uel inciperem. In tantum autem nihil ex suprà dicto uiro obtrectationis exortũ est, ut etiam communem habitum quem prius gesserat deponẽs, philosophica assumeret indumenta, quibus usq; ad præsens uti non destitit. Libros quoq; philosophorum legere, & in his exerceri pro uiribus nunquã cessat. Hæc ipse pro se querulis quibusdam respõdens scribit. Per idem uerò tempus cum apud Alexandriam in uerbi Dei studijs exerceretur, adest uir quidam militaris, epistolas ei, & Demetrio episcopo, sed & præfecto tunc Aegypti, à duce Arabiæ deferens, cum omni uelocitate et instantia Origenem illo usq; orante emitti, ut sibi de fide Christi, quam per eum clarissimè prædicari frequẽs nunciabat fama, differeret. A' quibus exhortatus, abijt, edocuit, crediderũt, redijt. Post aliquantum uerò tempus apud Alexandriam bello ciuili exorto, alius aliò, ipse ad Palæstinæ partes secessit, & apud Cæsaream morabatur: ubi & disputandi in ecclesia, atq; explanandi diuinas scripturas ei ab episcopis iniungebatur officiũ, & quidem necdum presbyteri sibi ordinatione collata, sicut relatum inuenimus in epistola Alexandri rescribentis Demetrio, post multum tempus hæc ipsa culpanti. Scribit autem hoc modo: Quod autem addidisti in literis tuis, quia nunquam auditum, aut aliquando factũ sit, ut præsentibus episcopis laici disputent: nescio quam ob causam tam apertum mendaciũ asserere uolueris, cum consuetudo hæc sit, ut sicubi inueniantur qui possint fratres instruere in ecclesia, & cõsolari populum, ad tractandum semper à sanctis episcopis inuitentur, sicut Euelpius à fratre nostro Neone apud Larandos, & Paulinus à Celso apud Iconium, & apud Synnadam Theodorus ab Attico. Non autem dubium est, quod & alij plurimi in alijs locis, si qui sint, qui possint opus Dei in uerbo & doctrina competẽter explere, ad hoc ipsum à sanctis episcopis inuitentur. Sed hæc postmodum gesta sunt. Tunc uerò rursum Demetrius literas misit ad eum per electos uiros diaconos ecclesiæ Alexandriam redire, & consueto operi insistere omni cum affectione deposcens.

Origenes profi ciscitur in Arabiam.

An. Do. 231.

Epistola Alexandri Hierosolym. ad Demetrium Alexandrinum.

An laicis disputandum præsentibus episcopis.

Origenes Alexandriã reuocatur.

De episcopis qui tempore Origenis fuerunt. Cap. XVI.

FLorebant autem per idem tempus plurimi disertissimi in ecclesijs uiri, quorum epistolas quas ad se inuicem dabant, reperimus in Hierosolymorum bibliotheca, ad nos usq; seruatas, quam cõstruxerat uir eruditissimus (de quo superius memorauimus) Alexander loci ipsius episcopus. Vnde & nos (ut fateamur quod uerum est) totius huius operis nostri, & historiæ cõscribendæ materiam sumpsimus. Erat autem inter cæteros & Beryllus scriptorũ præcipuus, qui & ipse diuersa opuscula dereliquit. Episcopus hic fuit apud Bostrã Arabiæ urbem maximam. Erat nihilominus & Hippolytus, qui & ipse aliquanta scripta dereliquit episcopus. Venit ad nos etiam Gaij cuiusdam disertissimi uiri disputatatio aduersum Proculum Cataphrygã, habita in urbe Roma præsente episcopo Zephiryno. Qui cum argueret Cataphrygam, quòd nouas sibi quasdam scripturas præsumeret, ipse inter cætera Pauli apostoli tredecim esse epistolas asserit, eam quæ ad Hebræos scripta est non commemorans, quæ etiam nunc apud Latinos putatur non esse Pauli apostoli. Verùm Antonino septem annis & sex mensibus imperio cõsummato, Macrinus succedit: qui cum post annum fuisset defunctus, alius Antoninus regni Romani susceperit principatum. Cuius primo imperij anno episcopatus urbis Romæ, Zephirynus diem obijt, decem & octo annis sacerdotali functus officio. Post hunc Cailistus sacerdotium susceperit: quo quinque annis administrato, post suum finem, sedem dereliquit Vrbano. Post Antoninum uerò, Romanum imperium quod ipse solis quatuor annis tenuerat, Alexander susceperit. Tunc etiam Asclepiade apud Antiochiam defuncto, Philetus in episcopatum succedit. Alexandri uerò Imperatoris mater, Mammæa nomine, de raris religic-

Bibliotheca Hierosolymis ab Alexandro extructa.

Hippolytus.

Gaius aduersus Proculum.

Epistola ad Hebræos.

Antoninus Cæsar.

An. Do. 219.

An. Do. 220.

Callistus et Vrbanus Ro. pontifices.

An. Do. 220.

An. Do. 225.

An. Do. 224.

ſa fœmina cum Origene fama magnifica ubiq; et celeberrima haberetur, ita ut ne principum quidem lateret aures, cõperta opinione uiri, ſummo niſu geſtire cœpit, quatenus ſibi eius præſentia fieret, ut in literis, in ſermone, in fide, in prudentia omniq; doctrina, quam cunctis in admiratione eſſe cernebat, per ſe metipſam ſumeret documenta. Igitur Antiochiã, ubi per idem tempus degebat, miſſis militaribus uiris cum omni honore & ſupplicatione ad ſe tanquam uerè diuini uerbi interpretem famulumq; Dei orat uenire. Quò cum uenisſet, & quantũ oportebat operis expleſſet ac temporis, omnibus ritè peractis, quæ ad uerbum Dei & gloriam Domini ſpectant, ſtabilesq; ac firmos in fide quos inſtruxerat derelinquens, præſentia quàm fama longè clarior factus ad propri as ſcholas Alexandriam redijt.

Mammea Alexandri Imperatoris mater Origenẽ ad ſe uocat.

De Hippolyti libris. Cap. XVII.

Libri Hippolyti epiſcopi.

IN illis diebus Hippolytus (de quo paulo antè memorauimus) inter cætera ſcripta ſua libellum de Paſcha ſcriptum edididit. In quo cum deſcriptionẽ quandã temporũ faceret de ſedecim annorũ in circulo, qui in paſchæ ratione obſeruari ſolet, neſcio quã ſupputationẽ ſecutus, uniuerſa tẽpora intra primũ Alexãdri Imperatoris annũ cõcludit. Sed et alij libelli eius peruenerũt ad nos, id eſt, in Hexaëmerõ et in ea quę poſt Hexaemerõ ſcripta ſunt, & cõtra Marcionẽ, & in Cantica canticorũ, & in partẽ quandã Ezechielis propheræ, & cõtra omnes hæreſes. Sed & alia apud alios opuſcula eius inueniri certum eſt. Ex illo tempore etiam Origenes conſcribendi cõmentarios in ſcripturas ſanctas initium ſumit, compellente ſe Ambroſio, & multa ui precum obſecrationumq; cogente. Quicq; Ambroſius tantum ſtudij adhibuit, ut omnia quæ in hoc opus eſſent neceſſaria, affatim atque affluenter pręberet. Notarios ſeptem adhibuit, qui ei inceſſabiliter aſtarent, quicq; ſibijnuicem illo penè indeſinenter dictante ſuccederent. Scriptores quoque alios tantos. Sed & puellas apprimè eruditas in ſcribendo totidem numero in hoc ipſum uacare fecit. Omnibus quoque extrinſecus neceſſarijs abundantiſſimè miniſtratis, quotidianum de illo opus uerbi Dei uiolentus & religioſus compulſor exigebat. Sed & ipſe ex ſe ingens ſtudiũ in eruditione uerbi Dei adhibebat: unde maximè dignus uidebatur, cui iſtud impenderetur officij, & cui quicquid arcanum & abſconditum in ſacris literis tectum eſt, panderetur.

Origenes incipit ſcribere ſuppeditãte uitium & notarios Ambroſio.

ἐρρωδιώντος.

Quomodo Origenes presbyter ordinatus ſit. Cap. XVIII.

An. Do. 231. Pontianus Romæ.

INterea Vrbanus epiſcopus in urbe Roma octo annis adminiſtrato ſacerdotio, Pontiano ſedem reliquit. Poſt Philetum autem apud Antiochiam Zebenus eccleſiam ſuſcepit. Quo in tempore Origenes rogatus eſt ab eccleſijs quæ ſunt apud Achaiam, ut illo uſque pro conuincendis hæreticis, qui inibi liberius conualuerant, peruenire. Quò cum pergeret, & iter neceſſariò ageret per Palæſtinam, presbyter apud Cæſaream ab illius prouinciæ epiſcopis ordinatur. Pro hoc autem quæ aduerſus eum inhumanus liuor accenderit, & rurſum pro defenſione eius quæ geſſerint hi qui eccleſijs præſidebant, quantaq; alia pro eo quod in prædicatione uerbi Dei ſatis clarè efflorueRat mota ſint, propriam quidem ſingula quæque hiſtoriam requirunt. Tamen & nos in ſecundo libro τῆς ἀπολογίας, ex parte quadam perſtrinximus, unde facilius agnoſcere poteſt qui ſcire deſiderat. Interea iugi & continuato labore in explanatione diuinorum uoluminum perſiſtebat, ſiue Alexandriæ, ſiue apud Cæſaream poſitus, ſicut ex ipſis eius in commentarijs indicatur. Exponens ſanè Pſalmum primum deſignat etiam ipſe qui ſit canon ueteris Teſtamenti, hoc modo ſcribens: Non eſt ignorandum, inquit, uiginti & duos eſſe libros in Canone ueteris Teſtamenti, ſicut Hebræi tradunt, ſecundum numerũ ſcilicet elementorum quæ apud ipſos habentur, Et paulo pòſt addit: Hi ſunt autem uiginti & duo libri: Geneſis, Exodus, Leuiticus, Numeri, Deuteronomium, Ieſu Naue, Iudicum, Regnorũ primus & ſecundus, unus liber eſt apud illos, quem

Zebenus Antiochiæ.

Origenes apud Cæſareã preſbyter ordinatus.

Canon ueteris Teſtamenti.

A illos, quem nominãt Samuel. Item tertius & quartus unus est apud ipsos, quẽ appellant Regnum Dauid: & Paralipomenon primus & secundus in uno habentur, quem dicunt Sermones dierum. Esdras primus & secũdus in uno est. Item liber Psalmorum, Salomonis Prouerbia, & alius, Ecclesiastes, & tertius eiusdem Cantica canticorum. Sed & duodecim prophetarum liber unus est, Esaias propheta, Hieremias, Ezechiel, Daniel, Iob, Hester. In his concludunt canonem uoluminum diuinorum. Machabæorum uerò libros extrinsecus habent. De noui autem Testamenti canone, in libro primo Commentariorum secundum Matthæum hoc modo scribit: Ex traditione, inquit, didici de quatuor Euangelijs, quia hæc sola absq; ulla contradictione suscipi debent in omnibus, quę sub cœlo sunt, ecclesijs Dei. Ita etenim tradiderunt patres, quia primò omnium scriptum sit Euangelium à Matthæo, qui aliquando fuerat publicanus, Hebraicis literis, & traditũ his qui ex circuncisione crediderant. Secundum uerò scriptum esse à Marco, iuxta ea quæ sibi tradiderat Petrus, de quo et in epistola sua commemorat, dicens: Salutat uos filius meus Marcus. Tertium esse secundum Lucam, quod Paulus apostolus collaudat, tanquam his qui ex gentibus crediderant scriptum. Super omnia uerò Euangelium esse Ioannis. De apostolicis quoq; literis ita dicit: Is uerò qui idoneus factus est minister noui Testamenti, non literæ, sed spiritus, Paulum dico, qui repleuit Euangelium ab Hierusalem in circuitu usquead Illyricum, nec ad omnes ecclesias quas docuerat scripsit, sed quatuordecim solas epistolas, & in ipsis plures breuissimas scribit. Quamuis & nonnulli de ea quæ ad Hebræos scripta est dubitauerint, pro eo quod non uideatur in ea seruari eius illa sententia, quam de se ipse pronunciat, dicens, se imperitum esse sermone. Sed ego dico, sicut mihi à maioribus traditum est, quia manifestissimè Pauli est, & semper omnes antiqui maiores nostri ita eam ut Pauli epistolã susceperunt. Si uerò requiras à me, per
B quem sit eius sermo compositus, pro certo quidem Deus uiderit. Opinio tamen quæ ad nos usq; peruenit, huiusmodi est. A' quibusdam dicebatur, quòd Clemens apostolorũ discipulus, & episcopus urbis Romæ, Græco eam sermone, non tamen sensibus expoliuerit: alij quòd Lucas, qui Euangelium scripserit, & Actus apostolorum. Petrus uerò, super quem Christi fundatur ecclesia, duas tantummodo epistolas scribit, è quibus à nonnullis & de secunda dubitatur. Ioannes quoq;, qui supra pectus Domini recubuit, post Euangelium scripsit & Apocalypsim, in qua tamen reticere iussus est, quid septem tonitruorũ uoces locutæ sint. Scripsit autem & tres epistolas, è quibus duæ perbreues, de quibus & apud quosdam dubia sententia est. De his quidem talia.

Canõ noui Testamenti.

Quomodo Heraclas apud Alexandriam susceperit sacerdotium. Cap. XIX.

INterea decimus erat annus suprà dicti principis Romanorum, in quo Origenes ex Alexandria profugus, Cæsaream uenerat, Heraclæ uni ex discipulis probatissimo (de quo superius dixi) κατηχήσεως auditorium derelinquens. Non multo autem pòst & Demetrius episcopus defunctus est, quadraginta & tribus annis episcopatu illius ecclesiæ ministrato, cui succedit suprà dictus Heraclas. Per idem tempus erat in episcopis magnificus Firmilianus Cappadocum gentis urbis Cæsareæ. Hic tantum uenerationis erga Origenem scientiæ & doctrinæ gratia habebat, ut indesinenter constringeret eum secum morari. Sed & ipse derelicta ecclesia ad ipsum properabat, & utebatur religiosa quadam uicissitudine, dum ipsum modò ad instructionem suæ ecclesiæ illò euocaret, nunc ipse sui profectus gratia ad ipsum pergeret, & do cenți ei diebus ac noctibus assideret. Sed & Alexander, quem Hierosolymorum ecclesiæ præesse suprà edocuimus, & Theoctistus, qui apud Cæsaream gubernabat ecclesiam, omne penè uitæ suæ tempus ad audiendum eum impendebant, atque ipsi soli in diuinis scriptis & ecclesiastica doctrina summam magisterij concedebant.

An. Do. 233.

An. Do. 232.

Alexander. Theoctistus.

De persecutione Maximini. Cap. XX.

An.Do.237. *Maximinus Cesar.*

ALexandro uerò Imperatori post tredecim annos principatus sui defuncto, Maximinus Cæsar succedit. Qui dum odio fertur aduersum decessoris sui Alexandri domum, persecutiones cõmouit ecclesijs: ita tamen, ut eos tantummodo qui populis præerant & doctrinæ, punire iuberet, uelut qui causam cæteris huiusmodi persuasionis præberẽt. Tunc Origenes librum de martyrio ad Ambrosium scribit. qui cum ad plurimos peruenisset, tanquam neruis quibusdam ualidissimis stabiliti, sponte se ad cõfessionem Christi nominis offerebant. Ex quo & maximus numerus extitit confessorum, tribus annis à Maximino persequutione commota, in quibus finem & persecutionis fecit,

An.Do.240. *Gordianus Cesar.*

& uitæ. Post quem Gordianus imperium suscepit. Pontiano uerò sex annis episcopatu urbis Romæ functo, succedit Antherus, qui cum mensem unũ, nõ amplius ministrasset, Fabiano sacerdotium dereliquit.

De ordinatione Fabiani episc. & mirabilibus quæ in ea gesta sunt. Cap. XXI.

An.Do.239. *Antherus Pontifex Rom. Fabianus in Ro. Pont. eligitur indicio columbæ.*

TRadunt autem Fabianum, Anthero defuncto, cum de agro reuerteretur unà cum amicis suis, & uniuersus ecclesiæ populus pro episcopo deligendo in unum coisset, atq; alius de alio (ut fieri solet in talibus) conclamaret, nec tamen uulgi sentẽtia certi aliquid obtineret, adstitisse etiam ipsum inter cæteros, scire cupientem, qui rei exitus foret. Et subitò per Dei prouidentiam columbam cœlitus lapsam, figuram ferentem illius, quæ in sancti spiritus imagine super Iesum descẽderat apud Iordanem, supra caput adstitisse Fabiani. Ad quod spectaculum ora cunctorum, oculosq; conuersos, & omnes

An.Do.239.

uelut uno spiritu commotos, hunc esse episcopatu dignum, per Dei iudicium decreuisse: eumq; continuò cathedræ impositum, & legitimo sacerdotio

An.Do.240.

confirmatum. Quod alij super huius, alij super Zephyrini nomine gestum tradũt. Tunc etiam apud Antiochiam episcopo Zebenno defuncto, Babylas ecclesiæ suscepit principatum.

Quanti discipuli fuerint Origenis. Cap. XXII.

An.Do.237.

APud Alexandriam uerò cum Heraclas Demetrio successisset, auditorium κατηχήσεως, quod ab Origene susceptum tenuerat, Dionysio tradidit, eo quòd & ipse unus ex discipulis esset Origenis. Ipse autem cum apud Cæsaream moraretur, innumeri ad eum non solum regionis ipsius uiri, sed & è prouincijs procul positis concurrebant, & derelicta patria ac parentibus sequebantur eum uiam Dei docentem. In quibus fuit & uir famosissimus Theodorus, ipse qui non longè à nostra memoria nobilissimus in episcopis apud Pontum Gregorius nominatur, fide & uirtutibus atque scientia per omnia apostolicus: sed & eius frater Athenodorus, quos Origenes adolescentulos de auditorio Rhetoris retractos, studia communium literarum, in diuinam suasit philosophiam commutare. Quiq; apud eum per quinquennij tempus uerbo Dei operam dantes, in tantum profectum diuinæ eruditionis atque scientiæ peruenerunt, tantumq; uitæ merito & morum cultu enituerunt, ut ab scholis eius immatura adhuc ætate ad episcopatus Ponti prouinciæ sacerdotium uterque raperetur.

De Aphricano. Cap. XXIII.

An.Do.229. *Aphricani epistola ad Origenem. Origenis ad hunc responsio.*

PEr idem tempus erat etiam Aphricanus, uir in scripturis ecclesiasticis nobilis. Huius epistola fertur ad Origenem scripta, obijcientis ei uel proponentis, quòd historia Susannæ, quæ in Daniele scripta est, ficta uideatur, & aliena à scriptura prophetica. Cui Origenes magnificentissimè rescribens, asserit nequaquam ludęorum commentis et fraudibus auscultandum, sed hoc solum pro uero habendum in scripturis diuinis, quod septuaginta interpretes transtulissent: nam id esse solum quod autoritate apostolica confirmatum sit. Venerunt ad nos etiam alia suprà dicti scriptoris Aphricani opuscula, & *Aphricani Chronica.* maximè Chronica ualde diligenter studioseq; composita. In quibus commemorat se

A morat se Alexandriam properare, Heraclæ opinione celeberrima prouocatum, quem & in diuinis, & in philosophicis studijs, atque omni Græcorum doctrina instructissimum, fama loqueretur, quemq; inibi episcopatus officiũ suscepisse, superius memorauimus. Idem quoq; Aphricanus scribit ad Aristidem quendam de ea quæ uidetur Euangeliorum dissonantia, et quur Matthæi & Lucæ in generatione Christi feratur diuersa conscriptio: ubi ostendit euidentissimam utriusq; consonantiam, sicut iam in primo libro huius operis edocuimus. Per idem tempus Origenes triginta commẽtariorum libris in partem quandam Esaiæ prophetæ editis, in Ezechielem uiginti & quinque Athenis proficiscens consummare se memorat, ubi & quinque libros primos in Cantica canticorum scribit. Alios autem quinque regressus Cæsaream consummauit. Sed nunc non opus est opuscula eius enumerare, quæ penè innumerabilia sunt, cum id in eo opere fecerimus, ubi beati Pamphili uitam descripsimus, referentes quanta ab eo antiquorum scriptorum uolumina, & præcipuè Origenis, bibliothecæ Cæsariensi (quam ille præcipuo & nobili studio composuit) consecrata sint. Si quis ergo nosse uult, quanta Origenis uolumina in manus nostras uenerint, inde sumat indicium. Nunc autem ad historiæ nobis ordinem properandum est.

Aphricanus ad Aristidẽ de Euangeliorũ dissonantia.

Origenis commentarij in sacras literas.

Li. Eusebij de uita Pamphili.

Bibliotheca Cæsariensis.

De Beryllo. Cap. XXIIII.

B Eryllus, de quo paulo antè memorauimus, Bostrenæ urbis Arabiæ episcopus, ecclesiasticam docendi regulam uiolare conatus, peregrina quædam & aliena à ueritate docere cœpit, asserens Dominum & Saluatorem nostrum, neque extitisse ante carnis natiuitatem, neque propriam deitatis habere substantiam: sed hoc solum, quòd paterna in eo deitas habitaret. Pro quo quàmplurimi episcopi cõgregati, disceptationes cum eo nõ minimas habuere. Sed inter cæteros Origenes magnopere exhortatus est uenire in conflictũ
B uiri. Isq; primò sensim cum eo disputans, quid sentiret, diligentius perscrutatur. Quo comperto, continuò quid absurdi inesset huiuscemodi sensibus, & quid impietatis talia asserentem consequeretur, ostendens, abijcere ac respuere malè conceptum suasit errorem, & redire ad fidem ueram sanamq; doctrinam. Quodq; penè in causis talibus inauditum est, ita errorem ab ecclesia depulit, ut emendaret, non perderet erroris autorem. Denique fertur etiam nunc descripta ipsa disputatio Origenis & Berylli, quæ per semetipsam præclari operis eius indicio est. Sed & multa alia eius similia ad nos gesta dictaq; satis clara & magnifica peruenerunt, quæ nos uel literis ipsius, uel maiorum relatione cõperta, nunc interim pro historiæ breuitate præterimus. Quæ tamen agnosci possunt ex ea quæ scripta à sancto Pamphilo martyre apologia pro ipso una mecum. Quam ad cohibendos querulos, inuicem nos iuuantes communi studio ac labore conscripsimus.

An. Do. 239. Berylli impia dogma.

Disputatio Origenis et Berylli.

Apologia Pam. et Eusebij pro Origene.

De Philippo Imperatore. Cap. XXV.

AT Gordiano, cum per sex annos Romanum gubernasset imperium, Philippus una cum Philippo filio succedit. De hoc traditum nobis est, quòd Christianus fuerit, & in die Paschæ, id est in ipsis uigilijs, cum interesse uoluisset, & communicare mysterijs, ab episcopo loci non prius esse permissum, nisi confiteretur peccata sua, & inter pœnitentes staret, nec ullo modo copiam sibi mysteriorum futuram, nisi prius per pœnitentiam culpas, quæ de eo ferebantur plurimæ, diluisset. Ferunt igitur libenter eum quod à sacerdote imperatum fuerat suscepisse, diuinum sibi inesse metum, & fidem religionis plenissimam rebus atque operibus comprobando.

An. Do. 246.

De Dionysio episcopo. Cap. XXVI.

HVius tertio imperij anno Heraclas apud Alexandriã sexto anno episcopatus sui diem obijt, locumq; sacerdotij Dionysius suscepit. Quo tempore sexagesimũ agens Origenes ætatis annũ, posteaquã & usu et periculis &

An. Do. 248. Dionysius Alexandrinus episcopus.

laboribus, plurimum fiduciæ in uerbo Dei acceperat, permisisse fertur ea, quæ ex tempore in ecclesijs disserebat, à notarijs excipi: nec antè unquam dedisse hanc copiam, nisi cum id sibi & uitæ grauitas, & ætatis maturitas, & multæ experientiæ concessit autoritas. Tunc aduersum Celsum quendam Epicureum philosophum, qui contra nos libros conscripserat, octo uoluminibus respondit. Tunc & in Euangelium secundum Matthæum uiginti quinq; Commentariorum libros edidit, & in duodecim prophetas quàm plurima commentatus est. Ex quibus ad nos usque uiginti tantum & quinque uolumina peruenerunt. Sunt eius ad Imperatorẽ Philippum epistolæ, & ad uxorem eius Seueram absq; ullo adulationis fuco scriptæ. Scribit & ad Fabianum urbis Romæ episcopum, & ad alios quàm pluimos ecclesiarum principes de catholica fide sua. De quo euidentius in sexto Apologiæ nostræ pro ipso uolumine comprehendimus. Sunt & aliæ eius epistolæ ad diuersos scriptæ, quarum nos interim centum numero inuenire potuimus, atq; in libros digestas memoriæ tradere.

Origenis commentarij & scripta.

De Arabum discessione. Cap. XXVII.

An. Do. 247. Error super morte animarum cum corporibus, in quẽ neoterici quidam ceciderũt.

EA tempestate in Arabiæ partibus extiterunt quidam assertores dogmatum peruersorum, dicentes animas hominum per mortem cum corporibus interire pariter & corrumpi, rursum uerò in tempore resurrectionis cum corporibus suscitari. Ad quem morbũ ab ecclesia depellendum, cum ingens episcoporũ conciliũ conuenisset, iterum Origenes rogatur ab omnibus interesse, & facere sermonem. Cumq; coram omni sacerdotum concilio disputaret, tam magnifica fuit eius oratio, ut omnes eos quos noui dogmatis error inuoluerat, ad fidem rectam, & sensum catholicum reuocaret.

De hæresi Elcesaitarum. Cap. XXVIII.

An. Do. 247. Origenes hæresim Helchesaitarum restinguit.

EXtitit etiam alia hæresis per illud tempus, quæ dicitur Elcesaitarũ. Quam ille statim ut uisa est apparuisse, restinxit. Facit autem eius mentionem, quum de octogesimo & secundo Psalmo in ecclesia disputaret, hoc modo dicens: Venit quidam in his diebus, qui sibi magnum aliquid & supra cæteros sapere uideretur, asserere uolens quædam impia & absurda, defendens hæresim quendam Helchesaitarũ, quæ nuper exorta est. Et tamen quæ sint quæ ipsa hæresis asserat, indicabo uobis, ne cui fortè uestrûm surrepat ignaro. Isti ergo quędam de scripturis sanctis refutant, & rursum utuntur testimonijs de nouo & ueteri Testamento quibus uolunt. Apostolum tamen Paulum ex integro respuunt, & asserũt, quod in persequutionibus si quis negauerit, nihil criminis habeat, pro eo quod is qui fixus est in corde suo, etiam si ore negauerit pro necessitate, corde tamen in fide permanet. Hæc asserunt, & librum quendam circunferunt, quem dicunt de cœlo lapsum: cuius uerba si quis audierit, remissionem accipiat peccatorum, aliam præter illam quam Christus dedit.

Helchesaitæ.

De Decio. Cap. XXIX.

An. Do. 251. Decius Cæsar.

INterea Philippo septem annis principatu administrato, Decius succedit: Qui pro eo quod infestus esset Philippo, persecutionem ecclesijs suscitat. In qua Fabianus in urbe Roma martyrio coronatus, sedem sui episcopatus Cornelio dereliquit. In Hierosolymis uerò Alexander episcopus rursum pro confessione Christi iudici sistitur, & uinculis carceris traditur. Quiq; cum longæuæ ætatis ueneranda canicie præfulgeret, posteaquam frequenter passionibus suis & cruciatibus glorificauerat Dominum, dum de uinculis ad tribunal, & à tribunalibus reuocaretur ad uincula, inter ipsa uicissim sibi succedentia tormenta defecit. Huic in sacerdotio Mazabbanes succedit. Apud Antiochiam uerò similem per omnia Babylas Alexandro, post confessionem, gloriosæ uitæ finem sortitur in uinculis. Post quem Fabianus episcopatus officium suscepit. Sed in hac persequutione quãta aduersum Origenẽ gesta sint, quibusq; cõtra eũ pessimus dæmon artibus cũ uniuerso exercitu suo, & quãta cõtentione pugnarit, utq; super omnes cæteros qui per illud tẽpus pro Christi nomine

An. Do. 251.

tenebant-

A tenebantur, nouas cruces, noua pœnarum genera, ac seculis omnibus inaudita tormenta pertulerit, utq; pro eo quod in doctrina fidei & ueritatis opinatissimus uidebatur, omnia aduersus eum dæmoniaci furoris arma commota sint, & ignibus intentatis, ita ut mille mortibus uexatus sit, nec tamen una ei quam exoptabat accideret: quiq; exitus eum susceperit, persequutore summo studio id gerente, ut nec interitus præstaretur, nec pœna cessaret: & quales postmodum de his ipsis epistolas scripserit, quàm omni miseratione et lachrymis plenas, ex ipsis manifestius quæ scripta sunt, integram qui agnoscere cupit, horum notitiam sumet.

De passionibus Dionysij. Cap. XXX.

DIonysius uerò Alexandrinus episcopus per illud tempus, sicut ex ipsius epistolis uerissimè comperimus, in multis sæpe confessionibus satis clarus efficitur, & pro passionum tormentorumq; diuersitate magnificus. Denicq; refertur, insectantibus se quibusdam, respondisse: Quid insectando laboratis? Caput meum, pro quo magnopere fatigamini, auulsum cerulcibus sumite, & donum magnum ad tyrannum referte. *An. Do. 248. Dionysius Alexandrinus.*

De martyribus qui apud Alexandriam passi sunt. Cap. XXXI.

SEd & idem ipse ad Fabianum Antiochenum episcopum scribens, de his qui sub Decio apud Alexandriam agones martyrij desudauerãt, hoc modo refert: Non ex præcepto (inquit) Imperatoris apud nos persequutio sumpsit exordium, sed anno integro principalia præuenit edicta minister dæmonum, qui dicebatur in ciuitate nostra diuinus, superstitiosum contra nos exagitans uulgus. A' quo multitudo succensa, nihil aliud quàm piorum sanguinem sitiebat. Primò ergo religiosum quendam senem Metranum nomine corripientes, iubet impia uerba proferre. Quod ille facere cum recusaret, omne corpus eius membratim fustibus colliserũt, uultumq; & oculos acutis calamis terebrantes, extra urbem cum cruciatibus eiecerunt: ibiq; quod in eo supererat spiritus, lapidibus eiecerunt. Post hæc mulierẽ quandam nobilem Cointham nomine, ad idola perducentes adorare cogebant: recusantem, imò potius execrantem, uincula pedibus innectentes, & per plateas totius ciuitatis trahentes, fœdo horrendoq; supplicij genere discerpunt. Dehinc omnes simul irruerunt per domos seruorum Dei, diripientes & euertentes, atq; hostili crudelitate cuncta fœdantes, ita ut preciosioribus quibusq; direptis, si qua alia uiliora reperant, in unum congregata igni in plateis cremarent. Nostri tamen direptionem hanc bonorum suorum (sicut Apostolus de illis dixit antiquis) cum gaudio susceperunt. Sed & admirandam uirginem longæuæ ætatis Apolloniam nomine quum corripuissent, dentes primò ei omnes effoderunt, congestis deinde lignis extruxerunt rogum, comminantes uiuam se eam incensuros, nisi cum ipsis pariter impia uerba proferret. At illa ut rogum uidit esse succensum, paululum quid in semetipsa molitur, repentè uerò se è manibus proripuit impiorum, atque in ignem quem minabantur, sponte prosilijt, ita ut perterrerentur etiam ipsi crudelitatis autores, quòd promptior inuenta est ad mortem fœmina, quàm persecutor ad pœnam. Serapionẽ quoq; domi suæ repertum, crudelissimis affecere supplicijs, ita ut omnes ei iuncturas membrorũ prius soluentes, de superioribus eum præcipitarent. Nullũ nostris iter erat per uiam, nullius plateæ transitus indulgebat, neq; die, neq; noctu procedendi usquam libera erat facultas. Vt enim quis nostrorũ apparuisset in publico, statim clamor uulgi et seditio nascebat, ut uel pedibus traheretur qui uisus esset, uel igni succẽderet. Verùm cum hæc mala per dies singulos augerentur, subito inter ipsos persequutores rabies quædã belli ciuilis exarsit, & dũ inter se seditionibus prælijsq; decertant, interim nobis paululũ licuit respirare. Sed non in longum uenia fuit. Continuò namq; crudelissima principũ mittuntur edicta, quibus tanta aduersum nos ferebatur immanitas, ut secundũ quòd prędictum est à Domi- *An. Do. 252. Epistola Dionysij Alexãdrini ad Flauianũ Antiochenum. Metranus. An. Do. 251. Cointha. Apollonia uirgo martyr. 251. Serapion. Non erat tutũ Christianis exire in publicum tempore persecutionis.*

est à Domino, si fieri potest, scandalizarent etiam electi. Ex quo perterritis pe A
Negatores. nè omnibus, quidam ex ipsis nobilibus se sponte impijs actibus ingesserũt. Alij conuenti tantũmodo, nõnulli à domesticis proditi, ad sacrificia execranda, & ad immundas hostias properabant. Aliqui ex his pallentes & trementes, ut magis immolari ipsi, quàm immolare idolis uiderentur, ita ut etiam ab inspectante uulgo irriderentur, eo quòd & ad moriendũ, & ad sacrificandũ iuxtà meticulosi uiderentur. Alij sanè tam impudenter ad aras prosiliebant, ut & affirmare niterentur, se nunquam Christianos fuisse. Hi erant de quibus prædixerat Dominus: Quoniam pecunias habentes, difficilè saluabũtur. Cæteri uerò aut istos sequebantur in præceps, aut certè uertebãtur in fugam. Ex quibus nonnulli cõprehensi, et in carcerem missi, alij ad primam statim iudicis faciem negauerunt fidem, aliquanti paululũ supplicijs toleratis ad ultimũ deciderũt. Hi uerò qui beati effecti sunt, tanquam columnę fortissimę Domini ipsius spiritu confirmati, pro fidei suæ merito, uirtute à Domino percepta, admiranda Deo & angelis martyrij sui spectacula præbuerunt. Quorum primus uenerabilis Iulianus podagra constrictus, ita ut neq; incedere, neq; stare posset, cum his qui eum in sellula portabant, offertur. Quorũ unus quidẽ statim negauit. alius uerò nomine Eunus, cum Iuliano sene in Domini Iesu Christi cõfessione perdurat. Quiq; iubentur camelis impositi, per omnem circunduci ciuitatem, & flagris hinc inde uerberantibus, populo inspectante laniari, usquequo finem uitæ in ipsis uerberibus ponerent. Sed uir quidam militaris cum assisteret, & quosdam uolentes etiam mortuis illudere cadaueribus prohiberet, clamor repentè aduersum eum totius uulgi extollitur: offertur iudici fortissimus miles iam Domini, & nusquam se inferior factus in confessione persistens, capite pro pietate damnat. Alius quidã uir nominis sui Macarius, gẽte Lybycus, cum multis uerbis à iudice ad negandũ suaderetur, & eo maiore constantia fidem suam profiteretur, uiuus ad ultimũ iubetur exuri. Epimachus quoq; atq; B
Epimachus. Alexander. Alexander, cum multo tempore & in uinculis, et in cruciatibus carceris torti, etiam frequenter diuersis supplicijs confecti, perdurassent in fide, ignibus ad postremum consumi iubentur. Sed & mulieres cum ipsis quatuor. In quibus Ammonaria sancta uirgo, aduersum quam iudex summa contentione utebatur, et immensis eam atq; exquisitis cruciatibus affligebat, eo maximè, quòd eius sententiam uincere cupiebat, quam laudabili uoce decreuerat nihil se prorsus eorum quæ sibi contra fas imperabant acturam: quæq; statuti sui tenax, ad
Mercuria. ultimũ capite punitur. Secunda uerò fuit uirgo, Mercuria nomine, anus ue-
Dionysia. nerabilis, & fœcundissima in filijs, sed quos non prætulit Christo. Dionysia,
Ammonaria delia. & alia Ammonaria, quæ dum nimia utunt cõstantia apud iudicem, et ille uinci erubesceret à fœminis, inauditis tormentorũ generibus toleratis, finem omnium ferro cædente suscipiũt. Heron quoq;, et Arsinus, et Ilidorus Aegyptij,
Heron, Arsinus, Isidorus, Dioscorus puer. cum puerulo annorũ quindecim Dioscoro, iudici offerunt. Et primò omniũ puerulũ Dioscorum tanquã pro ætate facilè flecti, antè uerbis, pòst etiam uerberibus agit. Quem cũ in nullo sibi cedere uideret, ferocius eũ cruciare cõtendit. Tum deinde cæteros uarijs tormentis dilanians, cum pari modo cõstantia fidei uideret armatos, tradi ignibus iubet. Dioscorũ uerò puerũ, quòd sibi cõstanter & sapienter in omnibus respondisset, admiratus, differri præcepit, sperans eum pro ætate pœnitudinem gesturũ. Quod non tam tyranni miseratione, quàm Domini prouidentia ita gestum est. Nunc enim nobiscum est Dioscorus, à Deo nobis concessus ad cõsolationem & firmamentũ populi sui. Ne mesius quoq; etiam ipse Aegyptius, primò per calumniam quasi latro delatus est. Quo crimine abluto, pòst hæc quòd Christianus esset, deferũt. In hoc uerò nulla à iudice moderatio reseruat, sed geminatis supplicijs excruciatũ cũ latronibus iussit incẽdi, ignorans quòd crudelitate sua optimo martyri Saluatoris similitudinẽ detulit, qui pro salute humani generis unà cum latronib. pertulit
An. Do. 251. crucem.

A crucem. Tutma autem quædam in unum cõuenerat militum, inter quos Ammon, & Zenon, & Ptolemæus, & ingenuus & grandæuus Theophilus. Qui tribunalibus astantes, cum quidam Christianus à iudice torqueretur, & iam penè ad negandum declinaret, dirumpebantur intra semetipsos, & uultu, oculis, ac nutibus, uelut erigere conabantur illum, qui in supplicijs positus trepidabat. Interdum etiam manus protẽdere, ac totius reliqui corporis motibus ac habitu diuersè inclinati, tanquã subleuare lapsantis animos gestiebãt. † Conuersi uerò ad eos omnes, & quid de semetipsis profiterentur, ex eorum motibus agnoscẽtes, prius penè quàm in eos uulgus clamoribus insiliret, ipsi in medium prorumpunt, ac sese Christianos esse testantur. Tunc uerò uersa uice ex eorum cõfidentia persecutoribus terror, nostris cõstantia animi accrescit, dum hi qui per tormenta uinci putabantur, sponte se cruciatibus offerunt, & ab his quod illi pro terroribus inferebant, uelut pro quadã specie uoluptatis expetitur, Deo ita triumphante per sanctos suos. Sed nec Scirionis opus memorabile, fas est silentio præterire. Is namq; cũ rem cuiusdã potentis sub mercede procuraret, iubetur ab eo idolis immolare. Recusans, cogebat iniurijs: persistens, rursum blãdicijs mulcebatur. Cum uerò utrumq; cõtemneret, præacuta fuste ualidissimè transuerberatus per media uiscera, neci tradit. Quid uerò memorem, quantę multitudines in desertis & in mõtibus oberrantes, fame, siti, frigore, languore, latronibus, bestijsq; consumptæ sint? qui omnes imitati electos Dei prophetas, gloria martyrij coronati sunt. Denicq; et uenerãdus senex Chęremon (episcopus hic erat urbis Aegypti, quæ dicitur Nilopolis) cum ad Arabicum montem unà cum grandæua coniuge discessisset, nulli ultrà apparuit. Et cum ad perquirendũ eum plurimi fratrum frequẽtissimè processissent, perscrutatis omnibus locis, nec ipsos ultrà quisquam, neq; corpora eorum potuit inuenire. Hæc autem nõ frustra commemoraui, frater charissime: sed ut scias,
B quanta apud nos à sanctis martyribus ad Dei gloriam gesta sint.

Ammon. Zenon. Ptolemæus. Theophilus. An. Do. 250. Conuersi omnes & agnoscẽtes: pro cõuersis omnibus, & agnoscentibus. Scirion. Chæremon.

De his quæ scribit Dionysius. Cap. XXXII.

ET post pauca addit etiam hæc, dicens: Isti igitur diuini martyres, qui cum Christo in cœlestibus sedent, et regni eius participes sunt atq; iudices, qui eum ipso de lapsis fratribus iudicant, isti (inquam) ipsi susceperũt lapsos, & pœnitentiam conuersionemq; eorum non respuerũt, scientes quòd Deus noster, cuius ipsi erant martyres, non uult omnino mortem morientis, sed conuersionem eius & pœnitentiã quærit. Si ergo isti receperũt quosdã, & in ecclesia statuerunt, in oratione quoq; eis & in cibo cõmunicauerũt, quid nos facere uultis fratres? Quid nobis agendũ putatis? Nónne sequi nos eorum sententias & iudicium cõuenit, atq; erga eos quos illi miserati sunt, non existere crudeles et truces? Non puto quod expediat nobis sententias eorũ in irritũ reuocare, miserationes infringere, benefacta turbare, & rectè religioseq; instituta uiolare.

De lapsis fratribus. In oratione & cibo.

De Nouato. Cap. XXXIII.

HAec Dionysius, de lapsis faciens sermonẽ. Quo tempore Nouatus Romanæ ecclesię presbyter, elatione quadã tumidus, spem penitus eis salutis ademerat, etiam si dignè pœnituissent. Ex quo & princeps hæreseos extitit Nouatianorum, qui ab ecclesia separati, superbo nomine semetipsos καθαρους, id est mundos appellarũt. Ob quam rem concilijũ sacerdotale celeberrimũ in urbe Roma congregatũ est, episcoporũ quidem sexaginta numero, presbyterorum quoq; totidẽ, cum diaconis plurimis. Præterea etiã per singulas quasq; prouincias de hac re magna deliberatione habita, decretis significatur quid facto opus esset. Statuitur ergo, Nouatũ quidem cum his qui eum mentis elatione tumidum sequerentur, quicq; ad inhumanã istam, & nihil fatenę charitatis seruantem sententiã declinarent, alienum esse ab ecclesia: eos uerò qui lapsi in certamine fuerant, fraterna miseratione curãdos, & fomentis pœnitẽtiæ medicandos. Scribit de hac re & Cornelius urbis Romæ episcopus ad ecclesiã Antiochenam,

An. Do. 250. Nouati opinio de lapsis. Nouatiani. Cathari. Concilium Romæ.

tiochenã, indicans Fabiano eius episcopo, quid statuerit in urbe Roma concilium cõgregatum, quid etiam Italis, Afris, cæterisq; occidentalibus uisum sit. A

Cyprianus. Cyprianus uerò de his librum magnificentissimè scriptum edidit, in quo & ipsos ad pœnitentiam cohortandos, & contradicentes alienos esse à Christi uisceribus statuit. Extat autem et alia epistola Cornelij ad Fabianum Antiochię episcopũ scripta, edocens singula quæq; de Nouato, quis, qualis fuerit, uel uita, uel moribus, & quomodo ab ecclesia Dei declinauerit. In qua refert, quod episcopatus cupiditate, quam intra se latenter gerebat, in hęc omnia deciderit: ex eo aũt maximè elatus sit, quòd quosdã de cõfessoribus uiros optimos inter ipsa initia sibi socios assumpserit. In quibus fuit Maximus quidam presbyter Romanæ ecclesiæ, & Vrbanus, qui secundo cõfessores extiterant: sed & Sidonius, & Celerinus, qui ualde clari in cõfessoribus habebantur, eo quòd omnia tormentorũ genera superauerant. Sed isti, inquit, cum diligẽtius perspexissent agere eum cuncta fraudibus et dolis, mendacijs atq; periurijs, et quia bonitatẽ ad hoc solũ simularet, ut deciperet ignorantes, relicto eo, uel potius execrato, ad ecclesiam cum magna satisfactione reuertunt, & præsentibus episcopis ac presbyteris, sed et laicis uiris, primò quidẽ errorem suũ, tum deinde illius fraudes ac fallacias confitentur. Addit præterea etiam hæc in epistola, quod cum sem per fratrib. iurare solitus sit, episcopatũ se omnino nõ cupere, subitò & improuiso uelut nouum plasma episcopus apparuit: scilicet qui disciplinam & statum ecclesiastica uendicabat, etiam episcopatũ quem nõ à Deo acceperat, præsumebat. Tribus namq; episcopis simpliciſsimis hominibus & omniũ ignaris, de remota Italiæ parte adhibitis, imò potius subtili ab eo circunuentione deceptis, imaginariam magis quàm legitimam ab his extorquet manus impositionem. Ex quibus tamen unus continuò ad ecclesiam redit, confessus peccatum suum, & in communionem laicam populo etiam pro hoc interueniente susceptus est. In locum uerò reliquorũ duorum qui Nouato manus imposuerant, B ordinati sunt alij episcopi, & missi. Is ergo qui Euangelium uendicabat, nesciebat in ecclesia catholica unum episcopum esse debere, ubi uidebat esse presbyteros quadraginta & sex, diaconos septem, subdiaconos septẽ, acolythos quadraginta & duos, exorcistas & lectores cũ ostiarijs quinquaginta & duos, ut duas cum indigentib. mille quingentas, quos omnes Deus alit in ecclesia sua.

Confessio publica.

Nouatus fuit baptizatus in lecto. Tales olim uocabant Clinicos. Addit aũt etiam hoc, quòd idem ipse Nouatus in iuuẽtute spiritu immũdo uexatus sit: et cum tempus aliquantũ consumpsisset apud exorcistas, ægritudinẽ incurrerit grauem, ita ut desperaretur: & quòd facens in lecto, pro necessitate perfusus sit, nec reliqua in eo quæ baptismũ subsequi solent, solenniter adimpleta sint, nec signaculo chrismatis cõsummatus sit, unde nec spiritũ sanctum umquã potuerit promereri. Deniq;, inquit, cũ priuata quadam gratia diligeretur ab episcopo, & uellet eũ ordinare presbyterũ, clerus uerò omnis, & quàm plurimi ex laicis prohiberẽt, dicentes, nõ licere clericũ fieri eum qui in necessitate positus in lecto gratiam cõsecutus sit: episcopũ ab omnibus specialem gratiam popposciſse, ut sibi hoc de isto uno cõcederetur. Scribit etiã de ipso, quòd persecutionis tempore, quũ in cellula quadã lateret, & à diaconis, ut moris est, subuenire in exitu catechumenis rogaretur, timens procedere, denegauit se esse presbyterũ: & quòd sacramenta diuidens populis, accipientiũ manus teneret: nec prius permitteret sumere, quàm sibi per ea quæ unusquisq; tenebat in manibus, iuraret, quod nunq;, se relicto, ad Corneliũ remearet. Hæc & multa alia huiusmodi Cornelius de uita & moribus ac profanis eius actib. scribit.

Tempore Nouati etiã laicis eucharistia dabatur in manus, quod ecclesia post mutauit.

Dionysius ad Fabianum.

Serapiõ nõ potuit mori, nisi percepta eucharistia.

De Serapione. Cap. XXXIIII.

Dionysius uerò de hoc rescribens ad suprà dictũ Fabianum, intexuit etiã quandam historiã dignam memoria, dicens, Serapionẽ quendã fuisse apud Alexandriam, unum ex his qui lapsi sunt, eundemq; sæpe deprecatũ, ut susciperetur, nec tamen impetrasse. Oppressum deinde hunc esse ægritudine,

ita ut ui-

ita ut triduo iam sine uoce prorsus iaceret: paululum uerò quarta die respirantem, uocasse ad se filiam suam, et dixisse: Quousq; me detinetis? Quæso uos, citò aliquis presbyterũ roget, ut possim aliquando dimitti. Et quum hæc dixisset, rursum sine uoce permansit. Abijt cursu puer ad presbyterum noctis tempore: infirmabatur presbyter, uenire non potuit: tamen quia præceptum fuerat à me, ut lapsis in exitu nemo reconciliationis solatia denegaret, & maximè his, quos prius id rogasse constaret, parum Eucharistiæ puero qui ad se uenerat dedit, quod infusum iussit seni præberi. Regrediente adhuc puero, antequam regrederetur domum, rursum Serapion respiciens: Rediisti, inquit, fili? Et licet presbyter uenire non potuit, tu tamen imple quod tibi præceptum est, ut possim discedere. Cumq; esset completa solennitas, uelut catenis quibusdã uinculisq; diruptis, lætiorem iam spiritum reddidit. Ex quo, inquit, constat, certissime, huius boni auxilio nullum debere fraudari. Scribit etiam ipsi Nouato Dionysius epistolam, cuius exemplum inserere his dignum putaui.

Parum eucharistiæ puero datur ad patrẽ deferendum.

De his quæ ad Nouatum scribit Dionysius. Cap. XXXV.

DIONYSIVS NOVATO FRATRI SALVTEM.

SI inuitus, ut ais, in hoc ueniſti, ostendes in eo si desinas uolens. Oportuerat quidem etiã pati omnia, pro eo ne scinderetur ecclesia Dei. Et erat nõ inferior gloria, sustinere martyrium ne scindatur ecclesia, quàm est illa, ne idolis immoletur: imò secundum meam sententiam, maius hoc puto esse martyrium. Ibi nanque unusquisq; pro sua tantum anima, in hoc uerò pro omni ecclesia martyrium sustinet. Sed nunc siue tu suadere, siue etiam cogere potes fratres redire ad concordiam, maius tibi erit emendationis meritũ, quàm fuerat culpa commissi: quia illud iam non imputabitur, hoc etiam laude dignum dicetur. Si uerò illi in incredulitate permanserint, saluans salua animam tuam. Vale, pacem desiderans, quam tibi imprecor. Hæc eadem etiam Nouatianis scripsit. Dedit & ad Aegyptios epistolam de lapsorum pœnitentia, in qua & regulam eis statuit pœnitendi. Sed & multa alia probatissima feruntur scripta Dionysij. Scribit De pœnitentia. Et
Cohortatorium libellum de martyrio ad Origenem.
Ad Laodicenses & ad Armenios de pœnitentia.
Ad Cornelium quoq; urbis Romæ episcopum plurima scribit. In quibus etiã hoc indicat, inuitatum se à multis episcopis, id est ab Heleno Tarso Ciliciæ, & Firmiliano Cappadociæ, & Theotecno Palæstinę, ut ad synodum Antiochiam pergat, quòd ibi Nouati dogmata quidam ferere conarentur. Et addit, quòd Fabiano Antiocheno episcopo defuncto, Demetrianus in episcopatu successerit. Sed & de Hierosolymorum episcopo his uerbis scribit: Admirabilis autem uir, inquit, Alexander, in carcere positus, beato fine præcesſit ad Dominum. Est & alia ipsius Dionysij epistola ad Romanos scripta de ministerijs. Et alia item ad ipsos de pace & de pœnitentia, & ad quosdam confessores, qui adhuc in urbe Roma Nouatũ sequebantur. Et rursum ad eosdem, posteaquam ad ecclesiam conuersi sunt, duas epistolas scribit. Sed & ad multos alios uaria ac diuersa scribens, studiosis quibusq; instructionum & doctrinæ copiosissimam materiam dereliquit.

Libri Dionysij Alexandrini.

Demetrianus.

ECCLESIASTICAE HISTORIAE
Liber Septimus.

De Decij & Galli malè gestis rebus. Cap. I.

SEptimum nobis Ecclesiasticæ historiæ librum scriptorum suorum cudat elogijs nobilissimus patrũ, & clarus in episcopis Dionysius, qui (posteaquam Decius non totis duobus annis principatu Romani apicis ministrato, cum filijs pariter interemptus est, & Gallus suscepit imperium. Quo in tempore etiam Origenes septuagesimo ætatis an-

Dionysius Alexan. ad Hermãmonem.

An. Do. 251.

Origenes moritur LXX. anno. Gallus Cæsar.

no non ad integrum expleto defunctus est) scribens Hermammoni cuidam, de Gallo hæc refert: At ne Gallus, inquit, malum Decij aut uidere potuit, aut cauere, sed in eundem lapidem offensionis impegit. Cuius cum regnum floreret initio, & cuncta ei ex sententia cederent, sanctos uiros qui pro pace regni eius Deo summo supplicabant, persecutus est, cum quibus & prosperitatem suam pariter fugauit & pacem.

De Cypriano, & quòd statuerit hæreticos rebaptizandos, sed Cornelus Papa contradicit. Cap II.

An. Do. 251. An hæretici rebaptizandi Cyprianus. Afri. Itali.

IN urbe uerò Roma Cornelio episcopatum regente, et apud Carthaginem Cypriano, ambobus fide, uirtute, pietate præstantibus, quæstio exorta est in Aphricæ magis partibus, si oporteret hæreticos rebaptizari. Cumq; id a Cypriano, & cæteris penè omnibus per Aphricā sacerdotibus, oportere fieri decerneretur, Cornelius et cęteri omnes per Italiam sacerdotes, huiusmodi decretum manente sacerdotali cõcordia refutarunt, statuentes antiquitus à patribus super hoc traditā regulam debere seruari, quæ continebat, Posta biectionē prauí, & confessionem recti dogmatis, sola eos manus impositione purgandos.

Quòd Stephanus Papa similiter sentiat, & de concordia ecclesiarum, quæ post persequutionem facta est. Cap. III.

An. Do. 254. Lucius & Stephanus Rom. Pont. Dionysij Alexandrini epistola ad Stephanum Põt. Rom.

SEd post Cornelij consummationem, qui tribus circiter annis sacerdotio functus est, episcopatus sedem Lucius suscepit. Cui octo solis mensibus sacerdotio administrato, Stephanus succedit. Quiq; similem Cornelio de nō rebaptizando sententiam tulit. Ad quem Dionysius multa & sæpe scripta direxit, de multis ecclesiasticis differens causis. In quibus inter cætera etiam hoc indicat, quòd omnes ecclesiæ abiecta Nouati præsumptione pacem inter se inuicem seruent. Scribit ergo & de hoc his uerbis: Scito autem frater, omnes ecclesias in Oriente, quæ prius conturbabantur, nunc rediisse in cõcordiam, et omnes sibi unanimiter cohærere, gaudentes & exultantes de pace quę ultra spem ecclesiæ reddita est, id est, Demetrianus apud Antiochiã, & Theoctistus apud Cæsaream, Mazabbanes in Hierosolymis, dormiẽte in pace Alexandro, Marinus apud Tyrum, Heliodorus apud Laodiciam, Helenus in Tarso, Firmilianus in Cappadocia. Verùm ne sermo epistolæ longior fieret, nobilium tantummodo urbium tibi episcopos indicaui, ut etiam cæteros cum ipsis pariter unum sentire non dubites per uniuersam Syriam uel Arabiam. Sed & hi quibus nunc scripsistis, Mesopotamiæ episcopi idem sapiunt. Ponti quoq; & Bithyniæ, omnes pariter unanimes et cõcordes, multa sibi inuicem charitate connexi, glorificant Deum nostrum. Hæc Dionysius scribit.

De Xysto Papa, & hæreticis non rebaptizandis. Cap. IIII.

An. Do. 257. Xystus Pontifex Rom.

STephano uerò duobus annis impleto sacerdotio, Romæ Xystus succedit. Ad quem scribit nihilominus Dionysius de baptismate, cõmemorans quod Stephanus quidem decessor suus scribens ad Firmilianū & Helenum, cæterosq; illarum partium episcopos statuerit, nō communicandū esse his qui rebaptizant eos qui ab ecclesia ad hæreticos transeunt: sed debere considerare magnitudinem rei, quia non quicunq;, sed permagni & nobiles in episcopis uiri sunt, quibus hoc uisum sit. Dicit etiam, quòd super hoc scripserit plenius ad Dionysium & Philemonem, presbyteros urbis Romę. Indicauit autem pariter etiam de Sabellij hæresi, quæ temporibus ipsius exorta est, scribēs hæc.

An. Do. 257.

De hæresi Sabellij. Cap. V.

QVid autem dicam de ea doctrina quæ apud Ptolemaida Pentapoleos ciuitatem nuper exorta est, plena blasphemijs in Deum patrem & Dominum nostrum Iesum Christum, negans esse uerè eum filium patris, nec primogenitum omnis creaturæ, simul & sancti spiritus auferens intellectū. Pro quibus cum utræq; partes ad me uenissent, & præsentibus fratribus quæ commota fuerant discussissent, etiam literis, prout Deus dedit paruitati meæ, prosecutus sum

A tus sum & scripsi singula quæq; diligenter exponens, quorum tibi exemplaria transmisi. Sed & in tertio libro de Baptismo, quem scribit ad Philemonẽ presbyterum urbis Romæ, etiam hæc commemorat.

De reuelatione quæ Dionysio episcopo à Domino facta est, propter lectionem hæreticorum librorum. Cap. VI.

EGo (inquit) & tractatus hæreticorum lego, & traditiones eorum perscrutor, etiam si uidear ad horam uerbis eorum pollui. Sed multum mihi confert hoc ipsum, quòd ex ipsorum uerbis arguere eos possum. Denique cum aliquis ex fratribus & cõpresbyteris prohiberet me, ne hæretica lectione tanquam cœni alicuius fœtore polluerer, uisio mihi quædam à Deo ostenditur, quæ me confirmaret: & sermo ad me factus est, hæc mihi euidenter proloquens: Lege omnia quæcunq; in manus tuas uenerint, quia probare singula quæq; & discernere potes: quandoquidem ex initio tibi hæc causa fuit credendi. Amplexus sum uisionem, quia & apostolicæ sententiæ concordat, dicenti: Omnia legite: quæ bona sunt, tenete. In ipso quoq; libello commemorat non tunc primùm in Aphrica de hæreticis rebaptizandis ab episcopis esse decretum, sed & antea iam in nonnullis ecclesijs & concilijs episcoporum, uelut in Iconio, atq; alijs locis de hoc fuisse tractatum.

Vox ad Dionysium Alex. cœlitus audita. *1. Thess. 5.*

De Nouati schismate. Cap. VII.

SCribit adhuc in quarto de baptismate libro ad Dionysium urbis Romæ presbyterũ, plurima de Nouati impietate cõmemorans. In quinto uerò libro ad Xystum urbis Romæ episcopũ scribens, & aduersum supradictã hæresim quædam differens, etiam tale aliquid accidisse cõmemorat his uerbis: Verè autem frater consiliũ peto, & requiro sententiã, quid tibi uideat ut in ea causa, quæ in ecclesia nostra exorta est. Vereor enim ne fortè fallar in aliquo.

De hæreticorum baptismate. Cap. VIII.

ERat apud nos frater quidam fidelis antiquitus, antè etiam quàm ego episcopus ordinarer, imò & antequam decessor meus Heraclas. Is cum interesset his qui baptizantur, & audiret uel quid interrogentur, uel quid respõdeant, flens accessit ad me: & procidens ad pedes meos, confiteri cœpit se baptisma ab hæreticis aliter suscepisse, quod tamen secundum ea quę nunc uideret à nobis ministrari, nec baptisma duceret, eo quod esset repleta blasphemijs omnis illa cõfessio. Simul et hoc addebat, se in tantum pro hoc errore stimulari, ut ne oculos quidem ad Deum auderet erigere. Propter quod exorabat se mundari & purificari ecclesiastico baptismate, ut et gratiam posset cõsequi spiritus sancti. Quod ego facere ausus non fui, sed dixi posse ei sufficere tam multi temporis cõmunionem, quam in ecclesia consecutus est per hoc, quod à nobis eucharistiæ suscipiens donum, responderet, Amen: ex quo & per singula potuisset ipsa sacramentorum uirtute purgari. Cohortabar igitur eum, debere confidere fidei suæ, & cõscientiæ iam purgatæ, & ante omnia, quòd tam diu in sacramentis nobis iam particeps fuerit. Sed ille neq; à luctu cessat & lacrymis, neq; ultrà ad mensam Dominicam audet accedere, ita ut uix à nobis cohortatus & compulsus, orationi audeat interesse. Hæc et multa alia de huiusce modi quæstionibus per diuersos libros suos Dionysius scribit.

Dionysius eucharistiæ donũ putabat sufficere.

De persecutione Valeriani. Cap. IX.

GAllus uerò nõ integris duobus annis imperio detento, rebus humanis exemptus est. Post quem Valerianus cum filio Galieno suscepit principatum. De quo Dionysius scribens iterum ad Hermammonẽ hoc modo refert: Sed & Ioanni similiter reuelatũ est ut diceret: Et datum est, inquit, ei os loquens magna & blasphemias, et data est ei potestas per menses quadraginta et duos. Vtraq; autem cõplentur in Valeriano. Verè enim mirandũ est, quomodo supra cæteros, qui ante se fuerunt, hic & humanus & benignus extitit erga famulos Dei, ita ut in initijs multo tempore etiã illis benignior uideretur, qui

An. Do. 255. Valerianus & Galienus Cc. Apo. 23.

nomine saltem Christiani dicebantur. In tantum uenerabatur seruos Domi- A
An. Do. 257. ni, & omnis eius domus erat ecclesia Dei. Deprauatus autem est, & à ueritate deiectus per quendam doctorem pessimũ magistrum, & principẽ Aegyptiorum Magorum, ut iustos et sanctos uiros persequi & interimi iuberet, tanquã qui aduersarentur magicis artibus, quibus se ipse subdiderat. Erant enim re uera, & sunt etiam nunc qui possent uirtute meritorũ suorum restinguere fallacias dęmonum. Nam ille ut impuros ritus et execranda mysteria, ac sacra incesta conficeret, pueros inuestes iugulari iubebat, & orbari liberis patres, atq; in teneris uisceribus humanas rimari per piaculũ fibras, & uocem illic quærebat, ubi fugauerat uitam. Sed et multa alia huiusmodi de Valeriani piaculis memorans, addit etiam hoc, quod ipse à barbaris captus, & luminibus orbatus, filios sceleris & impuritatis suæ reliquerit successores.

De his quæ Dionysius in persecutione passus est. Cap. X.

Dionysius Alexan. quid passus sit. IPse uerò Dionysius, quanta in eius persequutione pertulerit, & quibus affectus sit cruciatibus propter nomen Dei, scribens ad quendam Germanum episcopum, qui quasi obtrectator eius esse uidebatur, refert, ubi & acta confessionis suæ inseruit, apud Aemilianum præsidem gesta. In quibus cum Dionysius unum solum Deum qui cœlum fecisset & terram, diceret adorandum, cæteros autem neque esse deos, neque adorari debere, in castrum quoddam deserti, quod Cefro appellatur, in exilium truditur, ob hoc præcipuè electum, quod loci incolæ gentiles erant, & idolorum superstitionibus satis dediti, quiq; exulem Dionysium primò hostili animo & satis auersa mente suscipiunt. Post uerò cum paulatim per Domini gratiam uerbum Dei his seminare cœpisset, pars maxima trucis ac barbari populi, relictis idolis conuersa est ad Deum uerum, Christoq; subiecta. Quo comperto, rursus eum ad alium locum, uicinum quidem Alexandriæ, sed incolis desertum, ac penè habitatoribus uacuum transtulerunt. Sed & ibi cum pro urbis uicinitate nostrorum po- B
Germanus episcopus. puli cum frequentarent, & tanquam odore pastoris recepto, grex lætior et constantior agonibus redderetur, rursum missis cum Centurione militaribus uiris, ipsum Dionysium, & cum eo Gaium, & Petrum catenis constrictos & diuersis cruciatibus afflictos, in desertum quoddam Libyæ pertraxerunt, ibiq; eos in loco squalidissimo, & omni usu humanitatis carente, à Parætonio triũ dierum itinere in desertũ protento nexos uinculis reliquerunt. Hæc in diuersis suis epistolis suprà dictus uir scripta dereliquit. In quibus memorat etiã Maximum presbyterũ, & Dioscorum Demetriumq; & Lucium, necnõ et Faustinum, & Aquilam, satis claros & insignes titulo cõfessionis effectos. Sed & ex diaconis quosdam in insula post pœnas cõfessionis esse defunctos, superfuisse uerò ex his Faustum & Eusebiũ. Quibus etiam refert tantũ fiduciæ & magnanimitatis per gratiam Dei datũ, ut cum ad eos qui in carcere tenebantur fratres, nemo prorsus humanitatis & ministerij causa permitteretur accedere, isti tamen indesinenter reuiserent, et necessaria ministrarent. Et cum per dies singulos præsidis furor cresceret, iugulando alios, alios supplicijs ac diuersis cruciatuum generibus affligendo, squalore carceris & catenarũ ponderibus enecando, & super omnia præcipiendo ne quis ad eos prorsus accederet, ut & inedia quasi aliud tormenti genus adhiberetur, cõcessit tamen Deus suprà dictis diaconis gratiam, cõfessoribus suis prouidens, ut inuitis omnibus, illis tamen non negaretur ingressus. Sciendum tamen est, quòd hic Eusebius, quem diaconũ suprà diximus, postmodũ episcopus apud Laodiciam Syrię ordinatus est. Maximus uerò, quem presbyterum memorauimus, ipsi Dionysio apud Alexandriam successit in episcopatu. Faustus autem, qui cum ipsis tunc confessor enituit, usque ad persecutionem quæ nostris temporibus facta est, grandæuus & plenus dierum perdurans, perfecto martyrio obtruncatione capitis consummatus est. Hæc à Dionysio certissima fide memorantur.

Parætonium.
Maximus.
Dioscorus.
Demetrius.
Lucius.
Faustinus.
Aquila.
Faustus.
Eusebius.

Eusebius diaconus, post episcopus Laodicensis.
Maximus presbyter, post Alexandrinus epis.
Faustus capite obtruncatur.

De his

De his qui apud Cæsaream Palestinam martyres sunt. Cap. XI.

A IGitur in Valeriani persecutionibus apud Cæsaream Palæstinæ, multa à diuersis martyria consummata sunt. In quibus tres quidam admirandi adolescentes, quorum unus Priscus, alius Malchus, tertius Alexander uocabatur, cum suburbanũ agellũ suprà dictæ urbis inhabitarent, diuino fidei calore succensi, cœperũt semetipsos segnitiæ atq; ignauiæ incusare, quòd cũ cœlestes in urbe martyriũ proponerent coronæ, ipsi nec desiderarẽt, nec raperent: cumq; Dominus & Saluator regnum cœlorum uiolenter diripi debere testatus sit, ipsi ingloriosos et desides animos humi gererent. His igitur semetipsos alloquijs incitantes, urbem petunt: & adorto iudice truculento, cur tantum in sanguinem piorum desæuiret, incusant. Ille continuò nobiles animos iuuenũ, quàm dignis remuneratur affatibus: Deuorandi (inquit) bestijs subrigantur, quibus non placet piorum sanguinem fundi. Sed & mulier quædam suprà dictorum iuuenum secuta fertur audaciæ & magnanimitatis exemplum, similemq; sorti tur exitum pœnæ. Quam tamen de Marcionis schola fuisse loquebantur. *Priscus. Malchus. Alexander. Mat. Fœmina martyr.*

De martyrio Marini. Cap. XII.

MArinum quoq; uirum militarem Hierosolymorum ciuem, honore & diuitijs clarum, cum in suprà dicta urbe inter collegas suos per ordinẽ gradus sui honor quidam cõtingeret militaris (ut fieri solet) insequentẽ collegam suum subit inuidia, et exclamat, non posse Marinum adipisci superiorem gradum, eo quòd esset Christianus. interrogatur à iudice Marinus, si ita res se haberet. ille ita esse, et uerè se esse Christianum, clarissima uoce testatur. Tres ei deliberandi horæ decernuntur à iudice, ut eligat utrum uelit immolare dijs & Imperatori, an Christianus interimi. Cumq; à tribunalibus fuisset egressus, Theotecnus episcopus loci apprehẽsa manu eius, perducit eum ad ecclesiam: ibiq; multis uerbis in fide cõfirmans, ad ultimum in interiora perducit altaris:
B gladiumq; suum, quo præcinctus erat, ostendẽs ei, & rursum offerens Euangelium, quid è duobus mallet, interrogat. Marinus uerò promptissima fide cum manum ad Euangelium tetẽdisset: Obtine (inquit Theotecnus) quod elegisti ô fili: & contemnens præsentem uitam, æternam sperato, confidens perge & suscipe coronam quam tibi Dominus præparauit. Regressus continuò ad tribunal, euocat per præconem. Aderat enim tempus statutũ. Ille uerò nec moras patitur, nec expectat interrogantẽ: sed cõtinuò sibi & deliberatũ asserit, & ex paternis legibus confirmatũ, quòd Deo obtẽperare oporteat magis, quàm hominibus. Quem iudex ilico capite puniendũ pro tali respõsione pronunciat. *An. Do. 257. Marinus homo militaris capite truncatur. Theotecnus episcopus Hierosolymorum.*

Relatio de Asterio. Cap. XIII.

SEd inter eos cunctis clarior, & meritis fidei supra cæteros insignis memoratur Asterius, uir Romanæ urbis senator, patricius, nobilitate, facultatibus, propinquitate etiam regia, & omni bonorũ fama satis clarus. Qui cum suprà dicti martyris extremis interesset exequijs, et capite cæsum cadauer subiectis humeris, et substrata ueste qua induebatur exciperet honorem quem martyri detulit, continuò ipse martyr assequitur. Sed & in multis alijs eum præclaris gestis in fide Christi enituisse tradiderũt nobis hi, qui eum in corpore adhuc positum uiderunt. In quibus etiam tale aliquid per eum gestum memorabãt. Apud Cæsaream Philippi, quam Paneada Phœnices uocant, aiunt sub radice montis qui appellatur Panius, ex quo fluuij Iordanis prima fluenta prosiliũt, morem fuisse gentilis erroris, certa ac solenni die immolari uictimam. Quę uictima arte quadam dæmonis subitò nusquam cõparebat. Et erat hoc famosissimi miraculi genus, quo persuaderi adstantibus uideretẽ in cœlum hostiam inuisibiliter esse sublatam. Accidit igitur dum hæc gererentẽ, adesse Asterium, qui cum uideret omnes miraculi huius stupore constringi, humanos miseratus errores, cum gemitu & suspirio oculos ad cœlũ pariter tendit et palmas, Christũ, qui est super omnia Deus, tota fide profusis lachrymis inuocat, ut præstigias *Asterius martyr. Cæsarea Philippi, Paneas, Iordanis. Præstigiæ de uictima nusquã comparente.*

fallacis dæmonis arguat, miserisq; mortalibus erroris huius soluat arcanum. A Hæc illo cum fletibus supplicãte, subitò uictima quæ inuisibiliter credebat assumpta, superferri aquis uidetur, & conspectibus omniũ redditur. Nec ultrà in illis locis error huiusmodi potuit reparari. Ita unius Christiani prece, tantorum seculorũ deceptionis machina, cũ autoribus suis dæmonib. dissoluta est.

De signis quæ uirtute Saluatoris apud Paneadam fiebant. Cap XIIII.

Mulier quam Christus curauit, profluuio sanguinis uexatã, ciuis fuit Cæsareæ Philippi.

VErùm quia urbis huius fecimus mentionem, iustum uidetur cõmemorare etiam illud in ea, quod historia dignũ duximus. Mulierem quam sanguinis profluuio laborantẽ, à Saluatore curatam Euangelia tradiderũt, huius urbis ciuem constat fuisse, domusq; eius in ea etiam nunc ostenditur. Pro foribus uerò domus ipsius, basis quędam in loco editiore collocata monstratur, in qua mulieris ipsius uelut genibus prouolutæ, palmasq; suppliciter tendentis imago ære uidetur expressa. Adstat uerò alia ære nihilominus fusa statua, habitu uiri, stola comptè circundati, & dexteram mulieri porrigentis. Huius ad pedes statuæ, è basi herba quædam noua specie nascitur. Quę cum exorta fuerit, excrescere usq; ad stolæ illius ærei indumenti fimbriam solet. Quam cum summo uertice crescens herba contigerit, uires inde ad depellẽdos omnes morbos

Miraculum de herba medicãuim habente.

languoresq; cõquirit, ita ut quęcunq; illa fuerit infirmitas corporis, hausto exiguo madefacti salutaris graminis depellatur, nihil omnino uiriũ gerens, si ante quàm æreæ fimbriæ summitatẽ crescendo contigerit, decerpatur. Hanc statuam ad similitudinẽ uultus Iesu formatam tradebãt, quæ permansit ad nostra usq; tẽpora, sicut ipsi oculis nostris inspeximus. Et nihil mirũ, si hi qui ex gentilibus crediderãt, pro beneficijs quæ à Saluatore fuerant cõsequuti, huiusmodi uelut munus uidebantur offerre, cum uideamus etiam nunc apostolorũ Petri & Pauli, & ipsius Saluatoris imagines designari, tabulasq; depingi. Sed &

Icones Petri et Pauli ab Eusebio uisæ.

antiquas ipsorũ imagines à quibusdam cõseruatas nos uidimus, quod mihi uidetur ex gentili consuetudine indifferenter obseruatum, quod ita soleant honorare, quos honore dignos duxerint. Insignia etenim uetẽrũ reseruari ad posterorum memoriam, illorum honoris, horum uerò amoris indicium est. B

De throno Iacobi. Cap. XV.

DEniq; & Iacobi cathedra, qui primus in terris episcopus ab ipso Saluatore, & ab apostolis in Hierosolymis est electus, quemq; fratrem Domini uolumina diuina designant, usq; in hodiernum inibi conseruatur: atq; in ea sedent omnes qui usq; ad præsens tempus sedis illius sacerdotium sortiuntur. Seruatur ergo cum ingenti studio, uelut à maioribus tradita memoria sanctitatis, & cum magna ueneratione habetur uel uetustatis, uel primæ sacerdotij sanctificationis obtentu. Sed de his ista sufficiant.

De pace sub Galieno reddita ecclesijs. Cap. XVI.

An. Do. 261. Galienus August. miteſcit in Christianos.

GAlienus uerò Valeriani filius, posteaquàm rerum summam solus obtinuit, lenius ac moderatius erga nostros agere instituit: datisq; decretis, inhiberi supplicia, persecutionesq; cessare; & quo quisq; putat more exorare quod diuinum est, finit.

Qui episcopi tunc fuerint. Cap. XVII.

Gregorius & Athenodorus ecclesijs in Ponto præficiũtur, Dõnus et Theotecnus Cæsareæ, Hymenæus Hierosolym.

PEr idem tempus cum Romano adhuc sacerdotio Xystus præesset, & apud Antiochiam Demetrianus, Firmilianusq; adhuc Cæsareæ Cappadociæ superesset, Ponti ecclesias Gregorius (qui prius Theodorus dictus est) ex Origenis discipulis, cum fatre Athenodoro suscepit gubernãdas, apud Cæsaream uerò Palæstinæ post Theoctistum Domnus episcopatum sortitus est: & breui defunctus, Theotecno nostræ memoriæ uiro sedem tradidit, qui & ipse Origenis auditor fuisse dicebatur. In Hierosolymis uerò post Mazabbanem sacerdotium suscepit Hymenæus. Et hi omnes in pace ecclesias gubernabant.

De his

De his quæ apud Alexandriam acciderunt. Cap. XVIII.

SEd & apud Alexandriam (& si nulla extrinsecus mali causa sit) eo ipso quod genus hominum ferox, seditiosum & semper inquietum est, ciuiles inter se motus & bella, non uirtutis merito, neque ob defensionem, sed ob necem atq; interitum ciuium commouebant. De quibus Dionysius in epistolis suis cõmemorans refert, ita à propriis ciuibus esse uastatam deletamq; urbem, ut illa quæ constipatione hominũ uix soleret digredientibus incedendi spaciũ dare, nunc eousq; peruenerit, ut conspiceret in plateis hominem, ualde rarum sit: madere omnes ciuium sanguine uias cadaueribus obtegi, & ne ad sepelien dum quidem sufficere qui supersunt: unde & post belli rabiem, ferriq; uastationem corrupti aeris ex fœtore cadauerum pestilẽtia increuerit, ita ut si quid ferro superfuerat, id morbus assumeret. *Alexãdrini seditiosi. Dionysius Alexand.*

Quomodo Dionysius de paschâ statuit. Cap. XIX.

SCribit autem de his idem Dionysius in epistola Paschali, quæ solenniter per annos singulos legi solet, his uerbis: Alijs fortassis hominibus non uideatur tempus hoc, tempus esse solennitatis: quoniam quidem luctus ubiq; et acerba lamentatio in plateis cũcta circũstrepit, gemitus uerò inest & mugitus in domib. propter multitudinẽ morientiũ. Sicut enim de primogenitis quondam Aegyptiorũ refertur, ita etiam nunc ingens ubiq; clamor attollit. Non enim domus, sicut scriptũ est, in qua non sit mortuus. Primo namq; ipsi manibus suis partem maximã & meliorẽ populi ceciderunt, persequendo sanctos: partem alteram bella intestina rapuerũt: partem uerò quę superfuerat, pestilẽs nunc ægritudo cõsumit. Sed nos neq; in persecutionibus, cum iugularemur, à festiuitate cessauimus, nec unquam nobis potest solennitas impediri, quibus præcipit in tribulatione gaudere. Omnis igitur nobis locus quicunq; à tyrãnis eligebatur ad pœnã, siue ager ille, seu desertũ fuit, siue insulę, siue carcer, solennitatem nobis impedire non potuit. Lætissimã uerò super omnes habuere solennitatem beati martyres, qui cum sanctis angelis in cœlo Pascha curarunt. *Epistola Paschalis Dionysij Alexan. Exo. 12. Cædes martyrum. Bella intestina ciuũ Alexand. Pestilentia.*

De morbis qui acciderunt. Cap. XX.

POst hæc persecutores nostri in semetipsos manus ac tela uerterunt. Sed ne sic quidem nostrorũ festa turbata sunt. Insecutus est hic pestilens morbus, & plaga terribilis: sed illis multo terribilior & grauior, quos nec spes erigit futurorum. Nobis uerò hæc omnia, exercitia quædam uirtutis, & fidei probamenta ducuntur. Quamuis enim densior sæuiorq; Paganos magis quàm nostros morbus inuaserit, tamen ne à nostris quidem penitus abcessum est. Et post pauca addit, dicens: Multi namque ex fratribus nostris pro nimia charitate, dum absque ulla cunctatione infirmos uisitare non desinunt, & non solum uisitare, sed & ministrare, & exhibere officia quę Dominus præcepit, serpente morbi contagione, cum illis pariter quibus ministrare uoluerant,, interibant: affectu enim quodam dilectionis attracti, & uelut participare dolores cũ dolentibus cupientes, alienas in se mortes haud segniter transferebant, & effecti sunt eorum (ut dicit Apostoli sermo) περίψημα. Denique plurimi nostrorum præcipui & electi uiri, inter quos & presbyteri nonnulli, & diaconi, multiq; alij de plebe, constantissima & ardentissima fide, tanquã si martyrij tempus instaret, miserando infirmos, semetipsos huiuscemodi mortibus inferebant, misericordiæ ex hoc martyrium capere præsumentes. Et dum curandis ægris, defunctis exportandis, humandisq; corporibus operam dabant, insequebantur penè eos quos suis humeris ad sepulchra deuexerant. Pagani uerò econtrariò suos cõtinuò ut ægrotare cœperant, deserebant, parentes, charos liberos: uxorem coniunx: filijq; nihilominus parentes statim ut tremere membra uidissent, & morbo ora pallere, domo propulsos, in plateas semineces eijciebant: ibiq; insepulta eorũ cadauera relinquentes, uim morbi quam per hæc se effugere opinabantur, dupliciter incurrebant, dum ad *Pestis Alexandrina. Fraterna Christianorum officia in peste. 1. Cor. 4. Gentilium inhumanitas in suos*

pestilentiæ rabiem etiam fœtor insepultorum cadauerum iungeretur. A

De Galieni regno. Cap. XXI.

Galienus Cæs. fautor Christianorum. Macrianus.

REfert idem Dionysius de Galieni temporibus, quòd eo regnante ecclesiæ Dei in pace durarũt, & quòd medijs eius temporibus Macrianus uelut nubes quædã tenebrosa & atra, subitò regni eius obscurauerit lucem. Quo rursum ad uicem æstiuæ nubis abolito, Galienus nouum (ut ipse ait) ex ueteri uniuerso mundo lumen effulsit: simul enim atrocem tyrannum & regno deturbauit, & uita. Designat autem etiam tempus, quòd nono anno imperij Galieni hæc scriberet. Extant & alia quàm plurima, necessaria satis & admiranda Dionysij opuscula, quæ utilitatis plurimum legentibus conferant. Inter quæ scripsit etiam de repromissionibus futuris, existente causa huiuscemodi.

Dionysij Alexand. opuscula.

De Nepote & schismate eius. Cap. XXII.

An. Do. 263. Nepotis dogma, cuius auctor fuit Papias, & alij ueteres, inde millenarij uocati Græci χιλιασταί.

EPiscopus quidam erat in partibus Aegypti, Nepos nomine. Hic Iudaico intellectu de futuris repromissionibus sentiebat, easq; corporaliter exhibendas docebat, & mille annis in delicijs corporalibus in hac terra sanctos regnaturos esse cum Christo. Huiusq; sui dogmatis probamẽta sumptis ex reuelatione Ioannis testimonijs conabatur asserere. De quibus etiam libellos edidit, interpretationes huiusmodi continentes. Igitur Dionysius de repromissionibus scribens ad hunc Nepotem stilum suæ intentionis obuertit: & in primo statim libro suam sententiam, quæ ei de diuinis repromissionibus uidebatur, exponit. In secundo uerò uolumine de reuelatione Ioannis differens, facit mentionem Nepotis, his uerbis: Et commentarios, inquit, quosdam proferunt Nepotis, quibus innituntur plurimum, & per quos putant ineffabili quodam sacramento ostendi, qualiter regnum Christi futurum sit super terram. Sed in alijs quidem multis etiam ego amplector & diligo Nepotem, uel pro fide sua, uel pro eruditione & studio scripturarum, & præcipuè pro exercitio psallendi, quoniam quidem plurimi fratrum libenter pro hoc eius elegere consortia. Est ergo etiam mihi erga eum multa reuerentia, & inde magis, quia iam præcessit ad Deum. Sed re uera plus omnibus & amanda & præferenda est ueritas. Laudare oportet, & absque inuidia amplecti, si quid rectè dictum est: discuti uerò & discerni, si quid minus sanè scriptũ est. Et si quidem præsens esset is de quo sermo est, sufficeret solo sermone discutere quę minus rectè dicta uidebantur, dum interrogatione præcedente responsio subsequens in concordiam, quod contrarium & discrepans uidebatur, adduceret. Vbi uerò scripta edita sunt, & ut uidetur quibusdam, satis suasoria, & ubi doctores procedunt, qui legem & prophetas pro nihilo ducant, Euangelia non sequantur, apostolorum scripta despiciant, hos autem solos libros, atq; istam doctrinam uelut magnum aliquod & occultum mysterium uenerentur, ac simplices quoque fratrum nostrorum doceant, nihil excelsum, nihil magnificum sentire de aduentu & præsentia Dei et Saluatoris nostri Iesu Christi, neq; de resurrectionis gloria, & nostræ cõgregationis in ipsum ac similitudinis repromissæ: sed parua quædam & semper mortalia et non alia quàm sunt ea quę nunc uidemus, sperare suadeant in regno Dei: necessariũ uidetur ad hæc omnia respondere fratri nostro Nepoti. Et post aliquanta rursum subiungit hæc: Etenim cum in Arsenoite essemus, ubi multo iam tempore uoluebatur ista doctrina, ita ut schismata inter fatres & discordiæ fierent, conuocaui presbyteros & doctores qui erant in ecclesijs, & publicè cœpi tractatum habere. Simul & cohortatus sum fratres, ut si quid eos moueret, obijcerẽt, nihil uerentes. Tum mihi illi ut scutum ualidissimum, & murum inexpugnabilem, codicem Nepotis obijciunt. Suscepi patienter, & tribus continuis diebus residens à prima luce usque ad uesperam cum ipsis, cœpi singula eius scripta discutere, & unumquodq; quid in se absurdi haberet, ostendere. Et uerè satis admiratus sum patientiam & cõstantiam atq; intelligentiam fratrum: quia consequenter & per ordinem

Dionysius Alexand. dogma Nepotis refellit.

A ordinem de singulis quæstionibus proponebant, & validissimè his quæ à nobis respondebantur occurrentes. Post hęc, cum quid esset in uero, patuisset, ac commodabant nihilominus absque contentione consensum, iudicantes hoc, quod non cõtinuò si quid semel animo uisum fuerit, omni id studio et contentione seruandum est: sed esse rectius tunc mutare sententiam, cum eam melior & rectior superauerit. Patefactis etenim cordibus suis Deo, audiebant uerbũ, cuius probatio non ex humana persuasione, neq; ex eloquentiæ fuco, sed ex diuinarum scripturarũ assertione ueniebat. Et ita euidens fuit assertionis nostræ probatio, ut is qui inter eos maximus doctor, et uitæ meritis præstantior habebatur, Coration nomine, surgens in medio, cunctis audientibus proclamaret, & protestaretur, neminem debere ultrà eius doctrinę facere mentionem: sufficere quod erratum est. De cætero non solum nihil horum tenendum, uel sequendum, sed ne commemorandum quidem de talibus: siquidem tam euidens ac manifesta contra hæc de scripturis diuinis patuisset assertio. Omnes uerò reliqui fratres gaudio & lætitia repleti corde, pro emendatione sui inexplebiles Domino gratias referebant.

Coratiõ Nepotianus per Dionysium emendatus.

De Apocalypsi Ioannis. Cap. XXIII.

POst aliquanta uerò ueniens ad Apocalypsim Ioannis, hæc de ea scribit: Nonnulli ex præcessoribus nostris penitus libellum hunc refutandum, & à canone scripturarum abijciendum putarunt, singula quæque eius capitula arguentes: & dixerunt prætitulationem libri non esse ueram, sed alienæ scripturæ, Ioannis tantum nomen impositum: unde neque Ioannis hunc esse librum, nec reuelationem uideri posse, quæ crasso quodam uelamine ignorantiæ contegatur. Addiderunt etiam hæc, quod nihil dignum in ea, grauitate apostolica censeatur. Sed ne alicuius quidem ecclesiasticorum saltem uirorum scripturam esse dixerunt, sed Cerinthum quendam authorem Cerinthianæ
B hæreseos, uolentem dogmatis sui fidem, apostolici nominis opinione firmare, libello à se conscripto, Ioannis titulum prætulisse. Denique, inquiunt, Cerinthi dogma hoc cõtinet, in terris futurum esse regnum Christi. Et quoniam ipse carnis & libidinis amicissimus dicebatur, ea in repromissionibus futuri regni sanctis præbenda censebat, quæ sui animi libido dictabat: uentris & uoluptatis opera mansura, ciborum satietatem, & abundantiam poculorum, nuptias, & cætera quæ horum consequentiam seruant. Et reparari rursum sperat festiuitates & sacrificia Iudaica, uictimasq; legales. Ego uerò (quantum ad meam sententiam pertinet) spernere aut abijcere scripturam libri huius nullatenus audeo, maximè cum multi ex fratribus ita mecum sentiant. Sed hoc magis de eo iudico, quòd excedant atque emineant quæ in eo scripta sunt humanæ auditionis modum, & sit in eo arcanus quidam & reconditus atque admirandus omnibus sensus, quem & ego admiror ac ueneror, etiam si nõ intelligo. Et ita sentio, quòd diuina aliqua sacramenta sermonibus contegantur humanis, non tam iudicio meo discernens, quàm fide credens: & ideo non reprobo quæ non intelligo, sed tanto magis admiror, quanto minus assequor. Post hæc uerò totius libelli edisserens corpus, & singula quæq; discutiens, atq; euidenter ostendens, nullo modo fieri posse, ut secundũ literam dignus in eo intellectus appareat, addit etiam hæc, dicens: Consummata igitur omni prophetia, beatos dicit Prophetа eos qui hæc custodiunt. Sed & semetipsum beatum dicit. Ait enim: Beatus qui seruat uerbum prophetiæ libri huius, & ego Ioannes qui audio & uideo hæc: Vocari ergo eum Ioannem, & esse hanc scripturam Ioannis, non nego. Sancti namque alicuius est, & sine ulla dubitatione per Dei spiritum scripta, etiam si non sit ille apostolus Ioannes filius Zebedæi, frater Iacobi, cuius Euangelium secundum Ioannem scriptum est, & epistola catholica. Vtitur ergo Dionysius plurima assertione, diuinitus quidem inspiratam reuelationem, non esse dubitandum, & Ioannis esse:

An. Do. 288. Cerinthus autor Apocalypsis quorundã iudicio.

Admiror et uneror, etiam si non intelligo. Non reprobo quæ non intelligo.

non ta-

non tamen sibi liquido uideri, quod illius sit Ioannis, qui Euangelium scripsit, A quia ille nusquam nominis sui fecerit mentionem, ac sese signauerit nominatim. Hic autem qui Apocalypsim scripsit, tertiò fermè mentionem nominis sui facit. Sed & ex ipso scripturæ stilo discretionem faciens, dicit potuisse fieri, in illis temporibus fuisse & alium aliquem Ioannem unum ex sanctis, cui hæc reuelauerit Deus. Multa uerò et alia institutionis ecclesiasticę monimenta nobis in libris digesta, beatus Dionysius dereliquit, quorum lectio magnopere ab studiosis quibusque expetenda sit. Sed iam ad historiæ ordinem reuertamur. Xysto Romanæ ecclesiæ per annos undecim sacerdotio procurato, succedit Dionysius. Et Demetriano apud Antiochiam defuncto, Paulus de Samosata sacerdotium suscepit: qui Paulus abiecta satis & indigna de Christo sentiens, traditionē doctrinæ ecclesiasticæ corrumpebat, dicens eum communis naturæ hominem tantum fuisse.

Nomen Ioannis toties inculcatum.

An. Do. 267. Dionysius Ro. Pont.

Paulus Samosatenus hæreticus.

De epistolis Dionysij. Cap. XXIIII.

TVnc Dionysius de Alexandria rogatus uenire ad concilium, & senectutis impedimento & incommoditate corporis inhibetur: per epistolam tamen præsentem se reddit, & quid fidei ac uenerationis erga Christum teneret, exposuit. Cæteri uerò ecclesiarū pastores diuersis è locis & urbibus, uelut aduersum latronem quendā Christi gregibus insidiantem, conueniunt Antiochiam. In quibus insignes & cæteris præcellētes erant, Firmilianus à Cæsarea Cappadociæ, Gregorius et Athenodorus fratres, Ponti prouinciæ sacerdotes, Helenus Sardensis ecclesiæ episcopus, & Nicomas ab Iconio, & Hierosolymorum præcipuus sacerdos Hymenæus, & uicinæ huic urbis Cæsareę Theotecnus. Sed & Maximus Bostrensis episcopus dignus eorum consortio cohærebat. Multi uerò alij, quos longum est enarrare per singulos. Sed & presbyteri quàm plurimi & diaconi ad suprà dictam urbem causa compescendi, imò delendi noui huius dogmatis conuenerunt.

Dionysius Alexādrinus.

An. Do. 268. Concilium Antiochiæ.

Firmilianus. Gregorius. Athenodorus Helenus. Nicomas. Hymenæus. Theotecnus. Maximus.

De Paulo Samosateno, & de Gregorio, & de hæresi eius. Cap. XXV. B

HI igitur omnes sæpius in unum conuntes, Paulumq; Samosatenum statuentes in medio, atque eius hæresim, quam ille nunc occultare, nunc etiam dissimulare conabatur, frequenti tractatu & assiduis disputationibus denudantes, arguere blasphemiam & publicare nitebantur. Nec tamen uno id aut secundo tantum concilio ad finem perducere potuerunt, sed & conuentū sæpe est, & absq; operæprecio discessum. Verùm quoniam beati Gregorij historiæ textus attulit mentionē, dignissimum puto tanti uiri gesta (quæ sub Orientali & Septentrionis axe cunctorum sermone celebrantur) omissa nescio quo casu, huic narrationi ad memoriam posteritatis inserere. Stagnum quoddam erat in Ponti regionibus situm, piscibus copiosum, ex quorum captura prædiuites reditus dominis præstabantur. Ista possessio duobus fratribus sorte hæreditatis obuenerat. sed pecunię cupiditas (quæ penè omniū corda mortalium superat) etiam fraternam necessitudinē uiolauit. Coibatur à fratribus tempore captionis, non tam ad capiendos pisces, quàm ad homines decipiendos: cædes ac bella mouebantur, humanus sanguis pro piscibus fundebatur. Sed Dei prouidētia, affuit aliquando auxiliū aduentusq; Gregorij. Vidit præ lia & mortes uirorū, furentesq; germanos: quid causæ existeret, pro qua in exitium sui suorumq; fratres accenderent, inquirit: nullam, nisi capturā pisciū cōperit. Tunc ille cum pro honore aduentus sui utræq; partes paululū siluissent: Nolite (inquit) ô filioli, rationabiles animas pro mutis animantibus uiolare, fraternā pacem quæstus cupiditate dissoluere, Dei leges & naturæ pariter iura temerare: & unà mecū ad ora stagni exitialis accedite. Ego iam uos per uirtutem Domini omni certamine cruentę cōtentionis absoluam. Et cum hæc dixisset, in conspectu omnium uirgam quam tenebat in manu, ad primas litoris undas defigit, & ipse positis genibus palmas tendit ad cœlum, atque his uerbis

Paulus Samosatenus arguitur à patribus.

Gregorius qui ante Theodorus, episcopus Neocæsariensis.

Miraculum de stagno exiccato.

A his uerbis excelso supplicat Deo: Tu Domine Deus patrum nostrorum, qui cum tibi primus homo Adam peccasset, & mandatum tuum præteriisset, pœnam culpæ illius moderatus, ad terram, maledictionis sententiam detorsisti, dicens: Maledicta terra in operibus tuis. Et nunc ergo miseratus horum iuue num fraternum sanguinem, qui periclitatur, præcipe ut maledictæ sint aquæ istæ in operibus eorum, pro quibus furore succensi, fraternæ pietatis obliti sunt, ita ut nunquam in hoc loco uel piscis appareat, uel aqua resideat, sed sit campus aratri patiens, ac frugum ferax, & custos in æternum fraternæ concordiæ perseueret. Simul ut ille finem orandi fecit, statim se unda subducens, & cursu uelociore refugiens, à conspectu superno iussa discedere, abyssis suis redditur, & arentem campum germanis iam concordibus dereliquit. Sed et in hodiernum frugum ferax esse dicitur solum, quod antè fuerat nauium ferax. Memoratur etiam aliud illustrius ab eo & diuinius gestum. In quodam loco ruris angusti, quum res poscceret ecclesiam cõstrui, rupes quædam uicini montis ex parte orientis obiecta, ex alia uerò præterfluens fluuius, spacium quantum ecclesiæ sufficeret denegabat. Et quum alius omnino non esset locus, omnesq; mœstitiam gererent, quod solum ad construendam ecclesiam non haberent, ille fide plenus, pernoctasse in oratione dicitur, & Dominum Iesum promissionis suę admonuisse fideliter, qua dixit: Si habueritis fidem sicut granum sinapis, dicetis monti huic, Tolle te, & mitte in mare: & fiet utiq;. Cumq; hæc plena fide atq; deuotione deposceret, ad lucem coeũtibus populis, inuenta est rupes importuna secessisse tantum, quantum spacij ad condendam quærebatur ecclesiam. Traduntur eius & alia quamplurima. Sed ne in longum uideamur trahere sermonẽ, intermissis cæteris, unum adhuc de eius gestis adijciam. Iter ei fuisse quondam per alpes dicitur hyemis tempore: & quum peruenisset ad summum alpium iugum, niuibus repleta erant omnia, nullum usquam diuer

B sorium, fanum ibi tantum Apollinis erat, cui succedens transacta nocte discessit. Sacerdos uerò erat quidam fani eius, cui consulere simulacrum Apollinis mos erat, & reddere responsa poscentibus, ex quo ei etiam alimoniq; quæstus esse uidebatur. Igitur post digressum Gregorij, offerre consulta et responsa poscere sacerdos accessit ex more, nihil inde respõsi ueniebat. Repetit uictimas, silentium permanet. Iterum atque iterum litat, surdis ingerit fabulam. Cumq; stupore noui silentij æstuaret sacerdos, nocte ei assistens dæmonium, dicit in somnis: Quid me illic inuocas, quò iam uenire non possum? Percontanti causam, aduentu se Gregorij dicebat expulsum. Quid nunc remedij daretur cum perquireret, ait non aliter sibi licere ingredi locum illum, nisi Gregorius permisisset. Quibus auditis sacerdos, occupat uiam, multa apud semetipsum uoluens, atque animo recusante pertractans, peruenit ad Gregorium: adortusq; eũ, rem pandit ex ordine, humanitatis suæ atq; hospitalitatis admonuit, querelam depulsi numinis promit, ademptam facultatem sui questus deplorat, ac reddi sibi omnia in pristinũ statum deposcit. At ille nihil moratus, scribit epistolam in hæc uerba.

Miraculum de rupe mota pro sacello extruẽdo.

Gen. 3.

Mat. 17.

Apollinis oraculum obmutuit.

GREGORIVS APOLLINI.

Permitto tibi redire ad locum tuum, & agere quæ consueuisti.

Hanc epistolam sacerdos accipit, & ad fanum defert, positaq; ea iuxta simulacrum affuit dæmon, ac dedit responsa poscenti. Tum ille in semetipsum conuersus, ait: Si Gregorius iussit, & Deus iste discessit, nec potuit redire, nisi iussus, & rursum iubente Gregorio restitutus est: quomodo non multo melior isto Gregorius, cuius hic obtemperat iussis? Clausis igitur ianuis fani, descendit ad Gregorium, epistolam secum quam acceperat referens, omnemq; apud eum rei gestæ ordinẽ pandẽs: simulq; se ad pedes eius prosternens, rogabat ut illi se Deo offerat, cuius uirtute dijs gentiũ Gregorius imperabat. Cumq; enixius & pertinacius persisteret, catechumenus ab eo factus est. Et cum se uitæ

Sacerdos Apollinis ad Christũ conuertitur.

castissimæ

A dilectissimis fratribus in Domino, Salutem. Et post pauca addiderunt:
MITTENTES hanc epistolam, deprecamur omnes, ut si qui fortè tali doctrina infecti sunt, curentur à uobis, sicut & beatæ memoriæ uiri Dionysius Alexandrinus, & Firmilianus ex Cappadocia, iam prius scripserant ad Antiochiæ plebem: dedignati, imò potius declinantes ad personam ipsius scribere, qui erat autor erroris. Ipse autem beatæ memoriæ Firmilianus, cum adhuc superesset, secūdò affuit, & præsens eum arguit ac notauit: sicut omnes nouimus & testamur, qui simul cum in illo ueneramus. Sed repromittente eo corrigere errorem, credidit: sperans posse fieri, ut absq; religionis nostræ opprobrio, & dissensionū nota res ueniret in melius: & ideo dissimulauerat, cum tamē Paulus dolo differret, & hominem quidem falleret, Deum autem negaret: ac fidē, in qua renatus fuerat, uiolaret. Denicq; & nunc beatus Firmilianus ueniebat Antiochiam, & cum Tharsum usq; peruenisset, & nos omnes Antiochiæ positi, aduentum illius operiremur, nunciatus est nobis excessisse de mūdo. Post aliquāta uerò describentes eius uitam moresq;, adijciunt etiam hęc: Postea uerò quàm à doctrinæ regula ad aliena se dogmata, & adulterina conuertit, non opus est enumerare actus eius priores, quomodo cū prius egens fuerit & pauperrimus, & neq; ex parentū successione, neq; ullā quæstus occasionē habuerit honestā, nūc ad summes diuitias peruenerit, nō aliunde nisi ex sacrilegijs, et ex his quæ per fraudē diripuit, concutiens fratres, uendēs patrocinia, & fidē negotiorum susceptorum nec accepta mercede custodiens, existimās secundum quod scriptum est, quæstum esse pietatem. Superbiam uerò eius quis ferre posset, cum se magis Ducenarium, quàm episcopum uideri uellet? Nam & incedens per plateas, tali quadam ambitione utebatur, publicè epistolas relegens, atq; in auditu omnium & oculis dictans, assistentibus sibi in platea notarijs. Directio quoq; præeuntium, & constipatio insequentium quamplurima quę
B rebatur: ita ut omnes qui uidebant, horrescerent, & detestarentur per illius arrogantiam religionem diuinam. Hæc in publico. Intra ecclesiam uerò tribunal sibi multo altius, quàm fuerat, extrui, & thronum in excelsioribus collocari iubet, secretariū q̄q; sterni & parari, sicut iudicibus seculi solet. Verbū uerò faciens ad plebem, iactare supra modum dexteram, ac palmam femori illidere, pede quoq; subsaltare ac scabellum ferire cum sonitu. Ab auditoribus uerò non fauorem neq; plausum sperare solum, sed theatrali more oraria moueri sibi expectabat, & uocem tanquam de caueis dari. Hæc non solum à uiris, sed etiam à mulieribus indecenter expectabantur. Si quis uerò auditorum honestius & uerecundius agens, à clamore nimio temperasset, uelut iniuriam faciēs, patiebatur iniuriā. Sed & antiquis et defunctis iam tractatoribus insultabat: et illis derogans, suas laudes inuerecundè impudenterq; iactabat. Rhetorē se magis, quàm ecclesiæ doctorē, laudari cupiebat. Psalmos uerò qui in Dominum nostrum Iesum Christum dicebātur, cessare facit, uelut neotericos & nuper inuentos. In semetipsum uerò compositos, diebus Paschæ in medio ecclesiæ canere mulieres, maximè quas ipse prius ad canendum pro more instituerat, faciebat, ita ut horresceret, si quis audiret. Nam cum ipse filium Dei negaret descendisse de cœlo, sed à Maria cepisse, & initium habuisse de terra, psalmi qui in ipsum dicebantur, & quibus in populo laudabatur, angelum eum dicebāt descendisse de cœlis. Et hæc ipse assistens & audiens, non solum dici non prohibebat, sed elato supercilio delectabatur audire. De mulieribus uero quæ cum ipso simul manebant, quas† συνεισάκτους Antiocheni appellant, quid opus est dici? Ex quarū societate et contubernio ut sibi nulla quæstio moueretur, etiam presbyteris & diaconis suis, his duntaxat qui ei morem gerebant, habendi

Paulus Samosatenus quomodo ad diuitias emerserit.

Scotus in libro de insignib. magistratuum ad Theodosiū Augustū, quem nuper ex Spirēsi bibliotheca accepimus, indicat Ducenariū fuisse principē officij, uel apud præfectū Augustalē, uel Comitē Orientis, uel apud alios quosdā præfectos, adscitu ex schola Agentium in rebus, qui adorata clementia principali cūm signib. exibat. Is sub se habebat Corniculariū adiutorē, Cōmētariēsem, Abactis, Numerarios, Exceptores, & cæteros officiales.

Paul. Samosatenus uelut angelus à stultis mulierculis prædicabatur.

Dd mulie-

† *Hoc uocabulum mirè erat depranatum, non solum in excusis exemplaribus, uerumetiam manu descriptis. Et ualde me torsit. Tandem ex uestigijs deprehendi legendum esse συνεισάκτους. Extat autem insignis sermo diui Chrysostomi πρὸς Ἰουδαίους*

A clamur, sed quum probauerit ipse, corripimur. Igitur sex annis Aurelianus quum gubernasset, principatum Probus post hunc suscepit. Cui quum tantumdem temporis expleſſet imperio, Carus una cum filijs Carino & Numeriano succedit. A' quibus tribus annis, nec plenis, Romano regno administrato, Diocletianus suscepit principatum. Is uerò maximas in nostros persequutiones, & ecclesiarum subuersiones molitus est.

Carinus Numerianus. Cæs.

Diocletianus Cæsar Christianorum persecutor.

De hæresi Manichæorum tunc exorta. Caput XXVII.

Anno Do. 286.

SEd paulò antequam hic imperium sumeret, in urbe Roma defuncto Dionysio post nouem annos, sacerdotij Felix suscepit sedem. Quo tẽpore Manes quidam secundum nomen suum insaniens, & instinctu dæmonis agitatus, inuisam & execrabilem omnibus hæresim docet. Hic autem Manes gente Perses, uita & moribus Barbarus fuit, tam acer ingenio, ut insanire, uel dæmone adimpleri uideretur. Denique ita rei exitus docet: Christi se nunc gerere formam conabatur ostendere, nunc ipsum paracletũ se esse prædicabat: & elatus in insania, ad similitudinem Christi duodecim discipulos eligens, ad prædicandum mittebat, dogmata stulta & impia à diuersis hæreticis, qui iam prius extincti fuerant, mutuata disseminãs, & nostro orbi Persica uenena propinãs. Ex hoc ergo Manichæorum hæresis usq; in hodiernum diem diffunditur, eo tempore exorta, quo Felix in urbe Roma ecclesiæ præerat. Qui per quinq; annos administrato sacerdotio, Eutychiano sedem reliquit. Is decem mensib. solis transactis, Gaio episcopatum tradit. Qui nostris iam temporibus quindecim annis sacerdotio perfunctus, Marcellinum successorẽ reliquit, quem iam persecutionis tempus inuenit.

Felix Pont. Rom.

Anno Do. 277

Manes hæreseos Manichæorum autor.

Anno Do. 279.

Manichæi.

Anno Do. 282.

Eutychianus.

Gaius.

Anno Do. 283.

Anno Do. 282.

Marcellinus.

Anno Do. 295.

De ecclesiasticis uiris nobilibus, quorum aliquanti etiam usque ad nostram memoriam perdurarunt. Cap. XXVIII.

Anno Do. 272.

B EA tempestate apud Antiochiam sacerdotium post Domnũ susceperat Timæus, post Timæum uerò Cyrillus. Cyrillo autem successit Dorotheus, qui ad nostram usque memoriam perdurauit, uir eruditissimus, & in scripturis diuinis satis intentus: qui pro multa diligentia etiam Hebræam linguã didicerat. Græca autẽ eruditione liberali, à puero fuerat institutus. Is eunuchus à natiuitate fuit. Ex quo etiã Imperator in admiratione eum habuerat, & honorem ei contulerat purpuræ præposituram. Huius etiam nos, quum in ecclesia scripturas exponeret, auditores in pueritia fuimus. Post hunc Tyrãnus apud Antiochiam sacerdotium suscepit, sub quo ecclesiarum persequutio increuit. Apud Laodiciam post Socratem Eusebius Alexandrinus genere episcopus fuit, qui in causa Pauli Samosateni ad partes Syriæ cum uenisset, quòd esset in scripturis diuinis eruditus, à fratribus studiosis uelut thesaurus quidam repertus, ultrà nusquam abire permissus est, sicut Dionysius in epistolis suis scribit. Huic quoq; Anatolius successor, bonus (ut aiunt) boni extitit: qui & ipse genere Alexandrinus erat, eruditione liberalium literarum & in philosophicis à puero adprimè eruditus, ita ut apud Alexandriam Dialecticam docere ab omnibus eruditis uiris & philosophis cogeretur. Hunc etiam belli tempore quod inter ciues exortum est apud Alexandriam, ferunt multa bona ciuibus in consilijs & prouisionibus præstitisse: ex quibus unũ tantummodo factum breuitatis causa memorabo. Frumentum, aiunt, cum deesset obsessis, & fames grauius quàm hostis urgeret, tertia pars (cum duę se inuicem impugnarent) erat populi separata, quæ quasi fidem Romanis seruabat. In qua parte tunc etiam supradictus Anatolius erat absq; impugnatione. Hic ad magistrum militiæ refert, eumq; de famis necessitate, quæ obsessis acciderat, edocet, & imperatam gratiam ciuibus defert, eamq; hoc modo distribuit. Primò quidem utrasque partes inter se dissidentes alloquitur, ac cum Romanis redire in gratiam suadet. Sed cum reluctantes uideret, Hoc saltem, inquit, credo uos libenter accipere, ut omnem uestrorum manum imbellem, quæ belli qui

Anno Do. 281. Timæus, Cyrillus, Dorotheus, episcopi Antiocheni.

Præpositura purpuræ, quã Baphiorum uocant.

Anno Do. 301. Eusebius Alexãdrinus, Laodiciæ episcopus.

Anno Do. 274. Prouerbium Anatolius Laodiciæ episcopus

Anno Do. 278

Prudẽs factum Anatolij apud Alexandriam.

A dotum nomine uirum non ſolum uerbis, ſed rebus & uirtutibus ornatũ. Hic arte quidem medicus fuit, ſed ad animarum à Domino translatus eſt medicinam, uerè incomparabilis, qui ſuper omnes penè homines, fide, miſericordia, ſtudio, uigilantia, atq; omnibus optimis inſtitutionibus claruit. In ſcripturis quoque diuinis laborem quamplurimũ geſſit. Interea aqud Cæſaream Paleſtinæ Theotecno cum epiſcopatũ ſolertiſſimè peregiſſet, Agapius ſuccedit. Qui *Agapius Laodicenus.*
& ipſe multo labore, multaq; diligentia in gubernatione populi adhibita, & præcipuè erga indigentes paterna prouidentia ferebatur, à quo & uir per omnia prudentiſſimus, uita, eruditione, moribus, adornatus Pamphilus, eccleſiæ ipſius presbyter ſubrogatur. Sed iſte Pamphilus quis ue ſit, & quantus, & unde oriundus, quoniam non erat dignum breuiter tranſcurrere, omnẽ eius uitam, inſtitutionemq; à puero, & quanta in perſecutionibus per diuerſas cõfeſſiones pertulerit, quosq; agones deſudauerit, & qualiter ſuper omnia coronam martyrij indeptus ſit, proprio id opuſculo comprehendimus. De hoc ergo, quàm mirabilis fuerit, illa lectio docebit. Sed & alios quamplurimos per illud tempus admirabiles in presbyteris uiros, noſtra iam memoria tenet, ut apud Alexandriam Pierium, Melitium uerò apud Pontũ, qui epiſcopus poſtmodũ factus eſt. Sed Pierius quidem acer ingenio, in diuinis ſcripturis nobiliter eruditus, uita puriſſimus, atq; ad Chriſtianam philoſophiam nudus, & penitus expeditus, doctor eccleſiæ incomparabilis, priuatim & publicè mirabiliter diſputans. Melitius uerò tantæ fuit ſuauitatis in moribus, & tantæ dulcedinis, ut mel Atticum à ſodalibus uocaretur. In omni eruditione perfectus. In rhetoricis talis erat, ut alijs ſtudijs nunquam uacaſſe putaretur. In cunctis uerò philoſophiæ generibus, quæ in quinq; diuidũtur diſciplinas, ita erat per ſingulas conſummatus, ut cum in unaquaq; quis experiri uoluiſſet, in hac eum ſola à puero habuiſſe exercitium iudicaret. Cumq; eſſet eruditionũ prærogatiua magnificus, uirtus tamẽ animi, & uitæ ſinceritas longè in eo magnificentior habebatur. Quem nobis perſequutionis tempore in fuga poſitum apud Palæſtinam, diligentius & plenius agnoſcere licuit. Igitur Hieroſolymis poſt Hymenæum, de quo paulo antè memorauimus, Zabdas ſacerdotiũ ſuſcepit. *Zabdas.* Quod paruo tempore adminiſtratum, Hermoni poſt ſe tradidit. Hic uſque ad noſtri temporis perſequutionẽ, Apoſtolicam inibi quam ſuſceperat cathedrã conſeruauit. Apud Alexandriã uerò Maximo, qui ſucceſſerat Dionyſio, cum decem & octo annis ſacerdotium tranſegiſſet, Theonas ſuccedit. Cuius tẽpore Achillas, eiuſdem eccleſiæ presbyter, eccleſiaſticæ ſcholæ magiſterium tenuit, eruditione, fide, cõuerſatione, & moribus inſignis. Theonas uerò quum decem & nouem annis ſacerdotium inculpabiliter miniſtraſſet, ſedẽ tradidit Petro, uiro inter præcipuos egregio. Hic duodecim omnes annos in epiſcopatu illius urbis exegit. Quorum tres ante perſecutionem, reliquos uerò nouem diuerſis intentationũ generibus duxit. Cumq; ſe ſemper in omni agone perſecutionum poſitus, arctioribus uinculis continentiæ diſtringeret, & ad utilitatem atque inſtructionem eccleſiæ in uerbo Dei nobiliter inſiſteret, ſatisq; uigilanter erga omnem ſacerdotij curam die & noctibus, nono perſecutionis anno, epiſcopatus uerò ſui duodecimo, martyrij coronam capitis obtruncatione promeruit. Hucuſq; ſucceſſiones epiſcoporũ, geſtaq; diuerſa à Domini & Saluatoris noſtri natiuitate, uſq; ad tempus perſecutionis, in qua eccleſiæ quoque deſtructæ ſunt, hiſtoriæ mandauimus. De reliquo uerò agones martyrum, quos ipſi per noſmetipſos uidimus, deſcribentes, poſteris ad memoriam relinquamus.

Pamphilus Laodicenus.

Euſebij liber de uita Pamphili martyris.

Melitius.

Mel Atticum.

Theonas.

Anno Do. 284

Achillas.

Anno Do. 302.

Petrus.

PROOEMIVM.

APostolorum successionibus intra septẽ libros à nobis cõclusis, in hoc octauo uolumine dignũ credidi, etiam ea quę nostris temporibus gesta sunt, posterorum memorię relinquere. Et hinc iam nobis sermo sumat exordium. A

De nostri temporis, id est Diocletiani & Maximiani et Maximini Impp. persecutione. Caput I.

Apertè licebat ipse Christianũ.

ETeñ ante nostri tẽporis persecutionẽ, q̃ mirabiliter, quãq̃ magnificè per uniuersum mundũ sermo Christi & pietatis doctrina profecerit, & in quãtu sublimitatis ascẽderit, enarrare, uires nostras superat. nosci tamẽ & ex hoc possibile est, q̃d aliquãti ex principib. Romanis, & facultatẽ rẽgẽdi prouincias, iurisq̃ dicẽdi nostris præbebãt: & cõiugibus & ministris, atq̃ uniuersæ domui suę, nõ solũ credere in Dominũ Iesum Christũ, uerumetiã cum omni fiducia ac libertate in fide agere sinebãt: ita ut illos sibi fideles ac familiares ducerẽt, de quib. certi erãt, quòd pro fide Christi nihil perfidũ saperẽt. Sicut fuit optimatissimus ille Dorotheus in cubiculo regũ, qui propter fidẽ Domini fidelissimus in omnib. habebat. Vnde & cũctis præferri honore meruit & amore. Cũ quo et Gorgonius, cæteriq̃ cũ ipsis in Domino fideles, uel qui intra palatiũ in summis honorib. erãt, uel qui ad prouincias gubernãdas præferri cęteris fidei contẽplatione merebãtur. Iã uerò multitudines coeuntiũ intra ecclesias populorũ, & pręcipuè in dieb. festis innumeras cateruas per loca singula cõfluẽtes, quis digne poterit explicare? cum ne ipsa quidẽ antiqua receptacula sufficerẽt, sed quotidie orationũ domus dilatarẽtur, ita ut amplitudo earũ cõcludere instar urbiũ uideret. Sic per tempus plurimũ ecclesiarũ status incremẽtis prosperiorib. augebatur, et gloria earũ terris excedẽs, & cũcta supereminẽs, festinare uidebat ad cœlũ. Nulla enim occurrebat inuidia, nullus liuor nequissimi dæmonis obuiabat: quoniã quidẽ ecclestis dextræ fulciebatur auxilio populus, etiã tum bene Deo pro pietatis cultu, & iustitiæ obseruatione promeritus. Verùm ubi ex multa libertate, multaq̃ indulgẽtia uitiati sunt mores, et disciplina corrupta est, dũ alter alteri inuidemus, & alter alteri derogamus: dũq̃ nos inuicẽ mordemus & incusamus, & aduersum nosmetipsos intestina prælia commouemus: dũ uerborũ iaculis proximorũ corda terebramus, dũ principes cũ principibus, populi cũ populis, seditiones & certamina cõcitamus: dũ simulatio in uultu, dolus in corde, fallacia proferẽ in uerbis, & malorũ per singula cumulus intumescit: diuina prouidẽtia iacturã disciplinæ populo suo illatã, ex plurima pace et nimia sui lenitate, pspiciẽs, aggredit primò sensim refrenare lapsantes, & integro adhuc ecclesiæ statu, cõgregationibusq̃ manẽtibus, indulget interim eos qui erãt in militia tantũ, gentiliũ persecutione pulsari. Sed cum nullus ex hoc clemẽtiæ eius intellectus populis redderet, quin potius uelut ignorãtes Deũ, absq̃ diuina prouidẽtia res agi ducerẽt, et per hoc eo magis persisterẽt in malis suis, atq̃ ipsi q̃ duces populi uidebant et principes, diuini mandati immemores effecti, aduersum se inuicẽ cõtentionibus, zelo, liuore, superbia, inimicitijs atq̃ odijs inflãmarent, ita ut tyrannidẽ potius q̃ sacerdotiũ tenere se crederẽt, Christianę humilitatis et sinceritatis obliti, sacra mysteria profanis mentib. celebrarẽt, tũc demũ secundũ uocẽ Hieremiæ prophetę, Obscurauit Dominus in ira filiæ Siõ, & deiecit de cœlo gloriã Israel, nec rememoratus est scabellũ pedũ suorũ in die irę suę. Et sicut iterũ dicit: Submersit Deus omnẽ decorem Israel, & omnes macerias dies destruxit. Et rursum sicut dicit in Psalmis: Destruxit testamentũ serui sui, polluit in terra sanctificationẽ eius, per ecclesiarũ scilicet subuersionẽ, & destruxit omnes macerias eius, posuit munitiones eius timorẽ, diripuerũt populũ eius omnes qui transierũt per uiã, pro quib. cunctis opprobriũ facti sumus uicinis nostris: exultauit enim dexteram inimicorũ nostrorũ, et auertit adiutoriũ gladij sui, et non adiuuit nos in bello, sed & destruxit eum ab emũdatione, & thronũ eius elisit in terram. Paucos se

Dorotheus cuiusdam. Gorgonius amicus.

Obliuio Dei in prosperis.

Thren. 1.
Thren. 2.
Psal. 88.
Psal. 78.
Psal. 78.
Psal. 88.
Psal. 88.

eis

A cit dies noſtros,& ſuper omnia effudit ſuper nos confuſionẽ.Sũma nãq; malorũ nobis affuit omniũ,tunc,cũ domus orationis & eccleſię Dei uiui ad ſolũ deductæ ſunt,atq; ab ipſis ſubuerſæ ſunt fundamẽtis,diuinæ uerò ſcripturę in medio platearũ igni crematæ ſunt. Prò nefas,ipſi hæc noſtris uidimus oculis: Sacerdotes Domini & paſtores eccleſiarũ publicè denudatos, inuerecũdè & inhoneſtè huc atq; illuc ab impijs trahi,ita ut cõpleret ille ſermo,pphetícus,qui ait: Effuſa eſt cõtumelia ſuper principes,& ſeduxit eos in inuio,& non in uia. Sed nõ eſt noſtrũ deſcribere,quãta in ſacerdotes Dei iniuriarũ genera conlata ſint. Sicut ne illud quidẽ noſtrũ duximus,exponere ſigillatim,quãta prius inter noſtros rabies diſſenſionis exarſerit. Hoc ſolũ hiſtoria tradere licuit, quòd iuſto Dei iudicio,et neceſſaria correptione diuinã ſenſimus manũ. Neq; enim refert in mediũ proferre,pro quib.uel turbo perſecutionis inuectus eſt,uel q̃s quantosq; infidelitatis procella ſubmerſit: ſed illa ſola cõmemorabo, quę uel nos ipſos dicẽtes,uel alios ædificẽt audiẽtes. Propter quod hinc iam diuinos agones beatiſſimorũ martyrum breuiter in quãtum poſſumus, explicabimus.

Chriſtiana fides impugnatur.

Pſal.106.

De eccleſiarum ſubuerſionibus. Caput I I.

NOnuſdecimus agebatur annus imperij Diocletiani,mẽſis Martius,et dies ſolẽnis Paſchæ imminebat,cum edicta principis per omnẽ terrã proponebantur,ut cunctæ quæ uſquam ſunt eccleſiæ, ad ſolum uſq; deſtruerentur, ſcripturę ſacræ igni exurerentur. Si quis inter noſtros alicuius honoris prærogatiua muniretur,ſublata hac maneret infamis:ſi quis ſeruorũ permaniſſet Chriſtianus,libertatem conſequi non poſſet. Hæc omnia his quæ primò aduerſum nos lata ſunt, continebantur edictis.

Anno Do.304. Edictum Diocletiani Cæſar. aduerſum Chriſtianos.

De qualitate perſecutionum. Cap. III.

POſt non multũ uerò tẽporis addũtur & alia. Iubetur ut omnes qui per loca ſingula eccleſijs præſunt,primò quidẽ conijciãtur in uincula,tũ deindè
B omn.b.ſupplicijs ſimulacris immolare cogãtur. Hic uerò ingẽs ſpectaculũ ſacerotes Dei effecti ſunt huic mũdo & angelis, & hominibus, cũ perſecutorũ crudelitate ad ſupplicia raperẽtur,& agones mirãdos omnib. deſudarẽt. Illos autem,qui & multo plures fuerũt quos metus oppreſsit,et ante congreſsionẽ ſolus terror eliſit,prȩterire melius puto. Cęteri uerò,quorũ mẽs prõptior et fides ualidior fuit,tormẽta patiebant. Flagris alij diſcerpebant,alij ungulis fodiebãtur,alij ignitis laminis urebãtur. Ex quib.nõnulli quidẽ fatigati cedebãt,alij uſq; ad finẽ patientiã obſeruabãt. Ex ipſis autẽ perſecutorib. quidã tanquã miſeratione uſi,adhibebãt nõnullos noſtrorũ ad inceſta ſacrificia: & quaſi ſacrificaſſent conclamabãt,cum nõ ſacrificaſſent. De alijs uerò cum ne appropiaſſent quidẽ immũdis hoſtijs,acclamabãt ipſi,quòd iã immolaſſent,& abſcedebãt:in eo tantum culpabiles,quòd crimen ſibi obiectum cum ſilẽtio paterentur. Alij ſemiuiui ſublati,tanquam mortui proijciebantur. Alij pedibus tracti, inter eos qui ſacrificaſſent deputabantur. Aliqui ſanè exclamabant ingenti uoce,& teſtabantur ſe non ſacrificaſſe, ſed eſſe Chriſtianos, tali ſe gaudentes confeſsione decorari. Nonnulli etiam maiori fiducia,neq; immolaſſe ſe,neque unquã immolaturos eſſe teſtabantur. Quib.tamẽ ab aſsiſtentib. militib. ora cõtinuo atq; oculi contũdebantur ut tacerẽt,& uiolẽter expellebãtur tanquam adquieuiſſent. Tãti erat impijs ſtudij,ut propoſitũ ſuũ uiderentur impleſſe. Sed nõ aduerſum beatos martyres impune hoc facere licebat. Quorum patiẽtiæ & magnanimitatis uirtutem,quãuis nullus dignè proferat ſermo,tamen pro mediocritate uirium noſtrarum quæ poſſumus enarrabimus.

Edictũ alterũ.

Sacerdotes Chriſtianorum

Carnificina Chriſtianorũ.

Chriſtiani adhibentur ad inceſta ſacrificia.

Actus gentilium.

De martyribus. Cap. IIII.

IGitur primò omniũ quoniã,ſicut diximus,ignis huius exordium inter ſolos militares parua ſcintilla conflauerat,cũ deligerent ſi qui eſſent inter milites Chriſtiani,ut aut immolandũ ſibi ſcirent,aut militiã pariter uitamq; ponendam,plurimi ex ipſis militiam pro fide Chriſti,pauci etiam animas poſuere. Cum uerò inde flamma fumens initium,tota per populos & ſacerdotes ex aggeraſſet incendia, poſsibile non eſt numero comprehendi,quanti quoti-

Militũ Chriſtianorum pœnæ.

die penè per ſingulas quaſq; urbes & prouincias martyres efficiebantur.

De his quæ apud Nicomediam paſſi ſunt. Caput V.

Nicomedienſis quidam.

Auguſtus, hoc eſt Diocletianus.

Cæſar, hoc eſt Maximianus.

ETenim apud Nicomediã uir quidã de nobilibus honore & dignitate ſeculi illuſtris, ſimul ut uidit aduerſum cultores Dei in foro crudelia edicta pendere, calore nimio fidei ignitus, publicè populo inſpectante iniecta manu librum iniquæ legis detrahit, ac minutatim diſcerpit. Auguſto in eadẽ urbe ſimul cũ Cæſare conſtituto. Ad quos cum relatũ eſſet religioſi & illuſtris uiri factum, cõtinuò omni in eum crudelitatis genere deſæuientes, ne hoc quidẽ ſolũ efficere quiuerunt, ut eum mœſtũ aliquis uideret in pœnis, ſed læto atque hilari uultu, cum iam uiſcera in ſupplicijs defeciſſent, ſpiritus tamẽ lætabatur in uultu. Ex quo tortores ſui grauius cruciabantur, quòd omnia ſupplicior̃ genera conſumebant in eum, quem ne triſtem quidem ex his reddere poterant.

De his qui in domibus regum erant. Caput VI.

Dorotheus eunuchus, à cubiculo principis.

POſt hunc ad unũ ex Dorothei ſodalibus qui in cubiculo regis erãt, quiq; ſemper in affectu habiti fuerãt liberorũ, intẽtionis trãsfertur inſania. Etenim cũ de immẽſis ſuprà memorati martyris ſupplicijs liberius cauſaret̃, educi ipſe iubetur in mediũ, atq; immolare cõpellitur. abnuẽs imperat̃ appẽdi, & flagris toto corpore laniari, uidelicet ut doloris neceſſitate faceret, quod pręcipiebat̃ inuitus. At ille cum maneret immobilis, uiſcerib. iam pelle nudatis, iubetur aceto ac ſale perfundi. Cũq; etiã hoc tormẽti genus cõſtãter ac fortiter toleraſſet, craticula prunis ſubterſtrata poni iubet̃ in medio, ibiq; quod reliquũ fuerat in uerberib. abſumpti corporis ſuperponi, & nõ ad ſubitum, ſed ſenſim paulatimq; ſuccẽdi, quo ſcilicet pœna protelaret̃ in longũ. Cũq; miniſtri ſceler̃ hinc modò corpus, modò inde uerſantes, per mẽbra ſingula pœnas inciperẽt, & ſupplicia renouarẽt, ſperãtes ab eo elicere ſe poſſe cõſenſum: ille firmus in fide, & ouãs in ſpe, cõſumptis iam & igne reſolutis carnib. ſuis, ultimũ ſpir̃tũ in fide lętus exhalat. Tali Petrus (hoc em̃ ei nomẽ eſt) martyrio decoratus, uerè Petri extitit & fidei hęres, & nominis. Huius inſtitutor in diſciplina, & magiſter in officijs quæ intra palatiũ exhibebãt Dorotheus erat, cubiculi regij Præpoſitus, habẽs ſecũ officio, fide, & magnanimitate parẽ Gorgoniũ. Quor̃ inſtitutionib. optimis omnes penè cubiculi miniſtri in fide Dei uigilãter & liberè perſiſtebant. Dorotheus igitur & Gorgonius cum Petrũ tã crudelib. uiderẽt atque immanib. ſupplicijs cruciari, cõſtanter & libere: Cur, aiũt, Imperator punis in Petro mẽtis ſententiã, quæ in nobis omnib. uigeat? Vt quid in illo crimẽ ducit̃, ꝺ à nobis omnib. cõfitetur? Hæc nobis fides, hic cultus & unanimis eadẽq; ſentẽtia. Quos ille cũ in mediũ nihilominus uenire iuſſiſſet, ſimilibus penè ut priores ſupplicijs affectos, ad ultimũ laqueo appẽſos necari iuſſit. Tunc & Anthimus ipſius urbis epiſcopus, in Domini Ieſu Chriſti cõfeſſione perdurans, martyrij gloriã capitis obtruncatione ſuſcepit. Hunc aũt tanquã uerè bonũ paſtorẽ uiam martyrij præeuntem, uniuerſa penè gregis ſui multitudo proſequitur. Accidit nãq; apud Nicomediã in ipſis diebus partẽ aliquã palatij incendio conflagrare. Hoc Imperator à noſtris factum falſa ſuſpicione præſumpſit, ex quo inęſtimabili furore ſuccenſus, iubet omnes noſtros acerua tim collectos, alios quidẽ gladio obtruncari, alios ignib. cõflagrare. Sed in illis per diuinã gratiã maior fidei ignis ardebat. Denicq; cũ aſsiſtentes miniſtri interrogarẽt ſingulos, ſi qui fortè ſacrificaturi uellent dimitti, tam uiri ꝙ mulieres, ne interrogari quidẽ ſe patiebãtur, ſed ultrò uel flãmis irruere, uel cædentib. gladijs certatim obiectare ceruices. Cũq; iam illis ipſis ſpectatorib. nimietas crudelitatis horreſceret, miniſtri ſcelerũ partẽ populi nauiculis iniectã, in mediũ pelagi abducũt, ibiq; in ſententia fidei perſiſtẽtes, præcipitabãt in profundum. In tantũ uerò apud eos rabies crudelitatis exarſit, ut †regios pueros martyres effectos, cum ſecundũ humanitatis ordinem ſuiſſent ſepulturæ mandati, effoderẽt denuo, & corpora eorũ ꝓijcerẽt in mare, hoc dicẽtes: Ne fortè dij efficiant̃ Chriſtianorũ, & illi qui deos adorare nolũt, ſeruos noſtros incipiant adorare. Putãt em̃ ꝺ diuinus apud nos honor martyrib. deferat̃. Cũ hæc

Anno Do. 304

Anthimus epiſcopus Nicomedienſis.

Incendium palatij Nicomedienſis impingitur Chriſtianis.

Per regios pueros, Dorotheũ, Petrum et Gorgonium intelligit cubiculares miniſtros Cæſaris pro Chriſto occiſos.

apud

A apud Nicomediã gereretur, ubi cruẽtus & ferox autor ipse crudelitatis piorũ carnibus inhiabat, haud segnius etiã apud Melitenem prouinciã Syriãq, omnes ecclesiarũ principes carceribꝰ retrudi, & in uincula cõijci edictis principalib. urgebãtur, simulq cum his ex plebe uiri & mulieres nobilesq & ignobiles rapiebantur, & fiebat ubiq spectaculũ miserabile ac fœdũ. Subitò nãq inueniebãt in urbe silentiũ, in carceribꝰ cõstipatio, in urbe per plateas homo nullus, in carceribꝰ uacuus locus nullus, ut nõ tam rei ad ergastulũ duci, q̃ ciuitas tota migrasse uideret ad carcerẽ. Catenę quę homicidis, adulteris, uenenarijs, & sepulchrorũ uiolatoribꝰ fuerãt fabricatæ, nũc episcoporũ et presbyterorũ, diaconorũq & lectorũ, atq omniũ religiosorũ hominũ colla constringũt, ita ut criminosis nec uincula supereset, nec locus ergastuli relideret. Verũ cũ peruenisset ad principẽ ęstuare carceres, et per innocentiũ pœnas locũ deesse criminosis, noua rursum decreta mittunt, ut ex his q cõclusi erãt, si quis uellet immolare, liber abscederet: qui uerò abnueret, diuersis pœnarũ generibus interiret.

Melitene Syriæ.

Carceres replẽtur Christianis.

De Aegyptijs qui apud Phœnicen passi sunt. Cap. VII.

TVm iam quãtæ per singulas prouincias multitudines martyrũ, & præcipuè in Aphricę ac Mauritanię, Thebaidis quoq atq Aegypti regionibꝰ exiterint, numero cõprehẽdere quis ualeat? Sed ne illorũ quidẽ, quorũ agones apud Palæstinã, uel Tyrũ, quæ est urbs maxima Phœnices, præsentes inspeximus, ut dignũ est, memorare sufficimus. Tãta enim ab eis uirtute perseuerãtiæ aduersum illata supplicia pro pietate certatũ est, ut nisi quis prius Domino et Saluatori nostro credat, dicẽti, Quia ecce ego uobiscũ sum omnib. dieb. usq ad cõsummationẽ seculi: & eius uirtutẽ martyrib. sciat esse prẽsentẽ, rebꝰ gestis deroget fidẽ. Ac nos (ut dixi) nõ audita, sed oculis nostris inspecta narramus. Exquirebãtur diuersa tormentorũ genera sibi inuicẽ succedentia. Flagris primũ per omne corpus Dei martyres carpebãtur, post hęc tradebãtur ad

Martyres in uarijs locis.

Tyrus.

Carnificina martyrũ apud Tyrum.

B bestias, adhibebantq leones, ursi, pardi, atq omne ferarũ genus, apri quoq, sed & tauri, quibꝰ ferro & igni feritas addebat. Præparabantur hæc omnia aduersus cultores Dei, & omnis cõtra eos hominũ bestiarũq, & elementorũ crudelitas armabat. Ad hæc Dei cultores denudati statuũtur in medio arenæ loco, addit adhuc arte intra caueas bestijs furor, & ita sæuiores semetipsis effectę, proruũt claustris, replẽt subitò stadiũ, circundãt ecclesiã martyrũ in medio sitã, circumeũt sæpius & obluẽtrãt: & diuinę uirtutis adesse eis custodiã sentiẽtes, procul ab eorũ corporibꝰ abscedũt. Sed ilicò furor qui reprimebat in beluis, trãsit in homines. Nemo præsentẽ Dei uirtutẽ, nemo diuinũ pijs adesse sentit auxiliũ, sed mittũtur quibꝰ hoc artis est instigare bestias aduersum eos, quos diuina dextera defendebat. Verũ illæ, ut ostẽderetur omnibus, nõ feritatẽ deesse bestijs, sed diuinã Dei cultoribꝰ adesse custodiã, illos ipsos qui ad instigandũ mittũtur, incredibili uelocitate discerpũt. Et cũ iam nullus ex huiusmodi artificibꝰ auderet accedere, iubẽtur ipsi sancti martyres cõmotis manibus, & uelut prouocãtibꝰ incitare aduersum se beluas. Sed ne sic quidẽ pati aliquid potẽrãt. Verũ et si fortè aliqua fuisset ex beluis cõcitata, cũ peruenisset ad proximũ, protinus in semetipsum cõuersa repedabat. Tunc uerò stupor ingẽs & pauor omnes qui in spectaculis cõsidebãt, inuaserat, uidẽtes homines nudos (in quibus plurimi primæ adhuc ætatis) in medio tot ac tantarũ positos ferarũ, intrepidos omnes & impauidos extẽsis ad cœlũ palmis, & oculis ac mẽte totos cũ Deo, nõ solũ nihil curare terrena, uerũ ne carnẽ quidẽ suã magnipẽdere, & ipsis iudicibꝰ pauore tremẽtibus, reos læto & hilari uultu in medio persistere bestiarũ. Sed ô durę & impię mortaliũ mẽtes. Bestiarũ feritas Dei uirtute mãsuescit, humana uerò rabies nec ferarũ mitescit exẽplis. Sed tentatur adhuc ab hominibꝰ Deus. Iubẽt alij uerè criminoli bestijs subrigi, qui tamẽ ilicò ut apparuerũt, alius à leone, alius à pardo, ab ursis alius exesus, aut à tauro in aera dispersus est. Et ita omnes intra momentũ tẽporis pereũt. Sed ne sic quidẽ incitatę

Bestiæ nõ attingunt Christianos.

tatæ bestiæ cultoribus Dei aliquid molestiæ generabant, diuino spiritu eos, A
uelut muris ualidissimis ambiente. Vera x nanq; ille est qui dixerat: Vbi fue-
Mat. 18. rint ex uobis duo uel tres, ibi ero in medio eorum. Cum ergo ne sic quidē alī
quid egisset humana sæuitia, iubētur mutari feræ: & ablatis prioribus, aliæ rur
sum dimitti. Quæ cum & ipse similiter ut priores nihil triste Dei cultoribus
intulissent, amotis etiam his, sæuiores feris martyribus homines mittunt, qui
soli possint immanitate beluas, crudelitate feras, atrocitate bestias superare.
Gladijs igitur peragunt, quod bestijs nequiuerunt. Et ut in omnibus se osten
derent beluis esse nequiores, prohibebant etiam cadauera mandari terrę, sed
iubebant fluctibus dari. Hæc apud Tyrum uenerandi martyres, qui ad illam
urbem de Aegypti partibus uenerant, mirifica certamina desudarunt.

De ipsa Aegypto. Cap. VIII.

Martyres apud Aegyptum. IN sua uerò prouincia apud Aegyptum innumerabiles alij nō inferiori glo
ria tam uiri quàm fœminæ, sed & pueri ac senes pro fide Domini nostri Ie
su Christi præsentem uitam paruipendentes, futuræ gloriæ beatitudinē quæ-
siuere. Quidam ex ipsis post uerbera, post uincula, post ungulas, post flagella,
aliosq; diuersi generis horribiles cruciatus, flammis traditi sunt, alij in mare
præcipitati, nonnulli etiam capite cæsi, ita ut sponte ceruices suas securibus da
rent, nonnulli inedia consumpti, alij patibulis affixi, in quibus quidam more
peruerso capite deorsum presso, & pedibus in sublime sublatis.

De Thebaide. Cap. IX.

Martyres apud Thebaida. APud Thebaida uerò omnē narrationem superat agitata crudelitas, pro
ungulis testas fictilium uasorum adhibebant tortores, quibus omne cor
pus couisq; lacerabant, donec totam carnis eraderent cutem. Mulieres quo-
que nudas, ita ut ne pudenda quidem contegerentur, arte quadam composi-
tis machinis uno pede in excelsum suspensas, & capite in terram demersas, in-
Diuellebantur martyres inflexis oppositarū arborū ramis. digniss imo spectaculo expositas, pendere per diem continuum sinebant. Alias sicubi uicinæ sibi duæ arbores inueniebantur, ui quadam ab utraque inflexis contra se inuicem ramis, eisq; singulis singulos pedes martyris obligātes, subito ramos quos ui inflexerant relaxabant. Qui cum ad situm suum natura
Aegypti martyres. li impetu referrentur, discerptis despicatisq; uisceribus, auulsa secum membra rapiebant. Et hoc non paucis aliquibus diebus, aut paruo tempore, sed per an nos aliquot, quotidie, quando minimum decem, interdum autem & centum in una die uiri uel mulieres, sed & paruuli supradictis pœnarum generib. trucidabantur. Verùm & nos ipsi per idem tempus, cum in Aegypti partibus iter ageremus, oculis nostris inspeximus, ut sedenti pro tribunalib. sæuissimo Præsidi offerrentur innumeri fidelium populi, quos ille singulos per ordinem confessos se Christianos, capite plecti iubebat. Cumq; hi certatim se & sponte gladio subijcerent, confessione præmissa, ille inhumanus & crudelis, nec mul titudinis contemplatione, nec uirtutis eorum magnanimitate permotus, duci nihilominus omnes & cædi capite iubet. Egrediuntur cuncti pariter ad contiguum mœnibus campum, non carnificum nexibus tracti, sed fidei uinculis cō ligati. Nemo defuit, cum nemo eos seruaret: sponte omnes, imò & alter alterū præuenientes, ceruices cædentibus obiectabant: defecerunt carnificū manus, & succedentes sibi inuicem fatigati sunt: hebetata est acies gladij. Videbā fes-
sos residere carnifices, uires resumere, animos reparare, mutare gladios, diem quoq; ipsum non sufficere ad pœnam. Nullus tamē ex omnibus, ne paruulus quidē infans deterreri potuit à morte. Sed hoc solum singuli pauescebant, ne fortè dum properum sol uergens clauderet diem, separatus à cōsortio martyrum remaneret. Sic confidentia fidei constanter & fortiter cum lætitia & exultatione mortem præsentē uelut æternæ uitæ principia rapiebant. Deniq; dum priores quique iugularentur, reliqui non desidię aut torpori animos indulgebant, sed psallentes & hymnos Deo canentes, locum quisq; sui martyrij ex

pectabat,

A pectabat,ut hæc agentes,etiam extremos ſpiritus in Dei laudibus exhalarent.

De Phileæ martyre. Caput X.

O Verè mirabilis,& omni uenerationè dignus grex ille beatorum,turma uirorum fortium,corona ſplendoris glorię Chriſti. Hanc ſanè coronam precioſior omnium lapis & gemma nobilior adornabat. Hanc turmam præibat ductor illuſtrior,hunc gregem paſtor nobilior decorabat. Phileas huic nomen eſt,qui erat epiſcopus urbis illius quæ appellatur Thmuis. Hic nobilitatẽ primi generis ſecundum animi uirtutem de cœleſtibus trahebat,de terrenis uerò quantum ad ſeculum pertinet, primis in Romana republica fuerat honoribus functus,eruditione quoq; liberalium literaum, & omnibus quæ ad animi uirtutem pertinent exercitijs apprimè eruditus: nouiſſimam hanc,quæ prior eſt omnium,ſecundum Deum philoſophiam ita ſuſcepit,ut omnes qui præceſſerant anteiret. Cumq; plurimos propinquos & conſanguineos nobiles uiros in eadem urbe haberet,frequenter ad Præſidem ducebatur,eiusq; monitis adquieſcere,tot & tantis propinquis exorantibus reſpectum habere uxoris, & contemplationẽ ſuadebatur ſuſcipere liberorũ,neq; in cœpta præſumptione perſiſtere. Ille uerò uelut ſi ſaxo immobili unda allideretur,garrientium dicta reſpuere, animum ad cœlum tendere, Deum in oculis habere,parentes & propinquos,ſanctos martyres & apoſtolos dicere. Aderat tunc quidam uir agens turmam militum Romanorum,Philoromus nomine. Qui cum uidiſſet Phileam circundatum lachrymis propinquorum, & præſidis calliditate fatigari,nec tamen flecti aut infringi ullatenus poſſe,exclamabat: Quid inaniter & ſuperfluo conſtantiam uiri tentatis? Quid eum qui fidem Deo ſeruat,infidelem uultis efficere? Quid eum cogitis negare Deum,ut hominib. acquieſcat? Non uidetis quòd aures eius uerba ueſtra non audiũt? quòd oculi eius ueſtras lachrymas non uident? Quomodo poteſt terrenis lachrymis flecti,cuius oculi cœleſtem gloriam aſpiciunt & contuentur? Poſt hæc dicta ſanctorum ira in Philoromum uerſa, unam eandemq; eum cum Philea ſubire ſententiam poB ſcunt. Quibus libenter annuens iudex,utrumq; plecti capite iubet. Verũ quoniam Phileæ fecimus mentionem,& ingenij atq; eruditionis eius ſtudiũ prædicauimus,non uidetur abſurdum,ſi aliqua ex opuſculis eius,in quib. de martyrum paſſionibus memorat, hiſtoriæ huic quæ ad rem uidelicet pertinent,inſeramus. Scribens igitur ad Thmuitas idem Phileas,poſt aliquanta hęc refert: Horum uerò nobis bonorum exempla præbuerũt beati martyres,qui unà nobiſcum in agonib. perdurantes,ſecundũ quod ex diuinis ſcripturis fuerant inſtituti,oculum mentis ſuæ in Deo habentes defixum,mortem pro pietate abſque trepidatione capiebant. Indeſinenter etenim conſiderabant Dominũ noſtrum Ieſum Chriſtum,propter nos hominem factum,hoc nos docuiſſe,ut uſque ad mortem obluctemur aduerſum peccatum. Siquidẽ ipſe nõ rapinã arbitratus eſt eſſe ſe æqualem Deo,ſed ſemetipſum exinaniuit,formã ſerui accipiens,& habitu repertus ut homo,humiliauit ſemetipſum uſq; ad mortẽ, mortẽ autem crucis. Cuius exemplũ ſecuti beati martyres,omnes cruciatus et pœnas ſuſceperũt,ne fidei ſuæ conſcientiã macularẽt,quoniã quidẽ perfecta in eis charitas foràs eijciebat timorẽ. Quorũ ſi uelim tolerãtiæ enumerare uirtutes,& exponere robur conſtãtiæ,nec mihi copia tãta ſermonis eſt,nec puto alijs niſi his ſolis qui oculis ſuis intuebãtur quæ geſta ſunt, uideri credibilia. Erãt enim expoſiti omnib. uolentibus pro libidine inferre ſupplicia: & ſi q̃d aliquis per ocium excogitãs, nouũ genus ſupplicij detuliſſet,licebat inferre. Verberabant ergo alij fuſtibus,alij uirgis,flagris q̃q; alij,nõnulli loris diſtricti,uel funib. appẽſi. Et erat ſtudiũ per ſingulos penè nouũ genus inuenire ſupplicij. Poſt tergũ alij uinctis manib. appendebãtur,& trochleis diſtẽti mẽbratim diuellebantur. Iã uerò ungulis exarari,uetus & leue ducebat. Quod & ſi fortè hoc genus ſupplicij cuiquã fuiſſet adhibitũ,nõ(ut latronib. & homicidis ſolet)tantum latera

ſodie-

O uerè,prò quàm uerè.

Phileas epiſcopus Thmuitarũ

Philoromus.

Noua ſupplicia.

fodiebantur, sed & uenter & femora ac tibiæ, & usque ad ungues ungulâ per- A
ueniebat. Sed ne facies quidem ac uultus & frons à tormentis remanebat immunis. Addebatur & hoc super omnia, ut posteaquam fuissent humana corpora absq; omni humanitate laniata, exposita in publico, & nudata non solum ueste, sed etiam cute, crudele cunctis prætereuntibus spectaculũ fierẽt. Quosdam columnis districtos, & post tergum distortis brachijs uinctos, derelinquebant. Iam uerò hi qui ante præsidem suspendebãtur, non id solum tẽporis, quo ab eo discutiebantur, sed totum penè diem cum alij actus agerentur, in eculeis exigebant, si fortè aliquis ex his, iugis pœnæ continuatione à propositi firmitate decideret. Tanta uerò in his crudelitas erat, & in tantum ab eis omnis penitus humanitatis sensus aufugerat, ut posteaquam omne corpus uel tormentis, uel uerberibus fuisset absumptum, trahi nudum pedibus rursum iubereturad carcerem: atq; ibi neruo pedibus conclusis, recentibus adhuc uulneribus reijcerentur in solum testarum fragmentis subterstratum. Interea quamplurimi usq; ad mortem cõstanter & fortiter perdurantes, inuentoribus scelerũ immaniter intentatæ crudelitatis pudorem non minimum conferebant. Alij uerò recepta corporis sanitate ad reparandos denuò agones, dispensatores pœnarum sponte prouocabant. Quos illi erubescentes rursum ad tormenta reuocare, ipsa eorum audacia perterriti, capite eos cædi iubebãt. Istæ sunt ueri in Deo philosophi beati martyris Phileæ uoces, quas in uinculis positus, & in carcerẽ retrusus, commissæ sibi ecclesiæ scribebat, quibus unà secum socios eos martyrum, & consortes cœlestium faceret coronarum.

De quadam ciuitate apud Phrygiam pro Christi nomine tota coronata. Cap. XI.

Ciuitas Phrygiæ Christiana exusta.

IAm uerò illud quod apud Phrygiam gestum est, quis audeat præterire? in quo & communia humanitatis, & propria Romani regni iura uiolata sunt, ubi urbem quandam Christianorum ciuium, in qua & populus omnis, & ho- B
norati uiri, & curator ac magistratus, Christianos se esse, nec acquiescere ad sacrificandum faterentur, circundari militibus iubent, cunctosq; simul cum mulieribus uiros, cum paruulis senes, cum ciuibus ciuitatem, iniecto igne concremari, ita ut nullus penitus ex illa urbe, etiam cum optio uolẽtibus daretur, abscederet. Et hoc in ciues perpetratum est, quod in hostes egisse, notam crudelitatis habuisset. Verùm beati huius numerosiq; martyrij pariter ab uniuersa urbe susceptí, autor & dux extitit uir pietate & religione atq; omni benignitate clarus, Adauctus nomine, patria & genere Italus, honoribus palatij per gradus singulos usq; ad officiorũ magisterium perfunctus: rationes quoq; per illud tempus summarum partium administrans, in supradicta urbe degebat. Cuius in confessione Christi constantiam omnis populus secutus, boni ducis exemplo summarum uerè partium per martyrium consecutus est palmã. Sed unde sufficimus propria uniuscuiusq; martyris per singulos enumerare supplicia?

Adauctus martyr. Magister officiorũ. Is gubernabat scholas, & fabricas.

Arabia. Cappadocia. Mesopotamia.

Quis enim possit uel illa repetere, quibus apud Arabiam sancti martyres securibus cæsi sunt? Aut quomodo quis retexat, quæ in Cappadocia gesta sunt, ubi crura frangi Dei cultoribus iubebantur? Quis Mesopotamiæ referat cruciatus, ubi Christianos suini tergoris more singulis manib. pedibusq; suspensos, amarissimo fumo subter ingesto, indignis cruciatibus enecabãt? Alios uerò lento igne propè adhibito, tormentis longioribus absumebant?

De his quæ apud Alexandriam & Antiochiam gesta sunt. Cap. XII.

Mirę martyrũ carnificinæ.

ILla autem quomodo replicem, quæ apud Alexandriam gesta, etiam ueterũ poetarum fabulas uincunt? ubi obtruncatis auribus, atq; inhoneste uulnenere naribus, manuum quoq;, cæterorumq; membrorum summitatib. amputatis, truncum abire sinebant derisum. Apud Antiochiam uerò quomodo recordabor craticulas prunis impositas, quibus Christiani superimpositi torrebantur? Sed inter hæc nobiliũ duorum iuuenum factum memorabile silere,

Scæuolæ Christianorum.

æquum

A æquum non puto. Qui cum comprehensi, simulacris immolare cogerentur, aiunt: Ducite nos ad aras. Et cum fuissent adducti, manus suas ardenti igni superponentes, Si subtraxerimus, inquiunt, sacrificasse nos credite. Et quoad usque caro omnis in ignem deflueret, immobiliter perdurarunt. Alij cum ad sacrificandum quærerentur, sacrilegam pollutionem uitantes, uitã præcipitio finierunt: minore quidẽ tolerantiæ fiducia, sed conseruandæ fidei maiore cautela. In quibus admirabilis quædam & uenerãda fœmina, pulchritudine pariter & pudicitia formosa, genere nobilis, & copiosa facultatibus: cui erãt duæ filiæ uirgines, honestæ satis, & ad maternæ pudicitiæ regulam nutritæ, specie simul & moribus æmula sibi probitate certantes, quas religiosa mater secundum præceptum diuinum in timore Domini educauerat. Sed pro his quæ suprà diximus, uel naturæ, uel institutionum bonis, prauorum hominum multa erga uirgines, earũq; matrem contẽtio exagitabatur, & summo studio, summaq; ui perquirebantur. Cumq; declinandi turbinis gratia sui absentiã procurassent, agitur omni intentione, ut earum præsentia fieret: missi in hoc ipsum milites, repertas eas uenire Antiochiam cogunt. Sed cum perurgentibus militibus, uehiculo impositæ iter agerent, talibus religiosa & pudica mater ad filias utiẽ uerbis: Scitis dulcissimæ mihi filiæ, quomodo uos in disciplina Dei educauerim. Scitis quòd à paruulis Deus uobis pater, Deus nutritor, Deus institutor, extiterit, & quòd pudicitiæ & castitatis bonum ita mecum pariter dilexistis, ut nec oculus quidem uester unquã (sicut uobis conscia sum) lasciuiore fuerit maculatus aspectu. Quid igitur nunc agimus? Videtis quòd ista omnis uis, aut à Deo nos studet aut à pudicitia separare. Prostituẽtur ergo publicis lupanaribus mẽbra, quæ aer penè ipse publicus habuit incognita? Ne quæso filiæ: quia nec tam parua nobis in Deo fides est, ut mortem pertimescamus: nec tam despecta pudicitia, ut uiuere etiam cum turpitudine cupiamus. Quin

B potius si placet quod in omnibus tenetis, etiam in hoc sequimini matris exẽplum. Præueniamus impuras carnificum manus, & impudicorum præripiamus incursus, mundumq; hunc qui nos ad impuram & impudicam cõpellet ac pertrahet uitam, pura & pudica morte damnemus. Cumq; talibus adhortationibus filias ad simile propositum uideret accensas, ad fluuium quendam in itinere positum uenerunt. ubi cum se humanæ necessitatis caussa descendisse simulassent, & paululum custodes cogente naturali reuerentia secessissent, ad ductis diligentius hinc inde uestibus, minacis se fluuij rapidis iniecerũt fluentis. Sed & aliæ duæ uirgines per omnia insignes sorores, genere nobiles, uita mirabiles, primæ adhuc ætatis specie pulchræ satis, sed anima pulchriores, ornatæ moribus magis quàm monilibus, studijs apprime probabiles, non ferentes uiolari publicis edictis ac legibus castitatẽ, marinis se fluctibus demersere.

Mater cum duabus filiab. amore castitatis in flumẽ se iniecit

Duæ uirgines in mare prosilierunt.

De his quæ in Phrygia apud Pontum gesta sunt, alijs quoque diuersis uirorum ac mulierum passionibus. Cap. XIII.

HAec apud Antiochiam. In regionibus uerò Ponti crudeliora gerebantur. Arundines acutæ quibusdam sub unguibus digitorum infigebantur. Alijs plumbum igni liquefactum, & dorso desusum, usq; ad loca pudẽda quibus naturalis egestio procurari solet, infundebatur. Fœminis quoq; uerua candentia & reusta, ardentia absq; ullo humanitatis miserationisq; respectu, ingerebantur per pudẽda uiscerum, & naturalia secreta membrorũ. Sed quid faciam, quod appellationes ipsæ mihi in admissis facinoribus desunt, & gestorum scelerum, nec uocabula quibus enumerari queant, inueniri possunt? Sustinebant tamen omnia fortissimi & pijssimi martyres: cum optimi & præclari iudices in eo solo sapientiam suam omnibus futuram in admiratione censerent, si aliquod nouæ crudelitatis supplicium, nouiq; generis inuenissent. Sed quum aliquantũ iam non ratione aut humanitate, crudelitatis tamẽ nimietate satiati, respicere ad immanitatem sceleris sui cœpissent, desolatas urbes ciui-

Carnificina martyrũ apud Pontum.

bus, & optimis ciuibus, rura nudata cultoribus, orbatos filijs patres, & parentes liberis, ad clementiã se humanitatẽq; conuertũt, edictumq; principale proponũt: Quoniã fas nõ esset tot ciues, in quibus fidei suæ esset obstinata persuasio, morti tradere, placere de reliquo, ut hoc genus hominum nequaq; quidẽ subtret interitum: omnes tamẽ qui hanc speciẽ confessionis tenerẽt, dextris oculis ferro essossis, eisdẽq; cauterio adustis, sinistro etiã poplite nihilominus cauterio debilitato, per singulas quasq; prouincias in æris ferriq; metalla, uel operis, uel pœnæ gratia deportandos. Hæc fuit clementia principalis, qua optimis ciuibus consultũ est. Sed illi quidem suis (ut uidebaĩ) uel moribus, uel uitijs agebant. Iustis uerò & sanctis uiris coronæ uirtutis & patientiæ parabantur, Domino & Saluatore nostro per hæc uel explorante fidem credentiũ sibi, uel merita remunerante. Sed sicut omnes per singulos enumerare non solum difficile, sed & impossibile est, qui tunc in passionib. carnis suæ Deo gloriam dederunt: ita omnes penitus omittere, & ne paucorũ quidẽ nominatim facere mẽtionem, satis uidetur ingratum. Paucos ergo memorabimus, & maximè eccle siarum principes, per loca sua singulos martyrij gloria coronatos.

De præpositis ecclesiarum. Cap. XIIII.

Anthimus. Lucianus.

PRimus nobis in memorijs piorum fulgens in regno Christi martyr scribatur Anthimus Nicomediæ episcopus, capite cæsus. Post hũc uita & ftu dijs semper martyr Lucianus presbyter Antiochenus, sed tunc apud Nicomediam Christi regnum rebus gestisq; prædicans. Apud Tyrum uerò nobilissimus in martyribus, & à prima ætate in Christi institutionibus enutritus Tyrãnio eiusdem urbis episcopus, Zenobius à Sidone presbyter, et Syluanus Emisenorũ ecclesiæ episcopus, qui in sua ciuitate bestiarum morsib. absumptus, martyrum sociatus est choris. In Palæstina uerò primus Syluanus episcopus apud Gazam, cum plerisq; Clericorum. In metallo autem Fanensi quadragin ta simul capite cæsi: Peleus uerò & Nilus episcopi cum plurimis clericis igni consumpti. In eorum numero habebatur etiam Cæsariensis ecclesiæ flos nobilissimus, & fructus doni cœlestis Pamphilus. Apud Alexandriam uerò & per omnem Aegyptũ, uel Thebaida primus uelut lucifer quidã inter astra consurgens Petrus eiusdẽ urbis episcopus, doctrina, moribus, et uita præcipuus, & cũ eo presbyter Faustus & Dius, & Ammonius, nec merito, nec institutionibus, nec martyrio dispares, Phileas quoq; & Hesychius: & Pacomius, ac Theodorus, episcopi ex urbibus Aegypti, cæteriq; cum ipsis innumerabiles, nobilissima pertulere martyria. Quorũ per singula agones describere, ne nos opus nostrum iusto longius dilatemus, suis ciuibus qui ad dicendum probè pollent, & præsentes tunc aderant, derelinquo.

Tyrannio. Zenobius. Syluani duo. Peleus. Nilus. Pamphilus. Petrus. Faustus. Dius. Ammonius. Phileas. Hesychius. Pachomius, Theodorus.

De mortibus persecutorum. Cap. XV.

INterea perturbari statum nostrum, & crudeli ubiq; animaduersione uastari æternum peruigile mẽq; illum non latuit oculum. Et quoniam Dominus quidem tradiderat familiam suam castigari paucis, cruẽti uerò immanitatis ministri desæuierũt in multis: adest continuo ultrix Dei dextera, & illos qui primò dum pacem seruarent ecclesiæ, cum omni prosperitate imperium gubernauerant, in tantam rerum permutationem deducit, ut Augustus ipse in id uanitatis atq; amentiæ perueniret, quo depositis, cum collega pariter Augusto regni insignibus, priuati & plebeij post imperium uiuerẽt. Ille uerò qui ei secundus in honore postmodum etiam in primis successor fuit, qui & incentor ac signifer nostræ persecutionis extiterat, tã multis uarijsq; morbis & corporis tabe, atq; insania mentis afficeretur, ut post lõgos atq; inextricabiles languores, scelerum suorum furijs agitatus, sponte uitam nefariam proderet.

Diocletianus.

De his quæ extrinsecus acciderunt. Cap. XVI.

SEd hæc postmodum. Tunc uerò in occiduis partibus, quod Maximianus (qui & Herculius) deposuerat, Constantinus regebat imperiũ. In duas nã

Anno Do. 308. Maximianus.

que

A que procurationes Romanũ regnũ fuerat diuisum. Sed his multa clemẽtia erga homines, erga Deum uerò religione maxima utebat. Neq; uerò ex consortis rabie regnũ suũ piorũ sanguine maculauerat, neq; orationum domos et cõuenticula nostrorũ, imitatus Maximiani uesaniã, hostili uastatione destruxerat: quin potius cultores Dei uenerationi habuit & honori: unde & meritò religiosus pater, religiosiorẽ filiũ Constantinũ regni bene parti reliquit hæredẽ. At uerò Constatinus, statim ut Romani regni apicẽ ex paterna hæreditate suscepit, mira quadam Dei gratia ciuibus charus, exercitui acceptus, uiris fortib. imitãdus, facinorosis uerò & ignauis terribilis fuit. In oberuantia quoq; religionis longè etiam patrem uincere studuit. Sed & Licinius communi omniũ sententia adscitus in imperiũ, Augustus pronũciatur. Quę res Maximinũ uehemẽter offenderat, quod is tunc solummodo Cæsar in orientis partib. habebatur: neq; id ultrà ferens, ui raptum sibimet Augusti nomẽ assumit. Maximianus uerò, qui & Herculius, quem paulo antè collegã fuisse Diocletiani, & cum eo imperij insignia deposuisse memorauimus, cum à filio Maxẽtio in urbe Roma tyrannidem tenente fuisset expulsus, ad Constantinum tanquã ad generũ miserationis caussa cõfugiẽs, insidias ipsi à quo religiose susceptus fuerat molitur. In quibus turpiter deprehẽsus, turpius perit: ita ut post interitum statuæ eius atq; imagines auferrentur, & in ędibus publicis uocabula eius nominis mutarentur. Huius igitur filius Maxentius, qui in urbe Roma tyrannidem ceperat, primò uelut inuitandæ erga se plebis gratia, fidei nostræ uneratorem se esse simulabat, & ob hoc persequutiones reprimi, omnesq; iniurias à Christianis arceri iubet. Sed nihil in reliquis actibus suis, nihil in uita uel moribus, quod Christianis proximum uideretur, ostendit. In tanta enim flagitiorũ & scelerum fæce, in tanto impuritatis cœno uersabatur, ut nihil prorsus facinorum pessimorũ ab eius non dicam uita, sed unius saltẽ diei ac noctis actibus

B esset alienũ. Deniq; senatorũ, & maxime nobiliũ matronas publicè abstrahi, atq; ad suã libidinẽ deduci imperabat: & post contaminationẽ uiris suis reddi iubebat, non tam expleta adulterij libidine, quàm immutata. Tantus uerò metus Patres plebemq; oppresserat, uti ne hoc ipsum quidẽ quod metuerent, palàm ostendere auderẽt, sed ferebãt insuetã seruitutẽ gementes: & aliquid pro libertate cogitare metu prohibebantur, cum ille non iam ira, sed libidine cædes agitaret. Deniq; quadam die imperat militibus suis, exire per plateas totius urbis, ut omnis qui occurrisset, cuiuscũq; ętatis & cuiuslibet sexus, gladijs cęderent. Innumeraq; multitudines populi Romani, non hostiũ, sed ciuiũ telis deiectæ sunt. Senatores uerò, & ij maximè qui uel honoribus, uel opibus clariores in curia uidebãtur, cõfictis crimin ib. tanquam rei puniti proscriptiq; sunt. Addit uerò etiam hoc fastigium sceleribus suis, & artis magicæ industriã summis studijs excolit, ad quæ ministeria explenda perquirebantur mulieres nobiles grauidæ, & adhibitæ funestis sacris mediæ scindebantur. Rapiebãtur & paruuli infantes, eorumq; exta uisceribus euulsa perscrutabantur. Iugulabantur & leones: & nefandis quibusdã commẽtis ac precationibus dęmoniaca arte compositis, bella dicebantur per hæc arceri, & credebatur ius fasq; regni per nefas posse seruari. His uerò malis omnib. etiã illud additur, quòd omnes qui per cæteras urbes uel agros fuerant tyrannica crudelitate deterriti, dum nihil sibi ad uitam tutum putãt, relictis agris, per loca abdita & latebras eunt, omni studio arandi serendiq; cessante. tantaq; fames urbem atq; omnia loca inuaserat, ut nihil reliqui ad uitæ subsidium fieret.

Herculius, Constantinus.

Constantinus.

Licinius Cæsar fit Augustus.

Maximinus Cæsar Augusti nomen usurpat.

Maxentius.

De persequutionibus Maximini Imperatoris. Cap. XVII.

IN Orientis uerò atq; Aegypti partibus Maximinus simili per omnia crudelitate & uesania tyrannidem gerebat, ita ut alter alterum, utpote in tyrannide socius, etiam in scelerib. uideretur imitari, et nescires cui potissimum daberes flagitiorum palmã deberes. Eo sanè Maximinus præire socijs sceleris uide-

Anno Do. 311. Maximini Cæsaris sæuitia.

baſ, quod etiã publicos honores & maximos magiſtris magorũ & málarũ ar- A
tiũ doctoribus decernebat. Simulacrorum quoq; cultui ſatis ſuperſtitioſe dedi
tus erat, ita ut ne ad paruũ quidẽ motũ ſine augurijs & diuinationib. ac ſymbo
lis adquieſceret. Vnde & uehemẽtior aduerſum nos & grauior prioribꝫ. per-
ſecutor fuit. Vetera quoq; delubra, & olim etiã à ſtudioſis cultorib. derelicta,
renouari omnia iubet, ſacerdotesq; his & põtifices, per ſingulas prouincias,
nobiles quoſq;, & alijs iã honorib. functos, miniſtris militarib. & ſalarijs addi
tis decernit. Nec mirũ, qui & manifeſtos maleficos, uel rectores prouinciarũ,
uel duces militũ promoueret. Sed ob huiuſcemodi uanitatis miniſterũ, cꝫ plu
rimę copię auri argẽtiq; quærebãtur. Ex quo accidit, ut omnes ubiq; prouin-
ciæ diuerſis modis & occaſionib. nudarentur: grauãdo cenſum, tributa multi-
plicando, locupletiores quoſq; exquiſitis aut etiã cõfictis iniurijs cõdemnãdo,
alios uerò etiã, pſcribendo, omnes pariter bonis paternis auitiſq; familijs euol
uebat. Vnde et mõtes auri (ut ita dixerim) cõgregatos familiarib. ſuis ac ſatelli
tibus largiebaſ. In cõuiuijs uerò tã profuſus erat, tãq; temulẽtus, ut inſanus, &
mẽte captus uini furore putaret, et ea ebrius fieri iuberet, quę die poſtera ſe iuſ
ſiſſe neſciret. Delitijs, luxu, atq; omni diſſolutionũ genere fluitãs, turpiſſima
ſuis militib. præbebat exẽpla. Deniq; quicquid laſciuè, quicquid petulanter,
quicquid luxurioſe geſtũ à rectoribus uel militũ, uel prouinciarũ fuiſſet, in-
ultum cedebat ob imperatoris exemplũ. Cui inter cętera hoc etiã ſingulare ſtu
dium erat, ne ullã nõ dico urbẽ, ſed uel breue oppidũ, abſq; adulterio nobiliũ
matronarũ quæ per loca fuiſſent repertæ, uel corruptione uirginũ, præteriret.
Talis hic tantus q; uir, qui pudicitiæ, honeſtatis, iuſtitię, ac totius æquitatis ho
ſtis publicus erat, quid ni etiã Chriſtianorum hoſtis & perſequutor exiſteret?
Aduerſum quos tantum crudelitatis exercuit, ut præceſſores ſuos uincere ſe-
ſtinaret in ſcelere, ignes, lamínas, cruces, beſtias, maris profundũ, obtruncatio
nes membrorũ, effoſsiones oculorũ, & ſingulis mẽbris ſpecialia inferre ſuppli B
cia geſtiebat: quũ tamẽ illi magis conſtantes & fortes inuenirentur in toleran
do, quàm iſte ingenioſus & caſſidus in exquirendo. Vincebatur etenim ſæpi-
us non ſolũ à uiris, ſed etiã à fœminis, quæ uerbo Dei & fidei calore ſuccenſę,
ut fœminæ quidẽ cõprehendebãtur, ſed ut uiri fortes in certamine coronaban
tur: mortẽ quippe prõptius ſubire, imò uerò & ultrò expetere, cꝫ corporis ma
culã recipere malebant. Verùm cũ duob. grauiſſimis dominis libidine & cru-
delitate præceps ageretur, fuit apud Alexandriã Dorothea quædam ſatis no
bili orta familia, ingentibus diuitijs, & propinquis nobilibus pollens. Sed
in ea ingenij atq; induſtriæ bonum, cæterarumq; honeſtarum artium ſtudia
magis, quàm hęc, uigebant. Formæ uerò & decoris gloria tanta ei fuit, ut mi
rum ac ſpeciale in ea Dei figmentum crederet. Sed illa quæ religione animi et
honeſtate uitæ pulchrior quàm uultu corporis eſſe ſtuderet, æquiſſimo mẽtis
iudicio, ꝺ pulchrũ & decorũ inter homines uidebatur, id potius Deo cõſecra
re, cꝫ uſui humano ſtatuit indulgere, ut uirgo Deo ſacrata perſiſteret. At ille
qui diuina atq; humana, libidine ſimul & crudelitate fœdaret, cognito ſolius
formæ, nõ etiã ingenij ac propoſiti bono, ad contemerandã uirginem, ac pol-
luendã eius caſtitatẽ animũ intẽdit. Cõperto uerò quod Chriſtiana eſſet, quæ
ſecundũ ſua edicta pœnæ magis cꝫ libidini ſubijciẽda uideret, in ambiguo poſi
tus æſtuare cœpit: & in quam ſe partem uerteret, ignorare. Sed ubi dubios a-
nimos libido, quæ ei latius dominabatur, obtinuit, & expectantẽ uirginẽ pro
martyrio ad ſupplicium rapi, per occultos nũcios de ſtupro interpellauit, illa æ-
que nefas ſibi eſſe reſpondit, templũ corporis ſui quod ſemel Deo cõſecraue
rat, idolorũ cultu ac libidinis cõtagione polluere. proinde ſe quidẽ ad mortẽ
paratã eſſe, à crudeli uerò tyrãno nõ decere blandũ aliquid aut molle proferri,
nec eſſe dignũ reſolui erga ſe truces animos, quos quotidie undatim Chriſtia-
norũ profuſus cruor duraret. Ad quæ reſponſa cum ille libidine accenſus acri

Dorothea uirgo Alexãdrina.

us inca-

A us incaleſceret: & niſi uerbis adquieuiſſet, ui agere decerneret: omnib. uirgo pudiciſsima facultatib. ſuis, domoq; ac familia derelicta, noctu clàm cum pau cis fidiſsimis famulis, & cum amiciſſima ſibi comite caſtitate diſcedit, atq; in luſum tyrannũ uanũ amentẽq; dereliquit. Sed & alias plurimas nobiles mu lieres ſimul ac uirgines exẽplo illius adortus, ſed exẽplo nihilominus illius pa ratiores ad mortẽ, q; ad ſeruitutẽ libidinis nactus, crudelib. ſupplicijs affici iu bet. Quæ multo prõptius & lætius q; cæteri omnes mortẽ ſubibant, eo quòd duplices ſibi coronas à Domino præparãdas, non ſolũ pro pietate, uerumetiã pro caſtitate credebãt. Sed in his relationib. poſitũ, ſilere æquũ non puto, etiã nobiliſsimæ fœminæ in urbe Roma mirabile factũ Sophroniæ, cuius uir præ fectus urbis Romæ ſub Maxẽtio tyrãno degebat. Qui quũ de ſupradictæ fœ minæ pulchritudine cognouiſſet (ut ei mos erat) miſsis ſtuprorũ miniſtris, de duci ad ſe fœminã iubet. Illa rẽ ad maritũ detulit. Qui quũ cõperiſſet, multa ſe cũ uoluẽs, ad ultimũ altius ingemiſcẽs: Et quid, inquit, faciemus, quib. aut hęc tolerãda ſunt, aut anima ponẽda? Tum illa ut maritũ uidit, metu mortis perter ritũ prodidiſſe pudicitiã ſuã: Paululũ, ait his qui miſsi fuerãt, expectate, donec cõpoſita (ut decet) & adornata procedã. Dehinc ingreſſa cubiculũ, quũ prius defixis genib. oraſſet, tanquã pudicitiã ſuã Deo immolatura, pectus ac uiſce ra correpto mucrone tranſuerberat. Extremos huiuſmodi nũcios ad tyrannũ per adſiſtẽtes famulas mittẽs: Tales (ait) magis placeãt Chriſtianæ fœminę ty rãno. Hoc modo in oriẽte ſimul atq; in occidẽte, uelut uno dęmonis ſpiritu ar mati, & parib. eiſdẽq; uitijs accẽſi, deſæuiebãt tyrãni, cũ tamẽ per hæc Chriſtia norũ uirtus animi, & cõſtantia fidei probatior & magnificentior redderetur.

Sophroniæ Ro mana.

De his quæ in melius conuerſa ſunt. Cap. XVIII.

SEd quũ per decẽ continuos annos in Orientis partib. ſimilis etiam Maxi miani principis erga Chriſtianos fuiſſet graſſata crudelitas, et innumera hominũ millia Deum uerum colentiũ neci dediſſet: cũq; uires crudelitatis ac li bidinis ſuæ indelinẽ.er ſuggereret temulẽtia, & neq; conſiliũ, neq; ſatietas fi nem ullũ aut modũ imponeret, adeſt cultorib. ſuis diuina prouidẽtia: & quos B per ignẽ probauerat, educit rurſus ad réfrigeriũ. Ipſum nanq; autorẽ ſceleris ultio diuina corripuit. Et ille qui lętis ac ſaginatis carnib. incedebat ſuperbus, inflatis ſubitò uiſceribus, ſuppuratisq; diſtẽditur. In profundioríb. dehinc pe ctoris partib. obortũ uulnus totos intrinſecus uiſcerũ receſſus tabo ſerpẽte de paſcitur. Poſt etiã fiſtulis quibuſdã in ſuperficie putulẽtis meatib. adapertis, de interiorib. putrefactis uulneris uenis ebullire undatim cœpit innumera uer miũ multitudo. Fœtor uerò tam intolerabilis erat, ut nullus omnino ne medi corum quidẽ propius poſſet accedere, quòd carnes ſatis lætę, & in omni luxu ria nutritæ, grauiorẽ ex corruptione nidorẽ putredinis exhalabãt. Deniq; ple roſq; medicorũ, q̃d nec morbo aliquid mederi, nec uim fœtoris tolerare poſ ſent, interfici iubet. In quib. cum quidã iugulãdus potius q; medicaturus aſſi ſteret, inſpiratus à Deo: Cur (inquit) Imperator erras: & q̃d Deus infert, ab ho minibus putas poſſe reuocari? Nec humanus eſt iſte morbus, nec à medicis cu ratur. Sed recordare, quãta in ſeruos Dei egeris, quãq; in religionẽ diuinã im pius & profanus extiteris, & intelliges undẽ tibi ſint poſcẽda remedia. Nam ego quidem mori cum cæteris potero, tu tamen à medicis non curaberis.

Anno Do. 313.

Galerius Maximianus incipit ægrotare.

De his quæ rurſum in idipſum uerſa ſunt. Cap. XIX.

TVnc primùm ſe Maximianus hominem eſſe intellexit: & ſcelerum ſuo rum immanitatẽ recordatus, primũ omniũ erraſſe ſe, & impiè egiſſe pro fitetur, & uelut ſatisfacere incipit Deo. Tum deinde conuocatis his qui in offi cio publico ſibi parebant, legem ſcribi & confeſtim emitti iubet, qua non ſo lum Chriſtianis deſinat perſecutio, & arceatur omnis iniuria, uerùm & reædi ficari eorũ permitterent ecclęſiæ, ut ſolitis cultibus & † obſecrationib. uacãtes, etiã pro ipſius ſalute excelſo ſupplicẽt Deo. Quibus dicto citius procuratis, cõ tinuo per ſingulas quaſq; urbes edicta mittuntur, continentia hunc modum:

Maximianus per morbũ ad monetur humą ne conditionis.

Aliàs, obſeruą tionibus.

Edictum Maximiani et Cõstantij Cæsarũ pro Christianis.

IMP. CAES. GALERIVS MAXIMIANVS, INVICTVS AVGVSTVS, PONT. MAX. GERMANICVS, AEGYPTIACVS, THEBAICVS, SARMATICVS V. PERSICVS II. CARPICVS VI. ARMENICVS MEDORVM ET ADIABENORVM VICTOR. TRIP. POT. XX. IMP. XIX. COS. VIII. PAT. PAT. PROCOS. ET IMP. CAES. FLAVIVS VAL. CONSTANTIVS, PIVS, FELIX, INVICTVS, AVGVSTVS PONT. MAX. TRIB. POT. IMPER. V. COS. IIII. PAT. PAT. PROCOS.

Inter cætera quæ pro utilitate reipublicæ diſponimus, nos quidem primò uolueramus ſecundum antiquas leges,& publicam Romanæ obſeruantiæ diſciplinam cuncta moderari,inter quæ etiam hoc addere,ut Chriſtiani qui paternam religionem reliquerant,ad eam rurſum reuerterentur. Verùm quoniam iudicio quodam animi ſui tanta eos obſtinatio rei huius habuit,ut nullo modo redire uellent ad reditum religionis antiquæ,quæ à maioribus fuerat inſtituta,ſed eo magis pro uoluntate ſua unuſquiſq; legem ſibiipſi conſtituit,& in locis diuerſis plebs diuerſa concurrit. Cumq; pro his à nobis propoſitum fuiſſet edictum, ut ad patrias leges redirent & antiquitus conſtitutas,plurimi eorum periculis ſe potius ſubijcere,mortesq; innumerabiles tolerare,quàm obedire præceptis talibus maluerũt. Et quoniã multos adhuc in eodem animi iudicio durare peruidimus,ita ut nec diis cœleſtibus honorem debitum redderent,nec ſuæ religioni ſatisfacere uiderentur,reſpicientes ad ſolitam manſuetudinẽ clementiæ noſtræ,qua conſueuimus omnibus hominibus dare ueniã,

Conuenticula.

libenter etiam erga hos indulgentiam noſtram credidimus porrigendam, ut rurſum ſint Chriſtiani,& conuenticula in quibus orare conſueuerunt, extruant,& reædificent,ita tamen ut nihil contra diſciplinam publicam gerãt. Aliis uerò epiſtolis iudicibus indicauimus,quid eos oporteat obſeruare. Vnde cõ ceſſa hac noſtra indulgentia, exorare debent Deum ſuum pro ſalute noſtra,et pro reipublicæ ſtatu,ut omnimodo incolumi degente repub. etiam ipſi ſecuri agere in proprijs laribus poſſint.

Ruffini interpretis uerba.

Hæc de Latino in Græcum uerſa,nos rurſum transfudimus in Latinũ. Sed poſt hæc quid conſecutum ſit,uideamus.

ECCLESIASTICAE HISTORIAE
Liber nonus.

De ſimulata indulgentia. Caput I.

Anno Do. 313. Maximinus in Oriente.

HIuſcemodi edictis Imperialibus per omnem locũ Aſiæ Põtiq; propoſitis,uelut ex ingentibus tenebris ſubitum lumen reſulſit. Sed Maximinus, qui in Orientis partibus Cæſaris tyrannidem potius quàm locum tenebat,tanquam crudelitatis ſuæ materiam ſibi ſubtrahi non ferens,cum ei diſpliceret edictum, nec tamen auderet obſiſtere,proponi publicè legem,& omnibus in notitiã uenire non patitur,uerbo tamen iudicibus præcepit,inducias Chriſtianis interim dare. Sed Sabinus, qui per illud tempus præfecturæ culmen gerebat, omnib; prouinciarum iudicibus ſcribens,& prælatam Imperatoris inſerens legẽ,manifeſtum efficit cunctis id quod Maximinus obſcurare tentauerat. Iudices uerò per ſingulas ciuitates edicta mittentes, legemq; præferẽtes,relaxari cunctos qui tenebãtur in carcere,quiq; in metallis,aut quibuslibet uinculis aſſeruabantur,omnes abſcedere liberos iubent. Quibus ita geſtis,uelut poſt nimiam tempeſtatem,ſi ſolis ſplendor cœlo redditus fuiſſet ac terris, duces populi noſtri per ſingulas quaſque urbes frequentare conuentus,eccleſias inſtaurare,concilia agere, ſacerdotia reparare, ſingulas quaſque eccleſias,ſi cui quid deeſſe uidebatur,inſtruere. Quæ cum ita gererentur, ſtupor ingens habebat infideles gentilium,de tanta tamq; ſubita conuerſione rerum, ita ut admiratione ipſa fateri cogerentur,magnum & ſolum Deum uerum eſſe quẽ Chriſtiani

Sabinus præfectus.

A stiani colunt. Nostrorum uerò si qui in agonibus fideliter & uiriliter perdura uerant, cum omni fiducia & lętitia agebant, si qui uerò languidius & ignaui us egerant, cum omni humilitate & supplicatione medicinam poscere ab his qui incolumes perstiterant properabant, & per eos repropitiari sibi omnipotentem Deum supplicabant. Iam uerò illi qui de metallis fuerant relaxati, uenientes per urbes singulas, magnanimi sublimesq; incedebant, et ineffabilem lætitiam atq; exultationem Dei ecclesijs exhibebant, toto itinere per plateas quoq; ciuitatum & uicos cum psalmis ac hymnis digredientes, ita ut stuperent & magnificarent Deum hi qui eos paulo antè uinctos & catenatos trahi in metalla uiderant, lætos uerò nunc atq; exultantes cernebant ad propria remeare. Ex quo etiam ipsi qui prius infesti nobis uidebantur & aduersi, nũc subitæ conuersionis miraculo congratulabantur nobis, & communẽ sibi ducebant lætitiam nostram. Verùm cum hæc ita in agris & uicis & urbibus agerentur, & pro reddita sibi pace Christianorũ populi modesta exultatione gauderent, totius boni inimicus tyrannus ferre non potuit, quin insita sibi nequitiæ rabie gaudia ista subrueret.

Christiani liberantur è metallis.

De posteriori Maximini Imperatoris peruersione. Cap. II.

ETenim Maximinus, quem in Oriẽtis atq; Aegypti partibus tyrannidem tenere suprà diximus, sex non amplius menses passus est nostros in pace perstitere, & protinus quicquid ad obturbandam eam nancisci potuit, molitur. Igitur primò prohibere nostros per occasiones quasdam tentat, ne ad cœmiteria conuenirent. Tum deinde nequissimos quosdã Antiochenæ urbis uiros instigationem mittere aduersum nos, deposcentes ne in proprijs degere liceat Christianis. Cuius legationis initium facit per Theotecnum quendã curatorem Antiochenæ urbis, praui ingenij hominem, pessimiq; propositi. Sed & alios per singulas ciuitates similiter deterrimos ciues ad simile facinus impellit, & ex omnibus prouincijs huiusce modi legationem dirigi componit.

Anno Do. 313. Christiani prohibentur cõuenire in cœmiteriis.

Theotecnus curator urbis Antiochenæ.

B Multaq; alia aduersum nos speciali quodã odio & obstinata contẽtione machinatur, donec omni modo mala quę iam quieuerant, renouaret. Mala mens malusq; animus, uelut sitim quandam et famem se pati putabat, nisi laniari carnes ciuium, & sanguinem eorum profundi uideret.

De simulacro quod nuper apud Antiochiam fuerat consecratum. Cap. III.

INterea reperisse se occasionẽ maximã ratus est ex eo, quod apud Antiochiã simulacrum quoddam Iouis Amicalis nuper consecratum, artibus quibusdam magicis & impuris consecrationibus ita compositum est, ut falleret oculos intuentium, & portenta quædam ostentare uideretur, ac responsa proferre. Idq; omnibus & ipsis Imperatoribus pro certo cõfirmatur. Quod posteaq; ab uniuersis creditũ est, asseueratur item Deus ille dedisse respõsa, ne Christiani in urbibus habitarent, neq; in uicinis urbi locis, sed quanto fieri potest longius fugarentur. Quibus cognitis omnes qui ubique erant sub tyranni regno per urbes ac prouincias singulas, scientes gratum hoc esse apud eum, similem de Christianis sententiam ferunt. Et missis ad eum legatis, ea de Imperatore impetrant, quæ ut peterent ab ipso fuerant inuitati.

Anno Do. 314. Iupiter Philius, hoc est, amicitiæ præses.

De sententijs quæ aduersum nos latæ sunt. Caput IIII.

TVm uerò rursus aduersum nos persecutionis rabies instauratur, & Maximinus interim summa instantia per urbes singulas & prouincias sacerdotes simulacrorum ac pontifices statuit, multisq; eos honoribus & muneribus præficit, & omnia prorsus diligenter agit, quatenus cunctos beneficijs suis præueniat, ut per hæc promptiores eos efficeret in odia & necem Christianorum. Idq; eo magis obtinebat, quo gratiorem sibi duceret eum quem erga nostros sæuiorem nequioremq; sensisset.

Anno Do. 313. Sacerdotes templorum honoribus ornãtur.

De actis falsis. Cap. V.

ET quamuis ei agere cuncta ex sententia liceret, quippe qui iam sibi etiam

Augusti inconcessam præsumpserat dignitatem: uideri tamen uult, quòd aliquibus iustis hæc rationibus agat. Confinguntur Acta quædam, uelut ad Pilatum de Saluatore nostro habita, in quibus aduersum Christũ omnis blasphemia conscribit. Quæ Acta per omnes regni sui prouincias prælato edicto, mitti præcipit, & per urbes singulas, per uicos, per agros etiam proponi: præceptoribus quoq; puerorũ tradi iubet, uti pro his quæ ad meditandũ, uel ad ediscendum dictare solent, hęc tradant pueris memoriæ commendanda. Cum uerò hæc ita per omnẽ locũ diligenti nequitia gererentur, Dux Damasci, cognita Imperatoris sui erga Christianos libidine, et ei placere in talibus studens, indignissimas quasdam mulierculas de triuio conquisitas, sisti sibi facit, & agitari in his plurimam quæstionem, per quam cogeret eas Actis profiteri, fuisse se quondam Christianas, & scire quòd inter ipsa mysteria eorũ, spurca quædam & impura committerentur. Aliaq; huiuscemodi flagitia, quæ nec audire quidem bonus quisquam pateretur, mulierculas actis prosequi facit: eaq; cõscripta ad Imperatorem refert. At ille proponi ea nihilominus per singulas quasque urbes ac prouincias iubet, quamuis Dux ille nõ in longum tali fraude gauisus sit. Breui nanq; quadam insania desperationis incensus, in exitum uitæ suæ proprias sibi intulit manus.

Acta Christi apud Pilatum cõficta.

Hoc ueneno pueros inficiebat.

De his qui eo tempore martyres extiterunt. Cap. VI.

NOstrorum uerò rursum fuga, rursum persecutio, & supplicia renouantur. Iudices prouinciarũ tanquã gratum aliquid ex hoc Imperatori exhibentes, in nostros atrocius desæuire. Igitur apud Tyrũ Phœnices urbẽ tres quidam iuuenes correpti, cũ se Christianos esse confiterentur, bestijs subrigũtur: cũ quib. & Syluanus episcopus quadraginta annis functus sacerdotio, uir mã suetudine animi, & ipsa iam senectute uenerabilis. Per idẽ tẽpus etiã Petrus, de q̃ suprà memorauimus, Alexãdrinę urbis episcopus, per omnia insignis, & omnibus uirtutibus adornatus, in scripturis uerò diuinis, & in uerbo Dei, priorũ nullo inferior, prudẽtia quoq; singularis, & in omnib. perfectus, uerè sacerdos & hostia Dei subitò rapitur, & tanquã ex Maximini præcepto capite obtruncatur. Cum quo simul & alij plures ex Aegypto episcopi trucidantur. Lucianus quoq; uir, moribus, cõtinẽtia, & eruditione præcipuus, Antiochenus presbyter, cũ ad tribunal iudicis fuisset adductus: Cur (inquit ad eum Præses) uir rationabilis & prudẽs sequeris sectã, cuius nõ potes reddere rationem? Aut si est aliqua, audiamus. Tũ ille data sibi facultate dicendi, huiuscemodi orationem de fide nostra habuisse dicitur: In occulto nõ est, quòd nos Christiani quẽ colimus, Deus unus est, per Christũ nobis annũciatus, et per spiritũ sanctũ nostris cordib. inspiratus. Nõ enim sicut uos putatis, humanę alicuius persuasionis errore cõstringimur, nec indiscussa (ut alij) parentũ traditione decipimur. Autor nobis de Deo, Deus est. Neq; eñ posset sublimis illa maiestas sensib. humanæ mẽtis illabi, nisi uel spiritus sui uirtute delata, uel uerbi ac sapientiæ suæ interpretationib. indicata. Fateor, errauimus etiã nos aliquãdo: & simulacra quæ ipsi finximus, deos cœli ac terræ putabamus autores: sed arguebat eos fragilis substãtię suę à nobis præstita cõsecratio. In quib. tantũ uenerationis inerat, quantũ decoris manus cõtulisset artificũ. Verũ omnipotens Deus ille, quẽ nõ nostris manib. fictũ, sed cuius nos decebat esse figmentũ, errores miseratus humanos, sapientiã suã misit in hũc mundũ carne uestitã, quæ nos doceret Deũ, qui cœlũ fecisset & terrã, nõ in manufactis, sed in ęternis atq; inuisibilib. requirendũ. Vitę etiã nobis leges, ac disciplinę præcepta cõstituit, seruare parsimoniã, paupertate gaudere, mansuetudinẽ colere, studere pati, puritatẽ cordis amplecti, patiẽtiã custodire. Sed & omnia hæc quæ nũc aduersum nos geritis, uẽtura nobis esse prædixit: educẽdos nos ad reges, & ante tribunalia iudicũ statuẽdos, ac uelut uictimã iugulãdos. Inde est deniq;, q̃d & ipse qui erat immortalis, utpote uerbũ & sapientia Dei, morti se præbuit, quo nobis in corpore positus, patiẽtiæ præberet exemplũ. Sed nec nos sua morte decepit,

Syluanus episcopus.

Petrus Alexandrinus.

Luciani presbyteri oratio de Christo.

quibus-

A quib. post tertiũ diẽ resurrexit: nõ ut ista quæ nũc falso cõscribuntur cõtinent Acta Pilati, sed innocẽs, immaculatus, & purus, ad hoc solũ mortẽ suscepit, ut eam uinceret resurgẽdo. Quæ aũt dico, nõ sunt in obscuro gesta loco, nec testibus indigẽt. Pars pœnæ mũdi tã maior huic ueritati adstipulatur: urbes integræ: aut si in his aliquid suspectũ uidetur, cõtestatur de his etiã agrestis manus, ignara figmẽti. Si minus adhuc creditur, adhibebo uobis etiã loci ipsius, in quo res gesta est, testimoniũ. Adstipulatur his ipse in Hierosolymis locus, & Golgothana rupes sub patibili onere disrupta. Antrũ quoq; illud, quod auulsis inferni ianuis corpus denuo reddidit animatũ, q̃ purius inde ferret ad cœlũ. Aut si adhuc uobis minus digna uidẽtur hæc, quæ in terris substantiã gerũt, accipite etiã è cœlo adstipulatorẽ fidelẽ: Solẽ uobis ipsum horũ produco testẽ: qui, cũ hæc fieri per impios uideret in terris, lumẽ suũ meridie abscõdit in cœlo. Requirite in Annalibus uestris, inuenietis tẽporib. Pilati, Christo patiẽte, sugato sole interruptũ tenebris diẽ. Quòd si terræ, si cœlo, si sanguini eorũ à quib. ueritatẽ per tormẽta perquiritis, fidẽ nõ accõmodatis, quomodo meis uerbis allegationibusq; credetis? Et cũ penè iam his uerbis auditoribus suadere cœpisset, arripi iubetur in carcerem, ibiq; qualũ absq; tumultu populi necari.

Acta Pilati, aduersus Christũ confictus libellus.

De his quæ aduersum nos tabulis æreis conscripta sunt. Cap. VII.

SEd & per alia nihilominus loca, tãta in breui crudelissimus tyrãnus aduersum nos excitauit, ut lõgè sæuiora prioribus & diriora pararẽtur: quãdo enim aduersum nos legationes prouinciarũ uel urbiũ, quãdo tot & tãta imperialia edicta uenerãt, ita ut etiã æreis tabulis incidi leges quæ aduersum nos datæ fuerãt, iuberẽtur? quãdo pueris scholaris meditatio de Pilato & Iesu haberi contumeliæ nostræ gratia iussa est, & cõfictis referta blasphemijs, per totum diem decantari? In his uerò legibus, quas aduersum nos ære incisas singulis quibusq; ciuitatibus proposuerat uelut in æternũ mãsuras, iactãter satis & superbè descripserat, quod ex quo Christiani sedib. suis urbibusq; pellũtur, & aeris esset læta tẽperies, & terræ fœcũditas abundãtior, ac segetũ copia uberior: & ideo satis rectè cõsuli ad deorũ immortaliũ gratiã, quib. nullæ ita acceptabiles uictimę litarẽtur, q̃ ut inuisum his hominũ genus ex omnib. locis, in quib. eorũ maiestas colitur, pellerẽt. Addit quoq; etiã illud: Vt quoniã tam piã, tãq; religiosam petitionẽ hãc ab Imperatore poposcissent, quicquid illud est (quãuis difficile uideatur) quod suis commodis æstiment profuturum, pro hac gratia nihil sit quod impetrare non possent: tantum ut hoc diligentius obseruẽt, ne Christianis qualitercunq; urbium concedatur ingressus.

De his quæ postmodum acciderunt bellis, pestibus, fame: & de morte tyrannorum. Cap. VIII.

ET quidẽ quantũ in hominib. fuit, satis in angustũ res nostræ, opesq; coartatæ sunt, ut secundũ illud quod scriptũ est, in his scãdalizari possent etiã electi. Sed postquã nihil reliqui apud homines rebus nostris superesse uisum est, omnipotẽtis Dei prouidẽtia imbecilles hominũ mentes periclitari ipsa desperatione nõ patitur. Cõtinuò nanq;, nec mora, dum adhuc per aliquas longius positas ciuitates impia mitterẽtur edicta, arrogantiam tyrannicę uocis refrenans, qua lætas segetes pro Christianorum fuga, & uberes frugibus describerat campos, imbres restringit in nubibus, & efficetas arida sterilitate segetes derelinquit. Aresci etiã herba camporum, & non solum hominibus fructum, uerumetiam pecudibus pabulum negat, famesq; terra & obscœna ubique grassatur. Aẽris quoq; temperies, quam suis impijs actibus describerat famulari, in tantã corruptionem uersa est, ut humana corpora ulceribus pessimis, quę Ignis sacer appellãtur, necnon & his qui dicuntur Carbũculi replerẽtur, ita ut ora hominũ atq; oculos occuparent: ut si quis fortè ex his effugisset mortẽ, luminib. orbaretur. Sed & alijs nihilominus pestilentibus morbis uirorum, ac mulierum immensæ multitudines, & præcipuè infantũ, aceruatim cadebant. Additur illud etiam his malis, quod Armeniorum gens olim & utilissima

Siccitas ingens. Sacer ignis. Carbunculi.

Armenij aduersum Romanos

S

lissima & amicissima populo Romano, dum ab eo Christianæ religionis ritū A
(cui deuotissimè uniuersa dedita est) in idolorum cultum mutare cogeretur,
& dæmones uenerari pro Deo, inimici pro amicis, & pro socijs aduersarij ef-
fecti, manu se aduersum nefaria eius edicta defensare parant, ac sponte bella
inferunt. Quæ simul omnia coaceruata, stultè ab eo pœnas arrogantiæ depo-
scebant, pro quo per fugam persecutionemq; Christianorum, pacem sibimet,
& rerum omnium copias, atq; ipsius etiam aeris temperiē deseruire iactaue-
rat. Igit cū ipse & exercitus bello Armenico uehemēter & acriter urgeret, po-
Fames. pulos per urbes & uicos, quib. diuina atq; humana prosperè cūcta cessura le-
gum suarū autoritate promiserat, fames dira absq; ulla miseratione uastabat.
In urbib. uerò tātæ per dies singulos multitudines cadebant, ut nec loca ad se-
pulturas inuenirentur. In agris uel uicis plurimæ domus penitus uacuæ remā
sere. Quod & si aliqui imminentem uidentes stragem, filios ad urbem uenun
daturi adduxerant, dum emptor moratur, aut retractat etiam ipse moriturus
accedere cū liberis suis, quorū ex precio alēdos se sperauerāt, interibāt. Aliqui
uerò dū radices herbarū sectabant, earūq; succis animā sustētare tentabāt, per-
urgēte inedia, incautè letali aliquo haustu corrūpebātur. Mulieres quoq; ma-
tres familias, & honesto loco natę, ui famis cogente, pudoris oblitæ, ad publi-
cum stipis petendæ gratia descendebant. Et quas uerecūdia aspicere in faciem
hominum non sinebat, expetere aliquid sibi, uel etiam de manu rapere fames
cogebat. Quàm plurimi uerò ita exhausti incedebant, ut simulacra magis car-
ne carentia, quàm homines putarētur, colore tetro, luminib. in profundum di-
mersis, huc atq; illuc corpore nutabūdi, & iā iamq; lapsuri ingrediebantur, nec
uoce iam stipē, sed ultimū trahēdo spiritū deposcētes: ita ut nōnunq; si fortè fra
gmentū panis aliquis, quo frui nō liceret, aspiceret, dū manū conatur extēde-
re, nec desideriū uires corporis cōsequūtur, in medio conatus inualidi ictu fru
strāte cōcideret. Quod si fortè quis locupletū miseratione permotus, impertiri B
aliquid cibi indigentib. uoluisset, constrictus & præfocatus multitudine eorū,
in quibus nemo erat qui repellēdus uideret, deserebat incœptū, nec misericor
diæ propositū per uim eorū quos inedia impudētes effecerat, ualebat explere.
Interea per plateas omnes & angiportus erāt omnia repleta cadaueribus mor-
tuorum, nec erat omnino qui sepeliret, dū & ipsi qui adhuc superesse uidebān-
tur, morbo inualidi essent, & quasi cōtinuò morituri. Ex quo fiebat spectacu-
Fames. lū miserabile, ita ut q̄ plurimi à canib. deuorarēt. Igit duæ pestes ualidissimę, fa
Lues. mes & lues, diuidebāt sibi populū. Et pauperiores quosq; quibus quotidianus
uictus opere manuū quęrebat, uelut uicinos sibi et proximos populabatur in-
edia. Illos uerò qui locupletes & referti opib. uidebātur, lues sibi uelut propri
os uēdicabat, ita ut uideres numerosę familiæ domū intra breue tēpus ex uno
in alterū cōtagione currente, extinctis omnib. uacuā derelinqui. Sic discretis
quidē castris fames luesq;, sed uno mortis exitu bellātes, urbes atq; agros uasta
bāt. Hæc extitit legū Maximini, & elationis atq; arrogātiæ eius, & iudicij de
Christianis habiti remuneratio. Hæc illius in Deum pietas, & religionis, ut as-
serebat cœlitus traditæ maiestas. Verùm, ut superius diximus, cum & inhu-
mata mortuorum cadauera, quos fames consumpserat, in plateis iacerent,
& quos lues usq; ad unum interemerat, nihilominus insepulti in domib. ma-
nerent: qui uerò superesse uidebantur, urgerentur inedia: clamare omnes, &
sponte Christianorum pietatem misericordiamq; imprecati: quosq; paulo an-
tè extorres patria & domo egerant, nūc supplices exorare, ut more sibi soli-
to uiuentib. alimoniæ auxiliū deferāt, mortuis insepultis sepulturæ iusta per-
Ethnici implo- soluant. Apud ipsos tantūmodo miserationes ualere, apud ipsos solos quę hu
rant Christia- manitatis sunt pietatisq;, seruari. Nec tā uerā religionē, tā sanctā, tāq; in omni-
nos. bus perfectā ullam esse, quæ uniuersis hominibus cōsulere, tanq; propinquis
& proximis suadeat. Nec esse aliū ullū præter Christianorum Deum confite-
bantur.

A bantur. Tum uerò noſtrorum populi, quibus reuera per Dei gratiã (quod maximè omnibus mirabile fuit) neq; fames in aliquo, neq; lues fuerat dominata, in nullo prorſus iniuriæ memores, more ſibi ſolito & ad miſericordiam etiam inimicorum præceptis Dominicis inſtituti, cõferre certatim unuſquiſq; prout poterat, cibos, & ſuſtentare ac reficere pereuntes, & non ſolũ cibos cũ eis, ſed & affectum participare. Et quo indigentibus etiam parua ſufficere uidebãtur, quæ cum magna pietatis affectione præbebantur. Illos quoq; qui morbi cõtagione laborabãt, ad quos nullus gentiliũ, ne propinquorũ quidem introibat, ſedula & frequẽti uiſitatione curare, nec pati omnino aliquid per contagium: quippe quos gratia diuina circũdaret, cadaueribus quoq; mortuorũ ſepulturam deferre, & quæ ſunt naturæ, iuſta complere. Ita breui, ingreſſu ſolo Chriſtianorũ per urbes & uicos malorũ facies immutata, rebus ipſis atq; operibus ueram eſſe & piam religionem Chriſtianorum in cordibus omnium ſcripſit multo tenacius, quàm tabulis æreis, eam falſam eſſe tyrannus inciderat. Igitur cum hæc à noſtris ita gererentur, & per geſtorũ bonitatem tacita quadã prædicatione Dei noſtri ueritas noſceretur, ita ut completũ uideretur illud quod ſcriptũ eſt in Exodo: Quia Aegyptijs erant tenebræ palpabiles & craſſæ, filijs autem Iſrael erat lux in omnibus habitationibus ſuis: pergit nihilominus Dominus Deus noſter magnificari in ſanctis ſuis, & cœptæ uirtutis opus proſperioribus ſucceſſibus propagare, atq; iterum nobis in obſcuro poſitis, ſplendorem ſuæ lucis accendere. Etenim ſecundum propheticum dictũ: Cibauit nos pane lachrymarum, & potum nobis dedit lachrymas, ſed in menſura. Hæc eſt ergo correptionis eius, emẽdationiſq; menſura, ut non in perpetuũ indigneẽ, neq; in æternũ iraſcatur nobis, ſed repropitieẽ ſeruis ſuis ſperantibus in ſe.

Chriſtianorum officia in gentiles.

Exod. 10.

Pſal. 79.

De uictoria Conſtantini Imperatoris. Cap. IX.

B ETenim cum religioſiſſimus Imperator Conſtantinus, Conſtantij æquè moderatiſſimi & egregij principis filius, aduerſum Maxentiũ urbis Romæ tyrannum bellum pararet, atq; exercitum duceret, erat quidem iam tũc Chriſtianæ religionis fautor, ueriq; Dei uenerator, nondum tamen (ut eſt ſolenne noſtris initiari) ſignum Dominicæ paſſionis acceperat. Cum igitur anxius, & multa ſecum de imminentis belli neceſſitate peruoluẽs iter ageret, atq; ad cœlum ſæpius oculos eleuaret, & inde ſibi diuinũ deprecaretur auxilium, uidet per ſoporem ad Orientis partem in cœlo ſignum crucis igneo fulgore rutilare. Cumq; tanto uiſu ſuiſſet exterritus, ac nouo perturbaretur aſpectu, aſtare ſibi uidet angelos, dicentes: Conſtantine, ἐν τούτῳ νίκα, id eſt, in hoc uince. Tum uerò lætus redditus, & de uictoria iam ſecurus, ſignũ crucis quod in cœlo uiderat, in ſua frõte deſignat: & ita cœlitus inuitatus ad fidem, nõ mihi illo uidetur inferior, cui de cœlo ſimiliter dictũ eſt: Saule, Saule, quid me perſequeris? ego ſum Ieſus Nazarenus: niſi quia hic nõ adhuc perſequẽs, ſed iam conſequens inuitatur. Exin ſignũ quod in cœlo ſibi fuerat demonſtratũ, in militaria uexilla trãsformat, ac labarũ quẽ dicunt in ſpeciẽ Dominicæ crucis exaptati & ita armis uexilliſq; religionis inſtructus, aduerſum impiorũ arma proficiſciẽ. Sed in dextera ſua manu ſignũ nihilominus crucis ex auro fabrefactũ habuiſſe perhibeẽ. Verũ nõ puto abſq; re uideri, ſi paululũ excedẽres, etiã quid propõſiti religioſus dux in hoc bello geſſerit, proferamus. Igiẽ ubi diuinæ uirtutis auxilio certus de uictoria effectus eſt, alio nihilominus ęſtu religioſi principis animus fluctuabat, quòd ſcilicet Imperator Romanus & Pater patriæ nominatus, & qui omnes, ſi fieri poſſet, qui ante ſe principatũ geſſerant, pietate & religione cuperet ſuperare, nõ ſolũ patrię, ſed ipſi urbi Romę, quę Romani Imperij caput eſt, bellũ cogeretur inferre: nec ſine oppugnatione patrię quam tyrãnus obſederat, reddere poterat patrię libertatẽ. Angebatur hinc animus, et die noctuq; Deũ, cui ſe iam familiarẽ ſenſerat, precabatur, ne dexteram ſuã quam ſigno muniuerat ſalutari, cruore Romani ſanguinis macularet. Hęc ei die noctuq;

Anno Do. 315. Conſtantinus Auguſt. aduerſus Maxentiũ. Modus inuitandi Chriſtianos.

Act. 9.

Labarum uexilli nomen.

Miluius pons.

ctuq; poscenti præstitit diuina prouidentia. Et iam cum non procul à ponte A
Muluio castra posuisset, ecce subitò uelut ui diuina correptus Maxentius,
agitur in occursum, & proruens urbis Romæ portis, sequi se reliquum exerci
tum iubet, priorq; ipse obuius præcurrit armatus. Iusserat autem nauibus ad
decipulam compositis, fluuium sterni, & superpositis pontibus exæquari.

Maxentius perit in fluuio.

Vt ergo ipse eques ac præcursor, oblitus operis sui, cum paucis aggressus est
pontem, subsidere naues: & in profundũ demersus, totius belli futuras cædes
unius nefandi capitis sui diremit interitu, atq; impollutam religiosi principis
dexteram à ciuili cruore seruauit. Tum uerò nihilominus in hoc quàm in Mo
se atq; Hebræorum populo gestum uideres, ut dignè etiam super his dici de-

Exod. 15.

beret: Currus Pharaonis et uirtutem eius proiecit in mare. Electos ascẽsores,
ternos stratores demersit in rubrum mare, ponto adoperuit eos. Ita nãq; Ma-
xentius, atq; hi qui cum ipso erant armati satellites, demersi sunt in profundũ:
pontibusq; his deuolutus est, quos ad religiosi principis aptauerat exitium, ut

Psalm. 7.

& illud super eo competenter dicatur: Lacum aperuit, & effodit eum, & inci-
dit in foueam quam operatus est. Conuertetur dolor eius in capite eius, & in
uerticem ipsius iniquitas eius descendet. Hæc impijs competenter aptantur.
Constantino uerò tanquã famulo Dei dignè illa iungentur, quæ Moyses post

Exod. 15.

uictoriam prostratis cecinit inimicis, dicẽs: Cãtemus Domino, gloriose enim
honorificatus est, equum & ascensorẽ proiecit in mare. Adiutor & protector

Exod. 15. Psalm. 67.

meus est, et factus est mihi in salutem. Quis similis tibi in dijs Domine? quis si
milis tibi gloriosus in sanctis, mirabilis in claritate faciens prodigia? Hæc eti-

Constãtini triumphus.

am si non uerbis, rebus tamen gestisq; Constantinus ipsi, à quo uictoriam me
ruerat, excelso concinẽs Deo, urbem Romam triumphaturus ingredit. Tum
uerò læti omnes cum coniugibus ac liberis, Senatus Populusq; Romanus in-
genti peste liberati, & iugo tyrannicæ immanitatis exempti, Constantinũ ue-
lut salutis autorem ac restitutorem libertatis excipiunt. Ille tamen nec in lau- B
des acclamantis populi, nec in plausum tantæ urbis ac talis, animos relaxabat:
neq; suæ uirtuti rem gestam, sed diuino muneri deputabat. Statim deniq; ubi
imagines sibi ob honorem triumphanti Senatus erexit, uexillũ Dominicę cru

Statua Cõstantini.

cis in dextera sua iubet depingi, & subter adscribi: Quia in hoc signo singula-
ri, quod est ueræ uirtutis insigne, urbem Romam, Senatumq; & Populũ Ro-

Licinius Cæsar.

manum iugo tyrannicæ dominationis ereptum, pristinæ libertati nobilitatiq;
restituit. Per idem tempus conspirante etiam tum secum Licinio (nondum e-

Anno Do. 316.

nim in id uesaniæ inciderat, quo postmodum delapsus est) scientes & profitẽ-
tes autorẽ sibi bonorum omnium Deum, una eademq; sententia legem statu-

Constantini Licinijq; Cæs. lex de colendo Christo.

unt, in qua Deum Christianorum plenissimis laudibus prosequuntur, & ip-
sum sibi autorẽ totius uirtutis atq; operis profitentur, ipsumq; de tyrãno præ-
stitisse uictoriam, & ideo ab uniuersis huic uenerationem cultũq; deferendũ.
Hanc legem etiam ad Maximinũ, qui tunc orientis partib. dominabatur, ami
citiasq; eorum expetere uidebatur, emittunt. At ille ingentibus Imperatorũ
rebus gestis perterritus, tametsi quę scribebantur, contraria sibi & aliena men
tis suæ proposito uiderentur: tamen quoniam resistere nõ audebat, & rursum
alienæ autoritati cedens, inuitus uideri in hoc uenisse erubescebat, metu simul
ac pudore usus miserrimis consiliarijs statuit, uelut ex suo arbitrio atq; autori-

Lex Maximini fingentis se fauere Christianis.

tate legem pro Christianis similis sententię promulgare, in qua asseueraret ma
ioribus quidem suis prioribus Augustis, usum fuisse Christianorũ gentem tã-
quam deorum cultui aduersam, penitus esse delendam: se quoq; aliquandiu
ratum, simili debere uti sententia. Sed quoniam eo magis gens ista propage-
tur & crescat, quo maximè putatur inhiberi, uelle se potius, ut si quidem blan-
dis quis ad deorum cultum persuasionibus acquiescat, recipiatur: nullus ue-
rò cogatur inuitus, sed habeat in arbitrio suo, quo quisq; uelit ritu colere De-
um: neq; pro hoc commotionem ullam, uel perturbationem prouincialibus

inferen-

A inferendum. Hæc Maximinus ad Sabinum præfectum scribit, cum tamẽ omnes scirent eum non id animo gerere, sed simulata hæc humanitate decernere. Denique nostrorum nullus audebat uel consilia agere, uel in publico quicquã quod ad religionem pertinet commouere: id est, uel ecclesias reparare, uel si quid huiusmodi usus noster poscebat explere, quod fieri lex ad eum ab Imperatoribus missa censebat. Sed ille impius & mente ferox, hoc solum quod metus extorquebat, indulserat: nec in aliquo mutauit affectum, donec digna in eum uerbera ultio diuina proferret. Etenim cum contra meritum et capacitatem mentis suæ, uel nomẽ Augusti, uel Imperium præsumpsisset, uir in quo nihil prudẽtiæ, nihil sobrietatis aut moderationis inerat, arrogantia tumidus, & superbia inflatus, extolli & erigi etiam aduersum regni socios cœpit, in quibus regalis institutio morum probitate, et sobrietatis ac religionis gratia refulgebat. Audet igitur primò se inter eos honore cõstituere priorem, ac non multo pòst rupto fœdere, bellum Licinio conatur inferre: & breui omnia perturbans, modò urbes quatere, modò exercitum fatigare. Ad ultimum fretus dæmonibus, & nomine deorum suorum, cum immensa militũ multitudine processit ad bellũ. Sed victoria illũ qui Deo atq; hominibus inuisus erat refugiẽs, ad partem alteram transit. Et cum ferro cecidisset eius exercitus, pauci qui superfuerant uidentes eum militum copijs & diuino fauore nudatũ, manum fortioribus tradunt. At ille simul ut se à dijs suis deceptũ, & ab hominibus desertum uidet, detractis imperij insignibus, quæ nec decenter unquã gesserat, turbis se ealonũ fugitantiũ permiscens, turpiter atq; infeliciter bello exemptus, per agros ac uicos latitans, tandem ad ea loca quæ hostibus carere uidebant, euasit: uanis suis persuasionib. illud multo uerius esse prẽsentiens, quod diuina scriptura pronunciauerat, dicens: Non fit saluus rex per multitudinẽ uirtutis suæ, nec gigas saluus erit in multitudine fortitudinis suæ. Falsus equus ad salu-
B tem, in abundantia aũt uirtutis suę non erit saluus. Ecce oculi Domini super timentes eum, sperãtes super misericordia eius, ut liberet à morte animas eorũ. Igitur cum omni dedecore atq; ignominia tyrãnus, posteaquã regressus est ad propria, primò tanquã furore quodã se digno accensus, plurimos sacerdotes deorum suorũ, & diuinos quos antea mirabatur, et quorũ responsis cõfidens, bella cõmouerat, ut deceptores fallacesq;, & qui salutem suam regnumq; prodidissent, interfici iubet. Post hæc gloriam laudemq; Deo Christianorũ refert, & sera pœnitentia conuersionẽ in ipsa uitæ suæ damnatione meditatus, cum grauissimã mortem morbis erga semetipsum certantibus duceret, legem pro libertate ac securitate Christianorũ scribit. Cuius exemplum infrà scriptũ est.

Sabinus præfectus.

An. Do. 313. Maximinus aduersum Licinium.

Psal. 32.

IMP. CAES. GALERIVS MAXIMINVS GERMANICVS, SARMATICVS, PIVS, FELIX, INVICTVS, AVGVSTVS.

Indefinentem curam prouincialium nostrorũ gerentes, & utilitatibus eorum uel cõmodis cõsulentes, quę ad cõmune et publicũ bonũ spectant, quæq; animis cunctorũ chara & iocunda sunt, nunquam desinimus prouidere. Vnde cognitũ esse omnibus hominibus non dubito, manifesteq; compertũ, ex eo fomite quo iussum fuerat, à diuis principibus Diocletiano & Maximiano parentibus nostris, inhiberi cõuentus Christianorũ, plurimas direptiones & prædas ab officialibus factas, idq; per dies singulos in detrimentũ nostrorum prouincialium profecisse (quorũ nos curam præcipuã habere gestimus) ita ut bonis suis penè ac patrimonijs euoluerent. Super hac re anno præterito legẽ dedimus, ut si quis uellet genti huic uel religioni adhærere, à nullo prorsus uoluntas eius, ac propositi libertas impediretur, sed satisfaceret animis suis, atq; haberet licentiã absq; ullo metu uel suspicione agere quod liberet. Verùm ne nunc quidẽ latere nos potuit, quòd quidã ex iudicib. tentauerint permouere rursum prouinciales nostros, & uelut ex nostra eos autoritate turbare, quo scilicet &

An. 314. Epistola Maximini pro Christianis.

pigriores erga religionem quam diligunt, redderentur. Igitur ut in posterum A
omnis metus uel ambiguitas auferatur, huius edicti nostri lege sancimus, ut
cunctis innotescat, licere his qui Christianam sectam religionemq; uenerãtur,
hac nostra indulgẽtię largitate, ut unusquisq; quemadmodũ uult, et prout ani
mo libet, religioni huic solennitatiq; deseruiat. Sed et orationũ domos, id est
Dominica sua, ut instaurarent pro uolũtate sua, permittimus. Sanè quo in om
nibus cumulatior habeatur hæc nostra largitio, etiam illud hac lege sancimus,
ut si quæ domus, agri, uel quælibet prædia ex Christianorũ bonis antehac pa
rentum nostrorum præceptis ad fisci ius fuerant sociata, si qua etiam ibi ab ali
quo competita sunt, uel si qua sunt distracta, aut dono in aliquem conlata, hæc
omnia in antiquum ius Christianorum præcipimus reuocari, dominisq; pro
prijs uniuersa restitui: ut & in hoc omnes pietatis nostræ beneficium capiant.

Talibus Maximinus nunc demum utitur legibus, qui ante annũ non inte
grum æreis aduersum nos tabulis, tanquam in æternũ permansuris, sanxerat
pœnas. In quibus nos uelut impios, urbibus & agris exules, ac totius penè ter
ræ profugos effici iusserat. Verùm ne nunc quidem erat eius integra & ex cor
de cõuersio, sed uelut precij quoddam, huiusce modi leges offerebat Deo: &
quoniã deorum suorũ spes eum prius in bello deceperat, per hęc tanquã muta
tis patrocinijs, bellũ tentabat adoriri, ignorans uanissimus, quòd ab hominí
bus nequã ad prauũ inceptũ, neq; officijs, neq; præmijs potest redimi Deus.

De perditione ultima inimicorum nostrorum. Cap. X.

IGitur cum omnibus copijs instruxisset exercitum, bellumq; parauisset iniu
stum, doloribus internorũ uiscerum correptus, uehementer exagitari cœ
pit, ita ut ne stratis quidem recubare posset, sed exiliens è cubili suo, sæpe pro
nus illideretur in terram: tum deinde homo edax, & qui uino semper replere
tur, nunc ne summis quidẽ labris degustandũ reciperet cibũ, aut odore tenus
An. Dõ. 315. Maximinus mo ritur. uinum sumeret. Ita carnibus inedia & ariditate cõsumptis, hoc solum profecit B
infelix, quod in ultimis uitæ positus, iustam esse uindictã Dei, & scelerũ se pœ
nam profitetur expẽdere. Ad ultimũ tamen morbo prius luminibus amissis,
& tunc magis quid aduersum Christum impietatis admiserit uidens, uiuẽdi fi
nem fecit. Sed defuncto eo, qui erga Christianos nunc inaudita crudelitate,
nunc simulata uenia agebat, aperta indulgentia legitimorũ principũ, & absq;
ulla iã suspicione, ecclesiarũ status multo et iam clarior quàm prius fuerat repa
rari cœpit. Verbum uerò Dei & doctrina Christi, longè gloriosius & liberius
propagabatur. Tum uerò inimicis pœnitudo ultima atrocitatis & crudelitatis
suæ fiebat, ita ut puderet eos aspectus ipse publicus, nec eleuare oculos in ho
Puderet pro pudefaceret, so lœcismus. minum faciem auderent. Etenim cum primùm ipse Maximinus imperialibus
edictis tyrannus & impius, & Deo atq; hominibus inuisus fuisset pronuncia
tus, tabulæq; eius pictæ, uel imagines æreę, aliæ deijci ac præcipitari iuberent,
aliæ uerò atris fucatæ coloribus oblíterari: tanta subitò rerum facta conuersio
est, ut eius qui dudũ aduersum Christianos de pœnæ æternitate censebat, nũc
etiam nomẽ aut reuelleret de memoria hominũ, aut cũ opprobrio ac dedecore
seruaret. Iudices quoq; eius, quos ille in tyrannicis dominationibus ministros
scelerũ habuerat, legitimi principes uelut impietatis & crudelitatis eius satelli
Peucedius tes interfici iuberent. In quib. maximus flagitiorũ eius signifer Peucedius fuit,
qui secũdo ab eo et tertio cõsul, puectus est, ac præfecturę tenuit culmẽ. Sed &
Quintianus Quintianus similiter primis apud eum honorib. functus, qui in Aegypti parti
bus aduersum Christianorũ sanguinẽ inaudita sæuitia & crudelitate grassatus
est. Sed & alij plurimi per quos Maximini impietas fomenta cõceperat. In qui
Theotecnus. bus & Theotecnus ultorẽ tandem profanorũ actuum esse cõperit Deum, qui
cõsecrati apud Antiochiã simulacri gratia, etiam præsidialibus à Maximino fa
scibus fuerat honoratus. Sed cum Licinius uenisset Antiochiã, et magicæ artis
studiosos ad pœnã iussisset inquiri, sacerdotes illi atq; aruspices nouelli simula

cri, horum

A cri,horum uel ſocij uel etiam magiſtri deprehenduntur. Cumq; ab his inquire retur,quo pacto uel reſponſa redderet ſimulacrum,uel prodigia quędam face re uideretur,diſſimulare primò,poſtea tamē arctius interrogati:totius ludi cō poſitam ac cōpaginatam machinam pandunt,& arte Theotecni fatentur cuncta facta. Igitur primò omnium ipſum tantæ deceptionis autorem Theotecnum,tū deinde cæteros magicæ artis miniſtros, quos ille ſacerdotes nouelli dæmonis atq; aruſpices collocarat, dignis excruciandos ſupplicijs duci iubet. Quibus adduntur etiam filij Maximini quos ille iam imperij ſocios aſſumpſerat. Sed & propinquos eius, qui ſe ob huiuſmodi neceſſitudinē,moleſtiſſimos erga ciues & prouinciales exhibuerant,paribus ſupplicijs afficit. Stulti & uæcordes,qui non audierint cōmonitionem diuinarum literarū, dicentem: Nolite cōfidere in principibus,neq; in filijs hominū,in quibus non eſt ſalus. Exibit ſpiritus eius,& reuertetur in terram ſuam.in die illa peribunt omnes cogitationes eorum. Nos autem quibus ſpes & ſalus in omnipotenti Deo cōſiſtit, et in rege omnium Chriſto Saluatore noſtro, ac redemptore animarum noſtrarum,& correptionem libenter ab eo ſuſcipimus,et pacem ueniamq; ab ipſo ſimiliter expectamus. Igitur poſteaquā repentè Deo atq; hominibus inuiſum (ſecundum quod ſuprà expoſuimus)interijt impiorum hominū genus(ita ut meritò in his completū uideretur quod prædixerat ſpiritus ſanctus, Vidi impium ſuperexaltatū & eleuatum ſicut cedros Libani, & tranſiui, & ecce nō erat:& quæſiui locum eus,& non inueni)omni nube deterſa,lætus iam dies & ſolito clarior illuxerat terris,atque eccleſijs Chriſti ſplendor ſui ſolis effulſerat. nec uſquā qui hęc aliter aſpiceret liuidus ſupererat oculus:ſed cuncti mortales tyrannicæ quæ præterierat crudelitatis horrore, etiā ſi nondū fide,uotis tamē quæ noſtra ſunt amplectētes, uniuerſi pariter Deum uerū pijs eſſe fatebantur auxilio, firmamq; eſſe ſpem in Chriſto ſperantiū cōprobabant. Ex quo aderat

B cunctis uelut diuino munere infuſa lætitia,maximè uidentib.ea loca, quæ paulo antè impijs tyrannorū machinis fuerant deſtructa, redituua conſtructione clariora & celſiora cōſurgere, templaq; excelſa pro humilibus cōuenticulis eleuari. Iuuabat enim Chriſtianorū principū fauor,& legislatione religioſa alacres noſtrorū animos eo amplius animabat, dum & ad perſonam epiſcoporū frequentius ſeriberent, et honorē ſacerdotibus cum ſumma uenerationē deferrent,ſed & impendiorū ſumptus benignius largirent. Interea feſtiuitatrs à noſtris frequentiſſimè gerebant cum omni lætitia & exultatione per urbes & loca ſingula eccleſiarū dedicationibus celebratis. Congregabant in unum ſacerdotes,nec pigebat etiam longè poſitos conuenire, quia nullum longū uidebat ſpaciū charitati. Concurrebant etiam populi ad populos, & tanquā uerè membra unius corporis Chriſti iungi ſibi inuicē ſociariq; gaudebant, ut uideretur in eis compleri figura illa prophetica quæ cum ſacramento quodam prædicta eſt,dicens: Quia cōgregabit os ad os,& iunctura ad iunctura,quibus etiam unus ſpiritus ineſſe omnibus infuſus membris, & una anima meritò dicitur: quia & una in omnibus fides, & unus ab omnibus colitur Deus, atq; ex uno ore hymnos omnes cōcinunt Deo. Iam uerò ingens in ſacerdotijs et miniſterijs,atq; in omnibus quæ ad religionis obſeruantiā pertinēt,gratia refulgebat. Adſtabant hic pſallentiū chori,iuuenes & uirgines,ſenes cum iunioribus laudabant nomen Domini: hic myſtica miniſteria ordinatis ac diſpoſitis uicibus agebant. Pontificū quoq; & ſacerdotū conſeſſus, ipſa canicie uenerabilis eminus præfulgebat. Iam uerò ſi quis per gratiā Domini inſpiratus,ſermonē proferret ad populū,cum omni ſilentio ora cunctorū in eum, oculiq; cōuerſi tanquam cœlitus ſibi per eum denūciari aliquid expectabant. Tanta auditorum reuerētia,tantus ordo in ſacerdotib.ſeruabatur. Inde alius atq; alius,et nō ſolū duo uel tres,ſicut Apoſtolus dixit,cæteris examinantibus loquebantur,ſed et quantiſcunq; dabatur ſermo in adapertione oris ſui, ut magis cōſtaret in eis il-

Filij Maximini.

Pſal.145.

Pſal.36.

Dedicationes eccleſiarum.

Chori pſallentium.

Pſal.148.

Myſtica miniſteria.

Pontificum & ſacerdotum cōſeſſus.

Concionans ad populum.

lud quod Moyses dixerat: Quis dabit omnem ecclesiã Dei prophetare? Nus- A
quam enim liuor aderat, nullum pulsabat inuidia, dona Dei populis adminis-
trabantur, unusquisq; secundũ quod scriptum est, ad ædificationem ecclesiæ
Rom. 12. abundare quærebat. Et omnia hæc in charitate gerebantur, ita ut se honore in-
uicem præuenirent, & alter alterum se duceret meliorem. Nam simpliciores
quiq; admirabantur, & suspiciebant eos qui per sapientiam uerbi populos in-
struebant. Sapientes uerò & eruditi uiri præferebant eos, quibus pura uita &
Officiũ immolandi sacrificij. syncera simplicitas offerendi Deo hostias, maiorẽ fiduciam dabat, eisq; immo
landi sacrificij permittebat officiũ, quos familiarior uitæ simplicitas in cordis
puritate seruabat. Sic summo studio perquirebat alter in altero quod præfer-
ret. Igitur cum tali simplicitate ecclesiarũ gloria apud Deum hominesq; profi-
ceret, & imago quædã cœlestiũ haberetur in terris, super omnia quoq; religio-
Constãtinus sa sus princeps Constantinus exultaret in talibus, ac per dies singulos fide ac reli
nebat Christia gione crescẽs, inexplebili gaudio de ecclesiarũ profectibus repleretur, sacerdo
nis. tibus etiam Dei nõ credebat sufficere, si se æqualẽ præberet, nisi eos longè præ
ferret, & ad imaginẽ quandam ueneraretur diuinæ præsentiæ. Cumq; pro his
omnibus, non iam ut Imperator, sed ut pater coleretur à cunctis, nõ tulit infe-
lix inuidia, uel nostrorũ pacem lętis successibus crescere, uel illius erga nos stu
Licinius. dia inquassata durare. Etenim Licinius, qui primò quasi probitate morũ, & ui
tæ integritate, ac merito uirtutum, nõ solum ab eo in societatẽ regni fuerat ad-
scitus, uerùm et in propinquitatem ex cõiunctione susceptus (sororem namq;
Constantini in matrimoniũ acceperat) uidens Imperatorem non tam ui & me
tu quàm amore & religione omnibus imperare, atque in summa ueneratione
cunctis esse mortalibus, & præcipuè Christianis, humano uitio pulsatus, imò
inhumana inuidiæ clade perculsus, occultis insidijs primò decipere egregium
principẽ parat, idq; quàm maximè per familiares ac ministros molitur. Sed il-
le nihil quidẽ de eius dolis ac fraudibus suspicatus, tamen quia totus erat confi- B
dens in Deo, ad omnia se illo signo quod ei cœlitus monstratũ fuerat, munie-
Licinius aduer bat, nec ullis per hoc insidijs fieri obnoxius poterat. Verùm Licinius ubi neq;
sus Constanti beneficiorũ memoria, neq; affinitatis gratia reprimere immanitatem cõcepti
num Aug. sceleris poterat, neq; tamen ei per occultas machinas insidiæ procedebãt, ratus
quod Imperator Christianorũ precibus iuuaret, & ideo tutus permaneret stul
ta iracundia permotus, Imperatori quidẽ apertum bellũ indicit, regniq; fidem
Solennia Chri societatemq; cõtaminat. Nostros uerò priuato ac speciali odio persequi parat,
stianorum. hoc in querelam deuocans, quòd nõ ita pro se sicut pro Constantino, Christia-
ni in solennibus & ex præcepto sibi traditis orationibus excubarent. Versa i-
gitur uice, is qui paulo antè acerrimè in eos uindicauerat qui tyrannorm tem-
pore aduersum Christianos aliquid crudele moliti sunt, nunc in nostros tela
cõtorquet, & tyrannidis suæ prima sacrilegia nostrorũ cruore delibat. Primò
Licinij edicta namq; omnium de palatio suo, si quis Christianus esset exire iubet, tum & de
aduersum Chri omni militia. Post hæc proficit pestis, et tyrannicis edictis statuit, omnes qui se
stianos. Christianos profiterent, in carcerẽ tradi. Statim tamen inuenit aliquid, in quo
An. Do. 320. priores crudelitate superaret. Addit edicto, ut ne quis alicui misso in carcerẽ, ci
bum uel potũ deferat, dicens: Iniquum esse misericordiã fieri, atq; humanitatẽ
præbere his, quos ipse suis legibus condemnasset. Et ita multitudines in carce-
rem retrusæ, inedia necabantur. Sed per hoc putabat adhuc occultiorẽ esse ty-
rannidẽ suam, uerùm crescente animi sæuitia, etiam hoc parum uidetur: conti
nuò in episcopos, cæterosq; sacerdotes Dei, rabiẽ crudelitatis extendit, & pri-
mò omniũ nobiliores quoq;, & quos fama clarior extulerat, uel sapiẽtiæ et do
ctrinæ opinio cõmendauerat, callida arte circumuenit, & eos aut iniuriarum
reos fieri, aut cuiuslibet alterius ficti criminis percipiẽs, nullaq; negotij inqui-
sitione habita, puniri hoc solo quo deferebanẽ, iubebat. Iam uerò post hæc in-
audito omnib. seculis crudelitatis modo, omnes qui cõtaminatis sacrificijs ac-

quiescere

A quieſcere noluiſſent, nõ tortoribus (ut præceſſores ſui tyranni faciebant) neq; cruciatibus ac ſupplicijs tradi iubebat, ſed lanionibus dari, ut eos porcorũ more ſuſpenſos, deſpicatosq; & codicibus ſuperpoſitos, per fruſta cæderent: & in partes diuiſos, in mare ad pabulum piſcium proijcerent. Eccleſias quoq; quas ſuis iam temporibus cõmunibus edictis extrui fecerat, rurſum ipſe ſubuertere, & per omnia ſatisfagere, quatenus cunctos qui ante ſe fuerant tyrannos, crudelitate ſuperaret. Præterea & leges, ſi quæ apud Romanos bene & honeſtè à maioribus latæ fuerant, in barbarũ ritum conuertere, auaritiæ quoq; inſatiabiliter ſtudere, cenſus innouare, et agros cultoribus uacuos tributis replere. Præterea ſi quos iniquis factionibus circunuentos in exilium miſiſſet, horum uxores legitimis matrimonijs auulſas, ſeruis ſuis ac ſatellitibus iungere. Ipſe uerò etiam contra ætatis ſuæ uires adulterijs & corruptione uirginum delectari. Verùm ubi huiuſcemodi armis et uirtutibus inſtructus, tyrannidẽ ferocius cœpit agitare, Conſtantinus, qui erat ueris uirtutibus adornatus, et perfecta in Deum pietate munitus, tot tantisq; flagitijs ire obuiã parat. Nec difficultas aliqua uictoriæ fuit, ubi et cauſa iuſtior, & fides purior, & uirtus eminentior habebatur. Deiectoq; Licinio, atq; omni memoria tyrannicæ dominationis ablata, ſoliditatẽ Romani regni cum filijs ſolus obtinuit. Tum uerò ſtatus quidem reipublicæ æquabili moderatione, & cenſura digniſſima Romani nominis habebatur, in nationibus barbaris metus ingens, in prouincialibus uerò metu deuotio animi maior erat. Quieta omnia & tranquilla ab hoſtibus belliſq; ciuilibus, lęti ſecuriq; cuncti mortales pacem agitabant. Eccleſiarum uerò gloria, incredibile memoratu eſt, quanto religioſi Imperatoris ſtudio adoleuerit, quantaq; eius cura etiam erga ſumptum indigentium fuerit. Ardens namque in fide Dei animus, & benignũ ingeniũ atque clemens bonis operibus paſcebatur. In tantum uerò præſentium rerum bonitas & tranquillitas obtinebat,

B ut obliuionem præteritorum páreret malorum. Edictis namq; frequentibus per omnem locum propoſitis, non ſolum tyrannicas aduerſum Chriſtianos depulerat leges, iusq; ciuile reddiderat, uerùm & priuilegia plurima eccleſijs, ac ſummos honores ſacerdotibus detulit. Ita Deo atq; hominibus charus, ſummam Romani regni, cùm religione pura, tum etiam uirtute animi ac moderatione, ſupra omnes qui prius fuerant, procurabat.

An. Do. 325.

Eccleſiæ.

Pauperibus ſubuenit.

An. Do. 326. Conſtantinus priuilegia eccleſiaſtica ſacerdotib. dedit.

EVSEBII ECCLESIASTICAE HISTORIAE FINIS.

RVFFINVS LECTORI.

HVcuſq; nobis Euſebius rerum in Eccleſia geſtarum memoriam tradidit. Cætera uerò quæ uſq; ad præſens tempus per ordinem ſubſecuta ſunt, quæ uel in maiorũ literis reperimus, uel noſtra memoria attigit, patris religioſi præceptis & in hoc parentes, quàm poterimus breuiter addemus.

Intelligit Chromatium.

HISTORIAE ECCLESIASTICAE

LIBER DECIMVS RVFFINO AQVILEIENSI *presbytero autore*

De Arrij hæreſi Cap. I.

CVm apud Alexandriam poſt Achillam, qui Petro martyri ſucceſſerat, Alexander ſacerdotium ſuſcepiſſet, quia pax noſtris & quies à perſequutionibus erat, atque eccleſiarum gloria confeſſorum meritis gaudebat, proſperitas rerum noſtrarum domeſtica cõtentione turbatur. Etenim presbyter quidam apud Alexandriam, Arrius nomine, uir ſpecie & forma magis quàm uirtute religioſus, ſed gloriæ laudisq; & nouitatis improbè cupidus, parua quædam de fide Chriſti proferre, & quæ antea in quæſtionẽ nunquam uenerant, cœpit; abſcindere ac ſeparare ab illa æterna & ineffabili Dei

An. Do. 322. Alexander epiſcopus Alexandrinus.

An. Do. 323. Arrius presbyter Alexandrinus.

patris substãtia uel natura filium conabatur. Quæ res plurimos in ecclesia con A
turbabat. Sed cum Alexander episcopus natura lenis & quietus, assiduis com-
monitionibus Arĩ cuperet à prauo incœpto & assertionibus impijs reuoca-
Aliàs dissimularet à talib. pluconſ. re, nec tamen res ex sententia procederet, quòd pleroſq; iam cõtagio pestiferæ
assertionis infecerat, non solum apud Alexandriam, uerùm & per alias urbes
prouinciasq; dispersa, pernicioſum fore credens † si dissimularet, & alijs plurimis cõsacerdotibus suis rem indicat. Quæstio latius innotescit. Sermo usq; ad
aures religiosi principis, quippe qui omni studio & diligentia curaret quæ no
stra sunt, peruenit. Tum ille ex sacerdotũ sentẽtia apud urbem Niceam episco
pale concilium conuocat, ibiq; Arium trecentis decem & octo episcopis resi
dentibus adesse iubet, ac de eius propositionibus & quæstionibus iudicari.

Constantinus Aug. An. Do. 327. Conciliũ apud Niceam.

De concilio apud Niceam congregato. *Cap.* II.

SEd & in eo cõcilio admirabile factum principis non puto reticendũ. Etenim cum ex omnibus penè locis episcopi conuenissent, & (ut fieri solet) diuersis ex causis inter se quædam iurgia detulissent, interpellabatur frequenter à singulis: offerebantur libelli, culpæ proferebantur, & magis ad hęc quàm ad id, pro quo uentũ fuerat, animos dabant. At ille uidens quod per huiusmodi iurgia causa summi negocij frustraretur, diem certum statuit, qua unusquisque episcoporũ, si quid querimoniæ habere uideret, deferret. Et cum resedisset, suscepit à singulis libellos: quos simul omnes in sinu suo continens, nec in
Constantinus Aug. ad episcopos. eis quid contineret aperiens, ait ad episcopos: Deus uos constituit sacerdotes, & potestatem uobis dedit de nobis quoq; iudicandi, & ideo nos à uobis rectè iudicamur. Vos autem nõ potestis ab hominibus iudicari. Propter quod Dei solius inter uos expectate iudiciũ, & uestra iurgia quæcunq; sunt, ad illud diu
Psal. 81. num reseruentur examen. Vos etenim nobis à Deo dati estis dij, & conueniẽs nõ est ut homo iudicet deos, sed ille solus de quo scriptũ est: Deus stetit in syna goga deorum, in medio autem deos discernit. Et ideo his omissis, illa quæ ad si B
dem Dei pertinẽt, absq; ulla animorũ contentione distinguite. Quum hæc dixisset, omnes simul querimoniarũ libellos iussit exuri, ne innotesceret ulli hominum simulatio sacerdotum. Verùm quum per dies multos in episcoporum concilio de fide quæstio uerteretur, & nonnulli diuersa sentirent, ac uehementer cœptis Arij fauerent, plures tamen erant qui impium execrarentur incœptum. Cumq; in eodem concilio esset confessorum magnus numerus sacerdotum, omnes Arij nouitatibus aduersabantur. Fauebant uerò ei uiri in quæstionibus callidi, & ob id simplicitati fidei aduersi.

De conuersione Philosophi Dialectici *Cap.* III.

Philopsophi et dialectici uenẽ conueniũt apud Niceam.

QVantam uerò uirtutem habeat fidei simplicitas, etiã ex his quæ inibi gesta referuntur, agnoscimus. Etenim cum pro studio religiosi Imperatoris, ex omni terra sacerdotes Dei coissent, opinione cõmoti philosophi quoq; & dialectici ualde nobiles & opinatissimi cõuenerunt. In quibus quidam insignis in arte dialectica, per dies singulos, cõflictus summi certaminis cum episcopis nostris, uiris adęquè in dialectica nõ improbabiliter eruditis, mouebat: & fiebat ingens spectaculũ, conuenientibus ad audiendũ doctis & literatis uiris. Nec tamen ullo genere philosophus concludi à quoquam poterat, aut constringi. Tanta enim dicendi arte obiectis quæstionibus occurrebat, ut ubi maxime putaretur adstrictus, uelut anguis lubricus elaberetur. Sed ut ostenderet Deus, quia non in sermone regũ Dei, sed in uirtute consistit, quidam ex con-
1. Cor. 4. fessoribus simplicissimæ naturæ uir, & nihil aliud sciens nisi Iesum Christũ, & hunc crucifixũ, inter cæteros auditores episcopos aderat. Qui cũ uidisset philosophum insultantẽ nostris, & callida se disputationis arte iactantẽ, poscit ab omnibus locũ, uelle se paucis cum philosopho sermocinari. Tum uerò nostri, qui simplicitatẽ uiri & imperitiam de sermone duntaxat nossent, pauere, et uelut pudorem quendã pati, ne fortè apud callidos homines risui efficeretur sancta sim-

A cta ſimplicitas. Perſtitit tamen ſenior, & hinc mouit ſermonis exordiũ. In nomine, inquit, Ieſu Chriſti, philoſophe audi quę uera ſunt. Deus unus eſt qui fecit cœlum & terram, quiq; homini quem de terræ limo formauerat ſpiritũ dedit: uniuerſa quæ uidentur & quæ non uidentur, uirtute uerbi ſui creauit, & ſpiritus ſui ſanctificatione firmauit. Hoc uerbũ à ſapientia quem nos filium dicimus, humanos miſeratus errores, ex uirgine naſcitur, & per paſſionem mortis à perpetua nos morte liberauit, ac reſurrectione ſua æternã nobis cõtulit uitã. Quem et expectamus iudicem omniũ quæ gerimus eſſe uenturũ. Credis hoc ita eſſe philoſophe? At ille uelut ſi nunquã ullum ſermonem cõtradicendi didiciſſet, ita obſtupefactus uirtute dictorũ, mutus ad omnia, hoc ſolum potuit reſpondere, ita ſibi uideri, nec aliud uerũ eſſe quàm quod dixerat. Tum ſenior: Si hæc, inquit, ita eſſe credis, ſurge et ſequere me ad Dominicũ, & † huius fidei ſignaculũ ſuſcipe. Et philoſophus conuerſus ad diſcipulos ſuos, uel ad eos qui audiendi gratia cõuenerant: Audite, inquit, ô eruditi uiri: Donec uerbis mecũ geſta res eſt, uerba uerbis oppoſui: & quæ dicebantur, dicendi arte ſubuerti: ubi uerò pro uerbis uirtus proceſſit ex ore dicẽtis, nõ potuerũt reſiſtere uerba uirtuti, nec homo aduerſari potuit Deo. Et ideo ſi quis ueſtrũm potuit in his quę dicta ſunt ſentire quę ſenſi, credat Chriſto, et ſequatur hũc ſenẽ, in quo loquutus eſt Deus. Ita philoſophus Chriſtianus effectus, tandem ſe gratulatus eſt uictũ.

Chriſtianus ille teratus philoſophum aggreditur.

Per ſignaculũ huius fidei, crucem intelligit. Nam ſic olim initiabantur Chriſtiani.

De Paphnutio confeſſore. Cap. IIII.

FVit præterea in illo Concilio & Paphnutius, homo Dei, epiſcopus ex Aegypti partib. confeſſor, ex illis, quos Maximianus dexteris oculis effoſſis, & ſiniſtro poplite ſucciſo, per metalla damnauerat. Sed in hoc tanta uirtutum inerat gratia, ut ſigna per eum nõ minus quàm dudum per apoſtolos fierent. Nam & dæmones uerbo tantum fugabat, & ægros ſola oratione curabat: ſed & cæcis uiſum dicitur reddidiſſe, & paralyticos ad ſtabilitatem corporis reuocaſſe. Quem Conſtantinus in tanta ueneratione & affectu habuit, ut ſæpius eum intra palatium euocatum complecteretur, et illum oculum qui in confeſſione fidei fuerat euulſus, auidioribus oſculis demulceret.

Paphnutius.

De Spiridione epiſcopo. Cap. V.

EX eorum numero (& ſi quid adhuc eminentius) fuiſſe dicitur etiam Spiridion Cyprius epiſcopus, uir unus ex ordine prophetarũ, quantũ etiam nos eorum qui eum uiderant narratione cõperimus. Hic paſtor ouium etiam in epiſcopatu poſitus permanſit. Quadam uerò nocte cum ad caulas fures uenirent, & manus improbas quo aditum educendis ouibus facerent, extendiſſent, inuiſibilibus quibuſdã uinculis reſtricti, uſq; ad lucem uelut traditi tortoribus permanſerũt. Cum uerò oues ducturus ad paſcua matutinus ſe ageret ſenior, uidet iuuenes abſq; humanis uinculis in caulis pẽdere diſtrictos. Cumq; cauſam noxæ cõperiſſet, abſoluit ſermone, quos meritis uinxerat: et ne eis inanis nocturna cederet occupatio: Tollite, inquit, ô iuuenes unum uobis arietẽ, ne ſine cauſa ueniſſe uideamini, quem melius prece quàm furto quæſiſſe conuenerat. Tradũt de hoc etiã illud factũ mirabile: Filiã habuit Irenen nomine, quæ ei cum bene miniſtraſſet, uirgo defuncta eſt. Poſt eius obitũ uenit quidã, dicens, ſe ei quoddã depoſitum cõmendaſſe. Rem geſtam ignorauerat pater. Perquiſitũ in tota domo: nuſquã quod poſcebatur, inuentũ eſt. Perſiſtebat tamen ille qui cõmendauerat, & fletu ac lachrymis perurgebat: uitæ ſuæ quoq; illaturũ ſe eſſe exitium, niſi cõmendata reciperet, teſtabatur. Permotus lachrymis eius ſenex, ad ſepulchrũ filię properat, atq; eam ex nomine clamitat. Tum illa de ſepulchro: Quid uis, ait, pater? Commendatũ, inquit, illius ubi poſuiſti? At illa locum deſignans, illic, ait, inuenies deſoſſum. Regreſſus ad domũ, rem, ſicut filia de ſepulchro reſponderat, repertam tradidit repoſcenti. Sed & multa alia eius ferũtur geſta mirabilia, quę etiam nunc ore omniũ celebrant. Talis igitur in illis adhuc temporib. permulti uiri in eccleſijs Domini refulgebãt, ex

Spiridion.

quibus plurimi in illo concilio fuerunt. Sed & Athanasius eodem tempore A
Alexandriæ diaconus, Alexandrini episcopi aderat cõsilijs, senem quàm plurimis iuuans. Interea per dies singulos agitabatur conuentus, nec facilè aut temerè de re tanta statuere audebant. Euocabatur frequenter Arius in concilium, & assiduo tractatu assertiones eius discutiebantur: & quid aduersum hæc teneri deberet aut statui, summa cum liberatione quærebatur. Verùm post diutinũ multumq; tractatũ placet omnibus, ac uelut uno cunctorũ ore & corde decernitur ὁμοούσιον scribi debere, id est eiusdem cum patre substantiæ filium confiteri, idq; firmissima omnium sententia pronunciatur. Decem et septem soli tunc fuisse dicuntur, quibus Arrij fides magis placeret, extrinsecus creatum Dei filium ex nullis substantibus, & non ex ipsa patris deitate progenitum confirmantes. Defertur ad Constantinum sacerdotalis concilij sententia. Ille tanquã à Deo prolatam ueneratur. Cui si quis tentasset obniti, uelut contra diuina statuta uenientem, in exiliũ se protestatur acturũ. Sex igitur soli cum Ario se patiuntur expelli, reliqui uerò undecim consilio inter se habito, adquiescunt ad scribendum manu sola, non mente. Cuius simulationis autor præcipuè extitit Nicomediæ episcopus Eusebius. Interim quoquo modo alijs ueritate, alijs simulatione (sicut post exitus docuit) subscribentibus, et de singulis quibusq; ecclesiasticis obseruationibus certa statuta figentibus, concilium diremptum est. Exemplum autem expositionis fidei eorum qui cõuenerant, infrà scriptũ est.

Eusebius Nicomediensis.

Exemplum fidei Nicenæ, & statutorum eius. Cap. VI.

Exemplum fidei Niceni concilij.

CRedimus in unum Deum, patrem omnipotentẽ, omnium uisibilium & inuisibilium factorem. Et in unum Dominum nostrum Iesum Christum, filium Dei de patre natum unigenitũ, id est, de substantia patris, Deum ex Deo, lumen ex lumine, Deum uerum ex Deo uero, natum, non factum, ὁμοούσιον patri, hoc est, eiusdẽ cum patre substantiæ, per quem omnia facta sunt quæ in cœlis & quæ in terra. Qui propter nos & propter nostram salutem de- B
scendit, & incarnatus est homo factus, passus est, & resurrexit tertia die, & ascendit in cœlos, inde uenturus iudicare uiuos & mortuos. Et in spiritum sanctum. Eos autem qui dicunt, Erat aliquando quando non erat, & antequam nasceretur non erat, & quia ex nullis substantibus factus est, aut ex alia substantia, uel substantia, dicunt esse τρεπτὸν, aut cõuertibilem uel mutabilẽ filium Dei, anathematizat catholica & apostolica ecclesia.

I. Statuunt præterea obseruandum esse in ecclesijs, ne quis ex his qui semetipsos impatientia libidinis exciderunt, ueniret ad clerum.

II. Et ne quis nuper assumptus ex uita uel conuersatione gentili, accepto baptismo, antequam cautius examinetur, clericus fiat.

Indicat liber in quo magistratuũ insignia depicta sunt, sub dispositione uiri illustris comitis priuatarum, fuisse etiã rationalem rei priuatæ per urbem et suburbicarias regiones cum parte Faustinæ. Et alibi mẽtio Picenti suburbicarij in eodẽ uolumine.

III. Et ne quis episcoporum cæterorumq; clericorum cum extraneis mulieribus habitet, præter quàm cum matre, uel sorore, uel θείᾳ, uel si quæ sunt huiuscemodi necessitudinum personæ.

IIII. Et ut episcopus (si fieri potest) à totius prouinciæ episcopis ordinetur. Si hoc difficile est, certè non minus quàm à tribus, ita tamen, ut Metropolitani episcopi maximè uel præsentia, uel autoritas habeatur. Absque quo ordinationem irritam esse uoluerunt.

V. Et ne, quem alius episcopus de ecclesia expulerit, siue clericum, siue laicũ, suscipiat alius. Sanè ne hoc aut iracũdia aliqua, aut cõtentione (ut fieri solet) iniustè factũ remediũ non haberet, decernũt per singulos annos in singulis quibusq; prouincijs secundo ab omnibus episcopis prouincialibus cõcilia agi debere, & de huiusmodi negotijs iudicari, ut si fortè ab uno iniquè aliquid gestũ est, à cæteris emendetur. Si rectè, ut ab omnibus confirmetur.

VI. Et ut apud Alexandriam, & in urbe Roma, uetusta cõsuetudo seruetur, ut uel ille Aegypti, uel hic suburbicariarũ ecclesiarum sollicitudinem gerat.

VII. Et ut si fortè in ordinando episcopo, duo uel tres pro aliqua contentione dissen-

A ne dissentiant, reliquorum autoritas, & præcipuè Metropolitani cum cæteris firmior habeatur.

VIII. Et ut episcopo Hierosolymorũ antiquitus tradita honoris prerogatiua seruetur, manente nihilominus et Metropolitani ipsius prouinciæ dignitate. *Episcopi Hierosolymitani prærogatiua.*

IX. Et Catharos (qui apud nos Nouatiani sunt) si forte pœnitentes ad ecclesiam cõuertantur, confessos ecclesiastica dogmata, clericos in ordine quidem suo suscipi debere. Sed ordinatione data, sanè si episcopus ipsorum ueniat ad episcopum nostrum, debere eum in presbyterorum loco sedere. Episcopi uerò nomen manere apud illum solum, qui catholicam semper tenuit fidem, nisi sua uoluntate ipse eum tali nomine honorare uoluerit, uel si placuerit ut quærat ei episcopi locum uacantem, hoc sit in ipsius potestate.

X. Et ne in una ciuitate duo sint episcopi.

XI. Et si qui fortè indiscretè ad sacerdotium prouecti, postmodũ uel ipsi aliquid de se criminosum cõfessi sunt, uel ab alijs reuicti, ut abijciant: sed & si qui ex his qui lapsi sunt, et p' ignorãtiã fortè ordinati, recogniti fuerint ut abijciãt.

XII. Et si qui absq; tormẽtis in persecutionibus lapsi sunt, & ex corde agũt pœnitentiam, quinq; annos inter catechumenos faciant, & duobus annis post hoc fidelibus tantum in oratione iungantur, & ita postmodum suscipiantur.

XIII. Qui uerò propter confessionẽ militiam abiecerant, & rursum ad hanc abierunt, hos tredecim annis pœnitentiam agere, et postea susci pi, si tamen ex corde pœnitentiam gerant. Esse tamen in potestate episcopi moderandi facultatem, si eorum fructuosam & attentam pœnitentiam uiderit.

XIIII. De his uerò qui uita excedunt pœnitentibus, decernunt, uacuum nullum debere dimitti. Si quis sanè accepta cõmunione superuixerit, debere eum tempora statuta complere, uel certè prout moderari episcopus uoluerit.

XV. De catechumenis qui prolapsi sunt, statuerunt tribus annis eos à cate-
B chumenorum oratione separatos, postea recipi debere.

XVI. Et ne de ciuitate inferiori ad maiorem ecclesiam transire quis ambiat, siue episcopus, siue etiam alius clericus.

XVII. Et ne quis clericus qui derelicta ecclesia sua nulla existente causa probabili uagatur et oberrat per alias ecclesias, suscipiatur in communionem.

XVIII. Et ut nemo eum qui ad alium pertinet, subripiens, in sua ecclesia ordinet clericum absq; consensu illius ad quem pertinet.

XIX. Et ne quis clericus aut usuras accipiat, aut frumenti uel uini ampliationem, quod solet in nouo datum, uel sesquiplum, uel etiam duplũ recipi: quod si faciat, tanquam turpis lucri reum abijciendum.

XX. Et ne diaconi presbyteris præferantur, ne' ue sedeant in consessu presbyterorum, aut illis præsentibus eucharistiam diuidant, sed illis agentibus solum ministrent. Si uerò presbyter nullus sit in præsenti, tunc demum etiam ipsis licere diuidere: aliter uerò agentes, abijci iubent. *Diaconus eucharistiam nõ diuidat præsente episcopo.*

XXI. Et ut Paulianistæ, qui sunt Photiani, rebaptizentur.

XXII. Sed & diaconissas, quoniam quidem manus impositionem non accipiunt, etiam ipsas inter laicos esse debere. Igitur cum de his prout diuinarum legum reuerentia poposcerat, decreuissent, sed et de obseruatione Paschæ antiquum canonem, per quem nulla de reliquo uarietas oriretur, ecclesijs tradidissent, omnibus ritè dispositis, ecclesiarum pax et fides in Orientis atq; Occidentis partibus una atq; eadem seruabatur.

De Helena Constantini matre. Cap. VII.

PEr idem tempus Helena Constantini mater, fœmina incõparabili fide et religione animi, ac magnificẽtia singulari, cuius iure Constantinus et esset filius, & credereẽ diuinis admonita uisionibus, Hierosolymã petit, atq; ibi locũ in quo sacrosanctũ corpus patibulo affixũ pependerat, ab incolis perquirit. Qui idcirco ad inueniẽdũ difficilis erat, quod ab antiquis persequutorib. si *An. Do. 325. Helena mater Constantini Augusti.*

mulacrum

Simulacrum Iouis Adrianum illic posuisse, Paulinus autor est. Adonidis autē in Bethlehem. Tres cruces reperiuntur.

mulacrum in eo Veneris fuerat defixum, ut si quis Christianorum in illo loco A Christum adorare uoluisset, Venerem uideretur adorare. Et ob hoc infrequēs & penè obliuioni datus fuerat locus. Sed cum (ut suprà diximus) religiosa fœmina properasset ad locū cœlesti sibi indicio designatū, cuncta ex eo profana & polluta deturbans, in altum purgatis ruderibus, tres cōfuso ordine reperit cruces. Sed obturbabat reperti muneris lætitiā uniuscuiusq; crucis indiscreta proprietas. Aderat quidē & titulus ille, qui Græcis & Latinis atq; Hebraicis literis à Pilato fuerat cōscriptus: sed nec ipse satis euidēter Dominici prodebat signa patibuli. Hic ū humanæ ambiguitatis incertū, diuinū flagitat testimonium. Accidit in eadē urbe primariā quandam loci illius fœminam graui ęgritudine cōfectam, femineē iacere. Macarius per idem tempus ecclesię illius episcopus erat. Is ubi cunctantē reginam, atq; omnes pariter qui aderant uidet: Adferte (inquit) huc totas quæ repertæ sunt cruces, & quæ sit quæ portauerit Dominū, nunc nobis adaperiet Deus. Et ingressus cū regina pariter & populis ad eam quæ decūbebat, defixis genib. huiuscemodi ad Deū precē profudit.

Macarius episcopus Hierosolymorum.

De cruce Saluatoris in Hierosolymis ab Helena reperta. Cap. VIII.

Precatio Macarij ad Deum.

TV Domine, qui per unigenitū filium tuum salutem generi humano per passionem crucis cōferre dignatus es, & nunc in nouissimis temporibus adspirasti in corde ancillę tuæ perquirere lignum beatū, in quo salus nostra pependit, ostende euidenter ex his tribus, quę crux fuerit ad Dominicā gloriam, uel quæ extiterit ad seruile supplicīū, ut hæc mulier quæ semiuiua decumbit, statim ut eam lignum salutare cōtigerit, à mortis ianuis reuocetur ad uitam. Et cum hæc dixisset, adhibuit primò unā ex tribus, & nihil profecit. Adhibuit secundam, & ne sic quidē aliquid actū est. Vt uerò admouit tertiā, repentè adapertis oculis mulier consurrexit, & stabilitate uirium recepta, alacrior multo quàm cum sana fuerat, tota domo discurrere, & magnificare Dei potentiā cœpit. Sic euidenti indicio regina uoti compos effecta, templum mirificū in eo lo B co in quo crucem repererat, regia ambitione construxit. Clauos quoq; quibus corpus Dominicū fuerat affixum, portat ad filium. Ex quibus ille frenos composuit, quibus uteretur ad bellum. Et ex alijs galeam nihilominus belli usibus aptam fertur armasse. Ligni uerò ipsius salutaris partem detulit filio, partē uerò thecis argenteis conditam dereliquit in loco: quæ etiam nunc ad memoriā sollicita ueneratione seruatur. Reliquit etiam hoc indiciū religiosi animi regina uenerabilis: Virgines quas ibi reperit Deo sacratas, inuitasse ad prandiū, et tanta eas deuotione curasse dicitur, ut indignum crederet, si famulorū uterentur officijs, sed ipsa manibus suis, famulæ habitu succincta, cibum apponeret, poculum porrigeret, aquam manibus infunderet, et regina orbis ac mater imperij, famularum Christi se famulam deputaret. Et hæc quidem Hierosolymis gesta. Interea Constantinus pietate fretus, Sarmatas, Gothos, aliasq; barbaras nationes, nisi quæ uel amicitijs, uel deditione sui pacem pręuenerant, in solo proprio armis edomuit. Et quāto magis se religiosius ac humilius Deo subiecerat, tanto amplius ei Deus uniuersa subdebat. Ad Antonium quoque primum eremi habitatorem, uelut ad unum ex prophetis literas suppliciter mittit, ut pro se ac liberis Domino supplicaret. Ita nō solū maritis suis, ac religione matris, sed & intercessione sanctorū commendabilē se Deo fieri gestiebat. Sanè quoniā tanti uiri Antonij fecimus mentionē, de uirtutibus eius atq; institutis, & sobrietate mentis, ut in solitudine uitā degens, usus solūmodo consortio fuerit bestiarū, et de dæmonib. crebros agens triumphos placuerit Deo supra cunctos mortales, utq; institutionis suæ præclara usq; in hodiernū monachis exempla reliquerit, uolentē me aliqua exponere, ille libellus excusit, qui ab Athanasio scriptus, etiam Latino sermone editus est. Propter quod nos, omissis his quæ ab alijs iam dicta sunt, ea memorabimus, quæ quamuis gestorū contineat fides, ab his tamen qui longè positi sunt, obscurior fama subtraxit.

Claui.

Ligni crucis.

Virgines monachæ.

An. Do. 326. Constantinus in Sarmatas et Gothos.

Antonius eremita. An Do. 338.

Antonij uita ab Athanasio cōscripta Græcè, Latinè uersa ab Euagrio.

De capti-

De captiuitate Frumentij et Aedesij, & de conuersione Indorum per ipsos gesta Cap. IX.

A IN ea diuisione orbis terræ quæ ad prædicandũ uerbum Dei sorte per apostolos celebrata est, cum alię alijs prouincię obuenissent, Thomę Parthia, et Matthæo Aethiopia, eiq; adhærens citerior India Bartholomæo dicitur sorte decreta. Inter quam Parthiamq; media, sed longo interior tractu India ulterior iacet, multis uarijsq; linguis & gentibus habitata, quã uelut lõgè remotã, nullus apostolicæ prædicationis uomer impresserat, quæ tamen temporibus Constantini tali quadã ex causa semina fidei prima suscepit. Metrodorus quidam philosophus, inspiciendorũ locorũ, et orbis perscrutandi gratia, ulteriorẽ dicitur Indiam penetrasse. Cuius exemplo etiam inuitatus Meropius quidã Tyrius philosophus simili ex causa adire Indiam uoluit, habens secum duos puerulos, quos liberalibus literis utpote propinquos instituebat. Quorum unus qui erat iunior Aedesius, alter Frumentius uocabatur. Igitur peruisis & in notitiam captis his quibus animus pascebatur, cum philosophus redire cœpisset, aquæ uel cæterorũ necessariorũ causa ad portum quendã nauis qua uehebatur, applicuit. Moris est inibi Barbarorũ, ut si quando fœdus sibi cũ Romanis turbatũ uicinę nunciauerint gentes, omnes qui apud eos ex Romanis inuenti fuerint, iugulent. Inuaditur nauis philosophi: cuncti cum ipso pariter perimũtur. Pueruli reperti sub arbore meditantes, & lectiones suas parantes, Barbarorũ miseratione seruati, ducuntur ad regem. Horum ille alterũ, id est Aedesium sibi pincernã fecit. Frumentio uerò, quem quasi perspicacẽ deprehenderat et prudentẽ, rationes suas scriniaq; cõmisit. Ex quo et in honore magno apud regẽ habiti, & in amore. At uero moriens rex, uxorẽ cum paruulo filio regni dereliquit hæredẽ: adolescentibus aũt quid uellent, agendi dedit liberam facultatẽ. Quos tamẽ regina suppliciter exorat, tanquam quę nihil haberet in toto regno fidelius, ut secũ usquequo adolesceret filius, regendi regni solicitudinẽ partirentur: & præcipuè Frumentiũ, cuius prudẽtia ad moderandum sufficeret regnũ. Nam alius fidem puram, & sobriam mentẽ simpliciter exhibebat. Idq; dum agerent, & regni gubernacula Frumẽtius haberet in manibus, Deo mentẽ eius & animos instigante, requirere sollicitius cœpit, si qui inter negotiatores Romanos Christiani essent, et ipsis potestatẽ maximã dare, ac monere ut cõuenticula per loca singula facerẽt, ad quę Romano ritu orationis causa cõfluerẽt. Sed et ipse multo magis eadẽ facere, & ita cæteros cohortari, fauore et beneficijs inuitare, præstare quicquid opportunũ fuisset, loca ædificijs, aliaq; necessaria præbere, et omnimodo gestire, ut Christianorum inibi sẽmen exurgeret. Sed cum regius puer adoleuisset, cui procurationẽ regni gerebant, expletis omnibus & ex fide traditis, multũ licet detinentibus & roganti-
B bus ut manerent regina uel filio, ad orbem tamẽ nostrũ reuertuntur. Et Aedesio festinante Tyrũ, parentes propinquosq; reuisere, Frumentius Alexandriam pergit, dicens, æquũ non esse, opus occultare Dominicũ. Igitur rem omnẽ ut gesta est exponit episcopo, ac monet ut prouideat uirum aliquem dignum, quem cõgregatis iam plurimis Christianis, & ecclesijs cõstructis in Barbarico solo, episcopum mittat. Tum uerò Athanasius (nam is nuper sacerdotiũ suscẽperat) attentius & propensius Frumentij dicta gestaq; cõsiderans, in concilio sacerdotum ait: Et quem alium inueniemus uirum talem, in quo sit spiritus Dei in ipso sicut in te, qui hæc ita possit implere? Et tradito ei sacerdotio, redire eum cum Domini gratia unde uenerat iubet. Quiq; cũ episcopus perrexisset ad Indiã, tanta ei data esse à Deo uirtutũ gratia dicitur, ut signa per eum apostolica fierent, et infinitus numerus Barbarorũ cõuerteretur ad fidem. Ex quo in Indiæ partibus & populi Christianorũ & ecclesiæ factæ sunt, & sacerdotiũ cœpit. Quę nos ita gesta, nõ opinione uulgi, sed ipso Aedesio Tyri presbytero postmodũ facto, qui Frumentij comes prius fuerat, referẽte cognouimus.

Metrodorus.

Aedesius à poculis.

Frumẽtius à rationibus.

Frumentius sacerdos factus.

Aedesius Tyri presbyter.

De con-

De conuersione gentis Iberorum per captiuam facta. Cap. X.

Iberi. Ἴβηρες.

Mulier captiua. γυνὴ αἰχμάλωτος

Hanc historiã etiam Theodoretus narrat lib. 1.

PEr idem tempus etiam Iberorum gens, quæ sub axe Pontico iacet, uerbi Dei fœdera, & fidem futuri susceperat regni. Sed huius tanti boni præstitit causam mulier quædã captiua, quæ apud eos reperta, cum fidelẽ et sobriam satis ac pudicam duceret uitam, totisq; diebus ac noctibus obsecrationes Deo peruigiles exhiberet, in admiratione esse ipsa rei nouitas Barbaris cœpit: & quid hoc sibi uelit, curiosius perquirebant. Illa, ut res erat, simpliciter Christũ se Deum hoc ritu colere fatebatur. Nihil ex hoc amplius Barbari præter nouitatem nominis mirabant. Verùm (ut fieri solet) ipsa perseuerantia curiositatẽ quandam mulierculis inferebat, si quid emolumenti ex tanta deuotione caperetur. Moris apud eos esse dicitur, ut si paruulus ægrotet, circumferat à matre per singulas domus, quo scilicet si quis experti aliquid remedij nouerit, cõferat laboranti. Cumq; mulier quædam paruulũ suum per omnes circunduliisset ex more, nec aliquid remedij cunctas domos lustando cepisset, uenit etiam ad captiuam, ut si quid sciret, ostenderet. Illa se humani quidẽ remedij nihil scire testatur, Deum tamen suum Christũ quem colebat, dare ei desperatã ab hominibus posse salutem, confirmat. Cumq; cilicio suo paruulum superposuisset, atq; ipsa desuper orationẽ fudisset ad Dominum, sanũ matri reddidit infantẽ. Sermo defertur ad plures, factiq; fama magnifici usq; ad aures reginę perlabitur. Quæ dolore quodam grauissimo corporis afflicta, in desperatione maxima erat. Rogat ad se captiuã deduci. Illa ire abnuit, ne præsumere amplius aliquid quàm sexus sineret, uideret. Ipsam se regina deferri ad captiuæ cellulam iubet.

Regina sanatur.

Quam similiter supra cilicium positam, inuocato Christi nomine, continò post precem, sanam et alacrem fecit exurgere: Christumq; esse Deum Dei summi filium, qui salutem hanc cõtulerit, docet: eumq; quem sibi autorem suæ sciret esse incolumitatis et uitæ, cõmonet inuocandũ. Ipsum namq; esse, qui et regibus regna distribuat, & mortalibus uitam. At illa cum lætitia domũ regressa, marito percotanti causam tam subitæ sanitatis aperuit: quiq; cum pro salute coniugis lætus, mulieri munera deferri iuberet, illa: Horum, inquit, ô rex nihil captiua dignatur: aurum despicit, argentum respuit, ieiunio quasi cibo pascitur: hoc solum ei muneris dabimus, si eum, qui me illa inuocante sanauit, Christũ Deum colamus. Ad hoc tunc rex segnior fuit, & interim distulit, sæpius licet ab uxore cõmonitus, donec accidit quadam die uenante eo in syluis cum comitibus suis, obscurari densissimis tenebris diem, & per terræ noctis horrorẽ luce subducta, cæcis iter gressibus denegari. Alius aliò diuersi ex comitibus oberrant: ipse solus densissima obscuritate circũdatus, quid ageret, quò se uerteret nesciebat: cum repentè anxios salutis desperatione animos cogitatio talis ascẽdit: Si uerè Deus est Christus ille, quę uxori suę captiua prædixerat, nunc se de his tenebris liberet, ut ipsum ex hoc omissis omnib. coleret. Illicò ut hæc nondum uerbo, sed sola mente deuouerat, reddita mundo dies, regem ad urbẽ perducit incolumẽ. Quiq; reginæ rem protinus ut gesta est, pandit. Euocari iam iamq; captiuã, et colendi ritũ ut sibi tradat, expoſcit: neq; se ultrà alium Deum quàm Christũ ueneraturũ esse confirmat. Adest captiua, edocet Deũ Christũ: supplicandi ritũ uenerandiq; modũ, in quantũ de his aperire fœminę fas erat, pandit. Fabricari tamen ecclesiã monet, formamq; describit. Igitur rex totius gentis populo cõuocato, rem ab initio, quæ erga se ac reginã gesta fuerant, exponit, fidemq; edocet, & nondũ initiatus in sacris, fit suæ gentis apostolus. Credunt uiri per regem, fœminæ per reginam, cunctisq; idem uolentibus ecclesia extruit instanter: & eleuato iam perniciter murorũ ambitu, tempus erat quo columnę collocari deberent. Cumq; erecta prima uel secunda, uentum fuisset ad tertiam, cõsumptis omnibus machinis, & boum hominumq; uiribus, cum media iam in obliquum fuisset erecta, & pars reliqua nullis machinis erigeretur, repetitis secundo & tertio, ac sæpius uiribus, ne loco quidem moueri attri-

Rex fit Christianus.

tis omni-

A tis omnibus potuit. Admiratio erat totius populi, regis animositas hebescebat: quid fieri deberet, omnes simul latebat. Sed cum interuentu noctis omnes abscessissent, cunctiq; mortales et ipsa opera cessarẽt, captiua sola in oratione pernoctans mansit intrinsecus: cum ecce matutinus & anxius cum suis omnibus ingrediens rex, uidet columnã, quam tot machinæ ac tot populi mouere nõ quiuerant, erectã et supra basim suam libratè suspensam, nec tamẽ superpositã, sed quantũ unius pedis spacio in aere pendentẽ. Tunc uerò omnes populi cõtuentes & magnificãtes Deum, ueram esse regis fidem, & captiuæ religionem præsentis miraculi testimonio perhibebãt. Et ecce mirantib. adhuc & stupẽtibus cunctis, in oculis eorũ sensim supra basim suam nullo cõtingente, columna deposita, summa cum libratione cõsedit. Post hoc reliquus numerus columnarum tanta facilitate suspensus est, ut omnes quę superfuerant, ipsa die locarentẽ. Postea uerò quàm ecclesia magnificè constructa est, & populi fidem Dei maiore ardore sitiebãt, captiuæ monitis ad Imperatorẽ Constantinũ totius gentis legatio mittitur: res gesta exponitur: sacerdotes mittere oratur, qui cœptum erga se Dei munus implerẽt. Quibus ille cum omni gaudio & honore transmissis, multo amplius ex hoc lætatus est, quàm si incognitas Romano imperio gentes & regna ignota iunxisset. Hæc nobis ita gesta fidelissimus uir Bacurius, gentis ipsius rex, & apud nos Domesticorũ Comes (cui summa erat cura & religionis et ueritatis) exposuit, cum nobiscũ Palæstini tunc limitis Dux, in Hierosolymis satis unanimiter degeret. Sed ad cœptũ redeamus.

Bacurius rex Iberorum.

De Constantia sorore Constantini, & presbytero per eam fratri insinuato. Cap. XI.

Constantia soror Constantini.

POsteaquam religiosi principis mater Helena summis Romani regni honoribus affecta, ex hac luce discessit, Constantia tunc Licinij relicta, fratris Augusti solatijs utebatur. Huic accidit presbyterũ quendam uenire in notitiam, latenter partibus Arij fauentẽ. Sed is primò nihil omnino de his apud
B sororem principis aperire: ubi uerò multa familiaritas copiam tribuit, paulatim sermonem cœpit aspergere, inuidiam dicens Ario generatã, & pro simultatibus priuatis episcopum suum rem cõtentiosè exagitauisse, æmulationis stimulo cõfixum, quod Arius apud plebem satis charus haberetur. Hæc atq; hu-
C iusmodi alia frequentius suggerens, animos Constantię suos efficit. Quæ cum diem obitura, uisitaretur à fratre, atq; ab eo blandè religioseq; cõpellaretur, extremam dicitur ab eo gratiam popposcisse, ut presbyterũ in familiaritatem reciperet: & quæ sibi ab eo pro spe et salute suggererentur, audiret: se quidem iam ex hac luce discedentẽ nihil curare: pro fratris uerò statu esse solicitã, ne fortè pro innocentiũ pœnis, regni sui pateretur excidiũ. Quibus ille monitis à sorore susceptis, & fidelẽ pro se germanæ sollicitudinẽ credens, accõmodauit aurẽ presbytero: & interim accersiri de exilio Ariũ iubet, ut quemadmodũ de fide sentiret, exponeret. Tum ille fidem cõscripsit, quæ non quidẽ sensum nostrũ, tamen uerba nostra continere professionemq; uideretur. Miratus quidem est Imperator, & putauit unam eandemq; in ipsius & concilij dudũ gesti expositione sententiã contineri, tamen in nullo relaxat animi uigorẽ, sed rursus eum ad concilij remittit examen, quoniamquidẽ ad dedicationẽ Hierosolymorum ex omni orbe coire sacerdotes inuitabantur, hęc ad eos de nomine eius scribẽs ut si expositionẽ fidei eius probarent, & eum uel per inuidiam (ut asserebat) tunc circumuentũ dinoscerent, uel nuncab errore correctũ, clementi erga ipsum iudicio uterentur, quandoquidẽ tanta fuerit concilij moderatio, ut nõ in personam eius, sed in dogmatũ prauitatem lata fuerit sententia, si tamen & episcopi eius Alexandri accõmodaretur assensus. Sed ab his quidẽ qui primò cœptis eius fauẽntes, cum simulatione subscripserant, facilè receptus est. Cum uerò Alexandriam perrexisset, ibi omne eius frustratur inceptum, quoniamquidem dolis apud ignorantes locus est, scientibus uerò dolum intendere, non aliud est quàm risum mouere. Interea dum hæc apud Alexandriam frustra agi

An. Do. 340. Arius reuocatur per Constãtinum de exilio.

Hierosolymorum dedicatio celebris.

An. Do. 349. Constantini Aug. mors et testamentum.

De Athanasij episcopi principijs. Cap. XIIII.

A IGitur apud Alexandriam, defuncto Alexãdro, Athanasius susceperat sedem. Quòd uerò esset uir acris ingenij, & in ecclesiasticis negotijs apprimè uigilans, satis iam tunc hæreticis innotuerat, cum ad Concilium Nicænũ cum episcopo suo sene Alexandro uenerat: cuius suggestionibus hæreticorum doli ac fallaciæ uigilanter detegebantur. Statim ergo ut eum episcopum factum cognouerant, rati id quod res indicabat, sua negocia per illius solicitudinem non facilè processura, omnibus modis quærere aduersus eum machinas deceptionum parabant. Verùm non mihi absq; ordine uidetur, pauca de huius uiri origine suprà repetere, & cuius à puero institutionis fuerit, sicuti ab his qui cum ipso uitam duxerãt accepimus, memorare. Tempore quo apud Alexandriam Petri martyris diem Alexander episcopus agebat, cum post expleta solennia conuenturos ad conuiuium suum clericos expectaret in loco mari uicino, uidet eminus puerorum supra oram maris ludum, imitantium, ut fieri solet, episcopum, atq; ea quæ in ecclesijs geri mos est. Sed cum intentius diutinè pueros inspectaret, uidet ab his geri quædam etiam secretiora & mystica. Perturbatus ilico, uocari ad se clericos iubet, atque eis quid eminus ipse uideret, ostendit. Tum abire eos, & comprehensos ad se perducere omnes pueros imperat. Cumq; adessent, quis eis ludus, & quid egissent, uel quomodo, percunctatur. Illi, ut talis habet ætas, pauidi, negare primò, deinde rem gestam per ordinem pandũt, et baptizatos à se esse quosdam catechumenos cõfitentur per Athanasiũ, qui ludi illius puerilis episcopus fuerat simulatus. Tum ille diligenter inquirens ab his qui baptizati dicebanť, quid interrogati fuerint, quid´ue responderint, simul & ab eo qui interrogauerat, ubi uidet secundũ religionis nostræ ritum cuncta constare, cõlocutus cum consilio clericorũ, statuisse traditur, illis, quibus integris interrogationibus et responsionibus aqua fuerat infu-
B sa, iterari baptismum non debere, sed adimpleri ea quæ à sacerdotibus mos est. Athanasium uerò atq; eos quos ludus ille uel presbyteros habere uisus fuerat, uel ministros, conuocatis parentibus, sub Dei obtestatione tradit ecclesiæ suæ nutriundos. Paruo autem tempore, cum à Notario integrè, & à Grammatico sufficienter Athanasius fuisset instructus, continuò tanquam fidele Domini commendatum, à parentibus restituitur sacerdoti, ac uelut Samuel quidam in templo Domini nutritur, et ab eo pergẽte ad patres in senectute bona, ad portandum post se Ephod sacerdotale deligitur. Sed huius tanti in ecclesia pro fidei integritate agones fuerunt, ut etiam de hoc uideatur dictũ esse illud quod scriptum est: Ego enim ostendam ei, quanta eum pati oporteat pro nomine meo. In huius etenim persecutiones uniuersus coniuratus orbis, & commoti sunt principes terræ: gentes, regna, exercitus coierant aduersus eum. Ille aũt diuinum illud conseruabat eloquiũ, dicens: Si consistant aduersum me castra, non timebit cor meum: si insurgat in me præliũ, in hoc ego sperabo. Verùm quoniam tanta ac talia eius gesta sunt, ut magnitudo quidem rerum nihil me præterire patiatur: multitudo uerò gestorũ quamplurima cogat omittere, incertus æstuat animus, dum deliberare non ualet quid teneat, quid omittat. Et ideo pauca nos quæ ad rẽ pertinẽt memorabimus, reliqua eius fama narrabit sine dubio minora uero nunciatura. Nam nihil quod addere possit, inueniet.

An. Do. 339. Athanasius Alexandrinus episcopus.

Ludus puerorum imitantiũ episcopũ et mysteria.

Non rebaptizentur etiã ioco baptizati.

Act. 7.

Psa. 26.

De Constantij Imperatoris errore. Cap. XV.

IGitur ubi Constantius Orientis regnũ solus obtinuit, Constantino fratre non longè ab Aquileia apud Alsam fluuiũ à militibus interfecto, Constans utriusq; germanus Occidentem satis industriè gubernabat. Nam Constantius natura & animo regio, dum primis illis regni sui fautoribus satis indulget, per eunuchos arte in perfidiã decipitur à peruersis sacerdotibus: et intẽto satis studio prauis eorum cõtentionibus obsecundat. Sed illi uerentes, ne fortè adeundi regis copia quandoq; fieret Athanasio, & per eum de ueritate fidei quã per-

Constãtinus occisus. An. Do. 343. Constantius Aug. in Oriente, Constans in Occidente. An. Do. 340.

A nasi accusat excisum. Hæc est Arsenij dextera, quã tu quomodo, uel ad quos usus excideris, indicato. Tum ille: Quis enim, inquit, uestrûm Arseniũ nouerat, ut hanc ipsius dexterã cognoscatis? Exurrexerũt aliquanti, qui se dicerent optimè scisse Arseniũ, in quibus nõnulli erant absq; cõscientia factionis. Orat dehinc à iudicibus Athanasius, ut hominẽ suum quem in negotiũ deposceret, iubeant introduci. Cumq; introductus esset Arsenius, eleuato eius uultu, Athanasius concilio & iudicibus ait, Hic est Arsenius. Et alleuans eius nihilominus dexteram: Hæc est, inquit, etiam dextera eius, hæc est & sinistra. Hæc aũt, quam isti offerunt, manus unde sit, uos requirite. Tunc uelut nox quædam & tenebræ accusatorum oculis infusæ, quid agerent, quò se uerterent, nesciebant. Ipsum etenim esse Arsenium, testes qui paulo antè scire se dixerant, confirmabant. Verùm, quia non iudicandi, sed opprimendi hominis causa concilium gerebatur, fragor omniũ repentè attollitur, magum esse Athanasiũ, & decipere intuentium oculos conclamatur, nec debere ullo modo ultrà talem hominem uiuere: factoq; impetu, suis eum discerpere manibus parant. Sed Archelaus, qui cum cæteris ex præcepto Imperatoris concilio præsidebat, ereptũ eum de discerpentiũ manibus, per occeultos exitus eduxit, ac fugæ (qua solũ posset) salutem monuit cõmendare. Concilium tamen rursum conueniens, tanquam si nihil omnino deprehensum fuisset, ut cõfessum de intentatis criminibus Athanasium condemnat. Et gesta in hunc modum ficta per orbem terræ mittentes, ad sceleris sui consensum Imperatore cogente, cæteros episcopos perpulerũt.

Archelaus præsidebat in concilio.

Athanasius cõdẽnatus fugit.

De fuga & latebris Athanasij. Cap. XVIII.

HInc iam toto orbe profugus agitur Athanasius, nec ullus ei tutus ad latendum supererat locus, Tribuni, Præpositi, Comites, exercitus quoq; ad inuestigandum eum mouentur edictis imperialibus. Præmia delatoribus proponuntur, si quis uiuum maximè, si id minus, caput certè Athanasij detulisset. Ita totis regni uiribus frustra aduersum eum, cui Deus aderat, certabat. Interea sex continuis annis ita latuisse fertur in lacu cisternæ non habentis aquam, ut solem nunquam uideret. Sed cum per ancillam, quæ sola conscia dominorum officijs qui ei latebras præbuerant uidebatur, indicatus fuisset, tanquam Dei spiritu admonitus, ipsa nocte qua ad eum comprehendendũ cum iudicibus ueniebatur, post annos sex migrauit ad alium locũ. Ita illi qui uenerant frustrati, dominisq; in fugã uersis, de ancilla ut falsa iudice pœnas sumũt.

B

Vt Constans Imperator pro Athanasio, fratri Constantio scripserit, eumq; ecclesiæ suæ reddi iusserit. Cap. XIX.

VErùm ne graues alicui latebræ suæ fierẽt, et occasio calũniæ innocentib. quæreretẽ, nihil sibi ultrà iam tutũ in Constãtij regno præsumẽs, ad Constãtis partes profugus abscessit. A quo satis honorificè religioseq; susceptus est. Quiq; causa eius quã fama cõpererat diligẽtius cognita, scribit ad fratrem, pro certo se cõperisse, quòd sacerdos Dei summi Athanasius, intustè fugas & exilia pateretur. Hunc itaque rectè facere, si absq; ulla molestia loco suo restitueret: si id nollet, curæ sibi futurũ, ut id adimpleret, regni eius intima penetrans, & pœnas dignissimas de autorib. sceleris sumens. Quibus scriptis perterritus Cõstantius (quod posse facere ea quæ minitabat, cõscius erat, fratrẽ) simulata benignitate ultrò uenire ad se Athanasiũ iubet, et leui increpatione perstrictũ, ad ecclesiã suã permittit securũ ire. Admonitus tamẽ Imperator ab impijs cõsiliarijs: Non est, inquit, magnum Athanasi, quòd episcopi poscũt de te, ut unam ex multis quæ sunt apud Alexandriã ecclesijs, cõcedas populis eorũ qui tibi cõmunicare nolũt. Tum ille, Deo sibi suggerẽte, paratũ in tempore cõsilium repperit: Et quid est, inquit, Imperator, quod poscenti tibi liceat denegari, qui potestatẽ omniũ habes iubendi? Sed unũ est quod oro, ut meam quoq; petitiunculã libenter admittas. Cumq; se omnia quæ uellet, quamuis essent difficilia, promitteret præstaturũ, si hoc unum cederet libens, ait Athanasius: hoc est

An. Do. 346. Athanasius fugit ad Constantem Cæs.

quod rogo, ut quia etiam hic (nam apud Antiochiam res agebatur) sunt nostri populi qui istis communicare nolunt, unam eis tenere cõcedas ecclesiam. Aequissimum sibi uideri, & ualde præstandum, lætus spopondit Imperator. Sed cum rem detulisset ad eos, quorum consilijs utebatur, neq; ibi se uelle accipere ecclesiam, neq; hic dare respondent, quia plus sibi singuli quiq; quàm absentibus consulebant. Ita Imperator admiratus eius prudentiam, properare cyus ad suscipiendã suam ecclesiam iubet. Sed cum Magnentij scelere Imperator Constans regno simul & uita fuisset exemptus, rursum in Athanasium ueteres illi incentores principis odia resuscitare cœperunt. Fugatoq; de ecclesia, in locum eius Georgium quendam, perfidię et immanitatis sociũ, mittũt. Nam prius quendam Gregorium miserant. Rursum fuga, rursum latebræ, & edicta aduersum Athanasium principis per omnem locum ponũtur, præmia & honores delatoribus pollicẽtia. Ipse quoq; cum ob uindictam necis fraternæ, regnumq; recuperandum ad Occidentis partes uenisset, & extincto tyranno, regni solus arce potiretur, fatigare Occidentales episcopos, et per deceptionem ad consensum Arianæ hæreseos cogere aggreditur, Athanasij prius condemnatione præmissa, & uelut obicis ualidissimi obiectione sublata.

Athanasius rursum exulat. An. Do. 453.

Gregorius Athanasio suffectus.

Constãtius in occidentem uenit.

De concilio apud Mediolanum habito, & exilijs Eusebij, Luciferi, cæterorumq; episcoporum Catholicorum. Cap. XX.

Concilium Mediolani.

OB hoc apud Mediolanum episcoporum concilium conuocatur, plures decepti: Dionysius uerò, Eusebius, Paulinus, Rhodianus, & Lucifer, dolum in negocio esse proclamantes, assererentesq; quod scriptio in Athanasium, nõ aliam ob causam, quàm destruẽdę fidei moliretur, in exiliũ trusi sunt. His etiam Hilarius iungitur, cæteris uel ignorantibus, uel nõ credentib. fraudẽ.

Hilarius.

De Ariminensi concilio. Cap. XXI.

An. Do. 361. Synodus Ariminensis.

SEd tali concilio gestum fuisse negotiũ, rei exitus docuit. Illis namque de medio sublatis, continuò synodus apud Ariminum congregatur, ibi secundum ea quæ Orientales apud Seleuciam composuerant callidi homines et uersuti, simplices et imperitos Occidentalium sacerdotes facilè circumueniũt, hoc modo proponendo eis: Quem magis colere & adorare uellent, ὁμόουσιον, an Christum? Illisq; uirtutem uerbi quid ὁμόουσιον significare ignorantibus, uelut in fastidium quoddam & execrationem termo deductus est, Christo se credere, non ὁμοούσιῳ confirmantibus. Sic multorum, præter paucos (qui scientes prolapsi sunt) animi decepti, contra ea quæ patres apud Nicæam conscripserant, uenientes, ὁμόουσιον quasi ignotum & à scripturis alienũ sermonem auferri de fidei expositione decernunt, communionemq; suam hæreticorum societate commaculant. Ea tempestate facies ecclesiæ fœda & admodum turpis erat. Non enim sicut prius ab externis, sed à propris uastabatur. Fugabat alius, alius fugabatur, & uterq; de ecclesia erat. Ara nusquam, nec immolatio, nec libamina: præuaricatio tamen & lapsus erat, ac ruina multorũ. Similis poena, sed impar uictoria. Similiter cruciabantur, sed nõ similiter glorificabãtur: quia dolebat ecclesia etiam illius casum, qui impellebat ad lapsum.

De Liberio episcopo urbis Romæ. Cap. XXII.

Liberius pontifex Rom. Felix.

IGitur Liberius, qui post Iuliũ Marci, quem Syluester præcesserat, successorem, in urbe Roma per idem tempus sacerdotio fungebatur, in exiliũ trudi tur. Inq; eius locum Felix diaconus suus ab hæreticis subrogatur, & non tam sectæ diuersitate, quàm cõmunionis & ordinationis conuenientia maculatur.

De Hierosolymorum & Alexandrie episcopis. Cap. XXIII.

Cyrillus Hierosol. Gregorius Alexand.

HIerosolymis uerò Cyrillus post Maximum sacerdotio confusa iam ordinatione susceptq;, aliquando in fide, sæpius in cõmunione uariabat. Apud Alexandriam uerò Georgius satis procaciter ui raptum episcopatum gerebat, ita ut magis sibi iuris dicendi creditos fasces, quàm sacerdotium ministrandum religiosis officijs æstimaret.

De am-

De ambitione episcoporum apud Antiochiam. Cap. XXIIII.

APud Antiochiam sanè diuersis temporibus multa & admodum confuse gesta sunt. Nam defuncto Eudoxio, cum multi diuersarum urbium episcopi ad illam sedem summa ambitione niterentur, ad ultimum Meletium de Sebastia Armeniæ ciuitate, contra decreta concilij illuc transferunt. Qui tamen ab ipsis rursum in exilium truditur, quod contra opinionem ipsorum nō Arij, sed nostram fidem cœpit in ecclesia prædicare. Quem magna plebs sede depulsum secuta, ab hæreticorum societate diuellitur. *Meletius.*

De schismate Arianorum, quod in tres partes diuisum est: & quidam eorum Eunomiani, alij Macedoniani, alij uerò permanserunt Ariani. Cap. XXV.

INterea ut aliquando etiam in semetipsam prædiues malitia desæuiret, sacerdotes & populi, qui Ario duce primitus fuerant ab ecclesia diuulsi, in tres denuo sectas partesq; finduntur. Nam illi quos paulo superius dixeramus non adquiescentes Eusebij cæterorumq; simulationibus, cum Ario exilium pertulisse, postmodum nec ipsi Ario regresso de exilio communicare uoluerunt, eo quòd simulata confessione communicasset ijs, qui de ipsa substantia Dei patris filium cōfiterentur, quia ipsi ea quæ primò docuerat Arius, ex nullis extantibus creatum & factum, non natum filium, satis libera, seu potius impudenti blasphemia confirmabant. Quod & post illorum obitum Aetius quidam, post Aetium ualidius & latius asserebat Eunomius, uir corpore & anima leprosus, & interius exteriusq; morbo regio corruptus, arte tamen dialectica præpotens, plurima contra fidem nostram scripsit, & disputandi leges sectatoribus suis dedit. A quo etiam nunc Eunomiana hæresis appellat. Alius quoque Macedonius nomine, quem nostris expulsis, uel potius necatis, apud Constantinopolim statuerant episcopum, quia similem patri filium fatebatur, licet spiritum sanctum æquè ut illi blasphemaret, tamen ab illis expellitur, quia similia ut de patre, etiam de filio prædicare. Neq; uerò nostris coniungitur, à quibus de spiritu sancto diuersa sentiret. Ita pestifera illa bestia, quæ per Arium primò quasi de inferis extulerat caput, subitò triformis apparuit: Per Eunomianos, qui dicunt per omnia dissimilem filium patri, quia nullo genere similis possit esse factura factori: Per Arianos, qui dicunt similem quidem posse dici filium patri, sed largitate gratiæ, non proprietate naturæ, inquantum scilicet potest creatori creatura conferri: per Macedonianos, qui dicunt similem quidem filium per omnia patri, sanctum uerò spiritum cum patre & filio nihil habere commune. Hæc quidem inter illos ita gesta sunt. Sed sicut de talibus scriptum est: Discissi sunt, & non sunt compuncti. Plurimi sanè eorum qui uidebantur attentiorem uitam gerere, & monasteria permulta apud Constantinopolim, uicinasq; prouincias, & episcopi nobiles, Macedonij magis errorem sunt secuti. *Tres sectæ ex schismate Arij. An. Do. 358. Aetius Eunomius. An. Do. 344. Macedonius. Eunomiani Ariani. Macedoniani.*

De fine Constantij Imperatoris, & ortu Iuliani. Cap. XXVI.

SEd Constantius Imperator, dum Iuliano (quem Cæsarem apud Gallias reliquerat) dignationem sibi Augusti sponte præsumenti, armis ire obuiam parat, uicesimo & quarto post occasum patris imperij sui anno, in oppido Ciliciæ Mopsocrene uita defunctus est. *Constantius mortur. An. Do. 356. Fons Mopsi.*

De episcopis de exilio relaxatis. Cap. XXVII.

POst quem Iulianus, præsumptum prius, deinde ut legitimum, solus obtinuit principatū. Is primò uelut arguens perperam gesta Constantij, episcopos iubet de exilijs relaxari. Post uerò aduersum nostros tota nocendi arte cōsurgit. Interim qui superfuerāt episcopi, de exilijs relaxantur. Nam Liberius urbis Romæ episcopus, Constātino uiuēte regressus est. Sed hoc utrū quod adquieuerit uoluntati suę ad subscribendū, an ad populi Romani gratiā, à quo proficiscēs fuerat exoratus, indulserit, pro certo cōpertum nō habeo. Lucifer aūt cū exoraretur ab Eusebio, quia uterq; in partibus uicinis Aegypto fuerat relega- *Iulianus Aug. An. Do. 364. Liberius de exilio reuersus.*

relegatus, ut ad uidendum Athanasium Alexandriam pergerent, communicq; tractatu cum his qui superfuerant sacerdotibus, de statu ecclesiæ decernerent, præsentiam sui abnegans, legatum pro se diaconū suum mittit. atq; ipse intento animo Antiochiam pergit: ibiq; dissidentibus adhuc partibus, sed in unum tamen reuocari posse sperantibus, si sibi talis eligeretur episcopus, erga quem non una plebs, sed utraq; gauderet, præproperus catholicū quidem & sanctum uirum, ac per omnia dignum sacerdotio Paulinum episcopum collocauit, sed tamen in quem adquiescere plebs utraq; non posset.

De concilio apud Alexandriam sanctorum episcoporum, & Luciferi ab his dissidio. Cap. XXVIII.

Comentus cōfessorū Alexandriæ. An. Do. 366.

PErgit interea Eusebius Alexandriam, ibiq; confessorū concilio cōgregato, pauci numero, sed fidei integritate, et meritis multi, quo pacto post hæreticorum procellas, & perfidiæ turbines tranquillitas reuocaret ecclesiæ, omni cura & liberatione discutiūt. Aliis uidebatur fidei calore feruentibus, nullū debere ultrà in sacerdotium recipi, qui se utcunq; hæreticæ communionis contagione maculasset. Sed qui imitantes Apostolum quærebant, non quod sibi utile esset, sed quod pluribus: uel qui imitarentur Christum, qui cum esset omnium uita, pro salute cūctorū humilians se descendit in mortē, quo scilicet inueniretur & in mortuis uita: dicebant melius esse, humiliari paululū propter deiectos, & inclinari propter elisos, ut eos rursus erigerent, nec sibimet solis puritatis merito cœlorū regna defenderent, sed esse gloriosius, si cum pluribus illic mererentur intrare. Et ideo rectū sibi uideri, ut tantū perfidiæ autoribus amputatis, reliquis sacerdotibus daretur optio, si forte uelint, abiurato errore perfidiæ, ad fidem patrum statutaq; cōuerti, nec negare aditum redeuntibus, quin potius de eorum cōuersione gaudere: quia & ille euangelicus iunior filius paternæ depopulator substantiæ, sed in semetipsum reuersus, nō solum susceptī meruit, sed & dignus paternis cōplexibus deputaī, & anulum fidei recipit, & stola circundaī: per quā quid aliud quàm sacerdotij declaranī insignia? nec probabilis extitit apud patrē senior filius, quod inuidit recepto: nec tantū meriti habuit nō delinquēdo, quantū notæ cōtraxit nō indulgēdo germano.

De his quæ in eodem Concilio statuta sunt. Cap. XXIX.

An. Do. 366. Asterius præsidet Orienti, Eusebius Occidenti.

CVm igitur huiuscemodi sententiā ex euangelica autoritate prolatā, ordo sacerdotalis & apostolicus approbasset, ex cōcilij decreto, Asterio cęteris isq; qui cum ipso erant, Orientis iniungitur procuratio. Occidentis uero Eusebio decernitur. Additur sanè in illo concilij decreto, etiam de spiritu sancto plenior disputatio, ut eiusdem substantię ac deitatis, cuius pater et filius, etiam spiritus sanctus crederet, † nec, quicquam prior sit in trinitate, aut creatū, aut inferius, posterius ue diceretur. Sed & de differentia substantiarū et subsistentiarum sermo eis per scripturā motus est, Græci οὐσίαν & ὑπόστασιν uocāt. quidā etenim dicebāt substantiā et subsistentiā unū uideri: & quia tres substātias nō dicimus in Deo, nec tres subsistentias dicere debeamus. Alij uerò, quibus longè aliud substātia, & subsistētia significare uidebaī, dicebāt, quia substātia ipsa rei alicuius naturā rationemq; qua cōstat, designet: Subsistentia aūt uniuscuiusq; personæ, hoc ipsum quod exrat & subsistit, ostendat. Ideoq; propter Sabellij hæresim, tres esse subsistentias cōfitendas, quod quasi tres subsistentes personas significare uideret, ne suspicionē daremus tanq; illius fidei sectatores, quæ trinitatē in nominib. tantū, & non in rebus ac subsistentijs confitetur. Sed & de incarnatione Domini cōprehensum est, quia corpus quod susceperat Dominus, neque sine sensu, neque sine anima susceperat. Quibus omnib. cautè moderateq; cōpositis, unusquisq; itinere suo cū pace perrexit.

De spiritu sancto decretum. alias, ne &c. uideretur.

ἰσία substantia.

ὑπόστασις substistentia.

Caro Christi.

De Eusebio & Hilario, itemq; ecclesiarum per eos restitutione. Cap. XXX.

SEd Eusebius cum rediisset Antiochiam, & inuenisset ibi à Lucifero contra pollicitationē ordinatū episcopū, pudore simul et indignatione cōpul

pulsus,

A pulsus abscessit, neutri partium cõmunionem suam relaxans, quia digrediens inde promiserat se acturũ in concilio, ut eis ordinaretur episcopus, à quo pars neutra descisceret. Ille namque populus, qui Melitium dudum de ecclesia pulsum, quasi pro fide recta fuerat secutus, non iunxerat se ad priores catholicos, id est, qui cum Eustathio episcopo fuerant (ex quibus etiam Paulinus erat) sed suũ principatũ, suumq; cõuenticulum tenuit. Hos ergo cum in unũ reuocare uoluisset, nec tamẽ (præuentus à Lucifero) potuisset, abscessit. Tunc regressus Melitius de exilio, quia cum eo numerosior populus erat, ecclesias tenuit, & ex eo iam propriam synodũ cum cæteris Orientalibus episcopis habuit, nec tamen Athanasio iunctus est. Interim Lucifer iniuriam dolens, quòd episcopum à se ordinatum apud Antiochiam non recepisset Eusebius, nec ipse recipere cogitat Alexandrini decreta cõcilij, sed constringebatur legati sui uinculo, qui in concilio ipsius autoritate subscripserat. Abijcere namq; eum nõ poterat, qui autoritatem eius tenebat. Si uerò recepisset, omne suum frustrandũ uidebat incœptum. Diu ergo de hoc multumq; deliberans cum ex utraq; parte concluderetur, elegit, ut legato suo recepto, erga cæteros sententiam dispa-rem, sed sibi placitam custodiret. Ita regressus ad Sardiniæ partes, siue quia cita morte præuentus, tempus sententiæ mutandæ non habuit, etenim temerè cœpta corrigi spacio solent: siue hoc animo immobiliter federat, parum firma uerim. Ex ipso interim Luciferianorum schisma, quod licet per paucos adhuc uoluitur, sumpsit exordium. Eusebius uerò circumiens Orientem atq; Italiam, medici pariter & sacerdotis fungebatur officicio. Singulas quasq; ecclesias abiurata infidelitate ad sanitatem rectæ fidei reuocabat, maximè quòd Hilarium, quem dudum cum cæteris episcopis in exilium trusum esse memorauimus, regressum iam & in Italia positum, hæc eadem erga instaurandas ecclesias, fidemq; patrum reparandam reperit molientem.

Melitius. *Eustathius.* *Lucifer.* *Luciferianorũ schisma.*

B

De scriptis Hilarij. Cap. XXXI.

NIsi quod Hilarius uir natura lenis, placidus simulq; eruditus, & ad persuadendum commodissimus, rem diligentius & aptius procurabat. Qui etiam libros de fide nobiliter scriptos edidit, quibus & hæreticorum uersutias, & nostrorum deceptiones, et malè credulam simplicitatẽ ita diligenter exposuit, ut & præsentes, et longè positos, quibus ipse per se differre uiua uoce non poterat, perfectissima instructione corrigeret. Ita duo isti uiri, uelut magnifica quędã mũdi lumina, Illyricũ, Italiã, Galliasq; suo splẽdore radiarũt, ut omnes etiam de abditis angulis & abstrusis hæreticorũ tenebræ fugarentũ.

Hilarius. An. Do. 365.

De persecutionibus Iuliani blandis & callidis. Cap. XXXII.

SEd Iulianus postquam ad orientẽ Persas bello pulsaturus aduenit, & publica (quam prius occultauerat) erga idolorum cultum fieri cœpit insania, callidior cæteris persecutor, non ui neq; tormentis, sed præmijs, honoribus, blanditijs, persuasionibus, maiorem penè populi partem, quàm si atrociter pulsasset, elisit. Studia autorum gentilium Christianos adire prohibens, ludos literarum illis solis qui deos deasq; uenerarentur patere decernit. Militiæ cingulum non dari, nisi immolantibus iubet. Procurationem prouinciarum, iurisq; dicendi, Christianis statuit non debere committi, utpote quibus etiam lex propria gladio uti uetuisset. Et proficiebat quotidie in huiusce modi legibus exquirendis, quibus & si quid uersutum uel callidum, tamen quod minus uideretur crudele, decerneret.

An. Do. 365. Iuliani Aug. callidũ cõsiliũ.

De sæuitia Iuliani erga Athanasium. Cap. XXXIII.

SEd non erga Athanasium fictæ philosophiæ tenere imaginem potuit. Etenim cum uelut tetri serpentes de cauernis terræ ebullientes, ad cum processisset magorum, philosophorum, aruspicum, augurumq; manus profana, omnes

Aruspices Athanasium tolendum suadẽt.

omnes pariter allegant, nihil suis artibus successurum, nisi prius Athanasium, uelut omnium horum obstaculum, sustulisset.

De fuga rursum, & latebris Athanasij. Cap. XXXIIII.

ITerum mittitur exercitus, iterum duces, iterū oppugnatur ecclesia. Cumq; A eum mœsti & flentes populi circumstarent, prophetico apud eos usus sermone perhibetur: Nolite, inquit, ô filij conturbari, quia nubecula est, & citò pertransit. Cumq; discessisset, & naui per Nilum fluuium iter ageret, comes qui ad hoc ipsum missus fuerat, cognito eius itinere, instanter eum insequi cœpit. Et cum fortè applicuisset Athanasij nauicula ad quendam locum, comperit à prætereūtibus, post tergum esse percussorem suum, & iam iamq; nisi prospiceret, imminere. Conterriti omnes qui simul aderant socij, eremum suadebant ad fugæ præsidiū petendā. Tum ille: Nolite, inquit, ô filioli deterreri, eamus magis in occursum percussori nostro, ut sciat quia lōgè maior est qui nos defendit, quàm qui persequitur. Et cōuersa nauicula, iter agere obuiam ei qui se insectabatur, adgressus est. Ille qui nullo genere suspicari posset in occursum sibi uenire quem quæreret, tanquam prætereuntes aliquos interrogari iubet, ubi audissent esse Athanasium. Cumq; respondissent, uidisse se eum non longè euntem, tota celeritate pertransiens, properat in uanum, festinans capere, quem ante oculos positū uidere nō potuit. Ille uerò Dei uirtute monitus, Alexandriam redit, ibiq; tutò latebras usq; quo persecutio cessaret, exegit.

De sepulchro martyris Babylæ. Cap. XXXV.

DEdit & aliud Iulianus uecordiæ suæ ac leuitatis indicium. Nam cum Daphnis in suburbano Antiochiæ iuxta fontem Castalium litaret Apollini, & nulla ex his quæ quærebat, responsa susciperet: causasq; silentij percontaretur à sacerdotibus dæmonis, aiunt Babylæ martyris sepulchrū propè adsistere, & ideo responsa non reddi. Tum ille uenire Galilæos (hoc enim nomine nostros appellare solitus erat) & auferre sepulchum martyris iubet. Igitur ecclesia uniuersa conueniens, matres & uiri, uirgines iuuenesq; immensa exultatione succincti, trahebant longa agmine arcam martyris, psallētes summis clamoribus, & cum exultatione dicentes: Confundantur omnes qui adorant sculptilia, & qui confidunt in simulacris suis. Hæc in auribus prophani principis per sex millia passuum tanta exultatione psallebat omnis ecclesia, ut cœlum clamoribus resultaret. Vnde & ille in tantam iracundiæ rabiem deductus est, ut altera die comprehendi Christianos passim & trudi iuberet in carcerem, ac pœnis & cruciatibus affici.

Galilei. B

Babylæ martyris sepulcrum transfertur.

Psal. 96.

De Theodoro confessore apud Antiochiam. Cap. XXXVI.

Salustius. Præfectus. Theodorus.

QVod Salustius Præfectus eius nō probans, licet esset gentilis, tamē iussus exequitur: & apprehensum unum quendā adolescentē qui primus occurrit, Theodorū nomine, à prima luce usq; ad horam decimā tanta crudelitate, & tot mutatis carnificibus torsit, ut nulla ætas simile factum meminerit. Cum tamē ille in eculeo sublimis, & hinc inde lateribus instante tortore, nihil aliud faceret, nisi quòd uultu securo & læto psalmū, quem pridie omnis ecclesia cecinerat, iteraret. Cumq; se omni expensa crudelitate Salustius nihil egisse perspiceret, recepto in carcerē iuuene, abijsse fertur ad Imperatorē, & quid egerit nunciasse: admonuisse ne tale aliquid tentare uellet de cætero, alioquin & illis gloriam, & sibi ignominiā quæreret. Hunc Theodorum ipsi nos postmodum apud Antiochiā uidimus. Et cum requireremus ab eo, si sensum doloris habuisset ex integro, dicebat se quidē dolores parum sensisse: adstitisse autem quendam iuuenē, qui sudanti sibi, linteo candidissimo & sudores abstergeret, & aquam frigidam frequenter insunderet: & ita se esse delectatū, ut tunc mœstior factus sit, quando deponi de eculeo iussus est. Comminatus igit Imperator post uictoriam Persicam melius se Christianos debellaturū, profectus

Iulianus occisus. Anno Do. 356

quidem

A quidem est, sed nullus redit. Ibi namq; incertum, à suis, an ab hostibus confossus, post annũ et octo menses præsumpti Augustalis imperij, finem uitæ fecit.

De Iudeorum conatibus, qui à Iuliano decepti, templum in Hierosolymis reædificant. Cap. XXXVII.

TAnta uerò eius ad decipiendum subtilitas et calliditas fuit, ut etiam infelices Iudæos uanis spebus illectos, ut ipse agitabatur, illuderet. Quos primo omnium conuocatos ad se interrogat, cur non sacrificarent, cum eis lex sua de sacrificijs imperaret? At illi occasionem se inuenisse temporis rati: Non possumus, inquiunt, nisi in solo Hierosolymorum templo. Ita namq; præcipit lex. Et accepta ab eo reparandi templi licentia, in tantum insolentiæ perue nerunt, ut aliquis eis prophetarum redditus uideretur. Igitur ex omnibus locis atq; prouincijs conuenere Iudæi, locum templi olim igne consumpti aggredi cœpere. Comite properandi operis ab Imperatore concesso, sumptu publico et priuato res omni instantia gerebatur. Interea insultare nostris & uelut reparatis sibi regni temporibus, comminari acrius, ac fœuitiam ostentare prorsus immani tumore & superbia agere. Cyrillus post Maximum confessorem Hierosolymis episcopus habebatur. Apertis igitur fundamentis, calce cementoq; adhibitis, nihil omnino deerat, quin die postera, ueteribus deturbatis noua iacerent fundamenta: cum tamen episcopus diligenti consideratione habita uel ex illis quæ in Danielis prophetia de temporibus legerat, uel quæ in Euangelijs Dominus prædixerat, persisteret, nullo genere fieri posse, ut ibi à Iudæis lapis super lapidem poneretur. Res erat in expectatione.

Templũ Salomonis apud Hierosolymam reparatur.

Vt terræmotu inibi & igni diuinitus accenso, Iudei ab illicitis disturbabantur incœptis. Cap. XXXVIII.

B ET ecce nocte quæ ad incipiendũ opus iam sola restabat, terræmotus ingens oboritur, & non solum fundamentorum saxa longè lateq; iactantur, uerumetiam totius loci penè ædificia complanãtur. Porticus quoq; publicę, in quibus Iudæorum multitudo, quæ operi uidebatur insistere, commanebat, ad solum deductæ, omnes Iudæos qui reperti sunt, oppressere. Luce uerò orta, quum se mala crederent effugisse, ad requirendos eos qui oppressi fuerant, reliqua multitudo concurrit.

Terræmotus.

De signis & uirtutibus terrificis, quæ in exitium conuersa sunt Iudeorum. Caput XXXIX.

AEdes erat quædã in inferioribus templi demersa, habens aditum inter duas porticus, quæ fuerant complanatæ, in qua ferramenta, aliaq; operi necessaria seruabantur, è qua subitò globus quidam ignis emicuit: & per medium plateæ percurrens, adustis & exanimatis qui aderant Iudæis, ultrò citrò que ferebatur. Hoc iterum sæpiusq; & frequentissimè per totam illam diem repetens, pertinacis populi temeritatem flammis ultricibus coercebat. Cum interim pauore ingenti & trepidatione omnes qui aderant deterriti, solum uerum Deum Iesum Christum confiteri cogebantur inuiti. Et ne hæc casu fieri crederentur, in sequenti nocte in uestimentis omnium signaculũ crucis ita euidens apparuit, ut etiam qui diluere pro sui infidelitate uoluissent, nullo genere ualeret abolere. Sic deterriti Iudæi atq; Gentiles, locum simul & inaniter cœpta reliquere.

Globus ignis.

Notæ crucis in uestimentis.

ECCLE-

ECCLESIASTICAE HISTORIAE
Liber undecimus Ruffino Aquileiensi presbytero autore.

De ortu & religiosa mente principis Iouiniani, & de fine eius. Cap. I.

Iouinianus Cæsar. An. Do. 360. Is fuit rex Persarum.

POst Iuliani necem tandem ciuile nobis per Iouinianũ reparatur imperium. Is namq; sub uno eodemq; tempore Imperator, & cõfessor, & malè illatu extitit depulsor erroris. Nam cum in procinctu esset exercitus, & urgeret Barbarus, ductores nostri de summis rebus consilium trahentes, Iouiniano calculum dederunt. Cumq; apprehensus ad suscipienda imperij traheretur insignia, ad exercitum Iuliani sacrilegijs prophanatum, dicitur proclamasse, nõ se posse imperare eis, quia esset Christianus. Tum omnes pari eademq; uoce respondisse perhibent, Et nos Christiani sumus: nec priusquam hanc uocem audiret, adquiescere ad imperium uoluisse. Denicq; statim affuit ei diuina clementia, contraq; omnem spem cum clausi undique hostibus tenerentur, nec euadendi facultas ulla suppeteret, subitò emissos à Barbaris oratores adesse uident, pacemq; deposcere: exercitui quoq; inedia consumpto, cibos cæteraq; necessaria in mercimonijs polliceri, omniq; humanitate nostrorũ temeritatem emendare. Sed ubi in uiginti & nouem annos pace composita, ad Romanum regressus est solum, clariorq; lux nostro se orbi ex Oriẽtis partibus oborta diffudit, rempublicã quasi post nimias procellas omnimode ratione aggreditur reparare, Ecclesiarũ uerò curam non in secundis habere. Nec tamen incautè ut Constantius egerat, sed lapsu prædecessoris admonitus honorificis & officiosissimis literis Athanasium requirit, & ab ipso formam fidei & ecclesiarum disponendarum suscipit modum. Sed hæc tam pia & tam læta principia mors immatura corrupit. Post octo etenim menses ortus sui apud Ciliciam diem obijt.

Iouinianus Cæsar Athanasiũ consulit de reparandis ecclesijs.

Iouinianus moritur.

De ortu Valentiniani & Valentis. Cap. II.

An. Do. 367. Valentinianus Imperator in Occidente. Valens in Oriente.

POst hunc Valentinianus imperium suscepit, qui pro fide nostra à Iuliano militia fuerat expulsus. Sed compleuit in illo Dominus quod promisit plus etiam quàm centupla in præsenti seculo restituens ei. Nam quia militiam pro Christo reliquerat, recipit imperiũ. Is in consortiũ regni assumpsit fratrem Valentem: & sibi quidem occiduas partes delegit, illi autem orientales reliquit. Sed Valens fauendo hæreticis, abijt in uiam patrum suorum. Nam et episcopos egit in exiliũ, & presbyteros & diaconos, & monachos (Tatiano Alexandrię præsidente) uscq; ad tormenta deduxit, et ignibus tradidit. Multaq; nefanda & crudelia in ecclesiam Dei molitus est: sed hæc omnia post Athanasij obitum. Nam illo superstite, uelut diuina quadam uirtute prohibitus, cum debaccharetur in cæteros, in illum nihil ausus est triste committere.

Tatianus præfectus Alexandriæ.

De dormitione Athanasij, & persecutionibus Lucij hæretici. Cap. III.

An. Do. 373. Athanasius moritur.

IGitur ea tempestate cum quadragesimo & sexto anno sacerdotij sui Athanasius, post multos agones, multasq; patientiæ coronas quieuisset in pace, scisciatus de successore, Petrum tribulationum suarum participem & socium delegit. Sed Lucius Arianę partis episcopus, cõtinuò tanquam ad ouem aduolat lupus. Et Petrus quidẽ nauem protinus conscendens, ad urbem Romam profugit. Lucius uerò tanquã materia sibi crudelitatis oblata, sæuior erga cæteros efficiebat. Et ita ibat in sanguinẽ, ut ne speciẽ quidem aliquã religionis seruare uideret. Cuius primo ingressu tanta & tam turpia in uirgines & cõtinentes ecclesiæ gesta sunt, quę nec in persecutionibus gentilium memorantur. Inde post fugas ciuiũ & exilia, post cædes & tormenta, flammasq; quibus innumeros cõfecerat, ad monasteria furoris sui arma conuertit. Vastat eremũ, & bella quiescentibus indicit. Tria millia simul (aut eo amplius) uiros, per totam eremum secreta & solitaria habitatione dispersos, oppugnare pariter aggreditur. Mittit armatam equitũ ac peditum manum. Tribunos, præpositos & bellorũ duces,

Petrus.

An. Do. 378. Lucius competitor.

duces, tanquã aduersum Barbaros pugnaturus elegit. Qui cum uenissent, nouam belli speciem uident, hostes suos gladijs obiectare ceruices, et nihil aliud dicere nisi, Amice ad quid uenisti?

De uirtutibus & mirabilibus sanctorum qui fuerunt in Aegypto. *Caput* IIII.

PEr idem tempus patres monachorum uitæ & antiquitatis merito, Macarius & Isidorus, aliusq; Macarius, atque Heraclides, & Pambus, Antonij discipuli per Aegyptum, & maximè in Nitriæ deserti partibus habebantur uiri, qui consortium uitę & actuum, nõ cum cæteris mortalibus, sed cum supernis angelis habere credebantur. Quæ prẹsens uidi, loquor: & eorum gesta refero, quorum in passionibus socius esse promerui. Hi ducebant exercitum Domini, non mortalibus telis, sed fide religionis armatũ, exercitum moriendo uincentem, & qui sanguinis sui profusione uictor Christum sequeretur ad cœlum. Quí que dum in tabernaculis positi, & orantes expectarent interfectores suos, delatus est ad eos homo olim membris omnibus, & præcipuè pedibus, aridus. Sed cũ ab eis in nomine Domini oleo fuisset perunctus, statim confirmatæ sunt plantæ eius. Et dicentibus eis, In nomine Iesu Christi, quem Lucius persequitur, surge, & sta in pedibus tuis, & redi in domũ tuam: & continuò exurgens & exiliens, benedicebat Deum, ostendens quia uerè erat in eis Deus. Ante aliquantulum uerò temporis cæcus quidam rogabat deduci se ad cellulam Macarij, quæ erat in deserto, itinere trium dierum. Quò posteaquam cæcus multo ductantium labore peruenit, Macarium non reperit domi. Contristatus ualde, nullatenus mitigare mœstitiam poterat, sanitatis solatio carens. Tum uerò feruore fidei concalescens: Deprecor, inquit ad eos qui deduxerant, applicare me ad illam partem parietis, ubi curare senior solet. Et cum fuisset admotus, parum luti aridi unde paries oblitus uidebatur, assumens, palmę suę superposuit. Rogat etiã ut aquam de puteo, ex quo bibere solebat, haurirent. Qua resoluens glebulam, eodemq; luto oculos suos superungens, & lauans de aqua quę hausta fuerat, repentè recepit uisum, ita ut nullo indigens adminiculo rediret ad sua. Sed ne secundum leprosos illos ageret, quos à se curatos in Euangelijs ingratos Dominus notat, cũ omni domo sua regressus, et Deo gratias referens, rem ut gesta fuerat indicauit. Idem ipse Macarius leęnæ speluncam habuit cellulæ suæ uicinam. Et quadam die catulos suos cæcos ad eum bellua producit, & ante pedes eius ponit. At ille cum intellexisset pro cæcitate catulorum bestiam supplicare, rogauit Dominum, ut eis redderet uisum. Quo recepto, matrem sequentes redeunt ad speluncam. Et paulo pòst ipsa cum catulis suis regrediens, pelles ouium lanatas plurimas, uelut munus pro suscepta gratia ad senem defert, morsu oris enectas, ante fores eius depositis abscedit. Verùm si singulorum mirabilium gesta prosequi uelimus, excludimur à proposita breuitate, maximè cum narrationem proprij operis mereantur. Sed in his omnibus Lucius non erubuit, nec aliquid reuerentiæ uirtutum mirabilibus detulit: quinimò iubet patres ipsos ablatos à grege suo, imò clàm raptos, in insulã quandã Aegypti paludium deportari, in qua compererat neminem prorsus esse Christianum, quo per hoc uel absq; solatijs, uel absq; consuetis actibus uiuerent. Senes igitur cum duob. solis pedissequis noctu ad insulam deducuntur, in qua erat templum quoddam summa ueneratione à loci incolis obseruatum. Cumq; primùm nauicula senum oram soli illius contigisset, ecce subitò sacerdotis templi illius uirgo filia correpta spiritu, cũ ingenti uociferatione & clamoribus usq; ad cœlũ datis, agi per medios populos cœpit, & crebros ducens rotatus, stridens hucatq; illuc rabida ora uibrare. Cũq; ad spectaculum tam ingentis monstri, maximè quòd esset sacerdotis filia (qui in honore præcipuo apud illos erat) populi cõueniissent, per auras eam raptam sequentes, perueniunt usq; ad nauiculam senum. Ibi uerò proiecta eorum pedibus & prostrata, clamare cœpit: Quid uenistis huc ò serui Dei summi, antiquis

An. Do. 379. Antonij eremitæ discipuli.

Miraculum.

Macarius.

nos & ueternosis euoluere domicilijs? In hoc loco depulsi undiq; latebamus, A quomodo uos nequaquã latére potuimus? Cedimus antiquis sedibus: populos uestros terrasq; recipite. Cum hæc diceret, increpitus ab eis erroris spiritus, effugatur. Et puella sana unà cum parentibus suis iacebat ad pedes nostri temporis Apostolorum. Qui talibus exordijs prædicantes fidem eis Domini nostri Iesu Christi, in tantam conuersionem repentè eos perduxerunt, ut statim manibus suis antiquissimum templum, & in summa ueneratione habitũ destruerẽt, & ecclesiã cõfestim ædificarent. Nec ad deliberandum spacio temporis eguerunt, quibus fidem rerum fecerant, non uerba, sed uirtus. Sed hoc cum fuisset Alexandriæ nunciatum, ueritus Lucius, ne fortè etiam suorũ in eum odia iusta consurgerent, qui apertè iam bellum non hominibus, sed Deo indiceret, occultè eos reuocari, & in eremum remitti iubet. Dum hæc in Aegypto geruntur, ne alijs quidem locis persecutionis flamma cessabat.

De persecutione quæ fuit apud Edessam. Cap. V.

Edessa ciuitas. EDessa nãq; Mesopotamiæ urbs fideliũ populorũ est, Thomę Apostoli reliquijs decorata. Vbi cum per se Imperator populos uidisset ecclesijs eiectos in campo habere conuenticulum, tanta dicitur iracundia accensus, ut præfectum suum pugno percuteret, cur nõ fuissent inde quoq; (sicut iusserat) deturbati. At ille licet esset Paganus, & iniurijs ab Imperatore affectus, tamẽ cõsideratione humanitatis altera die ad uastandum populum processurus, facis hoc ipsum ciuib. per occulta indicia clarescere, quo scilicet cauere sibi possent, ne inuenirẽtur in loco. Manè processurus terrorem solito maiorem per officium mouet, agitq; omnia quo quàm minimi, uel si fieri posset, nulli periclitarẽtur. Videt tamen frequentiorem solito populum tendere ad locũ, currere præcipites & festinare, tanquam uererẽtur, ne qui deesset ad mortem. Interea uidet quandã mulierculã ita festinã & properã domo sua prorũpere, ut ne clauderet ostiũ, nec operire se, ut mulierũ habitũ decet, diligẽtius potuisset, infantem quoq; paruulũ secũ trahentẽ, cursuq; rapido, irrupto etiã Officij agmine, festinantẽ. Tum ille ultrà non ferẽs: Apprehẽdite, inquit, mulierẽ, & huc deducite. Cũq; fuisset adducta: Quò, inquit, mulier infelix properas tã festina? Ad campũ, ait, quò catholicorũ populus cõuenit. Et nõ, inquit, audisti, quia præfectus illuc pergit, ut omnes interficiat quos inuenerit? Audiui, inquit, et ideo festino, ut ibi inueniar. Et quò, inquit, paruulũ istũ trahis? Vt & ipse, ait, martyrium consequi mereatur. Quæ cum audisset uir moderatissimus, redire Officiũ, et conuerti uehiculũ ad palatiũ iubet. Et ingressus ait: Imperator, subire mortem si iubeas, paratus sum. Opus uerò quod præcipis, implere non possum. Cumq; edocuisset cuncta de muliere, repressit Imperatoris insaniam.

Officium, uocat Officiales, hoc est ministros et satellites.

De Moyse quem regina Saracenorum gentis suæ poposcit episcopum. Cap. VI.

PEr idem tempus ecclesia uelut persequutionis igne conflante, purior auri merallo refulgebat. Non enim in uerbis uniuscuiusq; fides, sed in exilijs & carcerib. probabatur: quia non honori erat catholicum esse, sed pœnę, præcipuè apud Alexandr iam, ubi ne sepeliendis quidẽ corporibus mortuorũ libera facultas fidelibus erat. Quæ dum Lucius omni arrogãtia & sęuitia gereret, Mauuia Sarracenorum gentis, uehementi bello Palæstini & Arabici limitis oppida atq; urbes quatere, uicinasq; simul uastare prouincias cœpit. Cũq; frequentibus bellis Romanũ attriuisset exercitũ, & plurimis peremptis, reliquos uertisset in fugam, orata pacem non aliter se amplexuram promittit, nisi Moyses quidam nomine, monachus, genti suæ ordinaretur episcopus. Qui in eremo partibus suis propinqua uitã solitariã ducens, meritis & uirtutib. ac signis quæ faciebat Deus per illũ magnificè innotuerat. Petitio eius principi indicata Romano, sine ulla dilatione iubetur impleri à ducibus nostris, qui ibi infeliciter pugnauerãt. Captus Moyses ad sacerdotiũ suscipiendũ Alexandriã ex more deducitur. Adest Lucius, cui ordinãdi ferebatur officiũ. Quo uiso, Moyses præ-

Mauuia regina Sarracenorum Moysen eremi tam petit, ut sit episcopus.

A ſes preſentib. ducib. qui perurgebant, & populus ait: Ego quidē me nō eſſe dignum tāto ſacerdotio iudico: ueruntamen ſi aliqua in me, licet indigno, diuina diſpenſatio putatur explenda, Deum noſtrū cœli ac terræ Dominū teſtor, quod Lucius ſanctorū ſanguine pollutas & cruentas ſuper me nō iniiciet manus. Cūq; Lucius tam graui nota inuſtū ſe uideret in oculis plurimorū: Quare, inquit, ô Moyſes tam facile condēnas eum, cuius fidē ignoras? Aut ſi tibi aliquis de me aliter indicauit, audi fidē meam, & tibi ipſe magis q̄ alijs crede. Tunc ille: Deſine, inquit, ô Luci doloſis tuis me quoq; imaginib. adgredi. Bene mihi nota eſt fides tua, quā proteſtantur ſerui Dei per metalla damnati, epiſcopi in exilium truſi, presbyteri, diaconi extra Chriſtiani nominis habitacula relegati, beſtijs alij, alij etiā ignibus traditi. Nūquid poteſt uerior eſſe fides quę auribus capitur, q̄ quæ oculis peruidetur? Apud me certū eſt, quod qui Chriſto rectè credūt, illa nō faciūt. Et ita maiore dedecore deformatus (quoniā per urgebat neceſsitas reipublicæ conſulendi) cōpulſus eſt adquieſcere, ut ab epiſcopis quos in exiliū truſerat, ſacerdotiū ſumeret. Quo ſuſcepto, & gētis ferociſsimæ pacem tenuit, & fidei catholicæ cuſtodiuit intemerata conſortia.

De Didymo Alexandrino uidente. Cap. VII.

VErū cum apud Alexandriā populos & urbē nebuloſi doctoris tetra per fidiæ caligo ſuffunderet, uelut lampadē quandam diuina luce fulgentē Didymū Dominus accendit. De cuius uita atq; inſtitutis (quoniā ad eccleſiæ gloriam Dei munere cōceſſus creditur) licet in trāſcurſu, neceſſariò tamē commemoranda nobis pauca uidentur. Is nanq; in parua ætate, cum adhuc etiam prima literarū ignoraret elemēta, luminibus orbatus, maiore deſiderio ſciētiæ ueri luminis inflammatur: nec deſperationē cupita adipiſcēdi paſſus eſt, cum audiſſet ſcriptū in Euāgelio: Quod apud homines impoſsibile eſt, poſſibile eſt apud Deum. Hac igitur diuina pollicitatione cōfiſus, indeſinēter Dominū de- B precabat, nō ut oculorū carnaliū uiſum, ſed ut illuminationē cordis acciperet. Miſcebat tamē precib. ſtudia ac laborē et iuges continuatasq; uigilias, non adlegendū, ſed ad audiendū adhibebat, ut quod alijs uiſus, hoc illi cōferret auditus. Cum uerò poſt lucubrationis laborē ſomnus (ut fieri ſolet) legentib. aduenisſet, Didymus ſilentiū illud non ad quietē uel otiū datū ducēs, tanq; mūdum animal ruminās cibū quē ceperat, ex integro reuocabat: et ea quę dudū percurrentibus alijs ex librorū lectione cognouerat, memoria et animo retexebat, ut non tam audiſſe quæ lecta fuerāt, quām deſcripſiſſe ea mētis ſuæ paginis uideretur. ita in breui Deo docente, in tantā diuinarum humanarūq; rerū eruditionem ac ſcientiam uenit, ut ſcholæ eccleſiaſticæ doctor exiſteret, Athanaſio epiſcopo, cæteriſq; ſapientibus in eccleſia uiris Dei admodū probatus: ſed & in cæteris, ſiue Dialecticæ, ſiue Geometriæ, Aſtronomiæ quoq; uel Arithmeticæ diſciplinis ita eſſet paratus, ut nullus unquā philoſophorum aliqua ex his artibus proponens, obtinere eum uel concludere quiuerit: ſed ſtatim ut reſpōſiones eius acciperet, magiſtrū eum etiam illius de qua propoſuiſſet, crederet diſciplinæ. Huius aliquāti dicta, uel communiter diſputata, uel proponētibus reſpōſa, adhibitis notarijs deſcripſere: quæ etiam nūc in magna admiratione habentur. Nos autem qui & uiuæ uocis eius ex parte aliqua ſumus auditores, & ea quæ è nonnullis dicente eo deſcripta legimus, longe maiorē gratiā, et diuinum neſcio quid, ac ſupra humanam uocē ſonans, in illis magis ſermonibus qui de ore ipſius proferebantur, agnouimus. Hunc etiā beatus Antonius cum fidei Athanaſij teſtimoniū laturus aduerſum Arianos de Thebaide Alexandriam deſcendiſſet, magnificis conſolatus eſt uerbis, Nihil te, inquit, offendat ò Didyme, quòd carnalibus oculis uideris orbatus. Deſunt enim tibi oculi illi, quos mures & muſcæ & lacertæ habent. Sed lætare quia habes oculos quos angeli habent, è quibus Deus uidetur, per quos tibi magnum ſcientiæ lumen accenditur.

Anno Do. 376. Didymus Alexandrinus.

Mat. 19. Marc. 10.

Didymus præfi citur ſchole.

Vinæ uocis energia.

Antonius ad Didymum.

Quot ex discipulis Antonij etiam tunc in eremo habitantibus uirtutes & signa fecerint. Caput VIII.

An. Do. 379. FLorebat igitur Aegyptus ea tempestate, non solum eruditis in Christiana philosophia uiris, uerumetiam his qui per uastam eremum cõmanentes, signa & prodigia apostolica, simplicitate uitæ, & cordis sinceritate faciebant. Ex quibus interim quos ipsi uidimus, & quorũ benedici manib. meruimus, hi sunt: Macarius de superiori eremo, alius Macarius de inferiori, Isidorus in Scyti, Pambus in cellulis, Moyses & Beniamin in Nitria, Scyriõ & Helias & Paulus in Apeliote: alius Paulus in Focis, Pœmen & Ioseph in Pispiri, qui appellabatur mõs Antonij. Sed & alios quamplures huiusmodi uiros in Aegypti partibus habitare, fideli comperimus auditu, ut uerè cõpleretur Rom. 5. Apostoli dictum: Quia ubi abundauit peccatum, superabundauit & gratia. Habuit autem per idem tempus etiam Mesopotamia uiros nobiles, ijsdẽ studijs pollentes. Quorum aliquantos ipsi per nos apud Edessam & in Cararum partibus uidimus, plures autem auditione didicimus.

Benedictio.

De Gregorio & Basilio episcopis. Cap. IX.

SEd neutra harum infœcundior Cappadocia fuit, imò aliquid lætius Gregorium nobis cum Basilio germinauit. Tulit igitur & ipsa multorum sanctorum segetem satis lętam, produxit copiosam piorum uinea, oliuarũ quoque Domini geminauit nouellam. Sed isti præcipuè uelut duo filij pinguedinis assistentes dextera læuaq; candelabro, instar duorum cœli luminarium resulgebant. Vnde dignum puto de his pauca suprà repetere. Ambo nobiles, ambo Athenis eruditi, ambo collegæ, ambo de auditorio digressi ad profitendam Rhetoricam rogabantur. Quod opus magnificè quidem implebat Basilius, Gregorius uerò magnificentius contemnebat. Quiq; cum se totũ de seruitio mãcipasset, tantũ de collegæ amore præsumpsit, ut sedentem Basiliũ de doctoris cathedra deponeret, ac secum ad monasteriũ manu iniecta perduceret: ibiq; per annos (ut aiunt) tredecim, omnibus Græcorũ secularium libris remotis, solis diuinæ scripturæ uoluminibus operam dabant: earũq; intelligentiam non ex propria præsumptione, sed ex maiorum scriptis & autoritate sequebantur, quos & ipsos ex apostolica successione intelligendi regulã suscepisse constabat. Quorum præcipuè in prophetas commentarios discutiẽtes, thesauros sapientiæ & scientiæ reconditos in uasis fictilibus perquirebãt. Verùm cum iam ipsi sufficienter instructi, diuina dispensatione ad imbuẽdos populos uocarentur, & alius alio itinere, ad idem tamen opus uterq; traheretur, Basilius Ponti urbes & rura circumiens, desides gentis illius animos & parum de spe futura sollicitos stimulare uerbis, & prædicatione succendere, callumq; ab his longæ negligentiæ cœpit abolere: subegitq; abiectis inaniũ rerũ & secularium curis, suimet notitiam récipere, in unum coire, monasteria construere, psalmis & hymnis, & orationibus docuit uacare, pauperum curam gerere, eis que habitacula honesta, & quæ ad uictum necessaria sunt, prębere, uirgines instituere, pudicam castamq; uitam omnibus penè desiderabilem facere. Ita breui permutata est totius prouinciæ facies, ut in arido & squalenti campo uideretur seges fœcunda, ac læta uinea surrexisse. Gregorius uerò bonum semen non patiebatur aut super spinas iacere, aut inter saxa dispergere, sed bonam terram cordis sui iugi cultu & exercitijs indesinẽtibus excolebat. Et multo amplius hic in semetipso, quàm ille in cæteris proficiebat. Suscipere ille, quæ renunciantes seculo deferebant ad pedes suos, & diuidere ut quisque egu isset, curam gerebat. Iste nihil habendi, & omnia possidendi, contentus sacramento, erga solas sapientiæ diuitias auarus et multum cupidus inhęrebat. Ille coire plures in unum, & sui inuicem in necessarijs habere sollicitudinẽ docebat: hic sui exemplo quòd erat absolutus & liber, cunctis sermone apostolico prædicabat: Ego autem uolo uos sine sollicitudine esse. &, Dominus in

An. Do. 371. Gregorius Nazianzenus. Basilius Magnus.

Vnde petẽda intelligentia diuinæ scripturæ.

2. Cor. 7.

proximo

proximo est, nihil sollicitis sitis: sed tanquam serui Christi, hoc solum estote sollicitis, quando redeat Dominus de nuptijs. Ille deliquentibus misericorditer condolere, & à delicto reuocare: hic per diuini eloquij gratiam delinquendi incitamenta præuenire, nec sinere labi eum qui difficulter erigeretur elisus. Ille in fide purus, hic in prædicatione liberior. Ille Deo humilis, hic etiam hominibus erat. Ille arrogantes contemptu, hic ratione uincebat. Sic in utroque diuersa gratia unum opus perfectionis explebat. Igitur Basilius non multo pòst Cæsareæ Cappadociæ episcopus, cum à Valente in exiliũ pro fide cogeretur, exhibitus est ad tribunal præfecti, terroribusq; (ut illi moris est protestati) & minis maximis agi cœpit, ut nisi præceptis principis obediret, interitum sibi iam iamq; speraret impendere. Tum ille intrepidus, et absq; ulla animi perturbatione hæc sibi minitante præfecto respondisse fertur: Atq; utinam aliquid mihi esset digni muneris, quod offerrẽ huic, qui maturius Basiliũ de nodo follis huius absolueret. Cumq; daretur ei nox, quæ erat media ad spaciũ deliberãdi, respõdisse denuò perhibetur: Ego crastino ipse ero qui nũc: tu te utinam non mutares. Et illa quidẽ nocte uxor Imperatoris uelut tortorib. tradita cruciatur: filius uerò qui eis erat unicus, extinctus paternæ impietatis crediti exoluisse supplicia. Ita ante lucẽ missi, qui rogarent Basiliũ, ut precib. suis intercederet pro eis, ne etiã ipsi, & quidẽ multo iustius similiter interirẽt. Sic accidit, ut cum omnes catholicos expulerit Valẽs, Basilius usq; ad uitæ exitum intemerato cõmunionis sacramento in ecclesia perdurarer. Gregorius uerò apud Nazianzon oppidũ in locũ patris episcopus subrogatus, hæreticorũ turbinẽ fideliter tulit. Reddita uerò pace, Cõstantinopolim ad ecclesiã docendã uenire exhortatus, nõ abnuit. Vbi breui tẽpore tantũ ad emendandũ populũ uetustis hæreticorũ infectũ uenenis proficit, ut tunc primùm Christiani sibi fieri uiderẽtur, & nouellã lucẽ ueritatis aspicere, cũ religionis doctor multa quidem uerbis, plura tamẽ doceret exẽplis: nec uiderẽt ab eo discipulis aliquid imperari, quod nõ prius ipse fecisset. Sed ubi gloriã subsecuta inuidia est, obniti quidã, & proscriptionib. minus sanis uti cœpere, ut ipso ad propria remeãte, alius ordinaretur episcopus. Quod ille, susurrari tantũ, & sub dente sentiẽs ruminari, ipse profert, quod dicere ei nullus audebat: Absit (inquit) ut mei causa aliqua simultas in Dei sacerdotib. oriatur. Si propter me est ista tempestas, tollite, & mittite me in mare, & desinet à uobis quassatio. Tum regressus, in ecclesia sua quod superfuit uitæ tẽpus exegit. Et quoniã iam fessa ætate, & corpore inualidus erat, successorẽ sibi ipse delegit, quo ecclesiã gubernante debilitatis & senectutis ocio frueretur. Extãt quoq; utriusq; ingenij monimẽta magnifica tractatuũ, quos ex tẽpore in ecclesijs declamabãt. Ex quib. nos denas fermè singulorũ oratiũculas trãsfudimus in Latinũ. Basilij prẽterea instituta monachorũ optantes, si poterimus, & Dei fauor adiuuerit, corũ plura trãsferre. Fuerũt prẽterea fratres duo Basilio, Gregorius & Petrus. Quorũ alter in uerbo doctrinæ, alter in operibus fidei fratrẽ ita exæquabat, ut uterq; uel Basiliũ, uel Gregoriũ redderet. Extãt etiã ipsius Gregorij iunioris aliqua opuscula luculenta. Sed de his satis dictũ. In Occiduis uerò partib. Valentinianus fidei religionis illæsus, ueteri Romani Imperij censura rempublicam gubernabat.

Contentio.

An. Do. 378. Basilius ad tribunal sistitur.

Gregorius Nazianzi episcopus.

De Damaso episcopo, & Vrsini subreptione. Cap. X.

DAmasus post Liberiũ per successionẽ sacerdotiũ in urbe Roma susceperat. Quem prælatũ sibi non ferẽs Vrsinus quidã ciusdẽ ecclesiæ diaconus, in tantũ furore erupit, ut persuaso quodã satis imperito & agresti episcopo, collecta turbulentorũ & seditiosorũ hominũ manu, in Basilica quæ Sicinini appellat, episcopũ se fieri extorqueret, legib. & ordine & traditione peruersis. Quo ex facto tanta seditio, imò uerò tãta bella coorta sunt, alterutrum defendentibus populis, ut replerentur humano sanguine orationũ loca. Quæres factione Maximi præfecti sæui hominis, ad inuidiam boni & innocentis uersa est sacerdotis, ita ut causa clericorũ usq; tormẽta duceretur. Sed assertor

An. Do. 368. Damasus Põtifex Romanus.

innocẽtiæ Deus affuit,& in caput eorũ qui intenderãt dolũ,pœna cõuersa est. A

De Ambrosio episcopo. Cap. XI.

Auxentius. INterea defuncto apud Mediolanũ Auxẽtio hæreticorũ episcopo, utriusq; partis populi diuersis studijs ferebãtur. Dissensio grauis & periculosa seditio urbi propriæ maturũ parabat exitiũ,si pars utraq; cum diuersum uellet,ne
Ambrosius. quaq; ꝗd proposuerat,obtineret. Ambrosius tũc cõsularis eiusdẽ prouinciæ fa-
Anno Do.377. sces regebat. Is cum perniciẽ ciuitatiuideret impẽdere,pro loco atq; officio suo confestim ecclesiã,seditionẽ populi mitigaturus,ingreditur. Cũq; inibi multa secundum leges & publicã disciplinã pro quiete & trãquillitate peroraſſet,pugnãtis inter se & dissidentis populi subitò clamor & uox una consurgit. Ambrosium episcopum postulãtes,baptizari hunc protinus clamãt(erat enim catechumenus)& sibi episcopũ dari:nec aliter unum populum fore atq; unã fidem,nisi Ambrosius sibi daretur sacerdos. Obluctãte illo & plurimũ resistente,ad Imperatorem relatum populi desiderium,omni maturitate impleri. Dei enim ait esse,quod discordantem populi fidem, & animos dissidentes cõuersio subita in unum consensum atq; in unam sententiam reuocaret. Moxq; Dei gratiam consecutus,& initiatus sacris,& sacerdos effectus est.

De Valentiniani fine. Cap. XII.

Valentinianus Augustus moritur. INterea cũ ad bellũ Sarmaticũ Valentinianus de Galliæ partib. uenisset in Illyricũ,ibi uix dũ cœpto bello ęgritudine subita oppressus diẽ obijt,relictis hæredib. in imperio filijs, Gratiano Augusto, Valentinianoq; admodum par
Anno Do.377 uulo,& nondum regijs insignibus initiato. Quem tamen necessitas eorũ, qui tanquam uacuum imperij locum conabantur inuadere,compulit etiã absente
Probus præfectus. fratre purpura indui, Probo tunc præfecto fideliter rem gerente.

De Gothorum per Thracias irruptione,& Valentis nece. Caput XIII.

An.Do.378. PEr idẽ tẽpus in oriẽtis regno Gothorũ gens sedib. suis pulsa,per omnes se
Valens. Thracias infudit, armisq; urbes & agros uastare feraliter cœpit. Tum uero Valẽtis bella quæ eccleſijs inferebat,in hostẽ cœpta cõuerti,seraq; pœnitẽtia episcopos & presbyteros relaxare exilijs,ac de metallis resolui monachos iubet. Ipse tamẽ ab hostib. circũuentus in prædio,quò ex bello trepidus cõfu-
Anno Do.380. gerat,impietatis suæ pœnas igni exustus dedit,annis in imperio cũ fratre primò, & pòst cum filijs fratris quatuordecim pariter exactis. Quæ pugna initiũ
Gratianus Aug. mali Romano imperio tũc & deinceps fuit. Igitur Gratianus cũ fratre admodum paruulo,post patrui necẽ Oriẽtis quoq; suscepit imperiũ. Is pietate & religione omnes penè qui antè fuerant principes superabat. Vsu armorum strenuus,uelox corpore,& ingenio bonus erat,sed iuueníli exultatione plus ferè lætus quàm sufficiebat:& plus uerecundus,quàm reipublicę intererat.

Vt Gratianus Imperator Theodosium regni participem asciuerit,& post multa religiose ac fortiter gesta,Maximi tyranni insidijs succubuerit. Caput XIIII.

QVíq; uidens utile uirum annis maturũ in tantis regni curis habere participem,& quia,ut sermo diuinus monet,Melius duo quàm unus,cõsortem aciscit Theodosiũ: eíq; Orientis procuratione permissa,partes sibi ac fra-
Gratianus occiditur. tri occiduas reseruauit. Verùm is postquam multa religiose ac fortiter gessit,
An.Do.386. à Maximo tyranno apud Britannias exorto,per Andragathium ducem,Lugduni,suorum magis proditione quàm ui hostium,peremptus est.

De Valentiniano puero. Vtq; mater eius Iustina Arianã hæresim defendens,ecclesias perturbare conata sit. Cap. XV.

AT Valentinianus in Italia degens,fratris nece atq; hostis metu perterritus,simulatione oblatã pacẽ à Maximo,simulãs ipse quoq; libenter amplectitur. Cũ interim Iustina mater eiusdẽ Arianæ hæreseos alumna,impietatis suę uenena,quę uiuẽte uiro suppresserat,filio facilè decepto fidẽter aperuit. Igit̃ apud Mediolanũ posita,cõturbare ecclesiarũ statũ,cõminari sacerdotib. depulsionis exilia, nisi Ariminẽsis cõcilij decreta,quib. fides patrũ temerata fuerat, reuocarẽt. Quo bello ecclesię murũ et turrim ualidissimã pulsabat Ambrosiũ. Eũq; minis,terroribus,atq; omni oppugnationis genere fatigãs,primũ

sibi

A sibi a dictũ debellãdæ rimabatur ecclesię. Sed quãuis illa Iezabel spiritu pugnaret armata, resistebat tamẽ Ambrosius, Helię uirtute repletus et gratia. Ipsa autẽ in ecclesijs garrire, strepere, animare, et inflãmare ad discordiã populos, sed quod minus rex ex sentẽtia cederet iniuriã putare, & pro hoc apud filium cõqueri. Vnde adolescẽtulus pro cõtumeliæ inuidia, quã falso cõflauerat mater, accẽsus, armatorũ globũ ad ecclesiã mittit: cõfringi ianuas, oppugnari sancta, sacerdotẽ pertrahi atq; in exiliũ mitti protinus iubet. Sed tãta fuit perseuerãtia fidelium populorum, ut animas prius amittere quàm episcopum mallent.

De Beneuoli magistri memoria fideli constantia. Cap. XVI.

INterim dictãda aduersum fidẽ patrũ imperialia decreta mandãtur Beneuolo, tũc memoriæ scrinijs præsidẽti. Sed ille cui ab incunabulis sacra fides & uenerabilis fuit, abnegat se impia uerba posse, pferre, et cõtra Deũ loqui. Tũ uerò ne incœptũ reginæ frustrari uideret, celsior ei honor promittit, si impleret iniũcta. Ille qui nobilior in fide esse q̃ in honorib. cuperet, Quid mihi, ait, pro impietatis mercede altiorẽ promittis gradũ? Hũc ipsum quẽ habeo tollite, tantũ mihi cõscientia fidei duret illæsa. Hæc dicẽs, ante pedes impia præcipientiũ cingulũ iecit. Ambrosius uerò aduersum reginæ furorẽ, nõ se manu defensabat, aut telo, sed ieiunijs cõtinuatisq; uigilijs sub altari positus, p obsecrationes defensorẽ sibi atq; ecclesię Deũ parabat. Dũq; hęc in lõgũ diuersis machinis, et oppugnationib. nequã iustina moliret, Maximus, q̃ se exuere tyrãni infamia, & legitimũ principẽ gestiret ostẽdere, datis literis impiũ, ptestatẽ incœptũ, fidẽ Dei impugnari, et statua catholicæ ecclesiæ subrui, & inter hæc appropinquare Italiæ cœpit. Quo iustina cõperto, hoste simulatq; impietatis cõscięntia perurgẽte, in fugã uersa cũ filio, exilia quę Dei sacerdotib. pręparabat, prima sortit. *Beneuolus & memoria.*

Vt Theodosius necem Gratiani ultus de Maximo triumphante. Cap. XVII.

ADfuit tamẽ Theodosius propter regni fidẽ, bonitatisq; ac beneficiorum
B Gratiani memor: & in uindictã, totius uirib. Orientis insurgens, ultus est sanguinem iustũ. Valentiniani q̃q; impia inter hæc matre defuncta, fidẽ catholicã, quã ipsa uiolauerat, & regnũ tyrãnide depulsa, restituit. Atq; ipse posteaquã Romã illustri triũpho inuectus est, ad propria rursus regna remeauit.

De Theodosij cõmisso in Thessalonicẽses, & pœnitẽtia eius publice apud sacerdotes gesta. Cap. XVIII.

PEr idẽ tẽpus subreptione quadã dęmonis turpis macula religioso principi inusta est. Etenim cum apud Thessalonicã seditione exorta, quidã ex militarib. uir, impetu fuisset populi furẽtis extinctus, repentini nũcij atrocitate succensus, ad ludos Circẽses inuitari populũ, eiq; ex improuiso circũfundi milites, atq; obtrũcari passim, ut quisq; occurrisset, gladio iubet, et uindictã dari nõ crimini, sed furori. Ob hoc cũ à sacerdotib. Italiæ argueret, agnouit delictũ, culpãq; cũ lachrymis professus, publicã pœnitentiã in cõspectu totius ecclesię exegit: & in hoc sibi tẽpus adscriptum, absq; regali fastigio patiẽter impleuit. Quibus omnib. istud quoq; mirabiliter adiecit: Lege sanxit in posterũ, ut sentẽtię principũ super animaduersione prolatæ in diem triceſimũ ab executorib. differrentur, quo locus misericordiæ, uel (si res tulisset) pœnitentiæ, non periret. *An. Dõ. 390. Theodosius uindicans iniuriam, morte multorũ ultiscitur.*

De resurrectione ecclesiarum, quæ per ipsum iam catholicũ in Oriente restitutæ sunt. Cap. XIX.

IGitur ad Orientẽ regressus, ibiq; (ut ab exordio principatus sui) summa cura summoq; studio pulsis hæreticis, ecclesias catholicis tradere: idq; ea moderatione agere, ut ultione contẽpta, tantũ catholicis de ecclesiarũ restitutione cõsuleret, q̃ fides recta absq; prædicationis impedimẽto proficeret: communẽ se prębere erga sacerdotes Dei: fide, religione, et munificẽtia cũctis regiũ animũ exhibere. Accessu facilis & absq; imperiali fastu ad colloquiũ se humilib. præbere: hortatu eius & largitionibus, ecclesię plurimis locis ornatæ satis magnificeq; cõstructæ: præstare multa poscentibus, sed frequẽtius ultro offerre. Idolorũ cultus, qui Constãtini institutione & desinceps negligi & destrui cœptus fuerat, eodẽ imperãte collapsus est. Pro quib. in tantũ Deo charus fuit, ut speciale ei munus cõtulerit diuina prouidẽtia. Etenim in Thebaidos partib. mo- *Theodosius facit Christianis*

Ioannes monachus. nachum quendā Ioannem nomine, ſpiritu prophetico repleuit, cuius monitis atq; reſponſis pacem retinere, an bellum gerere eſſet melius, ſciſcitabatur. A

De Apollinare, & hæreſi eius. Cap. XX.

Anno Do. 379 Apollinaris. hæreticus damnatur. INterea apud Laodiciā Syriæ ante idem tēpus Apollinaris epiſcopus, uir ſanè in cæteris inſtructus: ſed dum contentionis uitio nimis agitur, & aduerſum omne quod quiſq; dixerat, ire obuius delectatur, iactatione ingenij malè fortis, hæreſim ex contētione generauit, aſſerēs ſolū corpus, nō etiā animā à Domino in diſpenſatione ſuſceptū. In q̄ cū euidentib. euāgelij teſtimonijs urgerētur, quib. ipſe Dominus & Saluator habere ſe animā profiteť, & ponere eā quā do uult, & iterū aſſumere eam: quāq; turbatā & triſtē dicit eſſe uſq; ad mortē: pòſt, ut ne ex toto uinci uideretur, ait eum quidē habuiſſe animā, ſed non ex ea quę rationabilis eſt, ſed exea ſolū qua uiuificabat corpus: ad ſupplementū uerò rationabilis partis, ipſum uerbū Dei fuiſſe perhibebat. Quę aſſertio primò in urbe Roma à Damaſo et Petro Alexādrino epiſcopo cōcilio cōgregato tali ſententia depulſa eſt, ut decernerent, ſi quis filiū Dei, quį ſicut uerè Deus, ita & uerè homo fuit, uel humanitatis aliquid, uel deitatis minus diceret habuiſſe, alié-

Apollinariſtæ. nus ab eccleſia iudicaretur. Quæ ſententia & apud Alexandriam confirmata eſt, & apud Cōſtinopolim decreto cōcilij. Ex illo Apollinariſtæ ab eccleſia declinātes, et epiſcopos ſibi ſuæ partis, et dogmata propria eccleſiaſq; defendūt.

De epiſcoporum ſucceſſionibus per Orientem. Caput XXI.

Anno Do. 386. Syricius, aliàs Vrſinus. IGitur in urbe Roma poſt Damaſum Syricius eccleſiæ ſuſcepit ſacerdotiū. Apud Alexandriā uerò defuncto Petro, Timotheus: & poſt hūc Theophilus. In Hieroſolymis aūt poſt Cyrillū Ioannes, apoſtolicas reparāt ſedes. Apud Antiochiā uerò defuncto Melitio, ſubſtituit Flauianus. Sed quod Paulinus adhuc ſupererat, qui in catholicorū ſemper ſocietate permāſerat, multa ibi iurgia & multæ cōtrouerſię ſæpe cōmotæ: nec tamē ſumma ui nitentib. alijs,

Timotheus Theophilus. Ioannes. Anno Do. 403 Flauianus. Paulinus Antiochenus. alijs obnitētibus, ipſiſq; in hoc elemētis terræ mariſq; fatigatis, potuit aliquando pacis ullus obtineri modus, cū utiq; fideliā nulla uideretť ſubeſſe diſcordia. Hoc idem apud Tyrū fuit. Vbi cum Diodorus, unus ſanè ex antiquis catholicis uir, & tentationū documētis probatus, Athanaſij teſtimonio eſſet à confeſſoribus epiſcopus factus, modeſtia eius contēpta, alius à Melitij partib. ordinať. Sed & in multis alijs urbibus Orientis, huiuſmodi confuſiones contentio genuit ſacerdotum. Apud Conſtantinopolim uerò Nectarius ex prætore Vrbano catechumenus, & nuper baptiſma conſecutus, ſacerdotium ſuſcepit. B

Diodorus apud Tyrum.

De ſeditione paganorum contra fideles. Caput XXII.

INter ea apud Alexandriam noui motus & cōtra temporum fidē aduerſum eccleſiam concitantur, ex occaſione huiuſcemodi oborti. Baſilica quædā publici operis, uetuſta et admodū neglecta fuit, quam Conſtātius Imperator donaſſe epiſcopis perfidiam ſuam prędicātibus ferebatur. Quæ longa incuria nihil ualidū præter parietes habebat. Viſum eſt epiſcopo qui per idem tēpus gubernabat eccleſiā, hanc ab Imperatore depoſcere, ut creſcentibus fideliū populis, orationū quoq; creſcerēt loca. Quamq; cum acceptā uellet excolere, reperta ſunt in loco antra quædā latētia & terræ defoſſa, latrocinijs & ſceleribus magis quàm ceremonijs apta. Igitur gentiles, qui retegi criminū ſuorū latebras & flagitiorum cauernas uiderent, non ferētes operta tot ſeculis mala & tenebris obtecta reſerari, uelut draconū calice potato, inſanire omnes ac palàm furere cœperunt. Nec uocibus iam & ſeditionibus, ut ſolebāt, ſed manu ferroq; decertare nituntur. Crebros conflictus agere in plateis, belloq; aperto uterq; populus inter ſe coire. At noſtri nūmero & potentia multo plures, ſed modeſtia religionis minus feroces erant. Ex quo frequenter noſtrorum plurimis uulneratis, aliquantis etiam interfectis, ad templum quaſi ad arcē quandam refugiebant. Quo nonnullis ex Chriſtianis captos ſecum abducentes, accenſis aris immolare cogebāt: renitentes nouis et exquiſitis ſupplicijs excruciatos necabāt, alios patibulis affigentes, alios confractis crurib. in ſpeluncas

præ-

A præcipitantes, quas ob sacrificiorũ sanguinem, cæterasq; impuritates delubri recipiendas, uetustas curiosa cõstruxerat. Verùm hęc per dies singulos primò cum metu, deinde cũ fiducia & desperatione gerere, atq; intra templum clausi raptu & præda uiuere. Ad postremum grassantes in sanguine ciuiũ, ducem sceleris & audaciæ suæ deligunt Olympũ quendam, nomine & habitu philosophum, quo antesignano arcẽ defenderent, & tyrannidẽ tenerẽt. At hi quib. Romanarũ legum custodia, iurisq; dicendi cura permissa est, cognitis quę gesta fuerãt, turbati atq; perterriti ad templũ cõuolant, causas audaciæ percõtantur: & quid sibi uellet ille cõcursus, in quo cum tanto scelere ante aras sanguis ciuiũ funderetur, inquirũt. Sed illi obfirmato aditu confusis et dissonis uocib. rationem facti nullã, sed clamorem reddebãt. Missis tamẽ ad eos nũcijs, de Romani Imperij potestate, de uindicta legũ, & de his quæ talia solẽt subsequi, cõmonebãt. Cumq; loci munitio nihil aduersum uæsana molientes agi, nisi ui maiore, sineret, res gesta ad Imperatorẽ refertur. Ille qui ingenita mentis clementia errantes mallet emendare quàm perdere, rescribit illorum quidem uindictam, quos ante aras sanguis effusus martyres effecit, non esse poscendã, in quibus dolorẽ interitus superauerit gloria meritorũ. De cætero uerò malorum causam radicesq; discordiæ, quæ pro simulacrorum defensione ueniebant, penitus debere succidi: quibus exterminatis, etiã bellorum causa pariter cõquiesceret. Cumq; hæc scripta uenissent, & uelut post inducias parui tẽporis ad audiendum uterq; populus conuenisset ad templũ, statim ut prima epistolæ pagina reserata est, in cuius exordio uana gentilium superstitio culpabatur, clamor à nostris immẽsus attollitur, stupor ac pauor Gentilium populos inuadit. Latebras unusquisq; quærere, angustos fugæ calles rimari, aut nostris se latenter immergere, ut ab omnibus qui aderãt nosceretur, præsentia Dei populo audaciã retribuente, furorẽ dęmonis qui in illis prius debacchatus fuerat, effugatũ.

Olympus dux seditiosorum.

De situ templi Serapis, & subuersione eius. Cap. XXXIII.

B SErapis apud Alexandriã templũ auditum quidẽ omnib. puto, pleriſq; uerò etiam notum. Locus est non natura, sed manu & cõstructione per centũ, aut eo amplius gradus in sublime suspẽsus, quadratis & ingentib. spacijs omni ex parte distẽtus: cũcta uerò quo ad summũ pauimentorũ cuadatur, opere forniceo cõstructa, quę immẽsis desuper luminaribus, et occultis aditib. inuicẽ insemet distinctis, usum diuersis ministerijs & clãdestinis officijs exhibebãt. Iã uerò in superioribus extrema totius ambitus spacia occupãt exhedræ & pastophoria, domusq; in excelsum porrectæ, in quib. uel æditui, uel hi quos appellabant ἀγνίστας, id est qui se castificant, cõmanere soliti erãt. Porticus quoq; post hæc omnẽ ambitũ quadratis ordinib. distinctę intrinsecus circumibãt. In medio totius spacij ędes erat, preciosis edita colũnis, & marmoris saxo extrinsecus amplè magnificèq; cõstructa. In hac simulacrũ Serapis ita erat uastũ, ut dextra unũ parietẽ, alterũ læua perstringeret: quod monstrũ ex omnib. generib. metallorũ lignorũq; compositũ ferebatur. Interioris delubri parietes laminis primò aureis uestiti, super has argẽteis, ad postremũ æreis habebãtur, quæ munimẽto preciosiorib. metallis forẽt. Erant etiã quędã ad stuporẽ admiratio nẽq; uidentiũ, dolis & arte cõposita. Fenestra perexigua ab ortu solis ita erat aptata, ut die qua fuerat institutum simulacrum Solis ad Serapin salutandum introferri, diligenter temporibus obseruatis, ingrediente simulacro radius solis per eandem fenestram directus, os & labra Serapis illustraret, ita ut inspectante populo, osculo salutatus Serapis uideretur à sole. Erat & aliud fraudis genus huiusmodi: Natura lapidis magnetis huius uirtutis esse perhibetur, ut ad se rapiat & attrahat ferrum. Signum solis ad hoc ipsum ex ferro subtilissimo manu artificis fuerat fabricatũ, ut lapis cuius naturã ferrum ad se teahere diximus, desuper in laquearib. fixus, cum temperatè sub ipso radio ad libram fuisset positum simulacrum, & ui naturali ad se raperet ferrũ, assure-

Serapis templum.

Magnetis natura.

A cua ſcilicet repudiaretur, coniugem mittebat ad templum. In conſpectu omnium concluſa intrinſecus matrona, tyrannus clauſis ianuis, & traditis clauibus diſcedebat. Deinde facto ſilentio, per occultos & ſubterraneos aditus, intra ipſum Saturni ſimulacrum patulis irrepebat cauernis. Erat autē ſimulacrum illud à tergo exeſum, & parieti diligenter annexum. Ardentibusq; intra ædem luminibus, intentæ ſupplicantiq; mulieri uocem ſubitò per ſimulacrum æris concaui proferebat, ita ut pauore & gaudio infelix mulier trepidaret, quòd dignam ſe tanti numinis putaret alloquio. Poſteaquā uerò quæ libitum fuerat, uel ad conſternationem maiorem, uel ad libidinis incitamētum diſſeruiſſet numen impurum, arte quadam linteolis obductis, repentè lumina extinguebantur uniuerſa. Tum deſcendens, obſtupefactæ & cōſternatę mulierculæ adulterij fucum profanis commentationibus inferebat. Hæc cum per omnes miſerorum matronas multo iam tempore gererētur, accidit quandam pudicæ mentis fœminam horruiſſe facinus, & attentius deſignantem, cognouiſſe uocem tyranni: ac domum regreſſam, uiro de fraude ſceleris indicaſſe. Ille de iniuria coniugis, imò potius ſua ardentius inflammatus, inſcriptum tyrannum ad tormenta deducit. Quo conuicto atq; confeſſo, cæciſq; fraudib. reuelatis, pudor omnis & dedecus Paganorū peruaſerat domos, adulteris matribus, inceſtis patribus, liberis ſpurijs deprehenſis. Quibus diuulgatis & proditis, raptim cum ſimulacris & ædibus excitabantur crimina.

De Canopi interitu & initio. Cap. XXVI.

TAM uerò Canopi quis enumeret ſuperſtitioſa flagitia? ubi prætextu ſacerdotalium literarum (ita etenim appellant antiquas Aegyptiorū literas) magicæ artis erat penè publica ſchola. Quem locū uelut fontem quendā atq; originem dæmonū in tantū uenerabantur Pagani, ut multo ibi maior celebritas, cȝ apud Alexandriam haberetur. Sed de huius quoq; mōſtri errore, cuiuſmodi B originem tradant, abſurdum nō erit paucis exponere. Ferunt aliquando Chaldæos Ignem Deum ſuum circumferentes, cum omniū prouinciarum dijs habuiſſe conflictum, quo ſcilicet qui uiciſſet, hic eſſe Deus abomnib. crederetur. Reliquarum prouinciarum dij, æris, aut auri, argentiq;, aut ligni, uel lapidis, uel ex quacūq; materia conſtabāt, quę per ignē proculdubio corrūperetur. Ex quo fiebat, ut Ignis locis omnib. obtineret. Hæc cū audiſſet Canopi ſacerdos, callidum quiddam excogitauit. Hydriæ fieri ſolent in Aegypti partibus fictiles, undiq; crebris & minutis admodū foraminib. patulæ, quib. turbida aqua deſudans, defecatior ac purior redditur. Harum ille unam cera foraminib. obturatis, deſuper etiam uarijs coloribus pictam, aqua repletam ſtatuit in deū. Et exciſum ueteris ſimulacri, quod Menelai gubernatoris ferebatur, caput deſuper poſitum diligenter aptauit. Adſunt poſt hęc Chaldæi: itur ad conflictū: circa hydriam ignis accenditur: cera qua foramina fuerant obturata, reſoluitur: ſudante hydria ignis extinguitur. Sacerdotis fraude Canopus Chaldæorum uictor oſtenditur. Vnde ipſum Canopi ſimulacrum, pedibus perexiguis attracto collo & quaſi ſugillato, uentre tumido in modum hydriæ cum dorſo æqualiter tereti formatur. Ex hac perſuaſione uelut deus uictor omniū colebatur. Sed profecerint hæc aliquando contra Chaldęos. Nunc uerò aduētante ſacerdote Dei Theophilo, nullus profuit ſudor, nec ceris fraus obtecta ſubuenit. Vaſtata ſunt omnia, atq; ad ſolum deducta.

Canopus.
Sacerdotales literæ.

Ignis, Deus Chaldæorum:

De eccleſijs & martyrijs quæ in idolorum locis conſtructæ ſunt. Caput XXVII.

ET nihil non geſtum eſt, quod in ſqualorem uerteret locum. Flagitiorum cauernæ, ac ueternoſa buſta deiecta ſunt, & ueri Dei templa eccleſiæ celſæ conſtructæ. Nam & in Serapis ſepulcro profanis ædibus cōplanatis, ex uno latere martyrium, ex altero conſurgit eccleſia. Occaſio autem martyrij cōſtruendi unde data ſit, dignum arbitror memorare.

De Ioannis sepulchro uiolato, & reliquijs apud Alexandriam conseruatis. Cap. XXVIII.

Ioannis Baptistæ sepulchrum uiolatur. Anno Do. 367

IVliani temporibus uelut relaxatis frenis efferbuit in omnem sæuitiam ferias Paganorum. Ex quo accidit, ut apud Sebasten Palæstinæ urbem sepulchrum Ioannis Baptistæ mente rabida & funestis manibus inuaderent, ossa dispergerẽt: atq; ea rursum collecta, igni cremarent, & sanctos cineres puluerí immixtos, per agros & rura dispergerent. Sed Dei prouidentia factum est, quosdam de Hierosolymis ex monasterio Philippi hominis Dei, orationis il luc causa per idem tempus uenisse. Qui cum tantum nefas humanis quidem manibus, sed ferina mente fieri uiderent, mori gratius habentes, quàm huiuscemodi piaculo funestari, inter eos qui ossa ad exurendum legebant mixti, diligentius in quantum res patiebatur, ac religiosius congregantes, furtim se uel stupentibus, uel insanientib. subtraxere, et ad religiosum patrẽ Philippũ uenerandas reliquias pertulere. Ille supra se ducẽs tantũ thesaurum proprijs seruare uigilijs, ad Pontificem maximum tunc Athanasium, hostiæ immaculatę reliquias per Iulianum diaconum suum, pòst etiam Palęstinæ urbis episcopum mittit. Quas ille susceptas paucis arbitris sub cauato sacrarij pariete inclusas prophetico spiritu profuturas generationi posteræ conseruauit. quibus nunc deiectis & prostratis idololatriæ uestigijs, in ædibus quondam profanis aurea tecta consurgerent. Sed post occasum Serapis, qui nunquam uixerat, quę iam alterius dæmonis stare delubra potuerunt? Parum dixerim, si omnes quę erant Alexandriæ per singulas penè columnas cuiuscunq; dæmonis ædiculæ insultæ ceciderũt. Sed per cũctas Aegypti urbes, per castella, per uicos, per omne rus, per ripas fluminis, per eremum quoq; si qua fana uel potius busta reperiri potuerũt, instãtia uniuscuiusq; episcopi subruta, & ad solum deducta sunt, ita ut denuo rus culturæ redderetur, quod iniustè fuerat dæmonib. deputatũ.

De Thoracibus Serapis apud Alexandriam abrasis, & signo Christi in loco eorum reddito. Caput XXIX.

Thoraces Serapis aboliti.

SEd & illud apud Alexandriam gestum est, quod etiam Thoraces Serapis, qui per singulas quasq; domos in parietibus, in ingressibus, in postibus etiam ac fenestris erant, ita abscissi sunt omnes & abrasi, ut ne uestigium quidem usquam, uel nominis appellatio, aut ipsius, aut cuiuslibet alterius dæmonis remaneret, sed pro his crucis Dominicę signũ unusquisq; in postibus, in ingressibus, in fenestris, in parietibus, columnisq; depingeret. Quod cum factũ esse hi qui superfuerant ex paganis uiderent, in recordationem rei magnę ex traditione sibimét antiquitus commendata uenisse perhibentur. Signũ hoc nostrum Dominicæ crucis inter illas quas dicũt ἱερατικὰς, id est sacerdotales literas habere Aegyptij dicũtur, uelut unũ ex cęteris literarũ, quę apud illos sunt, elemẽtis. Cuius literæ seu uocabuli hanc esse asserunt interpretationem, Vita uentura. Dicebant ergo hi quitunc admiratione rerum gestarum cõuertebantur ad fidem, ita sibi ab antiquis traditum, quòd hæc quæ nunc coluntur, tãdiu starent, quamdiu uiderent signum istud uenisse in quo esset uita. Vnde accidit, ut magis hi qui erant ex sacerdotibhs uel ministris templorum ad fidem conuerterentur, quàm illi quos errorum præstigiæ deceptionum machinæ delectabant.

Signum Dominicæ crucis.

Vt mensura aquæ Nili fluminis, quam πῆχυν uocant, ad ecclesiam deferatur. Cap. XXX.

SAnè quoniam moris erat in Aegypto, ut mensura ascendentis Nili fluminis ad templum Serapis deferretur, uelut ad incrementi aquarum & inundationis autorẽ, subuerso eius simulacro, igniq; consumpto, omnes simul negabant Serapin iniuriæ memorem, aquas ultra ac affluentia solita largiturũ: Sed ut ostenderet Deus, non Serapin, qui multo erat Nilo posterior, sed se esse qui aquas fluminis temporibus suis iuberet excrescere, tanta ex eo & deinceps fuit inũdatio, quantã fuisse prius ætas nulla meminerat, Et ideo ulna ipsa, id est

A id est,aquæ mensura, quam πῆχυν uocant, ad aquarum Dominũ in ecclesiam cœpta deferri.Sed ubi hæc gesta religioso principi nũciata sunt,extentis ad cœlum palmis,cum ingenti fertur exultatione dixisse:Gratias tibi Christe,quòd absq; urbis illius magna pernicie tam uetustus error extinctus est. Theodosij uox.

De Valentiniani iuuenis interitu,& ortu Eugenij. Caput XXXI.

INterea Valentinianus in occiduis partibus, animis (quantum ætas patiebatur)ardentibus rempublicam gerens,cautis etiam nũc latentibus laqueo uitam finiuit. Sed hoc quidam dolo ducis sui Arbogasti factum confirmabãt: idq; quammaximè publica tenebat opinio. Alij quidem à commissi scelere ducem alienum dicebant,sed causas præstitisse,quibus in hoc adolescẽs animi indignatione cogeretur,quòd minus ei tanquam per ætatem nondum ualido, libera de omnibus indulgeret imperia. Fuere tamen nonnulli sacerdotũ, qui pacis ab eo qui pòst creatus est legatione susceptæ,immunem esse ducẽ à mortis scelere apud Theodosium testarentur. Anno Do. 394. Valentinianus Aug. perijt laqueo. Arbogastus dux

De responsis Ioannis monachi. Cap. XXXII.

SEd ille nihilo segnius inflammatus ad ultionem, arma contra Eugenium, qui in locum defuncti substitutus est, corripit,primo Dei uoluntatem per Ioannem monachum(de quo suprà memorauimus)scisitatus. Tum ille qui primam de Maximo ei uictoriã prædixerat incruentam, etiam hanc licet non absq; plurima utriusq; sanguinis inundatione promittit. Anno Do. 393.

De apparatu belli aduersus Eugenium Theodosij,& de uictoria eius,orationibus magis,quàm uirtute parata. Cap. XXXIII.

IGitur præparatur ad bellum non tam armorũ telorumq; , quàm ieiuniorũ orationumq; subsidijs: nec tam excubiarum uigilijs,quàm obsecrationum pernoctatione munitus,circumibat cum sacerdotibus,& populo omnia orationum loca,ante martyrum & apostolorum thecas iacebat cilicio prostratus, B & auxilia sibi fida sanctorum intercessione poscebat. At Pagani, qui errores suos nouis semper erroribus animãt,inuouare sacrificia,& Romã funestis uictimis cruẽtare,inspicere exta pecudum , & ex fibrarũ præscientia securam.Eugenio uictoriã nunciare: superstitiosius hæc agente & cum omni animositate Flauiano tunc præfecto, cuius assertionibus(magna enim erat eius in sapientia prærogatiua)Eugenium uictorem fore pro certo præsumpserant. Sed ubi ueræ religionis fretus auxilio Theodosius,alpium fauces cœpit urgere,primi illi,quibus nequicquam litatæ sunt tot uictimæ,de fallaciæ conscientia trepidi dæmones,in fugam uersi.Post etiam magistri horũ & doctores errorũ, præcipuè Flauianus, plus pudoris quàm sceleris reus, cum potuisset euadere eruditus admodum uir,mereri se mortẽ pro errore iustius,quàm pro crimine indicauit.Cæteri uerò instruũt aciẽ,& collocatis in superiori iugo insidijs , ipsi pugnam in descensu montis expectant. Verùm ubi ad primos uentum est,& ilicò se legitimo principi tradiderunt, cum cæteris imis uallibus deprehensis cõflictus accerrimus geritur.Stetit aliquãdiu anceps uictoria,fundebantur auxilia Barbarorum,terga iam hostibus dabant.Sed fiebat hoc,non ut Theodosius uinceretur, sed ne per Barbaros uincere uideretur. Tum ille ut cõuersas suorum acies uidit,stans in edita rupe,unde & conspicere & conspici ab utroque posset exercitu,proiectis armis,ad solita se uertit auxilia,& prostratus in conspectu Dei: Tu,inquit,omnipotens Deus,nosti quia in nomine Christi filij tui ultionis iustè, ut puto,prælia ista suscepi:si secus,in me uindica. Si uerò cum causa probabili & in te confisus,huc ueni,porrige dexteram tuis,ne fortè dicant gentes, Vbi est Deus eorũ? Quam supplicationem pij principis,certi à Deo susceptam,hi qui aderant duces,animãtur ad cædẽ:& præcipuè Bacurius,uir fide,pietate,uirtute & animi & corporis insignis,& qui comes esse et socius Thdodosij mereretur,proximos quosq; conto,telis,gladio passim sternit,agmina hostium conferta & constipata perrumpit.Iter per milia ruentium Theodosius ad Deum. Psal. 113. Bacurius rex Iberorum

ad ipsum tyrannum ruptis agminibus & aceruatim fusis stragibus agit. Vix a fortasse ab impijs credantur quæ gesta sunt. Etenim compertũ est, quòd post illam Imperatoris precem quam Deo fuderat, uentus ita uehemens exortus est, ut tela hostium in eos qui iecerant, retorqueret. Cumq; magna ui persistente uento, omne iaculum missum ab hostibus frustraretur, fracto aduersariorũ animo, seu potius diuinitus repulso, Arbogasto duce nequicquam fortiter facIente, Eugenius ante Theodosij pedes, uinctis post terga manib. adducit̃. Ibiq; uitæ eius & certaminis finis fuit. Tum uerò religioso principi glorioſior uictoria de frustratis opinionibus Paganorum, quàm de tyranni interitu fuit, quibus spes uana & falsa diuinatio minus interitu contulit pœnæ, quàm pudoris seruauit in uita.

Eugenius capitur. An. Do. 306.

De fine Theodosij post uictoriam, & Arcadio atq; Honorio liberis eius & heredibus regni. Cap. XXXIIII.

CVmq; post hæc, ut futurorum præscius Imperator, disponendæ reipublicæ sollicitudine stringeretur, ad Orientem protinus mittit, ubi uentu rus ad bellum tuta liberos custodia commendarat. Ibiq; Arcadium Augustũ regnum sibi dudum traditum seruare præcepit: Honorium uerò pari dignatione præditum, ad Occidentis imperium uenire ocyus iubet. Quo suscepto, & paternis osculis complexibusq; constricto, traditis Occidentalis regni gubernaculis, ipse Romano imperio per annos decem & septẽ feliciter gubernato, admeliora migrauit, cũ pijssimis principib. percepturus præmia meritorũ.

Arcadius Aug. Honorius.

Theodosij mors.

Historiæ Ecclesiasticæ Libri undecimi, Ruffino Aquileiensi presbytero autore, Finis.

AMPLISSIMO VIRO, IVRISQVE CAESAREI SIMVL ATque Pontificij experientissimo, D.P. Remonio præsidi summo Rhotomagensi Ioan. Portesius S.P.D.

SVperiore anno cum familia tua, Præses integerrime, rus concesseram, tum grassante morbo longius atq; indies auctiore, tum uerò liberorum tuorum consuetudine mihi iucundissima adductus: ut arbitrarer ægra maximè ac propè depositæ repub. nostræ, animo obsequendum: præsertim cum auctores huius essent aliquammulti literarum amantissimi, qui primos etiam ordines in hac urbe duxerant. Hi mussit hospitium quanquam inuiti renunciauerant, elegantiorem supellectilem, non ex ære Corinthiacam Deliacámue, aut argenti benefacti, sed antiquitatis ingenio tornatam opere Achaico & Romano reliquerant. Hic quum improuiso castra mouebantur, ego quoq; uasa minimè collegi, & ne Ioui quidem posthac meminisse litare. Verebar enim tempore difficilimo, ne si ad diem casus affuisset, non exumerer ex reo, qui me, ut assolet, ad iniurias euentus existimabam esse datum. Festinanter itaque Lutetia profectus, uniuersum sesquimensem animo solicitiore semper fui maximè, quia ad iter ingressurus Eusebij librũ historiarũ uersabã in manib. excusam recens, & quæ ille quinq; uoluminib. ediderat de Constantini uita Romani imperatoris, instituera conuertere de Græcis, atq; adeò cœperam. Interea uerò dum neq; de celeritate reditionis agi uiderem, neq; statarios ullos in urbe esse posse intelligerem, tanquam nauem agens in euripo, hoc est neq; sedatè, neq; compositè curarum æstu fluctuabam. Sic habui tamen aliquando cum animo statutum ac deliberatum, uti genio loci quem ego puto amœnissimum, & auspicio tuo diligentia mea consignata iudicialem tabellam erudito cuiq; datam experiretur. Equidem fortunam insimularem, & iniquæ tractationis æquissimè postularem, nisi mihi uel animi uel ingenij tui expectatio temporum iniurijs anteuerteret. Atqui neque solum uertisse pœnitet, & isto genere me tuum animum demereri posse iudico. Tyrocinium ætatis id esse uere dices, in quo si τὸν ἀναγκαῖον habebo præsentes ac propitios, ad ingressionem aliam festinabo. Vale. Lutetiæ, Cal. Octobribus. M. D. XLVI.

EVSE-

EVSEBII PAMPHILI DE VITA CONSTANTINI IMPERATORIS,

LIBER PRIMVS.

A

Vit haud ita pridem quum homines omne genus ad festas epulas anni cuiusq; decimi secundum iam & tertium recurrentis, Imperatori magno nundinum habuerunt. Fuit nuper quũ & ipsi nos medio consessu deprehensum, medijsq; Dei ministerijs annali carmine uictorem ornauimus, seculares eti amnum coronas illi dictione concinnauimus, ac sanctum caput in ipsa regia pauloantè reuinximus. Nunc autem hæret oratio consilij inops ex consuetudine quum uult proloqui, quam uiam insistat incerta est, unius duntaxat rei miraculo propter insolentem speciem perculsa, Nam quã partem cunq; fortibus oculis inspectarit, siue qua sol oritur, siue qua præcipitat, siue terrarum orbem uniuersum, siue cœlum undiq; & ubique, nusquã perbeatus ille rex abesse dispicitur. liberos enim ille uidet tanquam de splendore suo recentes faculas toti terrarum orbi illucescere, se cùm uiuere, tum hominũ uitam moderari, multo quàm antè melius. Auctum prole Cæsarũ honores adepta dudum, & nunc primùm ubi se in illius pietatem induisset & uirtutem, Imperatoris, augusti, rerum domini nomen, & quicquid erat paterni ornamenti consequuta. Enimuero mortali conditione uiuentẽ modò, cum ex hac uita migrauit uti consuetudine præter omnium sensum nostra, quando natura quicquid est accessionum inutile, conuincitur alienum: eisdem illis honoribus, regio palatio, laudum cumulis, id respectans obstupuit oratio. Iamq; distenta ad cœli fornices illic animum beatum informat cogitatione, Dei fruentem consortio: liberum omni terreni sæpe stolaq; præfulgida collucentem.

B Sentiẽs porrò uoluentis anni longissimis spacijs nequaquam distineri perenne frondenti diademate donatum & immortalitate uitæ, cuiq; fœlicissimi perpetuitate, ne hiscet quidẽ obstupida ut uocem edat: ac ipsa quàm imbecilla sit conscia, discessionem eo faciet, ut sileat de ea re, concedatq; præstabiliori meritas laudationes addicendi dignitatem. Cui soli immortali Deo, qui & ipse sermo sit, suis astruere fidem uocibus licet. De his illum gloriosa celebratione ueneratos beneficij uicissitudinem recipere, qui se maluerint aduersarios, & hostilem animum compararint, edicens internecionem animorũ industrię sibi quæsituros. Iam inde reliquit omnibus expendendum, quam eã fidẽ minimè fluxam gererent, quæ esset pollicitus. Impios & numinis oppugnatores exitu uitæ propalam exhibens auersandos, obseruatorem sui consectanda præter uitam atq; laudabili morte memorabilem. Columnis illa quidem nullas æui timentibus iniurias æstimata. Videlicet natura hominum sortis fragilis et caducæ commẽta solatiũ, imaginib. edẽdis, maiorũ memoriã colere se putauit honore permãsuro: partim adũbratione picturę cera delibutę, partim è materia sculptum & dolatũ experte motus simulacrũ machinata. Sunt, qui pilas & cippos inscriptos sempiternã commendationẽ uirtutis eorũ quos habẽt annotatos cõferre crediderint: quę nihilominus ab interitu uindicari nequeũt, suntq; tempore omnia consumenda: nimirum fluxi corporis effigies, quæ speciẽ immortalem minimè repræsentent: sèd erat tamen illud satis ijs qui secundũ hãc uitam nulla boni expectatione ducerentur. Contrà, seruator, uniuersorũ Deus, supra quàm capere possit hominum mens, aut assequi cogitando bona dispensans religionis amatoribus, primordia quidem & quędam quasi pręmiorum præcurrentici ex his relinquit arrhaboni, qui paulatim hisce perituris oculis confirmet immortalem spem. Hæc antiquæ uaticinationes literis mandatæ eadem præsensere, hæc uitæ cursus eorum atq; ratio, quorum officia ob-

seruantiam q; dilexit Deus, commemorata posteris affirmant. Sunt eadē istis A
nostris temporibus euicta, quibus omnium regi Deo Constantinus in ijs qui
Romanā rempub. iure suo gesserunt, unus ex animo amicus uitæ sanctissimæ
degendæ præbuit omnib. hominibus exemplum. Is uerò quem coluit Deus,
eam rem apertè planeq; commonstrauit, dum astitit à dextra apicē honorum
ineunti, nec medio regno desinentē ue destituit hominem, disciplinę loco nu
minis excolendi generi humano datum. Ita q; solum illum ab hominibus na-
tis imperatorem extulit quoddam uelut amplissimum luminare, præconemq;
fixæ & manentis religionis uocalissimum, ab ea quam illi contulerat in omni
genere uirtute, regnum eius ad tres totas annorum decades, & amplius pau
lò protraxit: uitæ uerò spatiū cum hominibus uiuēdæ duplices horum annu-
os recursus. Singularis autem suæ potestatis imaginem illuc conferens, im-
piorum atq; adeò tyrannici generis expugnatorē effecit. Hi mente cęci, nefari
um tumultū contra Deum decreuerant, et saga sumpserant. Ac illi quidā quū
uixdū prodijssent, repentè sunt extincti. Clientem uerò suum Deus unus, in
multos unum diuinitus obarmauit, instruxit: & expurgata per ipsum destru-
ctis impijs hominū uita, magistrū declarauit obseruationis erga se, qui prędica
batur etiā bonorū omniū studio illū qui semper esset Deū nosse, & ab eorū er-
rore longè diuertisse qui nusquā sint. Hoc ille faciebat bonæ frugi famulus, &
edicebat, seruū se non dissimulanter asseuerans regis omniū Dei. Quæ ille re-
pendens ocyus esse regem, fecit in his qui fuerunt unum & inexpugnabilem
& inuictum semper, ubiq; uerò trophæis exornatum, ac tantum quantus ne
auditu quidem ullus fuit, cuius aliqua extet memoriæ recordatio: tam numini
acceptum ac beatum, tam pium & undiq; fœlicem, ut nullo negocio gentes
quàm prius omnino plures contineret, imperiūq; nulli graue ad hoc æui per-
duceret. Cyrum de Persis inueterata fama dilaudat, ut præ reliquis ubiq; gent
ium omnibus insignem, sed illum turpis & ominosus, quiq; non uacaret con- B
tumelia mulieris opera manebat uitæ exitus. Macedonem decantat Alexan-
drum uniuersa Gręcia subegisse gentes infinitas: at celerius omnino quàm ui-
ro illi liceret esse per ętatem, sublatum fuisse de uita, compotoribus id temporis
& saltatoribus operam dantem. Duos annos supra triginta toto uitæ curricu-
lo compleuit, eorumq; partem non amplius tertiā regni partes exegerunt. Il-
le, sanguinis sitiens citra discrimen urbes uniuersas & gentes nullo delectu
tatis seruire compellebat instar fulminis. Mox paulùm modò cum uigere cœ-
pisset, urgens fatum uehementer, orbum liberis, nulla firmum sobole, nullo la
re, peregrinæ dictionis excursorem, ne quod erat illi uotiuum, gentem huma
nam peruastaret, cum ipsis delicijs succidit. Regnum subinde contruncatū, &
in familiam diuulsum est, dum sibi quisq; studeret ex rapto. Talium ille uirtu
tum stipatus choro censetur egregius. Inijt autem hic noster qua deposuit ęta
te regnum Macedo, duplumq; quàm ille uixit & regni tergeminū habuit spa-
cium. Temperantem ac plane sobriam militiam nactus, Britanniā, & qui me
dio siti sunt Occidentem uersus Oceano, cunctos adduxit ad partes: Scythiā
insuper quæ ad Septentriones est, in nationes efferatas dissecta barbari nomi-
nis innumerabiles: productis ad meridiem finibus imperij, Blemmyes et Ae-
thiopes. neq; uerò quæ ad Orientem sunt à se auersa putauit esse: ipsos autē or
bis terrarum limites Indos extremos usq; terræ undiq; circūiectos, quicquid
est usquam luce suarum rerum illuminans, dicto quidem habuit audiētes lo-
corum præsides, gentium prefectos, satrapasq;. Et erat in eo quanquam bar-
baro populo, qui sponte lubenterq; coleret. Ab ijs honorariæ legationes o-
nustæ donis, nihil prius illa amicitia notitiaue statuentibus, ut imagines ede-
rent, & statuas eius collocarent, ut unius Constantini regnum non modò co-
gnitum omnibus, sed in ore etiā esset in omni populo, cū ille regia libera q; uo
ce prędicaret quē esse sibi Deū profiterē. Nec uerò plus oratione quàm re ua
luit,

A luit, qui se in uirtutẽ ipsam totã immergẽs, uariũq; præclaræ uitæ fructũ dispi
ciẽs, in eo molliter et delicatè cõquiescebat, beneficẽtia omnes suos sibi deuin-
ctos animo magno retinebat. Victor benigna lege facilẽ & desiderabilẽ uni-
cuiq; maiestatem & autoritatem præstitit, donec senio longo confectũ, quem
antè uinctũ de regno ad momenta temporũ inclinãte suspẽderat, & tot annos
brauio immortalitatis designator Deus honorarat, ad uitam perduxit animis
nulla colluione cõsperſis asseruatã, tribus etiam qui regno succederẽt liberis il
li suscitatis. Ad hoc sanè regiũ decus paterno iure acceſserat, ordineq; naturæ
soboli remanserat, ut duraret in æuũ hæreditas. Ergo sublimẽ uereq; fœlicẽ ho
noribus apud nos, morientem omnib. quæ ab ipso sunt beneficijs & cõditio-
nibus exornatũ, depinget aptè Deus, & ipsas res glorioſas in tabulas cœlestes
curabit incidendas. Mihi profectò etsi non suppetit, ut pro beatitate tãta dicã,
hac præsertim securitate silentij: tamen est neceſse insequuto picturam inum-
bratam tanq; imagine, hominis pij memoriam cõsecrare literarũ monumẽtis,
eoq; desidis & socordis animi reprehenſionem deteſtari. perpuderet enim ni-
si quantũ in me est ingenij, quod leue exiguũq; sentio, tamen in eum conser-
rem qui numen solicitiore semper animo coluiſſet. Adhæc conducibile ad ui-
tam hoc studiũ meum, res eas planè regias & Deo gratas scripto cõprehendi.
An uerò turpe nõ sit in scriptores indeſeſſos recordationem Neronis incidiſ-
se, & eorum qui scelere longè post se Neronem reliquerũt, et hanc cõsilij ratio
nem rerum turpitudine deformem polito dicendi genere turgidam ineũtes,
historię uolumina texuiſſe illos: nos ad eum regẽ adductos à Deo, qualem an
tè nulla æras uiderat, & colloquia dignatos, in ea cauſſa conticeſcere: Proinde
nõ ab re si quis alius, auditionem tantę rei largè cõferam, maximè illis qui bo-
nis insequendis ardore mentis ad Deũ rapiũtur. Nam alij quidẽ res ad mores
informandos inutiles et humiles, adducti gratia, uel odio cõcitati quorũdam:
nõnulli ut dicendi specimen ederent, doctrinaq; se uenditarent, homines lin-
B gua celeri et exercitata, quàm par erat apparatius emiserũt in lucẽ, ac eorũ quę
committũtur in Deũ, & obliuionem tenebrasq; sempiternas promerentur, alijs
interpretes fuerũt. at mihi si oratio labaſcet, minusq; ut ad earũ rerũ magnitu
dinem sustinendam robuſta erit, certè uel earũ nuda recenſione se sustentabit
illuminata. Neq; uerò futile uel contemnendũ hoc genus, cum & animũ non
dissolutũ instruat, & ad uitam cõmuniat. Plenam igitur historiam, quoties col
latis signis sit ab eo decertatũ, quoties de fusis hostibus & trophæis exultatũ,
quoties triumphatũ: qui pro utilitate omniũ in republica ordo, quæ legũ in id
ipsum cõfectarum descriptio, reliquos illos quidem uarios & regios tamen la
bores ab omnibus expoſitos hinc amandabo, cum mihi sit ex cõpacto in eam
rem incumbendum, ut illa sola referam quæ pertinent ad bene beateq; uiuen-
dum: atq; ea cum propè sint infinita, subijciam ex ijs quorũ in cognitionẽ ue-
nimus, quæ celebriora magisq; posteris opportuna iudicabo. Breuiter id qui-
dem & tempore, quod est reliquũ, uerè beati laudationem facilè concedente
uel etiam depoſcẽte. Nam nec antè licuit, qui nondũ exceſsiſſet è uita cõditio-
nis, instabilis (qua de re sumus omnes admoniti) fœlicem diuulgare. Vocetur
uerò auxiliaris Deus, atq; nos sermo cœlestis opitulator inspiret. Illius autem
res ab ineunte ætate scribere ordiemur in hunc modum. Cõstans & antiqua
fama obtinuit grauiſsima diuerſaq; tyrannide populum Hebræum oppreſ-
ſum fuiſſe. Tum clementem erga afflictos Deum paruulum atq; adeò infan-
tem Moſem mediis tyrannorum atrijs educauiſſe, utq; sapientiam quæ esſet
apud eos indipiſceret, prouidiſſe. Cumq; illum tempus ad ætatem solidã per-
duxiſſet, & oppreſſorum uindex ultio iniuſtis ponè instaret, tum egreſſus do-
mo tyrannorum Dei prophetes naubat operã in cœptis altiſsimi, tyrannos
educatores dictis & factis reſpuens, fratres & genere conitũctos pro neceſsi-
tudine colens. Eo gentis uniuerſæ prętore designato, Hebręos inimici popu

li seruitute liberauit Deus, & genus illud exosum fatali necessitate supplíciorum exercuit. Fama quidem illa uetus, cui quasi fabuloso commento multitudinis aures patuerunt, cum in hæc nostra tempora contulit ipse ille Deus, ijs quæ miracula feruntur in fabulis, & oculo submisit theatrum rerum penitus excellentius admirabilitate, quodq; quauis sit auditione uerius. Deum enim aggressi bello nostri seculi dominatores, eius ecclesiã conficiebãt. Quum mollis adhuc & ætatem eam desinens, quę tenui lanugine iam, ac luculẽta forma, reliquisset adolescentem, imò qualem oportebat esse Dei seruulũ, medio illorũ creuit iste, pòst paulo tyrannicida Cõstantinus, nouam rem in eos moliens. Nec erat tamen hoc ætatis moribus impiorum confœderatus. Subtraxit enim inde illum diuinitus afflatũ ingenita natura, atq; ad omnem religionem traduxit. Quem incenderat etiam ad studium honesti paternum decus. Pater ei fuit (hoc enim loco reuocare in memoriam decet) Imperatorum ab ęuo nostro præstantissimus. Quo de Constantio strictè, quæ filio laudi esse possint, & necessariæ tamen dicemus. Quatuor enim fuere communicatione imperij pares, solus hic alijs non intellecta sua se ratione continuit, & ei cum Deo summo percussum fœdus est. Illi ecclesias depopulati, ad ruinam extremã disturbabant, ut ne reuulsa quidem templorũ fundamenta ab ullo dignosci possent. Hic execranda puras impietate manus abstinuit, illorum nusquam similis, qui ciuium sanguine sanctissimorũ prouincias polluebant. Hic animam illibatam semper habuit eo maximè genere. Illi omne scelus in unum deriuantes, simulacrorum cultum, uoces illicitas se primùm, deinde subditos, malorũ dæmonũ in errorem introducti, seruitute condemnarunt. Hic princeps pacis æquissimæ suis, quæ Dei erãt ordinabat agebatq; nulla suorũ molestia. Vitam alij grauitate tributorum deprecandam hominibus & posteriorem morte cõpararunt: imperium æquabile Constantinus atque patritiæ diligentiæ nihil expetens instituit, suos ipse de se alleuauit. E' multis ijsq; peruulgatis unam rem atque alteram præclarè gestam ubi dixero, quæ silentio præteruehar, hinc censeri posse ratus ad ea quæ negotij huius sunt transibo. De Constantio rumor increbuerat, pium & probum uirum esse, Deo charum præter alios & acceptum, subditorum ditionis, ut nihil suprà, parcentem, nullis thesauris incumbentem. Qui tum primaria dignitate rex erat, missis adeò qui id agerent, cum eo tanquam depositum esset, omnem publicam curam expostulabat, exprobrabat egestatem, eo ad faciendam fidem abusus, quia nequaquam thesaurum defodisset. Ille, qui uenerant à rege commorari iussis, indixit omnib. ijm perij sui populis, ut quisque fortunis erat amplissimis, opibusq; affluebat (quasi sibi pecuniæ opus essent) celebre concilium. Id tempus ad unumquemq; pertinere conspirationem animorum erga regem non aliena sponte conceptam explicandi. His auditis ac si de illa ipsa re uota iamdiu suscepissent, ut id eueniret quo se probare possent alacres ad omnem aleam, auro argentoq;, & si quid est in pecunijs aliud, impleuisse fiscum liquet. Multa uerò donandi largius atq; profundendi contentio subijt, hilariter omnibus aperto uultu oreq; leniter arridente. Quæ cum essent facta, spectatores admisit eos ad thesaurum, qui à magno illo altero rege uenerant, dimissisq; fidem et testimonium imperauit huiusce rei quam ipsi uidissent. Tantum nunc sibi esse cõfectum: at iampridem apud dominos, ut satellites & administros, custodiri. Vehementer illi obstupuerunt, quib. iter ingressis uocatos ad se possessores omnibus suis receptis & laudatis insuper ob animum beneuolum, & parentem, ut est fama, dimisit domum. Hoc unum est humanitatis argumentum: sincerę mentis erga Deum, id erit alterum quod sequitur. Nam ubiq; locorũ edicto imperatorio, prouinciarũ præsides pium quemq; diuexabant. Omnium primi regijs domibus exciti, charissimi Deo martyres nomine pietatis ad concertationem aggressi sunt: ferrum, ignem, maris gurgites, omnem denique

solertiam

A ſolertiam tormentorum promptiſsimo animo adeũtes, ut breui quę fuere tum palatia pio hominum genere ſint exhauſta. Quo maximè factum eſt, ut apud ſanguinarios nullam habuerit Deus inſpectionem in præſidijs, qui non genus ſolum, ſed eius ergo nuncupationem etiam uotorum inſectabantur. Soli autem Conſtantio uenit in mentem quidam rationis ſenſus, & rem fecit inopinatam ſanè auditu, ſed pro facto tamen præcipuè demirandam. Quotquot illi regij fuerunt, ne illis quidẽ exceptis qui futuri erant propoſitæ conditionis arbitri, cunctos ad pactum adegit, apud ſe commemorandi liberè, & honores ſuos cuiq; retinẽdi, ſi dæmonib. immolarẽt: niſi agerent, excludi penitus, & ab legari, illic nulla dignitate aut familiaritatis aut amicitiæ eſſe poſſe. Ergo diſſipatis & iam hinc & inde ſegregatis, quam ſibi quiſque uitam inſtituerat, eſt agnitum. Cæterùm præſtans ille uir techna explicata, illos timidos & nimium de ſe meritos iudicauit. Horũ conſcientiã in Deũ mirũ quàm ſuauiter excepit, utq; numinis proditores illos ne regia ſua dignauit. Quì fiat enim ut hic permaneat in fide, qui ſublimiore fefellerit loco? Quapropter longè ſummouendos regio palatio exiſtimauit, atq; adeò lege ſanxit. Qui Deo digni fuerant ad ueritatem exquiſiti, ſimiles eos ſui fore circa regem dicens, imperij cuſtodes & corporis eſſe iuſsit. In amicis & maximè neceſſarijs hoſce in primis excolendos, pluriſq; dixit eſſe faciendos theſauri quamlibet magni abacis. Conſtantio qualis pater extiterit ex hominum memoria, hactenus expoſitum à nobis eſt. Quis uerò uitæ finis hominem, quo oſtendi ingenio, ſubſequutus eſt, quid' ue diſcriminis eum inter & regiæ ſellæ conſeſſores aperuit Deus, facile dignouerit is qui ad res ipſas animum diligenter attenderit. Poſtquam enim ingenij regij fideliter explorandi facultas in longinquitate temporum uertebatur, omnium autore Deo recepto, dijs antè gentium reprobatis, ſuam domum, uti compoſita frugaliſq; perſeueraret, ſanctorum ſupplicatione uallauit. Ac tritum illud uſu, nec habere ſibi, nec alteri negotium ſa ceſſere, perbeatum iſthic fuit. Conſtans igitur auraq; leniſsima bene ſedatum ſui regni ſeculum, uxorem, liberos, ipſam familiam cum focis, uni regi Deo deuouit, ut hilarem multitudinẽ palatij prorſus eccleſiam diceres. In eo conſortio fuere Deiminiſteria, quæ in cauſa regis, cultui cõtinenter inſtarẽt, quando apud multos iſthæc omnia ſilebãt. Quę omnia proximè inſequitur cõpenſatio cœlitus. Orbis enim terrarũ imperij quũ primæ deferrentur in his fuit, cum qui ius habebant temporis, neſcio quo pacto ſe regno ſubtraxerunt. Tanquam iſtam animorum mutationem quæ anno præuerterat eccleſiarum oppreſsio inuexiſſet. Hinc primus & ſolus Auguſtus appellatus eſt, initio quidem inſignis imperatorio Cæſarum diademate: ſed acceſsit ad decus, illum accepta dignitate præceſsiſſe. Ab hac nota, quo nullus eſt antiquior Romano populo delatus honor, illi eſt: primuſq; ex his qui quatuor poſtea ſunt creati, Auguſta ſella ius dixit. prole quoq; multum anteceſsit alios, ipſa ſexus utriuſq; multitudine. Poſtea quàm uerò multa iam ſenectute, iuſta naturæ facturus, atq; iam de uita diſceſſurus, hic denuo mirum opus à Deo, qui de liberis maximum natu Conſtantinum moribundo patri conſultè proximauit. Erat enim cum his qui fuerant paterni imperij collegæ, quo modo ille prophetes, ut antea dixi. Et uſque à puero pubertatem ingreſſus, apud eos honore primario fuerat. Quem ipſi uidimus, cum Palęſtinam obiret regum ſeniori comes. Huius ad dextram cõſpicuus omnibus, iam tum regium quendã ſenſum callere uidebatur. Nam forma corporis, & ut erat ætas, proceritate nullus ad illum æquo iure acceſsit, robore tam ualebat, ut terribilis eſſet æqualibus. Sed animi tamen quàm corporis dote incendebatur acrius. Eum primùm fouens egregiè temperantia, diſciplina, deinde ingenitaq; prudentia, tum diuinitus accedente ſapientia. Itaque celſum & ui corporis auctiorem animo magno adoleſcentem contemplati rerum domini, commixta cum inuidia formidine ſibi internecione cau-

tionem decreuerant. Quam ille rem persentiscens semel atq; iterum certa fati A
ratione insidijs explicatis, consuluit sibi fuga, prophetē Mosem hic quoq; con
sectatus: sed isti numen omnia concesserat, ut illam præsens hæreditatem cer-
neret. Mox elapsus insidiatorum molitione, properè quidē ad patrē accessit,
ac interuallo longo tandem adfuit, ubi iam uitæ illius pensum nouacula con-
tingeret. Quem inexpectatum pater astantē intuitus, stratis desilit, auidè com
plectitur, tantumq; proloquutus se cura animum liberasse, quæ alioqui mori
turo relíqua erat de absentia filij, præceps effudit ad Deū gratiarū actionis et lę
titiæ plenas. Hoc amplius, immortalitate sibi iucundiorem interitū esse dixit,
& testamentū inde cōscripsit: simul liberis, instar chori, lectū cingentibus, ex
commētario distribuit hęreditatem. Illi, qui anteibat ętate, regni sorte iuxta na
turā demādata. Ita demū diem obijt, nec incuria tamē est iactatū imperiū. Nā
insignis purpura patricia Constātinus, ibat paterna domo, patrem quasi reui-
xisse cunctis in se monstraturus. Interim elatum funus est illo ductore. Quos
amicitia patris illi adiunxerat, partim præibant à fronte, partim à tergo seque
bantur, usq; dum maxima pompa numinis amantē eò loci perduxit, ubi fau-
stis acclamationibus acceptus, & reuerenter est habitus ille uir: ibi omniū uo-
ce regressus in uitam de mortui hominis successore filio dicebatur. Ibi regem
& Augustum quanquam iuuenem omnia perstrepere. quæ laudes erāt orna-
mento patri, uicissimq; filius eo parente fœlicissimus habebatur. Porrò au-
tem populi omnes huius imperij gaudio lætitiaq; inæstimabili exultarūt, qui
ne momento quidē tēporis administratione regia caruerant. Finis hic à Deo
generi hominum æuo nostro morū honestissimorū & plenorum pietatis, est
in rege Constantio patefactus. At qui uitæ fuerit exitus, ijs qui sunt ecclesiam
incendijs & ferro prosequuti, in hac serie non putaui inferendum, neq; probo
rum memoriam hoc genere contaminandā inquinandamq;. Nam periculum
feciſſe satis est ad eos castigandos qui uiderūt ipsi, acceperūtq; insuper euento B
rum integram historiam. Eo patre ducem imperatoremq; Constantinū prin-
ceps uniuersi, nullius commendatione aut gratia ex se designauit, id sibi lau-
dis aliàs arripiente aliquo. Stabilito regno quos in ditione populos habuerat
pater, obibat omni benignitate, tantisper ipsi paternæ sorti prospiciēs, hos gu
bernabat, Rheni barbaros accolas & occidui maris qui turbulenti erāt, ac pri
us intractati, facile compescebat subijciebatq;, reprimebat alios et abigebat do
mo, quos tanquam beluas ad uitæ cultum lenem magis allici posse desperabat.
Hæc illi cum euenissent ex sententia, imperiaq; orbis terræ in animum indu-
xisset, tum in Britanniam transijt. ibi subactis interius habitantib. ad mare po
pulis, percurrebat animo quibus præterea subueniendū esset auxilij egentib.
Inde quasi immensum aliquod corpus orbem ipsum terræ mente cōuersans.
Romamq; demū imperij uniuersi caput atq; gentiū dominā tot annis tyran-
nidi seruientem, uindicta cedebat illis ętate prouectiore partium aliarū domi
nis. Postquā autē impares huic oneri sensit esse, atq; rerū euentu sœdo aliquos
istud enisos discessisse, minimè sibi uiuendū duxit urbē regiā ærumnis exerci
tā si negligeret. Ergo demolitionē tyrānidis apparabat. Ibi quod uidisset rem
militari manu nequaq; cōfici, imò nec profici tātis artiū præstigijs apud tyran-
nū, solerteq; magorū impostura hominū studijs exculta, adiutorē Deū implo
rabat. Omnino cura militię illi posterior erat: numē aūt cū quo se coniūxerat,
nō modò infringi, sed allidi nullo modo posse confidebat. Ille uidelicet opti-
mè norat quo potissimū nomine inscribi oporteret hoc auxilij genus. In ea ne
gotiorū procuratione, cogitatio quædā existentē occupauit. Nā qui rerū sum
mæ inhiauerāt antea, quorū à dijs expectatio pēdebat, ij lītātes ac propitiātes
donarijs, eluſi primū lenonicio prædictionū, & omnia secūda pollicentib. o-
raculis, tandē sunt infelicissimè perditi, nec astite quoq; deorū usi sunt, nepia-
culari contabescerent interitu. unus eius pater diuersam uiam ingressus, &
errationis

A. erationis intelligens, cui uitæ curriculo primus semper obseruatia dignatione q; fuerat Deus, imperij custodem & defensorem habuerat. His apud se diu putatis ac discussis ut uidit, quod illi ad pestes & strages appulissent qui erant deorum copia confisi, ut nulla generis radicula, nullus stolo, nullum nomen, nulla usquam memoria superesset: è diuerso quot argumentis se præpotentem paternus illi Deus approbasset: qui in tyrānum delectus antè habuissent, & castra posuissent, adductis nequicquam dijs excessisse turpiter intuens, altero re infecta priusquam uentum esset ad manus cum ignominia reuerso: iugulato altero medijs cohortibus, ut fati quædam accessio crederetur. Hęc cum in mentem conuexissent, inaniter ea numina iactare quæ nusquam sint, & in re plana aberrare sponte, dementiam arbitratus, quem iam inde à patre Deū acceperat esse colendum sibi sanxit. Votis igitur appellabat, & precibus, ut quisnam esset ediceret, manum ad se suaq; porrigeret. Quæ contenta precantē oratione, diuq; quiritantem, prodigium inuasit. Hoc credibiliter ab autore diuerso uix adduci poterat, aut recipi: sed ipso rege longis temporum spacijs, mihi ex codice quæ conscripseram referenti, quando in eius notitiam & familiaritatem sum introductus eadem prædicante, etiam attestante iureiurando uehementius, ecquis de rei fide ambigat? cum præsertim posteriora tempora illud ipsum confirmarunt. sub meridiem, inclinante iam die ipsis oculis, cœli plaga uidisse aiebat positum supra solem trophæum crucis: id lumine coluisse, propinqua in hanc sententiam scriptura, Eo uinces, perplexum uiso diu stetisse omnem simul exercitum spectatorem, qui tum ad iter ingressum aliquo fortè fortuna sequebatur, & incertum fuisse quid ea sibi ostenta uellent: sed animum tamen illuc intendentem, & ad omnem partem conuertentem, nox excepit. Hic somnum capienti sibi Christum cum ostento illo cœlesti usum esse & commonefeciſſe, ut exemplar imitatus illius signi, idem in bellicis conflictibus amuletum circumferret. Vt autem dies illuxit, arcanum exposuit amicis: accersitusq; subinde redemptoribus operum ex auro et gemmis affabre magis inciſorum, medius sedit, signi speciem indicauit: quantū sua interesset, de gemmis auroq; sibi excusum redderent. quod ipsi aliquando uidimus in hanc ferè figuram operis absolutum. Præcelsa sudes instar crucis obliquum cornu ipsa rigens auro comprehendebat. Supremam partē insidebat conserta auro & lapillis ditissima corona, in qua tessera salutaris inerat duplici uersiculo. Nā primis quibusq; dictionum literis Christi nomen uidebatur, punctum medium decussis incumbente, R, quod deinceps in casside descriptum sibi imperator utendum accepit. Qua inhærebat sublicæ obliquum cornu, hac dependebat uexillum, regium prorsus, ad artem accedente gemmarum excitatis circumradijs uarietate preciosissima, qua conspersum erat, auro insuper abundè intertexto, mirabilis ac immensæ pulchritudinis uniuersum opus. Hoc amiculi longum latumq; moderatè fuit: sudes ab imo in uerticem procerius adaucta sub ipsam crucem ad extremum limbum uexilli circumiecti, pij regis usque quo thorax desinit aureas, atq; liberorum pariter habebat imagines. cōtra hostiles copias hoc signo semper est usus: ad similitudinem alia conflata ante legiones ferebantur. Verùm ista aliquanto pòst. Tum autem grauiter affectus ob ostenta, nulla præterea religione probata initiatos his sacris euocat ad sese? Rogat ecquis ille esset Deus, ecquis ostenti respectus. illi Deum esse responderant, unius soliusq; Dei filium unigenitum. Notā immortalitatis esse, quod ipse uiderat signum, hoc de morte deuicta trophæum esse positum, cū adhuc in orbe terræ ueneraretur. Interim causſam aduentus edisserentes, totam generis humani rationē exactè suggerebāt, & eorū oratione sanè promouerat: sed diuini tamē spectaculi miraculo arreptus, istic erat donec ad ea despicies ipse sibi ostēti fuit interpres ex dictis: ac se cōstituta iam sentētia cœlitus edoctū fa esse ratus, ad scripta sacra mēte intēdere cogitabat. Hic Dei sacerdotes numero

habens

habens confessorum accingebat ad obseruantiam omnē & cultum conspecti A
numinis reliquam expectationē & spem in eo collocans: indeq; se communi
ens, animum induxit ut tyrannicū ignem restingueret. Hic sanè multus Ro-
manam urbem ijs maleficijs inuaserat, eoq; scelerū robore, ut ad præsidentem
impurè ac nefariè uiuendi licentiam nihil esset omnino reliqui: seductas ma-
tronas remittebat ad uiros non ita proiectos aut obscuros, temulentiā hāc su-
am in senatum adeò atq; principes senatus exercebat. Sexcētis igitur acceptis
omni cōtumelia matronis, impurum & effrenatum animum nihilo magis ex
pleuerat. Tentatis perinde Christianis non itē cupiditati suppetere. His enim
uitam profundere satius erat, quàm pudorem prostituere. Quædam senatorij
ordinis, cuius uiro præfectura obtigerat, illis intellectis pro forib. adesse qui
ad tyranni libidines erant facti (nomen ista Christo dederat) & ita uirum sibi
timentem annuisse uti abduceretur, impetrata mora tantisper dum mundum
sumeret, ingressa est in conclaue. Ibi remotis arbitris ense confodit pectus, oc
cumbensq; lenonibus cadaueris copiam fecit. O pus autem edidit omne uoce
uocalius, inexpugnabilem rem esseatq; exitij nullius Christianam modestiam
posteritati præsentibusq; adeò testata. Sic illa fuit. Eò uerò progressam auda-
ciam plebs, ipsi magistratus & nobiles & sordidi exhorrentes, languebāt ty-
rannide infestissima. Nam quietè et compositè seruitutem aculeis exarmatam
perferentibus, nil dum remiserat sicaria tyranni crudelitas, et leuissima iam ali
quando reperta quidem illa de caussa in cædem populi hastatos suos laxaue-
rat, mediaq; ipsa urbe cecidit infinita multitudo nō Scythicis aut barbaris, sed
domesticis armis ac gladijs. Quanta autem per insidias senatorū clades, ut cu-
iusq; bona illexerant ad occasionem quemlibet passim cæsis, haudin prōptu
est percensere: sed (scelerum apex) ad artium præstigias & magorum uetita in
uenta perrexerat. Hic utero rescisso mulierum prægnantium, uiscera mox in
fantium indagans, iugulans leones, conceptis obscœnè uerbis dęmonū cōpel B
lationes ad tumultū belli instantem depellendū adiecerat. His se cōfidebat ui-
ctoria potiturum. ista Romæ tum dominatio: quæ omnium libertatem quot
& quibus modis temerauit, dicere mihi non licet. penuriā annonę post homi-
num memoriam constabat urbi tantam non fuisse. Quapropter ictus miseri-
cordia Constantinus, omnes expugnādi machinas cōtrahebat: ipse post pirn
cipia, nempe regnatorem Deum, implorabat opem Christi, uexillum illud in
signe uictorię collocabāt ob armatos: deniq; omnes copias adducebat, tanquā
auitam libertatem Romanis stipulatus. Ergo Maxentius artium ludibrio po
tius quàm suorum uel consensu, uel coitione ductus, haud iam portis excede-
re: copijs armatorum, legionum, manipularibus insidijs opportuna loca, re-
giones, oppida, quantum agri subegisset occupare, munire sedulò. rex ex so-
cio numine religatus acie tyranni primum, secundum, & tertium uno impetu
compulsa ad deditionem, ipsam usq; promouit Italiam. cumq; proxime urbē
esset, ne tyranni caussa prælium committeret cum Romanis, istum uelut loris
ab urbe longius asportauit Deus: & quæ uulgus fabulæ loco acceperat, aduer
sus impios euenisse (sunt in codice sacrosancto tanquam in columna descri-
pta) omnes adduxit ut crederent ea, seu fidis seu diffidenter hebetibus ocu-
lis intuiti. Quemadmodum enim Mose pium Hebræorum genus dirigente,
currus exercitumq; Pharaonis in mare proiecit, ipsos satellites honorarios,
omnem adeò delectum unda rubri maris obruit: ita Maxentius, eiusq; arma
ti & hastati, quasi saxum demersi sunt ab eo funditus. Siquidem numinis uin
stantem à Constantino fugiens, ubi transmitteret ea fluentem amnem, quem
ipse nauigijs iunxerat, atq; ponte stabiliuerat suo sibi commento pernicies cō-
pacta extitit. Quà amicum Deo uirum captum tricredebat, illi nihilo se-
cius dexter Deus affuit. Istemiser has sibi struxit insidias, ex quo dicere par est:
Effodit cuniculum, ac quam foueam ipse struxerat, in eam est delapsus. Quod

enititur,

A enititur, in eius caput recidet, atq; in uerticem illius sua corruet iniquitas: scilicet annuēte Deo quę erant ad pontē machinę in inuolucro, non qua sperabat occasione, subsiderunt, ut trālitus esse posset: scaphæ onustæ uiris mergebātur: omnium ille primus: deinde satellites clypeatiq;, quatenus id oracula prædixerant, aqua rapida quasi plumbum sunt obruti. Idcirco non absre, si minus uerbo, re certè similem uictoriam consecutos atq; egregius ille Moses, eadem illa quæ tyrannum olim cōtrà, decantare ac dicere: Incinamus Domino, laudibus enim honorificis cumulatus est. Equū & ascensorem disiecit in mare, protector auxiliarisq; ipse mihi fuit ad salutem. Ecquis in dijs similis tui Domine? ec quis inquā similis tui, in sanctis honoratus, insigniter mirabilis, edensq; prodigia? His in principem cui referebatur accepta uictoria, ut olim ab illo pręsita bili Mose, sic à Constantino reapte tactatis, reportata laurea de cōflictu dominam urbem inuectus est. Conferte illum S P Q R. ac quicquid in urbe nobilium fuit, ut si uinclis et carcere soluti essent, oppidò quàm hilares animis & uultu recepere. Confusa sexus & conditionis uox, uiri, fœminę, pueri ingenui, infinita multitudo familiarium, uindicem conseruatorem, bene merentē, ut qui contrà tenderet nihil ageret, appellare. Nihil ille religione uir inq;sita, aut laudibus aut applausu commoueri, neq; meliora de se sentire: quin diuinæ beneficentiæ conscius actionem gratiarum in primis, & uota, uictoriæ datori Deo persoluit. Tum pictura ampla colūnisq; media urbe trophæum de hostib. insigne salutis erigens, in omnem gentem differebat. Atqui palàm inscripsit literis quæ nequirent aboleri, Hoc salutare signum, Romanorum ditionis & totius imperij tutelam esse. Mox autem palum figura patibuli, eius statuam tenentem manu frequentato loco ponentibus, scripturam inscribi hanc iussit Romanis uerbis: Hoc uno fortitudinis examine insigni salutis urbem ue-
B stram iugo tyrannidis ereptam liberaui, S P Q R. autoritati pristinæ dignitatiq; restitui. Ita ferè amans numinis Imperator splendida confessione artificis uincendi crucis, liberè quidem huc rei dabat operam, uti Romani Dei filium agnoscerent. Omnes autem loci incolæ, nobiles populares q; uelut à graui dominatione respirantes, luce frui molliore purioreq;, tum autem initam denuò uitam alteram cogitare, quas gentes ad occidentem limitauit Oceanus, illæ assidua calamitate libera frequenti nundino lætari, auctorem, pietate primum, seruatorem continenter exclamare una uox, unum os omnium, emersisse beneficio Dei Constantinum generi humano commune compendium. Expositum erat ubiq; regium edictum, quo sua illi recuperarent, qui concesserant antea rapinæ. Qui solum uerterant indemnati, eò postlimino redibāt: si quos iniuria tyrannidis periculo obnoxios aut uinculis habuisset, soluebantur ea cura: Dei uerò administros ad se accersitos semper honore præcipuo censebat, & omni officio prosequebatur, nihil circa deuotos addictosq; numini benignitatis aut humanitatis omittebat. Homines quidem de uultu ornatuq; tenues, alia tamen apud eum nota cōuictores erāt, haud asseclæ. quo sibi cunq; eundū esset, homines illuc solicitabat, ratus illū dextrum assistere, quem colebant. Et de se sanè perquā abundè suppeditauit ecclesijs, tum adaugens, tum erigens altius, ipsa sacraria speciosa donarijs, efficiens, multa insuper mendicis & egenis hominibus erogata stipe: qui adibant ad eum, humaniter atque beneficè sentiebant: foro emendicantes (quod est homuncionum abiectorum miserabilium que plurimum genus) non ad uictum solum necessaria referebant, sed uestiti commodius etiam abibant. quorum natales & incunabula fortunæ primum amplioris, cum maligniore deinde fuissent commutata, ijs dispertiebat largius, regiam magnificentiam & opes in loco significans. his agrum designabat, illos excolebat honoribus, horum orbitatem pro patre se gerens alleuabat. Interruptam uiduis fortunę indulgentiam resarciens, propriam curationem interponebat. Iamq; destitutas cura parentum

uirgines notis desponderat, & opulentis uiris, idq; non antè, quàm in dotē suf A
fecisset omnia desponsis. Atq; ut exoriens solis iubar radios locis undiq; om-
nibus immittit, haud secus ille ubi diluxerat egressius, ortu quasi cū cœlesti fa-
ce promiscuo, corā adeuntibus integritatis & probitatis suę tedā lucebat. neq;
ullus accessit qui nihil inde quicquā adiutus abscesserit, aut spe decidit, qui sibi
aliquid ab illo promiserat. Eius ira erat aduersum omnes ingeniū. Ac se adiun
gens ecclesiæ, illucq; animum uehemētius attendēs, quòd uarijs locis quorun
dam inter se altercationes orirentur, non aliter atq; præsidijs inuigilare iussus
à Deo, concilium eorum conuocabat, disputationiq; interesse minimè recusa
bat, ut auctor pacis uniuersæ esse posset. Excusso planè satellitio, & armatorū
turba, utiq; priuatus assidebat, cùm uestitus Dei timore, tum sociorū beneuo-
lentia stipatus. Hic sententiæ meliori obsequentes, & consensum atq; coitio-
nem animorū meditatos exporrecta fronte, quòd omnium conspiratio fieret
accipere: discordātes auersari, modestè ferre si quia sperè se gererent: & leni so-
lum alloquio castigare, ne partes inter se committerent admonere. Quorum
partim adhortationem reuersi discedebant, partim qui cogitationē sobriā re-
sumere nulla medicina potuissent numini commendabat, nihil unquā iniqui
us ergaquenquam excogitās. Vnde profectò dissidij Lybici lues eò peruasit,
ut temerè multa niterentur. Inuidentia nimirum dæmonis in tanta bonorum
fœcunditate, quo facilius in eos animū regis accēderet, ad rerum insolentiam
inuitabat: illi tamen sua consilia non euenēre. Nam ridenda non obseruāda es
se dixit Impetator, quia illa nequam istū concitasse intelligeret. etenim in se da
to animo temeritatē illā inesse non posse, sed uel furēte penitus, uel œstro genij
mali percito. Quorū misereri quàm pro insania corripere aut esset satius, aut
de eorum malis humanissimum indolere. Quo pacto Deum in omni actione
præsidem uniuersi concilians, adhuc absq; uulnere procurauerat eius eccles-
as: sed non sine mercede istud. Nam barbaros omne genus ad imperiū addu- B
xit: trophęa ubiq; gentium de hostib. erexit, inimicis aduersarijsq; formidolo
sum esse fecit. Et si ingenio diuerso fuit, id est placido, mansueto, ad benigni
tatem & humanitatem præter alios propēsiore. Interea eorū alter qui se ante
imperio abdicarant, obijt infami mortis genere, cum ille uitæ Imperatoris in-
sidiari deprehēsus esset. illius imagines et statuę deiectę, quicquid honoris caus
sa positum erat. Deinde propinqui alij ad idē scelus aggressi, itidemq; depre-
hensi. Perdita enim consilia multorum, ostento numen explicabat: nam istum
dignauit sæpe alias specta culo sui, uisis inopinatè conuolantibus specie sacro-
sancta, & futuri præsentiones permultas afferentibus. Ac illa quidē gratia col
lata, neq; comprehendere oratione rerum miracula, neq; satis effari possim. in
quibus inclusus æuum deinde securè transigebat: conspiratione suorū gaude-
bat, uitaq; hunc in modū ab ijs instituta. Pulchritudine uerò templorū teneba
tur in primis & ornatu, quo rerū statu totum regni decenniū elapsum est. Tū
festis publicè supplicationib. exoluuis sacrificia absq; ignibus & fumo, hoc est,
& precationes & uota Deo regi fundebantur. Illæ suæ deliciæ, sed quum inau
disset de his qui ad Orientem afflictabantur, haud ita tulit æquo animo. Totā
enim oram truculenta quidem eccles ijs atq; prouinciæ insidebat fera: nempe
dæmon ille spurcissimus hoc agebat, ut quam rationem iniret uir bonus, con
trariam sibi ipse assumeret: & quæ duas in partes dissecta erat populi Rom.
ditio, lucis ac tenebrarum similis esset, Orientem obtinente caligine, partē al-
teram die serenissima illuminante. quibus populis tam pingui congiario do-
natis cœlitus, inuidentia honesti semper aduersaria, theatrum hoc minimè o-
mnium ferre poterat. Ita qui reliquam partem orbis terræ occupabat, antea re
gno tranquillo Constantini gener expectatus, isti impiorum institutum mo-
resq; quàm optimi uiri potiores, isti inquam prior illorum sententia, quorū
exitum uitæ non ignorabat insequenda, quàm boni probiq; amicitia tentan-
da. Igitur

A da. Igitur bellum atrox, nullaq; fœderis spe, contra bene merentem incœptat, neq; habita ratione legum, neq; necessitudinis, nulla iurisiurãdi, nulla pactæ fidei mentem agitante memoria. Clementissimus enim Imperator innuẽs beneuolentiam non confictam isti sorore desponsa, cognationis & auiti regum sanguinis in partem aduocabat: si quis esset contrà sortitus, nihilominus imperij licentia permansura. Verùm longè diuersa istius ratio, pestem nefariam machinabatur, aliàs genere alio comminandi reperto, ut cum his beneficia compensaret. Officij primùm & amicitiæ specie nihil non enitebatur, modò si latere confideret: quæ etsi tenebris immersa erant, ilico fiebant autore Deo manifestaria. pergebat ille tamen ad sequentes prioribus interceptis insidijs, nunc dextram tendens, nunc se obstringens sacramento: mox ijsdem abrogatis, deinde precario per legatos se redimens, ijsdẽq; rursus usus mendaciorum offucijs, tandem bellum indixit, & spe desperatissima aciem educere Deũ contrà regi, ut probè nouerat obseruatum intendebat. Initio qui apud illum Dei ministri nulla in re unquã deliquerant, de his quæstione decreta curiosè caussam uenabatur et maleficia. Cum neq; ita proficeret, neq; reperisset quamobrem queri posset, legem promulgauit. ea uetabat episcopos inter se quicquam agere promiscuè, uel ad uicinam ecclesiam uenire. Concilia tollebat: ac si quid publicè conduceret, hac de re omnem considerationem auferebat. Id profectò erat prætextum aucupari insurgendi in nos: etenim aut egressos legem oportebat plecti, aut obsequentes ecclesiæ infringere fundamenta. Qui enim illa magni momenti consilia nisi conuentu constitui queant? Hoc osor numinum alterius ab illo rationis qui cultum hunc instituit, edicebat: cogit enim hic honoris caussa collegia sacerdotum, ad concordiamq; adducit: ille dissipari, & omnem honesti sensum dissoluere inuentis aggreditur. & quum in regiam admitteret id genus homines amicus Deo, repellebat ille exosus diuersa senten-
B tia. Firmissimos atq; sibi maximè beneuolos exturbabat in exilium, qui aliqua dignitate isthic erant, quia uiriliter aliquid obijssent: alijs inseruire, famulari, denique seruiliter omnia præscribebat. Ereptis bonis, & in lucro positis, mortem iam minitari audebat, quisquis nomẽ salutare profiteretur. Eiusdem animus affectibus incitatus, nequaquam coercitus, adulteria infinita, totidem fœditates obscœnas, decoro uirili longum ualere iusso, naturæ turpem de se notam inurens perpetrabat. Ergo alteram legem tulit, uiros ad preces adesse cum mulieribus inhibens: illas ad ludum uentitare, uel esse sacrorũ interpretes ijs episcopos, fœminas sibi fœminæ haberent illarum rerũ magistras. Quibus apud omnes irrisis hoc aliud ad demolitionem ecclesiæ reperit, extra portas inquiens lustrata regione conuenticula populi de more fieri debere: nam longè puriorem auram inibi quàm in sacellis urbanis esse. Cui quum pareret nemo, prætorianos milites exauthorari iussit, nisi dæmonibus immolarent. sic ubiq; hac uirorum eiusmodi dignitate militaris ordo caruit, imò ipse legis autor optimi cuiusq; uotis sese priuauit. Quid? dicendúmne illud est quòd carcere defatigatos, ne cibo quidem reficiac recreari uoluit? fame confectos in uinculis misereri uetuit. Bonum & probum esse neminem, aut cõmiserationem natura ingenitam nulli indulsit. lex illa mediusfidius & impudẽtissima & omnium maximè exlex, omnem transiliens naturam, quæ pari pœna damnabat ad misericordiam delapsos, ad eandem illam expectaturos qui non totam excussissent humanitatem & clementiam. Hæ Licinij tabulæ. Quid autem attinet nouum ius nubendi recensere? quid ea quæ sunt ab isto de instituto uniuerso uitæ confundẽdo innouata? quibus certè ordine positas olim Romanis leges circũscribere & expungere aggressus, barbarum agrestemq; morẽ inuexit, animaduerso contra suos perfugio. inde agrorum dimensiones ut censerentur auctius, etiam contractissimi, ac inexplebilem exigendi ardorem alere liceret, inde relationes agrorum in commentarios, ubi iampridem posses-

sores mortem occubuissent, infami compendio. Nam neq; sordibus modus, A
neq; cupiditati satietas accedebat, ut cum auro argentoq; omnia oppilasset, etiam de mendicitate quereretur, animumq; tanquam sorte Tantali affligeret.
Sed qu æquantaq; de innocentibus uindicta, quæ bonorum proscriptiones, quæ deportationes patriciorum & nobilium, quorum uxores illibatas scelestocuique mancipio per iniuriam substernebat: quibus ipse, licet senio excoctus, matronis uirginibusq; se polluerit: hæc ideo protrahenda non sunt, quia quæ postremis animum infigat, prima nugas esse putet. Hac finem facit insania, hominem armauit aduersus episcopos, ad eosq; potissimum deduxit, ut hostiles & aduersarios, ut quisq; regi erat amicior notiorq;. ex quo ille nobis insanè fuit offensior, quum non illorum meminisset, qui quouis ex loco Christianos exterminassent, non eorum (qua modò impietate dixi) quos ultricib. pœnis examinarat, non ipsius antelignani malorum, quem uiderat oculis ad fustuarium diuinitus arripi. Postquam enim hic obsidionem ecclesiæ auspicatus, sanguine uirorum bonorum animam conspurcauit, sacra uindicta miserum indidem ex ipso oriunda ad animi sedes usq; exercuit. Ecce enim repentinus abscessus medium pudendorum locum occupat: inde uastè fistulosum ulcus & serpens morbi uis insanabilis: è uisceribus intimis uermiculatio quanta dici nequit spirans pestiferum uirus scaturire. Moles enim nimia educatione cariosa, succulẽtus adeps in hoc genus facilè commeabat. itaq; putris aditum intolerabilem horribilemq; spectaculo faciebat. Illius ægritudo inueterauerat, quum ad se tandem rediit, ea cogitans quæ olim cœperat in ecclesias, tum ingenuè delicta confiteri: compescere contra Christianos iracundiam: templa reficere, legibus, edictis, ad ea festinare: sua causa preces ex more funderẽt, adhortari. Impegit ad hanc diem princeps ecclesiæ persequẽdæ, quæ noster hic expertus probè suisq; oculis edoctus, obliuione omnia disperdiderat: neq; reminiscens multæ prioris atq; secundi uindictæ, qui suum auctorẽ superare nisus illo in genere suam artem suppliciorum inueniendorum ostentabat. Non B
ignes illi satis aut ferrum, non pangendi claui, non ferę, non abyssi maris. Adhæc castigationem inauditam afferens, oculos effodere constituerat. Hinc luxata uirorum, adolescentumm, ulierum corpora, dexter oculus extinctus chalybe ignito, mutili poplites, ipsi demũ immorituri metallis. Quocirca de isto non est in longã diem iudicium extractum. nam uana dęmonum spe inflatus, quos esse deos arbitrabatur, ac copijs infinitis aciem explicauit. Tum desertis à numine regium ornatũ malè sanè aptum deposuit: animo uecordissimo multitudini immissus, illaq; se tutatus: deinde seruili habitu per agros palatus existimabat latére posse: sed prouidentiæ per omnia pertingentis oculos minimè fugit. Vbi enim securè uitam traducere confidit, ictus igne de cœlo iacuit pronus. Illa plaga, diuina profectò, corpus exesum est, nulla pristini uultus specie, siccis ossibus idolorum instar, impense attenuatorum emaciatorumq; reliquis. Cũq; uires intendisset plaga, statim exerti, atq; loco pulsi oculi cæcũ hominem dimiserunt: æquissimo suffragio dantẽ pœnas à se repertas in eos qui Deo testimonium dicebant. inerat tamen adhuc in eo quidam uitæ spiritus, & quanquam serò, coràm confessus est Christo, suamq; numinis expugnandi uoluntatem publicauit. Palinodia contexenda similis alterius fuit: legibus & institutis suum errorem in deorum professione scriptoresoluit, Christum unicum Deum testatus experientia dignouisse. Quam rem edoctus ipso sensu Licinius, haud acceptam ab alijs, ijsdem adhærebat, tanquam turbulenta nocte mentem obuoluens

DE VITA CONSTANTINI IMperatoris, Liber Secundus.

A Sic ille in gurgitem impietatis præceps abijt, ac stragem cladem q; similium hominum intuitus, æmulabatur: tamen illam maleuolentiam suo magno malo, Christianos huc illuc agens extorres. Sopitum ignem dudum, longè quidem excitauit acrius, & asperiore quàm antè flamma exarsit nefas. Sanè tanquam immanis fera, aut sinuosus anguis in se contractus, iracundia tumens, gigantumq; minis inflatus, nondum aperto Marte ecclesiã tentabat, quòd à Constantino me tueret. Verũ occulto flagitij ueneno singillatim imminebat episcopis. ex his qui gentilem præfecturam adepti erant, interficiebantur ab isto laudatissimi, noua cædis inauditaq; cuiquam mortalium ratione. Quibus ad Amaseam urbem Ponti confectis, nihil aut crudelius aut atrocius esse potuit, ubi iam secundum ab obsidione, prima partim adæquabantur solo templa, partim præfecti ipsi locorum concludebant, nequicquam de more conuecheretur, atque cessaret legitimus ille Dei cultus. Nam huius quicquid fieret, causa sua fieri minimè existimabat: praui enim conscientia adductus, ita iusserat. Constãtini causam interuenire semper, & nos illi numen propitiare non diffidebat. Cui palpum obtrudere qui norant adulatores, sciti rem exploratè gratissimam impuro isti peragentes, approbatos ecclesiæ præsides obtruncabant. Dãnabantur indicta causa uelut sceleste ficarij'que nulli unquam hominum iniurij. nonnulli minutim laniato & discisso corpore deperibant', posit'que tam immane exitium, horrore tragico longè maius, esca piscium futuri detrudebantur in mare: quamobrem, ut paulo antè, religiosi homines exularunt. ijs agri, solitudines, opportuna exilio loca. Tyranno, cum non parum ista processissent,
B ad instaurandam fugam bonorum animum adiecit: obtinebat' que sententia, cum iam nihil obstaret, quin ad rem aggrederetur, nisi præuertisset euentum, qui suos oppido tutari solet: atque noctem caliginosam illam longè terras opacantem, illuminasset ut lampade prægrandi suo imperatore, quem prehensum manu isthuc appulerat. Ille haud ferenda ratus quæ audiebat, rationem colligit: securitatem cum ingenita benignitate coniungens, iniurias oppressorum persequi destinat, unum amoliri pro conseruatione generis sanctum ac pium iudicans. agentem enim humaniter hominis'que indigni miserentem nihil consequi: hunc studio iniquitatis defungi nunquã, crescere rabiem in subditos, prorsus eos desperare de salute. Horũ enim cum uenit in mentem magnopere dextram intendere extremè exercitis instructa militia cogitabat. phalanx equestris, atq; pedestres copiæ conuenerant, illa, ut dixi, expectandi meliora de Deo nota præeunte. Votorum autem nuncupationem tum sibi maximum operæprecium intelligens, adesse sacerdotes, ac secũ esse festinabat, atq; securissimum animi præsidium. Ergo alter usus tyrannide propugnatrice, cum audiret haud aliter quàm præsentia numinis uincere, hostesq; fundere antesignano palo, deridiculum putabat esse, uerbis simul ipsum eleuans & irridens. Vates asciuerat, & circulatores Aegyptios deorum opinione sua sacrificos, & prophetas. subinde quorũ ea erat prouincia demulsos hostijs deos, interrogabat de belli euentu. Illi uerò rebus integris uictorem fore, bellumq; in manibus eius esse, concordissimè dicere. Prælongi centones, oraculorum quæ tum fuere aliqua autoritate ubiuis loci: fortunatè omnia uolatum auium protendere aruspices: idem extispices, salientes fibras admonere. quo pollicitationum fuco factus audacior, promouebat castra, ac iam aciem dirigebat. Enimuerò orsurus bellum, selectos ex amicis ac satellitibus aliquos in lucum quendam sibi religiosum conuocauit. Nemus erat irriguum & egregiè opacum, In eo signa deorum lapidaria sculptura uariè dispositeq;

collocata: ibi litato de more cereis incẽsis, ita illos affatus esse dicitur: Isti sunt ô A
socij & amici, nobis patrij dij, quos à maioribus in hoc acceptos annorũ lõga se
rie colimus. hostis autẽ, uiolato ritu patrio, sensum habet dijs alienũ, peregri-
num nescio quem undeuis amplexatus, impostura signoq; tanti Dei turpissi- B
mo exercitum commaculat: quod illi animos in nos non facit, sed quos ar-
mis assumptis offendit, deos. Cuius in sententia error, inerit designator hic di-
es illius atq; nostrarum partium dijs, edocebit. aut enim si uincemus, adiuto-
res procul dubio, meritoq; salutares deos istos exhibebit: aut si ille multos ui-
cerit, numero quidem adhuc potiores, is quicunq; est, & undelibet nemini du
bium esto quem par sit obseruare Deum: dedere se victori, præmium'que illi
tradere, & peregrinus aut irrisus usq; licet fuerit, si plus poterit & cognoscen-
dus & uenerandus nobis est, ijs diu ualere iussis quibus cereos nequicquam
incendimus. si uictoria (de quo non ambigitur) steterit à nobis, ibimus in im-
pios, postquam uicerimus hoc loco. Hæc ille ferè disseruit. Nobis autẽ qui hi-
storiam deposcimur, impertiuerunt intelligentiam eorum non ita multo pòst,
qui intererant ipsi cum dicerentur, secundum quæ signum dedit conserendi
manus. Interea uerò dum isthuc geritur, ostentum quàm dici possit omnino
sublimius aiunt esse uisum circa tyranni ciuitates. Nam armatorum Constan-
tini uarias turmas uictoria uelut potitas obire urbes, cum nullus usquam re-
uera uideri posset, ipsa nimirum imagine ostenti diuiniore quodam ingenio
futura præmonstrante. Vt uentum ad manus est, & bellum fœdi fragus in-
choauit, isthic ope numinis implorata, similisq; argumenti tessera data, pri-
mùm hostium aciem fregit. Instaurata quoq; pugna superior, plusquã opima
spolia retulit cruce præeunte testudinem. Ex quo insequuta hæc sunt, fuga di
uersæ partis effusa, urgens à tergo autor exercitus. Is si cubi laborabat, intelle-
ctare, trophæum idem admouebat, atque præsentissimum aliquod remedi-
um. Itaque redire uires, iterumq; subsistere diuinius. Quocirca suis hastatis C
cùm robore corporis, tum animi uirtute & religione obseruantia præclaris,
instare soli ministerio crucis indixerat. Erãt illi minimum quinquaginta, qui
bus id oneris incumbebat, uti frequentes orbe facto stiparent, ac uicissim hu-
meris comportarent. Hæc Imperator longo interuallo postquam erant acta,
per ocium explicabat his qui sibi id negotij sumpserant. Hoc addebat insu-
per commemoratione dignum. contigisse aiebat conflictu medio, cum tur-
ba conferte exercitus ac fragore tenceretur, qui gestabat in humeris insigne, de
tractans præ ignauia certamen ut alteri traderet euadendi ipe. Cumq; alter
accepisset, hic tutelam reliquisset, excussum telum eius utero exceptum, uitam
ocyus abstulisse: perfidiæ dantem pœnas & animi pusilli, decubuisse confe-
ctum: illum sibi uitam conseruasse, missilibus appetitum frustra quæ sublica
figebantur signifero intacto, quod admirabiliter inter alia multa factum esse:
breuissimo pali cuiusdã orbiculo sagittas omnes quasi collineatas constitisse.
sed erat ab interitu tutus, quisquis unquã munus illud inibat. Cuius ego au-
ctor non sum: at ille ipse Imperator, ut plurima alia, nostris auribus infudit.
Hic edita aliquanta hostium strage, promouit ordines. quem impetum pri-
mipili non ferentes, proiectis armis se ad pedes Imperatoris prouoluerunt. Il-
le de conseruatione hominum exultans, omnes recepit saluos fore. Alij perui
cacius explorata fortuna, conflictui dabant se, uocibus amicis incassum appel
lati. agnita deinde pertinacia regis, immissis dedere terga: partimq;, ut assoler,
in fuga cæsi, partim ruentes à suis confossi sunt. Idcirco Imperator iste orbum
se præsidio non dissimulans, uanos delectus auxiliorum exercitusq;, uanam
deorum expectationem expertus, fugere inhoneste non dubitauit, euasit cer-
tè, turoq; loco fuit insequi prohibente rege, quem salutem consequi uolebat.
etenim putauit intelligentem ubi loci fortunæ suæ forent, insanam audaciam
cum sobrij hominis mente commutaturũ aliquando. Atq; ille quidem homo

perhuma-

A perhumanus ac malorum tolerans, iſti non merenti ueniam nihil inuidens. Atqui ſcelus minimè compeſcuit, auxit etiam, animumq; ad maiora appulit, præſtigiatoribus operam dedit. ex qua peſte denuò reuocauit audaciam, ut quod de uetere tyranno uſu tritum eſt, in eum conſimiliter iactare non incongruè poſſes: Durauit Deus cor ipſius. ijs diſtringens ſeſe præcipitem dedit de ſaxo internecionis. Rex alterius apparatus eſſe rem opinatus, interim Seruatoris nomine agebat ferias. Tabernaculum crucis in receſſu poſitum erat, illic frugaliter & ſanctè degebat, Deoq; ſupplicabat, quo modo illũ accepimus prophetẽ ex fide ſcripti ſacroſancti extra caſtra tentoriũ habuiſſe. Aderant religionis obſeruatione atque fidei probati apud illum admodum pauci. Hoc illi conſuetum erat, ubi alia acie cum hoſte dimicandum foret. Fuit ille præ ſecuritate lentus, & qui nihil abſque conſilio numinis ageret, capto in eam rem tempore ſupplicationibus indulgeret, ac denique aliqua Dei fretus imagine recederet. Exinde tanquam diuinitus afflatus, cõtubernio relicto omnem moram tollere, copias educere, ipſo momento gladios diſtringere iubebat. Hic tum collecta multitudine, legionarij ingreſſi campum, cædere laſciuiter uſque dum uictoria accepta puncto temporis trophæum ponerent. ſic ſe Imperator & delectus omnes ad militiam pridem comparauerat. Huius oculi mentis in uultu numinis ſemper habitabant, ad aliquid agendum eò diuertebant, omnia illius conſilia. Ne multi interirent, diligenter ab eo prudenterq; cauebatur. Tam enim inimici quàm ſalutem ſui exercitus auebat, & ſuos uti uictis parcerent hortabatur. Aequum eſſe natos homines conditionis haud diſparis meminiſſe. Quorum uidebat animos incontinenter uti uictoria, frenabat auro. Nempe conſtituerat auri penſum, cui ſe hoſtis uiuus dedidiſſet: atque ita eſcam generis continendi ſeruandiq; prudenter inuenerat. quæ cum ſæpe aliàs & horum ſimilia permulta non grauatè faceret, tum uerò nulla contubernij cum quoquam neceſsitudine antequam præliũ com-

B mitteretur, uotis operam nauabat: omni animi mollitudine alienus, atque corporis, ærũna, ieiunijs macerabat ſeſe. hac uia ſibi numẽ adiũgebat, id acturus quodcunque propitius opitulatorq; Deus in mentem immiſiſſet. Verùm ille communem uigilemq; curam induerat, æquè ſuorum cauſa & aduerſariorum anxiè preces fundens. poſtquam autem iſte modò fugax ad diſſimulantiam reuerſus, & fœdus icere, legesq; ſibi dari depoſcebat, & eas non niſi ad uitam utiliter cuique accommodatas admiſit Imperator. Hic planè inſiſtere placitis præ ſe ferebat, addito ſacramento: ſed clàm tamen delectum habebat armatorum, ac ad bellum denuo accingebatur. barbaros externaq; auxilia accerſebat, etiam ad deos fideliores adibat ambage longa uiarum exquiſitos, quia priores illi fefelliſſent. Omnium erat oblitus quæ de ijs ipſe diſſeruerat. Debellatorem Conſtantini Deum aſpernabatur, ac recentes multo plures ridiculè inquirebat. attamen iſte aliquando perdidicit, quàm arcana, quàm cœleſtis inſit in trophæo ſalutari uis, ex quo uincere nouerat alter exercitus. Ergo admonuit ſuos non contrà tenderent modò, ſed nec inconſideratè diſpicerent. etenim robore ferox, inprimisq; hoſtile atq; aduerſarium. Idcirco cauendum eſſe illum conflictum: quibus imperatis, dimicatum ibat in eum adeò qui iſtius necem uſque antea diſtulerat atque reiecerat. Prodiere pro deorum copia feroculi multa ſimul militum manu exanguia, uitæq; & ſenſus expertia ſimulacra depromentes. Igitur homo pius, ſignum uitale certum mali propugnaculum ueluti terrorem oppoſuit multitudini immenſæ, tandiu modicè uſus, dum iura fœderis non reſolueret prior. Vt ſubſiſtere hoſtem armaq; commouere ſenſit, ægrè tulit, & ſublata uoce totam ocyus acie em diuerſæ partis inclinauit, deq; dæmonibus & hoſtibus abijt uictor: oſorem numinis & aſſeclas recepto belli iure meritis ſupplicijs addixit. Ita cum tyranno deducti multatiq; tumultus nefarij ſuaſores. Alij modò ſublimes ex-

pectatione uahissima, unum ipsi Deum agnouerunt. Hic deleta impietate lu- A
men Solis expiatum, imperiumq; pop. Rom. Oriente ad partem alteram ad-
ducto coaluit. Vna potestas, atque uno quasi capite bene digestum corpus e-
merslt. Religionis splendor in caligine & umbra mortis sedentibus luculen-
tos afferre dies, nulla esse malorum memoria, omnes Imperatorem laudare,
Deum unum Seruatorem que unum confiteri. Ille uerò Dei præclarus ob-
seruator, atque gentium victor (hoc enim cognomentum ex re proprium a-
sciuerat, data ubicunque sibi diuinitus in hostem victoria) recepit Orientem:
unumq; iam more prisco ad se transtulit imperium. Fuit tam diuinæ pote-
statis explicandæ omnibus princeps, quàm uitæ hominum in maiestate impe
rij gubernator. Terrorem illum excussit urgentis antea calamitatis, uniuer-
sos uti serena fronte & oculo hilari dudum soliciti mœstitia respicerent inter
se. Qui carmine & choro Deum, in primis tum ipsum, deinde ac filium, Cæsa
res appellatos, effuse dilaudabant, Impietatis & antiquæ miseriæ obliuio, frui-
tio præsentium bonorum, atq; futurorum expectatio. Publicabantur ut anté
apud nos aliosq; orbis terræ incolas humanitatis à rege atq; officij plenæ tabu
læ, sanctissimæ leges omnia genera bonorum pollicentes, utilia ad uitam per-
mittentes plebeculæ. Ecclesiæ autem excipientes uicissim alia cauentesq;, pri
mùm reuocati sunt ij qui ne simulacra reuererent à præfectis expulsi aliò com
migrauerant. Qui eadem de causa translati erant ad curias, muneribus soluti
sunt. Deinde sua recuperabant alij quibus adempta bona fuerant: ac qui tole-
ranter ipso iudicij tempore illustrati cœlitus se gesserant, & ad metalla confe-
cturi se descenderant, aut fuerant deportati in insulas, aut seruire publicè coa
cti, toto illo genere liberi recedebãt. Postremò qui religionẽ obstinate defen-
dentes exauthorati erant, ab hac contumelia uindicati cõcessione regia utro
frui mallẽt optio illis fuit, uel receptis focis ea qua prius dignitate esse, uel ex-
pedito uitæ quietoq; modo contentos nulla munerum offensione permanes B
re: sed illi etiam noxa & nexu liberi qui muliebres operas ignominiosè præ-
stiterant atq; ancillati erant ad ludibrium iudicato. Rescriptum ad eos potissi
mum attinebat qui similes iniurias erant perpessi: at de illorũ bonis plenè in-
terdictum fuit lege: sanctorũ enim Deum professorũ in morte bona adire ge-
nere proximos, si nulli essent, ecclesiæ deferri cauebat. quæ publicè ex ærario
uenerant uel largitione profusa, quicquid item esset reliqui, redire ad priores
dominos. Magna certè copia donorũ ecclesijs, sed quæ eorũ multitudine uin-
ceretur, quæ populis et nationibus magnifico animo dispertiebat. Ideo nostri
homines rem uotiuam prius arbitrati, quę fiebant in portione altera imperij il-
lorum similia frui posse, beatosq; tot beneficijs onustos, percipientes ipsi, fœli-
cium esse numero uolebãt uideri. Inaudita uirtute prorsus atq; luci solis inco-
gnita prius Imperatorẽ esse persuasi erant: quorũ, ut ea mens extiterit, at omni
bus tamen ad partes suas fato adductis, edisserebat huiusce fœlicitatis adeò, ue
riq; boni principẽ illũ laureæ auctorẽ, se uerò minimè testatũ expetebat. Hoc
ipsum disserebat in scriptis, tũ Græco, tum Romano ore diplomatis ubiq; gen
tium dimissis. Quod orationis robur tũ intelligas, si uidere cõtingat. Duo illa
sunt: alterũ ad ecclesias, ad populos ut urbibus erãt dissitia alterũ. Quod ut hic
adscribã, uidet ad hoc institutũ mea opinione maximè pertinere, quo posteri
tati descriptio remaneat ex historia, & nostris inde accedat fides. Est aũt de illa
ipsa lege regia descriptũ, quæ seruabat apud nos obsignata ad rei fidem Impe-
ratoria manu. Vict. Const. Max. Aug. prouincialib. Palæstinæ. Olim atq; du
dum præstantia bene rectéq; de potiore sentientium omnem scrupulum inhi
bebat. Eo uerò dissidet obseruatio exacta Christianæ pietatis ab infestis ijs ho-
minibus, quibus ipsa despicatissima est. Nunc illud dilucidius rebusq; amplio
ribus cõsummatis ostensum, & quæ quantaq; Dei uirtus agnitũ: legem enim
sanctã fide colentib. & nihil prætergressis abundè omnia suppetunt, robur in-

adeundis

a ꝑ eundis periculis bonorum ſpe firmiſſimũ ſenſum contra impiũ habentes, ſi milis inſtituti euentus inſequeť. Nam qui boni aliquid adeptus, eius neq; principatũ aliquẽ agnoſcit, nec quem colere oportet in animo habet, his quæ dicimus afferet fidẽ. Quiſquis igiť ſuperiora, queq; dimanarũt ad nos tempora animo uerſabit, reſq; geſtas mente intuebiť, reperiet ex æquo et bono ad aliquid agendũ aggreſſos id fauſtè perduxiſſe ad finẽ, ac quaſi de mollicula & delicata radice fructũ dulciſſimũ collegiſſe. Quorũ aũt iniuſtitiæ comes, audacia nullũ cogitatũ hominis præ ſe ferre, relegare, deijcere de gradu, proſcribere, iugulare, nullius unquã ducí pœnitentia, nec aciem animi cõuertere ad pręſtabiliora fecit, æqua uiciſſim ſuiſſe cõſequutos. quæ non ab re euenire cenſendum eſt. Nam qui meditatũ ius afferũt ad actiones reorũ, quorũ ſemper eſt in oculis potentis metus, illi ſeruata fide quod impendet aut formidinis aut periculi nõ habent expectatione futuri prius atq; potius: nõ ſi neceſſitatẽ temporis adeſſe intelligant, quia maiorẽ expectãt & gloriam & dignitatẽ. Non tulerũt ægrè fortunæ iniurias, imò quo nomen celebratius eſt, incidere in caſus eo grauiores difficilioresq;. A' quibus eſt cõtempta iuſtitia, illi melioris in notitiã non uenere: qui fidei pleni perſequerenť, id intemperãter eos ad opprobriũ caſtigarũt. Haud ſe propter iudicata & cauſam puniendi miſeros, aut eos eſſe fœlices qui religionẽ in tanto diſcrimine retinerẽt, æſtimarũt: quorũ toti exercitus cecidére, plurimi fugére, nullũ abſq; ſumma clade prœliũ. Inde orta bella, prædæ, pernicies, inde neceſſariorũ mendicitas, ingruentiũ malorũ cõgeries: inde impietatis uniuerſę principatus, in quo aut paſſi extrema ſunt, aut inhoneſtã uitam agentes, illam morte grauiorem ſenſere. Ita ferè cum pœna cõpenſarunt iniurias. Tantum enim miſeriarũ quiſq; pertulit, quantũ ad legem ſubuertendã inſania promouerat: ac non graues modò uitæ caſus, ſed timor etiam angebat horribilis ſub terra carnificinæ. Cum tanti ponderis impietas homines circum
b ſtaret, periculumq; eſſet ne ueluti peſtilẽte morbo omnia laberenť, et iam induſtriam ſummã requirerẽt, quam numẽ aut alleuationẽ aut liberationẽ uacuita temq; omnis moleſtiæ attulit? Porrò illud eſſe numen cogitandũ modò quod unũ eſt, et uigens ad omnẽ temporũ æternitatẽ pertinet. Atqui fatui eſt ex quo beneficẽtiæ cõfeſſio ſit expreſſa, illũ dicere uelle ſublimius. Meam enim operã ad ſua cõſilia requiſiuit, atq; idoneã iudicauit. Omnẽ primùm formidinẽ diſſipauit, à mari adeò quod Britanniã alluit (hàc ſe neceſſario quodã ordine mergit ſol) admirabili poteſtate adorſus, ut edoctos homines interceſſore me alliceret ad obſeruationẽ legis ſanctiſſimę: ac quũ præiret potẽs, inclyta ipſa fides augereť. Ingratus enim eſſe non poſſum, gratia accepta muneris. Quam ego liberalitatẽ uſq; deputabo. Hàc uicina Orienti loca adire mihi licet. Orta uerò illa calamitate duriſſima illigata, maiores, id eſt noſtras operas expoſcebat. Planè quam animã edo ſpiroq;, & ſi quid intus eſt mentis, ſummo Deo deberi à nobis neceſſariè adducor: etſi non ignoro hominũ officio minimè indigere illos qui ſpem cœlicã ſibi cõſtituerũt inſequendã: ipſam munito diuinitus loco ſeorſum deponẽtes, utentesq; eatenus honoribus, quatenus ſe uindicare poſſint à naturę terreſtris iniuria: difficultates attamẽ temporũ ipſis iniectas inquiſitionesq;, quũ neq; tenerenť, neq; argui poſſent abſurdas, hinc lõgiſſimè arcere noſtra intereſſe puto: niſi ſi ineptũ non ſit, agnitam illorũ tolerantiam atq; conſtantiã animi fuiſſe ijs qui propter religionis cultũ hoſce alacriter agitabãt, & acerrimè diuexabãt, clientẽ altiſſimi, gloriã illorũ et decus haud extuliſſe, ut eſſet omnino præſtãtius & optabilius. Omnes itaq;, ſiue patriũ ſolũ uerterant, quia diuinos honores & fidem cui ſe conſecrauerãt, ad aſpera iudicia deducti, ſuo quiſq; tempore minimè contempſerant: ſiue ad ius reſpondendũ cenſi erant illo numero qui nunquã fuerant aliàs, ꝙ ad poſſeſſiones appellati, atq; ueterem conſuetudinem, Deo liberatori gratiarum actionem danto: qui priuati ſuis, & direptione fortunarum enecti ferè, uitam adhuc abiectiſſimam con-

temptissimamq; traduxere, focis, familia, bonis denique recuperatis, beneficentia altissimi hilares fruuntor. Quotquot insulas inuiti habitant, hac prouincia nostra uti ius esto: ut impediti montibus & salebrosa uia, mariq; circunfluo concluſi, in hunc diem, ab immani solitudine euadant, se restituant amicis, assequuti diu optata. Qui sordidè tenuiterq; egere longum tempus, illi reditum quasi raptum habẽtes, omni sollicitudine uacui sunto: nobiscum intrepidè, quum nos Dei seruos & iactamus & credimus, agunto. Atq; utinam temerè aut adire aut credere nihil accidat alienos errores emẽdanti mihi. Qui damnati iudicio metallici summa ærumna ut essent, aut suas operas publicè locare necesse habebant, commutata cum ioculari ocio miseria, expeditam eorum'que quibus licent omnia uitam adepti, defuncti operum fastidijs; aut qui liberum os et gradum amisere, tanquam longa peregrinatione dignitatem interceptã resumentes animo læto, in patriã cursum acceleranto. se de uirtute militari olim elati, nũc insolentia iudiciorum deiecti de loco, quòd illis fuit assertione religionis & assensione posterior, ijs aut militiæ nomine lætioribus, eodem esse ordine, aut secundũ honorariam missionem in nullius esse potestate, liberum esto. Consequens enim est, illa patientia atque animi magnitudine qui fuerit, qui tot pericula adierit, deinceps eligat ocióne an dignitate frui malit. Quibus autem nobilitas erepta per uim, & inusta iudicij nota huiusmodi est, ut in conclaue mulierc ularum uel linariam tabernam protrusi, miserandum ac deprecandum laborem sustinerent, aut ærario inseruirent, neque istam genus iniuriam compescere potuisset, illi quo erant prius gradu honoris accepta dignitate sese liberè oblectent. Qui ciuis hanc de se desperanter iniuerit rationem, uti seruiret abiecta libertate, seq; pro libero mancipium repentè fecerit, ex edicto nostro pristinam ingenuitatem assumens adito ad parentes, pulsis seruitij legibus, etsi sponte susceptis, munera liberorum obito. Neq; uerò exhibendum illud est, qua quisque de causa fortunis euersus est. Nam siue gloriosum certamen ingressi animo imperterrito, dum sibi immortalem spem facerent, ea in confessione bonis spoliati sunt, siue fide nunquam prodita istis sectoribus, ignotas sedes habitarunt, suaq; reliquerunt: siue qui minimè capitis arcessebantur, eandem tamen fecere iacturam bonorum, hæreditatem necessarij adeunto. Legibus autem est prouisum, qui propiores internosci possint, ad quos attineat sors, ijq; intestato uocantor. suum itaque ius retinento, si defuerint, neq; ullus sit hæres, eorum dico, uel qui testimoniũ dixere Christo, uel professi illum sunt, uel quauis eò pertinente de causa pulsi loco, aliò commigrarunt. Hutusce loci ecclesia ex asse substituitor, quam rem ego non spero grauem fore uita functis. Nam pro qua tot ærumnas adire, non possunt hæredi non omnia bene uelle. sed hoc insuper esse oportet explicatum, ut si quid ab his legatum erit, illi sit integrum petere in quem collatum est. atque ne quid errationis inesse possit in edicto, iusq; ut sit peruium omnibus, intelligãt omnes, seu fundum domiciliumue, seu hortos, aut quamuis aliam rem illorum teneant, sibi perutile honestumq; esse redituris ocyus uniuersa depacisci. tametsi enim iure nullo plurima multi habeant, arbitramur ea meritò non esse repetenda. Illi dignoscentes quot, unde ue congesserint, ad nos adeant, & delictis indulgeri postulent, quo prior auaritia animaduersione frangatur, & Deus animæ pœnitentis id esse iudicans, mitior sit in erratis. Sunt enim fortasse qui in eas possessiones inuaserunt, ut se tueantur allaturi (quod haud scio, uere'ne dicendum est, istos ita posside re) nam haud se quenquam tum abstinere potuisse, tam uario casuum difficilimorum theatro. Cum hasta opes tantas innocentium disperderet atque dissiceret, nulla'que esset proscribendi & exterminandi satietas. Hi si perstabunt, nosq; de suo iure instruendo morabuntur, non inultum ferent postea. Cum præsertim istam Deo Optimo Maximo nauemus operam.

Idcirco

A Ideir co quæ neceſsitas exitioſa coegit ut adirentur, illa modò retinere minimè tutum eſt, & curamus alioqui rationibus & exemplis auaritiam omnino imminuendam eſſe. Nam ſi quid ex his ærarium habebit, non obtinebit uti poſſideat: atq; contra iſta dicere non audens quæ iniura tenuit interuallo, iure concedet eccleſijs. Ita quod ad eccleſiam pertinere conſtiterit, hortorũ, domiciliorum, fundorum, & aliarum facultatum integra republica & legib. ea edicimus condicenda. Veruntamen ipſa loca decora martyrum corporibus, & præſtabilis ab hac uita ſeceſſionis monumenta ecquis eccleſiarum eſſe ambigat? Ecquis auctoritate ſua ſecus iubeat: ubi neq; donum melius, neq; acceptior labor, & ad uitam conducibilior, quàm hortatore ſpiritu iſthuc omnem diligentiam ſtudiumq; conferre: & quæ iniqua ratione ademerunt ſceleſtiſſimi homines, exhibita denuò eccleſia conſeruari? Quoniam autem id eſſe puto perfectæ rationis, ut neq; de his taceam, qui ex ærario quicquam licitatione redemerunt, aut nec quicquam donatum abſtulerunt inſatiabili deſiderio, uelim intelligant, etſi huiuſcemodi rerum auctione benignitatem noſtram ab ſe alienauerint, quod eſſe tamen poterit, hac minimè deſtitutum iri. ſed hæc hactenus. Enimuero quia luculentis apertiſq; ſignis altiſſimi uis innotuit, eoq; quod egit mea cauſſa adhortando ſubinde, atq; adiuuando, (nam temporum difficultatem prementem undiq; genus humanum, quócunque ſol intuetur, excuſſam eſſe conſtat) ſinguli uident: ac collato capite uniuerſi, quæ nam illa eſt poteſtas, quæ ſeminarium ſceleris abolerit atque perdidit, bonorum omnium reducem lætitiam omnes in terras largiſſimè diffundit, & legem iterum diuinam maxima obſeruatione & reuerentia excoli facit. Qui ſe deuouent ad ea colenda quæ decet, ijs omnia licere. Verùm illi tanquam de tenebris obſcuris attollentes caput, & ſcriptorum notitiam aſſumentes, cætera uita reuerenter obſeruantia cultuq; Deum proſequentur. Regium reſcriptum ad nos pri-
B mùm dimiſſum, iſta ſic digeſſerat, ac mox ex lege apud omnes fieri omnia tyrannidis atrocitati & audaciæ modò deletæ contraria. Munere regio illi fruì de quibus erat in lege ſancitum. Digreſſus autem inde Imperator, arduas res incœptabat. Primùm ſingulos duces in prouincias dimittebat, illoſq; plurimum fidei noſtræ deuotos, ſi qui Græciæ æmuli eſſent, ijs erat inhibitum litare. Quæ lex in alios etiam priores honorum gradus, ipſamq; adeò licentiam præfecturę trahebatur: aut enim Chriſtiani appellatione præſtare oportebat: aut quibus aliter uideretur, abſtinere ab ſimulacrorum cultu. Duæ poſtea emiſſę leges non ita diſsimili argumento: interdicens altera, cõſuetis inde iam ex more antiquiſsimo ritibus exoſæ ſtatuarum adorationis. Hoc cùm in agro, tum in urbibus, ut neq; ſigna magiſterium artis erigere fas eſſet, aut oraculis, & quod eſt in ſuperſtitioſa ſedulitate reliquum, operam nauare, neq; penitus immolare, litare ue. Altera tollere altius addicta precationi delubra & ſacella, longitudinem producere, diducere latera, quaſi futurum eſſet, penè ut omnes homines inſana illa de multitudine deorum opinione dirupta diruta-que, modò neceſsitudinem cum Deo contraherent. Nam iſta eſſe mente, cæteriſq; locorum principibus uti eſſent perſcribere, ad hoc uerò compulit Imperatorem animi integritas erga numen. In lege id erat, quo nulla pecuniarum erogandarum parſimonia ſubeſſet, de regio theſauro ſarta tecta locarentur. Sed ipſis eccleſiarum præſidibus horum ſimilia reſcribebat, quæ primùm ad nos data ab eo ſunt in hunc modum, VICT. CONST. MAX. AVG. EVSEBIO. Adhuc mi chariſsime frater, impuro conſilio & tyrannide huc illuc actis adminiſtris Dei, ſperaui, imò planè ſum adductus, ut crederem eccleſiarum molitiones, aut incuria dilapſas, aut incumbente iniuſtitiæ metu minus egregiè factas. Modò reddita libertate, de que noſtra republica dracone illo deiecto prouidentia quidem altiſsimi, me uerò totius rei miniſtro, quantum ineſſet roboris in numine, puto neminem

eſſe

esse qui non senserit. Lapsos inconstantia aut formidine quod uerè est intelli- A
gentes, rectam uitæ rationem confido ingressuros. Tu igitur quibus ecclesijs
præes, aut episcopos alios, & presbyteros, & diaconos ubi præpositos nosti,
ut in id incumbant sedulò uelim commonefacias: incœpta procurent, alia
corrigant atq; adaugeant. Si cubi ex usu sit, noua facienda locent. petes ipse &
alij per te quæ oporteant à ducibus & prætorio. Quibus ut tibi subseruiant in
his quæ pro tua probitate & sanctitate dixeris, est rescriptum. Te mi frater
conseruet Deus.

Eadem omnibus omnium ecclesiarum præfectis in prouincia, singuli du-
ces hoc ipsum agere iubebantur. Itaque excreuit opus ilicò. Imperator uerò
acrius disciplinam diuinam exigebat, & in prouincias ubiq; disseminabat, ad
eam respiciens errationem in imaginū cultu positam, ijs qui rerum summam
antea tenuerant. Subtilius insuper hortari subditos, Deum agnoscerent, &
Christum, quem Seruatorem palàm inscribi uolebat. Id rescriptum (scripsit
autem ipse manu sua) de Romana lingua sumere est necesse, ut illum ipsum
uideamur exaudire proclamantem in hæc uerba:

VICT. CONST. MAX. AVG. INCOLIS ORIENTIS.

Quæcunq; summis atque præcipuis legibus sunt à natura comprehensa, sen-
sum quendam non obscurum præbere mihi uidentur ordinis institutiq; diui-
ni, neq; uerò dubitant ij quorum mens ingressa intelligendi uiam ad illum fi-
nem perducitur. Etenim uehemens animi defecati consideratio, atque ipsius
speciei idonea comprehensio, sinceræ uirtutis impulsu ad ipsius numinis in-
telligentiam rapit. Idcirco studia contraria multorum existimator doctus &
intelligens haud committet, si uideat, ut se conturbēt. Esset enim uirtuti splen
dor incognitus, nisi extulisset peruersam uitam desperatamq; prauitas. Itaq;
extat corona proposita uirtuti, iudicij autem arbiter altissimus: sed ego quàm
fieri poterit apertissimè enitar explicare de me quid expectem, & quam in B
manibus habeam spem. Qui me præcessere Imperatores, forte cecidere pro-
pter immanitatē naturæ suæ, cum meus pater omnia benignè gereret, unusq;
Deum cum summa religione, quam rem cunq; niteretur, appellaret. Illi certè
quorum ægrotus animus feritatem quam clementiam præoptauit & educa-
uit, hisce temporibus ad rationem ueri euertendam abusus: denique ad robu-
stioris sceleris uim ita perrexit, ut altam pacem diuinis humanisq; rebus agen
tibus, ad ciuille bellum inflammaret. Illi uerò dixere Apollinem de quodam
antro uel opaco penetrali, minimè per hominem, respondisse, quo minus ue-
rax esset, in causa esse æquitate summa uiros in terris. Proinde falsa uaticinari
Tripodas. Eadem capillo passo afflatu percita sacerdos, & lamentabatur ho-
minum mala. Hoc quorsum euasit, inspicere oportet. Te supreme Deus ap-
pello, qui puer admodum hæc inaudiui. Nam è Romanis Imperatoribus qui
tum primas habuit, omnium homo proculdubio miserrimus, animoq; erro-
re inuoluto sciscitabatur ab hastatis, illudq; curiosius, qui nam in terris boni
probiq; essent, cum unus in sacrificulis nimirū inquit Christiani. Qua respon
sione mellis instar auidè uorata, gladios iniquitatum uindices ad reprehensio
ne uacantem innocentiam traduxit. Hic tum protulit edicta quæ ad sicam a-
spicere diceres cruentam multa cæde, simul ad tormenta procliuem iudicio-
rum naturam intendere, uires'que inueniendis exercere commonuit. ui-
dere tum, uidere sanè licuit ista lasciuia crudelitatis, atque licentia quas in
dies iniurias & contumelias ipsi authoritati pietatis attulerit. Hic quem
nemo unquam læsit aduersarius, iratæ ciuium temulentiæ continentia pa-
tuit. Quæ flamma, quæ quæstiones, quæ species equulei citra discrimen æ-
tatis non erat infesta corporibus? His certè illachrymata est terra, ingemuit
uniuersa complectens orbis sanguine inquinatus. Ipsa dies obuoluit se rei
nouæ luctu, uerùm quid ista commemoro? Quæ est Barbarorum gloria,
qui no-

A qui nostros illo tẽpore fugitiuos, & receptos & mancipatos humaniter nõ cõ
seruarunt modò, sed & seueritatem morum, ut tutò esse posset, effecerunt.
Hanc notam Romana gens æternam obtinebit, quã pulli imperio Romano
Christiani atq; Barbarorũ transfugæ illi inusserunt. Et quid in mentẽ mihi ue-
nit illius fletus & luctus orbis terræ? sunt illi sceleris authores uita defuncti
turpiter, atq; ad Acherontem abiere, daturi pœnas sempiternas. Etenim cum
ciuili dissensione commisti, genus nomenq; perdidere. Neq; uerò sic euenis-
set, nisi prædictiones illæ nefariæ Pythij fecissent impostoram. Tuam opem
optime maximè nunc imploro, ut clemens & mansuetus sis ecclesiæ Orien-
tis: ut tuis prouincialibus diuturna calamitate exercitis, per me curationẽ ad-
hibeas. Equidem, ô sancte Domine, nihil huius ab re postulo. Nam ego duce
& interprete negotium tractaui absoluiq; salutiferum, ubiq; sigillo tuo pro-
tectus, erã prætor laureati exercitus: & si me respublica uocauerit ex usu suo,
eandem uiam insistens consilij tui ducam ad hostes. Propterea animum tibi
meum amore & metu purissimè temperatum consecraui: nomen enim tuum
unicè amo & diligo: potentiam tuam ueneror, à te mihi sæpe stabilimen fidei
meæ demonstratam. Itaq; festino, ipse meos humeros substerno, qui sanctissi-
mam ædem tuam instaurem, quam profligauit impurissimorum hominũ im
portunum scelus. Bene sedatum populum tuum pace frui cupio, quantum or-
bis terræ atq; hominum generis interest. Aequali ocio lætẽtur hi qui aberrãt
& fideles: hoc enim uinculũ coniunctionis deducere in uiam potest. ne quis
offendito quenquam. ut cuiq; lubitum erit, ita facito. sed persuasos esse opor-
tet qui sapiunt, solos illibatam uitã acturos eos, qui uti in lege tua sancta con-
quiescant, appellantur: qui se subtraxerint, isti mendacij lucos habeant, de-
mum ueritatis illam tuam luculentam inhabitamus. Hanc tu nobis à natura
dilargitus es, hoc ipsum precamur nomine istorum, ut amicitiæ suauitatẽ cõ-
munis atq; cõcordiæ persentiscãt. Nam quod ad nos attinet, rerũ nouarũ nihil
B est: id modò curabo faciendũ ex quo omnia cõposita & digesta esse mihi con
stat. Homines quidẽ porrò acti multifariã deerrarũt. Tu ne malũ serperet lõgi
us, illuxisti per filium tuum, & memoriam tui refricasti. Hoc tuæ res faciunt
ut credam, de tua potentia fideles & innocentes sumus. Sol & luna sui cur-
sus habent orbitam constitutam, neq; uagantur astra reuolutione acta. Rede-
unt omnino temporum uicissitudines, sermone tuo stabilita terra consistit.
Ex temporis enata necessitate flatus excitantur, aquæ decurrunt, & uasta mo
le fluctuant. Mare limitibus haud refixis astringitur. Quicquid terris extat,
& Oceano, cuiusdam ergo mirifici compendij factum & inuentum est, iudi-
cio illa tuo si non fierent, tanta rerum discrepantia atq; licentiæ discretio, res
uitamq; hominum iamdiu peruertissent. Cum enim ab ijs fuisset inter se con-
cursum, homines multo expugnassent iniquius: utiq; re nõ intellecta sic agũt.
Tibi gratias habeo omniũ potentissime, & maximè singulares. Etenim quan-
tum studiorum diuersitate humanitas agnoscitur, eo consistunt magis in his
qui uirtutem ueram amplexantur, & recta mente sunt diuini sermonis disci-
plinæ. Qui se cùrari uetuerit, id cum alio putare non debebit. Nam medendi
ars omnibus exposita remedia pollicetur. Quisq; prẽstet hoc integrum modo
quod euentum rei spondeat. Quocirca nos utemur accepti boni sorte, hoc est
ipsum pacis ocio fruemur, nulliusq; prẽuaricationis conscij erimus, nisi quam
sibi rem quisq; peperit, ac persuasit: eo ne lædito proximum quòd ab alio ani-
maduersum est. Illũ dũ licebit adiuuet, alioqui dimittat. certamẽ enim immor
talitatis spõtè ingredi, aliud est, atq; adiecto supplicio cogere. Hæc fortasse cũ
pro mea probitate recitata prolixius. Atqui fidẽ ueritatis absc̃odere nolui, prę
sertim cum ut audio, nõnulli dicant esse deletam lucorũ consuetudinem, et po
testatem caliginis exoleuisse. Cuius quidem author esse possem uniuersis, nisi
grauis error & pullulasset, & explodendæ resurrectioni communi in animis
aliquorum

aliquorum infedissẽt. Talia Imperator instar eximij præconis, & optima late- A
rum ui in scriptis edicebat, offucias istas dæmonum inhibens, & ad pietatem
illiciens. In quibus animum suum cum oblectaret, ibi de quodam in ecclesia
tumultu relatum est, quo transtulit cogitationem ut succurreret. Istud autem
sic habebat, inflata Dei gens erat, obq; res bene gestas uenditabat sese. nullus
alicunde terror ingruebat, undiq; pax et ocium Dei munere ecclesiam obtine
bat. At inuidia collocarat insidias: intrò iam irrepserat, & colloquia sancto-
rum obsidebat. Ipsi uidelicet episcopi, dum nugas unusquisque placito diuino
prætexit (inuidentia tantum poterat) quasi aciem contendendo direxere: ac
cum de scintilla flamma subitò exarsisset, ab Alexandrinorum ecclesia to-
tum Aegyptum, & Libyam, & ipsam usq; Thebaidem remotissimam certè,
prorupit. Iamq; in prouincias urbesq; dispergebatur. Hic non ecclesiæ tan-
tum magistri concertare uerbis, sed etiam in partes abire plebes, his illuc, istis
huc inclinantibus. ergo eò uentum est his ineptijs, ut in circulis impiorũ disci-
plinæ diuinæ authoritas irrideretur. Alexandrini de reb. maximè arduis stre-
nuè differebant. Isthæc autem Aegyptij, quiq; Thebaidam habitabant, quia
iam olim aliud imbiberant, aspernari atq; ab his abhorrere. Vbiq; sic eccleſiæ
discissæ labem inde ut ab affecto corpore Libya uniuersa traxerat, & reliquæ
prouinciarum partes ualetudinariæ. Nam ab Alexandria legatio frequens ad
episcopos: hi ad factionem pellecti, studia partiũ sequebantur. De quibus ut
est allatũ summo dolore principis hunc casum proprium arbitrati, protinus
hominẽ de cõtubernio, probatũ fide, frugiq; præter alios & prædicatione re-
ligionis illustrem, pacis arbitrũ ad partes Alexandriã misit, adiecit epistolam
maximè necessariã ipsis nugarum principibus, ex qua extaret de se omnino
dignum memoria testimonium, suæ curę aduersus ecclesiã. epistola sic habet,

VICT. CONST. MAX. AVG.

Alexandro & Arrio. Rationem contigisse duplicem eorum quę pro rei ne B
cessitate sustinui peragẽda, testis ipse mei motus omnis & conatus adiutor De
us. primùm nationum omnium de religione sententiam in unam uelut habi-
tudinem adducere, tum orbem terræ tanquam ęgrotum corpus curare. Quo
rum alterum animi oculo tacitus agitabam, militaribus alterum copijs enite-
bar. Istud enim peruiderã, immutatum iri ita facilè ad religionẽ adducta mẽte
omnium reipub. necessitates, ubi Dei familiam fecissem uniuersam consenti-
re, uotorumq; pro me isto nomine nuncupationem expressissem. Sanè Afri-
cæ furor intolerabilis, & quorundam leuitas imprudens, ritum populi disci-
dit audacissimè in sectas: atq; effecit, ut cum ægritudinem illam uellem suppri
mere, nullaq; alius generis idonea curatio uideretur, quàm sublato de terra
communi hoste, cuius animus impurus in consessu uestro sanctissimo rei bo-
næ semper est intercessor, mitterem qui uestris hominibus abiuncto ac discor
dabili inter se ingenio auxiliares ad concordiam fierent. Posteaquam enim
luminis uis, id est sacrosancta lex, altissimi beneficentia quasi de sinu quodam
Orientis est data, atque orbem terrarum sacræ instar lampadis illuminat, ego
uos atq; salutis gentium principatũ habituros oculis intentis inuestigabam,
animoq; perquirebam. Igitur à uictoria illa celebri & triumpho singulari de
hostibus hoc scrutari primùm intendi, quod mihi uisum est honore præcipu-
um. Sed (ô numen, pulchritudinisq; istius prouidentia gubernatrix) quæ mi
hi res aurem, imò uerò præcordia perculit. Ipsa uestra dissensio longẽ mihi tri
stior animaduerso illic rerum statu. Nam curandi regula seueriore indi-
getis, & ñ tamen estis à quibus remedium alijs expectaui: tametsi totius i-
nitium rei, & rationem cum putassem, per mihi uisa tenuis est atque indi-
gna contentione tanta. Ideo compulsus ad scribendum unanimi solertiæ ue-
stræ, me pacis interpretem & arbitrum honorarium meritò exposui. Quòd
enim operam huc suam conferente Deo uel in dissidio maiore possem bene

uertere

A uertere tradita uiris bonis prouincia, id cum exiguum & leue est quod totum distinet, non explicabo dirigam' ue facilius? Hinc igitur audio primordium quæstionis extitisse. Nam cum tu percõtareris Alexander unumquemque seniorum de quodam loco in lege scripto, uel de uanissima quæstione potius sententiam rogares, tu quod omnino cogitandũ non erat, aut perpetuò silentio damnandũ, si comprehendisses Arri, ittuc animum incõsiderate induxisti. Quamobrem quod erupisset ista uestra dissensio, conflatũ concilium est, et sancta plebes integri cõpage corporis absoluta discessit in partes uestras. Igitur utrobiq; parata uenia, quã rem conseruus ex æquo & bono censebit esse, præcipiatis. Illud uerò quale tandem est? eiuscemodi nec initio quidem sciscitari, neq; de his interrogatũ respondere fas erat. Quæstiones enim istas nulla necessitate legis adductas, ab ocio contentioneq; profectas, etsi pro cõsuetudine quadam atq; exercitatione fiant, tamen intra conceptũ mentis includendæ & retinendę sunt, neq; statim uulgi auribus nullo consilio committendæ. Quotus enim quisq; est qui rerum tantarũ tamq; arduarũ uim & facultatem intueri dilucidè aut dignè satis interpretari possit? Hoc ut unus aliquis agat ac pertractet facilè, quantam uulgi particulã attrahet ad sese? uel quis exquisitã, hoc in genere differendi rationẽ lubrica præsertim atq; præcipiti uia consecteturꝰ Ergo isto erit oratio cohibenda loco, ne uel imbecilla nostra natura, proposita re, cum inde se nequeat explicare, uel auditorum ingeniũ tardius quàm ut rei comprehensionem exactam ferat, utrauis de causa malè cogitare populus aut diuidi discindiq; cogatur. Quapropter incauta percõtatio et responsio improuisa ueniam uicissim ne renuant: haud enim de principe quodam edicto legis occasio contentionis uestræ emersit, aut secta noui ritus ac religionis à uobis inducitur. uestra eadem unaq; ratio est, ut ad communionis & societatis fidem descendere integrum sit. Nam uobis inter uos in re pertenui dissidentibus, im
B mensum populum uestro concilio dispensari propter alienationem iniquum est: ac cum nõ decet, tam nefas esse planè creditur. Atqui mihi placet exemplũ uestræ prudentiæ suggerere. Philosophorum (cuius ignari non estis) unum commune placitũ est, & quanquam in effatis enunciatisq; discordant, ac longè distant inter se facultate scientiæ, nihilominus uno placiti uinculo colligantur, et denuò conspirant. Hoc quando est ita, uos Dei magni famulos in tali uitæ instituto simili mente esse nónne multo est æquius? Hanc rem diligentius expendamus & prudentius. An bene se res habet intercedere fratrem fratri? concilij reuerentiam dissidio impio secari per nos stultamq; uerborũ pertinaciam? qui de minimè necessarijs tenuibusq; rixamur. Ista uulgi potius sunt, atque puerili amentię, quàm sacerdotum & prudentum naturæ aptiora. discedamus à tentatione dæmonij lubenter. magnus est Deus noster & seruator: ille lucem ad omnes communiter extendit. Eius numine, quod studium mihi capessere animus fuit, hoc per uos conficere maximè liceat: ut plebem alloquendo, tum inseruiendo quædam, tum deniq; cohortando ad societatem concilij reducam. Nam postquam, ut dixi, fides una nobis est atq; hęresis nostrę cognitio, præceptumq; legis in id omnibus partibus incumbit, ut in unam animam uniuersum concludat: qua de re subtili nimis etiam nimium exarsistis. illud quia ad uim facultatemq; totius minimè attinet, alieniore animo ut sitis inter uos, facere non debet. quod ego non eo dico, ut necesse uobis sit qualis qualis est illa quæstio depacisci quicquam in eam rem. potest enim concilij maiestas asseruari uobis illibata, ac per omnia societas atq; coniunctio custodiri, etsi aliqua ex parte leuissimè discordetis. neque enim una uoluntas omnium in omnibus, neq; singulare ingenium consilia nostra dispensat. Itaque de numine fides una esto, unica notitia, unum de Deo placitum. quæ autem de minimis ad subtilissimam rationem inter uos expendere libuerit, hic si diuersa opinione eritis, intus sunt continenda, atq; arcanis obseranda. Vis amicitiæ in primis ac

ueritatis fides, ipsa legis obseruantia, ne fluctuetur apud uos. Redite precor in A
pristinam gratiam, & complexum utercp pro se populo reddite uos, atque de
mum lustratis animis inter uos cognoscite. fit enim secundum inimicitias, ut
sit amicitia iucūdior, omni deposita simultate: mihi tranquillos dies & nocties
curis absolutas adducite, quo sit aliqua lucis atcp adeò relinquę uitę iucunditas.
Ingemiscendū aliàs, & profundendis lachrymis indulgendū: ac ne sine mode
stia quidem uitæ spes adeunda. Nam quî fiat ut animo bene firmo esse aut con
sistere mente queam? populo Dei, meis conseruis inquam, tam praua, tam exi
tiosa concertatione disiunctis? Inde uerò mœroris mei summam accipite. Du-
dum cum Nicomedię essem, constitueram in Orientem ad uos. Equidem iam
bonam partem eram uobiscum, quando festinantem me hoc nuncium de cur
su meo reuocauit auertitcp, ne oculi percipere cogerentur, quod neque ad au-
res putassem admitti posse. Quare uiam mihi sternite in Orientem concordia
uestra, quam obstruxistis importuna discordia: facite ut possitis & uos & ple-
bes exultantes aspici, procp sociali amore & fœdere gratias elegantes excelso
Deo reddere. Sic homo pius ecclesiæ pacem hac epistola procurabat, cui non
solum fauens, sed uir ex animo dimittentis etiam probus, utcp est dictum, reli-
giosus operam deuinxerat. at erat, quàm ut quicquam possent literæ, malum
omnino robustius, & iam decertantiū rixa auctior, cum scelestus impetus om
nem prouinciam Orientis peruadebat. Hic inuidentiæ cuiusdam & malign
dæmonis in ecclesia labor.

DE VITA CONSTANTINI IMPERATO-
ris, Liber tertius.

IAm genius ille peruersus, osor recti, ecclesiæ fœlicitatem præ inui-
dia minimè ferens, procellam temporis atque turbinem pacis, ciui
lem tempestatem excitauit. Etsi non commisit ille Deo charissi- B
mus Imperator, ut eorum quæ pertinerent ad se, non satageret:
quin contra quàm antè paulo inceptasset inclementia duritascp
tyrannidis omnia molīes, nullo aduersario, nullo hoste abiret inferior. Nam
qui longè aberant ab eo qui solus est, ui & necessitate inductos adstringebant
illorum deorum cultui qui nusquam sunt. Ille nullos esse penitus ostendens,
ad huius intelligentiam qui esset appellabat. Hi sermonibus exhorrendis de
Christo cachinnum sustuliſse non negant. Ille gloriabatur ea maximè cruce,
totuscp erat in tutela eius quam figebat impietas maledictis, familiam Christi
diuexabant nulli uel lare uel focis relictis, in quos ille reduces conuehebat. in-
famauerant hi, uiros ille singulares imitandoscp proponebat: bona publica-
bant, & fortunas euertebant hominum proborum, ille congiario cumulata
restitui curabat. Hi calumnia usi sunt aduersum episcopos, at eorum ille uirtu
tem admirabilem honoribus, ipsos adeò consultis & tabulis omnino splendi-
diores effecit. Hi solo adæquarunt omnia puluinaria, aras, ædiculas à culmine
prostrauerunt. Ille in sublime tollere magnificè, locare nouas ex ærario suo
mandabat. sacrosancta uolumina flammis abolere illi, cum multiplicabilem
eorum seriem iste redimi de suo iuberet. Illi conuentum pōtificum uspiam es-
se uetuerant. Iste omnium gentiū episcopos ad sese conuocabat, interiore pa-
latij domo frui, & mensæ comites esse dignabat. Illi uenerabant imaginū mu
nere dæmonas, iste errorem nudabat, et syluam inutilem donariorum ꝛis qui-
bus esset ex usu perpetuo dispertiebat. illi domicilia deorum ambitiosius ex-
colebant, iste ea potissimum destruebat quæ precij quantiuis esse superstitio-
sis arbitrabatur. flagitioso cruciatu Dei familiam perdebant. Hos ipse malefi-
cos quantum pro numinis lenitate coercebat, huic martyrum memoria reco-
lenda nihil antiquius. Illi pium genus hominum palatijs abigebant, hic eò
præsidens erat, ex sententia beneuolos et amicos fore intelligens. Hi sordibus
obnoxij

A obnoxij, morbo Tantalico animum subegerant: expansis ille magnificè & regiè thesauris, omnia largiter abundeq; diuidebat. confectæ cædes ab ijs infinitæ, aspiciebantq; ad hastam solùm, & proscriptionem cum Imperatore Constantino iudiciorũ ensis usq; pependerit intactus. Etenim in sua quæq; municipia distributæ nationes, paterna magis necessitudine quàm necessaria iuris regula, tractabantur. ad quæ respiciẽs aliquis, haud immeritò dixisset iniri nouellam uitam sibi uideri, luce inopinata illuminãte caliginem, tamen opus agnoscere deificum, confertis impijs ex æquo Imperatorem unum immissum. Nam postquam neq; uisa neq; tradita ex hominum memoria in ecclesiam aussi sunt; exempla noua inauditaq; per ipsum Deus edidit, ut par erat, atq; miraculum uirtutis Imperatoriæ nuperum nouitiumq; dici poterat. apud omnes Christũ Dei censebat in primis. Id libere, nec appellatione salutifera occulta. Namq; lepidè sciteq; de se in eam rem dicens, in uultu modò impreſſerat insignem illam notam. Modò se oblectabat illo trophæo: sed in tabula quoq; editiore loco in uestibulo palatij posita prostituit omniũ, oculis incumbens (ut in pictura licuit) capiti suo salutare: seram autem hostilem & ecclesiæ Christi opera tyrannidis oppugnatricẽ, specie draconis in præcipitiũ delabentis. Ipsum enim flexu multiplicabili uel anguem uel draconem oracula nostra dictitãt. Id est, quamobrem infra pedes missili traiectũ atq; in profundũ ruentem pictatio cerato prodiderat, innuens quamuis occultè, nostri generis aduersarium occidione occidisse, cum ui trophęi suprà collocati ad caput in præcipitem internitionem iret. sensus hic erat in imagine atq; florido colore latens. Me sanè tanti acuminis admiratio incessit, quam deliniabat ea spiritu suggerente quæ de fera uates ipsi proclamarunt: nempe admoturũ Deum gladium magnũ & horribilem draconi, hoc est serpenti fugitiuo, disperditurumq; de mari draconem. Hanc imitationem ueri, pictorũ umbris in imagine depromebat, hocq; cum summa animi uoluptate agebat. Illum uerò oppidò cõmouit ecclesiæ Alexan
B drinorum, Thebaidis, Aegyptiq; pestifera turbatio, malignitati quidẽ & inuidiæ perfecta. Nam in episcopos episcopi, plebes in plebem ibat in urbibus: ac parum abfuit quin & coirent & cõtunderent sese. quidã mente capti & desperati conari nefanda, regias imagines moliri audere. Quæ non tã impulerũt ad iracundiã quàm dolorem Imperatori quem de seuera illa insania dementiaq; cœperat, exulcerarũt. Hunc morbus alius prælõgus difficilisq; pręuerterat de ferijs paschæ antiqua discordia: partim aiebant in sequendã consuetudinẽ Iudæorum: partim non esse committendũ, ut hora non obseruaretur exactè illorum errore, qui Euangelij gratia alieni essent. Proinde lõgo iam tempore nusquam idem sentiẽte populo, magna cõfusione diuini ritus, istam peruersionẽ temporũ maximos afferre motus his qui festũ, solennemq; diem agerẽt: alijs, cum ieiunio & labore macerant, alijs laxantibus ad ocia, & se remissioni tradentibus. Ex quo factũ est, ut adæquato diuortio malũ esset insanabile. Soli uerò nihil non facilè potenti Deo paratũ ad ea subsidiũ erat uno in terris beneficentiæ ministro Constãtino. Qui cum de his allatũ est, et se cognouit infecta re nequicquam rescripsisse, colligens animũ, nisi debellato cum hoste, quamuis obscuro, totam ecclesiam perturbãte, quiescendũ negauit. Inde quasi agmine quadrato diuinitus ad eum ducturus agere conuentũ orbis terrę, frequentiam episcoporũ honorarijs literis comparare atq; eniti. Neq; uerò simplex erat iussum, adiuncta regia uoluntate & nutu. Hos enim publicè dimitti fecerat, illos instratorum iumentorum multitudine adiuuerat. Vrbs isti concilio designata non incongruè, Bithynorum gentis una, de nomine uictoriæ Nicea appellata. quo igitur loci primùm conuolarat mandatum, omnes ut à carceribus ala cres accelerare cursum. Nam trahebat siue boni spes, siue communio pacis, & rei nouæ illius domini uultus. Vbi conuentũ est, ilicò diuinum opus aspici: siquidem non solùm animis, at etiam locis & regionibus abiuncti, quantũ po-

puli remoti inter se distant, illuc coiuere. Hic una ciuitate quasi corona immen A
sa sacerdotum uariè cõserta floribus habebatur. Ergo tota Europa, Libyes, et
Asia, quibus ecclesijs refertæ erant earum in unum locũ uiri primarij, hoc est
ipsæ ministerij Dei primitiæ uenerant. Tum ædicula precaria quodam ueluti
numine capacior, admittere & Syros, & Cilices, & Phœnices, & Arabes, &
Palæstinos, Aegyptios insuper, & Thebanos, & Afros, & à fluminum diuor-
tijs interiecta patria profectos. Persa aderat episcopus, & Scytachoreæ non
deerat: electos emisere Galatia, Pamphylia, Cappadocia, Phrygia, Pontus &
Asia. Verùm isthuc etiam uenere obuiam Thraces, Achæi, Macedones, Epi-
rotæ, atque multò ijs siti remotius. Spano ille percelebris unus erat isto loco
confessor. Attamen senio impeditus episcopus Imperatoriæ ciuitatis adesse
nõ potuit, sed illius ordinẽ presbyteri suppleuere. Talem post homines natos
uno concordiæ nodo alligauit unicam corollam seruatori Christo, quam sin-
gulare monumentũ gratiæ de uictis hostibus, & exemplum apostolici chori
seculo nostro posuit: sic enim accepimus, horum tempore coisse religiosos ex
omni gente homines, in quib. Parthi, Medi, et Elamitæ, quiq; Mesopotamiã,
Iudæam, Cappadociã, Pontum, Asiam, Phrygiamq;, & Pamphyliam incole-
rent, Aegyptũ etiam, & Libyæ partes ad Cyrenen. Huc peregrè profecti ade
rant, cùm Romani, tum aduenæ Cretenses & Arabes. Isthuc modò non ade-
rat, tantus ex ministerio Dei cõuentus ut appellari posset. Hoc in cœtu fuere
episcopi supra ducentos quinquaginta: quos qui sectabanẽ presbyteri, diaco-
ni, & uniuersi ordinis assecłæ, si ad alios adiungas, uix numero cõprehendes:
Ibi qui diuinũ munus obiere, doctrina alij disciplinisq; præstabant, alij mode-
stia, abstinenterq; & toleranter acta uita. Horum medij nõnulli, quidam æta
te uenerabiles, iuuentute uegetaq; mente præstabiles alij, & in ordinẽ ascripti
nuper alij, quibus ab Imperatore cõmeatus largè omnibus suppetebat. Quũ B
dies affuit ad conciliũ præscripta, in qua rescindenda erat opinionũ ambigui-
tas, in ædem palatij medioximã cùm magnitudine, tum potione subselliorum
ad utrunq; latus, atq; ordine multiplici ornatiorẽ, aduocati cõuenerãt, ac suo
quisq; loco consederant. Postquam aptè sessum est, taciti omnes ingressum re
gium expectare opeririq;. Venit intro primùm unus atq; alter ex regijs, tum
deinde alius. Etiam præiere nonnulli non armati uel hastati, sed amici præci-
pui & fidelissimi Imperatoris. dato subinde signo assurgentibus uniuersis, ut
aliquis à Deo nuncius ibat meditullio spacij, fulgore muricis ardentissimoq;
lumine collucẽs: auro præterea, gemmisq; prælucidis illustris, ut è corporis or
natu: sed animam religio & Dei timor exornabat, ut ex oculis tellure commo
ratis, rubore in uultu, & ipso ingressu unusquisq; poterat æstimare. Idem spe-
cies, ac cum nemine conferenda proceritas astantiũ duntaxat, idem pulchritu
do oris, idem membrorũ decor, idem robur inexpugnabile prædicabat: quæ
cum morum modestia & facilitate cõiuncta, nobilius ingeniũ quàm dici pos-
sit, afferebant. Vt uerò cosstitit ad initium primi ordinis, sella quadam ex auro
modica parata, non prius in ea sedit, quàm annuissent episcopi. Quod secun-
dum Imperatorem ab omnibus est factum. Itaq; primas habens dextri episco-
porum ordinis surrexit, regemq; modica oratione alloquens, ad extremũ sin-
gulares hymno gratias egit omnipotenti Deo. qui quamprimùm sedit, in eo-
dem silentio tenuere omnes in regem oculos. Ille demum aspectu lepido sere-
noq; dispiciens, coacta intus ad se mente, sic est leni & benigna uoce exorsus:
Mihi quidem id postremũ uotum erat amici, uestro choro aliquando uti frui
liceret. Hoc quum sum assequutus, uniuersitatis huiusce regi gratiam illam fa-
teor debere, qui mihi rem præstitit omni expectatione meliorẽ. Vos, inquam,
uno loco eandemq; sententiã omniũ uidere. labem igitur inuidia dignitati ue-
stræ minimè afferat, neq; deleta funditus impietate atq; tyrannide præsidio nu
minis, conspergat opprobrio legem diuinã genius improbus. Mihi ita uideẽ:

omni pu-

A omni pugna grauiorem & acerbiorem, tanquam eiusdem in ecclesia dissensionem, prorsusq; tristiora hæc esse, quàm quæ foris euenisunt. Itaq; superatis aduersarijs ope cœlesti, hoc reliqui mihi faciebã, gratiam Deo referrẽ: quorumq; eius causa uindex extitissem, hisce demum gratularer. cum de uestro dissidio præter spem audiui primùm. Quod ego nuncium alteri secundum non feci. Verùm istam prouinciam curationis hercle precariam deposcẽs, ocyus accersiui cunctos: qui me cœtus ualde reficit, & recreat. Tum autem mihi uita contigerit ex uoto, si uidebo consensum atq; conuenientiã animorum, unum pacis & concordiæ omnia dirigentem concentum. Vos huius esse laudatores oportuit, qui cõsecrati Deo estis. Rem igitur amici ne protrahite, causam discordiæ inde iam tollere occipite, quomodo ministros altissimi oportet, nodum paci noxium resoluite. Quod à Deo constitutum est, hac una ratione institeritis, & mihi gratum præcipuè feceritis. His Latinè dictis usus est interprete, suamq; rationem cõcilij præfectis explicauit. Quo initio partim accusare proximos, partim querelis admixtis sese purgare. Hæc utrobiq; primùm dicta quãuis obliquè, magnaq; totius negotij obscuratione, tamen benignè patienterq; audiuit, & intentionem singulorũ pedetentim accepit. Atq; uices alternans ab his quum modò staret, nunc contrà faueret illis, adduxit paulatim contentè altercantes. Nam alloquens unumquenq; Græcè (cuius eloquij non erat expers) atq; modicè, suauis ille quidem et dulcis est habitus: hos persuasos, exoratos alios, aliosq; laudatos, omnes impellens ad concordiam. Vsque dum una mente & sententia, de quibus antè cõtrouersum erat uti conspirarent, uti fides unica minimè discors, uti unum tempus apud omnes esset in paschate peruicit. Consultum ad authoritatem & uim uniuscuiusq; manu subinde obsignatum est: hisq; transactis, alteram uictoriã de hoste ecclesiæ reportare dicens, ea causa solennem diem atq; triumphalem egit. Tum se regni uicesimus ille annus absoluto cursu retulerat ad idem caput. Hoc temporis & populi frequentia,

B & nundino celebre fuit. Episcopis Imperator ipse conuiuator & compotor, ac si per eos dignum Deo sacrificium persolueret. Episcopus aberat à conuiuio regio nemo. Cuius illud explicari satis nulla oratione potest. Armatorum corona ense nudo in uestibulo regiæ stationem habebat, inter quos ingredi securè domum usq; interiorem poterant. Ibi discumbere nonnulli, quidam se ad quietem componere: profectò basilicę Christi species aliqua atq; somnium, quod plurimum à re abesset, apparebat. Ac postquam in conuiuio cuncta magnificè, omnes amplexatus Imperator, ad priorem magnificentiam hoc adiunxit, ut ordine suo quemque munere donaret hospitali. Qui non aderant, huius senatus ut meminisse possent effecit epistola, quam isto rerum commentario quasi cippo descriptam apponemus.

CONST. AVG. ECCLECIIS.

Ex facili reipublicæ nostræ cursu, quanta benignitas insit in diuino potentatu, perdidici. Idcirco putaui mihi ante omnia id enitendum esse, ut in ecclesia fides una fœliciſſimi populi, syncera charitas & religio aduersus autorem omnium Deum nusquam discrepans obseruetur. Hoc quia nisi titubanter & incertè si nõ omnes aut plurimi simul episcopi coissent, essetq; de his dijudicatum, quæ ad sanctissimum ritum spectant, esse nullo modo poterat: eam ob rem ego tanquam de uobis aliquis ubi frequentissimi conuenêre, affui. Nec enim inficias eo, quę res est mihi multo iucundissima, uester esse conseruus. Itaque de omnibus est quæsitum sedulò, donec eluxit illud uniuersorum consensione quod inspectanti numini probatum est, ut ambigui uel illius generis quod dissidium inuehat, reliquum nihil sit. Hic cum esset agitatũ de festo die Paschatis, in eam sententiam itum est, omnes ubique gentium hoc nomine celebrem habere diem unum eundemq;, bene esse. Quid enim pulchrius aut grauius accidere nobis possit, quàm aperta ratione & uno ordine constanter

obſeruare illũ diem, ex quo immortalitatis expectatio tradita? Primùm iſtud A
indignum uiſum eſt, haſce ferias ex cõſuetudine Iudæorum agere, qui manus ſuas impuriſſimo ſcelere polluerũt, et animo cæco pro merito oberrant: quum præſertim liceat abiecta gente iſta rectius, quem primum diem ex tormento crucis adhuc obſeruauimus, ad eandem rationem in futurũ omne tempus exporrigere. Poſtea nihil nobis cum inimiciſſima Iudæorum natione commune ſit, à Seruatore noſtro alteram uiam accepimus. Et ſunt ritui ſancto decentia et legitima curricula: ad quæ aggreſſi, iſtam cõſcientiam turpitudinis ablaqueabimus, ô fratres. Eſt enim profectò abſonum, iſtos ita iactare, nos doctrina ſua prætermiſſa, ſeruare iſthuc non poſſe. Quid autem iſti demum recti uidere queant, qui trucidato hero, flagitioſo parricidio admiſſo, lymphati, non ratione, uerùm impetu potius incitati, quòcunq; perduxerit innata rabies, hàc ſequuntur? Vnde ueritatem etiam hac in parte non uident, atq; errore inemendato eodem anno alterum paſcha celebrant. Ergo ſequamur iſto morbo animi aberrantes illos? Qua precor iſthuc gratia? Nam uno uertente anno bis eſſe non feremus. Et, ſi ne hoc quidem propoſitum eſſet, huc animo, diligentia, ſtudio, uoto denicq; ſemper incumbere debebatis: integritatem ueſtram cum moribus improbiſſimorum hominum nullo commercio cõiunctam uideri. Præterea conſyderare hoc oportet, ut in tanta re atque die feſto ſingulari, quicquam interuenire diuortij nefas eſſe. Nam ferias unas huiuſce noſtræ libertatis & tormenti ſacroſancti ipſe ille tradidit aſſertor, ac unam collectam minimeq; diſſitam eccleſiam ſuam uoluit. Eius partes quanquam locis abiunctæ ſunt, uno ſpiritu quod eſt cœleſte numen, nihilominus incaleſcit. Hoc uerò pro ueſtra prudentia cogitate quàm graue, quàm minimè decens eſt, alios indulgere cõutuiorum delicijs, alios id ocij dies eoſdem ieiunijs addicere: ſecundum paſcha, feſtæ alios remiſſioni ſeſe dedere, cum alijs eſuriales ex conſtituto feriæ ſint agendę. Quare uoluit hoc emendari prouidentia, et ad unum exemplum reuocari: quam rem à nemine exiſtimo ignoratã. Iſtudq; ita corrigendũ B
eſt, ut cum parricidis hericq; interfectoribus, omnino nulla communio ſocietatis eſſe debeat. Eſt autem elegãs inſtitutio, quam ad Occidentẽ, Meridiem, & Aquilonem, quibuſdam etiam locis ad Orientem in eccleſia eſſe conſtat. Propterea ad ſummã pertinere omnes arbitrati ſunt, egoq; nihil horum mihi diſplicere ſpopondi, quo iſta libentius acciperentur à uobis, quæ Romana urbs, Africa, Italia uniuerſa, Aegyptus, Hiſpania, Gallia, Britãnia, Libya, tota Græcia, Pontus, Aſia, Cilicia, iudicio uno, una conſpiratione retinent. Ea loca non modò eccleſiarũ multitudine ſuperare, uerùm etiam eandem cõmunemq; uoluntatem animorum eſſe uelle, rem ſanctam exiſtimare debetis. Hoc profectò uidetur recta ratio poſtulare, atq; nullum cum perfidia Iudæorũ coniunctionis uinculum habere, ut ſemel dictum ſit, ita omnibus eſt uiſum, ſacrum diem Paſchatis eundem eſſe: neq; enim oportet illam ſanctitatẽ aliqua diſcrepantia infici. Cui ſentẽtiæ aſtipulari ſatius eſt. Hæc cum ita ſe habent, hancce gratiam & cœleſte mandatum recipite æquis animis. Nam epiſcoporũ conſeſſu uenerabili, quo quidq; cõſilio fit, omne acceptum numini refertur. Ideo fratribus, ut acta ſint hæc exponere, noſtramq; diei ſacroſanctæ rationem atq; obſeruationem admittere debetis, ut cum uenerim ad uos, & inſtituta ueſtra diu mihi deſiderata uiderim, unum diem, hoc eſt haſce ferias celebrem uobiſcũ, ac iſto genere uobiſcũ etiam cenſear. Illud enim intelligam, atrocitatẽ et acerbitatem diaboli, cœleſti poteſtate, mea quidem interueniente opera deletam, fidem ueſtram atque concordiam apud omnes maximè uigere. Vos dilectiſſimi fratres cõſeruet Deus. Huius ponderis epiſtolas ſingulas dedit in unamquamq; prouinciam, ut tanquam in ſpeculo ſynceritatẽ mentis inſpicerent. Cum autem erat iam concilium dimittendũ, uerba fecit ex cõpoſito ad epiſcopos uno omnes die appellatos. Hoc conſiliũ eius fuit, uti pro ſe quiſq; pacem enitерentur;

contro-

A controuersias ablegarent, atq; omnem ubi quis existimatione doctrinæ præ-
staret inuidentiam: in unius uirtute publicũ bonum esse, modò insignes illi de
se modicè sentirent: quiq; natura essent imbecilla, benignè cederent ijs: quia
quod absolutũ, idem ubiq; rarissimũ sit: uicissim uenią darent impingentibus
ad minuta quædam & humana, quæ sanè multa sunt, hunc concentum discor
diæ expertem maximi pendentes. Nimirum ut cachinni occasio tolleretur ab
his qui legem sanctam uexare maledictis usq; paratissimi sunt. Tametsi enim
omnes saluos fieri maximè oporteat, (si nostræ rationis æmuli sint) cõsiderent,
haud omnibus ex æquo fore disciplinis imbui. Quidam mensarũ assecłę nihil
amittere tempestiuũ: prensare alij malunt, & honoribus obrepere: iungere de-
xteras alij, resalutareq;: lauritijs alij delectant, ac omnino pauci literarũ amato
res, amiciq; ueritatis. Idcirco medici instar, ut quidq; cuiq; accommodatũ erit,
hoc salutis causa tribuere, quò planè doctrina salutaris inter omnes ubique
floreat. Horum primùm admonuit, atque ita desijt loqui, supplicarent obni-
xè Deo, precesq; pro Imperatore diligentissimè funderẽt. Quibus digestis, ad
sua redire quemq; permisit, omnesq; lætanti animo ad iter ingressi sunt. Cæte
rùm mens una omnium ad concentũ intenta coram Imperatore, tanquam sin
gularem molem corporis homines adeò dissitos habebat. Exultãs igitur opti-
mè atq; fœlicissimè administrata re, literas ad eos dabat, qui senatui non inter-
fuerant, ut ij fructum longè fœcundissimũ legerent ipsi plebi, ne exceptis qui-
dem agricolis amplissimum & uberrimum congiariũ diuidebat. Hoc ille mo-
do uicesimũ imperij uertentem annum excolebat. atqui pacificis uniuersis,
inter Aegyptios illa contentio erat, in qua nihil æqui inesse posset, atq; impera
torem si non incenderet ad iram, tamen admodũ perturbaret. Itaq; patres ap-
pellatos, & altissimi prophetas, honore deniq; præcipuo semper habitos iterũ
aduocauit, toleranterq; ut antea interceslit: ornauit etiam muneribus iterum:
B diarium per epistolam misit, atq; placita senatus à se confirmata obsignauit. Po
stremò obsecrauit, uti consensionẽ tenerent, ecclesiam ne cõtruncarent, extre-
miq; iudicij recordationem resumerent. Hæc omnia rescripto singulari. Sed
infinita generis huiusce dedit alia plurimis epistolis, illa dispẽsans ordinansq;
admonitis episcopis, ecclesiæ quæ cõmodare possent. Plebem etiam' num allo
quebatur, esse fratres illos & conseruos ecclesię homines dictitabat, homo ipse
beatissimus. Isthæc autem instituto peculiari persequenda aliàs, ne quod agi-
mus, hoc est historiam conuellant. Aliud in hominũ memoria multo maximũ
postea exequutus est. hoc uerò est eiusmodi, Dominicæ resurrectionis exi-
mium fœlicemq; illum locum, uenerabilem omnibus, atque preciosum in pri-
mis esse reddendũ sibi duxit. Aedem porrò sacram moliri, haud impiè istud,
at impulsus ab ipsius spiritu assertoris. Impurissimi quidã, aut omne dæmonũ
genus eorum usu & opera potius id sibi negotij dederunt, insigne monimen
tum illud immortalitatis obliuione sempiterna, tenebrisq; obruerent: in quo,
radiatus angelus, ille qui è summo cœlo uenerat, lapidem reuoluit ab illorum
mente qui durauerant in silicem, uiuentemq; in mortuis adhuc esse crediderãt.
In quo, mulieribus ea retulit, pro quibus euangelia deberi fatendũ est. Omni-
no lapidem amouit ab animis illarũ, ex quo fide esse nulla cœperant ad hono-
rem gloriamq; requisiti. Salutis antrũ quidam impij sceleleſtiq;, ex hominũ
memoria depellere parum erudito cõsilio, atq; obtegere ueritatẽ decreuerant:
Ibi multis ærumnis alicunde importata terra locum operiunt, alteq; attollũt.
Exinde stratũ lapide aggerẽ ita adornarũt, ut infrà sideret illa specus, atq; pror
sus absorberet. Hic quasi confecto negotio, infame animarũ sepulchrũ extru
xere supra, secessum umbrarũ tenebricosum falaci genio Veneris addicentes,
impuraq; sacrificia profanis altaribus instaurantes. Haud enim aliter euenire
posse, quàm si tam ominosa, tam spurca rituũ lege specũ illam salutis opprime
rent. Nã miseri nõ intelligebãt se aduersari naturę, cũ putarẽt illũ qui de morte

lauream est reuinctus occultum sinere, id pertractatè à se confectum & administratum: uel ipsum terras illustrantem solem ueterem uiam ingressum generi uniuerso incognitum relinquere: præsertim cum inde animos illuminet, atque mundum repleat ardore & splendore diuina uis. Etsi impiorum illæ contra ueritatẽ machinationes diutissimè permansere, nec Imperator aut prætor uspiam idoneus habitus est, hoc excepto uno amantissimo Dei regnatoris, afflatuq; tum incitato. Qui quem locum prædiximus insidijs & congerie hostili non passus est immergi, obliuioniq; & ignorationi tradi. In tanta quidem perditorum malitia nunquam præuaricatus est: at appellato & implorato numine, lustrari locum iubet. Videlicet eius ratio ita erat. Id inquinatum perditè aduersaria manu sentire opem ipsius debere. simul ac imperatũ, machinę de summo prouolutæ coæquari solo, solui rumpiq; dæmonum imagines atque erroris ædes. Atqui præcipuus aut extremus ille minimè fuit labor. Mandat enim denuò Imperator longissimè reliquias huiusce loci ligna, lapides amandari, quod est penè cum dicto consummatum: uerùm neque illud satis. Nam solum inauguratum & altè defossum exportata, quasi dæmonum colluuie sorderet, humo curauit, et ilico absoluit: hic cum diuersum subinde patéret æquor effossa terra, præter spem ipsum extitit, excellens sanctumq; resurrectionis salutiferæ testimoniũ. cuius similẽ speciem accepisse antrũ uisum est, quia tenebris immersum rursus in lucem prodijsset. Vbi qui spectatũ adirent, explicatè seriem miraculorum ostendebat, & omnino melius quàm ut ulla uoce fiat resurrectionem Seruatoris asseuerabat. Postmodum edicto pio, regio tamẽ sumptu, ad antrum construi templum iubet, ut si futuri certus, ad hoc agendum iamdiu animum appulisset. tum præfectis in Oriente mandat opus erogatione largissima cùm sublime diuitijs, tum magnitudine insigne. Episcopo tenenti Hierosolymis ecclesiæ gubernacula rescripsit, ut insequitur. In quo saluberrimam fidei rationem clarissima uoce significat. A B

VICT. CONST. MAX. MACARIO.

Tanta est Dei nostri benignitas, nulla ut uerborum officia præsente miraculo digna satis esse queant. hoc enim admirationẽ omnem stuporemq; præterit, indicium tormenti sacratissimi tot annis humo sepultum, usq; dum interfecto cõmuni hoste liberæ familię apparuit ignorari. Ac si, qui sunt in orbe terrarum hominũ opinione bene docti congredi uelint, atq; pro re dignè proloqui, suum tutari locum ne momẽto quidem poterunt. Nam omnem mentem capacem humani cogitati admirabilitas huiusce rei, tanto superat, quanto cœlestes ad consistendum humanis instructiores sunt. Ob id ille primus & summus est scopus, ut quantũ in dies admirãda nouitate se ueri fides explicat, tantoanimi nostri legis atq; temperãtiæ studiosiores sint. Quam rem aũt incognitam puto nemini, cupio ut quisq; existimet ante omnia mihi curæ esse locum augustum iussu diuino lustratum à me, atq; inani simulacrorũ pondere exolutum, uti faciam molimine ædificij illustriorẽ. Nam primùm numine sacer est, & ex inuecta fide etiam nobilior. Itaque oportet agere te solerter, & necessaria prouidere sigillatim, ut non basilicam digniorem modò omnium, uerùm ita rem comparare quæ urbium uniuersarũ totam eo in genere pulchritudinẽ superet. Ac de tollendo pariete uenustéq; & affabrè faciendo, Dracilianus ille noster, qui prouinciarũ partes agit, atq; isti prouinciæ præsidet, istã mihi recepit omnimodã curam. Ego pro mea religione iussi quæ de te rescissent, artifices inquam, & operarios, omniaq; ad ædificandũ necessaria dimitti procurarent. de colũnis ac marmore quæ præstare iudicabis, etsi spectata à nobis sint perscribas, ut quæ quotq; opus sunt edocti per te, quî undè ue perferri possint, uideamus. Basilicæ fornicẽ renidere lacunari aut alio opificij genere, tuũ in ea re iudiciũ requiro. si erit laquear, eleganter inaurari poterunt ipsa spacia. Tu quãtũ uirtute tua potes, illi facito intelligãt operis arbitri protinus, et quib.

operis

A operis & magistris, & quibus impensis opus est, sed ad me uideas uti non solum de marmore colūnis ue, sed etiam de laquearí, si putabūt esse pulchrius, afferat. Te charissime frater conseruet Deus. Id rescripsit, et statim in rem itum est. Ad testem salutis nostrę locum designata noua Hierusalem ueteri aduersa per olim celebri, tum Dominica cæde uastata latè in solitudinem extremam uenerat, & pro ciuium impietate pœnas dederat. Igitur è regione ducebat opus ingens atq; magnificū, triumphumq; de morte prodigè collocabat. Est illa fortasse noua Hierusalem, de qua permulta diuinitus & dicuntur, & cantantur oratione bene longa in uaticinijs et responsis. Primùm totius operis caput ille specus exornatus est, in quo angelus ominoso splēdore alteros à seruatore natales ostensos annūciabat. Ornatu uario & columnarū delectu censendū in ptimis illud exegerat, animus ad gloriā excitatus. Inde ad locū transijt expositum fœlici aure laxissimū, quem excellenti lapide instratū amplissima porticu in triangulū posita cōprehendit. antro aduersum latus (id aspiciebat ad ortū solis) habebat adiunctam ædem Imperatori cōsecratam, in qua modici nihil immensitate altitudinū, latitudinum, longitudinū. Intus interstratū uariè materia mārmoris opus, expositi foris ad unguē lapides, illi quidem polituli, atq; illam speciem præbentes, ut ornatum marmoreū nemo quæreret. Extra ad cōtignationem posita plumbi copia tempestatis hybernæ uindex. Interiorem partem insignitā laquearibus & sculptura, tanquā ingens pelagus expansam toto domicilio, complexu particularū inter se cōtinente distentam, inauratā, resplendentem undiq; perfecerat. Aequata longitudini ædis utrinq; bina uestibula, tectis æquè auro distinctissimè aspersis: apposita cùm subterraneis adeundis, tum inuisendis editioribus. Illa pro domo columnas insistebāt: intus assurgebant adiecta pila specie admirabili exornata. Portæ tres ad ortū multitudinē adeuntiū capiebant. In cōspectu harum corollariū operis ad umbilicū palatij,
B erat orbe dimidiato, cincto duodecim columellis (hic est apostolorum Christi numerus) argēti fimbria in uertice honestatis. Id donarij perpulchri, Deo suo faciendū, locauerat. Vnde progressis ad ædis introitū, spaciū subdiale excipiebat, tum pergula porticusq;, deinde portæ atrij, postremò forum ipsum latissimum. In quò uestibulū descriptè compositū foris inambulantibus, interiorē magnificentiā admirabilē ostendebat. Hoc igitur ornatu sumptuq; regio construxit, expositū Dominicæ resurrectionis exemplū: sed huc accessit aurearū imaginū argentearumq; uis infinita. Adde gemmarū materiam, quarum concinnè elaboratū decus ipsa mole multitudine et uarietate, persequi stylo per otium non licet. Insuper alia duo loca specubus singulis reuerenda, studiosè diligēterq; auxit. Nam quo primùm loco uisus & humanè genitus est Christus, honorem illi debitū tribuit. Vnde uerò in cœlum est assumptus, huiusce collis aut tumuli recordationē celebrem fecit. Hæc autem omnia ad obtinendā matri suę toto æuo memoriam, quo de ea mentio superesset, egit. illa enim nō pœnitendam operam in re tanta summo hominum bono porrexerat. Nam cum illuc intendisset animū religiosi pectoris usuram, ut omniū regi penderet, atq; filium tanto nomine, & liberos eius Augustos, id est nepotes suos precariam gratiam refundere debere cogitaret. Anus acceleratione iuuenili, abijt Orientem lustratura, populosq; inuisura, certè regia meditatione, ubi limine salutis adorato, iuxta illam uaticinationē congenulabimus ad locum in quo stetere pedes eius: frugem religionis suę posteritati reliquit. Ergo ad quem salutatum iuerat, bina templa dedicauit: hoc ad natale antrū, illud ad montē ascensionis alterū. Nasci quidem subterraneo loco (Bethleē Hebræis appellatur) in rem nostrā pertulit is qui nobiscū est Deus. Quamobrē suspiciendo monimento partū deiparæ excultū regina illustrauit, atq; eum nō ita multo pòst aulæis, statuis, aurea argenteaq; supellectile matris incitatū animū stimulans, Imperator ipse decorauit. Illa iterū uiam seruatoris in cœlū in oliuarū mōte alia machinatione sub-

tione ſublimauit. In uertice qua montis uniuerſi faſtigiũ eſt, ædem ſacram poſuit. Inibi ueriſſima fama conſtat hominum redemptorem initiauiſſe cõuiuas ſuos ſacris ſacratioribus in ſpecu: cui neq; induſtria regia defuit adornando & uenerando. Duo ſacraria uberiori cultu perpetuã recordationẽ merita Helena Auguſta in antris myſticis extruxit, intendente dextram, atq; licentiã filio Imperatore cõcedente: quæ argumẽta religioſi animi eſſe poſſunt. Ex quo fructum legit haud ita multo poſt uerula. Scilicet illa bonorũ fœcũditate, uitæ curriculo uſq; extremũ gradum ſenectutis exacto, frugẽ cùm officio, tum uerbis eximiam diuini mandati efferẽs, ac cõſtante corporis animæq; ſenſu uacantẽ uitam mœſtitia exoluens. Hunc exitũ pietate digniſſimũ ad humanã illa fœlicitatem in uita adiũxit Deus. Orientẽ enim imperatoria celſitate licenter obibat. Ad quam urbẽ cunq; appulerat, infinitã pecuniam cõferre multitudini, atq; ſingillatim adeuntibus effundebat: æquè ordini militari erogabat, ope deſtitutis omnino multa, hominibusq; nuduſſimis ſtipẽ, & ad integendũ corpus abũdè ſuppetebat. Alios ærũna acciſos, à uinculis metalliſq; abſoluebat, augebat fortunis, alios ab exilio reuocabat. In quibus officijs excelluit: & ea tamen quæ religionis erant minimè neglexit. Itare ad eccleſiã uidiſſes, ædiculas & ſacella diuiti ſupellectile cõponere, ne tenuiſſimorũ quidẽ oppidorũ templa omittere: uenerabili & frugali tamen habitu ſe cum cœtu hominũ ſociare: quæ ad obſeruationẽ cultumq; numinis attinerẽt, omnia ſtudioſe & amanter exequi. Cæterùm poſt æui longi curſum (tenuerat annos circiter octoginta) ad optabiliorẽ ſortem accerſita, cum uentũ ad extremam lineam eſt unigeno filio, ſingulari orbis terræ moderatori, nepotibusq; eius liberis Auguſtis, ultimũ iudiciũ prefiniens, ad tabulas perrexit. Hiſce quicquid uſquam poſſideret, aſſignauit atq; diſpertiuit. Hoc pacto in re ſua teſtata filio Imperatore præſente, qui aſtabat ipſe, & manũ contingebat, ita diſceſſit è uita, ut nõ mori illi qui rectè ſentiret, ſed ad cœleſtẽ uitam de terrena cõmigrare uideretur. Proinde naturam ab interitu liberam atq; angelicam profectus ad autorem ſuum animus induit. Ipſum corpuſculũ ſedulò aſſeruatũ, multa manu in urbem allatum eſt, & ampliſſimo ſepulchro conditum. Ille matris obitus indelebili memoria digniſſimæ, cùm propter res geſtas, tum ob mirandam ſupraq; hominũ opinionem plantam cõſitam. Quam iſto nomine maternæ ſanctitatis eſſe prædicandam puto. Nam obſeruantiſſimã numinis antea minimè talem effecit, ut ab ore dei alicuius edocta ab ineunte pueritia crederetur. Illam regia maieſtate & dignitate ſemper habuit, ut à militibus Auguſta ac regina putaretur, as aureus eius imagine percuſſum ederetur, ærarijq; poteſtatẽ fecit, ad utendum ipſum ex ſententia, & quatenus ipſa rectè & ordine fieri poſſe iudicaret. Id enim ad autoritatẽ atq; commendationẽ filius addidit. Ea propter hoc inſerere uiſum eſt in quo honorificẽtiſſimè habita & tractata genitrice legem impleuit, ex æquo & bono de parentũ honoribus agentẽ. Studiũ uerò ſedulitasq; Imperatoris in Palæſtina ita exarſit, ut in prouincijs alijs ædificaret templa longè quidẽ alijs et precio et dignitate præſtantiora. urbem cognominẽ eminente faſtu ſacellorũ, ædificijs ampliſſimis ornatiſſimisq; martyrũ monimẽtis intra murũ, atq; in ſub urbio illuſtrauit. in quib. exculta memoria ſanctorũ Deo ciuitatẽ uniuerſam dedicabat. Omnino diuina ſenſa callens expurgatã imaginũ cultu æquũ eſſe duxit ex ſe appellatã ciuitatem: ut ibi nuſquã ſigna deorũ ſuperſtitioſe exculta uiderent, aut altaria matorib. hoſtijs inquinata, Geniales ferię et cõſuetudo uetus abrumperet. Media fori platea, qua fons emanat inſigne boni paſtoris agnouiſſes ijs bene familiare, qui à ſacra pagina recẽtes ſunt. Etiam in ære cum leonibus efformatũ Danielem auri bracteis egregiũ opus. Ille certè inuaſerat in animum regium cœleſtis amor, ut alta regũ palatia quo preſertim domicilij eminentia loco patebat, ad ſummam laquearium contignationem figeret ſigno crucis in explicata latè tabula, gemmiſq; in auro diſpoſitè diſſitis opere

luculento.

A luculento. Nam iſtæ bono uiro excubiæ palatij firmiſſimæ uidebantur. ita ille urbem accurabat. In Bithynia templũ rarę molis et artis priua impenſa primariæ cõfecit, in oppido quod uniuerſæ gentis eſt caput, atq; illic itidẽ præmia de profligatis hoſtibus excelſa poſuit. Aliarum nationũ urbes quaſq; præcipuas hoc ipſo genere illuſtrabat, quo pacto metropolim Orientis de Antiochi nomine appellatã. Nam quaſi in capite quodam gentiũ, ſingulari magnitudine et pulchritudine ædem ſacrã fecit. Primùm ingẽti muro locus ab eo deſignatus eſt: tum intus ædes immẽſa celſitate, figura ſeſſuũ octonorũ. In his ædiculę plurimæ, ſellæ circumappoſitę, editi ac ſubterranei ſeceſſus undiq; frequentes. Poſtremo ipſi toti moli uim auri magnã et æris, deniq; quicquid eſſe in precio poteſt, aſperſit. Iſta illius inſignia maximè donaria. Verùm enimuero qui nuper hominũ uitę diluxerat, eundẽ ſeruatorẽ in Paleſtina homini probo uiſum eſſe antea multo cõperiens (huic loco Mambrę quercus eſt nomẽ) illic inædificari ſacellũ iubet, et præfectis autoramentũ ad perſequẽda uiſa reſcripto Imperatoris in prouincias eſt datũ. Et mihi ad hiſtoriã accincto ſcripſit uberiore diſciplina: id deſcriptũ adeò intelligẽdæ penitus diuini hominis ſolicitudini apponã. Mihi ergo de his quę fieri hiſce locis acceperat ſubiratus in hęc uerba reſcripſit.

VICT. CONST. MAX. AVG.

Macario cæteriſq; Palæſtinæ epiſcopis. Hoc unum ſummum curæ meæ ſanctiſſimæ beneficium eſt erga uos, hominum nequam ad hæc uſque tempora deſperationem ignoratã à me annunciari, totumq; uigilantia mea non tam ſerò quàm utiliter emendatum: delituerat enim error incuria, quæ uehementior eſt iniquitas, ſacroſancta loca ſpurciſſimè contaminari. Quid' nam igitur aut quale fratres eſſe poſſit qua de re perculſus animus haud reticeat unquam propter illam aduerſus Deum reuerentiam? locus eſt nomine Mambræ quer-
B cus, olim uti didici ſedes & lares Abrahami, illum ſuperſtitione quorundã fœdatum eſſe aiunt. Erigi ſimulacrum peſtiferum, extare aram, continenter atq; impurè quidem litari. Quod cum eſt imperio noſtro alienũ, lociq; ſanctitate perindignũ, ſic habete. Me dediſſe literas ad uos Acurio comiti præſtabili, nec amico minus, ut ne minimã dilationẽ tẽporis ad ea quæ iſthic erunt idola concremanda, aramq; ſolo adæquandam, pœna uindicandũ ſit, impiè quod agetur illa religione contra iuſſum. Baſilicam adornari mandauimus, ut ibi ſit hominum bonorum curia quædã elegans: ſi quid aliter erit atq; præcipimus huiuſcemodi literis, oppidò cõmonefieri me oportet, ut qui deprehendẽt exlex, ille ſeueriſſimè puniatur. Iſthic Abraham uidiſſe principem uniuerſitatis, & cum eo colloquutũ conſtat. Inde eſſe legis atq; ſacroſancti ritus initiũ. Eo loco primùm cum duobus angelis Abrahamo uidendũ ſe Deus exhibuit, ibi ab hominibus agnoſci cœpit, ibi de futura ſobole prædixit atq; pollicitis ſtetit, ibi gentium plurimarũ patrem fore Abrahamũ declarauit. Hæc cum ita ſunt, ad me pertinere ſummè puto, euerriculũ adhiberi, maculamq; omnem detergi, priſcam deniq; puritatem locum illum recipere, ne quid illic agatur à religione abhorrens. Hoc autem curæ ueſtræ ſit, ad meamq; rationem religioſe inſtitutam manum detis. Atqui integritatem ueſtram non defuturã eſſe ſpero. uos chariſſimi fratres cõſeruet Deus. Omnia iſta Imperator maximo Dei ornamẽto contrahebat, hac obſeruantia perſeuerabat. Hominũ animos ſuperſtitione excæcatos arguebat. unde templorũ in urbibus ueſtibula exui foribus, atq; ex edicto nudari, diſrumpi tecta, ſolaria cõuelli: quicquid ex ære propter antiquitatem cõmendatum in quo ueterũ erratio, toto foro prouolutũ eſt in urbe regia, ut turpe theatrum fuerit iſthac Pythij, illac Sminthij. In circo Delphici tripodes, Heliconides in palatio erant. Planè quæ gentibus aſſeruabantur ænea ſigna mirifici magiſterij Conſtantinopolis eo genere tota referciebatur: hiſce deorum titulo cum hecatombe frequentiſſima holocauſtum datum eſt, inualeſcente annos innumeros impoſtura, donec aliquando cœptum eſt, iſta cum

ludifica-

ludificatus esset Imperator ad meliorem mentem deueniri. Aliò autem traductæ sunt aureæ statuæ. Nam agnita multitudinis infantia laruas aureas atque argenteas miserè extimescentis amoliri tanquam lapidum offensacula ingredienti uiam caligine & tenebris: simul iter ad regiam bene munitum ac minimè salebrosum oportere esse credidit. Huius ubi illi uenit in mentem, neq; militia, neq; graui armatura deprehendēdis ijs opus esse arbitratus est. Vnum modò atq; alterum ex amicis adiunxit, in omnemq; gentem oculari nutu dimisit. Illi cùm singulari pietate regis incitati, tum religione sua in conspectu nationum populorumq;, in oppidis, in agris errorem antiquissimum euertebant. Elegantes illos antistites atq; rituum sacerdotes adducere ex adytis & angulis ad lucem non absq; risu, deos etiam cum ignominia proripere iussum erat. Vbi depositа persona, turpitudo formæ deorum uersabatur in oculis omnium. Postea ij tundentes, aut aliàs arte fusoria quod in rem erat asseruantes, si quid reliqui erat, turpitudinis esse monimentum facilè patiebantur. Atq; præda facta de simulacris umbrarum preciosa materie, similiter ad alia perrexit ænea. Hic tum uincti dij, sed in fabulis illi uetustate cariosis, obductiq; tegetibus ex pilo uehebantur. Interea ueluti luminosam facem incendisset omnem in partem oculo contendit, num quæ superstarent reliquiæ erroris. Ac quemadmodū delapsus ales è cœlo clarissima firmissimaq; acie peruidet ab alto seiuncta loca longissimè: sic in administratione populari quū esset, atq; in regia uersaretur, ut è specula tendiculas & animorum pestem latentem in Phœnicia prospexit. Locus erat & templum haud aperta regione uel foro, qualia urbes ambitiosæ ponere: nullus eò callis aut semita, nō triuijs aut angiportu nota sedes: sed in tumulo quodam libani, Veneris genio impura sacra. Loco nomen est Aphaci, schola malitiæ & libidinis in exugendo corpore sibi indulgētibus. Tanquam mulierculæ uiri certi, sed qui plrimum à uiro aberant, neglecta maiestate naturæ, muliebri prurigine dæmonem placabant. Vbi infamis mulierum susurrus atq; matrimoniorū fraudes, actus et uituperabiles et nefandi, quæ secessui referenda sint accepta: nempe summotis arbitris, audienteq; nullo, nisi si omnis abesset authoritas, adire. Veruntamē ista illum nō effugerūt. Intuitus enim qua maturitate Imperatorē decet, indignum luce solis esse templum iudicauit, uniuersa obrui imperauit. obruta dirutaq; sunt omnia regio nutu. Coacta manu lustrata regio est, exterriti minis ad temperantiā libidinosi impudiciq; diuertere. Quo modo Græci illi prudētes opinione hominū (ut perstitiosos intelligo) quanta sua leuitas erat, aliquando percepere. Nam cum plerisq; sapientū habiti loco, dæmoni cilicio dantes operam hallucinarent, atq; medico salutari nunc in somnis apparente decūbentibus, aliàs ægritudinē depellente, qui uerè animos profligabat, à Deo auertebat, ut erat ad errationem quisq; propensior adducebat. Huius adytū euerti seruatorē ac amatorem Deum opponēs ex more iussit. Ad quam uultus speciē exæquatū solo monimentum, una philosophorū miratio decantata, cæcū mali genus erutū de latebris, animorū scopulus annos sexcentos ad errorem cōpositus. Ita pollicens alienę calamitatis expulsorē fore se, tutari nō potuit ex re magis quàm olim, ut est Ebulose proditum, fulmine ictus. In his autem Imperatori nostro fœlicissimè cadentibus, ut ipse Deo gratificaretur, inest fabulæ nihil. Imò aperta ui numinis sic euulsum templū est, ut ne uestigiū quidē priscæ dementiæ remaneret. Omnes addicti genijs antea intuiti manifestariū lapsum, atq; solitudinem lucorū, aut ad istam nostrā rationē salutis accedebāt: aut, si non id agerent, at insanā tamen illi maiorū incusabant, ac receptos antiquitati deos irridebant. Aliter autem quî sentire poterant imaginū fucum tantū sceleris illa machina conclusisse dignoscentes? Nam aut suberant ossa cadauerū capitumq; rudus (ita præstigiæ magistri factitabant) aut tritissima lacerna colluuie oppleta, aut de fœno uel arundine storea. Quæ quū in motus experte materia congesta cernerent,

antiquitatem

A antiquitatem ſtultam dementemq; æſtimabant. Ideo ſanè maximè quod in adytis & angulis, atq; ne in ipſa quidem dæmonũ mole, non genius aliquis aut oraculi interpres, aut Deus, aut uates inſpici poſſet, ut erant antè ſemper arbitrati, imò nec hebetis ſpectri aliqua ſpecies opinióue. Quapropter omnis ſiue ſeceſſus, ſiue ſpecus, à rege miſſis & patebat, & calcabantur à milite ſacratiores interioresq; adyti: ex quo patêre poſſet, aberraſſe gentem innumeris propè ſeculis, & mente minimè cõſtitiſſe. Effuſi in libidinem ſuas appellatione tenus uxores filiasq; pudicitiam proſtituere permittebant. Sed ab Imperatore nuper ea caſtigata ſunt, & emendata lege. Conſcripſit in hanc etiam rem ſolicitè, cauſa potiſſimum numinis, ut homines omnes ad ſtudium temperantiæ conuerteret, edicta & decreta. quanquam alloquutione ſua per epiſtolam minimè dignatus eſt, eoq; ad ueri cognitionem incitauit. Et hîc orationi conſentaneũ opus, ampliſſimam ædem ſacram extruxit. Inaudita res, ab orbe condito nuſquam gentium cognita, nunc enata recens: urbem occupatam à dæmonũ cultu, Dei templo, presbyteris & diaconis exornari, ſacratum epiſcopum eo loci conſidere: porrò cogitans ut adire plures in animo haberent, ad leuandã egeſtatem optimè prouidit. ac cum prætermiſſum ab eo nihil eſſet, huncce libẽter inſequi uoluiſſet, qui ſiue prætextu ſiue fiducia ueri eſſe prædicandũ Chriſtũ dixit. Igitur hilarè uiuentibus omnibus, ubiq; auctiore eccleſia, denuò inuaſit in fœlicitatem noſtram inuidentia, arbitrata Imperatorem faſtidire poſſe diſſidia iſthæc, alienioremq; fore. Incenſa enim prægrandi face, tragicã ſortem eccleſiæ Antiochienſium immiſit, & penè urbs ipſa eſt uaſtata funditus. Abierat plebs in partes, optimates & legiones enſem diſtringere tanquam hoſtes, atq; manum conſerere uelle uidebantur, niſi timor ab Imperatore furioſos impetus euertiſſet. Atq; iterum illa regis æquabilitas medici animorum inſtar, dictione curationem ingreſſa, legationem fideliſſimo homini in toto ordine co-
B mitum ultrò credidit. Ad pacem inclinarent, & ea quæ piè ſunt adeunda munera, frequentibus literis admonuit atq; adduxit. Nam epiſtolis excuſauit, autorem mali ſibi cognitum aſſeuerans. Ego literas eruditionis atq; compendij rari pleniſſimas adſcripſiſſem, niſi odium reo conciliarent: mihi etiam ne mali recordationem referam, cautio eſt. His uerò intactis inſeram quæ de fœdere perpenſa & cogitata reſcripſit. In quibus hortatur, alienum in exequẽda pace ducem ne requirant, ſed eccleſiæ inſtituto paſtorem deligere qui à Deo deſignatus eſt. ad plebem epiſcoposq; excellenter reſcribit, ut ſequitur:

VICT. CONST. MAX. AVG.

Populo Antiocheno. Huius uniuerſitatis altitudini ſapiẽtiæ & prudentiæ concordia ueſtra gratior, ac ego fratres immortalẽ amicitiam amplecti uos æquum puto æſtimare, quum uitæ inſtitutis & lege, tum uerò ſtudijs ueſtris admonitus. is enim demũ bono frui mihi dicetur, opinione recta iudicioq; ſano quiſquis erit. Ecquid ea re uobis aptius? equidẽ admirer, ad inuidiã quàm ad ſalutem apud uos plus ueritatẽ poſſe. fratribus aũt ad unum larem focumq; ex ſtudij cõiunctione, & uia ingrediendi pariter aſcriptis. Ecquid unquã melius aut accommodatũ magis, quàm de ſorte cõditioneq; conſentire? cum præſertim animi uoluntatẽ uitij norma, lex, emendatrixq; latè caſtiget, atq; notitia ipſius: cum ſenſum noſtrum adiũgere ad ſancta decreta peroptemus? fortè mirum erit quid iſto principio mihi uelim. Atqui non recuſo dicere. Legi commentariũ, in quo Euſebium epiſcopũ Cæſareę, quem propter eruditionem et religionem iandudũ familiarẽ mihi feci, ſuffragio laudũ blandientes hominẽ traducere ad uos enitimini. Qua me tum fuiſſe mente creditis ad inquiſitionẽ boni ſatũ quàm de ſtudio ueſtro ſolicitudinẽ cœpiſſe. O ſacroſancta fides illa, ſi per te uitæ curricula darentur, in quibus eſſent impreſſa Chriſti ueſtigia. Ipſa quidem moleſtè peccatis obſiſteres, niſi denegares operã promercalẽ, ſanè arbitror ab eo ſtare uictoriã, qui paci firmus adhærebit, & qua in re cuiuſq; deco-

rum uertitur: hoc uerò qui nõ amet, esse nullum dixerim. Quid oro sumus eo A
consilio potius, ex quo nisi cõtumeliam nihil alijs afferamus: uel quid illa attrahamus quæ nostram fidem labefactent? Dilaudo profectò hominẽ, quem dispensationem & gradum promereri existimatis. etsi debilitari illud minimè oportet, quod ubiq; integrũ firmumq; esse par est. Atq; ad ea dijudicanda quæ stant utrobiq; uiribus suis, arbitrium unius haud æquum tantę rei fore certum est: idcirco iudicij istius alij collegæ assumendi. In tranquillo nihilq; cõturbato rerum statu uideo per omnia æquabiles ac uotiuas in ecclesia dignitates. Istud autem nullam rationem habet, autoritatẽ unius ita crescere, ut illam inspectionem, ad cuius normam quouis euentu placita sacra redigenda sint, imminuto aliorum de communi lege iudicio teneat. Ego quidem sic interpretor, infringi magis eo dignitatẽ, quàm retineri homini locum: atq; ui gerendam esse rem, non æquitate, utrauis obtinente sententia. Dicam audacius, atq; planè profitebor, quod quærelæ semen, hoc atrocioris initium dissidij fore. Nam dentiũ facultatem ingeniumq; arietes grandiusculi, cum iam pastoris antiqua uigilantia labascit, atq; tractatio cui prius insueuerant, expromunt explicantq;. Quo loco, si non fallimur, & dicuntur ista uerè fratres, hoc primùm dispicite, quo de maxima commoda sentietis. In primis ingenua liberalisq; dilectio inter uos, si non erit aliqua in re deterior, deinde si considerate & cõsultè dimissus isthuc, integra quæ diuinitus illi obtigit esse dignitate queat. Etenim suffragium probitatis existimabit esse beneficium aduersum se uestrum. Ad hæc (qua opinione fui semper) adhibete diligentiam & studium omni seditione expulsa in eo uiro perquirẽdo qui uobis ex usu sit. fuit enim adhuc, eritq; diuersorũ inter se collatio de qua flamma prorumpat. Ita uerò, me bene Deus amet, ut uos fratres, atq; uestræ mansuetudinis stationem deamo. Cuius exanclata colluuie, moribus inducite concordiam, metam ponite, stadium ingredimini in conspectu, clauum (sic enim dicam) ferreum habete. ita quidem caducũ dicitis im- B
mortale. Nam quibus rimosa erat nauis, illa sentina tandem constat exhausta. Quæso prouidete singula quo pacto monui, ne temerè quicquam attentasse aut omnino factitasse uidear. Vos charissimi fratres conseruet Deus. Epistola Imperatoris ad me episcopatum ecclesiæ Antiochenæ abrogantis.

VICT. CONST. MAX. AVG.

Eusebio. Plenissimè episcopatum noui, quæq; facta sunt ad amussim ecclesiasticæ doctrinæ orania intellexi: propterea uelim in his insistas quæ sunt accepta Deo, uidenturq; traditionis apostolicæ similia. Te beatũ esse certò scio, qui orbis terræ iudicio ferè dignus habitus es uniuersæ ecclesiæ cura. Nam si tui desiderio omnes æquè tenentur, illi proculdubio tuam fœlicitatẽ adaugẽt. Tua uerò sapientia diuinum institutum atq; apostolicam normam apud sese illibatam esse uolens, optimè Antiochensium episcopatum deprecata est: & quem à numine primùm accepit, huic immori cupiuit. Ea de re ad populum rescripsi, tuosq; illic collegas, quòd ad me hac ipsa de re misissent, quæ tu cum legeris, ut es animo casto, intelliges facilè me hortatore Deo fecisse, quia reclamabat æquitas. Illorum consultationi tu interesse debebis, ut in ecclesia Antiochensi id fiat. Te charissime frater conseruet Deus.

VICT. CONST. MAX. AVG.

Theodoro, Theodoro, Narcisso, Aetio, Alphæo, reliquisq; episcopis agentibus Antiochiæ. Legi literas uestras, & Eusebij uestri initiorũ socij, consiliũ probaui: et cum partim epistola uestra omniũ essem quę facta sunt admonitus, partim ex Acatij comitis in cõtubernio nostro nobilissimi, rationẽ æquã iniuissem, rescripsi ad populũ Antiochensem, quod Deo non ingratũ, & ecclesię conducibile futurũ est. Hoc ad umbilicũ huius epistolæ inseri iussi, ut me nisi boni & æqui consulentem id egisse possitis arbitrari. siquidem hanc in sententiam literæ uestræ fuerant, ex populi iussu & consulto uestro, Cæsareæ præfectus Eu-

A fectus Euſebius certè uir integerrimus, eccleſiã Antiochenſem uti accuraret, atq; illi præſideret. Euſebius omnia longè ſecus, & ad eccleſiæ tamẽ inſtituta retinenda faciens. Etiam meam uoluntatẽ uos ignorare minimè decebat. Ad me uenerũt Euphronius, & ciuis & presbyter Cæſareæ Capadocum, & Arethuſiorum Georgius, in hunc ordinẽ ab Alexandro epiſcopo Alexandriæ cum fide probata eſſent, aſcripti. Itaque prudentiæ ueſtræ fuit, annotari deſignatos ad obeundũ munus iſtud opinione ueſtra parum idoneos, ut apoſtolicæ traditioni reſpondeat omnis iſta actio. Nam ita comparatis ijs ex eccleſiæ regula atq; apoſtolica norma, uocare comitia poteritis, ut eccleſiaſticæ diſciplinæ ratio præmonſtrabit. Vos chariſſimi fratres Deus aſſeruet. Poſtea quàm edixit epiſcopis hunc in modũ, omnes uti numini fauerent agebat. Expulſo diſſidio, atq; ad unum concentũ eccleſia reuocata, conuertit aliò animũ, quoddam genus impiorũ quaſi toxicum ex hominũ uita ut tolleret. Iſta lues ſpecie aliqua uaſtabat urbes. Hoſce pſeudoprophetas ſacra pagina rapacesq; lupos appellat his uerbis: Attendite à falſis prophetis, qui ueniũt ad uos in ueſtimentis ouium, intus autem lupi ſunt rapaces: à fructibus eorũ cognoſcetis eos. Eiuſmodi gentẽ exegit edicti ſeuerítas emiſſi ad ſingulos nationũ gubernatores: ſed ad legem addidit uitæ diſciplinã, quæ homines illos ad pœnitentiam proriperet: nam portũ ſalutis eccleſiam Dei fore oſtendit. Verùm tute ipſe potius audias quî per literas iſtos affatur.

VICT. CONST. MAX. AVG.

Hæreticis. Ex promulgatione edicti accipite Nabatiani, Valentini, Marcioniſtæ, Pauliani, quiq; Phrygæ cognomẽto noſcimini, omnes ſummatim qui ſectas in cõuenticulis habetis, agnoſcite, quantis eſt mendacijs immerſa uanitas iſta ueſtra, ac quanto ueneno doctrina cõſtat: ex qua ualetudinarij de ſanis, & uiui ad mortem deducũtur. O' ueritatis hoſtes, aduerſarij uitæ, peſtis auB ctores, omnia penes uos inimica ueritati uitio conſonant, ineptiarum & ſcenæ ſimilia. Quibus adornare mendacia, ſimplices opprimere, negare lucem fidelibus, aſpectu religioſo fallere, delinquere, ſpurciſſima reddere omnia ſoletis. Conſcientiam uniuſcuiuſq; pudiciſſimi innocentiſſimiq; plaga lætali percutietis. Diem (ſi dijs placet) ab oculis hominũ eripitis. Vbi me ſingula perſequi tum nolim, tum aduerſus impudicos & procaces iſta dicere, neque moræ breuioris eſt, atq; ocij noſtri multo minus. Iã enim illæ nugæ deformes et immodicæ, tam uecordiæ plenæ, ut dicere inſtituentem dies uniuerſus deſtituat. & aurem etiam ſubſtrahere talibus, atq; oculum auertere conducit, ut ne fidei noſtræ ſyncerítas aliquid ſceleris imbibat exponendo ſingillatim. Quid? iſta' ne tandem ferenda diutius? auiditas ipſa prolixior tanquam peſtilente morbo uel bene ualentes inficit. Cur ergo ope populari non euellitur, atque radicitus excinditur illhæc malitia? Certè quia internecionis huiuſce ueſtræ rationem ultrà ferendam non puto: idcírco uobis in poſterum interdictũ eſt omni conuentu. Domos etiam in quibus ſenatum habebatis euerti non ſi publicæ modò, nam illuc euaſit iſta cura ne uel in priuatis ædibus, aut omnino ſeceſſu malitioſæ ſectæ inſania cogereſ. Quandoquidẽ hoc longè ſatius eſt quibus religio uera cordi ſit ad eccleſiã catholicam deſcendere, cum eius integritate commercium habere, ſic illi ueritatẽ conſequentur. Noſtri huius ſeculi ab optabili curſu, animi contorti error abſit, hæreticorũ, inquam, ac quorum ad ſeditionẽ uidetur inclinare ingenium, auerſanda perditaq; ſententia. Nam equidem arbitror beatitudinis eſſe quam numine fruimur eos qui expectatione meliore ducuntur, ab errationis inſolentia ingredi tramitem rectum, lucem à tenebris, à uanitate ueritatem, ſalutem à morte diſtinguere, atq; adipiſci. cui procurationi uim adiungere neceſſariam conſtituí: ut nulla uſquam ſint exitioſa conuenticula, nullæ prorſus ad quas adoretis (haud ſcio facella' ne dici promerentur) ædes, ſed é ueſtígio tradantur eccleſiæ ſingula. Interceſſio ne eſto. Reliqua loca

populi sunto, ne qua uobis uspiam coeūdi facultas esto. Ne autem publicè aut priuatim ex hac die nefarij congressus esse aliquis princeps audeto. Edictum ita esto. Ita diuersę factionis explicati et resoluti principali edicto cuniculi, pulsæ beluæ, principatus ille dissipatus est. Hi quibus impositum fuerat, alij degenerante sensu, compulsi minis, ecclesiam adire, tantisperq; tempori inseruire. Nam scrutari libros erat ipsa lege comprehēsum, uetitisq; nonnulli maleficijs operam nauantes adstringebantur. Ex quo omnia simulatæ salutis causa fieri quibusdam. Alij sortè cogitatione synceriore ducti, desciuére ad spem melio-rum. Quibus aptè dijudicandis ecclesiæ præsides incumbere, agere animo æquo, atq; agni uellere coopertos experiri tempore, deinde cōscriptos annotare, ad populum referre: sed ea dum fiunt in prauè opinionos homines, admissi illi facilè quorum expers erat impietatis eruditio, tametsi ob conciones olim turbulētas à communione defecerant. Itaq; gregatim, quasi colonia profecti, redire in patriam, recognoscere ecclesiam parentem à qua diutius abfuerant, illa postliminio reuersi iucundissimè frui. Ita demum compacta membra concentu singulari totam molem reddiderūt, & ecclesia conuersa in sese tota nusquam hæresi seditioné ue reluxit. Id uerò uni cùm ab orbe condito factum homini Dei tutela præclaro, tum acceptum etiam relatum est.

EVSEBII DE VITA CONSTANTINI IMPERATORIS, Liber quartus.

HIsce negotijs ad exornandam ecclesiam ædificiorum uarietate districtus, utq; minimè petulans haberi Christi disciplina posset omnia connixus, alia tamen externa non ita facere siuit. Vbi præstitum frequenter officium populis, atq; paterna solicitudo demonstrata. Vbi si consuetudo hominum ferret, honores allati multis, excelsoq; animo nihil non impertitum est omnibus. Imperatorem qui postulando frustra tentauerit esse nemo dictus est, à scopo nullus aberrauit in expectanda gratia. Stipem illi, alij possessionem, fasces alij consulares, aut honorem patricium erogabat. Hi tribuni, alij primò comites, secundo nōnunquam, uel etiam tertio ordine. Pleriq; gradibus honorificentissimis. Quo enim plures excoleret, adinuenerat ille genera permulta. Veruntamen ad hominū uitam moliendam quid quantumq; attulerit exemplo non plus uno repetito nulli non intellecto æui huiusce, perequidem æstimatio facilis. Quadrantem uectigalis annui quod appendi fisco certum est, integrum remisit, ut si rectam rationem in eas quarto demū anno reperias immunes uti frui suis rebus, id lege sancitum & translatum interuallo ad hæredes, Imperatorem gratiosum etiam apud posteros effecit, atq; eius memoriam à temporum malignitate uindicauit. Quòd autem institutis antiquorum principum agrarijs opprimi locum suum nonnulli dictitabant, ex æquo iterum decempedatores ab eo missi qui de iure suo cuiq; uti cautum esset, agerent. Vbi confederat ad dicendum ius, esse deteriore sorte neminem oportebat, uicto quantū decesserat apponebat aut signatam pecuniam aut fundū, ut eodem regio aspectu dignati, pari gaudio & fortuna triumpharent. Etenim à tanto rege delecto ac tristi uultu discedi nefas. Igitur uterq; fronte ad hilaritatē compositā abire iudicio, demirari uehementer omnes Imperatoriam maiestatem. Quid attinet hoc loco subactam Barbariem dicere? Nam Scythas atque Sauromatas antea seruitutis ignaros, inuitos quidem illos appulit ad iugum, Romanum'que dominum agnoscere coegit. Scythæ olim moderatores exigere tributum, atque annuum uectigal à Romanis accessioni solebat esse Barbaræ genti. Quæ semper odij plena ratio Imperatori uideri. sed ad æquas illum uictorem pensiones adigi flagitium esse posse. Quapropter ope cœlesti fidentior insigne salutis admouit, ac momento debellauit. Imperium si qui detrectarent, exercitu castigauit, reliquos facundia lega-

A tionis flexit, à fero immanique uiuendi genere ad urbanã, id est ipsa lege coercitam consuetudinẽ adduxit, atq; Romanis inseruire tandem à Scythis est decretũ. At Sauromatas ad Constantini pedes fatũ aduoluit exultantes, e rauda cia quadã barbara sublimes. Aggressoribus Scythis, illi uocauere ad pugnam seruitia, quibus ubi primùm euenit ijsdẽ ancilibus, in dominos inuasere, atq; de laribus & domo deiecere omnes. His portus unicus Constantini fides extitit. Nam generis cõseruandi nõ insuetus, hosce Romano solo accepit, idoneorum delectũ ad supplẽdas legiones habuit: alijs agros ut excolerẽt, atq; necessaria ad uitã cõpararent, addixit. Vnde bene uertisse casum opinati, Romanã libertatẽ pro barbara feritate capessebant. Exteræ nationes sic ad imperiũ adiunctæ. Harum legatione regiam frequentari, donis oppleri superbissimis. Ego profectò cum adirem aliquando ad Imperatorem, incidi fortè fortuna ifmen ingressurus in ordinem barbarorum astantium uultu honesto, proceritateq; speciosa: quorundam uarius erat habitus, horum in persona decorum aliud: in coma barbaq; non paruum discrimen inerat. Oculi torui & minaces, sed admiranda tamen præcipuè corporum id ætatis immensitas. Aliorum in aspectu rubor, aliorum niue candidior, & aliorum modicus. Etenim Blemmiæ, Indi, bipartito positi, Aethiopes, hominum denique ultimi theatro minimè defuere, qui suo quisque loco, hercle tanquam in tabula regi munus asserebant ex facultate gentis: illi coronas aureas, hi diademata uniuersa de gemmis, alij xanthocomos & uestes uariè textas, equos, hastasq; nonnulli non absque sagittis & arcubus, in quibus illi societatem & operam Imperatori non inuito despondebant. Ille uerò cum ijs ita sua compensabat, ut qui uicissim reciperent, omnes essent horæ momento ditissimi. Nobiliores honore aliquo imperij demerebatur. Inde patrij soli quidam obliuisci penitus, eiusmodi uotiuas habere sedes, has ex animo complecti. Enimuerò familiaritatis istius
B rex Persarum cupientior, amicitiæ notam, munera cum legatione dimisit. Hunc autem quanquam principem fœderis, eo studio longè post se reliquit accepta lege. Verùm audita fœcunditate Persicæ regionis, ibi uidelicet innumerabiles in Christiana caula stabulari, hoc internuncio lætior, ut omnium tutor ubique locí, denuò quæ prouidenda illic erant, prouidit. Epistolæ ad regem Persidis exemplum.

SACROSANCTAM FIDEM

obseruans, ego ueritatis indipisco lumen. Illo uiam præmonstrante, fidem sacrosanctam agnosco. Religionem optimam sicut ipsæ res declarant, hæc esse duo iudico. Magistram numinis intelligendi, obseruantiam istam habere me profiteor. Huius auxilio & ope Dei fretus, incipiẽs ab Oceani finibus orbem terræ ad spem erexi, cuius undiq; accisæ opes à cõstante tyranníde prope iam exoleuerant. Indelebili memoria Deum colo uenerorq;: suspicio casto pectore sublime incolentem: congenulans appello. Ominosum sanguinem, odores insuaues execrandosq; fugio: omnem terreni desiderij scintillam uito, quibus innixum nefas uniuersos orco populos, nationesq; mancipauit. Nam quæ sunt à Deo prouisa necessariè pro benignitate ac clementia sua, hæc unumquẽque rapere ad cupiditatem minimè feret. Immaculatũ animum atq; illibatum prorsus ab homine exigit, ex quo pietatis & uirtutis officia perpendat. Humanitate atq; mansuetudine capitur, odit improbos, amplectitur humiles, fidem amat, illius hostem punit, omnem fastum similemq; potẽtiam demolitur, ulciscitur iniurias, superbia elatos deijcit, angustis & minutis omninoq; tolerantibus apponit. Ille plurimi faciens imperij æquitatem, corroborat ope sua, atq; regiam prudentiam cõtinet aura pacis. Ego me labi frater, unum Deum omnium parentem, quum esse dico non existimẽ, etsi erroribus impediti nostrorum Imperatorũ permulti id denegarunt. Exitus autem uindex, in eos edidit exempla quæ posteritas ijs opponat, qui sibi istos ad imitandũ postea assume-

rent. Eorum unum credo satis iratis actum hinc, turbine deportatũ ad uos es- A
se, qui trophæũ nostrum huius ignominia generis nobilem prædicaret, hocce
nimirũ sumpta uindicta de pestifero isto seculo triumphare. Vidi equidẽ ipse
paucis his diebus, astringentem se Deo plebem illicitis & nefandis qui exerce
rent. Ea propter habeo gratias altissimo, quòd apud omnes una diuina lex,
adiuncta pace regnet, uniuersi gaudio dissiliãt. Inde secura nobis omnia con-
fido fore, siquidẽ probato ritu cõcordes adducet omnes ad se. Illa nomẽclatio,
Christianorũ inquam hominũ, oro te, quàm audienti mihi suauis est? Oræ ue-
stræ bonam partem adornatã ut optaui? quod equidem tibi illisq; optimũ fo-
re constat uniuersi conditore propitio. Tibi quando tantus es atq; pietate no-
tus, istos credo, tradoq;. Dilige quàm potes arctissimè. Nam ita mihi fueris am
plissimè gratificatus. Hoc pacto quasi populorũ omnium gubernatore uno,
cum nemo non gratanter acciperet, institutam uiro probo rempublicam nus-
quã imperiũ fluctuaret, hominũ ubiq; uita iactari destitit. Hic Imperator ani-
maduertens pro se facere piorum uota, corrogabat ipse necessariè, supplex ad
ædem sacram adorabat: idemq; ut sua causa facerẽt ecclesiæ præsides, admone
bat. Eius autem in animo fidei uis insita, quæ quãtáue fuerit inde maximè con
ijcias. Aurei nummi tum percussi illum deformatũ erecto uultu, sursum aspi-
cientem supplicis in modũ, et intẽti Deo, gerebant. Hiq; orbe Romano uni-
uerso uulgares erant. In limine regiæ ad ipsas fores in editiore uestibulo pinge
batur, in cœlũ cõtuens, & elatis, ut adorãti mos est, manibus. Ergo supplicẽ se
uel in tabula prædicabat. Etiam lege interdixit, ne quis eius signa dedicaret in
lucis & sacellis idolorũ, ne uel adumbrata delineatione speciẽ inquinarẽt. Ista
uerò quanto grauiora uideri debent, in palatio uelut ecclesiam esse, Imperato-
rem huius studij principem & autorem domesticis? ipsis afflatu cõscriptis ora-
culis appellere animum, uersare libros, subinde ut in lege dictum est, adorare
ad templum cum familia? Dominicum diem supplicationibus habilem ac præ B
cipuè aptũ designauit. Erant editimi regiæ, diaconi Deo sacri, dignitate pro-
bitateq; bene cognita. satellitium nisi fide atque beneuolentia discinctum, Im-
peratore morum magistro addiscebat, eundemq; ipsum diem nihilo secius
obseruabat, excolebat, & amicissima regi uota nuncupabat. solicitabat eo cun
ctos homo diuinus, ac si nouisset id humanũ genus æqui obseruantissimũ red-
dere. Propterea dies altissimo cognomines imperio populi Rom. uacare iuss-
sit, & sabbata similiter agere: commemorationis uti puto illorum gratia, quæ
Deum fecisse illa die referũt. Insequentem uerò salutarem luci soliq; dedicatã,
honore quoq; præcipuo militibus esse uoluit, indulsitq; fidelibus, ut diuinam
rem nullo obsistente facerent. Si qui nondũ initiati erant, illi Dominicã diem
in suburbio regione lustrata ex altera lege recolebant, allatasq; domo preces,
uno omnes ore tessera data fundebant. Nam neq; hastis uti, neq; graui armatu
ra, neq; uerò suo robore ad confidentiã, Deum se nosse boni datorẽ atq; uicto
riæ, cui supplicare sublatis in ætherem manibus, obtutuq; mentis altius eiacu-
lato par sit. Illum custodem, illum seruatorẽ, illum auxiliariũ implorare. legio
nibus insuper auctor eiusdẽ rationis, assuefecerat isti Latinæ orationi: Vnum
te Deum esse nouimus, unum te regem intelligimus, appellamus adiutorẽ, no
bis abs te uictoria cecidit, ex te aduersariũ fudimus: innotuisti nobis cùm præ-
teritæ beneficẽtiæ gratia, tum futuræ liberalitatis expectatione. En supplices
adsumus, atq; regem nostrum Constantinũ ut diutissimè ualentẽ, uictoremq;
protegas obsecramus. A' prætorianis in ipsa die lucis factitari sanxerat, hasq;
uoces edere adorãdo docuerat. Ecce aũt in armatura notã publicę salutis illam
sæpe dictam inscribi fecit: instructũ uerò palũ nullo iam seculo, sicut antea,
comitatũ præcedere singulariter. Idem tanquã orgiorũ arcaniq; mysterij parti
ceps hora diei cuiusq; destinata, se in aliquo penetrali cõcludens, unus alloqui
unũ, genuq; incuruato obtestari quæ uellet, exorare deniq;: ferijs sacris hanc-

ce me-

A ce meditationem intentis animi neruis atq; corporis, ad agendã rem diuinam ingredi, isto genere alios inuitare. Peruigilium in diurnam lucem cõmutauit uniuersa ciuitate, cerea columna passim de compacto incensa, lampades erant omnia latè collustrantes igne. Nusquam sudum gratius, aut illustre magis mystica illa nocte. Cum diluxerat, erõgare plebi magnificè, ac beneficium salutis æmulari. Ita se Deo suo integrum deuouerat. Vniuerse populis atq; militibus ditione Romana imaginum adorandarum occlusæ fores, sacrificia uetita, præfecti gentium legem diei Dominicæ obseruandæ accepere nutu principis. Illi martyrum quoq; ferias agebant, solennemq; cœtum ad eas opportunitates adhibebant, Imperatore nimirum gratè omnia & religiose admittente. Quare non immeritò mihi uidetur hoc aliquando lauto conuiuio cum exciperet episcopos, hisce ferè dixisse uerbis, episcopum etiamnũ se esse nostris auribus. Atqui uos intus, inquit, episcopi, ego uerò foris adeò possum dici episcopus. Itaq; subditos haud aliter atq; dixerat inspicere, ad pietatem quantum ipsius interat instigare. Imaginum cultum legibus identidem repetitis abrogare, eleuare uaticinia, statuas atque mysteria furtim obeunda tollere: ne gladiatorum compositionibus urbes inficerẽtur, agere. Noua lex Alexandriam, imò in Aegyptum omnem missa, quia Nilum per utriusq; sexus una mole nescio quos homines obsequio delinirẽt. Adulterinum genus è uita resecandum penitus, illumq; libidinis atq; intemperantiæ morbum nusquam patiendum esse. Verùm cum superstitiosa natio fluuium de more terras adhuc inundare desperaret, huius edicti columen Deus omnium expectationem fefellit. Etenim iam auersæ erant illæ urbium pestes, & Nili fluenta uberrima quasi sibi factum eo loci lustrum esset, omne ueruactum ut antè nunquam irrigabant, ac auersandam nequitiam eiusmodi hominum reapse declarabant, omniaq; accepta referenda largitori bonorum cõclamabant. Diffluat ille ocio oportet, qui singu-
B la exequi quaq; prouincia quotidie factitata uolet: ut sunt ab illo sanctissimè ueteres interpolatæ leges: & facilè tamen est hoc ipsum dicere cõprehensius, steriles antiquo iure, atque omnino liberis orbatæ, succedere parientibus inhibebantur. Rigida lege istud, ac si grauius aliquid in se admisissent. Illa abrogata, ad hæreditatem quos oporteret, appellauit: ciuile ius ita corrigẽs, ut consultè ac deliberatè qui deliquisset, ut non innocentia puniretur. Multis adempta est à natura soboles, etsi precibus imbecillitatem istam naturæ plurimis superarunt. Alij uehementi philosophiæ studio correpti, non odio prolis aspernati muliebrem societatem, caruére liberis. Castitatem uirginalemq; modestiã amplexatæ quædam, corpus atque animum, uitam etiam illibatam consecrauere Deo. Cur autem publicè uindicandũ hoc, cum admirandum acreceptum omnibus est? Magnus ille quidem & præstans animus: opus, ingenium naturæ superauit, Imbecilla natura et tenuis, si qui desiderio posterorũ nullo sint, opprimenda lege minimè fuit, imò deploranda potius, ut ea refixa bellè docuit. Cui deliciæ numen est, ille suspici, non coerceri promeretur. Ad hæc ex uetere formula cum factum testamentum erat ad omnes uerborum angustias, & literarum angulos ibatur. In uerbis et uoce modi certi: qua de re circunscriptio sepultorum uoluntatis sæpius insequuta est. Vir experiens id ita correxit, liberè ut testari, describere tabulas arbitrio suo quemq; permitteret. Aut si mallet instrumentum nullum esse, coram perspectæ fidei testibus illud ipsum liceret; Christianum hominem ancillari Iudæo interdixit: nempe nefarium id esse, redemptos à Domino seruire eius atq; prophetarum interfectoribus. Vbi aliter esset, illum multa, libertas alterũ sequebatur. Placita synodi obsignabat ad iniuriam prouincialiũ principum summouendã: quandoquidem iudicis supremi sacerdotes esse longè firmiore certioreq; iudicio. Profectò huius nõtæ alia penè innumera uniuerso imperio descripta sunt, in quibus ad intelligendã sapientiam regis otio peculiari opus sit. Etiam ne dicere audeam, pertinentẽ per

omnia, ac quasi cum Deo copulatam, atque annexam curam ab ortu in occa- A
sum: Videlicet hoc eo prospectu disquirebat, homo æquabilis in beneficio
dando, cui mortaliũ succurrendũ opitulandumq; esset. Ecclesijs infinita præ-
stitit, agros, annuam stipem egeno, pueris, orbis, & uiduis miserè iacentibus:
solicitus etiam de nuditate plurimorum, pallia mox & uestem imperabat. Il-
los autem mirificè solebat honorare, qui in Christiana philosophia uitam recli
narent. Vnde uirgineum chorum solum non adorabat. Isthic habitare Deum
qui se puellæ eeuouerant, arbitrabatur. Animum diuinis exercendo, noctem
insomnem trahebat, et quęsita scribendi diuerticula per ocium frequentabat,
imperium oratione continendum, & disciplina ratus ipse uelut ad comitium
uocabat: ibi cursum ingredi multitudo regiæ philosophiæ cupida. Cum se for
tè dedisset occasio de sacris disserendi, erectus, ad seueritatẽ fronte contracta,
summissioreq; uoce, initiare cœtum eruditione cœlesti uidebatur. Vbi concla
matum & applausum esset, intueri in cœlum iubere, illum moderatorẽ hono-
ribus augustis esse reuerendũ, atq; admirandum, supercilio annuere. Distribu
tione interdum usus, semina quædam argumentorũ ad conuellendũ errorem
de turba deorum aspergebat: hunc impietatis esse fucum & propugnaculum
in superstitione gentili. Tum moderatricem diuinitatem singularẽ illam efferre prouidentiam, & cætera deinceps exequi. post ad dispensationem salutarẽ
transire, huiusq; necessitatẽ ac consilium æquissimũ aperire, tum ad locum iu-
dicij postremi sermonem traducere, cum maximè percelleret auditorem, strin
geretq;. Furem notans, auarũ, deniq; hominum cupiditates insatiabiles. Sic il-
le fulgurabat & tonabat, ut è familiaribus etiam nonnulli ueri cõscientia terri-
ti, uultu suspenso & incerto essent. Apta uerò laterũ cõtentione disceptabat,
aliquando referendas supremo quæsitori probandasq; rationes. Ita aliquis se-
mel interfatus, Et quo precor usq;, inquit, auaritiam propagamus? ibi Imperator humo inscripta, quantũ homo longus est, hastili quod in manu fortè uersa
bat: Si terrę, inquit, orbẽ acquisiueris, hocagelli nihilo plus auferes. Quod ne-
mini non sæpe dixit, & res certè tanquã ab oraculo relatas, agi & perfici suade
bat. Enimuero quia mortis horror improbos à scelere minimè auertit, Impe-
ratore benigniore prorsus ac clementiore, cum præsides ad pœnam delicta nõ
exigerent, id uerò toti reipublicæ altissimũ uulnus inflixit, etsi liberam ea dere
unicuiq; sententiam relinquo. Mihi sanè referre uera dabitur. Latinè ediderat
Imperator, hoc alij uerterant. Vnum inferius subiungã, exempli causa, ubi tra
ctationem hanc expediuero, quod de concilio inscripsit, & ecclesiæ dedica-
uit. Arrogans enim aliquis, esse institutũ nostrũ fortasse æstimauerit. Est hæc
quoq; memorabilis actio, quæ licet ad me respicit, ab eo uniuersa dimanat. E-
ius enim ego religione fretus, audientiam mihi feci precariã de salutari monumento relaturus. Eò cum frequentes adissent, atq; priuatus aliquis assurrexe-
rat ad audiendũ: hîc tum ego obtestari, sederet in regia sella. Constanter ille re-
nuere, cõtentaq; agitatione animi orationem dijudicare. Placitorũ cõfirmare
ueritatẽ. Quoniam aũt longũ tempus, atq; oratio multa reliqua, mihi cessan-
dum esse cogitabam. Ille uerò intercedere, utq; pergerem adhortari. Diu mul
tumq; ad sedendũ inuitatus, & reluctari, et hisce de rebus audire dissolutè dice
re esse nefas. Postremò sibi sic usum esse, præsertim cũ erectũ hæc accipere san-
ctum sit. Vbi cætera perorata, domũ reueni, meq; ad mea studia retuli: sed ille
ecclesiæ causam uersans, ad me de sacrorum uoluminũ serie instauranda referi
psit, & de festo paschatis etiam adiunxit. Equidem applauserã illius rationi in
his serijs. Quem honorem quàm largè reposuerit, ex literis addiscendum.

VICT. CONST. MAX. AVG. EVSEBIO.

Ardua mediusfidius, & quàm pro dicendi copia multo uberior ingressio,
mysteria Christi dignè referre uelle, controuersiã de paschate, simul institutio-
nem, atq; rei sacræ faciundæ conducibilẽ rationem satis explicare. Nam inter-

pretari

A pretari cœleſtia, pro re dicere, non eſt in homine uel intelligendi magiſtro.
Quanquam tuum diſcendi ſtudium ualde admiratus, & ipſe librum legi luben
ter, & plurimis ex ſententia tua iuſſi tradi bonis probisq; uiris. Ergo quod in
telligis illa tui ingenij munera mihi eſſe quàm gratiſſima, tametſi ſtilo rem tan
tam comprehendere, aut conſequi non ſit huiuſce naturæ: tamen oblecta me
frequentibus, amabo, generis eiuſdem literis. Deus te chariſſime frater aſſer
uet. Hæc ferè ſic erat epiſtola: ſed de ſacris inſtrumentis altera fuit hoc ſenſu.

VICT. CONST. MAX. AVG. EVSEBIO.

In urbe mihi cognomine multitudo immenſa eccleſiæ ſe conſecrauit ali
qua fati prouidentia. Quapropter increſcentibus alijs, etiam noua quædam ædi
ficia templorum ſurgere conuenit. Age uerò conſilium meum, & quid age
re in ea re et uelim, audi. Mihi uiſum eſt hoc eſſe cum tua prudentia cõiunctũ
uti quinquaginta pellib. adornatis et ſuccinctis, ut legi et portari facilè queant,
ea deſcribi prouideas è ſacro uolumine, quorum in eccleſia magnum uſum at
que neceſſarium eſſe cognoſces. Id autem ab architectis ſcribendi totum redi
mi uolo. Quæſtori noſtro quæ neceſſaria erunt, in eam rem præſtet, ego ipſe
reſcripſi. Nam quo citius abſolui poſſint, hoc unum diligentiæ tuæ fuerit: ut
afferri, curæ noſtræ. Cuius autoritate publicis operis ad exportationem dua
bus utere. Quo pacto ad nos illa pulchrè deſcriptę nullo negotio perferentur,
hanc prouinciam adeunte de tuis diaconis aliquo, qui poſtquã uenerit, huma
nitatem noſtram ſentiet. Te chariſſime frater aſſeruet Deus. Protinus impera
torio iuſſu agi cœptum eſt. Ego ternas ac quaternas armamentis ſingulis affa
bre factis inſerebam atque dimittebam. Quod alia oſtendet Imperatoris allo
cutio, qua ſe gaudere plurimum dixit, & totum recipere quod inaudiſſet in ur
be Conſtantia noſtrate, quæ ſuperſtitione antea ſcatebat, ad pietatem atque re
ligionem ab errore diuerti. Quare conſtantia Palæſtinæ, dato nomine ritui ſa
croſancto primariæ dignitatis erant in regia. Primùm accepto urbis nomine:
B Deinde cognomento regiæ ſororis ante alias piæ, quod eſt à pluribus exinde
factitatum, ut in Phœnicia ab appellatione Conſtantini oppidum. Illius mu
nicipes infinitum numerum ſimulacrorum incendere, & accepere legem no
ſtram. In prouincijs alijs ad intelligentiam ueri quaſi transfugæ deſciſcebant.
Imagines, ædes ipſas ſacras in urbe, in uicis ut res nihili euertebant. Altiſsima
deorum templa diſrumpebãt opinione uel erratione ueteri potius omiſſa, po
nebant eccleſias. Atqui res iſtas hominis optimi recẽſere ſigillatim, eorum ma
gis intereſt, qui illius conſuetudine perpetua uſi ſunt. Equidem quæ breuibus
aſſequi potui, quum nõ grauatè ſcripſi, ad umbilicum uitæ pergo. Tricesimus
annus erat ipſis ſpaciorum decadibus eleganter annotatis. Prima facto Cæſare
cognomine filio. Tum altera ſecundo, qui nomen auí Conſtantij habebat.
Promptum et uigentem Conſtans appellatione ſua innuebat. Hic ad honores
eoſdem tertiò deductus eſt. Eo ternario liberorum ternas annorum decades
imperij communicatione celebres effecit. Hic tum gratiarum agendatum gu
bernatori ſummo opportunũ locum eſſe duxit. Igitur opera ſua perfectæ mar
tyrum ædis Hieroſolymæ, attinentẽ ad ſe dedicationem exoluere conſtituit.
In quo honeſti ſemper hoſtis inuidentia, tanquam nubes aut caligo ſolem oc
cupans, aliquid turbarũ molir: conabatur, ijſdem ſcilicet Aegyptum nugis a
gitans. Ille uerò Dei pupillus epiſcoporũ denuò ſenatum, quaſi delectum ali
quem diuinum genio prauitatis oppoſuit. Ex Aegypto Libyaq; & Aſia, pri
mùm ad dijudicandam litem, deinde ad conſecrandam ædem. In metropoli
Phœnicum obiter adimi controuerſiam iuſſit: utiq; diuerſis & iniquis animis
adorare numen illicitum eſſe. Namq; lege ſimultatem humaniſſimè deponen
dam accepimus, atque ad conſungendam amicitiam eundum prius, quàm ara
donum apponas. In eiuſmodi mente & cogitatione cohortandi ſalutariter in
genium uerſatum, eadem retinenda mordicus hac epiſtola demonſtrat.

VICT.

A effatus: Hîc quia terræ orbem moderatus esset, æuo secundo regni Christi fore collegam. quod inimicè audiẽs, ominari melius hominẽ iussit, aut orare suppliciter, eadem clientela iugi nõ indignus haberetur. Anno triceſimo deſponsit uxorem ætate media filio. Nam maximi natu celebrauerat antea multo nuptias, Vbi obſonari lautius, Innubo gnato ſe Imperator auſpicẽ adhibere, conuiuium condicere, epularem accubationẽ inſtaurare. Virorum hîc erat epulũ, alibi matronarũ: urbibus atq; populis uniuerſæ congiariũ aſperſum amplisſimè. Ecce autem ab Oriente legati Indi acceſſere. Attulere dona, lapidũ precij fulgoriſq; eximij omne genus: harum noſtrarũ longè diſſimiles animantes. Illi Imperatoriam ditionem iſto munere claudi Oceano denotabant. India uiri principes ad ſtatuam cõferebant, & dominũ agnoſcebant. Ineunte regno primi occidui Britãni, ſed exacto ferè Orientales Indi cõditiones eius acceperũt. Porrò imperij fines ijdem quum eſſent, atq; orbis terræ, hæredib. amantiſſimis accitis ad unum quaſi patrimoniũ, tripartito imperiũ diuiſit, ſorte auita maximo natu, alteri dominatione Orientis, intermedia portione tertio ceſſit. Semina uerò iuſtitiæ, quæ eſt animi hæreditas, eruditione & diſciplina informans, unicè pios homines adſtringẽs, ad eam rem peperit. Alios impenſe doctos eruditionis externæ interpretes addidit. Alios in re militari, ciuiliũ negotiorũ experientes aliquot & legum. ſupplex unicuiq; regia, ſatellites armati, legiones, harumq; manipulares, & duces, & centuriones expertæ induſtriq; patri in bellicis inſultibus. Tenella Cæſarũ indoles hac ætate cognitores ad rem ſuam neceſſariò habuit. Aliàs unus ad omnia ſatis adoleſcẽtũ pater, adhortando palàm ad eandẽ paternam probitatẽ religionemq; pergerẽt. Edocens per epiſtolam præcepta inſtitutaq; uitæ, cum aberant. Hoc identidẽ ueluti potiſſimũ inculcabat, iſtius uniuerſitatis illũ principẽ colere. Cognitionẽ ueri pietatemq; diuitijs omnibus, atque adeò imperio anteferre. Commiſerat eorum iudicio
B rempub. ſed eccleſiam in primis alleuare, coramq; uelle Chriſtianos eſſe deposcebat. Illi uerò quanquã admoniti, tamẽ cohortationẽ patris adire ſponte, etiam agere plura. Nempe ad ſanctimoniam animum appulerant, legem ac familia implebant ipſi: uerùm hoc à patre prouiſum erat antè, familiam quî liberis & religioſam & piam daret. Ordines ad ſummam rempub. deſignati hanc uiam inſiſtebant, hiſce munitionibus omnes aditus obfirmati. Quæ poſtquã acta ſunt ab Imperatore, præmiorũ Deus arbiter occaſionẽ eſſe cenſens illam adipiſcendæ fortunæ dignioris æquabilem, fatum exequitur. Anni duo (paucis & diebus & menſibus interiectis) ac triginta maieſtatis, omnino uitæ plus minus ſexagintaquatuor, in quibus eadem temperatio uigẽs, ac minimè ſoluta. Vegetum corpus, ac qualibet adoleſcentia præſentius, aſpectu decoro, ualentiſſimũ robore cõſeruauit. Exercere uires, equũ agere, uiam ingredi, cum aduerſario cõgredi cominus, opima reportare, citra ſanguinẽ uincere ſolebat. Idem ille acerrimè exerere animum cõmentando, in omni ſtudio præſtare, ſed humanitatis apprimè, quæ uel eſt eo reprehendenda, quia uidebatur alere improbos hac patientia. Nos in temporũ difficultatem unam atq; alteram incurrimus, ſcelere hominũ improbiſſimorum labefactantiũ humanam uitam, eorum inſuper qui diſſimulanter in eccleſia pedem ponere, Chriſtianum morem probẽ fingere didicerant. Vt enim crederet, humanitas, amor recti, fides integerrima, ingeniũ ueritatis amantiſſimũ faciebat, atq; beneuolentiam confictam admittebat. Iſti generi ſe cõmittens, ad turpitudinem impingere, & allidere poterat, inuidia in eius rebus inferente maculam, niſi aliquo fato properè cõcidiſſet. Verùmenim illius animus intelligendi ratione eouſq; ualuit, ut ad animam poſtremam cõmentandi prodeundiq; inſtitutum, ac dicendi cõſuetudinem nõ intermiſerit, omnia cõmodiſſimè exquiſiuerit hominũ uitæ: de iure ciuili ac militi reſponderit. Operæprecium meminiſſe, ubi ad extremam lineam uentum eſſet, epicediũ de ſuggeſto dixiſſe, in quo ſententiæ denſiſſimæ, quæ

ad ani-

A bat, hisce bonis æternum carituros. Postquam Centuriones ducesq; assurere mœsti, quod iri destitutum dicerent, auumq; lõgius Imperatori exposcerent: adeptum se respondit esse uitam ueram, ac quod ipse boni accepisset, intelligere solum probè. Festinanter igitur ingredi ad iter, abrumpere omnes moras, insuper alia ordine suo quæq; fecit. Homini Romano ciui donationem annuam legauit. Imperium liberis attribuit: omnia descriptè, suo tamen ipsius arbitrio. Tum festa Pentecostes erant, ut sanctitatis, ita religionis omnino primariæ. Septem hebdomades aguntur, unaq; die demum obsignantur, in qua Seruatorem assumptũ in cœlum, immisisse hominibus spiritum sacrosanctũ proditum est. Imperator ille tanti æstimatus, ea postrema die quæ festa inter ferias appellari iure debet, ad Deum circa meridiem abijt relicto mortalitatis affini cadauere. quod enim uerè illius erat, hoc est animum religiosissimum cum Deo cõiunxisse liquet. Ille Constantini uitæ finis, cætera ipsi obeamus. Hastati atq; satellites ilico uestem rumpere, prouoluere humi sese, cõtundere capita, gemere, ululare, Imperatorem appellare dominũ, haud secus atq; patrem liberi. Centuriones, ipsi manipuli, duces identidem uociferari hominem de se bene meritum, ac cõseruatorem prorsus. Illud ipsum legiones agere, quo modo armenta pastorem desiderãt: uulgò urbes obire populi, dolorem intestinum, mœroremq; ululatu cõmonstrantes. Alij uultu delecto perculsorum similes. Atq; luctus ille priuatus unicuiq; tanquam erepto suo cuiq; de uita bono, prætoriani milites in urnam auream cõiecere corpusculum, obtectamq; purpura ardentissima Constantinopolim deportarunt. Illic expolito regiæ loco, deposuere in gradibus editis, accensis circum facibus in aureo quaq; loculo: quod theatrũ hercle admirabile fuit, ab æuo iubari solis antea non aspectum. Nam ipso in meditullio palatij cadauer Imperatoris impositum aureo feretro, regio ornatu, atq; diademate præclarissimum. Noctu diuq; plurimi circundabant,
B aduigilabantq;. Principes exercitus, ordo comitum & ducum, quibus antiquum erat prius salutatum adire, nulla re immutata cõsuetudine, quum appetisset hora, progressi, Imperatorem in urna, quasi uiuentem salutabant, genua incuruabãt. Insequebatur ordo senatorius, atq; uniuersa nobilitas. Aderat autem uariarum gentium frequentia cum liberis & uxoribus. Quæ diutissimè consilio militari facta: donec enim filij affuissent, efferrentq; patrem honorificè, ita fieri decreuerant. Itaq; imperabat ipsum demortui corpusculum, & ordine singula gerebãtur, ac si uiueret. Istud uni ex hominũ memoria concessum. nam etiam ille unus Imperator, altissimũ eiusq; officiosè Christum ueneratus omni ex parte, meritò adeptus est imperij maiestatem inter alios, etsi animam efflauerat. Nempe Deus innuebat animi regnum interitu & senio uacare, nisi si quis animum contrà penitus obdurauit. Tribuni militum hisce illo ferè modo confectis, homines antiqua fide atq; probitate emisere ad Cæsares istam rerum seriem explicaturos. Ii se negotio exoluerunt. Omnes autem exercitus ueluti cœlitus afflati, audita morte summi ducis, uno ore Imperatorẽ nullum, nisi illius magni liberos agnosci debere sanciunt. Haud ita multo pòst, Augustos administrare rempub. dignauerunt, omisso tantum Cæsarum titulo: quæ maxima atque præcipua totius imperij nota. Illud studium legionum datatim auctum est, unoq; penè momento cognita omnium militum consensio. Romani ciues et senatus, intellecto regis interitu, extra aleam calamitatis hoc esse rati, miserè lugere, balnea claudi, forum nullum, theatrum nullum: denique quicquid ad uitam agendam iucundius homini comparatum, nusquam esse. Mœsti prodire munditiarũ proceres. Acceptissimum Deo uirum omnes, ac fœlicem appellare, proculdubio imperium promerentem. Verùm nõ huiusmodi uocibus eiulatuq; solum, sed etiam re ipsa illius honorẽ persequuti, quasi uiueret ad statuam contulerunt. Etenim depicto cœli globo, regione æthera ad orbiculi summam testudinem quiescere uidebatur. Huius appellauere

liberos Imperatores Augustosq́, alterius præterea nullius meminére. Busti A uerò corpore deportato Romam, sui Imperatoris ibi esse, clamore supplici expetebãt. Hæc honorũ summa erat apud eos. Cum filius ille secundus hæres ad cineres paternos affuisset, ad urbẽ princeps efferendi funeris aduexit. Omnium primi cunei militũ, decẽ millia armatorũ funus obibant. In templũ apostolici nominis ut uentũ est, urna deponitur, & quieti traditur, quæ fuit in adolescente Constantio pietas erga parentem cùm præsentia, tum officijs illi sanctissimè persolutis. Eo secedente cum militari manu, sacerdotes atq́ populi religiosa frequentia progressi fudere preces. Hic tum editiore loco positus efferri laude homo beatissimus. Hic admisto gemitu lachrymis à plebe & ordine initiatorũ, suscipi uota causa Imperatoris, quo nihil ipsi gratius esse poterat, aut optabilius obseruantissimo numinis. Hic se Deus aduersum famulũ perfacilẽ ostendit, imperio primùm restituto liberis ubi tam fato concedendum illi erat. Tum deinde quod omni studio concupiuerat, apostolica memoria, dignato animæ fœlicissimæ cõtubernio, cum apostolico nomine gloriam indepto, consorte religiosi populi ac mystici ministerij, postremò cõmunione precum sanctissimarũ, atq́ societate freto. Quid apprehendit à morte regnũ, ut si reuixisset ad eandem illam maiestatem obtinendã. Augustus, uictor maximus orbe Romano, secus ac auis Aegyptiaca, quam singulari ingenio esse tradunt, & in aromatũ cumulo emori suæ necis aruspicẽ: porrò ipsam refici cineribus, emergentemq́ simili figura euolare. Iuxta uerò Christi sententiam, grani tritici assimilis, atque ex uno multiplex, spicam extulit, orbemq́ terræ his frugibus uniuersum refersit. Nam beati hominis soboles uni succedẽs, eodem loco fuit: etsi nomen etiam Constantini mortui conseruatũ est, ad cuius gloriam statuę positæ ut liberis. Nummus excusus est eo typo, ut parte altera caput occulto priore, quadrigæ insistentem, posteriore intenta instar aurigę dextera manu. Quæ Deus aperiens oculo nostro, inq́ uno Christianorũ Imperatorũ Constantino B designans, ille quantũ excelleret intelligi uoluit, ut ad eos aspicias, qui Deum atq́ eius Christũ adorant, aut aduersæ partis homines, ecclesiæ inquam hostes. Ii se Deo inimicè hostiliterq́ opponẽtes, suum cõtra numen odiũ manifestè in morte declararũt. Econtrario quantũ pietas ualeat, apertum reliquit dies Constantini ultimus, unius Romani Imperatoris & pietate & religione præstantissimi disciplinæ Christianæ egregij præconis & autoris, ubiq́ liberi laudatoris, unius ante omnes alios à natis hominibus ecclesiæ defensoris, antiqui erroris in deorum copia solius euersoris, antiqui ritus in statuis adorandis emendatoris, unius ea cõsequuti in uita & post uitam, quæ ne tota quidem antiquitas obtigisse mortaliũ cuiquã in Græcia aut orbe Barbarorũ, non in toto Romanorum stemmate quamlibet excellenti post orbem conditum meminit.

CONSTANTINI IMP. ORATIO QVAM SACROSANCTO SENATVI rescripsit.

SEreniſſimum diei ſolisq́ iubar, initium reſurrectionis, & defectæ olim molis ad calamitatẽ noua cõpages, appetitio promiſſi, ducensq́ ad immortalitatem uia, feriæ tormenti adſunt, ô chariſſimi inſtitutores, amiciq́ omnes uiri. Multo autẽ beatior ipſe religioſorum numerus, ac qui numen adeò religionis implorat interiore ſenſuum modulo continentem laudationem terens. At tu parens uniuerſi natura contuliſti unquam quicquam huius ſimile mundo? Imò quod tuum opus eſt, ubi qui ſingula, uires etiamnum tuas agitat? Ille te exornauit: etenim ordo atq́ pulchritudo naturæ, uita eſt ad naturam accommodata. Nam equidem in hominum animis arctè inhęret, etſi

naturæ

A naturę aduersatur, ut adorare numen et excolere nemo uelit: arbitrentur omnia nullo fato prouidentiáue gubernari: fortuna uerò magis & casu quicquid est, temerè extitisse. Tametsi cœlitus afflati uates ista singillatim edixere, qui meritò audiendi erant: tamen impietas iniustissima restitit, atque tenebras obscuriores amplexata, ueri lucem usq; illa detrectauit. Illud autē atrocitate uiq; minimè uacauit, inconditam multitudinem & dispersum uulgus optimatum iudicio adiuuante. Nisi sanè totius illius insaniæ erat magistra potius eorum opinatio. Ex quo multis annis illa ratio uiuendi firmata ijs hominibus maximas miserias attulit. En uerò domini uideri uultus ex improuiso quum ex iniustitia æquitas, è procella tranquillitas affuit. Tum uaticinationes omnes impletæ. Postea sublimis ad patriam sedem euectus, orbe terrarum ad pudorē, & modestiam eius opera conuerso, uirtuti ædem sacram posuit: ecclesiam nimirum sempiternam in terris, & ab interitu securam, in qua summo patri pro suo iure atque filio religiosè omnia fierent. Vnde gentium malignitas imprudens aliam rem machinata, tollere beneficium Christi: pro conseruatione hominum publicè, ecclesiam constitutam euertere & destruere cogitabat, ut iterum superstitionem adduceret. Inde flagitiosa rursus altercatio, bella, tumultus, ineptiæ morum, coitio, sordes. Id extra prauí naturam positum aliquando, concinnata quadā spe deliniuit. Etiam perterrefecit aliquando. Igitur humi proiecta iaceat, expugnata ab uirtute peruersitas. Hanc infringi pœnitentia oportet, & ea seruari à nobis quę legi sacrosanctæ consonant. Itaque audi nauiculator atq; uirginitatis inclytæq; sanctimoniæ compos. Audi ecclesia, rudis & imperitæ indolis educatrix, cui curæ ueritas est ac humanitas, ex qua tandem iugi riuo salutares aquæ defluunt. Audite uos ex animo qui Deum syncerè adoratis, & idcirco illi curæ estis, animum non ad eloquendi uim magis attendentes atque omnium minimè ad me, quàm ad rei ueritatem at-

B que religionem initiorum. Nam quî possit orationis esse iucunditas incogni persona dicentis & ingenio perspecto nemini? Quo sim fortasse præfidentiori, quod ego acceptum refero ingenitæ erga numen charitati, quæ uel ipsum pudorem impellat. Ideo rerum sacrarum experientes, adiutores adiungo mihi uos, ut si errare aut labi accidat, alleuetis, exactam disciplinam minimè desideretis, huiusce denique fidem imgressionis nostræ approbetis. Inspiret autem ista dicentem pater atque filius, ut in os & animum ueniant inde profecta diuinitus. Qui enim ad artem rhetoricam aut aliam facultatem aggressus, absq; ope supera efficere suum munus absolutè putat, ille frustra laborasse reperitur. Illi tamen cessandum non est, aut amittenda cura, quem Deus aliquando inspirauit. Ego omni prorogatione temporis hinc amandata, scopum collineare tentabo. Quod quidque bonum appetit ortus (etenim perpetuò Deus erat expers, & idcirco principatus, ipsum eorum quæ oriuntur initium est. Ab eo qui procedit, illi denuò coniungitur: & interuallo minimè distat, aut aliqua spacij ratione coit. Id uniuersum apprehendi mente constat. etenim quod est genitum, nulla uiscerum paternorū iactura substitit, ut quæ semine gignūtur animantes. At ordine quodam fati atq; dispensatione constructor auctorq; datus est huic undiq; corporato mundo: ac quicquid in eo machinari constat, illinc omnia uim naturæ suę et uitæ accepere. Illinc animi, sensus, ac quæ sensorū insunt in ipsis instrumenta. Verùm quorsum hæc euadat oratio? uidelicet existimat unum præsidem esse, in cuius manu cuncta quæ cœlum habet atque tellus, ea seu naturæ consilio, seu huius artificis extitere. Horum enim infinitorū domina si pluribus, at uni minimè obtēperat, omnino sortes elemētorumq; distributio sicut est in fabulis: affectus ipse præcellendi, consensum harmoniamq; uniuersitatis agitasset, atq; perturbasset, obeunte munus suū multitudine dissimiliter. Quòd si eodē modo semper ac nulla procuratione mundus extitisset, ecquis agnouisset autorem ortus?

ad cuius erat aras adorandum supplicandum'ue? Cui primum aut ultimum? A
Atqui me unius obseruatio libera impiũ erga cæteros ex industria faciebat.
Erat aliquid impetrandum ad uitam? gratia afferentem beneficè suppetias, ad
uersantem odium sequebatur. Ad me aspicere meamq; fortunam à quo pe-
terem, aut ista calamitate defungi? sed oraculis atq; responsis est à Deo satisfa-
ctum, quia tanti non eramus ut hæc ad se pertinerent. Ergo misericordia quę
nam erit? quæ prouidentia de hominum genere? nisi forte benignior illum al-
leuabit, idq; uolente, cum quo nulla sibi necessitudo intercedit. Ira, dissensio,
conuicia, cum agere suas res, seq; suis continere propter auiditatem non pos-
sent: postremò omnium confusio fuisset insequuta. Quid tum postea? nempe
discordia cœlestium inferiora peruertisset, ordine tempestatum euerso. Nulla
temporum frugumq; uarietas emersisset, nulla dierum atq; lucem intercipien-
tium noctium ratio. De quibus esto modus, & ad eam orationem quæ repre-
hendi nequeat, aduertamus. Id omne cuius est exitus aliquis initium aliquod
habere necesse est. Quòd si erit temporis, ortus appellabitur. Huiusmodi in-
tereunt, et tempore marcescũt. Quî fiat igitur, ut orti ac geniti perennent? Di-
manauit à fece plebis hæc opinio, Nubere deos, operamq; dare liberis. Hi si
perpetuò erant, idemq; studium remanebit, exundet aliquando necessariè ge-
nus oportet. Ac cum accessurũ semper aliquid sit, ecquę cœli moles atq; terræ
examen accipiet? Quid de hominibus dicas ad thalami societatẽ, eodem patre
natos agentibus? adulterium exprobrantibus? ego liberè adñciam: quos hono
res & quæ præmia dñs offerunt, iniuriæ sceleriscq; plena esse. Nam sculptor ali
quis eruditus animo uersans speciem quandam, ad artem se refert, & imaginẽ
cõceptam exprimit. Interim quasi obliuione obrepente, suo muneri adulatur,
ut immortalem aliquem deum excolit, etsi opificem caducũ se illius asseuerat.
Illorum aliorum æternitatem adeptorum sepulchra urnasq; ostendunt. Vita
functos honore prosequuntur, id quod ex sese beatum, atq; permanens ista o-
pe mortali nihil indiget ignorãtes. Id animus ipse dispicit, ac apprehendi men B
te potest, expers figurationis, expers formæ qua dignosci debeat, expers ima-
ginis, & omnino notæ. Porrò illa fiunt in eorũ gratiam qui è uita migrarunt: ñ
tum fuere homines amicti corpore. Equidẽ quid in mentẽ mihi uenerit, igno-
ro, cum Deum alloqui laudaturus inficio linguã spurca ratione dicendi. sanè
uelim elicere ori salsuginẽ optima potione quæ fluit eodem perẽni riuo dilau
dandi mihi numinis, hoc erit in uita meum munus hymnũ Christo dicere, ut
immensa beneficia illius saltem hac opella mea rependam. Initiò imprimenda
gratia, qui de condenda uniuersitate hominis causa rationẽ iniit, atq; primùm
traduxit aduernantẽ, omniq; fructuũ uarietate durissimum locum nuper edi-
tos in lucem, inscientes illos primùm boni & mali esse uoluit. Deinde ad inco
lendum regionem commodissimam rationabili animanti dedit: inde iam noti-
tiam boni maliq; permisit, ut ad intelligentiam genitos atque scientiam. Tum
augeri gentem iussit nulli morbo obnoxiã, quantum olim obibat Oceanus.
Artes inde necessariæ ad uitam inuentæ sunt. Animantium reliquarum nihi-
lo secius incrementũ uniuerso genere erat. Ibi naturæ quadam insigni faculta
te benignitas hominum cicuribus, feris uelocitas & robur ad declinandos im-
petus tributa sunt. Mansuetorum procurationem tutelamq; homini tradidit:
in animantes cæteras aliquod odium aut certamen. Postea uolucrũ genus om
ne conditũ est immensum numero, & natura genteq; uariè distinctũ, insigne
coloribus, atq; ingenita musicæ gratia celebre: breuiter omnia quæ ubique ex-
tant ordine digessit, ñsq; legem uitę præscripsit, atq; tandem absolutissimũ om
ni parte quod instituerat expleuit. Hominum bona pars inanis & stolida pul-
chritudinis huiusce causas ad naturam adducit, traduxere alij ad fatũ, aut fortu
nam, hunc omnem potentatũ necessitate metientes. Hi cum fatũ dicunt, haud
intelligunt in re nulla subiecta uersari orationem. Quæ sit enim illa per sese fa

torum

A torum ſeries, ubi fuerit à natura quicque productum & genitum? Aut quid eſt ipſa de natura putandum, ſi fati lex erit ea quę refigi nullo modo poſſit? Atqui fatalem eſſe normam dicere, ſancientis aliquod opus innuere uidetur. Ergo fatum, ſiquidem ſanctio aliqua erit, atque cœleſte cogitatum, ut eò redeant uniuerſa, nihilq; immune ſit illius autoritatis, ut hæc à Deo neceſſitas exeat, admittimus hæreſim. Verùm iuſtitia, temperantia, uirtutes omnes ea lege ſi dicentur eſſe, unde iniuſtitiæ uis aduerſaria? unde totius libidinis? Planè à natura ſit, ubi fatum non erit, eſt neceſſe. uirtus officia morum continet. optimũ conſilium ſiue bene cadat, ſiue eueniat aliter, ut aſſolet, aut caſu, aut neceſſitate ſit: æquum unicuiq; datum quantum merebitur, itáne demum fato conſtiterit? ipſum ius, atque impulſio ad honeſtum, diſſuaſio turpitudinis, ac eorum quæ minimè decent, uituperia, laudationes, ſcelerum uindicta, quæ (dicam enim breuiter) ad uirtutem rapiunt, & ab improbitate retrahunt: ea non è peculiari iuſtitia prouidentis omnia numinis exeunt? an uerò caſu fortunaq; potius exiſtũt? aut ex quo uitæ genere tot incommoda malaq; impendeãt? auræ peſtilentis inquam, ſeditionum, tenuis annonæ. Contrà copiæ frugũ, quæ palàm modò ſuppreſſa uoce teſtantur? Hæc, eorũm ſimilia, cur aſperſa uitæ
• noſtræ? Propenſo animi affectu erga ſe Deus exultat, abhorret ab impietate, modeſtiam complectitur, audacem æquè & arrogantem odio proſequitur. Harum rerum ſi ponantur ob oculos argumenta, nihil erit euidẽtius. Et quotics animo collecto, inq; illa re illigato putamus eorũ cauſas apud nos? Quam ob rem ita cenſeo, modicè ſuauiterq; uiuere, nequaquam prætergredi naturam, denique tanquam omnia quæ fiunt inſpectet ille cogitare. Quo pacto uidere etiam licet, utrum caſui fortunæ ue ordo, pulchritudoq; rerum concedere debeat. an ego ita credam cœlum, aſtra, maria, tellurem, ignem, uentos, aquam, aerem, temporum uiciſſitudinem æſtatis atq; hyemis eſſe temerè, aut
B unquam fortuitò eueniſſe? Num artificis hæc eſſe omnium longè præſtantiſſimi potius? homines enim ingenio nullo plurimi ſic aiunt, ea ferè quæ ex uſu forent, ſibi mortales inueniſſe. Valet autem opinio, & aliqua ratione ſe tueri poteſt, omnia ſuppetente natura largiter, illa quæ tellus alit atque procreat hominem reperiſſe. Num quid etiam æterna diuinaq; nulli fortunæ obnoxia? illorum enim ſimiliumq; omniũ rerum quæ ſenſum ingredi nequeunt, & animo uidentur æterna Dei natura procreatrix intelligenda mente nõ iſta grauata materię uita. Re uera digerendi conſiliũ prouidentię opus eſt. Illucere diem illuſtratum radijs à ſole, excipere noctem, cum ille ſe primùm Oceano immerſerit, haud expertem tamen luminis à ſtellarũ choro largè diffuſi. Quod autem luna, cuius orbis ex aduerſo corpori ſolis opponitur, ut accedit ac coire geſtit imminutus? Ipſi ſolis igneis accommodati frugibus educandis: anniuerſarij flatus bellè ad uitam comparati. Molle imbrium frigus, atque apta recreatio, nónne ſolertiam mirificam deſignant? lugis errantium aſtrorum curſus à tempore conſtituto nihil aberrans, edictum numinis, atque abſoluta ſiderum conditio, obſeruatio legis illius eſt. Iuga montium, depreſſæ ualles humileſq;, locorum anfractus, æquor aperta regione abſque prouidentia dicentur eſſe, quorum non modò aſpectus, ſed etiam iucundiſſimus eſt uſus? Aquæ & terræ dimenſio cùm idonea cultui, tum exportandis importandisq; neceſſarijs exactum atque æquabile conſilium denotat. In colle aqua ſidit: hinc excepta decliuibus ac quantum ſatis eſt inundans, humum reficit atque recreat: tum ſeſe recipit ad mare, ſenſimq; Oceano redditur. Quæ fortuitò aut temerè eſſe dicere audemus, ipſo de caſu qua figura ſit & ſpecie, qui ſubſtet, intelligendó ne, an etiam ſentiendo planè afferentes nihil. Aurem tantùm ſonitus in re nulla ſignificanda circumſonat. eſt enim profectò hominis inconſiderati, atque feriati cuiuſpiam illa uox, eorumq; inſuper qui aliter accepere atque oportuit. Imbecilla uidelicet intelligendi uis ſic ea rata iudicauit eſſe, quæ quo modo

sint, ratione consequi non potuit. Altè prorsus immersa naturæ consilijs inhæret accurata rerum quarundam comprehensio, quæ sunt ipsæ ingenio mirabili: quales aquæ natura calidæ. causam enim feruoris admodum uehementis in promptu dicere nemo posset. Atqui circuniecta frigida insitam natura caliditatem non egreditur. In orbe terrarum amplissimo rarum exemplum, id est, ex quo nisi me fallit opinio, facilis apud unumquemque erit eiusce prouidentiæ cognitio, duas aduersissimas res esse calidum atque frigidum, quas una eademq; percolari alia re iusserit. innumera sunt homini quæ fruatur utaturq; data diuinitus, in primis oleæ fructus, item uitis. hic animi nostri relaxandi causa, ille reficiendi & tutandi corporis. Aquarum autem cursus iugis interdiu noctuq;, & continens, æternitatis aliqua nota, miraculum longè primum est. Hoc ipsum intempesta nocte deprehendas artificium admirationis. Porrò ego hæc dixi confirmandis ijs qui fieri singula ratione, nihil inconsultè, præterea illam rationem atque prouidentiam Deum esse contendunt. Ille metalla, aurum, æs, alia sua, quod que natura quantum esset opus inuexit. Quorum multus usus in hominum uita abundè suppetere uoluit. Alia luxuriæ delciisq; peropportuna magnificè quidem illa, parcè tamen, ut admista liberalitati aliqua tenacitas esset: etenim simili istorum uberate potetant artifices auaritia ducti, quæ pertinent ad agrum excolendum, uillam ædificandam, molienda templa, ferro & ære neglecto industriam integram ad alia conferre, quæ ne quicquam essent, atque usui nullo solum ornamenta luxus. Itaque ferunt argentum & aurum maximi laboris esse, tum inuestigando, tum fundendo & ducendo, ut ipsi ringere cupiditatem, & obtundere ualeat. Extant infinita largiter ad huiusmodi uitam nostram implendam prouidentia tributa, quæ ad honestatem impellent, & uirtutem, ab immodica rei faciundæ uoluntate abducant. Horum persequi uestigia dicendo, sanè plusquam hominis est: ecquis enim ueritatem perfectè consequatur? imbecillæ & fluxæ animantis animus ab initio purè Dei cõsilia peruideat? ergo quod aggrediare, uersandum pro uiribus, estq; insequenda natura: siquidem ille dialogi lepos homines abstrahit à cognitione ueri porrò permultos. Ita contigit in inuestiganda natura philosophis, ijsce percuriosis importunaq; loquacitate grauibus. Illorum enim quoties artem atque studium indagandi rei magnitudo uicerit, ambigua tractatione ueritatem inuoluunt. ex quo fit, ut diuersè sentiant, ac inter se repugnent, etsi probè sapientiam atque prudentiam affingunt. Vnde populi seditiones, atrociaq; magnatum iudicia, dum patrium morem illo genere aboleri posse censent, hoc in ipsorum perniciem sæpe uertit. Inflatus enim differendi ui Socrates, & quæ probabilia minus essent, ea similiora ueri conficiens: perinde quasi ludicrum in euertendis opinionibus aliorum illi esset à suis ciuibus inuidia conflata sublatus est. Ipse Pythagoras egregiè modestiam silentiumq; præ se ferendo, tamen insimulatus atque mendacij conuictus est. In Aegyptum lustrandi causa profectus antiqua uaticinia tanquam sibi diuinitus aperta Italicæ genti attulit. Omnium Plato lenissimus hominum, animos ab ijs quæ sunt in sensus opinatione posita, primus ad id quod unum atque idem semper est, intelligentiaq; apprehenditur, attraxit. Oculos erigere iussit, alta et sublimia docuit, interpres omnium primæ purissimæq; mentis extitit. Hoc scitè & rectè. subiecit illi alterum, duoq; membra attulit eius quod est, uno tamen amborum ac eodem genere: quando emanat à primo, fluitq; illud alterum. Ille nimirum administrator atque opifex huius uniuersitatis altissimo loco sedet. Hic ut administrator insequens omnem causam machinationis alteri acceptam refert. Vnus ergo dicẽdo absolutè, quidq; prouidens & procurans hancce qui tornauit atq; digessit, unus inquam, Deus sermo. Qui ipse Deus est ac Dei filius. Nã quî aliter appellare possis, nisi flagitium grauissimum in te admittere uoles? Vniuersorum parens etiam uerbi

sui pater

A sui pater æquo iure dicendus est. Huc usque Platonica sapientia. In cæteris plenissimè à ueritate aberrat, aduecta deorum multitudine, uno quoque forma singulari uultus. Inde uerò multam errationem rudibus infirmisq; hominibus expandit ad altissimi Dei prouidentiam nequaquam aspicientibus, imagines humanas, animantiumq; reliquarum specie reuerenter adorantibus. Idcirco summum ingenium, dignissimum laude, errore implicatum, minimeq; syncerum ac expurgatum fuit. Idem se reprehendere mihi uidetur, atq; emendare, inspiratam cœlitus homini rationem, eumq; animum nostrum esse profitens. Omnino quod est in duo genera ab illo distribuitur. Alterum intelligi, percipi sensu alterum debet. Tertium utriusque est compages. Illud intelligentia atque ratione comprehenditur. Hoc opinionem sensus affert. Igitur illud expers materiæ sacrosancti spiritus aliquid habet. Id esse simplex & æternum constat. Hoc undique diffluit: & qua primùm conditione ortum est, æternitate careat est necesse. Deinceps mirificè explicat animos hominum, modò se probè gesserint in uita, integraq; fide fuerint, post hanc à corpore secessionem cœlo qua eminet pulcherrimum æuum acturos. Vtiliter id quidem. nam quis in istam sententiam illectus expectatione fœlicissimi seculi iustitiam negligat, atque modestiam non amet? quis iniquitatem & uitia non detestetur & auersetur? His adiunxit dissolutorum animos fluentis Acherontis, atq; Pyriphlegethõtis instar reliquiarũ naufragij cuiusdam iactatũ iri. tametsi nõnulli sunt obliquo iudicio uiri, qui cum ista perlegunt animo, nec afflici, nec inhorrere, sed illudere magis ac despicari subit, ut aliqua fabularum commenta. facundiam quidem & ueneres orationis extollunt, at placati seueritatem ablegant, etsi poetarum offucias admittunt. Hi personant uniuersa Græcia, Barbaraq; ditione rancidi uetustate, mendaciorum pleni audiuntur. homines enim Deo natos, esse iudices animorum ubi discesserint è uita, poetæ dicunt,
B hos, inquam, iudicia & atria laudare, tanquam censores manibus dare uides? Iidem bella dæmonum, conflictus atque bellandi leges afferunt: eorum sortes, eorum fata perstrepunt. hos acerbos, hominum curatione alienos, supra modum molestos illos, atque tractatione difficiles alios. producunt autem miserè discruciantes se ob suorum liberũm cædem, quasi tantum absit, ut subleuare alios possint, ut maximè necessarijs opem ferre nequeant. Hominum consuetudine fortunam utramuis experiri cogunt. Itaque percuti, depugnare, triumphare gaudio, gemere, canere. Nihilominus accepti sunt, in manibusq; uersantur: profectò si adeant ad artem poeticam numine afflati, parendum ijs, atq; credendum est instinctu aliquo adactis ad ea contexenda. motus animi deorum dęmonumq; referunt. Igitur eorum affectus ut erunt, ita dicentur. Dicat aliquis, Sanè poetę mentiri licet. Etenim animum delinire si quis audiat, esse artis munus affirmant. Vbi aliter esse quàm dicitur nullo modo potest, esse necessariò uerum oportet. Hoc arti concedamus, amandare nõnunquam ueritatem. Atqui se mendacem esse frustra nemo uelit. Aut enim gratia compendij, aut periculi propulsandi cum leges & iudicia sceleris cõscientia fugiant. in quibus absque impietate falsa dicere uerum est omissa natura, de qua exequi uoluere. Enimuerò qui minimè esse frugi meretur, atq; sibi magni criminis est conscius, ille si cõsilium mutabit, & ad intuendum numen attender, optimè secum actum existimabit, quamuis ætate adulta propensior erit ad sapientiæ studiũ purgata acie mentis, institutoq; uiuendi peruersissimo remoto, nulla prorsus humanitatis institutio: nos uis omnia de cœlo data, ea quæ de moribus homini probantur. Equidem habeo amuletũ, atq; circunfero machinis inimici dimouendis habile. Is umbo, notitia uidelicet eorum quę Deo grata sunt opportunus, ad ea differenda propellit atq; inuitat. Ego uerò non citra delectum ingrediar uniuersi parentem laudaturus, istudq; studiũ meum & diligentiam ueluti excitabo. Christe omnium seruator ades, atque de tua uirtute

orationem iſtam depingito, dicendi uim arbitrio tuo indulge. Nemo autem A
lepôres expectet, & implentem aures eloquentiam. Conciones illas elaboratas, ad uoluptatemq; optimè concinnatas, intelligo placere non poſſe prudentibus, ubi ſonitus à dicente quàm ratio modicè dicendi potior habebitur. Aiunt homines impuri toti facti de ſcelere iuſtificatum fuiſſe Chriſtum, autoremq; uitæ caruiſſe uita. Quos ad impietatem ſemel aggreſſos improbitatem, neque tegere, neque reformidare quenquã mirum non eſt. Hoc uerò hominis eſt inſigniter amentis atque ſtolidi, credere ſe de ea re feciſſe fidem: ui mortalitatis benignitatem adeò excuſſam: nec id habere potius, animi præſtantiam illam perſeuerantiamq; non immutari contumelia, non deijci de ſententia maledictis, imò feritatem perſequi, frangere maieſtate ſenſus atque magnanimitate. fuerat eo conſilio Dei bonitas, ut induceret iniuſtitiam, honeſtati et æquabilitati reſtituendæ incumberent. Ea propter hominibus undecunq; doctiſsimis coactis, excellentem utilemq; ad uitam doctrinam inſtituit, æmulatricem illius ordinis atque diuinæ prouidentiæ, quod hominum bonorum proborumq; intereſt. quo quid eſſet poteſt amplius aut uberius in ſerie bonorum uniuerſa? Virtutem unam excellentiſſimam Deo largiente, ſuiq; perſimiles addicente eos qui digni doctrina illa eſſent, ut ad omnes integritate atque probitate diffuſa liceret eſſe æternùm beatos homines. Inſignis iſta victoria: cùm maximum, tum uerò præcipuum opus emendatio ac caſtigatio populi, quo numero ſumus etiam, qui tecumq; laudamus, ô omnium ſeruator. At tu contumeliæ plena petulantia, procacitatis morbus, inflata rumoribus atque mendaciorum copia iuuentutem eludis, imponis adoleſcentiæ. qui facilè capiuntur, hac quaſi ſint ætate homines à ritu ſacro auocas, cõparas imagi num ludibria ad quæ adorent, & uota dicant, ut hebetes ſenſus idem maneat authoramentum, Chriſtum boni originem fontemq;, Dei filium, accuſant: illum uerò quæ gens in qua modò aliquid ſalis inſit, atque modeſtiæ, quæ natio Deum non exiſtimat, obſeruatq;. Ille potentatum omnem adeptus eſt, B
ea ratione perſtat eſſe, neque tantillum priſtinam humanitatem imminuit. Hinc improbi pedem, qui ipſi permittitis ob impunitatem uobis admouere ſacro maiores hoſtias: comeſſatum ebrietate feſta, religione ergo diſſimulanter itur. Ibi palàm uoluptas atque libido conqueritur. Id ſacrificio cui nomen eſt ſanè appellandum ſatellitium uoluptatis. Apud uos ignoratio boni penitus. altiſſimi Dei mandatum omnium primùm minimè tenetis, in quo lex eſt humani generis aſtricto filio ad illam prouinciam adminiſtrandam. Nempe eius arbitrio qui uitæ curricula emenſi fuerint ſobriè & honeſtè, ut ij demum beatiſſimam fœliciſſimamq; uitam ſortirentur. Equidem decretum ſcitumq; Deo de mortalibus expoſui: uerùm non qua permulti inſcientia, nõ ſimilitudine coniecturáue ductus. Verùm enim roget aliquis, unde nuncupatio filij, quis ortus ſi Deus unus eſt alienus omni temperatione, permiſtiq; diſſimilibus ex rebus expers. Ergo generationem duplici modo atque ratione intelligi licet. Illam uulgarem & tritam cum fœtura, alteram perenni quadam efficientia. Vim huius inſpicere niſi numine aut aliqua propiore neceſſitudine illi adiuncto nulli contigit. Iſtius enim cauſas uniuerſitatis homo doctus & experiens agnoſcet. Et cum nihil abſque cauſis ſit, omnino fuiſſe quendam principatum ortus. Itaque cum mundus eſt, atq; eius partes, & uſque ſalua uniuerſa maneant, autorem tutoremq; neceſſarium anteceſſiſſe. Ita ſalutis in Chriſto cauſa erit, atque adeò ipſa rerum ſalus ac conſeruatio. In patre efficientia & antegreſſa cauſa cuius eſt ille filius effectio. Ac ab initio quidẽ extitiſſe, à nobis explicatum abundè eſt. Ad homines autem cur adijt, terrasq; inuiſit? Eſt una certè ratio communis, curatio atque tutela omnium rerum iuxta prophetarum placita. Nam artificem ſui muneris oportet eſſe curatorem. Poſtquam igitur iſthuc appellere, temporibusq; neceſſarijs terrasq; incolere,

aliquan-

A aliquandiu certum illi esset, ortum machinatus est, incognitum ac peregrinum. Conceptio absque nuptijs, sine congressu, integra uirginitate Lucina, id est ipsa Dei parens atq; uirgo, naturæ iugis initium temporale, sensus eiuscerei quæ solo animo percipi debet: denique sylua lucidissima minimè corporati. Cætera totius ostenti consequutio, cum re maximè coniuncta est. Ex arca Noe nimirum columba pennis excita uirgineis finibus allabitur. In cuius eminet uniuersi cœli sapientia post hymenæum cõtagione nulla uel aspectus inquinatum, tota castitate atque temperantia potiorem. Illum Iordanis lauacri præbitor reueritus est, insuperq; unctio, regia quidem, & ad omnem scientiam comparata. Potestas, educatio, cuius effectus mirabiles, in primis hominum deploratorum curatio. Petitionum ocyssima concessio neutiquam impedita. Prorsus humani generis optato & uoto integrum uiuẽdi institutum. Doctrina erat non prudentiæ animaduersio, sed docens adeò sapientia. Neq; uerò gubernandis urbibus idoneam artem uirtutemq; auditores exercebant, iter aliò inuestigabant, ubi mundus est animi contemplatione dignoscendus. Hoc agebant uti permanens & stabile genus intuerentur, altissimi patris accipere tandem notitiam possent. Hercle beneficentia est summa pro cæcitate uisus, habitudo bona pro langvore corporis & egestate, pro morte uita denuò reddita. Prætermitto sciens apparatum solitudine media penè luxuriosum, etsi esculenta & obsonia rara erant, omnigenam tamen abundantiam immensa multitudine. persoluo tibi grates illas è re mea quantulacunq; Christe, Deus atq; protector, altissimi cõsilium parentis expugnator aduersæ calamitatis, optabilioris q; disciplinæ princeps. Ego enim præconium non dico, sed instituo gratiarum actionem. Quis enim te homo dignè laudabit? Omnia te quæ uidemus de nihilo fecisse constat: tum illuminasse molem elementorũ rudem & indigestam, adduxisse ad istam ordinis pulchritudinẽ. Vnam excellentissimã
B uirtutem homini, ut qui natura illa sint, ij beatam uitam imitentur, aspiciant q; tribuisse, ut tabernam exerceant: in qua bona insunt omne genus, unicuiq; fortunas impertiant. Acquisitæ inquam prudentiæ, ex qua frugem de uirtute collectam proteruitate amota reponant, clementiã humanitatemq; ament, in oculis æquè miserationem habeant, expectationem fidei suæ conseruent, erubescentiam amplexentur, atque uirtutem penitus, in quam uita hominum antegressa inuaserat: à qua supremo totius administratori standum fuit. Exurgentis enim illius hisce temporibus iniustitiæ gentemq; peruadentis oppugnator atq; medicus ex usu nemo erat. Ergo hactenus intenta prouidentia quicquid iniuria & libidine peruerti potuit, adornare incœpit haud occultè. Namq; intelligebat ex hominũ genere aliquos ad se, suamq; ingenij facultatem prudenter aspicere. Nonnullos animantium brutarum nullo sensu rationis assimiles in sensibus ob euidentiam immorantes. Hîc ea quæ nemo dubiè accipit indiligenter etiam uersans, atque ingenio hebes ob oculos mirabilem, fœlicitatem beatitudinem que posuit: iterum inire uitam pollicens ista uita defunctis, & enecto sensu uim eandem solidam restituere professa. Dissernat illius aspectu, maris undæ fidunt, atq; procellæ infringuntur. Itaq; res admirandas in uita aggressus, ut attraheret homines ad constantem fidem euolauit in cœlum. quod nisi Dei nullius esse potest egregiũ numinis opus. Quanquam ominosi tormenti dies altero mirabilium rerum theatro nõ caruit. Hîc tum occupata lux diurna à nocturna caligine tenebris interceptus est sol. omnes uhiq; gentiũ populos horror agitabat. uniuersitatis esse postremã lineam, aut certè aduentare cogitabant: antiquũ chaos obtinere, qualis ante conditam mundi machinã omniũ facies erat: has illius esse uires. Habita anxiè tanti mali quæstio, unde esset, ecquid in deos à mortalitate admissum grauius, usq; dũ leniter iniurijs impiorũ insita magnanimitate despectis, & nihil ductis suũ lumen cœlo retulit, astraq; digesta reposuit. Ibi cœli uultus atque species interuallo mœ-

uallo mœrens priſtinæ hilaritati luculentè reddita eſt. Inſtet aliquis & afferat, A
eius inuertere conſilia, rationesq; Deum potuiſſe facilè, qui contrà procax at-
que petulans eſſe principio maluiſſet. Oro quę accommodatior, aut ad allicie-
dum uia paratior, ut improbi reſipiſcerent, emendarenturq; oratione illius,
& conſuetudine inter homines? ea ſi nihil efficere cum adeſſet ille potuit (eſt
enim mundum adhortatus, ac pro concione frequente ſæpe dixit) abſentis,
inauditiq; gratia ualeat? honeſtam uiuendi uiam inculcare, identidem uiſus
inſecta re deſtitit. Etſi in omnium oculis eſt uerſatus, illud ab eo iam diu pro-
fectò requiratur? Illam eximiam diſciplinam obſecro quis auertit? Iners ho-
minum fatuitas. etenim cum ea quæ pulchrè decenterq; admonemur, acci-
pimus iracundè, quicquid uſquam ſobriæ mentis in nobis euaneſcit, atque e-
moritur. De induſtria factum eſt, ut aures à lege ſancta abſtinerent, admo-
niti refragarentur, atque dicta denique negligerent. Quod niſi egiſſent, au-
dientiæ quidem præmia digniſſima reportauiſſent in ſecundam etiam uitam
(quæ uerè ſola dicitur) haud in uſum modò præſentem. merces enim animi
Deo obſequentis æterna ac minimè fluxa uita eſt. Hanc adipiſcentur ij qui
Deum ſciunt, & ita uitam inſtituunt, ut imitanda poſteris æqualibus admira-
bilis, atque tanquam uitæ exemplar omnibus. Eo tradita eſt ueri agnitio ſa-
pientibus, ut quod illi dixerint obſeruandũ publice, in animis inhæreat. Illam
ens integra & cælebs, obſeruatio præceptorũ diligens, ex qua robur aduerſus
aculeum mortis, ex qua ſecuritas enaſcitur, ſi de Deo uniuerſum addixeris, pu
ra illibataq; fide fueris. Obſiſtit huiuſce mundi tempeſtatibus inexpugnabi-
li uirtute, atque ſe dicendo teſtimonio Dei cauſa comparat. Vnde formidi-
num ingentium animoſe debellatrix ad lauream accerſitur ab eo, quia uiam
arduam ingreſſa, tamen nihil aſſumit arrogat'ue ſibi. Videlicet hoc ego illi
perſpectum eſſe puto, datum eſſe cœlitus uti ſubſiſteret, obiretq; alacriter om-
ne diuinum munus. Quam uitam memoria ſempiterna perennis honores & B
immortale decus atque gloria non immeritò ſequitur. Namque uita mode-
ſtiæ plena martyris inuenitur oblita præcepti nullius, indolis quoque ad ma-
gnanimitatem & nobilitatem excitatæ. Proinde hymni, carmina, præconiaq;
aduerſus illum deſignatorem ſummum. Quæ gratijs agendis appoſita ſacra
abſq; ſanguine, abſque ui fiunt hominibus illis, ubi neq; deſideratur incenſa
pyra: neque uerò aromata et odores. Adeſt enim caſtiſſima lucerna, quantum
adoranti ſufficit. Frugaliſſima conuiuia plurimorum, ad egeſtatem ſubleuan-
dam, & ad eos qui fortunis euerſi re ſua cecidere fulciendos adinuenta. Quæ
ſi quis illepida exiſtimet, ſecus atque cœleſtis inſtitutio ſentiet. Iam reperias
ingenium exercentes aliquos innumine incuſando. Cur enim ea quæ exiſtũt
inter ſe diſcrepantia, tantumq; diſſidere maluit? unam atque ſimplicem natu-
ram contrarietate nulla potius effinxiſſet: unde morum, inſtituendæ uitæ &
degendæ, maxima uarietas apud nos. Atque fortaſſe præſtabat ad ipſum intel
ligendum, et animo informandum: ad implendum mandatum retinendumq;
mordicus, ad uniuſcuiuſq; etiam fidem confirmandam abeſſe ab homine mo-
res, ita abiunctos atque inſtituta uiuendi. Atqui uno eſſe ingenio ſingulos
optare, perabſurdum eſt, idq; non animaduertere, mundi machinandi ratio-
nem, ordinem, ac eorum quæ in eo ſunt eandem eſſe non oportere. Nam quę
natura ſubſiſtunt, illa cum moribus ita coniuncta non ſunt, ut nihil interſit, a-
nimiq; affectiones ipſæ plurimum abſunt à corporis affectibus. ſanè omnem
mundum terreſtres animantes ad interitũ deſtinatæ, natura ſua quo nobilior
atque diuinior eſt, exornant, hominumq; genus in primis, etſi non omni-
um, neque temerè, ſed in quibus apparent aliqua ueſtigia boni ſummi: qui
cœleſtem naturam perſequuti, uitam ſic inſtituerunt, ut in ea degenda co-
gnitio numinis anteiret. Iſta uerò quæ generantur ac intereunt, extremæ de-
mentiæ cum illorum genere cõferre, quę perpetua ſempiternaq; ſunt, initium

illorum

A illorum nullum, exitusq; nullus: ista sicut orta & facta sunt aliquo principatu temporis, omnino deperire necesse est. Ista illi principi fabricæ totius operis exæquari nequeūt, utq; uanitatem aut stoliditatem esse iudicet atque censeat, ego imperauisse ut essent, haud arbitrer. Verùm orbes ipsi machinæ uolubilis exæquo nemo comparet, imagines exemplari, neque mundum hunc inferiorum ad animalium sensum factum primario illo peruio solis animis. Porrò autem confusio ridicula emerget, ubi diuinitatem internoscere nequeas à cæteris animantibus, atque brutas æquali esse cum humanitate loco facias. Opes isthic esse potentiam'ue quæ Dei magnificentiam adæquare possint, insani est hominis, omnemq; de uita sobrietatē euellentis uotum, cœlestem illam beatitudinem si nancisci uolumus, ad ipsa cœlestia mandata uita dirigenda tota est: tum Parcarū uiolētia potiores erimus, hoc est à senio liberi, cum præscripta homini lege à Deo implebimus. Vnum id est in uita nostra quod opponere possimus immensæ potentiæ, simplex aduersus eum obseruādi & excolendi uia, consideratio illius, ac quæ eius stomachi sunt. Cernuum minimè esse, terram'ue contuentem, sed animum illuc inducere quantum queas ad ardua. Ex quo studio, inquit, erit anteferenda uictoria omnibus. Causa igitur dissimilitudinis in rebus, & dignitate, et facultatum uicissitudine sic habet. In quam sententiā pedibus ire prudentes, atq; gratias immortales habere mihi uidentur. Ingrati (qui nisi stolidi amentesq; nulli sunt) arrogantiam ac contumaciam nō inultam ferent. Enimuero Dei filius omnes ad honestatem hortatur. se magistrum, censorem morum ijs qui sano cerebro sunt adhibet. Aut egregiè opinione labimur, & ignoratione praua ducimur, si compendio nostro peregrinationem illam cōstituisse in orbe terrarum ambigimus. Hic tum accersitis ad sese bonis illius seculi hominibus hisce rebus instruxit, iustitia dico & fide, quæ uitæ curriculo temperantis esse medicina animi possent. In-
B tererat enim iudicio eius inuidentiæ plurimum reluctari, cui simplices ac minimè malos irridere uotiuum est. Inuisebat infirmos, afflictosq; ægritudine alleuabat, & morbi uiolentiam compescebat. Alios ad ultimam egestatem adactos, optimè solabatur. Modicitatem'sensus in ratione positi ualde approbabat. In utranque fortunam apparatum esse, iniuriæ contumelias accipere toleranter, admonebat atque nihil putare. Fatum quoddam'paternum esse, ut ille perpetuò uincat, & ubique loci qui fortunæ casus animo magno adibit. Nam hoc esse robur asseuerabat, animi confisionem annexam philosophiæ, ex qua ueri boniq; intelligentia orta est. Illa consuetudinem inuehit, ut ij qui iustitiam luculentam habent, sua minus opulentis humanè impertiant, hancq; que societatem boni nemini inuideant. Opes atque portentiam prohibet, ostenditq; se dimissurum modicos. Etenim ita principio se modicis adiunxerat, sic fide suorum pertentata, & probata mirificè obtinuit ingruentium tempestatum, non modò contemptores, uerùm etiam fidei suæ uerissimos sectatores. Vnum aliquando nimium indulgentem iracundiæ, duriter admonitum oratione flexit. Ille in quendam inuadebat ense districto, suam operam hero uenditans isto genere. Quem otiose iussit esse, ensemq; recōdere criminis insimulans, eo quòd incerta refugij spe de illo esset. Constituit autem autorem iniuriæ quemlibet, aut eum qui se comparasset aduersus iniuriam, & ad arma recurrisset interiturū malè. Quæ profectò prudentia cœlestis est iniuriam contumeliamq; pati quàm inferre uelle, cum necessariū tempus incidat, habere prius. Nam quum aggredi scelus est ingens atq; capitale crimen, ille qui patitur, ad exempla minimè rapitur, uerùm hic qui fecit. Huic uerò inseruienti Deo licebat abstinere se à danda contumelia, neq; mali quicquam accipere præsentis auxilio adiutoris, et ope fretū in quo ne familia læderetur, inerat adiumenti satis, suáne etiam causa id egit: inceptauit? Atqui duellum erat in quo uictoriæ euentus anceps et improuisus. Atq; ille uerè sapit, qui certis fixisq; dubia non

antepo-

anteponit. An esse præsentem Deum & opitulatorem potuit ambiguum illi A
esse, qui toties aciē periculi expertus, antea semper integer ac bene sanus Christi nutu pugna recessérat? qui pedibus altum mare emensus erat? qui iubente hero tranquillum & sedatum ingressus, fluctuanti plebi iter in aquis exhibet? Hoc ut ego censeo præclarum fidei sustentaculum atque fundamentum animi bellè persuasi, quę supra fidem sunt opinionemq; posita, quum intelligimus ab eo confecta absolutaq; esse. Inde est, ut te fidei tuæ non pœniteat, Vbi deueneris in aduersum aliquē casum, immutabilemq; in Deo spem collocaueris, illo sensu insidente in hominum animis incolit humanum pectus. Ipse uerò à nullo uinci superarí ue potest, animusq; inexpugnabilē uirtutem cōplexus, nequaquā debellarí poterit à fortuna. Dicimus insuper ex insigni Christi uictoria ita fore, qui procuratione totius uniuersitatis in se recepta, cum ludibrio fuisset impio generi, quum acceptus ubiuis cōtumaciter, in patibulo nullam sui iacturam fecit. Eximiam uerò laudem retulit, atque de peccato lauream sempiternam. sic est ad umbilicum perducta consummataq; illius ratio, sic iniquitate atque atrocitate deleta charitatē pijs ostendit tormentum à prophetis, & illa crux ante præsensione sua fuerat annotata: prędictus ortus hominum more, prædicta natiuitas humana: ipsum ferè momentū corporatæ Dei naturæ prædictum: nempe libidinis & iniustitię semina profligatum iri, redire cōsuetudinem antiquam atq; uim, orbem terræ sapientiæ, temperationis, animos occupāte lege sacrosancta participem fore, plurimum operæprecium religioni futurum, superstitionē propè totam inductū iri. Ex qua non animantium modò brutorum, uerùm etiam hominum sanguine ritu hostiarum nefario litatum est: execrandæ aræ inuentę sunt: inualuit Aegyptius Assyriusq; mos immolandi ad æreas statuas animam iustam. Proinde frugem isti religioni debitam abstulere. Babylo frequētata, solitudo fiet Memphis uastabitur, atq; patrij dij. Quorum nō auditor tantū, sed etiam spectator ista scribo, qui miserabilē casum urbium inspexi. Vastitas est atq; solitudo Memphis, B
quam Moses admonitus à Deo cum Pharaonis esset æuo illo potentissimi (quem tamen despicientia idem fregit, exercitumq; uictorem gentium multarum ad dimicationē instructum) non aggere uineaí ue, nō missilibus, aut arte iaculandi, sed oratione simplicissima, supplicíq; uoto subuertit, nulla usquam fœliciore ea gente natio fuit, eritue, nisi suas aures à spiritu sacro abstinere maluissent. De Mose quid est quod pro merito dici possit? hic inordinatā & incōditam multitudinem ordine distinxit, autoritate animos & pudore mirificè distrinxit, è mancipijs ingenuos asseruit, è proiectis, è mœrentibus hilares fecit. Equidem eousq; fouit homines suos, ut illa sorte nimiū diuersa, et euentu rerum beatissimo elati, cōtumaces ac fastidiosi fierent. Tantum uerò prudētia maiores suos antecessit atq; excelluit, ut aliarum præconio gentiū cogniti, eruditiq; istius sapientiæ amantes, hominem æmulari cōstituerint, admirati sagacitatem. Namq; solertiā Pythagoras illius imitatus est. adeò temperantiæ nomine claruit, ut omniū Plato maximè sobrius istam animi moderationē uelut exemplar assumeret. Daniel ille futurū æuum dimensus, ille præ cæteris ingenio sublimi uir, ille honestate morum facilè in uita primus, quàm laborioſe, quàm acerbè dimicauit aduersus imperantē Syriæ tyrannū? Ipse Nabuchodonosor appellatus est. Euulsa progenie radicitus ingēs illa uis atq; dominatio, ad Persas abijt, usq; in hodiernū diem gaza tyranni decantata, & studium intempestiuum profligatæ religionis extat. Delubra nota, deorum templa fastigij proceritate cœlo proxima, copia metallorū omne genus ad hoc ipsum disquisita, leges huiusce ritus horribiles, ad crudelitatemq; factę. Quas omnes, ut erat optima fide, Daniel aspernatus, importunam ea in re tyranni diligētiam portendere magnū malum prædicabat. Adducere tamen ad se hominē non potuit; opes enim atq; diuitiæ animum distinent, ac faciunt uti iaceat. Itaque

immanem

A immanem mentem & efferatam ſtatim Imperator aperuit. Aequiſſimum uirum beſtijs exponi dilacerandum iubet. Etiamnum ſtrenua in obeunda morte fratrum cogitatio eadem, quos ſtudio ſummo poſteri proſequuti fidem celebrauerũt, extulerũtq. Igni in fornace traditi, quę ſummo cum dolore depaſci corpora oporteret, intacta conſeruarunt. Exacta autẽ dominatione populi Aſsyriæ Daniel ad Imperatorem Cambyſem in Perſiã abijt, iterato nõ abſque numine iactu fulminis. ſed illic inuidia atq; inſidiæ Magorum promptiſſimi exitij, difficultatum plurimarum acceſſio, à quibus omnibus adiutrice Chriſti ſeruatoris opera ſaluus, in omni uirtute nullo demum negotio præcelluit. etenim Magi Perſici, quod ter ſupplicaret interdiu altiſsimo Deo, reſq; memorabiles adire fœliciter, & abſoluere uideretur, inuidioſe preces aliò uertere, nimirum periculoſam imperio ſublimem atq; immodicam potentiam eſſe. Qua ratione factum eſt, ut auxiliator ille Perſarum publicus, adiutorq; toties immitium leonum eſca fieret. At ille diuaricatus atq; deligatus exitio ſuo non eſt. Inde immortale decus, gloriamq; attulit, inde nomen & honorẽ. Ergo uerſatus in acie ferarum haſce manſuetas atq; adeò cicures, efferatos illos qui iri perditum uoluerant eſſe ſenſit: ſiquidem omnes uoto & modeſtia demulſit: etſi naturæ conditio ferebat aliter. Quæ perſpecta regi Cambyſi (neq; enim fieri poterat, ut admirabile diuinumq; opus in tenebris & caligine uerſaretur) eius animũ rei nouitate perculerunt. Adductum eſſe ſe calumnia Magorum admodum pœnituit. Hic audacior effectus, eundem locum ipſe adijt, & omnia diſpexit. Ibi hominem manibus intentis hymnum dicentem Chriſto, leones illi ſubiectos, ac quaſi ueſtigium reuerentes intuitus, arripi Magos ocyus auctores iniquitatis indicit, atq; leonib. apponi. Qui modò tanquam palpones, & adulatores inſita naturæ ferocitate proſiliunt, ex more corpora lanſant, & miſerè diſperdunt. Equidem mihi ſuccurrit in mentem, ut externũ
B de Chriſti diuinitate aliquod teſtimonium commemorem. Siquidem eo fiet, ut improbi mortalium animi petulantiæ morbo grauati Dei filium, Deumq; modo ſua admittãt & fidem adhibeãt, intelligãt. Igitur Erythrea Sibylla, quę ſeculo ſexto à diluuio fuiſſe dixit Apollinis ſacerdotem ſe, ac corona fortaſſe propterea habuit inſigne caput illius Dei ritus obſeruatrix. Antiquũ tripodẽ circa quem uerſabatur anguis amplexata, qui ſciſcitatum adijſſent, oracula edebat amẽtia parentũ, qui religioni deuouerant. ex qua impudici animi, frugi nihil euenit unquam, ut ijs quæ de lauro feruntur omnia conſonent. Illa igitur aliquando medijs adytis importuno ſuperſtitioſe religionis ritu intermiſſo, afflata proculdubio cœlitus edidit apertè futura de Deo uerſibus. In eorum ſerie literæ quæq; primores (Acroſtichis à Græcis appellatur) aduentus Ieſu Hiſtoriam ſignificant. Acroſtichis hæc eſt:

IESVS CHRISTVS DEI FILIVS, SERVATOR CRVX.

Verſus autem hi qui ſequuntur.

Iudicio telluris erit ſudoribus omen.
Erumpetq; alto carnem qui iudicet, atq;
Suſpenſum (tanti eſt regis præſentia) mundum:
Viderit inde omnis uel ſi perſpecta fides eſt
Siue hæc nulla Deum ſanctosq; in finibus æui.
Carnis amaſius & pulpa ueſtitus amica,
Hic animis alta è ſella ius dicet eritq;
Rerum campus inops, tribuli naſcentur, opesq;
Inuiſæ fient homini, atq; iacebit imago.
Soluentur portæ ſtygij Plutonis ab illo,
Tum quoduis iſta gaudebit luce cadauer.
Vir ſacer atq; exlex flamma dignoſcitur, atq;
Scitur integrum quicquid tamen uſq; latebat.

Ducet enim lampas reseratis frontibus intro:
Et multi plangent, multi ringentur, & astra
Inducent choreæ legem, facies tum solis opaca:
Flexum erit & cœlum, nulla quoq; luce Diana.
Implebit ualles, & cassa cacumina reddet.
Labentur colles hominum fastidia: toti
Incipient æquor fieri montes. mare demum
Veliuolum nulli cum tellus fulmine arescet.
Subsident fontes, & nusquam fluminis horror.
Suspectum cœlo sonitum dabit ære recuruo
Eiulans tuba perniciem mundiq; labores,
Recludetq; chaos immensum terra dehiscens:
Vndiq; conueniunt reges, sedemq; uidebunt.
A' cœlo riuus flammæ, undæ sulphuris atri.
Tum bene iactandum indicium mortalibus atque
Optatum cornu, lignum cum gente fideli,
Res æquè una pijs uita, orbiq; insitus error:
Clara duodenis illustrans fontibus unda,
Roboreumq; pedum toto dominabitur æuo.
Versibus exscriptus Deus his primò relitura est
Xenophilus nostra causa rex ultima passus.

Ista diuinitus in animum uenit edicere uirgini, quam ego profectò beatissimam esse iudico, delectamq; à Deo Optimo Maximo consilij sui uaticinatricem de nobis. Etsi plurimi seuerè negant hæc esse digna fide, cum tamen Erythream Sibyllam fateãtur. Atq; illi quidem aliquem suspicãtur, huiusce ritus obseruatorem hominem poeticæ non ignarum confeciſſe uersus, subinde Sibyllæ nomine circunferri quędam quasi uaticinia, quę reuera adulterina sint, & tamen ad instituendam probè uitam conducibilia, cum excidio uoluptatũ homines ad honestatem arripiant & temperantiã. Ad exquisitam autẽ rationem ueritatis, hominum nostrorum diligentia annotatis interuallis temporum, iam ut nemo aliqua de re posset ambigere, post aduentũ Christi poëma composita esse, & tanquam uersus essent à Sibylla dicti, ita falso tenuisse. Nã certum illud est, incidisse in poëma Ciceronem, idq; factum ab eo latinũ cum suis elucubrationibus annumerauisse, qui tenente Antonio rerum summam sublatus est. Iterum Augustũ Antoniano bello superiorem euasisse. Ille sex & quinquaginta annos imperauit. Insequutus est Tyberius, quo seculo aduẽtus illuxit, atque sacrosancti ritus inualuit ubiq; loci mysterium. Tum noua populi successio conspirauit, de qua sapientissimum poetarum Italiæ dunta-xat intelligere puto, cum dicit:

Iam noua progenies cœlo demittitur alto,

Rursus alio quodam Bucolicorum loco:

Sicelides Musæ paulo maiora canamus.

Quid esse possit apertius? etenim subiunxit,

Vltima Cumæi uenit iam carminis ætas,
Subobscurè nimirum Sibylla m innuens.

At minimè contentus eo libentius progressus est, quia sirum hac in re testimonium desiderari existimat. Hoc uerò quale tandem est?

Magnus ab integro seclorum nascitur ordo,
Iam redit & uirgo, redeunt Saturnia regna.

Quæ nam illa uirgo per deos aduentare dicitur, an nõ illa luminis & spiritus sacri plenissima? atqui nihil aduersatur ea quæ uirgo sit uti afflatu diuino fœta uideatur. Iterum ille ueniet, atq; orbem terræ alleuabit. Addit poeta,

Tu modò nascenti puero quo ferrea primum

Desinet;

Desinet, ac toto surget gens aurea mundo:
Casta fave Lucina.
Quo duce, si qua manent sceleris vestigia nostri
Irrita, perpetua solvent formidine terras.

Agnoscimus autem intelligimusq; manifestè, quæ allegoria occultantur. Nam qui vim carminis altius esse repetendã putant, illis se divinitas explicat, atq; aperit. Eadem via poetæ consultum probè est, ut eum primates in urbe regia incusare nequeant, aut insimulare impietatis aspernantem leges à maioribus acceptas, omnino religionem conantem circumscriberere et evertere. Propterea veritatem inumbrat, & opinione mea illustrem, optandumq; obitum Servatoris intellexerat. Vt autem declinaret immanes illos atrocitatis oculos, auditorem à nostra dicendi consuetudine noluit avertere. Ait ipse ponendas aras, delubra facienda, in lucem edito nuper litandum esse. Porrò cætera ordine annectit ijs qui sapiunt. Inquit enim:

Ille deûm vitam accipiet, divisq; videbit
Permistos heroas, & ipse videbitur illis:
Pacatumq; reget patrijs virtutibus orbem.
At tibi prima puer nullo munuscula cultu
Errantes hederas passim cum baccare tellus,
Mistaq; ridenti colocasia fundet acantho.

Sanè vir admirabilis ac undecunq; doctus, ille seculi sui crudelitatem compertam habens, ait:

Ipse lacte domum referent distenta capellæ
Vbera, nec magnos metuent armenta leones.

Et certè se ita res habet, haud enim regio potẽtatu fides exterreri poterit.

Ipsæ tibi blandos fundent cunabula flores:
Occidet & serpens, & fallax herba veneni
Occidet, Assyrium vulgo nascetur amomum.

His neq; verius esse quicquam potest, neq; ad præstantiam Dei optimi accõmodatius. ipsa Christi cunabula novũ germen, odoratiq; flores à Pneumate sacrosancto, occident venena, occidet serpens, atq; illius os impudẽs, ex quo primis hominibus impositum, ab insitisq; honestatis igniculis ad voluptariã vitam avertit, exitium uti præsentissimũ sibi adesse provideret. Nam antequam Christus adventaret causa immortalitatis hominũ meliorum, percellebat omnium animos ignoratio, nulla boni cuiuspiã expectatione erectos. Hic cum passus esset, intervalloq; separatus à corpore, sensere homines quantũ in ea resurrectione solidarũ virium inesset, atq; roboris: iniustitiæ si quæ reliqua lex erat, tota lavacro expungebatur. His paucis diebus animo bono esse iussit, excellentis illius, & adeò celebratæ resurrectionis similem expectare. Proinde meritò dicitur occidisse herbam veneni fallacem: mortem ipsam demortuã, jugulatamq; esse, testata ac consignata resurrectio est. Assyria gens internecione periit. Vnde fides impressa ferè est. Amomum igitur appellat ipsum vulgò natum, multitudinem quæ se ritui nostro consecrarit. tanquam enim una radice rami undiq; erumpentes, eximio florum germine vestiti, modico rore pullulant. Erudita verò impense, poetarum Maro prudentissime, quæ simili deinceps ingenio conscripsisti:

At simul heroum laudes & facta parentis
Iam legere, & quæ sit poteris cognoscere virtus:

Heroum laudes, opera proborum actionesq; nuncupans: orbis autem machinationem & structuram, integerrimũ toto ævo domicilium futurũ parentis acta: forte leges etiam, quibus ecclesia iustitiam æmulata, atq; temperationẽ vitæ utitur, absurdi accipi nihil est, aggeratio vehemens certè & admiranda, acer de solato vitæ genere bonorum inter & malorum limites, in qua repentiũ

num confertumq; omnem motum deprecatur,
Molli paulatim flaueſcet campus ariſta:
Quæ Dei fruges erunt, & ipſe legis uſus.
Incultisq; rubens pendebit ſentibus uua:
Quòd eſſe ex lege uita noſtra nullo modo poſſet:
Et duræ quercus ſudabunt roſcida mella:

Depingens ſeculi illius ſtoliditatem atque duritiam morum. Equidem nihil obeſt eo uerſu Dei labores accipi, qua de re auditor erudiatur, et tolerantię fructum mellitiſsimum legat.

Pauca tamen ſuberunt priſcæ ueſtigia fraudis,
Quæ tentare Tethyn ratibus, quæ cingere muris
Oppida, quæ iubeant telluri infindere ſulcos.
Alter erit Tiphys, & altera quæ uehat Argo
Delectos heroas, erunt etiam altera bella,
Atq; iterum ad Troiam magnus mittetur Achilles.

O poetarum lepidiſsime & doctiſsime, omnino poeticæ licentia non abuſus, effeciſti quod oportuit. Id enim planè inſtituiſſe te, nō arbitror, ut oracula ederes, præſertim cum eſſe te uatem nolles. etiam periculū quoddam tenuit in eos erutum maximè qui ſancta maioribus eſſe reprehendēda iudicarent. Tametſi admodū cautè minusq; temerè pro moribus ſe interpretem ueritatis, his ſaltem qui aliqua mente animi ſint oſtendit. Ille turres, ille bella confinxit, ea quæ nunc etiam tota uita noſtra uerſantur. Ad aciem Troianam accingi Seruatorem noſtrum optimè ſubindicat. orbis eſt terræ immenſus illa Troia. Itaque bellum geſsit aduerſum copias ſceleris iniquitatis audaciæ terras occupantes, eam ob rem ut ab altiſsimo parente cui rationem propriam adiunxerat emiſſus. Quid poeta præterea ait?

Hinc ubi iam firmata uirum te fecerit ætas.

Id eſt, ubi radicitus humanam uitam quæ circumſtant euulſerit adulta iam ætate uir, ubi terras uniuerſe fœdere ſanctiſsimo expoliuerit.

Omnis feret omnia tellus.
Non raſtros patietur humus, non uinea falcem.
Robuſtus quoq; iam tauris iuga ſoluet arator:
Nec uarios diſcet mentiri lana colores:
Ipſe ſed in pratis aries iam ſuaue rubenti
Murice, iam croceo mutabit uellera luto:
Sponte ſua ſandix paſcentes ueſtiet agnos,
Chara deûm ſoboles, magnum Iouis incrementum.
Aſpice conuexo nutantem pondere mundum
Terrasq;, tractusq; maris, cœlumq; profundum,
Aſpice uenturo lætentur ut omnia ſeclo.
O mihi tam longè maneat pars ultima uitæ,
Spiritus, & quantum ſat erit tua dicere facta,
Non me carminibus uincet nec Thracius Orpheus,
Nec Linus, huic mater quamuis, atq; huic pater adſit,
Orphei Calliopea, Lino formoſus Apollo.
Pan etiam Arcadia mecum ſi iudice certet,
Pan etiam Arcadia dicat ſe iudice uictum.

Diſpice porrò, inquit, elementorū lætitiam. Quæ rudis aliquis homo aut ſanè malè doctus ad natales humanos exigenda cenſebit, homine parente uidelicet. At abſq; raſtris & ſementi rationem non habet. Aequè illud eſt, falcis aciem uinea reſpuet, atq; omnem procurationem reliquam. Quæ de nato homine quomodo poſsint accipi, non uideo. Quandoquidem adminiſtra fati natura eſt, hominumq; nutum nihil obſeruat. Et exultantes uniuerſi partes aduentantem

A uehentem Deum, non hominem editum tri in lucem præsagiunt. Ipsius oratio poetæ uehemẽs sibi uitæ finem protrahi obsecrãtis est animi cœlitus instincti nota. Quod enim assolet, à Deo uitæ atque fortunarum tutelam non abhominepetimus. Erythrea uerò Sibylla Deum sic affatur: Here cur ad eam me necessitatem uaticinandi adigis? Illum incertum diem potius suspensumq; humanitati sineres, usquedum incipies aduentare. Quæ sequuntur, adiunxit ad illa superiora Maro:

Incipe parue puer risu cognoscere matrem,
Matri longa decem tulerunt fastidia menses.
Incipe parue puer, cui non risere parentes,
Nec deus hunc mensa, dea nec dignata cubili est.

Quî fit enim ut illi parentes arriserint? Horum ille deus est immunis à qualitate potentatus. Nulla deformatione corporis exprimi, describi ue nisi certè humani potest. Thalamum incomprehensum esse Pneuma sacrum, ecquis addubitare audeat? Ecquæ appetitio desiderium ue toto genere bonorũ quo ab omnibus accurritur, aut quid omnino uoluptati cum sapientia commune est? sed ea missa faciamus, ijsq; tractanda relinquamus humana qui sapere uolent. Alij sunt ingenij excultores, animiq;: hisce de factis & dictis expurgari appetunt. Ego uerò tuam opem ad ea quæ mihi dicta sunto, religio pietatis & castimoniæ lex imploro: nulla mihi spes, aut expectatio optatior. Non est illa subærata pollicitatio, quam à doctore immortalitatis accepimus. Adoro uos ô pietas et humanitas. supplex æternam gratiam merito uestro debere confiteor. Incogitans autem uulgus atq; expers auxilium uestrum, imò Deum ipsum propter antiquas in uos inimicitias aspernatur. Ignorat egregiè rationem uiuendi & causam, esse se quicquid, ac quantus est omnes etiam improborũ quisquilias superioris ope nescit. Huius uniuersitas est huius omB nia quæcunque in ea insunt. Meæ fœlicitatis & omnium meorum, nobilitati causas ascribo. testimonio esse poterunt, euentus illi uotiui, facta præclara uictoriæ trophæa de hostibus. Horum conscia magna ciuitas acclamat, atque celebrat: eadem est uoluntate urbis amicissimæ, populus etsi incerta spe deceptus hominem indignum prouincia sibi præfecit. Ille oppidò quàm facilè suo merito deprehensus ingressionem audere, de qua facere uerba nefas illi præsertim qui te alloquitur, & ope summa nititur, ut ominari absit, omniaq; nomine bono dicere peroptet. Ego profectò aliquid habeo, nec informe, nec indecorum dictu. Bellum desperati fœderis atrocissimum, ô religio & pietas sacrosancta ecclesijs à tyrannide inductum est. Nulla tempestate defuere orbi Romano qui non publicis istis incommodis exultarent, ac gaudio dissilirent: Instructus ad ineundã pugnam campus erat, & tu pedem obfirmasti, fidemq; in aciem descendens es tutata. Crudelis & acer animus improborum incitatus atque latè diffusus, insignem tum attulit tibi & perennem gloriam. Hoc ipsum erat quamobrem tenerentur reuerentia aliqua spectatores, quum tortores & carnifices affligendis omni genere cruciatus horrerent ipsi ac fathiscerent: quum remissa uincula, dissolutus & mollis eculeus, ignis hebes: quũ ne momento quidem repressa, uel etiam minimũ labefactata dicendi libertas est. Quid igitur impurissimæ adimenti tibi audacia attulit? quur repentè lymphatus extitisti? an quia deos honore prosequebaris? Amabò quos esse mihi dices illos, aut tibi unquam in mentem uenit aliqua de natura diuina cogitatio? deos esse tibi iratos putas? Qui si essent, eorum demirari consilia magis atque rationem, quàm obsequi impudentiæ iubentium iugulum peti optimorũ hominum oporteret. etiam' ne mihi dicturus es, ita maiores habuisse illa in opinione perstitisse? concedam etenim, hæ leges illorũ uitæ persimiles erant, eadem utrobiq; amentia uersabatur. fortasse arbitrabere in artificum munere fabrorum, inquam, & sculptorum facultatem inesse quandam præcipuam atq;

uim. Proſinde fouiſti imagines: omnis illa tua cura, omne ſtudium ne ſordibus A
opplerentur. Ita magni primariíq; díj humana ſe ope ſuſtinebant, iſtam dili-
gentiam requirebant. Quæſo noſtram modò religionem cum hiſce compa-
ra. Hic omnium conſpiratio, clementia perpetua, lapſus inueſtigatio. Nam
adhortatio exſilio antefertur. Hic ſalutis non atrocitatis clientela, optimâ fides
primùm Deum contra, deinde ad hominum ſocietatem natura comparatam
aſſumpta. Hic eorum miſeratio quos à natura profligatos eſſe conſtat. Vitæ
genus ſimplex, & minimè callidum, intelligentia Dei maximi, quæ ueriſſima
pietas, atque religio ſanctiſſima nullo ſuco inquinata. ſapiens inſtitutum ui-
tæ eſt, quod ingreſſi tanquam uia publica ad immortalitatem tranſeunt: id qui
inſtituet, ille animum liberum à commercio corporis habebit, ille nunquam
deſinet: & implere munus ſuum potius, quàm errare dicetur. Qui Deum con
fitebitur, in eo ſe minimè exercebit iracũdia: generoſe toleranterq; neceſſariò
tempori ſuſtinendo ſeſe dabit. Is erit animi bene præparati commeatus. Hu-
manam quidem honeſtatem diligi à Deo, nullus ambigit. Eſt enim præabſur-
dum, homines aliquo gradu dignitatis etiam infimo, clientum officia atq; me
rita uelle beneficẽtia rependere, Deum rerum autorem negligere penitus: id
autem uitam noſtram maximè comitatur: ac quoties agere bene uolemus ali-
quid, adeſſe tum intelligemus. Ille cum primùm accepit, ex merito reponit æ-
ſtimationis aut fortitudinis, abſolutum uerò beneficium differt. Hic uniuer-
ſa uitæ ratio putanda, quæ cum rectè & ordine fuerit, immortalem uitam adi-
piſcemur. Improbi ſcelus ſuum quiſque luent. Ego te bone uir interrogo, qui
inuaſiſti in labores alienos, qui eccleſiiam odiſti, qui probè uiuentes ad ſuppli
cium & pœnam adegiſti, quid te ſecundũ uitam facis? Quæ te porrò & quan-
ta urgent mala, quamq; uaria? cùm nondum animam egiſſes, & in uiuis ta-
men haud iam eſſes, interea loci compertum de tua beatitudine. Cùm Scythi-
cis agris ad internecionem Romanus exercitus, atqu eadeò imperium cele- B
bre deperijt, eſtq; duce te contemptum à Getis. Eandem cædem in eccleſia
cum exercuiſſes, ſupremum iudicium Valeriane ſenſiſti. Ibi turpe mancipi-
um regali purpura Imperatorio ornatu deprehenſus es, & à Saporo tandem
Perſarum imperatore excoriari iuſſus & ſalitus, æternum de calamitate pro-
pria trophæum permanebis. Et tu ſeminarium iniuſtitiæ, nunquid Aurelia-
ne cum Thracia furioſe decurreres, inſigniter acciſus, impio ſanguine uiæ ſul-
cos reſerſiſti? Diocletianus à proſcriptione & cæde ſuo iudicio reus in igno-
bili quodam hoſpitio quaſi carcere concluſus eſt, atque pœnas dedit. Illi uerò
quantum fuit indicere bellum Deo noſtro? Commodè. Nicomedia, quo timo
rem fulminis omni uita minimè, inquit, apponeret. Id antiſtites hiſtoriæ non
tacent, in quibus eſſe non nego. Regiam depopulatus eſt ignis, atque uaſtè
flamma de cœlo tanquam lambendo ſerpebat. Quorum nihil ab intelligente
euenturum non antea multo prædictum eſt. Nam neque reticere, neque lu-
ctum in tam indignè factis compeſcere poterant, quin apertè ſua publicè libe-
rius expromentes in congreſſibus exlamabant: Quæ tanta per fortunas inſa-
nia? quæ arrogantia poteſtatis? homines aciem explicare Deum contra, pro-
teruè illudere ſanctiſſimæ religioni & ritui puriſſimo. Nulla cauſa multitudi-
nem uirorum optimorum de compacto trucidare. Prò diſciplinæ militaris at-
que modeſtiæ magiſtrum. Proh ſolicitudinem in ciues adminiſtrandi exerci-
tus. Gentiles ſuos aduerſo uulnere cædebant, qui iuſta pugna nunquam ui-
derant aduerſariorum terga. tandem probè ulta eſt, incommodo tamen ali-
quo reipublicæ prouidentia, quicquid unquam factum erat impiè. ſanè cædis
atque ſanguinis tanta uis fuit, ut ſi Barbarorum eſſet, ad otium fœdusq; ſempi-
ternum ſufficeret. Omnis iſtius Imperatoris exercitus in manum uenerat ho-
minis inepti qui Romanum regnum arripuerat, iſq; innumeris prelijs urbem
protegente Deo confectus eſt. Atqui oppreſſorum uoces, appellatio numi-

nis, inge-

A nis, ingenuitatis amor retinendæ aut reuocandæ: laudes ubi primùm euenire desideria, atque libertas affuit, ubi ærumna auulsa, charitatem altissimi Dei erga mortales optimè demonstrant. Hi cum administrationem meam laudãt, hoc afflati numine faciunt, in primis autem Deum optimum maximum actionum mearum principem esse confirmant. Illius est agere bene singulariter, hominum audientes esse dicto. Multo autem sententia mea ingressio pulcherrima cuiusque muneris, si quis ante quàm incipiat, ita præmuniat ea quæ fieri summè cupit, atque prouideat, ut in utranque demum (quod aiunt) aurem secure dormiat. Atque nemo nescit harum manuum sanctam esse prouinciã, uigere fide, contendere precibus, & efficere quod publicè omnibus, ac priuatim singulis utile sit. Hæ pugnas atque prælia conscripserunt, ipsæ uiderunt quum populi non absque fato uictoria fuit. Annuisse precibus altissimum norunt. Namque est illa precandi uis inexpugnabilis ab animo æquo profecta, cuiusmodi si qui sunt, à scopo non aberrant. Aliàs enim repulsam ferre mundum nemo uidit, nisi cum titubanter accederet. Adest æternum propitius, hominumq; æquitatem Deus accipit. Itaque labi quidem humanum est, huiusq; ad illum causa minimè pertinet. Omnes homines qui sese studeant excellere pietate, Deo seruatori cõfiteri, quum salutis ergò tum reipublicæ secundi cursus, oportet insuper obsecrare assiduè atque obtestari Christum, qui suam beneficentiam retineat erga nos: ille socius æquitatisq; tutor, ille à nullo superatus, idem iudex optimus, immortalitatis index, æternæq; uitæ dator.

ZENOBII ACCIOLI ORDINIS PRAEDICATORVM, PROLOGVS

ad magnificum uirum Laurentium Petri Francisci filium Medicem, in opusculum Eusebij Cesarienſis episcopi è Græco sermone in Latinum conuersum.

B NOn sine consilio factum arbitror Laurenti, quod in Eusebij Cæsarienſis episcopi uolumẽ nuper inciderim, quo Philostrati libri octo, de Apollonij Tyanei uita et moribus refutant: quanquã enim suspicari uix licet ex Philostrati lectione bonũ uirum desipere, grauemq; posse, cum sit ille doctorũ consensu maximus fabulator, eiusq; Tyaneum nõ diuus modò Hieronymus, ac nostrorũ pleriq; magũ appellent, sed Lucianus Rhetor in Alexandro, cũ tota eum familia detestetur: quia tamen nõ omnes æquè prudentes sumus, & in ea tempora incidisse uidemur, quibus studiosi adolescentes iuxta Pauli sententiã, non inuiti ad fabulas conuertunt, uotis est omnib. expetendũ, ne qua detur occasio cuiquã id agendi, quod Alexander olim Mammææ filius Imperator, & Hierocles philosophus facitarũt: quorũ alter suo in lario Tyaneũ Christo, Abrahæq; adiũxit, quem pro deo uenerarẽ. Alter uerò ex Philostrati monimẽtis rem multo nequiorem aggressus, Philalethẽ in Christianos librum cõscripsit, nil in eo aliud struens, quàm ut Apollonitũ Tyaneũ Iesu Christo cõferret. Probè igit Eusebius noster ille quidẽ pro nobis semper acerrimus propugnator, nõ quib. alios strauit armis cõtentus, propria se in Hieroclẽ rhõphea, faculoq; armauit particulari, scilicet libro ad utriusq; leuitatẽ tollendã maximè facto, qui si ad manus olim Alemanni Rinnuccini ueniſſet, utriusq; linguæ studiosi ciuis nostri, qui temporib. his Philostratũ Latinũ effecit, puto equidẽ in hoc potius uertẽdo laboraturũ fuisse, aut illi saltẽ moderatorẽ hunc fuisse, correctoremq; adiunctum, ut sicut ibi officiosus uir doctis aurib. multarum rerum cognitionẽ, & cosmographię notitiã cõparabat, ita facẽ quoq; ad euitãdos scopulos præstitisset. Verũm illi quidẽ, quod pro rei argumento nullo malo cõsilio profuit, laus est dãda: neq; uerò cæteris, si qua maioris boni dat occasio relinquẽda. Cum itaq; librũ hũc in bibliotheca gẽtis uestræ multa uetustate quasi abolitũ reperissem, meas esse partes existimaui, per me ut Latinè loquẽs prodiret, qui nuper in sacrum diui Dominici ordinẽ ascitus essem, pro tuẽda Christianæ fidei ueritate

modis omnibus excubantem, atque his ceu religionis nostræ primitijs, bonis A
iuuenibus, studiosisq; prodessem. Neque enim uerendum, quin si non insci-
tiam quidem meam, sed disputantem Eusebium contemplentur, Philostra-
tum sumere tutò in manus possint, cum per Eusebij librum hunc exarmatus
iam sit ille, atque extinctus. Præcipua uerò mihi ratio illa fuit uni tibi potis-
simum nuncupandi, quia cum tu me & fraternè habendo, & in bonis literis
adiuuando, magnos diu feceris sumptus, ita mea tibi omnia deberi intelligo,
ut si qua etiam posthac sim cæteris dicaturus, tui tamen illa quoque futura sint
iuris. Cape igitur humanitatis erga me tuæ fructus aliquos Laurenti, quos ti-
bi & nostra necessitudo, & Eusebij autoritas dulces scio, gratosq; præstabũt.
Sed & tu perge aliquid de Deo opt. Max. meditari, ut sicut hic charitate ma-
gna uincimur, ita bonis operibus incumbendo, Dei misericordiam prouocan
tes, simul quoq; cœlesti patria perfruamur.

EVSEBII CAESARIENSIS EPISCO PI LIBER CONTRA HIEROCLEM, QVI EX Philostrati historia comparauit Apollonium Tyaneum Saluatori nostro Iesu Christo.

IN amice illa quoq; suspicere dignum est, quæ modò hic Hie-
rocles Paradoxæ iactabat magistro, ac Saluatori nostro Tya-
neum componens? Nam si reliqua ipsius Philalethis deliria
contemplemur (pulchrè etim ueritatis inscriptione cessurum
putat suis contra nos libris (haud ita magnum operæ nunc
precium fuerit, in eo duntaxat uersari me, ut ostendam quæ
illius feruntur scripta, non esse quidem sua ipsius, sed ex aliorum non senten-
tijs modò, uerùm dictionibus quoque ipsis, ac penè syllabis impudenter sub-
ducta, non indigna nimirum quæ & ipsa sua quandoq; refutatione damnen-
tur. Tametsi re quidem ipsa iam pridem, licet non destinato contra se stilo, sa- B
tis illa euersa uideantur, uoluminibus octo ab Origene conscriptis in Celsi
orationem, quæ uera inscribitur, uel Philalethe ipso arrogantiorem multo,
iactantioremq; : ibi enim rationes ille omnes abundè complexus, quicquid
in eam rem cuiquam uel dissertum est unquam, uel disseretur omnino, quasi
præoccupatione dissoluit. Eò nos igitur ablegantes, si qui paulo maiore stu-
dio detinentur, nostra ex fide noscẽdi. age solum hoc tempore cõtemplemur,
ex Philalethe ipso Dominum nostrum Iesum Christum Apollonio compa-
ratum, inutilem prorsus operam deputantes, si de ijs cum eo digladiemur, quę
aliunde is compilauit. Meritò enim quæ ad Apollonium spectant primam à
nobis, ac totam operam postulare uidentur. Quod unus hic omnino, præter
cæteros omnes qui contra nos stili aciem distrinxerunt, singulare malum in-
uexit, impuri scilicet hominis ad Saluatorem nostrum commissionem. Admi
ratur ergo hic & penitus confitetur Apollonium Tyaneum, non ueneficijs
quidem ullis, magicisue præstigijs, sed arcana quadam sapientia diuinarum
rerum, mirabilium operum effectorem, temeraria quadam fide, nulla tamen
demonstratione in hanc sententiam demersus & confirmatus. Audi uerò qui
bus increpat uerbis: Susq; deq; nugantur, inquit, Iesum tollentes, ut qui cæcis
uidendi reddiderit facultatem, et alia id genus admiranda præstiterit. Tum &
paulo mox ita rationibus colligit: Videndum porrò ne dijs gratissimi homi-
nis facta latere Christiani cõtendant. Hæc ipsius Hieroclis uerba sunt in oratione
contra nos scripta, cui titulus Philalethes. Damis igitur qui cum Tyaneo pluri
mum uixit, peregrè eum de Assyria comitatus, ubi & illi primùm congressus
est, ex illo cœptam inter se amicitiã in historiam cõfert. Nam Maximus quidẽ
particularia quædam hominis huius facta parcè admodũ breuiterq; perstrin-
git. Atheniensis uerò Philostratus, et utrumq; cõplexus, & aliorũ quoq; se scri

pta colle-

A pta collegisse affirmans, exactissimam sanè ab incunabulis indè orsus, obitu quoq; tenus historia texit. si quando igitur licet, nostrā quæso (ut isti) aiunt leuem ūmplicitatē, contraq; Philalethis acre illud cōparandis rebus omnibus, firmumq; iudicium disquiramus. Non id quidem hoc loco inspicientes, uter maiore præstet diuinitate, pluraue miracula & illustriora effecerit, neque quod de uno tantum redemptore nostro, ac Domino Iesu Christo in humanitatem uenturo diuinitus inspirati propheræ à seculo uetustatis Hebraicę prædixerunt, non quòd multo plures idem Iesus cœlestis doctrinæ uerbo ad se conuertit, non quòd ingenuis ac legitimis discipulis clarè paratis ultrò pro illius doctrina mortem subire, non quod frugalis uitæ ludum solus aperuit futuris quoque seculis fructuosum, non quòd uirtute suæ diuinitatis orbi terrarum salutaris affulsit, hodieq; multa hominum millia undique ad haustum diuinæ sapientiæ suæ trahit, non quòd unus ab omni hominum genere tot iam seculis oppugnatus, contra tamen hostiliter impellentes, siue illi gentium reges, siue subiecti, inuictus, ac inexpugnabilis durat, robore quodam diuinitatis occulto sacræ reluctantibus doctrinæ sese insinuans. Quam uerò semel ipse uerbi sapientiam pectoribus inseuit, atq; transfudit, per immensa secula terræ ambitus ditione magna conseruans, non denique quod uirtutis entheæ uim nunc quoque planè testatur improbos dæmonas uel corporibus hominum, uel animis insidentes, sacrosancta duntaxat nominis sui compellatione extrudens. hæc enim secum de Apollonio cogitare, summæ cuiusdam sit, nedum alios scisciari, dementiæ. Quæ nos omnia posthabētes, unam modò Philostrati pensitemus historiam: ex hac enim certis rationibus conuincemus, Apollonium non inter philosophos locum, ac ne inter mediocris quidem ac usitatę probitatis uiros dignum sortiri, nedum sit ille Saluatori nostro ratione aliqua conferendus, quatenus inquam colligere de ipso Philalethis au-

B tore, eruditione quidem magna referto, ueritatē uerò ipsam etiam probro afficiente. huius enim notæ Philostratus ipse est cum alijs omnib. apud illum scriptoribus. Ex quo nobis planè constare potest, cæteros quoque quos ille autores habet, cognitione quidem multa rerum magnaq; fuisse, minus tamē in eo elaborasse, ut Apollonij uitam fideli historiæ commendarent. his itaq; ad disquisitionem collectis satis puto constabit, & Philalethis huius indicia simul cuncta, testimoniaq; complexi, acre illud in Christianos, rerumq; omnium, ut de se ipse ait, iudicium consultissimum, nostraq; uicissim quos ille pro tardis ac deceptis habet (ut eiusdem uerbis utar) inepta leuitas, & stoliditas patefiat. Neque uerò me latet alium quidem audacter statim à maledictis scribendi initium fuisse sumpturum, uelut hosti insultantem, contra quem scripturum se nosset. Ego uerò amice alia mihi ratione agendum censeo. Nam Tyaneum quidem magna olim rerum humanarum sapientia fuisse hominem credidi. Velimq; nunc etiam modò liceat eadem in sententia permanere. Denique si de Tyaneo quid sentiam planè me rogas, ego sic statuo: Si quis hunc in philosophorum albo repositum uelit, ita sanè ut fabularum figmentis æquos naturæ fines minus conturbet, nullam fore nobis inuidiam, quin magnificè de illo & sentiat, & loquatur. Sin uerò quis terminos euagari, supraq; philosophiam se ferre ausit, siue ille Assyrius Damis, Athenienſisue Philostratus, siue historicus, oratorue ille sit, uerbis quidem uenesicia diffitens, re tamen ipsa magis hominem deprimēs, quam oratione attollat: hic sanè uelut egregiè personatus Pythagoræ disciplinam fronte effingens, se quidem nobis philosophum ostentabit, asinus tamē erit leonis pellē superindutus, neq; aliud planè quàm ciuitatū spectabilis circulator, ac clamosus sophista, magusq; pro philosopho, ac ueneficus deprehendet. Vnde uerò in hanc sententiā ducar, quæso attende. Naturales termini quidam sunt substantię uniuersę principia, mediū finesq; circumplexi, modos scilicet rerum omnium, legesq;, quibus ex rebus,

quarum

quantacunq; hæc mundi machina & structura perficitur: hi uerò termini soli- A
dis legibus disponuntur, nexibusq; firmissimis cohærentes, prouidentiæ gu-
bernantis, sapientissima decreta custodiunt, & asseruant. Haud igitur unquã
temerè loco moueat; ordinem' ue cõmutet eorum quicquã, quæ ita semel dis-
posita atq; instituta sunt. omnis enim quem cupido paulò audentior subit, ul-
tra naturæ leges se ferre, quo minus id facere possit, ijsdem legibus coercetur.
Neq; enim est aquatilẽ piscem degere in terras tralatũ: neq; terris innutritũ ani
mal sic urinabit, ut assiduã sub aquis diligat moram: non exultim ita solo tolle-
tur, ut cœlo pensilis (quanquã id ualde appetat) queat aquilis interesse. Cum ta
men uolatiliũ sit ad terram descensus, alarum præpetem illam uim cursumq; si
stentiũ, ita enim diuinis legib. sancitũ est, ut summa imis per descẽsum cõmuni
cent, non tamẽ quod humile ac terrenũ est, in sublime continuò sese tollat. Ea-
dem ratione mortalis homo cum sit ex anima et corpore cõstitutus, ijsdẽ quoq;
terminis coercetur, ita ut nec aerẽ graui corpore peragrare quisquã cõtendat,
ceu terrestres semitas aspernatus, quin ad terrã cõtinuò deuolutus, meritas in-
saniæ pœnas exoluat: neq; uana opinione mentẽ suffectus, inaccessas uias ani
mo peragrabit, nisi qui atræ bilis morbo corripiat. Sapientius ergo fecerit, ac
modestius multo, si congruentib. uestigijs terra incedat, animumq; doctrina,
ac philosophia subnixus, uotis exposcat, de supernis domicilijs adiutorẽ sibi a-
liquẽ, columẽq; adesse, à quo de cœlesti fœlicitate instrui, edoceriq; possit. ut
enim exẽplo iam cõstat, par est ægrotis medicũ adhiberi, pręceptorẽq; discipli
na sua imbutis, præsto esse discipulis. Neq; minus eos qui supernas incolũt se-
des, cõgressus hominũ quãuis infirmorũ, nõ dedignari, uicissim uerò fieri nul
lo modo. Ex quo intelligi uobis datur rationẽ nullã aduersari, quin natura i-
psa diuina cũ benefica salutarisq; sit, rerũ præsertim omniũ curam gerẽs, in cõ
merciũ sese hominũ, familiaritatẽq; demittat, diuinæ prouidẽtiæ lege ita maxi-
mè permittente. Bonus est enim Deus, ut inquit Plato, bonũ uerò nulla rei cu B
iusquã aliquãdo inuidia. Non igitẽ bonus ille cũ sit rerũ omniũ gubernator, ac
pater, unius modò corporis curã geret, quin multo & animarũ magis, utpote
quibus æternitatis munus, ac liberæ uolũtatis arbitriũ cõtulit. Hic inquã uni-
uersæ dispositionis autor et magister, habiles suapte natura animas cõspicatus
ad ea bona percipiẽda, quorũ ipse bonorũ uim illis gratificat, eisdem quasi lu-
minis sui radios ubertim infundet. Angelum quempiã de maximè sibi adiun-
ctis ad eorũ qui in terris degunt, salutem quandoq;, usumq; demittens. Quod
si quem tanto munere fortunari cõtingat, tam ille mentem animumq; purga-
tus, mortalitatis labe omni depulsa, diuinitati facilè transcribet, ac ueluti ma-
gni cuiusdã imaginem dei anima circumplexus tantus iam erit, ut uniuersum
hominũ genus in se moueat, & cõuertat, mundumq; sole ipso splendidius illu
strabit, monimẽta sibi insitę diuinitatis posteris quoq; suis de se relinquẽs, neq;
minus opificijs ullis quæ ex inani materia cõstat, entheæ naturæ præferet ar-
gumentũ, atq; hac demũ ratione particeps homo fiet naturæ sublimioris. Se-
cus uerò imbutũ, nequaquã fas sit metas finesq; transire, non inuolucri inquã
corpore uias auiũ affectare: neq; humanæ cõditionis oblitũ, quæ ad dæmonas
spectant curiosius indagari. Quæ cũ ita se habeãt, quid tantopere nobis Apol-
lonium circũducis scriptor egregie? Siquidẽ hunc diuinũ censeri fas est, philo-
sophoq; maiorẽ, & ut semel dicat, excellentis cuiusdã supra hominẽ facultatis,
inspiciat sanè totius quæ de illo scribitur historię argumentũ. Tum si quod ex
illo supereſt opus diuinitatis, age depromito. An nõ quæso absurdũ maximè
est, architectorũ quidẽ opera & fabrorũ, uel ijs ipsis uita perfunctis, in longin-
quum sanè tempus extare, unde illorũ nomen æternitati mandet: diuinã uerò
naturã inter homines spendescentẽ, ita angusti tẽporis interuallo obscurã eua
nuisse, neq; in seculũ uirtutis suæ monimẽta testari, nõ Damidis quidẽ nescio
cuius, aliorũq; breui dilabentiũ hominũ, testimonia mendicantẽ, sed utilitate

ipsa in

A ipſa, in multa hominum millia, neq; horũ modò, à quibus dignoſceretur, ſed ad poſteros pertinẽte, longè lateq; diffuſam: hoc proculdubio pacto, conſtat ueteres ſapiẽtes uirtutis ſuæ imitatores quãplurimos, ſucceſſoresq; reliquiſſe, ſtabili ad bene uiuendũ tradita illis norma. Quòd ſi hominẽ hũc mortalitati aſcribis, caue ne plus illi ad gratiã tribuens quàm par ſit, pœnas uiolatæ rationis expẽdas. Atq; diuinus quidã homo à Philoſtrato nobis adducit, ſub ipſius genituræ die marini dæmonis figurã, faciẽq; indutus. Matri enim adhuc uentrẽ ferẽti, ſpecies marini dei eſt ante oculos obuerſata. Proteus ipſe ſcilicet uerſilis apud Homerũ in figuras omnigenas deus. ea uerò nihil perterrita, quid paritura eſſet, eum interrogauit. Me ipſum paries, inquit ille. Quis tu aũt? Proteus ille, inquit, Aegyptius ſum. Tũ florido in prato cygnos, ait, neſcio quos pariẽti illi pro obſtetricib. aſſuiſſe. Nullo tamẽ unde hoc hauſit, citato autore. Neq; enim puto fabulæ huius narratorem ſcribet Aſſyrium Damin. Tametſi haud multo pòſt eadẽ in hiſtoria ſcribat Apolloniũ, quaſi diuinitate iã prẽditũ ſeſe Damidi adiunxiſſe, his fermè uerbis illi cõgreſſum: Ego amice uocũ omnium & linguarũ cõſcius ſum, licet nullas didicerim: quoq; minus mirere, potis ego ſum latẽtes cogitatus, captusq; deprehẽdere. Cultũ quoq; Apolloniũ ſcribit in Aeſculapij tẽplo, Deo id maximè approbãte: neq; uerò doctũ fuiſſe, ſed ab infantia prædituũ naturali quadã rerũ præſenſione. Deniq; ab ipſa protinus genitura Apolloniũ ſine artis impendio uelut homine potiorẽ tota hiſtoria nobis effingit. Sed tũ præcipuè in cuſtodia aliquãdo detẽtus, ſe ſua ſpõte pedicis exoluiſſet, planè ſe aduertiſſe Damis affirmat Apolloniũ ſupra communem hominũ ſortẽ diuinitate quadã prædituũ eſſe. Neq; enim tunc ſacrorũ miniſterio ullo adiutũ. (Quomodo id enim in cuſtodia potuiſſet?) ſed ne ſupplicantẽ quidẽ aut immurmurantẽ, uincula tamen et cõpedes pro ridiculo habuiſſe. Cũ uerò de illius extremo die mentionẽ facit, nuſq; gentiũ ſcribit ac lo
B corũ ſepulcrũ eius aliquod, ueſtigiũq; extare, ſed uiuentẽ ad ſuperos aſcẽdiſſe, nõ ſine choris hymnisq; nympharũ. Meritò igitur talẽ ac tantũ uirũ affirmare poteſt, multo quàm Pythagoras & Empedocles ac Plato fuerit ex philoſophia diuiniorẽ effectũ. Reponatur itaq; ex tam claris operibus inter deos. Neque inuidia proſequamur illam uocum omnium et linguarum naturalem, ac ſine præceptoris opera cognitionem. Sed enim cur illũ quæſo ad præceptoris ludum adducit illius partes attenuans, quem nullam paulo ante didiciſſe uocem oſtendit, quaſi Atticã eloquentiã, non natura quidẽ duce, ſed uſu magiſtro, ac exercitatione perceperit (inquit enim, cum primùm ad ætatem proceſſiſſet literarũ in illo profectus, memoriæ q̃q; uis, ac exercitationis ſtudiũ uiguit, lingua uerò Attica utebatur. Natus porrò annos quatuordecim, à parẽte Taſos deductus eſt ad Euthydemũ Phœnicẽ, qui præcellens ætatis illius rhetoreum in eloquẽtia erudiret. fuit itaq; apud hũc dicẽdi artificẽ Tyaneus. Vnaq; cum illo philoſophiæ uacabãt Platonis & Chryſippi ſectatores, Peripatetici q; nõnulli. fuit etiã & Epicurei dogmatis auditor. neq; enim penitus ab illius ſecta abhorruit: nã Pythagoricã quidẽ ineffabili quadã mentis ui cõprehendit. Hæc itaq; omnia per magiſtros edoctus eſt ille, qui creditur uocem nullam unquam didiciſſe, tacitosq; hominum conceptus ſolitus præſentire. Cæterũ Philoſtratus quaſi per interualla reſpirans, in admirationem rurſus erumpit, ſapientiam laudans Tyanei, uel in ipſis animantium uocibus dignoſcendis. Ait ergo ad ſcientiam quoq; Apollonius uenit, qua brutorum intelligeret animaliũ uoces. id uerò ipſum didicit, cum per Arabiæ populos iter faceret, interpretationis huius, ſicuti re ipſa uidere eſt, bene conſultos. Etenim ex cygnis Arabes auibusq; cæteris diuinationẽ, ut ex oraculis colligũt, brutorũq; callere ſenſa exiſtimãtur, hepar draconũ, ſiue ut alij putãt cor ipſum depaſti. Ergo Pythagoræ ſectatorem illum ab eſu carnium penitus abhorrentem, nec dijs quidem ipſis per cædem, ac ſanguinem litare auſum, ueſci draconum corde, hepateue

oportuit,

oportuit,ut per hæc Arabũ ſapiẽtiæ particeps fieret? Cũ enim ſub ĩjs magiſtris A
hãc doceretur, quánam alia ratione proficere potuiſſet,niſi eorum præceptis
inſtitutisq; paruiſſet? Ergo ad enumeratos Apollonĩj præceptores, Arabum
quoq; ſapientes in augurandi facultate accedent: ex hac enim fertur paſſerẽ
ſubinde intellexiſſe,crebro pipillatu reliquas ſuæ ſpeciei aues ad paſtum con-
cire,magnamq; ea de re admirationem aſtantibus præbuiſſe. Eadem ratione
cum in Aſſyriam proficiſcens moribundam media in uia leęnam offendiſſet,
catulis ſimul octo iuxtà porrectis,ilicò ex diſciplina coniectans,ſpacium tem-
poris intellexit,quo ſibi apud Perſas commorandum eſſet. Sed & Philoſtra-
tus idem narrat,quædam illum in Perſide aggreſſum,non multum ſanè ab ĩjs
diſſidentia,quæ in Arabia prius effecerat. Nam cum Damis acceſſurum ſe ad
Magos negaret, qui unus alioqui diſcipulus illi erat,comesq; fidiſſimus, ad
eos tamen incomitatus ſe contulit, ne magicæ myſteria facultatis aſpernanti
ea ſocio patefierent. Magis itaq; Tyaneus die medio,ac nocte intempeſta ope
ram dabat. Bardani uerò Babyloniorum regi congreſſus, his ferè uerbis uſus
perhibetur: Samĩj Pythagoræ ſapientia mihi eſt. Is me Deum colendorum ri-
tus edocuit: & qui nam ſint ex ĩjs uiſibiles,inuiſibilesq; cognoſcere, neq; mi-
nus eorum colloquĩjs perfrui. Sed enim quis hoc illi cõcedat? Cum Pythago-
ras hac de re nullum prorſus reliquerit monimentum,non abſtruſe quidem,
myſticeq; conſcriptum,cuius iſte doctrinam ſequi potuerit, adhæc qui illum
in Pythagoricis erudiuit,nihil ab Epicureis diſſidebat,ut Philoſtratus ipſe me
minit. præceptorem enim in Pythagoricis,inquit, habuit, hominem parum
ſanè officioſum,minimumq; re ipſa philoſophantem, utpote qui gulæ ac Ve
neri deſeruiret,magisq; ad Epicuri uitam formatus eſſet. is porrò Euxenus e-
rat ab Heraclia Ponti ciuitate,Pythagoræ dogmata non ſecus tenens, quàm
ſciunt aues ea referre, quæ ab hominibus didicerunt. ô rem fatuam & inſul-
ſam Tyaneum dicere ab eiuſmodi præceptore deos alloquendi rationem e- B
doctum. Sed concedamus,ab alĩjs ea præceptoribus accepiſſe: tametſi noſter
hiſtoricus hoc ne innuit quidem. Sed quis horum promiſſi tam grandis autor
extabit, ut & ipſe deorum uiſibilium & qui inuiſibiles ſunt congreſſum, ue-
lut à Pythagora edoctus tenere ſe dicat,& facultate præditus ſit, rem ean-
dem cæteros edocendi? Neq; enim puto clariſsimus ille hominum Plato, qui
Pythagoricæ præter cæteros omnis diſciplinæ particeps factus eſt,neque Ta-
rentinus Architas,neq; qui Pythagoræ dogma Philolaus conſcripſit, neq; ſi
qui alĩj ſunt ex eadem ſecta,illuſtres,qui ſenſa illius, opinionesq; literarũ mo-
nimentis mandarunt,tali unquam ſapientia uiguere. Apollonius ergo noſter
aliunde quidem,non autem ab ipſo Pythagora hæc edoctus,nomen tamen ti-
tulumq; Pythagoræ ad autoritatis ſpeciem ſibi aſcribit. Vt autem manifeſta-
rium quis illi mendaclum pro uero concedat,haud tamen ſcio quo pacto hęc
de Samio pręceptore acceperit,cum Pythagoram cõſtet infinitis antè annis ui
ta perfunctum. Ergo ad Arabes Apollonĩj pręceptores Samius ne quęſo Py
thagoras ipſe accedet,unde ſcientiam hauſerit diuinarũ rerum? Atqui ſi quis
is diuino præditus ingenio fuit,hiſtoria de magiſtris planè mentitur. Sin hi-
ſtoria uerax eſt,falluntur ſanè qui de illius diuinitate & loquuntur & ſcribũt.
Neq; uerò mihi eſt animus diligentius nunc quicquam de Proteo indagari,
ullam ue ſuper hoc portento quæſtionem habere: neq; ad cygnorum cantus
comprobandos, quos ridiculè nimium parienti Philoſtratum matri obſtetri-
catos affirmat. Multoq; magis etiam indignũ puto ſuper fabulam demiſsi cœ-
lo fulminis eodemq; regreſsi,citare teſtes. neq; enim Damis,ut antè dixi,harũ
ſe rerum conſcium dixerit longo poſt tempore, ex quo hæc acta dicuntur in
Nino Aſsyriæ urbe Tyaneo adiunctus. Equidem modò certa ſigna non de-
ſint,unde probabilis fiat fides, planè adducar,ut pro ueris admittam,ſi qua eti
am per exceſſum paulo maiora in boni uiri laudem dicantur, monſtris tamen

exem-

A exemptis, et quæ ſententia nugis deprehendũtur. Non igitur inuidebo, ſi prodat hiſtoricus genus eſſe Apollonij nobile & antiquum, & quod in conditores patriæ referatur. Diuitem fuiſſe concedam ſupra incolas regionis ſuæ. Ab adoleſcentia eruditum fatebor ſub ijs præceptoribus quos antea memoraui: neque hoc tantum, ſed magiſtrum alijs ipſum præceptoremq; fuiſſe. eſto, his omnibus acer plurimũ ſagaxq; fuerit. Ita ſanè ut eum qui ad Aeſculapij curãdus acceſſerat, per prudentiæ ſuæ uim ægritudine liberarit. Fertur enim aquæ intercute laboranti ſalubrem continentiæ normam indixiſſe, eumq; in ſanitatem priſtinam reuocaſſe. Tanta uerò prudentia adoleſcentem fuiſſe planè admitti poteſt, tum & inhibuiſſe diuitẽ quendã, ne luxurioſe nimiũ atq; affluenter ſacrificaret, utpote minus Aeſculapio litaturum, qui ex famoſa uita turpiſſimus haberetur: huius autem mores Apollonium latére nõ poterant, quòd erat homo regionis illius maximè diues, maximeq; cõſpicuus. Caſtitatis quoque laude Tyaneum ornari inuidia nulla ſit, quodq; pulchritudinis ſuæ nefarium amatorem grauiter obiurgatum repulerit, ſeq; à muliebri contagione impollutum uſque ſeruarit. Credatur quoq; ex ex Pythagoræ diſciplina luſtro illum perpetuo tacuiſſe, neque merita laude fraudentur quæcunq; opera per ſilentij tempus effecit. hęc enim, et quę huiuſmodi ſunt, humana omnia, et ut uerè dicam, neq; à philoſophia, neque ab ipſa porrò ueritate ſeiuncta, quæq; ego non inuitus admiſerim, magni ſanè quicquid ingenuè, ac uerè ſcribitur faciendum putans. At uerò humanitate ſublimius quenquam efferre, argumentiq; prioris oblitum, ſibi penitus non conſtare: hæc qui faciat ſcriptor, meritam puto eum & ſibijpſi, & multo illi magis, de quo ſcribat calumniam comparare. Atq; hæ fermè ſunt, quæ uolumine primo refellenda occurrunt.

CONFVTATIO LIBRI II.

AGè uerò ſecundum quoq; aggrediamur. Iter enim Apollonij de Perſide in Indiam uſque factum narrat hiſtoricus. hoc autem in itinere inſolens ſibi quiddam paradoxumq; contigit, dęmonis ſcilicet occurſus, quam empuſam uocant. Quam tamen multis conuicijs impetitam procul à ſe & Apollonius & comites abegerunt. Tum uerò permiſiſſe Damidi fertur, ac reliquo comitatu appoſitis ut carnibus ueſcerẽtur. Neq; enim uidere ſe ait, quid'nam illis prodeſſet carnibus abſtinere. Sibi uerò profore hoc aiebat, ob eam quam uel à pueris profiteretur philoſophiam. Sed quis hoc loco non iure optimo admiretur, cum Apollonium uideat ne illi quidem quem unum imitatorem ſui delegerat, Pythagoricisq; decretis imbuendum ſuſceperat, damnatas Pythagoræ animalium carnes ut dilectiſſimo inhibere, tum neſcio quàm ſanis rationibus colligentem, ſibi quidem ueſci animatis fore pernicioſum, non tamẽ ſe uidere, quare ijs & comitibus quoq; ſuis interdictũ oporteat. Sed uide quæſo quæ præterea ueritatis exempla nobis Philoſtratus prodat. Ille inquã Philoſtratus, quem Philalethes ſtudioſum ueritatis appellat. Apollonium ſiquidẽ ſcribit, cum iam in Indiam penetraſſet, interpretẽ ſibi hominem aſciuiſſe, per quem Phraotem Indiæ regem alloqueretur: hoc enim is nomine uocabatur. Ergo quem paulo ſuperius linguarum omnium cõſcium facit, eundem interpretis indigum nunc oſtendit et qui mentes hominum quaſi Deus illis inſitus deprehendebat, ſurdi cõcipiens animum, pariterq; tacentis, nunc per interpretem ſciſcitatur, quæ'nam ſit regis Phraotæ uita, ducemq; inde ſibi aliquẽ petit ad Brachmanas dari. Rex uerò ipſe, licet in Barbaria ſumma natus, interprete ſummoto, Græcè Apollonium cõpellauit, multum doctrinę, ſcientiæq; teſtatus. At uerò noſter hic non modò ſe Indicæ linguæ minus ignarũ fuiſſe (quod oportuit) non oſtendit, ſed & Indo Græcè loquente obſtupuit, ut Philoſtratus ipſe teſtatur, qui pulchrè ſibi hoc pacto per hiſtoriam conſtat. unde enim tanto pere ſtupuiſſet, niſi antea barbarum lingua regem opinatus eſſet? eundemq; Græcè mox ſcire præter expectationem percepiſſet? ideoq; ueluti noui quid-

piam rex afferret, obstupuit. Causam præterea nondũ tenens, Vnde, ait rex, Græcè didicisti? Vnde uerò et hoc sapientiæ tibi est? Neq; enim puto hanc magistris acceptam refers, cum nullos Indi magistros sapientiæ habeatis. Dignæ nimirum uoces, quæ ab homine proferantur præsensionem rerum omnium profitente. Cui rex & habuisse præceptores se ait, & qui nam illi fuissent, aperuit, & de rebus Indicis particulatim edocuit. Cumq; idem rex de thesauro in agro quodam reperto sententiam laturus esset, utri scilicet adiudicandus, emptori ne, an uenditori prius, hic philosophus ille rerum omnium solers, ac dijs ipsis homo gratissimus, sententiam interrogatus, thesaurũ emptori addixit, ratione hac usus, quòd nequaquam diuenditorem ipsum, & agri possessione & thesauro priuatum pariter uoluissent, nisi homo flagitiosus ac nequam esset; neq; rursus emptori boni tantum impensuros fuisse, nisi uendente meliorem sciuissent. Vt ex illius uerbis colligi possit, qui cæteros diuitijs præstant, quanquam fœdissimis moribus ijdem sint, habere se eos tamen pro maximè beatis, Deoq; dilectissimis, infelices autẽ eos esse duntaxat, qui pauperrimi sunt. Vel si Socratem, ac Diogenem, ipsumq; etiam Pythagoram in his esse contingat, quempiam ue eorum, qui frugalissimi uiri, & egregiæ probitatis censentur, hanc qui sequatur rationem, paulatim eò deducetur, ut dicat: Deos quidem ipsos egenis illis, sed claris tamen uirtute, ac sapientia uiris nequaquam necessaria quandoq; ad uictũ adempturos fuisse, nisi eosdẽ flagitijs obrutos iudicassent. Neq; fuisse licentiosis ac perditis hominibus superflua congesturos, nisi prioribus meliores sciuissent. Quam insulã esse, ac fatuã deductionẽ, facilè constare omnibus potest. His de secundo libro ad examẽ depromptis, tertiũ quoq; uersemus, in eo de celeberrimis Brachmanibus inspecturi.

CONFVTATIO LIBRI III.

PRimum quidem sic statuo, si quæ de Thyle insula præter fidem narrantur, quæq; multa portentorum plena, poetæ nobis finxerunt, his prodigijs comparentur, iam quasi procertissimis habeantur, harum magnitudine, ac splendore nugarum, uelut obducta penitus euanescent. Quibus sanè adhibenda mens est, ut insolentia præsertim Philalethis eluceat. Quando hic nobis fatuam ubique leuitatem obiectat, sibi uerò ac suis mentis sanitatem uendicat, diligensq; iudicijs. Vide igitur qua sibi rerum nouitate hic placeat: præponit enim Philostratũ sacris Euangelistis, ut qui non eruditionis modò plus habeat, sed ueritatis maiore studio teneatur. Ac primum quidem Apollonio iter ad Brachmanas faciente, mulierem colore spectabilem Philostratus inducit, à summo uertice ilium tenus albentem, reliquum uerò corpus nigerrimã: Tum eadem uia magis progressi montes inuenerunt piper ferentes, cuius ueluti custodes, atque agricolæ, simiæ sunt. Draconesq; magnitudine immensa terribiles, quorum de capitibus ignei fulgores scintillant: hos si quis draconem perimat, admirandos in eorum capite inueniat calculos, qualis Gygæ illius fuisse lapis narratur, de quo Gyge Plato mentionem facit. Et hæc quidem antequam ad Brachmanum tumulũ peruenirent. Vt uerò & hunc attigerũt, Sandaracinus illis puteus est oblatus, qui aquam usu mirabilem contineret. Iuxta uerò puteum uorago ignem eructans, ex qua plumbei coloris flamma emitteretur. Tum et dolia duo lapidis nigricant, alterum imbrium, alterumq; uentorum, inde Brachmanes indigenis amicis suis uentos ac pluuiam impertirent. Statuas præterea scribit apud eosdem esse Poliadis Mineruę, Pythij Apollinis, et Bacchi Delij, aliorumq; quorundam deorum, quos Græci colunt, ibi qui omnium magister esset Iarcam dici, cuius residentis species satrapæ magis esset, quàm philosophi. Altissimus illi thronus ex ære nigro, quem aureæ statuæ exornabant, quales fabrorum more par est sapiẽtes Brachmanas igni, ferroq; excudere, aut præstigiatorũ ritu sponte sua, ac repentè consummata ostendere. Cæterorum item Brachmanum sedes æreæ quoq; erant, signis tamẽ carentes,

A carentes, minusq; elatæ. oportuit enim sacræ philosophiæ magistrum tyranni
co quodam habitu statuarum scilicet prærogatiua, atq; auro insigniri. Sed Iar-
cham Philostratus inquit, ubi Apollonium primùm conspexit, nominatim ac
Græcè illum salutasse, petijsseq; reddi sibi epistolam, quam de Phraote afferre
mira quadam præsensione rem omnem edoctum, qua scire etiam potuerit epi
stolæ scriptionem literæ unius defectu, hoc est, d. peccare. In primo autem sta-
tim cõgressu fastuosè nimium ac insolenter Iarchas, ut facere diuitiarum osten
tatores solent, diuinationis suæ uim patefecit, utrumq; Apollonij parentẽ no-
minans, & eiusdem genus, educationẽ, disciplinamq; recensens, tum peregri-
nationum tempora & euentus, & postremò illius ad se profecti sermones per
uiam habitos, factaq; omnia. refert etiam egregius scriptor, Brachmanas cum
Tyaneo, pharmaco prius electrino delibutos, lotosq; in orbem ac chorũ con-
stituisse, terram ipsam scipionibus succussantes, eam uerò ad huiusmodi ictus
in gibbum resilientem, Brachmanas altitudine bicubita uanum in aerem extu
lisse, pensilesq; eos aliquandiu uisos esse. Sed illos quoq; affirmat ignem sibi de
solis orbe utcunq; libitum sit, non reluctantẽ subducere. Ad quæ portenta &
alia complura fabulator adducit, ut scilicet Pythij tripodes quatuor sponte sua
mouentes in medium processerint, quos Homericis persimiles esse ait. Pincer
nas insuper æreos quatuor, qui pocula ministrarent. Terram uerò sponte sua
discumbentibus gramina substrauisse. Nam tripodes quidem duo uina funde
bant, reliqui duo aquam, gelidam scilicet alter, alter uerò calidam: ex quibus
æreæ pincernæ uinum conuiuis, aquamq; sumebant, sed & calices actos in gy-
rum quasi uorticoso flumine impellebant. hæc sunt quæ Hierocles pro ueris
habet ille solertissimus in iudicijs suprà adductis, ac undecunq; in nos legẽdis
excussor, cui facilitas Christiana seu leuitatẽ dici hanc mauult, quàm maximè
aspernabilis est. Is itaque Philostrato fidem habens, uerbis huiusmodi sese ia-
B ctat: Videamus, inquit, quanto nos melius hæc atq; prudentius admutamus,
& quæ de præclaris uirtute uiris sententia nostra sit. Tam celebri itaq; cõuiuio
narrat Philostratus interfuisse Indiæ regem, ipsisq; Brachmanibus cõpotasse,
sed cõtumelijs, ac furore uinolento in philosophiam inuectum, meroq; apud
eos largè incaluisse, ac insolentia magna, uel in ipsum quoq; solem insurrexis-
se. Apollonij uerò per interpretem quædam ab eodem rege accepisse, quem
ipse contrà allocutus sit Iarcha uicem interpretis exhibente. Quis autem non
admiretur, hoc à Philostrato ut concinnè factum admitti, ut iniurius homo,
maximeq; insulsus inter tantos uiros mentem uino alienarit, quem ne philoso
phorum quidem, nedum & semideum cõuiuio interesse oportuit? Quo enim
pertinet semideos appellare, si dignitatem magis onere quàm honore afficias?
Etenim Tyaneo interrogante, quos nam se ipsos esse dicerent: Dij sumus, Iar
chas inquit. Idem uerò conuiuijs præsidens non digno quidem philosophis ri
tu, multoq; dijs magis indigno, quorum se in numerum reponebat phiala con
crepans, compotationem incepit. Phiala uerò ipsa, sicut historicus narrat, ubi
cunctis Brachmanibus potum satis exhibuit, mirabiliũ fontium more aquam
haurientibus iugem sufficiebat. deinceps uerò sermones inter se habiti, seriæq;
philosophorum disputationes narrantur, docente Iarcha quo pacto sua ipsius
anima fuerit, aliud quandoque regiæ fortunæ corpus induta, quæq; tunc ope
ra demum egerit, explicante Apollonio se nauis Aegyptiæ gubernatorẽ fuis-
se, neq; minus & ipso illius temporis facta narrante. Cum uerò multi utrinq;
interrogatus, responsaq; fuerint, dignũ est tam sapientium dictorũ memoria
non extingui. Interrogasse ergo Apollonij refert, aurea'ne apud Indos aqua
inueniretur. ô admirabilem, ô plenam sapientiæ quæstionem. tum de Troglo
dytis & Pygmæis quæsisse, deq; ijs hominibus qui umbripedes appellantur.
Nunquid etiam apud eos Mantichora quadrupes animal nascerẽ, quod hu-
mano esset capite, corpore leonino, caudamq; haberet cubitalibus spinosis se-

tis horrentem, quas ueluti sagittas in uenantes iacularetur. Ad hæc Apollonij quæsita respondit Iarchas, Pygmæos quidem subterraneas specus inhabitare ad Gangen fluuium: cætera uerò quæ ille quæsisset, irrita prorsus ac nulla esse. Sed lanam tamen Philostratus narrat terra apud illos prouenire, quæ sit uestibus conficiendis accommoda, ipsis sibi philosophis telam inde ad uestiendi usum concinnantibus: neque enim muliebrem sexum admittunt. Nisi iam & lanam dicat sponte sua transformari in uestes, atque transire. Scipionem uerò singulis refert, annulumq; uirtutis occultæ atque admirandę gestari. narrat etiam Brachmanis Iarchæ miracula, qui dæmone malo correptum missa ad eum epistola liberarit: claudoq; cuidam, solo attactu luxatam uertebram confirmarit, captum oculis uidere fecerit, ualentem alij manum pro torpida reposuerit. Ingentia uerò bona scriptori egregio comprecemur, qui nos ista commentus magno ambiguitatis modo exoluit. Quis enim dubitet quantæ ueritatis & illa sint, quæ præterea multa affert? Nam qui fulmina & uentos scribit apud Brachmanas in doliis asseruari, tripodesq; lapideos sponte sua motantes, & ab æreis pincernis calices in gyrum agi, satis puto ex ijs, quæ ut uerissima recensentur, cæterarum quoq; rerũ nobis ipse arguit, ac patefecit figmẽta. Idem scribit Philostratus Damin testari se quidem minus admisso Tyaneum cum Iarcha secreto philosophatum esse, munusq; ab eo tulisse annulos septem, totidem planetarum nominibus dictos, quos singulos gestaret per subiectos planetis dies. Hæc modò cum Philostratus dicat, ille apud Philalethen ueritatis assertor, paulo tamen pòst, ut qui magicen Brachmanum nõ probet, statuatq; hoc crimine Apollonium liberare, hæc ipsa uerba subnectit: Videns itaq; Apollonius tripodas apud Indos, pincernasq; illos, et quę præterea spõte sua mouentia discernimus: neq; interrogauit, neq; edoceri dignum duxit, quibus illa præstigijs fierent. Laudauit hæc, inquit, sed tamen æmulari ducum Brachmanibus diuersari? An qui fidissimum sibi hominem celandum putauit, non & illa fecit permagni? cum & annulos inde planetarios tulerit religione quadam astrictus, singulatim eos dum uiueret per planetarum dies gestandi. & erant illi quidem, ut scribis, arcanæ cuiusdam reconditæq; uirtutis. Quod si tibi concedatur, non illa Tyaneum imitanda duxisse nimirum non imitatum dicam, quia miseros esse cognouit. Quomodo igitur eosdem laudauit, aut si tanquã diuina operantes laudauit, qui non & imitatu, quos & laude dignos existimauit? Sed enim post factam apud Indos moram, narrat Philostratus reuertentem Apollonium cum comitatu omni ad Oritarum regionem uenisse, quibus æreæ petræ, arena ærea, fluuij quoque ipsi ramenta æris deuoluerent. Hæc de uolumine tertio sumpta sunt. Nos autem quo cœpimus ordine ad reliqua inspicienda pergamus.

CONFVTATIO LIBRI IIII.

REgressum ab Indis in Græciam refert quasi deorum consortem quendã uel ipsorum testimonio declaratũ. Varijs enim morbis affectos illi curandos potissimũ destinabant, iamq; ut augustũ ac diuinum hominem de Arabia, de Magis, deq; Indis uenientem nobis ostensurus, nouis quoq; miraculis scatentem historiã exorditur. hic autem rectè quis illud obijciat, Si diuiniore hic natura, supraq; humanam præditus erat, multo antequam ab alijs doceretur, mirabilia per se aggressum oportuit. Superflua enim diuino homini fuerit illa Arabum, Magorumq; & Indorum magno studio cõquisita doctrina. Quòd si erat huic aliqua prius tantarũ rerum cognitio, prout tota in historia traditur, Philalethe tamen autore, non nisi tot exhaustis magistris sapientiã patefecit. Ac primò quidẽ ueluti qui augurandi uim ex Arabia detulisset, astãtibus multis expositi pipilantem passerculũ cęteras sui generis aues ad pastum concire. Tum uerò cum appetentẽ pestilentiam præsentiret, ciuibus illa Ephesijs antè prædixit, huiusq; prę sensionis causam, mox ipsemet apud Domitianum reus, sua in

A ſua in Apologia expoſuit. Rogante enim Domitiano, unde is peſtilentiã præ-
ſenſiſſet: Diæta, inquit, magis tenui, magisq; ſobria quàm cæteri mortales u-
ſus, ita primus omnium qualitatem aeris uitiumq; deprehendi. Tertium por-
rò miraculum narrat remedium fuiſſe, quo is peſtem Epheſijs cauit. Quod fa-
ctum tametſi minus exponit Philoſtratus in fine ipſo accuſationis, cum tamẽ
exponi maximè oportuerit, quia fortaſſe non ſibi potis uidebatur tantum cri-
minis Apologia purgare: nos tamẽ ipſi factum hoc explicantes iudicio homi-
num proponamus, ad rectæ rationis examen ſicut reliqua reuocantes. Si cui
enim minus conſtet figmentũ hic quoq; impoſturæ plenũ adduci, magicisq;
nimirum obductum præſtigijs, ipſa totius facti ratio, modusq; manifeſtè o-
ſtendet. Peſtilentiam narrat in figura mendici ſenis, laceri ac pannoſi ſe ſpecta
bilem præbuiſſe: quem quidem ſenem cum Tyaneus iuſſiſſet lapidibus cædi,
primùm ait peſtilenti obtutu flammam luminibus eiaculatum. tum uerò con-
iectis obrutum ſaxis, in effigiem obſcœni canis ſe transformaſſe, cui etiam ra-
bidorum more, terræ circa rictum ſpumæ undarent. de hoc autem ſene intelli
gere Apollonium, ſua apud Domitianum Apologia ſcribit Philoſtratus. Peſti-
lentia enim, inquit, ſub habitu mendici ſenis Epheſum peragrabat: hanc ego
cõſpicatus, comprehendi, luem ciuitati non modò ſiſtens, uerùm penitus tol-
lens. Quis nõ igitur libere cachinnetur ad præſtigiatoris huius miracula? cum
peſtilentiæ, quæ ut tradit ratio medicinæ, nihil aliud planè eſt, quàm corruptio
circunfuſa aeris, uitiumq; ex putrido uaporatu in morboſam qualitatem uer-
gentis, nunc tamen audiat oculis intuentium, ac ſaxorum iactibus obnoxiam
eſſe, protritamq; mortalium manu, ſpumas etiam rictu effunderet? Alio quoque
argumento monſtrum hoc, magicumq; præſtigium diſcuti ac perpendi pote-
rit. Quoniam ſcilicet unam modò Epheſiorum urbem, non autem et finitimas
ab eo peſtilentia affectas narrat hiſtoria. Quod nequaquã ita ceſſiſſet, ſi circun-
B fuſus aer ac proximus uitium contraxiſſet; neq; enim lues illa anguſtis ita ſpa-
cijs coarctata, ſolis Epheſijs incubuiſſet. Quartum porrò miraculum eſt Achil
lis umbra, cubitorum primò quinq;, mox et duodecim ſuo de buſto chlamyda
ta aſſurgens. Quæ cõtinuò Theſſalos accuſauit, quòd ſibi aſſoliti ritus ſacra fa-
cere ac iuſta deſiuiſſent. Videbatur etiam tunc ira in Teucros efferuere ob ea
quæ in ſe admiſerant. Quinq; uerò tantummodo quæſtionum Apollonio fa-
cultatem præbuit ex ſua uidelicet, Parcarumq; ſententia. Hic Tyaneus ille re-
rum omnium ſolers, & in futurorum præſentione ſe iactans, ignorare depre-
henditur, funeratus ne ſepulchro Achilles fuerit, Muſæ ue illi, ac Nereides la-
menta profuderint. Deq; his illum rebus percũctatur, neq; minus an Polyxe-
na illius ad tumulum cæſa fuerit, Troiámue Helena adnauigarit. Sunt enim e-
iuſmodi quæſtiones ſanè quàm graues, ad philoſophi inſtituta maximè perti-
nentes, dignę ſtudio ac diligẽtia ſingulari. Admiratur præterea, quî tot nume-
ro Græci heroes ætate eadẽ eſſe potuerint. Sciſcitaturq; num ſimul cũ ijs Tro-
iam Palamedes adnauigarit. Hæccine ignorare hominẽ, quí deorũ colloquio
uiſibiliũ fruatur, inuiſibiliumq;? De ijſdem uerò etiam rebus interrogare, quo
modo nõ turpiſſimũ cenſeatur? Niſi fortè, quia res illi cum mortuis eſſet, idcir
co frigere eius quæſita, ac ineptire Philoſtratus facit, ut hac commoditate ſuſpi
cioni occurrat, quæ oriri meritò poterat, illum ſcilicet ultra licitum bono uiro
ſuperſtitioſum uideri. Cum eundẽ faciat in Apologia pro ſe affirmantẽ, nulla
ſe ad Achillis congreſſum necromantiæ opera uſum eſſe. Neq; enim, inquit,
Vlyſſis more ſcrobe defoſſa, aut cæſis agnis Achillem euocans, in eius collo-
quium ueniat Tyaneus, ſed ea precatus quæ Indi cenſent precari heroas opor
tere: & in huiuſmodi cæremonijs Damidi ſeſe iactat, qui Philoſtrato autore,
nihil ab Indis penitus didiciſſe, paruiq; eorum ſapientiã feciſſe credendus eſt.
Sed heus paucis ego te. Niſi in hoc Achillis congreſſu praua ineſſet ac deteſta-
bilis ſuperſtitio, cur tu in participatum mirabilis huius ſpectaculi ac ſermo-

nis, ne fidissimum quidem tibi comitem illum legitimumq; uel solum Damidem asciuisti? Cur uerò nõ & interdiu factũ hoc licuit. Sed nocte intempesta, sed abs te solo? Cur ad ipsos etiam gallorum cantus Achillis umbra euanuit? Abijt Achilles, inquit, modicè fulgurãs: iam enim galli primos dederant cantus. Erit itaq; hæc hora malo dæmoni ad nefarios sermones euocando conueniens magis, quàm heroinæ animæ. Illam siquidem immunẽ crassæ huius corporeæq; compagis, candidam prorsus esse, & liuore omni carere oportuit. At uerò dæmon hic, qui Tyaneo se obtulit, inuidus iracundusq; describitur, cæterisq; uilissimis eius generis morbis obnoxius. An nõ enim talis habendus sit, qui Antisthenem officiosum adolescentem se Apollonio, ut philosopho adsungere cogitantem, quo minus id faceret, impediuit? cuius rei causam adducens, Iussit, inquit, Apollonio ne Antisthenem in participatum suæ disciplinę admitteret, propterea quòd is quasi Priamides foret, à canendo Hectore numquam cessabat. Sed cur non etiam iracundi ac pusilli ingenij conuincatur, qui Thessalis suis succenset non sibi legitimè operatis, & qui ne tot quidem annorum spacio deuoluto, Troianis odium belli, offensarumq; remisit, quanquam libantibus illis, & ad eius tumulum rem diuinam continuè facientibus? Contra uerò Palamedis sepulchrum unà cum illius statua negligenter disiectum, reponi instauratiq; mandarit? Quintum porrò sextumq; miraculum haudita magna opera indigebunt, ad facultatem, qua effecta sunt, arguenda. Pellebat enim dæmonas (uti ferunt) alio alium. Nam ex adolescente lasciuo dęmonem pepulit, alium quoq; fugauit mulicbri forma effigiatum, quem lamiam et Empusam sapientissimus autor appellat. Nam quod præterea puellam Romæ defunctam ab obitu reuocarit, cum sit factum hoc uel ipsi Philostrato incredibile, nos quoq; à nobis penitus excludamus. Ratiocinatur enim dubitando Philostratus, num uitalis auræ scintilla intra puellam compressa medicos delituerit, quæ mox pluuia ingruente reuiuiscens atque excitata, in uultu respirantis puellæ prodita sit. aiunt enim, cum puella ad se rediret, cœlo pluuia leniter irroraſſe. Neque enim si uerè puellam hanc Apollonius uitæ restituisset, tam egregium facinus non Imperatori primùm ipsi innotuisset, alijsq; subinde primoribus apud illum diuersantibus uiris: præsertim uerò philosopho Euphrati qui ea tempestate Romæ agebat, moxq; Apollonio infensus, eundem magiæ accusasse narratur. Quin etiam factum hoc si modò planè constitisset, cæteris quoque calumnijs, quibus Apollonium urgebant, proculdubio adiunxissent accusatores: & hæc quidem dicere occurrebat, quę particulatim Apollonio, speciatimq; gesta sunt. Infinita uerò & alia erant, quæ ad prædictiones rerum, diuinationesq; pertinent. Fertur enim Athenis quondam initiaturus Eleusinijs sacris, à Cereris sacerdote prohibitus, affirmante nefas initiari magum hominem, patereq; illi Eleusinia sacra, qui dæmonum cõsortio impurus esset, quiq; Romæ inhonestus circulator uenali uoce Neronis carmina ad lyram decantasset: eiusdemq; Neronis metu, sodalibus cæteris dari precium suaderet, qui eodem canendi studio tenerentur. Atque hæc quidem sunt, quæ uo lumine quarto Philostrati continentur.

CONFVTATIO LIBRI V.

QVinto autem libro, ubi quędam de Tyanei præsensionibus attulit in admirationem hominis uersus, ita fermè cõcludit: Præsensisse autem hæc Apollonium diuina quadam uirtute, planeq; falli eos qui magum fuisse illum opinantur, satis arbitror constat per ea quæ dicta superius à nobis sunt. Sed hæc tamen amplius afferantur magi ipsi, quos equidem miserrimos esse hominum puto, aut idolorum tormentis, aut barbaris sacris, aut cantando, aut corpus ungendo operari dicunt. At uerò noster hic Parcarũ ordinẽ sequens, prædicebat quę necessariò uentura erant, nihil magicè operatus, sed ex ijs diuinãs quæ dij persanctè significabant. Cumq; apud Indos uidisset tripodas illos, ac

pincernas

A pincernas ſponte ſua mouentes, ne interrogauit illos quidem quo id pacto efficerent, nedum edoceri uoluerit. Laudauit quidem, ſed imitatu tamen illa digna nō cenſuit. hæc itaq; cum Philoſtratus dicat, planè deprehenditur celebres illos Indorum philoſophos inter magos ueneficosq; reponere. Nam quo loco de magis, eodem & de Indis mentionem facit, peroſum Apollonium narrans, quæ ſuperius miracula recenſuimus, quaſi illiberale quoddam genus præſtigiorum. Si ergo quos paulo antè deteſtatus eſt, eos tamē idem Apollonius alibi deprehenditur deorum nomine, ac præceptorū dignari, nihil aliud planè ſupereſt, quàm ut eiſdem is quoq; quibus & præceptores ſui criminibus ſit obnoxius. Inducitur ergo apud Gymnoſophiſtas Aegyptiorū philoſophos uerba hæc loqui: Nihil indecorum mihi arbitror contigiſſe philoſophiæ ſtudia admiratio liberalis ac permodeſta, quam ſcilicet Indi ad utilitatem ipſam contrahentes, in diuina ac ſublimi materia complectuntur. hos iure ſum admiratus, eosq; ſapiētes eſſe ac beatos exiſtimo. Sed ad rem fuerit ea nunc inſpexiſſe quę paulo mox dicit: Hi enim Dei ſunt, inquit, & Pythiæ teſtimonio exornantur. Domitianum quoq; Imperatorē huiuſmodi uerbis inducitur allocutus: Quæ nam tibi cōtentio eſt cum Indis, Iarcha & Phraote, quos ego ſolos hominū dignos puto, qui dij & uocentur, & habeantur? Alijs item locis eoſdem Brachmanas Apollonij præceptores ac deos cum dicat, et cum faciat planetarios inde annulos ſeptem tuliſſe: nunc porrò ſuperiorū oblitus, non ſentit ſtolidus, cum diſcipulo præceptores quoq; ipſos in calumniā à ſe protrahi. Procedente uerò hiſtoria, tibicinem quendā inducit, tum & Apollonij ſcribit de facultatis eius modis ac nominib. omnibus, ut de maxima ac grauiſſima re, oratione longa diſſeruiſſe. Veſpaſianum quoq; Cæſarem narrat Apollonio perinde ac deo cuidam ſupplicaſſe, quaſiq; precario petijſſe, uti ſe Imperatorē faceret. Apollonium uerò reſpondiſſe, Iam feci. Et quis non iuſto odio proſequatur inſolentiæ plenam proximamq; inſaniæ uocem? ſi hic iam quaſi Deus, Imperatorumq; creator ſibi placet ac fremit, olim nauis Aegyptiæ gubernator? (hoc enim ſe fuiſſe paulo ſuperius in ſermone cum Indis habito Apollonius ipſe aſſeruit) Cumq; ab eo quęreret Imperator, quos nam philoſophos in gerēdarū rerum conſiliū adhibendos putaret: Boni, inquit, cōſultores ad hæc erunt hi uiri, Dionem, Euphratemq; ſignificans: nondū enim cum Euphrate in diſceptationem uenerat. Pauloq; mox idem Cæſari inquit: Notiſſimi tibi homines Imperator, rerumq; tuarū ſolliciti, Dion & Euphrates, ad fores præſtolanē admiti. Iube et illos quęſo huic noſtro intereſſe ſermoni: uiri enim ſapiētes ſunt. Ad hæc Veſpaſianus: Sapientibus, inquit, uiris noſtrę ſemper fores patuerūt. ô miram ſemidei præſenſionē. ſapiēs ille eſt ac uir bonus Euphrates, quia nulla dū inter eos orta cōtentio. Sin uerò aliqua oriat, (iamiā uerò id fiet) uide quæſo, quibus illum apud Domitianū uerbis accuſet: Quæcunq;, inquit, philoſophi potentiū utrorū adulatores cōſequi ſolent, ea nunc ſtatū fortunamq; indicant Euphratis. Plurimus illi de numulariorū trapezis eſt ſermo, caupo eſt, cupedinarius, publicanus ac fœnerator, homo ad mercatū uenditionemq; promiſcuè factus, ſemper foribus potentiorū affixus, diutius ibidem quàm ipſi cōmorans ianitores, quin illis ſæpe cuſtodiēdis quaſi lucernarius quidā canis à ianitoribus ipſis relictus: neq; uerò drachmā ſaltem philoſopho unquam cuiquā erogauit. Et nunc quod Aegyptiū hunc ſumptibus ſuis paſcit, contraq; me ſollicitat linguæ uires acuere, opes ſuas huiuſmodi amicis circūuallat ac munit. Ac de Euphrate quidem integrū tibi eſto, qua re dignus ſit, iudicare. Niſi enim tibi adulatores ſunt cordi, multo peiorē illum teſtimonio noſtro inuenies. Qui ergo apud Veſpaſianū patrem laudauit Euphratem, ut philoſophū, ut uirum bonū teſtatus, & nunc apud Domitianū filium eundem accuſat, planè arguitur eiuſdem uiri & laudator eſſe, & reprehenſor. Ille ne igitur, qui præſenſione tanta rerū præditus eſt, ignorabat qualis tunc eſſet, qualis ue in poſterū Euphrates futu-

futurus? Neq; uerò nunc primùm, quin & apud ipsum quoq; Vespasianum A carpere Euphratem ut scelestum hominem uoluit. Quæ uerò leuitas atque inconstantia rerum hæc est, cum idem commendatione sua apud Vespasianum Imperatorem egerit angustas fores Euphrati philosopho reserari? Sed enim ut cæcis iam perspicuum sit, quod ad diuinationem spectat, probro magis à Philostrato Tyaneum quàm honore ullo affectũ esse, in cæteris autem officijs laude dignissimus inuenitur. Antiquũ enim illi erga amicos liberalem se præbere, ubi scilicet nullum suum periculum facerẽt. Euphratem quoq; intra Augustale admitti curauit. Mox tamen contra eundem disceptationis gratia, quę superius dicta sunt oblocutus. Sed hæc obiter dicta sint. Neq; enim id mea nunc agit oratio, ut Apollonium ex hac potissimum re accuset, quod philosophum tempestatis suæ celeberrimum Euphratem, et quem hodie quoq; laudant, qui philosophiæ studio detinentur, criminatus sit. Tametsi magna hæc esse occasio cuiuis possit Apollonium accusandi. si enim Euphrates omniũ iudicio philosophus excellens habetur, non leuis occasio datur probitatis eius laudandæ, qui Apollonij malefacta damnarit. Neq; uicissim leuior Apollonij detestandi, propterea quòd illius mores tali ac tanto philosopho displicerent.

CONFVTATIO LIBRI VI.

IDem Philostratus sexto uolumine fabulas et portenta adducit. inquit enim Apollonium camelis inuectum una cum comitatu ad Gymnosophistas Aegyptios peruenisse. Quo in loco iubente, inquit, uno ex sapientibus nudis, ulmus Apollonium uoce articulata & muliebri affata est, hisce nugis Philalethes æquum putat haberi à nobis fidem. Vltrà uerò Gymnosophistas Pygmęos esse ait: Anthropophagosq; et umbripedes, Satyrumq; ijsdem in locis iussu Apollonij ebrium esse redditum. Inde autem Apollonius in Græciam rediit, ubi prædictiones quædã, sermonesq; cum Imperatore Tito habiti referuntur: & quo pacto adolescẽs quidã à rabidi canis morsu curatus sit: cui quidem cani, Amasis Aegyptij quondam regis ineſſet anima, naturalemq; adeò sibi humanitatẽ, regiamq; beneficentiã in canina quoq; effigie retineret, quam doquidẽ iuuenẽ à se demorsum leniter lambendo curaturus esset. Hæc ab Apollonio gesta sunt prius quàm dies illi ab accusatoribus diceretur. Acri uerò diligentia singulis historię partibus inhærendũ. Nam si maximè uera esse quæ Philostratus narrat, miracula concedamus, non alia tamen ratione, quàm dæmonis auxilio, atq; opera facta esse constabit. Quod enim pestem Ephesi appetentem primus Apollonius deprehendit, ne hoc quidem fortasse maleficæ superstitionis erit immune, si quemadmodum ipse ait, ex pura ac tenui qua utebatur diæta, præsentire hanc potuit. Fortasse autem & hoc dæmon illi prædixit. Nam cætera sanè omnia quæcunq; ab illo diuinata ac præuisa sunt, etsi refelli ac redargui ex Philostrati uerbis abundè possint, ut ea quoque euenisse concedam: dixerim tamen non credi quidem omnia oportere, sed eorũ nonnulla quæ magis admittenda uideantur assistente illum dæmone prædixisse. Hoc autem planè hinc constat, propterea quòd Apollonius non ubiq; perpetua diuinatione usus deprehenditur: nam plurimis de rebus ipse quoq; dubijs pendet, aliosq; interrogat. Quod neutiquam faciat homo futurorum maximè conscius. Satis uerò ostensum puto, quo in actu fabulę reponẽda sit compressa ab illo pestis Ephesiorum, cum nihil aliud à dæmonis præstigio fuerit: Sed enim cur & Achillis umbra, relictis beatorum insulis, ad proprium tumulum diuersari maluerit, nõ intelligo. Nisi uerè & hæc impuri dæmonis umbra censenda sit. Item sentio, qui ab incontinente ac lasciuo adolescente depulsus est, dæmonẽ procul dubio fuisse. Neq; minus & famiam illam siue Empusam dici malis, quæ Menippum insano amore torquebat, dæmonem affirmarim maiori alteri ac potentiori dæmoni cõcessisse, fortè etiam hoc pacto, & adolescentem de rabidi canis morsu mente alienatũ curauit. Canemq; nihilo secius

ipsum

A ipſum dæmone malo imbutum. Patere itaque quod ſæpe à nobis eſt dictum, cuncta illius miracula dæmonis miniſteria eſſe. Nam quod ad puellam ſpectat ab inferis reuocatam, ſiue ad ſemianimem potius, quod & Philoſtratus ſentit, quæ conſopitam uitalis auræ ſcintillam, dum efferretur, in ſe haberet, irroran-te mox pluuia excitatam. Totum ſanè eſt de illius miraculis amouendum: nõ enim, ſicut & antè dixi, tam grande facinus, ſi modò uerum fuiſſet, ita preſſum ſilentio euanuiſſet, cum præſertim Romæ, ubi tunc Imperator agebat, factum dicatur. Infinita uerò generis eiuſdem colligi de Philoſtrato queant, facileq; omnia ut fabuloſa, parumq; ſibi conſtantia refutari. Verùm quia haud ita ma-gno ſtudio opus eſt profligare hominem hunc uolenti, cum non modò inter deos admirandosq; uiros locum non habeat, ſed non inter philoſophos qui-dem ab aliquo uiuentium reponatur. Idcirco ijs cõtenti quæ dicta ſunt, ad exa-men libri ſeptimi accedamus.

CONFVTATIO LIBRI VII.

VEneficij Tyaneus ac magiæ inſimulatur. Dehortanti uerò Demetrio philoſopho Romam proficiſci, non auſcultans ille, inſolenter ac ſuper-bè ita de ſe locutus narratur: Ego mortalium cunctorum ſcio plurimum, atq; ſapio. Scio enim omnia, quorum alia ſtudioſis accepta refero, ſapientibus alia, mihi alia, dijsq; ipſis immortalibus alia. Sed enim qui magnificè ita ſe iactat, hi ſtoria procedẽte ignorare permulta conuincitur. Subinde autem Damis ipſe apud Philoſtratum mortis metum diſſimulat, quaſi Apollonium læto ſurripe re, atque occulere ſtudens. Sed audi quibus Hierocles uerbis partes Damidis tueatur. Probabilis, inquit, ratio fuit cur Damis à Pythagoreorũ ritu deflexe-rit: neq; enim malitiam illi ineſſe ait, aut de Damide ſentẽtiam mutat, ſed pru-dentis uiri potius artem collaudat, quę ſubeũda illi fuit, ut ſeſe ad utilitatẽ tem-poris accommodaret. Ad hæc Philoſtratus quatuor crimina teſtatur Apollo-B nio fuiſſe obiecta, quæ facilè per Apologiam ſolui poſſe exiſtimat, totidem ab alijs quoq; collecta & enumerata affirmans. horum primũ erat, Qua tandem diſciplina non communi ueſte cæteris mortalibus uteretur. Alterum porrò, Vnde hoc eſſet, ut paſſim deus ab hominibus putaretur. Tertium, Quãnam ra tione peſtem Epheſijs imminentem prędixerit: præterea, cuius ergò in agrum noctu profectus, Arcadem ibi puerum in fruſta diſcerpſerit. Contra huiuſmo di quæſtiones ait Philoſtratus Apollonium ſeſe egregiè defendiſſe. Primum uerò tradit in uincula cõiectum, ne ibi quidem ſine miraculis ſe geſſiſſe. Nam cum Damis grauiter angeretur, ut præceptore in diſcrimen adducto, Apollo-nium narrat leuandi doloris gratia, ſponte ſua uinclis exemptum crus Damí-di oſtendiſſe: cuius lenito dolore, rurſus idem crus uinclis inſeruiſſe. Poſt hęc à Domitiano Imperatore accerſitum eſſe in iudiciũ Apollonium ſcribit. Obiec-tisq; demum criminibus abſolutũ, cum adhuc tamen in iudicio eſſet. Neſcio ſanè quo pacto, ſed importunè nimirum in huiuſmodi uoces proclamaſſe, Da & mihi ſi libet Imperator abeundi locũ. Sin hoc minus concedis, immitte qui corpus uinciant meum, quandoquidẽ colligari animam eſt impoſſibile. Imò uerò ne corpus quidem meum cõprehendes: Nec tibi fas leti exortem me per dere Cæſar. Quibus dictis repentè eundem ait è conſpectu hominũ euanuiſſe, magnamq; fabulę ſuę partem circa hæc portenta cõſumit. Vbi uerò miraculo agitur exempti pedica cruris, cui nimirũ per præſentiam dæmonis geſto, Da-mis ipſe interfuit, ait Philoſtratus: Tum denique primùm Damis perſenſit diu na Tyaneum natura ſupra hominis facultatem prædituũ eſſe. Neq; enim tunc illum ueneficè operatũ. (Quomodo id enim in uinculis potuiſſet?) Sed ne im-murmurantẽ quidem aliquid, aut loquentẽ, pedicas tamen cõtemptui habuiſ-ſet: urſusq; crure illis inſerto, colligatorũ habitũ, ſtatumq; reſumpſiſſe. mea ue rò ſentẽtia nunquã ſanè tarditatis accuſandus Damis, ſi plurimũ uitæ cũ Tya-neo uerſatus, quia non niſi per maleficia ſuperſtitionesq; miracula eundem

perpe-

perpetrasse cognouerat: idcirco nihil eum à mortali putabat forte differre. Sed A
nunc quoq; post tantam portentorum uim, quid de illo sentiendum sit, nescit.
Iure ergo optimo angitur Damis, ac timet præceptori suo ut uni scilicet homi
num permultorum, ne quid illi aduersi præter uoluntatem contingat. Quod
si tamen nunc primùm Damis post tantum consuetudinis diuinum esse Apol
lonium sensit, atque homine potiorem, inspiciendum sanè est, qua nam ratio-
ne id præsentire potuerit. Neq; enim reticet hanc Philostratus. Vidit, inquit,
Tyaneum crus pedicis exoluisse, non sacrificijs peractis, non precibus, non ar
canis mysterijs ullis prolatis. Ergo quæ præterea multa prius effecit, malefica
superstitione sunt facta, propterea q; dum illa fierent, neq; expauit, neque ad-
miratus est Damis: nunc autem iure primùm exhorruit, ut qui hospes interes-
set rei præter consuetum illi ritum, moremq; effectæ. Sed enim cum hoc Tya
nei præstigio, quod ad pedicas totum spectat, cumq; euanida illa de conspectu
hominum fuga, sermones eiusdem cum Domitiano habitos libens sanè con-
tulerim. Nam cum illum Imperator colligari iussisset, perargutè quidem at-
que ad rem ita ratiocinatus narratur: Si me arbitraris magum, quanam ratione
deuincies? Sin uincire me quibis, quomodo esse magũ putabis? At tamen ex
ijs quæ posita sunt, ita retundi uicissim queat: Si tu magus non es, quomodo ti
bi crus est solutum? At si solutum hoc est, quomodo non es magus? Prẽterea si
uincla perpessus magus non est, at eadem egressus est magus. Ad hæc dici & il
lud potest: Si non est magus, quia iudicium subijt, at quia & iudicium & Impe
ratorem & circunfusos illi speculatores effugit, est magus. His rationibus mea
quidem sententia, sanius accipietur, quod ad prodigium pertinet nullis canta-
tionibus præuijs, sacrificijsq; effectum. Sed ut Philostratus garrit diuina qua-
dam supra hominem facultate, uerùm nõ ita multo pòst, iterum merus homo
arguitur. Ilico enim quodam renunciante, soluit te Apolloni uinculis Impera
tor, permittitq; liberius quàm antea, caueam inambulare, hic ille hominũ for- B
te, superiorum, futurorumq; præsensor, surdi concipiens animum, sensusq; ta
centis, præ nimio fortasse, ut par est, gaudio, præsentionis oblitus nuncium ro-
gat, Quis me hinc uerò exoluet. Idem ego te soluo, inquit: ducem me sequere.
est uerò operę precium inspexisse, quàm prudenter hic noster uates Apologe
ticum pro se scripserit. Vbi ignorasse primùm conuincitur, inanem sese operã
desumpturum. Putabat enim se ab Imperatore audiendũ, eamq; ob rem sum-
mo studio concionem instruxerat. Cæsar tamen hanc audire non pertulit, irri-
tamq; hoc pacto Tyanei lucubrationẽ cassamq; reddidit. Audi uerò quo mo-
do se Philostratus ipsum redarguat. Quando, inquit, orationem Tyaneus con
scripsit, quasi ad aquæ tempus dicturus, compulitq; eum tyrannus ad quatuor
positas quæstiones respondere, explicetur & hæc à nobis oratio.

CONFVTATIO LIBRI VIII.

VIde quæso, quid ille sapiat futurorũ longè antè præcognitor. Ille uir usq;
quaq; diuinus, quanta maxima potuit cura uelut ad aquam dicturus
Apologiam conscripsit. Sed accedamus ad hanc quoq; discutiendam, quam et
frustra iam elaboratam fuisse ostendimus. Nam cum multis per eam locis Do
mitianum cõpellet, etiam in id arrogantiæ procedit, ut dicat, Te quidem Ve-
spasianus pater, ego uerò illum Imperatorem feci. ò arrogantissimam uocem,
quam ne uulgaris quidem, ac gregarius quisquam, nedum uerè philosophus,
humanamq; excellẽs naturam proferre amsit, nõ meritas insanię pœnas, pru
dentibus expensurus. Subinde uerò Apollonius ita expurgat surbortã de se
magiæ suspicionẽ. Equidẽ magos, inquit, pseudosophos censeo esse. Nam &
quæ non sunt, ut uideantur esse efficiunt: & quæ sunt, fallaci arte obducũt. pla
nè igitur constare cuiuis potest tum ex historia uniuersa, tum ex ijs quæ in ea
particulatim narrantur, utrũ hic in diuinos, ac sapientes uiros, an inter magos
prius, ac deceptores locandus sit: uel ad ipsa quoq; animũ referẽdo, quę sentire

is de ma-

A is de magis uidetur, uel ad ea non minus, quæ à Philostrato explicantur. Nam quercus, ulmiq; articulata, ac muliebri uoce Tyaneum affatę, Tripodes etiam illi sponte sua mouentes, æreiq; pincernæ discũbentibus ministrantes, imbriũ quoq; dolia, ac uentorum, aquæ præterea Sandaracinæ puteus, & quæ sunt fabulæ generis eiusdem apud deos Brachmanas, quos non ueretur Apollonius præceptores uocare, quid demũ nobis indicare uidentur? an non illos quæsò, qui ea quæ non sunt mentiuntur, & ea quæ sunt, præstigiosè subducũt? hos autem cum idem magos appellet, pseudosophos, ac planos manifestè constituit. Aut igitur ex tot numero rationibus diuinus hic, omniq; uirtute excultus, ipsisq; dijs homo gratissimus, quippe cui licuerit sapientiæ bratium coronare, censendus erit ipso quoq; Pythagora, & qui postea fuerũt, diuinior multo, ac sapientior. Aut contrà pseudosophiæ damnatus, miserorũ multo erit miserrimus, dijputasse & illum cum in Ionia uersaret de Parcarũ potentia scribit Philostratus, ita fermè censentem, quicquid ille scilicet semel neuissent, adeò stabile esse, certumq; futurum, ut si cui imperium decreuissent, quod tamen ipsum penes alium cernneretur, nunquam sic is aboleri atq; interimi poterit, quin debitam sibi potestatem planè arripiat. Vel uita enim functus reuiuiscet Parcarũ decreto. Quam sententiã his fermè uerbis concludit. Cui fato decretũ est architecto esse, uel si manus ambas trũcetur, euadet in architectum. Si quem etiam currendo uincere olympia sancitum est, ne si abscisso quidem is claudicet crure, uictoria fraudabitur. Cui rursus in sagittandi arte palmam Parcæ decreuerint, hic uel captus oculis sagittam in scopulum destinabit, hic præmissis rationibus Imperatori adulans, & hæc subnectit: Quæcunque à me de imperatoribus dicta sunt, omnia protuli in Acrisios & Laios, Astyagemq; Medum & cõplures alio reges animum referens, qui uidebantur sublatis de medio, à quibus sibi metuebant, ita rebus suis bene cõsuluisse. Namq; horum alij filios, nepotes alij peremptos esse, sicuti ipsi mandauerant, opinantes, ab ijsdẽ illis quasi renatis, fataliq; mox lege de improuiso assurgentibus, regno deiecti sunt? Quod si adulandi studio detineret, dicerem utiq; iam tum inde futurũ te Cæsarem præsensisse, cum te captũ Vitellius detineret, templumq; Iouis optimi in supercilio urbis cõflagraret. Ille uerò se rem bene gesturũ diceret, nisi tu eius manus euasisses. Atq; adolescẽs tunc planè eras, neq; dum talis, ut in te ulla imperij uestigia appararẽt. Verùm quia Parcis aliter uisum est, Vitellius quidẽ suis cõsilijs malè perijt, tu uerò in illius sortem fortunatus cessisti. Sed quoniã adulatorius mihi sonus ingratus semper fuit, ac permolestus, (uidẽ enim mihi dissonus esse, ac discors) idcirco missa hæc quæso faciamus, chordaq; hæc nobis ne malè perstrepat, succidat. Neq; uerò me arbitrabere de tuo isto sublimi statu ac potentia unquã aliàs cogitasse. Ex his aũt maximè uerbis et adulator, et mendax, & quiduis aliud à philosopho, ipsa historiæ fide cõuincitur. Nam qui olim in Ionia tam multa contra Domitianũ effudit, nunc eidem generosus, ac fortis uir adulatur, planeq; dissimulat, quasi ea quæ quondã apud Ionas de Parcis, & necessitate tractauit minus quidem contra Domitianũ, sed pro illo potius habẽda sint. Tuam hic historiã Philostrate cõpellamus. Agè ueritatis fonte dilutã repete hanc clara & ingenua uoce, nihil eorũ inde subducens, quæ fecit Apollonius, dixitq;, cum Ephesios Domitiano auertens, pro cõmuni omnium salute inualescebat. Neq; tutũ putabat, quæ cõtra Domitianũ per epistolas agẽda susceperat Ephesijs omnino cõmitti. Sed ex altijs ut ingenuũ quenq;, ac modestissimũ nactus erat, alius aliũ seuerè ad colloquiũ diducẽs, Magni te, inquit, secreti ministrã facio, oportet Romã ad hunc et illum proficiscare. Hæc atq; illa dicturus, deq; Parcis ac Fati necessitate multa illos in hanc sententiam edocebat. Quod uidelicet ne domini quidem rerum Parcarũ seriem cogere, ac immutare ualeant. Quin ad æream Domitiani statuã, quæ ad Meletem fluuiũ sita erat, auditores couertens, Insane, inquit, ô quanta Parcarum Fatiq; ignoratione

ratione detineris. Vel si enim interfici iubeas eum, regnaturus qui post te est, A
reuiuiscet hic tamen. Qui ergo post magniloqua uerba adulator inuenitur, ne
gatq; tale quicquam à se in Imperatore dictum esse, quo is pacto non omnis ne
quitiæ, illiberalitatisq; damnetur? Nisi iam planè mendaces sunt, magisq; A-
pollonij reprehensores, quàm studiosi ueritatis, qui hæc de illo monimẽtis lite
rarũ mandarunt. Vbi sunt ergo illi Philalethis autores eruditione magna rerũ
referti, ueritatisq; assertores: Damis, inquam philosophus, Apollonij comes
assiduus, Atheniensisq; Philostratus? quorum hic de testimonio cõparationis
librum cõscripsit? Quos planè sibi inuicem repugnantes, ampullosæq; uanita
tis plenos, mendaces, ineruditos, maleficos ipsi ueritatis lumen coarguit. Post
omnia uerò quæ de illo scribuntur ad iudiciũ pertinentia, Apollonium scribit
inde absolutũ sese in Lebadiam recepisse. Cumq; in Trophonij specũ descen-
dere affecturet, prohibitũ ab incolis esse, ne id facere posset, magum ijs quoq;
eum esse censentibus. hoc aũt loco iure addubitet qui ea repetat, quæ initio sta
tim historiæ à Philostrato referunt. Vbi is admirans suspicionẽ oriri potuisse,
qua magus Apollonius haberet, ratione hac utitur. Empedoclem, inquit, atq;
Pythagoram, Democritumq; præterea cum ijsdem magis diuersatos, nondũ
tamen technarũ, maleficijq; in opinionẽ ullam suspicionemq; uenisse: Plato-
nem quoq; tametsi ab Aegyptijs sacerdotibus prophetisq; multa desumpse-
rit, quæ mox suis libris inseruit, minus tamen esse magum existimatũ. De Tya
neo autem ipso non planè suis meritis digna homines opinari, neque intelligi
quod ingenuę sapientię ui ad ea perpetranda sit ductus, causamq; esse huius si
nistræ opinionis, quod cum Babyloniorũ magis, Brachmanibusq; Indorum,
ac Aegyptijs nudis sit diuersatus. Quid igitur Philostrato respõderi amicè cõ-
ueniat. Nempe hoc puto. Hunccine quæso uirum tantũ calũnię cõtraxisse, ut
magus duntaxat una omniũ uoce habitus sit, qui præceptorib. ijsdem cum il-
lo eruditi, & clari suis temporib. uiguerũt, & indeciduũ sapientiæ suæ lumen B
posteris reliquerũt, nisi prudentib. compertũ planè fuisset eundem nõ permis-
sa uirtuti uia nomen sibi, autoritatemq; quæsisse? Neq; uerò hodie quoq; de-
sunt, qui expertos se dicant eius nomine inuocato, magicas inesse uirtutes ad
superstitiosa quæpiam perageuda: quibus equidẽ non facilè adducor ut credã.

DE MORTE APOLLONII.

SEd Philostratus mortem Apollonij narraturus, æqua superioribus histo-
riæ locis hic quoq; subnectẽs, nihil scire professus est. Inquit enim referre
alios quidem Ephesi Apollonium decessisse, alios aũt in Mineruæ templo Lin-
diæ ciuitatis, alios in Creta insula. Et cum tantũ caliginis de illius morte nobis
offundat, uult tamen eundem uiuũ ad superos cõscendisse. Nam cum templũ,
inquit, ingressus esset, ualuis repentè occlusis, admirandi uirginum cantus in
hanc sententiã exauditi sunt. Veni ueni in cœlũ, ueni. Idem Philostratus, ait,
non uspiam se terrarũ Tyanei sepulchrũ, cenotaphium ue saltem uidisse, cum
tamen ipse uniuersum orbem peragrarit. Denicq; sentire uidetur mortis immu
nem Apollonium esse. Nam & de mortis genere antea certi adducit, & mox in
cœlum cõscendisse manifestè affirmat. Neq; uerò mirandũ iam est, si huiusmo
di uirum Philostratus uel initio statim libri totius, ut Pythagora, atq; Empedo
cle longè maiorem, magnis spacijs prætergressum in philosophia contendat.

CONTRA FATI NECESSITATEM.

SEd quoniam circa hæc satis iam nostra est oratio peruagata, agè nunc de
Fato, deq; Parcis ipsis pauca proferentes, uideamus quid tandẽ sibi ijs ue-
lit, cum toto opere quę iuris nostri sunt tollere uideatur, fatiq; necessitatem re-
bus ipsis cõstituat. Nos igitur & Fati & Parcarũ uires articulatim tractemus:
hac enim ratione corrigi poterit, si qua inest illius dogmatis falsa sentẽtia: sed
est igitur (ut ueræ philosophię ratio tradit) anima mortalis. Nam quod semper
mouetur, est immortale: quod autem aliud mouet, et mouetur, aliunde motus

quietem

A quietem habens, habet & quietem uitæ, culpaq; omnis & causa in eligentem
refertur, Deus ipse culpæ immunis. Si hæc inquam ita se habeat, quo nam ra-
tio obtinebit: non ex arbitrio quidem suo, sed magis inuitam, ueluti in animũ
corpus extrinsecus agitata filo quodam huc & illuc trahatur, perpetuo motu
uigentem naturam duci, nihil ui propria motuq; agentem, neq; in se ipsam ge
storum suorum causas referentem? Quis inquam concedat, neq; maximè phi-
losophantem animam laudari posse, neq; malitię, ac delictorum plenam culpa
ri? Quid igitur Apolloni Euphratem accusas? Quando hic, ut sentire uideris,
non electione liberæ uoluntatis, sed fato impulsus est, ut philosophia posthabi
ta, quęstuosus euaserit? Cur autem uel magos ipsos cõuicijs insectaris, planos
ac pseudosophos appellans, si fato trahuntur ad miserum & infelix uiuendi ge
nus? Quid ita mentio ulla sceleris apud te est? Neq; enim malus quisquam iu-
re damnandus, si quando perperam agens, finem compleuit, qui sibi ex fati ne
cessitate pendebat. Sicut contrà de bonis quæri etiam potest. Cur tu Pythago-
ram ueneraris ut admirabilem præceptorẽ? cur hominem inquam Parcarum
ludo magis insignem, quàm sapientiæ amatorem laudare non cessas? Quid ue
Indi sapientes illi, Phraotes, Iarchas, diuinis abs te honoribus digni censentur, si
nullũ ijs propriq; doctrinę decus aut uirtutis inest? Cumq; humanũ genus om
ni culpa & pec cato liberũ esse cõstituas, cur nõ & Neronis ac Domitiani fœ-
dam insolentiã in Parcas & fati refers necessitatẽ? Quod si cui fato tributũ est,
ut cursor sit, ut sagittarius, ut architectus, eademq; alius ratione magus, præ-
stigiator, sicarius, nequam, licentiosus, proculdubio ex fati necessitate in hæc
uiuendi genera euadent, quid igitur tantopere ambis & circuncursas, uirtutẽ
illis prædicans, qui emendari corrigiq; non possunt? aut quid eos contrà accu
sas, qui non sententia quidem sua, ac uoluntate, sed fortunæ magis arbitrio in
sulsi sunt? Agè uerò ut teipsum quoq; discutiamus, si tibi diuinum fatis inge-
B nium consecuto, datum erat Imperatoris gloriam superare, cur quæso ad præ-
ceptorum ludos, philosophorumq; accedebas? quid ue apud Arabas, Babylo
niorumq; magos, & Indorum Brachmanas curiosius uersabare? Etenim uel
citra ullam eorum consuetudinem fatorum dono cuncta se tibi facilè ingessis-
sent. Quid uerò & ijs litando, qui abs te dei censentur, mellitas nequicquã plà
centas thuraq; profundis? Cur religionem prætendens, socios quoq; ad uota
cõcipienda precesq; hortaris? aut ipse precabundus quicquam deos exposcis,
si illos quoq; fato esse inferiores existimas? Atq; magis te decuit cæteris dijs o-
missis uni tantum necessitati, Parcisq; ipsis rem diuinam facere, supraq; Iouem
ipsum has uenerari. Iam uerò hac ratione dij penitus ipsi abs te tollentur, tan-
quam scilicet nulli sint qui prodesse nihil hominibus queant. Quod si pestilen
tiæ uis fato Ephesijs imminebat, cur tu fato aduersa remedia proferens, fatum
repellebas? Aut qui potius in amouenda peste, Parcas ipsas mortemq; uicisti,
quasiq; trophæum aliquod de illius uictoria sustulisti? Si & in defuncta puella
Clothus erant iam stamina prorsus absumpta, quo tu pacto fusum nouo iterũ
filo ambire, illiq; esse uiuificus potuisti? Sed te fortassis eædem Parcæ ad hæc a-
genda ducebant. Non puto, hęc ad tuam facere dignitatem, concedes: longè e-
nim abessent à præstantiæ tuæ laude: & tamen antequã in corporis huius mo-
lem membraq; redires, fuisse te olim dicis ex eo genere hominum, qui in ma-
ri & nauigatione uersantur. Sed hoc quoq; uerisimile est necessitate domina fa
ctum esse. Nihil ergo quod admiremur, adducet educatio illa tua, natalis dies,
circularis doctrina, frugalis diæta, summum philosophiæ studium. Necessitas
ergo te, nõ amor sapientiæ, non uoluntas in Babylonios egit, fatoq; impulsus
magis, quàm discendi cupiditate ad Indorum Brachmanas, & Aegyptiorum
nudos appulisti. Parcis etiam tribuendũ, quòd Gades, Herculeasq; colũnas,
quòd eorum oceanum, quòd hesperiũ permeasti, quasi te illæ stamine suo im-
plicitum ad hæc loca deuoluerint. Quod si quis eum dicat per huiusmodi er-

rores ad ſapientiæ participatum aliquem peruenisse, in ſcientia referetur, ne cp A
ſtudioſis Tyaneus accedet. Meritocp admirari illum deſinemus, cum ſapientia illi non ſtudio, ſed neceſsitate aduenerit. In eadem trutina collocari & Pythagoras ipſe poterit, & fœdiſsimum quodcp, uiliſsimumcp mancipiũ. nihil etiam à Socrate ipſo diſtabunt, qui Socratem capitali iudicio condemnarunt: quanquam Socrates mortem pro philoſophia pertulerit. Non Diogenes ab Attica iuuentute, non, ut ſemel dicam, ſtultus à ſapiente, iuſtus ab iniuſto, laſciuus à continente, tumidus à forti uiro diſtabunt, ſi horum omnium mores Parcarum ludo, Fatiçp prouenirũt. ſed enim contra hæc præco ueritatis clamauit: Heus homines, mortale & pollutum genus, quónam uos incontinentiæ ducit uini meri potatio? deſinite demum ebrietatis, merumcp diluite, rectamcp mentis aciem intendentes, ueritatis anguſtam faciem cõtemplamini. Fas enim nõ eſt, ſibi ipſi repugnare ueritatẽ, ac diſſentire: neçp duobus inter ſe maximè contrarijs datis, eandem utriuſcp cauſam eſſe. Dei certè prouidentia omnia complectitur, ac cõtinet, legibuscp diuinis machina totius mundi diſponit. Viscp animæ rationalis, ac finis hominem ſui ducem, ipſius dominũ, iudicemcp conſtituit. Docentcp nos naturæ leges, ac ſapientum dogmata philoſophorum, rerum alias penes nos eſſe, alias uerò non eſſe. Penes itacp nos illa eſſe cenſentur, quæ ex electione, actucp prouenium, quæcp natura libera ſunt, ut impediri ac inhiberi non queant. Quæcunçp igitur iuris noſtri non ſunt, infirma dixeris, ſeruientia, prohiberi facilia, aliena, cuius generis ea quæ circa corpus ſe habẽt, externacp ſunt, animæ ſimul & rationis expertia: & quæ demum ſubſtantiam habent, à peculiari hominũ, propriacp natura longè ſeiunctam. rurſus autem & ea quæ noſtri ſunt iuris propria nobis ineſt uoluntas ad alterutram partem ſcilicet, uel uirtutem uel uitiũ, delelectu libero declinandi. Deus porrò dominus rerum omnium, princepscp recta ratione ſingula tranſigit, ſecundum naturam per omnia circuncurrens. Hunc iuſta ſemper ultio comitatur, graui eos B
qui diuina lege diſceſſerint, ſupplicio punitura: motus uerò ipſos, quibus ad agendas res incitantur, nõ Parcarum Fati ue neceſsitas parit. culpa certè omnis ab electione eſt noſtra, Deus ipſe culpæ immunis. Quod ſi quis huic ſentẽtiæ aduerſus, quæ iuris ſunt tollere auſit, iam hic pudore nullo detentus, ſuam manifeſtè fateatur impietatem: paſsimcp prædicet non prouidentiam eſſe, non Deum, nec quicquam aliud præter Fati neceſsitatem, & quæ huic proxima ſunt, nuda fronte pronunciet, id eſt, non ſapientem dari, non ſtultum, non æquum, non iniquum, non prauum, non magnum hominem, non diuinum ad hominis ingenium naturamcp pertinere. neque uerò philoſophiam eſſe aut doctrinam ullam, non artem penitus, non ſcientiam, non mali boni ue diſcrimen à natura conſtitui, ſed confuſe omnia circumuolui neceſsitate domina, & Parcarum fuſis. Nihilcp ſit iam rei, quin atheus hic, profanuscp in ſapientum numeros, ac piorum hominũ reponatur. Si quis autem cætera quidem diſsimulet, prouidẽtiam uerò diuinam fateatur, & colat, ita tamen ut Parcas quoçp ac Fati neceſsitatem unà admittat, is cum pugnantibus, ac maximè cõtrarijs dogmatis, flagitioſiscp teneatur, meritas inſaniæ pœnas expendat. Atque hæc quidem ita ut tradidi accipienda ſunt. Si quis igitur, cum hæc ita ſe habeant, inter philoſophos Tyaneum reponat, hoc ſibi prædictum ſciat, ſiquidem illi adimat ſuperfluum laudis apparatum, quali ſcilicet hunc Philoſtrati hiſtoria amiciuit, nullam fore prorſus à nobis inuidiam: ſin autem quis eum inſumat ueritatis metas egreſſus, ſupra facultatem philoſophi Deum aſſerere, is per imprudentiam magiæ nota hominẽ infamabit. Sicut & hæc ipſa, quæ de illius uita ac moribus fabuloſe ſcribuntur, non aliud ſanè à prudentibus uiris quàm calumniæ argumenta cenſenda ſunt.

EVSE-

EVSEBII PAMPHILI CAESARIENSIS

LIBER, IN QVO VETERVM PHILOSOPHORVM DE mundi fabrica rebusq; naturalibus lites ac diſſenſiones ex uarijs autoribus breuiter adducuntur: qui de Euangelica præparatione eſt in Græco codice XV. adeoq; ultimus, Latinus hactenus nulli uiſus,

MARCO HOPPERO

Interprete.

PROOEMIVM TOTIVS HVIVS OPERIS

Argumentum continens.

A COmmunem hunc omnibus gentibus de deorum multitudine errorẽ in principio ſtatim Euangelicæ præparationis contuliſſe magni fore momenti exiſtimãs, pro defenſionis quoque conſtitutione huius cauſa ab illis diſceſsionis, qua rectè nobis conſuluimus: non ſolum fabulas, quas theologorum poetarumq; quos ſecum habebãt, pueri de dijs ſuis ueluti in proſcenijs cecinerũt: ſed graueis quoq; eorum & profundas de rerum natura inquiſitiones, ad cœlum uſq; ſurſum, & per omnes mundi partes per nobilẽ philoſophiam translatas, primùm omniũ in tribus prioribus libris pertractaui. Etſi nihil omnino in his approbandũ ipſimet eorum theologi dicant. Aduertendum igitur, quòd theologorum, quos habuerunt uetuſtiſsimi, nullam ſcientes hiſtoriam, ſolis autem fabulis inhærentes ſua teſtati ſint. Vnde meritò quidem in omnibus & urbibus & pagis, quod ueterum habet narratio, ſacri deorum ritus & myſteria haud diſſona prædeceſſorum fabuloſis traditionibus adminiſtrabantur. Quemadmodum etiamnũ deorum nuptias & liberorum procreationes, luctus & gaudia: præterea errores quoque eorum, horum quidem amores, illorum uerò iras, aliorum denique alias omnis generis calamitates & triſtitias, nihil diuerſum ab his quæ à uetuſtiſsimis commemorantur, in cæremonijs ſuis & hymnis, nec non alijs, quæ dijs ſuis conſecrarunt, canticis celebrant. Ad hæc, pro uberiori ratione, penè tragicas quoq; eorum, quas in phyſicis ſuis explicationibus facere conſueuerunt, exclamationes, nec non ſophiſtarũ philoſophorumq; diſceptationes inſpiciendas propoſui. Hanc uerò de deorum reſponſis captandis rationem, atque de Fato multis ſanè iactatã hanc falſam opinionem in tribus alijs, poſt priores ſequẽtibus libris firmis argumentis apperui: ubi nõ tam proprijs rationibus, quàm ipſorum quoq;, præſertim uerò, quos Græcia aluit, philoſophorum teſtimonijs ad conuincendum eos uſus ſum. Quibus poſtea relictis, ad Hebræorum oracula conuerſus, breui quadam ratione legalem theologiam in ijs cõtentam, necnon totam eorum hiſtoriam apud ipſos quoque Græcos teſtatam æquali librorum numero complexus ſum. Conſequenter ueò Græcorum perſtringens mores, quod uidelicet à Barbaris omnia acceperint, nec ullam bonam domi ſuæ natam diſciplinam induxerint: quod temporũ quoq; habita collatione, quibus apud Græcos quidẽ eorum ſapientes, Hebræos uerò prophetæ extiterint, palàm faciens, rurſus tribus poſt hos libris celebrium quorundam apud Græcos philoſophorum cum Hebræorum conſtitutione conſenſum, eorum ſimiliter ipſorum teſtimonijs uſus, oſtendi. Quin aliter quoq; à nobis ſentientes quoſdam apud Græcos philoſophos, imò non ſolum à nobis, uerumetiam cum domeſticis quoq; ſuis diſcrepantes, adeoq; à familiaribus quoque ſuis confutatos in hunc præcedenti libro produxi: ut per ea omnia incorruptum noſtræ ſententiæ iudicium lectoribus oſtenderem, firmiter demõſtrans, non incõſyderatè nos, ſed probè meditato ac prudẽti conſilio Hæbræorum ut antiquiſsimam, ita quoq; ueram philoſophiam religionemq; præ Græcorum elegiſſe. Quemadmodum

id etiam constat Græcanicorũ quoq; testimoniorũ allegatione, cuius quod re A liquum est huc nunc ultimũ aggrediẽtes librũ, qui decimusquintus est nostræ, quam præ manib. habemus, institutionis, ijs quæ tractãda hîc sunt adijciemus, etiam num sancta illa nobilis Græcorũ philosophię in lucẽ proferentes, & omnium ante oculos inanẽ eorum operã apponẽtes. Ac primùm quidẽ omniũ illud affirmãtes, nihil nos eos curasse, nõ propter ignorantiã rerum earũ quas ipsi ut magnas admirant: sed ut neglecto hoc inutili eorum studio, rerũ multo magis utiliũ exercitio, ingenia eorũ foueremus. Hoc igitur nobis, Deo duce, per ueritatẽ absoluto, finẽ his quæ de præparatione instituta fuerunt, imponã. Conuersus aũt ad perfectius illud de Euangelica demõstratione argumentũ, principiũ secũdæ illius tractationis, quod nobis ab illa, quæ reliqua est de accusatione nostri, cõmentatione sumit, fini prioris cõiungã. Erat aũt hoc nobis uitio ab illis datũ, quod uidelicet Hebræorũ oracula quàm paterna sanctius amplexãtes, nõ etiam uitam Iudæorũ similẽ imitantes referremus. cui obiectioni, finito præsenti hoc libro, per diuinã gratiam occurrere tentabo. Sic enim fore puto, ut posteriora cum priorib. illis uno ueluti nexu cõtenta, unam quoq; in uniuersum totius nostrę disputationis quasi intentionẽ absoluãt. Quantũ itaq; ad præsens, quoniã apparuit in præcedentib. libris Platonis philosophia, Hebræorum oraculis partim cõsona, partim uerò ab ipsis dissentiẽs, in quibus cõfutata sunt & ea quæ cum placitis ipsius discordãt, et aliorũ, quos physicos cognominãt, philosophorũ opiniones, nempe Xenophanis, ac Parmenidis, Pyrrhonisq;, nec non aliorũ deinceps omniũ, quorũ opiniones præcedẽs disputatio adhibitis eis ex oppositio Hebræorum oraculis, ac Platonis dogmatis, imò ipsa ueritate, cõfutauit, quin suis ipsorũ telis cõuicti sunt. Expecta nunc alium quoq; fastũ eorũ quæ ab Aristotele et Stoicis philosophis desuper uelut ex scena inspicere, & totam reliquã physiologiã horũ supercilioſorũ hominũ intueri, quo cognoscamus ea quæ ueluti magna ipsi admirant, nec non ea in quibus B uel familiares eorũ eis contradixerũt. Sic enim nullus quoq; accusationi locus relinquet, quam intentãt nobis discessionis ab ipsis causa, intelligẽtes nimirũ quod nõ ob ignorantiã rerum suarũ occultarũ, sed præmeditato atq; examinato probè iudicio, barbarorũ rectè institutorũ uerã religionẽ præ omniũ Græcorum elegerimus. Initium uerò sumã ab ijs quę de Aristotele ferunt. Aliqui, qui et ipsi quoq; haud obscuri philosophi sunt habiti, uitã quoq; uiri calumniati sunt. Ego aũt id non solùm faciã, sed inuitus etiã audio uirũ hunc sic à notis & familiarib. suis traductũ esse. Quapropter defensiones eius potius exponã ex Aristotele Peripatetico, qui in 7. de Philosophia libro talia de eo scribit.

Quæ Aristocles Peripateticus de Aristotele scripsit, & quæ de ipso narrantur, ex septimo de Philosophia. Cap. I.

QVomodo possibile est, quemadmodũ Epicurus in epistola de uiuẽdi ratione tradit, iuuenẽ eum paterna bona dilapidasse & postea uerò in militiam profectũ esse & ubi quum malo successu usus esset, ad pharmacopolam rediisse & postremò autem ætate iam prorsus cõfecto & languido Platoni, in studio eum succedisse? Aut quis nam uerisimile tanquam admitteret Timęi illud Tauromenitæ, qui in Historijs suis dicit eum uergente iam ætate claudendis ac recludendis ostijs, in ignobilis cuiusdam medici officina præfectum fuisse? Quis præterea Aristoxeni musici illius quæ in Platonis uita habentur, uerbis credat? qui dicit eum dum erraret hinc inde & peregrinaretur, seditionẽ cõmouisse, ibiq; tum peregrinos quosdã Peripatũ ei extruxisse. Quæ uerba de Aristotele dicta esse aliqui putant, quum tamen Aristoxenus honorificè semper Aristotelis mentionem faciat. Sed & hæc ridicula quis non meritò dicet quæ ab Alexino Eristico commemorantur. Fingit enim Alexandrum filium cum patre suo Philippo differentem, et Aristotelis rationes planè contemnentem, Nicagoræ uerò (quem Hermem cognomine dicunt) recipientem.

Eubulides

A Eubulides quoq; in libro quem contra eum scripsit, aperte mentitur: primùm quidem frigida quędam poemata proferens, tanquam ab alijs quibusdam conscripta, de coniugio & familiaritate cum Hermia ei contracta: postea Philippo eum maledixisse affirmans: nec deniq; Platoni eum morituro adfuisse, & libros eius corrupisse. Quid uerò attinet hic Democharis contra philosophos criminationes recensere? non enim Aristotelem solum, sed et alios quoque philosophos maligne perstringit. Equidem si quis istas probè consideret calumnias, nefariè locutũ hunc esse dicet. Ait enim epistolas se Aristotelis inuenisse contra Athenienses: nec non Stagiram patriam suam Macedonibus eum tradidisse: pręterea subuersa iam Olyntho, ditissimos quosq; Olynthiorũ Philippo eum ad spoliandũ eos prodidisse. Cephisodorus autem Isocratis discipulus stultè eum calumniatus est: qui delicatum eum & uoracem, nec nõ alijs quibusdam eiusmodi nominibus appellauit. Hæc uerò omnia stultitia longè uincunt quæ à Lycone, qui seipsum Pythagoricũ nominat, dicta sunt. Ait is Aristotelem uxori suæ defunctæ tale sacrificasse sacrificium, quale solent Athenienses Cereri: & oleum, in quo calido lauisset, uendere solitum. Quum enim Chalcidem nauigaret, eos qui ad teloniũ sedent, reperisse in naui septuagintaquinq; æreos urceolos affirmat. Ex his igitur qui Aristotelem criminati sunt, isti ferè præcipui habentur, quorum alij quidem coæui Aristoteli, alij uerò post ipsum paulo fuerunt: omnes tamen aut sophistę, aut Eristici, aut rhetores, quorum nomina & libri simul cum corporibus interierũt. Ablegandi autem prorsus isti nobis sunt, qui aut diu post hæc fuerunt, aut talia & talia ab illis dicta commemorant: aut (de quibus in primis hoc dictum uolumus) qui in libros illorum nunquam inciderunt, sed ex seipsis taleis finxere contumelias, quales sunt hi, qui trecentas eum ollas habuisse affirmant, quum tamen nullus eorum apud quenquam qui tum fuerunt, quicquã tale scriptum repererit, nec
B apud ipsum quidẽ Lyconem. Is enim (ut antea dixi) septuaginta quinq; urceolos inuentos fuisse asserit. Non solum autem ex temporũ collatione, & ijs qui calumniati sunt, colligere quis potest, omnia hæc quę dicta iam sunt, falsa esse: sed uel ex hoc ipso quoq;, quia nõ omnes eadem dicunt, sed singuli eorum peculiare aliquid. Quorum sanè si uel unum uerum esset, non semel tantum, sed millies ab ijs qui tum fuerũt, perijsset. Est igitur manifestum, idem Aristoteli accidisse, quod multis alijs quoq; solet: nimirũ propter amicitiam quam cum principibus habuit, nec non admirabilem illam, qua excelluit, sapientiam, odio à sophistis, qui tum erant, habitum esse. Oportet autem candidos non tam ad calũniatores respicere, quàm etiam eos qui laudes eius magno imitandi studio decantarũt, quorum multo plures et meliores inuenire est. Alia igitur omnia manifestè falsa sunt, præter duo hæc quæ uidentur probabilia, ob quæ uituperant eum aliqui. Vnum quidem, quod Hermiæ quasi adulans sororẽ eius, quod attinet naturam, filiam autem adoptiuam Pythiadem in uxorem sibi duxerit. De quo Theocritus ille Chius tale epigramma conscripsit:

Hermiæ eunuchi pariter & prudentis serui
Monumentum inane desipiens posuit Aristoteles.
Qui propter incontinentem uentris naturam elegit habitare
Pro Academia cœni in stercoribus.

Alterum uerò, quòd ingratus fuerit Platoni. De Hermiæ quidem & Aristotelis quam inter se habuerunt amicitiam, alij quoq; multi scripserunt: inter quos & Apellicon, cuius libros qui legerit, desinet nimirum criminari hos. De nuptijs uerò cum Pythiade ipsemet in epistolis ad Antipatrum multa satis exposuit. Mortuo enim Hermia, propter singularem beneuolentiã, qua erga eum semper affectus fuit, hic illam duxit, modestã aliàs, atq; frugi fœminam, infortunatam tamen propter calamitates fratri eius acceptas. Inter alia quoque ait: Post Pythiadis autem Hermiæ filiæ obitum Aristoteles Herpyllida Stagiritã

duxit, ex qua filius ei natus est Nicomachus. Hunc aiunt orphanum à Theo- A
phrasto educatum, postea uerò in bello admodum iuuenem obijsse. Hæc ha-
ctenus Aristocles in loco citato. Nunc uero tempus est Aristotelis quoque
dogmaticam philosophiam cõsiderare.

De Aristotelis dogmatibus, quatenus ab Hebræis & Platone discrepant circa finem bonorum. Cap. II.

MOyses nec non cæteri Hebræorũ prophetæ finem fœlicitatis esse dicũt
Dei totius uniuersi conditoris & cognitionem & amicitiam ex pieta-
te perfectam. Pietatem autem ueram esse docent summum illud omnis uirtu-
tis studium, quo in gratia apud Deum manemus: hanc enim esse bonorum
omnium causam: in solo enim Deo sita esse omnia, & donari ab eo Dei ama-
toribus omnia. Consona hisce Plato quoque dicit, qui fœlicitatis finem defi-
niens, uirtutem esse ait. Aristoteles uerò diuersam ab his ingressus uiam, non
posse alia ratione fœlicem aliquem fieri, nisi corpus quoque bene sit affectum,
& per rerum externarum abundantiam, sine quibus ne uirtutem quidem ua-
lere. Cuius falsæ opinioni quantũ se Platonis intimi cõfutando oppoſuerint,
ex his quæ sequuntur intelligere est.

Attici Platonici contra Aristotelem dissentientem à Moyse & Platone, in oratione de Fine bonorum. Cap. III.

QVum tota philosophia, communi philosophorum sententia, humanam
fœlicitatem promittat: trifariam autem sit diuisa, secundum actiuam re-
rum uniuersarum distributionem: tantum aberrat in ijs quæ Plato docuit, ut
Peripateticus uideatur, & inter eos qui Platoni aduersantur, omnium maxi-
mè contrarius habeatur. Et in primis quidem circa id quod cõmune & maxi-
mum ac ualde proprium est, à Platone discrepat, non uidelicet obseruans fœli
citatis terminum: nec uirtutem sufficientem ad eam esse concedere uolens, sed
auferens aliquid huic secundũ uirtutem potentiæ, indigere eam fortunæ quo- B
que bonis arbitratur, ut ueram quis consequatur fœlicitatem: solam enim sum
ptam non posse præstare felicitatem cõtendit. Huius igitur opinionis indigni
tatem ac turpitudinẽ tam in hoc quàm etiam in alijs ostẽdere, temporis huius
non est. Illud autem manifestũ esse puto, quod quum finis felicitatis non idem
sit secundum Platonem & Aristotelem (ille enim hunc felicissimum prædicat
ubiq; & proclamat qui sit iustissimus: hic uerò, non sequi ex uirtute beatitudi-
nem, nisi quis generis quoq; nobilitatem & pulchritudinẽ, nec non alias eiusmodi dotes habeat, astruit) necesse sit iuxta hanc finis diuersitatẽ, ipsam quoq;
philosophiam quæ de fine differit, plurimũ discrepare. Qui enim uiam aliquã
unam natura sua incedit, quæ per exigua & humilia ducit, non potest ad ma-
iora et in alto posita peruenire. Vides rupem hanc præruptam, asperam & in-
accessam, in qua auis illa enixa fedet: in hanc profectò rupem fera quantumuis
crudelis & uafra ascendere nõ potest, ut uidelicet ad auis huius pullos perden-
dos astuta uulpes deueniat, nisi fortè mala illi fortuna aliqua usi, in terram eos
decidere cum pernicie eorum contingat: aut celeres alas, quas tamen natura ei
non producit, sibi accõmodet: quibus à terra leuata, super altam hanc rupem
uolitet. Donec autem in propria utrinq; constitutione manserint, terrestria cer
tè cum aereis animalibus in consortium sursum uenire non possunt. Et post a-
lia subiungit: His igitur ita se habentibus, & Platone iuuenum animos ad diui
num sursum pertrahere attentante, atque sic uirtuti & pulchro cohabitare stu
dente, cæteras uerò res uniuersas despicere suadente; dic nobis ô Peripatetice,
quomodo hæc nos edocebis? quomodo eò deduces eos qui adhærent Platonis?
aut ubi tanta tibi sermonis eminentia, ut furientium penè animos occupare,
& in cœlum uiam inquirere coneris, quam illi quidem montium continua im
positione effici posse putabant? Sed hoc nimirum fiet sublatis è medio huma-
nis studijs, ut inquit Plato. Quod igitur auxiliũ ad hæc iuuenibus peruenien-
di præ-

A di præstas? aut unde sermonis uis ea quæ uirtutem in hoc certamine ſtruet? ex quibus nam Aristotelis libris? aut cuius eorum qui ab ipso docti sunt testimonio? uel aliorum qualibus nam scriptis? Concedo enim tibi, quamuis fallere uelis, uel saltem iuuenile quiddam. Sed non habes quod dicas: non enim sectę tuæ principum ullus committeret id tibi. Aristotelis igitur de hac re libri, in primis uerò magna Ethica quos inscripsit, exiguum quiddam & humile, imò uulgare prorsus de uirtute sentiunt, nec amplius quàm idiota aliquis & homo indoctus aut adolescens siue mulier aliqua sentiret. Cum enim diadema (ut ita dicam) & regium illud sceptrum quod à Deo uirtus accepit, immutabile & perpetuum sit (nam quicquid capite suo annuerit, irritum id fieri nequit) adhuc tamen auferre id ei audent, concedere enim nolunt, quod sola ipsa felicitatem præstet: sed similem eam faciunt diuitijs, gloriæ, generis nobilitati, sanitati, pulchritudini, nec non alijs eiusmodi rebus, quibus inconstantiæ malum coniunctum est. Quemadmodum enim (inquiunt) quodcunq; horum absq; uirtute præsto sit, sufficiens ad felicitatem possidenti esse non potest, ita nec uirtus sine his habenti felicitatem unquam præstabit. Quid igitur? an non hoc pacto uastatur et corruit uirtutis dignitas? equidem. Sed multo bonis alijs omnibus præstare uirtutem dicunt. Quid tum postea? quippe sanitas quoque diuitijs præstat. hanc tamen sine alijs ad felicitatem nõ sufficere, communis est omnium sententia. Si quis igitur qui hæc sequatur dogmata, & huius fuerit sectæ, doceat omne bonum humanum in ipsa anima esse quærendum: is felicem nunquam rotæ summitatem conscendere ait. non certè si uel Priami quis fortunis splendeat, felicem eum et beatum esse posse: hunc uerò qui uirtute sit præditus inter tales referre haud dedecet. At ex his sequitur, quod nec plenè felicitas uirtute præditos sequatur: nec, etiam si fiat, perpetuò ea duret. Folia etenim uentus humi deijcit, at alia sylua germinans producit: sic quoq; hominum se
B habet generatio: hæc quidem plantatur, illa uerò perit. Sed heus ô poeta, exiguum adhuc & infirmum hoc exemplum tibi est. Veris etenim mox sequitur uenustas, nec non longum deinceps tempus, cui finis non est. Si exactius uelis humanæ uitæ uanitatem & instantiam exprimere, Aristotelis compara ei felicitatem, facilius quippe folijs ipsa & plantatur, & perit, non anni circumuolutionem expectans. non unius anni bonum, non unius mensis, sed eo ipso die, ea ipsa hora qua cœpit, corruit sæpe rursus ac perit. Pleraque autem internecioni obnoxia, & omnia à fortuna pendent. Mortis mille formæ corpus sequuntur: est paupertas, est ignominia, sunt denique eiusmodi alia multa, quorum nulli amata illa uirtus succurrere potest. Infirmior enim est quàm quod uel pellere infelicitatem, uel conseruare felicitatem possit. His igitur instructus aliquis & acquiescens rationibus, quomodo nam uel ipsemet Platonis accedet sententiæ, uel alios ad eam conuertet unquam? parum enim oblectabitur quicunque persuasus ab illis, egregia hæc & diuina dogmata receperit: quod uidelicet tam potens quiddam sit, & omne superans pulchrum uirtus, non quoquam ad felicitatem indigeat, nec eam auferri ab ea unquam posse, sed ingruentibus uel paupertate, uel morbo, uel ignominia, uel pice cum cruce, uel simul uniuersis, quas ob oculos nobis ponunt tragœdiæ, calamitatibus, adhuc tamen iustus, felix & beatus erit. Magnificè equidem præconio, ueluti athletam aliquem uictoria clarum, commendat iustum: quòd hic sit felicissimus ille, qui ex ipsa iustitia felicitatis fructũ capit. Diuide igitur, si uoles, et distingue trifariam uel quadrifariã, uel etiam multifariã bona partiens: nihil etenim ad propositũ faciet: non equidem unquam per ea nos in Platonis adduces sententiã. Quid enim? etiamsi bonorum, quemadmodũ dicis, alia quidem sunt honoranda, quales sunt dij: alia uerò laudãda, ut uirtutes: alia potentiæ, ut diuitiæ & robur: alia denique utilia, ut famulitiũ? Quid tum porrò, si uel arctiori partiens diuisione, dicas, bonorũ alia esse fines, alia non fines. Fines quidẽ ea

apellans, quorum gratia reliqua sunt: non fines autem quæ illorum gratia sue A
rint sumpta? Quid deniq; si doceat aliquis quòd bonorum alia quidem simpli
citer bona sint, alia uerò nō omnibus? Vel quòd alia animæ bona sint, alia cor-
poris, alia extra utrunq; ? uel rursus, quòd bonorū alia quidem sint potentiæ,
alia dispositiones & habitus, alia uerò actiones? uel denique, alia fines, alia ma-
teria, alia instrumenta? Aut etsi quis secundum decem categorias decies seca-
re bonum doceat, quid obsecro hæc ad Platonis sententiā faciunt? Quàm diu
sanè tu quidem, siue æquiuocè, siue quocunque modo uelis, uerteris bona uo-
cans, quædam ad fœlicitatem ut necessaria sumpseris, sublata uirtutis sufficien-
tia. Plato autem non nisi ex abundanti de cæteris quærat: ipsam uerò fœlicita-
tis plenitudinem soli uirtuti acceptam ferens: nunquam equidem in hoc no-
bis conueniet, sed semper diuersa tibi à Platonis ratio sit necesse est. Quem-
admodū enim leonibus cum uiris fidum iusiurandū non est, nec lupi & oues
unanimes redduntur unquam: sic nec Plato & Aristoteles circa hoc, quod ma
ximum et præcipuum est, fœlicitatis dogma unquam conuenient. Omnino e-
nim quæ utrinq; dicuntur, contraria uidentur.

Eiusdem contra eundem dissidentem à Moyse & Platone, in sermone de Prouidentia. Cap. IIII.

MOyse rursus & alijs Hebræorum prophetis, & cum his Platone quoq;
rectè de prouidentia, quæ in rebus cunctis cernitur, sentientibus, Ari-
stoteles non nisi ad lunam usq; porrigere se diuinū existimans, reliquas mun-
di partes omnes à diuina gubernatione excludit. Propter quę redarguitur per
ea quę iam antea à nobis utcunq; exposita sunt. Quum enim hæc de prouiden
tia persuasio, maximum sit et præcipuum eorum quæ ad fœlicitatis perfectio-
nem adhibentur, ea quippe est quæ quàm maximè humanam uitam secundū
rectum instituit: nisi præterea ignorare uelimus, fortuitó ne, an ex alto consur
gat & oriatur genus humanū. Plato equidem ad Deum omnia, & ex Deo re- B
fert. Ait enim principium eum esse, medium, & finem rerum quæ extant om-
nium: omnia ipsum secundum rectum gubernare, à uia aberrātem ipsum ad-
monere. Ait præterea bonū eū esse, cuius bono inuidere nemo possit. Quòd
bona ipse efficiat alia extra se posita omnia: quod quæ sine ordine sunt confu-
sa, ad ordinem reducat: omnia curet, omnia secundum potentiam suam quàm
maximè ornet, & in primis humano generi prouideat. post paucula deinde
subiungit: Et sic quidem sentit Plato. Ille autem diuinam hanc naturam è me-
dio tollens, spem illam animæ rescindens, ac deniq; præsentis huius cum me-
liori commutationē nobis auferens, quam, obsecro, cum Platone communio-
nem habebit? aut quomodo nam Plato quæ uult uel alios docebit, uel fidem
astruere dictis suis unquam poterit? omne quippe hic cōtrarium est. Ille siqui-
dem adiutor & patronus eorum qui iniqua perpetrare uolunt esse uidetur.
Nam merus aliquis homo existens, & humanis obnoxius concupiscentijs, si
deos despexerit, nec sibijpsi rectè uiuēdi legem aliquam præscripserit, is dum-
modo, quandiu uixerit, celare iniquitatem suam ab alijs possit, mortuum se ni
hil curaturum existimat. Haud enim fieri nō potest ut is qui clàm iniquè agit,
fidem quoq; inter homines cōsequatur, tantum latére homines omnes possit.
Nec uerò per omnem uitam latére necesse est, modò eorum uincere suspicio-
nem possit, qui obseruare alia solent. Est igitur prouidentię abrogatio, magna
quædam ad iniquitatem incitatio. Ille enim ualde bonus est, quisquis uolupta
tem bonum tanquam nobis proponens, & à diuina ultione immunitatē pro-
mittens, adhuc tamen uiam se ad iniquitatem præcludere putat. Simile quid fa
ciens medico, qui uiuente adhuc ægro, auxilium pollicetur: post mortem uerò
aliquas demū parare medicinas mortuo ad salutem conatur. Proximè, inquā,
huic accedit Peripateticus. Non enim sic uoluptatis studiū, quemadmodū diui
nitatis, quod nos curet, incredulitas iniustitiā confirmat. Quid igitur dicit mihi

aliquis,

A aliquis, Aristotelem cum Epicuro eundem facis? Prorsus equidem, quantum ad propositum. Quam enim nos differentiam dabimus inter eos quorum hic quidem deos ex mundo prorsus excludit, nec ullam nobis cum diuinitate cõmunionem relinquit? Ille uerò, etsi deos in mundo esse concedat, omnem tamen eorum curam & prouidentiam rebus humanis penitus subducit? Pariter enim uterq; deorum erga homines negligentiã asserit: æqualem quoq; uterq; iniustè agentibus, à diuina ultione immunitatem promittit. Quod autem utilitatis quiddam & nos ex ijs quę circa cœlũ mouentur, capiamus: id certè commune maximè est brutis quoque & rebus inanimatis. Quin & Epicurus tale quoddam desuper auxilium hominibus definit. Ait quippe meliores superiorum corporum influxiones magnorum, ijs quibus contingunt, bonorum causas existere. At nec hoc, nec illud prouidẽtiæ ascribere, rationi æquum est. Siquidem et iuxta Epicuri sententiam cessat prouidentia, quantumuis deos omnem adhibere curam pro bonorum propriorum cõseruatione concedat: & secundum Aristotelem finem habet prouidentia, licet quæ sub cœlo sunt, suo quæq; ordine & ornatu singulari dispositа dicat. Nos autem quærimus prouidentiam quę omne superet æuum: quam certè non habet is, qui nec dæmonũ, nec heroum, nec in uniuersum ullius sempiternas esse posse animas concedit. Illud tamen maiori Epicurus uerecũdia fecisse uidetur. Vt enim negauit prorsus posse deos ad hominũ descendere curas cõuenientes cum ipsis, tanquam in peregrina quadam regione habitare eos finxit, & extra mundum eos alicubi collocauit: sic eorum cum hominibus cõsortium per longinquã illam disiunctionem, et rerum omnium, quam habent, communionem, abrogans. Hic autem uir multo nobis præstans, naturæ quasi inuentor unicus, & diligens rerum diuinarum speculator ipsi deorum obtutui res humanas proponens, adhuc tamen neglectas eas, nec ulla deorum cura prouisas relinquit: naturę quodam ordine, nec diuina ratione conditas eas atq; dispositas esse affirmans. Vn-
B de meritò sanè ipse quoq; hanc reprehensionem haud effugiet, quam in Epicurum aliqui instituerunt: quod non sponte nostra, sed propter hominum timorem locum dijs in rerum uniuersitate, tanquam in theatro spectaculum, constituimus. Hanc autem esse uiri sententiã indicio sunt: quoniam eorum erga nos potentiam & efficaciam planè sustulit. Hoc idem quoq; Aristoteles facit. nam soli uisui restituens ac commendans fidem, nullam uerò esse posse propter tantum interuallum, eorum in res illas efficaciam, mox utique impulsus uerecundia, deos illic esse dicere uidetur. Quum autem nihil extra mundũ relinquat, nec ijs quæ in terris sunt, deos admittat: necesse profectò est, ut aut prorsus deos tollat, aut opinione tantum eos colat, alicubi eos esse: quod tamẽ nec ipse credit, dicens: Hic igitur spreto meliorũ sano iudicio, planè nullam fidem dijs adhibet. Hæc Atticus contra Aristotelem, omnem euertentem de prouidentia sermonem. His autem quæ dicta iam sunt, idem ille subnectit contra eundem concedere nolentem cœpisse aliquando mundum.

Eiusdem aduersus eundem dissidentem à Moyse & Platone, in hoc quod concedere non uult genitum esse mundum. Cap. V.

QVum porrò dicat Moyses cœpisse aliquando mundũ, & totius uniuersi factorem & conditorem Deum constituat, atq; Plato similia Moysi in philosophia sua doceat: contrarium rursus hisce Aristoteles astruit, qui redarguitur à Delothente historico sic ad uerbum scribente: Primùm equidem de mundi generatione speculationẽ instituens, nec nõ magnã illam atq; perutilem de prouidẽtia doctrinã, omnes homines quærere debere existimãs, ac deniq; cõsulta ratione colligens, quòd nec factore nec curatore opus sit illi, quod esse nunquam cœpit: ne prouidẽtia mundum priuaret, sustulit penitus illud, mundum nunquam cœpisse. Postulamus autem nunc, ne impedimẽto nobis deinceps sit. Eiusdem omnes illos farinæ esse, quibus placet, etiam secundum Platonem,

Platonem nunquam cœpisse mundū. Aequum enim est, ueniam nobis dari, A
si quæ Platoni uisa sunt, credamus: de quib. uidelicet Græcus ipse ad nos Græ
co aperto & diserto ore locutus est. Deus enim, inquit, assumpto omni eo
quod sub aspectū uenisset, nec à motu quiescceret, sed illegitimè ac sine ordine
certo moueret, ad ordinē ex cōfusione reduxit, hoc multo melius illo esse exi-
stimās. Prēterea quod nec in ænigmate, nec clancularia aliqua ratione mundi
generationē cœptarit, multo magis declarāt illa quæ pater omniū de hoc post
uniuersi constitutionē loquitur. Quoniam enim, inquit, facti estis (ad deos au
tem hæc dicit) immortales non estis, nec per omnia incorruptibiles. At immu
nes à corruptione eritis, donec uoluntatem meam feceritis. Sed quia, quemad
modū dixi, cum nostris nobis utrinq; sermo sit, qui & nostri amici sunt, amicè
quoq; & cum tranquillitate mansuetis rationibus disceptare utiq; conueniet.
Videtur enim Aristoteles quoque præterire hos, qui opponere se reluctādo
dogmati non possunt: sed ut existimationem tamen sibi parent, quasi qui fal-
sum admittere nolint, Platoni totum negotium committunt. Quemadmo-
dum igitur nos quidem audiuimus, astruente ceu uerum Platone, mundū om
nium operum tanquam pulcherrimum à præstantissimo opifice factum esse,
nec nō potentiam eam totius uniuersi factori tribuente, per quam mundum,
qui antea non extitisset, fecerit: nimirum quem fecit, integrum quoq;, si uoler,
in perpetuum seruabit. Nam concesso secundum eum, quod & factus sit mun
dus, et incorruptibilis sit, quis non Peripateticorum hæc quoq; nobiscum con
firmabit? Horum autem præmonere concertatorem oportet, quod uidelicet
non necesse omnino sit corrumpi aliquid, propterea quod factum est: neq; rur
sus, si quid non corrumpitur, tanquam ingenitū id existimare oporteat. Non
enim sola incorruptibilitatis causa putanda est, quæ ab ingenito pendet: neq;
quod genitum est, quo se ab interitu uindicet, auxilio semper carere conceden
dum est. Quomodo ergo ex Aristotelis libris auxiliū aduersus hæc petemus? B
quum uir ille non leuiter, nec exercitij solum gratia de his rebus sermonem in
stituerit, sed rectà Platoni se opponat, dicens: quod quæ facta sint, ex necessita
te rursus intereant: quod uerò ab interitu sit immune, id permanentię suæ cau
sam inde solùm petere, quòd esse quidem nunquā cœperit: haud sanè tanquā
potentiam Deo relinquens, qua usus boni aliquid fecerit. Quod enim iam an
tea non extitit, id, inquit, non utiq; generabitur. Tantum quoque abest, ut per
hæc defendi Platonis ratio possit, ut aliquos etiam Platonis studiosos terrens,
ijs dixerit: Absterruit à dogmate eos quod intelligere nō possent, quod secun
dum ipsarum rerum naturam, si quis sine Dei uoluntate & potentia eam con-
sideret: nec quod cœpit aliquando, incorruptibile sit: nec quod fieri nunquam
potuit, generabile esse. Si uerò quis optimam esse causam cōstituerit eam quæ
ex Deo pendet, non oportet propterea hanc uelut altijs deteriorē causam cen-
sere. Ridiculum etenim est ob id quid corrumpi, propter quod factū est: si au-
tem Deus nolet non corrumpi, & ob quod quid generari nō potest, idem uim
ei contra corruptionem præstare: Dei autem uoluntatem inferiorem, quàm ut
eorum quæ facta sunt, à corruptione conseruare aliquid possit. Et architectus
quidem ad extruendam domum, quæ antea nulla fuerat, sufficit. Et statuam a-
liquis quæ prius nusquam comparebat, ut sit efficere potest: alius similiter na-
uim à se ex rudi materia fabrefactā, ijs qui opus ea habent, exhibeat. Haud ali-
ter omnes quotquot factiuas illas artes exercēt, potestatem eam habent, ut eo-
rum quæ non sunt, efficiant aliquid. Rex autem ille totius uniuersi, & artifex
optimus, non tantam quantam humanus aliquis architectus potestatē habet?
An expers nobis erit omnis generandi artis? Non, siquidem diuinas causas
perpenderimus, sed ad faciendū etiam quæ uolet pulcherrima satis potens est.
Est etenim bonus. Bono autem circa quoquā impossibile nihil est. At conser-
uare & custodire ea quæ facta iam sunt, potens nō est? Nam alij artifices satisfa
cere utriq;

facere utrícp horum possunt. Architectus enim & naupagus nō solūm nouas extruere domus & naues, sed & uetustate iam attritis, & tantum nō corruptis succurrere quocp possunt, resarcientes uidelicet partes eas quæ collapsæ sunt. Multo magis ergo de Deo quocp id cō cedendum omnino erit. Qui enim potens est ipsum totum & uniuersum facere, quomodo in parte aliqua fabricanda uires eius deficient? Cæterùm de nouo quocp factū aliquid oportet, si quis totius eius opifex conseruare perenniter opus suum pulchrum uelit? Velle enim quod effectum probè est, destruere, mali id nimirum est. Fortius autem ad rerum conditarum cōseruationem, quàm Dei uoluntas, uinculū aliud non est. Non enim multa opera, gentes, et urbes, accedentibus hominum studio et uoluntate consistunt, quæ tanto antea tempore, dum nemo, qui uellet esset, infecta manserunt: quæ uerò Dei sunt firmata sententia, quæcp per ipsum & ab ipso facta sunt, ea'ne præsente etiam opifice cessabunt, nec persistūt? quę' nam causa tanta, quæ Dei impedire uoluntatem possit? num aliqua quæ ex ipsis rebus conditis promanat necessitas? At ea ipsa Dei testatur in rebus creandis & ornandis solertiam. Aut extra rerum circulum aliqua causa opponit se Deo? nihil uerò est, nec in ijs quibus effectis et ornatis elucet diuina maiestas, tam dignum quod impedire aliqua in re Deum possit: nisi prorsus nosmetipsos decipiamus, de maxima & diuina potentia differentes. Sed prompti probecp prę-meditati, de ueritate sermonē instituisse uidemur. Patet igitur ex his quæ iam adducta à nobis sunt, quod de mundi creatione doctores ueri haud extiterint illi, qui cœpisse aliquando eum negant. Cæterùm de quinta quocp corporum essentia, quam induxit Aristoteles, ponenda nobis hæc sunt.

Eiusdem contra eundem, quintam corporum essentiam astruentem: de qua neq; Moyses, neq; Plato quicquam nouerunt. Cap. VI.

QVantum igitur ad elementa quę uocant, ex quibus omnia primùm corpora conflata sunt, Plato quidem euidentem quę in ipsis cernitur rationem secutus, quemadmodum & alij qui ante eum fuerunt, quatuor esse certò statuit: ignem uidelicet & terram, aerem & aquam: quibus inter se cōcretis ac commutatis, reliqua omnia generentur. Aristoteles autem, sicut uidetur, existimationem de se auctam fore sperans, si quod insuper corpus hisce adijceret, quintam essentiam quatuor illis quæ apparēt corporibus annumerauit: splendidè adeò et magnificè natura usus: non uerò intelligens haud decere eum qui rerum naturas scrutatur, leges uelle præscribere, sed naturæ quę sunt, considerare debet. Contra demōstrationem itacp, qua quatuor esse primas corporum naturas Platonici probant, non solùm nihil efficere poterit Peripateticus, sed et solus propemodū cōtrarius ei erit. Quum igitur dicamus nos, quod omne corpus sit uel calidum, uel frigidum, uel humidum, uel siccum, uel molle, uel durum, uel leue, uel graue, uel rarum, uel densum: & inueniamus nullū aliud præter quatuor illa esse, quo horum aliquod participet. Si enim calidū fuerit, erit aut ignis, aut aer: si frigidū, aut terra aut aqua. Rursus, si siccū fuerit, ignis uel terra: si humidū, aqua uel aer. Denicp si molle quid fuerit, erit aer uel ignis: si durum, aqua uel terra. postremo si leue & rarū, ueluti ignis & aer: si graue & densum, aqua et terra. Et ex alijs simplicibus potentijs omnibus intelligamus aliud præter hæc corpus non esse: solus hic se nobis opponit, dicens, posse aliquod esse corpus horum omnium expers. Corpus autem quod neq; sit graue, neq; leue, neq; molle, neq; durum, neq; humidum, at nec siccum, tantum non dicens corpus non corpus. Nam nomen ei reliquit: potentias quibus tale corpus uel cōstet, uel natura generetur, penitus tollit. Aut igitur nos quæ suadendo ipse dicit à Platonis auertens sententia, aut Platonis confirmans, à sua opinione absterrebitur. Quare nihil quicquam contra Platonem utilis est. Porrò Plato quidem uult omnia corpora, quæ in una aliqua simili materia cernūtur, concrescere, & commutari inter se inuicem. Hic uerò nullum ab alterius substantia

ſtantia affici, ſed incorruptibile unumquodq; & immutabile prorſus manere autumat. Ne uidelicet contemnendæ alicuius rei autor eſſe uideretur: non ſanè quicquam excellenter uel ſingulare dicens. Quæ uerò à Platone ſunt commutabilia animaduerſa, ea pulchrè ad res diſſentaneas tranſtulit, quemadmodum quidam qui poſtea ſecuti ſunt ſtatuarij. Hi enim ſeorſim laborantes, alius quidem ſtatuæ caput, alius pectus, alius rurſus cinctum, res ſæpe inter ſe componentes haud equidem conſentaneas, perſuadent ſibi quod aliquid fecerint ſingulare: & reuera ipſum quidem totum, quod licet quis ceu incongruũ reprehendat, eorum eſt: ut quę in ipſo ſunt cõcinna, et pulchrè ſe habent, horum ea nõ ſunt. Sic quoq; Ariſtoteles audita Platonis ſententia, quòd ſit aliqua ſubſtantia intellectiua per ſe incorporea, nullo penitus colore tincta, à motu nunquam quieſcens, nec facta, nec corruptioni obnoxia, nõ mutabilis, nec à loco ſuo unquam cedens, ſed in eodem ſemper & ſimiliter permanens: rurſus autẽ de cœleſtibus quoq; audiens, corpora eſſe diuina, incorruptibilia, atque omnis paſſionis expertia: ex utriſq; compoſuit & cõglutinauit res haudquaquam ſibi inuicem conuenientes. Sumptis enim ab his quidem corpus eſſe, ab illis uerò paſſionibus nullis obnoxium eſſe, corpus equidem compoſuit ἀπαθῆ. De ſtatuis quidem, etſi totum quod ex partibus præſtantibus conſtat, pulchrum non ſit, fieri id haud non poteſt: quemadmodum & Homerus idem docet:

Oculis (enim inquit) & capite ſimilis eſt Ioui fulmine gaudenti,
Marti uerò cincto, pectore at Neptuno.

Corpus autem paſſionum expers nullũ ſanè erit. Quod enim paſſioni ac mutationi obnoxio eſt coniunctum, id nimirum, natura ſic poſtulante, neceſſe habet compati cum eo cui coniunctum fuerit. Si quod uerò apathes eſt, id oportet diſiunctum ac liberum à patiente ſit, atq; adeò materię quoq; expers, à qua ſeparatum incorporeum utiq; fateri neceſſe erit. Plura ſunt præter hæc in quibus à Platone diuerſum quoq; Ariſtoteles ſentit, quæ adijcere huc libet.

Eiuſdem contra eundem diuerſum à Platone circa cœleſtium quoq; rerum ſpeculationes ſentientem quæ non adeò curauit Moyſes. Cap. VII.

SEquuntur hæc multa alia, circa quæ ſententijs hi diſcrepant. Hic enim ait ſuam cœleſtia corpora præcipuam formam ab igne habere. Ille uerò contra haudquaquam cum igne cœleſtibus cõuenire. Et rurſus aſtruit hic Deum ſupra terræ orbem lumen incendere, ut in primis totum illuſtret cœlum: nimirum de ſole id pronuncians. Ille uerò, quippe ignem eſſe ſolem admittere nolens, lumen autem ignem eſſe purum, aut aliquid ſaltem ab igne profectum ſciens, haud concedit lumen ab ipſo incendi. Hic porrò æternitatem cœleſtibus corporibus omnibus ſecundũ ſpecies tribuens, deceſſiones quaſdam eorum et acceſſiones iuſta proportione fieri affirmat. Putant autem hæc eum uelle dicere, deceſſiones quidem radiorum ſolarium, nec non caloris ſecundũ defluxionem eius factam diminutionẽ: acceſſiones uerò, quæ eſt æqualis magnitudini eius apparitio. Non enim æqualia ſemper apparere ea uoluit. Ariſtoteles autẽ omnino ea in eadem ſemper ſubſtantia perſiſtere uult, ita ut nec quicquam eis uel decedat, uel accedat. Præterea hic quidem præter communem aſtrorum motũ quo in ſphæris cõtentæ omnes mouentur ſtellæ tam fixæ quàm erraticæ, alium inſuper motum ipſis tribuit: qui aliàs quoq; pulcherrimus eſſe, & corporum ipſarum naturæ maximè conueniens dicitur. Quum enim ſphęricæ illæ ſint figuræ, uero conſentaneum prorſus eſt, ſphærico quoq; motu unamquamq; earum circumuoluram agitari. Ille autem uel hoc quoque motu eas priuare non dubitat, quo uelut animatæ mouentur; ſolum autem eum eis relinquit, quem ab ijs quibus cõtinentur, tanquam anima carentes ſortiuntur. Dicit inſuper imaginationem illam, quæ nobis circa ſtellas, quaſi moueantur, eſſe ſolet, uacillantis noſtri ac titubantis uiſus paſſionem quandam eſſe, ipſam autem ueritatem non eſſe; quaſi Plato per hanc ſolùm imaginationem fidem

huic

A huic motui astruxerit: nec rationem subiecerit aliam, quę necesse fore doceret, unamquamq; earum uita præditam, & animam habentem, nec non corpoream proprio moueri motu. Omne quippe corpus cui aliunde motus accedit, anima caret. Quod uerò propria quadam natura ac ui insita mouetur, animã habere id censendum est. Stella autem mobilis, quippe quæ diuina est, præstantissimo merito mouetur motu. At præstantissimus habetur is qui in orbem fit. Hoc ergo ipsam moueri constat. Quod igitur ratione prius constabat, id etenim sensus quoq; postea testatur. Ipse uerò sensus per se fidem huic motui nõ facit. Quantum porrò ad uniuersi totius motum, quod non in orbem fiat, uisus ille rationis euidentia, quod contradiceret Platoni, non habuit. Plato etenim quum quatuor sint corpora, quæ sua natura omnia recto ac simplici mouentur motu, & ignis quidẽ extra alia omnia, terra uerò in medio, reliqua inter hæc duo: circularem motum ipsi animæ tribuit. Hic uerò sicut alij corpori alium motum, ita circularem ueluti corporeum quendam quinto corpori attribuit, seipsum prorsus decipiens. Nam ijs quę recto mouentur motu, motus eius principium præstant nunc grauitates, nunc uerò leuitates. At quintũ corpus nec grauitate nec leuitate participat, sed magis immobilitate. quinimo nec circularis motus causam in se habet. Siquidem ijs quæ recto mouẽtur motu, non figura motus causam præstat, quippe in libripende: corpus simile iuxta simile positum non causam habebit inclinationis, siue ad dextram se inclinet solem uersus orientem, siue ad sinistram, siue antè, siue retro. Pręterea alijs quidem corporibus delatis ex proprijs suis locis, motus argumento est eorum in eadem loca reditus. Quintũ uerò corpus illud quum ex loco suo nunquam cedat, quiescere nimirũ id necesse est. Cæterùm quod ad reliqua corpora, sublato iam quinto illo, contentioni solum studere uidetur, eo quòd non eadem cum Platone dicat. Quum enim quæsiuisset Plato, an sit corpus aliquod natu-
B ra sua uel graue uel leue: &, quoniam hæc secundum habitudinem quæ est sursum ac deorsum dici uidentur, cõsideasset probè an aliquod sit sursum uel deorsum natura, an non: nec non euidenti demonstrasset ratione, quod secundũ proprias corporum naturas quibus ad loca feruntur, illud deorsum unicuiq; dicatur ad quod fertur: sursum contrà singulis id à quo cedunt, ac eundem denicq; habitum utriq; tam ei quod graue, quàm quod leue tribuisset: ad hæc demonstrasset quòd nec mediũ, nec circulare, sursum uel deorsum rectè dicatur. Hic se ei opponit, omnes eius ueluti absurdas rationes reijciendas esse existimans. Et quod per medium fertur, graue esse censendũ: quod uerò in orbem, leue docet. præterea locum qui est in medio, deorsum: qui autem circũ circa, sursum dici ait. De mundo igitur, ex quibus is cõstet, & ijs quæ in cœlo uidentur tantum illi inter se dissident. Et hæc quidem illi. Moyses uerò & Hebræorum libri non multum hæc curauere: nec immeritò, ut quæ parum ad uitæ emendationem conducere ipsis uisa sunt.

Eiusdem contra eundem circa animæ quoq; immortalitatem à Platone, nec non Hebræis dissidentem. Cap. VIII.

QVin de anima quoq; aliquid dicamus? Manifestum etenim est, non solum philosophiæ studiosis, sed & ipsis propemodum idiotis, quòd immortalitatem Plato animæ tribuat, nec non multos super ea re sermones reliquerit, quibus firmiter & omnino probat quòd immortalis sit anima. Magna uerò his, qui in Platonis schola edocti fuerunt æmulatio fuit, quo Platonem et dogmata eius defenderẽt. In hoc enim tota fermè uiri huius secta fundata fuit. Nam & mortalium illud cõstitutionum opus ex animæ immortalitate secutũ est: hic inquam uirtutis splendor atq; præstantia, propter animę diuinam naturam qua seruari potis est: & omnia naturæ opera secundum animæ dispositionem disponi puchrè & gubernari rectè possunt. Anima enim omnis, inquit, omne carens anima curat: hæc totum uoluit cœlum aliter & aliter secundum

ſpecies facta: Quin deniq; ipſam quoq; ſcientiam ac ſapientiam Plato animæ A
immortalitati accepta refert. Omnes etenim diſciplinæ quædam ſunt quaſi reminiſcentiæ: nec aliter ſeruari poſſe putat uel quæſtionẽ, uel diſciplinã, ex quibus ſcientia conſtituit. Si aũt anima non fuerit immortalis, nec reminiſcentia erit: qua ſublata, nec diſciplina amplius erit. Quum igitur omnes Platonis doctrinæ magno iudicio cõſtitutæ, ab animę diuinitate & immortalitate dependeant, totam oportet Platonis philoſophiã is ſubuertat, qui concedere id nolit. Quis igitur primus ille demonſtrationibus ſuis opponere huic audebit? Quis inquam alter ille fuerit Ariſtoteles? Ex aliis enim hi quidem permanere animam concedunt: illi uerò, etſi hoc minimè concedant, potentiam tamen quæ in corpore eſt, & motum, nec non operationes, & actiones ipſi animæ attribuunt. Hic autem quantumuis magnis Plato præconiis animæ opus celebrarit, nunc generationis principiũ, nunc Dei diſciplinam, nunc uerò rerum omnium baſim ac fundamentũ eam appellans: cõtendere adhuc non dubitauit, quod corpus ſubuertat, ac perimat animã: tantum nõ dicat, nihil prorſus eſſe animam. Non enim ſpiritum eſſe, non ignem, non corpus ullum, ſed nec ueluti incorporeũ quiddam per ſe & ſubſiſtere, & moueri. At nec, quatenus corpori ſubiacet, immobile, &, ut ita loquar, inanimatũ quiddam. Quomodo hic dicere hoc auſus eſt, aut ad tantam proceſſit ueſaniam, ut primarios quoq; ab anima auferret motus? ueluti ſunt, cõſultare, intelligere, ſperare, meminiſſe, & ratiocinari? Nam non ſunt hæ animæ motiones, inquit ille naturæ ſcriba. non enim, ait, anima, ſed homo eſt qui unumquodq; horum operatur: anima uerò immobilis eſt. Si hoc ſequitur, iuſtitiæ ille princeps, adeoq; ad ſpeculandum ſufficiens, totam iam animæ ſubſtantiam è medio penitus ſuſtulit: Quod enim inuiſibile quiddam anima ſit, & noſtrum effugiat aſpectum, manifeſtum eſt. ut non ſit cõtendere mediante ſenſu animam eſſe, ſed ipſius latentis motiones cogere nos uidentur, ut eſſe aliquid animam fateamur. Omnis B
quippe ſentire uidetur animæ hæc opera eſſe, nempe conſultare ac ſpeculari, et quodammodo intelligere. Quoniam enim uidemus corpus & potentias eius, nec non eiuſmodi potentias non corporis eſſe animaduertimus: conſtituimus equidem aliud quiddam in nobis eſſe cõſultans. at illud ipſum animam eſſe dicimus. Vnde nam aliàs de anima quicquam crediderimus? Si quis igitur ea, quibus maximè anima eſſe apparet, auferens alij alicui rei tribuat, nec certè unde eſſe animam conſtare poſſit, relinquit, nec ullus animę eſſe uſus uidebit. Eſt ne igitur aliquod auxilium animæ immortalitatẽ aſtruenti, plus quàm animã necanti? nunquid ſanior eſt doctrina de motu, quo per ſe moueri ipſam dicimus, quàm eorum qui planè nullum ei motum tribuant? equidem. Verùm quod ad mentis immortalitatem, dicit aliquis, cum Platone conuenit. Etſi enim nõ omnem animam immortalem eſſe dicat, mentem certè diuinam & incorruptibilẽ fatetur. Quid igitur ſecundũ ſubſtantiam & naturam ſuam mens ſit, aut unde ſit, quóue hominibus indita ſit, uel quò denique exiẽs ab homine euaneſcat, ipſe nimirum ſcit: ſiquidem, quemadmodum de mente loquitur, ſic quoque ſentiat, & rei huius perplexitatem non obſcuriore ſermone confundens, reprehenſionem fugiat, ſepiarum more extra tenebras locum ſibi, quo difficulter capi poſſit, eligens. At in hoc quoque omnino à Platone diſcrepat. Hic enim mentem ait ſine anima conſiſtere non poſſe. Ille uerò mentem ab anima quoque ſeparat. præterea hic quidem menti immortalitatem ſimul cum anima coniunctæ tribuit, ac ſi fieri aliàs non poſſit. At ille ſoli huic ab anima etiam ſeiunctæ contingere affirmat: nec animam ex corpore migrare, eo quòd Platoni placuiſſet, ceu uerum admittere noluit. mentem uerò ab anima decidere, ad credendum quaſi compulit, quoniam ut impoſsibile id Plato iudicaſſet. Et hæc quidem hactenus Atticus. His nunc ſubiungam Plotini hæc quæ ſic ſe habent.

Plotini

Plotini ex secundo de animæ immortalitate libro contra Aristotelem, qui entelechiam esse eam affirmat. Cap. IX.

A HIc mihi entelechiam quis consideret, quomodo de anima ijs dicatur, qui animam aiunt se in composito ut speciem habere, quemadmodũ ad materiam corpus animatũ, non autem omnis corporis species, neq; quatenus corpus, sed physici, organici, potentia uitam habentis. Si igitur, cui cõparata est, similiter se habet ut ad æs forma statuæ, & diuiso corpore ipsam quoq; in partes unà secari animam: & recisa aliqua à corporis parte, cum abscissa particula, animæ quoq; partem esse, nec in somnis secessum eius fieri: siquidem innatam ei, cuius est, esse entelechiã oportet: imò, quod uerum est, somnũ nunquam accidere. Entelechia quippe existente nõ aduersa rationi per concupiscentiã, sed unum atq; idem omnino pati ipsum totũ, nec dissidere secum ipsum. Sensus autem solùm fortasse possibile est fieri, intellectus at impossibile. Vnde quoq; ipsi aliam animam, mentem uidelicet, introducũt, quam immortalẽ statuunt. Rationalem igitur animam aliter quàm hoc pacto entelechiã esse necesse est, si nomine hoc uti oportet. Non autem sensitiua, siquidem & ipsa rebus sensibilibus iam amotis, typos ipsos retinet, cum corpore sanè non habitura. Si autem non, sic inerunt quemadmodũ formæ & imagines. Sed impossibile aliter susci pere, si sic insint. Non igitur inseparabilis entelechia est. Præterea nec concupiscentia, nõ dico cibi uel potus, sed aliarum quàm ea quæ corporis sunt, rerum, non ea inseparabilis entelechia est. Cæterùm si uegetabilis fuerit natura, cõtrouerti fortasse poterit, num eo pacto inseparabilis entelechia sit. At nec eam sic se habere apparet. Si enim omnis plantæ principium circa radicem est, & alio sæpe crescente circa radicem, & imo plantarũ loco, corpore, anima nimirũ relinquens cæteras partes, in unum saltem quoddam constringitur. Non igitur quæ in toto, ceu inseparabilis, entelechia est. Prius enim augeri parua ex mole
B plantam uidemus. Si igitur ad paruam ex maiori redigitur planta, et rursus ex paruo principio ad ipsum totũ, quid quẽso prohibet omnino separari eã? Cæterùm, quomodo quæ impartibilis est entelechia, partibilis corporis partibilis fiet, quę eadem anima aliud ex alio animali fit? quomodo enim quę prioris est, posterioris fit, si unius tantum entelechia sit? Apparet autem hoc ex illa animalium in alia transmutatione. Non sanè quòd species alicuius sit, esse habet, sed est essentia, quæ esse suum non ab eo quod in corpore collocata sit accipit: sed prius, antequam hoc gigneretur, extitit. quemadmodũ animalis non corpus generabit animam. Quæ igitur essentia eius est, si neq; corpus est, neq; corporis aliqua passio? actio ne & factio, siue alia aliqua, quæ multa tã in ea quàm ex ea, essentia præter corpora existit, est? aut constatne ipsam, quemadmodum diximus, uerè essentiam esse? Omne quippe corporeum quod et generatur, et corrumpitur, generatio quidem, essentia uerò non dicitur, quum ens uerè minimè sit: entis tamẽ firmitudinẽ assumet, quatenus cum eo participet. Posteaquàm uerò quæ à Plotino tradita sunt exposuimus, absurdum haud erit intelligere ea quoq; quæ à Porphyrio aduersus Boethum de anima dicuntur.

Porphyrij de eódem, ex ijs quæ ad Boethum de anima scripsit. Cap. X.

DIcendum est contra eum qui entelechiam animam esse ait, & prorsus immobilem ipsam moueri asserit: undénam istæ sint animalis impulsiones, quod nec quæ uidet, nec quæ loquitur intelligit: quum uerò anima futurũ quoq;, nec solum præsens cernat, & circa id moueatur. Vnde autem hæc præter animalis constitutionẽ, animalis ueluti animæ cõsilia, speculationes ac uoluntates, quæ animæ, non certè corporis inclinationes sunt. Hisce cõsequenter subiungit: Velle autem animam grauitate efformare, nec non unius formæ et immobilibus corporeis quibusdam qualitatibus eam exprimere, hominis est animę dignitatem prorsus subuertentis, nec perspicientis animalis corpus animæ præsentia animale factum esse, quemadmodũ ignis præsentia appositа a-

qua ſua natura frigida caleſcit: & orto ſole aer, qui ſine huius relucentia obſcu- A
rus per ſe eſt, clareſcit. At aquæ calor, qui ignis antea calor fuerat, nõ ignis eſt:
nec aerea illa lux ſolis lumẽ eſt. Similiter quoq; hęc corporis animatio, quę gra
uitati, & corpori adhærenti qualitati aſſimilatur, anima illa eſt quæ in corpore
diſpoſita eſt, per quam corpus animalis cuiuſdam ſpiritus particeps fit. Dein-
de poſt alia quædã ſubiungit: Reliqua igitur quæ alij de hac dixerunt, ſine pu-
dore magno proferre non poſſumus. Quomodo etenim non turpis ſermo ille
uideatur, qui animam entelechiam corporis phyſici organici eſſe ait? Quomo
do autem hic nõ turpitudinis plenus ſit, qui ſpiritum ipſam quodammodo ha-
bere affirmat, uel ignem intellectiuũ, refrigeratione ac ueluti aeris afflatu in-
cenſum ac corroboratũ? præterea qui atomorum collectum aceruum eam po
nit, aut prorſus à corpore remotam generari ipſam cenſet? Quem ſanè ſermo-
nem in legibus impiorum impium eſſe pronunciauit. Omnes igitur hi turpi-
tudinis pleni ſunt ſermones. Si quis uerò ſubſtantiam eam eſſe dicat per ſe mo
bilem, haud equidem, ait, turpiter ſe dabit.

Contra eundem à Platone quoq; diſcrepantem circa uniuerſalis animæ rationem. Ex ijſdem. Cap. XL.

QVum porrò dicat Plato, omnia animam exornare peruadẽtem omnia,
& hanc illam eſſe, à qua, quod & alij concedunt, res ſingulæ diſponantur:
nec præter animam naturam quicquam aliud eſſe, & ſanè animam haud irra-
tionalem: ex quibus deinde colligendo inducit, quòd omnia ex prouidentia
fiant, ſiquidem ſecundũ naturam, in nullo horum nobiſcũ Ariſtoteles ſentit.
negat enim naturam eſſe animã, & ab una omnia, quæ circa terram ſunt, natu
ra diſponi: eſſe enim rebus ſingulis alias & alias cauſas tribuendas. Nam cœle
ſtibus quæ ſemper in eodem & ſimiliter ſe habent, Fatum ut cauſam eorum a-
ſcribit: ijs uerò quę lunam infra habentur, naturam: rebus denique humanis pru
dentiam ac prouidentiam, animamq; cauſas ponit. Ipſam quidem rerũ uenu- B
ſtatem eiuſmodi diuiſionibus nobis exhibens, at neceſsitatem non perſpiciẽs.
Niſi enim unà fuerit animata potentia quæ peruadat omnia, colliget atque
cõtineat, haud equidem rerum illa uniuerſitas habere ſe uel rectè, uel pulchrè
poterit. Eiuſdem namq; cæcitatis eſt, ſperare pulchrè ac probè conſtitui poſſe
abſq; ſocietate ciuitatem: & uniuerſum illud rerum cõſeruari in pulchro & in-
tegro ſuo ſtatu poſſe putare, niſi unius alicuius ſimilis cõmunione inter ſe con
iungantur, ac cõnectantur. qualem quidem rem eſſe ait quæ ſingula diſponat,
ac ueluti motus eſſe principiũ. Illud autem animam eſſe confiteri non uult: etſi
Plato ipſe demonſtrarit quod rebus mobilibus omnibus principiũ ac fons ue-
luti motus anima ſit. Et hic quidem, quod animę eſt rationalis ac prudentis, ni
hil uidelicet temerè uel fruſtra facere, id naturę opus imponit: animæ uerò no-
men ipſi nõ tribuit: quaſi ex nominibus, nõ aũt potẽtijs res ortũ ſuũ habeant;

Contra eundem Platonis Ideas uidentem, quas tamen haud ignoraſſe ſe Hebræorum quoq; iam antea libri teſtati ſunt. ex Attico Cap. XII.

QVod caput & cardo ueluti eſt Platonicæ ſectę, illa uidelicet de intellecti-
uis ſubſtantijs traditio, mirũ eſt quantũ apud Ariſtotelẽ non ſolum con
tempta, ſed etiam nullis non cõuicijs exploſa ſit. Quum enim intelligere non
poſſet, quod quæ magna, diuina & excellentia in rerum ordine ſunt, ſimili ali-
qua potentia ad ſui cognitionẽ indigeant: ſed ſuæ tantũ tenui ac exiguæ erudi
tioni credens, qua perluſtrare ſe res ſuper terra omnes, & ueritatẽ earũ perſpi-
cere poſſe ſperabat (qua tamẽ turpiter ſpe fruſtratus eſt) nec nõ ſeipſo tanquã
canone & iudice rerum captum eius longè ſuperantium uſus, negauit prorſus
quaſdã eſſe proprias naturas, quales eſſe Plato affirmauit: ſed deliria, anileſq;
fabulas ac nugas, hæc quæ ſumma atq; præcipua in rerũ natura ſunt, appellare
auſus eſt. Principiũ igitur & finis eorum quæ Plato per philoſophiã tradidit,
in hoc cernitur, quod de intellectiua illa & ſempiterna idearũ ſubſtantia habe-
tur. Hinc

A tur. Hinc enim maximus animæ labor & certamen dependet. nam qui huius fit particeps, & eam cõsequitur, felix is per omnia est. qui uerò contrà relictus ab hac, nec spectator eius fieri potis est, expers is omnis felicitatis manet. Ob quam sanè rem Plato summo cõtendit studio, ut harum demõstret ac corrobo ret naturarũ præstantiam. Non enim rerum ullarũ causas reddi cõmodè posse ait, nisi harum participatione: nec ueri ullius cognitionẽ cõtingere, nisi ad hęc relatione: imò ne rationis quidem participes esse, nisi harum substantiã consi teantur. Hinc quoq; illi qui eadem quæ Plato statuit approbarũt, præcipuum cõtentionũ suarum studiũ in hoc necessariò omnino intendũt. Nam nisi quis primas illas atq; præcipuas naturas istis pro Platone defendendo concesserit, omne simul Platonicũ subuertitur. Hęc enim sunt illa quibus omnes alios lon gè superat. Ipse namq; quum intellexisset, Deum esse rerum omniũ patrem & opificem, Dominũ ac gubernatorẽ: nec nõ ex rebus ipsis cognouisset prius ar tificem mente cõcipere & intelligere, id quod facturus est: deinde uerò quam apud se constituit rebus similitudinẽ inducere. Et hoc illud est quod dici solet, Dei cõceptiones rebus ipsis sentores esse: ut quæ sint eorum quæ fiunt exem plaria incorporea, intellectiua, in eodem semper et similiter se habentia: & in primis quidem, quum ante omnia exstũt, rebus alijs omnibus autores & cau sæ sint, quo singula secundũ eam fiant similitudinẽ. Hæc Plato uidens haud es se intellectu facilia, nec clarè satis sermone explicari posse, ipse quantum qui dem dicere pro his atq; sentire, componereq; licebat, quo qui secuturi essent, ipsum imitarentur tractato hoc negotio, ad quod ueluti scopum totam quoq; suam direxit philosophiã. Præter alia, inquit, harum substantiarũ intellectum eam esse & sapientiã & scientiã, per quam finis ille humanus et uita beatissima contingat. Hactenus Atticus. Licebat quidem plura his addere ex uiri huius scriptis. Sed his hactenus expositis cõtenti, ad Stoicorũ sectam transeamus. So

B cratis itaq; auditor fuit Antisthenes Heracleoticus quidã uir, qui tristitiã gau dio meliorem asserebat. Vnde suis quoq; suadebat amicis, ne uoluptatis gratia uel digitum tollerent. Huius auditor fuit Diogenes Cynicus, qui & ipse pecu dum magis uitã instituẽs, multos suæ opinioni adduxit. Hunc Crates secutus est, Cratẽ uerò Zenon Cittieus, qui Stoicæ sectæ philosophorũ princeps fuit cõstitutus. Zenonem hunc excepit Cleanthes, Cleanthem uerò Chrysippus, hunc postea Zenon alius, & reliqui qui hunc ex ordine sequuti sunt. Dicunt hi omnes magni semper uitæ austeritatẽ fecisse, & dialecticę in primis operam dedisse. Huius itaq; sectæ dogmata sic quodammodo se habent.

De Stoicorum philosophia. Qualem Zeno de principijs rationem tradat. ex septimo de Philosophia Aristoclis. Cap. XIII.

ELementum eorum quę sunt ignem esse dicunt. In qua sententiã Heracli tus est. Huius uerò principia esse materiam & Deum, quemadmodum Plato. At illi ambo corpore esse aiunt, nempe & agens, et patiens: quum hic di cat primam causam, quæ uidelicet agit, incorporeã esse. Prætera mundũ hunc uniuersum statutis quibusdam et à Fato præscriptis temporibus exuri, postea uerò suo nitori restitui. Et primùm quidem cedere ac si semen quoddam sit re rum omniũ, rationes cõtinens & causas eorum quæ & facta sunt, & fiunt, & futura sunt. Hanc uerò horum cohærentiã & consequentiam esse eorum quæ sunt & fatum & sciẽtiam & ueritatem & legem quandam sempiternam ac inc uitabilem. Atq; propterea quæ in mundo cernuntur disponi omnia quàm re stissimè, tanquam in republica aliqua optimis legibus constituta.

Qualem Stoici de Deo ac uniuersi totius constitutione opinionem inducant. Ex epitome Arij Didymi. Cap. XIIII.

TOtum mundũ unà cum partibus eius Deum appellant, atq; hunc unũ so lum esse aiunt, & circunscriptũ, & uiuũ, & sempiternũ, & Deum. In illo enim cõtineri corpora omnia, nec uacuũ esse in eo quicquam. Quod enim ex

ex tota emergit substantia, quod inquam se secundum eiusmodi dispositionẽ A
ordinationemq; habet, quale id appellari. Quapropter iuxta priorem quidem traditionem sempiternum esse mundum aiunt: secundum uerò ordinatam dispositionem, generabilem eum atq; mutabilem, per infinitos circuitus tam præteritos quàm futuros. Et ipsum quidem ex tota substantia quale, mundum esse sempiternum atq; Deum. Dici autem mundum, illam ex cœlo, aere, terra & mari, nec non alijs quæ in his continentur naturis constructionem. Dici quoque mundum, deorum hominumq; atque eorum quæ horum causa facta sunt, habitationem. Quemadmodum enim ciuitas bifariam dicitur, uno modo quatenus est habitatio, altero, ciuium cohabitantium collectio: sic mundus quoque ueluti ciuitas quædam ex deorum hominumq; collectione constans: deorum quidem, penes quos imperium sit: hominum uerò, tanquam subditorum. Conuenire autem eos inter se ratione, quam ueluti naturę legem communem habent. Et horum gratia reliqua omnia esse condita. Ex quibus sequi putandũ est Deum, ut qui cuncta gubernet atq; disponat, prouidere hominibus: Deum inquam beneficum, optimum, humani generis fautorem, atque iustum existentem, nec non omnes in se uirtutes habentem. Hinc quoq; ζῶϝ mundus dicitur, quòd nobis uitæ causa sit. Quatenus uerò, quemadmodum dictum est antea, omnia ab æterno disponit, Fatum appellari: Parcam autem, quod iudicium eius præterfugere nemo possit. Prouidentiam denique, quòd ad utilitatem cuncta administret. Cleanthi uerò solem esse mundo præfectum placuit, eo quòd astrorum sit omnium maximum, & plurimum ad rerum omnium constitutionem conducat: ut qui diem & annum, nec non alia tempora, conficiat. Alijs autem quibusdam huius sectæ, terram dominium in mundo tenere uisum est. At Chrysippus æthera purissimum ac simplicissimũ, ut qui motu esset citissimo, atque totam circundet mundi machinam, imperio præfecit. Hæc quidem ex Arij Didymi epitome posita nobis sint. Contra Stoicorum autem de Deo opinionẽ, hæc Porphyrij uerba ascripsisse sufficiat, quæ aduersus Boethum de anima sic se se habent. B

Porphyrij aduersus Stoicorum de Deo opinionem. Ex his quæ contra Boethum de anima. Cap. XV.

DEum ignem intellectiuũ dicentes, non uerentur sempiternum eum relinquere, atq; corrumpere eum omnia depascique dicere, quasi talis esset ignis, qualem qui penes nos est, esse uidemus: nec contradicere Aristoteli eos pudet petenti, Aethera ex tali igne dici. At illi respondentes, eiusmodi quodammodo permanet ignis, non alium ignem esse dicunt, sed talem eum dicentes, fidem sibi habendam esse putant, quum tamen, quæ hic coniungunt, omnem fidei rationem euertant, quod uidelicet sempiternũ esse ignem ex parte, & ætheriũ illum nunc extingui, nunc accendi rursus, ponunt. Sed quid nã addendum insuper quis censet, quod hominum horum circa hæc cæcitatem, atq; ueterum inertiam stultitiamq; prodere magis possit?

Quòd ens non sit corpus secundum Stoicos. Ex primo de bono Numenij. Caput. XVI.

SEd quid nam est ens? nunquid quatuor hæc elementa sunt, terra, et ignis, ac reliquæ duæ inter hæc mediæ naturæ? Hæc igitur entia sunt tam coniuncta inter se quàm separata? Quomodo autem hæc quæ & generari & corrumpi rursus possunt? Videre etenim est hæc ex se inuicem generari & corrumpi, nec elementa simplicia esse, nec ex his connexiones. Ens igitur, quum hæc ita se habent, corpus non erit. At quum hæc non, materia ens esse potest? Vt hæc certè sit, multo minus fieri potest, propter infirmam resistendi corruptioni naturam. Fluuius etenim materia est fluida, celeriter prælabens, latitudo atque profunditas, longitudoq; infinita & immobilis. Post pauca dein-

A pauca deinde subiungit: Rectè igitur sermo se ille habet, qui dixit: Si inscrutabilis sit materia, infinitam eam esse oportere: si infinitam, irrationabilem: si irrationabilis, cognosci non posse. Si uerò cognosci non potest, ipsam male dispositam esse necesse est. Quæ enim ordine suo probè constant, cognitu utique prorsus facilia sunt: quæ uerò dispositа ordine non sunt, persistere ea nequeunt. Quod autem persistere nequit, ens id certe non fuerit. Hoc sanè illud est, quod iam antea apud nosmetipsos confessi sumus, absurdum uidelicet esse hæc cum ente coniungi. Placeto hoc utinam omnibus: sin minus, at mihi. Non igitur dico uel materiam, uel corpora ens esse. Quid ergo aliud? Si quid præter hæc aliud in rerum natura est, dicere id esse, alienum certè non fuerit. An uerò tale quid sit, primùm quidem in nobis ipsis, instituto de eo colloquio, experiamur. Quoniam autem corpora sunt uelut occisa & mortua languidaq́, nec in suo statu permanentia, nunquid quod contineat ipsa, & conseruet, opus aliquo habent? permaximè. Si uerò tale quid eis non contingat, num permanere poterunt? Nihilominus. Quid igitur, quod conseruat ea, illud est? Si fuerit & ipsum corpus, per louem uidetur mihi oportere id ipsum quoque corruptioni ac dissolutioni obnoxium esse. Siquidem ergo abesse procul à corporum passionibus id oportet, quo & illis ægrè affectis, minuere calamitatem possit, & ea contineat, mihi profectò haud aliud quicquam esse uidetur nisi solum illud incorporeum. Hæc enm inter naturas omnes uel sola persistit, & reliquarum ueluti uinculum, nec à corporis mole procul remota. Nec igitur generatur, nec augetur, nec ullo alio motu mouetur. Ac propterea quidem iustum & æquum uidetur, hunc incorporeæ naturæ honorem tribuere.

Quid Stoici de uniuersi exustione sentiant. Cap. XVII.

B PLacet huius sectæ antiquissimis, in aerem omnia conuerti per maximos quosdam circuitus, & in ignem postea æthereum resolui omnia. Deinde uerò inducit: Ex his autem manifestum fit, quod Chrysippus non rerum hanc confusionem pro essentia acceperit: fieri enim id non potest: sed quæ pro mutatione hac dicta est. Non enim pro hac mundi per maximos circuitus facta corruptione, propriè sumunt corruptionem, qui in ignem omnium resolutionem, quam exustionem uocant, docent: sed corruptionis uocabulum pro hac, quæ secundum naturam fit, mutatione usurpant. Placet enim Stoicis philosophis, in ignem uniuersam essentiam tanquam in semen suum commentari, ex quo rursus uniuersi constitutio, qualis antea fuerat, absoluatur. Hoc sanè dogma sectæ huius uetustissimi astruxerunt: Zenon uidelicet & Cleanthes, nec non Chrysippus. nam huius discipulum & scholæ successorem Zenonem prohibuisse hanc de uniuersi exustione doctrinam perhibent.

Quid Stoici de uniuersi regeneratione sentiant.
Caput. XVIII.

IN tantum progressa communis ratio, & communis natura maior ac plenior reddita * omnia, & in seipsam recipit. * fit, ad pristinam reuersa formam, atque restaurationem, illam quæ maximum annum conficit: in quo ex seipsa sola in seipsam rursus fit restitutio. Reuertens aũt ordine, eundem nimirum, quod rationi consentaneum est, progrediendi per circuitus tales qui ab æterno indesinenter fiunt, modum tenet, qualem quum disponi primùm atque perfici cœpit. Neque enim principij causam uel omnibus, si liceat sic dicere, fieri, neque perficientis ea. Nam & essentiam ijs quæ fiunt subsistere oportet, quæ natura sua ad susciendum eiusmodi omnes mutationes apta sit, & illud ipsum quod ex ea est, operaturum. Qualis enim in nobis natura quædam est operans, tale quoque necesse

est in mundo esse ingenerabile quiddam. Generationis enim principium non, sic dicendo, sub ipsa esse natura. Quemadmodum uerò ipsa nec generari, nec corrumpi potest, non inquam uel ipsa à seipsa, uel alio quoquam extrà accedente corrumpi potest.

Quid Stoici sentiant de anima. Cap. XIX.

SEmen quod homo effundit, ait Zenon esse spiritum cum humido cõiunctum, animæ partem & auulsionẽ, adeoq; seminis parentalis utrinq; commixtionem, animæ partiũ coitum uocat. Illud enim eandem cum toto rationẽ habens, quando in matricem demittitur, cõprehensa iam ab alio spiritu pars illa animæ fœmineæ, nec non eiusdem cum illo naturę facta, absconditaq;, crescit mota agitataq; ab illo: & assumens semper humidũ, ex seipsa augetur. Et paulo pòst subiũgit: De anima uerò Cleanthes quidem Zenonis dogmata adducens * alios physicos ait quod * sensum aut exhalationẽ ueluti * Volens enim ostendere quòd animæ exhalatæ intellectiuæ semper existant, fluminibus eas comparat, dum sic ait: Fluminibus ijsdem aliæ & aliæ affluxione aquæ ingerunt. Sed & animæ ab humido exhalantur. Exhalationẽ igitur, sicut & Heraclitus, animam Zenon pronũciat. Sensitiuã autem esse eam propterea dicit, quòd imprimi in eam per sensoria instrumenta possit magnitudo, pars, & quicquid rerum tum existentium, tum subsistentium, ipsam antecedit: nec non figuras illas uarias percipiat. Hæc enim quasi propria animę sunt. Et post alia dicit, animam esse totum illud quod æthera & aerem uocant: qui terram, mare, et quæ ex his ascendũt exhalationes in orbem circundat. Reliquas uerò animas quotquot uel in animalibus, uel continenti hoc sunt, huic esse agnatas. Permanere enim defunctorũ animas. Quidam uerò uniuersi totius animam esse dicũt sempiternũ illud. Reliquas uerò commisceri rursus post mortem cum illa. Pręterea habere unamquamq; animę dominantis quiddã in se, qualia nimirũ sunt, uita, sensus, & naturalis ille impetus. Et paulo pòst: Animam & generari & corrumpi dicunt: non uerò statim discedentem à corpore corrumpi, sed ad temporis aliquod spacium per se consistere & permanere: & sapientũ quidem, donec in ignem cuncta resoluantur. Quantum uerò ad tempus saltem breue aliquod. Hoc autem nempe animas permanere sic dicunt, quoniam nos animæ facti permanemus exuti iam corpore, & transmutato in minorem animę substantiam corpore. Rudium uerò & animaliũ brutorum animas unà cum corporibus interire. Hæc et eiusmodi Stoicæ philosophiæ dogmata ex his quæ apud * dicta sunt. Contra hanc uerò absurdam horum hominũ de anima opinionem sufficiet hæc Longini nostri, quæ aduersus hos breuiter scripsit, apponere in hunc modum.

Longini aduersus Stoicorum de anima opinionem disputatio. Cap. XX.

VT breuiter dicam, longè mihi abesse à ueri ratione uidentˉ omnes quotquot corpus esse animam pronunciant. Quomodo enim quæ per se est, similem esse elementorum alicui possibile estˉ ubi uerò temperamentis & mixtionibus adhibeturˉ quę multis sapè factę modis, innumerabiliũ aliorum corporum ideis gignendis causa & principiũ sunt: in quibus etsi non cõtinuò, alias quando certè uidere licet elementorũ causam, & primorũ ad secunda & tertia auxiliũ. Eorum uerò quę ad animam, uestigiũ certè nullum, nullum quoq; signum in corporib. reperitur: & si quis omnem mouere lapidẽ satagat, quod quidem fecerũt Epicurus, & Chrysippus, & omnem perscrutetur potentiã ad constituendum corpus ex ijs quæ animæ sunt actionibus, nunquid spiritus illa tenuis substãtia ad phantasias nobis & ratiocinationes prõpta estˉ Quid ueròˉ num atomorũ figura tantã præ alijs uim & potentiã habet, ut prudentiã generet, quando cum alterius forma corporis cõmixta fuerit, non equidẽ puto, si uel ex Vulcani aliquis tripodibus & ancillis faceret: quorum ait Homerus illos quidem sua sponte in certamẽ progredi: has uerò cooperari domino,

nec quic-

A nec quicquam potiorum partium post se relinquere, non certè scobis aliquid sua sponte fluentis. Sed & lapillis per littora sparsis assimilat, quo excellentius quiddam, et sensui magis apertum facere posset. Zenoni et Cleanthi quis non meritò succenseat? qui ignominiosè admodum de anima disseruere

* corporis esse animam euaporationem ad deorum communionem prorsus exhalabit huius uerò conceditur, qui putauerunt huic similem esse & nostram & aliorum animalium substantiam. Hoc quidem ut phantasias et memorias conseruet utcunq; diuturniores: illud uerò impulsiones & uoluntates rerum ad intellectum conferentiũ. Equidem

* & deos, & rerum hoc tam cœlestium quàm terrestrium uniuersum theatrum ad exhalationem, & fumum, nec non similes nugas referemus. nec poetas reprehendemus, qui etsi exquisitam deorum mentem non teneant, partim tamen ex communi hominum sententia, partim uerò ex Musarum instinctu (qualis quędam uis ipsos ad hæc permouens eis innata est) honestius maioriq; uerecundia his de rebus loquuti sunt: nõ certè exhalationes, non aeres, nõ uentos, nec alias eiusmodi stultitias esse dixerunt. Hæc tibi Longinus. Audi nunc Plotinum in hos eosdem talibus inuehentem.

Aduersus Stoicos, quòd non possit corporea esse anima. Ex Plotini de anima. Cap. XXI.

VTrum uerò immortalis sit unusquisq; nostrûm, an totus intereat, an partim quidem sit caducus, partim uerò perpetuus, qua scilicet parte ipse sit, in hunc modum quis discere poterit ordine quodam naturæ cõtemplans. Homo profectò non est aliquid simplex omnino, sed habet animam, habet & corpus, siue tanquam instrumentum, siue alia quauis conditione nobis adiunctum. Omnino uerò proponendum est atque concedendum, ita potissimum utriusque naturam essentiamq; distingui. Corpus igitur quum ipsum quoque

B compositum sit, tum ratione monstratur perpetuò permanere non posse: tum sensu deprehenditur dissolui prorsus & dissipari, cum quodlibet eorũ quæ in eo sunt, reuertatur ad suum: & aliud interimat aliud, commutetq; in aliud, atque disperdat: præsertim quando anima, quæ conciliare solet, molibus iam non adsit. Atqui si corpus quodlibet relinquatur solum, nondum tamen prorsus est unum, cum solui adhuc possit in formam atq; materiam, ex quibus necessarium est simplicia etiam corpora esse composita. Præterea corpora omnia quum necessariò habeant quantitatem, consequenter in minima quæque redacta dispereunt. Quamobrem si corpus pars est nobis, non sumus undiq; immortales. Sin autem nostrum est instrumentum, oportet ipsum ad tempus tributum nobis, tale esse natura. Ipsum uerò principale, atque ipse homo erit utique, uel tale ad corpus, quale est species ad materiam: siquidem hoc ut species est ad corpus, ceu materiam. Vel erit uelut utens corpore tanquam instrumento quodam. Vtroque denique modo anima præcipuè est ipse homo. Hoc ipsum igitur, quod nomine animæ nuncupamus, quam potissimum naturam habere dicendum? Profectò si corpus est, omnino est resolubile. Omne namque corpus est compositum. Sin autem non est corpus, sed naturæ diuersæ, oportet hanc quoque naturam uel eodem modo, uel alio perscrutari. Principio quærendum est, in quod nam corpus resoluere corpus hoc, quod uocant animam, debeamus. Nempe quum ubique animæ insit necessariò uita, necessarium est, si id corpus quod fingitur anima, ex duobus pluribus ue corporibus cõponatur, aut ambo, uel cuncta simul, aut etiam quomodolibet singulatim uitam insitam possidere: aut hoc quidem habere uitam, illud uerò nequaquã, aut neutrum hanc habere. Si igitur uni tantum insit uita, unicum hoc erit anima. Sed quod nam corpus hoc est, quod uitam possidet ex seipso? Sanè ignis, aer, aqua, terra suapte natura carent anima: & cuicunque horum adest anima, hoc uita utitur peregrina. Alia uerò præter hæc nulla sunt

corpora.

corpora. Tum uerò quicunque præterea elementa quædam horum introdu- A
xerunt alia corpora, ea tamen esse animas non dixerunt, neque uitam eis at-
tribuerunt. Si quis autem dixerit, nullo eorum habente uitam, cõgressum ta-
men cunctorũ uitam cõstituisse, absurda loquetur. Item si unũquodq; uitam
habet, unum iam sufficit. Omnino uerò impossibile est, cõfluentiam corporũ
uitam facere: & quæ intellectu carent, facere intellectum. Atqui nec quomo-
docunque mixta hæc dicent uel intellectum, uel saltem animam procreare.
Oportet itaque esse quod ordinet, mixtionisq; sit causa. Hoc igitur potius au
toritatem gradumq; animæ obtinere. Iam uerò nedum corpus compositũ, sed
neq; simplex quidem, corpus erit in ordine rerum, nisi in uniuerso sit anima.
Siquidem ratio seminalis accedens materiæ facit corpus: ratio uerò ipsa non
potest aliunde quàm ab anima proficisci. Si quis aũt non ita dicat, sed atomos
uel individua quædam cõcurrentia corpora animam unione cõficere: is profe
ctò ipsa passionis cõsensione naturæ copula refellet. Quippe cũ nõ ita fiat per
totum unũ uel cõpatiens ex corporibus nõ patientibus, nec ullam admittenti-
bus unionem: ipsa uerò anima sibimet cõpatiens est omnino. Quin etiam ex
individuis neque corpus neq; magnitudo fieri potest. Præterea si corpus sim-
plex adducat in mediũ, certè quantum in ipso est, materiale nõ dicet ex seipso
uitam habere. Materia enim qualitatis est expers: sed asseret potius quod in eo
uicem gerit formæ uitam afferre. Si ergo speciem hanc esse dicat essentiã, certè
non utrunq;, sed horum alterũ erit anima. Quod quidem nõ amplius corpus
existit: nõ enim hoc est etiam ex materia, alioquí eodem rursus modo resolue-
re cõpellemur. Sin aũt subijciat, eiusmodi speciem non essentiã quidem esse,
sed quandam materię passionẽ, reliquum erit ut nobis assignet unde nam hæc
passio uitaq; descenderit in materiam. Non enim ipsa materia seipsam format,
neq; sibimet cõparat animam. Oportet igitur aliquid esse quod huic suppedi-
tet uitam, siue ipsi materię, siue cuiuis corporũ suppeditetur: suppeditet inquã B
foris extans, corporeaq; omni natura superius. Iam uerò neque corpus omni-
no erit ullum, nisi animę uis extiterit: nam fluit semper, & in motu ipsa corpo
ris natura uersatur, citoq; periturũ est uniuersum, si quæcunq; sunt, sint corpo
ra, quamuis etiam alicui corporũ quis animæ nomẽ accõmodauerit. Sic enim
anima eadem prorsus atq; alia corpora patietur, cum eadem cunctis materia
insit: imò uerò nihil alicubi fiet, sed omnia in materia residebũt, ubi non adsit
formator ipse materiæ: fortè etiam nec ipsa quidem materia erit omnino. Sol-
uetur & hoc uniuersum, si quis salutẽ eius corporis connexioni cõmittat, huic
attribuens ipsum animæ ordinem, uidelicet usq; ad nomina solum aeri cuidã
& spiritui penitus dissipabili, unionemq; ex seipso nullam prorsus habenti.
Cum enim corpora omnia sint diuidua, si quis alicui corporũ cõmittat hoc u-
niuersum, necessariò fateri cogetur demens id totum esse, ac temerè nimiũ agi-
tari. Quis nam ordo esse potest in spiritu ceu uento quodã tantũ ab anima or-
dinem expetente, uel ratio uel intellectus? Cæterùm si adsit anima, hæc omnia
huic protinus subministrant ad cõstitutionẽ mundi animaliumq; reliquorũ:
tum alia passim ab alio uis cõducit ad totũ. Absente uerò hinc anima hæc re-
liqua nedũ ordine careant, sed neq; omnino cõsistere poterũt. Ipsi etiam natu-
ræ corporeæ assertores ueritate cõpulsi fatentur atq; testantur, oportere speciẽ
quandã rerum ad animam pertinentẽ præcedere corpora corporibus cunctis
præstantiorẽ, quando spiritũ intelligentiæ cõpotem, & ignem intellectualem
adducat in mediũ, quasi gradus ipse naturæ summus absq; igne atq; spiritu in
ordine rerum esse non possit, & locum quendã quo stabiliatur naturaliter exi
gat, cum deceret potius locum quærere ubi corpora collocarent: quippe quũ
hæc reuera sit in ipsis animæ uiribus collocanda. Proinde si uitam & animam
nihil aliud esse dicant præter spiritum ceu uentum, quærendũ est ab eis, quid
nam sibi uelit illud apud eos tritũ, quando scilicet dicũt: Anima est spiritus cer

to modo

A to modò ſe habens. Ad id enim confugere ſolent, quoties naturam aliam præ-
ter corpora efficacem introducere cõpelluntur. Si ergo non omnis ſpiritus eſt
anima, quoniã innumeri ſpiritus ſint inanimes, ſed ſpiritus quidam certo mo-
do ſe habens, interrogabimus, utrum quod dicitur certo modo ſe habens, et e-
iuſmodi habitudo res aliqua ſit, an nulla: ſi enim res nulla ſit, certè ſolus exta-
bit ſpiritus. Quod uerò adiungitur, ſe habens, nomen erit ſolum. Ex quo effi-
cietur, ut nihil aliud pręter materiam eſſe cõcedant: animam uerò et Deum, et
ſimilia omnia eſſe duntaxat nomina fateantur: ſed reuera tantũ corpus exiſte-
re. Sin autem habitudo illa res quædam eſt, & aliud quiddam præter ſubiectũ
atq; materiam, quod quidem ſit in materia, ſit tamen immateriale, propterea
quod ex materia rurſus non cõponatur, certè non erit corpus, ſed altera prorſ-
us natura, et ratio quædam. Præterea non minus ex his apparebit, animã cor-
pus eſſe nõ poſſe. Sic enim haud calidum eſſet aut frigidũ, aut durum, aut mol-
le, aut compactũ, aut fluidum atq; laxum: item uel nigrum, uel album, ſimili-
terq; de cæteris corporũ qualitatibus proponetur. Et profectò ſi calidum tan-
tum eſt, calefacit ſolum: ſi frigidũ, frigefacit tantũ: ſi leue ſolum, eleuat reddit-
q; leuia, ubicunq; adeſt: ac ſi graue, grauat, ponderoſaq; facit: ſimiliter nigrum ni
gra, et album alba propriè parit. Neq; enim ignis eſt frigefacere, neq; frigidi ca
lefacere: uerùm anima tum in alijs animalibus alia facit & alia, tum in eodem
contraria parit: partim quidem cogens, partim uerò fundens, atq; liquefaciẽs
item alia denſa, alia rara, alba, nigra, leuia, grauia pariter efficit, tametſi non a-
lia per aliam, ſed unum duntaxat ſecundũ qualitatẽ corporis unam fieri opor
teret, atq; colorẽ ſimiliter: nunc uerò multa pariter affert. Motus aũt quo' nam
pacto non unum tantum, ſed differentes aſſerere poterunt, cum una corporis
uniuſcuiuſq; ſit motio? Si aũt cauſas motionum partim quidem ad electiones,
partim uerò ad rationes referant ſeminales, rectè quidem hoc ipſum aſſeuera-
B bunt. Sed neq; corporis propria eſt electio, neq; rationũ, præſertim quũ diffe
rentes ſint, corpus autem hic unum ſit atq; ſimplex, neq; corpus omnino ratio
nis eiuſmodi compos eſſe queat, niſi quantũ ſibi cõceſſum eſt ab eo quod red-
dit ipſum calidum aut frigidum. Augere uerò certis temporibus, et ad certum
terminũ, qua' nam uirtute conueniet corpori? cui quidem naturaliter conue-
nit augeri: augere uerò nequaquã, niſi fortè quantũ in mole materię ſimul ad-
ſumitur, uelut miniſtrans ei quod per ipſum perficit augmentũ. Etenim ſi ani-
ma corpus exiſtens augeat, neceſſe eſt ipſam quoq; pariter augeri, quadam ſci
licet corporis ſimilis adiunctione, ſi modò tanta penitus euaſura ſit, quantum
quod augetur ab ea. Tum uerò quod adiũgitur, aut anima erit, uel inanimatũ
corpus. ac ſi anima ſit, quærendũ erit, unde' nam, & quomodo ingrediatur, &
qua conditione admoueatur. Sin autem quod adiungitur inanimatũ ſit, quo'
nam modo hoc animabitur, & præcedenti conſentiet, uenietq; in unũ, & prio
ri anima in opinionib. cõgruet? Ac nõ potius hęc anima uelut peregrina igno
rabit ea quę altera nouit. Et quemadmodũ altera noſtra patitur moles, partim
quidẽ ab ea defluet, partim etiam influet, nihilq; in nobis idem penitus per-
manebit. Quo' nam igitur pacto in nobis erit memoria, & agnitio propriorũ
nunquam eadem utentibus anima? Præterea ſi anima corpus eſt, ſicut natura
corporis cõſueuit, in plures diſtribuitur partes, quarũ nulla idem eſt atq; totũ.
Si ergo anima tanta quædã fuerit magnitudo, quæ ſi minor aliquanto fuerit,
nõ ulterius futura ſit anima, certè ſicut et omne quantũ per quandam partiũ de
tractionem ex priori eſſentia permutabitur. Si quid aũt eorum quæ magnitu-
dine protendũtur, aliquando comminutũ mole, interim idem permaneat qua
litate: profectò qua ratione corpus eſt, & quantũ iam euaſit alterum: qualita-
te uerò quæ differt à quantitate, idem ſeruare interea poteſt. Quid ergo dicent
qui animam corpus eſſe putant? Nunquid quamlibet animę partem in eodem
uiuentis corpore eſſe animam, perinde atq; tota eſt, fatebuntur? ac rurſus par-

tis uniuſ-

tis uniuſcuiuſq; partem? Quod ſi id fateantur, nihil utiq; magnitudo ad eſſen A
tiam animæ conferebat, tametſi cõferre oportuit, ubi anima ſit quantum quid-
dam. Veruntamen totum ipſius animæ hic erit ubiq;, quod corpori cõuenire
non poteſt, ſcilicet ut queat idem totum ſimul in pluribus eſſe, atq; pars idem
penitus eſſe ualeat, quod & totum: ſin autem partium quamlibet animam eſſe
negent, certè ex inanimatis apud illos componetur. Præterea ſi hunc in modũ
uniuſcuiuſq; animæ magnitudo definita erit, neque conſequenter ad utrun-
que tracta, ſiue ad maius, ſiue ad minus erit amplius anima. Quando igitur ex
uno coitu unoq; ſemine fœtus gemini procreantur: uel quemadmodũ in cæte
ris animalibus etiam plures cõcipiuntur, ſemine uidelicet in plures particulas
diſtributo, ubi unumquodq; eſt totum, cur nõ euentus eiuſmodi eos qui diſce-
re nolunt, admoneat, ubi pars idem eſt atq; totũ, hoc ipſum in eſſentia ſua con-
ditionem quantæ molis excedere, ipſumq; oportere eſſe prorſus à quantitate
ſemotũ. Nam ita duntaxat idem permanere poteſt quanto quouis ſubtracto,
utpote cui nihil opus ſit quantitate aut mole. Quippe quum eius eſſentia aliud
quidddam prorſus exiſtat. Anima igitur quantitatis eſt expers, rationesq; ſi-
militer. Quod autem ſi anima corpus ſit, neq; ſentire nobis dabitur, neq; intel
ligere, neq; ſcire, neq; uirtus omnino, neq; quicquam egregiũ nobis inerit. Ex
his apparebit, ſi quidem enim ſentire quicquam debet, unum eſſe ipſum opor
tet, & uno quodam eodemq; omne percipere. Etſi per plura ſenſuum inſtru-
menta ingrediantur plura, uel multæ circa unum ſint qualitates, ac etiam per
unum uideatur uarium aliquid ceu uultus. Non enim aliud quidem uidet na-
res, aliud autem oculos, ſed idem cũcta ſimul. Ac ſi aliud per oculos penetret,
aliud per auditum: unum tamen oportet eſſe ad quod perueniunt utraq;: alio-
qui non poſſet animus horum inter ſe differentiam iudicare, niſi intentiones
ſenſuũ ſenſibiliumq; in unum æquè cõfluerent. Oportet igitur hoc eſſe quaſi
centrũ: ſenſus uerò ſingulos undiq; non aliter ad hoc ipſum quàm lineas à cir- B
cunferentia ad centrum uſq; protendi, atq; uim eiuſmodi cuncta comprehen-
dentem reuera unum aliquid eſſe. Nam ſi diuiduũ aliquid eſſet, & quaſi ad ex-
trema lineę utraq; intentiones ſenſuũ pertinerent, aut rurſus in unum, idemq;
cõcurrerent quaſi mediũ, aut aliud ibi eſſet & aliud, atq; alterum alterius tan-
tum haberet ſenſum: ceu ſi ego aliud ſentiam, tu uerò ſentias aliud, etiamſi u-
num ſit ſpectaculum ſeu uultus, aut potius in unum congregabuntur. Quod
& apparet: congregantur enim & in pupillis, alioqui non poſſent per eas ma-
xima quæq; uideri. Quamobrem quæ ad ipſum animæ principale proueniũt,
multo magis uelut notiones quædam ſunt indiuiduæ, ideoq; id quoq; erit in-
diuiſibile: alioqui ſi habeat magnitudinẽ, unà cum re ſenſibili diuidetur. Itaq;
pars alia ſentiet aliam, nihilq; in nobis ſentiendo rem totam percipiet: at enim
unum eſt id totum: quo enim pacto diuidi poteſt: nam ſi diuidatur, nequit tan
quam æquale æquali prorſus accõmodari, quoniam principale noſtrum cum
omni re ſentienda æquale eſſe non poteſt. In quot igitur diuiſio fiet? nunquid
in tot ſecabitur, in quot partes numero quod incidit ſenſibile diſtribuitur? Et
quælibet partiũ animę particula ſentiet idem? an fortè particulę partium ſenſu
carebunt? at uerò id fieri nequit. Sin autem quodlibet totum ſentiat, cum ma-
gnitudo diuidi queat in infinitum, nimirũ innumerabiles quoq; ſenſus circa
unumquodq; ſenſibile in unoquoq; continget, quaſi innumerabiles in princi
pali noſtro rei eiuſdem ſint imagines. Præterea ſi corpus ſit quod ſentit, non
alio modo ſentire continget, quàm ſi quædam ab annulo in cera imprimã-
tur imagines, ſiue in ſanguine, ſiue in ære quodam ſenſibilia imprimãtur. Ac
ſi tanquã in corporibus humidis, quod & probabile eſt, certè tanquã in aqua
confundentur imagines, neq; memoria erit ulla. Quòd ſi figurę permaneant,
aut nõ licebit alias ibi fingi prioribus permanẽtibus, ideoq; ſenſus alij minimè
fient: aut ſi fiant alij, priores protinus delebunt: quapropter memoria iam ceſ-

ſabit. Si

757

A sabit. Si aũt possumus meminisse, ac præter alia sentire rursus & alia, priorib. nequaquã impedientibus, impossibile est animam esse corpus. Idem præterea ex dolore doloris q̃ sensu declarari potest, utpote quando quis dicitur dolere digitum, tunc dolor quidem est in digito: sensum uerò doloris circa ipsum animæ principale contingere fatebuntur, ubi pars quædam spiritus animati dolet. Principale uerò id percipit, atq; anima tota idem tunc quodammodo patitur. Quo nam igitur modo id accidit? Respondebũt arbitror, successoria quadam traductione, dum uidelicet primò patitur spiritus animalis circa digitũ, atq; hinc deinceps ad partem continuam, rursus q̃ ad aliam traducitur passio, donec ad principale perueniat. Necessariũ est igitur, si primò patiens sensit, alium sensum esse secundi, si modò per successionem quandam sensus amplificatur. Tertij quoq; patientis tertium esse sensum, multosq; sensus atq; innumeros in eodẽ dolore cõtingere. Ipsumq; principale postremò sentire suam duntaxat passionem. Et profectò singulos sentiendi actus nõ passionem quidem digiti persentire, sed eam quæ sequitur citra digitũ, utputa partem digito proximam, percipere sequentem mox post digitum passionem: partem uerò remotiorem, passionem quoq; remotiorẽ, multosq; dolores accidere. Tunc certè principale nõ passionem quæ premit digitum, sed propriam sentiet, feret q̃ de hac sola iudiciũ, cæteris omnino dimissis, digitum dolere prorsus ignorãs. Si ergo sensus passionis eiusmodi per successionẽ fieri nequit, & corpus cum sit moles, non id habet, ut in eo patiente alio id persentiat aliud. In omni enim magnitudine hoc quidem aliud est, illud rursus est aliud, nimirũ oportet quod sentit esse tale, ut ipsum ubiq; sibiipsi sit idem. Id aũt assequi ad aliud quiddam in ordine rerũ pertinet potius, quàm ad corpus. Quod autem anima, si corpus quoquo modo sit, intelligere nequeat, per hæc nobis est demõstrandum. Pro-
B fectò si sentire est, animã utentem corpore percipere sensibilia, intelligere non erit per corpus apprehendere, alioqui idem futurũ est intelligere atq; sentire: Si ergo intelligere est absq; corpore cõprehendere, multo prius oportet ipsum quod intellecturũ est, nõ esse corpus. Præterea si sensibiliũ sensus est, cõsequenter intelligibiliũ est intellectio. Quod si nõ omnino receperint, erunt tamẽ intelligibilium quorundã intellectiones, & indiuisibiliũ apprehensiones in nobis. Quo nam igitur pacto intellectus si fuerit magnitudo, intelliget quod est à magnitudine liberum? & quum natura diuidua indiuiduum apprehendet? An fortè parte quadam ipsius indiuisibili: quod quidẽ si ita sit, id ipsum quod intelligit, non erit corpus. Non enim opus est toto ad attingendum: nam satis est uno quodam attingere. Si ergo cõcedent primas intelligentias, quod & uerum est, esse rerum à corpore prorsus absolutarũ, scilicet ipsius uniuscuiusq;, ut dici solet, abstracti: necessarium est naturam quoq; intelligẽtem eatenus intelligere, quatenus uel est, uel fit à corpore libera. Si aũtem intelligentias dixerint uersari circa formas materiæ adhærentes, fatebuntur tamen eas tunc duntaxat intelligi, quando à corporibus segregantur, intellectu scilicet segregante. Non enim cum his carnibus ipse homo, uel omnino cum materia ipse circulus & triangulus lineaq; & signũ, eo ipso quo à mente segregantur gradu consistunt. Quamobrem animum quoq; necesse est seipsum à corpore in hoc habitu seuocare: oportet igitur neq; ipsam corpus existere. Profectò ab omni magnitudine exemptum est ipsum pulchrum, ipsumq; iustum, similiterq; horum intelligentia. Quapropter accedentia nobis impartibili quodam animi apprehendentur, atq; in hoc ipso impartibili sita manebũt. Deniq; si anima corpus sit, non uideo quomodo temperantia & iustitia uirtutes eius sint, quæ & hanc eatenus seruent, quatenus capiuntur ab ipsa. Hæc igitur ex Plotino nobis adducta sint, quibus aduersus Stoicorum opiniones, qui corpoream esse animam dicunt, disputat. Sed quoniam sufficienter nunc tam ea quæ contra Aristotelem & Peripatum, quàm quę aduersus Stoicorum sectam disputata sunt,

quasi per epitomen apposui. porrò nunc expecta cognoscere simul omnium A
præstantissimorum philosophorũ admirabiles philologias: quod cõmuniter
Græci omnes uelut uisibiles deos solem & lunam reliquasq; stellas, nec nõ a-
lias mundi partes & habuerunt & coluerũt: atq; fabulosas suas & nugatorias
de deorum multitudinis errore narrationes honestis sanè & physicis quibus-
dam traditionibus ad elementa ac totius mundi partes transferre studuerunt.
Vnde necessarium esse mihi uidebatur, has quoq; de rebus illis opiniones ho-
rum simul inducere, quo, quantũ ab inuicem per stultam æmulationẽ dissen-
serint quoq; consideraremus. Apponam autem hæc ex Plutarchi libro, in quo
tam ueterum quàm iuniorum de his opiniones adducens, talia scribit.

De solis substantia. *Cap.* XXII.

ANaximander orbem esse dixit octo & uiginti partibus terra maiorem,
absidem curriculi rota similem habentem, cauam, ignis plenam. Huius
quadam ex parte effulgere ignem, similiter atq; per tibiæ foramẽ ad nos emis-
sum, quem esse solem. Xenophanes ex igniculis solem coagmentatũ ex humi
dis uaporibus collectis, aut nubem ustulantem. Stoici ignitũ, quod intelligen
tię particeps ex mari existens, et permulto igne compactum. Anaxagoras, De
mocritus, Metrodorus globum ferri candentem, aut saxum ignitum. Aristo-
teles globum ex quinto corpore coactum. Philolaus Pythagoreus solem uitri
modo perlucentem, accipere ab igne cœlesti splendorem, acceptumq; ad nos
transmittere, & tanquam percolare, adeò cœlestem ignem soli assimilem esse,
ex quo prodire solem, et simile quid speculi, tertiamq; inde à speculo lucem ad
nos per reflexionem disparí. Hanc enim nos solem uocare, quasi imaginis i-
maginẽ. Empedocles soles duos. Horum unum quidem ignem primariũ, &
(ut ita dicam) exemplarem, è regione semper reflexi simulacri sui constitutũ. B
Hunc autem solem qui uisitur, repercussum simulacrum esse eius qui in alte-
ro est hemisphærio, aere ignito illo quidem pleno, ab orbiculata uerò illud ter-
ra in solem crystallinũ repercussum, unaq; cum igneí illius motu raptum, ad
summam effulgentiam esse ignis terram ambientis. Epicurus glebulentum,
spissamentum, pumicosum, exesos intra meatus ignitum.

De magnitudine solis. *Cap.* XXIII.

ANaximander solem quidem terræ æqualem, circulum uerò quo nectа-
tur, & unde spiraculum habet, octies et uicies terra maiorem. Anaxago
ras multis partibus Peloponneso maiorem. Heraclitus latitudine pedali. Epi-
curus omnia prædicta probabilia esse dixit, aut etiam tantum esse quantulus
apparet, maiusculum, minusculum.

De forma solis. *Cap.* XXIIII.

ANaximenes dilatatilem ad modum laminæ solem. Heraclitus scaphæ
modo leuiter pandum. Stoici conglobatum ut mundum, ut sidera. Epi
curus prædicta omnia defendi posse. Talis quidem ipsis est magnus ille deus
sol, inter ea quæ in cœlo conspiciuntur. Moyses uerò & Hebræorum libri ni-
hil circa hæc laborant.

De luna. *Cap.* XXV.

ANaximander circulum esse decem & nouem partibus terra maiorem, i-
gne ueluti solis quoq; circulum plenum. Sic deficere lunam rotæ con-
uertionibus: similem enim esse uehiculari rotæ absidem cauam habenti. Hanc
autem ignis plenam uno tantum spiraculo. Xenophanes nubem esse constipa
tam. Stoici temperamentum ex igne aereq;. Plato bona ex parte igne consta-
re. Anaxagoras, Democritus ignitum conglobamentum campestria in
se colleis conualleisq; complectens. Heraclitus terram nebula
obuolutam. Pythagoras quoq; ignitum lunæ corpus.

De magni-

De magnitudine lunæ. Cap. XXVI.

A STOici maiorem terra arbitrantur, quemadmodum & solem: Parmenides soli æquam, à quo illuminari ipsam.

De forma lunæ. Cap. XXVII.

STOici sphæricæ eam esse figuræ, sicuti & solem: Heraclitus scaphæ simile, Empedocles disci, nonnulli cylindri.

De illuminatione lunæ. Cap. XXVIII.

ANaximander peculiare ipsam lumen habere, etsi rariusculū. Antiphon proprio lunam fulgere splendore, uerùm solis ingruentibus radijs obrutum id hebescere. Quippe ita natura comparato languidum ignem à prœualido hebetari, quod æquè in alijs usuuenire stellis. Thales, quique ab eo denominati, lunam à sole illustrari autumant. Heraclitus solem atque lunam eodem modo affici: ambas enim stellas in scapham cōfiguratas esse. Illustrari autem ipsas forbendis spiraminibus humidis ut cōspicuæ sint, solem quidem splendidius, ut qui in aere liquidiore uecletur: at lunam turbidiore, ex quo & fusciorē esse.

Quæ stellarum tam erraticarum quàm fixarum substantia. Cap. XXIX.

THales glebulenta quidem, sed ignita sidera. Empedocles ignea, ex igne constantia, quem æther in se conceptum, in prima elisit elementorū discriminatione. Anaxagoras circundatū ætherem, igneum quidem suapte essentia esse: suę autem impetu uertiginis saxa à terra raptantem, suo ipsum igne stellas succēdisse. Diogenes pumicosa sidera, mundique spiracula putat. Idemque rursus inuisibiles lapides sæpenumero cœlo deciduos in terra restingui perhibet, haud secus atque olim in Aegos flumen saxeam stellam igni simillimè dilapsam. Empedocles fixas stellas crystallo adnexas esse, errantes autem solutas. Plato maxima ex parte igneas esse, participantes uerò aliorum quoque elementorum ad glutinis instar. Xenophanes ex nubibus ignitis concretas, extinctas autem interdiu, nocte carbonum modo recandescere. Exortusque et occasus solis earum esse accensus restinctusque. Heraclitus & Pythagorei unamquamque stellam mundū esse terram suam ambientem, aeremque adeò & ætherem in infinito æthere. Huiusmodi decreta in orphicis esse perhibentur. Singulos enim mundos in singulas architectantur stellas. Epicurus nihil horum refellit, contingentibus adhærens.

De formis stellarum. Cap. XXX.

STOici globosas stellas, quemadmodū & mundum, solem et lunam. Cleanthes turbinales. Anaximenes clauorum in modum crystallaceo quodam suffixas. Sunt qui bracteas esse ignitas putent, tanquā picturamēta. Talia sunt quæ illi in mirabili sua philosophia de ijs quæ dij ipsis creduntur excogitarūt; Qualia uerò de uniuersi constitutione adducant, ex eodem disce Plutarcho.

Quomodo coagmentatus mundus sit. Cap. XXXI.

MVndus autem coagmentatus est crebriflexa forma, hoc propè modo cōfiguratus. Quum indiuidua corpuscula temerario fortuitoque motu assi què celeriterque mouerētur, corpora in unum multa glomerata sunt, uaria tum magnitudine, tum forma. His unum in locū coactis, quæcunque maiuscula grauiusculaque erant, penitus subsederunt. Quæ autem minuta, rotunda, leuia, lubrica, hæc in concursu corporum elidebantur, sursumque uersus ferebantur. Simulac autem impulsiua illa ui & subuehente defecta ipsa non iam sublime efferebantur, nec deorsum ferri poterant, ad loca appellebantur eorum capacia; hæc autem erant in ambitu. An uerò uniuersum illud ut unū, uel ut plura censendum, & an unus uel plures mundi sint: num quoque animatus ille sit, & an diuina dispositus regatur prouidentia, siue contraria hisce sint astruenda. Præterea incorruptibilis ne sit mundus an corruptibilis, unde alatur, à quo uel quali exorsus sit Deus mundum fabricaturus. De mundi denique ordinatione, quæ

ue motus et inclinationis eius causa assignanda sit: de ea quoq; quę extra mun A
dum est, circunferētia: quæ in mundo uel dextra uel sinistra sint habenda. Amplius de cœlo, & præter hæc omnia de genijs & heroibus, de materia, de ideis, de uniuersa totius dispositione. Porrò de astrorū latione et motu, & unde stellæ lumen suum accipiant. Item de ijs quoq; qui Dioscuri uocantur. De solis & lunæ defectibus, de lunæ imagine, cur terra uideatur, deq; eiusdem intercapedine qua à sole distat: de annorum ratione. Hæc sanè omnia multis quidem & copiose ab his de quibus sermo nobis est, tractata sunt: quia uerò breuior Plutarchus, uelut in compendiū horum omniū opiniones & dissensiones contraxit, haud absurdū fore putaui huc eas pro maiori excusatione adijcere. Si enim inter seipsos illi ex diametro pugnarūt, prælia ac bella tantum nō aduersus seipsos incenderūt, omnes tamen termè, non nisi ambitionis studio sua quiq; defendentes, aliorum inficiantes: quomodo non omnis utiq; tutiorem nobis meritò fuisse nostram hanc de rebus istis epochen fatebitur? Adijciam autem his quæ dicta iam sunt, ea quoq; quæ de humilioribus terræq; uicinioribus commenti sunt: de terræ nēpe figura, situ, atq; inclinatione: præterea de mari quoque, ut uideas quod magni illi uiri non solùm circa sublimia & altiora contentione dissenserint, sed inferiora quoq; illa discordes fuerint. Verùm quo magis adhuc sapientū horum sapientiā mireris, apponam quoq; breuiter, qualiter de anima & eius præside concertarint, non seipsos agnoscentes cuius nam essent ipsi naturæ. Sed redeamus ad id quod primo loco dicendum proposui.

An unum uniuersum. Cap. XXXII.

ENimuero Stoici unicum esse mundū censuerunt, quem et uniuersum esse dixerunt, & quicquid corpore cōstaret. Empedocles mundum unum quidem, uerùm mundū non esse uniuersum: esse autem perparuā naturæ uniuersæ partem: reliquam uerò et magnam partem uacantem esse materiam. At Plato ex tribus, ut uidetur, unum esse mundum conijcit, & uniuersum unum, B
quod uideri consummatus nō possit, nisi omnia comprehendat: quod nisi unus sit, exemplaris, id est Dei similis esse non possit: quod deniq; si quid extra eum est, perpetuò incolume esse nequeat. Ad Platonem igitur responderi potest, mundum consummatū non esse, nec enim omnia continet, alioqui homo quoq; cōsummatus esset, sed non omnia cōtinet. Exemplaria autem multa esse, quemadmodū in statuis, ædificijs, picturis: nā quomodo perfectus, si quid extra ipsum circunuersari potest? Iam uerò immortalis non est, nec esse quidē potest, quippe qui natiuus sit. Metrodorus absurdū esse ait, in latifundijs unicam spicam nasci, nunquam in infinito mundū. Quod autem innumeri sint, ex hoc liquere, quòd innumerabiles sint eorum causæ. Si enim quibusdam suis finibus finitus est mundus, causæ autem infinitæ ex quibus constat, necesse est infinitos esse: ubi enim sunt causæ, inibi effectus quoque: atqui causę, indiuidua aut elementa.

Animans ne sit mundus, & an prouidentia administratus. Cap. XXXIII.

CAeteri quidem omnes animantem mundum, & prouidētia administratum. Democritus uerò, Epicurus, & quicunq; indiuidua inducūt & inane, nec animatum, nec prouidentia administratū, sed natura quadam rationis exorte. Aristoteles nec usquequaq; animantem esse, nec sensibilem, nec rationis compotem, nec intellectus. Deniq; ne prouidentia quidem regi. Cœlestia enim horū omniū participia esse, ut quæ à suis ipsa sphæris ambiant animatis, & spirabilibus: terræ autem obuersantia nullius non eorum expertia, etsi decentis participantia cōpositionis, duntaxat accidētariæ, nō etiam primigeniæ.

An à corruptione immunis sit mundus. Cap. XXXIIII.

PYthagoras & Plato, nec non Stoici genitū à Deo mundum, & corruptioni obiectum, suæ quidem naturæ respectu, utpote qui sensibilis sit propter corpulentiam, nec ideo tamen interiturum: diuina enim eum continente

natura

A natura perennaturum. Epicurus interiturum, quippe genitum ut animal, ut stirpem. Xenophanes ingenitum sempiternum, corruptionis immunem. Aristoteles sublunarem mundi partem patibilem, utpote in qua terræ proximantia marcescant.

Vnde alatur mundus. Cap. XXXV.

ARistoteles, si alitur, inquit, mundus, interibit quoq; Atqui nulla prorsus indiget alimonia, sempiternus igitur. Plato ipsum sibi mundum ex tabescentibus alimoniam per alterationem suggerere. Philolaus bifariam corruptionē, tum ex cœlo ignis defluxu, tum ex aqua, lunari uertigine ex aere effusa. Horum enim suffimenta mundi esse alimoniam.

A quo elemento adorsus fabricam mundi Deus. Cap. XXXVI.

PHysici à terra mundi creationem Deum rentur auspicatū, uidelicet tanquam à centro. Nam globi principiū centrum. Pythagoras ab igne quintoq; elemento. Empedocles aerem primùm discriminatū, deinde ignem, post quem terram, ex qua uersatili cœli impetu astricta aquam scaturijsse, ex hacq; rursus uaporatū aerem. Et factum quidem cœlum ex æthere, solem autem ex igne, terræ autem proxima ex alijs coagulata. Plato uisibilē mundū ad exemplum intellectilis mundi factum: uisilis autem mundi priorem quidem animam factam, posterius uerò corpulentū, huiusq; quod ex igne terraq; constat prius, deinde quod ex aere & aqua. Pythagoras quinq; quum sint solidæ figuræ, quę mathemathicæ dicūtur, ex quadrantali terram factam, ex meta ignem, ex octaedro, id est octonorum sessuum corpore, aerem: ex icosaedro uerò, id est uicenorum, aquam: ex dodecaedro uerò, id est duodenos uniuersi globū. Plato in omnibus his Pythagorissat.

B *De mundi structura.* Cap. XXXVII.

PArmenides tanquam coronas inter se complexas, ex denso raroq; deinceps alterantes, inuicemq; ex lumine et caligine intersitis mixtas: eorum uerò supremum ambitum muri instar solidum. Leucippus & Democritus, tunicam mundo membranamq; obducunt. Epicurus quorundam mundorum ambitum rarum, quorundam spissum, eorumq; quosdam cieri, quosdam immotos esse. Plato ignem primum confectum, deinde æthera, post quem aera, ab hocq; aquam, nouissimamq; omniū terram. Interdum uerò cōiungit cum igne æthera. Aristoteles primum quidem æthera impatibilem, quintum sanè corpus. Post quod patibilia ignem, aerem, aquam, postremò uerò terram. Horum uerò cœlestibus quidem orbicularem motionem tribuit: infra eos autem locatis, leuibus quidem sursum uersum, grauibus uerò deorsum. Empedocles, nec usquequaq; manentia, nec stata elemētorum loca, sed omnia uicissim alterius alterum capessere locum.

Quam ob causam cernuus mundus. Cap. XXXVIII.

DIogenes, Anaxagoras post mundi absolutam compagem, animaliaq; è terra educta, inclinatum quodāmmodo suapte sponte mundum in australinam sui partem, fortasse hoc agente prouidentia, ut partim habitabilis, partim inhabitabilis esset, pro rigore æstu ue eorumq; temperatione per has atq; illas mundi parteis euariantibus. Empedocles aere impetui solari cedēte emotas ursas, sicq; aquilonareis erectas esse partes, contraq; australinas ijsse pessum, ex quo & uniuersum mundum.

De extrarijs mundi partibus. Cap. XXXIX.

PYthagorei extra mundum esse uacuum, quo & unde mundus respirat, Stoici, quo in cōflagratione uniuersi infinitū resoluetur. Posidonius nō infinitum, sed quantum ad dissolutionē sat est. In primo de inani Aristoteles uacuum esse dixit, Plato nec extra mundum, nec intra, uacuum esse censuit.

Quæ mundi dextra, quæ læuæ partes. Cap. XL.

PYthagoras, Plato, Aristoteles dextera mundi orientales dixere partes, à quibus initium motus: læua aũt, occiduas. Empedocles, dexteras mundi partes solstitiales, sinistras q́ brumales. A

De cœlo. Cap. XLI.

ANaximenes circũferentiam cœli extimam, terream: Empedocles, solidum esse cœlum, ex aere q́ constans, in crystalli duritiam ab igne compacto, igneam aereamq́ immensitatem in utroq́ hemisphærio continens. Aristoteles ex quinto corpore, uel ex igne, uel ex caloris rigoris q́ mixtura.

De genijs & heroibus. Cap. XLII.

COnsequenter huic de dijs cõmentationi, geniorum, heroumq́ enarranda natura. Thales, Pythagoras, Plato, Stoici genios animales esse substãtias: esse etiam heroas abstractas à corporibus animas, bonos quidem bonas, malos uerò prauas. Epicurus nihil non improbat horum.

De materia. Cap. XLIII.

MAteria est quod primùm generationi corrptioniq́ subiacet, reliquisq́ mutationibus. Thaletis Pythagoreq́ discipuli, Stoiciq́, uertibilem, alterabilem, mutabilem, fluxamq́ omnem omnino materiam dicunt. Democritici impatibilia prima, indiuiduum, inane, & quæ corpore carent. Aristoteles et Plato materiam corpoream, informẽ, specie, figura, qualitate uacuam, quantum in sua ipsius natura situm est: formarum tamen susceptricem, ut nutricis matrisq́ in sigillis uicem impleat. Cæterùm qui aquam dicunt aut terram, aut ignem materiam, iam non informem illam dicunt, sed corpus: qui autem impartilia, & indiuidua, informem.

De ideis. Cap. XLIIII.

IDea est sustantia uacua corporis, ipsa quidem ex se non subsistens, materias uerò informes effigians, causaq́ earum demonstratrix. Socrates & Plato ideas seiunctas à materia substantias existimant, in sensis uisisq́ Dei, id est mentis subsãtes. Aristoteles species quidem et ideas reliquit, sed neutiquam à materia diliunctas. Stoici qui à Zenone originẽ ducunt, notiones in animis nostris anticipatas ideas esse dixerunt. B

De ordine, & situ stellarum. Cap. XLV.

XEenocrates una eademq́ in superficie stellas moueri putat. Cæteri Stoicorum uaria inter se humilitate & sublimitate. Democritus statas, summas: de quibus erraticas, infraq́ has Solem, Luciferum, Lunam. Plato post hæ remium situm, primum Phænunta, qui dicitur Saturni: secundum Phaethonta, qui Iouis: tertium Pyroenta, qui Martis: quartũ Luciferum, qui Veneris: quintũ Stilbonta, qui Mercurij: Solem deniq́ sextum, & septimam Lunam. Mathematicorum quidam Platoni assentiuntur: quidam medium omniũ solem. Anaximander, Metrodorus Chius, Crates, solem omnium supremũ constitutum. Post quem Lunam, infra hos errantes inerrantesq́.

De stellarum uectatione & motu. Cap. XLVI.

ANaxagoras, Democritus, Cleanthes ab oriente in occidentem omnes stellas ferri. Alcmæon & mathematici errantes inerrantibus contrarias moueri: ab occasu enim in orientem contrario motu moueri. Anaximander eb orbibus & sphæris suis singulas circunferri stellas. Plato & Mathematici æqualis esse cursus Solem, Luciferum & Stilbontem.

Vnde illuminentur stellæ. Cap. XLVII.

METrodorus omnes inerrãtes à sole illuminari stellas. Heraclitus & Stoici, ali stellas ex terrestri euaporatione. Aristoteles, nihil indigere cœlestia alimento: non enim corruptioni esse obnoxia, sed sempiterna esse. Plato, communiter mundum uniuersum & sidera à seipsis ali.

De stellis

De ſtellis quæ Dioſcuri uocantur. Cap. XLVIII.

A XEnophanes ſtellas quæ in nauigiorum ſummitatibus uiſuntur, nubecu las eſſe ad motum neſcio quem præterfluentes. Metrodorus emicantes ex oculis fulgetras, quum pauidi perculſiq; cernunt.

De deliquio ſolis. Cap. XLIX.

THales primus ſolem deficere dixit, luna eum ad perpendiculum ſubeun te, ut quæ terroſa natura ſit: hoc autem ſpeculariter cerni ſubdito diſco. Anaximander obſtructo ſolaris in abſide ſpiraculo. Heraclitus ſolem ſcaphæ ſimilem eſſe, quo inuerſo defectum fieri, ut cauum ſurſum uerſus euadat, conuexum uerò deorſum, ad conſpectumq; noſtrum uergat. Xenophanes ſolem extingui, iterumq; ad orientem alterum fieri. Hic etiam num menſtruam ſolis defectionem prodidit, atq; abſolutam defectionem, ut noctis dies ſpeciem præbeat. Sunt qui agglomeratas ſub ſole nubes noſtrum fallentes conſpectum, ſolis aſpectum nobis adimere putent. Ariſtarchius ſolem hæc ētibus ſtellis annumerat: terram uerò circum ſolis orbem uerſat: itaq; eius inclinationibus obumbrari ſolem uoluit. Xenophanes complureis eſſe ſoles lunasq; per alios atque alios terrarum tractus ſegmentaq; & zonas. Quodam igitur tempore incidere ſolem in aliquod terræ ſegmentū hominibus incultum, ſicq; tanquam per inane errabundum deliquium pati ſolem. Idem ſolem in infinitum progredi dixit, uideri uerò orbiculariter ferri præ immenſa capedine.

De deliquio lunæ. Cap. L.

ANaximander abſidis ore obturato fieri autumat. Berоſus reſtincta eius parte ad nos conuerſa. Heraclitus ſcaphæ cōuexitate inuerſa, Pythagoreorum quidam luminis repercuſſum obſtructumq; poſuere. Illum ab hac noſtra terra, hunc ab Antipodū fieri. Recentiores flammæ ſuffectu ſenſim in ardeſcētes, quoad ſtatis tēporibus pleniluniū abſoluat, uiciſsimq; ad interluniū
B uſq; tabeſcentia, ſub quo prorſus extingui. Plato, Ariſtoteles, Stoici, mathematici cōſentiūt, menſtruas occultationes cum ſole coeuntē lunā eiusq; ſplendore obrutā præſtrictamq; facere. Defectiones uerò in umbram terræ incurrente luna fieri, terræq; interutrunq; ſidus obiectu, aut luna potius obſepta.

Quam præbeat ſpeciem luna, & cur texres uideatur. Cap. LI.

PYthagorei glebaceā propterea uideri lunam, quod habitetur quomodo & hæc terra noſtra. Sed & prægrandibus animantibus, & plantis amœnioribus: uſſu enim decies & quinquies uiribus illas his præſtantiores, nihil excrementitiū emittentes. Diem præterea totidem partibus longiorē. Anaxagoras inæqualitatē coagmēti ex rigido glebulentoq; pro parte cōcreti: ignem enim & caliginē admixta, indeq; lunā adulterinæ lucis ſtellā dictam. Stoici propterea nō eſſe inſolutile eius concrementū, quòd multiplici ſubſtantia cōſtet.

De intercapedine lunæ, quam à ſole diſtat. Cap. LII.

EMpedocles lunam duplex quàm à terra à ſole interuallum abeſſe mathematici undeuiginti partes à ſole abeſſe lunam, quantū à terra ipſum. Eratoſthenes lunam à terra abeſſe ſeptingenta & octoginta ſtadiorum millia.

De annis. Cap. LIII.

ANnus eſt Saturni quidem annorum ambitus uertentium trigínta, Iouis autem duodecim, Martis duorum, Solis duodeni menſes, totidem Mercurij & Veneris: pariles enim eorum curſus, Lunæ dies trigínta. Hic enim perfectus menſis ab luna ad intermenſtruam. Cæterùm quidam annum octennium eſſe exiſtimauerunt, nōnulli annos undeuicenos: ſunt qui undeſexagenos. Heraclitus ex duodeuicenis annorum milibus cōſtare putat. Diogenes ex tricenis quinquagenis quinis ſupra Heracliti annum. Alij ex ſeptenis milibus tricenis ſeptuagenis ſeptenis. Ex his igitur quæ iam poſuimus patet, quomodo illi circa cœleſtia et ſublimiora corpora diſſenſerint. Nunc de ijs ſpecta quæ terræ ſunt.

De terra. Cap. LIIII.

THales & qui eum ſequuti ſunt, unam eſſe terram. Icætes Pythagoreus duas, hanc & Antipodũ, quam Antichthona uocant. Stoici hanc unam ſimilitam. Xenophanes inferna ex parte in infinibilem altitudinem radices egiſſe, igne autem & aere concretam. Metrodorus terram ſedimentum ſecemq; aquæ, ſolem uerò aeris. A

De figura terræ. Cap. LV.

THales, & Stoici, eorumq; ſtudioſi globoſam terram. Anaximander columnarem. Anaximenes menſæ ſimilem. Leucippus tympani. Democritus latitudine diſco aſsimilem, in medio autem cauam.

De ſitu terræ. Cap. LVI.

THaletis æmuli terram mediam. Xenophanes primã in infinitũ fibratam. Philolaus Pythagoreus ignem mediũ, quippe uniuerſi focũ. Secundã antichthonẽ, id eſt, antipodum terram. Tertiam quam incolimus, cùm antichthoni è regione ſitam, tum circa eam uerſatilem: quæ cauſa eſt, ut qui illam habitant, à nobis non uideantur. Parmenides primus habitabilem tractus præſiniuit citra duos circulos, ſolſtitialem brumalemq;.

De motione terræ. Cap. LVII.

CAeteri terram manere. Philolaus uerò Pythagoreus circum ignem uerti obliquo in circulo ſimiliter ſoli & lunæ. Heraclides Ponticus, Ecphantus Pythagoreus cient quidẽ terrã, uerùm haudquaquã promouẽter, rotæ uerò inſtar cardine ſuo nixam, & ab occaſu ad exortũ circa eum uolui. Democritus iam inde à principio multiuagã fuiſſe, tum quòd parua, tũ quòd leuis eſſet: procedente uerò tempore addenſatã, ſua pręmole libratam conſtitiſſe. His de terra philoſophorum opinionibus expoſitis, audi nunc de mari quoq;.

De mari, unde conſtet, & cur amarulentum. Cap. LVIII.

ANaximander mare primarię humiditatis reliquias eſſe, cuius ignẽ pluſculam aſsiccaſſe partem, reliquam aũt ſeruoris ui in alienũ degeneraſſe ſaporem. Anaxagoras, Principio, inquit, humore ſtagnante ſolis circunflexu obuſto, ſicq; pingui euaporato, reliquũ in ſalſuginẽ amarulentiamq; ſubſedit. Empedocles, peruaſtæ terræ ſudorem elutis per ſummã terris amaruiſſe. Antiphon ſudorẽ æſtus, ex quo reſiduus humor amarefactus, efferueſcẽdoq; in ſalſilaginẽ incoctus eſt, ut in omni ſudore accidere ſolet. Metrodorus mare per terras excolatũ terrenũ lentorẽ reſipuiſſe, perinde atq; ſolẽt quę per cinerẽ diffundũtur. Platonici quantũ elementaris aquæ rigoris ui ex aere concretũ eſt, dulce euaſiſſe: quantũ uerò à terra obuſtulata cõflagranteq; ſuffitũ eſt, ſalſum. Et hæcquidẽ de mari. Quod aũt illi, qui ſe de uniuerſo mundo, de cœleſtibus inquam & æthereis, imò totius uniuerſi cõprehenſione naturas & cauſas docere profitebantur, ipſimet eas ignorauerint, uel hinc diſcere ſatis potes, quòd tanta inter ſe diſcordia diſſentiunt. B

De partibus animæ. Cap. LIX.

PYthagoras, Plato, ſumma quidem ratione animam bipertitã: hinc enim rationem, illinc ſtare irrationalitatem. accuratiore uerò & exquiſitiore tripertitam: irrationalẽ enim partem in iracundam aiunt, cupidamq; dimenſilẽ. Stoici octo ex partibus cõſtare dicunt animã, quinq; quidem ſenſibilibus, uiſitatrice, auditrice, odoratrice, guſtatrice, tactrice, ſexta uerò locutrice, ſeptima proſeminatrice: octaua denique principe ipſa, à qua ipſa prædictæ omnes per accommodata ſibi inſtrumenta inſtruunt, octonis polypi ſimillimæ brachijs. Democritus ac Epicurus bipertitã animam, & rationẽ quidem habentẽ in pectore ſitam: irrationabilitatem uerò ſparſam per totius compaginẽ corporis.

Democritus, Omnia, inquit, corpora cuiuſdam modi animæ participantia ſunt. Vel mortua enim, inquit, perſpicimus ea caloris cuiuſdam participia eſſe plurculo iam diſflato.

De anima

De animæ principatu. Cap. LX.

A PLato, Democritus, in toto capite. Strato, in ſupercilioꝝ interſtitio. Eraſiſtratus circa membranam cerebri, quam epigranidem uocat, quaſi dicas procaluium. Herophilus in uentriculo cerebri, qui idem baſis eius eſt. Parmenides, Epicurus, in toto pectore. Stoici ad unum, toto in corde, uel in cordi obuerſante ſpiritu. Diogenes in arteriaco cordis uẽtriculo, qui animalis, id eſt, ſpirabilis eſt. Empedocles in ſanguinis cõcretione. Sunt qui in ceruice cordis: nõ deſunt qui in inuolucro cordis: nõnulli in præcordijs. Recentiorũ quidam peruadere à capite ad præcordia, Pythagoras uiuificã uim circa cor, rationatiuã aũt & intellectiuã circa caput eſſe. Tantũ hactenus de his. Nunquid igitur meritò tibi uidẽt ſano iudicio & prudẽter inutile hoc & errorũ plenũ, horum omniũ ſtudiũ relinquere, nec magnã his quæ dicta iam ſunt, curã impendere, quum nullũ inde operæpreciũ, nec quicquã quod ad commodũ uel boni poſſeſsionẽ hominib. faciat, expectandũ ſit: ſoli aũt erga cunctã factorẽ Deum pietati incumbere, & ut per uitæ modeſtiã, nec non aliam quæ ex Dei amore proficiſcat, ſecundũ uirtutem inſtitutionẽ Deo ante omnia uiuamus, pro uirili ſtuderet. Sed etſi tu inuidia * teſtimoniũ nobis perhibere uerearis, Socrates tamẽ, omniũ Græcorũ ſanè ſapiẽtiſsimus eò te cõpellet, qui ex ueritatis amore ſuffragia pro nobis tulit. Hos etenim circa ſublimia cauillatores, deſipientes oſtẽdit, nec differre eos ab inſanis dicebat, palàm eos arguẽs, quòd res non ſolũ incõprehenſibiles affectẽt, ſed circa inutiles quoq;, & quæ uitę humanæ nullũ adferant commodũ, operã omnẽ ſuam ludant. Hæc autem teſtabitur tibi ante alios Xenophon, Socratis inter omnes familiariſsimus, qui in libro quem ἀπομνημονεύμασιν inſcripſit, hunc in modum ſcribit.

Quòd Græcorum quoq; ſapientiſsimus Socrates, ceu ſtultos & inſipientes arguat eos qui rerum prædictarum ſpeculationi nimium uacant, ut qui circa res inutiles & incomprehenſibiles operam ſuam ludant. Cap. LXI.

B NEmo unquã nec uidit Socratem facientẽ, nec dicentem audiuit ſuperſtitioſum aut impiũ quicquã. Non enim de rerum omniũ natura, ut quàm plurimi alij, diſputabat: nec quemadmodũ, qui à ſophiſtis mundus uocat, ſe habeat, ille cõſiderabat: imò uerò illos qui in huiuſcemodi cõtemplandis uacant, ſtolidos eſſe monſtrabat. Primò namq; id illorũ cõſiderabat, utrum quoniã arbitrantur ſatis res humanas cognoſcere, ad illa rimanda ueniãt an humanis dimiſsis, diuinas res cõtemplantes, rectè ſeſe agere opinanẽ. Admirabatur uerò non cõſtare eis, impoſsibile hæc inuenire eſſe hominibus: cum hi quoq;, qui rẽ cti & excelſi in hac gloriantẽ ſcientia, cõtraria de eiſdẽ opinentur, ac ſicut inſani alter ad alterũ ſe habeant. Quemadmodũ enim inſanientiũ quidã, nec illa quę horrida ſunt abhorrẽt: quidam uerò & ea quæ timenda non ſunt, pertimeſcũt, & his quidẽ nec publicè agere aut facere quodcunq; cõtigerit, turpe eſſe uidẽt: illis uerò nec conuerſandũ cum hominibus eſſe: & quidam nec templũ, nec aram, nec quicquã adorant diuinũ: quidam aũt lapides, ligna ac feras colunt: ſic etiam eorũ qui in rerum omniũ natura cõtemplanda uacant, quibuſdã unum ſolũ uidetur eſſe quod eſt, quibuſdã uerò infinita multitudo, & his quidẽ omnia ſemper moueri, illis uerò nihil unquam moueri: & quibuſdã omnia gigni atq; corrumpi, quibuſdam aũt nihil unquam gigni aut corrũpi poſſe. Petebat uerò hoc etiam de huiuſcemodi hominibus, utrũ, quemadmodũ qui res humanas arte adipiſcunt, & ſibijpſis ac cæteris arbitrant quodcũq; didicerint facere poſſe: ſic etiam hi opinentẽ, qui res cõtemplantur diuinas, cum ſciant qua de nẽceſsitate, quibus ue de rationib. ſingula fiunt, etiam ſeſe poſſe cum uelint, uentos, pluuias ac temporũ facere mutationes, aliaq; ſi quando indigeant, ſimilia iſtis efficere: an ne ſperent quidẽ aliquid huiuſcemodi? Satis uerò eis uidetur, qua ſingula horum fiunt ratione cognoſcere. De his igitur qui huiuſcemodi res tractant, hæc aiebat. Ipſe uerò de humanis ſemper diſputabat rebus, conſiderans

BASILEAE, PER HENRI-
chum Petri, Anno Salutis humanæ M. D.
XLVIIII. Menſe Martio.

EVSEBII PAMphili Cæsarienſis Chronicon Tomus Secundus.

Digitized by Google

A

D. HIERONYMI
PRESBYTERI IN EVSEBII CAESA-RIENSIS CHRONICON AD VINCENTIVM ET GALIENVM PRAEFATIO.

VETVS iſte diſertorũ mos fuit, ut exercendi ingenij cauſa Græcos libros Latino ſermone abſoluerẽt, & quod plus in ſe difficultatis habet, poëmata illuſtrium uirorũ addita metri neceſſitate transferrent. Vnde & noſter TVLLIVS Platonis integros libros ad uerbum interpretatus eſt. Et cum Aratum iam Romanũ hexametris uerſibus ædidiſſet, in Xenophontis Oeconomyco luſit. In quo opere ita ſæpe aureum illud lumẽ eloquẽtiæ quibuſdam ſcabris & turbulentis obicibus retardatur, ut qui interpretatũ neſciunt à Cicerone, dicta non credant. Difficile eſt enim alienas linguas inſequentem non alicubi excidere: Arduũ, ut quæ in aliena lingua benedicta ſunt, eundẽ decorem in translatione cõſeruent. Significatũ eſt aliquid unius uerbi proprietate, non habeo meum quod id efferam, & dum quæro implere ſententiã, longo ambitu uix breuia ſpacia conſumo: Accedunt hyperbatorum anfractus, diſſimilitudines caſuum, uarietates figurarũ: Ipſum poſtremo ſuum, &, ut ita dicã, uernaculum linguæ genus, ſi ad uerbum interpretor, abſurde reſonat: ſi ob neceſſitatem aliquid in ordine, in ſermone, mutauero, ab interpretis uidebor officio receſſiſſe. *Ciceronis eloquentia Græcis uertendis non ſatisfecit.*

B Itaq; mi Vincenti chariſſime, & tu Galiene pars animæ meę, obſecro, ut quicquid hoc tumultuarij operis eſt, amicorũ nõ iudicũ animo relegatis: præſertim cũ & notario, ut ſcitis, uelociſſime dictauerim, et difficultatem rei etiã diuinorũ uoluminũ inſtrumenta teſtentur, quæ à LXX Interpretibus ædita non eundem ſaporem in Græco ſermone cuſtodiunt. Quamobrem Aquila, & Symmachus, & Theodotion incitati, diuerſum penè opus in eodem opere prodiderũt: alio nitente uerbum de uerbo exprimere, alio ſenſum potius ſequi, tertio non multum à ueteribus diſcrepante: Quinta autẽ, & ſexta, & ſeptima ædítio licet quibus cenſeatur autoribus ignoretur, tamen ita probabilem ſui diuerſitatẽ tenẽt, ut autoritatem ſine nominibus tenuerint. Inde adeò uenit, ut ſacræ literæ minus comptę, & dure ſonãtes uideantur, quod diſerti homines interpretatas eas de Hebræo neſcientes, dum ſuperficiem non medullam inſpiciunt, ante quaſi ueſtem orationis ſordidam perhorreſcant, quàm pulchrum intrinſecus rerũ corpus inueniãt. Denique quid Pſalterio canorius? quod in morem noſtri Flacci, & Græci Pindari, nunc Iambo currit, nunc Alcaico perſonat, nũc Sapphico tumet, nunc ſemipede ingreditur. Quid Deuteronomij & Eſaiæ cantico pulchrius? quid Solomone grauius? quid perfectius Iob? Quæ omnia hexametris & pentametris uerſibus, ut Ioſephus & Origenes ſcribunt, apud ſuos compoſita decurrunt. Hęc cum Græcè legimus, aliud quiddam ſonant, cum Latinè penitus inhærent. Quod ſi cui non uidetur linguæ gratia interpretatione mutari, Homerum ad uerbum exponat Latinum: Plus aliquid dicam, eundem in ſua lingua proſæ uerbis interpretetur, uidebit ordinem ridiculum, & poëtam eloquentiſſimum uix loquentem. Quorſum iſta? Videlicet ut non nobis mirum *Libri ſacræ ſcripturæ præcipui carmine ſcripti ſunt.*

Cuideatur ſi alicubi offendimus, ſi tarda oratio aùt conſonantibus aſperatur, aut uocalibus hiulca uel diuiſa ſit, aut rerum ipſa breuitate conſtringitur, cum eruditiſſimi homines in eodem opere ſudauerint, & ad communem difficultatem, quam in omni interpretatione cauſati ſumus, hoc nobis proprium accedat, quod hiſtoria multiplex eſt, habens barbara nomina, res incognitas Latinis, numeros inexplicabiles, uirgulas rebus pariter ac numeris intertextas, ut penè difficilius ſit legendi ordinem diſcere, quàm ad lectionis notitiam peruenire. Vt autem manifeſto cognoſcantur indicio, ad quem numerum hiſtoria quæque pertineat, has diſtinctiones poſitas lector aduertat, ut ſi ad primum numerum regni primitus adnotati hiſtoria referenda eſt, primam literam in explicatione hiſtoriæ contempletur, & ſiquidem eam ex minio uiderit, illi tempori applicandam uel anno ſciat, quem ſuggeſſerit numerus ſimiliter eodem minio figuratus. Si uero numerum non puro minio, ſed mixto nigro notatum eſſe perſpexerit, ſecundæ lineæ numero debetur hiſtoria. Si autem tertio numerorũ ordini applicandum eſt, quod fuerit adſcriptum, medium puro minio numerum, & partem reliquam ex ſolo nigro expreſſam conſpicabitur. Quarta numeri linea nihil habebit ex minio, ſed indicio erit, quod ſibi hiſtoria debeatur cum minio facta litera in principio enodationis hiſtoriæ, quæ etiam ſuperioribus ſignis ſubdenda eſt, nihilominus apparebit nullo ſuperius memoratorum ſignorum in numeris reſpondere. Sin uero non minio, ſed mixtum nigro rubróque litera fuerit expreſſa, refulgens ex rubro numerus in quintam numerorum lineã poterit aduerti. Et ita ſexta linea numeri ut ſecũda, ſeptima ut tertia deſignabatur, octaua quoque ut quarta apparenti litera bicolori. Cum uero nec in numeris, nec in explicatione hiſtorię ullum illorum quæ prædiximus ſignorum fuerit, non linea quod annotatum fuerit uendicabit. Non tamen omnia huiuſmodi requirenda ſunt neceſſariò, cum minor eſt numerus linearum. Vnde præmonendum puto, ut prout quęque ſcripta ſunt, etiam colorum diuerſitates ſeruentur, ne quis irrationabili extimet uoluptate oculis tantum rem eſſe quæſitam, & dum ſcribendi tædium fugit, labyrinthum erroris intexat. Id enim elucubratum eſt, ut regnorum tramites, qui per uicinitatem nimiam penè mixti erant, diſtinctione minij ſepararentur, & eundem coloris locum quem prior membrana ſignauerat, ex aduerſo poſiti numeri retinerent, uel etiam poſterior ſcriptura ſeruaret. Nec ignoro multos fore, qui ſolita libidine detrahendi omnibus, quod uitari non poteſt, niſi qui omnino nil ſcribit, huic uoluminì genuinum dentem infigant. Calumniabuntur in tempora, conuertent ordinem, res arguent, ſyllabas uentilabunt. Et quod accidere pleriſque ſolet, negligentiam librariorum ad autores referent. Quos cum poſſem meo iure repercutere, ut ſi diſplicet non legãt, malo breuiter placatos dimittere, ut & Græcorum fidem, ſuo autori adſignent, & quæ noua aſſeruimus, de alijs probatiſſimis uiris libata cognoſcant. Sciendum etenim, me eſſe & interpretis & ſcriptoris ex parte officio uſum, quia & Græca fideliſſime expreſſi, & nonnulla quæ mihi intermiſſa uidebantur adieci, in Romana maxime hiſtoria, quam Euſebius, huius conditor libri, non tam ignoraſſe, utpote eruditiſſimus, quàm ut Græca ſcribens parum ſuis neceſſariam perſtrinxiſſe mihi uidetur. Itaque à Nino & Abraham uſq; ad Troiæ captiuitatem pura Græca tralatio eſt. A Troia uſque ad uicęſimum Conſtantini annum nunc addita, nunc mixta ſunt plurima, quæ de TRANQVILLO, & cęteris illuſtribus hiſtoricis curioſiſſime excerpſimus. A Conſtantini autem ſupradicto anno uſque ad conſulatum

D

Hieronymus interpretis & ſcriptoris officio functus eſt.

A tum Augustorum Valentis VI, & Valentiniani iterum totum meum est. Quo fine contentus, reliquum tempus Gratiani & Theodosij latioris historiæ stylo reseruaui: Non quo de uiuentibus timuerim libere & uere scribere, timor enim dei hominum timorem expellit, sed quoniam debachantibus adhuc in terra nostra Barbaris, incerta sunt omnia.

EVSEBII PAMPHILI CAESARIENSIS IN CHRONICON SVVM PRAEFATIO, D. HIERONYMO INTERPRETE.

B MOSEN gentis Hebraicæ, qui primus omnium Prophetarum ante aduentum domini Saluatoris diuinas leges sacris literis explicauit, Inachi fuisse temporibus eruditissimi uiri tradiderunt: Ex nostris Clemens & Africanus, & Tratianus, ex Iudeis, Iosephus, & Iustus, ueteris historiæ monimenta replicantes. Porrò Inachus quingentis annis Troianũ bellum antecedit. Ex Ethnicis uero impius ille Porphyrius in quarto sui operis libro, quod aduersum nos casso labore contexuit, post Mosen Semiramim fuisse adfirmat, quæ apud Assyrios CL ante Inachum regnauit annis. Itaque iuxta eum *Inachus,* DCCC penè & L annis Troiano bello Moses senior reperitur. Cum hæc ita se habeant, necessarium duxi ueritatem diligentius persequi: Et ob id in priore libro quasi quandam materiam futuro operi omnium mihi regum tempora prænotaui, Chaldæorum, Assyriorum, Medorum, Persarum, Lydorum, Hebræorum, Aegyptiorum, Athenienſium, Sicyoniorum, Argiuorum, Lacedæmoniorum, Corinthiorum, Thessalorum, Macedonum, Latinorum, qui postea Romani nuncupati sunt. In præsenti autem stylo eadem tempora contra se inuicem ponens, & singularum gentium annos dinumerans, ut quid cuique coætaneum fuit, ita curioso ordine coaptaui. Neque me fugit, in Hebręis codicibus dissonos ætatum annos inueniri, plusq; uel minus, prout interpretibus usum est lectitari, sequendumq; illud potius, quod exemplariorum multitudo in fidem traxit. Verum utcunq; quis uolet computet, & reperiet Inachi temporibus, quem primum Argis regnasse aiunt, Patriarcham Hebræorũ fuisse Israël, à quo XII Iudæorum tribus Israëlitis uocabulum sortitæ sunt: Semiramim autem & Abraham contemporales fuisse manifestum est. Nam Moses licet iunior supradictis sit omnibus, tamen quos Græci antiquissimos putant senior deprehenditur, Homero scilicet & Hesiodo, Troianoq; bello, ac multo

XII tribus Israëlis unde dictæ.

C superior Hercule, Musæo, Lino, Chirone, Orpheo, Castore, Polluce, Aesculapio, Libero, Mercurio, Apolline, & cęteris dijs gentium, sacrisq; uel uatibus: Ipsius quoque Iouis gestis, quem Græcia in arce diuinitatis collocauit. Hos *Cecrops.* inquam, omnes quos enumerauimus, etiam post Cecropem Diphyem primum Atticæ regem fuisse conuincimus. Cecropem autem præsens historia Mosi coætaneum ostendit, & antecedere Troianum bellum annis CCCL. Quod ne cui dubium uideatur, sequens ratio sic probabit: Quadragesimo secundo anno imperij Augusti CHRISTVS natus est, quindecimo Tiberij anno prædicare orsus est. Si quis igitur retrorsum annorum supputans numerum alienum Darij regis Persarum quærat annũ, sub quo templum Hierosolymorũ, quod à Babyloniis destructum fuerat instauratum est, reperiet à Tiberio usque ad Darium annos DXLVIII. Darij quippe secundus annus sexagesimæ quintæ Olympiadis anno primo fuit, & Tiberij XV in ducentesimam decimam Olympiadem incurrit. Fiunt ergo inter Darium & Tiberium Olympiades CXXXVII, anni DXLVIII quadriennio in una Olympiade supputato. Deinde secundo anno Darij anno, LXX desolationis templi annus expletur, à quo usq; primã Olympiadem retrorsum numerãtur Olympiades LXIIII anni CCLVI. Qui similiter supputantur à supradicto desolationis templi anno usque ad L annum Oziæ regis Iudęorum, sub quo Esaias & Ozee fuerunt. Itaque prima Olympias in Esaiæ, & reliquorũ incurrit ætatem, qui cum eo prophetauerunt. Rursum si à prima Olympiade ad superiora tempora usque ad captiuitatem Troię proueharis, inuenies annos CCCCLX, quos & nos in priore opusculo digessimus, ut curiosissima Græcorum historia conscribit.

D Item apud Hebræos à supradicto Ozię anno & tẽporibus Esaiæ prophetæ us- *Sampson Hercules potest uideri.* que ad Sampson, & tertiũ annũ Labdon iudicis, supputabis annos CCCCLX. Sampson autem est, quem in corporis robore Herculi similem ferunt posteri Iudæorum: Et mihi uidentur non multum inter se distare tempore, siquidem ambo circa Troiæ captiuitatem fuerunt. Post hoc iterum ad priora conuerte te, & cum CCC tibi & XXVIIII annos pes retroactus impleuerit, Grecorũ Cecropem Diphyem, & Mosen inuenies Hebręorum. Nam & XLV Cecropis anno usque ad captiuitatem Troiæ, & ab LXXX ætatis Mosi anno, in quo populum Israëliticũ de Aegypto eduxit, usque ad Labdon & Sampson iudices, cõputantur anni CCCXXVIII. Itaq; sine ulla ambiguitate Moses & Cecrops, qui primus Athenienſium rex fuit, ijsdem fuere temporibus. Porrò iste est Cecrops Diphyes indigena, sub quo primum in arce Oliua orta est, & Athenienſium urbs ex Mineruę appellatione sortita nomen. Hic primus omnium Iouem appellauit, simulachra reperit, aram statuit, uictimas immolauit, nequaquam istiusmodi rebus in Grecia usquam uisis. Cętera quoque quę *Δίους enim uocant Græcè. Cecropis inuenta.* apud Græcos mira iactantur posteriora Cecropis annis deprehenduntur. Si autem Cecropis, consequenter & Mosi, qui cum Cecrope fuit. Post hunc enim scribitur diluuium sub Deucalione, incendium sub Phaëtonte, Erichthonius Vulcani & Terrę filius, Dardanus qui Dardaniam cõdidit, de qua Homerus.

Quem primum genuit cœlesti Iupiter arce.

Liber quoque, & raptus Europę, sacra Cęreris atque Isidis, delubrum in Eleusina frumenta Triptolemi, regnum Trois,

Cuius dij natum Gaymedem ad sydera raptum
Vina Iouis magni uoluerunt fundere mensis.

Quo

A Quo tempore quoq; Tantalus & Tityus fuerunt, & Apollo natus. Nam & Latona Iouis coniunx tunc † Paticia fugit. Latone autem & Iouis Apollo filius. Post quos cadmus Thebas uenit, qui Semelen genuit, de qua

Pulcherrima proles
Liber condignam partu tulit ædita frugem.

† Ortygiam.

Porrò Liber & reliqui, quos mox inferemus, post CC annum Cecropis fuerunt: Linus scilicet & Zetus, & Amphiõ, Museus, Orpheus, Ninus, Perseus, Aesculapius, gemini Castor & Pollux, Hercules cum quo Apollo seruiuit Admeto. Post quos facta est Troianæ urbis euersio, quam Homerus longo sequitur interuallo. Homerus autem Solone & Thalete Milesio, cæteris q; qui cum ijs septem Sapientes appellati sunt, multo prior reperitur. Deinde Pythagoras extitit, qui se non sapientẽ ut priores sed φιλόσοφον, id est amatorẽ sapientię, dici uoluit. Quẽ secutus Socrates, Platonem erudiuit, à quo famosa in partes philosophia diuisa est. Horum singulos iuxta ordinem sequentis historiæ suis locis inferemus. Igitur Moses cunctos quos supra memorauimus antecedit, qui ætate Cecropis fuisse monstratus est. Ab LXXX autem anno Mosi, & egressu Israël ab Aegypto, rursus ad superiora conuersus usque ad primum annum Abrahę, reperies annos DL. Quos similiter à XLV anno Cecropis usque ad Ninum & Semiramim Assyriorum principes supputabis. Primus quippe omnium Asię, exceptis Indis, Ninus Beli filius regnauit. Itaque manifestũ est Abraham Nini ætate generatum, iuxta eum tamen numerum, quem contra ctiorem ęditione uulgata sermo prębet hebræus. Verũ incuriositate ne cesses, & cum diuinam scripturam diligenter euolueris, à natiuitate Abrahæ usque ad totius orbis diluuium inuenies retrorsum annos DCCCXLII. Item à dilu-

Homerus septem Sapientibus maior.

B uio usque ad Adam ĪĪ CCXLII, in quibus nulla penitus nec Græca, nec Barbara, ut loquar in commune, gentilis reperitur historia. Quamobrem præsens opusculum ab Abraham omnino usque ad nostram ætatem inferiora tempora persequetur, & statim in principio sui Hebræorum Abraham, Assyriorum Ninum & Semiramim proponet. Quia neque Athenarum adhuc urbs neque Argiuorum regnum nomen acceperat, solis Sicyonijs in Græcia florentibus Apud quos temporibus Abrahæ & Nini Europem secũdum regnasse ferunt: Quod cur etiam nos putemus, ex sequẽtibus demonstrabitur. Si enim diligenter enumeres ab ultima ętate Nini usque ad Troię captiuitatem, inuenies annos DCCCXXXIII. Item in Sicyone à XXII anno regis Europis usque ad supradictum tempus, eosdem annos inuenies DCCCXXXIIII. Apud Hebræos quoque à natiuitate Abraham usque ad Labdon & Sampson iudices Hebręorum, qui Troianis tẽporibus populo pręfuerunt, æque supputabis annos DCCCXXXIIII. Itẽ apud Aegyptios ab ætate Nini & Semiramidis, quo tempore sextadecima iam Dynastia Thebæi Aegyptijs imperabant. usque ad XX Dynastiam, & regem Aegypti Thuorim, qui ab Homero Polybus uocatur, sub quo Troia capta est, colliguntur etiam supradicti anni DCCCXXXIIII. Igitur consequenter in libelli fronte ponimus uno eodemq; tempore Abrahã, Ninum, Semiramim, Europem, Aegyptiorum, Thebeos. Et hæc quidem ita se habere, ut prędixi sumus, posterior textus ostendet. Nunc illud in cura est, ut etiam Hebræorum annos in quatuor tempora diuidamus. Ab Abraham usq; ad Mosen, à Mose usque ad primam ædificationem templi, à prima ædificatione templi usque ad secundam instaurationem eius, ab instauratione eius usque ad aduentũ domini. A natiuitate quippe Abrahę usq; ad Mosen, & egressum

Israël ex Aegypto, computantur anni DL. A Mose usque ad Solomonem, & primam ædificationem templi, anni CCCCXXIX: secundum minorem tamen numerum, quem tertius Regnorum liber continet. Nam iuxta uolumen Iudicum supputantur anni DC. A Solomone uero usque ad instaurationem templi, quę sub Dario Persarum rege facta est, colliguntur anni DXII. Porrò à Dario usque ad prædicationem domini nostri IESV CHRISTI, & usque ad undecimũ annum Tiberij principis Romanorum explentur anni DXLVIII. Itaq; simul fiunt ab Abraham usque ad quindecimum Tiberij annum anni ꝫ CCCCXL. Similiter à Nino & Semiramide usque ad Mosen & Cecropem, anni DL. A Cecrope usque ad captiuitatẽ Troiæ, anni CCCCLX. A captiuitate Troiæ usque ad primam Olympiadem, anni CCCCLX. A prima Olympiade usque ad secundum Darij annum, & instauratione templi, anni CCLVI. A secundo Darij anno, & instauratione templi usque ad quindecimum annum Tiberij Cæsaris, anni DXLVIII. Fiunt simul à Nino & Semiramide usq; ad quindecimum Tiberij annum, anni ꝫ CCCCXXX. quos & ab Abraham usque ad Tiberium ostendimus supputatos. A Tiberij autem quindecimo anno, usque ad decimumquartum annum Valentis, quod interijt, numerantur anni CCCLL. Itaque fiunt anni istius historiæ, ꝫ CCCXCV. Et ne longus ordo numerorum aliquid forte turbationis afferat, omnem annorum congeriem in decadas decidimus, duas ex singularium gentium historijs congregantes sibi inuicem fecimus esse cõtrarias, ut facilis præbeatur inuentio, cuius Græci ætate, uel Barbari, Prophetæ, & reges, & sacerdotes fuerint Hebræorum. Item qui diuersarum gentium falsò crediti dij, qui de illustribus uiris Philosophi, Poëtę principes, scriptoresq; uariorũ operum extiterint, & si qua alia digna memoria putauit antiquitas, quæ uniuersa in suis locis summa breuitate ponemus.

EVSEBII

EVSEBII PAMPHI

LI CAESARIENSIS IN CHRONICON

DIVO HIERONYMO INTER-

PRETE

NCIPIVNT tempora totius seculi, Regesq; gentium omnium, quibus locis, quibusque temporibus suis prouincijs, & quantum regnauerint, uel si quid memoriæ dignũ per generationes, natiuitates & regna, & ducatus, per omnem actum iudicum, & omnium regum Iuda, & aliorum qui non ex eadem tribu regnauerunt, & per regnum Assyriorum, cæterarumq; gentium, & tempora Dictatorum cum Consulibus ordinarijs. Sed & tempora Imperatorum & Cæsarum, & quibus temporibus historiographos fuisse dixerunt: sed & successiones eorundem, quod per ordinem rerum superius declaratum est. Quorum uniuersa tempora, gesta, siue apud Hebræos, uel apud Græcos, uel apud Romanos, siue apud Barbaros, cæterasq; gentes quæ gesserunt uel constituerunt per historias, in hoc libro plenissime demonstrantur: quod & in libro hoc historię singulæ conscriptæ declarant deorum generationem, uel singulorum progeniem, siue hijs temporibus ipsis antelatis quę gesserunt, & tempora Olympiadum, ex quo primus agon gymnicus constitutus, quod Græci Olympias appellant. Et quo tempore aduentus fuit saluatoris nostri IESV CHRI- *Olympias Græcorum.*

B ST I, siue passio eius: simulq; & nomina episcoporum Ecclesiarum numero quatuor, hoc est, Romanorum, Alexandriæ, Hierosolymorum, & Antiochiæ, qui per easdem ciuitates Metropoles prouinciarum Episcopi, quantum temporis singuli sederint, uel qui eorum episcopatus tempore sui martyrij corona tus sit, siue tempora persecutionũ, quibus temporibus ecclesiæ dissipatæ sint. Sed & tempora regum Macedonum, Alexandriæ, & quoto agone Olympiacorum, uel quibus temporibus seu Consulibus finem Alexander fecerit Iudæis, uel Vespasianus insecutionem siue destructionem templi eorum miserit, & tributa eis constituit, numeratio temporum non solum ante hominum genus, sed etiam ante lumina ipsa atque stellas esse cognoscitur. Nam cum primum fecit deus cœlum & terram, cum ipsis quoque elementis, quæ in hijs elementis condita sunt, id est, aqua & spiritus, abyssosq; & tenebras, necdum luminibus, neque syderibus constitutis, dixit deus: Fiat lux: & facta est lux: Et uidit deus lucem quia bona est, & separauit deus inter lucem & tenebras, & uocauit deus lucem diem, & tenebras uocauit noctem: & factum est uespere & mane dies unus. Hic primus dies seculi, non primus dierum omnium. Ideoque non primus, sed unus nominatus est. Secundo autem die factum est firmamentum in medio aquarum, quod & diuisit inter aquam & aquam. Tertio autem die congregatæ sunt aquæ quæ sunt sub cœlo, in congregationem unam, & apparuit arida, quam deus terram nominauit, atq; cõgregationes aquarum appellauit maria. Herbamq; produxit terra, & lignum fructiferum cum semine suo. Quarto igitur die facta sunt luminaria duo in firmamento cœli, ut luceant super terram ad inchoationem diei & noctis & ut diuidant inter diem & noctem, & sint in signa, & tempora, & dies, & annos, & sint in splendo- *Quatuor primarię Episcoporum sedes.*

Ć rem firmamenti cœli, & luceant ſuper terram. Quibus ita perfectis, manifeſtum eſt luminibus ipſis antecedere lucem tribus diebus. Vnde mihi uidentur Aegyptij, cæteręq; gentes hoc ſequentes decretum, quatuor annis impletis, diem integrum ſuperfluum adijcere, quem etiam Biſſextum nominauere. Nam cum tres dies iſtos computare qui ſint, atque recogitare uoluerimus, unius anni centeſimam uigeſimamq; partem iſtam eſſe cognoſcimus. Centeſima autem & uigeſima dies inuicem computata, iſta tertia pars eſſe anni dignoſcitur. Tertia ergo addita parte annali quadriennio, dies integer completur, atque ad partium partes menſes atque anni ſuperflui computantur, quos Hebræi quidem Emboliſmos uocare ſolent, Aegyptij autem exaltationes ſyderum atque ſtabilitates appellant: imò biſſextum ob rememorationem lucis atque dierum & noctium, quæ luminibus triduum anteceſſerunt celebriter, ideo, quod tres dies ſine authore & ſole proceſſerunt. Nos igitur tempora conſcribimus, non quæ ſunt ſeculi mundi, neque luminum aut ſyderum, neque fructuum aut lignorum, aut piſcium, ſed generationes hominum, cuius primus fuit Adam factus ſexto die. Quinto autem die dixit Dominus: Educant aquæ reptilia animarum uiuarum, & uolatilia aëris cœli. Et factum eſt ſic. Et fecit deus belluas, & cetos, & omnem animam uiuam repente quas eduxerunt aquæ ſecundum ſuum genus. Et uidit deus quia bona ſunt, & benedixit ea deus, & dixit: Creſcite, & multiplicamini, & replete aquas quæ ſunt in mari, & uolatilia multiplicentur ſuper terram: Et factum eſt ueſpere & mane dies quintus. Sexto autem die dixit Dominus: Educat terra animam uiuam ſecundum genus ſuum, quadrupedia & reptilia, beſtias terræ ſecundum ſuum ge
D nus: Et uidit deus quia bona ſunt, & dixit: Faciamus hominem ad imaginem & ſimilitudinem noſtram, & habeat poteſtatem piſcium maris, & uolatilium cœli, & omnium iumentorum, & totius terrę. & omnium reptilium quæ ſunt ſuper terram. Et fecit deus hominem, ſecundum imaginem fecit eum: maſculum & fœminam fecit eos, & benedixit eos, dicens: Creſcite & multiplicamini, & replete terram, & dominamini eius, & habete poteſtatem piſcium maris, & uolatilium cœli, & omnium reptilium quę ſunt ſuper terram. Quomodo autem deus eum, & unde fecerit, poſt alia dicit: Et finxit hominem deus de limo terrę, & ſufflauit in faciem eius ſpiritum uitæ, & factus eſt homo in animam uiuentem. Et iterum poſt alia: Et dixit Dominus deus: Non eſſe bonum hominem ſolum, faciemus ei adiutorium ſecundum eum. Et poſt alia: Adæ autem non eſt inuentus adiutor ſimilis illi: Et immiſit deus ſoporem in Adam, & obdormiuit: & apprehendit unam coſtam de latere eius, & repleuit locum caro eius: Et ædificauit Dominus coſtam quam ſumpſit ab Adam in mulierem, & adduxit eam ad Adam uidere quid eam uocaret. Et dixit Adam: Hoc nunc os ex oſſibus meis, & caro de carne mea: Hæc uocabitur Virago, quia de uiro ſuo ſumpta eſt. Ex hijs duobus omnis hominum multitudo procreata eſt. Vnde etiam nos dinumerationem temporum facientes incipimus, Adam, Eua. Adam autem uocauit nomen mulieris ſuæ Eua, quod interpretatur uita, quia ipſa eſt mater uiuentium. Adam autem cognouit Euam uxorem ſuam, & concipiens peperit Cain, & dixit: Acquiſiui hominem per deum, & adiecit fratrem illius parere Abel. Et factus deo obſequens paſtor ouium, Cain uero agricola. Igitur cum uterque de ſuorum laborum fructibus immolarent, apparerent autem oblationes Abel acceptabiles magis coram Domino, tactus Cain inuidia, inſolens fratrem innocentem

Biſſextus.

Emboliſmos.

Eua quid ſonet

A innocentem interemit, cuius morte genitor consternatus, ac sublatus in tempora, ab amplexu coniugis abstinuit Adam. Cum uero esset annorum CL genuit Seth, deinde alios mares & fœminas. Fuerunt autem anni eius DCCCCXXX. Seth autem cum esset annorum CXXX genuit Enos: deinde in tempus alios mares & fœminas. Fuerunt autem anni eius DCCCC XII. Enos uero cum iam esset nonagenarius genuit Cainam: deinde alios filios & filias. Fuerunt autem anni eius DCCCV. Cainam uero cum esset septuagenarius genuit Malaleel: deinde alios filios & filias. Fuerunt omnes anni eius DCCCCX. Malaleel quadragenarius genuit Iareth, deinde alios filios & filias. Fuerunt anni eius DCCCXCV. Iareth in CLXII. anno genuit Enoch: deinde in tempora alios filios & filias. Fuerunt anni eius omnes DCCCCLXII. Enoch autem LXV anno genuit Mathusalem: deinde alios filios & filias. Vir fuit iustus, uixit in humanis annis CCCLXV, & assumptus est. Mathusalem uero in CLXXXVII. anno genuit Lamech: deinde alios filios. Omnes anni eius DCCCLXIX. Lamech autem anno CLXXXII. genuit Noë, qui interpretatur consolator ab operibus manuum nostrarum in terra cui maledixit Dominus: & deinde alios filios & filias. Fuerunt omnes anni uitæ eius DCC LXXVIII. Superiori tempore Cain fratricida ob diuinā indignationem profugit ad orientalem plagam, & consedit apud regionem Eden. Cognouit autē uxorem suam, & genuit Enoch, ad cuius proprium nomē fundauit urbē in uocabulo filij. Porrò Enoch genuit Gaidad, qui genuit Mauiaēl, qui genuit Mathusalam, qui genuit Lamech, qui ex argumento uaticinatus diuinam ultionem septuplam fuisse in Cain propter homicidium fratris. Si autem septuagies septies futurā ob necatum à se adolescentē sui uulneris in liuore. Iste Lamech

Adam. *Seth.* *Enos.* *Cainam.* *Malaleel.* *Iareth.* *Enoch:* *Mathusalem.* *Lamech.* *Noë.* *Cain.* *Enoch.*

B duxit sibi binas uxores, Adda scilicet & Sella. Ex Adda genuit Iohel, qui primum intra tentorium habitaculis moram gessit. Ex eadem genuit Iubal, qui fuit citharœdorum primus. Ex Sella genuit Thobel, qui mirabilis malleator fuit in omni fabrili arte metallorum. Noë uero cum quingentorum esset annorum genuit Sem, Cham & Iaphet. Et cum multiplicassent homines super terrā uallde, ac ducerent uxores speciosas, in quartam formam exardescerent in concubitum, prout cuiusque libido fuit, ex quibus Giganti uiri famosi potentes à seculo geniti in populos flagitiosos crescerent, procliues in omne facinus, spreto diuino timore, sine cultu religionis. Cum foret autem Noë solus iustus placens deo in generationibus suis, decreuit deus seruari de quacunq; specie ad reparandum semen cuiuslibet animantium: cætera autē uniuersa per diluuiū perdere ac ulcisci, ab homine usque ad pecus, tam uolatilium quàm reptantium super terrā. Instituit ergo Noë fabricari Arcam ex lignis elaboratis, & leuigatis tabulamentis: altam XXX cubitis, latam L, longam CCC, & in cubitu consummatam, bitumine linitam intrinsecus & extrinsecus, diuisam in mansiuncullas & tristega. In quā sic dispositam introiuit Noë cum filijs & uxoribus suis, ac introduxerūt nutu dei ex omnibus animantibus mundis: ex fœminis septena, ex immundis uero bina: Escam similiter iuxta propriā cuiuslibet naturā cōueniētia ad uescendū pabula. Septimo autē die ab ingressu Arcę, quæ fuit XVII mensis secundi, excesserunt aquæ terminos & confinia naturæ, tantaq; uis imbrium largissimorum est exorta, tam ingens aquarum abyssus inuasit cōtinuo incremento per dies quadrāginta scissis cataractis cœli, donec nedū superficiē totius orbis, sed uniuersa montium cacumina sub undis inuoluerent cubitis XV altiores,

Iohel. *Iubal primus citharœdus.* *Thobel.* *SECVNDA AETAS.* *Gigantes.* *Arca Noë.*

C XV altiores. Porrò Arca ferebatur ſuper aquam, ex qua conſumpta eſt omnis caro quæ mouebatur ſuper terram, uolucrum animantium, beſtiarum, omniumq́ue reptibilium, quæ reptabant ſuper terram, uniuerſi homines, & cuncta in quibus erat ſpiraculum uitæ. Obtinueruntq́ aquæ terras CL diebus, & recordatus eſt deus Noë, & omnium animalium quę erāt cum eo in Arca, adduxitq́ ſpiritum ſuper terram, & ceſſauit aqua, & adoperti ſunt fontes abyſſi, & cataractæ cœli, & ceſſauit pluuia de loco, & deficiebat aqua deſcendens de terra, & diminuebatur aqua poſt CXXX dies, & ſedit Arca in ſeptimo menſe XXVII die menſis ſuper montes Ararath. Iſti montes in Armenia ſuperiore ſunt ſecus Perſas. Aqua autem magis diminuebatur, uſque ad decem menſes. Decimo autem menſe primo die menſis uiſa ſunt capita montium. Et factum eſt poſt CL dies, aperuit Noë feneſtram Arcæ quam fecerat, & dimiſit coruū uidere ſi ceſſaſſet aqua à facie terræ, & exiens non eſt reuerſus ad eum. Et ſuſtinuit donec ſiccaretur aqua à terra, & dimiſit columbā à ſe uideri ſi aqua ceſſaſſet à facie terrę, & non inueniens columba requiem pedibus ſuis, reuerſa eſt ad eum in Arcam: quia aqua erat ſuper omnem faciem terrę. Extendens autem manus ſuas Noë accepit eam, & induxit eam apud ſe in Arcam: & ſuſtinuit adhuc ſeptem dies alios, & iterum dimiſit columbam de Arca, & reuerſa eſt ad eum columba ad ueſperum, & habuit folium oliuę cum ſurculo in ore ſuo. Et intellexit Noë quia ceſſauit aqua à facie terræ. Et ſuſtinuit Noë adhuc ſeptē dies alios, & dimiſit columbam, & non eſt auſa reuerti ad eum. Tenuit ergo diluuium terram donec ſiccaretur annum integrum. Poſtquam introiuit autem Noë in Arcam, ſeptimo die incluſit, deinde foras feneſtram Arcæ, & XL diebus, & XL noctiD bus facta eſt pluuia, ſtetitq́ue aqua CL dies. Poſt iſtos dies clauſi ſunt fontes abyſſi, & cœpit aqua diminui. Septimo autem die ſedit Arca ſuper montē Ararath. Diminuebatur autem aqua uſque XI menſes. Prima autē die huius menſis capita montium reliquorum uiſa ſunt, & cętera ut ſupra. Poſtea Noë denudauit Arcę tectum poſt annum integrum, & hoc ipſum ſcribitur & ſignificat dicens: Et factum eſt in primo & ſexto anno uitæ Noë, primo die menſis, cum minuiſſet aqua à facie terrę denudauit Noë tectū Arcæ quod fecerat, et uidit quod defluxiſſet aqua à facie terrę. In ſecūdo autem menſe VII & XX die menſis ſiccata eſt terra: & exĳt Noē et uxor eius, & filĳ eius, & uxores filiorum ſuorum cum eo, omnes beſtię, & omnia pecora, et omnia reptilia, quę mouētur ſuper terram ſecundum genus ſuum, et omnia uolatilia ſecundum genus eorum exierunt de Arca.

AB ADAM uſque ad diluuium ſunt anni ī CCXLII. Secundum Hebræorum numerum ī DCLVI. Et facti ſunt omnes dies Noë anni DCCCCL, & mortuus eſt. Filĳ Noë, Sem, Cham, & Iaphet. Filĳ Sem, Elam, unde Elamitæ: Aſſur, unde Aſſyrĳ: Arphaxad, unde Arabi: Lud, unde Lydĳ: Aram unde Syrĳ. Aramei autem ſyriace dicuntur filĳ Aram, gentes Barbarorum. Vſce algatus quę moſos ſunt ſub Perſas. Filĳ Cham, Chus, unde Aethiopes, Meſtre, unde Aegyptĳ: Furfur, unde Aethiopum gens: Chanaan, Chananæi. Filĳ autem Chus, Saba, unde Sabæi dicti. Ab iſta terra regina uenit uidere ſapientiam Solomonis: Euilat, gens Euilea. Filĳ Iaphet, Gomer & Magog, & Madai, & Iaynam, Eliſſa & Thobel, & Moſoth, & Thiras. Filĳ Gomer, Aſchonez, unde gentes Gothicæ.

Aſſyrĳ. *Lydĳ.* *Syrĳ.* * *Aethiopes.* *Aegyptĳ.* *Chananæi.* *Sabæi.* *Gothi.*

NATIONES

A

NATIONES SEM

ARphaxad genuit Salam, Sala autē genuit Heber, unde Hebræi. Filij autē Heber, Phalec & Iectan. Iectan autem genuit Elmodad, & Saleph, & Asarmoth, & Iareth, & Adoram, & Aizal, & Decla, & Abimaël, Saban & Vphir, & Euilat, & Iobab: Hij omnes sunt filij Iectan. Et facta est habitatio ipsorum à Messe usq; dum ueniatur in Sephar montem orientis. Hij filij Sem in tribus suas, secundū linguas suas, in regiones suas & nationes suas. *Hebræi.*

NATIONES CHAM.

SAbatha & Regma Sabathaca. Filij autem Regma, Seba & Dadan. Chus autem genuit Nemroth. Hic cœpit esse Gigas super terrā, uenator ante Dominum. Et factum est in initio regni eius Babylon, Arach & Acad, & Iacar, & Chalanne, in terra Sennaar, ubi statuit Nabuchodonosor statuam suam. Et Mesaraim genuit Ludim, & Anamijm, & Labrijm, & Nephthuijm, & Phetrusijm, & Celuim: unde egressus est inde Philistijm & Caphthuurijm. Chanaam autem genuit Sidona primogenitum, & Cethæum, Iebusæum, & Amorrhæum, & Gergesæum, & Arachæum, & Samariū, & Amathæum. Hij sunt filij Cham in tribus suas secundum linguam suam, & terris suis, & gentibus eorum. *Nemroth.*

NATIONES IAPHET.

GOmer, & Magog, & Madai, & Iaynam, & Thobal, & Mosoch, & Thiras. Et filij Gomer Aschonez, & Rhiphath, & Thogorma. Et B filij Iaynam Elisa & Tharsis, Citij, Rhodij. Ab his diuisæ sunt insulæ Gentium in terra eorum, unusquisque secundum linguam suam in tribubus suis, & gentibus suis.

SEM filius Noē cum esset annorum C genuit Arphaxad secūdo anno post diluuium. Et uixit Sem postquam genuit Arphaxad annis CCCCC: & genuit filios & filias, & mortuus est. Arphaxad cum esset annorum CXXXV genuit Cainan. Et uixit Arphaxad postquā genuit Cainan annis CCCCXXX, & genuit filios & filias. Cainan cum esset annorum CXXX genuit Sala. Et uixit Cainan postquam genuit Sala annis CCCXXX, & genuit filios & filias, & mortuus est. Sala cum esset annorum CXXX genuit Heber. Et uixit Sala postquam genuit Heber annis † CCC, & genuit filios & filias, & mortuus est. † CXXX Heber cum esset annorum CXXXIIII genuit Phalec. Et uixit Heber postquā genuit Phalec annis CCCLXX, & genuit filios & filias, & mortuus est. Phalec cum esset annorū † CXXX genuit Rhagau. Et uixit Phalec postq; genuit † CXXXIIII Rhagau annis CCIX, & genuit filios & filias, & mortuus est. Rhagau cum esset annorum CXXXII genuit Seruch. Et uixit Rhagau postquā genuit Seruch annis C, & genuit filios & filias, & mortuus est. Seruch cum esset annorum CXXX genuit Nachor. Et uixit Seruch postquam genuit Nachor annis CC, & genuit filios, & filias, & mortuus est. Nachor cū esset annorū † LXXXIX † CLXXIX genuit Thare. Et uixit Nachor postquā genuit Thare annis CXXV, & genuit filios & filias, & mortuus est. Thare cum esset annorum LXX genuit Abram, & Nachor, et Arā. Aram aūt ante conspectū patris sui mortuus est, reliquitq; filiū qui nominabatur Loth, quem socium habuit Abram. Ab anno diluuij usq; ad natiuitatē Abrę sunt anni DCCXX. Thare iste post mortē filij sui Aram

adduxit

C adduxit omnes suos de sua regione & prouincia. I Assyriorum ubi nati fuerunt & Abram, & Nachor, & Aram mortuum filium, & uenit in terrā Charan, & habitauit ibi annis CCL. & mortuus est in Charan, ubi habitauit in regione Chananæorū. Huius Tharæ anno XXVIII. Assyriorū rex primus Belus mortuus est, quem Assyrij deum nominauerunt, & alij dicunt Saturnū, atq; filio suo regnum tradiderunt: uocabatur autem Ninus. Huius Tharæ anno XLIX Sicyoniorum in Græcia regnauit Europs defuncto Aegialeo, qui primus Sicyoniorum regnauit: ex quo territorium Peloponnesiorum Aegialea uocabatur.

Nachor uir, Melcha coniunx. Filij Melchæ, Hus, Buz, Camuel, Cazad, Axau, Pheldas, Ieldath, Bathuel. Iste est qui supra Bathuel, ex quo Rebecca, hæc est uxor Isaac: Concubina Roma. Filij Romæ, Chaman, Thabee, Thua, Maacha. Nascuntur ergo ex Nachore & Melcha uxore filij octo, atq; neptis Rebecca, quæ fuit uxor Isaac: Et ex Roma Cōcubina nascuntur filij quatuor. Omnes ergo filij Nachor duodecim. Abraham maritus, Sarra uxor. Filij Sarrę, Esau, Iacob: Concubina Agar, ancilla Sarrę. Ismaël. Filij Ismaël, † Adad. Nabaioth, Cedar, Nabdeel, Massa, Masma, Iduma, Masse, † Codar, Themam, Iethur, Naphas, Cedma. Filij Maziam V, Sephar, Nephar, Enoch, Abira, Regali. Cethura uxor Abrahę. Filij Cethuræ VI, Zambram, Iectam, Madal, Madiam, Iesboch, Sobe. Filij Iectam III, Saba, Theba, Dadan. Filij autem Dadan V, Raguel, Nabdeel, Assurum, Latusim, Iomim.

Gen. 12. ABRAHAM primam ætatem apud Chaldæos agebat: Postea autem cum patre suo trāsmigrauit in Charam terram Chananæorum, ubi uisus est illi deus, D dicens: Exi de terra tua, & de cogitatione tua, & de domo patris tui, & ueni in terram quam tibi ostendam, & faciam te in gentem magnam, &c. Qui iussioni obaudiens, accepto filio Aram fratris sui, exiuit cum eo, & uenit in terram Chanaan, usque ad locum Sichem ad arborem excelsam, ubi uisus est illi deus, atque promissionem seminis atque hęreditatis dedit. Erat autem tunc annorū LXXV. Abraham autem uixit annis CLXXV, cuius tempora dinumerabimus, annis expositis. Sed quia temporibus patris sui Tharę insignia regnorum esse cœperunt, iam quidem quo anno fuerint exposuimus: Modo autem temporibus Abrahæ annum ad annū comparabimus, ut sciamus quid memoriæ dignum, & quibus annis gestū sit, siue apud Hebręos, siue apud Gręcos, siue Barbaros, cęterasq; gentes, quarum historiographi memoriam fecerunt.

Quando natus est Abraham, iam regnabat rex secundus, qui uocabatur Ninus filius Beli. Nam primus Assyriorum regnauit Belus annis LXV, quem Assyrij deum nominauerunt Saturnum. Quo defuncto regnum accepit filius suus Ninus, qui regnauit annis LII. Huius regni anno XLIII erat primus annus Abrahæ. Sicyoniorum in Achaia regnabat rex secundus, cui nomen erat Europs. Nam primus eorum regnauit Aegialeus, ex quo Aegialea uocabatur, quæ nunc dicitur Peloponnesus, qui regnauit annis LII. Quo defuncto regnauit Europs annis XLV, cuius annus XXII primus annus erat Abrahæ. Necnon apud Aegyptios erat XVI potentia, sicut ait Manetho, per quam regnabant Thebęi annis CXC, quorum primus annus erat æque primus Abrahæ.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

REGVM

Nationum, Aetatum ab Adam
usque ad Abraham & Ni
num Elenchi
Finis.

Regum, Consulum, Romano-rumque Imperatorum, & prouinciarum, quid memoriæ dignum, Chronicon.

A

REGVM SERIES, ET QVANTO QVISQVE TEMPORE REGNAVERIT.

REGES ASSYRIORVM.

Ninus	annis	43
Semiramis		42
† Zameis		38
Arius		30
†Araſius		40
Xerxes		30
Armametres		38
†Belotus		38
†Baleus		52
Altadas		32
Manithus		30
Mancaleus		30
Iphereus		20
Mamilus		30
Sparetus		40
†Aſcades		40
Amyntes		45
B † Belotus		29
Belepares		30
Lamprides		32
Soſares		20
Lampares		30
Panias		45
Soſarmus		19
Mithreus		†37
Tautanes		32
Tauteus		40
Thineus		30
Dercilus		40
Eupales		38
Laoſthenes		45
Piriciades		30
Ophrateus		20
Ophratanes		50
Ocrazapes		42
Sardanapalus		20

Reges hij 1240. annis regnauerunt.

REGES SICYONIORVM.

Europs	annis	45
Stelchin		20
Apis		25
Thelaſion		52
Aegidius		34
Thurimachus		45
Leucippus		53
Meſappus		47 † *Ninias*
Eratus		46
Plemmeus		48 † *Arelius*
Orthopolis		43
Marathus		30
Marathus		20 † *Bolechus*
Echireus		55 † *Baluſus*
Chorax		30
Epopeos		35
Laomedon		40
Sicyon		45
Polybus		40
Inachus		42
Pheſtus		8 † *Aſcatades*
Adraſtus		4
Polyphides		31 † *Belochus*
Pelaſgus		20
Xeuzippus		31

Reges hij regnauerunt annis 862. *poſt quos ſacerdotes carnij conſtituti ſunt.*

REGES LACEDAEMONIORVM. †XXVII

Euryſtheus	42
Agis	50
Archeſtratus	35
Labotes	37
Doriſtus	29
Ageſilaus	44
Archelaus	60
Telechus	40
Alcamenes	37

MACEDONVM REGES.

Iuſtinus annos colligit M. CCC.

Gramaus	annis	28
Cœnus		12
Tyrimas		38
Perdica		51
Archeus		38
Philippus		38

c Europs 26
Alcetas 29
Amyntas 50
Alexander 43
Perdicas 28
Archelaus 24
Oreſtes 3
Archelaus 4
Amyntas 1
Pauſanias 1
Amyntas 6
Argeus 2
Amyntas 19
Alexander 1
Ptolemæus 4
Perdicas 6
Philippus 27
Alexander Magnus 12
Arideus 7
Caſſander 19
Antigonus & Alexander 4
Demetrius 6
Pyrrhus menſes 6
Lyſimachus annis 5
D Ptolemæus 1
Meleagros menſes 2
Antipater an. 1
Soſthenes 2
Antigonus 36
Demetrius 10
Antigonus 15
Philippus 42
Perſes 10

PHILIPPO XXIIII MAcedonũ rege regnante Aſiæ primus regnauit.

Antigonus 19
Demetrius, qui & Polycrates 17

SYRIAE ET ASIAE.

Seleucus, qui & Nicanor 52
Antiochus Soter 19
Antiochus qui Theos 15
Seleucus Gallinicus 20
Ceraunos 3
Antiochus Magnus 36
Seleucus, qui & Philopator 12
Antiochus Epiphanes 11
Antiochus qui & Eupator 2
Demetrius, qui & Soter 12
Alexander 10
Demetrius 3
Antiochus Sidetes 9
Demetrius 4
Antiochus Griphus 12
Antiochus Cizicenus 17
Philippus 2

POST ASSYRIORVM REges Medorũ reges regnant.

Arbaces annis 28
Sofarmos 30
Medidus 40
Cardiceas 22
Diocles 54
Phaortes 24
Cyaraxes 23
Aſtyages 38

PERSARVM.

Cyrus 30
Cambiſes 8
Fratres Magi menſes 7
Darius annis 36
Xerxes 20
Artabanus 7
Artaxerxes 40
Xerxes menſes 2
Sogdianus an. 18
Darius nothus 19
Artaxerxes, qui & Memnon 40
Artaxerxes, qui & Ochus 26
Arſes 4
Darius Arſam filius 6

SVBVERSO PERSARVMregno regnat Alexander annis ſex, incipiente Alexandrinorum regno regnat Aegypto.

Ptolemæus Lai filius annis 40
Ptolemæus Philadelphus 38
Ptolemæus Euergetes 26
Ptolemæus Philopator 17
Ptolemæus Epiphanes 24
Ptolemæus Philometor 25
Ptolemæus Euergetes 20

Ptolemæus

A Ptolemæus, siue Soter 17
Ptolemæus Alexander 10
Ptolemæus Cleopatrę filius 8
Ptolemeus Dionysius 30
Cleopatra 22

Post Imperatores Romanorum regnauerunt Reges Argiuorum.

XVI DYNASTIA AEGYptiorum anno 160. primus Argiuorum regnauit.

Innachus annis 50
Phoroneus 60
Apis 35
Argus 70
Crassus 54
Phorbas 35
Troyphas 46
Crothopus 21
Stenelus 11
Danaus 50
Lynceus 41
Abas 23
B Prœtus 17
Acrisius 31

Argiuorum regnũ transfertur in Micenas.

MICENARVM.

Perseus
Stene lus
Eurystheus 45
Atreus & Thyestes fratres 65
Agamemnon 11
Aegysthus
Orestes
Tisamenus
Pentilus
Cometes
Vsq; ad Heraclidarum descensum.

REGES CORINTHIORVM.

Rege Lacedæmoniorum primo Eurystheo anno eius primo primus Corinthiorum regnauit.

Athletes annis 35
Tryon 2
Agilaus 37
Pryminas 35
Beais 53
Agelas 30
Eudemus 25
Aristemedes 35
Egemnon 16
Alexander 25
Phelesteus 18
Automenes 2

LYDORVM.

Ardisus 26
Aliactes 14
Meles 12
Candaules 17
Gyges 35
Ardis 37
Sadiates 15
Aliactes 4
Crœsus 5

REGES ATHENIENSIVM.

Rege VI Aegiuorum Phorbo anno eius 22 regnauit annis Athenienſium primus

Cecrops 50
Cranaus 9
Amphitryon 10
Erichthonius 50
Pandion 40
Erichtheus 50
Cecrops 40
Pandion 25
Egeus Pandionis filius 48
Theseus 30
Mnestheus 24
Demophoon 33
Oxintes 12
Aphidas 2
Timoëtes 8
Melanthus 37
Codrus 21

HINC MAGISRATVS quo ad uixerunt regnauerũt quorum primus.

Meodon 10

C	Augastus	19
	Archippus	19
	Terchippus	41
	Phorbas	31
	Mezades	30
	Diogenetus	28
	Pheredus	19
	Ariphron	20
† Aseritis	Thesipieus	27
† Athalia	Agamnestor	20
	Aeschylus	23
	Alcamenon	2
	Carops	10
	Aesimedes	10
	Elidicus	10
	Hippomenes	10
	Leocrates	10
	Absandor	10
	Eryxias	10

Hinc Principes annui constituti regnarunt.

HEBRAEORVM.

D	Abraham	100
	Isaac	60
	Iacob	111
	Ioseph dux Aegypti	80
	Hebraei seruiunt in Aegypto	144

HINC DVCES.

	Moses	40
	Iesus	27

HINC IVDICES.

	Othoniel	40
	Aoth	80
† Debbora	† Barach	40
	Gedeon	40
	Abimelech	3
	Thola	22
	Iair	22
	Iephte	7
† Abessan	† Esebon	7
	Labdon	8
	Sampson	20
	Heli sacerdos	40
	Samuel & Saul rex	40

HINC REGES.

	Dauid	annis 40
	Solomon	40
	Roboam	17
	Abias	3
	Asa	41
	Iosaphat	25
	Ioram	8
	† Ochosias	1
	† Gotholia	7
	Ioas	40
	Amasias	29
	Ozias	52
	Ioathan	16
	Achaz	16
	Ezechias	29
	Manasses	55
	Amon	12
	Iosias	32
	Ioachas	menses 3
	Ioachim	an. 12
	Iechonias	3
	Sedechias	12
	Iudæorum captiuitas	annis 70

Sub Regibus gentium, deinde fuerunt anni 8

POST HOS ITERVM DVCES HII.

	Iudas Machabæus	9
	Ionathas	19
	Simon	8
	Hyrcanus	28

HINC REGES ALIENIGENAE.

	Aristobolus	1
	Ianneus, qui & Alexander	27
	Alexandra	9
	Hyrcanus Pontifex	34
	Herodes rex	37
	Archelaus dux	9
	Herodes tetracha	34
	Agrippa	8
	Agrippa rex	26

Hebræorum regnum à Romanis finitum est.

REGES

A

REGES ISRAEL.

Ieroboam	annis 22
Nabab	2
Baasa	24
Hela	2
Ambri	12
Achab	22
Ochosias	2
Ioram	12
Hieu	28
Ioachab	17
Ioas	16
Hieroboam	41
Zacharias	6
Sellum	3
Manaën	10
Phaceas	10
Phacee	20
Osee	9

ITEM AEGYPTIO-
rum Dynastia, id est, potestas
XVI sub Thebeis
annis 190.

B

Pastores XVII Dynastia	103

XVIII DYNASTIA
Politanorum annis 348.

Amasis	24
Chebron	13
Ammenophis	21
Mephres	12
Mispharmutosis	26
Tuthinosis	9
Amenoptes	31
Orus	38
Acencris	12
Achoris	9
Chencres	16
Acherres	8
Cherres	15
Danaus	5
Aegyptus	68
Menophis	40

XIX DYNASTIA
annis 194.

Zetus	55
Ramses	66
Amenophis	40
Ammenemes	26
Thuoris	7

XX Dynastia annis 177.

XXI DYNASTIA
regnauit.

Smendis	26
Psusenses	41
Nephercheres	4
Ammenophis	9
Osochor	6
Spinaces	9
Psusennes	35

XXII DYNASTIA.

Sesoncoris	21
Osorthon	15
Tachelotis	13

XXIII DYNASTIA.

Petubostis	25
Osorthon	9
Psammus	10

XXIIII DYNASTIA.

Bochoris	44

XXV DYNASTIA.

Sabachon	12
Sebicus	12
Tharachus Aethiops	20

XXVI DYNASTIA.

Merres Aethiops	12
Stephinatis	7
Nichepsos	6
Psammeticus	44
Nechac, qui & Nechephos	6
Psammites alius, qui & Psammeticus	12
Vaphres	30
Anamasis	42

XXVII DYNASTIA.
In qua Cambyses Persarum rex obtinuit Aegyptum usq; ad Darium filium Xerxis.

C Deinceps Alexandrini usq; ad Octauianum Augustum regnauerunt.

LATINORVM REGES.

Ianus.
Saturnus.
Picus.
Faunus.
Latinus.

Hi regnauerunt simul circiter annos 150.

Aeneas	3
Ascanius	38
Syluius	39
Aeneas Syluius	31
Latinus Syluius	50
Alba Syluius	39
Aegyptus Syluius	24
Capis Syluius	28
Capetus Syluius	13
Tiberius Syluius	8
Agrippa Syluius	40
Armulus Syluius	19
Auentinus Syluius	37
D Procas Syluius	23
Amulius Syluius	44

ROMANORVM REGES.

Romulus	28
Numa Pompilius	41
Tullus Hostilius	32
Ancus Martius	23
Tarquinius Priscus	37
Seruius Tullius	34
Tarquinius Superbus	35

ROMAE POST EXACTOS Reges Consules quotannis bini creati, & in maxima urbis calamitate quandoq; etiam creabatur Dictator.

Corruptissima extat hec in exemplaribus excusis, que utcunque ex prima Liuij Decade emendauimus.

Iunius Brutus, L. Tarquinius COSS.
T. Largus primus Dictator.
T. Lucretius, & P. Valerius.
X VIRI loco Consulum fuerunt instituti.
Camillus Dictator
T. Quintius Dictator
C. Martius.
M. Valerius
T. Manlius Torquatus.
L. Papyrius
Q. Fabius.
P. Decius.
P. Cornelius Dolobella, & G. Domitius.
Q. Aemilius.
M. Curius.
C. Genutius
Appius Claudius.
G. Cornelius, & C. Duilius.
C. Attilius Regulus.
M. Aemilius.
Q. Cunctatius.
T. Sempronius, & P. Cornelius.
Q. Fuluius.
C. Licinius.
Scipio Africanus.
M. Cato.
C. Flamminius.
M. Cato.
Tiberius Grachus.
P. Longinus, & L. Licinius.
Paulus Aemilius
Q. Fuluius Flaccus.
L. Opimius, Q. Maximus.
P. Scipio. L. Calphurnius.
L. Cassius, Caius Marius.
L. Martius, Sext. Iulius.
L. Sylla, Q. Pompeius.

IMPERATORES ROMANORVM.

C. Iulius Cæsar an. 4. menses	7
Augustus Cæsar an. 56. menses	6
Tiberius	24
C. Caligula an. 3. menses	10
Claudius an. 13. menses 10. dies	20
Nero an. 13. menses 7. dies	29
Vespasianus an. 9. menses 10. dies	20
Titus Vespasianus an. 2. menses	2
Domitianus annos 15. menses	5
Nerua annum 1. menses	4
Traianus annos 19. menses	7
Hadrianus	21

Antoninus

Antoninus Pius cum filijs Aurelio &
A Lucio an. 22. menſes 3
M. Antoninus, qui & Verus, & L.
Aurelius Commodus 29
Commodus 91
Aelius Pertinax menſes 6
Seuerus 19
Antonius Caracalla 6
Macrinus 1
M. Aurelius 2
Antoninus 4
Alexander Mamez filius 13
Maximinus 3
Gordianus 6
Philippus 7
Decius an. 1. menſibus 3
Gallus & Voluſianus, Valerianus &
Gallienus 15
Claudius an. 1. menſibus 9
Aurelianus an. 5. menſes 6
Tacitus menſes 6
Phocianus 8. dies 89
Probus 6. menſes 4
Carus cum filijs Carino & Numeria-
B no 2
Diocletianus 20
Valerius 2
Conſtantinus 30. menſes 10
Conſtantinus, & Cõſtantius, & Con
ſtans an. 34. menſes 5. dies 13
Iulianus Apoſtata an. 2. menſes 8
Iouinianus menſes 8
Valentinianus & Valens annos 14
menſes 15.

OMNIVM AETATVM
breuis ratio, quam tamen Euſe-
bio non adſcribimus.

Habitatio omnis generis Iſraël in terra Chanaan, & in terra Aegypti annis 430
Moſes in eremo 40
Ieſus Naue, & qui poſt ipſum fuerunt annis 55
Iudices & ſine Principibus, et pacis tẽpore 490
Sacerdotes & Iudices 90
Regnum Hebræorum 490
Captiuitas & deſtructio Hieruſalem annis 70
Perſarum regnum 230
Macedonũ principatus cum Alexandrinis & Ptolemæis an. 300
Imperium Romanorum uſq; ad Saluatorem & reſurrectionẽ eius annis 740

In ſe omnes anni in tempus ſuprаſcriptum 5726.

C

REGNVM ASSYRIORVM.

Primus omnium Asię exceptis Indis Ninus Beli filius regnauit. Quē Belum Assyrij deum sibi nominauerunt. Huius Nini 43. anno imperij sui natus est Abrahā.

43 Ninus condidit ciuitatem Ninum
44 in regione Assyriorum, quam He-
45 braei uocant Niniuen, quæ ad præ-
46 sens Nisibus nuncupatur.
47
48 Zoroastes magnus rex Bactriano
49 rum clarus habetur, aduersus quē
50 Ninus dimicat.
51
52

SEMIRAMIS II Assyriorum regnauit annis 42.

1 Assyrijs imperauit uxor Nini Semi
D 2 ramis, de qua innumerabilia nar-
3 rātur, quæ & Asiam tenuit, & pro-
4 prer inundationē aggeres constru
5 xit, plurima Babyloniæ urbis in-
6 staurans.
7
8
9
10
11
12
13
14
15
16
17
18
19
20
21
22

REGNVM SICYONIORVM.

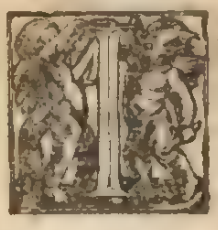

In Græcia uero secundus Sicyonijs imperauit Europs annis XLV. Cuius regni XXV anno natus est Abraham.

22 Nino regnante apud Assyrios pri-
23 mus Sicyonijs imperauit Aegia-
24 leus annis 52. à quo Aegialea
25 nuncupata est, quæ nunc Pelopon
26 nesus uocatur. Post quem secun-
27 dus Europs, qui & prælatus est
28 titulo.
29
30
31
32
33
34
35
36
37
38
39
40
41
42
43
44
45

SELCHIM IIII Sicyoniorum annis 20.

1
2
3
4
5
6
7
8

A

	REGNVM HEBRAEORVM.	REGNVM AEGYPTIORVM.	Anni mundi
	Nhuius Nini impe rio apud Hebræos na scitur Abrahã, qui cũ cẽtũ esset annorũ ge nuit Isaac. Cuius A brahæ erat annus pri mus tunc anno imperij Nini. &c.	Pud Aegyptios autẽ XVI pote stas erat quã uo cãt Dinastiam: & tẽpore regna bãt Thebæi qui præfuerunt Aegyptijs an. 16	
1	Regnante Nino apud Assyrios	Nino regnante apud Assyri	3185
2	nouissimo eius tempore nascitur	os Thebæi Aegyptijs impe	
3	Abraham.	rant.	
4			
5			
6			3190
7			
8			
9			
10	Abraham natione Chaldæus pri		
	mam ætatẽ apud Chaldæos age bat.		
11			
B 12			
13			
14			
15			
16			3200
17			
18			
19			
20			
21			
22			
23			
24			
25			
26			3210
27			
28			
29			
30			
31			
32			

C

Regnum Assyriorum.	Regnum Sicyoniorum.
23	9
24	10
25	11
26	12
27	13
28	14
29	15
30	16
31	17
32	18
33	19
34	20
	Sicyonijs IIII APIS an. 25.
35	1 A quo Apia, quæ nunc Pelopon-
36	2 nesus, prius Aegialea nuncupata.
37	3
38	4
39	5
40	6
41	7 Apud Cretam regnauit Cres pri-
42	8 mus indigena.
D Assyriorum III ZAMEIS, qui & Ninias, filius Nini & Se-	
1 miramidis, annis 38.	9 Creta dicta à Crete indigena, quē
2	10 aiunt unum Curetarum fuisse, à
3	11 quibus Iupiter absconditus est &
4	12 nutritus. Hij Gnoson ciuitatem
5	13 in Creta condiderunt, & Cybe-
6	14 li matri templum.
7	15
8	16
9	17
10	18
11	19
12	20
13	21
14	22
15	23
16	24
17	25
	Sicyoniorum V. THELA-
18	1 SION annis 52
19	2

Regnum Hebræorum.	Regnum Aegyptiorum.	Anni.
33	33	mundi
34	34	
35	35	
36	36	3210
37	37	
38	38	
39	39	
40	40	
41	41	
42	42	
43	43	
44	44	
45	45	
46	46	3230
47	47	
48	48	
49	49	
50	50	
51 Principium XLI Iubilei secun	51	
52 dum Hebræos. Iobel autē apud	52	
eos quinquagenarius annus uo		
cat̃. Itaq; iuxta supputationē eo		
53 rum ab Adam usq; ad annū præ	53	
54 sentem sunt anni 2000.	54	
55	55	
56	56	3240
57	57	
58	58	
59	59	
60	60	
61	61	
62	62	
63	63	
64	64	
65	65	
66	66	3250
67	67	
68	68	
69 Noē moritur.	69	
70	70	
71	71	

	Regnum Assyriorum.	Regnum Sicyoniorum.
C 20		3
21		4
22		5
23		6
24		7
25		8
26		9
27		10
28		11
29		12
30		13
31		14
32		15
33		16
34		17
35		18
36		19
37		20
38		21
	Assyriorũ IIII ARIVS 30. annis.	
D 1		22
2		23
3		24
4		25
5		26
6		27
7		28
8		29
9		30
10		31
11		32
12		33
13		34
14		35
15		36
16		37
17		38
18		39
19		40
20		41
21		42
22		43

Regnum Hebræorum.	Regnum Aegyptiorum.	Anni mundi.
72	72	
73	73	
74	74	
75 Abraham cum 75. esset annorũ diui	75	
76 no dignus habeẽ eloquio, & ea re	76	3260
77 promissione quæ ad eum facta est.	77	
78 A 75 anno Abrahæ usque ad Mo	78	
79 sen, & egressum ex Aegypto gen	79	
80 tis Hebræę supputãtur anni 430.	80	
81 quorũ meminit Paulus ita dicens:	81	
82 Testamentũ confirmatum à deo,	82	
83 quæ post 430 annos facta est lex,	83	
84 non infirmata ad destruendam re	84	
85 promissionem. Ipse quoque Exo	85 X annus repromissionis.	
86 do Moses his cõgruens loquitur:	86	3270
87 Habitatio autẽ filiorũ Israël qua	87	
88 habitauerunt in Aegypto, & in ter	88 Abraham ex ancilla Agar	
89 ra Chanaan ipsi & patres eorum	89 generat Ismaël, à quo Is	
90 anni 430.	90 maëlitarum genus, qui po	
	stea Agareni. & ad postre	
91	91 mum Sarraceni dicti.	
92	92	
93	93	
94	94	
95 XX annus repromissionis.	95	
96	96	3280
97	97	
98	98	
99 Sodoma & Gomorra succensæ.	99	
100	100	
ISAAC Hebræorum filius Abrahę		
1 LX ætatis suę anno generat Iacob.	101	
2	102	
3 Primus omniũ Prophetarũ Abra	103	
4 ham uerbum dei cum in figura ap	104	
5 peruisset humana, uocationẽ gen	105 XXX an. repromissionis.	
6 tium pollicetur, quã in nostro tem	106	3290
7 pore sermo Christi deduxit ad finẽ	107	
8 per euangelicã in omnes gentes	108	
9 prædicationem.	109	
10 CX annus Abrahæ.	110	
11	111	
12	112	

C

	Regnum Assyriorum.	Regnum Sicyoniorum.
23		44
24		45
25		46
26		47
27		48
28		49
29		50
30		51
† Arelius.	† ANALIVS V Assyrio-	
1	rum, annis 40.	52
		AEGIDIVS VI Sicyo-
		1 niorum, annis 34.
2		2
3		3
4		4
5		5
6		6
7		7
8		8
9		9
10		10
11		11
D 12		12
13		13
14		14
15		15
16		16
17		17
18		18
19		19
20		20
21		21
22		22
23		23
24		24
25		25
26		26
27		27
28		28
29		29
30		30
31		31
32		32
33		

Regnum Hebræorum.	Regnum Ægyptiorum.	Anni mundi.
13	113	
14	114	
15 XL annus repromiſsionis.	115	
16	116	3300
17	117	
18	118	
19	119	
20 CXX annus Abrahæ.	120	
21	121	
22	122	
23	123	
24	114	
25 L annus repromiſsionis.	125	
26	126	3310
27	127	
28	128	
29	129	
30 CXXX annus Abrahæ.	130	
31	131	
B 32	132	
33	133 In Creta regnauit pri-	
34	134 mus, Cres indigena, ut	
35 LX annus repromiſsionis,	135 quidam uolunt. Alque-	
36	136 ro ſubſcriptum tempus	3320
37	137 iudicant.	
38	138	
39	139	
40 CXL annus Abrahæ.	140	
41	141	
42	142	
43	143	
44	144	
45 LXX annus repromiſsionis.	145	
46	146	3330
47	147	
48	148	
49	149	
50 CL annus Abrahæ.	150	
51 XIII Iubilei.	151	
52	152	
53	153	

	Regnum Assyriorum.	Regnum Sicyoniorum.	Regnum Hebræorum.
C	34	33	54
	35	34	55 LXXX an. repromissionis.
		THVRIMACHVS	
	36	1 VII Sicyoniorum	56
	37	2 annis 45.	57
	38	3	58
	39	4	59
	40	5	60 CLX annus Abrahę.
	XERXES VI		IACOB Hebręorũ, filius Isa
	1 Assyriorum, qui &	6	1 ac usq; ad principatũ filij Io-
	2 Balaneus, an. 30.	7	2 Sexagena- (seph an. 121.
	3	8	3 rio Isaac nascuntur filij ge-
	4	9	4 mini: Primus Esau, qui
	5	10	5 & Edom, à quo gens Idu-
	6	11	6 mæorum. Secundus Iacob,
	7	12	7 qui postea Israël, à quo
	8	13	8 Israëlitæ, qui nunc Iudæi.
	9	14	9
	10	15	10 CLXX an. Abrahæ, Isaac
	11	16	11 uero LXX.
D	12	17	12
	13	18	13
	14	19	14
	15	20	15 C annus repromissionis, in
	16	21	16 quo moritur Abraham
	17	22	17 omnes uiuens annos 175.
	18	23	18
	19	24	19
	20	25	20 LXXX annus Isaac.
	21	26	21
	22	27	22
	23	28	23
	24	29	24
	25	30	25 CX annus repromissionis.
	26	31	26
	27	32	27
	28	33	28
	29	34	29
	30	35	30 XC annus Isaac.
	ARMAMETRES		
	VII Assyriorum		
	1 annis 38.	36	31

	Regnum Aegyptiorum.	Regnum Argiuorum.	Anni mundi.
154			
155			
156		INITIVM regni	3340
157		Argiuorum.	
158			
159			
160		His temporibus apud Argos	
		regnauit INACHVS anno 50.	
161		1 Inachi filia Io, quam Aegy-	
162		2 ptij mutato nomine Isidem	
163		3 uocant & colunt. A patre	
164		4 Inacho Inachus fluuius a-	
165		5 pud Argos, à filia Ione Bos	
166		6 Phoroneus nuncupatur.	3350
167		7	
168		8	
169		9	
170		10 CASTOR Chronogra-	
171		11 phus de Argiuorum re-	
172		12 gno quod loquitur conse	
B 173		13 quenter persequemur:	
174		14 Reges Argiui ab Inacho	
175		15 usq; in Stelenum filium	
176		16 Crothopi, quorum inue-	3360
177		17 nitur omne tempus an-	
178		18 384.	
179		19	
180		20	
181 APIS in Aegypto primum		21	
182 deus putatus est, quem quidam		22	
183 Serapin uocauerunt.		23	
184		24	
185		25	
186		26	3370
187		27	
188		28	
189		29	
190		30	
	DYNASTIA XVII Aegy-		
	ptiorum, quo tempore regnabant		
1	Pastores anno 103.	31	

	Regnum Assyriorum.	Regnum Sicyoniorum.	Regnum Hebræorum.
C		37	32
		38	33
		39	34
		40	35 CXX. an. repromissionis.
		41	36
		42	37
		43	38
		44	39
		45	40 C annus Isaac.
		LEVCIPPVS	Principum Iubilei 44.
		1 VIII Sicyoniorum	41 iuxta traditionẽ Iudęorum
		2 an. 53.	42
		3	43
		4	44
		5	45 CXXX an. repromis-
		6	46 sionis.
		7	47
		8	48
		9	49
		10	50 CX annus Isaac.
D		11	51
		12	52
		13	53
		14	54
		15	55 CXL an. repromissionis.
		16	56
		17	57
		18	58
		19	59
		20	60 CXX annus Isaac.
		21	61
		22 Thessalus Græci	62
		23 filius regnat in	63
		24 Thessalia.	64
		25	65 CL an. repromissionis.
		26 Niobæ primæ o-	66
		27 mniũ mulierũ mi-	67
		28 xtus est Iupiter,	68
† Belochus.	† BELOCHVS VIII	ut Græci perhibẽt,	
	1 Assyriorum an. 35.	29 de qua nascitur	69
	2	30 Apis, quem Sera-	70 CXXX an. Isaac.
	3	31 pin cognominant.	71

	Regnum Aegyptiorum.	Regnum Argiuorum.	Anni mundi.
A 2	Reges Aegyptiorum Paſtores	32	
3	conſcimus nuncupatos propter	33	
4	Ioſeph & fratres eius, qui in prin/	34	
5	cipio Paſtores deſcendiſſe in	35	
6	Aegyptum comprobantur.	36	3380
7		37	
8		38	
9		39	
10		40	
11		41	
12		42	
13		43	
14		44	
15		45	
16		46	3390
17		47	
18		48	
19		49	
20		50	
		PHORONAEVS II Argis an. 60.	
B 21		1 Phoronæus Inachi filius &	
22		2 Niobes, leges primus iudi/	
23		3 ciaq; cõſcripſit. Quidã huius	
24		4 filiã Nioben arbitrant. Horũ	
25		5 tẽporũ quaſi ualde antiquo	
26		6 rum Plato in Timæo memi/	3400
27		7 nit ita dicens: Et aliquãdo uo	
28		8 lens eos prouocare in ſer/	
29		9 mões de tẽporibus antiquo/	
30		10 rum, quæ cuiq; ciuitati apud	
31		11 ueteres accidiſſent, de Pho	

ronẽo q primo hoc nomine appellatus eſt, et Niobe et his q poſt diluuiũ fuere.

32		12 Ogygius, qui in Attica Eleu	
33		13 ſina, quæ antiquitus uoca/	
34		14 batur Attica, & alias ciuita	
35		15 tes plurimas. Cuius tempo/	3410
36		16 ribus apud lacũ Tritoni/	
37		17 dem uirgo apparuit, quam	
38		18 Græci Mineruam nuncupa/	
39		19 uerunt.	
40		20	
41		21	

	Regnum Assyriorum.	Regnum Sicyoniorum.	Regnum Hebræorum.
C	4	32	72
	5	33 Telxaphis & Car-	73
	6	34 latis aduersus Pho	74
	7	35 ronæũ & Parhasi	75 CLX annus repromis-
	8	36 os instituũt bellũ.	76 sionis.
	9	37	77
	10	38	78
	11	39	79
	12	40	80 CXL Isaac an. Iacob de-
	13	41	81 scendit in Mesopotamiã,
	14	42	82 & seruiuit Laban an. 7.
	15	43	83
	16	44	84
	17	45	85 CLXX an. repromissionis.
	18	46	86
	19	47	87 Iacob generat Ruben.
	20	48	88 Iacob generat Simeon.
	21	49	89 Iacob generat Leui.
	22	50	90 CL. an. Isaac, & principiũ
	23	51	91 Iacob ge. Ioseph. (45.
	24	52	92 I. an. Ioseph. (Iubilei &
D	25	53	93 92. erat Iacob (Iacob gene-
		MESSAPIVS	rat Iudam, à quo Iudæi ap
	26	1 XI Sicyoniorum,	94 pellati.
	27	2 annis 47.	95 CLXXX an. repromis-
	28	3	96 sionis.
	29	4	97
	30	5	98
	31	6	99
	32	7	100 CLX annus Isaac.
	33	8	101
	34	9	102
	35	10	103
	BALEVS IX		
	1 Assyriorũ. an. 52.	11	104
	2	12	105 CXC annus repromis-
	3	13	106 sionis.
	4	14	107
	5	15	108 Ioseph uenũdatus à fra-
	6	16	109 tribus annũ agens 17.
	7	17	110 CLXX Isaac annus,
			Iacob uero 110.
	8	18	111

	Regnum Aegyptiorum.	Regnum Argiuorum.	Anni mundi.
	42	22	
	43	23	
	44	24	
	45	25	
	46	26	3420
	47	27	
	48	28	
	49	29	
	50	30	
	51	31	
	52	32	
	53	33	
	54	34	
	55	35	
	56	36	3430
	57	37	
	58	38	
	59	39	
	60	40 Messana, quæ & Ma-	
	61	41 mertina, conditur.	
	62	42	
B	63	43	
	64	44 Diluuium quod factum	
	65	45 est sub Ogyge.	3440
	66	46	
	67	47	
	68	48	
	69	49	
	70	50	
	71	51	
	72	52	
	73	53	
	74	54	
	75	55	3450
	76	56	
	77	57	
	78	58	
	79	59	5
	80	60	
		APIS III. Argiuorũ an. 35.	
	81	1 Aiunt hunc Apim esse Sera-	

	Regnum Aſſyriorum.	Regnum Sicyoniorum.	Regnum Hebræorum.
C	9	19	112
	10	20	113
	11	21	114
	12	22	115 CC annus repromiſ-
	13	23	116 ſionis.
	14	24	117
	15	25	118
	16	26	119
	17	27	120 CLXXX an. Iſaac moritur
	18	28 Thelchines Rho-	121 relinq. fil. Iacob habentem
		dum condiderunt	IOSEPH (an. 120.
	19	29 quæ prius Ophiu-	1 Hebræorum dux Aegy-
	20	30 ſa uocabatur.	2 pti, anno ætatis ſuę 30.
	21	31	3 uixit annis 80.
	22	32	4 CCX annus repromiſſionis
	23	33	5
	24	34	6
	25	35	7
	26	36	8
	27	37	9 CXXX annus Iacob.
	28	38	10 Secundo an. famis ingreſ-
D	29	39	11 ſus Aegyptum cum filijs
	30	40	12 ſuis Iacob, cum à Pharao-
	ne interrogaretur quotum annum ageret, reſpondit, ſe eſſe annorũ 130.		
	31	41	13
	32	42	14 CCXX annus repromiſ-
	33	43	15 ſionis.
	34	44	16
	35	45	17
	36	46	18
	37	47	19 CXL annus Iacob, initium
		HERATVS Sicyo-	Iubilei 46.
	38	1 niorũ X, annis 46.	20 L annus Ioſeph.
	39	2	21
	40	3	22
	41	4	23
	42	5	24 CCXXX annus repro-
			miſſionis.
	43	6	25
	44	7	26 Iacob 147 ætatis ſuæ an-
	45	8	27 no diem obijt, propheti-
	46	9	28 zans de Chriſto, & de
	47	10	29 uocatione gentium.

	Regnum Aegyptiorum.	Regnum Argiuorum.	Anni mundi.
82		2 pin: Siquidem cum fratrem	
83		3 Aegialeũ regem præfeciſſet	
84		4 Achaiæ, ipſe cum populo ad	
85		5 Aegyptum nauigauit,	
86		6	3460
87		7	
88		8	
89		9	
90		10	
91		11	
92		12	
93		13	
94		14	
95		15	
96		16	3470
97		17	
98		18	
99		19	
100		20	
B 101		21	
102		22	
103		23	
	Aegyptiorum XVIII DYNA-		
1	STIA Politanorum annis 348.	24 Sparta condita eſt à Sparto	
2	quorum primus AMASIS	25 filio Phoronæi.	
3	annis 25	26	3480
4		27	
5		28	
6		29	
7		30	
8		31	
9		32	
10		33	
11		34	
12		35	
		ARGVS IIII Argis	
13		1 annis 70.	3490
14		2	
15		3	
16		4	
17		5	

	Regnum Assyriorum	Regnum Sicyoniorum	Regnum Hebræorum.
C	48	11	30 LX annus Ioseph.
	49	12	31
	50	13	32
	51	14	33
	52	15	34 CCXL annus repro-
	ALTADAS Assy		missionis.
	1 riorũ X, annis 32.	16	35
	2	17	36
	3	18	37
	4	19	38
	5	20	39
	6	21	40 LXX annus Ioseph.
	7	22	41
	8	23	42
	9	24	43
	10	25	44 CCL annus repromissio
	11	26	45 nis.
	12	27	46
	13	28	47
	14	29	48
D	15	30	49
	16	31	50 LXXX annus Ioseph.
	17	32	51
	18	33	52
	19	34	53
	20	35	54 CCLX annus repro-
	21	36	55 missionis.
	22	37	56
	23	38	57
	24	39	58
	25	40	59
	26	41	60 XC annus Ioseph.
	27	42	61
	28	43	62
	29	44	63
	30	45	64 CCLXX annus repro-
† Plenum ms	31	46	65 missionis.
		† PLENEVS Si-	
	32	1 cyoniorum X1 an-	66
	MAMITVS	nis 48.	
	1 Assyriorum 11,	2	67
	2 annis 30.	3	68

	Regnum Aegyptiorum.	Regnum Argiuorum.	Anni mundi.
A 18		6	
19		7	
20		8	
21		9	
22		10	
23		11	3500
24		12	
25		13	
	CHEBRON Aegypti		
1	annis 13.	14	
2		15	
3		16	
4		17	
5		18	
6		19	
7		20	
8		21	3510
9		22	
10		23	
11		24	
B 12		25	
13		26	
	AMMENOPHIS Aegy-		
1	pti, annis 21.	27 Secūdum quorundam opi-	
2		28 nionem his temporibus fuit	
3		29 Prometheus, à quo homi-	
4		30 nes factos esse commemo	
5		31 rant, & reuera: Cum enim	3520
6		32 sapiens esset, feritatem eorū	
7		33 & nimiam imperitiā ad hu	
8		34 manitatē & scientiā trans-	
9		35 figurabat.	
10		36	
11		37	
12		38	
13		39	
14		40	
15	Aegyptiorum reges omnes tunc	41	3530
	Pharaones dicebantur, non hoc		
16	proprīū habētes nomen, sed pro	42	
	dignitate Reges tunc utebantur		
17	hoc nomine sicut & apud nos Im	43	
18	peratores Augusti appellantur.	44	

	Regnum Assyriorum.	Regnum Sicyoniorum.	Regnum Hebræorum.
	3	4	69 Principium 47. Iubilei
	4	5	70 C annus Ioseph.
	5	6	71
	6	7	72
	7	8	73
	8	9	74 CCLXXX annus repro-
	9	10	75 missionis.
	10	11	76
	11	12	77
	12	13	78
	13	14	79
	14	15	80 (gypto an. 1442
			Hebræorũ seruitus in Ae-
	15	16	1 CX anno Ioseph moritur.
	16	17	2 post cuius interitum He-
	17	18	3 bræi Aegyptijs seruierunt

an. 144. Fiunt aũt omnes anni quos Hebræi in Aegypto fecerũt 215. qui ab eodem tẽpore cõputantur, quo Iacob cum filijs suis descendit in Aegyptũ.

	18	19	4 CCXC an. repromissionis.
	19	20	5
	20	21	6
D	21	22	7
	22	23	8
	23	24	9
	24	25	10
	25	26	11
	26	27	12
	27	28	13
	28	29	14 CCC an. repromissionis.
	29	30	15
	30	31	16
	MANCALEVS		
	1 XII Assyriorum	32	17
	2 annis 30.	33	18
	3	34	19
	4	35	20
	5	36	21
	6	37	22
	7	38	23
	8	39	24 CCCX an. repromissio-
	9	40	25 nis.
	10	41	26
	11	842	27

	Regnum Aegyptiorum.	Regnum Argiuorum.	Anni mundi.
19	Habebat ergo unuſquiſq; Pha-	45	
20	rao proprium nomen. Hoc nos	46	
21	ex libris Mamethonis ſacerdotis	47	
	Aegyptiorum lectum poſuimus.		
	MEPHRES IIII Aegyptio-		
1	rum annis 12.	48	
2		49	
3		50	
4		51	3540
5		52	
6		53	
7		54	
8		55	
9		56	
10		57	
11		58	
12		59	
	MISPHARMVTOSIS V		
1	Aegyptiorum an. 26.	60	
2		61	3550
3		62	
B 4		63	
5		64	
6		65	
7		66	
8		67	
9		68	
10		69	
11		70	
		CRASSVS V Argis. an. 54.	
12		1 In Argis primus ſacerdotio	3560
13		2 functus eſt † Callyrias filius Pyrantis.	
14		3	
15		4	
16		5 Athlas frater Promethei	
17		6 præcipuus Aſtrologus di-	
18		7 ctus eſt, qui ob eruditionem	
19		8 iſtius diſciplinæ etiam cœ-	
20		9 lum ſuſtinere affirmatus eſt.	
21		10 Euripides autem montem	
22		11 eſſe altiſsimum dicit, qui	
23		12 Athlas uocetur.	
24		13	

Aliàs Ballithias Pyrantis primi filius.

	Regnum Aegyptiorum.	Regnum Argiuorum.	Anni mundi.
25		14	
26		15	
	THVTHEMOSIS Aegypti-		
1	orum annis 9.	16	
2		17	
3		18	
4		19	
5		20 Aethiopes ab Indo flumi-	
6		21 ne consurgentes iuxta	3580
7		22 Aegyptum consederunt.	
8		23	
9		24	
	AMENOPHIS Aegypt. an. 31.		
1	Hic est Amenophis, seu Ameno-	25	
2	ptes, quem quidam Memnonē pu-	26	
3	tant lapidem loquentē, quippe cu-	27	
4	ius statua usq; ad aduentum Chri-	28	
5	sti sole oriente uocem dare dice-	29	
6	batur.	30	
7		31	3590
8		32	
9		33	
10		34	
11		35	
12		36	
13		37	
14		38	
15		39	
16		40	
17		41	3600
18		42	
19		43	
20		44	
21		45	
22		46	
23		47	
24		48	
25		49	
26		50	
27		51	3610
28		52	

	Regnum Assyriorum.	Regnum Sicyoniorum.	Regnum Hebræorum.
C 1		34	67
2		35	68
3		36	69
4		37	70
5		38	71
6		39	72
7		40	73
8		41	74 CCCLX an. repromiſ-
9		42 Primus regnauit	75 ſionis,& X an. Moſis.
10		43 in Theſſalia Hx-	76
11		44 mon.	77
12		45	78
13		46	79
14		47 Phorbas Rhodũ	80
15		48 obtinuit.	81
16		49	82
17		50	83
18		51	84 CCCLXX an. repromiſ-
19		52	85 ſionis,& XX an. Moſis.
20		53	86
D 21		54	87
22		55	88
23		56	89 Principium 49. Iubilei.
24		57	90
25		58	91
26		59	92
27		60	93
28		61	94 CCCLXXX an. repro-
29		62	95 miſsionis & XXX an.
30		63	96 Moſis.
	SPARETVS XV	MARATHIVS	
1	Aſſyriorum an. 40.	1 XIII Sicyoniorum	97
2		2 annis 30.	98
3		3	99
4		4	100
5		5	101 XXXV anno Moſis
6		6	102 Cecrops regnabat in At-
7		7	103 tica, à quo uſq; ad captiui-
			tatẽ Troiæ fiunt anni 375.
8		8	104 CCCXC an. repromiſ-
9		9	105 ſionis,& XL an. Moſis.
10		10	106

	Aegyptiorum.	*Regnum Argiuorum.*	*Regnum Atheniensium.*	*Anni mundi.*
A	29	53 Epidaurus ciuitas con		
	30	54 dita est.		
		PHORBAS VI Argis		
	31	1 annis 35.		
	ORVS			
	1 Aegy	2 Quidā scribūt Prome-		
	2 pti an.	3 theum,& Epimetheum		
	3 38.	4 & Atlantē fratrē Pro-		
	4	5 methei,& Argū cuncta		
	5	6 cernentē,& Io filiam		
	6	7 Promethei his fuisse		3620
	7	8 tēporibus. Alij uero æta		
	8	9 te Cecropis: nōnulli aūt		
	9	10 ante Cecropem an-		
	10	11 nis 80. siue 90.		
	11	12 Primus regnauit in Thessalia Hæmon.		
	12	13 Phorbas Rhodū obti-		
	13	14 Primus quadri (nuit.		
	14	15 gam iunxisse fertur Aroguius seu Proclytus.		
	15	16 Hercules primus fertur		
	16	17 Antheum luctæ uicisse		3630
B	17	18 certamine.		
	18	19 Xāthus Triopa Lesbū		
	19	20 condidit.		
	20	21		
	21	22 In Creta regnauit		
	22	23 Cydon.		
	23	24		
	24	25	His temporibus in Atta, quæ	
	25	26	nunc Attica nuncupatur pri-	
	26	27	mus regnauit Cecrops, qui	3640
	27	28	& Diphyes, annis 50.	
	28	29		
	29	30	CECROPS primus Athe-	
	30	31	nensium annis 50.	
	31	32	1 A Cecrope usq; ad primam Olym-	
	32	33	2 piadē numerāt reges XVII, Principes	
	33	34	3 uero quos mors tantū finiebat XII,	
	34	35	4 sub quibus apud Græcos	
		TROYPHAS VII	5 multa miranda narrantur.	
	35	1 Argis an. 46.		
	36	2	6 Cecrope regnante pri-	3650

	Regnum Assyriorum.	Regnum Sicyoniorum.	Regnum Hebræorum.
C	11	11	107
	12	12	108 Moses Aegyptum dere-
	13	13	109 linquens in heremo phi-
	14	14	110 losophatur.
	15	15	111
	16	16	112
	17	17	113
	18	18	114 CCCC an. repromissionis.
	19	19	115 L annus Mosis.
	20	20	116
	21	21	117
	22	20	118
	23	23	119
	24	24	120
	25	25	121
	26	26	122
	27	27	123 (sionis.
	28	28	124 CCCCX an. repromis-
	29	29	125 LX annus Mosis.
D	30	30	226
		MARATHVS	
	31	1 XIIII Sicyoniorũ	127
	32	2 annis 20.	128
	33	3	129
	34	4	130
	35	5	131
	36	6	132
	37	7	133
	38	8	134 CCCCXX an. repromissionis.
	39	9	135 LXX annus Mosis.
	40	10	136
	ASCADES XVI		
	1 Assyriorum an. 40.	11	137
	2	12	138
	3	13	139 Principium 50. Iubilei.
	4	14	140
	5	15	141
	6	16	142
	7	17	143 (sionis & 80. an. Mosis.
	8	18	144 CCCCXXX an. repromis-
			Hebræorũ Moses 80. annum agens

Regnum Aegyptiorum.	Argiuorum.	Regnum Athenienſium	Anni
37	3	7 mũ in arce oliua orta eſt,& ex	mundi.
38	4	8 Mineruæ nomie græce quoq; Athenæ	
ACENGERES ſeu		nuncupatæ. Dicebatur aũt Cecrops	
1 Acencris Aegypti	5	9 Diphyes,id eſt,duabus naturis,ſiue	
2 annis 12.	6	10 ob longitudinẽ corporis,ſiue idcir/	
3	7	11 co quod cum eſſet Aegyptius utrãq;	
4 Curetes & Coriban	8	12 linguã ſciebat græcã & ægyptiacam,	
5 tes Gnoſſon condide	9	13 Primus Cecrops bouem immolans	
6 runt,qui modulatã &	10	14 Iouem appellauit,& Cecropia re/	
7 inter ſe cõcinentem in	11	15 gio ab eo nuncupata.	
8 armis ſaltationem re/	12	16	3660
9 perere.	13	17	
10	14	18 Chaldæi contra Phœnices	
11	15	19 dimicant.	
12	16	Muſæus Erechthei & Nym/	
ACHORIS Aegypti		20 phæ filius agnoſcitur.	
1 annis 9.	17	21 Deucalion apud eos regnare orſus	
2	18	22 qui circa Parnaſſum morabantur.	
3	19	23 Iudicium Neptuni & Mineruæ de	
4	20	24 contentione regionis apud Cecro	
5	21	25 pem actũ fuiſſe confingitur.	
B 6	22	26 Io Inachi filiæ mixtus eſt	3670
7	23	27 Iupiter,quæ in bouem dicitur uer/	
		ſa & Boſphorus appellatur.	
8	24	28 Cecrops in Euboea Athenas con	
9	25	29 didit,quam & Diadas nomiuauit:	
CHENCRES Aegy/		hãc urbem Euboici Orchomenon	
1 pti annis 16.	26	30 appellauerunt.	
2 Iſte eſt Pharao Chen	27	31 Diluuium quod ſub Deucalione	
3 cres q cõtradixit per	28	32 in Theſſalia & incendium	
4 Moſen deo atq; ma/	29	33 quod ſub Phaëtonte fa/	
5 ri rubro obrutus eſt.	30	34 ctum eſt.	
6 Poſt quem regnauit	31	35 In Aethiopia multæ peſti/	
7 Aegyptijs Acherres	32	36 lentiæ locales,ut Plato	3680
8 Pharao:nam Pharao	33	37 meminit fuere.	
9 cognomen eſt digni/	34	38 Ab Helene Deucalionis & Pyrrhæ	
10 tatis.	35	39 filio,à q̃ primũ Græci Helenes nun/	
11	36	40 cupati ſunt:& Atticæ,ſub eo Attici nũ	
12	37	41 Corinthus cõdita	(cupati ſunt.
13	38	42 quæ prius Ephyrus uocabatur.	
14	39	43 Secundum nonnullos Io in Aegy	
15	40	44 ptum profecta,& ibi Iſis nuncupa	
16	41	45 ta,quæ nupta poſtea Tele/	
ACHERRES Aegypti an. 8.		gono Epaphum genuit.	

Hercules

	Regnum Assyriorum.	Regnum Sicyoniorum.	Regnum Hebræorum.
C			agens dux itineris ex Aegypto
	9	19	1 Hebræorum gentis efficit, legē
	10	20	2 eis in heremo tradēs per an. 40.
		ECHIREVS XV	Moses in Sina mōte diuino frui
	11	1 Sicyoniorum an-	3 Ab hoc (tur aspectu.
		nis 55.	4 usq; ad Solomonem & ædifica-
	12	2	5 tionem templi numerantur
			anni 480.
	13	3	
	14	4	6 Primus apud Hebræos Ponti-
	15	5	7 fex constitutus est Aaron fra-
	16	6	8 ter Mosis.
	17	7	9
	18	8	10
	19	9	11
	20	10	12
	21	11	13
	22	12	14
D			
	23	13	15 Moses in deserto præest
	24	14	16 genti Iudæorum.
	25	15	17
	26	16	18
	27	17	19
	28	18	20
	29	19	21
	30	20	22
	31	21	23
	32	22	24
	33	23	25
	34	24	26
	35	25	27
	36	26	28
	37	27	29

	Regnum Aegyptiorũ.	Regnum Argiuorum.	Regnum Athenienſium.	Anni.
			Hercules cognomẽto De	mundi.
1		42	46 ſinas in Phœnice cla/	
2		43	47 rus habetur, unde ad noſtram	
	uſq; memoriã Cappadocibus & Elienſibus Deſinaus adhuc dicitur.			
3		44	48 Apollinis Dœlij tem/	
		plum ab Eriſiſthone ædificatum.		
4		45	49 Areopagus apud	
		Athenas nomen iudicij conſtituitur.		
5		46	50 Vitis inuenta à Diony/	
			ſio, ſed nõ Semeles filio. (an. 9.	
		CROTHOPVS	CRANAVS IIII Athenienſiũ	
6		1 VIII Argis an/	1 Thelegonus Oris paſtoris fili/	
7		2 nis 21.	2 us ſeptimus ab Io, & ab Inacho.	
8		3	3 Cranaus indigena ex cuius filię	
	CHERRES		Attidis nomine Attica uocata.	
1	Aegypti an. 15.	4	4 In Creta regnauit Apteras qui	
2		5	5 & urbem condidit.	
3		6	6 Deucalionis filius Dio	3700
4		7	7 nyſius, uerum non ille Semeles	
5		8	8 filius, cum in Atticã peruenitſet	
6		9	9 hoſpitio receptus à Semaco filię	
B		eius capræ pellem largitus eſt. (an. 10		
			AMPHITRYON V Athen.	
7		10	1 Templum Delij conſtructũ ab	
8		11	2 Eriſiſthone filio Cecropis.	
9		12	3	
10		13	4	
11	Epaphus fil. Io	14	5	
12	& Iouis, Mem/	15	6	
13	phim condidit	16	7	3710
14	cũ Aegypto ſe/	17	8	
15	cũde regnaret.	18	9	
	ARMEVS Aegy/			
1	pti, qui & Dana	19	10 (nienſium an. 50.	
	us annis 5.	Argiuorũ Stelenus	ERICHTHONIVS VI Athe/	
2	Cath filius Triſ/	20 Caſtoris de Argi	1 Lacedæmon condita à Lacedæ/	
3	megiſti floruit.	21 uorũ principibus	2 mone Semeles filio.	
		STELENVS IX	Erichthonius Vulcani Miner/	
4		1 Argis annis 11.	3 uæ filius, qui ab Homero Erithe/	
5		2 Cum Stelenũ Da	4 us uocatũ, his regnantibus fuit.	
	Poſt quẽ REMES	naus expulſſet	Apollo de Latona naſcit, nõ ille	
1	SES qui & Aegy	3 Argos tenuit, mi/	5 cuius cõſueuerũt oracula cõſuli,	

2 prius

	Regnum Assyriorum.	Regnum Sicyoniorum.	Regnum Hebræorum.
C	38	28	30
	39	29	31
	40	30	32
	AMYNTAS XVII		
	1 Assyriorũ an. 45.	31	33
	2	32	34
	3	33	35
	4	34	36
	5	35	37
	6	36	38
	7	37	39
	8	38	40 Mors Mosis.
			Hebræorum post Mosen
	9	39	1 dux cõstituit IESVS an. 27.
	10	40	2 Apud Hebræos Põtifica-
	11	41	3 tum suscipit Eleazarus.
	12	42	4 Hucusq; 5. libri Mosis con
	13	43	5 tinent an. 3730. secundum
	14	44	6 LXX Seniorũ interpretat.
	15	45	7 Principiũ quinquagesimi
D	16	46	8 primi Iubilei secundũ He-
	17	47	9 Iesus successor (bræos.
	18	48	10 Mosis terrã Palæstinorũ
	19	49	11 Iudææ genti sorte distri-
	20	50	12 buit.
	21	51	13
	22	52	14
	23	53	15
	24	54	16
	25	55	17
		CHORAX XVI	
	26	1 Sicyoniorũ an. 30.	18
	27	2	19
	28	3	20
	29	4	21
	30	5	22
	31	6	23
	32	7	24
	33	8	25
	34	9	26
	35	10	27
			Hebrẽorũ primus iudex ex

	Regnum Aegyptiorum.	Argiuorum.	Regnum Athenienſium.	Anni
A				
2	ptius annis 68.	4 noresq; eius perſe	6 ſed q cū Hercule ſeruiuit	mundi.
3	Aegypto quę pri	5 uerauerūt uſq; ad	7 Arcas filius Io, Admeto.	3720
4	us Aeria dicebaſ	6 Euryſtheum filiū	8 uis & Calliſtonis. Pelaſgis in di-	
	ab Aegyptio tūc	Steleni, nepotem	9 tionē redactis regionē ipſorū Ar-	
5	ibi regnāte nomē	7 Perſei.	10 Dardanus (cadiā nuncupauit.	
6	accepit, cui datū	8 Poſt quem PELO	11 condidit Dardaniam.	
7	eſt regnum eie-	9 PI DAE imperium	ſuſceperunt primo regnante Attęo-	
8	cto Danao.	10 Poſt Stelenum	12	
9		11 Argis regnauit Gelenor, quē cū Argiui de Imperio pe-		
		DANAVS X	13 (puliſſent regnū Danao tradi-	
10		1 Argis annis 50.	14 (derunt.	
11		2 Argos ſibi Da-	15 Orithyia Erithei, q et Erichthoni	
12		3 naus uindicauit	16 us dictus eſt, à Boreatrace rapiē.	
		expulſus Aegy-	Triptolemus longa naui	
13		4 pto, et eādē aquis	17 Eleuſin ueniens ibi fru	3730
14		5 abundare fecit.	18 menta diſtribuit.	
15		6 Erichthonius pri-	19 Proſerpinā rapuit Orcus Mo-	
16		7 mus quadrigam	20 loſſorum rex.	
17		8 iunxit in Græcia,	21 Perſeus occidit Gorgonem.	
18		9 erat quippe apud	22 Dionyſius Nyſam in India cōdi-	
19		10 alias nationes.	23 dit, et à ſuo noie eā ſic appellauit.	
B	20 Buſiris Neptuni	11	24 Cyrene in Lybia ædificata eſt.	
21	et Lybię Epaphi	12	25 Danaus per 50. filias 50. filios	
22	filiæ filius apud	13	26 Aegiſti fratris interfecit, euaden-	
23	uicina Nilo loca	14 In Creta regna	27 te ſolo Linceo, q poſt eū	3740
24	tyrannidē exer.	15 uit Lapis.	28 regnauit. Neq; uero multitudo	
25	cet, trāſeūtes ho	16	29 filiorū incredibilis uideri debet,	
	ſpites crudeli ſcelere interficiēs. (in Barbaris, cū tā innumerabiles habeāt cō-			
26		17	30 Phœnix & Cadmus (cubinas.	
27		18	31 de Thebis Aegyptiorū in Syriā	
28		19	32 profecti apud Tyrū & Sidonē	
			Liber pater in India (regnauerūt.	
29		20	33 militat, in cuius exercitu fuerūt	
30		21	34 fœminę dictę Bachę, magis ꝓ-	
31		22	35 Per (pter furorē q̄, ꝓpter uirtutē.	
32		23	36 ſeus cum uxore Adromacha ra-	
33		24 Bithynia condi	37 Tēplū (pti in cœlū ſunt.	3750
34		25 ta eſt à Phœnice,	38 Delphis magnū à Phlegra incē-	
35		26 qui Phœnicibus	39 In Creta regnauit Aſterius. (ſū.	
36		27 quaſdam literas	40 Europæ filiæ Phœnicis mixtus	
37		28 tradidit ad ſeri-	41 eſt Iupiter, quā poſtea Aſterius	
38		29 bendū: Vermicu	42 Cretenſiū rex uxorē accipiens,	
		lum inſtituit, unde	Minoēm ex ea & Rhadamāthū	

	Regnum Assyriorum.	Regnum Sicyoniorum.	Regnum Hebræorum.
C	36	11	1 tribu Iuda, Gothoniel an,
	37	12	2 Post mortem Iesu (40.
	38	13	3 subiectos tenuerũt Hebrę
	39	14	4 os alienigenę annis 8. qui
	40	15	5 iungũtur Gothonielis tẽ,
	41	16	6 poribus Aoth, secundum Iudæorum traditiones.
	42	17	7
	43	18	8
	44	19	9
	45	20	10
	BELOTHVS		
	1 XVIII Assyriorum	21	11
	2 annis 25. Huius filia	22	12
	3 Actosa, quę & Semi	23	13
	4 ramis regnat cum	24	14
	5 patre annis 7.	25	15
	6	26	16
	7	27	17
	8	28	18
	9	29	19
D	10	30	20
		EPOPEVS XVII	
	11	1 Sicyoniorum an-	21
	12	2 nis 35.	22
	13	3	23
	14	4	24
	15	5	25
	16	6	26
	17	7	27
	18	8	28
	19	9	29
	20	10	30
	21	11	31
	22	12	32
	23	13	33
	24	14	34
	25	15	35
	BELLEPARES		
	1 XIX Assyriorum	16	36
	2 annis 30.	17	37
	3	18	38

Aegyptiorum.	Regnum Argiuorum.	Regnum Athenienſium.	Anni mundi.
39	30 & color ille phœnice-	43 & Sarpedonem procreauit.	
40	31 us dictus eſt, quipo-	44 Pandion filius Erichthonij,	
41	32 ſtea litera mutata di	45 cuius filiæ Progne & Phi-	
42	33 citur puniceus.	46 lomena.	
43	34	47 Apud Argos ſacerdotio	3760
44	35 Ephyra, quæ nunc	48 functa eſt Hypermneſtra	
45	36 Corinthus, à Siſypho	49 Danaï filia.	
46	37 condita eſt.	50	
	Ea quæ de Hypermne-	PANDION V Athenienſiũ an. 40.	
47	38 ſtra, quam Iſidem	1 Rhadamanthus & Sarpedon	
48	39 Aegyptiorum deam	2 reges Lyciorum.	
49	40 uocant, & quæ de	3 Raptus Europæ.	
50	41 Danaë ex qua Per-	4 Cadmus regnauit Thebis,	
51	42 ſeus natus, dicuntur,	5 ex cuius filia Semele natus	
52	43 his ſunt geſta tem-	6 eſt Dionyſius, id eſt, Liber	
53	44 poribus.	7 pater, ſub quo & Linus The-	3770
54	45	8 bæus muſicus fuit.	
55	46	9	
56	47	10 Mellus, & Paphus, & Tha	
57	48	11 ſus, & Calliſta urbes cõditæ.	
58	49	12	
59	50	13	
	LYNCEVS XI an. 41.		
60	1	14 Bithynia condita à Phœnice	
61	2	15 quæ prius Mariandyna uo-	
62	3	16 cabatur.	
63	4	17 Linus è Thebis, & Zetus,	3780
64	5	18 & Amphion in muſica arte	
65	6	19 clare ſcunt.	
66	7	20 Idæi Dactyli his temporibus	
67	8	21 erant, qui & ferrũ reperierũt.	
68	9	22 Amphion & Zetus Thebis	
MENO		regnabant.	
1 PHIS	10	23 In Dardana regnauit Erich-	
2 an. 40.	11	24 thonius filius Dardani.	
3	12	25 Ea quæ de Dimetra, quã aliq aiũt eſſe	
4	13	26 Iſidem deã Aegyptiorũ, & Danaë ex	
5	14	27 qua Perſeus naſcitur dicun	3790
6	15	28 Ephy (tur, his ſunt geſta tẽporibus,	
	ra quæ nunc Corinthus uocatur, à Siſypho cõdita.		
7	16	29 Armenia capta à Cadmo.	
	17	30 Minos filius Europæ regnat	
	18	31 in Creta.	

	Regnum Assyriorum.	Regnum Sicyoniorum.	Regnum Hebræorum.
C 4		19	30
5		20	40
			AOTH Hebræorum ex tri-
6		21	1 bu Ephrem an. 80.
7		22	2
8		23	3 Post Gothoniele Hebræ-
9		24	4 os habuerũt alienigenæ
10		25	5 subiectos annis 18. qui co-
			pulantur tẽporibus Aoth
11		26	6 secundum Iudæorum tra-
12		27	7 ditiones.
13			8
14		29	9
15		30	10
16		31	11
17		32	12
18		33	13
19		34	14
20		35	15
D		LAMEDON XVIII	
21		1 Sicyoniorũ an. 40.	16
22		2	17
23		3	18
24		4	19
25		5	20
26		6	21
27		7	22
28		8	23
29		9	24
30		10	25
	LAMPRIDES		
1	XX Assyriorum	11	26
2	annis 32.	12	27
3		13	28
4		14	29
5		15	30
6		16	31
7		17	32
8		18	33

Aegyptiorũ.	Regnum Argiuorum.	Regnum Athenienſium.	Anni mundi.
10	19	32 Catina condita eſt,&	
11	20 Pelops apud Argos	33 Siſyde in Sicilia.	
	regnauit annis 53.		
12	21 à quo Peloponne/	34 Eleuſinæ regnauit Cæleus Tripto/	
13	22 ſus uocata.	35 lemo,quẽ Philochorus ait longa na	
14	23	36 ui ad urbẽ accedentẽ diſtribuiſſe fru	
15	24	37 menta,& ob id dediſſe ſuſpi/	3800
16	25	38 tionẽ, q̃d nauis eius ſerpẽs pinnatus	
17	26	39 fuerit,& eſt figura quæ poſſit recipi.	
18	27	40 Achaia ab Achæo condita.	
		ERICHTHEVS VI Athen.an.50.	
19	28	1 Fabula Proſerpinę,quã rapuit Aido	
20	29	2 neus,id eſt,Orcus rex Moloſſorum,	
21	30	3 cuius canis ingẽtis magnitudinis Cer	
22	31	4 berus nomine Pirithoũ deuorauit,q	
23	32	5 ad raptũ uxoris cũ Theſeo uenerat,	

quẽ & ipſum iam in mortis periculo conſtitutũ aduenięs Hercules liberauit, & ob id quaſi ab inferis receptus dicit, ſcribit Philochorus in Attidis, libro

24	33	6 ſecundo.	
25	34	7	3810
26	35	8 Dionyſius,qui latinẽ Liber	
		pater naſcitur ex Semele.	
27	36	9 Erichthei filiam Orithyã Bo	
28	37	10 reas Aſtrei filius Thrax rapu	
29	38	11 it,quem fabulæ uentum con	
30	39	12 fingunt. Sub hoc & myſte/	
31	40	13 ria cœperunt ea quæ de Per/	
32	41	14 ſeo dicuntur.	
	ABAS XII Argiuo		
33	1 rum annis 23.	15 Secundũ quorũdã opinionẽ hac æta	
34	2	16 te Phrixus cũ Helle ſorore ſua fugi/	
35	3	17 ens inſidias nouercales,ui/	3820
36	4	18 ſus eſt p mare uehi ab Ariete	

uellęris aurei. Fuit autem nauis ei parata fugienti,cuius inſigne Aries erat.

37	5	19 Porrò Palephatus affirmat	
38	6	20 Arietẽ uocatum nutritorem,	
39	7	21 per quem liberatus eſt.	
40	8	22 Thebis expulſo Cadmo,	
DYNA		Amphion & Zetus regna/	
STIA	9	23 uerunt.	
XIX	10	24 Ea quæ de Progne & Phi	
Aegy/	11	25 lomena dicũtur acciderunt.	
ptiorũ	12	26 Bellum quod ſub Eumolpo fuit.	

C	Regnum Assyriorum.	Regnum Sicyoniorum.	Regnum Hebræorum.	R
	9	19	34	
	10	20	35	
	11	21	36	
	12	22	37	
	13	23	38	
	14	24	39	
	15	25	40	
	16	26	41	
	17	27	42	
	18	28	43	
	19	29	44	
	20	30	45	
	21	31	46	
	22	32	47	
	23	33	48	
	24	34	49	
	25	35	50	
	26	36	51	
	27	37	52	
	28	38	53	
D	29	39	54	
	30	40	55	
		SYCION XIX		
	31	1 Sicyoniorum	56	
	32	2 annis 45. A quo Si-	57	
	SOSARES XXI	cyonij nuncupati		
	1 Assyriorum an. 20.	3 sunt, q primo Ae-	58	
	2	4 gialæi uocabãtur.	59	
	3	5	60	
	4	6	61	
	5	7	62	
	6	8	63	
	7	9	64	
	8	10	65	
	9	11	66	
	10	12	67	
	11	13	68	
	12	14	69	
	13	15	70	
	14	16	71	
	15	17	72	

	Aegyptiorum.	Regnum Argiuorum.	Regnum Athenienſium.	Anni mundi
	5 an.144.	13	27 Melãpus diutinus agnoſcit.	3830.
	6 ſuo im	14	28	
	7 perato	15	29 In Dardania regnauit Tros	
	8 re uti	16	30 à quo Troiani nuncupati	
	9 cœpe/	17	31 ſunt.	
	10 runt,	18	32 Apud Pythiam uates prima	
	11 quorũ	19	33 Phemonoẽ hexametris uer	
	12 primus	20	34 ſibus futura cecinille nar/	
	13 ZE/	21	35 ratur.	
	14 THVS	22	36 Phrygas rexit Tãtalus, qui	
	15 an. 55.	23	37 prius Mæones uocabatur,	3840
		PROETHVS XIII		
	16	1 Argiuorum an. 17.	38 Ob raptũ Ganimedis & Tros pa/	
	17	2	39 tris Ganimedis & Tantali bellum	
	18	3	40 exortum eſt, ut ſcribit Phanocles	
	19	4	41 Poeta. Frultra igitur Iouis	
	20	5	42 fabula, & raptrix Aquila	
	21	6	43 fingitur.	
	22	7	44 Tityus cõuixit Tãtalo. Ti/	
	23	8	45 tyonis tempore fuit Latona	
	24	9	46 mater Apollinis, qui cũ Her	
B	25	10	47 cule ſeruiuit Admeto.	3850
	26	11	48 Ea quæ de Phryxo & Meli/	
			certa dicuntur, ſub quo ce/	
	27	12	49 lebrata ſunt Iſthmia.	
	28	13	50	
			CECROPS VII Athenien. an. 40.	
	29	14	1 Pelops Hypodamiã duxit uxorẽ.	
	30	15	2 Erichthei frater Perſeus, aduerſus	
	31	16	3 Perſas dimicauit, Gorgonis meretri	
	32	17	4 cis capite defecto, quæ propter exi/	
		ACRISIVS XIIII	miã pulchritudinem ita ſpectatores	
	33	1 Argiuorum an. 31.	5 ſuæmentis impotes reddebat, ut uer	
	34	2	6 tereos putaretur in lapides, Aidi/	
	35	3	7 mus ſcribit in peregrina hi	3860
	36	4	8 ſtoria, et præbet ſcriptorẽ eius.	
	37	5	9 Pegaſus equus uelociſsimus cuiuſdã	
	38	6	10 mulieris. ſiue ut Phalephatus ſcribit,	
	39	7	11 Bellerophontis nauis fuit.	
	40	8	12 Cyrene ciuitas cõdita eſt in Lybia.	
	41	9	13 Ion uir fortis ex ſuo uocat u o	
	42	10	14 Athenienſes Iones uocauit.	
	43	11	15 Geſta Perſei.	

	Regnum Assyriorum.	Regnum Sicyoniorum.	Regnum Hebræorum.
C	16	18	73
	17	19	74
	18	20	75
	19	21	76
	20	22	77
	LAMPARES XXII		
	1 Assyriorū annis 30.	23	78
	2	24	79
	3	25	80
			Debbora ex tribu Ephrē.
	4	26	1 Barach de tribu Neptalim
	5	27	2 Post Aoth in (an. 40.
	6	28	3 ditionem Hebræos redi-
	7	29	4 dígunt alienigenæ an. 20.
			qui coniunguntur tempo
	8	30	5 ribus Debboræ & Barach
	9	31	6 secundum Iudæorum tra-
	10	32	7 ditiones.
	11	33	8
	12	34	9
	13	35	10
D	14	36	11
	15	37	12
	16	38	13
	17	39	14
	18	40	15
	19	41	16
	20	42	17
	21	43	18
	22	44	19
	23	45	20
		POLYBVS XX	
	24	1 Sicyoniorum an-	21
	25	2 nis 40.	22
	26	3	23
	27	4	24
	28	5	25
	29	6	26
	30	7	27
	PANNIAS XXIII		
	1 Assyriorum an. 45.	8	28
	2	9	29

	Aegyptiorum.	Regnum Mycenarum.	Regnum Athenienſium.	Anni mundi.
A	44	12	16 Dionyſius,qui & Liber pa/	
	45	13	17 ter aduerſus Indos dimicans	3870
	46	14	18 Nyſam urbem luxta Indum	
	47	15	19 flumen condidit.	
	48	16	20 Amphion Thebis regnauit, quem	
	ferunt cantu citharæ ſaxa mouiſſe: Fuerunt autem duro corde,& ut ita dicã,			
	49	17	21 ſaxei quidam auditores.	
	50	18	22 Secundum quoſdam The/	
	51	19	23 bis regnauit Cadmus.	
	52	20	24 Europa à Cretenſibus rapta eſt na/	
	53	21	25 ui,cuius fuit inſigne Taurus.	
	54	22 Pelops Peloponne/	26 Ea quæ de Spartis memoran	
	55	23 ſi regnans Olympijs	27 tur.quos Palephatus ſcri/	3880
	RAM	quoq; præfuit,qui po/	bit,cum proximarum eſſent	
	1 SES	24 ſtea aduerſum Ilium	28 regionũ aduerſum Cadmum	
	2 Aegy	25 arma corripiens ſupe/	29 ſubito cõſtitiſſe,& propter	
	3 ptiorũ	26 ratur à Dardano.	30 repentinos quaſi de terra con	
	4 an.66	27	31 tractus ex omni parte conflu	
	5	28	32 entes Spartos uocatos.	
	6	29	33	
B	7	30	34	
	8	31	35	
	9	Argiuorũ reges defece/	36	
	10	rũtq; imperauerũt annis	37	3890
	11	544.uſq; ad Pelopẽ,qui re	38	
	12	gnauit annis 59. & in MY/	39 (Ilo cõdita.	
	13	CENAS imperio translato	40 Midas regnauit in Phrygia. Ilium ab	
	poſt Acryſium regnauit Euriſthe		PANDION VIII Athenienſiũ an.25.	
	14	us filius Steleni annis 45.	1 Perſeus Acryſio nõ ſponte interfe	
	15	1 Poſt Acryſiũ in Myce/	2 cto migrauit Argos atq; regnauit.	
	16	2 nas Argiuorumimpe	3 Lagius Chryſippum rapuit.	
		rio translato hi reges	Templum in Eleuſina ædificatum.	
	17	3 fuerũt Perſeus,Stele/	4 Quidam his temporibus uindicant	
	18	4 nus,Euriſtheus Atre/	5 geſta Liberi patris,& ea quę de Indis,	
	19	5 us, Thyeſtes, Agame/	6 Lycurgo,Actæone,& Pentheo me/	
	20	6 mnon,Aegiſtus, O/	7 morantur,quomodo aduer	3900
	21	7 reſtes, Tyſamenos,	8 ſus Perſeũ cõſiſtens occidit in prælio,	
	22	8 Penthilus & Come/	9 ait Dinarchus Poëta,nõ Rhetor.Qui	
	23	9 tes,uſq; ad Heraclida	10 aũt uoluerit poteſt inſpicere ipſum	
		rum deſcenſum.	Liberi patris apd Delphos ſepulchrũ	
	24	10	11 iuxta Apollinẽ aureũ. Pingitur autẽ	
	25	11	12 Liber muliebri & delicato corpore	

propter

	Regnum Assyriorum.	Regnum Sicyoniorum.	Regnum Hebræorum.
C			
	3	10	30
	4	11	31
	5	12	32
	6	13	33
	7	14	34
	8	15	355
	9	16	36
	10	17	37
	11	18	38
	12	19	39
	13	20	40
			GEDEON Hebræorũ an. 40.
	14	21	1 Post Debboram Hebræos
	15	22	2 in ditionem redigunt, alieni
	genæ annis 7. qui coniuncti sunt temporibus Gedeonis secun-		
	16	23	3 dum Iudæorum traditiones.
	17	24	4 Gedeon iudex ex tribu Ma
	18	25	5 Tyriorum ciui- (nasse.
	19	26	6 tas condita ante templum
	20	27	7 Hierosolymorum an. 240.
D	21	28	8 ut scribit Iosephus in 3.
	22	29	9
	23	30	10
	24	31	11
	25	32	12
	26	33	13
	27	34	14
	28	35	15
	29	36	16
	30	37	17
	31	38	18
	32	39	19
	33	40	20
		INACHVS XXI	
	34	1 Sicyoniorum	21
	35	2 annis 42.	21
	36	3	23
	37	4	24
	38	5	25

Aegyptiorum.	Regnum Mycenarum.	Regnum Athenienſium.	Anni mundi.
propter mulieres in ſuo exercitu dimicantes. Nam pariter ad arma			
26	12	13 uiros ac fœminas alligabat,	
27	13	14 ut Philochorus loquitur in	
28	14	15 ſecundo.	
29	15	16	
30	16	17 Ea quę de Dædalo fabulæ ferũt, q	3910
31	17	18 uiſus eſt ſimulachra feciſſe mouen	
32	18	19 tia: Primus enim omniũ pedes ſta	
33	19	20 tuarum à ſeinuicem ſeparauit, aliis	
34	20 Europa Agenoris	21 coniunctim eos fabricantibus, ut Pale/	
35	21 filia, ut in quibuſdam	22 phatus memorat. Necnon quomo	
36	22 legimus rapta eſt. His	23 do cum filio Icaro Minoëm naui fuge/	
	congruunt, quæ de	rit, & propter inueſtigabilem fugam	
37	23 Minoë dicuntur,	24 auolaſſe pennis exiſtimatus ſit.	
38	24 de Cadmo & Spartis.	25	
		EGAEVS Pãdionis filius, t x Athe	
39	25 Phidamon Delphius	1 nienſium an. 48.	
40	26 nobilis habetur, qui	2 Cizicus condita.	3920
41	27 primus apud Pythiũ	3 Argonautarum hiſtoria.	
42	28 chorum ſtatuit.	4 Atreus & Thyeſtes poſt	
43	29	5 Pelopem Peloponnenſe	
44	30	6 imperium diuiſerunt.	
45	31	7	
46	32	8	
47	33 Pandion fugit à Me/	9 Miletus condita.	
48	34 tionidibus paſſus in/	10	
49	35 ſidias.	11	
50	36	12	3930
51	37 Argonautarum na/	13	
52	38 uigatio.	14	
53	39	15	
54	40 Orpheus Thrax cla/	16	
55	41 rus habetur, cuius di/	17	
56	42 ſcipulus fuit Muſæus	18 Ea quæ de Sphynga & Oedipode	
	filius Eumolpi.	Argonautis dicuntur, in quibus fue/	
57	43	19 runt Hercules Aſclepius, Caſtor &	
58	44	20 Polſux. Si autem inter Argonautas	
59	45	21 fuerunt Caſtor & Pollux, quomodo	

poteſt eorũ ſoror Helena credi, quę poſt multos annos uirgo rapiť à Theſeo? Sphynga uero ſcribit Phalephatus uxorẽ Cadmi, propter zelũ Harmonię à ui

	ATREVS & Thyeſtes	ro recedentem contra Cadmum inſtitue	
60	1 Mycenarũ an. 65.	22 bellum.	3940
61	2 Linus magiſter Her/	23	

62

	Regnum Assyriorum.	Regnum Sicyoniorum.	Regnum Hebræorum.
C 39		6	26
40		7	27
41		8	28
42		9	29
43		10	30
44		11	31
45		12	32
	SOSARMVS		
1	XXIIII Assyrio-	13	33
2	rum an. 19.	14	34
3		15	35
4		16	36
5		17	37
6		18	38
7		19	39
8		20	40
			ABIMELECH Hebræo-
9		21	1 rum filius Gedeonis an. 3.
10		22	2
D 11		23	3
			Post quem TOLA an.
12		24	1 22. alîas 23. secundum
13		25	2 Hebræos.
14		26	3
15		27	4
26		28	5
27		29	6
18		30	7
19		31	8
	MITREVS XXV		
1	Assyriorum an. 27.	32	9
2		33	10
3		34	11
4		35	12
5		36	13
6		37	14
7		38	15

	Aegyptiorum.	Regnum Mycenarum.	Regnum Athenienſium.	Anni mundi.
A	62	3 culis omnibus no/	24	
	63	4 Ea quę (tus efficit.	25	
	64	5 de Hypſiphyle me/	26	
	65	6 morantur in Le/	27	
	66	7 mno.	28	
	AMENO.			
	1 PHIS Ae/	8 Mycenis regnauit	29	
	2 gyptiorũ	9 EVRISTHEVS an.	30	
	annis 40.	40. uel 10. ut aiunt		
	3	10 nõnulli Aegyſtus.	31 Hercules cõſummat certamina. An/	
	4	11	32 tæum interfecit. Ilium uaſtat.	3950
	5	12 Minos mare obti/	33 Dicitur autem Antæus terræ filius,	
	6	13 nuit, & Cretenſi/	34 quia Solorum paleſtricæ artis certa/	
	7	14 bus leges dedit, ut	35 minumq; quę in terra exercẽtur ſci/	
	8	15 Parrhadius me/	36 entiſsimus erat, & ob id	
	9	16 morat, quod Pla	37 uidebatur à Terra matre	
	10	17 to falſum eſſe con	38 adiuuari.	
		uincit.	Hydram autem ca llidiſsi/	
	11	18	39 mum fuiſſe Sophiſtam	
	12	19	40 aſſerit Plato.	
	13	20 Thamiris Ham/	41 Bellum Lapytharũ & Centaurorum	
B		monis filius inſi/	quos ſcribit Palephatus libro	
	14	21 gnis habetur.	42 de incredibilibus primo no	3960
	15	22	43 biles fuiſſe equites Theſſalorum.	
	16	23	44 Priamus regnauit poſt Laomedonta.	
	17	24	45 Medæa Colchẽſis ab Aegæo diſcedit.	
	18	25	46 Septem qui aduerſus Thebas	
	19	26	47 pugnauerunt.	
	20	27 Ea quæ de Mino/	48	
		tauro dicuntur,	THESEVS X Athenis annis 30.	
	21	28 quem Philocho/	1 Androgeus Athenis dolo interficit.	
		rus in ſecundo At/	Theſeus cũ Athenienſes pri	
	22	29 tidis libro ſcribit	2 us per regionem diſperſos	
	23	30 magiſtratum Mi/	3 in unam ciuitatem congre	
	24	31 nois fuiſſe Taurũ	4 gaſſet, ignominioſe eiectus	3970
	nomine, inhumanũ atq; crudelẽ, et		eſt, per ſigna teſtarũ tandẽ legẽ	
	quia Minos ſup mortẽ Androgei		primus ipſe conſtituens.	
	Agonẽ ſtatuebat pręmij nomine pueros Acticos largiens, & ille in Agone			
	fortiſsimus uniuerſos in contentione ſup erabat. Tandẽ factũ eſt ut à The/			
	25	32 ſeo in palæſtra uin	5	
	26	33 ceret, ob q̃d Athe/	6	
	27	34 nienſes pueri tribu	7	
	28	35 taria pœna liberati	8	
		ſunt, ipſos quoq; Gnoſicos referre teſtatur.		

Sic legendum exiſtimauerim ex Plutarcho: Androgei Agonem ſtatuebat Minos nomine præmiũ pueros Acticos largiens. At Taurus ſ⁸ Agone, &c.

	Regnum Assyriorum.	Regnum Sicyoniorum.	Regnum Hebræorum.
	8	39	16
	9	40	17
	10	41	18
	11	42	19
		PHESTVS XXII	
	12	1 Sicyoniorum an. 8.	20
	13	2	21
	14	3	22
			Post quem IAIR ex tribu
	15	4	1 Manasse annis 22.
	16	5	2
	17	6	3
	18	7	4
	19	8	5
		ADRASTVS	
	20	1 XXIII Sicyonio/	6
	21	2 rum annis 4.	7
	22	3	8
	23	4	9
		POLYPHIDES	
D	24	1 XXIIII Sicyonio/	10
	25	2 rum annis 31.	11
	26	3	12
	27	4	13
	TAVTANES		
	1 XXVI Assyriorũ	5	14
	2 annis 32.	6	15
	3 Sub isto Tautane	7	16 Post Iair Hebræos in di/
	4 rege Assyriorum	8	17 tionẽ redigunt suã Am/
	5 Troia capta est.	9	18 monitæ annis 18. qui cum
	6	10	19 temporibus posteriorum
	7	11	20 iudicũ copulantur secun/
	8	12	21 dum Iudæorum traditio/
	9	13	22 nes.
			IEPTE Hebræorum an/
	10	14	1 nis 6.
	11	15	2 Iepte in lib. Iudicũ ab ætate
	12	16	3 Mosis usq; ad semetipsum
	13	17	4 ait supputari an. 300.

A	Aegyptiorum.	Regnum Mycenarum.	Regnum Athenienſium.	Anni mundi.
	29	36	9	
	30	37	10	
	31	38	11	
	32	39	12 Minos leges ac fora conſtituit.	
	33	40	13	
	34	41	14	3980
	35	42	15	
	36	43 Theleus Helenam ra	16 Philiſtous ſcribit à Zaro &	
	37	44 puit, quam rurſus fra	17 Carthagine Tyrijs hoc tem	
	38	45 tres receperunt capta	18 pore Carthaginem cõditam	
	39	46 matre Thelei eo pe-	19 eoldem autem fuiſſe Tyrios.	
	40	47 regre profecto.	20	
	AMME-			
	1 NEMES	48	21	
	2 Aegy	49	22 Atreus Argis regnat.	
	3 ptiorũ	50 Hercules agonem	23	
	4 an. 26.	51 Olympiacum conſti tuit. à quo uſq; ad pri	24	3990
	5	52 mam Olympiadem	25 Phædra Hippolitum amat.	
B	6	53 ſupputantur an. 430.	26	
	7	54	27 Hercules in Lybia oc-	
	8	55	28 cidit Antæum Menelaus regnat in La-	
	9	56 Theſeus profugus	29 cedæmone.	
	10	57 Athenas derelinquit	30	
			MNESTEVS XI Atheni-	
	11	58 Bellum Amazonum	1 enſium, qui & Peteo an. 24.	
	12	59 contra Thebas.	2 Mycenis imperat Agame-	
	13	60 Apri Calidonij &	3 mnon annis 35. cuius regni 18.	
	14	61 Meleagri fabula.	4 anno Troia capitur.	4000
	15	62 Minos in Sicilia aduer	5 Interfectorum poſteri, qui	
	16	63 ſus Dædalũ arma cor	6 uocabãtur Epigoni aduerſus	
	17	64 ripiẽs à filiab. Cotali Hercules cũ coccidit.	7 Thebas bellum mouerunt	
			8	

in morbum incidiſſet peſtilentem, ob remediũ dolorũ ſe iecit in flammas, & ſic morte functus eſt anno ætatis 52. Quidam aũt 30. periſſe ſcribunt, alij ue-

18	65 ro ante 30. an. lethum	9 Alexander Helenã rapuit, Troianũ	
	AGA- (ſuſcepiſſe ferũt,	bellum decennale ſurrexit, cauſa ma	
19	1 MEMNON Mycenarũ	10 li, quod triũ mulierũ de pulchritudi-	
20	2 an. 18.	11 ne certantiũ præmium fuit, una earũ	
21	3	12 Helenã Paſtori iudici pollicente.	

Regnum Assyriorum.	Regnum Sicyoniorum.	Regnum Hebræorum.
14	18	5
15	19	6
		Post quem HESEBON
16	20	1 annis 7.
17	21	2
18	22	3
19	23	4 Post Hesebon in libro He-
20	24	5 hræorũ fertur iudex Adon
21	25	6 rexisse populum an. 10. qui
22	26	7 nõ habetur apud LXX In-
		LABON (terpres.
23	27	1 Hebræorum annis 8.
24	28	2
25	29 Troia capta.	3

A captiuitate Troię usq; in primã Olympiadem fiunt anni 400. alĩas 400. Colligitur omne tẽpus usq; in præsentẽ diẽ secundum Assyrios à XLIII regni Nini anni 835. alĩas 834.
Secundum Hebræos à primo anno natiuitatis Abraam anni 825. alĩas 824.
Secundum Assyrios Sicyonios à XXII Europis anno similiter 835.
A natiuitate uero Mosis anni 310. alĩas 308.

26	30	4 Post Labdon Hebræos in
27	31	5 ditionem redigũt alienige-
	PELASGVS XXV	næ annis 40. qui compu-
28	1 Sicyoniorũ an. 20	6 tantur tẽporibus Iudicum
29	2	7 posteriorum secundum
30	3	8 Iudæorum traditiones.
		Post quem SAMSON an. 20.
31	4	1 Samson fortissimus omniũ
		fertur, ita ut à quibusdam
32	5	2 facta eius gestis Herculis
TANTEVS		comparentur. Quidam ad
1 XXVII Assy-	6	3 huius memoriam seruan-
2 riorum annis 40.	7	4 dam balneas Byzantiorum
3	8	5 multo post tempore ap-
4	9	6 pellatas putant.
5	10	7
6	11	8
7	12	9
8	13	10

Aegyptiorum	Regnum Latinorum.	Regnum Atheniensium.	Anni
22	4	13	mundi.
23	5	14	4019
24	6	15	
25	7	16	
26	8	17 Mopsus regnauit	
THVORIS		in Cilicia, à quo	
1 Aegyptio	9 Memnon & Amazones	18 Mopsocrene &	
2 rum an. 7.	10 Priamo tulere subsidium.	19 Mopsistix.	
3	11	20	
4	12	21	
5	13	22	
6	14	23	
7	15 Capta Troia.	24 (mophoon.	

Mnestheus moritur in Melo regrediens à Troia, post què Athenis regnauit De-
A primo anno Cecropis, qui primus apud Atticā regnauit, usq; ad captiuitatē
Troiæ, & usq; ad 23. annū Mnestei, cuius Homerus meminit, cōputātur anni.
Similiter à 25. ætatis Mosis anno, fiunt an. 375. aliàs 375. (375. aliàs 437.
Thuoris rex Aegypti ab Homero Polybus uocaī maritus Alchādrę, cuio me
minit in Odyssea, dicēs post Troiæ captiuitatē Menelaū & Helenā ad eum di-

De tertio	LATINIS, q postea Roma	DEMOPHOON XII (uertisse.	
Tomo Ma	ni nūcupati sunt, post tertiū	Athenien sium an. 33.	
nethonis	annum captiuitatis Troiæ,		
1 Aegypti 20.	siue, ut quidā uolūt, post 8.	1	4020
2 Dynastia	regnauit ABNEAS annis 3.	2 Mycenis regnat	
Diapolita	1 Ante Aeneam, Ianus, Satur	Aegystus.	
3 norum an-	nus, Picus, Faunus, Latinus	3	
4 nis 178.	2 in Italia regnauerunt circi	4	
5	3 ter annis 150.	5	
	Post quem II ASCANIVS	Mycenis post mor-	
6	1 annis 38.	6 tem Aegysti Orestes	
	Ea quæ de Vlysse fabulæ fe	regnauit an. 15.	
7	2 runt, quomodo triremi	7 Lydi mare obtinue-	
	Tyrrhenorū Scyllam fu-	runt.	
8	3 gerit, spoliare hospites so	8	
9	4 litam. Scribit Palephatus	9	
10	5 in incredibilium libro 1.	10	
11	6 Syrenes quoq; fuisse me-	11	4030
12	7 retrices, quæ deceperint	12	
13	8 nauigantes.	13	
14	9	14	
15	10	15	

	Regnum Assyriorum.	Regnum Sicyoniorum.	Regnum Hebræorum.
C 9		14	11
10		15	12
11		16	13
12		17	14
13		18	15
14		19	16
15		20	17
		Post quem ZEV-	
16		1 SIPPVS XXVI	18
17		2 Sicyoniorum 32.	19
18		3	20
			Post quem HELI sacer-
19		4	1 in Hebræorũ (dos an. 40.
20		5	2 libro 40. anni inueniun
21		6	3 tur, in LXX autem inter-
22		7	4 pretatione 20.
23		8	5
24		9	6
25		10	7
26		11	8
D 27		12	9
28		13	10
29		14	11
30		15	12
31		16	13
32		17	14
33		18	15
34		19	16
35		20	17
36		21	18
37		22 Castoris Chrono	19

graphiam de Sicyoniorum regno exponemus. Sicyoniorum reges ab

38		23 Aegyaleo usq; ad	20

Zeusippum omnes regnauerunt annis 862. & sacerdotes carni, qui

39		24 præfuerunt an. 33.	21
40		25 post quos sacerdos	22
	THINEVS XXVIII	constitutus est Ca-	
1	Assyrioru an. 30.	26 ridemus, qui im-	23
2		27 pensas nõ sustinẽs	24
3		28 fugit.	25
4		29	26
5		30	27

A	Aegyptiorum.	Regnum Latinorum.	Regnum Athenienſium.	Anni mundi.
	16	11	16	
	17	12	17	
	18	13	18	
	19	14 Hectoris filij Ilium rece/	19	
	20	15 perũt expulſis Antenoris	20 Pyrrhus Delphis	
	21	16 poſteris, Heleno eis ſub/	21 in templo Apolli/	4040
	22	17 ſidium ferente.	22 nis ab Oreſte occi/	
			ditur proditione ſa	
	23	18	23 cerdotis Macharei:	
	24	19	24 quo tempore quidam	
	25	20 Secundũ quoſdã Hera/	25 Homerum fuiſſe di	
		clydarum deſcenſus.	cunt.	
	26	21 Aſcanius derelicto nouer	26 Mycenis regnauit	
	27	22 cæ ſuæ regno, Lauinij Al/	27 Tiſſamenus filius	
	28	23 bam Longam condidit,	28 Oreſtis.	
	29	24 & Syluium Poſthumum	29	
	30	25 fratrem ſuum Aeneæ ex	30	
	31	26 Lauinia filium cum ſum/	31	4050
	32	27 ma pietate educauit.	32	
	33	28	33	
			OXYNTES XIII	
B	34	29	1 Athenienſiũ an. 12.	
	35	30 Aſcanius Iuliũ Syluiũ pro/	2	
	36	31 creauit, à quo familia Iuliorũ	3	
	37	32 orta eſt, ppter ætatẽ paruuli	4	
	38	33 qui necdũ regendis ciuibus	5	
	39	34 idoneus erat, Syluiũ Poſthu	6	
	40	35 mum fratrẽ ſuum regnũ reli/	7	
	41	36 Amazones (quit hæredẽ.	8	4060
	42	37 Epheſi tẽplum ſuccẽderunt.	9	
	43	38 Agon Lyciorũ primus actus.	10	
	44	SYLVIVS III	11	
		Latinorum, Aeneæ filius, annis 29.		
	45	1 Syluius Poſthumus, quia	12	
		poſt mortẽ patris æditus ru	Poſt quem APHIDAS	
	46	2 ri fuerat educatus, & Syl/	XIIII anno 1.	(an. 8.
	47	3 uij & Poſthumi nomen ac/	Poſt quem TIMOETES XV	
		cepit, à quo omnes Alba/	1 Caſtor de regno Athenien	
	48	4 norum reges Syluij uoca/	2 ſium. Exponemus autem &	
	49	5 ti ſunt.	3 Athenienſium reges cogno/	
	50	6	4 mento Erecteidas,	
	51	7	5 à Cecrope Diphye	4070
	52	8	6 uſque ad Timoeten.	

quorum omne tempus inuenitur an. 449. Poſt quos ſuſcepit regnum.

	Assyriorum.	Regnum Lacedæmoniorum.	Regnum Hebræorum.	Ægyptiorum.
C 6		31	28	53
7		32	29	54
		Reges Sicyoniorũ		
8		defecerunt, qui re-	30	55
9		gnauerunt annis	31	56
10		862. Post quos sa-	32	57
11		cerdotes carni con	33	58
12		stituti sunt.	34	59
13			35	60
14			36	61
15			37	62
16			38	63
17			39	64
18			40 Mortuo Heli sacer-	65

dote, Arca testamẽti ab alienigenis possidetur: ac deinde in domo Aminadab

			SAVL (fuit an. 20.	
19			1 primus rex Hebræ-	66
20			2 orũ ex tribu Beni-	67
21			3 min, Samuel & an-	68
22			4 nis 40.	69
23			5	70
D 24			6	71
25			7	72
26			8	73
27			9	74
28			10	75
29			11	76
30			12	77
	DERCILVS			
1	XXIX As-		13	78
2	syriorũ an		14	79
3	nis 40.		15	80
		EVRISTEVS		
4		1 primus Lacedæmo-	16	81
5		2 niorum annis 42.	17	82
6		3	18	83
7		4	19	84
8		5	20	85
9		6	21	86
10		7	22	87
11		8	23	88
12		9	24	89

Regnum Latinorum.	Regnum Athenienſium.	Corinthiorum.	Anni
9	7 Melanthus Pyliēſis Andropopti fi		mundi.
10	8 lius, & huius filius Codrus, q imperauerūt		
	Poſt quē MELAN	(ſimul an. 58.	
11 Erecteidarum imperio de/	1 THVS XVI an/		
12 ſtructo Atticorū principi/	2 nis 37.		
13 um regni ad aliud genus	3		
14 translatum eſt, cū Timoē/	4		
15 ten prouocaſſet ad pugnā	5		
16 Xanthus Boētius: & Timo	6		
17 ete reculante, Melanthus	7		
18 Pyliēſis Andropompi fi/	8		
19 lius ſuſcepiſſet ſingulare	9		
20 certamē, ac deinde regnal/	10		
21 ſet, hinc Ἀπατούρια, id eſt,	11		

Fallaciarum ſolennitas celebratur, qui ad uictoriam fraude proceſſerat.

22	12		
23	13		
24	14		
25	15		
26	16		
27	17		
B 28	18		4090
29	19		
AENEAS SYLVIVS.	Homerus ſecundū quorundam opinionē his		
1 IIII Latinorum annis 311	20 fuiſſe tēporibus iudicat. Quāta aūt de eo		
2 In alia hiſtoria reperimus	21 apud ueteres diſſonantia fuerit, manifeſtū		
3 quarto Latinū Syluium re/	22 eſſe poterit ex ſequētib. Qui dā eū, ex qbus		
4 gnaſſe Lauiniæ, & Melāpo	23 Crates, ante deſcēſum Heraclydarū ponūt.		
dis filiū uterinū fratrē. Poſt/	Eratoſthenes poſt 100. annū Troianę capti		
5 humi, & quintū, qui nunc	24 uitatis. Ariſtarchus Ionica emigratiōe, ſi/		
6 hic quartus ponit Syluium	25 ue poſt annū 100. Philochorus emigratiōis		
7 Aeneam Poſthumi filium.	26 Ionicæ tēpore ſub Archippo Athenieſium		

magiſtratu, & poſt capta Troia an. 180. Apollodorus Athenienſis poſt 240. annū euerſionis Ilij. Exiterūt alij, qui modico tempore anteq; Olympiades

	inciperent 400. re	ATHLETES		† Aletes.
8	27 tro annis Troia/	1 primo Corinth. an. 35.		
9	28 næ captiuit atis	2 Heraclidarū	4100	
10	29 eum fuiſſe	3 deſcenſus in		
11	30 putent, licet	4 Peloponē/		
12	31 Archilochus	5 ſum.		
13	32 23 Olympia/	6		
14	33 ades & quin/	7		
15	34 tum Troianæ	8 Euriſtheus et		
16	35 euerſionis	9 Procles Spartam		

	Assyriorum.	Lacedæmoniorum.	Regnum Hebræorum.	Ægyptiorum.
C	13	10	25	90
	14	11	26	91
	15	12	27	92
	16	13	28	93
	17	14 Iones profugi Athe	29	94
	18	15 nas se contulerunt.	30	95
	19	16	31	96
	20	17	32	97
	21	18 Pelopõnenses con	33	98
	22	19 tra Athenas dimi	34	99
	23	20 cant.	35	100
	24	21	36	101
	25	22 Incursus in Asiam	37	102
	26	23 Amazonum pari	38	103
	27	24 ter & Cymme-	39	104
		riorum.		
	28	25	40	105
			Hebræorum primus	
	29	26	1 rex ex tribu Iuda	106
	30	27	2 DAVID annis 40.	107
	31	28	3	108
D	32	29	4	109
	33	30 Codrus iuxta re-	5 Hebræorũ Põtifex	110
	34	31 sponsum seipsum	6 Abiathar clarus ha	111
	35	32 morti tradẽs, interi	7 betur.	112
		mitur bello Pelo-		
		põnesiaco, in quo		
	36	33 Heraclidarũ regnũ	8	113
	37	34 destructum est,	9	114
	38	35 quod 381. annis	10 Prophetant Gath,	115
		perseuerauerat.	Nathan, Asaph.	
	39	36	11	116
	40	37 Peloponnenses	12	117
	EVPALES	contra Athenien-		
	1 XXX Assy	38 ses dimicant.	13	118
	2 riorum an	39	14	119
	3 nis 38.	40	15	120
	4	41	16	121
	5	42	17	122
		ARGIS II Lacedæ-		
	6	1 moniorũ anno 1.	18	123
		Post quẽ ARCHE-		

Latinorum.	Regnum Athenienſium.	Regnum Corinthiorum.	Ante mundi.
17	36 annum ſupputet.	10 obtinuerunt.	
18	37	11	4110
	CODRVS XVII		
19	1 Athenienſium Me/	12	
20	2 lanthi filius an.21.	13	
21	3	14	
22	4	15	
23	5	16	
24	6	17	
25	7	18	
26	8	19	
27	9	20	
28	10	21	4120
29	11	22	
30	12	23	
31	13	24	
LATINVS			
1 SYLVIVS	14	25	
V Latino/			
2 rum an.50.	15	26	
3	16	27	
4	17	28	
5	18	29	
6	19	30	
7	20	31	4130
8	21	32	
	Poſt quem princi/		
	pes ſiue magiſtra		
9	1 tus, quos mors fi/	33	
10	2 nierat: quorum pri	34	
11	3 mus MEDON Co	35	
	dri filius, annis 20.	IXION II Corinthio/	
12	4	1 rum annis 37.	
13	5	2	
14	6	3	
15	7	4	
16	8	5	4140
17	9	6	
18	10	7	
19	11	8	

	Assyriorum.	Regnum Lacedæmoniorum.	Regnum Hebræorum.	Aegyptiorũ.
	7	1 STRATVS annis 35.	19	124
	8	2	20	125
	9	3 Magnesia in Asia cõ	21	126
	10	4 dita.	22	127
	11	5	23	128
	12	6	24	129
	13	7 Mycena condita in	25	130
	14	8 Italia, quæ nunc Cu/	26	131
	15	9 mæ.	27	132
	16	10 Ephesus condita ab	28	133
	17	11 Androco siue ab An	29	134
	18	12 dronico.	30	135
	19	13 Carthago cõdita est,	31	136
	20	14 ut quidam uolunt, à	32	137
	21	15 Carcedone Tyrio, ut	33	138
	22	16 uerò alij, à Didone fi	34	139
	23	17 lia eius post Troianũ	35	140
	24	18 bellum an. 143.	36	141
	25	19	37	142
D	26	20 Ionicæ migratio in	38	143
	27	21 qua quidã fuisse Ho	39	144
	28	22 merum scribunt.	40	145
			SOLOMON II He/	
	29	23	1 bræorum, filius Dauid,	146
	30	24	2 annis 40.	147
	31	25	3	148
	32	26	4 Solomon templum in	149
	33	27	5 Hierosolymis ædificare	150
	34	28	6 cœpit, cõsummauitq; o/	151
	35	29	7 Colligitur (pus an. 8.	152
	autem omne tempus à Mose, & egressu Israël ex Aegypto usq; ad			
	36	30	8 præsentem annum, an/	153
	37	31	9 ni 480. ut Regnorum	154
	liber primus in testimonium est. Secundum tertium librum Regnorum à			
	38	32	10 Mose, & egressu Israël	155
	LAO.		ex Aegypto usque ad	
1	STENES	33 Sadoch Hebræorum	11 Solomonem, & ædifi/	156
2	XXXI	34 sacerdos VIII ab Aa/	12 cationem templi com/	157
3	Assyrio	35 ron habetur illustris.	13 putantur anni 480.	158
	rum	LABOTES IIII	A diluuio usq; ad Mo/	
4	an. 45.	1 Lacedæmoniorũ an. 37.	14 sen anni 1442. Ab	159
	Adam usque ad diluuium anni 2242. Similiter omnes anni 4169.			

Regnum Latinorum.	Athenienſium.	Regnum Corinthiorum.	Anni mundi.
20	12	9	
21	13	10	
22	14	11	
23	15	12	
24	16	13	
25	17	14	
26	18	15	
27	19	16	4150
28	20	17	
	AGASTVS II		
29	1 Athenienſium	18	
30	2 annis 36.	19	
31	3	20	
32	4	21	
33	5	22	
34	6	23	
35	7	24	
36	8	25	
37	9	26	4160
38	10	27	
39	11	28	
40	12	29	
41	13	30	
42	14	31	
43	15	32	
44	16	33	
45	17	34	
46	18	35	
47	19	36	4170
48	20	37	
		AGYLAVS III Co	
49	21	1 rinthiorum annis 37.	
50	22	2	
ALBA SYLVIVS			
1 VI Latinorum,	23	3	
Sylui Aneę fili/			
2 us, annis 39.	24	4	
3	25	5	
4	26	6	
5	27	7	

	Assyriorum.	Regnum Lacedæmoniorum.	Hebræorum Iudæ.	Hebræorum Israël.
C 5		2	15 Prophetabant	
6		3	16 Sadoch, Achias,	
† Sylonites. 7		4 Quidã Homerũ,	17 †Salomites, † Sa	
† Semeias. 8		5 & Hesiodum his	18 meas:	
9		6 fuisse temporibus	19	
10		7 aiunt.	20	
11		8	21	
12		9	22	
13		10 Carthago secun-	23	
		dum nõnullos con		
14		11 ditur à Didone.	24	
15		12 Alij uero supra	25	
16		13 scriptum tempus	26	
17		14 uendicant.	27	
18		15	28	
19		16	29	
20		17	30	
21		18	31	
22		19 Tertio mare ob-	32	
23		20 tinuerunt Thra	33	
		ces annis 19.		PRINCIPIVM
D 24		21	34	Hebræorũ qui
25		22	35	in Samaria erãt.
26		23	36	Apud Hebræ-
27		24	37	os qui in Sama
28		25	38	ria erant, & uo
29		26	39	cabãtur Israël,
30		27	40	primus regna-
			ROBOAM III	uit HIEROBO-
31		28	1 Hebræorũ Iudæ	1 AM annis 22.
32		29	2 Post (annis 17.	2

mortem Solomonis seditio orta est in gente Iudæorum, & regni bifaria di-

33		30	3 uisio. In Samaria	3
34		31	4 decem tribubus	4
			regnauit Hiero-	
35		32	5 boam.	5
36		33	6	6
37		34	7 Roboam filius	7
38		35	8 Solomonis re-	8

gnauit in Hierusalem duabus tribubus sibi subiectis, qui uocabãtur Iudæi,

39		36	9 ob reges Iudæo-	9
40		37	10 rum qui ex Iudæ	10
		DORISTHVS V	stirpe descende-	

A Aegyptiorum.	Latinorum.	Athenienſium.	Corinthiorum.	Anni mundi.
160	6	28	8	
161	7	29	9	4180
162	8	30	10	
163	9	31	11	
164	10	32	12	
165	11	33	13	
166	12	34	14	
167	13	35	15	
168	14	36	16	
		ARCHIPPVS		
169	15	1 III Athenien	17	
170	16	2 ſium an. 19.	18	
171	17	3	19	4190
172	18	4	20	
173	19	5	21	
174	20	6	22	
175	21	7	23	
176	22	8	24	
177	23	9	25	
178	24	10	26	
Aegyptiorũ				
B 1 XXI Dyna	25	11	27	
2 ſtia regnauit	26	12	28	
3 SMENDIS	27	13	29	4200
4 annis 26.	28	14	30	
5	29	15	31	
6	30	16	32	
7	31	17	33	
8	32	18	34	
9	33	19	35	
		TERSIPPVS		
10	34	1 IIII Athenien	36	
11	35	2 ſium an. 41.	37	
			PRYMINAS	
12	36	3	1 IIII Corin/	
13	37	4	2 thiorũ an. 35.	4210
14	38	5	3	
15	39	6	4	
	SYLVIVS ATHYS VII			
16	1 Latinorũ ſiue	7	5	
17	2 Aegyptus an.	8	6	
	Syluius (nis 24.			

Aegyptiorum.	Latinorum.	Atheniensium.	Corinthiorum.	Anni mundi.
4	4 fluuius appella/	3	3	
5	5 tus est Tiberis,	4	4	
6	6 qui prius Albu/	5	5	
SPINACES	la dicebatur.			
1 Aegyptio	7	6	6	
2 rũ annis 9.	8	7	7	
	AGRIPPA Syl/			
3	1 uius Tiberini fi/	8	8	
4	2 lius, XI an. 40.†	9	9	† Dionysius 33.
5	3 In latina historia	10	10	

ad uerbum scripta reperimus: Agrippa apud Latinos regnante Homerus

6	4 in Græcia clarũ/	11	11	
7	5 it, ut testatur	12	12	4290

Apollodorus Grammaticus, & Euphorbius Historicus, ante urbem Ro/

8	6 manam conditam	13	13	
9	7 an. 124. & ut ait	14	14	
† PERSVSEN	Cornelius Ne/			† Pfuſennes:
1 NES Aegy	8 pos ante Olym/	15	15	
2 ptiorũ an	9 piadem primam	16	16	
3 nis 35.	10 annis 100.	17	17	
8 4	11	18	18	
5	12	19	19	
6	13	20	20	
7	14	21	21	
8	15	22	22	4300
9	16	23	23	
10	17	24	24	
11	18	25	25	
12	19	26	26	
13	20	27	27	
14	21	28	28	
15	22	29	29	
16	23	30	30	
		DIOGENE	EVDEMVS	
17	24	1 TVS VII	1 VII Corin/	
18	25	2 Athenien	2 thiorum an/	4310
19	26	3 siũ an. 28.	3 nis 25.	
9	27	4	4	

	Assyriorum.	Lacedemoniorum	Hebræorum Iudæ.	Hebræorum Israël.
	44	26	7	11
	45	27 Lycurgus	8	12
	46	28 insignis ha-	9 Hebræorum Prophe	13
	47	29 betur.	10 ta Zacharias occi-	14
	48	30	11 ditur.	15
	49	31	12	16
	50	32	13	17
	OCRAZAPES			
1	XXXV Assy	33	14	18
2	riorū an. 41.	34	15	19
3		35	16	20
4		36	17	21
5		37	18	22
6		38	19	23
7		39	20	24
8		40	21	25
9		41	22	26
10		42	23	27
11		43	24	28
D				IACOB X
† 4.Reg.13. 12		44	25 Helisæus propheta	1 † Hebræorū
13		45	26 moritur	2 Israël an. 17.
14		46	27	3
15		47	28	4
16		48 Sexto mare	29	5
17		49 obtinuerunt	30	6
		Cyprij an. 32.		
18		50	31	7
19		51	32	8
20		52	33	9
21		53	34	10
22		54	35	11
23		55	36	12
24		56	37	13
25		57	38	14
26		58	39	15
27		59	40	16
			† AMASIAS XI	
4.Reg.14. 28		60	1 Hebræorum Iudæ	17

THELECVS

Aegyptiorum	Latinorum.	Atheniensium.	Corinthiorum.	Anni mundi.
21	28	5	5	
22	29	6	6	
23	30	7	7	
24	31	8	8	
25	32	9	9	
26	33	10	10	
27	34	11	11	
28	35	12	12	4310
29	36	13	13	
30	37	14	14	
31	38	15	15	
32	39	16	16	
33	40	17	17	
	AREMVLVS SYL			
34	1 VIVS XII Lati-	18	18	
35	2 norum an. 19.	19	19	
SENSCORIS Ae-	Syluius Aremulo			
1 gyptiorū 20. dy	3 siue Remulus	20	20	
2 nastia an. 21.	4 Agrippæ supe	21	21	
3 Huius Sesoris	5 rioris regis fili-	22	22	4330
B Aegyptij regis	us, prælidiū Al-			
4 pater fuit Sipa	6 banorum inter	23	23	
5 ris: Hunc ferūt	7 montes ubi Ro	24	24	
6 quidam post	8 ma nunc est po	25	25	
mortē ab Ae-	fuit, qui ob im-		ARISTHE-	
7 gyptijs deum	9 pietatē postea	26	1 MEDES	
8 nuncupatum,	10 fulminatus in	27	2 VIII Corin	
9 eumq; Serapin	11 terijt. Huius fi-	28	3 thiorū an-	
appellatum.	lius fuit Iulius	PHEREDVS	nis 35.	
10	12 proauus † Iulij	1 VIII Atheni-	4	
11	13 Proculi, qui cū	2 ensiū an. 19.	5	
12	14 Romulo Ro	3	6	
13	15 mā cōmigrans	4	7	4340
14	16 fundauit Iuliā	5	8	
15	17 gentem.	6	9	
16	18	7	10	
17	19	8	11	
	AVENTINVS SYL			
18	1 VIVS XIII Lati-	9	12	
19	2 norum an. 3.	10	13	
	Auētinus Remu			
20	3 li superioris ma	1	14	

† Dionysius Hal. hunc Alla diū nominat.

ior filius,

Aegyptiorum.	Latinorum.	Atheniensium.	Corinthiorum.	Anni mundi.
	ior filius, in eo			
21	4 monte, qui	12	15	
OSORTHON	nunc pars ur			
1 Aegyptiorũ,	5 bis est, mortu	13	16	
2 annis 15.	6 us & sepultus,	14	17	4350
3	7 æternum lo/	15	18	
4	8 ço uocabulũ	16	19	
5	9 dedit.	17	20	
6	10	18	21	
7	11	19	22	
		ARIPHRON		
8	12	1 IX Athenien.	23	
9	13	2 annis 20.	24	
10	14	3	25	
11	15	4	26	
12	16	5	27	4360
13	17	6	28	
14	18	7	29	
15	19	8	30	
Post quem				
B 1 TACHELO	20	9	31	
2 TIS an. 13.	21	10	32	
3	22	11	33	
4	23	12	34	
5	24	13	35	
			EGEMNON	
6	25	14	1 IX Corinthi	
7	26	15	2 orum an. 16.	4370
8	27	16	3	
9	28	17	4	
10	29	18	5	
11	30	19	6	
12	31	20	7	
		TESPIEVS		
13	32 Tespieo Ari	1 X Athenien/	8	
Aegypti	phronis fi/	sium an. 27.		
1 XXIII dyna	33 lio Athenis	2	9	
2 stia PETV/	34 regnãte Assy	3	10	
3 BASTIS	35 riorum re/	4	11	
4 annis 25.	36 gnum dele/	5	12	4380
5	37 tum est.	6	13	

	Regnum Medorum.	Macedonum.	Lacedamoniorũ.	Hebr. Iudæ.	Hebræorũ Israël.
C	ARBACES				
vide Herodotum in 1.	1 Medis annis 28.	35		7	19
	2 Arbaces Medus	36		8	20
	3 Assyriorũ impe	37		9	21
	rio destructo regnũ in Medos trãstulit, & interim sine principib. res agebat,				
	4 usq; ad Dioclem	38		10	22
	5 regem Medorũ.	39		11	23
	6 In medio autem	40		12	24
† Alcamenus.	tẽpore Chaldæi	†ALCA-	†GRAMAVS		
‡ Curanus.	7 propè præuale-	1 NES IX	1 primus rex	13	25
	8 bant, quorũ se-	2 Lacedæ-	2 Macedo-	14	26
	9 paratæ quadam	3 moniorũ	3 num, an. 28.	15	27
	10 successiones re	4 an. 37.	4	16	28
	11 gum feruntur.	5	5	17 Pro-	29
	12 Reliquæ quoq;	6	6	18 phetæ	30
	13 gentes propriis	7	7	19 bant a-	31
	14 regibus uteban	8	8	20 pud	32
	15 tur.	9	9	21 Hebræ-	33
	16	10	10	22 os O-	34
	17	11	11	23 see A-	35
	18	12	12	24 mos,	36
D	19	13	13	25 Esaias	37
† Iobel.	20	14	14	26 & †Io-	38
				nas Prophetæ.	
	21	15	15	27	39
	22	16	16	28	40
	23	17	17	29	41
					ZACHARIAS
					XIII Israel
Videhæc omnia 4. Reg. 25.	24	18	18	30	mensibus 6.
				Post quẽ	SELLVM XIIII
					Post (diebus 2.
	25	19	19	31	1 quem MANA-
					EM XV an-
	26	20	20	32	2 nis 10.
	27	21	21	33	3
	28	22	22	34	4
	SOSARMVS				
	1 II Medorum	23	23	35	
	annis 30.				

Aegyptiorum.	Latinorum.	Athenienſium.	Corinthiorum.	Anni mundi.
	PROCAS SYL			
6	1 VIVS XIIII	7	14 Phidon Argiuus	
7	2 Latinorũ an. 23.	8	15 mẽſuras & põde	
8	3 Hic fuit Auenti/	9	16 ra primus inuenit.	
	ni ſuperioris fi/		ALEXANDER	
9	4 lius.	10	1 X Corinthiorum	
10	5	11	2 an. 25.	
11	6	12	3	
12	7	13	4	
13	8	14	5	
14	9	15	6	4390
15	10	16	7	
16	11	17	8	
17	12	18	9	
18	13	19	10	
19	14	20 Trieres prima	11	
20	15	21 nauigatio in	12	
21	16	22 Corintho.	13	
22	17	23	14	
23	18	24	15	
24	19	25	16	4400
25	20	26	17	
OSORTHON				
1 Aegypti an	21	27	18	
nis 9. Aegy		AGAMEMNESTOR		
2 ptij regẽ ſuũ	22	1 XI Athenienſiũ	19	
3 Oſortho Her	23	2 annis 20.	20	
culẽ cogno/	AMVLIVS SYL			
minauerunt.	VIVS XV Latinorum annis 44.			
4	1 Numitor Procę	3	21	

ſuperioris regis filius maior, à fratre Amulio regno pulſus, in agro ſuo uixit. Filia eius adimendæ ſpei partus gratia uirgo Veſtalis lecta, quę cum VII pa/

5	2 trui ſuo anno ge	4	22	

minos edidiſſet infantes, iuxta legem in terram uiua defoſſa eſt. Verum par

6	3 uulos prope ri/	5	23	

pam Tiberis expoſitos, Fauſtulus regij paſtor armenti ad Accam Lauren/

7	4 tiam uxorẽ ſu/	6	24	

am detulit, quæ propter pulchritudinẽ & rapacitatem corporis quæſtuoſi,

8	5 Lupa à uicinis	7	25	
	appellabat, un/		PHELESTEVS	
9	6 de ad noſtram	8	1 XI Corin	4410
Poſt quem	uſq; memoriam		thiorũ annis 12.	

	Regnum Medorū.	Lacedæmoniorū.	Macedonum.	Hebr. Iudæ.	Hebr. Israël.
2		24	24	36	6
3		25	25	37	7
4		26	26	38	8
5		27	27	39	9
6		28	28	40	10
			COENVS II Ma-		Post quē
† Phaceia bi- ennio, 4. Re- gum 5. 7		29	1 cedonum an. 12.	41	1 † PHA-
8		30	2	42	2 CEAS
9		31	3	43	3 XVI,
10		32	4	44	4 an. 10.
11		33	5	45	5
12		34	6	46	6
13		35	7	47	7
14		36	8	48	8
15		37	9	49	9
	Olymp. 1.	Lacedæmoniorum reges defecerunt.			

D A captiuitate Troiæ usq; ad Olympiadē primam anni 406. alias 405. Aschyli Athenienſiū iudicis ſecundo an. prima Olympias acta, quo erat Agon gymni cus, in quo Choræbus Helienſis extitit uictor. Heli agunt quinquenale certa men, quatuor annis in medio expletis, in quibus principes annui cōſtituuntur quatuor, quam Olympiadem Iphitus filius Praxonidis, ſiue Hæmonis primus conſtruxit. Ab hoc tempore Græca de temporibus hiſtoria uera creditur: Nam ante hoc ut cuiq; uiſum eſt diuerſas ſententias protulerunt.

16		10 Arctinus Mileſi-	50	10
† An. 20.		us uerſificator flo		† PHACEE
1. Reg. 15. 17		11 rentiſsimus habe	51	1 XVII
18		12 tur.	52	2 Hebræ
		TYRIMAS III	IOATHAN	orum
19		1 Macedonū an. 38.	1 Hebr. Iudę	3 Iſraël,
20 Olymp. 2.		2 Athenis primum	2 XIII an. 16.	4 an. 20.
21		3 Trieres nauigauit	3 Propheta-	5
22		4 Aminedeo cur-	4 bant qui	6
23		5 ſum dirigente.	5 & ſupra.	7
	Olympias 3.			
24		6	6	8
25		7 Cynethon Lacedæ	7	9

Aegyptiorum.	Latinorum.	Atheniensium.	Lydorum.	Anni mundi.
1 PSAMMVS	7 meretricũ cel	9	2	
2 annis 10.	8 Iulę lupanaria	10	3	
3	9 dicuntur: Pue	11	4	
4	10 ri cum adole-	12	5	
5	11 uissent, colle	13	6	

cta pastorum & latinorum manu, interfecto apud Albam Amulio, auum

6 Aegyptŋ	12 Numitorem	14	7	
7 post Phœni	13 in regnum	15	8	
8 ces mare ob-	14 restituunt.	16	9	
9 tinuerunt.	15	17	10	
10	16	18	11	4420
1 XXIIII dyna	17	19	12 Post quē ANTOME	
stia BOCCHO			NES XII an. 1.	
2 RVS an. 43.	18	20	1 Post hunc	
		AESCHYLVS	reges in Corin	
		XII Athenien	tho non fue-	
3 Bocchorus	19	1 sium annis 23.	1 runt, sed annui	
4 Aegyptius iu	20	2	2 principes con	
ra constituit,			stituti.	
sub quo a-			*Hij duo anni hic*	
gnus locutus			*signati sunt regis*	
est.			*Lydorum infrà*	

scripti, conueniunt tamen annis appositis hic aliorum regum.

Olympias prima.

Primam Olympiadem Africanus tēporibus Ioathā regis Hebræorū fuisse scribit. Nostra quoq; supputatio ŋsdem tēporibus eam exhibuit. Scribit autē Africanus, ut uerba eius ponam, ad hunc modum: Aeschylus Agamnestoris filius apud Athenięses obtinuit principatū annis 23. qua ætate Ioathan regnabat in Hierusalem. Porrò nos in prima Olympiade Ioathan posuimus.

			ARDISVS	
5	21	3	3 rex primus	
			Lydorum an-	
6	22	4	4 nis 36.	
7	23	5	5	
8	24	6	6	
9	25 Remus & Ro	7	7	
10	26 mulus gene	8	8	4430.
11	27 rantur ex	9	9	
12	28 Marte & Ilia.	10	10	
13	29	11	11	
14	30	12	12	

	Regum Medorum.	Macedonum.	Hebræorum Iudæ.	Hebræorum Israël.
C	26	8 monius Poeta,	8	10
	27	9 qui Thelegoni	9	11
	Olympias 4.	am scripsit agnoscitur.		
	28	10 Therei Cyre-	10 Cumelus	12
	29	11 nen condiderũt	11 poeta qui	13
	30	12 oraculo sic iu-	12 Bugomam &	14
	MEDIDVS III	bente, & condi	Europiã scripsit, & Archimus qui	
	1 Medorũ an. 40.	13 tor urbis Bat-	13 Aethiopicã &	15
		tus, cuius, ppriũ	Iliacam uastationem composuit.	
		nomẽ Aristeus.		
	Olympias 5.	Aradus insula conditur.		
	2	14 In Lacedæmo	14	16
	3	15 ne primus E-	15	17
	4	16 phorus, quod	16	18
		magistratus no	ACHAZ XIIII	Hebræorum Iudæ,
	5	17 men est cõsti-	1 annis 16.	19
	Olympias 6.	tuitur. Fuit autem sub regibus Lacedæmon annis 350.		
	6	18 Cyzius cõdita.	2	20
				OSEE XVIII
	7	19	3	1 Hebræorũ Israë
D	8	20 Athenis prin	4	2 annis 9.
	cipes, qui quoad uixissent reipublicæ præerant desierunt, & in X annum			
	9	21 magistratuum	5	3
	Olympias 7.	cõsuetudo uer		
	sa est regnauitq; primus Carops filius Aeschyli, construxeruntq; urbem in			
	10	22 Aegypto Ma	6	4
	11	23 cicratim.	7	5
	12	24 Mare obtinue-	8	6
	13	25 runt Milesij.	9	7
	Olympias 8.	annis 18.		
	14	26 Thales Milesi-	10	8
	15	27 us Physicus	11	9
		Philosophus.		

† Tobiæ cap. 1. pater Salmanasser, filius Sennacherib dicitur.

† Captiuitas Israël prima decem tribus gentis Iudææ, quę uocabantur Israël, & erant in parte Samarię uictæ à Sennacherib qui & Salmanassar rege Chaldæorum translati sunt in montes Medorũ, regnatũq; est in Samaria an. 250.

	16	28	12	
	17	29	13	
	Olympias 9.			
	18	30	14	

Aegyptiorum	Romanorum.	Atheniensium.	Lydorum.	Anni mundi.
15	31	13	13	
16	32	14	14	
17	33	15	15	
18	34	16	16	
19	35	17	17	
20	36	18	18	4440
21	37	19	19	
22	38	20	20	
23	39 Nonnulli Ro	21	21	
	mani scriptores Romam conditam ferunt.			
24	40 Roma Pali	22	22	
Consualibus lu	sibus, qui nunc dies festus est,			
25 dis Sabinæ ca	41 condita.	23	23	
ptæ, anno ab ur	Remus raitro	ALCAMENON		
26 be cõdita tertio	42 pastorali à	1 XIII Athenien	24	
27 & unà uirginũ	43 Fabio Romu	2 sium an. 2.	25	
pulcherrima cẽ	li duce occidi	CAROPS		
28 ctorũ acclama	44 tur.	1 XIIII Atheni	26	4450
B tione rapientiũ	ROMVLVS	ensiũ an. 10.		
Thalasso duci Ro	primus rex Romanorum			
29 muli decernit:	1 annis 39.	2	27	
30 unde in nuptia	2 Ob Asyli im	3	28	
31 rũ solẽnitatibus	3 punitatẽ ma	4	29	
Thalasso uuigo	gna Romulo multitudo con			
32 clamitant, quo	4 iungitur.	5	30	
scilicet talis nu	Romani, Tatio Sabinorum rege regnante cum Ro			
33 pta sit, quę Tha	5 mulo à Curi	6	31	
34 lassum habere	6 bus Quirites	7	32	
mereatur.	appellati.			
Sennacherib rex Chaldæorum ad custodiendã regionem Iudææ accolas				
misit Assyrios, qui æmulatores Iudææ legis facti Samaritæ nũcupati sunt:				
quod in latinam linguam exprimitur custodes.				
35	7 Ceninẽses, An	8	33 Lacedæmonij	
36	8 tennates Cru	9	34 cõtra Messeni	
	stumini, Fidenates, Veientes q pro		os uicẽnale bellũ	
37	9 pter Sabinarũ	10	35 Eu	chabebãt.
	raptũ bellũ mo	AESIMEDES	melo Corinthius	
38	10 uerãt uincunt	1 XV Atheniẽsiũ,	36 uersificator a	
	à Romulo.	an. 10.	gnoscit, & Sibylla Erythræa.	
		ALIAECTES II Lydorum,		

Hæc primis annis Romuli gesta sunt.

Regum Romanorum.	Athenienſium.	Lydorum.	Anni mundi.
11	2	1 annis 14.	
12		Mydas regnauit in Phrygia. (Sicilia.	
13	3	2 Naxus condita in Syracuſæ condita.	4400
14	4	3 Catina in Sicilia conditur.	
15	5	4 Meſſana à Lacedæ	
16	6	5 monijs capitur.	
17	7	6	
18	8	7	
19	9	8	
20	10 ELIDICVS	9	
21 Tarpeia clypeis Sabinorũ	1 XVI Athe-	10	
obruta: unde mons Tar-	nienſium		
22 peius, in quo nunc Capi	2 annis 10.	11	
23 pitolium.	3	12	4479
24	4	13	
B 25 Romulus primus milites	5	14	
ſumpſit ex populo, & no		MELES III	
26 biliſsimos centum ſenes	6	1 Lydorum an. 12.	
27 ob ætatem Senatores, ob	7	2	
28 ſimilitudinem curæ Pa-	8	3	
29 tres appellauit: Templa	9	4	
quoq; & muros Roma-			
30 næ urbis extruit.	10	5	
	Poſt quem		
31	1 HIPPOME	6 Sabacho Bochorum	
32	2 NES XVII	7 captum duxit, &	
	annis 10.	uiuum exuſsit.	
33	3	8 Mare obtinuerunt	4480
		Cares.	
34	4	9 †Bellum quod	
35	5	10 in †Tyria inter La-	
36	6	11 cedæmonios,	
		& Argiuos ge-	
37 Romulus apud paludem	7	12 ſtum eſt.	
Caprex nuſquam compa		CANDAVLES	
38 ruit, & ſuadẽte Iulio Pro-	8	1 IIII Lydorum an-	
culo Quirini nomine apud		nis 17.	

† Herodot. meminit eius ſub Croeſo factum in 1.
† Thyrea.

38

	Regnum Medorum.	Macedonum.	Hebræorum Iude.	Aegyptiorum.
C	7	21	27	10
	8	22	28	11
	9	23	29	22
† Iudæ.	Olympias 17.		MANASSES XVI	
			Hebræorū† an. 55.	TARACHVS
	10	24	1 Manasses impius	1 Aethiops
	11	25	2 Esaiā interfecit,	2 Aegyptiorū
	12	26	3 statuamq; suam	3 annis 20.
	13	27	4 posuit quinq;	4
	Olympias 18.		facies habētem.	
† Deioces hic primus fuit uerus rex, ut Herodot. ait lib. 1. annis regnauit 53. ait idem.	†DEIOCLES V			
	1 Medorū an. 54.	28	9	5
	2 Ecbatanā con-	29	6	6
	3 didit.	30	7	7.
	4	31	8	8
	Olympias 19.			
	5	32	9	9
	6	33	10	10
D	7	34	11	11
	8	35	12	12
	Olympias 20.			
	9	36	13	13
	10	37	14	14
	11	38	15	15
	12	39	16	16
	Olympias 21.			
	13	40	17	17
	14	41	18	18
	15	42	19	19
	16	43	20	20
	Olympias 22.			XXVI dynastia Aegyptiorum MERRES AETHIOPS regnauit an. 12.
	17	44	21	1
	18	45	22	2
	19	46	23	3
	20	47	24	4
	Olympias 23.			
	21	48	25	5

	Regnum Romanorum.	Athenienſium.	Lydorum.	Anni
39	ſuos conſectatus eſt.	9	2	mundi.
	NVMA POMPILIVS II			
1	Romanorũ an. 41. Mortuo Ro	10	3 † Sibylla Samia quę He	
	mulo quinos dies Senatores	LEOCRATES	rophila appellabatur in	
2	rempub. rexerũt, atq; ita unus	1 XVIII Atheni	4 Samo inſignis	
	annus expletus, quod tẽpus In	enſium an. 10	habetur.	
3	Numa (terregnũ appellatũ eſt.	2	5 Nicomedia condita	
4	Pompilius duos menſes anno	3	6 quæ prius Alta	4490
5	addidit: Ianuarium, Februariũ,	4	7 cos uocabatur.	
6	cum ante hunc tantum decem	5	8 Croton & Pa	
	menſes apud Romanos fuiſ.		rium & Sybaris	
	ſent, adeo ut ultimus Decem		conditæ.	
7	ber diceretur: Capitoliũ quoq;	6	9 Hi qui Parthe	
8	à fundamentis ædificauit, & cõ	7	10 ni uocaban	
9	giarium dedit axes ligneos &	8	11 tur, Tarẽtum	
10	ſcorteos. Nullum cum finiti	9	12 condiderunt,	
	mis bellum geſsit.		tunc & Co	
			rinthij Cor	
11		10	13 cyram.	
		ABSANDER		
12		1 XIX Atheni	14	
B 13		2 enſiũ an. 10.	15	
14		3	16	4500
15		4	17	
			† Poſt quem GIGES V	
16		5	1 annis 30.	
17		6	2 † Midas cũ apud Phry	
18		7	3 gas regnaret,	
			ſanguine tau	
19		8	4 ri potato ex	
20		9	5 tinctus eſt.	
21		10	6 † Clacus Chius	
		ERYXIAS	primus ferri	
22		1 XX Atheni	7 inter ſe gluti	
		enſiũ an. 10.	num excogi	
			tauit.	
23		2	8 In Sicilia Gela,	
24		3	9 in Pamphilia	4510
25		4	10 Phaſelis con	
26		5	11 ditur.	
27		6	12 Hipponax	

† De eadem ni fallor etiã paulò ante Lydorum 6. regẽ.

† Duo de quadraginta ait Herodot. in 1. † Adraſtus huius nepos apud Herodotũ libro 1. occidit Atyn Cræſi filiũ, neſcio ut anni quadrent. † Glaucus nidē apud Herodotũ lib. 1. ubi de Halyatte.

	Medorum.	Macedonum.	Hebræorum Iudæ.	Aegyptiorum.
	22	49	26	6
	23	50	27	7
	24	51	28	8
	Olymp. 24.	ARCHEVS V		
	25	1 Macedonum	29	9
	26	2 annis 38.	30	10
	27	3	31	11
	28	4	32	12
	Olymp. 25.			STEPHINA-
				TIS Aegypti
	29	5	33	1 orum an. 7.
	30	6	34	2
	31	7	35	3
	32	8	36	4
	Olymp. 26.			
	33	9	37	5
	34	10	38	6
	35	11	39	7
				NICHEPSOS
	36	12	40	1 Aegyptiorum
	Olymp. 27.			annis 6.
D	37	13	41	2
	38	14	42	3
	39	15	43	4
	40	16	44	5
	Olymp. 28.			
	41	17	45	6
	42	18	46	1
	43	19	47	2
	44	20	48	3
	Olymp. 29.			
	45	21	49	4
	46	22	50	5
	47	23	51	6
	48	24	52	7
	Olymp. 30.			
	49	25	53	8
				PSAMMETI-
	50	26	54	1 CVS Aegy-
	51	27	55	2 ptiorũ an. 44.
			HAMMON XVII	Hebræorũ Iudæ.

Regnum Romanorum.	Atheniensium.	Lydorum.	Anni mundi.
28	7	13 Philosophus notissimus	
29	8	14 redditur.	
30	9	15 Chalcedon condita.	
31	10	16	
32	Athenis an-	17 Cyzicus condita est à	
33 Tullus Hostilius	nui princi-	18 Locri in Italia.	
34 primus regũ Ro-	pes constitu	19	4520
manorũ in purpu	ti sunt, cessantibus regibus nouẽ principes ex nobili-		
ra fascibus usus	bus urbis electi Athenienſibus præfuerunt.		
35 est, ac deinceps cũ		20	
36 sua domo fulmine		21	
37 conflagrauit.		22	
38	Atheniensi	23	
	um regnum		
39	defecit.	24	
40		25 Nicepsus magicæ artis pe-	
41		26 ritus, cuius scripta medici-	
TVLLVS HOSTILIVS III		nalia feruntur.	
1 Romanorum annis 32.		27 Post Cares mare obtinue-	
		runt Lesbij, annis 68.	
2		29 Nudipedalis primũ acta	4530
3		29 in Lacedæmone.	
4		30	
5		31	
6 Tullus Hostilius post longam pa		32 Sibylla quæ & Herophila	
cem bella reparauit, Albanos, Ve		in Samo nobilis habetur.	
7 ientes, Fidenates uicit, & adiecto		33	
8 monte Cœlio urbem ampliauit.		34	
9		35 Archilochus & Simonides,	
		& Aristoxenus musicus	
10		36 illustres habentur.	
		ARDIS VI Lydorum an. 37.	
11		1 Zaleucus legumlator	
12		2 apud Locres crebro sermo-	
13		3 ne celebratur.	4540
14		4	
15		5 Cypselus in Corintho ty-	
16		6 rannidem exercet, an. 28.	
		Bizantium condita.	

	Regnum Medorum.	Macedonum.	Hebræorum Iuda.
	52	28	1 annis 12.
† 4.Reg 21.	Olympias 31.		† Hammon ſecundum LXX
Dicitur regnaſſe annis duobus. & 2.Par. 23.	53	29	2 interpretatione 12.annis regnauit, ſecundum autem Hebræos annis 11.
	54	30	3
	† PHAORTES VI		
† 22 annos ait Herodot. in 1.	1 Medorum an.24.	31	4
	2	32	5
	Olympias 32.		
	3	33	6
	4	34	7
	5	35	8
	6	36	9
	Olympias 33.		
	7	37	10
	8	38	11
		PHILIPPVS VI	
	9	1 Macedonum	12
† 4.Reg. 22. regnaſſe dicitur annis 31.	10	2 annis 38.	1 † Poſt quem IOSIAS XVIII annis 32.
	Olympias 34.		
	11	3	2 Hebræorum Pontifex maximus Elchias.
	12	4	3
D	13	5	4
	14	6	5
	Olympias 35.		
	15	7	6
	16	8	7
	17	9	8
	18	10	9
	Olymp. 36.		
	19	11	10 Hieremias prophetare orſus.
	20	12	11
	21	13	12 Olda mulier apud Hebræos
	22	14	13 prophetabat.
	Olympias 37.		
	23	15	14
	24	16	15
† Herodotus ait 28.40.	† CYARAXES VII		
	1 Medorum an.32.	17	16
	2	18	17 Prophetabant Hieremias & Sophonias.
	Olympias 38.		
	3	19	18
	4	20	19

Aegyptiorum	Romanorum.	Lydorum.	Anni mundi.
3	17	7 Alcmæon clarus habe	
		tur,& Leſches Lesbius	
4	18	8 qui fecit paruã Iliadam.	
5	19	9 Hiſtrus ciuitas in Ponto condita.	
		Chantus condita,&	
6	20	10 Stagera in Aſia.	
7	21	11 Phalaris apud Agrigen/	
		tinos tyrannidem exercet.	
8	22	12 Lampſacus condita.	
9	23	13 & Abdera.	4550
10	24	14	
11	25	15	
12	26	16 In Sicilia Selinis condita.	
13	27	17	
14	28	18	
15	29	19	
16	30	20 In Ponto Boriſthe/	
17	31	21 nes condita.	
B 18	32	22 Terpander muſicus	
	ANCVS MAR/	inſignis habetur.	
19	1 TIVS IIII Ro	23 Oraculo Dodonæo	4560
	manorũ an. 23.	primum Græcia uti	
20	2 Thales Mileſius	24 auſa eſt.	
21	3 Examŋ filius,	25	
22	4 primꝰ Phyſicus,	26 Meſſena à Lacedæ/	
23	5 Philoſophus a/	27 moniorum ſocietate	
	gnoſcitur,quem	diſceſsit.	
24	6 uixiſſe aiunt uſqꝫ	28	
25	7 ad quinquageſi/	29	
26	8 mam octauam	30 † Scythæ uſqꝫ ad Palæ/	
27	9 Olympiadem.	31 ſtinam penetrauerunt.	
28	10	32 Miſtheus Athenienſium	
29	11	33 Poëta agnoſcitur.	4570
30	12	34 Battus condidit Cyrenem.	
31	13	35 Synope condita in Ponto.	
		Lipara condita.	
32	14	36 † Apud Corinthios tyranni/	
33	15	37 dem exercuit Periander.	

† Credo Cimbros dicere uoluiſſe ut refert Herodot. in 1. Sed & Scythas ait ſub Cyaxare. Cæterũ ipſe idem ait Pſammetichũ occurriſſe eis.

† Vide Herodot. in 1.

	Medorum.	Macedonum.	Hebræorum Iudæ.
5		21	20
6		22	21
	Olympias 39.		
7		23	22
8		24	23
9		25	24
10		26	25
	Olympias 40.		
11		27	26
12		28	27
13		29	28 Iosias rex Iudæorum cum Nechaone
14		30	29 Aegyptiorum rege congressus occi
	Olympias 41.		ditur. Mihi miraculum subit, quomo
15		31	30 do in præsens tẽpus sibi uterq; con
			ueniat, maxime cũ scriptura diuina
16		32	31 hunc eundem Pharaonem Nechao
17		33	32 nem appellet.
			IOACHAZ XIX Hebræorum Iu
D 18		34	dæ, menses 3.
	Olympias 42.		Post quem ELIACHIM XX, qui
19		35	1 & Ioachim, annis 11.
20		36	2
21		37	3 Anno tertio Ioachim Nabuchodo
			nosor rex Babyloniæ Iudæam capit,
22		38	4 & in ditionem suam redactis pluri
	Olympias 43.		mis Iudæorũ, cum etiã partẽ uasorum
		Post quẽ VII	templi inuasisset. & tributariũ fecis
† Acropus uo	23	1 †EVROPS	5 set Ioachim, uictor ad patriam reuer
catur apud He	24	2 annis 26.	6 titur.
rodot. lib. 8.	25	3	7
	26	4	8 Babylone Daniel, Ananias, Aza
	Olympias 44.		rias & Misaël clari habentur.
	27	5	9
	28	6	10
	29	7	11
			IOACHIM XXI Hebræorum Iu
	30	8	1 dæ, qui & Iechonias menses 3.
	Olympias 45.		Post quem SEDECHIAS an. 11.
	31	9	2 Et hunc rex Babylonius captum in
	32	10	3 Babyloniam duxit, oculosq; ei eruit,

ASTYA

A Aegyptiorum.	Romanorum.	Lydorum.	Anni mundi.
		SADYATES VII Lydo/	
34	16 Ancus Martius	1 rum † annis 15.	
35	17 Numæ ex filia	2 Perusina condita.	
	nepos, Auentinũ	Epidamnus condita, quæ	
36	18 montẽ & Ianicu	3 postea uocata est Dyr/	
37	19 lũ urbi addidit, et	4 rachium.	
38	20 supra mare X V I	5 Phalaridis tyrãnis destructa.	
39	21 ab urbe miliario	6 Draco legumlator, ut qui/	4580
	Hostiam condi/	busdam uidetur, agnoscitur.	
40	22 dit, ad extremum	7	
41	23 morbo periit.	8	
	TARQVINIVS		
42	1 PRISCVS V Ro	9 Cyaxares aduersum Assy/	
43	2 manorum an. 37.	10 rios dimicans, Ninum ciui	
	Tarquinius Pri	tatem capit.	
44	3 scus Capitolium	11 † Arion Methymnęus clarus habet,	
NECHAC	extruxit.	qui à Delphino in portum Tena	
1 secundus	4	12 rum dicitur transportatus.	
2 Aegypti qui	5	13 Panætius primus in Sicilia	
& Neche/		arripuit tyrannidem.	
3 psos an. 6.	6	14	
B			
4	7	15 Stesichorus Poëta clarus habetur.	
		ALIACTES VII Lydo/	
5	8	1 rum † annis 49.	4590
6	9	2 † Alcman ut quibusdam ui	
Post quem		detur, agnoscitur.	
1 PSAMMI	10	3 Cyaxares Medus subuertit	
TES alius,		Ninum.	
2 qui & Psam	11	4 Pittacus Mitylenæus, qui de	
3 meticus an/	12	5 VII sapientibus fuit, cum	
4 nis 12.	13	6 Phrynone Athenienſe	
5	14	7 Olympionice congressus	
		eum quoq; interfecit.	
6	15	8	
7	16	9	
8	17	10 Perinthus condita.	
9	18	11 Camerina urbs condita.	4600
10	19	12 Sappho & Alcæus Poëtæ	
11	20 Tarquinius	13 clari habentur.	

† Annis duodecim leguntur apud Herodotum quibus hic regnarit.

† Meminit huius Gellius & Herodot. in 1.

† Haliactes 57 annos dicitur regnasse apud Herodot. in 1.
† Alcmeon.

	Regnum Medorum.	Macedonum.	Iudæorum captiuitas.
C	ASTYAGES		
1	VIII Medorũ	11	4
	annis 38.		
2		12	5
	Olymp. 46.		
3		13	6
4		14	7
5		15	8
6		16	9
	Olymp. 47.		
7		17	10
8		18	11

Nabuchodonosor rex Chaldęorũ Hierosolymis captis templum incendit, quod ab initio ædificationis suæ manserat annis 442. Sententiæ autẽ nostræ etiam Clemens congruit in prima Stromate, 47. Olympiade captiuitatẽ Iudæorũ factũ esse cõtestans, regnãte apud Aegyptios Vaphre, apud Athenas Phenippo. et supputari 70. annos desolatiõis tẽpli usq; in secundũ an. Dar. Hebræorũ captiuitas, exterminiũ tẽpli, quod fuit in Hierusalem annis 70.

9		19	1 *Iste numerus incipit à captiuitate Iudæorum,*
10		20	2 *& finit ut sequitur.*
D	Olymp. 48.		
11		21	3
12		22	4
13		23	5
14		24	6
	Olymp. 49.		
15		25	7 In Babylone prophetabant Daniel
16		26	8 & Ezechiel.
		ALCETAS VIII	
17		1 Macedonum	9
		annis 29.	
18		2	10
	Olymp. 50.		
19		3	11
20		4	12
21		5	13
22		6	14
	Olymp. 51.		
23		7	15
24		8	16
25		9	17
26		10	18
	Olymp. 52.		

Aegyptiorum.	Romanorum.	Lydorum.	Anni mundi.
Priſcus Circum Romę ædificauit, numerum Senatorum auxit, Romanos			
22	21 ludos inſtituit,	14 Maſsilia condita ciuitas	
VABHRES	muros & cloa-	Galliæ.	
1 Aegypti, an-	22 cas ædificauit,	15 Epimenides Athenas emundauit.	
nis 30.	ad extremum ab		
2	23 Anci filius occi	16	
3	24 ſus eſt, regis e-	17 Solon Draconis legibus anti	
4	25 ius cui ipſe ſuc-	18 quatis, extra eas quæ ad ſan	
5	26 ceſſerat.	19 guinẽ pertinebant, ſua	
		iura conſtituit.	
6	27	20	
7	28	21	4610
Capta Hieroſolyma ab Aſſyrijs, ad Vaphrem regẽ Aegypti reliqui Iudæo			
rum transfugerunt: Huius Vaphris Hieremias Propheta meminit.			
His temporibus certantibus in agone τράγος, id eſt, hircus præmio			
dabatur: unde aiunt Tragœdos nuncupatos.			
	Corinthiorum monarchia deſtructa eſt.		
8	29	22 † Solis facta defectio, cum	† Plinius me-
9	30	23 futuram eam Thales an-	minit lib. 2.
		te dixiſſet.	cap. 12.
B 10	31	24	
11	32	25	
12	33	26	
13	34	27	
14	35	28 Aliactes & Aſtyages dimica	
15	36	29 uerunt.	
16	37	30 Iſthmia & Pythia poſt Me-	4620
	SERVIVS VI	licertem primum acta.	
17	1 Roman. an. 34.	31 Septem ſapientes appellati.	
18	2 Seruius ancillæ,	32 Aſtyages contra Lydos	
19	3 ſed nobilis capti-	33 pugnat.	
20	4 uę filius, tres mõ-	34 Anaximander Mileſius	
21	5 tes urbi addidit,	35 Phyſicus agnoſcitur.	
Quirinalem, Viminalem & Exquilinum: Foſſas circum murũ duxit, cen-			
22	6 ſus Romanorũ	36 Agon Nemeocus primum	
23	7 ciuium primum	37 ab Argiuis actus, poſt eum	
24	8 inſtituit, & ad ex-	38 qui ſub Archemoro fuerat.	
25	9 tremum Tarqui-	39 Phalaris tyrannidẽ exercuit an. 16.	
quinij Superbi generi ſui ſuperioris regis filij ſcelere occiſus eſt.			

	Regnum Perſarum.	Macedonum.	Iudæorum captiuitas.
	27	11	19 Mortuo Nabuchodonoſor Babylo-
	28	12	20 niorum rege, ſuſcepit imperiũ Euil-
			marodach, cui ſucceſſit frater eius Bal
	29	13	21 thaſar, ſub quo Daniel eam ſcripturã,
	30	14	22 quæ in pariete apparuerat, interpreta
	Olympias 53.		tus eſt, ſignificantem imperium Chal-
	31	15	23 dæorum in Medos & Perſas transfe-
			rendum.
	32	16	24
	33	17	25
	34	18	26
	Olympias 54.		
	35	19	27
	36	20	28
	37	21	29
	38	22	30
	Olympias 55.		Cyrus Hebræorum captiuitate laxata,
	Principium regni Perſarum.		L fermè hominum milia regredi fecit,
	Cyrus Medorũ		in Iudæam, qui conſtructo altari tem-
D.	deſtruxit impe		pli fundamenta iecerunt: ſed cumà ui-
	riũ & regnauit Perſis ſubuerſo		cinis gentibus fabricatio impediretur,
	Aſtyage rege Medorum.		imperfectum opus uſque ad Darium
	CYRVS I Per-		permanſit, ſolo altari conſiſtente.
	1 ſarum † an. 30.	23	31
	2	24	32
	3	25	33
	4	26	34
	Olympias 56.		
	5	27	35
	6	28	36
	7	29	37 Prophetabãt Aggeus & Zacharias,
		AMYNTAS	quo tempore Ieſus filius Iotedech, &
	8	1 IX Macedo	38 Zorobabel regij generis filius Salati-
	Olympias 57.	num an. 50.	el, clari habentur, qui & principes fue
	9	2	39 runt eorum, qui regreſſi ſunt in Iu-
	10	3	40 dæam.
	11	4	41
	12	5	42
	Olympias 58.		
	13	6	43 Colligitur omne tempus captiuitatis
			Iudæorum annis 70. qui ſecundum
	14	7	44 quoſdam à tertio anno Ioachim

† Vnum deſtri ginta ait Hero dot. in lib. 2.

	Aegyptiorum.	Romanorum.	Lydorum.	Anni
A	26	10	40	mundi.
	27	11	41 Abaris de Scythia	4630
			uenit in Græciam.	
	28	12	42	
	29	13	43	
	30 ANAMASIS	14	44 Eugamnon Cyreneus, qui	
	Aegyptiorum		Theogoniã scripsit, agnoscitur.	
	1 annis 43.	15	45 Agon gymnicus, quem Pana-	
	2	16	46 thenæon uocant, Athenis actus.	
	3	17	47 Aesopus interimitur	
			à Delphis.	
	4	18	48 Pysistratus Athenienſium ty-	
	5	19	49 rannus in Italiã transgreditur.	
			CROESVS IX Ly-	
	6	20	1 dorum † annis 15.	
	7	21	2	4640
			† Anaximenes Physicus	
			Philosophus agnoscitur.	
			Stesichorus Poëta	
B			moritur.	
			Simonides clarus	
			habetur.	
	8	22	3 Chilon qui de VII sapi-	
	9	23	4 entibus fuit.	
	10	24	5	
	11	25	6 Ephorus in Lacedæmone con-	
			stituitur, id est, respector.	
	12	26	7 Xenophanes Colopho-	
	13	27	8 nius clarus habetur.	
	14	28	9 Ea quæ de Crœso memorantur,	
			quomodo tentarit oraculum.	
	15	29	10 Crœsus aduersus Cy-	
			rum bellum init.	
	16	30	11 Templum Apollinis	4650
	17	31	12 Delphici secũda uice incensum.	
	18	32	13 Thales moritur.	
	19	33	14 Cyrus Sardis capitur.	
			Harpagus qui apud Cyrum	
	20	34	15 primi loci habebatur aduersus	
		TARQVINIVS	Ioniam dimicat.	
	21	1 VII Rom. an. 35.	Crœsus à Cyro	
				22

† Quatuordecim ait Herod.

† Hic sub Alexandro Magno uixisse dicitur.

	Regnum Persarum.	Macedonum:	Iudæorum captiuitas.
C	15	8	45 usque ad uicesimum an
	16	9	46 num Cyri regis Persarũ
	Olympias 59.		cõputantur. Porrò secun
	17	10 Theognus Poëta clarus	47 dum alios à Iosię Iudæ
	18	11 Pysistratus secũ (habet.	48 orum regis anno 13.
	19	12 da uice Athenis regnat.	49 sub quo Hieremias pro
	20	13 Phærecides historicus	50 phetare cœpit usque ad
	Olympias 60.	Pythagoræ magister clarus	primum annũ supradi
	21	14 Hippicus car (habetur.	51 cti Cyri regis. Desolatio
	22	15 minũ scriptor agnoscitur.	52 nis uero templi sub Da
	23	16 Simonides Lyricus, &	53 rio rege complentur an
	24	17 Phocylides clari habẽtur,	54 ni 70.
	Olympias 61.	& Xenophanes Physi	
	25	18 cus Tragœdiarum scri	55
	26	19 ptor.	56
	27	20 Anacreon Lyricus Poë	57
	28	21 ta agnoscitur.	58
	Olympias 62.		
	29	22 Apud Samum tyrannidem	59 Thomyris regina Mas
	30	23 exercent tres fratres Po	60 sagetarum Cyrũ inter
D	CAMBYSES II	lycrates, Sylus, & Panta	fecit.
	1 Persarum an. 8.	24 gnostus.	61 Cambysen istum aiũt ab
	2	25 Samij Dicæarchiam con	62 Hebræis & Nabuchodo
	Olympias 63.	diderunt, quam nunc Pu	nosor uocari, sub quo Iu
	3	26 teolos uocant.	63 dith historia cõscribit.
	4	27	64 Apud Hebræos Ponti
	5	28	65 fex maximus Iesus filius
	6	29 Pythagoras Physicus cla	66 Iosedech, et princeps gẽ
	Olympias 64.	rus Philosophus habetur.	tis Zorobabel, qui eos
	7	30 Hyrpacus & Hippias	67 regnabat, clari habẽtur.
	8	31 Athenis tyrannidem	68 Prophetabant apud He
	† Persarum III	exercent.	brẽos nouissimi Aggeus,
	1 duo fratres Magi	32	69 Zacharias & Malachi
	2 menses 7. Post	33	70 (as.
	quos Darius IIII		
	annis 36.		

† Hi 7. menses erant ad implettonem octaui anni Cambysis ut Herodotus libro 3.

Secundo anno Darij regis templum in Hierosolymis extruitur ab Zorobabel, consummaturq; opus anno 40. Remissio quidem captiuitatis Iudæorum, & uenia templi ædificandi sub Cyro exordium habuit, consummatur uero templum sub Dario: quia uicinę gentes assiduis incursibus ædificationem impediebant.

Olympias

	Aegyptiorum.	Romanorum.	Lydorum.	Anni
A	22	2 Tarquinius Super-	captus est,& Ly-	mundi.
	23	3 bus excogitauit uin	dorum regnum de-	
		cula taurea,fustes,	structum est, quod ste-	
	24	4 latomias,carceres,	tit annis 230.	
	25	5 compedes,catenas,exilia.		
	26	6		4660
	27	7		
	28	8		
	29	9		
	30	10		
	31	11 † Tarquinius Superbus socero Seruio		
		occiso,arripuit imperium,Volscos,Ga-		
	32	12 bios,Suessam,Pomeriam subiecit:&		
	33	13 cum oppugnaret Ardeam causa		
	34	14 Tarquinij Iunioris filij sui, qui		
	35	15 Lucretiam corruperat,regno		
		excluſus est.		
	36	16		4670
	37	17		
	38	18		
B	39	19		
	40	20		
	41	21		
	42	22		
	43	23		
	XXVII Dynastia Aegy			
	pti, in qua Persarũ rex:	24		
	obtinuit quippe Aegy-	25		
	ptum Cambyses anno quinto regni sui usq; ad Dariũ filium Xer-			
	xis,annis 150.	26		
		27		4680

† Hoc anno L. Tarquinius Superbus autoribus Livio ac Dionysio regnare cœpit, regnique annis 25.

Clemens quoque his congruit in primo Stromate ita scribens: Et perseuerauit captiuitas annis 70 usque ad secundum annum Darij filij Hydaspis, qui Persis, Assyrijs,& Aegypto regnauit: sub quo Aggeus & Zacharias, & unus de duodecim, qui uocatur Angelus prophetauerunt, sacerdotioq; functus est Iesus filius Iosedech. Hæc supradictus uir. Quod autem septuagesimus annus desolationis tẽpli altero anno Darij fuerit expletus, domesticus testis est Zacharias Propheta, secundo anno Darij dicens: Domine † omnipotens quousque non misereberis Hierusalem, & ciuitatibus Iuda † quas aspexisti? Iste LXX annus est.

† exercituum
† quibus iratus es?

Aegyptiorum.	Romanorum.	Anni mundi.
	28	
	29	
	30	
	31	
	32	
	33	
	34	
	35 Romanorum reges defecerunt, & Consules cœperunt.	

Pulsis ab urbe regibus, uix usq; ad XV lapidem Roma tenebat imperium.
Romanorum reges VII à Romulo usq; ad Tarquinium Superbum imperauerunt annis 240. † siue, ut quibusdam placet, 243.
Romæ post exactos reges primũ Consules duo à Bruto esse cœperunt, deinde Tribuni plebis ac Dictatores, & rursum Consules rempublicam obtinuerunt per annos fermè 404. usq; ad Iulium Cæsarem, qui primus singulare arripuit imperium Olympiade 183.
Decimoseptimo mare obtinuerũt Aeginatæ annis usq; ad transitũ Xerxis.
Valerius, Bruti Cõsulis collega, adeò pauper mortuus est, ut sumptu publico sepeliretur.

† Et Dionysius Halicarnasseus & Liuius regnatum sub regibus fatentur 244. an. Nec in singulis regũ annis cum hoc cõueniunt ipsi inter se bene cõcordes.

LECTORI.

Quæ nunc sequuntur humanissime Lector, coherent inter se omnia, nec fuerit opus utrasq; paginarum lineas amplius obseruare, ita ut fieri necesse fuit superius.

C Anni mundi.	Persarum.	Maced.	Consulum.
			mniæ ab oppugnatione urbis remouit exercitum.
	30	12	Bellum quod in Marathone gestũ est, & ea quę de
4710	31	13	Milciade scribunt & Aristide, qui cognominaba-
	32	14	tur Iustus.
	33	15	Panyasis Poëta habetur illustris.
	Olymp. 73.		Trecẽtæ nobiles Fabiæ familiæ à Veientibus cæsi.
			Cum in Algido monte Romani milites obsiderentur, à Dictatore Quintio Cincinnato liberati sunt.
	34	16	Aegyptus recessit à Dario.
	35	17	Gelo obtinuit Syracusas.
	36	18	Pindarus & Simonides Lyrici Poëtę insignes ha-
	XERXES V		Persarum filius Darij annis 20. (bentur.
	1	19	Romæ uirgo Vestalis Põpilia deprehẽsa in stupro,
			uiua defossa est.
	Olymp. 74.		
	2	20	Xerxes Aegyptum capit. Aristides cum ignominia
	3	21	Cherilus & Phrinicus illustres habentur. (ejcitur.
	4	22	Diagoras agnoscit̃, & sectatores eius Physici Phi-
4720	5	23	Xerxes põtẽ in Hellespõtiaco mari fecit. (losophi.
D	Olymp. 75.		Xerxes cum Athenis uenisset incendit urbem, sub
† Callide est Dionysius lib. 8.			principe † Callia.
	6	24	Bellum quod in Thermopylis gestum est, & apud
			Salaminam nauale certamen.
	7	25	Athenienses Piræum muro uallant.
	8	26	Hieron Syracusis regnat.
	9	27	Aeschylus Tragœdiarum scriptor agnoscitur.
	Olymp. 76.		
† Mycale.	10	28	Bellum in Plateis & in † Mychale.
	11	29	Hieron post Gelonẽ Syracusis tyrannidẽ exercet.
	12	30	
	13	31	Pindarus musicus clarus habetur.
			Themistocles in Persas fugit.
	Olymp. 77.		
	14	32	Sophocles Tragœdiarũ scriptor primum ingenij
			sui opera publicauit.
4730	15	33	Romæ uirgo Vestalis Sunia deprehẽsa in stupro,
			uiua defossa est.
	16	34	Sophocles & Eurypedes clari habentur.
	17	35	Herodotus historiarum scriptor agnoscitur.
	Olymp. 78.		Bacchilides & Diagoras Athenis plurimo sermo
			ne celebrantur.
	18	36	Xeuxis pictor agnoscitur, ex cuius alij imaginibus,
	19	37	quas plurimas inuitatus fecerat, lauacrũ Byzãtino

Persarū.	Maced.	Consulum.	Anni mundi.
		rum appellatum arbitrantur.	
30	38	† Themistocles hausto tauri sanguine moritur. Socrates nasci	
31	39	Lapis in Aegon fluuium de cœlo ruit.	(tur.
ARTABANVS VI Persarū, mēles 7. qui menses in ordine annū reputātur.			
Post quē ARTAXERXES VII, qui Longimanus cognominabat an. 40.			
Olymp. 79.		Ea quæ de Hester, & Mardochæo scripta sunt, quidam	
1	40	affirmant sub hoc rege gesta, quod ego non puto,	
2	41	nunquā enim Ezras de Hester siluisset, qui scribit hoc	
		tempore Ezram & Neemiā reuersos ex Babylone, &	
		ea deinceps consecuta, quæ ab his gesta feruntur.	
3	42	Sicilia à populo regebatur.	
4	43	Cymon iuxta Eurimedontē Persas nauali pedestriq;	4740
	PER	certamine superat, & modicum bellum conquiescit.	
	DICAS XI. an. 28.	Solis facta defectio: Anaxagoras moritur.	
Olymp. 80.			
5	1	Heraclitus clarus habetur.	
6	2	Ezras sacerdos apud Hebræos insignis agnoscitur,	
7	3	cuius ætate Pontifex Maximus habitus est Neciastib	
8	4	filius Ioachim, filij Iesu, filij Iosedech. Fuit autē Ezras	
Olymp. 81.		eruditissimus legis diuinæ, & clarus omniū Iudæorū magi-	
		ster, qui de captiuitate regressi fuerāt in Iudæā, affirmatur q; di	
		uinas scripturas memoriter condidisse, & ut Samaritanis non	
		miscerentur literas Iudaicas commutasse.	
9	5	Empedocles et Parmenides Physici Philosophi notis	
		simi habentur. Zeno & Heraclitus tenebrosus agnoscitur.	
		Pherecydes Syrus historiarum scriptor agnoscitur.	
10	6	Cratino et Plato Comediarū, scriptores clari habētur.	
		Aristarchus Tragœdiographus agnoscitur.	
11	7	Romani per legatos ab Athenienſibus iura petierunt,	
		ex quibus XII tabulæ conscriptæ.	
12	8	Romæ clariot Agon centenarius primus actus.	
Olymp. 82.		Trecentesimo secundo anno ab urbe condita X uiri	
13	9	creati, & post annum eiecti sunt propter Appiū Clau	
		dium, qui Virginij cuiusdam filiam contra Latinos	
		in Algido militantis uoluit auferre.	
14	10	Crates † Comicus, et Telesilla ac Bacchilides Lyricus	
		clari habentur, Praxilla quoque & Deobulina sunt	
		celebres.	
15	11	Templum Iunonis, quod Argis fuerat, incensum.	
16	12	Abaris Hyperboreanus Ariolus agnoscitur.	
Olymp. 83.		Tribuni plebis & Aediles Romæ facti Consulibus electis.	
17	13	Neemias Hebræus, minister uinarij Axtaxerxis regis.	4750
		concedente sibi domino suo XX eius anno de Baby-	

† Thucides lib. 1. ait Themistocles ad Artaxerxem uenisse.

† Cynicus.

Anni mundi.	Alexand.	Maced.	Consulum.
			sone uenit in Iudæã, & XXXII anno muros urbẽ restituit. Scribit Ezras opus fuisse cõpletum sub Pon
	18	14	tifice Ioade filio Ioaſib, cui successit Ioannes filius su
			us, qui temporibus Alexandri Macedonis fuit.
			Huc usque Hebrẽorum diuinæ scripturæ annales
	19	15	temporum cõtinent, ea uero quę post hęc apud Iu
			dęos gesta sunt, exhibemus de libro Machabęorum,
			& Ioseph, & Africani scriptorũ, qui deinceps uni
			uersam historiam usq; ad Romana tempora perse
			cuti sunt.
	20	16	Athenienses & Lacedęmonij fœdus XXX anno
			rum ineunt.
	Olymp. 84.		Herodotus Athenis libros suos in Concilio le
			gisset, honoratus est.
	21	17	Melissus Physicus agnoscitur.
	22	18	Euripides Tragœdiarũ scriptor clarus habetur, &
	23	19	Protagroas Sophista, cuius libros decreto publico
4760	24	20	Athenienses exusserunt.
	Olympias 85		
D	25	21	Romæ rursus Consules creati.
	26	22	Phidias eburneam Mineruam facit.
			Fidennates contra Romanos rebellant.
	27	23	Theathecus Mathematicus agnoscitur.
	28	24	Aristophanes clarus habetur, & Sophocles Poëta
			Tragicus.
	Olymp. 86.		Gens Campanorum in Italia constituta.
	29	25	Democritus Abderites, & Empedocles & Hippo
			crates medicus, Gorgias, Hippiasq;, & Prodicus, &
			Zeno, & Parmenides Philosophi insignes habẽtur
	30	26	Socrates qui scholam cõgregauit plurimo sermone
			celebratur.
	31	27	Neemiam, qui muros Hierusalem construxit, con
			summasse opus XXXI anno Artaxerxis regis Per
	32	28	sarum Ezras memorat. Si quis ab hoc tempore 70.
			hebdomadas à Daniele scriptas numeret, quę faci
	Olymp. 87.		unt annos 490, reperiet eas in regno Neronis ex
			pletas, sub quo obsideri Hierusalem cœpta, secun
		AR	do postea Vespasiani anno capitur.
		CHELAVS XII	Macedonum annis 24.
	33	1	Initium belli Peloponnesiaci.
4770	34	2	Bacchilides carminum scriptor agnoscitur.
	35	3	Athenienses pestilentia laborant.

Thucy-

Persarum.	Macedonum.	Aegypt.	Consulum.	Anni mundi.
			Thucydides agnoscitur.	
36	4		Pericles moritur.	
Olymp. 88.				
37	5		Eupolis & Aristophanes scriptores Comœdiarum agnoscuntur.	
38	6		Ex Aetna monte ignis erupit.	
39	7		Terremotu apud Locros scisso Adh lante ciuitas facta est insula.	
40	8		Plato nascitur.	
SECVNDVS XERXES VIII Persarum, menses 2.				
Post quem SOGDIANVS IX, menses † 8.				† 7.
Sic per menses diuersos his superioribus annus accrescit, cui succedit DARIVS X, cognomento Nothus, annis 19.				
Olympias 89.				
1	9		Lacedæmonij & Athenienses fœdus percutiunt.	
2	10		Eudoxus Gnidius clarus habetur.	
3	11			
4	12		Lacedæmonij uer sacrũ destinantes Heracliam urbem condunt.	4780
Olympias 90.				
5	13			
6	14		Clades quæ Athenienſibus accidit in Sicilia.	
7	15			
8	16			
Olympias 91.				
9	17			
10	18		Alcibiades profugus abijt ad Tissa	
11	19	Aegy	phernem.	
12	20	ptus a	Persis recessit, & regnauit AMAR-	
Olympias 92.		THEVS primus Saites, annis 6.		4790
13	21	2	Euboea ab Athenienſiũ societate discedit.	
14	22	3	XXVIII Dynastia Aegypti.	
15	23	4	Athenis moritur.	
16	24	5	Euripides apud Archelaũ, & Sophocles	
Oly. 93.	ORESTES		Dionysius in Sicilia tyrannidem exercet.	
17	1 XIII an.).	6		
		NE-	XXIX Dynastia Aegyptiorum, annis 40.	
18	2	1 PHERITES II, annis 6.		
19	3	2		
ARTAXERXES XI Persarũ. qui cognominatus est Mẽnon, Darij & Pa				
ARCHELAVS XIIII Macedonũ an. 4. (risatidis filius, an. 40.				

C Anni mundi.	Persarũ.	Macedonũ.	Aegypt.	Consulum.
	1	1	3	
	Olymp. 94.			Sub hoc rege mihi uidetur historia quæ
	2	2	4	in Hester libro continetur expleta: ipse
	3	3	5	quippe est, qui ab Hebræis Aluerus,
			Post	& à LXX Interpret. Artaxerxes uocat.
			quem ACHORIS annis 12.	
	4	4		Dionysius Syracusis tyrannidẽ exercet.
		PAVSANIAS XV		Macedonum anno 1.
				Athenienses sustinent tyrannidem.
4800	5	1	1	Isocrates Rhetor agnoscitur.
			XXIX	Dynastia Aegyptiorum Mendesiorum.
				Democritus moritur.
				Alcibiadem Pharnabasus interficit.
	Olympias 95.			Cyri regis ascensus, de quo scribit Xe-
	Post			Tyrãni Athenis oppressi. (nophon.
	6	1 quem	2	Athenienses 24. literis uti cœperunt,
		AMYNTAS		cum antea 16. tantum literas haberent.
	7	1 XVI	3	Xenophon filius Gribi, & Crœsias cla-
	8	2 an. 6.	4	Socrates uenenũ bibit. (ri habentur.
D	9	3	5	Socratici clari habentur.
				Templum rursus Ephesi incensum.
	Olympias 96.			
	10	4	6	Diogenes Cynicus agnoscitur.
	11	5	7	Speusippus insignis habetur.
	12	6	8	Dionysius in tyrannide perseuerat.
		Post quem ARGEVS XVII, anno 1.		
	13	1	9	Carthaginensium bellum famosum.
	Olympias 97.			
	14		10	Eudoxus Astrologus agnoscitur.
		Post quẽ rursum		Galli Senones Romam inuaserunt,
4810	15	1 AMYN	11	excepto Capitolio.
	16	2 TAS,	12	
	17	3 XVIII	PSAMMVTES IIII	Aegypti anno 11 Plato Phi-
		an. 19.	Post	(losophus agnoscitur.
			quem NEPHERITES V, menses 4.	
			Et post eum NECTANEBVS VI, annis. 18.	
	Olympias 98			Tribuni militares pro Consulibus esse
	18	4		cœperunt.
	19	5	1	Euagoras in furorem uersus, cum re-
	20	6	2	gnaret Cypri,
	21	7	3	
	Olympias 99.			
	22	8	4 XXIX	Dynastia Aegyptiorũ Euenitarum.

Persarū.	Maced.	Aegypt.	Consulum.	Anni mundi.
23	9	5		
24	10	6		
25	11	7		4820
Olymp. 100.				
26	12	8	Magno terræmotu Helice & Bura Pelo-	
27	13	9	ponnesi urbes absumptæ sunt.	
28	14	10		
29	15	11	Prænestini à Romanis uicti apud flumen	
Olympias 101.			Alliam per Quintium Cincinnatum.	
30	16	12	Athenienses principes Græciæ facti.	
31	17	13	Isocrates Rhetor agnoscitur.	
32	18	14	Plato & Xenophon: necnō & alij Socratici clari	
ALEXANDER XIX Macedonum, an. 1. (habentur.				
33	1	15		
Oly. 102.	Post quem PTOLEMAEVS ALORITES XX, an. 4.			
34	1	16		
35	2	17		4830
36	3	18		
		THEO VII Aegypti annis 2.		
37	4	1		
Olymp. 103.			Theo rex Aegypti fugit in Arabiam.	
B 38	1 PER-	1	Dionysius rex Siciliæ 19. anno mortē post	
	DICA	XXX	quē iunior Dionysius regnum inuadit.	
39	2 XXI	1 Dyna	Aristoteles 18. ætatis gerēs annū Platonis auditor	
40	3 an. 6	2 stia	Aegyptiorum NECTANEBVS, an. 18. (est.	
ARTAXERXES XII Persarum qui & Ochus, annis 26.				
1	4	3		
Olymp. 104.				
2	5	4	Alexander Phereus agnoscitur,	
3	6	5	Camillus Gallos, qui bellum Romanis	
PHILIPPVS XXII Macedonum, (intulerant, superat.				
4	1 an. 26.	6		
5	2	7		4840
Olymp. 105.			(nes Orator agnoscebatur.	
6	3	8	Demosthenes Orator agnoscit. Aeschy	
7	4	9	Ochus Apodasmo ludæorum capta in	
8	5	10	Hyrcaniam accolas translatos iuxta ma	
9	6	11	re Caspium collocauit.	
Olymp. 106.			Dionysius Siculus pellitur.	
20	7	12		
21	8	13	Alexāder Philippi & Olympiadis filius nascit.	Alexander Magnus.
22	9	14	Dionysius Syracusis interimitur.	
23	10	15	Hipparinus Dionysij filius Siracusis	

Alexand.	Macedo.	Consulum.	Anni mundi.
		in habitandum tradidit.	
6	7	Alexandria in Aegypto ab Alexandro condita septi-	
		mo anno regni eius: quo tempore etiam Latini à Ro	
		manis perdomiti sunt.	
		Alexander obtinuit Babylonem interfecto Dario,	
		in quo Persarum regnum destructum est.	
		Alexander regnum Asiæ anno regni sui VII occu	
		pat, & tenet omnia annis XII.	
	8	Anaximenes, & Epicurus clari habentur.	
		Alexander Hircanos & Medos capit, reuertensq;	
Olymp. 113.		in Hammone Parætonium condidit.	
	9	Alexander Aornum petram capit, & Indum amnem	
	10	transgreditur.	
		Bellum Alexandri in India aduersum Porum, &	
		Taxillen.	
	11	Harpalus fugit in Asiam.	
		Romani Samnites subigunt, & Colonias deducunt.	
	12		
Olymp. 114.		Alexander XXIII ætatis suæ anno moritur in Babylone,	
		post quem translato in multos imperio, diuersi regnauerũt.	
		PHILIPPVS XXIIII Macedonũ, qui & Aridæus frater Alexãdri,	
		annis 7.	
Aegyptiorũ primus regnauit PTOLEMAEVS Lagi filius, annis 40.			
		Appius Claudius Cæcus Romę clarus habetur, qui	
		aquam Claudiam induxit, & uiam Appiam strauit.	
1	1	Lydiam & Thraciam, & Hellespontũ Lysimachus tenuit.	
		Macedonum duces in seditionem uersi.	
2	2	Agathocles Syracusis tyrannidem exercet.	
		Lamiacum bellum notum.	
		Perdica aduersus Aegyptios dimicat.	
3	3	Ptolemæus Lagi filius Hierosolymis & Iudæa in	
		ditionem suam dolo redactis, plurimis captiuorum	
		in Aegyptum transtulit.	4880
4	4	Iudęorum Pontifex Maximus Onias Iaddi filius clarus	
Olymp. 115.		habetur. (cens superat.	
		Menander primam fabulam cognomento Orgen do-	
5	5	Theophrastus Philosophus agnoscitur, qui à diuini-	
		tate loquendi, ut ait Cicero, nomen accepit.	
		Theodorus Athenæus agnoscitur.	
		Demetrius Phalareus habetur illustris.	
		Romani Samnites diuinissime contra se prœliantes,	
		ad extremum in seruitutem sui redigunt.	

In Asia

	Anni mundi.	Alexand.	Macedonum.	Consulum.	Asiæ & Syriæ.	
C						in Asia primus re-
						gnauit ANTIGO-
		6	6		1	NVS annis 18.
		7	7		2	
				CASSANDER XXV Macedonũ annis 19.		
		8	1		3	
		Olymp. 116.				
		9	2	Menedemus & Speusius	4	
		10	3	Philosophi insignes habent.	5	
		11	4		6	
		12	5		7	
				Machabæorũ hebræa historia		Primus SE-
				hic Græcorũ supputat regnũ:		LEVCVS
† Κάνιτερ				Verũ hi libri inter diuinas		†NICANOR.
				scripturas non recipiuntur.		Syriæ & Ba-
		Olymp. 117.				bylonię &
		13	6	Romani Marsos, Vmbros,	8	1 superiorũ
				& Pelignos superant.		locorũ re-
	4890	14	7	Romani Colonias deducunt	9	2 gnauit an-
				Lysimachia in Thracia condita.		nis 32.
D				Ab hoc loco Ediſſeni ſua tem		
				pora computant.		
		18	8	Cyprum Ptolemæus inuasit.	10	3
		16	9	Theodorus Philosophus	11	4
		Olymp. 118.		Athenis agnoscitur.		
		17	10	Demetrius Phalareus ad Pto	12	5
		18	11	lemæum ueniens, impetrauit	13	6
				ut Athenienſibus Demo-		
				cratia redderetur, id est, po-		
				puli potestas.		
		19	12	Seleucus Antiochiam, Lao-	14	7
				diciam, Seleuciã, Appamiam,		
		20	13	Ediſſam, Berœam, & Pellum	15	8
		Olymp. 119		urbes condidit, quarum An-		
		21	14	tiochiam 11. anno regni ſui	16	9
		22	15	ſtruxit.	17	10
		23	16	Seleucus Babyloniã obtinuit.	18	11
					DEMETRIVS	
					II Asiæ, qui &	
	4900	24	17		1 Poly-	12
		Olymp. 120.			orcetes annis 17.	

Iudæorum

Alexand.	Macedonum.	Consulum.	Asiæ.	Syriæ.	Anni mundi.
		Iudæorũ Pontifex Maximus			
25	18	Simõ Onię filius clarus habe	2	13	
		tur, cui cognomentũ Iusto fu			
26	19	it propter sollicitã in deũ reli	3	14	
	Filij Cassan	gionem, & in ciues suos pro			
	dri an. 4.	nam clementiam.			
27	1 ANTIGO.		4	15	
28	2 NVS ET ALEXANDER XXVI an. 4.		5	16	
Olympias 121.					
29	3	Demetrius rex Asiæ cogno	6	17	
		mento Poliorcetes, Samarita			
30	4	norum urbem uastat, quam	7	18	
	Post quos	Pérdica construxerat.			
	DEMETRI				
31	1 VS XXVII	Censu Romæ agitato, inuen	8	19	
	annis 6.	ta sunt ciuium Romanorum			
		270. milia.			
32	2	Legati Alexandrini à Ptole	9	20	
		mæo primum Romam missi			
		amicitias impetrauerunt.			
Olympias 122.					
33	3	Menãder Comicus moritur.	10	21	
		Romani Gallos Tyrrhenos			
34	4	que superant, & Sabinorum	11	22	4910
		terra sorte diuiditur.			
35	5	Seleucus in eas urbes quas	12	23	
		extruxerat Iudæos transfert,			
		ius eis ciuiũ & municipalem			
36	6	ordinem cum Græcis æquali	13	24	
		honore concedens.			
Olympias 123.					
	PYRRHVS XXVIII menses 7.				
37		Iudęorũ Põtifex Eleazarꝰ fra	14	25	
	Post quem	ter Simonis suscepit tẽpli mi			
	LYSIMA-	nisterium filio Simonis Onia			
	CHVS XXIX	paruo admodum derelicto.			
	annis 5.	Seleucus in Sicilia capto De			
		metrio, Syriæ & Asiæ pariter			Syriæ & Asiæ Demetrius præfuit.
		imperauit.			
38	1	Serapis simulachrũ Alexan	15	26	
		driam uenit.			
39	2	Conditæ à Romanis Arimi	16	27	
40	3	num & Beneuentum.	17	28	

Olympias

	Alexand.	Maced.	Consulum.	Syriæ.	Anni mundi.
			quem Cleanthes cognoscitur.		
	22	17	Romani Syracusas capiunt.	18	
	23	18	Nicomedes rex Bithynię Astacum ur	19	
			bem ampliās, Nicomediā nūcupauit.	ANTIOCHVS	
				III Sy-	
	24	19	Romani Carthaginenses nauali cer-	ri æ, qui	4940
	Olymp. 130.		tamine superāt, & centum Libyæ ur-	uocaba-	
	25	20	bes capiunt.	tur The	
	26	21		os an.	
	27	22	Erasistratus medicus agnoscitur.	nis 15.	
	28	23		5	
	Olymp. 131.				
	29	24	Antigonus Atheniensibus reddidit	6	
	30	25	libertatem. Iudæorum Pontificatum	7	
	31	26	post Eleazarum auunculus eius Ma-	8	
	31	27	nasses accepit.	9	
	Olymp. 132.				
	33	28	Carthaginenses 60. Romanorum	10	
	34	29	naues in Sicilia capiūt, Metello Con-	11	
	35	30	sule in fugam uerso.	12	4950
	36	31		13	
B	Olymp. 133.				
	37	32		14	
	38	33	Parthis à Macedonū imperio dece-	15	
			dentibus, primū regnauit ARSACES,		
			unde Arsacidę dicti.	SELEVCVS	
	III PTOLEMÆVS EVERGETES Aegypti, an. 26.			GALLINICVS	
				IIII Sy-	
	1	34	Iudæorū Pontifex Onias Simonis	ri æ an-	
			Iusti filius clarus habet, qui cōsueta	nis 20.	
	2	35	regi Ptolemæo tributa non reddēs,	2	
	Olymp. 134.		ad iram eum compulit. Verum Iose-		
			phus inter suos nobilis legatus à Iu-		
			dæis ad Ptolemæū missus, cū familia		
	3	36	ritatē regis ob plurima in eum meru-	3	
			isset obsequia, Dux Iudææ, & regio-		
			num finitimarum constituitur.		
			Censu Romæ agitato inuenta sunt		
		DE-	hominum 160. milia.		
		METRIVS XXXV Macedonum an. 10.			
	4	1		4	
	5	2	Romæ templum Vestæ incensum.	5	
	6	3	Q. Ennius Poëta nascitur.	6	4960

Initiū hic belli Punici & Polybius à Olym piad. 129. li. 1. sumpsit initiū, quanquā alii quoq; texit historiam ab Olympiad. 140

C An. mūdi.	Alexand.	Maced.	Consulum.	Syriæ.
	Olympias 135.		qui à Catone Quæstore Romā trā-	
	7	4	latus habitauit in monte Auentino,	7
			parco admodum sumptu contentus,	
	8	5	& unius ancillæ ministerio.	8
	9	6		9
	10	7		10
	Olymp. 136.			
	11	8	Virgo Vestalis Romæ à seruo corru	11
	12	9	pta, propriá manu se interemit.	12
	13	10		13
			†ANTIGONVS XXXVI, annis 15.	14
	14	1		
	Olympias 137.			
	15	2	Iudæorum Pōtifex maximus Simon	15
4970	16	3	Onię filius clarus habetur, sub quo Ie	16
	17	4	sus filius Sirach Sapientię librū com	17
	18	5	ponens, quē uocāt Panaræton, etiā	18
	Olymp. 138.		Simonis in eo fecit mentionem.	
	19	6	XL fermè milia Gallorum à Roma	19
	20	7	nis cæsa.	20
				SELEV.
	21	8		1 CVS V
	22	9		2 Cerau-
	Olympias 139.			nus an-
	23	10		3 nis 3.
				ANTIO.
	24	11	Caria & Rhodos ita terræmotu con	1 CHVS
	25	12	cussę sunt, ut Colossus magnus rue-	2 Magnus
4980	26	13	(ret.	3 VI, an-
	Olymp. 140.			nis 36.
	†IIII PTOLEMAEVS PHILOPATOR Aegypti, an. 17.			
	1	14	Ea quæ in tertio † Machabæorū libro	4
	2	15	scripta sunt, sub hoc Ptolemęo gesta	5
	PHILIPPVS XXXVII Macedonū, an. 42. (reter ūtur.			
	3	1		6
	4	2		7
	Olymp. 141		Victi Iudæi, & LX milia armatorum	
			ex numero eorum cęsa sunt.	
	5	3	Romæ uirgines Vestę ob stupri rea-	8
			tum terra obrutæ.	
	6	4	Eratosthenes Philosophus agnoscit.	9
	7	5	Romani Marcello consule Syracusas	10
	8	6	capiunt.	11

Olympias

† Hūc Antigonum magnifacit Polyb. libro 2. ad finem. Liuius libro 10. quartæ decados nō ita lōgè à fine ait hunc à Græcis tutorem dictum, ut eū cognomine à cæteris regibus distingueret.

D

† Hoc anno Polyb. historiam suam lib. 3. incepit. Hunc Ptolem. Strabo lib. ultimo uocat quartū.

† Mirum quis sit ille tertius Machabæorū liber cū nos duos tantùm habemus.

Alexand.	Maced.	Consulum.	Syriæ.	Anni mundi.
Olympias 141.				
9	7	Romani subiugant Capuam & Siciliam.	12	
10	8	† Antiochus rex Syriæ uicto Philopatore Ptolemæo Iudæam sibi sociat.	13	4990
11	9		14	
12	10		15	
Olymp. 143.		(facit.		
13	11	Leuinus cum rege Asiæ Attalo amicitiam	16	
14	12	Iudæorum Pontifex maximus Onias	17	
15	13	filius Simonis insignis habet, ad quem	18	
16	14	Lacedæmoniorũ rex Arius legatos	19	
Olymp. 144.		mittit.		
17	15	Scipio † Hyberiæ multas urbes recipit.	20	
V Ptolemæus EPIPHANES Aegypti, an. 24.				
1	16	Næuius Comicus Uticæ moritur, pul	21	
		sus Romæ factione nobiliũ, ac præcipue Metelli.		
2	17	Ptolemæus Epiphanes Scopa princi	22	
3	18	pe militiæ destinato Iudæam capit, &	23	5000
		plurimas Syriæ ciuitates.		
Olymp. 145.				
4	19	Plautus ex Vmbriæ Sarsina Romæ	24	
		moritur. qui propter Annonæ difficul		
B 5	20	tatem ad molas manuarias pistori se lo	25	
		cauerat, ibi quoties ab opere uacaret,		
		scribere fabulas, & uendere sollicitus cõsueuerat.		
6	21	Iuxta Theram apparuit insula, quæ	26	
		uocatur Hiera.		
7	22	Antiochus Scopa superato Syriæ urbes	27	
		recepit, & Iudæis uoluntate cõiungitur.		
Olymp. 146.				
8	23	Romani Græcos liberos esse iusserunt.	28	
9	24	& uniuersa Hyberia imperata fecit.	29	
10	25	Antiochus Iudæorum erga se cognita	30	
		uoluntate magnis eos muneribus do		
11	26	nat, & per epistolas crebris laudibus	31	
Olymp. 147		prosequitur.		
12	27	Post prælium, quo in † Termopylis est ui	32	
13	28	ctus Antiochus, hoc inter Romanos	33	5010
		& eum conuenit, ut mille talenta per		
		annos singulos ue tigalis eius nomine solueret.		
14	29	Romani multas Colonias deduxerunt.	34	
15	30	Antiochus in amicitiam Ptolemæi re	35	
		gressus pacem cum eo fecit, & Cleopatra filia sua uxore		
		tradita, dotis nomine Syriam, Phœnicen, Samariã, Iudæamq; concedit.		

Olympiad. 141. secũdum bellum Punicum cœpit. † Polyb. lib. 5. hoc bellũ scribit. Sed pugnat ad Rhaphiam uictum Antiochum.

† Hispania.

† Ad Magnesiam.

	Anni mundi.	Alexand.	Maced.	Consulum.	Syriæ
C		Olympias 148.		Eumenes frater regis Attali, qui Eume	
				nia in Phrygia cõdidit, clarus habetur.	
		16	31	†Secundus liber Machabæorum apud	36
				Iudæos huius temporis gesta continet.	SELEV
		17	32	Titus Liuius Tragœdiarum scriptor	1 CVS
				clarus habetur, qui ob ingenij meritum	VII, qui
				à Liuio Salinatore, cuius liberos erudi-	& Phi
				ebat, libertate donatus est.	lopa-
		18	33	Cum ab Antiocho per legatos Hanni	2 tor an-
				bal reposceret, cui se à Scipione uictus	nis 12.
				sociauerat, ad Prusiã regem Bithyniæ	
		19	34	transfugit, quẽ cum rursus per Flammi	3
				niũ etiã ab eo Senatus repeteret, &	
				tradẽdus esset, uenenum bibit, & apud	
		Olymp. 149.		Libyssam Bithyniæ sepultus est.	
		20	35	Simon Prepositus templi Hierosoly-	4
				morum, ad Apollonium Seleuci ducẽ	
				Phœnice confugiens, multis ei muneri	
				bus repromissis sacerdotiũ sibi uendi-	
		21	36	care cœpit, quo Seleucus audito Helio	5
				dorum mittit ad negocium prouiden	
dum, qui cum Iudæam uenisset, inique iudicans, & multa perperã gerens,					
D		22	37	diuinis aduersus se signis deterretur, &	6
				ad Seleucũ reuertitur. Onias autem sacerdos cu-	
				rauerat ut Simon profugus fieret.	
	5020	23	38	Hyrcanus Iosephi ducis Iudææ filius	7
				cum ad Ptolemæum perrexisset, hono	
				rifice ab eo susceptus est. Verũ fratres eius sedi-	
				tione contra eum mota magnarum ca-	
		Olymp, 150.		lamitatũ Iudææ genti causa extiterunt	
		24	39		8
		VI Ptolemæus PHILOMETOR Aegypti, an. 35.			
		1	40	Statius Cecilius Comœdiarũ scriptor	9
				clarus habet: natione insuper Gallus, & Ennij	
		2	41	primũ cõtubernalis quidã Mediolanen	10
				sem ferũt, mortuus est anno post mortẽ	
		3	42	Ennij, & iuxta Ianiculum sepultus.	11
		Olymp. 151. PERSES XXXVIII Macedonum an. 10.			
		4	1	Aristobolus natione Iudæus Peripateti	12
				cus Philosophus agnoscit, qui ad Phi-	ANTI
		5	2	lometorẽ Ptolemæũ explanationũ in	1 OCHVS
		6	3	Mosen commentarios scribit.	2 VIII
					(Epiphanes an. 11.

† Necesse est igitur ut 3. liber Ma. habeatur historia cuius prior 2. liber historia quippe sub posteriore rege: uide præcedẽte folio. Sed ego nullum nouum librum tertiũ Machabæorum.

Alexand.	Iudeorum.	Consulum.	Syriæ.	Anni mundi.
7	4		3	
Olympias 152.				
8	5	Antiochus Epiphanes cum de regio-	4	
		ne Ptolemæorũ, quam subito inuase-		
9	6	rat, Senatus præcepto recessisset, in Iu	5	5030
dæam uenit, ibiq; Iesu, cui nomen & Iasoni fratri Onię Pontificatum				
10	7	tradidit, quo deinde expulso Oniam	6	
		cognomento Menelaũ successorem		
11	8	ei dedit. Itaq; ob sacerdotij dignitatẽ	7	
		orta seditiõe inter principes, ingentiũ		
		miseriarum semina pullulauerunt.		
Olympias 153.				
		† Antiochus Iudæorũ legem impu-		
12	9	gnat, primum quidem omnem eorũ	8	
prouinciam ad idololatriam cõpellens, qui parere noluerunt, enecat. Po-				
		stea uero Hierosolymam ascendens,		
		templum & uasa dei, quæ ministerio		
13	10	fuerant consecrata uastat, in templo	9	
	Mace-	Iouis Olympij simulachrũ ponit, in		
donum regnum		Samaria super uerticẽ montis Garizi		
	defecit.	Iouis peregrini delubrum ædificat,		
14		ipsis Samaritanis ut id faceret precãti		
bus. Verũ hoc in tempore Matathias quidem ex sacerdotibus filius Assa-				
14		monei, uico Modeim aduersum Anti	10	
		ochi duces arma corripiẽs, fultus etiã		
		auxilio filiorũ, leges patrias uindicauit.		
15		Ennius Poëta septuagenario maior ar	11	
		ticulari morbo periit, sepultusq; est in		
		Scipionis monumẽto uia Appia intra		
		primũ ab urbe miliarium. Quidã ossa		
		eius Rhodiã ex Ianiculo translata affirmant.		
Primus Iudæorum dux IVDAS MACHABAEVS, an. 3.				
			ANTIOCHVS	
			Eupa-	
Olympias 154.		Romani superato Perse Macedonas,	tor XI an-	
		Illyricos, & Galatas liberos esse iusse	nis 2.	
16		Iudæorũ dux Iudas, qui & Ma-	(runt. 1	
		chabæus, filius Matathiæ, Antiochi		
17		duces de Iudæa expellens, & templũ	2	
		ab idolorum imaginibus emundans,	DEMETRIVS	
		patrias leges post triennium suis ciui	Soter X, an-	
18		bus reddidit.	1 nis 12.	
19			2	5040

† Hæc historia habetur lib. 2. Machabæorũ.

Iudeorum regnum excipit Macedonicũ.

Anni mundi.	Alexand.	Iudæorũ.	Consulum.	Syriæ.
	Olympias 155.		Menelao Pontifice Iudæorũ à Iuniore	
			Antiocho occiso, qui prius Iudęã Epi-	
	20	1	phani Antiocho tradiderat, † Alchinus	3
			alienus à genere sacerdotali ambitio	
			ne Pontificatum inuadit, ob quod	
			Onias filius Pontificis Oniæ Aegy-	
			ptum transmigrans, in Heliopolitano	
	21	2	pago ciuitatem nominis sui condidit,	4
			templo ad similitudinem templi patrij	

† Alchimus legit Beda.

constructo. Alchinus uero aduersus Iudam Machabęũ inimicitias gerens,

			posit non multum temporis dextra per-	
			cussus interijt, ac sic cum omnium Iu-	
			dæorum fauore Iudę Machabæo sacer-	

dotium decernitur, qui dignitate suscepta, Legatos Romam dirigit, decreuitq; Senatus Iudęos amicos & auxiliatores Romanorum habendos.

	22	3	P. Terentius Carthaginẽsis Comœdia	5
			rum scriptor, ob ingeniũ & formã liber-	
		Iudæo-	tate donatus, in Arcadia moritur, qui	
	rũ dux IONATHAS		primã Andriã, antequã Aedilibus uẽde	
		11 an-	ret Cecilio multũ se miranti legit.	
D	23	1 nis 19.	Iudas aduersum Demetrij duces inito	6
	Olympias 156.		prælio occidit, tertio anno Pontificatu gesto.	
	24	2	Aristarchus Grammaticus agnoscitur,	7
	25	3	Iudæorum dux Ionathas frater Iudæ,	8

Bachide duce Demetrij Iudęa expulso Pontificatum suscepit.

	26	4	Pacuuius Brundusius Tragœdiarum	9
	27	5	scriptor clarus habetur, Ennij Poëtæ ex	10

filia nepos, uixitq; Romæ quo ad picturã exercuit, ac fabulas uendicauit:

			Deinde Tarentum transgressus pro-	
	Olympias 157		pe nonagenarius diẽ obijt.	nia, an. 1.
	28	6	Pseudophilippus regnat in Macedo-	11
5-50	29	7	Alexander Antiochi, qui Epiphanes	12
			cognominatus est filius, Syriæ & A-	
			się imperans, Ionathan corona &	
			multis insignibus donis prosequitur.	ALEXAN
	30	8	Romani interfecto Pseudophilippo,	1 DER XI
	31	9	Macedonas tributarios faciunt.	2 an. 10.
	Olympias 158.			men. 7
	32	10	Samaritani & Iudęi Alexandriæ Pto-	3
			lemęo iudicante contendunt de hono-	

Tertiũ bellum Punicum.

ribus ex utraq; parte templo suo deferendis, & superant Iudęi.

	33	11	Lucilius Poëta nascitur.	4
			Descriptione Romę facta inuenta	

sunt

Alexand.	Iudæorũ.	Consulum.	Syriæ.	Anni mundi.
		sunt hominum 322 milia,		
34	12	Oppius Gallos capit, & Carthago in	5	
		ditione Romanorũ per Scipionẽ re-		
35	13	digitur, habens à conditione sui annos	6	
Olympias 159		668, ut uero alij affirmant 748.		
VII Ptolemæus EVERGETES annis 29.				
1	14	Ionathas dux Iudæorũ pariter & Pon	7	
		tifex cum Romanis & Spartianis amicitias facit.		
2	15	† Alexãdro filio Balę regis Syriç, Pto	8	
		lemęus filiam suam tradidit uxorem.		
3	16	Scipio Numantinos subuertit.	9	
		Brutus Hyberiam usq; ad oceanũ subigit.		
		Triphon Ionathan Pontificẽ Iudęorũ		
4	17	interficit, & in sacerdotiũ fratris Iona	10	5060
Olympias 160.		thę Simon assumitur. (dri filium.	DEMETRIVS	
5	18	Triphon Antiochũ occidit Alexan	1 XII,	
6	19	Ptolemæus filiã suã Demetrio tradit	2 an. 3.	
		uxorem cum regno quod ablstulerat Alexandro.		
	Iudæorum dux II, SIMON, annis 8.			
		L. Actius Tragœdiarũ scriptor clarus		
		habet, natus Mãcino & Serano coss.		
8		parentibus Libertinis, & seni iam Pa		
		cuuio Tarẽti sua scripta recitauit, à		
		quo fundus Accianus iuxta Pisaurũ		
		dicit: quia illuc inter Colonos fuerat ex urbe deduc		118.
7	1	Triphon Syriæ regnũ conatus inuade	3	
		re, Antiocho filio Alexandri interfe	ANTIOCHVS	
		cto ad extremũ & ipse supermoritur.	Sedetes XIII	
8	2	Post Demetrium regnauit uniuersæ	1 an. 9.	
		Syriæ frater eius Antiochus, qui co-		
Olympias 161.		gnominatus est Sedetes.		
9	3	Simoni Iudęorũ Pontifici pariter &	2	
		principi, Romani & Spartiatæ legatione eius libenter		
10	4	excepta amicalia misere rescripta.	3	
		Bellum seruile ortum in Sicilia.		
11	5	Simon Iudæorũ Pontifex interficitur,	4	
		cui succedit filius suus Ioannes, qui		
		uictis Hyrcanis, Hyrcanus cognominatus est.		
12	6	Primus liber Machabęorum huius	5	
		temporis historiam continet.		
Olympias 161.				
13	7	Antiochus Sedetes rex Syriç aduer-	6	
		sus Iudęam arma corripiens, & Hierosolymam		

† *Vide anno 5050. mundi aliud de hoc Alexãdro. Antiochi enim erat filius cap. 10. lib. 1. Machab. tenetur.*

An. mūdi.	Alexand.	Iudeorū.	Consulum.	Syriæ.
C 5070	14	8	uallo circundās, cū ad cōditiones Pōti	7
			ficem Simonē compulisset, recedit.	
		HYR/	Attalus moriens regni sui populum	
		CANVS	Romanum constituit hæredem.	
	15	I IIII, qui & Ioannes, annis 26.		8
	16	2	Ptolemęus expulsus Aegypto.	9
			Arsaces Parthus Antiochū interfecit,	DEME
	Olympias 163.			TRIVS
	17	3	Serui qui in Sicilia rebellabāt obsidi/	1 XIIII
			onis necessitate cōpulsi, ad sua inuicem	iterum
			cadauera uoranda conuersi sunt.	an. 4.
	18	4	Iuxta Aeoli insulas igne ex statu fusci	2
			tato apparuit insula, quæ nunc Hiera/	
			uocatur.	
	19	5	Auerni nobilissima Galliarum urbs	3
			capta, & rex Veturius.	
	20	6	Ioannes dux Iudæorum & Pontifex	4
			aduersus Hyrcanum bellum gerens,	ANTIO
D	Olymp. 164.		Hircani nomen accepit, & à Roma/	CHVS
† Tryphon alibi nocatur.	21	7	nis ius amicitię postulans decreto Se/	1 † Gry
	22	8	natus inter amicos relatus est.	2 phus
	23	9		3 XV an/
5080	24	10	Narbonam Colonię deductæ.	4 nis 12.
	Olymp. 165.			
	25	11	Hyrcanus Pontifex Iudęorum Sama/	5
	26	12	ria, quę uocabatur Ectenias, & no/	6
	27	13	stro tēpore Sebaste uocatur, obsidio/	7
	28	14	ne captā solo coæquauit, quā postea	8
			Herodes instaurans Sebasten in hono	
	Olympias 166.		rem Augusti appellari uoluit.	
	29	15	Marcus Terentius Varro Philoso/	9
			phus & Poëta nascitur.	
	† VIII Ptolemęus PHYSICON Aegypti, qui & Soter, annis 17.			
† Strabo libro xiii. ait præcedēte Physcone appellatū non hunc, sed Lathurum appellat hunc post quem Auletes Cleopatræ pater.	1	16	Antiochus Cyzicenus Grypho ejecto	10
	2	17	Syriam obtinuit ac rursum Gryphus	11
	3	18	superato Cyziceno eandem recepit.	12
			Ita successione regnabant aduer/	ANTIO
	Olymp. 167.		sum se inuicem dimicantes.	CHVS
	4	19		1 Cyzi
5090	5	20		2 cenus
	6	21		3 XVI
	7	22		4 an. 18.
	Olympias 168.			

Alexander.	Iudæorum.	Consulum.	Syriæ.	Anni
8	23	Iugurtha cõtra Romanos dimicãs capit.	5	mundi.
9	24	Rhodo terræmotu cõcussa colossus ruit.	6	
		Ionathas glorioſe apud Iudæos principatũ gerit.		
10	25	M. T. Cicero Arpini naſcitur, matre	7	
		Helua, patre Equeſtris ordinis ex regio Volſcorum genere.		
11	26 ARI	Gn. Pompeius Magnus oritur.	8	
	STOBOLVS V, anno uno.			
Olymp. 169.				
12	1	Ariſtobolus filius Ionathę rex pariter et	9	
	Poſt	Pontifex primus apud Iudæos diadematis ſumpſit inſi-		
	quem	gne, poſt 484. annos Babyloniæ captiuitatis.		
	IANNEVS VI, qui & Alexander, an. 27.			
13	1	Poſt quem regnauit Ianneus cogno-	10	
mento Alexander, qui Pontificatũ adminiſtrãs eruditiſſime ciuibus præfuit.				
14	2	Turpilius Comicus ſenex admodum	11	
		Sinueſſę moritur.		
		Caſus Lucilius Satyrarum ſcriptor Nea		
	poli moritur, ac publico funere effertur, anno ætatis XLVI.			
15	3	Marcus Furius Poëta, cognomento	12	5100
		Bibachus Cremonæ naſcitur.		
Olymp. 170.		2000. milia Cymbrorum cæſa, & 80.		
		milia capta per Marium duce Teutomodo.		
16	4	Caius Marius quinquies Conſul, iuxta	13	
	Eridanum Cymbros ſuperãs, & poſt deꝫs cũ Catulo, triumphat.			
17	5	Thraces à Romanis uicti:	14	
		Rurſum in Sicilia bellum ciuile cõſurgit.		
†IX PTOLEMAEVS Aegypti, qui & Alexander, anno 16.				
1	6	Expulſo de regno Ptolemæo Phyſcone	15	
per matrẽ Cleopatrã, & in Cyprũ ſecedẽte, regreſſus deinde de fuga regnũ				
2	7	obtinuit: quia Alexandrũ, qui ante eum	16	
Olymp. 171.		fuerat, ob interfectionẽ matris ciues pepulerant.		
		Aquilius in Sicilia bellum ſeruile cõpeſcuit		
3	8	Ptolemæus rex Cyrenæorũ moriens	17	
		Romanos teſtamento reliquit hæredes.		
		Seleucus ab Antiocho filio Cyzicení uiuus exuritur.		
4	9	Titus Lucretius Poëta naſcitur, qui po	18	
ſtea amatorio poculo in furorẽ uerſus, cũ aliqt libros per interualla inſanię				
		conſcripſiſſet, quos poſtea Cicero emen		
		dauit, propria ſe manu interfecit, anno	PHILIPPVS	
		ætatis XLIII.	XVII Syriæ	
5	10	Antiochus in Parthos fugiens, Pom-	1 an. 2.	
6	11	peio ſe deinceps tradidit, Poſt quem	2	
		Philippus captus eſt à Gabinio.		

Olympias

† *Anletes hic dicitur à Strabone lib. ultimo quanquam neſcio an de ſequẽte hoc, ita obſcura eſt hic hiſtoria.*

	Anni mundi.	Alexand. Iudæorum.		Consulum.
C		Olympias 172.		HVCVSQVE Syria possessa per reges in Roma-
				nam ditionem cessit.
		7	12	Bellum aduersum Romanos, Picentes. Marsi,
				Peligniq; mouerunt.
	5110	8	13	Lucius Pomponius Bononiensis Atellanarum
				scriptor clarus habetur.
		9	14	Alexander matrem interemit.
		10	15	
		Olympias 173.		
		PTOLEMAEVS Aegypti, qui à matre fuerat eiectus an. 8.		
		1	16	Plotius Gallus primus Romæ latinâ Rhetoricam
				docuit, de quo Cicero sic refert: Memoria teneo
				primum Latine docere cœpisse Plotiũ quendam.
		2	17	Caius Valerius Catullus Lyrico Veronę nascitur.
		3	18	Sallustius Crispus historicus in Sabinis Amiterni
				Sylla Athenienses uastat. (nascitur.
		4	19	Descriptione Romæ facta, inuenta sunt homi-
		Olympias 174.		num 463. milia.
		5	20	Templum tertio apud Delphos à Thracibus in-
				censum, & Romę Capitolium.
D		6	21	L. Ennius plurimas ciuitates capit, XXVI anno
				Cicero Quintium defendit. (ætatis.
		7	22	P. Terẽtius Varro uico Atace in prouiutia Nar-
				bonẽsi nascitur, qui postea XXXV annũ agens,
				Græcas literas cum summo studio didicit.
† Octacilius Piletus.	5120	8	23	† Vacilius Plotus Latinus Phetor, Cn. Pompei
				libertus & doctor scholam Romę aperuit.
		Olymp. 175.		
		PTOLEMAEVS DIONYSIVS Aegypti annis 30.		
		1	24	Sylla Romã obtinuit, & post biennũ moritur.
				Roscio contra Chrysogonũ defenso Cicero Athe
				nas secedit, & inde post triennium Romam regre-
		2	25	Põpeius gloriosissime triumphauit. (ditur.
				Lepidus publicus hostis iudicatur.
		3	26	T. Quintius Atta scriptor Togatarũ Romæ mori
				tur, sepultusq; uia Prænestina ad miliariũ secundũ:
		4	27	Alexãdra, quæ & Salina uxor Alexãdri Hieroso-
lymis regnauit, ex cuius ætate Iudęos rerũ cõfusio, & uarię clades oppresse-				
		Oly. 176. ALEXANDRA VII Iudæorum annis 9.		(runt.
		5	1	Bellum gladiatorum in Campania.
		6	2	
		7	3	Lucius Lucullus primus Imperator appellatus
		est, uicta Armenia, Mesopotamia, & Nisibi cũ fratre regis capta.		

A	Alexander.	Iudæorum.	Consulum.	Anni mundi.
	8	4	Pompeius uniuersam Hyberiam subiugauit.	
			M. Lucullus de Bessis triumphauit.	
	Olympias 177.			
	9	5	Capta Cabile & Tomis,& cæteris uicinis urbi-	
			bus, Crassus triumphauit.	
	10	6	Vergilius Maro in pago, qui Andes dicitur, haud	
	11	7	procul à Mantua nascitur, Pomp. & Crasso coss.	
	12	8	M. Portius Cato Stoicus Philosophus agnoscitur.	
	Olympias 178.		Antiochia & Syria capta à Romanis.	
	13	9	Creticum bellum ortũ unde Metellus Creticus.	5130
			Lucus Daphnensium iuxta Antiochiam à Pom	
			peio Apollini consecratur.	
		Iudæi Romanorum uectigales per Pompeiũ facti,& Pon		
		tificatum apud eos suscepit HYRCANVS annis 34.		
	14	1	Aristobolus & Hyrcanus filij Alexandræ cõtra	
			se de imperio dimicantes occasionẽ prębuere Romanis,	
			ut Iudæam inuaderent: Itaq; Pompeius Hierosolymam	
			ueniens capta urbe & tẽplo reserato, usq; ad Sãcta san-	
	15	2	ctorũ accessit, Aristobolũ uinctum secũ adducit, Ponti	
			ficatum cõfirmat Hyrcano, deinde Antipatrũ Herodis	
			Ascalonitæ filium Procuratorẽ Palæstinæ facit.	
B	16	3	Libya per testamentum Appionis regis Roma-	
	Olymp. 179.		nis relicta.	
			Horatius Flaccus Satyricus & Lyricus Poëta,	
			Libertino patre Venusij nascitur.	
	17	4	Apollodorus Pergamenus Græcus Orator,	
			præceptor Callidij & Augusti, clarus habetur.	
	18	5	Põpeius captis Hierosolymis tributarios Iudæos facit.	
	19	6	Ea quæ de Catilina, Cethego, Lentulo, cõsule Cicerone	
			Sallustius & Liuius, hoc gesta sunt tempore.	
	20	7	Cicero in exilio annum facit, honorifice susce-	5140
			ptus à Plantio.	
	Olymp. 180.		Pompeius Imperator appellatus.	
	21	8	Cæsar Lusitaniam,& quasdam insulas in oceano capit,	
	22	9	Messala Coruinus Orator nascitur,& Titus Li-	
			uius Patauinus scriptor historicus.	
	23	10	Virgilius Cremonę studijs eruditur.	
	24	11	Catullus XXX ætatis suę anno Romę moritur.	
			M. Callidius Orator clarus habetur, qui bello	
			postea ciuili Cęsareanas partes secutus, cum To	
	Olymp. 181		gatam Galliam regeret, Placentię obijt.	
	25	12	Cæsar Rhenum transiens Germanos uastat.	
	26	13	Crassus cõsul cum filio suo apud Cartas captus,	

C	Anni mundi.	Alexand.	Iudæorum.	Consulum.
		27	14	Ventidius primus Romanorum Parthos
		28	15	Curio promptus & popu- (superat:
				laris Orator Romæ habetur insignis, qui
				deinceps in Africa pudore amissi exerci-
		Olymp. 182.		tus mori maluit, quàm euadere:
				Virgilius sumpta toga Mediolanũ transi-
				greditur, & post breue tempus Romam
				pergit. (fulmine,
		29	16	Simulachrum Olympiaci Iouis tactum
	5150	30	17	Cęsar Germanos & Gallos capit.
		CLEOPATRA Aegypti, annis 22.		
		1	18	Principium belli ciuilis Cæsaris & Pom-
		2	19	Diodorus Siculus Græcę scili- (pei.
				ptor historiæ clarus habetur.
			Finis reipublicæ, principiumq; Romani imperij.	
		Olymp. 183.		Caius Iulius Cæsar primus apud Roma-
				nos singulare obtinuit imperium, à quo
				Cæsares Rom. principes appellati.
			C. IVLIVS Cęsar Romanorum primus, an. 5. menses 7.	
D		3	20	1 Pompeius prælio uictus, & fugiens à
				Spadonibus Alexandrini regis occidit.
				Marcus Cœlius Prętor, & C. Annius
				Milo exul oppressi, res nouas in Tiriano
				Brixioq; agro simul molientes.
Pompeij.		4	21	2 † Ptolemęi cadauer cum lorica aurea
				in Nilo inuentum.
				Cæsar in Aegypto regnũ Cleopatræ cõ-
				firmat ob stupri gratiam.
		5	22	3 Romę Basilica Iulio dedicata.
				Decretum Senatus Athenienśium ad Iu
				dæos mittitur, qui per legationem amici-
				tiam postularant.
		6	23	4 Cleopatra regio comitatu urbẽ ingressa.
		Olymp. 184.		Prohibitum est lecticis margaritisq; uti,
				quę nec uiros, nec liberos haberent, &
				minores essent annis 45.
		7	24	5 Nigidius Figulus Pythagoricus &
				Magus in exilio moritur.
				Antonius decernit Quintilem mẽsem Iu
				lium debere dici, quia in eo fuisset natus
				Iulius Cæsar.
				Cassius Iudæa capta templum spoliat,
				VII Idus Martias, C. Iulius Cęsar in

Curia

A	Alexander.	Iudæorum.	Romanorum.	Anni mundi.
			Curia occiditur, & fasces statim suscepit Publi-	
			us Dolobella.	
			Caij Cæsaris corpus in rostris ob honorem con	
			crematum.	
			Sergius Sulpitius iureconsultus, & Publius Ser	
			uius Isauricus publico funere elati.	
			Romæ tres soles exorti paulatim in eundem or-	
			bem coierunt.	
			Inter cætera portenta, quę toto orbe facta sunt,	
			bos in suburbano Romæ ad arātem locutus est,	
			frustra se urgeri, non enim frumenta, sed homi-	
			nes breui defuturos.	
			Romanorū 11 regnauit OCTAVIANVS CAE-	AVGVSTVS.
			SAR Augustus, an. 56. à quo Augusti Romano-	
			rum reges appellati.	
8	25	1	Antonius aduersum Cęsarem Augustum bel-	
			lum mouet.	
			Liberius Mimorum scriptor decimo mense post	
			Cęsaris interitum Puteolis moritur:	
			Publius Mimographus natiōe Syrus Romę Sce	
			nam tenet.	
B 9	26	2	Cicero in Phormiano suo ab Herennio & Po	
			pilio occiditur 64. ætatis suę anno.	
			Ciceronis caput cū manu dextra pro rostris po	
			sitū, iuxtaq; coronata imago Popilij militis, qui	
			eum occiderat.	
10	27	3	Ouidius Naso nascitur in Pelignis.	5160
			Caius Falcidius tribunus plebis legem tulit, ne	
			quis plus testamento legaret quàm ut quarta	
			pars hęredibus superesset, si quatuor, aut mi-	
			nus essent. Si autem plus quatuor, medietas	
			eo tenore, ut suis liberis, siue propinquis idem	
			exteris pater sua legaret, illa pars quam Falci-	
			cidius cōstituit, nisi pater interdixerit, & legatis	
			truentibus, & eisdem carentibus æquanimiter	
			partirentur.	
			Curtius Thalattus in insula Arda cum quatuor	
			cohortibus uiuus combustus est, quod tributa	
			grauius exigeret.	
			Vibium Maximum designatum Quęstorem	
			agnouit dominus suus, & abduxit.	
			E taberna meritoria trans Tiberim oleum ter-	
			ra erupit. fluxitq; toto die, sine intermissione,	

Illa nō satis cō ueniunt cū his, quæ uulgo ex- tant in cōmen tarijs Iurecon- sultorū, de le ge Falcidia.

An. mundi.	Alexand.	Iudeorũ.	Romanorum.
C			significans Christi gratiam ex gentibus.
			Antonium superat Augustus, & interueniente Se-
			natu in amicitiam cum eo regreditur.
			Cornificius Pœta à militibus destitutus interijt.
			quos sæpe fugientes galeatos lepores appellarat.
			Huius soror Cornificia, cuius insignia extant
			Epigrammata.
			Templum Rhodiorum depopulatus est Cassius.
	Olymp. 185.		
			Secunda secessio Augusti & Antonij.
	11	28	4 Cornelius Nepos scriptor historicus clarus ha
	12	29	5 Antigonus cõtra Iudęos dimicans tan- (betur.
			dem occidit, à quo usq; in præsens tempus Hiero
	13	30	6 solymitarum regnum destructum est.
			Siquidem Herodes post eum à Romanis consti-
			tutus est princeps alienigena, & nihil omnino per-
			tinens ad Iudæam.
	14	31	7 Fornij pater & filius clari Oratores habentur.
	Olymp. 186.		quorum filius consularis ante patrem moritur.
D	15	32	8 Sallustius diem obijt quadriennio ante Accia-
			cum bellum.
	16	33	9 Marcus Bauius Pœta, quem Virgilius in Bu-
			colicis notat, in Cappadocia moritur.
	17	34	10 Herodes Antipatri Ascalonitæ, & matris Cy
			prides Arabicæ filius, à Romanis Iudæorum susce-
			pit principatum, cuius tempore Christi natiuita-
			te uicina regnum & sacerdotium Iudęę, quod pri
			us per successiones minorum tenebatur, destru-
			ctum est, completa prophetia, quæ ita per Mosen
			loquitur: Non deficiet princeps ex Iuda, neq; dux
			de fœmoribus eius, donec ueniat cui repositũ est,
			& ipse erit expectatio gẽtium. In hoc loco etiam
			Christus, quem Danielis scriptura præfatur. acci-
			pit finem. Nam usque ad Herodem, Christi, id
			est, sacerdotes erant reges Iudæorum, qui impe-
			rare cœperunt 65. Olympiade, & ab instauratio-
			ne templi sub Dario usque ad Hyrcanum, & 180.
			Olympiade an. 483. in medio transactis, quos Da
			niel quoque significat, dicens: Et scies & intelli-
			ges ab initio sermonis respondendi & ædifican-
			di Hierusalem usque ad Christi principatum
			hebdomades 7. & hebdomades 62. quæ 69.
			hebdomades faciunt annos 483, in quibus Chri

A Alexnd.	Iudeorũ.	Romanorum.	Annũ mundi.
		sti, id est, sacerdotes, qui unctione consecrati re/	
		gnauerũt usq; ad Hyrcanũ, quo extremo omniũ	
		à Parthis capto, Herodes Antipatri filius nihil	
		ad se pertinentẽ Iudęam ab Augusto & Senatu	
		accepit, filiiq; eius post eum regnauerunt u sq;	
		ad nouissimã Hierosolymitarũ captiuitatẽ, ne/	
		quaquã ex successione sacerdotalis generis Pon	
		tificibus constitutis, neq; perpetuitate uita secun	
		dum legem Mosi seruientibus deo. Ignobiles	
		uero quidam, & alio tempore alij, & nonnulli	
		unius anni, siue modico amplius à Romanis Im/	
		peratoribus sacerdotium emebant. Quæ omnia	
		etiam Daniel Propheta uaticinatur ita dicens:	
		Et post hebdomadas 7. & 62. interibit chrisma	
		& iudicium non erit in eo, & templum sanctum	
		corrumpet populus duce ueniente. & cædentur	
		cataclysmo belli. Et in sequẽtibus: Et super tem	
		plum, inquit, abominatio desolationum, &	
		usq; ad consummationem temporis cõsumma/	
		tio dabitur super desolationem.	
		Herodes Ananelum quendam de Babylone	
B		accitum Pontificem Iudęorum constituit, &	
		post exiguum temporis Aristobolũ fratrẽ uxo/	
		ris suę nepotem Hyrcani successorem ei dedit,	
		quo post annum interfecto rursum Ananelo	
		reddidit sacerdotium.	
	Deficiente Pontificum principatu Iudęis re/		
	gnauit HERODES alienigena, an. 37.		
		Lunę secundum Romanos cursus inuentus.	
18	1	11 Antonij & Augusti fœdus.	
		Colonias deduxere Romani.	
Olymp. 187.		Augustus triumphauit pedestris certaminis	
		triumpho.	
19	2	12 Antonius Cleopatræ Arabiam tradidit.	
		Augusti & Antonij tertię dissensionis exordiũ,	
		quod repudiata sorore Cęsaris Cleopatram	
20	3	13 duxisset uxorem.	5170
		Niceres, & Hibracas, & Theodorus, & Plusio	
		nobilissimi artis rhetoricæ Græci præceptores	
		habentur.	
21	4	14 Cleopatra & Antonius semet interficiunt, &	
		Aegyptus fit Romana prouincia, quam primus	
		tenuit Caius Cornelius Gallus, de quo Virgi/	

Anni mundi.	Alexand.	Iudeorum.	Romanorum.
			Ius scribit in Bucolicis. Vsq; ad Cleopatram
			Ptolemæi, qui uocabãtur Lagidæ, in Aegypto
	22	5	15 regnauerunt annis 295.
Alexandrini regni finis.	Aegypti regnum, quod fuit in Alexandria,		
	destructum est.		
			Antonius medicus Augusti, post Actiacã uic
			toriam naufragio perit.
			Quidam ab hoc loco primum annũ Augusti
			monarchię supputant.
			Cæsar Augustus appellatus, à quo Sextilis
			mensis Augusti nomen accepit.
			Cum ingenti triumphorũ pompa Augustus
			Romam ingressus, & Cleopatræ liberi, Sol &
			Luna ante currum eius ducti.
			Nicopolis iuxta Actiũ condita, & Agon acti
			acus constituitur.
			Augustus Romanis plurimas leges statuit.
	Olympias 188.		Alexandrinorum regnum destructũ est, &
			Romanis paruit.
		6	16 Censu Romæ agitato inuenta sunt ciuũ Ro
			manorum 4 1. centena, & 64. milia.
D			Coloniæ deductę.
			Anaxilaus Larissęus Pythagoricus, & Ma
			gus ab Augusto urbe Italiaq; pellitur.
			M. Terentius Varro Philosophus prope
			nonagenarius moritur.
			Thebæ Aegypti usque ad solum erutæ.
		7	17 Cornelius Gallus Forojulienſis Poëta, à quo
			primum Aegyptũ rectã supradiximus, XLIII
			ætatis suæ anno propria se manu interfecit.
			Trallis terræ consederunt.
		8	18 Indi ab Augusto per Legatos amicitiã postula
			Messala Coruinus primus Prętectus (runt.
			urbis factus sexto die magistratu se abdicauit,
			inciuilem potestatem esse contestans.
		9	19 Augustus Calabriã & Gallos uectigales facit.
			Munatius Plancus Ciceronis discipulus
			Orator habetur insignis, qui cum Galliã Ro
			manam regeret Lugdunum condidit. (cit.
			Marcus Lollius Galatiã Romanæ prouinciã fa
	Olympias 189.		Augustus cũ ei monarchia deferretur, renuit.
		10	20 Quintilius Cremonensis Virgilij & Horatij
		11	21 familiaris moritur.

22

Iudeorum.	Romanorum.		Anni
12	12	Augustus Cyzicenos libertate priuauit.	mundi.
		Pylades Cylix Pantomimus cum ueteres ipsi ca/	
		nerent atq; saltarent, primus Romæ Chorum	
		& fistulam sibi præcinere fecit.	
13	23	Tiberius ab Augusto missus occupauit Armeniã.	5180
		Atracinus, qui septendecim natus annis Celiũ ac/	
		cusauerat, clarus inter Oratores habetur, ad extre	
		mum morborum tædio in balneo uoluntate exani	
Olymp. 190.		matus hæredem reliquit Augustum.	
		Cantabri res nouas molientes opprimuntur.	
14	24	Herodes apud Hierosolymam multas & magnas	
15	25	constructit ædes.	
16	26	Virgilius Brundusij moritur, Sentio Saturnino &	
		Lucretio Cynna cos s. Ossa eius Neapolim trãs/	
		lata in secundo ab urbe miliario sepeliuntur. titulo	
		iltiusmodi quem moriens ipse dict auerat:	
		Mantua me genuit, Calabri rapuere, tenet nunc	
		Parthenope, cecini pascua, rura, duces.	
		Herodes Samariam olim iam in cineribus sedentẽ	
		à fundamentis suscitans in honorem Augusti Au	
		gustam, id est, Sebasten appellauit, & in Paneade	
		templum, quod Panion uocatur, extruxit.	
		Augustus Samijs libertatem dedit.	
17	27	In Cypro plurimę ciuitatũ partes terræmotu con	
		ciderunt.	
		Germanos in arma uersos M. Lollius superat.	
Olymp. 191.		Varus & Tucca Virgilij & Horatij cõtubernales	
		Poëtę habentur illustres, qui Aeneidũ libros po/	
		stea emendauerunt sub lege ea, ut nihil adderent.	
18	28	Augustus Caium Agrippam adoptauit in filium.	
		Aemilius Macer Veronẽsis Poëta in Asia moritur.	
19	29	Tiberius Vindelicos, & eos qui Thraciarum cõfi	
		nes erant Romanas prouincias tacit.	
20	30	Colonia Berytum & Pataras deductæ.	
		Bosphorum Agrippa capit.	
21	31	Cestius Smyrneus Rhetor Latinè Romæ docuit.	
		Augustus à Senatu Põtifex Maximus appellatur.	
Olymp. 192.			
22	32	Herodes Cæsaream in nomine Cæsaris condidit,	
		quæ prius turris Stratonis uocabatur.	
		Herodes Antidonam condidit, & Antipatridam,	
		atq; Herodionẽ in honorẽ patris Antipatri & suũ	
		extruxit, innumerabilia quoq; opera in singulis Sy	

C Anni mundi.	Iudeorũ.	Romanorum.
		riarum urbibus quas regebat ſolertiſſime ædificauit.
5190	23	33 Tiberius Cæſar de captiuis Pannonijs triumphat.
	24	34 Horatius LVII ætatis ſuæ anno Romæ moritur.
		Paſſienus pater declamator inſignis diem obijt.
	25	35 C. Iulius Hyginus cognomento Polyhiſtor Gramma-
		ticus habetur illuſtris.
	Oly. 193.	Tiberius uaſtata Germania Imperator appellatur.
	26	36 Herodes Hyrcanum, qui olim ſacerdos Iudęorũ fuerat,
		de captiuitate Parthica regreſſum, & filium eius, qui ſa-
	27	37 cerdotio patris ſucceſſerat interfecit, ſororẽ quoq; eius
		uxorem ſuam, cum duobus proprijs filijs iam adoleſcen
		tibus, & matrem uxoris occiſę ſocrum ſuam crudeliſſi-
		me necat.
	28	38 Tiberius de Rhetijs, Vindelicis, Armenijs, ac Panno-
		nijs triumphauit.
		Albutius Sylo Nouarienſis clarus Rhetor agnoſcitur.
		In inſula Coo terrę motu plurima conciderunt.
	29	39 Auguſtus Iuliam filiam ſuam in adulterio deprehen-
		ſam damnat exilio.
		M. Tullius Tyro Ciceronis libertus, qui primus notas
		commentus eſt, in Puteolano prædio uſq; centeſimum
D	Oly. 194	annum conſeneſcit.
		Auguſtus gladiatorũ ludũ, & nauale certamẽ exhibuit;
	30	40 Meliſſus Spoletinus Grammaticus agnoſcitur.
		M. Portius Latro latinus declamator tædio duplicis
		quartanę ſemet interfecit.
		Herodes ad ea quę ſupra crudeliter geſſerat etiam hoc
		addidit, uirũ ſororis ſuę Salomæ interfecit, & cum eam
		alij tradidiſſet uxorem, etiam hunc necat: Scribas quoq;
		& interpretes diuinæ legis ſimili ſcelere occidit.
	31	41 Cęſar amicitiam cum Parthis facit.
		Edicente Cęſare, ex ſenatuſconſulto Quirinus in Iudę-
		am miſſus cenſus hominum poſſeſſionesq; deſcribit.
		Anni domini.
5199	32	42 IESVS CHRISTVS filius dei in Bethleem 1
		Iudææ naſcitur, quo anno cœpit Chriſtianorum
		ſalus, qui & primus annus Chriſtianæ ſalutis nu
		merat ur. Colliguntur omnes anni ab Abraham
		uſq; ad natiuitatem Chriſti 2025.
		Tertulianus in eo libro quem contra Iudęos
		ſcripſit, affirmat Chriſtum 41 anno Auguſti na
		tum, 15 Tiberij eſſe paſſum.
		Xiſtus Pythagoricus Philoſophus naſcitur.

5200

An. mundi.	Iudeorũ.	Romanorum.	An. domini.
5200	33	43 Augustus Tiberiũ & Agrippã in filios adoptat.	
	Oly. 195.	Iudas Galilæus ad rebellandũ Iudæos, ne acquiescerent soluere tributa Romanis cohortatur.	
	34	44 Herodes cum Christi natiuitatem Magorum	3
	35	45 indicio cognouisset, uniuersos in Bethleem par	4
	36	46 uulos iussit interfici.	5
	37	47 Herodes morbo intercutis, atq; scatentibus toto	6
		corpore uermibus miserabiliter & digne moritur.	
	Iudæorũ dux ARCHELAVS annis 9.	Asinius Pollio Orator & Consularis, qui de Dalmatis triumpharat, LXXX ætatis suæ anno in uilla Tusculana moritur.	
	Olympias 196.		
	1	48 In Herodis locũ filius eius Archelaus ab Augu	7
		sto substituitur, & Tetrarchę fiunt quatuor fratres eius, † Herodes, Antipater, Lysias, & Philippus.	
	2	49 Fames Romæ ita ingens facta, ut quinq; modij	8
		uenderentur denarijs XXVII semis.	
		Philistion Mimographus natione Magnesianus	
		Romæ clarus habetur,	
	3	50 Tiberius Cęsar Dalmatas Sarmatasq; in Roma	9
		nam redigit potestatem.	
	4	51 Athenodorus Tharsensis Stoicus Philosophus,	10
		& M. Verrius Flaccus Grammaticus insignes	
	Olympias 197.	(habentur.	
	5	52 Athenienses res nouas cõtra Romanos molien	11
		tes opprimuntur, autoribus seditionis occisis.	
		Iesus Christus in medio doctorũ disputat mirãtibus illis eò quod resistere sapientię suæ non poterant.	
5210	6	53 Messala Coruinus Orator ante biennium quàm	12
		moreretur, ita memoriam ac sensum amisit, ut uix	
		pauca uerba coniungeret, & ad extremum hulce	
	7	54 re sibi circa sacram spinam nato inedia se confe	13
		cit anno ætatis LXXII.	
	8	55 Augustus cum Tiberio filio suo censum Romę	14
		agitans inuenit hominum nonagies trecentena	
	Oly. 198.	& septuaginta milia.	
		Socio Philosophus Alexandrinus, præceptor	
		Senecæ clarus habetur.	
	9	56 Archelaus nono anno regni sui in Viennam ur	15
Iudęorũ principatum tenet HERODES Tetrarcha		bem Galliæ relegatur.	
		Defectio solis facta, & Augustus LXXVI,	
		ætate suę anno Attellæ in Campania moritur,	

† In historia Ecclesiastica, Herodes Lysanias & Philippus.

An. mundi.	Iudeorũ.	Romanorum.	Anni domini.
C	an. 24.	sepeliturq; Romæ in campo Martio.	
		TIBERIVS III Rom. regnauit an. 23. uel 21. ut aiunt	
		Tiberius quasi coactus, & querens (nonnulli	
		miserã & onerosam iungi sibi seruitutẽ, imperiũ recepit.	
	1	1 Caius Asinius Gallus Orator Asinij Pollionis	16
	2	2 filius, cuius etiã Virgilius meminit, diris à Tibe	17
	3	3 rio supplicijs necatur.	18
	Olympias 199.		
	4	4 T. Liuius historiographus Patauij moritur.	19
		Ouidius Poëta in exilio diẽ obijt, & iuxta oppidũ	
		Tomos sepelitur.	
		Germanicus Cæsar de Parthis triumphat.	
	5	5 Tredecim urbes terræmotu corruerunt, Ephesus	20
		Magnetia, Sardis, Mosthene, Megaechyero, Cæsa	
		rea, Philadelphia, Himolus, Temis, Cumæ, Myr	
		rhina, Apollonia, Diahircania.	
	6	6 Fenestella historiarum scriptor & carminũ, se	21
		ptuagenarius moritur, sepeliturq; Cumis.	
D 5220	7	7 Tiberius multos reges ad se per blãditias euoca	22
		tos nunquã remisit, in quibus Archelaũ Cappa	
		docem, cuius in prouinciã uersam Mazacã nobi	
	Olymp.	lissimã ciuitatem Cæsaream appellari iussit.	
	8 (200.	8 Pompei theatrum incensum.	23
		Tiberius Drusum consortem regni facit.	
	9	9 Drusus Cæsar ueneno perijt.	24
	10	10 Quintus Atherius promptus & popularis Ora	25
		tor usq; ad Ꭓ C prope annum summo honore	
		consenescit.	
	11	11 Seruius Plautus corrupti filij reus semet in iudi	26
	Olymp.	cio interficit.	
	12 (201.	12 Philippus Tetrarcha Paneadem in qua pluri	27
		mas ædes construxerat, Cæsaream Philippi uoca	
		uit, & Iuliadem aliam ciuitatem.	
	13	13 † Pontius Pilatus Procurator Iudææ à Tiberio	28
		mittitur.	
	14	14 Votienus Montanus Narbonensis Orator in Ba	29
		learibus insulis moritur, illuc à Tiberio relegatus.	
		Herodes Tiberiadem condidit, & Libiaden.	
	15	15 Ioãnes filius Zachariæ in deserto iuxta Iordanẽ	30
		fluuiũ prędicãs, Christũ filiũ dei in medio eorũ	
		adesse testatur. Ipse quoq; Dominus Iesus Christus	
		hinc in populos salutarẽ uiã annũtiat, signis atq;	
		uirtutibus uera cõprobans esse quę diceret.	

Olympias

† Duodecimo anno Tiberij ait Euseb. in historia Eccle siastica ex Iose pho.

Anni mundi.	Iudæorum. Olymp.	Romanorum.	Anni domini.
	202.	COMPVTANTVR in præsentem annũ, id est, XV Tiberij Cæsaris à secũdo anno instaurationis tẽ-	
		pli, quæ facta est sub altero anno Darij regis Per-	
		sarum, anni 548. A Solomone autem & prima	
		ædificatione templi anni 1060. A Mose & egres-	
		su Israëlis ex Aegypto anni 1538. Ab Abraham	
		& regno Nini & Semiramis, anni 2044.	
		A diluuio usq; ad Abraham 942.	
	16	16 Iesus Christus filius dei salutarẽ cunctis prędi-	31
		cans uiam, & miracula quę in Euangelij scripta	
		sunt facit. Discipulos suos diuinis imbuens sa-	
5230	17	17 cramentis, ut uniuersis gentibus conuersionem	32
		ad deum nuntient imperat. Secundum prophe-	
	18	18 tias, quæ de deo fuerant prælocutę ad passionem	33
		uenit anno Tiberij XVIII, quo tempore & in	
		alijs Ethnicorum commentarijs hæc ad uerbum	
		scripta reperimus.	
		Solis facta defectio, & tenebræ super uniuersam	
		terram.	
		Bithynia terræmotu concussa, & in urbe Nicena	
		ædes plurimæ corruerũt: Quæ omnia his cõgru-	
		unt, quę in passione Salutaris acciderũt. Scripsit	
		uero super his & Phegon, qui Olympiadarum	
		egregius supputator est in 14. lib. ita dicẽs: Quar	
		to autẽ anno 202 Olympiadis magna & excellẽs	
		inter omnes, quæ ante eam acciderãt, defectio so	
		lis est facta, dies hora sexta ita in tenebrosam no	
		ctẽ uersus, ut stellę cœlo ussæ sunt, terręq; motus	
		in Bithynia Nicenę urbis multas ędes subuerterit.	
		Hæc supradictus uir. Argumentũ autẽ huius rei,	
		qd Saluator isto anno passus sit Euãgeliũ prębet	
		Ioannis, in quo scribitur, post quintum decimum	
		annum Tiberij Cæsaris tribus annis Dominum	
		prædicasse. Iosephus etiã uernaculus Iudæorum	
		scriptor, circa hęc tẽpora die Pentecostes sacer-	
		dotes primũ cõmotiones locorum, & quosdam	
		sonitus sensisse testat. Deinde ex aditu tẽpli re-	
		pẽtinã subito erupisse uocẽ dicentiũ: Trãsmigre	
		mus ex hijs sedibus. Scribit autẽ memoratus uir,	
		quod eodẽ anno Pilatus Præses secreto noctis	
		imaginẽ Cæsaris in tẽplo statuerit. Sed repugnan	
		tibus Iudæis, & cum quasi ex uno consilio ad	
		Martem præparati, nudatas ilico ceruices ad re-	

cipiendos

C Anni mundi.	Iudæorũ.	Romanorum.	Anni domini.
		cipiendos ictus omnes proni parauerant, Pilatus	
		motus statuas iussit auferri. Et hęc prima seditiõis	
		& turbarum ludęis causa extiterit.	
		Ecclesię Hierosolymorũ primus Episcopus ab	
		Apostolis ordinatur Iacobus frater Domini.	
		Ex hoc loco considerandum quãtæ deinceps cala	
		mitates Iudæorum gentem oppresserint.	
	19	19 Cassius Seuerus Orator egregius, qui Quintianũ	34
		illud Prouerbium luserat, XXV exilij sui anno	
		summa inopia moritur, uix panno uerẽda cõtectus.	
	Oly. 203.	Stephanus lapidatur, Saulus ad Christũ cõuertitur.	
	20	20 Pilatus post supradictã seditionẽ, quę ob Cęsaris	35
		imagines fuerat cõcitata, sacrũ thesaurũ, quẽ Cor	
		bonam Iudæi uocãt, in aquæductũ Hierosolymo	
		rum expendẽs, secũdę seditionis prębuit semina.	
	21	21 Seianus præfectus Tiberij, qui apud eũ pluri	36
		mũ poterat instantissime corhortatur, ut gentẽ Iu	
		dæorũ deleat, Philo meminit in lib. Legationis 2.	
		Iacobus frater Ioannis Apostoli iubente Herode	
		rege capite truncatus occiditur.	
		Petrus Apostolus ab Herode in carcerẽ trusus, &	
		uinctus catenis duabus, mirabiliter ab Angelo liberatur.	
		Persius Flaccus Satyricus Poëta Volaterris nascitur.	
D	22	22 Agrippa Herodis filius, accusator Herodis Te	37
		trarchæ, Romæ profectus à Tiberio in uincula cõ	
		iicitur, eò quod publice precatus fuisset, ut mortuo	
		statim Tiberio Caiũ cunctorũ dominũ uideret.	
	23	23 Pilato de Christianorũ dogmate ad Tiberiũ rele	38
		rente, Tiberius retulit ad Senatũ, ut inter cętera	
		sacra reciperentur: Verũ cum ex cõsultu patrũ	
		Christianos eliminari Vrbe placuisset, Tiberius	
		per edictũ accusatorib. Christianorũ cõminatus	
		est mortẽ, scribit Tertullianus in Apologetico.	
		Petrus Apostolus Antiochenã ecclesiã fundauit,	
		ibiq; cathedram adeptus, sedit annis 25.	
		Multi Senatorũ & Equitũ Romanorũ interfecti.	
	Olymp.	Tiberius in Cãpania moritur in Lucullana uilla.	
	204.	CAIVS CALIGVLA IIII Rom. regnauit an. 3. mẽses 10.	
	24	1 Caius Cęsar cognomento Caligula Agrippam	39
		uinculis liberatum regem Iudææ facit.	
	† Iudæorũ	Caius semet ipsum inter deos refert.	
	AGRIPPA	Flaccus Auilius præfectus Aegypti multis Iudæ	
	an. 7.	os calamitatibus premit consentiente Alexan	

drię

† Hunc Eusebius in historia Eccles. putat etiã Herodum uocatũ. & de eo recitat uerba Iosephi de morte Herod. de qua in Actis ad finem cap. 12.

Anni mundi.	Iudæorum.	Romanorum.	Anni domini.
		drię populo,& crebris aduerſus eum clamoribus perſonane,Synagogas quoq; eorũ imaginibus, ſtatuis, aris & uictimis polluit.	
	1	2 Refert Philo in eo libro,qui Flaccus inſcribitur, hæc omnia ſe pręſente geſta,ob quæ etiam lega/tionem ad Caium ipſe ſuſceperat. Paſſienus filius ob fraudẽ hæreditatis ſuæ necatus.	40
	2	3 Matthęus in Iudęa Euangelium primus ſcribit. Caius Cognomẽto Caligula,Mẽmq; Reguli duxit uxorẽ,impellens eũ ut uxoris ſuę patrẽ eſſe ſe ſcriberet. Põtius Pilatus in multas incidẽs calamitates pro/pria ſe manu interfecit,ſcribunt Romanorum hiſtorici. Caius Petronio Præfecto Syriæ præcepit,ut Hiero ſolymis ſtatuã ſuã ſub nomine Iouis Maximi pone ret,quod Iudæi maxima negauerũt obſtinatione. Toto orbe Romano,ſicut Philo ſcribit,& Ioſe/phus,præterquam in Synagogis Iudęorum ſtatuæ & imagines & aræ C. Cęſaris conſecratæ. Plurimi nobilium à Caio interfecti. Caius ſorores ſuas,quibus ſtuprum attulerat,inſu larum exilio condemnauit.	41
B 5240	3	4 Caius omnes exules iuſſit interfici. Caius à protectoribus ſuis occiditur in Palatio an no ætatis ſuæ XXV.	42
	Olymp. 205.	CLAVDIVS XV Rom.regnauit an.13. mẽſes 9.diebus 28.	
	4	1 Iſte eſt Claudius patruus Druſi,q̃ apud Mogun/tiacum monumentũ habet.Alibi legi auunculus, quia frater matris Caĩ fuit.	43
	5	2 †PETRVS Apoſt. natiõe Galilęus,Chriſtianorũ Põtifex primus,cũ primũ. Antiochenã eccleſiã fundaſſet Romã proficiſcitur,ubi Euangeliũ prædicans 25. annis eiuſdem urbis Epiſcopus perſeuerat.	44
	6	3 Marcus Euangeliſta interpres Petri,Aegypto & Alexandriæ Chriſtum annuntiat. Primus Antiochiæ Epiſcopus ordinatur Euodius.	45
	7	4 Agrippa rex Iudęorũ an.7.imperans moritur. Poſt quẽ filius eius Agrippa auuunculus Herodis	46
	Iudęorũ	à Claudio ſubſtituitur regnum.	
	rex AGRIPPA ſuperioris Agrippę filius annis 26.		
		Prophetia Agabi,quę in Actibus Apoſtolorũ fa mẽ in toto orbe futurã dixerat,ſub Claudio explet. Claudius de Britannis triumphauit.& Orchadas inſulas Romano adiecit imperio,in cuius	

† Si Paulò cre dimus in epiſt. ad Galat. hoc hic falsũ erit. Poſt cõuerſio nem enim ſuã in Arabiã con ceſſit ubi tres paſti ſunt an ni. Poſt deinde 14. annos uenit Heroſo lymas ad Apo ſtolos ubi etiã Petrus. Præte rea à paſſione abierant, Men ſes prope duo decim uſq; ad conuerſionem Pauli. Colli guntur igitur 18. anni, ubi hic ſunt duode cim à paſſione Chri ſti.

gloriæ

Anni mundi.	Iudæorum.	Romanorum.	Anni domini.
		gloriæ memoriam filium suum Britannorũ appellauit.	
		Domitius Afer Nemausensis clarus Orator habetur, qui postea Nerone regnante ex cibi redundantia in cœna moritur.	
		Clodius Quirinalis Rhetor Arelatensis Romæ insignissime docet.	
	Olymp. 206.	Inter Theram & Therasiam exorta est insula habens stadia 30.	
	1	5 Descriptione Romæ facta sub Claudio inuenta	47
		sunt ciuium Romanorum LXIX centena CXLIIII milia.	
		Claudius circa hæc tempora Fucinum lacum exiccauit, XI annos triginta hominum milibus sine intermissione operantibus.	
		Portum Ostię Claudius extruxit, dextra læuaq; duobus quasi brachijs obiectis.	
	2	6 Thracia hucusque regnata in Romanorum prouinciam redigitur.	48
		Maria uirgo Iesu Christi mater ad filium in cœlum assumitur, ut quidam fuisse sibi reuelatũ scribunt.	
D	3	7 Sub Procuratore Iudææ Cumano in diebus azimorũ tanta est Hierosolymis orta seditio, ut in portarum exitu populo corruente 30. milia Iudæorũ perierint.	49
	4	8 Palæmon Vincentinus insignis Grammaticus Romæ habetur, qui quondam interrogatus, quid inter stillam & guttam interesset. gutta inquit, stat, stilla cadit.	50
	Olymp. 207.	M. Antonius Liberalis Latinus Rhetor grauissimas inimicitias cum Palæmone exercet.	
	5	9 Fames facta in Græcia, modius sex drachmis uendatus est.	51
		Tres simul soles apparuerunt, statimq; simul in eundem orbem coierunt.	
5250	6	10 Magna fames Romæ.	52
		Dionysius Areopagita præstabilis olim Philosophus claret.	
	7	11 Claudius Felicem Procuratorem Iudææ mittit,	53
		apud quem Paulus Apostolus accusatus in defensionem sui perorat.	
	8	12 Philippus Apostolus Christi apud Hieropolim	54
		Asiæ ciuitatem dum Euangeliũ populo nuntiaret,	

cruci

Anni mundi.	Iudæorum.	Romanorum.	Anni domini.
		cruci affixus, lapidibus opprimitur.	
	Oly.208.	Sub Felice Procuratore Iudęę extiterũt multi	
	9	13 qui populum suasione deciperẽt, in qua & Ae-	55
		gyptius quidã Pseudopropheta fuit, qui pluri-	
		mos sibi associans in ipso magnarũ rerum co-	
		natu per exercitum Felicis opprimitur. Scribit	
		Iosephus cõsentanea Apostolorum Actibus,	
		in quibus Paulo dicitur à Tribuno: Nonne tu	
		es Aegyptius, qui ante hos dies concitasti, &	
		eduxisti in desertum quatuor milia uirorum?	
	10	14 Claudius moritur in palatio, anno ætatis	56
		suę 64.	
		NERO VI Romanorum, regnauit annis 14,	
		mensibus 7, diebus 28.	
	11	1 Huius auunculus fuit Caius Caligula.	57
		Felice recedente à Iudæa, seditio in Cæsarea Pa	
		lestinæ orta magnam Iudæorum multitudinem	
		perdidit.	
	12	2 Festus in gubernatione succedit Felici, apud	58
		quem præsente Agrippa rege Paulus Aposto-	
		lus religionis suę rationem exponens uinctus	
B		Romam mittitur.	
	Oly.209.	Probus Berythius eruditissimus Grammatico-	
		rum Romæ agnoscitur.	
	13	3 Statius Surculus Tholosanus in Gallia cele-	59
		berrime Rhetoricam docuit.	
	14	4 Terræmotus Romę, & solis defectio.	60
	15	5 Nero Agrippinam matrem suam, & sororem	61
		patris interficit.	
5260	16	6 Nero tantę luxuriæ fuit, ut frigidis & calidis la	62
	Oly.210.	uaretur unguentis, retibus q; aureis piscaretur,	
		quæ purpureis funibus extrahebat.	
		Nero Romæ cithara contendens superat.	
		Festo in magistratu Iudęæ succedit Albinus.	
	17	7 Iacobus frater Domini, quem omnes iustum	63
		appellabant, à Iudęis lapidibus opprimitur, in	
		cuius thronum† Simeon, qui & Simon secun-	
		dus summittitur.	
	18	8 Ante mensam Neronis fulmen cecidit.	64
	19	9 Post Marcum Euangelistam primus Alexan-	65
		drinæ Ecclesię ordinatur Episcopus Annianus	
		qui præfuit annis 22.	
		Persius Volaterranus Satyricus Poëta moritur,	

† Hic Cleophæ filius erat. Vide Euseb. hist. lib. 3. cap. 32.

An. mūdi.	Iudeorū.		Romanorum.	Anni dominī.
C			anno ætatis ſuæ XXIX.	
			Thermæ à Nerone ædificatę, quas Neronianas appellauit,	
			Nero Romæ in Citharistarum agone contendens omnes ſuperat.	
	20	10	M. Anneus Lucanus Cordubenſis Poëta in Piſoniana coniuratione deprehenſus, brachium ad ſecandas uenas medico præbuit.	66
			Nero ut ſimilitudinē ardentis Troię inſpiceret, plurimā partē Romanę urbis incendit.	
			In Aſia tres urbes terræmotu cōciderunt, Laodicia Hieropolis, Coloſſe.	
			Albino Procuratori Iudææ Ceſtius Florus ſuccedit, ſub quo Iudæi contra Romanos rebellauerunt.	
	Oly. 220		Iunius Anneus Gallio frater Senecę egregius declamator propria ſe manu interfecit, mortem eius Nerone in ſuam præſentiā differēte.	
	21	11	Duę tantū prouinciæ ſub Nerone factæ, Pontus Polemoniacus, & Alpes Cottię, Cottio rege defuncto,	67
D			Multi nobilium Romę à Nerone interfecti.	
† Pyrrhicas fortaſſe legendum ex Tranquillo Suet.			Nero in Olympiade coronatur, † Cerycas, Citharistas, Tragœdos, Aurigas uario certamine ſuperans.	
			Lucius Anneus Seneca Cordubenſis, præceptor Neronis, & patruus Lucani Poëtæ, inciſione uenarum, & ueneni hauſtu periit.	
	22	12	Rurſum Nero Iſthmia, Pythia, Actia celebrans, inter Cerycas, Tragœdos & Citharistas coronatur.	68
			Neroni expenſas centies centena milia decreto Senatus annuo ſubminiſtrantur.	
	23	13	Nero cū cęteris uiris inſignibus & Octauiā uxorē ſuā interfecit, Cornutumq; Philoſophum præceptorem Perſij in exilium fugat.	69
	24	14	Muſonius & Plutarchus Philoſophi inſignes habentur.	70
			L. Anneus Mella Senecæ frater & Gallionis, bona Lucani Poëtæ filij ſui à Nerone prometur.	
			Primus Nero ſuper omnia ſcelera ſua etiā perſecutionē in Chriſtianos facit, in qua Petrus	

& Paulus

An. mũdi.	Iudæorũ.	Romanorum.	An. domini.
		& Paulus glorioſe Romæ occubuerunt.	
		Contra Iudęos, qui Ceſtij Flori auaritiam non ferentes rebellabant, Veſpaſianus magiſter militiæ à Nerone tranſmittitur.	
		Veſpaſianus plurimas urbes Iudææ capit.	
		Flauius Ioſephus ſcriptor hiſtoricus, dux belli Iudæorũ, cũ à Romanis interficiendus eſſet, Veſpaſiano prænuntiat de morte Neronis & eius imperio, cuius rei cauſa uitam dono accepit.	
		Poſt Petrum primus Romanam eccleſiam tenuit LINVS annis 11.	
		Nero cum à Senatu quæreretur ad pœnam, è Palatio fugiens ad quartum urbis miliarium in ſuburbano liberti ſui inter Salariam & Numentanam uiam ſemet interficit anno ætatis ſuæ XXXII, atq; in eo omnis Auguſti familia conſummata eſt.	
		GALBA, OTHO & Vitellius Romanorum regnauerunt anno uno, menſibus 9.	
	25	1 Poſt Neronẽ Galba in Hybernia, Vitellius in Germania, Otho Romæ imperiũ arripuerũt.	71
		M. Fabius Quintilianus Romam à Galba perducitur.	
	Oly. 212.	Galba ſeptimo mẽſe imperij ſui in medio Romanæ urbis foro capite truncatur.	
		Veſpaſianus duobus prælijs ſuperatos Iudęos ad muros compulit.	
		Otho tertio regni ſui menſe apud Bebriacum propria manu occubuit.	
		Antiochiæ ſecundus Epiſcopus ordinatur Ignatius.	
		Vitellius octauo imperij ſui mẽſe à Veſpaſiani ducibus occiſus, in Tiberim proijcitur.	
		VESPASIANVS VII Romanorum regnauit annis 9, menſibus 11, diebus 22.	
5170	26	1 Veſpaſianus apud Iudęã Imperator ab exercitu appellatus, & bellum Tito filio commendans, Romam per Alexandriã proficiſcitur. Capitolium Romæ incenſum.	72
		2 Titus Iudęa capta & Hieroſolymis ſubuerſis ſexcenta milia uirorũ interfecit. Ioſephus uero ſcribit undecies cẽtena milia fame et gladio periſſe & alia centũ milia captiuorũ publice	73

C Anni mundi.		Romanorum.	Anni domini.
		uenundata. Vt autem tanta multitudo Hierosolymis re-	
		periretur, causam azymorum fuisse refert, ob quam ex	
		omni gente Iudęæ ad templum confluentes, urbe quasi	
		carcere sunt recluſi, oportuit enim ijsdem diebus Paschę	
		eos interfici, in quibus Saluatorem crucifixerant.	
		Colligitur omne tempus in secundo anno Vespasiani, &	
		nouissimam euersionem Hierosolymarum à XV Tibe-	
		rij Cæsaris anno, & ab exordio prædicationis 43. A capti	
	3	uitate autem, quam ab Antiocho perpessi sunt, anni 239.	74
Oly.		Porrò à Dario secundo anno, sub quo rursum templum	
213	4	ædificatum est, anni 591. A prima autem ædificatione	75
		templi sub Solomone usque ad nouissimam eius ruinam,	
		quæ sub Vespasiano facta est, anni 1102.	
	5	Vespasianus Capitolium ædificare orsus.	76
		In Alexandria facta seditio.	
		Serapion Philosophus & Orator agnoscitur.	
	6	Achaia, Lycia, Rhodus, Bizantium, Samus, Thracia, Si-	77
		cilia, Comagene, quę liberæ antea & sub regibus amicis	
	7	erant, in prouincias redactæ.	78
		Colossus erectus habens altitudinis pedes 107.	
† Quintus Oly.		† Quirinus Asconius Pedianus scriptor historicus clarus	
D 214		habetur, qui LXXIII ætatis suę anno captus luminibus,	
		XII postea annis in summo omniũ honore cõsenescit.	
	8	Gabinius celeberrimi nominis Rhetor in Gallia docuit.	79
		Tres ciuitates Cypri terræmotu corruerunt.	
	9	Lues ingens Romæ facta, ita ut per multos dies in Ephe	80
		meriden decẽ milia fermè mortuorũ hominũ referrentur.	
	10	Vespasianus Colonias deduxit, & mortuus est profluuio	81
		uentris in uilla propria circa Sabinos, anno ætatis 69.	
		TITVS VIII Rom. regnauit annis 2, mensibus 8.	
5280	1	Titus filius Vespasiani in utraq; lingua disertissimus fuit,	82
Oly.		& tantę bonitatis, ut cum quadam die recordatus fuisset	
215		in cœna nihil se illo die cuiquam præstitisse, dixit: Amice,	
		hodie diem perdidi.	
		ANACLETVS III Romanę ecclesię constituitur Epi-	
		scopus annis 12.	
		Mons Vesuuius ruptus in uertice tantũ ex se iecit incẽdij,	
		ut regiones uicinas & urbes cum hominibus exureret.	
	2	Titus Musonium Rufum Philosophũ de exilio reuocat.	83
		Titus Amphitheatrum Romæ ædificat, & in dedicatione	
		eius quinq; milia ferarum occidit.	
		Romę plurimę ędes incendio concremantur.	
		Titus morbo perijt in ea uilla, in qua pater pridie Idus	

Septembres

Anni mundi.		Romanorum.	Anni domini.
		Septembres, anno ætatis 42.	
		DOMITIANVS Titi frater iunior, IX Romanorum	
		regnauit annis 15, mensibus 5.	
	1	Decreto Senatus Titus inter deos refertur.	84
		Domitiani uxor Augusta appellatur.	
	2	Domitianus quotidie secretam quietem cõsueuit sumere,	85
		in qua nihil aliud curabat, nisi muscas stylo pręacuto cõfigere.	
	3	Domitianus Eunuchos fieri prohibuit.	86
		Tres uirgines Vestæ ob stuprum damnatæ.	
Oly.		Plurimos Senatorũ Domitianus in exilium mittit.	
216.	4	Secundus Alexandrinæ ecclesiæ constituitur Episcopus	87
		Albilius, qui præfuit annis 13.	
	5	Domitianus templum sine admixtione lignorũ cõstruit.	88
	6	Primus Domitianus Dominũ se & deũ appellari iussit.	89
		Nasamones & Daci dimicantes contra Romanos uicti.	
	7	Duo menses aliter appellati September Germanicus, &	90
		October Domitianus.	
Oly.		Quintilianus ex Hispania Calagurritanus, qui primus	
217.		Romæ publicã scholam & salariũ è fisco accepit, claruit.	
	8	Domitianus plurimos nobiliũ in exiliũ mittit, & occidit.	91
5190	9	Domitianus Mathematicos & Philosophos Romana	92
		urbe pellit.	
	10	Multa opera Romæ facta, in quibus Capitoliũ, forum tran-	93
		sitoriũ, diuorũ porticus, Hisuiũ ac Serapium, stadiũ, hor	
		rea piperatoria, Vespasiani templũ Mineruę Chalcidicæ	
		† Odiũ, forũ Traiani, thermę Traianæ & Titianę, & Pantheon.	† Methodii.
	11	Domitianus de Dacis & Germanis triumphat.	94
		Domitianus tantæ superbię fuit, ut aureas & argẽteas ſla	
Oly.		tuas sibi in Capitolio poni iusserit: hæcq; & cętera omnia	
218.		suo tantũ titulo, sine ulla prisci autoris memoria signaret.	
		CLEMENS III Rom. ecclesiæ Episcopus præfuit an. 9.	
		Maxima uirginũ Vestaliũ Cornelia cõuicta stupri, iuxta legem	
	12	Domitianus, phibuit uites in urbib. seri. (uiua defossa est.	85
		Flauius Iosephus uicesimum librum Antiquitatum hu-	
		ius temporis scribit. (in exilium misit.	
	13	Domitianus multos nobilium perdidit, quosdam uero	96
	14	Secũdus post Neronem Domitianus Christianos perse	97
		quitur, & sub eo Apostolus Ioannes in Pathmon insulã	
		relegatus Apocalypsin uidit, quã Irenęus interpretatur,	
	15	Domitianus rursum Philosophos & Mathematicos Ro	98
Oly.		ma per edictum extrudit.	
219.		Apollonius Tyaneus, & Euphrates insignes Philoso-	
		phi habentur.	

C Anni mundi.		Romanorum.	An. domini.
	16	Domitianus eos qui de genere Dauid erãt interfici præcipit, ut nullus Iudæorum regno reliquus foret.	99
		Scribit Brutius plurimos Christianorum sub Domitiano fecisse martyrium, inter quos & Flauiam Domicillam Flauij Clementis Consulis ex sorore nepotem in insulam Pontianam relegatam, quia se Christianã esse testata est.	
		Multa signa atq; portenta Romæ & toto orbe facta.	
		Domitianus occisus in Palatio, & per uespillones ignobiliter asportatus anno ætatis 36. clypeiq; & imagines eius passim ubiq; per Romam in terram sunt deiectæ, & à populo per ignominiam publice conculcatæ.	
		NERVA X Romanorũ regnauit anno uno, mensibus 4.	
		Alexãdrinę ecclesię III Episcopus præfuit Cerdo an. 11.	
	1	Senatus decreuit ut omnia quæ Domitianus statuerat in irritũ deducerent. Itaq; multi quos iniuste eiecerat de exilio reuersi, nonnulli bona propria receperunt. Aiunt & Apostolum Ioannem hoc tempore exilio solutũ Ephesum fecessisse, qua urbe & hospitiolum, & amicos amantissimos sui habebat.	100
D		Iustus à Tiberiade Iudæorum scriptor agnoscitur.	
		Nerua morbo periit in hortis Sallustianis anno ætatis 71, cum iam Traianum adoptasset in filium.	
		Traianus Agrippinę in Gallijs Imperator factus, natus Italicæ in Hispania.	
		TRAIANVS XI Rom. regnauit annis 19. mensibus 6	
	1	Decreto Senatus Nerua in deos relatus est.	101
5300	2	EVARISTVS IIII Romanæ ecclesiæ Episcopatum	102
		suscepit annis 9.	
Oly.		Ioannem Apostolum usq; ad Traiani tempora Irenæus	
220	3	Episcopus permansisse scribit, post quem auditores eius	103
		insignes fuerunt Papias Hieropolitanus Episcopus, &	
		Polycarpus Smyrneus, & Ignatius Antiochenus.	
	4	Traianus de Dacis & Scythis triumphat.	104
	5	Traianus uicto rege Decebalo Daciam fecit prouinciã,	105
† Forte Agaros legendum est ex Dione.		Hyberos, Sauromatas, † Asroënos, Arabes, Bosphoranos, Colchos in fidem accepit, Seleuciã & Ctesiphontẽ,	
	6	Babylonem occupauit, & tenuit in mari rubro classem,	106
Oly.		& instituit ut per eam Indię fines uastarentur.	
221.		Romę aurea domus incendio conflagrauit.	
† In historia Eusebij est 12. anno Traiani, lib. 4 prorsus ab initio.	7	Terræmotu quatuor urbes Asię subuersę, Elea, Myrrhina,	107
	8	Pytanæ, Cymę, & Græciæ duę Opũtiorũ & Oritorũ.	108
	†9	Alexandrinæ ecclesiæ IIII Episcopus ordinatur nomine	109
	10	Traiano aduersus Christianos persecuti (Primus, an. 12.	110

onem

An. mūdi.		Romanorum.	An. domini.
		onem mouēre Simon filius Cleophæ, qui Hierosolymis	
Oly.		Episcopatum tenebat, crucifigitur, cui succedit Iustus.	
222.	11	Ignatius quoq; Antiochenæ ecclesiæ Episcopus Romā	111
		perductus bestijs traditur, post quē tertius Episcopus cō-	
		Plinius Secūdus cū quandā prouinciā (stituit † Eron.	
		regeret, & in magistratu suo plurimos Christianorū inter	
		fecisset, multitudine eorum perterritus, quæsiuit à Traia-	
		no quid facto opus esset, nūtians ei. Præter obstinationē	
		non sacrificandi, & ante lucanos cœtus ad canendū cui-	
		dam Christo deo, nihil apud eos reperiri. Præterea ad cō	
		ferendam disciplinam uetari ab his homicidia, furta, adul	
		teria, latrocinia, & his similia. Ad quę commotus Traia-	
		nus rescribit: hoc genus quidem inquirendos non esse,	
		oblatos uero puniri oportere. Tertullianus refert in Apo	
		logetico.	
		ALEXANDER V Rom. ecclesiæ Episcopatum tenet an. 10.	
5310	12	Plinius Secūdus Nouocomēsis Orator & historicus insi	112
gnis habeē, cuius plurima ingenij opera extāt, perijt dum inuisit Vesuuiū.			
		Tres Galatię ciuitates terræmotu erutę.	
	13	Pantheon Romæ fulmine concrematum.	113
	14	Post Iustum ecclesię Hierosolymitanæ Episcopatū IIII	114
		suscepit Zachæus, post quē V Tobias, cui succedit VI	
Oly.		Beniamin, ac deinde VII Ioannes, & VIII Matthias,	
223.		in cuius locum IX constituitur Philippus.	
	15	Traianus Armeniam, Assyriam, Mesopotamiam fecit	115
		prouincias.	
	16	Terremotus Antiochiam penè totā subruit ciuitatem.	116
	17	Iudęi qui in Libya erant aduersum cohabitatores suos	117
		alienigenas dimicant. Similiter in Aegypto & in Alexan	
		dria, apud Syrenem quoq;, & Thebaidem magna sedi-	
		tione contendunt, uerum gentilium pars superat in	
		Alexandria.	
	18	Iudæis Mesopotamiæ rebellantibus præcepit Imperator	118
		Traianus Lysiæ Quieto, ut eos prouincia exterminaret,	
Oly.		aduersus quos Quietus aciem instruens infinita milia eo-	
224.		rū interfecit, & ob hoc Procurator Iudææ ab Imperatore	
	19	Salaminam urbem Cypri interfectis in (decernitur.	119
		ea gentilibus, subuertere Iudęi.	
		Traianus morbo in Selenunti perit, siue, ut alibi scriptū	
		reperimus, apud Seleuciam Isauriæ profluuio uentris ex-	
		tinctus est, anno ætatis 63, mense 9, die 4. Ossa eius	
		in urnam auream collata, & in foro sub columna posi-	
		ta, solusq; omnium intra urbem, & in foro sepultus est.	

† Alias Heron.

Anni mundi.		Romanorum.	Anni domini.
C		ADRIANVS XII Romanorum regnauit annis 21.	
	1	Adrianus Italicæ in Hispania natus, consobrinæ Traiani filius fuit.	120
		Adrianus Alexandriam à Romanis subuersam publicis instaurauit expensis.	
		Adrianus Traiani munues gloriæ de Assyria, Mesopotamia, Armenia, quas ille prouincias fecerat, reuocauit ex-	
	2	Adrianus Iudæos capit secũdo cõtra Roma- (ercitus.	121
		Senatus Traianum in deos refert. (nos rebellantes.	
		Adrianus eruditissimus fuit in utraq; lingua, sed in puerorum amore parum continens fuit.	
		Adrianus reliqua tributorum urbis relaxauit, chartis publice incensis: plurimos etiã ipsis tributis liberos præstitit.	
		SIXTVS VI Romanæ ecclesiæ Episcopatum tenet annis 10.	
5320	3	Plutarchus Cheronęus, & Sextus, & Agathobolus, &	122
		Oenomaus Philosophi insignes habentur.	
		Alexandrinæ ecclesiæ V cõstituitur Episcopus Iustus	
Oly.		Bellum contra Sauromatas gestum. (annis 11.	
225.	4	Terræmotu facto Nicomedia ruit, & Nicenæ urbis pluri-	123
		ma euersa sunt, ad quarum instaurationem Adrianus de	
D		publico est largitus impensas.	
		Euphrates Stoicus Philosophus moritur.	
	5	Adrianus in Libyam, quæ à Iudæis uastata fuerat, Colo-	124
		nias deducit.	
	6	Adrianus Athenienſibus leges petentibus ex Draconis	125
		& Solonis, reliquorumq; libris iura composuit.	
	7	Cephisus fluuius Eleusinam inundauit, quem Adrianus	126
		sponte coniungens Athenis hyemem exigit.	
Oly.		Hierosolymis X post Philippum cõstituitur Episcopus	
226.	8	Seneca, post quem XI Iustus, cui successit XII Leui,	127
		post quem XIII Ephres, XIIII Ioses, XV Iudas. Hi	
		omnes usq; ad euersionem, quem ab Adriano perpessa	
		est Hierusalem, ex circuncisione Episcopi præbuerunt.	
		Adrianus sacris Eleusinæ initiatus, multa Athenienſibus	
		bona largitus est.	
	9	Quadratus discipulus Apostolorũ. & Aristides Atheni	128
		ensis noster Philosophus, libros pro Christiana religiõe	
		Adriano dedere compositos. Et Serenus Granius lega-	
		tus uir apprime nobilis literas ad Imperatorem mittit,	
	10	insquissimum esse dicens, clamoribus uulgi innocenti-	129
		um hominum sanguinem concedi, & sine ullo crimine	
		nominis tantũ & tectæ reos fieri. Quibus cõmotus Adria	
	11	nus Minutio Fundano Proconsuli Asiæ scripsit, sine	130

obiectu

Anni mundi.		Romanorum.	Anni domini.
		obiectu criminũ Christianos non condemnandos. Cu/	
Oly.		ius Epistolę usq; ad nostram memoriã durat exemplum.	
227.		Imperator Adrianus pater patrię appellatur,& uxor	
		eius Augusta.	
	12	TELEOPHORVS VII Romanæ ecclesiæ Episcopatum	131
		suscepit an. 11.	
		Antiochiæ constituitur IIII Episcopus Cornelius.	
		Nicopolis & Cæsarea terrę motu conciderunt.	
5330	13	Antinous puer egregio eximię pulchritudinis in Aegy/	132
		pto moritur,quem Adrianus diligenter sepeliens:nam in	
		delitijs habuerat,in deos refert,ex cuius nomine etiam	
		urbs appellata est.	
	14	Alexãdrinæ ecclesiæ VII Episcopus prętuit Eumenes	133
		Templũ Veneris ab Adriano Romæ factum. (an.13.	
	15	Saluius Iulianus perpetuum composuit Edictum.	134
		Adrianus Athenis hyemem exigens Eleusinam inuisit.	
Oly.		Adrianus cũ insignes & plurimas ædes Athenis fecisset	
228.		agonem ædidit, bibliothecamq; miri operis extruxit.	
	16	Iudęi in arma uersi Palęstinam depopulati sunt,tenente	135
		prouincia Tynio Rufo,cui ad opprimendos rebelles	
		Adrianus misit exercitum.	
B		Phauorinus & Palęmon Rhetores insignes habentur.	
	17	Basilides hęresiarches in Alexãdria cõmemoratur,à quo	136
		† Cochebas dux factionis Iudæorum nolen/ (Gnostici.	
		tes sibi Christianos aduersum Romanum militem ferre	
		subsidium,omnimodis cruciatibus necat.	
		Quadragesimale ieiũnium à Teleophoro per hoc tem/	
		pus institutum,ac præceptum quidam scribunt.	
	18	Bellum Iudaicum quod in Palæstina gerebatur finem ac/	137
		cepit,rebus Iudęorum penitus oppressis. Ex quo tẽpore	
		etiam introęundi eis Hierosolymam licentia ablata.pri/	
	19	mum dei nutu,sicut Prophetæ uaticinati sunt,deinde Ro	138
		manis interdictionibus.	
Oly.		Hierosolymis primus ex gentibus constituitur Episco/	
229.		pus Marcus,cessantibus his qui fuerant ex Iudæis.	
	20	Aelia ab Aelio Adriano cõdita,& in fronte eius portæ	139
		qua Bethleem egredimur,Sus sculptus in marmore,signi	
		ficans Romanę potestati subiacere Iudæos. Nonnuli à	
		Tito Aelio filio Vespasiani extructam arbitrantur.	
	21	Adrianus morbo intercutis aquę apud Baias moritur	140
		maior sexagenario.	
		T. ANTONINVS cognomento Pius,cum liberis suis	
		† Aurelio & Lucio XIII Romanorũ regnauit an.23.mẽsibus 3.	

† Barchochẽbas est in Eccles. hist.

† Non concordant cum histo ria. Aelij non. Aurelij appellandi.

An. mundi.	Iudæorũ.	Romanorum.	Anni domini.
C	an. 24.	sepeliturq; Romæ in campo Martio.	
		TIBERIVS III Rom. regnauit an. 23. uel 21. ut aiunt Tiberius quasi coactus, & querens (nonnulli.	
		miserã & oneros am iungi sibi seruitutẽ, imperiũ recepit.	
	1	1 Caius Asinius Gallus Orator Asinij Pollionis	16
	2	2 filius, cuius etiã Virgilius meminit, diris à Tibe	17
	3	3 rio supplicijs necatur.	18
	Olympias 199.		
	4	4 T. Liuius historiographus Patauij moritur.	19
		Ouidius Poeta in exilio diẽ obijt, & iuxta oppidũ Tomos sepelitur.	
		Germanicus Cæsar de Parthis triumphat.	
	5	5 Tredecim urbes terræmotu corruerunt, Ephesus	20
		Magnetia, Sardis, Mosthene, Megaechyero, Cæsa rea, Philadelphia, Himolus, Temis, Cumæ, Myr rhina, Apollonia, Diahircania.	
	6	6 Fenestella historiarum scriptor & carminũ, se ptuagenarius moritur. sepeliturq; Cumis.	21
D 5220	7	7 Tiberius multos reges ad se per blãditias euoca tos nunquã remisit, in quibus Archelaũ Cappa docem, cuius in prouinciã uersam Mazacã nobi lissimã ciuitatem Cæsaream appellari iussit.	22
	Olymp. 200.		
	8	8 Pompei theatrum incensum.	23
		Tiberius Drusum consortem regni facit.	
	9	9 Drusus Cæsar ueneno perijt.	24
	10	10 Quintus Atherius promptus & popularis Ora tor usq; ad Ꭓ C prope annum summo honore consenescit.	25
	11	11 Seruius Plautus corrupti filij reus semet in iudi cio interficit.	26
	Olymp. 201.		
	12	12 Philippus Tetrarcha Paneadem in qua pluri mas ædes construxerat, Cæsaream Philippi uoca uit, & Iuliadem aliam ciuitatem.	27
	13	13 † Pontius Pilatus Procurator Iudææ à Tiberio mittitur.	28
	14	14 Votienus Montanus Narbonensis Orator in Ba learibus insulis moritur, illuc à Tiberio relegatus.	29
		Herodes Tiberiadem condidit, & Libiaden.	
	15	15 Ioãnes filius Zachariæ in deserto iuxta Iordanẽ fluuiũ prædicãs, Christũ filiũ dei in medio eorũ adesse testatur. Ipse quoq; Dominus Iesus Christus hinc in populos salutarẽ uiã annũtiat, signis atq; uirtutibus uera cõprobans esse quę diceret.	30
		Olympias	

† Duodecimo anno Tiberij ait Euseb. in historia Eccle siastica ex Iose pho.

A Anni mundi.	Iudæorum. Olymp.	Romanorum.	Anni domini.
	202.	COMPVTANTVR in præsentem annũ, id est, XV Tiberij Cæsaris à secũdo anno instaurationis tẽ/	
		pli, quæ facta est sub altero anno Darij regis Per/	
		sarum, anni 548. A Solomone autem & prima	
		ædificatione templi anni 1060. A Mose & egres/	
		su Israëlis ex Aegypto anni 1538. Ab Abraham	
		& regno Nini & Semiramis, anni 2044.	
		A diluuio usq; ad Abraham 942.	
	16	16 Iesus Christus filius dei salutarẽ cunctis prędi/	31
		cans uiam, & miracula quę in Euangelij scripta	
5230		sunt facit. Discipulos suos diuinis imbuens sa/	
	17	17 cramentis, ut uniuersis gentibus conuersionem	32
		ad deum nuntient imperat. Secundum prophe/	
	18	18 tias, quæ de deo fuerant prælocutę ad passionem	33
		uenit anno Tiberij XVIII, quo tempore & in	
		alijs Ethnicorum commentarijs hæc ad uerbum	
		scripta reperimus.	
		Solis facta defectio, & tenebræ super uniuersam	
		terram.	
		Bithynia terræmotu concussa, & in urbe Nicena	
		ædes plurimæ corruerũt. Quæ omnia his cõgru/	
B		unt, quę in passione Salutaris acciderũt. Scripsit	
		uero super his & Phegon, qui Olympiadarum	
		egregius supputator est in 14. lib. ita dicẽs: Quar	
		to autẽ anno 202 Olympiadis magna & excellẽs	
		inter omnes, quæ ante eam acciderãt, defectio so	
		lis est facta, dies hora sexta ita in tenebrosam no	
		ctẽ uersus, ut stellę cœlo uisæ sunt, terrę́q; motus	
		in Bithynia Nicenę urbis multas ędes subuerterit.	
		Hæc supradictus uir. Argumentũ autẽ huius rei,	
		q̃d Saluator isto anno passus sit Euãgeliũ prębet	
		Ioannis, in quo scribitur, post quintumdecimum	
		annum Tiberij Cæsaris tribus annis Dominum	
		prædicasse. Iosephus etiã uernaculus Iudæorum	
		scriptor, circa hęc tẽpora die Pentecostes sacer/	
		dotes primũ cõmotiones locorum, & quosdam	
		sonitus sensisse testat. Deinde ex aditu tẽpli re/	
		pẽtinã subito erupisse uocẽ dicentiũ: Trãsmigre	
		mus ex hijs sedibus. Scribit autẽ memoratus uir,	
		quod eodẽ anno Pilatus Præses secreto noctis	
		imaginẽ Cæsaris in tẽplo statuerit. Sed repugnan	
		tibus Iudæis, & cum quasi ex uno consilio ad	
		Martem præparati, nudatas illico ceruices ad re/	

cipiendos

C Anni mundi.	Iudeorũ.	Romanorum.	Anni domini.
		cipiendos ictus omnes proni parauerant, Pilatus motus statuas iussit auferri. Et hęc prima seditiois & turbarum ludęis causa extiterit. Ecclesię Hierosolymorũ primus Episcopus ab Apostolis ordinatur Iacobus frater Domini. Ex hoc loco considerandum quãtæ deinceps calamitates Iudæorum gentem oppresserint.	
	19	19 Cassius Seuerus Orator egregius, qui Quintianũ illud Prouerbium luserat, XXV exilij sui anno summa inopia morit, uix panno uerẽda cõtectus.	34
	Oly. 203.	Stephanus lapidat, Saulus ad Christũ cõuertitur.	
	20	20 Pilatus post supradictã seditionẽ, quę ob Cęsaris imagines fuerat cõcitata, sacrũ thesaurũ, quẽ Corbonam Iudæi uocãt, in aquæductũ Hierosolymorum expendẽs, secũdę seditionis prębuit semina.	35
	21	21 Seianus præfectus Tiberij, qui apud eũ plurimũ poterat instantissime corhortat, ut gentẽ Iudæorũ deleat, Philo meminit in lib. Legationis 2. Iacobus frater Ioannis Apostoli iubente Herode rege capite truncatus occiditur. Petrus Apostolus ab Herode in carcerẽ trusus, & uinctus catenis duabus, mirabiliter ab Angelo liberatur. Persius Flaccus Satyricus Poëta Volaterris nascitur.	36
D	22	22 Agrippa Herodis filius, accusator Herodis Tetrarchæ, Romæ profectus à Tiberio in uincula cõiicit, eò quod publice precatus fuisset, ut mortuo statim Tiberio Caiũ cunctorũ dominũ uideret.	37
	23	23 Pilato de Christianorũ dogmate ad Tiberiũ referente, Tiberius retulit ad Senatũ, ut inter cętera sacra reciperentur: Verũ cum ex cõsultu patrũ Christianos eliminari Vrbe placuisset, Tiberius per edictũ accusatorib. Christianorũ cõminatus est mortẽ, scribit Tertullianus in Apologetico. Petrus Apostolus Antiochenã ecclesiã fundauit, ibiq; cathedram adeptus, sedit annis 25. Multi Senatorũ & Equitũ Romanorũ interfecti.	38
	Olymp. 204.	Tiberius in Cãpania moritur in Lucullana uilla. CAIVS CALIGVLA IIII Rom. regnauit an. 3. mẽses 10.	
	24	1 Caius Cęsar cognomento Caligula Agrippam uinculis liberatum regem Iudææ facit.	39
	† Iudæorũ AGRIPPA an. 7.	Caius semetipsum inter deos refert. Flaccus Auilius præfectus Aegypti multis Iudæos calamitatibus premit consentiente Alexan-	

† Hunc Eusebius in historia Eccles. putat etiã Herodem uocatũ. & de eo recitat uerba Iosephi de morte Herod. de qua in Actis ad finem cap. 12.

drię

Anni mundi.	Iudeorum.	Romanorum.	Anni domini.
		driç populo,& crebris aduerſus eum clamoribus perſonane,Synagogas quoq; eorũ imaginibus, ſtatuis, aris & uictimis polluit.	
	1	2 Refert Philo in eo libro,qui Flaccus inſcribitur, hæc omnia ſe preſente geſta,ob quæ etiam legationem ad Caium ipſe ſuſceperat.	40
		Paſſienus filius ob fraudẽ hæreditatis ſuæ necatus.	
	2	3 Matthęus in Iudęa Euangelium primus ſcribit.	41
		Caius Cognomẽto Caligula,Mẽmij Reguli duxit uxorẽ,impellens eũ ut uxoris ſuę patrẽ eſſe ſe ſcriberet.	
		Põtius Pilatus in multas incidẽs calamitates propria ſe manu interfecit,ſcribunt Romanorum hiſtorici.	
		Caius Petronio Præfecto Syriæ precepit,ut Hierosolymis ſtatuã ſuã ſub nomine Iouis Maximi poneret,quod Iudæi maxima negauerũt obſtinatione.	
		Toto orbe Romano,ſicut Philo ſcribit,& Ioſephus,præterquam in Synagogis Iudęorum ſtatuæ & imagines & aræ C. Cęſaris conſecratæ.	
		Plurimi nobilium à Caio interfecti.	
		Caius ſorores ſuas,quibus ſtuprum attulerat,inſularum exilio condemnauit.	
B 4140	3	4 Caius omnes exules iuſſit interfici.	42
		Caius à protectoribus ſuis occiditur in Palatio anno ætatis ſuæ XXV.	
	Olymp. 205.	CLAVDIVS XV Rom.regnauit an.13. mẽſes 9.diebus 18.	
	4	1 Iſte eſt Claudius patruus Druſi,q̃ apud Mogũtiacum monumentũ habet.Alibi legi auunculus, quia frater matris Cæſi fuit.	43
	5	2 †PETRVS Apoſt. natiõe Galilęus,Chriſtianorũ Põtifex primus,cũ primũ. Antiochenã eccleſiã fundaſſet Romã proficiſcitur,ubi Euangeliũ prædicans 25. annis eiuſdem urbis Epiſcopus perſeuerat.	44
	6	3 Marcus Euangeliſta interpres Petri, Aegypto & Alexandriæ Chriſtum annuntiat. Primus Antiochiæ Epiſcopus ordinatur Euodius.	45
	7	4 Agrippa rex Iudęorũ an.7.imperans moritur.	46
	Iudęorũ	Poſt quẽ filius eius Agrippa auuunculus Herodis à Claudio ſubſtituitur regnum.	
	REX AGRIPPA ſuperioris Agrippę filius annis 26.		
		Prophetia Agabi,quę in Actibus Apoſtolorũ famẽ in toto orbe futurã dixerat,ſub Claudio explet.	
		Claudius de Britannis triumphauit,& Orchadas inſulas Romano adiecit imperio,in cuius	

† Si Paulo credimus in epiſt. ad Galat. hoc hic falſũ erit. Poſt cõuerſionem enim ſuã in Arabiã cõmeceßit ubi tres pacti ſunt anni. Poſt deinde 14. annos uenit Heroſolymas ad Apoſtolos ubi etiã Petrus. Prætereà à paßione abierant, Menſes prope duo decim uſq; ad conuerſionem Pauli. Colligunt igitur 18. anni, ubi hic ſunt duntaxat undecim à paßione Chriſti.

gloriæ

Anni mundi.	Iudæorum.	Romanorum.	Anni domini.
		gloriæ memoriam filium suum Britannorũ appel lauit.	
		Domitius Afer Nemausensis clarus Orator habe tur, qui postea Nerone regnante ex cibi redundan tia in cœna moritur.	
		Clodius Quirinalis Rhetor Arelatensis Romæ in signissime docet.	
	Olymp.	Inter Theram & Therasiam exorta est insula ha	
	206.	bens stadia 30.	
	1	5 Descriptione Romæ facta sub Claudio inuenta	47
		sunt ciuium Romanorum CXIX centena CXLIIII milia.	
		Claudius circa hæc tempora Fucinum lacum exic cauit, XI annos triginta hominum milibus sine in termissione operantibus.	
		Portum Ostię Claudius extruxit, dextra læuaq; duobus quasi brachijs obiectis.	
	2	6 Thracia hucusque regnata in Romanorum pro uinciam redigitur.	48
		Maria uirgo Iesu Christi mater ad filium in cœlum assumitur, ut quidam fuisse sibi reuelatũ scribunt.	
D	3	7 Sub Procuratore Iudææ Cumano in diebus azi morũ tanta est Hierosolymis orta seditio, ut in por tarum exitu populo corruente 30. milia Iudæorũ perierint.	49
	4	8 Palæmon Vincentinus insignis Grammaticus Romæ habetur, qui quondam interrogatus, quid inter stillam & guttam interesset. gutta inquit, stat, stilla cadit.	50
	Olymp.	M. Antonius Liberalis Latinus Rhetor grauissi	
	207.	mas inimicitias cum Palæmone exercet.	
	5	9 Fames facta in Græcia, modius sex drachmis uc nundatus est.	51
		Tres simul soles apparuerunt, statimq; simul in eundem orbem coierunt.	
5150	6	10 Magna fames Romæ.	52
		Dionysius Areopagita præstabilis olim Philoso phus claret.	
	7	11 Claudius Felicem Procuratorem Iudææ mittit,	53
		apud quem Paulus Apostolus accusatus in defen sionem sui perorat.	
	8	12 Philippus Apostolus Christi apud Hieropolim	54
		Asiæ ciuitatem dum Euangeliũ populo nuntiaret,	

cruci

Anni mundi.	Iudæorum.	Romanorum.	Anni domini.
		cruci affixus, lapidibus opprimitur.	
	Oly.208.	Sub Felice Procuratore Iudeę extiterũt multi	
	9	13 qui populum suasione deciperẽt, in qua & Aegyptius quidã Pseudopropheta fuit, qui plurimos sibi associans in ipso magnarũ rerum conatu per exercitum Felicis opprimitur. Scribit Iosephus cõsentanea Apostolorum Actibus, in quibus Paulo dicitur à Tribuno: Nonne tu es Aegyptius, qui ante hos dies concitasti, & eduxisti in desertum quatuor milia uirorum?	55
	10	14 Claudius moritur in palatio, anno ætatis	56
		sue 64.	
		NERO VI Romanorum, regnauit annis 14,	
		mensibus 7, diebus 28.	
	11	1 Huius auunculus fuit Caius Caligula.	57
		Felice recedente à Iudæa, seditio in Cæsarea Palestinæ orta magnam Iudæorum multitudinem	
		perdidit.	
	12	2 Festus in gubernatione succedit Felici, apud	58
		quem præsente Agrippa rege Paulus Apostolus religionis suę rationem exponens uinctus	
B		Romam mittitur.	
	Oly.209.	Probus Berythius eruditissimus Grammaticorum Romæ agnoscitur.	
	13	3 Statius Surculus Tholosanus in Gallia celeberrime Rhetoricam docuit.	59
	14	4 Terræmotus Romę, & solis defectio.	60
	15	5 Nero Agrippinam matrem suam, & sororem	61
		patris interficit.	
5160	16	6 Nero tantę luxuriæ fuit, ut frigidis & calidis la	62
	Oly.210.	uaretur unguentis, retibus q; aureis piscaretur,	
		quæ purpureis funibus extrahebat.	
		Nero Romæ cithara contendens superat.	
		Festo in magistratu Iudeæ succedit Albinus.	
	17	7 Iacobus frater Domini, quem omnes iustum	63
		appellabant, à Iudeis lapidibus opprimitur, in	
		cuius thronum† Simeon, qui & Simon secundus summittitur.	
	18	8 Ante mensam Neronis fulmen cecidit.	64
	19	9 Post Marcum Euangelistam primus Alexandrinæ Ecclesię ordinatur Episcopus Annianus	65
		qui præfuit annis 22.	
		Persius Volaterranus Satyricus Poëta moritur,	

† Hic Cleophæ filius erat. Vide Euseb. hist. lib. 3. cap. 32.

	An. mũdi.	Iud. coriũ.		Romanorum.	Anni domini.
C				anno ætatis ſuæ XXIX.	
				Thermæ à Nerone ædificatę, quas Neronianas appellauit,	
				Nero Romæ in Citharistarum agone contendens omnes ſuperat.	
		20	10	M. Anneus Lucanus Cordubenſis Poëta in Piſoniana coniuratione deprehenſus, brachium ad ſecandas uenas medico præbuit.	66
				Nero ut ſimilitudinẽ ardentis Troię inſpiceret, plurimã partẽ Romanę urbis incendit.	
				In Aſia tres urbes terræmotu cõciderunt, Laodicia Hieropolis, Coloſſe.	
				Albino Procuratori Iudęę Ceſtius Florus ſuccedit, ſub quo Iudęi contra Romanos rebellauerunt.	
		Oly. 220		Iunius Anneus Gallio frater Senecę egregius declamator propria ſe manu interfecit, mortem eius Nerone in ſuam præſentiã differẽte.	
		21	11	Duę tantũ prouinciæ ſub Nerone factæ, Pontus Polemoniacus, & Alpes Cottię, Cottio	67
D				rege defuncto,	
				Multi nobilium Romę à Nerone interfecti.	
† Pyrrhicas fortaſſe legendum ex Tranquillo Suet.				Nero in Olympiade coronatur, † Cerycas, Citharistas, Tragœdos, Aurigas uario certamine ſuperans.	
				Lucius Anneus Seneca Cordubenſis, præceptor Neronis, & patruus Lucani Poëtæ, inciſione uenarum, & ueneni hauſtu periit.	
		22	12	Rurſum Nero Iſthmia, Pythia, Actia celebrans, inter Cerycas, Tragœdos & Citharistas coronatur.	68
				Neroni expenſas centies centena milia decreto Senatus annuo ſubminiſtrantur.	
		23	13	Nero cũ cęteris uiris inſignibus & Octauiã uxorẽ ſuã interfecit, Cornutumq; Philoſophum præceptorem Perſij in exilium fugat.	69
		24	14	Muſonius & Plutarchus Philoſophi inſignes habentur.	70
				L. Anneus Mella Senecæ frater & Gallionis, bona Lucani Poëtæ filij ſui à Nerone prometur.	
				Primus Nero ſuper omnia ſcelera ſua etiã perſecutionẽ in Chriſtianos facit, in qua Petrus	

& Paulus

An. mũdi.	Iudeorũ.		Romanorum.	An. domini.
			& Paulus glorioſe Romæ occubuerunt.	
			Contra Iudęos, qui Ceſtij Flori auaritiam non ferentes rebellabant, Veſpaſianus magiſter militiæ à Nerone tranſmittitur.	
			Veſpaſianus plurimas urbes Iudææ capit.	
			Flauius Ioſephus ſcriptor hiſtoricus, dux belli Iudæorũ, cũ à Romanis interficiendus eſſet, Veſpaſiano prænuntiat de morte Neronis & eius imperio, cuius rei cauſa uitam dono accepit.	
			Poſt Petrum primus Romanam eccleſiam tenuit LINVS annis 11.	
			Nero cum à Senatu quæreretur ad pœnam, è Palatio fugiens ad quartum urbis miliarium in ſuburbano liberti ſui inter Salariam & Numentanam uiam ſemet interficit anno ætatis ſuæ XXXII, atq; in eo omnis Auguſti familia conſummata eſt.	
			GALBA, OTHO & Vitellius Romanorum regnauerunt anno uno, menſibus 9.	
	25	1	Poſt Neronẽ Galba in Hybernia, Vitellius in Germania, Otho Romæ imperiũ arripuerũt.	71
			M. Fabius Quintilianus Romam à Galba perducitur.	
	Oly. 212.		Galba ſeptimo mẽſe imperij ſui in medio Romanæ urbis foro capite truncatur.	
			Veſpaſianus duobus prælijs ſuperatos Iudęos ad muros compulit.	
			Otho tertio regni ſui menſe apud Bebriacum propria manu occubuit.	
			Antiochiæ ſecundus Epiſcopus ordinatur Ignatius.	
			Vitellius octauo imperij ſui mẽſe à Veſpaſiani ducibus occiſus, in Tiberim proijcitur.	
			VESPASIANVS VII Romanorum regnauit annis 9, menſibus 11, diebus 22.	
5170	16	1	Veſpaſianus apud Iudęã Imperator ab exercitu appellatus, & bellum Tito filio commendans, Romam per Alexandriã proficiſcitur.	72
			Capitolium Romæ incenſum.	
		2	Titus Iudęa capta & Hieroſolymis ſubuerſis ſexcenta milia uirorũ interfecit. Ioſephus uero ſcribit undecies cẽtena milia fame et gladio periſſe & alia centũ milia captiuorũ publice	73

C Anni mundi.		Romanorum.	Anni domini.
		uenundata. Vt autem tanta multitudo Hierosolymis re-	
		periretur, caulam azymorum fuisse refert, ob quam ex	
		omni gente Iudęæ ad templum confluentes, urbe quasi	
		carcere sunt recluſi, oportuit enim ꝑsdem diebus Paschę	
		eos interfici, in quibus Saluatorem crucifixerant.	
		Colligitur omne tempus in secundo anno Vespasiani, &	
		nouissimam euersionem Hierosolymarum à XV Tibe-	
		rij Cæsaris anno, & ab exordio prædicationis 43. A capti	
	3	uitate autem, quam ab Antiocho perpessi sunt, anni 239.	74
Oly.		Porrò à Darij secundo anno, sub quo rursum templum	
213	4	ædificatum est, anni 591. A prima autem ædificatione	75
		templi sub Solomone usque ad nouissimam eius ruinam,	
		quæ sub Vespasiano facta est, anni 1102.	
	5	Vespasianus Capitolium ædificare orsus.	76
		In Alexandria facta seditio.	
		Serapion Philosophus & Orator agnoscitur.	
	6	Achaia, Lycia, Rhodus, Bizantium, Samus, Thracia, Si-	77
		cilia, Comagene, quę liberæ antea & sub regibus amicis	
	7	erant, in prouincias redactæ.	78
		Colossus erectus habens altitudinis pedes 107.	
† Quintus Oly.		† Quirinus Asconius Pedianus scriptor historicus clarus	
D 214		habetur, qui LXXIII ætatis suę anno captus luminibus,	
		XII postea annis in summo omniũ honore cõsenescit.	
	8	Gabinius celeberrimi nominis Rhetor in Gallia docuit.	79
		Tres ciuitates Cypri terrę motu corruerunt.	
	9	Lues ingens Romæ facta, ita ut per multos dies in Ephe	80
		meriden decẽ milia fermè mortuorũ hominũ referrentur.	
	10	Vespasianus Colonias deduxit, & mortuus est profluuio	81
		uentris in uilla propria circa Sabinos, anno ætatis 69.	
		TITVS VIII Rom. regnauit annis 2, mensibus 8.	
5280	1	Titus filius Vespasiani in utraq; lingua disertissimus fuit,	82
Oly.		& tantę bonitatis, ut cum quadam die recordatus fuisset	
215		in cœna nihil se illo die cuiquam præstitisse, dixit: Amice,	
		hodie diem perdidi.	
		ANACLETVS III Romanę ecclesię constituitur Epi-	
		scopus annis 12.	
		Mons Vesuuius ruptus in uertice tantũ ex se iecit incẽdij,	
		ut regiones uicinas & urbes cum hominibus exureret.	
	2	Titus Musonium Rufum Philosophũ de exilio reuocat.	83
		Titus Amphitheatrum Romæ ædificat, & in dedicatione	
		eius quinq; milia ferarum occidit.	
		Romę plurimę ędes incendio concremantur.	
		Titus morbo perijt in ea uilla, in qua pater pridie Idus	

Septembres

Anni mundi.		Romanorum.	Anni domini.
		Septembres, anno ætatis 42.	
		DOMITIANVS Titi frater iunior, IX Romanorum regnauit annis 15, mensibus 9.	
	1	Decreto Senatus Titus inter deos refertur.	84
		Domitiani uxor Augusta appellatur.	
	2	Domitianus quotidie secretam quietem cõsueuit sumere, in qua nihil aliud curabat, nisi muscas stylo præacuto cõfigere.	85
	3	Domitianus Eunuchos fieri prohibuit.	86
		Tres uirgines Vestæ ob stuprum damnatæ.	
Oly.		Plurimos Senatorũ Domitianus in exilium mittit.	
216.	4	Secundus Alexandrinæ ecclesiæ constituitur Episcopus	87
		Albilius, qui præfuit annis 13.	
	5	Domitianus templum sine admixtione lignorũ cõstruit.	88
	6	Primus Domitianus Dominũ se & deũ appellari iussit.	89
		Nasamones & Daci dimicantes contra Romanos uicti.	
	7	Duo menses aliter appellati September Germanicus, & October Domitianus.	90
Oly.		Quintilianus ex Hispania Calagurritanus, qui primus	
217.		Romæ publicã scholam & salariũ è fisco accepit, claruit.	
	8	Domitianus plurimos nobiliũ in exiliũ mittit, & occidit.	91
5190	9	Domitianus Mathematicos & Philosophos Romana urbe pellit.	92
	10	Multa opera Romæ facta, in quîs Capitoliũ, forum transitoriũ, diuorũ porticus, Hisuiũ ac Serapium, stadiũ, horrea piperatoria, Vespasiani templũ Mineruę Chalcidicæ † Odiũ, forũ Traiani, thermę Traianæ & Titianę, & Pantheon.	93
	11	Domitianus de Dacis & Germanis triumphat.	94
		Domitianus tantæ superbię fuit, ut aureas & argẽteas statuas sibi in Capitolio poni iusserit: hæcq; & cętera omnia	
Oly.		suo tantũ titulo, sine ulla prisci autoris memoria signaret.	
218.		CLEMENS III Rom. ecclesiæ Episcopus præfuit an. 9.	
		Maxima uirginũ Vestaliũ Cornelia cõuicta stupri, iuxta legem	
	12	Domitianus, phibuit uites in urbib. seri. (uius defossa est.	85
		Flauius Iosephus uicesimum librum Antiquitatum huius temporis scribit. (in exilium misit.	
	13	Domitianus multos nobilium perdidit, quosdam uero	96
	14	Secũdus post Neronem Domitianus Christianos persequitur, & sub eo Apostolus Ioannes in Pathmon insulã relegatus Apocalypsin uidit, quã Irenęus interpretatur,	97
	15	Domitianus rursum Philosophos & Mathematicos Roma per edictum extrudit.	98
Oly.		Apollonius Tyaneus, & Euphrates insignes Philoso-	
219.		phi habentur.	

† Methodii.

C Anni mundi.		Romanorum.	An. domini.
	16	Domitianus eos qui de genere Dauid erãt interfici præcipit, ut nullus Iudæorum regno reliquus foret.	99
		Scribit Brutius plurimos Christianorum sub Domitiano fecisse martyrium, inter quos & Flauiam Domicillam Flauij Clementis Consulis ex sorore nepotem in insulam Pontianam relegatam, quia se Christianã esse testata est.	
		Multa signa atq; portenta Romæ & toto orbe facta.	
		Domitianus occisus in Palatio, & per uespillones ignobiliter asportatus anno ætatis 36. clypeiq; & imagines eius passim ubiq; per Romam in terram sunt deiectæ, & à populo per ignominiam publice conculcatæ.	
		NERVA X Romanorũ regnauit anno uno, mensibus 4.	
		Alexãdrinę ecclesię III Episcopus præfuit Cerdo an. 11.	
	1	Senatus decreuit ut omnia quæ Domitianus statuerat in irritũ deducerent. Itaq; multi quos iniuste eiecerat de exilio reuersi, nonnulli bona propria receperunt. Aiunt & Apostolum Ioannem hoc tempore exilio solutũ Ephesum secessisse, qua urbe & hospitiolum, & amicos amantissimos sui habebat.	100
D		Iustus à Tiberiade Iudæorum scriptor agnoscitur.	
		Nerua morbo periit in hortis Sallustianis anno ætatis 72, cum iam Traianum adoptasset in filium.	
		Traianus Agrippinę in Gallijs Imperator factus, natus Italicæ in Hispania.	
		TRAIANVS XI Rom. regnauit annis 19. mensibus 6	
	1	Decreto Senatus Nerua in deos relatus est.	101
5300	2	EVARISTVS IIII Romanæ ecclesiæ Episcopatum	102
		suscepit annis 9.	
Oly.		Ioannem Apostolum usq; ad Traiani tempora Irenæus	
220	3	Episcopus permansisse scribit, post quem auditores eius	103
		insignes fuerunt Papias Hieropolitanus Episcopus, &	
		Polycarpus Smyrneus, & Ignatius Antiochenus.	
	4	Traianus de Dacis & Scythis triumphat.	104
	5	Traianus uicto rege Decebalo Daciam fecit prouinciã,	105
† Forte Agarenos legendum est ex Dione.		Hyberos, Sauromatas, † Asroẽnos, Arabes, Bosphoranos, Colchos in fidem accepit, Seleuciã & Ctesiphontẽ,	
	6	Babylonem occupauit, & tenuit in mari rubro classem,	106
Oly.		& instituit ut per eam Indię fines uastarentur.	
221.		Romę aurea domus incendio conflagrauit.	
† In historia Euigbij est 12. anno Traiani, lib. 4 prorsus ab initio.	7	Terræmotu quatuor urbes Asię subuersę, Elea, Myrrhina, Pytanæ, Cymę, & Græcię duę Opũtiorũ & Oritorũ.	107
	8		108
	†9	Alexandrinæ ecclesiæ IIII Episcopus ordinatur nomine	109
	10	Traiano aduersus Christianos persecuti (Primus, an. 12.	110

onem

An. mūdi.		Romanorum.	An. domini.
		onem mouēte Simon filius Cleophæ, qui Hierosolymis	
Oly.		Episcopatum tenebat, crucifigitur, cui succedit Iustus.	
222.	11	Ignatius quoq; Antiochenæ ecclesię Episcopus Romā	111
		perductus bestijs traditur, post quē tertius Episcopus cō-	† Alijs Hero.
		Plinius Secūdus cū quandā prouinciā (stituit † Eron.	
		regeret, & in magistratu suo plurimos Christianorū inter	
		fecisset, multitudine eorum perterritus, quæsiuit à Traia-	
		no quid facto opus esset, nūtians ei. Pręter obstinationē	
		non sacrificandi, & ante lucanos cœtus ad canendū cui-	
		dam Christo deo, nihil apud eos reperiri. Præterea ad cō	
		ferendam disciplinam uetari ab his homicidia, furta, adul	
		teria, latrocinia, & his similia. Ad quę commotus Traia-	
		nus rescribit: hoc genus quidem inquirendos non esse,	
		oblatos uero puniri oportere. Tertullianus refert in Apo	
		logetico.	
		ALEXANDER V Rom. ecclesiæ Episcopatum tenet an. 10.	
5310	12	Plinius Secūdus Nouocomēsis Orator & historicus insi	112
gnis habeē, cuius plurima ingenij opera extāt, perijt dum inuisit Vesuuiū.			
		Tres Galatię ciuitates terræmotu erutę.	
	13	Pantheon Romæ fulmine concrematum.	113
	14	Post Iustum ecclesię Hierosolymitanæ Episcopatū IIII	114
		suscepit Zachæus, post quē V Tobias, cui succedit VI	
B Oly.		Beniamin, ac deinde VII Ioannes, & VIII Matthias,	
223.		in cuius locum IX constituitur Philippus.	
	15	Traianus Armeniam, Assyriam, Mesopotamiam fecit	115
		prouincias.	
	16	Terræmotus Antiochiam penè totā subruit ciuitatem.	116
	17	Iudęi qui in Libya erant aduersum cohabitatores suos	117
		alienigenas dimicant. Similiter in Aegypto & in Alexan	
		dria, apud Syrenem quoq;, & Thebaidem magna sedi-	
		tione contendunt, uerum gentilium pars superat in	
		Alexandria.	
	18	Iudæis Mesopotamiæ rebellantibus præcepit Imperator	118
		Traianus Lysiæ Quieto, ut eos prouincia exterminaret,	
Oly.		aduersus quos Quietus aciem instruens infinita milia eo-	
224		rū interfecit, & ob hoc Procurator Iudææ ab Imperatore	
	19	Salaminam urbem Cypri interfectis in (decernitur.	119
		ea gentilibus, subuertere Iudęi.	
		Traianus morbo in Selenunti perit, siue, ut alibi scriptū	
		reperimus, apud Seleuciam Isauriæ profluuio uentris ex-	
		tinctus est, anno ætatis 63, mense 9, die 4. Ossa eius	
		in urnam auream collata, & in foro sub columna posi-	
		ta, solusq; omnium intra urbem, & in foro sepultus est.	

Anni mundi.		Romanorum.	Anni domini.
C		ADRIANVS XII Romanorum regnauit annis 21.	
	1	Adrianus Italicæ in Hispania natus, consobrinæ Traiani filius fuit.	120
		Adrianus Alexandriam à Romanis subuersam publicis instaurauit expensis.	
		Adrianus Traiani munera gloriæ, de Assyria, Mesopotamia, Armenia, quas ille prouincias fecerat, reuocauit exercitus.	
	2	Adrianus Iudæos capit secũdo cõtra Romanos rebellantes.	121
		Senatus Traianum in deos refert.	
		Adrianus eruditissimus fuit in utraq; lingua, sed in puerorum amore parum continens fuit.	
		Adrianus reliqua tributorum urbis relaxauit, chartis publice incensis: plurimos etiã ipsis tributis liberos præstitit.	
		SIXTVS VI Romanæ ecclesiæ Episcopatum tenet annis 10.	
5320	3	Plutarchus Cheronęus, & Sextus, & Agathobolus, & Oenomaus Philosophi insignes habentur.	122
		Alexandrinæ ecclesiæ V cõstituitur Episcopus Iustus annis 11.	
Oly.		Bellum contra Sauromatas gestum.	
225.	4	Terræmotu facto Nicomedia ruit, & Nicenæ urbis pluri/ma euersa sunt, ad quarum instaurationem Adrianus de publico est largitus impensas.	123
D		Euphrates Stoicus Philosophus moritur.	
	5	Adrianus in Libyam, quæ à Iudæis uastata fuerat, Colonias deduxit.	124
	6	Adrianus Atheniensibus leges petentibus ex Draconis & Solonis, reliquorumq; libris iura composuit.	125
	7	Cephisus fluuius Eleusinam inundauit, quem Adrianus sponte coniungens Athenis hyemem exigit.	126
Oly.		Hierosolymis X post Philippum cõstituitur Episcopus	
226.	8	Seneca, post quem XI Iustus, cui successit XII Leui,	127
		post quem XIII Ephres, XIIII Ioses, XV Iudas. Hi omnes usq; ad euersionem, quem ab Adriano perpessa est Hierusalem, ex circumcisione Episcopi præbuerunt.	
		Adrianus sacris Eleusinæ initiatus, multa Atheniensibus bona largitus est.	
	9	Quadratus discipulus Apostolorũ. & Aristides Atheniensis noster Philosophus, libros pro Christiana religione Adriano dedere compositos. Et Serenus Granius legatus uir apprime nobilis literas ad Imperatorem mittit,	128
	10	iniquissimum esse dicens, clamoribus uulgi innocentium hominum sanguinem concedi, & sine ullo crimine nominis tantũ & sectæ reos fieri. Quibus cõmotus Adrianus Minutio Fundano Proconsuli Asiæ scripsit, sine	129
	11		130

obiectu

Anni mundi.		Romanorum.	Anni domini.
		obiectu criminũ Christianos non condemnandos. Cu-	
Oly.		ius Epistolę usq; ad nostram memoriã durat exemplum.	
227.		Imperator Adrianus pater patrię appellatur,& uxor	
		eius Augusta.	
	12	TELEOPHORVS VII Romanæ ecclesiæ Episcopatum	131
		suscepit an. 11.	
		Antiochiæ constituitur IIII Episcopus Cornelius.	
		Nicopolis & Cæsarea terræmotu conciderunt.	
5130	13	Antinous puer egregio eximię pulchritudinis in Aegy-	132
		pto moritur,quem Adrianus diligenter sepeliens:nam in	
		delitijs habuerat,in deos refert,ex cuius nomine etiam	
		urbs appellata est.	
	14	Alexãdrinæ ecclesiæ VII Episcopus præfuit Eumenes	133
		Templũ Veneris ab Adriano Romæ factum. (an.13.	
	15	Saluius Iulianus perpetuum composuit Edictum.	134
		Adrianus Athenis hyemem exigens Eleusinam inuisit.	
Oly.		Adrianus cũ insignes & plurimas ædes Athenis fecisset	
228.		agonem æddidit. bibliothecamq; miri operis extruxit.	
	16	Iudęi in arma uersi Palestinam depopulati sunt,tenente	135
		prouincia Tynio Rufo,cui ad opprimendos rebelles	
		Adrianus misit exercitum.	
		Phauorinus & Palęmon Rhetores insignes habentur.	
	17	Basilides hæresiarches in Alexãdria cõmemoratur,à quo	136
		† Cochebas dux factionis Iudæorum nolen- (Gnostici.	
		tes sibi Christianos aduersum Romanum militem ferre	
		subsidium,omnimodis cruciatibus necat.	
		Quadragesimale ieiũnium à Teleophoro per hoc tem-	
		pus institutum,ac præceptum quidam scribunt.	
	18	Bellum Iudaicum quod in Palæstina gerebatur finem ac-	137
		cepit,rebus Iudęorum penitus oppressis. Ex quo tẽpore	
		etiam introëundi eis Hierosolymam licentia ablata.pri-	
	19	mum dei nutu,sicut Prophetæ uaticinati sunt,deinde Ro	138
		manis interdictionibus.	
Oly.		Hierosolymis primus ex gentibus constituitur Episco-	
229.		pus Marcus,cęteris antibus his qui fuerant ex Iudæis.	
	20	Aelia ab Aelio Adriano cõdita,& in fronte eius portæ	139
		qua Bethleem egredimur,Sus sculptus in marmore,signi	
		ficans Romanę potestati subiacere Iudæos. Nonnuli à	
		Tito Aelio filio Vespasiani extructam arbitrantur.	
	21	Adrianus morbo intercutis aquę apud Baias moritur	140
		maior sexagenario.	
		T. ANTONINVS cognomento Pius,cum liberis suis	
		† Aurelio & Lucio XIII Romanorũ regnauit an.23.mẽsibus 3.	

† Barchochebas est in Ecclesiastica historia.

† Non concordant cum historia, Aelij non Aurelij appellandi.

Ć Anni mundi.		Romanorum.	An. domini.
	1	Antoninus pater patriæ appellatur.	141
		Galenus medicus his temporibus claruit.	
5340	2	HYGINVS VIII Romanæ ecclesiæ Episcopatū suscipit	142
		annis 4.	
Oly.		Sub Hygino Romanæ urbis Episcopo Valentinus hære	
230		siarches, & Cerdo magister Marcionis Romam uenerūt.	
	3	Iustinus Philosophus librum pro nostra religione con/	143
		scriptum Antonino tradidit.	
	4	Heros V Antiochiæ constituitur Episcopus.	144
	5	Marcus VII Alexandriæ Episcopatum suscipit an. 10.	145
† Hic omissa est linea de Pio qui IX Romanæ ecclesiæ præfuit an. 15. hic quiē sunt 11.	6	†	146
Oly.		Valentinus hæreticus agnoscit, p manet usq; ad Aniceti.	
231.		Sancitum est à Pio, ut resurrectio dominica die dominica	
		celebrē, q̄ à pluribus postea Pōtificibus confirmatū est.	
	7	Mesomedes Cretensis Citharœdorum carminū musicus	147
		Poëta agnoscitur. (betur.	
	8	Taurus Berythius Platonicę sectę Philosophꝰ clarus ha	148
	9	Arianus philosophus Nicomediensis agnoscitur, & Ma	149
		ximus Tyrius.	
	10	Apollonius Stoicus natiōe Chalcidicus, & Basilides Sy	150
D. Oly.		ropolitanus Philosophi illustres habentē, qui Veri quoq;	
232		Cæsaris præceptores fuerunt.	
	11		151
5350	12	Celadion VIII Alexādrinę ecclesię Epis. præfuit an. 14.	152
	13	Crescēs Cynicus agnoscitur, qui Iustino nostri dogmatis	153
		Philosopho, qui se gulosum & præuaricatorem Philoso/	
	14	phiæ arguebat, persecutionem suscitauit, in qua ille glo/	154
Oly.		riose pro Christo sanguinem fudit.	
233	15		155
† Hic in hist. Euseb. dicitur 11. an. præfuisse, cum hic sint 10.	16	† ANICETVS X Romanæ ecclesię Episcopatum tenet	156
		an. 10. sub quo Polycarpus Romam ueniens multos ab	
	17	hæretico errore correxit.	157
	18		158
Oly.		Cassianus XVII Hierosolymæ Episcopatū post Marcū	
234	19	suscepit, post quē XVIII Publius, cui succedit XIX Maxi	159
	20	mus, XX Iulianus, XXI Gaianus, XXII Symmachus,	160
	21	XXIII Caius, XXIIII Iulianus, XXV Capito.	161
5360	22	Antoninus Pius suo patrimonio opulentissimus, propri	162
		as opes amicis liberalissime tribuit, ærarium uero publi/	
		cum ditissimum reddidit.	
Oly.		Antoninus tantę æquitatis fuit, ut plurimę nationes depo	
235		sitis armis suæ solę sententiæ parueriut.	
		Antoninus Pius apud Lorum uillam suam 12 ab	

A Anni mundi.		Romanorum.	An. domini.
	23	urbe miliario moritur, anno uitæ suæ 72.	163
		MARCVS ANTONIVS qui & Verus, XIIII Romanorum regnauit, & Lucius Aurelius Cõmodus, annis 19, mense uno.	
	1	Hi primũ æquo iure imperium miniſtrauerunt, cum usq; ad hoc tempus ſinguli Auguſti fuerint.	164
	2	Lucio Cæſari Athenis ſacrificãti ignis in cœlo ab oriente in occidentem ferri uiſus.	165
	3	Vologeſus rex Parthorũ, uicinas ſibi Romanas, puincias (depopulatus eſt.	166
Oly. 236		Fronto Orator inſignis habetur, qui Marcũ Antoninum Verum latinis literis erudiuit.	
	4	Seleucia Syriæ urbs cum trecentis milibus hominũ à Romanis capta.	167
	5	Apud Piſas Peregrinus Philoſophus rogo quẽ ex lignis compoſuerat incenſo, ſemet ſuperiecit.	168
	6	L. Cęſar de Parthis cum fratre triumphauit.	169
		Agrippinus IX Alexãdrinæ eccleſiæ Epiſcopus, præfuit an. 12.	
	7	Perſecutione orta in Aſia, Polycarpus & Pionius fecere martyrium, quorum ſcriptæ quoq; paſſiones feruntur.	170
Oly. 237.		Plurimi in Gallia gloriole ob Chriſti nomen interfecti, quorũ usq; in præſentẽ diem cõdita libris certamina perſeuerãt.	
	8	Lues multas, puincias occupauit, Roma ex parte uexata.	171
B		Romani contra Germanos, Marcomannos, Quados, Sarmatos & Dacos dimicant.	
		SOTER XI Romanæ eccleſiæ Epiſcopatum ſuſcepit, † an. 14.	
		Theophilus Antiochię XVI Epiſcopus ordinat̃, cuius plurima ingenij opera extant.	
5370	9	Lucius Imperator anno regni ſui nono, ſiue ut quidã putant XI inter Concordiam & Altinum apoplexia extinctus eſt, ſedens cum fratre in uehiculo.	172
	10	Antonino Imperatori inclyto Aſianus Sardietis Epiſcopus Apologeticum pro Chriſtianis tradidit.	173
	11	Apollinaris Aſianus Hieropolitanus Epiſcopus inſignis	174
Oly. 238.		Dioniſyus Epiſcopus Corinthiorũ clarus habe- (habet. tur, & † Pinetus Cretenſis uir eloquentiſſimus.	
		Pſeudoprophetia quę Cathaphrygas nominat̃, accepit exordiũ autore Montano, Priſcilla, Maximillaq; inſanis uatibus.	
	12	Tatianus hæreticus agnoſcitur, à quo Encratitę.	175
		Bardeſanes alterius hæreſeos princeps notus efficitur.	
		Oppianus Cilex Poẽta cognoſcitur, qui Halieuticã miro ſplendore conſcribit.	
		Tanta per totum orbem peſtilentia fuit, ut pene usq; ad internitionem Romanus exercitus deletus fuerit.	
	13	Imperator Antoninus multis aduerſum ſe naſcentibus	176

bellis

† In hiſt. Eccleſiaſt. lib. 5. c. 23.

† Pynitus in hiſt. Eccleſ.

	Anni mundi.		Romanorum.	Anni domini.
			bellis ſæpe ipſe intererat, ſæpe duces nobiliſſimos deſtina	
			bat, in quibus ſemel pertinaciter exercitui, qui cum eo in	
		14	Quadorum regione pugnabat, iſti opprello, pluuia diu	177
			nitus nulla eſt, cũ ecõtrario Germanos & Sarmatas ful	
			mina perſequerentur, & plurimos eorum interficerent.	
		15	Extant literæ Marci Aurelij grauiſſimi Imperatoris, qui	178
	Oly.		bus illam Germanicam ſitim Chriſtianorũ forte militũ	
	239	16	precationibus impetrato imbri diſcuſſam conteſtatur.	179
			Atticus Platonicę ſectæ Philoſophus agnoſcitur.	
			ELEVTHERIVS Romanæ eccleſiæ XII Epiſcopatum	
			ſuſcipit, annis 15.	
			Antiochię VII conſtituitur Maximinus.	
		17	Antoninus Cõmodum filium ſuum cõſortem regni facit.	180
† Memin't hauddubie Euſebius in hiſtor. caſ. 26. lib. 4. Nam fra ter Lu. ce rat mortuus.		18	† Antonius cum filio de hoſtibus triũphauit, quos, per tri	121
			ennium ãpud Cornutũ habens ſtatiua caſtra, uaſtauerat.	
	5380	19	Imperatores multis multa largiti ſunt, & pecuniam quæ	182
			Fiſco debebatur prouincijs concedentes, Tabulas debi	
			torum in medio Romanæ urbis foro incẽdi præceperũt,	
			ac ne quid bonitati deeſſet, ſeueriores quaſq; leges nouis	
			conſtitutionibus temperauerunt.	
			Antoninus poſt uictoriam adeò in æditione munerũ ma	
			gnificus fuit, ut centum ſimul leones exhibuerit.	
	D Oly.		Commodus à Senatu Auguſtus appellatur.	
	240		Smyrna urbs Aſiæ terræmotu ruit, ad cuius inſtaurationẽ	
			decennalis tributorum immunitas data eſt.	
			Antoninus in Pannonia morbo periit.	
			Iulianus X Alexandrinę eccleſię Epiſcopatum ſortitur	
			annis 10.	
			COMMODVS XV Romanorum regnauit annis 13.	
		1	Commodus de Germanis triumphauit.	183
		2	Templum Serapidis Alexandriæ incenſum.	184
		3	Irenæus Epiſcopus Lugdunenſis inſignis habetur.	185
		4	Thermæ Commodianæ Romæ factæ.	186
	Oly.		Commodus ſeptimum menſem nomine ſuo appellauit.	
	241.	5	Hieroſolymis 26 ordinatur Epiſcopus Maximus, poſt	187
			quem 27 Antoninus, 28 Valens, 29 Dulychianus,	
			30 Narciſſus, 31 Aelius, 32 Germanio, 33 Gordius,	
		6	34 rurſum Narciſſus.	188
		7	Tantis apud Hieroſolymam Epiſcopis conſtitutis, non	189
			potuimus diſcernere tempora ſingulorum, eò quod uſq;	
† vide in h ſt. lib. 5. cap. 21. ad finem.			in præſentem diem eorum Epiſcopatum anni minimè in	
			ueniantur.	
		8	† Apollonius urbis Senator, lecto Senatui inſigni uolu	190

mine

Anni mundi.		Romanorum.	Anni domini.
		mine, quod de Christi fide composuerat, capite ob Chri-	
		sti fidem truncatus est.	
Oly.		In Capitolio fulmen ruit, & magna inflammatione facta	
242.		bibliotheca & uicinæ quæq; ædes concrematę.	
	9	Alexandrinę XI constituitur Episcopus Demetrius	191
		annis 44.	
		Commodus Imperator Collossi capite sublato, suę ima	
		ginis caput iussit imponi.	
5390	10	Serapion VII Antiochiæ Episcopus ordinatur.	192
	11	Commodus multos nobilium interficit, & spectacula po	193
		pulo Romano præbet insignia.	
	12	Incēdio Romæ facto Palatium & ædes Vestæ, plurimaq;	194
Oly.		urbis pars solo coęquatur.	
243.	13	Commodus strangulatur in domo Vestiliani.	195
		AELIVS PERTINAX XVI Romanorū regnauit men	
		sibus 6.	
		Pertinax septuagenario maior cum Prefecturā urbis age	
		ret, ex Senatusconsulto imperare iussus est.	
		VICTOR XIII Romę Episcopatum suscipit annis 10,	
		cuius mediocria de religione extant uolumina.	
		Pertinax obsecrāte Senatu, ut uxorem suam Augustam,	
B		& filium suum Cęsarem appellaret, contradixit: sufficere	
		testatus est, quod ipse regnaret in uitus.	
		Pertinax occiditur in Palatio Iuliani iurisperiti scelere,	
		quem postea Seuerus apud Miluium pontem interfecit.	
		SEVERVS XVII Romanorum regnauit annis 18.	
	1	Seuerus prouincia Tripolitana oppido Lepti, solus ex	196
		Africa usq; in pręsentem diem Romanis Imperator fuit,	
		& in honorē Pertinacis, quem Iulianus occiderat, Perti	
		nacem se cognominari iussit.	
	2	Clemens Alexādrinæ ecclesię presbyter, & Panthenus	197
		Stoicus Philosophus, in disputatione dogmatis nostri di	
		sertissimi habentur.	
	3	Narcissus Hierosolymitarum Episcopus, & Theophi-	198
		lus Cęsariensis, † Polycarpus quoq;, & Bachylus Asiaę	† Polycrates.
Oly.		prouinciæ Episcopi insignes habentur.	
244		Candidus Christianorum disputator cautissimus notus	
		efficitur.	
	4	Quæstione orta in Asia inter Episcopos, an secundum le	199
		gem Mosi 14 mensis Pascha obseruandum esset, Victor	
		Romanæ urbis Episcopus, & Narcissus Hierosolymarū,	
		Polycrates quoq;, & Irenæus, & Bachylus, plurimiq; ec-	
		clesiarum pastores, quid eis probabile usum fuerat literis	

C Anni mundi.		Romanorum.	Anni domini.
		ædiderunt, quarum memoria ad nos usq; perdurat.	
	5	Iudaicum & Samariticum bellum ortum, uel resumptum.	200
	6	Seuerus Parthos, & Adyabenos superauit, Arabesq; in-	201
		teriores ita cęcidit, ut regionem eorum Romanam pro-	
5400	7	uinciam faceret, ob quę Parthicus, Arabicus, & Adyabe	202
		nicus cognominatus est.	
Oly.		Seuero imperāte Thermæ Seuerianæ apud Antiochiam,	
245.		& Romam factę, & Septizodium extructum.	
	8	ZEPHYRINVS XIIII Romanæ ecclesię Episcopatū	203
		suscepit annis 17.	
	9	Persecutione in Christianos facta, Leonides Origenis pa	204
	10	ter gloriosa martyrij morte transfertur.	205
	11	Alexander ob confessionem Domini nominis insignis	206
		habetur.	
Oly.		Clemens multa & uaria conscribit.	
† nostræ 246.	12	Musanus † noster Philosophię scriptor agnoscitur.	207
†Hic puto Scotiā ab Anglia primum diuisam.	13	†Clodio Albino, qui se in Gallia Cęsarem fecerat, apud	208
		Lugdunum interfecto, Seuerus in Britannos bellū transf-	
	14	fert, ubi ut receptas prouincias ab incursione barbarica	209
	15	faceret securiores, uallum per 132 milia passum à mari ad	210
		mare duxit.	
D Oly.		Tertullianus Afer Centurionis Proconsularis.	
247.	16		211
5410	17	Origenes Alexandrię studijs eruditur.	212
	18	Seuerus moritur Eboraci in Britannia.	213
†Hic fuit filius Seueri ut in hist. Dicitur autem annis 7. et mēsibus 6. regnasse. Vide cap. 19. lib. 6. in hist. Euseb.		†ANTONINVS cognomento Caracalla XVIII Ro-	
		manorum regnauit annis 6:	
	1	Antiochię IX Episcopus constituitur Asclepiades.	214
Oly.		Alexāder XXXV Hierosolymorū Episcopus ordinat.	
248.		adhuc uiuente Narcisso, & cum eo pariter ecclesiā regit.	
	2	Antoninus Caracalla cognominatus propter genus ue-	215
		stis quod Romæ eroga uerat, & econtrario Caracallæ ex	
	3	eius nomine Antonianę dictæ.	216
	4	Antoninus Romæ Thermas suo nomine ædificauit.	217
	5	Antoninus tam impatiens libidinis fuit, ut nouercam su-	218
		am Iuliam uxorem duxerit.	
Oly.		Antoninus interficitur inter Edessam & Carras anno	
249.	6	ætatis 44.	219
		MACRINVS XIX Romanorum regnauit anno uno.	
	1	Macrinus Prefecturam Prætorij gerens Imperator	220
		factus.	
		Antiochię X Episcopus constituitur Philerus.	
		Circēsibus Vulcanaliorū Romæ Amphiteatrū incēsum.	

Aggarus

A Anni mundi.		Romanorum.	An. domini
		Aggarus uir ſanctus regnauit Edeſſæ, ut uult Africanus.	
		Macrinus occiditur in Archelaide.	
		MARCVS Aurelius Antoninus XX Romanorum re/	
		gnauit annis 4.	
	1	Marcus Aurelius Antonini Caracallę ut putabatur fi/	221
5420	2	lius, & ſacerdos Heliogabali tẽpli, adeo impudice in im	222
		perio ſuo uixit, ut nullum genus obſcœnitatis omiſerit.	
Oly.		CALLISTVS XV Romanæ eccleſiæ Epiſcopatum ſu/	
250		ſcepit annis 5.	
	3	Heliogabalum templum Romæ ædificatum.	223
	4	In Palæſtina Nicopolis, quæ prius Emmaus uocabatur,	224
		urbs condita eſt, legationis induſtriam pro ea ſuſcipiente	
		Iulio Africano ſcriptore temporum.	
		Antoninus Romæ occiditur tumultu militari, cum ma/	
		tre † Seniaſyra.	† Symiaſyra
		ALEXANDER Mammeæ filius XXI Romanorum	
		regnauit annis 13.	
	1	Alexander Xerxem regem Perſarum glorioſiſſime uin	225
	2	cit, & diſciplinæ militaris tam ſeuerus corrector fuit, ut	226
Oly.		quaſdam tumultuantes legiones integras exautorauit.	
251.	3	VRBANVS XVI Romanæ eccleſię ordinatur Epi/	227
b		ſcopus annis 9.	
	4	Vulpianus Iuriſcõſultus, aſſeſſor Alexandri inſignis ha	228
		betur.	
	5	Thermę Alexandrinę Romæ ædificatæ.	229
	6	Gemianus presbyter Antiochenus, & Hippolytus, &	230
Oly.		Beryllus Epiſcopus Arabiæ, Boſtrenus, clari ſcriptores	
252.		habentur.	
	7	Antiochię XI conſtituitur Epiſcopus Zebennus.	231
5430	8	Origenes Alexandrię clarus habetur,	232
	9	Alexandrinę eccleſiæ XII ordinatur Heracleas an. 16.	233
	10	Alexander in matrem Mãmeam unice pius fuit, & ob id	234
Oly.		omnibus amabilis.	
253	11	Origenes de Alexandria ad Cæſarem Palæſtinę tranſit.	235
	12	PONTIANVS XVII Romanę eccleſiæ Epiſcopatum	236
		ſuſcepit annis 5.	
	13	Alexander occiditur Moguntiaci tumultu militari.	237
		MAXIMINVS XXII Romanorum regnauit annis 3.	
	1	Maximinus primus ex corpore militari ſine Senatus au/	238
Oly.		toritate ab exercitu Imperator electus eſt.	
254.	2	Maximinus aduerſum eccleſiarũ ſacerdotes perſecutio/	239
		nem facit.	
	3	Maximinus Aquileiæ à Pupieno occiditur.	240

C Anni mundi.		Romanorum.	Anni domini.
		GORDIANVS XXIII Romanorum regnauit an. 6.	
	1	ANTHERVS XVIII Romæ Episcopus ordinatur men	241
		se uno, post quem XIX Fabianus annis 13.	
5440	2	Gordiano Romam ingresso Pupienus & Galbinus, qui	242
Oly.		imperium arripuerant in Palatio occisi.	
255.	3	Gordianus admodum adolescens Parthorum natione	243
		superata, cũ reuerteretur ad patriã fraude Philippi Præ-	
	4	fecti Prætorij haud lõge à Romano solo interfectus est.	244
	5	Gordiano milites tumulum ædificant, qui Euphrati im	245
	6	minet, ossibus eius Romam reuectis.	246
†5. Oly.		PHILIPPVS XXIIII Romanorum regnauit an. †7.	
250.	1	Philippus Philippum filium suum consortem regni fa-	247
		cit, primusq; omnium ex Romanis Imperatoribus Chri	
		stianus fuit.	
	2	Regnantibus Philippis millesimus annus Romanæ ur-	248
		bis expletus est, ob quam solennitatem innumerabiles	
†maximo		bestiæ in circo †magno interfectæ, ludiq; in cãpo Martio	
		theatrales tribus diebus ac noctibus populo peruigilan	
		te celebrati.	
	3	Theatrũ Pompei incẽsum, & Echatrostylon 40 missus.	249
D	4	Athlas mons natali Romę urbis cucurrit, & agon	250
		mille annorum actus.	
Oly.		Philippus urbem nominis sui in Thracia construit.	
257.	5	Alexandrinã ecclesiam XIII Episcopum tenuit Diony-	251
5450	6	Philippus senior Veronæ, Romę iunior (sius an. 17.	252
	7	occiditur.	253
		DECIVS XV Romanorũ regnauit anno uno, mẽsibus 3.	
†Eubolie	1	Decius è Pannonia inferiore †Eudaliæ natus fuit.	254
		Decius cum Philippos patrem & filium interfecisset, ob	
		odium eorum in Christianos persecutionem mouet, qua	
		diaconus Laurentius Romæ martyrium duxit.	
		Antonius monachus in Aegypto nascitur.	
		Romę Amphitheatrum incensum.	
		Alexandro Hierosolymorum Episcopo apud Cęsareã	
		Palęstinæ ob martyrium interfecto, & Antiochię Baby	
		la, Mazabbanes & Fabius Episcopi constituuntur.	
†Barbarico		Decius cum filio in †Aprucio occiditur.	
		GALLVS & Volusianus Galli filius XXVI Roma-	
		manorum regnauerunt annis 2, mensibus 4.	
		Romanæ ecclesię Episcopatum post Fabiani glorioſam	
		mortem XX suscepit CORNELIVS annis 2, qui &	
		ipse martyrio coronatus est. Extant ad eum Cypriani	
		VII Epistolæ.	

1 Pestilens

Anni mundi.		Romanorum.	Anni domini.
	1	Pestilens morbus totius orbis multas prouincias occupauit maximeq; Alexãdriam & Aegyptum, ut scribit Dionysius, & Cypriani de mortalitate testis est liber.	255
		Nouatus presbyter Cypriani Romã ueniens, Nouatianum, & cæteros confessores sibi sociat, eò quod Cornelius pœnitentes apostatas recepisset.	
		Antiochiæ XIIII cõstituitur Episcopus Demetrianus.	
	2	LVCIVS XXI Romanę ecclesiæ Episcopatum tenet menses 8. post quem XXII Stephanus annis 3.	256
		Extant ad utrunq; Cypriani Epistolę.	
Oly.		Gallus & Volusianus, cum aduersum Aemilianũ qui in	
258.		Mœsia res nouas moliebatur ex urbe profecti essent, in	
		Foro Flamminij, siue ut alij putãt, Interamnæ interfecti sunt.	
		Aemilianus tertio mense in uasæ tyrãnidis extinctus est.	
		VALERIANVS & Galienus XVII Romanorum regnauerunt annis †15.	†9
	1	Valerianus in Rhetia ab exercitu Augustus,	257
	2	Galienus Romę à Senatu Cæsar appellatus est.	258
		SIXTVS XXIII Rom. ecclesię Episcopatum tenet	
Oly.		annis 8.	
259	3	Cyprianus primum Rhetor, deinde presbyter, ad extremum Carthaginensis Episcopus martyrio coronatur.	259
B	4	Valerianus in Christianos persecutione cõmota statim à Sapore Persarum rege capitur, ibiq; seruitute miserabili consenescit.	260
	5	Sapor rex Persarũ, Syriam, † Siciliam, & Cappadociam depopulatur. (dit.	†Cilicia 261
5460	6	Valeriano in Persas ducto, Galienus pacẽ nostris reddi-	262
Oly.		Antiochiæ XV constituitur Episcopus Paulus Samosatenus.	
260	7	Galieno in omnem lasciuiam dissoluto, Germani Rauennam usq; uenerunt.	263
	8	Alemanni uastatis Gallijs, in Italiam transiere.	264
	9	Græcia, Macedonia, Põtus, Asia, depopulata p. Gothos.	265
	10	Quadi & Sarmatæ Pannonias occupauerunt.	266
		Germanis Hispanias obtinentibus, Tarracon expugna-	
Oly.		Parthi Mesopotamiã tenentes, Syriam incur- (ta est.	
261		sauerunt.	
		Alexãdrinę ecclesię XIIII ordinat Episcopus Maximus an. 10.	
		DIONYSIVS XXIIII Romanæ ecclesię Episcopus constituitur annis 9.	
	11	Odenatus Decurio Palmiremus collecta agrestium manu ita Persas cecidit, ut ad Ctesiphontẽ castra poneret.	267
	12	Hierosolymarum Episcopatum tenet Hymeneus.	268

C Anni mundi.		Romanorum,	An. domini
	13	Paulus Samosatenus à cũctorum prædicatione desistẽs, Artemonis hęresim suscitauit, in cuius locum Antiochenæ ecclesiæ XVI ordinatur Episcopus Domnus.	269
	14	Gallię per Posthumum, & Victorinum, & Tetricum receptę.	270
Oly.		Galienus Mediolani occiditur.	
262	15		271
		CLAVDIVS XXVIII Romanorum regnauit anno uno, mensibus 9.	
5470	1	In Alexandria Bruchium, quod per multos annos fuerat obsessum, tandem capitur.	272
		Claudius Gothos, Illyricum & Macedoniam uastantes superat, ob quę in Curia clypeus ei aureus, & in Capitolio statua aurea collocata est.	
		Claudius Firmij moritur.	
	2	Quintilius Claudij frater à Senatu Augustus appellatus, XVII imperij sui die Aquileiæ occiditur.	273
		AVRELIANVS XXIX Rom. regnauit an. 5. mens. 6.	
	1	Antiochenę ecclesiæ XVII ordinat Episcopus Tymęus.	274
Oly.		Aurelianus, Tetrico apud Catalaunios prodẽte exercitũ	
D 263.		suum, Gallias recepit.	
	2	Zenobia apud Timmas, haud longe ab Antiochia uincitur, quæ occiso Odenato marito, oriẽtis tenebat imperiũ, in qua pugna strenuissime aduersum eum dimicauit.	275
		Pompeianus dux cognomẽto Francus, cuius familia hodie apud Antiochiã perseuerat, & ex cuius Euagrius charissimus nobis stirpe descendit.	
	3	Eusebius Laodicenus Episcopus insignis habetur.	276
		Aurelianum Romæ triumphante Tetricus & Zenobia currum præcesserunt, ex quibus Tetricus Corrector postea Lucaniæ fuit, Zenobia in urbe summo honore cõsenuit, à qua hodie quoq; Romæ Zenobia familia nuncupatur.	
	4	Aurelianus templum Solí ædificat, & Romam firmioribus muris uallat.	277
		Primus agon Solis Aureliano constitutus.	
	5	Aurelianus cum aduersum nos persecutionem mouisset, fulmen iuxta eum comitesq; eius ruit, ac non multo post	278
Oly. 264.		inter Constantinopolim, & Heracliam in Cenophrurio uiæ ueteris occiditur.	
		TACITVS XXX Romanorum regnauit menses 6.	
		quo apud pontẽ occiso, obtinuit Florianus imperiũ diebus 80. Hoc quoq; apud Tharsum interfecto.	279
		PROBVS XXXI Rom. regnauit annis 6. menses 4.	

FELIX

Anni mundi.		Romanorum.	An. dominī.
	1	FELIX XXV Romanæ ecclesiæ Episcopatum suscepit	280
		Probus Gallias à Barbaris iterum occupatas (an. 5.	
		ingenti uirtute restituit.	
		Anatholius Laodicenus Episcopus Philosophorum di	
		sciplinis eruditus, plurimo sermone celebratur.	
	2	Secūdo anno Probi iuxta Antiochenos 325 annus fuit,	
		iuxta Tyrios 402, uel 303 secundum quosdam, iuxta	281
		Laodicenos 324, iuxta Ediſſenos 388, iuxta Ascalo-	
		nitas 380.	
		Insana Manichęorum hæresis in commune humani gē-	
		neris malum exorta.	
5480	3	Probus Gallos & Pānonios uineas habere permisit, Al-	282
		mumq; & Aureum montem militari manu cōsitos pro-	
Oly.		uincialibus colendos dedit.	
285.	4	Antiochiæ XVIII constituitur Episcopus Cyrillus.	283
		Saturninus magister exercitus nouam ciuitatem Antio-	
		chiæ orsus est condere, qui postea imperium molitus in-	
		uadere Apameæ occiditur.	
	5	EVTYCHIANVS XXVI Romanę ecclesię Episcopatū	284
		suscepit mens. 8. post quem XXVII Gaius an. 15.	
	6	Probus tumultu militari apud Syrmium in turri, quæ uo-	285
		cata Ferrata occiditur. (an. 19.	
		Alexandrinæ ecclesię XV Episcopus præfuit Theonas	
		CARVS cum filijs Carino & Numeriano XXXII	
		Romanorum annis 2.	
	1	Carus Narbonēsis, cum omni Parthorū regione ualtata	286
Oly.		† Cochlem & Ctesiphontē nobilissimas hostiū urbes cœ-	† Seleuciam
286.		pisset, super Tigrim castra ponens fulmine ictus interijt.	
	2	Numerianus cum ob oculorū dolorem lecticula uehere-	287
		tur, insidijs Apri soceri sui occisus est, uix fœtore cadaue-	
		ris post aliquot dies scelere comperto.	
		Carinus prælio uictus apud Murgum occiditur.	
		DIOCLETIANVS XXXIII Rom. regnauit an 20.	
	1	Diocletianus Dalmata Scribe filius, Imperator electus	288
		statim Aprum in militum cōcione percussit, iurans non	
		sine suo scelere Numerianum interfectum.	
	2	Diocletianus in consortiū regni Herculiū Maximianū	289
		assumpsit, qui rusticorū multitudine oppressa, qui factio-	
	3	ni suæ Baccharidarū nomē indiderit, pacē Gallijs reddit.	290
Oly.		Carausius sumpta purpura Britannias occupauit.	
287.		Narseus orienti bellum intulit.	
	4	Quinquegentiani Africam infestauerunt.	291
5490	5	Aegyptum Achilleus obtinuit, ob quæ Constantius &	292

C Anni mundi.		Romanorum.	An. domini.
		Galerius Maximianus Cæsares assumuntur in regnum,	
		quorum Constantius Claudij ex filia nepos fuit, Gale-	
		rius in Dacia haud longè à Geroica natus: atq; ut eos	
	6	Diocletianus etiã affinitate cõiungeret, Cõstantinus pri	293
		uignam Herculij Theodoram accepit, ex qua postea sex	
	7	liberos Cõstantini fratres habuit. Galerius filiam Dio-	294
		cletiani Valeriam duxit, ambo uxores quas habuerãt re-	
		pudiare compulsi.	
Oly.		Busiris & Coptus contra Romanos belligerantes ad so	
268.		lum usq; subuersæ sunt.	
	8	Carporum & Basternarum gentes in Roma num solum	295
		translatæ sunt.	
	9	Primus Diocletianus adorari se ut deum iussit, & gem-	296
		mas uestibus calceamentisq; inseri, cum ante eum omnes	
		Imperatores in modũ iudicũ salutarẽtur, & chlamyde tan	
		tum purpurea à priuato habitu plus haberent.	
	10	MARCELLINVS XXVIII Romanæ ecclesiæ Episcopa	297
		tum suscepit annis 9.	
		Alexandria cum omni Aegypto per Achilleũ ducem à	
		Romana potestate desistẽs, octauo obsidionis mense à	
	11	Diocletiano capta est. Itaq; plurima per totam Aegyptũ	298
D		grauibus proscriptionibus exilijsq; uexati, interfectus	
Oly.		qui perduellionis causa fuerunt.	
269.	12	Ecclesiæ Hierosolymorũ XXXVIII ordinatur Episco-	299
	13	Post decem annos per Asclepiodorum (pus Labdas.	300
		Præfectum Prętorij Britanniæ receptæ.	
		Iuxta Lingonas à Constantino Cęsare 60 milia Ale-	
		mannorum cæsa.	
		Galerius Maximianus uictus à Narseo ante Carpentum	
		Diocletiani purpuratus cucurrit.	
	14	Veturius magister militię Christianos milites persequit,	301
		paulatim ex illo iam tempore persecutione aduersum	
		nos incipiente.	
		Galerius Maximianus superato Narseo, & uxoribus ac	
		honore suscipitur.	302
5500	15	Thermę Diocletianæ Romę factæ, & Maximianæ	
		Carthagine.	
Oly.		Ecclesiæ Hierosolymorum XXXVIII prefuit Ther-	
270.		mon annis 39.	
	16	Antiochię XIX constituitur Episcopus Tyrannus.	303
	17	Alexandrinę ecclesiæ XVI post Theonam ordinatur	304
		Episcopus Petrus, qui postea nono persecutionis	

In hist. lib. 7. cap. 28. Antiochæ 19. cõstituitur Dorotheus, miror quare ille emissus.

anno

Anni mundi.		Romanorum.	Anni domini.	
		anno glorioſe martyrium perpetrauit.		
	18	Diocletianus & Maximianus Auguſti inſigni pompa	305	
		Romæ triumpharunt, antecedentibus currum eorum		
		Narſei coniuge, ſororibus, liberis, & omni præda, qua		
		Parthos ſpoliauerat.		
	19	Terræmotu horribili apud Tyrum & Sydonem multa	306	
		opera cõciderũt, & populo innumerabilis oppreſſus eſt.		
Oly.		Decimonono anno Diocletiani, mẽſe Martio, in diebus		
271.		Paſchæ eccleſiæ ſubuerſæ ſunt.		
		Perſecutio Chriſtiana. Secundum Antiochenos an. 351.		
	20	Secũdo anno perſecutionis Diocletianus Nicomediæ,	307	
		Maximianus Mediolani purpuram depoſuerunt.		
		GALERIVS ſolus biennio Auguſtus imperium tenuit,		
		mox cum alio annis 16.		
	1	EVSEBIVS XXIX Romæ Epiſcopus conſtituitur men	308	
		ſibus VII, poſt quem XXX eccleſiam tenet Melciades		
	2	†Maximianus & Seuerus à Galerio (an. 6.	309	† Maximinus
		Maximiano Cæſares facti.		
	*	Conſtantius 16 imperij anno diem obijt in Britannia	*	
B	*	Eboraci, poſt quẽ filius eius Cõſtãtinus ex cõcubina He	*	
		lena procreatus, regnũ inuadit quarto perſecutiõis anno.		
		CONSTANTINVS XXX Romanorũ regnauit annis		
		30, menſibus 10.		
	1	Maxentius Herculij Maximi filius à Prætorianis militi	312	
		bus Romæ Auguſtus appellatur.		
Oly.		Seuerus Cæſar à Galerio Maximiano cõtra Maxentium		
274.		miſſus, Rauennæ ſecundo imperij ſui anno interficitur.		
	2	Licinius à Galerio Carnunti Imperator factus.	313	
		Herculius Maximianus à filia Fauſta detectus, quod do		
		lũ Cõſtantino uiro ſuo pararet, Maſſiliæ fugiẽs occidit.		
5510	3	Quirinus Epiſcopus Sceſianus glorioſe pro Chriſto in	314	
		terfectus: nam manuali mola ad collũ ligata è ponte præci		
		pitatus in flumen diutiſſime ſupernatauit, & cum expe		
		ctantibus collocutus ne ſui terreretur exemplo, uix orãs		
		ut mergeretur obtinuit.		
	4	Galerius Maximianus moritur 20 imperij ſui anno, quod	315	
	5	partim Cæſar, partim Auguſtus exercuit.	316	
Oly.		SYLVESTER XXXI Rom. eccleſiæ ordinat Epiſcopus an. 2.		† Maximinus legitur in hiſtoria lib. 9. cap. 9.
273.	6	†Maximianus pſecutiõe in Chriſtianos facta, cũ iam à Li	317	
		cinio puniẽdus eſſet, apud Tharſum moritur, anno imperij ſui 6.		
	7	Alexãdrinæ eccleſiæ XVII ordinat Epiſcopus Achillas.	318	

Maxentius

C Anni mundi.		Romanorum,	Anni domini.
		Maxentius iuxta pontem Miluium à Conſtantino ſupe	
		ratus occiditur, anno imperij ſui ſexto.	
		Bellum Cibalenſe aduerſum Licinium.	
		Hieroſolymarum XXXIX Epiſcopus conſtituitur	
		Macharius.	
		Diocletianus haud procul à Salonis in uillæ ſuę Palatio	
		moritur, & ſolus omnium inter deos priuatus refertur.	
	8	Criſpus & Conſtantinus filius Conſtantini, & Licinius	319
		adoleſcens Licinij Auguſti filius, Conſtantini ex ſorore	
	9	nepos Cæſares appellantur, quorũ Criſpum Lactantius	320
		latinis literis erudit, uir omnium ſuo tempore eloquen/	
Oly/		tiſſimus, ſed adeò in hac uita pauper, ut plerunq; etiã ne/	
274.		ceſſarijs indiguerit nedum delicijs.	
	10	Pax noſtris à Conſtantino redditur.	321
	11	Licinius Chriſtianos de Palatio ſuo pellit.	322
	12	Baſilius Amaſię Ponti Epiſcopus ſub Licinio martyrio	323
5520	13	coronatur.	
D Oly.		Alexãdrinę eccleſię XVIII ordinatur Epiſcopus Ale/	
275	14	xãder, à quo Arius presbyter de eccleſia eiectus multos	
	15	ſuæ impietati ſociat, ad quam perfidiam coarguendam	324
		Synodus CCCXVIII Epiſcoporum in Nicæam urbem	
		Bithynię congregata, omnes hęreticorũ machinas Ho/	
		muſij oppoſitione deiecit, & fuit Synodus prima.	
		Helena Cõſtantini mater, diuinis monita uiſionibus bea	
	16	tiſſimum crucis ſignum, in quo mundi ſalus pependit,	325
	17	apud Hieroſolymam reperit.	326
Oly.		Conſtantinus filius Conſtantini Cæſar factus.	
276	18	Licinius Theſſalonicæ contra ius ſacramenti priuatus	327
		occiditur.	
	19	Nazarius Rhetor inſignis habetur.	328
	20	Criſpus filius Conſtantini, & Licinius iunior Cõſtantię	329
		Cõſtantini ſororis & Licinij ſuperioris filius, crudeliſſi	
		me interficiuntur, anno imperij ſui nono.	
		Vicennalia Conſtantini Nicomediæ acta, & ſequenti	
		anno Romæ edita.	

EVSEBII CAESARIENSIS CHRONICON FINIS.

D. HIERONYMI

D. HIERONYMI

PRESBYTERI AD CHRONICON EVSEBII ADIECTIO.

Romanorum.

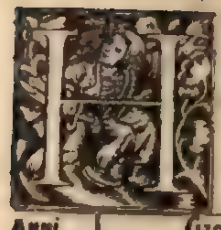

Veusq; historiã scribit Eusebius Pamphili martyris contubernalis, cui nos ita subiecimus.

Arnobius in Africa Rhetor clarus habetur, qui cũ in ciuitate Siccæ ad declamandum iuuenes erudiret, & adhuc Ethnicus ad crudelitatẽ somnijs cõpelleretur, neq; ab Episcopis impetraret fidem quã semper impugnauerat, elucubrauit aduersus pristinã religionem luculentissimos libros, & tandẽ uelut quibusdam obsidibus pietatis fœdus impetrauit.

Anni mundi.			Anni domini.
	21	Drepanam Bithyniæ ciuitatem in honorem martyris Luciani ibi conditam, Cõstantinus instaurans ex uocabulo	330
Oly. 277.		matris suæ Helenopolim appellauit.	
	22	In Antiochia Dominicũ quod uocatur aureum ædificari cœptum.	331
		Constantinus uxorem suam Faustam interfecit.	
		Donatus agnoscitur, à quo per Africam Donatiani.	
B		Antiochię post Thiramnum XX ordinatur Episcopus	
		Vitalis, post quẽ Pythagonus XXI cui succedit XXII	
		Paulinus, post quẽ XXIII Eustathius, quo in exiliũ ob	
		fidẽ truso, usq; in præsentẽ diẽ Arriani ecclesiã occupauerunt, id est, Eulabius, Eusebius, Euphronio, Placillus, Stephanus, Leontius, Eudoxius, Meletius, Euzoicus, Dorotheus, rursum Meletius, quorũ idcirco tempora non digessi, eò quod hostes potius Christi, quàm Episcopos iu	
9530	23	uencus presbyter natione Hispanus, Euan- (dicem.	332
		gelia heroicis uersibus explicat.	
		Porphyrius misso ad Constantinum insigni uolumine exilio liberatur.	
	24	Alexandrinæ ecclesiæ XXXVI ordinatur Episcopus	333
		Athanasius, qui ab Arianis persecutus ad Constantinũ	
		refugit.	
	25	Constantinopolis dedicat pene omniũ urbium nuditate.	334
		Metrodorus Philosophus agnoscitur.	
Oly.		MARCVS XXXVII Romæ ordinatur Episcopus mẽsi	
278.		bus 8, post quẽ Iulius XXXIII ordinatus est an. 16. mẽsibus 4.	
	26	Edicto Constantini gentilium templa subuersa sunt.	335
	27	Romani Gothos in Sarmatarum regione uicerunt.	336
		Constantinus filius Constantini prouehitur ad regnum.	

Pestilentia

Anni mundi.		Romanorum.	Anni domini.
		Pestilentia & fame innumerabilis multitudo in Syria Cilicia{que} perijt.	
	28	Sarmatæ litigantes, dominos suos qui nunc Arcaragantes uocantur, facta manu in Romanum solum expulerũt.	337
	29		338
Oly.		Callocerus in Cypro res nouas molitur, & opprimitur.	
279.	30	Cõstantinus cum liberis suis honorificas ad Antonium monachum literas mittit.	339
		Tricẽnalibus Cõstantini Dalmatius Cæsar appellatur.	
		Pather Rhetor Romæ gloriosissime docet.	
		Nazarij Rhetoris filia Eumonia uirgo Christiana in eloquentia patri coæquatur.	
		Tiberianus uir disertus Prætor Gallias regit.	
		Eustathius Cõstantinopolitanus presbyter agnoscitur, cuius industria in Hierosolymis martyriũ constructũ est.	
	31	Constantinus extremo uitæ suę tempore ab Eusebio Nicomedienſi Episcopo baptizatus in Arianũ dogma declinat, à quo usq; in prę{s}ens tempus ecclesiarũ rapinę, & totius orbis est secuta discordia.	340
		Constantinus cum bellum pararet in Persas, in Ancyrone uilla publica iuxta Nicomediam moritur, anno ætatis suæ 66, post quem liberi eius tres ex Cęsaribus Augusti appellantur.	
D		CONSTANTINVS, Constantius, & Constans XXXV Romanorũ regnauerũt annis 24, mensibus 5, diebus 12.	
	1	Abladius Prę{f}ectus Prętorij, & multi nobilium occisi.	341
		Sapor rex Persarũ Mesopotamia uastata, duobus fermè mensibus Nisibin obsidet.	
		Dalmatius Cæsar, quem patruus Cõstantinus cõsortem regni filijs reliquerat, factione Constantij patruelis, & tumultu militari interimitur, anno imperij sui tertio.	
		Iacobus Nisibenus Episcopus agnoscitur, ad cuius preces sæpe urbs discrimine liberata est.	
5540	2	Ex hoc loco impietas Ariana Cõstantij regis fulta præsidio, exilijs, carceribus, & uarijs afflictionum modis, primo Athanasium, deinde omnes non suę partis Episcopos prosecuta est.	342
Oly. 280.			
	3	Constantinus bellum fratri inferens, iuxta Aquileiæ Alsam occiditur.	343
		Vario euentu aduersum Frãcos à Constante pugnatur.	
	4	Multæ orientis urbes terræmotu horribili conciderunt.	344
		Audæus in Syriacœle clarus habetur, à quo hæresis Audęana.	
		Franci à Constante perdomiti, & pax cum eis facta.	

Hermogenes

Anni mundi.		Romanorum.	Anni domini.
		Hermogenes magister militiæ Cõstantinopolim tractus	
		à populo ob Episcopum Paulum, quem regis imperio &	
		Arianorum factione pellebat.	
	5	Antiochiæ Dominicum Aureum dedicatur.	345
		Macedonius artis Plumariæ in locũ Pauli ab Arianis Epi	
		scopis subrogatur, à quo nunc hæresis Macedoniana.	
		Paulus credulitate Præfecti Philippi, nam fautor Mace	
		donij partium erat, & Arianorum insidijs stragulatur.	
	6	Maximinus Treuirorũ Episcopus clarus habetur, à quo	346
Oly.		Athanasius Alexandrinæ Episcopus, cum à Cõstantino	
281.		quæreretur ad pœnam, honorifice susceptus est.	
	7	Sapor Persarum rex Christianos persequitur.	347
		Neocæsarea in Põto subuersa, excepta ecclesia ac Episco	
		po, cæterisq; qui ibidem reperti sunt.	
		Titianus uir eloquens Prætecturam Prætorij apud Gal	
		lias administrat.	
	8	Athanasius ad Cõstantis literas Alexandrinã regredit.	348
		Dyrrachiũ corruit terræmotu, & tribus diebus ac nocti	
		bus Romæ nutauit, plurimæq; Campaniæ urbes uexatæ.	
	9	Magnis reipublicæ expensis in Seleucia Syriæ portus	349
		effectus.	
	10	Rursum Sapor tribus mensibus obsidet Nisibin.	350
		Eusebius Emisenus Arianæ signifer factionis, multa &	
Oly.		uaria conscribit.	
282.		Solis facta defectio.	
	11	Bellum Persicũ nocturnum apud Singarũ, in quo haud	351
		dubiam uictoriam militum stoliditate perdidimus.	
		Neq; uero ullum Constantio ex nouem grauissimis præ	
		lijs contra Persas grauius bellum fuit, nam ut alia omittã	
		Nisibis obsessa Bizabdæ & Amida captę sunt.	
		Maximus quadragesimus post Machariũ Hierosoly	
		morum Episcopus moritur, primus post quem ecclesiam	
		Ariani inuadũt Cyrillus Eutychius, rursum Cyrillus Ire	
		næus, tertio Cyrillus Hilarius, quarto Cyrillus, quorum	
		Cyrillus cum à Maximo fuisset presbyter ordinatus, &	
		post mortem ei ab Acacio Episcopo Cęsarienſi, & cæte	
		ris Arianis Episcopis Episcopatus promitteretur, si ordi	
		nationẽ Maximi repudiasset, Diaconus in ecclesia mini	
		strauit, ob quam impietatem sacerdotij mercede pẽsatus,	
		in Heraclium quem moriẽs Maximus in suum locũ sub	
		stituerat, uaria fraude solicitans, de Episcopo in presby	
		terũ regradauit, quo in exilio ob fidẽ trusо, omnes cleri	
		ci iurauerunt ut nullum alium susciperent.	

C Anni mundi.		Romanorum.	Anni domini.
		Verum cum Felix ab Arianis fuiſſet in ſacerdotium ſub-	
		ſtitutus plurimi peierauerunt,& poſt annum cum Feli-	
		ce electi ſunt,quia Liberius tædio uictus exilij,& in hære	
		ticam prauitatem ſubſcribens Romam quaſi uictor in-	
		trauerat. (ſcopus.	
5550	12	LIBERIVS XXXIIII Rom. eccleſiæ ordinatur Epi-	352
† Maxentio.	13	† Magnētio apud Auguſtodunum arripiente imperium	353
		Conſtans haud longè ab Hiſpania in caſtro, cui Helenæ	
	14	nomen eſt, interficit, anno ætatis 30. imperij uero ſui an-	354
		no 13, quamobrem turbata republica Vetranio Murſæ,	
		Nepotianus Romæ Imperatores facti.	
Oly.		Victorinus natione Afer Romæ Rhetoricam docet.	
283	15	Romæ populus aduerſum Magnentianos rebellans,ab	355
		Heraclida Senatore proditur.	
	16	Nepotiani caput pilo per urbem circumlatum,multæq;	356
		proſcriptiones nobilium & cædes factæ.	
	17	Vetranioni apud Narſum à Conſtantio regium inſigne	357
		detractum.	
		Magnentius Murſæ uictus,in quo prælio Romanæ uires	
		conciderunt.	
D		Gallus Conſtantij patruelis Cæſar factus.	
		Gallus Iudæos,qui interfectis per noctē militibus arma	
		ad rebellandum inuaſerant,oppreſſit, cæſis multis homi	
		num milibus uſq; ad innoxiam ætatem,& ciuitates eo-	
		rum Diocæſareā, Tiberiadem,& Dioſpolim,plurimaq;	
		oppida igni tradidit.	
		Nonnulli nobilium Antiochiæ à Gallo interfecti.	
		Syriæ populis crucis ſignum & maximo conſpicientium	
		terrore in orientali plaga apparuit.	
	18	Magnentius Lugduni in Palatio propria ſe manu interfe	358
		cit,& Decētius frater eius,quem ad tuendas Gallias Cæ	
Oly.		ſar miſerat,apud Senonas laqueo uitam explet.	
284		Genadius forenſis Orator Romæ inſignis habetur.	
	19	Mineruius Burdegalenſis Rhetor Romæ florentiſſime	359
		docet.	
		Gallus Cæſar ſolicitatus à Cōſtantio patruelí,cui in ſu-	
		ſpicionē ob egregiā indolem uenerat,in Iſtria occiditur.	
		Syluanus in Gallia res nouas molitus 29 die extinctus eſt.	
	20	Victorinus Rhetor,& Donatus Grammaticus præce	360
		ptor meus Romæ inſignes habentur,è quibus Victori-	
		nus etiam ſtatuam in foro Traiani meruit.	
		Paulinus & Rhadianus Galliarum Epiſcopi,in exilium	
		obfidem truſi.	

Anni mundi.		Romanorum.	Anni domini.
		Alcimus & Delphidius Rhetores in Aquitania floren-tissime docent.	
		Petrus Cæsaraugustæ Orator insignis docet.	
		Donatus à quo supra Donatianos in Africa dici memo-rauimus, Carthagine pellitur. Quidam sectatores eius etiam Montenses uocant, eò quod ecclesiam Romæ pri-mam in monte habere cœperint.	
		Eusebius Vercellensis Episcopus, & Lucifer ac Diony-sius Caralitanæ & Mediolanensis ecclesiæ Episcopi.	
		Pancratius quoq; Romanus presbyter, & Hilarius dia-conus distantibus inter se ab Arianis & Constantio da-mnantur exilijs.	
		Iulianus frater Galli Mediolani Cæsar appellatur.	
	21	Antonius monachus CV ætatis anno in heremo mori-tur, solitus multis ad se uenientibus de Paulo quodam Thebæo mirę beatitudinis uiro referre quamplura, cuius nos exitum breui libello explicauimus.	361
		Hilarius Episcopus Pictauiensis factione Saturnini Are-latensis Episcopi, reliquorumq; qui cum eo erant Aria-norum ante triennium in Phrygiam pulsus, libros de nostra religione componit.	
B		Reliquiæ Apostoli Timothei Cõstantinopolim inuectæ.	
		Sarmata, † Amatas, & Macarius discipuli Antonij insi-gne habentur.	
		Liberius Episcopus Romanorum in exilium mittitur.	
		Magnæ Alemannorũ copię apud Argentoratum oppi-dum Galliarum à Cæsare Iuliano oppressæ.	
5560	22	Saraceni monasterium beati Antonij irruentes Sarma-tam interficiunt.	362
Oly.		Constantio Romam ingresso, ossa Andreæ Apostoli &	
285.	23	Lucæ Euangelistæ à Constantinopolitanis miro fauore susceptæ.	363
		Nicomedia terræmotu funditus euersa, uicinis urbibus ex parte uexatis.	
		Paulinus Treuirorum Episcopus in Phrygia exulans moritur.	
		Euantius eruditissimus Grammaticorũ Constantino-poli diem obijt, in cuius locum ex Africa Cretus ad-ducitur.	
		Synodus apud Aryminũ & Seleuciam Isauriæ facta, in qua antiqua patrum fides, decem primo legatorum, de-hinc omnium proditione damnata est.	
		Honoratus ex Præfecto Prætorio Galliarũ primus Con-stanti-	

† Amos forte legendũ, quẽ autores inter discipulos Antonij uel præcipuum numerant.

C Anni mundi		Romanorum.	Anni dominici
		ſtantinopoli Præfectus urbis factus,	
		Gratianus, qui nunc Imperator eſt, naſcitur.	
	24	Hilarius cum apud Conſtantinopolim librum pro ſe	364
		Conſtantio porrexiſſet, ad Gallias redit.	
		Macedonius Conſtaninopoli pellitur.	
		Omnes penè toto orbe eccleſię ſub nomine pacis & re-	
		gis Arianorum conſortio polluuntur.	
		Conſtantinopoli eccleſiarum maxima dedicatur.	
		Meletius Sebaſtiæ Armeniorum Epiſcopus, ab Achatio	
		& Georgio Epiſcopis Arianis Antiochiã transfert, &	
		non poſt grande temporis interuallum cum presbyteros	
		qui ab Eudoxio anteceſſore ſuo depoſiti fuerãt ſuſcepiſ-	
		ſet, exiliį iuſtiſſimam cauſam ſubita fidei mutatione de-	
		luſit.	
		Gallia per Hilariũ Arianenſis perfidiæ dolum damnat.	
		Conſtantius Mopſocrenis inter Ciliciã Cappadociãq;	
		moritur anno ætatis 45.	
		IVLIANVS XXXVI Romanorum regnauit anno	
		uno, menſibus 7. Vel ut aiunt alį, an. 2, menſibus 8.	
	1	Iuliano ab idolorum cultu conuerſo blanda perſecutio	365
D		fuit, illiciens magis quàm impellens ad ſacrificandum, in	
		qua multi ex noſtris uoluntate propria corruerunt.	
		Georgio per ſeditionem populi incenſo, qui in locum	
		Athanaſį ab Arianis fuerat ordinatus, Athanaſius Ale-	
		xandriam reuertitur.	
	2	Euſebius & Lucifer de exilio regrediuntur, è quibus Lu	366
		cifer accitis duobus aliįs Confeſſoribus Paulinum Eu-	
		ſtatį Epiſcopi presbyterum, qui ſe nunquam hęretico-	
		rum communione polluerat, in parte catholica Antio-	
		chiæ Epiſcopum facit.	
		Prohęreſius Sophiſta Athenienſis lege data ne Chri-	
		ſtiani liberalium artium doctores eſſent, cum ſibi ſpecia-	
		liter Iulianus cõcederet in Chriſtianos doceret, ſcholam	
		ſponte deſeruit.	
		Aemilianus ob ararum ſubuerſionem Doroſtori à Vica	
		rio incenditur.	
		Eccleſia Antiochię clauſa, & grauiſſima imminentis per-	
		ſecutionis procella dei uoluntate ſopita eſt: Nam Iulia-	
		nus in Perſas profectus, noſtrum poſt uictoriam diįs ſan	
		guinem uouerat, ubi à quodã ſimulato perfuga ad deſer	
		ta perductus, cum fame & ſiti Apoſtata perdidiſſet exer	
		citum, & inconſultius à ſuorum erraret agminibus, ab ob	
		uio forte hoſtiũ milite conto ilia perfoſſus interiit, anno	

A An. mundi.		Romanorum.	Anni domini.
Oly.		ætatis 32. Post quem sequenti die Iouianus ex primice-	
280.		rio domesticorum Imperator factus.	
		IOVIANVS XXXVII Romanorum regnauit men-	
		sibus 8.	
	1	Iouianus rerum necessitate cõpulsus, Nisibim & magnã	367
		Mesopotamiæ partem Sapori Persarum regi tradidit.	
		Synodus Antiochiæ à Meletio & suis facta, in qua ho-	
		mousio & homusio reiecto mediũ inter hęc homoiusion	
		Macedonianum dogma uindicauerunt.	
		Iouianus cruditate siue odore prunarũ quas nimias ado	
		leri iusserat † Dadastanæ moritur anno ætatis 34.	† Dadastæ
		Post quem Valentinianus tribunus Scutatorium, è Pan	
		nonia Cibalensis apud Niceam Augustus appellatus,	
		fratrem Valentem Constantinopoli in communionem	
		regni assumit.	
		VALENTINIANVS & VALENS XXXVIII	
		Romanorum regnauerunt annis 13, mensibus 5.	
	1	Valentinianus egregius alias Imperator & Aureliano	368
		moribus similis, nisi quod seueritatem eius nimiam, &	
		parcitatem quidam crudelitatem & auaritiam interpre	
		tabantur.	
B	2	Terræmotu per totum orbem facto, mare littus egredi-	369
		tur, & Sicilię multarumq; Insularum urbes & innumera	
		biles populos oppressit.	
		Procopius qui apud Constantinopolim tyrannidem in-	
		uaserat, apud Phrygiam salutarem extinctus est, & plu	
		rium Procopianæ partis cęsi atq; proscripti.	
		DAMASVS XXXV Romanæ ecclesiæ ordinatur Epi-	
		scopus.	
		† multũ temporis interuallum Vrsinus à quibusdam Epi	† Videtur tale quid deesse, Post non, &c. ut ex historia Eusebij Eccle siastica licet conijcere.
		scopus constitutus Sicininũ cum suis inuadit, à quo Da-	
		masianę partis populo confluente crudelissimæ interfe-	
		ctiones diuersi sexus perpetratæ,	
	3	Valens ab Eudoxio Arianorum Episcopo baptizatus	
		nostros persequitur.	
Oly.		Gratiani Valẽtiniani filius Ambianis Imperator factus.	
287.	4	Tanta Constantinopoli est orta tempestas, ut mirę ma-	371
		gnitudinis decidens grando nonnullos hominum inter-	
		fecerit.	
		Apud Atrebatas lana è cœlo pluuię mixta defluxit.	
5570	5	Hilarius Episcopus Pictauiensis moritur.	372
		Nicea quæ sæpe ante corruerat, terræmotu funditus	
		euersa.	

C Anni mundi.	Rotationum.		Anni domini.
		Libanius Antiochenus rhetor insignis habetur.	
	6	Agon Constantinopoli à Valente æditus.	373
		Athanaricus rex Gothorum in Christianos persecutione commota plurimos interfecit, & de propriis sedibus in Romanum solum expellit.	
	7	Eusebius Episcopus Vercellensis moritur.	374
		Constantinopoli Apostolorum martyrium dedicatur.	
		Magna fames in Phrygia.	
		Lucifer Caralitanus Episcopus moritur, qui cum Gregorio Episcopo Hispaniarũ & Philone Lybiæ nunquã	
Oly. 288.		se Arianę miscuit prauitati.	
† Maximinus.	8	† Maximus Præfectus annonæ maleficos ab Imperatore	375
		inuestigare iussus, plurimos Romæ nobilium occidit.	
		Valentinus in Britannia antequã tyrannidem inuaderet	
		oppressus.	
		Presbyter Syrmij iniquissime occiditur, quod Octauia-	
† Exproconsulem.		num † ex Procõsule apud se latitantẽ prodere noluisset.	
	9	Didymus Alexandrinus multa de nostro dogmate per	376
		notarios commentatur, qui post quintum natiuitatis sue	
		annũ luminibus orbatus, elementorũ quoq; ignarus fuit.	
		Equitius Comes Illyrici iniquissimis tributorũ exactionibus ante prouincias quas regebat tanquã à Barbaris	
D		uastarentur erasit.	
	10	Eunomius discipulus Aetij Constantinopoli agnoscitur, à quo hæresis Eunomiana.	377
		Saxones cęsi de Vlone in regione Francorum.	
		Burgundionum LXXX fermè milia quot nunquã antea ad Rhenum descenderunt.	
		Clearcus Præfectus urbis Constantinopoli agnoscitur.	
		à quo necessaria & diu expectata uotis aqua ciuitati inducitur.	
		Alexandriæ XX ordinatur Episcopus Petrus, qui post	
		Valentis interitũ tam facilis in recipiendis hæreticis fuit,	
		ut nonnullis suspitionem acceptæ pecuniæ intulerit.	
		Melania nobilissima mulierum Romanarum, & Marcellini quondã Consulis filia, unico Prætore tunc Vrbano	
		filio derelicto, Hierosolymam nauigauit, ubi tantum	
		uirtutum, præcipueq; humilitatis fuit miraculo, ut Tecę	
		nomen acceperit.	
	11	Post Auxentij seram mortẽ Mediolani Ambrosio Epi-	378
		scopo constituto, omnis ad fidem rectã Italia cõuertitur.	
Oly.		Aquileienses clerici quasi chorus beatorum habentur.	
289		Quia superiore anno Sarmatæ Pannonias uastauerunt.	

idem

	An. mundi.	Romanorum.	An. domini
		ijdem Consules permansere.	
	12	Valentinianus subita sanguinis eruptione, quod grecè apoplexia uocatur, Brigitione moritur. Post quem Gratianus assumpto in imperium Valentiniano fratre, cum patruo Valente regnat.	379
		Apollinarius Laodicensis factatione ingenij quosdam errores pertinaciter asseuerans, hæresim sui nominis suscitauit, quã Damasus habito Romæ Cõcilio damnauit: Episcopus presbyter, uir eloquentia clarus agnoscitur.	
		Multi monachorum Nitriæ per tribunos & milites cæsi.	
		Valens lege data ut monachi militarent nolentes fustibus interfici.	
		Theodosius Theodosij postea Imperatoris pater, & plurimi nobilium occisi.	
		Photinus in Galatia moritur, à quo Photinianorum dogma inductum, qui multa continentiæ & ingenij bona uno superbiæ malo perdidit.	
	13	Basilius Cæsarensis Episcopus Cappadociæ clarus habetur.	380
		Alemannorũ circiter triginta milia apud Argentarium oppidum Galliarum exercitu Gratiani strata.	
B	14	Florentinus Bonosus & Rufinus insignes monachi habentur. E quibus Florentinus tam misericors in egentes fuit, ut uulgo pater pauperum nominatus sit.	381
		Gens Hunorum Gothos uastat, qui à Romanis sine armorum depositione susceptí, per auaritiam Maximi ducis fame ad rebellandum coacti sunt.	
		Superatis in congressione Romanis, Gothi fundun tur in Thracia.	
		Valens de Antiochia exire compulsus, sera pœnitentia nostros de exilijs reuocat.	
		Lachrimabile bellum in Thracia, in quo deserente equitum præsidio Romanæ legiones à Gothis cinctę usque ad internitionem cæsæ sunt: Ipse Imperator Valens cum sagitta saucius fugeret, & ob dolorem nimiũ sæpe equo laberetur, ad cuiusdam uillulę casam deportatus est: quo persequentibus Barbaris, & incensa domo sepultura quoq; caruit.	

D. HIERONYMI CHRONICON FINIS.

PROSPERI AQVITANICI, VIRI ELOQVENTISSIMI TEMPORVM CONTINVATIO.

HVCVSQVE Hieronymus presbyter ordinem præcedentium digessit annorum: Nos quæ secuta sunt adiecere curauimus. Igitur Valente à Gothis in Thracia concremato, Gratianus cum fratre Valentiniano XLI regnauit annis 6.

GRATIANVS cum fratre suo Valentiniano Romanorum XLI regnauit annis 6.

An. mundi.		Regnum Romanorum.	An. domini.
† Decius Ausonius Gallus alibi dicitur.	5580	1 †Musonio & Olybrio COSS. Gratianus post mortem patrui Theodosij Theodosiũ filium in consortium assumit imperij, & ei regnum tradidit Orientis.	382
		Theodosius summa felicitate multis atq; ingentibus prelijs Gothos superat, & è Thracia pellit.	
		Langobardi ab extremis Germaniæ finibus Oceani'q; protinus littore, Scandiaq; insula magna multitudine ingressi, & nouarum seditionum auidi, Iborea & Aione ducibus Vandalos primum uicerunt.	
D		Sempronius uir apprime eruditus agnoscitur.	
		Ea tempestate Priscianus Episcopus de Galatia ex Manichæorum & Gnosticorum dogmate hæresim nominis sui condidit.	
	2	Gratiano & Theodosio V COSS. pro catholica fide multa sublimiter Ambrosius scribit.	383
		Theodosius cũ Thessalonicæ ægrotaret, à Basilio eiusdẽ ciuitatis Episcopo baptisma suscepit.	
		Procurante Gratiano eò quod Theodosius ægrotaret, pax firmatur cum Gothis.	
		Synodus patrum CLXXX apud Constantinopolim celebrata est contra Macedonium spiritum sanctum deum esse negantem.	
† Syagrio & Eucherio.	3	†Euagrio & Eleutherio COSS. Martinus Episcopus Turonorum Galliæ ciuitatis multis clarus habetur.	384
		Gregorius Nazianzenus uir suæ ætate eloquentissimus, & Hieronymi præceptor obijt.	
† Eugrio.	4	Antonio & †Syagrio COSS. Athanaricus rex Gothorum	385

Anni mundi.		Romanorum.	Anni domini.	
		thorum, apud Constantinopolim XV quo fuerat susce/ptus die occiditur.		
	5	Merobaude II & Saturnino COSS. Arcadius Theo/dosij Imperatoris filius Augustus appellatur. Petronius Bononiensis Episcopus, uir studijs & sancti/tate clarus moritur.	380	
	6	Nicomede & Clearcho COSS. Honorius Theodosij filius nascitur.	387	
		Romanę ecclesiæ post Damasum †VRSINVS XXXVI, præfuit an. 16.		†Syricius.
		In Britannia per seditionem militum Maximus Impera/tor est factus, quo mox ad Gallias trāsferente se Gratia/nus Parisius Merobaudis magistri militū proditione su/peratus, & fugiens Lugduni captus atq; occisus est. Maximus Victorem filium suum consortem regni facit. VALENTINIANVS cum Theodosio XLII Roma/norum regnauit annis 7.		
	1	Arcadio & Bautone COSS. hoc tempore Hieronymus presbyter toto iam mundo, clarus habitat in Bethleem, egregio ingenio studio uniuersali ecclesiæ seruiens. Priscillianus in Synodo Burdegalēsi se damnandū intel/ligens, ad Imperatorem Maximum prouocauit, audi/tusq; Treuiris ab Euodio Præfecto Prætorio, à Maximo gladio addictus est cum Eucrocia Delphidij Rhetoris coniuge, & Latroniano, alijsq; erroris consortibus. Burdegalæ quædam Priscilliani discipula nomine Vrbi/ca, ob impietatis pertinaciam per seditionem uulgi lapi/dibus extincta est.	388	
	2	Honorio Nepote & Euodo COSS.	389	
	3	Valentiniano III & Eutropio COSS.	390	
	4	Theodosio II & Cynegio COSS. Maximinus tyrannus à Valentiniano & Theodosio Imperatoribus in tertio ab Aquileia lapide spoliatus indumētis regijs, sistitur & capite dānatur, cuius filius Victor ab Arbogaste inter/fectus in Gallijs.	391	
5590	5	Timasio & Promoto COSS. Ithacius & Vrsacius Episcopi ob necem Priscilliani, cuius accusatores fue/rant, ecclesiæ communione priuantur.	392	
	6	Langobardi eorum ducibus defunctis, primum sibi re/gem creauerunt Algelmundum Aiouis filium, qui regna Valentiniano IIII & †Necterio COSS. (uit annis 33. signum in cœlo, quasi columba pendens ardensq; per dies 30 apparuit.	393	†Neoterio.

C Anni mundi.		Romanorum.	An. domini.
	7	Theodosius uenerabile Ioannis Baptistæ caput ex uico Coslai Cõstantinopolim deportans, septimo ab urbe lapide in Basilica, quam magno sumptu in eius honorem erexerat recondit.	394
		Titiano & Symmacho COSS. Eugenius fauore Arbogastis confisus imperium sibimet usurpauit.	
		Arcadio II & Rufino COSS. Valentinianus ad uitæ fastidium nimia Arbogastis magistri militum austeritate ductus, laqueo apud Viennam periit.	
		Arbogastes magister exercitus mortuo Valentiniano, cuius exercitu grauabatur, Eugenium in Gallijs impera	
		THEODOSIVS XLIII Romanorum (refacit. cum iam per 14 regnaret annos; regnat cum Arcadio & Honorio filijs annis 3.	
	1	Theodosio III & Habundantio COSS. Honorium pater suus Theodosius in eodem loco, quo fratrem eius Arcadium Cæsarem fecerat principem cõstituit 17 ab urbe miliario, cum hora tertia tenebræ factæ sunt.	395
	2	Arcadio III & Honorio II COSS Ioannes monachus Anachoreta clarus habet, qui ornatus prophetia gratia	396
D		Theodosium consulentem de euentu belli, quod aduersus Eugenium mouebat, uictorem futurum prædixit.	
	3	Olybrio & Probino COSS. Theodosius Eugeniũ uincit & perimit.	397
		Augustinus beati Ambrosij discipulus multa facundia doctrinaq; excellẽs, Hippone regione Africæ Episcopus ordinatur.	
		Hoc tempore Claudianus Poëta innotuit.	
		Theodosius Imperator Mediolani moritur.	
		ARCADIVS XLIIII Romanorum cum iam regnasset annis 12, regnat cum fratre Honorio an. 13.	
	1	Arcadio IIII & Honorio COSS. terræmotus per dies plurimos fuit, cœlumq; ardere uisum est.	398
		Orosius Hispanus presbyter uir eloquens, & historiarũ cognitor claret.	
	2	Cęsario & Attico COSS. Flacilla nata est Arcadio filia.	399
		Euagrius incredibilis abstinentiæ monachus, & in sacris literis eruditus, apud Aegyptios habetur insignis.	400
† Manlio.	5600 4	† Manilio & Theodoro II COSS. cum hunc consulatum inierat Eutropius Eunuchus, qui mox honore & uita exutus est.	401
		Honorio IIII & Eutychiano COSS. ANASTASIVS XXXII	

Romanę

An. mundi.		Romanorum.	An. domini.	
		Romanę eccleſię Epiſcopatum tenet annos 3, dies 21.		
	5	Stilicone & Aureliano COSS. Gothi Italiam Hilarico	402	
		& Rhadagaiſo ducibus ingreſſi.		
	6	Vicentio & Fabricio COSS. Ioannes Conſtantinopoli-	403	
		tanus, & Theophilus Alexandrinus illuſtres Epiſcopi		
		habent̃, ſed utrũq; obſcurauit diſcordia, quæ eò uſq; pro-		
		ceſſit, ut Ioannes à Theophilo oppreſſus Pontũ exilio,		
		pergere cogeret̃, cũ tamẽ cõmunionẽ eius maxima pars		
		eorũ Epiſcoporũ Romani Põtificis exemplũ ſecuta ſeruauerit.		
	7	Arcadio V & Honorio V COSS. aduerſus Gothos ue-	404	
		hementer utriuſq; Polentiæ partis clade pugnatum eſt.		
		INNOCENTIVS XXXVIII Romanę eccleſiæ prę eſt		
		Epiſcopus annis 15, menſibus 2, diebus 21.		
	8	Theodoſio Auguſto & †Rimoridio COSS. Eudoxij Ar-	405	†Rumoridio.
		cadij uxoris ſtatua ſuper Porphyricã columnã poſita eſt.		
	9	Honorio VI & Ariſteneto COSS. Eudoxa uxor Ar-	406	
		cadij diem clauſit.		
	10	Stilicone II & Anthemio COSS. Radagaiſus in Tuſcia	407	
		multis Gothorum milibus cæſis ducente exercitum Stili		
		cone ſuperatus & captus eſt.		
	11	Arcadio VI & Probo COSS. Vandali & Alani Gallias	408	
		traiecto Rheno pridie Cal. Ianuarias ingreſſi.		
B	12	Honorio VII & Theodoſio II COSS. Cõſtantinus ex	409	
		infima militia ob ſolam ſpeciem nominis in Britannia ty-		
		rannus exoritur, & ad Gallias tranſit.		
	13	Baſſo & Philippo COSS. Arcadius Imperator Conſtan	410	
		tinopoli moritur.		
		HONORIVS cum Theodoſio fratris filio XLV Roma-		
		norum regnauit annis 16.		
5010	1	Honorio VII & Theodoſio III COSS. Vãdali Hiſpa	411	
		nias occupauerunt.		
		Attalus Romæ Imperator factus, qui mox priuatus re-		
		gno Gothis ceſſit.		
	2	†Flauio Varrone COSS. Roma orbis quondam uictrix	412	†Varrone & Tertullo.
		à Gothis Halarico duce capta, & ob hoc ſolus fuit orien		
		taliũ partiũ Cõſul, quod in ſequenti anno obſeruatũ eſt.		
	3	Theodoſij Auguſti II III Conſulatu Conſtantinus per	413	
		Honorij duces Conſtantium & Vlfulam apud Arelaten		
		ſe oppidum uictus & captus eſt, cuius filium Cõſtantem		
		in Hiſpania regnare orſum, Geruntius comes in Maxi-		
		mum quandam tyrannidem transferens, interemerat.		
	4	Honorio IX & Theod. V COSS. Maximo in Hiſpania	414	

regno

C

Anni mundi.		Romanorum.	Anni domini.
		regno ablato uita est concessa, eo quod modestia humilitatis affectati imperij inuidiam non merebatur.	
		Gothi rege Athaulpho Gallias ingressi. Eodem tempore Heros uir sanctus, & beati Martini discipulus, cum Arelatensi oppido Episcopus præsideret, à populo ipsius ciuitatis insons & nullis inimulationib. noxius pulsus est, inq; eius locum Patroclus ordinatur, amicus & familiaris Constantis magistri militū, cuius per ipsum gratia quærebat, eaq; res inter Episcopos religionis illius magnarum discordiarum causa fuit.	
† Lucio	5	† Luciano uiro clarissimo Cōsule, huius collega in consulatu fuit Herodianus, qui nouarū in Africa rerum reus, & honorem amisit & uitam.	415
		Burgundiones partem Galliæ propinquantem Rheno obtinuerunt.	
		Iouius & Sebastianus fratres in Gallijs regno accepto interempti.	
		Hac tempestate Pelagius Brito dogma nominis sui contra gratiam Christi Celestino & Iuliano adiutoribus exeruit, multosq; in suum trahit errorem, prædicans unumquemq; ad iustitiam uoluntate propria regi, tantumq; ac-	
D		cipere gratiæ quantum meruit, quia Adæ peccatū ipsum solum læserit, nec posteros eius obstrinxerit. Vnde & uolentibus possibile sit omni carere peccato, omnesq; paruulos tam insontes nasci, quàm primus homo ante prævaricationē fuit, & ideò baptizandos nō ut peccato exuantur, sed sacramento adoptionis honorentur.	
	6	Constantino uero consule Attalus Gothorū consilio & præsidio tyrannidem resumit in Gallijs.	416
	7	Honorio X & Theodosio VI COSS. Attalus à Gothis ad Hispanias migrantibus neglectus, & præsidio carens capitur, & Constantino Patricio uiuus offertur. Athaulphus à quodam suorum uulneratus interijt, regnumq; eius Vuallia parētis, qui idem cupere intelligebatur inuasit.	417
	8	Theodosio VII & Palladio COSS. Placidiam Theodosij Imperatoris filiam, quam Romæ Gothi cœperant, quanquam Athaulphus coniugem habuerat, Gallia pacem Honorij expetens reddidit, eiusq; nuptias Constantius promeretur.	418
		ZOSIMVS XXXIX Romanę ecclesię Episcopatum suscipit anno uno, mensibus 9, diebus 8. Quo tempore Pelagius iam à Pontifice Innocentio prædamnatus, Afro	

rum uigore

Anni mundi.		Romanorum.	Anni domini.
		rum uigore,& maxime Augustini Episcopi scientia resi	
		stebatur.	
	9	Honorio XI & Cõstantio II COSS. Honorius trium	419
		phans Romam ingreditur,præeunte currũ eius Attalo,	
		quem Lyparæ uiuere exulem iussit.	
	10	Honorio XII & Theodosio VIII COSS. Hoc tempo	420
		re Cõstantius seruus Christi ex uicario Romæ habitans	
		& pro gratia dei Pelagianis resistens,factione eorũdem	
		multa pertulit,quæ illũ sanctis cõfessoribus sociauerũt.	
		Concilio apud Carthaginem habito CCXVII Episco	
		porum, † ad Pontificem Zosimum synodalia decreta	
		perlata,quibus probatis per totum mundum hæresis Pe	
		lagiana damnata est.	
		Valentinianus Constantij & Placidiæ filius,nascitur se	
		xto Nonas Iulias.	
		BONIFACIVS XL Romæ Episcopatum tenet annis 3,	
		mensibus 9.	
	11	Maximo & Plinta COSS. Cõstantius pacem firmat cum	421
		Vuallia,data ei ad habitandum Aquitania & quibusdam	
		ciuitatibus confinium prouinciarum.	
	12	Theodosio VIII & Constantio III COSS. Constan	422
		tius ab Honorio in consortium regni assumitur.	
		Hieronymus presbiter moritur anno ætatis suę 91,pridie	
		Calendas Octobris.	
5620	13	Agricola & Eustachio COSS. Constantius Imperator	423
		moritur.	
	14	Honorio XIII & Theodosio X COSS. hoc tempore	424
		exercitus ad Hispanias contra Vandalos missus est,cu	
		ius Crastinus dux fuit,qui Bonifacium uirum bellicis ar	
		tibus præclarum inepto & iniurioso imperio ab expedi	
		tionis suæ societate auertit,nam ille periculosum sibi atq;	
		indignum ratus sequi quem discordem superbientemq;	
		expertus esset,celeriter se ad portum urbis,atq; inde ad	
		Africam proripuit,idq; reipublicæ multorum laborum	
		initium fuit.	
	15	Mariniano & Asclepiodoro COSS. Placidia Augusta à	425
		fratre Honorio pulsa,ad Orientem cum Honorio & Va	
		lentiniano filijs proficiscitur.	
	16	CELESTINVS XLI Romanæ ecclesiæ præsidet Epi	426
		scopus annis 9.	
		Langobardorum II regnauit Lamissus meretricis fi	
		lius annis 3.	
		Honorius moritur,& regnum eius Ioannes occupat	

† à Pontifice Zosimo synodalica decreta sunt prolata.

C Anni mundi.		Regnum Romanorum.	Anni dominī.
		cōniuente ut putatur Craſtino, qui exercitui magiſter militum præfuit.	
		THEODOSIVS XLVI Romanorum regnauit an. 30.	
	1	Craſtino & Victore COSS. Theodoſius Valentinianū amitæ ſuæ filium Cæſarē facit, & cum Auguſta matre ſua ad recipiendum occidentale mittit imperiū, quo tempore Ioannes dum Africā quam Bonifacius obtinebat bello repoſcit, ad defenſionem ſui infirmior factus eſt.	427
	2	Theodoſio XI & Valentiniano COSS. Placidia Auguſta & Valentinianus Cæſar mira felicitate Ioannē tyrannum opprimunt, & regnū uictores recipiunt data uenia Aëtio, quod Huni, quos per ipſum Ioannes acciuerat, eiuſdē ſtudio ad propria reuerſi ſunt. Craſtinus autem in exilium actus eſt, quia uidebatur Ioannem ſine comitiua regnum non potuiſſe aſſumere. Valentinianus Decreto Theodoſij Auguſtus appellat. Archillas nobile oppidum Galliarum à Gothis multa ui oppugnatū eſt, donec imminente Aëtio non impuniti diſcederent.	428
	3	Theodoſio XII & Valentiniano II COSS. Patroclus Arelatenſis Epiſcopus à Tribuno quodā Barbaro multis uulneribus laniatus occiditur, quod facinus ad occultam iuſſionem Felicis magiſtri militum referebatur, cuius impulſu traditur etiam Titus Diaconus uir ſanctus Romæ pecunias pauperibus diſtribuens interfectus.	429
D	4	Hierone & Ardabure COSS. Bonifacio, cuius potentia gloriaq; in Africa augebat, bellū ad arbitriū Felicis qui ad Italiam uenire annuerat publico nomine illatum eſt, ducibus Mauortio & Galbione et Sinoce, cuius proditione Mauortius & Galbio cum Bonifacium obſiderēt, interempti ſunt, moxq; ipſe à Bonifacio dolo detectus occiſus eſt: Exinde gentibus quæ uti nauibus neſciebāt, dum à concertantibus in auxilium uocantur, mare paruum factum eſt, belliq; contra Bonifacium cœpti in Sigiuſuultū comitem cura translata eſt. Gens Vandalorum ab Hiſpanijs ad Africam tranſijt.	430
	5	Felice & Tauro COSS. Neſtorius Conſtantinopolitanus Epiſcopus nouū eccleſijs molitur errorem inducere, prędicans Chriſtum ex Maria hominem tantum & non deum natum, eiq; diuinitatem collatam eſſe pro merito. Huic impietati præcipua Cyrilli Alexandrini Epiſcopi induſtria & Papæ Celeſtini repugnat autoritas. Pars Galliarum propinqua Rheno, quā Franci poſſiden-	431

dam

Anni mundi.		Romanorum.	Anni domini.
		dam occupauerunt, Aëtij Comitis armis recepta.	
5630	6	Florentino & Dionysio COSS. Felice ad patritiam dignitatem prouecto, Aëtius magister militum factus est ex Agricola.	432
		Pelagianus Seueriani Pelagiani Episcopi filius, ecclesias Basterniæ dogmatis sui insimulatione corrupit, sed actione Palladij diaconi Papa Celestinus Germanum Antsiodorensem Episcopũ uice sua mittit, ut deturbatis hæreticis Britannos ad catholicam fidem dirigat.	
	7	Theodosio XIII & Valentiniano III COSS. Aëtius Felicem cum uxore sua Padusia, Egrumitium diaconũ eos insidiari cum præsensisset, interemit.	433
		Augustinus Episcopus per omnia excellentissimus moritur V Calendas Septembris, libris Iuliani inter impetũ obsidentiũ Vãdalorũ in ipso dierũ suorũ fine respondẽs, & gloriose in defensione Christianę gratiæ perseuerans.	
	8	Basso & Antiocho COSS. Congregata apud Ephesum plus ducentorũ Synodum sacerdotum, Nestorius cum hæresi nominis sui, & cum multis Pelagianis qui cognatum sibi dogma iuuabant damnatur.	434
B		Ad Scotos in Christum credentes ordinatur à Papa Celestino Palladius & primus Episcopus mittitur.	
	9	Aëtio & Valerio COSS. Romanæ ecclesiæ XLII præficitur Episcopus SIXTVS.	435
		Totius orbis pace & confessione mirabili Bonifacius ab Africa ad Italiã peruenit in Vrbem, accepta magistri militum dignitate, qui cum sibi resistentem Aëtiũ prælio superasset, paucos post dies morbo extinctus est. Aëtius uero cum exposita potestate in agro suo degeret, ibiq; cum quidam inimicus eius repentino eum in cursu opprimere tentasset, profugus ad urbem atq; illinc ad Dalmatiam, deinde Pannoniam ad Hunos peruenit, quorum amicitia auxilioq; usus pacem principum Aëtius interpellatæ potestatis obtinuit.	
	10	Theodosio XIIII & Maximo COSS. maxima urbis Regię pars Septentrionalis per tres dies continuo incensa collapsaq; est mense Augusto.	436
		Ioannes monachus cognomento Cassianus Massiliæ insignis & facundus scriptor habetur.	
	11	Aspare & Ariouinda COSS.	437
	12	Theodosio XV & Valentiniano IIII COSS. pax facta cum Vandalis data eis ad habitandum per triennium in loco Africę portione Hippone 3 Idus Februarij.	438
		Eodem tempore Gundicariũ Burgundionũ regem intra	

C Anni mundi.		Romanorum.	Anni domini.
		Gallias habitãtem Aëtius bello obtinuit, pacemq; ei ſup	
		plicanti dedit, qua non diu potitus eſt. Siquidem illum	
		Huni cum populo ſuo atq; ſtirpe deleuerunt.	
	13	Iſidoro & Senatore COSS. Gothi pacis placita pertur	439
		bant, & pleraq; municipia ſedibus uicina ſuis occupant:	
		Narbonenſi oppido maxime infeſti, quod cum diu obſi	
		dione & fame laboraret, per Littoriũ Comitẽ ab utroq;	
		periculo liberatus eſt. Siquidẽ per ſingulos equites binis	
		tritici modijs aduectis ſtrenuiſſime & hoſtes in fugam	
		uertit, & ciuitatem annona impleuit.	
	14	Aëtio II & Sigiſuulto COSS. Bellum aduerſus Go	440
		thos Hunis auxiliantibus geritur.	
		Geiſericus rex Vandalorum intra habitationis ſuæ limi	441
		tes uolens catholicã fidem Ariana impietate ſubuertere,	
		quoſdam noſtrorũ Epiſcoporũ eatenus perſecutus eſt,	
		ut eos priuato iure Baſilicarum ſuarum etiam ciuitatibus	
		pelleret, cum ipſorũ conſtantia nullis ſuperbiſſimi regis	
		terroribus cederet.	
		Valentinianus Auguſtus ad Theodoſium principem	
		Conſtantinopolim proficiſcitur, filiamq; eius matri	
		monium accipit. Eodem anno Piraticam Barbarorum	
D		fœderatorum deſertores exercuerunt.	
		Per idem tempus quatuor Hiſpani uiri Arcadius, Pro	
		bus, Paſchaſius & Eutychius, dudũ apud Geiſericũ me	
		rito ſapientiæ & fidelis obſequij clari habebantur, quos	
		rex ut copulatiores ſibi faceret in Arianam ſectam trani	
		ire præcepit. At illi facinus cõſtantiſſime reſpuentes, ex	
		citato in rapidiſſimã iram Barbaro, primũ proſcripti, de	
		inde in exilium acti, tum atrociſſimis cruciati ſupplicijs,	
		ad poſtremũ diuerſis mortibus interempti illuſtri marty	
		rio mirabiliter occubuerunt.	
		Puer autẽ Paulillus nomine frater Paſchaſij & Eutychij,	
		pro elegantia formæ atq; ingenij admodũ regij acceptus,	
		à profeſſione atq; more catholicæ fidei cum nullis mini	
		deturbari poſſet, diu fuſtibus cæſus ad infamem ſeruitu	
		tem damnatus eſt, nec ideo ut apparet interfectus, ne ſu	
		perata ſæuitia impij regis etiam illa ætas gloriaretur.	
	15	Theodoſio XVI & Fauſto COSS. Hoc quoq; anno ijdẽ	442
		Piratæ multas Inſulas, ſed præcipue Siciliam uaſtauere.	
		Aduerſum Gothos in Gallia quędam proſpere geſta.	
	16	Theodoſio XVII & Feſto COSS. Littorius qui ſe	
		cundæ ab Aëtio Patritio poteſtati Hunis auxiliantibus	
		præerat, dum Aëtij gloriã ſuperare appetit, dumq; aruſpi	
		cum reſponſis & dæmonũ ſignificationibus fidit, pugnã	

cum

Anni mundi.		Regnum Romanorum.	Anni domini.
		cum Gothis imprudenter conſeruit fecitq; intelligi quan	
		tum illa eorũ quæ perijt manus prodeſſe potuerit, ſi potio	
		ribus conſilijs quàm ſua temeritate uti maluiſſet, quãdo	
		tantam ipſe hoſtibus cladem intulit, ut niſi inconſideran	
		ter prælians captiuitatem incidiſſet, dubitãdum foret cui	
		potius parti uictoria aſcriberetur.	
		Hac tempeſtate Iulianus Athelenenſis iactantiſſimus Pe	
		lagiani erroris aſſertor, quem dudum amiſſi epiſcopatus	
		intemperans cupido exagitabat, multimoda arte fallendi	
		correctionis ſpem præferẽs, molitus in cõmunionem ec/	
		cleſiæ irrepere: Sed his inſidijs Sixtus Papa Diaconi Leo	
		nis hortatu uigilanter occurrens, nullum aditũ peſtiferis	
		conatibus patere permiſit, & ita omnes catholicos defe	
		ctione fallacis beſtiæ gaudere fecit, quaſi tunc primum ſu	
		perbiſſimam hæreſim apoſtolicus gladius detruncaſſet.	
		Per idem tempus Vitricus reipublicæ noſtræ fidelis mul	
		tis documentis bellicis clarus habetur.	
		Pax cũ Gothis facta, cũ eam poſt ancipitis pugnæ lachry	
		mabile experimentũ humilius q; unq; ante popoſciſſent.	
		Aëtio rebus quæ in Galliis cõponebãtur intento, Geiſe	
		ricus de cuius amicitia nihil metuebat, 14 Cal. Nouem	
B		bris Carthaginem dolo pacis inuadit, omnesq; opes eius	
		excruciatis diuerſo tormentorũ genere ciuibus, in ius ſuũ	
		uertit. Nec ab eccleſiarũ deſpoliatione abſtinens, quas &	
		ſacris uaſibus exinanitas, & ſacerdotũ adminiſtratione	
		priuatas non iam diuini cultus loco, ſed ſuorũ iuſſit eſſe	
		habitacula. In uniuerſum captiui populi ordinem ſæuus,	
		ſed præcipue nobilitati & religioni infenſus, ut nõ diſcer	
		neretur hominibus magis an deo bellum intuliſſet.	
		Carthago à Vandalis capta, anno poſt quam Romana	
		eſſe cœperat 595. aliàs 583.	
	17	Valentiniano V Auguſto & Anatholio COSS. Defun	443
		cto Sixto Epiſcopo, XL amplius diebus Romana eccle	
		ſia ſine Antiſtite fuit. mirabili pace arq; patientia aduentũ	
		Diaconi Leonis expectans, quę nunc inter Aetiũ & Al	
		binium amicitiæ redintegrandæ Galliæ detinebant quaſi	
		ideo longus eſſet aduentus, ut electi meritũ & eligentiũ	
		iudicium probaretur. Igitur LEO Diaconus legatione	
		publica accitus & gaudẽti patriæ præſentatus, XLIII	
		Romanæ eccleſiæ Epiſcopus ordinatur.	
		Geiſericus Siciliã grauiter affligens, accepto nuncio de	
		Sebaſtiano ab Hiſpania ad Africam tranſeunte celeriter	
		Carthaginem rediit, ratus periculoſum ſibi ac ſuis fore ſi	
		uir bellandi peritus recipiendę Carthagini incubuiſſet:	

C Anni mundi.		Romanorum.	Annō dominī.
		Verū ille amicū ſe magis q̄ hoſtem uideri uolens diuerſa omnia apud Barbaros q̄ præſumpſerat reperit, eaq; ſpes cauſa illi maxima & calamitatis & infelicis mortis fuit.	
	18	Cyro III Conſule, Theodoſius Imperator bellū contra Vandalos mouet, Ariouinda & † Anaxilla atq; Germano ducibus cū magna claſſe directis, qui longis cunctationibus negotiū differentes, Siciliæ magis oneri quàm Africę præſidio fuerunt.	444
	19	Dioſcoro & Leudoxa COSS. Hunis Thraciā & Illyricū ſæua depopulatione uaſtātibus, exercitus qui in Sicilia morabatur ad defenſionē Orientaliū partiū reuertit. Cum Geiſerico autē ab Auguſto Valentiniano pax confirmata, & certis ſpacijs Africa inter utrunq; diuiſa eſt. In Geiſericum apud ſuos de ſucceſſu rerū ſuperbientem quidam optimates ipſius conſpirauerunt, ſed molitione detecta multi ab eo ſupplicijs excruciati atque extincti ſunt. Cumq; idem audendum etiam alijs uideretur, multis regis ſuſpicio exitio fuit, ut hac ſui cura plus uirium perderet quàm ſi bello ſuperaretur.	445
5640	20	Maximo II & Paterio COSS. Hoc tempore pluri-	446
D		mos Manichæos intra urbē latere diligentię Papa Leonis innotuit, qui eos de ſecretis ſuis erutos, & oculis totius eccleſiæ publicatos, omnes dogmatis ſuæ turpitudinem & damnare fecit & prodere, incēſis eorū codicibus, quorū magnæ moles fuerunt interceptę. Quæ cura uiro ſancto diuinitus, ut apparuit, inſpirata, nō ſolum Romanæ urbi, ſed etiam uniuerſo orbi plurimū profuit. Siquidem confeſſionibus in urbe captorū, qui doctores eorū, qui Epiſcopi, quiue presbyteri in quibus prouincijs uel ciuitatibus degerent, patefactū eſt. Multiq; Orientalium partium ſacerdotes induſtriā apoſtolici rectoris imitati ſunt.	
	21	Theodoſio XVIII & Albino COSS. Attila rex Hunorum Bledam fratrē & cōſortem ſuum perimit, eiusq; populos ſibi parere compellit.	447
	22	Valentiniano VI & Nono COSS.	448

PROSPERI AQVITANICI FINIS.

LECTORI.

QVAE *ſequuntur ex Matthei Palmerij Florentini uiri quidem diligentiſſimi libro de temporibus ad uerbum ſumus mutuati. Cuius ſanè libri antecedentia eo conſilio ſcribenda eſſe non putauimus, quod ferè omnia horum librorū ex ſuperioribus ſint excerpta. Ne uero ſubinde cadē ad legentis tædiū infarcirentur conſulto omiſimus. Ea uero quæ non immerito poterant à lectore deſiderari, operæpretium fore rati ſumus, ſi ad continuandam in præſentem uſq; ferè diem hiſtoriam apponerentur.*

MATTHAEI

A

MATTHAEI PAL

MERII FLORENTINI TEMPO/ RVM ET HISTORIARVM CONTINVATIO.

Anni mundi.	Anni Pont.		Imperatores Occidentis.	Imperatores Orientis	Anni salutis
	5	EVTYCHIANA hæresis Con/ stantinopoli exoritur, autore Eutyche presbytero, qui à Fabi/ ano Constantinopolitano Epi scopo damnatus est. Ob quam damnationem annuente Theo/ dosio Imperatore Synodus apud Ephesum indicitur, in qua Dio/ scoro Alexandrino Episcopo præsidente Eutyches restituitur, Fabianus uero damnatur.	22	37	449
	6	Romani Gothis uictis atrocissi/ mum bellum cum Hunis com/ miserunt in Gallijs, in quo supe ratis Hunis supra 1600 cæduntur. Theodoricus quoq; Gothorum rex in eo prælio occiditur. Post quem † Theodorismus in regnũ suscipitur.	23	38	450
	7	Attila Hunorum rex in Panno/ nijs reparato exercitu Italiã in/ uadit & Aquileiam obsidet. Septem dormientes, qui apud Ephesum in specu clausi post annos CXCII specu diuinitus pa tefacto surgunt à somno, & co/ ram Theodosio III de resur/ rectione de qua dubitabatur cer tificantes iterum in Christo ob/ dormiunt.	24	39	451
5650	8	Galli Britanniam hostiliter in/ gressi igne & ferro omnia uastan tes subegerunt.	25	40	452
	9	Theodosius iunior Constanti/ nopoli moritur.	26	41	453

† Thurismun dus.

C Anni mundi.	Anni Pont		Imperatores Occidentis.	Imperatores Orientis.	Anni salutis.
				MARTIANVS IX in Oriente an. 7.	
	10	Terræmotus assidui cometæ & signa uaria apparuerũt in cœlo. Attila post longam obsidionem capta Aquileia, Vincentiam, Veronam, Mediolanum, atque Ticinum pari terrore peruadit, & & multa oppidanorũ cæde diripit. Exanimata itaque terribilissimo hoste prouincia, & confugientibus undique ex conuicinis urbibus populis, & per proximam paludem consistere atque latere conantibus, in extrema penè Adriatici sinus ora, ubi intra paludem campus assurgebat, plurimi conuenerunt, ibiq; exicca to quotidie de industria solo mansiones muniere, quas à communi prouinciæ unde conuenerant uocabulo Venetias dixere.	27	1	453
D	11	Synodus Chalcedonensis congregata Episcoporum DC, in qua Eutyces & Dioscorus Alexandrinus Episcopus damnantur, & omnia quæ in Ephesina Synodo firmarunt, in irritum deducuntur. Attilam post miserabilem Venetiæ cladem à Leone Pontifice exoratum, & ad sua regna reuersum, rursusq; Italiam inuadere iactantẽ, sanguis è naribus fluens repente necauit.	28	2	454
	12	Aëtius Patritius uir bellicosissimus, & Attilæ quondam terror suorum inuidia accusatus Valentiniani iussu interficitur. Valentinianus à suis Romæ est interfectus.	29	3	455

Maximus

Anni mundi.	Anni Pont.		Imperatores Occidentis.	Imperatores Orientis.	Anni salutis.	
	13	Maximus imperium occupat,& Eudoxiam Valentiniani quondam uxorem per uiolentas nuptias coniungit. Ob quam causam Vandali ab Eudoxia prouocati sub Geiserico rege Carthagine Italiam aduecti Romã intrarunt & dilaniatũ Maximi corpus in Tiberim proiecerũt, LXX die postꝯ regnum inuaserat, omniaꝯ hostili more deinde depręda̅tes, cum ingenti captiuorum numero, & cum Eudoxia Imperatoris uxore in Africam remearunt.	30	4	456	
			† MAIORANUS Imperatorũ XVIII apud Rauennam regnauit annis 4.			† Maiorianus.
	14	Gothi ingenti cum exercitu Hispaniam ingressi.	1	5	457	
	15	Paulinus Nolanæ urbis Episcopus pientissimus habetur, qui postꝯ sua bona in redimẽdis captiuis consumpserat. sese Barba	2	6	458	
	16	ris pro recuperando uiduæ filio in seruitutem dedit.	3	7	459	
				LEO X in Oriẽte an. 16.		
	17	Maioranus occiditur.	4	1	460	
			SEVERVS Rauennę tyrannidem usurpat annis 4.			
5660	18	Acephalorum hęresis subleuatus, Chalcedonense impugnans	1	2	461	
	19	Concilium.	2	3	462	
	20	† Biorgius Alanorũ rex infesto exercitu Italiam ingreditur, & nõ longe à Bergamo superatus occiditur.	3	4	463	† Beorgor.
	21	Seuerus Romę diem obiit.	4	5	464	
		Pont. XLV HILARIVS annis 6, mensibus 3, diebus 10. ANTHEMIVS Romę regnauit annis 4				

C Anni mundi.	Pont.		Imperatores Occidentis.	Imperatores Orientis	Anni Saluti.
	1	Seruandus Gallorum Præfectus regnum inuadere tentãs Anthemij iussu in exilium agitur.	1	6	465
	2	Patritius Romanus imperio inhians iubente Anthemio capite truncatur. Genserico iterũ in Italiam cum exercitu nauigante Atticus Patritius illum nauali prælio superauit, & redire Carthaginẽ compulit.	2	7	466
	3	Aspar Patritius filium suum in Oriente Cæsarem facit, contra quem Leo reuocato è Sicilia uictore exercitu illum cum domo sua deleuit.	3	8	467
	4	Anthemius à Ricimere Patritio genero suo occiditur: ipse uero	4 OLYBRIVS regnauit mensibus 7.	9	468
D		Ricimer tribus mensibus post moritur.			
	5	Olybrius Placidiam Valentiniani filiam uxorem accepit. Olybrius Gundibarũ nepotem suum Patritium facit, & paulo post diem obijt. Langobardorum IIII regnat Heldeboc Labæ filius annis 4.	1 LICERIVS post Olybriũ Rauennę tyrannidem inuadit anno 1.	10	469
†Glicerius.	6	†Licerius à Nepote Patritio regno expulsus in Dalmatiã profiscitur, & Salonensium Episcopus ordinatur.	1	11	470
			NEPOS Patritius regnũ inuadit diebus 56.		
†Eurico.		Nepos Patritius intercedente Epiphanio Ticinensi Episcopo cum †Ericio Vuisigothorum rege fœdus facit.			
		Nepos Patritius Rom. Nepotiani filius, 56 sui regni die ab Oreste Patritio priuatur, & Augustus eiusdem Orestis filius in eius locum assumitur.			

Anni mundi.	Anni Post		Imperatores Occidentis.	Imperatores Orientis.	Anni salutis.	
		Pont. XLVI SVLPITIVS annis 15.	AVGVSTVLVS in Occidente regnauit an. 1.			
5670	1	Oreſtes patritius cum † Geiſerico Vandalorum fœdus init. Odoacer Turdilingorũ & Herulorũ maximis copijs in Italiã ingreditur, & Oreſtem Patritium apud Ticinũ ſuperatũ interficit. Poſt cuius mortem Auguſtulus ſponte purpuram depoſuit, & in priuatũ ſe modũ recepit Odoacer Italiam occupat, & 14 annos poſſidet, quibus ſibi & ſuis tertiã agrorum partem diuiſit.	1	12	471	† Giſericus leõ gitur aliàs in uetuſtioribus & Gniſericus.
			Imperium occidentale defecit annis 330.			
	2		1	13	472	
	3	Langobardorum v Godehoc	2	14	473	
	4	annis 12.	3	15	474	
B	5	Leo moriens Leonem ex filia nepotem Imperatorẽ reliquit, qui non multo poſt naturæ concedens patri ſuo Zenoni imperium conceſſit.	4	16	475	
				ZENO XI in Oriẽte an. 17.		
	6	Odoacer † Filecteũ Rhugorum regem in Germania ſuperatum occidit, & maxima præda atque ingenti captiuorum numero in Italiam reuertitur	5	1	476	† Pheleum.
		Langobardi nouarum ſedium auidi, Rhugorum regionem eò quod fertilis & penè deſerta eſſet, ſub Godehoc eorũ rege occuparunt.				
	7	Vernia Auguſta ſocrus Zenonis per eius abſentiam Baſilicum fratrem ſuum Imperatorem appellauit, qui paulò poſt Marcum filium Cæſarem fecit, ſed rediens	6	2	477	
	8		7	3	478	
	9	Zeno illos in Cappadociam expulit, ubi uitam finiere.	8	4	479	
	10		9	5	480	

C Anni mundi.	Anni Pont.		Imperatores Occidentis.	Imperatores Orientis.	Anni salutis.
5680	11	Zeno Imperator Theodoricum	10	6	481
		Gothorũ regem iam antea apud			
		ſe magno in honore habitum ad			
		liberandã Italiam contra Odoa/			
		crum cum ingentibus copijs mi/			
		ſit, à quibus Odoacri duces non			
	12	procul ab Aquileia ſuper Sonti/	11	7	482
	13	um amnem poſt acerrimam pu/	12	8	483
	14	gnam profliguntur.	13	9	484
	15	Odoacer plurimis prelijs à Go/	14	10	485
		this primo ſuperatus, & Rauen			
		nę triennio obſeſſus, Theodori/			
		cum tandem ſocium dominatio/			
		nis recepit, à quo non multa poſt			
		ad cœnam inuitatus occiditur.			
		Theodoricus & Gothi qui cum			
		eo erant contra Imperatoris uo/			
		luntatem ſub diuerſos reges Itali/			
		am ſeueriori dominio poſſederũt			
D		annis 70.			
		Langobardorũ VI regnauit Da/			
		phon annis 5.			
		Pont. XLVII FELIX II an/			
		nis 9.			
5690	1	Fulgentius ſcientia & fide clarus	15	11	486
	2	habetur.	16	12	487
	3		17	13	488
	4	Plurimi Epiſcopi ab Arianis in	18	14	489
		Africa exilio damnati in Sardini/			
		am mittuntur.			
	5	Langobardorum VII regnauit	19	15	490
		Thantus annis 10.			
	6	Theodoricus ut ſui regni uires ſta	20	16	491
		biliret, Adelphedam Francorum			
		regis filiã, & principibus qui cum			
		eo erãt ex eadem ſtirpe uxores co			
		pulauit.			
	7	Zeno Conſtantinopoli uitam fi/	21	17	492
		nit.		ANASTA-	
	8	Thantus Langobardorũ rex He	22	I SIVS XII	493
		rulos ad internitionem uſque de/		in Oriẽte	
		leuit, & Rodulphum eorum re/		annis 26.	

gem

	Anni mundi.	Anni Pont.		Imperatores Occidentis.	Imperatores Orientis.	Anni salutis.
			regem cepit atque interemit.			
		9	Episcopi qui in Africa catholi-	23	2	494
			cis præerant ecclesijs, à Trans-			
			mundo Vandalorum rege in			
			Sardiniam iterum relegantur.			
			Pont. XLVIII GELASIVS			
		1	an. 4. mensibus 8. diebus 16.	24	3	495
		2	Manichęi iterum Romæ damna	25	4	496
		3	ti, & eorum codices combusti.	26	5	497
		4		27	6	498
		5		28	7	499
			Pont. XLIX. ANASTASI-			
			VS II, annis 2.			
		1	Vuacon Tantū patruū suū in-	29	8	500
			teremit, & Longobardorū re-			
			gnum inuadit annis 18. hic con			
			tra Gepidas bellum intulit &			
			Suetios uicit.			
			Hi octo Longobardorū reges			
			ex eadem familia quam Litin-			
B	5700	2	gos dicebant, fuerunt.	30	9	501
			Pont. L. SYMMACHVS an.			
			nis 19, mensibus 8.			
		1	Discordiæ in ecclesia ortę sunt,	31	10	502
		2	in quibus pars sacerdotū Lau-	32	11	503
		3	rentium in Pontificem elegit,	33	12	504
		4	cuius rei gratia Romani diui-	34	13	505
		5	duntur & Rauennę corā Theo	35	14	506
		6	dorico Concilio habito Sym-	36	15	507
		7	machus in apostolicā sedem con	37	16	508
		8	firmatur.	38	17	509
		9	Apud Carthaginē Olympium	39	18	510
			quendam Episcopū Arianum,			
			in balneis sanctam trinitatem			
			blasphemantem tribus igneis			
	5710	10	iaculis angelo mittente uisibi	40	19	511
		11	liter combustum ferunt.	41	20	512
		12	Boethius Senatorius uir obsu	42	21	513
			spicionem affectatæ libertatis à			
			Theodorico exilio damnatus, moxq;			
		13	carcere trusus plura conscribit.	43	22	514
		14	Theodoricus qui in Italia do-	44	23	515
			minabatur per hæc tempora Si-			

C Anni mundi.	Annꝰ Pont.		Imperatores. Occidentis.	Imperatores. Orientis.	Annꝰ ſalutis.
		ciliam cum adiacentibus Inſu			
		lis ſuo regno adiecit, & Dalma			
	15	tiam ſibi ſubditam fecit.	45	24	516
	16		46	25	517
		Pont. LI HORNVSDA an/			
		nis 9.			
	1	Longobardorũ IX Vualtarius	47	26	518
		Vuaconis ex filia nepos regna			
		uit annis 7.			
		Anaſtaſius fulmine ictus, in/			
		teriit.		IVSTINI/	
				ANVS maior XIII in/	
				Oriente annis 9.	
	2		48	1	519
	3	Vandalis poſt Tranſmundũ re	49	2	520
		gem regnauit Hildericus eius			
		filius ex Valẽtiniani Imperato			
		ris captiua filia genitus.			
5720	4	Boẽthius iam pridem exilio re/	50	3	521
D		uocatus, & prætorio Prefectus			
		Theodorici iuſſu ſimul cũ Sym			
		macho ſenatore & cũ alijs pre/			
		ſtantibus uiris interficitur.			
	5	Theodoricus Gothorũ rex qui	51	4	522
		in Italia dominabatur, Rauen/			
		næ uitam finit.			
		Athalaricus puer Theodorici			
		ex filia nepos cum Amalaſuen			
		tha matre in regno ſucceſſit an			
	6	nis 10.	52	5	523
	7	Brigida uirgo pœnitentia clara	53	6	524
		in Scotia moritur.			
	8	Antiochenæ ciuitatis pars ma/	54	7	525
		xima terræmotu corruit.			
		Longobardorum X Adoy/			
		nus annis 18.			
		Hic fuit qui Gepidas uicit, &			
		Longobardos in Pannoniam			
	9	duxit.	55	8	526
		Pont. LII IOANNES an/			
		nis 2. menſibus 10.			
	1	Iuſtinus admodum ſenex Iuſti/	56	9	527
		niano ſororis ſuę filio Impera			

tore conſti/

Anni mundi.	Anni Pont.		Imperatores Occidentis.	Imperatores Orientis.	Anni salutis.
		tore constituto naturæ concessit.		IVSTINIANVS XIIII in Oriente annis 38.	
	2		57	1	528
	3	Ioannes Pontifex Rauennæ carcere maceratus interijt.	58	2	529
		Pont. LIII FELIX III, annis 4. mensibus 3. diebus 13.			
	1	Belisarius Patritius de Persis triumphat Iustiniano Imperatore iubente.	59	3	530
		Longobardi Pannoniam ingressi eam prouinciam habitarunt annis 42.			
5730	2	Iustinianus sparsas multis uoluminibus antiquis Romanorũ leges per hęc tẽpora colligit, & ad uoluntatẽ renouatas sancit.	60	4	531
	3	Athalaricus Gothorũ rex obijt ætatis anno 28. Post quẽ Amalesuẽtha mater eius Theodatũ consobrinũ suum regni sociũ assumit, qui mox ut solus regnaret eam necare iussit & regnum tenuit annis 5.	61	5	532
	4	Belisarius à Iustiniano in Africam cum exercitu missus, Vandalorum gentem deleuit.	62	6	533
		Pont. LIIII BONIFACIVS XXIX annis 2.			
	1	Benedictus monasterij montis Casini Abbas & regulator, summa uitę cõtinentia laudat.	63	7	534
	2	Priscianus Cæsariensis celeberrimi nominis Grammaticus, claret.	64	8	535
		Pont. LV IOANNES II annis 2. mensibus 4.			
	1	Maurus beati Benedicti discipulus, in Gallia ob uitæ continentiam ueneratur.	65	9	536
	2	Iustinianus per Mundũ sui exercitus ducem Dalmatiã inuadit,	66	10	537

	Anni mundi.	Anni Pont.		Imperatores Occidētis.	Imperatores Orientis.	Anni salutis.
			& Salonas capit, Gothosq; prę lio uincit, in qua uictoria Mun dus ipse unà cū filio occiditur. Ioannes Athemium Episcopū Arianum damnat. Belisarius ad liberandā Italiam missus, Neapolin capit. Gothi propter reginæ mortem Theodato regi infensi ac nuper Belisarij uictoria cōturbati se ditione militari Vutigidem sibi regem creauere, qui mox ut so lus regnaret Theodatum o cci dit, & reginę filiam uxorem ac regni sociā Rauennæ assumit, regnauitq; annis 5.			
			Pont. LVI AGAPITVS an num unum.			
		1	Vutigis cum Francis amicitiā	67	11	536
D			contrahit. Belisarius Romam uolente po pulo cū exercitu ingressus, ua ria belli fortuna cum Vutigide sępe conflixit, adeò ut etiam ab eo Romę interdum obsidere tur enixius. Agapitus Constantinopolim ad Iustinianum profectus in terijt.			
† Sylverius.			Pont. LVII †LIBERIVS III, an. 1, mensibus 3, diebus 10.			
		1	Fames per Italiam adeò ingens	68	12	537
			ut membra humana comede rentur, sicut scribit Datius Me diolanensis pręsul. Mediolanenses ad Belisarium defecerunt. Liberius quia Athemium resti tuere uoluit, ut alij scribunt quia cū Gothis sentiret, exilio damnatus in Ponto perijt.			
			Pont. LVIII VIGILIVS an nis 18, mensibus 6.			

Theode-

Anni mundi.	Anni Pont.		Imperatores. Occidentis.	Imperatores. Orientis.	Anni salutis.
	1	Theodebertus Francorum rex decem Burgundionũ milia in auxilium Gothorum misit. Mediolanum à Gothis receptũ ac penè subuersum est, in qua uastitate supra triginta Mediolanensium ciuium milia interfecta fuisse traduntur.	69	13	
5740	2	Theodebertus Frãcorũ rex cũ XVIII hominũ milibus in Italiã transit, & in citeriori Gallia Gothorũ ac Belisarij copias impulso impetu dissipat, mox cũ pabuli penuria in uarios lãguores cõtinuo incíderent, per eandem uiam trans alpes redierũt.	70	14	541
	3	Belisarius Vutigidem apud Rauennam capit, & cum uxore & præcipuis Gothorũ proceribus Constantinopolim ad Iustinianum adducit. Constantinopoli multos hominum pestis absumpsit.	71	15	542
	4	Gothi qui per Italiam remanserant absente Belisario in unum conueniunt, & Ildebadum primo, mox Erarũ, uel alij scribunt Atharicũ, ijsq; per seditionem intra biennũ interfectis, Totilam sibi regem creauerũt.	72	16	543
	5	Florentia à Gothis obsessa subito copiarũ aduentu, quas Iustini duces Rauenna deduxerunt liberatur. Langobardorum XI Albinus Adorni filius annis 31.	73	17	544
	6	Totilas Neapolim capit.	74	18	545
	7	Belisarius ad curam Italici belli rursus à Iustiniano delectus, in Italiam reuertitur.	75	19	546
	8	Totilas Gothorũ rex ciuitates	76	20	547
	9	Italiæ multis cladibus direptionibusq; afflixit, & urbẽ Romã	77	21	

C Anni mundi.	Anni Pont.		Imperatores Occidentis.	Imperatores Orientis.	Anni salutis.
		intenſe ingreſſus eam dirupuit			
		incenditq;,& partem murorum			
		euertit,ciuesq; uarie iactauit,&			
		deſolatã penitus ac ſine ullo ha			
		bitatore dereliquit. Pariq; ferita			
		te Florẽtiæ in Hetruria deſæuit,			
		quibus cladibus Totilã flagellũ			
		dei cognominatũ accepimus.			
		Herculianus Perulinorum Epi			
		ſcopus capitis abſciſſione à Go			
		this eſt interfectus.			
		Mauros Africam infeſtantes			
		per Ioannem prætectum ſuum			
		Iuſtinianus compreſſit.			
	10	Beliſarius Romã deſertã occu	78	22	549
		pat,& incredibili celeritate munit.			
		Beati Antonij monachi uenera			
		bile corpus diuina reuelatione			
		repertũ Alexandriã deportat.			
D	11	Beliſarius à Iuſtiniano ex Italia	79	23	550
		reuocatus in Græciam redijt.			
5750	12	Totilas Romã recipit,& eã re	80	24	551
		parare ac reuocare ciues ſtudet.			
	13	Cõtra Theodori ueſaniã Con	81	25	552
		ſtantinopoli Synodus congre			
	14	gatur.	82	26	553
	15	Narſes Eunuchus à Iuſtiniano	83	27	554
	16	cum exercitu in Italiam miſſus,	84	28	555
		Totilam primũ,ac deinde The			
		ſam Gothorum reges ſuperat			
		atq; interemit,& omnes Go			
		thos Italia pellit,eamq; poſſedit			
	17	annis 17.	85	29	556
	18	Vigilius ob eandem qua & præ	86	30	557
		ceſſor ſuus cauſam Conſtan			
		tinopolim primũ ductus,ac de			
		inde in exilium actus uitã finit.			
		Pont. LIX PELAGIVS an. 5.			
	1	Iuſtinianus inſigni magnificen	87	31	558
		tia templum ædificare orſus eſt			
		Conſtantinopoli,quod Græco			
		uocabulo Σοφία nominauit.			
	2	Caſſiodorus monachus,ſecu	88	32	559

lari

Anni mundi.	Anni Pont.		Imperatores Occidentis.	Imperatores Orientis.	Anni salutis.
		Iari diuinaq; scientia eruditus, clarus habetur.			
	3	Arator Romanę ecclesiæ Sub-	89	33	560
5760	4	diaconus Actus Apostolorum	90	34	561
	5	hexametris uersibus decătauit.	91	35	562
		Pont LX IOANNES III, annis 13.			
	1	Bucillianus Gallorum dux per	92	36	563
		Italiam infesto uagans exercitu			
		non longe à Tarento à Narsete			
	2	superatus opprimitur.	93	37	564
	3	Maurus Benedicti discipulus	94	38	565
		bona senectute in Gallia qeuit.			
		Pestis, in qua miserabili strage			
		Italię populi, ac præcipue Ligu			
		res consternuntur.			
		Iustinianus amēs & stultus iam			
		pridem factus, in ægrotationē			
		tandem incidens interijt.		IVSTINVS	
			iunior XV in Oriente an. 11.		
	4	Claudianus Episcopus uir in sa	95	1	566
B	5	cris eloquijs eruditissimus no-	96	2	567
	6	minatur.	97	3	568
	7	Narses à Sophia Iustini uxore	98	4	569
		cuius fuerat Eunuchus, ad pen-			
		sa per iniuriā reuocatus, ingra			
		tęq; ab administratione Italiæ			
		à Iustino remotus, cōmotus in-			
		iuria Lāgobardos è Pannonijs			
		in Italiā prouocauit, & ad pro-			
		fectionem triennio fere sollici-			
		tare non desistit.			
	8	Ignea acies in cœlo per Italiam	99	5	570
		uisę sanguinem emanentes, ac			
		deinde pluribus diebus cōtinua			
		tis imbribus tanta aquarum ui			
		auctus est Tiber, ut magna stra			
		ge populi humiliora loca Ro-			
		mę submergeret, & similiter in			
		quibusdam alijs ciuitatibus &			
		locis contigit.			
5770	9	Leuigildus Gothorū rex rebel	100	6	571
		lantes Hispaniæ ciuitates regi-			
		onesq; subegit.			

C Anni mundi.	Anni Pont.		Imperatores Occidentis.	Imperatores Orientis.	Anni salutis.
	10	Langobardi ingenti multitudine cum filijs & uxoribus, & aliis barbaris nationibus sub Albuino eorum rege Italiam per Sirmium ingressi, eam possederunt annis 204.	101	7	572
	11	Narses moritur, & eius cadauer Constantinopolim deportatur.	102	8	573
	12	Armenij fidem Christi publice receperunt.	103	9	574
	13	Venetia Galliaq; omnis cis alpes à Lãgobardis antea est possessa præter Papiam: quæ cum per triennium obsidionem sustinuisset, hoc tandẽ anno deditur. Albuinus rex ab alpibus in Heturiam, & usq; Rauennam Italiam adeptus, dolo uxoris Rauennæ interficitur.	104	10	575
D		Langobardorum XII regnauit Daphon anno 1, mẽsibus 7. Plurimi proceres & populi multitudo ciuitatũ Italię, Langobardorũ sęuitiã fugientes, & ad Venetias declinãtes se tutauerũt.			
		Pont. LXI BENEDICTVS annis 4.			
	1	Iustinus Tiberium in filium adoptauit, & Augustũ appellauit, nec multo post amẽs effectus, & pedum dolore grauatus interijt.	105	11 TIBERIVS XVI an. 7.	576
	2	TIBERIVS Christianę bonitatis uir fuit, & adeo in pauperes beneficus, ut imperij thesauros larga eis manu exhiberet.	106	1	577
	3	Daphon diem obijt, post quem decem annos Langobardi sine rege fuere, in quibus per uarios duces omnem ferè Italiam subegere, præter urbem Romã quã in huius gẽtis potestatẽ nunquã deuenisse constat.	107	2	578
	4	Pont. LXII PELAGIVS an. 11.	108	3	579

Gothi

Anni mundi.	Anni Pont.		Imperatores Occidẽtis.	Imperatores Orientis.	Anni ſalutis.
	1	Gothi bifariam diuiſi multa ex-	109	4	580
4780	2	de uaſtantur.	110	5	581
	3	Langobardi Alpes tranſgreſſi	111	6	582
		in Galliam ruunt, & magna ex-			
		acta præda, ac ingenti captiuo-			
		rum numero in Italiã reuertũtur.			
	4	Tiberius Mauriciũ generũ ſuũ	112	7	583
		Imperatorẽ facit, parumq; poſt			
		moriens bona pace quieuit.		MAVRI-	
			CIVS XVII annis 20.		
	5	Gregorius uir ingenij dignita-	113	1	584
		tisq; gratia autoritate magna			
		prẽditus, plura pro Chriſtiana			
		religione conſcribit.			
	6	Mauricius Armenos & Perſas	114	2	585
		per Præfectos debellat.			
	7	Diluuiũ ingens, præſertim apud	115	3	586
		Venetias & Ciguriã Calendis			
		Octobris, et magna tonitrua, &			
		Romę maxima peſtis ſecuta eſt			
B		ſerpentũ fœtore ad littora proie			
		ctorum. In Nili fluuio anima-			
		lia maſculina ac fœminina uiſa			
		ſunt, quę utriq; ad lumbos humã			
		nam effigiem prætendebant, &			
		adiurata per deum à mane uſq;			
		ad nonã ſe uidenda præbuerũt.			
	8	Langobardi regẽ ſibi præficiũt	116	4	587
		Antharim Daphonis filiũ, qui			
		Flauius dictus eſt, à quo Flauij			
		deinde reges ſunt cognomina-			
		ti. Fuit hic rex tredecimus & re-			
		gnauit annis 7.			
		Ex decreto Pelagij II fit in			
		Grado Synodus Epiſcoporum			
		XX, ubi cõſtituitur Gradenſis			
		ſedis patriarchatus totius pro-			
		uincię Venetię metropolis trãſ-			
		lata ſede Aquileienſe in Gradũ.			
		Quod etiã à Tiberio Auguſto			
	9	confirmatur.	117	5	588
	10	Langobardi Romam obſiden	118	6	589

tes aſſiduis

C Anni mundi.	Anni Pont.		Imperatores Occidentis.	Imperatores Orientis.	Anni salutis.
		tes assiduis imbribus turbinũq; tempestatibus deterriti obsidio nem dissoluit: & tãta est aquarum uis subsecuta, ut innumerabilis penè hominũ pecudũq; multitudo per Italiam, ac maxime Romę perierit.			
	11	Cadauerum, sicuti putatur, corruptione pestis subsecuta est. In qua Pelagius moritur.	119	7	90
		Pont. LXIII GREGORIVS			
5790	1	annis 14.	120	8	591
	2		121	9	592
	3	Gothi ad unionem catholicæ fidei redierunt.	122	10	593
		Longobardorum XIIII regnauit Agilulphus annis 55. Præcedente maxima siccitate locustarum quinq; agmina innumerabili multitudine subsequũtur, quæ quicquid in aruis uirescebat depascentes ingentẽ per Italiam famem biennio fecere.			
	4	Cometes per mensem in cœlo est uisus.	123	11	584
		Patritius Romanus primus Italiæ Hexarchus contra Longobardos à Romano populo creatus est, qui magistratus apud eos antea non fuit.			
	5	Agilulphus cum Cachano Hunorũ rege pacem firmat, illam ipsam per legatos è Pannonia postulante.	124	12	595
		Patritius Hexarchus moritur, cui successit Gallicanus, qui paulo post cũ Lõgobardis pacẽ fecit.			
	6	Agilulphus cum Theodorico Francorũ rege pacem firmat.	125	13	596
	7	Mahometus q postea tanq; magnus dei propheta leges Saracenis dedit, in Arabia nascitur.	126	14	597
	8		127	15	598
	9		128	16	599

Britannia

Anni mundi.	Anni Pont.		Imperatores. Occidentis.	Imperatores. Orientis.	Anni salutis.
	10	Britãnia ad Christi fidem Gre-	229	17	600
5800	11	gorio procurante cõuertitur.	130	18	601
	12	Gallicinus Italiæ Hexarchus	131	19	602
		Agilulphi regis filiam cũ uiro			
		suo nomine Godescalco apud			
		Parmam capit, illosq; Rauen-			
		nam ducit, ob quam causam			
		bellum Longobardis resumi-			
		tur.			
	13	Mauritius cũ propter auaritiã	132	20	
		in odium suorũ deuenisset, mi-			603
		litari seditione unà cum uxore			
		& liberis interficit, & Phocas			
		ab exercitu Imperator, pcreat.		PHOCAS	
				XVIII in Oriẽte an. 8.	
	14	Agilulphus Longobardorum	133	1	604
		rex contra Romanos pluribus			
		in locis, pspere pugnat, & Man			
		tuam & Cremonam capit.			
		Francorũ reges Tendebertus,			
B		Theudericus & Lotharius inter			
		se debellãtes multis suorũ mili			
		tibus interfectis prouincijs su-			
		is maximo detrimento fuere.			
		Frumenti & uini egestas penè			
		per orbẽ, ac in Italia maxime.			
		Pont. LXIIII SABINVS			
		Tuscus annis 2.			
	1	Romani & Longobardi pacẽ	134	2	605
		firmãt, in qua Agilulphi regis			
		filia à Romanis olim capta red			
		ditur.			
		Agilulphus filium suum Ado			
		loaldum regem facit, eiq; Ten			
		deberti Francorũ regis filiam			
		uxorem tradit, & cum Francis			
		perpetuã pacem redintegrat.			
	2	Franci cõtra Saxones pugnan	135	3	606
		tes magna suorum strage supe			
		rantur.			
		Pont. LXV BONIFACIVS			
		II Romanus, mensibus 8.			

Consentiente

	Anni mundi.	Anni Pont.		Imperatores Occidētis.	Imperatores Orientis.	Anni salutis.
C		1	Consentiente Phoca institutū fuit, ut ecclesia Romana caput esset ecclesiarum omnium, cum prius Constantinopolitana id usurpare tentasset.	136	4	607
			Pont. LXVI BONIFACIVS III, Marsus, annis 7.			
		1	Apud Persas grauissima prœlia excitantur in quibus Romani superati nonnullas prouincias	137	5	608
		2	amittere.	138	6	609
		3	Cacanus Hunorū rex per Pannoniam atq; Illyricū magno exercitu collecto Italiam ingreditur, & Prœfectus quosdam Longobardorum superat atq; capit. Tunica domini nostri Iesu Christi in Zaphat ciuitate inuenta Hierusalem reponitur.	139	7	610
D			Ioannes Alexandrinus Patriarcha eleemosynarius nominatus sanctitate claruit.			
	5810	4	Phocas ab Heraclio patritio occiditur.	140	8 HERACLIVS XIX, in Oriente cum Constantino filio suo annis 29.	611
		5	Sisebutus apud Gothos regnare est orsus.	141	1	612
		6		142	2	613
		7	Cosdra Persarum rex Iudæam Romanis adimit, Hierosolymā inde deprædatus, cum innumerabili captiuorum multitudine Zachariā quoq; eiusdem ciuitatis Patriarcham ducens, & sanctissimū crucis lignum, in quo salus mūdi pependerat, secum portans in Persas reuertitur.	143	3	614
			Pont. LXVII DEVS DEDIT			
		1	Romanus annis 3.	144	4	615
		2	Sisebutus Gothorum rex plurimas Hispaniæ ciuitates, quæ	145	5	616

ad Romanos

Anni mundi.	Anni Pont.		Imperatores Occidētis.	Imperatores Orientis.	Anni salutis.
		ad Romanos defecerant, recepit, & Iudæos qui in suo regno morabātur grauioribus pœnis			
	3	ad fidem Christi conuertit.	146	6	617
		Pont. LXVIII BONIFACIVS V, Campanus, annis 5.			
	1	Theodeberto Francorum rege per seditionem interfecto, magna in ea prouincia subsequuntur bella.	147	7	618
		Longobardorum XV regnauit Adoloaldus Agilulphi filius, & cum eo Theodelinda mater sua annis 10.			
	2		148	8	619
	3		149	9	620
5820	4		150	10	621
	5		151	11	622
		Pont. LXIX HONORIVS Campanus, annis 13.			
	1	Mahumetes magnum se æterni dei Prophetam dicens, multos Asię atq; Africæ populos commouit, quos noua religione imbuens, Saracenos ex dei præcepto uocari dicebat à Sara legitima uxore Abrahę, quasi legitimos diuinæ promissionis successores.	152	12	623
	2	Heraclius deuictis Persis Zachariam Patriarcham recepit, & crucem dominicam Hierosolymis reduxit. Ob solennitatis memoriam exaltatio sanctæ	153	13	624
	3	crucis cœpta est celebrari.	154	14	625
	4	Isidorus Hispalēsis Episcopus,	155	15	626
	5	uir scientia clarus floret.	156	16	627
	6	Bellum graue cū Saracenis geritur in Iudæa, in qua timens Heraclius crucem dominicam Constantinopolim transtulit. Adoloaldo à Longobardis ejecto, regnū eorum accepit Arionaldus rex XVI, annis 12.	157	17	628
	7	Arionaldus rex Longobardorum XVI, annis 12.	158	18	629

C Anni mundi.	Anni Pont.		Imperatores Occidentis.	Imperatores Orientis.	Anni salutis.
		Mahumeto pseudopropheta duce,			
		Saraceni qui sub Persis fuerãt eis debellatis regnũ adipiscitur, & fit regnũ Saracenorũ.			
	8	Postquã Rothritus Langobardorum rex Oppitergiũ urbem dirupit,	159	19	630
		Magnus Oppitergentis Episcopus uita & sanctitate clarissimus, cum Oppitergini s ad maritima se transferentes Heraclią urbem cõstruxere,			
		cuius Episcopus ordinat: Huic prę fuli quanta sit futura Venetiarũ ciuitas iam à Patauis fundata, quantisue intercessoribus sit gubernanda cœlestibus, deus declarare dignatus est			
		septem oraculis. Primo enim oranti Magno beatus Petrus apparens			
		ei mandauit sibi ecclesiam fabricari in ciuitatis capite, ubi oues bouesq;			
		pascentes inuenit. Secundo angelus			
D		Raphaël, qui sibi ubi multas aues inuenerit congregatas, ecclesiam con			
		struí ordinauit. Tertio dominus noster Iesus Christus mandans in urbis			
		medio in nomine Saluatoris ecclesiam construi. Quarto gloriosissima			
		uirgo Maria uolens sibi ecclesiã erigi, ubi nebulam inuenerit. Quinto			
		beatus Ioannes Baptista iubens sibi			
		patriq; suo Zachariæ ecclesias fabricari. Sexto beata Iustina regis Pata			
		uini filia, ubi uitem fructificantẽ inuenerit, sibi construi ecclesiam ordinauit. Septimo XII Apostoli ubi			
		XII grues cõgregatas inuenerit ecclesiã erigendã sibi statuũt. Quibus			
		reuelationibus nobilibus ac tribunis			
		Insularũ intimatis, signisq; inuentis			
5830	9	per ipsos ecclesię constructæ fuere,	160	20	631
	10	uidelicet sancti Petri, Raphaëlis, Sal	161	21	632
	11	uatoris, sanctæ Mariæ formosę, Ioan	162	22	633
	12	nis Baptistę Bragoræ, Zachariæ, lu	163	23	634
	13	linę, ac duodecim Apostolorum.	164	24	635

Pont.

Anni mundi.	Anni Pont.		Imperatores Occidentis.	Imperatores Orientis.	Anni salutis
		Pont. LXX SEVERINVS			
	1	annis 2.	165	25	636
	2	Mahumetus moritur. Post quē eius principatum inijt Calipha, cui successit Achaly, quo expulso regnauit Haly, contra quem eò quod superstitiosus esset nouum Caliphā Aegyptij sibi ducē creauere, quod in hodiernum obseruatur diem.	166	26	637
		Pont. LXXI BONIFACIVS annis 4.			
		Hic Bonifacius à quibusdā scriptoribus inter Pontifices non numerātur, & ideo nomini numerum non faciunt.			
	1		167	27	638
	2	Saraceni ab Heraclio rebellantes Hierusalem diripiūt & Antiochiam capiunt.	168	28	639
	3	Arabes Hormisda Persarū rege pulso, Persas possederunt.	169	29	640
B		Sisibuto Gothorū rex reliquas Hispanię ciuitates Romanis sustulit, à quo tēpore in Hispania defecit Romanorū imperium. Langobardorū XVII, regnauit Rotharius annis 66, mensibus 4. Qui Ariano dogmati inhærens, duos in suis ciuitatibus uolebat Episcopos, unū Arianum, alterum uero Catholicū.			
		Heraclius aqua intercuti, quæ Græcè dicitur ὑδρωψ obijt.		CONSTANTINVS Heraclij filius in Oriente XX solus	
				menses 4.	
		Constantinus à Martina nouerca sua ueneno perimitur, post quem Martina ipsa cum Heracleona filia sua regnū inuadit annis duobus.		HERACLEONAS cum Martina matre sua in Oriente XXI, annis 2.	
5840	+	1	170	1	641
		Pont. LXXII IOANNES IIII Dalmatius anno 1, mens. 2.			

C Anni mundi.	Anni Pont.		Imperatores Occidētis.	Imperatores Orientis.	Anni salutis.
	1	Heracleonas in exilium mittitur	171	2	642
		unà cum matre sua Martina, &			
		regnum assumit Constans Con-		CONSTANS	
		stantini Heraclij filius.	in Oriēte XXII an-		
			nis 27.		
		Pont. LXXIII THEODO-			
	1	RVS Græcus annis 6.	172	1	643
	2		173	2	644
	3	Defuncto Hysantio Italiæ Hex	174	3	645
		archo Constans in eius locū mit-			
		tit Theodorum cognomento Caliopam.			
	4	Rhotarius Langobardorum rex	175	4	646
		suarum legum codices scribi fe-			
		cit, quos Edictum appellauit, à			
		quo tempore supra sine scripta			
	5	lege Langobardi fuerant.	176	5	647
	6	Saraceni maximam Africæ par	177	6	648
		tem occupant.			
		Pont. LXXIIII MARTI-			
D	1	NVS Luscus annis 6.	178	7	649
	2	Equilum ex multitudine inco-	179	8	650
		larum Heraclię constituitur, sitq;			
5850	3	episcopalis sedes.	180	9	651
	4	Concilium Romę celebratur	181	10	652
		Episcoporū CC, in quo Paulus			
		Constantinopolitanus Episco-			
		pus hæreticus declarato damnat.			
	5	Cōstans propter Pauli dānatio-	182	11	653
		nem Martino Pontifici & Theo			
		doro Hexarcho infensus Theo-			
		dorum reuocat, & in eius locū			
		contra Martinū Olympiū mittit,			
		qui cum in Siciliam deuenisset interijt.			
	6	Martinus in exilium ob damna	183	12	654
		tionem Pauli à Constante mis-			
		sus, parum post moritur. Theo			
		dorus Caliopa iterū Hexarchus			
		Italiæ à Constante mittitur.			
		Pont. LXXV EVGENIVS			
	1	Romanus annis 3.	184	13	655
	2	Langobardorū XVIII regna-	185	14	656
		uit Rhodoaldus Rhotarij filius			
	3	annis 15.	186	15	657

Pont.

Anni mundi.	Anni Pont.		Imperatores Occidentis.	Imperatores Orientis.	Anni salutis.
		Pont. LXXVI VITELLIA/			
	1	NVS Campanus annis 15.	187	16	658
	2		188	17	659
	3		189	18	660
5860	4	Langobardorum XIX regna/	190	19	661
		uit Aripertus annis 9.			
	5	Conſtans in Italiam contra Lan	191	20	662
		gobardos nauigans Tarentum			
		applicuit, & inde pedeſtri uadẽs			
		itinere, in agro Beneuentano cũ			
		Langobardis conflixit, & non/			
		nullas ciuitates recepit, Luceri/			
		amq; ad ſolum ſubuertit, inde ue			
		ro cum cõfluentibus undiq; Lan			
	6	gobardis parũ proficeret, indu/	192	21	663
	7	tis finitis per quas Romam in/	193	22	664
	8	greſſus ſolennia quædam cum	194	23	665
	9	Vitelliano peregit, nec multo	195	24	666
	10	poſt reuerſus Tarentum in Sici	196	25	667
	11	liam mox inde nauigauit.	197	26	668
	12	Conſtans adhuc in Sicilia de/	198	27	669
		gens non longe à Siracuſis in			
		balneo à ſuis occiditur. Poſt cu/			
		ius mortem Mezentius à militi/			
		bus Imperator creatur, contra			
		quẽ Conſtantius Cõſtantis fili/		CONSTAN	
		us in Sicilia nauigans, filiũ & pa	TINVS Conſtantis		
		tris ſui interfectores interemit.	ſuperioris filius in Ori		
			ente XXIII an. 17.		
	13	Langobardorum XX regnauit	199	1	670
		Gundipertus annis 1, menſi/			
		bus 3. Hic cum fratre ſuo Berta			
		rio qui Mediolanũ tenebat con			
		tendens, Grimoaldũ Beneuen			
		tanorũ ducẽ cum exercitu acci/			
		uit, à quo paulò poſt interfe/			
		ctus & Bertarius in Pannoniã			
		fugit Grimoaldus uero XXI			
		regnum occupauit annis 9.			
5870	14	Conſtantinus Heraclium & Ti	200	2	671
		berium fratres ſuos in conſor/			
		tium regni accepit.			
	15	Ticinum peſtilentia primũ ferè	201	3	672

C Anni mundi.	Anni Pont.		Imperatores Occidentis.	Imperatores Orientis.	Anni salutis.
		depopulatum,& tandem per annum derelictum est.			
		Pont. LXXVII ADEODATVS annis 4, mensibus 2.			
	1	Ignis maximo populorum terrore per decem dies in cœlo	202	4	673
	2	emicuit.	203	5	674
	3	Saraceni Siciliam ingressi, præda onusti in Alexandriam rediere.	204	6	675
	4	Stella maximis radijs per tres menses apparuit.	205	7	676
		Pont. LXXVIII DONVS			
	1	annis 3.	206	8	677
	2		207	9	678
	3		208	10	679
		Pont. LXXIX AGATHO annis 4.			
	1	Grimoaldus Langobardorum	209	11	680
D		rex Beneuenti moritur, ob uenenum malum quod medici adhibuerant ad comprimendam sanguinis è brachio fluentis uim. Langobardorũ XXII regnauit Garibaldus Grimoaldi filius mensibus tribus, post quem XXIII regnauit Pertarithus totus annis 8, mox cum Iuniperto filio suo annis 10.			
5880	2	Rauennatum ecclesia olim rebellis ad obedientiam Romanę sedis pie reuertitur, Theodoro eidem ecclesię præsidente.	210	12	681
	3	Concilium apud Constantinopolim contra Macharium Episcopum, & pro ecclesiarũ unione celebratur, ad quod Agatho doctos Christiani dogmatis uiros misit.	211	13	682
	4	Pestilentia ingens Romæ, & per uicinas ciuitates delæuit.	212	14	683
		Pont. LXXX LEO II,			
	1	anno uno.	213	15	684

Pont.

Anni mundi.	Anni Pont.		Imperatores Occidētis.	Imperatores Orientis.	Anni salutis.
		Pont. LXXXI BENEDI/			
		ctus II, anno 1.			
	1	Aegyptiorum maxima multi/	214	16	685
		tudo Africam ingressa Cartha			
		ginem prius depopulatur, mox			
		illam penè diruit.			
		Pont. LXXXII IOANNES			
		V, anno 1.			
	1	Constantinus Constantinopoli	215	17	686
		moritur.			
		Pont. LXXXIII CONO men		IVSTINIA	
		sibus 2.	nus Cōstantini filius		
			XXIIII in Oriēte an. 10.		
	1	Hexarchus Italiæ post Theodo	216	1	687
		rum cōstituitur Ioannes. Theo			
		dorus & Paschalis per conten			
		tionem Pontifices sunt electi.			
		Verum cum neuter alteri cessis/			
		set tertius eligitur Sergius, qui			
		Pontificatum tandem obtinuit.			
		Pont. LXXXIIII SERGIVS			
		annis 10.			
	1	Partarithus cum iam regnas/	217	2	688
		set, Langobardis annis 7. Iuni			
		pertum filiū suum consortē re/			
		gni fecit, regnauitq; cū illo an. 10.			
	2	Iustinianus recepta Africa, quā	218	3	689
	3	Aegypti occupauerāt, cum illis	219	4	690
5890	4	pacem firmauit.	220	5	691
	5		221	6	692
	6	Beda uenerabilis presbyter Gre	222	7	693
		ca Latinaq; lingua eruditus, mul			
		ta pro Christiana religione con			
	7	scribens clarus habetur.	223	8	694
	8	Discordiæ inter Iustinianum Im	224	9	695
		peratorem & Sergium Pontifi			
		cem uigebant.			
	9	Iustinianus à Leone imperio	225	10	696
		exutus in exilium in Pontum			
		mittitur.		LEO XXV	
			in Oriente annis 3.		
	10		226	1	697

Anni mundi.	Anni Pont.		Imperatores Occidētis.	Imperatores Orientis.	Anni salutis.
		Pont. LXXXV LEO an. 3.			
		Leo Romanis tantum in Pontificem fuit electus, & ideo nomini numerum nō facit, quia quidam illum inter Pontifices non computant.			
	1	Langobardorū XXIIII Iuni pertus ſolus annis 12.	227	2	698
	2		228	3	699
				TIBERIVS	
			XXVI in Oriēte an. 7.		
	3		229	1	700
		Pont. LXXXVI IOANNES			
	1	VII annis 3, menſibus 3.	230	2	701
	2	Theophilatius in Italiam Hexarchus uenit.	231	3	702
	3	Giſiſulphus Langobardorum militū dux agrū Beneuentanū diripit, & maximas per Campaniam agit prędas.	232	4	703
D		Pont. LXXXVII IOANNES VIII, annis 3.			
5900	1	Cum apud Caſſinū ubi ſacrum beati Benedicti corpus requieſcebat, uaſta ſolitudo eſſet, quidam è Gallia uenientes eius & Germanę ſuę Scholaſticę corpora in Galliā ſecrete detulerunt.	233	5	704
	2		234	6	705
	3	Iuſtinianus Tiberium timens è Ponto refugit ad Perſarum regem, à quo benigne honorificēq; receptus, ſororem eius uxorem accepit, & eiuſdem regis auxilio in regnum tandem reſtitutus regnauit annis 6.	235	7	706
		Pont. LXXXVIII ZOSIMVS diebus 20, aliâs ſolum 10.		IVSTINIANus iterum	
		Pont. LXXXIX CONSTANtinus annis 7.	XXVII in Oriēte an. 6.		
	1		236	1	707
	2	Romę tres an. durauit fames.	237	2	708
	3	Iuſtinianus per Theodorum patritium Præfectum ſuum Rauennam obſidet.	238	3	709
	4		239	4	710

Lango-

	Anni mundi.	Anni Pont.		Imperatores Occidētis.	Imperatores Orientis.	Anni salutis.
			Langobardorũ XXV Liuiper/ tus Iuniperti filius,puer,cui pa/ ter Aſpirandum tutorem dede/ rat,regnauit menſibus 8.			
	5910	5	Raimpertus Gundiperti filius Aſpirandum ſuperat,& Lango. bardorum regnum inuadit,& eodem anno moritur.	240	5	711
			Conſtantinus Pontifex à Iuſti/ niano euocatus Conſtantinopo lim nauigauit,& parum ibi com moratus Romam reuertitur.			
		6	Langobardorum XXVII Ari pertus Raimperti filius an. 11.	241	6	712
			Philippus ab exercitu Impera/ tor in Ponto electus,Iuſtinia/ num & filium ſuum Tiberium interimit.		PHILIPPVS XXVIII in Oriẽte an/ nis 2.	
B		7		242	1	713
			Pont. XC GREGORIVS II annis 17.			
		1	Anaſtaſius Philippũ in priua/ tum redigens modum,imperiũ in ſeſe tranſtulit.	243	2 ANASTA/ SIVS XXIX in Ori/ ente annis 3.	714
		2	Aegidius ſcientia & ſanctitate	244	1	715
		3	clarus habetur.	245	2	716
		4	Theodoſius ab exercitu impe/ rare iuſſus Anaſtaſium repulit.	246	3 THEODO ſius XXX in Orien te anno uno.	717
			Tiber immenſe adauctus ripas exceſſit,aruaq; diripuit,& in Ro nas urbes plures domos ſub/ uertit.			
		5	Theodoſius à Leone imperio depoſitus ſacerdos efficitur,& reliquum uitæ ſuæ tempus pri/ uata quiete peregit.	247	1 LEO XXXI in Oriente annis 24.	718

Germani

C Anni mundi.	Anni Pont.		Imperatores Occidẽtis.	Imperatores Orientis.	Anni salutis.
	6	Germani ad rectã fidem Christi con	248	1	719
		uertuntur.			
		Basilica beati Benedicti in Cassino			
		monte rexdificata est, Petronio ci			
		ue Brixiano pecunias conferente.			
	7	Mauritę, qui per decẽ annos Hispa	249	2	720
		nias occupauerãt, Gallias inuaden			
		tes superantur, & maxima eorũ mul			
		titudo necatur à Gallis.			
5920	8	Saraceni tribus annis Constantino	250	3	721
		polin obsedere, pestilentia in ciuita			
	9	te & in castris pręualente.	251	4	722
	10	Langobardorũ XXVIII Aspiran	252	5	723
	11	dus mensibus 3. Post quẽ Luipran	253	6	724
	12	dus eius filius annis 21.	254	7	725
	13	Hac tẽpestate inter Pontificẽ & Im	255	8	726
		peratorẽ maxima discordia fuit: quã			
		ob causam cõtra Pontificẽ in Italiã			
		missi sunt primum Paulus Hexar			
D		chus, mox eo interempto in eius lo			
		cum substituit Eutychius. Sub quo			
		diuisa Italia uarie pugnatum est: in			
	14	quo bello Antepharitũ Langobar	256	9	727
	15	dorũ ducem auxilia Pontifici præ	257	10	728
		buisse constat.			
	16	Cometæ duo mẽse Ianuario per 15.	258	11	729
		dies in cœlo uisi, quorũ unus solem			
	17	precedebat mane, & alter uesperi se	259	12	730
		quebatur.			
		Pont. XCI GREGORIVS III,			
5930	1	Romanis annis 10, mensibus 8.	260	13	731
	2		261	14	732
	3		262	15	733
	4		263	16	734
	5	Luitprandus Langobardorum rex	264	17	735
		Romam obsidet, quo timore Gre			
		gorius Carolum Pippini patrem ac			
	6	Francorũ regem in auxiliũ orauit.	265	18	736
	7	Leo Imperator omnes sanctorum	266	19	737
		imagines deponi comburiq; iussit.			
	8		267	20	738
	9	Synodus Romæ congregata Epi	268	21	739
		scoporum prope mille cõtra Leo			

uem

Anni mundi.	Anni Pont.		Imperatores Occidentis.	Imperatores Orientis.	Anni salutis.
	10	nem, q imagines cõburi fecerat.	269	22	740
5940	11	Pestilentia ingens, in qua supra tercentena hominũ milia Constantinopoli periere. Saraceni Carthagine mouẽtes in Hispaniam nauigant, & eius prouinciæ partem occupant.	270	23	741
		Pont. XCII ZACHARIAS			
	1	Græcus annis 10, mensibus 3.	271	24	742
				CONSTAN	
			tinus XXXII Leonis filius in Oriẽte an. 35.		
	2		272	1	743
	3	Langobardorum XXX Lachis annis 6.	273	2	744
	4		274	3	745
	5		275	4	746
	6		276	5	747
	7		277	6	748
	8		278	7	749
	9	Lachim Langobardorũ regem Romanis infestum, Zacharias Pontifex adeò persuasit, ut relicto regno monachus efficeretur, cui Astulphus eius frater in regno successit annis 8.	279	8	750
	10	Pippinus apud Francos regnare orsus regnauit annis 17.	280	9	751
		Pont. XCIII STEPHANVS			
	1	II Romanus annis 5.	281	10	752
	2	Astulphus Langobardorũ rex Romanos sibi tributarios conatur efficere. Quã ob causam Stephanus Pontifex in Gallia profectus Pippini Francorum regis auxilium postulauit.	282	11	753
5950	3	Pippinus Italiã ingredit, & Langobardorũ exercitũ superat, & Astulphum eorum regem Papię obsidet.	283	12	754
	4	Constantinus omni scelere imbutus, magus ac sacrilegus Christianos persequitur, & sanctorũ imagines deponi aboleriq; iubet.	284	13	755
	5	Deficiente sedulo in Oriẽte Ro-	285	14	756

manorum

C Anni mundi.	Anni Pont.		Imperatores Occidētis.	Imperatores Orientis.	Anni salutis.
		manorū imperio,& Imperato/			
		re Christianos persequēte,Ste/			
		phanus Pontifex imperiales ti/			
		tulos ac dignitates Francorū re/			
		gibus concessit.& Pippinum su/			
		osq; tantum à stirpe successores			
		in eorū reges confirmauit,ęte			
		ris uerò omnibus interdixit.Cu			
		ius solennitatis causa Bonifaci/			
		us Mogūtinus Episcopus auto			
		ritate Apostolica functus illum			
		cōsecrauit & unxit,& Ro.po/			
		puli nomine Patritium dixit.			
		Pont: XCIIII PAVLVS			
	1	Romanus annis 10.	286	15	757
	2	Astulpho fulgure perēpto,Lon	287	16	758
	3	gobardorum XXXII regna/	288	17	759
	4	uit Desiderius in Italia eorum	289	18	760
5960	5	rex ultimus, annis 18.	290	19	761
D	6		291	20	762
	7		292	21	763
	8		293	22	764
	9		294	23	765
	10		295	24	766
		Pōt. XCV CONSTANTINVS			
		Romanus anno uno.			
	1	Constantino per Constantini	296	25	767
		Imperatoris fautorē ex Laico in			
		Pontificem assumpto,discordię			
		in ecclesia dei coortæ sunt,per			
		quas à Romanis Philippus qui/			
		dam alter eligitur Pontifex,sed			
		cōpositis mox rebus deponun			
		tur ambo,& Stephanus Ponti/			
		ficatum init: Vnde quidam ex			
		Romanis scriptoribus Constan			
		tinum inter Pontifices non numerant.			
		Pont. XCVI STEPHANVS			
		XXXIX Siculus an. 4. men. 3.			
	1	Synodus Romæ congregata o/	297	26	768
		mnia Cōstantini Pontificis de/			
		creta institutaq; irritauit.			
		Mortuo Pippino Francorū rege			

Carolus

Anni mundi.	Anni Pont.		Imperatores Occidētis.	Imperatores Orientis.	Anni saluti.
		Carolus eius filius, cui postea			
		ex rebus gestis Magno fuit co-			
	2	gnomen eius regnum accepit,	298	27	769
	3	regnauitq; annis 47.	299	28	770
	4	Carolus Magnus Himoldum	300	29	771
		Aquitanię regē superat, & eo			
		expulso suo regno potitur.			
		Pont. XCVII HADRIANVS			
5970	1	annis 24.	301	30	772
	2	Principiū belli quod Carolus	302	31	773
		Magnus contra Saxones per			
		tres & triginta annos prospere			
		gessit, cum interim per se & filio-			
		os, & prætectos ac duces suos			
		contra Hunos, Hispanos, Bri-			
		tannos, in Italia quoq; ac con-			
	3	tra alias quasdam nationes feli	303	32	774
	4	cissime debellauit.	304	33	775
	5	Carolus Francorum rex precī-	305	34	776
		bus Hadriani Pontificis euoca			
B		tus, & Italiam magno exercitu			
		ingressus, Langobardos uicit,			
		& Desyderium eorum regem			
		apud Ticinū obsessum tandem			
		capit, & cum uxore & liberis in			
		Galliam ducit. Ob cuius rei ce-			
		lebritatē & gloriā Carolus ab			
		Hadriano euocatore magnifi-			
		ce laudatus est & amplissimis			
		insignitus priuilegijs & titulis.			
		Regnauerūt in Italia Longobar			
		di annis 204. & illam ferè totā			
		possederunt prętęr urbem Ro-			
		mam, quā in huius gentis pote			
		statē nullo unquā tempore de-			
		uenisse constat. Regia uerò eo-			
		rum apud Ticinum constituta,			
		uarios prætęrea principatus per			
		Italiā habebant, quibus gentiū			
		suarū præponebant duces, inter			
		quos præcipui & per successio-			
		nes obseruati sunt unus apud fo			
		rum Iulij in ipso Italię ingressu,			

C Anni mundi.	Anni Pont.		Imperatores Occidētis.	Imperatores Orientis.	Anni salutis.
		alius apud Spoletū in media pe nè Italia, tertius Beneuēti ad in feriorē Italiæ partem regendā.			
	6	Reuersus de Italia Carolus a pud Saxones persequitur bel lum.	306	35 LEO Cō	777
				stantini filius in Ori ente XXXIII, an. 5.	
	7	Hac tempestate imperiū ſepe nomine tantū uigebāt, occupan tibus id cōtinuo in Oriente Bar baris, & Romani ab eo destitu ti ad Gallos iam intuebantur.	307	1	778
	8	Carolus Augustam & Papio	308	2	779
	9	niam nobilissimas Hispanię ur	309	3	780
5980	10	bes uastat, eò q eorū populi re	310	4	781
	11	cipere Christi fidē noluissent.	311	5 CONSTAN	782
D				tinus proximi Leonis filius, cū Hyrenæ ma tre sua in Oriente XX XIIII, annis 19.	
	12	Carolus iterum Italiam ingres sus, cōtra † Arayſum Beneuen torum ducem Capuam usque progreditur. Scribit Legisbertus hoc, apud Constantinopolim inuentam fu isse auream laminam, in qua scri ptū erat: Christus nascetur de	312	1	783
	13	uirgine Maria, &: Credo in deū	313	2	784
	14	sub Constantino & Hyrænę:	314	3	785
	15	O sol iterum me uidebis.	315	4	786
	16	Carolus contra Hunos in Pan	316	5	787
	17	nonia degentes bellum mouet, quod maxima eorū strage octo annos gessit, quo tandem anno illis ad internitionem penè dele tis, ex eisdem quas olim uicto res Huni ex uarijs prouincijs congesserant prædis, suum exer citum ditissimum reddidit.	317	6	788
	18		318	7	789
	19	Andelgisius Desyderij filius,	319	8	790

† Rayſum.

qui ad

	Anni mundi.	Anni Pont.		Imperatores Occidētis.	Imperatores Orientis.	Anni salutis.
			qui ad Græcos confugerat, eorū			
			functus auxilio in Italiā reuer-			
			titur, ubi non multo post prelio			
			superatus interijt.			
			Synodus Nicena congregatur			
			Episcoporū CCCL, in qua san			
			ctum est, spiritū sanctū à patre			
			filioq; procedere, & Sanctorū			
			imagines non esse delendas.			
	5990	20	Studium Parisiense quod per	320	9	791
			multa secula floruit, principiū			
			habuit procurante Alcuino Ca			
			roli olim præceptore.			
		21	Constantinus Hyrenem matrē	321	10	792
			suum uolenter priuans solus			
		22	regnauit annis 5.	322	11	793
		23	Constantinus multos nobiliū	323	12	794
			oculis priuat, affeuerans eos cū			
		24	Hyrene matre sua coniuraſſe.	324	13	795
			Pont. XCVIII LEO III.			
B			Romanus annis 20 mens. 2.			
		1	Carolus Basilicam Aquisgrani	325	14	796
			ædificans, ut peregregie insigni			
			ret opus, marmoreas columnas			
			& uarij generis ornamenta Ro			
			ma Rauennaq; deuehi fecit.			
		2	Hyrene Constantinum filium	326	15	797
		3	captum oculis priuat. & sola re-	327	16	798
		4	gnauit annis 4.	328	17	799
		5		329	18	800
	6000	6	Leone Pontifice à Romanis per	330	19	801
			iniuriam electo, Carolus Ma-			
			gnus in Italiam rediit, ipsumq;			
			in urbem dignitatemq; restituit,			
			Carolus à Leone Pontifice Au			
			gustus est appellatus, & oblite			
			ratum iam penè in Italia Roma-			
			num imperium resumpsit, pri-	Impera		
			musq; post Augustulum apud	torū primus post Au-		
			Romanos imperauit annis 14.	gustulū regnauit Ro		
				mę CAROLVS CO-		
				gnomento Ma gnus,		
				annis 14.		

	Anni mundi.	Anni Pont.		Imperatores Occidentis.	Imperatores Orientis.	Anni salutis.
D					NICEPHO	
				rus in Oriente XXXV		
				annis 8.		
			Carolus recepto Imperatorio nomine, cum in Galliã reuerte retur, per Hetruriã transiens in memoriam acceptæ dignitatis Florentiã urbẽ magna ex parte desolatã reparauit, urbanamq; nobilitatem uarie per uicina op pida diffusa reduxit, & noua insuper circunducere mœnia maiore ambitu procurauit.		
		7	Carolus nouas leges cõscripsit,	1	1	802
		8	quas per uniuersum imperium	2	2	803
		9	seruari iussit.	3	3	804
		10		4	4	805
		11	Finis belli quod Carolus cõtra Saxones gesserat, in quo tandẽ uicti Saxones Christi fidẽ, quã Romana tenet ecclesia recepe runt.	5	5	806
C		12		6	6	807
		13	Solis facta defectio, & ter eodẽ	7	7	808
		14	anno Luna est obscurata.	8	8	809
					SCAVRA	
				tus in Oriente XXX		
				VI, anno uno:		
		15		9	1	810
					MICHAEL	
				in Oriente XXXVII,		
				annis 2.		811
	6010	16	Locustæ gregatim ex Africa uo	10	1	
		17	lantes Italiam infestant.	11	2	812
					LEO Bardi	
				filius in Oriente XXX		
				VIII, annis 8.		
		18		12	1	813
		19		13	2	814
		20	Carolus Magnus Ludouicum filium suũ Augustũ appellauit, & successorem imperij esse uo luit: Ipse uero toto iam mundo clarus in Palatio suo Aquisgra	14	3	815

nibona

Anni mundi.	Anni Pont.		Imperatores Occidentis.	Imperatores Orientis.	Anni salutis.
		ni bona senectute in pace quie-			
		uit, anno ætatis suæ 72, V Fe-			
		bruarij Calendas.			
		Pont. XCIX STEPHANVS			
		IIII, Romanus, menses 9.	Impera		
			torum II LVDOVI		
			cus cum Lothario fi-		
			lio suo annis 15.		
		Stephanus Pontifex in Galliã	1	4	816
		profectus Ludouicũ corona &			
		imperialibus titulis insigniuit.			
		Pont. C PASCHALIS Ro-			
	1	manus, annis 7.	2	5	817
2			3	6	818
	3		4	7	819
	4	Bernardum in Italia regnũ oc-	5	8	820
		cupãtem, Ludouici duces su-		MICHAEL	
		perant atq; interficiunt.	in Oriente XXXIX		
			annis 9.		
4010	5		6	1	821
B	6	Ludouicus Lotharium filium	7	2	822
		suum in Italiæ gubernatorẽ mit			
		tit, qui à Pontifice Paschali in			
	7	Augustum coronatus est.	8	3	823
		Pont. CI EVGENIVS II,			
	1	Romanus, annis 3.	9	4	824
	2	In Galliamirę magnitudinis de	10	5	825
		cidens grando, pecora multa &			
		nõnullos homines interemit, in			
		qua tẽpestate glacies durissima			
		pedum longitudine duodecim			
	3	uisa est è cœlo cecidisse.	11	6	826
		Pont. CII VALENTINVS			
		Romanus, diebus 4.			
		Pont. CIII GREGORIVS			
	1	IIII, Romanus annis 16.	12	7	827
	2		13	8	828
	3	Saraceni ex Africa in Italiã na	14	9	829
		uigantes Romã ingrediũtur, &			
		sacra preciosaq; ecclesiarũ orna			
		menta cũ ingenti cęterarũ rerũ		THEOPHI	
		præda hostili more diripiunt.	LVS in Oriente XL,		
			annis 15.		

C Anni mundi.	Anni Pont.		Imperatores Occidētis.	Imperatores Orientis.	Annī salutis.
	4		15	1	830
	5		16	2	831
6030	6		17	3	832
	7	Ludouicus ſuorū fraude decep-	18	4	833
		ptus imperio deponit̄, & captus			
		Lothario filio ſuo, qui ex Italia			
		redierat, in cuſtodiam traditur:			
		uerū eodem anno inter eos con			
		uentione facta, Ludouicus in im			
	8	perium reſtituitur, & Lotharius	19	5	834
	9	ad gubernandā Italiā regredit̄.	20	6	835
	10	Galli & Germani cōmemorati	21	7	836
	11	onem omnium ſanctorū colere	22	8	837
	12	& obſeruare cœperunt, iubente	23	9	838
	13	Gregorio Pontifice.	24	10	839
	14	Ludouicus Imperator diē obijt	25	11	840
		tres filios relinquens, Lotharīū			
		ſcilicet, & Carolū, & Ludouicū,			
		qui ob imperij atq; regni paterni			
D		diuiſionē inter ſe bellantes, ua-			
		rijs prelijs multa hominū milia			
		perdiderūt: ob quā cauſam eorū			
		diminutis uiribus tandem cōue-			
		nerūt, ut diuiſo imperio regnoq;			
		paterno Lotharius imperiū obti			
		neret, Carolus in Gallia, & Lu			
		douicus in Germania regnaret.	Impera-		
			torum III LOTHARI		
			us ſolus annis 10, mox		
			cū Ludouico filio an. c.		
6040	15		1	12	841
	16		2	13	842
		Pont. CIIII SERGIVS II,			
		Romanus, annis 3.			
		Sergius cum prius Os porci uo			
		caretur, Pontificum primus fuit			
		qui propriū nomen mutauerit,			
		quod poſtea obſeruatum ad nos			
		uſque perdurat.			
	1	Lotharius coronā, imperij in-	3	14	843
		ſigne à Sergio Pontifice rece-			
		pit, & Ludouico filio ſuo coro			
		næ quoq; honorem tribui fecit.			

Britones

A Anni mundi.	Anni Pont.		Imperatores Occidentis.	Imperatores Orientis.	Anni salutis.
	2	Britones cum Gallis prospere pugnãtes adeo animãtur, ut sæpius postea illos bello repeterẽt.	4	15 MICHAEL & Theodorus XLI in Oriente annis 11.	844
	3	Afri iterũ in Italiã transeunt, & Romam ingressi ingentẽ inde prędã trahunt, qua domũ nauigantes tẽpestate opprimuntur.	5	1	845
		Pont. CV LEO IIII, Romanus, annis 8.			
	1		6	2	846
	2	Andulphus Angliæ rex, Romanę ecclesię deuotissimus, tributariã fecit Pontifici prouinciam suam, instituẽs ut ex singula domo singulis annis numus solueretur argenteus.	7	3	847
	3		8	4	848
	4	Apud Hostiam urbẽ Afris iterum in Italiam redeũtibus prospere pugnarunt Romani.	9	5	849
	5	Lotharius Ludouicũ filium suum consortem regni facit, & simul regnauerunt annis 5.	10	6	850
5050	6	Colonię è Sardinia Corsica, & ad Hostiã urbẽ deductę sunt,	11	7	851
	7	deficientibus ibi propter infli-	12	8	852
	8	ctas clades habitatoribus.	13	9	853
		Pont. CVI IOANNES Anglicus annis 2, mensibus 3.			
	1	Fama est hunc Ioannẽ fœminã fuisse, & uni soli familiari tantũ cognitam, qui eam complexus est, & grauis facta peperit Papa existens: Quare eam inter Pontifices non numerant quidam, ideo nomini numerũ non facit.	14	10	854
	2	Lotharius iam senex inter filios suos regnũ diuisit, & Ludouicũ Imperatorem relinquens monachus efficitur, in qua religione paulo post obijt.	15	11	855
		Pont. CVII BENEDICTVS III, Romanus, annis 3.	LVDOuicus II Imperatorũ IIII, annis 21.		

Anni mundi.	Anni Pont.		Imperatores Occidētis.	Imperatores Orientis.	Anni salutis.
				MICHAEL	
				XLII solus	
			in Oriente annis 13.		
	1		1	1	856
	2	Britāni ingēti numero Gallias	2	2	857
	3	ingressi cūcta ferè deprędātur.	3	3	858
		Pont. CVIII NICOLAVS			
	1	Romanus annis 10.	4	4	859
	2	In Cisalpina Gallia plerique Prin	5	5	860
6060	3	cipes obsuspicionē necantur.	6	6	861
	4		7	7	862
	5		8	8	863
	6	Saraceni ex Africa in Italiam	9	9	864
		magna classe uecti Beneuento-			
		rum fines hostili more aggre-			
		diuntur. Quo terrore percitus			
		Ludouicus Lothariū fratrē su-			
		um è Gallia conuocauit, qui cū			
D		iam Placentiā deuenisset, subi-			
		ta & improuisa est morte per-			
	7	emptus.	10	10	865
	8	Andalisius Beneuentorū dux	11	11	866
		iunctis sibi Campanis & Luca			
		nis, atq; Samnitibus, & uana			
		Grǽcorū spe subleuatus, à Lu-			
		douico Imperatore rebellans il			
		lius fines hostis ingreditur: cui			
		Ludouicus repugnās ipsum Be			
		neuenti tandem obsider, donec			
		in damnorū refectionem pecu-			
		niam accipiens obsidionem dis-			
		soluit. Verū aliquanto post An			
		dalisius per fraudem Imperato			
		rem necare procurans: qui cum			
	9	ab eodem armis repetitus esset	12	12	867
	10	in Sardiniam fugit.	13	13	868
		Pont. CIX HADRIANVS			
		II, Romanus 5.		BASILIVS	
				XLIII in	
			Oriente annis 17.		
	1	Apud Brixiam Italiæ ciuitatem	14	1	869
		tribus diebus sanguis pluit.			

Locustæ

Anni mundi.	Anni Pont.		Imperatores Occidẽtis.	Imperatores Orientis.	Anni salutis.
	2	Locustæ per uniuersam ferè	15	2	870
6070	3	Galliã regentes & arbusta depa	16	3	871
	4	scentes, eos populos in miserã	17	4	872
	5	famem deduxerunt.	18	5	873
		Pont. CX IOANNES VIII,			
		annis 10.			
	1	Beneuentani Lucanos & Cam	19	6	874
		panos submouentes ab Impe-			
		ratore iterũ rebellarunt, à quo			
		postmodum superati in eius au			
	2	toritatem consenserunt.	20	7	875
	3	Britones mortuo Solomone eo	21	8	876
		rũ rege, de regno inter se cõten			
		dentes à crebris Galliarũ incur			
		sionibus cessarunt.	CARO-		
			lus II cognomẽto Cal		
			uus Impatorũ V, an. 6.		
		Carolus populum Romanum			
		& Ioannem Pontificem pecu			
		nia corrumpens imperium ob-			
		tinuit.			
	4	Carolus contra nepotes suos,	1	9	877
		Ludouici Germaniæ regis nu			
		per defuncti filios, bellum mo-			
		uet, & eorum regnum occupa			
		re conatur.			
	5	Saraceni Africæ Siciliam ami-	2	10	878
		serunt.			
	6	Synodus apud Threcã Galliæ	3	11	879
		ciuitatem præsente Carolo Im			
		peratore celebratur.			
	7	Ioannes Scotus, uir subtilitate	4	12	880
		ingenij peracutus, quædam no			
		strę religionis accuratissime di			
		sputata conscribit.			
6080	8	Boso apud Francos tyrãnidem	5	13	881
		occupare conatur.			
	9	Carolus ex Italia proficiscẽs in	6	14	882
		Galliam ueneno in alpibus op			
		pressus interijt.			
		Ioãnes Põtifex Ludouici Balbũ			
		superioris Caroli filiũ & Frãco			
		rum regẽ Imperatorem delegit.			

cuius

Anni mundi.	Anni Pont.		Imperatores Occidentis.	Imperatores Orientis.	Anni salutis.
		cuius electionis gratia cõturbati Romani Ioannẽ custodiri ut captum iubent, & Carolum cognomento Grossum Imperatorem eligunt, simulq; ambo Imperatoris nomen tenuerunt annis duobus, donec absumpto ueneno Ludouico Carolus solus regnaret annis 12.	CAROlus III, cognomento Grossus, Imperatorum VI, annis 12.		
	10	Fames ingẽs per uniuersam Italiam, in qua frumẽti libræ centũ uendebãtur auri dragmis 5.	1	15	883
		Pont. CXI MARTINVS II, anno uno, mensibus 8.			
	1	Francis regnauerũt Ludouicus & Carolus Magnus Ludouici Balbi ex cõcubina matre filius, annis 5.	2	16	884
	2	Normanni & Dani per Galliã ferro & igne sequentes, usq; ad sacra loca uniuersam prouinciã depredantur.	3	17 LEO XLIIII in Oriente annis 17.	885
		Pont. XCII HADRIANVS IIII, anno uno, mensibus 3.	4	1	886
		Pont CXIII STEPHANVS V, annis 6.			
	1		5	2	887
	2		6	3	888
	3	Carolus Imperator postq; superioribus annis bella quædã cum Pannonijs gesserat, ita animo & corpore debilitatus est, ut in priuatũ se redigens modum ab Arnulpho patruele aleretur.	7	4	889
	4	Francis regnat Arnulphus Caroli Magni filius anno uno.	8	5	890
		Francis post Arnulphũ regnauit Otho Parisiẽsis Comes Roberti ducis filius, alienus à genere Caroli Magni, annis 11.			

Neglecto

Anni mundi.	Anni Pont.		Imperatores Occidentis.	Imperatores Orientis.	Anni salutis.
6090	5	Neglecto à Carolo propter animi segnitiē imperio, Landobertus in Italia apud Rauennam regnum occupat.	9	6	891
	6		10	7	892
		Pont. CXIIII FORMOSVS			
	1	annis 6.	11	8	893
	2	Remigius Antisiodorensis diuinarum scripturarum insignis commentator claret.	12	9	894
			Imperato		
			rum VII ARNVL		
			phus Germaniç rex, an. 12.		
	3		1	10	895
	4	Formosus à persequentibus in furiatus in sui tutelam Arnulphū in Italiam euocauit, à quo in pristinam dignitatem restitutus, illum Imperatoris priuilegijs insigniuit & titulis.	2	11	896
	5		3	12	897
	6		4	13	898
		Pont. CXV BONIFACIVS VI, diebus 15.			
		Pont. CXVI STEPHANVS VI, anno uno, mensibus 3.			
	7	Stephanus Formoso prædecessori suo infensus contrà eius concessiones atq; decreta Concilij conuocauit, in cuius præsentia delatum Formosi cadauer, pontificialibus primū exuit insignibus, demde illud dilanians, omniq; afficiēs dedecore manus eius proiecit in Tiberim. Saraceni Africę iterū Siciliam occupauerunt.	5	14	899
		Pont. CXVII ROMANVS mensibus 4.			
		Post quem CXVIII THEODORVS II, diebus 20.			
		Quo defuncto CXIX succedit			
	1	IOANNES IX an. 2. mens. 3.	6	15	900
	2	Francis post Othonē regnauit	7	16	901
	3	Carolus cognomento Simplex Ludouici Balbi filius annis 26.	8	17	902
		Pont. CXX BENEDICTVS IIII, annis 3. mens. 2.			

Assyrij

Anni mundi.	Anni Pont.		Imperatores Occidentis.	Imperatores Orientis.	Anni salutis.
6100	1	Assyriũ Armeniã primo, & deinde Cappadociam inuadentes usq; ad Euxini ponti littora prædas agunt.	9	18 CONSTANtinus cum Alexandro patruo suo in Oriente XLV annis 2.	903
	2		10	1	904
	3	Arnulphus Mogontinos debellauit. Pont. CXXI LEO V, diebus 40. Post quẽ CXXII CHRISTOphorus mensibus 8.	11	2 CONSTANtinus XLVI solus in Oriente annis 6.	905
	1	Arnulphus gerens contrà Normannos bellum interṇt. Pont. CXXIII SERGIVS III, Romanus, annis 7. mensibus 4.	12 LVDOVIcus III Imperatorũ VIII, an. 6.	1	906
	1	Post Arnulphũ imperiũ confunditur, dolẽtibus Romanis atq; uniuersis Italiq populis quod in Germaniam translatũ esset. Quãobrem nec à Romanis Pontific'oq; insigniti sunt, trãsalpini Imperatores usque ad primum Othonem, & in Italia quidam Berengarij imperiũ per id temporis usurparunt.	1	2	907
	2		2	3	908
	3	Berengarius primus imperium	3	4	909
	4	in Italia usurpauit annis 4.	4	5	910
6110	5		5	6	911
	6	Conditæ urbis Florentiæ annus milleſimus computatur.	6 CONRAdus IX Imperatorũ annis 7.	7	912
	7	Berengarius ſecundus in Italia imperat annis 7.	1	8	913

Pont.

Anni mundi.	Anni Pont.		Imperatores Occidentis.	Imperatores Orientis.	Anni salutis.
		Pont. CXXIIII ANASTASIVS			
		III, Romanus, an. 2. menſes 2.			
	1	Saraceni Africæ Apuliam oc-	2	9	914
	2	cuparnut.	3	10	915
		Pont. CXXV LANDO, Ro-			
	1	manus menſibus 7.	4	11	916
		Pont. CXXVI IOANNES X,			
		Romanus, annis 13. mẽſibus 3.			
	1	Pãnoniꝫ uicinas regiones mul-	5	12	917
	2	tis cladibus afficiunt.	6	13	918
	3	Ioannes Pontifex Alberici, qui	7	14	919
		in agro Piceno dominabatur,			
		fretus auxilio, Saracenos Apu			
		lia expulit.	Imperatorum X		
			HENRICVS annis 18.		
	4		1	15	920
6120	5		2	16	921
	6	Hugo in Italia regnum occu	3	17	922
	7	pat annis 10,	4	18	923
	8		5	19	924
	9	Pãnoniꝫ ab Alberico in Roma	6	20	925
		nos euocati Italiã intrarũt, & in			
		Hetruriã uſqꝫ cũcta deprædati,			
	10	cũ ingẽti præda domũ rediere,	7	21	926
	11	Frãcis regnat Rodolphus Bur	8	22	927
	12	gundiæ dux annis 2.	9	23	928
	13	Francis regnat Ludouicus, Ca	10	24	929
		roli Simplicis filius, annis 27.			
		Poſt Ioannẽ alter Ioannes per			
		ſeditionẽ eligit̃, q̃ mox electus			
		eſt, & Leo Põtificatũ obtinuit.			
		Pont. CXXVII LEO VI,			
	1	Romanus, menſibus 7. dieb. 15.	11	25	930
		Pont. CXXVIII STEPHA			
6130	1	NVS VII, Romanus annis 2.	12	26	931
	2	menſibus 2.	13	27	932
		Põt. CXXIX IOANNES XI,			
		Romanus, annis 5.			
	1	Saraceni ex Africa tranſfretan	14	28	933
		tes Genuam Italiæ ciuitatẽ in-			
		trarunt, & hoſtili modo illam			
	2	deprædati, & ingenti ditati præ-	15	29	934
	3	da domum renauigant.	16	30	935

	Anni mundi.	Anni Pont.		Imperatores Occidentis.	Imperatores Orientis.	Anni ſalutis.
C		4	Hugo Burgundiæ dux contra Berengariũ euocatus in Italiã trãſit, & cum illum ſuperaſſet, tres annos in Italia præualuit, poſt quos in Galliam rediens, Lotharium filium ſuum Italiæ	17	31	936
		5	regem reliquit.	18	32	937
			Pont. CXXX LEO VII, Romanus, annis 3.	Imperatorum XI OTHO Henrici filius, an. 30.		
		1		1	33	938
		2	Lotharius in Italia regnat an. 2.	2	34	939
		3	Sol per aliquot dies ueluti ſanguinem emanans apparuit, & ſtatim repentinę plurimorum hominũ infirmitates mortes q; ſubſecutæ ſunt.	3	35	940
			Pont. CXXXI STEPHANVS VIII, Germanus annis 3.			
D	6140	1	Berengarius IIII, cum Alberto filio ſuo in Italia tyrãnidem inuadit annis 11.	4	36	941
		2	Berengarius Adalindam Lotharij quondam regis uxorem ob regni ſuſpitionem in carcere cuſtodiri iubet.	5	37	942
		3		6	38	943
			Pont. CXXXII MARTINVS III, Romanus, annis 3.			
		1	Otho contra Berengarium in Italiam eſt euocatus.	7	39	944
					CONSTANtinus alter cũ Romano filio ſuo in Oriente XLVII, annis 16.	
		2		8	1	945
		3	Fames in Gallia, in qua populi uel inhumano quoque cibo ægre ſuſtentantur.	9	2	946
			Pont CXXXIII AGAPITVS II, Romanus, annis 7, menſ. 4.			
		1	Otho Italiam cum exercitu ingreſſus, Berengariũ apud Ticinum ſuperat, & Adalindam	10	3	947
		2		11	4	948
		3	carcere liberatam in matrimo-	12	5	949

nium

	Anni mundi.	Anni Pont.		Imperatores Occidentis.	Imperatores Orientis.	Anni salutis.
		4	nium accepit, secumq; in Ger-	13	6	950
	6150	5	maniam ducit.	14	7	951
		6	Berẽgarius grauiter Italiã pre-	15	8	952
			mens, Romanos ad prouocan			
			dum iterum Othonem commo			
			uit, qui potenti exercitu Italiã			
			ingressus Berengariũ secundo			
		7	superat & regno pellit.	16	9	953
			Pont. CXXXIIII IOANNES			
		1	XII, Romanus, an. 8. mens. 7.	17	10	954
		2	Francis regnat Lotharius Lu-	18	11	955
			douici filius annis 32.			
			Ioanne Pontifice in omnem lu			
			xuriam dissoluto, Otho à Ro			
			manę ecclesię patribus, urbisq;			
			principibus euocatus, ut corru			
			ptos Pontificis emendaret mo			
			res, Romã profectus citur, in qua			
			urbe amplissimis honoribus u-			
			sus coronã suscepit: Et fuit pri-			
B			mus qui post translatũ in Ger			
			maniam imperium imperiales			
			titulos rite susciperet, quod po			
			stea obseruatum est usq; in prę-			
		3	sens tempus. Germani Pan-	19	12	956
		4	noniæ imperij titulos usurpãt.	20	13	957
		5	Circa hęc tempora è Germania	21	14	958
		6	in Italiam singulis prope annis	22	15	959
		7	Otho frequentabat iter.	23	16	960
					NICEPHO	
				RVS in Oriente XL		
				VIII, annis 10.		
	6150	8		24	1	961
		9	Ioannes ad honestã uitã sępius	25	2	962
			exhortatus, cum de eius emen			
			datione tandem desperatũ est,			
			pręsente Othone Imperatore			
			Pontificali dignitate deponitur,			
			post quã depositionem discor-			
			dię ingentes de Pontifice deli			
			gendo ortę sunt: Imperatore cũ			
			populo de patribus altercante,			
			in qua cõtentione primo fuerat			

C Anni mundi.	Anni Pont.		Imperatores Occidentis.	Imperatores Orientis.	Anni salutis.
		assumptus ab Imperatore Leo, mox eo remoto assumitur à populo Benedictus: ipso quoq; deposito Leo tandem Pontificatũ obtinuit, anno 1, mensibus 5.			
		Pont. CXXXV BENEDICTVS VI, mensibus 3.			
		Post quem CXXXVI LEO VIII, Romanus, anno 1, mensibus 5.			
	1		26	3	963
	2	Benedictus qui fuerat Pontifex in exilio apud Saxones moritur.	27	4	964
		Pont. CXXXVII IOANNES			
	1	XIII, Narniensis, annis 8.	28	5	965
	2		29	6	966
			30	7	967
	3		Imperatorum XII OTHO II, primi Othonis filius annis 17.		
D	4	Ioannes Pontifex à præfecto urbis captus, & aliquot dies in carcere custoditus, in exiliũ tandem in Campaniam mittitur.	1	8	968
	5	Ioannes Pontifex fretus Othonis auxilio Romã uictor ingreditur, & diuersę factionis principes grauiter punit.	2	9	969
	6	Ioannes ob remunerationẽ collati in se beneficij Othonẽ Othonis filium Augustũ appellauit.	3	10	970
				IOANNES	
			XLIX in Oriẽte, an. 7.	1	
6170	7		4	2	971
	8		5	3	972
		Pont, CXXXVIII BENEDICTVS VI, anno 1, mensibus 7.			
	1		6	4	973
	2		7	5	974
		Pont. CXXXIX DONVS II,			
	1	anno 1, mensibus 6.	8	6	975
		Pont CXL BONIFACIVS VII, mensibus 2.			
		Pont. XLI BENEDICTVS			
	1	VII, annis 8.	9	7	976

In Oriente

Anni mundi.	Anni Pont.		Imperatores Occidentis.	Imperatores Orientis.	Anni salutis.
				In Orien-	
		te. Post Ioannē regnauerūt Cōstantinus, Alexius, Emmanuel eius filius, Andronicus, Isautius, Basilius, Alexius, Nicolaus, Nortulphus, Blandonius, Henricus. Petrus, & deinde Robertus, quorū discernere tēpora non potui.			
	2		10		977
	3	Otho coronā, imperij insigne	11		978
	4	à Benedicto suscepit.	12		979
	5		13		980
6180	6		14		981
	7	Otho contra Apulos & Calabros bellum mouet, eò quod parere Constantinopolitano Imperatori non desistant.	15		982
	8	Græci comparato mercenario exercitu in Italiā contra Othonem transeunt, & statim magna eorum strage superant: Quare Otho uniuersam prouinciā possidet, & Beneuentū quod græcas sequebatur partes capit.	16		983
B		Pont. CXLII IOANNES XIIII, menses 8.			
	1	Ioannes quarto sui Pontificatus	17		984
		mense in Hadriani mole reclusus & quatuor deinde menes inedia maceratus interijt.			
		Pont. CXLIII IOANNES XV, menses 4.			
		Otho Imperator Romæ diem obijt, & in Basilica sancti Petri honorato eximie funere sepelit.			
		Pont. CXLIIII IOANNES XVI, annis 10, mensibus 3.	OTHO III		
			secundi Othonis filius		
			Imperatorum XIIII,		
			annis 19.		
	1		1		985
	2		2		986
	3	Francis regnat Ludouicus Lotharij filius anno uno, post quē	3		987
		Carolus eiusdem Lotharij frater annis 4. Statim assumpto			

C Anni mundi	Anni Pont.		Imperatores Occidentis.	Anni salutis.
	4	in regnũ Carolo, Hugo cognomẽto Ca-	4	988
		putius, ex genere Comitum Parisiensium		
		cõtra eum rebellat, & quatuor annos in-		
	5	uicem decertant.	5	989
	6	Grana tritici, & piscículos minutos imbri	6	990
6190	7	bus immixtos pluisse in Gallia ferunt.	7	991
	8	Mortuo Carolo, Hugo cognomento Ca	8	992
		putius regnum Francorũ obtinuit, regna-		
	9	uitq; annis 4, finem habuerunt Reges	9	993
	10	ex genere Caroli Magni.	10	994
		Pont. CXLV GREGORIVS V, anno 1,		
		mensibus 8.		
	1	Otho à Gregorio Pontifice coronam im-	11	995
		perij insigne suscepit.		
	2	Frãcis regnat Robertus superioris Hugo	12	996
		nis filius, annis 34.		
		Pont. CXLVI IOANNES XVII,		
		anno uno.		
	1	Hugo Andeburgensis Othonis prefectus	13	997
		bona gratia Hetruriam perhumaniter gu		
D		bernat.		
		Pont. CXLVII, SYLVESTER II,		
	1	annus 4.	14	998
	2		15	999
	3	Varia apparuerunt prodigia, Cometes in	16	1000
		cœlo est uisus, & terremotus fuit maximus.		
6200	4	Otho Imperator Crescentem Patricium	17	1001
		Romę principatum occupantem, bello su		
		peratum interemit.		
		Pont. CXLVIII IOANNES XVIII,		
		menses 5.		
		Pont. CXLIX IOANNES XIX,		
		annis 5, mensibus 8.		
	1	Hugo Hetruriæ gubernator Pistorij diem	18	1002
	2	obijt.	19	1003
			HENRICVS	
			II, Impera	
			torũ XIIII, an. 19.	
	3	Henrico per electionem ad imperium as-	1	1004
		sumpto primum institutũ fuit ut in futu-		
		rum non per sanguinis successionẽ duce-		
		retur imperium, sed proceres quidam in		
		Germania principes una cum quibusdam		

Pannoniæ

Anni mundi.	Anni Pont.		Imperatores Occidētis.	Anni salutis.
		Pannoniæ Principibus potestatem haberent Imperatoris deligendi, quod usq; in præsentē obseruatur diem.		
	4	Arduinum imperium usurpantem Henricus superauit.	2	1005
	5	Cometes in australi plaga emicuit.	3	1006
		Pont. CL SERGIVS IIII, annis 3.		
	1	Fames & pestis miseranda fuit penè per orbē.	4	1007
	2		5	1008
	3		6	1009
		Pont. CLI BENEDICTVS VIII. annis 11,		
	1	mensibus 10.	7	1010
6110	2	Per huius Benedicti tempora maximum schisma in Romana ecclesia fuit.	8	1011
	3	Ecclesia sepulchri domini nostri Iesu Christi ab infidelibus desolatur.	9	1012
	4	Pannones Christiani religionem publice recepisse quidam scribunt.	10	1013
	5	Henricus coronam sumpsit imperij.	11	1014
	6		12	1015
B	7		13	1016
	8		14	1017
	9	Guido Aretinus celeberrimi nominis musicus	15	1018
	10	claret.	16	1019
	11		17	1020
6120	12		18	1021
		Pont. CLII IOANNES XX, annis 11.		
	1		19	1022
			Vacauit impe rium annis 2.	
	2	Zeno dux imperare uolens repudiatur, quare biennio prorogatur electio Cōradi, licet illum Henricus sibi successorem reliquisset.	1	1023
	3	Robertus Francorū rex iam ætate confectus, Hugonem filium suum consortem regni facit, & cum eo regnauit annis 6.	2	1024
			CONRA dus II, Impera torū XV, an. 15.	
	4		1	1025
	5	Conradus Romam ingressus à Ioanne Pontifice in Imperatorem est unctus.	2	1026
	6		3	1027
	7		4	1028
	8		5	1029

	Anni Pont.		Imperatores Occidentis.	Anni salutis.
C Anni mundi.	9	Francis regnat Henricus Roberti superioris	6	1030
		filius annis 30.		
6230	10	Conradus contra Pannones & Dalmatas	7	1031
	11	prospere gerit bellum.	8	1032
		Pont. CLIII BENEDICTVS IX, annis 13. men. 3.		
	1	Cõradus rebellãtes Langobardos, & per ua-	9	1033
	2	ria Italiæ loca, ac maxime per Venetiam atq;	10	1034
	3	Aemiliã passim & ubiq; deprædantes repres-	11	1035
	4	sit atq; contriuit.	12	1036
	5		13	1037
	6	Andreas Pannoniæ rex grauis senecta, cõsen	14	1038
		tiente Beblæ eius fratre Salonem filium suum		
		regem facit, qui mox mortuo Andræa patre à		
	7	Ladislao Beblæ filio regno pellitur.	15	1039
			HENRI	
			cus III Impe	
			ratorũ XVI an.	
	8		1	1040
6240	9		2	1041
D	10	Lanfrancus Ticinensis ecclesiasticæ disciplinę	3	1042
	11	haud sanè ignobilis autor in Gallia claret.	4	1043
	12		5	1044
	13		6	1045
		Pont. CLIIII SYLVESTER III, men. 2.		
		Pont. CLV GREGORIVS VI, annis 2.		
	1	Schisma & cõtentiones maximę in ecclesia dei	7	1046
		fuere tribus Põtificibus uno tẽpore discordan		
		tibus Romę: propter quod uniuersalis eccle-		
		sia diminuta inuenit, & Põtifices ab Impera-		
		tore fuisse electi: In qua discordia Theophila		
		ctus alius Põtifex Ioãni sacerdoti Pontificatũ		
		Pluribus de Põtificatu cõtendenti (uẽdidit.		
		bus, Henricus Romam ad componendas di-		
	2	scordias profectus coronatur.	8	1047
		Pont. CLVI CLEMENS II, anno 1.		
	1		9	1048
		Pont. CLVII DAMASVS II, mense uno.		
		Pont. CLVIII LEO IX, annis 3, mẽsibus 6.		
	1	Ecclesia sepulchri domini nostri Iesu Christi	10	1049
		rexdificata est, Constantinopolitano Impera		
	2	tore procurante.	11	1050
6250	3	Concilĩu Vercellẽse, in quo Berẽgarius Turo	12	1051

nensis

Anni mundi.	Anni Pont.		Imperatores Occidētis.	Anni salutis.
	4	nensis ecclesiastici cuiusdam noui autor erroris damnatus est.	13	1052
	5	Robertus Guischardus è Gallia cum exercitu profectus Apuliam obtinuit, fugatis ex ea prouincia Græcis atq; Afris, qui sub Italorum contentione illam possidebant.	14	1053
		Pont. CLIX VICTOR II, an. 2. mens. 8.		
	1	Synodus Florentię celebratur, in quo multi	15	1054
	2	Episcopi propter simoniā fornicationemue	16	1055
	3	damnantur.	17	1056
		Pont. CLX STEPHANVS IX, mens. 10.		
	1	Stephanus Abbas tuit montis Cassini, & deinde factus Pontifex Florentiæ diem obijt, & in cathedrali sepelitur ecclesia.	18 HENRICVS IIII	1057
			Henrici filius, Imperatorum XVII annis 50.	
		Henricus adhuc infans Henricū patrem amisit, & sub matris tutela regnare cœpit.		
		Pont. CLXI BENEDICTVS X, mensibus 9.		
	1	In electione huius Benedicti quidam precio corrupti magnas dissensiones inter patres suscitauerunt. Quapropter de Pontifice deligendo noua constitutio facta est, quam Nicolaus post assumptionem sui statim sanciuit, & obseruari decreuit. Robertus Guischardus Siciliam obtinuit pulsis ex ea Afris, & illam fratri suo Rogerio donauit.	1	1058
		Pont. CLXII NICOLAVS II, annis 3.		
		Hic Nicolaus cum esset Florentiæ Episcopus		
	1	bonæ uitæ fama ad Pontificatum eligitur.	2	1059
	2	Francis post Henricum regnauit Philippus	3	1060
		eius filius, uiuente patre in regnū assumptus, regnauit annis 49.		
6260	3	Monstrum fœminino sexu in pago Britānico nascitur, quod ad integram prouectū ætatem ferunt infra umbilicum unitum, supra uero geminatum habens hominem.	4	1061
		Pont. CLXIII ALEXANDER II, annis 11, mensibus 8.		
	1	Fames ingens per orbem & lugubris pestis.	5	1062
	2		6	1063

In

	Anni mundi.	Anni Pont.		Imperatores Occidētis.	Anni salutis.
		3	In Cisalpina Gallia Parmensis Episcopus in	7	1064
			Pontificē fuit electus, qui & cōtra Alexandrū		
			uicq; Romam protectus est armata ui, tandem		
			intercedente imperatore Henrico Concilium		
		4	Mantuę indicitur, in quo schismate composi-	8	1065
		5	to Alexander confirmatur.	9	1066
		6	Cometes in cœlo apparuit.	10	1067
		7	Petrus Damianus, & Petrus Alphonsus no-	11	1068
		8	minatissimi habentur.	12	1069
		9	Florentiæ urbis pomeria à ripis fluminis Arni	13	1070
	6270	10	ultra sacras Laurentij ædes per hæc tēpora per-	14	1071
		11	petuo ambitu deducuntur.	15	1072
		12	Ioannes Gualbertus deuotissimus Christi mo	16	1073
			nachus, & religionis uallis umbrosæ ordina-		
			tor & princeps, miraculis clarus moritur.		
			Pont. CLXIIII GREGORIVS VII, an. 12.		
		1		17	1074
		2		18	1075
		3	Mathildis comes nobilissima fœmina, uirtute	19	1076
D		4	& gestis clarissima habetur.	20	1077
		5	Ob usurpationē alieni iuris tanta inter Impe-	21	1078
			ratorem & Pontificem uicta est inimicitia, ut		
			Gregorius Henricū imperiale dignitate depo		
			neret, & Rodulphus in Germania nouus Im-		
			perator electus sit. Sed nō multo post apud Ca		
			nusium oppidum cōuentione facta, Henricus		
			ad unionē ecclesię reuersus imperium resumit.		
		6	Gregorius Pōtifex Constantinopolitanū Im-	22	1079
			peratorem ecclesiæ cōmunione interdixit.		
		7	Florentia ab Henrico obsessa in Pontificis ta	23	1080
			men parte perseuerat.		
	6280	8	Gregorius cōciliarem Episcoporum congre	24	1081
		9	gationem habuit, in qua quædam constituens	25	1082
		10	diuersæ partis Episcopos priuauit.	26	1083
		11	Henricus Imperator aduersus Pontificem ge	27	1084
			rens bellum urbē capit, & in Hadriani mole		
			Gregoriū obsessum custodit, donec Grego-		
			riani. Roberti, Guischardi, qui in Apulia do-		
			minabantur, auxilio freti obsidentes abire Se		
		12	nas compulerunt.	28	1085
			Pont. CLXV VICTOR III, an. 2. mens. 9.		
		1	Carthusiensis ordinis initium.	29	1086
		2	Victor hausto in sacro calice ueneno interijt.	30	1087

Pont.

Anni mundi.	Annî Pont.		Imperatores Occidentis.	Anni salutis.
		Pont. CLXVI VRBANVS II, annis 12, mensibus 4.		
	1	Hēricꝰ Florētinos iterū obsidet, quia Pō-	31	1088
	2	tificis partes fouere et sequi nō desisterēt.	32	1089
	3	Anshelmꝰ Cātuariēsis episcopꝰ bonitate	33	1090
6190	4	uitę & ingenij acumine in Anglia claret.	34	1091
	5	Belzetus rex Turcarū Græciā ingenti ar	35	1092
	6	matorum ingreditur numero, obsidentes	36	1093
	7	superat, aliquot urbes expugnat, & Impe	37	1094
	8	ratore capto pro uili utitur mancipio.	38	1095
	9	Christianorū Principes à Petro eremita	39	1096
		ignoto antea homine contra Saracenos		
		subleuati, ingēti multitudine Godefredo		
		Bulionio duce Gallia mouentes, per Gēr		
		manorū fines atq; Pannoniā Byzantiū ua		
		dunt, ac inde transmisso Hellespōto Nicę		
		am primo, mox Antiochiam, & plurimas		
		alias Saracenorum urbes capiunt.		
	10	Cometes in Occidentali plaga est uisus.	40	1097
	11	Cisterciensis religio cœpta, & primum	41	1098
		eius cœnobium fundatum.		
	12	Hierosolyma à nostris capit̄ duce Gode	42	1099
		fredo, quem Christiani coronare uolētes		
		ipse renuit, alleuerās nolle aureâ ferre co		
		ronā in ea urbe, in quia Christus spineam tulisset.		
		Pont. CLXVII PASCHALIS II, an. 18. mens. 5.		
	1	Godefredus moritur, post quē Hierosoly	43	1100
		mis regnauit Balduinus eius frater an. 18.		
		in quibus Aegyptios ter in prēlio supera		
		uit, & Caliphā eorū regē tandē interemit.		
		Syracusis terrę motu cōcussis ecclesia ma		
		xima corruit, & populi multitudinem oppressit,		
6300	2	Cōradus Henrici Imperatoris filius Flo-	44	1101
		rentiæ moritur.		
	3	Henricus coronā imperij à Paschale sum-	45	1102
		psit, & non multo post illum cum multis		
		ecclesię Prēlatis capit, & in carcere reclu		
	4	dit, unde parum post liberatus euasit.	46	1103
	5	Bernhardus monachus Clareualensis, ui	47	1104
		ta & doctrina insignis habetur.		
	6	Florentiæ Concilium celebratur Episco	48	1105
	7	porum CCCXL.	49	1106
	8		50	1107

HENRICVS

	Anni mundi.	Anni Pont.		Imperatores Occidentis.	Anni salutis.
				HENRICVS V, Imperatorum XVIII annis 20.	
		9	Henricus proximi Henrici filius fuit,& cum imperium assumpsisset,Henricum patrem nefando scelere carcere macerauit usque ad mortem.	1	1107
		10	Francis post Philippum regnauit Ludo	2	1109
		11	uicus annis 22.	3	1110
C	6310	12	Henricus Italiam ingressus Romam uenit,qua in urbe cum benigne & summo honore fuisset receptus,paternũ uolens imitari exemplum Paschalem Romanorum Pontificem,& uniuersos ecclesię	4	1111
		13	prælatos per fraudẽ intercepit,& eorum	5	1112
		14	bona in suorum prædam conuertit.	6	1113
		15	In agro Aemiliano & Flaminio Idibus Iunij sanguis pluit.	7	1114
		16	Veneti maximo exercitu in Dalmatiam	8	1115
D			nauigant,& Sibinicum deprehenden-	9	
		17	tes nonnullas quoq; capiunt urbes.		1116
		18	Henricus in Italiam reuersus Romã absente Pontifice ingreditur,ibiq; concedẽte populo,& aduersantibus patribus, cum rite coronari non obtineret,Mauritium suę partis Archiepiscopum euocauit,& ab eo sibi imponi coronam iussit.	10	1117
			Paschalis post Henrici discessum biduo postquam Romam redierat moritur XV Calendas Februarias.		
			Pont. CLXVIII GELASIVS II, an. 1.		
		1	Persistẽte adhuc in Italia Hẽrico,& Pontificis partes persequẽte,Gelasius in Gallias refugit,ibiq; statim functus interijt.	11	1118
			Post mortem primi Balduini apud Hierosolymam regnauit Balduinus II, ex nostris rex III, annis 13.		
			Hic Gaium Persarum regem prælio uictum interemit,& Damascenorum Ascalonitarumq; reges prostrauit.		
			Pont. CLXIX CALLISTVS II, an. 6.		
		1	Henricus Calisto pacem dedit,& inde	12	1119
		2	in Germaniam proficiscitur.	13	1120

Ignis

Anni mundi.	Anni Pont.		Imperatores Occidentis.	Anni salutis.
6329	3	Ignis immensus in orientali plaga circa au	14	1121
		rorã per sex horas flammas emittit, donec		
		ex Occidente aduenies turbo imbre copio		
		so illum extinxit.		
	4	Balduinus, deficientibus sedulo Christia	15	1122
		nis, ex Europa trãsfretatis multos Christi		
		fideles ex transiordane cõuocauit, quos si		
	5	mul cum suis Hierusalem inhabitare fecit.	16	1123
	6	Tyrum florentissimam Phœnicum urbem	17	1124
		Christiani ceperunt.		
		Pont. CLXX HONORIVS II, annis 5,		
		mensibus 2.		
	1	Hyems in qua multa pecora hominesq; fri	18	1125
		gore magno periere, & frugibus exustis mi		
	2	serabilis fames subsequitur,	19	1126
	3	Hugo de sancto Victore insignis Theolo	20	1127
		gus Parisijs floret.	LOTHARI	
			VS II Imperatorũ	
			XIX an. 1.	
	4	Tyrum urbem maxima strage populi ter	1	1128
B	5	ræmotus ferè subuertit.	2	1129
		Pont. CLXXI INNOCENTIVS II, annis		
		13, mensibus 8.		
	1	Innocentius à Romanis Anacleto antipa	3	1130
		pæ fauentibus penè destitutus in Galliam		
		transit, & à Francorũ rege summo honore		
		receptus duo Cõcilia celebrauit, in quibus		
		conuentione facta Lotharius in Italiã tran		
		siens illum Romam in pristinam dignita		
		tem reduxit, cuius beneficij merito coronã		
		imperij in eadem urbe suscepit.		
6330	2	Hierosolymitarum IIII, regnauit Fulco	4	1131
		superioris Balduini gener annis 11.		
	3	Francis regnat Ludouicus precedentis Lu	5	1132
		douici filius annis 48.		
	4	Aegyptij sub uarijs ducibus Christianos	6	1133
		Hierusalem tenentes infestant, & pluribus		
		in locis per eorum urbes irrumpũt: Qua		
		propter redintegratur bellum, in quo no		
		stri nonnullas urbes ceperunt, & aliquas		
	5	sibi tributarias fecerunt.	7	1134
	6	Diuturnus & æstuans calor in Gallia tan	8	1135
		tam siccitatem dedit, ut pluribus in locis		

Anni mundi.	Anni Pont.		Imperatores Occidentis.	Anni salutis.
	7	terra fomiti immixta maximo populorum	9	1136
	8	terrore flammas emitteret.	10	1137
	9	Lotharius iter faciens in patriam Veronæ	11	1138
		moritur.	CONRADVS	
			IIII Imperatorũ	
			XX, annis 14.	
	10	Ascalona maritima Iudææ urbs à Christi-	1	1139
	11	anis capitur.	2	1140
5340	12		3	1141
	13	Fulco Hierosolymitanorum rex dum lepo	4	1142
		rem insequitur casu equi corruit, cui succe		
		dit ex nostris rex V Balduinus III, eiusdẽ		
	14	Fulconis filius, annis 24.	5	1143
		Pont. CLXXII CELESTINVS II,		
		mensibus 5. diebus 14.		
		Pont. CLXXIII LVCIVS II, mensi-		
		bus 11. diebus 4.		
	1	Mesopotamiæ populi ad Christi fidem ma	6	1144
		iori suorũ hominũ numero conuertuntur.		
D		Pont. CLXXIIII EVGENIVS III, annis		
	1	8. mensibus 7. diebus 20.	7	1145
	2		8	1146
	3	Ludouicus Galliæ rex Conradũ Imperato	9	1147
		rẽ mouit, & ingẽti multitudine ad expugna		
		tionem sacratissimę terræ in Christianorũ		
		subsidiũ, quia sedulo ibi defecerũt, trãsiere:		
		Verũ cum per Syriam temere uaderent, fa		
		me oppressi eodem anno domum rediere.		
		Veneti subsidiariã quoq; classem in Chri-		
	4	stianorum fauorem misere.	10	1148
	5	Rogerius Apulię & Siciliæ rex in Africam	11	1149
		transiens plures urbes capit, & earum re-		
	6	gem sibi tributarium facit.	12	1150
5350	7	Balduinus Hierosolymitarum rex Aegy-	13	1151
	8	ptios atq; Babylonios superat, supra quin-	14	1152
		que eorum milibus interfectis.	FRIDERI-	
			cus I, Imperatorũ	
			XXI, annis 37.	
	9	Alphonsus Hispaniæ rex ab expugnatio-	1	1153
		ne sanctissimæ terræ rediẽs moritur, cui suc		
		cessit Sanctius eius filius maior, & illi non		
		multo post Ferdinandus frater, qui in Ara		
		bia pro Christi nomine bellando interijt,		

& successit

Anni mundi.	Anni Pont.		Imperatores Occidētis.	Anni salutis.
		& ſucceſſit ei Alphonſius eius filius.		
		Pont. CLXXV ANASTASIVS IIII, an. 1. menſ. 5.		
	1	Rogerio Siciliæ regi ſuccedit Guilielmus.	2	1154
		Pont. CLXXVI HADRIANVS IIII, annis 4. menſ. 10.		
	1	Fridericus Imperator Romæ ab Hadriano coronatur.	3	
	2	Spoletum à Friderico penè deſolatum.	4	1156
	3	Crucis figura in Luna publice erat uiſa.	5	1157
	4		6	1158
	5	Richardus monachus præſtabilis doctrinę homo, & ſine ulla dubitatione acutiſſimus diſputator Pariſijs clarus habetur.	7	1159
		Pōt. CLXXVII ALEXANDER III, an. 22.		
	1	Alexander ſtatim poſt aſſumptionē ſui à Friderico perſecutus refugit ad Frācos, quā ob cauſam Fridericus cōtra ipſum quatuor creauit falſos Pōtifices, Victorē ſcilicet primo, mox Paſchalē, deinde Calliſtū & Innocentiū: Qui omnes bello. q̄d auxiliātibus Francorū atq; Anglorū regibus in fauorem ueri Pontificis geſtū eſt, ſuperati unà cum Imperatore quieuerunt.	8	1160
6160	2	Alexandria inter Alpiū radices urbemq; Ticinū ſupra Tanarum amnem contra Ticinienſes Imperatori fauentes ædificata eſt & ab Alexandro Pontifice nominata.	9	1161
	3	Mediolanū à Friderico captū magna ex parte	10	1162
	4	ſubuertit, poſtq; illud ſeptē an. obſederat.	11	1163
	5	Ludouicus Gallię rex ſexagenarius & ſine liberis, præcepit uniuerſis ſui regni populis & religioſis uiris orare deū, ut ſibi filiū concederet, & ſequēti anno filius ei natus eſt,	12	1164
	6	quem Philippum nominauit.	13	1165
	7	Hieroſolymitanorū VI regnauit Amaricus Balduini frater annis 12, & primo ſui regni anno Dargontem Aegyptiorū ducem in prælio diuinitus ſuperauit.	14	1166
	8	Romam Friderico obſidente eius exercitus à peſtilentia penè deletur.	15	1167
	9	Corpora triū Magorū olim è Perſarū regione Mediolanū tranſlata, à Rodolpho Colonienſiū Archiepiſcopo Coloniā Agrippinā deportātur.	16	1168
	10	Tres ſoles ſimul uiſi ſunt in Occidente Nonis Septēbris, & poſt duas horas deficientib.	17	1169

C Anni mundi.	Anni Pont.		Imperatores Occidentis.	Anni salutis.
		ceteris q medius fuerat solus occidit: Similiq;		
	11	modo annis proximis tres Lunę apparuerũt.	18	1170
6370	12	Terræmotus circa hoc tẽpus pluribus annis	19	1171
		nõnullas prouincias quassarunt, & præcipue		
		Siriã atq; Siciliã in quibus plurimæ urbes diu		
		nutarunt, & quędam maxima strage populi corruerunt.		
	13	Petrus Lõbardus Parisiensis Episcopus, qui	20	1172
		Sententiarum libros edidit, clarus habetur.		
	14	Saladinus Calypham Aegyptũ Dominum	21	1173
		suum interemit, & suo regno potitur.		
	15	Florentini Senenses ad Ascianum superant.	22	1174
	16		23	1175
	17	Florentia urbs duobus incendijs magna ex	24	1176
		parte concrematur.		
	18	Alexander Põtifex timẽs imperatorias ultres	25	1177
		Venetias refugit. Quapropter Imperator ar		
		mauit contra Venetos classem, cui prefecit		
		Othonẽ filium suum, & ad reposcendũ Põti		
		ficẽ misit: Verũ Otho primo cõcursu nauali		
D		prelio superato & captus Venetias adducit.		
	19	Othone captiuo Imperatoris filio procurãte	26	1178
		sublatum schisma est, & inter Imperatorẽ &		
		Pontificẽ icta pax summo honore Venetũ,		
		quibus ad futurã rei memoriã Pontifex quæ		
		dam insignia perpetuo ferenda donauit.		
		Hierosolymitanorũ VII Balduinus IIII, re		
		gnat annis 6, & fuit Amarici superioris regis filius.		
	20	Francis regnat Philippus Ludouici filius, an	27	1179
	21	nis 44.	28	1180
6380	22	Balduinus Hierosolymitanorũ rex Saladinũ	29	1181
		Aegyptiorum regem, non longè ab Ascalo		
		na superauit & in fugam uertit.		
		Pont. CLXXVIII Lucius III, Tuscus annis 4, mens. 2.		
	1	Petrus Comestor, qui Scholasticam scripsit	30	1182
	2	historiam floret.	31	1183
	3	Balduinus lepra infectus uxorem non duxit	32	1184
		quare cũ finẽ uitæ suæ intellexisset, Sibyllę so		
		roris suæ filiũ puerũ, Balduinũ & ipsum nomi		
		ne, post sui mortẽ sub tutela Tripolitani Co		
		mitis regnare iussit: Mortuo igit̃ seniore Bal		
		duino, & nõ multo post iuniore uiã uniuersę		
		carnis ingressso, Sibylla eius mater quę ad se		
		cundas trãsierat nuptias, Guidonẽ uirũ suum		

regnare

Anni mundi.	Anni Pont.		Imperatores Occidentis.	Anni salutis.
		regnare procurauit. Guidone igitur regnũ adepto, inter eum Tripolitanumq; Comitẽ pernicioſa exoritur diſſenſio, in qua Comes Saladino adhærens maximũ detrimentũ noſtris comparauit.		
	4	Fridericus omnes Hetruriæ ciuitates agraria ditione priuat præter Piſtorium.	33	1185
		Pont. CLXXIX VRBANVS IIII, Langobardus, an. 2.		
	1	Ioachim Abbas uir prophetico ſpiritu plenus, & in ſcientia ſacrarum literarũ doctus in Calabria floret.	34	1186
	2	Saladinus per noſtrorũ diſcordias uires adeptus, poſt maximã Chriſtianorũ ſtragem tandẽ hoc anno Hieroſolymã recepit, quã urbẽ poſt Godefridũ Chriſtiani reges per octo & octoginta annos nobilitatis gloria poſſederant.	35	1187
		Pont. CLXXX GREGORIVS VIII, Beneuentanus, menſibus 2.		
		Pont. CLXXXI CLEMENS III, Romanus, annis 3. menſibus 5. diebus 16.		
	1	Fridericus Imperator, & Philippus Frãcorũ rex, & Richardus quoq; rex Anglicus unà cũ Clemẽte Põtifice in ſubſidiũ atq; recuperationẽ ſacratiſſimę terræ cõuenere, & hoc eodem anno exercitum nauibus præmiſere. Florentinis ad decimum lapidem eſt reſtituta poteſtas.	36	1188
	2	Fridericus cum iam Syriam teneret, & quæ in Chriſtianorum ſubſidium oportuna uidebantur præpararet, dum in flumine lauaretur, clauſis uitę meatibus ſuffocatur.	37 HENRICUS VI, Imperatorum XXII an. 10.	1189
	3		1	1190
1190	4	Philippus Francorũ rex Brunduſio mouens in Syrã exercitũ traducit, & cum Richardo Anglorũ rege caſtra cõiungit, ſimulq; cõtra Saladinũ proſpere bellum gerũt, mox diſcordãtibus noſtrorum regibus Philippus in Galliã eſt reuerſus: Richardus nihilominus præſenti anno bellum ſtrenuè proſequit, anno uerò ſequẽti & ipſe quoq; domum reuertitur.	2	1191
		Pont. CLXXXII CELESTINVS III, an. 6. menſ. 8.		
	1	Celeſtinus XVI Calendas Maias ſua Pontificali coronatione in Paſchali ſolẽnitate celebrata, poſtridie Henricũ Romæ coronauit.	3	1192
	2	Solis facta defectio.	4	1193

	Anni mundi.	Anni Pont.		Imperatores Occidentis.	Anni salutis.
		3	Saladinus post longã persecutionẽ ac nostrorũ cædes apud Damascũ obijt, & eius filij regnũ inter se diuiserunt. Quapropter Saphandinus Saladini frater grauatus, eo quod nullã regni partẽ sibi Saladinus reliquisset, eiusdẽ filios regno pepulit, & ipse solus in futurum regnat.	5	1194
		4	Henricus Imperator Siciliam obtinet.	6	1195
		5	Florẽtini Cõsulem elegerunt, qui ius diceret, & cum publica potestate rempublicã gubernaret. Quod per singulos annos usq; ad Friderici secundi mortem obseruatum est.	7	1196
		6	Exorta tempestatis ui, lapides cum pluuia aqua è cœlo ceciderunt.	8	1197
		7	Henricus subsidiariũ Christianis exercitum in Syriam mittit, qui proximo deinde anno mortuo Romanorũ Henrico reuertit. Quapropter Christiani qui in Syria remanserant destituti, id reliquũ dominij quod in ea prouincia possidebant penitus amisere.	9	1198
D			Pont. CLXXXIII INNOCENTIVS III, Campanus, annis 17.		
		1	Richardus Anglię rex telo catapultæ percussus obijt, cui successit Ioannes eius frater.	10 PHILIPPUS Henrici frater Imperatorũ XXIII, an. 9.	1199
			Discordia fuit de Impatore deligẽdo, Othone Saxoniæ duce à quibusdã electo, & ab Innocentio cõfirmato: Verũtamen in Germania Philippus obtinuit.		
		2	Galli Venetis iũcti Cõstantinopolin capiũt, & Alexium Isauri Cõstantinopolitani quondam Imperatoris filium Imperatorẽ faciunt, quo mox in Græcia interfecto imperiũ init, Balduinus Gallus, quo procurante Orientalis & Romanæ ecclesię unio confirmatur.	1	1200
	6400	3		2	1201
		4	Tartari cum uxoribus & filijs ab Indię motibus egressi, per uicinas, puincias prędas agũt, quibus assueti Parthos deinde petunt, & pari terrore Mediã, Assyriã, Persiã, Armeniamq; & Sarmatas nõ lõgo tẽpore quadentes, circa Mæotidis paludis littora sedes demũ firmãt.	3	1202
		5	Per hæc tẽpora Innocentius Decretales compposuit atq; sanciuit & obseruari iussit.	4	1203
		6		5	1204
		7		6	1205

Post

Anni mundi.	Anni Pont.		Imperatores Occidētis.	Anni salutis.
	8	Post Balduinū Constantinopolitanū impe/	7	1206
		rium tenuit Henricus eius frater annis 11.		
		Franciscus ordinis Minorū princeps, terre/		
		na despiciens secutus est Christum.		
		Dominicus, Calagura, Hispanię pago na/		
		tus, & ordinis Prædicatorū institutor & pa/		
	9	ter, clarus habetur.	8	1207
	10	Veneti Cretam & Corinthum capiunt.	9	1208
		Philippus Imperator à Palatino Comite in/	OTHO	
		terficitur.	IIII Imperatorū	
			XXIIII annis 3.	
	11	Otho Romę ab Innocētio coronatus statim	1	1209
		cum Romanis pugnans urbe pellitur, & con		
		tra Pōtificis uoluntatē plura oppida in Apu		
		lia capit: Siciliam quoq; suę ditioni adducit:		
		Quapropter eodē anno habito Romæ Con		
	12	cilio imperio deponitur.	2	1210
6410	13	Propter dissensionē deligēdi Impatoris, Itali	3	1211
		neq; precedentē Philippū, neq; proximū O/		
		thonē ad imperiū admittūt, præter id tantū		
B		tēporis q̄d inter coronationē & depositionē		
		Othonis interfuit, per reliquū uero eorundē	FRIDE/	
		Imperatorū tēpus uacasse imperiū scribunt.	ricus II Imperto	
			rum XXV an. 33.	
	14		1	1212
	15		2	1213
	16	Philippus Galliæ rex Ioannem Anglorum	3	1214
		regem, & Othonem quōdam Imperatorem		
		apud Belgas superat.		
	17	Synodus Lateranensis Hierosolymæ recupe	4	1215
		rāndæ gratia celebrat̄ Episcoporū CXXX, in		
		qua libri quidā Abbatis Ioachim reprobant̄.		
		Pont. CLXXXIIII, HONORIVS III, Ro		
		manus, annis 10, mensibus 2.		
	1	Honorius Petrū Altisiodorēsem Comitem	5	1216
		Cōstantinopolitanū Imperatorē coronauit,		
		quē Theodorus in seruitutē redigens usurpauit imperiū.		
		Honorius ordinem Prædicatorum confirma		
		uit, beato Dominico procurante.		
	2	Plericq; Christianorū Principes pro Christia	6	1217
		na religione contra Saracenos nauigātes iu/		
		xta Acon magno exercitu conuenere.		
	3	Damiata à nostris capta pro recuperatiōe no	7	1218

 bilium

Anni mundi.	Anni Pont.		Imperatores Occidentis.	Anni salutis.
		bilium captiuorum ſequenti anno redditur.		
	4	Fridericus ab Honorio Romę unctus impe	8	1219
		riales titulos recepit,& nihilominus eccleſia		
		ſtica ſibi uſurpans iura Honorium perſequi		
		tur,& maximæ inter eos uigent diſcordiæ.		
	5	Dominicus ordinis Prædicatorum primus,	9	1220
6420	6	uita & ſcientia per omnia clarus moritur No	10	1221
	7	nis Auguſti.	11	1222
	8	Philippus Galliæ rex moritur,cui ſuccedit	12	1223
		Ludouicus eius filius annis 4.		
		Honorius religionem beati Franciſci III Ca		
		lendas Decembres confirmauit.		
	9	Ieſus Chriſtus dei filius dilecto ſuo Frãciſco	13	1224
		uiro beato per obumbrationẽ apparẽs,in me		
		moriam dominicæ paſſionis ſui ſacratiſſimi		
		corporis ſtigmata,cõſimilibuſq; pandẽtibus		
	10	mẽbris in beati Franciſci corpus impreſſit.	14	1225
	11	Franciſcus ordinis Minorũ princeps, Chriſti	15	1226
		ſtigmatibus inſignitus,& miraculis clarus		
D		moritꝛ IIII Nonas Octobres,& biennio poſt		
		in Catalogum ſanctorũ à Gregorio refertur.		
		Pont. CLXXXV GREGORIVS IX, annis 14. men. 3.		
	1	Ludouicus Frãcorum rex moritur,& ſucce	16	1227
		dit ei Ludouicus eius filius,annum agens 14,		
	2	regnauitq; annis 43.	17	1228
	3	Fridericus aduerſus Gregorium inimicitias	18	1229
	4	proſequitur. (moritur.	19	1230
6430	5	Antonius beati Franciſci diſcipulus Patauĩ	20	1231
	6	Fridericus Henricũ filium propter ſuſpicio-	21	1232
	7	nem affectati regni carcere macerauit.	22	1233
	8	Fridericus in Syriã trãſiens cum maximo Ae-	23	1234
		gypti principe,quẽ Soldanũ nominãt,cõuen		
		tiones fecit,in quibus plura cõſenſit Chriſtia		
		nis indecora,poſtq; conſentiente Soldano		
		Hieruſalem ingreſſus in ea urbe coronatur.		
		Fridericus in Italiam elephantem duxit.		
	9	Fames in Gallia,in qua ſextarum uendeba	24	1235
		tur auri dragmis duabus.		
	10	Accurſius Florẽtinus nobilis famæ iuris con	25	1236
		ſultus floret.		
	11	Fridericus Mediolanũ ferè depopulatus eſt,	26	1237
	12	& per Ciſalpinã Galliam omnia ferè poſſe-		
		dit præter Bononiam & Parmam.		

Sarmatæ

A Anni mundi.	Anni Pont.		Imperatores Occidentis.	Anni salutis.
	13	Sarmatæ prædarũ auidi per Asiã debachãtur.	28	1239
		Solis facta defectio.		
	14	Veneti Ioanni Cõstantinopolitano Impera	29	1240
		tori pecuniã mutuantes partẽ maximã domi		
		nicæ crucis pignoris loco acceperũt, quã Lu		
		douicus Francorũ redimẽs Parisiũ transtulit.		
		Pont. CLXXXVI CELESTINVS IIII, dies 17.		
		Post quem uacauit sedes anno 1, mensib. 9.		
6440	1	In Burgundia mons à monte dehiscens, ual	30	1241
		les q; coartans multa agricolarũ hominũ milia oppressit.		
	2	Sarmatæ ingẽti multitudine eorũ fines egres	31	1242
		si, cædibus primo ac rapinis Græciæ prouinci		
		as inuasere, mox inde per Pannoniã depræ		
		dãtes in Germanos quasi sæua nimborũ pro		
		cella ferunt, et multis ac maximis cladib. illas prouincias afficiũt.		
		Pont. CLXXXVII INNOCENTIVS IIII,		
	1	annis 11, mensibus 3.	32	1243
	2	Fridericus diu Põtifices persecutus, cũ maxi	33	1244
		mis calamitatibus Romanã sedẽ affecisset,		
		tandem hoc anno ab Innocentio in Lugdu		
		nensi Concilio damnatus est, & imperatoria		
B		ac regia potestate depositus.		
		Post depositionem Friderici uacauit imperi		
	3	um annis 18.	1	1245
	4	Memelinus potenti ssimus Afrorum rex Hi	2	1246
		spaniã ingressus Christianos persequit: Qua		
		propter Galli Hispanis iuncti illum supe		
		rant, ob cuius uictoriæ gloriã eius uexillum		
		Romam mittunt, & in ecclesia sancti Petri suspendunt.		
	5	Ludouicus Francorũ rex copioso Christia	3	1247
		norũ exercitu, & cum Roberto & Carolo fra		
	6	tribus contra Saracenos in Syriam nauigat.	4	1248
	7	Ludouicus Damiatã capit, & uarijs inde præ	5	1249
		lijs cũ Saracenis habitis tandẽ superat & ca		
		pitur, pro cuius recuperatiõe Damiata reddit.		
		Margarita regina capto Ludouico uiro suo		
		filium apud Damiatã peperit, quem Tristanum nominauit.		
	8	Fridericus nõ effrenis modo ira, uerum rabie	6	1250
		& crudelitate immanis cõtra fautores Põtifi		
		cis infense gerens bellũ, postquã per Italiã &		
		præcipue in Hetruria semina maximarum di		
		scordiarũ immisit, sub graui cẽsura Põtificis		
		in Apulia apud oppidũ Tarentinũ moritur, anno ætatis suæ 57.		

Post

C Anni mundi.	Anni Pont.		Imperatores Occidentis.	Anni salutis.
		Post Friderici mortem Florentini rempubli cam reformantes XII Antianos creauere.		
6450	9	Conradus Friderici filius è Germania pro/	7	1251
	10	fectus Apuliæ regnum suscepit,& proximo deinde anno moritur,ueneno,uti creditur,ex tinctus,Manfredo fratre suo procurante.	8	1252
		Regis Alphonsi Era. *		
	11	Mãfredus Friderici quondã Imperatoris ex cõcubina matre filius Siciliæ regnũ obtinuit.	9	1253
		Pontificalis sedes uacauit annis 2.		
	1	Florẽtini Pisanis pacem dedere,in qua por/ tus immunitatẽ,& ponderibus & mensuris uti more Florentino Pisani consenserunt.	10	1254
	2	Genuẽses Pisanis iũcti fœdere armata clas/ se Venetias obsident,& illorũ naues atq; lit/ tora deprędantur,	11	1255
		Pont. CLXXXVIII, ALEXANDER IIII, Campanus,annis 6, mensibus 6.		
	1	His tẽporibus Principes Germanię de Im/ peratore deligẽdo cõtendentes bifariã diui/ dunt,in qua diuisione duos Imperatores plu res elegerũt,quare neuter cõfirmatus inter regnum adhuc aliquot annis progreditur.	12	1256
	2	Albertus Magnus Parisijs insignis habetur.	13	1257
	3		14	1258
	4	Michaël Palęologus Gręcorum Imperator fretus Genuensium auxilio Cõstantinopo/ lim,quã nouem & quinquaginta annis oc/ cupauerant Galli,recepit.	15	1259
	5	Mãfredi regis copiæ sequẽtes Apostolicę se/ dis autores cũ Senẽsibus cõuenere,& Flo/ rẽtinos partes Romani Põtificis defenden tes,iuxta flumen Arbiam miserabiliter superarunt.	16	1260
		Mirabilis pegrinatio populorũ,quę à Perusi nis incipiẽs nõ solũ Italię populos,uerũ etiã exteros adeò cõmouit,ut logis agminibus crucẽ sequẽtes,ad conuicinas ciuitates mise ricordiam cõclamantes & pace supplices commearent.		
		Alexander quosdam nouos libellos,religiosos de elee mosynis uiuẽtes saluari nõ posse dicẽtes,penitus reprobauit.		
		Azolinus Veronensiũ tyrãnus,& Albertus eio frater potẽs p Italiã,& precipue apud In/ subres,& per Venetiã atq; Aemiliã crebras		

crudelita/

Anni mundi.	Anni Pont.		Imperatoris Occidentis.	Anni salutis.
		crudelitates & prędas longo tempore exercuerant, in mala senectute necantur.		
		Pannonij cũ Bohemis de finibus contendentes atrox prælium cõmiserunt, in quo superati Pannonij fugam arripiũt in qua supra XIIII		
6460	6	eorum milia flumine submerguntur.	17	1261
		Pont. CLXXXIX VRBANVS IIII, Gallicus, annis 3, mense 1, diebus 14.		
		Deinde uacauit sedes mensibus 5.		
	1	Bonauẽtura insignis Theologus, & ordinis minorũ generalis, ingenijq; gratia & autoritate magna prædituſ, clarus habetur.	18	1262
	2	Vrbanus Siciliæ regnũ, quod à Mãfredo occupat, Carolo Ludouici regis Francorũ fratri cõcessit, eũq; in Italiã p legatos euocauit.	19	1263
	3	Stella quã Cometen Græci uocãt, insigni magnitudine supra tres menses apparuit, & eadem ipsa nocte qua Vrbanus obijt extincta est.	20	1264
	4	Bondogobar Soldanus Christianos Syriæ debellat.	21	1265
B		Dantes Aligherius Florentiæ nascitur.		
		Pont. CXC CLEMENS IIII, an. 3. mens. 9, dieb. 21.		
		Manfredus nõ longe à Beneuento à copijs		
	1	Caroli superatus occiditur.	22	1266
	2	Bondogobar Armeniã hostili exercitu ingressus Christianos persequit, & eodẽ anno Antiochiã cepit, & habitatoribus inanitã penè deleuit.	23	1267
	3	Carolus Conradinũ Cõradi filiũ, & Frederici quondã Imperatoris nepotẽ in finibus Albani agri superat, fugientemq; capit, & securi percutit.	24	1268
	4	Clemẽte Viterbij defuncto, ppter discordiã patrũ, qui de successore nõ cõueniebant, biennio uacauit sedes.	25	1269
		Pontificatus sedes uacauit annis duobus.		
	1	Ludouicꝰ Francorũ rex augẽdæ christianitatis gratia magna cõparata classe Carthaginẽ nauigãs, primo aduentu cũ Saracenis, pspere dimicauit, donec morbo in exercitu pualente unà cũ Ioanne filio suo, & nõnullis regni sui pceribus Ludouicus interijt. Post cuiꝰ mortẽ Carolꝰ eius frater eãdẽ prouinciã suscipiẽs, subsidiariã legionẽ in Africã deportauit. Verum cũ ui pestilentiæ coacti prosequi incepta nõ possent, quibusdã tamen cõditionibus illis Saracenis impositis rediere.	26	1270

Ludouico

C Anni mundi.	Anni Pont.		Imperatores Occidentis.	Anni salutis.
		Ludouico Francorum regi succedit Philip		
6470	2	pus eius filius annis 15.	27	1271
		Pont. CXCI GREGORIVS X, an. 6.		
	1	Gregorius post electionẽ sui è Syria euoca	28	1272
		tus hoc anno reuertitur, & Viterbij est inunctus.		
		Ayto Armenię rex moritur, cui succedit Ly	RODVL	
		uonius eius filius, sub quo Aegyptij Arme	phus Imperato	
		niam deuastarunt.	rũ XXVI an. 19.	
	2	Synodus Lugdunensis Hierosolymæ recu	1	1273
		perandę gratia celebrata est, in qua de pro/		
		cessione Spiritus sancti cum Romana eccle		
		sia Græci conuenere.		
	3	Thomas Aquinas ordinis Prædicatorũ in/	2	1274
		signis Theologus, & uir suæ ætatis peracutus obijt.		
	4	Bondogobar Armeniam iterum infesto	3	1275
		inuadit exercitu, & eam gentẽ nefanda affli/		
		cit strage, postq; onustum præda exercitum		
		cum ducentis captiuorum hominum mili/		
		bus in Aegyptum reduxit.		
D		Pont. CXCII, INNOCENTIVS V, men. 6.		
		Vicecomites pulsis tyrannis ueterioribus		
	1	Mediolanense dominium tenuere.	4	1276
		Pont. CXCIII HADRIANVS V, men. 1, diebus 19.		
		Post quẽ CXCIIII IOANNES XXI, men. 8.		
		Quo defuncto uacauit sedes mensibus 6.		
	1	Rodulphus Imper. Bohemię regẽ atroci prę/	5	1277
		lio superatũ capit, & ueluti contemptũ atq;		
		deiectũ mancipiũ in uilissimis officijs seruí/		
		re sibi compellit, magno q; dedecore afficit,		
		post uero illũ in regnũ restituit, & filiã suã uxorẽ illi dedit.		
		Maria Principis Antiochiæ filia, cui Hiero/		
		solymę regnũ debebatur, q; Hugo eius ne/		
		pos occupauerat, donauit id Carolo Siciliæ regi.		
		Pont. CXCV NICOLAVS III, an. 3. men. 9. diebus 10.		
		Deinde uacauit sedes mensibus 5.		
	1	Bondogobar cõtra Assyrios bellans uulne/	6	1278
		ratur, & Damascũ deportatus est, ubi post		
	2	paucos dies migrauit è uita, & succedit ei	7	1279
	3	Albertus magnus Rati/ (Melechsaith.	8	1280
		sponensis quondam Episcopus obijt.		
6480	4	Sicilia à Carolo deficiens Petro Aragonen	9	1281
		si deditur.		
		Pont. CXCVI MARTINVS IIII, an. 4, men. 2.		

Tartari

Anni mundi.	Anni Pont.		Imperatores Occidentis.	Anni salutis.
	1	Tartari Armenijs iuncti centũ milia Babylo	10	1282
		num superãt,& multis eorum interfectis in fugã uertunt.		
		Priores arttũ Florẽtiæ creati,& publicis ædi		
		bus primum inclusi,nec aliud quicq; quàm de		
		republica cogitare iussi sunt,qui magistratus		
		ad nostrã usq; ætatẽ in ciuitate simul pdurat.		
	2	Martinus Petrũ Aragonensiũ regẽ grauissi	11	1283
		mis damnat censuris,eò quod Caroli regna debellaret.		
	3	Genuenses iuxta Melorã nauali prælio Pisa	12	1284
		nos superant,quo supra 17. sunt desyderati.		
		Carolus Apuliæ moritur,& succedit ei Ca/		
		rolus eius filius annis 25.		
	4	Philippus Frãcorum rex obijt,& succedit ei	13	1285
		Philippus eius filius cognominatus Pulcher annis 29.		
		Petrus Aragonensis ex accepto in prælio		
		contra Gallos uulnere interijt.		
		Pont. CXCVII HONORIVS IIII, Roma		
		nus,anno 1,diebus 11.		
		Et uacauit deinde sedes mensibus 10.		
	1	Honorius pulso Guidone Feltrano Flami/	14	1286
		niam recepit.		
	2	Aragonenses Caroli regis classem in Nea/	15	1287
		politano littore superant.		
		Pont. CXCVIII NICOLAVS IIII, Lãgobar		
	1	dus,an. 4, mense 1, diebus 8. (prædatur.	16	1288
	2	Tripolis ciuitas à Saracenis expugnata de/	17	1289
		Florentini maxima strage Aretinorum Ge/		
		bellinos in Casentinati agro superant,&		
		munitissima eorum oppida capiunt.		
		Carolus Caroli secũdi regis Apuliæ primo/		
		genitus filius,ex hæreditate materna Hun/		
	3	gariæ regnum accepit.	18	1290
6490	4	Pluribus Christianorum milibus in Syria à	19	1291
		Saracenis interfectis,reliqui omnes præ ti/		
		more è prouincia migrarunt.		
		Melechsaith Soldanꝰ mortuꝰ est,& successit		
		ei Seraph,qui Christianos etiã persequitur.	Vacauit	
		In fine huius anni obijt Nicolaus Pontifex.	imperiũ anno 1.	
		Pontificalis sedes uacauit annis 2. mensibus		
	1	3. diebus 18.	1	1292
			ASTAVL/	
			phus Imperatorũ	
			XXVII, annis 6.	

C Anni mundi.	Anni Pont.		Imperatores Occidentis.	Anni salutis.
	2	Initium belli quod aliquot annis ingenti ſuo-	1	1293
	3	rum detrimento Angli geſſere cum Gallis.	2	1294
		Pont. CXCIX CELESTINVS V, menſes 5.		
		Florentini eccleſiã maximã ædificare cœpe-		
		runt, quã quadrato ſculptoq; marmore exi-		
		mie ac magnificentiſſime conſtruxerunt.		
		Celeſtinus propriæ quieti atq; ſaluti conſu-		
		lens ſe abdicauit Põtificatu, quinto ferè men		
		ſe poſtquam fuerat aſſumptus.		
		Pont. CC BONIFACIVS VIII, Campa-		
		nus, annis 8. menſibus 9. diebus 17.		
	1	Ludouicus Frã corum rex, qui augendæ Chri	3	1295
		ſtianitatis gratia in Africa obijt, in beatorum		
		numero à Bonifacio deſcribitur.		
	2	Florẽtini caſtella duo in ualle ſuperioris Ar	4	1296
		ni condiderunt Francũ ſcilicet & Ioannem.		
	3	Dinus Mugilanus utriuſque iuris eruditiſſi	5	1297
		mus claret.		
	4	Genuenſes in Hadriatico mari Venetos ſu	6	1298
D		perant, & 70 eorum naues captas Genuam deducunt:		
		Palatiũ Florẽtini populi quod Priores in-		
		habitant ædificari eſt cœptum.		
		Albertus Rodolphi quondã Imperatoris fili		
		us Aſtaulphũ Imperatorẽ in prælio ſuperatũ	ALBER-	
		occidit, & decẽ annis imperium obtinuit.	tus Imperatorũ	
			XXVIII, an. 10.	
	5	Florentinę urbis mœnia maiore ambitu, ſi-	1	1299
		cuti nunc extant, fundari ſunt cœpta.		
		Caſſanus Tartarorum rex Saracenos ſupe-		
		rat, & ſepulchrum dominicum obtinet.		
		Bonifacius hęreſin eorũ qui ſe Fratricellos		
		dicebant damnauit, & ubiq; perſecutus eſt.		
	6	Iubileus indicitur à Bonifacio Pontifice.	2	1300
		Celebrãs adhuc Põtifex Iubileũ in publico		
		prælatorũ aſſeſſu cõcionat, & recẽſuit ſe eo		
		anno 11 legatiões, quarũ Florẽtini extiterãt		
		principes, à diuerſis mundi principibus acce		
		piſſe, & legatorũ inde nominibus atq; fami-		
		liis palã exhibitis iniunxit: In gloriã igit Flo		
		rentini nominis affirmo in gubernatione or		
		bis terrarũ Florẽtinos aliud elementũ fore.		
6500	7	Cometes in cœlo apparuit.	3	1301
	8	Dantes Audigerus agnoſcitur.	4	1302

Concita

Anni mundi.	Anni Pont.		Imperatores Occidẽtis.	Anni salutis.
		Concitata apud Belgas multitudine, opifices & infimæ conditionis homines à Francis dete cerũt, & domini prouinciæ facti ingentes regis Francorũ copias superant, & crudelissime interficiunt.		
	9	Philippo Francorũ rege procurãte, & pecuni as conferente, Scarta Columnensis præparato satis magno armatorũ hominũ numero, Boni facium Pontificẽ Ananię cõsentiente populo capit, & custodiri iubet, quã Pontificis iniuriã tertia die Ananiensis populus ad cõscientiam reuersus non tulit, sed illum per tumultũ libera uit, qui Romam profectus est, & nimio dolore grauatus post parũ in morbũ incidens interijt.	5	1303
		Pont. CCI BENEDICTVS XI, mensib. 9.		
		Post quẽ uacauit sedes mẽsibus 11. (nascitur.		
	1	Franciscus Petrarcha egregius Poëta futurus	6	1304
		Franci nauali primo, mox etiã terrestri prælio cum Belgis pugnantes, multis utriusq; partis interfectis milibus, non incruentã uictoriã ade pti sunt, & post reparatis cõtinuo copijs, & ad dimicandũ animis erectis, cũ quisq; suũ euẽtum formidaret, ad acceptã utrisq; gẽtibus pacẽ cõsenserunt.		
	2	Palæologus Cõstantinopolitanus Imperator moritur, & succedit ei Andronicus.	7	1305
		Angli Scotos subigunt, qui sequenti anno re gem sibi eligentes defecerunt.		
		Pont. CCII CLEMENS V, Vasco, annis 8, mensibus 10, diebus 15. (cõfirmauit.		
	1	Clemens Aragonensiũ regẽ in Sardiniæ regẽ	8	1306
		Florentini & Lucenses unitis castris Pistorium capiunt.		
	2	Adoardus Anglorũ præstabilis famę rex obijt, & suscipit regnum Adoardus eius filius.	9	1307
	3	Albertus Imperator cum Rhenum transisset, naui descendens à nepote suo interficitur.	10	1308
			HENRI cus VII Impe ratorum XXIX annis 5, mensibus 9.	
		Veneti Ferrariã occupant, & ideo à Clemente Pontifice interdicti sunt sacris, nec multo post bello superati illam amittunt.	1	1309
	4	Rhodus in Christianorũ potestatem deuenit.		
		Carolus II Apuliæ rex moritur, cui succedit Robertus eius filius annis 33.		
		Bolis perpetua ardens per cœlum dilabitur.		

C Anni mundi.	Anni Pont.		Imperatores Occidentis.	Anni salutis.
	5	Ioannes Henrici Imperatoris filius, regis Boe mię filiam uxorem accipit, & regno, cuius illa fuerat hæres, potitur. Henricus Italiã ingressus Mediolani coronat.	2	1310
6510	6	Concilium Viennense biennio celebratur. Ludouicus Caroli secũdi regis filius, & Tolo sanus quondam Episcopus, inter sanctos Pon tifice concedente refertur.	3	1311
	7	Henricus Romam ingressus contra decus im perij Laterani per contentionem coronatur & in Florentinos inde uersus ad Saluianã ædem sub ipsis penè urbis mœnibus posuit castra.	4	1312
	8	Henricus Pisis nouis cõparatis copijs, & cum Genuensibus Fridericoq; Sicilię rege conuen tionibus factis contra Robertũ Apulię regem ire contendit, quo in itinere apud Bunconentũ morbo superante correptus interijt.	5 Vacauit Imperiũ an. 1.	1313
D	9	De Imperatore deligendo contentio facta est, in qua quidam Ludouicum, alij Fridericũ ele gere, quãobrem inter eos bellum fuit, durauitq; annos 8, quo tandem anno Ludouicus obti nuit, & solus regnauit annis 24. Tres simul Lunæ in cœlo apparuerunt. Fulgor quem Cometam dicunt tribus mensi bus emicuit. Francis regnat Ludouicus Philippi filius an. 2. Pontificalis sedes uacauit annis 2, mensibus 3, diebus 17.	1 LVDOVI cus IIII cogno mento Bauerius, Imperatorũ XXX, an. 33.	1314
	1		1	1315
	2	Vgutio Fagiolanus Pisanorum Lucensium q; tyrannus, Pisis uadens, Lucã ea die, ambabus illis urbibus excluditur. Castrutius apud Lucenses ob illatam mortem mortis reus, populari factione è medio iudicio sublatus dominus ciuitatis efficitur. In pago uallis superioris Arni nomine Terta nio monstrum natum est habens duos pue ros uno umbilico ad inuicem iunctos, cui ab uno latere & genitalia erant membra, & bina quoque pendebant inualida crura, ab altero uero latere crus solum exibat imperfectum,	2 uixitq;	1316

Anni mundi.	Anni Pont.		Imperatores Occidentis.	Anni salutis.
		uixitq; diebus 40.		
		Ludouico Francorũ rege mortuo, succedit ei Ioannes eius filius puer diebus 20. post quem Philippus Ludouici frater annis 5.		
		Pont. CCIII IOANNES XXII, annis 18,		
	1	mensibus 4.	3	1317
	2	Genuenses dominiũ ciuitatis Roberto Apuliæ	4	1318
	3	regi concesserunt. (pium.	5	1319
	4	Castrutiani belli aduersus Florentinos princi	6	1320
5320	5	Dantes Audigherius Florentinus Poëta Ra	7	1321
		uennæ in exilio moritur ætatis suæ anno 56.		
		Francis regnat Carolus præcedentis Philippi frater annis 6.		
	6	Supra triginta Syrorum equitum milia Arme	8	1322
		niam deprędantes magnã Christianorũ mul-		
		titudinem in seruitutem capiunt.		
		Scoti Anglos ad bellum commouerunt, qua-		
		propter Angli Scotiam temere ingressi, plusq;		
		uiginti hominũ milia inedia perdiderũt: Post-		
		quam calamitatem Scoti iterum Angliam repe		
		tentes regias copias superarunt.		
	7	Thomas Aquinas à Ioanne Pontifice inter	9	1323
		sanctos relatus est.		
		Ioannes Pontifex constitutiones fecit contra		
		dicentes Christum & eius Apostolos nihil in		
		hoc mundo possedisse, id errorem censens &		
		tanquã hæreticum damnans qui idem confirmaret.		
	8	Ioannes Pontifex Ludouicũ Bauariæ ducem	10	1324
		ad imperiũ iampridem delectum ecclesię com		
		munione interdixit, & uarijs censuris publice		
		condemnauit.		
	9	Gentilis Fulginas, & Dinus Florẽtinus, præ-	11	1325
	10	stabilis sapientiæ medici in Italia habentur.	12	1326
	11	Ludouicus Romæ præter Pontificis uolunta	13	1327
		tem à Scarra Columnensi nulla solita solenni-		
		tate seruata coronatus, sua sententia Ioannem		
		Pontificem priuat, & Petrum Corbanensem		
		ordinis minorum Pontificẽ facit, à quo iterum		
		imponi sibi coronam iubet, & sibi inuicem falsi		
		suæ dignitatis autores fiunt.		
		Francis regnat Philippus trium præcedentium		
		regum patruelis frater annis 23.		
	12	Castrutius circa Pistorium undiq; uallo atq;	14	1328

C	Anni mundi.	Anni Pont.		Imperatores Occidentis.	Anni salutis.
			fossis cinctus, pauciorubus insistẽs copijs intus		
			simul extraq; oppugnatus, tanta uirtute indu-		
			striaq; pra ualuit, ut in maximarũ hostiũ copia		
			rumq; oculis urbe illa mirabili fama potiretur.		
			Castrutius & Galeatius Vicecomes ex con-		
			tracto ob nimium laborem in Pistorienſi obſi		
			dione morbo è uita migrarunt.		
			Petrus de Murone, qui quondã Põtifex Cele		
			stinus quintus dictus est, in catalogo sanctorũ describit.		
		13	Pisani, qui post Castrutij mortẽ in Ludouici	15	1329
			Imperatoris potestatẽ deuenerãt, in libertatẽ se uendicarũt		
			Gerardinus Spinula Genuensis suis priuatis		
			pecunijs Lucam urbem emit.		
		14	Greci Teucros inuadentes ingens bellũ excl-	16	1330
			tarunt, q̃ proximis annis sæpius renouatũ est.		
			Solis & Lunæ eodem anno facta defectio.		
			Pisani Petrũ Corbanensem falsum Pontificẽ,		
			quẽ Imperator Ludouicus in Germaniã tran-		
			siens Pisis reliquerat, capiũt, & ad Ioannẽ Pon		
D			tificem Auinione tunc degentẽ mittunt, apud		
			quẽ suũ errorẽ cõfessus uitã suppliciter exora-		
			uit, donec triẽnio post honesto carcere asseruato interijt.		
	6530	15	Ioannes Bohemiæ rex Italiã ingressus, Brixiã,	17	1331
			Bergomum, Lucã, Parmam Rhegium, & Mu		
			tinam in suum arbitriũ potestatem q; accepit.		
		16	Genuenses naual prælio Aragonenses supe-	18	1332
			rant, & eorũ littora cupidissime deprædantur.		
		17	Arnus cõtinuis imbribus immense auctus, tres	19	1333
			Floretiæ pontes cũ murorũ urbis parte ac pro-		
			ximis fluuio ædificijs, maximo ciuiũ terrore prostrauit.		
		8	Marmorea turris singulari præstantia splendi	20	1334
			dissimi operis, ad reparatq; templum Florentiæ		
			fundari est cœpta.		
			Ioannes Pontifex, & Philippus Francorũ rex		
			una cum Venetis in Græcorũ defensionẽ clas-		
			sem armarunt, qua superatos Turcas repressérunt,		
			Ioannes Pontifex ætatis suæ anno 90. pridie		
			Nonas Decembris Auinione moritur, relin		
			quens in thesauris suis ingentem uim auri atq;		
			argenti, cuius recta comparatio fuit aurearum		
			drachmarũ 15 milia, hoc est, milies 25 milia:		
			quod scripsisse arduũ quippe uidet, nec legitur		
			alijs temporibus ecclesia Romana fuisse locupletior.		

Pont.

A Anni mundi.	Anni Pont.		Imperatores Occidētis.	Anni salutis.
		Pont. CCIIII BENEDICTVS XII, Tolosanus annis 7.	21	1335
	2	Prima Venetorum cum Florentino populo societas facta est aduersus Martinum Veronensem tyrannum.	22	1336
		Ioetus uir preclarissimi in pictura ingenij, qui antiquatā iam longo tempore pingendi artem nobilissimam reddidit, defunctus est.		
	3	Cometes quatuor mēses apparuit, & antequā extinctus sit emicuit alter mensibus duobus.	23	1337
	4	Romani à Florentinis populares quasdā leges per legatos poposcerunt.	24	1338
	5	Censu Florentiæ agitato, inuēta sunt hominū intra urbem degentium XC milia.	25	1339
		Decem Saracenorum milia ab Hispanis cæsa, & totidem capta.		
	6	Cometes in cœlo est uisus.	26	1340
		Frāci ab Anglis superati X eorū milia periere.		
		Pestis Florentiæ XVI milia urbanæ multitudinis extinxit, & per agrū fœda strage desæuit.		
B 6540	7	Luca à Florentinis empta atq; recepta, nono serè mense à Pisanis aufertur.	27	1341
		Pont. CCV CLEMENS VI, Lemonicensis an.	12.	
	1	Gualterius Gallus falsis titulis Athenarū dux Florentiæ tyrannidem decē mensēs obtinuit.	28	1342
		Robertus Apuliæ rex nullo sibi superstite filio moritur, & Andræā Caroli fratris sui atq; Hungariæ regis nepotē, cui Ioannē neptē uxorē dederat, post se regnare iubet, q regnauit annis 3..	29	1343
	3	Christiani magna classe in Turcas uecti Smyrnęum oppidum obtinuerunt, & magna deinde utriusq; gentis clade sępius pugnarunt.	30	1344
	4	Andręas Apuliæ rex laqueo necatus est, consentientibus agnatis eius regno inhiantibus, post quē septem annos sub uaria Principum contentione id regnum in armis fuit.	31	1345
	5	Fames ingens per uniuersam Italiam, in qua mendicantiū turbę uel inhumano quoq; cibo uix sustentatę fuisse traduntur.	32	1346
	6	Adoardus Anglorum rex Philippū Francorum regem superat: quo prælio supra uiginti hominum milia periere.	33	1347
			CAROlus IIII Imperatorū XXXI, an.	32.

C Anni mundi.	Anni Pont.		Imperatores Occidentis.	Anni salutis.
	7	Ingẽs uapor magnitudine horribili boreali mo uens regione magno aſpicientiũ terrore per cœ lum dilabitur. Et quidam ſcribunt, hoc eodem anno quaſdam beſtiolas multiplicato numero in Oriente è cœlo cecidiſſe: quarũ corruptio & fœtor peſtilentiam intulit.	1	1348
	8	Lugubris & miſeranda peſtis penè per orbem, quæ in Aſia apud Indos incipiẽs, paſſimq; pro uincias irrepens, triũ annorũ ſpacio uſq; Bri tannos ubiq; terrarũ in omnes gentes deſeuit. Hic annus amplius L X hominum milia Flo rentiæ intra urbem aſſumpſit, & per agrũ cun cta prope deſerta dereliquit.	2	1349
	9	Philippus Francorum rex Viennenſium prin cipatum emit. Viliacum Germaniæ urbs terræmotu corruit, & per Pannoniã atq; Italiã nonnullæ ciuitates nutarunt, in quibus ædificia quædam funditus corruerũt.	3	1350
D	10	Philippus Francorũ rex obijt, & Ioannes eius filius in regno ſucceſſit, poſt quem tres Caroli ab eo per ſucceſſionẽ nati uſq; in præſentẽ diẽ id regnum poſſident.	4	1351
6550	11	Piſtorium Florentini receperunt. Ioannes Vicecomes Mediolanenſiũ Præſul, & eiuſdẽ quoq; ciuitatis tyrãnus in Florẽtinos bellũ mouet. Genuenſes & Veneti maritimis inter ſe prælijs iactantur, & adeo grauibus incenduntur odijs, ut qui pluries uicerint, pluries ipſi quoq; uince rentur. Quibus in contentionibus Creta, Eu boea, Tenedos, & aliæ quædam inſulę, nec mi nus conuicina Venetijs littora, uel capta ſunt, uel penitus deprædata. Cometes ſub ipſo Septẽtrione menſe Decem bri apparuit, quo extincto graues uentorum æſtus ſubſecuti ſunt, & cœleſtis trabs priore ar dente parte per cœlum labi uiſa eſt.	5	1352
	12	Ludouicus Philippi Tarẽtini principis filius, poſtq; cõtra Ludouicũ Pannonię regẽ Apu liæ regnum obtinuit, Clemẽtis Põtificis nomi ne Neapoli inunctus regiã poteſtatẽ accepit. Cœleſtis flamma poſt ſolis occaſum inter Ze phyrũ atq; Auſtrũ latiſſime excreſcens, terribi leq; oſtentãs incẽdiũ, tandẽ murmure magno p cœlũ ruit.	6	1353

Pont.

Anni mundi.	Anni Pont.		Imperatores Occidentis.	Anni salutis.
		Pont. CCVI INNOCENTIVS IX, Lemonicensis, annis 10.		
	1	Cœlestis quoq; flamma longũ post se trahens extinctum limitẽ à Septentrione in Austrum repẽte fert.	7	1354
	2	Infinitus prope locustarũ numerus in Africa Cyproq; apparuit, quæ herbarum simul & arborum teneras depascentes frondes magnam frugum sterilitatem fecere.	8	1355
		Solis facta defectio.		
		Ioannes Vicecomes Mediolanensium Præsul, & bellicosissimus tyrannus moritur.		
	3	Carolus Romæ solenni celebratione inunctus imperij coronam tranquillissime suscipit.	9	1356
		Marinus Falcianus Venetiarũ dux, cum usurpare sibi uniuersam reip. licentiã quęsiuisset, securi percussus dignũ sua uita exitum inuenit.		
		Bartholus de Saxoferrato, præstabilis ciuiliũ legum interpres, & copiosissimus explanator, obijt ætatis suæ anno 50.		
	4	Ludouicus Pannoniæ rex Venetis bellum mouet. in quo supra quadraginta armatorũ equitum milibus in Italiã ductis Taruisiũ obsidet.	10	1357
		Belgæ Germaniæ fines ingressi nõ longe à flumine Rheno centũ milia Brãmazonum superant, & principes eorum urbes capiunt.		
		In Hispania, & præcipue Sibylię & Cordubæ, plurima ædificia terræmotu conciderunt.		
		Angli in Parisiẽsi agro Francos superãt, & Ioannem eorũ regẽ cum Philippo filio capiunt.	11	1358
	5			
	6	Hungariq; rex Venetis pacem petentibus perhumaniter assentiunt.	12	1359
	7	Adoardus Angliæ rex Ioannẽ Francorũ regẽ liberũ esse uoluit, & quibusdã conditionibus illum dimisit: quibus nõ obseruatis Adoardus ipse armatis supra CL nauibus ingentẽ exercitum in Gallią ducit, & magna clade illã prouinciã afficit.	13	1360
	8	Adoardus rex Parisium obsidet	14	1361
6560	9	Pisani cõtra Florentinos bellũ resumpserunt.	15	1362
	10	Volaterrani in Florẽtinorũ potestatẽ redierũt.	16	1363
		Pont. CCVII VRBANVS V, annis 8.		
	1	Pisani in prælio capti ad spectaculum Florentini populi in quadraginta quatuor curribus per urbem deuehuntur.	17	1364
	2		17	1365

Carolus

C Anni mundi.	Anni Pont.		Imperatores Occidentis.	Anni salutis.
	3	Carolus Imperator in Italiã reuertitur,& cum Vrbano aliquibus rebus arcane compoſitis, trans alpes redȝt.	19	1366
	4	Nicolaus Accialus eques Florentinus,& regni Apulię nobiliſſimus gubernator,Neapoli moritur,ætatis ſuæ anno 56.	20	1367
	5	Brigida deuotiſſima Chriſti mulier,et in regno Suetię Neritiæ princeps,Romã peregre profecta in Italia agnoſcitur.	21	1368
	6		22	1369
	7	Leonardus Brunus hiſtoricus Aretȝ naſcitur.	23	1370
	8	Carolus Imperator iam ætate grauis proprię cõſulens quieti,Vincislaũ filiũ ſuum natu grandiorẽ Cęſarẽ facit,& ſucceſſorẽ ſibi in imperio delegit.	24	1371
		Pont. CCVIII GREGORIVS XI, annis 7,		
	1	menſibus 5.	25	1372
	2	Paulus Geometra Florentię habetur inſignis.	26	1373
	3		27	1374
	4	Franciſcus Petrarcha,egregȝ nominis Poëta in Patauini agri pago,qui Aquarda dicit̃,obȝt.	28	1375
D	5	Principiũ belli,quod Florentini geſſere cum Gregorio Pontifice.	29	1376
	6	Ioannes Bocatius,uir amœni ingenȝ,& latina patriáq; facundia in ſcribendo celebris,è uita	30	1377
	7	migrauit,ætatis ſuę anno 62.	31	1378
	8	Gregorius Põtifex intolerabili ueſicę dolore Romæ interȝt circiter Calendas Aprileſ.	32	1379
		Pont. CCIX VRBANVS VI, an.11,men.8.		
		Vrbanus natura inquietus,& inhumanus in patres,ſex ſimul Cardinales Lucerię in carcere recluſit,& non multo poſt necari iuſſit.		
		Patres dolẽtes Põtificẽ cõtumacẽ delegiſſe ab eo receſſere,& Fũdis cõuentu facto Clementẽ elegere:ſicq; duobus aſſumptis Põtificibus diuiſa eſt Ro.eccleſia,et principiũ habuit ſchiſma quod per nouẽ & triginta durauit annos uſq; ad Martinũ V, Cõſtantiæ ſublata diuiſione,delectum.		
		Infima & mercenaria plebs per diſcordias maiorũ ciuiũ Florẽtię ſubleuata,honores ciuitatis ſibi cõcedi poſtulauit,qbus ſeditiõibus ciuitas uarie quaſſata maximum detrimentũ ſuſcepit.		
		Carolus Imperator humana functus uita deceſſit.		
		Vincislaus cum iam regnaſſet cum Carolo patre annis octo,regnauit ſolus annis 22.		

VINCISLAVS

Anni mundi.	Anni Pont.		Imperatores Occidentis.	Anni salutis.
			VINCIS/	
			laus Imperatorū	
			XXXII annis 22.	
	1		1	1380
	2		2	1381
6580	3	Carolus regio Francorū genere natus, & ab	3	1382
		Vrbano Pōtifice ex Hungaria euocatus, Lu		
		douicīq; Hūgarię regis copijs adiutus, in Ita/		
		liā uenit, regnū Apuliæ obtinuit, & Ioannam		
		reginam Clementi Pontifici inhęrentem interfici procurauit.		
	4	Ludouicus Andegauię dux, & Francorū re/	4	1383
		gis frater LV fermè Gallorū equitū milia in		
		Italiā ducit, & Apuliæ regnum cōtra Carolū		
		biennio debellat, quo demū anno poportune Carolū interemit.		
		Ludouicus Hungariæ rex ſine uirili prole è		
		uita migrauit.		
	5	Peſtilentia Florentinos afflixit. (nit.	5	1384
	6	Arrhetiū in Florētini populi poteſtatē deue	6	1385
	7	Galeatius Vicecomes Mediolanenſis Berna	7	1386
		bouem Vicecomitem patruū ſocerumq; ſu/		
		um captum occidit, & eius potitus regno in		
		citeriori Gallia potentiſſimus euadit.		
		Hūgarię proceres gubernationē reginę equo		
		animo nō ferentes, Carolū Apuliæ regē euo		
		carūt, q in Hungariā profectus cōmuni prin		
		cipum populorūq; fauore regiam coronam		
		accepit, & proximis inde diebus reginæ dolo eſt interfectus,		
		Ladiſlaus prędicti Caroli filius in Apuliæ re/		
		gnum ſucceſſit, annis 29.		
	8	Sigiſmundus, qui poſtea imperauit Hunga	8	1387
	9	rię, regnum ſuſcepit.	9	1388
	10	Tęplum maius Mediolani beatæ Mariæ indi	10	1389
		cibili prope tum impēſa, tū artis elegātia ſoli		
		do marmore cōſtrui cœptū, præter Conſtan		
		tinopolitanū diuæ Sophiæ dicatū inter Chri		
		ſtianorum templa primatum tenere creditur.		
		Confienſes per Sindices ſuos ducali Veneto		
		rum dominio ſe libere tradiderunt.		
	11	Iacobus Auermenæ dux exercitus Veneto/	11	1390
		rum Comitiſq; Virtutū à Franciſco de Car/		
		raria Paduam, Teruiſium ac Cenetam bel/		
		lo obtinuit, Paduamq; Comiti Virtutū, Ter/		
		uiſium & Cenetam Venetis aſſignauit.		

Pont/

Anni mundi.	Anni Pont.		Imperatores Occidentis.	Anni salutis.
		bilium captiuorum ſequenti anno redditur.		
	4	Fridericus ab Honorio Romę unctus impe	8	1219
		riales titulos recepit,& nihilominus eccleſia		
		ſtica ſibi uſurpans iura Honorium perſequi		
		tur,& maximæ inter eos uigent diſcordiæ.		
	5	Dominicus ordinis Prædicatorum primus,	9	1220
5420	6	uita & ſcientia per omnia clarus moritur No	10	1221
	7	nis Auguſti.	11	1222
	8	Philippus Galliæ rex moritur,cui ſuccedit	12	1223
		Ludouicus eius filius annis 4.		
		Honorius religionem beati Franciſci III Ca		
		lendas Decembres confirmauit.		
	9	Ieſus Chriſtus dei filius dilecto ſuo Frācisco	13	1224
		uiro beato per obumbrationē apparēs,in me		
		moriam dominicæ paſſionis ſui ſacratiſſimi		
		corporis ſtigmata,cōſimilibuſq; pandētibus		
	10	mēbris in beati Franciſci corpus impreſſit.	14	1225
	11	Franciſcus ordinis Minorū princeps, Chriſti	15	1226
		ſtigmatibus inſignitus,& miraculis clarus		
D		moritī IIII Nonas Octobres,& biennio poſt		
		in Catalogum ſanctorū à Gregorio refertur.		
		Pont. CLXXXV GREGORIVS IX, annis 14. men. 3.		
	1	Ludouicus Frācorum rex moritur,& ſucce	16	1227
		dit ei Ludouicus eius filius,annum agens 14,		
	2	regnauitq; annis 43.	17	1228
	3	Fridericus aduerſus Gregorium inimicitias	18	1229
	4	proſequitur. (moritur.	19	1230
5430	5	Antonius beati Franciſci diſcipulus Patauij	20	1231
	6	Fridericus Henricū filium propter ſuſpicio-	21	1232
	7	nem affectati regni carcere macerauit.	22	1233
	8	Fridericus in Syriā trāſiens cum maximo Ae-	23	1234
		gypti principe,quē Soldanū nomināt,cōuen		
		tiones fecit,in quibus plura cōſenſit Chriſtia		
		nis indecora,poſtq; conſentiente Soldano		
		Hieruſalem ingreſſus in ea urbe coronatur.		
		Fridericus in Italiam elephantem duxit.		
	9	Fames in Gallia,in qua ſextarum uendeba	24	1235
		tur auri dragmis duabus.		
	10	Accurſius Florētinus nobilis famæ iuris con	25	1236
		ſultus floret.		
	11	Fridericus Mediolanū ferè depopulatus eſt,	26	1237
		& per Ciſalpinā Galliam omnia ferè poſſe-		
	12	dit præter Bononiam & Parmam.		

Sarmatæ

Anni mundi.	Anni Pont.		Imperatores Occidentis.	Anni salutis.
	13	Sarmatæ prædarũ auidi per Asiã debachãtur.	28	1239
		Solis facta defectio.		
	14	Veneti Ioanni Cõstantinopolitano Impera	29	1240
		tori pecuniã mutuantes partẽ maximã domi		
		nicæ crucis pignoris loco acceperũt, quã Lu		
		douicus Francorũ redimẽs Parisiũ transtulit.		
		Pont. CLXXXVI CELEST. NVS IIII, dies 17.		
		Post quem uacauit sedes anno 1, mensib. 9.		
6440	1	In Burgundia mons à monte dehiscens, ual	30	1241
		lesq; coartans multa agricolarũ hominũ milia oppressit.		
	2	Sarmatæ ingẽti multitudine eorũ fines egres	31	1242
		si, cædibus primo ac rapinis Græciæ prouinci		
		as inuasere, mox inde per Pannoniã depræ		
		dãtes in Germanos quasi sæua nimborũ pro		
		cella ferunt, et multis ac maximis cladib. illas prouincias afficiũt.		
		Pont. CLXXXVII INNOCENTIVS IIII,		
	1	annis 11, mensibus 3.	32	1243
	2	Fridericus diu Põtifices persecutus, cũ maxi	33	1244
		mis calamitatibus Romanã sedẽ affecisset,		
		tandem hoc anno ab Innocentio in Lugdu		
B		nensi Concilio damnatus est, & imperatoria		
		ac regia potestate depositus.		
		Post depositionem Friderici uacauit imperi		
	3	um annis 28.	1	1245
	4	Memelinus potenti ssimus Afrorum rex Hi	2	1246
		spaniã ingressus Christianos persequit: Qua		
		propter Galli Hispanis iuncti illum supe		
		rant, ob cuius uictorię gloriã eius uexillum		
		Romam mittunt, & in ecclesia sancti Petri suspendunt.		
	5	Ludouicus Francorũ rex copioso Christia	3	1247
		norũ exercitu, & cum Roberto & Carolo fra		
	6	tribus contra Saracenos in Syriam nauigat.	4	1248
	7	Ludouicus Damiatã capit, & uarijs inde præ	5	1249
		lijs cũ Saracenis habitis tandẽ superat & ca		
		pitur, pro cuius recuperatiõe Damiata reddit.		
		Margarita regina, capto Ludouico uiro suo		
		filium apud Damiatã peperit, quem Tristanum nominauit.		
	8	Fridericus nõ effrenis modo ira, uerum rabie	6	1250
		& crudelitate immanis cõtra fautores Põtifi		
		cis infense gerens bellũ, postquã per Italiã &		
		præcipue in Hetruria semina maximarum di		
		scordiarũ immisit, sub graui cẽsura Põtificis		
		in Apulia apud oppidũ Tarentinũ moritur, anno ætatis suæ 57.		

Post

C Anni mundi.	Anni Pont.		Imperatores Occidentis.	Anni salutis.
		Post Friderici mortem Florentini rempubli		
		cam reformantes XII Antianos creauere.		
6450	9	Conradus Friderici filius è Germania pro-	7	1251
	10	fectus Apuliæ regnum suscepit,& proximo	8	1252
		deinde anno moritur,ueneno,uti creditur,ex		
		tinctus,Manfredo fratre suo procurante.		
		Regis Alphonsi Era. *		
	11	Mãfredus Friderici quondã Imperatoris ex	9	1253
		cõcubina matre filius Siciliæ regnũ obtinuit.		
		Pontificalis sedes uacauit annis 2.		
	1	Florẽtini Pisanis pacem dedere,in qua por-	10	1254
		tus immunitatẽ,& ponderibus & mensuris		
		uti more Florentino Pisani consenserunt.		
	2	Genuẽses Pisanis iũcti fœdere armata clas-	11	1255
		se Venetias obsident,& illorũ naues atq; lit-		
		tora deprędantur,		
		Pont. CLXXXVIII, ALEXANDER IIII,		
		Campanus,annis 6, mensibus 6.		
	1	His tẽporibus Principes Germanię de Im-	12	1256
D		peratore deligẽdo cõtendentes bifariã diui-		
		dunt,in qua diuisione duos Imperatores plu		
		res elegerũt,quare neuter cõfirmatus inter		
		regnum adhuc aliquot annis progreditur.		
	2	Albertus Magnus Parisijs insignis habetur.	13	1257
	3		14	1258
	4	Michaël Palęologus Gręcorum Imperator	15	1259
		fretus Genuensium auxilio Cõstantinopo-		
		lim,quã nouem & quinquaginta annis oc-		
		cupauerant Galli,recepit.		
	5	Mãfredi regis copiæ sequẽtes Apostolicę se	16	1260
		dis autores cũ Senẽsibus cõuenere,& Flo-		
		rẽtinos partes Romani Põtificis defenden		
		tes,iuxta flumen Arbiam miserabiliter superarunt.		
		Mirabilis pegrinatio populorũ,quę à Perusi		
		nis incipiẽs nõ solũ Italię populos,uerũ etiã		
		exteros adeò cõmouit,ut logis agminibus		
		crucẽ sequẽtes,ad conuicinas ciuitates mise		
		ricordiam cõclamantes & pace supplices commearent.		
		Alexander quosdam nouos libellos,religiosos de elee		
		mosynis uiuẽtes saluari nõ posse dicẽtes,penitus reprobauit.		
		Azolinus Veronensiũ tyrãnus,& Albertus		
		eius frater postq; p Italiã,& præcipue apud In-		
		subres,& per Venetiã atq; Aemiliã crebras		

crudelita-

Anni mundi.	Anni Pont.		Imperatores Occidentis.	Anni salutis.
		crudelitates & prędas longo tempore exercuerant, in mala senectute necantur.		
		Pannonij cũ Bohemis de finibus contendentes atrox præliũ cõmiserunt, in quo superati Pannonij fugam arripiũt in qua supra XIIII		
6460	6	eorum milia flumine submerguntur.	17	1261
		Pont. CLXXXIX VRBANVS IIII, Gallicus, annis 3, mense 1, diebus 14.		
		Deinde uacauit sedes mensibus 5.		
	1	Bonauẽtura insignis Theologus, & ordinis minorũ generalis, ingenijq; gratia & autoritate magna prædituſ, clarus habetur.	18	1262
	2	Vrbanus Sicilię regnũ, quod à Mãfredo occupat, Carolo Ludouici regis Francorũ fratri cõcessit, eũq; in Italiã p legatos euocauit.	19	1263
	3	Stella quã Cometen Græci uocãt, insigni magnitudine supra tres menses apparuit, & eadem ipsa nocte qua Vrbanus obijt extincta est.	20	1264
	4	Bondogobar Soldanus Christianos Syriæ debellat.	21	1265
B		Dantes Alighierius Florentię nascitur.		
		Pont. CXC CLEMENS IIII, an. 3. mens. 9, dieb. 21.		
		Manfredus nõ longe à Beneuento à copijs		
	1	Caroli superatus occiditur.	22	1266
	2	Bondogobar Armeniã hostili exercitu ingressus Christianos persequit, & eodẽ anno Antiochiã cepit, & habitatoribus inanitã pene deleuit.	23	1267
	3	Carolus Conradinũ Cõradi filiũ, & Frederici quondã Imperatoris nepotẽ in finibus Albani agri superat, fugientemq; capit, & securi percutit.	24	1268
	4	Clemẽte Viterbij defuncto, ppter discordiã patrũ, qui de successore nõ cõueniebant, biennio uacauit sedes.	25	1269
		Pontificatus sedes uacauit annis duobus.		
	1	Ludouicꝰ Francorũ rex augẽdæ christianitatis gratia magna cõparata classe Carthaginẽ nauigãs, primo aduentu cũ Saracenis pspere dimicauit, donec morbo in exercitu pualente unà cũ Ioanne filio suo, & nõnullis regni sui pceribus Ludouicus interijt. Post cuiꝰ mortẽ Carolꝰ eius frater eãdẽ prouinciã suscipiẽs, subsidiariã legionẽ in Africã deportauit. Verum cũ ui pestilentię coacti prosequi incepta nõ possent, quibusdã tamen cõditionibus illis Saracenis impositis redire.	26	1270

Ludouico

	Anni mundi.	Anni Pont.		Imperatores Occidentis.	Anni salutis.
C			Ludouico Francorum regi ſuccedit Philip		
	6470	2	pus eius filius annis 15.	27	1271
			Pont. CXCI GREGORIVS X, an. 6.		
		1	Gregorius poſt electionẽ ſui è Syria euoca	28	1272
			tus hoc anno reuertitur, & Viterbij eſt inunctus.		
			Ayto Armenię rex moritur, cui ſuccedit Ly	RODVL	
			uonius eius filius, ſub quo Aegyptij Arme	phus Imperato	
			niam deuaſtarunt.	rũ XXVI an. 19.	
		2	Synodus Lugdunenſis Hieroſolymæ recu	1	1273
			perandę gratia celebrata eſt, in qua de pro/		
			ceſſionę ſpiritus ſancti cum Romana eccle		
			ſia Græci conuenere.		
		3	Thomas Aquinas ordinis Prædicatorũ in/	2	1274
			ſignis Theologus, & uir ſuæ ætatis peracutus obijt.		
		4	Bondogobar Armeniam iterum infeſto	3	1275
			inuadit exercitu, & eam gentẽ nefanda affi/		
			cit ſtrage, poſtq; onuſtum præda exercitum		
			cum ducentis captiuorum hominum mil/		
			bus in Aegyptum reduxit.		
D			Pont. CXCII, INNOCENTIVS V, men. 6.		
			Vicecomites pulſis tyrannis ueterioribus		
		1	Mediolanenſe dominium tenuere.	4	1276
			Pont. CXCIII HADRIANVS V, men. 1, diebus 19.		
			Poſt quẽ CXCIIII IOANNES XXI, men. 8.		
			Quo defuncto uacauit ſedes menſibus 6.		
		1	Rodulphus Imper. Bohemię regẽ atroci prę/	5	1277
			lio ſuperatũ capit, & ueluti contemptũ atq;		
			deiectũ mancipiũ in uiliſſimis officijs ſerui/		
			re ſibi compellit, magnoq; dedecore afficit,		
			poſt uero illũ in regnũ reſtituit, & filiã ſuã uxorẽ illi dedit.		
			Maria Principis Antiochiæ filia, cui Hiero/		
			ſolymę regnũ debebatur, q Hugo eius ne/		
			pos occupauerat, donauit id Carolo Siciliæ regi.		
			Pont. CXCV NICOLAVS III, an. 3. men. 9. diebus 10.		
			Deinde uacauit ſedes menſibus 5.		
		1	Bondogobar cõtra Aſſyrios bellans uulne/	6	1278
			ratur, & Damaſcũ deportatus eſt, ubi poſt		
		2	paucos dies migrauit è uita, & ſuccedit ei	7	1279
		3	Albertus magnus Rati/ (Melechſaith.	8	1280
			ſponenſis quondam Epiſcopus obijt.		
	6480	4	Sicilia à Carolo deficiens Petro Aragonen	9	1281
			ſi deditur.		
			Pont. CXCVI MARTINVS IIII, an. 4, men. 2.		

Tartari

Anni mundi.	Anni Pont.		Imperatores Occidentis.	Anni salutis.
	1	Tartari Armenijs iuncti centũ milia Babylo	10	1282
		num superãt,& multis eorum interfectis in fugã uertunt.		
		Priores artiũ Florẽtiæ creati,& publicis ædi		
		bus primum inclusi,nec aliud quicq; quàm de		
		republica cogitare iussi sunt,qui magistratus		
		ad nostrã usq; ætatẽ in ciuitate simul pdurat.		
	2	Martinus Petrũ Aragonensiũ regẽ grauissi	11	1283
		mis damnat censuris,eò quod Caroli regna debellaret.		
	3	Genuenses iuxta Melorã nauali prælio Pisa	12	1284
		nos superant,quo supra 17. sunt desyderati.		
		Carolus Apuliæ moritur,& succedit ei Ca		
		rolus eius filius annis 25.		
	4	Philippus Frãcorum rex obijt,& succedit ei	13	1285
		Philippus eius filius cognominatus Pulcher annis 29.		
		Petrus Aragonensis ex accepto in prælio		
		contra Gallos uulnere interijt.		
		Pont. CXCVII HONORIVS IIII, Roma		
		nus,anno 1,diebus 11.		
		Et uacauit deinde sedes mensibus 10.		
	1	Honorius pulso Guidone Feltrano Flami	14	1286
B		niam recepit.		
	2	Aragonenses Caroli regis classem in Nea	15	1287
		politano littore superant.		
		Pont. CXCVIII NICOLAVS IIII, Lãgobar		
	1	dus,an.4, mense 1, diebus 8. (prædatur.	16	1288
	2	Tripolis ciuitas à Saracenis expugnata de	17	1289
		Florentini maxima strage Aretinorum Ge		
		bellinos in Casentinati agro superant,&		
		munitissima eorum oppida capiunt.		
		Carolus Caroli secũdi regis Apuliæ primo		
		genitus filius,ex hæreditate materna Hun		
	3	gariæ regnum accepit.	18	1290
6490	4	Pluribus Christianorum milibus in Syria à	19	1291
		Saracenis interfectis,reliqui omnes præ ti		
		more è prouincia migrarunt.		
		Melechsaith Soldanꝰ mortuꝰ est,& successit		
		ei Seraph,qui Christianos etiã persequitur.	Vacauit	
		In fine huius anni obijt Nicolaus Pontifex.	imperiũ anno 1.	
		Pontificalis sedes uacauit annis 2. mensibus		
	1	3. diebus 18.	1	1292
			ASTAVL.	
			phus Imperatorũ	
			XXVII, annis 6.	

Anni mundi.	Anni Pont.		Imperatores Occidentis.	Anni salutis.
	2	Initium belli quod aliquot annis ingenti ſuo-	1	1293
	3	rum detrimento Angli geſſere cum Gallis.	2	1294
		Pont. CXCIX CELESTINVS V, menſes 5.		
		Florentini eccleſiã maximã ædificare cœpe-		
		runt, quã quadrato ſculptoq; marmore exi-		
		mie ac magnificentiſſime conſtruxerunt.		
		Celeſtinus propriæ quieti atq; ſaluti conſu-		
		lens ſe abdicauit Põtificatu, quinto ferè men		
		ſe poſtquam fuerat aſſumptus.		
		Pont. CC BONIFACIVS VIII, Campa-		
		nus, annis 8. menſibus 9. diebus 17.		
	1	Ludouicus Frã corum rex, qui augendæ Chri	3	1295
		ſtianitatis gratia in Africa obijt, in beatorum		
		numero à Bonifacio deſcribitur.		
	2	Florẽtini caſtella duo in ualle ſuperioris Ar	4	1296
		ni condiderunt Francũ ſcilicet & Ioannem.		
	3	Dinus Mugilanus utriuſque iuris eruditiſſi	5	1297
		mus claret.		
	4	Genuenſes in Hadriatico mari Venetos ſu	6	1298
D		perant, & 70 eorum naues captas Genuam deducunt:		
		Palatiũ Florẽtini populi quod Priores in-		
		habitant ædificari eſt cœptum.		
		Albertus Rodolphi quondã Imperatoris fili		
		us Aſtaulphũ Imperatorẽ in prælio ſuperatũ	ALBER-	
		occidit, & decẽ annis imperium obtinuit.	tus Imperatorũ	
			XXVIII, an. 10.	
	5	Florentinę urbis mœnia maiore ambitu, ſi-	1	1299
		cuti nunc extant, fundari ſunt cœpta.		
		Caſſanus Tartarorum rex Saracenos ſupe-		
		rat, & ſepulchrum dominicum obtinet.		
		Bonifacius hęreſin eorũ qui ſe Fratricellos		
		dicebant damnauit, & ubiq; perſecutus eſt.		
	6	Iubileus indicitur à Bonifacio Pontifice.	2	1300
		Celebrãs adhuc Põtifex Iubileũ in publico		
		prælatorũ aſſeſſu cõcionat, & recẽſuit ſe eo		
		anno 12 legatiões, quarũ Florẽtini extiterãt		
		principes, à diuerſis mundi principibus acce		
		piſſe, & legatorũ inde nominibus atq; fami-		
		liȷs palã exhibitis iniunxit: In gloriã igiſ Flo		
		rentini nominis affirmo in gubernatione or		
		bis terrarũ Florẽtinos aliud elementũ fore.		
5500	7	Cometes in cœlo apparuit.	3	1301
	8	Dantes Audigerus agnoſcitur.	4	1302

Concita

Anni mundi.	Anni Pont.		Imperatores Occidētis.	Anni salutis.
		Concitata apud Belgas multitudine, opifices & infimæ conditionis homines à Francis defe cerūt, & domini prouinciæ facti ingentes regis Francorū copias superant, & crudelissime interficiunt.		
	9	Philippo Francorū rege procurāte, & pecuni as conferente, Scarta Columnensis præparato satis magno armatorū hominū numero, Boni facium Pontificē Ananię cōsentiente populo capit, & custodiri iubet, quā Pontificis inuriā tertia die Ananiensis populus ad cōscientiam reuersus non tulit, sed illum per tumultū libera uit, qui Romam profectus est, & nimio dolore grauatus post parū in morbū incidens interijt.	5	1303
		Pont. CCI BENEDICTVS XI, mensib. 9.		
		Post quē uacauit sedes mēsibus 11. (nascitur.		
	1	Franciscus Petrarcha egregius Poëta futurus	6	1304
		Franci nauali primo, mox etiā terrestri prælio cum Belgis pugnantes, multis utriusq; partis interfectis milibus, non incruentā uictoriā ade pti sunt, & post reparatis cōtinuo copijs, & ad dimicandū animis erectis, cū quisq; suū euētum formidaret, ad acceptā utrisq; gētibus pacē cōsenserunt.		
	2	Palæologus Cōstantinopolitanus Imperator moritur, & succedit ei Andronicus.	7	1305
		Angli Scotos subigunt, qui sequenti anno re gem sibi eligentes defecerunt.		
		Pont. CCII CLEMENS V, Vasco, annis 8, mensibus 10, diebus 15. (cōfirmauit.		
	1	Clemens Aragonensiū regē in Sardiniæ regē	8	1306
		Florentini & Lucenses unitis castris Pistorium capiunt,		
	2	Adoardus Anglorū præstabilis famę rex obijt,	9	1307
		& suscipit regnum Adoardus eius filius.		
	3	Albertus Imperator cum Rhenum transiisset,	10	1308
		naui descendens à nepote suo interficitur.	HENRI	
			cus VII Impe	
		ratorum XXIX annis 5, mensibus 9.		
		Veneti Ferrariā occupant, & ideo à Clemente		
		Pontifice interdicti sunt sacris, nec multo post		
		bello superati illam amittunt.	1	1309
	4	Rhodus in Christianorū potestatem deuenit.		
		Carolus II Apuliæ rex moritur, cui succedit		
		Robertus eius filius annis 33.		
		Bolis perpetua ardens per cœlum dilabitur.		

Anni mundi.	Anni Pont.		Imperatores Occidentis.	Anni salutis.
		uixitq; diebus 40.		
		Ludouico Francorū rege mortuo, succedit ei Ioannes eius filius puer diebus 20. post quem Philippus Ludouici frater annis 5.		
		Pont. CCIII IOANNES XXII, annis 18,		
	1	mensibus 4.	3	1317
	2	Genuenses dominiū ciuitatis Roberto Apuliæ	4	1318
	3	regi concesserunt. (pium.	5	1319
	4	Castrutiani belli aduersus Florentinos princi	6	1320
5520	5	Dantes Audigherius Florentinus Poēta Ra	7	1321
		uennæ in exilio moritur ætatis suæ anno 56.		
		Francis regnat Carolus præcedentis Philippi frater annis 6.		
	6	Supra triginta Syrorum equitum milia Arme	8	1322
		niam depredantes magnā Christianorū mul-		
		titudinem in seruitutem capiunt.		
		Scoti Anglos ad bellum commouerunt, qua-		
		propter Angli Scotiam temere ingressi, plusq;		
		uiginti hominū milia inedia perdiderūt: Post-		
		quam calamitatem Scoti iterum Angliam repe		
		tentes regias copias superarunt.		
	7	Thomas Aquinas à Ioanne Pontifice inter	9	1323
		sanctos relatus est.		
		Ioannes Pontifex constitutiones fecit contra		
		dicentes Christum & eius Apostolos nihil in		
		hoc mundo possedisse, id errorem censens &		
		tanquā hæreticum damnans qui idem confirmaret.		
	8	Ioannes Pontifex Ludouicū Bauariæ ducem	10	1324
		ad imperiū iampridem delectum ecclesiæ com		
		munione interdixit, & uarijs censuris publice		
		condemnauit.		
	9	Gentilis Fulginas, & Dinus Florētinus, præ-	11	1325
	10	stabilis sapientiæ medici in Italia habentur.	12	1326
	11	Ludouicus Romæ præter Pontificis uolunta	13	1327
		tem à Scarra Columnensi nulla solita solenni-		
		tate seruata coronatus, sua sententia Ioannem		
		Pontificem priuat, & Petrum Corbanensem		
		ordinis minorum Pontificē facit, à quo iterum		
		imponi sibi coronam iubet, & sibi inuicem falsi		
		suæ dignitatis autores fiunt.		
		Francis regnat Philippus trium præcedentium		
		regum patruelis frater annis 23.		
	12	Castrutius circa Pistorium undiq; uallo atq;	14	1328

C Anni mundi.	Anni Pont.		Imperatores Occidentis.	Anni salutis.
		follis cinctus, pauciorubus insistẽs copijs intus		
		simul extraq; oppugnatus, tanta uirtute indu-		
		strijsq; pr̃ualuit, ut in maximarũ hostiũ copia		
		rumq; oculis urbe illa mirabili fama potiretur.		
		Castrutius & Galeatius Vicecomes ex con-		
		tracto ob nimium laborem in Pistorienſi obſi		
		dione morbo è uita migrarunt.		
		Petrus de Murone, qui quondã Põtifex Cele		
		stinus quintus dictus est, in catalogo sanctorũ describit.		
	13	Pisani, qui post Castruti mortẽ in Ludouici	15	1329
		Imperatoris potestatẽ deuenerãt, in libertatẽ se uendicarũt		
		Gerardinus Spinula Genuensis suis priuatis		
		pecunijs Lucam urbem emit.		
	14	Græci Teucros inuadentes ingens bellũ exci-	16	1330
		tarunt, q̃ proximis annis ſxpius renouatũ est.		
		Solis & Lunæ eodem anno facta defectio.		
		Pisani Petrũ Corbanensem falsum Pontificẽ,		
		quẽ Imperator Ludouicus in Germaniã tran-		
		siens Pisis reliquerat, capiũt, & ad Ioannẽ Pon		
D		tificem Auinione tunc degentẽ mittunt, apud		
		quẽ suũ errorẽ cõfessus uitã suppliciter exora-		
		uit, donec triẽnio post honesto carcere asseruato interijt.		
6530	15	Ioannes Bohemiæ rex Italiã ingressus, Brixiã,	17	1331
		Bergomum, Lucã, Parmam Rhegium, & Mu		
		tinam in suum arbitriũ potestatemq; accepit.		
	16	Genuenses naual̃ prælio Aragonenses supe-	18	1332
		rant, & eorũ littora cupidissime deprędantur.		
	17	Arnus cõtinuis imbribus immense auctus, tres	19	1333
		Florẽtiæ pontes cũ murorũ urbis parte ac pro-		
		ximis fluuio ædificijs maximo ciuiũ terrore prostrauit.		
	18	Marmorea turris singulari præstantia splendi	20	1334
		dissimi operis, ad reparatę templum Florentiæ		
		fundari est cœpta.		
		Ioannes Pontifex, & Philippus Francorũ rex		
		una cum Venetis in Græcorũ defensionẽ clas-		
		sem armarunt, qua superatos Turcas repressserunt,		
		Ioannes Pontifex ætatis suæ anno 90. pridie		
		Nonas Decembris Auinione moritur, relin		
		quens in thesauris suis ingentem uim auri atq;		
		argenti, cuius recta comparatio fuit aurearum		
		drachmarũ 15 milia. hoc est, milies 25 milia:		
		quod scripsisse aliquũ quippe uideẽ, nec legitur		
		alijs temporibus ecclesia Romana fuisse locupletior.		

Pont.

	Anni mundi.	Anni Pont.		Imperatores Occidẽtis.	Anni salutis.
			Pont. CCIIII BENEDICTVS XII, Tolosanus annis 7.		
		1		21	1335
		2	Prima Venetorum cum Florentino populo societas facta est aduersus Martinum Veronensem tyrannum.	22	1336
			Ioëtus uir præclarissimi in pictura ingenij, qui antiquatã iam longo tempore pingendi artem nobilissimam reddidit, defunctus est.		
		3	Cometes quatuor mẽses apparuit, & antequã extinctus sit emicuit alter mensibus duobus.	23	1337
		4	Romani à Florentinis populares quasdã leges per legatos poposcerunt.	24	1338
		5	Censu Florentiæ agitato, inuẽta sunt hominũ intra urbem degentium XC milia.	25	1339
			Decem Saracenorum milia ab Hispanis cæsa, & totidem capta.		
		6	Cometes in cœlo est uisus.	26	1340
			Frãci ab Anglis superati X eorũ milia periere.		
			Peltis Florentiæ XVI milia urbanæ multitudinis extinxit, & per agrũ fœda strage desæuit.		
B	6540	7	Luca à Florentinis empta atq; recepta, nono sexè mense à Pisanis aufertur.	27	1341
			Pont. CCV CLEMENS VI, Lemonicensis an.	12.	
		1	Gualterius Gallus falsis titulis Athenarũ dux Florentiæ tyrannidem decẽ mensẽs obtinuit.	28	1342
			Robertus Apuliæ rex nullo sibi superstite filio moritur, & Andræã Caroli fratris sui atq; Hungariæ regis nepotẽ, cui Ioannẽ neptẽ uxorẽ dederat, post se regnare iubet, q regnauit annis 3..	29	1343
		2			
		3	Christiani magna classe in Turcas uecti Smyrnæum oppidum obtinuerunt, & magna deinde utriusq; gentis clade sæpius pugnarunt.	30	1344
		4	Andreas Apuliæ rex laqueo necatus est, consentientibus agnatis eius regno inhiantibus, post quẽ septem annos sub uaria Principum contentione id regnum in armis fuit.	31	1345
		5	Fames ingens per uniuersam Italiam, in qua mendicantiũ turbæ uel inhumano quoq; cibo uix sustentatæ fuisse traduntur.	32	1346
		6	Adoardus Anglorum rex Philippũ Francorum regem superat: quo prælio supra uiginti hominum mlia periere.	33	1347
				CAROlus IIII Imperatorũ XXXI, an. 32.	

	Anni mundi.	Anni Pont.		Imperatores Occidentis.	Anni ſalutis.
C		7	Ingẽs uapor magnitudine horribili boreali mouens regione magno aſpicientiũ terrore per cœlum dilabitur. Et quidam ſcribunt, hoc eodem anno quaſdam beſtiolas multiplicato numero in Oriente è cœlo cecidiſſe: quarũ corruptio & fœtor peſtilentiam intulit.	1	1348
		8	Lugubris & miſeranda peſtis penè per orbem, quæ in Aſia apud Indos incipiẽs, paſſimq; prouincias irrepens, triũ annorũ ſpacio uſq; Britannos ubiq; terrarũ in omnes gentes deſeuit. Hic annus amplius L X hominum milia Florentiæ intra urbem aſſumpſit, & per agrũ cuncta prope deſerta dereliquit.	2	1349
		9	Philippus Francorum rex Viennenſium principatum emit. Viliacum Germaniæ urbs terræmotu corruit, & per Pannoniã atq; Italiã nonnullæ ciuitates nutarunt, in quibus ædificia quædam funditus corruerũt.	3	1350
D		10	Philippus Francorũ rex obijt, & Ioannes eius filius in regno ſucceſſit, poſt quem tres Caroli ab eo per ſucceſſionẽ nati uſq; in præſentẽ diẽ id regnum poſſident.	4	1351
	6550	11	Piſtorium Florentini receperunt. Ioannes Vicecomes Mediolanenſiũ Præſul, & eiuſdẽ quoq; ciuitatis tyrãnus in Florẽtinos bellũ mouet. Genuenſes & Veneti maritimis inter ſe prælijs lacſtantur, & adeo grauibus incenduntur odijs, ut qui pluries uicerint, pluries ipſi quoq; uincerentur. Quibus in contentionibus Creta, Euboëa, Tenedos, & aliæ quædam inſulę, nec minus conuicina Venetijs littora, uel capta ſunt, uel penitus deprædata. Cometes ſub ipſo Septẽtrione menſe Decembri apparuit, quo extincto graues uentorum æſtus ſubſecuti ſunt, & cœleſtis trabs priore ardente parte per cœlum labi uiſa eſt.	5	1352
		12	Ludouicus Philippi Tarẽtini principis filius, poſtq; cõtra Ludouicũ Pannonię regẽ Apuliæ regnum obtinuit, Clemẽtis Põtificis nomine Neapoli inunctus regiã poteſtatẽ accepit. Cœleſtis flamma poſt ſolis occaſum inter Zephyrũ atq; Auſtrũ latiſſime excreſcens, terribileq; oſtentãs incẽdiũ, tandẽ murmure magno p cœlũ ruit.	6	1353

Pont.

Anni mundi.	Anni Pont.		Imperatores Occidentis.	Anni salutis.
		Pont. CCVI INNOCENTIVS IX, Lemonicensis, annis 10.		
	1	Cœlestis quoq; flamma longũ post se trahens extinctum limitẽ à Septentrione in Austrum repẽte fert.	7	1354
	2	Infinitus prope locustarũ numerus in Africa Cyproq; apparuit, quæ herbarum simul & arborum teneras depascentes frondes magnam frugum sterilitatem fecere.	8	1355
		Solis facta defectio.		
		Ioannes Vicecomes Mediolanensium Præsul, & bellicosissimus tyrannus moritur.		
	3	Carolus Romæ solenni celebratione inunctus imperij coronam tranquillissime suscipit.	9	1356
		Marinus Falcetanus Venetiarũ dux, cum usurpare sibi uniuersam reip. licentiã quęsiuisset, securi percussus dignũ sua uita exitum inuenit.		
		Bartholus de Saxoferrato, præstabilis ciuiliũ legum interpres, & copiosissimus explanator, obijt ætatis suæ anno 56.		
	4	Ludouicus Pannoniæ rex Venetis bellum mouet. in quo supra quadraginta armatorũ equitum milibus in Italiã ductis Taruisiũ obsidet.	10	1357
		Belgæ Germaniæ fines ingressi nõ longe à flumine Rheno centũ millia Brãmazonum superant, & principes eorum urbes capiunt.		
		In Hispania, & præcipue Sibylię & Cordubæ, plurima ædificia terrę motu conciderunt.		
		Angli in Parisiẽsi agro Francos superãt, & Ioannem eorũ regẽ cum Philippo filio capiunt.		
	5		11	1358
	6	Hungariq; rex Venetis pacem petentibus perhumaniter assentiunt.	12	1359
	7	Adoardus Angliæ rex Ioannẽ Francorũ regẽ liberũ esse uoluit, & quibusdã conditionibus illum dimisit: quibus nõ obseruatis Adoardus ipse armatis supra CL nauibus ingentẽ exercitum in Galliã ducit, & magna clade illã prouinciã afficit.	13	1360
	8	Adoardus rex Parisium obsidet	14	1361
6560	9	Pisani cõtra Florentinos bellũ resumpserunt.	15	1362
	10	Volaterrani in Florẽtinorũ potestatẽ redierũt.	16	1363
		Pont. CCVII VRBANVS V, annis 8.		
	1	Pisani in prælio capti ad spectaculum Florentini populi in quadraginta quatuor curribus per urbem deuehuntur.	17	1364
	2		17	1365

Carolus

C	Anni mundi.	Anni Pont.		Imperatores Occidentis.	Anni salutis.
		3	Carolus Imperator in Italiã reuertitur,& cum Vrbano aliquibus rebus arcane compoſitis, trans alpes redijt.	19	1366
		4	Nicolaus Accialus eques Florentinus,& regni Apuliæ nobiliſſimus gubernator,Neapoli moritur,ætatis ſuæ anno 56.	20	1367
		5	Brigida deuotiſſima Chriſti mulier,et in regno Suetiæ Neritiæ princeps,Romã peregre profecta in Italia agnoſcitur.	21	1368
		6		22	1369
		7	Leonardus Brunus hiſtoricus Aretij naſcitur.	23	1370
		8	Carolus Imperator iam ætate grauis propriæ cõſulens quieti,Vincislaũ filiũ ſuum natu grandiorẽ Cæſarẽ facit,& ſucceſſorẽ ſibi in imperio deligit.	24	1371
			Pont. CCVIII GREGORIVS XI, annis 7,		
		1	menſibus 5.	25	1372
		2	Paulus Geometra Florentiæ habetur inſignis.	26	1373
		3		27	1374
		4	Franciſcus Petrarcha,egregij nominis Poëta in Patauini agri pago,qui Aquarda dicit,obijt.	28	1375
D		5	Principiũ belli,quod Florentini geſſere cum Gregorio Pontifice.	29	1376
		6	Ioannes Bocatius,uir amœni ingenij,& latina patria,& facundia in ſcribendo celebris,è uita	30	1377
		7	migrauit,ætatis ſuæ anno 62.	31	1378
		8	Gregorius Põtifex intolerabili ueſicæ dolore Romæ interijt circiter Calendas Aprileſ.	32	1379
			Pont. CCIX VRBANVS VI, an.11,men.8.		
			Vrbanus natura inquietus,& inhumanus in patres,ſex ſimul Cardinales Lucerix in carcere recluſit,& non multo poſt necari iuſſit. Patres dolẽtes Põtificẽ cõtumacẽ delegiſſe ab eo receſſere,& Fũdis cõuentu facto Clementẽ elegere:ſicq; duobus aſſumptis Põtificibus diuiſa eſt Ro.eccleſia,et principiũ habuit ſchiſma quod per nouẽ & triginta durauit annos uſq; ad Martinũ V, Cõſtantiæ ſublata diuiſione,delectum. Infima & mercenaria plebs per diſcordias maiorũ ciuiũ Florẽtiæ ſubleuata,honores ciuitatis ſibi cõcedi poſtulauit,qbus ſeditiõibus ciuitas uarie quaſſata maximum detrimentũ ſuſcepit. Carolus Imperator humana functus uita deceſſit. Vincislaus cum iam regnaſſet cum Carolo patre annis octo,regnauit ſolus annis 22.		

VINCISLAVS

Anni mundi.	Anni Pont.		Imperatores Occidentis.	Anni salutis.
			VINCIS/	
			laus Imperatorũ	
			XXXII annis 22.	
	1		1	1380
	2		2	1381
6580	3	Carolus regio Francorũ genere natus, & ab Vrbano Põtifice ex Hungaria euocatus, Ludouicio Hũgarię regis copijs adiutus, in Italiã uenit, regnũ Apuliæ obtinuit, & Ioannam reginam Clementi Pontifici inhęrentem interfici procurauit.	3	1382
	4	Ludouicus Andegauię dux, & Francorũ regis frater LV fermè Gallorũ equitũ milia in Italiã ducit, & Apuliæ regnum cõtra Carolũ biennio debellat, quo demũ anno poportune Carolũ interemit.	4	1383
		Ludouicus Hungariæ rex ſine uirili prole è uita migrauit.		
	5	Peſtilentia Florentinos afflixit. (nit.	5	1384
	6	Arrhetiũ in Florẽtini populi poteſtatẽ deue	6	1389
	7	Galeatius Vicecomes Mediolanenſis Bernabouem Vicecomitem patruũ ſocerumq; ſuum captum occidit, & eius potitus regno in citeriori Gallia potentiſſimus euadit.	7	1386
		Hũgarię proceres gubernationẽ reginę ęquo animo nõ ferentes, Carolũ Apuliæ regẽ euocarũt, q in Hungariã profectus cõmuni principum populorũq; fauore regiam coronam accepit, & proximis inde diebus reginæ dolo eſt interfectus,		
		Ladislaus prędicti Caroli filius in Apuliæ regnum ſucceſſit, annis 29.		
	8	Sigiſmundus, qui poſtea imperauit Hunga	8	1387
	9	rię, regnum ſuſcepit.	9	1388
	10	Tẽplum maius Mediolani beatæ Mariæ indicibili prope tum impẽſa, tũ artis elegãtia ſolido marmore cõſtrui cœptũ, præter Conſtantinopolitanũ diuæ Sophiæ dicatũ inter Chriſtianorum templa primatum tenere creditur.	10	1389
		Confienſes per Sindices ſuos ducali Venetorum dominio ſe libere tradiderunt.		
	11	Iacobus Auermenæ dux exercitus Venetorum Comitisq; Virtutũ à Franciſco de Carraria Paduam, Teruiſium ac Cenetam bello obtinuit, Paduamq; Comiti Virtutũ, Teruiſium & Cenetam Venetis aſſignauit.	11	1390

Pont/

C Anni mundi.	Anni Pont.		Imperatores Occidentis.	Anni salutis.
		Pont. CCX BONIFACIVS IX, annis 14. mensibus 9.		
	1	Hoc anno in schismate eligitur Benedictus XIII, qui post Clementē Pontificatum tenuit annis 19. Principiū belli quod Galeatius Mediolanēsis duodecim annis cum Florentinis gessit. Stephanus Bauarię dux è Germania à Florentinis cōductus in Italiā contra Mediolanēsem magno exercitu uenit, & nihil memorabile gerens in suam regionem reuertitur.	12	1391
6590	2	Iacobus Armeniaci Comes acceptis Florentinorū stipēdijs, ut Mediolanensi inferret bellū, ex ulteriore Gallia ingentē exercitū in citeriorē Galliā traducit, in qua puincia secus Alexandriam statim profligatus interit.	13	1392
	3	Decies centena & ducenta sexaginta sex aurei nūmi milia per sex tātum huius anni menses in Mediolanensi bello à Florentino populo expensa sunt, atq; integre persoluta.	14	1393
D	4	Iacobus Apianensis publicus Pisanorū ferība, q multos annos secretissima quæq; in ea urbe tractauerat, Petrum Ganbacurtā ciuitatis Principē interfecit, & dominiū sibi ciuitatis arripuit.	15	1394
	5	Ioānes Acutus eques Britānicus dux ætatis suæ cautissimus, & lōga militia magnam rei militaris gloriā assecutus, Florētię diē obijt.	16	1295
	6	Italici generis homines circa hoc tempus arma resumpserunt, & pro soluentibus stipendia bella gerere cœperunt, cum superioribus tēporibus per conductos externarū nationū	17	1396
	7	equites bellare consueuissent.	18	1397
	8	Nicolaus eximij nominis medicus habetur doctissimus.	19	1398
	9	Chrysoloras Byzātius disciplinā Græcarū literarū in Italiā retulit, quę per septingentos iam annos apud nostros homines in usu non habebatur.	20	1399
	10	Mirabilis dealbatorū pegrinatio, quę ab Alpibus in Cisalpinā Galliā, pgrediens usq; ad extremas Italię oras uniuersos ubiq; populos apprehēdit, durauitq; ferè tres menses, in quibus per lōga populorū agmina uestibus indutа albis supplici deuotione & feruore ad uicinas ciuitates procedebāt, et uniuersi misericordiam	21	1400

Anni mundi.	Anni Pont.		Imperatores Occidentis.	Anni salutis.
		diam conclamabant & pacem, tantaq; tenuit animos religio, ut simili ueste non conspicie/bantur deo rebelles, & ab humana conuersa/tione separandi esse censerentur.		
	11	Florentiæ in uacua pene urbe, à qua ciues ma/gno effugerant numero, supra triginta homi num milia absumpsit lues.	22	1401
		Paulus Guinsius apud Lucenses dominium ciuitatis arripuit.		
		Vincislaus propter segnitiem atq; lasciuiã ab Electoribus est imperio depositus, unde qui/dam hoc anno uacasse imperium scribũt, licet Robertus statim fuerit ad imperium electus, sed non pariter ab omnibus & ubiq; receptus.	ROBERtus Bauarus Imperatorũ XXX III, annis 10.	
6000	12	Robertus Imperator à Florentino populo grandẽ pecuniã accipiẽs cõtra Galeatiũ Me/diolanensiũ ducẽ maximo exercitu in Italiã transit, & nulla memorabili gesta re trans alpes reuertit.	1	1402
	13	Cometes in cœlo est uisus.	2	1403
		Galeatius Mediolanensium dux, continuans adhuc per suos duces in Florentinos bellum apud Malegnatũ Mediolanensis agri oppidũ moritur.		
		Tamburlanus incredibilis potentiæ Impera/tor morit: Fuerat apud Tartaros natus humi/li loco, & tantas uires adeptus, ut supra duo decies centena hominum milia haberet in ca stris: Qua multitudine attritis bello Turcis, corũ Imperatorẽ catenis uinctũ aureis currui quo uehebatur quasi triumphãs adiunxerat. Armenios præterea prostrauit, subuerterat Per sas, destruxitq; Aegyptios, Damascum penè deleuerat, & quocunq; eius transcenderat no/men, sola fama quasi fuisset missus à deo pec/catorum ultor, terribilis imminebat.		
	14	Franci his temporibus Genuam aliquot an/nos possederunt.	3	1404
	15	Paulus Cretensis disputator subtilis in Italia agnoscitur.	4	1405
		Pont. CCXI INNOCENTIVS VII, annis 2.		
	1	Ladislaus Apuliæ rex per amicitiæ speciẽ Ro/mã ingressus Romanos concitauit, effecitq; ut sumerent cõtra Pontificẽ arma, quibus in	5	1406

Anni mundi.	Anni Pont.		Imperatores Occidentis.	Anni salutis.
		cõtentionibus undecim primarij ciues fauto		
		res Põtificis intercepti necant: Post quæ pter		
		refactus Põtifex cũ omni curialiũ turba Viter		
		biũ cõmigrauit, & cõmoratus est ibi aliquot		
		mẽses, donec Romani pluribus legationibus		
		illum reuocantes dominationẽ quoq; urbis eidem reddiderunt.		
	2	Pisæ bello & fame domitæ in potestatẽ Flo-	6	1407
		rentini populi deuenerunt.		
		Pont. CCXII GREGORIVS XII, annis 2, mens. 7.		
	1	Gregorius pro unione Christianorũ electus	7	1408
		obligauerat se ad Pontificatũ deponendũ, si		
		Benedictus qui Pontificatũ alterum in Gal-		
		lia retinebat, se quoq; abdicaret. Cohortãtes		
		igit̃ in principio sese ad abdicationẽ mutuã		
		offerentes, Saonã, in qua urbe conuenirent,		
		elegerunt, sed in cõueniendo se ad inuicẽ illu		
		dentes maxima Christianorum incusatione		
		maiorem diuisionem concitarunt.		
	2	Ladislaus rex per absentiam Pontificis Ro-	8	1409
D		mam occupauit.		
	3	Concilĩ ingens Pisis celebrat̃, in quo accu	9	1410
		sandę collusione Põtifices ambo priuantur,		
		& Alexander Cretensis ad Pontificatum assumitur.		
		Pont. CCXIII ALEXANDER V, men. 11.		
		Alexãder Ludouico Ludouici Andegauen		
		sis filio regni Apuliæ concessionem fecit.		
	1	Florentini à Ladislao rege Cortonam eme-	10	1411
		runt urbem.	SIGISMVNDVS	
			Imperatorum XXXIIII, an. 27.	
		Põt. CCXIIII IOANNES XXIII, annis 5, mẽsibus 10.		
6610	1	Ladislaus rex à ducibus Ioannis Põtificis in	1	1412
		regni finibus profligatus, totius, inquit, regni		
		potestatem hostis in manibus habet, si uti uictoria sciat.		
		Nicolaus medicus Florentiæ moriẽ, grande		
		relinquẽs opus quod de omni medicina ex ue		
	2	teribus autoribus exquisitum ædiderat.	2	1413
	3	Ladislaus rex Romã iterũ occupauit, Põtifi	3	1414
		ce cum uniuersa curia Florentiã cõmigrato.		
	4	Ladislaus rex Neapoli moritur, & succedit	4	1415
		ei Ioanna soror eius annis 21.		
		Leonardus Brunus Aristotelis Ethicorum li		
		bros per hæc tẽpora Latinos fecit, & decẽ &		
		octo annos post Polyticorum quoq; libros transtulit.		

Concilium

Anni mundi.	Anni Pont.		Imperatores Occidētis.	Anni ſalutis.
		Concilium Conſtantię celebrari cœptū, quod incredibili penè Principum Prælatorumq; frequentia tres annos durauit.		
	5	Ioannes Pontificatu ſe abdicauit.	5	1416
		Pontificalis uacauit ſedes annis 2, menſibus 6.		
	1	Gregorius, qui ante Piſanū Concilium fuerat Pontifex Conſtantiā miſit, & ſe legitime abdicauit.	6	1417
		Benedictus quondam in Gallia Pontifex, ſe Pontificem pertinaciter aſſeuerans, autoritate Concilij rurſus improbatus damnatur.		
		Philippus Scholarius eques Florētinus, apud Sigiſmundū Imperatorē honore & autoritate primus habet: Hic copiarū dux atq; Imperator ab Imperatore factus, uiginti amplius prælijs uarijs tēporibus Sarmatas & Turcas in Chriſtianos Europæ ruentes ſuperauit, & propriis quieſcere ſedibus compulit.		
	2	Lues ingens, in qua ſupra ſedecim hominum milia Florentiæ periere.	7	1418
		Pont. CCV MARTINVS V, Romanus an. 13, men. 3.		
B	1	Martinus in Italiam reuerſus, biennio ferè Florentię commoratur.	8	1419
	2	Sigiſmundus Imperator mortuo Vincislao	9	1420
	3	eius fratre Boëmiæ regnum obtinuit.	10	1421
6010	4	Valuę, in qbus inenarrabili ſculpti æris opere noui teſtamēti hiſtoriæ ſunt, Florētię ad ſacras Baptiſterij ædes imponūtur, & aliæ in quibus acta ueteris teſtamēti ſolido itidem ære reueſat fabricari hoc anno ſunt cœptæ: Vtrarūq; ſculptor Laurentius fuit ſtatuariæ quidem mirabilis artifex, qui hiſtorias ueteres perſimillimas in illis effingēs prętantiſſimū illuſtrauit opus, quod tamen nō minori ſpatio quàm quinquaginta annorum tempore perfinit.	11	1422
	5	Philippus Mediolanēſiū dux occupata Genua urbe, magnū exercitū inter Forum Cornelij Liuiq; cōtinebat, quapropter ſuſcipit aduerſus eū à Florentino populo bellū, qd uſq; ad obitū eiuſdem ducis durauit annis ſcilicet 25. Infida tamen nonnunquā & inſidiarū plena pace intercedente.	12	1423
		Aureus numus Florentiæ extenſus, quia lucri gratia quædam aliæ ciuitates illum extendentes ſuo ſigno figurabant.		
	6		13	1424

C Anni mundi.	Anni Pont.		Imperatores Occidentis.	Anni salutis.
	7	Bachius & Sforcia peritiſſimi rei militaris du-	14	1425
		ces amici quondã in minoribus fuerãt, potẽtio		
		res deinde per Italiã facti, & de prioratu cõten		
		dentes inimici fiunt: Amici tamen inimiciúe res		
		magnas memorabilesq; geſſere: tandẽ propter		
		æmulationẽ ad dimicandũ uehementer irritati.		
		Sforcia in tranſitu Piſcariæ fluminis ſubmerſus		
		perijt: Bachius uero hoc eodẽ anno cũ Aqui-		
		lam urbẽ obſideret, à copijs Põtificis ſuperatus occiditur.		
		Eodẽ anno VIII Calendas Martias ſole occi		
		dẽte Bonimus Mombritius Mediolani naſcit,		
		cuius parentibus Franciſcus Camerinas Aſtro		
		nomiæ, pfeſſor inſpecta infantis geneſi, huiuſ-		
		modi prędixit: puer hic infelix erit, & numeris delectabit.		
		Memorabilis pugna, in qua magnę equitũ co-		
		pię aduerſus Mediolanẽſem exercitũ à Floren		
		tinis miſſæ nõ longe à Zaconara ſua ſtoliditate profligantur.		
	8	Veneti unita cum Florentino populo ſocietate	15	1427
		aduerſum Mediolanenſem bellum ſuſcipiunt.		
D	9	Brixia in Venetorũ poteſtatẽ deuenit, cuius	16	1428
		deinde arx ui & machinis uix eſt expugnata.		
	10	Pax facta cum Mediolanenſi, in qua Bergo-	17	1429
	11	mum quoque Venetis conceſſit.	18	1430
	12	Bellum Lucenſe à Florentinis ſuſcipitur.	19	1431
	13	Solis facta defectio.	20	1432
		Paulus Guiniſius, q Luce dominabatur, dolo		
		ſuorũ captus ad Mediolanenſem deducitur, &		
		unà cum filijs diuturno carcere maceratur.		
		Pont. CCXVI. EVGENIVS IIII. Venetus, an. 16.		
4630	1	Mediolanenſis claſſis Genuæ cõparata in ipſo	21	1433
		quoq; Genuenſium littore Venetis Floren-		
		tinisq; ſuperantibus profligatur, undecim naui		
		bus longis in fuga interceptis.		
	2	Philippi Mediolanẽſis ſupra tria equitũ milia	22	1434
		ab equitibus Florẽtini populi ſub Toporio Pi		
		ſani agri oppido ſuperata, maiore ex parte capiuntur.		
		Sigiſmundus Imperator Philippi Mediolanen		
		ſis potentia opibusq; adiutus, in Italiam tranſit,		
		parumq; proſpere, deinde ſuccedẽtibus rebus		
		diuturnis cunctationibus Romam tandem ue		
		nit, in qua urbe ab Eugenio Pontifice corona-		
		tus eſt, nec multo poſt Philippo euocatori in-		
		feſſus trans alpes abiuit.		

Coſma

Anni mundi.	Anni Pont.		Imperatores Occidentis.	Anni salutis.
	3	Cosma Medice Florentia pulso, uehemens in republica mutatio fuit.	23	1435
	4	Cosma Medice Florentiã reuocato, gubernatio ciuilis reipublicæ reformata est, & diuersæ factionis principes in exilium sunt acti.	24	1436
	5	Genuenses duos Aragonensium reges non procul Caieta nauali prelio superatos capiũt, & Mediolanũ ad Philippum ducunt, qui eos benigne suscipiens liberalissime dimisit. Genuenses liberationem inimicorum regum indigne ferentes Mediolanensis repulso iugo se in libertatem uendicarunt.	25	1437
	6	Florentiæ ecclesiam maximã, cuius testudo in terris singularis Philippo architecto curante nullis sustentaculis absoluta est, Eugenius Pontifex solenni pompa dedicauit.	26	1438
	7	Sigismundus Imperator diem obijt.	27	1439
			ALBERtus II, Imperatorum XXXV, an. 2	
	8	Concilij Basilex congregatur, lente tamen & parua admodũ frequentia autoritate prius nutritum, in quo post diutinã morã priuato demũ Eugenio, Amadeus Sabaudiæ dux ad Pontificatũ eligitur, quẽ Felicẽ quartũ uocauerunt.	1	1440
	9	Eugenius Pontifex Concilij Florentiæ celebrauit, in quo Græci eorũ Imperatore præsente de processione spiritus sancti idem quod Romana tenet ecclesia consenserunt. Nicolaus Euboicus latinæ et græcę linguę atq; elegantiæ princeps laudatissimus habetur, qui frequenti Concilio medius assistens, multis & eruditis uiris audientibus, me quoq; teste uisente audienteq; disputantiũ uerba atq; sententias, tum Græcè, tũ Latinè prolatas mira celeritate ultro citroq; in utraque lingua fidelissime & summo ornatu reddebat. Ambrosius ordinis Camaldulensis generalis Abbas, Latinæ Græcæq; linguę accurate doctus & bonis omnibus disciplinis ornatus, in eo Concilo clarus habetur. Armenij & Indi in Florentino Concilio cum Romana ecclesia unitatem redintegrarunt. Nicolaus Piceninus copiarũ Mediolanensiũ	2	1441

C Anni mundi.	Anni Pont.		Imperatores Occidentis.	Anni salutis.
		dux cum crebris tormentorũ ictibus Brixiam oppugnaret,& Verone proditione euocatus fuiſſet,intempeſta nocte maximis equitum peditumq; copijs urbem illam ingreſſus obtinuit, quã tertia die Franciſcus Sfortiæ filius Comes & Venetorũ Florẽtinorũq; exercitus dux tãta ui elatiq; animi præſtantia recuperauit,ut ſingularis memoriæ facinus habitũ ſit,ab octaua præſertim diei uſq; ad ſeptimã noctis horã atrocis pugnę impetu intra urbẽ enixius perdurante.	FRIDE ricus III, Imperatorũ XXXVI, annis 54.	
	10	Piceninus apud Anglare à noſtris ſuperatus uniuerſum exercitum amiſit,& eius capta uexilla Florentiam ſunt delata.	1	1441
6640	11	Franciſcus Sfortiæ filius poſt multa egregia ac præclara ſuperior in Gallico bello factus,ab amicis inimicisq; pacis iungendę poteſtatẽ ſuſcepit,parumq; poſtpoſitis ſuo arbitratu conditionibus pacẽ dedit,in qua Blancham Mediolanenſis ducis filiã uxorem accepit,& Cremonam atq; Pontremulũ nomine dotis poſſedit.	2	1442
	12	Alphonſus Aragonenſium rex poſt diuturnã obſidionem Neapolim capit,& Apuliæ regnũ obtinet.	3	1443
	13	Rainerius egregio Francorum genere ortus, qui in Apulia dominatus eſt per Hetruriã iter faciens Florentiam uenit,acinde Piſas,unde mox in Narbonenſem nauigauit. Leonardus Brunus hiſtoriographus Florẽtiæ moritur VII Idus Martij,ætatis ſuę anno 74.	4	1444
	14	Triginta fermè Turcarũ milia inter Andrino polim Danubiumq; à Chriſtianis ſunt cæſa,in qua pugna Ladiſlaus Pannoniæ rex,& Iulianus Cæſarinus Diaconus Cardinalis,& in eo bello Pontificis præfectus,pro Chriſti nomine interierunt.	5	1445
	15	Eugenius Pontifex Picenum agrum,quem Franciſcus Sfortię filius per eiuſdem Pontificis conceſſionem poſſederat,recepit.	6	1446
	16	Veneti unico ſuo & Florẽtini populi equitatu inter Cremonẽſem atq; Mantuanũ agrũ in ripis Padi fluminis magnas equitũ Mediolanenſiũ copias,pfligarunt,poſterisq; diebus iacto ſuper Adduam ponte,& ſuperatis quos tumultuarie	7	1447

hoſtis

Anni mundi.	Anni Pont.		Imperatores Occidētis.	Anni salutis.
		hostis reparauerat equitibus, usq; ad mœnia ur		
		bis, nullo penitus obuiāte, Mediolanēsem agrū deprædantur.		
		Eugenius Romæ moritur VII Cal. Martias.		
		Pont. CCXVII NICOLAVS V, annis 8.		
	1	Philippus Mediolanensiū dux V Idus Augu-	8	1448
		sti apoplexia correptꝰ quadriduo post interijt.		
		Veneti post Philippi Mediolanensis mortem,		
		Laudum & Placentiam occuparunt.		
		Papia in Francisci Sfortiæ filij potestatem deuenit.		
		Alphonsus Aragonensiū & Apuliæ & Siciliæ		
		rex, nulla prius lacessitus iniuria Florētinis bel		
		lum mouet, & per Volaterranuū agrū, & infe		
		ri quoq; maris littora castella quædā occupat.		
		Franciscus Sfortiæ filius Comes, & exercitus		
		Mediolanensiū dux Placentiā expugnauit,		
		& in suorum prædam conuertit.		
	2	Quarto Calendas Septembres diei hora sexta	9	1449
		solis facta est defectio.		
		Alphonsus rex obsidione Plombini maritimi		
		oppidi super tres mēses fatigatus, cum ex suis		
2		multos amisisset, & cæteri labore & æstu maxi		
		ma ex parte languidi imminentē Florentini po		
		puli exercitū formidarent, obsidionē dissoluit,		
		& totū exercitū in Romanū solū reduxit. Vn		
		de suorū quamplurimis egestate & militiæ tæ-		
		dio properanter abeuntibus Neapolim parum		
		post ipse nauigauit.		
		Franciscus Sfortiæ filius Mediolanensiū copia		
		rū dux, Venetorū exercitū, in quo quindecim		
		fermè bellatorū erant milia, non longe à flumi		
		ne Addua iuxta Carauaziū oppidū superat, &		
		in fugam uertit, in qua pugna multi sunt capti,		
		inter quos Amoratus Donatus in castris à Ve		
		netis præfectus, & duces quidam copiarū cum		
		publicis Venetorū & Florentinorū uexillis ca		
		piuntur, quæ uexilla Mediolanum in maiorem		
		ecclesiam deportantur, ibiq; suspenduntur.		
		Veneti Franciscum Sfortiæ filium sibi reconci		
		liant, & in amicitiā recipiunt, pacatisq; inter se		
		rebus, & terminatis finibus, donec Mediolanū		
		in suum arbitrium potestatemq; recipiat, men		
		strua illi stipendia pollicentur.		
		Mediolanenses Laudum receperunt.		

MATTHIAE PALMERII PISANI TEMPORVM ET HISTORIARVM CONTINVATIO.

Anni mundi.	Anni Pont.		Imperatores Occidentis.	Anni salutis.
	3	FRANCISCVS Sfortię filius Mediolanū assiduis incursionibus infestat, cum Carolus Cōzaga clarus ciuitatem tuetur.	10	1450
		Fridericus Imperator, Nicolao v precibus procurante assiduis, Amadeū Sabaudiæ ducem in Pontificē sub nomine Felicis IIII per Cōciliū Basilex electum coëgit pontificatū deponere, quem annos 9, menses 6, dies 7 tenuerat: relictaque illi Cardinalatus dignitate, Germaniæq; legatione.		
		Pestilentia ingens, quæ primo in Asia exorta, ac deinde per Illyricū Dalmatiamq; in Italiam serpens, plures postmodum annos ad ultimos		
D		Germanię & Galliarū fines misere per omnes ferè populos debachatur.		
	4	Annus quinquagesimus, quē religionis causa & sacramentū & Iubileum appellant, celebris habetur, Romę tantus numeri populi concursus ex uniuerso Christiano orbe factus est, ut in eius diei crepusculo, qui XIIII Cal. Ian.	11	1451
		fuit, ad molē Hadriani, tanta fuerit properantiū à templo, ac inculcantium pressura, ut in ea hominum ducenti ferè perierint, cōplures quoq; in flumen præcipitati absorptiq; sunt.		
		Pontifex cum insolita rei facie, tum misericordia cōmotus, pluribus in ipso pontis exitu ædibus, ne rursus populi cōfluxus sese in arcto læderet, demolitus, marmore delubra hinc atq; hinc in rei monumentum posuit.		
		Amoratus Turcarum Imperator moritur, relicto Mahumeto filio regni successore.		
		Bernhardinus Senensis ordinis Minorū, uir miræ sanctitatis beatorū catalogo ascribitur.		
6650	5	Emmanuel Appianus, natione Pisanus, à populāribus accitus Plumbini oppido præficitur.	12	1452
		Fœdus societasq; inter Alphonsum Aragonū		

regem

Anni mundi.	Anni Pont.		Imperatores Occidentis.	Anni salutis.
		regem Venetosq; inita.		
		Franciſcus Sfortiæ filius Mediolani dux per-		
		cuſſo fœdere ſeſe Florentinis iungit.		
		Fridericus Imperator unà cum eius ſponſa He		
		lionora, Eduardi Luſitaniæ regis filia, Romam		
		ueniens, à Pontifice coronatur ungiturq; unde		
		mox Neapoli ad nuptias celebrandas profici		
		ſcitur, quæ excellenti Alphonſi regis munifi-		
		centia perficiuntur.		
		Florentini omnes ſtatuta die Alphonſi regno		
		cedere iubentur: idē à Venetis ſocijs regis fit.		
		Leo Baptiſta Albertus, uir ingenio præditus		
		acuto & perſpicaci, bonisq; artibus & doctrina		
		excultus eruditiſſimos à ſe ſcriptos de architec-		
		tura libros Pontifici oſtendit.		
	6	Conſtantinopolis, Orientis imperij ſedes ui &	13	1453
		armis expugnata à Mahumeto Turcarū rege		
		cæde diripitur, anno regni eius tertio. In huius		
		urbis populatione Coſtantinus, Palæologus,		
		& ipſe matre Helena genitus, Orientis Impe-		
B		rator, capite truncatus regni ſimul & uitæ finem fecit.		
		Theodorus Theſſalonicēſis, uir græca lingua		
		apprime eruditus, Pontificis iuſſu cū alia egre		
		gia Græcorū uolumina, tum Theophraſti de		
		arboribus plantisq; opus inſigne in latinum conuertit.		
	7	Gregorius Triphernas utriuſq; linguę facun	14	1454
		dus interpres habitus, egregium Strabonis uo		
		lumen à ſe latinum factum Pontifici offert.		
		Paulo Barbo, uiro inter Senatores Venetos cla		
		ro maxime annitente, pax in Italia fœduſq; in		
		annos 25 initum eſt.		
	8	Nicolaus Pontifex glorioſa uita functus Ro-	15	1455
		mæ VIII Cal. April. diē obijt, cui poſtmodum		
		Philippus frater, Ro. eccleſiæ Cardinalis, ope		
		ris egregij monumentū in beati Petri templo extruxit.		
		Pont. CCXVIII CALLIXTVS III, na-		
		tione Celtiberus, annis 3. menſibus 3.		
	1	Iacobus Piceninus cauſatus deberi patri ſuo	16	
		Nicolao pecuniā, Senenſes aggreſſus plura il-		
		lorum oppida expugnat.		
		Ariſtoteles Bononienſis architecturę inſignis		
		habet, qui lapideas turres integras illæſas ſubie		
		ctis fundamēto lapſibus ad aliū traduxit locū.		

Pontifex

C Anni mundi.	Anni Pont.	Imperatores Occidentis.	Anni salutis.
	Pontifex bello publice Turcis indicto Ludo/ uicum Aquileiensem, Romanę ecclesiæ Car/ dinalem classi præfecit.		
	Vincentius natione Hispanus ordinis Prędi/ catorum sanctorum numero ascribitur.		
	Laurentius clarissima Venetorũ familia Iusti/ niana ortus, cum pluribus annis in ordine Ca nonicorũ collegiatorũ congregationis sancti Georgij in Alga excellẽtia summa & religiõis obseruãtia cõuixisset, inde ad Episcopatũ Ca stellanensem dioceſis Venetiarũ est eductus. Postea uero per Nicolaum summum Pontifi cem trãslato Patriarchatu oppidi Cardi, quod est confinium Fori Iulij, ad Venetias ab ipso Pontifice Laurentius eligitur pro eo Patriar/ cha Venetiarum: qui profecto sanctitate uitæ, prophetię spiritu, plurimisq; miraculis claruit, ac multa in Christianę religionis laudem ani/ marumq; salutem reliquit scripta, non scientia		
D	acquisita, sed in spiritu diuino. Hoc autẽ anno VII. Idus Ianuarias migrauit ad cœlos: in eius locũ Maphæus Contarenus eiusdem ordinis uir optimi ingenij, puidicq; cõsilij suffectus est. Mahumetus Turcarum Imperator Misiam in/ feriorem dedẽtibus sese Principibus obtinet, anno sui regni quinto.		
	1 Varia nuntiata prodigia: In Sabinis mense Fe bruario uitulum capitibus duobus ortum Ro mæ sanguinẽ apud Veneris portã, in Liguria carnes pluisse. In agro Piceno ortus infans den tibus sex, faciæ insolitę magnitudinis, futurę ca lamitatis quæ postea secuta est, magna profecto indicia. Mense Iunio Cometes gradu 25 Cancri in O/ riente per mensem uisus. Pax annitente Pontifice inter Picenińũ Senen ses q; firmatur. Augusto mense uentorũ uis ingens in Floren tino Volaterranoq; agro plures uillas diruit, Cassianumq; oppidũ magna ex parte deiecit. Terræmotu egregiæ Cãpaniæ, Samnitũ Apu lorũ, Pelignorũ urbes omnes multis cum op pidis contritæ, plura quoq; funditus periere. Osmundus Saresbreñ. præsul Anglorũ regia	17	1450

stirpe

A	Anni mundi.	Anni Pont.		Imperatores Occidentis.	Anni salutis.
			stirpe clarus inter sanctos relatus est.		
			Mahumetus Turcarũ Imperator ad Taurinũ		
			oppidũ quod nunc Albã dicũt, ad cõfluentes		
			Sauũ Danubiumq; situm, à paucis Christi cru		
			ce insignitis fusus, fugatus, cęsusq; castris ex		
			utus est, cum Ioãnes Caruagala, genere Hi		
			spanus, Cardinalis sancti Angeli, ac Roma		
			manę sedis Legatus, magnas illic copias cõpa		
			raret. Quo cum erat beatus Ioannes Capistra		
			nus ordinis Minorũ, à quo cõciti Pãnonij, ut		
			paulò ante diximus, ad insequendos Barbá		
			ros magnã stragem infinito hostium numero		
			parua manu dedere, adeò ut creditum sit, preci		
			bus, & uotis huius sanctissimi uiri ministros		
			dei pro Christianis pugnasse: bellum autẽ ge		
			stum est die sancti Sixti, qui est VIII Idus Au		
			gusti, ob idq; Calixtus III Pontifex eo die		
			transfigurationem Domini constituit.		
		3	Ad lacum Benacum, haud procul à Salodio,	18	1457
			mons magna apertura ad imum dehiscit.		
B			Cometes quem nigrũ appellant, Iunio men		
			se gradu 20 Piscium per mensem uisus, uarie		
			mortalium mentes affecit.		
			Venetijs patritij nõnulli ambitus damnantur.		
			Alphonsus rex classem 30 triremũ Genuam		
			ad exules reducẽdos nauigare iubens, aduersarios çonfregit.		
			Franciscus Foscarus Venetiarum princeps		
			cum ob senectutẽ reip. munera obire nequi		
			ret, magistratu à senatu abdicatur.		
			Paschalis Maripetrus Venetiarum dux, in		
			Francisci locum sufficitur.		
			Petrus de mõte Venetus Brixiẽsis pręsul, uir		
			suæ ætatis humanę diuinæq; sapiẽtiæ insignis		
			Romæ moritur, suæ doctrinæ opere relicto.		
			QVANTVM literarũ studiosi Germanis de		
			beant, nullo satis dicendi genere exprimi po		
			test. Namq; à IOANNE GVTENBERG		
			Zum iungen, equite Moguntiæ Rheni, solerti		
			ingenio librorũ imprimendorum ratio anno		
			1440 inuenta, hoc tẽpore in omnes ferè orbis		
			partes propagatur, qua omnis antiquitas par		
			uo ære cõparata posterioribus infinitis uoluminib. legit.		
			Matthias Ioannis Humadis filius, Ladislao		

rege

	Anni mundi.	Anni Pont.		Imperatores Occidentis.	Anni salutis.
C			rege adoleſcẽte adhuc ueneno ſubtracto, in		
			Pannoniarum Dalmatiæq; regem & ſua &		
			paterna uirtute clarus accipitur.		
		4	Iacobus Piceninus Alphonſi regis militiæ	19	1458
			ductor, Malateſtas in Flamminea uaſtat.		
			Perinus Fregoſus cum diutius principatum		
			Genuæ retinere non poſſet, ciuitatem Caro-		
			lo Francorum regi ſeptimo tradidit.		
			Ioannes Andegauenſis Renati regis filius Ge		
			nuæ præficitur.		
			Alphonſus Aragonenſiũ ſuorum temporum		
			rex ſplendidiſſimus febre correptus non mul		
			tos poſt dies in ipſo Neapolitano littore in		
			arce, quam Oum appellant, extinguitur.		
			Alphonſo ab hominibus ſubtracto, Ferdinan		
			dus nothus filius Apuliæ regnũ, Ioannes fra-		
			ter Hiſpanienſe, Siculumq; obtinent.		
			Mahumetus Turcarum Imperator Corinthũ		
			expugnat, atq; in omni Peloponneſo tributa		
D			imperat, Demetrio & Thomæ fratribus Paleo		
			logis inter ſe de regionis imperio diſcordantibus.		
			Callixtus Pontifex Romanus magni ſpiritus		
			ſenex Romæ VIII Idus Auguſti obiit, cui po		
			ſtea Rodoricus Boreas ex ſorore nepos, Ro-		
			manę eccleſię Vicecancellarius in Februi ſa-		
			cello ſepulchrum poſuit.		
			Pont. CCXIX PIVS II, Senenſis an. 6.		
		1	Pontifex Ferdinandum Aragonenſem Apu-	20	1459
			liæ regem declarans, per Latinũ Vrſinum Ro		
			manę eccleſiæ Cardinalem Legatum q; diade		
			mate exornat.		
			Pontifex indicto fidelium omnium Mantuę		
			conuentu, Roma ipſe profectus ſtatuto die		
			Mantuam uenit.		
			In Mantuano conuentu cõfluentibus ex toto		
			Chriſtiano orbe fideliũ principibus ac orato-		
			ribus, de inferẽdo Turcis bello, atq; gerẽdi modo agitur.		
			Franciſcus Philelphus, uir græca latinaq; lin-		
			gua facundus, Poëta inſignis, oratorq; illu-		
			ſtris agnoſcitur.		
			Conuentum Mantuanũ quorundã inuidia nul		
			lo ſatis firmato, præterquã bello decreto, diſſol		
			uitur octauo poſtquã eò uentum eſt menſe.		

Veneti

Anni mundi.	Anni Pont.		Imperatores Occidentis.	Anni salutis.
	2	Veneti naues duas miræ magnitudinis supra quatuor amphorarum milium absoluũt, quorum mali soliditatem incircuitu uix homines quinque complecterentur. Venetijs turbo insolitus naues pleraſq; intra ipsas penè domos submergit. Nicolaus Cusa Romanæ ecclesiæ sancti Petri ad uincula Cardinalis, uir omni doctrina clarus, dum ecclesię suę Biremẽsis iura acrius tuetur, à Sigismundo Austriæ duce capitur, atq; honesto seruatur carcere. Põtifex Cardinalis captiuitate grauiter commotus, & facũda oratione in Sigismundũ publicè inuehitur, & eum grauioribus interdictis deterret. Iacobus Piceninus uel hostibus inuitis per Picenum Apuliæ regnum ingressus, Lauretũ ac pleraſq; eius prouinciæ ciuitates expugnat. Mahumetus Turcarum Imperator expulso Thoma Palæologo, & fratre secum deducto Peloponnesum occupat anno eius 11.	21	1460
		Eodem anno Mahumetus Turcarũ Imperat. Trapezontij rege capto & interempto, Pontũ obtinet.		
	3	Genua iterũ desciuit à Gallis electo Prospero Adurno principe, arx tantũ in Gallorum poteſtate seruatur. Galli apud Genuam dum obsessis suis subuenire ac urbem recuperare nituntur, magna pugna uicti ad naues usq; fœde cœsi, periere ea pugna Gallorũ ad quatuor milia: Secundũ eã pugnam Spineta Fregosus auxilio Mediolanẽsis ducis pulso Prospero Adurno principatũ obtinet, quẽ nõ multo post per proditionẽ Ludouici Fregosi qui cum Gallis conuenerat amittit. Catharina Senẽsis sanctarũ numero adscribit. Margarita ex regio Francorũ genere Britanniæ regina, Henrici regis uxor, in captiui uiri ultionem copijs collectis, Eboracẽsem ducẽ apud Fractũ pontem magno prælio uictum securi percussit, nec longè post cum hostibus, qui uirum suũ in castris ducebant captiuum, unius diei itinere à Londino congressa multa hostium cæde regem recepit. Henricus rex reginaq; modeste uictoria usi,	22	1461

C Anni mundi.	Anni Pont.		Imperatores Occidentis.	Anni salutis.
		haud longe ab Eboraco cũ Eduardo, qui &		
		ipſe ſe regem dicebat, incenſis utrinq; animis		
		confligunt, pugnatumq; eſt cõtinenter horas		
		12, tandẽ uictus Henricus reginaq; fuga ſibi		
		cõſulunt. Sed poſtea Henricus in monaſterio		
		latitãs cognitus capit̃, & in uincula cõiicitur:		
		Regina in Narbonã ad fratrẽ Renatũ euaſit:		
		Cæſa ſunt hoc prælio hominũ ad XXX milia,		
		in quibus omnis ferè Britãniæ nobilitas cadit.		
6660	4	Ludouicus eius nominis Frãcorũ rex undeci	23	1462
		mus grauiſſimi regni uiros ad Põtificẽ legat,		
		cuius legationis princeps fuit Ioãnes Iofredi		
		Atrebatẽſis Romanæ eccleſiæ Cardinalis, qui		
		publico conſiſtorio liberã eccleſiæ & Pontifi		
		cis regno obediẽtiã eius nomine præſtitit, ab		
		rogata ueteri lege quã Pragmaticã appellãt,		
		ac magna inſuper in Turcas auxilia pollicet.		
		Sigiſmundus Malateſta à Pontificis copijs		
		apud Senogalliam profligatur.		
		Mahumetus Turcarũ Imperator Mytilenem		
D		expugnat diripitq; anno regni ſui 11.		
	5	Romæ ædes ſacræ ſanctorum martyrũ Ana	24	1463
		ſtaſij & Theodori nocte cecidere.		
		Veneti magna claſſe copijsq; terreſtrib. in Pe		
		lopõneſo ueterẽ murũ foſſamq; ab utroq; ma		
		ri in ipſo iſthmo tumultuaria opera pluribus		
		ſimul locis erigere adorſi, Corinthiũ obſidẽt.		
		Turcæ laborantibus ſuis auxilio properãtes,		
		per interruptas munitiones ui penetrãt, ac no		
		ſtros ad nauem fugere cogunt.		
		Pontifex iunctis cũ Philippo Burgundionũ		
		duce Venetisq; fœderibus, aduocata principũ		
		cõcione uehemẽti oratione in Chriſti hoſtes		
		inuectus, bellũ publice Turcis indicit, in quo		
		& ductorem ſeſe declarat fore, moxq; miſſis		
		per uniuerſum orbẽ literis fideles ad bellum		
		cohortat̃: Deditis quoq; religioni hominibus		
		Sigiſmundo Malateſtæ hæreſim publice cõfi		
		tenti, ac ueniam implorãti, pax annitentibus		
		Venetis cõceſſa, atq; Ariminum permiſſum,		
		Flauius Blondus hiſtoricus, ætatis ſuæ anno		
		57. Romæ moritur.		

Ioannes

Anni mundi.	Anni Pont.		Imperatores Occidētis.	Anni salutis.
		Ioannes Antonius Tarenti princeps bellū re-		
		nouans à suis suffocatus, nullo relicto hęrede extinguit.		
		Ferdinandus rex, Tarenti princeps, urbibus		
		atque pecunia potitur ingenti, omnibus for-		
		midabilis regno quieto fruitur.		
		Stephanus superioris Missiæ rex blāditijs à Ma		
		humeto Turcarū Imperatore à Castello clàm		
		euocatus captus decoriatusq́, regnū quod à pa		
		tre dolo subripuerat simul cum uita amittit.		
	6	Franciscus Sfortiæ filius Mediolanensiū dux,	15	1464
		fide sua Ludouico Francorū regi astricta Ge-		
		nuam ab eo urbem obtinuit.		
		Pontifex beatissimi Apostoli Andręæ caput à		
		Thoma Palæologo suscepturus, cum clero &		
		curia sua religionis apparatu ad pontem usq́		
		Miluiū obuiam procedit, quod acceptū ac au		
		ro argentoq́ ornatum, solennibus sacris, inter		
		quos Bessarion Constantinopolitanus Patriar		
		cha ac Cardinalis Sabinensis luculentā oratio		
		nem habuit, sacelloq́ egregij operis in ipsa bea		
B		ti Petri Basilica constructo, seruandum posuit,		
		cuius postea celebritatis Pontifex ipse elegans		
		uolumen edidit.		
		Pontifex expectato diu frustra Burgundionū		
		duce, qui prouinciæ motus causatus, suū aduen		
		tum in longum trahebat, ne promissos falleret		
		populos, graui febre oppressus fluuio lectica q́		
		uectus Anconam proficiscitur.		
		Cosmas Medices maximus ætatis suę ciuis,		
		operibus autem felix, matura senectute confe		
		ctus, Carauazio uilla sua haud ab urbe Floren		
		tia procul moritur: Hunc talem uirum ciuibus		
		omnibus charū nō multos post menses omniū		
		primum ciuitatis patrem patriæ appellant.		
		Venetorum dux cum præstantissimis Senatorū		
		triremibus 12 per æquora ornatissime instru-		
		ctus Anconam Pontifice adhuc spirante uenit.		
		Pontifex Pius & itineris iactatione & febre fa		
		tigatus, dum classem quam summo labore in		
		Turcas parauerat à Pisis Venetisq́ expectaret.		
		triremibus tamen è specula procul uisis, Anco		
		næ x Calendas Septembris gloria ingēti uita		
		functus Romam solenni funere effertur.		

C Anni mundi.	Anni Pont.		Imperatores Occidentis.	Anni salutis.
		Pont. CCXX PAVLVS II, Venetus, annis 7, menſe & die.		
	1	Iacobus Piceninus Neapolim per ſtipendiorũ ſpeciem uocatus à Ferdinando rege, unà cum Franciſco filio captus in uincula conꝯcitur, neque ultra uiſus eſt.	26	1465
		Pontifex monitos prius Franciſcũ & Deipho bum Anguilarios, qui in Hetruria munitiſſima caſtella obtinebant, cum non parerent, coactis extẽplo copijs im, puiſos aggredit, moxq; de/ dentibus ſe oppidanis intra dies 18 expugnatt Franciſcus cũ filijs capitur: Deiphobus fuga ſibi cõſulit.		
		Ferdinãdus rex, Alphõſi filij ſui & Hippolytæ Mediolanenſium ducis gnatæ nuptias Nea/ poli regio luxu celebrat.		
		Dominicus Malateſta uir clarus nullis liberis relictis moritur, cuius uicariatũ recipit eccleſia.		
		In Gallijs magnus excitatur tumultus, cum Ca rolus fratrer regis adoleſcentior regni ſibi par tem peteret, eiſentq; nõnullæ inter reges Phi/		
D		lippumq; Burgundiæ ducem ſuſpicio nes, quæ res in ſummũ diſcrimen regnũ adduxit, fauen tibus adoleſcetnulo principibus, adeo ut ſupra 300 hominum milia ſumptis armis ad Pariſien ſem ciuitatem conuenirent, auxilijs undiq; non ſolum ab uniuerſa Gallia confluentibus, ſed à Germanis Italisq; complures alij uenere, tum & à Franciſco Sfortiæ filio Mediolanenſium duce miſſus eſt opem regi laturus Ioannes Ga leatius primogenitus, cum electorum equitum tribus milibus.		
		In Hiſpania magnum bellum inter Henricum IIII regem & Alphonſum fratrem, nobilitate præſertim iuniori fauente, quod multos poſtea annos prouinciam afflixit.		
	2	Georgius Scandarbous uir bellicis artibus cla rus, ui proruentes in ſe Turcas cęde ingenti proſternit.	27	1466
		Franciſcus Sfortię filius Mediolanenſiũ dux, magnis per Italiam rebus geſtis ſumma tran/ quillitate, regno liberis uxoreq; Blanca atq; aucta re fortunatus, 67 ætatis ſuę anno Me/ diolani obijt.		

Ioannes

Anni mundi.	Anni Pont.		Imperatores Occidentis.	Anni salutis.
		Ioannes Galeatius, qui Francorũ regi auxiliũ tulerat, patris morte cognita magnis itineribus cum paucis iter non ſine periculo emenſus, Mediolanum uenit, principatumq; fauentibus omnibus obtinuit.		
		Pontifex cum obitu Mediolanenſium ducis Italia in bellum excitata uideretur, ac noui in Parmenſi agro motus nunciarentur, grauibus epiſtolis & nunciis erigẽtes ſe principes popu losq; ſua autoritate coercuit.		
		Florentiæ dum primores ciuitatis de honore autoreq; inter ſeſe contendunt, uulgus in par tes ſcinditur, aliis Petro Medice Coſmæ, cu ius ſupra meminimus filio, aliis Lucæ Picio fa uentibus, ad arma concurſum, mox reconcilia tis inter ſe Luca Picio & Petro Medice, nobi les plures urbe pelluntur, inter quos fuere prin ceps Angelus Acciolus, Dioſcolanius, Nero nius, Nicolaus Sodorinus.		
		Fœdus inter Ferdinandum regem Ioannemq; Galeatiũ Mediolanenſem ducem ac Florenti nos renouat: In quo Fridericus quoq; montis Ferratrẽſis ſociorũ militiæ princeps declarat.		
		Pontifex publico conſiſtorio Georgium Bo hemiæ regem hæreſi damnat, dignitateq; ac re gno priuat.		
		Romæ Sol trigeminus uiſus multorum men tes turbauit.		
	3	Bartholomeus Coglio ſiue Caput Leonis Ber gomenſis, dux ſuæ ætatis opulentiſſimus, qui per annos 15 Venetorũ exercitus Imperator, longa pace quietus ingentem auri uim ab illis acceperat, quam etiam ſua prudentia auxerat, collectis equitũ peditũq; 15 milibus in Floren tinos ducit exercitum, exules reducere uelle dictitans.	28	1467
		Florentini accerſitis à Neapoli Mediolanoq; ſociorum copijs, quibus Mediolanenſium ipſe dux Alphonſus Arragonenſis Ferratrenſisq; præerat, uenienti Bartholomæo non longe ab Imola occurrunt.		
		Philippus Burgundionum dux magnis rebus geſtis felici ſenectute extinguitur, Carolo filio regni ſucceſſore relicto.		

C Anni mundi.	Anni Pont.		Imperatores Occidentis.	Anni salutis.
		Iulio Ianeſato Florentinus exercitus ſimulata fuga ſequentem ſe Bartholomæũ ad Ricardinã Bononienſis agri uicum, ac iam ipſo meridie licentius caſtrametantem feſſum ſiti æſtuq; lan guidũ aggreditur, pugnatũ eſt tamen acriter ad primã noctis horam, multis utrinq; cadenti bus, tandem nox prælium diremit: In ea pugna Herculis Eſtẽſis ac Brachij Perutini uirtus plu rimum claruit, uterq; graui uulnere laucius abſceſſit.		
		Philippus Sabaudionenſis ingenti ſuorum ma nu comparata in Guielmũ montis Ferrati mo uit, ſed aduentu Mediolanenſis, qui poſt Ri cardinam pugnam eò feſtinarat propulſus, in æquas pactiones deſcendit.		
		Benedictus Capra, Romani Pontificiiq; iuris clarus, eruditiſſimos commentarios Peruſiæ ædidit.		
		Antonius Roſcus natione Tuſcus, uir conſul tiſſimus, æditis de monarchia libris eruditiſſi mis clarus uegeta ſenectute Patauij moritur.		
D	4	Pontifex per hyemem magna induſtria & la bore res Italicas componere eniſus, cum non ſatis inter partes conueniret, ueluti rerum Do minus ac pacis autor inter celeberrima ſacra, publice pacem certis cõditionibus indicit, eos qui aduerſarentur Chriſtiana communione pri uans, quæ non longe poſt in ſacris diui Marci ædibus inter ſacrarũ ſolennia approbantibus omnibus firmantur.	29	1468
		Alphonſus Ferdinandi regis primogenitus, ab Hetruſco bello rediens, & Põtificis Tolfia nam obſidionem diſſoluit, & Soranũ ducem, qui ſeſe eccleſiæ tutelæ commiſerat, ac caſtella nonnulla in patris poteſtatem redegit.		
		Leodium urbs in Germania populoſiſſima à Carolo Burgundionũ duce, præſente & fauen te Ludouico Francorũ rege expugnatur, diri pitur, incenditur, quoniã ſuum ex ſorore nepo tem eorum Præſulem in uincula coniecíſſent.		
		Confecta in Gallijs pace, Ioannes Andega uenſis ad Hiſpanicum bellum redijt.		
		Mahumetus Turcarũ Impator Syrios Aegy ptioſq; magno prælio ſuperat regni ſui anno 13.		
	5	Beſſarion Conſtantinopolitanus Patriarcha,	30	1469

Romanæ

Anni mundi.	Anni Pont.		Imperatores Occidētis.	Anni salutis.
		Romanę ecclesię Cardinalis Sabinensis, Platonis Apologiam, egregij doctissimiq; operis, uoluminibus quinq; græco sermone conscriptam per Theodorū Thessalonicēsem latinā factam ædidit.		
		Imperator Fridericus religionis gratia media hyeme Romam ueniens, magnificentissime à Pontifice susceptus donatusq; est.		
		Dominicus Venetus Brixiensis Præsul, uir ingenio ac doctrinę excellētia clarus, qui plura sacrarum literarum uolumina perdocte ædidérat, frequenti cōsistorio ab ipso Imperatore in Cardinalem petitur.		
		Laurentius Rauerola, uir doctrinæ singularis, Ferrariensis Præsul Pontificis legatus, sollicitatis Germanię Pānoniæq; Principibus, Matthia præsertim rege iuuante, Georgium Bohemum hęreticum bello concutit, ac magna regni parte expoliat.		
		Ioannes sanctæ Susannæ Cardinalis, Andegauēsis proditionis insimulatus à Ludouico Francorum rege uincula conjicitur.		
		In Asia Hazocassan gentem Otomanida, uir bello clarus, qui Mesopotamiæ atq; Armeniæ parti dominatur, Persarū, Assyriorum, Medorumq; uenientium in se castra per fraudem nocte aggressus, ingentem hostiū stragem dedit, atq; illorum rege interfecto magnā prouinciæ partem occupat, mox in Mahumetum Turcarum Imperatorem copias uertit.		
		Mahumeti classis nauium CC, quæ Trapezontio auxilio innitebatur, circa Hellespontū turbine dissipata magna ex parte perit.		
		Nicolaus Chanalis Venetæ classis Præfectus, Eniā Thracię urbē diripit incēditq;, pręda inde circiter talentorū L asportata, ac paulo post in Patrasensi Peloponnesi littore Turcarū II militibus cæsis, Vesticium oppidum communit.		
		Pontifex percusso in Turcas atq; ecclesię hostes fœdere, societatem cum Venetis init.		
		In Alpiū radicibus, q in Norbanēsem uergūt, Augusto mense aquarū pluuia homines ad L periere.		
		Pontificis copię dum Ariminum Hadriatico		

C Anni mundi.	Anni Pont.		Imperatores Occidentis.	Anni salutis.
		in littore obſident, aduerſa pugna fuſæ propin		
		quis ſeſe oppidis recipiunt.		
		Florentiæ Petrus Medices, cuius uita ciuitas		
		agebatur, diuturno morbo cõfectus diẽ obiit,		
		Laurẽtio Iulianoq; filijs adoleſcẽtibus relictis.		
		Tergeſtum oppidum cum rebellaſſet, Frideri		
		cus Imperator per duces ſubuertit diripitq; ma		
		gna ciuium cæde: in qua milites neq; ſexui ne/		
		que ætatis pepercerunt.		
		Turcæ Germaniam populabũdi ingreſſi mul		
		tos mortales abduxerunt.		
	6	In inſula Britanniæ magnus excitatur tumul/	31	1470
		tus, diſſidentibus Edoardo rege, & Comite		
		Doueruich.		
		Romæ principio Iunij grando inſolitę magni/		
		tudinis, cuius grana 12 uncias appenderunt.		
		Mahumetus Turcarum Imperator CCCC na/		
		uiũ claſſe, inter quas triremiũ CC erãt, & equi/		
		tum C milia Euboeam adorſus Chalcidem		
		trigeſima die expugnat ſubuertitq; magna ſuo		
D		rum cęde.		
		Pontifex Paulus ob dei pacem impetrandam		
		liberandoſq; obſeſſos, indicta ad omnes aras		
		ſolenni ſupplicatione, ipſe pedes ſacrum defe/		
		rens imaginis Chriſti matris ſimulachrũ, lon/		
		go ambitu ad Lateranenſem eccleſiã inceſſit.		
		Matthias Pãnoniæ rex Bohemos magno præ/		
		lio affligit.		
		Veneti claſſem nauium LXXX inſtructam		
		ad infeſtandum Turcarum littora mittunt, in		
		ea triremes LXX, XX onerariæ fuerunt.		
		Nicolaus Chanalis, Prętectus claſſis, aduerſa		
		in ſenatu fama, quod Chalcidi nõ ſubueniſſet,		
		uinctus Venetias deducitur, & in exiliũ actus		
		in eius locum Petrus Mozenicus prętficitur.		
		Comes Doueruich Britanniã ingreſſus inſulã		
		obtinuit, deficiẽtibus ad ſe Prętectis Edoardi		
		regis, qui cum paucis conſcenſa naui ad Bur/		
		gundionum ducem ſe recepit.		
		Ioannes Andegauenſis regis Regnati filius fe		
		bre abſumptus, Barcinione extinguitur.		
		Ferdinandus Neapolitanus rex ſuę urbis por		
		tum deiecta mole inſtaurat ampliatq;.		

In Gallijs

Anni mundi.	Anni Pont.		Imperatores Occidentis.	Anni salutis.
		In Gallijs magnum belli incendium inter Ludouicum regem & Carolum Burgundionum ducem excitatur.		
		Mense Februarij inter Ferdinandum regem atq; Venetos initum in Turcas fœdus.		
		Milites CL à Genua Liguſtici littoris urbe profecti terreſtri itinere, captam urbem haud procul ab oſtio Tanais, peruenerunt, magnā frequẽtemq; populo defenſuri aduerſus Turcarum arma.		
		Pontifex Paulus Idibus Aprilis inter ſacra ſolennia Borſum Eſtenſem Ferrariæ ducem inſtituit, donatq; ueſtibus, pileo, ſceptro, torque, pallio, atq; mox ducali apparatu ſplẽdide ornatum ad Martianas ædes frequẽti ſenatu deduci curauit.		
		Georgius Bohemię occupator morbo perit.		
		Eduardus rex, Burgundionum ducis auxilio Britanniam ingreſſus plebes in ſe conuertit, ex ſiſq; aduerſarijs Londinũ urbẽ obtinuit, mox		
B		inſula uniuerſa in ſuam ditionem ceſſit.		
		In Gallijs Põtificis cura inter regem Burgundosq; res compoſitæ ſunt.		
		Imperator Fridericus & Franciſcus Picolone us Cardinalis Senenſis, inclyto Principũ conuentu in Germania apud Nouã ciuitatẽ multa utilia Chriſti fide in Turcas ſtatuunt.		
		Margarita uxor Henrici regis poſt uiri captiuitatem magnas comparat copias, ingenti pugna apud Caleſium oppidum uicta captaq; ab Eduardo, qui poſtmodũm carcere eam cum uiro extingui curauit: Nam illorum filius pugna exſus orbos parentes reliquerat.		
	7	Paulus Pontifex VI Calendas Auguſti in diei crepuſculo, dum ſolus cubiculo quieſcit apoplexi ſuffocatus extinguitur, magno ſui deſiderio relicto, quem diem multi illi fatalem prædixerunt. In cuius locum poſtea è patribus ſuffectus eſt Franciſcus Saona oriundus, uir doctrina clarus, qui in ordine Minorum per omnes dignitatis gradus ad Cardinalatũ peruenerat, Nonis Auguſti electus Pontifex, &	32	1471

Sixtus

C Anni mundi.	Anni Pont.		Imperatores Occidentis.	Anni salutis.
		Sixtus appellatus.		
		Pont. CCXXI SIXTVS IIII, natione		
		Ligur, sedit annis 10.		
		Portugalliæ rex magna classe fretum Gadita-		
		num transgressus, magnę Mauritaniæ oppida		
		Tingam, Argillamq; expugnat.		
		Venetijs senatus princeps Christophorus		
		Maurus diem obijt, in cuius locum suffectus		
		est Nicolaus Thronus.		
6670	1	Cometes magnus per mensem Ianuarium ui	33	1472
		sus, quem alij Perticam, alij Ascon dicunt, mor		
		tales grauiter affecit.		
		Ferdinandus rex quo Pontificem sibi recon-		
		ciliaret, Leonardo ex fratre Pontificis nepoti		
		natam despondit illiq; Sora cum oppidis fini-		
		timis tradidit, quo illustrior esset.		
		Bessarion Cardinalis Nicenus in Gallias lega		
		tus proficiscitur.		
		In Asia Hazoncassan magno prælio deuictis		
D		Persis magnus habetur.		
	2	Annus glacie & niuibus insignis maiorem par	34	1473
		tem uinearum pruina absumpsit.		
		Pontifex Stephanum Archiepiscopum Me-		
		diolanensem, Arelatensem, Vaticonensem,		
		Nouariensem, Calcensem, Malficanum Epi-		
		scopos in patrum numerũ asciuit, atq; galero		
		insigniuit.		
		Helionora regis Ferdinandi filia Ferraria ad		
		uirum proficiscens, Romam magno appara-		
		tu uenit, cui ad Lateranum duo Cardinales		
		Pontificis nepotes obuiam facti, insigni pom		
		pa ad ædes sanctorum Apostolorum deduxe		
		re, ubi regio apparatu quieuit.		
		Hazoncassan in Armeniæ finibus magno prę-		
		lio cum Mahumeto Turcarũ Imperatore con		
		fligit, in quo triginta Turcarum milia cæsa di-		
		cuntur.		
		Hazoncassan amissis impedimentis se in re-		
		gnum recepit.		
		In Cypro Iacobus rex moritur, relicto infan-		
		tulo ex uxore Veneta: Ob quam rem Veneti		
		administrationem regni obtinuere, nec mul-		

Anni mundi.	Anni Pont.		Imperatores Occidentis.	Anni salutis.
		to poſt extincto infante regnum occupant.		
	3	Petrus Cardinalis ſancti Sixti, qui Italiam legatus percurrerat, morbo ex intemperie contracto Romæ ingenti Pontificis dolore moritur.	35	1474
		Inſolita aquarum ſiccitas perennes quoſq; fontes exhaurit.		
		Turcæ tranſnato per ſuperiorem Pannoniam Danubio prouinciam deprędantur.		
		Chriſtianus rex Dacię Gotię, Noruegiæ, Romam ſoluendi uoti gratia ad Pontificem ueniens celebri honore excipitur.		
		Turcę exercitu centum milium ſcutatorum Illyrici littoris oppidum, haud procul à flumine Sauo, ueteriq;, Apolloniam obſident,		
		ſed tandem defendentibus Venetis fatigati, ac morbo ex fluminis aura uexati in montes diſceſſere.		
		Carolus Burgundionũ dux Nuſſiam Colonienſis agri oppidũ ad Rheni ripas obſidet,		
		ſed cum Fridericus Imperator obſeſſis auxilio uenilſet, inito fœdere diſceſſit in Belgas.		
		Decembri mense Nicolaus Marcellus Venetiarum dux morbo extinguitur, in cuius locum ſuffectus eſt Petrus Mozenicus.		
		Iubileus à Paulo prius per uniuerſum orbem Chriſtianum inſtitutus, à Sixto Põtifice hoc anno declaratur.		
	4	Fœdus inter Venetos, & Mediolani ducem Florẽtinosq; percutitur: Propter quod Oratoribus ad Pontificem miſſis diutius de fœdere diſceptarunt.	36	1475
		In Hiſpania, morte Henrici regis prouincia diuiditur diuerſis populorum ſtudijs: Nam Ferdinandus, Ioannis Aragoniæ regis filius, Heliſabetam Henrici ſororem in matrimonium traductum, & Alphonſus Portugalliæ rex Henrici Ioannã filiam ex ſorore ſua neptem fouens, regnum diuiſerunt.		
		Ferdinandus rex menſe Ianuario magnis imbribus Romam uenit Iubilei gratia, ut præ ſe ferebat, ſed reuera ut initium fœdus ſoluaret, quod		

Anni mundi.	Anni Pont.		Imperatores Occidentis.	Anni Salutis.
		mãdro Milesio, aut Syracusano Archimede, utraq; lingua eruditissimus, Germanorũ decus, ob Astronomiã, cęteras q; mathematicas disciplinas à Matthia Pãonię rege, Nurembergensibusq; perpetuo donatus stipendio, Calendario ædito Ephemeridęq; à nostris Diario dicta, maxima cura, labore, ingenioque cõposita, inductis nouis Astronomiæ tabulis, reprobatisq; Gerardi Cremonẽsis Theoricis, Romã ad emendandũ Paschalẽ Dionysij cõputum à Sixto IIII Pontifice accitus, dum pleraq; posteritati parat, non sine maxima studiosorum iactura morbo periit: Vsus est præceptore Georgio Burbachio Germano in Mathematicis excellẽtissimo, cuius Theoricæ scientissimæ impressæ circunferuntur.		
	6	Galeatius Maria Mediolani dux, ob iram erepti sibi fundi à Ioanne Andræa Lamprognia no nobili Mediolanẽsi, eo die qui protomartyri Stephano celebris habet, in ipsius martyris templo ad aram incautus confoditur.	38	1477
B		Carolus Burgundionum dux, qui Belgis ferè omnibus imperabat, dum Lingones Treuirosq; debellat, apud Venacoum oppidum in Treuirorum finibus magno prælio, quo ad horas 30 continenter pugnatũ est, uictus occiditur.		
		Frumenti precium per uniuersam fermè Italiam, ac Romæ maximè ob anni intemperiem auctũ est, adeò ut libra assibus tribꝰ uenierit.		
		Genuenses morte Galeatij Marię Mediolanensiũ ducis sese in libertatẽ uendicarunt factione Fiscorũ populum concitante, sed non multo post Spinulis atq; Adornis contrarię factiones annitentibus ui cti in Mediolanensis potestatem redacti sunt.		
	7	Ludouicus Galliæ rex, VI Idus Februarij Venetos in fœdus accepit, quod cum Ioãne duce Philippo Maria Mediolani duce, Florentinis, Herculeq; Estensi Ferrariæ duce antea percusserat.	39	1478
		Assanbetus Hazõcassanus Parthię, Persiæ,		

Anni mundi.	Anni Pont.		Imperatores Occidentis.	Anni Salutis.
		Medię, Meſopotamiæ & Armenię rex, ma-		
		gnæq; Orientis partis, quam armis ditionis		
		ſuæ fecerat, poſt ingentia facinora diem ſu-		
		premum obijt: Cuius filius maior natu cæte-		
		ris fratribus interfectis, paternum arripuit im		
		perium.		
		Veneti cum ſextũ decimum annũ ſuis armis		
		ac ſumptibus terra mariq; cum Mahumeto		
		Othomano, Græciæ Aſiæq; Imperatore pu		
		gnaſſent, uiderentq; non dubie in Italia cerui		
		cibus ſuis bellum imminere, Nonis Aprilib.		
		cum eo inducias egere: Interimq; dum pacẽ		
		componunt, Ferdinandus Neapolis rex cum		
		genero Matthia Hungariæ rege, quam anti-		
		quitus Pannoniam ſuperiorem dictam pu-		
		tant, omnia apud illum irrita reddidere.		
		Ferdinandus Neapolis rex cum pacem qua		
		Italia uigebat labefactare ſtuduiſſet, aſcito ſi		
		bi Hieronymo Forì Corneliȷ, quã Imolã no		
D		ſtri dicunt, Comite, Raphaelem Diaconum		
		Cardinalẽ diui Gregorij, nepotem Sixti IIII		
		Pontificis ex ſorore Comitis Hieronymi, ſi-		
		mulq; Franciſcum Saluiatum Archiepiſco-		
		pum Piſanum cum famulitio 300 hominum		
		Florentiam miſit: Inq; diuę Liberatę templo		
		Franciſco Saluiato Euchariſtiam celebrante,		
		compoſita hora iuuante Ioanne Pacio, uiro		
		maximę apud ſuos extimatiõis multisq; ad-		
		uerſæ factionis * Iulianum Medicen cõfode		
		rũt: Laurentius uerò fortiter uulneratus, pru		
		dentia, conſilioq; præcipuo impetus hoſtiles		
		coërcuit, plurimis factioſis fœde trucidatis,		
		plurimisq; cũ Archiepiſcopo Piſano ſuſpen		
		dio necatis: Florẽtini uerò Cardinalem diui		
		Georgij dum res cõponerentur retinuerũt.		
		Andreas Vendraminus Venetiarum dux, ſe-		
		nio cõfectus Nonis Maij moritur. In cuius lo-		
		cum X v Calẽdas Iunij Ioannes Mozenicus		
		Petri frater cooptatur, qui ante Andreã Ven		
		draminum claſſis præfectus procurator diui		
		Marci ob res egregie, pie, feliciterq; geſtas du		
		catum meruit obtinuitq;		

Forte deeſt ſu gati, aut tale quid.

Anni mundi.	Anni Pont.	Imperatores Occidentis	Anni Salutis.
	Sixtus IIII Pontifex auditis his quæ Floren		
	tiæ gesta sunt de Nepote, Archiepiscopoq; Pi		
	sano, hortãtibus rege Ferdinando & Comite		
	Hieronymo, Laurentio Medici aqua & igni		
	interdicit, Florentinis bellum indicens.		
	Ludouicus Gonzaga Mãtuæ Marchio mori		
	tur, cui Fridericus filius succesit.		
	Mahumetus Græciæ Asiæq; Imperator, cum		
	obsidione Croiam Macedoniæ munitissimũ		
	oppidum premeret, undecimũ postq; mẽsem		
	obtedillet eã in deditionẽ accepit, omnibus		
	prius ab oppidanis tẽtatis, quo famem perfer		
	rent, ut etiã boũ coria, equorũq; comederint.		
	Maximilianus dux Austriæ, Friderici Impe		
	ratoris filius, potẽti exercitu in Burgundiam		
	profectus est, & Mariã Caroli ducis iam mor		
	tui filiam in coniugem accepit, & Burgundiæ		
	ducatum ob hanc rem sibi uendicauit.		
	Stella Veneris hoc anno solito decentior de		
	currere uisa est.		
B	Locustæ per Italiam uagatæ, Brixiæ agrum de		
	uastarunt.		
	Maxima lues per totam Italiam uagata est,		
	adeo ut Venetijs supra triginta hominum mi		
	lia perierint.		
	Mediolanẽses hoc uero pacto multos per an		
	nos Genuam imperio premebant, eminenti		
	bus in republica his qui Mediolanensiũ par		
	tes fouebant: Misit itaque Genuam tres trire		
	mes, quibus præfuit Doria imperio: Genuæ		
	Mediolanenses expoliantur, ducatumq; ui &		
	armis expulsis Fregosis ipse consequitur.		
	Alphonsus Calabriæ dux, regis Ferdinandi		
	filius, unà cũ Friderico Vrbini duce à Comi		
	te Hieronymo Tusciam ingressus Florenti		
	nos bella petit, quorum agros depopulatus		
	igni ferroq; late uastauit, plurima oppida ui		
	capiens.		
	Florentini, Veneti, Mediolanenses q; Hercu		
	lem Estensem Ferrariæ Marchionem exerci		
	tus sui ducem constituunt.		
	11 Idus Iuln Luna eclypsi laborauit, nec mi		

Anni mundi.	Ann Pont		Imperatores. Occidentis	Anni Salutis.
		nus totum fermè lumen ſolis IIII Calendas Auguſti latuit, quod Aſtronomiæ imperitis maximo miraculo pauoriq; fuit.		
		Veneti graui Hetrurię bello impliciti, in Macedonia et foro Iulij magnis Othomani copijs uexati, magno reipublicæ detrimẽto, totiusq; reipublicę Italiæ aperto periculo, cum longũ in flectendo Pontifice tempus contriuiſſent.		
		ut ab Hetruriæ bello deſiſteret, cohortãtes ut religioni cõſuleret, oppreſſosq; Chriſtianos excidio Turcarũ liberaret: Infectis aũt rebus ad Ludouicum Gallorũ regem oratorem mittunt, ut Italiæ tumultus cõprimeret. Quibus perhumane benigneq; auditis, Sixto IIII Pontifici maximo diem dixit, mox tranſmiſſurus in Florentinorum auxilium Renatum Lothoringiæ ducẽ, regis Renati Andegauię Prouinciq; ducis ex filia nepotem, Apuliam prę-/ ptum auunculi regnum poſtmodum inuaſu-/ rum: Et quo his maiori ſtudio operaq; incumberet, inducias cum Maximiliano Burgundię duce compoſuit.		
		Ioannes Philippus Maria Mediolanenſium dux, ut Genuam rurſus in poteſtatem redigeret XII milia hominum armauit, quibus Robertus Seuerinas è Gallia accitus regis Ferdinandi dux obuiam factus octo milia eorum occidit, qua uictoria Genuam ingreſſus XIII Calendas Septembris arcem, quam Caſtelinam ipſi dicunt, præſidium Mediolanenſium deiecit.		
		Theodorus Gaza Theſſalonicẽſis, Græcè Latineq; eruditiſsimus, traductis abſolutiſsimis Theophraſti de plantis ſtirpibusq; libris, nec non Ariſtotelis problematibus, & XVIII de animalibus uoluminibus, non ſine magna linguæ utriuſq; iactura Romæ moritur.		
		Mahumetus cum incerta ſpe Scodram Venetorum oppidum obſideret, Ioannem Cernoi Sabiaco ciuitate ſpoliat Driuaſtum Liſſumq; ciuitates armis cepit, ciuibus uario tormentorum genere necatis.		

Exercitus

Anni mundi.	Anni Pont.		Imperatores. Occidentis.	Anni Salutis.
		Exercitus Florentinorum, ac ſociorum copiæ cum hoſtibus iuducias agunt.		
		Franciſcus Cãpi Fregoſi copijs Ioãnis Philippi ducis Mediolani, ac exulibꝰ factionis ſuæ adiutus, Proſperum Doriam Genua expulit, arce à præſido Mediolanẽſium accepta, quam ab impetu Dorię tutati fuerant, Genuenſes libertate donauit, Baptiſta Campi Fregoſi Perini filius dux conſtituitur.		
		Robertus Seuerinas copiarum Genuenſium dux eligitur.		
	8	Ioannes Tarraconenſiũ, Hiſpaniæ citerioris, Nauarręq maioris Balearumq́ rex, Ferdinando filio Caſtulonis Sicilię ac Corſicę regi moriens regnum reliquit.	40	1478
		Veneti annos XXVII maximis diutinisq́ bellis per Græciam, Macedoniã & Forum Iulij à Turcis uexati, imminente ſibi Italorum non paruo periculo, cũ Mahumeto Imperatore fœdus percuſſere, omnibus illis redditis quæ ſuę ſuorumue ditionis fuiſſent, ac tradita Scodra quàm obſidione cinxerat, ſpondentes C mille aureos ad duos annos ſoluturos, quos nobiles aluminis Mercatores cũ Imperatore cõtraxerant. Hoc pacto quoq́ conuenere, ut Veneti Conſtantinopolim Magiſtratum mitterẽt, quem Baillum uocant, qui Venetorum lites ſolus diſſolueret, ob quod ſingulis annis X mille aureos illi pendebant.		
		Ferdinandus non ſuccedentibus his quę cum Lemo filio Notho ac regina Carlota apud Syriorum regem agere tentauerat, hunc Aſſyrij Soldanum dicunt. ſacro die Veneris, quo Chriſti paſsio à noſtris celebratur, Catharinã Corneliam Cypri reginam, Venetoſq́ magiſtratus trucidare conſtituerat, quibus cognitis ipſe ipſe truſtratus eſt, proditores uero male affecti.		
		Sixtus IIII aſsiduis precibus miniſq́ Ludouici regis Gallorum Concilium profecturi, ni à Florentinorum bello deſiſteret, nõ ſoluentibus Romanis uectigalia à Pontifice indicta,		

Anni mundi.	Anni Pont.		Imperatores Occidentis.	Anni Salutis.
C		Palmarum die Florentinorum interdictū bellum̃q; depoſuit.		
		Sixtus hortantibus Ferdinando rege ac Comite Hieronymo, iterum in Florentinos bellum inijt.		
		Mahumetus ingentibus copijs Pannoniam uexauit, claſſem in Apuliam tranſmiſit, unde plurimos homines uaſtatis agris iumentaq; abegit.		
		Finitis inducijs, quas Alphonſus dux Calabriæ cum Florentinis ac ſocijs egerat, copias in agrum Piſanū ducit, omnibus igni ferroq; uaſtatis: quibus haud diſſimilia in agro Fori Cornelij Florētinorū ſocij fecere, Comite Carolo fortis brachij Venetorū ductore feliciter tunc omnia peragentis, qui rectà agrum Piſanum ingreſſus, hoſtium caſtra quibus Piſas obſederant incendit, omnibus inde fugatis.		
D		Genua excuſſo ſeruitutis iugo, duce Roberto Seuerinate oppida quæ unus Fiſcorum Genuenſis Florentinis reddiderat, armorum uí ſibi aſſeruit, cui Caſpar filius Seuerinas accurrens, pleraq; illarum in Florentinorum ditionem iterum redegit.		
		Comes Carolus hoſtium agros obequitādo, uno die Peruſino agro capto, Peruſiā fauore populi cepit, quam deinde reliquit, quod filius Bernardinus Comes cuiuſdam loci anguſtias, quibus partim agrum ciuitatemq; tutari poterat, reliquiſſet: Labore autem tot rerum paruo tempore geſtarum ſenio affectus, diem ſuum maxima cum gloria obijt: Agrum uero Perufinum eo diſcedente rurſus Pontifex ſuū fecit.		
		Mahumetus Turcarum Imperator, icto cum Venetis fœdere, oppido Leucadio, quā noſtri ſanctam Mauram dicunt, Cephalenia & Hyacintho Leonardum Taucium ſpoliat.		
		Hercules Eſtenſis Florentinorum dux, Senenſium agros ingreſſus populabundus, pleraq; eorum oppida cepit, diſſentiente uero ab eo Sigiſmundo Mantuæ Marchione, non ſine ſuſpicione proditionis partem copiarum amiſit.		

Ludouicus

Anni mundi.	Anni Pont.		Imperatores Occidentis.	Anni Salutis.
		Ludouicus Gallorũ rex peractis inducijs ma-		
		gna manu Maximiliani Burgundię ducis fines		
		ingreditur, ubi uiginti milia militum amisit.		
		Ludouicus Galeatŋ Mariæ Mediolanensium		
		ducis frater in exiliũ actus cum Roberto Se-		
		uerinate, qui à Genuensibus exautoratus suo		
		ductu auspicijsq; exercitum ductitabat, Dor-		
		tonam Mediolanensium ciuitatem capit: fini		
		tima uero oppida supra XX unà cum Ale-		
		xandrinis illis sese dedidere. Quę postea com		
		positis rebus inter Robertum Bonamq;, Io-		
		annis Philippi matrem, Mediolanensibus re-		
		stituta sunt.		
		Robertus Seuerinas ad curam Ioannis Philip		
		pi ducis electus, exercitus Mediolanensium		
		dux constituitur.		
		Matthias Pannoniæ rex ab Imperatore Fride		
		rico III ea lege olim coronatus, ut liberi eius		
		regnum paternum obito Matthia patre non		
B		obtinerent, ducta autem uxore regis Ferdinan		
		di filia, cum animaduerteret Bernardus Gra-		
		nensis Archiepiscopus regem pactionibus mi		
		nime staturum, cum thesauris ac corona, qua		
		Pannoniæ reges coronantur, in Germaniam		
		aufugit: ob quod Matthias Imperatori bellũ		
		mouit, Achiepiscopum unà cum thesauris ac		
		corona repetens.		
		Florentini plurimis calamitatibus acti, amissis		
		oppidis cum Ferdinando Neapolis rege maxi		
		mo suorũ detrimento infcijs Venetis turpe fœ		
		dus percutiũt. Quibus auditis Ludouicus Gal		
		lorum rex omnibus Italiæ socijs spretis cũ Ve		
		netis tantummodo ratum fœdus tenuit.		
		Pirametus Caramanus Mahumeti copias du-		
		ce Baizeto filio fudit fugauitq;.		
		Mahumetus Imperator ingenti classe maxi-		
		maq; bellatorum ui Rhodum petens, nec-		
		quicquam tres menses ibi moratus egit, ma-		
		iorem partem exercitus amisit, ubi cœlitus		
		CHRISTI IESV ministri propu-		
		gnantes uisi, nostris miraculo, Turcis terrori		
		fuere maximo.		

Anni mundi.	Anni Pont.		Imperatores Occidentis.	Anni Salutis.
		Pinus Ordelaphus Fori Liuij princeps, Comitis Hieronymi ductor, cum consilio atq; opera Hieronymi unicum sibi filium Nothum apponendum cognouisset, interfecto ministro qui id facturum promiserat, ab Atrei exercitu fugiens Venetis adhæret.		
	9	Matthias Pannoniæ rex in insulam Coriciam, quę à nostris Vegla dicitur, ditionis Comitis Ioanis Franscapani, exercitũ mittens, capto Fulcinio oppido, quod nunc Muschium nuncupatur, iamiam insula potiebatur, ni eum Veneti, memores antiqui sui iuris esse Pānonias, ab eius imperio prohibuissent: Veglienses Venetorum armis defensi, ob tyrannidem Comiti infensi liberatoribus antiquis dominis sese dedidere. Comes uero Ioānes publicis sumptibus Venetijs uitam ducit, quoad inter se ciuesq; suos res componantur.	41	1480
		Pinus Ordelaphus Fori Liuij princeps, unicũ filium Nothum sub tutela coniugis relictum		
D		moriens principē ditionis suę constituit, quē Franciſci Ordelaphi liberi cũ ab imperio ejicere tentassent, Veneti armis tutati sunt.		
		Comes Hieronymus Ceruiam Venetorum oppidum proditione tentauit.		
		Veneti Sixtum IIII Pontificem unà cum comite Hieronymo sibi socios reddidere.		
		Iudæi oppidum Motam incolentes, quæ est in finibus agri Taurisani & Fori Iulij, haud dissimiliter quam superioribus annis Tridenti egerant, puerum mactauerunt: quorum tres Venetijs atroci, sed merito supplicio concremantur.		
		Exules Senensium, armis Alphonsi regis Ferdinandi filij, maximo tumultu patriam repetunt.		
		Matthias Pannoniæ rex ingenti exercitu Misiam ingressus, quam nunc Valachiam dicũt, nihil memoratu dignum fecit.		
		Macedones tumultu præsidio Turcarum ejecto trucidatoq; Scodra potiuntur, quam retinere diffidentes in Apuliam aufugiunt.		

Galeotus

Anni mundi.	Anni Pont.		Imperatores Occidentis.	Anni Salutis.
		Galeotus Manfredus fori Sempronij seu Fa-		
		uētiæ princeps nepotes ex sorore filios Fran		
		cisci Ordelaphi in tutelā acceptos in forū Li-		
		uij ducens, coniugem Pini filiumq; Nothum		
		in arce obsedit, quā cū oppugnare cœpisset,		
		exercitus Comitis Hieronymi eū urbe expu		
		lit. Capta uero arce, interemptoq; Pini filio,		
		ipse ciuitatis imperio potitus est.		
		Exercitus Mahumeti ualida classe, multisq;		
		hominū milibus in Apuliam trajiciens, deci-		
		mo septimo die Lidruntū expugnat, Bestias		
		oppidum ad Garganum situm totum demoli		
		tus infinitis cædibus quocunque discurrens		
		omnia ferro igneq; perdēdo, Alphonsum Ca		
		labriæ ducem relicta Senarū obsidione ad de-		
		fensandam Apuliā, Pontificis omniumq; Fer		
		dinandi ac sociorū copijs redire coegit, ingen		
		ti comparata classe.		
		Ludouicus Gallorū rex expletis inducijs cū		
		Maximiliano Burgundiæ duce, ad expugnan		
		dam Doblam triginta hominum milia in Bur		
		gundiam mittit, quos ad internitionem Dob-		
		lenses necarunt. His indignatus Ludouicus		
		ualidioribus copijs urbem cingens captā ad		
		solum euertit.		
		Stephanus Francapanus ex Comitibus Si-		
		gnæ, quæ forte ab antiquis Sentaquin dicta		
		est, in Noritiorū finibus moritᵉ, in cuius ditio-		
		nem Matthias Pannoniæ rex aduolauit.		
		Franciscus Philelphus Græcè Latineq; appri		
		me eruditus, pluribus utriusque æditis monu		
		mentis octogenarius Florentinæ moritur.		
		Cleda Coriondolus Stratiotarū equestribus		
		ornamētis donatus, Peloponnesi ductor, suo		
		ductu auspicijsq; rupes Maniæ ingressus, hæ		
		ad Tenarum Laconiæ promontorium sunt.		
		Turcis eas tutantibus, partim interfectis, par		
		tim fugatis Mantineam eius loci oppidum in		
		suam potestatem redegit.		
		Matthias Pannoniæ rex Bossimā, Pannoniā		
		inferiorem olim dictam uexauit.		

Obiectus

	Anni mundi.	Anni Pont.		Imperatores Occidentis.	Anni Salutis.
C			Obiectus Doria Genuã ingreſſus Baptiſtam		
			Fregoſum ex ducatu eẽcere conatus eſt.		
			Matthias Pãnonię rex ut Boſsimam è Mahu-		
			meti manibus armis uiq; extorqueret cum Fri		
			derico Imperatore inducias egit.		
		10	Renatus Andegauię dux Prouincię Apuliæq;	42	1481
			rex, quia Alphonſus Tarraconenſiũ rex eũ		
			priuauerat, trigeſimo nono anno poſt amiſsũ		
			regnũ moriẽs Carolum nepotẽ cũ priuilegijs		
			regni Siciliæ citra Pharum hæredem reliquit.		
			Rex Scytharũ Getis Iudęisq; ſtipẽdiarijs mi		
			litibus capta in Germanię finibus equitũ Re-		
			gionis Alemannorũ ciuitate, omni ſæuitiæ ge		
			nere in mares ac fœminas uſus eſt.		
			Sex milia Turcarũ ad Manteniã rupesq; Ma		
			niæ expugnandas miſſa, à Cleda Coriondolo		
			interficiuntur.		
			Ferdinandus omnia oppida quæ ceperat Al-		
			phonſus filius Florentinis reſtituit, uno exce		
			pto quo ab his fœderibus ſtaretur.		
D			Alphõſus regis Ferdinãdi filius multis prius		
			acceptis cladibus, ſuis ſuorũq; copijs Lidrun		
			tum ualida obſidione cinxit.		
			Cleda armis Mahumeti cõpulſus pridie Idus		
			Aprilis in Apuliam fugiens Manteniam ru-		
			pesq; Maniæ reliquit.		
			Mahumetus Græciæ Aſiæq; Imperator, dum		
			in Orientis expeditionẽ proficiſcitur, poſt in-		
			gentia facinora terra mariq; geſta, nõ ſine ue		
			neni ſuſpicione v Nonas Maij in exercitu ſuo		
			moritur, anni imperij Conſtantinopolitani		
			27, menſe 11. die 5.		
			Mortuo Mahumeto ingẽs tumultus Cõſtan		
			tinopolin inuaſit, alijs Baizetũ in Imperatorẽ		
			poſcentibus ex liberis natu maiorẽ, alijs Za		
			liabum minorẽ: uicerũt tamen partiũ Baizeti		
			ſtudioſi: dumq; Conſtantinopoli abeſt, nam		
			in Caramanum copias ducebat, eius filius in		
			ſtatione imperij conſtituitur.		
			Sexto autẽ decimo Cal. Iunij Baizetus Con		
			ſtantinopolin ingrediens Imperator ſalutat.		
			Zaliabus cognitis his quæ Conſtantinopoli		

geſta

Anni mundi.	Anni Pont.	Imperatores Occidentis	Anni Salutis.
	gesta sunt, Asię imperiũ cupiẽs obtinere Pru		
	sam, quam nostri Bursam uocant, ex finibus		
	Assyriæ rediens accepit.		
	Mortuo Impatore Mahumeto, Nicolaus dux		
	Gigni Macedoniã ingressus, amissam ditio-		
	nem ingenti Turcarũ strage cõsequitur, nec		
	dissimiliter agit Ioannes Cernoi, qui tandem		
	compositis rebus cum Baizeto imperatore,		
	cum sua præter Sabiacum ui cepisset, Impera		
	tori tributa pendens omnia libere tenuit.		
	Renatus Lotharingiæ dux, Renati Andega		
	uiæ Prouinciæq; ducis ex filia nepos, ægrefe		
	rens se exhæredatũ, copijs Ludouici Gallorũ		
	regis prouinciã ingressus, Carolum imperio		
	hereditarijsq; titulis spoliaturus, circa Massi-		
	liam diu moratus nec quicquã agere potuit.		
	Baizetus Imperator Zaltabo fratre Prusa fu		
	gato paternum Asiæ imperium obtinuit.		
	His temporibus Matthias Pannonię rex om-		
	ne imperiũ Turcarũ ex Danubio eiecisset,		
	ni ductor Friderici III Imperatoris exercitus		
	Pannoniam ingressus, insciõ Impatore om-		
	nia populationibus, igne, ferroq; uastãda ad		
	sua defensanda redire coẽgisset: qbus cogni		
	tis indignatus Imperator Fridericus exercitꝰ		
	ductorem acrius increpans prohibuit.		
	Stephanus cognomine Chauobiona Episco		
	pus, Misiæq; inferioris, quam forte nostri Va		
	lachiã inferiorẽ dicunt, Vaiuoda, quo nomi-		
	ne Barbari Principẽ significãt, Baizetũ Tur		
	carũ Imperatorẽ inita Matthię Pãnonię regis		
	societate, ui & armis Misia supiore spoliauit.		
	Leonardus Tauchus classe à copijs regis Fer		
	dinandi Leucadiã, Zacinthũ, Cephaleniãq;		
	Ionij maris insulas petẽs, res suas asserturus spe frustrat		
	Alphonso Ferdinãdi regis filio Turcæ, audi		
	to Mahumeti Imperat. obitu, saluis rebus se-		
	se dedidere, quos deinde in mãcipia detinuit.		
	Ioannes Castrioti Alexãdri filius, cognomi-		
	ne Scanderbechi, Baizetũ Imperatorem ditio		
	ne paterna spoliat, quã Mahumetꝰ armorũ ui suã fecerat.		
	Rex Ferdinãdus Aulonis spe frustratus clas-		
	se Chimeram dolo capit.		

Ludouicus

Anni mundi.	Anni Pont.		Anni imperat.	Anni salutis.
		clausit extremũ. Carolus VIII eius filius		
		Francorum regnum suscepit gubernandum.		
		Renatus Lotharingiæ dux, spe obtinẽdę Apulię Italiã armatus ingredit, uerum ab Alphonso Calabrię duce, in agro Bergomensi non parua Venetorum clade superatur ac fugatur.		
		Frater Nicolaus de Saxo, homo senex & heremita uiginti annos absq; omni corporali cibo, haud citra sanctitatis opinionem, apud Heluetios uiuit.		
6683	13	Initia bellorum inter Gallos & Britãnos Aurelianensis dux facit.	45	1484
		Graculi & Picæ magno numero ad aliquot militariorũ spatia in itinere confligentes, belli ostentum præbuere.		
		Pontifex SIXTVS IIII patria Saonẽsis, ordinis Minorũ generalis, uir magno certe ingenio, præcipua doctrina & uigore, nam de diuina & supra mundana dei potentia, librũq; de sanguine Christi, complura q; alia scripsit: In suo quidem põtificatu mitissimæ fuit cõsuetudinis, in pauperes religiosissimus, omnibusq; religiosis priuilegia, ut ita loquar, cõcessit, anno sui põtificatus XIII diẽ clausit extremũ.		
		Defuncto Sixto Pont. uacauit sedes diebus XV.		
		Pont. INNOCENTIVS eius nominis VIII, patria Genuensis, antea Ioannes Baptista Cibo dictus sedit annis septem, mensibus undecim.		
		Primo & secundo ipsius Pontificatus anno infelix multisq; bellis uexatur Innocentius.		
		Venetus Innocentius Pont. ab interdicto ecclesiastico & censura in eos à suo prædecessore fulminata, liberauit & absoluit.		
6684	1	Hẽricus VII tũc profugus, auxilio regis Gallorũ fretus, occiso Richardo, regno Angliæ potitur, Georgius Trapezontius peripateticus eruditissimus, in extrema senectute, oblitus omnino literarum Romæ decessit.	46	1485
		Carolus VIII rex Frãciæ, Annam Britanniæ ducissam, Maximiliano Friderici Imp. III filio desponsatam, dimissa Margarita, ui prępit ducitq; uxorem.		

C Anni mundi.	Anni Pont.		Anni Imperat.	Anni salutis.
		Matthias Pannonię rex, poſtquam oppidum		
		Sabatz Turcarũ prędidio firmatũ armis ce/		
		piſſet, Vienna Auſtrię ciuitatem expugnat occupatq;.		
		Duces Bauarię Chriſtophoro & Albrecht9		
		fratres, de patrię inter ſe dominio belligerantur.		
6085	2	Maximilian. Auſtriacus decimo ſexto die Fe	47	1486
		bruarij cõmuni electorũ principũ uoto. Fran		
		cofurdiæ rex Romanorũ declaraẽ, ac decimo		
		Aprilis iuxta morem Aquiſgrani coronatur.		
		Albertus Marchio Brandenburgenſis, prin		
		ceps bello & pace clariſſimus, Achilles Ger		
		manicus nũcupatus, diem extremum clauſit		
		in hiſce comitijs.		
		Carolus dux Sabaudiæ ſextus, auxilio Ludo		
		uici Sfortiæ, cognatum ſuum Aloyſium Salu		
		tiarum Marchionem poſt multa bella ſupe/		
		rat ac omni ditione ſpoliat.		
		Alphonſus Calabrię dux, Inſubriũ & Floren		
		tinorũ auxilijs cõfirmatus, Robertum Sanſe		
		uerinatem tum finibus regni arcet, tum Rom.		
D		Pont. oppida populaẽ: Qua de re neceſſe fuit		
		Innocẽtio pacẽ dare Ferdinãdo Siciliæ regi.		
		Albrecht9 dux Bauarię, captus aliquot aduer		
		ſum ſe conſpirantium caſtris, Ratiſponam		
		tandem occupat.		
6086	3	Sigiſmundus Auſtriæ dux, pro cõponendis	48	1487
		rebus dominorũ Arculi & Lodroni, exerci/		
		tum in agrum Roboretenſem ducit, ibiq; ua		
		rijs belli euentis certando, tandem iuxta Tri		
		dentum Venetos omnino uincit.		
		Regnum Bethicum, quod & Granatæ dicit,		
		uirtute bellica à rege Hiſpanię obtineẽ, egre		
		gium laudabile & Chriſtianum facinus, de/		
		cusq; Hiſpanorum immortale.		
		Maximilianus rex, dolo Gallorũ à Flandren		
		ſibus capitur obſideturq; Brugis, ſed breui		
		poſt patris ſui copijs ex Germania ſuperiore		
		aduentantibus liberatur.		
6087	4	Fridericus III Cæſar, Gandauum obſidione	49	1488
		cingit. Sueui pro tuẽda mutua pace ac quiete,		
		fœdus inter ſe decennale inierũt, quod ita in		
		uiolabiliter diu magna ſuorũ ſecuritate con/		

ſeruantes,

Anni mundi.	Anni Pont.		Anni Imperat.	Anni salutis.
		seruantes, potentissimos quosque principes ad id longius extendendum allexerunt.		
		Genua Ligurum potentissima urbs, duci Mediolanensium post multa damna ciuibus illata tandem redditur.		
		Innocentius Pontifex bello premitur.		
6688	5	Doriphori inferiorē Germaniam tortissimis	50	1489
		stratagematibus debellāt, nonnunq; hoc nomen sibi haud intermoritura gloria cōparāt.		
		Ferdinandus V rex Hispaniæ, Catholici cognomentum, ob crebras contra Saracenos victorias sibi & suis sortitur.		
		Nicasius Brabātinus, à natiuitate sua cœcus, homo ingeniosissimus Louanij primum artium magister, deinde autoritate apostolica sacerdos, tandē Coloniæ iuris Pōtificij doctor creatus est, ac diu cum scholis prælegendo tū ecclesijs cōcionando (semper oculis captus) non sine miraculo præfuit.		
		Salerni princeps cum complicibus, uix Colu		
B		mnensiū opera, per Alemanniam in Gallias		
		tyrannidem regis Neapolim effugit.		
6689	6	Noruegiæ à Pont. permissum est sine uino	51	1490
		calicē sacrificare, quòd ob immensa frigora		
		uinū in eam regionē importatū mox acescat.		
		Matthias Vngariæ & Dalmatiæ rex, maximis		
		in Turcas uictorijs clarus, Viennæ moritur,		
		post quē dum Maximilianus Austriā suā cū		
		dicta ciuitate recuperasset, ac maximo exercitu Albā quoq; regalē cepisset, ab Vladislao		
		Polono Bohemorū rege præuētus ex pacto		
		solū successoribus suis regnū illud obtinuit.		
		Sigismundus Austriæ dux liberalissimus, Comitatum Tyrolensem Maximiliano regi per		
		manus tradidit gubernandum.		
		Octingentæ domus ac tria hominum millia		
		Constantinopoli fulmine pereunt.		
6690	7	Maximilianus rex conuentum Imperij Ger	52	1491
		manici apud Norimbergam maximis de rebus ágitat.		
		Nigra legio, reliquiæ exercitꝰ Matthiæ regis		
		demortui, in finibꝰ Morauiæ & Austriæ latro		

	Anni mundi.	Anni Pont.		Anni Imperat.	Anni salutis
C			cinando extremum ſibi exitium peperit.		
			Argentifodinæ celeberrimę in Sudetis mõti/ bus apud Annebergam coli cœperunt pri/ mum à principibus Saxoniæ.		
			Facta pace inter Angliæ & Galliæ reges, At/ trebatum à Maximiliani copijs noctu ex inſidijs capitur.		
	6691	8	Pontifex Max. Innocentius anno ſui Pontifi/ catus octauo peracto moritur, & apud S. Pe/ trum magna funeris pompa ſepelitur.	53	1492
			Expulſa ſunt Hiſpania tota, centum & uigin/ ti quatuor millia familiarum Iudaicarum.		
			Alphõſus Portugalliæ rex ætate florente la/ pſus ex equo, ſine liberis deceſſit, poſt quem Emmanuel eius frater regnum ſuſcepit.		
			Lapis triangularis è cœlo prope Enſisheim cecidit.		
			Nautæ regũ Caſtiliæ Luſitaniæq; oceanũ in/ greſſi, Terram nouam (quam nõnulli quar/ tam terræ partem uocare audent) maiorũ de/		
D			ſidia iamdiu incognitam, unà cum plurimis fertiliſſimis ditiſſimisq; inſulis in noſtram & cognitionem & utilitatem rettulere.		
			Ciuitates Imperiales Germaniæ, communi expeditione Lycum occupant, ac ducem Ba uariæ Ratiſponam in integrum ad ipſorum confœderationem reſtituere compellunt.		
	6692	1	Pont. ALEXANDER eius nominis VI, Hi/ ſpanus, patria Valentinus, antea Rodericus Borgia dictus, ſedit annis undecim, diebus octo.	54	1493
			Friderico III Imp. in Lyntz mortuo, Maximi/ lianus eius filius, qui iam cum patre ſeptẽ an/ nis regnauerat rex Romanorum, ſolus re/ gnat uiginti ſex annis.	MAXIMILIA/ NVS Romano/ rum Cæſar an/ nis 26.	
			Ludouicus Sforcia cũ diu Mediolanenſiũ gu bernator fuiſſet, dux creari affectauit ibidem, cõtra Ioannem Galeaziũ nepotem ſuum ex ſorore, haud ſine infinita totius Lõbardię deuaſtatione.		
			Coniuratio obæratorũ quorundã, quę extre ma toti Elſatiæ iudicioq; aulico apud Roto/ uuilam Herciniæ minitabatur, dicto citius conſopita eſt.		
			Turcæ Croatiam deprędantes, Maximiliani Cæſaris exercitu in fugam conuerſi ſunt.		

Carolus

Anni mundi.	Anni Pont.		Anni Imperat.	Anni salutis.
6693	2	Carolus rex Franciæ. Parpigniacũ & Roſſionem reſtituit regi Arragoniæ.	1	1494
		Ordo pœnitentium mulierum, ex mulieribus publice peccatricibus Pariſijs cœpit, per prędicationem fratris Ioannis Tiſſerani ordinis Minorum inchoatus.		
		Hermolaus Barbarus Venetus Patriarcha Aquileienſis, non ſine graui bonarũ literarũ iactura Romę moritur.		
		Frater Hieronymus Ferrarienſis, qui à Florentinis propheta credebatur, aduentum Gallorum in Italiam prædicat.		
		Carolus eius nominis VIII, paulò poſt exercitum per Italiam ducens Neapolim petit.		
		Angelus Politianus uir eloquentiſſimus, & linguę Latinę uindex atq; illuſtrator Florentię quadragenarius moritur.		
		Paulò poſt Ioannes Picus Mirãdulæ Comes, nobilis & admirãdus philoſopho etiã Florentię iuuenis moritur, fruſtrata multorũ expectatione de multarũ bonarũ literarũ, & maxime circa philoſophiã & Theologiã reſtitutione.		
		Circa aduentum Caroli in urbem Romam, pars molis Hadriani, quod caſtrũ ſancti Angeli dicitur, collapſa ſpõte ruit: Romani prooſtento habuere: Ingreſſo rege Carolo urbẽ, Alexander ob fidem ſecuritatis dedit ei Cęſarem Cardinalem quẽ unice diligebat, qui ut uafer & aſtutus erat, occulte in itinere aufugit à rege rediens ad Pontificem.		
		Item Alexander Zizymi fratrẽ magni Turcę dederat regi Carolo, ſed prius ut ſuſpicatũ eſt uenenatum toxico, unde traditus Carolo ſtatim moritur. Volebat autem rex eo uti, ut fertur, miſſis copijs aduerſus Turcam.		
		In acceſſu Caroli regis ad Neapolim, Aquilani ſe & locum ſuum ſtatim dederunt, illi uerò qui in munitione erant S. Germani reſiſtere uoluerunt, ſed continuo oppidum obtentũ eſt, & expugnatum atq; direptum.		
		Hac territus fama rex Alphonſus fugit in Siciliam, relicto regno Neapolitano filio Ferdinando.		

Anni mundi.	Anni Pont.		Anni imperat.	Anni salutis.
		Carolus Neapolim aduenies à ciuibus admit		
		titur, his successibꝰ accessit Apulia, Calabria		
		& Lucania.		
		Hoc anno magna strages Gallorum apud		
		Salinas Burgundiæ à Germanis facta est.		
		Blanca Maria, ducissa Mediolani, apud Oeni		
		pontem, serenissimo Romanorũ regi Maxi-		
		miliano decimo sexto die mentis Martij ad		
		tedas nuptiales maxima solennitate traducit.		
6694	3	Carolo Gallo iam regno Neapolitano par-	2	1495
		to rebꝰ cõpositis, & legibꝰ latis, inq; Gallias		
		reditũ paranti, Ludouicus Sfortia Mediola-		
		nensium dux, & Veneti cum multa armatorũ		
		copia impedimentũ parant ad Tarum, siue ut		
		uocãt Fornouiũ, ne domũ abire posset: Quo-		
		rum frustrati fuere conatus, ut potius qui te fo		
		re arbitrant ob recentem & multo copiosiorẽ		
		militem uictores, uictos credat posteritas.		
		Nõ multo post Neapolitani à rege Gallię de-		
D		fecerunt, Ferdinandumq; denuo in regem su-		
		sceperunt. Maximilianus Romanorũ rex co		
		mitias apud Vuormatiã celebrat, ppter Tur		
		carũ excursiones, ac regis Gallorũ in Italia ty		
		rannidẽ. In quibus etiã Eberhardus Comes		
		Vuirtẽbergę & Mõtispellicardi, Barbatus di		
		ctus, magna celebritate uicesimo primo die Iu		
		lij primus dux in Vuirtẽberg & Teck creat.		
6695	4	Hoc anno ad Neapolim in castris Gallorum	3	1496
		morbus atrocissimus, uulgo mala Frãtzosz,		
		primũ efferbuit nullo fere remedio, licet an-		
		no domini 516 similis Elephãtiæ scabies aut		
		impetigo homines toto corpore non minus		
		molestasse feratur.		
		Genuenses cum Lucensibus de finibus bello		
		contendunt.		
		Conuentus procerum Germaniæ Lindauiũ		
		conscriptus & cœptus, ingruentibus alijs cau		
		sis tandem sequenti anno Friburgi Brisgauiæ		
		completur.		
		Mulier quædã Aemilia nomine, ciui cuidam		
		Ebulano nupta, post duodecimũ matrimonij		
		annum in Aemylium mutata est, ac deinceps		

uiris

Anni mundi.	Ante Vent.		Anni imperat.	Anni salutis.
		uiris cõuersata, artes uiriles in patria exercuit, uxoremq; propriam, restituta dote, iussu Ferdinandi regis Siciliarum duxit.		
		Vladislaus rex Vngarorũ, facto diuortio cũ Beatrice Arragonẽsi, grãdi pecunia alteras à Papa impetrauit nuptias: Itaq; filiã domini de Gandala Vasconis postea uxorẽ sibi iunxit.		
6696	5	Carolus rex Galliæ in castro suo Ambastæ dem suum claudit, cui successit in regnũ Ludouicus huius nominis XII, is mox Annã Britannix reginam à Carolo relictam uxorẽ ducit.	4	1497
		Idem Ludouicus exercitus apparatum mittit Astam, in qua recepto exercitu & accelerãte in Alexãdria, celerius omniũ opinione in potestate regis Gallorũ redactam, Ludouicus Sforcia cum thesauro suo in Germaniam ad Maximilianum Cæsarem ocyus contendit.		
		Illustris Austrię princeps, dux Sigismundus, Comes Tyrolis moritur.		
6697	6	Fauentia à duce Valentino pro Pontifice capitur, & Catharina domina Foroliuij, ab eodem capta Romam adducitur.	5	1498
		Eberhardus iunior, secũdus dux Vuirtẽbergensis, cõscientia malę administrationis, ducatũ deserẽs, Vlmã primo, ac deinde Heidelbergã profugit: Cui cõfestim Maximilianus Cæsar frarruelem Vdalricũ uix undecennem dedit successorẽ. Turcarũ Imp. ingenti armatorũ ui Seruiã, Rasciam, Bosinnę regnum, ac Bulgariæ partẽ non contemnendã occupat. Bellũ hoc tempore habitũ inter Heluetios & Sueuos, in q̃ quidẽ bello superant primo Sueui Austrię in loco qui dicitur septẽ ecclesiarũ. In die S. Catharinæ sexaginta millia Tartarorum in Podolia à Polonis cæsa sunt, ac quadraginta millia frigoribus niueq; obrigueruũt.		
6698	7	Galli Mediolanũ ingrediuntur, & sexto quo ingressi mense ab eodem loco expelluntur. Circa finẽ Ianuarij haud lõge à fontib. Rheni inter ducẽ Austrię et Heluetios exorta est grãdis turbatio, quę paulatim p lineã p̃dicti fluminis descẽdẽs, quaqua uersum usq; ad Basileã,	6	1499

C Anni mundi.	Anni Pont.		Anni imperat.	Anni salutis.
		commoto uniuerſo Imperio, bellũ ſuſcitauit		
		atrociſſimũ: In quo diuerſis locis uiginti mil/		
		lia pugnatorũ occubuiſſe ferunt, uincẽtibus		
		ſemp Heluetijs apud Fraſtẽtz/Hard/Schyua		
		derloch/Bruderholtz/Dornegk. &c.		
		Cremona ducatui Mediolanenſium ablata,		
		circa omnem expugnationem in Venetorum		
		manus Gallorum conſenſu deuenit.		
		Baſilea Rauracũ init fœdus cum Heluetijs &		
		tum temporis in ea urbe uiceſimo ſecũdo die		
		Septembris Cæſar Maximilianus, certis in/		
		teruenientibus arbitris & pactis pacem cum		
		Heluetijs fecit.		
6699	8	Ludouicus Sfortia dum perſequitur hoſtem,	7	1500
		in manus hoſtium proditorie deuenit, & in		
		Gallias omni perdito dominio abducit, ubi		
		tandem naturali fato conceſſit.		
		Aſcanius Cardinalis Ludouici frater, in fuga		
		capitur, & tandem à Venetis regi Gallorum		
		traditur. Alexander Pont. Iubileũ concedit.		
D		Emanuel Luſitanię rex naues ad Indiã, cir/		
		cum nauigata Africa, mittit, & res claras ac		
		memoria dignas aggreditur, quæ narrante		
		Aloyſio Cadamuſto Veneto, qui illius pere/		
		grinationis comes fuit, cognitę ſunt.		
		Ioſeph Indus Alexandro VI Romæ res Chri		
		ſtianas presbyteri Ioãnis, & eccleſiarũ Orię̃ta		
		liũ, ultimęq; Indię noſtris ſatis ſimiles narrat.		
6700	9	Philippus Archidux Auſtrię, pactis Caroli	8	1501
		ipſius primogeniti filij, ac Claudię Ludouici		
		filij nuptijs, amicitiã firmat cũ rege Gallorũ,		
		& in Hiſpaniam ad ſocrum reginam tranſit.		
		In Germania multis in locis liuores inſtar do/		
		minicæ crucis, & inſignij paſſionis domini,		
		ueſtimentis & corporibus tam uirorũ quàm		
		mulierum inopinato apparuerunt.		
		Florentini, Senenſes, Bononienſes, Ferrarien		
		ſes, Mãtuani & omnes Eridani ciuitates Gal		
		lis confœderantur.		
		De Siali Iſmaële, id eſt, propheta Iſmaële qui		
		dicitur Sophi, Perſarum rege, rumor mirabi/		
		lis cœpit audiri.		

Neapolis

Anni mundi.	Anni Pont.		Anni Imperat.	Anni salutis.
6701	10	Neapolis, missis à rege Gallorum copijs, iterum in regis Gallorum uenit potestatem, & Fridericus eorum rex in Galliam uenit.	9	1502
		Alexander rex Sarmatiæ cum socero suo Moscobitarum duce, de finibus regnorum belligeratur.		
		Norimbergenses ciues maxima clade ab equitibus Marchionis Onolspachensis afficiuntur.		
		Margaritha Austria Philiberto Subaudiensium octauo duci nubit.		
		Illustrissimus Saxoniæ princeps elector, dux Fridericus, Academiã Vuittenbergensem fundat.		
		Liga rusticorũ, quã uulgo den bundt schuch uocant, in dioceſi Spirensi seditionem immodicam aduersus superiores suos excitat.		
6702	1	Alexander VI moritur, cui succedit PIVS III, antea Franciscus Piccolomineus Senensis dictus, qui paucos dies uixit.	10	1503
		Hunc ferunt diui Petri Apostolorum principis uestigia imitatum.		
		Mortuo Augustino Barbadico Venetorum duce illustrissimo, Leonardus Lauretanus reipublicæ præficitur.		
		Cruciculæ in uestibus hominum, per totam ferè Germaniam, & in panibus quoque similaceis denuo apparent.		
		Comes Rauenstanus classem ducit in Turcas, qui rebus infeliciter apud Mitylenem actis uix se in Galliam recepit.		
		Ioannes Dalburgius Vuormatiensis episcopus doctissimus & literatorũ omnium Mœcenas diem extremum obit.		
		Pio III Suffectus est IVLIVS II Pontifex, natione Ligur Saonensis, sedit decennio.		
6703	1	Arturus Henrici VI regis Angliæ filius, Mariam regis Arragoniæ filiam, duxit in uxorem.	11	1504
		Portus magnus Mauritaniæ Cęsariensis in Africa à rege Hispaniæ obtinetur.		

Philippus

C	Anni mundi.	Anni Pont.		Anni Imperat.	Anni salutis.
			Philippus Caſtellæ princeps, Archidux Auſtriæ, claſſe Hiſpaniã petens aduerſo uento unà cum coniuge cõpellitur in Angliã, unde ſecũdis flatibus reſtitutus, prius muneribus magnifice à rege inſulæ donatus, abijt, ſuam nauigationem in Hiſpaniam peragens.		
			Poſt obitum ducis Georgij, inteſtino bello Comites Palatini Rheni, ac duces Bauariæ de hæreditate digladiantur, donec Maximiliano Imperat. partes ſuas interponente arx Kopffſtain cum Bentzenauerio capit, ac Palatini paſſim expugnãtur, magnęq; Bohemorum copiæ iuxta Ratiſponam occiſæ ſunt.		
	6704	2	Omnes in regno Granatæ cogũtur aut fidem Chriſti ſuſcipere, aut è regno migrare.	12	1505
			Ex altera parte Africę regnũ Magnicongo regi Luſitaniæ fœderatũ fidẽ Chriſti ſuſcipit.		
			Circa principium menſis Iulij Maximilianus Cæſar comitia Coloniæ Agrippinæ habuit,		
D			ubi bellum Bauaricum componitur, & Palatinus Rheni in gratiã cum Imperatore redit.		
			Ioannes Ioulanus Pontanus, qui iuxta & in cõponendo carmine & in dictãda ſoluta oratione elegãtiſſimus ac Ciceronianus ab Italis eſt habitus, cum nullo præceptore Philoſophus ſummus Aſtrologuſq; pſpicaciſſimus euaſiſſet, ſeptuagenario maior Neapolis obijt.		
			Audita rebellione ducis Geldriæ Maximilianus Cæſar cũ Brabantinis & Germanis ſuis oppidum Arnheim obſidens, ducem imperata facere coëgit.		
			Elizabeth, mauortia illa uirago, Hiſpaniæ regis uxor, poſt triumphatos Saracenos uitam cum morte commutauit.		
	6705	3	Sophi Perſa & Turca in Aſia confligunt, ac cæſis multis Turcis narratur Perſa euaſiſſe ſuperior.	13	1506
			Cometes per aliquot dies apparuit ſub Vrſa maiore menſe Auguſto.		
			Vniuerſale Gymnaſium Frãcofurdiæ ad Oderam à Ioachimo Brandenburgenſe Marchione ac principe electore fundatur.		
			Maximilianꝰ Cæſ. in rebelles Vngaros expe		

ditionem

Anni mundi.	Anni Pont.		Anni Imperat.	Anni salutis.
		ditionẽ mouet, ac capto Posonio, primores regni in suas pertraxit, pacemq; fecit.		
		Mylhusen oppidum ad Heluetios fœdere se coniunxit.		
		Ludouicus Gallorum rex, rupto fœdere & pacto feudi Haganoę pręstito, Lombardiam armato milite ingreditur.		
		Philippus Castellę & Legionis princeps, Archidux Austriæ, filius Maximiliani, ac pater Caroli Imp. Burgis in Hispania moritur mense Septẽbri. Iulio Pontifici Maximo Bononia restituitur, pulso Ioanne Bentiuolo.		
6706	4	Genuẽses q paulò ante rebellauerãt, & suos nobiles expulerãt, cuius omni opinione à Ludouico XII Gallorũ rege superãtur, & acceptis quibuscũq; regibus in deditione ueniunt.	14	1507
		Paulus de Nouis tinctor, quẽ ducẽ eorũ Genuenses creauerãt, ex cõflictu ꝑ mare fugiẽs,		
		Pisis à classe Gallica capitur & decapitatur Genuę.		
		Comitia Imp. Augustus Constantię habuit cum principibus regni Germanici, à uicesimo		
B		tertio Aprilis die in Augustum mensem usq;.		
		Sponsalia contrahuntur inter Carolũ regem Castellæ Archiducem Austrię, & Mariã Henrici VII Anglorum regis filiam.		
		Carolus dux Geldrię rupta concordia aduersus Maximilianũ, suppetiis regis Gallorũ Brabãtinos uehemẽter molestauit, frustra opitulãte Cęsare.		
6707	5	Imp. Maximilianus, Põt. Max. & Galliæ rex, confœderationẽ Cameraci faciũt, ut cõmuni apparatu bellico expeditionẽ in Venetos moueant, q̃d dum machinant̃ uaria Martis alea decennale ferè sibi utrinq; prælium suscitauit.	15	1508
		Mense Februario mortuus est Viennæ Pannonum Conradus Celtes Protucius, primus Poëta Laureatus inter Alemannos.		
		Germani in Valle Cadubrij à Venetis occiduntur, à quibus & Foroiulium diripitur.		
		Defuncto Alberto Bauariæ duce, uxor eius, soror Maximiliani Cæsaris, cœnobium tertiæ regulę S. Francisci ingressa, Monachæ uitam solitariam deinceps egit.		

Satrapa

	Anni mundi.	Anni Pont.		Anni Imperat.	Anni salutis.
C			Satrapa quidam Machuſiorum ex Barbaria,		
			uulgo rex à Feus dictus, apud Cęſarē à Ger-		
			mania exulat.		
	6708	6	Conuentus procerū Imperij, à Maximiliano	16	1509
			ad Calēdas Maij Moguntiā indictus, ſoluit,		
			& ad feſtū S. Ioannis Vuormatiæ celebratur.		
			Piſani in poteſtatem Florentinorū ueniunt.		
			Veneti inſtructis utrinq; aciebus cum Ludo-		
			uico Francorū rege confligunt, à quo obtine		
			tur in campo, & Bartholomæus Daluianus		
			dux exercitus eorum captus, primū ducitur		
			Mediolanum, deinde in Galliam.		
			Veniūt in poteſtatem Gallorum Brixia, Ber		
			gomū, Cremona, Crema, & reliqua quæ rex		
			ſui iuris eſſe cauſabatur.		
			Mirabiles & inauditi terræmotus urbē Con		
			ſtantinopolim uexauerunt, domus innume-		
			ræ & arces ruerunt, arx præcipua tyranni col		
			lapſa eſt, ut tyrannus, qui nunc eſt magnus		
D			Turca, alio confugere compulſus ſit. Popu-		
			lus multus & prociues quā plurimi turbine intercepti periere.		
			Maximilianus Cæſar Veronam, Patauium,		
			Teruiſium, & ſuorum ſociorum quàm pluri-		
			ma à Venetis recuperat.		
			Iulius II Seruiam, Rauennam, Imolam, Fa-		
			uentiam, Foroliuium, & reliquas eccleſiæ ter		
			ras, quas detinebant Veneti, obtinet.		
			Rex etiā Hiſpaniæ Brūduſiā, Tarentū, & alia		
			ab eiuſdē detenta ſuæ ditionis recuperat loca.		
			Oranum in Africa ab Hiſpanis capitur.		
			Septem homines ſylueſtres ex ea inſula, quæ		
			terra noua dicitur, Rothomagū adducti ſunt		
			cū cimba, ueſtimētis & armis eorū: Fuligine i		
			ſunt colorū, groſſis labris, ſtigmata in facie ge		
			rentes, ab aure ad mediū mentū inſtar liuidæ,		
			uenulæ per maxillas deductæ. Barba per totā		
			uitā nulla, neq; pubes, neq; ullus in toto cor-		
			pore pilo, præter capillos & ſupcilia: Baltheū		
			gerūt, in quo eſt burſula quædam ad regenda		
			uerenda, idioma labris formāt, religio nulla,		
			Cimba eorū corticea, q̄ homo una manu eue		
			hat in humeros: Arma eorū, arcus lati, chor-		

dæ

	Anni mundi.	Anni Pont.		Anni imperat.	Anni salutis.
			dæ ex inteſtinis aut neruis animaliũ: Sagittæ cannæ ſaxo aut oſſe Piſcis acuminatæ. Cibus eorũ carnes toſtæ, potus aqua, panis & uini & pecuniarum nullus omnino uſus. Nudi incedunt, aut ueſtiti pellibus animaliũ, urſorum, ceruorũ, uitulorum marinorum, & ſimilium. Regio eorũ parallelus ſeptimi climatis plus ſub occidente quam Gallica regio ſupra occidentem.		
			Apud Bernam Heluetiorũ, Prædicatorũ ordinis monachi, obgannientes in puriſſimam intemeratæ uirginis conceptionẽ, ob doloſiſſimum maleficium comburuntur, magna Bernenſibus gloria iniuriarum ſemper benedictæ uirginis ultoribus.		
			Erphurdiæ ciuile bellum inter plebẽ & ſenatum propter inſolitas exactiões ſurgit, adeò ut dux Saxonum & Epiſcopus Mogũtinus pro ea re arma ſumerẽt, tumultus tamen ille Smalkaldię per Epiſcopum Herbipolenſem poſtea conſopitus eſt breui.		
B	6709	7	Iulius Põt. Max. reconciliat Venetis & exercitũ ducẽs Mutinã capit, & Mirãdulam, quã Ioanni Frãciſco Pico loci domino reſtituit.	17	1510
			Bugia in Africa obtinetur ab Hiſpanis.		
			Terræmotus magni quatiunt Florentiã, Rauennam, Venetias, Foroiuliũ, & pleraq; alia loca cum magno incolarũ in Italia terrore.		
			Cõuentus principũ Germaniæ, unà cum Gallię, Arragonũ, Vngarorũ & Bohemię regũ oratoribus edicto Cæſaris apud Auguſtã Rhetiæ celebratur.		
			Franciſcus dux Mediolanenſis apud Cæſarem in Germania exulat.		
			Guilhelmus Halſiæ princeps libertati reſtitutus, patriæ dominium, aduerſus fratris ſui defuncti filium, affectat: Re tamen coram Imperij principibus penitius examinata, cõcordiam cum tutoribus inire compulſus eſt.		
	6710	8	Mirãdula recuperat à Gallis, & Mutina Maximil. regi tradit, Bononia itẽ defecit à Pont.	18	1511
			Concilium Gallicanũ celebratur Turonis: Idem continuatur Lugduni.		
			Triopolis in Africa obtinetur ab Hiſpanis.		
			Auguſtæ Vindelicorũ uirgo quędã fuiſſe fer		

C Anni mundi.	Anni Pont.		Anni Imperat.	Anni salutis.
		tur,nomine Anna,ſupra quadrageſimũ agẽs annum,neq; edens,neq; bibens,neq; egerẽs, neq; dormiẽs,quę pijs meditationibus in tan ta uigilia ſaluatoris gratia mirãda & ſtupẽda operãtis ſuſtineri falſo eſt credita,nam ad ex/ tremũ ſuperſtitioſis eiuſmodi præſtigijs tum Cæſari,tũ ditiſſimis quibuſq; imponẽs mere trix fallaciſſima eſt deprehenſa,atq; prædicta urbe proſcripta,tandẽ Friburgi Vocontiorũ aquis,publico iudicio damnata ſubmergitur. Generalis Cõcilij initia tentant Piſis,petẽte Maximiliano Cęſare & Gallorũ rege,& mul tis Cardinalibus adhęrẽtibus aſſiſtentibuſq: Verũ emergẽtibus cauſis,Conciliũ id è Piſis trãslatum eſt Mediolanũ,& inde tandẽ ad Lateranũ indictum.		
		Senatus Conſtantienſis uolens ad Heluetio/ rum fœdus tranſire,à Piſcatorũ tribu in ea ur be impeditur,reſq; uicinorũ opera,ac Cæſa/ ris aduentu in ſtatum firmiorẽ eſt cõmutata.		
		Felix comes de Vuerdẽberg armatus,Andræ am comitẽ de Sunnẽberg in uenatiõe occidit.		
D 6711	9	Põtifex nouũ parat exercitũ,deſcendunt Hel uetij Inſubrium terras uaſtantes ad confinia Mediolani.	19	1512
		Brixiẽſes à Gallis ad Venetos turpiſſime defi ciũt ſuſcepto præſidio Veneto.Item & Bergo mẽſes re infecta abſcedũt:Heluetij neq; præ/ bẽtes neq; cõflictum ſuſcipiẽtes itidẽ abeunt.		
		Brixienſes cõtinuo à Gallis ſuperant,robur Venetorũ cum ciuibus ad multa milia cędun tur:urbs Brixia miſerabiliter diripitur,ira dei credita eſt.		
		Galli hac parta uictoria ad exercitum Põtifi cis,q ſe prope Rauennã receperat,properãt, congrediunt,cruenta cõmittitur pugna ſuc/ cumbit exercitus Põtificis & auxiliariũ eius.		
		Capit Petrus de Nauarra,qui fuerat pro par te Põtificis,& ceciderũt utrinq; cãpiductores multi,inter quos cecidit dux Nemorienſz.du ctor exercitus Gallorũ. Finito hoc bello Ra uenna à Gallis diripitur. Rauennę paulò an/ te natum fuerat monſtrum, cornu in capite, alas habebat,brachia nulla,pedem unum ut auis rapax,oculum in genu,ſexũ utrunq;,in medio pectoris Ypſilon & crucis effigiem.		

NOVA TEMPO

RVM CONTINVATIO GERMANI CVIVSDAM.

Anni mundi.	Anni Pont.		Anni Imperat.	Anni salutis.
		CAESAR Maximilianus Comitia Treuerís cũ principibus regni Germanici agitat, prę lentibus etiam oratoribus Pontificis Romanis, regni Gallię, Angliæ, Nauarræ, Vngarię, Poloniæq; Vbi tandẽ tunica domini incõsutilis reperta narratur.		
		Circa festũ Ioãnis Baptistę seditio magna inter ciues & senatũ Spirę exoritur, quam Maximilianus Imp. sola legatione compescuit.		
		Põtifex interfectis expulsisq; Gallis, Rauennã denuo capit, ac Maximiliano Cæsari, Matthæo Langio proxoneta, reconciliat iterum.		
		Concilĩ generale ad Lateranũ Romæ Iulius ad caput mẽsis Maij inchoarat, in quo prę ter ea quę de animæ immortalitate statuit, nihil memorabile decernere amplius potuit pius pater.		
		Arx munitissima aëriaq; in finibus Hegouiæ, Kregia dicta, iussu Cęsaris à confœderatis Sueuiæ destruitur mense Nouembri.		
		Vicesimo nono die mensis Decembri Maximilianus dux Mediolanensis, filius Ludouici & iam emortui, expulsis per Cæsarẽ Gallis, victor in patriam redit.		
6712	1	Mortuo Iulio Põt. in Februario, paucis dieb. post, LEO X Papa creat, antea Ioãnes de Medicis Florẽtinus dictus, sedit annis ferè nouẽ.	20	1513
		Plebs seditionẽ atrocem aduersus magistratum & senatores Coloniæ excitat, nec pacem furibunda prius admittit, quam optimi opulentissimiq; quiq; securi percussi sunt.		
		Ioannes Nortuegiæ Daniæq; rex, cũ diu multumq; cũ Suetijs, qui ipsum nolebãt regẽ suũ agnoscere, bella gessisset, uita defunctus est, relicto Christierno, eius nominis II filio successore.		
		Henricus rex Angliæ Picardiam deuastat, ac præsidio Maximiliani Cæsaris Taruanensem ciuitatem Gallo eripit, depopulat, & solo æquat: Interea Iacobus Scotiæ rex Angliã eripuit & desolatus est, victorq; ibidẽ finẽ uitæ suæ accepit.		

C	Anni mundi.	Anni Pont.		Anni Imperat.	Anni salutis
			Heluetij Burgundiæ ducatum Cęsaris nomine debellantes, pacem, accepta à Gallo pecunia, inuitis reliquis Germanis faciunt.		
			Principes Bauariæ propter Testamentũ parentis demortui non leuiter dissident.		
			Gallus ad Nouarram Lombardię oppidum, pugna aduersus Heluetios & Cæsarem succumbit, inde adeò Maximilianus Sforcia dux Mediolani restituitur.		
			Zelimus undecimꝰ Imperator Turcarũ, à fratre Ahmato in Bithinia bello petitus, ipsum exuto omni auxilio in Persiã fugere coëgit.		
			Sophi Persarũ rex, Scythiã intra Imaum ingressus, fortissime omnia illic cepisse fertur.		
			Mense Septembri dux Moscobitarum ui occupat arcem Smolentzko, quæ est sub Polonorum dominio in Lituania.		
			Emmanuel rex Portugalliæ Auream Chersonesum, quę Malacha ab incolis dicitur, Saracenis eripuit, unà cum Emporio totius eius		
D			regionis ualidissimo.		
	6713	2	In Sueuia & Vngaria seditiones grauissimæ excitãtur à plebe. Nam in Vngaria Crucigeri cõtra nobiles & sacerdotes, qui tamẽ soler	11	1514
			tia regis pacati sunt breui. In Sueuia der arm Kuntz Vuirtenbergensem ducem exagitat.		
			Ludouicus XII Francię rex sub initia huius anni diẽ extremũ clausit, cui FRANCISCVS Valletius in regno successit.		
			Sigismũdus Sarmatiæ, quæ & Polonia dicit, rex egregiã nactus est uictoriã aduersus Moscobitas, inter Soslam & Boristhenẽ fluuios, occisis plus minus octingẽtis milibus hostiũ, captisq; equitib. quatuor milibus: Ex quibus quod religionẽ Græcã profiterentur, aliquot Romã Pontifici mittuntur, Verum ab Imperatore intercepti, per regem Daniæ saluo conductu in patriam suam reducti sunt.		
			Dux Saxonum Georgius, ciuitatem Thamensem in Frysia hostiliter capit ac diripit.		
			Sophi Persa, Turcarum Imp. Zelimo maximas copias in Armenia maiore trucidat.		
			Pfefferkorn ludęꝰ, ob audaciſſima in Euchari		

stiam

Anni mundi.	Anni Pont.		Anni imperat.	Anni salutis.
		ſtiam facinora, Hallis Saxonũ uiuus crema- tur, forcipibus prius diſcerptus.		
6714	3	Franciſcus Sickingerus, nobilis Germanus, Vuormatiam impugnat.	22	1515
		Tantis incrementis per totã Europã lacus & flumina intumuerunt, ut Germania ad inſtar inſulæ, inter Rhenum & Danubium natare uiſa ſit.		
		Maximilianus Sfortia, procurãte Cardinale Se- dunẽſi, Heluetios cũ ingenti Inſubriũ ac Hi- ſpanorũ manu, Brianſonẽ Alpinorũ oppidũ inuadere iubet: Qua re Galliarũ rex excita- tus, innumeris copijs Alpes ſuperat, inq; ho- ſtium agrum deſcendit, ubi paulò poſt in uigi lia exaltationis S. Crucis, cum Heluetijs prę- lium anceps cõmiſit, nam multos generoſos rex è ſuis eo ueſperi deſiderauit: Die uero ſe- quenti fortuna commutata eſt. Inde Medio- lanum à Gallis iterum unà cum duce capitur.		
		Conuentũ maximũ ac ſplendidiſſimũ Cæſar Maximilianus Viennæ Auſtriæ cũ regibus		
B		Vngariæ, Poloniæ, & Bohemiæ agitat, fœ- dus perpetuum mediante affinitate cum eiuſdem iniuit.		
		Gallus ſalutato Põt. Bononiæ, & victoria ela tus, reditũ parat in patriã, relicto Mediolanen ſibus, Inſubribusq; duce Burbonio: Quẽ Cæ ſar conflato nouo exercitu per Veronenſem agrum adoriẽ, cognita tamen Mediolanenſiũ defectione, Burbonius ad obſidionẽ uſq; Ger manos accedere paſſus eſt. Verũ interea Cæ ſar de morte regis Pannonum certior factus, obſidionẽ ſoluens, domum cum ſuis abijt.		
		Circa initia Decembris, Sabina uxor ducis Vuirtẽbergenſis, à familia Bauarorum, clàm marito ſuo per Dieterũ Spæt Vracho abdu- cta eſt: Quod factũ dehinc fomes multorũ malorũ extitit.		
6715	4	Nouum fœdus rex Franciſcus Galliæ, cum Carolo Auſtrio rege Hiſpaniæ, donatis mu- tuo aureis torquibus, per legatos init Pari- ſijs, in quo multa utrinq; de Nauarræ Neapo litanoq; regnis tractata ſunt.	23	1516
		Ladislao VII Vngariæ & Bohemiæ rege de- functo, Ludouicus II filius ambobus in regnis patri ſucceſſit.		

	Anni mundi.	Anni Pont.		Anni Imperat.	Anni salutis.
C			Gangolphus à Geroltzegk expeditionem		
			mouit in Lotharingiam, quæ uulgo Germa-		
			nis uicinis der speck krieg cognominata est.		
			Ditissimæ argentifodinæ, iuxta ueterē quen-		
			dam puteū, non procul à thermis Caroli IIII		
			Cęsaris, in montibus Bohemiæ forte fortuitu		
			inueniuntur, quæ res uicinos ad colendū eum		
			locū, auspitio emolumentoq; non uulgari Sli		
			corū adeò commouit, ut paucis in annis ciui		
			tatem illic & mansionem non Praga minorē		
			extruxerint. Ea hodie uallis Ioachimica dici-		
			tur opumq; inexhausta scaturigo existit.		
			Desyderius Erasmus Roterodamus Batta-		
			uus Nouū testamentū Græcè & Latinè Ponti		
			ficis permissu emēdat, ac tāta facūdia eruditio		
			ne & diligētia politiores restaurat literas, ut		
			non immerito Phœnix aut Sol Germanicus dictus sit multis.		
	6716	5	Zelimus Turca, capta Nyli Alexandria. Ae-	14	1517
			gyptū omnē igne ferroq; depopulat. Deniq;		
D			adortus Cayrū, urbem eam facile, non tamen		
			citra sanguinem, unà cum Sultano capit.		
			Quo facto Babyloniā uictor pergens, Syriā		
			uniuersam suę quoq; ditioni adjecit cum Damasco.		
			Dux Vrbini Leonis Pont. nepos celebratis		
			nuptijs cum filia comitis Burbonensis, Gal-		
			lorū regi primogenitū filium (quem Delphi-		
			num uocant) à sacris fontibus Ambasię leua-		
			uit, ac Frāciscū nomine patris appellari iussit.		
			Steno Sture inter rex Sueuorū, arma mouet		
			in Archiepiscopū Vpsaliēsem, eo quod patri		
			am regi Danorū, pditurus erat: Qua re Chri-		
			stiernus II cōperta magno exercitu Stockhol		(tur.
			miā obsidet. Verū post duos mēses ingloriō domū remeare cogi		
			Hollandia miris modis diripitur ac uastatur.		
			D. Martinus Lutherus, patria Mensfeldēsis		
			Saxo, professione Augustinēsis monach. primū		
			omniū sese Pont. Romano opponere audet,		
			paucula quędā cōtra indulgētias Papæ initio		
			disserēs, mox alijs subinde disputatiōib. eccle		
			się statū acrius carpens, eiusmodi telā Germa		
			nię orsus est, ut ne lustris qdē tribꝰ sub tegmē		
			integre absoluerit, interrexētib. sedulo Eccio,		

Emsero

Anni mundi.	Anni Pont.		Anni imperat.	Anni salutis.
		Emſero, Prierate, Latomo, Clichtoueo, Roſ-		
		ſenſi, Satzgeiro, Longolio, Coclæo & alijs u-		
		ris quam plurima.		
6717	6	Carolus Auſtriæ Archidux, in regnis Hiſpa-		
		niarum ac Siciliæ inthronizatur primum ſe-		
		ptima die menſis Februarij.		
		Sub mẽſem Iulium Cæſar Maximilianꝰ frequen		
		tiſſima Procerũ Germaniæ p̃ſentia, Auguſt.		
		Rhetiæ comitia celebrat: In qbus et de nepotis		
		ſui ſucceſſione in Imperio, & de cauſis ducis		
		Vuirtenbergẽſis plurima ſunt agitata, Quin		
		& Lutheri negociũ corã Caietano Cardinali		
		Romano non omnino fruſtra uentilatum eſt.		
		Pariſijs tractant̃ ſponſalitia inter Anglorũ re		
		gis unigenitam filiam, & Delphinũ Galliæ.		
6718	7	Maximilianꝰ Imp. P. F. Auguſt. apud Vuels	26	1519
		xtatis ſuæ quinquageſimo nono anno, ac no-		
		no menſe Ianuarij, die duodecimo uita defunctus eſt.		
		Sub mẽſem Aprilem Vdalricus dux Vuirten		
		bergenſis municipium imperiale Reutlingã,		
B		bello adorit̃, obſidet ac capit: Cõfœderati ue		
		ro Sueuiæ hominem non modo hac urbe con-		
		feſtim ejciunt, ſed & tota ſua ditione bis eo		
		anno pelſunt: nam Heluetico milite fretus ali		
		quanto poſt primam exactionem ad patriam		
		ſuam iterum aſpirabat.		
		Carolus eius nominis V, rex Hiſpaniæ Sicilia	CAROLVS V,	
		rũ, &c. Archidux Auſtriæ, dux Burgũdiæ, &c.	Romanorũ Cæ-	
		die uiceſimo octauo menſis Iulij Francofur-	ſar annis.	
		diæ nõ admodũ paribus electorũ principũ uo		
		tis, Imperator Cæſar eligit̃, quod illi in Hiſpa		
		niam Fridericus Comes Palatinus Rheni &		
		dux Bauariæ mox nunciatum ablegatus eſt.		
		In Picardia regis Galliæ atq; Angliæ concilia		
		bulum cũ ſuis etiam coniugibus plane trium-		
		phantium more agitant.		
6719	8	Subito quodã & planè Lymphatico ſpiritu	1	1520
		omnes Bauarorum uicini correpti, undiq; for		
		moſam Mariam Ratiſponæ miraculis claren		
		tem, inuiſere properant, ea in deſtructæ Iudæ		
		orum Synagogæ locum collocata erat.		
		Trabs ignita & iris, apud Viennã Pannoniæ,		

Digitized by Google

Anni mundi.	Anni Post.		Anni Imperat.	Anni salutis.
		Cæsariani milites, opera Leonis X, Mediolanensium tum arcem, tum ciuitatẽ, pulsis Gallis, recipiunt.		
		Christiernus II Daniæ & Norwegiæ rex, tumultuãtibus Suetijs, auxiliantibusq; Lubecensium confœderatis, ex patria cum coniuge propellitur in exilium.		
		Leo X Papa, Romæ attonito morbo subito corruit mense Decembri.		
6721	1	ADRIANVS, VI patria Derthusiẽsis Germanus, mense Ianuario Pontifex Romanus, absens, in gratiã Imperatoris, creatur, sedit anno uno, & mensibus aliquot.	3	1522
		Ioannes eius nominis III, rex fit Lusitaniæ defuncto Manuele.		
		Post discessum Caroli Cæsaris in Hispaniã, Ferdinandus princeps, mutatis & regẽtibus & aulicis antiquioribus, nobiles aliquot, ac ciues Viennenses securi apud Nouam ciuitatẽ Austriæ percussit.		
		Ioannes Reuchlinus Phortzensis, uir Hebraicè, Græcè & Latinè doctissimus, legum consultissimus, ac triumuir Sueuiæ, qui primus inter Germanos Comœdiam scripsit, primusq; Latinis Hebræas literas simul & artem Cabalisticam reddidit, post triumphatos Domini castros sexagenario maior, in thermis Vuirtenbergensibus mense Iulio moritur.		
		Conuentus principũ regni Germanici apud Norimbergam congregatur, ubi noui Pontificis legatus in causa Lutheri plurima egit, ac Vngari nequicquam auxilium aduersus Turcam implorare potuerunt.		
		Turcarum Imp. Solymanus, post longam terra mariq; obsidionem, Rhodum hactenus inexpugnabilem insulam, & munitissimam Ioannitarum ciuitatem, incredibili Christianorum damno uincit & occupat.		
6722	2	Georgius Fronsperg, ductor Cæsariani exercitus, Heluetios iuxta Bygoggium in agro Mediolanensi, unà cum Gallis superat.	4	1523
		Cõfœderati Sueuorũ, exercitum ualidissimũ aduersus centauros in Franconiam duxerũt,		

ubi

Anni mundi.	Anni Pont.		Anni imperat.	Anni salutis.
		ubi latiunculorum uocabulum plus minus ui-		
		ginti tres arces oppugnantur diruunt & incendunt.		
		Franciſcus Sicckingerus Epiſcopũ Treuiren		
		ſem ſtrenuo armis inceſſens, paulò poſt à Phi		
		lippo comite, puinciali Haſſiæ, & Ludouico		
		Palatino comite Rheni, epiſcopo eidem opi-		
		tulantibus. in arce ſua Nanſtall obſidetur, ac		
		ictu Bombardę corruens, finem uitę & bello-		
		rum ſuorum facit.		
		Diſputatione publica D. Ioan. Fabri & Zuin		
		glius, de ſacrificio Miſſæ, Sanctorũ inuocatio		
		ne. Sacerdotũq; coniugijs, Tiguri cõmittunt.		
		Inundationes autumnales, ac tẽpeſtates hor		
		ridæ in Betica Hiſpania, regnoq; Neapolita-		
		no, urbes aliquot ac caſtella integra ſubmerſere.		
		Hadriano VI Pont. (quẽ Itali quidam in admi		
		niſtrãda republica uel hebetis ingenij, uel de-		
		prauati iudicij fuiſſe ſcribunt) uita defuncto:		
		Sub mediũ mẽſis Nouemb. CLEMENS VII.		
D		Medicus Florentinus, à ſenatu Cardinalitio		
		Papa Romanus eligitur, ac ſedit decẽ annis		
		& undecim ferè menſibus.		
6723	1	Viginti cõiunctiones errantiũ ſyderum, tum	5	1524
		mediæ, tum magnæ aſtronomis uocatæ, maio		
		re ex parte in ſigno aqueo ſub mẽſem Februa		
		riũ acciderunt. Quibus Aſtrologi quidã per-		
		moti, Diluuiũ prędagire auſi ſunt orbi: Quũ		
		potius inauditã illã & mox ſubſequentẽ mun		
		di mutationem proculdubio ſignificauerint.		
		Villacum Carinthię ciuitas, ædaciſs. ignis uo		
		ragine, tota abſumitur, quod & Carniolenſiũ		
		metropoli Labaco, ultra dimidiã ſui partem		
		accidiſſe fertur.		
		Vlrichus Huttenus, eques Germanię doctiſ-		
		ſimus, & Poëta elegantiſſimus, poſt expoſtu		
		lationẽ cum Eraſmo, rediens è thermis Pfef-		
		ferſianis, apud Heluetios ex morbo Gallico		
		miſerrime obijt.		
		Nicolaus Storckius fanaticã illam Anabap-		
		tiſtarum doctrinã, primus omnium, in Ger-		
		mania ſerere cœpit.		
		Nicol. Leonicenus Vicẽtinus, rerũ naturæ ab		
		ditiſſimarũ experiẽtiſſimus, Græcè & Latinè		

doctiſſimus

Anni mundi.	Anni Pont.		Anni Imperat.	Anni salutis.
		doctissimus philosopho et medicus ætatis suę		
		nonagesimo sexto anno, cũ iã æternis monu		
		mẽtis in arcem immortalitatis sibi gradum fe		
		cisset Ferrariæ homo esse desijt.		
		Albis Saxonię fluuius, immense adauctus, ri		
		pas & alueum suũ multis in locis ad aliquot		
		stadia excessit aruaq; diripuit.		
		Gallorum rex Franciscus sub initia autumni		
		Mediolanum capit. Post cuius discessum in		
		patriã, dux Burbonius, cõscripto milite, maxi		
		me Germanico, Prouinciã subito ingressus,		
		Massiliam obsidione tentauit.		
6714	2	Rex Gallię exercitũ numerosissimũ in Lõbar	6	1525
		diam ducens à Germanici Cæsaris milite, Fe		
		bruarij uicesimo quarto die apud Papiã, me		
		morabili pugna superatus & captus est.		
		Perempti sunt ex parte regis eo prælio præter		
		gregariorum innumeram multitudinem, Ad		
		miraldus & Magister equitum Francię, dux		
		Lotharingię, comes de Nassauu, comes ab Or		
B		temberg, comes Tenderensis. & alij q; pluri		
		mi Barones nobilesq;. Capti uero sunt, rex		
		ipse Frãcisc us, rex Nauarræ frater regis Sco		
		torum, comes de Lupfen, princeps Thelau		
		mix, Fridericus de Bessula, dominus Sanpoli,		
		unà cum tota aula regis, & aliquot militibus Heluetiorũ.		
		Ductores copiarum Imp. Caroli erant, Geor		
		gius Frõspergus, Marcus Psitacus ab Emps,		
		Carolus dux Burbonij, Marchio de Piscera		
		& Nicolaus comes de Salmis.		
		Gallus captiuus primo Cremonam, inde in		
		Hispaniam ad Cæsarem ductus, ubi post lon		
		gam custodiam datis obsidibus, tandem cle		
		mentia Caroli patrio restitutus est regno.		
		Interea Cæsariani, totã Insubriã ac ducatum		
		Mediolanensem pacate possident.		
		Illustrissimus sapiẽtissimusq; Saxonum dux,		
		princeps elector, D. Fridericus, qui rex Ro		
		manorum post Cæsaris Maximiliani obitum		
		dictus, maluit Carolo Austriaco Imperij ho		
		norem deferre, quàm uel se uel ditionem suã		
		ambitiosius onerare: Fato naturali per hos di		
		es defunctus est.		

Thomas

C Anni mundi.	Anni Pont.		Anni Imperat.	Anni salutis
		Thomas Muntzerus uulgus apud Turingos perſuadet gladium Gedeonis deo ſibi ad occidendũ omnes impios traditum eſſe: Similiter & apud Sueuos Chriſtophorus Schapplerus aliquot articulos de Chriſtiana libertate, de nõ dandis decimis redditibusq́, &c. ꝓmulgauit: quibus crabronibus ſex ſeditioſorum hominum & ruſtica turba paſſim, uſque adeò per totam Germaniam contra monachorum nobiliũq́ exactiones excitata, ſæuire armis, latrocinari denicq́ & magiſtratus ſuos inclementiſſime debellare cœpit, ut non modo in tyrannidẽ ſuperiorũ iuxta inſtitutum animaduertere, uerũ etiam faſq́ piumq́. quo iure, qua iniuria, è medio tollere exiſtimata ſit: Eam furiam tamen prudentia principũ, & in primis confœderatorũ Sueuiæ exercitus, opinione citius coërcuit, nam quatuor ad ſummũ menſibus, pluſquã centena millia tumultuantiũ ruſticorum apud utramq́ Sueuiã, Franconiam, Byntzgouiam, Elſatiam & Thuringiam, Euangelio abutentium, occiſa feruntur.		
		Andreas Gritti, poſt Antoniũ Grimanũ ſeptuageſimus nonus dux Venetijs creatus eſt,		
6725	3	Carol. v Imp. inuictus, nuptias quã ſplẽdidiſſimas decimo die Ianuarij, cũ Iſabella Portugalliæ regis inclyta ſorore, Hiſpalis celebrat.	7	1526
		Bruchi, Locuſtę et Moluri omnia terrę naſcentia, olera, fructus ac frumenta bis hoc anno in tota Apulia depaſcuntur.		
		Turcæ ingenti exercitu Vngariã uaſtãtes, nemine repugnante Petrouardiniũ diriſſima obſidione premunt ac capiũt, deinde prope Danubium hoſtiliter aſcendẽtes, caſtra in agro Quinq́ eccleſiẽſi figũt: quo loco rex Ludouicus illis parua & maxime Germanorũ manu ſtipatus (nam Vuayuoda apud Septẽcaſtrenſes potiſſimas Vngarorũ copias detinebat) occurrere uolens, iuxta Mohatz uillã menſe Auguſto fortiter pro patria cum ſuis occũbit. Solymannus uictoria tam cruenta ferocior factus, igne ferroq́, utranq́ fluminis ripam longe lateq́ Strigoniũ uſq́ depopulatur, & deci		

moquinto

Anni mundi.	Anni Pont.		Anni imperat.	Anni salutis.
		mo quinto Septembris die Budam funditus di		
		reptam incendit, ac præda onustus, iterũ nemi		
		ni prohibente aut insequente, Cõstantinopo/		
		lim cum tripudio abit.		
		Philippus illustris Hassiæ prouincialis Co/		
		mes, studiũ Margpurgẽse de nouo liberalissimis stipendijs erigit.		
		Clemens VII Pont. dux Mediolanensis, rex		
		Angliæ & Veneti, rogante Parlamenteo Gal		
		liarũ senatu, fœdus cũ omnibus Hetrurię Lõ/		
		bardiæq; ciuitatibus cõtra Imp. Carolum ine/		
		unt, si uel hoc pacto Hispanos Germanosq;		
		ex Italia commodius ejcere possint.		
		Põt. Max. cõiuratorũ anteſignanus, sub men		
		sem Septẽbrem nõ paruũ aduersus Carolum		
		V conscribit exercitum, cuius negotij gratia		
		cuestigio Fronspergus cum Sueuis peditibus		
		Italiam petit, Cæsarisq; partes egregie tuetur.		
		Hugo Episcopus cum suis Canonicis, relicta		
		Cõsũtãtia leues & ciuiles ob causas, ultro Mer		
		spurgũ ac Vberlingã proficiscit, unde ille in		
		antiquũ ciuitatẽ reditus haud facillime sperat.		
6726	4	Ferdinandus Archidux Austriæ, electus Bo/	8	1527
		hemorũ rex, uicesimo quarto mensis Februa		
		rij die, ab Olomucensi Præsule maximis cere		
		monijs Pragę cum uxore coronatur.		
		Vehementissimus quidã ab Oriente uentus,		
		tantum tamq; dirum cicadarũ in Poloniæ re/		
		gnum cõiecit agmen, ut & hominibus & bru		
		tis præ his periclitandum fuerit.		
		Dux Vrbinas uaria apud Italos pro parte Põ		
		tificis, aduersus Cęsarem, Venetorũ cõsilio machinatur.		
		Romana urbs ab exercitu Caroli Imp. sexta		
		die Maij ex improuiso capitur, uastatur, & in		
		decimum quintũ diem usq; miserabiliter diri/		
		pitur. Pont. ipse in Mole Adriani obsessus,		
		post plurimas illusiones, cũ aliquot Cardina/		
		libus & Episcopis in manus Germanorũ Hi/		
		spanorumq; sese totũ dedere coactus est: Ve		
		rum mitissimus Cæsar, qui uincere quidem no		
		uerat, uti autẽ uictoria nescíebat, mox Ponti/		
		ficem libertati pristinę donari iussit.		
		Poloni à Tartarorũ Bathoris Cam filio into		

Anni mundi.	Anni Pont.		Anni imperat.	Anni salutis.
		litam crudelissimorum hominum eductã frequentiam, regionem ipsorum depopulantẽ, infestis signis partim adoriunt & cædunt, partim fugant & capiunt.		
		Rex Ferdinandus bellicas copias ad recuperandũ hęreditariũ suũ regnũ, qd illi ui Ioan. Zepusiensis comes & præfectus prouincialis Transsyluanię fauore incolarũ prępripuerat, Budã prævalide ducit, ubi pactis comitijs rex Vngarorũ deligit, & paulo post apud Albã regalẽ mẽse Octobri sacro & ad eiusmodi põpã peculiariter destinato diademate redimit.		
		Cazymirus Brãdenburgẽsis Marchio, ductor exercitus eius primarius, dysenteria in hac expeditione diem extremum clausit.		
		Horribile astrum apud Vuestriam Medioma trices & Treuiros uisum est.		
		Albertus grandis magister Teuthonicorũ militum, ex familia Marchionum Brandenburgensium, ducta Polonorũ regis filia, dux Prussię factus est.		
D		Ciues Constantienses, Tigurinis & Bernensibus prępcipuis Heluetiorum pagis, mense Decembri confœderantur.		
6727	5	Hẽricus dux Brunsuicẽsis mille selectissimos equites maiori ex parte Cataphractos, et Marcus Pfittacꝰ ab Emps nobilissimos quosqꝫ pedites, ex mãdato Imp. sui, in Italiam aduersus Venetos Laudam eduxerũt: Pestili tamẽ morbo quodam, unà cum cõmeatus penuria, fatigati, omnino re infecta Germaniam pauciss imis comitibus redierunt.	9	1528
		Bernæ Vocontiorũ disputatio publica, cõtra essentialem corporis Christi præsentiã in Eucharistia ac de tollendis ex ecclesia tum altaribus, tum simulachris habita est.		
		Galli Venetorũ auxilio Neapolim uehementi ac fortissima obsidione ad defectionem sollicitarunt. Germani uero & qui in præsidio illic erant Hispani, dũ mense Iulio hostes epidemia pressi, æstum quoqꝫ pro more uitarent, facta eruptione palantes incautosqꝫ ac internitionem ferè usqꝫ trucidauerunt.		

Per

Anni mundi.	Anni Pont.		Anni imperat.	Anni salutis.
		Per totam fermè ſuperiorem Germaniam, ingens grando arboribus uineis & frumẽto damnum dedit maximum.		
		Philippus Heſſorũ princeps, expeditionem in Epiſcopos Mogũtinum, Herbipolenſem, Bambergenſem, & reliquos ipſorum complices parat: Eam poſtq; ingentem pecuniæ extorſiſſet uim, ſequẽti anno cũ cõfœderatis Sueuiæ, facta utrinq; pace facile complanari paſſus eſt.		
		Fame plurimi mortales hoc anno apud Inſubres & in Venetorum regione perierunt.		
		Dux Geldriæ, dum occupata Hollandia, Epiſcopum Traiectẽſem diu iam debellaſſet, tandem uerſa uice armis propulſatus, concordiã cum Epiſcopo iniit.		
		Proceres comitatus Tyrolẽſis, cũ quinq; antiquioribus Heluetiorũ pagis cõſpirãtes, cauſa fuerũt ut cõfœderati ſuperiorum Rhetorũ, Abbatem S. Lucij Curiæ capite plecterent.		
		Prope Eſſelingã Necari mõſtrum natũ eſt, infans uno capite, quatuor aures, quatuor brachia, quatuor itẽ crura pedesq; ac duplicẽ manum habẽs.		
6728	6	Comitia regni Germanici apud Spirã celebrãtur, de rebus fidei, & ſtratagemate contra Turcas.	10	1529
		Pluuioſiſſima æſtas hoc anno & terræ omnia naſcẽtia miſere paſſim peſſundedit, & peſtilentẽ ephemerã, quã uulgus ſudorẽ Anglicũ uocauit) toti Germaniæ prius incognitã peperit.		
		Rhodienſes milites S. Ioan. Baptiſtæ, auxilio Caroli Imp. v Melitã inſulam Saracenis ſub finem Iulij eripiunt.		
		Tigurini & Bernenſes contra Lucernanos & quatuor antiquiſſimos Heluetiorũ pagos bellum mouẽt, quod reliqui tamen ipſorum confœderati unà cum Argentoracẽſium legatis, numerata pecunia, compoſuerunt.		
		Carolus v Cæſar, ſoluẽs ab Hiſpanijs, ingenti claſſe Genuã menſe Auguſto appulit: ubi Veneti concordiam multo auro ab ipſo emerunt, ac rex Galliæ, intercedente affinitate, filios ſuos obſides unà cum pace pacta, ab eodem Imperatore impetrauit.		

	Anni mundi.	Anni Pont.		Anni Imperat.	Anni salutis.
C			Soleymānus Turcarum magnus Cæſar, nutu		
			Ioan. Vuayuodę, potentiſſimum exercitum		
			haud modico damno in Vngariā ducit, & ca		
			pta iterum Buda, aliis q; oppidis, Auſtriā inſe		
			ſtiſſime intrat, Viennam urbem diriſſime inua		
			dit, uiginti quatuor dies incredibili oppugna		
			tione obſidet, ac ad Eneſum uſq; cuncta hoſti		
			liter diruit & proſternit, re tamē infecta, tandē		
			graui ſuorum iactura ignominioſe Viennam,		
			Germanici Imperij ſtipendijs uirtuteq; acer		
			rime defenſam, deſeruit & aufugit.		
			Primipili Lutherani et Zuingliani dogmatis,		
			Marpurgū à comite prouinciali Heſſorum		
			D. Philippo conuocati, in alijs Chriſtianæ fi		
			dei articulis ſat bene, in Sacramento uero ne		
			gocio minus conuenire potuerunt.		
			Franciſcus Sfortia, præter meritū, liberalitate		
			Caroli Imp. in Mediolanenſem reſtituitur ducatum.		
			Imp. Carolus inuictus cū Pont. Rom. fratre		
D			Ferdinando, Gallorū, Anglięq; regibus, Sa		
			baudienſiū, Mediolani, Montis ferrati. Man		
			tuæq; principibus, ſimul & cū rebus publicis		
			Senenſiū, Genuenſium, Lucanorū, &c. fœdus		
			ſanctiſſimū, Bononiæ menſe Decembri iniit.		
			Per idem tempus & Argentoracenſes Tigu		
			rinis, Bernēſibus ac Baſilienſibus fœdere iun		
			guntur.		
	6719	7	Carolus V Imp. Auguſtus, uiceſimo quarto	11	1530
			menſis Februarij (quo & natus eſt) die, eiuſmo		
			di pompa celebritate ac feſto, nulla tamē ferè		
			Germanicorū principū præſentia, à Clemen		
			te VII Pont. coronatus eſt Bononiæ quali ne		
			mo hactenus Cæſarum conſueuit unquam.		
			Mox relicta Italia Cæſar Carolus Germaniā		
			ingreditur.		
			Iudęis per totā fermè Europā, Africamq; ne		
			ſcio quæ ſpes Meſſię ſui affulſit, adeò ut ruffo		
			rum Iudęorū (quos Magog in Caſpijs monti		
			bus incluſum uocant) præſidio non modo ter		
			ram ſanctam à gentibus ſe recepturos, ſed &		
			regnū Iſrael reſtitutū iri iam plurimorū qui		
			dem ſeceſſu, uerū uano ſucceſſu adſeruerint.		

Celeberrima

Anni mundi.	Anni Pont.		Anni Imperat.	Anni salutis.
		Celeberrima Cæſar Auguſtę Vindelicorũ comitia peragit, ubi poſt uarias Epiſcoporũ & Cardinalis Cãpegij de negotio fidei conſultationes, Saxoniæ ducis ac ſuotũ aſſeclarũ (quos Lutheranos nominãt) cõfeſſio audita primo eſt: Deinde quatuor imperiales ciuitates Argentoraceũ uidelicet, Cõſtantia, Lindauiũ & Memminga ſuæ ſacramentarię rei rationem quoq; priuatim reddiderunt: Tandem factis maximis ſumptibꝰ, cõuentus hic, à toto Chriſtianorũ expeditus orbe, nullum certũ auctorum finem, odio plus quàm fatali quorundã, à pio Imperatore ſortiri potuit.		
		Sub æſtatẽ huius anni Buda à regis Ferdinandi exercitu capitur, mox tamẽ à rege Ioanne, Vuayuoda dicto, recipit, atq; ita utrinq; duo illi pro regno Vngariæ in annũ uſq; ſequentẽ, & eo amplius, diuerſo Marte digladiant.		
		Ioannes Stœphlerinus Iuſtingẽſis, mathematicus & Aſtronomus acutiſſimus, Tubingæ octogenarius fato naturali conceſſit.		
		Florentia Hetruriæ florentiſſima urbs, ob neſcio quas in Medicum familiam iniurias, plus minus undecim mẽſibus à Pontificijs Cæſarianiſq; obſeſſa copijs, ad extremũ dum nullis conditionibus ab Imp. reciperetur, armis & fame expugnata, ſeſe Papæ nõ leui ciuium libertatiſq; iactura, dedere coacta eſt.		
		In hac expeditione Princeps Auraicẽſis à Piſanis, Florentinorum ſocijs, interemptus eſt.		
		Die octauo Octobris hora undecima noctis, fluuius Tybris ſubito excreſcens, non modico damno Romam ſubmerſit.		
		Antoninus dux Sabaudiæ (quẽ nuper admodum ab affine ſuo Cæſare regem creatũ multi prædicant) Genouenam ad lacũ Lemannũ, quibuſdam, ut fertur, artibus in ſuum ius pertrahere diu antea uiſus, nunc implente Epiſcopo eius loci, politis caſtris urbem circũuallat, at Heluetiorũ quorundã auxilio in ditionem ſuã irrumpente, liberã eam dux dimiſit.		
		Die quinto Nouẽbris Seelandiæ & Hollan-		

Anni mundi.	Anni Pont.		Anni Imperat.	Anni salutis.
		diæ maxima fuit aquarum inundatio ſubmerſioq; multorum locorum.		
		Hoc idem Antuerpię & in Flandria uicinisq; oppidis accidit.		
		Margarita Aultria, inferiorum Germaniæ domina, moritur menſe Decembri, in cuius locum Imperator Mariam uiduam & ſororem ſuam ſubſtituit.		
6730	8	Ferdinandus Vngariæ & Bohemię rex ſereniſſimus quinto die Ianuarij apud Coloniam Agrippinam præſente fratre Carolo Imp. à principibus Imperij, rex Romanorum eligitur, ac paulò poſt Aquisgrani coronatus, conſors regni Germanici à Cęſare recipitur, reclamante Saxonum duce electore, quod præter Aureę bullæ uſum iſta fierent.	12	1531
		Terræmotu apud Portugallenſes, tota fermè Lyſiboną paucis ædibus illęſis concutitur.		
		Tumultuątib. ad Boriſthenē Tartaris, Vuayuoda quidā Vualachię, Poloniæ regi Poccuzæum comitatum menſe Februario armata ui ademit.		
		Leonora, ſoror Caroli & Ferdinādi Imp. ſub initia menſis Martij Galſorum regi Frāciſco, apud S. Dionyſiū feſtiuiſſimo triumpho deſponſata ac Gallię regina inuncta eſt.		
		Turcæ Sicyliarum regnum nauali prelio prędabundi adoriuntur, incolarum tamen & Hiſpanorum manu ſtrenue abiguntur.		
		Rhetiæ ſuperioris confœderati, uulgo Griſei appellati, ab Heluetijs ducęq; Mediolanenſium adiuti, propter inſidias Valli Thelinæ ſtructas, arcem Muſſis ad Larium ſiue Comenſem lacū ſitā, cū oppido Lecck, diu infeliciter obſident: Tandem uero poſt integrū annum, Caſtellanum ipſum certis conditionibus expellunt, arcemq; illam ſolo æquāt.		
		Sophi Perſarum, in Armenia iterū urbes aliquot Turcarum capit.		
		Interea tempus & Ioannitæ Melitenſes, ſex prætorijs nauibus mercaturam ſimulantes Methonem in Peloponneſo deprædantur ac diripiunt.		

Byllibaldus

Anni mundi.	Anni Pont.		Anni Imperat.	Anni salutis.
		Byllibaldus Burckheimerus patricius Noricus, utriusq; literaturæ, mathematices & legum consultissimus homo, diem extremũ in patria obijt.		
		Principes & ciuitates Euangelio (ut aiunt) fauentes, passim per totam Germaniam inter se confœderantur.		
		Stella comata toto quasi Augusto in occidente sub signis Cancri, Leone, Virgine & Libra apud arcturum uesperi apparuit.		
		Quinq; antiquiores Heluetiorũ pagi, ueteris debellationis memores, Tigurinis atrox inferũt bellum, mense Octobri Huldenrichum Zuinglũ una aliquot alijs occidũt: Poltremo rescissis omnibus nouis fœderibus, mense sequenti pax iterum uniuersæ Heluetiorũ societati data est.		
		Ioannes Oecolampadius Vuinspergensis, trium linguarum peritissimus, ex ulcere cancroso Basileæ uitam obijt.		
6731	9	Rex Anglię Hẽricus VIII, dũ Iacobi V Scotorum regis ditionẽ infestis copijs inuasisset, ho	13	1532
B		stes nõ solum patriã suã propugnãtes, sed & se suumq; agmen non parua iactura domũ fugãtes sentit.		
		Imperator Carolus V, relicta Brabantia, mense Maio Ratisponã cum rege Ferdinando uenit, comitia de ppulsando ex Pannonijs Turca cum Heroibus Germaniæ celebraturus.		
		Interim Archiepiscopus Mogũtinus, & Palatinus comes Rheni principes electores, multa cũ Ioãnis Saxoniæ ducis, ac Philippi, puincialis comitis Hassiæ, principũq; Lunæburgi cõfœderatis, de religione, electionisq; Ferdinandi ad probatiõe, Suuinfurdiæ dein & Norimbergæ agitarũt: Quibus tandẽ mãsuetissimus Cęsar ad futurũ usq; generale et Christianũ cõciliũ pacẽ firmauit.		
		Turcarum Imp. Soleymãnus mẽse Iunio innumerabili exercitu p Vngariã secũdo iam ad fines Germanię ingressus, incẽdijs ac cædibus grassari cepit, obsessosq; incassum plusq; uiginti dieb. oppidulo Gũtz, magna ruina Austriã, Carinthiã et Styriã depopulatꝰ est: Donec cõmuni sacri Imperij armata expeditione (cui Carol. Imp. Germanorũ propria pſona tã		

glorioſiſſime

	Anni mundi.	Anni Pont.		Anni Imperat.	Anni salutis
C			glorioſiſſime quã victorioſſime interfuit)de territus,amiſſis plurimis equitibus imperfecta re ludibrioſe retrocedere compulſus eſt.		
			Andræas de Auria Genuenſis,ex mandato Caroli v ſub hoc bellũ fortiſſima claſſe,Coronem ciuitatem Peloponneſi,expulſis Turcis,cepit:Ea tamen poſt biennium Turcis reſtituitur.		
			Nouus cometa Septembri & Octobri,mane iterum ſub Virgine,Libra,ac Scorpione,intra tropicos circulus eſt uiſus.		
			Carolus Cæſar per Foroiuliũ Mantuã abijt, undePapam Clementem denuo Bononię magnificentiſſime conuenit.		
			Altera die Nouẽbris Friſij,Hollandi,Seelandi,ac Flandrenſes,improuiſo & ueluti Deucalioni diluuio iterum periclitantur.		
			Frãciſcus Galliarũ,& Hẽricus Angliæ reges, conuentu maxime magnifico Caleſij congregantur.		
D			Apud Lindauiũ in lacu Acromo monſtrũ habitũ eſt,uitulus per totum duplex,bina habẽs capita,octoq; pedes,unico coalitus uentre ac pectore.		
	6732	10	Cæſar Carolus v poſtq; pacẽ Italianis principibus ciuitatibusq; ſtabiliſſet,mẽſe Aprili ornatiſſima claſſe Genua ſoluit,atq; paucis diebus Hiſpaniã nõ ſine ſuorum ſumma congratulatione adpulit.	14	1533
			Cacodæmon Sagæ cuiuſdã cauſa,oppidum Schilttachẽſe in Germania ſupiore,funditus combuſſiſſe ipſo Paraſceues profeſto fertur.		
			Tertius cometa intra bienniũ effulſit,hic à fine Iunij per Iuliũ totũ in principio uſq; Auguſti,ſub parte Septẽtrionali Galaxiæ,Geminos Taurum & Arietẽ retrò aſcendendo perambulauit.		
			Hiſpanienſes nautæ,ductu Imp. Caroli,incognitas quaſdam inſulas,tanti auri & argenti copijs refertas,ut incredibiles dictu ipſarum ſint diuitiæ,hoc anno primum & inuenere ex nouo,& armis ceperunt.		
			Andręas Alciato Mediolanẽſis,iuris et humanitatis omnis doctiſſimus prudẽtiſſimusq; uir, poſtq; Biturigibus in ſingulos an.octingentis coronatis cõductus à Gallis,leges ciuiles		

Anni mundi.	Anni Pont.		Anni imperat.	Anni salutis.
		non parua laude profeſſus eſſet, tandē in pa		
		triā ampliore ſtipendio pro reſtauratione ſtu		
		dij Ticinenſis ſiue Pauienſis uocatus eſt.		
		Pont. Max. Maſſilię conuentū cum Gallorū		
		rege agitat, ubi poſt alias multas machinatio		
		nes, Hēricus dux Aurelianus Chriſtianiſſimi		
		regis Frāciſci filius, neptē quandā Beatiſſimi		
		patris Clementis, Vrbani titulo decoratam, ducit in uxorem.		
		Terræmotus inſolitus, ac uaſtiſſimus uentus		
		Curiā Bludentū, Velcurionē, Sangallū & ui		
		cinas Rheno regiōes decimo ſexto Nouem		
		bris circa mediū noctis terribiliter exagitat.		
		Nobilis illa Sueuorum liga confœderatioq;		
		poſt longas pluriū conſultationes diſſuaſio		
		nesq;, tandē procurāte etiam Gallorū rege rumpit ac diſſoluit.		
4733	11	Infelix annonæ caritas, ſex iam annis conti-	15	1534
		nuę, Germanos, & præcipuo Rhetias, premit.		
		Monſterienſes ciues, admiſſa ex Hollandia		
		Fryſiaq; Anabaptiſtarū illuuie, Epiſcopū ſu		
		um urbe ejciūt, ac totā Vueſtphalorū gētem		
		non immerito aduerſum ſe utrorunq; inſigni clade concitant.		
		Vdalricus dux Vuirtembergenſis, Heſſorū		
		principis auxilio, patriam ſuam recuperat,		
		& omnes inimicos ex ea fugat mēſe Martio:		
		Poſtea ducis Saxoniæ Ioannis Friderici ele-		
		ctoris opera, certis conditionibus pax cum		
		rege Ferdinando facta eſt.		
		Sophi Perſarū rex potentiſſimus & Chriſtia		
		nus, Turcis acerrimo prælio ad Euphratē flu		
		uium cōgreſſus præfectū ipſorū Abrahamū,		
		uulgo Ymbrai Baſſa uocatū, cū toto exercitu		
		ſuperauit: Quā cladē dum Imp. Soleymānus		
		ex Epiphania Tauros uſq; infeſto cruentiſſi		
		moq; agmine uindicatū, pperaret ac iam uin		
		ceret, à Sophianis intercluſus uix in Syriā uiuus effugere potuit.		
		In uniuerſo Poloniæ regno, tantæ inundatio		
		nes hac æſtate fuerunt, areſcēte reliqua Euro		
		pa, ut Craccouię & Caſymiriq; lapideos pon		
		tes mœniasq; cū multis ædificijs rapidiſſima euerterint flumina.		
		Apud Bredauium Brabrantiæ oppidum no		
		ningentę & ſexaginta domus fortuito igne		
		uiceſimo quinto die Iulij exuſtę ſunt.		

Anni mundi.	Anni Pont.	Anni Imperat.	Anni salutis.
	simum dictu) nudi incedere non uereantur.		
	Impator Carolus inuictus, relicta Hispania,		
	Sardiniã primo, dein Siciliã, ac tandem Car		
	thaginẽ ingẽti classe, Italico, Hispano & Ger		
	manico milite stipatus, mense Iunio abijt.		
	Vrbs Monsteriũ postquã rebus omnibus in		
	medium collatis, iussu Phanatici cuiusdam		
	prophetæ, regẽ sibi propriũ ex sanctore con		
	stituisset, nouumq; remersorũ templum per		
	sedecim integros menses fortissimo spiritu		
	propugnasset, altera post Ioannis Baptistę,		
	nõ sine fatali numine ab Imperij auxilijs de		
	mum capta, & antiquo domino tradita sce		
	ptra Anabaptistis perpetuo abstulit.		
	Carolus Imp. capta ciuitate Tunissa, totoq;		
	eo regno subacto, Barbarossam cum omni		
	bus pyratis in ordinem quasi redegit disper		
	sitq;, ac indicto solum tributo, rege Altza		
	cheno, prius expulso, cãcta præter arcẽ Col		
	letinam integre restituens, Panormum de		
	nuo saluus cum suis adpulit.		
	Interea tempus Barbarossa uix effugatus, mi		
	norem ex Balearicis insulam flamma ac fer		
	ro depopulatus est: Quin & Punica leuitas		
	ueestigio Andreæam ab Auria rursum, nauali		
	armatura, Cæsaris nomine, cuncta firmius a		
	pud Tunissam stabilire, & in seditiosos inco		
	las grauissime animaduertere coëgit.		
	Thomas Morus, uir prudẽtissimus, omnisq;		
	literaturæ antistes, iam grandis natu post ma		
	ximas dignitates apud Londinum Angliæ		
	securi percussus est.		
	Creberrima fulmina tonitruaque inaudita		
	Germaniæ urbes hac ætate plus solito ter		
	ruere, quemadmodum & pluuiosissimus au		
	tumnus supra modum uineis & Baccho no		
	cuit.		
	Apud utramq; Pannoniam cõuenticula con		
	siliaq; frequentissima, inter regem Ferdinan		
	dum, Turcę legatos, & Vuayuodam de pa		
	ecificanda Vngaria habita sunt.		
	Cimbri & Teutones de regnis Daniæ &		

C	Anni mundi.	Anni Pont.		Anni Imperat.	Anni salutis.
			Nortuegię maximis ſumptibus, terra mariq; adhuc acerrima prælia gerunt.		
			Sponſalia inter Sigiſmundum Poloniæ regis unicum filium, & Elizabetham regis Vngarorum & Bohemiæ primogenitã filiam contrahuntur.		
			Dux Mediolanenſis, ſublatis aliquot patriæ proditoribus, altero Nouembris die moritur.		
	6735	2	Principes & ciuitates Euangelicæ (uti uocantur) Sectæ, conuentum de firmanda inter ſe religionis concordia Smalkaldiæ, præſentibus etiam Galliæ Angliæq; regum legatis habent.	17	1536
			Anabaptiſta Baſileæ ſemetipſum macerauit per 19 dies, ut neq; ederit neq; biberit.		
			Bernenſium copiæ Gebennam profectæ, & liberauerunt eam obſidione.		
			Rex Romanorum Ferdinandus Baſilienſi ciuitati omnia priuilegia, quæ habent, ampliſſima, confirmauit.		
D			Rex Franciæ magnã partẽ Allebrogũ occu		
			Carolus Imperator bellũ geſſit cõtra (pat. regem Franciæ, Maſſilię, & in Picardia.		
			Eraſmus Roterodamus decus Germaniæ Baſileæ obijt ætatis ſuæ anno 69.		
	6736	3	Cõſtantienſis Laci piſciũ magna perijt multitudo, aquaq; mortuos eiecit in littus, ita ut putredo, teterrimusq; odor cauſa fuerit morborum pecori & hominibus, quod periculũ ut declinarent partim mandarunt terræ, partim reiecerunt in aquam.	18	1537
	6737	4	Pontifex Paulus III reconciliauit Imp. & regem Francię inter ſe ferè triennium bella gerentes.	19	1538
			Fœdus inierunt unà Imp. Carolus, rex Ferdinandus & Veneti.		
	6738	5	Carolus Imp. & rex Franciæ Pariſijs conuenerunt.	20	1539
			Carolus Gent oppidum ſubegit, pœna de quibuſdam ciuibus ſumpta, qui defectionem meditabantur.		

Comitia

A Anni mundi.	Anni Pont.		Anni Imperat.	Anni ſalutis.
6739	6	Comitia celebrata ſunt, ppter religionis diſ-	21	1540
		ſentientia dogmata Haganoę.		
		Vuormatiæ habitus cõuentus doctorũ uiro		
		rum atq; principum propter religionem.		
		In pleriſq; locis Germanię per totam æſtatẽ		
		non pluit, & multa flumina & fontes exicca		
		ta ſunt,		
		In Germania inuenti qui uillas, urbes incen		
		dio conſumpſerunt, ex quibus quidam depre		
		henſi ſupplicijs ſunt affecti, & eo tẽpore ma		
		gna penuria aquę, ſed magna copia uini.		
		Comitia celebrata Ratiſponæ per Cæſarem,		
		regem, principes, & ciuitates.		
6740	7	Sub dioceſi Spirenſi in Pago Rod puella 11	22	1541
		annorum uixit ſine omni uictu ad bienniũ.		
		Nobilis de Landenbergk inuadit Rotuuilenſes.		
		Budam cœpit Turca, multiq; de Chriſtianis		
		fortiter pugnantes ceciderunt.		
		Peſtis graſſata ferè per totam Germaniam.		
		Imp. Cæſar naufragia paſſus, oppugnante ci		
B		uitatem Argieram.		
6741	8	Spiræ comitia celebrata in quibus eſt delibe	23	1542
		ratum de expeditione in Turcam.		
		Iaurinũ urbs à Turca expugnata & ſpoliata.		
		In Zurzach pago Heluetico, ubi quotannis		
		duo frequentiſſima ſunt emporia, nauis ob		
		multitudinem hominum, qui in eam impe-		
		tu quodam confluxerant, ima petens fracta		
		eſt, in qua 60 homines ſubmerſi ſunt.		
		Lutzenburgum expugnatum à Gallo & to		
		ta circunquaq; regio, dein iterũ à Cęſarianis		
		ſubiugata.		
		Moſcorũ dux cũ rege Sarmatię pacẽ ad an-		
		nos aliquot pactus. Legatio 700. equitũ circi		
		ter Nonas Auguſt. Crocouiã miſſa. Inte-		
		rim multa milia Tartarorũ, quę in Poloniã		
		irruperant, regijs auſpicijs nobili uiro Bret-		
		tinzonio Capitaneo ad unũ cęſi. Mox in-		
		uaſa Tartaria, & adeò uaſtata, ut nec infan-		
		tibus, nec muliebri ſexui parſum ſit. De iſta		
		Tartaria loquor, quæ Europæa eſt, ſecundũ		
		Boryſthenem amnem in Euxinũ protenſa.		

In Italia

	Anni mundi.	Anni Pont.		Anni imperat.	Anni salutis
			Philippus Landtgrauius Hassiæ se fidei Cæ		
			saris Halæ commisit.		
			Beatus Rhenanus Selestadiensis è thermis		
			rediens Argentinæ diem extremum clausit,		
			historicus & rhetor disertissimus.		
			Cicadarũ 22. Iulij cecidisse (ferunt) in Austria		
			ingentem multitudinem.		
			In Bohemia rex Ferdinandus multos pro-		
			pter seditionem puniuit.		
			Rex Angliæ Henricus moritur, in cuius lo-		
			cum Eduardus substituitur filius regis.		
			Anna ex regia prosapia Hungarorum, Fer-		
			dinandi regis uxor moritur.		
			Franciscus Galliarum rex moritur, cui suc-		
			cessit filius eius Henricus.		
	6747	14	Torgæ nuptiæ cum filia regis Daniæ & Au	29	1548
			gusto fratre Mauritij ducis celebrata sunt.		
			Constantiã ciuitatem Cæsareæ Maiestat. mi		
			lites inuaserunt, qui desideratis non paucis,		
			coacti sunt re infecta discedere, sed & Con-		
B			stantienses multos quoq; ex ciuibus amiserũt,		
			tandem se Ferdinando regi dediderunt.		
	6748		Philippus Cæsareæ Maiestatis Caroli v fi-	30	1549
			lius ad patrem (Bruxellæ agentẽ) in Germa		
			niam profecturus Mediolani nouũ annum		
			magno principum populiq; fauore & obse		
			quio nouum annũ auspicatur. Quod faustũ		
			felixq; sit omnibus mortalibus.		

CHRONICORVM FINIS.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

BASILEAE EXCVDEBAT [redacted]
[redacted], MENSE MARTIO,
ANNO M. D. XLIX.

Digitized by Google